ALPHONSI TOSTATI HISPANI,

EPISCOPI ABVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,
Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi.

COMMENTARIA IN LEVITICVM:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum Hispaniarum, & Indiarum Regem.

de la casa de Sevilla

de los Clerigos menores

VENETIIS, M D XCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

corregido segun el nuevo indice de 1632

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS, COMMENTARIORVM

In Leuiticum.

PRAEFATIO.

SECVNDVM Hebræos liber iste, quem nos Leuiticum, Grę-cè à Leuitis, Latinè Offertorium, vel Sacerdotalem dicimus, tanquam ad eorum officium specialiter pertinentem, tertia est distinctio magni libri Moysi, quem ipsi thorah, vel homas, nos Pentateuchum dicere consueuimus. *תורה* *τὸ λευιτικόν.* Deus ergo volens hunc populum sibi facere peculiarem ex cūctis populis terræ, vt Exod. 19. cap. cum alii populi generali creationis, & gubernationis beneficio sui essent, hunc debuit donis specialibus prædotare, vt à gente sancta, & non contaminata in spurcitia idolorum Messias futurus Christus Iesus nasceretur. *Quare Deus dedit præcepta ceremonialia.* Et quia tota hominis vita est quędam ordinatio ad finem vitæ æternæ, dedit eis legem sine aliquo errore ad finem optatum regulantem. Et quia homo ordinatur ad Deum, & proximum, data sunt præcepta cęremonialia, quæ ad specialem Dei cultū pertinent, in quibus propriè fundatur fędus eius ad illos, vt sint peculiaris populus eius. Et hæc cęremonialia vocantur, & sunt quæcunq; Sacerdotes agunt ad Dei cultum, vt oblationes, & sacrificia: & quæcunque populus agit, vel patitur in ordine ad Sacerdotes, vt mundatio lepræ, & iudicium de illa, siue in homine, siue in vestibus, aut domo: & de punitione, & mundatione ab aliis peccatis, vel maculis, siue irregularitatibus, vt de viro spermatico, & blasphemo, & muliere menstruata, vel quæcunque totus populus agit immediatè in ordine ad Deum, vt abstinere à carnibus immundis, & morticiniis: multa quoque alia, quæ in Deum solum ordinant, inter quæ, quia principatum obtinent sacrificia, per quæ fit magis expressa manifestatio cultus interioris, qui in fide, & spe, & charitate consistit iuxta *Quæ sunt præcepta cęremonialia.*

Cur liber iste Offertorius, siue Leuiticus appellatur

August. in Enchiridio, ideo liber iste Offertorius, siue Leuiticus dicitur, agẽs de qualitate oblationum, & sacrificiorum, & Sacerdotum dispositione, & de habitudine offerentium, & de quibusdam iuribus Leuitarum. Alia autem, quæ nos ad proximum ordinant, alium habent locum.

Sacrificia cur institu ta sunt.

Sed quia sacrificia non ex seipsis, sed ex offerentium deuotione propter eum, qui mandabat, accepta erant: fuerunt quatuor principalia inductiua, quare instituta sunt. Primum autem, vt per hoc laus quædam Deo tribueretur: vt cultus, qui in cordis medulla latebat, cunctis extra pateret: & per exteriores operationes ab interiori cultu imperatas interior habitus ad magis merendum fortior redderetur. Secundum verò huiusmodi inductiuum fuit, quia Iudæi erant proni, vt idolis immolarent: maluit ergo eos Deus sibi quam idolis immolare. Tertium quidem sacrificiorum inductiuũ fuit, vt per occupationes variorum sacrificiorũ & cæremonialiũ obseruationũ otiositas tolleretur, quæ multis malis initium tribuit, & fomentum. Quartum quippe sacrificiorum incitatiuum fuit, vt per hæc vmbratica sacrificia Agni immolati veritas signaretur, quoniam iuxta Apostolum 1. ad Corinth. 10. cap. omnia in figura contingebant illis. Prima igitur pars, quæ de offerendis sacrificijs agit vsque ad 8. capitu. tendit: secunda verò, quæ de offerentibus est vsque ad 23. capitu. extenditur: tertia autem, quæ de temporibus offerendi est, in capitu. 27. consummatur: quarta verò, quæ de votorum redemptionibus agit, cum ipso fine libri concluditur. Nunc verò adhuc vlterius considerandum est de nomine, & causa huius libri. Et quoniam liber iste, sicut, & cęteri sacræ Scripturæ canonicæ in tribus linguis, scilicet, Hebræa, Latina, Græca receptus est, ideo in triplici idiomate congruum nomen sortitus est. Primo autem apud Hebræos liber iste (vaijcra elmose) dicitur, quod quidem non est vnicum, atque speciale nomen libri alicuius: sed est quædam complexa oratio, quæ signat. (Et vocauit Moysen.) hoc autem, quoniam apud Hebræos, vt plurimum moris est libros suos ab exordijs appellare. Et quoniam libri huius principium in Latino, & Hebræo sic est, ideo eum mos Hebraicus sic nuncupauit. Apud Græcos autem liber iste Leuiticus dicitur, quod quidem nomen à Leuitis est.

Diuisio libri.

De causa, & nomine huius libri in tribus linguis.

Iuxta quod animaduertendum est, quòd Leuita duo significat, scilicet, interdum progeniem, interdum verò officij nomen est. Genus quidem significat, vt cum eos Leuitas dicimus, qui à viro Leui originem trahunt: Tunc officium Leuita signat, cum illos Leuitas appellamus, qui cuidam speciali ministerio, quod dicitur Leuitarum, applicati sunt.

Leuita duo significat.

Iuxta hæc autem nunc inquirendum est, cum à Leuitis liber iste Leuiticus nuncupetur, in qua duarum significationum prædictarum Leuitę assumantur. Nec quidem quisquam astruere poterit Leuiticum à Leuitis prout officiales specialiter sunt, dici, quoniam de eorum officijs, aut rarissimè, aut nunquam hic agitur, sed potius in 3. 4. 7. & 8. capitu. libri Numerorum eorum distincta officia iuxta ætatem, & familias continentur. Adhuc autem vt his plenior detur intellectus, animaduertendum est, quòd tota Leuitarum tribus in quatuor principales familias distributa est, scilicet, in Amramitas,

Tribus Leuitarũ diuisio.

& Caathitas, & Meraritas, & Gersonitas, vt habetur Numeri 3. cap. Familia autem Amramitarum erat pro sacerdotibus separata, licèt aliqui de illa alia minora officia haberent. De hac autem familia erat Aaron, qui summum Pontificatum gerebat, erant etiam filij sui, qui etiam vt minores ministrabant Sacerdotes. Ad hos autem pertinebat omnis ministratio, quæ fiebat in sanctuario tam intra sancta Sanctorum, quod pertinebat ad summum Sacerdotem, quàm in secunda parte tabernaculi, quæ vocabatur sanctum, in qua erat ministratio in altari thymiamatum, & in candelabro, & mensa propositionis, quàm etiam extra tabernaculum in atrio in offerendo victimas super altare holocaustorum. Ad has autem ministrationes, nemo accedere præsumebat, nisi Aaron, & filij sui, & si quisquam extraneorum accederet, moreretur, vt patet Numeri 4. & 18. cap. Secunda familia Leuitarum erat cognatio Caathitarum, ad hos autem pertinebat, vt portarent arcam testimonij cum propitiatorio, Cherubin, & altare holocaustorum, & thymiamatum, & candelabrum, & mensam propositionis, & similia supellectilia, vt patet Numeri 3. & 4. capit. Tertia familia Leuitarum erat Meraritarum cognatio, ad hos autem pertinebat portare cortinas tabernaculi, & operimentum de sagis, & de pellibus rubricatis, atque de pellibus hyacinthinis, & velum, quod pendebat ante sancta Sanctorum, & velum, quod pendebat in introitu tabernaculi, omnia quoque tentoria, quæ in totius atrij circuitu posita erant. Fiebat autem ista portatio, cum castra mouenda erant, & cum rursus figerentur castra, atque erigeretur tabernaculum, disponebant ista tentoria, & omnia velamenta sicut ad necessitatem, & pulchritudinem tabernaculi competebat. De his Numeri, quarto capit. Quarta Leuitarum cognatio erat familia Gersonitarum, ad hos vero pertinebat, vt cum castra mouenda forent portarent columnas atrij, & tabernaculi, capita, & bases, & vniuersas tabulas tabernaculi cum vectibus, & basibus suis, & cum rursus tabernaculum erigendum erat, isti figebant tabulas & columnas; vniuersa iuxta exigentiam ministerij sui. In hoc autem omnium Leuitarum ministeria, quæ a principio fuerunt, consummantur. Et quamuis omnes istæ familiæ secundum originem Leuitæ essent, tamen secundum officium non omnes Leuitæ vocabantur, quoniam qui ad primam familiam harum, scilicet Amramitarum pertinebant, vt Aaron, & posteri sui, nunquam Leuitæ, sed Sacerdotes appellabantur: alij autem de alijs tribus familijs, scilicet Caathitarum, & Meraritarum, atque Gersonitarum in sacra Scriptura Leuitæ communi nomine appellantur, quoniam officium eis assignatum sic illos specialiter vocari facit.

Dria inter Leuitas, & Sacerdotes.

Nunc igitur si Leuitas ab officio nuncupemus, satis liquebit Leuiticum librum ab eis minimè dici, quoniam hoc pacto oportebit, vt præcipua, aut omnia, quæ iste liber Leuiticus ageret, ad istorum Leuitarum specialia officia tenderentur, sed hoc idem consistere non potest, quoniam aut nunquam, aut rarissimè de aliquo, quod ad Leuitarum officia specialiter pertineat, hic agitur, nequaquam igitur ab officio Leuitarum liber iste Leuiticus debuit nominari. Aliam autem Leuitarum attendentibus significationem, s. prout Leuita originem notat, inquirendum erit an ab hoc modo Leuitarum liber

iste Leuiticus appelletur. Cui respondendum est hoc modo Leuiticum librũ à Leuitis nominari non posse, quoniam Leuitis, vt erat vna tribus, non correspon debat aliquod speciale ministerium, aut operatio, quod in libro isto, vel alio tradi deberet. Et si adhuc vellemus omnes Leuitas accipere, ad quos diuersæ ministrationes, & officia pertinent, eosque omnes velut in massam vnam redigere, tamen liber iste ab eis hoc modo Leuiticus vocari non poterat, quoniam cum omnibus Leuitis à viro Leui originem trahentibus aliqua specialis ministratio circa opera sanctuarii pertineret, oportebat, vt omnium illarum hic describerentur ministrationes, quod minimè verum est, quoniã & si Aarõ, & filiorum eius, qui de Amramitarum familia erant hic ministrationes ex parte describantur, Caathitarum tamen, Gersonitarum, atque Meraritarum nulla ponitur ministratio: cum ergo relictis officiis trium partium Leuitarum, solius quartę partis ministrationes describantur, à Leuitis, vt Leuita originem notat, liber iste appellari non poterit. Concludentibus igitur nobis dicẽdum est, quòd propriè sumpto vocabulo Leuitarum in nulla eius significatione liber iste Leuiticus dicitur: sed est quidam alius modus accipiendi Leuitas, vt soli illi Leuitæ dicantur, quos sacra Scriptura vsitato nomine semper Sacerdotes appellat. & hoc modo necessarium est solum Aaron, & posteros eius Leuitas dici: quoniam hi soli in veteri testamento Sacerdotale ministerium assumpserunt, Igitur dicendum erit librum hunc Leuiticum à Leuitis hoc modo tertio sumptis appellari, quoniam in hoc licèt multa, quę ad singulares personas, multa quoque, quæ ad Israel totum pertinent, scribantur; præcipuus tamen in eo labor est, vt ea, quæ ad Sacerdotem, ministeria pertinent, disserantur, & hos in hoc tertio modo solos Leuitas nuncupamus. In Latino autem idiomate quamquàm huius libri nomen apud nos, aut abolitum, aut inusitatum sit, Offertorius, aut Sacrificatorius dicitur, & rectè quidem, quoniam licèt quædam alia hic dicantur, quæ ad sacrificia non pertineant, præcipua tamen occupatio est, vt de sacrificiis, & de his, quæ homines ordinant ad conuenientem ritum sacrificiorum, leges apponantur.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS, IN LEVITICVM Commentaria.

CAPITVLVM PRIMVM.

Ritus holocaustorum de pecoribus.

VOCAVIT autem Moysen, & locutus est ei Dominus de Tabernaculo testimonij, dicẽs: Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, idest, de bobus, & ouibus offerens victimas, si holocaustum fuerit eius oblatio, ac de armento, masculum immaculatum offerret ad ostiũ Tabernaculi testimonij, ad placandum sibi Dominum: ponetque manum super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiatione eius proficiens: immolabitque vitulum coram Dño, & offerent filij Aarõ Sacerdotes sanguinem eius, fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium Tabernaculi. Detractaq; pelle hostiæ, artus in frusta concident, & subijcient in altari ignem, strue lignorum ante composita, & membra, quæ sunt cæsa, desuper ordinãtes, caput videlicet, & cuncta, quæ adhærent iecori, intestinis, & pedibus lotis aqua: adolebitque ea Sacerdos super altare in holocaustũ, & suauem odorem Domino.

Exo. 29. infra 3. & infra 4.

Per quæ præcepta Deus sibi magis vniuit populum Iudaicum. Quæst. I.

VOCAVIT. Intendebat Deus dare legem Moysi, per quã populus Israelitarũ in eũ ordinaret: ideo, vt hęc conuenienter fierent vocauit eum, vt has leges reciperet. Sciendum aũt, ꝙ Deus voluit facere sibi populum

A Iudæorum peculiarẽ de cunctis populis terræ, vt hr̃ Exo. 19. & Deu. 7. c. iõ iniuit cũ eis fędus, per quod ipsi spãliter populus Dei eẽnt. Et licet oĩa pręcepta, quæ Deus Iudęis dedit, ptinerẽt ad vnã legem: tñ tria gñ̃a pręceptorũ erãt, quorũ prima moralia erãt. s. pcepta Decalogi: secunda aũt iudicialia: tertia verò ceremonialia, siue legalia dicebant̃. Per quodlibet aũt horum trium gñum Deus vniuit sibi populũ Iudęorũ: spãliter tñ per quędã illorum. Vñ dicendum est, ꝙ quãuis Deus vnierit sibi populum Hebręorũ dando sibi pcepta Decalogi in monte Sinai, quæ nulli alij genti dedit, nec demonstrauit eis vocẽ suã, vt hr̃ Deut. 5. ca. tñ nõ ita propriè Deus pepigit fędus cum Israelitis, dando eis pręcepta Decalogi, sicut cum iudicialia, & cęremonialia pręcepta tribueret. Cuius rõ est, qm̃ in eo Deus vniebat sibi spãliter Iudaicum populum, in quo

B à cęteris populis differebat, sed magis Iudęi ab alijs gẽtibus per cęremonialia, ac iudicialia distinguebantur pcepta, q̃ per Decalogi pcepta, q̃ moralia, & naturalia erant: ideo specialius fędus Dei, & Hebręorum in præceptis cęremonialibus, & iudicialibus, quàm in pręceptis Decalogi initum est. Antecedens patet, scilicet, quòd specialius se haberet Deus ad Israelitas per præcepta iudicialia, & cęremonialia, quàm in præceptis Decalogi: quoniam licet Deus Hebręorum genti Decalogi præcepta in voce tubę tribuerit, quod ad nullam alteram gentem factum est: tamẽ antequam ista præcepta darentur, Iudęi ad illorum obseruationem obligati erãt, quoniam naturalia sunt, & insunt nobis in principijs rationis practicę. Solum ergo differebant Iudæi ab alijs gentibus in pręceptis Decalo-

C gi, quòd illa Deus Iudæis in voce dedisset: aliarum autem gentium nulli.

In obligatione tamẽ istorum præceptorum apud Iudęos, & cęteras gentes nihil differebat: quoniam sicut Iudęi ad ista, ita & alię gentes obligatę erant: quoniam, vt prælibatum est, naturalia sunt. Hęc igitur à sęculis omnes gentes ad sui obseruationem obligarunt. In præceptis autem cęremonialibus, & iudicialibus magis inter Iudęos, & alias gentes differebat, quia cęremonialia, & iudicialia Hebręorum populo data sunt, aliarum autem gentium nulli. Item quoniã pręcepta cęremonialia, & iudicialia licet post sui-dationem Hebręos ad obseruationẽ obligauerint:

De differẽtia præceptorũ moralium à iudicialibus & cęremonialibus.

ante tamen q̃ darentur nullatenus obligabant, sicut pręcepta Decalogi ante sui dationem a sęculi exordio obligationem inducebant. Item quoniam præcepta cæremonialia, atque iudicialia solos Iudęorum populos obligauerunt, Gentilium neminem vnquam obligabāt, ē ɔ̃rio tñ de preceptis Decalogi dicebatur, magis igitur Deus sibi Iudæos per cæremonialia, & iudicialia vniuit præcepta, quàm per decalogum datum. Amplius autem considerandum est, quòd quamuis cæremonialia, atque iudicialia præcepta Israelitas specialiter Deo in peculiarem populum vnierint, non tamen equaliter hoc faciebant, magis quippe Israelitę ceremonialibus, quàm iudicialibus vniti erant. Huius autem ratio manifesta est, quoniam id nos magis Deo vnit, per quod specialius in eum dirigimur, sed Iudaicus populus magis in Deum per ceremonialia, quàm iudicialia dirigebatur, magis ergo illi cæremonialibus quàm iudicialibus iūnctus erat. Quòd autē ceremonialia directius Israelitas in Deum quàm iudicialia ordinarent, ex hoc apparet, quia iudicialia erant quędā pręcepta directiua Hebræorum, prout vnus in alterū dirigebatur, ne vnus alteri noceret, & qualiter ei proficiendo bene se haberet. Erant igitur duo in pręceptis iudicialibus, s. quòd alicui proficeretur, & quòd legislatori dicēti obediretur, vnum autem horum solum in Deum ordinabatur, s. quòd cum aliquis Hebręorum pręcepta iudicialia custodiret, Deum honorabat, qui legem istam tribueret, alterum vero, s. vtilitas quæ proueniebat ex obseruatione legis in Deū dirigi non poterat, sed solum in proximum, cum aliquis iudęus istas iudiciales leges obseruādo alteri prodesset, aut saltem nocumentum, quod ei alias infligi poterat, auferret. In cęremonialibus autem pręceptis sic non erat, quoniam sicut in iudicialibus pręceptis duo sunt, s. obedientia ad legislatorem, & vtilitas, quæ prouenit ex lege obseruata, ita est in cęremonialibus, tamen in iudicialibus solum vnum illorum, scilicet obedientia ad legislatorem in Deum dirigebatur, alterum vero, scilicet, vtilitas obseruatę legis non ad Deum, sed ad proximum erat. In cęremonialibus tamen vtrunque in Deum dirigitur, quod apparet quoniam cum aliquis pręcepto cęremoniali obedierit, Deum honorat, qui tribuit illam legem. Secundum vero, scilicet vtilitas legis obseruatæ in cæremonialibus ad Deum solum est, quoniam cum aliquis obseruat præceptum de sacrificando, vel de festiuitatibus, & similibus in hoc sibi nihil prodest, quoniam potius quandoque seipsum depauperat, sed hęc directè tendunt ad laudem, & gloriam Dei. Necessario igitur cōcludentes, dicemus, quòd quamuis populus Iudęorum Deo, tam per pręcepta iudicialia quàm cęremonialia peculiare efficeretur, magis tamen ei vniebatur cęremonialibus, quàm iudicialibus.

Iudęi magis vniebātur Deo p præcepta cæremonialia, q̃ iudicialia.

Duo erāt in iudicialibus præceptis.

Ex hoc autem sequitur, quod in hoc Leuitico manifestum est, quòd Deus fecerit aliquem specialem librum de cęremonialibus pręceptis, de iudicialibus autem nullum, sed ea sparsim alijs libris inseruit. Item ꝙ plura fecerit pręcepta cęremonialia quàm iudicialia: causa est, quia iudicialia tendebant in proximum, cęremonialia vero in Deum solum dirigebant. Et quoniam inter omnia cęremonialia pręcepta nullum est, quod directius in Deum ordinet, nec deitatis eius ita manifestatiuum signum sit, sicut oblatio, & sacrificia ei facta, quoniam ab antiquo hoc seruatum est, vt quāuis aliæ reuerentię, & obsequia hominibus exhiberētur, sacrificium tamen nulli vnquam impensum est nisi ei, qui Deus verus erat, aut quem Deum verum rudis ęstimasset antiquitas, ideo inter cętera cęremonialia pręcepta sacrificiorum institutio pręcipua fuit, & de hac in hoc Leuitico vberius, atque distinctius agitur. Primum igitur huius Leuitici.c. de sacrificijs agit, & diuiditur in duo: quia primo agit de sacrificiorum, & oblationū actu. Secundo de eorum esu in c.6. *Hæc est lex sacrificij.* In quo sciendum est, ꝙ aliqua offerebātur interpolatè, aliqua vero quotidie: de secundis agitur infra in princ.6.c. Item sciendum aliqua offerri ex mera deuotione, alia verò, ꝓ beneficij impetratione, alia autem pro peccatorum, & delictorum remissione, de primis agitur in hoc 1.2.& 3. capitulis: de tertijs in 4.c. Circa hoc adhuc sciendum est, ꝙ aliqñ fiebat immolatio de aīalibus, quæ vocatur sacrificium, & aliqñ de non viuentibus, vt de pane, & farina, & ista vocatur oblatio. De prima agit hic: de secunda in c.2. prima in duas, quia primo agit de sacrificio gressibilium, secundo de sacrificio volatilium, secūda ibi. *Si de auibus.* Prima in duas: quia primo agitur de oblatione maiorum animalium: secundo de oblatione minorum, secūda ibi. *Quis si de pecoribus.* Circa primum dicitur. *Vocauit autem.* In quo sciendum, ꝙ cū Deus daret legem Moysi de sacrificijs, & alijs cęremonijs, & non daret eam publicè toto populo audiente, sicut cū dedit legem decem ꝓceptorū, vt habetur Exo.19. oportebat, ꝙ daret eā per aliquem ministrum, qui ferret eam, & recitaret coram populo, iste aūt erat Moyses, quē ad hoc Deus specialiter elegerat, & qa Moyses nesciebat, qñ Deus vellet dare leges, vel an vellet eas dare: oportebat, vt cum Deo beneplacitum esset, leges populo imponere, vocaret Moysen eas auditurum, & easdem populo relaturum, & sic dicitur hic, quòd Deus vocauit Moysen, & subintelligendum est, quòd vocauerit eum ad dandum leges cęremoniales, q̃ in hoc libro cōtinent̄.

De⁹ fecit librū spālē de pceptis cęremonialib⁹ nōtñ de iudicialib⁹. Nihil ita deitatis expressiuum est sicut sacrificium.

Oblatio multiplex.

Dña inter sacrificiū, & oblationem.

In quo loco Deus vocauerit Moysen. *Quæst.* I I.

CIRCA hoc considerandum est, cū Deus vocauerit Moysen, ī quo loco eum vocauerit. Et sciēdum loca tria tradita esse in sacra scriptura, in quibus Deus Moysi loqui solitus foret. Primus locus erat intra sancta Sanctorum sup ꝓpitiatorium inter duo Cherubin, vt hr̄ Exo.25.cap. ideo qñcunq; Moyses aliquid a Deo inquisiturus esset, intrabat in sancta Sanctorū, & audiebat de ꝓpitiatorio vox ei loquens, & ad inquisita rñdens, vt hr̄ Num.7.c. Secundus locus, in quo Deus Moysi loqui solitus foret, erat ad hostium tabernaculi apud altare holocaustorum, & ibi ei frequenter ad inquisita rñdebat, & aliqua non inquisita pręcipiebat, vt habetur Exo.29. Et cum Deus loqueret̄ Moysi apud introitū tabernaculi loquebat̄ in columna nubis, & illa nubes inclinabatur versus terram, vt loq posset Moysi in secreto, sic habetur Num.12.c. cum dicit: Egredimini vos tātum tres ad tabernaculū fęderis, cumq; fuissent egressi descendit dñs in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam, sic habetur ēt Exo.33.c. Tertius locus, in quo Deum Moysi solitum loq accepimus, erat columna nubis vbicūq; illa foret, vnde qñ Moyses extendit tabernaculum paruum extra castra, loquebat̄ ei dñs ad hostium illius tabernaculi parui in columna nubis, vt patet Exo.33.c. cū dr̄, Ingresso aūt illo tabernaculum fœderis descendebat columna nubis, & stabat ad ostiū, loq̄barurq; cum Moyse cernentibus vniuersis. Nūc igitur cum in his tribus locis Deum loqui solitum sciamus Moysi: inquirendū est in quo horum trium eum nunc vocauerit. Fortassis aūt aliquis rñdebit, ꝙ vocauerit eum extra castra in columna nubis, sicut ei solitus loqui erat, & hoc vt secretius loqueretur. Vel fortassis diceretur, quòd ista ei in monte Sinai dixerit, sicut ei ibidem de constituendo tabernaculum pręcepta dedit, & de sacerdotum consecratione, sicut patet Exod. a cap.25. vsque ad 31.

Huic

Responsio ad quæsitū

Huic autem respōdendum est Deum non dedisse ista præcepta Moysi in monte Sinai, scilicet in vertice montis vbi duas tabulas dedit, nec etiam alibi extra castra dedisse, cum in principio huius capit. litera dicat, quòd vocauit Moysen Deus, & locutus est ei de Tabernaculo testimonij. Necessarium igitur est ista præcepta in Tabernaculo, & non alibi data fore. Sed cū in Tabernaculo acceperimus duo loca esse, in quibus Moysi Deus loqueretur, scilicet in introitu tabernaculi, & super propitiatorium, vt in præcedentibus prelibatum est, dubium adhuc manet, de quo illorum duorum locorum Moysi nunc Deus locutus sit.

Cui respondendum est in hac parte sententiam dari non posse, quia cum in tabernaculo, tàm introitus tabernaculi quàm propitiatoriū sint, & de nullo horum specialius litera dicat, nos quoque nō poterimus diffinire, siue propitiatorium, siue introitus tabernaculi fuerit: nihil enim differt, quid horum fuerit, cum constet in tabernaculo fuisse. *Vocauit autem Moysen*. Nicolaus dicit, quòd Moyses dicit se vocatum fuisse à Deo ad recipiendum has leges, ne populus sibi imponeret, ꝙ ipse confinxerit has leges de corde suo, & ob hoc recipere nollent. Sed hoc stare non potest, quia aut populus volebat credere Moysi, ꝙ accepisset has leges à Deo, & hoc sine aliqua probatione, aut expectabat ad hoc aliquam probationem: si forte dicas, ꝙ Moyses recipiebatur à populo in omnibus dictis suis sine aliqua probatione, non oportebat, vt diceret se vocatum fuisse à Deo ad recipiendas has leges, vt ei saltem sic populus crederet, sed qualitercunque proponeret, crederetur. Si autem dicas, ideo proposuisse Moysen se fuisse à Deo vocatum, vt ei crederetur, quia aliàs non reciperetur dictum suum, non potest stare, quoniam non inducebatur in hoc aliqua sufficiens, aut saltem apparens probatio: nam sicut Moyses poterat confingere de corde suo se has leges à Deo accepisse, si nullam earum accepisset, conformiter poterat se à Deo vocatum fingere ad has leges acceptandas, neutrum ergo horum altero probabilius erat, sed vtrunque æqualiter dubium, nō igitur poterat vnum in alterius probationem legitimè adduci.

Numa dicebat se leges recepisse ab Aegeria.

Hoc autem constat ex similibus: sic enim Numa Pompilius Romanorum Legislator finxit, sic etiam & Lycurgus Lacedemoniorum Legislator finxit. Nam cum Numa Pompilius Romanorum rex secū dus videret Romanorum gentem armis assuetam, & legibus insolitam legibus subijci non valere, vt authoritatem legibus imponeret, dixit se nocturnis collocutionibus à Nympha Aegeria leges accipere. Vocauit autem Nympham Aegeriam aquam, quia de terræ cauernis egeritur: cum aqua autem nocturnas collocutiones habebat; quoniam per artem Hydromanticam, quæ in aqua fit, dæmonum effigies in vndis apparere faciebat, à quibus Inquisitorum obtinebat responsum. Existimantes autem rudes adhuc illi Romani aliquem Deum has leges sibi indicere, pro authoritate, & veneratione illius assumebant. De hoc Aug. 3. de ciuitate Dei ca. vltimo. Lycurgus quoque Lacedæmoniorum Rex, & Legislator cùm gentem illam adhuc barbaram, & legibus repugnantem videret, vt alicuius saltem Dei authoritate eos ad leges acceptandas induceret, dixit se omnia, quæ legibus conscribebat à Deo Apolline suscepisse, quo illi permoti leges, quas Lycurgus tulerat, susceperūt. Sicut igitur hi de corde suo se à dijs leges suscepisse finxerunt, cū tamen nihil fuisset, poterat, & Moyses similia confingere, scilicet se à Deo vocatum ad has leges acceptandas, non igitur Moyses dixit se à Deo vocatum, vt hoc in probationem duceret, quòd ab eo leges acceperit.

Nympha Aegeria Numæ cōtra cōmunes expositiones Liuij.

Lycurgus dicebat se leges recepisse ab Apolline.

A Dicendum igitur Moysen posuisse, se à Deo fuisse vocatum, non tanquam probationem alicuius, quod intenderet, sed tanquam veritatem rei gestæ. Erat n. Moyses tanquam historiographus ea, quæ à Deo fiebant, aut dicebantur, stylo conscribens: cum ergo sic fieret, quòd ad accipiendam hanc institutionem ceremonialium præceptorū à Deo vocatus fuerit, scribit se à Deo vocatum. *Vocauit autem Moysen*.

Docto. expositio.

An Moyses hunc librum scripserit. Quæst. III.

ALIQVIS fortassis ex hoc diceret Moysen non scripsisse hunc librum, quoniam si ipse scripsisset, non faceret de se mentionem in tertia persona dicens: Vocauit autem Moysen; sed potius in prima persona loqueretur dicens: vocauit autem me Dominus.

B

Huic respondetur ex hoc nihil inferri, quia hos quinque libros, qui Pentateuchus dicuntur constat à Moyse scriptos: in eis tamen frequētissimè de Moyse in tertia persona agitur mentio.

Responsio ad quæsitū

Item si fortassis aliquis negare vellet aliquē horū quinque librorum à Moyse fuisse conscriptum: librum tamen Deuteronomij, qui inter hos quintus est, negari non poterit à Moyse fuisse conscriptum, & omnia verba eius ab eodem coram toto Israel fuisse recitata. Quòd enim omnia verba Deuteronomij ipse locutus fuerit patet Deuteronomij 1. cap. cum dicitur: Hæc sunt verba, quæ locutus est Moyses ad omnem Israel trans Iordanem in solitudine campestri. Quod autem Moyses omnia verba Deuteronomij scripsisset habetur Deuteron. 31. cum dicitur: scripsit itaque Moyses legē hanc, & tradidit eam Sacerdotibus filijs Leui, qui portabant arcam: in libro tamen Deuteronomij frequenter fit mētio de Moyse in tertia persona, vt habetur Deuteronomij 29. capitu. cum dicitur: Hæc sunt verba fœderis, quod præcepit Dominus Moysi, vt feriret cum filijs Israel, & Deutero. 31. dicitur: Abijt itaque Moyses, & locutus est omnia verba hæc: Et in eodem ca. dicitur: vocauit ergo Moyses Iosue, & dixit ei, & sic frequenter in eodem cap. & in multis alijs. non ergo concluditur librum hunc à Moyse non fuisse conscriptum, quia de eo fit mentio in tertia persona. Dicendum igitur erit, ꝙ Moyses hunc Leuiticum librum scripsit cum alijs, qui Pentateuchum faciunt, & eos à Moyse fuisse conscriptos totius Ecclesiæ authoritas tradit: hoc etiam tota Hebræorum Synagoga approbat. Sic namque habetur Malachiæ 3. cap. vbi Deus dicit: Mementote legis serui mei, vbi legem Moysi totum Pentateuchū vocat. Moyses tamen ideo de se in tertia persona, & non in prima mentionem agit, quoniam ipse non est tanquam simplex verborum relator, sed tanquam verborū Dei fidelis historiographus, & hoc quippe non vt intellectus eius scribendum dictaret, sed vt diuina voluntas eum ad scribendum impelleret. Erat nāque Moyses propheta, & hunc Pentateuchum prophetico spiritu afflatus scripsit; Prophetæ aūt cum loquūtur, non, vt ipsi volunt, loquuntur, sed sicut Deus dat eloqui illis. sic enim dicit Christus per Matth. 10. ca. Nō estis vos, qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis, & iterum Luc. 21. dicitur: Ponite in cordibus vestris non præmeditari qualiter respōdeatis: ego enim dabo vobis os, & sapientiam. Et non solum Prophetæ loquebantur id quod eis Deus dictabat; sed ēt dato, ꝙ vellēt loqui aliquid alterum, quàm quod Deus mandaret, non poterant. Sic fuit de Propheta Balaā, qui dixit nūcijs regis Balac, se non posse dicere aliud ꝗ quod Deus mandaret, vt habetur Nume. 22. cum dicitur. Respondit Balaā: si dederit mihi

C

D

E

Prophetæ quomodo loquūtur.

Balac domum suam plenam argenti, & auri, non potero mutare verbũ Domini Dei mei; vt vel plus, vel minus loquar. Et cum iterum conquereretur rex Balac, ꝙ vocauisset Balaam ad maledicendum Israelitis, & ipse è contrario benediceret, respondit Balaam: Nonne nuncijs tuis, quos misisti ad me, dixi, si dederit mihi Balac domum suam plenam argenti, & auri, non potero præterire sermonem Domini Dei mei, vt vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo? sed quicquid Dominus dixerit hoc loquar. Cum ergo Moyses hoc spiritu prophetico loqueretur, non poterat immutare sermonem Dñi, sed sicut Deus ei dabat ita loquebatur. Et quia mouebat eum ad referẽdum in tertia persona, non tanquam cõcionatorem, sed tanquam verum historiographum: oportet eum in tertia persona de se facere mentionem. Quia autẽ ad ista Moyses à Deo impelleretur, apparet ex alijs, quę Moyses de se scripsit, qui si libertati suæ relictus foret, non sic scripsisset: nam cum non pertineat ad viros humiles, & verè viruosos de se aliqua magna iactare: immo nec illa libenter audire, & Moyses erat verè virtuosus, non scripsisset de se magna pręconia, hoc tñ fecit, vt habetur Num. 12. capitu. cum dicitur: Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra. Patet igitur, ꝙ Moyses ista de se libenter non scripserit: sed spiritu prophetico afflatus ad hęc dicenda, & similia compulsus est: Et sic in præsenti dicendum erit Moysem ideo de se in tertia persona retulisse, quia ad sic faciendum propheticus eum spiritus afflauerat. *Et locutus est ei*. Postquam Dominus vocauit Moysem ad suscipiendas leges cęremoniales, incępit eas eidem proponere.

Moyses se laudat.

Quomodo Deus hæc dixerit Moysi an in auditu reali, vel imaginario. Quæst. IIII.

IN hoc autem aliquis inquiret, an in visione imaginaria, & auditu imaginario Deus Moysi ista ꝓtulerit, vel an in voce ei enunciauerit. Fundamentum autem huius dubitationis est, quia Deus consueuit dupliciter apparere, & loqui Prophetis: aliquãdo enim in visione reali, & vera locutione, aliqñ autẽ in visione imaginaria. Prima est cum aliquis Angelus loco Dei accipit aliquod corpus, & in illo alicui Prophetæ apparet, & in eodem voces, quas Deus disposuit, format: sicut fuit de isto Moyse cum super montem Sinai Deus ei demonstrasset quoddam corpus lucidum existente eo in foramine petræ, & clamauit Angelus, qui mouebat illud corpus coram Moyse, de quo Exo. 33. cap. Eodem modo habetur, quòd Deus descenderit in columna nubis ad ostium Tabernaculi, & incępit ibi loqui ad Mariam, & Aaron redarguens eos, ꝙ obiurgati fuissent contra Moysen: simile autem in multis alijs locis habetur. Alia autem est visio, vel auditio imaginaria in prophetis, & hoc est cum eis in somno existentibus Deus incitat species existentes in phantasia eorum, vel aliquas nouas apponit, & illas illustrat supernaturaliter componendo, & diuidendo, & videtur tunc prophetæ existenti in somno, quòd aliquid verè videat, aut verè audiat. & iste est cõmunis modus in omnibus prophetis, & vocatur ista visio imaginaria, vel in spiritu: & non est in re extra. Sic enim fuit de beato Ioanne, cui reuelatio prophetica facta est, vt patet Apoca. 1. cap. & dicit ibidem: Ego Ioãnes fui in spiritu in dominica die, & audiui post me vocem magnam tamquam tubæ, sed de hoc ad rem extra beatus Ioannes nihil audiuit. Poterat igitur sic dubitari de Moyse, an ipse primo modo, scilicet in visione reali, & locutione, an secundo modo, scilicet in imaginaria locutione, & visione

De⁹ dupliciter apparebat Prophetis.

Beat⁹ Ioãnes in Apoca. nihil realiter vidit, aut audiuit.

F à Deo leges istas receperit. Huic autem respondendum est, quòd Moyses realiter ista audierit. Et fortè aliquis dicet hoc patere, quia hic in litera dicitur, ꝙ locutus est ad eum Dominus; sed hoc nihil est, quia in multis alijs locis habetur, quomodo Deus alicui prophetæ locutus fuerit, vel ei apparuerit: illa tamen locutio, & visio de imaginaria, & non de reali intelligebatur, sic habetur Apocalip. 1. cap. vbi dicitur de beato Ioanne: Audiui post me vocem magnam tanquã tubę dicentis: & tamen ista vox, & visiones, quæ ibi sequuntur, non fuerunt in re, sed in imagine, quia dicitur ibidem: Fui in spiritu in Dominica die: non igitur ex hoc aliquid probari potest.

G Dicendum tamen est, quòd Deus Moysi hic realiter apparuerit, & locutus fuerit, & non in aliqua imagine, quoniam ista erat differentia inter Moysen, & alios, quibus Deus apparebat, & loquebatur per somnium: Moysi autem facie ad faciem loquebatur. Sic habetur Nume. 12. cum dicitur: Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum, at non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est: ore enim ad os loquor ei, & palam, & non per enigmata, & figuras Deum videt. Igitur dicendum est Moysi Deum apparuisse, & in voce ei proposuisse ista, & nõ per somnium in visione imaginaria.

H Item hic assignatur locus, in quo Deus Moysi apparuerit, & locutus fuerit, quia dicitur, quòd locutus fuerit ei de Tabernaculo testimonij, ergo necessariũ est, quòd ista vox audiretur in Tabernaculo testimonij, & ibidem formaretur: aliàs falsum erat, quòd Deus locutus fuisset ei de tabernaculo, in visione autem imaginaria non fit aliqua vox, vel apparitio realiter, ideo non potest dici, quòd fiat de aliquo loco, cũ non sit: hic tamen assignatur locus, in quo formata fuit ista vox, quia in Tabernaculo testimonij, sicut apparet in litera. Necessarium est igitur dici Moysen accepisse ista pręcepta cęremonialia nõ in visione imaginaria, & locutione, sed in vera locutione, & visione.

I Pro hoc autem considerandum est, quòd sicut dictum fuit Exod. 25. super propitiatorium inter duo Cherubin erat vnus Angelus, qui inter alas Cherubin in corpore de aëre assumpto latebat, & ibi veras voces formabat, in quibus respondebatur Moysi, cũ intraret in sancta Sanctorum, & Sacerdoti magno, cum illuc intraret semel in anno. Iste tamen Angelus non videbatur in corpore illo assumpto, quia ad hunc occultãdum expandebant Cherubin alas suas, & propter hoc etiam non erat aliquod candelabrum, nec fenestra intra sancta Sanctorum, ne Angelus latens videri posset. Et cum Sacerdos intrabat illuc, ponebat Thymiama super prunas, vt fumo crasso inde exhalante impleretur tota domus, & non posset Sacerdos magnus videre id, quod latebat ĩter alas Cherubin: sic habetur infra. 16. cap. Si igitur locutio facta fuit ad Moysen de ꝓpitiatorio inter Cherubin, cùm ibi verè voces formarentur: necessarium erat legem K datam fuisse Moysi in locutione reali, & non in imaginaria. Eodem modo si dicamus Moysen ista audiuisse in Tabernaculo testimonij ad ostium eius, necessarium erat veram fuisse vocem, quia ibi Dominus descendebat in columna nubis, & multotiens loquebatur Moysi, vt patet Exod. 29. & non solum ibidem Moysi loquebatur, sed etiam aliquibus alijs, vt habetur Nume. 12. cap. cum locutus fuit Deus Aarõ, & Mariæ descendente columna nubis ad ostium Tabernaculi. Conclusio igitur ex superioribus manet, Moysen in veris, & realibus vocibus huius Leuitici præcepta accepisse, & non in imaginaria locutione.

Locutio Dei ad Moysen.

Quare

Quare hæc præcepta Moyses, non acceperit scripta in tabulis lapideis sicut Decalogum. Quæst. V.

ADHVC autem vlterius inquirendum est, cũ hic dicatur Moysen accepisse a Deo ista pcepta in voce, quare non accepit ea scripta in aliquibus tabulis lapideis, sicut accepit præcepta Decalogi, vt habetur Exodi. 32. & 34. Et satis videbitur alicui rationabile, quia debuissent ista pcepta in tabulis describi lapideis, quoniam scriptura in tabulis ad duo proficiebat, s. vt memoriam nõ effugeret: secundo vt in certum testimonium datæ legis a Deo maneret. Sicut igitur Decalogus in duabus tabulis lapideis propter ista duo scriptus est: ita debuisset Leuiticus iste in lapidibus describi. Fortassis autẽ huic aliquis conabitur respondere, quòd ideo Leuiticus in tabulis lapideis scriptus non est, quoniam laboriosum valde erat tãtam scripturam in lapidibus sculpere: nec est simile de scriptura duarum tabularum Decalogi, quoniam ibi decem præcepta posita sunt, hic autẽ valde multa, ita vt oporteret, vltra quinquaginta tabulas lapideas, scriptura Leuitici impleri.

Sed hoc stare non potest, quoniam licèt scriptura hæc superabundet ad Decalogum, in scribendo tamẽ labor nullus fuisset; quoniam opere Angelorum omnia hæc velociter in lapidibus sculperentur, sicut fuit de primis, & secundis tabulis, quarum vtrasque a Deo scriptas, s. opere Angelico Scriptura sacra signat, vt patet Exod. 32. & 34. Item si fortè opere humano adhuc scriptura ista fieri debuisset, non erat aliquid difficillimum in lapidibus sculpi, maior namq; scriptura quã sit Leuiticus mandato Dei in lapidibus posita est, sicut patet de Deuteronomio, qui maior liber quàm Leuiticus est, totus tamen scriptus fuit in lapidibus: sic habetur Deuteronom. 27. c. cum dicitur. Et epulaberis corã domino Deo tuo, & scribes super lapides oĩa verba legis huius planè & lucidè. & sicut ibi mandauit Deus scribi Deuteronomium super lapides, ita postea Iosue scribi fecit in transitu terræ promissionis vltra Iordanem, vt habetur Iosue 8. cap. cum dicitur, Immolauitque pacificas victimas, & scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat coram filijs Israel: non igitur ob hãc causam Leuiticus in lapidibus scriptus non est. Dicet autem aliquis aliam fuisse causam, s. quoniã si totus Leuiticus in lapidibus sculperetur, oportebat ad hoc multos lapides occupari, & fieret põdus quasi importabile, neç aliqua arca fęderis sufficeret ad hos lapides ferendos, sicut ad Decalogum duabus lapideis tabulis scriptũ arca fęderis sufficiebat. Item quoniam hoc videbatur adhuc maius concludere inconueniens; quoniam si Leuiticus, quia præcepta Dei continebat, lapideis tabulis scribi debuisset, conformiter oportebat, & Exodum, & librum Numerorum, & Deuteronomium, & omnes libros legales tabulis lapideis describi, quod non solum importabile pondus foret, sed etiam pror sus inutile. Quamuis hæc aliqualem colorem habeãt, fundamentalis tamen ratio, quare Leuiticus in lapidibus scriptus non est, non fuit hæc, quæ assignata est, sed consistit in hoc fundamentum, quoniã iuxta Aristot. in 1. Politicorum, Deus & natura nihil frustra operantur, si igitur superuacuum erat Leuiticum in lapidibus describi, Deus illum nec describi faceret, nec describi mãdaret, sed hoc in lapidibus describi frustra erat, non ergo descriptum est. Quòd vero frustra foret Leuiticum in lapidibus describi, sic apparet: quoniam libri conuenientius in Pergameno, aut Papyro, quàm in lapidibus conscribuntur, nec vnquam in lapidibus scribi debent, nisi ad hoc aliqua vrgens causa præfuerit, quę in Leuitico nullatenus fuit: quoniam si

Doct. rñd. ad qsitum. libro 1 de cęlo. text. 32. & lib. 2. tex. 59.

A ad solam memoriam Leuiticus in lapidibus sculpendus erat, hoc non requirebatur, quoniam in Pergameno, aut aliàs scriptus ad memoriam posterorũ profuisset, & non solum ad quantamcũque memoriam, sed etiam ad memoriam æternam. Sic enim patet de lib. Deuteronomij, quem Deus voluit conseruari ad memoriam æternam filiorum Israel reconditum in arca fęderis, & manu Moysi scriptum, ille tamen non in lapidibus, sed in communi materia librorũ descriptus est sic, vt habetur Deuteronom. 31. cum dicitur: Postquam ergo scripsit Moyses verba Legis huius in volumine, atque compleuit, præcepit Leuitis, qui portabant arcam fœderis, dicens: Tollite librum istum, & ponite eum in latere arcæ fœderis, vt sit ibi contra te in testimonium. Item non debebat Leuiticus descri- B bi in lapidibus, etiam si maneret in testimonium contra posteros, quoniam Deuteronomius Moysi nõ solum in memoriam, sed magis in testimonium cõtra Israelitas positus est, cum dicatur Deuteronomij. 31. Ponite eum in latere arcæ fęderis, vt sit ibi in testimonium contra te, non tamẽ scriptum fuit in lapidibus, sed in materia communi librorũ. Item si diceremus Leuiticum in tabulis debere scribi, & illę tabulæ lapideæ in arca reconderentur, vt manerent in testimonium, quòd Deus dedisset legem Israelitis, non erat hoc necessarium; quoniam satis erat duas lapideas tabulas Decalogi manere in arca in testimonium, nec magis probaret legem a Deo datam fuisse Leuiticus scriptus in tabulis, & in arca recõditus, quàm si solus Decalogus in tabulis ibi repositus esset. Item funda- C mentalis ratio huius dubitationis est; quoniam dato, quòd vellemus Leuiticum ĩ lapideis tabulis scribi debuisse, vt maneret in testimonium, quòd Deus Iudęis legem illam dedisset: tamen hoc non conueniebat, quia Iudæi ex illo solum conuinci debebant, quod ipsi susceperant, sed non susceperunt a Deo immediatè leges Leuitici, sed Moyses eas populo recitauit, sẽper ergo negare possent se a Deo istas recepisse, solũ igitur illud in lapidibus in testimonium contra Israelitas manere debebat, quod ipsi a Deo immediatè susceperunt, & ista fuit fundamẽtalis causa, quare in duabus tabulis lapideis, quas Deus tradidit Moysi, solus Decalogus præceptorum scriptus erat, quoniam solum decem præcepta, populus audiuit a Deo in mon- D te Sinai in voce tubę: omnia autẽ alia Moyses a Deo recepit, & populo recitauit, nullum igitur aliorum in tabulis lapideis scribi debuit in testimonium contra Israelitas, & sic de Leuitico est.

An omnia hæc præcepta Leuitici Deus simul dixerit Moysi, vel interpolatè. Quæst. VI.

VLTERIVS autem circa literam istã quæritur, cum hic dicatur Deum locutũ fuisse Moysi præcepta, quæ in hoc Leuitico continebantur, an omnia ista simul dixerit, vel interpolatè, ita vt nunc daret vnum præceptum, dein E de verò alterum. Huic autem respondendum est, q non omnia verba huius Leuitici Deus Moysi simul dixit, quoniam nec etiam omnia dixit: sunt enim aliqua in hoc Leuitico, quæ Deus nõ dixit, sed Moyses, quia historiographus erat, illa retulit, sicut patet de cõsecratione Sacerdotum, quam Moyses refert fuisse factam, quomodo Sacerdotes ministrauerint, patet infra 8. & 9. cap. refert etiam quomodo Nadab, & Abiu offerẽtes ignem alienum a Domino combusti sunt, de quo infra 10. capit. Refert etiam de filio hominis Aegyptij, qui blasphemauit nomen Domini, & lapidatus est, hoc autem manifestum est Deum non dixisse, sed Moysen tanquam historiographum conscripsisse,

pſiſſe, non igitur dixit Deus omnia verba Leuitici.

Cum autem quæritur de his, quæ in Leuitico ſunt nullam concernentia hiſtoriam, ſed purè præceptiua an Deus illa dixerit ſimul: aliquis reſpondebit, quòd non omnia ſimul dicta ſunt, ſed interpolatè, ita quòd aliquando daret vnum preceptum, deinde vero alterum: hoc autē conabitur probare, quia frequenter in hoc Leuitico dr̄: locutus eſt dn̄s ad Moyſen, ergo tot locutiones fuerunt, quoties dicit, Locutus eſt dn̄s ad Moyſen: aliàs.n. ſuperfluè dictum videretur̄ toties: Locutus eſt dominus &c. Adhuc autem reſpondendum eſt, quòd ex litera libri huius non apparet ſufficienter an omnia hæc precepta ſimul, vel in diuerſis temporibus data ſint. Satis tamen rationabiliter dici poteſt ea non ſimul, ſed interpolatè fuiſſe tradita, quia Deus ſimul Moyſen tot preceptis non oneraret. Si tamen aliquis dicat ptinaciter omnia hec ſimul data fuiſſe, non multum inſiſto: iſta tamen ratio, qua dicebatur, ideo hec interpolatè data fuiſſe, patere, quia ſepe dicitur: Locutus eſt dominus ad Moyſen, non tenet, quia nō ideo replicatur illa oratio, vt appareat multas fuiſſe locutiones Dei, ſed vt illud ponatur tanquam caput, & principium alicuius materiæ. Et ideo quandocunque Moyſes ſcribit hic præcepta, quę pertinent ad eādem materiam, ponit ea ſub vno capite, & contextu, cum vero tranſit ad ſcribendum præcepta, pertinētia ad aliam materiam, & perſonam, incipit tanquam ab alio capite, & dicit iterum: Locutus eſt dominus ad Moyſen. Non igitur cōuenienter ex hoc arguitur pluribus vicibus Deum Moyſi locutum, quia pluries illa clauſula, ſcilicet locutus eſt, apponatur

Doct. rn̄d. ad q̄ſitū.

Deus vbi dixerit hæc præcepta Moyſi. Queſt. VII.

Qvaeret autem aliquis, vbi dixerit Deus Moyſi iſta præcepta; & licèt non poſſit dubitari, quin in tabernaculo dixerit, quoniā litera ſic exprimit, dubitaretur tamen, in qua manſione deſerti dicta ſint. Aliquis autem fortaſſis dicet, iſta precepta fuiſſe data a Deo Moyſi in exitu de Aegypro ante mare Rubrum, vel immediatè poſt tranſitum maris Rubri, & hoc potiſſimè in manſione, quę vocatur Mara, quæ eſt apud mare Rubrū, quoniam ibi dicitur, quòd Deus dederit Iſraelitis præcepta & iudicia, vt habetur Exodi 15.ca. cum dicitur, ibi conſtituit ei pręcepta atque iudicia, & ibi tentauit eum dicens: ſi audieris vocem domini Dei tui, &c. Satis igitur rationabiliter videbitur alicui ibi fuiſſe data iſta pręcepta, quia non conſtat ibi, quę pręcepta fuerint. Sed hoc ſtare non poteſt, quoniam hic in litera dicitur, quòd Deus dederit iſta pręcepta Moyſi in tabernaculo teſtimonij, ſed tabernaculum teſtimonij non erat factum, cum Iſraelitæ ſteterunt in manſione, quę vocatur Mara, de quo Exodi 15. igitur pręcepta, quæ ibi data fuerunt, non ſunt iſta pręcepta, quę in Leuitico traduntur. Quòd autem tabernaculum non eſſet factum, quando Iſraelitæ ſteterunt in Mara, apparet ex hoc, quòd manſio, quæ vocatur Mara eſt ante mā ſionem montis Sinai, vt habetur Nume. 33. cap. quoniam diſtat ab illa per manſiones ſeptem, vt habetur in eodem cap. Sed tabernaculum fuit conſtructum in monte Sinai, ergo cum Iſraelitę exiſterent in Mara, nondum erat conſtructum tabernaculum. Quòd autem fuerit tabernaculum factum in monte Sinai apparet, quia lex fuit data, in monte Sinai, vt patet Exo. 19. & 20. ca. Deinde Moyſes aſcendit ad dominum ad accipiendas tabulas in monte Sinai, vt patet Exo. 24. & cum ibi ſtaret cum domino, dedit ei Deus præceptum de fabricando tabernaculo, & de modo fabricationis, vt patet Exo. a c. 25. vſque ad 31. deinde Moyſes deſcendit de monte ferens tabulas, & incepit cōF ſtruere tabernaculum, vt patet Exo. 35. cap. Et ſic exiſtentibus Iudæis in manſione Sinai fabricatum eſt tabernaculum. Magis tamen adhuc hoc apparet, quia Nume. 10. cap. dicitur quomodo receſſerunt Iſraelitæ de monte Sinai ſecundo die menſis ſecundi, anno ſecundo, & tunc fit mentio, quomodo eleuata fuit nubes deſuper tabernaculum, & qualiter Leuitę portabant tabernaculum. Non poteſt ergo dici, ꝙ iſta verba Leuitici dicta fuerunt antequam accederent Iudęi ad montem Sinai cum in tabernaculo dicta ſint. Nūc autē fortaſſis aliquis dicet iſta verba dicta fuiſſe Moyſi circa introitum terrę promiſſionis, vel in aliqua māſione deſerti vltra montem Sinai, & hoc quia nōn videbatur ex litera, vbi dicta fuerint. Ad hoc reſpondenG dum eſt, quòd omnia verba, quæ continentur in toto Leuitico dicta ſunt Moyſi in monte Sinai: ſic habetur infra 26. cap. in fi. cum dicitur: Hæc ſunt præcepta atque iudicia, & leges, quas dominus inter ſe, & filios Iſrael dedit in monte Sinai per manum Moyſi. Et infra 27. cap. dicitur: Hæc ſunt præcepta, quæ mandauit dominus Moyſi ad filios Iſrael in monte Sinai. Neceſſarium eſt igitur confiteri omnia pręcepta Leuitici in monte Sinai data fuiſſe.

Quo tempore data ſint hæc præcepta Leuitici, & an ſolum ſit vnus annus in quo dari potuerunt, ſcilicet a menſe tertio primi anni, vſque ad menſem tertium, ſecundi anni. Quæſt. VIII.

H Adhvc autem aliquis inquiret, quo tempore data ſint iſta pręcepta Leuitici: quia licèt de ſuperioribus conſtet Iſraelitas ſtetiſſe in monte Sinai, & tunc accepiſſe Moyſen hæc pręcepta, non tamen ex hoc determinatur tēpus; quia in monte Sinai manſerunt Iſraelitę magno tempore, fuit autem tota manſio in monte illo, vnus annus demptis decem diebus, quod ſic apparet: quia Iſraelitę venerunt in montem Sinai anno primo exitus de Aegypto in prima die mēſis tertij, vt patet Exo. 19. ſteterunt autem in eodem monte, vſque ad ſecundum annum exitus de Aegypto, recedentes inde anno ſecundo, die vigeſima menſis, vt patet Nume. 10. Si autem receſſiſſent de monte Sinai, die primo, menI ſis tertij, anni ſecundi exitus de Aegypto, fuiſſet manſio in monte illo annus integer. Quòd patet, quia die primo, menſis tertij, anni ſecundi recedebant, ſed litera dicit eos receſſiſſe decem diebus ante, ſ. vigeſima die, menſis ſecundi exitus de Aegypto, ergo illi decē dies, qui deficiunt a completione menſis, deficiūt de completione anni integri, quo Iſraelitæ māſerunt in monte Sinai. Eſt igitur nunc dubium, in qua parte huius anni Moyſes recepit pcepta Leuitici huius a Deo. Fortaſſis aliquis diceret, ꝙ Moyſes recepit præcepta iſta immediatè, vt acceſſit ad montem Sinai, quia immediatè, vt Iſraelitę acceſſerunt ad mōtem illū. Moyſes aſcendit in montem, & locutus eſt cum eo Deus, vt patet Exodi 19. capit. ibi igitur potuiſſet in monte a Deo iſta præcepta recipere. Ad hoc autem dicēdum eſt hanc reſponſionem ſtare non poſſe, quia Exo. 19. K ſolum dicitur, quomodo Deus dixerit Moyſi verba perſuaſoria, vt acciperet legem: & poſtea ſubiungitur quomodo Iſraelitę conſenſerunt, & poſt hoc in cap. 20. ſequitur lex præceptorum Decalogi data a Deo. Qualiter igitur Deus daret Moyſi ibi iſta pręcepta, cū nondum conſtaret Iſraelitas velle a Deo aliquam legem recipere? Item dato, quòd conſtaret Iſraelitas velle leges recipere a Deo, quia ipſi verbo ſuo expreſſiſſent: cum tamen datum eſſet eis Decalogum præceptorum, non conueniebat vllatenus eis prius dare pcepta cęremonialia Leuitici. Ratio huius eſt, quia pcepta cæręmonialia, & iudicialia ſunt, quędam determina-

Cuiuſdā rn̄ſio ad quæſitum

minationes præceptorũ Decalogi, cũ cæremonialia sint determinationes pręceptorũ secũdę tabulę: & q̃a nunq̃ potest dari determinatio ante id, quod est determinabile, cum illud necessario pręsupponat, non poterant dari pręcepta huius Leuitici, antequam darẽtur præcepta Decalogi: non igitur potest vllatenus dici, ꝙ pręcepta Leuitici data fuerint cum primo Moyses ascendit in montem Sinai.

Alia rẽsio ad q̃situm.

Dicet autem fortassis aliquis, ꝙ Moyses accepit ista p̃cepta Leuitici a Deo, cum ascendit in montẽ Sinai ad accipiendas tabulas: & stetit ibi bis quadraginta diebus, vt patet Exod. 32. & 34. & tunc non potest obijci de eo, quod supra obijciebatur, scilicet, quòd Israelitæ nondum consensissent, aut non constaret de eorum consensu ad accipiendam legem; quoniam licèt hoc fuerit, quãdo primo ascendit Moyses in montẽ: quando tamen ascendit pro tabulis, iam confessi fuerant Israelitę se libẽter suscepturos quęcunque Deus mãdaret, vt patet Exo. 24. Non potest etiam stare aliud, quod obijciebatur supra, s. ꝙ non debebant dari pręcepta cęremonialia ante Decalogum, quoniam licèt cum Moyses ascendit in montem Sinai prima vice, non erat datus Decalogus; cum tamen ascẽdit pro tabulis, iam datus erat, & sic videbitur alicui conuenienter dici Moysen accepisse a Deo pręcepta huius Leuitici, quando ascendit pro tabulis.

Quid Moyses egerit in 40. diebus, q̃bus in monte mansit.

Et sic aliqui respondent cum quęritur ab eis, q̃d faceret Moyses quadraginta diebus in monte cum domino? Dicunt, ꝙ ab eo eruditus est in multis quęstionibus legis, & ꝙ accepit ab eo ipsa p̃cepta Leuitici. Sed hoc stare non potest, quia ista præcepta Leuitici data sunt in tabernaculo fęderis, sicut dicitur hic in litera, sed in vertice montis Sinai non erat tabernaculum, sed magis in castris. Item quando Moyses ascendit pro tabulis Decalogi prima vice, & cum rursus redijt pro secundis, nondũ erat factũ tabernaculũ, nec inceptum, sed cum ipse descendit de monte congregati sunt ad eum filij Israel, & obtulerunt, quod Deus mãdauerat, atque inchoata est fabricatio tabernaculi, vt colligitur Exod. ex fine ca. 34. & iuncto c. 35. Non igitur dici poterat Moysen accepisse leges istas cęremoniales Leuitici, quando ascendit in montẽ Sinai pro tabulis. Aliquis autem dicet necessarium esse, ꝙ pręcepta ista fuerint data ante fabricationem tabernaculi, quoniam non poterãt fieri aliquę cæremoniæ sacrificiorum, nisi essent leges istę datę per quas dirigerentur offerentes in sacrificijs, sed in prima die, qua erectum est tabernaculum, facta fuerunt aliqua sacrificia, sicut patet in consecratione Aaron, & filiorum eius: ergo oportuit, ꝙ ante primam diem erectionis tabernaculi data fuissent ista præcepta, & sic non poterant dari in tabernaculo. Quòd autem nõ potuisset fieri aliquod sacrificium, vel consecratio in tabernaculo antequam darentur ista pręcepta, patet; quia hic datur regula de modo offerendi, ante ergo quàm daretur, nescirent Hebræi qualiter deberent offerre, & sic nihil offerrent, quòd autem fuerit facta aliqua oblatio cæremonialis, & inchoata sacerdotum consecratio in die, qua erectum fuit tabernaculum, apparet Exo. 40. cap. cum dicitur: Et posuit altare aureum sub tecto testimonij cõtra velum, & adoleuit super eo incensum aromatum, sicut iusserat dominus: eodẽ modo in die, qua positum fuit altare holocaustorum in tabernaculo, fuit facta oblatio super illud, cum dicit Exo. 40. Posuit, & altare holocausti in vestibulo testimonij offerens in eo holocaustum & sacrificia, vt dominus imperarat. Item eo die Aaron, & filij sui incœperunt consecrari: & patet quia die, quo positum fuit labrum ęneum in sanctuario, ipsi lauerunt se in eo ad faciendum aliquas ministrationes, vt dicitur in prędicto c. 40. labrum quoq; statuit inter tabernaculum te-

A stimonij, & altare implens illud aqua, laueruntque Moyses, & Aaron, ac filij eius manus suas, ac pedes cũ ingrederentur tectum fęderis, & accederent ad altare, sicut præceperat dominus. Apparet igitur ante erectionem tabernaculi fuisse data ista præcepta Leuitici de sanctificando; & consequenter non fuisse data in tabernaculo fęderis.

Doct. rñ.

Huic respondẽdum est pręcepta huius Leuitici fuisse data in tabernaculo fęderis, cum vero obijcitur, quòd in tabernaculo non poterat fieri aliquod sacrificium, vel administratio priusquã Deus in ea erudiret Israelitas, cõcedendum est hoc, & cum dicitur, quòd sacrificia, & ministrationes, q̃ facta sunt in prima die erectionis tabernaculi oportet, vt fuissẽt
B facta per aliquam regulam, secundum legem a Deo datam ante constitutionem tabernaculi, concedẽdũ; & cum concludunt leges huius Leuitici, in quibus agitur de ritibus omnium sacrificiorum debuisse necessario dari ante constitutionem tabernaculi, negatur consequentia: quoniam illę leges secundum quas ministrauerunt, & obtulerunt sacrificia Israelitę in prima die erectionis tabernaculi datę fuerunt ante constructionem templi, & erectionem, & nõ sunt de his, quæ dantur in hoc Leuitico. Et patet quoniam Exo. 40. dicitur, quòd in die, quo erectum est tabernaculũ, adoleuit Moyses incẽsum aromatum super illud; sed ad hoc non oportebat, vt daretur aliqua lex in Leuitico; quoniam iam data fuerat lex Exod. 30. c. vbi dici-
C tur: Ponesq; altare contra velũ, & adolebit incensum super eo Aaron suaue fragrans, mane quãdo componet lucernas incendet illud, & quando collocat eas ad vesperum, vret thymiama sempiternum coram domino.

Obiectionis rñdet.

Sed obijcies, quia in prima die erectionis tabernaculi incępit consecratio sacerdotum, & tamen lex de consecratione sacerdotum datur infra 8. cap. ergo oportebat, quòd ante daretur ista lex Leuitici, quàm consecrarentur sacerdotes, & antequam erigeretur tabernaculum, & ante aliquam fabricationẽ, sed non est illa, quæ habetur Leuitici 8. cap. sed magis illa, quę habetur Exo. 29. cap. in quo c. agit, de omnibus ritibus consecrationis sacerdotum per septem dies, & illa lex data fuit in monte Sinai, quãdo Deus dabat regulam Moysi de modo fabricationis tabernaculi. Et cum obijcis, ꝙ infra 8. c. ponitur lex de ritu consecrationis sa-
D cerdotum: dicendum est illam legem poni ibi per recapitulationem, quia prius data fuerat in Exodo, dein de hic recapitulata est, sicut patet de similibus, q̃a Exodi 27. dicitur de positione olei in lucernis candelabri, ꝙ pertinebat ad Aaron, & filios eius cum dicitur: Præcipe filijs Israel, vt afferant tibi oleum de arboribus oliuarum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, & collocabunt eam Aaron, & filij eius. Ista tamen cęremonialis obseruatio, quę per eadem verba recapitulata est infra 24. cap. in principio, & sic multa alia recapitulantur hic, quę alibi dicta sunt. Causa autẽ huius recapitulationis est, quia iste liber totus est de cęremonialibus obseruationibus, vt ergo ponant hic omnes cęremoniæ Iudaicæ pręcipuè illę, q̃ę ad sacri-
E ficiorum ritus pertinent, ea quę alibi dispersa posita sunt, hic recapitulantur, vt sic ex omnibus liber vnus fiat cõtinens omnes Iudaicas cęremonias.

Obiectio alia remouetur.

Sed adhuc aliquis obijciet, necessario leges huius libri traditas fuisse ante erectionem tabernaculi, quoniam die prima, qua erectum est tabernaculum, & consecratum principes Israelitarum incęperunt facere sacrificia; & durauit oblatio eorum per 12. dies continuos, sicut dicitur Num. 7. cap. s. factum est autem in die, qua compleuit Moyses tabernaculum, & erexit illud, obtulerunt principes Israel, & capita familiarũ &c. & tamen non poterant isti habere modum in offerẽdo, nisi accepissent a Deo prius legem de ritibus sacrificiorum.

Necessa-

Necessarium est igitur leges huius Leuitici, quæ de sacrificijs agunt, fuisse datas ante erectionem tabernaculi, & sic non in tabernaculo fœderis. Ad hęc autem respondendum est, quòd principes Israelitarum inceperunt offerre in prima die, qua tabernaculum erectum est, tamen lex, per quam regulabantur in offerendo, nōdum fuerat data in hoc Leuitico, sed etiam sicut pro sacerdotibus fiebant sacrificia holocaustorum, & victimarum pacificarum, & pro peccato, ita, & in eodē ritu obseruasset Moyses in sacrificijs principum, vel sicut cum in monte Sinai facta fuerunt holocausta, & victimę pacificę in confirmatione legis, vt patet Exod. 24. ita in eodem ritu poterat facere Moyses in oblatione principum, non igitur cogimur confiteri leges huius Leuitici fuisse datas ante erectionē tabernaculi. Sed nūc magis accedentes ad inquisitionem de tempore, quo datæ sunt leges huius Leuitici, necessarium est, vt dicamus eas fuisse datas in secūdo anno ab exitu de Aegypto, & hoc in mēse primo, vel in mense secundo ante diem 20. mēsis eiusdem. Nec potest assignari aliquod aliud tempus, in quo potuissent dari leges Leuitici. Prima pars huius patet, quia Leuiticus iste datus fuit Moysi in tabernaculo fœderis, vt patet hic in litera, sed tabernaculum fęderis nunquam erectum fuit vsque ad primam diem anni secūdi ab exitu de Aegypto, vt patet Exodi 40. c. ergo non potuit dari ante principium secūdi anni. Quòd autem fuerit datus in primo mense huius secūdi anni, vel in mense secundo, vsque ad diem 20. patet, quia omnia verba Leuitici data fuerunt in monte Sinai, vt patet infra 26. & 27. cap. Sed Israelitæ recesserunt de monte Sinai die 20. mensis secūdi anni ab exitu de Aegypto, ergo nō potuerunt dari pręcepta huius Leuitici post diem 20. mensis secundi, anni secundi ab exitu de Aegypto. Ex quibus infertur, ꝙ solum 49. aut quinquaginta dies fuerunt, in quibus potuisset dari Leuiticus iste Moysi. s. 30. dies mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto, & 20. dies mensis sequentis. Sic igitur patet quando, & vbi Leuitici leges datæ sunt. *Et locutus est ei dominus.* Dicitur autem, quòd dominus locutus fuerit Moysi dando istas leges Leuitici, non tamē intelligendum est, ꝙ Deus per seipsum loquatur, quoniam Deus secundum seipsum nō est animal, nec habet organa vocatiua, per quæ loqui possit.

Quo tpe datę sunt leges hui⁹ Leuitici.

Solū fuerūt 49. vel 50. dies in q̄bus dari potuerunt istæ leges.

Et si dicas, ꝙ poterat assumere aliqđ corpus ex aere formato in quo loqueretur sicut Angeli, & dęmones interdum facere soliti sunt: respondendum est, quòd repugnat Deo aliquam vocem formare, eo ꝙ omnis actio Dei est in instanti, & non potest aliquo mō operari per successionem, quia hoc repugnat infinitę suæ perfectioni, quoniam operatio successiua cōuenit rei habenti esse limitatum, & quæ non habet totum esse suum simul, sed Deus habet essentiam infinitam, & illimitatam, & totum esse simul eo, ꝙ est æternus, sicut concludit Boetius de consolatione lib. 5. Prosa vlti. iō nō potest operari per successionem. Et si dicas, quòd Deus non formet aliquam vocem in instrumentis ꝑ successionem, sicut formant Angeli, sed quòd eam creet in instanti, sicut alias creauit res: respondendum est hoc esse impossibile; quia licet Deo non repugnet creare quicquid est creabile in instanti, tamen repugnat voci, ꝙ creetur in instanti, quia sicut motus & tēpus de natura sua dicunt fluxum, & successionem, & non potest aliquis abstrahere successionem, & fluxū a tempore, & motu, quia includit contradictionē, ita nec poterit voci tollere suam successionē, & ordinē, consistit namque essentia vocis in ordine literarum, & syllabarum sibi connexarum, quo ordine sublato, & successione, impossibile est manere vocis essentiā. Non igitur est vox creabilis, non quidem ꝙ repugnet

Voci repugnat quod creetur in instanti.

F Deo vocē creare, sed quia formaliter voci repugnat creari. De his autem diffusius dictum est Exodi 23. & 25. c. Concluditur igitur, ꝙ Deus nō poterat aliquam vocem ī corpore assumpto formare, nec etiam poterat eam creare, nullo ergo modo Deus per se potest loqui. Si autem aliquis obijciat de Christo, ꝙ loquebatur, & tamen erat verus Deus: responsum est Exo. 23. c. Dicendum, ergo ꝙ Angelus erat, qui ista loquebatur, & erat in tabernaculo, atq; sumebat corpus aereum, in quo voces formaret, nec repugnabat aliquo modo formare vocem in successione sicut repugnabat Deo, quia essentia Angeli non est infinita, nec est totum suum esse simul. Iste autem Angelus, q hic loquebatur vocabatur Deus, quia sic est consuetudo veteris testamenti, vt Angeli vocent Deus, vt patet Exodi 3. c. & 20. & in plerisque alijs locis. Aliquādo autem

G Angeli vocantur Angeli nomine suo, sicut patet sępe in libro Genes. s. ca. 16. & alibi. Causa autem quare aliquando nomine suo, & aliquando nomine Dei vocētur, expressa fuit Exodi 19. cap. Hic autem cum Angelus esset, qui loquebatur, vocauit eum scriptura Deū, & non Angelum, quoniam dabat leges loco Dei, & si fortassis rustica illa gens Hebręorum audiuisset, ꝙ Angelus erat qui eis legem ferebat, putarent se ei obligatos atque ei cultum offerrēt sicut Deo suo, qui super eos ferendi leges potestatem haberet. Ne ergo indocta multitudo in hoc erraret colens illum Deum, qui non erat, sacra Scriptura non iniustè Angelū hic Deum vocauit. *De tabernaculo testimonij.* Idest, ꝙ ista

Angel⁹ vocatur De⁹ in sacris scripturis.

H verba locutus fuit Deus, siue ille Angelus Moysi de tabernaculo testimonij, idest existens in tabernaculo testimonij, quia sicut supra dictum est, duo loca erant in tabernaculo, in quibus Deus Moysi loqui solitus erat, s. propitiatorium intra sancta Sanctorum, & colūna nubis ad ostium tabernaculi. In quocunque ergo horum Angelus loqueretur Moysi, dicebatur esse locutio de tabernaculo testimonij, i. quia formabatur illa vox, vel ꝓcedebat de tabernaculo testimonij. Quare autem vocetur tabernaculum testimonij, causa est, quia in eo erat arca in qua erant duę tabulę legis, quæ vocabantur testimonium, quia manebant in testimonium posteris, quòd Deus dedisset legem Israelitis, vt

Loca tabernaculi in quibus Angel⁹ loquebatur.

I patet Exo. 25. *Dicęns loquere filijs Israel.* Quamuis Deus istas leges nunc Moysi in secreto traderet, erant tamē postea recitandę filijs Israel, vt ipsi per eas in operationibus cęremonialibus dirigerentur: ideo mandabat Deus Moysi ꝯgregare filios Israel, q̄bus ista referret.

Quare Deus non dedit hæc pręcepta Israelitis in monte Sinai. Quæstio. IX.

Sed quęret aliquis quare Deus non dedit Israelitis in monte Sinai ista præcepta, sicut dedit ꝑcepta Decalogi in voce tubæ audiēte tota multitudine. Ad hoc latè responsum est Exo. 20. c. quoniam non conueniebant alia pręcepta dari a Deo immediatè toti multitudini pręter Decalogi pręcepta, quę tunc data sunt, alia vero, quę postea danda es-

K sent, oportebat per interpositam dari personam, & sic fuit de pręceptis huius Leuitici, quę Israelitis per Moysen data sunt filijs Israel.

An Moyses congregauerit omnes filios Israel ad hanc Leuitici legem audiendam. Quæst. X.

Quaeret aliquis, an Moyses congregauerit omnes filios Israel ad audiendā legem huius Leuitici. Et fortassis aliquis respondebit, quòd nō poterat tāta multitudo Israelitarum, & Aegyptiorum ascendentium cum eis cōgregari

gregari ad audiendum vocem alicuius viri, quoniam essent omnes plures quàm bis millies millia, quoniã soli viri Israelitæ potentes procedere ad bellum, non cõnumerata tribu Leuitica, erant sexcenta tria millia virorũ, & quingenti, & quinquaginta, vt patet Nume. 1.cap. & non computabatur hic vulgus promiscuum Aegyptiorum ascendentium cum Iudæis, quod erat infinitæ multitudinis, vt habetur Exo.12.cap. Non cõputabantur etiam viri, qui erant vltra annum. 60. vt putatur, & infra annum 20. nec computabantur mulieres, vt patet Num.1.cap. quoniam si omnes computarentur, essent vltra bis millies millia. Quomodo igitur tanta, & tam discors multitudo ad audiẽdum vocem vnius viri congregari potuerit? Nec valet si aliqs arguat, quòd omnes isti congregati sunt in die, qua dominus dedit legẽ in mõte Sinai, vt habetur Exodi 19. & 20. & Deutero.5.cap. quoniam tunc audierunt in voce Domini tanquam in voce tubæ, & nõ solum tota illa multitudo poterat audire vocẽ Domini, sed etiam si esset decupla multitudo, quia illa vox sonãs, ita erat terribilis, quòd non poterant eam sustinere, & clamabant se morituros esse, si amplius vocem domini audirent, ideo petierunt a Moyse, vt non loqueretur Deus illis, sed Moyses, vt patet Exodi 20. & Deuter.5.cap. Dicendum est, ꝙ tota multitudo Hebręorum, & Aegyptiorum ascendentium cum eis simul congregata poterat audire vocem Moysi, quoniam licet Moyses non sufficeret secundum tenorem vocis suæ, ita ut audiretur a tanta multitudine, tamen Deus supernaturaliter confortabat vocem eius, & eam claram ac sonantem efficiebat, ita vt a tota multitudine faciliter audiretur, nam bis Moyses locutus est ad totam multitudinem Israelitarum: primo in confirmatione legis, vt habetur Exod.24.c. cum dicitur: Venit Moyses, & narrauit plebi omnia verba domini, respõditque cunctus populus vna voce, omnia, quæ præcepit dominus faciemus, cum ergo totus populus respõderit, necessarium est, vt totus populus audierit. Item secundo Moyses locutus fuit toti cõgregationi Israelitarum cum esset propinquus morti recitans eis totũ Deuteronomium, vt patet Deuteron.1.ca. cum dicit: Hæc sunt verba, quæ locutus est Moyses ad omnem Israel trans Iordanem. Item patet Deuteron.29.c. vbi dicitur, ꝙ omnes de congregatione illa erant præsentes Moysi recitanti verba illa, præter lignorum cęsores, & comportantes aquas. Cum igitur Moyses a tota multitudine auditus fuerit, poterat & nunc audiri.

Bis locut^o est Moyses toti multitudini.

Dicet aliquis, quòd quamuis potuisset tota multitudo Israelitarum audire Moysen ista loquentem, tamen non congregauit Moyses ad hoc totam multitudinem, sed solum eos, qui erant principales in populo, vt postea per hos diuulgaretur ad totam multitudinem. Et si aliquis obijciat contra hoc, quia dicitur hic: Loquere filijs Israel, ergo videbatur, quòd haberet Moyses loqui toti Israel.

Respondere possunt isti, quòd licèt dicatur debere fieri locutionem filijs Israel, tamen ex hoc non sequebatur, quòd deberet loqui toti Israel, quoniam sic habetur Exo.12.cap. vbi Deus mandauit Moysi, ꝙ loqueretur ad omnem Israel proponẽs eis cæremonias agni paschalis, & tamen ipse solum locutus est senioribus, vt patet in medio eiusdem cap. 12. cum dicitur, Vocauit autem Moyses omnes seniores Israel, sic igitur videtur, ꝙ hic fecerit. Ad hoc respondendum est, ꝙ Moyses locutus est toti Israeli, & hoc quia omnes de Israel tangebant istę leges, cum agatur hic de sacrificijs & alijs cęremonijs, quę ad omnes de populo pertinebant. Cum autem arguitur de eo, quod hr̃ Exod. 12.cap. non valet, quia ibi non congregatus fuit, licèt Deus mandasset toti Israel, & hoc quia non poterant

A conuenienter coniungi omnes, quoniam hoc cognosceretur ab Aegyptijs, & impedirent recessum eorũ, sed hic non erat aliquod inconueniens, quia erant Israelitę in deserto, vbi nullus impediebat eos, satis igitur dicendum videtur, ꝙ Israelitæ congregati fuerint ad audiendum omnia præcepta Leuitici. *Filijs Israel.* Aliquando filij Israel vocantur omnes, qui descenderunt de Iacob, aliquando autem vocatur totus populus Hebræorum filij Israel exceptis Leuitis, qui nõ cõputantur inter filios Israel. Pro omnibus descendentibus de Iacob etiam cum ipso Leui habetur Exo. 1. cũ dicitur: Hęc sunt nomina filiorum Israel qui ingressi sunt in Aegyptum, Rubẽ, Simeon, Leui, Iuda &c. Ecce qualiter appellatione filiorum Israel comprehenduntur etiam Leuitæ. Quandoque etiam nõ comprehenduntur appellatione filiorum Israel, sicut habetur Num.1.c. cum dicitur, Fueruntque omnes filij Israel per domos, & familias sexcenta tria millia virorum. Leuitæ autem in tribu familiarum suarum non sunt numerati cũ eis, sicut patet etiam immediatè in eo.c. cum dicitur: Locutusque est dominus ad Moysen dicens: tribũ Leui noli numerare, nec ponas summam eorum, cum filijs Israel. Cum igitur hic dicatur, quòd Moyses loqueretur ista filijs Israel, dubium est, an accipiantur filij Israel, vt comprehenduntur Leuitę, vel pro alijs tribubus sine Leuitis.

Qui filij Israel dicantur.

B

Respondendum est hic nomine filiorum Israel intelligi Leuitas. Et ad sciendum, quando nomine filiorum Israel accipiantur Leuitę, vel quando non: aduertendum est, ꝙ quandocunq; fit mentio de filijs Israel, aut fit mentio quãtum ad aliquid, quod est purè temporale, aut quantum ad aliquid qđ est spirituale. Cum vero agitur de aliquo temporali nomine filiorum Israel non intelliguntur Leuitę, & sic quando computarẽtur filij Israel ad eundum ad bellum, non computabantur inter eos filij Leui, sicut patet Nu.1.c. vbi in omnibus familijs, & tribubus computãtur bellatores, in tribu Leuitica mandauit Deus, ne aliqui computarentur. Idem erat in diuisione sortium terrę promissionis, quia accipere sortem possessionis erat aliquid temporale, ideo cum diceretur, quòd diuideretur terra promissionis inter filios Israel, vt habetur Numeri 34.c. nõ intelligebantur Leuitę, quoniam isti nullam partem accipiebant sortialem, vt habetur Nume.18. & 35.cap. cum autem erat aliquod negotium spirituale, & nominabantur filij Israel, intelligebantur etiam Leuitę, sicut habetur Deut.27.c. vbi mandauit, quòd medietas filiorum Israel poneretur ad benedicẽdum super montem Garizim, & medietas staret supra mõtem Hebal ad maledicendum in his intelligebantur Leuitæ, vt patet in eodem 27.ca. Item quando beatus Ioannes in Apocalypsi faceret mentionem de omnibus tribubus Israel, quantum ad conuersionẽ ad Christum: posuit ibi etiam Leuitas nominando Leui esse vnam tribum, vt habetur Apocal. 7. c. Ex hoc autem potest cognosci veritas huius opinionis, nã cum hic filij Israel vocari debebant, non vocabantur ad aliquid temporale, sed ad aliquid spirituale, s. vt audirent legem, ergo oportebat, ꝙ ad audiendam istam legẽ cõgregarẽtur etiam hic filij Leui, quia ita pertinebat ad eos obseruare legem, sicut ad omnes alios, & sic nomine filiorum Israel comprehenduntur Leuitę. *Filijs Israel.* In isto Leuitico cum Deus dat leges, aliquãdo mandat Moysi, ꝙ loquatur filijs Israel, & aliquando mandat, ꝙ loquatur Aaron, de primo patet hic, & infra 4.cap. & in multis alijs: de secundo patet infra 6.ca. cum dicitur, Præcipe Aaron, & filijs eius, & iterũ in eodem ca. Loquere Aaron, & filijs eius: hic autem dicitur, ꝙ Moyses loqueretur filijs Israel. Est autẽ ratio differẽtiæ, quia aliqua præcepta istorum pertinebant ad

C

Qñ Leuitę cõputãtur noĩe filiorũ Israel, & qñ nõ.

D

E

ad totum populum, & tunc dicebat Deus Moysi: Loquere filijs Israel. Alia autem erant, quæ pertinebant ad solos sacerdotes, & in istis mandabat Deus Moysi, quod loqueretur ad Aaron, & filios eius, & quia præcepta, quæ ponuntur in isto cap. pertinebant ad totū Israel, ideo dixit Deus: Loquere filijs Israel. *Homo qui obtulerit.* Hic intelligit Deus de spontaneis oblationibus. Erant enim duplices oblationes, quędam necessariæ, alię autem voluntariæ, necessariæ oblationes erāt tres, scilicet oblatio primogenitorum, & oblatio votorum, & hostia pro peccato. De oblatione primogenitorum apparet Exo.22. cum dicitur primogenitum filiorum tuorum dabis, de bobus quoque, & ouibus similiter facias. 7. diebus sit cū matre sua, die 8. reddes illum mihi. Idem habetur Exo.34. De oblatione autē votorum habetur Exodi 27. cap. ista autem, quia erant de necessitate, non poterant transferri ad alium modum vsus, vel oblationis, sicut habetur infra 27.c. cum dicitur. primogenita, quæ ad Deum pertinent, nemo sanctificare poterit, & vouere: de sacrificijs autem, & oblationibus pro peccato habetur infra 4. & 5. cap. & ista sacrificia erant necessaria, quoniam illi, qui peccabant secundum diuersa genera peccatorum, aut delictorum tenebantur ad illa sacrificia, alia autem erant sacrificia, vel oblationes, quę sponte fiebant, & ista aliquando erant de rebus non viuentibus, quæ vocabantur oblatio, alię autem erant oblationes de rebus viuentibus, & ista vocabantur sacrificia. De primis habetur infra 2. ca. de secundis habetur hic. *Ex vobis hostiam.* Ex hoc patet, ꝙ accipiantur Israelitæ non solum pro his, qui descendebant de genere Iacob, sed etiam pro Aegyptijs, qui ascenderant cum eis, quoniam cum illi essent cōuersi ad Iudaismum, licebat eis facere omnes cęremonias, quas faciebant Hebręi ex genere, immo compellebantur ad quasdam illarum, sed hic ista verba dicuntur ad filios Israel, cum dicitur: Loquere filijs Israel, ergo nomine filiorum Israel intelligebantur Aegyptij conuersi ad Iudaismum, & non solum Aegyptij, sed etiam omnes alij Gentiles quicunq; cōuerterentur ad Iudaicos ritus. *Hostiam Domino.* Hostia ꝓpriè dicitur sacrificium factū de animalibus, & dicūtur hostię more antiquo, quia cum Gentiles adinuicē compugnarent, & alteri eorum hostes deuincerent, pro hostium victoria sacrificia dijs suis offerebāt, & illa sacrificia hostias vocabāt, quasi ꝓ hostili victoria factas. Latinorum tamen vsus obtinuit, vt quodlibet sacrificiū hostia diceretur: & accipitur hic hostia vniuersaliter non determinando, an sit sacrificium holocaustorum, aut victimarū pacificarum, aut hostiarū pro peccato. Et patet quoniā hic dicitur, ꝙ hostia aliquando poterat esse holocaustum, aliquādo in alijs modis. *Domino.* Hostia erat offerenda Domino, quoniam cū quis licitè offerret, domino soli offerre debat. & hoc antiquorum auctoritas obtinuit, ꝙ licèt sęcula illa rudia fuerint; nulli tamen hostias obtulere, nisi ei qui verus Deus esset, aut antiquitatis errore Deus putaretur. *De pecoribus.* Idest de bobus, & ouibus, hic autem determinat se legislator ad ea, quę offerenda erant.

Duplices erant oblationes.

Hostia q d sit.

Quare tenemur Deo naturaliter ad cultum, & ad quem cultum. Quæstio. X I.

PRo quo notandum est, ꝙ secundum ordinē naturę cum Deus sit summum bonū, & prima causa, a qua omnia procedunt per causationem, & in quam omnia tendūt, vt in suū bonum completiuum per affectionem, & inclinationem, ab hac etiā causa omnia recipiunt continuè conseruationem. Nam si Deus cessaret a conseruatione sua, qua omnes res cōseruat, necessarium esset omnia

F rectore destituta in nihilum labi. Cum igitur hoc a Deo nos recipere cognoscamus, intellectus naturaliter iudicat ei seruiendum esse, & quoniam Deus spiritus est, cultus, qui ei debet, in spiritu consistit, sicut habetur Ioan.4.ca. Deus spiritus est, & eos qui eum adorant, oportet in spiritu adorare. Hoc idem dicit Aug. in Enchiridio: Spe, Fide, & Charitate colitur Deus. Consistit igitur cultus Dei principaliter in opere interiori animæ nostrę: ea autem, quæ exterius fiūt ad cultum Dei minimè pertinent, nisi secundum ꝙ ab interioribus viribus ordinantur. Cū tamen nos a Deo cuncta recepimus, ei cuncta debemus, & quia non solum vires nostrę sunt spirituales, s. intellectus, & voluntas, sed etiā quædam alię vires corporales executiuę subordinatæ viribus rationalibus, ideo non solum cultū

G interiorem, qui in viribus rationalibus consistit, Deo reddere debemus, sed etiam cultum ī viribus exterioribus. Si igitur Deo in solo cultu interiori seruiremus, non ex omnibus viribus eum coleremus; sed solum ex rationalibus, quod erat principaliter colere, ideo ad perfectum cultum Dei faciendum oportet vires rationales pręcedere atque dirigere, vires autem executiuas corporales subsequi, & exequi, & ob hoc non solum a natura secundum principia rationis practicę obligabamur, vt Deum in actu solo interiori coleremus; sed etiam, vt aliqua obsequia exteriora pręstaremus, & sicut erat peccatum Deum in actu interiori nō colere; ita & peccatum erat ei aliquas exteriores cęremonias nō exhibere, & sicut cultus interior in affectu cor-

H dis est de iure naturali, (quod a legistis ius Gentiū appellatur, eo quòd soli homines eo vtantur, vt habetur ff. de iustitia, & iur. l. 1.) ita & cultus Dei in actu exteriori de iure naturali est (& ab ipsis de iure gentium esse dicitur, vt habetur. ff. de iust. & iure in l. veluti.) Sed determinatio ad cęremonias exteriores, s. quas cęremonias Deo impendere debeamus, nō erat a natura diffinitum, sed hoc humana iura, & diuina distinxerunt, inter ea tamen, quæ a Deo in actu exteriori exhibentur nihil erat, quod magis Deo conueniret atq; Deitatis significatiuum esset, quàm sacrificiorum exhibitio, ideo apud omnes gentes, tam prudentes quàm rudes conformi quasi a natura sententia diffinitum est eos, quos in Deos habebant, sacrificiorum oblationi-

I bus honorare. Hoc autem manifestatur in primis hominibus, quoniam mox vt Adam duos filios genuit, atque ipsi ad adultam ætatem peruenerunt, quasi pro singulari munere Deo offerre cęperunt, quilibet iuxta genus officij sui. Cain autem cum agricola esset de fructibus terræ munera Deo obtulit. Abel autem, qui pastor erat de primogenitis gregis sui domino offerebat adipes, vt habetur Gen.4.c. Sic etiam de iure naturali sacrificium esse diffiniri videtur ab Arist. 5. Ethicorum. cum dicitur, ꝙ legale est, quod non est ex seipso determinatum, nec differt sic, vel sic fieri antequā ponatur. differt autem cum positum fuerit, vt sacrificare vnam capram, sed non duas oues. In quo innuit sacrificium simpliciter de iure naturali esse, determinatio

K autem ad animalia immolabilia, & ad modum sacrificandi ex sola lege est. In hoc autem aduertendum est, ꝙ cum modus, & determinatio sacrificiorum a consuetudine, & lege penderet humana, non eodem modo apud omnes gentes sacrificiorum ritus erāt. Nam quidam porcum Cereri immolabāt, alij verò anserē Dianę dabant, nōnulli autem asinum Priapo immolabant, quidam autem turpissimè agētes canina viscera Hecatæ immolabant. Multi, & alij sunt modi, de quibus Ouidius in 1. libro Fastorum, vbi ponit menses Romanorum, & omnia festa illorum mensium, & sacrificia festorum, atque ritus, & causas eorum, & quæ singulis diebus

Ius Gētiū quare sic appellet.

Sacrificiū fm Arist. est de iure naturali, sed determinatio aīaliū est de iure positiuo. Cap. 7.

astra

aſtra oriantur. vnde incœpit.

Tempora cum cauſis Latium digeſta per orbem.

Alij vero ex diuerſis ritibus Syluano Deo ſyluarum lac offerebant, ſic refert Horatius, dicens

Tellurem porco, Syluanum lacte piabant.

Multę quoque obſcęnitates in ritibus Gentilium ad Deos ſuos fuerunt, vnde cum Deus ſacrificiorum leges imponeret, ritus Gentilium deuitauit.

Quare Deus de pecoribus ſola tria genera ſibi immolari faciebat, de auibus autem ſolum duo, de piſcibus nullum.

Quæſtio. X I I.

NVNC autem inquirẽdum eſt, quare Deus de pecoribus ſola tria ſibi immolari faciebat, ſ. boues, & oues, & capras, in auibus autem duo genera ſolum, ſ. turtures, & pullos columbarum. In quo ſciendum eſt, ꝙ cum leges ſacrificiorum non eſſent a natura determinatæ, Iudæi poterant quodcunq; voluiſſent, & qualiter voluiſſent offerre, niſi Deus illos aliqua lege coerceret: patet em̃ in primis hominibus, quorum alter dño primogenita pecorum obtulit, alius vero ſpicas. Sed deinde in principio ſecundæ ętatis ſacrificia ad animalia mũda determinata ſunt, qm̃ de immundis nihil Deus ſibi immolari volebat. vocantur autem animalia munda omnia, quæ ad eſum hominis pertinent; quibus verò veſci apud homines conſuetum non eſt, immũda vocantur, ideo Deus deſtinguens illa dixit Noè, ꝙ poneret ſecum in arca de animalibus mundis ſeptena, & ſeptena, de immundis vero bina & bina, vt habet̃ Geneſ. 6. & 7. c. deinde cum Noè a diluuio liberatus eſſet cum in gratiarum actionem pro tanto beneficio Deo ſacrificare vellet, de ſolis animalibus mundis tam volucribus quàm pecoribus obtulit, vt habetur Gene. 8. cap. & placuit iſtud ſacrificium Deo, quia vt ibidem habetur, odoratus eſt dominus odorem ſuauitatis. Poſtea vero apud Hebręos, magis ſacrificia, & animalia mũda determinata ſunt, quoniam cum prius omnia illa animalia munda eſſent, quibus homines veſcerentur: Deus fecit Iudęis ſola decem pecora munda eſſe, vt habetur Deuter. 14. ca. cum dicitur. hoc eſt animal, quod comedere debetis, bouem, & ouem, & capram, ceruum, & capream, bubalum, tragelaphum, pygargum, orygem, chamelopardalum. Et licèt iſta animalia quantum ad eſum Iudæis munda forent; offerri tamen de omnibus eis non licebat, vnde Deus determinauit omnia ſacrificia ad tria pecora, ſ. bouem, ouem, & capram; vt habetur hic, & non ſolum hic, ſed etiam ex eo tempore, quo Deus cœpit vnire ſibi Abraham, & ſemẽ eius in populum, ſibi determinauit iſtos modos ſacrificiorum. Nam cum inſtitueret fędus ſuũ cũ Abraham, mandauit ei offerre vaccam, capram, arietem, turturem, & columbam; vt habetur Gen. 15. cap. Quare autem iſta magis, quàm alia a Deo determinata ſunt, cauſa eſt ipſorum mundicia, inter alia quippe animalia nulla iſtis mũdiora ſunt, qm̃ ab omnibus immundicijs in cibo abſtinent. Eſt etiam alia cauſa, quoniam Deus volebat ſacrificia ſua de animalibus illis fieri, quę communiter in vſu haberentur, & quia nulla communius, quàm prædicta haberentur, inſtituit Deus de his ſolis ſacrificium ſibi fieri. Alia autem cauſa eſt ſignificatio horum animalium, quoniam cũ omnia ſacrificia veteris teſtamenti præcipuè fierent ad repræſentationem pleni, atque veri ſacrificij, ſ. corporis Dominici in nouo teſtamento: oportebat, vt illa animalia immolarentur, quæ magis ad ſignificationem Chriſti immolandi pertinerent, & quoniam in his qnque, ſ. tribus pecoribus, & duabus volucribus potiſſima ſignificatio reperitur, illa ſola offerri decuit. De

Sola decẽ pecora mũda erant apud Iudęos.

Cur Deo q̃dam aĩalia determinata ſũt in ſacrificium.

Alij dant aliam, & quartam cauſam de qua inf. q. 20.

A adaptatione autem ſignificationis horum ad Chriſtũ immolandum, dictum fuit latè Gen. 15. cap.

Quare non immolabantur piſces. *Quæſt.* X I I I.

DE piſcibus autẽ aliquis inquiret, quare non immolabantur, ſicut pecora, & aues. Ad quod quidam reſpondent, ideo eos nõ immolari, quia a quibuſdam idolatris immolabantur. Hoc quidem verum eſt, ſicut patet ex auctoritate quorundam poetarum, nec tamen ex hoc concluditur; quoniam eodem modo apud Gẽtiles oues, & boues immolabantur, ſicut patet per Ouidium in

B libris Faſtorum, & in libris Metamorph. Deus tamen mandabat iſta ſibi offerri, ſicut hic patet, immo præcipuè iſta debebat facere ſibi offerri, quoniam hęc a quibuſdam gentibus in Deos colebantur: colebant nanque Aegyptij taurum, & ouem, & capram: ideo Deus præcepit iſta ſibi immolari, vt quidam volunt, vt intelligerent Hebræi, quòd illa non erant dij, cum ipſe faceret illa occidi: ſic enim habetur Exo. 8. ca. cum dicitur: Si mactauerimus ea, quæ Aegyptij colunt coram eis, lapidibus nos obruent. De hoc etiam & Iuuenalis in Satyra, quæ incipit: Quis neſcit Voluſci. cum dicit:

O ſanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis
Numina, lanatis animalibus abſtinet omnis
Menſa, nefas illic fœtum iugulare capellæ.

C Sicut ergo Aegyptij colebãt iſta animalia, & per hoc dicitur a quibuſdam Deum mandauiſſe illa ſibi offerri. Item cum Aegyptij colant canes, & piſces, debuiſſet Deus mandare ſibi offerri canes, & piſces, de quolibet autem iſtorum habetur per Lucanum in fine 6. libri, De bello pluſquam ciuili Iulij Cęſaris, & Põpeij, habetur etiam per Iuuenalem in Satyra penultima, quæ incipit:

Quis neſcit Voluſci bithynice qualia demens
Aegyptus portenta colat, crocodilon adorat
Illic cęruleos, illic piſces fluminis, illic
Oppida tota carnem venerantur, nemo Dianam.

Deus autem non mandauit ſibi aliquid de iſtis offerri, ſed potius prohibuit. De cane patet Deutero. 23. ca. cum dicitur non offeres precium canis, de piſcibus autem licet nõ inueniatur expreſsè prohibitum, quia

D tamen Deus poſuit regulam, ad quã nihil addere debebant, vt habetur Deuter. 4. c. ſatis intelligitur eſſe ꝓhibitum. Non eſt igitur cauſa quare Deo non offerãtur piſces, quia Gentiles illos dijs ſuis offerebant, ſed potius colebant, vt patet de delphine, quem in cœlo poſuerunt, & pro Deo colunt, vt declarat Ouidius in 2. lib. Faſtorum: Cauſa autem eſt, quoniam Deus illa vult offerri a nobis, quæ in poteſtate noſtra ſunt, & in vſu cõi poſſidentur, vt habetur Paralip. 1. 29. c. cum dicitur, Tua ſunt oĩa, quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. & quia iſta animalia memorata in hoc ca. in poſſeſſione hominum cõiter ſunt, piſces autem a nobis ſemoti ſunt, non decuit eos pręcipi immolari. Itẽ quia ea, quę dño offerebantur in animalibus viuentia

E eſſe debebant; & quia piſces raro adduci poterant viuentes ad dñm, ideo non decebat de illis offerri. Manent igitur quinq; ſpecies animalium, de quibus dño offerri licitum erat, ſ. de bobus, ouibus, capris, turturibus, & colũbis, de quibus omnibus habetur in hoc ca. *De pecoribus.* Inter pecora, & pecudes Grãmatici hoc differre dicunt, ꝙ pecora animalia magna ſunt, vt boues, & cameli, pecudes autem parua animalia ſunt, vt oues, & capræ: hoc tamen in ſacra Scriptura nõ obſeruatur, qm̃ tam magna q̃ parua animalia pecora nominantur, pecudes autem raro noĩat. Sed adhuc inter pecora, & armenta ſacra Scriptura dñã facit, qm̃ armenta magnorum aĩaliũ congregationes eſſe dicit, vt boũ

Propter q̃d Deus iuſſit ſibi offerri taurum ouem & caprã.

Pecora, & pecudes, & armẽta differunt.

& ca-

& camelorum, pecora autem minora animalia dicit. Sic obſeruatur Deutero.14.cap. cum dicitur, decimā frumenti, & vini, & olei, & primogenita de armentis, & ouibus tuis offeres. fecit enim ibi differre armenta, & oues, per armenta vaccas intelligens, quæ maiora animalia ſunt. Et iterum in eodem cap. dicitur, Ex eadem pecunia emes quidquid tibi placuerit, ſiue de armentis, ſiue ex ouibus. Hic tamen in principio huius cap. non obſeruatur aliqua differentia, quoniam pecora, tam pro magnis quàm paruis animalibus ſumpſit, cum dicitur, de pecoribus, ideſt de bobus, & ouibus, vtrunque nomine pecoris deſignans infra tamen in hoc cap. obſeruauit differentiam dicens: Si de pecoribus oblatio eſt, de ouibus, ſiue de capris, &c. ibi quidem ſola minora animalia nuncupauit. *De bobus, & ouibus.*

Quare Deus non poſuit hic capras. *Quæſt.* XIIII.

QVAERET aliquis, cum liceret victimas offerri Deo de ouibus, bobus, & capris, quare nō poſuit hic capras. Fortaſſis aliquis reſpōdebit, ꝙ Deus agebat hic de ſacrificio holocauſtorum, & in holocauſtis ſoli boues, & oues offerri debent, ideo de capris ſubticuit. Ad hoc dicendū eſt non poſſe ſtare, quoniam infra, qñ declaratur regula holocauſtorum, ponitur, ꝙ aliquis poteſt offerre de ouibus, & capris, non igitur ob hoc ſubticetur de capris. Item non poteſt ſtare illa reſponſio, cum dicitur ꝙ Deus agebat hic de holocauſtis; quoniam licet in hoc cap. agat de holocauſtis, in principio tamen eius vniuerſaliter locutus eſt, tam de pacificis victimis, quā de holocauſtis, & de hoſtijs pro peccato. Patet hoc ex punctuatione literæ cum dicitur, Homo qui obtulerit ex vobis hoſtiā Deo de pecoribus, ideſt de bobus, & ouibus offerēs victimas, ſi holocauſtum fuerit &c. manifeſtum eſt, quòd ſi in principio huius cap. cum dicitur: Homo, qui obtulerit ex vobis hoſtiam, intelligeretur ſolum de holocauſtis, non ſubiungeretur: Si holocauſtum fuerit, ſed tamen hic diſtinguitur, an illa hoſtia ſit holocauſtum, vel non, ideo neceſſe eſt intelligi principium ca. de hoſtia vniuerſaliter ſumpta. Dicendum igitur eſt, ꝙ Deus non expreſſit hic de capris, non tanquam exprimi deberet, ſed quia ſatis, expreſſis ouibus, intelligebantur capræ, & iſte modus loquendi eſt vulgatus in ſacra Scriptura, quoniam cum ſæpe Deus agat de oblatione boum, ouium, & caprarum, ſolum exprimit armenta, & oues, per armēta ſolos boues intelligēs, per oues autem, capras etiam deſignat. Sic habetur Deutero.14. cap. *Offerens victimas.* Signat enim victima aliquid quod ferro occiditur, & ideo ſi animalia viuentia offerrentur, nō ad hoc, quòd Domino immolarentur, ſed ad aliquem alium vſum, non offerebantur victimæ. De hoc Ebrardus ait.

Victima quid ſit.

Victima, quæ cecidit ferro victrice vocatur
Hoſtibus a domitis hoſtia nomen habet.

Si holocauſtum fuerit. Supra loquebatur legiſlator de ſacrificijs vniuerſaliter, non ſe determinans ad aliquam ſpeciem eorum, in iſta parte ponit de eorum diuerſitate, & varijs ritibus.

Notandū literale.

In quo aduertendum eſt ſola tria genera ſacrificiorum ſacræ Scripturæ tradita fuiſſe, ſcilicet holocauſtum, & victimas pacificas, & hoſtiam pro peccato, de quibus omnibus ſecundum ritus ſuos tractat legiſlator in hoc Leuitico. De primo in primo, & ſecundo cap. de victima pacifica, in cap. 3. de hoſtijs pro peccato, in 4.5. & 6. Eſt autem holocauſtum cum aliquod animal maſculini ſexus Deo offerebatur principaliter ad laudem Dei non inducēte alia cauſa obligationis, aut petitionis, aut gratiarum actionis, & tunc ani-

Holocauſtū q̄d ſit.

F malia decoriabantur, & lotis inteſtinis, & capite, & pedibus vniuerſa comburebantur ſuper altare Dei, ſola pelle animalis manēte, quæ in ius ſacerdotis offerentis cedebat, vt patet infra 7.cap. cum dicitur: Sacerdos, qui holocauſtum obtulerit, habebit pellem eius, nihil autem de carnibus iſtius ſacrificij popularibus offerentibus, aut ſacerdotibus miniſteria agētibus dabatur, cum carnes coram Domino incenderentur, vnde ob hoc holocauſtum in Græco idiomate dictum eſt, ſcilicet ab ὅλον, quod eſt totum, & καῦμα, quod eſt incendium, quaſi totum incenſum.

Victima pacifica quid.

Secundum ſacrificium erat victima pacifica, & iſta licet ad laudem Dei fieret, ſicut omnes cæremoniales actus, cauſa tamen inductiua eius non erat laus Dei, ſed aut alicuius rei petitio, aut gratiarum actio pro ſuſ-
G ceptis. Pro quo ſciendum eſt, quòd omnia, quæ nos recipimus, a Deo ſuſcipimus, nec aliquid eo inuito habere poſſumus. Si igitur Deus nobis iratus eſt, licet frequenter petierimus, nihil dabit, placatus autem nobis omnia, quæ petimus largitur, aut ſaltem ea, quę nobis petētibus profutura eſſe cognoſcit: ideo cum aliquid petere volumus, Deum placatum nobis efficere debemus: alioquin enim fruſtra conamur. Et quia ſacrificia pacifica dicuntur a pace, ſcilicet a pace obtinenda: ideo cum aliquis a Deo quidquam petere volebat, victimas pacificas offerebat, vt Deum ſibi ſic placatum efficeret. Cum verò aliquis quę a Deo petierat, ſuſcepiſſet, pro ſuſceptis in gratiarum actiones victimas offerebat. Et quoniam nihil Deus nobis, niſi aliquo mo-
H do placatus dediſſet, victimas pacificas, ſcilicet pro pace habita eas ſcriptura appellat. Sunt igitur victimæ pacificæ, aut pro pace habita, aut habenda. Erat autē ritus ſacrificiorum pacificorum, vt animalia illa, ſiue maſculina, ſiue fœminina decoriarentur, & tollerentur inde adipes, & aruine, & renes, & duo renunculi, qui ſimul comburebantur coram domino. Sacerdotes autem qui iſta ſacrificia faciebant, accipiebant pectuſculum, & armum dextrum. omnes autem aliæ carnes, & inteſtina, & pellis animalis in ius offerentium cedebant. De parte, quæ proueniebat Deo habetur infra 3.cap. de eo autem, quod ad ſacerdotes, & populares offerentes pertinebat, habetur infra 8.cap.

Vide ſupr. quæſt. 1.

I Tertium ſacrificium dicitur hoſtia pro peccato, & hoc differt ab holocauſtis, & victimis pacificis, quoniam illa ſpontanea ſunt, ſacrificium autem pro peccato nunquam, aut raro ſpōtaneum, ſed propter legē cogentem erat, cū aliquis in aliqua delicta incidiſſet. Hæc autem ſacrificia pro peccato diſtinguebantur, quantum ad ritus, quia aliter offerebatur ſacrificium pro ſacerdote magno, & pro populo toto, aliter autē pro principe, & perſonis ſingularibus: quoniam ſacrificia facta pro peccato ſacerdotis magni, & totius populi totaliter cremabantur extra caſtra, & ſolus ſanguis accipiebatur ad liniendum cornua altaris: in alijs autem ſacrificijs pro perſonis priuatis, & principe populi non cremabantur ſacrificia extra caſtra. De hoc infra 4.& 5.ca. Aliud etiam obſeruabatur in ſacrificio pro peccato ſacerdotum quorumcunque, & aliud in
K ſacrificio pro peccato popularium, vt patet infra 6.ca. Sacrificium autem pro delicto ſimile eſt ad ſacrificiū pro peccato, in paucis enim differt. De quo infra 6.ca. omnia autem alia ſacrificia qualiacunque ſint, reducuntur ad iſta, quod dico propter ſacrificium agni paſchalis, & vitulæ ruſæ, quoniam nullum iſtorum propriè erat ſacrificium, cum non obſeruentur in eis mores alicuius ſacrificij, habent tamen aliquam ſimilitudinem cum iſtis tribus generibus ſacrificiorum, quia agnus paſchalis reducitur ad ſacrificium pacificarum hoſtiarum, & vitula ruſa reducitur ad ſacrificium pro peccato. De ritu autem immolationis agni paſchalis habetur

Hoſtia ꝑ peccato & holocauſtum, & victima differunt.

habetur Exodi 12.cap.& Nume. 9.cap. de ritu autem vitulę rufę habetur Numeri 19. Hic autem legislator dat solum regulam de holocaustis. *Si holocaustum fuerit eius oblatio.* Oblatio dicitur quãtum ad offerentem holocaustum vero quantum ad sacerdotem occidẽtem,& cremantem. In quo considerandum oblationem dupliciter dici, scilicet generaliter, & tunc omnia, quæ offeruntur siue viuentia, siue non viuentia oblationes dicuntur,& sic omnia genera sacrificiorũ sunt oblationes. Alio modo accipitur oblatio specialiter, & tunc denotat spontaneã dationem rerum nõ viuentium. Primus modus accipitur hic in litera, cum dicitur: Si holocaustum fuerit eius oblatio. Secundus modus accipitur infra secundo cap. cum dicitur: Anima cum obtulerit oblationem sacrificij domino: simila eius oblatio erit. Hic autem in litera holocaustum oblatio dicitur non, quòd de rebus inanimatis sit, sed quia quantum ad offerentem omne, quod offertur oblatio est, nec etiam possunt distingui tria genera sacrificiorum ex parte offerentis, sed ex parte sacerdotis illa cremantis, quia in offerendo non est aliqua diuersitas rituum, quæ requiritur ad distinctionẽ sacrificiorum, sed in sacerdote immolante, & ministrante, qui in varijs sacrificijs varios ritus obseruat.

Ac de armento. Non mandat hic Deus de armento offerri semper in holocaustis, quasi nunquam de gregibus offerri possit, sed quia duo membra sunt holocaustorum, scilicet aliquando de armentis, & aliquando de gregibus, ideo prosequitur hic primo ritum holocaustorum, quæ fiunt de armentis. posterius vero de holocaustis agit, quæ de gregibus fiunt infra. *Quod si de pecoribus.* Considerandum autem est inter armentum,& greges hoc differre, quia armenta semper magna animalia signant, vt boues,& camelos: greges autem parua animalia, vt oues & capræ. cum autem hic dixit de armento esse immolandum de solis bobus intellexit, cum nulla alia animalia magna immolabilia sint. *Masculum.* Mandat hic Deus sibi masculum offerri, quoniã in holocaustis de quadrupedibus, nunquam aliquid fœmininum offertur.

In quadrupedib⁹, nũquã aliqđ fęmininũ offertur.

In quo considerandum est, quòd sacrificiorũ quædam spontanea sunt, quædam coacta, in sacrificijs ex necessitate oportet dari ea, quæ mandat lex, sunt autẽ principaliter duo sacrificia coacta, scilicet sacrificium ex voto,& sacrificium primogenitorum: in sacrificijs autem ex voto nihil erat determinatum, sed quod aliquis vouisset, hoc tenebatur soluere, vt patet infra 27. cap. In sacrificijs autem primogenitorum semper tenebatur offerre masculum, vt patet Exodi 13.c. & 34. Causa autem huius erat, quia primogenita offerebantur pro liberatione Israelitarum de Aegypto, cum occidit Dominus omnia primogenita Aegyptiorum, tã in hominibus quàm in iumentis, & seruauit primogenita Israelitarum, vt patet Exodi 13. & quia in occisione illa solum perierunt primogenita masculina, vt latè declaratum est Exod.34. in primogenitis sola masculina offerri decuit.

Sacrificium autem pro peccato, ex necessitate est, sed in illo non determinatur magis masculus, quàm fœmina, sed in quibusdam masculus offertur, in quibusdam vero fęmina, vt patet infra quarto, & quinto cap. Erant autem duo sacrificia voluntaria, scilicet holocaustum, & victima pacifica, in holocausto autem solus masculus offerri debebat, in victimis autem pacificis, siue fœmina, siue masculus. De primo patet hic: de secundo patet infra 3.cap. Causa autem diuersitatis est, quia licèt vtrunq; sacrificium spontaneum sit, holocaustum tamen directè ad laudem Dei est, victima autem pacifica non est, ita ad laudem Dei, sed magis ad actionem gratiarum pro pace habita, vel ha-

Duo erant sacrificia volũtaria.

A benda. Et quia Deus cum perfectus sit, & opera sua perfecta, vt patet Deuteronom.32.capit. debebat sibi dari id, quod perfectum erat, & quia sexus masculinus perfectior est sexu fœminino, cum fœmina iuxta Aristotel. vir occasionatus sit, in his, quæ ad Deum propriè pertinebant, masculus solus dari debebat. Hoc autem in holocaustis. Sacrificia autem pacifica non erant directè ad Deum, ideo non oportebat semper masculos offerri. Et si fortè alicui ratio ista non placet, dicendum est, quòd in quibusdam præceptis præcipuè in cæremonialibus ratio exactissima reddi non potest, cum in eis voluntas principis ferentis legem pro ratione sit, quoniam quod principi placuit legis habet vigorem. ff. de constitut. princip.l.1. Nec etiam oportet in omnibus, quæ constituta sunt rationem inquiri, quoniam non omnium, quæ a maioribus tradita sunt, ratio reddi potest, vt habetur. ff. de legi.l.non omnium, quia si rationes omnium inquirerentur, multa certissima statuta destruerentur, vt patet eodem titu.l.sequenti.

De Gñat. aĩalium.c. 3.lib.2. & ca.6.lib.4.

B

Immaculatum. Immaculatus dupliciter dicitur, sicut macula duo significat. Primo modo immaculatus dicitur, qui non habet varietates colorum, sed sincerus ei color est, aut purè niger, aut purè albus.

Alio modo immaculatus dicitur qui caret maculis, idest quibusdam deformitatibus corporis, vt cęcitate, aut mutilatione membrorum.

Primus modus, scilicet diuersitas in vellere non tollebat quin animalia immolarẽtur, nec hoc modo scri-

C ptura vocat immaculatum, vt patet Deuteronomij 12. cum dicitur: Occide,& comede iuxta benedictionem Dei tui siue immundum fuerit, hoc est maculatum, & debile, siue mundum, hoc est integrum & sine macula, quod offerri licet. Ecce qualiter vocauit mundum quod integrum est, idest quod non est truncatum, vel deficiens in aliqua parte corporis.

Considerandum tamen est in hoc, quòd aliter accipiebantur animalia esse munda ad cibum,& alio modo ad sacrificium, quoniam ad cibum erant decem species animalium mundę, vt patet Deuteronomij 14. cap. Ad sacrificium autem solæ tres species, scilicet bouum, ouium, & caprarum mundæ erant, sicut in hoc cap. supra determinatum est. Rursus autem ex accidenti animalia maculari poterant, ita quòd nõ

Aĩalia mũda ad cibũ & ad sacrificium.

D essent licita ad immolandum, ad vescendum tamen licita erant. Maculæ autem, quę vetabant sacrificium fieri habentur infra 22. capit. cum dicitur: Homo, qui obtulerit victimam pacificorũ domino vota soluens, vel sponte offerens tam de bobus, quàm de ouibus, immaculatum offeret, vt sit acceptabile, omnis macula non erit in eo, si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, vel impetiginem, non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare.

Quę maculę impediebãt aĩal sacrificari.

Erat autem alia macula, si animal immolandum haberet abscissos testiculos, vel contritos, de quo eodem capitulo, dicitur: Omne animal, quod vel con-

E tritis, vel tunsis, vel sectis, ablatisque testiculis est, non offeretis Domino.

Differebat tamen quantum ad hoc, quia aliquę maculæ erant, quę faciebant animalia non posse offerri pro voto, non tollebant tamen, quin spontaneæ offerri possent, sicut amputatio aurium,& caudę, quoniam si aliquis vouisset se oblaturum vnum animal Domino, non poterat illud offerre amputata cauda, vel auribus: poterat tamen illud in sacrificium dare, de quo Leuitic.22. dicitur, bouem,& ouem, aure,& cauda amputatis voluntariè offerre potes, votum autem ex his solui non potest. Si autem aliquis vellet offerre animal maculatum, nihil merebatur apud Deũ.

Sic habetur eodem cap. cum dicitur: Si maculam habuerit non offeretis, nec erit acceptabile. *Offeret ad ostium tabernaculi*. Id est, quòd ille, qui volebat offerre aliquod animal in holocaustum, debebat illud portare intra atrium tabernaculi, circa altare ad ostium tabernaculi.

An offerētes aialia ingrederētur tabernaculum.

Aliqui autē errant in hoc existimantes, quod animalia offerebantur sacerdotibus apud ostiū tabernaculi, & quòd non intrabant vulgares intra atrium tabernaculi, sed falsum est, quoniam cum vulgares offerrent victimas pacificas intrabant intra atrium tabernaculi, & ibi comedebant partem victimarum suarum secūdum, quòd sæpe apparet in hoc Leuitico, & in Deuteronom. in quibus mādatur offerētibus, quòd comedant de victimis suis corā Domino. Comedere autē de victimis coram Domino erat, quòd illas comederent coram altari holocaustorū, oportebat igitur eos illuc intrare.

Item non est aliquod inconueniens, quòd vulgares introirent ad ostium tabernaculi, quoniam introire tabernaculum vulgaribus, & leuitis interdictum erat, solis autem sacerdotibus ministrantibus hoc licebat, quòd igitur introirent vsque ad ostium tabernaculi populares, cum non esset ire intra tabernaculum, illicitum non erat.

Item conueniebat vulgares introire vsque ad ostiū tabernaculi, cum sacrificia offerre deberent, quia animalia immolanda in altari holocaustorum cremabātur, illud autem apud ostium tabernaculi erat, vt patet Exodi 29. c. ideo vulgares offerre volentes vsque illuc animalia sua ferre debebant, & ibi sacerdotes eadem suscipiebant.

Causa autem, quare ad ostium tabernaculi populares accedere iubebantur, cum oblaturi sint, non est, quia aliquid ipsi facturi sint in tabernaculo vel ī ostio eius; sed quia id quod populares offerunt ad altare holocaustorum pertinet, altare autem apud ostium tabernaculi est, ideo ipsi ad ostium tabernaculi accedere iubebantur, vnde cum dicitur: Offeret ad ostium tabernaculi, tantum est ac si diceretur, offeret apud altare holocaustorum. *Ad placandum sibi Dominum.* Hic ponitur, quid proficiant holocausta, & dicitur, quòd per ea nobis Deum placamus auertentes iram eius a nobis.

In quo considerandum est, quòd placare Deum non est finis holocaustorum, quia holocausta propriè dantur ad laudem Dei; sed magis hostiæ pacificæ dantur ad placandum Deum, vnde ex hoc dicuntur pacificæ quasi pro pace datæ, holocausta tamen cum principaliter sint ad laudem Dei, dicuntur esse ad expiandum, vel placandum Deum, quia ex consequēti hoc addunt. Nam qui recto animo holocausta offerebant, vt in hoc Deo laudes impenderent, Deus propitiatus eis peccata remittebat auertens iram suam ab eis: laus igitur Dei in holocausto per se est, placatio autem Dei ex consequenti est. Et quando dicitur hic ad placandum, non denotatur causa finalis, tanquam sacrificium istud ad placandum Deum præcipuè fiat; sed denotatur consecutio, vt cum dicitur, ad placandum sibi dominum, id est, & placabitur sibi dominus. *Ponetque super hostiæ caput.* Aliqui dicunt, quòd hic debet dici, ponesque, ita quòd referatur ad sacerdotem qui debebat ponere manus super animal oblatum.

Sed falsum est, quia in omnibus alijs sacrificijs dicitur, quòd ipse offerens debebat ponere manus super caput animalis. Erat autem modus iste, quia cum aliquis vulgaris ferret aliquod animal ad holcaustū, ducebat vsque ad altare holocaustorum, & ibi ponens vtramque manum extēsam super caput eius, relinquebat illud sacerdotibus ad immolandum.

F *Quare fiebat ista manuum impositio super caput animalis oblati. Quæst. XV.*

QVAERET aliquis quare fiebat ista manuum impositio super caput animalis oblati.

Et respondetur, quòd fiebat ad duo, aut ad alterum eorum, s. ad proprietati illius animalis renunciandum, & ad peccata sua super caput illius imprecandum. De primo dicendum est, quòd cum aliquis offerebat animal, erat in potestate ipsius, cum vero obtulisset, exibat eius potestatem, & ad hoc, quòd notaretur offerentem excludere illud animal a iure suo, ponebat manus extensas super caput illius, quasi illud iam non retineret in rebus, sed G libenter Deo concederet. Eodem modo videtur esse in seruitutibus, nam cum aliquis seruus alterius erat manui eius suppositus erat, id est sub iure eius constitutus, cum vero in libertatem emittitur, a manu Domini liberatur, ideo qui seruilem conditionem exeūt manumissi dicuntur, quasi a manu domini emissi, vtpote si eos dominus in potestate sua tenere nollet, de his. ff. de Institu. & iure. l. manumissiones.

Alio modo intelligi potest, quòd impositio manuum offerentis super caput animalis oblati erat ad imprecandum pœnas peccatorum suorum super caput illius animalis, scilicet, quòd sicut Deus occisurus erat illum hominem pro peccatis suis, ita occideret illud animal loco eius, & in hoc magna erat pietas Dei, H quia sicut sanguis cuiuslibet peccantis effundendus esset ad satisfaciēdum Deo, ita recipiebat effusionem sanguinis animalis oblati loco sanguinis humani. Simile autem habetur in precatione peccatorum infra decimosexto cap. cum enim in die propitiationis deberet Deus facere remissionem peccatorum, mandabat, vt sacerdos magnus acciperet vnum hircum viuentem, & ponebat manus super caput eius confitēs peccata populi, & precabatur, vt Deus daret pœnas omnium peccatorum Israel super illum hircum; & tunc mittebatur in solitudinem. Patet cum dicitur eodem, decimosexto cap. tunc offeret hircum viuentem, & posita vtraque manu super caput eius confi- I teatur omnes iniquitates filiorum Israel, & vniuersa delicta atque peccata eorum, quæ imprecans capiti eius mittet eum per hominem paratum in desertum. Cum autem istæ duæ expositiones satis congruant literę; conuenientior tamen ista est, scilicet ad imprecationem peccatorum manus poni super caput holocausti. Et patet hoc ex litera, cum subiungitur, ponetque sub hostiæ caput manus, & acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiet, in quo notatur illam impositionem manuum ad peccatorum remissionem proficere debere, nihil tamen proficeret, nisi illa impositio ad imprecationem peccatorum super caput animalis esset, quoniam si dicamus, ideo manus imponi, vt proprietati animalis renuncietur non ex hoc sequetur expiatio peccatorum; quia renunciare proprietati non directè agit ad peccatorum expia- K tionem, sed magis imprecatio ipsa peccatorum.

De pietate

Et acceptabilis erit. Hoc referri potest ad oblationem, vel ad offerentem, ad oblationem autem refertur, quòd supra dicebatur immolandum esse masculum immaculatum.

Nunc autem subiungit, quòd ille masculus oblatus aceptabilis erit, id est placebit Domino tale sacrificium, quando fuerint manus positæ super caput animalis, hoc autem erat, quia ista impositio manuum erat cęremonia a Deo instituta, & cum aliquis obseruabat eam obediens Deo, placebat ei ex obedientia, & erat sacrificium sic acceptabile.

Si

Si aũt non obseruaretur ista cæremonia, nõ erat sacrificiũ acceptabile, quia omittebatur ordo à Deo institutus. Aliter potest intelligi referendo hoc ad offerẽtẽ, s. ꝙ acceptabilis erit, idest ꝙ Deus acceptabit preces eius, cum obseruauit istam impositionẽ manuum imprecando peccata sua super caput animalis oblati. Erat autem acceptatio Dei, quia, sicut iste orabat peccata sua transferri in caput illius animalis, ita Deus acceptaret, & hoc fiebat cum offerens manum imponeret imprecãdo peccata sua super caput hostię; quia tunc orabat peccata sua transferri in illud animal. Si autem non imponeret manus capiti eius faciẽs illam imprecationem, non erat acceptabilis, idest non acceptabat dominus, quòd peccata huius transferrentur in caput hostię, cum offerens talia non imprecaretur imponendo manus. *Atque in expiationem eius proficiens.* Idest, quòd illa victima proficiebat ad expiationem, idest ad emundationem peccatorum offerentis. Refertur ad superiora, scilicet, quòd secundum preces offerentis Deus transferebat pęnas peccatorum suorum in caput hostiæ, & sic offerens manebat expiatus a peccatis.

An per sacrificia veteris testamenti remitterentur peccata, & in quo sacramenta noui ac veteris testamenti differant, quantum ad efficaciam. Quæst. XVI.

D. Tho. oppositũ opinatur in 3. par. q. 69. a 9 & 10 & q. 86. a vlt.

CONSIDERANDVM autẽ est in hoc, quòd per sacrificia veteris testamenti non remittebantur peccata, idest non auferebatur culpa: quoniam ablatio culpæ non est per aliquam operationem sacramẽtalem, sed per solam actionem cordis hominis contriti, nam hoc generale est in veteri, & nouo testamento in omnibus sacramentis, ꝙ nullum sacramentum tollere possit culpam, nisi accedẽs ad sacramentum prius culpa fuerit emundatus. Dico autem hoc quantum ad adultos; quoniam non est aliquod sacramentum in nouo testamento, per quod adultus mortaliter peccans a culpa emundari possit, nisi conteratur. Cum autem conteritur, tunc a culpa absolutus est, etiam ante perceptionem sacramẽtalem. Patet hoc de pęnitentia, nam si aliquis non contritus de peccatis sacramentum pœnitentiæ suscipiat, a nullo crimine absolutus est. Si vero conteratur in ipsa cõtritione sine aliqua perceptione iã absolutus est. Hoc idem patet in baptismo, nam si aliquis adultus, qui iã sæpe mortaliter peccauisset, baptizaretur, peccatorũ veniam non susciperet, nisi contereretur, licèt non requireretur, quòd pro eis corporalem pœnitentiam ageret, sicut qui pęnitentię sacramentum suscipiunt, & satisfactio eis pro criminibus semper iniũgitur. Est tamen in hoc differentia, quòd licèt culpæ peccatorũ per contritionem soluantur sine aliqua perceptione sacramentali, noui aut veteris testamenti, in nouo tamen testamento requiritur propositum percipiendi sacramenta necessitatis; in veteri autem non, scilicet, quòd quamuis aliquis non baptizatus sola contritione in mortis articulo saluari potest, ista tamen contritio non sufficiet, nisi cum proposito baptismatis suscipiendi. Eodem modo si quis de peccato doleret, hoc solo absolutus esset, non tamen ille dolor sufficeret, nisi cum proposito confitendi esset. Sacramẽtales ergo perceptiones per se culpam non diluunt, sed cõtritio hoc facit, contritio tamen ad perceptionem sacramẽtalem referenda est. Et tamen sacramentum pœnitentiæ extendit se ad culpam, inquantum est sacramentũ in proposito, licet non in actu. In actu quoq; prodest ad remissionem culpæ si aliquis, non existente contritione sufficiente aut debita, accedit ad confessionem, & se subijcit clauibus, ex viribus sacramenti disponi-

A tur sæpe, vt habeat perfectam contritionem, & ita remittuntur peccata. In veteri autem testamento non sic erat, quoniam dato, quòd aliquis solum contereretur de peccatis dolens, & non proponeret facere aliqua sacrificia, a peccatorũ culpa immunis erat, in quo sacramenta noui testamenti magis necessaria sunt, & magis habent naturam sacramenti quam sacramenta veteris legis. Quicquid tamen illud sit, culpa directè, & totaliter contritione abstergitur, & non perceptione sacramentali, quoniam si sacramentum secũdum se esset necessarium ad culpæ abolitionem, impossibile esset quouis modo culpam aboleri sine sacramẽto, in multis tamen tam sine baptismali, quàm sine pœnitentiali perceptione absolutio fit a crimine, quãdo non est contemptus religionis, sed articulus necessitatis sacramenti perceptionem exclusit, vt patet extra. de cleric. non bapt. in cap. 2. & 3. Contritio tamen quia secundum se necessaria est ad peccati deletionẽ, & si aliquando tollatur, impossibile est culpam deleri, nam quouis modo aliquis se habeat siue impeditus, siue non; siue sanę mentis, siue non; si de peccato nõ conteritur, impossibile est aliquatenus culpam dilui, multoties tamen sine sacramentali perceptione absolutio fit de crimine, ergo sola contritio per se necessaria est ad peccati deletionem. Sacramentalis autem ꝑceptio habet necessitatem indirectam ex sola lege ad hoc cogente. Huius signum est, quia contritio ad peccatorum deletionem omni tempore necessaria fuit ab ipso primordio seculorum sine aliqua lege data.

In ve. test. sola contritio mera peccata delebat.

B

Contritio sola ad peccati deletionẽ est necessaria.

C Sacramentalis autem perceptio solum conueniens, & salubris fuit postquam a lege inducta est. Ex quo infertur contritionem esse de iure naturali in ipsis principijs rationis practicæ, nullo dicente, aut docente fundatam, sacramentorum autem perceptionem a sola lege inductam. Hæc autem de peccatis actualibus dicta sunt, quoniam originalis peccati macula sine sacramenti perceptione non abstergitur, sicut in pueris, qui baptizantur, in quibus nulla contritio est; & eodem modo erat in eis, qui circuncidebantur in veteri testamento, quoniam cum in tenerrima ætate ista sacramenta susciperent, carentes adhuc actu rationis conteri non poterant. Nec etiam dici potest, quòd parentes istorum paruulorum, aut Ecclesia loco eorum conteratur, quoniam isti fidem loco paruulorum suscipiunt, de peccato tamen nihil dolent, scilicet, quia cum aliquis paruulus baptizandus est, parentes sui, aut illi, qui faciunt eum baptizari, certissimè existimant, quòd baptismus ei confert vitam æternam, ideoque eum baptizari faciunt, quòd si fortassis in baptismate existimarent nihil conferri, non eum facerent baptizari. Ecclesia etiam in hac fide fundata paruulos baptizat credẽs per hoc eis futuram vitam æternam.

Sacramẽt. bapt. vt necessarium est.

D

Et si fortè ex parte Ecclesiæ, aut ex parte eorum, qui puerum faciunt baptizari, ista fides in vniuersali, aut in particulari deficeret, baptismus nihil conferret; sicut qui baptizat intendens ludere, & non baptizare. Dolendum tamen de peccatis istorum paruulorum non est, nec Ecclesia dolet, aut parentibus dolendum suadet, quamuis maculas originales paruuli nascentes contraxerint; quoniam pro tali peccato nemini dolendum est; quoniam quilibet dolere debet de eo, quod nequiter egit, vt pœniteat eum fecisse, & nollet aliquatenus hoc egisse. De eo tamen quod nos non agimus, sed nobis totaliter inuoluntarium est, nullam nobis occasionem præstantibus, conterendum, aut plangendum non est. Sic etiam de originali peccato in nobis est, quoniam originalis macula a nobis non agitur, sed contrahitur, nec voluntas ad hoc operatur, sed seminalis deriuatio illam

E

Si parẽtes aut adducẽtes puerum ad baptismũ fidẽ nõ hñt baptismus nihil prodest.

causat, non igitur paruulis plangendum est, quia originaliter peccauerunt, quoniam non ipsi quasi ex se peccauerunt, sed peccatum in eos deriuatũ est, ideo rationabiliter statutum est, vt sola sacrali perceptione originalis macula deleretur, sicut in baptismate, & in circuncisione, quando vires habuit salutiferas, si tamẽ in paruulis esset aliquod actuale peccatum, de quo ipsi dolere non possent, necessarium esset, vt parẽtes loco eorum pro peccato dolerent, & si non dolerent, impossibile esset per baptismatis sacramentum, aut per circuncisionem tempore suo aliqua peccata fuisse deleta, nam sicut cum aliquis baptizatur, requiritur fides ex parte Ecclesiæ baptizantis, ita ex parte paruuli baptizati, vt proficiat sacramentum. Si autem ecclesia crederet nihil conferri in baptismate, & paruulus, vel illi, qui eum baptizandum offerunt, crederent se in hoc nihil suscipere, non proficeret ille baptismus. Sic igitur in offerentibus puerum ad baptismum requiritur fides, sine qua impossibile est sacramentum proficere, & requireretur ista fides in baptizato si ipse eam habere posset, ita esset de peccato actuali, si quod in paruulo esset, de quo perfectè conteri non posset, quoniam tunc necessarium esset parentes, & ecclesiã loco eius de peccato dolere, alioquin impossibile esset, vt baptismus quicquam proficeret. Nunc autem de sacrificijs veteris testamenti dicendum est, ꝙ cum ipsa non sint digniora, nec æqualiter digna sacramẽtis noui testamenti, quòd cum per sacramenta noui testamenti non aboleatur directè culpa, sed per contritionem, multo minus per sacrificia, & cæremoniales obseruationes veteris testamenti aboleri poterit.

Rñsio ad tit. quæst.

Cum igitur dicitur hic, quòd holocaustum proficit ad expiationem offerentis, non est hoc intelligendum de emundatione culparum, sed potius de ablatione pœnarum: vnde si aliquis offerebat holocaustũ in mortali peccato existens, sacrificium illud non erat Deo placabile, sed potius ex hoc indignabatur Deus, quoniam victimę stultorum abominabiles Deo sunt, iuxta Salomonem. Et sic licèt Cain obtulisset domino sacrificium de frugibus suis, quia tamen in peccato erat, non acceptabat dominus oblationem illam, vt habetur Gen.4. cum dicitur: Ad Cain autem, & ad munera eius non respexit. Ideo cum aliquis offerre debebat, si congruè vellet offerre prius de peccatis dolebat, & tunc victimas offerre poterat acceptabiles domino, id igitur quod propter holocausta expiabatur, non erat aliqua culpa, sed pęna debita pro culpa, quoniam postquam aliquis a culpa absolutus est, adhuc manet sustinenda pęna pro peccato, & sacrificia illa proficiebant, vel ad ablationem pœnarum inferendarum, aut ad aliquam partem earum.

Prouerb. cap.15.

In quo sacramenta noui ac veteris testamenti differunt, quo ad efficaciam. Quæst. XVII.

NVNC autem inquiret aliquis, cum non diluatur culpa per sacramenta noui, aut veteris testamenti directè loquendo de culpa actuali, & per ipsa sacrificia, & cæremoniales obseruationes peccatorum pœnæ tollantur, in quo differunt quantum ad efficaciam sacra noui, & veteris testamenti? Nam si dicamus hæc differre, quia per sacra veteris testamẽti culpa non emundatur, per sacramenta autem noui testamenti emundatur, stare non potest, cum dictũ sit, quòd culpa directè per contritionem, & non per aliquid alterum aboletur. Si autem dicamus ea differre, quantum ad ablationem pœnarum, s. ꝙ per sacrificia, & obseruationes veteris testamenti pœna peccatorum nõ tollatur, & per sacramenta noui testamenti remittantur pœnæ peccatorũ

F falsum est, quoniam etiam per sacrificia veteris testamenti idem fit. Ad hoc autem respõdendum est esse magnam differentiam in efficacia sacramentorũ noui, & veteris testamenti. Prima est, ꝙ licèt sacramenta noui, & veteris testamenti directè non se habeant ad remissionem culpę, tamen indirectè sacramenta noui testamenti sunt necessaria ad culparum abolitionẽ, ita ꝙ sine eorum actuali perceptione, aut sine proposito percipiendi culpa nulla tolli valeat, sicut supra declaratum est quantum ad baptismum, & pęnitẽtiam. In veteri autem testamento non se habẽt aliqua sacramenta aut sacrificia, vel cæremoniæ sic ad culpę remissionem, ita ꝙ sine eorum actuali susceptione, vel suscipiendi proposito culpæ non auferantur, nisi in circun-
G cisione, sine qua paruuli moriebantur in originali macula. Hęc tamen non pertinet propriè ad vetus testamentum, cum ante ipsum testamentum tradita sit.

Prima differentia.

Item differunt in efficacia sacramenta noui & veteris testamenti, quia obseruationes cæremoniales veteris testamenti non proficiebãt directè ad deletionem pœnæ debitæ pro peccato, tanquam essent pars satisfactionis, sed solum ad emundationem quarundam irregularitatum, & immunditiarum corporalium, quæ arcebãt ab introitu, & accessũ ad tabernaculum, sicut satis patet per Apostolum in epistola ad Hebręos. Sacramenta autem noui testamẽti, nunquam dantur ad emundationem alicuius corporalis maculæ, aut irregularitatis; sed semper ad tollendum directè, vel indirectè aliquam culpam venialem, vel mortalem, aut ad
H gratiam conferendam, vel existentem augmentandã, sicut patet cuilibet discurrenti per omnia sacramenta noui testamenti, inquirẽdo quid in quolibet illorum conferatur. Item differunt sacramenta noui, & veteris testamenti, quia per sacramenta noui testamenti semper remittitur ex natura sacramenti pœna debita pro peccato in totum, aut in partem, & sic ipsum sacr̃m confert partem satisfactionis. Sacr̃a autem, siue cæremoniales obseruationes veteris testamenti non faciunt directè ad remissionem pęnarum debitarum ꝓ peccato, sed faciunt indirectè, s. ꝙ si Israelitæ non facerent cæremonias, & sacrificia eis a lege iniũcta, peccatum, & pęnam incurrerent, si autem hęc oĩa obserua-
I rent nulla eis pęna infligeretur, & sic tollebatur pęna ista, quam incurrere debebant si non obseruarẽt legẽ, non tñ per istas cæremonias, & sacrificia euadebãt pęnas aliquorum peccatorum, quę iam commisissent, quasi essent istę cęremonię satisfactorię peccatorum, aut pars satisfactionis, & super hoc proficiebant, quia obseruantibus temporalis ꝓsperitas ꝓueniebat, & auferebatur gladius hostilis, sic patet j.18.c. cum dr̃: Custodite leges meas atq; iudicia, q̃ faciens homo viuet in eis, i. ꝙ si aliquis cõpleuerit obseruationes legales ꝑ eas merebit̃, vt non occidatur a Deo, sed vt ei vita det ad vlterius illas obseruationes cõplendum. Sic etiam dicit Apostolus ad Rom.10. Moyses.n. scripsit q̃m iustitiam, q̃ ex lege est, q fecerit, hõ viuet in ea, i. per hoc ꝙ aliquis faceret ea, q̃ mandabant̃ in lege, merebat̃, vt
K ei daretur tp̃s ad magis viuendũ in lege. Item differũt sacramenta noui, & veteris testamenti, quia sacramẽta noui testamenti proficiebant ex intentione eius, q suscipiebat illa, s. si erat in charitate; & hoc generale est, quia in oĩ opere, quod ab aliquo existente in charitate efficitur dirigẽdo illum in rectum finem, meritũ est. Sed pręter hoc in sacramentis noui testamẽti erat alia efficacia, quia nõ solum merebatur aliquis ex eo, ꝙ in charitate suscipiebat illa, sed etiam ex hoc, ꝙ ipsa sacr̃a ex natura sua ei aliquid conferebãt, nisi obicem poneret, in sacramẽtis autem, & obseruationibus cęremonialibus veteris testamenti non erat sic; q̃m solũ ꝯferebant si aliqs illa ex feruore deuotionis efficeret,

alias

Et tñ Tho. nullã de p dictis recipit. prima secũdę q. 103 art. 2. & melius in 3. parte q. 62. ar. vlti. & q. 70. art. vltim.

alias autem nihil. Sunt autem, & præter hæc aliæ differentiæ in efficacia sacramentorum noui, & veteris testamenti, de quibus ad pręsens non oportet magis dilatare sermonem. De holocaustis istis, quæ hic ponũtur esse ad expiationem, dicendũ est, quòd non erant ad expiationem culpæ, sicut supra declaratur, nec etiã erant directè ad tollendum pęnam aliquorum peccatorum præteritorum, sed solum proficiebant inquantum iste offerens ex deuotione merebatur, & tunc poterat hoc esse per accidẽs ad remissionem alicuius pęnæ peccatorum præteritorum, vel ad augmentationẽ gratiæ, sed nihil horum per se ex natura holocausti, aut alterius sacrificij agebatur. *Immolabitque vitulum.* Hic ponitur quid fieri deberet animali postquam cõferretur, & dicitur, quòd deberet immolari, idest iugulari, vel occidi, ante hoc tamen siue offerens, siue ipsi sacerdotes, qui in hoc magis experti erant, inquirere debebant, an animal esset conueniens ad immolandũ vel non, cognito autem, quòd esset conueniens, immolari debebat, dicitur autem: immolabitque vitulũ, referendo ad sacerdotem, & non ad eum, qui offerebat, quoniam laici offerentes non debebant aliquid immolare, aut facere quod pertineret ad ministrationem sacerdotalem, quoniam si aliquid facerent morerentur. Etiam Leuitæ si acceptarent ministrare in eo, quod pertinebat ad sacerdotes, moriebantur: ideo mandauit Deus Aaron, & filijs suis, vt ipsi soli ministrarent, & non permitterent aliquem alium in sacerdotio ministrare, alias oriretur magna indignatio Dei super totum populum, quia tunc Leuitæ morerentur attentantes ministrare in loco sacerdotum. Habetur Nume. 16. c. vbi Core, & Datan, & Abiron cum 250. viris insurrexerunt ad ministrandum in officio sacerdotali, & tunc combusti sunt, & terra absorbuit eos. Quod autem laici tentantes ministrare in officio sacerdotum morerentur, aut magnam pęnam incurrerent, patet in rege Ozia, qui alias vocabatur Azarias, qui cum accepisset thuribulum ad ministrandum coram domino, tanquam sacerdos, percussit eum dominus Lepra in fronte, & fuit leprosus vsque ad mortẽ suam, regnauitque pro eo filius suus, tanquam ipse viuens mortuus esset, vt habetur 4. Regum 15. ca. Mandatur igitur hic, quòd immolet vitulum, scilicet sacerdos, ad quem pertinet ista immolatio, & non laicus q offerebat, & ponebat manus super caput hostiæ, quãuis hic ex contextu literę videretur referendum ad ipsum laicum offerentem, cum omnia ponantur in tertia persona sine aliquo expresso supposito, & sic accipiendum foret, nisi alia loca scripturæ hoc prohiberent. *Immolabitque vitulum.* Mandatur hic vitulus immolari in holocaustum, non quòd liceret solum vitulum offerri, sed quia hic distinguebatur, an holocaustum fieret de armento, an de gregibus. Cum autem fieret de armento, solus vitulus immolandus erat, qa non erant alia animalia immolabilia, quę inter armenta computarentur, nisi boues, & mandatur vitulus, qa licet aliquis de bobus offerret holocaustum, non deberet bouem veterem, aut quatuor vel quinque annorum offerre; sed vitulum, quia tener erat. *Coram domino.* Scilicet iugulandus erat ille vitulus coram Domino. Accipitur hic propriè coram Domino, quia cũ Deus vbique sit, vbicunque aliquid faciamus coram Deo facimus, quoniam nemo potest locorum recessibus a Deo separari, nec locorum accessibus eidem appropinquare, dicitur tamen Deus in aliquibus locis specialius esse, quàm in alijs, quia ibi facit singulares operationes, sicut Deus specialius est in cœlo empyreo, vbi est gloria beatorum quàm in alijs locis, & specialius est in hostia consecrata quàm alibi, ideo cũ aliquid agimus coram locis illis, in quibus Deus spẽalius

Quõ corã Deo opera nr̃a fieri dicantur.

A est coram Deo agere dicimur, & sic qui aliquid agit coram hostia consecrata, quia ibi specialiter Deus est, coram illo illud agere dicit, & quia sic erat in sanctuario, ꝙ Deus erat specialiter in tabernaculo intra propitiatorium, & etiam super altare holocaustorum, cum ei ibi sacrificia offerrentur, qui aliquid ageret corã altari holocaustorum, coram domino agere diceretur, & quia immolationes fiebant ad latus altaris apud ostium tabernaculi, vt patet infra ĩ litera, qñ aliquis immolabat aliquod animal, coram Deo immolare dicebatur. Si autem accipiebatur largè aliquid coram domino, vbicunque existeremus aliquid facientes, corã Deo illud ageremus, sic dicit Boetius, de consolatio.
B lib. 5. Prosa 5. Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis. *Et offerent filij Aaron sacerdotis sanguinem.* Postquam iugulatus esset vitulus, filij Aaron accipiebant sanguinem illius in aliquo vase, & offerebant sacerdoti facienti sacrificia, vt effunderet illum per parietes altaris in circuitu.

Quomodo animalia hæc immolabantur. *Quæst. XVIII.*

CIRCA hoc quæretur quomodo animalia ista immolabantur, s. an iugularentur super altare, vel infra. Aliqui putant, quòd animalia iugularentur super parietes altaris, & sic decurreret sanguis super altare. Sed hoc stare non potest:
C primò, quia cum totum altare igne plenum esset, nõ posset ponere sacerdos animal immolabile sup illud, nec ibidem iugulare, qm̃ combureretur, totumque ignem altaris dissiparet, quod non conueniebat. Item si sup parietes altaris iugularẽtur animalia, flueret sanguis super ignem extinguens illum, & accipi non posset ad liniendum parietes altaris, vel si fortassis in ipsa iugulatione sanguis per parietes altaris decurreret, nõ possent illum accipere sacerdotes, vt offerrent ipsi sacerdoti ministranti, hic tñ mandat, ꝙ filij Aaron offerant sanguinem ad fundẽdum per parietes altaris. Itẽ quia infra dicitur ꝙ aĩalia deberẽt iugulari circa latus aquilonare altaris. Ad hoc respondendum est, ꝙ nullum animal oblatũ iugulabatur super altare, sed apud latus altaris, & ibi ponebantur aliqua vasa, in quæ sanguis
D deflueret, & tunc accipiebant illa sacerdotes filij Aaron, & offerebant ipsi sacerdoti facienti sacrificia, qui effundebat illum sanguinem per circuitũ altaris.

An semper Aaron, vel alij sacerdotes magni deberent facere sacrificia, vel aliquando possent sacerdotes minores illa efficere. *Quæstio. XIX.*

CIRCA hoc aũt aliquis quæret, an semper Aaron, vel alij sacerdotes magni deberent facere sacrificia, vel aliqñ possent sacerdotes minores illa efficere. Dicet aliquis ex hoc sequi ꝙ sacerdos magnus semper deberet ista sacrificia facere, & nemo alius, quia dr̃ hic, ꝙ sacerdos immolabit
E vitulum, & filij Aaron, & sacerdotes minores offerẽt sanguinem, & sic videtur, quòd ad sacerdotes minores solum pertineret offerre sanguinẽ, & non immolare vel facere sacrificium.

Ad hoc respondendum est, quòd ministeria sacerdotum erant quatuor. Primum erat intrare in sancta Sanctorum ad expiandum in sanguine, vt habetur ĩ. 16. c. Scd̃m ministerium sacerdotum erat, ꝙ incenderent lucernas candelabri in tabernaculo, vt patet Exo. 27. & 30. & ĩ. 24. Tertium ministeriũ erat ptinens ad sacerdotes offerre thymiama corã dño, vt hr̃ Exo. 30. Quarta ministratio erat sacerdotũ facere sacrificia, vt patet in toto hoc Leuitico. Prima aũt ministratio, q̃

Quatuor erant ministeria sacerdotũ.

Manus p̄cipuū summi sacerdotis.

erat introire in sancta Sanctorum pertinebat ad solū sacerdotem magnum, & non poterat aliquis de minoribus solum, vel cum eo illuc intrare, vt patet infra 16.ca. & ad Hebr.9. Alia autem tria ministeria non solum pertinebant ad sacerdotem magnum, sed etiam ad sacerdotes minores. De incensione candelarum, ꝙ pertineat ad sacerdotes minores, habetur Exod.27.cū dicitur, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, & collocabunt eam Aaron, & filij eius. de incensione thymiamatis habetur infra 10.ca. quòd pertineat ad minores sacerdotes, quia filij Aaron, qui erant sacerdotes minores, acceperunt thuribula ad incendendum thymiama, vt habetur 10. ca. Item patet hoc, quia Zacharias pater beati Ioannis non erat de sacerdotibus magnis, & tamen ipse obtulit thymiama coram domino, vt habetur Lucæ 1.cap. Quod autem oblatio victimarum pertineat ad sacerdotem magnū, & etiam ad minores, patet infra 7.cap. cum dicitur, ꝙ qui obtulerit & adoleuerit sacrificium, habebit armū dextrum de hostia pacificorum. Si tamē sacerdos magnus solus deberet offerre, & adolere carnes super altare, non diceretur, ꝙ armus dexter pertineret ad sacerdotem, qui offerret victimas; sed diceretur, ꝙ pertineret ad sacerdotem magnum, cum nullus alius hoc facere posset. Item ī.6.c. cum dr̄: Qui obtulerit holocaustum habebit pellem eius, si tamen solus sacerdos summus faceret holocaustum, diceretur, quod pelles omnium holocaustorum essent sacerdotis magni, eodem modo dicitur ibidem, ꝙ quicquid in craticula, vel in sartagine præparatur ad illum sacerdotem pertinebat, a quo offerebatur, non solum ergo sacerdos magnus faceret ista sacrificia, sed etiam sacerdotes minores. Item quia si solus sacerdos magnus ista deberet facere non sufficeret, quia interdum valde multa sacrificia fiebant, sicut Salomon obtulit semel mille hostias, non ergo poterat sacerdos magnus omnes illas per se facere. Necessarium igitur est non solum sacrificia fieri per sacerdotem summum, sed etiam a sacerdotibus minoribus. Et quando hic dicitur, quòd sacerdos immolabit vitulū, & quòd filij Aaron offerent sanguinem, non est intelligendum, quòd ad summum sacerdotem solum pertinerent sacrificia, & ad minores, qui vocabātur filij Aaron pertineret solum offerre sanguinem, sed quòd ad alium sacerdotem p̄tinebat ipsa ministratio sacrificiorum in immolando & adolendo, & ad alios sacerdotes, qui ista tunc non facerent, pertinebat, quòd offerrēt sanguinem illi sacerdoti ministranti. *Filij Aaron sacerdotis.* Vocatur hic Aaron sacerdos ad differentiam aliorum sic vocatorum, qui non erant sacerdotes, & sic vocatur Aaron Leuita ad differentiam aliorum, qui non erant Leuitæ, vt patet Exodi 7.cap. Vel potest vocari Aaron sacerdos per excellentiam, idest, magnus sacerdos, quia tunc solus ipse erat summus sacerdos. Alij autē erant minores sacerdotes. *Sanguinem eius fundentes per altaris circuitum.* Idest quòd isti sacerdotes minores, qui offerebant sanguinem in vasis illis, effundebāt eum per circuitum altaris, & non sacerdos qui ministrabat faciens sacrificium.

De modo effusionis istius sanguinis, & cā p circuitū altaris.

Circa quod sciendum est de modo & causa effusionis istius sanguinis per circuitum altaris. Rabbi Salomon dicit, quòd iste sanguis non effundebatur per parietes altaris, sed solum tingebantur duo cornua altaris, quæ erant opposita per diametrum quadrati, totus alius sanguis fundebatur in aliquibus fossis, circa altare. Et quando dicitur in litera, quòd erat fundendus sanguis per circuitū altaris, dicit quòd tingi duo cornua altari opposita per diametrum erat effundi sanguinem per circuitum altaris.

Sed hoc falsum est, quia non solum tingebantur

F cornua, sed oportebat sanguinem effundi per parietes altaris in circuitu, vt patet infra in litera, cum dicitur, de sacrificio volatilium, quòd sacerdos deberet facere decurrere sanguinem super crepidinem altaris, & hoc non erat tingi cornua altaris, sed effundi sanguinem. De tinctione cornuum altaris non erat generale in omnibus sacrificijs, sed solum erat in sacrificijs pro peccato, vt patet infra 4. & 5.cap. in illis quippe sacrificijs assumpto sanguine in vasis, accipiebatur aliqua particula eius, qua tingebantur cornua altaris, reliquus autem sanguis effundebatur per circuitum altaris, & hoc præter sanguinem, qui introducebatur ad expiandum intra sancta Sanctorum, & præter sanguinē, qui aliquando ponebatur super cornua altaris thymiamatum, de quibus infra 4.cap. & 5. cap. In alijs au-
G tem sacrificijs solum aspergebatur sanguis, aut effundebatur per parietes altaris.

Causa autem horum est, quia omnia sacrificia, licèt non directè fierent ad remissionem peccatorum; tamen aliquo modo proderant in remissionem, & quia peccata efficiebant nos dignos morte, fundebatur sanguis animaliū ex acceptatione Dei pro sanguine humano. Et quia si Deus haberet hostem cuius sanguis funderetur coram ipso placaretur, ita sanguinem animalium, qui ad peccatorum nostrorum ablutionem proficiebat, in parietibus altaris, quod loco Dei ponitur, aspergi decebat. Simile autem factum est in confirmatione legis, quando initum est fędus inter Deū, & Israelitas, quoniam tunc aspersus est sanguis super Israelitas pro dimidia parte sacrificiorum; alia autem
H medietas aspergenda erat super Deum, qui inibat pactum, sed quia Deus sanguinem super se suscipere nō poterat, cū incorporeus foret, loco ipsius super altare aspersus est, de quo Exodi 24.cap. In sacrificijs autē pro peccato fiebat specialis expiatio peccatorum; & cum ista sacrificia ad peccatorum expiationem directè fierēt, ideo in sacrificijs pro peccato fiebant plures aspersiones, & tinctiones sanguinis, quàm in alijs sacrificijs pacificis, & holocaustis. Nam ī holocausto, & pacifica victima solū fundebatur sanguis super parietes altaris in sacrificijs pro peccato aliquādo septies aspergebatur intra sancta Sanctorum contra propitiatorium, & tingebātur cornua altaris thymiamatum,
I & aliquando fundebatur super parietes altaris holocaustorum, & ad basim; vt patet infra 4.cap. Et quia in alijs non fiebat specialis expiatio, ideo non debebant fieri tot tinctiones, vel aspersiones. *Per altaris circuitum.* Sanguis fundebatur per circuitum altaris, idest per parietes altaris in circuitu eius.

Aliqui autem volunt, quod solū funderetur in circuitu altaris, & in quibusdam foueis, quæ erant apud basim altaris, & non per parietes ne macularentur. Sed hoc non potest stare quoniam ista duo erant necessaria aliquando, scilicet effundere sanguinem per parietes altaris, & ponere sanguinem in basim altaris, vt habetur infra 5.capit. cum dicitur de pullis columbarum, quòd effunderetur sanguis eorum per parie-
K tem altaris partim, & aliud residuum eiusdem poneretur in basi altaris, cum dicitur, Et asperget de sanguine eius per parietem altaris, quicquid autem reliquum fuerit faciet distillare ad fundamentum eius.

Item ista distinguuntur, quia alius sanguis est qui ponitur in cornibus, & in parietibus altaris, alius qui fundebatur ad basim, sic enim declaratur infra quarto capitu. cum dicitur, quòd deberet de sanguine vituli afferri intra sancta Sanctorum ad aspergendum contra propitiatorium, & de eodem tingenda erant cornua altaris thymiamatum: reliquum autem dicit fundendum esse ad basim altaris, & sic facit differentiam Scriptura inter fundere ad basim altaris,

&

& fundere per circuitum eius: quoniam fundere ad basim est fundere in aliqua specu ad radicem altaris, fundere per circuitum altaris est fundi per parietes altaris, qui sunt in circuitu altaris.

Vbi proijciebatur sanguis hostiarum, quæ quotidie offerebantur. *Quæst.* X X.

HIc autem dubitabit aliquis, vbi proijciebatur sanguis hostiarum, quæ quotidie offerebantur, nam totum mandat, aut ad basim altaris, aut per parietes facere decurrere; & sic videbatur, quòd si sanguis per planiciem funderetur totum atrium macularetur, & pedibus ambulantium calcatus vestes sordidas efficeret, atque in fętidam putredinem conuerteretur.

Si fortassis diceretur esse ibi aliquam fossam, in quã sanguis vniuersus, simul deflueret, aut per partes altaris circuens ad illam conflueret, ne sic ambulantium pedes, & vestes macularentur, non poterit stare, quoniam cum frequentes quotidie hostię offerrentur, necessarium erat velociter fossam illam sanguine repleri atque exundare, & per totum tabernaculi atrium circumquaque defluere. ex quo eadem inconuenientia, quę prius, sequebantur, identidem cum sanguis ille a multis diebus maneret, necessarium erat computrescere, & ex fossa illa horrendum exhalare vaporem, qui circunstantibus pestem non paruam iniungeret.

Non igitur dicendum est aliquem istorum modorum fuisse, siue puteus ibi quisquam fuerit, siue per solum planum sanguis ille deflueret: quoniam ad vtrunq; inconueniens sequebatur, sed quòd sanguis ille subito in nihilum conuertebatur, aut inuisibiliter in materiam aeream cederet, aut quicquam aliud inde gigneretur, nec manebat ibi ille sanguis, quia quocunque modo inconueniens magnum erat, & hoc satis congruebat ad laudem sacrificiorum diuinorum, & ad significationem Dei veri, quòd sanguis ille mox cadens inde efferretur, sicut quædam alia faciebat, de hoc diximus Exodi 19. & 30. cap. *Quod est ante ostium tabernaculi.* Ad altare holocaustorum refertur, quod erat ad ostium tabernaculi ad partem Meridianam, & ibi fiebant omnia ista. *Detractaque pelle hostiæ.* Priusquam vitulus, aut alia animalia offerebantur, & immolabantur, detrahebantur sibi pelles, idest decoriabantur.

Animalia, quare ĩ altari cũ pellibus suis non cõburebantur.

Quare autem animalia non comburebantur in altari cum pellibus suis, causa erat, quia Deus volebat pro se id, quod homines pro cibo suo volunt; sed ad cibum hominum pellis animalis inepta est, ideo nec Deus sibi hanc in altari comburi volebat. Quod autẽ Deus vellet in animalibus id, quod nos pro nobis volumus, patet; quia sicut nos animalia mũda volumus, ita, & ipse animalia munda volebat, nõ quidem quia magis Deo proficeret in immolatione, & sacrificio suo animal immundum quàm mundum; sed quia Deus volebat in sacrificijs suis esse reuerentiam. Si autem offerrentur ea, quæ essent immunda, essent contemptibilia sacrificia Dei, quòd Deus fugiebat, vt patet Malach. primo ca. cum dicitur: ad vos sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dixistis in quo despeximus nomen tuum? offertis super altare meum pollutum panem, & dicitis: in quo polluimus te? in eo ꝙ dicitis, mensa Domini despecta est. Et sicut magnis dominis propter eorum reuerentiam tribuuntur aliqua dona nimis notabilia, licèt eis non prosit magis illa sic esse quàm aliàs, tamen si qua aliqua immunda tribuerentur, videretur eorum cõtempta auctoritas, ideo semper sibi volunt excellentia offerri. Sic etiam quamuis Deo nihil magis prosit in sacrificio suo animalia maculata quàm immaculata offerri, tamẽ quia eius contemneretur auctoritas, si vilia sibi offerrẽtur, sicut contemnitur auctoritas principum, vult sacrificia munda esse, & in hoc comparat se ducibus, & alijs temporalibus dominis, vt habetur Malach. 1. ca. cum dicitur: Si offeratis cæcum ad immolandum nonne malum est? si offeratis claudum, & languidum nonne malum est? offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut susceperit faciem tuam, dicit dominus exercituum, & nunc deprecamini vultum domini, vt misereatur vestri? Cum igitur pellis animalis sit, quædã immundicia in animali non debebat offerri, nec comburi super altare.

Quare in sacrificio pro peccato comburebatur pellis animalis, & cornua. *Quæstio.* X X I.

SEd quæret aliquis, quare in sacrificio pro peccato comburebatur pellis animalis, & fimus, & cornua, vt habetur infra 4. c. cum ista essent maximę immunditiæ.

Ad hoc respondendum est, quòd in omnibus sacrificijs mũditia obseruari debet, & in sacrificio pro peccato mũditia obseruatur, sed istud sacrificium, in quo comburebantur carnes cum pelle, & fimo, & cornibus extra castra, non erat totaliter sacrificium Dei, sed ex aliqua parte, nam sanguis eius aspergebatur intra sanctuarium, aliquando intra sancta Sanctorum, & super altare thymiamatum, & aliquando super cornua altaris holocaustorum, & ad basim eius, & in hoc sacrificium erat saltem largè dictum, ideo in sanguine illo aspergendo, & effundendo munditia seruabatur. De eodem quoque animali immolato accipiebatur tota pinguedo interior cum renunculis, & comburebatur super altare holocaustorum, & hoc cũ magna munditia fiebat, quia erat propriè sacrificium, deinde autem pellis, & carnes, & caput, & pedes, & fimus, & cornua animalis cõburebantur extra castra, & in hoc non erat munditia, quia ex illa combustione fœtor exhalabat. Cætera autem, quæ ante hoc in sanctuario de hoc animali facta fuerant ad sacrificiũ pertinebant, & ideo munda erant, ideo dicendum est generaliter, quòd in sacrificio pro peccato ea, quę fiũt, & comburuntur in sanctuario ad sacrificium pertinent, ea autẽ quæ extra fiunt, & comburuntur non pertinent ad sacrificium, ideo non differret an ibi munditiæ, vel immunditiæ comburantur, quia ad sacrificium non pertinent. Et si dicas, quare igitur carnes illius animalis cum fimo, pelle, & cornibus extra castra comburebãtur? Respondendum est hoc fieri ad magnam detestationem peccatorum, & signum huius est, quia pro magnis peccatis, s. pro peccatis summi sacerdotis, & totius populi comburebãtur sacrificia totaliter extra castra, in minoribus autem peccatis, s. personarum priuatarum, & peccatis principum non comburebantur sacrificia extra castra, sed sacerdotes illa comedebãt. De hoc patet infra 4. & 5. c. de sacrificio vitulę rufę eo modo dicendum est, quia licèt illa ex mandato Dei combureretur pro aquis lustrationis, vt patet Nume. 19. tamen sacrificium non erat, quoniam nec aliquid de sanguine eius aspergebatur, vel effundebatur intra sanctuarium, nec etiam pinguedo eius cremabatur, sicut in alijs sacrificijs fieri solebat, nec aliquid de carnibus eius super altare holocaustorũ ponebatur, sed tota cũ sanguine & pinguedine, carnibus, pelle, fimo, pedibus, & cornibus, extra castra cõburebatur, & sic nihil in ea ad sacrificium pertinebat, ideo mirandum non est, ꝙ in ea omnia immũda fierent, cum ibi nihil ad Dei sacrificium pertineat. Solum autem poterat dici aliquo modo pertinere ad Deũ vitula rufa, quia

Deu; mandabat illam comburi, vt ex cineribus eius fierent aquę lustrationis, vt habetur Numeri 19.

Artus in frusta concident. Postquam animal cremandum in altari decoriatum erat, debebat diuidi in plura frusta, quoniam non ponebatur sic totum simul, vt arderet in altari, quoniam sic conuenienter cremari nō posset, sed omnibus partibus concisis totum quicquid eius erat super ignem altaris ponebatur. *Et subijcient in altari ignem:* Hic est ordo preposterus, quoniam primo debebat poni ignis in altari, quàm ponerentur ibidem carnes: subijcere tamen ignē est, quando ipsis carnibus positis, & ordinatis in altari ponebatur ignis sub eis. sed hoc non erat, quoniam sic conuenienter fieri non posset.

An ponebāt nouiter, tunc ignis in altari.

Item sciendum est, quòd non ponebatur tunc nouiter ignis in altari cum holocausta cremanda erant, sed semper erat ignis in altari, nec vnquam extinguebatur, sed potius sacerdos quotidie fouebat ignem illum subijciens ligna, vt habetur infra sexto capit. cum dicitur: Ignis autem in altari meo semper ardebit, quē nutriet sacerdos subijciens mane ligna per singulos dies. *Strue lignorum ante posita.* Hic redit ad ordinem rectum, scilicet, quòd prius ponendus erat ignis, quàm sacrificia ponerentur desuper, & illa ligna ordinabantur in magnam, vel paruam quantitatem secundum exigentiam imponendorum sacrificiorum, quoniam aliquando multa, interdum verò pauca poni necesse erat. *Et membra, quæ sunt cæsa desuper ordinantes.* Cum enim omnia membra animalis diuisa essent, ponebātur super ignem altaris in ordine conuenienti, ita vt ignis illa conuenienter consumere possit. Et sciendum, quòd carnes istorum holocaustorum in altari simul ponebantur; nec tamen in eumdem cumulum ordinabantur, hoc autem erat, vt simul arderēt. Nec vero hoc referendum est ad omnia holocausta, sed solum ad illa, quæ fiebant spontanea populo, quoniam erant quædam, quæ regulariter quotidie fieri debebant, scilicet duo, quorum alterum vocatur sacrificiū matutinum, & aliud sacrificium vespertinum, de quibus Exodi 29. & infra 9. c. & Numeri 28. In istis enim quotidianis non sic ordinabantur carnes, nec cremabantur sicut in alijs: quoniam non ponebantur omnia frusta simul, sed successiuè, ita vt holocaustum illud duraret per totam noctem, & per totum diem, vt habetur infra 6. cap. cum dicitur: Hæc est lex holocausti, cremabitur in altari tota nocte vsque mane. *Caput & cuncta, quæ adhærent iecori.* Hic ponit ea, quæ erant comburenda de animali, quoniam aliquis crederet, cum caput, & pedes animalis inter carnes eius non computentur, non esse ista in altari iure holocaustorum cremanda. Subdit igitur, quòd caput etiam cremandum est. *Et cuncta, quæ adhærent iecori.* Intestina enim & ea, quæ iecori adhærent, licèt carnes sint, communi tamen appellatione inter carnes non computantur, ideo mandat illa expresè adoleri super altare, tota namque pinguedo animalis immolati comburi debebat super altare, quia hoc erat potissimum, quod Deus volebat in omnibus sacrificijs, quoniam in quibusdam sacrificijs, nihil de ipsis carnibus animalium offerebatur, nisi interior pinguedo, sicut patet in sacrificio pro peccato, quoniam vitulus immolabatur, & comburebatur extra castra, quoniam tunc solum aspergebatur sanguis eius coram propitiatorio, & tingebantur cornua altaris thymiamatum, & reliquus sanguis effundebatur ad basim altaris; carnes autem omnes extra castra comburebātur cum pelle, cornibus, & fimo præter renunculos, & pinguedinem interiorem, quoniam hæc super altare cremabantur, vt patet infra quarto cap. *Intestinis, & pedibus lotis aqua.* Aliæ partes animalis lauandæ non erant, vt in holo-

Duo in veteri testō, quotidie fieri debebant.

Quæ sint de aīali cōburenda.

F caustum ponerentur, sed sola intestina, quæ sordibus plena sunt, & pedes, qui rerum vilium tactu maculati erant, nec sic debebāt pedes simpliciter comburi, sed prius pellis detrahebatur, & carnei vngues, quoniam alias viderentur comburi carnes cum pelle, cum tamen prius mandauerit hostiæ pellem detrahi. *Adolebitque ea sacerdos.* Idest postquam omnia ista essent super altare ordinata, sacerdos debebat ea adolere, idest comburere applicando eis ignem, & ordinando eo modo, quo decebat, ne carnes indecenter cremarentur, ideo dum holocaustum cremabatur, semper sacerdos assistere debebat carnes ordinans. Vnde cūm sacrificium vespertinum tota nocte combureretur, sacerdos assistere debebat ad comburendum illud, si- G cut patet infra sexto ca. Et iste sacerdos erat, cui tunc contingebat facere sacrificium, nam aliquis sacerdos iugulabat animal, & ipse cædebat in frusta, decoriabat atque ponebat carnes concisas super altare, alij autem sacerdotes offerebant ibi sanguinem animalis, & iste solus sacerdos, qui posuerat partes carnium super altare dicebatur facere holocaustum, alij autem non, licet ei ministrarent, sicut patet infra sexto cap. cum dicitur: Sacerdos, qui offert holocausti victimam, habebit pellem eius, ibi enim de vno sacerdote loquitur. Manifestum est, tamen quòd multi sacerdotes erant, qui holocaustum administrabant, sicut patet hic, quia quidam iugulabant, alij autem sanguinem offerebant. Eo modo patet infra septimo cap. vbi di- H citur, quòd sacerdos, qui offert victimas pacificas habebit de eis armum dextrum: iste autem sacerdos solus erat, qui disponere debebat carnes holocaustorum super altare, alij autem ad hoc minime accedebant.

Quis sacerdos dēbat facere sacrificium.

In holocaustum, & suauem odorem. Ista omnia dicebantur offerri in holocaustum, quoniam omnia, quæ in animali erant comburebantur, nullo penitus relicto, sicut in alijs sacrificijs fieri solebat; vt patet in pacificis hostijs, & victimis pro peccato, quoniam ibi partes quædam cremabantur, & aliæ non, sicut patet infra tertio & quarto cap. *Et suauem odorem Domino.* Idest odor exhalans de istis carnibus holocaustorum erat valde suauis, & delectabilis Domino.

I In quo considerandum est, quòd si hoc ad literam accipiatur, falsum est, quoniam impossibile est Deum aliquid odorare, quoniam non habet potentiam odorandi, vt membra organica assignata potentijs sensitiuis, quoniam ista conueniunt solis animalibus, vt patet per Aristotelem, secundo de Anima, & in libro de Sensu & sensato, quoniam esse sensibile, idest sensitiuum est, per quod animalia ab omnibus alijs rebus differunt, sacra tamen scriptura fingit eum ad modum hominis, & sicut homines odorantur in rebus quid suaue, aut quid fętidum sit, ita de Deo dicit, quòd odoretur suauitatem odoris carnium holocausti. Est autem ista descriptio ad incitandum corda virorum ad faciendum holocausta: quoniam cum audirent, quòd Deus delectabatur, & suscipiebat gra- K tis odorem holocaustorum, incitarentur ad hæc faciendum, cum scirent se Deo placituros.

Quō intelligitur, Deº aliqd odorat.

Ca. 5. tex. 96. &c. Cap. 5.

Est tamen considerandum, quòd si fortassis Deus odoraretur odorem holocaustorum, non est sibi ille odor suauis, quoniam odor carnium combustarum est valde grauis, & cuilibet animali satis contrarius, sicut patet cum aliquando carnes comburuntur, & potissimè, quia hic adipes, & tota pinguedo comburebantur, quæ solent abominabilem odorem causare. Vnde dicendum est Deum, nec in illo odore delectatum fuisse, nec potuisse delectari, & si fortassis perciperet, ille sibi grauis esset, nisi eum a naturali qualitate mutaret.

Quomodo Sacerdotes poterant tãtũ, & tã quotidianum fętorem sacrificiorũ tolerare.

Credendũ tamen est, quòd Deus totum fętorem, quem ex illis sacrificijs exhalaturum foret, aut totaliter abstulerit, aut in suauem odorem cõuerterit: quoniam aliàs nullus tantum, & tam quotidianum fętorem tolerare posset, præsertim quia ex hoc diuina sacrificia nimis vilescerent. Nec obstat si aliquis thura apponeret ad fętorem illum excludẽdum: quoniam nullo modo aliqua thuris quantitas ad tantum fętorem, & tam quotidianum abolendum sufficeret, de quo latius dictum est Exo. 30. & 29. cap.

De cõ. dist. 5. c. 1. i gl. dist. 2. c. nõ oportet.

Quod si de pecoribus oblatio est, de ouibus, siue de capris holocaustum, masculum absque macula offeret: immolabitque ad latus altaris, quod respicit ad Aquilonem, coram Domino. sanguinem verò illius fundent super altare filij Aaron per circuitum: diuidentque membra, caput, & omnia, quæ adhærent iecori: & imponent super ligna, quibus subijciendus est ignis: intestina verò, & pedes lauabunt aqua. Et oblata omnia adolebit Sacerdos super Altare in holocaustum, & odorem suauissimum Domino.

De pęnit. dist. 2. c. liberetur.

Quis ritus obseruandus est, cũ holocausta de gregibus offerẽda sunt.

Quod si de pecoribus. Posuerat supra Legislator vnam regulam, scilicet quando holoaustum fit de armentis, quis modus teneri debeat in eius ritibus: nũc verò secundam subijcit, scilicet, quis ritus obseruandus sit cum holocausta de gregibus, scilicet, de minoribus animalibus offerenda sint, & ista regula eadem, quasi est in ritibus cum superiori, licet animalia immolata differant. *Quod si de pecoribus*. Hic accipit pecora strictè, & non eo modo, quo supra in pręcedenti cap. huius assumpserat, quoniam ibi boues, & oues, & capras pecora appellabat. hic autem sola animalia minora pecora vocat, scilicet capras, & oues, vnde distinguit hic pecora, & armenta sicut solet distinguere armenta, & greges: quoniam armẽta semper magna animalia signant, greges aũt parua. Et cũ dicitur hic, ꝙ si de pecoribus idem est, ac si diceret, de gregibus. *Si de pecoribus oblatio est*. Quamuis pecora in holocaustum offerrentur: tamẽ non erat istud holocaustum, cùm à principio afferebatur, sed prout ab ipso offerrẽte est, qui animal viuum offert, oblatio dicitur: prout autem à Sacerdote accipitur, qui animalia immolat & comburit, holocaustum est. Cum igitur dicitur hic: si de pecoribus oblatio est, idem est, ac si dicatur: si oblatũ fuerit aliquod pecus de paruis, vt ex illo holocaustum offeratis. *De ouibus, siue de capris*. Declarat hic, quid nomine pecorum intelligatur, & dicit solũ duo, scilicet oues, & capras intelligi: quoniam boues, qui etiam pecora nominantur computati sunt inter armenta. hic aũt sola minora pecora, scilicet oues, & capras assumi oportet. *Holocaustum agnum anniculum*. Idest si oblatio illa de capris, & ouibus fit in holocaustum, & hoc debet continuari cum tota litera superiori. s. dicẽdo; Si de pecoribus oblatio est, de ouibus, siue capris holocaustum fiet: Cum dicitur, agnũ anniculum, incipit ponere regulã, de quo fieri debet istud sacrificium, & dicit, ꝙ si de capris, vel de ouibus fuerit holocaustum, debet accipi agnus anniculus.

An semper debeat accipi agnus anniculus in holocaustis. Quæst. XXII.

NON tamen est intelligendum, quòd semper acciperetur agnus anniculus, quoniam impossibile est, ꝙ cũ fiat oblatio de capris, offeratur agnus an-

A niculus, quia necessarium est tũc hędum offerri. Sed sic dicitur, quòd debet offerri agnus anniculus referẽdo ad oblationem, quę fit de ouibus, ita intelligendũ est, ꝙ cum de capris oblatio fiat, offerendus est hędus anniculus. i. vnius anni. Nec tñ putandum est, ꝙ ista animalia deberent esse precise vnius anni, ita, ꝙ nec haberent aliquos dies vltra, nec citra: qñ hoc difficilè erat, sed vocatur agnus anniculus. i. non habens perfectum vnum annum, sed est in vno anno, & in toto illo anno offerri poterat in holocaustum, pòstquã cõplesset octo dies à natiuitate sua, ante octauũ aũt diẽ offerri nunquã poterat. Sic habetur infra cap. 22. cum dr: Primogenitum filiorum tuorũ dabis mihi, de bobus quoq;, & ouibus similiter facies; septem diebus sit cum matre sua, die octaua reddes illũ mihi. Sic hr̃

B ẽt ibidem cum dicitur bos, ouis, & capra cum genita fuerint, septem diebus erunt sub vbere matris suę; die aũt octauo, & deinceps offerri poterũt domino. Causa autem quare mandatur agnos anniculos offerri, & non arietes trium, vel quatuor annorũ, est, quia Deus vult ea, quę hoĩes præeligunt sibi. s. carnes teneras pręcipuè in filijs caprarum; ideo mandabat infra annum, vel vsq; ad completionem vnius anni sibi illa animalia offerri: aliqñ tamen in alijs sacrificijs permittebat arietes, & oues, & capras maturę ętatis offerri, & hoc quia non obseruabantur cęremonię ita strictè in alijs sacrificijs, sicut in holocaustis, cũ ista directius tendãt in Deũ q̃ omnia alia, quia alia licet aliquo modo non sint ad laudem diuinam, tamen pręcipuè sunt ꝓ alijs

Agnos anniculos quare offerri mandatur.

C causis. *Ad latus altaris, quod respicit ad Aquilonem*. Hic determinatur locus, in quo sacrificium illud immolari debebat, & dicitur, ꝙ erat immolandum ad latus Altaris. Ex quo conuincitur erronea illorum positio, q dicebãt debere immolari semper aĩalia super altare, quin potius apud Altare immolanda erant, & ibi defluebat sanguis super aliqua vasa, vt sic offerri possit sacerdoti ad tangẽdum parietes Altaris, & dr̃, ꝙ hoc fieri debebat iuxta latus Altaris, quod est ad Aquilonẽ; qñ Altare holocaustorũ erat tabernaculũ ad ostiũ eius ad partem Meridianam ostij, & sic latus Aquilonare Altaris erat apud ostium tabernaculi, & cum aĩalia immolarentur iuxta latus Aquilonare altaris, iugulabãtur circa ostium tabernaculi. Si verò ad Meridianum latus Altaris iugularentur, esset ista immolatio

D seiuncta ab ostio tabernaculi; & tñ intentio Legislatoris erat fieri istam immolationem ad ostium tabernaculi, vt videretur fieri coram Domino, qui erat intra tabernaculum, & pręcipuè intra sancta Sanctorũ sup propitiatorium, & ista causa subiungitur immediatè in litera, cum dr̃, coram Dño. idest, ꝙ ista immolatio fiebat ad latus Aquilonarẽ Altaris, vt fieret coram Domino. i. corã ostio tabernaculi, in quo erat Deus, qualiter aũt coram Dño fieri dicatur supra declaratũ est. *Sanguinem verò fundent super Altare*. Sicut in superiori holocausto accipiebatur sanguis aĩalis immolati, vt funderet per parietes Altaris: ita, & hic accipiebat, & in omnibus sacrificijs hoc erat gñale, ꝙ siue car-

E nes illę comburerentur in Sanctuario, siue non comburerent semper accipiebat sanguis, siue ad aspergẽdum intra sancta Sãctorum coram propitiatorio, vel ad tangendum cornua Altaris thymiamatum, vel ad fundẽdum per parietes Altaris holocaustorum, vt patet hic, & infra 3. & 4. & 5. c. Et in hoc conuincitur error illorum, qui dicebant solũ in Altari tingi duo cornua eius opposita sanguine, & reliquum fundi ad basim Altaris, quoniam hic dicitur, ꝙ sanguis fundẽdus erat super Altare, constat tamen, ꝙ tingere cornua nõ erat fundere sanguinẽ super altare, sed potius linire; ideo necessario dicendum est, ꝙ Sacerdotes habẽtes sanguinem illum in vasis fundebãt per parietes altaris

ris. Et cum dicitur hic, ꝙ sanguis fundendus erat super altare, non est intelligendum, ꝙ funderetur intra ipsum altare, quia hoc erat fundere sanguinem super ignem, qui erat in altari, & super carnes in altari positas, qm̄ totum in altari, aut pro maiori parte ignis occupabat, qui tot partes holocaustorū voraturus erat. Sed cum dr̄ sanguinem sic effundendum intelligendum est, ꝙ sanguis fundebatur per parietes altaris solum, & sic decurrebat vsq; ad basim. Hoc patet in litera, cum dicitur: Sanguinem verò fundent super altare filij Aaron per circuitum, qm̄ non solum dixit super altare, sed in circuitu. s. super solos parietes. Causa aūt qua sanguis iste super altare fundebatur, & qūo ad expiationem proficiebat, supra declarata est: hic aūt sanguis cū flueret per parietes altaris inquinabat aliquo modo ipsum altare: qm̄ congelabatur in parietibus eius, sed postea Sacerdotes illum sanguinem concretum mundabant abstergentes ne aliquid maneret. Et hoc idem facile erat, quia coopertura altaris in parietibus ęnea erat, quæ faciliter a qualibet macula abstergi potest, ꝙ aūt mundaretur altare, apparet Exo. 29. ca. cum dr̄: Mundabis altare cum immolaueris expiationis hostiā, & vnges illud in sanctificationē. *Filij Aarō.* Mādabatur, ꝙ sanguis iste funderetur per filios Aarō; non quidem quasi essent alij, qui deberent, aut possēt aliquam ministrationem facere in sacrificijs præter filios Aaron: qm̄ si aliquis tàm de Leuitis q̄ de popularibus, hoc attentaret, moreretur, vt patet Num. 16. & 18. cap. Vocantur tn̄ filij Aaron illi Sacerdotes, qui ministrabāt principaliter in sacrificio illo, sed qui subministrabant Sacerdoti facienti holocaustum, & sic ipse Sacerdos, qui faciebat holocaustum, q̄q̄ esset de minoribus Sacerdotibus, quia tn̄ ministrabat principaliter, videbatur habere locum summi Sacerdotis, siue Aarō: alij aūt, qui subministrabant ibi videbantur habere locum minorum Sacerdotum, & quia filij Aaron erāt minores Sacerdotes, ideo isti, qui ministrabant illi Sacerdoti faciendo holocaustum in offerendo sanguinem, vocabantur conuenienter filij Aaron, quamuis tam isti, qui sanguinem offerebant subministrantes, q̄ ille, qui principaliter sacrificiū faciebat, essent eiusdem gradus Sacerdotalis. s. ꝙ vtriq; essent Sacerdotes minores. Similis modus est in Sacerdotibus nostris, quia cum solēniter Missa celebratur, adiuncto Diacono, & Subdiacono, q̄q̄ isti Sacerdotes sint habentes ordinem presbyteralem, sicut, & ipse, qui Missam celebrat, tn̄ quia administrant ibi in minori officio, non sunt ibi tanquam Sacerdotes, sed in quodam minori gradu. *Per circuitum.* Denotat qualiter sanguis fundi deberet super altare. s. ꝙ non funderet in medio eius, nec in aliquod latus sed in circuitu. s. per parietes altaris: ita, vt intra altare nihil flueret, sed extra per latera altaris. *Diuidentque membra.* Non solum membra diuidenda erant, sed ante hoc erat pellis detrahēda: hic tn̄ Legislator ista non enumerat, qm̄ in superioribus, cū ageretur de vituli immolatione, enarrata sunt. Et dr̄ hic, ꝙ diuident membra, qm̄ siue hędus, siue agnus offerretur, membra eius in partes secanda erant, & ordinanda super ignem eo modo, quo supra dictum est. *Caput & omnia, quæ adhærent iecori.* Sicut in immolatione vituli offerebantur super altare caput, & pedes, & tota pinguedo: ita in sacrificio ouium, & caprarū caput, & pedes cremabantur, præter hoc ēt omnia, quæ adhærebant iecori, idest epar, & splen, & tota pinguedo interior cum renunculis offerri debebat. *Et imponent super ligna.* Idest, ꝙ partes istorum animalium concisę poni debebant super quendam cumulum lignorum positum in altari, & erant congruenti ordine aptandę, vt sic congruentius vrerentur. *Quibus subijciēdus est ignis.* Refertur ad ligna, quibus ignis subiectus

Filij Aarō, qui vocentur.

F erat: ordo aūt erat iste, quia in altari semꝑ erat ignis, & cum fieri deberent sacrificia, ponebantur ligna super ignem prçexistentem, vt patet infra 6. c. & super illa ligna ponebantur partes aīalis cremandę. Ordo iste designatur infra 6. c. cum dr̄: Ignis aūt in altari semꝑ ardebit, quē nutriet Sacerdos subijciens mane ligna ꝑ singulos dies, & imposito holocausto desuper adipes adolebit. Et cum dr̄ hic: quibus subijciēdus est ignis: non est intelligendum, ꝙ tunc, qn̄ holocausta, aut alia sacrificia fieri deberent, adducerentur ligna, & nouiter poneretur ignis in altari: quia ignis semper erat in altari: patet infra 6. ca. cum dr̄: ignis aūt in altari semꝑ ardebit, quē nutriet Sacerdos, & postea subiungitur: ignis iste est perpetuus, qui nunquā deficiet in altari.

Notādum literale.

G Sed dr̄ hic: Quibus subijciendus est ignis, qm̄ ignis, q erat in altari, semꝑ erat infra ipsa ligna, quæ ponebantur cum fiebāt holocausta, & sic ignis subiectus erat. Nec pōt dici, ꝙ subijciendus erat ignis in altari tpe sacrificiorum. s. ꝙ præter ignem prçexistentem adduceretur alius ignis, in aliquibus lignis incensis, qm̄ hoc vetitum erat: cum solum ille ignis, qui erat in altari, quē Deus miraculosè a principio causauerat, ad oēs vsus Sanctuarij accipi debebat. Sic dr̄ infra 6. cap. Ignis ex eodem altari erit. i. ignis, qui profuit ad facienda sacrificia, debebat esse de ipso altari, & non debebat aliunde adduci: vnde si quispiam in aliquod ministerium Sanctuarij vellet alienum ignem accipere, moriebat. Sic patet de duobus filijs Aaron. i. Nadab, &

Duo filij Aarō igne combusti sunt.

H Abiu, qui cum vellēt ministrare coram Dn̄o accipiētes ignem alienum a Dn̄o combusti sunt, vt patet j. 10. ca. *Intestina verò & pedes lauabunt aqua.* Sicut in immolatione vituli ista, quæ immunda erant lauabātur antequā in altari cremarentur: ita, & in holocausto facto de ouibus, & capris, causa aūt erat, quia intestina, & pedes sordibus plena sunt: ideo, vt Dn̄o nihil īmūdum, aut turpe offeratur, lauanda erant: licet in sacrificio pro peccato, quod comburebatur extra castra, nō lauabantur intestina, vt cremarentur: sed sic sordibus plena cremabant. Hoc aūt erat, quia illa cōbustio non pertinebat ad diuinum sacrificium, sicut s̄. qō. 21. declaratum est, ideo nihil magis referebat illa immūda comburi, q̄ lauari, & postea comburi: immo conue-

I nientius erat intestina illa sic sordibus plena cum pelle, & cornibus cōburi quàm prius emundari, qm̄ ad maiorem esset peccatorū detestationem, quàm alias si mundarent̄, & postea cremarent̄. sicut in sacrificijs, quę fiebant ad laudē Dei, & non pro aliquo peccato. *Oblata omnia adolebit Sacerdos.* Dicebat̄ Sacerdos debere oīa ista oblata sibi comburere super altare: qm̄, cū animal secabat̄ in partes, non accipiebat Sacerdos ministrans illas partes concisas ad ponendum in altari; sed alij Sacerdotes, qui astabant sibi subministrantes accipiebant partes illas in aliquibus vasis, & offerebāt illi Sacerdoti, qui principaliter ministrabat faciēs holocaustum: ipse aūt assumens illas partes aīalis de manibus eorum imponebat super ligna, quæ erant in altari, & sic cremabat. Sic aūt patet de sanguine, qm̄ s̄. dicebat̄, ꝙ filij Aaron. i. Sacerdotes minores, vel sub-

K ministrantes deberent accipere sanguinem, & fundere super altare, & non ipse Sacerdos, qui principaliter offerebat: sed isti Sacerdotes, qui astabant Sacerdoti ministranti principaliter offerebant ei ista, sicut Diaconi, & Subdiaconi astāt presbytero, & subministrāt ei in quibusdam s̄m leges Ecclesię. Cum aūt dr̄ hic: *Oblata omnia adolebit Sacerdos.* est sensus, ꝙ Sacerdotes astantes isti Sacerdoti principaliter ministrāti offerebant sibi oēs partes cōcisas aīalis, & ipse accipiēs ab eis ista oblata adolebat super altare. *Adolebit Sacerdos.* Non accipit̄ hic Sacerdos spāliter pro Sacerdote magno, qm̄ non solum pertinebat ad ipsum immolatio,

Quis vocetur hic Sacerdos.

latio, & ministratio omnium sacrificiorum, sed etiã ad Sacerdotes minores sicut s. declaratum est. Vocat aũt hic Sacerdos quilibet, qui ministrabat faciendo principaliter ipsum sacrificium, siue esset Sacerdos magnus, siue de minoribus, vocat tñ Sacerdos quasi specialiter eo ꝙ distinguit ꝯ oẽs alios astantes sibi ministrando, qui quamuis eiusdem gradus sacerdotalis essent, quia tñ principaliter non ministrabant, sed ministranti subseruiebant, solus alius principaliter ministrans Sacerdos inter eos vocabat, quasi nullus illorũ Sacerdos esset. *Super Altare in holocaustum.* Idest, ꝙ omnes illę partes concisę animalis imponebantur super altare, vt cremarent, dicebantur aũt poni in holocaustum. i. ad totalem incensionem, q̃m nihil de illis incombustum manere debebat, nec aliquam partem illarum carnium Sacerdotes, aut Laici offerentes habituri erant, sola aũt animalis pellis cedebat in ius Sacerdotis ministrantis. *Et odorem suauissimum Domino.* Idest, ꝙ ista, quę comburebantur in altari erant ad suauem odorem Dei. s. ꝙ Deus delectaretur in illis, nõ quidẽ ꝙ aliqua realis delectatio inde Deo ꝓueniret, q̃m impossibile est, vt s. c. pręcedẽ. probatum fuit, potissimũ cum Deus in seipso delectetur, nec recipit aliqua gaudia exteriora, q̃m tunc aliqua perfectio diuina ab extrinseco adiaceret; & sic Deus esset in potentia ad illã delectationem suscipiendam, quod esset, Deũ imperfectum esse, quia tunc necessarium erat id, quod Deũ perficeret, causando in eo delectationem, perfectius esset illo, quod ab oĩbus negatur, ideo Arist. 12. Meta. cum ponit proprietates primæ intelligẽtię quam nos Deum appellamus, dicit eã esse summe gaudiosam, & in seipsa delectari. Hic tñ q̃n dr̃ ordo holocaustorũ erat suauissimus Dño, non est sensus quod aliqua delectatio causaretur in Deo ex illis sacrificijs, sed ꝙ ipse acceptabat ea, tanquam essent aliqua delectabilia nimis, non quidem in se quicquam habentia, propter quod a Deo acceptari deberent, sed quia ex volũtate, & ardore deuotionis offerentiũ Deus illa acceptabat.

Cap. 6. tex. 29.

Holocaustũ de auibus.

Si autẽ de auibus, holocausti oblatio fuerit Domino, de turturibus, & pullis columbæ, offeret eam Sacerdos ad Altare, & retorto ad collum capite, ac rupto vulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinẽ Altaris: vesiculam verò gutturis, & plumas proijciet prope Altare ad orientalem plagã, in loco, in quo cineres effundi solent. Confringetque ascellas eius, & non secabit, neq; ferro diuidet eam, & adolebit super Altare, lignis igne supposito. Holocaustum est, & oblatio suauissimi odoris Domino.

Si aũt de auibus. Hic ponitur tertia regula de modo holocaustorum, & sunt holocausta, quę pertinent ad volatilia, q̃m sicut Deus voluit de armentis, & gregibus aliqua sibi offerri, sic, & de volatilibus aliqua elegit. *Si de auibus holocausti oblatio fuerit.* Idest si fuerit facta aliqua oblatio auium ad faciẽdum holocaustũ. *De turturibus, & pullis columbæ.* Idest q̃n fuerit facta oblatio volatilium, non poterit offerri aliqua alia auis ab his duabus.

Quare de turturibus, ac pullis columbarum solum holocausta Domino fiebant, & non de alijs auibus. Quæst. XXIII.

QVAERET autem aliquis quare de alijs auibus non fiebant holocausta Dño. Cui rñderi põt, ꝙ cum omnia sacrificia veteris legis fierent in quan-

A dam figurã futurorum, iuxta illud Apostoli 1. ad Corin. 10. c. Omnia in figura contingebant illis: oportebat, vt talia gñа auium assumerentur ad immolationem, quæ significationi conuenirent, quam Legislator intendebat inducere, & q̃m inter aues, quædam sunt rapaces non laboribus intendentes, sed viribus, & iniurijs escas quęrentes, sicut Aquilæ, & Struthiones, & accipitres, ac milui non decuit ex illis sacrificium fieri, q̃m Deus non acceptat sacrificium de rapina, q̃m potius quædam animalia istorum sunt, quę ab Altaribus carnes sacrificiorum rapiebant: sicut apud Gentiles sacrificia fiebant in locis publicis, & ponebã tur intestina animalum super altare. Fiebat aũt aliq̃n, vt milui descendentes veloci impetu ea raperent;
B vñ bomolochi apud Græcos nuncupantur: & ob hoc dicuntur tamquã raptores intestinorũ, quod proprię bomolochus signat. Quędam aũt sunt immundę valde propter cibos, quos sumunt, & pp quosdã actus, sicut ciconię Aegypti, quę immisso rostro per posteriora aluum purgant. De similibus aũt, q̃m vilia sunt, non oportebat aliquid Dño offerri, cum sibi soli non solum munda, sed in extremo mundissima offerri oporteat. Quidã aũt ad hoc rñdẽt dicẽtes non ĩmolari alias aues Deo: q̃m ipse intẽdebat vitare idolatriã, sed quædam auium erant assignatę dijs Gentilium, iõ de ipsis sacrificia fieri nõ decebat; sicut patet de aquila, quę armiger Iouis ab omnibus poetis appellat, & fulmina in pedibus ferre dr̃, quę ad Iouem pertinẽt.
C Sic patet de pauonibus, qui Iunoni Deę consecrati erant, vt fatua poetarum finxit auctoritas; & in hunc modum de multis alijs auibus. non licuit igitur de his offerri Deo, q̃m ad Deos Gentilium pertinebant.

Aquila armiger Iouis.

Sed hoc stare non valet, q̃m potius ex opposito infertur, ꝙ Deus debuisset mandare omnia illa gñа volatilium sibi offerri, quę dijs Gentilium consecrata erant. Hęc enim ratio à quibusdam cõiter reddit, cũ quæritur cur Deus mandauerit immolari sibi boues, oues, & hircos. Rñdent hoc factum fore ad euitationem idolatrię: & q̃m in Aegypto Iudęi viderunt coli inter Deos apim bouẽ, qui erat magnus deus Aegyptiorum, ne eum putarent esse Deum, mandauit boues sibi immolari, & quia ibidem colebatur Hamon cuius caput erat habens cornua arietis, reliqua corpo
D ris pars humanam pretendebat effigiem, mandauit arietes immolari, ne eos Deos esse crederent. Et quia interdum dęmones, qui ab Aegyptijs colebantur, in hircorum specie apparebant, mãdauit quoq; sibi hircos ĩmolari. Hęc enim cõis assignatio est quare istas tres species pecorum sibi Deus immolari mandauerit. Cum igitur hęc ad vitandam idolatriam fierent, deberent illę quoque aues Deo immolari, quas Gentilium fatuitas dijs suis consecratas, ac per hoc quasi diuinas esse arbitrata est, Et tunc argueretur, ꝙ potius debuissent immolari aquilę, & pauones, & corui, & noctuę, q̃m istę aues dijs consecratę erant. s. aquilę Ioui, pauones Iunoni, corui Phębo, noctua Palladi; turtures aũt immolari non debebant, q̃m nulli deorum
E apud Gentiles consecratæ videbantur. Item deficit fundamentum istorum, q̃m dñt ad euitandam idolatriam nõ deberi immolari Deo volatilia, quę dijs Gẽtilium consecrata erant: q̃m tunc columbę immolari non debuissent, cum Veneri deę Gentilium consecratę essent, sicut frequenter declarat Ouidius in lib. Metamorphoseos. Hic tñ mãdat Deus offerri pullos columbarum; non igit ob hanc cãm hęc volatilia sola Deo offerri debuerunt. Dicendum igitur duas esse causas principaliter, quare Deus hęc sola volatilia sibi offerre mandauerit. Prima est q̃m Deus volebat in sacrificijs incitare deuotionem oĩum popularium tam diuitum q̃ pauperũ: nõ debuit igitur cõstituere oblationem

Quare istas tres species pecorũ Deus sibi immolari mãdauit.

De auibus diuersis dijs consecratis.

Doc. vera ad quęsiti responsio.

tionem in rebus, quę magni valoris essent, qm̄ tunc pauperes habere non possent, nec eum sic colerent. Et quia si Deus mandasset aliqua volatilia sibi offerri, quæ rarissimè in vsu essent in terra promissionis, necessarium fuisset, vt illa magni precij essent, ideo mandauit solum sibi immolari de volatilibus, quæ cōiter, & in magna abundantia habebantur in terra promissionis, huiusmodi aūt sunt istę duę species volatiliū.s. turtures, & columbę. Alia rō est, quia s̄m ꝙ s̄. presupponebat̄, & aliqualiter inductū est, sacrificia, quę fiebant in testamento veteri, erāt vt signa aliquarū rerū, quę erant in nouo, & potissimum quantum ad significationem Christi immolandi in cruce; & qm̄ istę duę aues magis conueniunt ad significationem Christi q̄ alię, ex eo, ꝙ columba, quæ sine felle est mansuetudinem Christi significat, in cuius ore fraus nō fuit, sicut ait beatus Petrus in prima Canonica, & in ca. 3. turtur aūt significat Christi gemitū in passione, qm̄ turtur semper gemit: alię aūt aues non habent aliam significationem conformem Christo, ideo non decuit eas immolari. *De turturibus, & pullis columbæ.*

Quare Deus iussit offerri sibi turtures, ac filios columbarum, & non ipsas columbas, vel filios turturum. *Quæst. XXIIII.*

QVAERET aliquis quare nō mandauit Deus offerri turtures, & columbas, vel offerri filios turturum, & filios columbarum; sed iussit offerri turtures, & filios columbarum. Respōdendum est, ꝙ cum Deus in sacrificijs suis magnam reuerentiam haberi vellet, præcepit ea sibi immolari, qm̄ meliora erant, & qm̄ in turturibus ipsi turtures maiores meliores sunt quàm pulli turturum, non pullos turturum, sed ipsos turtures immolari iussit, in columbis aūt ipsi filij columbarum pinguiores, & sapidiores sunt quàm columbę, iō nō columbæ, sed pulli columbarum offeruntur. *Offeret eam Sacerdos.* Refertur ad oblationem.s.ꝙ Sacerdos offerat eam ad altare.i.offeret illam oblationē volatiliū, quam populares fecerūt. Erat aūt modus iste, quia cū populares adducerent aliqua volatilia offerebant ea Sacerdoti; Sacerdos aūt suscipiens de manibus eorū applicabat illa ad altare, & retorquebat capita illorū volatilium atque rumpebat pelliculam gutturis vngue faciens distillare sanguinē eorum super parietes altaris. *Offeret eam Sacerdos.* Iste Sacerdos, q hic dr̄, erat ille, qui ministrabat faciēs sacrificia in altari, siue esset de Sacerdotibus minoribus, siue magnus Sacerdos, qm̄ & ipsi minores Sacerdotes offerebāt holocausta, & faciebāt alias ministrationes in altari, vt patet seq. c. huic tn̄ Sacerdoti, qui faciebat holocaustum de volatilibus non astabant aliqui minores Sacerdotes sub ministrantes in aliquo, sicut cum fiebat holocaustum de armentis, vel gregibus; qm̄ tunc Sacerdotes alij sibi astantes subseruiebant in duobus: primò offerentes sanguinem, & effundentes per parietes altaris: secundo accipientes partes concisas animalis immolati, & offerentes eas Sacerdoti ministranti, vt adoleret super altare. De his duobus hr̄ s̄. in litera. Cum aūt fiebat holocaustum de turturibus, aut pullis columbarum, non ponitur aliquid, in quo possent subseruire

C Sacerdotes minores Sacerdoti principaliter ministrāti; ideo non oportebat eos sic adesse, sicut aderant in ministratione holocaustorum de armentis, & gregibus. *Offeret eam Sacerdos ad Altare.* Idest, ꝙ Sacerdos ministrans applicaret ista volatilia ad altare.s.ad parietes altaris, qm̄ super illos sanguis effundendus erat. *Et retorto ad collum capite.* Hic ponit modus quo volatilia deberent occidi, qn̄ sacrificarent, quia non debe-

Quomodo volatilia occidi deberent qn̄ sacrificabātur.

F bant iugulari gladio, aut diuidi in partes diuersas, vt j. patet, sed torquebatur caput ad collum.i.torquebatur in circuitu, vt sic volatilia morerent. *Ac rupto vulneris loco.* Idest, ꝙ non debebat fieri aliquod vulnus gladio, vel aliqua alia re percutiente, sed solum retorquebat̄ caput ad collum, & vt sanguis effluere posset, rūpebat̄ collum vngue, & sic effluebat, atq; ruptura illa erat loco vulneris. *Decurrere faciet sanguinem super crepidinem Altaris.* Idest postquam Sacerdos rumperet vngue collum volatilis, debebat ponere super parietem altaris, vt per parietē ipsum sanguis distillaret, & hoc quia in holocausto volatiliū debebat sanguis super altare effundi, sicut in oībus alijs holocaustis, quia oīa holocausta fiebant ad expiandum, sicut patet s̄. cum dr̄: Ponetq; super hostię caput manus, & acceptabilis

G erit, atque in expiationem eius proficiens: sed oēs expiationes s̄m legem fiebant in sanguine. Sic ait Apostolus ad Hebr. 9. cum dr̄: Et sine sanguinis effusione nō fit remissio peccatorum, & oīa penè in sanguine s̄m legem mūdant̄. Oportebat igitur in hoc holocausto volatilium ad expiationem sanguinem per altare decurrere: *Super crepidinem Altaris.* Non dixit hic super altare, quasi sanguis volatilium intra ipsum altare fundendus esset; sed super crepidinem.s.super locū præruptū altaris.s.super parietem. Est aūt crepido summitas alicuius rei pręrupta, a qua ad oēs partes casus est. Simile hr̄ Exo. 2. ca. cum dr̄: Puellæ eius gradiebantur per crepidinem aluei. Vocabatur aūt crepido aluei aliquis tumor terre pręruptus apud cōcauitatē flumi

Crepido quid sit.

H nis, & sic in altari vocabatur crepido altitudo parietū altaris: siue potius summitas altitudinis, qm̄ ab illo loco erat casus ad oēs partes, cum altare non esset planum, sed cauum, & inane repletum terra non vsque ad summitatem parietum, sed vsq; ad aliquam partē illius, & Sacerdos faciebat fluere sanguinē sup̄ summitatem parietum altaris. *Vesiculam verò gutturis, & plumas proijciet.* Sicut in armētis, & minoribus pecoribus qn̄ immolabatur aliquod tollebatur immūdum ne simul cum alijs cremaretur.s.pellis, & cornua, & sordes intestinorum: ita in volatilibus tollebat̄ vesicula gutturis, & plumę. De vesicula aūt quare tolleretur causa est, quia illa erat immunda habens intra sor-

I des, Deus aūt nolebat sordes immolari sibi.

Quare Deus non mandabat excludi intestina, ac iecur, in quibus sunt immundiciæ. *Quæst. XXV.*

SED queres quare non mandabat excludi intestina, & iecur, in quibus etiā immundicię sunt. Forte rn̄deri poterit, ꝙ non poterant illā educi de volatili, quia non debebat ferro aperiri, aut aliqua pars eius secari, nec in partes diuidi: loca aūt illa ad eductionem intestinorū sine aliqua apertione nō diuiduntur. Sed hęc nō est plena causa, qm̄ sicut guttur poterat rumpi sine ferro, ita, & pars, per quā intestina educunt̄ nullo secante ferro poterant aperiri licet non ita decenter. De plumis aūt quare ejciebant̄, ne cremarent̄ in altare cum corpore volatilis? Dicit

K Ra. Sal. cām fuisse, quia volatilia ad segetes non suas plumis volant, vn̄ eis plumę rapiendi instrā sunt, Deo aūt non placent oblationes de rapina. Sed ista causa fictitia est, qm̄ eodem modo oportet dari aliquā spālē cām, quare pelles pecorū, & fimus nō cremarent in altari. Sed dicendū est Deū voluisse in sacrificijs ea, q̄ pertinebant ad ipsa animalia immolata: plumę tn̄ ad volatilium carnes non pertinent, nec aliqs eas comedit. Item quia in sacrificijs suis Deus immunda nō recipit; plumæ aūt immundum aliquid sunt, cōueniēter ergo ista a sacrificijs proijci debuerūt. *Proijciet prope altare ad orientalem plagam.* Assignat locū in quo ꝓijci debebant

Nota hoc dictū pro cōne ad habere columbaria fit contra cōsciētiā.

debebant plumæ,& vesicæ volatilium,& dicit esse locum prope altare holocaustorum intra atrium ad plagam orientalem,idest contra partem Orientis : plaga enim regionem siue partem mundi significat. Proijciebantur aũt plumę ad partem Orientalẽ , q̃m intra atrium erat positum tabernaculum versus partem occidẽtalem atrij. Ad ostium aũt tabernaculi, quod erat versus partem Orientalem atrij ponebatur altare holocaustorum, sicut patet Exod.26.& 27. & hic. Si igitur proijcerentur plumę volatilium prope altare holocaustorum versus partem Occidẽtalem, necessariũ erat, vt proijcerentur prope parietem tabernaculi inter altare & tabernaculum, sed hoc non cõueniebat, quia omnis immundicia separari debebat a loco sancto,& quia tabernaculum erat pars sanctior q̃ atrium, non debebant plumæ, & alia immunda prope tabernaculi parietem poni,ideo ad Orientalem partem ista poni decuit, vt sic separata essent à tabernaculo. *In quo cineres effundi solent.* Idest locus ille,in quo proijciebantur plumę,& vesicę volatilium,erat locus, in quo proijciebantur cineres,qui de altari accipiebantur. In quo eliditur quorundam erronea opinio.s. ꝙ cum in altari holocaustorum esset ignis cœlestis,oĩa cõsumeret,ne relinqueret aliquem cinerem rerum appositarum. Sed hic manifestè ꝯrium liquet, q̃m dicitur, ꝙ erat aliquis locus,in quo cineres effunderentur, & loquitur de cineribus altaris,q̃m locus iste cinerum erat intra atrium. Et non est dicendum, ꝙ de foris aliqui cineres ducerentur ponendi intra atrium, cum mandetur,ꝙ nulla contaminatio filiorum Israel accederet ad sanctuarium, & ob hoc Leuitę ponebantur excubantes in circuitu atrij, ne aliquæ immundiciæ atrio adhærerent,vt habetur Nume.2.c.nec etiam dici põt, ꝙ isti cineres, qui fundebantur intra atrium erant cineres lignorum,quæ cremabantur ad administrationem carnium pacificarum pro popularibus, & sacerdotibus,q̃m illi cineres non erant sacri, cum non pertinerent,nec tetigissent aliquam rem sacrã, ideo magis dicendum est de istis, ꝙ proijcerentur extra atriũ, cineres igitur,de quibus dr̃ hic, erant qui accipiebant de altari holocaustorum,& sic stare nõ poterit, quod dicebatur, scilicet, ꝙ ignis cœlestis, qui erat in altari, omnia penitus deuoraret,nullum relinquens cinerẽ. Dicendum aũt magis est, ꝙ cum in altari esset ignis sempiternus, qui nunq̃ extinguebatur, & sacerdotes quotidie subijciebãt ei ligna,vt patet infra 6.c. & quotidie fierent multa sacrificia, q̃m saltem duo fiebant, scilicet holocaustum matutinum,& vespertinũ, quæ ex nulla occasione cessare debebant, vt patet Nume. 28.necesse erat multos cineres resultare: hos aũt tollebat sacerdos de altari, cũ videret fore opportunum.s. quolibet die ad solis ortum, quia tunc mundandum erat altare pro holocausto, & ponebat intra sanctuariũ in loco mũdo. De hoc aũt intelligi põt,qđ dr̃ Exo. 29.s.mũdabis altare,i.abstrahes cinerẽ ab eo,vbi aut cineres isti erãt proijciebant plumæ volatiliũ, & vesicæ.

Plaga q̃d.

Opi. erronea refellitur.

Doc. rñ.

Quare hi cineres sumpti de altare proijciebantur intra atrium. Quæstio. XXVI.

QVÆRET autem aliquis,quare isti cineres qui sumebantur de altari proijciebantur intra atrium,quia cum essent aliquid immundum potiùs foris,pijci debuissent. Ad hoc rñdendum est, ꝙ cineres isti, qui de altari sumebant, non debebãt poni extra sanctuariũ, cum ipsi ad res sacras ptinerent, idenim quod nullatenus ad res sacras pertinet, & totaliter prophanum est, extra sanctuariũ esse debebat. Cineres aũt aliquo modo sacri erant. Et hoc dupliciter.s.quia de rebus sacris resoluti erant, & quia res istas sacras contigerant,qđ apparet, q̃m in al-

A tari holocaustorũ cremabantur carnes sacrificiorũ,& ipsę carnes sacrę erant:non debebãt igitur in loco immundo cineres inde soluti poni, q̃m sicut & ipsę carnes sacrę erãt, ita & cineres resoluti ab ipsis sacri erãt. Secundò cineres isti sacri erant ex cõtactu rerũ sacrarum,q̃m in altari holocaustorũ carnes sacrificiorũ ponebantur super ligna, & ex illo ꝯtactu ligna sanctitatẽ ꝯhebant, & cineres inde soluti eodẽ mõ ad res sacras pertinebant, ꝙ aũt ex cõtactu carniũ sacrarũ aliquid sanctũ esset,apparet infra 6.c.cũ agitur de carnibus sacrificij pro peccato,& dr̃:Quicqd tetigerit carnes eius sanctificabit, si de sanguine illius vestis fuerit aspersa lauabitur in loco sancto. Vas aũt fictile,in quo cocta est,cõfringetur:quia si vas ęneũ fuerit,defricabit,& lauabitur aqua. Non decebat,ergo cineres hos ex dupli-

B ci causa sanctificatos,imò potius sanctos extra atrium cum rebus prophanis collocari. De plumis aũt & vesiculis volatiliũ,quæ mandantur poni in loco cinerũ,dicendũ est,ꝙ non solũ ponebant ibi,sed apposito igne cremabãtur,vt vsq; in cineres soluerent,ne sic manẽtes fœtorẽ,& horrorẽ in loco gignerent, & tunc vniuersa illa cineres erãt,sed tandem isti cineres extra castra proijciebant in loco mundo,vt dr̃ infra 6.c. & ibi declarabitur. *Confringetq; ascellas.* Postquã volatilia deplumata forent sacerdos frangebat alas eorũ ꝯuertẽs ad posteriora,quasi ad torrendũ pararet, & sic imponebat super ignẽ altaris. Causa aũt quare ascellę frãgebantur ex fundamento Rab.Sal.dari posset.s.ideo hic fieri, q̃m volatilia mediantibus alis ad fruges non suas

Quare ascellę frangebantur. Fictio Ra. Salomon.

C deuastandas aduolarũt, ideo in huius detestationẽ alę frangebantur,sicut ipse dixerat,ideo plumas tolli a volatilibus, quia eis mediãtibus ad aliena volauerãt, sed sicut fundm̃ improbatum est,ita & rõ ista,quę ex similitudine procedit,pariformiter improbata est. Dicendum igitur non esse cãm literalẽ, quare ascellę volatilium frangerent,sed est quidã apparatus,quem nos in volatilibus torrẽdis facimus cõuertentes ad posteriora earum,vt sic aptius torreant, quia si fortassis aliqua specialis causa in his trahi deberet, necessariũ esset eã ad allegoriã, vel ad anagogiã magis reduci q̃ ad literalem significationẽ. *Et non secabit, nec ferro diuidet eam.* Hic ponitur cęremonia,quæ obseruari debebat in frãgendis ascellis,q̃m putaret aliqs illas ferro esse abscindendas, aut saltem aliquo alio modo a volatili tollen-

Ceremonia q̃ obseruabãt in frangendis ascellis.

D das:dicit neutro modo hoc fieri debere,cũ ponit, ꝙ non diuidet eam ferro.i.nõn ꝑscindet ascellas ferro, & quia hoc vetito adhuc aliquis putaret licitũ esse aliquo alio modo ascellas tolli, sicut erat de gutturę volucris,qđ ferro quidem scindendũ non erat:rumpendum tñ vngue erat:hic aũt dicit excludẽdo hoc, ꝙ & non secabit,sed permittet in animali illas manere:cõfringet tamen eas confringendo ossa, continuatis tamen eisdem ad reliquas corporis partes.

Quare volatilium alę frangebantur & non scindebantur. Quæstio. XXVII.

E ET si quæratur de causa allegorica, quare in volatilibus non scindebantur alæ, sed frangebantur. Rñdendum est per volatilia significari hoĩes vitam degentes contemplatiuã:in his aũt alę sunt,quæ eos in diuersa ferunt.i.quędã naturales passiones, sicut in cæteris hoĩbus, quæ eos in altitudine contemplationis tranquillos esse non sinunt. Cum aũt isti in sacrificium se offerant holocausti.s.totam vitam suam,& actiones dñó cõmendantes, & pariter offerentes alas illas.i. passionalia incitamenta cõfringere debent sibi totaliter subijciendo ne ferantur in illicita: eas tamen ferro abscindere, aut totaliter secare non debent, q̃m cum homines sumus, necessarium est nobis aliquas inesse passiones, & qui eas a se

Notent viri casti, & contẽplationi uacantes.

prorsus

prorsus abscindere vult humanitatem quoque cũ eis exuere desiderat, quod quidem in sacrificio faciendũ non est, qm̃ quãdiu mortales in hac vita mortali sumus nos Dño offerentes mortalitatis conditiones nobis inesse, tolerare, & non abscindere oportet.

Quare Deus mandauerit volatilia in holocaustum oblata ferro non secari. *Quæst. XXVIII.*

QVAERET aũt aliquis, quare Deus mandauerit, ꝙ volatilia in holocaustum oblata ferro non secarent. Cui aliquis respõdebit hoc iõ fieri, qm̃ ferri scissio hereticorũ ab Ecclesia designat abscissiones, quod in sacrificijs Dñi esse nõ debet, qm̃ qui rectè offerre vult, in nullo prorsus debet ab Ecclesia discordare: iõ dicebat Cyprian⁹, sacrificia illa, quę extra Ecclesiam fiunt, penitus immũda esse; quia ab ecclesiastica vnitate abscissa sunt, nec etiam Deo talia placent. Sic dicebat Aug. sicut videndũ est, quid offeras, & cui offeras, ita ẽt ɔsiderãdũ est, vbi offeras, qa veri sacrificij extra catholicã Ecclesiã nõ est locus, iõ dicebat Prosp in lib. Epigrãmatũ.

Sic tamen, vt norit, qui reddit vota Tonanti,
Vnum diuinis cultibus esse locum:

In toto mũdo vera Ecclesia prębet, & sine quo nullũ iustitię meritũ. Sed ꝯ hoc obijciet qm̃ si iõ De⁹ iuberet in volatilibus nõ scindi alas, qm̃ nollet in Ecclesia sua aliquã fore scissionẽ; conformiter iubere debuisset, vt ẽt ĩ alijs sacrificijs nihil scinderet: hoc tñ falsum est, qm̃ s̃. in litera, cum fundaret regula de ritibus holocausti, de armento dictum est, ꝙ vitulus detracta pelle deberet in frusta secari, & poni super altare. Idẽtidem de holocausto pecorum in ouibus, & capris dictum est, vt s̃. patet, & in litera. Cum etiam Deus iniret fędus cum Abraam mandauit ei offerre arietem trinum, & vaccam trinam, & oĩa diuidi per medium iussit, partesque eorum altrinsecus poni, vt hr̃ Gen.

Responsio 15. cap. Dicendum igitur est non mandasse Deum ob hanc cãm de volatilibus nihil secari, aut ferro diuidi: sed notauit duo gña humanę vitę per duos modos sacrificiorum, qm̃ qui in holocaustum se offerũt, hi aut vitam contemplatiuam, aut actiuam gerunt. Qui aũt actiuę vitæ laboribus vacãtes, se tñ Dño toto pectore sacrant, ei oẽs actiones, & affectiones offerendo, de pecoribus, aut armentis holocausta offerre dñr. Sed qui in actiua occupatione se in Deum totum ordinãs plura Deo donat, de armentis sacrificium holocausti offert, qm̃ armẽta in maioribus sacrificijs sunt. Qui vero actionibus implicitus se Deo totum offert, hic tñ parua dare potest, agnum anniculũ, aut hędum anniculum in holocaustum offerre dr̃: qm̃ ista de minoribus holocaustis sunt. Qui vero penitus oĩ actiuę vitę occupatione seclusa soli Deo intendentes, eique toto pectore inhiantes, ita vt iam cupiant dissolui, & esse cũ Christo, iuxta Apostoli voluntatem, si in hymnis, & canticis Deo vacent, holocaustum de volatilibus Deo offerunt, qm̃ omni prorsus terrenę actionis occupatione sublata toto pectore super astra volant. Nunc aũt licet vtriq; tam agentes, q̃ contemplationi vacantes corpus suum Deo in holocaustum prębeant: hi tñ in frusta diuidi debent: alios aũt ex nulla parte scissionẽ pati oportet, qm̃ qui de armento, & gregibus holocaustum Deo offerunt, actiuę occupationi vacãt: hos igit̃ per plura distrahi, atq; in pleraque diuidi partes ipsius occupatæ vitæ ɔditio cogit. Qui verò toto corde anhelãtes, omni occupatione semota, in solũ Deũ tendant eiq; soli coniungi desiderant, nec diuisi sunt, nec aliquã eos conuenit sustinere scissuram. Designauit aũt Dñs has duas humanę vitę conditiones, atque holocaustorum dñas Luc. 10. cum ad Martham, quæ vitæ actiuę nimiũ insistebat elocutus est, dicens: Mar-

Varia hominum genera in sacrificiũ se Deo offerẽtia.

F tha, Martha solicita es, & turbaris erga plurima: porro vnum est necessarium. Nec tñ aliquis putet hunc ritum de non secandis auibus, nec aliquatenus ferro scindendis à casu, aut sine aliqua causa introductum fore, qm̃ nullibi Deus aues offerri iubens in frusta secari mandauit. Nam, & ante legis dationem, cũ fędus iniret cum Abraam, eiq; capram, & arietem, & vaccã, & turtures, & pullos columbarũ offerre iussisset, subiunxit, ꝙ vaccam, capram, arietemq; diuideret, aues aũt prorsus indiuisas relinqueret, vt dr̃ Gen. 15. c. Hãc igitur allegoricam, aut tropologicam cãm in his assumi oportet cum literalis deficere vr̃: licet quidam nõ iniustè hanc literalem astruere auderet, cum fortassis hoc significare fuerit Legislatoris intentio. *Et adolebit*

G *super altare.* In omnib⁹ sacrificijs hoc gñale est, vt nihil extra altare cremet̃, sed vniuersa in holocaustorum altari vorabantur: & cum Deus hic, aut alibi iubet sacrificia aliqua super altare adoleri, non designat, quod altare illud sit, qm̃ cum vnicum sit cõnotatione distinguente non indiget. erat namq; vnicum sacrificiorũ altare: qm̃ in toto Sanctuario nullus alius locus sacrificiorũ erat, nec ẽt in tota terra ꝓmissionis, vt eis, q tũc rudes erãt in vnitate loci sacrificiorũ vnitas Dei cui sacrificabãt innotesceret. Vñ siquis conaret̃ pter illud altare aliud ad faciẽda sacrificia ɔstituereṫ, hęreticus prorsus hẽbat̃, atq; totã Iudęorũ turba sup eũ ad deletionẽ impetũ factura erat, sicut patuit in duabus tribu

H bus, & dimidia. s. Rubenitis, & Gaaditis, & dimidia tribu Manasse, qm̃ cum transierũt Iordanem versus terrã suã, recedentes a nouẽ tribubus, & dimidia ɔstruxerũt altare mirę magnitudinis apud tumulos Iordanis, quod cũ innotuisset reliquę multitudini Israel ꝓuocato corde nouẽ tribus, & dimidia in bellũ ꝯ illas se parauerũt, easq; deletur̨e erãt, nisi cãm quare hoc fecissent eas excusasset, vt hr̃ Iosue 22. *Lignis igne supposito.* Idest, ꝙ in hoc cultu volatiliũ, sicut in cęteris holocaustis ponebant̃ corpora earũ sup ligna altaris, sub lignis aũt ignis subijciendus erat. i. iã erat positus sub eis antequã holocausta fierẽt. *Holocaustum est & oblatio suauissimi odoris Domino.* Hic reddit̃ cã supiorũ. s. quare illa volatilia deberẽt poni integra sup ligna altaris, nullo penitus deiecto preter plumas gutturisq; vesiculã.

I q. d. qa hoc holocaustũ erat, oportebat ista simul poni nullo inde abiecto. Si tñ fuisset sacrificiũ alterius gñis, debuissent inde aliquę partes, aut pro Sacerdotibus, aut pro offerẽtibus separari. *Et oblatio suauissimi odoris Domino.* Idest, ꝙ in ista oblatione holocausti Deus suauissimũ odorabatur odorẽ. Qualiter aũt ista intelligant̃ s̃. dictũ est, vocat̃ tñ holocaustũ oblatio suauissimi odoris, quia licet in oĩbus sacrificijs, quæ ex offerentiũ deuotione fiebãt, esset Dño odor suauissimus, in holocausto tñ erat suauissimus odor, diuersitatis causa est, quia holocaustũ ad solã Dei laudẽ fiebat: cętera aũt sacrificia licet gñaliter ad Dei laudem essent, alias tñ spãles causas hẽbant. s. hostię pacificę pro pace habita vel habenda: victimę aũt pro peccato ad peccatorũ quãdã remissionẽ. Cũ aũt aliqs ordinat in Deũ

K solũ aliquos actus abũdãtius eũ colit, q̃ si aliqd faciat in eũ ordinando, & in aliquã aliã cãm: sic. n. ait Augu. Dñe minus te amat, qui cum alio te amat. Iuste igitur in holocaustis odor suauissimus erat; in alijs aũt sacrificijs odor suauis, licet aliqñ in alijs suauissimus dicat.

Nota contra schismaticos plures Ecclesias constituentes.

CAP. II.

ANIMA, cum obtulerit oblationẽ sacrificij Dño, simila erit eius oblatio. Fundetq; super eã oleũ, & ponet thus, ac deferet ad filios Aaron Sacerdotis:

Oblatio similg.

cerdotis: quorum vnus tollet pugillum plenum similę, & olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare in odorem suauissimum Dño. Quod aũt reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron, & filiorum eius, sanctũ Sanctorum de oblationibus Dñi. Cum autẽ obtuleris sacrificium coctum in clibano de simila, panes.s. absq; fermento, conspersos oleo, & lagana azyma oleo lita. Si oblatio tua fuerit de sartagine, similę cõspersę oleo, & absq; fermento, diuides eã minutatim, & fundes super eam oleum. Si aũt de craticula fuerit sacrificium, ęque simila oleo conspergetur, quam offerens Dño trades manibus Sacerdotis. Qui cum obtulerit eã, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare in odorem suauitatis Dño. Quicquid autem reliquum est, erit Aaron, & filiorũ eius, sanctum Sãctorũ de oblationibus Domini.

Connexio capituli. *Anima.* In superiobus dixerat Legislator de sacrificio rerum viuentium, hic aũt agitur de oblatione rerum non viuentium.s. cum offert̃ farina, aut panes cocti, aut lagana, siue aliquid in sartagine, vel craticula coctum, & facit hic Legislator interpositionẽ, qm̃ cum s̃. incęperit dicere de sacrificijs, quę fiebãt de carnibus aĩalium tractans de holocaustis, & nondum peregisset de victimis pacificis, & de sacrificijs pro peccatis, quę omnia fiunt in carnibus aĩalium: interseruit hic de quibusdam oblationibus, quę fiunt in solis reb⁹ non viuentibus.s. in pane, & in panis materia. Et diuidit̃ in duas partes, qm̃ primo agitur de oblatione farinę crudę, secundo de oblatione coctę. *Cum obtuleris.*

Diuisio. Iterum prima in tres, qm̃ primò agitur de his, quę fiebant in clibano: secundò de his, quę fiebant in sartagine, tertiò de his, quę fiebant in craticula, secunda ibi. *Cũ obtuleris.* Et ibi. *Omnis oblatio.* tertia ibi. *Si aũt obtuleris.*

Quare Deus dederit hoc genus oblationis, quod est in solo pane, & ad quod genus sacrificiorum pertineat huiusmodi oblatio. Quæst. I.

CIRCA primum inquirendũ est quare Deus dederit istud genus oblationis quod est in solo pane, & materia eius. Cui respondendũ est, ꝙ cum oĩa sacrificia fiãt ad incitationem mẽtis in Deum, & Deus intendebat ad se accendere omnes tam diuites, q̃ pauperrimos: iõ oportuit talia sacrificia dari, ad quę possent oẽs sufficere, & qm̃ sacrificia s̃. data fiebant in aĩalibus, & ad illa aliqñ non sufficiebant illi, qui pauperrimi erant: ideo oportuit dari aliquod sacrificium, in quo omnes quantumcunq; pauperes essent, sufficerent, hmõi aũt fuit sacrificium, E quod fit in sola farina, & panibus, vt quilibet etiam in suo gradu pauper habeat aliquid, quod offerre possit cum panem, aut farinam habuerit. Est aũt alia causa adhuc potissima, quare ponitur hic sacrificium, quod fit in panibus, & farina, nam sicut ponunt sacrificia, q̃ sunt principalia, ita oportet poni ea, quę sunt ꝯñtia ad ista sacrificia, sed offerri panes, vel lagana, aut aliquid coctum in sartagine, & craticula sunt ꝯñtia ad sacrificia, q̃ fiebant de carnibus aĩalium, ideo debuerunt hic subiungi. Pro quo sciendum est, ꝙ oblationes, de quibus dr̃ in isto cap. dupliciter considerantur, quia aut ꝑ

Huius capituli oblationes dupliciter cõsiderantur.

A se, vel vt sunt quædam ꝯñtia ad sacrificia de carnibus aĩalium. Si aũt considerantur ſm̃ se solum, obseruabant̃ in eis isti ritus, qui hic ponuntur, & sunt propriè sacrificia pauperum in defectum aliorum. Alio modo considerant̃, vt sunt quædam ꝯñtia ad sacrificia, q̃ fiebant de carnibus aĩalium: nam in oĩ sacrificio animalis, siue holocausto, siue victima pacifica, aut in votis non solum offerebant̃ ipsę carnes aĩalium, sed etiã oportebat offerri cum eo aliquam partem similę, q̃ farina est, & partem vini, & partem olei, vt hr̃ Num. 15.c. cum dr̃: Cum feceritis oblationem Dño in holocaustum, aut victimam pacificam, vota soluentes, vel sponte offerentes munera, aut in solemnitatibus vestris adolentes odorem suauitatis Domino de bobus, B siue de ouib⁹, offeret quicunq; immolauerit victimã, sacrificium similę decimam partem ephi, cõspersę oleo, quod habeat quartam partem hin, & vinum ad liba fundenda eiusdem mensurę. Et ibidem ponitur quantum de simila, & oleo, & vino in quolibet sacrificio offerri deberet: nam differebat quantitas horum ſm̃ varietates aĩalium immolãdorum. Alia aũt causa est, quare Deus mandauerit farinam, & panes, & similia offerri, qm̃ volebat Deus sacrificium suum esse, sicut cibum humanum, & ob hoc vocat altare suum, vbi ponunt̃ sacrificia, mensam, sicut vbi ponunt̃ cibi humani, sicut patet Malach. 1. ca. cum dr̃: Mensa Dñi polluta est, & sicut in cibis humanis ad cõgruam sustẽtationem corporis non sufficiunt carnes, sed necessarius est panis, & vinum: ita Deus in sacrificijs suis vo C luit omnia ista poni, sed si solũ posuisset sacrificia holocaustorum, & pacificarum victimarũ, atq; hostiarũ pro peccato, solũ posuisset carnes in sacrificijs, oportuit ergo subiũgi ea, quę in isto cap. continent̃, in quo de pane, & oleo sacrificiorum agit̃. Alia aũt causa est, quare Deus mandauerit in sacrificijs suis poni vinũ, & panem, & fortassis hęc est potissima.s. quia Deus volebat de sacrificijs suis sustentare Sacerdotes, vt patet Num. 18. & Deut. 18. in quibus segregant̃ ea, quę pertinebant ad Sacerdotes de quolibet sacrificio, & ista sibi dabant̃ pro seruitio, quod faciebant Deo ministrando in sacrificijs. Si tñ non mandauisset Deus offerri panem, & vinum, solum haberent Sacerdotes partes quasdam carnium sacrificiorum, ex quibus so D lis congrue sustentari non poterant, debuit igit̃ offerri panis, & vinum, de quo sibi partem sumerẽt Sacerdotes ad sustentationem. Hanc aũt fuisse cãm huius instituti apparet in hoc cap. qm̃ de sacrificijs factis de pane maior pars Sacerdotibus proueniebat, q̃ sup altare cremaretur.

Circa ea, quę in hoc cap. de sacrificijs similę, & panum coctorum ponunt̃, aliquis dubitabit, cũ nos dicamus tria sacrificiorum g[illegible] fuisse.s. holocaustum, victimam pacificam, & hostiam pro peccato, ad quod horum trium gñum pertineant oblationes panis, & farinę, de quibus in hoc cap. Quibus rñderi poterit, ꝙ ad nullum horum trium gñrum pertinẽt, qm̃ in quolibet eorum aĩalia viuentia offerebant̃, vt patet s̃. 1. & ĩ. 3. & 4. & 5. cap. hic aũt nõ offerunt̃ aliqua aĩalia, sed E solum panis, & farina. Item in omnibus sacrificijs illorum triũ gñrum obseruant̃ aliquę spãles cęremoniæ, vt patet in p̃allegato cap. quarũ nulla obseruat̃ in his oblationibus panis, & farinę, sicut obseruat̃ in hoc ca.

Oblatio panis, & similæ ad quodnã sacrificiorũ genus reducatur.

Ad hoc aũt fortasse aliquis rñdebit, ꝙ ista sacrificia panis, & farinę ad diuinã oblationem nõ pertinent, iõ non est necessarium ea reduci ad aliquod trium gñrũ sacrificiorũ: patet aũt hoc ex simili.s. in vitula rufa, & in cadauere bouis ĩmolati ꝓ pc̃tõ, quod cremabat̃ extra castra, nã vitula rufa cũ tota immũdicia sua extra castra cremabat̃, nec adducebat̃ de sanguine eius, aut de adipibus intra Sanctuarium sicut in alijs sacrificijs,

nec

nec ẽt aliquę ceremonię in ea cremāda obseruabant, quę in alijs sacrificijs seruari solent, ideo superiori c. q.24. determinauimus istā nullo mō ptinere ad Dei sacrificia, vel oblationes, nisi inquātū Deus mādabat illam immolari. De boue, q pro pctō īmolatus extra castra cremabaẗ, dicebamus, ꝙ non totaliter ad sacrificiū Dei ptinebat, qm̄ licet quātū ad sanguinē, q in Sāctuario partim effundebaẗ, & partim aspergebaẗ, esset sacrificiū Dei, tn̄ quātū ad cadauer, quod extra castra cremabaẗ, nō ptinebat ad diuina sacrificia; qm̄ nō cremabaẗ ī loco sacro, sicut ea, q̄ sunt verè sacrificia, nec ẽt tollebantur immundicię eius, lotis intestinis, & pedibus, sicut in alijs sacrificijs fiebat, sed cum intestinis, & sordibus cremabaẗ; vt patet ĩ.4.ca. Quantū igiẗ ad hoc non poterat vocari sacrificium Dñi. Cōformiter dicet aliquis in istis oblationibus panis, & farinę esse, qa licet a Deo imperatę sint, sicut vitula rufa à Deo cremari iubebaẗ, & bos immolatus pro pctō à Deo extra castra cremari mādabanẗ: neutrū tn̄ sacrificiū Dñi erat. Ad hoc aūt rn̄dēdū est stare nō posse, qm̄ sicut holocaustum, & victima pacifica atq; pro peccato erāt sacrificia Dei, ita & oblationes panis, & farinæ oblationes Dei vocanẗ. Patet hoc in princ. huius c. cū dr̄: Anima cū obtulerit oblationē sacrificij Dño, simila eius oblatio erit. Item in vitula rufa, q̄ nō erat sacrificiū Dñi, & in cadauere bouis immolati pro pctō non assumebaẗ aliquid inde, vt poneret sup altare Dei nec in Sanctuariū introducebaẗ. De cadauere bouis patet ĩ.4.c. De vitula rufa patet Num. 19. De oblationibus aūt panis, & farinę non erat sic, qm̄ aliquę partes ponebant sup altare, vt patet hic in litera cū dr̄: Quorū vnꝰ tollet pugillum plenū similę, & olei, ac totū thus, & ponet memoriale super altare. Itē de vitula rufa, & cadauere bouis immolati pro peccato nihil assumebāt Sacerdotes in partē suā, vt comederēt, qm̄ hęc cū carnibus, pellibus, cornibus, pedibꝰ, intestinis, & fimo cremabanẗ. De boue patet ĩ.4.c. & de vitula hr̄ Num. 19. de oblatione tn̄ panis, & farinę multū proueniebat Sacerdotibus. s. maior ipsius pars, vt patet hic in litera: nā cū dictū fuisset, ꝙ deberet tolli vnus pugillus similę, & olei ad ponendū in altari, subiungiẗ. Quod aūt reliquū fuerit de sacrificio, erit Aaron, & filiorum eius. Itē qñcunq; aliquid immolabaẗ, aut pertinebat ꝓpriè ad sacrificiū Dñi, si illud cremareẗ, dicebaẗ cedere in odorē suauē Dñi, de boue tn̄ ꝓ peccato immolato, & de vitula rufa sic nō dr̄, cum ista potius dicanẗ ad quēdam fętorē pertinere, & cū omnibus immūdicijs cōburunẗ. de oblationibus tn̄ panis, & farinę dr̄, ꝙ pertinerent ad odorē suauissimū Dño, sicut hic dr̄ in litera: Qui cū obtulerit eā, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare in odorē suauitatis Dño, nō igiẗ dici p̄t oblationes panis, & farinę nō ptinere ad Deū, qm̄ necessariū est eas esse sacrificia Dei, sicut omnia alia sacrificia. Ad huius igiẗ dubij enodationem considerandum est, ꝙ oblatio panis, & farinę, & aliorū, de qbus in hoc c. dr̄, dupliciter considerant, qm̄ aut per se assumunẗ, & tūc dicēdū est ea esse quædā gn̄a oblationis, quę non pertinent ad holocaustū, aut victimā pacificam, vel hostiam ꝓ peccato, sed est quidā modꝰ oblationis distinctus ab illis. Et cū arguiẗ, ꝙ oīa sacrificia sunt tria, vel reducunẗ ad ea, rn̄dendū est oblationes istas nec directe pertinere ad sacrificia tria, nec reduci ad illa, & qñ distinguiẗ sacrificiū in tria, verū est accipiēdo pro sacrificio, quod fit de carnibus aīaliū, quia tūc necessariū est, ꝙ omnis īmolatio alicuius aīalis facta Deo reducaẗ ad aliquod istorum triū generū, aut sit in eis, & tūc nō cōprehendiẗ in his tribus gn̄ibꝰ oblatio panis, & farinę, cū nō sit inter carnes aīaliū. Et verum est, ꝙ sacrificia sunt tria, non tn̄ omnia, quę offerunẗ Deo pertinēt ad sacrificia, sed aliquę sunt obla-

Auctoris decisio.

F tiones, & nō sacrificia. Si aūt voluerimus distinguere oblationem comprehendēdo oīa, q̄ Deo offerebanẗ, necessarium est dici, ꝙ oblationū quatuor sunt gn̄a, s. holocaustum, & victima pacifica, & hostia pro peccato, & oblatio panis, & farinę. Alio mō p̄nt accipi istę oblationes de qbus dr̄ in hoc c. prout sunt qdā ꝯntia, siue partes sacrificiorum: nā vt hr̄ Nume. 15. in oībus holocaustis, & votis, & victimis pacificis cū immolabanẗ aīalia, necessariū erat apponi certā partē farinę, & vini, & olei ſm diuersitatē aīaliū immolandorū, & tūc istę oblationes non sunt aliqua pars distincta a tribus gn̄ibus sacrificiorum, qm̄ necessariū est coincidere cum quolibet illorū, quia in quolibet istę oblationes fiunt, & sicut non potest distingui pars ꝯ totū, ita vt ponat in numerū, sic nō p̄nt istę oblationes distin-

G gui ab holocaustis, & victimis pacificis, & hostijs pro peccato, qm̄ cuiuslibet illorum partes sunt. Et qñ qriẗ ad quod genus istorum sacrificiorū ptineant oblationes panis, & farinæ. Rn̄dēdū est, ꝙ nō pertinēt determinatè ad aliquod genus illorū, cum non sint magis in holocaustis q̄ victimis pacificis, q̄ hostijs pro peccato. Sed dicendū est, ꝙ cum istę oblationes fiunt in holocaustis, sunt holocausta, aut potius partes holocaustorū, cū verò fiunt in victimis pacificis sunt partes illarum victimarū: si aūt fiant in hostijs ꝓ peccato, partes erunt illarum hostiarū. Et sic rn̄dendū erit ad hoc quęsitum. s. ad quod genus sacrificiorū pertineāt istę oblationes, vel an ad aliquod genus pertineant horū trium. *Anima cum obtulerit.* Nicolaus dicit, ꝙ hic poniẗ aīa, quia hic agiẗ de oblatione pauperum, & qñ pau-

H peres offerūt aliquid, quia modicum hn̄t vn̄ offerre totū quod habēt, & sic aīam suā quoq; offerre videntur. Sic dixit Christus de illa vidua paupere, q̄ obtulit Dño ęra minuta in gazophylacium, de qua Christus testimoniū protulit, quod plus omnibus obtulisset, vt hr̄ Luc. c. 21. Sed hoc stare non p̄ot, qm̄ aīa non signat hic aliquid speciale, sed solum significat ꝑsonā, siue illa sit diues, siue pauper, patet ĩ.5. ca. cum agiẗ de peccato tā diuitū q̄ pauperū, & dr̄: Si peccauerit aīa, & audiuerit vocē iurātis, & iterū in eodē: Aīa, q̄ tetigerit aliquid immundum; & frequenter in eodē cap. Sic & in alijs locis sacrę Scripturę dicendum est, ꝙ accipiẗ hic aīa pro persona, vel homine. Sic dr̄ de filijs Iacob,

I ꝙ introierunt in Aegyptum, septuaginta aīę, vt hr̄ Genes. 46. Etiā quia iste modus cōis est in locutione vulgari, qm̄ vocamus aīam ipsum hoīem, dicentes: Triginta aīę sunt hic. Inoleuit aūt ista locutio ex quodā naturali fundamento, qm̄ oīa a digniori nominari debent, & cum homo corpore, & aīa cōstet, quorū aīa dignior est, ab aīa rōnabile fuit illū noīari. Fortassis aliquis dicet sacram Scripturam ponere animā ꝓ homine, quia fortè astruit Platonicā positionē: nā vt Plato vult, homo non est aliquod ens cōpositū ex corpore, & anima, sed ipsa sola anima per se est homo, & cum Plato diffiniuit hominē, non dicit, ꝙ est animal ex corpore, & anima rationali cōstans: sed dicit, ꝙ hō est anima in corpore viuens, & ipsum corpus mouēs

K ac regens, & qñ loquiẗ de vnione animę ad corpꝰ nō dicit animam vniri corpori tanq̄ formā materię, aut perfectionem perfectibili p intrinsecū, aut ꝙ ipsa anima sit inclinata ad eē in corpore, vt ibi tanq̄ in aliqua parte sibi connaturali speciei perfectionem reciperet constituēdo cū ipso corpore hominē, & cum corpus vniebaẗ animę nō dicebat illud vniri tāquā partē materialem parti formali, a qua esse specificū reciperet. Sed dicebat animā esse ens perfectū cōtinēs in se totā substantiā speciei humanę, corpus ẽt esse ens perfectum continens in se totā rōnē specificā alterius generis, & cum ista ꝯiūgebanẗ, nō vniebanẗ duo tanq̄ perficiens perfectibili, sed tanq̄ perfectum perfecto,

Nicolai expositio improbatur.

Anima ꝓ persona, & ita pars ꝓ toto.

An sacra Scriptura accipiat hominem ꝓ aīa ita, q sola anima homo sit, vt placuit Platoni. Hois diffinitio a Platone assignata.

sicut

ſicut cū dicimus vniri motorem mobili: quorū vtrunque ſuæ ſpeciei ratione perfectā continet, & neutrum aliquādo aliqd eſſentialiter impartitur, ſed ab extrinſeco illud mouet. Ita enim de aīa dicebat ipſam corpori vniri, tanq̄ nautam naui, quorū nauta ens perfectum eſt, nauis quoq; identidem, nauis tamē ſeipſam mouere non pōt, & neſcit, nauta vero illā mouet. Cōformiter dicit de anima, & corpore, ꝙ corpus ens perfectū ſit in ſua ſpecie; ſeipſum tamen mouere nequit, & neſcit, ideo anima ſibi vnitur, vt moueat. Ad hāc autem poſitionem ſequerentur aliqua abſurda: primum eſt, ꝙ iſtud nomen homo non ſignificaret nobis aliquod ens per ſe, ſed per accidens, & ꝙ in nullo Prædicamento poneretur, & patet hoc quoniā per iſtud nomen homo nos corpus, & animā intelligimus, ſed cū corpus, & anima ex Platonica poſitione nō faciāt vnū ens per ſe, quia vniuntur vt forma materiæ, ſed faciāt ens per accidens, quia aduenit perfectum perfecto, hō igitur, quod iſta duo coniuncta ſignat, nō ſignat aliqd per ſe, ſed per accidens, & ex hoc ſequitur, ꝙ ex hoc noīe homo non ponatur in aliquo Prædicamento, qa entia per accidens non ponuntur in aliquo Prædicamento, iuxta Ariſtotelis doctrinam, ſicut tunica, & veſtis, quia ergo homo calciatus, aut homo albus nō ponitur in aliquo Prædicamento, quia dicit res duorum Prædicamentorum ſibi accidentaliter vnitas, ita cum corpus, & anima ex Platonica poſitione coniungātur ſibi per accidens, quia vt perfectū perfecto, neceſſe eſt hoc nomen homo, quod iſta duplicatio ſignificat, nō poni in aliquo Prædicamento. Itē ſequeretur aliquod inconueniens in contrariū oīum poſitionum, ſ. ꝙ qlibet homo eſſet immortalis, quod patet, quia homo ſolum eſt anima iuxta poſitionē Platonis, ſed anima rōnalis ab oībus, qui aliqd in vera Philoſophia cognouerunt, immortalis aſſeritur, ergo homo erit immortalis, qđ oēs negant, & per ſe falſitas patet. Alia quoq; multa inconuenientia ex hoc fundamēto induci poſſent, de quibus in pſenti nō oportet ſpeculari. Iſtā poſitionē tangit S. Tho. ſuper quæſt. de anima. in prima qōne, quæ incipit: An anima ſit forma, & hoc aliqd, & ſuper 3. Senten. diſt. 5. art. qui incipit. An anima ſeparata ſit perſona. Ariſt. aūt, & oēs Peripatetici, & Catholici dicunt animā non eſſe hoīem, ſed eſſe partē hoīs, & qn̄ aduenit corpori nō aduenit, vt perfectū pfecto, ſed vt pfectū pfectibili, & vt forma materiæ, q̄ ambo ſimul hoīem conſtituunt, & nō dicit vniri animā corpori ſolū, vt motorē mobili aſtruēs, qđ Plato vult, ſed animā corpori vniri, vt nautā naui. Sed dicit animam corpori tripliciter vniri, ſ. vt formā materię, vt motorem mobili, & finē ei, qđ eſt ad finē; vt hr̄ in tertio de Anima. Ex hac aūt poſitione non ſequitur aliqđ incōueniens de his, quę ſ. inferebant ad Platonicā poſitionem. Sic. n. tenet Catholica fides cum Ariſt. animam non eſſe hoīem, ſed eſſe partem hoīs. Et qn̄ hic dicit: Anima ſi obtulerit, non dr̄ tanq̄ ipſa anima ſit pſona, ſed dr̄ accipiēdo in mō vulgari partem ꝓ toto. Quòd aūt ſacra Scriptura cum dicit animam, nō accipiat eā, vt ſit perſona, ſed accipiat animam pro corpore, & anima patet Gen. 46. & cum dr̄, ꝙ egreſſę ſunt de femore Iacob ſeptuaginta animę, q̄ ingreſſę ſunt in Aegyptū, conſtat tn̄ animam nō egredi de femore alicuius, qm̄ non deriuant animę a parētibus p propagationē ſeminalē, ſicut deriuat ſubſtātia corporea. nō ergo poterit cōcludi ex aliquo loco ſacrę Scripturę, ꝙ ipſa teneat intentionem Platonicam quantū ad propoſitū de anima, ſed potius a contrario, vt hr̄ Gene. 2. cum dicit, ꝙ Deus formauit Adam de limo terrę, & ſic accipit ibi formatio pro formatione corporis eius, nō tn̄ diceret Deus formaſſe Adam formando corpus, niſi corpus pertineret ad hoīem tanq̄ pars ſubſtantialis. Itē quia

Anima corpori tripliciter vnit.

A dr̄ in eodē cap. ꝙ cum Deus formauerit corpus Adæ ex limo terrę, & inſpirauerit ei in faciē ſpiraculū vitæ factus eſt Adam in animā viuentem, i. habuit Adam animam viuentē, ſi tn̄ ſacra Scriptura iuxta Platonicā poſitionē diceret animam eſſe ipſum hoīem, nō diceret, ꝙ factus eſt Adam in animā viuentē, vel ꝙ habuit Adam animam viuētem; ſed factus eſt Adam anima viuens, vel fuit Adam anima viuens, qm̄ nō dr̄ de anima, ꝙ ipſa habet animā viuentē, ſed ꝙ ipſa eſt anima viuens. Idem patet Gene. 3. cap. cum dr̄: donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris, qđ de Adam dictum eſt. Si igit̄ Adam eſſet ipſa anima, & corpus nō pertineret ad eū tanq̄ pars ſubſtantialis, quāquam corpus in puluerem

B ſolueret̄, non diceret̄ de Adam ꝙ puluis erat, & in puluerē reuerteretur, qm̄ anima quę eſſet Adā, nec ſumpta fuerat ex puluere, nec in puluerē conuertēda erat. Ex his aūt locis, & pluribus alijs ſacrę Scripturę apparet eā nō accipere hoīem pro anima tanq̄ ipſa anima ſola hō ſit, ſed ex vtroque compoſitum hominē dici. Non ergo Platonicā, ſed Ariſtotelicā Peripateticorū poſitionem tenet circa modum loquendi de anima.

Determinatio.

Anima cum obtulerit oblationem. Hic notat euidenter, ꝙ iſta ſacrificia panis, & farinę, de quibus hic dr̄ nō pertinēt ad tria genera ſacrificiorū, de quibus ſ. dicebatur, ſed vocant̄ vniuerſaliter oblationes, qm̄ tam ad ipſum offerentē, q̄ ad ipſum ſacerdotem ſuſcipientē oblationes dicunt̄. Patet quia dr̄: cum obtulerit oblationē, qa obtulerit ponit̄ quantum ad ipſum, q offert, & oblatio

Literę expoſitio.

C nem quantū ad ſacerdotē q ſuſcipit. In alijs aūt tribus generibus ſacrificiorū, licet diceret̄ oblatio quantū ad ipſum offerentē, non tn̄ quantū ad ſacerdotē; ideo nō dicebat̄, ſi aliquis obtulerit oblationem, ſed ſi aliquis obtulerit holocauſtū, vel ſi obtulerit victimā pacificorū, qm̄ ex parte ſacerdotis ſuſcipientis, holocauſtū, aut victima pacifica erat: hic aūt ex parte vtriuſq; oblatio dr̄, qm̄ nō de carnibus, ſed in pane, aut farina fit. *Oblationem ſacrificij Domino*. Hic accipit̄ ſacrificiū large non ſolum pro ſacrificijs, q̄ ex carnibus fiunt, ſed ēt ꝓ oblationibus panis, & farinę: patet quia ſubiūgit̄. *Simila erit oblatio eius*. Et ſic ſimila vocat̄ ſacrificium, qđ eſt cōtra modum cōem loquendi ſcripturę, q̄ ſacrificiū de animalibus factū appellat. Pōt aūt aliquis dicere nō accipi hic ſacrificiū ꝓ ipſa oblatione panis, & farinę, qa nō

D dr̄ hic: Anima cū obtulerit ſacrificiū, ſed: aīa cum obtulerit oblationē ſacrificij, in quo multū differt: nam poterit hic accipi ſacrificiū ꝓ ſacrificijs holocauſtorū victimarū, pacificarū, & hoſtiarum pro peccato iuxta ea, q̄ ſ. dicta ſunt, ſ. ꝙ qn̄cunq; offerebat̄ holocauſtum, aut pacifica victima, aut pro peccato, neceſſarium erat apponi oblationē ſimilę, & vini, & olei, & ſic iſta oblatio non vocaretur ſacrificium, ſed oblatio ſacrificij, i. oblatio, quę fiebat cum ſacrificio, de his Num. 15. cap. Sed hoc non poteſt ſtare, quia Num. 15. ſolū ponitur, ꝙ debeat in quolibet ſacrificiorū de carnibus animalium apponi ſimila, & vinum, & oleū, & de nullo alio agit. Si igitur vocentur iſtæ oblationes ſacrificiorum, quia cum ſacrificijs offerunt̄, cū aliæ oblationes, quæ

Sacrificiū ſolū fit de animalibus.

E fiebant de pane, vt de craticula, & de ſartagine, & de clibano, non ponerentur cum ſacrificijs carnium; nō deberent vocari oblatio ſacrificij, hic tamen in litera vocat eas ſacrificia, vt patet infra. Item nō poteſt ſtare iſta oblatio ſacrificiorum in aliquo tanq̄ aliquid, quod offeratur cum ſacrificijs, quia etiam vocant̄ ſacrificia in vino, patet Nume. 15. cum dr̄, ꝙ qui obtulerit Dn̄o holocauſtum, aut victimam pacificam offerat ſimul ſacrificium ſimilę cum vino, & oleo: ipſa igitur ſimila vocat̄ ſacrificiū: idem apparet hic in litera, quia nō ſolum oblatio ſimilę, & vini, & olei vocat̄ ſacrificiū, ſed ēt cum aliquid offert̄ de ſartagine clibani, & craticula,

vt patet hic in litera, cum dr̃: Qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit sup altare; hoc aũt referebat ad oblationem de craticula, & cliba no, & sartagine, vt patet ex discursu literę. *Simila eius oblatio erit*. Aliqui voluerunt, ꝙ hic accipiatur simila ꝓ pane facto ex farina delicatissima. Sed hoc stare non põt, quia ĩ. subiungitur, ꝙ vnus de filijs Aaron tolleret pugillum plenũ similę, si tñ simila esset panis, nõ diceretur, ꝙ tolleret pugillum plenum; sed ꝙ tolleret vnũ fragmentum similę. Item quia ĩ. dr̃ de sacrificijs, quæ fiũt in clibano, & craticula, & sartagine, & distinguuntur ista ꝯ sacrificium similę. Si tñ simila esset panis, nõ posset differre ab illis, aut ab altero eorum, qm̃ supposito similam esse panem, necessarium esset eam aqua conspersam fore, & coctam, & tunc aut coqueret in clibano, & sic non differret a sacrificijs, q̃ fiunt in clibano: si aũt coqueretur in craticula, nõ differret a sacrificio craticulę, si aũt coqueret, siue frigeretur in sartagine, non differret a sacrificijs, quæ in sartagine fiũt, sed hic ponitur simila tanq̃ differens a sacrificijs, quæ de clibano, & craticula, atque sartagine sunt, ergo necessariũ est similam esse farinã, nec conspersam aqua, nec igne coctam. Considerandum aũt est, ꝙ quãuis simila hic, & in alijs locis scripturę accipiat̃ ꝓ farina, tñ ipsa in vsu cõi loquendi dupliciter accipitur, s. primo modo, vt est farina delicata, q̃ aliàs vocat̃ adeps frumẽti, de quo sępe in sacra Scriptura sermo est. Alio mõ accipit̃ ꝓ pane facto ex farina delicatissima, & isto mõ accipit Gregorius in Moralibus, dicens: Ego nutritus in tugurio rusticano nunc similã & mella fastidio, vbi dicit se fastidire panẽ factũ ex delicatissima farina, & mel postq̃ assumptus est in summũ pontificatũ. Considerandum est, ꝙ cum Deus agat hic de sacrificijs, q̃ ex farina, & pane fiunt, posuit oẽs modos sacrificiorũ, quot modi sunt conficiendi panem, vt in oĩbus modis panis, & farinę possent hoĩes offerẽdo Deo famulari. Vnde aut consideratur farina, prout non est conspersa nec igne cocta, aut prout est decocta: si primo mõ est primũ genus oblationis, cũ dr̃. Simila; de quo hic in principio huius c. Si aũt farina est cocta, tot modi pñt esse sacrificiorum, quot sunt modi coquẽdi farinã: sunt aũt tres modi farinã conspersam decoquendi: primus modus est, ꝙ in clibano coquat̃, & istud est ƒm genus sacrificij: secundus modus est, ꝙ coquatur, siue frigat̃ farina in sartagine, & iste est tertius modus sacrificij, & vocat̃ de sartagine: tertius modus coquendi, vel potius torrendi farinã conspersam est sup craticulam, sicut carnes consueuimus torrere: & iste est quartus modus sacrificiorũ de pane, q̃ vocant̃ sacrificia de craticula. Et hęc sunt, de qbus tractat in hoc c. *Simila eius oblatio erit*. Non est sensus, ꝙ quotiescũque anima, siue homo obtulerit oblationẽ sacrificij Dño debeat offerre similam; qm̃ tunc nunq̃ aliqs offerret sacrificium de clibano, aut sartagine, aut craticula, aut saltem ista simul necessario offerret; sed intelligit̃, ꝙ simila erit eius oblatio, i. ꝙ poterit offerre similam, & cum hoc poterit offerre alias oblationes panis, vel nõ offerendo similam offerre de alijs oblationibus. *Fundetque super eam oleum*. Ponitur hic cęremonia, q̃ obseruari debebat in simila offerenda: & dicitur, ꝙ deberet conspergi oleo, s. ꝙ offerens acciperet illam delicatissimam, & effunderet super eam oleum aspergendo, & tunc ferret ad sacerdotem non commiscendo illã farinam, sicut commiscetur ad conficiendos panes.

Simila qd sit.

Simila dupliciter capitur.

Farina in sacrificijs dupliciter cõsiderat̃.

Quare ponebatur oleum in simila, quæ offerebatur, *Quæst. II.*

QVAERET autem aliquis, quare ponebat̃ oleum in simila, quæ offerebatur. Et licet possent esse aliquæ cãę allegoricę, aut tropologicę reducẽdo oleũ ad signationẽ pietatis, sine qua Deus sacrificia sibi facta refutat, tamẽ allegorijs, & tropologijs insistere non institui: magis ergo ista ad literalem rationem quatenus referri possunt, reducenda sunt. Vnde quia supra dicebamus, ꝙ sacrificium Dñi est tãquam cibus humanus, & altare suum mẽsa vocatur; iõ sicut humanum nutrimẽtum non consistit in vnica re, sed pluribus constat, ita & sacrificium Dei ex pluribus institui debuit. Et sicut nos in cibis nostris ea, quę delicatiora, & sapidiora sunt, inquirimus, ita & Deus volebat sibi eadem offerri, sicut in prelibatis diffinitũ est. Et quia oleum est quoddam cõe condimentũ saporis causatiuum, ideo voluit Deus sibi illud offerri; & sicut panis coctus cum oleo panibus simpliciter coctis sapidior est: ita & farina, qñ oleo cõspergitur, gratior est. Voluit ergo sibi Deus oleũ in sacrificijs tanq̃ quoddã saporis condimentum apponi. Hoc aũt adhuc magis inducitur, qm̃ nihil est, qđ magis sit conditiuũ, & saporis causatiuum, q̃ sal, & hoc semper Deus in oĩ sacrificio apponi iussit, vt patet cũ ĩ. dr̃: Quicquid obtuleris sacrificij sale condies, nec auferes sal fęderis Dñi Dei tui de sacrificio tuo: in omni oblatione offeres sal. *Et thus ponet, atque deferet*. Scilicet, ꝙ cum aliquis offerret similam deberet eã cõspergere oleo, sicut dictũ est: & deinde ponebat thus quantũ volebat super illã similã, & ferebat ad sacerdotes in Sanctuariũ. Hic non ponit̃ quantum thuris, aut olei poni deberet in sacrificio similę, & dicendũ est, ꝙ de thurę non erat aliqua quãtitas determinata, in qua fieret oblatio, sed quantũ vellet offerens: de oleo aũt ponitur certa mensura Num. 15. qm̃ qñ aliquis offerebat sacrificiũ de bobus, dabat dimidium mensurę hin de oleo. Cum vero offerebat sacrificiũ de ouibus, & capris nõ offerebat tñ, sed tertiam partẽ mensurę hin: hic aũt nihil horũ significat̃, ex quo dicẽdũ est, ꝙ ista sacrificia panis, & farinę, quæ hic ponuntur, magis pertinent ad oblationẽ, quæ solitariè fiebat, q̃ ad eam, quæ fiebat cum sacrificijs holocaustorum, & aliarum victimarum, qm̃ in alia determinat̃ quantitas olei, hic autẽ non. Etiam quia in alia mandat̃ apponi vinum certę mensurę per singula sacrificia, hic autẽ nullum. Item quia in oblationibus, q̃ fiebant cũ sacrificijs holocaustorũ, & aliarũ victimarũ solum ponebat̃ simila, quę est farina, hic aũt ponũtur panes cocti in clibano, & in sartagine, & craticula.

Quare thus in oblatione similę ponebatur. *Quæst. III.*

QVAERET aũt aliquis, quare ponebat̃ thus in oblatione similę. Et rñdetur, ꝙ non põt dici poni illud ad cibũ, vel condimentũ, sicut dicebamus de oleo; sed ponebat̃ ad odorẽ, qm̃ Deus in sacrificijs suis eas cęremonias munditiæ, & excellentię sibi obseruari mandabat, quæ dominis temporalibus obseruant̃, vt patet Mala. 1. c. vbi mãdat illa animalia sibi immolari, quæ possent cõuenienter alicui dño terreno offerri; quę aũt talia essent, quæ nõ gratis acceptarent̃, iubet sibi nõ offerri. sed in ducibus temporalibus sic est, ꝙ nõ solũ in cibis obseruãt sapores, sed ẽt apponunt̃ suaues odores; debuit ergo conformiter in Deo fieri, s. vt aliquid boni odoris in sacrificio suo poneret̃: hmõi aũt est thus: ideo poni debuit in sacrificio. Pręterea thus multũ Deo conueniebat, qm̃ etiam ƒm Gentilitatis ritũ thura dijs apponebant̃, & hoc genus obsequij singularis erat, vt non hoĩbus, sed dijs thura apponerẽtur: cũ igitur in Gẽtilibus hoc fieret, nõ iniustè hoc Deo fieri debuit. *Deferet ad filios Aaron*. Idest offerens deferre debebat istam similam conspersam oleo, & imposito thure ad filios Aaron, quia ipsi ministrabant in Sanctuario: & ex hoc cõcluditur, quod supra dicebatur, scilicet, ꝙ ministratio in altari holocaustorum non solũ pertineret ad summũ

sacerdo-

sacerdotem; sed ēt ad sacerdotes minores. Nam istæ oblationes panis, & similę partim sup altare cremabant,& imponebāt eas sacerdotes minores,sicut ergo quantum ad istas oblationes poterāt ministrare super altare holocaustorum, ita quantum ad oīa genera sacrificiorum,q̄ fierent de carnibus animalium. *Aaron sacerdotis.*

Quare dicatur Aaron sacerdos. Vocat hic Aaron sacerdotem per drīam ab alijs,non quia ipse solus sacerdos esset, quia nō solum ipse, sed ēt filij sui in sacerdotes cōsecrati sunt,vt patet Exo.29.& infra 6.& 8.c.sed dicitur sacerdos, quoniam ipse solus summus sacerdos erat, alij autem minores. *Quorum vnus tollet pugillum plenum.* Cum offerens deferret similam cum oleo,& thure,veniebat ad sacerdotes minores, & aliquis eorum suscipiebat illud sacrificiū, qm̄ non magis differebat, ꝙ vnus offerret, q̄ ꝙ alius, nisi cum factus est ordo inter eos, qui deberent ministrare, & quibus temporibus: & qm̄ Dauid distinxit omnes sacerdotes in viginti quatuor sortes, & quælibet illarum seruiebat tempore suo, vt apparet 1. Paral. 24. cap. Et tunc cum alicui diuisioni veniebat sors, vt ministraret certo tēpore, ponebatur sors,qs ministraret inter oēs, qui pertinebant ad illam sortē, sic patet Luc.1.cap.vbi dr̄ de patre Beati Ioānis, s.de Zacharia, ꝙ sorte ministrauerit,& posuerit incensum in tēpore, quo ei angelus apparuit, cum dicatur: Factum est aūt cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suę ante Deum ſm consuetudinem sacerdotij, sorte exijt,vt incēsum poneret. Tempore tn̄, quo datę sunt istę leges sacrificiorum, non fuit facta talis distributio inter sacerdotes ad ministrationem, quia pauci erant: multiplicatis aūt illis in magnū numerū Dauid diuisit eos in 24. sortes, vt supra dictum est. *Tollet pugillū plenū*

Regula de oblatione similę. *similę,& olei.* Licet quis offerens ferret valde magnam quantitatem similę consperse oleo, non tollebat inde sacerdos magnam partem ad cremandū super altare, sed solum pugillum plenum inde tollēs cremabat super altare: omnia aūt alia manebant in cibum pro sacerdotibus. Et sic est regula, ꝙ q̄ncunq; offerebatur simila,nihil magis ponebāt super altare de magna oblatione,q̄ de parua,qm̄ de vtraque pugillus plenus tollendus erat,& q̄n dr̄ hic,ꝙ sacerdos tolleret pugillum plenum similę & olei,nō est sensus, ꝙ impleret pugillum simila,& deinde poneret oleum ibidem;sed ꝙ simila erat conspersa oleo, q̄n offerebatr̄ effuso oleo super illam,& tunc cum sacerdos tolleret pugillum plenum similę,qm̄ ipsa commixta erat oleo,dicebat tollere pugillum plenum olei, & similę. *Ac totum thus.* Idest,ꝙ sacerdotes tollerent de simila oblata solū,vnū pugillum,& tn̄ tolleret totum thus,qđ offerebatur.Et ponitur hoc, qm̄ cum dictū fuerit, ꝙ de simila oblata solum vnus pugillus tollendus erat,& ponēdus super altare,& reliquum manebat sacerdotibus,putaret aliquis sic debere fieri de thure, ꝙ non totū offerret, sed pars: dicit tn̄ totum offerēdum esse. Et causa est,quia simila poterat proficere, & ꝓficiebat ad cibos sacerdotum, quia inde sustentabant; iō volebat Deus aliquid de simila sibi offerri, & aliquid sacerdotibus manere, thus autem nullo mō ad sacerdotum cibos, aut alias necessitates ꝓderat, nō ergo erat aliquid de illo relinquendū sacerdotibus: potissimū quia thus honorem diuinum designat, de quo nihil sacerdotibus, sed totū sibi impēdendū erat. *Et ponet memoriale super altare.* Hoc refertur ad pugillum plenum simila,qm̄ illud super altare poni deberet: & sic dr̄ hic: Ponet memoriale,i.ꝙ sacerdos ponet illum pugillū plenū simila ad memoriale. Est aūt sensus, ꝙ in oblatione facta de simila cōsperso oleo maior pars, & quasi tota oblatio sacerdotibus ꝓueniebat; vt tn̄ videretur, ꝙ illa oblatio fiebat Deo,ponebāt pugillum similę in memoriale,i.in memoriam,vel signum,ꝙ illa oblatio fiebat Deo,& si nō

A poneretur illa particula in memoriale,i.ad signum,vel memoriam, ꝙ ista oblatio fiebat Deo,putaretur solū facta esse sacerdotibus.. *Super altare in odorem suauissimū Domino.* Idest, ꝙ pugillus similę ponebāt super altare, vt cremaretur ibi; sicut cremabātur sacrificia facta de carnibus, & erat hoc ad suauissimum odorem Dn̄i,i. ꝙ Deus delectaretur in odore illo suauissimo. Qūo aūt intelligendum sit odorem sacrificiorum esse suauissimum, & delectabilem Deo,qui nihil in his rebus delectatur, ꝓcedenti c.diffinitum est. Dicēdum tn̄ est de isto odore similę cōbustę, ꝙ nō esset suauissimus, sed potius fętidus,vel grauis, sicut apparet,cum cōburitur frumentum, aut farina. Refertur tn̄ ista suauitas ad bonitatem, & deuotionem offerentium, quorum meritis sacrificia accepta erant. *Quod autem reliquū fuerit de sacrificio.* — Quomodo odor farinæ combustę erat suauis.

B Ecce qualiter vocat hic similā cōspersam oleo non solum esse oblationem sacrificij, sed ēt ipsam esse sacrificium, quia dr̄ hic, ꝙ reliquum fuerit de sacrificio,& nō pōt accipi nisi pro simila,de qua assumebatur pugillus plenus ad ponendum in altari, & oīa alia relinquebant. *Erit Aaron, & filiorum eius.* Idest ꝙ totum, qđ relinquebatur de oblatione similę dempto pugillo eius, qui ponebāt super altare ꝑtinebat ad Aaron, & filios eius, s. ꝙ oēs sacerdotes partem illius sortirentur. Pro quo sciendum est,ꝙ cum aliquid offerebatur, cuius pars cederet in ius sacerdotum, aliqđ proueniebat inde oībus sacerdotibus generaliter, & diuidebatur inter oēs sacerdotes,alia aūt erāt,quę pertinebant specialiter ad aliquem sacerdotē ministrantem, sicut patet de pelle holocaustorū, qm̄ illa pertinebat ad solum sacerdotem, q offerebat holocaustū. — Quæ pars oblationū veniebat ī vsum sacerdotum & quorū sacerdotū.

C Eodem modo patet de armo dextro pacificarū victimarum, q cedebat in ius eius sacerdotis, qui faciebat victimas pacificas. De pelle holocaustorū hr̄ infra 6.c. cum dr̄: Sacerdos,qui offert holocausti victimam habebit pellem eius. De armo dextro sacrificiorū pacificorum hr̄ ī.7. c. cum dr̄: Armus quoque dexter de pacificorum hostijs cedet in primitias sacerdotis, qui obtulerit sanguinem, & adipem filiorum Aaron, ipse habebit armum dextrū in portionem suam. Alia aūt erant,quę pertinebant ad omnes sacerdotes ęqualiter cuius modi erat pectusculum pacificarum victimarū, qđ ęqualiter oībus diuidebatur,vt patet ī.c.7.cum dr̄:

D Pectusculum aūt erit Aaron, & filiorum eius.Eodem modo in sacrificijs pro peccato erat, q̄n vesci solitum erat,qm̄ ad oēs sacerdotes, & filios sacerdotum sexus masculini pertinebat comedere de illo sacrificio,vt hr̄ infra 6.c,cum dr̄: Omnis masculus de genere sacerdotali in loco Sancto vescetur his carnibus, qm̄ Sanctū Sāctorū est. Nec valet si obijciat,ꝙ dr̄ in eodem c.Sacerdos qui offert eam, comedet in loco Sācto in atrio tabernaculi,qm̄ non per hoc tollitur ad alios ꝑtinere: quis tamen modus sit, quo pertineat hostia pro peccato ad sacerdotem,qui eam offert, & qūo ad alios cōmunicetur,infra magis 6.c.declarabitur. Erant etiam alia,quæ pertinebant ad oēs sacerdotes,siue ipsi ministrarent, siue non, scilicet simila oblata & panes, qm̄ non solum dicitur,ꝙ offerens,siue administrans habe

E ret istam partem similę, sed ꝙ esset Aaron, & filiorū eius, vt patet hic in litera. Et si obijcias, quia infra 6.c: dr̄: Et omne sacrificium similę, quod coquitur in clibano,& quicquid in craticula, vel sartagine præparat, eius erit sacerdotis, a quo offertur,siue oleo cōspersa, siue arida fuerint,quoniam infra dr̄,quomodo diuidēdæ essent istæ oblationes inter sacerdotes tam ministrantes, quàm non ministrantes,cum dicitur in eodē c. Siue oleo conspersa, siue arida fuerint,cunctis filijs Aaron ęqua mensura per singulos diuidetur. *Sanctum Sanctorum de oblationibus Domino.* Hoc intelligi potest dupliciter, vno mō, ꝙ ista pars similę relicta ꝑtinebat

ad Aaron, & filios eius, & erat Sanctum Sanctorum, idest erat aliquid valde sanctū pertinens ad Aaron, & filios eius, & vocatur sanctum, qm non erat iste cibus, sicut alij cibi prophani, de quibus licebat edere oībus hominibus, qm de his cibis, qui offerebātur domino, vt de simila nō licebat edere alijs, nisi sacerdotibus, & filijs atque filiabus eorum, & seruis emptitijs, & vernaculis suis. In quo considerādum est, ꝙ eorum, quę offerebantur domino, & cedebāt in partem sacerdotū, non erat eadem regula quātum ad eos, quibus licebat comedere de illis, sed in quibusdam licebat pluribus, in quibusdā autem paucioribus. Hoc aūt generaliter dicēdum est, ꝙ nulli extra familiam sacerdotū licebat comedere de sanctificatis dño qualiacūque illa essent, & si fortè aliquis comederet scienter valde peccabat, & merebatur mortem. Si autē per ignorantiam hoc egisset soluebat sacerdoti, tm̄ quantum comedisset; & insuper partem quintam, vt patet infra 22. cap. Est alia regula, ꝙ nulli de familia sacerdotū licebat comedere de sanctificatis dño, nisi ille descenderet de genere sacerdotum, aut esset seruus emptitius, siue vernaculus eorum; quia isti pertinebant ad eos. Si aūt esset mercenarius, aut inquilinus comedere non poterāt, vt patet infra 22. c. Est alia regula, ꝙ si filia sacerdotis nuberet alteri sacerdoti, poterat vesci sanctificatis, si aūt nuberet alicui nō sacerdoti, non poterat vesci illis, quia iā transierat in familiā alienigenarū. Si tñ illa defuncto marito rediret ad patrem suū sacerdotē, poterat licitè comedere de sanctificatis, sicut licebat ei antequā nuberet, de quo infra 22. c. Est alia regula, ꝙ inter ea, quę proueniebant sacerdotibus de sacrificio ꝓ peccato, & de hostia pacifica, & de simila, & panibus erat differētia, quoniam alijs licebat comedere de sacrificio pacifico, & simila, quibus non licebat comedere de sacrificio pro peccato, de quo infra 22. cap. Et considerandum est ad hoc, ꝙ eos, qbus licebat comedere de sanctificatis domino, oportebat esse mūdos a lepra, & fluxu seminis, & immunditia, quæ causatur ex contactu mortui, & ex cōtactu viri semine fluētis, & ex cōtactu alicuius animalis immundi: nam qui leprosi erāt, aut fluxū seminis patientes, donec curarētur, a sanctificatis abstinebant: qui autem immundi erant alijs immūditijs supra dictis lauabant carnem suam, & erant tota die illa immundi vsque ad solis occasum, nec licebat eis de sanctificatis vesci, cum vero occubuisset sol poterant licitè comedere, quia iā mundati erant, vt patet infra 22. cap. Si tamen aliqui haberent aliquam deformitatem corporis, quę macula dicitur vt esse cecū, vel claudum, vel paruo, vel grādi, & torto naso, vel fracto pede, vel manu, aut si gibbus, vel lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel si est herniosus licebat eis vesci panibus, & carnibus sanctificatis, dum tamen non accederent ad ministrādum ad altare, nec intrarent aliquo modo ad ministrandum ad altare in sanctuarium, vt patet infra 21. cap. Est autem alia regula, ꝙ si sacrificia ꝓ peccato offerrentur, pars illa, quę cederet in ius sacerdotū a solis masculis de genere sacerdotali comedēda erat, vt patet infra 6. cap. cum dicitur: Omnis masculus de genere sacerdotali in loco sancto vescetē his carnibus, quia Sanctum Sanctorum est. Si tamen esset pars, quę cedebat in ius sacerdotum de hostijs pacificis, vel de simila, & panibus oblatis ab omnibus tam masculis, quàm feminis de familia sacerdotis secundum conditiones supra dictas comedi licebat. De holocaustis autē nihil cedebat in ius sacerdotum, quod comedi posset, cum omnes carnes, & caput, & pedes, & intestina lota cremarentur, vt patet præcedenti cap. sola autem pellis holocausti pertinebat ad sacerdotem offerentē, vt patet infra 7. cap. & isto modo accipitur hic Sanctū

Quibus licebat comedere de partib⁹ sacrificiorū, quę proueniebant sacerdotib⁹.

F Sanctorum, idest valde sanctum, ita quòd distingueretur ista oblatio ab alijs in sanctitate, quoniam alij cibi prophani erant, hęc autem erat sancta. Hoc modo accipitur infra 6. cap. cum dicitur, quòd sacrificium pro peccato debeat comedi intra sanctuarium, & redditur ibi causa, cum habetur omnis masculus de sacerdotali genere in loco sancto vescetur his carnibus, qa Sanctum Sanctorū est, idest propter hoc debēt comedi in loco sancto, quia sunt sanctæ. Alio modo potest accipi hic Sanctum Sanctorum, idest separatum; & erit sensus, quòd ista pars similæ est Sanctum Sanctorū filijs Aaron de oblationibus Domini, idest est separata pro Aaron, & filijs eius de oblationibus: & iste modus accipiendi esset frequentatus in sacra Scriptura, vt cum
G dicitur Exod. 13. & 24. cap. Sanctifica mihi omne masculinū, quod aperit vuluam, idest separa ꝓ me: sic dicitur Exo. 20. cap. Memento, vt diē Sabbati sanctifices, idest, vt separes diem Sabbati ad cultum Dei. Et quāuis primus modus intelligendi conueniens esset, conuenientior tamen est iste secundus, quoniā litera hoc innuit, cum dicit: Erit Aaron & filiorum eius Sāctum Sanctorum de oblationibus Domino, idest erit separatum pro Aaron & filijs eius de oblationibus, q̄ fiunt ad Deum. Si autem acciperetur primus modus intelligendi, scilicet, quòd ista oblatio esset Sanctum Sanctorum, nō oportebat, quòd diceretur Aaron, & filiorum eius de oblationibus domino, quoniam ista connotatio de oblationibus designat quandam separationem. *Cum autem obtulerit.* Hic ponitur modus oblatio-
H nis eorum, quæ in pane, & farina fiūt. Et iste est de panibus, qui coquuntur in clibano simpliciter, vt alij panes non obseruata cęremonia, præter quàm quòd isti panes erant de simila, & nūquam de farina rudi, & ꝙ non habebāt fermentum, sicut cęteri panes, & deinde oleo conspargebantur. *Cum autem obtulerit sacrificium coctum in clibano.* Dicit sacrificium in clibano ad differentiam similæ, quæ non erat cocta, & ad differētiam eorū, quæ in sartagine, & quæ in craticula coquebātur. Vocatur autem ista oblatio panum sacrificium large sumptum, sicut supra dicebatur, quia non est de carnibus. *De simila panes.* Ponitur connotatio, & differentia illorum panum à reliquis panibus communibus, quia communiter possunt fieri panes de rudi farina,
I vel de simila, hic autem poterāt fieri de simila. *Absque fermento.* Ista est alia connotatio istorum panum à reliquis; quoniam Iudæi vescebantur communter panibus fermentatis; quoniam panes azymi sunt grauis saporis, & malę digestionis; ideo uocantur panes afflictionis, vt patet Deutero. 16. cum dicitur: Non comedes in eo panem fermentatum, septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem; quoniam in pauore egressus es de Aegypto. Solum igitur comedebant Israelitę panes azymos in aliquibus festis, quādo eis a Deo mandabatur: aliàs autem semper vescebantur panibus fermentatis: isti tamen panes, de quibus hic dicitur semper erant azymi, quoniam Deus prohibuerat aliquid fermentatum sibi offerri, vt patet
K infra, cum dicitur. *Omnis oblatio, quæ offertur Domino absque fermento fiet, nec quicquam fermenti, ac mellis adolebitur in sacrificio Domini.* Quare autem nō offeratur Deo aliqud fermentatum, infra dicetur.

Secundus modus oblationis in clibano.

Considerandum autem est, ꝙ præter istos panes, q hic ponūtur alii offerebantur sacerdotibus, qui nō pertinebant ad oblationem Domini, & illi erant fermentati, de quibus vescebantur populares: erat enim consuetum apud Iudæos, quòd quando in aliqua domo coqueretur panis, acciperetur inde vnus panis saltem, & offerretur sacerdotibus, de hoc autem habetur Nume. 15. cum dicitur: Cum veneritis in terram, quā dabo vobis, & comederitis de panibus regionis illius

separabi-

separabitis primitias dño de cibis vestris, sicut de areis primitias separabitis, ita & de pulmẽtis dabitis primitiua dño. Isti autẽ panes non offerebantur in altari, q̃a erant fermentati, sed dabãtur sacerdotibus in cibum, & hoc erat offerre primitias. De hoc habetur infra in litera, cũ dr̃: Nec quicq̃ fermẽti, aut mellis adolebitur in sacrificio domini, primitias tñ eorũ offeretis, ac munera: super altare verò nõ imponentur in odorẽ suauitatis. Panes tñ isti, de qbus hic dr̃ in litera non erant fermentati, & offerebãtur in altari. *Conspersos oleo.* Cõspergere ſm proprietatẽ istius dictionis duo significare põt, vno modo conspergere, i. aspergere, & tũc erit sensus, q̄ panes postq̃ cocti essent, & educti de clibano, perfunderentur oleo desuper iactato. Alio modo põt intelligi conspersio, i. cõmixtio, vtpote q̄ cõmiscceretur farina cũ oleo, & sic dicetur farina conspersa, q̃n cõmixta est aqua, ad hoc q̄ ex ea fiãt panes, sic dicitur Exo. 12. q̄ Hebręi tulerunt farinã conspersam, anteq̃ fermẽtaret ligãtes in pallijs, & imponentes sup humeros, q̃n de Aegypto exierunt. Et sic accipĩt hic, q̄ erant isti panes conspersi oleo, i. q̄ iõ debebant cõmisceri, vt poneret oleũ permixtum, sicut permiscetur aqua, & tales panes sunt, qui apud nos fiunt, interdũ mixto oleo, & vocant, ossomogari. Et q̃a isti panes delectabiliores sunt, iõ mãdabat Deus illos panes conspersos esse, i. mixtos cum oleo. *Et lagana azyma.* Erãt aũt lagana facta in modum panum, s. quædã pasta de farina conspersa aqua, & coquebat in aqua, & deinde liniebatur oleo in sup̃ficie, nos tñ vulgari noĩe lagana vocamus ea, q̃ in sartagine friguntur, hic tñ non accipiuntur sic, quoniã tunc pertinerẽt ad sacrificium, quod fit de sartagine, de quo j. habetur; hic tamen dr̃, q̄ ista lagana magis pertinent ad sacrificium de clibano. *Oleo lita.* Idest q̄ ista lagana postquã coquerentur in aqua, debebant perfundi oleo in superficie. *Si oblatio tua fuerit de sartagine.* Hic ponitur tertius modus oblationis de panibus, qui in sartagine frigebãtur, accipiebatur namq; aliqua pars massæ, & illa permiscebatur aqua, & deinde in sartagine frigebatur in oleo in magnam, & longam, & tenuissimam pastam, & cum perfrixa esset, & desiccata, confringebatur in partes minutas, & fundebatur super eam oleum, & sic offerebatur. De hac aũt ponebatur aliqd super altare, vt cremaretur, & reliqua pars cedebat in cibos sacerdotum. Idem fiebat de panibus, qui in clibano coquebantur, quod de laganis. *Si autem oblatio tua fuerit in sartagine.* Idest si id quod volueris offerre, frixum fuerit in sartagine, supple debet obseruari modus iste, q hic continetur in litera. *Similæ conspersæ oleo.* Omnia, quæ offerebantur dño in panibus, semper esse debebant de simila, de farina autẽ rudi nihil domino offerebatur; causa autem est, quia sicut in cibis nostris nos eligimus ea, quæ meliora, & delicatiora sunt, sic Deus in sacrificijs suis: huiusmodi autẽ est simila, quę est delicatissima farina, debebat aũt hęc esse conspersa oleo, s. q̄ q̃n permisceretur ad faciendũ pastam, funderetur ibi oleum, sicut funditur aqua in conspersione aliarum pastarum. Non tñ ex hoc signatur hãc pastã totaliter oleo cõmisceri debere, q̃m poterat fortassis ibi aliqd de aqua poni. Vnde consideran dum est, q̄ in sacrificijs de sartagine tripliciter oleum ponebat: primo in cõmixtione ipsius farinæ, quæ conspersiõ vocatur, secũdo in frixione in sartagine, tertio in perfusione cum de sartagine educebantur illæ pastæ, q̃m desuper oleum fundi debebat. *Absque fermento.* Ista est alia conditio in sacrificio de sartagine, & est generalis ad omnia sacrificia, quæ de pane fiebant, q̃m in nullo eorum fermentum ponebatur, ſm q̄ infra dicitur: causa autem huius infra subiungetur. *Diuides eam minutatim.* Idest, q̄ in sartagine frigebatur quædam pasta, & illa duriciem ex frixione inducebat, & sic di-

Cõspergere dupliciter sumit.

Lagana q̃d.

Tertius modus oblationis de sartagine.

Sacrificiũ de sartagine.

Domino, quare nihil de farina rudi offerebatur.

Tripliciter oleũ ponebatur in sacrificijs de sartagine.

A uidi poterat in particulas, & fiebat ista diuisio, vt oleo, quod supfunderetur melius imbibi posset apertis poris fractionum, & vt aliquæ illarum particularum ponerentur super altare, & aliæ relinquerentur in cibos sacerdotũ. *Effundes super eam oleum.* Ista erat tertia perfusio olei, quando iam pasta frixa in sartagine diuidebatur, & tunc iam offerenda erat, quare autem in his oblationibus ponatur oleum, supra declaratum est. *Sin autem de craticula.* Hic ponitur quartum sacrificium de panibus, & erat ista oblatio de craticula. Est autem craticula ferreum instrumẽtum, in quo carnes, aut pisces torrẽtur, in hac autem fiebat sacrificium, de quo hic. Nemo tamen existimet hoc fuisse sacrificium de carnibus, quia hic dr̃ de craticula esse, q̃m ẽt super craticulam farina in pastã redacta decoqui, aut assari põt,
B sicut facimus subcinericios panes, & de his offerebantur partes aliquæ domino, & quoniam non erant plures modi coquendi, aut conficiendi panes, non positi fuerunt plures modi faciendi sacrificia de panibus. *Si autem de craticula sacrificium.* Vocat hic sacrificium, sicut in superioribus id, quod de ipso pane solo fiebat largè sacrificio sumpto. *Etiam simila conspergetur oleo.* Idest sicut cum fiebant sacrificia in sartagine simila, de qua fiebant, fundebatur oleo, ita etiam in sacrificio de craticula ipsa simila, ex qua fiebant illi panes æquè, idest eo modo, vel æqualiter oleo conspergebatur. *Quam offerens domino tradet in manibus sacerdotis.* Idest cum aliquis vellet offerre sacrificium de craticula, solum debebat illud permisceri oleo, q̃n efficeretur panis. Dein
C de cocto pane super craticula sacerdotibus portabatur, ponendo in manibus eorum, vt offerrent domino super altare, & hoc erat ipsum offerẽtem, siue dantem panes offerre domino, quia offerebat sacerdoti loco Dei, cum ipse nõ posset ponere in altari per se, q̃a vetitum erat. *Qui cum obtulerit eam.* Hoc põt referri ad sacerdotem, vel ad ipsum offerentẽ laicum ſm literã, quę seqtur. Si referatur ad laicũ est sensus, q̄ postquã offerret laicus oblationẽ de craticula sacerdoti tolleret memoriale inde ad ponendũ corã dño, & tolleret de illo sacrificio quandã particulã ad cremandũ super altare. Alio modo est sensus, q̄ hoc referatur ad sacerdotẽ, & tũc dr̃ q̄ postquã sacerdos offerret illud sacrificium corã dño, tolleret inde memoriale, i. acciperet
D quandã partem illius ad ponendum super altare. Modus autẽ, quo diceretur offerre holocaustum iste, huiusmodi erat, s. q̄ tolleret eam de manibus laici offerẽtis, & ipse præsentaret totam eleuãdo coram altari, & hoc erat offerre, deinde sacerdos ille accipiens inde quandã particulã, poneret sup altare ad cremandũ in memoriale dño, & cæterũ de illa oblatione sibi acciperet. Iste autẽ modus conuenientior est, q̃ ille, qui s. assignatus est: litera enim magis hunc significat, quia istæ duę orationes referuntur ad eundem, s. obtulerit eam, & tollet memoriale, cum vtrunq; ponatur in tertia p̃sona nõ expresso aliquo supposito. Videtur ergo referendũ ad idem, cum dr̃: Qui cum obtulerit eam, i. cum sacerdos obtulerit eam eleuando coram dño totam oblationem tollet memoriale, i. ipsemet sacerdos
E tollet inde particulam ad cremandum in altari, quæ erat in memoriam, vel signum, q̄ esset illud sacrificiũ, vel oblatio facta domino. *Et adolebit super altare.* Non refertur hoc ad totam oblationẽ, quã sacerdos semel eleuare debebat coram altari totam eam offerens, sed refertur ad illam particulam, quæ inde tollebatur. Et vocatur memoriale, q̃m hoc solum cremabatur corã domino, & sic tota oblatio corã dño offerebatur, non tamen tota coram eo cremabatur, sed solum id, quod memoriale erat. Hoc autem q̄ hic dicitur de ponẽdo super altare non refertur solum ad immediata, s. ad sacrificium de craticula, sed etiam refertur ad omnia supraposita,

Quartus modus oblationis de craticula.

Craticula quid.

Sensus literæ.

præposita, s. ad oblationem de clibano, & sartagine, & craticula, & nõ fuit de quolibet istorum per se specialiter dictum, quoniam sacra Scriptura insequitur moderatam breuitatẽ, quoniam sufficiebat cum illa tria supra dicta similia essent, ea sub vna clausula concludi sufficiens erat, nec oportebat de quolibet illorum per se hanc iterari orationẽ. *In odorem suauitatis.* Idest ista tria sacrificia, de quibus hic dr̃, ꝙ ponebant partes eorum super altare, erãt in odorem suauitatis, i. multum Deus acceptabat illa. Hoc erat ad signandũ, ꝙ ista erãt sacrificia eius: nam non dr̃ hoc de cadauere bouis, ꝙ extra castra pro peccato comburebatur, nec de vitula rufa, quę cremabat totaliter, vt inde fierent cineres ꝓ aquis lustrationis, qm̃ de nullo istorum erat verum, ꝙ esset sacrificium Dei, vt supra declaratum est. *Quicquid autem reliquum est erit Aarõ.* Sicut dicebatur supra de simila, ꝙ cũ offerebatur, deberet pugillus plenus tolli, & poni super altare, vt cremaretur, & reliquum, quod supererat, proueniebat Aaron, & filijs eius, ita in sacrificio de clibano, & de sartagine, & craticula offerebãt quędam particula illorum panum super altare, ꝙ reliquum erat eodem iure relinquebatur Aaron, & filijs suis; qm̃ de his generibus oblationum Deus cibari voluit ipsos sacerdotes. *Aaron & filiorum eius.* Hoc intelligendum est, sicut supra dicebamus de simila, q̃ proueniebat in ius sacerdotum, qm̃ licet vnus sacerdos solus illam coram Dño offerret, non tñ pertinebat ad eum solũ; sed inter omnes alios diuidebatur, sic patet infra 6. c. cum dr̃: Siue oleo conspersa, siue arida, cũctis filijs Aaron mensura æqua per singulos diuidetur. *Sanctum sanctorum de oblationibus Domino.* Idest ista pars, quę accipiebatur à sacerdotibus de sacrificijs istis, erat Sanctum Sanctorum, i. aliquid multũ separatũ Aaron & filijs eius, i. ad ius & vsus Aaron & filiorum eius: de oblationibus Domino, i. de oblationibus factis Deo.

Fermẽtum & mel nõ ponitur in sacrificio, 37. dist. c. legimus.

Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquã fermenti, ac mellis adolebitur in sacrificio Domini. Primitias tãtum eorum offeretis ac munera: super altare verò non imponentur in odorẽ suauitatis. Quidquid obtuleris sacrificij, sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione tua offeres sal. Si autem obtuleris munus primitiarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis eas igni, & confringens in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino, fundens supra oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est. De qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partẽ farris fracti, & olei, ac totum thus.

Omnia sacrificia sale condiũtur. De cõsti. di. 4. c. sal. Oblatio primitiarum.

OMNIS *oblatio.* Posuit supra legislator quatuor genera oblationis de panibus, & farina, quæ erant quidam modi offerendi speciales: hic ponit quasdam generales cõditiones, quæ obseruantur in omnibus oblationibus, s. ꝙ nunquam poneretur fermentum, aut mel in aliqua oblatione. *Omnis oblatio.* Refertur hic ad oblationem, quæ erat de panibus, & farina, qm̃ in sacrificijs, quæ erãt de carnibus animalium satis liquidum erat, non debere poni mel, aut fermẽtum, qm̃ tñ aliquis offerebat sacrificium panis de clibano, aut sartagine, aut craticula, poterant panes illi esse fermentati; ideo vetuit idem de melle, qm̃ cũ isti panes linirentur (F) oleo, vt supra dictum est, poterat aliquis eos similiter melle delinire. Vetuit ergo Deus mel ibi apponi. *Absque fermento fiet.* Vetat Deus poni fermentum in sacrificijs suis, in quo innuit necesse esse omnia, quæ sibi offeruntur, azyma fore.

Quare fermentum tollebatur ab omni oblatione.
Quæst. IIII.

QVAERET autem aliquis, quare fermentũ tollebatur ab omni oblatione. Aliquis respõdere poterit hoc fieri ad detestationẽ idolatriæ, quoniam aliqui idolatrę offerebant panes fermentatos, sed hoc nihil valet, quoniam dato ꝙ (G) idolatrę sic facerent, non est ex hoc sufficiens rõ, vnde nascebatur, vt Deus fermentum prohiberet, qm̃ multa cõia erant sacrificio Dei, & sacrificijs dæmonum, s. quia Deo boues, & oues offerebãtur, demonibus aũt eadem dabantur, vt patet inquirendo libros rituum gentilitatis potissimum per Ouidium in libris Fastorum. Multa quoque alia, vt cęremoniæ, thuris impositio, & festorum obseruatio cultui Dei, & dęmonum cõia erant, vt eodem modo patet, non tamen Deus vetuit hæc sibi fieri, qm̃ dæmonum cultui similia forẽt. Aliter igitur dicendum est, & fortassis aliquis reduceret causalitatem huius ad ea, quæ supra dicebantur de alijs sacrificijs, s. ꝙ Deus volebat pro sacrificijs ea, quæ meliora, & delicatiora erant, sicut patet de simila, & de panibus factis de simila, & de turturibus, & filijs co- (H) lumbarum, & agnis anniculis, qm̃ hęc oĩa inter cętera ad cibos conuenientiora erant: hic tñ sic esse non põt, qm̃ panis fermentatus conuenientior est ad vsum ciborum, qm̃ saporosior est, etiam stomacho salubrior est, quia magis digestus est ꝓꝓ calorem, & subtilitatẽ fermenti digerentis. Signum est quia panes fermẽtati post paulum tempus antequã coquantur, leuiores sunt, & exurgentes in maiorem tumorẽ, q̃ panes non fermentati, vñ non iniustè panes fermentatos vocat scriptura panes afflictionis, vt patet Deutero. 16. cap. Dicendũ igitur est aliam in hoc esse causam, & fortè dici posset, ꝙ Deus volebat in oĩbus oblationibus suis nullum fermentum esse, vt per hoc recordarentᷣ Israelitę de exitu de Aegypto, in quo comederũt panes nõ (I) fermentatos; vt patet Exod. 12. Et qm̃ Deus volebat Israelitas semper recordari, qũo Deus eduxerit eos de Aegypto, quia hoc erat maximum de beneficijs tẽporalibus, qđ eis pręstitisset, vt hr̃ Deute. 16. c. cum dr̃, vt memineris diei egressionis tuę de Aegypto oĩbus diebus vitę tuę, & quia non videbatur ad hãc quotidianã memoriam sufficere comedere semel in anno azyma septẽ diebus, vt patet Deut. 16. c. satis cõueniens est, vt in sacrificijs panis, q̃ quotidiana erant, oẽ fermentum auferret, vt sic eẽt memoria quotidiana exitus de Aegypto. Hoc aũt satis vr̃ rõnabile, qm̃ sacrificia, & festiuitates, q̃ fiebãt in veteri testamẽto erãt ad laudẽ Dei, & ꝑcipuè in memoriam beneficiorum Iudæis à Deo ꝑstitorum, & qa hoc. s. eduxisse de Aegypto maximũ (K) inter illa erat, debebat quotidianis sacrificijs recoli, qñ aũt solennitates, & sacrificia in memoriã aliquorũ beneficiorum essent, satis patet discurrenti de quolibet ꝓcessum Pentateuchi, & ꝑcipuè in Exodo, Leuitico, & Deuteronomio. *Nec quicquã fermenti, ac mellis adolebitur in sacrificio Domini.* Vetat ẽt hic Deus mel apponi in sacrificio suo, sm̃ ꝙ vetuit fermentum: & dicit ꝙ nõ adolebunt super altare in sacrificio eius, non tñ vetat, quin ista offerrent, & eleuarẽtur corã altari, & tũc de istis nihil cedebat in partẽ Dei, vt cremaret sup altare, sed oĩa sacerdotibus ꝓueniebãt. Sic declarat immediate cũ subiungit, primitias tm̃ eorũ offeretis ac munera, sup altare vero nõ imponent in odorẽ suauitatis.

Doc. rsio ad quæstum.

Vide ali causam quęst.

Quare

Quare mel prohibuit Deus in sacrificio. *Quæst. V.*

QVAERET autem aliquis quare mel prohibitum fuerit in sacrificio Dei. Ad quod quis rñdere posset, sicut supra dicebat hoc prohiberi, qa dæmonibus sacrificia mellis offerebātur. Sed hoc nihil, vt supra declarauimus, est. Reducendum est ergo ad aliam causam, & nō vr̃ hic aliqua causa literalis, sed magis vr̃ referendum ad quandam tropologiam, & tūc dicendum est mel signare dulcedinem in illicitis actibus libidinum, quos Deus vult lōge discedere ab his, q ministerio suo astant. Signat ēt mel dulcedinem verborū in adulantibus, qđ Deo valde odibile est: ideo sacrificijs suis distare oportet. Dicit aūt Rabbi. Sa. nomine mellis intelligi oēs fructus dulcedinē mellis habentes, qa de his dicit aliquid non debere offerri Dño. Huic aūt dicēdū est, ꝙ si accipiatᷓ oblatio quātū ad eam, in qua ponebatur, & cremabatᷓ aliqd super altare, verū est, ꝙ fructus dulces nō offerebantur dño, & non solum fructus dulces, immo nulli fructus, qm̃ supra posuit Deus qd sibi offerri deberet, & cremari, & hoc solum est in sacrificijs carniū, & in simila, & panibus, & clibano, & thure. Vinū quoque his adijcitur, qđ in quolibet sacrificiorum ponebatur, vt hr̃ Num. 15. preter hęc offerebatᷓ farina de spicis virentibus qñ torrebantᷓ, & frangebātur in modū farris, vt patet ꝫ. in litera, & ꝫ. 23. c. de alijs aūt nihil omnino ponebatᷓ super altare ad cremandum. Si aūt accipiatur oblatio ꝓ eo, ꝙ sacerdotibus dabatᷓ sine impositione aliqua in altari, dicendum est, ꝙ oīs fructus poterat offerri: sic enim Deus constituerat, vt qñ intrarēt Israelitę terram promissionis, & plantarēt arbores, fructus qui in primo, secundo, & tertio anno prouenirent tollerent: nec tñ comederentur, nec offerrentur. Omnis autē fructus quem quarto anno arbores protulissent Dño offerendus erat pro cibo sacerdotū, & quinto anno esset licitū vesci de fructibus arborū oī populo. De hoc ꝫ. 19. c. & tunc non vr̃ conuenienter stare dictum Rabbi Salomonis, qm̃ si primo mō accipiatᷓ oblatio non solum fructus dulces, sed ēt pōticos, aut stipticos, vel amaros, aut cuiuscūque saporis nō licebat offerri, nec erat tunc speciale de dulcibus, & non dulcibus. Si aūt accipiatur secundo modo oblatio pro eo, qđ solū sacerdotibus proueniebat, non solum fructus dulces offerri licebat, sed ēt omnes alios, qm̃ de omnibus arboribus generaliter regula datur infra 19. c. Nunc aūt sicut de melle tropologicā tribuimus cām, quare nō offerretur, poterimus similiter de vetito fermēto tropologicam causam tribuere, s. ꝙ fermentum peccati corruptionem signat iuxta illud Apost. 1. Cor. 5. Modicum fermentum totam massam corrumpit. Corruptionem aūt peccatorum Deus longe a sacrificijs suis abesse vult: nō igitur quicquā fermentatū offerendū est: magis tamen in his ad literalem causam recurrendum est cum haberi possit. *Primitias tantum eorū offeretis*. Ista est determinatio superiorum præceptorū. Dictū fuerat non debere mel, & fermētum offerri dño, per qđ fortassis intelligeretur, nullo modo debere offerri, nec apponendum super altare, nec ad hoc, vt sacerdotibus tribueretᷓ, Deus tñ limitat ad vnū casum, s. ꝙ deberet fieri oblatio de melle, & fermento, non ad hoc, ꝙ poneretur, & cremaretur in altari, sed ad hoc ꝙ totaliter cederet in ius sacerdotū, & dicit esse de his primitias offerēdas, q̃ isto mō offeruntᷓ, & primo quātum ad fermentū non est intelligendū, ꝙ fermentum offeratᷓ, sed aliquid fermentatū, s. panes, aut farina fermentata. Et tunc qñ Iudęi cōquebant panes in domibus suis ad vsus suos, q erant fermētati mittebātad sacerdotes saltem vnū panē, qui dabatᷓ loco primitiarū; qm̃ ille prius dabatur, quā aliqđ de eis comederetᷓ. De

Ab ecclesiastici, & Dei ministris libido & adulatio abesse debet.

Improbatur opinio Rabbi Salomon.

Determi. quæst.

Superiorū præceptorum determinatio.

A hoc Num. 15. dr̃: Cum veneritis in terrā, quā dabo vobis, & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias de cibis vestris, sicut de areis primitias separabitis, ita & de pulmētis dabitis primitiua dño. De melle aūt sic primitiæ dabantᷓ, vt cum educerētur faui mellis de alueario, dabantᷓ aliquę partes mellis sacerdotibus antequā reliquū mel ad vsus conuerteretᷓ humanos, & illud ꝓ primitijs erat, qa ante oīa alia Deo dabatᷓ: nec tñ ponebatᷓ aliqd eius super altare, sed totū sacerdotibus ꝓueniebat. *Ac munera.* i. ꝙ de fermēto, & melle offerebantᷓ ēt munera. Distinguebantᷓ munera, & primitiæ, q̃ de fermentato, & melle offerebantᷓ, qm̃ primitiæ panis fermentati erant qñ aliqui de panibus coctis offerebantᷓ dño anteq̄ de alijs quicquā comede-
B retur: & dr̃ ille panis primitiæ, quia primus erat anteq̄ alij comederentᷓ. De melle ēt primitię dicebantur qñ a principio antequā aliqđ de melle ꝓ humanis vsibus sumeret, offerebatur pars Deo, munera aūt de his dicebantᷓ, vt cū aliqs de panibus fermētatis comedisset vellet tñ aliqd de illis offerre sacerdotibus, aut cū mel deductū esset ad vsus humanos, & aliqd de illo ad offerendum sumeretᷓ: ista.n. non possunt dici primitiæ, qm̃ iam illa, de quibus offerebantᷓ primo deducta fuerant ad vsus humanos. Aliter tñ possunt primitiæ, & munera distingui, vt primitiæ vocentᷓ oē, qđ melius, & electū est de rebus nostris. Donum aūt, vel munus dr̃ quicquid donatᷓ licet nō sit de optimis, & electis, & de vtroq; aliquid Deo dandū erat. Et sic accipiuntᷓ primitiæ aliqñ in scriptura, vt Exo. 25. c. vbi Deus iussit offe-
C rendas sibi primitias de auro, argento, ferro ęre, & lapidibus ꝑciosis, & Israelitę illud fecerūt Exo. 35. & tñ nō possent ibi primitiæ dici de rebus primis, i. quę primo nascuntᷓ, vel primo veniūt, qa sic primitię solū sūt in terrę nascētibus, vt in fructibus, & animalibus: in auro aūt & argento, & lapidibus ꝑciosis non possunt sic accipi, sed primitię vocantᷓ id, qđ de his rebus optimū, & electū est. Et dicuntᷓ primitię de, primus, vt significat, primus, optimū, vel electū. Sic accipitur Tren. 4. c. Filij Sion incliti, & amicti auro primo, i. auro puriori, & optimo. Et sic possūt accipi primitię, & distinguentᷓ ꝯ munera, vt nō sunt sic electa. Pōt ēt dici, ꝙ munera, & primitię non distinguuntᷓ, sed ponuntᷓ pro eodē, & ponitᷓ, &, pro, i. expositiue, sicut infra dr̃: Si aūt obtule-
D ris munus primitiarū, i. primitias, q̃ sunt quoddam munus. *Super altare vero non imponentur in odorem suauitatis.* i. de istis primitijs, aut muneribus oblatis de melle, & fermentato nihil ponebatᷓ ad cremandū super altare, sed totū cedebat in ius sacerdotū: causa aūt horū supra expressa est. Vñ sciēdū, ꝙ siue oblatio in altari totaliter cremaretᷓ, siue sola pars eius nō poterat illa oblatio esse fermētata, & qđ amplius est, si aliqñ de simila oblata Dño cuius pars cremaretᷓ in altari aliæ partes ꝓuenirent sacerdotibus, licet facerēt panes ex illis, nō tñ poterant illos fermentare, qm̃ cū ista simila, q̃ cedebat in ius sacerdotū, fuisset pars illius similę, quæ Dño oblata est cuius pars in altari cōbusta est, non debebat fermento admisceri. Hęc cā redditᷓ ꝫ. 6. cum agitᷓ de simila cōspersa oleo, & dr̃: Adolebitq; illud in altari in
E monimentū odoris suauissimi Deo: reliq̄ aūt partē similę comedet Aaron cū filijs suis absq; fermēto, & comedet in loco sancto atrij tabernaculi; iō aūt non fermētabitur, quia pars eius in dñi incensum offerretur. *Quicquid obtuleris sacrificij sale condies.* Hic ponitur aliud genus pręceptorū ꝓ oībus sacrificiis, & oblationibus, s. ꝙ semper ponebatur sal in omnibus sacrificijs; & referendum est hoc non solum ad sacrificia, quę de carnibus fiebant, sed ēt ad sacrificia, quę de panibus. Cum enim quisquā offerret holocaustū super ipsas carnes, quę cremabantᷓ, ponebatᷓ sal: idē in sacrificio victimę pacificę, idē & in sacrificijs ꝓ peccato, eodē modo in

Quomodo munera, & primitiæ de fermētato & melle differunt.

Vnde primitiæ dicātur.

sacrificijs de panibus, quoniam si offerretur simila, sal ei commiscebatur. Si autem panes de clibano, vel lagana, aut aliquid de sartagine, vel craticula offerret in commixtione, vel conspersione pastarum, ex quibus panes conficiebātur, sal ponebatur, ita quòd nihil omnino maneret de sacrificijs, quod sale non condiretur.

Quare sal in omnibus sacrificijs ponebatur. Quæst. VI.

Responsio ad quæsitum. 1. Rō est tropologica.

QVAERET autem aliquis, quare sal ponebāt in omnibus sacrificijs. Et cōiter causa redditur referendo ad tropologiam, s. ꝙ signat discretionem. Discretionem autem, quam philosophorū more loquētes prudentiā appellamus, omni virtuti viam præbet, omnibusq; actibus interesse debet, qm̄ sine illa virtus moralis nulla esse potest, & cū illa fuerit, necessariū est morales virtutes inesse iuxta Aristotelis doctrinam in fine 6. Ethico. ideo nostra, aut actio, aut locutio sine discretione esse nō debet, alias qualitercunque fiat, illicita est. Sic enim dicebat Apost. ad Colos. 4. cap. Omnis vester sermo in gratia semper sit sale conditus, i. in omni locutione prudentia adesse debet. Iussit ergo sacrificium suū Deus cum sale semper fieri, qm̄ sacrificia, quæ irrationabilia sunt Deo displicent, quā ob rē admonebat Apostolus sacrificia corporis nostri ad Deum rationabilia esse ad Rom. 12. cum dr̄: Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuē tem, sanctam, Deo placentem, rōnabile obsequiū vestrum, i. omnia opera vestra, quę ad Deum egeritis, rōne disponātur. Alia [illegible] a quibusdam rō reddit de sale,

2. Ratio. qm̄ sal a corruptione conseruat, sicut patet in carnibus, quæ sale perfunduntur; quoniam sic a putredine conseruantur: corruptionē autem peccatorum sacrificio suo Deus appropinquare non vult; ideo sal in omni sacrificio offerri iussit. Hæ tñ tropologicę causæ sunt, ideo ad literalem recurrēdum est, cum haberi potest. Vnde sciendum causam, quare Deus iusserit sal in oī

Literalis ratio quæsiti. sacrificio apponi, hanc esse, qm̄ vt ex prælibatis liquet, sacrificium Domini tanquam cibus humanus est, & altare eius tanq̄ mēsa. Sicut ergo in cibis humanis ponuntur quędā vt materia ciborū, quædā sunt, vt cōdimēta eorum, ita in sacrificio Dei fieri decuit, & qm̄ in cibis nostris quędam sunt condimenta generalia, quę in oībus apponuntur cibis, quædā verò ad quosdā specialiter pertinent, ita ergo & in sacrificio Dei futurum erat: in cibis nostris generale cōdimentum sal est, oēs nanque cibi, siue in decoctione, siue in assatione, aut aliàs, sale perfundunt prius q̄ eis vescamur, vnde & panes ipsi sine sale in pastam non cōficiuntur: carnium quoque decoctio, vt quid saporis induat, sale indiget. Sic igitur in oībus sacrificijs Dei tam de solis panibus, quā de solis carnibus, aut simul, sal ponit; iō vniuersaliter dixit in omni sacrificio sal esse ponendū. Alia autē sunt condimenta ciborum nostrorū, quę non sunt generalia, sed solum ad quędā prosunt sicut oleū, qđ cū pani admisceatur illum sapidum reddit, in decoctione tñ carnium, oleum non apponitur, qm̄ illarum cōdimētum non est. Hoc autem obseruauit Deus, quoniā in oībus sacrificijs, quæ de farina, & pane erāt, iussit poni oleum, qm̄ mandauit similam oleo conspergi, & panes de clibano oleo conspersos esse. laganas quoq; oleo litas fore. De his aūt, quæ in sartagine frigebātur satis patet, qm̄ triplex olei perfusio fiebat. In his quoq; panibus, qui in craticula fiebant conspersio olei erat. De omnibus his patet hic in litera. In sacrificio tñ carnium oleum poni nunquā iussit, qm̄ oleum carnium condimentum non est. Hanc igitur oportet pro causa assignari, quare sal & oleum in sacrificijs ponerentur, nec redire decet ad solas tropologicas. Patet aūt hāc

F fuisse causam ex litera, quia dicitur: Quicquid obtuleris sacrificij sale condies, idest quodcunque illud sacrificium fuerit, deberet condiri, & saporem recipere a sale. Condiri proprie ad causationem saporis pertinet, ad hunc ergo saporem sal poni iubebatur. *Nec auferas sal fœderis Dei tui*. Hic est replicatio eiusdem sentētiæ, quæ fit in sacra Scriptura ad magis confirmādum aliquam sententiam, sicut Deus sæpe Prophetis, aut somniatoribus idem bis signat, vt maior firmitas rei notaretur. Sic dixit Ioseph ad regem Pharaonem, qn̄ declarauit ei somnia duo: & dixit secundum pertinere ad id, ad quod primum, sed posita fuisse duo, vt maior firmitas rei venturę notaretur, cùm dicitur: quod autem vidisti secundo ad eandem rem pertines somnium firmitatis indicium est eo, ꝙ fiat sermo

G Domini, & velocius compleatur, vt habetur Gen. 41. *Fœderis Dei tui*. Sal dicebatur esse ex fœdere Dei, idest ex cōpositione, s. ꝙ Deus composuerat cum Israel, vt ei semper poneret sal in sacrificijs, & sic omnes aliæ compositiones, vel leges, quæ ex pacto quodam inter Deum, & Israelitas conuentæ sunt fœdera vocātur. De hoc patet in tabulis legis, quæ vocantur tabulæ fœderis, qa continebant decem præcepta, quæ erant fœdera, & sic tam lex illa, quam Deus per se Israelitis tribuit, quàm ea, quæ referente Moyse populo data est, fœdera vocantur, vt patet Deute. 29. cum dicitur: Hæc sunt verba fœderis, quod præcepit Dominus Moysi, vt feriret cum filijs Israel in terra Moab, præter illud fœdus, qđ cum eis pepegit in Oreb. *De sacrificio tuo*. Idest in sa-

Sal erat ex Dei fœdere.

H crificio, quod tu obtuleris. Quodlibet sacrificium vocatur sacrificium Dei, & sacrificium ipsius offerentis. dr̄ sacrificium Dei, quia ipsi, & pro ipso offertur. Dicitur sacrificiū offerentis, quia ab ipso offertur. *In omni oblatione offeres sal*. Repetitio frequens superioris sentētiæ est ex causa iam assignata. Posset tamen hic fortassis magis exprimi, q̄ in superioribus, quoniam oblatio secundum suam significationem generalior est, quoniam sacrificiū propriè pro carnibus oblatis accipitur: oblatio aūt tam pro panibus, q̄ pro carnibus. Cū igitur supra iussisset in omni sacrificio ponendū esse sal, fortasse aliquis intelligere solum vellet, de sacrificijs carniū. Quando autem hic dicitur in omni oblatione sal ponendum: oportet intelligi tam de carnium, quam

Sacrificiū, & oblatio quid propriè sit.

I de panum oblatione. *Si autem obtuleris*. Supra agebatur de oblationibus farinæ, & panis cum omnia ex simila: hic autem ponit modum oblationis farinæ, qn̄ ipsa de spicis virentibus fiebat, quoniam ista non erat simila: tunc enim accipiebatur manipulus spicarum virentium, quasi ad maturitatem peruenientium, & comburebatur in sanctuario, atque grana in hunc modum torrebantur, & exsiccabantur: deinde vero terebatur in mola, & inde rudis farina fiebat, de qua aliquid offerebatur Domino, & aliud cedebat in ius sacerdotum, sicut supra de simila dictum est. *Si autem obtuleris munus primitiarum*. Idest si obtuleris primitias, quæ non sunt decimæ. *Frugum tuarum*. De frugibus existentibus in spica. Fiebat autem hoc solum in fe-

De modo oblationis spicarū, & ritu eius.

K sto azymorum, quod erat in mense Martij, vel Aprilis, & tempore illo in terra Chanaan, quam possidebant Iudæi, quæ erat satis calida, erant fruges maturæ, scilicet ordeaceæ, & tunc de illis colligebatur, & portabatur ad sanctuarium, ita quòd quilibet antequā aliquid acciperet, aut meteret pro se, de frugibus ordeaceis tollebat illum manipulum, & offerebat sacerdotibus, vt habetur infra 24. cap. sed an vnus tantum manipulus offerretur pro toto Israel, vel quilibet de agris suis vnum manipulum offerret, dicetur infra 23. cap. Modus tamē, quomodo istę spicæ oblatę conuerterentur in sacrificium, & in vsum sacerdotalem ibidem non ponitur, sed in hoc cap. in quo de omnibus

cęremo-

cęremonijs panis, aut farinæ oblatæ agitur. Sed verum est, quòd aliæ primitiæ sunt, de quibus principaliter loquetur litera, licet de his posset aliqualitèr accipi, vt infra declaratur. Offerebantur etiam in festo Penthecostes, panes facti de noua farina frugum triticearum, & isti erant in primitias, nec licebat alicui comedere de noua farina, antequam offerrentur isti panes, vt habetur infra 23.cap. De his tamen non dicitur hic, quoniam solum agitur de spicis oblatis. *De spicis adhuc virentibus*. Intelligendum est de spicis ordeaceis, quoniam de hoc iubebatur fieri oblationem in festo azymorum, vt patet infra 23.cap. Si autem id vellet facere de spicis triticeis, non videbatur esse prohibitum, & tenebatur modus in offerendo, qui hic ponitur. *Adhuc virentibus*. Non est intelligendum spicas esse totaliter virides, quæ offerri deberent, quoniam tempore messis ordeaceæ ista oblatio fiebat, & iam spicæ deuenerant ad maturitatem, cum autem spicæ maturæ sunt, non virides, sed flauæ, aut albæ sunt, sicut dicebat Christus: Aspicite quoniam regiones albæ sunt ad messem, idest iam tempus est metendi, quia regiones albæ sunt, vt patet Ioan. 4. Sed hic spicę maturę erant, cum offerebantur: ergo non erant virides. Dicendum igitur non accipi propriè virides pro colore illo, sed magis pro colore flauo, declinante ad imperfectam albedinem. *Torrebis eas igni*. Idest istas spicas adducti manipuli, comburere debebat offerens. Nec putare debet aliquis quòd comburi deberent istæ spicæ super altare holocaustorum, quoniam quod ibi semel ponebatur, cremabatur ad honorem Dei, & non tollebatur aliquid inde ad alios vsus. De his tamen spicis aliter fiebat, quoniam cum torrerentur auferebantur grana, & terebantur in modum farris, vt fieret inde farina, & pars eius cremaretur coram Domino: reliquum autem cederet sacerdotibus, non igitur cremabantur istæ spicæ in altari holocaustorum. Nec etiam existimandum est, quòd sacerdotes istas spicas cremarent in sanctuario, in aliquo igne profano, & non in altari holocaustorum, & deinde grana excutientes contererent in modum farris, quoniam hic dicitur, quòd qui offerret spicas virentes, torreret eas: deinde contereret in farinam, & postea offerret. Non ergo pertinebat ista combustio, & fractio granorum ad sacerdotes, sed ad laicos offerentes. Et consequenter patet, quòd non fiebat combustio ista in sanctuario, quoniam in sanctuario laici ministrationem nullam habebant. Dicendum igitur hunc fuisse modum oblationis, quòd populares tollerent manipulos spicarum de agris suis, & quilibet in domo sua combureret illas spicas, atque inde grana excussa in farinam, contereret fundens oleum super illam farinam, sicut fundebatur super similam cum offerretur, & imponens thus, & hæc sic ferens sacerdotibus in sanctuario offerebat, qui eleuabant eam coram Domino apud altare, vt esset acceptabilis, & partem eius assumentes, atque super altare incendentes, reliquum sibi sumebant, ponentes tamen totum thus super altare. Hæc autem oblatio ab oblatione similæ nihil differre videbatur, nisi quia simila farina vetus, siue noua erat, hæc autem, de qua hic dicitur, erat facta de spicis. Item quia simila erat farina delicata, a partibus furfuris separata: hæc autem, de qua hic dicitur, rudis farina erat, vt infra declaratur. Istæ primitiæ non erant manipulus, qui aliàs offerebatur, quia omnes cęremoniæ circa illam fiebant per sacerdotes, licet non cremarentur spicæ in altari holocaustorum, sed in alio igne profano, qui tamen erat in sanctuario: primitiæ autem istæ spicarum, de quibus intelligitur litera, non ferebantur in manipulo a laicis, ad sacerdotes, sed laicus in domo torrebat spicas, &

A frangebat grana in farinam, & consparsam eam sacerdotibus offerebat, & ita accipitur hic litera. *Et confringes in morem farris*. Ad laicum offerentem refertur, & non ad sacerdotem, scilicet quòd ipse grana excussa de spicis combustis, contereret inter duos lapides molares, aut contereretur, sicut far conterebatur ad farinam faciendam, licet non poterat sic perfectè conteri, quoniam ista grana erant humida, & calida, cum non essent sic maturè exsiccata. Vnde non poterant in farinam tenuissimam redigi, sed necessarium erat redigi in partes grossas, & qualitercunque, & sic offerebatur. *Et sic offeres primitias tuas Domino*. Dicebantur istæ primitiæ, quæ primo offerebantur, quàm aliquid assumeretur de frugibus illis in vsus humanos.

B

Duplices erant primitiæ de segetibus. *Quæst. VII.*

CIRCA istas primitias de segetibus est intelligendum, quòd duplices erant primitiæ, quędam erant, quæ dabantur in modum decimarum, scilicet collectis frugibus dabatur in grano certa mensura, vnde sicut decimæ dabantur collectis frugibus, & trituratis, & erat decima pars vna de decem omnium fructuum, qui dabantur in ius Leuitarum, ita primitię erant quædam portio frugum collectarum, & triturarum, quæ pars dabatur sacerdotibus minoribus, Numeri 18.cap. Sed non erat determinata ista pars, immo vt Hieronymus dicit super Ezechielem, & habetur extra, de deci.cap.1. Qui
C plus habebant, dabant de quadraginta vnum, qui minus de sexaginta vnum. Tales autem primitiæ non offerebantur Deo, vt ponerentur de eis in altari, sed totaliter dabantur sacerdotibus, sicut decimæ totaliter dabantur Leuitis, & nihil de eis cedebat Deo, & de istis primitijs non agitur hic. Aliter accipiuntur primitiæ pro muneribus, quæ primo offeruntur ex segetibus, & dicendum quòd istæ erant duplices, quędam ex necessitate, aliæ spõtaneæ, ex necessitate erãt, quę erant toti populo appositę, & istę erat vnus manipulus spicarum, qui a toto populo offerebatur, non est enim intelligendum, quòd quilibet de agris suis ferret vnum manipulum, quia nõ esset possibile, cum esset vnicum templum in tota terra Iudęorũ, vbi of-
D ferretur, & hoc litera innuit infra 23.cap. Et ille vnus manipulus torrebatur, postquàm eleuaretur coram Domino a sacerdotibus, & fiebant cęremonię, quę hic dictę sunt, vt reduceretur in farinam. Et istę manipulus a populo offerebatur sacerdotibus, & vnus illorum eleuabat illum coram Domino, & postea nunquàm redibat ad manus laicorum. Sed cęterę cęremonię torrẽdi, & terendi, vel frangendi grana, & conspergendi farinam fractã a solis sacerdotibus fiebant. Alię autem primitię spontaneę erant ex frugibus, & istę erant, quãdo post festum azymorum, & eleuationem illius manipuli, qui pro toto populo offerebatur volebat quis de spicis agrorum suorum offerre Domino oblationem: nam tunc fiebant cęremoniæ, quę dicuntur hic, & fiebant per laicum offerentem. Nam
E non offerebatur hic aliquis manipulus Domino, qui eleuaretur coram eo, quia si semel hoc fieret, non rediret postea manipulus ille ad manus laicorum, sed laicus offerre volens, sumebat de spicis, quantum volebat, & torrebat eas igne, & frangebat costas, & farinam inde factam, conspergebat oleo, & cum thure offerebat sacerdotibus. Et ista est cęremonia sola, de qua litera intelligitur, & est quartum genus primitiarum de illis, quę infra tanguntur. Verum est autem quòd manipulus spicarum, qui offerebatur in festo azymorum, secundum istas cęremonias disponebatur, sed non loquitur Deus hic de illo, sed solum de

primitijs quas offerebant sponte laici, & quilibet per se eas offerebat, & huic sententiæ concordat valde litera, inquantum dicit. *Si obtuleris munus primitiarum.* Idest, si obtuleris primitias, quæ sunt munera. quasi dicat, sunt quædam primitiæ, quę non sunt munera, quia non dantur sponte, sed ex necessitate, vel ex lege, sicut tria genera, quæ infra ponuntur, quæst. 12. Scilicet manipulus spicarum in festo azymorũ, & panes in Penthecoste, & aliæ primitiæ in grano, in festo tabernaculorum. Istę ergo vocantur primitiæ, simpliciter, & non munera: vocantur autem quędam primitiæ ex industria. *Si obtuleris munus primitiarum.* Idest, primitias, quæ sunt munus. quasi dicat, alię primitiæ non sunt munus, & ideo non offerebantur, sed reddebantur, vel soluebantur, dabantur quippe sacerdotibus. Istę autem primitiæ, de quibus hic, non dabantur a laicis, etiam si vellent, quousque ferretur manipulus in festo azymorum. Et ratio est, primo quia Leuit. 18. cap. dicitur, quòd cum acciperetur quicquam ex segete, nec inde pultes, aut polenta sumerentur, aut manducaretur aliquid, quousque manipulus iste offerretur, & nec mitteret quis falcem in segetem, & tamen hic mittebatur falx, & aliquid faciebat, ideo non erat hoc licitum quousque offerretur manipulus. Secundo, quia manipulus ille a toto populo offerebatur, & nomine totius Israel: Istę autem primitiæ, de quibus dictum est, offerebantur a priuatis personis, ideo non licebat eis offerre hęc quousque pro toto populo oblatus esset manipulus, & hoc verum esset, etiam si manipuli multi essent, qui offerrentur, scilicet quilibet vnum, de quo dicetur infra 23. cap.

Ter in anno offerebantur primitiæ per tria festa.
Quæst. VIII.

VNDE sciendum est, quòd ter in anno primitię offerebantur, scilicet in festo azymorum, & in festo Penthecostes, & in festo tabernaculorum. In festo azymorum offerebatur manipulus frugum combustis spicis, & redactis in farinam per sacerdotes, sicut hic dictum est. In festo Penthecostes offerebantur aliæ primitię, quæ erant de panibus, scilicet quòd fierent de noua farina duo panes triticei, & quilibet contineret vnam decimam similę fermentatę, quę coquebatur, & offerebãtur duo. De his tamen nihil ponebatur super altare, quia fermentati erant, vt patet infra 23. cap. & de his non agitur hic. Tertium genus primitiarũ erat in festo tabernaculorũ, & tunc offerebantur partes frugũ, siue triticeę, siue ordeaceę, & de oleo, & vino, & generaliter de omnibus terræ nascentibus. hæ autem primitiæ ad solos sacerdotes pertinebant, nihilq; super altare offerebatur, de his dr̃ Exo. 23. Primitias frugũ terræ tuæ deferes in domũ Dñi Dei tui, de his ẽt Exo. 34. hoc autẽ solum genus primitiarũ in ecclesia manet, ꝙ collectis frugibus, & ceteris in terra nascentibus dantur partes quędã ministris ecclesię, pręter ius decimarũ: de modo aũt solutionis istarũ primitiarum apud Hebręos, & in ecclesia dictũ fuit, Exo. 23. & 34. Etiam erat alterum quartũ genus, de quo dictũ est. Cum aũt hic dr̃, sic offeres primitias tuas, solum refertur ad primitias primi generis, quę offerebantur in festo azymorũ, & maxime ad primitias quarti generis. Quod patet, qa primitiæ, q̃ offerebãtur in festo Penthecostes, non contere- bantur in modum farris, vt fieret simila, & perfunderetur oleo, sicut hic dr̃, sed fiebant duo panes, vt habetur infra 23. cap. Non põt ẽt intelligi de primitijs, quæ offerebantur in festo tabernaculorum, collectis omnibus frugibus, qm̃ illę erant de oĩbus terrę nascentibus, istę autem de quibus hic, erant solum de spicis. Istę

F quia primitię, quę dabantur in festo tabernaculorum, totaliter in ius sacerdotum cedebant, illę autem, de q. bus hic, partim Deo, & partim sacerdotibus proueniebant. *Fundens super ea oleum.* Idest quãdo illa grana spicarum combustarum, essent contrita in modum farris, deberet fundi oleum super illa, sicut consuetũ erat fundi super similam, quæ offerretur: de causa autem oblationis olei supra dictum est. *Et thus imponens.* Idest, ꝙ super illam farinam, factam de spicis, poni debebat thus, sicut in sacrificio similę. Hoc autem ad bonum odorẽ ponebatur. *Quia oblatio Domini est.* Hic subditur causa duorũ superiorum, s. quare ponebatur oleum in illa farina, & quare thus. Dicit autẽ hoc esse, quia erat oblatio Dñi, & nõ oblatio Dei, requirebat specialiter

G ista duo, s. thus ad bonum odorẽ, & oleũ ad condiendũ saporẽ. Et quãuis hic dicatur solũ de oleo, & thure, ꝙ poni deberent in hoc sacrificio farinę, tñ ẽt intelligendum est de sale, licet nõ exprimatur, qm̃ in omni sacrificio sal offerendum erat, sicut supra preceptũ est, & ponitur hic causalitas, qa oblatio est, i. ꝙ si non fuisset ista oblatio facta Deo, nõ imponeretur in ea oleũ, & thus, vt patet de boue combusto extra castra, de vitula rufa, qm̃ in istis nõ ponebatur oleum, vel thus, cũ non essent sacrificia Dñi. *De qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partem farris.* Idest, ꝙ de illa farina conspersa oleo, quę offerebatur sacerdotibus, deberet ponere sacerdos vnam partem super altare, vt cremaretur. Vocatur autem sacerdos hic quilibet, qui offerret

H coram Dño illam similam assumptam ponendo partem super altare. *In memoriam muneris.* Idest, ꝙ ista particula farinę, quę ponebatur super altare in memoriã, ꝙ esset illa oblatio facta Deo: nam maior pars huius oblationis dabatur sacerdotibus: si autem de illa nihil daretur Deo, necessariũ erat, vt videretur illam oblationem non pertinere ad Deum. Cum ergo dabatur minima pars, illud erat in memoriam muneris, i. illud erat in signũ, vel memoriã, ꝙ ista farina, quę offerebatur, in reuerentiã Dei, & munus eius dabatur. *Partem farris fracti, & olei.* Hoc erat quod sacerdos offerre debebat super altare, s. partem farris fracti, i. farinã, & vocatur far fractum, & non farina, quia nõ bene erat fractum, ita vt esset farina. Huius causa erat, quia grana erant tenera, & humida, cum essent de spicis virenti-

I bus, & non poterant bene frangi, sed in pastam quandam, & partes grossas redigi: vnde magis far fractũ, q̃ farina videbatur. *Ac totum thus.* Idest ꝙ quando offerebatur ista farina de granis spicarum, cum ea simul thus offerebatur, & licet pars farinę solum Deo traderetur, & pars sacerdotibus, de thure tamen non erat eadem diuisio, sed solum Deo dabatur: causa autem huius expressa est.

Oleum, & thus, quare ponebatur in farina.

Far fractũ quid vocetur.

De quibus rebus fieri poterat aliqua oblatio Deo, & quæ erant illa, quæ offerebantur Domino, & quæ offerebantur ministris, & an esset æquale meritum vtrobique. *Quæst.* IX.

K NVNC autem considerandum est, quę erãt illa, de quibus aliqua oblatio Deo fieri posset, & considerandum est, ꝙ oĩa, quæ incẽdebantur super altare, & quę cedebant in partem sacerdotũ, vel ea, quę totaliter sacerdotibus ꝓueniebant nullo de eis combusto, super altare Deo offerebantur, qm̃ quęcũq; aliqs offerret, propter Deum offerebat. Si aũt postea ipse Deus, illa ministris suis dabat, vel pro se accipiebat, nihil attinebat ad ipsum offerentẽ. Vnde nihil minus merebatur ille, qui offerebat aliqua, q̃ solis sacerdotibus offerenda erant, sicut mel, & panẽ fermentatũ, & fructus arborũ, q̃ ille, q offerebat ea, q̃ soli Deo prouenıebãt, sicut erat holocaustũ, quod totaliter cremabatur in altari, vel q̃ ille, q offerebat

rebat ea, quę partim Dño prouenieb ant, & partim sacerdotibus, sicut q offerret hostias pacificas, vel q offerret panes, aut similā. Hoc aūt verū est, quantū ad id, quod tenet se ex gñe actus: nā quantū ad deuotionem offerentiū, aliter dicēdū. Et rō huius est, quia illa faciūt ad magis, vel minus mereri, q̄ in libertate nr̄a sunt, ꝙ aūt oblationes, quas Deo prōpta mēte obtulimus, ipse postea ꝓ se suscipiat, aut ministris suis postea largiat, ꝑter libertatē nostrā est, nec est rationabile nos in hoc magis, vel minus mereri, vtputa si aliqs offerret liberaliter alicui dño munus quoddā magnæ excellētiæ, quod in cibo cōsisteret, & dñs ꝓ se illo cibo vesceret, aut traderet ministris suis ad comedendū, nihil magis offerēs munus sic, q̄ sic merebat, qm̄ donū illud meritoriū erat ex duobus, s. ex liberalitate dantis, & ex magnitudine, ac excellentia sua: q̄ aūt posteriora sunt, s. ꝙ recipiens munus ꝓ se ad cibos accipiat, vel ꝙ illud ministris suis tribuat, nihil faciūt. Patet ergo quod dicebat, s. ꝙ qdqd offerret sacerdotibus, siue cremaret corā Deo, siue ꝓueniret in ius sacerdotū, Deo oblatū eē dicebat. Est aūt nūc cōsiderandū circa ea, q̄ offerunt, qm̄ qdam oblatio fit, q̄ ad solos sacerdotes ꝑtinet, alia autē est, q̄ ad Deū, vel totaliter pertinet, vel sm̄ partē. De prima oblatione, q̄ solis sacerdotibus ꝓueniebat. Dicēdū est, quod nihil erat quod eis offerri nō possit, siue eēt aīal, siue eēt aliqd de terræ nascētibus, siue aliqd alterū de rebus possessis, & si eis offerrent aīalia, nō erat distinguendū in eis, an essent munda, vel immunda, sicut distinguebat in aīalibus, q̄ offerebantur Deo, qa mūditia, vel immunditia solū erat ꝑ relationem ad ceremonias, q̄ fiebāt ad Deū, & isto modo licebat etiā offerri sacerdotibus panes fermentatos, vt patet Numeri 15. De his tn̄ non poterat aliqd poni, aut cremari corā Deo, vt patet hic, cū dr̄: Primitias tn̄ eorū offeretis, super altare vero non imponentur in odorē suauitatis. Licebat etiā hoc modo offerre mel sacerdotibus, de quo tn̄ Deus vetuerat aliqd poni in sacrificijs suis, vt patet in hoc cap. Et in hunc modū licebat offerri eisdē oīa, q̄ sunt terræ nascentia, & oīa alia, quæ possideri possunt, & in his omnibus merebantur offerentes, qm̄ cum aliquid sacerdotibus offerrent, hoc ꝓpter Deū faciebant: & tunc accipiendo sic offerre, non est danda aliqua distinctio inter oblationes, qm̄ oīa poterant offerri, quęcunque ad vsum humanū aliquo modo proficiunt. Alio modo accipitur offerre pro oblatione, quę fit, & aliquo modo, vel totaliter pertinet ad Deum, ita ꝙ vel totum sacrificium, vel pars eius incenditur in altari. Et circa istā dicendū est, ꝙ sacrificia Dei erāt tanq̄ cibi humani, sicut in cibis humanis quędam sunt, quæ sunt principaliter ipsi cibi, aut materia ciborum: alia sunt, quæ ad ipsos cibos accessoria sunt, sicut condimenta ciborum, & ista non sunt sacrificia, sed sacrificiorum accessoria. Et sciendū est, ꝙ ista sacrificia consistunt in duobus, s. aut in carnibus, aut in terræ nascentibus. Si autem accipiātur sacrificia pro carnibus, dicendum est ista duplicia esse, sm̄ ꝙ duplices carnes ad sacrificia proficiebant, s. carnes volatiliū, & carnes pecorum. Si autē dicamus de carnibus pecorū, dicendum est, ꝙ de tribus speciebus pecorum liceret Domino immolari, s. de bobus, & de arietibus, & capris, sicut patet supra 1. cap. De istis omnibus ibi causa data est, etiam ibi dictum est, quare non liceret de alijs pecoribus immolari. Si autem accipiantur carnes volatilium, dicendū est de duobus speciebus solum offerri Dño, s. de columbis, & turturibus, in specie autē turturum offerebantur ipsæ magnę turtures, in specie aūt columbarum offerebantur pulli columbarum, & nō ipsæ columbæ, vt patet supra cap. 1. ibi enim dictū est, quare de istis duabus speciebus dumtaxat inter volatilia fiat oblatio Domino, & quare de pullis columbarum, & nō de columbis maioribus. Apparet igitur, ꝙ in oblatione carnium, solum erant licitæ quinque species, s. tres in gressibilibus, vtputa bos, aries, & capra, & duæ in volatilibus, s. columba, & turtur. Si autem ea, q̄ Dño offerri possent, sint de terræ nascentibus, aut illa sunt principaliter sacrificia, aut condimēta sacrificiorum. Si autem sunt sacrificia, aut per modum cibi, aut per modum potus, si per modum cibi, sic sunt sacrificia de pane, & farina, & ista dupliciter, quia aut offerebantur in pane confecto, aut in farina non conspersa. Si autem offerrentur in pane, sic sunt triplicia genera, s. panes de clibano, conspersi oleo cum laganis oleo litis. Secundū genus est de panibus, qui in sartagine friguntur. Tertium genus est de panibus, qui coquūtur in craticula. Si autem fit oblatio in farina nō conspersa, aut cōmixta aqua conspersa tn̄ oleo, erant duo genera, qm̄ aliqn̄ fiebat oblatio de farina veteri, quæ vocatur simila superfuso oleo: aliqn̄ autē oblatio fiebat de farina cōminuta ex spicis virentibus combustis, & fractis. De his omnibus sex modis, aut quinque si strictius loquamur, s. de tribus modis panum, & duobus modis farinæ offerendæ, habetur in hoc cap. Si aūt sacrificiū de terrę nascētibus fit per modū potus, sic erat oblatio vini, quę fiebat cum oībus sacrificijs carniū, vt habetur Numeri 15. vbi determinatur quantū in quolibet sacrificio de vino apponi deberet. Si autē ea, quæ Dño offeruntur, nō sunt principaliter sacrificia, sed sacrificiorū condimēta, distinguendū est, aut ista condimenta erant generalia ad oīa sacrificia, aut ad quędam solum. Si autē ad oīa sic erat oblatio salis, quod ponebatur cum oī sacrificio, siue carniū, siue panū, qm̄ sal tam panibus, q̄ carnibus condimēta saporis præbet. Si autē condimentum sit speciale ad quædā sacrificia: dicendum est hoc esse oleū, quod solū est condimentū panis, & carnium, ideo in oībus sacrificijs tam panis quàm farinæ, oleum adhibetur: in carnibus autē non. De his duobus patet in hoc cap. qm̄ iubetur in oī sacrificio debere apponi sal, & cū particulariter agatur de oblationibus panis, in qualibet dicetur ponendū esse oleū. Et si obijcias, ēt oleū debere poni in sacrificijs carnium, qa Numeri 15. dr̄, in holocaustis, & victimis pacificis, & votis debere poni oleum per singulos boues, & agnos, aut hircos; ista aūt carniū sacrificia sunt: rñdendum est in sacrificijs carniū sm̄ se, nunquā debere poni oleū: si aūt aliqn̄ ponatur, hoc est qm̄ ad sacrificium carnium comitatur sacrificiū farinæ, in quo oleum semper ponendum est, hoc patet Numeri 15. vbi cum sacrificijs carnium poni iubetur simila, cū simila autē quædā pars olei. Aliud autē est quod ad sacrificia pertinet, tanquā accessorium, nec tamē vt cōdimētū, sed quoddā odoris suscitatiuum: nam in perfecto conuiuio nō solum oportet esse saporem, sed ēt odoris irritamenta poni, & qm̄ thuris odor suauis est, iussit Deus in sacrificijs sibi poni. Est aūt, & alia causa, qm̄ thus significat quandā ascensionē mētis in Deū; vt sicut ipsum thus fumum in cœlestia exhalat, ita & orationem nostrā in cœlestia peruenire optemus, dicēte Dauid Psal. 139. Dirigatur Dñe oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Cum igitur sacrificia ex mētis deuotione fuerint, cōgruit eis thus cōtinere, & ob hoc cū aliquod sacrificiū, non ex deuotione, sed ex mentis turbatione fiebat, non offerebatur thus, sicut in oblatione inuestigandæ zelotypiæ, quam vir faciebat aduersum suspicans de vxore, de hoc habetur Numeri 5. cap. Item offerebatur thus in sacrificijs Dei, quia maxime attestabatur perfectionem deitatis cum solis eis, quos Deos putauit, antiqua hoc obtulisset gentilitas. Patet igitur ex prædictis quid Deo offerre liceret, assumendo oblationē, siue largè, siue strictè ad solū Deū, & in toto, vel ī parte ei qdquā offerebat, &c.

Marginalia: A, B, C, D, E (section letters). Duplex oblatio, q̄dā ad Deū, alia ad solos sacerdotes. — Sacrificia in duobus consistūt. — Quinque erant spēs animaliū immolatiorum. — Oblatio multiplex de terrę nascentibus. — Cap. 28. — Quare in sacrificijs ponitur thus.

CAPITVLVM III.

Hostia pacificorũ.

QVOD si hostia pacificorum fuerit eius oblatio, & de bobus voluerit offerre, marem, siue fœminam, immaculata offeret coram Domino. Ponetque manum super caput victimæ suæ,

Infra eo. Exo. 29.

quę immolabitur in introitu tabernaculi testimonij, fundentque filij Aaron sacerdotis sanguinem per altaris circuitum. Et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino, adipem qui operit vitalia, & quidquid pinguedinis est intrinsecus: duos renes cum adipe, quo teguntur ilia, & reticulum iecoris cum renunculis. Adolebuntque ea super altare in holocaustum, lignis igne supposito, in oblationem suauissimi odoris Domino. Si vero de ouibus fuerit eius oblatio,

s. dist. c. nõ est.

& pacificorum hostia, siue masculum obtulerit, siue fœminam, immaculata erunt. Si agnum obtulerit coram Domino, ponet manum suam super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in vestibulo tabernaculi testimonij: fundentque filij Aaron sanguinem eius

Sup. eo. & Infra eod.

per circuitum altaris. Et offerent de pacificorum hostia sacrificium Domino, adipem, & caudam totam cum renibus, & pinguedinem, quæ operit ventrem, atque vniuersa vitalia, & vtrumque renunculum cum adipe, qui est iuxta ilia, reticulumque iecoris cum renunculis. Et adolebit ea sacerdos super altare in pabulum ignis, & oblationis Domini.

Connexio capituli.

QVOD si. Inceperat legislator a principio huius libri agere de sacrificiorũ diuisione, quæ pręcipue est de sacrificijs, q̃ in carnibus cõsistunt, dixeratq; de sacrificio holocaustorũ in 1. cap. & cũ immediatè subiungere debuisset de sacrificijs carniũ residuis, s. pacifica hostia, & pro peccato, interposuit de cęremonijs oblationũ in pane, & farina, cap. p̄cedẽti, nũc vero redit ad prosequẽdũ de sacrificijs carniũ, de q̃bus inceperat tractans in hoc cap.

Diuisio.

de hostia pacifica: & diuidit in duas partes, primo agit de pacifica hostia, secũdo de peccati victima, cap. seq. Prima in tres s̃m ꝙ contingit de tribus speciebus animaliũ fieri hostias. Primo de bobus, secundo de ouibus, tertio de capris, secunda ibi. *Si vero de ouibus.* tertia ibi. *Si capra fuerit.* Prima autem iterum in duo diuiditur, quoniam primo agit de immolatione animaliũ, secundo de ritu adipum, secunda ibi. *Omnis adeps.*

Quare victima pacifica non poterat fieri de auibus, sicut holocaustum, sed tantum de tribus generibus animalium gressibilium, scilicet boue, oue, & capra. *Quæst. I.*

CIRCA primum considerandum est, ꝙ sicut holocaustum est sacrificium de carnibus, ita & victima pacifica, non poterat tamen fieri victima de tot generibus animalium, sicut

F fit holocaustum, quoniam holocaustum fit de quinque speciebus animalium, scilicet tribus gressibilibus, & duabus volatilibus, vt patet supra 1. cap. Victima autem pacifica in solis tribus gressibilibus cõstat, scilicet boue, oue, & capra, vt patet in hoc cap. vbi dicitur, ꝙ si aliquis voluerit facere hostias pacificas, debet facere, aut de bobus, aut de ouibus, aut capris, & sic nullum aliud oblationis pacificæ relinquitur genus. Dicit aũt Nicolaus causam huius esse, q̃m in sacrificio pacificarum oportebat quasdã partes Deo offerri, quasdã vero sacerdotibus tribui, alias vero in offerentium iura cedere, vt patet infra 7. cap. sed volatilia non diuidebãtur, ergo non debebat fieri victima pacifica de volatilibus, hoc aũt probatur Genes. 15. cap. vbi Deus Abrahæ iussit aues non diuidere, sed vaccam, arietem, & ca-

Nico. op.

G pram. Posset aũt adhuc hoc probari supra 1. cap. vbi cũ cætera animalia diuidi Deus iussit, mandauit volatilia non secari, nec ferro diuidi. Sed ista rõ nõ põt stare, q̃m probationes Nicolai militant de sacrificio holocaustorum, q̃m verũ est, ꝙ in holocaustis volatilia diuidi nõ debebant, vt patet s. 1. cap. Et hoc idem fuit in sacrificio Abrahæ, q̃m illud ad holocaustũ pertinebat. Nec valet aliquo modo iste modus arguendi, s. Deus mandauit Abrahæ in sacrificio, quod ei fecit nõ diuidere volatilia, ergo quandocunq; fuerint oblata volatilia, nunq̃ diuidi debent, q̃m sic sequeretur, Deus iussit in sacrificio holocaustorum oẽs carnes bouis, & ouis, & capræ cremari sup̃ altare, ergo quandocunq;

Improba.

H offerantur bos, ouis, & capra debent totaliter in altari cremari, q̃m hoc falsum est: nam in alijs sacrificijs offeruntur ista, sed nõ totaliter cremantur in altari. De sacrificio aũt Abrahę similiter dicendum erat, ꝙ ipsum eẽt in modũ holocausti, & ꝙ aues nõ diuiderentur in eo, sicut nõ diuiduntur in alijs holocaustis, nõ tamen ex hoc sequeretur, ꝙ in alijs holocaustis, seu sacrificiis si offerrentur volatilia nõ deberent diuidi, q̃m eodem modo argueretur in aliis sacrificiis debere obseruari oẽs cęremonias holocaustorum. Sed fortassis aliquis r̃ndebit, ꝙ prędictæ redargutiones nõ stant, q̃a sacrificium quod fecit Abraham nõ fuit holocaustum, sed simpl'r mandatum est, ꝙ aues in sacrificiis non diuiderentur. Ad hoc aũt dicendũ est stare non posse, q̃m p̄suppositio, ꝙ ex cęremoniis sacrificii Abrahę arguatur

I obseruatio in aliis sacrificiis, inquiremus an sacrificiũ quod fecit Abrahã, pertinebat ad aliquod genus triũ sacrificiorum, q̃ in hoc Leuitico iussa sunt, & tunc cũ ex illo arguatur ad alia, necessariũ est, vt si sacrificium Abrahæ fuit holocaustũ, idẽ ritus obseruetur in omnibus holocaustis, qui obseruatus fuit in oblatione Abrahæ. Sed cum Abrahã obtulit illa aĩalia, diuisit ea p̃ mediũ partes altrinsecus ponens, vt h̃r Genes. 15. ergo in holocaustis debent diuidi aĩalia in duas medietates, & partes altrinsecus poni. Sed falsum est, q̃m in holocaustis diuiduntur carnes aĩaliũ in multas partes, & ponuntur sup̃ altare. Si autẽ fuisset oblatio Abrahæ victima pacifica, & ex illa liceret argui ad alias, eodem modo oportebat in hostiis pacificis diuidi animalia in

K duas medietates. Sed falsum est, q̃m ad minus tres partes fieri oportet, s. quandam partem Deo, vt apparet hic, aliam verò sacerdotibus, aliã alitem offerentibus, vt apparet infra 7. cap. & quęlibet harum in plures particulas secabatur. Si forte sacrificium Abrahæ fuisset pro peccato, & ex illo argueretur, erat necessarium in omnibus sacrificiis pro peccato teneri modum diuisionis, quæ fuit in sacrificio Abrahæ. Sed hoc non stat, quoniam quædam sacrificia pro peccato totaliter cõburuntur, in aliis autem aliæ cęremonię obseruantur, vt patet infra 4. & 5. cap. Si autẽ diceremus sacrificiũ Abrahæ nõ fuisse in aliquo genere trium sacrificiorũ legalium, licerẹt ex illo argui quod oporteret in oĩbus sacri-

sacrificijs sic fieri, sicut in sacrificio Abrahæ. Sed adhuc hoc magis falsum est, quia tunc necessarium erat omnes ritus sacrificiorum holocausti, & victimæ pacificæ, & hostiæ pro peccato easdem fuisse conformãdo ad sacrificium Abrahę, quod manifestè est falsum, vt apparet ex discursu huius Leuitici. Dicẽdum igitur necessario ꝙ non licet arguere in aliquo sacrificio ex ceremonijs, quæ obseruatæ sunt in sacrificio Abrahę, non enim valet: Abraham diuisit oĩa pecora in duas medietates, ergo in oĩbus sacrificijs, vel aliquo oĩum hic modus seruari debet. Nec valet, Abraham non diuisit volatilia in sacrificio suo, ergo nec in alijs diuidi debent: qm̃, vt probatum est, in nullo sacrificio obseruantur ritus, quos Abraham in suo sacrificio obseruauit. Errant igitur, & non mediocriter qui ex sacrificio Abrahæ ad aliqua alia sacrificia arguendum putant. Dicendum autem ꝙ licet sacrificium Abrahę aliqualiter dici posset holocaustum, quia Abraham totum illud Deo obtulit nõ obseruans pro se aliquam partẽ, sicut fit in victimis pacificis, nec etiam pro aliquo peccato fiebat hoc sacrificium: videbatur igitur pertinere ad modum holocaustorum, nõ tamen est propriè holocaustum, quia nõ obseruantur in eo ceremoniæ holocaustorum, nec pertinet ad aliquod aliorum duorũ generum sacrificij. Sed est quidã modus sacrificii differens ab omnibus tribus speciebus sacrificij legalis. Nec enim aliquod sacrificiũ postea simile in ceremoniis huic factum est, nec pro simili causa, qm̃ istud factum fuit ad iniendum, & confirmandum fędus inter Deum, & Abrahã, vt patet Genes. 15. Postea vero fuerunt facta sacrificia ad cõfirmationem legis datæ, vt patet Exo. 24. Non tñ fuerunt conformes ritus, nec totaliter causa eadem, qm̃ cum Deus iniuit fœdus cum Abrahã, fuit hoc de danda posteritati seminis eius terra decem gentiũ, quę sunt inter flumen Euphratem, & flumen Aegypti, vt patet Genes. 15. Cũ vero iniuit fœdus in monte Sinai cum Iudæis, fuit ad confirmandam legem datam. Non ergo cõuenienter argui põt ex sacrificio Abrahę ad aliquod alterum ad similitudinem cęremoniarum, cum nullum postea fuerit sacrificium pro simili causa, aut eisdem cęremonijs celebratum: si igitur ex vno sacrificio ad alterum argui liceret, conuenientius argueretur de quolibet sacrificio ad alterum, q̃ de sacrificio Abrahæ. Redeundo ergo ad propositum, dicẽdum videtur ꝙ Deus voluit aues offerri in hostias pacificas ꝓ causa, quæ superius tangebatur, s. quia in victima pacifica quædam pars dabatur Deo, & quædam sacerdotibus, & quædam offerentibus, vt haberent quid mãducarent, & in quo gauderent epulando, vt patet Deuteron. 12. cap. Et tamen aues, quæ offerebantur, erant paruæ, s. turtures, & pulli columbarum, in quibus nõ poterant tales diuisiones fieri, & si fierent nihil prodessent partes diuisę propter paruitatem: secus in bobus, capris, & ouibus, quia sunt maiora animalia, ideo non debuerunt aues in victima pacifica offerri, offeruntur autem in holocaustum, supra 1. cap. Vbi non diuiduntur, sed totaliter cremãtur Deo super altare, etiam offerũtur pro peccato, & hæc pro pauperibus, qui aliam victimam offerre non possunt, infra 5. & 12. cap. Et ibi quoque non diuiduntur, quia hostia pro peccato ad sacerdotem pertinet, & ipse eam comedere debet, vt patet infra 6. cap. *Quòd si hostia pacificorum.* Istud dependet ex superioribus, & est mẽbrum diuisionis, sic cum aliquis facit aliquam magnam diuisionem plures ponẽs particulãs subdiuisionum. Incepit autem ista diuisio supra in principio 1. cap. cum dixit: Homo qui obtulerit hostiam de pecoribus, si holocaustum fuerit, &c. idest si aliquis vult offerre de pecoribus, aut illud sacrificium erat holocaustum, aut victima pacifica, aut pro peccato, si autẽ fuerit pro peccato, prosecutus fuit legislator supra istud membrum per aliquas diuisiones in 1. cap. Nũc redit ad secundum membrum, dicens. *Quòd si hostia pacificorum fuerit.* Idest ꝙ si illud sacrificiũ, quod offertur, fuerit pacificum, & istam particulam prosequitur in hoc cap. per tres diuisiones. Vocatur aũt hostia pacificorũ, i. hostia pacifica, siue quæ pro pace offertur. Est autem pax quædam tranquillitas, quæ dicit completionẽ desiderii, cum igitur aliquis sortietur aliquid, quod optauerat, in pace erat, i. in completo desiderio, & ei sacrificia pacifica cõueniebant. Erat autem hoc sacrificium dupliciter, i. aliquando pro pace obtenta, & aliquãdo pro pace obtinenda, dr̃ autem pro pace obtenta, quandocũq; aliquis sacrificat pro bono, quod olim desiderabat, nunc iam illud adeptus est, quia cum omniũ bonorum elargitio a diuina prouidentia descẽdat, necessarium est aliquo modo Deum nobis pacificatum eẽ cum bona, quæ petiuimus prouenerint: Deus namq; inuitus aliquid dare nescit. Aliquãdo autem sacrificia, ista pro pace obtinenda fiunt, vt cum quis aliquid impetrare cupit, quod se nisi per Deum obtinere nõ posse cognoscat, pro pace sacrificia offert, s. vt ei Deus placetur, & quod petit concedat. Primus autem modus pacificorum sacrificiorum gratiarum actio dr̃: secundus vero petitio. Hi tamen licet ex causis differant in ceremoniis, tñ nihil distant, idem enim in oĩbus sacrificiis pacificis hic generaliter fieri iubetur. *Quòd si hostia pacificorum fuerit eius oblatio.* Idest si ille homo, qui sponte offert, voluerit offerre hostiam pacificam. *Et de bobus voluerit offerre.* Ponit hic legislator vnam speciẽ pacifici sacrificii, s. quãdo offertur de bobus, & dicitur si voluerit offerre de bobus, qm̃ in electione offerẽtis erat, an bouem, an ouem, aut capram offerre mallet: cum hic tres species pacifici sacrificii ponantur, & non erat magis obligatus ad vnam, q̃ ad alteram, sicut in sacrificiis pro peccato, qm̃ ibi ſm diuersitatẽ personarũ peccantium, & peccatorum, erant obligati ad diuersa sacrificia, ita ꝙ non possent alia præter illa offerri. Sciẽdum autem est, ꝙ in hoc sacrificio pacifico de quacũque specie aĩalis semper erat diuisio in tres partes, qm̃ quædam pars Deo incendebatur, alia vero sacerdotibus proueniebat, tertia aũt ad offerentium iura pertinebat, de quibus aliqualiter patet hic, iuncto 7. cap. *Marem siue fœminam.* Cum aliquis offerebat de bobus, poterat aut vaccam, aut taurum offerre, in quo differt sacrificium pacificum ab holocausto, qm̃ in holocausto, solum masculus offerebatur, vt patet supra 1. cap. Cum dicitur immolabit vitulum masculum immaculatum offeret, & infra 22. dicitur: Quidquid illud obtulerit in holocaustum domini, vt offeratur per vos, masculus immaculatus erit.

Quare in sacrificio holocausti masculum licebat offerre, in pacifica autem hostia fœmina etiam immolabatur. *Quæst. II.*

QVAERET autem aliquis, quare in sacrificio holocausti masculum licebat offerre, in pacifica autem hostia, fœmina etiam poterat immolari. Respondendum est, ꝙ Deus in sacrificiis suis vult ea, quæ perfectiora sunt, & quia masculinus sexus perfectior est, de masculis sibi Deus offerri iubet. Differt tamen in hoc, quia sacrificiorum quædam sunt, quę ad Deum directè pertinent, alia vero non ita directè. In his autem, quæ directè Deo offeruntur strictior modus obseruatur, quàm in his, quæ non directè offeruntur, holocausta autem directè offeruntur Deo, s. ad laudem eius, ideo in his strictiorem modum seruat, quàm in aliis. Sacrificia autem pacifica non ita directè Deo offeruntur, ideo non obseruatur ita strictus modus, sicut in holocaustis. Strictio autem

Falsitas argumẽti Nicolai.

Doct. opi. Sacrificiũ Abrahę an fuerit holocaustum.

Deus iniuit fœdus in mõte Sinai cum Iudæis.

Quare Deus voluit aues in hostias pacificas offerri.

Ritus faciẽdi sacrificii pacificorum de bobus.

Pax quid sit.

Sacrificiũ pacificum erat duplex.

Gratiarũ actio, & Petitio qd

De sacrificio pacifico fiebant tres partes

tem maior in sacrificijs holocaustorum, quàm in pacificis victimis patet in tribus: primò in eo ꝙ omnes carnes holocaustorum cremabātur coram Domino, & nihil inde proueniebat offerentibus, aut sacerdotibus ministrantibus, vt patet supra 1. cap. In sacrificijs autem pacificis maxima portio carnium oblatarū cedebat in ius offerentium, vt patet infra 7. cap. Secunda strictio in holocausto est, qm̄ in holocausto solū masculus offerri debebat de pecoribus, vt patet supra 1. cap. In pacificis autem tam masculum, q̄ fœminam offerri licebat, vt apparet hic: esse autē adstrictum ad solum masculum offerendū strictior obseruantia est, quàm posse masculum, vel fęminam offerre. Erat aūt differētia tertia strictionis in sacrificio holocausti, qm̄ mūditia requirebatur maior in sacrificijs holocaustorum, q̄ in sacrificijs pacificis. Patet ergo ex his, quia cū in sacrificijs pacificis nō esset stricta obseruantia, cum non essent directè in Deum, sicut holocausta, non decuit esse obligationem ad offerendum masculū, sicut in holocaustis. *Immaculatam offeret.* In sacrificijs requirebatur munditia, & idem vocatur animal immundū quod maculatum, erat tamen immunditia, quantum ad duo, qm̄ quædam animalia erant immunda ad cibū, & sacrificium, alia autem erāt immunda ad sacrificium, & non ad cibum. Est autē generale, ꝙ oīa aīalia immunda ad cibum, erant immunda ad sacrificiū, sed non conuertitur regula, qm̄ aliqua erant ad sacrificiū immunda, quæ licebat comedi. Vnde sciendum, ꝙ de pecoribus erant Iudæis ad cibos mundæ decem species, vt patet Deuteronomij 14. cum dicitur: Hoc est animal quod comedere debetis: bouem, ouem, caprā, ceruum, tragelaphum, pygargum, orygē, camelopardum. Alia autē animalia gressibilia eis comedere non licebat, ad immolandum tamen non erant omnia ista munda, sed solum tria, s. bos, ouis, & capra: præter hæc autem de animalibus gressibilibus, nullum Deo offerri licebat, quoniam immunda erant s̄m speciem suā, in his tn̄ tribus speciebus pecorum adhuc immunditia esse poterat ex accidenti, s. ob maculas, & tunc non licebat offerri. De his maculis habetur j̄. 22. cap. cum dicitur: Omnis macula non erit in eo, si cęcū fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, vel impetiginem nō offeretis ex Domino, nec adolebitis ex eis super altare Domino, omne animal, quod vel contritis, vel tunsis, vel sectis, ablatisque testiculis est, non offeretis Domino. Omnia enim hæc immunda erant, & præter has immunditias erant alię immunditiæ, s. si animal quod offerri debebat, erat contaminatum tactu alicuius rei mortuæ, aut in similibus, quæ pollutionem inferre solēt. In hac tamen immunditia erat differentia, quantum ad duas maculas, s. quantum ad amputationem auricularum animalis, aut quātum ad amputationem caudæ: nam amputatio istorū mēbrorum non faciebat animalia esse illicita ad offerendum, faciebat tamen ea immunda ad soluendum votum, vt habetur infra 22. cap. cum dicitur: Bouem, & ouem, aure & cauda amputatis voluntariè offerrę potes, votum autem ex his solui non potest. *Offeret coram Domino.* Hoc refertur ad laicum offerentem. Accipiebat enim animal illud, & ferebat ad atrium tabernaculi coram altari, vt offerret sacerdotibus, & ibi dicebatur offerre coram Domino, quia offerebat coram altari, siue coram tabernaculo, in quo erat Deus. *Ponetque manum super caput victimæ.* Refertur hoc ad offerentem, qui ponebat manum super animal, quod immolabat; sacerdotes autem non ponebant manus super victimam. Fiebat autem ista impositio manuum ex duplici causa, s. ad renunciādum proprietati, quam habebat offerens in isto animali, & ad imprecandum pęnas peccatorum super illud animal, s. ꝙ Deus transferret pœnas, quas inflicturus erat offerenti, in caput animalis. De his dictum fuit supra 1. cap. quæst. 21. *Quæ immolabitur in introitu tabernaculi testimonij.* Idest illa victima pacifica immolabatur, idest iugulabatur in introitu tabernaculi, idest ad ostium tabernaculi. Nec tamē intelligendum est, ꝙ aliqua animalia iugularentur in ipso introitu tabernaculi, quoniam iugulabātur apud altare holocaustorum in latere eius Aquilonari, vt patet supra 1. cap. cū dicitur: Si de pecoribus fuerit oblatio, offeret ad latus altaris, quod respicit Aquilonem coram Domino. Et quoniam istud latus Aquilonare altaris, erat prope introitum tabernaculi, dicebatur immolari hostia in introitu tabernaculi. *Fundentque filij Aaron sacerdotis sanguinem.* Cum iugulabatur animal ad victimas pacificas suscipiebatur sanguis eius in aliqua vasa, s. in crateras, vt posset offerri coram altari, sic patet Exodi 24. cap. Cum dicitur, ꝙ Moyses accepit sanguinem holocaustorum, & victimarum in crateras, & partem dimidiam fudit super altare, aliam vero medietatem fudit super populum aspergendo, in immolatione autem sacrificiorū, & acceptione sanguinis non erat aliqua differētia, quoniam in oībus sacrificiis accipiebatur sanguis ad fundēdum super altare, aut aliud aspergēdum intra sancta sanctorum, ideo necesse erat in quolibet sacrificio accipi sanguinem victimarum in crateris, vt inde sumeretur ad vsum, quem Deus iussisset. Istum sanguinem fundebant filij Aarō, scilicet sacerdotes, qui astabant subministrantes sacerdoti, qui principaliter ministrabat, in quolibet enim sacrificio erat vnus sacerdos, qui principaliter ministrabat, & dicebatur facere illud sacrificium, alii autē sacerdotes sibi astantes subministrabant in quibusdā, vnde ille sacerdos, qui principaliter ministrabat, vocatur sacerdos, tanquàm ille solus sacerdos sit, alii autem sibi astantes, quamquam sacerdotes essent, tamē sacerdotes non vocantur, sed dicūtur filii Aaron, quasi minores sacerdotes, vel quasi in minoribus ministrantes, ille autem sacerdos, qui principaliter ministrabat, iugulabat animal: alii autem astantes, seu ministrantes sibi accipiebant sanguinem, qui in crateras defluxerat, & effundebant super altare, quoniam illa administratio erat minor, sicut sę habet Diaconorum ad presbyteros celebrantes.

Regula generalis de immūditia animaliū. Decē spēs pecorum erāt mūdę ad cibū, & tres tātum ad sacrificium.

De differētia immunditiæ animalium.

Quare in omnibus sacrificijs sit generale, quòd sanguis super altare fundatur. Quæst. III.

QVÆRET autem aliquis, quare in omnibus sacrificiis hoc sit generale, ꝙ sanguis fundatur super altare, siue super cornua, siue in circuitu, cum aliæ cæremoniæ carniū offerendarum, & cremādarum non sint eædem in oībus sacrificiis. Respondendum est, ꝙ licet sacrificia diuersas causas motiuas specialiter habeant: vnum tn̄ eis cōmune est, habent enim sacrificia causas diuersas, qa holocaustū principaliter erat ad laudem Dei, & hæc erat causa sua specialis: victima pacifica erat ad aliqd obtinendum, vel ad redditionem gratiarū pro obtentis: sacrificium autem pro peccato erat specialiter ad tollendam aliquam pœnam peccati, intelligendo eo modo, quo supra in primo cap. declaratum est. Erat tamen in omnibus sacrificiis hoc commune, ꝙ proficerent ad aliquam expiationem peccatorum, siuę ex se, siue ex offerentis intentione, & qm̄ oīs expiatio in sanguine fit, sicut patet j̄. 17. cap. cum dr̄, ꝙ anima carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis, vt super altare meum expietis pro animabus vestris, & sanguis pro animæ piaculo est. Erat igitur valde hoc conueniens, qm̄ peccatū quodlibet faciebat nos dignos morte, debebat igitur ad rectā compensationem tribui vita nostra

ſtra pro quolibet peccato ad expiandum illud, & quia Deus ex benignitate immenſa recipiebat vitam pecoris pro vita hominis, ſ. vt moreretur vnum pecus loco hominis, oportebat vt illud poneretur ad expiañdum coram Deo, in quo erat vita pecoris, ſed vita omnium pecorum, & generaliter omnium animaliũ, quam ſacra ſcriptura animã vocat, eſt in ſanguine: ergo oportebat offerri ſanguinem ad expiandum ſuper altare. Hoc patet infra 17. c. Anima enim oĩs carnis in ſanguine eſt, vnde dixi filiis Iſrael: ſanguinem vniuerſe carnis non comedetis, qa aĩa carnis in ſanguine eſt. De hoc ẽt Deuteron. 12. cap. dr̃: Hoc ſolũ caue ne ſanguinẽ comedas, ſanguis eorũ pro aĩa eſt. Ideo regula generalis erat in Veteri teſtamento, ꝙ fere oĩs expiatio, quę fieri deberet in ſanguine celebraretur. Sic ait Apoſtolus ad Hebręos 9. cap. Oĩa penè in ſanguine ſm̃ legẽ mundantur, & ſine ſanguinis effuſione nõ fit remiſſio peccatorum. Qm̃ igitur generale eſt, ꝙ in oĩbus ſacrificiis fiat expiatio quædam pro peccato, neceſſe eſt in oĩbus ſacrificiis ſanguinem offerri, licet in oblatione carniũ non concordent, modus aũt oblationis ſanguinis non eſt idem in oĩbus ſacrificiis, qm̃ in holocauſtis, & victimis pacificis ſola ſimplex effuſio ſanguinis fit ſuper parietes altaris in circuitu, in ſacrificio aũt pro peccato interdũ fiebat aſperſio ſanguinis intra ſancta ſanctorum, & delinitio ſuper cornua altaris thymiamatum, in altari quoq; holocauſtorum alię cæremonię ſeruabãtur. Cauſa huius eſt, qm̃ licet in oĩbus ſacrificiis generale ſit fieri expiationẽ quandã pro peccato, quia tamẽ ſacrificiũ pro peccato directius erat ad peccati expiationem, q̃ cætera, oportebat aliquas ceremonias in ſanguinis effuſione, & aſperſione in eo ſpecialiter obſeruari. Si autẽ quæras, quare iſta expiatio in ſanguine fiebat ſuper altare: dicẽdum eſt expiationem hanc fieri ad Deũ, ſ. vt in effuſione huius ſanguinis peccata noſtra remiſſa eſſe viderentur coram eo. Sed Deus ſpecialiter repręſentabatur in altari, in quo fiebant ei oĩa ſacrificia, ergo in altari dẽbat fieri ſanguinis expiatio. *Per altaris circuitum.* Ideſt ꝙ ille ſanguis, quem ſumebãt ſacerdotes de hoſtia pacifica in crateris, debebat fundi per circuitum altaris. Nec tamen intelligẽdum eſt, ꝙ deberet fundi extra altare in circuitu eius, qm̃ hoc erat fundi ad baſim altaris, ſed ſcriptura ſacra facit differẽtiam inter fundi ſanguinẽ in circuitu altaris, & in baſi altaris, qa fundi in circuitu altaris eſt fundi ſup altare: fundi aũt ad baſim altaris eſt fundi extra altare, dr̃ tamen fundi in circuitu, ne quiſpiam fortaſſis exiſtimaret ſanguinem fundendũ intra ipſum altare ſup ignem, aut carnes ſacrificiorum, ſi diceretur fundẽdus ſanguis ſuper altare, cum autem dr̃ in circuitu altaris, intelligi non poteſt, qa funderetur intra ipſum altare, ſed per parietes eius, qui dicuntur eſſe in circuitu. Aliquando tñ ſcriptura ad notandũ, ꝙ effundi ſanguinẽ ſuper altare, ſit idem quod effundi per circuitũ, dicit ſanguinem fundendũ eẽ ſuper altare, vt patet ſ̃. 1. cap. cum dr̃: Sanguinem vero illius fundẽt ſuper altare filii Aaron per circuitum. Ecce manifeſtè innuit idem eẽ ſuper altare fundi, & per circuitum altaris. Idem patet ĩ. 17. cum dr̃: Anima carnis in ſanguine eſt, & ego dedi illum vobis, vt ſuper altare meum expietis pro aĩabus veſtris, & ſanguis pro aĩę piaculo ſit. *Et offerent de hoſtia pacificorum.* Primũ quod in oĩbus ſacrificiis offerendũ erat ad expiandum, erat ſanguis, qui mox vt effuſus eſſet in crateris per altaris circuitum effundebatur: deinde carnes ſm̃ genus ſacrificii illius offerebantur. Cum igitur hic dixerit Deo offerẽdum ſanguinem, ſubiicit de partibus carnium offerendis. *In oblationem Domino adipem, qui operit vitalia.* De partibus carnium aĩalis primum quod offerendũ erat, oportebat eſſe ipſum adipem, qui eſt pinguedo interior in viſceribus animalis.

Regula generalis in expiationibus.

A Circa quod cõſiderandum eſt, ꝙ ſicut diximus generale eſſe in oĩbus ſacrificiis offerri debere ſanguinem; ita generale eſt in oĩbus ſacrificiis offerri debere adipẽ Dño, quoniam ſicut ſanguis ad expiationem erat, ita adeps ad ſuauiſſimum odorem Dñi. Quòd autem in holocauſtis offerretur adeps patet, quia de eo, quod erat in aĩali, nihil tollebatur, niſi pellis & cornua, & ſordes inteſtinorum: cætera autem cremabantur in altari. In ſacrificio autem pacificorum etiam ponebatur adeps, vt patet hic, licet non ponerentur carnes oẽs. In ſacrificio autem pro peccato, cuius carnes a ſacerdotibus comedebantur, offerebatur adeps, vt patet infra 6. cap. In ſacrificio etiam pro peccato, in quo nihil de carnibus offerebatur Dño, nec ſacerdotibus aliquid
B proueniebat, ſed totum cremabatur, etiam offerebatur adeps, & tota pinguedo interior, vt patet ĩ. 4. cap. De bobus, qui offerebantur pro peccato, & comburebãtur cum pelle, & carnibus, & fimo extra caſtra. Duo ergo hæc generalia erant in omni ſacrificio, qualecũque eſſet, ſ. ſanguinis oblatio, & crematio adipũ: in illo autẽ ſacrificio, in quo non offerebatur ſanguis, non cremabatur adeps, & è contrario, ſicut patet de vitula rufa, quæ cremabatur extra caſtra, & nõ ferebatur ſanguis eius ad ſanctuarium, nec adeps, ſed totũ cremabatur extra caſtra, vt patet Numeri 19. Ob hoc autem vetuit Deus, ne aliquis comederet de adipibus animalium immolabilium, & de ſanguine eorũ, quoniam volebat adipes ad cremãdum coram ſe in altari, & ſanguinem ad expiandum ſuper altare. Si autẽ ali-
C quis de his duobus comederet moriebatur, qa comederat ea, quę erãt Deo ſpecialiter dicata. De comedẽtibus adipes habetur in fine iſtius c. cum dicitur: Omnis adeps Domini erit iure perpetuo in generationibus, & habitaculis veſtris, & ibi etiã ſubijcitur de ſanguine animalium, cum dicitur: Nec ſanguinem, nec adipẽ omnino comedetis, in quo innuit iſta duo eſſe ſpecialiter ſeparata. De hoc infra patet etiam 7. cap. cum dicitur: Adipem ouis, & bouis, & capre non comedetis, ſanguinẽ quoq; omnis animalis nõ ſumetis in cibo tam de auibus, quã de pecoribus. omnis anima, quæ ederit ſanguinem, peribit de populis ſuis. Ibi etiam de adipe dicitur: Siquis adipem, qui offerri debet in incenſum Domini comederit, peribit de popu-
D lo ſuo. Cauſa autem, quare ſanguis non comedatur, eſt quoniam ſanguis eſt ad expiandum, ſ. determinatus, vt in illo expiet, & eſt loco animę in omnibus pecoribus, & volucribus. Exprimit infra 17. cap. & Deut. 12. de hoc plene. *Qui operit vitalia.* Hic declaratur quis debeat eſſe ille adeps, qui debet comburi. Et ſciẽdum eſt, quòd tota pinguedo, quę eſt intra animal nõ ſit de carnibus eius: exprimit tamẽ iſtas pinguedines nominibus ſpecialibus, ſicut ſunt plures pinguedines in diuerſis locis determinatis intra viſcera. Vocatur autem pinguedo operiens vitalia quædam pinguedo, quæ eſt apud cor, & apud membra coniuncta., & iſta vocantur vitalia, quia in iſtis conſiſtit vita: magis enim eſt vita animalis in iſtis membris, quã in alijs; ideo ſi modicum lędantur iſta membra, neceſſarium eſt ani-
E mal mori, quod non fit ſi lædantur alia membra, vt pedes, & manus: illa enim pinguedo apud illa membra latens debebat comburi. Aliqui autem vocant pinguedine operientem vitalia, ideſt operientem inteſtina, vel omaſos, ſed hoc nihil eſt, quoniam hoc modo multa alia membra vocarentur vitalia, quod eſt falſum. Dicendum igitur vitalia eẽ, ſicut declarauimus. *Et quicquid pinguedinis intrinſecus eſt.* Hoc poteſt intelligi dupliciter: vno modo ꝙ intelligatur hoc vniuerſaliter, ſ. non ſolum pinguedinem operientem vitalia debere cremari, ſed ẽt omnẽm pinguedinem, quę eſt intra viſcera animalis. Alio modo intelligitur, ꝙ nõ accipiatur

Duo erant generalia in omni ſacrificio, ſcilicet ſanguis oblatio, & crematio adipum.

Duo erant in omni ſacrificio.

Sanguis quare non comedatur

Pinguedo vitalium, quid.

cipiatur

cipiatur vniuersaliter, sed solum pro pinguedine, quę est intra membra vitalia, & hoc conuenientius. Quod patet ex duobus: primo quia supra dixerat debere comburi pinguedinem operientem membra, & quia aliqua pinguedo est etiam intra membra vitalia, oportet illam comburi, si enim dixisset hic debere comburi pinguedinem membrorum vitalium, intelligeretur tam pro operiente, quàm pro ea, quæ intrinsecus est, cum tamen dictum fuerit debere comburi pinguedinem, quæ est operiens membra vitalia, oportet subiungi de ea pinguedine, quæ intra membra vitalia est, & nisi forte de illa aliquid exprimatur, intelligetur quòd non deberet comburi, quod falsum est. Dicendum igitur hoc debere reduci ad pinguedinem, quæ est intra membra vitalia, & non ad omnem pinguedinem generaliter. Item quia dicitur immediate debere comburi duos renes cum adipe, quo teguntur ilia, & reticulum iecoris. Si tamen acciperetur hic generaliter quidquid pinguedinis est intrinsecus, non subiungeretur de reticulo iecoris, nec de pinguedine operiente ilia, quoniam pars non connumeratur contra suum totum. Erit ergo intelligenda ista particula de pinguedine, quæ est intra ipsa membra vitalia, scilicet inter cor, & præcordia, & membra sibi coniuncta, quoniam duæ istæ pinguedines sunt in vitalibus, scilicet vna, quæ circuit omnia membra vitalia ad modum reticuli, & per hanc diuiduntur vitalia ab hepate, alia autem est inter ipsa membra vitalia lateris. *Duos renes*. Idest oportebat etiam offerri duos renes, idest duos renunculos, quoniam isti sunt inter pinguedinem operientem ilia. Sciendum autem, quòd renes non propriè significant renunculos, hic tamen accipiuntur impropriè pro renunculis, qui depẽdent a renibus intra pinguedinem ilium. Aliqui autem volunt, quòd accipiatur hic renes propriè pro lumbis, & sit sensus quòd deberent etiam duo lumbi educi de animali immolato, vt comburerentur coram Domino, & probant hoc, quoniã infra subditur de renunculis, cum dicitur: Et reticulum iecoris cum renunculis. Sed hoc non potest stare, quoniam litera Hebraica repugnat, ponens hic renunculos, vbi nos renes ponimus. *Cum adipe, quo teguntur ilia*. Ilia vocantur hic lumbi, & super lumbos a parte interiori est magna pinguedo, intra quam latent renunculi, & illam oportebat separari ab animali. *Et adoleri super altare, & reticulum iecoris*. Iecur secundum significationem, quam vulgariter accipimus, ad volatilia pertinet, & non ad pecora: Est autem vas, in quo sordes recipiuntur. Accipitur autem hic iecur pro hepate, & pinguedo illa, quæ circundat hepar, comburenda erat super altare. Hæc autem vocatur reticulum, quoniam in modum retis perforati facta est, quoniam alicubi densa, & alicubi diaphana, tanquam rete. *Cum renunculis*. Repetit hic de renunculis, quoniam isti comburi debebant cum tota alia pinguedine, quia intra pinguedinem latebant, & idem sunt, qui vocantur hic renunculi, & vocabantur supra renes: repetũtur tamen hic renunculi, sicut aliàs fit in sacra scriptura. Nec ob hoc oportet dici differre renunculos, & renes, qui hic ponuntur, idem enim sunt, & comburebantur cum omnibus superioribus pinguedinibus. *Adolebuntque ea super altare*. Refertur hoc ad sacerdotes principaliter ministrantes, qui ista cremabant super altare, ad alios autem, qui ibi astabant hoc nullatenus pertinebat. Et cum dicitur hic adolebunt, non est intelligendum quòd plures sacerdotes simul ministrarent in adolendo istas carnes, quoniam vnus faciebat hoc, tamen refertur ad multa sacrificia, quæ diuersis temporibus fierent, quoniam vnum fiebat ab vno sacerdote, al-

Renes q̃d sunt propriè.

Iecur quid sit.

F terum vero ab altero. *In holocaustum*. Idest quòd omnes istæ pinguedines cum renunculis debent cremari in holocausto. Non tamen est intelligendum, quòd esset ista crematio holocaustum, quoniam sacrificiũ istud erat hostia pacifica, quod ab holocausto distinguitur, vocatur tamen holocaustum, quãtum ad istas pinguedines, quæ comburebantur super altare, licet totum ipsum sacrificium in se nõ esset holocaustum. Ratio huius est, quia aliquod sacrificium vocatur holocaustum, quando totum comburitur super altare, & quia omnes istæ pinguedines cremabantur, nulla earum parte prorsus relicta, vocabatur illa crematio holocaustum. Ipsum tamen sacrificium totum, quod non cremabatur super altare, sed quædam partes sacerdotibus, & aliæ vulgaribus offerentibus prouenie-
G bant, vocatur hostia pacifica. *Lignis igne supposito*. Idest quando cremarentur supradictæ carnes hostiarum pacificarum, debebat poni ignis infra ligna; non quidem quòd in altari tunc nouiter poneretur ignis, quoniam ignis perpetuus erat in altari, nec aliqua occasione poterat, aut debebat extingui, quoniam sacerdotes eum continuè fouebant in aurora lignis appositis, vt patet infra 6. cap. Quoniam tamen dicitur hic, quòd deberet subijci ignis, intelligitur quòd deberet esse iam subiectus, antequam sacrificiorum carnes ponerentur, cum semper subiectus esset: vel potest intelligi, quòd deberet ignis subijci lignis tempore sacrificij, quia licet non poneretur nouiter ignis
H tempore sacrificii, ponebantur tamen nouiter ligna, cum deberet aliquod sacrificiũ fieri, potissimè si erat magnum, & sic incipiebat ille ignis altaris subijci lignis, non quidem per aliquam mutationem factam in se, sed per mutationem factam in lignis. *In oblationem suauissimi odoris Domino*. Idest, ad oblationem suauis odoris. Ponit autem litera duas proprietates istorum pacificorum adipum crematorum super altare, prima quòd essent holocaustum, secunda quòd essent oblatio, quantum ad primum referuntur isti adipes ad seipsos, scilicet quòd erant holocaustum, quia omnes adipes cremabantur. Quantum ad secundum referuntur ad Deum, quia in eo quòd cremabantur isti adipes, erat suauis odor Domino, idest quòd acceptabat Deus illam cremationem adipum,
I tanquam si esset suauissimi odoris. Hoc autem non ex seipso, quoniam ista crematio ex seipsa magis grauis, & fętida esse debebat, quàm suauem emittens odorem, sicut apparet nobis cum adipes, aut sepum alicuius animalis crematur, potissimè si illi adipes recentes sunt, vel nondum perfectè desiccati, quod fiebat in adipibus, qui Domino cremabantur, quoniam mox, vt de visceribus pecorum educti forent, cremabantur super altare: Deus tamen faciebat, vt non esset aliquis fętor exhalans ex illis cremationibus, quoniam aliàs sacrificia sua contemptibilia forent. de quo magis dictum fuit, Exodi 30. & 29. *Si vero de ouibus*. Hic ponitur secundum, scilicet ritus faciendi sacrificium pacificum de ouibus. Et non
K signat hic ouis sexum, sed speciem, quoniam non solum ipsa ouis, quæ fœmina est, offerri potest in hostias pacificas, sed etiam arietes, & agni, omniaque pertinentia ad speciem ouis. Est sciendum, quòd plures obseruationes fiebant in oblatione sacrificij pacifici de ouibus, quàm de bobus, quoniam plures partes cremabantur in altari de ouibus, quàm de bobus, de quibus nihil cremabatur præter adipes, & renunculos, vt supra patuit. In sacrificio autem pacifico ouium cremabatur cauda, & duo renes, vt patet hic. *Si vero de ouibus fuerit eius oblatio, & pacificorum hostias*. Idest si aliquis voluerit offerre hostias pacificas de ouibus. Erat namque in offerentium electione quid

Notãdum literale.

Ignis in altari perpetuus erat.

Duæ proprietates pacificorum adipũ crematorum super altare.

Ritus faciẽdi sacrificiũ pacificum de ouibus.

quid offerre mallent, cum ista sacrificia totaliter spōtanea sint. *Siue masculum siue feminam*. Sicut in bobus erat in electione offerentis an masculum, an fœminā offerret: ita & in ouibus offerenti eadem manebat libertas. Non fiebat autem sic in holocausto: quoniam si de ouibus holocaustum obtulisset, cogebatur offerre agnum anniculum, sicut supra primo capitulo patuit. Causa autem diuersitatis est, quia holocaustum erat sacrificium magis directum in Deum, ideo maioris obseruationis erat. Pacifica autem oblatio nō erat ita directè in Deum, non igitur erat tanta ceremoniarum astrictio. De quo sup. hoc cap. dictum est. Est autem præter tres differentias maioris, & minoris distinctionis inter holocaustum, & victimas pacificas supra assignatas, adhuc alia dīa, s. in ætate īmolandorū animalium, quoniā si quis holocaustū obtulisset de bobus cogebatur offerre vitulū, qui teneræ ętatis esset, vt patet supra primo cap. Nec poterat bouem trium, aut quatuor annorum offerre. Idētidem si de ouibus, vel capris aliquis offerret holocausta, tenebatur agnū anniculum, aut hædum anniculum in oblationem dare, vt patet supra primo capitulo: in sacrificijs autem pacificis siquis bouem offerre vellet, non magis vitulum quàm bouem decem annorum offerre cogebatur: de ouibus autem idem erat modus. Causa autē obseruationis huius est, quæ supra assignata fuit. *Immaculata erunt*. Siue cum masculus, siue fœmina de ouibus offerrentur, immaculata esse debebant. Sunt aūt maculę illę, quę supra declaratę sunt, cum diceretur de bobus immaculatis, & habetur de his infra 22. cap. *Si agnum obtulerit coram domino*. Non dicit hoc tanq̄ illi, qui de ouibus pacificas victimas facerent, tenerentur agnum anniculum semper immolare, qm̄ licitum erat eis, quod libitum erat, vt dictum est, sed ponitur de agno anniculo, quia ista communior erat oblatio: Eędem tamen cęremoniæ obseruabantur in oblatione pacificarum, cum essent de agno anniculo, aut cū de arietibus, vel bobus maturæ ętatis fieret. *Ponet manum super caput victimæ suæ*. Ista cæremonia generalis erat ad omnia animalia offerenda, & ad omne genus sacrificiorum, seu holocaustorum, siue pacificorum, siue pro peccato.

Quare manus offerens imponebat super hostiam. Quæstio. IIII.

RATIO autem est quoniā causa huius manualis impositionis subsistit in omnibus sacrificijs: nam vt supra primo cap. latius declaratum est, duæ sunt causę huius impositionis manualis: prima autem est abrenunciatio proprietatis, quam habebat in animali immolato. Hoc autem ad omnia sacrificia extendi debebat, quia in omnibus sacrificijs oportebat abrenūciari proprietati, quam offerens habebat in animali, aliàs non immolaretur: secunda causa, & potissima huius manualis impositionis erat imprecatio delictorum offerentis super caput animalis oblati: hoc autem identidem ad omnia sacrificia extendi debebat, quia in omnibus sacrificijs fiebat aliqualiter expiatio peccatorū, sicut supra primo cap. probatum est, & ab hoc in omnibus sacrificijs offerebatur sanguis ad expiandum. Oportebat igitur in omnibus sacrificijs imprecationem fieri peccatorū super caput hostiæ, quod erat per manuū impositionē, ideo oportebat ad omnia sacrificia manuum impositionem fieri. *Ponetque manum super caput*. Hoc refertur ad ipsum offerentem, & non ad sacerdotem, qm̄ nullam supradictarum causarum subsistebat in sacerdote, propter quam ipse manum super victimam impositurus esset. Patet etiam, quia dr̄ imme-

A diatè, super caput victimę suę, tamen victima non pertinebat ad sacerdotem, sed ad ipsum immolantem. *Victimæ suæ*. Refertur ad offerentem, cuius erat ista victima siue oblatio. Vocatur etiam ista victima Dei, quoniam offerebatur Deo. dicebatur etiam ista victima offerentis, secundum quòd pertinebat ad offerentem, antequam offerret, vel quia ab ipso offerebatur. *Quæ immolabitur in uestibulo tabernaculi testimonij*. Immolare enim iugulare est: immolabantur autem istę victimę in vestibulo tabernaculi, idest ante aliquod spatium quod erat ante ostium tabernaculi. Vocatur autem vestibulum s̄m latinam originē locus, in quo aliqui vestiuntur a vestiendo dictus: hic tamen vestibulum dicitur quoddam spacium, quod erat ante ostium tabernaculi, & sic consuetum est vo

Immolare quid sit.

B cari vestibula domorum nostrarum quædam spatia relicta ad introitum domorum ante portas: potissimum cum illa spacia tectum habeant. Hoc autem vestibulum, de quo hic dicitur, erat locus inter altare, & ostium tabernaculi, s. totum illud spatium intermedium. De hoc autem dicit Propheta: Inter vestibulū, & altare plorabant sacerdotes, idest in vestibulo, qđ est inter altare, & ostium tabernaculi. Et patet veritas huius quod dictum est, qm̄ supra primo cap. dicebatur, q̄ deberet victima immolari ad latus aquilonare altaris: istud aūt latus erat inter altare, & introitum tabernaculi. Errant aūt in hoc qui existimabant vestibulum tabernaculi esse aliquam partem in tabernaculo, qm̄ intra tabernaculum nulla prorsus fiebat oblatio,

C aut crematio carniū, nec aliqua banausa ministratio. *Fundentque filij Aaron sanguinem*. Iste sanguis hostię pacificę, sicut dictum est recipiebatur in crateras, & postea sacerdotes fundebāt sanguinem ibi sumptum per circuitum altaris, & isti non erant sacerdotes principaliter ministrantes, sed sacerdotes astantes, ideo vocant solum filij Aaron, sicut supra dictum est. *Per circuitum altaris*. i. per parietes altaris in circuitu eius super ipsū altare, sicut declaratum est. *Et offerent de pacificorum hostia sacrificium*. Sanguis erat, qui inter omnia primus offerebatur s̄m causam supra assignatam, quia illud semper erat generale offerre: hic aūt ponitur de partibus carnium, quę proueniebāt Deo in sacrificio pacifico: non enim fiebat sic aliqua diuisio partium animalis

D in holocausto cum totum proueniret Deo: hic autē aliquid Deo, & aliquid offerentibus, & aliquid sacerdotibus ministrantibus proueniebat. De partibus autem quæ Deo proueniunt habetur in hoc cap. de his autem, quæ in iura offerentium cedebant, & sacerdotum habetur infra 7. cap. Ponuntur autem hic hostia pacifica & sacrificium hostię pacificę: vocatur autem hostia pacifica totum ipsum animal, quod in hac victima offerebatur; sacrificium autem vocatur in hostia pacifica id, quod in ipsa hostia cremabatur coram domino. Partes enim in ius sacerdotum, & offerentium venientes, hostia quidem pacifica vocantur, sacrificium autem non: habent enim se ista, vt totum & pars, quia hostia est totum, sacrificium vero eius-

Hostia pacifica quomodo differt a sacrificio hostię pacificæ.

E dem particula, quod patet ex contextu literę, cum dicitur: Offerent de pacificorum hostia sacrificium domino adipem, & caudam totam: & sic necessarium est poni sacrificium partem hostię, cum dicatur fieri de hostia. Etiam quia subditur, quòd sacrificium fit adeps, & cauda tota, & cætera pinguedo, quę sunt partes hostię pacificę. *Adipem & caudam totam*. Adeps enim pinguedinem signat, & non quamlibet, quoniam quædam pinguedo est, quæ cum ipsis carnibus computatur, & est pars ipsarum carnium non pinguium, & hæc non vocatur adeps, quoniam tunc cum totus adeps domino cremari deberet, oportebat totum animal particulatim subdiuidi, vt partes

Adeps qd sit.

D pingues

pingues a macris tollerentur. Hoc tamen falſum eſt:
quoniã nec Deus hoc iuſſerat, nec aliquo modo fieri
decebat: quoniam tunc manerent omnes carnes ani-
malis inutiliter ſubdiuiſæ vſque ad paruas particulas.
Etiam hoc erat contra Dei iuſſa, q̃m mandabat Deus
quaſdam particulas dari ſacerdotibus de ſacrificio pa-
cifico, ſcilicet armum dextrum, & pectuſculum: patet
infra 7. cap. Si tamen adeps ſignificaret omnem pin-
guedinem, oportebat ẽt partes illas particulatim ſub-
diuidi, vt tolleret̃ inde omnis pinguedo, quo facto nõ
cederent in ius ſacerdotũ armus dexter, & pectuſcu-
lum: alia aũt pinguedo erat, quæ non erat ipſarum car
nium, ſed adhærebat carnibus, & ſine aliqua ſectione
carnium ſeparari poterat. Sic apparet in pinguedine,
quæ eſt intra viſcera animaliũ, & iſtę pinguedines vo-
cantur adipes, & de his agitur hic. Sciendum tñ, adipẽ
Adeps dupliciter accipitur. dupliciter ſumi: vno mõ g̃naliter pro omni pingue-
dine exiſtente intra viſcera animalis, & adhærenti car
nibus eius: ſecundo modo ſpecialiter ſumitur pro pin
guedine illa, quæ operit lumbos, intra quam renuncu
li latent. Hic aũt non poteſt ſumi g̃naliter adeps, quia
tũc cũ expreſſum foret adipem, debere cremari corã
dño nõ debebat ſubiungi de adipe operiẽte vitalia, &
operiẽte ventrẽ: hic tñ exprimũtur iſta. Dicendũ igit̃
accipi hic adipem pro pinguedine ſola operiẽte lum-
bos cum renunculis, q̃m aliæ interiores pinguedines
particulatim exprimuntur. *Et caudam totam cum reni-
bus.* Offerebantur dño quędam partes carnium in ho
ſtia pacifica præter adipes, & hoc nõ erat in omnibus
ſacrificijs pacificis, q̃m in immolatione bouis pacifi-
ci, & capræ non tollebantur carnes, ſed ſolum adipes,
vt patet in hoc cap. & ponuntur duæ partes carnium,
quę comburebantur coram dño, cum offerretur ſa-
crificium pacificum. De oue autẽ, & ariete, aut agno
anniculo offerebantur tota cauda, & lumbi: ſunt.n.
iſta duo membra cõiuncta, q̃m vbi cauda deſinit lum
bi incipiunt; extrahebantur iſtę partes ſimul de ani-
mali, & cremabantur, & ponebantur iſtę duæ, q̃m iſtę
meliores ac ſapidiores in toto arietis corpore viden-
tur. Vocat autem hic renes ipſos lumbos, ſupra tamẽ,
cum agebatur de boue pacifico, vocauit renes ipſos
renunculos, ſed eſt abuſio dictionis contra commu-
nem Latinorum loquendi modum. *Et pinguedinem,*
Venter quid ſit. *quæ operit uentrem.* Intra cutem cuiuſlibet pecoris eſt
quædam magna pellis continens inteſtina omnia, &
illa vocatur venter: huic autem pelli adhærent quæ-
dam partes pinguedinis operientis eum, cum pecus
aliquatenus pingue eſt: Hanc aũt pinguedinem Deus
tolli iubet, vt crematur ſuper altare. Nec tamẽ de hac
ſolum intelligendum eſt, ſed etiam de ea, quæ inter
circunfuſos ſibi omaſos latet, q̃m hęc etiam aufereba
tur, vt crematetur. *Atque vniuerſa vitalia.* Non refert̃
hoc ad verbum ſuperius, ſ. offerent, quia tũc eſſet ſen-
ſus, ꝙ vitalia animalis offerri deberent, ſ. cor, & pręcor
dia, quæ ſunt membra ſibi vnita, & oĩa, quæ a medicis
vitalia mẽmbra dicuntur, falſum tñ eſt, q̃m ſoli adipes
cremabantur; membra aũt vitalia ad adipes non per-
tinent, ideo referenda eſt iſta particula. ſ. vniuerſa vita-
lia ad illud mẽbrum immediatum. ſ. operit, & eſt ſen-
ſus, ꝙ ſicut offerebatur pinguedo, quæ operiebat ven-
trem: ita offerenda erat pinguedo, quæ operiebat vni-
uerſa vitalia: eſt.n. quædam pinguedo tenuis ſuperfu-
ſa cordi, & alijs membris vitalibus diuidẽs ab hepate,
& alijs membris: hanc aũt offerendam dicit, & non ſo
lum hanc, ſed ẽt pinguedinem, quæ inter præcordia
eſt, quamuis hic non exprimatur, q̃m ſupra, cum age-
ret de boue pacifico, hoc expreſſum eſt, cum dicebat̃.
Et offerent de hoſtia pacificorum in oblationem dño
adipem, qui operit vitalia, & quidquid pinguedinis
intrinſecus eſt. Sic aũt intelligendum eſt hic, quamuis

F non exprimatur, q̃m ſacra ſcriptura in quibuſdã bre-
uitati ſtudens non curat facere frequentes repetitio-
nes, cum aliquid ex ſupra poſitis intelligi queat.
Et vtrunque renunculum. Præter hoc iubet renũculos of-
ferri, q̃m iſti intra adipẽ continentur, & magis ad pin-
guedinem q̃ ad carnes pertinere videntur. *Cum adipe,
qui eſt iuxta uitalia.* i. oportebat ẽt aſſumi adipes exiſten
tes circa vitalia. Et põt hic intelligi dupliciter de pin-
guedine, quę eſt iuxta vitalia, q̃m vno modo põt intel
ligi, ꝙ ſit eiuſdem ſententiæ repetitio, cum ſupra di-
ctum fuerit offerendum adipem, qui vitalia tegit, hic
autem iterum dicitur, ſimilis modus erat ſupra, cũ di-
cebatur de boue pacifico, q̃m dictum fuit offerendos
eſſe duos renes: iterum aũt ſubdidit, offerẽdum eſt re-
G ticulum iecoris cum renunculis, & pro eodem ibi re-
nes & renunculi ſumebantur. Alio modo intelligi po
teſt, ꝙ non vocentur hic vitalia ea membra, quæ ſupra
vitalia vocabãtur, ſed g̃naliter omnia inteſtina vitalia
vocentur, q̃m ipſa ad vitam multũ conferunt, & tunc
erit ſenſus adolendam eſſe pinguedinem, quę eſt iux-
ta vitalia. i. omnem pinguedinem, quæ coniuncta eſt
omaſis. Vtrunq; aũt horum ſatis teneri põt, q̃m vtrũ-
que eſſe verum neceſſarium eſt: quid tñ illorum lite-
ra velit non plene patet, ſed forte dici poterit conue-
nientius accipi in ſecundo modo, q̃ in primo: q̃m cũ
ſupra dixit de pinguedine vitalium, expreſſit de pin-
guedine operiente vitalia. Hic aũt dicit de pinguedi-
ne, quæ eſt iuxta vitalia, & ſic non videtur eſſe eadem
pinguedo; q̃m aliqua pinguedo eſt, quæ iuxta vitalia
H eſt, tñ non operit, quodcũque tñ horum ponatur, ni-
hil differt. *Reticulumq; iecoris cum renunculis.* Hæc ẽt duo
in pacificorum hoſtia offerenda erant. Et accipit hic
reticulum iecoris pro quadam pinguedine circunfu-
ſa iecori, & extenſa ſuper illud cooperiẽs in modum
membranæ reticulatę. Vocat aũt hic iecur hepar, q̃m
iecur ſecundum cõem ſignificationem in ſolis volu-
cribus eſt: tollebatur aũt iſta pinguedo, & cremabat̃
ſuper altare: hepar tñ & vitalia non comburebantur.
Renunculi etiam, qui intra adipem latent, comburi
debent. Nec coincidunt hic renunculi, & renes, ſi-
cut coincidebãt ſupra in boue pacifico, q̃m hic vtrun-
que offertur, ſ. renes, qui lumbi ſunt, & renunculi, qui
in pinguedine latent. *Et adolebit eas ſacerdos.* Refertur
I hoc ad omnia ſupradicta, ſ. caudam, & renes cum om
nibus pinguedinibus, & renunculis: hæc enim ſacer-
dos offerebat, ſ. ille, qui miniſtrabat principaliter im-
molans ſacrificium; quoniam iſte ponebat ea ſuper
ignem altaris, & ibi diſponebat ea, vt comburerentur,
& ſic ipſe comburere ea dicebatur. *Super altare in pabu-
lum ignis.* Ideſt hæc omnia ponebantur ſuper altare in
pabulum ignis, ideſt in fomentum, vel nutritionem
ipſius. Hoc dicit, quoniam ignis iſte ita cibatur in ma
teria appoſita, ſicut animalia in cibis ſumptis: nam ſi-
cut animalia ſine cibo eſſe nequeunt, ita & ignis ſine
aliqua materia eſſe non poteſt, ſicut igitur ea, quæ ani
malibus dantur ne deficiant, cibi vocantur: ita & illa,
quæ apponuntur, vt ignis permaneat, eius fomenta,
K aut pabula dicuntur. Differt tamẽ, quoniam, licet ani-
malia ad permanendum cibo egeant, poſſunt tamen
aliquandiu ſine cibo manere, nec neceſſario mors in-
fligitur, cum alicui animali cibus ad aliquantum tem
pus abſtrahitur: in igne autem è contrario eſt: quo-
niam etiam in minimo tempore ſi dari queat, ſine ma
teria fomenti manere non poteſt.

Quare ignis ſemper alimento indigeat. *Quæſtio. V.*

CAVSA autem quare ignis ſemper indigeat
alimento non eſt conditio ipſius ignis conſe
quens naturã ignis, ſed eſt quędã proprietas
ignis

ignis extra propriam regionem permanentis: nam si naturalis conditio ignis foret, ut in materia esse deberet, in sphera ignis necessario poneretur materia, sed hoc falsum est, quoniam ibi ignis purus est, cum illa sphera sit locus corporum subtilissimorum, q̄m & leuitas aerea ad tantam subtilitatē non accedit, vt in sphera illa esse possit. Si tñ daretur aliqua materia in fomētum ignis in sphera ignea, necessarium foret, illam grossam materiā esse, q̄m in leuissimis materijs ignis non sustinetur, aut breuissimè permanet: in fomentis vero grossis diutius manet, sicut in lignis, q̄ sunt solidę & corporeę substātię, & tunc si talē materiam in sphera ignea poneremus, necessariū esset illā cadere ad locū ponderosorū, non potētē se in loco leuissimorum corporū cōseruare. Si aūt daretur, ꝙ materia illa, quam ignis in sphera sua haberet, esset leuis: non poterat tñ tantæ leuitatis esse, quanta substantia ignis, q̄m iam esset in specie ignis, & tunc data hac disparitate in leuitate ignis, & materiæ eius, sequeretur necessario, ꝙ materia ignis nō posset stare ī loco sphęræ, sed descēderet ad locū sibi cōnaturalē, tunc sequeretur, ꝙ descenderet ignis totus, qui est in sphera sua cum materia infra spheram igneā: nullo prorsus manente corpore in sphera illa, q̄d necessario vacuū induceret in vniuerso q̄d toti naturæ repugnat. Consequentia aūt patet: nam sicut cum nos hic ignē in materia habemus, si aliquis iaceat a turre alta deorsum aliqua ligna ardentia, necessariū est ignem deorsum ferri cōsequentē ligna tanquā materiā, quamuis hoc naturę ignis repugnet: ita igitur si ignis in sphera sua materiā hr̄et, necessariū esset, vt illa materia descendēte deorsum, ignis quoq; descenderet, q̄d incōueniens non mediocre esset. Item si ignis in sphera sua aliquā haberet materiā, aut illa leuis esset, & substātiæ delicatæ, aut solidæ, & compactæ naturæ. Si vero eam leuē, & tenuem asseramus necessariū erat eam breuiter cōsumi, sic patet in igne, qui est in stupa, & capillis, qui velocissime deficit ꝓpter esse materiā desiccatam, & tunc data tali materia pro fomēto ignis in sphera sua illa breuiter defecisset, & iam ignis sine materia maneret. Si aūt eam materiam solidam, & cōpactam asseramus, poterat quidem aliquādiu manere, sed tanto tp̄e non mansisset, q̄m quæcunq; materia apponatur isti igni nostro non poterit permanere per multum tp̄s: ergo ēt quātuncunq; grossa & cōpacta materia foret, quæ pabulum ignis esset in sphæra sua, necessariū esset eam iam defecisse, & illum ignē sine materia manere. Item sequebatur aliud inconueniens, q̄m si daretur aliqua materia solida, aut qualiscunq; illa esset, in qua oēs partes illius ignis in sphera sua fomentarētur, necessarium esset cōburi illam materiam, & resolui vsq; ad cineres. Aliquam aūt aliam resolutionē vlteriorem esse naturaliter impossibile est, q̄m cinis cōburi non pōt, sicut in igne nostro videmus, qui licet ligna comburat, cinerē tñ comburere nullatenus valet. Foret igitur sic in igne illo manente in sphæra sua, ꝙ materiam suam vsq; ad cineres resolueret; vlterius autem resolutionē facere non possent, & tunc illi cineres necessariò caderent non subtiliati a calore igneo incluso in eis, & sic magna moles cinerū quotidie, & cōtinue a sphera ignis super terrā deflueret, ita vt oīa aut occuparet, aut desiccaret, sed hoc nullatenus videtur, ergo non pōt poni aliqua materia, in qua ignis ille sphericus fomentetur. Prædicta aūt patēt, q̄m si ignis ille cineres per resolutionē materiæ causaret, cum in tanta quātitate per totam spheram suam diffusus sit, necessarium esset, vt in valde magna quantitate continue cineres fluerent, qui oīa occuparent elemēta: &, quod deterius est, ille ignis oēm fertilitatem terræ auferret, q̄m ille natura valde calidus & siccus est, cum

Esse in materia non est ꝓprietas ignis.

An elemētum ignis in sphæra sua habet materiam.

2. Ratio.

A ergo caderet super terram, cuius fertilitas fundatur in humido, & calido, necessarium esset eam penitus deficere. Patet hoc Deute. 29. vbi cum Deus cōminaret̄ Iudæis se ablaturum eis oēm terrę fertilitatē propter peccata sua, dixit mittendos cineres, & fluere puluerē de cęlo vsquequo cōtererentur, cū ait: Det dn̄s hymbrem terræ tuæ puluerem, & de cęlo descendat super te cinis, donec cōteraris. Item sequeretur aliud peius inconueniens. s. ꝙ ille cinis propter suam siccitatem, & caliditatē, cum caderet super spheram aereā, totū aerem inficeret, & oēs attrahentes illum aerem intra præcordia inficerentur, ac consumerentur peste; q̄m pestis in hoībus ex aeris sequitur infectione, hoc tñ non est verum. Item sequeretur aliud inconueniens, q̄m si cinis ille de ignea sphæra fluens caderet sup̄ terram, necessarium esset, vt caderet super hoīes & pecora, & propter caliditatem illius oporteret, vt causarentur in cute oīum animalium vesicę turgentes, quę postea contracta cum cute rumperentur, carne rubea & deformata prorsus, ac corrupta apparēte, quod tñ nō fit: non ergo cadunt cineres de sphera ignea. Prædicta probantur, q̄m sic factum est in quadam plaga Aegypti: Moyses nāque iussu Dei sumpsit cineres de camino ignis, & sparsit coram Pharaone, & factus fuit puluis super hoīes, & iumenta in toto Aegypto, ex quo vesicę & vlcera turgētia causata sunt, vt apparet Exodi 9. Ad hoc tñ respondebit quispiam dicens non valere consequētiam, q̄m illa plaga supernaturaliter data est, si aūt cineres caderēt de sphera ignis naturaliter fluerent, ideo non sequitur idem nocumentū ex vtrisque causari. Huic rn̄dēdum est non posse stare, q̄m licet miraculosum fuerit aliquid in ista plaga, non tñ tota ipsa penitus miraculosa fuit, fuit nāq; miraculum, ꝙ Moyse spargente manus suas plenas cineris coram Pharaone tota terra Aegypti cinere repleretur. Quòd tñ cinis ille postea cadens super animalia causaret in illis præ calore suo turgentes vesicas, nullatenus miraculosum, sed prorsus naturale erat, sicut si Deus mitteret ignem de cęlo super hoīes ad cremandum eos, ꝙ ille ignis mitteretur de cęlo miraculosum esset, ꝙ tñ ille ignis missus combureret, supernaturale non esset, sed prorsus a natura: nam sicut nullum miraculū assignamus, ꝙ iste noster ignis cōburat, ita nec aliq̄d miraculum est cineres calidos super cutem aīalium cadentes vesicas causare turgentes. Fuit ergo plaga illa cinerum quantū ad aliquid naturalis, sic quippe in alijs plagis erat: nam ꝙ Deus mitteret grandines & lapides grandes super Aegyptum miraculum erat, ꝙ illi cadentes terræ nascentia destruerēt, & animalia vulnerarent, naturale erat: idem patet de plaga palpabiliū tenebrarum, & de cæteris. Dicendū ergo, ꝙ si cinis de sphęra ignea super terram caderet, euitari nequibat quin in animalibus turgentes vesicę causarētur. Item non poterat poni ignis in materia in sua sphera, q̄m cum ignis, qui in materia fouetur ad appositionē materiæ crescit, ad subtractionem decrescit, necessariū esset, vt cum ille ignis sphericus semper in materiam suam ageret, illa diminueretur, diminuta aūt illa ignē sphericum in minori quantitate continuè esse oporteret, & sic sequeret̄ vacuitas aliqua in sphera ignea, cum iam ignis non posset totam occupare spheram, quod inconueniens est. Item cum ignis, qui in materia fouetur, materia subtracta, aut penitus resoluta deficiat, & ille ignis a tanto tempore in materiam agat, necessarium est, vt iam eam penitus consumpsisset, & ipse totaliter cum ea defecisset, nec esset aliq̄s ignis in sphera illa, quod magnum inconueniens est. Hæ autem illationes necessariæ sunt, nisi fortassis dicas, ꝙ Deus ponit ibi aliquos Angelos, qui semper, & vniformiter illi igni ministrarent, vt non deficeret, aut au-

geretur status illius ignis. Hoc aūt ridiculum esset apponere angelos sic facientes: potissimum, quia naturales non concederent aliquā talem ministrationem angelorum: ipsi tñ ponunt statum illius ignis perpetuum, Ita inconueniens esset ponere aliquā talem ministrationem ad conseruationē ignis, esse necessariā: qm̄ tunc defectus esset in creatione. s. ꝙ aliqua res talis conditionis naturalis creata foret, vt in seipsa manere non posset, sed continuo alterius rei adiumento indigeret. Ideo necessario dicendū est, ignem in sphera sua nullam hr̄e materiā, sed prorsus in natura sua sic manet. Non est igitur ex conditione naturali ignis, ꝙ materiam exigat fouentem, cum sphericus ille ignis materiam nullam habeat, sed ignis iste inferior materiā exigit. Causa aūt, quare ignis iste inferior sine materia esse non pōt, est; qm̄ ipse de ista materia inferiori genitus est, ideo sicut esse a materia recipit, ita & sine fomento eius conseruari non pōt: qm̄ hoc naturale est, vt res ex eisdem generentur & conseruentur: ille aūt cœlestis & sphericus ignis ex materia ista inferiori non gignitur, ideo sine ea naturaliter subsistere pōt, nec diuturnius, aut perfectius manebit ignis ille sphericus, si materiam habeat q̄ si nullam prorsus. Si tñ ille ignis sphericus in istis inferioribus aliquo mō poneretur, non haberet tantum vigorem, ad permanendum, quantū in sua sphera habet: qm̄ locus connaturalis facit ad conseruationē rei, sicut facit ad gñationem. Sed nec ex hoc sequeretur, ꝙ hic existens coexigeret aliquā materiā ad permanentiam suam, sicut ignis, qui ex terrestri materia concussione genitus est; sed tñ non semper maneret hic, sed manet in sphera sua; qm̄ per actionem cōtrariarum qualitatū terræ & aquæ & aeris deficere necesse est. Si tñ posset quouis modo ille ignis celestis in istis inferioribus poni in aliquo loco, vbi nulla esset contraria ei qualitas, permaneret in æternum, nec esset in hoc aliquod miraculū. Ignis aūt, qui ex materia ista terrestri concussione elicitus est dato, ꝙ in aliquo loco poneretur, vbi nulla esset ei repugnans qualitas, tñ si fomentum subtraheretur manere impossibile esset naturaliter, sicut naturaliter animalia sine cibo manere diu nequeunt. Eodē modo si ignis iste, qui apud nos ex terrestri materia gignitur, in sphera ignis celestis poneretur, quæ proprius locus & connaturalis igni est, non posset permanere, si materia ei subtrahatur, sed ita ibi periret, sicut hic deficit. Nec ēt existimandū est, ꝙ cum iste ignis sursum naturaliter feratur, ideo sursum ferri, quasi in sphera ignis manere desideret, in qua conseruari possit, sed leuitas sua naturalis eum sursum effert: qm̄ loca corporum subtilium hic non sunt. Sed adhuc intelligendum est, ꝙ istius ignis nostri non est locus proprius sphera ignis cœlestis existente igne isto in ea cōditione, in qua existit: qm̄ iste ignis nō est purus ignis, sed est fumosus attrahens partes subtilissimas, q̄ sunt in materia combustibili, & non est multum substantiæ raræ, sed hēt quandam densitatem ex conditione partium fumosarum, quæ, cum sint de natura terrea, impossibile est, vt habeant suū gradum leuitatis: sphera tñ ignis celestis est locus corporum leuissimorum in vltimo gradu, ergo non posset iste ignis noster sub ista conditione, sub qua nunc est, manere in sphera ignis cœlestis, sed exigeret aliquem locū minoris leuitatis, quemadmodū est aliqua pars sphæræ aereæ, & in illa permanere. Si aūt vellet aliquis eum eleuare vltra ad mediam regionem sphæræ igneæ, faceret ꝯ conditionem leuitatis corporis istius. Patet igitur ex superioribus, qūo ignis non potest stare hic sine materia, qm̄ ex materia gignitur, & qūo ignis in sphera sua ꝑmanet sine materia, quia nō est excussus ex aliqua materia: quidquid igitur huic igni inferiori apponitur, in

Ignis in sphera sua nullam habet materiam.

Ignis sphericus hic positus nō haberet tātum uigorem.

Sphera ignis non est locus ignis nostri.

F quo ꝑmaneat, cibus eius vocatur, vel pabulū, & quia adeps cremabatur super altare, erat pabulum ignis altaris. Quod aūt dictum est de igne in sphera, ꝙ materiam non habeat, verū est indubitanter, sed intelligit de materia extranea, quæ est pabulū, & non de materia vitę intrinseca, quæ est pars: nam oīs ignis hēt materiā, cum sit corpus ꝯpositum: ignis hic hēt materiā intrinsecam, & extrinsecā, quæ est fomentū. Causa autē vera, quare ignis in sphera sua materiā extrinsecam non hēat, est; quia est in loco naturali: nam res nō indiget ad manendū, nisi his, quę sunt partes naturę suę sicut aqua & terra per materiā & formā, quæ sunt partes naturæ suæ manent, & aliquo extrinseco nō indigent, & ideo videtur, ꝙ ignis, si alicubi manere pōt in
G principijs naturæ suę, hoc erit in proprio loco, qui est sphera sua: ignis aūt apud nos nō pōt manere sine mā: nō quasi indigeat ea ad manendū, si aliq̄diu maneret, sed quia ignis apud nos nunq̄ manet per quantuncunque breue tp̄s, sed solū est in gñari, & hoc est in instanti, sed quia cōtinua fit gñatio, videtur manere aliquādiu ignis: nulla tñ pars ignis data est, quæ possit durare per quantuncunq; breue tp̄s, & quia non fit gñatio, nisi ex alio, est necesse semper appositio pabuli, sed non est pabulū ad permanentiā ignis geniti, sed ad continuam gñationē ignis nondū geniti: ignis aūt iste nullo modo pōt poni in sphera ignis, quia non est nisi in gigni, & mox genitus deficit, nec hēt tp̄s durationis, & tñ si ibi posset poni iste ignis genitus, sine materia, maneret, quasi esset in loco naturali. Nam ille ignis, q
H est hic corrumpit, & gignitur ex materia, & hoc fit ēt in contiguo ad spherā aeris, quia ibi elementa agunt, & patiuntur, & fit gñatio & corruptio, aliàs essent impassibilia, & incorruptibilia ſm partes, qđ negant oēs philosophi, ideo ille ignis gñabilis & incorruptibilis est, & corrumpitur, & gignitur, & tñ q̄diu manet non indiget materia aliena, & si apponeret nō noceret, & qñ ex aere gignitur ignis in sphera sua in cōfinio non est aer materia extrinseca, vel pabulū ignis, sed materia intrinseca, quia desinit esse aer, & materia eius incipit esse sub forma ignis, cū sit vera gñatio naturalis, sicut in alijs rebus: ille tñ ignis sphęrę si ponetur hic nō posset manere, nec cum materia, nec sine materia, qa non est suus locus naturalis, licèt aliqui ꝯrium putauerint, sicut nec iste noster ignis manet hic in materia,
I quia non est verū, ꝙ aliqua pars ignis signata maneat hic per duo instantia quantuncunq; cōiuncta, quia si posset per duo instantia, vel paruū tp̄s manere, posset per magnum. Vnde materia non facit hic ad permanendū ignem, sed ad cōtinuā gñationem ignis, & ita dum manet hic ignis per hoc, ꝙ diu cōtinuatur cōtinuatio eius, ideo qui putat aliq̄ partē signatā ignis manere, q̄diu manet materia, in qua est, errat: si.n. posset aliquandiu manere ignis semel genitus in materia, q̄ est pabulum, posset ēt sine illa aliquādiu manere, & tñ nec in materia manet, vt dictū est. Qđ vero dictum est de motu istius ignis ad spheram ignis, verū est, ꝙ non est ille locus naturalis, quia hic nō est ignis purus, sed
K potius est materia ignita, q̄ alleuiatur ꝑ calorē ignis, & illa materia nō est pars ignis, ideo est minoris raritatis, ideo si ſm tale esset, cōpeteret, ꝙ locus ille esset infra spherā ignis. De hac materia plenius dicet Matth. 25. c. vbi agetur de inferni igne. scriptura tñ sacra sequtur modū vulgarē loquendi, dicens ligna esse pabulū ignis: nō per hoc, ꝙ ignis genitus in eis cōseruet, sicut in pabulo, sed ꝙ ex eis gignat. Putant tñ vulgares ignē verè manere, ideo exteriora vocant pabulū potius q̄ materiam gñationis. *In pabulum ignis.* Hic intelligendū est, ꝙ adipes quando ponebantur super altare erāt pabulum ignis, quia ignis fouebatur in eis, non tamen erant in pabulum ignis, idest ad pabulum ignis, scilicet

Limitati conclusi nis, quo ignis in sphera si non hab materia Materia i gnis intri seca & e trinseca.

Ignis no lier man solum p unicum stans.

Hic nō h bemus i gnem p rum.

Ligna n sunt pa lum ign

licet,ꝙ ad hoc ponerentur, vt eſſent pabulum ignis, quoniam ligna ſolum ponebantur ad pabulum ignis, vt patet infra 6.cap.cũ dicitur: Ignis aũt in altari ſemper ardebit,quem nutriet ſacerdos ſubijciens mane ligna per ſingulos dies. *In oblationibus domino.* Ideſt qñcũq; fieret aliqua oblatio dño sẽper poni debẽt adipes ſuper altare,ſi aũt eſſet aliquod ſacrificium, qđ nõ eſſet ſacrificium Dei, non ponebantur ibi adipes, ſicut patet de vitula rufa,cuius adeps non comburebat̃ in altari,ſed tota ĩpa cremabat̃ extra caſtra,vt patet Nu.19.

Infra eo.

Si capra fuerit eius oblatio, & obtulerit eam domino, ponet manum ſuam ſuper caput eius: immolabitq́ue eá in introitu tabernaculi teſtimonij. Et fundent filij Aaron ſanguinem eius per altaris circuitum. Tollentq́; ex ea in paſtum ignis Dominici adipem,qui operit ventrem,& qui tegit vniuerſa vitalia: duos renunculos cum reticulo, quod eſt ſuper eos iuxta ilia, & aruinam iecoris cum renunculis: adolebitque ea ſuper altare ſacerdos in alimoniam ignis, & ſuauiſſimi odoris. Omnis adeps domini erit iure perpetuo in generationibus,& cunctis habitaculis veſtris, nec ſanguinem, nec adipem omnino comedetis.

Infra 4.

Ritus faciendi ſacrificium pacificum de capris.

Si capra fuerit eius oblatio. Hic ponitur tertia ſpecies pacificorum ſacrificiorum, & fiebat ex capris tã ex maſculis q̃ ex fœminis, paruæ ætatis quam magnæ ætatis,ſicut ſupra dicebatur de oue,& boue,ꝙ non fiebat dĩa in illis quãtum ad ſexum & ętatem in hoſtijs pacificis, ſicut in holocauſtis: cauſa aũt ſupra poſita fuit. (*Et obtulerit eam domino.*) ſ.capram cuiuſcunque ſexus, & ætatis dicebatur eam offerre domino, quia pręſentabat eam ſacerdotibus,lvt offerrẽt immolantes,& cremantes coram dño,qm̃ immolatio, quę fiebat ſacerdotibus ꝓpter Deum fiebat. *Ponet manum ſuam ſuper caput eius.* In oĩbus ſacrificijs hoc gñale erat, cauſę aũt huius ſupra aſſignatæ ſunt in boue, & oue. *Immolabitque eam in introitu tabernaculi.* i. iugulabit eam apud oſtium tabernaculi. ſ. in latere aquilonari altaris,quod latus erat apud oſtium tabernaculi. *Fundent filij Aaron ſanguinem eius.* ſ.ꝙ ſanguis illius animalis fundebatur in iugulatione ſuper crateras quaſdam, & ibi ſacerdotes minores ſubminiſtrantes illi ſacerdoti, qui miniſtrabat principaliter,ſumebãt ſanguinem, & ipſi fundebant eum ſuper altare eo modo, quo ſupra dicebatur. *Per altaris circuitum.* i.per parietes altaris ſuper ipſum altare, qm̃ cum fundebatur ſanguis per parietes altaris, non fundebatur in parte inferiori altaris, ſed ſupra,qm̃ parietes altaris erant altiores quàm ipſa arula altaris,qm̃ planicies quædam intra cõcauitatem altaris,vſque ad quam altare repletum erat terra,& ſanguis iſte fundebatur ſuper extremitates altitudinis tabularum altaris,ideo ſupra primo capitulo,cum diceretur de iſta effuſione ſanguinis, dixit debere ſanguinem decurrere ſuper crepidinem altaris: crepido tñ ſummitas rei eſt à qua ad vtramque partem eſt caſus. *Tollentque ex ea in paſtum.* Hic loquitur de illis,quæ cremari deberent ſuper altare de capra immolata in hoſtias pacificas,& dicitur tollent ex ea.i.ex capra immolata. *In paſtum ignis Dominici.* i.ex capra immolata debebat tolli id,quod ſequitur, & hoc erat in paſtũ ignis Dominici,i,ad hoc, ꝙ ignis ille, qui erat in altari, qui vocabatur Dominicus, fomentaretur, ſic dicebatur

A ſupra ꝙ ponerentur adipes in pabulum ignis, & verũ eſt,ꝙ iſta erant in paſtum, quia qñ iſta ponebantur in altari, ignis paſcebatur in eis, quia conſeruabatur in eis,ſicut in materia ſua.

Quare ignis altaris vocetur ignis Dominicus. Quæſt. VI.

VOCATVR autem ignis, Dominicus propter duo: primo quia erat pro ſolo Deo.i. ſolum ſeruiebat ad cultum Dei, quoniam in illo igne in altari nihil ponebatur, niſi quod Deo conſecratum erat,vt adoleretur in honorem eius; res aũt prophanę, nunquam ibi comburebantur,& ſicut aliquę veſtes vocabantur diuinæ, quia ad ſolius Dei cultũ erant, ita iſte ignis vocabatur diuinus,qa ad ſolũ cultũ Dei proficiebat. Alio mõ põt di-

B ci iſtum ignem eſſe Dñicum,quia a Deo datus eſt: nã qñ primo poſita ſunt holocauſta ſuper altare, nullo ibi exiſtente igne,Deus miſit ignem de cœlo,qui cõbuſſit omnia illa oblata: manſit autem ille ignis in altari toto tempore quo Iudęi permanſerunt in cęremonijs ſuis,ſcilicet a tempore,quo in monte Sinai combuſtum eſt primum ſacrificium in eo vſq; poſt mortem Chriſti,& iſte ignis manebat in altari cum lignis. Et dicunt aliqui, ꝙ dato ꝙ ligna ſepararentur, manebat ille ignis in altari, & quando mouẽda erant caſtra per deſertum excutiebatur totus cinis, & tota terra de altari,manente igne ſolitario, qui inuoluebatur in pannis purpureis intra altare. Cum iterum caſtra locarentur & tabernaculum, ponebantur ligna in alta-

Opin. Iudæorum, qño manſit iſte ignis inextinctus uſque ad mortem Chriſti.

C ri,& rurſus ardebat ille ignis in eis, cum autem acceſſerunt Iſraelitę ad terrã promiſſionis manſit iſte ignis in loco,vbi manebat ſanctuarium. Et erat talis conditionis,ꝙ quanquam omnis flamma tranſiret ſuper illum,non extingueretur. Hoc modo manſit iſte ignis vſque ad captiuitatem Babylonicam in altari in templo Salomonis. Cum autem Iudæi tranſmigrare debuerunt in Babylonem,acceperunt iſtum ignem, qui erat in altari,& poſuerunt in puteo,manſitque ibi. 70. annis dum Iſraelitæ fuerunt in terram Babylonis, cũ autem reuerſi ſunt in Iudæam venerunt ad puteum illum ad inquirẽdum ignem,& nõ inuenerunt ignẽ, ſed aquam craſſam, quam iuſſit Nehemias princeps educi, & poſita eſt ſuper ſacrificia, & inde exurrexit

D magnus ignis comburens ſacrificia, & ligna ſuppoſita ſacrificijs.de hoc habetur ſecundo Macha. 2. cap. deinde autem non fuit facta aliqua mutatio Iudęorũ de terra ſua, manſitque ignis iſte in altari vſquequo manſerunt cæremoniæ Iudęorum poſt mortẽ Chriſti, donec Ieroſolyma deſtructa eſt. De hoc autem aliquid conuincitur.infra 6.cap.cum dicitur: Ignis ex eodem altari erit,ideſt ille ignis, quo ſacrificia cremabantur, non erat genitus in lignis, vel ex lapidibus excuſſus, ſed ex eodem altari erat, ſcilicet a Deo datus: iuſte igitur iſte ignis Dominicus vocabatur. Hoc quod dictum eſt de igne,quòd manebat ſine materia, & portabatur in altari inuolutus pannis purpureis creditum fuit a Iudæis, & habet aliqualem colo-

E rem ex eo quod dicitur de Nehemię temporibus, & poſſet aliqualiter credi, ſed non eſt neceſſe ſic teneri, immo rationabilius videtur, quòd ignis a principio ſupernaturaliter venit ſuper altare in die prima miniſtrationis Aaron, & filiorum eius infra nono cap. & manſit ibi fomentatus in lignis, cum autem receſſerunt de monte Sinai nõ legitur feciſſe cęremonias ſacrificiorum in toto deſerto per quadraginta annos, quouſque poſt mortem Moyſi tranſito Iordane locatum fuit alicubi ſanctuarium & incęperunt exerceri cæremoniæ: hoc autem tẽpore medio portabat̃ altare holocauſtorũ vacuum,& nullus ignis erat in eo nec ligna, cum aũt redierũt ad cęremonias ſacrificio-

rum in terram Chanaam, cœpit esse in altare ignis, siue iste rursus missus sit super ligna posita, siue excussus fuerit de lapidibus, aut aliunde sumptus, & tunc mansit ibi, vsque ad transitum in Babylonē per noctē & diem nunquā extinctus, Sed ꝙ ēt si flumina transirent super illum ignē non extinguerēt illū consequēs est ad id, qđ illi asserunt, s. ꝙ portabat̄ in deserto inuolutus in pānis, vtrunq; aūt videtur superius negatū. Primū quidē miracula duo ꝓsupponebat, vnū est, ꝙ apud nos maneat ignis, qui tñ non manet, sed est in cōtinua gñatione, qđ sine materia aliena nō fit: Si aūt ignis, sine extrinseca materia detur, non cōsistit in gñari, sed in permanere, qđ supra negatū est. Aliud est miraculū ꝙ ignis manens inuolutus in vestibus purpureis nō lęderet eas: Ista aūt non sunt satis credenda. Nam cum sint altissima miracula, si tale quid fuisset, narrasset illud scriptura in laudē Dei, & honorē diuini sacrificij, tñ non dixit aliquid de hoc, cum tñ quædam minora expresserit, sicut de tribus pueris, quorū vestes in fornace ignis exustę non sunt. Dan, 3. c. Maximè si tanto tpe ista res durasset. Scđm qđ dicunt ēt est miraculū, qđ ignis non extinguat̄ ab aquis, sed viuat inter illas, & hoc accipiunt ex eo, ꝙ mansit iste ignis abscōditus in puteo. Videtur aūt dicendū, ꝙ iste ignis erat ignis extinguibilis, sicut vr̄, quia erat in ꝯtinua gñatione ex materia, & si cessarēt ligna apponi, extingueret̄ ignis, & hoc apparet, quia Deus iubebat apponi continue ligna in altari ad nutriēdum istum ignem per singulos dies. inf. 6. c. & tñ si per se manere posset inuolutus in vestibus purpureis, non apponerent̄ ei ligna, & esset maior laus Dei. Non ergo poterat manere, sed extinguebatur nō appositis lignis. Quod. n. probāt de igne inuento in puteo nihil facit, quia ibi non probat̄, sicut isti volunt, ꝙ ignis ille non extingueret̄ in aquis, quia licet in puteo positus est, non hēbat ille puteus aquā, sed erat altus, & siccus, vt patet 2. Macha. 1. c. Secundo quia ignis non māsit ibi toto illo tpe, sed extinctus est consumpta materia, & post multum tp̄s cum sacerdotes illum quærerent, nō inuenerunt ignē, sed aquam crassam, & ita ignis defecerat, sicut quilibet alius, sed ex illa aqua orātibus sacerdotibus suscitatus est ignis, & illud fuit miraculum, sed ita potuisset suscitari de aqua, quæ non fuisset de illo puteo. *Adipem qui operit vētrem.* ista sunt, quæ sumebantur de capra oblata in victimas pacificas, s. adeps, qui operit vētrem. Erat aūt iste adeps quædā pinguedo super ipsam pellem ventris, q̄ semper ibi est, qñ animal pingue est. Hanc aūt primo oportebat tolli ab ipsa pelle, vt cremaretur super altare. *Et qui tegit uniuersa uitalia.* Ponitur hic alia pars pinguedinis, quæ sumebatur ad cremandū super altare. Erat aūt pinguedo operiens oīa vitalia. s. oīa membra, quę sunt apud ipsum cor, qñ super ipsa & super cor est quędā pinguedo cooperiens: hanc aūt iubet tolli, & non solum eam, quæ erat super vitalia circundans ea, sed etiā illa, quæ erat inter ipsa vitalia. *Duos renunculos.* Iubet ēt poni super altare renunculos caprarum, qñ isti magis pertinent ad pinguedinem q̄ ad carnes. *Cum reticulo, quod est super eos iuxta ilia.* Iubet ēt cremari reticulum. i. pinguedinem quandam, quæ in modum retis super renunculos est, & ista nō est proprie reticulum, sicut illa, quę circundat epar, qñ est magna pinguedo densata in cumulum, & est iuxta ilia, idest expansa est, & adhęrens super partes lumborum & iliū. *Et aruinam iecoris.* Dr̄ aruina gñaliter pinguedo, & vocatur aruina iecoris ea, quæ aliàs vocatur reticulum, qñ est pinguedo superfusa epati in modum retis illud circundans: hic tñ nomine gñali eam aruinā uocauit. *Cum renunculis.* i. ēt renunculos: hic fit repetitio manifesta superiorum, qñ sup. dixit duos renunculos debere offerri, hic iterum subdit de eisdē renunculis offe-

Vltima resolutio au&oris.

F rendis. *Adolebitq; ea super altare sacerdos.* i. oīa prædicta deberet sacerdos sumere, & offerre sup altare ad cremandum, nec dicitur hic, ꝙ filij Aaron adolerent ista, sicut dicebatur sup. ꝙ filij Aaron offerrent sanguinē ꝑ circuitum altaris, qñ ministratio sanguinis oībus sacerdotibus data erat & principaliter eis, qui ministrabant tanq̄ minores sacerdotes subministrantes principali sacerdoti, adolere aūt super altare ea, q̄ dicta sunt erat ministratio sacerdotis principaliter ministrantis, ideo cum de hac agitur, non dr̄, ꝙ filij Aaron adolebunt, qñ illi accipiuntur pro subministrantibus, sed ille qui principaliter ministrabat. *In alimoniam ignis.* i. ponebantur ista ad alēdum vel nutriendū ignem, qñ cū ista posita essent in igne, fouebat̄ in eis ignis. *Et suauissimi odoris.* i. ꝙ ponebantur isti adipes ad odorem Dei

G suauem in colendo eo modo, quo dictum est ad offerentium deuotionē referendo, qñ f̄m se non erat ille odor suauis, sed potius fętidus, aut grauis. *Omnis adeps domini erit iure perpetuo.* In ista parte ponit regulā de adipibus, quoniam sup. dicebatur in omnibus sacrificijs, ꝙ deberent adipes cremari in altari, & quia fortè non putaret aliquis esse hoc gñale, sed aliquos casus esse, in quibus nō teneret, ideo data fuit regula, ꝙ nunq̄ erat aliquod sacrificium, in quo non cremaret̄ adeps. & si fortè aliquis vellet comedere adipē, valde peccabat, & merebatur mortē, vt patet infra 7. c. hic aūt cum dicit: Oīs adeps erit dñi, non est intelligendū vniuersaliter, qñ soli illi adipes erant Dñi, qui Deo super altari cremabant̄, sed multi adipes erant, quos nō licebat ad

H altare offerre, nec cremare, ergo non erant oēs adipes Dei iure perpetuo. Patet hoc, quia aīalia ista, quæ erāt immunda ad esum, non poterant aliquo mō immolari in honorē Dei, nec adipes illorū ad Deum pertinerent. Item adhuc de aīalibus, quæ licebat comedere, quædā erant, quę non licebat offerri, qñ decē genera, vel modi aīalium erant, q̄ Iudęis licebat comedere, vt hr̄ Deute. 14. non tñ licebat oīa ista immolari, & cōsequnter nō licebat sumi adipē de eis, & poni in incēsum coram altari, qñ non erat magis mundus adeps, q̄ ipsę carnes aīalis. Cum ergo de carnibus non liceret offerri, nec ēt licebat de adipibus aliquid cremari. Item qa infra 7. c. dr̄ de adipibus cadauerū morticinorū, & aīalium captorū a bestijs, ꝙ deberet Iudæis succedere

I ad varios vsus, ergo non licebat de illis aliqd cremari coram dño, & sic necessarium est, ꝙ intelligat̄ de adipibus solū, qui pertinebant ad aīalia immolata dño. *Omnis adeps Domini erit iure perpetuo.* s. oīs adeps, qui pertinet ad aīalia, q̄ immolabant̄ Deo, erit dñi iure perpetuo. i. ꝙ semper pertinebit ad Deū. s. ꝙ nullū tp̄s erit, vel nullus casus, in quo adeps animalis immolati non offeratur, & cremetur coram dño. Hoc autē dicit ad dr̄iam carnium sacrificiorū, qñ non erat gñale in sacrificijs, ꝙ semper carnes darentur dño, sed aliqñ dabatur pars earum, & aliqñ omnes, & aliqñ nulla: de adipe autem non erat sic, qñ semper offerebatur coram domino. *Iure perpetuo in generationibus uestris.*

Lex uniuersalis de adipe cremando.

An sint adipes pertinētes ad Deum in omnibus adipibus.

K *Quomodo ista lex de cremandis adipibus dicitur durasse in æternum, & quomodo aliqua lex dicitur æterna. Quæst. VII.*

Ista æternitas iuris non significat simpliciter omne tempus, sed solum signat tempus illud, in quo cæremoniæ durarent sacrificiorum: non. n. erant duratura sacrificia in ęternum, quoniam adueniēte euangelica lege abolenda erant, nec ergo ritus iste de immolatione & adipibus cremandis poterat seruari in ęternū. Satis tñ potest dici ista lex æterna, aut saltē perpetua eo mō, quo aliqua lex perpetua dici pōt: nā leges sunt directiuę actuū, & negociorū humanorū. Si igit aliqua lex dет de aliquo gñe actuū humanorū, & per-

& permaneat tandiu q̃diu permanent illi actus humani, dr̃ ppetua: nam dato ꝙ illi actus aliquo tp̃e cessent, & tunc ex consequenti cesset lex, quæ est de illis actibus. Si tñ illi actus manerẽt in ęternum, maneret quoque lex eis coęterna facta, & isto mõ nihil magis differt ad esse legem æternã, ꝙ illa aliquo tp̃e cesset quã ꝙ nunq̃ cesset. Si aũt cesset solũ cessantibus illis actibus, quorũ ipsa lex est principiũ directiuũ, leges æternas esse, postq̃ datæ sunt, necessarium est nisi aboleantur. Aboletur aũt tũc aliqua lex, cum in eo gñe negocij, cuius ipsa regula erat, alia ponit ipsi repugnans, ad quod necessariũ est priorem fore abolitã. Si tñ nulla alia lex huic derogãs poneret, ẽt si modicũ tp̃s maneret, tñ æterna diceretur, qm̃ non ipsa deficeret, sed genus negocij de quo est. In hoc aũt applicantes sic dicere poterimus, ꝙ ista lex de cremandis adipibus sacrificiorum super altare mansit iure æterno, qm̃ ipsa non abolita est, cũ nulla ei derogans lex poneret, sed cum ipsa sacrificia, de quibus erat regula directiua abolita sunt. (Nõ.n.iã sacrificat in nouo testõ, sicut in veteri.) Impossibile est ex natura rei obseruari cęremonias sacrificiorũ in nouo testõ, sicut in veteri. Si tñ sacrificia mansissent in nouo testõ, quæ in veteri fieri solita erant; mansissent quoq; cęremoniæ & modi sacrificiorum, & sic leges de modis sacrificiorum essent perpetuæ, nunc aũt oĩa sacrificia vetera, de quibus ista lex, & similes datæ erant cessauerũt. Istas igitur leges cessare necesse erat. Quantũ ergo ad hoc dicendũ est, ꝙ in aduentu noui testĩ abolitę sunt leges iubentes fieri sacrificia, cum nouum testm̃ illa fieri inhibuerit, ideo illæ leges perpetuæ non erant. Legibus tñ de ritu sacrificiorum non directè repugnatum est, sed solum cessauerunt, quia earum materia abolita fuit, ideo leges hæ perpetuæ fuerunt. Ad hoc aũt, vt leges de ritibus sacrificiorum non essent perpetuæ oportebat, vt manentibus ipsis sacrificijs, tollerentur leges, alijs derogantibus introductis, vt puta manente sacrificio holocaustorum, & victimarum pacificarum, ac pro peccato dictum fuisset, vt nemo adipes illos super altare cremaret, sed cõuerterentur ad alios vsus, nulla tñ lex vnquam introducta est, dum sacrificia ipsa permanserũt, iure igitur æterno ista lex permansit. *In cunctis generationibus, & habitaculis vestris.* i. ista lex de adipibus cremandis durabit quãdiu durauerint gñationes vestrę. i. succedentes vobis, & erit in cunctis tabernaculis vestris. i. obseruabitur in oĩbus domibus vestris. s. ꝙ non esset aliqua domus priuilegiata, quæ posset offerre sacrificia, & non cremare adipes, sed vel eos comedere, vel ad aliquos vsus reseruare. In oĩbus quidem domibus lex ista seruabatur, ideo dicebatur manere lex ista iure perpetuo in tabernaculis oĩum Iudæorum. *Nec sanguinem, nec adipem omnino comedetis.* Hic ponitur pręceptum gñale de adipibus, & sanguine, qm̃. sup. ponebatur solum de adipe, & qm̃ ista sunt gñalia in oĩbus sacrificijs, vt semper debeant offerri, ideo iussit Deus de neutro eorum sanguine. s. & adipe comedi debere: iubet aũt hic Deus duo. s. nõ esse comedendũ sanguinẽ, nec adipẽ. Quantũ ad primã de comestione sãguinis, gñale erat ꝙ nullus de illo comederet, qm̃ si quisq̃ comederet, mori dẽbat, vt patet infr. 7. c. cũ dr̃ sanguinẽ quoque oĩs animalis nõ sumetis in cibum tam de auibus quam de pecoribus, omnis anima, quæ ederit sanguinẽ peribit de populis suis infra ẽt 7. cap. dicitur neminem debere comedere sanguinẽ. s. hõ quilibet de domo Israel & de aduenis si comederit sanguinẽ, obfirmabo faciem meam contra aĩam illius, & disperdã eã de populo suo, quia anima carnis in sanguine est. Erat autem obseruandum in sanguine, ꝙ cum aliqua animalia iugularentur, si illa immolabantur dño sanguis pertinebat ad effusiones, & aspersiones, quæ fieri

Generale præceptũ de adipibus & sanguine.

A deberent in atrio, & intra tabernaculum, vt patet sup. 1. c. & hic, & seq. nihilq; de sanguine illo, aut in cibos sumi poterat, aut conuerti ad alios vsus. Si aũt esset sanguis alicuius animalis, quod non immolaret dño, aut erat de aĩalibus, quæ licebat comedi, & offerri, vt de capra, boue, & oue, tunc debebat sanguis illorum effundi super terram, vt patet Deuter. 12. c. cum dicitur: Hoc solum caue ne sanguinẽ comedas, sed super terram fundes quasi aquam, vt sit tibi bene & filijs tuis post te, cum feceris quod placet in conspectu dñi. Si aũt animalia iugularentur, de quibus nõ licebat offerri, sed licitus erat esus carnium illorum, sicut aĩalia, q̃ venatu, & aucupio accipiebantur, sanguis eorũ effundendus erat, & cooperiendus terra, nihilq; de illo, aut comedendum aut in alios vsus reseruandũ. Sic dicit̃ B infra 17. c. homo quicunque de filijs Israel, siue venatione, siue aucupio ceperit feram, vel auem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinẽ, & operiet illũ terra.

Quare sanguis, & adeps non comedebantur in ueteri lege. Quæstio. VIII.

De causa aũt quare sanguis non comedebat̃ aliqui dubitant. Et dicendum est hanc esse bipartitam, qm̃ sanguis qui pertinebat ad sacrificia, habebat quandã causam specialem, sanguis aũt aliorum aĩalium non immolatorum alteram habebat. Causa.n. quare sanguis animalis immolati coram dño non deberet comedi, erat qm̃ sanC guis ille erat ad expiandum pro peccatis, sicut supra dictum est. Si aũt comederetur, non poterat fieri aliqua expiatio. Quòd aũt sanguis ad expiationẽ esset, habet̃ ad Hebrę. 9. c. cum dr̃. Omnia penè in sanguine ſm legem mundantur, & sine sanguinis effusione nõ fit remissio peccatorũ, idem patet infra 17. c. Quòd aũt ex ista causa iussisset Deus sanguinẽ sacrificiorũ non comedi, patet infra 17. c. cum dr̃: Hõ quilibet de domo Israel si comederit sanguinẽ, obfirmabo faciem meã ꝯ animam illius, & disperdam eam de populo suo, qa aĩa carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis, vt super altare meum expietis pro aĩabus vestris & sanguis pro aĩę piaculo sit, ideo dixi filijs Israel: Oĩs anima ex vobis non comedet sanguinẽ. Si aũt accipiatur D sanguis animaliũ, quæ nõ offerebantur, sed comedebantur. Dicendũ est, ꝙ non debebat sanguis istorũ comedi, qa Deus volebat per hoc incitare Iudęos ad pietatem quandam inter se, habentes in alterutrũ viscera pietatis: erudiuit aũt illos ad hanc pietatem iubẽdo fieri quandam pietatis obseruationem in animalibus, & qm̃ anima, & vita pecorum, & vniuersorũ animalium est in sanguine, si aliquis comederet sanguinẽ, videbatur comedere vitam & aĩam ipsius animalis, hoc aũt nimis crudele videbatur, qm̃ ꝙ aliquis carnes animalium in cibos sumat, non est aliquid crudelitas ipsius, qm̃ iam illę carnes exanimatę, & prorsus vita carentes sunt: comedere tñ animam, quæ vita est, crudele quid videtur, velut si quispiã animal viuẽs morE sibus dilaniaret, atq; comederet, qđ profecto horrendum naturę est. Et qm̃ anima animalis in sanguine esse constat, iussit Deus sanguinẽ nõ comedi, sed humo cooperiri, in quo pietatis cuiusdam genus exhiberi videbatur, velut cum quis cadauer humanum inferat in sepulchrũ. Quòd aũt ista fuerit causa, ob quã Deus iussit sanguinem non comedi habetur infra 16. ca. cũ dicitur: Homo de domo Israel si comederit sanguinẽ, obfirmabo faciem meam ꝯ illum, & disperdã animam illius de populo suo, qa anima carnis in sanguine est, ideo dixi filijs Israel: omnis anima ex vobis nõ comedet sanguinem. Idem patet Deuteron. 12. cum dicitur: Hoc solũ caue, ne sanguinẽ comedas: sanguis

Leuit. Capit. 17.

eorum pro anima est, & idcirco non debes animā comedere cum carnibus, vt bene sit tibi, & filijs tuis post te. Quòd autē Deus iuberet aliquam pietatem obseruari in animalibus brutis ad eruditionē pietatis in natura humana patet Deuter. 22. c. vbi dicitur: vadens ꝑ viam si inueniret nidum in arbore, vel terra, & inueniret matrem incubantem pullis non deberet accipere matrem & pullos, sed accipere pullos dimissa matre, aut assumpta matre pullos relinquere, & dicit ꝙ obseruantibus hoc bonum esset, & vitę diuturnitas.

Secunda pars quæ, de adipe.

Nunc autem cōsiderandum de secundo quod hic ponitur, s. non comedere adipem, & dicendum est, ꝙ non patet sic manifestum documentum, sicut de comestione sanguinis; quoniam infra 7. cap. vniuersaliter fuit mandatum, ne quis comederet de sanguine alicuius animalis, aut volucris: de adipe autem nō patet sic, quoniam quamuis dicatur hic vniuersaliter, ꝙ non comederetur omnino alicuius animalis adeps, tn̄ non constat, an de animalibus immolaticijs solū loquebatur, an extendatur ad animalia omnia alia, quandoquidem nō subditur alia regula, magis specialiter determinans, sicut de sanguine dicebatur. Et pōt aliquis dicere, ꝙ solū loquebatur hic Deus de adipe immolatorum, qm̄ supra dicebatur, ꝙ omnis adeps dn̄i esset iure perpetuo, & illud probatum est intelligi debere de solis adipibus animaliū immolatorū. Sic igit̄ dicetur, ꝙ loquitur hic de sanguine, & adipe quantū ad ea, quę immolabantur. Circa hoc an liceret aliquo modo comedi de adipibus animaliū varię positiones sunt: quidam, n. dixerunt istam literam solum debere intelligi de adipibus animaliū immolaticiorū. s. de boue, & oue, & capra, & hoc siue ista immolarētur, siue non immolarentur. Si aūt immolarentur satis manifestum est non licere comedi adipes eorū, cum dicatur hic: Omnis adeps dn̄i erit iure perpetuo. & infra 7. c. cum dr̄: Siquis adipem, qui offerri debet in incensum dn̄i, comederit peribit de populo suo. Etiā si ista aīalia non immolarentur non licebat comedi adipes eorum, vt patet infra 7. cap. vbi gn̄aliter vetatur oīs comestio adipis bouis, ouis, & caprę non exprimendo de immolatis, vel non immolatis, cum dr̄: Adipem cadaueris morticini, & eius animalis, quod a bestia captum est habebitis in varios vsus: adipem bouis, ouis, & caprę non comedetis. De alijs aūt adipibus dicunt, ꝙ si essent aīalium morticinorū, siue captarū a bestijs, siue illa animalia essent boues, oues, & caprę, siue eēnt alia aīalia quibus vesci liceret, tn̄ non licebat ea īmolari, sed accipiebāt illos adipes ad varios vsus, non tn̄ comedebant. De hoc infra 7. cap. dr̄: Adipem cadaueris morticini, & eius animalis, quod a bestia captum est habebitis in vsus varios. Dicunt tn̄, ꝙ si essent adipes animalium, quibus vesci licebat, nec tn̄ poterant immolari si non capta essent a bestijs, aut morticina, poterant adipes comedere quod probant ex eo quod dr̄. infra 17. c. scilicet, ꝙ cum quis acciperet feram de aucupio, aut venatione, comedebat carnes eius prius fuso sanguine, & sic omnia, quæ in ipso animali erant ad cibum licita videbantur, pręter sanguinem, ergo adipes comedi licebat in his. Item adhuc probant hoc ex vsu Iudęorum modernorum, quoniam accipiunt adipes animalium, quibus licitum est vesci & nō immolari, & ex illis comedunt, si aūt sit adeps ouis, bouis, & caprę non comedunt. Alij aūt è contrario volunt. s. ꝙ nō liceret comedi adipem alicuius animalis, sicut nec licebat vllo modo comedi sanguinem, quod inducūt ex hac litera, quoniam hic paria ea fecit, dicens: nec sanguinē, nec adipem oīno comedetis. i. nullo mō comedetis, & qn̄ alij probāt, ꝙ licebat comedi adipem alicuius animalis, qm̄ de feris captis aucupio, vel venatione solum iubebatur sanguinē proijci, cętera au-

An liceret aliquo modo comedi de adipibus animaliū.

Opini dicens adipum comestionē esse generaliter ꝓhibitam.

F tem ad esum permittere videbatur; dicunt quòd hoc nihil probat de his, quę Iudęi volunt, quoniam licet ibi non exprimatur debere dimitti adipem, tamen intelligitur, cum hic iussum sit generaliter, nullum adipem comedi debere. Nam ex hoc modo arguendi induceretur inconueniens contra ea, quæ hic dicuntur: si enim ideo liceret comedi adipes animalium non immolandorum, quibus tamen vesci licitum erat, quia non expresse vetitus fuit infra 7. cap. esus adipis, sequeretur ꝙ cum aliquis occidisset ouem, bouē, aut capram in cibum suum, ꝙ posset comedere adipē illius, qm̄ Deuter. 12. dr̄, ꝙ si aliquis vellet comedere carnes, siue erunt maculatæ, siue non maculatę, poterit occidere, & comedere nulla obseruata cęremonia, etiamsi illa animalia essent immolaticia, sed fieret

G in eis, sicut in ceruo, & capra: hoc autem excludi deberet solum, ꝙ non comederetur sanguis cum carnibus. Videtur igitur ex hoc, ꝙ licebat comedi adipem bouis, ouis, & caprę, quod isti negant, & manifeste repugnat literę, infra 7. cap. Cum autem arguunt ex cōsuetudine modernorū Iudæorum, ꝙ Iudęi moderni sic obseruant, vt quorundā aīalium adipes comedāt. Respondendum est ex hoc non valere, qm̄ Iudęi moderni multa destruxerunt de cęremonijs antiquorum Iudęorum post mortem Christi, in quibusdam relaxantes, in alijs vero restringentes: hoc aūt tam intentione repugnandi Christianis in aliquo, q̄ excęcatione intellectus in exponenda lege, qm̄ cęcitas ex parte contigit in Israel, vt ait Apostolus ad Ro. 11. & hoc nō

H solum in credendo, de quo prædicta auctoritas loquitur, sed etiam quantum ad intentionem sacrarū scripturarum: quoniam, vt ait Apostolus. 2. Corin. 3. cap. hebręi habēt usque hodie obtusos sensus, & velamē, quod Moyses ante oculos suos ponebat, manet in ipsis in lectione veteris testamenti: nam cum legit̄ Moyses velamen super cor eorum positum est. Isti igitur Iudęi non credentes dicunt nullo modo licere comedi de adipibus aliquorum animalium accipientes ex hac litera fundamentum. Siquis tamen contrariā velit tenere positionem dicet istam literam intelligi solum de adipibus animalium immolandorum: quoniam de illis comedi nihil licebat. Quod autem de

I his intelligatur patet ex contextu, quoniam supra immediatè dixerat: Omnis adeps domini erit iure perpetuo, & intelligebatur de illis adipibus animalium, quę immolabantur, quos cremari super altari oportebat. Dubitatur aūt quid horum verius sit, & fortassis dicendum erit magis comedere quosdam adipes a cibo vetitos esse, alijs autem licere vesci, iuxta positionē eorum. Nec tn̄ suam approbo rōnem, qua hoc cōfirmant. s. ꝙ assumpta aliqua fera de aucupio, vel venatione deberet sanguis effundi, & deinde fera comedi, in quo putant oīa, quæ in fera sunt, eis ad esum ꝑmitti: nam fortius argueretur Deuter. 12. debere ēt adipē bouis, & ouis, & caprę comedi: qm̄. infra 17. c. cum dr̄ debere feram, qua vesci licitū est, comedi, effuso prius sanguine, non dicitur, ꝙ solum deberet sanguis effundi & operiri terra, & tamen Deutero. 12. cum agit̄ de

K comestione bouis, ouis, & caprę, & cęterorū aīalium tam immolaticiorū, q̄ non immolaticiorū: dr̄ ꝙ deberent iugulare, & comedere de illis Iudęi nulla cęremonia obseruata, nisi ꝙ solum sanguinē effunderent, & tn̄ manifestū est, ꝙ pręter sanguinis effusionē adhuc debebant tolli adipes, qm̄ iussum fuerat adipē bouis, ouis, & caprę non comedi, vt patet infra 7. c. ideo illa lex, quę erat in Deuteron. iubens nihil debere tolli de animali, nisi sanguinem, reducēda erat ad istam legē, quę habetur infra 7. cap. quoniam hęc prior est. Nam licet gn̄ale sit posterioribus legibus maiorē esse vigorem q̄ primis qn̄ contrarię sunt, si tn̄ non sunt totaliter

Iudęi post mortem Christi multa destruxerunt de cęremonijs.

Volentes tenere licitum esse comedere de quibusdam adipibus quibus argumētis hoc probare debent.

Quando lex posterior reuocat priorē

ter contrariæ, & lex antiquior magis declaret quàm lex posterior, reducēda est lex posterior ad intellectū legis antiquioris. Sic patet ff. de legi. l. sed & posteriores. vbi dicit quòd quàmuis priores leges debeāt reduci ad posteriores, tamen etiam posteriores aliquando reduci debēt ad priores; vt priores magis declarēt, & hoc nisi contrariæ sint. Erat autem sic in isto casu, quoniam quamuis lex, quæ habetur Deuterono. 12. esset posterior ea, quæ habetur 7. cap. quia tamen ista magis declarat quàm illa, necessarium est illam reduci ad intellectum istius. Quòd si quispiam obijciat nō debere reduci legem illam Deuteron. ad intellectum eius, quę habetur infra 7. cap. quoniam cōtrariæ sunt, & in cōtrarietate legum semper debet stari posteriori, vt apparet in l. prędicta, sed & posteriores, ff. de legi. Respondendum est has leges non esse contrarias: quoniā in sacra scriptura nihil est, quod alteri obuiet: cum in veritate omnia consonent, iuxta Arist. 1. Ethi. tota autem sacra scriptura solidissima veritate subnixa est, nec oportet aliquas duas leges contrarias esse astruere propter quamlibet repugnantiam, quæ in eis superficialiter appareat: quoniam ad probandum aliquam legem alteri contrariam esse, oportet multa, & solida argumenta fieri: leuis autem probatio nō sufficit ad probandum contrarietatem in legibus, vt patet in prędicta l. sed & posteriores. ff. de legi. cum tamen dicitur, nisi contrariæ sint id quod multis argumentis appareat, idest ad hoc quòd duæ leges contrariæ iudicentur, oportet esse multas probationes, & solidas, quas vocat lex argumenta: sic autem non erat hic, quoniam licet inter eam legem de adipibus, quæ habetur infra 7. cap. & illam, quæ habetur Deuteron. 12. cap. qualiscunque videatur repugnantia in verbis, nō tamen inducitur solida probatio contrarietatis.

Volentibus tamen prędictam defendere positionē, scilicet, quòd liceret quosdam adipes comedi, arguendum est ex eo quod habetur infra 7. cap. Nam sanguis & adeps erant duo, quæ se inuariabiliter cōsequebantur in sacrificijs: de sanguine autem Deus determinate legem tulit non esse comedendum vllatenus sanguinem, cum dicitur eod. cap. Sanguinem quoque omnis animalis non sumetis in cibo tam de auibus, quàm de pecoribus: omnis anima, quę ederit sanguinem peribit de populo suo. Si igitur voluisset Deus eodem modo non licere comedi aliquem adipem, cū in eod. cap. ponat legem de nō comedendis adipibus, generaliter dixisset, nullius animalis adipem omnino comedetis: non tamen sic tulit legem, sed ait: adipē ouis, & bouis, & capræ non comedetis, de alijs autem nihil intulit: & sic videbatur hos adipes solos vetare, qui cremandi erant, aut cremari poterant super altare: alios autem non interdixit. Et cum subditur in eadem litera; adipem cadaueris morticini & eius animalis, quod a bestia captū est, habebitis in vsus varios, nihil ad hoc agit: quoniam adipes istorum non erant liciti ad cremandum super altare, cum nō liceret carnes talium animalium offerre, ideo nec etiam comedere, vt patet Exod. 22. & infra 21. cap. Et quia aliquis dubitaret quid fieri deberet de adipibus animalium morticinorum & captorum a bestijs, cum non liceret comedere eos, quia non licebat comedere ipsorum animalium carnes, dicitur quòd acciperent Iudæi illos adipes ad varios vsus, scilicet ad faciēdas lucernas, & vnctiones, & similia. De animalibus autē, quibus vesci licebat, & non erant immolaticia non expressit aliquam legem, quasi innuens quòd liceret eorum adipes comedere: quoniam omnia permissa nobis videntur, quæ aliqua lege prohibita non sunt. Nam si Deus voluisset non comedi adipes animalium licitorum ad esum non immolabilium, expressisset non

A debere illos comedi, cum expresserit non debere comedi adipem bouis, & ouis, & caprę. Erat enim magna necessitas huius legis, quoniam cum Iudęi scirēt sibi licitum esse his animalibus vesci, non haberent aliquam rationem suspicandi adipes esse ad esum illicitos, nisi lege aliqua caueretur, sed non cauetur, cū de solis bobus, ouibus, & capris lege diffinitum sit, ergo adipes horum ad esum illiciti non sunt. Confirmatur autem hoc, quoniam cum Deus expressit hic de adipe aīalis morticini, & capti a bestia, hoc fuit, quia nō licebat comedere ista animalia, vt patet Exo. 21. & infra 22. cap. & quoniam sic putaret aliquis horum animalium adipes vetitos esse, ideo lege diffinitum est, ꝙ Iudæi accipere possent horum animalium adipes ad varios vsus. Et quando obijcitur de dicto

Necessitas huius legis.

B huius legis, scilicet sanguinem & adipē omnino non comedetis. Respondendum est istam legem esse vniuersalem secundum terminos: non tamen ſm significationem: quoniam ista coarctatur ex adiuncto alterius superioris, cui connexa est, in qua dicitur omnis adeps domini erit iure ꝑpetuo, quod de adipibus immolatorum animalium duntaxat intelligitur. Sic ergo & ista vniuersalitas ad solos immolatorū animalium adipes restringenda est. Adhuc tamē præter adipes immolatorum animalium sunt alij, quibus vesci non licet. s. adipes bouis, & ouis, & caprę, etiam si non offerantur: hoc tamen non vetatur hac lege, sed ea, quæ habetur infra 7. cap. cum dicitur: Adipem ouis, bouis, & capræ non comedetis. In conclusione igitur

Veritas & resolutio totius q.

C dicendum est, ꝙ non licebat Iudæis comedere, nec accipere ad aliquos vsus adipes illorum animalium, quæ ad esum ſm speciem suam illicita erant. & ista erant omnia animalia præter decem species pecorū, de quibus habetur Deuteron. 14. De adipibus autem animalium harum decem specierum dicendum est, ꝙ aut illa animalia erant bos, ouis, & capra, & tunc siue immolarentur domino, siue non, nullo modo licebat vesci illis, vt habetur infra 7. cap. Si autem essent adipes aliorum animalium septem specierū, de quorum carnibus licitum erat vesci, & non immolari, dicendum est, ꝙ aut illa animalia occidebantur ab hominibus, aut moriebant̄ per se, vel capiebantur a bestijs, & occidebantur, aut saltem vulnerabātur. Si aūt

D per se morerentur, aut a bestijs caperentur, vel vulnerarentur: non licebat comedere adipes illorum, tamē accipiebāt Iudæi ad varios vsus illos adipes. s. ad lucernas conficiendas, & vnctiones, vt patet infra 7. cap. Si autem animalia istarum septem specierum ab homine occiderentur antequam ab aliqua bestia prægustata essent, licebat comedere adipes illorum, quoniam nulla lege vetitum est. Septem autem species istorū animalium, quorum adipes comedi licitum erat, sunt hæc, scilicet ceruus, caprea, bubalus, tragelaphus, pygargon, siue pygargus, orix, Camelopardus.

Deute. 14.

Quare adipes a cibo prohibiti sunt. Quæst. IX.

Opinio quorundam.

E NVNC autem subijciendū est de causis istorum; & quidam dicunt prohibitum esse comedere adipes, quoniam Gentiles comedebāt in sacrificijs suis adipes, sicut patet Deuteron. 32. cum dicitur: De quorum victimis adipes comedebant: Deus autem vult tollere imitationem ad idolatriam; ideo interdixit cibum ex adipibus, sic etiam de sanguine dicunt, ꝙ non licet sanguinem comedere, quia Gentiles quidam eum in sacrificijs comedebant. Sed in his causis nullatenus insistendum est, quoniam sæpe supra fuit inductum, ꝙ non vetabat Deus ea, quę inter dicebat, vt non esset similitudo suorum sacrificiorum ad ritus idolatrarū,

quoniam

quoniam ea, quæ potissimum sibi Deus offerri iussit a Gentilibus immolantur. Item adhuc patet hoc magis specialiter de sanguine, quoniam si non vetuisset sanguinem comedi, quia eum Gentiles in sacrificijs suis comedebant, solum debuisset interdicere sanguinem animalium immolatorum: in alijs autem, quæ non immolantur non oportebat ex hac causa prohiberi: de omni tamen sanguine generaliter vetitū est, vt patet infra 7. cap. quoniam etiam quando aliquis sumebat feras, quæ immolaticia non erant, iubebatur eorum sanguinem effundi super terram, vt habetur infra 17. cap. ergo non erat ista causa. Dicendum igitur de sanguine tam animalium immolatorum Deo, quàm non immolatorum cibum interdictum esse ex causis, quas supra assignauimus, quas manifestè litera sacra expressit. De adipibus autem dicendum est eodem modo non posse hanc causam subsistere; quoniam cum idolatræ in sacrificijs vescerētur, debuisset Deus duntaxat lege cauere, ne quis oblatorum animalium adipes in cibum sumeret, præter hos: tamen vetuit aliorum animalium adipes, quoniam nūquam licet ouis, bouis, & capræ adipibus vesci, etiamsi non immolentur Deo, vt patet supra 7. cap. Item auctoritas illa Deutero. 32. cap. non inducitur tanquam ratio prohibitionis de sumēdis adipibus in cibum, sed vult innuere dissimilitudinem sacrificiorum diuinorum a sacrificijs idolatrarum: & notat in duobus, scilicet in adipibus immolatorum animalium, & in vino libamentorum: vtraque enim Gentiles in cibum sumebant tollentes ea de sacrificijs deorum suorum, vt notatur eadem auctoritate, cum dicitur: de quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum. Dicendum igitur est causam prohibitionis de adipibus comedendis dependere ex his, quæ supra declarabamus: quoniam Deus vult in sacrificijs suis ea, quæ potiora & delicatiora sunt, sicut nos in cibis nostris volumus, sed id quod in animali tenerius est, est ipsa pinguedo adipum; ideo volebat illā Deus vniuersaliter in omnibus sacrificijs. Item ea, quæ ponebantur super altare, erant in pastum ignis diuini, vt patet supra in litera: sed nihil est in animali quod cōgruentius sit fomētum ignis, quàm ipsi adipes: quoniam de pinguedine adipū lucernæ fiunt, & in vsu nostro conseruatur ignis in seipso: ideo de adipibus animalium præcipuè debuit sibi iubere fieri incensionē super altare. Sed hoc necessario inducebat non debere illos adipes comedi, quia si comederentur non cremarentur, inhibitum ergo est ne quispiam adipes immolaticiorum animalium in cibum sumeret. Sed dicet aliquis hoc stare quantum ad adipes omnium animalium, quæ immolabantur domino: cum tamē capra, bos, & ouis non immolabantur domino, quare non licebat comedi adipes? Ad hoc respondendum est, quòd ista tria animalia erant immolaticia, & quando immolabantur omnes adipes dabantur domino: in reuerentiam ergo huius oblationis mādabat Deus, quòd etiam quando non immolarentur domino nō comederentur potissimum, quia in hoc tollebatur Iudæis magnum incentiuum ad peccandum, quoniam si aliquando liceret comedere adipes istorum animalium, essent inclinati Iudæi ad comedendum illos, & quando contingeret eis sacrificia facere de istis animalibus, accideret inclinare illos ad esum adipum, ex quo aliquando peccatum sequeretur: fuit igitur conueniens inhibere simpliciter, ne talia comederentur. Alij autem reddunt talem causam, scilicet, quòd illa Deo reddere debemus, quæ apud nos potissima sunt, & maximè innuunt aliquam perfectionem. Sic autem erat de sanguine, quia in sanguine anima omnis carnis est, & de adipe conforme est: quoniam causatur ex abundantia nutrimenti, in quo vita conseruatur: iustum ergo est, vt hæc duo tanquàm præcipua in animalibus Deo redderentur. Alij autem assignāt in his aliam causam, scilicet, ꝙ Deus interdixit esum adipis, & sanguinis: quia Deus volebat Iudæos prouocare ad aliquam mutuam pietatem, ne inuicem sanguinem funderent humanum, & quia hoc aliqualiter induceretur facta inhibitione comestionis sanguinis: inhibuit igitur sanguinem. Volebat identidē Iudæos ad luxuriam pronos ab eadem reuocare: & quoniam adipes sunt pinguedinis causatiui, & prouocant libidinem, cum venter saginatus cito despumet in luxuriam, iussit adipem non comedi. Sed hę causæ aut nullæ, aut leues sunt, quoniam instantiæ supra factæ contra alias positiones militant contra istas: & potissimum cōtra hanc positionem de adipe non comedendo, quoniam eodem modo ob vitandam luxuriam omnium adipum, inhibuisset comestionem: qđ tamen falsum est, vt supra deductum fuit. Recurrendum igitur est ad eas, quas supra assignauimus causas, quæ ex ipsa litera euidentissimè patent, &c.

Causa vera prohibitionis de adipibus.

Quare nō licuerit comedere adipem bouis, ouis, & capræ etiam non immolatę.

F G

CAP. IIII.

LOCVTVSQVE est dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel: Anima, quę peccauerit per ignorantiam, & de vniuersis mandatis Domini, quæ præcepit vt nō fierent, quippiam fecerit: si sacerdos, qui vnctus est, peccauerit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino: & adducet illum ad ostium tabernaculi testimonij coram Domino, ponetq; manum super caput eius, & immolabit eum Domino. Hauriet quoque de sanguine vituli, inferēs illum in tabernaculum testimonij. Cumque intinxerit digitum in sanguine, asperget eo septies coram Domino contra velum Sanctuarij. Ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonij. Omnem autem reliquum sanguinem fundet in basim altaris holocausti in introitu tabernaculi. Et adipem vituli offeret pro peccato, tam eum, qui vitalia operit, quàm omnia, quæ intrinsecus sunt: duos renunculos & reticulum, quod est super eos iuxta ilia, & adipem iecoris cum renunculis, sicut offertur de vitulo hostiæ pacificorum: & adolebit ea super altare holocausti. Pellem verò, & omnes carnes cum capite, & pedibus, & intestinis, & fimo, & reliquo corpore efferet extra castra in locum mundum, vbi cineres effundi solent: incendetque ea super lignorum struem, quę in loco effusorum cinerum cremabuntur.

H I K

Expiatio peccati ignorā facti.

De voto c. magna 12. q. 4. præcipue supra 1. Infra eod.

LOCV-

Lex de hostia pro peccato.

LOCVTVSQVE est. In superioribus egerat legislator de duobus generibus sacrificiorū.s. holocaustis, & victimis pacificis, hic consequenter agit de sacrificijs pro peccato.

De tribus originibus peccatorum, scilicet ex malitia, ex passione, & ex negligentia siue ignorantia, & quid sit vnumquodque eorum, & quare sic appellentur, & quomodo causentur. Quæst. I.

CIRCA hoc aduertendum est, quòd peccatorum diuersæ sunt origines: quædam enim peccata sunt, quę ex malitia oriuntur: alia verò quæ ex passione, & impotentia resistendi: alia autem, quæ per ignorātiam, & negligentiam. In hoc autem aliqui nimis errant illa peccata ex malitia esse arbitrantes, quæ ex mala voluntate & perfecto consensu oriūtur. Sed hoc falsum est, quoniam hoc modo si de peccatis actualibus mortalibus loqueremur, nullum esset peccatum, quod per malitiam factum non diceretur; quoniam omne peccatū actuale voluntarium est: & si non est voluntarium, peccatum non est: & cæteris paribus peruersa actio, quæ magis voluntaria est, grauius peccatum est: quæ verò de voluntario minus habet, de culpa quoque minus hēt. Oīa igitur peccata, quæ nobis mortalia reputātur volūtaria necessario sunt, & a deliberatione procedunt. Nam de his, quę per malitiam fiunt, quoniā voluntaria ac prorsus deliberata sunt, nemo ambigit. De his autem, quæ per passionem siue impotentiam resistendi fiunt, patet esse voluntaria: quoniam tunc aliquis dicitur peccare per passionem, quando est incontinens, & est egressiuus ab opinione iuxta Aristo. 7.Ethic.cap.2.& tunc antequàm adueniat passio iudicat ille malum fore id, ad quod passio inclinauerit. Cum verò passio aduenerit aliqualiter repugnat, sed parum: inualescente autem passione penitus succumbit, & iudicat bonum esse agere id, ad quod secundū passionem inclinatur, & illud eligit. Patet igitur peccantes ex passione siue ex impotentia resistendi agere secundum deliberationem quandam, & voluntariam in eis esse actionem. De his autem, quę ex negligentia, aut omissione in aliquo deliquerint, identidem patet, quoniam ipsi sciunt se aliquid facturos, & illud facere non curant: aut cupidine ocij, aut fuga laboris. Volunt ergo hi malum, quod agunt, & deliberatè illud agunt. De his autem, qui secūdum ignorantiam agunt, idem patet; quoniam aliqua ignorantia est, quæ hominem a peccato excusat, & in ea non oportet assignare rationem voluntarij, quia ratio voluntarij necessario meritum, vel demeritum inducit. Aliæ autem ignorantiæ sunt, quæ nunquàm excusant à peccato: cum omnes qualitercūque peccantes per ignorantiam agant iuxta Arist. 3.Ethi. In alijs etiā, quæ propter ignorantiā agunt, idest quibus ipsa ignorantia agendi principium quoddam occasionale est; patet etiam esse ibi voluntarium nō sic directe, & immediate ad illum actum, quem propter ignorantiam agere dicimus: est tamen ad aliquem alium actum, qui præcedit eum, in quo peccamus, qui magis infra differetur cum de peccato ex ignorantia aliquid dicetur. Apparet igitur nullius speciei peccatum actuale esse posse quod voluntarium non sit. Hoc autem euidentius apparet ex Arist. sententia in principio 3.Ethi. vbi dicit voluntaria ad laudes & vituperia pertinere, inuoluntaria autem esse digna venia, nec aliquatenus punienda, cum inquit: & in voluntarijs quidem laudibus, & vituperijs factis: in inuoluntarijs autem venia, quandoque autem & misericordia. Dicendum igitur non sic differre peccatum per malitiam ab alijs

Nota q peccatum pp ignorantiā etiā reducitur ad negligentiā, q a negligit homo scire quæ tenetur: ideo non sunt, nisi tres origines peccatorū

Cap.1.

Ista magis declarantur infra q.6.

A peccatis, vt ipsum solum voluntarium sit, atque deliberatum, alia vero sine deliberante volūtate fiant: sed potius in hoc consistit peccatum ex malitia, cum aliquis peccat, & ideo peccat vt alteri malum agat: & si quis alteri inuideat, ut eum aut bona sua demoliri conetur: in similibus autem eodem modo. Peccata autem, quæ non facimus, vt alijs noceamus, sed vt nobis aliquod bonum acquiramus ex malitia fieri non dicuntur: veluti siquis fornicetur, quoniam venereas passiones refrenare non sufficit: aut repugnando nimis affligitur, aut siquis rei familiaris necessitate coactus, ad subleuandum inopiam, res alterius furto subtrahit: quoniam hic non ideo res alterius subtraxit, vt ei noceret, sed vt sibiipsi proficeret. Et qui cum

Quid sit proprie peccatum secundum malitiam.

B aliqua ex passione coiuit, licet ei infamiam intulerit, non tamen ex malitia egit, quoniam non vt infamaret, sed vt libidinem expleret, hoc actum est. Secus autem siquis ad aliquam fęminam ob hoc solum carnaliter accederet, vt aut eam aut parentes eius infamaret: quoniam hoc non ex passione sed ex malitia factum esse dicitur. Aliter autem & aliqualiter strictius assignare possumus quid sit peccatum ex malitia. Et dicendum est, quòd isto modo peccatum ex malitia accipitur secundum quòd differt a peccato secundum ignorantiam, & a peccato secundum passionem. Oportet igitur quòd ad hoc, quòd aliquod peccatum secundum malitiam factum esse dicatur sit illud ab omni ignorantia semotum: nam qui aliquo modo ignorat, in eo in quo ignorat, secundum

Secundus modus assignandi peccatum ex malitia.

C malitiam peccare non potest. Differt etiam a peccato per passionē facto: ideo oportet, vt cum aliquis secundum malitiam peccat, quòd non sit ibi aliquod incitamentum passionale, sed pura voluntas seclusa omni ignorantia, & passione: ideo danda est regula generalis, quòd in peccato secundum malitiam solū sunt duo principia, scilicet intellectus & voluntas, & non præcedit aliquid alterum ad mouendum ista. Si enim aliquis fornicetur ideo, quia vehementi passione affligitur: quamquam ibi intellectus & voluntas sint principiantia huiusmodi actus, quoniam iste & iudicat fornicandum esse, & eligit fornicari: tamen non sunt hæc solitaria principia, quoniam alterum præuenit principium, scilicet ipsa passio commouēs

Intellect⁹ & voluntas in peccato secūdum malitiam sunt.

D intellectum ad praue iudicandum, & voluntatem ad male eligendum: non igitur vocabitur hoc peccatum secundum malitiam; quoniam ibi tria principia actus sunt. In peccato autem secundum malitiam solum fuit principium intellectus, & voluntas: vt siquis aliqua lege coactus, aut potestatis iussu, vt contra hostes pugnet, & timore mortis pauefactus aciem deserens hostes fugiat, nō ex malitia sed ex passione agitur: quoniā hic iam tria principaliter operatiua sunt, scilicet intellectus, & voluntas, & timiditas: intellexit enim quid esset aciem deserere, & deserendam fore iudicauit: voluit quoque eam deserere, & deseruit: non tamē ista duo solitaria fuere principia. Sed aliud fortius pręuenit, scilicet timiditas, quę intellectum ad praue iudicandum illexit, & voluntatem ad male eli-

E gendum: non igitur vocabitur hoc peccatum secundum malitiam, sed ex passione, quia passio primariū fuit principium: & sic dicendum est, quòd in peccato secundum malitiam duo sunt principia sola, scilicet intellectus & voluntas. Ex quo sequitur quòd quāmuis omne peccatum voluntarium sit, nullum tamen ita voluntarium est, sicut peccatum per malitiam: quoniam in peccato secūdum malitiam solum operat aliquid per intellectum & voluntatem, vt supra dictum est: ideo voluntas ibi liberrima est. In peccato autem quod est secundum passionem quamuis intellectus & voluntas duo principia eius sint, tamē nō

Nullū peccatum est ita voluntarium sicut factum per malitiam.

ipsa

ipsa solitaria sunt: sed passio præuenit, quæ aliqualiter turbat & stimulat intellectum, nec sinit perfectè iudicari: & quantũ intellectus deficit a libertate iudicandi; tantũ voluntas deficit a libertate eligendi: quamobrem nõ erit ita iste actus deliberatus, quem præcessit passio, sicut iste, quẽ nulla passio præcessit. Sequitur autem ex hoc aliud corrollarium quòd nullum peccatũ cæteris paribus æquale est peccato quod est secundum malitiam: patet hoc quoniam quanto aliquod peccatum magis voluntarium est, tanto magis malum est. Sed probatum est peccatum per passionem non esse ita voluntarium, sicut peccatum ex malitia. De peccato etiam secundum ignorantiam idẽ patet, quia ignorantia causat inuoluntarium secundũ Arist. 3. Ethic. ergo non erat ita liberum sicut peccatum quod ex malitia est, & consequenter non erit aliquod peccatum ita malum, sicut peccatum per malitiam.

Cap. 1.

Peccatum secundum passionem quid proprie est. Quæst. II.

DE peccato autem secundum passionem dicendum est, quòd non est, sicut aliqui putauerunt existimantes peccatum per passionem esse, quod a sola passione est: nam a sola passione non causatur aliquod peccatũ, cum omne peccatum sit voluntarium; id autem quod a sola passione est, non est voluntarium: quoniam voluntarium a voluntate principiatur. Item patet hoc, quia peccatum est actio humana, sicut actus virtutis. actiones autem humanę sunt illę solum, quæ causantur a principiis humanis. Sed principia actuum humanorum, & dominatiua eorum sunt duo, scilicet intellectus & voluntas, licet ponatur aliud tertium, quod tamen nullum actum inchoat iuxta Aristo. 6. Ethic. 1. c. Sed peccatum concessum est esse humanam actionẽ: ergo per intellectum erit, aut voluntatem: impossibile igitur est aliquod peccatum ex sola passione esse. Itẽ impossibile est, ꝙ aliquis homo agat aliquid ex sola passione siue illud peccatum sit, siue non: quoniã cum homo sit vnum ens per se, aut oportet in eo esse vnicum principium operatiuum: aut si plura sint reduci omnia ad vnum primum, quod est simpliciter principium: nam si plura principia æque primo darentur in aliquo homine nullam inter se subordinationẽ habentia, vnus homo simul, & æqualiter intenderet pluribus operationibus, & esset vnus homo multi homines; quæ omnia inconuenientia sunt: oportet igitur reduci omnia principia ad vnum primum, hoc autem in homine est ipse intellectus; ideo necessarium est, vt quicquid homo faciat, per intellectum faciat siue bene, siue male illud iudicet: non ergo erit possibile dari in homine aliquam actionem, quæ solum sit a passione: quoniam iam illa non esset ab intellectu inchoante. Ex quo sequitur quòd non vocatur peccatum secundum passionem id, quod a sola passione est, vt quidam imperiti existimabãt, cum nihil tale sit: sed dicendum est peccatum secũdum passionem esse illud, quod quamuis ex intellectu, & voluntate principietur, passionem tamen habet pro quodam principio; vt siquis fornicetur, quia frequenter affligitur, & vehementer a passione venerea, iste iudicat esse fornicandum vrgente passione venerea, eligit etiam fornicari; & sic intellectus & volũtas sunt principia eius. Præter hęc tamẽ est aliud principium. s. libido ad hũc actum aut impellens, aut alliciẽs: & in hoc differt peccatum secundum passionem ab eo, quod est secundũ malitiam; quoniam in peccato quod secundum malitiam est, intellectus, & voluntas sola principia sunt; in peccato autem secundum passionem præter hæc

Quid sit peccatum secundum passionem

C

Peccatum secundum passionem ac secũdũ malitiam differunt.

F adhuc passio ista principium est. Dicendum etiam ꝙ peccatum ſm malitiam est magis voluntarium, & peius ipso peccato quod est ſm passionem, qm̃ quanto aliquid minus impeditur, tanto liberius est, sed in peccato ex malitia non est aliquod impedimentum intellectus, & voluntatis in eligendo & intellectui in iudicando manet. In peccato quidem ſm passionem hoc non est, qm̃ quamuis passio non cogat intellectum & voluntatem, nec directe posset diminuere illorum libertatem; potest tamen diminuere indirectè inquantum ad instantiam passionis vrgentis intellectus excęcatur, & prauè iudicat: consequenter autem volũtas prauam intellectus determinationẽ peruersè eligit: & sic non erit æqua libertas in operante ſm passionẽ,

G sicut in eo, qui ſm nullam passionem operatur.

Quare peccatum secundum passionem cum in eo sit voluntas, & intellectus, magis vocatur peccatum secundum passionem quam secundum voluntatem, vel intellectum. Quæst. III.

QVAERET autem aliquis cum in peccato secũdũ passionem sit voluntas, & intellectus tanquam principia: quare magis vocatur peccatũ ſm passionẽ q̃ ſm voluntatem, vel intellectum, cum potius deberet nominari ab intellectu & voluntate, quia ista excellentiora principia sunt. Respondendum est ꝙ q̃uis in aliqua actione multa principia sint, non tamen denominatur illi actus ab

H omnibus illis principijs aut ab eorum quolibet indifferenter, sed ab eo quod maxime principium est: illud autem maxime principium est, a quo incipit causalitas rei, cum omnia alia principia ab illo virtutem sortiantur, & respectu illius principij omnia alia principia sunt tanquàm causata: & ob hoc quando diffinimus efficientem causam, dicimus efficiens illud esse, a quo primus est motus; tanquam id, a quo primus est motus, solum efficiat principia, alia autẽ non: & hoc modo dicitur de prima causa in tota concatenatione naturæ: quia prima causa plus influit in effectum quàm causę secundariæ. Hoc patet ex prima ꝓpositione libri de causis: sic igitur in quolibet actu habente plura principia subordinata, illud dicemus es-

I se principium, quod primum est. Applicantes igitur ad propositum dicemus ꝙ in peccato ſm passionem tria sunt principia. s. intellectus, & voluntas, & passio: & q̃uis intellectus, & voluntas excellẽtiora sint: quia tamen non sunt ista priora, sed passio pręcedit ista: necessarium erit denominari peccatũ a passione, & non a volũtate, nec ab intellectu. Est enim verius & proprius principium in peccato ſm passionem ipsa passio, q̃ intellectus, & voluntas: qm̃ ipsa prius mouet, q̃ intellectus & voluntas. Etiam dicendum est, ꝙ in peccato ſm passionem quãuis intellectus & voluntas sint principia; tamen nõ sunt principia, nisi ſm ꝙ recipiũt causalitatem ab ipsa passione: nam si passio non moueret primò, intellectus, & voluntas nõ mouerentur.

K Hoc patet ex sententia Aristot. in 7. Ethic. vbi dicit de incontinentibus peccãtibus ſm passionem, ꝙ isti sunt egressiui ab opinione. i. anteꝗ passio adueniat, iudicãt esse agendum ſm inclinationẽ rationis, & sic eligunt: cum verò passio aduenerit, & increuerit, iudicat intellectus, sicut passio inclinauit, & non solum recipiunt intellectus & voluntas causalitatem a passione in his peccatis, sed etiam inducuntur ad hoc ꝙ recipiant: qm̃ cum primò passio aduenit, aliqualiter intellectus incontinentis repugnat contraria iudicando: & sic non assentit causalitati, quæ est ab ipsa passione: cum tamen passio magis perstiterit, vincitur intellectus, & sic recipit causalitatem ad peccatum ſm passionem: cuius

Tria sunt principia in peccato secundum passionem

cuius primum principium est ipsa passio. Patet igitur ex superioribus quare passio denominet peccatum, quod secundùm passionem dicitur.

Tertium peccatum secundum negligentiam aut ignorantiam quid sit. Quæst. IIII.

ALIVD autem est peccatũ quod dicitur ſm negligentiam, & istud oportet dicere esse voluntarium, sicut alia duo diximus: nam cum aliquis ex negligentia agit, scit quid sit illud, quod agere debet; & scit quando omittit, & iudicat omittendum, atque eligit omittere. Reducitur ergo istud peccatum aliquo modo ad peccatũ, quod est ſm passionem: nã sicut ille, qui agit ſm passionẽ, scit quid agit & eligit; tamen hoc non facit, nisi quia passio impellit. Hoc autem in peccato ſm negligentiam patet: quoniam qui negligit ideo negligit, quia facere sibi afflictiuum est, & isti vocantur molles ſm Arist. in 7. Ethico. mollities autem quædam passio est sicut incontinentia: qm̃ vtranque Arist. simul ponit: & sicut peccant incontinentes per incontinentiã: ita & peccant molles per mollitiem: sed peccantes per incontinentiam dicuntur peccare ſm passionem, ita & peccantes ſm mollitiem dicentur ſm passionem peccare, & sic peccare ſm mollitiẽ reducetur ad peccatum, quod est ſm passionem; & ponemus in peccato ſm negligentiam tria principia intellectum, volũtatem, & passionem, sicut ponebamus in peccato, quod erat ſm passionem. Etiam dicendum est, ꝙ volũtarium accipitur æqualiter in peccato ſm negligentiam, & in peccato ſm passionem: qm̃ vtraque reducũtur ad idem. Et ex hoc patet ꝙ sicut peccatum ſm passionẽ est minus voluntarium q̃ peccatum ſm malitiam: ita & peccatum ſm negligentiam est minus voluntarium peccato ſm malitiam, & consequenter est minoris grauitatis, ideo in imponendis pęnis peccatorum maior imponitur pęna peccato ſm malitiã, quàm peccato secundum negligentiam.

Cap. 7.

Quare peccatum secundum negligentiam non vocatur peccatum secundum passionem. Quæst. V.

QVAERET autem aliquis cũ peccatum ſm negligentiam reducatur ad peccatum ſm passionem, & sit ſm passionem, quare non vocatur peccatum ſm passionem? Rñdendum est, ꝙ peccata ſm passionem sunt illa, quæ fiunt ex commotione & instigatione passionis ad aliquos actus suos: est enim quælibet passio quidam affectus animi, vel motus determinans sibi aliqđ genus actionis: sicut determinant sibi habitus vitiosi & virtuosi. Oportet igitur ꝙ quicunque mouetur ſm aliquã passionem, moueatur ad actus illius passionis; & qm̃ negligentia non est sic, quia peccans per negligentiam non peccat in agendo aliquid, sed in omittendo illud facere; ideo poterit denominari ab aliqua passione, quæ sibi actũ determinat. Iuste igitur peccata, quæ in omissione fiunt dicuntur ſm negligentiam, quia illa non dicit aliquem actũ sed priuationẽ. Quælibet autẽ passio aliquẽ actũ sibi determinat, passiones tñ sunt causæ peccatorum per negligentiam: non ꝙ directe ipsũ negligere aut dimittere sit actus alicuius passionis; sed quia ipsa passio inducit nos indirecte ad omittẽdũ id, quod facere debemus. Vt si aliquis sit passionatus ſm libidinẽ, actus istius passionis determinati sunt, s. coire: & quantũ ad hoc non causatur peccatũ ſm negligentiam, sed peccatum cõmissionis, quod dr̃ ſm passionem. Si tamen aliquis pp̃ insistere delectationibus libidinis omittat orare, aut aliquid alterum

Passiones sunt causę peccatorũ per negligentiam.

A facere, quod aliàs facturus esset, si non haberet illam passionem, & illud non repugnat directe; dicitur tũc peccare per negligentiam, & non per passionem, quia non est ibi actus passionis. Dicendũ aũt, ꝙ tam peccãtes ſm passionem, q̃ ſm negligentiam dicuntur peccare ex aliqua passione: peccatum tamen quod est ſm passionem, fit directe ab ipsa passione, & est actus ipsius passionis: peccatũ verò quod ſm negligẽtiam fit, nõ est directè ab ipsa passione, nec est actus passionis.

Peccantes per negligentiã peccant indirecte per passionem

Quomodo peccatum secundum ignorantiã est duplex. s. per ignorantiam, & propter ignorantiam: & de ignorantia præcedenti & concomitante: & quomodo omne peccatum est per ignorantiã: & qualiter causatur hæc ignorãtia. Quæst. VI.

B DE peccatis autem, quæ ſm ignorantiam dicuntur, vt perfecte inquiramus, an voluntaria vel inuoluntaria sint, & de eorum conditione, est præmittendũ breuiter qñ ignorantia peccatum causat. In quo considerandum est ſm sñiam Arist. in 3. Ethic. ꝙ peccatum ſm ignorantiam est duplex. quoddã est peccatũ per ignorãtiam, aliud est peccatum pp̃ ignorantiam. Peccatum per ignorantiam dicitur, qñ ipsa ignorantia non se habet, vel causa, vel occasio actus praui, sed vt concomitans ipsum actum prauum: peccatum igitur pp̃ ignorãtiã dicitur, cum ipsa ignorantia aut causa, aut occasio peccati est: qm̃, pp̃, inducit habitudinem causalitatis. De ignorantia aũt, quæ est concomitans actũ prauum, de

Cap. 1.

Peccatum secundum ignorantiã est duplex.

C qua dicitur, ꝙ agimus per ignorantiam, dicendum est ꝙ illa est in omni peccato, & impossibile est aliquod peccatum esse, quod non sit per ignorantiam. Quod patet qm̃ in omni peccato, ſm quod supra dictum est, intellectus & voluntas sunt principia, cum peccatum sit actio humana; sed peccatum malum est; ergo si nulla ignorantia in peccante esset, totaliter malum eligeret voluntarie. s. eligendo malum sub ratione mali: hoc autem impossibile est, qm̃ potẽtię naturaliter feruntur in sua obiecta, & non est possibile transgredi illa obiecta; sicut visiua potentia naturaliter determinata est ad lucem, & colorem, & est impossibile illam habere aliquem actum, nisi circa lucem & colorem; nam visiua potentia nunq̃ voces videt, aut odores. De

Ignorãtia cõcomitãs quid.

Impossibile est voluntatem ferri in malũ cognitũ

D potentia aũt auditiua, & cæteris dicendum idem est; qm̃ quælibet determinata est ad suum obiectum, & illud transgredi impossibile est. Sic igitur voluntas est, qm̃ ipsa est quædam potentia; oportet igitur eam habere determinationem obiecti, nec posse transgredi illud obiectum. Et quamuis voluntas potentia libera sit, non consistit in hoc sua libertas ꝙ vltra obiectum velle possit. s. posse velle malum: sed dicitur libertas eius in eo, quod propositis partibus obiecti sui, idest quibusdam indiuiduis subsistẽtibus sub rõne vniuersali obiectali, non cogitur se determinare ad aliqđ illorũ, aut ad quodlibet. In alijs aũt potentijs hoc semper est, vt proposito aliquo indiuiduo sub ratione cõi obiecti sui, semper moueatur ad illud, vt si potẽtiæ visiuæ aliquis apponatur color qualiscunque ille sit, ne-

Libertas voluntatis non est vt velle malum.

E cessarium est ipsam potentiam visiuam moueri ab illo, etiam si nolit. Sic enim ait Aug. non est in potestate nostra quibus visis tangamur. De potẽtia autem intellectiua idem est, qm̃ proposito sibi aliquo intelligibili necessarium est circa illud versari, etiam si sibi triste sit, & ob hoc vocat Arist. intellectum potentiam cęcam: quia non mouetur nisi ad id, ad quod obiectũ mouerit, sicut cęcus mouetur ad eam partem, versus quam quispiam eum mouerit. Patet ergo libertatem voluntatis non esse in hoc ꝙ ipsa libere posset excedere suum obiectum: sed quia præpositis sibi indiuiduis sub rõne cõi sui obiecti, non cogitur determinari ad quodlibet,

quodlibet,nec ad aliquod illorum. Habet autem voluntas obiectum,& ipsum ponitur esse bonum,vt patet in 2.Metaphy.& in principio Ethicorum. bonum est quod omnia appetunt: non ergo potest voluntas ferri in aliquid, quod nõ sit bonum: quia illud est extra naturam obiecti sui. Tantum enim inconueniens est,quòd voluntas feratur in aliquid vltra bonum quod est ipsum malum,quantum ꝙ ipsa potentia visiua audiat,& auditiua videat: sed aliquando videmus voluntatem malum eligere: ergo necessarium est dici voluntatem non cognoscere illud esse malum, & eligere illud tanquã bonum: sed in omni peccato sic est, ꝙ malum eligitur, cum ipsum peccatum malum sit: ergo in omni peccato est ignorãtia. Patet ergo quod inducebatur ꝙ hoc, quod est agere per ignorantiam in omni peccato est: cum in quolibet peccato necessario sit aliqua ignorantia. Et sic dicit Arist. 3.Ethic. omnis malus est ignorãs.i.homo malus dum malum agit ignorans est. Sic isto modo qñ licet aliquis actus sit ẜm se manifestissime malus,sicut occidere patrem aut parentes,vel similia; cum tamen aliquis agit aliqd istorum, videntur sibi esse bona: quoniam aliqua passio insurgens mouet intellectum excęcãdo circa agibile particulare,vt ait Arist.in 6.& 7.Ethic. & tunc intellectus qui ante iudicabat,& sciebat manifestissime malum esse occidere patrem, iudicat bonũ esse patrẽ occidere: & hoc siue simpliciter bonum, siue bonũ ẜm istud tempus. Cęcato autem intellectu cum voluntas naturaliter consequatur iudicium intellectus non poterit aliquid eligere, nisi quod intellectus eligendum iudicat,& illud malum est: ergo malum eligimus: sed illud non eligimus tanq̃ malum, sed qm̃ bonum esse tunc putamus. De hac autem ignorantia dicendum est,ꝙ non tollit voluntarium: qm̃,cum in omni peccato talis ignorantia sit, omne peccatum inuoluntarium esset,quod falsissimũ apparet. Et hoc modo dicimus ipsum peccatum,quod fit ẜm malitiã, esse per ignorantiam: qm̃ tunc qñ facere eligimus,bonum illud iudicamus. Magis tamẽ adhuc est ista ignorantia in peccato ẜm passionem, q̃ in cæteris, quæ ẜm malitiam, aut negligentiam dicuntur. De ista ignorantia,quæ est concomitans peccatum,dicendum est, ꝙ nec aliquo modo tollit peccatũ, nec diminuit: qm̃ cum omne peccatum per ignorantiã fieri necesse sit, omne peccatum aut diminueretur de rõne peccati, quod non est intelligibile, cum nõ possit dari aliquod peccatum,in quo nulla sit diminutio: quia illud tunc non esset per ignorantiam; aut tolleret totaliter peccatũ,quod falsum est: nõ ergo aliquid facit ista ignorantia ad excusandum peccantem. De ista ignorantia solus Arist.& alij philosophi naturã actionum acutius speculantes locuti sunt: iura tamen humana, & sacra scriptura nihil de hac ignorantia discunt: qm̃ solum de ea dicũt ꝙ aliquo modo excusat peccatum, aut quantitatem peccati aliquam: aut saltem excusare posse videtur: quod in hoc genere ignorãtiæ nullo modo est.i.si aliqua iura humana aut sacra scriptura dicant aliquid factum esse per ignorantiam,non intelligunt proprie per ignorantiam,sed dicunt per ignorantiam.i.propter ignorantiam. Sic habetur Act.2.c.scio ꝙ propter ignorãtiam fecistis vos, & principes vestri. Alia autem est ignorantia secũda,& ista habet se tanq̃ causa,vel occasio peccati: vt si fortassis aliquis nollet occidere patrem suum,sed hostem: & eum qui pater suus erat hostẽ esse putauit, atque occidit,habuit ignorantiam quandam: & ista fuit quædam causa, aut occasio occidendi: qm̃ si aliquo modo ante actum cognouisset illum esse patrem suum,non occidisset. Sic si aliquis velit ieiunare in ea die, qua ab ecclesia constitutum est,& nesciens quando est illa dies, carnibus

Cap.2.t.8. Ca 1. & 4. lib.1.

Oĩs peccans est ignorans vere.

Cap.1.

Ex hoc ego infero corollarium, ꝙ si peccator post peccatum sentiret & iudicaret id, quod iudicat, dum peccat, hõis peccator esset hęreticus. Patet quia dum peccat, sentit, & iudicat fornicationem, seu occidere non esse peccatum immo q̃d bonũ: si ergo post passionem hoc iudicaret, hæreticus esset; quia cõtra legem Dei sentit.

Ignorãtia præcedẽs quid.

F vescitur, ignorantia quædã in hoc est: & ista est causa quædam huius actus: quoniam cum iste proponeret ieiunare ea die,qua ab ecclesiã cautũ erat, ieiunasset: ignorauit tamen,& ob hoc carnes in cibum sumpsit. Differt autem multum ista ignorantia a priori: quoniam in superiori q̃uis aliquis sit ignorans qñ malum eligit & operatur; tñ paulo anteq̃ eligeret non ignorabat: vt qui fornicatur q̃uis præsente passione iudicat malum non esse fornicari: tamen anteq̃ passio veniret sciebat malum esse illud: & sic proclamabat atque proponebat non fornicari; & ob hoc isti, qui sic incontinẽtes sunt,dicuntur ẜm Arist.in 7.Ethic.egressiui ab opinione.i.quia egrediuntur ab ea sñia,quã ante tenuerunt: & ex hoc ignorantia illa non est causa,
G nec habet aliquam rationem ad excusandum peccatũ in toto vel in parte. Ista autem, de qua nunc dictum est, habent causalitatem ad actionem, & aliquam radicem ad excusandum peccatum in toto vel in parte. Nunc autem dicendum est ꝙ agentes ẜm istam ignorantiam dicuntur agere propter ignorantiam; quia propter dicit æqualitatem, & ista est in hac ignorãtia; qm̃ illi,qui sic agunt,agunt quia ignorant,& si scirent facturi non erant. Considerandum autem in hoc est qñ agere pp ignorantiam tollat peccatum,aut qñ nõ: sciendum ꝙ qñ aliquis ignorat id, quod scire tenebat, quamuis ignoret,nõ tollitur pęna seu peccatum; qm̃ tunc est ignorantia eius ꝙ cõfert: talis autẽ ẜm Arist. in 3.Ethic.non causat inuoluntarium: ideo non tollit
H peccatum,aut actionem esse peccatum,quamuis non ita grauiter delinquere videt̃ qui agit sine aliqua ignorantia,sicut ille qui agit cũ ignorantia eius,quod scire tenebatur: qm̃ non est vtrobique æquale voluntariũ. Aliqñ aliquis peccat pp ignorantiam eius, quod non tenebatur scire,nec aliquo modo videbatur opinabile ipsum posse scire,& in hoc nisi aliquis illicitæ rei operam daret,totaliter excusaretur. Si autem illicitæ rei operam det, hoc eum indirectè peccare facit: qm̃ est ibi aliquod voluntarium in malum, licet non directè in id, quod inductum est: causa tamen hæc per accidens imputatur hic causæ. In ignorantia autem eius quod confert.i.eius quod aliquis tenetur scire,multiplices differentiæ sunt.s.pp sexum, propter ætatem,
I propter cõuersationem, & sic de similibus, in quibus interdum istæ conditiones peccatum tollunt, interdũ diminuunt,interdum vero nihil. In ignorantia autẽ eius,quod aliquis non tenebatur scire,etiam multiplices differentiæ sunt: vnde distinguunt̃ ẜm iura: ignorantia crassa, & ignorantia affectata, & ignorantia inuincibilis,& ignorantia probabilis: & quidam alij modi adhuc magis particulares, de quibus vulgares determinationes tam in iuribus q̃ apud theologos sunt.

Differẽtia inter ignorantiã præcedentem & concomitantem

Cap.2.

Quando ignorantia tollat peccatũ: [illegible] quod cõfert est [illegible] dus loco di Arist. 3.Ethic. Hinc quare peccatum ignorantiæ reducitur ad negligentiam qua est [illegible] eorum quis scire tenetur

Qualiter ignorantia quæ est quando quis facit per ignorantiam attineat ad voluntarium. Quæst. VII.

K NVnc autem quærendum est qualiter ista ignorantia,quę est quando aliquis dicitur facere propter ignorantiam pertineat ad voluntarium. Et respondendum est ꝙ in actionibus, quæ propter ignorantiam fiunt,quædam sunt totaliter inuoluntarię, in quibus non est aliquod peccatum: & de his inquiri non oportet: aliæ autem sunt actiones propter ignorantiam,in quibus non excusatur ratio peccati,licet diminuatur: & in his oportet assignare voluntarium: non tamen est voluntariũ directè,sed indirectè: quoniam qui propter ignorantiam agit aliquid: ideo illud agit,quia ignorat: si autẽ sciret, non ageret, & sic non vult agere ignorans id, quod agit,sed vult agere aliquid alterum, ad quod sequitur ignorare. Ex quo apparet voluntarium esse

directè

directè ad actum præcedentem, & esse indirectè ad actum subsequentem, in quo dicuntur peccare ꝓpter ignorantiam, vtpote si aliquis ignorans ea, quæ tenebatur scire, peccauit propter illam ignorãtiã, ille actus, quem ignorantia fecit, non est directè voluntarium: tamen ignorare id, quod scire tenebatur fuit voluntarium directè: quoniam iste nõ curauit scire id, quod tenebatur scire. De hoc peccato propter ignorantiã dicendum est, ꝙ non est ita voluntarium sicut peccatum per malitiam, & per passionem: quoniam quãto voluntas & intellectus minus disturbantur, tanto liberiores sunt, & actus elicitus & imperatus voluntarius est. Cum autem aliqualiter intellectus & voluntas aliquibus obstantibus impediuntur, actus sui non sunt perfectè liberi: quoniam intellectus, & voluntas non ex seipsis agunt totum quod agunt, sed ab alijs aliquo modo aut impelluntur, aut alliciuntur. Sed inter hæc nihil est quod magis disturbet intellectũ quàm ignorantia, quæ directè repugnat intellectui. ergo nullum peccatum minus voluntarium erit, q̄ peccatum ꝓpter ignorantiam. Ex hoc autem inducitur inter peccata nullum esse minus de grauitate habens q̄ peccatũ ꝓp ignorantiam: nam peccatũ est malum, cum sit voluntarium: & quanto magis de voluntario habens, tanto magis de ratione peccati. Sed inter omnia peccata nullum est minus voluntarium quàm peccatum propter ignorantiam, vt supra inductum est: ergo nullum erit minus de grauitate habens.

Peccatum per ignorantiam est minoris grauitatis.

Cum in peccato quod fit per ignorantiam, intellectus ignoret & voluntas necessario consequatur determinationem intellectus, quare peccare dicimur. Quæst. VIII.

POSTREMO autem inquirẽdum est, quoniã aliquis dicet, ꝙ in omni peccato, quod fit per ignorãtiam, quæ est cõcomitans intellectus, fiat ignorans, & necessarium sit voluntatem sequi determinationẽ intellectus, quare dicimur peccare quia agimus ea, quæ nullatenus possumus euitare, nec est vlla libertas voluntati post perfectam determinationem intellectus? Respondendum est verum esse intellectum fieri ignorantem in omni peccato & necessarium esse volũtatem sequi determinationem intellectus, & si nihil aliud præcessisset, non erat possibile vllum peccatum in nobis causari, præcessit tamen aliquid quod fecit illam ignorantiam esse voluntariã: nam cum passio resurgit inclinans ad id, quod malum est, aut ipsum obiectum malũ incipit nobis ex aliqua causa bonum videri, scit intellectus illud esse malum, cum nondum sit excæcatus, & poterat tunc firmiter iudicare non esse illud eligendum: voluntas quoque poterat imperare intellectui bene iudicare circa illum actum: neuter tamen eorum fecit quod debuit, sed vterque neglexit permittens se à passione catenari. Cum autem intellectus a passione excæcatus est, impossibile est ꝙ bene iudicet circa actus illius passionis: & quamuis voluntas libera sit, impossibile est ꝙ tunc bene eligat. Sic enim ait Arist. 7. Ethic. ꝙ aliquod tp̃s est in quo impossibile est dirigere actionem: hoc est cum passio inualuerit. nec tamen aliquod inconueniens est dici voluntatem non posse bene eligere pro tunc: quoniam quamuis aliquis homo fortissimus sit potens alios sibi subijcere: si tamen semel permiserit se totaliter colligari, erit ei impossibile aliquem sibi subijcere, sed eum omnibus subiectũ esse necesse erit. Simile autẽ de intellectu, & voluntate est: quoniam cum liberum eis foret quamlibet excludere passionẽ: aut id, per quod ignorantia inducenda erat, noluerunt illud excludere: sibi igitur imputandũ est, tanq̄ si nulla ignorantia in peccato intercideret. Ex hoc autem

A infertur, ꝙ oẽ peccatum qualecũque sit ſm originem suam est peccatum omissionis, quod patet, q̃m intellectus nunq̃ male iudicaret, nec voluntas male eligeret, nisi a principio insurgente passione omitterẽt eã excludere, quod facere tenebantur. Nos tamen cum peccata per commissionem & omissionẽ distinguimus non respicimus originem peccatorum, sed id in quo cõsummat actio peccati: & quia q̄uis omne peccatum originem accipiat per omissionẽ, consummat tamen per commissionem, & aliq̄n per omissionem; ideo aliqua peccata committendo & aliqua omittendo facere dicimur. Prædicta vera sunt, nisi in peccato propter ignorantiam: quia ibi nulla omissio est in ipso actu, sed fuit in alio, qui fuit causa ignorandi, vt supra tactum est.

Omne peccatum est peccatum omissionis secundum originem suam. Diuisio peccatorũ actualium non est ſm originem, sed ſm id i quo consumatur peccatum.

B Hæc autem de peccato ſm malitiam & passionem & negligentiam & ignorantiam dicta sunt quantum ad eorum differẽtias, & qualiter in eis magis aut minus voluntarium reperiatur: quæ ideo dicta sunt, q̃m hic in litera de omnibus istis speciebus peccatorum agitur. Circa quod considerandum est ꝙ hic agitur de omnibus istis speciebus peccatorum, & diuiditur in tres partes, quoniam primò agit de peccato per ignorantiam: secũdò de peccato per passionem, vel negligentiam: tertiò de peccato per malitiã. Secunda in principio sequentis cap. Tertia circa finẽ eiusdem, cum dicitur. *Locutusque est Dominus.* Prima diuiditur in tres partes, ſm ꝙ agit de statu triplici personarum peccantium. Primò agitur de peccato sacerdotis summi: secundò de peccato totius populi:

C tertiò de peccato principis magni. Secunda ibi. *Quia si omnis turba.* Tertia ibi. *Si peccauerit princeps.* Circa primum. *Locutus est Dominus ad Moysen.* Dicitur Deus locutus, q̃m ista præcepta, de quibus hic agitur in locutione data sunt: & non in imaginaria, sed in vera locutione reali, vt probatũ est supra in principio 1. cap.

Vbi locutio ista facta sit ad Moysen. Quæst. IX.

QVAERET autem aliquis vbi ista locutio facta fuit ad Moysen: & respondendum est ꝙ fuit facta in monte Sinai, quia omnes leges, quæ dicũtur in hoc Leuitico, datæ sunt in monte Sinai, vt patet infra 26. & 27. c. & magis pro-

D batum fuit supra 1. cap. Sed adhuc quæret aliquis magis in speciali, quis fuit locus determinatus, in quo ista præcepta data sunt. Et respondetur in tabernaculo testimonij in mõte Sinai, & ibi loquebat̃ Deus ad Moysen de propitiatorio inter Cherubim, aut apud ostium tabernaculi ista, quæ continentur, vt patet supra 1. cap.

An hoc præceptum de sacrificijs pro peccato sit datum cum fuerunt data illa, quæ continentur in principio huius libri vsque huc. Quæst. X.

QVAERET autem aliquis an istud præceptũ de sacrificijs pro peccato datũ est cũ fuerũt data præcepta, quæ cõtinentur in principio huius libri vsque huc. Et fortè aliquis dicet

E oĩa superiora data fuisse Moysi ĩ vna collocutione ad Deũ: quia oĩa continẽtur sub eodem contextu: hæc autem, quæ de peccatis data sunt, fuerũt alia vice data: quia ponitur hic caput rõnis, cũ dicitur. *Locutusque est.* Hinc r̃ndendũ est ꝙ an oĩa præcepta, quæ in hoc libro tradũtur in eadem collocutione, vel in multis tradita fuerint ex litera constare non põt: argumentum tñ, quo isti probare nituntur esse data in multis collocutionibus, non tenet: q̃m ista capita rõnis magis data sunt ad distinguendum materias q̄ ad monstrandum ipsorum præceptorum interpolatas fuisse lationes. De hoc tamen quicquid tenere voluerimus, nihil differt.

fert. De hoc supra 1.cap.dictum est. *Ad Moysen*. Per solum Moysen Deus loquebatur ad populum,qm̄ ipsum constituerat specialem ministrum huius legislationis,& nunquam Deus mādauit aliquem ferre legē ad populum,quamuis alij essent prophetæ viuente ipso: nam Aaron & Maria soror eius prophetæ erant. De Maria apparet Exo.16.de Aaron colligitur 1.Reg. cap. 2. de vtroque autem simul colligitur Num. 12. nā non dignabatur Deus ad tantum ministerium aliquem alium præter Moysen acceptare. *Loquere filijs Israel*. Postquam Deus in secreto loquebatur Moysi ipse recitabat in publico Iudæis leges à Deo datas. Ad istam autem recitationem receptarum legū an oīs populus cōueniret, vel soli principes noīe totius populi supra 1.cap.in principio determinatum est. *Anima cū peccauerit per ignorantiam*. Hic agitur de illa specie peccatorū,quæ dicuntur per ignorantiam: & non accipit hic scriptura propriè peccare per ignorantiā: qm̄ oē peccatū,qualecūque illud sit & quantumcunque voluntariū, semper est per ignorantiā: qn̄ aūt peccat oīs

Quæst.6. hō ignorans est sicut supra probatum est: ista tn̄ ignorantia non est cā peccati nec aliquod excusat: ideo de hac non loquitur sacra scriptura.Et patet hoc manifestissimè, qm̄ leges istę distinguūt peccatum per ignorantiā ab alijs peccatis. Sed accipiendo proprie peccare per ignorantiā ſm ꝙ accipit Arist. & supra declaratum est, oē peccatū est per ignorantiā: ergo nō accipit hic,nec in aliquo loco sacra scriptura aut leges humanæ propriè peccare per ignorantiam, sed pro eo ꝙ est peccare pp ignorantiam, vt ignorantia est cā peccati,& patet hoc per ea,quæ subiunguntur.s.ꝙ fecerit aliquid de his,quæ Deus mandauit, vt non fierent: & sic ignorauit ignorando legem,qm̄ tenebatur scire illam: & sic vocatur peccatū per ignorantiā eius quod

(margin: De peccato pp ignorantiam.)

Cap.1. confert, ſm modū loquendi Arist.in 3.Ethi. leges aūt humanæ vocant istam ignorātiā crassam,qm̄ tenebat iste peccās scire legem. *Anima cum peccauerit*. Accipit hic aīa pro hoīe ſm modū loquendi vulgarē,quē sæpe sequitur sacra scriptura: nec tn̄ ponit aīam solā esse hominē iuxta Platonicam positionem, de qua late dictū fuit supra in princ. 2.cap. Fortè aūt dicet aliquis hic accipi aīam pro ipsa aīa sola, qm̄ licet ipsa non sit persona aut hō: tn̄ actus,qui ponit hic.s.peccare satis pertinet ad ipsam solā: sicut dicimus ꝙ aīa vult, & desiderat & intelligit & alias actiones similes ei attribuimus. Ad hoc aūt rn̄dendū est nō posse stare: qm̄ aīa cum esset coniuncta corpori non est ens per se perfectum & subsistens, cui rn̄deat aliqua actio, sed solum est forma corporis: ideo competit sibi, vt ipsa non sit operans,sed vt sit principiū oīum actionū ipsius compositi iuxta Arist.sent.in 2. de Aīa: actiones tn̄ nō cōpetunt partibus indiuiduorum: qm̄ sunt entia imperfecta: sed entibus perfectis,quæ sūt supposita, aut personæ,aut hypostases. Sic enim ait Arist.Ethic.2.quòd actiones sunt suppositorum, siue in singularibus: aīa aūt non est suppositum,vel persona: ideo non poterit sibi cōpetere ꝙ ipsa agat, sed ꝙ sit actionis principiū: vñ nō poterit ipsa peccare,vel bn̄ agere,sed erit principium peccādi,vel bn̄ agendi. Itē patet hoc qm̄ cū pęnæ rectè distribuunt debent tenere peccatorū auctores. Sed qn̄ dantur pęnę à legislatoribus, & iudicibus non dantur aīæ, sed ipsi homini: ergo non est aīa,quæ peccauit,sed hō, ipsa aūt principiū fuit. Ad hoc aliqs rn̄debit ex hoc nihil probari: qm̄ qn̄ legislatores & iudices dant pęnas, q̄uis aīa sola peccauerit,tn̄ ipsi non possunt punire solā aīam: tum quia aīa spiritualis est, hoīes aūt non habent potestatē super ea,quę sunt pure spūalia; qm̄ oēs actiones humanæ sunt per corporalia instrumenta,actio aūt alicuius corporis non pōt suscipi in aliquā rem pure spiritualem,etiam si ipsa res

(margins: An aīa sola peccare possit. — Tex.36. — Cap.7. — Anima est actionis principiū.)

F pati velit,quod naturaliter intelligendū est. Hoc late probatū fuit Exo.23. Item non possunt agere in aīam solam,quia aīa coniuncta est corpori,dum hō viuit: iō non potētes legislatores punire aīam quāuis ipsa peccauerit,puniunt hominem,cuius ipsa pars est. Adhuc respōdendū est ꝙ quāuis iudices possent punire aīam solam pro aliquo crimine, tn̄ eam punire non deberent,sed ipsum hoīem. Hoc patet ex iustissimis punitionibus à Deo factis: nullus enim ita iustè punit sicut Deus,sed Deus in inferno non solum pro peccatis punit aīam, sed potius ipsos hoīes, cū anima fuerit corpori reunita post generalem resurrectionē: ergo non solum anima peccauit,aut verius anima non peccauit, sed hō est,qui peccauit: aīa aūt non peccauit, sed fuit

G peccandi principium. Et cum arguebatur posse dici de aīa ꝙ ipsa peccauit, sicut dr̄ ꝙ vult, desiderat, & intelligit. Rn̄dendum est ꝙ non proprie dr̄ aīam velle aut intelligere aut desiderare. Sed ꝙ intellectus ipsius animæ est,quo intelligimus & voluntas est qua volumus,& sic de cęteris: hō autē est,qui vult,& qui intelligit,& quem denomināt oēs alię operationes,quę in ipso sunt, sicut declarat Arist.in 3. de Anima: inquiēs in nobis esse intellectū possibilem,quo est oīa fieri: & intellectū agētē quo est omnia facere. Ecce enim nō vocauit intellectum esse id quod agat, sed quo aliquis agat. Si tamen dicamus aliqn̄ aīam velle aut intelligere: hoc est per abusum locutionis vulgaris: hæc tamē à sapientibus dici non debēt,licet sacra scriptura interdum vtatur his locutionibus. Sic patet ad Gala. c.5.

(margins: Obiectionis sol... — Tex.1...)

H spiritus concupiscit aduersus carnē, & caro aduersus spiritum: vbi aīæ actionem per se tribuit, & carni per se: qualiter tn̄ ista auctoritas intelligenda sit Deuter. 12.cap.latè declarabimus. Concludendū est ergo hic nō accipi animā pro anima,sed pro hoīe: & aīam non posse peccare, sed hominē; ipsam vero duntaxat esse principium operandi. *De vniuersis mandatis domini, quæ præcepit,vt non fierent quicquam fecerit*. Hic dr̄ de peccato cum aliquis peccat ꝯ aliquam legem, in qua vetabatur aliquid fieri,& nos illud egimus: & sic Iudæi dicunt ꝙ intelligatur istud mandatum de faciendo ista sacrificia qn̄ solum peccaremus contra aliquam legē vetantē aliquid fieri. Et dicendū est, ꝙ si attendantur

(margin: Anima pro ... accipi... sed p... mine... anima... care.)

I verba istius legis,solum ipsa loquitur qn̄ agimus cōtra præcepta negatiua siue cęremonialia, siue iudicialia, & non cum agitur ꝯ præcepta affirmatiua: necessario tamen intelligenda est etiam de peccatis contra legē affirmatiuam: nám tūc qn̄ aliquis ageret cōtra aliqd̄ peccatum affirmatiuum omittendo illud & faciendo aliquid alterum,nō poneretur sibi aliqua pęna,nec cogeretur ad sacrificia hæc. Hoc tn̄ incōueniens est:qm̄ tā pręcepta affirmatiua q̄ negatiua æqualis obligationis sunt: & ꝯ quodlibet eorum egisse culpa est. Ideo in vtrisque pęna imponi debet; tamen non datur aliqua alia regula de sacrificando, cum aliquis peccauerit contra pręcepta affirmatiua: reducenda est ergo ista lex ad vtraque pręcepta q̄q̄ de solis negatiuis intel

K ligatur. Et iste est modus legum humanarum, qm̄ quando est aliqua materia,in qua sint plures articuli,si in vna lege cautum est,& non in alijs,& aliæ sunt similes illi,illa lex ad eos extendenda est,vt patet ff.de legi. l.in singulis articulis cum l.sequenti: ideo si aliquis sic istam legem obseruandā diceret, vt solum referret ad peccata facta contra pręcepta negatiua,in alijs non ponēs aliquam punitionem, manifestum est ipsum agere in fraudem istius legis: tunc enim in fraudem quis contra legem agit,quando obseruans verba ipsius legis agit contra voluntatem legis,vt habetur ff.de legi. in l.contra legem. & in l.fraus. Reducendum igitur est, quod intelligatur ista lex tam de præceptis affirmatiuis quàm negatiuis.

An pec-

An peccatum per ignorantiam de quo hic, sit per ignorantiam præceptorum decalogi. Quæst. XI.

CONSIDERANDUM autem est quòd quando hic dicitur debere obseruari cæremonias sacrificiorum, quæ infra sequuntur, cum aliquis peccaret per ignorantiam contra ea, quæ in lege Domini statuta erant, non intelligebatur si peccaret cõtra precepta decalogi negatiua, vel affirmatiua; quod patet quia dicitur hic: Si peccauerit anima per ignorantiam, sed nullus poterat ignorare præcepta decalogi, si mentis suę compos esset, tum quia ista consistunt in decem verbis, quæ cuilibet scire facile est, tum quia vulgatissima erãt apud omnes, tum & potissimum, quia ista erant de iure naturali, & sunt scripta in mentibus nostris, vt patet ad Rom. 2 c. ideo dato, ꝙ nũquam fuissent ista præcepta data a Deo, nullus poterat ea ignorare. Item patet, quòd non intelligatur de his, quoniam dicitur hic: Si peccauerit sacerdos magnus, & si peccauerit totus populus, manifestũ tamen est, quòd quamuis aliqua persona priuata posset ignorare ista præcepta, aut eorum aliquod, non tamen contingeret hoc in summo sacerdote, qui vir sapiens erat, maximè autem, & in toto populo, s. ꝙ omnes de populo ignorarent, ergo non est intelligendũ de his. Item nõ potest intelligi de istis præceptis, quoniam ponitur hic, ꝙ aliquando populus ignoraret, & sic faceret contra aliquod de istis pceptis; tamen non contingit facere totum populum contra aliquod pręceptum de istis, præcipuè contra negatiua; de quibus principaliter intelligitur ista lex, ergo non est accipienda de pręceptis decalogi: assumptum patet, quia non poterat totus populus vnum hominem occidere, aut vnum falsum testimonium dicere, aut totus populus aliquid furari, vel totus mechari, aut vxorem alicuius & rem concupiscere, aut si fortassis ex natura non repugnet, tamen nunquam factum est, nec fieri contingit, non sunt ergo ista peccata, quę populus faceret, de quibus hic dicitur. Item quia dato, ꝙ per ignorantiam sacerdos magnus, aut totus populus cõtra aliquid horum facere posset, tamen non poterat mundari per istas cæremonias sacrificiorum, quæ hic ponũtur, istæ autem cæremoniæ imponuntur in pœnam alicuius peccati cum nulla alia poena ponatur. Si quis tamen peccaret contra præcepta decalogi, cogebatur sustinere aliam pęnam, s. interdum pęnam mortis, & interdum aliam, ergo non poterat applicari ista lex ad peccantes contra præcepta decalogi. Assumptum patet, quia si aliquis peccaret occidens alium, non offerebat ad emundationem suam sacrificium, sed moriebatur nulla facta cęremonia, vt patet Numeri 35. & Deuter. 19. & siquis contra alium falsum deponeret, non offerebat sacrificia, sed subibat pœnam, quam ille, contra quem deponebat subiturus erat, vt patet Deutero. 19. de eo autẽ, qui męchabatur patet, ꝙ moriebatur, nec expiebatur per sacrificia, vt patet infra 20. c. qui autem furabantur sustinebant pęnas, quæ habentur Exo. 22. & sic in omnibus alijs transgressionibus præceptorũ decalogi pœnæ determinatæ erant, nec aliquis expiabatur a peccato per immolationem sacrificiorũ: hic autem soluuntur pœnæ peccatorum per immolationem sacrificiorum, ergo non potest referri ista lex ad transgressionem præceptorum decalogi. Item nõ potest intelligi ista lex de trãsgressione præceptorum iudicialium, quoniam pręcepta iudicialia poterant dupliciter a Iudæis infringi, s. aut a iudicibus, aut a personis priuatis, si infringerentur a iudicibus; vtpote, quia malè iudicabant condemnantes aliquem cõtra legẽ, siue in causis merè criminalibus, siue in ciuilibus, patiebantur eandem pęnam, quã intulerant ei, quẽ con-

A demnabant, sicut nunc fit apud nos, qa iudex, qui malè iudicat, tenetur partim ad oĩa damna, nec poterat expiari iudex ab isto peccato per sacrificiorũ oblationem, sed oportebat, vt parti, quam lęserat satisfaceret, nec oportebat, tunc aliqua sacrificia, esse ad remissionem peccatorum. Si aũt transgressio præceptorum iudicialium esset a personis singularibus patiebãtur easdem pęnas, quæ legibus illis expressę erant, cõtra quas peccabant, siue de furto, siue de percussione, siue de commodatione, aut virginum defloratione trãsgressio esset, nec aliquis sic transgrediens expiari poterat a peccato per sacrificia, sed cogebatur subire pęnas illarum legum iudicialium, quas infregerat. Non igit põt dici intelligi istam legem, qñ peccatum aliquod per
B ignorãtiam esset ꝯ præcepta iudicialia. Dicendum ergo erit solum intelligi hanc legem, qñ fiebat trãsgressio contra aliqua præcepta cæremonialia, & in his stãt omnia supra dicta, nec sequitur ad hanc positionẽ aliquod inconueniens, sicut sequebatur ponendo hanc legem dari de præceptis decalogi, aut de præceptis iudicialibus, in his namq; poterat sacerdos magnus aliqñ errare per ignorantiam, quia præcepta cęremonialia multa erant, & diuersę obseruantię, & aliquãdo poterat sacerdos magnus errare non faciendo aliquam cęremoniam, quam facere tenebatur, aut ꝯriam faciẽdo, vtputa in sacrificijs, & oblationibus, quæ multas valde cęremonias reqrunt: poterat ẽt interdum errare totus populus per ignorantiam in cęremonialibus pceptis, quia multæ erant cæremoniæ obseruandi se ab
C immunditijs, & purgationes rerum immundarum. In aliqua autem istarum poterat errare totus populus, de quibus ponitur infra in princ. cap. 11. vsq; ad 16. & Num. 5. & 19. & Deuter. 14. Erant quoque multę cæremoniæ obseruationum in festiuitatibus quinque, q̃ directę pertinebant ad populum, & poterat totus populus errare omittendo aliquam istarum ex ignorantia, vel inaduertentia, poterant etiam personæ priuatę in his errare, qm̃ ista multa erant, & nõ poterant esse, ita cognita, sicut pręcepta decalogi, aut iudicialia, etiã quia in pręceptis decalogi, & iudicialibus aliquo modo apparet ex ipsa natura; in cęremonialibus autem non sic apparet ratio debiti, cum magis dependeat ex voluntate conditoris legis; ideo facilius ꝯ hoc peccari
D poterat quàm contra alia. Considerandum etiam est, ꝙ ista pęna, quæ hic ponitur, directè conueniebat peccato, quod fit contra aliquam legem cęremonialẽ, & non peccatis factis contra præcepta decalogi, & iudicialia, nã in pręceptis decalogi offendebat proximus, vt cõiter, s. in septem pręceptis illorum, & tunc cũ offensa ei fieret, debebat eidem satisfactio fieri; sacrificia aũt fiunt ad Deũ; ergo non erat directa satisfactio. Cũ aũt erraret in alijs præceptis decalogi faciendo ꝯ Deũ tantum, erat peccatũ, quod non poterat per sacrificia deleri, sed mortẽ merebatur, vt quia ageret ꝯ primũ pceptum colendo idola: qm̃ siue ille hõ esset, siue tota ciuitas perire debebat, vt patet Deut. 13. c. aut si ageret ꝯ obseruationẽ sabbati, quod erat ꝯ Deum moriebat, vt patet Exo. 35. & Num. 15. In pręceptis autẽ iudi-
E cialibus tota offensio directa fit pximo, iõ satisfactio ei fieri debebat, nec erat cõueniens eum, qui peccaret in pximum, absolui a crimine per oblationes, nulla alia pęnali, aut purgatoria solutione facta, qm̃ si aliqs furaret, aut occideret alterum, & offerendo ouem, vel bouẽ absolueretur ab omni satisfactione, quam facere deberet, hoc namque pertinebat ad ordinem iniustissimum, ideo nõ debebat poni talis lex. In cæremonialibus aũt valde conueniebat hoc; qm̃ cęremonialia sunt directè ad Deũ, iõ non oportebat, p transgressione earum fieri proximo aliquam satisfactionẽ, sed solum Deo, & quia non erant ista tanta peccata pp quę

Doct. sñia penes hãc legem datã a legislatore.

deberet aliquis mortem subire, iubebāt ei, vt faceret aliqua sacrificia: nā transgressio istorum pręceptorũ ceremonialium, quę erat ꝯ Deum, non erat ita grauis sicut idolatria, quę ad pręcepta Decalogi pertinebat: ideo non deberet pro his imponi mors, sicut imponebāt pro idolatria, & pro violatione sabbati. Et iustum valde erat, vt violatio pręceptorum cęremonialium tolleret per sacrificia: nam in cęremonialibus cũ transgrediebāt illa omittebāt aliquę cęremonię, quę fieri deberēt: nullo ergo modo iustius satisfieri poterat, q̃ vt loco omissarum cęremonialium, aut actuum, fierent aliqua sacrificia, in quibus obseruarentur cęremonię, vtputa si aliquis omiserat aliquas leges immundicię non abstinendo ab immundicia, aut omisit aliquas cęremonias in obseruatione festorum; satisfaciebat obseruando alias cęremonias in oblatione sacrificiorum: erat igitur iustissima compensatio. Patet igitur hanc legem de sacrificijs pro peccato dari pro solis transgressionibus, quę erant contra pręcepta cęremonialia: pro transgressione autem pręceptorum Decalogi, & iudicialium non fiebant aliqua sacrificia, sed erant determinata quędam genera pœnarum. *Si Sacerdos, qui est vnctus peccauerit.* Hic ponitur de sacrificio, quod fiebat pro peccato Sacerdotis magni: & ponitur distinctum sacrificium in magnitudine hostiæ, & cęremoniarum oblationis a sacrificijs, quæ fiebant pro personis singularibus, & pro Principe populi, & æquatur sacrificio, quod fiebat pro peccato totius populi.

Quare peccatum Sacerdotis magni maius est quàm peccatum totius populi, & principis, ac personarum priuatarum. Quæst. XII.

IN quo sciendum est sacrificia poni maiora secũdum, quòd ipsa peccata, pro quibus fiebant erant maiora: accipiendo autem in eodem genere peccati maius est semper pc̃m Sacerdotis magni q̃ peccatum Principis populi, & quàm peccatum totius populi: ideo peccatum summi Sacerdotis exegit maximum sacrificium excellēs alia sacrificia pro peccato, aut saltem ęquum maximis sacrificijs.

Accipitur autem magnitudo peccati dupliciter, s. intensiue, & extensiue. Accipitur magnitudo peccati intensiue secundum, ꝙ est in se ipso magis, aut minus voluntarium, vel secundum quòd est includens maiorem deformitatem circunstantiarum, & maiorem, aut minorem ingratitudinem: dr̃ aũt pc̃m aliquod magis, aut minus malum extensiue ſm ꝙ ad plures pc̃m illud extenditur, vel ſm ꝙ pluribus ex eo damna inferuntur. Ex consideratione horum liquet, pc̃m Sacerdotis magni esse maius peccato cuiuslibet personæ priuatæ, peccato Principis, & peccato totius populi, quod apparet primò comparando pc̃m summi Sacerdotis ad peccata personarum priuatarũ: nam si summus Sacerdos peccat ꝯ aliquam legem sciēs ipse esset magis ingratus Deo, quàm quęlibet ꝑsona priuata, quia cum in maiori statu constituitur ēt grauius peccat, quia tenebatur se habere honestius q̃ ceteri se habeant. Si autem peccet per ignorātiam summus Sacerdos, pc̃m suum erit maius intensiue q̃ pc̃m personę priuatę, quia magis tenebāt Sacerdos scire legem quàm personæ priuatę: nam personę priuatę a Sacerdotibus legem inquirere debent, & ipsi Sacerdotes tenenī eis rn̄dere. Sicut hr̃ Aggei 2. ca. cũ ait: Labia. n. Sacerdotis custodient scientiam, & legē de ore eius exquirent, qm̃ Angelus Dñi exercituum est. Sic. n. mandat Deus per Aggeũ in cap. 2. ꝙ debeat lex requiri de ore Sacerdotũ. Et ob hoc Hiero. in Prologo oĩum librorũ Scripturę, qui est Epistola ad Pau-

F linum dixit, Sacerdotibus esse necessariũ habere scientiam legis inquiens: Sacerdotis officium est interrogatũ rn̄dere de lege. Vulgares aũt non tenenī ad ista, ideo cum peccauerint Sacerdotes ex ignorātia legis, pc̃m grauius est, quàm si vulgares ex ignorantia peccent. Item pc̃m summi Sacerdotis est maius extensiue quàm peccatum alicuius personę priuatę: nam cũ Sacerdos magnus peccat, exemplo eius populares ad similia pertrahunī: sicut patet in hac litera cum dr̃: Si Sacerdos, qui vnctus est, peccauerit faciens delinquere populum. q. d. ꝙ cum Sacerdos peccat facit delinquere. Si aũt aliqua persona priuata delinqueret non sequebatur, ꝙ exemplo eius alij ad peccandum inducerenī, cum non habeat auctoritatem magisterij, aut

G prelationis: summus aũt Sacerdos est totius populi eruditor: ideo cum per oēm modum pc̃m summi Sacerdotis sit grauius peccatis popularium, oportet vt pro illo fierent maiora sacrificia quàm pro peccatis popularium, & sic obseruabatur: qm̃ pro peccato summi Sacerdotis offerebatur vitulus, & cremabatur extra castra: in peccato autem personarum priuatarũ offerebatur capra, vt patet in sequenti cap. Adhuc autem pc̃m summi Sacerdotis erat maius pc̃o Principis populi intensiuè, & extensiue: patet primò, ꝙ sit maius intensiue: qm̃ hic agitur de peccato ꝑꝑ ignorātiam; ignorantia tñ in Sacerdotibus valde est fugienda potissime in summo sacerdote, qm̃ ipse tenetur scire totam legem, & respondere ad omnes qõnes

H legis; & sic beatus Petrus in Canonica sua prima ca. 3. Estote parati reddere rõnem omni poscenti vos, de ea fide, & spe, quæ in vobis est. Quod ad Sacerdotes, & maximè ad Episcopos refertur, qui excellentiorem sapientiæ gradum cęteris habere debent: Rex tñ populi non tenebatur scire totam legem, nec omnes qõnes legis, sed solũ tenebatur scire Deuteronimiũ legis, vt patet Deutero. 17. vbi dicitur, quòd cum Rex subleuaretur in thronum regni sui faceret scribere sibi Deuteronomium legis, & sępe legeret in eo, vt erudiretur timere Deum. Si igitur erraret Rex ignorans aliquid, quod non erat in Deuteronomio, aut culpa illa nulla erat, aut leuis. Sacerdos autem magnus qualitercunque peccaret ignorans, semper erat graue delictum, cum teneretur omnia scire, vt dictum est. Pa-

I tet igitur pc̃m summi Sacerdotis per ignorantiā esse grauius intensiue quàm pc̃m principis populi. Itē pc̃m summi Sacerdotis erat maius pc̃o principis extensiue, quia peccante Sacerdote magno ad plures extendebatur peccandi occasio, & exēplũ, quàm si princeps peccaret, qm̃ vulgus Sacerdotem magnum habet, vt Principem in spũalibus, & vt magistrũ in omni eruditione virtutum: Principem aũt non existimat magistrum, aut eruditorem in agendis: ideo cũ summus Sacerdos errauerit, eius exemplo cęteri trahuntur, velut quadam imagine bene operandi: principe autem peccante nemo ꝑꝑ hoc exemplum peccandi sumit, nisi fortassis sic princeps fieri iubeat, aut facientibus fauorem exhibeat: hoc autem, quia populus

K existimat principem sicut & ceteros ignorare.

Adhuc autem patet de peccato isto principis, ꝙ sit minus peccato summi Sacerdotis, tàm intensiue, quàm extensiue, quoniam peccatum illud intensiue, & extēsiue grauius est alio, in quo plurium circũstantiarum, & grauiorũ transgressione peccatur, summus tñ Sacerdos ad plura est obligatus in quolibet genere obligationis: ergo cũ peccauerit plures circunstantias insurgit, & sic grauius est. harũ aũt quędā faciunt pc̃m intensius quędā autem extensius.

Ex hoc autem sequitur differentia in oblatione facta pro peccato summi Sacerdotis, & pro peccato Principis: nam pro peccato summi Sacerdotis offere-

Peccat summi cerdotis erat ma princi intens ac exte ue.

offerebatur vitulus,qui ad maximum sacrificium per tinet, & hoc extra castra:in peccato autem principis hircus immolabatur,nec cremabatur extra castra, vt patet.ĩ.Adhuc aũt apparet maius esse pc̃m summi Sacerdotis q̃ totius populi peccantis,qm̃ princeps Sacerdotum,qui dr̃ summus Sacerdos plura tenetur scire in lege Dei q̃ omnis populus, cum omnes de populo ad eum cõcurrãt inquirentes de qõnibus legis, vt patet Mala.2.& Aggei.2. Ideo qñ peccat per ignorantiam grauius delinquit q̃ populus, qm̃ plura scire tenetur. Si aũt accipiatur pc̃m summi Sacerdotis extensiue est æquale pc̃õ totius populi,nec põt esse maius: qm̃ non põt aliquis exemplo suo plures ad pc̃m inducere, q̃ vt totus populus peccet: ergo non poterit extendi plus pc̃m Sacerdotis summi q̃ totius populi:& in hoc æqualia videntur, nisi forte quis obijciat peccatum summi Sacerdotis esse maius extensiue pc̃õ totius populi,qm̃ peccante summo Sacerdote totus populus cum eo ad peccandum inducitur, & ipse cum oĩbus peccat: peccante autem populo non inducitur Sacerdos summus ad peccandum,qm̃ non sequitur ignorantia ipsius ex ignorantia populi: sicut ignorantia populi ex ignorantia summi Sacerdotis. Patet igitur pc̃m summi Sacerdotis esse maius pc̃õ populi,quoniam licet ambo sint ęqualia aliquo mõ extensiue:pc̃m tñ summi Sacerdotis est maius intensiue. Non tñ ponebãt dr̃ia in sacrificio,quod fiebat ꝓ peccato populi,& pro pc̃õ Sacerdotis siue in aĩali,qđ immolabatur,siue in ritu immolandi:nec ponebatur hostia maxima pro pc̃õ Sacerdotis, & pro peccato populi,in quo differre possent. nã si poneretur hostia minor pro peccato totius populi, q̃ pro pc̃õ summi Sacerdotis coinciderer peccatum populi cum pc̃õ Principis in grauitatis ęqualitate,aut cũ peccato vni⁹ personæ priuatæ,& quamq̃ pc̃m totius populi sit inter peccatum summi Sacerdotis, & pc̃m Principis quasi medium,cum omnia sint per ignorantiam:magis tñ assimilat pc̃õ summi Sacerdotis q̃ pc̃õ principis,aut vnius personæ priuatæ. *Qui vnctus est peccauerit.* Idest si peccauerit summus Sacerdos: erat enim dr̃ia inter Sacerdotem summum, & Sacerdotes minores, quia Sacerdos summus in consecratione sua recipiebat diuersas vnctiones, tã in corpore suo q̃ in vestib⁹; pręcipuè aũt in capite,qm̃ fundebat̃ oleum consecrationis super caput eius in signum potestatis, & istud oleum fluebat in vestimenta, vt patet Psalm.132. Sicut vnguentũ in capite,quod descẽdit in barbã,barbã Aarom, quod descendit in oram vestimenti eius. in Sacerdotibus autem minoribus nõ erat talis vnctio, sicut declaratum est Exo.29.ideo qñ fit differentia inter Sacerdotem magnum, & minores, ponit̃ hoc ad cognoscendum. Et ẽt erat quædam vnctio facta in manibus,vt patet ĩ.21.cap.cum dr̃: Pontifex.i.Sacerdos magnus inter fratres suos super caput cuius fusum est vnctionis oleum, & cuius manus in sacerdotio cõsecratę sunt,&c.dr̃ aũt hic de Sacerdote qui vnctus est:qm̃ si peccaret aliquis de minoribus Sacerdotibus non fierent pro eo sacrificia,quę hic ponuntur, sed alia minora sicut pro personis priuatis. *Delinquere faciens populum.* Ista litera poterat intelligi dupliciter: vno modo posset aliquis dicere intelligi eam,ꝙ Sacerdos esset faciens delinquere populum.i.ꝙ ipse taliter doceret, ꝙ vellet populum ducere ad errorem; sed tñ non põt stare,qm̃ repugnat literę,in qua dr̃,ꝙ peccauerit per ignorantiam.Item qm̃ si iste vellet decipere populum præter hoc,quod non erat ignorans,sed voluntarie agens, adhuc erat quoddam alterum malum,s.ꝙ ipse hęreticus erat: & tunc non expiaretur his sacrificijs,sed debebat lapidari,aut comburi: sicut patet Deuteronom.13.de illo,qui dicit aliqua tanquã

Peccatum summi Sacerdotis erat maius & est peccato totius populi.

Sacerdos summus, & minor differet.

A prophetica, vt inducat homines ad colendum idola: & de illo qui aliquibus alijs verbis solicitat mẽtes hominum ad colendos Deos alienos, vt habetur Deuteronom.17.Debet igitur necessario ista litera exponi non,quòd Sacerdos velit decipere populum sua doctrina:sed quia per ignorantiam aliquid docuit,quod non erat conueniens legi:& tunc potest intelligi hoc dupliciter. Vno modo delinquere faciens populum,idest,quòd ex doctrina ipsius summi Sacerdotis totus populus erret aliquid faciendo contra legem, aut quòd errare possit, quoniam illa doctrina est inductiua ad errorem,licet non erret. Primus modus est grauior istorum, quocunque modo tamen horũ duorum dicitur Sacerdos summus faciens delinquere populum, & vtroq; modo oportebat pro summo
B Sacerdote offerri ea,quæ hic iubentur. *Offeret pro peccato vitulum.* Idest quia peccauit ignorando,& faciens populum delinquere offerat vitulum.Hęc autẽ oblatio qualiter pro peccato proficiat,an tollatur per eam directe pęna aliqua debita peccato,aut culpa,aut qualiter nobis prosint.s.1.cap.declaratum est. *Vitulum immaculatum Domino.* Iussit immolari vitulum,quia erat de sacrificijs maximis, & in peccato maximo, quale erat pc̃m summi Sacerdotis,talem decebat fieri oblationem.

An possit offerre Sacerdos vaccam fœminam.
Quæst. XLII.

C CONSIDERANDVM etiã est, quòd hic nõ licebat summo Sacerdoti offerre vaccam fęminam,quia sacrificiũ pro pc̃õ pęnale erat: ideo non dabatur libertas offerenti offerre quod voluisset, sed tenebatur offerre determinatum a lege:sacrificium autem pacificum non erat pęnale, sed pure spontaneum:ideo erat in libertate offerentis offerre masculum, aut fęminam sicut voluisset; de sacrificio autem holocausti, cum sit spõtaneum tenebanrur offerentes dare solum masculos, vt præcedenti capitu.dictum est. Erat autem vitulus iste immaculatus, idest, quòd non esset in eo aliqua immundicia, vel imperfectio faciens illum ineptum ad oblationem. De immundicijs autem, quę vetabant offerri sacrificia animalium,infra 22.cap. dicitur. *Et*
D *adducet illum ad ostium Tabernaculi.* Idest Sacerdos magnus:quoniam hic peccauerat tanquam vnus de popularibus offerebat pro se istum vitulum: & adducebat eũ ad ostiũ tabernaculi,quia ibi fiebat immolatio, *Ponetque manus super caput eius.* Sacerdos magnus offerebat hic vitulum,ideo obseruabat cęremonias,quas populares obseruabant, scilicet imponendo manus. Causa autem, quare manus imponebantur super caput animalium oblatorum duplex erat, de qua supra 1.cap. & pręcedenti capit.dictum est,quare in omnibus sacrificijs obseruetur. *Immolabitque eum Domino.* Idest iugulabit illum vitulum coram Domino, scilicet coram ostio tabernaculi, in quo erat Deus, aut
E potius Sacerdos faceret iugulare vitulum,quia per se non debebat hoc facere.

An summus Sacerdos, qui offerebat vitulum faceret cæremonias in sacrificijs obseruatas.
Quæst. XIIII.

QVAERET autem aliquis an Sacerdos magnus qui offerebat istũ vitulum, iugularet eum,& faceret cęremonias,quę obseruabantur in sacrificijs. Et forte dicet aliquis, quòd non, quoniam solum offerebat, & non immolabat, nec alias cæremonias faciebat,

qm̄ hoc relinquebatur Sacerdotibus ministrantibus; sed Sacerdos magnus offerebat pro peccato suo, ergo nō debebat ipse immolare, nec cæremonias ministrantium facere. Ad hoc respondebit aliquis non concludere, qm̄ alij offerentes erant vulgares, & ideo non conueniebat eis ministrare aliqua in sacrificijs; summus aũt Sacerdos non erat vulgaris, sed Sacerdos sicut alij: ergo ipse poterat ministrare immolando, & faciendo alias ceremonias. Item patet hoc, qm̄ litera hoc significat, cùm dicat, ꝙ Sacerdos immolaret pro peccato suo, & hauriret sanguinē, & aspergeret ꝯ velum Sanctuarij, & super cornua altaris thymiamatū, & ꝙ offerret pinguedinem super altare: oēs igitur cęremonię sacrificij illius dantur hic summo Sacerdoti, sicut ipsa oblatio: quod non fit offerentibus popularibus. & patet hoc s. 1. & 3. cap. qm̄ quãuis dicatur ibi de ipso offerente, ꝙ ipse offerret sacrificium suum; tñ subiungitur de alijs ceremonijs qũo fieri deberent p̱ Sacerdotes, cũ dr̄: Fundēt sanguinem eius filij Aarō, & ꝙ adoleret Sacerdos adipem super altare: hic autē omnia referuntur ad Sacerdotem magnum offerentem.

Quod facerēt cęremonias. Primũ argumentũ. Secũdum argumētũ.

Item non videbatur aliquod inconueniens, ꝙ Sacerdos magnus offerret pro peccato suo, & ꝙ ipse faceret ceremonias sacrificij: qm̄ sic habetur infra 16. cap. vbi cum Sacerdos oblaturus esset pro peccato totius populi, primò offerebat sacrificium pro peccato suo, & domus suæ, & ipse faciebat omnes ceremonias, vt patet ibidem; videtur ergo alicui dicendum, quòd Sacerdos magnus offerret hostiam pro peccato suo, & ipse cæremonias totius sacrificij expleret.

Tertiũ argumētum

Respondendum autem est, quòd Sacerdos magnus cum peccaret, vt dicitur hic, & pro peccato suo offerret, non explebat ipse ceremonias aliquas sacrificij, sed solum offerebat sicut aliquis de vulgaribus, & causa est, quoniam semper differre debebant offerens, & ille cui offerebatur, vel qui oblationes suscipiebat: sed Sacerdos magnus erat hic offerens, ergo non pertinebat ad eum explere aliquas ceremonias sacrificij. Ad argumentum primum quando dicebatur, quòd verum est in alijs offerentibus hoc obseruari, scilicet vt offerentes solum offerrent, & non ministrarent sacrificando: Sacerdos tamen magnus exquo erat Sacerdos, poterat vtrunque facere.

Responsio ad quęsitũ

Ad primũ argumentum.

Respondetur, quòd non potest stare, quoniam quamquàm summus Sacerdos ex ordine ministerij sui posset victimarum ceremonias facere: quia tamē erat hic offerens pertinebat ad eum offerre solum, & non ministrare, cum persona offerētis, & ministrãtis semper differre debeat.

Ad argumentum secundum cum dicebatur, quòd ista litera innuit Sacerdotem magnum debere explere istas ceremonias. Respondetur, ꝙ quamquàm videatur hoc totum referri ad Sacerdotem summum, quia totum ponitur in tertia persona, & in eodem cōtextu; non tamen ex hoc sequitur, quoniam similē modum habet loquendi sæpe Scriptura, vt patet supra. 1. cap. cum dicitur de homine volente offerre holocaustum, quòd offerret ad ostium tabernaculi, & immolabit vitulum corã Domino, & sic patet, quòd sub eodem contextu ponatur offerre, & immolare, & ad eandem personam referri videatur: tñ non est verum, ꝙ offerre solum ad offerentem pertinebat, immolatio aũt ad solum Sacerdotem. Item non sequitur quod inducebatur, qm̄ eodem modo dr̄, ĩ. ꝙ offeret istum vitulum extra castra, & cremabit eum in loco, vbi solent cremari cineres: & tñ manifestum est, ꝙ summus Sacerdos non offerebat cadauer vituli extra castra, nec comburebat ipse per se, qm̄ si ista faceret immundus esset, quod non conueniebat summo Sacerdoti, sed intelligitur, ꝙ ipse efferret vitulum extra castra, i. ꝙ faceret deferri, & ꝙ cremaret idest, ꝙ faceret cremari: ita aũt intelligēdum erit, ꝙ Sacerdos magnus immolaret, idest, faceret immolari, & nō immolaret ipse per se: & sic exponendum est de omnibus alijs ceremonijs, quæ videntur referri ad ipsum summum Sacerdotem. Ad tertium argumentum respondetur, ꝙ non potest stare, quia non est aliquo modo simile: nam in die expiationis Sacerdos magnus non solum offerebat pro se, sed etiam pro tota domo sua, scilicet, ꝙ offerebat pro omnibus peccatis in generali, & nō offerebat in speciali pro aliquo, qm̄ si aliqua specialia essent, debebat pro eis fieri speciale sacrificium s̄m leges, quæ traduntur hic: ibi tñ fiebat solum in generali pro eis, de quibus non constabat: tñ intelligebat se Sacerdos, & domum suam esse reos, cum Deus sic iuberet. hic autem fiebat sacrificiũ specialiter pro aliquo peccato determinato ipsius Sacerdotis magni: ideo quamquàm non esset inconueniēs eum explere ceremonias sacrificiorũ pro pctō suo, & aliorũ: tñ erat inconueniens, ꝙ sacrificium faceret, qm̄ pro pctō suo solũ offerebat: sic autem erat hic: ergo non debebat Sacerdos magnus facere sacrificium de quo dr̄ hic, sed alij Sacerdotes. Item quia qm̄ in die expiationis offerebatur sacrificium pro pctō, offerebat pro peccatis omnium Iudeorum, qm̄ non erat aliqs Iudeus, qui nō peccaret iuxta illud Salomonis. 3. Reg. ca. 8. Non est homo, qui faciat bonũ, & non peccet. & iuxta illud. 1. Ioan. cap. 1. Si dixerimus, ꝙ pctm̄ non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. ideo primo fiebat sacrificium pro oībus Sacerdotibus: & hoc intelligitur cum dr̄, ĩ. 16. cap. ꝙ in die expiationis Aaron. i. Sacerdos magnus offerret primò pro se, & pro domo sua. i. pro omnibus Sacerdotibus minoribus, qui pertinebant ad domum suam. i. ad familiam eius, & deinde iubebatur offerre pro peccato totius populi: nullus erat tunc, qui a peccato mũdus esse decerneretur, cum pro peccato omninum orare tur: iō siue Sacerdos magnus, siue aliquis alius sacrificium faceret, necessariũ erat, vt ille quoque pro pctō suo oraret, cum ille etiam peccauisset: iō tunc conueniens erat summũ Sacerdotē orare, & sacrificium facere pro peccato suo, & oīum populariũ: qm̄ non reperiebāt aliquis, qui facere posset sacrificia, qm̄ teneret etiã pro peccato suo facere sacrificia. Hic aũt non erat simile, quia Sacerdos magnus faciebat oblationē pro pctō aliquo spāli, & alij Sacerdotes minores erant immunes a pctō illo: ideo iustius erat, vt ille, qui non peccauerat, faceret sacrificiũ pro eo, qui peccauerat: q̃q̃ ille, qui peccauerat ministraret: sic erat hic: non ergo debebat Sacerdos magnus facere ceremonias sacrificij sui, sed alij Sacerdotes. Si tñ cōtingeret, vt aliqñ Sacerdotes in eodem spāliter peccarent, & deberet pro illo pctō sacrificium fieri: conueniētius erat, vt Sacerdos summus faceret quàm aliquis alius: nam dato quocũque minorum Sacerdotũ ad faciendum tale sacrificium, necessarium erat, vt ille pro peccato suo sacrificium faceret, sicut pro peccato aliorum: & sic sacrificia, de quibus hic dicitur, non solum offerrentur ab eo, qui peccauerat, sed etiam ab eodem fierent, & tunc erat similitudo ad sacrificia, quæ fiunt in die propitiationis, de quibus infra 16. capitu. *Immolabitque eum Domino.* Non refertur hoc ad Sacerdotem magnum, quia ipse solum offerebat, & non immolabat: sed refert ad aliquem alium de Sacerdotibus minoribus: vel si referatur ad Sacerdotem magnum, intelligendum est, quòd ipse immolabit, idest, immolari faciet per aliquem alium Sacerdotem istum vitulum, quem offerret. *Hauriet quoque de sanguine vituli.* Hoc

Ad secundum argumentum.

Ad tertium argumentum.

refertur

refertur ad illum Sacerdotem minorem, qui explebat cęremonias huius sacrificij: qm̃ iste faciebat fluere sanguinem vituli super crateras, cum eum immolabat, & de sanguine illo hauriebat aliquid .i. accipiebat ad introducendum intra tabernaculum, & ponẽdum super cornua altaris thymiamatum. *Inferens illum in Tabernaculum testimonij.* Idest, ꝙ illum sanguinẽ, quem sumeret Sacerdos, inferret in tabernaculum, idest introduceret illuc. Nec tñ intelligendum est, ꝙ totum sanguinem vituli immolati introduceret in tabernaculum, quia dr̃ hic: De sanguine eius; & sic partem quandam signat, & non totum, sed de sanguine toto vituli immolati assumebatur pars in craterula, & introducebatur in tabernaculum, vt de ea aspergeretur, & funderetur super altaris cornua. *Cumque intinxerit digitum in sanguinem.* Ex hoc innuitur, ꝙ Sacerdos ferebat sanguinem illum quantum ad aliquam eius partem in eius craterula, in qua possit intingere digitum mittendo in sanguinem. *Asperget eum septies coram Domino.* Idest, ꝙ Sacerdos septem vicibus mitteret digitum in sanguinem craterulę, & totiens aspergeret coram Domino in modum aspersorię aquę.

Quare fieret talis sanguinis aspersio pro peccato summi Sacerdotis. Quæst. XV.

QVAERET aũt aliquis, quare fieret talis aspsio sanguinis pro peccato summi Sacerdotis. Et rñdendum est, ꝙ sanguis in omnibus sacrificijs fundebat, aut aspergebat, quia sanguis erat ad expiationem peccatorum, & omnia in lege per sanguinem mundabantur, vt patet ad Hebrę. 9. ca. & cum in omni sacrificio fieret quędam expiatio pro peccato, necessarium erat, vt sanguis in oĩ sacrificio, aut funderetur, aut aspergeretur. In sacrificio tñ pro peccato fiebat spãlis expiatio peccatorum q̃ in omnibus alijs, cum directius esset pro peccato: alia aũt ſm accidens: ideo decuit, vt spãliores cęremonię obseruarent in sanguine pro peccato, quę non obseruarent in aliorum sacrificiorum sanguine: & tñ adhuc in sanguine sacrificij pro peccato differebat, qm̃ non fiebant eędem cęremonię in sanguine quantum ad oĩa sacrificia. Nam in sacrificijs pro peccato Principis, & pro peccato personarum priuatarum non introducebatur sanguis intra tabernaculum, nec ponebat super cornua altaris thymiamatum, vt patet ĩ. in litera, & sequen. ca. In sacrificijs aũt pro peccato summi Sacerdotis, & totius populi fundebat sanguis sup cornua altaris thymiamatis, & aspergebat coram velo Sanctuarij. Differebat tñ cęremonia sanguinis in sacrificio pro peccato personarum priuatarũ, & principis à cęremonijs factis in holocaustis, & victimis pacificis: quia in quocunq; sacrificio pro peccato ponebatur sanguis super cornua altaris, & fundebat ad basim: in sacrificio aũt holocaustorum, & hostiarum pacificarum nunquã tingebant cornua altaris. Causa autem quare in sacrificio pro peccato principis, & psonarum priuatarum nõ ponebatur sanguis intra sanctuariũ, sicut in sacrificio pro peccato summi Sacerdotis, & totius populi, est quia sicut sacrificium quodlibet pro peccato quãtuncumq; paruum esset, differebat in cęremonia effusionis sanguinis à sacrificijs, q̃ non erant pro peccato; ita sacrificia magna deberent differre in cęremonijs sanguinis a sacrificijs factis pro minoribus peccatis, sed pctm̃ summi Sacerdotis, & peccatum totius populi erant maiora oĩbus alijs peccatis, ergo debebat esse in eis diuersus ritus in sanguine: hoc aũt erat, ꝙ in sanguine pro peccato summi Sacerdotis, & totius populi sanguis introduceretur in tabernaculum, & aspergeret coram velo, atq; tingeren

In sacrificio p peccato principis, ac priuatarũ personarũ quare non ponebatur sanguis intra Sãctuarium sicut in sacrificio p peccato summi Sacerdotis, ac totius populi.

A tur cornua altaris thymiamatum: & in sacrificio pro peccato Principis, & personarũ priuatarum nõ introducebatẽ sanguis intra Sanctuarium tabernaculi. Hoc autem eodem mõ obseruandum est in ipsis carnib⁹, qm̃ vitulus, qui offerebatur pro peccato summi Sacerdotis, & totius populi, cremabatur extra castra: & nulla pars de carnibus eius incendebatur super altare, nec comedebatur, vt patet hic, & ĩ. 6. c. de carnib⁹ aũt sacrificiorum oblatorum pro peccato principis, aut personarum priuatarum aliquid cremebatur super altare, & aliquid proueniebat Sacerdotib⁹, vt patet hic, & ĩ. 6. cap. *Contra velum Sanctuarij.* Idest, ꝙ fundendus erat iste sanguis aspergendo digito contra velum, qđ pẽdebat ante sancta Sanctorum. Nec potest hic accipi sanctuarium pro ipso tabernaculo, & velũ sanctuarij pro velo quod pendebat in introitu tabernaculi:
B qm̃ prius introducendus erat iste sanguis in tabernaculum, q̃ aspergeret coram velo sanctuarij. Necessario ergo pro velo quod pẽdebat ante sancta Sanctorum accipitur hic velum Sanctuarij: nam & aliqñ vocat velum templi, vt patet Matth. 27. cum dr̃: Velum templi scissum esse in duas partes a summo vsque ad deorsum, quod fuit in passione Christi.

Quare septies fiebat aspersio corã velo Sanctuarij, Quæst. XVI.

QVAERET aliquis quare septies fiebat aspersio coram velo sanctuarij. Et dicendum est, ꝙ ista cęremonia erat ad notandum perfectam expiationem, septennarius autem
C vniuersitatem significat, qm̃ oĩa, q̃ a Deo facta sunt, vsque ad septem dies completa sunt, tota ẽt vita nr̃a p septem dierum circuitus agitur: vt ergo signeẽ nobis dimitti in sacrificio pro peccato omnia, quę in tota vita peccamus, septies aspersio sanguinis fit. Item alio mõ qm̃ peccata, a quibus nos expiandi sumus, sunt septẽ mortalia peccata, & iõ, vt ab oĩbus septẽ expiati eẽ videamur, septies aspersio sanguinis fit. Item aspersio ista sanguinis fit ad tollẽdum oĩa peccata, quę per totam vitam committimus, sed vita nostra septem planetarũ motum vegetaẽ iuxta Arist. in lib. de Generatione, & Corruptione, dicentem ſm accessum, & recessum Solis in circulo obliquo fiunt gñationes, & corruptiones in terra: ideo septies ad istorum septem
D planetarum significationẽ aspersio fit: primi tñ duo modi conuenientiores sunt. *Contra velum sanctuarij.* Ex hoc demostrantur errare illi, qui dicunt, ꝙ qñ Sacerdos offerebat holocastum pro peccato summi Sacerdotis, & totius populi, introibat in sancta Sanctorum ad aspergendum sanguinem coram propitiatorio: nã hic dicitur, ꝙ aspergebat contra velum, ergo dicendum est, ꝙ erat extra velum Sanctuarij, & sic non poterat esse intra sancta Sanctorum. Item non poterat hoc stare, quoniam tunc sequerentur duo inconuenientia: primum est, quòd aliquis pręter summum Sacerdotẽ posset intrare in sancta Sanctorum: hoc tamen falsum est, quia summus Sacerdos introibat
E in sancta Sanctorum, vt patet ad Hebrę. 9. c. cum dr̃: In secundo aũt semel in anno solus Pontifex nõ sine sanguine, quem offerret pro sua, & populi ignorãtia: si autem quandq sacrificium offerebatur pro peccato summi Sacerdotis aspergeretur in sancta Sanctorum: necessarium erat, vt Sacerdotes minores illuc intrarent: quoniam, sicut supra probatum fuit, cũ offerebat sacrificiũ p peccato summi Sacerdotis, nõ faciebat cęremonias ipse summus Sacerdos, sed minores: ergo ipsi introibant in sancta Sanctorum. Secundum inconueniens est, quòd sequebatur summum Sacerdotem introire plus q̃ semel in sancta Sanctorum: nam cum multoties fierent sacrificia p peccato

Error quorundam.

populi, aut etiam si non multoties fierent, & tamen aliquando fierent, & Sacerdos magnus illa faceret, introiret in sancta Sãctorum: tñ hoc falsum est, quia solũ semel in anno introibat, vt patet 16. & ad Hebræ. 9. cap. *Ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis.* Postquam Sacerdos aspergebat septies de sanguine illo contra velum Sanctuarij, accipiebat de eodem sanguine, & tingebat cornua altaris thymiamatis: erat autem hoc altare intra tabernaculum testimonij: & fiebat ista tinctio ad expiandum pro peccatis filiorum Israel, vt patet Exo. 30. cap. vbi dicitur, ꝙ expiaretur super illud in sanguine pro peccato filiorũ Israel. Et si aliquis arguat, ꝙ Exo. 30. c. dr̃, ꝙ semel per annum expiaretur in sanguine super altare thymiamatum: ideo ꝙ non poneretur ibi sanguis pro peccato, qñ offerretur pro Sacerdote magno, & pro toto populo, & sic litera ista sit ꝯria illi. Rñdendum est, ꝙ voluit Deus fieri sacrificia aliqua, & sanguinem poni super altare thymiamatum sicut fiebat in altari holocaustorum: voluit tñ, ꝙ ibi expiaretur semel in anno pro peccatis filiorum Israel, non quidem, ꝙ excluderentur omnes alię expiationes in sanguine, quæ fieri deberent super altare illud, expressit tñ de illa expiatione, qa principalior erat, & illa fiebat in die propitiaionis. Quòd autem illa lex sic intelligi debeat, patet ex hoc, quia ista lex, quę posterior est sic expressit: nec tñ ex hoc sunt ꝯrię, sed limitatur prior per posteriorem sm̃ cõem modum iuris humani, de hoc ff. de legi. l. nõ est nouum, maximè, quia ibi dr̃: Pro peccato filiorũ Israel, & intelligitur pro peccato omnium, & hoc verum est de lege cõi, & necessaria, sed accidẽtaliter poterat ibi sępius fieri emundatio, siue peccante Sacerdote summo, siue toto populo. *Gratissimi Domino.* Refertur ad altare thymiamatis, quod vocatur gratissimum Dño, quia in eo quotidie offerebatur thymiama quod Deo valde gratum erat, vt patet Exod. 30. *Quod est in tabernaculo testimonij.* Determinat hic locus huius altaris. s. ꝙ altare thymiamatis erat intra tabernaculum, & ponitur ad drĩam altaris holocaustorum, quod erat extra tabernaculum in atrio eius. Causę autem propter quas non ponebatur altare holocaustorum intra tabernaculum declaratæ sunt Exo. 27. cap. Causę etiam propter quas decebat altare thymiamatis poni intra tabernaculum assignatę sunt Exo. 30. c. *Omnem autem reliquum sanguinem.* Hoc dicit quia qñ Sacerdos aspergebat in hoc sacrificio septies ꝯ velũ Sanctuarij, & tingebat cornua altaris thymiamatum, non expendebat in hoc totum sanguinem hostię immolatę, sed particulam eius: ideo ponit hic, quid de reliquo fieri deberet. *Fundet in basim altaris holocausti.* Sanguis erat ad expiationem: ideo nunquam fundi debebat extra Sanctuarium, sed apud altaria: & quia non decebat totum fundi intra tabernaculũ, quia ista erat ministratio banausa, oportuit, vt ad altare holocaustorum funderetur: & non dicitur hic, ꝙ tingerẽtur cornua altaris holocaustorum, sicut tingebantur in sacrificio pro peccato Principis, & personarum priuatarum: & ratio est, quia iam fuerat facta tinctio in cornibus altaris thymiamatum. *In introitu tabernaculi.* Non refertur ad sanguinis effusionem. s. ꝙ funderetur in ostio tabernaculi, qm̃ fundẽdus erat ad basim altaris, sed refertur ad altare holocaustorum determinando locũ eius: qm̃ dictum fuerat, quòd funderetur sanguis ad basim altaris holocaustorum; nunc subdit in introitu tabernaculi. s. quòd erat illud altare in introitu tabernaculi, nec tamen intelligendum est illud altare fuisse in ipso introitu tabernaculi, sed erat apud introitum. *Adipem vituli offeret pro peccato.* Dicto de sanguine, subiungitur hic de oblatione adipum, quoniam generalia erant ista duo in omnibus sacrificijs.

Situs altaris thymiamatis.

Altare thymiamatis, quare vocetur gratissimum.

De adipũ oblatione

F Dicit autem offerendum esse adipem pro peccato, quoniam totum ipsum sacrificium pro peccato erat: hæc tamẽ particula magis ad sacrificium pertinebat, cum alię partes non cremarentur in altari, sed extra castra. *Tam eum, qui vitalia operit.* Declaratur hic de pinguedine offerenda, & ponuntur partes eius. erat autem primum quod offerebatur pinguedo, quę operit vitalia, idest membra, quæ vocantur vitalia, scilicet cor, & pręcordia: est namque illis quædam superfusa pinguedo. *Quàm omnia, quæ intrinsecus sunt.* Potest hoc dupliciter intelligi. vno modo, quòd offerrentur omnia, quæ erant intrinsecus, idest, quæ erant intra ipsum animal, scilicet, omnia viscera, quod falsum est, quoniam omnia ista cremanda erant extra castra, solis adipibus eductis, sed ista viscera non pertinent
G ad adipes. Est autem alius sensus, in quo dupliciter intelligi potest: vno mõ, quòd omnia, quę intrinsecus sunt, offerri debeant, scilicet tota pinguedo, quę est intra viscera: & hoc verum est, quoniam tota illa pinguedo offerebatur, & cremabatur in altari: alio modo intelligebatur, quòd etiã omnia quę intrinsecus sunt, idest non solum pinguedo, quæ super vitalia erat, offerenda erat: sed etiam ea, quæ intrinsecus sunt, idest, pinguedo, quæ est inter vitalia. Quilibet istorum duorum satis literę adaptari posset, sed fortè magis secundus modus. *Duos renunculos.* Renunculi sunt intra adipem, iõ magis ad adipes, quàm ad carnes pertinebãt, & cum ipsis adipibus cremabantur: & denominatione generali adipum possunt etiam comprehendi re-
H nunculi. *Et reticulum quod est supra eos iuxta ilia.* Istud est alterũ quod ad adipes pertinet, & hęc est maior pinguedo, quę in animali reperitur, scilicet super renunculos, & iuxta ilia. Vocatur autem ista pinguedo reticulum, idest facta in modum retis, sed magis hoc pertinet ad pinguedinem, quę est circundans epar. Hæc autem, quæ renunculos operit densior est, nec est ita reticulata: & dicitur esse ista iuxta ilia, quoniam super lumbos posita est, non tanquam pars, sed tanquam adhęrens eis: quoniam in hoc adipes ab alijs pinguedinibus differunt, quia alię pinguedines sunt partes carnium: adipes autem adhærent eis, & non sunt partes. *Et adipem iecoris cum renunculis.* Adeps iecoris est
I quędam pinguedo circunfusa epati, quæ hic vocatur iecur, & illa solet vocari reticulum, quia in modum retis facta est. Dicit enim cum renunculis esse adipẽ offerendum, quod ad repetitionem pertinet: nam supra de renunculis dixerat. *Sicut offertur de vitulo hostiæ pacificorum.* De hostijs pacificis pręceden. cap. dictum est, vbi ponebantur tres modi secundum tria genera animalium immolandorum: primum autem genus erat cum offerebatur vitulus: & ibi posuit cęremonias, quę fieri deberent in eo. & iubet solos adipes de eo offerẽdos super altare fore: hic autem dicit, quod faciendum est sicut faciebat in vitulo hostię pacificorum, idest in vitulo, qui offerebatur pro hostijs pacificis.

Maior pinguedo animalis.

Adeps iecoris quid sit.

Nec tamen intelligendum est, ea, quę fiebant in vitulo hostię pacificorum, debere taliter obseruari in sa-
K crificio pro peccato simpliciter, sed quantum ad aliquid: nam in sacrificio pacifico quædam partes carnium proueniebant Sacerdotibus, alię autem ipsis offerentibus, in vitulo tamen oblato pro peccato nullę carnes comedebantur, sed omnes comburebantur, vt patet infra 6. cap. Item quando dicitur hic de vitulo hostiæ pacificæ non intelligitur pertinens semper ad vitulos, qm̃ nõ erat determinatũ an boues paruę ętatis offerri deberent, an magnę, sed in electione offerentium erat qualiter offerre voluissent. Et quod supra dicebatur de similitudine sacrificij bouis pro peccato ad vitulum pacificorum solũ intelligendum

dum est quantum ad adipes, & non quantum ad carnes. *Et adolebit ea super altare holocausti.* Idest tota illa pinguedo collecta ex locis s. memoratis super altare cōburenda, & hoc cedebat in partem Domini. de carnibus autem nihil Deo proueniebat, nec offerentibus, aut Sacerdotibus, sed totum cremabatur. *Pellem verò, & omnes carnes.* Ablato adipe, & sanguine vituli, manebat adhuc vitulus non decoriatus, & sic nulla facta alia decoriatione, aut intestinorum lotione, cremandus erat.

Quare omnes carnes, & pellis, & alia, quæ in vitulo erant, cremabantur. Quæst. XVII.

QVAERET autem aliquis de hoc quare omnes carnes, & pellis, & cetera, quæ in vitulo erant, cremabant̄. Ra. Sal. & Nicolaus r̄ndet hoc fieri ad signandū, ꝙ tam ipsum peccatū q̄ oēs circūstantię peccati cremari, & aboleri debent. Sed hoc non pōt stare, qm̄ cum non solum peccatum summi Sacerdotis, & populi pc̄tm̄ cum suis circunstantijs fugienda, & abolenda erant, sed ēt ip̄m pc̄tm̄ Principis populi, & cuiuslibet personæ priuatę. Sed pro pc̄tō Principis, & personarum priuatarū non cremantur totaliter carnes, immo nihil earum extra castra crematur, sicut fiebat de hoc vitulo: ideo satis apparet, ꝙ non fiebat ad hanc significationem. Dicendum igit̄ hęc fieri ad demonstrandum horrorem peccati; qm̄ maiora peccata maiori horrore haberi debēt, sed nullum pc̄tm̄ ita magnum est sicut peccatū summi Sacerdotis, & pc̄tm̄ totius populi: ideo in his ad horrorem peccati debuerunt cremari oēs carnes, & pellis, & fimus extra castra. In sacrificijs aūt ꝑ pc̄tō Principis, & popularium non debuerunt seruari cęremonię quę tantum horrorem signarent. *Cum capite, pedibus, & intestinis.* Volebat Deus totum vitulum pręter sanguinem, & adipem cremari extra castra, & quia dixerat esse cremandas carnes, & pellem, & nomine eorum non intelligunt̄ oēs partes, aut oīa, quæ sunt in vitulo, subiunxerat istas duas. s. caput, & pedes. *Et intestinis, & fimo.* Et ēt debent comburi intestina cum fimo. i. cum stercore suo. Expressum aūt fuit hoc, quia s. in sacrificio holocaustorum dictum fuerat debere intestina lauari, & poni super altari: si aūt hic iussisset intestina cōburi nihil alterum iubens, aliquis intelligeret debere illa lauari, sicut fiebat in holocaustis: iubet tn̄ cum stercore suo comburi. Causa huius est, qa lotio intestinorum ad quandam mundiciam pertinet, hęc aūt obseruari debet in sacrificiū Dei: sed carnes illius vituli inquantum offerebant̄ extra castra nō pertinebāt ad sacrificiū Dei; ideo nō oportebat in eis obseruari mūdiciam, sicut in diuinis sacrificijs, immo non erat decens, ꝙ mundicia obseruaret̄, sed, ꝙ magis sic comburerentur intestina q̄ lota, quia sic ad maiorem horrorem erant q̄ si aliter cremarent̄. *Et reliquo corpore.* Idest ēt omnia alia, quę erant in corpore vituli præter ista, quę dicta sunt comburi debebant. *Efferet extra castra.* Idest vitulus ille immolabat̄ in Sanctuario & ibi accipiebat̄ sanguis eius, & accipiebantur adipes sicut supra dictum est: qbus factis, cum iam non pertineret ille vitulus ad sacrificium Dei, portabat̄ extra castra, & comburebatur, vt supra dictum est.

Deus quare iubet intestina cū stercore suo comburi.

Quare hæc combustio extra castra fiebat. Quæst. XVIII.

QVAERET aliquis quare ista combustio fiebat extra castra. Respondendum est, ꝙ non pertinebat ad sacrificium Dei demptis adipe, & sanguine: ideo in Sanctuario cremari non debebat, quia ibi solum cremabantur ea, quę per-

A tinebant ad Dei sacrificium, debebat igit̄ comburi extra Sanctuarium, non poterat autem intra castra comburi, quia ad cremandum hunc vitulum oportebat eligi locum mundum, qui separatus esset a sordibus, & oībus cōtaminationibus, cuius modi sunt loca extra castra: nam ibi mundicia esse poterat, quia erant sequestrata ab humana cōicatione, & accessu animaliū. Motiuum huius patet in litera cum dr̄ efferet extra castra in locum mundum, qui non poterat inueniri in castris. Item huius causa potest esse ad magnum horrorem peccati, qm̄ multum fugiēdum notabatur esse pc̄tm̄, cuius sacrificium non erat dignum comburi in sanctuario, nec in castris, sed extra castra. Alia autē causa pōt esse literalis; licet videatur alicui allegorica,
B sed nō est; qm̄ sacra Scriptura sic instituta est propter illam. s. ꝙ vitulus pro peccato totius populi, & Sacerdotis magni cremaretur extra castra, vt signaret̄ Christus, qui pro totius populi. i. generis humani peccatis passurus erat, & extra castra moriturus: nam extra ciuitate Ierusalem vbi dr̄ Caluarię locus passus est, vt patet Matthęi 27. Hanc causam huius cęremoniæ dicit fuisse Apostolus ad Hebrę. 13. cap. cum ait: Quorum enim animalium infertur sanguis in sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra castra, ꝓpter quod, & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est: exeamus ergo ad eum extra castra improperium eius portantes. *In locum mundum.* Idest, ꝙ locus, in quo cremari deberent
C partes istius vituli, erat mūdus, idest sequestratus a sordibus, & communicatione humana, ne esset ibi conculcatio hominum, & iumētorum sicut est in castris. *Vbi cineres effundi solent.* Idest, ꝙ locus ille ad cremandum vitulos pro peccato erat deputatus, in quo cineres effundebantur.

Quare ista combustio fiebat in loco mundo cum ipsum, quod comburebatur erat immundum. Quæst. XIX.

ALIQVIS autem quęret quare fiebat ista combustio in loco mundo, cū ipsum, quod comburebatur, erat immundum, sicut s. patuit, cum dicatur, ꝙ deberent comburi intestina cum fimo. Respondendum, ꝙ quamquàm ille
D vitulus sic immundè cremaretur ad horrorem peccatorum, tn̄ quia de illo datum est Deo. s. adipes, & sanguis, aliquo modo pertinebat ad quandam reuerentiam; ideo nō debebat rebus prophanis commisceri: nam tunc non videretur aliquo modo ad res diuinas, aut pertinere, aut pertinuisse, iure ergo locus mūdus pro hac combustione eligi debebat, vt non acciperet̄ homines aliquid de cineribus illis in conculcatione, quod ad irreuerētiam sacrificiorum pertineret, quod tamen Deus fugiebat, nam licet ad horrorem extra castra talis crematio fieret, nolebat tn̄ aliquid illorū despectui hr̄e. Sed aliqs arguet ꝯ ea, quę dicta sunt. s. ꝙ cineres extra castra in loco mūdo cremationis vituli effundi debebant, quod refert̄ necessario ad cineres,
E qui fuerunt in altari holocaustorū, qm̄ non intelligit̄ de cineribus ipsius vituli cremati, cū dicat̄, ꝙ deberet vitulus cremari in loco, in quo cineres effundi solēt, s. tn̄ 1. cap. dicebat̄, ꝙ cineres effundebant̄ prope altare ad plagam orientalem: & hoc erat intra tabernaculi atriū, ergo non poterant effundi extra castra: & ibidem positę sunt causę quare non poterant nec debebant cineres fundi extra atrium. Cum autem hic dicitur esse cineres fundendos extra castra: respondendum est cineres esse duplices, scilicet quosdam esse cineres, qui accipiebantur de altari, & isti pertinebat ad res sacras, quoniam fuerunt soluti de carnibus istorum sacrificiorum, aut saltem contigerant ipsa sacrificia,

Duplices cineres sacrificii.

crificia, quorum vtroque modo sancti efficiebantur, & hos non licebat effundi extra castra, sed prope altare holocaustorum ad plagam orientalem, vt patet supra 1. cap. Alij erant cineres in Sanctuario, qui non erant de ipsis rebus sacris sicut cineres soluti de lignis succensis ad coquendum carnes sacrificiorum pacificorum, hi autem nullo modo sacri erant, quoniam nec soluti erant de carnibus sacrificiorum nec etiã contigerant ipsas res sacras, hos autem licebat educi extra castra, & poni in loco mundo, quia in sanctuario fuerant, & ad quandam reuerentiam pertinebant, de his autem secundis cineribus dicitur hic, quòd effunderentur extra castra: de primis autem dicitur supra 1. cap. Alio modo alij respondent, quòd omnes cineres sacrificiorum, & qualitercunque in Sanctuario fuissent, educebantur extra castra. Et quando supra 1. cap. dicitur: Cineres prope altare ad plagam orientalem: dicunt, quòd cineres, qui accipiebantur de altari primò ponebantur intra atrium tabernaculi, vbi & effundebantur vesiculę, & plumę volucrum cremata fuit coram Deo, & ibi rursus illi cineres cremabantur vsquequo resolubiles non essent, & tunc nihil sacrum videbatur in eis permanere, sed educebantur extra castra in locum mundum. Primus tamen solutionis modus conuenientior creditus est à quibusdã, sed falsum est: nã cinis, & si aliquando poneretur iuxta altare ad Orientem, tamen tandem extra castra trahebatur, & faciebat hoc quotidie Sacerdos in matutino, & ibi eos cremabat, vt patet infra 6. cap. *Incendetq; ea super lignorum struem*. Idest omnes partes vituli educti extra castra comburebantur ponendo eas super ligna incensa. *Quæ in loco effusorum cinerum cremabantur*. Idest, q̃ vitulus iste cũ omnibus suis partibus cremaretur in loco, vbi solebant effundi cineres, qui effundebantur de Sanctuario. Qui autem cineres sunt hi supra dictum est.

Quod si omnis turba Israel ignorauerit, & per imperitiam fecerit quod contra mandatum Domini est, & postea intellexerit peccatum suum, offeret pro peccato suo vitulum, adducetque eum ad ostium Tabernaculi. Et ponent seniores populi ma nus super caput eius coram Domino. (Supra eo.) Immolatoque vitulo in conspectu Domini, inferet Sacerdos, qui vnctus est, de sanguine eius in tabernaculum testimonij, tincto digito aspergens septies contra velum. Ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonij: reliquum autem sanguinẽ fundet iuxta basim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonij. (Supra 3. & infra eo.) Omnem eius adipẽ tollet, & adolebit super altare: sic faciens, & de hoc vitulo, quomodo fecit & prius. Et rogante pro eis Sacerdote: propitius erit eis Dominus. Ipsum autem vitulum efferet extra castra, atque comburet sicut, & priorem vitulum, quia est pro peccato multitudinis.

(Modus sacrificij pro peccato totius populi.) *Quod si omnis turba*. Hic ponitur secundum, scilicet modus sacrificij pro peccato totius populi, & ponuntur hic cęremonię sicut supra ponebãtur in sacri-

F ficio facto pro peccato summi Sacerdotis. *Ignorauerit & per imperitiam fecerit*. Idest si populus ignoraret aliqua mandata Dei, vtpote quia in eis imperitus erat, scilicet, quòd nunquam sciuerat, aut fortè aliquando oblitus fuerat, debebat facere, quę sequuntur. *Quod contra mandatum Domini est*. Sicut supra declaratum fuit non potest hoc intelligi de præceptis Decalogi, nec etiam de pręceptis iudicialibus, quoniam in his, aut nunquam contingeret totum populum errare, aut si contingeret, non faceret hoc per ignorantiam, quoniam non poterant talia ignorari, sed intelligitur de mandatis cęremonialibus, quoniam in his interdum ex ignorantia, aut ex inaduertentia peccare poterant omittendo aliquam cęremoniam, quæ obseruari deberet siue in solennitatibus, siue in similibus.

G

Quando dicebatur peccare tota turba per ignorantiam. Quæst. XX.

QVAERET autem aliquis quãdo dicebatur peccare tota turba per ignorantiam. Et respondetur, quòd tunc tota turba peccat, quando aliqua cęremonia erat, quę à toto populo seruari debebat, & nullus de populo illam obseruabat, vt si omnes reliquissent aliquam obseruantiam alicuius solennitatis, aut alterius cęremonię. Alio modo dicebatur errare tota turba, quando illi, qui principaliores sunt in populo, & plures peccant; vt si maior pars populi erraret omittendo in aliquo pręcepto cęremoniali, quoniam nomine maioris partis populi totus populus continetur. Item dicebatur peccare tota turba, quando omnes illi, qui pręerant populo, & rectores, & seniores de populo, & viri magnę auctoritatis simul errarent; sicut enim nomine populi etiam maior pars accipitur, ita, & ipsi maiores de populo aliquando populus nominãtur, quoniam populum continent eminenter. *Postea intellexerit peccatum suum*. Siue hoc intellexerit, quia Sacerdos aliquis declarauit eos peccasse, siue quia aliquis eorum hoc intellexit, tenebantur facere ista sacrificia, de quibus hic, & si populus cognoscens se peccauisse nollet offerre ea, quę iussa erant, incurrebat magnam iram Dei, & pro hoc magna erat eis euentura calamitas, quia tunc repugnantia erat ex intentione. de hoc patet infra 26. cap. *Offeret pro peccato suo vitulum*. Quãuis omnes de populo peccauissent, non tamen singuli, offerebant aliqua sacrificia pro peccatis suis; sed, ꝓ peccato omnium dabatur vnus vitulus, qm̃ istud peccatum erat quasi vnum, ideo debebat solui vnicum sacrificium, quasi vna persona peccasset. Cõsiderandũ aũt est circa dationem pęnarum, quoniã aliter se hñt leges humanę, & aliter se habet Deus. Dico aũt de pęnis, quę inferuntur vni populo, vel cõitati, nã quãtũ ad pęnas, quę singularibus personis inferuntur, quando singulariter peccant, magis similitudo est inter Deum, & leges humanas: nã cum aliquis totus populus peccat, aut Principes, qui præsunt, leges humanæ non imponunt pęnam singulis de populo tanquam singulariter peccauissent, sed aut nullam pęnam imponunt, aut imponunt aliquam pęnam valde gñalẽ, quæ magis ad cõitatem, q̃ ad singulos pertinet: quòd enim cõitati, aut multitudini peccanti interdum lex totaliter parcat, patet extra de cleri. excom. aut de po. ministran. capit. latores. vbi si peccantes fuerint vltra quadraginta non imponitur pęna, si autem pauciores puniuntur. Aliquando autem pro aliquo peccato populi imponitur pęna, sed parua est. Idem autem Principes faciunt, qui delinquentes populos etiam si criminaliter delinquant, non puniunt capitaliter, sed in pecunijs, Deus tamen non tenet istum modum

H

I

K

modum, sed siue vna persona priuata peccauerit, A siue totus populus, semper punit peccatum in delinquente. Est tamen in hoc differentia; quia aliter punit Deus hic, & aliter in futuro. In presenti autem, quando punit per legem datam, habet se aliquo modo ad legem punitionis legum humanarum, quia sicut populo peccanti secūdum leges humanas, aut nulla, aut parua infligitur pœna per leges humanas, sic & Deus hic cum de peccato totius populi ageret, non posuit pœnam singulis de populo, ita vt singuli offerre tenerentur, sed imposuit eis pœnam, tanquam vni viro mandās offerre vnum vitulum, sicut summus sacerdos pro suo peccato offerebat. Si tamen Deus puniet hic, & non per legem, tunc aliquando punit ipsas B communitates tanquam singulares personas, & hoc quando peccata valde grauia sunt, sicut quinque, siue potius quatuor ciuitates Sodomorum, simul igne cœlesti deleuit, & deletas subuertit, & sic quilibet de populo ibi passus est, tanquam si vnus homo solus pro suo peccato puniretur. De hoc Gen. 19. cap. In futuro autem sęculo vniuersaliter Deus habet vnum modū puniendi, quoniam siue personę singulares, siue totus populus peccauerit, quilibet punitur quantum peccauit, & in hoc non distinguitur de peccato populi, an sit paruum, vel magnum, quoniam quantumcunque illud fuerit, punietur populus pro illo, & quilibet de populo, qui peccauit, hic autē non obseruat Deus talē modum, quoniam prius tempus magis emēdationis, quàm punitionis est. *Adducesque eum ad ostium taberna-* C *culi.* Idest tota multitudo Israelitarum, quæ peccauerit, faciet pro se adduci vnum bouem ad ostium tabernaculi, vt ibi pro omnibus immoletur. *Et ponent seniores populi manus super caput eius.* Impositio manuum generalis erat ad omnia sacrificia, quoniam duæ causæ propter quas fiebat ista manuum impositio, erant ad omnia sacrificia, vt declaratum fuit supra 1. cap. iussit autem, quòd seniores manum imponerēt, quia cum omnes de populo peccauissent, & non possent omnes ad ostium tabernaculi ponere manus super caput vituli, quia magnæ multitudinis turba erat, ponebant illi soli, qui erāt principales in populo, & maioris auctoritatis, quoniam hi totum populum eminenter continebant. Nec enim vocantur seniores, qui maioris ętatis in populo erant, quoniam tunc quidam rusticissi- D mi præferrentur viris magnæ auctoritatis, cum maiores essent ætate, sed vocantur seniores, qui prudentia, & auctoritate, & honore cæteris maiores sunt, & in ętate matura positi sunt. *Super caput eius coram Domino.* Idest ista impositio manuum, quæ fiebat super caput erat corā Domino, idest coram tabernaculo in ostio eius, in quo Deus esse dicebatur. *Immolabitque vitulum in conspectu Domini.* Ista immolatio ad sacerdotes pertinebat, quoniam populares non poterant aliquas cęremonias sacrificiorum explere. *Inferet sacerdos, qui vnctus est, ex sanguine eius in tabernaculum.* Quando fiebat immolatio pro peccato totius populi, non faciebat istas cæremonias aliquis de minoribus sacerdotibus, sed maiores, & isti sunt, qui vocantur vncti, & de his E dicitur, ꝙ soli deberent facere hoc sacrificium, & non aliquis de sacerdotibus minoribus. Causa est, quia sicut peccatum totius populi valde magnū erat, ita summus sacerdos pro illo sacrificium offerebat. Fuit autē alia causa, quare solus summus sacerdos offerret istud sacrificium, quoniam intendebat sacra Scriptura per hāc immolationem factam pro toto populo designare immolationem Christi in cruce, qui passus est pro toto genere humano, & quoniam Christus summus sacerdos erat, debuit summus sacerdos solus pro toto populo sacrificium immolare. De hoc Apostol. ad Hebræ. 12. ca. ait: Quorum enim animalium infertur san-

> ...uem pu ...endi mo ...m Deus ...ruet.

> Deus quare iussit seniores super caput vituli manum imponere.

> Qui vocātur seniores.

> Quare solus summ' sacerdos offerret hoc sacrificiū, & nō minores.

guis pro peccato in sancta per pontificem horum corpora cremantur extra castra, propter quod, & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. *Tincto digito aspergens septies contra velum.* Sunt intelligendæ istæ cęremoniæ secundū modum, quem supra posuimus, s. ꝙ sanguis totius vituli immolati funderetur in crateras, cum iugulabatur, & manente cratera apud altare cum sanguine, assumebat de sanguine illo aliquid modicum in craterula, & introducebatur in tabernaculum, in quo sacerdos mittebat digitum suum intingens, & aspergebat contra velum sancti Sanctorum. Quare autem septies fiebat ista aspersio supra declaratum est. *Ponetque de eodem sanguine.* Idest de sanguine, quem habet in craterula, quam introduxerat in tabernaculum, ponebat super cornua altaris. *In cornibus altaris.* Loquitur de altari thymiamatum, cuius cornua nunc sanguine tingebantur, altare autem holocaustorum extra tabernaculū manebat, & non tingebātur in hoc sacrificio cornua eius, sed solum cornua altaris thymiamatum, qa nunquam in eo fiebat aliqua immolatio, nec effusio sanguinis, nisi in die propitiationis, vt habetur Exodi 30. c. & quando offerebatur sacrificium summi sacerdotis, & totius populi, de quibus hic dicitur. *Quod est coram domino in tabernaculo testimonij.* Hic determinatur differentia in situ altaris thymiamatum, & holocaustorum, & dicitur, quòd altare thymiamatum erat intra tabernaculum: altare holocaustorum erat extra, & dicitur esse istud altare coram Domino, quia erat coram sancto Sanctorum, in quo erat Deus. *Reliquū autem sanguinem fundet iuxta basim altaris holocaustorum.* Sumebatur de toto sanguine vituli immolati, quędam particula ad tingendum cornua altaris thymiamatū, & vt aspergeretur coram velo sancti Sanctorum, manebat autem totus alius sanguis, & ille fundebatur ad basim altaris holocaustorum ex causis supra assignatis, quoniam vtrobique fiebat expiatio pro peccato. *Quod est in ostio tabernaculi testimonij.* Refertur ad altare holocaustorum, quod erat in ostio tabernaculi testimonij, idest apud ostium eius. *Omnemque eius adipem tollet.* Tota pinguedo, quę intra viscera vituli erat siue super vitalia, siue intra, siue reticulū iecoris, siue pinguedo super renunculos, & ilia, erat cremanda, hic tamen non ponitur specialiter. *Et adolebit super altare.* Idest cremabit. Hoc generale erat in omnibus sacrificijs. *Sic faciet de hoc vitulo, quomodo fecit prius.* Refertur hoc ad cęremonias tollēdi adipes de visceribus vituli immolati pro peccato sacerdotis summi, quia sicut fiebat in cremando adipem illius ita fieret in hoc. *Et rogante pro eis sacerdote.* Scilicet sacerdote magno, quoniam solus sacerdos magnus faciebat ista sacrificia, quæ pertinebant ad peccatum totius populi. *Propitius erit Dominus.* Idest, quando sacerdos magnus faceret sacrificium pro peccato totius populi orabat, vt dimitteret eis Deus, & tunc propitiebatur Deus, idest miserebatur, & non inferebat pęnam, quam illis illaturus foret. Quid proficerent ista sacrificia, aut quid delerent supra 1. cap. declaratum est. *Ipsum autem vitulum efferet extra castra.* Idest ꝙ sicut vitulus, qui immolabatur pro summo sacerdote cremabatur extra castra, ita & vitulus, qui cremabatur pro peccato populi. Causa autem huius est, quam supra assignauimus, quare combureretur vitulus extra castra, qui pro summo sacerdote immolatus erat, atque combureret. *Sicut & priorem vitulum.* Refert se ad cæremonias superiores, ne cogatur eadem sæpe repetere, non tamen vocat vitulum superiorem aliquem, qui primo fuisset combustus pro peccato multitudinis, sed eum qui combustus fuerat pro peccato summi sacerdotis, de quo supra dictum est. *Quia est pro peccato multitudinis.* Hic redditur causa, quare com-

> In q. 16.

> Altare thymiamatū, & holocaustorū īsitu differunt.

Iste vitul' quare extra castra comburebatur.

re combureretur iste vitulus extra castra, & hoc dicit esse, quia erat pro peccato multitudinis, idest totius populi, in qua duæ differentiç notari possunt, secundum quas ista causalitas reddatur. Prima est differentia, quam habet sacrificium istud pro peccato ad holocaustū, & hostiā pacificam, & tunc est sensus istius literæ, quia pro peccato multitudinis est, ideo iste vitulus cremabatur extra castra, quia erat pro peccato multitudinis, quasi dicat, si fuisset holocaustum, aut victima pacifica, non cremaretur extra castra, sed quia erat pro peccato multitudinis, comburebatur extra castra. Alia est differentia huius sacrificij ꝑ peccato multitudinis a sacrificijs pro peccato principis, aut personç priuatæ, & tunc est sensus, quia pro peccato multitudinis erat, quasi dicat, si fuisset pro peccato principis, aut alicuius personæ priuatæ non cremaretur extra castra, quia tamen erat pro peccato multitudinis, cremabatur extra.

Si peccauerit princeps, & fecerit vnum è pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur, & postea intellexerit peccatum suum, offeret hostiam coram Domino hircum de capris immaculatum: ponetque manum suam super caput eius, cumque immolauerit eum in loco, vbi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est, tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, & reliquum fundens ad basim eius. Adipem vero adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei.

De pę. dist. 3. c. inter hæc.

Modus sacrificij ꝑ peccato principis.

Si peccauerit princeps. Hic ponitur tertium genus sacrificij pro peccato principis, & erat, quòd offerebāt pro peccato principis populi, non erat autem hoc tantum peccatum, quantum peccatum multitudinis, aut peccatum summi sacerdotis; ideo non offerebatur tale sacrificium pro peccato principis, sicut pro peccato sacerdotis summi, & peccato totius populi. Quomodo autem ista peccata non sunt æqualia, & quæ grauiora sint, & an extensiue, vel intensiue supra declaratum est.

Quomodo peccatum Principis est maius peccato cuiuslibet personæ extensiuè. Quæst. XXI.

FACIT autem adhuc hic differentiam legislator in sacrificio facto pro peccato principis, & in sacrificio pro peccato cuiuslibet personæ priuatę, quoniam de peccato personarum priuatarum infra agitur. Et ratio huius est, quia peccatū principis est maius peccato cuiuslibet personæ singularis, nisi sit summus sacerdos, cuius peccatum maximum est, & ille etiā non propriè vocatur persona priuata, sed publica sicut rex, qui omnibus præest, hoc autem peccatum non est maius peccato cuiuslibet personæ priuatæ intensiuè, sed extensiuè. Patet hoc, quia peccatum dicitur esse maius intensiuè, secundum ꝙ in eo infringuntur plures circunstantiæ, sed potest aliquando persona aliqua priuata infringere plures circunstātias in actu suo, quam princeps populi, ideo intensiuè maius erit peccatum illius personæ priuatæ,

F extensiuè tamen peccatum principis maius est, quia illum plures imitātur. Aliqui enim quoniam licitum esse putant cum princeps illud agat, alij autem vt principi adulentur, imitantur actum eius sic putantes ei se magis placere: interdum autem alij hoc imitantur, quia vbi sic non fecerunt existimant sibi indignationem principis affuturam, & quod deterius est interdum, quòd princeps illicitè agit, vt ius esse videatur, ꝑ lege constituit. Sic habetur de Semiramide regina Babyloniorum vxore regis Nini, quæ mortuo viro suo, vt regia potestate non careret si filius eius aliam sibi acciperet in vxorem, solicitauit eum, vt eam haberet in vxorem, quod & matris frequentibus monitis atq; adulationibus factum est, & vt tantum nefas quouis

G modo tegi posset, lege cōstituit, vt omnibus fęminis liceret filios suos in matrimonium accipere. De hoc Paulus Orosius lib. 1. de Ormesta mundi, Sed hęc iniquissima legum infelices habuit exitus, quoniā filius Semiramidis, tantū facinus fastiditus matrem, quę eū in incestum perduxerat, iugulauit. De hoc vbi supra. Ist igitur his modis, pluribusque alijs peccatum principis maius extensiuè peccato cuiuslibet personæ priuatę, quòd verum est, quando publicum est, aliàs autem minimè. Iustè igitur differre debuit sacrificium pro peccato principis a sacrificio pro peccatis personarum priuatarum. *Si peccauerit princeps.* Hoc intelligitur de rege, vel de alio, qui esset magnus dominus habens sub potestate sua aliquam prouinciam. *Et fecerit vnum ex pluribus per ignorantiam.* Idest si fecerit aliquod

H peccatum per ignorantiam de multis peccatis, quę fieri possunt, vel contra aliquod de præceptis datis in lege, contra quæ aliquis peccare potest. Et dicit: Si fecerit vnum ex pluribus, qa quando aliquis peccat in vno præcepto quantum ad esse peccatum, nihil magis differt, quòd sit vnum, quàm ꝙ sit alterum, quoniam in omnibus peccatum est. *Per ignorantiam.* Loquitur autem hic de peccatis secundum ignorantiam, quoniam si aliquis peccasset sciens, non imponebatur ista pœna, sed alia, vt habetur infra sequ. c. maior namque erat iniquitas cum aliquis peccabat per passionē, vel cum peccabat per superbiam sciens. Poterat aūt princeps peccare per ignorantiam, vt si esset aliqua cære-

I monia legis, quam non cognosceret, & non obseruaret illam: tunc enim per ignorantiam peccabat, & tenebatur facere ista, de quibus hic dicitur. *Quod Dei lege prohibetur.* Idest si fecerat contra vnum de his præceptis, quæ prohibentur in lege, idest contra aliquod de præceptis negatiuis, quoniam tunc tenebatur facere ista, quæ hic dicuntur: Non tamen solum intelligendum est literam hanc accipi debere de præceptis negatiuis, sed etiam de affirmatiuis, quoniam ęqualis obligationis sunt, & contra quemcunque peccet, debet puniri sicut supra probatū est. *Offeret hostiam coram Domino.* Idest iste princeps faciet pro se offerre hostiam, & ista hostia dicitur esse animal, quod immolabatur, & dicebatur offerre coram Domino, idest corā ostio tabernaculi apud altare holocaustorum, in quo fiebāt

K omnes oblationes, & ibi dicebatur esse Deus, quoniā intra tabernaculum specialiter Deus erat. *Hircum de capris.* Tenebatur offerre princeps pro peccato suo hircum. Significat hic hircus nomen sexus, & non speciei, quoniam non poterat offerri capra pro peccato principis, sed pro peccato personarum priuatarum, ideo subiungitur hic de capris, quia capra signat hic speciem, & hircus significat sexum masculinum. *Immolatum.* Dicebatur hircus immolatus, in quo nō erat aliqua macula de his, quæ habentur infra 22. cap. licet seruaretur maior mundicia in eis, quæ offerebantur ex necessitate, quàm in his, quæ offerebantur sponte, vt patet infra 22. ca. *Ponetque manus suas super caput eius.*

Hoc

De sol... lo sup... rum

Hoc erat generale in omnibus sacrificijs, quòd offerens imponeret manum. Causa autem supra 1. cap. expressa est. *Cumque immolauerit eum.* Hoc refertur ad sacerdotem, quoniam princeps ex eo, quòd laicus erat non poterat ministrare in aliquo sacrificio aut simili ministratione, & si fortè ministrare vellet moreretur, sicut patet de rege Azaria, quē beatus Matthæus vocat Oziam, qui cum vellet ministrare corā Domino ponens incensum, percussus fuit in fronte; & mansit sic vsque ad diem mortis suæ. De hoc habetur 4. Reg. c. 15. Sacerdotes autem omnia ista efficiebant. *In loco vbi solet mactari holocaustum.* Iste erat locus apud ostiū tabernaculi in latere altaris ad partem aquilonarem eius, & ibi omnia holocausta, & alia sacrificia immolabantur. Denominabatur autem hic a sacrificijs holocaustorum, quoniā istud sacrificium cōmunius erat omnibus alijs cum quotidie fieret. *Coram Domino.* Supra expositum est, s. coram tabernaculo, quia ibi specialiter Deus erat. *Quia pro peccato est, tinget in sanguine sacerdos digitum hostiæ pro peccato.* Hic ponitur ritus, qui fiebat in sanguine istius sacrificij pro peccato principis, scilicet, ꝙ tingeretur digitus sacerdotis in sanguine hostię ad tingendum cornua altaris holocaustorū. Dicit hoc fieri, quia erat sacrificium pro peccato, quasi dicat, si non fuisset sacrificium pro peccato, sed holocaustum, aut victima pacifica non tingeretur digitus ad tingēdum cornua altaris, sed quia erat pro peccato, tingebatur digitus in sanguine ad altaris cornua tingenda. Ponitur hic bis pro peccato, & primo significat causalitatem, s. quòd debet tingi digitus ī sanguine hostiæ, quia illa est pro peccato. Secundo determinat significationem ipsius hostiæ, s. quòd ipsa hostia erat pro peccato. *Tangens cornua altaris holocausti.* Non tingebatur hic altare thymiamatum sicut tingebatur in sacrificio pro peccato summi sacerdotis, & totius populi, quoniam ibi obseruabantur plures cæremoniæ quam hic in sanguine pro causa supra assignata.

Quomodo in quolibet sacrificio pro peccato tingebantur cornua altaris. Quæst. XXII.

Et est sciendum, quòd in quolibet sacrificio pro peccato tingebantur cornua altaris, sed differt, quoniam in quibusdam peccatis tingebatur altare holocaustorum, & in quibusdam tingebantur cornua altaris thymiamatum: in sacrificijs enim pro peccato summi sacerdotis, & totius populi tingebātur cornua altaris thymiamatum, quia erat illa tinctio specialior, in peccatis autem principis populi, & personarum priuatarum tingebātur cornua altaris holocaustorum, quoniam ista erāt minora peccata, & non fiebat tam specialis tinctio. *Reliquum fundens ad basim eius.* Idest postquam sacerdos intincto digito ī sanguine craterę tingebat cornua altaris, manebat multus sanguis in cratera, & totus ille fundebatur ad basim altaris illius, & non fiebat hic, sicut in holocaustis, vel hostijs pacificis, quia ibi fundebatur sāguis per circuitum altaris, s. super ipsos parietes altaris, in sacrificio autē pro peccato, nihil fundebatur per circuitum altaris, sed per cornua, & ad basim, & hoc, qa in diuersis sacrificijs oportebat esse diuersas cæremonias. *Adipem vero adolebit.* Supra ponebatur superius de ritu sanguinis, hic ponitur de ritu adipis, & dicitur, quòd adeps adolendus erat supra, i. supra altare holocaustorum, quia hoc erat generale in omnibus sacrificijs. *Sicut in victimis pacificorum fieri solet.* Posuerat supra in alijs sacrificijs de ritu adipis adolendi, & ne hic cogatur sæpe eadem inutiliter repetere, subiungitur, quòd obseruari deberet ritus in isto adipe immolando, sicut in adipibus hostiarum pacificarum, quoniā ibi totus adeps cremabatur. *Rogabitque pro eo, & pro peccato eius, vt dimittatur ei.* Scilicet, quòd cum sacerdos faceret cæremonias huius sacrificij pro principis peccato, rogabit pro eo, & pro peccato suo, & hoc vt dimittatur illi. Erant autem istæ duæ orationes, vna quę fiebat pro peccato principis, & alia, quæ fiebat pro ipso principe. Pro peccato principis fiebat deprecatio, vt Deus remitteret illud peccatum principi, nec infligeretur aliqua pœna propter hoc. Rogare pro ipso principe erat, quòd Deus conseruaret principem, ne incideret in aliqua peccata, & quòd conseruaret eum ab infortunijs, & vt erigeretur in virtutem, & prosperitatem. Erant autem ista diuersa, quoniam vnum tendebat ad malum tollendum, alterum ad bonum consequendum.

Quod si peccauerit anima per ignorantiam, de populo terræ, vt faciat quicquam de his, quę Domini lege prohibentur, atque delinquat, & cognouerit peccatum suum, offeret capram immaculatam. Ponetque manus super caput hostiæ, quæ pro peccato est, & immolabit eam in loco holocausti. Tolletque sacerdos de sanguine in digito suo, & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suauitatis Domino, rogabitque pro eo, & dimittetur ei. Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ouem, scilicet immaculatam, ponet manum super caput eius, & immolabit eam in loco, vbi solent cędi holocaustorum hostiæ. Sumetque sacerdos de sanguine eius digito suo, & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis, qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare incensum Domini, rogabitque pro eo, & pro peccato eius, & dimittetur ei.

Quod si peccauerit anima. Supra agebatur de sacrificio pro peccato principis, hic agitur de sacrificio pro peccato cuiuslibet priuati hominis, & est istud quartum genus sacrificiorum pro peccato, quoniam hic obseruabatur diuersus ritus in animali immolando secundum, quòd erat diuersum peccatū ab omnibus alijs supra positis. *Quod si anima peccauerit.* Hic anima significat hominem sicut supra 2. cap. dicebatur, & hic in litera. Et non solum signat hominem, sed etiam hominem priuatum non habentem aliquam dignitatē, nec excellentiam propter quam sit magis quam homo, & ideo isti vocantur homines solum, illi autem, qui in magnis dignitatibus constituti sunt, vt reges, & alij domini non solum sunt homines, sed etiam plusquam homines, qui autem sunt personę priuatæ, non habentes gradum excellentiæ specialis homines solum sunt, ideo vocat eos hic animas, nihil magis determinādo ac si diceret, si peccauerit homo per ignorantiam. *De populo terræ.* Idest si aliqua anima, vel homo

[Margin notes: p. 1. | A | B | C | D | E | Supra 3. & sup eo. & infr. eo. | Supra 3. & sup. eo. | De sacrificio p peccato cuiuslibet priuati hois. | Aīa significat hoīem priuatum.]

mo de populo terræ, idest de popularibus peccauerit per ignorantiam. In hoc autem quod dixit de populo terræ, designauit hoc intelligi de omnibus popularibus non habentibus excellentiam. Et dicitur hic peccare per ignorantiam, s. quòd peccaret aliquis de hominibus priuatis contra aliquod præceptum de cæremonialibus, nam non potest hoc intelligi de eo, qui ignorauit in præceptis decalogi, nam hic non recipit aliqua ignorantia, nec etiam accipitur de eo, qui peccauit in præceptis iudicialibus, quoniam ibi eodē modo, nec accipitur talis ignorantia, nec talis purgatio ꝑ sacrificia, sed eo modo, quo supra probatum fuit. *Et fecerit de his, quæ lege Domini prohibentur*. Istud præceptū secundum radicem literæ, videtur solum intelligi de præceptis negatiuis, quia illa solum dicūtur prohibere, affirmatiua autem non prohibent, sed potius iubent: intelligendum tamen est de omnibus, tam negatiuis quàm affirmatiuis, quoniā in omnibus æqua ratio peccati est. Etiam ex litera ista aliquo modo videtur, ꝙ intelligatur de præceptis affirmatiuis: nam dicitur, ꝙ ista debet aliqs agere, si fecerit aliquid de his, quæ lege Domini ꝓhibentur; sed in lege Domini nō solum prohibetur, ꝙ aliquis agat contra præcepta negatiua, sed etiam contra præcepta affirmatiua, cum vtrobique peccatum sit vetitum a lege Dei; ergo qualitercūque homo peccet, si est persona priuata, tenetur hac lege. *Atque delinquat, & cognouerit peccatum suum*. Hoc quod dicitur hic de delinquendo vno modo potest intelligi, ꝙ sit idem cum superiori, s. ꝙ faciat aliqd contra ea, quę prohibentur in lege Dei. *Et delinquat*. Idest, ꝙ illud facere contra legem sit ipsum delictum, & tunc nihil addit hic delinquere, sed est expositio superioris. Alio modo potest intelligi delinquere esse aliquid distinctum a superioribus, & tunc designabuntur hic duo genera peccatorum, scilicet peccatum ꝑ commissionem, quod est directè contra præcepta negatiua, & hoc significatur supra, cum dicitur, fecerit quicquam de his, quæ lege Domini prohibentur. Aliud genus peccatorum vetatur hic, s. peccatum per omissionem, quod est contra præcepta affirmatiua, & hoc notatur cum dicitur delinquat, quoniam delinquere omittere signat, & tunc patet, quomodo non solum agentes contra hanc legem tenentur in pręceptis affirmatiuis, & negatiuis offerre sacrificium quocunque illorum modorum peccauerit. sed litera magis se conformat primo modo quàm secundo, quia non ponitur hic disiunctiua, sed copulatiua, quæ designat ista duo esse simul, s. facere contra aliquid, quod lege Domini prohibetur, non tamen contingit, ꝙ aliquis in eodem actu peccet contra præcepta affirmatiua & negatiua. *Et cognouerit peccatum suum*. Quandocunque cognoscit, siue per seipsum, vt quia fortè in lege studuit, siue per cognitionem ab altero declaratam, tenetur facere ea, quæ mandantur hic, & si resisteret facere postquam sciret, peccatum per ignorantiam est iam peccatum per malitiam. *Offeret capram immaculatam*. In hoc differt sacrificium pro peccato cuiuslibet priuatæ ꝑsonæ a sacrificio pro peccato principis, quoniam pro peccato principis offerebatur masculus de capris, hic autem iubetur fęmina, quia dicit capram. Nec valet si aliquis arguat, ꝙ capra, & ouis, & similia nomina aliquando supponunt pro sexu, & aliquando pro specie, ita vt possit intelligi tam masculus quàm fœmina. Dicendum est non posse hoc stare, quoniam quamquam ista nomina per se posita non limitarentur ad supponendum pro sexu, sed stant indifferenter pro specie, tamen hic non potest stare, quia ex adiuncto fit determinatio ad sexum, cum dicitur capram immaculatam, capra autem immaculata non potest supponere, nisi pro fœmella. De maculis autē,

Sacrificiū pro peccato cuiuslibet ꝑsonę priuatę differt ab illo pro peccato principis.

F quibus carere debeat ista capra, dictum est in superioribus, quoniam ęqualis immundicia in omnibus offerēdis animalibus obseruari debet; ideo de ea habetur infra 22. cap. *Ponetque super caput hostiæ, quæ pro peccato est, manum*. Hoc refertur ad peccantem, & offerentē animal ad immolādum, qui ponere debebat manum suam super caput hostiæ, idest super caput animalis, quod offertur in hostiam. De causa huius impositionis supra 1. cap. dictum est. *Et immolabit eam in holocausto*. Idest ista capra debebat immolari, idest iugulari ad hoc, quòd esset holocaustum de ea. Contra hoc arguet aliquis, quoniā sacrificia pro peccato sunt distincta secundum speciem a sacrificijs holocaustorum. Quod ergo est sacrificium pro peccato, non est holocaustum, sed hic dicitur, ꝙ offeret ista capra, quæ erat

G pro peccato in holocaustum. Ad hoc respondetur, ꝙ holocaustū dupliciter accipitur: vno modo holocaustum quantum ad ipsum animal, quod offertur: alio modo quantum ad aliquas partes ipsius animalis quæ cremantur. Accipiendo primo modo holocaustū differt secundum speciem ab holocausto pacifico, & sacrificio pro peccato, & tunc non est verum, ꝙ capra, de qua hic dicitur, offertur in holocaustum, sed solū offertur pro peccato, quoniam si holocaustum foret, totum animal combureretur, hic tamen non comburitur præter ea, quæ ponuntur hic, & infra 6. c. aliquid alterum, sed cętera sacerdotibus cedūt, vt patet infra sexto cap. Item si holocaustum esset, offerretur ad laudem Dei, & non specialiter pro aliquo peccato, hic tamen fit oblatio pro peccato personæ priuatæ, ergo nō

H fit holocaustum isto primo modo. Secundo modo accipitur holocaustum quantū ad partes animalis, quoniam holocaustum dicitur, quando aliquid totaliter comburitur, si igitur aliqua pars animalis acciperetur, & illa totaliter cremaretur, erat holocaustum quantū ad partem illam, & isto modo non differt holocaustū ab alijs speciebus sacrificiorum, sed necessarium est in omni sacrificio esse holocaustum, cum nō sit aliquod sacrificium, in quo non cremetur aliquid de ipso animali immolato, & sic sacrificium istud, quod erat pro peccato, efficiebatur holocaustum, quia aliqua pars eius, s. adeps cremabatur. Et cum dicitur hic. *Et immolabit eam in holocausto*. refertur ad sacerdotem, qui so-

I lus immolare poterat, & non ad ipsos vulgares offerētes. *Tolletq; sacerdos de sanguine in digito suo*. Cum animali immolato defluxisset sanguis in crateras, mittebat sacerdos digitum in crateram tingens sanguine, vt sic tingeret cornua altaris. Iste autē sacerdos de quo hic dicitur poterat esse quilibet sacerdos siue magnus, siue de minoribus, quoniam hoc indifferens erat: cum tamen pro peccato totius populi offerretur sacrificiū, solus summus sacerdos illud faciebat, vt patet supra, cum dicitur, sacerdos, qui vnctus est *Et tangens cornua altaris holocausti*. Digito tincto ī sanguine sacerdos tingebat quatuor cornua altaris holocaustorum liniens faciendo ibi aliquas figuras, & non fiebat in hoc sacrificio tinctio cornuum altaris thymiamatum, quia il-

K lud solum tingebatur in peccatis magnis, quēadmodum erant peccatum summi sacerdotis, & peccatum totius populi, in paruis autem sacrificijs, s. pro peccato principis, & personarum priuatarum solum tingebantur cornua altaris holocaustorum. Huius causa supra posita est. *Reliquum fundet ad basim eius*. Idest totum alium sanguinem, qui manebat in cratera, præter modicum illum, qui in digito tollebatur ad tingendum cornua altaris, debebat fundi ad basim altaris, idest ad fundamentum eius. Quod autem de sanguine isto effusio fieret, ne totam domum sua cōtagione macularet, aut fœtore, & putredine exhalante inficeret, supra 1. cap. dictum est. *Omnem autem adipem auferet*. Scilicet sacerdos,

cerdos, qui immolabat, debebat decoriare, & educere omnes adipes tam eum, qui super vitalia erat, quàm eum qui hepar operit, & quàm pinguedinem magnã adhærentem ilibus, & tegentem renunculos, cæterum quoque pinguedinis, quod super ventrem ac super omasos est. *Sicut auferri solet de victimis pacificorum.* Datur hic regula breuis de ritu cremandi adipis, ne cogatur hic repetere legislator sæpe idem, & sicut supra ponebatur in victima pacificorum distinctè de ritu adipis, ita in omnibus his faciendum est, sicut ibi. *Adolebit super altare in odorem suauitatis Domino.* Idest iste sacerdos adolebit Domino hunc adipem, vt sit odor suauitatis. Qualiter autem vocetur suauis odor iste supra 1. cap. declaratum est. *Rogabitque pro eo, & dimittetur ei.* Idest, quòd sacerdos faciens sacrificium pro aliqua persona priuata debebat offerre preces domino pro illa. Et sic generaliter dicẽdum est in omnibus sacrificijs pro peccato, scilicet, quòd sacerdotes deprecentur pro illis, pro quibus sacrificium offerunt, & hoc vt nõ eueniat aliqua pœna ei, qui peccauit, etiam vt ille conseruetur, ne amplius peccet, sicut supra rogabatur pro peccato principis, & pro ipso principe, & sic intelligendum est, quòd debet rogari pro peccato cuiuslibet personæ priuatæ, & pro ipsa persona priuata. *Si autem de pecoribus obtulerit victimam.* Hic ponitur alius modus sacrificij pro peccato, qui non distinguitur a superioribus, quantum ad personam, pro cuius peccato offertur, sed quantum ad animal, quod offertur, & erat speciale in sacrificio pro peccato priuatæ personæ, quoniam poterat offerri capra sicut supra dictum est. hic autem subiungitur, quòd etiam poterat offerri ouis. In alijs autem sacrificijs pro peccato solũ offerebatur de vna specie animalis, nec poterat offerri aliquid alterum, sed in peccato summi sacerdotis, & in peccato totius populi offerebatur solum vitulus & in peccato principis offerebatur solum hircus. In peccato autem personarum priuatarum poterat offerri capra, vel ouis. *Si autem de pecoribus.* Accipiuntur hic pecora pro solis ouibus, quod patet, quia supra dicebatur, quòd offerretur capra pro peccato, hic autẽ subiungitur, si voluerit offerens offerre de pecoribus, idest de ouibus, patet etiam, quia dicitur ouem immaculatam.

Regula de ritu cremãdi adipis.

In sacris literis pecora tripliciter accipiuntur. Quæstio. XXIII.

CONSIDERANDVM autem, quòd in sacra Scriptura pecora accipiuntur tripliciter. Primo modo pecora pro omnibus animalibus magnis comestibilibus, & hoc modo vocantur boues, & oues, & capræ, pecora. Sic accipitur supra 1. cap. cum dicitur: Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Deo de pecoribus, idest de bobus, & ouibus, & capris, vt ibi subditur. Secundo modo accipiuntur pecora pro solis capris & ouibus, & hoc modo accipiuntur supra eo. cap. 1. cum dicitur, quòd si de pecoribus oblatio est, de ouibus siue de capris, & non potest ibi intelligi aliquid de bobus, cum superius eo. c. positum fuisset, & postea subiungitur aliud membrum de solis capris, & ouibus. Tertio modo accipiuntur pecora pro solis ouibus, & sic accipitur hic cum supra dixerit de capris, & hic subiunxit de solis ouibus. *Victimam pro peccato.* Idest si voluerit offerre victimam, idest sacrificium pro peccato de solis ouibus. *Ouem, scilicet immaculatam.* Idest debet offerre ouem immaculatam, & in hoc erat minor astrictio in hoc sacrificio pro peccato personarum priuatarum quàm in alijs, quia poterat peccans, siue de ouibus, siue de capris offerre. Etiam notatur differentia inter magnitudinem istius

A peccati ab alijs peccatis supra enarratis, pro quibus aliquid offerebatur; quoniam in alijs semper offerebat masculus siue vitulus, siue hircus, hic autem siue de capris, siue de ouibus offerretur, semper fœmella offerebatur, quoniam fœminam minoritatem signat, & in minori sacrificio offertur. Quod autem dicitur debere esse ouem immaculatam accipitur secundum illas maculas, quæ habentur infra 22. ca. *Ponet manum super caput eius.* Scilicet, quod offerens, quando præsentaret hostiam pro peccato sacerdotibus, ponebat manũ super eam ad faciendum ea, quę dicta sunt, scilicet vt imprecaretur peccatum suum capiti illius animalis, & vt ab renunciaret proprietati illius. *Et immolabit eam.* Scilicet ouem ipse sacerdos, quia suscipiebat eam de manu laici offerentis. *Vbi solent cædi holocaustorum hostiæ.*

B Idest locus immolationis huius ouis erat, vbi solebãt immolari holocausta: non enim differebat locus immolationis diuersorum sacrificiorum, sed vbi offerebatur vnum, ibi & alterum. Locus autem immolationis holocaustorum erat in latere aquilonari altaris holocaustorum, s. apud ostium tabernaculi. *Sumetque sacerdos de sanguine eius digito suo.* Idem modus ceremoniarum seruatur in sacrificio istius ouis, sicut in sacrificio capræ, & sic fundebatur sanguis in crateras, & tingebat sacerdos ibi digitum ad liniendum cornua altaris. *Et tangens cornua altaris holocaustorum.* Faciens aliqua signa in cornibus illis liniendo digito suo. *Reliquũ fundet ad basim eius.* Idest omnem alium sanguinem, qui manebat in cratera fundebat sacerdos ad pedes al

C taris, & tam ille sanguis, qui liniebatur in cornibus quàm ille, qui fundebatur ad basim, proficiebat ad expiationem pro peccato. *Omnem quoque auferens adipem.* Idest iugulata, & decoriata oue illa sacerdos accipiebat omnem pinguedinem, quæ erat in visceribus eius, intelligendo de illa pinguedine, quæ est adherẽs visceribus, & non est pars carnium, quæ propriè vocatur adeps. *Sicut auferri solet adeps arietis, qui immolabatur pro pacificis.* Idest qui immolatur tãquam hostia pacifica. Dicitur hic de adipe arietis pro hostia pacifica, non intelligendo, quòd in hostijs pacificis solum offerretur aries, quia offerebatur etiam bos, & capra: & etiam accipiendo de genere ouium non semper offerebatur aries, sed aliquando offerebatur ouis fœmella, cũ non esset ma

D ior astrictio ad offerendum masculum quàm fœminã in hostijs pacificis, vt patet supra præceden. c. Sed hic accipitur aries nõ solum pro ipso ariete masculo, sed etiam pro oue fęmella, & est sensus debere fieri sic in adipe ouis pro peccato, sicut fiebat in adipe arietis pro pacificis, idest in ariete vel oue, quæ offerebatur in hostiam pacificam. *Et cremabit super altare incensum Deo.* Aliquis in hoc errabit intelligẽs, quòd cum crematur adeps istius sacrificij pro peccato, debeat poni thus super altare, & quòd hic iubeatur, sed non iubetur hic aliquid tale, sed est sensus: Et cremabit super altare incensum Domini, idest cremabit illum adipem super altare faciens esse incensum Domini, & sic est ibi exponẽs, & expositum. Vel potest intelligi, cremabit super altare incẽsum Domini, idest cremabat istum adi-

E pem, tanquam si cremaret incẽsum Domini. Sed primus sensus est, quem litera facit. *Rogabitque pro eo, & pro peccato eius.* Idest, quòd sacerdos recipiens oblationem ab aliquo offerente pro peccato suo tenetur rogare pro peccato illius offerentis, & pro ipso offerente. Vnde si quis de sacerdotibus recipiat eleemosynã aliquam in modum oblationis, vt roget pro peccato alicuius, tenetur ex iure diuino rogare specialiter pro illo, quod si non facit, peccat mortaliter, & nimis grauiter, quoniam peccat contra ius naturale, cum sit ibi causata quedã obligatio per modum appositũ in datione rei, cum dicitur: do tibi hoc, vt ores Deum pro me.

An quñ crematur adeps debeat poni thus.

Sacerdos recipiens eleemosynã tenetur orare pro benefacto re.

ire. Si autem illud infringat, agit contra iustum conuentum inter partes, quod est agere contra ius naturale, nam cum quis agit contra ea, quæ sunt determinata a principijs ipsius rationis practicæ etiam nulla lege existente, cōtra ius naturale agere dicitur, quia ius naturale secundum Aristot. in 5. Ethic. est quod dependet ex principijs rationis practicæ, in quo differt aliter vel aliter fieri, etiam antequam de hoc lege aliqua caueatur. Sic autem est de conuentis iustis inter partes; quoniam ratio dictat debere illud obseruari, etiam nulla lege existente, immo leges positæ ex hoc vigorem assumpserunt, nam etiam secundum leges humanas omnes obligationes, & contractus assumpserunt originem ex iure gentium, præter paucas obligationes, quę inductæ sunt a iure positiuo. De hoc ff. de iusti. & iure. l. ex hoc iure. ius autem gentium est apud legistas, quod apud Aristotelem pars quædam potissima naturalis iuris est. Obligationes igitur de iure naturali sunt, & sic faciens contra obligationes inductas inter partes, sine aliqua lege, agit contra ius naturale, huiusmodi aūt est hic in eo, qui recepit oblationē, vt oraret pro peccatis alicuius, & nō orauit, innata est obligatio quædam naturalis, cum etiam ibi sit quidā contractus innominatus per modum illum appositum, cum ergo contra fecerit peccat contra ius naturale. Item peccat cōtra ius diuinum, quoniam iure diuino dicitur hic, vt sacerdotes orent Deum pro peccatis illorū, pro quibus oblationes accipiunt, cum ergo contra faciant infringunt ius diuinum. Quomodo autem sacerdotes teneantur orare pro peccatis mortuorum, & vnde obligentur, magis declaratum est Exodi 29.

Ius naturale quid sit. Cap. 7.

Rogabitque pro eo, & pro peccato eius. Duę orationes erāt hic, s. vna pro ipso offerente, & alia pro peccato eius, pro offerente erat deprecatio, vt Deus eriperet eum ab aduersitatibus huius sæculi, & conseruaret ne incideret in alia peccata, propter quæ mereretur alias pœnas, deprecatio autem, quæ fiebat pro peccato offerētis erat, vt Deus remitteret peccatum illius, nec imputaret ei ad aliquam pœnam, ac si nunquā peccauisset. *Et dimittetur ei.* Scilicet remittetur peccanti pœna, cū hic fierent duæ orationes, & quælibet earum proficeret, necessarium erat, vt cuilibet earum correspōderet aliquis effectus, hic tamē solum ponitur vnus effectus s. remissio pœnæ ipsius peccati, quod pertinebat ad secundam orationem. De prima autem oratione, s. pro ipsa persona priuata non ponitur hic effectus. Sed intelligendum est, quòd aliquid consequeretur offerēs per illam oblationem, s. ꝙ non tātum esset pronus ad peccandum, & a multis eum Deus aduersitatibus liberaret, nec permitteret ita tentari sicut eos, qui ista sacrificia nunquam offerebāt. Secūdæ autem orationis effectus ponitur, scilicet, quòd peccatum remitteretur, ita quòd non daretur aliqua pœna in præsenti pro illo peccato, sicut aliàs fortè infligenda foret.

De duob' effectibus orōnis pro peccato.

An ex deuotione offerentium tolleretur pœna peccatorum. Quæstio. XXIIII.

VTRVM autem pro pœna correspōdenti isti peccato, pro quo offerebatur sacrificium deberet peccans tolerare aliquid in purgatorio, aut in præsenti sæculo satisfacere? Respondendū est, ꝙ ista sacrificia veteris testamenti ex seipsis etiam ad deletiones pœnarum non sufficiebant nec proderant, sed ex deuotione offerētium. & tunc si offerens deuotè offerret propter deuotionē illam merebatur, vt tolleretur pœna debita peccato, aut in toto, aut in parte, etiam si deuotio magna foret tota pœna abolita erat, & interdum plus merebatur ꝙ deletionem pœnæ: si autem deuotio tepida esset, fortè non merebatur totam pœnæ deletionem, sed eius quandam particulam. Si tamen ista sacrificia in seipsis accipiantur non habebāt aliquem vigorem, vt per ea remitteretur aliqua pars pęnæ debitæ peccato, & in hoc differunt sacrificia veteris testamenti a sacramentis, vel sacrificijs noui testamenti, quoniam ad sacramenta noui testamenti contritio requiruntur, & deuotio, & in his ipsa deuotio, & cōtritio naturaliter ex seipsis sine aliqua sacramentali operatione sunt promeritoriæ remittendæ culpę, & delendę pęnę, siue in totum, siue in partem, & in hoc non est differētia nouę legis a statu veteris testamenti, & a tempore legis naturalis, quoniam in earum qualibet merebantur aliquam culpam totaliter delere, pęnam autem vel in totum, vel in partem. Sed in hoc differunt quoniam sacramenta

F

Sacrificia veteris et noui testamenti, differentia.

G noui testamenti ex seipsis habent quandam virtutem delendi pęnas, etiam præter id, quod per cōtritionem meremur, nam in sacramento pœnitentiæ ex contritione, quæ de iure naturali est, culpa nobis deletur, ex auctoritate vero clauiū, quę per ministeriū Ecclesiæ sunt, idest Christi conferentis eas Ecclesię, deletur nobis aliqua pars pęnę debitę peccatis. Quod autem per contritionem pręter deletionem ipsius culpę multū, aut parum de ipsa pœna deleatur, non est hoc ex virtute, quam Christus contulerit sacramento pœnitentiæ a se instituto, sed ex conditione contritionis, quę semper hūc vigorem habuit. Cum ergo dicitur hic, quòd orante sacerdote pro ipso offerente remitteretur ei, non intelligitur, quòd remitteretur ex conditione sacrificiorum, sed quòd offerēs deuotè illud offerebat,

Pœna remissio culpæ & virtute clauiū, & contritionis.

H & quia merita orationis sacerdotalis ad remissionem multum valebant, cum frequenter orationibus vnius alius totaliter a pęna soluatur.

CAP. V.

SI peccauerit anima, & audierit vocem iurantis, testisq; fuerit, quòd aut ipse vidit, aut conscius est, nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam. Anima, quæ tetigerit aliquid immundum, siue

I quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile, & oblita fuerit immunditiæ suæ, rea est, & deliquit, & si tetigerit quicquam de immunditia hominis iuxta omnem impuritatem, qua pollui solet, oblitaque cognouerit postea, subiacebit delicto. Anima, quæ iurauerit, & protulerit labijs suis, vt vel malè quid faceret, vel bene, & id ipsum iuramento, & sermone firmauerit, oblitaque postea intellexerit deli-

K ctum suum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnam siue caprā, orabitq; pro ea sacerdos & pro peccatis eius: si autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum Domino, vnum pro peccato, & alterum in holocaustum, dabitque eos sacerdoti: qui primum offerens pro peccato, retorquebit caput eius ad pennulas, ita vt collo adhęreat,

& non penitus abrumpatur. Et asperget de sanguine eius parietem altaris. Quicquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamentum eius, quia pro peccato est. Alterum vero in holocaustum adolebit, vt fieri solet: rogabit pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Quod si non quiuerit manus eius duos offerre turtures, aut duos pullos columbarum, offeret pro peccato suo similę partem ephi decimam. Non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est. Tradetque eam sacerdoti: qui plenum ex ea pugillum hauriens, cremabit super altare in monimentum eius, qui obtulerit, rogans pro illo, & expians, reliquam vero partem ipse habebit in munere.

S*I peccauerit*. Diuiso supra peccato in quatuor partes, scilicet in peccatum per malitiam, & per passionem, & per negligentiam atque ignorantiam, & lege posita de peccatis per ignorantiã, hic cõsequenter agitur de sacrificijs peccatorum per passionem & negligentiam. Et diuiditur in duo: quoniam primo agitur de peccatis secundum passionem & negligentiam: secundo de peccatis per malitiam in principio seq. cap. Prima in duas, quoniam primo agitur de peccatis, quæ accidũt in conuentu hominum, secundo de peccatis in abusu sacrorum. Secunda ibi. *Anima si præuaricans*. Prima in tres, secundum quod accidunt communiter tres præuaricationes in humana communicatione. Secunda ibi. *Anima quę tetigerit*. Tertia ibi. *Anima quę iurauerit*. Circa primum. *Si peccauerit anima*. Idest si peccauerit aliquis homo. Cõsuetum est in sacra Scriptura animam pro homine sumi, & intelligitur de quolibet homine sumi qualiscunq; dignitatis, aut status sit.

[e pecca]tis q acci[dun]t in con[u]entu hominum.

An distinguantur sacrificia in peccantibus ex malitia, vel negligentia per qualitates personarum, sicut in sacrificijs pro peccato, vel ex genere peccatorum.

Quæst. I.

Considerandum autem est quoniam in superiori capit. quando agebatur de peccato per ignorantiam distincta sunt sacrificia personarum offerentium, ita quòd secundũ diuersos gradus personarum acciperentur diuersa animalia immolanda. Hic autem non fit aliqua distinctio in personis offerentibus pro peccato suo, cum ex passione, aut negligentia, vel malitia peccauerit, nam siue sacerdos magnus, siue totus populus, siue princeps siue persona priuata peccauerit, nõ ponitur distinctio sacrificiorum. Causa autem huius est, quoniam sacrificium ponitur maius, vel minus pro aliquo peccato secundum quòd peccatum illud maius aut minus est, & quia peccata secundum ignorantiam determinata sunt secundum magnitudinem, & paruitatẽ in diuersis personis, ideo semper fuerunt determinata diuersa genera animalium immolandorum secundum diuersitatem peccantium. In sacrificijs autem, quæ pro peccatis ex passione, & malitia fiunt, non est eadem determinatio secundum magnitudinem & paruitatẽ; ideo non sunt distincta diuersa sacrificia, sed eadem omnibus personis offerenda imponuntur. Et vt clarius di-

A catur, est sensus, quòd in peccato per ignorãtiam semper est manifestum, quòd peccatum summi sacerdotis, & peccatum totius populi est maius peccato principis, & peccato cuiuslibet personę priuatæ, ideo semper determinatum erat, quod sacrificiũ pro peccato summi sacerdotis, & peccato totius populi esset maius sacrificio pro peccato principis, & personarum priuatarum. Nam pro summo sacerdote peccante vitulus offerebatur; pro peccato autem populi idem, in peccato autẽ principis hircus offerebatur: in peccato enim personæ priuatæ capra, aut ouis. De his præcedenti c. In peccatis autem secundum passionem, negligentiã, aut malitiam non constat ista diuersitas semper determinata, quoniam interdum peccatum personæ priuatæ est maius peccato principis, & peccato summi sacerdotis. Interdum etiam peccatum principis est maius quàm peccatum summi sacerdotis, & minus, quã peccatum personæ priuatæ, ideo non poterat hic dari determinata diuersitas in animalibus offerendis, sed datus fuit idem obligationis modus. Hęc autem probantur, quoniam quandocunquę summus sacerdos peccat per ignorãtiam, peccatum suum est maius peccato totius populi, & peccato principis, & peccato personarum priuatarum, cuius ratio est, quia summus sacerdos tenetur plura scire in lege Dei, quàm omnes de populo, & quàm ipse princeps, & plus qualibet persona priuata, vt probatum fuit præcedenti cap. peccatum etiam totius populi secundum ignorantiam erat maius peccato cuiuslibet personæ priuatę ex causa assignata pręcedenti capi. in peccatis autem secundum malitiam non stat distinctio ista semper sic determinata, quoniam interdum peccatum personę priuatæ secundũ malitiam est maius peccato principis, & summi sacerdotis, quia in opere maioris mali peccat, vt si sacerdos magnus peccet ex malitia in aliquo peccato paruo, & persona priuata peccet ex malitia in aliquo opere valde magno: erunt enim hęc peccata disparia: vel si in eodem genere peccati summus sacerdos, & aliqua priuata persona peccent, & priuata persona ex maiori feratur malitia quàm sacerdos magnus. Nam tũc necessarium erit summi sacerdotis peccatum minus esse peccato personæ priuatę. non ergo debuerũt distingui hic diuersa animalia immolanda secundum differentiam personarum peccantium sicut præcedẽ. cap. distinguebãtur. Item alia causa est, quoniam licèt contingat secundum ignorãtiam peccare summum sacerdotem, & totum populum, & principem, atque quemlibet de personis priuatis; non contingit tamen quantũ ad omnes istos euenire peccatum secundum passionem, aut secundum malitiam, aut si possibile esset euenire secundum naturam, rarissimè tamen eueniet. Nam populus totus nunquam simul peccat per passionem, sicut peccat vna persona priuata, nec eodẽ modo per malitiã, aut per negligentiam: peccat tamen per ignorantiam sicut præced. c. declarabatur. Nõ ergo debuit poni hic diuersitas determinata animalium immolandorũ, sed eadem pro omnibus poni debuerunt. *Si peccauerit anima*. i. si peccauerit homo, siue sit sacerdos magnus, siue princeps, siue persona priuata, quoniam omnibus non dispar iudicium est: & non accipitur hic anima pro homine, qui solum homo est, i. qui nõ habet aliquam dignitatem vltra esse hominem, sed pro omnibus, siue homines solum sint, siue habeant aliquid vltra hominẽ. *Et audierit vocem iurantis*. Hic agitur de peccato secundum passionem, quod tamen verius est secundum malitiam, & cõsistit in hoc si aliquis vidit, aut audiuit aliquam rem, pro qua in testimonium ducitur, & inquisitus a iudice non vult respõdere totum, quod vidit aut audiuit, & si iuret alicui de partibus peccat, & debet sibi imponi in pęnam, quod faciat sacrificium de quo infra dicitur.

Peccatum per ignorantiã summi sacerdotis & populi est maius peccato principis, & personarũ priuatarum.

B

Summus sacerdos in lege Dei plura scire tenetur.

C

D

E

Circa

Cum quis in testem producitur, an ita peccet subticendo veritatem, sicut exprimendo falsitatem. Quæst. II.

CIRCA quod considerandum est, ꝙ in iudicio subticere veritatem cum aliquis in testē productus est, ita peccatum est, sicut falsitatē exprimere, quia æquale damnum ex vtroq; inducitur: nam etiam si interdum maius damnū in exprimēdo falsitatem euenisset, tamen quandoq; in subticendo veritatem æqualia subsequuntur mala, vt si quis in causa criminali in testem producatur, & cōtra eum false deponat, expressio ista falsitatis mortis illatiua est, sed rursus si aliquis alterum capitaliter accusauerit, & ad talionem se inscripserit, & reus iustè accusetur, & testis productus, quó actor intentionem suā
G probaturus erat, veritatem subticeat, faciet, vt accusator capitaliter puniatur. Quid igitur differt, ꝙ aliquis veritatem subticendo accusatorem iniustè puniri capitaliter faciat, an ꝙ falsitatem exprimendo faciat iniustè accusatum puniri? Nihil quidem differt. Subticere igitur veritatem in iudicio par peccatū est ei, quòd est falsitatem exprimere. Hic autem dicitur de eo, qui adductus in testem veritatem subticuit, & per hoc nocuit producenti eum in testem: Et dicitur hoc peccatum ſm aliquos esse per passionem, quoniam qui veritatem in iudicio subtrahit, aut propter amorem alicuius fecit, vt ei prodesset, aut propter odium alterius, vt ei noceret, amor autem & odium passiones sunt; iō qui propter ista veritatem subticet, per passionem pec-
H care dicitur. Sed nec iste modus valde cōueniens est, quoniam hoc modo omnia peccata nostra per passionem facta esse dicerentur, qm̄ quotiescumque peccauerimus aliquid simile his nobis est, quod nos ad agēdum mouet, quo concesso nō relinqueretur aliquid, ſm quod per malitiam peccare diceremur, distinguitur tn̄ peccatum per malitiam ab alijs. Considerandū

Quid sit p passionem peccare.

ergo est, ꝙ non dicimur peccare per passionem quotiescunque aliqua passio in peccato nostro interuenit aut ipsum actum præcedit, hoc autem falsum est, qm̄ tunc cum peccatum per malitiam a peccato secundum passionem distinguatur, solum esset peccatum p malitiam, quod per intellectum, & voluntatem nulla
I alia affectione interueniente fit. Sed hoc non potest stare, quoniam intellectus & voluntas, secūdum seipsa nunquam inclinarentur ad peccandum, cum intellectus, & ratio semper ad optima sint iuxta Aristot. in 9. Ethic. Dicendum ergo est nullum peccatum esse in nobis, nisi id per ignorantiam fiat præter illa, quę cum aliquali motu partis affectiuæ fiunt: & sic dicendum est generaliter esse peccatum fieri cum aliquali passione, nisi id quod secundum ignorantiam est, non tamē vocantur peccata, secundum passionem omnia, quæ per aliquam passionem fiunt, sed illa, quæ per passionem fortiter commouentem explentur. Vnde cōmuniter duas passiones ponimus, quæ fortes, & impetuosæ sunt, s. iram, & delectationem: delectationem autē dico siue eam, quæ in tactu, siue eā, quæ in gustu est: hæc enim fortiter impellunt & commouent, ita vt vi-
K deatur nobis aliqualis velut īducta necessitas, ideo cū aliquis per has duas passionales affectiones agit, p passionem agere dicitur. & cum hæ duę sint, duo sunt genera peccatorum, quæ per passionem fiūt, s. quædam per iram, & alia per libidinem, & intemperantiam ciborum, cętera autem licet per quosdā affectus passionales fiant, non tamen dicuntur peccata secundum passionem; & ideo cum aliquis cupiditate pecuniarū malum agit, non dicitur esse peccatum secūdum passionem, quamquam cupiditas ipsa passio quędam sit. Etiam peccata illa, quæ per passionem facta esse dicūtur, sunt per aliquos motus passionales, qui actualiter

In oī peccato præcedit aliqua passio, nisi in peccato ppte ignorantiam.

F insurgunt, & impedientes non permittunt rectam rationem perfectè deliberare, & secundum hoc diminuitur aliqualiter grauitas peccati. Si tamē sint aliquæ passiones, quæ non sint motus subito insurgentes, sed inueteratæ sint, & quietæ, qui per eas agit non dicitur peccare ſm passionem, sed magis secundum malitiā. Vnde quia odium passio est, & tamen inueterata est, qui per odium aliquid egerit, nō dicitur agere secundum passionem, ser per malitiam. Ira autem est quidā motus subito factus per cōmotionem sanguinis: vnde qui ſm iram peccat, per passionem agere dicitur. Ratio autem diuersitatis est, quoniam iræ motus subitus, & violentus est, odium est aliquid quietum ex antiquo manens. Conformiter autem dicendum est de
G eo, qui amore, qui ſm libidinem, & de eo, qui cupiditate possidendarum rerum malum aliquod agit, quia iste non agit per motum aliquem in eo nouiter insurgentem, sed per aliquid quietum, & manens, nam libido interdum surgit, interdum residet: cupiditas autem æqualiter immanet, ideo qui malū aliquod agit cupiditate ductus possidendarum rerum, non per passionem, sed per malitiam agere dicitur; ideo generaliter dicendum est, ꝙ quamuis in omni peccato fiat aliqua passio, tn̄ non vocantur omnia peccata ſm passionem, sed ea solum, quæ aut per iram, aut per delectationem tactus & gustus fiunt. Cum ergo dicitur hic, ꝙ ille, qui adductus in testem subticuit veritatem in iudicio amore ductus, vt alicui proficeret, aut odio illectus, vt alteri noceret, ꝙ agit, ſm passionem nō potest
H stare: sed dicēdum est eum facere ſm malitiam, & sic principium huius cap. de illis, qui peccant ſm malitiā: deinde aūt de his, qui ſm negligentiam peccant, agit. *Et audierit vocem iurantis.* Idest audierit a iudice mandāte sibi, ꝙ ipse iuret, nam non potest intelligi, ꝙ ipse audiuerit aliquem alium iurantem, cum dicatur, ꝙ ipse debeat esse testis, iuramentum autē ad testes pertinet, & ideo litera Hebraica hic clarior est, quæ dicit: *Et audierit vocem iuramenti.* Idest si audierit anima istam vocem iuramenti, idest audiuerit vocem iudicis, in qua iudex mandet sibi iurare. Alio modo intelligi potest ista litera, ꝙ accipiatur sicut iacet, s. si audierit vocem
I iurantis. Et erit casus iste, aliquis vidit duos contendētes super aliqua re, & vnus eorum iurauit alteri se daturum aliquam pecuniam, qui cum dare nolit accusatur ab alio, cum quo contractus factus erat iuramēto firmatus, & allegatur ab eo, ꝙ iste iurauerit se daturū, tunc si iste neget, & producatur in testem ille, qui audiuit, & deponat super aliqua parte negotij, & nolit deponere super iuramēto, nec super tota veritate causæ, peccat, & nocet ei, a quo in testem producitur, & debet facere sacrificia, de quibus infra dicitur. & tunc applicatur litera. *Si peccauerit anima, & audierit vocem iurantis.* Idest si aliquis homo audiuit vocem iurantis, idest quomodo vnus de contrahentibus iuramēto firmauit se aliquid alteri daturum, & postea in testem pductus non vult reuelare, & per hoc peccauerit, portabit iniquitatem suam. Et sciēdum, quòd hic est ordo
K commutatus, quoniam primo deberet dici, si anima audierit vocem iurantis testisque fuerit, quòd ipse audierit aut conscius est, nisi indicauerit, peccauit, & sic deberent hic in fine poni peccauerit, & non a principio, quoniam primo aliquis audiuit, & in iudicio productus veritatem celat quam peccet. *Testisque fuerit, quòd ipse vidit aut conscius est.* Hoc poterat intelligi dupliciter. Vno modo, testisque fuerit, idest si fuerit inductus in testem. Alio modo testisque fuerit, idest, quòd iste potest esse testis in causa, scilicet, quia cognoscit veritatem causæ, & iste secundus modus est sensus literæ, scilicet testisque fuerit, quod ipse vidit aut conscius est, idest, quòd ista anima audiuit vocem

aliCuius

alicuius iurantis in faciendo aliquem contractum: & ex hoc testis est.i.potest esse testis, vel deponere in causa hac. Et subiungitur quõ iste possit esse testis, & dicitur ꝙ ipse vidit aut conscius est.i.ideo iste potest esse testis, quia vidit.s.quia vidit factum illud, vel conscius est.i.cognoscit aliquo alio modo q̃ per visum, qui modus sit sufficiens ad inducendum probationem. *Nisi indicauerit*. Hoc est verum in iudicio, qm̃ si in testem producatur, & veritatem occultet, ita peccat sicut ille, qui falsitatem exprimit, vt supra probatum est. Extra iudicium tamen nõ peccat aliquis in nõ indicãdo veritatem: quia tunc teneret aliquis oĩa, quę fieri vidit alteri denũciare, qđ absurdũ est. Hoc aũt verũ est nisi aliqui p aliquã legem cogant, vt cum viderint talia, vel talia fieri, denũcient prælato, aut alicui alteri: qm̃ tunc q̃uis extra iudiciũ sit, si tñ veritatẽ non reuelaret pc̃ti reus est: hic tamen solum de iudicio dr̃, qñ in testem aliquis productus est & veritatem indicare non vult. *Portabit iniquitatem suam*. Idest iste, qui inquisitus veritatem subticuerit portabit iniquitatem suam.i.tolerabit pęnam pro illo pc̃tõ quod agit in subticendo veritatem. Hic autem ponitur portare pro sustinere, qm̃ qui aliquid portat super se illud tenet, & sic portare iniquitatẽ dr̃, qui pęnas pro iniquitate super se recipit.

An subticentibus veritatem in iudicio pęna imponenda sit, vel possit hoc deleri per sacrificia. *Quæst. III.*

CONSIDERANDVM autem ꝙ q̃uis hic ponatur de isto qui peccat non declarãdo veritatem, cum in testem producitur: tamen nõ ponit aliqua pęna eius nec sacrificium quod facere deberet pro illa culpa, sed solum dr̃ ꝙ portabit iniquitatem suam.i.ꝙ sustinebit pęnam pro iniquitate sua. Et in hoc põt dari duplex intellectus: vno mõ ꝙ dicamus istum, qui sic peccauit, non expiari per aliqua sacrificia sicut eos, qui per ignorantiam aliquid fecerũt aut per negligentiam, sed iste punietur alio mõ.s.ꝙ si cognitum est iudici, ꝙ iste veritatem occultat, puniat eum pęna falsi testis: falsis testibus autẽ imponebãt pęna talionis, vt patet Deut. 19.cap. sic igitur iste, qui veritatem occultabat. Et hoc modo vr̃ dici Num.15. qm̃ cum ponantur aliqua sacrificia pro illis, qui peccauerunt per ignorãtiam subiungitur de eo, qui peccauit per superbiam, & dr̃: Aĩa verò, quæ per superbiam aliquid peccati cõmiserit siue ciuis, siue peregrin⁹ sit, qm̃ aduersus Dñm rebellauit peribit de populo suo, & sic innuitur ꝙ peccantibus ex malitia nõ pateat aliqua expiatio per sacrificia, sed debẽt suscipere pęnas, quas meruere s̃m iudicium humanum, vel diuinum. Alio mõ intelligi põt ꝙ hic non ponat̃ aliquod sacrificium qđ facere deberet iste, qui veritatem occultabat in iudicio: tñ intelligit̃, ꝙ debet facere ista sacrificia, de quibus infra dr̃: & hoc forte quia scriptura sacra non vult idem repetere: & cum infra dictura esset, noluit hic dicere. Et etiam poterit hoc probari, qm̃ in casu, q immediate exprimitur.s.de illo hoĩe, qui tetigit aliqđ immundũ, vt morticinũ, vel reptile & similia, in quib⁹ hoĩes coinquinari possũt, nõ ponitur de illo aliquod sacrificium: & tamen intelligit ꝙ debet facere sacrificia, de quibus infra: qm̃ nõ potest dici, ꝙ pro hoc peccato immunditiæ aliquis deberet mori, aut pati aliam pęnam corporalem, siue qualitercũque temporalem, sed solum sacrificia, quæ propriè erant ad emundationes talium irregularitatum corporaliũ, sicut ait Apostolus ad Hebr.5.cap. Ergo sic in isto casu q̃uis nõ exprimatur aliquid, quod fieri deberet in sacrificijs, per quod expietur per illas cęremonias sacrificiorum, de quibus infra. Item patet ꝙ hoc pc̃tm̃ per sacrificia expiari possit: nã alia peccata grauiora per sacrificia ex-

A piantur, sicut patet infra 6.cap. vbi agitur de peccato, quod est per malitiam.s.contẽpto Deo, & dato aliquo damno vel facta fraude proximo: & tamen per sacrificia illa peccata delentur, vt habetur ibidem. Item si nõ deberet aliquod sacrificium poni pro isto pc̃tõ de subticente veritatem in iudicio, frustra hic poneretur, qm̃ hic agitur de diuersitate sacrificiorũ ad expiationem peccatorum. Frustra igitur poneret̃ pc̃tm̃ illud, quod nullo sacrificio expiandum erat: vr̃ igitur ꝙ q̃q̃ hic non exprimatur modus sacrificij pro pc̃tõ isto, tñ sit sacrificium expiatiuum huius illud, quod infra ponitur. Dicendum aũt est s̃m veritatem, quòd quando aliquis audiẽs, vel videns aliquos facientes contractus, & iurantes in eisdem, si produceretur in testem, & veritatem subticeret, erat sibi imponenda pęna à iudice,
B quæ est pęna falsi testis, sicut si falsitatem expressisset, & non poterat expiari hoc peccatum per aliquod sacrificium, sed tolerando pęnam inflictam a lege. Et hoc est quod dicitur in litera.s.*Portabit iniquitatem suam.* Idest cum sic deliquerit, non fiet pro eo aliquod sacrificium, sed sustineat pęnam, quam meretur siue corporalem, siue pecuniariã. Nam hoc generale est, qm̃ illa pc̃tã, quæ erant directe contra proximum, nunq̃ expiabantur per aliquod sacrificium, sed satisfactione facta proximo, quia tunc aliquis occideret alterum, aut percuteret, aut res eius furto subtraheret, & oblato aliquo sacrificio expiaretur, nec teneretur ad aliquã satisfactionem proximo faciẽdam: hęc tamen iniquissima lex erat. In his igitur peccatis, quę contra proxi-
C mum directè sunt, nunq̃ fiet expiatio per sacrificia, sed per tolerationem pęnarum. Illorum autem peccatorum, quæ contra Deum fiebant, quædam erant, quæ non poterant per sacrificia expiari, vt quia magna peccata erant, sicut peccatum idolatriæ & violationis sabbati; quoniam in his peccans moriebatur. De idolatria patet Deuter.13.& 17.cap. de violatione sabbati patet Exo.35.cap.& Num.15. Hoc autem pc̃tm̃, de quo hic dicitur, erat directe in proximum, ideo nullo sacrificio expiandum erat, sed sola toleratione pęnæ: peccatum autem quod est in Deum solum, & non est valde magnum, per sacrificium aboleri potest: sicut cum fit violatio alicuius cæremoniæ obseruandæ siue
D cum aliquod peccatum partim est contra Deum, & partim contra proximum. Pro ea parte qua contra proximum est, satisfactione deletur: inquantum vero contra Deum est per aliqua sacrificia tollitur, sicut patet sequen.cap. Nunc autem secundum hæc responderi potest ad quatuor argumenta, quæ pro contraria parte fiebant. Ad primum quando dicebatur, quòd quamuis non exprimeretur hic aliquod sacrificium debere fieri, tamẽ subintelligitur, quia noluit hic scriptura ponere cum infra positura esset, ne cogatur idẽ sæpe repetere. Et dicendum non posse stare, quia si sacra scriptura vellet euitare frequẽtem repetitionem eiusdem rei: & ob hoc pluribus casibus positis subiungat pro omnibus illis easdem cęremonias, non de-
E buisset sic facere, sed hic in isto primo casu posuisset sacrificium illud, quod fieri debebat, & cum subiungeret alios casus non repeteret, quod semel dictum erat, sed referret illos ad supradictas cæremonias: sicut patet præcedenti cap. vbi primo cum ponerentur completæ cęremoniæ sacrificij pro peccato summi sacerdotis, & deinde agatur de sacrificio pro peccato populi, referuntur cęremoniæ huius ad cæremonias sacrificij superioris. Identidem cum in eodem cap. fiat mentio de crematione adipis in sacrificio pro peccato principis, & pro peccato personarum priuatarũ, fit remissio ad cæremonias sacrificiorum pacificorum: hic autem non fit sic, quoniam ponuntur duo casus, in quibus nullum sacrificium subiungitur, & deinde

Marginalia: m⁹ in- ectus, in hoc let au- or. — ima rõ. — cunda io. — rtia rõ. — Quarta rõ — Determinatio auctoris. — Nullũ peccatum qđ est contra proximũ sacrificio deleri põt, sed per pęnas satisfactorias. — In idolatria ac sabbati violatiõe peccans moriebatur. — Ad primã rationem.

deinde in tertio apponitur sacrificium: ergo non est intelligēdum ꝙ peccatum, de quo hic in principio dr̄ expietur per sacrificium de quo agitur infra. Ad secundum respondendum est cum dr̄, ꝙ in casu inferiori immediato non ponitur aliquod sacrificium quod fieri deberet pro illo peccato, & tamen manifestū est, ꝙ illud expiari debeat per sacrificium, & non per aliquā pęnā tpalem: ergo sic erit in isto casu: & dicēdū est non tenere illud argumentum propter duo. Primo quia ista duo peccata non sunt similia: nam peccatum, de quo hic agitur, est peccatū & malitia & in proximum, ideo indiget tēporali satisfactione aut punitione: peccatum autem, de quo in casu sequenti, nō est ex malitia, sed ex quadam negligentia: & illud est non contra proximum, sed contra quasdam cæremonias munditiæ a lege positas: ideo in illo rationabile erat, ꝙ fieret expiatio per aliquod sacrificiū, licèt non ponatur, in hoc autē non est rationabile expiari per sacrificia, quoniam dissimiles casus sunt, sed oportet esse per pęnam temporalem. Alio modo potest respōderi ad hoc. s. ꝙ non debet fieri sacrificium ad expiandū peccatum, de quo hic: & debeat fieri ad expiandum sacrificium de peccato, de quo infra: nam in isto casu assignatur pęna temporalis, cum dicitur; Portabit iniquitatem suam. i. tolerabit pęnam pro iniquitate, quā fecit: in sequenti autem casu declaratur, ꝙ debeat fieri expiatio per sacrificia, cum dicitur: subiacebit delicto. i. anima, quæ peccauerit taliter se contaminando subiacebit delicto. i. erit subiecta, vel obligata ad pęnā pro delicto. Ponuntur autem pro delicto pęnæ in obseruatione aliquarum cęremoniarum legalium in sacrificijs sicut patet infra sequen. cap. ergo cum dicatur aliquis subiectus delicto nihil aliud est dicere, q̄ vt dicamus eum obligatum ad faciendum cæremonias ꝓ delicto, ꝙ autem aliquis portet iniquitatem suam, longe aliud est. Ad tertium argumentum quando supra dicebatur quòd maius peccatū est illud, quod fit per malitiam q̄ quod fit per passionem; sed pct̄m per malitiam expiatur per sacrificia, vt patet seq. cap. ergo & pct̄m per passionem, de quo hic. Dicendum est istā operationem non procedere propter duo: primū qm̄ istud peccatum, de quo hic dr̄, nō vocatur proprie per passionem, sed ꝺm malitiā sicut supra probatum fuit: ideo oportet argui de peccato ꝺm passionem ad pct̄m ꝺm malitiam. Secūdo quia qn̄ dr̄ pct̄m per malitiam expiari per sacrificia, nō est verum simpl'r: sed distinguendum est: quia ille, qui peccat per malitiā aut peccabat contra Deum, aut contra proximum: si contra Deum peccaret nolens obedire legi, sed contemnens Deum directe non poterat expiari per aliquod sacrificiū, nec Deus dabat pro talibus peccatis aliquas legales expiationes, sed ꝙ ille qui taliter peccaret, moreretur; sicut patet Nu. 15. c. cū dr̄: Anima verò, quæ per superbiam aliquid peccati commiserit qm̄ aduersus Dn̄m rebellis fuit, peribit de populo suo: verbum. n. Dn̄i contempsit. i. præceptum illius fecit irritū: idcirco delebitur, & portabit iniquitatem suam. Si autem aliquis contra Deum peccaret, & non ex superbia, sed ex ignorantia, aut negligētia, & hoc in quibusdam cęremonijs legis, expiatio fiebat per sacrificia. Cum autem aliquis peccaret ꝯ proximum, quia in pctō isto includebatur etiā pct̄m contra Deum, cum fecisset contra legem à Deo datam, aliqn̄ iubebat Deus, vt fieret satisfactio ipsi proximo, & fieret sacrificium Deo pro peccato, quod hic ꝯ ipsum erat: aliqn̄ aūt solum iubebat fieri temporalem satisfactionem ipsi proximo, vel legi non imperans sibi aliqua sacrificia fieri. De primo patet exemplum sequē. cap. vbi agitur de illis, qui scienter negant proximo suo aliquod depositum, vel aliquid ab eo extorquent: aut calumniam faciunt: &

Ad secūdā rationem.

Ad tertiā rationem.

Hæc comparatio nō procedit. Prima rō.

Secunda ratio.

F tunc iubetur, vt ei cui facta est iniuria, vel damnū restituatur quod ablatum est, & insuper quinta pars: & quia istud peccatum etiam tendit contra Deum, iubetur, vt peccans offerat arietem Domino. De secundo patet hic exemplum, quia peccatum erat contra proximum directe cum læderetur, eo ꝙ testis nolebat deponere veritatē in causa eius. Etiam erat contra Deū, solum tamen imponitur pęna temporalis. s. vt portet iniquitatem suam. i. quòd puniatur secundum legem, & nihil offert. Ad quartum arg. qn̄ dicebatur hic agi de expiatione peccatorū ꝑ sacrificia, & hic ponit̄ pct̄m subticētis veritatem: ergo oportet dare aliquā expiationē sacrificij pro illo, alioquin superfluum videbit̄. Dicendum ꝙ q̄uis ponant̄ hic diuersi ritus sacrificio-

G rum ad expiationes peccatorū: tn̄ hoc pct̄m, de quo hic non ponitur, vt aliqua expiatio fiat pro illo, sed solum, vt tollatur dubium: qm̄ cum hic dicatur de multis peccatis qūo per sacrificia expient̄, crederet aliquis hoc posse fieri in oībus peccatis, quod erat valde iniustum: ideo dr̄ ꝙ non fient aliqua sacrificia pro eo, sed sed qui taliter egerit, portabit iniquitatem suam non imposito aliquo legali expiatiuo. Concluditur igitur quòd iste casus de subticente veritatem in iudicio nō debet referri ad casus inferiores, in quibus aliquod sacrificium fit; sed solum ponitur ad distinguendum ab alijs, scilicet, quòd in eo nullum sacrificium fiat, sed imponatur pęna temporalis. *Anima, quæ tetigerit.* Hic agitur de peccatis secundum negligentiam: & vocant̄ peccata ꝺm negligentiam hic quando aliquis peccat

H & non curauit expiare peccatū, & postea recordatur peccati sui: qm̄ tunc debet fieri quod hic dicitur: & quia istud peccatum est contra quasdam cęremonias legis, & per hoc ꝙ non est valde magnum, non imponitur ꝙ peccans portet iniquitatem suam sicut supra, sed quòd expietur per aliqua sacrificia. *Anima, quæ tetigerit aliquid immundum.* Iudæi erant populus Dei, & populus sanctus, ideo iusserat Deus, vt abstinerent ab omni immunditia, & sic vetabat multa animalia comedi tam de auibus, quam de pecoribus, vt patet infra 11. cap. & non solum in cibo hoc faciebat, sed etiā in tactu; quoniam si aliqus tangeret aliquid morticinum, aut cadauer illorum animalium, quæ ad esum vetita erant, immundus erat, vt patet intra 11. cap. &

I siquis tetigisset leprosum, aut ipse leprosus esset, immundus erat, vt infra 14. cap. idem de viris fluentibus semine, & de tangentibus eos & lectum eorum, & loca, in quibus sederint, & de mulieribus patientibus fluxum sanguinis, & de mulieribus menstruatis, & de tangentibus omnia ista, erat enim per hoc immundus, vt patet infra 15. cap. & de tangentibus cadauera hominum mortuorum, aut ossa sparsa in agro, aut sepulchra, vel intrantibus in domos, in quibus aliquis mortuus staret: quoniam in omnibus his causabatur immunditia, vt patet Nume. 19. & cum incidebat homo in istas immunditias debebat obseruare leges purificationum, de quibus infra 11. & 18. cap. & Num. 5. & 19. quòd si forte aliquis non obseruaret istas cæremonias & obliuisceretur peccati sui, deinde recorda-

K retur eius, tenebatur hac lege. *Aliquid immundum.* Potest accipi immundum large, scilicet pro omni, quod aliquo modo immundum est, & isto modo dicendū est ea, quę sequuntur esse exempla huius, scilicet particulæ contentę sub immūdo vniuersaliter dicto. Alio modo potest accipi immundum pro eo, quod totaliter & ꝺm se immūdum est. *Siue quod occisum à bestia est.* Aīalia enim, quæ occidebantur à bestijs q̄q̄ alias munda essent, tn̄ efficiebātur sic immunda, & non licebat vesci carnib⁹ eorū, vt patet Exo. 22. c. etiā patet J. 22. c. & nō solū nō licebat comedere istas carnes aīaliū occisorū à bestijs, sed &̄t nō licebat tāgere, & hoc dato ꝑ illa ani-

illa animalia secundum speciem suam essent munda, vt bos, capra, ouis, ceruus, bubalus, & similia. *Aut per se mortuum*. Animalia quoque quæ per se moriebantur comedere non licebat, quoniã infecta erant: nec etiã tangere illa licebat: quocunque enim modo incurrebatur immunditia, vt patet infra 11. & ibi ponitur expiatio pro hoc. *Aut quodlibet aliud reptile*. Omnia reptilia immunda erant, nullumque eorum licebat comedi nec tangi, vt patet infra 11. cap. cum dicitur: Oẽ quod reptat super terram, abominabile erit, nec assumetur in cibum: nolite contaminare animas vestras, ne tangatis quicq̃ eorum ne immundi sitis. *Et oblita fuerit immunditiæ suæ*. Idest si aliquis tetigit ista, quæ dicta sunt aut eorum aliquod, & per hoc incidit in immunditiam, nec immediate curauit expiari, & postea oblitus est immunditiam: si iterum recordetur, tenetur ad pęnam delicti. *Rea est & deliquit*. Idest anima ista quæ sic se contaminauit rea est.s. quia contaminata est: etiam si nunq̃ oblita fuisset iniquitatis suæ; & dicitur ꝙ deliquit inquãtum omisit se expiare eo tempore, quo expiari poterat: & sic sunt duo.s. ream esse & delinquere: quorũ alterũ refertur ad peccatum ipsum, qñ fit simplr, & est teneri ad pęnã: alterum.s. delinquere est solum omittere tps expiationis, qñ in his immunditijs tenebatur aliquis immediate expiari per regulas datas: & si non expiabatur, in hoc peccabat, & erat alterum peccatum super ipsum, quod erat primo peccauisse: vñ si aliquis peccaret in his cõtaminationibus, & immediate expiaretur reus erat, sed nõ delinquebat: qui autem nõ immediate expiabatur reus erat, & delinquebat: & ob hoc magis tenebatur aliqs, cũ reus erat & delinquebat: q̃ cũ solum reus esset: nã si solum immũditiæ reus esset, expiabatur per cineres lustrationis, aut per quasdam ablutiones in aquis: de quibus infra 11. & 14 & 15. cap. & Num. 19. Si reus esset aliquis immunditiæ & delinqueret, nõ expiabatur illis ablutionibus, sed delicto subiacebat, vt hic dicitur, idest tenebatur facere sacrificium pro delicto, de quo seq. cap. *Et si tetigerit quicquàm de immunditia hominis*. Tangendo immunditiã hoĩs efficitur aliquis immundus: erat aũt immunditia hoĩs stercus, quod nemo contingere deberet: & si cõtigisset, debebat expiari quibusdam ablutionibus, de quibus Num. 19. & ne hoĩes cõtaminarent in his iubebatur, vt haberent locũ extra castra ad purganda secreta naturæ, vt patet Deuter. 22. alio mõ accipitur immũditia hoĩs omne illud, in quo hõ immundus esse solet, sicut fluxus seminis siue in coitu, siue aliàs: hic aũt accipitur de omni immunditia hoĩs gñaliter comprehendendo. *Iuxta omnem impuritatem qua pollui solet*. Idest si tetigerit aliquã immunditiam de oĩbus illis, in quibus homines pollui solent. Considerandum autẽ est hic ꝙ solum agitur expresse de immunditia, quã aliquis incurrit tangẽdo, sed non solum intelligendũ est de hac, sed etiã de alijs immunditijs: nã si aliquis ex eo ꝙ tangebat hoĩem fluentem semine, aut mulierem menstruatam immundus erat: & si omitteret expiationẽ tenebatur hac lege, potius teneretur ille, qui semine fluebat, & mulier mẽstruata: lex tamen expresse locuta fuit hic de immũditijs, quæ causantur per contactum: qñ istę sunt minimę immunditiæ: & cum imponatur his pęna, a fortiori intelligeretur alijs maioribus pęna imposita. *Oblitaque cognouerit*. Idest si cognouerit se incidisse in illam immunditiã postq̃ oblita est se peccasse, erit quod sequit. *Subiacebit delicto*. Idest ista aĩa, quæ sic cõmaculata est nõ tenebitur ad expiationẽ, quæ fiebat ꝓ istis immunditijs si immediate expiabatur, sed subiacebat delicto, idest tenebatur ad pęnã, quæ datur pro delicto. Pęna autem pro delictis est quędã sacrificiorum oblatio, de qua sequẽ. cap. nec intelligitur hic delictum large pro

Quid sit ream esse ac delinquere.

Si aliquis incideret ĩ immunditiam & nõ se expiaret quid faciẽdum erat.

Pęna pro delictis qd sit.

A omni peccato, quia tunc non erat aliqua certa pęna imposita, sed delictum dr̃ a delinquendo.i. omittẽdo, s. quando aliquis omittebat facere expiationẽ pro peccato, ad quam immediate tenebatur. *Anima, quæ iurauerit*. Hic ponitur alius casus, in quo hoĩes solent cõmuniter peccare. s. cũ aliquis iurat ex impetu alicuius passionis se aliquod malum facturũ, & postea nõ compleuerit, & fuerit oblitus illius iuramẽti, atque postea recordatus, tenebitur ad penã istius legis. *Anima, quæ iurauerit, & protulerit labijs suis*. Idest si aliquis locutus fuerit, & illud iuramẽto firmauerit, vt faceret aliquid de eo, quod infra dicitur. Et dicitur protulerit labijs: quoniam si aliquis in corde suo horum aliquid proposuit, & non fecit, nec tamen illud ore protulit, non tenebitur hac lege: quoniam necessaria est verborum

B expressio.

Casus in quo hoĩes cõiter peccare assolent.

Si aliquis intra se Deo aliquid promisit, etiam si verbis non proferat est obligatus: non tamen proximo nisi verbis proferat. Quæst. IIII.

SED ad hoc aduertendum est, qñ aliud est cum aliquid apud ꝓximos agimus & aliud cũ apud Deum. Si aũt apud proximos agamus, cum eis intentio nostra, nisi per verba plene patere non potest, nõ tenebimur nisi locuti fuerimus: vnde si aliquis apud se determinauit proximo suo se aliquid donaturum, non tamen verbo illi expressit, non tenebit aliquid dare: si tamen verbo illi protulisset, teneretur.

C Apud Deum autem aliud est, quoniam ita Deo intentio nostra cognita est, sicut ipsa verba: & cum verba data sint ad interpretationem eorum, quæ concepimus iuxta Aristot. in primo Perihermenias cum ait: sunt ea, quæ sunt in voce eorum, quæ in anima passionum notæ: quando de voluntate constiterit, superuacuum est ad verba recurrere: sed Deo voluntas nostra plenissime patet: ergo non attendet verba, sed ex ipsa plena mentis deliberatione nos obligatos, aut non obligatos iudicabit. Quare cum aliquis apud se determinauerit aliquid ad Deum se facturum ita tenetur, ac si verbo protulisset: vt si quis intra se vouerit ieiunaturum, aut religionem intraturum nullo verbo expresso, tenebitur Deo ad intrandum religionem, vel

D ieiunandum, quod si nõ fecerit, infringit votum: nec oportet, vt aliquid verbo proferatur. Etiam tamen in foro iudiciali de his, quæ in sola mente concipiuntur nulla iudicatur obligatio fore: non quidem quia neget in solo actu interiori obligationem posse causari, sed quia non potest sibi constare de illa iudicialiter. Si tamen in foro pęnitentiali aliquis de se confiteatur, quod intra se vouerit se religionem intraturum, aut aliquid alterum facturum, iudicabitur teneri ad illud. Hic autem dicitur oportere esse prolationem verbalem. Et hoc propter duo: primo quia quæ hic iurantur ad proximum pertinent: secundo quia licet ad Deum pertinerent: tamen agitur hic de impositio-

E ne pęnali, quæ quia odiosa est restringitur. *Vt vel male quod faceret vel bene*. Idest quod ista anima, quæ iurauerit promisit se facturam aliquod bonum vel malũ. Iudæi autem dicunt hoc intelligi cum aliquis iurauit se facturum aliquod malum, scilicet sibiipsi promittendo macerare carnem suam ieiunans atque vigilans: quoniam tunc si non compleuerit, tenetur hac lege. Alij dicunt quod intelligitur hoc de malo quod alicui alteri infligendum esset, scilicet, quia iurauit aliquem occidere, vel percutere, aut similia alia infligere: quoniam tunc non tenetur illa facere, sed obligatur ad sacrificium, de quo hic. Sed ista non est plena expositio: quoniam non solum dicitur hic de eo, qui iurauit se facturum malum, sed etiã si iurauerit se

Cap. 1.

rit se facere bonum: in his tamen expositionibus solum dicitur de eo, qui iurauit malũ facere.

Expositio auctoris.

Vnde sciendum est istã literam intelligi posse dupliciter: aut de his, quę ad Deum pertinent, & ad proximum: aut de his, quæ ad solum proximum. Si aũt accipiatur de his, quæ ad Deum pertinent est notum: vt siquis aliquid promisit se facturum ad Deum, & illud iuramẽto firmauit, & tunc intelligi potest dupliciter: qm̃ aut iste, qui sic iurauit erat sanæ mentis, & deliberato animo egit, aut cũ quodam impetu motus est. Si aũt primo modo votum emiserit, obligabitur illud complere: & tunc quamuis immediate non compleat & obliuiscatur, & iterum recordetur, non tolletur ob hoc obligatio causata in voto, sed semper tenebitur illud adimplere: posset tamen ista litera ad hunc casum applicari.s. ꝙ iste, qui sic vouit & oblitus est, quando recordatus fuerit, tenebitur complere votum suum: quia tamen eo tempore, quo impleturus erat, non impleuit, tenebitur de negligentia: & vltra completionem voti, a qua nunquàm soluitur, tenebitur offerre sacrificium pro negligentia omissionis.

Siquis impetu mot' aliquid iurauit Deo facere: nō tenebitur ad illud.

Alio modo accipi potest ꝙ iste, qui iurauit & emisit votum, fecit motus quodam impetu passionali: & tunc nõ obligatur voto, quia iuramentum nunquàm ligat nisi deliberantem: idest quamuis iste obliuiscatur, & postea recordetur huius iuramenti, non tenebitur ad completionem voti, quia nullum fuit: sed quia incaute iurauit, tenetur ad offerendum sacrificium ſm ꝙ hic dicitur. Si autem istę locutiones & iuramenta fiant ad proximũ, tunc aut aliquis promisit alicui se quicquàm daturum, & iurauit, atque alteri obligatio causata est: si iste nõ reddat & postea obliuiscatur promissi, iterũq; recordetur promissi, non tenebitur solum ad istud sacrificium, sed obligatur soluere semper id quod promisit: quoniam obligatio illa non perditur q̃q̃ solutio differatur. Si autẽ aliquis aliquo impetu motus promisit proximo suo aliquid se donaturum, nec tamen alius obligationem suscepit, & iste non compleuit & obliuiscitur, atque postea recordatur iuramenti, nõ tenebitur complere promissum: sed quia incaute iurauit tenetur offerre domino sacrificium. Idem autem si aliquis dixit se malum facturum proximo suo, & illud iuramento firmauit: quoniam tunc siue deliberate, siue ex passione agat, nunquàm tenebitur ad completionem voti, quia inhonestum est: sed quia peccauit sic iurans, tenebitur ad sacrificium: de hoc hic. Istæ enim sunt communes regulæ in iure, quòd siquis iracundiæ calore motus, aut alia passione non deliberate aliquid se facturum iurauit, non ligatur iuramento, sed tenetur agere pœnitentiam, quia sic iurauit: nec tamen ex hoc periurus dicitur: quia iurm̃ illud non habuit vires obligandi. Si autem aliquid illicitũ iuretur, & illud etiam deliberate fiat, non tenebitur, nec debet iurans illud complere: immo si compleret peccaret, debet tamen pęnitere quòd sic iurauerit. & hic potest dici iurãs magis periurus quàm in casu superiori: nã licet hoc quod hic promittitur tenendum non sit, tamen iurans quãtum ex se fuit obligatus est, quia deliberato animo iurauit. *Et non fecerit.* Si aliquis aliquid bonum vel malum iurasset, & fecisset, q̃q̃ aliqñ in hoc bonũ ageret, & aliqñ malum: tñ non tenebat̃ per hanc legẽ, si tñ nõ cõplesset, tenebat̃ hac lege. *Et idipsum iuramento firmauerit.* Hoc autẽ exprimitur, qm̃ si aliquis promisisset aliquid & non iurasset q̃q̃ non compleret, non tenebatur hac lege: nisi forte illud esset aliquid, in quo causaret̃ obligatio: qm̃ tunc sine iuramento tenebatur ipse, qui spoponderat complere: hic tamẽ cũ imponitur ista pęna sacrificij, non imponitur ob hoc, nisi quia iuramentum cõtemptum est, in quo diuina attestatio fit: & ex hoc Deus

F aliquo mõ contẽni videtur, si verba promissionis obligationẽ aliquã causent, vel non, nihil attinet ad istã pęnam. *Oblitaque postea intellexerit delictum suum.* Idest si aliquis sic iurans oblitus fuerit iuramenti sui, & nõ fecerit aliquam satisfactionem pro eo. Et dicitur intellexerit delictum suum & non peccatum, quoniã peccatum est cum aliquis illicitè iurat. Quòd autem immediate nõ satisfecerit sed obliuiscatur, omissio quædam est, quæ vocatur delictum: & pro hac satisfaciendum sibi erat: & q̃uis solum dicatur hic de delicto: tamen non solum imponebatur ista pęna faciendi sacrificium pro delicto.s. quia omiserat immediate pro illicito iuramento satisfacere, sed ẽt pro peccato erat: nam vtrumque hic aboleri videbatur.s. ꝙ illicitè iurauerit, & ꝙ omisit immediate satisfacere.

G *Agat pęnitentiam de peccato.* Ista est pęna pręter sacrificium.s. ꝙ illicitè iurans ageret pęnitentiam.i. doleret, quia illicitè iurauit quod est pęnitentiam agere. Et si forte vellet aliquam facere satisfactionem ieiunando, aut alterum quid faciendo: & si non præmitteretur ista pęnitentia, quæ erat in dolendo pro peccato, non valebat aliquod sacrificium: quoniam, sicut sępe supra dictũ est, sacrificia veteris testamenti non proficiebãt ex seipsis, sed ex deuotione offerentium: & quia si nõ pręmitteretur pęnitentia pro peccato, nõ erat aliqua deuotio, non poterat proficere ipsum sacrificium. Et q̃q̃ in alijs sacrificiis quæ pro peccato fiunt non dicatur ꝙ debet pęnitere, sed ꝙ offerat aliquod sacrificiũ, tamẽ intelligitur ꝙ debet pęnitere: nam sine pęnitẽtia peccatum nullum aboleri potest.

H Quod verũ est de his, quæ sunt verè peccata: secus autem cum aliquis incidebat sine culpa sua in aliquas immunditias, de quibus supra dictum est, & habetur infra 11. & 14. & 15. c. & Nume. 19. quoniam tunc quàmuis deberent fieri expiationes, sicut in eisdem cap. continetur: tamẽ nõ oportebat ꝙ ipse, qui expiabatur, doleret quasi ꝓ peccato, quoniam peccatum non erat: immo aliquando peccatum erat, nisi aliquis subiret istas immunditias. Quod patet quia accedere ad mortuum vel intrare in domum eius, aut astare funeri, & exequiis immunditia quædam erat: & qui in eam incidisset, tenebatur expiari, vt patet infra 21. & magis Nume. 19. tamen si aliquis accederet ad cadauera, vt illa sepeliret merebat̃

I in hoc: & tamen incidebat in immunditiam, a qua debebat expiari per aquas lustrationis, vt patet Nume. 19. cap. & si aliquis moreretur, filij eius, & vxor tenebantur astare funeri, & ministrare in illis. Quod si non facerent, peccabant: & tamen faciendo incidebãt in immunditiam, a qua oportebat eos aquis lustrationis purgari: cum tamen isti purgarentur, non debebant dolere tanquàm pro peccato, sed magis gaudere, quòd per illam immunditiam fecissent aliquod bonum opus, secũdum quod vere mererentur. Hic aũt erat vere peccatum.s. ꝙ aliquis iurauisset incautè, aut illicitè: ideo debebat pro illo dolere, alioquin non remitteretur per sacrificia. *Et offerant de gregibus agnam siue capram.* Ista offerebantur pro remissione aliquali pęnę, qm̃ ipsa culpa deleta erat per pęnitẽtiã.

K Et dicit offerre de gregibus, qm̃ greges solũ signãt aĩalia parua.s. capras, & oues; armẽta aũt aĩalibus magnis pertinent.s. bobus, & camelis; ideo in hoc sacrificio nõ poterat offerri bos, sed solũ agna, aut capra. Dr̃ aũt agna, qñ est in parua ætate: in quo notat̃ nõ posse offerẽtes tribuere ouẽ, q̃ esset magnæ ætatis: de capra aũt secus erat, quia ponit̃ capra; in qua nõ determinat̃ aliqua certitudo ætatis. *Orabitque pro eo sacerdos, & pro peccatis suis.* Hoc gñale erat vt sacerdotes faciẽtes sacrificia orarẽt ꝓ illis, quorũ sacrificia offerebãt. & ponunt duas orõnes.s. orare ꝓ ipso peccãte, & orare ꝓ pctĩs: orare aũt ꝓ peccãte erat ꝙ Deus cõseruaret eũ, ne incideret

in alia

in alia peccata, & ꝙ conseruaretur in prosperis. Orare autem pro peccato est orare, ꝙ ipsa peccata soluantur quantum ad pœnā, ne Deus inferat aliquod malū peccāti pp illa. *Si autem non potuerit offerre pecus.* Deus prouidit necessitati hoīum: & quia peccatum de quo hic dr̄ per iuramentū incautum, vel illicitū, est cōe ad oēs hoīes, debuit poni aliquod sacrificiū, quod oēs hoīes facere possent: sed nō poterāt oēs offerre pecora, datum fuit aliud sacrificiū minoris pretij in volatilibus.

Quare iubentur offerri duo pulli & nō duæ colūbæ.

Offerat duos turtures, vel pullos columbarum Domino. Mandabat Deus hęc volatilia offerri, quia nulla alia licebat offerri, sicut supra 1. cap. declaratum est. Et mandabantur offerri duo pulli columbarum & non duæ columbæ, quia meliores sunt quàm columbæ: & turtures mandabant̄ offerri, & nō pulli turturum, quia meliores sunt turtures, quàm pulli earū. Causa est, quia columbæ libidini vacant: ideo in parua ætate qn̄ pulli sunt, & non vacant libidini, pingues sunt, & sapidi: cum verò maiores fuerint præ abundantia libidinis nec ita sapidę, nec pingues carnes eorum sunt: in turturibus autem è contrario euenit, quia non vacant libidini, ideo pinguiores turtures quàm pulli earū sunt. *Vnum pro peccato, & alterum in holocaustum.* Non offerebantur ista duo volatilia pro eadē causa, sed vnum offerebatur in sacrificium holocausti, quod est directè pro laude Dei: alterū autem volatile erat pro peccato. & differebant ista volatilia quantum ad ritus immolationis suæ, & totius sacrificij: vnde pro ceremonijs volatilis pro peccato subditur hic regula, pro cęremonijs autem alterius quod pro peccato offerebatur, non datur aliqua regula; quia supra 1. cap. de hoc dictū est, & cū hic iusserit Deus offerri duo volatilia, non dixit simpliciter ꝙ offerrentur duo volatilia, sed ꝙ offerrentur vnum pro pct̄ō, & alterum in holocaustū. cuius distinctionis causa fuit propter diuersitatē rituum; qm̄ non idem modus seruandus erat in vtroque. *Dabitque eos sacerdoti.* Idest offerens tollet duos pullos columbarum aut duas turtures, & offeret eas sacerdoti apud ostium tabernaculi, vbi offerri solebant alia sacrificia. *Qui primum offerens pro peccato.* Idest sacerdos debebat offerre ista duo volatilia, sed primum debebat facere cęremonias illius volatilis, quod erat pro peccato, deinde cęremonias illius quod erat in holocaustum. Causa huius est, quia holocausta fiunt ad laudem Dei, & quia non est speciosa laus in ore peccatoris, testante sacra scriptura, decebat vt prius alicui peccatum dimissum esset, q̄ faceret holocausta, vt sic acceptabilia forent, & quia pct̄m̄ totaliter dimissum non erat, donec offerretur sacrificium pro eo, nō licebat offerri holocaustum ante sacrificiū pro peccato, sed potius ecōtrario.

Modus de effusione sanguinis ipsius volatilis pro peccato.

Retorquebit caput eius ad pennulas. Hic ponit̄ modus de effusione sanguinis ipsius volatilis pro pct̄ō. Nā vt sępe dictum est in omni sacrificio sanguis offerri debebat: & dr̄ ꝙ non deberet volatile iugulari ferro, aut aliquo modo secari, sed retorqueri caput eius ad collum, & ita moreretur, atque sanguis flueret. Nec tamen ponuntur hic oēs cęremonię in effundēdo sanguinem volatilis, sed refertur ad ea, quæ dicta sunt supra 1. cap. Nam obseruatis solis his cęremonijs, quæ hic ponuntur, non poterat conuenienter effundi sanguis volatilium, sed oportebat, vt, retorto collo ad pennulas, rumperetur vulneris locus. s. ꝙ secaret̄ vngue pellicula gutturis, vt sic sanguis effflueret, sicut ponebatur supra 1. cap. ita vt collo adhæreat & non penitus abrumpatur. Traditur inde qūo deberet sanguis effundi: nam cum dictum fuerit, quòd deberet retorqueri caput volatilis ad pēnulas, idest ad alas, putaret aliquis tandiu debere retorqueri quousq; efflueret; & sic collum a capite secaretur. Dicit autem quòd quàmuis torqueatur caput, tamen debet ita le-

A uiter torqueri, vt collo adhęreat, idest, vt maneat caput continuatum collo, & non penitus abrumpatur, idest vt non cogatur per nimiam retorsionem cutis colli abrumpi. *Et asperget de sanguine eius parietem altaris.*

Modus expiationis in sanguine volatilis pro peccato.

Ponitur hic modus expiationis in sanguine volatilis pro peccato. & in hoc iam differt istud sacrificium ab holocausto: qm̄ in holocausto rupto vulneris loco in collo volatilis distillabat totus sanguis super crepidinem altaris, idest super summitatem parietis altaris, vt patet supra 1. cap. hic autem aliquæ guttæ sanguinis conspargūtur super parietem altaris: reliquus vero fluit ad basim altaris. Causa huius est, quia in omnibus sacrificijs pro peccato, cum specialiter fiat expiatio peccatorum, debent speciales cęremoniæ obseruari in sanguine: & sic debuit cęremonia effusionis
B huius sanguinis differre ab effusione sanguinis huius holocausti; & sic in ceteris sacrificijs pro peccato tingebantur cornua altaris, & aspergebatur reliquus sanguis ad basim eius: ita hic loco intinctionis digiti in sanguine, & tinctionis cornuum altaris fiebat aspersio quædam ad parietem, & deinde fundebatur reliquus sanguis ad basim. *Quidquid autem reliquum fuerit faciet distillare ad fundamentum eius.* Idest præter paucas guttas sanguinis, quæ aspergebantur ad parietem altaris, reliquus sanguis fundebatur in fundamento altaris, idest apud pedes eius. *Quia pro peccato est.* Hic redditur causa, quare istæ cęremoniæ sic obseruentur: & dicitur hoc esse, quia pro peccato fiunt, quasi dicat
C sacrificium pro peccato requirit sibi istas cęremonias: si tamen holocaustum esset, non sic fieret de sanguine, sed sicut dictum fuit supra 1. cap. hic autem dictū fuit de cæremonia huius volatilis ꝓ peccato quātum ad sanguinis effusionem, & non quantum ad cęremonias carnium: quoniā de his dicitur sequē. cap. ꝙ omnis hostia, quæ pro peccato esset, sine delicto deberet comedi a sacerdotibus, nisi esset bos immolatus pro peccato, de quo nihil comedebatur, sed oīa, quæ in eo erant cremabantur extra castra. Sic de volatili, qui pro pct̄ō immolabatur, dicendū est, ꝙ sacerdotes illum comederent, & nulla pars carniū daretur Deo. *Alterum vero adolebit in holocaustum.* Expleta sanguinis effusione primi volatilis in altari fiebant cæremoniæ
D secundi volatilis, quod in holocaustum erat. s. ꝙ funderetur sanguis eius super crepidinē altaris, & carnes totaliter cremarentur ablatis plumis, & vesicula gutturis, vt habetur supra 1. cap. *Vt fieri solet.* Tollit hic dubium qm̄ iusserat Deus offerri vnū istorū volatiliū in holocaustū: & quia offerebatur hic holocaustum cum sacrificio pro peccato, putaret aliquis, ꝙ deberēt mutari cęremonię holocausti, quę fieri consueræ erāt, de quibus supra 1. cap. ideo rñdetur ꝙ nihil mutabitur sicut fieri solet. *Quia si non quiuerit manus eius offerre duos turtures.*

Dubij ablatio.

Aliqn̄ cōtingebat ita pauperem esse offerentem ꝙ nō posset offerre turtures, nec pullos columbarū: ideo subditur hic quid facere deberet: ꝙ si non quiuerit manus eius duos offerre turtures, idest si nō
E potuerit ipse offerens offerre duos turtures, vel duos pullos columbarum. *Offerat pro peccato suo similę partem ephi decimam.* Ista oblatio, quæ erat de pane farinæ, erat omnibus alijs oblationibus facilior: quoniam quilibet posset habere farinam: pecora tamen, & volucres non possent omnes semper habere. Ephi est quædam mensura rerum aridarum. s. seminum, sicut erat hin mensura rerum liquidarū. s. vini & olei, sicut patet Nume. 15. vbi mensuratur simila per mēsuram, quæ vocatur ephi: & vinum & oleum per mēsuram quæ dicitur hin. Hæc autem mensura erat satis magna, & continebat in se decē mēsuras minores, quarū quęlibet vocat̄ gomor, vt patet Exo. 16. cū dr̄. Gomor aūt decima pars est ephi: & cum hic dicitur, ꝙ nō po-

Ephi quid sit.

Gomor quid sit.

tens offerre turtures offeret de simila decimam partē ephi: tantum est ac si diceret; offerat vnum gomor de simila. Erat autem gomor tantę quantitatis mensura, quantæ aliquis posset quotidie panem comedere, aut farinā delicatissimam, quod patet quia Exo. 15. cum daretur mensura de accipiendo manna dictum fuit, quòd acciperetur gomor per singula capita, idest quòd pro quolibet homine acciperetur vnū gomor, & tantum poterat quilibet quotidie comedere.

Nunquid hæc simila esset farina vel panis. Quæst. V.

CIRCA hoc dubitabit aliquis de ista simila an esset farina vel panis: quoniam aliquando simila significat farinam tenuissimā, aliquando autem significat panem iam confectum: ꝙ significet panem patet ex dicto Gregorij, cum ait: ego nutritus in tugurio rustícano nūc similā, & mella fastidio. Dubitaretur igitur ab aliquo qualiter hic sumeretur: & respondendum est accipi similam pro farina, & non pro pane iam confecto, quod patet, quia hic dicitur, quòd dabit decimam partem similæ ephi, ergo illa simila mensurabatur in ephi; sed panes iam cocti non possunt mensurari in ephi; nec in aliqua alia mensura, sed magis ponderantur: ergo accipitur hic pro farina. Item patet hoc, quia dicitur quòd sacerdos accipiet pugillū ex illa plenum, & cremabit super altare: sed manifestum est quòd de pane cocto nō potest sumi pugillus plenus, sed aliqua fragmina, ergo accipitur pro farina. *Non mittet oleum in illam.* Idest quando obtulerit istam farinam de simila non ponet in ea oleum, & dicitur hoc quoniam aliàs cum aliquis solebat offerre similam ponebat cū ea oleum fundens super eam aliquas guttas olei, vel totam eam perfundens: sicut fit in cōmixtione aquæ ad farinam, de hoc patet supra 2. cap. vbi dicitur quòd cum simila offerretur, deberet conspergi oleo, & superponi thus; ideo iubet Deus hic tollens dubium, ne ponatur oleum in ipsa simila.

Quare non ponebatur oleū in ista simila quæ offerebatur. Qō. VI.

QVAERET aliquis quare nō ponebatur oleū in ista simila, quæ offerebatur. Rab. Salom. respondet quòd oleum decorat ea, in quibus ponitur, cum color suus sit nitidus, & cum simila oleo perfunditur, nitidior atque pulchrior est, Deus autem non vult in sacrificio pro peccato esse hanc pulchritudinē; ideo vetuit offerri oleum cum simila. Alio modo responderi posset quòd Deus fecit hoc ad distinguendum ritus sacrificiorum, & quia cum offerebatur per se simila, vel cum dabatur in holocaustum aut in sacrificio pacifico, ponebatur oleum in ea: ideo hic nō debuit poni oleum. Aliam causam assignant doctores nostri, quoniam oleum in sacra scriptura significat pietatem Dei, secūdum quam remissio fit peccatorum: & quia peccatores licet peniturint non debent esse securi de remissione sibi facta, sed potius timere: ideo oleum, quod pietatem signat, ibi poni non debuit. Si autem aliquis contra hoc arguat esse contra fidem catholicam, quia quacunque hora ingemuerit peccator Deus remittet ei peccata: si ergo aliquis ingemiscat; & tamen non credat, aut saltē dubitet, an peccata sibi remissa sint, detrahit contritionem, per quam non credit infallibiliter peccata aboleri, detrahit etiam bonitati Dei, quoniam nō credit tantam esse bonitatem Dei, vt eo dolente Deus ei immediate remittat. Respondendum est, quòd non est securum de remissione peccati, quamuis aliquis cōtritus fuerit, nō repugnat fidei catholicæ, nec quid-

An ille q d peccatis suis doluit debet esse certus de remissione vel dubitare.

F quam detrahit contritioni, aut diuinæ bonitati: nam ille, qui non est securus de remissione peccatorū postquam contritus est, non dicit contritionem non sufficere ad remissionem peccatorum plenariè, nec bonitati Dei diminuit: sed confitetur Deum tantæ bonitatis esse, vt nobis gementibus ignoscat, & contritionē dicit tantę virtutis esse, vt per eam omnia vitia plenè abstergantur. Dubitat tamē an ipse plenariam habuit contritionem, vt deberet fieri remissio peccatorū, vel an posuerit obicem gratiæ Dei: igitur non esse securum de peccatorum remissione post contritionē nō pertinet ad diffidentiam, sed ad humilitatem, cum iste se æstimet Deo non perfectè paruisse; aut dubitet, an aliquem posuerit obicem. Igitur securitas de remis-

G sione nō est valde laudabilis, qm̄ vr̄ pertinere ad quandam præsumptionem, sed melius est subditum esse in timore, etiam dubitare an pp imperfectionem suam Deus gratiam remissionis perfecte non apposuerit; & ista dubietas gratiam non tollit, nec meritū diminuit: sed potius adauget. *Nec thuris aliquid imponet.* Cōsuetum erat, qñ simila offerebatur, poni thus, vt patet supra 2. cap. Crederet igitur aliquis sic debere fieri hic: & tollitur dubiū, cum dicitur ꝙ nihil de thure poneret. Causa huius est ſm Rab. Sa. ꝙ thus odoriferum est. peccati autem odor bonus non est, ideo in sacrificio pro peccato thus poni non debet. Alia cā est ſm ꝙ supra dicebatur ad differentiam aliorum sacrificiorum, qm̄ in alijs cum simila ponitur thus: ideo hic non debuit poni. Alio mō dici pōt, ꝙ thus quia boni odoris

H est, significat diuinam acceptationem: peccatum aūt, pro quo sacrificium fit, non est Deo acceptū sed abominabile: vel qui sacrificium pro peccato offert, non debet securus esse de acceptatione sicut in alijs sacrificijs. Hæ autē aliquales rōnes sunt, nec tñ totaliter concludunt, qm̄ si ob hoc Deus vetuisset poni thus, quia odoriferum est, & significat diuinam acceptationem: non vocauisset sacrificium pro peccato odorem suauitatis: dixit tamen in sacrificio pro peccato esse sibi odorem suauitatis, vt patet præcedē. cap. ergo non ob hoc vetitum est thus. Et sic dicendum est ꝙ q̃uis istæ causæ sint: tamē non sunt totaliter: nam in ipsis cęremonijs non pōt dari plena rō, cum voluntas legislatoris potissimū pro rōne habeat. *Quia pro peccato est.* Ista

I est causa superiorū. s. quare nō ponebat̄ thus, nec oleū. & dr̄ ꝙ hoc est quia istud sacrificium pro peccato determinat sibi istas cęremonias: ideo cum pro peccato offeratur nō debet poni thus nec oleū. *Tradetque eam sacerdoti.* Idest istam similam nō cōspersam oleo ducet offerens ad atrium tabernaculi in ostio eius, & ibi dabit eam sacerdoti. *Qui plenum ex ea pugillum hauriens.* idest sacerdos mittet manū suam in vas illud in quo farina portatur, & accipiet pugillum plenū: hanc aūt partem cremabat coram dn̄o: reliquum aūt manebat pro sacerdotibus in cibos. *Cremabit super altare.* Idest ponet sacerdos illā particulā farinæ super altare holocaustorū, vt cōburat. *In monimentū eius qui obtulerit.* Idest in memoriā eius, qui obtulerit. i. offerētis. q. d. ideo ponebatur ista farina paucula super altare, vt Deus recor-

K daretur offerentis: nam pro reliqua parte farinæ, quæ manebat sacerdotibus non dicebatur Deus recordari offerentium cum illa pars non ad Deū, sed ad sacerdotes pertineret. Hoc aūt quod super altare ponebat ad Deū specialiter pertinebat: monimētū aūt memoria dr̄, quasi mouēs mētē: sicut aliquarū rerum recordamur p quędā signa apposita. *Rogans pro illo, & expians.* Idest sacerdos qñ imposuerit illā particulā sup altare de simila, rogabit ꝓ offerēte, & expiabit. i. p illa oblationē & cremationē peccatū auferebatur qđ erat expiari. *Reliquā vero partē habebit in munere.* i. totū illud de decima parte similę ephi ꝑter pugillū ꝓueniebat sacerdotibus:

Quare nihil de thure ponebatur in sacrificio pro peccato.

In cęremonijs non ... ratio.

Monimentum ... dicitur.

dotibus: hoc autem pro munere.i.dabatur sibi pro labore, vel ministratione, quam habebant in sanctuario: & isto modo omnes aliæ partes aliorum sacrificiorũ, quæ dabantur eis, erant pro ministratione, & labore: quoniam nullam aliam partem habebant sacerdotes in possessione Israelitarum, vt patet Numeri 18.cap. & Deuteron.18.cap.

Expiatio nõ seruãtis cęremonias.

Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Anima si præuaricans cęremonias per errorem in his, quę Domino sunt sanctificata peccauerit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, iuxta pondus sanctuarij: ipsumq; quod intulit damni restituet, & quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei. Anima, quæ peccauerit per ignorantiam, feceritque vnum ex his, quę Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mensuram æstimationemque peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit: & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Dominum.

De peccatis contingẽtibus in abusu sacrorum.

Locutusque est. Hic loquitur de peccatis, quæ contingunt in abusu sacrorum.s.ꝙ homines laici tractent res sacras, ad quas accedere non licet. Erãt enim quædã sacra, quibus non debebant sacerdotes vti nec laici: & hoc erat in thymiamate, quod fiebat ad cremandum coram Domino; & in oleo vnctionis, quod erat ad consecrandum sacerdotes, & vngendum sanctuarium cum rebus suis. Si autem aliquis his rebus vteretur ad seipsum, & hoc sciens faceret, moriebatur, sicut patet Exod. 30.cap. Si autem hoc per errorem fecisset non moriebatur, sed debebat facere aliqua sacrificia de quibus hic: & hoc tam sacerdos quàm laicus: qm̃ vtrique vetitus erat vsus thymiamatis, & olei vnctionis: & quamuis ista litera clare non videatur de hoc loqui: tamen reducendum est ad literam cum pro illo errore aliqua pęna imponi debeat. Aliqui autem dicunt hoc intelligi de decimis, & primitijs, scilicet, si aliquis vsurparet sibi aliquam partem de decimis, & primitijs: quoniam ista tenebantur sacerdotibus specialiter obligata: & qui de illis aliquam partem sibi retineret, peccabat, & tenebatur hanc restituere, & insuper quintam: & pro peccato sacrificium faciebat. Sed hoc non totaliter conuenit, quoniam hic dicitur de his, quę sanctificata sunt: sed decimæ & primitiæ non erant sanctificata cum apud ipsos vulgares tenerentur. Sed referendum est magis ad alia, scilicet, ꝙ quædam res sacræ erant, quibus abuti poterant vulgares, scilicet quædam partes sacrificiorum, quæ proueniebant sacerdotibus solis sicut in peccatorum sacrificio, & in sacrificijs pacificis: de illis autem si vulgares comederent, & hoc facerent scienter, valde peccabant & moriebantur. Si autem facerent per ignorantiam restituebant quantum comederant, vt satisfacerẽt sacerdotibus, vt patet infra 22.cap. cum dicitur: omnis alienigena comedendi ex eis non habeat potestatem; qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cũ eo, quod comederit, & dabit sacerdoti. Præter hoc autem hic ponitur alia

A pena pro ipso peccato.s.quòd offeratur sacrificium. est autem peccatum cum vulgares comedunt de partibus sacrificiorũ: quia per hoc sacrificia contaminantur, & dehonestantur vt patet infra 22. cũ dicitur: nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quæ offerunt Domino: ne forte sustineant iniquitatem delicti sui cum sanctificata comederint. *Locutusque est Dominus ad Moysen*. Hic est caput orationis: quoniam supra dicebatur de his, quæ pertinebant ad peccata in vsu hominum, hic autem de abusu sacrificiorum: ideo ponitur hic locutusque est tanquam caput orationis: & non ponebatur hoc in alijs casibus superioribus. Siqs dicat quòd hic est interpolatio orationis.s.quòd ea, quæ supra dicta sunt, fuerint semel dicta: ea autem,
B quæ hic subiunguntur fuerunt dicta Moysi alia vice non erit de hoc curandum: quoniam supra 1.cap.q.4. de hoc diffinitum est. *Anima si præuaricans cæremonias*. Animam hominem vocat sicut supra declaratum est. Pręuaricare cęremonias est peruertere morem sacrorum datum in lege, vt si lex diffiniat certam partem sacrificij pertinere ad sacerdotem, & illam sibi laicus vsurpet, præuaricatur cæremonias, vel si de holocausto, de quo nihil attinebat ad laicum, ipse aliquam particulam sumeret, præuaricatio cęremoniarum est: & q̃q̃ dicatur aliquis præuaricari cęremonias quãdocunque contra aliquam legem cęremonialem agit: hic tamen pręcisè accipitur, cum aliquis agit contra leges sacrificiorum, quibus distinguuntur aliquę partes pro sacerdotibus aut Deo, & illas sibi vulgares vsurpant.

Præuaricare cęremonias q̃d sit.

C quod patet. quia infra dicitur quòd isti sic peccantes restituant damnum, & quintam insuper partem. Sed in obseruationibus cęremonialibus in quib⁹ nihil accipitur non potest restitui damnum: sicut si aliquis infringeret sabbatum, vel non obseruaret alias solemnitates: ergo solum intelligitur de præuaricatione cęremonialium sacrificiorum: maxime quia litera dicit in his, quę Domino sanctificata sunt: tamen non põt aliquis accipere res sanctificatas, nisi sint partes sacrificiorum aut similia. *Per errorem*. Sicut in similibus imponebantur sacrificia his, qui per ignorantiam aut negligentiam faciebant: ita hic eis qui per errorem, quod ad ignorantiam pertinet. nam si aliquis pręuaricaretur has cęremonias sciẽs.s.obseruare nolens mor-
D tem merebatur, & ponebatur aliquod sacrificium expiantium pro his. De hoc Nume.15.cap. anima quæ per superbiam aliquod peccatũ cõmiserit, quoniam aduersus Dominum rebellis fuit, peribit de populo suo: verbum enim Domini contempsit, & pręceptũ illius fecit irritum: iccirco delebitur, & portabit iniquitatem suam: sic videtur infra 22. cap. vbi ponitur de comedentibus sanctificata si laici sint: quoniam si nesciant restituent damnum, & quintam partem: si autem aliàs, portabunt iniquitatem delicti sui: & sic videtur quòd tunc non imponitur aliquod sacrificiũ faciendum, sed mors infligitur. *In his, quæ sunt Domino sanctificata peccauerit*. Idest in sacrificijs, siue in ani-
E malibus, de quibus sunt facta sacrificia: quoniam illa iam Deo sacrificata sunt, & ab humanis vsibus sequestrata. vsurpare sibi igitur aliquid de illis sacrilegium est: sicut si laici contenderent celebrare solennia missarum, sicut sacerdotes. Alio modo accipiuntur sanctificata Deo pro his, quæ sunt in decimis, & primitijs secũdum quòd hic dicebatur. Item potest assumi pro abusu thymiamatis vel olei vnctionis: sed magis ad sacrificia pertinẽt, vt supra declaratũ est. *Offeret pro delicto suo arietem*. Nõ accipitur hic delictũ ipsum malũ quod sacerdotibus eueniebat; cum aliquis de laicis vsurpabat partes sacrificiorum: qm̃ pro hoc soluebat tm̃, & quintã partẽ insuper: sed ꝓ ipso malo q̃d est in ausu vsurpãdi sibi res sacras: qm̃ p̃ter malũ q̃d intulit

ad hoc in culpa fuit: hæc autẽ culpa ad Deum solum refertur: & fiebat vt ille, qui transgressus fuerat cæremonias legis vsurpando sibi aliqua sacra, faceret alias cæremonias offerendo sacrificia. *Arietem immaculatum de gregibus.* Quare autem deberet esse aries immaculatus, habetur infra 22. cap. vbi enarrantur omnes immunditiæ potentes impedire sacrificia. Dicitur esse aries de gregibus, quoniam greges ad parua animalia pertinent vt capras, oues, & porcos: armenta vero ad magna vt boues, & camelos. *Qui emi potest duobus siclis.*

Pretium arietis offerendi ꝓ peccato.

Hic determinatur pretium arietis offerendi pro peccato: quoniam aliquis sciens se ad hoc teneri, vellet offerre aliquem aritetem valde parui pretij. s. paruum aut macilentum: iubet ergo Deus quod ille sit certi valoris. s. duorum siclorum, aut quasi. Ex quo innuitur siclum esse monetam nõ valde magni pretij: qm̃ in terra promissionis valebat communiter aries vnus de mediocribus duobus siclos, & in terra illa erat maxima copia in gregibus. ergo non essent ibi in magno valore, sed valebat aries vnus duos siclos: ergo paruũ erat pretium siclorum. *Iuxta pondus sanctuarij.* Determinatur hic certitudo siclorum: duplices namque sicli erant apud Iudæos. s. sicli secundum mensuram sanctuarij, & sicli secundum mensuram vulgarem: siclus autem sanctuarij maior erat, & de hoc iubetur hic solui. nam omnia, quæ ad sanctuarium pertinebãt si in pecunia soluerentur, semper mensuranda erant siclis sanctuarij: ex hoc patet siclos esse monetam auream, vel argenteam, quoniam in pondere accipitur. Aliæ autem monetæ characteribus distinguuntur. Pretia tamen eorum pondere non æquantur: moneta autem argentea & aurea non solum charactere vera esse conuincitur, sed etiam pondere: ad valorem autem eius vtrumque inspicitur: cuius causa est, quoniam moneta aurea & argentea non solum habet valorem ab imponente characterem, sed etiam ex cõditione materiæ, quia à nobis cõiter æstimatur etiã si characterem nullum habeat. De siclo aũt quod pondere mẽsuraretur, habetur infra 27. cap. cum dr̃, siclus 20. obolos continet. *Ipsumque quod intulit dãnũ restituet.* Tunc enim pro peccato conuenienter satisfit, cũ pro omnibus, quæ in peccato sunt satisfactio imponitur: & quia in hoc peccato erant duo. s. peruersitas & damnum, ideo pro vtroque satisfieri debebat: peruersitas autẽ erat dupliciter: qm̃ quædam erat ad Deũ, & alia ad proximum: ideo imponuntur hic tres pęnæ. s. vna pro dãno, & alia pro peruersitate in sacerdote. Pro dãno imponitur ꝯ passum. s. æqualitas in solutione: ita vt quantũ de dãno intulerit, tantũdẽ restituat: vt si qs quartã partem arietis sanctificati sibi vsurpasset, quartam partem arietis reddebat. Pro peruersitate facta in Deum imponitur sacrificium. Pro peruersitate facta in sacerdotẽ imponitur quinta pars rei, quæ vsurpata fuerat super ipsum ęquale, quod restituitur. De offensa & peruersitate in Deum manifestum est ꝙ in hoc peccato sit: & hoc ex duplici capite: primo, quia Deꝰ condiderat leges has de sacrificijs: cũ igitur aliquis ꝯ aliq̃ earũ faceret Deo offensionẽ offerebat, cuius vilipendebat præcepta. Secũdo erat offensio Dei in hac præuarificatione cęremoniarum: qm̃ in his, quæ sanctificata erant Deo, vel sacerdotibus, vulgares partes non habebant, qm̃ Deo & sacerdotibus pertinebant: & cum hæc per oblationem ad Deum sanctificationẽ accipiebant, qui illi sanctificata vsurpabat Deo offensus erat, a quo sanctificatio causabatur: de præuaricatione aũt, quę in sacerdotes erat offerendo eis partem sacrificiorũ, quæ eis proueniebat, satis manifestũ est. Nam cum quis bona alterius rapit dupł̃r eum lędit: primo, quia dãnũ infert cũ res eius diminuat: secũdo quia quãdã offensam facit eo ꝙ audeat cõtrectare res

In peccato sunt peruersitas & dãnum ideo imponunt̃ tres pęnæ.

Duplices erant sicli apud Iudæos.

F alienas dño non iubente: ideo pro vtroque pęna imponi debet: & sic leges humanæ iustæ qñ loquuntur de satisfactione, quæ in furto est, nunq̃ ponunt solam æqualitatem rei ablatæ restituendam: sed etiã aliquid vltra: qm̃ restitutio æqualitatis ad satisfactionẽ dãni pertinet: pro offensione igitur illata in contractando res alienas dño non iubente, sed inuito, debet poni aliqua alia pęna supra æqualitatem: in sacerdotibus aũt hmõi erat: qm̃ cum sibi aliquid de sanctificatis, quod in eorum ius cederet, auferebatur, lędebantur dupł̃r. s. in damno rei ablatæ, qm̃ tantum bona eorũ diminuebantur quanta erat res ablata. Secũdo lædebantur, quia res eorum inuitis eis cõtractabantur a laicis. Pro primo igitur imponebatur hic restitutio æqualitatis: pro

Laici iniuste tenentes sanctificata offendunt duplicẽ sacerdotes.

G secũdo aũt iniũgitur insuper solutio quinte partis rei. Sed adhuc dicet aliquis ista cõuenienter se habere cũ laici abstulerunt aliquod de sanctificatis, quæ ad sacerdotẽ pertinebãt: sed quid dicendum erit cum ea, quæ ablata sunt cedebant in solum ius Dei: vt si forte esset holocaustũ aut tolleretur aliquid de adipibus, qm̃ in his oĩa ad Deum pertinent? Rñdendum est ꝙ etiam hic eodem modo conuenit ista triplex pęna. Primo. n. conuenit satisfactio damni, qm̃ siue de his, quæ in sacerdotum iura cedunt, siue de his, quæ ad Deum pertinent aliquid ablatum sit, semper erat tantum damnum, quanta erat ipsa res ablata. Itẽ si hæc, quæ a laicis tollebantur Deo soli pertinerent: adhuc erat ibi offensio Dei, qm̃ ipse cõdiderat legem & repugnando legi repugnabat ipsi: ideo ob hoc debebat imponi aliqua

Pœna in rebus dicatis laicis...

H pęna: & ista erat ꝙ solueretur vnus aries Deo in sacrificium. Etiam ista, quæ sanctificata erant a Deo sanctificabantur: vsurpando igitur quæ ipsi sanctificata erant peccatum erat: & hoc cadit cum superiori. s. ꝙ teneretur soluere peccans vnum arietem. Præter hãc autem habitudinem generalem Dei ad sacrificia, erat quedã habitudo specialior ad ipsas partes sacrificiorũ ipsius Dei: nam ſm ꝙ comparatur Deus ad sacrificia, vt legislator in eis, & vt ab ipso oĩa sanctificata erant, erat generalis habitudo: qm̃ non solum ipse legẽ dederat de partibus sacrificiorum, quæ sibi pertinebant: sed etiã de partibus illis, quæ in ius sacerdotum & ipsorum offerentium cedebant. Etiam sanctificatio in his sacrificijs tam ad partes prouenientes Deo, q̃ ad

I partes prouenientes sacerdotibus a Deo causabatur. Erat tamen quædam habitudo spãlis Dei ad partes illas sacrificiorum, quæ in ius suum cedebant: nam ad eas comparatur, vt persona priuata sicut comparatur sacerdos ad partes sibi prouenientes: ideo præter offensam illam in abusu sacrificiorum, quæ erat Dei inquãtum ipse habebat generalem habitudinem ad res sanctificatas, erat ista offensio inquantum erat persona priuata cui deberẽtur specialiter istę partes, ideo sicut ꝓ illa offensione dabatur supra aries in sacrificiũ: ita & pro hac erat danda quinta pars rei ablatæ super æqualitatem. *Ipsumque quod intulit damni restituet.* Siue illud damnum sit in rebus sanctifica is, quæ ad Deum solum pertinent, siue in partibus, quæ proueniunt sacerdotibus. *Et quintam partem ponet supra.* Ista quinta

K pars dabatur pro offensione, quæ erat facta ipsi ad quẽ pertinebant hæc, quæ ablata sunt, siue sacerdos esset, siue Deus.

Quomodo ista quinta pars solueretur. *Quæst. VII.*

De hac quinta parte aliquis quæret quomodo solueretur. Et respondendum est ꝙ si ista pars ablata pertinebat sacerdotibꝰ, leue est scire quomodo quinta pars solueretur: qm̃ ipsa quinta pars, quę soluebatur solis sacerdotibus soluenda erat: & tunc siue solueretur in materia illa, in qua

in qua oblata fuerat, siue non, non erat magna difficultas, vt pote si fuisset aliquis aries pro hostia pacifica immolatus, de quo proueniebant sacerdoti duæ particulæ. s. armus dexter, & pectusculum eleuationis. Si autẽ de his laicus abstulisset aliquam partem, vt quia fortè abstulerit pectusculum arietis, tenebatur reddere quantam partem pectusculi & ipsum pectusculum insup, vel poterat hæc solutio fieri in pecunia iudicando quantum pectusculum, & quinta pars valeret. Si autẽ istud quod oblatum est ad solum Deum pertinebat, difficilius erat facere solutionem: nam non videbatur posse fieri in eadem materia, vt si quis per errorem comedisset de adipibus, qui coram Deo cremari debebant, quoniam tunc nõ poterat tantundem de adipibus, cũ quinta parte insuper soluere, quoniam omnes adipes, qui immolari poterant iure cedebant in partem dñi, & sic illos cremando non fiebat aliqua solutio, cum lex obligasset ad cremandum adipes dño, vt patet supra 3. cap. cũ dicitur: omnis adeps dñi erit iure perpetuo. Identidẽ si abstulisset laicus aliquid de holocausti carnibus, & comedisset per ignorantiam, tenebatur tñ ad quintã partem restituere, & tunc non poterat restituere conuenienter in eadem materia, quia non poterat domino offerri, neque aliquod genus sacrificij particula alicuius animalis, sed oportebat totum ipsum animal offerri, quia difficile erat, vt pro cẽtesima parte animalis totum animal offerretur. Dicendum ergo, quod sanctificata a laicis vsurpata ad Deum pertinent, & non debebant tradi in eadem specie ad hoc, quod Deo offerrentur, sed soluebantur in pecunia, & illa ad sacerdotum iura pertinebat, quod aliqualiter patet ex litera, cum dicitur: ipsumque quod intulit damni restituet, & quintam insuper partem tradens sacerdoti, & non dicitur de eis, quæ offerentur dño: solum enim dño aries offerebatur. *Qui rogabit pro eo offerens arietem.* i. sacerdos suscipiet de manu offerẽtis arietem & immolabit, & faciens cęremonias eius rogabit pro offerente. *Et dimittetur ei.* i. Deus remittet pœnam quam daturus erat ei, qui per errorẽ comederat sanctificata propter deuotionem ipsius offerentis & propter preces sacerdotis. *Anima, quæ peccauerit per ignorantiam.* Hic agitur de alio casu, in quo homines peccabant, & hoc circa sacra. Et aliqui dicunt, quod hoc erat in abusu decimarum, vt si aliquis de laicis partem decimarum sibi retineret, quoniam tunc si fecisset hoc per ignorantiam tenebatur reus hac lege. Sed hoc non videtur conueniẽter dictum, quoniam decimæ antequam transirent in potestatem sacerdotum, & Leuitarum nõ erãt sacræ, ideo non contrectabat res sacras, qui eas detinebat, sed solum inferebat damnum sacerdotibus, & Leuitis quibus iste dare tenebatur. Sed præter hoc non videtur intelligi posse de decimis, quoniam qui decimas retinet cũ sit obligatus ad illas soluendas, non solum teneretur offerre arietem secundum quod hic dicitur, sed teneretur restituere quantũ apud se detinuisset de illis, sicut dicebatur supra, de his, qui comedebant sanctificata, quod tenerentur restituere damnum, & quintam insuper partem. hic tñ non dicitur de restitutione alicuius rei, sed solum de oblatione arietis. Et si fortè aliquis vellet intelligere de retentione decimarum & primitiarum, diuidet illam literam, quæ infra habetur, cum dicitur: offeret arietem immaculatum de gregibus iuxta mensuram æstimationemq; peccati. i. soluet arietem, & dabit iuxta mensuram peccati, s. tantum quãtum de decimis aut primitijs sibi retinuerit. Sed adhuc non videtur conuenienter dici, quoniam si hic ageretur de peccato in ablationẽ, vel retentionem alicuius partis primitiarum, vel decimarũ non solũ iuberetur restitui æstimationẽ, sed etiam aliquid vltra sicut supra dicebatur de illo, qui vsurpauit res sanctificatas, quod solueret damnum, & quintam partẽ insuper.

Deter. q.

De peccãte in transgressione cæremoniæ alicuius legis.

A per. Dicendum igitur est intelligi istam legem de eo, qui peccabat in transgressione cæremonię alicuius legis, in qua nihil tollebatur, nec erat necessaria restitutio, sed solum erat transgressio alicuius obseruantiæ, & tunc pro peccato isto offerendus erat aries, & nihil aliud dandum. *Anima quæ peccauerit.* i. cum aliquis hõ quicunq; ille sit peccauerit. *Feceritq; vnum ex his, quæ lege domini prohibentur.* i. si peccauerit transgrediens aliquã cęremoniã, de qua iubetur in lege dñi, quod fieret, & nõ facta est, vel alia contraria facta est, si hæc per ignorantiam facta est, tenebitur hac lege. Qui aũt per superbiã contempto Deo quantulãcunq; cęremoniã transgrederetur moriebatur, vt patet Numeri 15. c. *Et peccati rea intellexerit iniquitatem suam.* i. & ista anima existens rea

B peccati. i. obligata ad aliquam pœnam propter peccatum, quod commiserat, si postea intelliget peccatum suum aliquo modo, siue per seipsam, siue alio docente, tenebitur ad ea, quæ in hac lege dicuntur. *Offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti.* Hic non ponitur, sicut supra quantitas precij arietis offerendi, vt aliqui putabunt, & tñ ponitur, quia dicitur infra iuxta mensurã, æstimationemq; peccati. i. quod deberet esse ille aries in tanto valore, & ęstimatione, sicut requirebatur in ariete immolando pro peccato: dicitur hic arietem immaculatum, quoniam generale est, quod in oĩbus sacrificijs solum animalia immunda offerrentur. De immundicijs habetur infra 22. c. *Iuxta mensuram æstimationemq; peccati.* Aliqui exponunt, quod deberet esse illud sacrificium secundum æstimationem peccati. i. secundum magnitudinem eius. Sed

C hoc non põt stare, quoniam illud peccatum, pro quo fieret ista immolatio, aut esset peccatum, in quo deberet fieri restitutio aliqua, aut non. Si aũt esset tale, in quo deberet fieri restitutio, quæritur an iste aries, qui offerendus erat cõputaretur in partem restitutionis, aut non: si dicas non computari, sicut in casu superiori, in quo restituitur damnum addita quinta parte & aries pro peccato, non põt stare: quoniam hic dicit, quod deberet offerri aries iuxta mẽsuram æstimationemq; peccati, in quo necessarium est, vt aries tota satisfactio sit, aut in partẽ satisfactionis computetur. Concesso autem, quod debeat computari aries in satisfactione, non põt stare iste sensus, quia cum dicatur hic offerri iuxta mensuram, & æstimationem peccati; si aliquo modo satisfactio facienda minoris valoris esset quam vnus aries, nõ posset of-

D ferri aries, sed falsum est, cum iubeatur hic arietẽ offerri. Si autem esset satisfactio magnæ quantitatis, vt quia detinuisset sibi magnam partem decimarum aut primitiarum, teneretur offerre multos arietes quousque accederetur ad quantitatem satisfactionis faciendæ, ita vt interdũ contingeret offerri. 20. arietes. Sed hoc non consonat literę, cum litera solum iubeat offerri arietem. Item hoc adhuc concesso, erat magnũ inconueniens, quoniam primitiæ, & decimæ ad iura sacerdotum totaliter pertinent: habetur Nume. 17. cap. Si igitur aliquis retinens sibi magnam partem decimarũ, teneretur postea illam offerre Deo in arietibus, lędderentur sacerdotes, quia id quod sibi proueniebat tollebatur ab eis, & dabatur Deo, quod non erat con-

E ueniens, quoniam eodem modo aliquis furaretur aut publica latrocinia exerceret, & offerẽdo dño aliquid, remitterent ei peccata latrocinij, nullo prorsus restituto eis, quibus ablata fuerant, quod magnã incõuenientiã facit in lege. Ad hoc autem aliquis respondebit, quod quãuis decimæ soluerentur in arietibus offerendo dño pro peccato retinentis eas, tñ non lędebantur sacerdotes, quoniam sicut aliàs habituri essent eas: ita & haberẽt in sacrificijs pro peccato, quoniam totum ipsum sacrificiũ pro peccato a sacerdotibus comedebatur, vt patet sequẽ. cap. demptis solis adipibus. Ad hoc respondendum est istam prędedẽtem responsionem procedere ex erroneo fundamento

An deberet offerri aries pro peccato iuxta æstimationẽ & mensuram peccati.

Decimæ non pertinebant ad sacerdotes, sed Leuitas.

mento: existimant enim decimas sacerdotibus esse de his, quod tñ falsum est, qm̃ sacerdotes nihil de decimis habebant, sed ad Leuitas pertinebāt, qui decimā decimæ suę soli sacerdoti magno tribuebant, vt habetur Num. 18. cap. Item quamuis decimę solis sacerdotibus in ius cederent, tñ fraudarentur per istum modū solutionis in sacrificijs pro peccato, qm̃ maioris valoris erat accipere viginti arietes viuentes loco decimarum, quàm accipere viginti arietes mortuos in sacrificijs pro peccato, qm̃ viuentes arietes proficiebant ad gregem, & prolem generandā, & tonsiones lanarum, atq; alias vtilitates, ad quas mortui nō proficiunt. Maximè, quia de arietibus pro peccato immolatis non licebat comedere, nisi solis masculis de genere sacerdotali, vt patet seq. cap. de his autem arietibus, qui decimarum loco assumpti essent, licebat sacerdotibus facere, quod vellent, non ergo erat iustum ea, quæ de decimis, aut primitijs a laicis retenta forent solui, conuertendo in arietes offerendos pro peccato. Si aũt dicas, ꝙ imponebatur ista pęna iuxta mensuram peccati in illis peccatis, in quibus non fiebat vlla restitutio, non pōt stare, qm̃ tunc non posset sciri, quod erat peccatum, cuius ęstimatio & mensura esset offerre vnū arietem, nisi poneretur expresse, quod nulla lex fecit. & dato, ꝙ signaretur illud peccatum, cuius ęstimatio esset vnius arietis, tñ nesciretur de alijs quantum ęstimari deberent, an duobus, vel tribus, vel quinque arietibus, q̃uis pateat nobis interdum excessus in delictis, tñ non patet determinatus excessus eorum, ideo distinguere nesciremus in singulis peccatis, quot arietes offerri deberent, nisi lex hoc determinaret, quod

Doct. sententia. non facit. Ideo dicendum, non posse intelligi ꝙ offerretur aries iuxta æstimationem peccati. i. ꝙ s͠m, ꝙ peccatum est maius, vel minus ita plures, aut pauciores arietes offerentes. Sed dicendum est in hac litera solū designari precium arietis offerendi cum dicitur. *Iuxta mensuram æstimationemque peccati.* i. ꝙ tantus erit valor istius arietis, qui offertur quanta ęstimatio, vel mensura posita in ariete pro peccato, nam supra dicebatur, ꝙ aries, qui offerretur pro peccato, deberet valere duos siclos: hic autem dicitur, ꝙ illa ęstimatio tenenda est. *Qui orabit pro eo.* s. sacerdos offerens arietem orabit pro illo offerēte. s. ꝙ orabit pro eo, & pro peccato suo, s͠m modum, quem supra declarauimus. *Quia nesciens fecerit.* Potest hic teneri, quia causaliter. s. ꝙ ideo rogat sacerdos pro peccato istius, quia nesciens fecit. q. d. si fecisset sciens non rogaret pro eo, quia illud erat orare pro eo, qui per superbiam peccabat. huic aũt non erat aliqua expiatio in sacrificijs, sed moriebatur, vt patet Num. 15. cap. nam fecisse per ignorantiam valde prodest ad remissionem peccati. Et sic ait Apostolus ad Gala. 2. c. misericordiam merui, qm̃ ignorās feci, Alio modo potest accipi, quia non causaliter, & tunc referẽ ad formam orationis. s. ꝙ sacerdos q̄n oraret, deberet Deo dicere: Domine remitte isti, quia ignorans fecit. Melius tamen refertur ad primum modum, sicut patet in litera sequenti, cum dicitur, quia per errorē deliquit in domino. *Et dimittetur ei.* s. ꝙ cum sacerdos orauerit pro peccato istius offerentis, Deus remittet ei penam, nec infliget aliquid, sicut aliàs inflicturus eẽt. *Quia per errorem deliquit in domino.*

Deus quare peccata pro quibus fiunt oblationes remittat.
Quæstio. VIII.

Cap. 1. HIc ponitur causa, quare Deus remittat peccata, pro quibus fiunt oblationes. s. quia illa per errorem facta sunt, quod autem per errorem factum est, nō est voluntarium, sed vocatur inuoluntarium per ignorantiam iuxta Arist. 3. Ethicorum: in inuoluntarijs autem pęna non imponitur, nec laus, sed interdum venia, interdum autẽ misericordia digna sunt iuxta eundem in 1. c. 3. Ethicorum. Nec tamen in hoc innuitur, ꝙ peccata, quæ sunt per malitiam, non remittantur a Deo, quoniam qualiacunque & quantacunq; facinora fuerint ad vnicum gemitum omnia delebuntur teste Ezechiel. c. 3. peccata tñ, quæ per ignorātiam sunt, leuius remittuntur, cum non habeant in se tantam grauitatem peccati: nullum tamen penitus peccatum irremissibile est: plura quidem in infinitū peccata Deus remittere potest q̃ totus mundus, cū dęmonibus facere possent, & si illa actualiter essent vnico gemitu oĩa deleret. (Infinita peccata Deus pōt remittere.)

Nec valet si dicas objiciens de eo qđ habetur Matthei. 12. f. si aliquis peccauerit in patrem remittetur ei, si aũt peccauerit in Spiritum Sanctum, nec in hoc seculo, nec in futuro remittetur ei. Quoniam peccatū in Spiritum sanctum si proprijssimè assumatur excludit omnem contritionem, & dolorem de peccatis, & istud est vnicum. s. finalis impenitentia: nam tunc impossibile est, ꝙ remittatur, quia sine dolore nulla fit remissio peccatorum, sed ille, qui finaliter sine poenitentia diem claudit, dolorem nullum habuit de commissis, ergo impossibile est, ꝙ sibi remittantur. Hæc autem finalis impęnitentia propriè vocatur peccatū in Spiritum sanctum: non quidem, ꝙ aliquod peccatum sit contra Spiritum sanctum, quod non sit cōtra filium, & contra patrem, cum hę tres personæ vnica substantia indiuidualis (vt ita loquamur) & natura sunt, sed dicitur peccatum in Spiritum sanctum s͠m attributionem, qm̃ quędam perfectiones sunt attributales in diuinis, quę quanquam in singulis personis diuinis, & in ipsa essentia sint, cuidam tñ personę attribuuntur, & non reliquis, sicut potentia patri attribuiẽ, & nō alijs, qm̃ ipse est potentia filij, & Spiritus sancti. Sapientia autem filio attribuitur, & non patri, nec Spiritui sancto, qm̃ ipse vtriusque sapientia est, quo se pater cognoscit, & Spiritus sanctus. Bonitas aũt Spiritui sancto attribuitur, & non patri, nec filio; qm̃ ipse est, per quem pater & filius se amant. Cum ergo aliquis repugnat Deo faciens per impotētiam dr̃ peccare in patrem cui potentia attribuitur. Cum aũt per ignorātiam peccat: ꝯ filium peccare dr̃, cui datur sapientia in diuinis. Si aũt per puram malitiam peccet, dr̃ peccare in Spiritum sanctū, quia ꝯ bonitatẽ, quæ ei attribuitur agit, & qm̃ nulla maior malitia est, quā diminuere diuinam bonitatem iudicando non esse in Deo tantam bonitatẽ, vt pęnitentibus & pro remissione exorantibus gratis remittere velit, ideo qui sic ęstimat, peccat in Spiritum sanctum. Sed adhuc istud peccatū in Spiritu sancto non est cōsummatū, nisi per totā vitā hāc positionẽ quispiam tenuerit, & in ea diẽ clauserit: sup hanc aũt maior malitia esse non pōt, nec directius repugnās bonitati diuinę, quę Spiritui sancto attribuiẽ; ideo de hoc peccato verū est, ꝙ peccanti in Spiritum sanctum nunquā remitteẽ in hoc sęculo, nec in futuro: qm̃ illā malitiā tenuit in hoc seculo, & in futuro non dolens de peccatis: ita vt existimaret ex immensitate diuinæ largitatis sibi remittēda fore. Et si de hoc intelligant verba Christi Matthęi. 12. c. debent iacere ad literā sine aliqua expositione, qm̃ qui sic in Spiritum sanctum peccat, impossibile est, ꝙ remissionem accipiat. Christus tamen non loquebatur de hoc pręcisè ibidem; quoniam dixit, quod blasphemans peccabat in Spiritum sanctum, & ideo non remittitur. (Peccatū in Spiritū sanctum quid sit.) (Quomodo peccatum in Spiritum sanctum dicatur irremissibile.) (Non pōt esse maior malitia & repugnantia Spiritui sancto quam finalis impęnitentia.)

Quomodo peccata in Spiritum sanctum sunt remissibilia.
Quæstio. IX.

PRo quo sciendum, ꝙ accipiendo peccata in Spiritum sanctum, quæ fiunt ex pura malitia, & directè repugnant bonitati diuinæ, tñ nō sunt consummata

mata

mata peccata, ideo licet difficulter remittantur, tamē remitti possunt, & multotiens remittuntur, sicut est blasphemia in Deū, qm̄ ista pura malitia est Deo maledicere, qui bonitas pura est. Sic etiam est inuidentia charitatis fraternæ, vt si aliquis inuideret fratri suo, qa habet charitatem, & vellet ꝙ Deus non diligeret eū, qm̄ directissime repugnat charitati diuinæ, quæ ista bona communicat. Idem autem est de repugnantia veritatis cognitæ, vt si aliquis pertinaciter repugnat alicui veritati, quam cognoscit, potissimū cum illa veritas est circa ea, quæ ad fidem pertinēt. Sic etiam sunt quædam alia peccata, quæ maiorem repugnantiā ad bonitatem diuinam habent quàm ea, quæ communiter fiunt. De his autem peccatis per Spiritum sanctū cum non sint consummata per finalem impœnitentiam, aut desperationem: dicendum est, ꝙ quamuis difficulter remissibilia sint, tamen remittuntur. Si autem consummentur ista peccata per desperationem, & finalem impœnitentiam, non est possibile ea remitti. Accipiendo igitur strictissimè nullus est in peccato contra Spiritum sanctum, nisi quando mortuus est, aut moritur: nam antequam moriatur, cum facultas liberi arbitrij ei insit, poterit de peccatis dolere, & tūc cessabit finalis impœnitentia, & fiet plena remissio.

Solum est aliquis ꝓprie loquendo in peccato, in Spiritū sanctum quando mortuus est, uel moritur.

Cum autem Christus dixit, ꝙ qui peccat in Spiritū sanctum, nec in hoc sæculo, nec in futuro remittetur ei, intellexit non solum de peccato proprijssimè in Spiritum sanctum, sed etiam de peccato in Spiritum sanctum largius dicto, & tunc est sensus, ꝙ qui peccat in Spiritum sanctū, non recipiet remissionem in hoc sęculo, nec in futuro, idest difficilius ei remittetur q̄ alijs, qui aliter peccant. Circa quod considerandum est, ꝙ cum dicitur peccatum in Spiritum sanctum difficilius remitti quàm cętera peccata: non est intelligēdum hoc ex parte Dei, sed ex parte nostra. Nam si ex parte Dei difficilius remitterentur peccata in Spiritū sanctum quàm alia peccata, cum in alijs peccatis fiat remissio, quandocūque homo conteritur, non fieret remissio in peccatis in Spiritum sanctum, qn̄ aliquis solum semel contereretur, sed oportebit multotiens conteri, & dolere. In hoc autem magna inconuenientia sunt, primo quia tunc non staret dictum. 18. cap. Ezechiel. s. quacunque hora conuersus fuerit homo a via sua mala, & gemuerit, peccati non memor ero: & tamen si peccata in Spiritum sanctum non delerent per primam cōtritionem, daretur hora, in qua homo conuerteretur a via sua mala, & tamē Deus adhuc recordaretur peccati, & non remitteret, donec sequerētur iteratæ contritiones. Item si hoc existeret, daretur magnum inconueniens contra ordinationem Dei. s. ꝙ homine agente quantum in se est, non posset habere remissionem peccatorum, ad quod sequeretur nos a Deo iniuste damnari. Quod probatur; ponamus. n. aliquem blasphemasse Deum, aut inuidisse charitati fraternę & immediate de hoc contritum fuisse, & cito post hoc moreretur, manifestum est, ꝙ iste non poterat vlterius agere, quia quandiu viuebat tandiu de peccato dolebat, & tamen iste non saluabatur, quia ex præsumptione hac oportebat istū habere multas iteratas contritiones, & dolores ad hoc, vt peccatum illud remitteretur, quas habere non potuit morte præuentus: magna igitur in hoc esset Dei iniustitia, cum nobis de peccato quantum possemus dolentibus, nō remitteret. Item sequeretur Deum non esse maximū bonum, quia remittere iniurias ad bonitatē remittentis pertinet; ad maximam igitur bonitatem remittentis pertinet remissio omnium iniuriarū, & tunc sicut ad bonitatem magnam pertinet cito remittere iniurias, ita ad maximam bonitatem pertinebit citissimè eas remittere, sed Deo maximam bonitatē attribui-

A mus, ergo ipsi pertinet citissimè iniurias remittere, sed si aliqua peccata essent, quæ dolentibus nobis, & humiliter ꝓ remissione exorātibus, Deus in primo actu non remitteret, non esset remissio citissima, ergo necessarium est, ꝙ ad primum actum cōtritionis, qui in nobis fuerit, Deus remittat oīa peccata quæcunq; habuerimus. & sic dicendum est, ꝙ peccata in Spiritum sanctum non requirunt plures actus contritionis, & sæpius iteratos dolores ad remissionē quàm oīa alia peccata. Vn̄de danda est regula, ꝙ peccatum nullum est, etiamsi minimum sit, quod possit deleri, nisi per vnum actum contritionis ad minus, & nō est aliquod peccatum, etiamsi maximū sit, quod ad sui remissionem requirat plusq̄ vnum actum cōtritionis. Ex quo

Ad nullius peccati remissionē requiruntur plures actus contritionis, sed unus tantum.

B inducitur, ꝙ Deus æque velociter oīa peccata remittit, siue magna, siue parua sint, nec oportet morari plus in vno, q̄ in altero. Patet igitur qđ intendebamus. s. ꝙ non remittūtur difficilius peccata, quæ sunt in Spiritum sanctum, quā peccata quæcunq; alia, quantum est ex parte Dei. Sed cū dicitur cōiter a sacris scriptoribus exponentibus verba Christi, ꝙ difficilius remittuntur peccata in Spiritum sanctū quā alia. Dicendū est hoc intelligi ex parte nostra. s. ꝙ cum quis peccat in Spiritum sanctum, difficilius mouetur ad cōtritionem, & ad supplicandum Deo pro remissione peccatorum quā si fecisset alia parua peccata: nā peccatū diminuit facultatē nostri liberi arbitrij, licet eā in totū tollere non possit: s. ꝙ cum aliquis mortaliter peccat,

Deus & parua & magna peccata æque uelociter remittit.

C causatur in eo quædam grauitas, quæ impedit, ne possit moueri ita faciliter ad bonum, sicut si non haberet aliqđ peccatū, & tunc necessarium est, vt quātocunq; vnum peccatū in altero maius fuerit: tantò in eo maiorem grauitatem causet impedientē, ne in bonū moueatur. Et cum peccatum in Spiritum sanctum sit de maximis peccatis, necessarium est, vt maiorē grauitatem causet in peccato, & sic difficilius poterit moueri ad ꝯtritionē quā qui alio modo peccāt. Et quāuis gratia Dei pulsatiua, quæ semper hoīem tangit, cōtinuè impellat ad contritionem, cum tn̄ fuerit in hoīe maxima grauitas causata, qualis est in peccatis ꝯ Spiritū sanctum, non mouebit eum faciliter gratia pulsatiua Dei, sicut si incurrisset paruā grauitatē ꝑ alia peccata: & hoc est propter qđ dr̄, ꝙ peccatū in Spiritū sanctum difficilius remittit̄. s. quia tardius nos ad orandū

D pro eius remissione mouemur. Et hoc satis cōuenienter dictū est, qm̄ sicut Deus ad remissionē agit, ita & nos: nā sicut peccatū nunquā posset remitti, nisi Deus remitteret, ita nunq̄ posset remitti, nisi nos ad orandū, & dolendū ꝓ eius remissione moueremur, sed si Deus tarde peccatū in Spiritū sanctum remitteret, diceret̄ illud esse difficulter remissibile: ita si nos cito ad dolendū pro hoc peccato, sicut in cæteris moueri nō possemus, diceret̄ hoc peccatū difficulter remissibile. Et istam difficultatē remissionis Christus Matt. 12. dixit esse irremissibilitatē. Patet ergo qđ supra dicebamus. s. ꝙ oīa peccata tam per ignorantiā quàm ꝑ malitiam, vel quocunq; alio modo remissibilia sint, si dolor illorū adsit. Et auctoritates scripturæ sacrę, q̄ viden

E tur dicere peccata ꝑ ignorantiā esse remissibilia: peccata aūt per malitiā nō remitti, non sunt sic intelligēdæ, sed est sensus, ꝙ peccata ꝑ ignorantiā faciliter sunt remissibilia intelligēdo, vt supra dictū est: peccāta aūt per malitiā difficulter remittunt̄, & sic intelligit̄ hic litera, cum dr̄: & remittetur ei, quia per errorē deliqt in dn̄o. i. quamuis quocunq; modo peccatū remitteret̄, & tn̄ facilius remittit̄ isti, qui peccauit per errorē. i. per ignorantiā, sic ēt intelligit dictū Apostoli ad Gal. 5. c. Misericordiā merui, qa ignorans feci. i. quanquā Deus remitteret mihi ꝑsequenti Ecclesiā, ēt si ex malitia fecissem: tn̄ facilius remisit, qa ex ignorātia feci.

CAP.

CAP. VI.

Expiatio peccati p contemptum.

LOCVTVS QVE est Dominus ad Moysem, dicens: Anima quæ peccauerit, & contempto domino, negauerit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, siue rem perditam inuenerit, & inficians insuper peierauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, conuicta delicti, reddet omnia, quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam insuper partẽ domino, cui damnum intulerat. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti iuxta æstimationem, mensuramque delicti: qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis, quæ faciendo peccauit.

LOCVTVS QVE est dominus ad Moysen. Hic incipit capitulum ſm quosdam, sed ſm veritatem incipit infra. *Locutus est dominus ad Moysen.* Vbi agitur de sacrificijs quotidianis. Hic autẽ cũ superius tractauerit legislator de peccato ſm ignorantiam, agit de peccato secundum malitiam.

De quo peccato hic agatur specialiter. *Quæstio. X.*

De peccato secundum malitiam.

NEc tamen intelligendum est, ꝙ hic solum agatur de peccato ſm malitiam, & supra nõ ageretur de eodem, qm̃ si illud peccatum, quod erat supra subticendo veritatẽ in iudicio, dicatur peccatum ſm passionem, quod est propter amorem, vel odium: eodem modo dicetur istud, de quo hic agitur, esse peccatum ſm passionem, qm̃ quicunque proximo suo depositum non reddit, aut quicunque calumniatur, aut aliquid extorquet, ideo facit, quia cupiditas rerum vtilium illum mouet, hæc autem cupiditas passio quædam est. Si autem dicamus, ꝙ istud pctm̃, de quo hic agitur, sit ſm puram malitiam: ita pctm̃, de quo supra agitur. s. proximo subticere veritatem in iudicio pctm̃ secundũ malitiã est, vt cum verè loquamur dicemus illud pctm̃, quod erat in subticenda veritate esse ſm malitiam, & hoc de quo hic dr̃ esse ſm malitiam. *Anima, quæ peccauerit, & contempto Deo negauerit proximo suo depositum.* Ista litera non propriè assumitur ſm ꝙ ipsa signat: nam cum hic ponatur copulatiua, significantur copulari duo actus, ita ꝙ alius actus sit peccare, & alius sit negare depositum: hoc tamen falsum est, qm̃ solum est hic vnũ pctm̃. s. negare depositum, ideo illa copulatiua, &, non est assumenda in vim copulatiuę, sed assumenda est tanquam expositiua, vt dicamus: anima, quæ peccauerit, & contempto Deo &c. i. anima, quæ peccauerit, & contempto Deo. i. & peccando contempsit Deum, & depositum negauit: ita ꝙ nihil aliud sit peccare q̃ negare depositum proximo. *Et cõtempto Deo.* Ponitur ista particula ad designationem grauis culpę in negãte depositum, qm̃ significatur quòd iste, qui depositũ accepit, non accepit pręsentibus testibus, quibus probari possit depositum, sed solus erat Deus, qui ista videret: negando ergo depositum repugnabatur Deo, qui testis erat: nam sicut si præsentibus testibus aliqs recepisset depositum, & negaret, cõtemnebat testes:

F ita qui solo Deo p̃sente aliquid recepit, & negat, Deũ contemnit, ideo quamuis in omnibus alijs pctis Deus contemnatur: specialiter tñ contemnitur, cum veritas rerum eo solo præsente gestarum negatur, qm̃ sic si deponens res suas penes alium testes haberet præsentes, consideret ꝙ propter illos testes non negaret sibi depositum. Ita cum aliquis quidpiam penes aliũ deposuerit solo Deo præsente confidit, quòd propter reuerentiam pręsentię diuinę depositarius erubescet depositũ inficiari, & sic iusta causa querelę est ad Deũ qñcunq; aliqs alteri depositũ dedit seruandum, & postea negatur. De hoc ponit quasdã exclamationes Iuuenalis in satyra, quę incipit.

Exemplo quodcunque malo committitur ipsi.

Sic etiam apud alios poetas modus est, vt quoties-
G cunque inter aliquas personas aliqua facta narrentur, quę altera earum propter non affuisse testes diffitetur, fit exclamatio ad omnes Deos tam superos quàm inferos. *Negauerit proximo suo depositum.* Hoc quidem magnum pctm̃ est, quoniam contra ius naturale est, quod legistę ius gentium vocant: nam sicut depositiones fieri penes aliquem de iure naturali est: ita depositum reddi ab eodem iure prouenit: illud autem inficiari naturali repugnat æquitati. *Quod fidei eius creditum fuerat.* i. quod commendatum fuerat in bona fide eius. s. quòd fideliter custodiret, & fideliter reduceret ad depositorẽ, cum peteretur. Potest etiam intelligi, quia erat creditum fidei illius depositoris. i. ꝙ non solum dimisit in bona fide illius ad conseruandum, sed etiam nullis testibus præsentibus ei tribuit
H confidens bonę fidei illius. s. credens, quod non negaret. *Vel vi aliquid extorserit.* i. si aliquis peccauerit in extorquendo aliquas res ab alio palam eo inuito, quoniã hoc ad rapinam vel latrocinia pertinet, hoc rursus magnum peccatum est. *Aut calumniam fecerit.* Calumniari dicitur aliquis dupliciter, aut cum quisquam alteri quod indebitum est, per fraudes extorquet, aut cum facit fraudulenter aliquid alteri debitum esse, quod aliàs non deberetur. De primo satis patet exemplum, cum multæ fraudes communiter fiunt: de secundo est exemplum, vt si aliqua lex pęnalis sit, & aliquis nõ incideret in illam, sed alius ab intentione insidiatur ei, & laborat vt inducat ad faciendum contra illam le-
I gem, vt recipiat ab eo pœnam legis, calumniari dicitur, quoniam iste, qui incidebat in pęnam istius legis, tenebatur ad soluendum eam: tamen calumnia erat inquantum alius inducebat eum ad peccandum contra aliam legem, & ideo non poterat recipere licitè pecuniam pœnæ istius legis, ideo si recepisset, quocunq; modo restituere tenebatur. *Siue rem perditam inuenerit, & inficians insuper peierauerit.* Iste est alius casus, in quo homo peccat per malitiam. s. si aliquis inueniat magnam pecuniam, & dominus inquirens ab eo, an inuenerit, non recipit isto negante se inuenisse, & cũ postea super hoc in ius deducatur, iurat se non inuenisse: hæc enim magna peccata sunt. Tunc autem debet facere ea, quæ hic sequuntur, sed cum hic dicitur,
K cum aliquis inuenerit pecuniam, & negauerit, & postea iurauerit, non est intelligendum, quòd solum teneatur ad ea, quæ hic dicuntur, quando ista omnia facit: nam dato quòd aliquando non iuret; si tamen aliquid inuenerit & negauerit, vel inuenerit & non negauit, quia non fuit ab eo inquisitum an inuenisset, tenebitur facere ea, quę hic dicuntur: magis tamen peccat si inuenerit, & negauerit, & iuramento firmauerit. *Et quodlibet aliud ex pluribus fecerit in quibus peccare solent homines.* Idest si non solum fecerit ista, sed aliquod de alijs peccatis, quæ possunt homines facere, in quibus communiter peccant. Et ponitur ista clausula generalis, quia non poterat legislator comprehendere

Calumniari quid sit.

Peccata enarrari non possunt ppter multitudinẽ ſm spe cies.

huc

hic omnes modos peccatorum: sunt enim valde multi, sicut ait Virgilius in 6. Aeneidos

Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum:
Ferrea vox, omnes scelerum comprendere formas.
Omnia pœnarum percurrere nomina possem.

Non poterat ergo legislator hic illa enarrare, sed sub generali clausula posuit.

Sciendum autem, quòd cum hic legislator dicit, ꝙ in omnibus peccatis, in quibus homines peccare solent, debeat fieri quod hic dicitur, non est intelligendum simpliciter quātum ad omnia peccata: nam manifestum est, ꝙ quamuis homines peccare soleant in peccatis ſm ignorantiam, tamen pro illis non debet fieri id quod infra dicitur, cum hoc sit in peccatis, q̄ fiunt ex malitia. Item adhuc in peccatis, quæ hominibus scientibus fiunt, non tenet vniuersaliter ista regula, qm̄ si peccata sint erga Deum qualiacunque illa sint, siue sint contra præcepta tria decalogi, siue contra alia præcepta cęremonialia, nō ponitur pœna, quæ hic. Quod patet, quia in præceptis decalogi si aliquis contra illa sciens ageret, moreretur. De colēdo Deos alienos patet Deuteron. 13. & 17. cap. de blasphemia, quæ est ꝯ ſm præceptum patet infra 24. cap. vbi lapidatur blasphemus. De violatione sabbati, quæ erat contra tertium, patet Nume. 15. cap. vbi lapidatur vir colligens ligna in sabbato. De peccatis autem, quæ fiebāt contra præcepta cęremonialia, si fierent per superbiā infligebatur mors, vt patet Nume. 15. hic tamen non infligebatur mors. Item in peccatis, de quibus hic dicitur, fiebat restitutio aliquorum damnorum, sed in peccatis, quæ fiunt contra Deum nō fit restitutio aliquorum damnorum, nisi cum quis de sanctificatis comederit, vt supra in litera dictum est, ergo non potest intelligi de peccatis, quę sunt contra Deum. Dicendum igitur debere intelligi istam clausulam de solis peccatis, quæ fiunt contra proximum, sed tn̄ non est intelligendum generaliter, ꝙ in omnibus peccatis, quę sunt contra proximum teneatur ista regula. Sed distinguēdum est, ꝙ peccatorum, quæ in proximo sunt, quædā cōsistunt in sola affectione: quædam vero in actu exteriori: in primis autem, vt cum aliquis proponebat nocere proximo, vel habebat eum exosum, & nihil vltra ageret, tunc quanquam Deum offenderet, & ei teneretur, proximum tamen non lędebat, ideo nō tenebatur ei ad aliquid agendum, vel restituendum. Ex quo infertur intelligi hanc regulam de his peccatis, quoniam in his, de quibus hic fit restitutio: in peccatis tamen in solo actu interiori consistentibus, non fit aliqua restitutio. Amplius autem eorum peccatorū, quę sunt in actu exteriori, quædam sunt in sola voce, quædam autem in rebus: de primis vt maledicere ꝓximo, detrahere, infamare. Et de his dicendum est, ꝙ hęc regula non teneatur de eis, quoniam in omnibus, de quibus hic fit restitutio, debet esse damnū, in verbali autem offensione non fit aliquod damnum, secūdum quod restitutio fieri posset, quanquam si aliquis in verbo iniuriatus ꝯ alium ageret actione iniuriarum ad condemnationem in pecunijs secundum leges humanas, iniurians ad aliquam pecunię summam condēnabitur: apud Hebręos autem tales leges non erant, quia non fuerat ipsis perfecta legislatio assignata, circa contractus, & actiones humanas, sicut legibus humanis postea distinctum est. Etiam quia dato, ꝙ apud eos essent actiones iniuriarum, tamen non potest intelligi litera ista de tali actione, cum agatur de damnificante, vel subtrahente res. Eorum autem peccatorū, quę consistunt in rebus, quędam sunt, quę pertinent ad ipsas personas, quędam autem ad res personarum: ad personas autem pertinent peccata hęc. s. percussio, & vulneratio, vt scilicet, ꝙ aliquis occidat aliquem,

Distinctio peccatorum, quę in proximo sunt.

In peccatis in solo actu interiori consistentibus non fit restitutio.

A aut filium eius, vel vxorem, & in istis non tenetur hęc lex, quoniam ibi non fit aliqua restitutio, sicut hic fieri iubetur. Item quoniam in similibus nihil est, quod restitui possit, etiam si aliquis restituere vellet, sed tenendę sunt leges, quæ habētur Exodi 21. cap. de percusso, & vulnerato. Et si obijcias, ꝙ in percusso non moriente fit solutio expensarum, non tenet istud argumentum, quoniam ista non est propria restitutio, cum nihil ablatum fuerit, sed est aliquid datum in pœnam. Sunt autem alia peccata, quæ consistunt circa personas coniunctas, vt cum aliquis adulteretur cum vxore alterius, & in hoc non debebat fieri aliqua restitutio, cum nihil tale esset, sed magis adulter & adultera morerentur, vt patet infra 20. cap. Alij erant actus

B circa res personarum. s. ꝙ aliquis subtraheret bona alterius, aut quouis modo eum in bonis suis damnificaret; & in his est propriè inferre damnum, & competit restitutio directè. huiusmodi sunt exempla, quę ponūtur in litera. s. si aliquis depositum negauerit, siquis ꝑ violentiam, aut per calumniam aliquid extorserit, vel rem perditam inuenerit, & inficiatus fuerit: in his. n. omnibus res alicuius diminuitur quod est propriè dānum, & cum Deus posuerit hic vniuersalem clausulā dicens, hoc debere fieri in omnibus, in quibus homines peccare solent: solum reducendum est ad peccata contra proximum, in quibus res eius deperduntur. Sed pręter exempla, quæ hic ponūtur multa alia sunt, vt puta si iudex contra aliquem male iudicauit in pecunijs condemnando quod de condemnato non cō-

C stat: tenebitur ipse iudex restituere hęc, & facere sacrificium de hoc. Item si aliquis occultè ouem, aut bouē occidit, aut debilitauit, tenebitur ad ea, de quibus hic. Item si precario, vel commodato aliquid recepit, & postea inficiatus fuerit, tenebitur sicut in casu superiori de negante depositum. Multi alij similes casus sunt, in quibus homines aduersus proximum peccare solēt & tenentur rei hac lege. *Conuicta delicti.* s. quòd ille, q sic peccat in aliquo superiorum debet cōuinci iudicialiter de illo, de quo hic dr̄ ad hoc, ꝙ soluat. Sed ista litera non videtur conuenienter posita, qm̄ in litera hebraica non habetur ista clausula, sed videtur introducta per errorem scriptorum, qui reperiētes interlineares glosas, & nescientes distinguere inter textum, &

D glosam fortè propter concordiam & identitatem sententiæ, ea quæ interlinearia erant, textui miscuerunt. Sed magis dicendum est, ꝙ ista particula non videatur debere hic poni. Nam qñcunque aliquis in iudicio conuincitur, contra eum purè iudicialiter agitur, ideo cum illius actionis damnum vel vtilitas ad proximum spectet, precisè condemnatio fieri debebat ad proximum, & non ad Deum: hic tamen condemnatͣ peccans in sacrificijs. Item non potest stare, quoniam si aliquis respiciat eas leges, quæ habentur de disceptatione iudiciali in Exodo, & in libris Numerorum, & Deuterono. & hic, nunquam reperiet, ꝙ in aliqua earum mandetur fieri condēnatio alicuius litigatorū ad aliqua sacrificia Dei, sed hic fit condemnatio, ergo nō

E tenet lex ista in ordine iudiciario, vbi aliquis conuinci debeat. Item si aliquis conuinci deberetur de violentia illata rebus, aut fraude, aut periurio super res, non solum condemnaretur ad condemnationē rerum. i. solutionem cum quinta parte, sed interdum in duplo, aliqñ in quadruplo, & quintuplo: nunq̄ vero minus q̄ in duplo, vt patet Exodi 22. cap. hic tn̄ non imponitur duplum, ergo non videtur agi iudicialiter, vt aliquis condemnetur. Sed dicendum est istam legem tenere cum aliquis depositum negauit, aut aliquid violenter, vel per calumniā extorsit, & sic de similibus, & apud se conteritur de iniquę cōmissis, & vult proximo satisfacere, tunc tenetur hac lege, & q̄uis teneretur iste

In litera nostra uitio scriptorum ē addita vna particula hic. s. conuicta delicti.

ad maiorem solutionem, si iudicialiter ageretur, quia tamen peccans sponte ad satisfaciendũ conuertitur, solum imponitur simplum, & quinta pars. *Reddet omnia, quæ per fraudem voluit obtinere integra.* i. debet restituere omnia, quæ voluit tenere iniuste de bonis proximi sui. Et non est intelligendum, ꝙ si aliquis concupiuit rem proximi sui, & illam per fraudem, vel aliàs obtinere voluit, ꝙ teneatur tm̃ proximo restituere, quantum voluit accipere de bonis eius: nam istud est peccatum in solo actu interiori, & pro his non tenemur ꝓximis ad aliquid, sed est sensus ꝙ aliqs suscepit de bonis proximi sui inique, & illa tenuit aliquandiu, & voluit obtinere. i. determinabat pro se illa tenere tanquã sua, & tunc cum redierit ad cor pęnitens de eo, quod egit, reddet vniuersa, quæ voluit obtinere. i. quæ aliqñ tenuit, & voluit semper tenere. Sciendum est, ꝙ ista lex non solum imponitur, cum quisquam accepit de bonis proximi sui, & aliquid apud se tenet, sed ẽt cum bona eius læsit, aut diminuit apud se nihil tenens, vt si occidit bouem eius, vel ouem, aut commodato, vel precario recipiens illum perdidit, qm̃ licet tunc nihil maneat apud istum damnificatorem, quia tñ ille, cuius res læsa est, ita damnificatur re ꝑdita, sicut si apud damnificatorem permaneret, tenebitur semper inferens damnum tm̃ illi restituere, quantum aut tenet, aut diminuit. *Omnia quæ per fraudem voluit obtinere.* Non est intelligendum istam legem teneri solum quantũ ad ea, quæ per fraudem obtenta sunt, aut obtineri cupiebantur: nam in lege hac exprimitur de eo, qui per violentiam aliquid extorsit. Ea ẽt quæ clam dño inuito auferuntur, hac comprehenduntur lege: illa tñ nõ dicuntur per fraudem, sed furto abstracta, sed intelligendum est fraudem nõ accipi hic proprie, sed large, vt includit oẽm illicitum modum acquisitionis, & sic violentia, rapinę, & latrocinia fraudis noĩe cõtinent. *Et quintam insuper partem domino, cui damnum intulerat.* Duo soluuntur hic ei cui res ablata est. i. æqualitas rei, & quinta insuper pars: ęqualitas soluitur pro damno illato in abstractione rei, quinta aũt pars pro offensa datur, vel saltem in partẽ damni illati dño propter absentiam rei suæ, sed in his mitius iudicatur, q̃ si iudicialiter ageretur. *Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum.* Dicitur hic offerre arietẽ pro peccato in eo, ꝙ iste accipiens res proximi sui, offenderat Deum infringens leges eius, & vt satisfaceret, imponebatur, ꝙ offerret arietem.

Quare cum aliquis condemnatur reus alicuius peccati non imponebatur semper, quòd ageret aliquod sacrificium. Quæst. XI.

QVAERET aliquis, cum in omni peccato fiat Deo offensio, quare, cum aliquis cõdemnabatur reus alicuius peccati, non imponebatur semper, ꝙ ageret aliquod sacrificium? Nam cum aliquis in iudicio condemnaretur, nunquam imponebatur aliqua pœna in offerendo, q̃uis peccata, de quibus contra aliquem iudicialiter agitur, interdum maiora sint quàm ea, quæ aliquis sponte confitetur sine iudicio. Rñdendum est, ꝙ pœna debet imponi ſm genus fori, in quo agitur. erant. n. duo fori. s. iudicium diuinum, & temporale, sicut nunc distinguimus forum conscientiæ, & forum contentiosum. In his aũt pro iisdem delictis non eędem pœnæ dantur: nam aliter punietur qui conuincitur, aut sponte confiteatur occidisse hoĩem coram iudice, q̃ qui id sacerdoti in cõfessione protulerit, & generaliter quãtum ad oẽs actus sunt diuersa genera pęnarum in diuersis foris. Sic aũt erat in veteri testamento, qm̃ cum iudicialiter agebatur, pertinebat ad temporalem iurisdictionem, cum verò aliquis spõte proximo suo con-
F fiteretur, ꝙ ei nocuerat, pertinebat ad forum diuinũ, ideo non debebãt poni eadem genera pœnarum, sed in diuino foro ponebantur pœnę partim spũales, partim temporales. s. ꝙ peccans inquantum proximum læserat satisfaceret, & aliquam pœnam spũalem subiret: hęc autem erat in exhibitione alicuius sacrificij: in iurisdictione autem purè temporali debebãt imponi pœnę purè temporales, ideo nunquã sacrificium imponi debuit, sed purè pęna pecuniaria, aut corporalis. *Offeret pro peccato suo arietem.* In hoc videt innui, ꝙ iste subtrahẽs res alienas vi aut fraude solum peccaret in Deum, & non in proximum, quia iubetur pro peccato offerri arietem: constat tñ arietis oblationem non ad proximum, sed ad Deum solum pertinere. Rñdendum est, ꝙ non solum aliquis peccat in Deum, sed ẽt
G peccat in proximum, qm̃ omnis actus, qui deordinatus est per carẽtiam debitarum circunstantiarũ pc̃m est, sed contingit hunc ad Deum esse, sicut ad proximum, ergo nõ solum dicetur aliquis peccare in Deũ, sed etiam aliqñ in proximum, & cum hic iste actus dirigatur in proximum, quia ei res subtrahuntur, pc̃m erit in proximum. Sed dicendum est scripturam accepisse hic propriè pc̃m: [Duo ĩ peccati actione cõsiderantur.] nam licet actio illa, quæ pc̃m est interdum contra proximum sit, non tñ est contra eum inquantum pc̃m est: nam in actione considerãtur duo, primum est carentia debitarum circunstantiarum, ad quas tenebatur peccans ex lege Dei. Secundum est quędam offensio proueniens ex illa actione, quę aliqñ damnum est, aliqñ autem iniuria. Actio aũt
H peccati quantum ad primum vocatur propriè pc̃m vel culpa: quantum verò ad ſm vocatur offensa, aut damnum, vel iniuria. Nunc autem constat actionem peccati primo modo nihil attinere ad proximũ, qm̃ siue actus noster circunstantijs careat, siue eas habeat ad proximum nihil pertinet, dum tñ iniuria vel damnum inde non sequatur, nec imputat illam priuationem circunstantiarum ad aliquam pœnam. Secundũ autem quod est iniuria, vel damnum ad eum directè pertinet, & qm̃ isto secundo modo non dicitur actio esse pc̃m, sed primo modo, ideo pc̃m non est in proximum, sed offensio, damnum, vel iniuria, & quia primus modus, qui est carere debitis circũstantijs a Deo consideratur, & imputatur nobis ad pęnam, dicetur
I pc̃m ad solum Deum pertinere, & hoc satis distinxit hic litera ponens damnum ad proximum, & pc̃m ad Deum, cum dicitur: Reddet oĩa, quæ per fraudem voluit obtinere integra, & quintam insuper partem domino, cui damnum intulerat. *Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege.* Aries semper de grege est, licet de gregibus non accipiatur, qm̃ ad minora animalia pertinet, in quibus greges assignantur. Dicit aũt immaculatus, quia non debet in eo esse aliqua macula, quæ impediat eum offerri, de quibus infra 22. c. *Et dabit eum sacerdoti.* s. ꝙ peccans daret istum arietem sacerdoti. Nec tñ intelligitur, ꝙ daret ei ad conuertẽdum in vsus suos, sed vt dño immolaret pro peccato. *Iuxta æstimationem mensuramque delicti.* De hoc dicendũ
K est, ꝙ exponi debet sicut in superiori lege eandẽ particulam exposuimus: nam nõ põt dici, ꝙ offerri debeat iste aries iuxta æstimationem peccati. i. ſm magnitudinem peccati, qm̃ æstimatio magnitudinis peccati iã facta erat, cum soluebatur patienti damnum tm̃ quãtum eidem illatum fuerat, & insuper quinta pars: nũc autem solum manebat, vt Deo aries offerretur, ergo non debebat in hoc fieri aliqua mensura, vel æstimatio peccati: nam oĩa inconuenientia, quę in superiori particula propositæ legis proponebantur, sequerẽtur hic, & adhuc fortius quàm ibi, quia hic facta fuit proximo ęstimatio damni & soluta, ibi autem nihil, ergo non manebat alia mensura, vel ęstimatio facienda.

Dicen-

Dicendum ergo, quòd intelligitur hoc de valore arietis. s. quòd iste aries, qui offerri debebat, deberet tantę mensuræ, & æstimationis esse in quanta iubentur offerri arietes pro peccato. s. quòd quilibet illorum deberet valere duos siclos, vt patet supra, nec poterat aliquis arietem minoris valoris offerre. *Qui rogabit pro eo coram domino.* Idest sacerdos accipiens istum arietē de manu peccantis orabit pro eo, qñ immolabit arietem coram domino. s. coram ostio tabernaculi, & explebit alias cæremonias. *Et dimittetur illi.* Idest quia sacerdos rogabat pro isto, & ipse deuotè offerebat, remittebatur pœna debita pro peccato. *Pro singulis, quę faciendo peccauit.* Idest quòd iste, qui peccauerat & offerebat arietem, recipiebat remissionem omniū illorum, in quibus peccauerat. Et ponitur hoc ad tollendum dubium, quoniam ponebantur supra aliqui B casus, in quibus erant multiplicia peccata, sicut in illo, qui depositum negauerat, & postea iurauerat se non recepisse: ibi enim duo peccata erant: etiam de illo, qui rem perditam inueniebat, & inuenisse negabat, & post hæc non inuenisse iurabat. Erant enim ibi tria peccata, ideo quando aliquis offerret sacrificium, qđ hic iubetur, & remitteretur ei peccatum, existimaret solum sibi remitti vnum peccatum manentibus alijs, ideo dicitur in litera, quòd singula, quæ peccauit remittuntur. i. si circa illos actus, in quibus peccauit erāt tria vel quatuor peccata, omnia illa remittebantur. Nec tamen ex hac litera intelligendum est, ꝙ quando aliquis offerret sacrificium in his casibus, de quibus hic & in similibus, ꝙ tollerentur omnia peccata C huius. Sed solum est sensus, ꝙ tollebantur omnia peccata, quæ attinebant ad illam materiam, in qua peccabat, non autem peccata, quæ aliàs egisset, quia pro illis alia erat remissio.

Quæ pctā tollebant per hmō sacrificia.

Locutusque est dominus ad Moysen, dicens: Præcipe Aaron & filijs eius: Hæc est lex holocausti: cremabitur in altari tota nocte vsque mane: ignis ex eodem altari erit. Vestietur tunica sacerdos & fęminalibus lineis: tolletque cineres, quos vorans ignis exussit, & ponens iuxta altare, spoliabitur D prioribus vestimentis, indutusque alijs, efferet eos extra castra, & in loco mundissimo vsque ad fauillam consumi faciet. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subijciens ligna mane per singulos dies, & imposito holocausto, desuper adipes adolebit pacificorum: ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari.

De cōse. dist. 1. c. 1.

Ignis in altari semp ardebat.

De celeb. miss. c. fi.

Locutusque est. In superioribus legislator posuerat normam de sacrificijs, quę fiebant interpolatè, hic subdit de his, quæ fiebant continuè, scilicet de holocaustis quibusdam in mane & vespere, & diuiditur in E duas partes, quoniam primo agitur de ritu horū holocaustorum, secundo de cęremonijs sacrificij pacificorum sequenti cap. Prima in duas, quoniam primo agitur de sacrificijs holocaustorum in animalibus, secundo de eorum libamentis cæremonialibus: secunda ibi. *Hęc est lex pacifici.* Secunda in duas, quia primo agitur de libamento: secundo de sacrificio pro peccato: secunda ibi. *Locutus est dominus.* Secunda in duas: primò agitur de sacrificio pro peccato sacerdotum: secundo de ritu sacrificij pro peccato vulgarium: secunda ibi. *Locutus est autem.* Secunda in duas, quoniam primo agitur de cęremonijs sacrificiorum pro peccato: secundo ponuntur quædam regulæ de his, quæ veniebant in sacerdotum partem: secunda ibi. *Ad sacerdotem.* Circa primum. *Locutus est dominus ad Moysen.* Hic ponitur istud caput rationis, vt fiat interpolatio a superioribus: quoniam hic non agitur de eis, de quibus supra dicebatur, sed transitur ad alia. *Præcipe Aaron & filijs eius.*

De ritu horum holocaustorū.

Quare iubetur hic loqui ad Aaron & filios eius, & non ad filios Israel. Quæstio. I.

IN alijs quando Deus loquebatur ad Moysen dicebat ei, quòd loqueretur ad filios Israel, hic autem dicitur, quòd loquatur ad Aaron & filios eius. Ratio diuersitatis est, quia in legibus, quæ dabantur, quædam pertinebant ad totum populum. quædam autem ad solos sacerdotes. Cum autem lex alia pertineret ad totum populū dicebat Deus Moysi: loquere filijs Israel, cum vero lex pertinebat ad solos sacerdotes, dicebatur Moysi, quòd loqueretur ad Aaron & filios eius, & quia lex ista, quæ hic datur de holocaustis iugis sacrificij ad solos sacerdotes pertinebat, iussit vt solis eis loqueretur. Et non iussit, vt loqueretur ad totam tribum Leui: quoniam in tribu Leui præter familiam sacerdotum, quæ vocabatur familia Amranitarum, erant aliæ tres familiæ, de quibus diximus in prologo huius libri. ad has autem tres familias nhil pertinebat de oblatione, & cęremonijs sacrificiorum, quoniam isti Leuitæ vocabātur: ad eos autem qui sacerdotes erant, pertinebat omnia ista facere, ideo non dixit hic Deus loquere ad totam tribū Leui, quoniam solum pertinebat ad sacerdotes, qui erant filij Aaron. Non enim est intelligendum, quòd nomine filiorum Aaron accipiantur omnes Leuitæ. sed soli sacerdotes, qui erant filij Aaron. Aliqui autem dicunt, quòd Deus iussit Moysi, vt loqueretur Aaron & filijs eius, quia holocausta, de quibus hic dicitur pertinebant ad eos, scilicet, quia ipsi de expensis suis facerent quotidie holocaustum matutinum, & vespertinum. Sed hoc falsum est, quoniam cum ista sacrificia fierent pro communitate, non erat iustum, vt de sacerdotum soluerentur expensis, sed quòd magis ipsa communitas solueret. Item patet hoc, quia Exodi. 30. cap. cum agitur de numeratione populi dicitur, ꝙ quilibet trāsiens ad nomen solueret dimidiū siclum, & ista pecunia conuertebatur in vsus sanctuarij, sed vsus præcipuus sanctuarij erat in oblatione iugis sacrificij matutini, & vespertini, ergo ad expensas horum sacrificiorum conuertebatur, & non offerebant sacerdotes precium eorum animalium offerendorum. *Hæc est lex holocausti.* Non est intelligendū, quòd loquatur hic Deus volens dare regulam simpliciter de holocaustis, quoniā iā de eis regulam tribuit supra primo cap. sed hic loquitur de solis holocaustis iugibus, scilicet vespertino, & matutino, quoniam licet in immolando, & offerendo haberent eandem legem cum omnibus alijs; tamen in crematione non erat idem modus, sicut hic patet, ideo de hoc solo datur hic regula, & non datur de modo immolationis, & effusionis sanguinis, & aspersionis sanguinis, & locationis carnium super altare: quoniam hæc omnia tenebantur, sicut supra primo cap. dicebatur. *Cremabitur in altare tota nocte vsque mane.* Loquitur hic de sacrificio holocausti vespertini: quoniam quotidie iubebat sibi Deus fieri duo holocausta, vnum in mane, & aliud in vespere: de hoc Nume. 28. cum dicitur: Hæc sunt sacrificia, quæ offerre debetis: agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum,

Deus non iussit loq ad totam tribū Leui, sed ad sacerdotes solum.

De vespertino, ac matutino holocausto.

De crematione matutini, & uespertini

ternum, vnum offeretis mane & alterum ad vesperum. Hic autem non datur regula de modo cremationis sacrificij matutini, sed vespertini, cum dicatur, quòd tota nocte: de matutino autem nihil dicit, quia illud cremabatur secundum consuetudinem aliorũ holocaustorum, scilicet quòd ponebãtur omnes partes holocausti simul super altare, & sic cremabantur, sicut patet supra primo cap. ista autem crematio velociter fiebat, cum omnes partes simul ponerentur: illa autem, quæ fiebat in sacrificio vespertino, non erat ita velox crematio, quoniam durabat per totam noctem, ideo oportebat, vt partes successiuè ponerẽtur ad cremandum super altare, alioquin simul positis nõ poterat per totam noctem durare sacrificiũ. Ad hoc igitur oportebat aliquem de sacerdotibus astare per noctem vigilando in sanctuario, vt successiuè poneret in altari partes holocausti & disponeret illas. Durabat autem istud holocaustum per noctem integram, quoniam ponebatur ante solis occasum, & durabat vsque ad solis ortum, quod patet ex litera cum dicit: cremabitur tota nocte vsque ad mane. *Ignis ex eodem altari erit*. Hic ponitur ritus circa ignem, quo cremabantur holocausta: nam non debebat apponi aliquis ignis alienus ad cremandum sacrificia, sed erat ille ignis ex altari, idest ibi natus, & non causatus ex aliqua materia modo naturali, sed Deus ad honorandum sacrificia sua, vt distinguerentur a sacrificijs aliarum gẽtium, fecit descendere ignem de cœlo, & cremare sacrificia illa, atque ibidem manere in perpetuum: nam postea ille ignis nunquam cessauit de altari. Et quanquam moueretur altare per diuersas mansiones, tamen ibi manebat ignis sine aliqua materia, quæ esset fomentum eius inuolutus panno rubeo, & cum rursus altare collocandum erat, ponebantur ligna & cremabantur sacrificia. Mansit autem iste ignis apud Iudæos ad sacrificiorũ cremationẽ vsquequo post mortem Christi templum, & omnia quę erant in eo Ierosolymis destructa sunt per Romanos per eum modũ quem posuimus supra tertio cap. *Vestietur tunica sacerdos, & fœminalibus lineis*. Hic ponitur de ritu sacerdotis in efferendo cineres extra sanctuarium, & dicitur, quòd debebat esse iste sacerdos indutus tunica, & fœminalibus. Iste sacerdos, de quo hic dicitur non erat sacerdos magnus, sed quilibet alius hoc facere poterat, cum ista esset ministratio infimę dignitatis, & videtur pertinere ad banausas, vocatur autem hic tunica sacerdotis vnum de ornamentis eius, de quibus habetur Exodi. 28.

Ritus penes ignẽ quo cremabantur holocausta.

Ritus sacerdotis in oblatione cinerũ extra sanctuarium.

Quæ erant fœminalia sacerdotum. *Quæst. II.*

PONVNTVR autem hic duo ornamenta, scilicet fœminalia & tunica. Fœminalia autem erat prima vestis, & non erat aliquod ministerium, quod sine illis fieret, quia ad honestatem magnam pertinebant, & erat hoc minimum ornamentum, quod non solum ad ministrationem rerum sacrarum pertinet, sed etiam quilibet homo honeste se habens illis semper vti debet. Hæc autem fœminalia, de quibus hic dicitur, non erant illa, de quibus sacerdotes in alijs prophanis operationibus, & ad quotidianum vsum vtebantur, sed fęminalia sacra cõputãtur inter ornamenta sacerdotalia, & quibus solũ vtebantur sacerdotes, cum in sacris ministrarent. Erat secunda vestis harum tunica, & ista erat quædam vestis facta de lino, & stricta pertinẽs tam ad sacerdotes minores quàm ad magnum, & habebat sm̃ locum in vestibus sacerdotalibus: hęc duo sola ornamenta sacerdotes accipiebant, cum cineres efferre deberent de loco sacro. *Tolletque cineres quos vorans ignis exussit*.

Tunica quid.

F Quotidie sacerdotes accipiebant cineres de altari, & effundere debebant extra castra, qm̃ cremabant multa ligna & sacrificia in altari, quæ faciebant cinerẽ magnę quantitatis, & nisi efferrentur foras, altare repleretur, & effluerent cineres, ne possent cõuenienter aptari sacrificia in altari. Ad efferendos aũt hos cineres sacerdotes primo induebantur fęminalia, deinde tunica linea, & accedentes ad altare assumebant lebetes, in quibus suscipiebant cineres, & tunc deponebant illos cineres apud altare in lebetibus, & exuebant vestes sacras, quas induerant, vt exirent extra sanctuarium sine vestibus sacris, & accipientes lebetes cineribus plenos ferebant in locum mundum extra castra, & ibi effundebant. *Quos vorans ignis exussit*. Ignis dr̃ vorare eo, q̃ omnia, quę ei apponuntur cõsumit tanq̃ si voraret:
G nos.n. & cętera animalia vorare dicimur, qñ illud trãsglutimus mittentes ad stomachum, & de illo iam nihil apparet, ita ignis cum oĩa sibi apposita destruat, quasi in nihilum redire faciens, vorare dr̃. *Et ponẽs iuxta altare expoliabitur prioribus uestimentis*. Assumebat sacerdos antequam accederet ad altare ablaturus cineres vestes suas sacras. s. fęminalia & lineam tunicam, & hoc quia accedere ad altare erat quędam sacra ministratio: sacrę autem ministrationes sine vestibus sacerdotalibus fieri nunq̃ debebant, & tñ non efferebat hos cineres extra castra sacerdos indutus his vestibus sacris, quia extra loca sancta non licebat vti vestibus sanctis, pręcipuè cum ista ministratio iam non esset sancta: nam licet quantum ad hoc, q̃ erat accedere ad
H altare, & sumere inde cineres, ministratio erat sacra: tamen quantum ad hoc, q̃ erat educere eos extra castra, ministratio erat banausa, ideo non debebat sacerdos vti uestibus sacris, cum hoc faceret, & ob hoc cũ assumpsisset cineres de altari, deponebat eos in lebete apud altare, & exuebat vestes illas sacras, relinquẽs in sanctuario, & exibat extra castra indutus vestibus suis vulgaribus. *Indutusque alijs extra castra efferet eos*. Idest sacerdos relinquet vestes sacras, quas assumpserat, & accipiẽs alias, scilicet vulgares, quibus ipse semper vti solet, ibit extra castra effusurus cineres. *Et in loco mundissimo usque ad fauillam consumi faceret*. Postquã sacerdos tulisset cineres extra castra cremabat eos ibi resoluens vsque ad vltimum in quod resolui pos-
I sent, & hoc erat consumere eos usque ad fauillam, idest vt non maneret ibi aliqua pars materiæ combustibilis, sed sola fauilla, quæ erat purus cinis.

Ignis quare uorare dicitur.

Extra loca sancta non licebat uestibus sacris vti.

Quare cineres proijciebantur extra castra, & cremabantur in loco mundo vsque ad fauillam. *Quæst. III.*

CIRCA hoc primo inquirendum est, quare cineres effundebantur extra castra. Cui respondendum est hoc fieri propter duo: primo quia nisi excluderentur, impediebant: secundo quia ad res sacras non attinebant. Quantum ad primum patet, quoniam cum multi quotidie cineres soluerentur de lignis holocaustorum, & de carni-
K bus: oportebat ut magnum cumulum facerent, ita vt totum altare paucis diebus replerent, & superfluerent cadentes in pauimentum, & omnia polluentes, nec sacrificia congruè aptari permittentes. Quòd si fortassis aliquis diceret debere illos tolli ab altari, & poni in sanctuario in aliquo loco separato, non potest stare, quoniam cum multi cineres quotidie in altari holocaustorum ex combustis lignis & sacrificijs soluerentur, si ponerentur in aliquo loco intra sanctuarium, & nunquam inde educerentur, necessarium esset repleri sanctuarium cinere & deturpari: oportet igitur, vt diceretur aliquando cineres effundi debere de sanctuario, & ferri extra castra.

Secunda

Secunda causa propter quam cineres fundebātur extra castra erat, quia cineres ad res sacras non pertinebāt: nam carnes sacrificiorum sacræ erant, cum autē solutæ essent in cineres, nec sacræ erāt, nec aliqd erāt, ideo superfluum erat cineres illos non pertinentes ad res sacras in sanctuario custodiri, sed extra castra poni decebat. Sed adhuc quæritur, quare iubebatur, ꝙ in loco mundo effunderentur? Respōdendum est hoc fieri ad reuerentiam cultus diuini. nam oīa, quæ ad Deū colendum pertinent, aut pertinuerūt vllatenus debēt haberi in maiori reuerentia, q̄ res profanæ: cineres aūt isti, q̄q̄ nunc ad res sacras non pertinerent, tñ de rebus sacris solati fuerant, easq; contigerant, ideo debebant haberi in maiori reuerentia, q̄ res vulgares. Quamobrem decuit, vt in loco mundo ponerentur, ne viderentur esse tanq̄ cineres vulgares, quibus nullus dabatur honor, & ne mixti rebus profanis in vilipendium conculcarentur, quod aliqualiter redundabat in contemptū cultus diuini. Cum vero isti cineres in loco mundo positi essent non conculcabantur, nec vilipendi poterant. Sed adhuc quæret aliquis, quare iubebantur cineres isti comburi vsque ad fauillam. Cui respondetur hoc fieri, quia nisi cineres non comburerentur perfectè vsque ad fauillam cōtingeret, ibi esse aliquam rem sacram, vt aliquam partem ossium animalis non combustorum, & ista ad res sacras pertinebant, aut esse aliquā partē lignorū nō resolutorum, & ista identidem sacra erant, quia res sacras contigerāt. Si autem soluerentur vsque ad fauillam, agente igne in illa dicebantur non manere ibi aliqua sacra, quare decuit vt omnia, quæ offerebantur de Sanctuario vsque ad cineres cremarentur. ***Ignis autem in altari semper ardebit.*** Hic cōuertitur legislator ad ponendum ceremonias de igne, quem dixerat eē ex ipso altari. Dicitur aūt, ꝙ iste ignis semper ardebit in altari holocaustorum, s. ꝙ sacerdotes apponerent sibi fomētum, vt semper arderet, ignis quippe semper continuatur, & crescit in vlterius appositis fomentis, sicut ait Aristot. 2. de Anima. Iste tamen ignis semper manebit in altari, dato ꝙ non ponerentur aliqua ligna, sicut cum portabatur de loco ad locū inuolutus panno rubeo intra altaris concauitatem, cū mouebantur castra, nec poterat extingui aliquibus influentibus in eum, s. aqua, vel aere. Et potest intelligi propositio ista dupliciter, s. indicatiuè, & imperatiuè. Si intelligatur modo indicatiuo, est quædam prænunciatio futurorum, in qua Deus declarat Iudęis, ꝙ ignis ille, qui in altari erat, nullo casu extingui poterat, sed ad omnē euentū maneret. Si autē intelligatur imperatiuè, est sensus, ignis in altari semper ardebit, i. mando vobis, vt faciatis ignem semper ardere in altari. Iste secundus sensus est, quem intendit litera, quod patet ex adiuncto, s. ꝙ sacerdos nutriet illum ignem apponens ligna. ***Quem nutriet sacerdos.*** Quamuis ille ignis posset manere sine lignis, sicut declaratum est, tamē iubebat Deus ligna poni, vt in eis conuenientius maneret. Et ista lignorum appositio vocatur nutritio, qm̄ sicut animalia cibis nutriunt, & cibis ablatis deficiunt, ita ignis nutritur in appositis lignis, & aliis fomētis, & illis ablatis deficit. Cum autē dr̄ hic de sacerdote, ꝙ combureret istos cineres, & ꝙ subiiceret ligna, & ꝙ nutriret ignem, non est intelligendum de sacerdote magno, quis ponatur hic sacerdos sine aliqua alia connotatione. Sed intelligēdum est de illo sacerdote, qui faciebat holocausta quicunque ille esset: nam sicut supra dictū est oportebat saltem adesse vnum sacerdotem in qualibet nocte ad cremandum holocaustum per totam ipsam noctem, & iste in aurora efferret cineres extra castra, sicut supra dictū est, & ponebat ligna ad faciendum illud holocaustum, quod vocatur holocaustum matutinum. ***Subiiciens mane ligna per singulos dies.*** Dicit Alph. Tost. super Leuit.

Quare iubebatur cineres in loco mundo effundi.

Quare iubebanf cineres isti cōburi vsque ad fauillam.

Positio ceremoniarū de igne.

Tex. 40. & 41.

De quo sacerdote intelligitur quod debebat nutrire ignem.

A Iosephus, ꝙ solum apponebant quotidie duo ligna parua, qd dr̄ hic ꝙ apponerentur ligna, & hoc erat, vt obseruaretur pceptū: nam sine appositione lignorum ignis ille cōseruari poterat, sicut s. dictū est. De hoc autē quod dicit Iosephus, s. ignem illū posse conseruari, sine lignorū appositione verū est, qm̄ sic conseruabatur, quando mouebantur castra, & manebat ignis abscondītus in vestimento rubeo intra altare. De hoc autē, quod dicit solum duo parua ligna apponi quotidie in altari ad impletionem præcepti, non videtur esse verum, quoniam supra cap. 1. Dicebatur ꝙ cum deberet fieri holocaustum, primo ponebatur strues lignorum, & super illam ordinabantur omnes partes holocausti, sed manifestum est, ꝙ strues lignorum nō B potest dici de duobus paruis lignis, sed oportet esse multa, & potissimum quia dicitur, ꝙ omnes partes holocausti deberent ordinari, & simul poni super illa ligna, sed manifestum est, ꝙ cum vnus aries secaretur in frusta, non poterant omnes partes eius cum capite, & pedibus poni super duo ligna parua, præsertim cū fieret holocaustum de vitulo, quia ille diuisus in partes non posset ordinari simul super duo ligna, sed valde multa exigebat. Item patet hoc, quoniam si quotidie sola duo parua ligna super altare ponerentur, paucis lignis opus esset ad vsus Sanctuarii, & sic non deberent institui multi, qui ligna scinderent, & portarent ad Sanctuarium, & tamen multi ad hoc erant ordinati, ergo multis lignis opus erat ad vsus tabernaculi in altare. Patet hoc, quoniam quando Iosue C deprehendit fraudem Gabaonitarum, & aliarum ciuitatum, ita quòd in dolo fecissent pacem cum Iudæis, dicentes se esse de terra longinqua, subiecit eos ex consensu totius populi Israel in seruitutem perpetuam, vt portarent aquas, & scinderent ligna ad vsus Sanctuarii, vt patet Iosue 9. cap. Tamen manifestum est, ꝙ si paucis lignis indiguisset Sanctuarii ministratio, non statueretur tanta multitudo populi ad cedenda, & portanda ligna. ***Per singulos dies.*** Idest in quolibet die in aurora ponerentur ligna in altari ad faciendum sacrificium holocaustorum, & aliorum sacrificiorum si fortè fieri contingeret. ***Et imposito holocausto desuper.*** Debebat poni prius strues lignorum, & super illam collocabantur ipsorum holocaustorum D carnes, & si fortassis contingeret eadem die multa sacrificia fieri, primum quod erat inter omnia ista, oportebat esse ipsum holocaustum, quod vocatur sacrificium matutinum, post hæc fiebant omnia alia sacrificia, quæ libenter populares offerre vellent, & ista poterant durare vsque ad noctem, tunc autem offerebatur sacrificium quod vocatur vespertinum, & istud durabat vsque ad auroram, comburendo successiuè, sicut supra dictum est. Et iterum in mane post ortum Solis, sacerdos accipiebat cineres de altari, efferens extra castra, & ponebat ligna in altari ad faciendum holocaustum, sicut supra narratum est, & sic iterum continuabantur in eodem die sacrificia incipiendo a sacrificio matutino vsque ad vespertinum: & quamquàm multa sacrificia quotidie fierēt, primum tamen inter E omnia erat sacrificium matutinum, & vltimū erat sacrificiū vespertinū, & ob hoc vocabātur ista sacrificia sic. ***Desuper adipes adolebit pacificorum.*** Hic notat qs modus deberet esse in cremationibus, quę fiebant super altare, & dicendū ꝙ erat generale quotidie offerri holocausta, & poni sup altare: offerri autē hostias pacificas, vel p peccato nō erat gn̄ale, sed interdū fiebat, interdū verò nō, & tñ datur regula de istis sacrificiis pacificis, s. qn̄ fierent ꝙ primo ordinaretur strues lignorū super altare, & imponerētur super eā oēs carnes holocausti, & tūc si essēt aliq̄ hostię pacificę, accipiebant adipes earū, & illi ponebantur sup carnes sacrificiorū,

Author sibimet aduersat hic, & cap. 3. quæst. 6.

Quis modus esse deberet in cremationibus quę fiebāt super altare.

vt ibi cremarentur. Dicit autem hic de adipibus sacrificiorum pro pacificis exprimendo aliquod alterum, quoniam non erat idem modus in hostia pacifica, & in holocausto: in holocausto quidem omnia cremabantur, in pacificis autem non. Nec tamen intelligendum est, ꝙ de sacrificijs pacificis solum cremarentur adipes, qm̄ ēt cremabantur renes, vt patet supra 3. cap. Et in qbusdā sacrificiis aliæ partes, vt ibidē: hic tn̄ solū facit mentionē de adipibus, qa hoc erat principale in sacrificiis pacificis. *Ignis iste est perpetuus, qui nunquàm deficiet in altari.* Loquitur de igne altaris holocaustorū, qui semper erat in eo, & dicitur hoc ne putaretur, ꝙ solum deberet esse ignis in altari, quando fierent sacrificia, & postea extingueretur, sicut fit in nostris operationibus ciborum: & in hoc dat intelligi non debere nouiter apponi ignem, quando fierent sacrificia, quoniam iam ibi debebat præexistere, sed nouiter apponebantur ligna. Et dicitur hoc ad duo, vno modo dr̄ exhortando ipsos sacerdotes, i. ignis perpetuus erit, qui nunquam deficiet in altari, i. faciatis, ꝙ iste ignis sit perpetuus, & nūquàm deficiat in altari, quod adaptatur ad id, quod superius dicebatur, scilicet quē nutriet sacerdos subiiciens ligna mane per singulos dies. Alio modo potest dici hoc ad notandum conditionē istius ignis, scilicet ꝙ iste ignis non erat extinguibilis, sed semper maneret in altari in perpetuum, quod verum est eo modo, quo supra declarauimus.

Ignis altaris holocaustorum erat perpetuus.

Vide superius cap. 3. quæst. 6.

Hæc est lex sacrificij, & libamentorum, quæ offerent filij Aaron coram Domino, & coram altari. Tollet sacerdos pugillum similæ, quæ conspersa est oleo, & totum thus, quod super similam positum est: adolebitque illud in altari in monimentum odoris suauissimi Domino: reliquam autem partē similę comedet Aaron cum filijs suis, absque fermento, & comedet in loco sancto atrij tabernaculi. Ideo autem non fermentabitur, quia pars eius in Domini offertur incensum. Sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato, atque delicto. Mares tantum stirpis Aaron comedent illud. Legitimum ac sempiternum erit in generationibus vestris de sacrificijs Domini. Omnis, qui tetigerit illa, sanctificabitur.

Hæc est lex sacrificij. In ista parte ponit legislator ritus libamentorum, quæ fiebant in sacrificiis, & libamentis.

De libaminibus, quæ fiebant cum sacrificijs carnium, & quid in eis obseruari deberet. Quæst. IIII.

IN quo notandum est, ꝙ cum ipsis sacrificiis carnium fiebant quædam aliæ oblationes in pane, & oleo, & thure, & istorum quædam vocantur libamenta, vel libamina, alia vocantur sacrificia, illud enim, quod de pane fiebat, erat sacrificium, sic enim vocatur sacrificium de simila, supra 2. cap. & Numeri 15. Oblatio autem vini, & olei vocatur libamen, vel libamentum, quoniam libamen a libando, vel delibando dicitur, delibare autē bibere est, ideo illa, quæ sunt humida, delibari dicuntur, sicut vinum, & oleum, quæ autem sicca sunt, non delibantur, nec vocantur libamina. De his autem libamentis, & sacrificiis panis cō-

F siderandum est, ꝙ aliquando offerebantur per se, ita ꝙ offerretur simila, vel panes de clibano, & lagana, aut aliquid de craticula, vel sartagine. Et cū ea offerebatur oleum, & thus, sicut patet supra 2. cap. Aliquando accipiebantur ista libamina, & sacrificia, prout offerebātur pro sacrificiis carnium, & de his habetur Numeri 15. Quomodocunq; autem ista assumantur, debebant sumi, & comedi, s̄m legē, quæ hic traditur, in qua ponitur qd ad Deū pertineat, & qd ad sacerdotes. *Hæc est lex sacrificij, & libamentorum eius.* Idest ista est lex de oblatione panis, quæ vocatur sacrificiū, & de oblatione vini, & olei, quæ vocantur libamēta. *Quæ offerent filij Aaron.* Dicuntur filii Aaron offerre libamenta, & sacrificia, non ꝙ isti offerrent ista pro seipsis, sed ꝙ accipie-

G bant ea ab offerentibus laicis, & præsentabant coram altari, & hoc erat offerre. *Coram Domino, & coram altari.* Idem erat offerre coram Domino, & coram altari, qa in altari erat Deus, sed expressit hic ista ad magis declarandum, qm̄ offerre coram altari erat, quia ipsi filii Aaron accipiebant a laicis ista sacrificia, & libamenta, & præsentabant ea coram altari ad cremandū aliquid de eis. Erat hoc offerre coram Domino, inquantū fiebat ista oblatio coram ostio tabernaculi, in quo erat Deus. *Tollet sacerdos pugillum similæ.* Hic ponitur quid deberent accipere sacerdotes de simila illa in ius suū, & quid Deo cedebat. Pro quo considerandum est, ꝙ ista simila, quæ offerebatur cum oleo, aut offerebatur per se, aut cum sacrificiis carnis. Si autem offerretur cum sacrificiis carnis, erat determinata mensura,

H in qua offerri debebat, quoniam alia mensura offerebatur in bobus, & alia in ouibus, vt patet Numeri 15. cap. Si autem simila per se offerretur, non erat determinata quantitas, sed offerebat quantum vellet offerens, & quocunque modo se ista haberent, erat regula generalis, quòd nunquàm deberet sumi pro sacrificiis Dei de simila, vt cremaretur super altare, nisi vnus pugillus: reliquum autem cedebat in ius sacerdotum. Superiora sunt vera, nisi in sacrificio pro peccato eius, qui per errorem deliquerat in rebus sacris, quoniam si non posset offerre agnam, nec caprā, nec turtures, aut pullos columbarū, offerebat decimā partem similæ ephi, & nihil aliud cum ea, vt patet precedenti cap. *Quæ conspersa est oleo.* Dicitur simila con-

I spersa oleo, quando permiscebatur ipsi oleum, sicut solet aqua farinæ permisceri, & ista conspersio olei generalis erat, quoniam nunq̄ offerebatur, nisi oleo conspersa, vt patet supra 2. cap. vbi declaratum est, ista tamen aspersio non fiebat in sacrificio pro peccato, quoniam mandatur præcedenti cap. offerri similā nō conspersam oleo, nec habentem thus. *Et totum thus quod super similam positum est.* Idest debebat accipi ad cremandum super altare totum thus, quod erat oblatum super ipsam similam: erat enim modus offerendi iste, vt simila conspergeretur oleo, & posita in aliquo vase, ferretur ad Sanctuarium ad offerendum, & super illam similam poneretur thus in aliquo vasculo, vel papyro. Et cum sacerdos acciperet de manu of-

K ferentis similam, tollebat thus, & ponebat totum super altare ad cremandum, de simila autem solum tollebat vnum pugillum, sicut dictum est. Et ponitur, quòd tolleretur totum thus, quoniā putaret aliquis, quòd sicut simila non tollebatur tota ad cremandum, sed eius particula, ita de thure aliquid tolleretur, & non totum: expressit igitur Deus totum debere tolli. Causa autem quare totum thus tollebatur, & non tota simila duplex est: prima quia simila pertinebat ad alimenta sacerdotum: nolebat igitur Deus eam sibi totam sumere, vt aliquid in sacerdotum cibos remaneret: thus autē non pertinet aliquo modo ad alimenta sacerdotum, ideo non erat conueniens, ꝙ aliquod eius

Ritus sacrificiorū, ac libamentorum.

Regula generalis de simila.

Totū thus quare tollebatur, & nō tota simila.

eius pro sacerdotibus maneret. Secũda causa est, quia thus directè pertinebat ad Deum, cum signet deitatẽ; simila autem non pertinet specialiter ad Deum magis quàm aliæ res, ideo iustum erat aliquid de simila sacerdotibus remanere, & non aliquid de thure. Quã uis hic agatur de simila offerenda; tamen non agitur de ea, quæ offerebatur in sacrificio pro peccato: nam hic dicitur de simila conspersa oleo, cui imponebatur thus, tamen in simila pro peccato nullum thus, nec oleum ponebatur, vt patet præcedenti cap. *Adolebitque in altari.* Hoc refertur ad pugillum similæ, quem tollebat sacerdos de simila oblata, & ad thus, quod imponebatur, quia ista duo cremari debebant in altari. *In monimentum odoris suauissimi Domino.* Idest ista pars similę, & thus ponebatur ad memoriam offerentis coram Domino, scilicet vt esset recordatio istius coram Deo propter illud, quod adolebat in altari, & erat etiam in suauissimum odorem Domino, quia proficiebat, vt ex ista combustione exhalaret odor suauis. Vel dicitur in monimentum odoris suauissimi, idest in memoriam odoris suauissimi. Quomodo autem iste odor diceretur suauissimus, supra 1. cap. declaratum est. *Reliquam autem partem similæ comedet Aaron, cum filijs suis.* Ponitur hic de eo, quod proueniebat sacerdotibus, & erat totum illud, quod delinquebatur de simila oblata, præter pugillum, qui ponebatur super altare, & dicebatur pertinere ad Aaron, & filios eius, idest ad omnes sacerdotes tam ad maiorẽ, quàm ad minorem, quoniam nomine Aaron intelliguntur sacerdotes maiores futuri post eum, & nomine filiorum eius omnes minores sacerdotes accipiuntur, ad hos autem omnes pertinebat ista simila oblata, quia diuidebatur inter oẽs æqualiter, non magis ad vnum, quàm ad alterum pertinens. Sic patet in fine huius cap. cum dicitur: Eius erit sacerdotis, a quo offertur siue oleo conspersa, siue arida fuerit cunctis filiis Aaron, mensura æqua per singulos diuidetur. Alia autem erant, quæ proueniebant Aaron, & filiis eius, tamen non proueniebant æqualiter, nec diuidebantur inter eos, sed alicui eorum specialiter pertinebant, sicut pellis holocausti erat illius sacerdotis, a quo fiebat holocaustum, vt patet infra in litera, & armus dexter de hostiis pacificorum cedebat in ius sacerdotis offerentis solius, vt patet infra 7. cap. *Absque fermento.* Dicitur hic, quòd illa simila, quæ offerebatur, & comedebatur a sacerdotibus, deberet comedi absque fermento. Pro quo sciendum est, quòd cum offerebatur simila, non erat fermentata, quoniã erat farina simplex, & nunq̃ fermentatur farina, quousque sit commixta aqua. Etiam quia iusserat Dominus supra 2. cap. De melle, & fermentatis nihil offerri sibi, ideo non poterat offerri simila fermentata, sed cũ sacerdotes eam susciperent, faciebant ex ea panes cõmiscentes aqua, sicut aliàs solent panes confici ex farina, & sicut alios panes vulgares fermentabant, & comedebant, ita putauissent licere sibi fermentare panes, quos facerent ex hac simila. Inducerentur autem ad fermentandum, quoniam panes fermentati sapidiores, & saniores sunt panibus non fermentatis, cum panes non fermentati sint graues, & indigesti carentes digestione, quæ causatur ex fermento, ideo sunt nociui stomacho, & mali saporis, & cum difficultate assumuntur in cibum, quamobrem sacra scriptura vocat eos panes afflictionis, vt patet Deuter. 16. cap. Desiderarent igitur sacerdotes magis comedere panes ex simila fermentatos, q̃ azymos. Vetuit igitur Deus ex hoc fieri de simila panes fermentatos, cuius causa in litera subditur, quia dicitur ꝙ ista simila proueniens sacerdotibus erat pars illius totius similæ, quæ oblata fuerat Dño, & q̃a illa sine fermento oblata est, decuit

Nomine Aaron, intelligũtur sacerdotes maiores, nomine filiorũ eius intelliguntur minores.

De oblatione similæ.

Panes fermentati sapidiores sunt alijs.

A vt hæc quoque minime fermentaretur. *Et comedet in loco sancto atrij tabernaculi.* Cum determinauit qualiter deberet ista simila comedi, hic subdit vbi debuerit comedi, & dicit ꝙ in loco sancto atrii tabernaculi, ibi enim sacerdotes conspargebant hanc similam in modum alterius farinæ communis, & faciebant panes ex ea, atque ibidem coquebantur, nec licebat sacerdoti de illis panibus educere aliquid foras Sanctuarium ad comedendum, sed intra atrium tabernaculi comedebatur.

Quis deberet comedere de panibus, qui cedebant in ius sacerdotum, & de cæteris, quę pertinebant ad eos.
Quæstio. V.

B Nvnc autem sciendum est, quis deberet comedere de istis panibus. Et sciẽdum est ꝙ ea, quę sanctificata erant pertinebant ad sacerdotes, & ipsi comedebant ea, & qui erant in familia sua. Sed in hoc distinguendum est, quia quidam erant de sacerdotum genere, qui erant maculati, vel grandi, vel paruo, vel torto naso, vel habentes impetiginem, vel albuginem in oculo, vel iugem scabiem, aut pedem, vel manum fractos habebant, aut erant cæci, vel claudi, vel herniosi, & his non licebat offerre sacrificia, nec accedere ad aliquam aliam administrationem, licebat tamen eis comedere de rebus sanctificatis, nisi aliquid aliud obstaret. C Sed adhuc distinguendum est ad omnes alios, qui erant de genere sacerdotum, quia aut erant contaminati aliqua pollutione per tactum, vt si tetigerant aliquem mortuum, vel reptile, aut mulierem menstruatam, aut virum fluentem semine, aut leprosum, vel aliquid alterum, aut ipsi habebant aliquid horum, & tunc nõ licebat eis comedere de sanctificatis, quousque mundi essent, vt patet infra 22. cap. Si autem mundi erant, aut sacrificia illa erant pro peccato, aut pro aliis oblationibus, si autem pro peccato essent, soli masculi de genere sacerdotali comedere debebant de illis, vt patet infra in litera. Si autem essent aliæ res sanctificatæ, licitum erat omnibus descendentibus de genere sacerdotum, tam masculis quàm fœminis comedere de illis, etiam licebat ipsis seruis em- D pticiis Iudæorum comedere de eisdem, vt patet infra 22. cap. Si tamen filia alicuius sacerdotis esset, quæ accepisset virum alterius tribus, non poterat comedere de sanctificatis, quoniam illa iam transiuerat ad aliam tribum, cum sequatur leges viri. Si tamen defuncto viro ad domum patris reuerteretur, licebat ei comedere de sanctificatis, sicut licuerat cum esset in puellari ætate. De his infra 22. cap. Et omnes isti de progenie sacerdotum cum comederent istas res sanctificatas, conueniebant in sanctuarium, vt ibi comederent, quoniam nõ licebat extra sanctuarium illa offerri, sicut patet in litera. *Ideo autem non fermentabitur, quia pars eius in Domini incensum offertur.* Hic reddit cãm eius, quod supra dixerat, s. quare non fermentetur ista pars, q̃ pueniebat sacerdotibus de simila, & rñdet hoc E esse, q̃a pars eius oblata est in sacrificiũ, & est sensus, ꝙ nõ poterat offerri in sacrificiũ simila fermẽtata: cum ergo ista, quę proueniebat sacerdotibus, eẽt pars illius totius, q̃ oblata fuerat Dño, non debebat fermentari, quoniam debent partes iura totius sequi, sed totũ fermentatum non erat, ergo nec partes. Hic autem dr̃, ꝙ ista simila non fermentabatur, quia pars eius fuerat oblata in sacrificium Domini. Non est tamen intelligendum, referendo ad istam similam, quam comedebant sacerdotes, quoniam nulla pars istius fuerat Domino oblata, sed refertur ad illam totam, quæ oblata fuerat sacerdotibus, de qua pugillus posi-

Genus sacerdotum erat multiplex.

Simila ad sacerdotes attinens, quare non fermentet.

tus fuerat coram Domino, & reliqua pars fuit in partem sacerdotum cedens. Etiam quoniam nō poterat ista simila cedens in ius sacerdotum aliquid consequi, sed solum comparatur ad illam partem similę, quę offerebatur, q̄m cum istę sic se haberent φ neutra esset pars alterius, nec aliquo modo a seipsis dependerent (nisi fortè aliq̄d esset, quod cōicaretur his duobus) nō poterat vnum alterius iura consequi: fuit aūt id, in quo duę partes communicabant ipsa tota simila, quę oblata fuit primo sacerdotibus, quæ in duas partes diuisa est, & ab illa oportuit, vt illæ duæ partes legem traherent, & sicut illa non erant fermentata, ita nec debuit aliqua pars sua fermentari, quamquam ista simila tota ideo vetita est fermentari, quoniam pars eius in altari cremanda erat: nam si solum sacerdotibus cedere debuisset, poterat esse fermentata, cum ipsis liceret vesci panibus fermentatis, & his offerebantur primitiæ fermentatorum, vt patet supra 2.cap. Offerebantur etiam panes fermentati, cum nouiter cocti essent, vt patet Numeri 15. Facit autem hic Deus aliquam reuerentiam exhiberi sacrificio suo: nam quamquam id, quod sacerdotibus cedit, non est sacrificium, quia tamen fuit pars eius, quod Domino oblatum est, decuit vt non fermentetur, sicut nec totum ipsum sacrificium. *Sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato, atque delicto.* Idest, ista pars similæ, quæ sacerdotibus proueniebat de sacrificijs Domini, erit sanctum sanctorum, idest erit multum separata pro sacerdotibus, vt ad nullum alium possit pertinere, nisi ad eos. Et accipitur sanctum, idest separatum, & sic est modus communis sacræ scripturæ, vt cum dicitur: Requies sabbati sanctificata est Domino, idest separata est pro Deo, vt patet Exodi 16. Et sanctifica mihi omne masculinum, quod aperit vuluam, idest separa pro me omnem primogenitum masculinum. Iste modus accipiendi etiam erat supra, vt patet supra 2.cap. cum dixit: Partes similæ esse separatas in ius sacerdotum, & dixit: Sanctum sanctorum erit Aaron, & filiis eius de oblationibus Domini, idest separatum erit hoc pro Aaron, & pro filiis eius. *Sicut pro peccato, atque delicto.* Est sensus, quòd cum offerretur simila in sacrificiis pro peccato, pars eius prouenire debebat in ius sacerdotum: ita etiam cum offerretur pro delicto. Et fit differentia inter peccatum, & delictum, atque oblationes pro peccato, & delicto, quoniam peccatum est id, in quo aliquando quis agebat contra legem Domini, & hoc sciens egit, quoniam tunc erat quidam modus malitiæ, sicut in negante depositum, aut subtrahente vi, aut clam, de quo in fine præcedentis cap. Alia autem, quæ aliquis agebat in legem Dei, cum omitteret id, quod iubebatur fieri, & hoc ex ignorantia, vel incidisset per errorem in aliquam immunditiam, q̄m in his, & similibus delictum dicebatur, q̄m non sponte, aut ex malitia, sed errore, vel inaduertētia factum erat, quod delinquere dr̄. In vtroq; autem offerebantur sacrificia, sicut pręcedenti cap. dictum est. Et cum his ponebatur simila, & aliquando solitaria, siue illa pro peccato essent, siue pro delicto. Idem ius erat, q̄m pars istis similæ semper sacerdotibus proueniebat. Nec solum intelligēdum est hoc in sacrificiis pro peccato, & delicto, q̄m ēt cum offerretur simila in holocaustis, & ī pacificis hostiis pars eius cedebat sacerdotibus, cum solum pugillus vnus offerri deberet super altare. Quòd autem in holocaustis, & pacificis hostijs offerretur simila, habetur Numeri 15.cap. Adhuc autem non solum simila, quæ cum sacrificiis carnium, partim offerebatur in sacerdotum iura cedere debebat, sed etiam simila, quæ sine carnibus offerebatur, vt cum offerret similam solam, vel panes de clibano, aut lagana, aut aliquid de craticula,

Sanctū q̄d sibi velit in sacris literis.

Peccatū, ac delictū differunt.

F vel sartagine, vt patet supra 2. cap. *Mares tantum stirpis Aaron, comedent illud.* Hoc refertur ad similam, de qua nunc dicebatur, scilicet φ hæc pertinebat ad cibum sacerdotum, tamen non licebat omnibus de genere sacerdotali comedere de illa, fœminis namque hoc non licebat. Et sciendum est, quòd non ponitur hic generaliter lex de omnibus partibus similæ prouenientibus sacerdotibus, sed de solis illis, quæ pro peccato, aut delicto offerebantur, vt in litera patet. Nam hic erat speciale quoddam, vt ad solos masculos pertineret: in omnibus autem aliis, siue de partibus carniū, siue de panibus cedentibus in sacerdotum iura, omnibus tamen tam masculis, quàm fœminis de genere sacerdotali comedere licebat. Et sicut in his partibus G sacrificiorum pro peccato, & delicto non licebat fœminis comedere, ita nec licebat seruis empticiis sacerdotum, quamuis mares essent, cum dicatur: Mares tantum stirpis Aaron comedent illud, serui tamen non erant de stirpe Aaron. *Legitimum, ac sempiternum erit in generationibus vestris de sacrificijs Domini.* Refertur ad omnia superiora, scilicet quòd sacerdotes accipiant partem similæ oblatæ pro peccato, & delicto, & quòd eam non fermentent, & quòd soli masculi de genere Aaron comedebant de illis, erit legitimum sempiternum, idest erit lex, quæ obseruabitur in æternum inter me, & vos: & hoc in generationibus vestris, idest quandiu durauerint generationes vestræ. Hoc autem sanius intelligendum est: H nam non semper quandiu durarent generationes Hebræorum, duraturi erant isti ritus, cum nunc Hebræi durent, nec tamen ritus sunt huiusmodi in eis, sed intelligendum est in tempore, in quo duraret vetus testamentum, quoniam tunc solum licitum erat his sacrificiis vti, postea vero nequaquam. *De sacrificijs Domini.* Hoc autem non est intelligendum, quantum ad omnia sacrificia, quia non seruabatur iste modus in omnibus sacrificiis: nam in quibusdam simila oblata, non solum a maribus, sed etiam a fœminis comedebatur, sed refertur ad sacrificia Domini, quæ sunt pro peccato, & pro delicto, in his enim solis ista lex obseruabatur. *Omnis, qui tetigerit illam, sanctificabitur.* Ista litera potest intelligi dupliciter: vno modo, quòd illi, qui tractare deberent, & tangere ista sanctificata I ad cibum suum, sanctificabuntur, idest quòd deberent sanctificari, vel mundari, antequàm tangāt, aliàs illicitè tangerent: vnde si aliquis quouis modo contaminatus esset per contactum alicuius rei immūdæ, aut aliàs, non licebat ei comedere de sanctificatis, sicut patet infra 22.cap. Et tunc ponitur ista litera imperatiuè, s. Omnis, qui tetigerit, sanctificabitur, i. mando φ omnes, qui tangere debuerint ista sanctificata, prius emundentur. Alio modo potest intelligi ista litera indicatiuè, & tunc declarat Deus proprietates rerum sanctificatarum, s. φ omnis, qui tetigerit illa, sanctificabitur, i. quicunque homo accesserit ad istas res sanctificatas per hoc ipse quoque sanctificabitur. Inducitur autem hoc aliquo modo, vt per ea, quæ infra K dicūtur, s. φ si sacrificiū pro peccato coqueretur in aliqua olla ęnea defricāda erat, vt patet .j. in litera, hoc t̄n nō fiebat pp̄ aliq̄d alterū, nisi q̄a ex cōtactu illarū rerū sacrarū sanctificabatur id, quod cōtingebat illa. Sic aūt videbatur posse referri ad viros, qui sanctificarentur p̄ cōtactū illarū carniū sacrarū. Sed nō t̄n est sensus iste, non enim oportebat, vt oē, quod tangeret ipsas res sacras, sanctificaretur, q̄m tunc bestia tāgens res sanctificatas sancta fuisset, q̄d absurdū est, nec ēt aliæ res cōtingētes carnē sacrificiorū efficiebant ex hoc sacræ, vt patet Aggęi 2.cap. cū dr̄: Si tulerit homo carnē sanctificatā in orā vestimēti sui, & tetigerit de sūmitate eius panē, aut pulmentū, aut vinū, aut oleū, aut omnē cibū, nunquid

Quid pertinebat ad sacerdotis masculos.

nunquid sanctificabitur? Respondentes sacerdotes dixerunt, non. Inducitur ergo non sanctificari quaslibet res ex contactu rerum sacrarum, Cum dicitur de olla fictili, & ænea cōfricandis, aut confringendis, dicendū est non fieri hoc propter solum contactū alicuius sanctificati, sed quia etiā ibi maneret aliquid de carnibus, aut succo sanctificatis; & in olla ænea, quæ poterat plenè defricari, quodlibet de re sacra adhærens abstergendum erat, in fictili autem quoniam non poterat defricari plenè, ne rediret ad profanos vsus habens aliquod sanctificatum confringenda erat. Dicendum igitur sensum huius literæ eē primum, scilicet quòd omnis, qui tangere deberet ista sacra, primo mundaretur.

Oblatio in vnctione sacerdotū. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicēs: Hæc est oblatio Aaron, & filiorum eius, quam offerre debent Domino in die vnctionis suæ. Decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, medium eius mane, & medium eius vespere, quæ in sartagine oleo conspersa frigetur. Offeret autem eam calidam in odorem suauissimum Domino sacerdos, qui iure patri successerit, & tota cremabitur in altari. Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquàm comedet ex eo. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens: Loquere Aaron, & filijs eius: Ista est lex hostiæ pro peccato: in loco vbi offertur holocaustum, immolabitur coram Domino. Sanctum sanctorum est. Sacerdos qui offeret, comedet eam in loco sancto, in atrio tabernaculi. Quidquid tetigerit carnes eius, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lauabitur in loco sancto. Vas autem fictile, in quo cocta est, confringetur. Quod si vas æneū fuerit, defricabitur, & lauabitur aqua. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus eius, quia sanctum sanctorum est. Hostia enim, quæ cęditur pro peccato, cuius sanguis infertur in tabernaculum testimonij ad expiādum, in sanctuario non comedetur, sed comburetur igni.

(Margin: Hostia pro peccato. — Inf. 11. 15.)

De sacrificijs sacerdotum. *Locutusque est Dominus ad Moysen.* Hic agitur de sacrificijs sacerdotum, scilicet de his, quæ offerebant sacerdotes pro seipsis in consecratione sua. Et considerandum est, ꝙ datur hic lex de sacrificijs, quæ fieri deberent specialiter in cōsecratione Aaron, & filiorum eius, qm̄ iam de eis dictum fuerat Exo. 29. Etiam quia hic in litera innuitur debere hoc magis intelligi de successoribus Aaron cum dicitur; Sacerdos qui iure patri successerit, offeret eam calidam, sed solum ponitur hic quædam lex de modo oblationis, quæ fieri deberet in vnctionibus omnium sacerdotum. *Hæc est oblatio Aaron, & filiorum eius.* Non intelligitur hic de sacrificijs carnium, quas offerre deberent isti sacerdotes in consecratione sua, sed de solis sacrificijs similę, quod patet quoniam non fit hic mentio, nisi de sola simila, in qua fiebat propriè oblatio, in carnibus autē

A magis sacrificium, quàm oblatio erat. Causa autē quare de solo sacrificio similæ agatur, & non de carnibus, est, quia de sacrificio carnium plenè dictum fuerat Exo. 29. cap. De oblatione autem simile nō fuerat facta plena expressio, ideo decuit hic interponi, quod patet quoniam Exo. 29. cap. non exprimuntur omnia quæ hic. Item fuit alia causa, quoniam hic inceperat dicere de ritu similæ offerendæ in vulgaribus, ideo subiungit de simila offerenda pro sacerdotibus. *Hæc est oblatio Aaron, & filiorum eius, quam offerre debent Domino in die vnctionis suæ.* Non est intelligendum, quòd pro vnctione ipsius Aaron, & filiorum eius hæc regula detur, quoniam prius ipsi consecrati sunt, quàm darentur istæ leges, vt probatum fuit supra in principio

B 1. cap. sed dicitur Aaron, & filiorum eius, idest omniū sacerdotum magnorum, & minorum, omnes enim hac lege obseruata consecrabantur. Iste modus patet sæpe ex superioribus, & etiam infra: nam cum agatur de iuribus prouenientibus sacerdotibus dicitur: Hoc erit Aaron, & filiorum eius, idest sacerdotis magni, & minorum. Ponūtur ibi personæ pro dignitatibus personarum. *In die vnctionis suæ.* Solennitas vnctionis Aaron, & filiorum eius, & consequenter omnium sacerdotum magnorum durabat per septem dies, vt patet Exo. 29. cum dr̄: Septem diebus cōsecrabis manus eorum, & vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum. In omnibus autem istis septem diebus fiebant aliquę ministrationes, & oblationes pro sacerdotum consecratione, dies tamen consecrationis, vel

(Margin: Solennitas Aaron, ac filiorum eius.)

C vnctionis principaliter vocatur ipse dies primus, in quo ista fiebant. Et cum hic dicitur, ꝙ ista offerri deberent in die vnctionis Aaron, & filiorum eius, intelligi potest de prima die, quæ specialiter vocatur dies vnctionis, satis tamen potest reduci ad omnes septem dies cōsecrationis, s. ꝙ in quolibet illorum offerretur ea, quæ hic dicuntur, cum in quolibet eorum fieret consecratio quædam in sacerdotibus ipsis, & alia aliqua oblatio pro eis, vt patet Exodi 29. cap.

Quomodo textus iste intelligi debeat. *Quæst. VI.*

D DICITVR hic, ꝙ ista oblatio erat Aaron, & filiorum eius, i. sacerdotis magni, & minorū in die, qua vngerentur, propter quod aliquis dubitaret, an intelligi deberet, quando sacerdotes magni soli consecrabantur cum sacerdotibus minoribus, vel cum consecrabantur sacerdotes magni per se, & minores per se: nam si ista litera intelligatur, vt illa copulatiua, &, teneatur de copulato extremo erit sensus, ꝙ ista sacrificia obseruabātur, qn̄ sacerdotes magni cum minoribus simul consecrabantur, & si sacerdos magnus per se cōsecraretur, aut minores per se, nō obseruaretur idē, ꝙ si teneatur ista dictio, &, copulatiuè, erit sēsus, ꝙ siue sacerdotes magni cū minoribus cōsecrarentur, siue magni per se, & minores per se, semper teneretur ista regula oblationū. Et dicēdum est hunc secundum sensum esse verum:

E nam cum contingebat semper cōsecrari simul sacerdotes magnos, & minores, sic fuit factum in consecratione Aarō, & filiorū eius, quę fuit prima cōsecratio, iō cū contingeret aliquē sacerdotē magnū solū debere consecrari, obseruabatur iste ritus. Et si contingeret minores sacerdotes per se consecrari, eodē modo iste ritus seruādus erat, quis quantū ad q̄dam alia differebat solennitas consecrationis summi sacerdotis, & solennitas in minoribus, s. quantū ad vestes, quæ diuersæ erant, & quantū ad consecrationes varias. De his omnibus dictum fuit Exo. 23. & dicetur infra 8. cap. *Decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno.* Loquitur hic de simila, quę offerēda erat in consecratio-

ne sacerdotum, & differebat ista cęremonia a cęremoniis omnium aliarum oblationum de simila, cum in aliis aliquid daretur sacerdotibus, & aliquid crematur, hic autem totum cremabatur, & dr̄ ꝙ offerrent sacerdotes decimam partem ephi de simila in die cōsecrationis suæ, & erat hoc vnum gomor, quia non solum totū offerebatur, sed quædam eius pars in mane, & quædam in vespere, vt patet infra. *In sacrificio sempiterno.* Non est intelligendū, ꝙ istud sacrificium de simila fieret quotidie a sacerdotibus, & duraret in æternum, sed dr̄ in sacrificium sempiternum, i. ꝙ semper quandocunque aliquis sacerdos consecraretur, obseruarentur istæ cęremoniæ. *Medium eius mane, & medium eius vespere.* Designantur tempora oblationis, quoniā qualibet die consecrationis sacerdotalis offerebatur decima pars similæ ephi, sed accipiebatur dimidium, vt offerretur in sacrificium matutinum. *Quæ in sartagine oleo conspersa frigetur.* Designat conditionem similæ offerendæ: nam aliquando offerebatur in farina solum conspersa oleo, aliquando autem in panibus coctis in clibano, aliquando in laganis, aliquando in sartagine frigebatur, interdum vero in craticula. De his modis habetur supra 2. cap. De quibus determinatur hic vnus modus, scilicet ꝙ in sartagine frigeretur. Pro quo sciendum est, ꝙ ista simila, quæ in sartagine frigebatur erat cōspersa oleo, & suscipiebat tres conspersiones, quarum prima erat quando ipsa farina commiscebatur, sicut cum aspergitur aqua. Secunda conspersio erat, quando ponebatur in sartagine, & ibi frigebatur in oleo. Tertia conspersio erat, postquam educta erat simila de sartagine, & effundebatur super eam oleum. De his tribus habetur supra 2. cap. cum dicitur: Si oblatio tua fuerit de sartagine similæ conspersæ oleo, & absque fermento, diuides eam minutā, & fundes desuper oleū. Fiebat autem isto modo, qm̄ quando farina non erat conspersa, fundebatur super eam oleum, & commiscebatur in pastam habentem multum de humore, & tunc ponebatur in sartagine habente oleum, atque ibidem frigebatur. Cum vero inde educta foret, quia ampla erat, comminuebatur in partes, vt patet supra 2. cap. *Offeret autem eam calidam in odorem suauitatis Domino.* Refertur ad similam in sartagine frixam, quam offerre debebat sacerdos super altare in odorem suauitatis. Et pertinebat ista oblatio ad sacerdotes, qui consecrabant, & dicitur quòd deberēt eam offerre calidam, quoniam intra atrium tabernaculi commiscebatur ista simila, & frigebatur, & cum de sartagine educeretur, iterum oleo perfusa, atque calida ponebatur super altare, vt cremaretur. Si autem ista simila deberet commisceri, & frigi extra sanctuarium, & confrigi oleo, non poterat conuenienter duci in sanctuarium, ita vt calida poneretur super altare.

Tempora oblationis.

Simila, q̄ in sartagine frigebatur.

An sacerdotes minores solum in die octauo offerant similam. Quæst. VII.

DE hoc autem dicit Rabbi Salo. ꝙ fiebat solum in die octauo, in quo sacerdotes iam consecrati existentes poterant ministrare, sed ante hoc ministrabāt, dicit aūt ꝙ in illa octaua die sacerdotes minores obtulerunt similā conspersam oleo, & sacerdos magnus obtulit adipes ſm genus ministerii sui. Sed hoc non pōt stare, quantum ad primum quando dicitur, ꝙ solum offerebatur in die octauo; nam repugnat literæ, quia hic dicitur, ꝙ offerebatur ista simila in die consecrationis; durabat autem consecratio per septem dies, necessarium igitur erat, quòd fieret ista oblatio, aut in prima die, quæ vocabatur principaliter consecrationis dies, aut in quo-

F libet aliorum septem dierum, in quibus etiam fiebat consecratio: Dies autem octauus totaliter erat extra omnem solennitatem consecrationis, non potest igitur intelligi de illo die: tunc enim sacerdotes non consecrabantur, sed consecrati erant. Item patet, quòd ista oblatio similæ magis intelligatur de diebus septē consecrationis, quàm de die octauo. Nam Exodi 29. Cum poneretur ritus sacrificii in septem diebus consecrationis, dicitur de simila conspergenda oleo, ergo pertinebat ad dies septem consecrationis. Item quando obiicitur, quòd in octauo die solum ista offerrent, quia tunc solum poterant ministrare cum consecrati essent, dicendum est hoc non procedere, quia aut ille, qui in die consecrationis suæ offerebat G similam, erat sacerdos magnus, aut minor. Si autem in magnum sacerdotem consecraretur, poterat offerre quæcunque sacrificia, quoniam iam sacerdos minor fuerat. Si autem esset minor sacerdos, etiam poterat facere ista sacrificia, cum factæ essent in eo eodem die quædam cęremoniæ consecrationis. Item errat Rabbi Salo. cum dicit, quòd in die octauo sacerdotes minores offerebant similam, quoniam manifestum est qualibet die consecrationis solum posse in aurora offerri dimidium gomor similæ, & in vespere tantundem, vt patet hic in litera, non poterant igitur omnes sacerdotes simul hoc offerre. Item errat cum dicit, ꝙ ipsi sacerdotes minores soli offerebāt similam, & sacerdos magnus adipem; quoniam de sacerdote magno dicitur hic in litera, ꝙ offerret eam calidam in odorem suauissimum Domino: quare non H potest stare vllatenus positio Rabbi Salomo. Dicendum ergo est, ꝙ ista oblatio de simila fiebat in prima die, & in aliis sex subsequentibus ab eo, qui consecrabatur, siue sacerdos magnus, siue minor esset, hic tamen solum fit mētio de sacerdote magno, quoniam agitur principaliter de cōsecratione istius, & cum iste consecraretur, & alii sacerdotes minores cum eo, pertinebat oblatio similæ ad istum, sicut hic dicitur. Si tamen sacerdos consecraretur, ipse similam offerebat, cum solus consecrabatur. *In odorem suauissimum Domino.* Qualiter autem odor sacrificiorum Domino esset suauis supra primo, & tertio cap. declaratum est. *Sacerdos qui iure patri successerit.* Idest sacerdos magnus, qui I legitimè succederet patri suo, offerebat istam similā. Iste namque sacerdos magnus suscipiebat a patre suo hæreditariè vestes pontificales, & in eis consecrabatur per septē dies, & ministrabat. De hoc dicitur Exo. 29. cap. Vestem autem sanctā, qua vtetur Aaron, habebunt filii eius post eum, vt vngantur, & consecrentur manus eorum, septem diebus vtetur illa, qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis eius.

Error Rabbi Salomo.

Doct. opi

An in sacerdotibus magnis primogeniti succedebant parentibus. Quæst. VIII.

SVCCEDEBAT autē in filiis sacerdotis magni, ipse primogenitus ad pontificatū, nisi aliqd haberet propter quod ad sacerdotiū inhabilitaretur, K vt si haberet aliquā maculā, i. si esset cęcus, aut claudus, vel paruo, aut grādi, & torto naso, aut fracto pede, vel manu, aut si gibbus, vel lippus, aut albuginē habens in oculo, vel si iugem scabiē, vel impetiginē, vel si est herniosus: quodlibet enim horū impediebat, ne aliqs sacerdos esse posset, & nullo modo ad ministrandū accederet, sed solū comederet de sanctificatis, vt patet c.21. Si autem horum nihil impediret oportebat primogenitum succedere in pontificatu, & ista erat iuridica successio, quòd si minor, aut non primogenitus aspiraret ad summum pōtificatum, iniusta successio erat. Considerādum autem, ꝙ in sacerdotibus

dotibus magnis valde iustum erat, vt filij parentibus succederent: nam in dignitatibus sæcularibus (nisi sint dignitates eligibiles) filij parentibus succedunt, cum sunt de legitimo matrimonio procreati, sed in sacerdotibus summis, sic erat quòd vxores licitè ducebant, & legitimos liberos procreabant: conueniebat igitur, vt filij parentibus succederent in pontificatu. Quòd si autem objiciatur, quòd sanctuarium Dei, iure hæreditario possideri non debet. Respondendum est in Ecclesia non esse iustam causam successionis: nam sacerdotes secundum Ecclesiæ instituta vxores ducere non possunt, quare quascunque ex eis procreatas proles illegitimas fore necesse est: illegitimis autem successio non competit, quoniam etiam in ipsis dignitatibus sæcularibus illegitimi repelluntur, quanto validius in Ecclesia fieri debuit? nulla igitur in Ecclesia Dei, successio hæreditaria esse potest, quoniam legitimam nullo modo prolem ibidem esse necesse est, secus autem de veteri testamento, vbi sacerdotibus licitum erat, immo quasi necessarium vxores accipere, ideo proles legitimę esse poterant, quare & ad successionem habiles esse censebantur. Nunc autem considerandum est, quòd cum permitteretur, & lege sancitum est in veteri testamento parẽtibus filios succedere, iustius erat, vt primogeniti succederent, quàm minores: nam sicut in sæcularibus dignitatibus hoc generaliter obseruatur, vt successio soli primogenito debeatur, in hæreditate quoque paterna idem, vt plurimum est, sic debuit in successione ad pontificatum fieri, vt primogenitus succederet. A sæculis enim hoc fuit, & quadam ipsius naturæ ratione dictante factum est, vt primogeniti in successione paterna, & habitudine ad patrem viuentem potiora mererentur. In sacerdotibus ergo magnis sic erat, vt filij primogeniti, patre mortuo in pontifices sumerentur, sic enim mortuo Aarõ, Eleazarus primogenitus eius, pontifex vnctus est: mortuo autem Eleazaro, suum pontificatum assumpsit Phinees filius eius, vt habetur Machab. 2. cap. De Eleazaro autem habetur Numeri 20. cap. Si autem contingeret sacerdotem magnum decedere sine liberis, illi qui eis propinquiores cognatione erant, vt fratres, aut alij consequentes in sacerdotium sumebantur, quamquam de hoc in litera nihil agatur, sed necessarium erat dici, sicut in alijs successionibus communibus, mutabantur aliquando lineæ successionum istorum pontificum: nam cum esset sacerdos summus Heli, mortui sunt filij eius, & fecit Dominus, ne aliquis succederet ei, sed translatum fuit sacerdotium ad domum Sadoc, & Abiathar, sicut habetur 1. Regum 2. cap. Tempore autem, quo Romani præsidebant pauloante aduentum Christi sacerdotia mutabantur, quoniam a regibus finitimis accipiebant sacerdotia venalia, vt habetur in libro 1. & 2. Machab. Romani quoq; duces aliquando precijs datis, sacerdotes magnos instituerunt, & deposuerunt, vt patet per Iosephum in libris Antiquitatum. Sed hæc ad consequentiam trahenda non sunt, quoniam omni subuerso iure fiebant, & tales successiones reprobat Deus, quia rectè non fiunt. Hic autem dicitur de sacerdote, qui successerat patri suo, quòd debet facere ista sacrificia. Nec tamen exprimit, an ille sacerdos magnus, aut de minoribus esse debeat, satis tamen cõstat, ꝙ diceretur solum de sacerdote magno, quia dicitur de sacerdote, qui succedebat patri suo, sed nõ dicitur specialiter de aliquo sacerdote, ꝙ patri suo succederet, nisi de sacerdote magno. Ad eum igitur ista iure referẽda sunt: nam in alijs sacerdotibus minoribus non fiebat aliqua differentia, quin omnes patribus succederent, ita vt sicut patres erant sacerdotes, sic & filij sui. Item dicitur hic de sacerdote, qui ritè succedebat,

In ecclesia filij nõ succedunt parentibus clericis.

Fallit hoc tñ in insula Maiorica Hispaniarũ, vbi minor natu succedit, & non primogenitus.

Iudęorum sacerdotia tpe Christi erãt venalia.

A in quo innuitur aliquem sacerdotẽ esse posse, qui ritè nõ succederet, sed hoc in sacerdotibus minoribus impossibile est, cum omnes æqualiter in sacerdotio succedant, ergo non est intelligendum de istis, sed solum de sacerdote magno. Item non poterat propriè dici, ꝙ sacerdotes minores alicui succederẽt: nam succedere est in aliquo iure speciali alicuius eo deficiẽte locum habere, sed sacerdotes minores nõ succedebant, quãtum ad aliqua iura specialia, sed solum erant sacerdotes, ergo non intelligitur de eis, sacerdos autẽ magnus dicitur succedere propriè, quia summus pontificatus erat aliqua specialis dignitas, quam aliqui de filijs parentibus mortuis assumebant. Item nõ potest hoc intelligi de minoribus sacerdotibus, quia tunc nõ diceretur
B sacerdos, qui iure patri successerit, sed diceretur sacerdotes in plurali, quoniã sacerdotes minores plures erant, sed intelligit de summo pontifice, qui vnicus erat. *Et tota cremabitur in altari.* Ad similam de qua supra dicebatur, refertur, quoniam ista tota cremari debebat in altari, & in hoc differt ab aliis oblationibus de simila, factis pro aliis causis, quoniam in omnibus illis assumebatur pugillus, & cremabatur super altare, siue esset de sartagine, vel craticula, aut laganis, vel panibus de clibano, quædam horum particula cremabatur super altare: cæterum vero sacerdotibus in ius cedebat, hic autem nihil cedebat eis, quoniam istæ oblationes pro eis fiebant.

C *Quare cremabatur totum sacrificium sacerdotum de simila, & nihil proueniebat alicui, sicut in alijs. Quæst. IX.*

QVAERET autem aliquis, quare cremabatur totum sacrificium sacerdotum de simila, & cum pro aliis offerretur non totum cremabatur. Aliquis respõdebit ideo hoc fieri, qm̃ alia sacrificia fiebant pro popularibus, & ipsi sacerdotes erant, quibus ista offerebãtur, ideo pars horum relinquebatur, vt in ius sacerdotum cederet. In hac autẽ simila, de qua hic dr̃ non erat sic, qm̃ ipsa offerebatur pro sacerdotibus, & nõ erant ipsi quibus offerebatur, sed pro quibus offerebatur, ideo sicut vulgaribus non licebat comedere de his, quæ offerebant; ita nec licebat sacerdotibus. Sed contra hoc obiicitur, quoniam
D ipsis sacerdotibus licebat comedere de sacrificiis, quæ pro se offerebantur, vt patet Exo. 29. vbi dicitur, quòd panes, quos obtulerant ipsi sacerdotes, comedebantur ab eis in sanctuario, & partes carnium cuiusdam arietis immolati. Item falsum est, quod præsupponebatur, scilicet ꝙ non liceret popularibus comedere de sacrificiis, quæ obtulissent: nam in sacrificiis pacificis quædam pars sacrificiorum, & maxima cedebat in ius offerentium, vt patet sequenti cap. & Deuteron. 12. & 16. cap. vbi dicitur, ꝙ Israelitæ coram Deo epularentur de carnibus sacrificiorum suorum, non est igitur hoc verum. Sed respondendum est, ꝙ sacerdotes non poterant comedere de hac simila, quam offerebant, poterant tamen de quibusdam aliis, nec est maior ratio in sacerdotibus offerentibus pro se, q̃ in populari-
E bus eodem modo offerentibus. Erat namque generale, quòd si popularis offerret holocaustum, nihil de illo comedere posset, & si sacrificium pro peccato obtulisset nihil sibi cedebat. Si tamen offerret hostiam pacificam, licebat sibi quasdam eius partes comedere: de simila autem nunq̃ exprimitur licuisse popularibus, vt aliquid comederent, cum offerrent. Ita igitur de sacerdotibus dicendum est, cum ipsi pro se offerunt, vt in consecratione sua; nam tunc popularium vice funguntur. Quamobrem cum ipsi holocaustum pro se offerebant, nihil inde in eorum ius cedebat. Cũ verò sacrificiũ pro peccato, nihil quoq; eis

Respon. aucto.

proueniebat, ſed totum cremabatur, cũ autem obtuliſſent victimas pacificas quædam eis inde pars cedebat, ſicut popularibus prouenire ſolitum erat. De his patet Exo. 29. Vbi cum ponantur tria genera ſacrificiorum de primo genere, quod pro peccato eſt, nihil Aaron, & filijs eius dari iuſſum eſt, ſed totum cremabatur, vt patet ibidem; ſacrificium autem ſecundum, ſcilicet holocauſtum non cedebat eis, quantum ad aliquid, ſed cremabatur totus aries. de ſecundo autem ariete, qui ibidem eſſe ponitur in hoſtias pacificas, dabantur Aaron, & filiis eius partes, quas comederent in ſanctuario. De ſimila autem nihil eis proueniebat, ſicut nec vulgaribus de oblata ſimila veſci licitum erat, in quo pleniſſimè patet, quare ſacerdotes de quibuſdam eorum, quæ offerunt, non ſumant partes in cibum, de alijs autem ſic. *Et tota cremabitur in altari.* Ideſt ſimila illa, quæ offertur in mane, ſiue in veſpere comburi debebat ſuper altare nullo penitus relicto eis. Nam ſicut in oblatione popularium non licebat eis comedere quicquam de ſimila oblata, ita nec licuiſſet ſacerdotibus, cum pro ſe offerunt, & tunc cum nulli poſſunt prouenire illę partes, quæ non cremarentur, iubetur, vt tota ſimila, quę pro ſacerdotibus offerebatur cremaretur in altari. *Omne enim ſacrificium ſacerdotum igne conſumetur.* Refert ſe ad ſuperiora, ſcilicet quòd cum non liceret ſacerdotibus comedere de ſimila, quam offerebant oportebat, vt eam totam cremarent.

Tria genera ſacrificiorum.

An aliquando liceret ſacerdotibus comedere de ſacrificijs, quæ offerebant pro ſe, vel deberent ſemper cremari.
Quæſtio. X.

ET cum dicitur: Omne ſacrificium ſacerdotum igne conſumetur, non refert ad omnia ſacrificia: nam ſacrificia, quæ offerebantur a ſacerdotibus pro ſeipſis in hoſtias pacificas, non cremabantur totaliter, ſed quædam eis partes proueniebant, quas ipſi comedebant in loco ſancto, vt patet de ariete conſecrationis ſuæ, qui erat in victimas pacificas: nam carnes huius ipſi ſacerdotes coquebant in ſanctuario, & comedebant tempore conſecrationis, vt patet Exo. 29. cum dicitur: Arietem autem conſecrationis tolles, & coques carnes eius in loco ſancto, quibus veſcetur Aaron, & filii eius. Idem quoque eſt de panibus, quos offerebant in caniſtro, cum dicatur ibidem: Panes quoque, qui ſunt in caniſtro in veſtibulo tabernaculi teſtimonii comedent, vt ſit placabile ſacrificium, vt ſanctificētur offerentium manus. Item cum ſacerdotes laicorum vice fungantur cum pro ſeipſis offerunt, non debebant magis a ſacris ſeparari, quàm laici, ſed laicis licitum erat de hoſtiis pacificis, quas offerrent partem comedere, idem igitur ſacerdotibus ius eſſet, & ſic non cremaret omne quod ſacerdotes offerebāt, ſed aliquid de illo proueniebat eis. Et cum dicitur hic omne ſacrificium, nomine ſacrificii non intelliguntur ſacrificia, quæ fiebant de carnibus, ſed ſacrificia de pane, quoniam ſimila oblata vocabatur ſacrificiū, vt patet ſupra 2. cap. vbi dicitur ſacrificium ſimilę. Idem patet Numeri 15. cap. Hic quoq; ſic habetur cum ſupra dictū fuit: Hęc eſt lex ſacrificii, & libamētorum eius, & vocatur ſacrificium ſimila, libamenta autem ea, quæ cum ſimila offerūtur, & ſic refertur hic ad ſolam ſimilam. Nam cū dictum fuerat ſupra, ꝙ ſacerdos offerret ſimilam calidam in altari, & tota cremabitur, ſubiungitur ſententia vniuerſalis, ſ. ꝙ omne ſacrificium ſacerdotum, i. oīs oblatio de ſimila, quæ pro eis fit qualitercūq;, & qūocunq; fiat igne conſumetur. Nicolaus aūt dicit, ꝙ oīa ſacrificia ſacerdotum cremabantur in igne, & inducit

Nic. opin. cōfutatur.

F ex ſuperioribus dicens, quòd ſimila oblata pro ſacerdotibus tota cremabatur, & nō ſolum ſimila, ſed etiā omnia ſacrificia, quæ pro ſacerdotibus offerebantur, cum dicatur: Omne ſacrificium ſacerdotum igne cōſumetur, ſed Nicolaus in hoc decipitur, quoniam vt ſupra probatum eſt, carnes ſacrificiorum oblatorum pro ſacerdotibus non cremabantur totaliter, ſed cedebant in ius eorum. Decipiendi autem occaſio ei eſt propter non poſſe accipere ſignificatum huius termini ſacrificium, quod frequentiſſimè nullā carnis oblationē ſignat, ſed aliquid de pane, vt patet ſupra 2. cap. & Numeri 15. cap. & hic cum dicatur de lege ſacrificii, & libamentorum, & de ſacrificio ſimilæ, in quibus manifeſtum eſt impoſſibile eē accipi ſacrificium pro G carnibus alicuius animalis immolati, ſed pro pane ſolum. Putauit autem Nicolaus, ꝙ ſacrificium ſemper aſſumeretur pro carnibus animalium: vnde & in hoc ſatis decipitur. *Nec quiſquam comedet ex eo.* Ideſt nullus comedet de ſacrificio oblato pro ſacerdotibus, ſcilicet de ſimila, quoniam cum non liceret ipſis ſacerdotibus comedere de hac ſimila, cum eam pro ſe offerrent, non poterant aliqui alii eam comedere cum non fungerentur vice ſacerdotum, nulli ergo comedendi eam ius erat. *Locutus eſt autem Dominus ad Moyſen.* Hic agitur de ritibus, & iuribus hoſtiæ pro peccato, & pro delicto, ſcilicet quid de illa ad ſacerdotes pertineat, & quid ad Deum, & ponitur hic locutus eſt tanquàm orationis caput, cum de alia materia agatur hic, quàm ſupra actum ſit. *Loquere Aaron, & filijs* H *eius.* Aliquando in legibus datis iubet Deus, vt loquatur Moyſes filiis Iſrael, & aliquando iubet, vt loquatur Aaron, & filiis eius: nam ſi lex ad totum populum pertineat, dicebatur ꝙ Moyſes loqueretur filiis Iſrael. Si vero pertineret ad ſolos ſacerdotes, dicebatur ꝙ loqueretur Moyſes Aaron, & filiis eius. hoc autē, quod hic dicitur ad ſolos ſacerdotes pertinet, ſcilicet de ſacrificio pro peccato, & delicto agere. Nam quamquā ipſi ſoli non offerrent ſacrificium pro peccato, & delicto, quoniam potius iſta vulgares faciebant, tamen pertinebat ad ſacerdotes, inquātum ipſi ſoli miniſtrabant in eo, & ad eos dumtaxat pertinebat ſumere partes de carnibus eius, & hoc exprimitur hic in litera cū agatur de partibus cedentibus in ius Dei, & de parti- I bus quas aſſequebantur ſacerdotes. *Iſta eſt lex hoſtiæ pro peccato.* Non agitur hic de ſacrificiis pro peccato ſacerdotum, ſed potius de ſacrificiis pro peccato ſæcularium: nam ſacrificia pro peccatis ſacerdotum incenſa totaliter cremabantur, vt patet Exo. 29. vbi cum agitur de ſacrificio pro peccato ſacerdotum, in conſecratione ſua iubetur, vt totaliter cremetur extra caſtra; hic autem dicitur quaſdam partes ſacrificii pro peccato in ius cedere ſacerdotum, non eſt igitur hoc intelligendum de ſacrificio pro peccato ſacerdotum, ſed popularium. *Iſta eſt lex hoſtiæ pro peccato.* Non eſt intelligendum, quod ponatur hic lex hoſtiæ pro peccato, ſcilicet pro quibus peccatis offerri debeat, vel de quibus pecoribus, quoniam de K hoc ſupra 4. & 5. cap. dictum eſt, ſed intelligitur poni hic legem hoſtiæ pro peccato, quantum ad locum immolationis, & comeſtionis, & quantum ad iura eorum, quibus cedebat. *In loco vbi offertur holocauſtum coram Domino.* Tollit hic dubium, putaret aliquis, ſicut ſunt diuerſa genera ſacrificiorum, ita eſſe diuerſa loca immolationis eorum. Sed reſpōdetur hoc nō ſtare, quin potius vbi holocauſtum immolatur, ibi debent ſacrificia iſta immolari, animalia autem tradita in holocauſtum immolabantur ad partem Septentrionalem altaris holocauſtorum circa oſtium tabernaculi, vt habetur ſupra primo cap. & ibidem omnia alia animalia in quodcunq; genus ſacrificii oblata offerri

De ritibus & iuribus hoſtię pro peccato, ac pro delicto.

offerri deberent, dicitur autem de loco holocauſti, eo ꝙ iſtud ſacrificium erat cõmunius, cum quotidie fieret, & ob hoc notius, poterantque per ipſum omnia alia cognoſci. Dicitur autem immolari corā Domino, quoniam in oſtio tabernaculi ſiebat immolatio, in quo erat ſpecialiter Deus. *Quia Sanctum Sanctorum eſt.*

Quid ſig. ſanctum.

Ideſt valde Sanctus: Sanctum enim aliquando ſignificat aliquid ſeparatum ab alijs, ſicut dicebatur ſupra de ſimila cedēte in ius ſacerdotum, Sanctum Sanctorum erit Aaron, & filijs eius, ideſt, quòd illę partes eſſent ſeparatę Aaron, & filijs ſuis. Hic autem accipitur ſanctum aliter, quoniam non poteſt dici ſeparatum, ſed vocatur ſanctum, ideſt applicatum ad Deum, & tunc redditur hic cauſa ſuperiorum, cum dictum ſit, quòd offerretur hoſtia ꝓ peccato in loco, in quo offertur holocauſtum. Huius autem cauſam dicit eſſe, quia Sanctum Sanctorum eſt, ideſt, quia valde ſanctū eſt, quaſi dicat, iuſtum eſt offerri, & immolari hoſtiam pro peccato in loco, in quo immolatur holocauſtum, quia ſicut holocauſtum ſanctum eſt, ita & ſacrificiū pro peccato ſanctum eſt. *Sacerdos qui offert eam comedet eam in loco Sancto.*

Ad quem hoſtia pro peccato attinere deberet.

Ponitur hic ad quem deberet pertinere hoſtia pro peccato, & dicitur, ꝙ pertinerent carnes eius ad ſacerdotes, qui offerrent illam. Non tamē eſt intelligendum, ꝙ tota hoſtia pro peccato ſacerdotibus proueniret: quoniā adipes eius ſemper dabantur Dño, ſicut adipes omnium aliorum ſacrificiorum, vt patet ſupra 3. c. ſ. Omnis adeps Dñi erit iure perpetuo. Cremabatur ēt cauda animalis cum partibus, q̄ adhærebāt lumbis: nā ſic in ſacrificio pro delicto offert, vt patet infra, ſed ſacrificij ꝓ delicto, & pro peccato eadē lex imponit: ergo deberet de hoſtia pro peccato tolli cauda cū alijs partibus carniū, quę adhęrēt lumbis, vt cremaret coram Dño: dr̃ autem, ꝙ ſacerdos comedet eam, i. partes iſtius hoſtię, q̄ ei proueniebant. Nā totū, quod in ipſa hoſtia pro peccato erat tam pellis, quàm carnes ſacerdotibus proueniebat, pręter adipes, renunculos, & caudam. *Sacerdos qui offert eam comedet.* In hoc videtur innui ad ſolum ſacerdotem offerētem, & explentē cęremonias hoſtię pro peccato pertinere carnes: ſic enim in quibuſdam alijs fiebat: nam ſacerdos, qui obtuliſſet holocauſtum habebat pellem eius, vt patet infra, & ſacerdos qui obtuliſſet hoſtiam pacificā accipiebat armum dextrum, vt patet ſequenti cap. ita autem, & hic videbitur. Sed fortè dicēdum erit, quod non pertineret iſta hoſtia pro peccato ad ſolum ſacerdotem, qui offerret eam, ſed etiam ad omnes ſacerdotes: quoniam dicitur infra: omnis maſculus de genere ſacerdotali veſcetur carnibus eius. Dicet autē aliquis hoc non tenere, ſed potius ad ſolum ſacerdotem offerētem pertinere: quoniam dicitur, ꝙ deberet comedi iſta hoſtia in loco Sancto, non tamē poterant omnes ſacerdotes ſimul conuenire ad comedendū eā in loco ſancto, vr̃ igitur ad ſolum ſacerdotē, qui offerret hoc pertinere. Sed non ſtat iſtud argm̃, qm̃ eodem modo nullum ius eſſet de ſacrificijs, qd omnibus ſacerdotibus conueniret, qm̃ omnia ſacrificia comedebantur in loco ſacro, ſicut patet hic, & ſequenti cap. tñ aliqua erant, quæ omnibus ſacerdotibus conueniebant, ſicut patet infra de ſimila oblata, de qua dicitur, ꝙ diuideret ęqualiter inter oēs filios Aaron.

Determinatio auctoris.

Dicendum tñ eſt his non obſtantibus, ꝙ hoſtia pro peccato ad ſolū ſacerdotem offerentē pertinebat, & nullus alius de ſacerdotibus in ea ius aliquod habere poterat, ſicut hic dr̃: Sed ſacerdos, qui offert eā comedet, i. ad ſolū ſacerdotem, qui offerebat, pertinebat comedere eam. Si enim nō eſſet hic ſenſus, nihil ſpeciale operaretur iſta clauſula, ſed deberet dici, ꝙ hoſtia pro peccato cedet in ius ſacerdotū: dr̃ tamē ſpecialiter, ꝙ cedat in ius ſacerdotis offerentis, ergo oportet ad eum ſolum pertinere. Itē

A quia dr̃ infra de hoſtia pro delicto ad ſacerdotē, qui eā obtulerit, pertinebit, ſed manifeſtum eſt, ꝙ ſi omnibus ſacerdotibus indifferenter pertineret iſtud ius, non diceretur ſpecialiter pertinere ad ſacerdotem, qui eā offerret, ergo oportet dicere pertinere iſtam hoſtiā pro peccato ad ſolū ſacerdotem offerentem. Cū aūt obijcitur de eo, qđ hr̃ infra. ſ. ꝙ omnis maſculus de genere ſacerdotali comedet eam in loco Sancto, nō eſt intelligendū, ꝙ ad oēs pertineret ſacerdotes, ſed ſolum ad eos, qui erant de genere iſtius ſacerdotis offerentis, & ſic quamuis intelligeret de omnibus ſacerdotibus, & omnibus deſcendentibus de genere ſuo, tñ non erat ſenſus, ꝙ ius cuiuslibet hoſtię pro peccato ꝑtineret ad oēs ſacerdotes, ſed magis erat ſenſus, ꝙ licitum erat B omnibus maſculis de genere ſacerdotali comedere de hoſtijs pro peccato, & non ad aliquē alium de alio genere, nec ad aliquā fęminam ſacerdotalis generis, & tunc ſatis ſtat, ꝙ quāuis oībus maſculis de genere ſacerdotali licitum eſt comedere de hoſtijs pro peccato, tamē non poterant omnes comedere de qualibet hoſtia pro peccato, ſed de ea, q̄ eis in ius cedebat, ſ. qñ ipſi, aut eorum parentes offerrent, & complerent cęremonias pro peccato. *In loco Sancto atrij tabernaculi.* Cum eſſent iſta ſacrificia ſacra in omnibus, debebat obſeruari in eis reuerentia quędā, & hæc erat, vt a perſonis ſacris comederētur, vt patet infra, & etiam in loco ſacro, ſ. in loco tabernaculi, vt hic dicitur: nō enim erat licitum ſacerdotibus comedere intra tabernaculum, quia ille locus ſanctior erat, ſed ſolum in taberC naculi atrio, ibi etiā ſoliti erant comedere populares, cum offerrent hoſtias pacificas, vt patet Deute. 12. & 16. cap. *Quicquid tetigerit carnes eius ſanctificabitur.*

Quomodo per contactum rei ſanctificatę res contrahunt munditiam. Quæſt. X I.

ALIQVI enim referunt hoc ad ſacerdotes tāgentes iſta ſacrificia, qm̃ eis ſanctificatio, i. munditia ineſſe debebat, quamobrē ſi aliqs eorum quouis modo immundus eſſet, non erat ei ius de ſāctificatis comedere, vt hr̃ infra 22. cap. Sed iſta ſolutio nō conuenit, qm̃ tunc non diceret in litera: Quicquid tetigerit carnes eius: ſed, quicunque D tetigerit: qm̃ iſte tactus ſolum pertinebat ad hoīes, cū nihil aliud ſit, quod mundari debeat, aut poſſit ad tangendum res ſacras, niſi hō. Cum igitur in neutro protulerit, de inanimatis rebus, & nō de hoīe intelligi dedit. Nā aliàs maſculine proferri debuiſſet. Item patet in ſequenti, cū dr̃: ſi tetigerit veſtis carnem ſanctificatam, ꝙ deberet lauari, & ſi in olla coquerēt deberet interdum abſtergi, & interdū frangi, ſed hic nō fit mentio de hoīe, ergo nō eſt ſenſus, ꝙ quicunque tangeret rem ſacram deberet ante ſanctificari, i. eſſe mūdus q̄q̄ hoc verum ſit, ſed intelligit, ꝙ illa res, quæ cõtingeret res ſacras hoc ipſo ſanctificabat, i. contrahebat inde aliquid, ſm̃ quod dicebatur ſanctificata, cū ante ſanctificata non eſſet. Nec tamen intelligendum eſt, ꝙ illę res, quæ per tactum alicuius carnis ſanctæ ſanctificabā E tur, efficerentur ita ſanctę, ꝙ iam nequaquam liceret eas conuerti ad vſum humanum; ſed ſolum dicebātur ſanctę, i. contrahentes quandā qualitatē, ſm̃ q̄ dicerentur ſanctæ, quod ante eis non inerat, quod patet cū dr̃ infra de veſte, ꝙ ſi tangeret carnem ſanctam, deberet lauari: ſi tamen ipſa totaliter ſanctificaretur nō poterat conuerti ad vſus humanos, ſicut non licebat conuerti carnes ſacras, aut veſtes ſanctas in ꝓphanos vſus. Idem de olla ænea patet cum in ea coquerētur carnes pro peccato, abſtergebatur nāque, & iterum humanis actionibus proficiebat. Sed dicendum eſt, quod conſecratio iſta, quā acquirebat res inanimata ꝑ contactū

alicuius

Quomodo res sanctificatur. alicuius carnis sanctæ erat imperfecta. Pro quo danda est regula, ꝙ res per applicationem ad diuinum cultũ contrahebant perfectam sanctificationem, res tamen, quæ contrahebant sanctificationem per cõtactum rerum sacrarum non cõtrahebant perfectam sanctificationem. prima pars patet, quoniã si aliqua res immolaretur Deo, illa non poterat conuerti ad vsus profanos, sed vel cremabatur corã Dño, vel comedebatur a sacerdotibus. Eodem modo vestes illę, quæ applicabantur ad ministrationem diuinam, vt vestes pontificales Aaron, & filiorũ eius non poterant conuerti vllo modo ad vsus humanos. Idem patet de vasis sanctæ ministrationis: nam nõ licebat ministrare in eis, nisi coram Dño: hæc autẽ perfecta sanctificatio erat. Vocatur aũt imperfecta sanctificatio, qñ aliqua res cõtrahebat aliquam sanctificationem, nõ tamen propter hoc vsibus humanis subtrahebatꝰ, sicut patet de veste, quæ sanctificabatur per contactum rerum sacrarum: nam illa conuerti poterat ad vsus humanos, tñ aliquo tpe sanctificata erat, in quo illicitum erat conuerti illam ad vsus humanos, s. anteq̃ lauaretur: nam postq̃ vestis contigisset carnes sacras, erat sanctificata vsquequo lauaretur, & eo tempore vsibus humanis applicanda non erat: identidem autem de olla ænea, in qua coquebantur carnes sacrificij pro peccato: nam illa sanctificata erat toto tempore, quo non esset defricata, & tunc nefas erat in ea aliquid de vulgaribus cibis coquere, aut eam ad quamuis laicalem transferre administrationem. Cũ vero defricata esset, iam non manebat ei vlla sanctificatio, sed licebat ad quoslibet humanos cõuerti vsus.

Vasa fictilia si tangerẽtur a rebus sacris, debebant frãgi, vasa vero ænea non, vt infra.

Ex his patet secunda particula præpositæ quæstionis, scilicet quòd res, quæ contrahebant sanctificationem per contactum rerum sacrarũ, non contrahebant plenam sanctificationem. Patet fundamentum huius: nã vestis, quæ contingeret carnes sacras non abstrahebatur simpliciter ab vsibus humanis, sed solũ vsquequo lauaretur. De olla autem ænea identidem erat, quoniã aliquando ius erat eã humanis administrationibus applicari, scilicet cum defricata foret, istę autẽ vocantur sanctificationes imperfectæ, quia non simpliciter, sed ad paruum tempus sanctificabantur. *Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lauabitur.* Sanguis hostiæ pro peccato, & omnium aliarum hostiarum sacerdotis erat, qñ in omnibus sacrificijs sanguis offerebatur ad expiãdũ, sicut adipes comburi generale erat, ideo quodcũque tangeret sanguinem sacrificij pro peccato cõtingebat aliquam rem sacram, ex cuius cõtactu necessariũ erat sanctificari ipsam rem contingentem, & ob hoc lauabatur. Et non solũ intelligendũ est si aliquid contigisset sanguinem sacrificiorũ, sed ẽt si contigisset carnes sacras, qñ erãt coctæ, vel cum essent in olla, eodẽ enim modo vtraq; sacra erant. Et quamquam hic nõ exprimatur, tñ exprimitꝰ Aggęi 2. c. cũ dr: Interroga sacerdotes legẽ, dicens: si tulerit homo carnẽ sanctificatam in ora vestimẽti sui, & tetigerit de summitate eius panem, aut fermentum, aut vinum, aut oleum, aut oẽm cibum, nunqd sanctificabitur? Respondentes sacerdotes, dixerunt non. In quo innuitur vestẽ sanctificatam esse ex tactu carniũ sacrarũ. Item sciendum est, ꝙ q̃uis contingentes immediatè res sacras sanctificabãtur, tñ si ipsæ res sanctificatæ per contactũ iterum tangerent alias res, non sanctificabantur illę res, qñ sic processus esset in infinitũ in sanctificatione rerũ per contactũ, & nesciretur quid deberet abstergi, vel cõfringi propter sanctificationẽ, quod non conuenit. Considerandum aũt est ꝙ per contactũ rerũ sacrarum id quod contingebat eas, sacrum efficiebatur, sed non erat hoc gñale, qñ aliqñ contingendo res sacras, nulla inducebatur sanctificatio in re tangente, sicut si aliqua res tangeret pellẽ ipsius aĩalis immolati, aut si tangeret altare holo-

De sanguine, & carnibus cuiuslibet hostiæ, quomodo per contactum ipsorũ res tangẽs, efficiebatur sancta.

F caustorũ, vel aliquod de vasis sacræ administrationis: nam si vestis humana, vel aliquod vas pertinẽs ad ministrationes profanas tangeret ipsum altare holocaustorum, vel aliam rem sacram in sanctuario, nõ ex hoc cõtrahebatur aliqua sanctificatio in veste, aut vase, sed nulla præcedente lotione rursus humanis vsibus applicanda erat. Si tamen vestis, vel aliqua res pertinens ad humanas, & profanas ministrationes sanguine sacro aspergeretur, aut contingeret carnes sacras cum coctę essent in olla, sanctificationem ex hoc contrahebant. Pro quo danda est regula, ꝙ si res sacra, quę contingeretur talis erat, vt per cõtactum aliqua eius pars adhæreret rei tangenti, oportebat rem contingentem sanctificari, & ob hoc aut lauari, aut confringi: si autem

In rebus sacris, q̃ adhærere poterant tangenti, causabatꝰ sanctificatio, cum tangerentur.

G res sacra, quæ contingeretur per contactum nõ adhæreret aliqualiter rei tangenti, non contrahebat res tãgens aliquam sanctificationem, nec oportebat eam confringi, aut lauari; ideo cum aliqua res contingeret altare holocaustorum, aut vestes sacras Pontificis, vel sacerdotum minorum, quoniam illæ non erant talis conditionis, vt per contactum adhæreret aliqualiter pars illorum rei tangenti, non acquirebat res contingens aliquam sanctificationem. Cum tamen aliquid aspersum esset de sanguine hostiarum, adhærebat ipse sanguis totus vesti, & si carnes coctas tetigisset vestis, adhærebat aliqua carnium, aut humoris earum pars vesti; ideo oportebat ipsis res contingẽtes consequi aliquam sanctificationẽ, & ob hoc lauari, aut confrin-

H gi. Patet enim de veste in cuius ora carnes sanctificatæ adhæserunt, vt habetur Aggęi 2. cap. & quãquam de carnibus & sanguine idem ius foret, tamen potior causa in sanguine erat: nam cum sanguis totus esset humor, tenacius adhęrebat, & totus vesti, aut alteri rei: carnes autem sacrę, quamquam in decoctione haberent humiditatem aliquam, & de earum substantia partes tenerę in humores soluerentur: quia tamẽ solidioris naturæ sunt, non poterant ita contingi, & cohęrere, sicut in humore sanguineo patet. Item quãquã hic de sanguine hostię pro peccato dicatur, de omnibus sacrificijs idem, erat cum subsisteret eadem ratio legis, scilicet, quòd sanguis ille in omnibus sacrificijs sacer erat. Vnde oportebat res inde, aut perfusas, aut aspersas quandã contrahere sanctitatem, sed non fuit

I expressum de cęteris sacrificijs: quoniam satis existimauit legislator hanc regulam ad aliam extẽdi debere, notum esse. De carnibus quoque idem iuris patet: nam sicut ollæ, in quibus coquebantur sacrificia pro peccato, non poterant ad vsus humanos, nisi prius lotæ forent, conuerti; ita & in vasis, in quibus coquerentur carnes sacrificiorum pacificorum. De veste quoque idem est: nam sicut vestis contingẽs carnes coctas sacrificij pro peccato lauanda erat; ita & si contigisset carnes pacificarum hostiarum. *Lauabitur in loco sancto.* Idest, ꝙ vestis ista perfusa sanguine, cum lauaretur, non erat extra sanctuarium lauanda, cuius causa est, quia cum lauaretur vestis, humor sanguineus ibi existens humori aqueo commixtus defluebat, vn-

K de illicitum erat in loco immundo sacrum illum humorem sanguineũ fundi: locus autẽ iste sacer, in quo lotio fieri debebat, erat atriũ tabernaculi: nam intra tabernaculũ nõ fiebat aliqua talis ministratio, cum mũda foret, atrium autẽ locus sacer vocabatur. *Vas autem fictile, in quo cocta fuerit, confringetur.* Vasa fictilia vocantur vasa testea de luto facta, & dicuntur fictilia a fingendo, quia fingere est opus figulorum, vnde ipsi a fingendo noĩa sumpserunt: fictilia autẽ vasa per fictionẽ figulorum fabricantur. Ista autem cõfringenda erant cũ in eis coquerentur carnes sacrificiorum, cuius causa est, qñ per cõtactum illum aliquæ partes tenerę ipsarũ carniũ in humores resolutę vasis adhęrere fictilibus,

Vasa fictilia quid, & vnde dicta.

Quare vasa fictilia confringebantur.

bus, propter quod humanæ ministrationi illicita sunt quousque omne, quod eis sacrum adhæsit ablatũ fuerit, sed a vasis fictilibus auferri quidquid eis in carniũ decoctione adheserit difficillimum est, tum quia vasa fictilia partes aliquas porosas habent, quę in decoctione sua igne agente causatæ sunt: illas verò liquidus ac tenuis intrat humor de substantia carniũ resolutus, a quibus defricatione nulla auferri potest, tum quia si quisquam ea valide defricare conetur, citius ea ꝓfringet, quàm defricauerit, cum testea materia, & fictilis robur paruum habeat, & ad fortem defricationẽ confringi necesse est. Oportuit ergo ꝙ illa vasa fictilia cõfringerentur, ne quouis modo amplius humanis seruirent ministrationibus. Cum verò confringerentur ista vasa, dicẽdum est non ea in quolibet loco effundi, sed in loco mundo extra castra; quoniam ista aliquid sacrum sibi retinere videntur, propter quod inter res immũdas conculcari non debent, sed in loco mundo a prophanis cõtaminationibus sequestrari. Simile patet de cineribus altaris, illi namque cum effunderent extra castra in loco mundo ponebantur, quia ad res sacras pertinuerunt. De hoc supra 4. & 5. cap. *Quòd si uas æneum fuerit defricabitur, & lauabitur aqua.* Ista lotio eneorum vasorum in atrio tabernaculi fieri debere videt; quoniam sicut cum vestis sanguine aspersa lauanda foret, in atrio tabernaculi lauabatur, vt in loco mundo sacer ille sanguineus humor deflueret, ita & cum vas eneum lauandum, atque defricandum foret, oportebat, vt intra atrium tabernaculi hoc fieret, vt humor de carnibus resolutus æneo adhęrens vasi, aut particulæ quædam tenues inde elicitæ, quæ de carnibus fuerant, in locũ mundum decurrerẽt. Causa autẽ, quare vasa ænea non confringebantur, cum in eis sacrarum carniũ fuisset facta decoctio, est, quia ideo vasa confringebãtur, quia non poterant inde partes sacrarum carnium totaliter abstergi, in vasis aũt æneis poterat plena fieri abstersio, ideo non oportebat confringi: nam causæ illæ, quæ in fictilibus ponebantur vasis, ꝑp quas perfectè defricari non possent, in vasis ęneis non consistunt. Prima quidem, qm̃ licet vasa propter ignem decoquentem porositates quasdam assequãtur, in vasis tamẽ ęneis porositas nulla est, sed potius partes sibi compactissimę, & materia valde solida, & tersa, ꝑpter quod ęra polita naturæ specularis sunt. Secunda etiam causa in his non consistit: nã q̃q̃ vasa testea, & vniuersaliter omnis materia fictilis magnam non sustineret defricationem ex infirmitate sua; vasa tñ ænea solida valde sunt, ideo qualitercunque defricent, non perẽũt sicut fictilia; non igitur fuit cõueniens vasa metallina confringi, sicut fictilia, cum in eis sacrorum carnium decoctio facta est. Sciendum autem est, ꝙ id quod hic dr̃ de vasis æneis, de omnibus vasis metallinis intelligẽdum foret: eędem nãque causę, ꝑpter quas vasa ęnea non confringuntur, subsistunt in omnibus metallinis vasis: quamuis igitur non exprimatur de eis litera intelligenda est. Potest autem & aliter dici, ꝙ vasa ęnea non dicuntur hic specialiter vasa alicuius metalli condistincti ad alia metalla, sed accipitur generaliter vas ęneum pro quocunque metallino vase, quod depẽdet ex significatione huius nominis ęs, quod aliquando quoddam speciale metallum designat: interdum autẽ omnia metalla ęra vocantur, vnde conuertuntur ista duo, s. ęs, & metallũ, & tũc lex ista generaliter ponetur de omnibus metallinis vasis. *Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur carnibus eius.* Hic ponit regulã de his, quibus licitũ erat comedere de carnibus sacrificiorũ. Et quãquam hic nihil aliud exprimatur, tamen intelligendum est, ꝙ ille, qui comedere deberet de carnibus sacrificij huius mundus esset: immundis aũt non licebat comedere aliquam rẽ sanctificatam, neque eã

Vbi eneorum vasorum lotio fieri debet.

Aenea vasa quare non confringebantur.

Quibus licitum erat de sacrificiorũ carnibus comedere.

A tangere, siue sacerdotes essent, siue alij quicunque, vt patet ỹ. 22. cap. ista tñ regula non distinguit personarũ conditiones, sed ipsas personas, quantum autẽ ad conditionem personarum refertur ad eam legem, quæ hr̃ ỹ. 21. & 22. cap. ponitur hic aũt aliquod speciale in carnibus sacrificij pro peccato. Nam cum aliquæ partes sacrificiorum pacificorum, aut de oblata simila sacerdotibus prouenicbãt, licitum erat omnibus de genere sacerdotali, siue masculis, siue fęminis illis vesci, dum tñ mũdi essent: idem quoque licebat seruis emptitijs Hebræorum sacerdotum, vt patet ỹ. 22. cap. hic autem solis masculis carnibus sacris sacrificij pro peccato vesci licitum est, qm̃ speciale aliquid erat in sacrificio ꝓ peccato, & ꝓ pacificis hostijs. In hostia nãque pacifica
B ius erat sacerdoti aliquid comedere; laicis quoque aliquæ partes pertinebant quibus vescebantur, ideo omnibus de familia sacerdotum ius quoque esse videbaẽ, vt de partibus illis sacrificiorum pacificorum degustarent; in sacrificio autem pro peccato nõ licebat quicq̃ laico offerenti ad comedendum contingere, vnde ex parte sacerdotum aliquod speciale esse debebat. s. vt soli masculi de genere sacerdotum comederẽt; filiabus autem eorum hoc non liceret, nec etiam seruis emptitijs masculini sexus, quibus alijs partibus sacrificiorum vesci ius erat. Sciendum autem, ꝙ sicut in carnibus sacrificij ꝓ peccato aliquid speciale erat, quod solis masculis degustare liceret, ita & in simila oblata ꝓ peccato sancitum erat, vt solis masculis de genere sacerdotũ ea vesci liceret, vt habetur infra, cum dicitur: Mares tã
C tum stirpis Aaron comedent illud. *Quia Sanctum Sanctorum est.* Redditur causa superiorum, s. ꝙ nõ liceret alijs degustare carnes sacras, nisi masculis de genere sacerdotum, quia sanctę sanctorũ sunt, i. quia sunt multum sanctę, & quamuis carnes sanctas fęminis de stirpe sacerdotum, & seruis emptitijs degustare liceat; tñ non licet degustare carnes sanctas sanctorum, i. est valde separatum, quasi dicat, alię carnes sacræ, vt in hostijs pacificis separatę sunt, s. a vulgarium degustatione, & nõ ab his, qui sunt de familia sacerdotum, siue masculi, siue fęminę, siue serui emptitij, carnes tamen sacrificij pro peccato non solum sanctę sunt, i. separatę, sed sanctæ sanctorum, i. valde separatæ, ideo non licet ẽt omnibus de sacerdotum familia illis vesci. *Hostia enim quæ*
D *cęditur pro peccato.* Hic agitur de alio genere sacrificij ꝓ peccato, de quo nullatenus cuiquam hominum degustare licebat, sed totaliter igne cremandũ erat, & istud sacrificium pro peccato erat, quod offerebatur in cõsecratione sacerdotum, vt patet Exo. 29. cap. & ꝓ peccato sacerdotis magni, vt patet supra 4. cap. & pro peccato totius populi, vt patet supra 4. cap. in hoc autẽ nõ obseruabantur cęremonię, quę in alijs, s. ꝙ aliqua pars cremaretur ante Deum, & alia daretur sacerdotibus, quoniam totũ, quod in ipso animali erat p̃ter adipes cremabatur extra castra. *Hostia enim quæ pro peccato cęditur.* Idest, quæ occiditur pro peccato totius populi, & sacerdotis magni solius, & in consecratione sacerdotum, quoniam pro alijs peccatis non occidebatur tale sacrificium quale hic. *Cuius sanguis infertur in tabernaculũ*
E *testimonij.* Hic ponitur differẽtia huius sacrificij ab omnibus alijs, quoniam in nullo alio sacrificio pro peccato offerebatur sanguis intra tabernaculum nisi in isto; quoniam in cęteris fundebatur sanguis ad basim altaris holocaustorum, & tingebãtur cornua eius: in hoc autem, quod hic dr̃, inducebatur sanguis intra tabernaculum, & aspergebatur septies contra velum Sãcti Sanctorum, & tingebantur cornua altaris thymiamatum, qđ erat intra Sanctuarium, vt patet supra 4. ca. dr̃ aũt hic, ꝙ infertur sanguis in tabernaculũ testimonij ad dr̃iam sanguinis, qui inferebatur intra Sancta Sanctorum: nã in die expiationis semel per annũ sacerdos magnus

Redditio causæ superiorum.

magnus introducebat sanguinem in Sācta Sanctorū, vt patet infra 16. cap. hic autem non inferebatur intra Sancta Sanctorum, sed solum intra Sanctuarium. *Ad expiandum in Sanctuario.* i. ꝙ iste sanguis introducebatur intra tabernaculum, vt expiaretur intra illud. Erat aūt ista expiatio quędam peccatorum expurgatio, quę fiebat per ceremonias quasdam factas in sanguine, vnde aspersio septennaria, quę fiebat contra velum Sancti Sanctorum, & delinitio cornuum altaris erāt expiationes pro peccato in Sanctuario, i. in tabernaculo, accipiēdo stricte Sanctuarium, qm̄ omnes expiationes fiebant in Sanctuario, tamē non fiebant omnes in tabernaculo, sed rarissimè in tabernaculo fiebant. *Non comedetur sed comburetur igni.* Quare autem non comedētur istę carnes, & quare cremabantur totaliter in igne extra castra, supra 4. cap. dictum est.

Expiatio quid sit.

CAP. VII.

De ritu sacrificiorū ꝓ delicto.

HÆC quoque est lex hostię pro delicto, sancta sanctorum est: idcirco vbi immolabitur holocaustū, mactabitur, & victima pro delicto, sanguis eius per gyrum altaris fundetur. Offerēt ex ea caudam, & adipem, qui operit vitalia: duos renunculos, & pinguedinem, quæ iuxta ilia est, reticulumque iecoris cum renunculis. Et adolebit ea sacerdos super altare: incensum est Domini pro delicto. Omnis masculus de sacerdotali genere, in loco sancto vescetur his carnibus, quia sanctum Sanctorum est. Sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto: vtriusque hostię lex vna erit: ad sacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit. Sacerdos, qui offert holocausti victimam, habebit pellem eius. Et omne sacrificium similę, quod coquitur in clibano, & quidquid in craticula, vel in sartagine pręparatur, eius erit sacerdotis, a quo offertur, siue oleo conspersa, siue arida fuerit, cunctis filijs Aaron mēsura æqua per singulos diuidetur.

HAEC *quoque est lex hostiæ pro delicto.* Supra agebatur de sacrificio pro peccato, hic autē agitur de ritu sacrificiorum pro delicto.

Quomodo peccatum, ac delictum differunt, & sacrificia pro peccato, & pro delicto. *Quæst. XII.*

DICVNTVR autem sacrificia ꝓ delicto differre a sacrificijs pro peccato, s̄m ꝙ peccatum, & delictum differunt. Est autem dr̄ia inter ista, qm̄ peccatum consistit in cōmissione, siue voluntaria, siue per ignorantiā: delictum aūt cōsistit in omissione: vnde peccatū est cum aliquis agit ꝯ aliquam legem positam, delictum verò cum omittit facere, qđ lex mandauit fieri. Etiam delictum dicitur, quando aliquis peccauit per cōmissionem, & debuisset immediate secundum aliqua pręcepta posita in lege mundari, & non curauit mundari, quia tunc nō solum peccatum est in hoc, ꝙ fuit contra aliquam legē factū, sed ēt in hoc, ꝙ iste omisit illo tēpore mūdari,

F quò mundandus erat. De vtroque gn̄e delicti patent exempla pręcedenti cap. & sic dr̄ ibidem de illo, qui tetigit aliquid immundum, & non curans se expiare oblitus fuit immunditię suę, deinde recordatus est, dicitur, quòd subiacebit delicto, & pro his delictis sacrificia offerēda erant, sicut hic dicitur. Et quia modicū differt pct̄m a delicto, pauca, aut nulla dr̄ia est in ritib⁹ sacrificij pro pct̄o, & sacrificij pro delicto: subiunxit tamen Legislator de sacrificio pro delicto, ne illud prætermittens dubitandi cām impenderet. *Sancta Sanctorum est.* Idest multum sancta, vel multum segregata a prophanis rebus; sicut dicebatur supra de hostia pro pct̄o, quòd sancta Sanctorum est: ęqua enim sibi sunt sacrificia pro peccato, & pro delicto: ideo sicut in sa-
G crificijs pro peccato non erat licitum alicui vesci carnibus sanctificatis nisi masculis de genere sacerdotali, vt s̄. declaratum est. ita, & hic eisdem solis licet. Patet quia quāquàm hoc hic non exprimat̄, tn̄ subiungitur infra gn̄aliter, quòd eadem lex esset hostiæ pro pct̄o, & pro delicto. Omnia igitur, quæ hic non exprimuntur, debent trahi ad similitudinem illius quod supra dictum est de sacrificio pro pct̄o. *Idcirco vbi immolabitur holocaustum mactabitur victima pro delicto.* Ponitur hic locus, in quo victima pro peccato erat iugulanda: & dicitur, quòd in loco vbi holocaustum iugulabat̄, & reddit̄ causa ex superioribus, quia dicebatur s̄. ꝙ ista victima pro delicto sancta Sāctorū est. i. multum sancta: iam debebat iugulari in loco, in quo holocastum iu-
H gulabatur. q. d. ꝙ si victima pro pct̄o fuisset aliquid ꝓphanum, non iugularet̄ in loco vbi iugulabatur holocaustum: quia tn̄ erat sancta Sanctorum. i. multum sancta conueniens erat, vt immolaret̄ in loco, in quo immolabatur holocaustum. *Sanguis eius per gyrum altaris fundetur.* Quamquàm non esset aliqua dr̄ia inter hostiam pro pct̄o, & pro delicto quantum ad carniū cęremonias; erat tn̄ quantum ad expiationem, quæ fiebat in sanguine. Nam in sacrificijs prō pct̄o quādo cremabatur totum cadauer animalis extra castra, sanguis aspergebatur intra tabernaculum ante velum, & tingebātur cornua altaris thymiamatum, & reliquus sanguis fundebat̄ ad basim altaris holocaustorum, vt patet s̄. 4. cap. in alijs autem sacrificijs pro peccato sanguis fundebatur ad basim altaris holocaustorum, &
I tingebantur cornua eius, vt patet eo. cap. In sacrificio autem pro delicto vt hic dr̄ fundebatur sanguis ꝑ gyrum altaris. i. super parietes altaris per circuitum eius, in quo habebat aliquid simile sacrificium pro delicto cum sacrificio holocaustorum, & victimarum pacificarum: nam in illis sanguis fundebatur super parietes altaris ꝑ circuitum, vt patet s̄. 1. et 3. cap.

Quo in loco victima pro delicto erat iugulanda.

Quare erat differentia inter hic, in effusione sanguinis. *Quæst. XIII.*

CAVSA autem quare non fiebat simul expiatio in sacrificio pro peccato, & in sacrificio ꝓ delicto, cum vtrumq; videatur pro peccato, fortassis alicui dubia erit. Et dicendum, ꝙ nō
K debuit poni eadem cæremonia in sanguine vtriusq; sacrificij, qm̄ per sanguinem fit expiatio peccatorum s̄m legem, vt hr̄ ad Hebr. 9. c. & quia ad diuersa peccata oportet fieri diuersas expiationes, ꝯueniens fuit, vt s̄m diuersitatem peccatorū ita fieret diuersitas expiationis: ꝓp quod cū in sacrificio pro peccato spālius fiat expiatio q̄ in oībus alijs sacrificijs, positæ fuerunt spāles cęremonię in aspersione sanguinis in sacrificio pro peccato. & in alijs sacrificijs: nam in alijs semꝑ super parietes altaris funditur sanguis, in sacrificio aūt ꝓ peccato fiunt tinctiones cornuum altaris, & q̄dā aliæ aspersiones: & rursus, quoniam peccatum summi Sacerdotis,

cerdotis, & totius populi sunt maiora peccatis p̃sonarum priuatarum, fiunt speciales quędam cęremoniæ in aspersione sanguinis in sacrificijs factis pro illis peccatis, quàm in alijs sacrificijs. Nã in his aspergebatur sanguis coram velo sancti Sanctorum,& coram altari thymiamatum:in alijs autem solum fiebant expiationes super altare holocaustorum. Quoniam igitur peccatum,& delictum inequalia sunt,quia peccatum ſm se magis est, q̃ delictum,oportuit, vt distingueret istorum quantitas in expiatione facta in sanguine. Et cum maius sit peccatum, q̃ delictum, debuerũt fieri plures cęremoniæ in sanguine sacrificij ꝓ peccato, quàm in sanguine sacrificij pro delicto, propter quod reductũ fuit sacrificium pro delicto ad modos expiationis sanguinis in alijs sacrificijs. *Sanguis eius per gyrum altaris fundetur.* Non vocatur gyrus altaris basis, vel fundamẽtum altaris, sed summitas parietum, & in illo gyro super summitates tabularum altaris, quæ sunt in circuitu, vel in gyro altaris,fundebatur sanguis. *Offerent ex ea caudam.* Istud solum erat, quod de carnibus ipsius hostię pro delicto offerebatur Domino:omnia nãque alia, quæ in carnibus computantur,cedebant in ius sacerdotum, sicut erat in hostia pro peccato, vt patet infra. *Et adipem, qui operit vitalia.* Adeps operiens vitalia est quędam pinguedo existens super cor,& pręcordia, quæ sunt membra sibi coniuncta. Est etiam quædam pinguedo inter ipsa membra vitalia, & ista educebat de membris illis,& cremabatur coram Domino. Vocantur autẽ ista membra vitalia ex eo,quod in eis pręcipuè consistit virtus: nam quamuis anima,ſm ꝙ forma sit essentialiter vnita toti corpori, & nõ magis determinet sibi vnam partem, quã aliam, nec magis vni esse, quã cęteris tribuat iuxta Arist. in 3. de Anima: tñ secundum ꝙ anima vnitur corpori, vt motor quibusdam partibus magis cõmunicat virtutem suam, quã alijs, & istę sunt illę, in quibus potior totius corporis motus apparet, & à quibus cæteræ corporis partes influxam virtutem trahunt: & quoniam animalia viuere dicuntur secundum quandam virtutem influxam corpori ab anima,illa membra,in quibus principalius ista virtus apparet,membra vitalia nunc vocantur: huiusmodi autem est cor,& pręcordia, qm̃ in his principalior mouentis animę virtus apparet. *Duos renũculos, & pinguedinem, quæ iuxta ilia est.* Generale erat,ꝙ in omnibus sacrificijs tota pinguedo Deo offerretur,quę nomine adipis comprehenditur,siuę de illis sacrificijs aliquæ carnes cremarentur coram Deo siue non: renũculi autem quamuis proprie adipes nõ sint, quoniam tamen inter adipes nutriuntur,magis ad naturam adipum,q̃ carnium pertinent. Nomine igitur adipũ dato ꝙ non exprimerentur renunculi intelligebantur,ideo in omnibus sacrificijs cremabãtur;pinguedo aũt,quæ iuxta ilia est,dicitur esse maxima pinguedo intra viscera animalis,& est adhærens lumbis, in qua regũtur renunculi,& hæc aliquando vocatur reticulum,q̃q̃ propriè non sit. *Reticulumq́ue iecoris cum renunculis.* Reticulum iecoris dicitur esse quædã pinguedo, quæ est sup hepar, & vocatur reticulũ, qm̃ ad modum retis facta est: vocat autẽ hic improprie iecur ipsum hepar, qm̃ in quadrupedibus non assignamus iecur,sed in volatilibus: hic tamen frequentissimè accipitur iecur,& sumitur ꝓ hepate. Istud reticulum iecoris cremabat cũ alia pinguedine interiori, ipsum autẽ hepar, & cor,& membra vitalia omnia nõ cremabantur, nisi fortè esset holocaustum,aut pro peccato,& cremaretur extra castra,quia ista non ad pinguedinem, sed ad carnes ptinent. *Cum renunculis.* Idest etiam renunculi cremabant. Ista est repetitio superiorum, quoniam supra dictum est de ipsis renunculis, ꝙ cremarentur, sed modus sacræ Scripturæ est aliquia interdum repetere. *Adolebit*

Gyrus altaris quid sit.

Quæ sunt membra vitalia.

Iecur quã doque ꝓ hepate sumitur.

A *ea sacerdos super altare.* Refertur ad omnia superiora,q̃ vocantur adipes: quoniam ipsa cremanda erant super altare. *Incensum est Domini pro delicto.* Idest omnia superiora debebant incendi coram Domino pro peccato, & põt esse sensus,ꝙ sit causa superiorum,quia dictum fuit adolebit ea super altare. Hic redditur causa,s. incẽsum est Dñi, i. ideo debent ista cremari super altare,qa incensum Domini sunt pro peccato. Dr̃ aũt incensum non thus,sed aliquid ad incendendum ordinatũ,& sic erant adipes, qui ad sacrificia separati erant. Et dicitur pro delicto,quoniam cum expiaretur delictum oportebat ista incendi. *Omnis masculus de sacerdotali genere in loco Sancto vescetur his carnibus.* Hic ponitur persona,ad quam pertinent carnes istorum sacrificiorum, & dicitur, quòd pertinebant ad sacerdotes, & solum ad masculos, nec tamen intelligendum est ad eos solos, qui

B iam sacerdotes erant,hoc pertinere,sed ad omnes etiã filios sacerdotum, quantumcunque paruæ ætatis, & non consecratos in sacerdotes, nec ministrantes: ad fęminas autem de sacerdotali genere degustare de his carnibus ius non erat, nec etiam seruis empticijs, quibus aliàs licebat vesci rebus sanctificatis. Causa autem quare hoc fuit, supra expressa est. Et cum hic dicitur, quòd omnis masculus de genere sacerdotali comederet de his carnibus,nõ est sensus, quòd de carnibus cuiuslibet hostiæ pro peccato comederent omnes sacerdotes, aut quòd de qualibet eius pars proueniret, quoniam supra probatum est, & etiam infra habetur in litera, quòd victima pro peccato pertinebat ad illũ

C sacerdotem,qui immolabat eam. Sed est sensus quòd omnis masculus de genere sacerdotali comederet de his carnibus, idest,quòd licitum erat eis comedere,de his,tamen non conueniebat, vt de qualibet comederet,sed solum de illa,quam ipse immolaret,quoniã ipsa ad illum,& ad omnes de familia eius pertinebat, & sic cuilibet masculo de genere sacerdotali de his carnibus vesci licitum erat, quoniam si ille, cui iure proueniebant,cuilibet masculo de genere sacerdotali tribueret eas degustandas,licitè voraret: si tamen tribuere vellet alicui fœminæ de familia sua, vel alterius sacerdotis eas degustandas tradere,non licebat:idẽ quoque si alicui empticio seruo illas comedendas apposuisset,quoniam minimè licebat,sed solis masculis de

D genere sacerdotali. Alio modo potest hoc intelligi, quòd omnibus masculis de genere sacerdotali licitũ erat vesci his carnibus, quoniam quãquam simul non cõtingeret illos omnes non habere ius ad aliquas carnes oblatas pro peccato; successiuè tamen omnibus licebat, quoniam nunc licebat sacerdoti immolãti, & toti familiæ suæ degustare carnes illas pro peccato, & erant eis debitę: deinde conueniebant aliæ carnes oblatæ pro peccato alteri sacerdoti, & familiæ eius, & sic successiuè veniebat, vt omnibus masculis de genere sacerdotali contingeret ius esse ad carnes pro peccato, & ponitur hic regula eadem, quę erat in sacrificio pro peccato, sicut hr̃ infra. *In loco Sancto vescetur his carnibus.* Determinatur locus ad esum istarũ carniũ oblatarum, s. ꝙ in loco Sãcto, idest in atrio tabernaculi co-

E mederentur, & tunc tota familia masculorum sacerdotis illius, qui immolabat illud sacrificiũ cõueniebat ad atrium tabernaculi, & ibi comedebant: non enim licebat extra atrium educere has carnes, qm̃ nõ erant prophanæ: nã si de sacrificijs pacificis, quæ minus pertinebant ad res sacras cum liceret vulgaribus de illis aliquid comedere sancitum erat, vt intra tabernaculi atrium comederent, cum dicerent comedi corã dño, a fortiori institui debuit,vt carnes sacrificij pro peccato, atque delicto intra Sanctuarium comederentur. *Quia sanctum Sanctorum est.* Hic redditur causa, quare comederetur sacrificium ꝓ peccato intra Sanctuariũ: & dicitur,

Quare comederetur sacrificiū pro peccato intra Sāctuarium.

dicitur, quia erat sanctum Sanctorum, i. qa erat valde sanctum, si aūt non fuisset aliquid sanctum, sed ad res prophanas ptinens, non comederet intra Sanctuariū. *Sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto.* Supra dixeramus peccatum, & delictum, quasi ad idē ptinere; ideo cęremonię sacrificiorū ipsorum similes esse debuerunt, & sic datur regula hic, ꝙ sicut offertur hostia pro peccato, ita & pro delicto, i. eadem obseruātia cęremonialis erit in vtrisq;, quod patet ex superioribus, quoniam in nullo dissonant, nisi in sanguinis effundēdi modo. *Vtriusque hostiæ lex vna erit.* Hic diffinitur vniuersaliter, ꝙ eadem regula erit de sacrificio ꝓ peccato, & pro delicto, ex quo infertur ꝙ omnia, quæ non sunt expressa de cęremonijs sacrificij ꝓ delicto, debēt fieri sicut in sacrificio pro peccaao, & iste est conueniens modus decurtandi sententias, ne cogatur de singulis idem repetere. *Ad sacerdotem, qui eam obtulerit pertinebit.*

Quatuor regulæ de ritibus sacrificiorum distinguentes iura sacerdotum. *Quæst.* XIIII.

HIc ponuntur quatuor regulæ de ritibus sacrificiorum distinguentes iura sacerdotū, & prima est de iure huius sacrificij pro peccato, ad quem pertineāt carnes eius, & dr̄, ꝙ pertinent ad sacerdotē, qui offert illud. Offerre aūt sacrificium pro peccato dupliciter fit: primo modo, ꝙ detur aliqđ animal ad immolādū, & istud ptinebat ad vulgares. Secundo modo dr̄ aliquis offerre, i. facere cęremonias in animali oblato, s. immolare illud corā Dn̄o, & decoriare, atque adipes ex oīum viscerū parte collectos super altare cremare, & ista oblatio solis sacerdotibus conuenit, qm̄ ipsi ministrabant soli in Sanctuario: qui aūt primo modo offerebant, s. dantes animal ad immolandū, nihil in ius habebant de carnibus illius animalis: vnde si aliqs de sacerdotibus peccasset per ignorantiam, aut aliàs, ita vt offerre teneretur animal ad immolandum s̄m datas s̄. leges, ipse nihil inde habebat, sed alij sacerdotes, qui immolabant, & explebant cęremonias illius sacrificij, carnes in ius habebāt: qui aūt obtulisset, nihil consequebatur, cum non cōpeteret ei per se cęremonias facere, cum pro eius peccato immolaretur. Dr̄ ista hostia ptinere ad sacerdotem, qui eam immolauerit, qm̄ in ius suum, & familię suę cedebat: aliorum autem nemini inde aliquid assumere erat: & dr̄ hic de ista hostia referendo ad id, qđ immediatum erat, s. ad hostiam pro delicto. intelligēdum tn̄ est idem esse de hostia ꝓ peccato: nā vtriusq; lex vnica erat, vt s̄. dr̄: etiam s̄. ponebatur de carnibus hostię pro peccato, qūo ad ipsum sacerdotē ministrātem pertinerent. *Sacerdos, qui offert holocausti victimam.*

2. Regula. Hic ponitur secunda regula de pertinētibus ad ius sacerdotum, & tangit materiam holocaustorum, s. quid de ipso holocausto ad sacerdotes pertineret, & dr̄, ꝙ sacerdos, qui expleret cęremonias sacrificij pro holocausto haberet in ius suum pellem eius, in quo innuit, ꝙ nihil vlterius de sacrificijs holocaustorū pertinebat ad sacerdotes. Nam holocaustum, vt nominis origo

Holocaustum quid sit.

prodit, totum incensum dicitur: eo ꝙ omnes carnes eius incendātur: nam vt dicebatur s̄. 1. cap. immolato animali pro holocausto sanguis eius fundebatur per gyrum altaris super parietes ad expiandum, ꝙ ad alia sacrificia generale est, deinde autē detracta pelle animalis adipes vniuersi, qui intra viscera erant, in vnum collecti super altare cremabantur: post autem vniuersa animalis membra cędebantur in frusta, & ponebātur super altare ad cremandum. De capite quoque, & pedibus idem erat. Intestina verò quoniam sordibus plena sunt, lauabant, & cum cęteris super altare ponebant cremanda: post hęc aūt nihil de animali reliquū

F erat, nisi pellis, qm̄ in ius Sacerdotis offerentis cedere hic iubetur. *Habebit pellem eius.* In isto sacrificio holocaustorum, quia nihil aliud erat quod Sacerdotibus cedere posset, ipsa pellis cedere iussa est: laicis autem offerentibus nihil prorsus cedebat de holocausto: in quo inquirendum est, ꝙ in sacrificio holocaustorum Sacerdoti nihil præter pellem proueniebat, laicis autem nihil. In sacrificio autem pro peccato diuersum erat, qm̄ si esset sacrificiū pro peccato summi Sacerdotis, & pro peccato totius populi nihil cedebat in ius offerentis, nihil quoq; in ius laicorum, aut Sacerdotis impendentium animal ad immolandum, qm̄ omnes carnes eius cum pelle, & fimo extra castra cremabantur, vt patet s̄. 4. cap. Si aūt esset sacrificium pro pecca-

G to, vel delicto aliarum personarum, ipsis quidem laicis offerentibus nihil prorsus cedebat: Sacerdotibus autem explentibus cæremonias sacrificiorum cedebant omnes carnes animalis, & pellis, cum Deo solū adipes, & cauda tribueretur ad cremandum: in sacrificijs autem pacificis diuersum ab his erat, qm̄ Deo aliquod proueniebat: Sacerdotibus quoque, & laicis offerentibus: nam Deo adipes dabant, vt patet s̄. 3. c. Sacerdotibus vero armus dexter, & pectusculum: laicis aūt omnia alia tam carnes, quàm pellis pertinebant: igitur pelles holocaustorum, & sacrificiorū pro peccato ad Sacerdotem, pelles aūt pacificarū hostiarum ad laicos offerentes: idem in Sacerdote si pro se offerret pacíficas hostias. *Et omne sacrificium similæ, quod coqui-* 3. regula.

H *tur in clibano.* Hic ponitur tertia regula de simila oblata, ad quem pertineret, & dr̄, quòd pertinet ad Sacerdotem, qui offeret eam. nam sicut contingebat offerri sacrificium carnium, ita & de simila: ideo de vtrisque regula danda erat, & dr̄, ꝙ Sacerdotes habebant sibi omne sacrificium de simila: quod non est intelligendum sic, vt iacet: sed referendum est ad superiora: qm̄ sacrificium de simila conspersa oleo, si esset in cōsecratione Sacerdotum non comedebat aliquis de illo, sed cremabatur, vt patet s̄. in litera. Si aūt esset simila oblata a laicis qūocunque offerretur, accipiebatur vnus pugillus eius, & ponebāt super altare ad cremandum: reliquum aūt cedebat in ius Sacerdotum: & cū hic dr̄, ꝙ omne sacrificium de simila pertineret ad Sacerdotes intelligendum est detracto illo pugillo, q

I cremabāt super altare. Et cum dr̄: oē sacrificiū similę referēt ad quatuor spēs offerendi panem, qm̄ oībus illis quatuor modis offerebatur, & proueniebat aliqđ Sacerdotibus. *Et omne sacrificium similę, quod coquitur in clibano, & quicquid in craticula, vel in sartagine præparatur.* Hic vult litera ponere quatuor modos panis offerendi. Primus modus erat in simila, quæ erat pura farina, & conspargebatur oleo, & sic offerebatur. Secundus modus erat in panibus cōfectis de simila sine fermēto in clibano coctis, & de laganis azymis oleo litis. Tertius modus erat de simila, quæ frigebatur in sartagine. Quartus modus de simila, quæ coquebatur in craticula. In omnibus namque his aliquid Sacerdotibus proueniebat cum offerrentur. De his s̄. 2. cap. *Eius*

Quatuor modis panis offerebatur.

K *erit Sacerdotis, a quo offertur.* Idest, ꝙ tota ista simila quocunque horū quatuor modorum offeratur, pertinebat ad Sacerdotem offerentem: subintelligendo semper, vt aliqua particula inde tolleretur ad cremandū coram Dn̄o: nam sicut in simila conspersa tollebatur pugillus ad cremandum: ita, & in panibus oblatis de clibano, & laganis aliqua frangebatur particula, & ponebatur super altare. In simila quoque, quæ in sartagine frigebatur, cum minutatim diuideretur, vt supra 2. capitu. dicitur, aliqua particula cremabatur. in simila quoque de craticula idem est. *Siue oleo conspersa, siue arida fuerint.* Diffinitur generaliter, vt qualitercunque simila offerretur proueniret in ius Sacerdotum

tum, & dicitur siue arida, siue conspersa fuerit, quia simila aliquando offerebatur conspersa oleo, & aliqñ arida, i. sine oleo. In primo modo oblationis similę, quando offerebatur pura farina conspargebatur oleo: in tertio autem modo cum de sartagine simila offerretur, conspersio fiebat in oleo, & triplex quidem. In quarto modo cum de craticula aliquid offerret identidem oleo conspergebatur. In secundo modo cũ offerebantur panes de clibano non fiebat conspersio in oleo, sed sicci offerebantur, nisi fortè cum eis lagana

4. Regula. ponerētur: quoniam ista semper erant oleo lita, vt patet supra 2. cap. *Cunctis filijs Aaron.* Hic ponitur quarta regula, & vltima de iure sacerdotum, & est de habitudine mutua inter seipsos, s. quomodo diuiderētur ista sacrificia. Nam dicebatur supra, siue in sacrificijs similę, siue in sacrificijs carnium, ꝙ ille sacerdos, qui offerret illa haberet in partem suam: & quia posset ex hoc oriri contradictio in sacerdotibus propter cupiditatē lucri: quilibet enim vellet sacrificia facere, vt sibi soli in ius proueniret. Deus igitur distinxit quomodo ista fierent, s. ꝙ diuiderentur æqualiter per sacerdotes, ita ꝙ vnus offerret vna die, vnum sacrificium pro peccato, & alius altera die, & sic successiuè, quantum ad omnes, & hoc modo ęquarentur, quantum ad prouentus sacrificiorum pro peccato. In sacrificijs autem pro delicto eodem modo erat. De illis verò sacrificijs, quæ erant in holocaustum sic diffiniebat, vt vnus sacerdos, vna die faceret, & haberet pellem eius: alius aũt alia die, & eodem modo pellis ei cedebat: sic autē de omnibus alijs sacerdotibus fiebat successiuè, & sic ęquabantur in iure holocaustorum: de pacificis autem sacrificijs fiebat eodem modo, vt offerēs vnus esset vna die, & alius alia. Hoc modo habita æqualitate in iure oblationum, non sequebatur aliqua ꝯdictio, & murmur sacerdotum. Aliqui autem errauerunt circa istã literam existimātes, ꝙ hic iuberetur diuidi simila oblata inter filios omnes Aaron ęqualiter, ita ꝙ quotidie quidquid de simila proueniret diuidēdum foret inter omnes, siue secundum ęqualitatē Arithmeticam, siue secundum ęqualitatem Geometricam. Sed hoc non potest stare, cum supra dicatur quamlibet illarum oblationum ad illum sacerdotem pertinere, qui offerret eam: potissimum quia non videbatur esse aliquis modus conueniens, quo diuidi possent ista sacrificia quotidie. Dicēdum igitur est, ꝙ hic ponit regula de diuisione æquali ministrationis sacrificiorũ, vt inde ęqualiter sacerdotes iura consequerent. *Cunctis filijs Aaron.* Dicit autem hic fieri diuisionis æqualitatē inter filios Aaron, i. inter sacerdotes minores: quoniã ipse Aaron nõ suscipiebat æqualitatem partitionis cum alijs, licet quædam iura maiora omnibus alijs habebat cũ pontifex esset, quod eodem modo alijs pontificibus proueniebat. *Mensura æqua per singulos diuidetur.* Idest æqualis ministratio in omnibus sacerdotibus minoribus esse debebat, nec permittebatur alicui plus ministrare, quã cæteris, qm̃ consequebatur potiora iura, q̃ alij, & si ille volebat abundantius, & pluries offerre sacrificia, quã alij non faciebat hoc, vt Deo obsequeretur, sed vt aliquid inde lucraretur, vt hr̃ Malac. 1. cap. cum dr̃: Quis est in vobis, qui claudat ostia mea, & incendat altare meum gratuitò? Ne igitur causaretur aliqua dissensio propter velle sacrificare, seu propter iura inde consequentia, distribuebatur certus ordo, secundum quem sacerdotes sacrificare deberent.

Hostia pacificorum. Hæc est lex hostię pacificorũ, quę offertur Domino. Si pro gratiarum actione oblatio fuerit, offerent panes absque fermento conspersos oleo, & lagana azyma vncta oleo, co-

A ctamque similam, & collyridas olei admixtione conspersas: panes quoque fermentatos cum hostia gratiarum, quæ immolatur pro pacificis, ex quibus vnus pro primitijs offertur Domino, & erit sacerdotis, qui fundet hostiæ sanguinem. Cuius carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam vsque mane. Si voto, vel sponte quispiam obtulerit hostiam, eadem similiter edetur die: sed & si quid in crastinum remanse-

B rit, vesci licitum est: quidquid autem tertius inuenerit dies, ignis absumet. Si quis de carnibus victimę pacificorum die tertio comederit, irrita fiet eius oblatio, nec proderit offerenti: quin potius quæcunque anima tali se edulio cōtaminauerit, præuaricationis rea erit. Caro, quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur, sed comburetur igni: qui fuerit mundus, vescetur ex ea. Anima polluta, quæ ederit de carnibus hostiæ paci-

C ficorum, quæ oblata est Domino, peribit de populis suis. Et quæ tetigerit immunditiam hominis, vel iumenti, siue omnis rei, quæ polluere potest, & comederit de huiuscemodi carnibus, interibit de populis suis.

Hæc est lex. Superius actum est de ritu sacrificiorum pro peccato. Consequenter agitur de sacrificio pacifico, in quo terminatur totus sacrificiorum ritus, quantum ad iura sacerdotum, & offerentium, & Dei. Diuiditur autem in duas partes, quoniã primò agitur de hostia pacificorum: secundò fit quædam recapitulatio ritus, qui obseruatus est in cōsecratione sacerdotum sequēti cap. Prima in tres, quoniam primò deter-

D minatur offerendi vsus: secundò oblationis modus: tertiò de consecratione sacerdotali ponitur quidã epilogus. Secunda ibi. *Locutusque est Dominus.* Tertia ibi. *Hæc est vnctio.* Prima in duas, quoniam in prima ponitur ipsius vsus sacrificandi determinatè, secundò subditur ex parte rei comestibilis alia connotatio. Secũda ibi. *Caro quæ aliquid tetigerit.* Circa primum de ipsis sacrificijs pacificis dicendum est, quòd sint in tertio genere sacrificiorum: quare autem vocentur sacrificia pro parte dictum fuit supra 3. cap.

De oblatione sacrificij pacificorum, a quibus offerebatur. Quæst. I.

E SCIENDVM aũt est, ꝙ ista sacrificia aliquando offerebantur a sacerdotibus, & aliqñ a popularibus, non quidē quantum ad ministrationem, quia ista nunq̃ competebat vulgaribus. Sed ad hoc, ꝙ tribuerent animal immolandũ, & patet hoc ex causis sacrificiorum pacificorũ: nam ista aut pro pace habita, aut habenda offerebãtur, & interdum tanq̃ ad petitiones, interdum aũt ad gratiarũ actiones. Istę aũt duę causę ęqualiter in sacerdotibus, & laicis subsistũt; iõ vtrisque licebat pacificas hostias offerre. *Hæc est lex hostiæ pacificorum, quæ offerretur Domino.* Idest omnia ista, quæ hic ponuntur, pertinent ad directiones sacrificij pacificorum; ꝙ autem dr̃ istud sacrificiũ offerri Dño generale est; nullum namque sacrificium licitũ erat, nisi

Sacrificia pacifica sunt duplicia.

nisi Deo fieret. *Si pro gratiarum actione fieret oblatio.* Hic solum agitur de sacrificijs pacificis. Sed distinguuntur ista, qm̄ quędam sunt pacifica pro gratiarum actione: alia aūt ad petitiones alicuius rei, & ista sunt s̄m duos status: nam pacificum a pace dr̄, quia pro ipsa pace offertur: vnde contingit aliqñ ꝙ aliquis exoret aliqua a Deo recipere, quæ nō pōt habere, nisi ipso pacificato, tunc si sacrificium offerat, vt Deus sibi pacificus sit ad gratis petita cōcedendū, sacrificium pro pace habēda esse dr̄, & istud aliqñ votum dr̄: vt siquis spondeat se oblaturum Deo hostias pacificas, si ei qđ petit, cōcesserit. Aliqñ aūt aliquis, quæ petierat assecutus est; si ꝓ hac assecutione victimam offerre velit, illa pacifica dicitur, qm̄ pro pace habita est: nam nisi Deus cum isto pacem habuisset, nequiuisset vllatenus accipere, quod assecutus est, & vocatur istud sacrificium pro gratiarū actione: qm̄ ibi Deo gratias referimus, quia quod petebamus assequi, elargitus est. In alijs aūt duobus modis sunt diuersi ritus sacrificiorum, cum sint diuersæ obligationes: liberior nāque est oblatio pro gratiarū actione, q̄ ea, quæ votiua est pro futura impetratione. Agitur aūt hic de illa, quę est pro gratiarū actione: de alia aūt infra dr̄. *Offerent panes absque fermento.* Isti pertinent ad secundum modū oblationis similę, s. ꝙ fierēt de simila panes in clibano cocti, & offerebantur cum carnibus, de quibus postea dicetur. *Absque fermento cōspersos oleo.* Isti panes debebant esse absque fermento; qm̄ non offerebatur Dn̄o aliquid fermentatū ad hoc, vt cremaretur super altare: nam mel & fermentū nūquàm offerebant, vt patet s̄.2. cap. dabatur tñ aliquid fermentatū sacerdotibus pro se ipsis, vt non offerrent illud sup altare, vt patet de panibus coctis, quos iubebat Deus tradi sacerdotibus in primitias pulmentorū, vt patet Num. 15. Isti panes conspergebantur oleo in sua commixtione, sicut cōmisceri solent aqua: non tñ intelligendum est, ꝙ post decoctionem funderetur super eos oleum. *Et lagana azyma vncta oleo.* Ista ēt lagana pertinebant ad secundum modum oblationis similę, vt patet supra 2. cap. Sed differebant a panibus coctis in clibano; qm̄ illi solum erant conspersi oleo in sua commixtione; non tñ fundebatur super eos, cū cocti essent: super lagana aūt cum facta erāt oleū fundebat̄; ideo dn̄r vncta oleo, quæ alias dn̄r oleo lita. Vtrunque enim ad superficiē pertinet: vnde scriptura distinguit inter ista vocans quædam oleo conspersa, alia aūt vncta oleo, vel oleo lita: nam conspersio ad interiora est cum farina permiscet̄ oleo, vngere, vel delinire ad superficiē solum spectat, & non ad aliquā permixtionē. De laganis aūt quid sint supra 2. c. dictum est. Vocātur aūt azyma, quia non licebat ea fermentari, cum Dn̄o offerenda essent super altare. Alij tñ azymi panes hic offerri iubentur, vt patet infra. *Coctamque similam.* Istud est aliud genus oblationis de pane, s. ꝙ acciperet̄ simila commixta in pastam, & non solidata in panes, & poneretur in craticula, vbi coquebatur. Et fortè alicui videbitur hoc ridiculū, cum distinguatur simila cocta a panibus coctis: nam nihil aliud est de farina cocta, q̄ panis coctus. Sed dicendum est, ꝙ ista differunt s̄m diuersos modos decoctionis: nam panes vocantur, qui in clibano decocti erant. Simila aūt cocta vocat̄ pasta de simila conspersa, quę postea in craticula coquebat̄, & hoc pertinebat ad quartam speciem decoctionis, & oblationis similæ. *Et collyridas olei admixtione cōspersas.* Hic ponitur aliud genus similæ oblatæ, quę vocatur collyrida. Fiebāt autem isto modo collyridę, vt simila conspergeretur oleo, & fierent quædam petacia lōga, & subtilia, quæ postea in sartagine frigebantur, & iterum cum de sartagine educta sint, oleo conspergunt̄. Pertinent autem istę collyridę ad tertium modū oblatę similę, s. ad ea, q̄ frigebant̄ in sartagine, vt patet s̄.2.c.

Lagana azyma, & panes ī clibano cocti differebant.

Collyrida quid sit.

F Vocantur istæ collyridæ conspersæ admixtione olei, quoniam cum ipse conspergebantur, in commixtione sua ponebatur oleum, & quamuis de simila cocta, & collyridis non dicatur, quòd essent azymę: tamen intelligendum est eas sine fermento fuisse: nihil namque fermentatum offerebatur, vt supra dictum est.

Sciendum autem, quòd cum quatuor sint genera offerendi similam, vt patet supra 2. capit. tres illorum modorum offerendi erant in sacrificio pacifico, & ponuntur hic isti modi in litera: nam cum dicitur de panibus azymis, & laganis offerendis, ponuntur ea, quæ ad secundum modum pertinent: cum autem dicitur de simila cocta, intelligitur quartus modus, scilicet sacrificium de craticula, cum dicitur collyridas cōspersione olei mixtas, pertinet ad tertium modū, scilicet,

Quatuor gn̄a oblationum similæ.

G ad ea, quæ in sartagine frigebantur. *Panes quoque fermentatos.* Pręter panes azymos, qui supra ponebantur, iubentur hic offerri alij fermentati. Propter quod aliquis obijciebat, non debere offerri panes fermentatos, cum dicatur supra 2. cap. Fermentum, & mel non esse offerenda. Respondendum est secundum quòd hic patet in litera, scilicet, quòd non licebat offerre panes fermentatos ad ponendum super altare; sed bene licebat offerre sacerdotibus ad comedendum: hic autem sic inteligendum est; quoniam offeruntur isti panes azymi ad hoc vt populares comederent de illis, quando offerrent istas hostias pacificas: nam pars illarum cedebat eis, vt patet infra. Hanc comedere de

H bebant in Sanctuario, & cum hac comederent panes fermentatos. Alij autem, qui azymi erant dabātur; vt de eis aliquid possit poni super altare ad cremādum. *Cum hostia gratiæ, quæ immolatur pro pacificis.* Idest istis panes fermentati offerentur cum hostia pacifica. Vocatur autē ista hostia gratię, quoniam pro gratiarum actione offertur. vt supra dicebatur. & dicitur esse pro pacificis idest pro pace obtenta sicut supra declarat̄. Et ista duo ad idem pertinent, scilicet esse hostiam pro gratia, & pro pacificis: nā hostia pro his esse dicebatur, quia erat pro gratiarum actione de pace habita. *Ex quibus vnus pro primitijs offertur Domino.* Secundum istam literam refertur ad panes fermentatos, de quibus hic immediatè dicebatur. Erat autem de his duabus vnus panis Domino in primitijs, idest, quòd

Hostia hic quare gratiæ hostia vocetur.

Literæ latinę expositio.

I daretur prius iste panis Domino, antequam comederentur alij panes: iste tamen non offerebatur super altare: quoniam non licebat aliquid fermentatum poni super altare, vt patet supra 2. cap. sed dabatur sacerdoti, vt ipse comederet. sic patet hic cum dicitur: Et erit sacerdotis. i. pertinebit ad ius sacerdotis offerētis. In Hebræo dicitur. *Ex omnibus vnus.* Diuersus sensus est iste ab illo, quem facit litera nostra: nam cum litera nostra dicat. Ex quibus vnus pro primitijs offertur Dn̄o: refertur solum ad panes fermētatos, de quibus immediatè dicebatur: hic tñ s̄m literam Hebream refert̄ ad oēs panes superiores, cum dicat̄: Ex oībus vnꝰ, i. ꝙ de qualibet specie oblatorum panum daret̄ vnus in primitias Dn̄o. Sed litera ista debet intelligi s̄m literam nr̄am. Et q̄q̄ dicat̄ ex omnibus vnus, tñ nō de-

Literæ Hebrę expositio.

K bet inteligi de omnibus modis oblati panis, sed solū de fermentatis: & tunc est sensus, quòd offerebatur ex omnibus vnus, idest quamuis multi panes offerrē tur; de omnibus tamen illis solum vnus offerebatur. Et patet quia non posset aliter intelligi, quoniam cū dicatur ex omnibus vnus: necessarium est hoc ad panes referri: sed in simila oblata, quæ erat cocta, & in collyridis oleo conspersis non erant panes, ergo nō poterat dici quòd de eis vnus offerretur. Item non potest hoc stare, quoniam cum dicatur ex omnibus vnus oportet id ad quod refertur ad pluralitatē se habere: sed non datur hoc in simila, quia non dicitur, ꝙ essent

essent plures similæ coctæ, sed solum simila cocta, ergo non potest intelligi de hac ex omnibus vnus. Item non potest hoc stare, quoniam dr̄, ꝙ deberet offerri vnus ex omnibus, & ille traderetur sacerdoti, sed non conuenit quantum ad panes azymos & similam coctam, & collyridas, quoniam hic quod dabatur de eis Deo, nō cedebat totaliter in ius sacerdotum, sed pars eius cremabatur super altare, & pars dabatur sacerdoti: hoc autem de quo hic dicitur, significatur ad sacerdotem totum pertinere.

Item quoniam dicitur hunc panem, qui domino offerebatur, dari in primitias, quod manifestè notat pertinere ad panes fermentatos: nam de fermento dicebatur dari primitia, de non fermentatis autem fiebat propriè oblatio, vt patet supra secundo capitu. cum dicitur: Omnis oblatio, quæ offertur domino absque fermento erit, nec quidquam fermenti, ac mellis adolebitur in sacrificio domini: primitias tamen eorum offeretis ac munera. sed hic dicitur hūc panem offerendum esse in primitias, ergo iste panis de fermentatis erat. Hæc autem inspiciens Hierony. acutissimus Bibliæ translator sententiam hebraicæ literę non mutauit, sed apertiori quodam modo conscripsit, dicens: Ex quibus vnus pro primitijs offertur domino: quoniam sic nullum dubium est referri hoc ad solos panes fermentatos. Cum autem secundum literam hebraicam dicitur, ex omnibus vnus, necessario reducendum est ad panes solos fermentatos, cum ipsa litera secundum se ambigua sit.

Et erit sacerdotis qui fundet hostiæ sanguinem. Ad sacerdotes, qui faciebant sacrificia pertinebant iura illorum, & quia ille, qui offerebat sanguinem hostię pacificæ, explebat omnes cęremonias huius sacrificij, ergo debebatur ei iste panis, & alia iura huius sacrificij. De aspersione autem sanguinis in sacrificio pro peccato, qualiter fieret, declaratum fuit supra tertio capit. quòd funderetur per circuitum parietis altaris.

Ritus de comestione carniū sacrificij.

Cuius carnes eadem comedentur die. Ponit hic ritum de comestione carnium huius sacrificij, nam in sacrificio pro peccato solum offerebantur adipes animalis, & si esset sacrificium de oue, vel ariete offerretur cauda vel renes, vt patet supra tertio capit. manebant igitur omnes carnes comedendæ, vel ipsis sacerdotibus, vel popularibus: quædam nanque partes popularibus, & aliæ sacerdotibus proueniebant, & in his oportebat, vt quilibet comederet partes suas die, qua offerretur, nec poterat dimittere eas.

Nec remanebit ex eis quidquam usque mane. Non enim poterat aliquid de illis carnibus reponi ad comedendum ad alteram diem, sed in eadem comedendæ penitus erant. Et si fortè aliquid de eis incomestum maneret, comburi debebat, ne maneret in altera die, sicut mandatur infra de carnibus pacificis spontaneis, vel votiuis. Sed in hoc differt, quoniam carnes sacrificij pacifici pro gratiarum actione, de quibus hic dicitur, debebant eadem die comedi, nec poterant quouis modo manere in sequentem diem. Carnes autem sacrificij pacifici spontanei, vel votiui poterant manere in secundo die. Si autem ad tertium relinquerentur, iam cremandæ erant, vt patet supra. *Si uoto uel sponte quispiam obtulerit.*

Secundus modus hostiæ pacificorum. Quæst. II.

HIc agitur de secundo modo hostiæ pacificorum, quæ est pro pace habenda, siue ad petitiones, & uocatur hostia uotiua, vel spontanea: nam illa hostia, quam aliquis offerebat ad aliquid impetrandum, aut erat simpliciter oblata cum intentione, vt Deus ipsum offerentem acceptaret ad conferendum ei, quod desiderabat, aut fiebat cum aliqua apposita obligatione. Illæ nanque, quæ fiebant primo modo, erant ante ipsam assecutionem rei, & simpliciter dicebantur ad consequendum, vel obtinendum. Eę autem quę fiebant secundo modo, fiebant cum quodam voto, scilicet, quòd offerens dicebat: ego voueo offerre Deo hostiam pacificam, si cōcesserit mihi assequi istam rem, quam desidero, & completio huius veniebat, post ipsam assecutionem rei, non tamen dicebatur esse pro gratiarum actione, sed factum est ex voto. Vnde isti duo modi primi distinguebantur, quia vnus dicebatur spōtaneus, secundus dicebatur votiuus, quoniam primus sine conditione erat, secundus autem adiecta conditione.

Considerandum autem cum hic dicit, quòd si aliquis obtulerit hostiam pacificam sponte, vel ex voto, nam non intelligitur votum ad hostias pacificas, immo nec ad aliquod alterum genus propriè sacrificiorum; quia cum aliquod animal voueretur, tenebatur vouens illud sine aliqua commutatione dare, vt patet infra vigesimoseptimo capitu. & illud non cędebatur in holocaustum, nec pro peccato, nec in hostias pacificas, sed totaliter ad ius sacerdotum pertinebat, sicut ea, quæ ex decimis, & primitijs proueniebant, ita quòd nihil inde Deo daretur, vt patet Numeri, decimo octauo capit. Omne quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit. Non igitur potest intelligi, quod ista oblatio votiua esset propriè sumpto voto.

Sed dicendum, quòd animal voueri poterat dupliciter, aut simpliciter, aut cum expressione alicuius connotationis, aut modi, verbi gratia, aliud est si aliquis dicat, voueo vnum bouem Deo, aliud si dicat, voueo bouem, vel ouem in holocaustum, nam primo modo est simpliciter votum, secundo autem modo non est simpliciter votum, quamuis vocetur oblatio votiua. Nam cum dicitur: voueo Deo ouem, non erat faciendum aliquod sacrificium ex eo pro ipso offerente, sed cedebat totaliter ille bos in ius sacerdotis; & sic intelligitur, quod dicitur Numeri, decimooctauo capitu. omne quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit. In hoc igitur voto non fit pacifica oblatio, sicut dicitur hic. Si autem fieret votum animalis cum connotatione, scilicet, quòd diceretur: voueo animal istud in holocaustum, non erat iam animal pertinens ad ius sacerdotum, sed compleri debebat ritus sacrificij, ad quod faciendum offerens vouisset: nam si diceret voueo bouem ad holocaustum, ibi oportebat holocaustorum teneri ritū, & prouenirent sacerdotibus iura, quæ ex solis holocaustis prouenire solita erant. Si vero dixisset vouens, voueo istud animal ad hostias pacificas; oportebat, vt in eo ritus pacificarum hostiarum teneretur, & prouenirent Deo partes suæ. Sacerdoti autem similiter, & ipsi laico ex voto offerenti, sicut in alijs sacrificijs pacificis fieri solitum erat. Et sic intelligitur hic, vt fieret oblatio votiua, & in ea liceret vouenti comedere de carnibus animalis immolati, cum esset hostia pacifica. Hoc autem modo erat votum indeterminatum ad holocaustum, & victimam pacificam, & hostiam pro peccato, sed determinatio fiebat per expressionem verborum offerentis.

Votū dupliciter fieri potest.

Eadem similiter edetur die. Idest, sicut in hostia pacifica pro gratiarum actione iubebatur, vt eodem die carnes ederentur, ita & in hostia votiua, vel spontanea pacifica, quamquàm in ista, de qua nunc, obseruatio laxior est, quantum ad ritum comedendi, vt patet immediatè.

Sed & si quid in crastinum remanserit vesci licitum est. Honestum erat, vt comederentur carnes hostiæ pacificæ

ficę votiuę, vel spontaneæ eadem die, qua offerebatur victima. Si tamen maneret aliqua pars comedenda ad secundum diem, adhuc licitum erat vesci.

Quidquid autem tertius inuenerit dies, ignis consumet. Quamuis in hac victima pacifica votiua, præter conditionē aliarum victimarum pacificarum, permitteretur comedi in secundo die ex indulgentia quadam, in die tamen tertio, etiam si pars eius maneret, comedenda non erat, sed comburebatur igne. Fiebat autem ista combustio, ne ea quæ sanctificata erant Deo, perirent per immunditiam, vt patet, quia si non comederentur in die tertio, nec esset vlterius ius comedendi illa, oportebat, vel vt daretur canibus aut alijs feris, quod erat in contemptum diuini sacrificij, aut maneret in putredinem conuertenda, quod identidem ad vilipendium diuini cultus pertinebat. Cum vero in die tertia cremarentur carnes istę residuę, non vilipendebatur sacrificium, cum ea combustio, quæ in igne fiebat ad diuinum sacrificium rursus pertinere videretur.

Siquis de carnibus victimæ pacificorum die tertio comederit. Cum iussum foret solis primo, & secundo diebus licere vesci carnibus sanctificatis, pœna erat ei, qui in tertium diem aliquid de eis ad comedendum reseruaret, atque comederet. Et ponuntur duæ pœnæ scilicet, quòd sacrificium non prosit, & quòd faciens ob hoc pœnam incurrat.

Vanum quid sit.

Irrita fiet eius oblatio, nec proderit offerenti. Ista erat prima pœna, vt oblatio irrita diceretur, idest vana, nam vanum illud est quod in se nihil continet. Sic enim est de rebus, quæ suo fine carent, nam cum quis tendat in finem, totum bonum suum finis ipse est. Si autem eam fine suo frustrari contingat, toto bono suo frustratur, ac penitus nihil habere dicitur, quod est esse vanum, vel irritum. Quare propriè dicitur illas actiones vanas esse, quæ finem suum non consequuntur. In hostia autem pacifica, vt in die tertio comederetur, sic erat, quòd carebat effectu, qui eam comedisset, & propter hoc incurrebat peccatum, fiebat, namque hostia pacifica, de qua hic, ad aliquid consequendum; sed cum aliquis die tertio comederet de illa, Deus iratus ei non concedebat, quod petebatur, & hoc erat quod intendebat hostia pacifica. Et si pręter hoc ipse offerens propter deuotionem, quam habuisset in offerendo aliquid apud Deum meruisset, & in gratia eius existeret, per hoc malum, quod in lege Dei fiebat, perdebatur diuina acceptatio ad ipsum offerentem.

Si aliqs comederet d carnibus hostiæ, tertio die nō tollebat, q̄ a principio aliquid meruisset.

Considerandum autem est, quòd ista, quæ hic dicũtur non debent sic taliter intelligi, nam ea, quę priora sunt non tolluntur per posteriora, scilicet, quòd si aliquis nunc per bonum actum aliquid meruerit, quamuis post aliquos dies peccaturus sit, non tollitur quin iste pro bono actu nunc apud Deum mereatur, & aliquid ab eo assequatur: nam hoc non concesso sequeretur, quòd nos nunquam aliquid mereremur, & ideo quamuis nos nũc secundum charitatem operaremur dirigentes in Deum actiones nostras; quia tamen aliquo tempore peccabimus, etiam si post multos annos illud sit, nunc non mereremur aliquid apud Deum, nec essemus in gratia eius, quod absurdissimum est, & contra omnem catholicam positionem: eo namque tempore, quo aliquis in Deum corde sincero fertur, in gratia eius est, & apud eum meretur. Sic etiam in sacrificio pacificorum, nam cum aliquis offerebat hostias pacificas prima die, qua offerebat, immo etiam cum offerre proponeret, apud Deum merebatur ex deuotionis fundamento. Si autem postea die tertio comederet de carnibus hostiæ pacificorum nō tollebatur, quin ipse a principio me-

F ruisset, quamuis nunc peccaret, cum posteriora non possent tollere priora, & sic non fuit prorsus irrita, aut superuacua oblatio eius, qui die tertio comedit de carnibus pacificorum, quoniam a principio meruit antequàm peccaret. Sed est sensus, quòd oblatio irrita fiet, idest, quòd iste, qui obtulit perdidit iam gratiam, quam apud Deum assecutus fuerat, cum deuote primo obtulit, & impeditur effectus, ad quem erat oblatio, ideo a principio oblatio non fuit irrita, quoniam promeruit, quod intendebat: sed postea per peccatum superueniens tollitur meritum præcedēs, & sic oblatio illa est labor inutilis, quoniam offerens depauperatur, & nihil assequitur.

G *Quin potius quæcunque anima tali se edulio contaminauerit præuaricationis rea erit.* Hic ponitur alia pœna, scilicet, quòd preter damnum, quod aliquis sustinebat in eo, quòd oblatio sua irrita erat, adhuc incidebat in pœnam, quòd esset pręuaricator legis, & pro hoc puniretur tanquàm præuaricator. Dicitur autem, qui se tali contaminauerit edulio, idest cibo, quoniam edulium ab edendo dicitur. Hic erat contaminatio, nam sicut si quispiam aliquod immũdum comedisset erat contaminatus, ita cum comestio hostiæ pacificorum, die tertio esset a lege prohibita, qui taliter comederet per hoc maculatus esse videretur.

Præuaricationis rea erit. Idest anima ista, vel homo, qui talem cibum sumeret, esset reus præuaricationis, idest obligatus ad pœnam præuaricationis, siue pro
H pręuaricatione, aut dicitur rea præuaricationis, idest damnata de præuaricatione. Hic autem non exprimitur vlterior pœna, tamen sciendum est, quod ille, qui talia faceret in contemptum legis Dei, moriebatur, vt patet infra 19. capit. cum dicitur: Siquis post biduum comederit de hostia pacificorum, prophanus erit, & impietatis reus, portabitq; iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit, & peribit de populo suo. *Caro, quæ aliquid tetigerit.* Hic describitur vsus rei comestibilis ex parte ipsius hostię, quę immolatur, & ex parte eorum, qui illa vesci debent, & primo de ipsa hostia, nam si oblatum fuisset aliquod animal, & post consecrationem, & immolationem suam partes carnium, quæ sacerdotibus proueniebant, aut vulgaribus, aliquo modo pollui contingeret, non comede-
I bantur.

Descriptio vsus rei comestibilis.

Pro quo sciendum aliter iudicari de carnibus, quæ comedebantur in vsu vulgari, & aliter de carnibus sacrificiorum, nam si carnes decoriatæ ad vsus vulgares aliquo modo polluerentur per aliquem contactum, non vetabantur propter hoc comedi cum de illis nihil exprimatur, sed de carnibus in sacrificium oblatis hoc intelligitur. Quod si aliquis dicat istam literam, nihil magis expressisse de carnibus prophanis, quàm de carnibus sanctificatis: respondendum est satis patere ex litera, quòd debeat intelligi de sanctificatis, cum dicatur immediatè, qui fuerit mundus vescetur ex ea, sed in carnibus ad vsus vulgares, non solum erat licitum mundis degustare, sed etiam immũ-
K dis, vt habetur Deuteronomij, duodecimo cap. cum dicitur, de comestione carnium vulgarium, scilicet, quòd mundus, & immundus in commune vescentur, idest, quòd non mágis differt, quòd sit homo mundus ad comedendum, quàm immundus. In carnibus autem sacrificiorum dicendum est, quòd si contingeret ea aliquo casu pollui, antequàm explerentur cæremoniæ sacrificiorum, aut antequàm ab illis, quibus in ius cedebant, comederentur, pollui contingeret, non debebant cremari in sacrificium, nec comedi a sacerdotibus, vel offerentibus, vt puta, si postquam detracta esset pellis carnium holocausti, & carnes cederentur in frusta, contingeret

ipsas

ipsas carnes aliquo contactu pollui, non cremabantur super altare.

Obiectio- nis solutio. Et si aliquis obijciat, quòd de hoc nihil hic exprimit: respondendum est, quòd cum hic caueatur, ne quis comedat de carnibus sanctificatis, erat illicitum in altari cremari, nam maior munditia obseruanda erat in his, quę Deo cremabantur, quàm in his, quæ a sacerdotibus comedebantur, sed has carnes sic contaminatas oportebat comburi igne, nec apponi in holocausto Domini.

Sed dicet aliquis; quomodo hoc stare poterit? nam totum animal, cum mundum esset, in holocaustum cremabatur. Si igitur quando immundum esset, scilicet, quòd carnes eius ex accidenti fuissent contaminatæ, deberent igne cremari, nihil inter mundas carnes, & immundas differret.

Dicendum est, quòd cum contingeret alicuius holocausti carnes contactu alicuius rei immundæ pollui, non debebant cremari super altare in igne sacro, sed cremabantur quodam igne alieno, & illud non erat holocaustum, nec aliquod sacrificium; sed fiebat ista crematio, vt non conuerterentur istæ carnes ad prophanos vsus. Debebat autem fieri ista combustio in loco sacro, scilicet in atrio, cum istæ carnes ad res sanctificatas pertinerent, quia semel oblatæ fuerant. Si autem extra atrium tabernaculi cremarentur, totaliter viderentur ad prophanos vsus pertinere. Cineres autem huius combustionis extra castra efferebantur atque ponebantur in loco mundo, vbi consueuerant poni alij cineres, qui de altari efferebantur. Si autem carnes istę, quę polluebātur, essent victimarum pacificarum, aut polluebantur post detractionem pellis, antequam aliquid Domino de adipibus cremaretur, aut postquam cremarentur adipes. Si vero ante adipum cremationem hoc contingeret, non offerebatur aliquid Domino super altare ad cremandum, nec sacerdotibus, aut popularibus comedere licitum erat, sed cremabantur quodam igne alieno intra atrium tabernaculi, & ferebantur cineres extra castra, sicut de carnibus holocausti supra dicebatur.

Si autem postquam cremarentur adipes, contingeret carnes animalis pollui, non comedebant sacerdotes partem, quę eis proueniebat de hostia pacifica, nec offerentes eam, quæ in ius eorum cedebat, sed cremabantur igne, sicut hic dicitur.

An carnes sanctificatæ deberent dari alijs, quibus licebat mundis, & immundis vesci. *Quæst. III.*

SED dicet aliquis, cum istę carnes sanctificatę essent immundæ per contactum, & non liceret eas comedere sacerdotibus, nec laicis offerentibus, an deberent dari alijs vulgaribus, quibus licebat mundis, & immundis vesci.

Respondendum est, quòd si istę carnes, quæ per cōtactum contaminatę sunt, fuissent occisę ad vsus vulgares, non impediuisset illa immunditia leuis superueniens earum comestionem. In rebus tamen sanctificatis, in quibus maior debet obseruari immunditia, non licebat eis vesci. Quia tamen istę carnes per hoc, quòd semel Deo sanctificatę sunt, acquisierunt quandam sanctitatem, non contingebat eas conuerti ad vulgares vsus sine diuini cultus præiudicio, non igitur debebant tradi comedendæ vulgaribus, sicut dicebatur supra de carnibus hostiæ pacificæ reseruatis in tertium diem, quarum iam nemini esus licitus erat, ne contemnerentur.

Si autem esset sacrificium pro peccato distinguendum est eo modo, quo supra, quoniam si ante immolationem adipum carnes immundę cederentur,

A nec adipes offerri licebat, nec carnes a sacerdotibus in quorum ius cedebant, comedi, sed fiebat crematio earum eo modo, quo supra dicebatur: si autem post crematos adipes carnes immundæ redderentur, sacerdotibus non licebat comedere illas, sed cremabantur igne. Hoc autem fallit in sacrificio summi sacerdotis, & totius populi: nam si hic ante adipes crematos carnes immundæ fierent, non poterat fieri sacrificium de illo animali.

Si autem post crematos adipes hoc contingeret, nihil magis differebat carnes immundas, quàm mundas esse, nam cum pelle, & fimo vniuersa extra castra cremanda erant, in quo non requirebatur aliqua munditia, cum talis cremationis modus banausus esset.

B

Quid si contingeret animal fieri immundum dum portaretur ad sacrificandum. *Quæst. IIII.*

SED quæret aliquis, quid si contingeret animal fieri immundum, dum portaretur ad sacrificandum?

Respondendum est, quòd sacerdotes antequam reciperent animal ad immolandum, inquirebant de eius munditia, vel immunditia, quòd si immundum illud reperissent, abijciebant ne offerretur. Si autem immundum erat post ipsam susceptionem a sacerdotibus, vtpote, quia intra ipsum atrium tabernaculi contingeret illud fieri immundum aliquo casu, etiam non offerebatur, dato quòd iam sacerdos

C illud vellet gladio iugulare, & iste qui offerebat animal conuertebat illud ad se trāsferre potens in quoslibet vsus, & aliud loco illius offerebat. Si ex voto oblatio fuisset, nec illi primo animali, quod offerendum tractum est vsque ad altare holocaustorum, acquisita fuit aliqua sanctificatio, propter quam in vsus humanos conuerti non posset: sed ita licebat illud ad quoslibet vertere vsus, ac si nūquam fuisset oblatum. Secus autem cum animal iugulatum fuit, & immediatè sanctificationem contraxit, quoniam dato, quòd postea polluatur, non poterit conuerti ad vsus humanos. Hic autem Deus dedit legem pro aliquibus causis, nam contingebat interdum, vt partes illas sacrificiorum, quę proueniebant sacerdotibus de

D hostijs pacificis, aut pro peccato, antequam coquerentur, aut post decoctionem aliquo casu immundæ fierent, & tunc non licebat comedi illas, nec transferri ad alios vsus vulgarium, sed cremari igne, vt supra diffinitum est. Idem quoque si contingeret immunditia in partibus carnium, quæ cedebant in ius vulgarium, cum offerrent hostias pacificas.

Non comedetur. Scilicet ab aliquo vulgari, vel sacerdote, nec alicui bestiæ ad comedendum dabitur, nec ad aliquem vsum transferendum erat.

Sed comburetur igni. Scilicet in igne alieno, & non in igne altaris, quoniam in igne altaris, qui sacer erat nihil, nisi sacrum, & mundum cremabatur, & sicut

E prævaricatio legis erat aliquod sacrificium cremari aliquo igne, nisi igne altaris, & qui hoc faceret, mortem incurrebat, vt patet de Nadab, & Abiu, qui obtulerunt ignem alienum, & combusti sunt coram Domino, vt patet infra decimo capitu. ita qui vellet cremare aliquid immundum super altare holocausto rum, cremaretur a Deo, sed sicut sacra igne sacro cremabantur, ita & prophana igne prophano cremanda tradebantur.

Qui fuerit mundus vescetur ex ea. Hoc refertur ad hostiam pacificam, quæ munda erat, quia tunc solis mundis licebat ea vesci. Proueniebat autem hostia pacifica, partim sacerdotibus, partim popularibus, Hostia pacifica ad quos attinebat.

& omnes debebant esse mundi. De sacerdotibus autem manifestum est, quòd non licebat eis vesci carnibus pacificis vel aliorum sacrificiorum, cũ immundi essent. vt patet infra vigesimosecundo capitu. cum dicitur: Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum sanguinis, non vescetur de his, quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur, qui tetigerit immundum super mortuo, & ex quo egreditur semen quasi coitus, & qui tangit reptile, & quodlibet immundum, cuius tactus est sordidus, immundus erit vsque ad vesperum, & non vescetur his, quæ sanctificata sunt mihi, sed cum lauerit carnem suam aqua, & occubuerit Sol, tunc mundatus, vescetur de sanctificatis, quia cibus illius est, quòd si aliquis de stirpe sacerdotum sciens se in aliquo pollutum comederet de rebus sanctificatis, moriebatur, vt patet infra vigesimosecundo capi. Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad ea, quæ consecrata sunt, & obtulerunt filij Israel Domino, in quo est immunditia: peribit coram Domino. De laicis autem offerentibus identidem erat, quoniam non licebat eis comedere de carnibus pacificarum hostiarum, quæ eis iure proueniebant, nisi mundi essent: ideo quamuis cum quispiam offerret hostiam pacificam, licitum erat sibi, & toti familiæ suæ manducare. Si tamen aliquis eorum immundus esset, non admittebatur ad comedendum de his carnibus, & si comedere tentaret, incurrebat mortem, sicut fuit dictum de sacerdotibus. Eadem quippe vtrisque lex in hoc erat. Si autem ipse Dominus familiæ immundus esset, non solum illicitum erat ei comedere de carnibus pacificis, sed etiam non licebat ei offerre: quoniam ad offerẽdum debebat introire in sanctuarium, quod hominibus immundis nefas erat.

Libri aliqui habebant hic, quòd qui immũdus est, vescetur ex ea. Sed hoc nullo modo potest stare, quoniam contradicit literæ sequenti, scilicet, anima polluta, quę ederit de carnibus hostiæ pacificorum, peribit de populis suis, sed fuit per imperitiam scriptorum, cum in hoc facilis esset error. In Hebræo enim habetur sic.

Solis mundis carnes pacificorũ licitè erat.

Omnis mundus vescetur ex ea. In quo innuitur carnes pacificorum omnibus esse licitas, dum tamen mundi essent. De sacerdotibus autem satis notum est; quoniam vnus poterat alteri tribuere partem sacrificiorum, quæ eis in ius cedebat. De laicis autem patet etiam, quia cum offerrent sacrificia pacifica, tota domus sua, tam filij quàm filiæ, & famuli, & ancillæ de sacrificijs comedebant, præter hoc autem iubebat Deus, vt ad cibos illos vocarentut Leuitæ pauperes, & alij laici egeni, & inopes, vt habetur Deuter. 12. c. & magis 16. capitu. cum dicitur: Oblationem spontaneam, offeres iuxta benedictionem Domini Dei tui, & epulaberis coram Domino tu, & filius tuus, & filia tua, & seruus tuus, & ancilla: & Leuites, qui est intra portas tuas, & aduena, atque pupillus, & vidua, qui morantur vobiscum. Sicut autem omnes istos ex misericordia vocari Deus iubebat ad cibum de hostijs pacificis, ita ipse qui offerebat poterat vocare amicos suos diuites, & quoscunque vellet, dum tamen mundi essent. Munditia autem, quę requirebatur in laicis erat illa, quæ obseruabatur in sacerdotibus, de qua habetur infra 22. capit.

Pęna comedentiũ carnes pacificas cũ immundi sint.

Anima polluta, quæ ederit de carnibus pacificorum. Hic ponitur pœna comedentium carnes pacificas, cum immundi sint, & accipitur hic anima pro homine, sicut in sacra Scriptura solitum est, & supra declaratum fuit, & dicitur, quòd ista anima peribit de populis suis, idest quòd morietur. In quo considerandum est, quòd ille, qui comedebat de carnibus pacificæ

F hostiæ existens immundus aut sciebat se immũdum, aut non: si autem nesciebat se immundum, vtpote, quia aliàs inciderat immunditiam, & oblitus est eius, nec vnquàm fuit expiatus, & post carnium pacificarum esum recoleret se immundum esse, non peribat de populis suis, sed tenebatur reus delicti, sicut habetur supra quinto capit. & obligabatur offerre hostiam pro delicto suo, sicut habetur præcedenti capituli. Si autem comedens carnes pacificorum sciret immundum esse, & comederet, incurrebat mortem. Et de his dicitur hic, quòd peribit de populis suis: nam in eis qui taliter peccabant non recipiebatur aliqua expiatio, sed moriebatur, quia per superbiam egerat, vt patet Numeri 15. capit.

G *Peribit de populis suis*. Perire autem de populo mori est, nam tunc aliquis de populo perit, quando nec in populo est, nec esse potest, huiusmodi autem in morientibus est.

Qũo Deus puniat legis transgressores, non per iudices, sed per seipsum in hoc modo.

Sciendum tamen, quòd non iubet Deus hic, vt iudices populi occiderẽt illos, quos scirẽt comedisse de carnibus pacificis, cum immundi essent: sed prænunciat, quòd moriẽtur, scilicet, quòd ipse Deus occidet illos tradens in manibus bestiarum, vel hostium; vel in alia inopinata pericula, sicut Deus punire malos solitus est: nam omnia talia quæ nobis inferuntur, potissimum illa, quę non fiunt hominum voluntate a Deo nobis sunt, vt si aliquando domus cadens hominem opprimat, aut in aliquas terræ voragines prolabatur, aut altissimo maris gurgite demersus sit, mul-

H ta quoque inenarrabilia huiusmodi discrimina: omnia enim a Deo sunt, & vniuersa ipso agente proueniunt, sicut habetur Amos, tertio capit. Non est malum in ciuitate, quod Deus non faciat: sic etiam Exodi 21. capitu. vbi de homine a casu occiso agitur, dicitur, Deus tradidit illum in manus eius, idest Deus fecit, quòd ille homo occideretur. Cum igitur aliquis contempta lege Dei pollutus existens comederet de carnibus pacificis, Deus faciebat illum perire de populis suis tradens illum in aliquod genus periculi, ita vt moreretur.

Perire de populis, ac occidere in sacris literis differunt.

Est autem intelligendum, quòd multum differt cũ dicitur in sacra Scriptura peribit de populis, aut cum dicitur, occidetur, vel occidatur, quamquàm vtrum-

I que mortem designat. Nam cum dicitur, peribit de populis suis, designatur, ꝙ homo ille, qui peccauit, morietur, tamen non occidetur a iudicibus, sed Deus tradet illum in aliquod genus mortis, sicut de Nadab, & Abiu, qui cum obtulissent ignem alienum, perierunt de populis suis, non tamen per sententiam iudicis, sed cremante illos Deo, vt patet infra decimo capitu. Cum autem dicitur in aliqua lege, occidetur, vel, occidatur, pertinet ista pœnæ inflictio ad iudices, vt patet de violatione sabbati, cum dicitur Exodi, trigesimoquinto capit. septimus dies erit vobis sanctus sabbatum, & requies Domini, qui fecerit opus in eo occidetur. ista autem occisio a iudicibus inferebatur, vt patet Numeri, decimoquinto capit. vbi dicitur de illo viro, qui colligebat ligna in sabbato, & a toto populo lapidatus est.

K *Et qui tetigerit immunditiam hominis, vel iumenti*. Hic superaddit de alia immunditia. Et hoc potest intelligi dupliciter: vno modo, quod supra posita fuerat regula de polluto comedente vniuersaliter, hic autem applicatur ad particulare, cum dicitur de tangente immunditiam hominis, vel iumenti, alio modo potest intelligi, quòd istæ sint duæ regulæ de diuersis immunditijs, scilicet, quòd quædam sunt immunditię, quas homo incurrit ab intrinseco, aliæ autem sunt, quas incurrit per contactum.

De varietate immunditiarum.

Primus modus est, vt si aliquis sit leprosus, aut fluens

fluens semine, aut aliqua mulier sit menstruata, aut sanguinis fluxus extra tempora menstruorum ei acciderit, quoniam hæ immunditię ex contactu non sunt, aliæ autem erant per contactum, vt si aliquis polluatur tangendo cadauer, aut reptile, aut animalia morticina, aut mulierē menstruatā, aut virum fluentem semine, & sic de cæteris, quorum tactus immundus est. Istę autem non sunt equales immunditię, quando ea, quæ ab intrinseco est, maior est; quę autem ab extra est per contactum, minor est; ideo de eis ponuntur duæ regulæ hic, ea quæ supra ponebatur erat de pollutione ab intra. Ista autem, quæ hic est de pollutione ab extra, & sic ponuntur distinctæ regulæ. De his infra 20. cap. de prima dicitur: Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his, quę sanctificata sunt donec sanetur; de secunda pollutione ponitur alia regula, scilicet qui tetigerit immundum super mortuo &c.

Qui tetigerit immunditiam hominis, vel iumenti. Hic accipitur immunditia hominis pro stercore humano, & immunditia iumenti pro stercore iumentorum, quamquàm in homine alię immunditiæ præter has sint; vt si fluat semine, quoniam tangens illum, aut lectum eius, aut vestes, aut scabellum, in quo sedissent, immundus erat, vt patet infra 15. capit. In iumento autem, dum viuit, nulla alia immunditia, est, nam tangere illum non causat immunditiam, sed tactus reptilium, vt patet infra 11. & 22. Accipitur tamen hic immunditia hominis pro solo stercore, & immunditia iumenti pro eodem, nam aliæ immunditiæ sub vniuersali clausula, quæ adiungitur, assumuntur.

Siue omnis rei, quæ polluere potest. Idest si tetigerit aliquis quamcunque rem, cuius tactus sordidus est causans in homine immunditiam. De his autem rebus habetur supra quinto cap. & magis infra 11. 14. 15. & 22. *Et comederit ex huiuscemodi carnibus interibit de populis suis.* Intelligitur si volens, & sciens egisset, nam qui ignorat se immundum esse, non peribit de populis suis, sed tenetur offerre sacrificium pro delicto, sicut supra diximus.

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel: Adipem ouis, & bouis, & capræ non comedetis. Adipem cadaueris morticini, & eius animalis, quod a bestia captum est, habebitis in varios vsus. Si quis adipem, qui offerri debet incensum Domini, comederit, peribit de populo suo. Sanguinem quoque omnis animalis non sumetis in cibo, tam de auibus quàm de pecoribus. Omnis anima, quæ ederit sanguinem, peribit de populis suis. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel, dicens: Qui offert victimam pacificorum Domino, offerat simul & sacrificium, idest libamenta eius. Tenebit manibus adipem hostiæ, & pectusculum: cumque ambo oblata Domino consecrauerit, tradet sacerdoti, qui adolebit adipem super altare, pectusculum autem erit Aaron, & filiorum eius. Armus quoque dexter de

(Supra 3. 30 dist. c. si quis, in cap. 17.)

(Sanguinē Hebræi edere non possunt, nec adipē.)

D

E

A pacificorum hostijs cedet in primitias sacerdotis. Qui obtulerit sanguinem, & adipem filiorum Aaron, ipse habebit, & armum dextrum in portione sua. Pectusculum enim eleuationis, & armum separationis tuli a filijs Israel de hostijs eorum pacificis, & dedi Aaron sacerdoti, & filijs eius lege perpetua, ab omni populo Israel. Hæc est vnctio Aaron, & filiorum eius in cæremonijs Domini die, quo obtulit eos Moyses, vt sacerdotio fungerentur, & quæ præcepit eis dari Dominus a filijs Israel religione perpetua in generationibus suis. Ista est lex holocausti, & sacrificij pro peccato, atque delicto, & pro consecratione, & pacificorum victimis, quam constituit Dominus Moysi in monte Sinai, quando mandauit filijs Israel, vt offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai.

B

C *Locutusque est Dominus ad Moysen.* Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet offerendi modus. (Modus offerendi in sacrificio pacifico.) *Loquere filijs israel.* Hic iussit Deus Moysen loqui ad filios Israel, idest ad totum populum: & non dixit, quod loqueretur ad Aaron & filios eius, sicut supra aliquando dixerat, & causa est quia leges, quę aliquando supra dabantur ad solos sacerdotes pertinebant, ideo ipsis solis ferendæ erant, nec oportebat ad hoc congregari Israelitas, ista tamē lex de qua dicitur hic pertinebat ad omnes de populo, quia hic dicitur de non comedendo adipes. Hoc autem erat, in quo quilibet de populo errare posset. *Adipem ouis, & bouis, & capræ non comedetis.* De comestione autē adipum, quos adipes liceret comedere, & qui vetiti essent, dictum fuit latè supra 3. cap.

Adipes erant duplices, & qui erant prohibiti, & qui non. Quæstio. V.

SED hic in summa colligendum est, quòd adipes, aut erant aliquorum animalium, quæ secundum legem esui conueniebant, aut aliquorum, quæ non conueniebant esui: si autē essent adipes aliquorum animalium immundorum, non licebat comedere illos, sicut nec licebat comedere ipsas animalium carnes, nec permissum erat, vt eis ad diuersa ministeria vteremur, quia talia animalia, nec ad aliquem vsum occidenda erant, nec etiam si occiderentur, postea tangi deberent. Si autem essent animalia, quibus nobis vesci ius erat, & ista sunt in decem speciebus, sicut habetur Deuteronomij 14. capit. & istorum quædam ad sacrificium conuenientia erant, & quædam nō, nam tres species, scilicet bos, ouis, & capra ad sacrificium conueniebant, cætera autem immunda erant. De his autem, quæ erant immolabilia dicendum est, quòd nunquam comederentur eorum adipes, siue ipsa animalia immolarentur Deo, siue non, & de hoc dicitur hic: Adipem bouis, ouis, & capræ non comedetis. Si autem essent animalia de alijs septem speciebus, quibus vesci ius erat, dicendum est, quod aut illa occidebantur a nobis, aut occidebantur a bestijs, vel vulnerabantur ad mortem,

si autem a bestijs occiderentur, aut vulnerarentur, non licebat comedere adipes illorum, sed accipiebantur ad varios vsus, scilicet ad faciendas lucernas, & ad componendas vnctiones, & de hoc dicitur hic: Adipem cadaueris morticini, & eius animalis, quod a bestia captum est, habebitis in varios vsus. Si autem ista animalia non essent capta a bestijs, sed ab hominibus occiderentur, licitum erat comedere adipes illorum cum non reperiatur prohibitum.

Quare ouis bouis, & capræ adipē comedi vetabatur. Sed quæret aliquis, quare vetabatur comedi adipē ouis, & bouis, & capræ? Respondendum est, quòd inter animalia gressibilia ista sola erant immolabilia; & quia de immolationibus præcipuè Deus volebat adipes, cum iuberet illos semper offerri, & dicebat illum odorem sibi esse suauissimum, ideo non conueniebat, vt aliquis de illis adipibus comederet.

Sed aliquis dicet hoc satis stare, cum immolatur aliquod animal Domino; quia tunc debent adipes cremari super altare: si vero non offeratur animal, sed ab hominibus comedatur, non videtur quare deberet vetari esus illius. Respondendum est, quod hoc fiebat ad reuerentiam diuini sacrificij: nam sicut, cum offerebantur ista tria animalia Domino, volebat Deus sibi semper adipem, & nulli vnquam licebat de illo comedere, quamquàm ius esset comedere aliquādo de carnibus immolatis, sicut in hostijs pacificis, & pro peccato, ita volebat, vt cum a nobis ista animalia comederentur, manerent adipes, tanquam aliquid sacrum ad quod non esset ius accedere, & hoc pertinebat ad magnam reuerentiam cultus diuini. *Adipem cadaueris morticini.* Ponit hic regulam de quibusdam adipibus, quibus non licebat vesci, nec tamen prorsus ab vsu hominum vetabantur, & isti sunt adipes animalium mundorum ad esum, & immundorum ad sacrificium, & erāt septem species, scilicet bubalus, & ceruus, capra, tragelaphus, pygargus, oryx, camelopardus, nam in his cum a nobis occiderentur licitum erat vesci corū carnibus, & eorum adipibus. Ponit tamen hic regulam cum ista animalia a bestijs occidebantur, quæ lacerabantur, nam tunc non licebat comedere eorum adipes, nec etiam carnes, quia aliàs licitum erat comedere. De hoc Exodi 22. Viri sancti eritis mihi, carnem, quæ a bestijs prægustata fuerit, non comedetis. Idem infra 22. capit. *Adipem cadaueris morticini.* Vocatur cadauer morticinum, quod per se moritur nullo occidente, vnde dicitur morticinum, quasi mortuum cadens. Esse autem morticinum faciebat animalia esse illicita ad cibum, & ad immolationem, vt patet infra vndecimo cap. & sic illud animal, cuius carnes, & adipes, aliàs ad vsum humanum pertinebant, propter esse morticinum ab eisdem secluditur. *Et eius animalis, quod a bestia captum est.* Idest quando accipiebantur animalia a bestijs, siue in venatione, vt si canes apprehenderent ceruum, vel capram, vel si ab aliqua fera laceraretur animal, quòd comedi licebat, & capi. Nō solum signat hic, quòd animal occidatur, & laceretur a feris, sed etiam quòd capiatur ab eis, & non occidatur, sed homo postea occidat, vt si canes cursu ceruum apprehendentes eum morsibus laniarent, & non occiso eo superueniente homine captus occideretur, tūc etiam non licebat comedere de carnibus eius, aut adipibus, quoniam illa caro a bestijs prægustata erat; carnes autem prægustatę a bestijs non erant licitæ ad esum; vt habetur Exodi 22. ca. tunc enim caro prægustata a bestijs dicitur, cū aliquid de carnibus, aut pelle a bestijs morsibus distrahitur, sicut cum canes leporem apprehenderint, aut capream, vel ceruum, quoniam aliquid de carnibus morsu dilaniantes euellunt. *Habebitis in vsus varios.* Idest, quòd adipes istorum morticinorum animalium, & captorum a bestijs non erant ad esum,

Regula de adipib⁹ q̄bus vesci nō licebat.

Cadauer morticinū quid sit.

F sed ad alios vsus, & vtilitates humanas, vt ad lucernas & vnctiones, & confectiones alias. *Si quis adipem, qui offerri debet in incensum Domini comederit.* Replicatur hic regula superior de non comedendis adipibus bouis, capræ, & ouis, & hoc vt subiungatur pœna, scilicet, q̄ moreretur, qui talia faceret. Et dicitur hoc solum de adipe, qui adolendus erat, qui soli erāt tres adipes triū animalium sæpe dictorum, cum alios adipes non liceret offerre. Et non intelligitur solum de his adipibus, quando animalium carnes offerebantur Domino in aliquo sacrificio, sed cum ad vsus nostros conuerterētur, quoniam dicitur, adipem, qui offerri debet, idest, adipem, qui licitus est offerri. Et hoc pertinet semper

G ad omnes adipes, bouum, ouium, & caprarum: nam quamuis non semper isti adipes offerantur, semper tamen ad oblationem liciti sunt.

Et sciendum, quòd licet simpliciter prohibeatur esus adipum istorum trium animalium, maius tamen peccatum est si nos comedamus adipes, cum ipsa animalia Domino offeruntur, quàm cum non offeruntur, nam per ipsam oblationem totum, quod est in ipso animali, quandam sanctificationem acquirit. *Si quis adipem qui offerri debet.* Idest, qui offerri licitus est, quamuis non sit necessarium illa offerri, secundum quòd designat istud verbum debet. *In incensum Domini.* Idest ad incendendum coram Domino super altare. *Comederit.* Siue per se comederit, siue tradiderit alicui animali, ad comedendum: æquum enim in

H vtroque peccatum erat. *Peribit de populo suo.* Perire de populo mori est, sed hoc non per aliquod mandatum, aut iurisdictionem humanam, sed per diuinam voluntatem, scilicet, quòd Deus moueret istum hominem in pericula, vt moreretur, secundum quòd supra dictū est. Nec ponitur ibi ista clausula, vt per hoc iudices Hebręorum aliquid facerent: nam dato, quòd eis constaret aliquem comedisse adipes, immolandorum animalium non inferebant ei aliquam pœnam: sed Deo hæc vltio seruabatur: ponitur tamen ad terrorem, & prouidentiam futurorum, vt omnes scirent super se diuinam indignationem, ac mortem aduenturam si in talia auderent. & ob hoc timore ducti ab illicitis abstinerent. *Sanguinem quoque omnis animalis non sumetis in cibo, tam de auibus quàm de pecoribus.* Hic poni-

I tur regula de sanguine non comedēdo: ista enim duo semper se consequebantur, scilicet sanguis, & adeps, ita vt cuiuscunque animalis sanguis Domino offerretur, adipem quoque offerri necesse esset. Et ponitur hic regula vniuersalis de sanguine, scilicet, quòd nullo modo liceret sanguinem comedere, nec fit aliqua diffinitio sicut in adipe, quare autem sanguis non comedatur satis latè supra 3. cap. declaratum est.

Perire de populo quid.

Regula de sanguine non comedendo.

An sanguis piscium, & locustarum possit comedi.
Quæst. VI.

K DICIT autem Rabbi Salomon, quòd licitum erat Iudæis comedere sanguinem piscium & locustarum, quoniam de eis non fit mentio hic, cum dicatur infra, tam de auibus, quàm de pecoribus, sed hoc non valde conuenit, quoniam hic dictum est sanguinem omnis animalis non comedetis. Sed in generalitate animalium comprehenduntur pisces, & locustæ.

Item quia ratio prohibitionis sanguinis, ita est in piscibus, & locustis, sicut in omnibus alijs animalibus, quoniam dicitur infra decimoseptimo capitu. Anima carnis in sanguine est: erit igitur anima piscium, & locustarum in sanguine, sicut anima reliquorum animalium. Item quia eodem decimoseptimo capitu. vniuersaliter iubetur non comedi sanguinem, non

non igitur intelligeretur de quibusdam animalibus potius quàm de alijs.

Et si aliquis obijciat, quòd infra 17. cap. dicitur: Sanguinem vniuersæ carnis nō comedetis, in quo solum videtur prohibita comestio in sanguine animalis gressibilis, & volatilis, in piscibus autem non, quia carnem non habent. Hoc falsum est, quoniam pisces, secundum sacram Scripturam, caro appellantur, vt habetur 1. ad Corinth. 11. ca. cum dicitur: Non omnis caro eadem caro, sed alia quidem hominum, alia autem pecorum, alia autem volucrum, alia autem piscium. Dicendum igitur sanguinem piscium, & locustarū non esse comedēdum, sicut nec omnium aliorum animalium. Et quando dicitur, quòd habetur immediatè, tam de auibus, quàm de pecoribus, nihil probat, quoniam ibi non dicitur in solis auibus & pecoribus, non esse comedendum sanguinem, sed ponuntur ista tanquam exempla; cum autem aliqua exempla ponuntur, non oportet, vt illa sufficienter habeant naturam regulæ vniuersalis, & sicut dixit ista, ita potuisset ponere & alia. Etiam si velimus extendere significationem istorum terminorum, non erit prohibitus sanguis omnium quadrupedum, cum solum ponantur hic aues, & pecora, pecora autem non signant omnia quadrupedia, quoniam serpentes, & leones, & similia nomine pecorum non importantur. *Omnis anima, quæ ederit sanguinem peribit de populis suis.* Supra posita fuerat regula prohibens, hic subijcitur pœna retrahens. scilicet, quòd comedentes sanguinē morerentur. Ex hoc etiā videtur, quod supra dicebatur, scilicet, quòd omnis sanguis generaliter prohibitus foret, cum dicatur: Omnis anima, quę ederit sanguinem, nihil excipiens. *Peribit de populis suis.* Sicut pro comestione adipum vetitorum peribat aliquis de populis suis, ita per comestionem sanguinis, nam vtrumque ęqualiter sacrū erat, & æqualiter ad Dei cultum applicabatur. Erat autem magna indignatio Dei contra eum, qui sanguinē comedisset, sicut habetur infra 17. cap. cum dicitur: Homo quilibet de domo Israel, & de aduenis, qui peregrinatur inter vos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & dispердam eum de populo suo, quia anima carnis in sanguine est. Quomodo autem Deus facit perire aliquem de populis suis supra dictum est. *Locutusque est Dominus ad Moysen dicēs.* Hic superadditur alia regula de ritu sacrificiorum pacificorum, in qua agitur de eo quod offerentes dare debent, & de eo quod sacerdotes in ius habere debebant. *Loquere filijs Israel.* Iubet Deus vt loquatur ad filios Israel, quoniam ista lex ad Israelitas omnes pertinebat cū omnibus liceret offerre hostias pacificas, sicut in principio huius capit. declaratum est, immo potius pertinebat ad Israelitas quàm ad sacerdotes, cum magis Israelitę offerrent, quàm sacerdotes. *Qui offert victimam pacificorum.* Hoc intelligendum est vniuersaliter de omnibus victimis pacificis, tam de illis, quæ dicuntur pro gratiarum actione, quàm de illis, quę sunt ad petitiones, & vocātur spontanee, vel votiuę.

Pisces sūt carnes.

Pęna aīarū comedentiū sanguinem.

Regula de ritu sacrificiorū pacificorum.

Quō hic accipiatur sacrificiū.

Offerat simul, & sacrificium. Vocatur hic sacrificium non ipsum animal viuens, nec mortuum, quoniam hoc vocatur victima, & si acciperetur sacrificium pro ipso animali mortuo, vel viuente, nō diceretur, quod qui offert victimam, offerat & sacrificium, quoniam vtrunque idem esset, sed ponuntur ista hic tanquam duo. Dicēdum igitur, quod accipitur sacrificium pro ipsis panibus de simila, qui offerebantur, nam simila sacrificium dicitur, vt habetur supra secundo capitu. & Numeri decimoquinto, & exponitur hic istud nomen cum dicitur.

Offerat simul sacrificium, idest libamenta eius. Dicit enim Alph. Tost. super Leuit.

A idem esse sacrificium, & libamenta, & totum hoc siue sacrificium, siue libamentum accipitur pro illis panibus azymis de simila, & pro laganis oleo litis, & pro collyridis conspersis oleo, & pro simila cocta: omnia enim ista erant accessoria in sacrificio pacifico ad ipsas carnes animalis oblatas.

Communiter tamen accipitur aliter istud nomen, scilicet, quod sacrificium dicatur esse de rebus viuentibus, scilicet de animalibus immolaticijs, oblatio fit de rebus aridis, vt de pane, & farina: libamentum autem, vel libamen de rebus liquidis, vt de vino, & oleo, & tamen non accipit istud nomen oblatio inter hęc. Sacrificium signat ipsam similam oblatam, & omnia, quæ de pane fiunt, vt patet supra secundo capit. libamentum autem ad res liquidas pertinet. Hic tamen

B libamentum non propriè accipitur, cum pro ipso pane oblato sumatur, nisi dicamus hoc fieri, quia illi panes sunt conspersi oleo: oleum autem libamētum est. Erat autem vinum aliud libamentum, vt patet Numeri, decimoquinto capitu. de quo non exprimitur hic.

Intelligendum tamen est, quòd simul offeratur: non enim licebat holocaustum, & victimas pacificas offerre sine sacrificio similæ & oleo, & vino, tanquam libamentis, vt habetur Numeri, 15. capitu. hic autem datur regula de eorum concomitantibus, scilicet, quòd qui offert victimam pacificorum offerat simul, & sacrificium, idest quicunque obtulerit aliquod animal in hostias pacificas non offerat illud solum, sed of-

C ferat cum eo sacrificium libamentorum, idest offerat panes, qui vocantur hic sacrificium, aut libamentum. Et dicitur, offerat libamenta eius, idest libamenta, quę sunt debita huic victimę, quasi dicat, quòd aliqua libamenta sunt specialiter debita isti pacificæ victimæ, & sunt diuersitates panum factorum de simila, de quibus supra dicitur in litera. *Tenebit manibus adipem, & pectusculum.* Hoc refertur ad ipsum offerentem, qui deberet super manus suas ponere adipem hostię pacificorum, & pectusculum eius, & eleuare coram Domino. Et patet, quia ista sententia est suspensiua ex superioribus, & refertur tota ad laicum offerentem.

Sed dicet aliquis hoc non posse stare, quoniam ad laicum solum pertinebat tribuere ipsum animal im-

D molandum, & libamentum cum eo, eleuare autem carnes coram Domino, & adipes ceremonia quędam sacerdotalis videtur, sicut in alijs sacrificijs patet. Ad ea uerò, quæ sacerdotalis officij, aut dignitatis erant laici nullatenus se ingerebant, quoniam morerentur.

Sed dicendum est, quòd hoc adhuc de laico intelligitur, nam litera sequens hoc declarat, scilicet, cūque ambo oblata Domino consecrauerit, tradet sacerdoti, qui adolebit adipem super altare. ex quo necessario apparet, quòd antequam laicus tribueret sacerdoti ista, debebat ea coram Domino eleuare, quod erat offerre, & consecrare. Et cum obijcis ista esse sacerdotalis ministerij.

Respondendum est, quòd in alijs sacrificijs, quæ

E sunt strictioris obseruationis istæ cæremoniæ ad solum sacerdotem pertinent, victima autem pacifica laxioris est obseruationis, ideo non videtur irrationabile, vt id quod in alijs sacrificijs ad solum sacerdotem pertinebat, in hoc sacrificio ad laicos etiam extendatur, quod magis demonstratur, nam in alijs sacrificijs laicorum nemini, de carnibus sanctificatis quidquam degustare licebat, quòd si degustasset, mortem merebatur, in hostia tamen pacifica magna pars carnium consecratarum in ius laicorum offerentium cedebat. Non est igitur absonum aliquid quoq; de cæremonijs, quæ aliàs ad solos sacerdotes pertinebant, ad laicos hic extendi. Modus autem, per quem

ista fiebant iste est, nã primo ipse offerens laicus pręsentabat animal sacerdotibus intra sanctuarium cum libamentis suis, sacerdotes autem ex more perscrutantes, an illud animal ad immolandum aptum esset suscipiebant de manibus eorum, & corã altari immolabant, ipsi quoque pellem detrahebant,& vniuersos adipes de visceribus colligebant, atque carnes in frusta, sicut iussum erat, secabant,& accipiebant pectusculum animalis occisi, & adipes eius ponebãt super manus laici offerentis, & ipse eleuabat corã domino istas partes, quę eleuatio dicitur consecratio. Post hæc autem tradebat sacerdoti pectusculum, & adipes, quos manibus suis susceperat, qui adolebat illos super altare, totus autem iste modus satis ex litera colligitur, quamquam ipsa breuiter ponat. *Tenebit manibus adipem hostiæ, & pectusculum.* Idest ipse sacerdos dabit laico istas partes, scilicet adipem, & pectusculum, & ipse tenebit eas super manum suam. *Cumque ambo oblata domino consecrauerit.* Refertur ad ipsum laicum, qui eleuans coram Domino ista dicebatur ea consecrare, & offerre, offerebat autem ex eo, quòd præsentabat ad hoc, quòd Domino cremaretur. Dicebatur autem cõsecrare eo, quòd per illam eleuationem pertinebant illæ partes eleuatę ad dominum specialiter, quod significat consecratio. *Tradet sacerdoti.* Idest postquam laicus eleuabat coram Domino istas particulas, tradebat eas sacerdoti, scilicet illi sacerdoti, qui faciebat cęremonias huius pacificę hostię: nam, vt dictum est supra 6. cap. ministratio sacrificiorum erat distributa per ipsos sacerdotes, vt vnus vna die ministraret, & alius alia, vt sic partes æquales prouenirent eis de iuribus sacrificiorum, & tradebat laicus sacerdoti illas partes, quoniam postquam coram Domino eleuasset eas, nõ manebant vllæ cęremoniæ, quę per ipsum expleri deberent, sed omnia sacerdotalis officij iam erant. *Qui adolebit adipes super altare.* Ista erat ministratio propriè sacerdotalis, quoniam accedere ad altare nulli pręterquã ipsis sacerdotibus licebat, & ibi offerebatur adeps, quoniam de omnibus sacrificijs adeps pertinebat ad dominum, vt patet supra 3. capit. scilicet omnis adeps Domini erit iure perpetuo. *Pectusculum autem erit Aaron, & filiorum eius.*

An pectusculum, & armus hostiarum pacificarum pertineret simul ad sacerdotem immolantem. *Quæst. VII.*

ALIQVI in ista litera errauerunt, quia hic dicitur, quòd pectusculum de hostia pacificorum pertineret ad Aaron, & filios eius, & postea subiungitur de armo dextro hostię pacificorum, quòd pertineat ad ipsum sacerdotem ministrantem, vnde existimauerunt pectusculum diuidi inter sacerdotem magnum, & minores: armum autem specialiter pertinere ad sacerdotem illum, qui ministrabat. Sed hoc falsum est, quoniam quidquid de hostia pacificorum in ius sacerdotum proueniret, ei totaliter cedebat, qui ministrasset in sacrificio illo, & non fiebat aliqua diuisio inter eum, & alios, sicut supra est dictum in fine præcedentis cap. quoniam ista non fuisset possibilis conuenienter. Sed inter sacerdotes diuidebantur dies ad ministrandum, & ipsa sacrificia, & quicunque sacerdos in aliquo sacrificio ministrasset omnia iura illius cõsequebatur. Sed pectusculum, & armus dexter de hostia pacificorum cedebant in ius sacerdotum, sicut hic patet. Necessarium igitur est, vt vtrunque ad ministrantem sacerdotem pertineat, & quando dicitur hic, quòd pectusculum erit Aaron, & filiorum eius, non est sensus, quòd deberet quodlibet pectusculum hostię pacificę diuidi inter Aarõ, & filios eius, sed quòd pertinebat ad illos, quo-

F niam ad vnum pertinebat vna die, quando ministrasset, & ad alterum altera die ministrationis suę. De armo quoque dextro idem dici potuisset, scilicet, quòd erit Aaron, & filiorum eius, idest, quòd pertinebat ad eos, non ad omnes simul, sed ad illum, qui de eis ministrauerit, ideo non est differentia aliqua in sententia, quamquàm verba literę videantur hic variè prolata, nam sicut dixit, quòd armus dexter de hostia pacificorum erat sacerdotis, qui expleuisset istud sacrificium, ita potuisset dicere, quòd pectusculum esset illius sacerdotis, qui ministrasset in hoc sacrificio.

Sed quęres, quare dicitur hic pectusculum erit Aaron, & filiorum eius. Et dicendũ, quòd refertur ad superiora. nam dictũ fuerat, quòd laicus teneret manu sua pectusculum, & adipem eleuando coram Do-
G mino secundum modum, quem ponit Rab. Salom. scilicet sacerdos poneret manus suas sub manibus laici offerentis, & impositis adipibus, & pectusculo, eleuaret sacerdos manus laici ad quatuor partes mundi eleuando, & deprimendo, vt signaret Deum esse omnium quatuor mundi plagarum dominum. Cum ergo hęc duo eleuarentur coram Domino, & per hoc consecrata essent, vt in litera dicitur, & adeps eleuatus cremaretur, crederet etiam aliquis pectusculum quoque cremandum, quia vtrunque coram Domino eleuabatur, ideo ad hanc ambiguitatem tollẽdam subditur in litera: Pectusculum autem erit Aaron, & filiorum eius, idest quamuis pectusculum eleuetur coram Domino, sicut adipes, tamẽ non cremabitur, sed
H erit Aaron, & filiorum eius, idest cedet eis in iura. Intelligendo autem non, quòd esset Aaron, & filiorum eius, quoniam hoc non conuenit, sicut supra probatum est, sed pertinebat ad illum sacerdotem, qui offerebat, & ministrabat coram Domino. Dicitur tamen Aaron, & filiorum eius, quia cuilibet eorum prouenire poterat, licèt non omnibus proueniret simul, sed successiuè, scilicet vni vna die, & alij altera.

Armus quoque dexter de pacificorum hostijs. Hic etiam probatur, quod supra dicebamus, scilicet, quòd tam pectusculum, quàm armus pertineret ad sacerdotem, cum dicitur: Armus quoque, quasi dicat, armus etiã pertinebit ad sacerdotem. Sed non potest dici ista di-
I ctio, quæ additionem signat, nisi superiora ad hoc pertinere intelligantur: oportet igitur, quòd sicut armus ad sacerdotem ministrantem pertinet, ita & pectusculum pertineat, & si aliquid alterum esset, quod in ius proueniret sacerdotum, illud itidem sacerdoti ministranti dandum erat. Dicitur armus dexter spatula dextra animalis: istæ enim duæ partes, scilicet pectusculum, & armus dexter pertinebant ad ius sacerdotum in hostijs pacificis, cum subditur: Cedet in primitias sacerdotis, idest etiam armus dexter, sicut & pectusculum pertinebit ad ius sacerdotis ministrantis. Dicitur autem non solum ei in ius cedere, sed etiam in primitias, quoniam primitię illud dicitur, quod de aliqua re primo sumitur, sed de hostia pacifica cuius maior pars ad laicos offerentes pertinebat, ista duo dabantur sacerdoti, antequam aliquid inde laici sume-
K rent pro seipsis.

Quare de ista hostia pacifica duæ partes, scilicet armus, & pectusculum ad Aaron, & eius filios attinebant potius quàm aliæ partes. *Quæst. VIII.*

QVAERET aliquis, quare de ista hostia pacifica pertinebant hę duę partes ad Aaron, & ad filios eius.

Cui rñdendum est hoc ex duplici causa fieri. Primo qa Deus aliqua sacrificia sibi specialissimè elegerat, alia autem non ita specialiter, quod autem erat

erat specialiter electum, holocaustum dr: & in hoc omnia ad Deum pertinebant nulla eius parte, aut Sacerdotibus, aut laicis proueniente. Alia erant sacrificia, quæ non ita specialiter elegerat, scilicet sacrificiũ pro peccato, & sacrificium pacificarum hostiarum: ideo in his duobus nõ debuit Deus accipere sibi omnes partes, sed aliquid alijs relinquere. Alioquin omnia hęc specialiter electa viderentur: ideo in sacrificio pro peccato Sacerdotibus ius dedit: in sacrificio autẽ pacificarum hostiarum quasdam particulas Sacerdotibus: alias autem laicis contulit. Vnde hę duę particulę, scilicet armus dexter, & pectusculum in Sacerdotis iura peruenerunt. Et si quęrat aliquis, quare Deus elegit sibi specialiter holocaustum, alia autem sacrificia non ęque specialiter. Respondendum est hoc rationabiliter factum fuisse, quoniam illa sacrificia Deus specialiter acceptare debuit, quæ propter ipsum specialiter fiebant; sed inter sacrificia ipsum holocaustum in Deum specialiter dirigitur: magis ergo illud acceptare debuit. Quod apparet quoniam quãquàm in omni sacrificio ista duo vniuersaliter sint, scilicet laus Dei, & expiatio pro peccato, vt patuit supra 1. cap. tamen in quibusdam laus Dei est principalior: & expiatio est causa secundaria. In alijs vero expiatio peccatorum, aut aliqua alia causa est specialiter mouens: laus verò Dei solum vniuersaliter mouet: propter quod necessarium est; vt illa sacrificia magis in Deum directa sint acceptabiliora eidem, quæ primò in laudem eius tendunt, secundariò autem ad alias causas. Sic etiam est de holocausto, quòd ipsum est principaliter ad diuinam laudem: secundariò autẽ ad quandam expiationem proficit; vt declaratum fuit supra 1. cap. Hostia aũt, quę pro peccato dicitur habet pro causa speciali, & principaliter mouente ipsam expiationem peccati, quare & ab ea pro peccato dicitur. Pro causa autem vniuersali habet ipsam diuinam laudem in eo, quòd est quidam cęremonialis actus in diuinam proficiens laudem aliqualiter: hostia autem pacifica pro causa speciali, & principaliter motiua habet ipsam gratiarum actionem pro susceptis beneficijs, aut desiderium pacificãdi Deum sibi, ad aliquid impetrandum; vt in principio huius capi. dictum est, & supra 3. cap. Causa autem vniuersalis huius sacrificij est quoddam diuinum obsequium: sicut omnes alij cęremoniales actus in lege mandati ad diuinum cultum proficiunt. Inducitur ergo ex superioribus holocaustum directius esse in Deum, quàm omnia alia sacrificia, & ob hoc necessarium est, vt ipsum sit magis acceptabile Deo. Ex quo infert, quod dicebamus, scilicet, quòd Deus rationabiliter debuit tollere, pro se omnes partes sacrificij holocausti, & nõ debuit accipere omnes partes sacrificij pro peccato, nec hostiæ pacificorum. Vnde illę, quę manerent, necessarium erat, vt aut in ius Sacerdotum, aut laicorum prouenirent: inter quas de sacrificio pacifico istæ duę particulę, scilicet pectusculum, & armus dexter Sacerdotibus prouenerunt.

Quare Deus sibi specialiter holocaustum elegit.

Holocaustum directius est in Deũ alijs sacrificijs.

Secunda causa quare ista in ius Sacerdotum cedent est, quoniam Sacerdotes cultui diuino vacabãt, alia officia, & partes possessionum non habentes inter filios Israel, ideo decebat, vt Deus cui totaliter ex iussu suo vacabant, eos faceret in necessarijs ad vitã humanam abundare. Sic habetur Nume. 18. capit. & Deuter. 18. vbi Deus dixit se ista iura dedisse Sacerdotibus pro ministerio, quod coram eo exercent, cum non habeant aliquid aliud inter filios Israel, & quoniam Sacerdotes indigebant carnibus ad quotidianum esum, dedit eis in ius has duas particulas de hostia pacificarum.

A *Quare Deus has duas particulas specialius Sacerdotibus contulerit.* *Quæst. IX.*

SED quęret tunc aliquis, quare Deus istas duas particulas specialius Sacerdotibus contulerit, & non crura animalis, vel alias partes.

Respondendum est ad hoc non esse aliquam specialem rationem: ideo nec posse esse, sed solam legislatoris voluntatem; nam in quibusdam determinatissimam rationem reddi non solum non contingit; sed etiam non est possibile: nam si in omnibus ratio redderet, aut saltem reddi posset, nihil voluntati Legislatoris concederetur: sed oportet, vt interdum ea, quę à Legislatore volita sunt, legis obtineant firmitatem: sic habetur. ff. de consti. prin. l. 1. Vnde si fortè aliquis vellet hic dare specialem rationem, quare istę duę particulę in Sacerdotum iura cesserunt, cum Deus potuisset mãdare eis crura, aut lũbos, aut armũ sinistrum hostię pacificorũ, oporteret, vt de his quoque rationem redderet. & sic ratio in eadem re esset ad opposita, scilicet, quòd redderetur ratio, quare istę partes Sacerdotibus prouenirent, & rursus redderetur ratio, quare non istę, sed alię prouenire deberent, quod impossibile est. Quia si forte dicas debere dari rationem, quare Deus istas partes specialiter concessit Sacerdotibus, & non alias, & si iussisset, alias partes dari, quòd non oportebat dari rationem, sequeretur, quòd has solas rationabiliter Deus dare potuit, & nullas alias. Sed hoc falsum est, quoniam sicut has, ita & cęteras dari iussisse potuisset. In legibus autem humanis identidem se habet, quoniam quędam sunt, in quibus nec ratio redditur, nec vllatenus reddi potest, sicut cum assignantur 10. anni ad p̃scribendum inter pręsentes. & 20. inter absentes: ita potuissent poni nouem vel 11. ad pręscribendum inter pręsentes: nec est potior ratio, quare 10. ponantur quàm nouem. Idem de vicenaria pręscriptione inter absentes, quoniam ita potuisset poni pręscriptio. 25. annorum, aut pauciorum. Sic etiam de vsucapionibus, & de cęteris est. Non est igitur conandum alicui in talibus reddere rationem *Qui obtulerit sanguinem, & adipem filiorum Aaron ipse habebit armum dextrum.* Ista duo de sacrificijs pacificis solum Deo offerebantur, scilicet sanguis, & adeps, cętera vero Sacerdotibus, & laicis proueniebant: nisi cum quis obtulisset pacificam hostiam de ouibus, quoniam tunc renes quoque offerendi erant, vt patet supra 3. Qui igitur de Sacerdotibus offerebat sanguinem, & adipem, faciebat omnes cęremonias huius sacrifici[illegible], & ad eum pertinebat istud ius armi, & pectusculi. *Ipse habebit armum dextrum in portione sua.* Idest, quòd ad istum Sacerdotem solum qui ministrabat pertinebat iste armus, & non diuidebatur inter omnes Sacerdotes. De pectusculo, aũt idem probatum est supra. *Pectusculum enim eleuationis, & armum separationis tuli a filijs Israel.* Hic dicit Deus, quòd istas duas partes tulit à filijs Israel de sacrificijs suis pacificis, & dedit Aaron, & filijs eius: dicitur autem tollere, quoniam tota oblatio pacifica pręter adipes, & sanguinem ad ipsos laicos offerentes pertinet. & quoniam Deus separauit has particulas in ius Sacerdotum, dicebatur eas tollere ab Israelitis. *Pectusculum eleuationis.* Vocatur pectusculum istud eleuationis, quoniam eleuabatur coram Domino cum adipe: nam postquam hostia pacifica cęderetur, & detracta pelle adipes tollerentur, sumebatur pectusculũ cum adipibus, & ponebatur super manus laici offerentis, quas Sacerdos mouebat ad omnes sex partes positionis, scilicet ante, & retro, dextrorsum sinistrorsum, sursum deorsum. Hæc enim sunt sex partes positionis, & quicquid rerum est, in his sex partibus est;

Quid sit eleuationis pectusculum.

est;& ob hoc fiebat eleuatio, vt videretur factum sacrificium in reuerentiam illius, qui omnibus dominabatur. Armus autem dexter non eleuabatur coram Domino: ideo non vocabatur armus eleuationis, sicut pectusculum eleuationis. *Et armum separationis.* Dicitur armus separationis, quia separabatur a Deo a reliquis partibus hostiæ pacificæ, vt cederet in ius Sacerdotum. *A filijs Israel de hostijs eorum pacificis.* Idest istę duę partes ablatę sunt à filijs Israel, quoniã ad eorum iura pertinere videbantur, cùm tota hostia pacifica eis cederet præter adipes, & sanguinẽ: vocat hic filios Israel non vniuersaliter omnes, qui descenderunt de genere Iacob, qui alio nomine appellatur Israel, vt habetur Gen.22. & 25. cap. sed soli illi, qui erant de genere eius, & non erant Sacerdotes: quoniam distinguũtur hic filij Israel, & Aaron, & filij sui, qui erant de tribu Leuitica cum dicatur: Tuli a filijs Israel, & dedi Aaron, & filijs eius. *De hostijs eorum pacificis.* Dicuntur hostię pacificę filiorum Israel, quoniam ipsi offerebant eas: vel dicuntur suę, quia ad eos pertinebant, scilicet, quòd deberent cedere in ius eorum, nisi Deus ab eis auferens Sacerdotibus contulisset. *Et dedi Aaron, & filijs eius.* Idest, quòd istæ duę partes cedebant in iura Sacerdotum, qui sunt Aarõ, & filij eius, scilicet Sacerdos magnus, & Sacerdotes minores. Ex hoc etiam clare probatur, quod supra dicebamus, scilicet, quòd non solum pertineret armus dexter ad Sacerdotem offerentem, & ministrantem in hostia pacifica, sed etiam pectusculum: quoniam quamuis supra diceretur de pectusculo, quòd erat traditum Aaron, & filijs eius, & de armo dextro, quòd cederet in primitias Sacerdotis ministrantis, non tamen potest intelligi, quòd istæ duæ particulę hostiæ pacificæ ad diuersos referantur, & pertineãt: cum hic eodem modo dicatur de ambobus, quòd Deus dedit pectusculum, & armum dextrum Aaron, & filijs eius: ergo oportet, vel, quòd ambæ particulæ diuidantur inter omnes Sacerdotes, vel quòd ambæ ad solum Sacerdotem ministrantem pertineant, quod patet, quoniam de vtroque eadem sententia datur, sed armus dexter non potest pertinere ad omnes Sacerdotes, sed solum ad Deum, qui offert istud sacrificium: cum dicatur supra, quòd armus dexter cedet in portionem Sacerdotis offerentis sanguinem, & adipem: ergo tam pectusculum, quàm armus dexter ad Sacerdotem offerentem solum pertinent. *Lege perpetua.* Idest, quòd istud ius recipiendi partes sacrificiorum pertineret semper ad Sacerdotes in hostijs pacificis, nec aliquis debeat vllatenus illud obseruandum infringere. Vnde si aliquis assumeret sibi interdum de hostijs pacificis armum dextrum, aut pectusculum, aut partes aliquas istorum, si illud ex superbia sciens ageret moriebatur, nec poterat aliqua expiatione purgari. sic habetur Numeri 15. capit. Si autẽ ex ignorantia aliquis comedisset de his duabus partibus, quæ Sacerdotibus proueniebant, reddebat tantũdem Sacerdoti, & insuper partem quintam, vt patet supra 5. & 7.22.c. cum dicitur: Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam addet quintam partem de eo, quod comederit. Offerebat etiam insuper pro peccato suo arietem, vt patet supra 5. cap. Dicitur hoc durare lege perpetua: non quidem, vt ad semper duret: sed quòd tandiu hoc durauit quandiu sacrificia permanserunt, scilicet vsquequo Iudæi de Ierosolimis per Romanos bello capti expulsi sunt: tunc enim omnes cęremoniæ sacrificiorum cessauerunt, cum solũ liceret eas celebrari in loco, quẽ elegisset Dominus ad ponendum ibi nomen suum: ita vt esset ibi tabernaculum, & Sacerdotum congregatio. De hoc Deuterono.12. *Ab omni populo Israel.* Idest hoc suscipere

Armus separationis

F debent Aaron, & filij sui ab omni populo Israel de sacrificijs pacificis, ita, quòd quotiescunque aliquis Israelitarum offerret hostiam pacificam, cedebant Aaron, & filijs eius istę duę particulę. De his aũt particulis, quare specialiter Deo darentur magis quã alię particulæ dictum est, supra, quòd non poterat reddi ratio. Nicolaus tamen dicit ideo armum dextrum tolli ab Israelitis, & dari filijs Aaron, ne præberetur popularibus occasio faciendi quasdam cæremonias idolatrarum: nam dicit idolatras obseruare aliquas ceremonias in spatulis animalium: quod si permitteretur vulgaribus, ipsi forte obseruarent illa maleficia. Idem dicit de pectusculo, quòd in ossibus pectusculi fiebãt quædam incantationes, quæ vt totaliter tollerentur à

Opinio Nicol. quare armus dexter, & pectusculum dabant Sacerdotib.

G popularibus, iussit Deus cedere duas has particulas in ius Sacerdotum. Sed hoc non existit, nec habet apparentiam: quoniam eodem modo debuisset interdici, ne aliquis de popularibus acciperet sibi armum dextrum, nec pectusculum alicuius animalis: cum eodẽ modo in quolibet animali siue consecrato Deo, siue nõ, posset fieri ista maleficorum obseruatio. Sed hoc falsum est, quoniam licebat popularibus comedere pectusculum, & armum de omnibus animalibus mũdis, quando non immolabantur Domino etiam si essent animalia immolaticia, vt patet Deute.12. Si aũt dicas, quòd istę obseruationes maleficorum solum fiebant in animalibus oblatis Deo: ideo solum debuerũt prohiberi popularibus pectusculum, & armus animalium immolatorum consecratorum. Dicendum

H etiam hoc non posse stare: nam dato, quòd non acciperent vulgares pectusculum, & armum in partem suam: tamen poterant habere ossa istarum duarum partium postquam Sacerdotes comedissent illas: & in eis fieret maleficium. Item si popularibus magna maleficiorum esset cupiditas, possent ipsi offerre, & immolare dęmonibus hostias, sicut idolatræ faciebant, & in spatulis, & pectusculis eorum fieri possent ista maleficia: non est igitur aliqua talis causa reddenda. Sed dicendum est, sicut supra determinatum fuit. *Hæc est vnctio Aaron, & filiorum eius.* Hic ponitur omnium supradictorum epilogus. Ista litera vsque ad principium 8. cap. variè intelligitur a quibusdam, quidam namque faciunt eam esse epilogum istorum

I omnium supra positorum a principio huius libri vsque huc. Alij autem dicunt eam esse quandam breuẽ præfationem, aut prologum ad ea, quæ in sequen. ca. dicenda sunt: & isti secundi sic probant, quoniam sequenti cap. agitur de consecratione Aaron, & filiorum eius in speciali, ponendo singula, quæ facta sunt: hic autem ponitur tamquam eius titulus in vniuersali loquendo, scilicet hęc est vnctio Aaron, & filiorum eius. Sed hoc non potest stare, quoniam hic dicitur, quòd agitur de his, quæ dari debent Sacerdotibus a filijs Israel, & tamen ista non habentur in sequenti cap. cum solum agatur ibi de consecratione Sacerdotum, ad quam ipsi populares nihil intendebant. Etiã quia dicitur hic fieri de sacrificio pro delicto, & pro

K peccato, & de cæremonijs holocaustorum, & pacificarum hostiarum; sed de his non agitur sequenti cap. Dicendum est igitur, quòd iste est epilogus pręcedentium, & est sensus, quòd in isto Leuitico intendebat Deus agere de cæremonijs Israelitarum ad ipsum, inter quas principalis cæremonia erat in oblationibus, & sacrificijs, de quibus à principio libri vsque nunc tractauit, consummato autem hic tractatu isto, volẽs Legislator se ad alia conuertere, epilogat ea, quæ supra dicta sunt: non tamen epilogat eo ordine, quo supra enarrabãtur: nã primò dicit de vnctione Aarõ, & filiorum eius: primò tamen enarratum est de cæremonijs holocaustorum; sed in hoc non multum refert.

Doct. opi.

refert. *Hæc est vnctio Aaron, & filiorum eius in cæremonijs Domini*. Idest istæ sunt cæremonię, quæ obseruatæ sunt ad Deum in consecratione Aaron, quando consecraretur: pauca tamen ibi narrata sunt, sed latius Exodi 29. & sequenti cap. *Hæc est vnctio Aaron, & filiorum eius*. Scilicet summi Sacerdotis, & minorũ, quia non solum per illum ritum consecratus fuit Aaron cum filijs suis, sed etiam omnes alij Sacerdotes futuri consecrari debebant: sic iubetur Exodi 29. *In cæremonijs Domini*. Cęremoniæ quę obseruabantur in consecratione Sacerdotum, dicuntur cæremoniæ Domini, quia obseruabantur propter mandatum Domini, vel in cultum eius, & sic omnes cæremoniæ legales vocantur cæremoniæ Domini, quia istas duas habitudines ad Deum habent. *Die quo obtulit eos Moyses, vt sacerdotio fungerentur*. Idest istæ cæremonię, quæ supra positæ fuerunt in vnctione Aaron, & filiorum eius in die, in quo obtulit eos Moyses coram Domino, vt efficerẽtur Sacerdotes. Dicitur autem Moyses obtulisse Aaron, & filios eius, quia ipsi non accesserunt ad ostium sanctuarij petentes se fieri in Sacerdotes, quoniam tunc viderentur ambitiosi honoris, & redditũum, propter quod abijciendi erant, cum se ingererent, & sic in die illa consecrationis accepit Moyses Aaron, & filios eius, & duxit eos ad ostium tabernaculi præsentans eos Domino, vt sic viderẽtur ipsi nõ se ingessisse, sed alterius iussu fuisse ductos; sic dicitur Exodi 29. cap. & Aaron ac filios eius applicabis ad ostium tabernaculi: & hoc offerre erat. *Vt sacerdotio fungerentur*. Ideo obtulit Moyses Aaron, & filios, vt sic cõsecrarentur in Sacerdotes & possent fungi ministerio Sacerdotali. Nam priusquam Aaron, & filij sui consecrati essent, non erat eis ius fungendi officio sacerdotali: sicut nemo potest consecrari ante quam in presbyterum ordinatus sit. *Et quę præcepit eis dari a filijs Israel*. Idest ista sunt, quæ iussit Deus, vt reciperent Sacerdotes ab Israelitis, cõtinentur autem hæc sub precedenti cap. & in hoc. Nam præcedenti cap. dicitur quantum de holocausto Israelitarum Sacerdotibus proueniat, scilicet sola pellis, & quid de sacrificio pro peccato atque pro delicto proueniat, scilicet omnia, quę erant in ipso animali præter adipes, & sanguinem, & caudam. Docuit etiam quid de simila oblata, & panibus in sartagine, & craticula, ac laganis habituri essent de oblationibus Israelitarum. De hoc 2. & 6. cap. Docuit etiam qualiter de pacifico sacrificio armum dextrum, & pectusculum habituri erant, & quid de libamentis eius. De hoc in isto cap. *Religione perpetua*. Idest obseruatione perpetua. Religio propriè dicitur aliqua cęremonialis obseruatio in solum Deum tendens, cum autem ad proximos aliquas cæremonias obseruamus religionis actus non sunt: & ob hoc istę leges sacrificiorum religio dicuntur, cum ad Dei cultum cæremonialiter extendatur, sic etiam, & fides Christiana cum obseruationibus suis religio dicitur, quia ipsa secundum se ad Deum est, & ob hoc quidam modi speciales viuendi quorũdam Christianorum, qui strictiorem cæteris vitam elegerunt, religiones appellantur, sicut in monachis, & fratribus est. Dicitur hic religione perpetua, quia ista obseruantia de iuribus sacerdotalibus exhibendis ad semper erat. *In generationibus vestris*. Idem significat quod superior clausula, scilicet, quod obseruarẽtur ista iura Sacerdotũ in omnibus generationibus Hebræorum, scilicet illæ durarent, quod intelligendum est non quandiu Hebræi durarent viuentes, sed quandiu durarent sacrificia offerentes: nunc quippe viuunt, sed nec sacrificia offerunt, ideo Sacerdotibus nulla iura proueniunt, sed quandiu sacrificia durauerunt, eis iura sua illæsa seruata sunt. *Ista est lex holocau-*

Religio quid sit.

Cur religiosorum ordines Religiões appellantur, & monachi religiosi.

A *sti*. Idest ista lex, quæ, supra posita fuit, est, quæ debet obseruari in omnibus holocaustis. fuit autem posita hæc lex supra 1. cap. *Et sacrificij pro peccato*. Idest ista est lex sacrificij pro peccato, quæ debet obseruari in omnibus sacrificijs pro peccato, de qua dictum fuit supra 3. et. 5. capit. in quarto de illis peccatis, quæ sunt per ignorantiam: in quinto de illis, quæ sunt per negligentiam, aut aliquam malitiam. *Atque delicto*. Idest ista est lex sacrificij pro delicto. alia enim sunt, delicta, & alia peccata sicut declaratum fuit supra 5. capit. & alia sacrificia offeruntur pro delicto, & alia pro peccato, sicut aliæ cæremonię fiunt in his quantum ad aliquid, quàm in illis, quæ pro peccato. De his habetur supra 6. *Et pro consecratione*. Idest ista est lex quantũ **B** ad ea, quæ dabantur in consecratione Aaron, & filiorum eius, & aliorum Sacerdotum maiorum, atque minorum. De his habetur pręcedenti. cap. *Et pacificorum victimis*. Idest ista est lex de victimis pacificis, scilicet qualiter fieri debeant, & quid Sacerdotibus inde proueniat. De hoc habetur, supra 3. cap. quantum ad cæremonias sacrificij, & partem, quæ Deo prouenit habetur supra 3. cap. quantum ad partes, quæ Sacerdotibus proueniunt habetur in isto. cap. *Quam constituit Dominus Moysi*. Ad legem refertur, quam dederat Dominus Moysi: nam sicut aliæ leges cæremoniales, & iudiciales datæ fuerunt à Deo per Moisen: ita, & leges istę de sacrificijs datæ sunt populo, & Sacerdotibus a Deo per Moysen: quoniam, vt dictum fuit **C** in principio primi cap. ista dicebantur primo Moysi a Deo in tabernaculo testimonij, deinde ipse referebat ea ad totum populum, vel ad Sacerdotes solos secundum, quòd Dominus in qualibet lege iussisset. nam in quibusdam dicitur, quòd loqueretur Moyses ad filios Israel, in alijs autem, quod loquerẽt ad Aarõ, & filios eius. *In monte Sinai*. Omnes leges, quę in toto isto libro datæ sunt, fuerunt ordinatę in monte Sinai, quia ibi fixa erant castra filiorum Israel. quoniam Deus ista instituit, vt habetur infra 26. & 27. ca. *Quando mandauit filijs Israel, vt offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai*. Idest istæ leges datæ sunt in monte Sinai, quando primo Deus mandauit Israelitis, vt offerrent sibi aliqua sacrificia. Et hoc in monte Sinai. Nam ante illam mansionem Deus nihil mã- **D** dauerat Israelitis sibi sacrificare, quod fuit in ipsa consecratione Aaron, & filiorum eius, nam ante hoc nõ iusserat ipse alia, quamquàm ista facta fuerant, scilicet holocausta, & pacificæ hostiæ in confirmatione legis, vt habetur Exod. 24. nam de sacrificijs, quæ facta sunt in consecratione Aaron, & filiorum eius habetur mandatum Exo. 29. de sacrificijs tamen, quæ facta sunt in confirmatione legis non est aliquis locus in sacra Scriptura, vbi Deus illa fieri mandauerit. Etiã mandauit Deus in monte Sinai modos sacrificandi Israelitarum: nam omnes leges, quæ habentur de sacrificijs ibi traditæ sunt. *In deserto Sinai*. Aliquando vocat Sinai desertum, & aliquando montem, & vtrumque est, nam vocatur mons, quia locus altus **E** est, vocatur autem desertum, quia nulla hominum ibi habitatio est, sed magnæ Arabicæ solitudines: nam & Exo. 3. cap. dictum est, quòd mons Sinai erat in partibus interioribus deserti.

Lex sacrificij pro peccato, ac pro delicto.

In monte Sinai datæ fuerũt illæ leges.

Quare vocetur desertum Sinai.

CAP. VIII.

LOCVTVSQVE est Dominus ad Moysen, dicens: Tolle Aaron cum filijs suis, vestesque eorum, & vnctionis oleum, vitulum pro peccato, duos

Nume 17. 21. di. ca. 1 50 di. ca si post. 8. q. 1. c. in scripturis.

duos arietes, canistrum cum azymis, & cõgregabis omnem cętum Israel ad ostium tabernaculi. Congregataque omni turba ante fores tabernaculi, ait: Iste est sermo, quem iussit Dominus fieri. Statimq; obtulit Aarõ, & filios eius. Fecit Moyses, vt Dominus imperauerat. Cumque lauisset eos, vestiuit Pontificem subucula linea, accingens eum baltheo, & indués eum tunica hyacinthina, & desuper humerale imposuit, quod astringens cingulo aptauit rationali, in quo erat doctrina, & veritas. Cidari quoque texit caput: & super eam, contra frontem, posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut præceperat ei Dominus. Tulit, & vnctionis oleum, quo liniuit tabernaculum cum omni supellectili sua. Cumque sanctificãs aspersisset altare septem vicibus, vnxit illud, & omnia vasa eius, labrumq; cũ basi sua sanctificauit oleo. Quod fundens super caput Aaron, vnxit eum, & consecrauit.

26.di. ecce.

De conse. di.2.c.1.

Tractatus de cõsecratione Sacerdotum

LOCVTVSQVE. In isto libro intendebat Legislator tradere modos cęremoniarum, quę ad Deum fiunt, inter quæ principalis est sacrificiorum oblatio: ideo illa expleta incipit hic alias cęremonias pertractare: & post ipsa sacrificia agitur de personis offerentibus sacrificia. Et hoc erat dupliciter, quoniam quidam offerebant sacrificia ratione ministerij: alij autem ratione religionis, & fidei. Primi sunt Sacerdotes, quibus ex ministerio sacerdotali offerre competit: secundi autem populares, quibus ex religione, & ratione fidei offerre conuenit. Agitur autem de dispositione omnium istorum ad offerendum. De dispositione vulgarium habetur infra 11. & vltra: de dispositione autem Sacerdotum habetur hic. Et diuiditur in tres partes, quoniam primò ponitur consecrationis ritus: secundo consecratorum vsus: tertiò eorundem casus: secunda in principio noni capit. tertia in 14. Prima in quatuor partes, primò ponitur necessariorum ad consecrationem propositio: secundò consecrationis executio: tertiò, quæ ad solum Pontificem pertinebant patratio: quartò ad ea, quę communia sunt summo Sacerdoti, & minoribus, fit quędam reuersio. Secunda ibi. *Statimque*. Tertia ibi. *Filios quoque eius*. Quarta ibi. *Obtulit, & vitulum pro peccato*. Circa primum dicitur. *Locutusque est Dominus ad Moysen dicens*. Ponitur hic istud tanquam caput orationis: quoniam iam incipit hic alius tractatus distinctus a superiori: nam cũ debeat hic agi de executione sacrificiorum cuius leges supra positę fuerant, oportuit, quòd poneret de titulo, quem habebant Sacerdotes ad ministrandum: hoc autem erat, quia erant consecrati, vt sacerdotio fungerentur: ideo exprimitur hic modus, quo ista cõsecratio facta est.

Ritus cõsecrationis Aaron, & filiorũ eius

Quare lex de consecratione Aaron, & filiorum suorum ponatur hic per recapitulationem. *Quæst.* I.

ET sciendum, quòd non ponitur hic modus consecrationis Aaron, & filiorum eius tanquam nouiter hic traderetur regula ad cõsecrandum eos post

F ea, quę dicta sunt supra: nam lex consecrationis data fuit Exo. 29. nunc autem fit recapitulatio: nam si hic fieret consequentis ordinis collocatio, oporteret, vt post leges, quę supra positę sunt, traderetur regula de consecratione Aaron, & filiorum eius, & quòd post omnia illa fuissent isti consecrati. Sed falsum est, vt declarauimus supra cap. 1. nam consecratio Sacerdotum inchoata est prima die, qua erectum fuit tabernaculum: istę autem leges sacrificiorum datę sunt in ipso tabernaculo, vt patet supra 1. capit. & sic necessarium est quòd postquam inchoauit Sacerdotum cõsecratio, fuerint datę istę leges, hic tamen fit recapitulatio, quę est quandocunque aliquid describitur fieri postquam factum est, & non tenetur ordo natura-
G lis: fuit tamen satis conueniens causa ad faciendum istam recapitulationem, quia in hoc libro tradebatur doctrina omnium cęremoniarum tàm in sacrificio, quàm pręter sacrificia: & quia consecratio Sacerdotum potissimum pertinebat ad sacrificia: post ipsum tractatum de sacrificijs adiunctus fuit hic ritus de cõsecratione Sacerdotum. *Tolle Aaron cum filijs suis*. Hoc refertur ad ea, quę pręmittebantur in Sacerdotum consecratione: nam cum ipsi deberent consecrari in Sanctuario, oportebat, vel quòd ipsi venirent ad petendam consecrationem, vel quòd aliquis eos duceret ad consecrandum. Hic autem ponitur qualiter iussu Dei Moyses tulit illos ad consecrãdum, & hoc fuit ꝯuenientissimum. nam nõ decebat, vt Aaron, & filij sui peterent sacerdotium: nam sacerdotium di-
H cit quãdam dignitatẽ, & honorem, & redditus: si autem aliquis ista peteret esset ambitiosus, & non se haberet conuenienter in prelatione sua, sed nos non permittimus dominari hominem, sed rationem, idest, nõ permittimus, quòd homo dominetur iuxta desideria sua, sed secundum rationem, vt ait Aristot. 5. Ethico. ergo ille, qui dignitatem petit indignus est, & merito repellendus. In dignitatibus quoque secularibus hoc obseruatur, vt qui in dignitatem se costitui petit ad dignitatem nullam admittatur, vnde & aliquę leges aliquorum populorum valde iustæ habent, vt eo ipso quòd pro aliquo ad dignitatem fuerit rogatum, fiat inhabilis ad illam: nec quantuncunque alias dignus
I sit, ad illam recipi possit, cum non proficiendi, sed præsidendi animo eam ambire videatur. Erat igitur valde iniustum, quòd Aaron, & filij sui appeterent sacerdotium, cum quandam dignitatem, & honorem dicat, ac redditus: hęc autem optanda non sunt, multo autẽ fortius petenda non erunt: si autem Aaron, & filij sui ista petijssent inhabiles reddebantur: Deus autem nolebat istos esse inhabiles, ideo iussit, vt Moyses illos ferret ad consecrandum, & ipsum mãdatum Dei fuit eis causa iusta ad recipiendum sacerdotij dignitatem. Sic habetur ad Hebrę. 5. cap. cum dicitur: Nemo sibi indifferenter honorem sumat, sed qui vocatus est a Deo tanquam Aaron. Et quamquàm ibi dicat Apostolus solum de Aaron, quia erat principalis: tamẽ intelligitur etiam de omnibus alijs filijs suis, cum hic iubeat Deus vocari filios Aarõ, sicut & ipsum Aarõ.
K Fuerunt autem quatuor filij Aaron, qui cum ipso cõsecrati sunt, scilicet, Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar, vt habetur Exodi 29. *Vestes eorum & vnctionis oleum*. Iubet Deus, quòd Moyses tollat ista ad sanctuarium, vbi consecrari debebant filij Aaron cum patre: nam in consecratione induebantur Sacerdotes minores vestimentis suis, scilicet feminalibus, & tunica byssina, & baltheo, ac cidari. Sũmus Sacerdos induebatur omnibus decem vestibus suis, scilicet, his quatuor supra dictis, & tunica hyacinthina, & rationali, ac superhumerali, & cingulo, ac lamina aurea, & thiara hyacinthina. de his omnibus habet Exo. 29. ca.

Aaron, & filij sui nõ petierũt se consecrari in Sacerdotes.

Qui petit honorem quãticunque dignus fuerit efficitur inhabilis.

Decem vestibus summus Sacerdos induebatur.

ducendę igitur erant vestes istę Sacerdotum ad ostiũ tabernaculi, vt Sacerdotes induti illis consecrarentur. Iubetur etiam duci oleum vnctionis. Istud erat aliqd compositum ex pluribus speciebus mixto oleo oliuarum, & fiebat confectio illa liquida, ita vt aliqualiter fluere posset. De modo autem huius confectionis habetur Exodi 30. cap. Erat enim istud oleum ad vngẽdum Aaron, & filios eius, & vestes suas, & ipsum tabernaculum cum vasis. Erat autem ita sacratissimũ, vt nulli hominum liceret querrere illud in vsus suos. De hoc infra in litera, & Exo. 30. cap. *Vitulum pro peccato.* Idest, quòd deberet ducere Moyses ad ostium tabernaculi vnum vitulum, qui immolaretur pro peccato Sacerdotum; iste vitulus dabatur de expensis Sacerdotum, quoniam ista consecratio ad eos pertinebat, & non ad populum: ideo quamuis in alijs sacrificijs offerrentur expensæ a populo, quia ipsa sacrificia dabantur pro populo: tamen hic solum offerebatur expensarum copia ab Aaron, & filis suis. *Duos arietes.* Offerebantur isti duo arietes, vt vnus esset ad hostias pacificas, & alius in holocaustum: nam in sacra Sacerdotum vnctione omne genus sacrificiorum erat, scilicet, tàm pro peccato, quàm in holocaustum, quàm ad victimas pacificas. De ritu autem immolationis horum habetur Exodi 29. & ibi ponitur causa, quare ista sacrificia fierent. de hoc etiam habetur infra in litera, & pertinent ista sacrificia ad primum diem consecrationis Sacerdotum. De alijs autem diebus, an ista fierent, non exprimitur, sed habetur Exodi 29. quòd in illis septem diebus quotidie fieret consecratio, & immolatio vituli pro peccato, cum dicitur: Septem diebus cõsecrabis manus eorum, & vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum. *Canistrũ cum azymis.* Iubebat etiam Deus in hac prima die adduci panes azymos, & crustulam absque fermento oleo aspersam, & lagana azyma oleo lita. Omnia autem hęc de triticea simila fiebant, quę posita in holocausto offerebantur coram altari holocaustorum, vt patet Exodi 29. *Et congregabis omnem cætum filiorum Israel ad ostium tabernaculi.*

Hæc sacrificia quare fierent.

De tribus causis quare omnes Iudæi vocati sunt, quando Aarõ & filij sui consecrati sunt. Quæst. II.

CVM fieri debuit consecratio Aaron, & filiorum eius, publica esse debuit: ad quam omnis cętus filiorum Israel vocari debuit, quia proficiebat ad multa. Primo quia ista consecratio, quę magnę solennitatis erat, fieret cum honore, quod non contingeret, nisi congregarentur filij Israel ad videndum illam, & honorandum. Secundo facta fuit congregatio, vt viderent omnes Israelitę Aaron, & filios eius antequam consecrarentur, vt si fortè aliquis obijcere vellet aliqua crimina in illos, propter quę a consecratione repellerentur. Sic enim fit cum matrimonia copulari debent, quòd publicè contractus fiat, vt si forte aliquis velit obijcere vinculum consanguinitatis, vel aliud impedimentum propter quod impediatur contractus. Tertio fieri debuit ista congregatio Israelitarum, quoniam Aaron, & filij eius in consecratione acquirebant quendam honorem super populum, & iurisdictionem quandam, cũ deberent distinguere, & iudicare inter causam, & causam, & sanguinem, & sanguinem, & leprã, & lepram, atque arbitrari quid mundum, & immundum, vt habetur Deutero. 17. cap. & extra qui filij sint legi. cap. per venerabilem. Consequebãtur etiam Sacerdotes super populum redditus quosdam, cum reciperent primitias, & partes decimarum, & vota atque sacrificiorum partes: multa quoque alia iura, de quibus ha-

A betur Numeri 18. cap. Conueniens ergo erat, vt populus, cui præficiebantur Sacerdotes per consecrationẽ suam, & à quo recepturi erant iura, vocarentur ad cõsecrationem Sacerdotum, per quam tota ista potestas tribuebatur, & sic viderentur consentire illi consecrationi, & iurisdictioni Sacerdotum in ipsos, qui ex hac consequebantur, ne postea esset occasio aliquibus Israelitis ad repugnandum Aaron, & filijs consecratis: nam cum publicum fieret, erat ibi cuilibet ius opponendi contra illam consecrationem. Si autem subticeret, consensisse videbatur, nec manebat ei ius postea obijciendi in consecrationem: nam si ista consecratio publicè facta non fuisset, incõuenientia multa sequi poterant: cum Core, & Dathan, & Abiron, atque alij complices sui insurrexerint contra Aaron, & B Moysen, & filios Aaron, dicentes, quòd ipsi vsurpassent sibi dominium super totum populum, & postea perierunt, quidam igne combusti, alios autem terra absorbuit, vt patet Num. 16. cap. quanto magis insurgere potuissent, atque coloratam occasionem habuissent, si consecratio ista facta fuisset, nullo vocato? Debuit ergo vocari totus cętus filiorum Israel. Item qñ aliqua, quę honesta sunt fiunt, non erubescimus illa in publico facere, cum verò illa in tenebris agimus ex hoc ipso illa de iniquitate suspecta reddimus: nã qui malè agit odit lucem, iuxta dictum Ioannis. cap. 3. & habetur extra de offi. dele. cap. consuluit. sic enim Iob ait: Oculus adulteri obseruat caliginem, & dicit, quis me videbit? Si autem ista consecratio in tenebris, aut C nullo vidente facta fuisset, ex hoc ipso dabatur occasio presumẽdi ipsam aliquid turpitudinis, vel fraudis continere: Deus autem voluit tollere omnes istas suspitiones, ideo iussit congregata multitudine Israel hanc celebrari consecrationem. *Ad ostium tabernaculi.* Intrauerunt isti Israelitę vocati a Moyse intra altariũ conuenientes ad ostium tabernaculi: quoniam ibi apud altare ista consecratio fieri debebat, vt ipsi eam viderent. Nec tamen intelligendum est omnes Israelitas conuenisse intra atrium ad ostium tabernaculi; nam non posset ibi capi tota illa multitudo cum esset vltra mille millia virorum; immo vltra ter mille millia computatis omnibus Leuitis, & viris aliarum tribuum, & Aegyptijs, qui ascẽderunt cum ipsis, & hoc tam senibus quàm iuuenibus, quos scriptura magnę D multitudinis esse ait: sed aliqui intrauerunt intra sanctuarium atrij, scilicet digniores totius populi, & cęteri, qui capi potuerunt interius: reliqua autem multitudo circunfusa mansit in atrio tabernaculi. nam per cortinas reticulatas, quę erant in atrij gyro videre poterant, qui exterius manebant. *Fecit Moyses, vt Dominus imperarat.* Ad omnia superiora refertur istud cap. quod adduxit Aaron, & filios eius ad ostium tabernaculi, vestes eorum, & oleum vnctionis, & vitulũ ad offerendum pro peccato, & duos arietes, & canistrum azymorum cum panibus: vocauitque vniuersum cætum filiorum Israel ad videndum consecrationem. *Congregataque omni turba ante fores tabernaculi ait.* E Non est intelligendum, vt supra dicebamus omnem Israelitarum turbam intra atrium conuenisse, cum non caperent, sed quidam interius, alij verò exterius circunfusi manebant, omnes tamen congregati dicebantur ad fores tabernaculi, quia in circuitu eius circunfusi erant singuli prout appropinquare valebant. *Iste est sermo, quem Dominus iussit fieri.* Dicit Iosephus, quòd populus volebat facere Moysen Sacerdotem magnum, cum ipse cunctis melior videretur: sed ipse animauit eos, vt assumerent Aarõ dicens se esse multum occupatum circa Domini collucutionem, nec vacare posse omnibus ministerijs Sacerdotalibus sanctuarij: Aaron autẽ conuenienter hoc facere posset:

Quę occulte fiunt suspecta sũt.

Cap. 24.

An omnes Israelitę introierũt intra atrium tẽpore cõsecrationis

quoniam

quoniam nulla erat occupatione impeditus. Itẽ suadebat hoc dicens, q̃ Dominus iudicauerat ad hoc cõuenientiorem esse Aaron, quàm Moysen: ideo dicit Moyses. *Iste est sermo, quem iussit Dominus fieri.* Idest, hoc est quod Dominus mandauit, scilicet Aaron, & filios suos præfici in Sacerdotes, ideo nolite me inquietare in Sacerdotem assumere volentes. *Iste est sermo, quem Dominus iussit fieri.* Non accipitur hic propriè sermo, quoniam sermo non fit, nec iubet Deus eum fieri. Sed accipitur sermo pro ipsa re facta, scilicet iste est sermo, quẽ iussit Dominus fieri, idest ista est res, vel opus quod Dominus fieri mandauit, & sic accipitur multoties in sacra Scriptura, vt verbum dicatur ipsa res, quæ fit: sic habetur 1. Reg. 3. cap. Ego faciam verbum in Israel, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius, idest, ego faciam rem mirabilem, quam omnes audiẽtes stupebunt; sic etiam dicitur 2. Reg. 1. cap. quod est verbum, quod factum est in castris. *Statimque.* Hic ponitur secundum, scilicet, operis executio, & diuiditur in quatuor partes, quoniam primo ponuntur ea, quæ erant communia Aaron, & filijs eius circa eorum consecrationem. Secundo ea, quæ pertinebant ad solum Pontificem. Tertio ea, quæ ad solos minores Sacerdotes pertinebant. Quarto designantur ea, quæ communia erant. Secunda ibi. *Vestiuit.* Tertia ibi. *Filios quoque eius.* Quarta ibi. *Obtulit & Vitulum.* Circa primum. *Statimque obtulit Aaron, & filios eius.* Antequam Moyses vocaret totam multitudinem Israelitarũ, nihil fecerat in cõsecratione Aaron, & filiorum suorum. Cum autem vniuersus populus congregatus est, præsentauit illos coram ostio tabernaculi: erat enim ista præsentatio aliquid præcedens, & dispositiuum ad consecrationem. *Cum lauisset eos.* Idest Moyses lauit Aaron, & filios suos, nec tamen dicitur hic an lauerit manus, vel pedes, vel an totum corpus lauerit: nam cum deberent ministrare quotidie lauabant manus suas, & pedes in labro æneo: nec vllam ministrationem, non præmissa hac lotione, facere poterant, vt patet Exo. 30. cap. intelligẽdum tamen magis est, quòd Moyses lauerit Aarõ, & filios suos in toto corpore, cum scriptura non dicat hic, quòd lauit manus, aut pedes eorum: sed simpliciter, quòd lauit eos, quę lotio totum denominare videtur, & videtur esse ad hoc ratio secũdum tropologiam: nam lotio significat sordium abstersionem; qui autem in sacerdotium assumitur ab omnibus inquinamentis mundus esse debet: vt ergo omnibus veteris vitæ conuersationibus, & erroribus, qui in Sacerdotibus assumebantur abrenunciasse viderentur, toto corpore lauandi erant: in quotidianis autem ministrationibus non lauabantur toto corpore, sed in manibus, & pedibus dumtaxat: nam qui semel in sacerdotium assumptus erat ab omnibus prioris vitæ actibus iam recesserat, nec quotidie sibi recedendum erat: quare nec toto corpore ad huius significationem lauandus erat: sufficiens namque erat, si manibus, & pedibus lauaretur.

Sermo capitur sæpe & verbum pro re facta.

Operis executio, ac eius diuisio.

Cũ Aarõ, & filij sui consecrari voluerũt, lauerunt manus, & pedes, & totum corpus.

Duplex causa lotionis Moysi in Aaron, & eius filios. Quæstio. III.

Causa autem huius lotionis duplex erat, scilicet secundum literam, & secundum tropologiam: quantum ad literam ratio erat, quoniam his duabus partibus corporis Sacerdos sacra contingebat, scilicet manibus, & pedibus: manibus, quidem quoniam hostias immolabat, pelles detrahebat, carnes in frusta secabat, adipes quoque, & vniuersa, quę de carnibus in ius Domini cedebãt, cremanda altari imponebat. Alia quoque huiusmodi,

F quæ ad similem ministrationem pertinebant, manibus contractabat: pedes autem lauari debebant, quoniam Sacerdos ministrans sacrum tabernaculi, & atrij pauimentum illis contingebat: nam cum Sacerdos ministrare ad altare holocaustorum accedebat, vbi locus sanctus erat: ingrediebatur etiam intra ipsum tabernaculum quotidie ad componendum lucernas in mane, & vespere, vt arderent coram Domino. Sic habetur Exo. 27. cap. & infra 24. cap. ingrediebantur etiam in illud, vt offerrent quotidie in mane, & in vespere thymiama corã Domino, vt patet Exo. 30. cap. cum dicitur: Et adolebit incensum super eo Aaron suaue flagrans mane, quando componet lucernas, incendet illud, & quando collocat eas ad vesperum, vret thymiama sempiternum. Hæc autem loca

G sacratissima erant. Nec videtur, quòd Sacerdotes illa tãgerent pedibus calciatis, sed soluebant calciamẽta de pedibus suis cum illuc accederent. Sic patet Exodi 3. cap. cum Deus locutus fuit Moysi de rubo, qui ardebat, & non comburebatur, & ait: Solue calciamẽta de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est. Cum ergo tabernaculum esset terra valde sancta, nõ licebat a Sacerdotibus tangi, nisi pedibus nudis, & tunc cum pedes essent aliqualiter immundi ex prophanarum rerum conculcatione, oportebat, vt lauarentur ad contingendum loca sacra. Secunda causa huius est secundum tropologiam: nam ablutio istarum partium significat aliquid, quod Sacerdotibus

H semper conuenit, & est quoddam dispositiuum ad omnem ministrationem manuum: namque ablutio munditiam in operibus signat, per manus autem omnis operatio fit, cum manus dicatur organum organorum, vt ait Aristot. 2. de Anima. & quia ad omnem ministrationem munditia operum requiritur conueniebat manus lauari: pedes autem affectiones signant: nam sicut pedibus in aliqua tendimus, ita, & affectionibus in bona aut mala progredimur. Ad diuinam autem operationem non solum ministrationes, sed etiam affectiones mundas esse oportet. pedibus igitur ac manibus lotis Sacerdotes ministrare debebant. hoc autem ad quotidianam pertinebat ministrationem. In prima autem cum consecrari debuerunt

I totum corpus lauatum est ex causa supra posita. Ista lotio fieri debebat intra Sanctuarium, scilicet inter altare, & ostium tabernaculi, quoniam ibi erat labrum æneum, in quo aqua fundebatur ad lotionem Sacerdotum, vt patet Exodi 30. *Vestiuit Pontificem.*

Sacerdotes tabernaculũ depositis calciamentis ingrediebãt, & quare.

De part. animalium Cap. 10.

Vestes summi Sacerdotis, quæ erant 10. quomodo appellabantur. Quæst. IIII.

Hic ponitur secundum, quod pertinebat ad solum summum Sacerdotem, & erat de vestimẽtis suis qualiter eum Moyses induit, in quibus, nec nimis immorandum est: cũ de his dictum fuerit Exodi 29. cap. *Vestiuit Pontificem.* Scilicet Aaron; ipse namque solus in Pontificem, sci-

K licet Sacerdotem magnum assumptus est, filij autem eius in Sacerdotes minores. *Subucula linea.* Subucula dicitur esse quædam vestis linea byssina, quam accipiebant Sacerdotes, tàm Pontifex, quàm minores: & vocatur Exodi 28. cap. linea stricta, vel byssina vestis. hanc autem accipiebat primo Sacerdos. Nec tamen intelligendum est, quòd ante hoc nullum sacerdotale ornamentum haberent: nam ante omnia quilibet Sacerdos habeat feminalia linea, quæ sacra erant per tingentia vsque ad renes: nemo enim sine his ministrare debebat, alioquin moreretur, vt patet Exo. 28. cap. Erat autem ordo iste, vt Sacerdos introiens in Sãctuarium deponeret calciamenta de pedibus suis, siqua

Subucula quid sit.

Sacerdos quomodo in Sanctuarium ingrediebatur

ſiqua gerebat, & lauaret pedes ac manus: deinde depoſitis femoralibus, quę in vſus eius ſemper erant, ſumebat fęminalia ſacra, quæ erant in ſanctuario: poſt hæc autem induebat ſubuculam ſiue veſtem lineam de qua hic dicitur. *Accingens eum Baltheo*. Ideſt iſta tunica cingebatur baltheo ſuper poſito. Eſt autem baltheum, ſecundum quoſdam, dimidia veſtis prouenniens a zona vſque ad pedes cooperiens hominem p gyrum. Sed hoc multis rationibus falſum eſſe Exo. 18. cap. conuicimus. Secundum Ioſephum baltheus eſt quodam cingulum latitudine quatuor digitorum factum ex auro, & purpura, & hyacintho, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, eratque ad cingendum Sacerdotem; quod hic apparet, cum dicitur accingens eum baltheo, ideſt, quòd iſta tunica ſtringebatur ne laxa flueret, & corpori Sacerdotis non coaptaretur. Id autem, quo ſtringebatur erat baltheus. *Et induens tunica hyacinthina*. Ideſt induit Moyſes Aaron tunicam hyacinthinam. Erat autem tunica hyacinthina, quæ vocatur Exodi 28. cap. tota hyacinthina facta de ſola hyacintho, ſcilicet de filis cęleſtis coloris, ſiue azurini, qui alias hyacinthinus dicitur. Et iſta veſtis habebat in extremitate ſua per gyrum tintinabula aurea, & mala punica de filis facta, atque ad ſolum ſummum Sacerdotum pertinebat, vt patet Exo. 28. cap. quid autem iſta veſtis ſignificaret, & quare eam aſſumeret Sacerdos magnus, & non minores eo. cap. late dictum eſt. *Et deſuper humerale impoſuit*. Superhumerale erat quædam veſtis ſolius Sacerdotis magni: & iſta non operiebat totum corpus, ſed erat quadrangula, altera parte longior habens aperturam per quam Sacerdos magnus caput immitebat, atque pendebat à parte poſteriori vſque ad zonam tegens Sacerdotis ſcapulas: in parte autem anteriori pendebat identidem vſque ad zonam habens quoque foramen magnum in pectore quadratum ad magnitudinem vnius palmi, in quo ponebatur rationale, quod erat in magnitudine palmi vnius, vt cum eodem ligaretur catenulis, & vncinis, & vitta hyacinthina. Habebat autẽ iſtud humerale latitudinem, ita vt ſuper humeros pendens tegeret illos: habebat etiam condylos in partibus laterũ, vt poſſet pars parti per condylos cohærere, & vnum latus illius ſub vno brachio Sacerdotis per condylos ligabatur. Aliud autem latus alio modo ſub altero brachio Sacerdotis ſimili condylorum nexu cohærebat. Cuius figuram aliquis aſſumere poterit, ſi diploidem mediam acciperet peruenientem ſolum vſque ad zonam, quę non habebat manicas, nec in anteriori parte dimidij pectoris condylorum nexu cohæreret, ſed ſub vtroque laterum vnam haberet condylaturam. Hoc autem ornamentum pontificale ſuperhumerale dicitur, quia ſuper humeros poſitum pendebat in parte anteriori, & poſteriori vſque ad zonam. Vocatur autem aliquando ephod, quod ei nomen in Hebræo eſt. Erat autem iſtud ornamentum factum de auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, quod habebat in duabus ſũmitatibus ſuis ſuper humeros Sacerdotis duos lapides onychinos, in quorum quolibet erant ſculpta ſex nomina filiorum Iſrael. De figura autem huius ſuperhumeralis, & varijs diſpoſitionibus circa illud, & de cauſa quare factum eſt, atque miniſteria eius Exo. 28. cap. dictũ eſt. *Quod adſtringens cingulo aptauit rationali*. Ideſt Moyſes ſtrinxit illud ſuperhumerale cingulo quodam, & compoſuit rationale ipſo ſuperhumerali, vt decenti habitudine cohærerent. In hoc autem apparet veritas poſitionis Ioſephi, qui præter baltheum poſuit aliud cingulum: ita vt eſſent 10. ornamenta Sacerdotis magni. Quod Rabi Abraham, Aben, Ezra, & Rabi Salomon negant: nam ſupra dicebatur tunicam eſſe iungendam baltheo; hic autem dicit ſuperhumerale iungendum cum cingulo; & ſic diſtinguuntur baltheus & cingulum. Dicit hic rationali coniungi ſuperhumerale. In quo ſciendum rationale eſſe vnum de ornamentis ſummi Sacerdotis: erat enim paruum magnitudinem habens palmi vnius, & figuræ quadratæ atque duplicatum, ſcilicet, vt pannus ſimplex non eſſet, erat autem factum ex filis auri, & hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta pulchra varietate compoſitum, in quo ponebantur 12. lapides precioſi diuerſarum ſpecierum in quatuor verſibus; habebantq; iſti duodecim lapides nomina 12. filiorum Iſrael. In primo verſu erant tres lapides tria nomina continentes. in ſecundo totidem, in 3. ac 4. totidem. Habebat autem iſtud rationale quatuor angulos, ſiue quatuor anulos aureos, qui correſpõdebant alijs quatuor anulis aureis ex oppoſito in ſuperhumerali: habebat etiam catenulas aureas, & vncinos, & in apertura quadrata vnius palmi, quæ erat in Sacerdotis pectore in ipſo ſuphumerali ponebatur rationale claudens illam aperturam, ita vt illa veſtis continuata ſuperhumerale, & rationale viderentur. Colligabantur autem mutuo ductis hyacinthinis vittis per quatuor anulos aureos rationalis, & totidem ex aduerſo poſitos in ipſo ſuperumerali: faciebant quoque ad iſtud catenulæ aureæ cum vncinis ſuis duo iſta ornamenta copulantes. Et hanc vocat hic litera aptationẽ ſuperhumeralis cum rationali. Vocatur autem iſtud ornamentum rationale, quia iuſſerat Deus, vt Aaron portaret in pectore ſuo rationem, vel iudicium filiorum Iſrael. Secundum Hebræos tamen vocatur pectorale, quia ſuper Sacerdotis pectus ponebatur. De materia autem, & figura huius rationalis, & de myſterio eius, & cauſa, quare factum eſt, abundantius dictũ fuit Exodi 38. c. tam in litera, quàm in commento. *Quod adſtringens cingulo aptauit rationali*. Non eſt autem intelligendum, quòd ſuperhumerale, & rationale inter ſe ſtringerẽtur cingulo: quoniam vt habetur Exo. 28. cap. colligabantur mutuo per quatuor anulos exiſtentes in vtroque ductis per eos vittis hyacinthinis, & per catenulas, & vncinos aureos. Erat autem iſta colligatio perpetua, vt nunquam ſuperhumerale ſegregaretur a rationali, ſed quicũque vnum ſumeret, alterum quoque acciperet. Refertur tamen hic ſtringere ad ſolum ſuperhumerale, quod ſuper Sacerdotis humeros exiſtens pendebat in anteriori parte vſq; ad zonam, & in poſteriori eodem modo, quod ſi nõ ſtringeretur ad corpus Sacerdotis aliquo cingulo, laxum flueret, & inepte corpori Sacerdotis cohæreret. Et hoc ſatis exprimit litera, cum dicit, quòd ſtringens cingulo, ideſt ſuperhumerale ſtrinxit cingulo colligans illud corpori. Cum autẽ ſubiungitur. Aptauit rationali: ad illud pertinet, ſcilicet, quòd coniunxit rationale ſuperhumerali per illas ligaturas, quæ habentur Exodi 28. cap. *In quo erat doctrina, & veritas*. Dicitur autem doctrina, & veritas in rationali, quia ſecundum quoſdam erant in duplicitate eius quædã laminę aureæ ſculptæ nominibus Dei, in quibus ad inquiſitionem de rebus ambiguis veritas patefiebat. An iſtę laminę eſſent factæ ad modum aſtrolabiorũ, vt vult Rabbi Abraham, Aben, Ezra. & an ex figura iſtarum laminarum aſſumpſerint Gentiles modum aſtrolabiorum ſuorum Exo. 28. capit. late dictum eſt. Dicendum tamen iudicium, & veritatem rationalis eſſe, quia fulgor lapidum rationalis monſtrabat veritates inquiſitarum rerum, ſicut Ioſephus ait. Quo autem tempore ceſſauerit fulgor iſtorum lapidum, & duorum onychinorum exiſtentium in ſuperhumerali Exo. 28. cap. dictum eſt. Vel dicendum doctrinã, vel veritatem eſſe in rationali, quia appoſito rationali reſpon-

Baltheum quid ſit.

Tunica hyacinthina quid ſit

Super humerale qd ſit.

Superhumerale, & ephod idẽ.

An ornamenta Sacerdotis magni eſſent 9. vel 10. Rationale quid ſit.

De colligatione quã habebat ſuper humerale cũ rationali.

Doctrina, ac veritas in rationali quare dicatur.

respondebat Deus ad inquisitiones factas a Sacerdote, de quo habetur 1. Reg. 23. cap. De his autem quęstionibus, an proponerentur in scripto, vel in voce Exodi 28. cap. dictum est. Dicebatur autem hoc esse doctrina, & veritas, quoniam per hoc manifestabatur veritas rerum, tãquam per doctrinam. In Hebræo autem habetur. *Vrim & tumim.* Idest luces, & integritates, quod in litera nostra signatur per doctrinam, & veritatem, & est congruens adaptatio: nam lux manifestatiua est rerum, sic & doctrina manifestatiua est veritatum: & sicut integritas, vel perfectio totalitatẽ dicit; ita, & veritas integritatem quandam habet: nã sicut bonum secundum Dionysium constat ex integra causa, malum verò ex defectibus singularibus: ita, & verum integritatem quandam exigit, falsum autem ex quibuslibet defectibus est. De his autem omnibus latissimè dictum est Exodi 28. cap. *Cidari quoque texit caput.* Istud est aliud ornamentum, quod pertinebat, tàm ad Sacerdotes minores, quàm ad Sacerdotem magnum. Erat autem cidaris quoddam ornamentum capitis de bysso factum, & rotũdum ad modum cucufæ, vel birreti, & acuebatur in conum super caput, ita vt non plenè rotundum esset: hoc autem solum portabant minores Sacerdotes: maiores autem portabãt istam cidarim, & desuper illam mitram hyacinthinam. *Et super eam contra frontem posuit laminam auream.* Ista lamina aurea erat quoddam pertinens ad summum Sacerdotem; & erat in hunc modum facta, vt esset de auro purissimo, atque non esset penitus circundans caput, sed a parte frontis existens perueniebat vsque ad vtranque aurem: erat in modum semicirculi cuiusdam, & postea religabatur vitta hyacinthina ad mitram hyacinthinam, vt teneri posset semper in fronte Sacerdotis: erat autem in ea scriptũ hoc, scilicet Sãctitas Domini. Hãc enim gerebat semper Sacerdos magnus, cum ministraret coram Domino, vt habetur Exodi 28. cap. Dicebatur ista esse super cidarim, quia cidaris cooperiebat quandam partem frontis Sacerdotis, & super cidarim ponebatur lamina aurea, ne immediate cohæreret frõti: quoniã non poterat esse conueniens habitudo, si lamina immediatè copularetur fronti: nam durum super durũ non conuenienter sedet. Dicebatur esse contra frontem; quia non erat penitus lamina super frontem, sed super aliquam partem capillorum, & tangebat cooperiens aliquid de fronte Sacerdotis. *Consecratam in sanctificationem.* Dicitur ista lamina consecrata, qm̃ ipsa fuerat lita oleo vnctionis sicut cętera vtensilia Sãctuarij, & Sacerdotales vestes. Dicitur in sanctificationem: idest ad sanctificationem, scilicet, quia ista lamina solum erat in frõte Sacerdotis ad vsus sanctos, quando appareret coram Domino; aliàs autem nunquam eam gerebat in fronte. Vel dicitur lamina consecrata in consecrationem, vel sanctificationem, idest lamina designata ad solos vsus sanctificationis, & sic est verum de qualibet veste Sacerdotali, quia illa erat consecrata in sanctificatione idest ordinata ad hoc, ꝙ in ea fierent vsus sancti. *Sicut pręceperat ei Dominus.* Idest Moyses vestiuit Aaron omnibus vestibus Sacerdotalibus, quę supra positæ sunt, quia supra sic ei mãdauerat Dominus. Sed intelligendum est, quòd non ponuntur hic omnes vestes Sacerdotales, quoniam ipsę erant 10. scilicet fęminalia, & linea stricta, & baltheus, tunica hyacinthina, cingulum, rationale, superhumerale, lamina aurea, cidaris, & mitra hyacinthina, de quibus habetur Exo. 28. capitu. hic autem sola octo exprimuntur, & subticentur duo, scilicet fęminalia, & tiara hyacinthina: & quamquàm hic non expresserit scriptura, tamen Deus iussit, vt indueretur omnibus his vestibus, cum dicatur, quòd omnes ve-

Vrim, & Tumim quid.

Cidaris quid sit.

Quare dicatur lamina consecrata.

Non ponũtur hic omnes decem vestes sacerdotales sed tãtũ 8.

F stes Sacerdotales deberet habere in consecratione sua Sacerdos. *Tulit & vnctionis oleum quo liniuit tabernaculum.* Quale autem esset istud oleum vnctionis habetur Exo. 30. capitu. tollebat autem Moyses istud oleum ad vngendum Aaron, & filios eius, & vestes eorum sicut infra patet. Vocatur autem oleum vnctionis, idest dicatum ad vnctionem faciendam in tabernaculo, & vasis eius, & hoc ad differentiam alterius cuiuslibet olei: nam oleum simplex de arborib⁹. ad istam vnctionem non proficiebat, cum solum esset: erat enim istud oleum in modum vnguenti crassum, quia ex materia solida factum erat. *Quo liniuit tabernaculum cum omni supellectili sua.* Moyses liniuit tabernaculum, & vasa eius, tingens isto oleo vnctionis,

G quoniam ista erant ad specialem cultum Dei, propter quod debebat fieri in eis aliqua cęremonia; propter quam a prophanis vsibus segregata diuino cultui mãciparẽtur. & hoc erat in vnctione olei: quia nulla alia res vngenda erat, nec ad aliquos humanos vsus applicabatur, vt habetur Exo. 30. cap. vnde qui tale vnguentum conficeret, aut confectum ad alios vsus applicaret, moriebatur. Non est autem intelligendum, quòd totum tabernaculum hoc oleo sancto litum esset, quoniam quantitas illa, quæ ponitur Exo. 30. ca. non sufficeret etiam ad partem centesimam, nec trecentesimam Sanctuarij. Vnde aliquis dicet, quòd hic nõ facta fuit litura in tabernaculo, & rebus eius, sed quędam aspersio guttatim super ipsum tabernaculum. Sed etiam hoc nõ potest stare, quia litera dicit, quòd

H Moyses liniuit tabernaculum: linere autem ab aspergendo multum distinguitur, aspersio nãque sine contactu ad rem, quę aspergitur est, litura verò per contactum est: ideo dicendum est, quòd Moyses linebat Sanctuarium cum supellectilibus, quia intingebat digitum in vnguento illo, aut aliquid alterum, & linebat aliquid in partibus ipsius sanctuarij, faciendo aliquas figuras, sicut moris est in Ecclesiarum nostrarũ consecratione, quæ per oleum sanctum fit; nam non linitur tota ipsa Ecclesia, sed in quibusdã angulis cruces fiunt, & quædam speciales vnctiones. *Cum omni supellectili sua.* Vocatur supellex Sanctuarij quodcunque vas, aut instrumentum ad aliquam ministratio-

I nem determinatum in Sanctuario, sicut arca fęderis, & propitiatorium, & altare thymiamatis, & candelabrum, ac mensa propositionis, & altare holocaustorum, & cętera in hunc modũ, de quibus j. dr̃. In istis aũt supellectilibus fiebat aliquo mõ vnctio, & aliquo mõ aspersio, vt patet de altari holocaustorum, de quo ĩmediatè dicitur. *Cumque sanctificans aspersisset altare septem vicibus.* Omnia vasa sanctuarij Moyses liniuit, & sanctificauit, sed in altari holocaustorum fecit aliquid speciale, quia liniuit illud, & aspersit: primò namque aspersit illud septem vicibus, scilicet accipiẽs de oleo illo vnctionis in digito suo, & aspergens septies contra ipsum altare, vel accipiebat aliquod aliud asperiorium, & intingens illud in oleo vnctionis aspergebat septies contra ipsum altare, ita tamen ne guttæ illius in terram fluerent, quoniam sanctæ sanctorum sunt.

K Sed magis dicendum videtur, quòd mittens digitum in vnguentum illud aspergeret ipsos parietes altaris, sicut dicebatur supra 4. capi. de Sacerdote aspergente sanguinem contra velum sanctuarij, qui digito immisso in sanguine aspergebat. Hæc enim aspersio fiebat per septem dies ita, quòd quotidie iteraretur, vt habetur Exo. 29. cum dicitur: Mundabisque altare cum immolaueris expiationis hostiam, & vnges illud in sanctificationem, septem diebus expiabis altare, & sanctificabis.

Oleum vnctionis.

Quid supellex Sanctuarij.

Altare

Altare quare septies aspergebatur.
Quæst. V.

CAVSA autem, quare aspergebatur altare septies, erat ad expiationem; nam in nullo alio vtensili Sanctuarij hoc fiebat: erat enim expiatio in solo altari, cum in illo funderetur sanguis, in quo expiatio fiebat. Et quamuis tunc non esset factum aliquod peccatum, nec esset coinquinatum altare propter aliquas iniquitates filiorum Israel; tamen disponebatur per istas aspersiones, vt esset aptum ad faciendum in eo expiationem. Quod patet, quia quando fiebat expiatio pro peccato, ista in sanguine erat, vt ait Apostolus ad Hebrę.9.capitu. Omnia penè secundum legem in sanguine mundantur, & sine sanguinis effusione non fit remissio peccatorum: nunc autem non aspergebatur sanguis contra altare, sed oleum: ideo non fiebat expiatio pro aliquo peccato, sed sicut cętera vtensilia disponebantur ad vsus sanctos per consecrationem in oleo; ita & altare disponebatur, vt in eo fieret expiatio pro peccato in septenaria olei aspersione: fiebat tamen septies ista aspersio, vt signaretur quòd altare illud disponebatur, vt in eo fieret expiatio pro omnibus peccatis, quæ septenario numero comprehenduntur, cum septenarius rerum designet vniuersitatem. Vel fiebat septenaria aspersio, vt in illa septem peccata mortalia expiarentur, vel vt quidquid in tota vita peccamus, quæ per septem dierum circulum trahitur, ibi remitterētur: postquam verò ista specialis aspersio septenaria fiebat in Altari, linebatur sicut cætera linebantur: & hoc notatur, cum subditur: Cum aspersisset altare septem vicibus vnxit illud: vnctio enim lenimentum signat: maximè, quia post aspersionem vnctio facta est, & notantur hic ista duo differre, cum dicitur.

Altaris sanctificatio quid sit.

Cumque sanctificans aspersisset altare. Est sensus, quòd Moyses simul aspergebat altare, & linebat illud, quoniam nihil aliud erat sanctificatio altaris, quàm aspersio facta in eo. Dicebatur tamen sanctificatio, idest, applicatio ad cultum Dei, quoniam per aspersionem istam applicabantur istæ res ad Dei cultum.

Vnxit illud, & omnia vasa eius. Idest, vnxit Altare holocaustorum faciendo in eo aliquas lituras: vnxit etiam vasa sua consimiliter faciendo aliquas tincturas in eis. Dicuntur autem vasa altaris holocaustorum lebetes, & forcipes, & ignium receptacula, & fuscinulę, vt habetur Exod. 27. Pręter hæc autem, & vncini erant, vt habetur Exod. 38. capitu. Lebetes autem dicuntur quædam vasa ampla ad recipiendos cineres, & efferendos extra castra. Forcipes sunt tenaculæ ad tenendum carbones, & disponendum in igne, ne Sacerdotes cogantur eos manibus suis tractare. Fuscinulæ sunt instrumenta ampla ferrea, quæ nos ad vsus carnium in olla disponendarum accipimus. Vncinus dicitur esse quoddam instrumentum ferreum ad extrahendum carnes de olla. Ignium receptacula sunt quædam vasa, in quibus recipiebantur carbones ardentes de altari holocaustorum, & portabantur ad Altare thymiamatum, vt ibi cremaretur incensum. In his omnibus fiebant quædam lituræ cum oleo vnctionis, per quas consecrabantur omnia instrumenta Domino: & hoc erat vngere omnia vasa Altaris.

Quæ erāt vasa altaris & de eorū vsu.

Vncinus quid sit.

Labrum quid sit.

Labrumque cum basi sua sanctificauit oleo. Istud erat

A aliud vas ad vsus Sanctuarij, & erat in atrio eius apud Altare holocaustorum: erat autem factum istud labrum, vt quoddam vas quantitatis capacis, in quo ponebatur aqua: & erat factum de laminis æneis, quod fundabatur super quendam stipitem, & fiebant in eo quidam aluei, seu canales, per quos aqua defluere possit ad lauandum pedes Sacerdotum, & manus, & erat positum in alto, ne cogerentur sacerdotes inclinare manus suas ad pauimentum, cum lauarentur. Defluebat autem ista aqua per canales ipsius labri in quoddam vas capacioris quantitatis, quod erat in pauimento: & super hoc innitebatur pes, siue stipes ipsius labri, & ideo vocatur istud vas basis, idest, fundamentum

Basis quare ad labri pedes posita erat.

B labri ęnei. Erat autem positum istud vas ad pedes labri propter duo: primo ne cum aqua efflueret de labro per canales ad lauandum manus Sacerdotum, cadens in pauimentum totam domum in lutum verteret, & contaminaret.

Secundo propter lotionem pedum Sacerdotum: nam Sacerdotes cum ministrarent debebant lauare pedes, & manus, vt habetur Exodi trigesimo capitulo.

Si tamen non esset aliquod vas in pauimento, in quo pedes ponerent, lotio congruenter fieri non posset. Oportuit igitur esse basim labri ænei, in quam aqua deflueret. De figura autem huius labri ænei, & basis suæ late diximus Exodi trigesi-

C mo capitulo, hoc autem labrum sanctificatum est per oleum, quia factæ sunt in eo quædam lituræ, per quas applicabatur ad vsus sanctos.

Quod fundens super caput Aaron vnxit eum, & consecrauit. Idest Moyses accepit oleum vnctionis in aliquo vase, & effudit super caput Aaron non faciendo aliquas lituras, sed simpliciter faciendo effluere super caput eius: & cum in satis magna quantitate fuisset oleum effusum super illud decurrebat in barbam, & in vestes, vsque ad partes inferiores vestium: sic habetur Psalmo centesimo trigesimo secundo. Sicut vnguentum in capite eius, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius. Per istam vnctionem Aaron fuit consecratus in

D summum Sacerdotem, quod patet cum dicitur hic, vnxit eum, & consecrauit; idest, vngendo consecrauit.

Per quā vnctionē Aaron fui cōsecratus.

Nam licet omnes aliæ cæremoniæ septem dierum facerent ad consecrationem summi Sacerdotis: tamen id propter quod ipse potissimum consecrabatur, erat effusio olei super caput eius. Et in hoc differt Sacerdos magnus a Sacerdotibus minoribus: quoniam alij non consecrabantur fuso oleo super caput eorum, sed factis quibusdam vnctionibus in sanguinem sacrificij, admixto oleo, aspergendo super eos, & vestes suas.

Et cum aliquando sacra Scriptura vult facere differentiam inter summum Sacerdotem, & alios

E minores, dicit summum Sacerdotem esse vnctum oleo, quasi alij vncti non sint, vt patet supra quarto capitulo, cum dicitur. si Sacerdos, qui est vnctus, peccauerit, scilicet, Sacerdos magnus. & infra vigesimo primo capitulo, dicitur, Pontifex, idest Sacerdos maximus inter fratres suos, super cuius caput fusum est vnctionis oleum, & cuius manus in Sacerdotio consecratæ sunt &c. Quamuis autem Aaron fuerit consecratus in manibus, sicut in capite: tamen solum dicitur hic de consecratione capitis; cuius causa est quoniam, quamquàm manus

Quo differat consecratio summi sacerdotis a minoribus.

nus consecratæ fuerint, non fuerunt consecratæ F per effusionem olei super illas, sed per quandam tinctionem de sanguine in pollicibus manuum, & pedum, vt patet infra.

Filios quoque eius oblatos, vestiuitque tunicis lineis, & cinxit baltheis, imposuitque mitras, vt iusserat Dominus. Obtulit, & vitulum pro peccato. Cumque super caput eius posuisset Aaron, & filij eius manus suas, immolauit eum, hauriens sanguinem, & tincto digito, tetigit G
cornua Altaris per gyrum. Quo expiato, & sacrificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta eius. Adipem verò, qui erat super vitalia, & reticulum iecoris, duosque renunculos, cum aruinulis suis adoleuit super altare: vitulum cum pelle, & carnibus, & fimo, cremans extra castra, sicut præceperat Dominus. Obtulit, & arietem in holocaustum: super cuius caput cum imposuissent Aaron, & fi- H
lij eius manus suas, immolauit eum, & fudit sanguinem eius per circuitum altaris. Ipsumque arietem in frusta concidens, caput eius, & artus, & adipem adoleuit igni, lotis prius intestinis, & pedibus. Totumque simul arietem incendit super Altare, eo quòd esset holocaustum suauissimi odoris Domino: sicut præceperat ei. Obtulit, & arietem secundum, in consecrationem Sacerdotum: posueruntque super ca- I
put eius Aaron, & filij eius manus suas. Quem cum immolasset Moyses, sumens de sanguine eius, tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron, & pollicem manus eius dextræ similiter, & pedis. Obtulit, & filios Aaron. Cumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculæ singulorum dextræ, & pollices manus ac dextri pedis, reliquum fudit super Altare per circuitum. Adipem verò, & caudam, omnemque pinguedinem, quæ ope- K
rit intestina, reticulumque iecoris, & duos renes cum adipibus suis, & armo dextro separauit. Tollens autem de canistro azymorum quod erat coram Domino, panem absque fermento, & collyridam conspersam oleo, laganumque posuit super adipes, & armum dextrum, tradens simul omnia Aaron, & filijs eius. Qui postquam leuauerunt ea coram Domino, rursum suscepta de manibus eorum, adoleuit super Altare holocausti, eo quòd consecrationis esset oblatio, in odorem suauitatis, sacrificij Domino. Tulitque pectusculum eleuans illud coram Domino, de ariete consecrationis in partem suam, sicut præceperat ei Dominus.

G *Filios quoque eius.* Hic ponuntur ea, quæ pertinent specialiter ad consecrationem minorum Sacerdotū: quamuis enim tam maiores, quàm minores Sacerdotes consecrarentur; tamen non erat eadem consecratio vtrorumque: & ratio erat, quoniam sicut differebant Sacerdotes in gradu; ita oportebat differre in modo consecrationis. Erat etiam differentia in vestibus, quoniam aliæ vestes pertinebant ad summum Sacerdotem, aliæ ad minores, quoniam Sacerdotes summi habebant decem ornamenta: minores autē sola quatuor. *Filios quoque eius oblatos consecrauit.* Idest Moyses obtulit minores coram ostio tabernaculi, & consecrauit eos: consecratio autem in hoc modo qui infra sequitur, erat. *Vestiuitque tunicis lineis.*

Attinentia ad minorum sacerdotum consecrationem.

H

Quæ erant ornamenta minorum Sacerdotum. Quæstio. VI.

PRIMVM ornamentum quod hic imposuit fuit tunica linea: quid autē ista tunica linea sit, supra dictum est. Sed sciendum, quòd non erat istud primum ornamentum, quòd Sacerdotes minores induebant. Primo nanque fęminalia linea accipiebant, vt patet Exo. 28. nulla nanque sine eis ministratio fieri poterat, sed subticuit hic: quoniam appositis alijs vestibus maioribus minores semper intelliguntur. *Et cinxit baltheis.* Baltheus q.
I est cingulum quoddam factum de filis quinque colorum, sicut supra dictum est, erat ad cingendum tunicam lineam, ne laxa flueret, & ineptè Sacerdotis corpori cohæreret: super istam tunicam lineam, non habebant Sacerdotes minores aliam tunicam: sicut si quis indueret albam Sacerdotalem stringens illam cingulo, & nihil vltra poneret. Sacerdotes autem magni super tunicam lineam habebant tunicam totam hyacinthinam: velut cum sacerdotes super albam imponunt casulam diuina officia celebraturi. *Imposuitque mitras vt iusserat Dominus.* Mitra Sacerdotum minorum est, quæ alias vocari solet cidaris in formam rotūdam, & acutam in conum, factam de bysso sicut supra dictum est. Est autem hoc ornamentum velut siquis faciat birretū de lino, & acuat illud super caput.
K Differunt autē istæ mitræ à mitris Sacerdotalibus; quoniam illæ erant totæ hyacinthinę, ista autem erat linea, & aliæ erant altæ, ista autem erat, quasi rotunda in modum birreti.

Mitra sacerdotum minorum, quid sit, & quō differat a mitra maioris sacerdotis.

Vt iusserat Dominus. Idest Moyses induit Sacerdotes minores vestibus suis, sicut Deus mandauerat: erant autem vestes Sacerdotum minorum quatuor, scilicet fęminalia linea, & tunica, & baltheus, & cidaris.

Obtulit, & vitulum pro peccato. Ista sunt quæ pertinent ad solēnitatē cōsecrationis tā Sacerdotū maiorū,

quàm

quàm minorũ, scilicet oblationes, de quibus hic subditur, nam nihil magis ista sacrificia pertinebant ad consecrationem sacerdotum maiorum, quàm minorum. Erant autem tria sacrificia, scilicet, pro peccato, & in holocaustum, & in hostia pacifica: de istis autem omnibus ponitur hic, & primò de sacrificio pro peccato vitulus oblatus est. Quare autem magis vitulus pro peccato sacerdotum oblatus fuerit quàm aliquod aliud animal Exo. 29. cap. dictum est. *Cumque super caput eius po suissent Aaron, & filij eius manus suas.* Idest super istum vitulum, quem debuit immolare Aaron, & filij eius, imposuerunt manum: erant enim quinque, & quilibet manum imponebat, & si fortè mille consecrarentur, oportebat quemlibet eorum manus imponere super vitulum.

Obiectio tollitur. Et si obijcias de vitulo, qui offerebatur pro peccato totius populi; nam super illum soli seniores populi manum imponebant, etiam si non solum pro peccato illorum, sed pro peccato totius populi victima offerretur, quoniam illi personam totius populi putabant: ita, & in Sacerdotibus consecrandis fieri debuisse videbatur, vt aliquis qui maior esset aliorum vicem gerens pro omnibus, manus imponeret: vt si solus Aarõ, qui maior erat, & in sacerdotem summum cõsecrandus erat, hoc ageret.

Respondendum est non esse idem in sacrificio pro peccato Sacerdotum: nam cum offertur sacrificium pro toto populo, non oportet, quòd offeratur specialiter pro quolibet de populo: nam non omnes de populo peccant quandocunque populus dicitur peccare, ideo non oportet, vt omnes manum ponant super sacrificium tanquam omnium culpa expianda sit. Si tamen quandocunque populus dicitur peccare, omnes de populo peccarent nullo prorsus manẽte: oportebat vt singuli de populo specialiter super caput hostiæ manus ponerẽt. Sic autem in Sacerdotibus erat, quoniam cũ ipsi consecrandi erant, pro peccato cuiuslibet eorum offerebatur sacrificium. nam quamquam non offerretur hic pro aliquo speciali peccato, tamen certum erat quemlibet de Sacerdotibus aliquando peccauisse; ideo pro quolibet specialiter expiandum erat, & sic quilibet eorum manus deberet imponere. Causa autem quare fiebat impositio manuum super capita omnium hostiarum, duplex erat, quæ habita fuit supra 1. & 3. cap. *Immolauit eum.* Idest iugulauit istum vitulum: refertur ad Moysen, quoniam ipse faciebat omnia ista sacrificia in septem diebus consecrationis, sacerdotes autem nihil adhuc ministrabant. Nam potestas ministrandi inducebatur in eis per consecrationem. Consecratio autem septem diebus durauit, vt patet infra in litera, iõ in omnibus istis non poterant sacerdotes aliquid ministrare, sed Moyses expleuit cęremonias omnium istorum septem dierum, quibus finitis Aaron, & filij sui ministrare cęperunt, vt patet sequenti capit. cum dicitur: Et facta octaua die vocauit Moyses Aaron, & filios, & iussit, quòd immolarent victimas, sicut ibi habetur. Moyses autem in omnibus istis septem diebus expleuit cæremonias sacrificiorum pacificorum, quoniam ipse sacerdotes ipsos consecrabat, & non erat ipse Sacerdos magnus, aut minor, sed Deus illi ad hoc potestatem tribuerat; quoniam erat sacerdos vnctus oleo inuisibili. Cum autem isti cõsecrati sunt, & ministrare cęperunt, non licuit ei ministrare, cum ipse in defectum aliorum ministraret: nunc autem alij, qui ministrarent, legitimè subrogati sunt.

Hauriens sanguinem, & tincto digito tetigit cornua altaris. Idest Moyses hausit de sanguine illius vituli, quo niam cum iugularetur, effluxit sanguis eius in crateras, sicut in alijs sacrificijs solitum erat, & inde extraxit modicum de sanguine in digito ad tingendum cornua altaris. Non est autem istud altare thymiamatum, sed holocaustorum: nam non fuit facta aliqua aspersio vel tinctio altaris thymiamatum nunc, nec fiebat aliqua aspersio contra velum templi sancti Sanctorum, sicut in quibusdam alijs sacrificijs fiebat.

Quare non fiebat eadem obseruatio cæremoniarum in sacrificio pro consecratione Sacerdotum, sicut in sacrificio pro peccato sacerdotis magni. Quæst. VII.

B QVAERET autem aliquis, quare non fiebat tunc obseruatio earundem cæremoniarũ, quæ obseruabantur in sacrificijs pro peccato Sacerdotis magni, vt patet supra 4. capit. nam ibi dicitur, quòd sacerdos tingeret cornua altaris thymiamatũ de sanguine illo, & aspergeret septies contra velum templi sancti Sanctorum: hic autem solum dicitur, quòd tingerentur cornua altaris holocaustorum.

Respondendum est, quòd secundum peccatorum inæqualitatem ita fiebat diuersitas in cæremonijs sanguinis: nam in sanguine sacrificiorum fit semper expiatio, vt habetur infra 17. capit. cum dicitur: Anima carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis, vt super altare meum expietis pro animabus vestris: & sanguis pro animæ piaculo sit. Simile habetur ad Hebræ. C 9. capit. & quia secundum quantitatem peccatorum oportebat esse maiorem expiationem, vel minorem expiationem, oportebat, quòd in sanguine aliæ, & alię cæremonię seruarentur. Sic autem erat in istis duab[us] oblationibus: nam quamuis nunc offerretur pro peccato sacerdotum, & supra 4. cap. dicatur de oblatione pro peccato summi Sacerdotis: tamen non erat æquale peccatum, quoniam illic offerebatur pro aliquo speciali peccato, cum sacerdos magnus peccasset per ignorantiam faciens delinquere populum: hic autem non agitur de expiatione pro aliquo peccato speciali: sed si cognitũ erat, quòd sacerdotes aliquando peccauissent, offerebatur pro eis sacrificium, maior autem expiatio necessaria est, cum fit pro aliquo peccato determinato, quàm cum fit in generali. ideo non debe- D bat hic esse tanta obseruatio in cæremonijs sanguinis sicut ibi: differentia autem in hoc esse debebat, vt introduceretur sanguis in tabernaculum ad aspergendum coram velo sancti Sanctorum, & ad tingendum cornua altaris thymiamatum, cum fiebat expiatio p aliquo peccato determinato. Cum autem fiebat in generali non pro aliquibus specialibus peccatis, non deberet introduci sanguis intra tabernaculum ad aspergendum contra velum, & tingendum cornua altaris.

Sed obijcies, quare in die expiationis fiebat expiatio peccatorum, & non expiabatur specialiter pro aliquo peccato, sed pro omnibus peccatis quæcunque illa essent, & tamen sacerdos introducebat san- E guinem vituli immolati pro peccato in tabernaculo, & etiam intra sancta Sanctorum, vt aspergeret septies coram propitiatorium, vt habetur infra 16. capitu. Obiectio remouet.

Respondendum est, quòd ibi fiebat sacrificium pro peccato totius populi, & omnium sacerdotum, tam pontificis, quàm minorum sacerdotum, nulla autem poterat esse maior expiatio quàm ista, ideo cõueniebat, vt specialissimę cęremonię in ea seruarentur: hoc aũt erat, vt introduceretur sanguis intra sancta Sanctorum: etiam fiebat hoc, quia ipsãs remissio pc̃tõrũ fiebat in die propitiationis cum illa dies a Deo statute

statuta esset duntaxat ad peccatorum expiationem.

Aliquis autem fortassis respondebit nullum esse argumentum, quòd fiebat de expiatione pro peccato sacerdotum, de qua habetur supra ca.4. nam ibi solum fiebat expiatio pro peccato summi Sacerdotis, hic autem fit pro consecratione tam maiorũ, q̃ minorum Sacerdotũ. Sed in hoc nulla rñsio est, qn potius contrarium sequitur: nam hic offerebatur pro peccato summi Sacerdotis, & minorum, cum omnes cõsecrarentur, supra autem 4. capitu. offerebatur solum pro peccato summi sacerdotis: maius autem peccatum est, quod est summi sacerdotis, & minorum Sacerdotum simul, quàm peccatum solius summi Sacerdotis: ideo in eo maior expiatio necessaria est: sic plures cæremoniæ deberent obseruari hic quàm supra 4. cap. quod ex opposito accidit: ideo isti nihil sentiunt. Sed dicendum est, vt supra dicebatur. *Tetigit cornua altaris per gyrum*. Idest, Moyses intinxit digitum in sanguine, & tetigit quatuor cornua altaris faciendo in quolibet eorum vnam lituram sicut fiebat in alijs communibus expiationibus. Dicebatur autẽ esse ista tinctio per gyrum, quoniam cornua altaris, quæ tingebantur erant in circuitu altaris, scilicet, per quatuor latera eius. *Quo expiato & sanctificato fudit reliquum sanguinem*. Idest Moyses sanctificauit & expiauit altare contingendo cornua eius sanguine. Et non erat hic proprie expiatio: quoniam istud altare nondum fuerat aliquod sacrum, quod per peccatum filiorum Israel contaminari potuisset. Sed dicitur de altari thymiamatum, quòd illud expiatur a sordibus filiorum Israel, vt infra 16. cap. cum dicitur, vt aspergat ex regione oraculi, & expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel, & a preuaricationibus eorum cunctisque peccatis. Si autem istud altare holocaustorum longe ante hoc fuisset ad diuinum cultum applicatum, poterat contaminari per iniquitates filiorum Israel, & deberet expiari, sed nunc nouiter ad Dei cultum applicabatur: ideo exponi potest, quo expiato idest facta expiatione pro peccato in illo, & hoc verum est quoniam, cum tũc offerretur pro peccato sacerdotum, fiebat expiatio pro illo, vel poterat hic accipi expiatio pro ipsa sanctificatione: nam altare, antequam fieret in eo illa expiatio, non erat conueniens ad ministrandum: per illam autem conueniens effectum est. Tunc ista duo ad idem pertinent, scilicet expiare, & sanctificare, ita quòd nihil aliud fuit expiationem fieri in altari, quàm ipsum sanctificari, idest applicari ad cultum diuinum. *Fudit reliquum sanguinem ad fundamenta eius*. Idest totus sanguis præter modicum illud, quod sumptum est ad tangendum cornua altaris, fuit effusus ad pedes altaris: hoc enim generale erat in omnibus sacrificijs pro peccato.

Q̃uo expiatur altare antequam fieret i eo aliquod sacrificium.

Adipem verò, qui erat super vitalia. Ponitur hic de crematione omnium adipum istius vituli immolati: nã quamquàm pro peccato offerretur, & cremarentur carnes eius extra castra: adipes tamen coram Domino cremabantur super altare, & hoc generale erat in omnibus sacrificijs: nam qualitercunque ista offerrẽtur, adipes ad Dominum pertinebãt. Vocatur autem hic adeps operiens vitalia pinguedo, quæ erat super membra, quæ vocantur vitalia, vt cor, & sibi coniuncta: est enim super ista quædam pinguedo seiungens illa ab omnibus alijs membris. Et sciendum, quòd quandocunque iubetur adeps alicuius sacrificij Domino offerri, intelligendum est de omnibus adipibus, qui sunt intra viscera animalis: & siue illi exprimantur facta mentione de quolibet, vel solum dicatur in vniuersali, aut si forte exprimatur solum vna pars adipum, semper tamen intelligendum est de omnibus adipibus: quoniam supra 3. capitu. dictum

Crematio omniũ adipũ huius vituli immolati.

F fuerat omnis adeps Domini erit iure perpetuo, & supra 7. capitu. iubebatur ne quis comederet de adipe, qui offerri debebat: necessarium igitur erat, vt in omnibus hostijs totus adeps Domini offerretur, quamquàm non offerri mandetur expresse, nisi de vna particula: ideo nihil magis differt quòd in his exprimatur totus adeps quàm quòd aliqua pars. *Et reticulum iecoris*. Ista est quædam pars adipum, & vocatur reticulum quędam quasi pellicula pinguedinis superfusa hepati, quod hic vocatur iecur. Et dicitur reticulum, quia in modum retis perforata est: vocatur autem hic iecur ipsum hepar, quoniam iecur non est solum in quadrupedibus, sed in solis volatilibus.

Duosque renunculos. Idest, etiam obtulit Moyses
G cum ista pinguedine duos renunculos, quoniam cũ ipsi intra pinguedinem sint, ad eam pertinere videñt. *Cum aruinulis suis*. Aruinula diminutiuũ est de aruina. Significat aũt aruina pinguedinem, quæ non est pars carniũ, sicut de adipe dr̃. Dicuntur aũt aruinulæ renunculorum partes pinguedinis existentes super ipsos renunculos. Istæ enim aruinæ cum ipsis renunculis cremabantur. *Adolebit super altare*. Idest omnia ista combussit, quoniam de isto sacrificio vituli nihil aliud ad Deum pertinebat. *Vitulum cum pelle, carnibus, & fimo cremans extra castra*. Quandocunque vitulus offerebatur pro peccato cremabantur carnes eius extra castra, quamquàm non fuerit sic data regula supra 6. capitu. sed quòd hostia cuius sanguis inferretur in Sanctuarium, nõ comederetur, sed crema
H retur igne. De sanguine autem huius nihil extra Sãctuarium introductum fuerat, sed totus fuit fusus ad basim altaris holocaustorum præter modicum, de quo altaris cornua tincta sunt.

Aruina quid sit.

Iussit tamen Deus comburi istum vitulum extra castra, quoniam voluit facere aliquam differentiam inter sacrificium pro peccato Sacerdotum, & sacrificium pro peccato popularium. In sacrificijs autem pro peccato secularium, qui erant personæ priuatæ carnes non comburebãtur extra castra: hic autem voluit, quòd cremarentur. Erat autem adhuc alia ratio, quoniam si istæ carnes pro peccato non cremarentur extra castra, pertinebant ad Sacerdotes, vt pa-
I tet supra 6. capitu. cum dicatur hostiam pro peccato, & pro delicto ad Sacerdotum iura pertinere, sed Sacerdotes non poterant nunc aliquid tanquam Sacerdotes percipere: ideo non debuit cedere eis, sed cremari extra castra.

Quare Deus extra castra cõburi iussit vitulum oblatũ in consecratione sacerdotũ.

Si autem obijcias, quòd Sacerdotes quando consecrabantur, comedebant de carnibus sanctificatis, scilicet de ariete pacifico, vt habetur Exo. 29. cap. & infra in litera.

Respondendum est, non esse idem ius de hostijs pacificis, & de hostijs pro peccato, quoniam hostiæ pro peccato cum prouenirent Sacerdotibus, prouenie bant eis, quasi sacerdotibus ex iure suo Sacerdotali: ideo non poterant accipere aliquid de his hostijs, nisi cum essent sacerdotes. Sed ante expletam consecrationem, quæ durauit per septem dies non fue-
K runt Sacerdotes, ergo non potuerunt eis prouenire hostiæ pro peccato, quæ tanquam Sacerdotibus eueniunt. Partes autem hostiarum pacificarum non eueniunt aliquibus quàm Sacerdotibus, quoniam populares non comedunt de hostijs pacificis, cum eas obtulerint: nam tota hostia pacifica præter adipes, qui coram domino cremantur, & pectusculum, & armum dextrum, quæ Sacerdotibus cedebant, erant ipsorum laicorum offerentium. Sic autem Aaron, & filij sui comedentes in consecratione sua de carnibus pacificarum hostiarum non functi sunt officio sacerdotali, sed iure laicorum: quod adhuc patet, quoniam

quoniam de hostia pacifica tollebatur in ius Sacerdotum pectusculum,& armus dexter,vt patet præcedenti capitu. Sic autem factum est hic, quoniam de ariete pacifico, quem pro se Sacerdotes obtulerunt iussit Deus, vt Moyses, qui consecrabat Aaron, & filios suos,acciperet pectusculum, vt habetur Exodi 29. capitu. cum dicitur: sumesque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, & sanctificabis illud eleuatum coram Domino, & cedet in partem tuam. Si autem Aaron, & filij sui comedentes carnes sacrificiorum hostiarum pacificarum in consecratione sua fungerentur iure Sacerdotum,totam victimam comedissent præter adipes, qui Domino cedebant. Sed comederunt partes, quas laici in his sacrificijs comedunt. Non comederunt ergo iure sacerdotali.Patet igitur,quòd non debuit aliqua pars vituli immolati pro peccato sacerdotum comedi, sed comburi extra castra.& hoc cum pelle, & fimo, & cornibus cæterisque, quę alias in boue pro peccato immolato cremabantur. *Sicut præceperat Dominus.* In omnibus ponitur, sicut præceperat Dominus, vt non videatur Moyses fecisse ista ex corde suo. *Obtulit & arietem in holocaustum.* Hic ponitur secundum genus sacrificij,quod fiebat in sacerdotum consecratione,& erat holocaustum,in quo obseruabātur omnes leges,quas in alijs holocaustis obseruari solitum erat. *Super cuius caput cum posuissent Aaron, & filij eius manus suas.* Primo fuerunt expletæ cæremoniæ vituli pro peccato,scilicet, quòd immolaretur, & funderetur sanguis apud altare,& cremarentur carnes extra castra: deinde obtulerunt Aaron, & filij sui arietem primum coram Domino imponentes singuli manus suas super caput eius, quem Moyses suscepit de manibus eorum, & immolauit: quare autem imponerentur manus super caput huius arietis ex eisdem causis fit, ex quibus in omnibus alijs sacrificijs. Quare autem Aaron, & omnes filij sui manus imponerent supra de vitulo declaratum est. Cum autem dicitur hic,obtulit arietem, ad Moysen refertur: nam cum Aaron,& filij sui imposuissent manus super caput huius arietis suscepit eum Moyses, & præsentauit coram altari ad immolandum: hęc autem pręsentatio dicitur oblatio. *Immolauit eum.* Scilicet Moyses,quoniam alij non erant Sacerdotes, nec poterant aliqua tenus ministrare.

Secundum sacrificium erat holocausti in consecratione sacerdotum.

Quæretur autem,quomodo Moyses potuit consecrare istos Sacerdotes cum ipse non esset pontifex, nec sacerdos minor,sed simplex leuita.

Quæretur etiam quomodo Sacerdotes minores, & maiores post tempora Moysi consecrati sunt.

Quæretur etiam de consecratione Eleazari secundi pontificis Hebræorum:& an obseruatę sint illę omnes cæremoniæ consecrationis, de quibus omnibus latè disseruimus Exodi 29. *Et fudit sanguinem eius per circuitum altaris holocaustorum.* Nam iste aries erat pro peccato immolatus: & in sacrificijs holocaustorum,non introducebatur sanguis intra tabernaculū, vt aspergeretur coram velo sancti Sanctorum, vel vt tingerentur cornua altaris thymiamatum:nec etiam tincta sunt de hoc sanguine cornua altaris holocaustorum. Nam tinctio cornuum ad sacrificium pro peccato pertinebat; sed simpliciter fundebatur sanguis totus super parietes altaris in circuitu eius, & ita fluebat ad basim altaris. *Ipsumque arietem in frusta concidens.* Idest Moyses diuisit totum illum arietem in partes,quoniam post immolationem primò detraxit pellem eius,& deinde diuisit in partes secundum diuersas membrorum sectiones: nam non debebant poni integræ carnes holocausti super altare, vt patet supra 1.cap. In isto ariete non fit mentio de adipibus

Hostia arietis quare

A cremandis sicut supra in vitulo; & causa est,quoniam quamuis in isto, sicut in cęteris, cremarentur adipes super altare: tamen non ita patebat de alijs, sicut de hoc: nam istud erat holocaustum: in holocausto autem omnes partes animalis pręter pellem cremabantur iuxta significationem huius nominis holocaustum: ideo satis innotescebat adipes comburi debere. In vitulo autem pro peccato, de quo supra dicebatur,omnes carnes cremabantur extra castra: ideo sic aliquatenus dubitari nō posset an adipes extra castra cremarētur. ideo ibi expressit de adipibus hic autem nihil. *Caput eius, & artus, & adipem adoleuit igni.* Exprimūtur hic partes,& vocantur artus omnes partes carnis,& apponitur præter hoc caput, quoniam non

de adipib. cremādis nō fit mentio.

B comprehenditur nomine carnium. Dicitur etiam de adipe,non quidem exprimendo partes eius ex causa supradicta, sed generaliter adipem nominauit:hæc autem omnia super altare cremata sunt. *Lotis prius intestinis, & pedibus.* Intestina, quæ sunt omasi in sacrificio holocausti cremabantur; sed detrahebatur totus fimus per eorum lotionem: quoniam coram Domino non oportebat aliquid immundum, vel ba nausum offerri: pedes etiam lauabantur, quoniam immundi erant conculcando sordes. Nec solum quidem existimandum est pedes debuisse lauari ad cremandum, sed etiam primo detrahebatur pellis eorum,& vngulę.quoniam pellis ad naturam carnis nō pertinet, vngulæ autem de natura cornea sunt.

C *Totumque simul arietem incendit super altare.* Repetitio superiorum est, scilicet, quod totus aries diuisus in partes cremaretur super altare. *Eo quòd esset holocaustum suauissimum Domino.* Redditur causa superioris dicti, scilicet quare cremaretur totus aries super altare, nulla parte cedente in ius offerentis, vel sacerdotum. Et dicitur hoc esse,quia erat holocaustū, idest,quod in nullo alio sacrificio fieret, & tamen quia istud holocaustum erat,debebat in eo fieri, cum significatio huius nominis holocaustum sic exposcat. *Sicut præceperat ei.* Idest sicut pręceperat Deus Moysi, quod additur ex causa supra apposita, scilicet, ne videatur Moyses ista voluisse obseruare ex corde suo. *Obtulit, & arietem secundum.* Hic agitur de tertio genere sacrificij,quod erat in consecratione Sacerdotum,& erat

D hostia pacifica:offerebatur autem vnus aries, & cremabantur in eo omnes cæremoniæ, quæ in cęteris sacrificijs pacificis. Et dicitur obtulit arietem, scilicet Moyses, quoniam ipse accepit illum de manibus Aaron, & filiorum suorum, & præsentauit coram altari ad immolandum, & hoc erat offerri. Dicitur autem iste aries secundus, quoniam alius aries fuerat primo oblatus ante eum, scilicet aries holocausti, & expleto vsu cæremoniarum illius arietis holocausti inceperunt cęremoniæ huius arietis in hostias pacificas. *In consecrationem Sacerdotum.* Dicitur fuisse iste aries in consecratione Sacerdotum, idest, ad hoc, quòd consecrarentur Sacerdotes. Erat autem consecratio Sacerdotum per vnctionem, quandam, &

Hostia pacifica.

E aspersionem quandam, & ista fiebat de sanguine huius arietis: quoniam tollebat Moyses in digito suo de sanguine huius arietis, & tangebat extremitatem auriculæ dexteræ cuiuslibet Sacerdotis, & pollicem manus dextræ, & pedis dextri. Præter hoc autem fiebant aspersiones quædam, tàm super Sacerdotem magnum, quàm super minores de isto sanguine, commixto sibi oleo vnctionis. De sanguine autem vituli nihil ad hoc sumebatur, cum totus funderetur ad basim altaris præter modicum,de quo altaris cornua tingebantur: de sanguine autem arietis primi identidem nihil sumebatur ad hoc, sed totum per circuitum altaris fundebatur. Rectè

igitur dicitur, quòd iste sanguis erat ad consecrandum.

Aliqui autem accipiunt, quòd iste aries erat in cōsecratione Sacerdotum, idest, quòd offerebatur in solennitate consecrationis Sacerdotum. Sed hoc nihil est quoniam eodem modo offerebatur vitulus pro peccato in solennitate consecrationis Sacerdotum: idem etiam de ariete, qui offerebatur in holocaustū. Sed de nullo istorū dr̄, qđ offerret ī ɔsecratiōe Sacerdotū, nisi de secūdo ariete, iō exponēdū ē, vt s. dixim⁹. *Posueruntque super caput eius Aarō & filij eius manus suas.* Cum offerrent Aaron, & filij sui istum secundum arietem pacificarum hostiarum, imposuerunt singuli manus suas super caput eius, & tunc suscepit Moyses ab eis: quoniam ante impositionem manuum offerentis super caput victimæ suæ non licebat Sacerdoti accipere illam ad immolandum. Huius autem impositionis causæ sunt, q̄n alijs assignabant sacrificijs. *Quem cum immolasset Moyses.* Idest Moyses accepit hunc arietem, & immolauit eū, quoniā omnium sacrificiorum cæremonias ipse expleturus esset, cum nullus alius esset, qui hoc facere posset nondum Sacerdotibus consecratis. *Sumens de sanguine tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron.* Erat fusus sanguis huius arietis in cratera sicut in alijs sacrificijs fiebat, & ibi intingebat Moyses digitum suum, vt tangeret extremitatem auriculæ dextræ Aaron. Tria autem hic sanguine tingebātur, scilicet auricula dextra, & pollex manus dextræ, & pollex pedis dextri. Causa autem horum est, quia Sacerdotes applicabantur ad ministrationem diuinā; ideo debebat in eis aliquid apparere, per quod viderentur applicati ad cultum Dei: & sicut vasa Sāctuarij linebantur oleo vnctionis ad hoc, quòd applicarentur ad cultum Dei: ita in Sacerdotibus aliqua consecratio, vel litura fieri debebat, & ista erat in sanguine: quoniam per sanguinem sanctificatio fit, & expiatio peccatorum, vt habetur ad Hebręos 9. cap.

Quare magis tres istę particulę, scilicet auris & pollices in manu, & pede Sacerdotis linebantur, quàm aliquę aliæ. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis quare magis istæ tres particulę in corpore Sacerdotis linebantur, quàm aliquæ aliæ.

Respondendum est, quòd in agentibus secundum rationem omnia, quę sunt ad finem proportionantur secundum conditionem ipsius finis. Sed partes aliquæ Sacerdotum tingebantur ad hoc, vt illi applicarentur ad cultum Dei, sicut supra dictū est, oportebat igitur, quòd tales particulæ sanguine tingerentur, secundum quas potior applicatio ad cultum Dei est, sed inter omnes partes Sacerdotis nō est aliqua, quę magis conueniat ad cultum Dei, quàm istæ tres, quas nominauimus; conueniebat igitur, vt istæ tres consecrarentur, quod apparet, quoniam homo applicatur ad cultum Dei per duo, scilicet obediēdo mandatis eius, & illa opere complendo. Obedire autem mandatis Dei in voluntate est, secundum quā alicui assentimus eligendo, vel non eligendo. Sed quia voluntas non est aliquid corporeum, quod tingi possit, ideo oportuit, vt aliqua alia pars corporis tingeretur, quæ maiorem haberet approximationem ad intellectum, & voluntatem: nihil autem tale est in corpore præter auditum, quoniam ea, quæ nobis præcipiuntur per solum auditum recipimus. Vnde obedire quasi obaudire dicitur, ab audiendo deriuatum; vt ergo viderentur Sacerdotes applicati cultui diuino quantum ad hoc, quod erat obedire mandatis diui-

F nis cōueniebat, vt auriculæ eorū sanguine tingerent.

Secundum autem, in quo Sacerdotes diuino cultui applicandi erant, erat mandata Dei complere. Cōpletio autem pertinet ad partes executiuas, hæ autem duæ sunt, scilicet manus, quibus aliquid operamur, & pedes, quibus ad aliquid operandum tendimus. Omnis autem Sacerdotum ministratio tàm in sacrificando, quam thymiama incēdendo, & candelas disponendo, & panes propositionis in mensa collocando, ad manus pertinebat: ideo manus sanguine tingēdæ erant. Pedes verò licet directè ad ministrationē non ptineāt; quia tamen ad ministrationem accedere non possumus, nisi illuc pedibus gradiamur, conueniens etiam fuit in pedibus aliquam fieri Sacerdotalem mi-
G nistrationem. Patet igitur quare hę tres particulæ vngebantur. In toto autem corpore Sacerdotis nullæ aliæ partes erant, quæ ad ministerium diuini cultus ita applicarentur, nullas igitur præter has decuit sanguine tingi.

Adhuc autem quæret aliquis, cum aures, & pollices manuum, & pedum sanguine tingerentur, quare magis tingebantur aures dextræ, & pollices dextri, quàm sinistri? *Quare potius aures dextræ, & pollices tingebantur, quàm sinistri.*

Cui respondendum est in quibusdam plenè causam reddi non posse, cum purè cæremonialia sint, & si fortassis sic responderetur, hic non esset error. Sed dicendum videtur hoc fieri propter maiorem reuerentiam: nam cum opera Dei perfecta sint, vt habe-
H tur Deuteronom. 32. capitu. oportet, vt in eis, quę ad Deum sunt, quæ perfectiora in nobis sunt apponantur: sed dextrum in omnibus animalibus perfectius est, & à parte dextra in omnibus rebus motus causatur, quoniam, & in ipso cœlo pars dextra nobilior est, decuit vt in sacrificiorum consecratione ea, quæ dextra sunt apponerentur tàm in auribus, quàm in pollicibus. *Tetigit extremum dextræ auriculę Aaron.* Non tetigit totam aurem, quoniam cum hoc fieret ad solam cæremoniam, & significationem, & ista sanguinis tinctio secundum se non proficeret ad aliquid naturaliter efficiendum, tamen sufficiebat tantum totam aurem tingi, quantum particulam eius. *Et pollicem manus eius dextræ similiter, & pedis.* Has duas
I particulas tetigit liniens de sanguine illo, qui effusus fuerat de ariete pacifico.

Et si dicatur quare non fuit totus pes dexter sanguine tinctus eodem modo de manu dextera, cum tota manus ad ministrationem pertineat, & totus pes.

Respondendum est sicut supra dicebatur de extremitate auriculæ, scilicet, quòd ista tinctio sanguinis non erat naturaliter efficax alicuius, quòd in Sacerdotibus induci deberet, sed solum propter quandam significationē. Si enim naturaliter sanguinis tinctio aliquid efficeret maior tinctio magis efficeret, & maxima maximè ageret iuxta regulam Aristot. 2. Topicorū, si simpliciter ad simpliciter, & magis ac maximè: sed ista tinctio naturaliter nihil faciebat, nisi īquā- *Cap. 4*
K tum erat quædam cæremonia significatiua, ideo nihil magis proderat totam manum tingere quàm vnū digitum. De pede quoque idem est.

Quęret autem adhuc aliquis, cum digiti vnius tinctio sufficeret ad consecrationem, quare magis tingebatur pollex, quàm aliquis alius digitus? nam eadem significatio teneretur quocunque digito intincto quàm si pollex intingatur. Cui aliquis poterit respondere in his voluntatem Legislatoris esse causam, cum sint purè cæremonialia, cum autē aliquod præceptum totaliter morale est, habet causam manifestissimam. Si verò partim cæremoniale, & partim morale sit, pro ea parte, qua morale est, manifestam *Quare magis tingebatur pollex, quàm aliquis alius digitus.*

nifestam causam habet: pro ea vero, qua cæremoniale est, modicam habet causam. Si autem præceptum purissimè cęremoniale sit, nullam habet causam, sed Legislatoris voluntas ei pro causa est.

Sed adhuc responderi pōt in hoc præcepto aliquā causam esse, quare magis pollices, q̄ alij digiti cōsecrētur, nam vt dictum fuit s̄. Deo perfectiora reddenda sunt: sed inter digitos pollex perfectior est ceteris; hunc igitur debuit consecrari. Hunc autem alijs perfectiorem esse nomen suum monstrat. Nam pollex à pollendo dicitur, idest excellendo, & sic pollex alios digitos excellit. Patet etiam ex motu, quia principiū motus omnium digitorum in pollice est, principium autem motus ceteris excellentius est. Patet etiam hoc ex vtilitate eius: nam tantum vtilis est nobis digitus iste, sicut omnes alij quatuor, & ipse dimidium manus nostræ esse videtur. Patet hoc etiam ex robore, quoniam digitus est ceteris robustior. Hunc ergo consecrari decuit, & non aliquem aliorum.

Dignitas pollicis.

Sciendum tamen, ꝙ quamuis solus digitus pollex tingeretur; tamen per hanc tinctionem tota manus consecrata esse dicebatur, & non solum manus dextra, cuius pollex tingebatur, sed etiam vtraq; manus, vt patet ȷ̄.21.cap. cum dr̄: Pontifex, idest Sacerdos magnus inter fratres suos, sup̄ caput cuius fusum est vnctionis oleum, & cuius manus in sacerdotio consecratæ sunt: ecce enim manus consecratas dicit, cum tm̄ vnicus digitus sanguine tinctus sit. *Obtulit, & filios Aaron.* Idest primo moyses fecit cæremonias tinctionis in Aaron quàm in filijs suis, quoniam ipse tam ex dignitate pontificatus, quam assumebat, quàm ex ętate, & paternitate alijs excellentior erat. Post ipsum autem applicuit filios suos ad tingendum eos sanguine, & hoc est quod dicitur: *Obtulit & filios Aaron.* Idest applicuit eos coram Dn̄o ad tingendum eos sanguine, & ista oblatio est alia ab ea, quæ supra dicitur: statimque obtulit Aaron, & filios eius, quoniam ibi obtulit tàm patrem, quàm filios, non ad tingendum eos sanguine, sed ad lauandum, quæ erat prima dispositio cōmunis ad consecrationem: nunc autem iterum obtulit eis sigillatim complens in quolibet eorum cæremonias tinctionis sanguinis: ideo postquam ibi posuit de pręsentatione Aaron ad tingendum eum sanguine, hic agitur de oblatione ipsorum filiorum suorum. *Cumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculæ dextræ singulorum.* Idest Moyses tetigit extremitates auricularum filiorum Aaron ad consecrandum eos, sicut in patre tetigerat. Et eadem causa est quare hic tetigerit extremitatem auriculę, sicut, & in Aaron tetigit. *Et pollices manus ac dextri pedis.* Idest etiam tetigit in quolibet filiorum Aaron pollicem manus dextrę, & pollicem dextri pedis: eadem namque in filijs Aaron fiebant quantum ad tinctionem sanguinis, quæ in alijs Sacerdotibus magnis, vt in Aaron: nam quamquàm differret Aaron in cōsecratione sua, quia ipse vngebatur oleo Sancto in capite, & non Sacerdotes minores: tamen quantum ad tinctionem sanguinis, eadem illis erant. *Reliquum fudit super altare per circuitum.* Idest reliquum sanguinem illius arietis immolati: nam de sanguine arietis immolati pro hostijs pacificis accepit Moyses in digito suo ad consecrandum aures, & pollices Aaron, & filiorum suorum: totum autem de sanguine, quod mansit præter illam consecrationem, fudit Moyses per circuitum altaris. Non dicitur hic, quòd Moyses fuderit ad basim altaris, & ratio est quoniam sanguis, qui ad basim altaris funditur, est pro peccato: iste autem, quem nunc fudit Moyses, non erat pro peccato, sed in hostias pacificas: ideo tenebatur eadem lex in eo, quæ in alijs sacrificijs pacificis, & holocaustis, scilicet, quòd fundere-

Tincta vna parte totius, totū tingebaẗ, & cōsecrabatur.

A tur sanguis super altare in circuitu. *Adipem verò, & caudam.* Hic ponitur de ritu circa carnes illius animalis, cum dictum fuerit de sanguine: & iubetur, quòd adeps offerretur Domino de illo ariete pacifico, quoniam hoc ad omnia sacrificia generale erat: iussit etiā caudam cremari, quamquàm in alijs pacificis hostijs soli adipes cremarentur. Causa autem est, quia supra 3.cap. vbi agebatur de ritu pacificarum hostiarum dictum est, cum offerretur bos, aut capra, debere solos adipes cremari; cum verò de ouibus pacifica hostia fieret, cremabatur totus adeps, & cauda. Hoc autem huiusmodi fuit, quoniam pacifica hostia de ariete facta est. *Omnēque pinguedinem, quæ operit intestina.* Pinguedo operiens intestina duplex est, quædam, quæ est intra cutem super ventriculum adhærens pelliculæ ventris in superficie, alia autem est, quæ intermixta, & circunligata omasis, quæ intestina dicuntur: hanc autē iubet hic cremari. *Reticulum iecoris.* Ista quædam alia pinguedo est, quæ est super hepar circūfusa cooperiens illud in modum retis. *Et duos renunculos cum adipibus suis.* Dicuntur autem renunculi ad adipes pertinere, & cum ipsis cremari in quolibet sacrificio, adipes etiam sui cremantur, & dicuntur adipes renunculorum pinguedo, quæ est super lumbos ac ilia, in qua latent renunculi. *Et armo dextro separauit.* Idest, omnia superiora cū ipso armo dextro separauit Moyses ad hoc, quòd cremarentur coram Domino. Et fuit hic aliquid specialius, quàm in alijs sacrificijs pacificis. nam in alijs solum adipes cremabantur, armus verò dexter cum ipso pectusculo de sacrificijs pacificorum ad Sacerdotem pertinebat. Sed hic factum fuit hoc, quoniam Aaron, & filij sui nondum erant Sacerdotes, & non poterāt habere aliquid de iuribus sacerdotalibus, sed comedebant de carnibus pacificis sicut Laici. Moyses quoque quamuis consecraret Sacerdotes; tamen non erat ipse Sacerdos: ideo volebat Deus, vt ei integra iura sacerdotalia prouenirent: Sacerdotibus autem quando immolabant hostias pacificas, cedebant in ius armus dexter, & pectusculum: Moysi autem solum dari Deus voluit pectusculum in partem suam, vt habeẗ Exo.29. & hic infrà. Et quoniam armus dexter, qui aliàs pertineret ad partem Sacerdotum immolātium, nunquam poterat comedi a vulgaribus, & Aaron, & filij sui fungebantur hic lege laicorum, ideo non poterant comedere: & sic manebat, vt cremaretur coram Domino: in nullo tamen alio sacrificio pacifico hoc aliquando factum est. *Tollens autem de canistro azymorum quod erat coram Domino panem absque fermento.* Hic adduntur libamenta, & oblationes factæ cum sacrificijs. Dixerat enim Deus præcedenti. capit. quòd cum offerret aliquis pacificas hostias, offerret simul panes azymos, & collyridas, & coctam similam, & lagana: ideo in sacrificio isto pacifico, quod obtulerunt Sacerdotes consecrandi, posita fuerunt ista, scilicet panes azymi, & crustula absque fermento oleo aspersa, & lagana azyma oleo lita, vt habetur Exo.29. capitu. De his autem quædam cremabantur super altare, quædam autem comedenda relinquebantur Sacerdotibus: ista autem omnia erant in canistro, quoniam in eo fuerant deportata ad Sanctuarium, & dicebantur esse coram Domino, quando posita fuerant coram altari, in quo erat Deus. *Panem absque fermento.* Quia multi erant panes azymi, qui offerebantur: de eis tamen solum vnus oblatus est, alij verò manebant pro Sacerdotibus, & sic dicitur Exo.29. capitu. debere super altare cremari tortam panis vnius. *Et collyridam aspersam oleo.* Offerebat super altare ēt vna collyrida ad cremandū. Nec. n. plures oblatę fuerāt; & ista collyrida est quidā panis valde tenuis, & extentus in longum, postea aūt oleo

Ritus penes carnes arietis pacifici.

B

Duplex est pinguedo intestina operiens.

C

D

Oblationes cum sacrificijs factæ.

E

Collyrida quæ sit.

frixus, & vocatur crustula, vt habetur Exo. 29. quoniã præ subtilitate sui magis crusta, quàm panis esse videt. Dicitur asperſa oleo, quoniam ipsa farina, ex qua fit oleo permiscetur, vt in pastam formetur: deinde iterũ in oleo frigitur; tertiò autem post frixionem ipsam oleo aspergitur super fuso, quoniam ad craticulæ similam pertinet, que trinam suscipit olei vnctionem.

Lagana quid sint. *Laganaque posuit super adipes.* Omnia ista posuit Moyses super adipes sacrificij, scilicet panem azymum, & collyridam, & lagana. Vocantur autem lagana quædam pastæ ex farina, & aqua commixtæ: deinde vero in sartagine frixæ. *Super adipes, & armum dextrum.* Idest panes isti fuerũt super adipes ordinati, & super ipsum armũ dextrum, qui oblatus fuit hic ad cremandum coram Domino ex causa supra assignata. *Tradens omnia simul Aaron, & filijs eius.* Fiebat enim iste ritus in omnibus hostijs pacificis, vt sacerdos eductos adipes de visceribus animalis cum partibus libamentorum, scilicet cũ panibus azymis poneret super manus laici offerentis, & ipse laicus eleuabat illa coram Domino sursum, & deorsum, dextrorsum, & sinistrorsum ad sex mũdi positiones propter causam assignatam præcedenti capi. Cum aũt hic teneretur eadem habitudo, s. quia Aarõ, & filij sui offerrent hostias pacificas, debuit obseruari iste modus in eis, s. quòd Moyses educeret adipes de visceribus arietis pacifici, & eos separans cum armo dextro ponet super manus Aaron, & filiorum suorũ, & super hæc panem azymum, & collyridam, & lagana, & ipsi eleuabant ista coram Domino, tanquàm laici. Deinde autem Moyses assumens illa de manibus eorum cremabat super altare. *Qui postquam leuauerunt ea coram Domino.* Idest, ꝙ Aaron, & filij sui leuauerunt in manibus coram Domino istos adipes, & libamenta cum armo dextro. Sed dices, quomodo Aaron, & filij sui poterãt hoc leuare coram Domino, quoniam ad vnum videbatur hoc pertinere? Respondendum est, ꝙ Aaron, & filij sui posuerunt simul manus sub omnibus illis, & simul eleuauerunt coram Domino vnica eleuatione. Alio modo dici potest, quòd quilibet illorum per se omnia eleuauit, s. primo ipse Aarõ manibus suppositis eleuauit; deinde quilibet filiorum suorum secundum ordinem natiuitatis, & hoc magis videtur verum. *Rursum suscepta de manibus eorum adoleuit super altare holocausti.* Idest iterũ assumpsit Moyses ista omnia de manibus sacerdotum, & cremauit super altare. Dicitur autem, quòd iterum suscepit, quasi dicat, ꝙ prius Moyses tenuit ista in manibus suis cum eduxit adipes de visceribus arietis pacifici, & cum sumpsit in manu sua panes, & lagana, & hæc omnia tradidit sacerdotibus. Iterum autẽ sacerdotes tradiderunt Moysi, & sic dicebatur rursus suscipere, & in ista secunda vice combussit hæc super altare. *Eo quòd consecrationis esset oblatio.* Idest, ideo combussit ista Moyses super altare, quia pertinebant ad cõsecrationem sacerdotum, & ista causa redditur, quoniam aliquis dubitaret, quare omnia ista combusta sint, nã debuisset inde aliqua pars prouenire Aaron, & filijs suis, s. armus dexter; sed non prouenit, quoniam combustus est. Huius autem causa redditur, quia pro consecratione erat ista oblatio, idest, ꝙ specialiter istæ particulæ fuerãt oblatæ ad ritum, vel solennitatem consecrationis Aarõ, & filiorum suorum. *In odorem suauitatis sacrificij Domino.* Idest ista combusta sunt, vt esset odor suauissimus Domino de sacrificio illo, quoniam quod non comburebatur non faciebat in odorem Domini. *Tulitque pectusculum eleuans illud coram Domino.* Hic ponitur id quod, pueniebat Moysi, tanquàm in ius sacerdotale, nam si Moyses fuisset sacerdos prouenisset ei de isto sacrificio pacifico pectusculum, & armus dexter, non tamẽ erat sacerdos, sed simplex Leuita: ideo noluit ei Deus

Quid ad Moysen attinebat tãquã sacerdotale ius.

F totaliter cedere sacerdotalia iura, sed partem eorum tribuit, s. pectusculum, & partem abstulit, s. armum dextrum. Hoc autem pectusculum Moyses dicitur abstulisse, s. diuidens illud a cęteris carnibus hostiæ pacificæ, nam hostia pacifica ad offerentem laicum pertinebat, cum autem aliquid inde cederet in sacerdotum iura, dicebatur auferri de hostia pacifica, & sic Moyses abstulit. Dicitur etiam, ꝙ eleuauit coram Domino, quoniam in omnibus alijs sacrificijs pacificis sacerdos eleuabat pectusculum coram Domino, & habebat illud in partem suam, ideo vocatur pectusculum eleuationis, vt patet præcedenti capi. hoc autem non eleuabat ab Aaron, & filijs suis, sicut adipes, & armus dexter, & lagana cum collyrida, & pane azymo, quoniam offerentes laici solum eleuabant coram Domi-
G no ea, quæ deberent comburi super altare, vt patet in alijs sacrificijs pacificis, quoniam laici offerẽtes solum eleuabant adipes coram Domino, & partem libamentorum, vt patet præcedenti capit. quoniam illa cremabantur, armum verò dextrum, & pectusculum suscipiebat sacerdos in partem suam, ideo non offerebat, nec eleuabat ea sęcularis offerẽs coram Domino, sic autem factum fuit hic: nam pectusculum cedebat in ius Moysi sacrificia facientis, ideo non eleuauit ea Aaron coram Domino, nec filij sui, sed ipse Moyses, armum autem dextrum qui tunc comburi debebat, eleuauit Aaron, & filij sui. *De ariete consecrationis.* Iste aries, de quo oblatum fuit pectusculũ vocabatur aries consecrationis, quia de sanguine eius consecratæ fue-
H runt manus, & pedes, & auriculę sacerdotum. sanguis autem vituli, & alterius arietis ad hoc non fuerunt, iõ non dicitur vitulus in consecrationem, sed pro peccato, & alius aries non dicitur consecrationis, sed holocausti. *In partem suam.* Idest tulit Moses istud pectusculum in partem suam, s. quia ipse comedit, & non prouenit ex eo quicquam Deo, nec Aarõ, & filijs suis.

Nec tamen ex hoc intelligendum est, ꝙ solus Moyses illud comedere teneretur, quoniam poterat cuilibet de familia sua de illo aliquid degustandum tradere, nã sicut erat in sacerdotibus, quòd de partibus hostiarum, quæ eis proueniebant comedebant filij sui, & filiæ, & serui emptitij illorum, ita cum Moysi hoc pe-
I ctusculum, tanquam sacerdoti ministranti prouenisset, ius ei erat cuilibet de familia sua aliquid de illo tradere degustandum. De his infra 22. ca. *Sicut pręceperat ei Dominus.* Idest, quòd Deus mandauerat Moysi assumere pectusculum illud in partem suam, sic habetur Exodi 29. cum dicitur: Sumesque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, sanctificabisque illud eleuatum coram Domino, & cedet in partem suam.

Notandũ literale.

Assumensque vnguẽtum, & sanguinem, qui erat in altari, aspersit super Aaron, & vestimenta eius, & super filios illius ac vestes eorum. Cumque sanctificasset eos in vestitu suo, præcepit eis, dicens: Coquite carnes an-
K te fores tabernaculi, & ibi comedite eas. Panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro, sicut præcepit mihi Dominus, dicens: Aaron, & filij eius comedent eos: quicquid autem reliquum fuerit de carne & panibus, ignis absumet. De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus vsque ad diem, quo complebitur tempus cõsecrationis vestrę. Septem enim diebus finitur

tur consecratio: sicut in præsentiarum factum est, vt ritus sacrificij compleretur. Die ac nocte manebitis in tabernaculo: obseruantes custodias Domini, ne moriamini: sic enim mihi præceptum est. Feceruntque Aaron, & filij eius cuncta, quæ locutus est Dominus per manum Moysi.

Alia cæremonia cõsecratiõis Aaron, & filiorũ ei⁹.

Assumensque vnguentum, & sanguinem, qui erat in altari. Hic ponitur alia cæremonia, quæ fiebat ad consecrationem Aaron, & filiorũ eius, s. ꝙ aspergerentur ipsi, & vestes suæ oleo vnctionis mixto sanguine, nã postquàm Moyses tinxit auriculas dexteras, & pollices manuum, ac pedum dextrorum Aaron, & filiorum suorũ, reseruauit sanguinem illius arietis, quia in aliqua cratera super altare miscuit aliquam partem illius sanguinis vnctionis oleo, & de illo aspersit super Aaron, & filios suos, & vestes eorum.

De quatuor differentijs, quæ erant inter vnctionem summi sacerdotis, & sacerdotum minorum. Quæst. IX.

DIFFERT autem ista a superiori tinctione, quæ fiebat in sanguine, & primo illa erat tinctio in solo sanguine arietis pacifici, hęc autem erat in sanguine mixto oleo vnctionis. Secundo differt, quoniam superior erat tinctio, quæ fiebat p aliquas lituras, s. ꝙ Moyses mittebat manum suam in sanguinem, & intincto digito, tangebat aliquas partes carnis sacerdotum, hæc autem, de qua hic dicitur, non est tinctio, sed aspersio: nõ enim Moyses adiungebat manum suam ad carnem sacerdotum, sed a longe sanguinem cum oleo aspergebat. Tertio differunt ista, quoniam superior tinctio fiebat super aliquas partes determinatas sacerdotum, s. super extremitatem auricularum dextrarum, & pollices manuũ ac dextrorum pedum: hęc autem de qua hic non fiebat super aliquas partes determinatas corporis sacerdotum, sed super ipsos sacerdotes. Quartò differunt ista, quia superior tinctio fiebat super nudam carnem sacerdotum, s. super aures & pollices, hæc autem fiebat super ipsos sacerdotes, & vestes suas, sicut hic apparet. *Assumensque vnguentum, & sanguinem.* Non est intelligendum, ꝙ Moyses assumpserit, quodlibet istorũ per se, & sic sigillatim effuderit, sed ista iam permixta erant in aliquo vase, & inde Moyses hauriens aspergebat super Aaron, & filios suos, & vestes eorum. *Qui erat in altari.* Refertur ad sanguinem, qui erat in altari holocaustorum, iam mixtus oleo vnctionis, & tenebatur in aliqua cratera, vt inde hauriri posset. *Aspersit super Aaron, & vestimentum eius, & super filios illius, ac vestes eorum.* Erant vestiti hic sacerdotes vestibus sui ministerij, quemadmodum, & si tunc ministraturi essent, & ita generaliter fit in omnibus ordinationibus Ecclesiæ, nam quilibet suscipiens aliquem ordinem, tunc indutus est vestibus illis, quæ pertinent ad ministrationem suam, & tunc Moyses aspersit sanguinem super eos cum oleo vnctionis.

Quare iterum fuit facta hæc sanguinis & olei vnctionis aspersio super caput Aaron, ac eius filiorum. Quæst. X.

SED quæret aliquis cum Aaron, & filij sui, ante hoc fuerunt consecrati in sanguine tinctis auriculis dextris, & pollicibus manuum, & pedũ; quare iterum fuit hic facta aspersio sanguinis, & olei vnctionis super caput ipsorum.

A In quo consideranda sunt duo: primum, ꝙ quamuis fierent diuersæ tinctiones, & aspersiones in oleo, & sanguine super Aaron, & filios eius, non inducebãtur plures consecrationes, aut sanctificationes, sed vna erat consecratio, & vnica sanctificatio, nam si plures inductæ fuissent sanctificationes, & cõsecrationes, cũ per quamlibet consecrationem sacerdotalem efficiatur aliquis sacerdos, per plures cõsecrationes esset aliquis multoties sacerdos effectus, velut siquis diaconalem, aut sacerdotalem ordinem multoties assumpsisset, hoc autem inconueniens valde est, quoniam magnę iniquitatis rei sunt, qui multoties eundem ordinẽ assumpserunt. Non igitur per has plures tinctiones, & aspersiones in sanguine, & oleo vnctionis inducuntur plures consecrationes, sed vnica. istę tamen plures tin-
B ctiones, & aspersiones erãt cæremoniales actus ipsius consecrationis, & complebatur consecratio in omnibus his. Satis igitur conueniens est ad vnicam consecrationem plures actus fieri tinctionum, & aspersionum in sanguine, cum non ex quolibet consecratio inducatur, sed ex omnibus simul, ideo cum quæritur, quare plures tinctiones, & aspersiones factę sunt, non ideo quæritur tanquam credatur ex qualibet illarum perfici consecrationem, sed cum videatur, quòd quęlibet earum sufficeret ad consecrationem, quæritur, quare plures factæ sunt.

Quare per plures tinctiones nõ inducebãtur plures consecrationes.

Secũdum vero est, ꝙ opportunum fuit fieri plures aspersiones, & tinctiones ad consecrationem Aaron, & filiorum suorum, cuius forsitan aliquis causam cre-
C det, quia supra fuerat facta tinctio ĩ sanguine solo, sed nõ decebat sacerdotes solo sanguine tingi, cũ oleum vnctionis propter eos principaliter factum extiterit, ideo oportebat secundam subsequi tinctionem, quæ in oleo vnctionis in sanguine fieret. Sed hoc nihil est, quoniam si ob hoc repetita est ista sanguinis effusio super sacerdotes, vt cum eo quoque oleum funderetur, potuisset a principio aspergi super eos oleum vnctionis cum sanguine, & non fieret tinctio in solo sanguine, quæ supra facta enarratur. Sed aliter dicẽdum est, quòd conueniebat istas duas tinctiones fieri, quoniam per primam tinctionem, quę erat in solo sanguine sacerdotes soli consecrabantur, per secundam autem tinctionem, quæ erat in oleo, & sanguine princi-
D paliter vestes sacerdotales sanctificabantur, quoniam super sacerdotes, & vestes eorum fiebat ista aspersio.

Necessarium fuit plures tinctiones fieri in cõsecratione sacerdotũ.

Sed tunc dices, cum vestes deberent sanctificari ad faciendum ministerium, quare non sanctificabantur asperso sanguine, vel oleo super eas, quando sacerdos non esset indutus illis, sicut cætera vtensilia sanctuarij sine aliqua applicatione ad sacerdotes consecrabãtur?

Respondendum est, quòd vestes sacerdotales, & reliqua vasa, ac vtensilia Sanctuarij cõsecrabantur, vt appropinquarentur ad cultum Dei, debebãt igitur hoc modo consecrari, quo magis applicari viderentur ad diuinum cultum. Vestes autem sacerdotales per se ad diuinum cultum non applicabantur, sed secundum ꝙ sacerdotes eis induuntur, debebant ergo consecrari,
E cum sacerdotes illis induti essent. Secundum propter quod oportebat repeti sanguinis effusionem super sacerdotes erat, quoniam sacerdotes in seipsis consecrati esse debent, idest, quòd oblato omni ministerio, & omnibus vestibus sacerdotalibus, sacerdos maneat dispositus, & potens ministrare, sicut dicimus de sacerdotibus nostris, quibus quamuis sint seiũcti ab omni ministerio, & vestibus sacerdotalibus, & etiam habitu clericali, maneret character ordinis ĩpressus, quo potentes sunt ministrare. Hoc autem videbatur designare in Aaron, & filijs suis tinctio in sanguine solo in auricula, & pollicibus, cum non fieret ad vestes sacerdotales, sed ad ipsum sacerdotẽ. Conueniebat etiã, vt sa-

vt sa-

vt sacerdos haberet aliquam dispositionem ad ministrandum, secũdum quam iam est magis propinquus ministrationi,& quantum ad hoc debebat fieri in eo aliqua consecratio,prout est in vestibus suis,quia tunc ipsę vestes,cum sacerdote specialiter ad diuinum ministerium applicantur, & sic decuit duas in quolibet sacerdote fieri tinctiones, vel aspersiones, de quibus hic dictum est. Considerandum autem est,quòd non eędem fiebant vnctiones in sacerdote magno, & minoribus,in minoribus quippe duæ fiebant vnctiones, quarum prima erat tinctio:secunda autem aspersio. Prima fiebat in solo sanguine super extremitates auricularum,& pollicum dextrorum:secunda autem in sanguine,& oleo vnctionis super sacerdotes, cum vestibus suis. In sacerdote autem magno fiebant tres vnctiones: Prima erat effusio solius olei vnctionis super caput eius, quod fluebat in barbam, & vestes eius, de qua primo dictum est. Erãt etiam alię duæ tinctiones, quarum altera fiebat in solo sanguine super aurem,& pollices manus,& pedis dextri summi sacerdotis. Alia autem erat in oleo vnctionis mixto sanguine, & fiebat super sacerdotem,& vestes eius. Prima vnctio erat propria summi sacerdotis: secunda autem tam summo sacerdoti,quàm minoribus conueniebat:idẽ de tertia,ideo prima ponebatur ad differentiam summi sacerdotis ab alijs sacerdotibus,vt sicut in gradu sacerdotij differebant,ita & in modo consecrationis differrent. Sic enim obseruat Ecclesia, vt aliæ vnctiones fiant in consecratione episcoporum,quàm in ordinatione sacerdotum. Patet autem istam vnctionem fieri ad differentiam summi sacerdotis ab alijs, nam ideo in capite est facta,alię autem vnctiones nõ fiunt in capite, quod propriè conuenit summo sacerdoti, nam caput potestatem designat, vnctio igitur in capite designabit etiam potestatem, hæc autem apud summũ sacerdotem est. In minoribus autẽ sacerdotibus magis ministerium quàm potestas inest; quòd si aliqua est,illa a sacerdote magno deriuatur. Hoc etiam patet in Ecclesia introductum esse,nam cum omnes episcopi consecrantur,in capite vngũtur: sacerdotes autem in solis manibus: sic enim habetur extra. de sacramento vnctionis,ca. vnico. hoc autem quoniam in episcopis potestas est,in sacerdotibus autem ministerium. Hoc etiam in regibus videtur iure diuino introductum,quoniam in lege veteri iubebat Deus reges vngi in capite oleo sancto, vt patet de Saule 1. Regum, 9. cap.& 10. vbi vnxit eum Samuel Propheta effundẽs super illum lenticulam olei. Idem autem de Dauid, ꝙ vnctus fuit in Bethlehem, vt habetur 1. Regum 16. Sic quoque de alijs regibus factum est ex eo, ꝙ potestas totius populi apud reges erat, & ipsi a populo multa iura suscipiebant, sic patet 1. Regum, 8. cap. *Cumque sanctificasset eos in vestitu suo.* Idest Moyses aspersit sanguinem cum oleo super sacerdotes,& hoc erat sanctificare eos. Dicitur autem sanctificauisse in vestitu suo, idest, cum vestitu, s. ꝙ cum aspersit Moyses sacerdotes oleo vnctionis, & sanguine erant induti vestibus suis, quoniam super eos,& vestes eorum fusus est sanguis. Ista autem fusio dicebatur sanctificatio,quia erat quædam applicatio ad cultum Dei. *Præcepit eis, dicens: coquite carnes ante fores tabernaculi.* Idest Moyses mandauit Aaron, & filijs suis ista, quæ sequuntur postquam sanctificauit eos in vestitu suo, s. ꝙ coquerent carnes, & comederent. Loquitur autem hic Moyses de carnibus arietis pacifici, nam carnes vituli prorsus cremabantur extra castra, vt dictum est, ideo de eis nihil domino, nec sacerdotibus proueniebat, de ariete autem primo, qui offerebatur in holocaustum, nihil sacerdotibus proueniebat, quoniam omnes carnes eius, & intestina,& adipes igne vorabantur, vt supra patet. Solæ igitur arietis pacifici carnes erãt, quas sacerdotibus comedere licitum erat, & de quibus hic agitur, tota namque arietis caro prouenit Aaron,& filijs suis, pręter adipes,& armum dextrum, quæ coram Domino cremabantur,& pectusculum, quod cessit in partem Moysi ꝓ ministerio, quod faciebat, ideo illas residuas carnes coquere,ac comedere debebant. *Coquite carnes ante fores tabernaculi.* Iussit ante fores tabernaculi carnes istas comedi,quia erant sanctæ, & non licebat eas efferri extra sanctuarium,& erat locus, in quo coquebãtur apud altare holocaustorum, & apud fores tabernaculi, cum ipsum altare apud tabernaculi ostium esset. De carnibus istis,& alijs pacificis, quæ coquebantur in Sanctuario a plebeis offerentibus, an coquerentur in aliquibus vasis pertinentibus ad Sanctuariũ, vel ipsi, qui istas carnes coquebant, ducerent extra Sanctuarium vasa prophana dictum fuit Exodi 27. cap.& habetur 1. Regum 2. cap. Cum autem dicitur carnes istas coquendas esse ante fores tabernaculi, non est ob hoc intelligẽdum, ꝙ acciperetur ignis de altari ad cremandum,& coquendum; quoniam ignis ille sacer erat,& solum seruire debebat ad Dei cultum cremando ea, quę ponebantur super altare; & sic qui voluisset accipere de igne altaris ad coquendum ista, peccabat, & vorabatur a Domino, nam sicut qui ad diuinum ministerium alium ignẽ assumebat, quàm ignẽ altaris, peccabat,& a Domino vorabatur, ita & qui de illo igne altaris ad alium vsum, quàm ad diuinum ministerium assumeret, cremabatur a Deo. Simile namque in vtroque est. *Et comedite ibi eas.* Idest, ꝙ sacerdotes istas carnes comederent intra Sanctuarium apud fores tabernaculi: non enim licebat eis extra Sanctuarium illas comedere, cuius causa duplex erat. Prima, quia carnes sacræ erant,& non licebat illas in locis prophanis degustari. Secũda, quoniam dato, quòd essent illę carnes prophanæ, non possent sacerdotes tempore consecrationis suę illas degustare, quoniam non licebat eis extra Sanctuarium exire septem diebus, quibus durabat ista consecratio, vt patet infra. *Panes quoque consecrationis edite.* Iussit Deus, ꝙ sacerdotes in cõsecratione sua, cum carnibus sacris vescerentur panibus sacris. Erant autem panes sacri, quos adduxerant in canistro offerendos Domino: erãt etiam panes azymi,& collyrida, & lagana. De collyrida autem nihil sacerdotes comedebant, quoniam cremabatur super altare cum adipibus. De laganis autem fortè etiam aliquis dicet, nihil relinqui sacerdotibus, quoniam omnia cremabantur super altare, cum dicatur hic, ꝙ posuit panem,& collyridam,& lagana super adipes,& armum dextrum, & combussit omnia corã Domino. Alij autem dicent, quòd aliqua lagana manebãt sacerdotibus, quoniam non omnia cremata erant, sed vnũ sicut dicitur Exodi 29. capit. laganum de canistro azymorum, idest, ꝙ illud cremaretur cum adipibus. Magis tamen dicẽdum est, ꝙ omnia lagana cremarentur, cum dicatur hic, quòd etiam lagana cũ adipibus sumpsit Moyses de manu Aaron,& filiorum suorum, & cremauit super altare. Sic igitur diffiniendum est, ꝙ de crustula de laganis solũ fuit facta ministratio Deo, nullo manente sacerdotibus. Mãserunt autem panes azymi, quoniam multi panes oblati sunt in canistro, vt patet Exodi 29. capit.& hic, de omnibus tamen illis iussum est offerri vnum, vt habetur hic, & Exod. 29. c. dicitur, ꝙ offerretur torta panis vnius. Reliqui igitur panes, qui manebant, sacerdotibus cedebant, vt vescerentur illis in die consecrationis,& panes isti panes cõsecrationis vocantur largè: quoniam pertinebãt ad solennitatem cõsecrationis:& sic omnes carnes animalium oblatorum in consecratione sacerdotum, poterant vocari carnes consecrationis, quoniam tamen specia-

De minorũ ac magnorum sacerdotũ vnctionibus, & in quo differant.

Epi quõ vnguntur.

Vnctio regũ quare i capite fit.

An sumeretur ignis d altari ad coquendas carnes.

Illas carnes extra Sãctuariũ sacerdotibus comedere nõ licebat propter duo.

De quibus panib' oblatis licebat sacerdotib' comedere.

F G H I K

specialius de illis loquitur scriptura, solum vocauit carnes arietis pacifici, carnes consecrationis, vt patet supra in litera. *Qui positi sunt in canistro.* Idest, quòd panes isti consecrationis, quibus vesci debebant, qui consecrabantur in sacerdotes, reseruati erant in canistrum, coram altari, nam in illo canistro deportata fuerant omnia facta de simila, quæ Deus iusserat, & de illis assumpta fuerāt collyrida, & lagana, vt cremarentur coram Domino cum vno pane azymo: cæteri autem panes manebant in canistro, & de his poterant comedere sacerdotes cum carnibus sacris. *Sicut præcepit mihi Deus dicens: Aaron & filij eius comedent eos.* Idest, quod Aaron, & filij eius comederent de istis panibus, quia sic mandauerat dominus ipsi Moysi, quod dicit, vt nō videatur loqui de corde suo. *Quidquid autem reliquum fuerit de carne, & panibus, ignis absumet.* Idest, quòd si maneret aliqua pars de istis panibus, vel carnibus, quam non possent comedere Aaron, & filij sui, cremaretur igne. Hoc autem, quòd isti panes sacri, & carnes in eadem die, qua offerebantur comedi debebant, & si aliquid maneret in crastinum, non erat comedendū, sed cremabatur in igne, patet, quoniam in nullis carnibus sacrificiorum licebat eas relinquere comedendas ad alterum diem oblationis, sed in ipsa die comedebantur; præterquam si offerrentur hostiæ pacificæ spontaneæ, vel pro voto, in omnibus autem alijs carnibus hostiarum pacificarum, & sacrificiorum pro peccato in eadem die comedi oportebat. Hic autem istę carnes erant hostiæ pacificę; tamen non erāt spontaneę, nec votiuæ, sed cogebant sacerdotes dare illas ex lege consecrationis, cum iussum esset in cōsecratione semper offerri dēre hostias pacificas, ideo necesse erat, vt istæ carnes eadem, qua immolabantur, die comederētur, & si aliquid de eis maneret, ignis consumeret.

Quare comburebatur igne pars carnium, & panum non comestorum die oblationis suæ. Quæst. XI.

Quaeret autem aliquis, quare comburebatur igne pars carnium, & panum nō comestorum die oblationis suæ.

Et respondendum est, ꝙ non licebat vesci his carnibus, vel panibus in aliqua die post oblationem, quoniam qui sic vesceretur illis, faceret irritam oblationem suam, vt habetur præcedenti cap. & infra 19. cap. & præter hoc esset reus iniquitatis magnę, oportebat ergo, ꝙ vel illę carnes, vel panes traderentur alicui bestiæ in cibum, vel putredini relinquerentur, aut consumerentur igne, sed dare eas in cibum alicui bestiæ valde vergebat in dispēdium cultus diuini, cū Deus valde ex hoc vilipenderetur: quòd etiam panes, & carnes putredini dimitterentur, erat idētidem magna iniuria diuini cultus, cum res putridas abominemur, atque bestijs calcandas tradamus: restabat igitur, vt igne cremarent ea, quæ comedi non poterant, quoniam sic nullum vilipendium diuini cultus erat, quoniam potius videbantur istę carnes redire in sacrificiū domini, quoniam ea, quæ sibi specialiter Deus sumebat, faciebat cremari super altari, hæ autē residuæ carnes, cum cremarentur, videbantur rursus redire in diuinum cultum, ideo conueniens erat eas cremari.

Quomodo igne illæ carnes cremarentur. Quæst. XII.

Sed quæret aliquis, quo igne illę carnes cremarentur. Respondendum est, ꝙ nō poterant cremari in igne altaris holocaustorum; quoniam ea, quæ ibi cremabantur carnes erant, quæ pertinebant ad vnum de tribus generibus sacrificiorum: sed hic nō potuit ista caro combusta pertinere ad aliquod cibum trium generum, ergo non erat cremanda super altare, quoniam non erat hic holocaustum, cum in holocausto carnes totius animalis cremarentur, hic autem non crematur aliquod totum animal: ergo non est holocaustum. Eodem modo non potest vocari hostia pacifica, quia de illa nihil cremabat Deo præter adipes & caudā, cum esset victima de ouibus. Istæ autem carnes non erant adipes, nec cauda de arietibus; ergo non erat hostia pacifica, nec etiam hostia pro peccato, vel pro delicto; quoniam non fiebat pro aliquo peccato. Etiam quia in sacrificijs pro peccato solum carnes cedebant sacerdotibus; adipes autem Deo, vt patet supra 6. cap. hic autem cremabantur carnes residuę; ergo non erat hostia pro peccato. Item nihil, quod ab homine in partem cibi sumeretur, Deo consecrabatur; quoniam iam homo deuorauerat partem illius, & per hoc cōuerterat in vsus humanos, ea autem, quæ cremabantur super altare, ad Deum purè pertinebant; sed istę carnes residuę relictæ fuerant de cibis sacerdotum, ergo non poterant cremari super altare.

Sed dicendum est, quòd cremabantur istę carnes, & panes in aliquo igne prophano ducto in Sāctuariū de foris, sicut fiebat in decoctione carnium pacificarum; quoniam non sumebatur de igne altaris, sed de igne plebeio. Cum autem comburerentur istę carnes & panes relicti, fiebat combustio in Sanctuario; quoniam quamuis istę carnes non cremarentur in altari; tamen aliquo modo pertinebant ad res sacras, cum essent de ariete illo, qui coram Domino immolatus fuerat. Facta autem combustione educebātur istę carnes solutæ in cineres extra castra ad locum mundum, vbi consueuerant poni alij cineres altaris. *De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus.* Hic ponitur præceptum ad sacerdotes consecrandos de manendo in Sāctuario, & iubetur, quòd per septem dies manerent in Sanctuario; quoniam durabat consecratio his septem diebus, & tunc non licebat sacerdotibus exire de Sanctuario, ne distraherentur ad alios actus prophanos, cum deberent esse multū attenti Deo his diebus consecrationis suæ. Præcipuè autem, quoniam si exirent Sanctuarium, & conuerterentur ad vsus prophanos, aut in re, aut locutione contingeret eos prauum operari, quod valde fugiendum erat in consecrandis. Ex quo patet, quod sacerdotes in his diebus, quibus consecrabantur, non accedebant ad vxores suas. Nam nō exibant per septem dies a Sanctuario; in eo autem talis actus non licebat. dicitur autem hic, ꝙ non exirēt de sanctuario, idest de hostio tabernaculi, accipiendo largè tabernaculum pro toto Sanctuario, nam nō potest intelligi si assumatur hic tabernaculū strictè; quoniam exibant extra tabernaculum; ideo non erant in eo, sed foris in atrio; quoniam dicitur supra, quòd coquebant carnes apud fores tabernaculi, & ibi comedebant eas. Sed manifestū est, quòd non intelligitur hoc esse intra tabernaculum, quoniam ibi nulla talis fiebat ignis accensio, quoniam ignis eleuatus cortinas tabernaculi, quæ valde pulchrę erant, cremaret: aut saltem fumus exhalans omnio cremaret, seu inficeret, & cūctam tabernaculi pulchritudinem verteret in fuscas, atque fumosas imagines. Et ista fuit causa, quare altare holocaustorum non fuit positum intra tabernaculum, ne cuncta, aut combureret, aut fusca redderet, vt declarauimus Exo. 27. coquebant ergo Aaron, & filij sui carnes in atrio tabernaculi, & comedebant eas ibi, atq; manebant; ideo cum hic dicitur non deberet illos exire de ostio tabernaculi, intelligendum est, quod non exirent de atrio.

Determinatio auctoris.

Præceptū ad sacerdotes cōsecrādos de manendo in Sāctuario.

Quare

Quare dicebatur, quòd starent Aaron, & eius filij intra Sanctuarium in his septem diebus. Quæst. XIII.

Sed quæret aliquis, quare dicebatur, quod starent Aaron, & filij sui intra Sanctuarium in his septem diebus, cum ex hoc videatur sequi aliqd contra munditiam ipsius Sanctuarij, nam oportebat in his septem diebus sacerdotes ad requisita naturæ procedere, quæ totaliter repugnabant munditiæ Sanctuarij, cum etiam iste, qui illa tetigisset, & lauaretur non posset intrare Sanctuarium, vsquequo mundus esset, s. post solis occasum, vt habetur infra 11. cap. & supra 7. cap. Aliquis fortassis respondebit, quòd sacerdotes hoc facere poterāt in atrio tabernaculi, quoniam ibi locus amplus vacabat. Sed hoc nullo modo stare poterat, cum etiam in ipsum atrium tabernaculi nullus introire posset, nisi mundus esset, sed ista magna immunditia est; ergo nullatenus fieret in Sāctuario. Item patet quoniam maiorem munditiam requirebat Sanctuarium quàm ipsa castra, sed in castris non licebat alicui ventrem releuare, sed ad requisita naturę exeundum erat extra castra, ergo multominus hoc fas esset in Sanctuario. Item cum aliquis extra castra ventrem releuasset pro tanta immunditia, vt reputabatur humanum stercus, iubebatur ne dimitteretur Soli patens, sed prius aliquis foderet in terra, & deinde operiret id quo releuatus erat, idest humanum stercus, ne solarem splendorem offenderet. Si igitur tanta hæc erat immunditia, vt nullo modo extra castra in aperto permitti liceret; quantomagis illicitum esset hoc in Sanctuario fieri? De his duobus habetur Deuterono. 23. capit. cum dicitur: Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ gerens paxillum in baltheo, cumque sederis fodies per circuitum, & egesta humo operies, quo releuatus es (dominus enī Deus tuus ambulat in medio castrorum.) Non ergo dici potest, quòd sacerdotes intra Sanctuariū in atrio ventrem releuarent.

Doct. rñ. ad q̄situ. Sed respondendum est sacerdotes habuisse in Sanctuario vasa huius immundi ministerij, in quibus recipi poterant sordes eorum, & efferri extra castra, sicut Deus iusserat, nec in hoc fieri videbatur aliqua immūditia, potissimum cum isti ex mandato diuino ad persistendum in tabernaculo cogerentur. Aliqui enim dicunt, quòd poterant exire sacerdotes extra Sanctuarium ad secreta naturę, tamen non conuenit cum in litera caueatur, ne nocte, aut die exirent Sāctuarium. *Vsque ad diem, quo implebitur tempus consecrationis vestræ.* Idest semper manebitis in sanctuario, quousque consecratio vestra finita sit. Durabat autem consecratio p septem dies, idest, quòd in omnibus illis diebus fiebāt cæremonię ad sacerdotum cōsecrationem tam in oblationibus, quàm in expiationibus altaris, & nō erat perfectè consecratus sacerdos, donec transirent septē dies in his cæremonijs, nam nō poterant in aliquo horum dierum ministrare, quod pertinebat ad sacerdotem iam consecratum.

Quid conferebat cōsecratio cōsecrato. Et dicendum est de hac consecratione, quòd ipsa inducebat quandam potestatem in consecrato, per q̄ ius esset ei ministrare, quod ante non licebat. Ista autē potestas, vel erat character, sicut in quibusdam sacramentorum nostrorum, & in omnibus ordinibus inducitur, aut aliquid simile characteri, qualiter autem potestatem istam nominauerimus nihil differt, quoniam ipsa conditionem characteris sequitur, quia sicut character aliquid indelebile est, & qui semel secūdum characterem aliquid factus est, impossibile est, q perdat illud, sicut per characterem baptismalem aliqs suscipit esse Christianum; ideo impossibile est, quòd aliquo tempore sit non Christianus, etiam si in infer-

F no sit, quoniam adhuc ibi anima baptismalem characterem retinet. Idem autē de ordine diaconatus, aut presbyterij; quoniā qui suscipit hos ordines indelebiliter eos habet, nec vnquam perdere poterit, ideo vbicunque sit semper diaconus, aut presbyter erit. Sic autem erat de ista potestate sacerdotum veteris testamenti ad ministrandum, nam postquam semel consecrati erant, in eternum manebat eis ministrandi potestas. Et tamen in sacerdotibus veteris testamenti non erat aliquis character, vt declarabitur Matth. 3. ca. sed tamen per consecrationem dabatur eis quædam potestas ministrandi, quæ semper eis manebat. Nec ob id, quod aliquādo impediatur ista potestas alicuius superioris mandato, sicut est in depositis, & degradatis p-

Character semp manet et in inferno.

G ditur, quoniam quamquam eis non liceat ministrare habent tamen characterem omnium ordinum, ideo si aliquos depositos, & solenniter degradatos contingeret Ecclesiæ reconciliari ad ministrandum in ordinibus, quibus ante ministrabant, non oportebit, vt iterum ordinentur, sed quòd eis permitteretur ministrare, sicut prius: ergo ordines mā erant indelebiliter istis degradatis, alioquin oporteret, vt si rursus ad ministrādum reciperentur, iterum a principio ordinarentur, hoc autem falsum est. Ista autem potestas ministrandi non dabatur sacerdotibus consecratis in veteri testamento ante octauum diem, ideo omnes istæ cęremoniæ præcedentes dicebantur esse istius consecrationis, & non poterat aliquis de sacerdotibus consecratis ante octauum diem ministrare, quamquam si ministraret, ministratio facta erat, sed ministrans peccabat, in

Degradat & depositus habet characterem.

H quibusdā tamen ministerijs noui testamenti, qui non est ordinatus, etiam si ministrat, nihil efficit, sicut in cōficientibus Eucharistiam: nullus enim hoc facit, nisi presbyterij ordinem sumpserit. *Septem diebus finitur consecratio.* Idest septem diebus durat cæremonia consecrationis. *Sicut impræsentiarum factum est.* Idest, sicut nunc factum est. Impræsentiarum, vna dictio est, & est aduerbium temporis designans idem, quod nunc, vel in præsenti, & sunt ista verba Moysi, scilicet, quòd ritus consecrationis quandocunque fuerit semper durabit septem diebus, sicut nunc factum est, s. in cōsecratione Aaron, & filiorum suorum. *Et ritus sacrificij compleretur.* Accipitur sacrificij ritus, idest ritus consecra-

I tionis, quoniam non erat aliquod sacrificium, quod his septem diebus duraret, cum quodlibet vna die expleretur; sed cōsecratio septem diebus durabat, & vocatur ipsa sacrificium, quasi sacrum factum, quia in ipsa consecratione aliquid sacrum efficiebatur, s. inducebatur potestas ministrandi in rebus sacris. *Die ac nocte manebitis in tabernaculo.* Ad istos septem dies refertur. In quibus manendum erat sibi iugiter in Sāctuario, & accipitur hic tabernaculum largè pro toto Sanctuario, nam non stabat Aaron cum filijs suis intra tabernaculum, sed in atrio eius, sicut supra probatū est. Dicitur autem hic, quòd manerent die, & nocte in Sanctuario, quoniam fortè crederent isti sacerdotes, quòd quamuis per diē non liceret eis exire extra Sanctuarium, ne viderentur ab alijs hominibus, & haberent locum ad peccandum insistentes humanis collo-

Sacrificij ritus quid sit.

K quijs, per noctem autem putarent hoc sibi licere, quoniam non erat tunc aliqua occasio ad peccandum, cū non viderentur ab alijs hominibus, sed vtriusque temporis exitus interdicitur, vt totaliter separati essent a prophanis, siue secundum rem, siue secundum apparentiam. *Obseruantes custodias Domini.* Idest tenentes custodiam septem dierum, quam vobis mādauit Dominus. *Ne moriamini.* Comminatur eis mortem si contrarium fecerint, putaret namque aliquis de sacerdotibus, qui consecrabantur, quòd infringere istud præceptum de permanendo septem diebus in Sāctua-

Nonnulla opera penes ... sunt.

rio aliquid paruum erat, & qui transgrederetur impunitus esset, ne autem hoc existimantes audeant illas custodias infringere, prædixit, quòd morerentur, si infringerent. Nam in quibusdam alijs, quæ fortassis alicui parua viderentur, Deus mortem inducebat, sicut in sacerdotibus nouiter consecratis, qui assumpserunt ignem alienum, vt offerrent coram Domino, & egressus ignis a Domino deuorauit eos, vt patet infra 11. capitu. *Sic enim mihi præceptum est.* Ista sunt verba Moysi commonentis sacerdotes, vt obseruent custodias Domini per septem dies, dicens, quòd sic Deus ei mandauit, ideo si aliquis contra ista egerit, morietur.

De quadam moralitate significata per septem dies, quibus recludebantur sacerdotes consecrandi.

Quæst. XIIII.

Qvamqvam autem non fuerit, nec existat intentio allegorijs, aut tropologijs, aut alicui alij sensui preterquam literali intendere, breuiter tamen istorum septem dierum tropologicam interpretationem apponendam duxi. Sacerdos enim nouiter consecratus septem diebus recludi debet in custodijs Domini, octaua autẽ die ministrare: quoniam septem sunt, a quibus pontifices, & alij sacerdotes consecrati abstinere debent.f. prolixitas dormitionis, voluptas cõmessationis, inutilitas actionis, multiplicitas distractionis, vanitas cõfabulationis, varietas fictionis, vilitas affectionis: a quibus septem cum se recludentes abstraxerint, octaua die, idest post hæc ministrare possunt Domino ea, quę cap. sequenti dicuntur, scilicet rigorem pœnitentiæ, & austeritatis, quæ signatur per vitulum pro peccato extra castra cõbustum, vigorem patientiæ, & soliditatis, quæ designãtur per vitulum in holocaustum; decorem innocẽtię, & simplicitatis, quæ signatur per agnum anniculum, laborem industrię, & sedulitatis per bouem, splendorem prouidẽtiæ, & perspicacitatis per arietem pro pacificis, nitorem conscientiæ, & puritatis per similam, dulcorem lætitiæ, & suauitatis per oleum, quo conspersa est. *Feceruntque Aaron, & filij eius cuncta, quę locutus est Dominus.* Refertur ad superiora, scilicet ad oblationem sacrificiorum, & ad custodiam septem dierum in Sanctuario, quoniam nemo eorũ inde egressus est in ipsis septem diebus. *Per manum Moysi.* Idest, quod Deus mandauit ista fieri per manũ Moysi. Non est autem intelligendum, quòd mandauisset per manum Moysi, quoniam hoc nullo modo est opinabile, nec quisquam concipiet, cum manus non sit organũ expressiuum, & interpretatiuum sicut lingua. Sed est sensus, quòd locutus fuit Deus ista per manum, i. per ipsum Moysen. f. qa Moyses erat minister Dei ad istas locutiones, & sic cõiter loquimur, dicentes: oĩa ista fient per manum vestram, idest expedientur per vos, nam cum ipsa manus sit organum organorum, iuxta Arist. 2. de Anima. omnes operationes nostras manui attribuimus, & sic locutio aliquando dicitur fieri per manum, & est locutio ista freques in sacra Scriptura.

(Margin: Per manũ loqui quid significetur.)

(Margin: De partibus aĩalium lib. 4. c. 10.)

Capit. IX.

Facto autem octauo die, vocauit Moyses Aaron, & filios eius, ac maiores natu Israel, dixitque ad Aaron: Tolle de armento vitulum pro peccato, & arietem in holocaustum, vtrunque immaculatum, & offer illos coram Domino. Et ad filios Israel loqueris: Tollite hircum pro peccato, & vitulum, atque agnum anniculos, & sine macula in holocaustum, bouem & arietem pro pacificis, & immolate eos coram Domino, in sacrificio singulorum similam conspersam oleo offerentes. Hodie enim Dominus apparebit vobis.

(Margin: 6. dist. cap. his ita 31. q. 1. cap. si qua.)

Facto autem. In superioribus dictum fuit de potestatis traditione, hic cõsequenter agitur de prima ipsius executione, quoniam supra dicebatur de cõsecratione sacerdotum, in qua tribuebatur potestas ad ministrandum, hic autem dicitur, quomodo sacerdotes incęperũt ministrare post consecrationem suam, s. in die octauo. Et diuiditur in duas partes: quoniam primo ponitur ministrationis sacerdotalis primus vsus: secundo adiungitur ipsorũ ministrantium subitus occasus sequenti cap. Prima in tres, secundum ꝙ hic ponuntur tria: primo ponitur diuina iussio: secundo eiusdem executio: tertio a Deo facta approbatio. Secũda ibi. *Tulerunt ergo.* Tertia ibi. *Apparuitque gloria Domini.* Circa primum. *Facto autem octauo die.* In septem diebus superioribus sacerdotes obseruauerant ritum cõsecrationis suæ, & in nullo horum poterant ministrare, quia nondum erat completa consecratio, per quam inducebatur potestas ministrandi, ideo in nullo illorum septem dierũ ministrare potuerunt, completa autem consecratione, iussit Dominus, vt ministrarent, quoniam ob hoc consecrati fuerant, vt ministrarent. Prima autem dies post cõpletam ministrationem fuit dies octaua, in qua iussit Deus, vt sacerdotes inciperent ministrare, & secundũ ꝙ fuerat magna solennitas facta die prima, qua consecratio incepta est conuocato toto populo, ita & in prima die ministrationis consecratorũ sacerdotum fuit facta magna celebritas conueniẽtibus omnibus filijs Israel, vt patet infra.

(Margin: Ministrationis sacerdotalis prim⁹ vs⁹.)

Qua die incœperunt ministrare sacerdotes consecrati, scilicet, an in principio anni secundi exitus de Aegypto, vel post.

Quæstio. I.

Dicit autem, quòd die octaua fuit facta ista noua ministratio, de qua dubitatur, qua die san fuerit in principio anni secundi exitus de Aegypto, vel post: nam ante non potuit cum non esset factum Sanctuarium, in quo consecratio sacerdotum fieri debebat, vt patet Exodi 40. capit. Rabbi Salom. dicit, quòd prima die, mensis primi, anni secundi exitus de Aegypto, incœperunt ministrare sacerdotes, cuius motiuum est, quoniam oblatio principum duodecim tribuum Israel cępit, die primo mensis primi, anni secundi exitus de Aegypto; quoniam incœpit in die, quo erectum est tabernaculum, vt habetur Num. 7. cap. iste tamen dies, erat dies primus, anni secundi exitus de Aegypto, vt habetur Exo. 40. c. & tamen quando isti principes incęperunt offerre, videtur ꝙ Aaron erat iam consecratus, vt ipse faceret omnia sacrificia, quę principes obtulerunt, sed Aaron non poterat ministrare vsque ad octauam diem, quia illa erat prima dies post consecrationem; ergo videtur, ꝙ ad minus ista dies octaua consecrationis fuerit, prima dies, mensis primi, anni secũdi exitus de Aegypto. Aliquis autem fortassis objiciet contra Rabbi Salom. quòd ipse includat contradictionem in verbis suis ad literam hanc, quoniam dicit, ꝙ dies octauus fuit dies prima, mensis primi; hoc autem manifestẽ

(Margin: Opi. Rab. Sal. expenditur.)

falsum

falsum est. Respondetur, quòd hoc nihil est, quoniam
non computatur hic octaua dies a principio mensis,
vel anni, cum hic nihil dictum fuerit de anno, vel mē-
se; sed dicitur octaua dies cōputando a principio con-
secrationis. Fuit enim facta consecratio per septem
dies, vt patet præcedenti cap. dies autem sequens post
consecrationē erat dies octaua, in qua Deus iussit ista
fieri, nec tamen ob hoc tollitur, quin ista octaua dies
sit prima dies anni secundi, quoniam potuit consecra-
tio sacerdotum incipere septem diebus ante finem,
anni primi, & tunc octaua dies succedens in ordine, es
set prima dies, anni secundi; & sic nihil obstat hoc po
sitioni Rabbi Salomō. Sed adhuc dicendum est, non
posse stare positionem Rabbi Salom. quoniam conse
cratio sacerdotum facta fuit in Sanctuario, cum dica-
tur præcedenti cap. quòd quando volebat Deus cōse-
crari Aaron, & filios eius, iussit vt applicarentur ad o-
stium tabernaculi; ergo iam tabernaculum fabricatū
fuerat. Item iussit, vt septem diebus cōsecrationis ma
nerent intra Sāctuarium: si autem octaua dies, de qua
hic dicitur, est prima dies, mensis primi, anni secundi
exitus de Aegypto, necessarium esset, vt per septē dies
ante ad minus eleuatum fuisset tabernaculum, sed ip
sum eleuatum est in prima die, mensis primi, anni se-
cundi, ergo nō potuit esse ista dies octaua, prima dies,
mensis primi, anni secūdi; sed ad plus fuit octaua dies
mensis primi, anni secundi; quoniam consecratio sa-
cerdotum, nō potuit incipere ante primam diem, an-
ni secundi, cum in eadem die, primo erectum fuerit
tabernaculum, & tunc si eadem die incœperit octaua
dies a primordio consecrationis, erit octaua dies, mē-
sis primi, anni secundi. Si autem consecratio sacerdo-
talis non cœperit prima die, anni secūdi: ista dies octa
ua, de qua hic dicitur, erit post octauam diem, mensis
primi, anni secundi, quamquam non determinet quā-
tum postea fuerit. Sed dicendum est, quod ista octaua
dies, de qua hic dicitur, fuit octaua dies, mensis primi
anni secundi ab exitu de Aegypto, quoniam eadē die
incœpit consecratio, sicut dictum fuit supra 1. cap. &
Exo. 40. c. Ad fundamentum autem Rab. Sal. satis pa-
tet solutio; quoniam ipse intendit, quòd Aaron erat
consecratus, & poterat ministrare, quando principes
tribuum obtulerūt sacrificia, quod incœpit prima die
mensis primi, quādo erectum est tabernaculum: hoc
enim manifestè repugnat literæ huic, & præcedentis
cap. nam cum sacerdotes fuerint consecrati in Sāctua
rio, & principes obtulerunt incipiētes a prima die ere
ctionis tabernaculi, necessariū erat, vt sacerdotes non
essent tunc consecrati, sed potuerunt ipsi consecrati
esse in die octaua, quando obtulit Gamaliel princeps
filiorum Manasse, qui fuit octauus in principibus offe
rentibus, & obtulit octaua die, vt patet Nume. 7. c. hu-
ius autem oblationem potuerunt sacerdotes cōsecra
ti suscipere, & ministrare facientes sacrificium. In ob
lationibus autem aliorum septem principum præce-
dentium non potuerunt sacerdotes ministrare, quia
nondum consecrati erant. Et cum dicitur, quòd opor
tebat sacerdotes consecratos esse ad faciendū omnia
sacrificia, quæ principes obtulerunt, non stat, quoniā
Moyses potuit facere ista sacrificia, sicut fecit sacrifi-
cia in consecratione sacerdotum, nam in septem die-
bus cōsecrationis, nemo de sacerdotibus ministrauit,
cum nondum essent consecrati, sed solus Moyses fa-
ciebat hæc, & ipse suscipiebat iura sacerdotalia, vt pa-
tet præcedenti cap. & Exo. 29. vbi dicitur, quod accce-
pit Moyses in partem suam pectusculum de ariete cō
secrationis, qui oblatus erat in hostias pacificas. Etiam
satis innuitur ex litera Num. 7. ca. ꝙ Moyses fecerit sa
crificia oblata a principibus, quoniam ibi loquitur Deus ad
eum, ꝙ suscipiat boues, & plaustra, q̄ obtulerunt prin-

Gamaliel princeps filiorū Manasse.

F cipes, & ibi subijcitur, quomodo ipse suscepit. Si ta-
men consecratus fuisset Aarō, & filij sui, nullo modo
Moyses illa sacrificia fecisset, aut de manibus princi-
pum offerentium suscepisset, quoniam hoc Aarō, &
filij sui facerent, sicut post consecrationem eorū, nun
quam aliquando legitur, ꝙ Moyses ministrationes sa-
cerdotales exercuisset. De his autem adhuc dicetur
Nume. 7. cap. *Vocauit Moyses Aaron, & filios suos.* Dici-
tur autem Moyses vocauit Aaron, & filios suos, quo-
niam debebat eis notificare aliquid ex parte Dei, s. ꝙ
facerent sacrificia, de quibus habetur immediatè. Vel
potest dici, quòd vocauerit eos, quoniā iam nō erant
congregati, sicut ante. In præcedentibus enim septem
G diebus fuerant in Sanctuario non exeuntes inde p diē
nec per noctem, iuxta Domini iussionem, vt patet p̄-
cedenti capit. ideo cum Moyses eis aliquid loqui vel-
let, non oportebat, quòd eos inquireret, quia in San-
ctuario reperiret: in octaua autem die erat finita con-
secratio, & ipsi poterant ire extra Sanctuarium, & sic
fortassis factum est, s. ꝙ isti exirent extra Sanctuariū,
& cum Moyses vellet ista, quæ sequūtur, dicere voca-
uit eos, sicut ipsos populares vocauit. Quidquid tamē
sit, siue in Sanctuario manserint, siue extra exierint,
non multum refert, quoniam quocunque modo vo-
cari poterant. *Et maiores natu Israel.* Idest vocauit etiam
Moyses illos, qui erant de maiori genere, & excellen-
tiores. Potest autem aliquis dici maior natu duplici-
ter, s. ꝙ senior est in ætate magis prouectus, aut qa ge-
H nerosior est, & vterque modus satis conuenit signifi-
cationi huius nominis, quoniam senior dicitur maior
natu, quia a pluribus diebus natus est, dicitur etiam ge
nerosior maior natu, quia de maioribus natalibus, si-
ue prosapia ortus est, vterque autem modus satis est
frequentatus in sacra Scriptura. Causa autem, quare
Deus fecit vocari maiores natu Israel ī ista octaua die,
fuit duplex. Prima ad honorandum Aaron, & filios
eius, nam sicut in die prima cōsecrationis suæ fuit ho
noratus Aaron a toto populo conueniente, vt habe-
tur præcedenti ca. ita & in prima die, qua ministrauit
debuit honorari, nam magna celebritas, & nimia exul
tatio erat in prima die ministrationis summi sacerdo-
tis, & filiorum suorum, quamquam eis postea in fletū
& amaritudinem versa est combustis a Domino duo-
I bus filijs eius, s. Nadab, & Abiu, vt patet sequenti c. Sic
autem apud nos inolitum est, vt magna celebritas fiat
cum aliquis nouiter Missam cantat, populus autem
ad istum honorem, & celebritatem rationabiliter de-
buit conuenire, quoniam Aaron illorū pontifex erat.
ii Secunda ratio quare conuocatus fuit populus est,
quia offerre debebat pro se holocaustum, & hostiam
pro peccato, vt patet infra, & solui debebat illud sacri-
ficium de expensis populi, ideo ad hoc necessarium
erat, vt vocaretur. *Dixitque ad Aaron.* Non dixit ista ad
populum, quoniam hæc, quæ immediatè ponuntur,
ad populum non pertinebant, sed ad Aaron, quia hic
dicitur de sacrificio, quod ipse pro se oblaturus erat,
postea autem dicetur de sacrificio populi. Et quam-
K quam Deus vocari iusserit Aaron, & filios suos, & eos
Moyses vocauerit, tamen non locutus fuit, nisi ad Aa-
ron, cuius ratio est, quia ipse caput erat filiorum suo-
rum. *Tolle de armento vitulum.* Iussit Deus, vt offerret
Aaron vitulum ad offerendum pro seipso, scilicet pro
peccato suo, & filiorum suorum, & dicit debere hunc
offerri de armento, non quidem, quòd esset necessi-
tas præcepti adducere de armento, quoniam poterat
quemcunque afferre, sed dicitur de armento, quoniā
vitulus quicūque ad armentum pertinet, cum vitulus
sit de maioribus animalibus, quæ armenta vocantur,
minora autem ad greges pertinent. *Pro peccato.* Idest
duces hunc vitulum ad offerendum pro peccato.

Aliquis d[...] maior n[...] tu dupli[...] ter.

Fit celebri[...] tas, dū pri[...] mo a[...] Missam [...] tat, [...] sic & [...] est in ve[...] lege.

Quare

Quare iubeatur hic, quòd Aaron pro peccato suo vitulum offerret. Quæst. II.

SED quæret aliquis, quomodo iubebatur hic, ꝙ Aaron offerret vitulum pro peccato suo, cum in die consecrationis obtulerit, vt patet præcedenti capit. Fortè aliquis dicet, quòd fiebat ista oblatio pro peccatis, quæ Aaron, & filij sui fecerunt post diem primam consecrationis. Nam quamquam sacrificium factum pro peccato die prima consecrationis suffecisset ad expiationem pro omnibus peccatis, quæ fuerant ante consecrationem Aaron, & filiorum eius: tamen oportebat aliud sacrificium pro peccato esse ad tollendum ea, in quibus post primum diē consecrationis peccauerant. Et si aliquis dicat, ꝙ Aaron, & filij sui, non peccabant in his septem diebus cōsecrationis suæ, cum reclusi essent in Sanctuario, nec vacarent prophanis actibus, vt patet præcedenti cap.

Respondendum est non sufficienter in his argui, quoniam quamquam non peccarēt Aaron, & filij sui in actibus popularis conuersationis in his septem diebus cum a populo sequestrati essent, tamē peccare poterant in quibusdam alijs vocalibus atque realibus, vt liquet intuenti, pro his igitur conueniens erat offerri aliqua sacrificia. Sed non potest istud stare, quoniam præsupponit falsum, scilicet quòd inter primam diem consecrationis, in qua fuit facta oblatio pro peccato, & vltimam diem exclusiuè, quæ est ista octaua, non fuit oblata aliqua hostia pro peccato sacerdotum. Sed falsum est, quoniam in quolibet horum septem dierū offerebatur vitulus pro peccato, vt patet Exodi 29.ca. cum dicitur: Septem diebus consecrabis manus eorum, & vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum, non igitur dici potest, quòd offerretur istud sacrificium pro peccato, de quo hic, pro peccatis sacerdotum, quæ gessissent inter primum diem consecrationis, & octauum, cum quotidie fieret expiatio. Etiam quia si fieret istud sacrificiū pro solis peccatis, quæ fecissent sacerdotes inter primum diem cōsecrationis, & octauum, fieret pro aliquibus peccatis determinatis. Sed hoc non stat, quin potius dicendum est, quòd non fieret pro determinatis; quia tunc exprimerentur hic, sed vniuersaliter non respiciendo ad aliqđ scilicet pro omnibus, quæ facta fuissent: sic enim fiebat sacrificium pro peccato, quod factum est in prima die consecrationis, nam illud non fiebat specialiter ꝓ aliquo peccato, sed pro omnibus, quæ fecissent Aarō, & filij sui a principio.

Decisio quæst.

Dicendum igitur est, quòd istud sacrificium pro peccato, non fuit mandatum specialiter fieri pro aliquo peccato, nec etiam generaliter pro peccatis, quæ fecisset Aarō, & filij sui, in septem vel octo diebus, vel in aliqua parte temporis determinata; sed fiebat sacrificium istud pro peccato simpliciter, quoniam quāquam Deus remittat peccata, nos tamen de remissione illa securi esse non debemus, sed continuè pro peccatorum nostrorū exorare remissione. Vnde, & laudabile est, quòd quamuis aliquis de peccatis semel cōfiteatur, & confiteatur iniunctamque peragat pœnitentiam, frequentius post hæc pro peccatis illis dolēs a Deo remissionem imploret, nec tamen in hoc diuinæ bonitati quidquā subtrahimus, nec ei quouis modo derogamus, quoniam certi sumus, quod nisi obicem posuerimus indulgentiam peccatorum, quam exposcimus obtinebimus. De qua certitudine, vel incertitudine veniæ in peccantibus, an licita sit, vel vituperabilis, latè dictum est supra 5.cap. Sacrificia autem huiusmodi sunt, quoniam ipsa sunt quędam expiationes pro peccato; ideo crebro facienda sunt, ne nobis certam remissionem delictorum promittere videa-

Laudabile est, ꝙ quis sæpe et de peccatis semel cōfessis doleat, & pœniteat.

A mur: qui enim semel tantū pro peccato offerens amplius offerre recusat, certam sibi delictorum, pro quibus obtulit, remissionem spondet, aut si non spondet pro eis, quæ remissa esse dubitat, offerre negligit. Iustum igitur est, vt pro peccato sæpius offeramus, ne in præsumptę remissionis incidamus crimen. Hoc autē Deus innuere vult, cum sepe sacrificia pro peccatis offerenda iubet. *Et arietem in holocaustum.* Ista duo sacrificia pro se sacerdotes offerre iubebantur, & erant de expensis suis, debebat autem in hoc holocausto obseruari lex, quæ in alijs holocaustis, de qua supra 1.capit. *Vtrunque immaculatum.* Quamuis hic non exprimeretur, tamen sic intelligēdum erat, nihil namque, quod immundum erat, aut maculatum, Domino offerri li-

B cebat. Munditia autē requisita in his animalibus erat, quòd ipsa essent licita ad esum, nam de his, quæ non licebat comedere nunquam offerri ius erat. propter hoc autem reijciebatur immunditia illa, quæ habetur infra 22.c. De his autem animalibus, quę infra ponuntur immolanda, quamquam non exprimatur, ꝙ deberent esse immaculata, tamen subintelligendum est. *Et offer eos coram Domino.* Scilicet vitulum, & arietem, nam quamuis non simul explerentur cæremoniæ horum duorum sacrificiorum, tamen simul offerebanť coram Domino, idest præsentabātur coram altari holocaustorum ista duo animalia, & post hæc immolabatur vnum, & explebantur cęremonię eius: deinde autem reliquum. *Et ad filios Israel loqueris.* Nam loquebatur hic Moyses ad Israelitas, sicut ante loqui cōsue-

C uerat, sed iussit, vt alloqueretur Aaron, cuius causa est quoniam hic loquebatur de oblatione sacrificiorum: Aaron autem erat iam effectus Dominus sacrificiorum, cum esset summus pontifex, Moyses vero nihil in his poterat, quoniam esset simplex Leuita, & cessauerat ministerium suum, quod fuerat in defectū non existentium sacerdotum. Ante istam autem octauam diem Aaron, nihil vnquā locutus est Israelitis iubens, quoniam nondum fuerat factus eorum pontifex, per quē mandandi auctoritatem acciperet. Prima igitur iussio, quam ad Israelitas fecit ista fuit, quoniam ante hoc sacerdos non erat, nunc autem primo summi sacerdotis dignitatem assecutus est. Sed dicet aliquis, quid differt, quòd Aaron loqueretur ad Israelitas, cū

D tamen Moyses iuberet ipsi Aaron? potuisset ergo immediatè mandare ipsis Israelitis. Respondendum est, quòd auctoritas mandandi quantum ad sacrificia, nō manebat iam penes Moysen, sed penes Aaron, cū ipse esset sacerdos magnus, & ideo directè non poterat Moyses iubere aliquid de sacrificijs Israelitis, sed iuberet hoc Aaron. Et cum dicitur, ꝙ Moyses iubebat hic aliquid Aaron, non est intelligendum, ꝙ hoc iuberet, tanquam Moyses, sed tāquam Propheta referens ea, quæ a Domino dicebantur; & hoc modo maior erat propheta quolibet alio homine, cum gereret personam Dei. Si tamen aliàs loqueretur Moyses, non poterat aliquid iubere Aaron, & sic manebat semper, ꝙ Aaron deberet loqui ad populum, & non Moyses, vt iam videretur ipse habere auctoritatem mandandi.

Quare iussit Deus, ꝙ Aaron loqueretur ad Israelitas in 8. die, & non Moyses.

E *Tollite hircum pro peccato.* Post sacrificium, quod fiebat pro sacerdotibus, ponitur hic sacrificium, quod fiebat pro sæcularibus, & iussit Deus fieri hoc sacrificiū pro popularibus, & non iussit supra in principio consecrationis Aaron. Cuius causa est, quoniam supra solum agebatur de dispositione sacerdotum ad ministrādū, & nō agebatur de executione ministrationis, ad dispositionem autem sacerdotis, requirebatur sacrificium, ideo illud solum fieri sufficiebat; nunc aūt iam agitur de ipsis sacerdotibus ministrare potētibus, & ministrationem exercentibus, & quoniam ministratio sacerdotalis nō fuerat introducta propter illos sacerdotes,

Quare definita cōsecratione, & non in principio cōsecrationis, iussit offerri hircum pro peccato.

sed

ſed magis propter totum populum, ideo in principio executionis ſacerdotalis miniſterij cõueniens fuit, vt ipſi populares pro ſe hoſtias offerẽdas darent, & quoniam in deſerto quandiu ibi Iſraelitæ manſerunt, non fuit executio ſacrificiorum, cum non fuerit aliqua diſpoſitio, tam ex parte continui motus, quàm ex parte defectus eorum, quæ neceſſaria erant ad ſacrificia, tamen in principio miniſtrationis, quæ fuit in monte Sinai, debuit eſſe pro popularibus facta oblatio. Et quoniam de omnibus generibus ſacrificiorum offerendis ſuſceperant ſacerdotes poteſtatem, & hoc propter populum; conueniens erat, quòd de omnibus illis generibus ſacrificiorum, nunc pro popularibus offerretur, & ſic factum eſt, ſecundum quòd patet infra.

Quare cum mandetur hic offerri pro peccato populi, iubetur hircum offerri. Quæſt. III.

IVssit autem offerri hircũ pro peccato, de quo aliquis fortaſſis inquiret, quare cũ mandetur hic offerri pro peccato populi, iubetur offerri hircũ, nam pro peccato populi debebat vitulus offerri, ſicut patet ſupra 4. capit. vbi dicitur, ꝙ ſi totus populus peccaret, debebat offerri vitulum. Aliquis reſpõdebit ad hoc, ꝙ ſupra 4. ca. agitur de peccato populi, quoniã illud erat propter ignorantiam, hic autem agitur de peccatis, quę alio modo fiebant, vtpote ſecundum malitiam, vel per paſſionem. Ad hoc autem reſpondẽdũ eſt, ꝙ non poteſt ſtare, quoniam ſicut contingit aliqñ peccare totum populum per ignorantiam, nõ contingit, ita peccare per malitiam, aut per paſſionem, & ſi fortè poſſibile hoc eſſet, rariſſimè tamen erit, ideo de hoc lex non ponitur, ſed magis ea, quæ ſunt peccata totius populi, dicuntur eſſe per ignorantiam, ideo qñ hic dicitur offerendum eſſe hircum pro peccato populi, videtur dici pro peccato ſecundum ignorãtiam. Item dato, quòd populus totus aliquando dicatur peccare per paſſionem, & aliquando per ignorantiam; tñ quia peccatum per paſſionem maius eſt, quàm id qđ ſecundum ignorantiam. Idem etiam de peccato ſm malitiam. Ideo neceſſarium erat, vt darentur maiores pœnæ in peccato ſm malitiam, vel paſſionem, quàm in peccato ſm ignorantiam, ſed ſupra 4. c. pro peccato ſm ignorantiam totius populi mandabatur, ꝙ offerretur hircus, ergo in peccato per paſſionem, & malitiã mandabitur, ꝙ offeratur maius, quàm hircus: contrarium tñ apparet hic, cum ſupra 4. c. iubeatur offerri vitulum, & hic iubeatur offerri hircum. Item quoniam in peccatis per malitiam non dabantur pęnæ iſtorum ſacrificiorum, ſed qui peccaret, occidebatur, ſicut apparet Num. 15. c. ſ. anima, quæ per ſuperbiam aliquid egerit, peribit de populis ſuis. Dicendum igitur eſt, ꝙ hic mandauit Deus offerri hircum pro peccato populi, non quidem pro aliquo peccato ſpeciali, ſed generaliter pro omnibus peccatis ſuis, cũ autem fiebant oblationes pro peccatis indeterminatis, non fiebat tanta aſtrictio, quãta cum offerretur pro aliquo peccato determinato. Supra autem 4. c. cum iubetur offerri vitulum pro peccato populi, quamuis illud, quia per ignorãtiam erat, minus erat omnibus alijs, quia tñ erat peccatum determinatum, fiebat maior conſtrictio in ſacrificio, q̃ cum eſſet peccatum indeterminatum, hic autem fiebat ſacrificiũ pro peccato populi, quod erat indeterminatum; ideo debuit offerri hircus, qui erat minor hoſtia, & non vitulus. *Et vitulum atque agnum anniculum ſine macula in holocauſtum.* Ponitur hic ſecundũ genus ſacrificij, quod deberet facere populus. ſ. holocauſtum, & pro hoc iubebantur offerri duo animalia, ſ. vitulum, & agnum anniculum. Cauſa huius eſſe poteſt, quia populus eſt maior quodam hoïe, ideo ſacri-

Rñſio ad quæſitum.

Quare in holocauſtũ pro peccato populi, iuſſit Deus offerre duo animalia.

F ficium ſuum debebat eſſe excellẽtius ſacrificio cuiuſlibet alterius hoïs; alij autẽ offerebant vnum animal, populus aũt offerebat duo. Et non eſt intelligendum, ꝙ in hac die, qua Deus iuſſit offerri à populo iſta ſacrificia, ſolum offerrentur hæc, qm̃ præter hæc offerebatur iuge ſacrificium, ſ. agnus anniculus in aurora, & agnus anniculus in veſpere, nam quæcunque ſacrificia fierent, ſemper iſta duo regularia erant, ſicut habetur Exo. 29. & hic, & Num. 28. c. fiebant etiam alia ſacrificia a popularibus. Nam iſta fuit octaua dies à principio conſecrationis ſacerdotum, & oblationis principum. 12. filiorum Iſrael. quilibet enim ſua die obtulit, & in hac octaua die obtulit Gamaliel princeps filiorũ Manaſſe bouem vnum, & arietem vnum, & agnum anniculum in holocauſtum, & hircum pro peccato, & in

G hoſtias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. De hoc habet Num. 8. c. fuit igitur maior oblatio principis, qui obtulit in hac octaua die, quàm oblatio populi in eadẽ die, fuit tñ oblatio populi ex neceſſitate impoſita, oblatio aũt principum fuit voluntaria. in neceſſarijs aũt Deus non vult grauare nimis, in ſpontaneis vero poteſt homo ſeipſum, quantum voluerit premere. Dicuntur autem iſta duo animalia eſſe ſine macula, quoniã oportebat in illis obſeruari munditiam, ſicut in omnibus alijs; quæ autem iſta ſit habetur infra 22. c. *Bouem & arietem pro pacificis.* Hic ponitur tertiũ genus ſacrificij, quoniã de quolibet offerre iubebatur populus, vt plena eſſet oblatio ſua, potiſſimũ quia iſta erat prima oblatio, quam populus faciebat, in hac aũt iuſſum eſt, vt

H populus offerret Domino animalia, ſicut in præcedẽti, cauſa autem iſtius duplicitatis oblationis eadem eſt quæ in ſuperioribus. *Et immolate eos coram Domino.* Verba ſunt Aaron loquentis ad totam plebem, & tũc eſt ſenſus, immolate eas coram Dño, i. adducite ad me, vt immolem coram Domino, qm̃ laicis non licebat facere aliquam immolationem, ꝙ ſi feciſſent morerentur, vt patet Nume. 1. c. & 18. vel incurreret aliquã plagam perpetuam & miſerabilem, quod fuit in rege Ozia, qui aliter vocabatur Azarias, q cum vellet explere miniſteria ſacerdotũ, ſumpto thuribulo & prunis, percuſſus fuit à Domino lepra in fronte, & manſit ſic vſq; ad diem mortis ſuæ, vt habetur 4. Reg. 15. c. Alio

I modo poteſt intelligi, ꝙ iſta ſint verba Moyſi ad Aaron: dicebat enim Moyſes ad Aaron, ꝙ diceret filijs Iſrael, vt tollerent hircum pro peccato, &c. & tunc dicitur: Et immolate eos coram Dño, i. tu, & filij tui, immolate coram Domino. Et fit hic conuerſio ad Aarõ & filios ſuos, qui debebant facere iſta ſacrificia, & loquitur ad eos, dicẽs hoc; quoniam ante tempus iſtud nunquam Aaron, & filij ſui immolauerant aliqđ, quoniam prius non erat eis data poteſtas miniſtrandi. Et ſi fortè nunc non dixiſſet eis Moyſes, quòd immolarẽt corã Dño, putaſſent, ꝙ ſicut Moyſes antea ſolitus erat facere iſta ſacrificia, ita nunc facere deberet, & ipſi nihil facerent. Mandauit igitur Moyſes, ꝙ ipſi immolarent. *Coram Domino.* i. ꝙ iſta immolatio fieret corã altari holocauſtorum, ſiue corã oſtio tabernaculi, in quo-

K rum vtroque Deus eſſe dicebatur, nam fiebat oïs immolatio corã oſtio tabernaculi, quod erat ad latus aquilonare altaris, vt habetur ſupra 1. c. & 3. & 4. *In ſacrificio ſingulorum ſimilam oleo conſperſam offerentes.* Ideſt cũ quolibet illorum animalium offerretur ſacrificium de ſimila. Vocatur aũt hic ſimila farina oblata, & ipſa dicebatur ſacrificium, ſicut patet ſup. 2. c. & Nume. 15. c. q̃nis ſacrificium propriè de aĩalibus, & non de pane ſit. Et ponitur hic, in, pro vel, ſeu ad, ideſt, ꝙ ſimila offerretur in ſacrificio ſingulorũ, ideſt pro pacifico ſingulorum ſacrificio, vel tanq̃ ſacrificiũ, ſiue ad ſacrificiũ. Et non eſt hic ſacrificiũ ipſum animal, ſed ſimila oblata;

Verba Aaron loquentis ad totam plebem.

lata,& est sensus, ꝙ in sacrificio singulorum offerret simila.i.cum quolibet istorum animalium daretur aliqua pars similę, & sic cum hirco pro peccato dabatur simila,& cum vitulo pro holocausto, alia pars similæ cum ariete: alia etiam pars cum agno anniculo, vt habetur Num.15.cap.vbi de mensuris istorum agitur.s.quantū cum vitulo,& quantū cū hirco,& quantū cū ariete,& agno anniculo: hic autē non ponit mēsura,qm̄ refertur ad ea,quę ibi dicuntur. Et sciendū ꝙ non solum in istis sacrificijs offerebatur simila, sed etiam vinum & oleum: vinum enim in omnibus sacrificiis offerebatur, tanquam libamentū, vt habetur Nume.15.c.quare autem ista offerebantur cum sacrificijs,causæ redditæ sunt supra 2.c. dicitur autem simila ista conspersa oleo, quia erat farina non cocta, & fundebatur super eam oleum,sicut cum farina permisceetur aqua.De ista autē simila perueniebat pars Deo. s.quantum caperet sacerdos in pugillo,reliqua autem cedebat in ius sacerdotum,sicut habetur sup.2.cap.& Numeri 15.c. *Hodie enim dominus apparebit vobis.* Ista est quædam p̄nunciatio facta Aaron & filijs suis de igne, qui apparuit in altari:nam qū sacrificia posuerunt in altare,surrexit ignis de lignis,qui ibi non erat. Vel melius,venit ignis super ligna & combussit sacrificium. Hæc aūt erat gloria domini: qm̄ dn̄s demonstrabat in hoc magnitudinem suam & virtutem,faciens venire ignē super sacrificia: erat enim ista operatio miraculosa:Omnes autem miraculosę actiones valde laudabiles sunt. Qūo autem iste ignis venerit super sacrificia & combusserit, & an semper ibi fuisset, vel nunc nouiter veniret,magis infra declarabitur.

Prænūciatio facta Aaron & filijs eius de igne q visus est in altari.

Quare Moyses prænunciauit sacerdotibus,& popularibus,quòd gloria Domini apparitura erat in sacrificijs, & quomodo aliquando naturaliter apparent faculæ veri ignis apud patibula,& in cœmeterijs, & in nauibus, & de modo causationis istarum flammarum. *Quæst.* IIII.

PRAENVNCIABAT autem hoc Moyses Aaron, & etiam cunctis Israelitis propter duo: primo vt ipsi scirent illud a Deo esse, qm̄ si non dictum fuisset de igne illo apparituro,& voraturo sacrificia,cum veniret,dubitaret, an a Deo fuisset,vel a casu.Poterant nāque aliqui interpretari illud fuisse factum ex aliqua causa naturali, qm̄ interdū ignis sic naturaliter gignitur, & est impressio meteorica secundum Arist.& hoc fit ex actione contrariarū qualitatum,vt cum est aliqua substantia pinguis, & leuis & cito inflammabilis habens in se incorporatū calorem,si circundetur a frigido constringente & agēte per antiperistasim inflāmabitur illa substātia,& erit verus ignis,sic aliqñ fit apud patibula & in cęmeterijs, & super naues,qm̄ interdum videtur aliquibus,ꝙ sint ibi faculæ ignis ardentis,nihil tñ est aliud,nisi substantia pinguis, & leuis cito inflammabilis per actionē frigidi circunstantis, & ideo ista fiunt per noctem solū: per diem aūt nunquā fiunt tales apparitiones, qm̄ ꝑ radios solis incidentes & reflexos super terrā aer calefit, & non pōt circūdari substātia illa a frigido aereo, vt per antiperistasim inflāmetur. Vñ ista fiūt apud patibula,quia de cadaueribus suspensis pinguedo quedā fluit cū corpus resoluit, quæ ad furcarū basim cadit, cum aūt radij solis calefecerint partes illas ꝓpinqnas patibulis per actionē suā subtiliando,eleuant pinguedinē illam aliquantulū in aere, & incorporat calor in illa pinguedine,cum nullū sit maius fomentū, & cōuenientius calori,q̄ pinguedo.Quod patet, qm̄ de pinguedine sepi,& olei lucernas facimus, in quibus ignis fouetur:superueniente aūt frigore noctis, calor ille, q erat in pinguedine illa incorporatus in se recludit, & fugiens a frigore circunstanti in se multum conuun-

Lib.1.Meteor.cap. 5.& 6.

A gitur,& fortificatur ꝑ antiperistasim:ita ꝙ per magnā vim inductam in ipso calore incipit inflammari,& ardet atq; videtur esse lucerna : propter qđ aliqui existimant miraculū esse factū,& ꝙ Deus ibi ardentes faculas posuerit,sed ex natura ipsa fit, tanquā si ignis ligna cremaret.In cœmeterijs aūt videtur hoc modo interdum accidere,vt appareant per noctē supra sepulchra mortuorum quasi faculæ ardentes, quod fit qm̄ calor solis penetrat vsq; ad ipsa cadauera in humo recōdita,quæ cum sint pinguia dissoluetur de eis quædam tabida pinguedo: hæc aūt agente sole & subtiliāte eleuabitur, & ascendet per porosas partes sepulchri vsq; quo eleuetur super terrę superficiem, & consistat in aere,existente aūt incorporato calore solis in pingue-
B dine illa,ac superueniente frigore noctis circundatꝰ,& coangustatur calor in materia illa reclusus, & per antiperistasim fortificatur, ita vt potens sit materiam illam inflammare,& inflāmatur atq; apparet ibi facula ardens,ita vt interdum valde magna appareat ſm magnitudinē materię inflāmabilis, aliqñ aūt parua est,ꝑpter materiæ paruitatem, & aliqñ vna apparet, & aliqñ multæ,vt si contingat illam pinguedinē inflāmabilem in multas partes diuisam esse,si aūt tota cōiuncta sit,vna ardens facula apparebit. Est autem cōmune in his apparitionibus ardentium facularum, ꝙ nunq̄ videātur multum eleuatæ a terra, sed quasi insuperficie terræ,cuius causa est,qm̄ q̄uis pinguedo illa inflāmabilis per calorem solis incorporatum eleuetur,adueniēte tñ frigore & humiditate noctis cōdensatur illa ma-
C teria,& grauior effecta cadit vsque ad terræ superficiē, & ibi apparet.Sunt autem alię proprietates harum ardentium facularum:prima ꝙ istæ nunquam apparent per diem,sed per noctem,qm̄ per diem licet sint radij solis incorporati illi materiæ & eleuent eam, tamen non est aliquod frigidum in aere circunstans, quod comprimendo calorem reclusum in pinguedine illa fortificet eum per antiperistasim,& faciat inflāmari: nam per diem existentibus radijs solis super terram aer propinquus terræ calefit incidentia & reflexione radiorum solarium. Secunda proprietas ardentium facularum est, ꝙ nunquam apparent tempore frigido hyemis, aut pluuiarum magnarum, sed tempore veris, aut magis tempore ęstatis, cuius causa est,qm̄
D ad hoc, ꝙ istæ inflammationes fiant,requirebatur, ꝙ esset calor solaris eleuans pinguedinem illam de abscondito sepulchrorum, & incorporatus illi materię inflāmabili, deinde frigidum circunstans quod cōprimat illam materiam, tempore autē hyemis magnæ, & valde frigidę ista duo non sunt:nam etsi magnū frigus in aere sit potēs circūstando inflāmare q̄libet talē materiā,non est tamen calor diurnus & eleuans:nam ad hoc ꝙ pinguedo recondita in sepulturis eleuetur a calore solis, atque educatur supra terram per tenuissimas terrę aperturas,nō qualiscunq; calor sufficit, sed satis magnus.In hyeme autem hoc non est,quoniam quamuis radij solis in hyeme incidant super terrā, incidentia tamen valde obliqua est, cum sol modicum
E eleuetur,& reflexio radiorum valde debilis in vigore est,nec potēs penetrare vsq; ad abscōdita sepulchrorū,& si aliquando penetret,non tamen est tantus, vt sufficiat educere pinguedinem reconditā,ideo nō fiet in magna hyeme:in æstate autem hoc conuenienter fit: nam incidentia radiorum solarium multum directa est, eleuato sole quasi ad perpendicularem. Reflexio quoque radiorum fortis est,:ideo fit penetratio vsque ad viscera terrę, & sufficiens est calor ille ad educendam pinguedinem reconditam in sepulchris:per noctem autem quamquam frigus magnum non sit, est tamen quodcūque,& hoc sufficit ad inflāmationē constringendo,& fortificādo materiam illā ꝑ antiperistasim;

Super sepulchra mortuorū quare noctu quasi faculæ ardentes videantur.

Proprietates facularum ardentium supra sepulchra mortuorum.

Quare calor solis in hyeme est paruæ actiuitatis.

K

ritasim; ideo tunc tales inflammationes eueniunt. Tertia proprietas ardentium facularum est, ꝙ nō fiūt tempore magnarum pluuiarū, cum terra aquis coopta est, cuius causa duplex est: prima qm̄ aqua frigida & non permittit radios solis multum penetrare in visceribus terræ, vt pinguedo illa educi possit. Secunda causa est, qm̄ cum materia illa educitur de visceribus terræ, necessarium est poros terræ esse apertos, aqua aūt existens supra superficiem terrę terram cōpactam esse facit, & poros eius obstruit, ita vt nullus aditus pateat materiæ inflammabili exire volenti. Quarta proprietas, ꝙ istę faculę ardentes nō pn̄t fieri super quelibet sepulchra quorumlibet mortuorum, sed super sepulchra illorū, qui aliqualiter pingues & carnosi sūt, & si aliquod cadauer in terra recōditum fuerit minus debilitatum, ita vt solis ossibus cutis adhęrere videat non fient super tale sepulchrum faculę ardentes: qm̄ ibi deficit materia inflāmabilis, quę est pinguedo subtilis resoluta de cadauere, in qua solaris calor fomentatur: ibi nāq; solum est materia quasi terrea, quę cū resoluta fuerit, aut soluetur in fumos tenues & siccos, aut in partes terreas, quorum neutrū inflāmabile est nō manente ibi pinguedine, quæ est ignis fomentū. Fit igitur ista inflāmatio facularum maximè super sepulcha iuuenum, qui cum pingues & carnosi sint, habent materiam inflāmabilem, quæ cum resoluta fuerit, & eleuata per calorem solis, sicut supra dictū est, inflāmabitur, & apparebit facula ardens super sepulchrum. Ex quo sequitur corollariū, ꝙ istę faculę ardētes maximè apparent tpe magnæ pestis. Etiam tūc frequenter apparent, cuius causa est, qm̄ tunc ita contingit mori iuuenes, & adhuc potius q̄ senes, qui carnosi sunt, & pingues: potissimè quia ægritudo illa velociter hoīes morte conficit, ita vt corpora eorum, nondum resoluta sint, sed postea in sepulchris cōdita resoluantur. Vnde est ibi multitudo & magnitudo materię cōbustibilis, ita vt multę faculę apparere possint, quod verum est, si pestes istę vernali, aut ęstiuo tēpore acciderint. Ex quo rude vulgus maiorem admirationis causam hēt: qm̄, cum coangustante morte attonitum sit, admiratur ista, credens a Deo esse, & co magis timet: qm̄ in maiori peste hęc eueniunt. Existimat enim ista futurorum malorū signa esse, vnde grandi timore concutitur, sed hęc ipsa sola natura facit. Apparent quoq; sępissimè in magnis pestibus istę ardentes faculę; qm̄ multa tunc cadauera terra conduntur, ex quibus plurimas materię inflammabilis partes exhalare necesse est. Quinta proprietas ardentium facularum est, ꝙ non in quibuslibet sepulchris apparere possunt, sed in eis, in quibus à paruo tempore cadauera condita sunt: in illis aūt, in quibus post annum, vel duos annos, aut plures cadauera sepulta sunt apparere nō possunt, cuius causa est, qm̄ ista inflammatio fit de pinguedine resoluta a cadaueribus fluente: ista autem breui tpe consumitur. Cum autem aliquantum sepulchrorum cadauerū tps transierit, tota materia inflammabilis, ac tenera resoluta ac penitus cōsumpta est: vnde nihil manet quo inflammationes ardentium facularū fieri possint. Fit igitur ista apparitio duntaxat in sepulchris, in quibus cadauera recenter tumulata sunt. Adhuc aūt in nauibus istas ardentes faculas apparere cōtingit: nam ibi multę pinguedines ex varijs, & immūdis rerum commixtionibus resoluuntur, quæ cum aliqualiter reseruentur incorporato calore solis frequenter circunstante frigore noctis incenduntur. Vn̄ interdum apparet vna facula, interdum vero plures, quod ignari naturalium causarum nautę ad quoddam alterum pertinere existimant, miraculum fore arbitrātes. Nec tamen ex hoc diffiteri volo interdum nautis faculas ardentes cœlitus apparere: tanquam si eis in ex-

Faculæ ardentes super sepulchra mortuorū tpe magnę pestis maximè videntur.

In nauibꝰ ardētes faculæ uidētur, & an semper naturaliter accidat, uel per miraculum, & in quo distinguatur.

F trema vitę desperatione locatis collisarum procellarum remedium aliquis de superis allaturus euenerit. Istę aūt inflammationes cum naturaliter eueniūt, paruo durare tpe necesse est: nam nec per duas, aut tres horas, nec per vnam tales ardentes faculę permanēt: nam cito apparentes velociter etiā deficiūt. cuius causa est, qm̄ tandiu ignis durat quandiu materia cōbustibilis permanet, sed pinguedo illa, exilis ac delicata materia est, ideo non pōt diutius sustinere: velut siquis stuppis flammas apposuerit, ignis ille quasi ad momētum perdurabit, non potente materia illa diuturnam igni fomentationem prębere. Est aūt, & aliud in his ardētibus faculis, ꝙ ignis ille ad cōburendum efficax nō est: vnde siquis ei manū apponeret, quasi nullatenus

G lęderetur, cuius causa est, qm̄ ignis in calore intensior est, sm̄ ꝙ solidiorē atq; cōpactiorem materiam hēt, quo fit vt ignis in ferro ardentior sit q̄ in ligno. In lignis aūt adhuc differenter ignis est: qm̄ ardentior in iunipero, & ilice, ac quercubus, q̄ in materia pinea est, quod euenit ex diuersa soliditate lignorum. In oībus aūt lignis ignis ardentior est, q̄ in stipulis: in stipulis autem adhuc calidior q̄ in stuppis, vel capillis, quæ oīa ex diuersa materię cōbustibilis soliditate proueniunt, sed pinguedo illa de cadaueribus resoluta, atq; in aerē eleuata delicatissimę materię est plus adhuc, q̄ stipulę vel capilli: necessarium igitur est, vt debilior sit ignis, sic in faculis ardentibus, q̄ siquis stuppas exhauserit, & sic quamquā aliquis manum, aut pedem illi apposuerit igni, ęqualiter calefiet, sed non lędetur. Ex hoc aūt

H corollarie inducitur, ꝙ si in die octaua, de qua in hoc c. dr̄ apparuisset ignis super sacrificia & cōbussisset ea, necessario inducebatur illum ignem non esse aliquā meteoricam impressionem, quæ facula ardens dr̄, sed a Deo factus esset. Quod patet, quoniam, vt dictum est ignis ardentium facularum valde debilis est, & nō sufficit aliquid inflāmare, nisi sit debilissimum, ꝙ autē carnes positæ super altare, & ligna sacrificij subito cremarentur, ad ignem valde ardentem pertinebat, existimandum igitur erat a Deo illam inflammationem causatam fuisse, quia tamen vulgus rude rerum causas perfectè non inspicit, arbitrari posset illam inflammationem naturaliter euenisse, sicut olim ipsi vidisse potuissent ardentes faculas sola natura agēte cau

I satas. Conueniens ergo fuit pręnunciari istam inflāmationem, vt a Deo processisse crederetur.

Secunda huius causa est, vt sacerdotes intelligerent istam inflammationem factam fuisse ad acceptandū eorum sacrificium: nam quamquam ipsi viderent carnes sacrificij subito inflammari, & hoc a Deo factum arbitrarentur: plenè tamen non crederent hoc ad acceptationem sacrificij eorum factum fuisse, cum autem prædiceretur eis, quòd in eadem die monstraret eis dominus gloriam suam, satis innotescebat, quòd ad acceptationem oblatorum sacrificiorum hoc fecisset.

Quādo cognoscēt nauiꝰ as, qm̄ istę faculæ naturaliter accidant, uel per miraculum.

Causa secunda cur Deus prenunciauerit ignem sacrificia.

K Tulerunt ergo cuncta, quæ iusserat Moyses ad ostium tabernaculi: vbi cum omnis multitudo astaret, ait Moyses: Iste est sermo, quem præcepit Dominus: facite, & apparebit vobis gloria eius. Et dixit ad Aaron: Accede ad altare, & immola pro peccato tuo: offer holocaustum, & deprecare pro te, & pro populo. Cumque mactaueris hostiam populi, ora pro eis, sicut præcepit Dominus. Statimque Aaron accedens

De pe... q̄ ad ... pertinent.

dens ad altare, immolauit vitulum pro peccato suo, cuius sanguinem obtulerunt ei filij sui: in quo tingens digitum, tetigit cornua altaris, & fudit residuum ad basim eius. Adipemque & renunculos, ac reticulum iecoris, quæ sunt pro peccato, adoleuit super altare, sicut præceperat Dominus Moysi: carnes vero & pellem eius extra castra combussit igni. Immolauit & holocausti victimam: obtuleruntque ei filij sui sanguinem eius, quem fudit per altaris circuitum. Ipsam etiam hostiam in frusta concisam, cum capite & membris singulis obtulerunt. Quæ omnia super altare cremauit igni, lotis aqua prius intestinis, & pedibus. Et pro peccato populi offerens, mactauit hircum: expiatoque altari, fecit holocaustum, addens in sacrificio libamenta, quæ pariter offeruntur; & adolens ea super altare, absque cæremonijs holocausti matutini. Immolauit & bouem, atque arietem, hostias pacificas populi: obtuleruntque ei filij sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitu. Adipem autem bouis, & caudam arietis, renunculosque cum adipibus suis, & reticulum iecoris posuerunt super pectora. Cumque cremati essent adipes super altare, pectora eorum, & armos dextros separauit Aaron, eleuans coram Domino, sicut præceperat Moyses. Et extendens manus ad populum, benedixit ei. Sicque completis hostijs pro peccato, & holocaustis, & pacificis, descendit. Ingressi autem Moyses, & Aaron in tabernaculum testimonij, & deinceps egressi benedixerunt populo. Apparuitque gloria Domini omni multitudini: & ecce egressus ignis a Domino, deuorauit holocaustũ, & adipes, qui erant super altare. Quod cum vidissent turbæ, laudauerunt Dominum, ruentes in facies suas.

Tulerunt ergo cuncta, quæ iusserat Moyses. Refertur ad ea, quæ mandauit Moyses offerre sacerdotibus, & ad ea, quæ iussit Aaron offerre popularibus: omnia namque adducta sunt & oblata. Dicitur tamen quòd adducta sunt omnia, quæ iussit Moyses, quoniam tam ea, quæ a populo oblata sunt, quàm ea, quæ a sacerdotibus, Moyses offerri iussit, sed ipse immediatè mandauit ea, quæ a sacerdotibus oblata sunt; ea verò, quæ a populo data sunt, mediante Aaron dixit: fuit namque Aaron locutus ad populum, vt supra dictum est, & non Moyses. *Ad ostium tabernaculi*. Idest tulerũt omnia supradicta ad ostium tabernacu-

A li; quoniam ibi offerebantur omnia animalia, & im-
molabantur: & cum offerentes aliquid in sacrificiũ
offerre vellent, ad ostium tabernaculi præsentabant.
Vbi cum omnis multitudo astaret ait Moyses. Congrega-
tus fuit populus ferens animalia offerenda pro se, quę
iusserat Deus, & stetit ad ostiũ tabernaculi, vbi Moy-
ses locutus fuit ad eos ista, quæ sequuntur. Dicitur au-
tem quòd omnis multitudo conuenit ad ostium ta-
bernaculi, supra tamen dicit, quòd loqueretur Aaron
ad filios Israel, scilicet ad maiores natu, idest ad eos,
qui erant nobiliores & excellentiores in populo. Cui
respondendum est, quòd ad ista sacrificia conuenit
tota multitudo Israelitarum. Huius causa est, quo-
niam ista sacrificia erant pro toto populo. Erant etiã
prima quæ pro ipsis oblata sunt, vnde valde rationabi
B le erat totum populum ad hoc conuenire. Cum au-
tem dicitur, quòd maiores natu vocati sunt, non ex
hoc tollitur totum populum vocatum fuisse: nam
nomine principum, vel maiorum populi interdum
intelligitur totus populus, & nomine totius populi so
li seniores intelliguntur, & nobiliores in populo, si-
cut patet Exod. 12. capitu. cum in principio eius dicat
Deus ad Moysen, & ad Aaron. loquimini ad vniuer-
sum cętum filiorum Israel, & post hoc circa medium
eiusdem cap. dicitur. vocauit Moyses omnes seniores
filiorum Israel: ipse tamen compleuit, quæ iusserat
Dominus. Nomine igitur populi, vel vniuersi cętus
Deus solos seniores populi intellexit. Dicitur autem
hic, quòd omnis multitudo filiorum Israel stetit ad
C ostium tabernaculi, quod non est sic intelligendum;
quoniam non poterat omnis populus recipi intra a-
trium, vt posset stare ad atrium tabernaculi, sed introi
bant in atrium, qui capiebantur, reliqua autem turba
circunfusa manebat atrio, vt inde aliquid videret per
cortinas reticulatas. *Iste est sermo, quem pręcepit Domi-
nus*. Idest ista est res, quam dominus fieri iussit. Ac-
cipitur enim hic sermo pro ipsa re, sicut frequenter
accipitur in sacra scriptura, & declaratum fuit in
præcedenti.

Quare Moyses locutus fuit hic ad plebem de sacrificiorum immolatione, cum hoc videatur pertinere ad Aaron. Quæstio. V.

D
QVAERET autem aliquis quare Moyses lo-
cutus fuit hic ad plebem de sacrificiorum
immolatione, cum ista ad sacerdotem ma-
gnum pertineant, qui sacrificiorum prin-
ceps est, Moyses autem non erat sacerdos magnus,
nec de minoribus, sed simplex Leuita. Responden-
dum est, quòd consecrato Aaron nullum ius mane-
bit Moysi dicendi aliquid de sacrificijs: hic tamen cũ
de illis dixit, non dixit tanquam ius habens ex aliqua
pręlatione, seu tanquam nuncius Dei, quoniam pro-
pheta erat: & ea, quæ a Deo dicebantur, referebat.
Sed dicet aliquis quomodo dicitur supra, quòd Aarõ
loqueretur ad filios Israel, & hic dicitur, quòd Moy-
E ses locutus est? Aliquis dicet, quòd Moyses locutus
fuit, & non Aaron, quod litera videtur velle. Sed di-
cendum, quod non stat, quia dicitur in litera, quòd di-
xit Moyses ad Aaron: ad filios Israel loqueris: tolli-
te hircum &c. Aliquis dicet, quòd Moyses dixit ad
Aaron, quòd loqueretur ad filios Israel, tamen po-
stea superueniente aliqua causa, non factum est, sed
locutus fuit Moyses. Sed dicendum, quòd istud non
stat, quia cum ista mandauit Moyses a Deo inspira-
tus, nõ frustrarentur, ita ꝙ superueniente noua causa
nõ implerent, quia hoc pertinet ad humana cõsilia, q̄
sunt incerta rebus nouis superuenientibus. Itẽ quia si hoc
mãdatum fuisset, & postea non esset factũ, Moyses nõ

ſcripſiſſet illud hic:cum ea,quæ in hoc libro ſunt multo prius facta fuerũt,q̃ ſcripta.& tñ ſcripſit illud Moyſes,ergo factum eſt.Ideo dicendum,ꝙ vterq; locutus eſt.ſ. Moyſes,& Aaron, & non locuti fuerunt idem, ſed eſt ordo, ꝙ Aaron locutus fuit prius, & deinde Moyſes, fuit aũt Aaron locutus ea,quæ dixit Moyſes ei.ſ. ꝙ diceret filijs Iſrael tollite hircum pro peccato, & vitulum &c. & hoc dixit Aaron ſenioribus, vel Iſraelitis cõgregatis,& tunc nihil loquebatur Moyſes, & Iſraelitæ audientes obedierunt ipſi Aaron faciẽtes, quod dixerat, vt dicitur in litera.ſ. tulerunt ergo cuncta &c. poſt hoc aũt adductis omnibus illis, & pñte multitudine locutus eſt Moyſes,dicẽs: Iſte eſt ſermo, quem præcepit Dñs facietis & apparebit vobis.Sed dicetur,cum Aaron locutus eſſet,ad quid Moyſes ẽt locutus eſt?quia ſufficiebat alterũ eorum loqui, cũ eadẽ ſit res,quã dixerunt.Rñdendum ꝙ fuit conueniens,ꝙ vterq; loqueretur:de Aarõ patet, quia ipſe erat factus ſummus ſacerdos,& ad eũ pertinebat mandare ſuper ſacrificijs.ideo conueniens erat, ꝙ ipſe mandaret nũc populo quid oblaturus eſſet.Secundo vt acciperet aliqñ Aaron auctoritatem iubendi:nam cõſecratus erat ad magnam dignitatem, in qua imperare debebat,ad qđ requiritur auctoritas quædam,& veneratio : nunq̃ aũt ante hoc Aaron mandauerat quicq̃, quia nondũ erat cõſecratus:nunc verò in principio noui ſacerdotij debuit ſibi Deus dare magnã auctoritatẽ iubendi, vt poſtea ei populus obediret,& iõ voluit,ꝙ cõgregato populo deberet Aaron loqui de ſacrificijs,qđ ad ipſum ſpectabat. De Moyſe aũt fuit conueniens,ꝙ loq̃retur ẽt nunc ad populũ,& hoc ad cõfirmationẽ verbi Aaron.Nam ante hoc non cõſueuerat Aaron loq ad populũ,& aliquis putaret, ꝙ forte Aaron loquebat̃ iſta ex corde ſuo,vt ſibi dñium vſurparet, aut aliqd lucri faceret, iõ vt non eſſet dubiũ de ſermone ſuo, debuit Moyſes poſtea loqui ad ꝯfirmationẽ verbi Aarõ quia tunc non dubitaret ẽ de eo, cum Moyſes eſſet coram toto populo cognitus,vt ꝓpheta dñi. Et iſta fuit cauſa,quare debuit loqui Aaron ante Moyſen, quia ſi prius loqueretur ipſe Moyſes,non erat poſtea conueniens ſermo Aaron,cum ex verbo Moyſi ſufficienter populus admoneretur ad faciendũ hoc, qđ agendum erat.Item quia ſi poſtea loqueretur Aaron, non eſſet certus ſuus ſermo,cum non ſequeretur verbũ Moyſi ad cõfirmationẽ.Sed adhuc obijcietur,ꝙ Aaron nihil locutus fuerit, quia ſi aliquid loqueretur,eſſet illud.ſ. tollite hircum pro pctõ &c. quia hoc eſt, qđ ei iuſſit loqui Moyſes,vt dr̃ in litera,ꝙ dixit Moyſes ad Aarõ: Ad filios Iſrael loqueris, tollite hircum pro pctõ &c. & tñ illa verba non dixit Aaron ad populũ, ſed Moyſes,quia dr̃ ſtatim:Tulerũt ergo cuncta, q̃ iuſſit Moyſes ad oſtiũ tabernaculi,& ſic non iuſſerat illud Aarõ, ſed Moyſes. Dicendũ ꝙ uerè illa locutus eſt Aaron, & tñ dicitur,ꝙ iuſſerat illa Moyſes propter tria : primo quia Moyſes dixerat ipſi Aaron,ꝙ diceret hęc populo,& quia Aaron dixit illa iubente Moyſe, videtur ꝙ Moyſes illa dixerit,quia is agit,cuius nomine aliqđ agitur. Secundo quia fortè poſtquam illa dixit Aarõ, repetiuit ea Moyſes,vt ea verbo ſuo confirmaret, & quia populus potius iſta egit, quia dixit illa Moyſes, quàm quia dixerat illa Aaron, dicitur ꝙ tulerunt, qđ iuſſerat Moyſes. Tertiò poteſt intelligi, & fortè melius ꝙ Aaron dixit iſta ad populum, & Moyſes non dixit illa,nec repetiuit,ſed dicitur quòd tulerunt ea,quę iuſſerat Moyſes:non quidem quòd iuſſerat ipſe populo, ſed quòd iuſſerat ad Aaron, vt ipſe Aaron diceret ea populo iubendo. *Facite & apparebit uobis gloria eius*. Verba ſunt Moyſi commonentis populum ad faciendum ſacrificia,& dicit facite, ideſt offerte iſta ſacrificia,quæ uobis præcepta ſunt a Deo, & appare-

Deciſio quæſt.

Aarõ quare añ Moyſen loqui debuit.

F bit vobis gloria eius. i. apparebit magnitudo, & laus ſua mittendo ignem ad ſacrificiorum combuſtionẽ. *Et dixit ad Aaron:accede ad altare*. Scilicet loquebatur Moyſes ad totum populum,& ad ipſum Aaron. Hic autem ad ſolum Aaron loquitur: habet enim Aaron vicem duorum. ſ. offerentis & immolantis, vt enim ſacrificia offert tanquam popularis reputatur,cum ad laicos offerre pertineat. Hoc apparet,quoniam ita iuſſit Aaron, vt offerret, ſicut popularibus. Secundò Aaron gerit perſonam immolantis, & in hoc ſacerdos reputatur,cum autem Aaron offerẽtis vicem gerit loquitur ad eum Moyſes in cõmunitate aliorum popularium nomine non expreſſo,cum vero gerit ꝑſonam immolantis loquitur ad eum ſingulariter, ſicut habetur hic,cum dicitur.

G *Et dixit ad Aaron:accede ad altare,& immola pro peccato tuo*. Ad altare accedere iuſſit:quoniam apud altare omnes immolationes fiebant, ſcilicet ad latus aquilonare holocauſtorum, vt patet ſupra primo cap. Et cum Aaron immolaturus eſſet pro ſe,& pro populo, primo pro peccato ſuo immolare iuſſus eſt. Cuius cauſa eſt,quoniam ipſe rogaturus erat pro remiſſione peccati populi, cum offerret ſacrificium pro peccato populi,vt patet infra in litera,ſed non admittitur aliquis rogans pro alio, niſi ipſe mundus ſit, ideo oportebat ſacerdotem primo a peccatis mundum eſſe,& reconciliandum Deo offerendo ſacrificia pro peccato ſuo, vt poſtea ſacrificia agens pro peccatis populi exaudiretur, quoniam ſcimus quòd peccatores Deus non exaudit, vt habetur.

Aarõ quare primo pro ſuo pctõ immolare iuſſus eſt.

H Ioan.9. cap. Alia autem cauſa eſt, quare prius offerret ſacrificium pro peccato,quàm alia ſacrificia : nam ad hoc,quòd ſacrificia noſtra Deo grata, & acceptabilia ſint,oportet quandam diſpoſitionem in nobis præcedere: erat autem ſacrificium pro peccato tanquam quædam diſpoſitio in ipſo immolante,vt cætera ſacrificia,quæ ſequebantur acceptabilia eſſent, ideo præponi debuit alijs, quoniam vt ait Salomon ; iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Sacrificia autem pro peccato ſunt quædam atteſtationes reales, tanquam ſi verbotenus proteſtaremur nos peccatores eſſe,& ſicut ſi verbaliter atque ex corde nos peccatores confiteamur, peccatorum remiſſio fit : ita cum ſacrificia pro peccato offeruntur, ſi ad hoc cordis conſonantia habeatur,peccata remittuntur.

I *Offer holocauſtum*. Iſtud erat aliud ſacrificium,quod iubebat Deus tunc offerri, & offerebatur poſt ſacrificium pro peccato, & cauſis ſupra aſſignatis. *Et deprecare pro te, & pro populo*. Scilicet, quòd quando Aaron immolaret, & faceret cęremonias ſacrificij pro peccato, rogabat faciens aliquas orationes, vt dimitteretur peccatum ſuum,& peccatum populi : fiebant nanq; iſtæ orationes, de quibus nunc dicitur,cum Aaron offerret ſacrificium pro peccato ſuo, & holocauſtum pro ſe. nam offerebat Aaron duo holocauſta, & duo ſacrificia pro peccato, ſcilicet vnum pro ſe, & aliud pro populo : primo tamen faciebat cęremonias ſacrificij pro peccato ſuo,& holocauſti ſui;deinde autem pro populo vtrunque faciebat, vt patet in litera.

K *Cumque mactaueris hoſtiam populi, ora pro eis, ſicut præcepit dominus*. Poſt oblationem & cæremonias ſacrificij pro peccato & holocauſti pro ſacerdote offerebat Aaron pro populo hoſtias,ſicut infra habetur, & iſtæ vocantur hoſtię populi, quia populus illas offerebat, & tunc orabat Aaron ſpecialiter pro populo, & non pro ſe, in ſacrificio autem, quod faciebat pro ſe, orabat tam pro ſe, quàm pro populo : hoc dicit Moyſes præceptum eſſe a Deo, vt faciendo cæremonias oraret. *Statimque Aaron accedens ad altare immolauit vitulum pro peccato ſuo*. Hic ponitur executio:nam cum iſta,quę ſupra dicta ſunt,loqueret̃ Moyſes

Moyses ad Israelitas, omnia, quæ iusserat, parata erant, ideo nihil restabat, nisi ipsa immolatio sacrificiorum, ideo dicitur quod statim accessit ad altare, & obtulit. *Immolauit vitulum pro peccato suo.* Sic enim iusserat Deus, vt vitulum immolaret: dicitur autem hic pro peccato immolasse suo, non quidem quod solum immolaret pro pctō suo, quia etiam immolabat pro pctō aliorū sacerdotum, sed accipitur generaliter pctm̄ suum pro pctō suo, vel suorum. *Cuius sanguinem obtulerunt ei filij sui.* Aaron iugulauit vitulum pro pctō, & ipse expleuit cæremonias eius, cum autem iugularet cecidit sanguis in crateram magnam, quæ apposita erat, quā filij sui assumpserunt, & præsentauerunt ei apud altare existenti, de quo hauriens Aaron, tinxit digito suo cornua altaris, reliquum fundens ad basim eius. Hoc autem dicebatur offerre sanguinem, & pertinebat ad sacerdotes minores istud ministerium, quia erat parua ministratio. *In quo tingens digitum tetigit cornua altaris.* Cum filij Aaron præsentassent ei sanguinem, ipse immisit digitum in crateram sanguinis, atque ibi tingens tetigit cornua altaris. Non est autem ex hoc intelligendum, quòd filij Aaron solum possent offerre sanguinem, quoniam ipsi poterant principaliter ministrare in altari immolantes, & adolentes adipes, sicut in superioribus declaratum est: tamen hic fungebantur isti filij Aaron ministerio minori, quasi non essent sacerdotes. Sicut se habent Diaconi aut subdiaconi ad presbyteros celebrantes, & ita poterat esse de ipsis ad seipsos, quia quidam sacerdos de minoribus offerrebat principaliter sacrificia, & alij subministrabant ei. Causa autem quare tingantur cornua altaris est, quia istud sacrificium erat pro pctō, & in omnibus illis generale erat, quòd tingerentur cornua altaris, siue enim sanguis sacrificij introduceretur intra tabernaculum, siue non, semper tingebantur cornua altaris: quoniam aliquando tingebantur cornua altaris holocaustorum, & aliquando cornua altaris thymiamatum. Quare autem in sacrificijs pro peccato istę tinctiones fiant, declaratum fuit supra primo cap. & 4. *Et fudit residuum ad basim eius.* Idest omnem alium sanguinem, qui relictus est præter eum, quo tincta sunt cornua altaris effudit Aaron ad basim illius, quod intelligitur de ipso altari holocaustorum: nam ad basim altaris thymiamatum nullus vnquam fundebatur sanguis.

Quare non introducebatur sanguis vituli immolati pro peccato ad aspergendum coram velo sancti sanctorum &c. Quæstio. VI.

QVAERET autem aliquis, cum carnes istius vituli immolati pro peccato cremarentur extra castra, quare non introducebatur sanguis eius ad aspergendum coram velo sancti sanctorum, & super cornua altaris thymiamatum. Cui respondēdum est, quod expiationes pro peccato fiebant in sanguine, & quanto aliquod peccatum maius erat, expiatio fieri debebat maior: esse autē maiores, vel minores expiationes prouenit ex pluralitate ceremoniarum factarum in sanguine, oportebat igitur, vt
E tunc pauciores cęremonię fierent: quoniam pctm̄ minus esset; cum verò magnum, maiores erant cęremonię. Et qm̄ pctm̄ sacerdotum maius est pctō laicorū cęteris paribus: pro pctō sacerdotum offeruntur maiora sacrificia. s. sacrificium in vitulo: pro laicis aūt in oue vel hirco. Rursus aūt cum peccata determinata sunt, maior expiatio fieri debet, q̄ cum generaliter pro peccatis offertur, ideo plures cęremonię in sanguine obseruari debent, cū fit expiatio pro pctō determinato, q̄ cum pro pctō in generali, sed cum pro peccatis de-

Sacerdotū peccata maiora cæteris paribus, quam pec cata laico rum.

A terminatis offerebatur sacrificium, si esset pctm̄ sacerdotis magni, vel totius populi introducebatur sanguis ad aspergendum septies coram velo sancti sanctorū, ergo cum fieret pro peccatis istorum sacrificium indeterminatè, non erant tot cęremonię obseruandę in sanguine. s. quod introduceretur ad aspergendum coram velo sancti sanctorum, & quod tingerentur cornua altaris thymiamatum, sed sufficiebat, quod tingerentur cornua altaris holocaustorum, sicut in alijs sacrificijs pro pctō. *Adipem & renunculos.* Hic ponitur quid erat cremandum de boue immolato ad altare pro pctō, & dr̄ quod erant cremandi adipes & renunculi; & nō ponitur hic adeps generaliter, quanq̄ istud nomen adeps generaliter significat oēs adipes, quod patet, quia infra po-

Quid de boue immolato ad altare pro peccato cremandū erat.

B nitur expressio specialis facta de aliquibus partibus adipum, cum dicitur reticulū iecoris, qm̄ reticulum quędam pars adipum est. dr̄ etiam quod offerebantur renunculi ad cremandum, quoniam isti ad adipes etiam pertinent. *Ad reticulum iecoris.* i. etiam offerebatur pinguedo illa circumfusa hepati, quæ vocatur reticulū, quoniam in modum retis facta est, & supra adeps significat omnem pinguedinem, quæ est intra viscera animalis præter reticulum, quod expressè ponitur. De causa autem, quare adipes cremabantur in omnibus sacrificijs, dictum fuit supra primo. & 3. c. *Quæ sunt pro peccato.* i. isti adipes & renunculi erant pro peccato. s. ad cremandum pro peccato, quoniam nihil aliud de isto vitulo immolato præter adipes, & renunculos cremabatur, & non dicuntur ista esse pro peccato tan

C quam ad solum sacrificium pro peccato pertineret crematio adipum; quoniam in omnibus sacrificijs hoc fiebat, vt patet supra tertio cap. cum dicitur: omnis adeps domini erit iure perpetuo, sed dicitur quod ista sunt pro peccato, idest quod ista solum offeruntur & cremantur pro peccato. *Adolebit super altare, sicut præceperat dominus Moysi.* Adolere autem cremare est, & oīa ista supradicta cremabantur, quia dominus sic iusserat Moysi, cum loqueretur ei de istis sacrificijs. Addit autem Moyses istam clausulam, ne videatur de corde suo aliquid finxisse. *Carnes uero, & pellem eius extra castra combussit igni.* Hoc generale erat, vt omnis vitulus, qui pro peccato offerretur, cremaretur extra castra, nec aliquis comedebat de carnibus eius: in alijs autem sacri-

D ficijs pro pctō carnes proueniebant in ius sacerdotū, vt habetur sup. 6. c. causa autem, quare cremabatur vitulus extra castra dictum fuit sup. 4. c. *Immolauit, & holocausti victimam.* Hic ponitur secundum sacrificium, quod fecit Aaron pro se, & domo sua. s. holocaustum, & ista duo facta sunt antequam fieret aliquod de sacrificijs pro populo: erat enim istud animal aries, vt habetur supra, & ipse Aaron immolauit illum coram altari: fuerunt autem obseruatę in eo cęremoniæ, quę infra habentur, quę in alijs holocaustis obseruari solēt.

Quare Aaron faciebat sacrificia explens cęremonias. Quæstio. VII.

SED quæret aliquis, quare Aaron faciebat sacrificia explens ceremonias, cum semper offerēs & immolans distingui debeant, vt alius sit qui immolat, & alius pro quo immolatur: hoc autem patet ex eis, quæ habentur supra quarto cap. Nam cum agatur ibi de sacrificio pro peccato summi sacerdotis, non immolat ipse, nec explet ceremonias, sed alius illud agit. R̄ndetur quod cōueniens valde est, vt offerens & immolans semper distinguantur, cum distingui pn̄t, cum autem repugnat obseruari talem distinctionē, non obseruatur ibi dr̄ia offerentis & immolantis, cū popularibus immolare non liceat. Cum verò offertur victima a sacerdotibus, quanq̄ ille, q̄ offert, immolare po-

re potest:tamen obseruatur differentia immolantis, & offerentis:ita ꝙ vnus sacerdos offerens tradat victimam suam alteri sacerdoti, qui eius cæremonias expleat. Hic autem non obseruatur, quia cum Aaron offerat pro peccato suo, ipse tamen cæremonias explet. Causa est quoniam non potest obseruari hic differentia immolantis & offerentis; quoniam istud sacrificiũ offerebatur pro peccato omnium sacerdotum, & sic nullus erat, pro quo hic nõ offerretur, ideo quicunq; de sacerdotibus immolaret, & expleret cæremonias huius sacrificij, necessarium fuisset, vt pro se immolaret, atque esset eadem persona offerentis & immolãtis: quo existente cõuenientius erat, vt ipse Aarõ hoc faceret, quàm aliquis alius, quia ipse excellentior cunctis erat. Etiam quia nunc ministratio noua incipiebat. Cum autem obijcitur de eo, quod habetur supra 4. cap. s. ꝙ peccante summo sacerdote nõ offerebat ipse pro se sacrificium, sed alij sacerdotes. Rñdendũ est, ꝙ ibi alia causa subsistit: nam ibi offerebatur pro solo peccato summi sacerdotis, ideo conueniens erat, vt alij minores sacerdotes, qui in hoc non peccauerant, offerrent pro illo explentes cæremonias. Hic autẽ indifferenter offerebatur pro peccato omnium sacerdotum, ideo necessarium erat, vt eadem esset persona offerentis & immolantis. *Obtulerunt que ei filij sui sanguinem eius.* Loquitur hic de holocausto arietis, quem iugulauerat Aaron. Filij autem sui accipientes sanguinẽ eius in crateras obtulerunt Aaron patri suo, & ipse intinxit ibi digitum suum. Dicuntur autem obtulisse, quoniã oblatio illa nihil aliud est, nisi præsentare sanguinem coram altari. *Quem fudit per altaris circuitum.* Scilicet ꝙ Aaron fudit hunc sanguinem, qui mãsit in crateris per circuitum altaris non tingens cornua altaris, nec fundens ad basim, sicut in sacrificio pro pc̃tõ fiebat, cuius causa est, quia istud erat holocaustum; in holocaustis aũt non fiebat tinctio in cornibus altaris, sed simpliciter fundebatur sanguis per gyrum. s. super summitates parietum altaris. *Ipsam etiam hostiam in frusta concisam.* i. aries iste, qui vocatur hostia, qđ nomẽ generale est ad oĩa sacrificia fuit ꝯcisus in multas partes, in omnibus. n. holocaustis hoc fiebat, vt habetur sup. 1. cap. ꝙ corpus animalis diuideretur in partes, & ipsæ ponerentur super altare. *Cum capite & membris singulis obtulerunt.* i. filij Aaron obtulerũt oẽs partes istius arietis super altare, qm̃ ista ministratio satis pertinebat ad eos, qui non gerebant vicem sacerdotis, cremare autẽ super altare ad solum ipsum sacerdotem ministrantẽ pertinebat, & non ad subministrantes sibi, ideo quãuis hic dicatur de filijs Aaron, ꝙ obtulerũt partes istas concisas ad cremandum, non tamen dr̃, ꝙ ipsi cremauerunt eas, sed ꝙ Aaron cremauit, cum subditur infra, qui omnia super altare cremauit igni. quod ad vnũ solum sacerdotem pertinet. s. ad Aaron. Fuit autẽ modus iste, ꝙ Aaron iugulauit arietem illum, qui oblatus est in holocaustum, cuius sanguis fluxit in crateram: posuitque se Aaron apud altare, tunc filij sui accipientes crateram sanguinis præsentauerunt ei tanq̃ subministrãtes, quam ipse de manibus eorum sumẽs fudit totum sanguinem per circuitũ altaris: post hoc filij Aaron detraxerunt pellem arietis, & in frusta vniuersas cõciderunt carnes, pedes, & intestina lauantes, quæ vniuersa Aaron existenti apud altare obtulerũt: ipse autem de manibus eorum partes illas suscipiens cremauit sup altare. *Quæ omnia super altare cremauit igni.* Scilicet Aaron accepit omnes partes carnium arietis, & posuit super altare cremans, qm̃ ista ministratio ad eum pertinebat. Quomodo autem Aaron ista cremauerit: Dicendum est, ꝙ posuit Moyses istas partes carnium super altare disponens ignem, vt conueniẽtius cremarẽtur, ꝙ dicebatur cremare eas, nam ille homo

F alium cremare dr̃, qui in eum ignem iacit. *Lotis prius intestinis, & pedibus.* Istę partes cremabantur, sicut aliæ, & simul ponebantur, cum eis super altare, in cumulũ. Sed quia sordes cõtinebant intestina, & pedes per cõtactum sordidarum rerũ immundi erant, lauabant, & deinde cum alijs cremabantur. Caput ẽt animalis cremabatur in holocaustum, cum decoriatũ esset, & non connumeratur inter carnes, sed pedes, & intestina, & caput per se ponuntur, vt habetur sup. 1. cap. postq̃ expresse fuerunt oẽs partes carnium. Hic tñ non nominauit Moyses caput, quia solum exprimere voluit ea, quæ lauabantur ad cremandum, & ista erant duo. s. intestina, & pedes, caput aũt quia immundũ non est, nõ lauatur ad cremandum super altare. *Et pro peccato populi offerens mactauit hircum.* Supra egit de sacrificijs, q̃

G obtulit pro se & Aaron: Hic agitur de eis, quæ obtulit pro populo: quanquam non omnia, quæ pro se Aarõ oblaturus erat, adhuc obtulerat: nam hostias pacificas pro se offerre iussus est, vt patet supra in litera, nondũ tamen pro se ista obtulit, sed solum sacrificium pro pc̃tõ, & in holocaustum: deinde cum obtulisset pro populo hostiam pro peccato, & in holocaustum, obtulit victimas pacificas pro se. De oblationibus ꝓ populo

Quare Aaron potius pro seipso prius obtulit, quàm pro populo. Quæstio. VIII.

H QVAERET aliquis quare prius obtulit Aarõ pro seipso, quàm pro toto populo, cum totus populus honoratior sit, quàm Aaron. Respondendum est, ꝙ Aaron obtulit pro toto populo, & optabat vt ea, quæ pro populo faciebat Deo accepta essent, & quoniam ea, quæ ad Deum nos facimus accepta non sunt, nisi cum dispositi sumus, præcipuè cum pro alio oramus, aut aliquid agimus, ideo debuit Aaron disponi ad faciendum sacrificia populi: ista autem dispositio fuit in sacrificijs, quæ pro se obtulit: nam per hæc Deo acceptus fiebat, & tunc reductus in gratiam Dei, acceptabiliter pro toto populo potuit exorare: decuit igitur, vt sacrificia primo pro se Aaron faceret, quàm pro toto populo.

I *Quare prius obtulit sacrificium pro peccato populi Aaron, quàm holocaustum populi. Quæst. IX.*

QVAERET autem aliquis, quare prius obtulit sacrificium pro peccato populi Aarõ, quàm holocaustum populi. Et responderi debet eodem modo, quo supra respõdebatur in sacrificio pro peccato Aaron, & holocausto eius. nam sicut Aaron Deo offensus erat, ita & populus in Deum peccauerat, & sicut dicitur, quòd Aarõ, immo pro se offerebat sacrificium pro peccato protestans se in hoc realiter esse peccatorem, vt a Deo sic exaudiretur, sic & pro populo facere debuit, vt prius eum confiteretur pc̃tõrem offerendo pro illo sacrificium pro pc̃tõ & implorans misericordiam, ut sic recõciliatione facta holocaustũ populi Deo acceptũ esset.

K Obtulit aũt hic Aaron hircum pro pc̃tõ populi, cuius quæ causa fuerit supra declaratũ est. *Expiatoq; altari fecit holocaustum.* i. Aaron expiauit altare, & post hoc obtulit holocaustum: expiatio altaris refert ad sacrificium pro pc̃tõ; qm̃ de sanguine sacrificij pro pc̃tõ expiabatur altare tingẽdo cornua altaris sanguine, & fundendo ad basim, & quanq̃ in oĩbus sacrificijs fieret expiatio: tñ hic specialiter dicebatur fieri expiatio: qm̃ hoc sacrificiũ erat specialiter ad tollendũ pc̃m̃: facta autem ista expiatione in sanguine obtulit holocaustũ. Et sciendum est, ꝙ qñ hic dicitur expiato altari, ꝙ immediatè fecerit holocaustum, non est sic intelligendum;

dum: quoniam tunc de illo hirco, qui oblatus est pro pctō populi nihil Deo proueniret, nisi sanguis. Sed hoc falsum est, quoniam in omnibus sacrificijs adipes ad dominum pertinebant, sicut habetur supra 4.cap. omnis adeps dn̄i erit iure perpetuo. Dicendum est, ꝙ in sacrificio isto pro pctō populi expiatum fuit altare de sanguine tingendo cornua altaris, deinde fundendo reliquum ad basim post hoc educebantur omnes adipes hirci cum renunculis, & cremabantur super altare: oēs autem carnes & pelles proueniebant in ius sacerdotis offerentis, ut habetur supra 6.cap. hic tamen de hoc nihil dixit, quia sufficiens regula data fuerat de hoc 6.cap. *Addens in sacrificia libamenta.* Et obtulit Aarō super altare libamenta, quæ sacrificia dicuntur super istas carnes, quę ad cremandum ponebātur: hic enim dixit offerendum esse sacrificium, & non expressit nomen animalis. Intelligendum est, quòd erant duo animalia.s. vitulus & agnus anniculus, sicut supra dicitur, cum his autem dicit esse oblata libaméta: vocauit autem libamenta & sacrificia partem similę, & olei, & vini, quæ datur cum quolibet horum animalium: nā cum vitulo dabatur quarta pars mensurę hin de vino, & tantundem de oleo: de simila autem dabantur tres decimę ɔspersę illo oleo supradicto. Cum aūt offerretur agnus anniculus, dabatur decima pars similę ephi conspersa oleo continente quartam partem mensurę hin, & vinum eiusdem mensurę, vt patet Num.15. cap. Et de ista simila solum cremabatur super altare vnus pugillus, cętera autem cedebat in ius sacerdotis offerentis, vt habetur sup.2.& 6.c. De mensura autem similę, & olei, & vini in his sacrificijs hic non exprimitur: quoniam omnia ista referuntur ad omnia, quę habentur Nume.15.capit. vbi de hoc ponitur regula specialiter. *Addens in sacrificio libamenta.* Idest non solum obtulit carnes istorum holocaustorum, sed etiam adiunxit libamenta in sacrificio, idest libamenta, quę sūt sacrificia: pro eodem enim supponunt hic libamenta, & sacrificia, scilicet pro illa parte similę, & olei, & vini, quę dabantur cum carnibus oblatis. Ista autem vocantur libamenta, ex eo quòd liquida sunt, quoniā libamentum a libando dr̄, quod est bibere vel degustare: oleum autem & vinum liquida sunt. Sacrificia dn̄r propterea ꝙ sunt sicca, vt simila. *Quæ pariter offeruntur.* Idest offerentur libamenta, quæ solent simul offerri, cum carnibus sacrificiorum. Hę autem sunt partes illę similę vini, & olei, quę in sacrificijs apponi iubētur: de quibus Nume.15.ca. Ex hoc autem sequitur ꝙ ea, quę in hoc cap. recitantur, non eodem modo a Deo dicta sunt Moysi, quo hic habentur, qm̄ si sic dixisset, cum hic non exprimantur illa, quæ de vino, & oleo, & simila erant, nesciret Moyses quantum, vel quid oblatum esset de his, ideo necessarium est intelligi, ꝙ ista regula, quę habetur Nume.15.cap. de simila, & oleo, & vino offerendis tradita fuerit Moysi ante hoc; sed non ponitur hic, quoniam sacra scriptura non obseruat in hoc ordinem naturalem, sed artificialē, quoniam si ordo naturalis obseruaretur, oporteret multotiens eādem repeti, & inculcari multis imperfectis narrationibus factis. Quanquam ergo illa regula de libamentis pertineret ad oblationes istas: tamen nō posuit eam hic, sed reseruauit ad librum Numerorum. *Et adolens ea super altare.* Idest cremauit ista sacrificia libamentorum, cum holocausto & adipibus sacrificij pro peccato super altare holocaustorum. *Absque cęremonijs holocausti matutini.* Idest quòd per istas oblationes, quæ fiebant in hac octaua die non impediretur sacrificium matutinum, & vespertinum. Erant enim duo sacrificia, quæ omni die offerri debebant, & ex nulla causa cessabant, & vocabantur iugia. Erat vnum sacrificium, quod vocatur matutinum, & offereba-

Quid sint libaméta.

Libare qd significet.

Duo erāt sacrificia, quæ quotidie offerri debebant.

A tur in aurora, cum oriretur sol, in quo offerebatur agnus anniculus in holocaustum, & cum eo decima pars ephi similę habens quartā partem hin de oleo, & tantundem de vino. In vespere autem offerebatur aliud sacrificium holocausti, quod uocabatur vespertinum a tempore denominatum, in quo offerebatur agnus anniculus, & tantundem de simila, & oleo, & vino quantum in sacrificio matutino: in sabbato autem duplicabatur sacrificium, quoniam offerebantur in mane pro sacrificio matutino, duo agni anniculi cum duabus decimis ephi similæ, & cum duabus hin de oleo ad conspergēdam similam, & vocabatur hoc sacrificium matutinum. In vespere autem offerebantur alij duo agni anniculi, cum eadem mensura

B similę, & vini, & olei. Et vocabatur hoc sacrificium vespertinum sabbati. Habebant se ista duo sacrificia sic: quoniam sacrificium matutinum fiebat hoc modo, vt sacerdos surgeret ad ortum solis, & indutus vestibus sanctis accipiebat cineres de altari holocaustorum, emundans illud, quos ponebat in lebete apud altare, & rursus exutus vestibus sacris efferebat cineres istos extra castra in locum mundum ad hoc destinatum, & ibi comburebat illos vsque ad fauillam, & erat iste ritus perpetuus quotidie. Post hoc autem sacerdos veniens ad sanctuarium ponebat ligna super altare, & immolato agno anniculo sanguinem eius fundebat per girum altaris. Deinde concisas carnes super altare ad cremandum ponebat, & sic consummabatur ritus sacrificij matutini, vt habetur supra 6.cap.

De ordine totius ministrationis sacerdotalis per diem & noctē.

C Sacrificium autem vespertinum a tempore dicebatur, quoniam fiebat in vespere, quia post solis occasum fiebat, & immolabatur tunc agnus anniculus effuso sanguine eius per gyrum altaris: carnes autem concisas ponebat sacerdos super altare, sed nō eo modo, quo fiebant in sacrificio matutino: nam in sacrificio matutino carnes concisæ holocausti ponebantur simul super struem lignorum, & ardebant simul: in sacrificio autem vespertino nō ponebantur omnes carnes simul, sed successiuè: ita vt combustio illarum duraret per totam noctem; vnde sacerdos manebat per totam noctem apud altare vigilans, & complens holocaustum, apponens particulas successiuè, quod du-

D rabat vsque ad auroram orto sole, cum iterum suscipiendum erat sacrificium matutinum: de his omnibus habetur supra 6. cap. Hæc duo sacrificia sic se habebant, ꝙ matutinum prius erat omnibus. Sacrificiū autem vespertinum erat posterius. Inter hæc autem explebantur cęremoniæ omnium sacrificiorum aliorum, & alia erant quasi accidentalia: vespertinum autem, & matutinum erant pertinentia ad quotidianū. Nec ex aliqua causa illa tolli cōtingebat, quanq̄ aliqua die mille hostias similes offerri contingeret. Sic aūt factum est hic: nam cum in hac die octauo iussisset Deus offerre populum, & sacerdotes: putaret fortassis Moyses debere cessare sacrificium matutinum, cum hic offerrent sacrificium agni anniculi sacerdotes in

E holocaustum. Dicit tamen, ꝙ hęc omnia debent esse absque cęremonijs holocausti matutini.i. ꝙ prius fiet holocaustum matutinū, deinde omnia sacrificia iussa explere sacerdotibus pro se, & pro populo. Et quāuis Moyses solum expresserit hic de sacrificio matutino intelligi tamen debuit de sacrificio vespertino: nam quanquam fierent prædicta sacrificia, & pleraq; alia, nunquam tamen sacrificium vespertinum omittendum erat: expressit tamen de sacrificio matutino, qm̄ de hoc fuit rationabilis dubitandi causa, & non de vespertino: nam satis apparebat sacrificium matutinū, aut vespertinum nunquam cessatura, nisi alia similia eis spontaneè a populo, vel sacerdotibus offerrentur. Cum autem alia similia offerebantur adhuc pen-

debat in dubium, an pro his cessare deberent matutinum, ac vespertinum sacrificium. De vespertino autē dubitandi origo nulla extitit, quoniam in vespere nō erat aliquid offerendum de his, quæ Deus iusserat hic offerri a sacerdotibus populo, & sic nihil erat, per qđ tolleretur per sacrificium vespertinum. maius autem de sacrificio matutino dubitandi motiuum erat, quoniam oīa ista, quæ hic offerri iussa sunt, oblata sunt in aurora, inter quæ aliquid erat, quod totaliter erat simile sacrificio matutino. s. oblatio agni anniculi pro holocausto sacerdotum. De cæremonijs igitur matutini sacrificij solum expressit. *Immolauit bouem atque arietem hostias pacificas populi.* Idest Aaron iugulauit arietem, & bouem pro hostijs pacificis populi: ista nanq; duo animalia pro sacrificijs pacificis populi offerre Deus iusserat, Aaron autem iugulauit ea, sicut in cæteris facere solitus erat. Dicit autem istas fuisse hostias pacificas, quoniam ita populus obtulit hic bouem, & arietem s̄m ceremonias pacificarum hostiarum, sicut offerunt populares pro se sigillatim hostias pacificas. De his autem s̄m legem pacificarum hostiarum aliquid datum est Deo, aliquid autem sacerdotibus prouen iebat, cætera vero popularibus tradita sunt: vnde de illis carnibus comedit populus omnes, quæ eis ꝓueniebant: nam sicut cū aliquis de populo specialiter obtulisset hostias pacificas, ipse, & omnes de familia, & cæteri, quos ipse conuocare voluisset comedebant de carnibus illis, quæ in ius cedebāt eorū, ita & hic cū aries, & vitulus in pacificas hostias oblati sunt a populo, carnes eorū ꝓuenire debebant toti populo: ita vt oēs populares de carnibus illis comederent, vel quibus hoc contigisset. *Obtuleruntque ei filij sui sanguinem.*

Ritus sacrificiorū pacificorum populi.

Hic ponitur de ritu sacrificiorum pacificorum populi; & dicitur, quòd filij Aaron obtulerunt sanguinē, scilicet, quòd ipsi acceperunt crateram sanguinis harum hostiarum præsentantes Aaron, quam de manibus eorum ipse sumens, fudit sicut solitus erat. *Fudit per altaris circuitum.* Scilicet, quòd fudit sanguinem istum super summitates parietum altaris, & fluebant ad basim eius. *Adipem autem bouis.* Ponitur hic de his, quæ proueniebant Deo de hostijs pacificis populi, & dicit de boue tollendum esse adipem, quoniam hoc ad omne sacrificium generale erat; nec enim de bobus pacificis aliud tollebatur, nisi adipes, & renunculi, vt patet supra tertio cap. *Et cauda arietis.* De ariete pacifico loquitur, de quo proueniebat Deo cauda ad cremandum super altare, & erat magis speciale, quā in alijs pacificis sacrificijs: nam cum offerretur bos aut capra in hostias pacificas soli adipes & renunculi cremabantur. Cum vero offerretur ouis, aut aliquid pertinens ad speciem eius, adipes, & renunculi & cauda offerebantur, vt patet eod. cap. *Renunculos cum adipibus suis.* Hoc pertinet tam ad vitulum, quàm ad arietem, quoniam de vtroque renunculi & adipes cremabantur, cum esset pacifica hostia. *Et reticulum iecoris.* Quædam pars pinguedinis est fusa super iecur animalis, & in omnibus sacrificijs ad Deum pertinebat. *Posuerunt super pectora.* Hic est æquiuocatio saltem apparens pro eis, qui ignorant, scilicet, quoniam aliqui putant, quòd hic accipiantur pectora pro pectoribus sacerdotum, scilicet, ꝙ ipsi eleuarent adipem coram domino, sicut in alijs pacificis holocaustis fieri solitū erat, & in ista eleuatione ponerent super pectora sua, quoniam eleuabant manus super pectora, & super caput. Sed iste sensus non potest stare, quoniam immediatè subiungitur ibi quomodo sacerdotes separauerunt sibi pectora, & armos dextros. Sed manifestum est, quòd ibi pectora accipiuntur pro pectoribus immolatorum animalium. Sic autem dicendum est hic, ꝙ Aaron, & filij sui posuerunt adipes super pectora. i.

F separauerunt de quolibet animali pacifico pectusculum, quod in eorum ius cedebat, & super illa pectora posuerunt adipes, quos de animalibus immolatis eduxerant. Nec tamen ex hoc intelligēdum est, ꝙ pectora istorum animalium pacificorū separarentur ad cremandum coram dño, sicut adipes separantur, qm̄ pectusculum cū armo dextro de omnibus victimis pacificis sacerdotes accipiunt, vt patet sup. 7. c. præsertim cum hic in litera subijciatur, ꝙ separauerunt sibi sacerdotes pectora, & armos dextros de illis animalibus immolatis. *Cumque cremati essent adipes super altare.* Refert hoc ad adipes istorum duorum animalium pacificorum, quorum adipes cremati sunt super altare. Et q̄uis omnes adipes supradictorum sacrificiorū crema-
G rentur: tamen hic solum intelligitur de adipibus sacrificiorum pacificorum, cum de illis immediatè dictū fuerit. Et sciendum est, ꝙ ista ponuntur hic per anticipationem de combustione adipum, & ēt ea quæ sup. dicuntur de combustione holocaustorum sacerdotū, & popularium, & de adipibus sacrificiorum pro pc̄tō, & pro pacificis. Nam quanquam de singulis dictum sit, ꝙ cremata fuerint: tamen dicitur, ꝙ cremata fuerant, quoniam omnia ista cremata sunt ab igne, quē Deus suscitauit, & combussit omnia, quæ erant in altari. De hoc autem igne nondum dictum est, sed infra habetur: non erant adhuc igitur ista cremata: potissimum cum infra dicatur, ꝙ egressus ignis a domino deuorauit holocaustum, & adipes, qui erant super altare, sed non erat aliud holocaustum, quàm ista
H duo, de quibus supra dictum est, scilicet holocaustum pro sacerdotibus, & holocaustum pro popularibus. Igitur aut neutrum eorum combustum erat, aut saltem unum manebat, cum infra dicatur, ꝙ combustū erat holocaustum ab igne exeūte de altari. Sed supra dicitur specialiter de quolibet eorum, ꝙ combustum fuerit, ergo ibi fit anticipatio; & sic etiam est hic, quoniam dicitur, ꝙ cremati fuerunt adipes: tamen infra dicitur, ꝙ ignis egressus a dño combussit illos. *Pectora eorum, & armos dextros separauit Aaron.* Refertur hoc ad sola ista duo animalia pacifica, de quibus hic dictū est: nam in alijs non separabantur pectora, & armi, cum hoc solum pertineret ad sacrificia pacifica. Dr̄ autem separauisse istas duas partes, qm̄ oēs carnes victi-
I mæ pacificorum ad offerentes pertinēt, a quibus istæ duæ particulæ separantur, vt in iura sacerdotū cedant. *Eleuans coram domino, sicut præcepit Moyses.* i. Aaron eleuauit istas duas particulas coram dño. i. coram altari, in quo dabat quendam modum oblationis. Nam istæ particulæ sibi cedebant, & quia de eis nihil cremabat coram dño, eleuabat eas, vt ista eleuatio esset quidam cultus impensus Deo, vel dicebatur hoc esse tanquā in redditionem gratiarum, qm̄ sacerdotes suscipiebāt ista iura Deo dante illis. Cum ergo reciperent, deberent gratias agere Deo eleuantes illas particulas. Hoc autem dr̄ præcepisse Moyses, qm̄ ipse omnia, quæ de sacrificijs hic ponūtur, Aaron ex parte Dei referebat. *Et extendens manus ad populum benedixit ei.* De Aaron hoc dicitur: nam Aaron pontifex erat, & sacrificia fa-
K ciebat, ideo benedicere populo ad ipsum pertinebat, nec in præsentia eius ius erat Moysi benedicere populo.

An in temporalibus Moyses maior erat Aaron vel econtra. Quæstio. X.

SCIENDVM autem, ꝙ in temporalibus Moyses maior erat Aaron, qm̄ ipse totum populū iudicabat, ut habetur Exod. 18. cap. & iubebat populo ea, quę facere debebat. In spiritualibus tamen Aaron simpliciter maior erat Moyse: nā Aarō pōtifex erat: Moyses aūt unus de simplicibus Leuitis.

Etiam

Etiam quia Aaron directè habebat ius ministrandi: Moyses autem solū habebat hoc in defectū sacerdotū; non tamen competebat sibi ex aliquo ordine. Et si dicas quòd Moyses erat maior Aaron, quoniam iubebat ei facere ista sacrificia, & quæcunque faceret. Respondendum est ex hoc non inferri, quoniam non iubebat ista Moyses ideo, quasi auctoritatem iubendi haberet ex aliqua prælatione, aut ordine, sed quia Dei nuncius erat referens ea, quæ Deus iussisset: vnde non propriè dicitur q Moyses iuberet, sed quòd iussa fieri enarraret. Si autem obijcias adhuc maiorē esse Moysen ipso Aaron, quoniam Moyses consecrauit Aaron. Respondendū est ex hoc non induci: nam ideo Moyses consecrauit Aaron, quia non erat aliquis summus sacerdos, qui eum consecrare posset, ideo nec etiam minores tunc, quippe tam ipse pontifex quàm minores sacerdotes consecrati sunt, & tamen ad hoc ista consequentia non valet, iste cōsecrat illum: ergo est maior ipso. Nam Papa cōsecratur à Cardinali Episcopo Hostien. qui minor est illo, & post cōsecrationem suam imperat ipsi consecrāti, sic etiam de summis sacerdotibus in veteri testamento factum est. Nam præter consecrationem Aaron, quæ facta est per Moysen, qui non erat sacerdos, & præter cōsecrationem Eleazari, quæ sine aliquibus cæremonijs facta est sicut late induximus Exo.19.cap. omnes consecrationes posteriores summorum sacerdotum factæ sunt à minoribus sacerdotibus, non igitur Moyses maior erat, quoniam consecrauit Aaron, sed maior erat Aaron, & quia vt ait Apost. ad Hebr.7.cap. semper minor à maiori benedicitur, decuit vt benedictio super populum ab Aaron fieret, & non à Moyse. Fuit autem ista benedictio facta per extensionem manuum forte eas dilatando super populum: nam sicut sacerdos in die expiationis ponebat manus suas super hircum emissarium imprecans delicta vniuersi populi super caput eius, & offerentes quandocunque tradebant hostiam sacerdotibus ponebāt manus super caput eius ad imprecandum peccata sua super illam, ita & cum sacerdos benediceret populo extendebat manum super populum ad imprecandum bona populo, nam benedicere quod ad homines pertinet, nihil aliud est quam bona imprecari.

Sæpe maiores consecrātur a minorib'.

Sacerdos quomodo benedicebat populum.

Quomodo benedictio aliquando pertinet ad Deum, aliquando ad homines. Quæst. X I.

PRo quo sciendum est, quòd in scriptura sacra benedicere aliquando pertinet ad Deum, aliquando ad homines respectu aliorum inferiorum, aliquādo hominibus inferioribus respectu superiorum. Quod autem inferiores benedicant maiores, patet de Iacob, qui benedixit Pharaoni, cum tamen Pharao rex esset; vt habetur Gen.47.c. cum dicitur: Post hæc introduxit Ioseph patrem suū ad regem, & statuit eum coram eo, qui benedicens illi interrogatus ab eo. Et in eod.cap. dicitur: Et benedicto rege egressus est foras: sic etiam nos frequēter Deo benedicimus, cum scriptura dicat: Benedicant Dominum in omni tempore: & alibi: Benedicamus patrē & filium cum sancto spiritu: & alibi: Benedic aīa mea Domino. & in cātico trium puerorum intra clibanum in igne ludentium omnes creaturæ ad benedicendum Deo inducuntur, cum dicitur: Benedicite omnia opera Domini Domino &c. eiusdem cantici verba de quibus Danielis 3.cap. & isto modo benedicere nihil aliud est nisi bona optare, & alicui imprecari: quāquam ad hoc benedicentes ex auctoritate sua, aut eis tradita conferendi potestatem eorum, quæ imprecantur, nullam habent. Vnde cum regibus bene-

Psal.33. Psal.102. Dan.c.3.

A dicimus, nihil aliud est nisi imprecari, q De' adaugeat regnum eorum, & gloriam ampliorem, & quòd thronus eorum maneat in æternum. Sic autem alijs hominibus maioribus nobis benedicimus cuilibet imprecantes iuxta statum, & conditionem suam: cum etiam Deo benedicimus bona illi imprecantur, vt cū dicimus: Gloria patri, & filio, & spirituisancto, &c. & cum in hymnis nostris: Sit salus Deo decus atque virtus, & similia. Iste modus benedicēdi habetur Apoc. 7.cap. cum dicitur: Benedictio & claritas & gratiarū actio &c. Hoc tamen interest inter benedictionem, qua Deo benedicimus, & benedictionem, qua hominibus benedicimus: nam cum hominibus benedicimus eis bona imprecamur, quæ non habent, cum vero B Deo benedicimus nullū bonum ei imprecamur, quod ei non insit, nam si gloriam imprecamur, gloriosus est; si perpetuitatem, æternus est; si vero infinitatem, immensus est quoque, nihil igitur nos ei imprecari possumus, quod in eo perfectius non sit, quàm nos imprecemur.

Bñdictio qua Deo benedicimus, & qua hominibus, differunt.

Ad quid Deo benedicimus ei bona imprecantes, cum habeat eminenter omnia bona, quæ nos ei imprecamur. Quæst. X I I.

SED inquiret tunc aliquis, ad quid Deo benedicimus ei bona imprecantes, si ea, quæ nos imprecamur ei iam abundātiora quàm nos exoptamus insint. Cui respondendum est multū C nos mereri, cum Deo benedicimus si hoc ex animo protulerimus: nam cum Deus iuxta sententiam Dauid bonorum nostrorum non indigeat, affectiones tamē nostras, aut potius sinceras electiones vehementer exoptat, ac exposcit, quas cum ad eum integras, vt nobis possibile est direxerimus, nimis apud Deū promeremur. Deus enim honestissimis amicis iniustior non est, sed ipsi secundum electionem virtuosam se inuicem gratificant, Deus igitur nos sibi per sinceras, & intensas in eum boni affectiones nimis acceptauit, de amicis autē honestissimis hoc liquet. nam quāquā vtiles, & delectabiles amici, qui perfectam ac permanentem amicitiam nō habent secundum rerū æqualitatem beneficia commensurant. s. vt bene passus be- D nefactori tantum reddat, quantum ab eo adiutus est: illi tamen qui honestissimi amici sunt, quibus perfecta, ac diuturna amicitia inest, non secundū æqualitatem beneficia commēsurant (æqualitatem autē dico in rebus) sed ex electione, ac sinceri cordis electione æquale, vel inæquale in beneficijs commensurant: vnde siquis magnum secundum res beneficium suscepit, & beneficiatori amico nō æqua secundum res acceptas impenderit, sed tamen æquam affectionem ad retribuendum amico, atque ei bona procurandum habuerit, rebus non suppetētibus ad æqualitatē quantitatis retribuendam non inæquale beneficium retribuisse dicetur, sed æquale atque interdum maius, nam inter honestissimos amicorum non inspicitur quid dederis, sed quo animo dederis. Potest enim quisquā E in rebus quidem amico magna contulisse: beneficiū tamen fecisse nullum, quoniam benefactoris affectio defuit. Si quis autem in rebus quidem parua, ad animi autem affectionem magna contulerit amico, laudabile beneficium impendisse dicitur: in moralibus enim non ad res ipsas, sed ad electionem attenditur, quoniam principalis ista est. De quo Aristo. Ethico. lib.8. dicit: In his autem, quæ secundum virtutem accusationes quidem non sunt: mensuræ autem assimilatur operantis electio: virtutis enim, & moris in electione principale. Eandem autem sententiam Arist. ponit Ethic.lib.9. & explicatius, cum ait: In quibus autem

Amicitia vera quid.

Inter amicos honestissimos non quid dederis inspicitur, sed quo animo.

Cap.13.

Cap.1.

rem non ſit propter confeſſionem miniſtrationis, hi quidem propter ſeipſos autē dantes dictum eſt: quoniam inaccuſabiles: talis enim ſecundum virtutem amicitia, & retributionem faciendum ſecundum electionem: hoc enim amici & virtutis, ſic autem videtur, & philoſophiam communicantibus: non enim ad pecunias dignitas menſuratur, pretiumque æquiponderās non vtique fiet, quemadmodum ad Deos, & parentibus contingens. Sicut igitur amici honeſtiſſimi acceptant ea, quæ ab amicis ſecūdum electionem æqualia redduntur: quamquàm in rebus magna inequalitas ſit, ita & Deus acceptabit affectionem noſtram de bono ſuo, tāquàm ei equalia; nec aliquo modo proportionabilia in rebus rependere poſſibile eſt. Hoc autem potiſſimum quoniam Deus amicus noſter eſſe dicitur, vt ipſe confeſſus eſt Ioan. 15. cap. Vos amici mei eſtis ſi feceritis, quæ ego præcipio vobis &c. & in eodē dicitur: Vos amicos dixi, quia omnia, q̄ audiui a patre meo, nota feci vobis. Hoc quoque Ariſtot. ſententia confirmatur Ethico. lib. 8. cum dicitur: eſt autem ad parentes quidem amicitia, & hominibus ad Deos, vt ad bonum ſuperexcellens: ſicut ergo interdum amicis retribuere æquale ſecundum rem eſt impoſſibile, quodcunque tamen rependatur acceptant, ita & Deus acceptabit nos diligentes bona eius: quamquàm nihil efficere poſſibile ſit. Hæc eſt ſententia Ariſt. Ethic. lib. 8. cū dicitur: poſſibile enim amicitia requirit: quod enim ſecundum dignitatem nec eſt in omnibus, quemadmodum & in his, qui ad Deos honoribus, & parentes: nullus enim ſecundum dignitatem aliquando vtique retribuet: in potentia autem famulans probus eſſe videtur. Deus igitur valde acceptabile habet benedictionem noſtram, cum ei benedicimus imprecantes bona: quoniam quamquàm ei in hoc nihil proficiamus; noſtram tamen ſinceram affectionem impendimus. Alia autem benedictio eſt, qua vtuntur maiores ad minores: & iſta eſt, quę regulariter benedictio vocatur, de qua Apoſtolus ad Hebr. 7. cap. ait: ſine vlla autem cōtradictione, quod minus eſt a meliore benedicitur. In hac autem benedictione ſicut in ſuperiori maiores minoribus bona imprecantur, vt cum dicitur: Benedicat vos pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, & ſimilia, quæ epiſcopi & ſacerdotes benedicētes nobis imprecātur. Sciendum autem eſt, quòd quamquàm iſta benedictio ſit minoribus a maioribus data virtutem tamen efficiendi non habet, quod patet quoniam Deus ſolus eſt, qui efficit: cum in eo tota efficiendi virtus conſtet, homines verò ſolum optant. Quod apparet etiam ex forma benedictionis: nam cum prælati ſubditis benedicunt non concedentis, ſed imprecātis vicem habent. Sed adhuc in hoc inquirendum eſt, cum benedictio iſta, quæ eſt minoribus à maioribus data medium teneat inter benedictionem, quæ eſt minorum ad maiores, & inter benedictionem, quæ eſt Dei ad homines, inquirendum eſt, quòmodo ab eis differat. Et dicendum quòd benedictio iſta differt a benedictione, quę eſt minorum ad maiores, quoniam cum minores maioribus benedicunt, nihil conferunt, quia homines ſunt: nihil etiam ex auctoritate habent, vt benedicere poſſint, quoniam gradus ſuperioritatis auctoritatem quandam confert: cum autem maiores minoribus benedicunt, quamquàm nihil conferant de eo, quod ipſi imprecantur, benedicendi tamen auctoritatem habent: quoniam qui prælati ſunt, eis ex ordine, aut gradu attributum eſt, vt alijs benedicere poſſint. Confert autē aliquid iſta benedictio, quamquàm nihil de eo, quod imprecatur, & hoc quia Deus voluit, vt ex auctoritate ſuperioritatis aliquid conferretur, ſicut patet in benedictione epiſcopali, quam re-

Cap 14.

Cap. vlt.

Quæ ſit benedictio qua vtunt maiores in minores.

F cipientes a peccatis venialibus abſoluuntur, benedictio autem ſacerdotalis, quamquam minor ſit, aliquid tamen prodeſt: differt autem iſta benedictio, qua maiores benedicunt minoribus a benedictione, qua Deus nos benedicit: nam benedicere Dei aliquod bonum conferre eſt: benedicere autem, quod homines faciūt, etiam maiores reſpectu minorum ſolum eſt imprecari, vel inuocare bonum ſuper eos, quibus benedicunt: hæc differentia clare habetur Nume. 6. cap. cum dicitur: inuocabunt nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicā eis, quaſi dicat ſacerdotes benedicentes nihil faciunt, niſi inuocare nomē meum, ego tamen ſum, qui benedico.

Bn̄dictio epi a peccatis venialib. abſoluit.

Alia eſt benedictio qua Deus benedicit homines, de qua ſæpe in ſacra ſcriptura, vt cum dicitur: Benedicat nos Dominus Deus noſter: & alibi: Benedixiſti Domine terram tuam. Multa autem ſimilia ſunt, & iſta eſt benedictio perfecta, quoniam nō ſolum exprimit, ſed etiam efficit: immo non exprimit, ſed cauſat, & hoc a ſacra ſcriptura propriè benedictio appellatur: ſic habetur Num. 5. cap. cum dicitur: Inuocabunt nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicam eis, quaſi dicat non ſunt ipſi, qui benedicunt, ſed ego. Si tamen benedictio proprie ſecundum nominis originem attendatur, pertinet proprie ad homines inter ſeipſos, ſiue a maioribus ad minores ſiue è contra: hominibus etiam ad Deum hoc pertinet: Deo tamen ad homines non conuenit. Nam benedicere bona dicere, vel loqui eſt, quod homines ad ſeipſos & ad Deum faciunt: Deus tamen hominibus non benedicit, ſed benefacit: vnde non benedictio, ſed benefactio magis appellari meretur: ſcriptura tamē interdum vocabulorum origines non obſeruat. Fiebat igitur iſta benedictio Aaron ad populum extēdendo manum ſuper eum ad imprecationem bonorum: quoniam quamquam pontifex eſſet, bona conferre non poterat, ſed imprecari. Vel dicebatur Aaron extendiſſe manus ſuas fortè eleuando eas ad Deum, vt inde ſuper populum benedictio proueniret. Sed hoc fortè non multum videbitur veriſimile: quoniam tunc non dixiſſet, quòd extendit manus Aaron, ſed quòd eleuauit eas: in hoc tamen non multum refert, quoniam aliquando eleuatio extenſio dicitur, vt patet Exod. 9. & 10. cap. cum dicitur: Extende manum tuā in cęlum, & in eiſdem cap. iſta locutio frequentatur: extendere tamen ibi eleuare eſt. Vel fortè dici poteſt, quòd Moyſes extendit manus ſuas ad faciendum aliqua ſigna ſuper populum, ſicut epiſcopi, & ſacerdotes ſimplices, cum benedicunt, faciunt ſignum crucis ſuper populum inuocantes diuinam benedictionē per iſtam ſignificationem: ſic etiam potuit eſſe in veteri teſtamento aliqua figura, quā facerent ſuper populum ſacerdotes, cum benedicerent.

Pſal. 66.

G Pſal. 84.

Bene dicere quid ſignificet proprie.

H

I

Quando Aaron benedicebat populum quibus verbis vtebatur. Quæſt. XIII.

K Sed adhuc quæret aliquis de forma huius benedictionis: quomodo, aut quid p̄ferebat Aarō ſuper populum, cum benedicebat. Fortè aliquis dicet quòd nihil proferebat, ſed ſolum extēdebat manum, cum hic nihil exprimatur. Sed hoc falſum eſt: quoniam benedicere bona dicere, vel imprecari eſt. Item ſi ſolum manus extenderet Aaron ſuper populum, nihil aliud exprimēdo, eſſet hoc aliud valde indecens, & imperfectum nihil rationabile proferens, aut ſignificans; quod non conueniebat. Item ex litera patet quòd aliquid dicebatur: quoniam hic dicitur quòd Aaron extendit manus, & benedixit: ergo benedicere diſtinctum eſt a manuum extenſione.

Reſpon-

Respondendum est igitur, quòd Aaron benedicens populo aliquid proferebat, forma autem verborum prolatorum super populum offerentem est illa, quæ habetur Nume.6 cap. cum dicitur: Loquere Aaron & filijs eius: sic benedicetis filijs Israel, & dicetis eis: Benedicat tibi Dominus, & custodiat te: ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui: conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacē. Istam benedictionem dedit Aaron populo finitis sacrificijs cum iam ipse omnes cæremonias expleuisset, sicut patet immediate, cum dicitur: sicque completis hostijs pro peccato & holocaustis pacificis descendit. Et iste est modus insolitus: vt sacerdotes expletis missarum cęremonijs astantem sibi populum benedicant. Episcopi quoque quando diuinis officijs astant completis illis populo benedicant, quod valde conueniēs est magis in expletione celebritatum, quàm in exordijs earum fieri: nam expletis cæremonijs cultus diuini populus in propria remeat: vt ergo gaudentes recedere possint, tunc eis potius quàm à principio danda est. *Sicque completis hostijs pro peccato & holocaustis & pacificis descendit.* Idest postquam Aaron expleuit omnes cæremonias tam sacrificiorū pro peccato, quàm holocaustorum, & quàm pacificarū victimarum, descendit de altari: quoniam finitis istis, non erat aliqd, propter quod sacerdos ad altare stare deberet. Dicit autem quòd Aaron expleuit ista sacrificia, antequam descenderet ab altari; quod quidem intelligendum est, quantum ad immolationem, quam ipse faciebat, & quantum ad positionem adipum & carnium super altare, non tamen simpliciter, qm̄ non erant totaliter expleta ista sacrificia, cū nondum essent cremata, quia non descenderat adhuc ignis de cęlo ad cremandum hæc. Dicebantur tamen expleta quantum ad ipsum sacerdotē, quia postq̄ ipse fecerat oīa, quæ supra dicta sunt, nihil sibi peragendum restabat: ad ignem enim reliqua pertinebant, & quia Aaron immolabat sacrificia pro peccato, & victimas pacificas atq; holocausta, nihil sibi faciendum manebat, sed totū ad ignem pertinebat, & sic dicebatur expleuisse istas cæremonias. Dicitur aūt ꝙ descendit de altari Aaron expletis his: qm̄ altare erat in loco eminenti. & cum aliquis ab altari eueniret descendere dicebat. Quòd si aliquis obijciat non potuisset Aaron descendere ab altari, quia ad altare non poterat ascendere: ergo nec poterat inde descendere, quod patet Exod.20.cap.I. Non ascendes ad altare meum per gradus. Cui respondendum est ꝙ quamuis non ascēderetur altare per gradus, non tamē vetuit simpliciter non ascendere ad altare, ideo poterat esse ascēsus alio modo q̄ per gradus, vt si esset ascensus continuus terrę sine gradibus. Vel aliter dici pōt, quòd quamuis non esset ascensus aliquis ad altare, tamen quado sacerdos ministrabat, quia altare erat aliqualiter altum, ponebatur quoddam scabellum sub pedibus sacerdotis. Cum autem complesset ministeria sua, descendebat inde. Sed quid horum sit verum, fortè non patet, sed magis dicendum est, ꝙ esset quidā ascensus continuus, q̄ ꝙ poneretur aliquod scabellū sub pedibus sacerdotis, qm̄ altare non erat magnæ altitudinis, ita vt scabello indigeret. Erat nanque altare trium cubitorum in altitudine, vt habetur Exo.27.ca. ad tres autem cubitos nemo scabello indigeret, nisi statura pusillus esset. *Ingressi autem Moyses & Aaron tabernaculum testimonij.* Idest postquam compleuit Aarō sacrificium super altare, & inde descendit, ipse, & Moyses introierunt in tabernaculum: nam ante erant in atrio, in quo sacrificia fiebant, quia altare holocaustorum extra tabernaculum est ad ostium eius, vt patet ferè in omnibus pręcedentibus cap. hic autem non ponitur ad quid ingressi sunt Moyses, & Aaron intra

Forma verborū benedictionis à Deo data.

Quare eps in fine missæ bñdicit

Qūo potuit Aaron descēdere de altari cum non essent gradus.

A tabernaculum. Sed dicendum est, quòd ingressi sunt ad orandum: nam Deus dixerat, quod monstraret eis gloriam suam, quæ consistebat in igne emittendo ad cremanda sacrificia, & quoniam Aaron finierat ministerium suum, & nō miserat Deus adhuc ignem ad cremanda sacrificia, introierunt ad orandum pro igne mittendo. *Deinceps egressi benedixerunt populo.* Idest postquam intrauerunt Sanctuarium, orauerūt, & exierunt inde ad populum, dicitur autem quòd benedixerunt populo in exitu suo. Potest autem accipi dupliciter ista benedictio: vno modo quòd sit imprecatio quædam alicuius futuri boni, sicut imprecantur homines inuicem. Alio modo quòd sit benedictio.i. prænunciatio de aliquo bono euenturo, & isto modo

B pertinet benedictio ad prophetas; quoniam bonum aliquod nobis ex Deo prænunciant: bonum autem, quod isti prænunciabant, est, quòd Deus cito demonstraret eis gloriam suam. *Apparuitque gloria Domini omni multitudini.* Quæ autē sit ista gloria Domini, subiungitur immediatē, cum dicitur: Et ecce ignis egressus a Domino deuorauit holocaustum & adipes. Dicebatur autem hæc esse gloria Domini, quoniam ignis insurrexit, qui ibi nullo modo erat, & combussit victimas & ligna: hoc enim supernaturale erat, ideo gloriam Domini demonstrabat. Dicit autem quòd apparuit omni multitudini: quoniam omnes erant conuenientes ad ministerium illud, quidam intra tabernaculum sanctuarij, alij autē in circuitu eius: oēs

C tamen videbant ea, quæ fiebant secundum modos supra assignatos, scilicet, quia cortinæ atrij erant reticulatæ. Fuit autem rationabile, quòd appareret istud miraculum toti populo propter duo, scilicet propter Deum, & propter populum: propter Deum quidem quoniam miraculum istud fiebat ad laudem Dei, qđ patet cum dicitur: Apparebit gloria Domini: sed maior gloria erat, quòd omnes de populo hæc viderent, quàm quòd aliqui solum; ideo debuit apparere toti multitudini. Secunda causa est propter ipsum populum: nam populus confirmabatur in cultu Dei, & in credulitate eius per miraculum. Si autem quibusdam de populo apparuisset istud miraculum, quibusdam solum confirmatio esset; vt ergo in omnibus cōsummaretur cultus Dei, & in maiori reuerentia haberetur, voluit Deus monstare coram toto populo.

D Patet enim ex his, quæ sequuntur: quoniam cum populus vidisset istud miraculum, ruerunt in facies suas laudantes Deum. Ruere autem in facies ad magnam reuerentiam pertinet: potissimum cum dicatur ibi, quòd laudauerunt Dominum. *Et ecce egressus ignis à Domino.* Idest exiuit ignis ad cremandum sacrificia. Non est intelligendum quòd ista egressio ignis sit aliud a gloria Domini apparente: quoniam in idem redeunt, sed est expositio: quoniam si diceretur solū, quòd apparuit gloria Domini non intelligeretur, qđ esset illa gloria Dñi. & subiūgitur ꝙ ista fuit, quia fuit egressus ignis à Dño, & deuorauit sacrificia. Dr̄ autem egressus ignis, qm̄ non præerat ibi ante. Dr̄ aūt egressus à Dño.i. egressus, Dño faciente.q.d. Deus solus facere potuit ꝙ ille ignis insurgeret ad cremāda sacrificia. Sed aliquis intelligeret ꝙ hic dr̄ ignis egressus a Dño.i. ignis egressus de loco, in quo erat Deus.i. de altari vbi erat specialiter Deus. Dicendum tamen ꝙ nō potest sic intelligi: nam q̄uis seq.cap. possit intelligi ꝙ ignis egressus est à Deo ad cremādū Nadab, & Abiu, q̄a tūc erat ignis in altari, & poterat inde exire: tū nūc nō pōt intelligi ꝙ egrederet a Dño.i. ab altari, qm̄ nō erat nunc in altari: nā si in altari præfuisset, non esset aliqđ miraculū, ꝙ cremarent sacrificia, vel diceremꝰ ꝙ quotidie esset miraculū, cū cōburerent sacrificia existēte igne in altari, qđ nemo ꝯcedit nec est cōcedēdū.

E

Qūo gloria Dñi apparuit.

Quare Deus ostendit hic eius gloriam mittendo ignem ad cremanda sacrificia, & de statu & conditione illius ignis perpetui. Quæst. XIIII.

QVAERET autem aliquis quare Deus demonstrauit hic gloriam suã mittendo ignẽ ad cremãda sacrificia. Respondendum est duas esse causas. s. propter Aaron, & propter populum: primò quidem propter Aaron: nã fuerat Aaron cõsecratus in summũ sacerdotem, cuius actus principalis erat facere sacrificia, & quia nunc nouiter incipiebat ministrare, decuit vt Deus demõstraret aliquid propter quod intelligerentur sacrificia esse accepta Deo, & q̃ nõ erat frustratorius iste labor, & expensę: impendebat enim Aaron totã vitam suam in vsu sacrificiorum. Si ergo ista non essent vtilia, nec alicuius reuerentiæ, in vanum consumebat dies suos, sed hoc non decebat, ideo monstrauit Deus ista sacrificia esse magnæ vtilitatis, inquantum ipse acceptabat ea. Sed tunc argues quòd eodem modo deberet in consecratione cuiuslibet sacerdotis magni monstrari tale miraculum, vt appareret ministerium esse charũ Deo: sed hoc falsum est: nam non legitur in cõsecratione, aut ministratione alicuius alterius sacerdotis ignem apparuisse ad cremandum sacrificia. Cui respondendum est, non esse necessarium, nec valde conueniens, vt in consecratione cuiuslibet sacerdotis magni veniret ignis de cęlo ad cremandum sacrificia: nam non fiebat principaliter emissio ignis cremantis sacrificia à Deo propter approbationem personæ cõsecratæ & ministrantis; sed magis propter ipsum ministerium sacrificij. A principio autem quãdo Aaron ministrare incępit, nondum fuerat aliquis summus sacerdos, nec minor, qui sacrificia fecisset, ideo vt videretur ministerium istud a Deo approbatum, debuit in sua origine aliquo miraculo confirmari, quod fuit veniente igne a Domino ad cremandum sacrificia consecrato, & ministrante Aaron. Cum autẽ alij sacerdotes consecrabantur, erat iam confirmatum sacerdotale ministerium a principio in Aaron, ideo non oportebat vt iterum approbaretur in eis facto aliquo miraculo. Sic autem est de miraculis factis in lege noua, nam a principio in Ecclesia primitiua ipsi, qui conuertebantur, faciebant miracula, & in ipsa sua conuersione apparebant aliqua signa, & super ipsos qui baptizabantur apparebat Spiritus sanctus descendens in columbæ specie. De hoc autem habentur aliqua in Actibus Apostolorum. Nunc autem miracula non fiunt in conuersis, nec Spiritus sanctus descendere videtur super baptizatos, sicut tũc videbatur. Causa enim est, quoniam in principio nõ erat fides euangelica consolidata in mentibus credentiũ, sicut nunc, & pauci in Christum credebant, vt ergo haberetur aliquid, per quod conuerteretur gens ad Christum, persuasa eis euãgelica fide conueniens fuit dari miracula, cum nõ esset aliquod aliud per quod veritas huius doctrinæ comprobari posset: nam humana traditione, aut aliquo speculatiuo documento comprobari nõ potuit, cum articuli fidei non sint demonstrabiles, quidam enim, quia non habent alteram causam nisi voluntatem diuinam, vt quod Deus creauerit mũdum, & quòd nos redemerit. Alij autem quamquàm non dependant ex voluntate Dei, nec alicuius alterius: non tamen habent aliquam causam à priori, per quam demonstrentur; sicut quod est Deus trinus & vnus, & quòd genuit filium. Solo igitur miraculo ista comprobari potuerunt, ac sic comprobanda fuerunt. In primitiua ergo ecclesia fuerunt ista necessaria ad introducendã fidem euangelij, nunc autem, quia sufficienter introducta est, non oportet miracula vlla esse. Sed adhuc

Quare in Ecclesia primitiua fiebant miracula & nunc nulla fiunt.

F dicet aliquis, si ista inflammatio, quæ erat a Deo fuit facta solum ad approbationem sacrificiorum, & ministerij, non oportebat, vt aliquo modo fieret propter Aaron, sed solũ propter populares, quia sacrificia eorum erant, vel si fieret etiam propter Aaron, non fieret pro eo inquantum erat sacerdos, sed inquantum erat vnus de popularibus, offerens hic sacrificia, sicut cæteri. Dictum tamen est, quòd ista inflammatio facta est à Deo propter Aaron, & propter populares. Huic respõdendum est, quòd ista inflammatio aliquo modo fuit facta propter Aaron, non tamen inquantũ erat singularis persona, nec ad confirmandum specialiter sacrificia ab eo oblata, sed ad confirmandum in eo ordinem, & ministerium sacerdotale: nam nunquam ante fuerat aliquis summus sacerdos, nec habuerat aliquis talem administrationem, vt ordinatus G in sacerdotem, vt ergo ordo sacerdotalis, & ministerium eius approbatum esset, conueniens erat fieri aliquam inflammationem ad probandum ministerium illud: vnde ibi non fuit facta principaliter approbatio personæ Aaron, sed magis approbatio ministerij & ordinis sacerdotalis; cum autem alij consecrabantur in summos sacerdotes, non videbatur vlla necessitas huius miraculosę inflammationis sacrificiorum, quoniam iam approbatio facta fuerat in Aaron. Secunda causa propter quam fuit facta ista miraculosa inflammatio est propter populum: nam populus Israelitarũ ante nunquàm sacrificia fecerat quasi ex iussu Dei; quoniam cum in monte Sinai facta sunt sacrificia ad H confirmationem legis datæ, & effusus fuit sanguis super populum, non videtur specialiter illud a Deo iussum fuisse; sed illud fecit Moyses ad modum fęderis confirmandi, vt habetur Exod. 24. cap. Nunc autem, quia populus primum sacrificium faciebat ex speciali iussu Dei datis legibus de sacrificando, vt populus intelligeret illa sacrificia esse aliquid Deo gratum, conueniens erat fieri aliquam miraculosam inflammationem sacrificiorum: sic enim totus populus vberius incitaretur ad hanc religionem cultus diuini in sacrificijs.

An hæc sacrificia cremarentur igne de cœlo misso vel alio igne. Quæst. XV.

I

QVAERET autem aliquis quomodo dicatur hic apparuisse gloriam Domini, & exiuisse ignem ad cremanda sacrificia a Deo: nam videtur, quòd iste ignis ante fuerat, quod patet quoniam in septem diebus prioribus consecrationis sacerdotum facta sunt sacrificia: de prima die habetur præcedenti cap. de omnibus alijs sex habetur Exodi 29. cap. quòd quotidie immolaretur vitulus pro peccato: potissimum cum in quolibet illorum septem dierum videantur facta omnia sacrificia, quæ fiebant in prima die, tunc autem quæretur, an ista sacrificia cremarentur igne de cęlo misso, aut aliquo igne vulgari: non est autem credendum illa fuisse cre- K mata prophano igne: quoniam tunc sacrificia consecrationis Aaron & filiorũ eius essent imperfectiora omnibus sacrificijs, quę postea facta sunt: cum omnia posteriora cremata fuerint ab illo igne cœlesti manente in altari, vt quibusdam videtur: hoc autem non est dicendum; ideo ignis cœlestis præfuerat in septem diebus prioribus ad cremandum sacrificia in consecratione Aaron, & tunc quæritur an ignis ille quotidie mitteretur a Deo cęlitus, an postquam semper fuisset missus maneret semper in altari. Quocunque autem modo dicatur, non videtur fuisse factum hic aliquod speciale miraculum, propter quod diceretur apparuisse gloria Domini, & populus in facies

ruisse

fuisse laudantes Deum: nam si quotidie ignis de cęlo mitteretur, cum hoc idem factum fuisset in hac die octaua, nihil a prioribus differebat. Si autem dicamus ignem diuinum in prima die fuisse missum, & mansisse postea in altari religione perpetua, non erat eodem modo miraculum combustionis huius: quoniam appositis carnibus in altari immediate cremarentur, quæ ponebantur. Item satis apparet, quòd iste ignis a principio fuerat in altari: nam cum Deus traderet supra 6. cap. leges holocaustorum cremandorũ, quod videtur fuisse à principio omnium sacrificiorũ, dixit quòd ignis in altari, quo sacrificia cremāda erāt, esset ex eodem altari, idest quòd non apponeretur aliquis ignis extraneus; ergo a principio fuit ignis sacer in altari, quo cremarentur sacrificia, & non videbitur aliquis modus, per quem gloria Dei in hac octaua die apparuerit.

Ad hoc respondendum est, quòd sacrificia, quæ fecit Moyses in consecratione sacerdotum a prima die vsque ad octauam, fuerunt cremata in sacro igne, qui fuit prima dies sacrificiorum de cęlo datus, quãquam de hoc non fiat tam celebris mentio, sicut ibi, cum agitur de crematione sacrificij sacerdotum, & popularium. Et videtur de isto igne, qui in prima die datus est, haberi testimonium Exod. 29. cap. vbi, cum diceretur de sacrificijs, quæ fieri debebant in prima die consecrationis Aaron, & filiorum eius, subiugitur: & sanctificabitur altare in gloria mea, idest apparebit gloria mea super altare, quod ad ignem apparentem pertinet: nam non potest hoc dici de consecratione altaris, sicut cęterarum rerum sanctuarij, quæ erat per sanguinem: quoniam de illo immediate subditur. sanctificabo & tabernaculum testimonij cum altare, & Aaron cum filijs suis, vt sacerdotio fungantur mihi.

Quomodo diceretur Dei gloriam super altare apparuisse ad cremanda sacrificia in octaua die. Quæst. XVI.

HOc autem constito inquiretur, quis fuerit modus, per quem diceretur apparuisse gloriam Domini super altare ad cremanda sacrificia in octaua die, cum ante ibi fuerit. Respōdendum est, quòd quamquam ignis, qui a Deo datus est in prima die consecrationis Aaron manserit: tamen non cremauit ipse sacrificia, sed alius ignis, qui de cœlo nouiter descendit: nec tamen defecit ignis, qui erat in altari aut extinctus est: quoniam iste erat perpetuus; sic habetur supra 6. cap. cum dicitur: Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subijciens mane ligna per singulos dies, ignis iste st perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. Sed dicendum quòd sacerdotes abstulerũt illum ignem de altari, & videtur fuisse modus iste oblationis, scilicet quòd Deus volebat ista octaua die monstrare specialiter gloriam suam coram omni populo ad eius consolationem, & incitationem ad cæremonias cultus, & quòd si ille ignis, qui in altari erat, cremaret ista sacrificia, non videbatur esse aliquod miraculum, cum iste perstitisset a septem prioribus diebus, & fouere-tur lignis suppositis in altari, vt habetur supra sexto cap. Voluit ergo Deus quòd sacerdotes tollerent ignem de altari, & supponerent ligna, & carnes sacrificiorum, quæ nullo modo incendi poterant, nisi igne a Deo misso, & nunc aspiciente toto populo, venit ignis super ligna & combussit sacrificia, cum lignis. Similis modus inflammationis & apparitionis gloriæ Domini habetur tertio Regum decimo octauo cap. cum agitur de sacrificio, quod fecit Elias super montem Carmeli coram sacerdotibus Baal. Nam posito

A sacrificio super altare de lapidibus fecit aquam multam effundi super carnes, & altare, vt difficilius ad incendendum esset. hoc autem tribus vicibus fecit, deinde autem inuocato nomine Domini, venit ignis super sacrificium, & combussit sacrificium, & altare, & aquam, & puluerem terræ.

Quomodo tolli potuit ignis de altari holocaustorum quin ibi deficeret. Quæst. XVII.

SEd adhuc quæret aliquis, quomodo potuit tolli ignis de altari holocaustorum, quin ibi deficeret. Respondendum est hunc esse modum: sacerdotes namque quotidie in aurora,
B cum deberet immolari holocaustum, tollebant cineres de altari induti vestibus sacris, & ponebant eos apud altare in aliquo lebete, & deinde relictis vestibus sacris educebant eos extra castra: sic igitur auferebant tunc sacerdotes ligna, quæ erant in altari, & omnes prunas ponentes in lebetibus apud altare: & hoc factum est in aurora diei ad ortum solis tempore, quo solebant cineres efferri de altari, scilicet inter consummationem sacrificij vespertini, & principium sacrificij matutini, & tunc fuerunt posita ligna non incensa super altare, & desuper sacrificiorum, carnes, & adipes: ita vt nullatenus cremari possent illa sacrificia, nisi igne de cœlo misso. Sic autem factum est, quando apparuit gloria Domini toti populo, & ignis
C egressus à Domino, idest à Deo concitatus, & succensus deuorauit carnes, adipes, & ligna: post hoc autem ligna ardentia & prunæ, quæ fuerant ablatæ de altari reductæ sunt ad altare cum prioribus lignis: ita vt iam esset vnicus ignis sacrificia vorans. Et non potuit iste deficere, sicut habetur supra sexto capi. Scilicet, quòd esset ignis perpetuus, & nunquam deficeret in altari.

Conclusio quęst. pręcedentium. An opinio communis doctorum tam Catholicorum, quàm Hebręorum de qua supra sit vera. Quęst. XVIII.

HAec autem, quæ dicta sunt in præcedentibus quatuor quæstionibus, tenẽtur communiter, & sunt satis verisimilia, & intentio eorum stat in hoc, quòd sacrificia sa-
D cerdotum in veteri testamẽto semper combusta fuerunt igne cęlesti, & quòd ille ignis semper durauit in altari, & non poterat extingui aquis etiam si flumina inciderent in illum, & quòd non indigebat nutrimento, quia sine illo seruaretur à Deo miraculose: & tamẽ volebat Deus, quòd sacerdos nutriret illum subijciens ligna per singulos dies. Prædicta videntur adiuuari ex duobus. primo, quia hic habetur quòd ignis egressus a Domino combussit sacrificia. Secundo quòd sacerdotes tempore translationis in Babylonem absconderunt ignem in puteo, & post multos annos in puteo tempore Neemiæ inuenta aqua crassa surrexit inde ignis secundo Machab. primo cap. &
E ita dicunt quòd ignis iste, nunquàm extinguebatur. Etiam quando portabatur altare, & totum tabernaculum de loco ad locum per desertum, sed volunt quòd portabatur ille ignis absconditus sine lignis inter vestimenta purpurea, quæ erant operimenta altaris Nume. quarto cap. & ita dicunt, quòd sicut istud sacrificium nũc crematum est igne diuino, ita & omnia post istud, quia semper ille ignis idem mansit, & quia non volunt minoris dignitatis fuisse sacrificia, quæ facta fuerunt in septem diebus consecrationis sacerdotum: dicunt illa quoque cremata fuisse celesti igne, & tamen quòd de illo non dicitur, quia ista sacrificia

crificia non fiebant præsente populo, & ita non viderunt an ille ignis fuisset diuinus. Nunc verò quia congregato populo facta sunt huius octaui diei sacrificia, descendit ignis a domino videntibus illis. & ita volũt quòd nullum vnquàm sacrificium fuerit Deo rite factum, quod non fuerit crematum igne diuino. De his tactũ est supra sexto cap.

Veritas auctoris.

Dicendum tamen quòd hæc licet a multis teneantur non videntur esse omnino vera, nec ex sacra scriptura ista communicantur, sed veritas videtur fuisse, quòd omnia sacrificia facta ante octauum diem, qui fuit primus dies ministrationis Aaron cremabantur igne naturali suscitato de lignis, & non misso a Deo: licet ille ignis erat in altari holocaustorum & non alibi, & iudicabatur ignis ille sacer, quia erat ad cremandas res sacras; & erat in loco sacro, & non liceret in alio loco, vel igne cremari sacrificia, quod si fieret, periret faciens, sicut fuit de Nadab, & Abiu sequenti cap. Die autem octaua voluit Deus speciale miraculum facere ad ostendendum dignitatem sacrificiorum suorum, scilicet, quòd misit ignem diuinitus, qui cremaret sacrificia, & postea hoc non est factum, nisi aliquando multum specialiter, & non in Sanctuario sed foris; vt cum descendit ignis de cęlo super sacrificia, quæ fecit Elias in monte Carmelo tertio Regum 18. Et dicendum de isto igne, quòd non continuatus fuerit, vt maneret semper in altari nec per se, nec cum nutrimento, sed extinctus fuit; & post multa tempora subrogatus est ei alius ignis naturalis, qui ex lignis suscitatus est. Et hoc patet, quia ista sacrificia facta sunt nunc in cõsecratione sacerdotum in deserto Sinai in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, vt dictum est præceden. cap. & in isto, & postea in quadraginta annis, quibus manserunt Israelitæ in deserto, non fuerunt facta sacrificia, tum quia non habebant de quo facerent cum essent in terra, in qua non erat homo, Hiere. secundo cap. & sic non erat aliquid de necessarijs ad sacrificia: tum & præcipuè propter motum, & castrametationem incertam, quia quacunque hora moueretur columna, quæ erat super tabernaculum siue per diem, siue per noctem, mouebant Israelitæ castra Numeri 9. cap. & Exo. 40. & ideo nescirẽt an possent complere sacrificia, propter quod nec inchoabant illa. Et hoc apparet maximè cum circuncisio erat Iudæis magis necessaria, quàm omnia cæremonialia & iudicialia legis, cum fuerit prius data, scilicet Abrahæ, & cum multa astrictione seruandi eam Genes. decimoseptimo cap. & tamen circuncisionem non seruauerunt Israelitæ in deserto, quia nullus eorum, qui nati sunt in deserto, per quadraginta annos circuncisus est, sed post transitum Iordanis omnes circuncisi sunt in Galgala, Iosue quinto cap. & hoc fuit propter incertitudinem motus in deserto, vt ibi colligitur. Ergo ex eadem ratione non fierent sacrificia aliqua in deserto.

In deserto non fuerũt facta sacrificia.

Hoc etiam significauit Moyses Deuterono. duodecimo cap. dicens, quòd in deserto non seruabantur præcepta legis, sed quilibet faciebat quod sibi placebat, & quòd quando venirent in terram, quam promiserat Deus, obseruarent ibi omnia & facerent ibi sacrificium in locum, quem Deus elegisset, & sic apparet quòd in deserto per quadraginta annos non facta fuerunt sacrificia, sed postea in terra Chanaan, & consequenter toto illo tempore non esset ignis in altari, nec ligna; quia frustra istud esset, cum certum esset, quòd non debebant offerri nec cremari aliqua sacrificia; & ideo esset altare vacuum sine igne, & consequenter, quando moueretur de loco ad locum, non inuolueretur ignis in operimentis purpureis, cum nullus ignis portandus esset, & iste fuit modus per totam viam deserti. In terram autem Chanaan locauerunt sanctuarium primo

F in Galgalis deinde in Silo, Iosue decimo octauo cap. & ibi iam fiebant sacrificia secũdum legem; sed ignis non descendebat tunc de cęlo, sed excusso igne de lapidibus incensa sunt ligna in altari, & tunc continuatus est ibi ignis per appositionem lignorum, quandiu mansit in Silo Sanctuarium: cum autem translatum est in Nobe & postea in Gabaon, & deinde in Ierusalem in templum Salomonis, transferebatur altare vacuum igne & lignis, & ita extinguebatur ille ignis, qui postea suscitabatur de nouo in loco, vbi locaretur altare, & ibi continuabatur ignis per iugem appositionem lignorum: iste fuit status illius ignis. Hoc modo plane ponuntur omnia, & sine miraculo, & satisfacimus scripturæ, quæ non cogit nos ad aliquid aliud.

Ad argumenti cõmunis opinionis responsio.

Cum autem dicebatur quòd ille ignis erat diuinus, G quo cremabantur omnia sacrificia, & quòd non poterat extingui aquis, neque indigebat alimento. Videretur rem non satis rationalẽ dicere. Primo quòd asserunt aliquid quod ex scripturis non habent, & talia sunt leuia. Secundò quia ponunt miraculum sine necessitate, quod inter sapientes erroneum est. Tertiò quia astruunt aliquid contra naturam sine causa, scilicet, quòd ignis posset manere sine nutrimento, & quòd non extingueretur irruentibus in eum fluminibus. Quartò quia ponunt multa superuacua, scilicet portare ignem absconditum inter vestes purpureas, & quòd non læderentur vestes, quod etiam miraculum est. Quintò quia motiua eorum non sunt conuenientia: nam dicunt illum ignem semper durare, H & non posse extingui, nec indigere nutritione, quia dicitur supra sexto cap. ignis iste est perpetuus, qui nunquam deficiet in altari, & tamen non dicitur hoc indicatiuè, quasi dicatur, quòd ille ignis ex sua natura esset perpetuus, sed ponitur imperatiuè, scilicet, quòd sacerdotes facerent illum esse perpetuum per continuam appositionem lignorum; & apparet quòd iste sit sensus, quia dicitur ibi: Ignis in altari semper erit, quem nutriet sacerdos subijciens ligna mane per singulos dies.

Miracula nõ sunt ponenda sine necessitate.

Ex hoc etiam apparet irrationabile esse quod dicũt, idest quòd posset ille ignis sine nutrimento manere, quia tunc Deus ad quid cum tanta diligentia eum foueri iuberet apponendo quotidie ligna, & faciendo tot expensas in lignorum cæsores & portitores? I nam ad hoc Gabaonitæ separati sunt Iosuæ nono cap. & secundo Regum 21. maximè quia si posset manere ille ignis sine nutrimentis, iuberet eum Dñs sic manere, quia maior laus eius esset, & maior honor, & dignitas sacrificiorum suorum. Quòd verò dicunt non extingui illum ignem ab aqua per id, quod habetur supra secundo Machabęorum primo cap. non est conueniens probatio, quia ibi non dicitur, ꝙ ignis qui absconditus fuit mansit in puteo, sed quòd non inuenerunt ibi ignem, sed aquam crassam, & illam hauserunt, quæ non erat ignis, & postea cum ligna & sacrificia perfusa essent aqua illa, orante Neemia accensus est ignis. Et sic non erat ibi ignis, sed miraculosè per orationem Neemiæ suscitatus est: K immo ex illo loco magis apparet contra eos, qui dicunt hunc ignem esse inextinguibilem, quia perijt in puteo cum non inuẽtus fuerit ibi ignis, sed aqua crassa. Quòd verò dicunt, quòd portabatur ille ignis de loco ad locum motis castris inter vestes purpureas; non dicunt moti ab aliqua scriptura, nec quasi sit conueniens dici; sed quia est eis necessarium: cum enim asserant illum ignem semel a Deo missum fuisse perpetuum, necesse erat, quòd portaretur à Iudæis de loco ad locum, in quo multæ difficultates sunt: etiam quia oportebat tunc foueri lignis per singulos dies cum Deus ita iusserit. Dicendum ergo sicut supra quòd ista falsa sunt: immo ille ignis non mansit nisi

diebus

diebus consecrationis sacerdotum in monte Sinai. Statim autem permissus est extingui non appositis lignis,& portatũ fuit altare vacuum sine igne per omnes mansiones deserti. Cum autem dicunt, quòd etiam in septem diebus consecrationis fuerit ignis à Deo datus: dicendum quòd falsum est, sed fuit ignis naturalis, quia nihil aliud scriptura dicit, & tamen si talia miracula tam grandia accidissent, scriptura non taceret illa: & motiuum non est conueniens, scilicet ne sacrificia illorum septem dierum essent minoris dignitatis, quàm cætera, quia talia fuerunt omnia alia: nunquàm enim cremata sunt in templo igne cęlesti sacrificia nisi bis: semel in die prima ministrationis Aaron: & iterum tempore Neemiæ secundo Machabæorum primo cap. ideo falsa videntur ista, & tenendum est quod diximus. *Et ecce egressus ignis a Domino.* Idest quòd Deus causauit quendam ignem ad cremanda sacrificia, qui dicitur egressus ab illo: quoniam ipse solus illum fecit. *Deuorauit holocaustum, & adipes, qui erant super altare.* In hoc autem sciendum est, quòd omnia sacrificia, quę supra Aaron fecisse enarratur, simul combusta sunt,& ipsa vocantur hic holocaustum & adipes. Erant autem ista sacrificia a populo,& a sacerdotibus oblata: nam sacerdotes obtulerunt arietem in holocaustum, & vitulum pro peccato: populus autem obtulit hircum pro peccato, & vitulum atque agnum anniculum in holocaustum, & bouem & arietem in pacificas hostias. Hæc autem comprehenduntur nomine adipum, & holocausti: nam aries oblatus a sacerdotibus holocaustum erat, & agnus anniculus ac vitulus pro popularibus immolati holocaustum dicebantur: & ista tria animalia holocausti nomine assumuntur, tanquam vnum esset holocaustum. Obtulit etiam populus pro peccato hircum,de quo nihil Deo proueniebat præter adipes: carnes autem, & pellis in sacerdotum ius cedebant. Obtulit etiam populus bouem & arietem in victimas pacificas,de quibus nihil Deo proueniebat præter adipes cum arietis cauda, vt patet supra 3. cap. Obtulit etiam Aaron sacrificium pro peccato, scilicet vitulũ, de quo nihil Deo proueniebat pręter adipes: carnes namque extra castra crematę sunt. Pertinebant ergo sacrificia pro peccato sacerdotum, & pro peccato populi ad solos adipes: quoniam de eis nihil pręter adipes oblatum est, vt patet ex prędictis. Dicitur autem ignis ille combussisse hæc omnia, quoniam erãt simul posita super altare: nam holocaustum pro peccato sacerdotum positum est super altare in ipsis lignis: & super illud locati sunt adipes sacrificij pro peccatis sacerdotum: deinde locatæ sunt carnes holocausti populi, & adipes victimarum pacificarum, atq; sacrificij pro peccato: omnia enim in vnum aggerem super altare locata sunt: & tunc ignis egressus a Domino omnia ista simul combussit. Et quamquam sacrificia pro sacerdotibus fuerint facta priusquã sacrificia pro popularibus: non tamen fuerunt prius combusta, sed vtraque simul ignis a Deo missus exussit. *Quod cum vidissent turbæ laudauerunt Dominum.* Idest quod populus vidit istud mirabile, quod acciderat in emissione ignis a Deo, & crematione sacrificiorum: & sciens quoniam hoc a Deo erat, laudauit Dominum pro impenso beneficio, quod voluerit eis monstrare gloriam suam acceptans eorum sacrificia. sic autem quasi factum est secundo Machab. 1. cap. vbi cum tempore Neemiæ inquirerent Iudæi ignem, quem reliquerant in puteo quodam euntes in Babylonem, reperierunt aquam crassam, quam cum apposuissent super sacrificia, & altare, incensus est ignis cremans sacrificia. *Ruentes in facies suas.* Idest viso tanto miraculo corruerunt ante Dominum super facies suas, sci-

Hæc de re vide superius cap. 3. q. 6. & c. 6. q. 1.

A licet ponentes os super terram. Sciendum autem quòd hoc poterat dupliciter euenire vel ex timore, aut ex reuerentia magna: ex timore autem, vt cum aliquando nos aliqua terribilia videntes viribus destituti collabimur: sed hoc ad malum quoddam pertinere videtur nobis in pœnam inflictum. Alio modo ruere in faciem dicitur esse ex reuerentia; vt cum Deus ad aliquem loquitur, & ipse ex reuerentia se inclinat coram eo, sicut apparet de Abraham, vt habetur Genes. decimoseptimo cap. cum Deus dixit ei, quòd multiplicaret semen eius vehementer nimis: cecidit Abraham pronus in faciem suam. Simile habetur Genes. decimo octauo cap. & multoties alibi: turbæ autem, quæ hic ruerunt in facies suas, non fecerunt ex ti-
B more: quoniam non videbatur inferendum eis in hoc aliquod malum. Item quoniam populares præcognouerant descensurum istum ignem de cęlo ad cremandum sacrificia, quia supra dixerat eis Moyses: Iste est sermo, quem pręcepit Dominus, facite & apparebit vobis. Ex hoc igitur existentes securi de gloria Domini appritura non poterant timere cum appareret. Item quia hic dicitur, quod turbæ videntes istum signum factum à Deo laudauerunt Dominum ruentes in facies suas, sed manifestum est, quòd si ex timore Deum laudantes esse debuissent, & corruerẽt in terrã, corruissent quidem certissimè, sed laudare nõ possent, quoniam laus attentionem exigit, quæ in at-
C tonitis non est. Dicendum ergo quòd populus ruit in facies suas ex reuerentia, non ex timore.

Ruere in faciem duplici de cã fit.

CAP. X.

ARREPTISQVE Nadab, & Abiu filij Aaron thuribulis, imposuerunt ignem, & incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum: quod eis præceptum non erat. Egressusque ignis à Domino, deuo-
D rauit eos, & mortui sunt coram Domino. Dixitque Moyses ad Aaron: Hoc est quod locutus est Dominus: Sanctificabor in his, qui appropinquant mihi, & in conspectu omnis populi glorificabor. Quod audiens tacuit Aaron. Vocatis autem Moyses Misaele, & Elisapham filijs Oziel patrui Aaron, ait ad eos: Ite & tollite fratres vestros de conspectu Sanctuarij, & asportate extra castra. Confestimque pergentes, tulerunt eos, sicut iacebant vestitos lineis tu-
E nicis, & eiecerunt foras, vt sibi fuerat imperatum.

Infra 6. Num. 3. 2. 26.

Psal. 105.

Filij Aarõ occiduntur.

ARREPTISQVE. Dicto de sacerdotũ consecratione, & officij administratione, agitur de quorundam sacerdotum perditione, scilicet de Nadab, & Abiu morte. & tanguntur tria: primo euentus combustionis; secundo actus correctionis: tertiò in sacrificiis defectus comestionis. Secunda ibi. *Dixitque Moyses*. Tertia ibi. *Locutusque est.*

Quomodo

Quomodo ministratio thymiamatis fuit concessa duobus filijs Aaron & quare combusti sunt. Quæst. I.

CIRCA primum ad euidentiam eorum, quæ in hoc cap. continentur, sciendum est q̄ ista dies octaua, de qua in præcedenti cap. dicitur, fuit prima dies, in qua sacerdotes consecrati ministrauerunt: nam per dies septem præcedentes durauerat consecrationis ritus. In ista autem octaua die Aaron ministrauit faciēs omnia sacrificia: filij autem sui, qui etiam consecrati erant in sacerdotes, decebat, vt aliqua ministeria facerent: vnde præcedenti cap. dicitur, quòd filij Aaron obtulerunt ei sanguinem hostiarum apud altare: obtulerunt quoque carnes concisas ad disponēdum in altari super lignorum struem: alia quoque ministeria eisdem relicta sunt. Et quia cremare thymiama super altare thymiamatum, & dispo nere lucernas erat ministratio quotidiana semel in aurora, & semel ad vesperum, vt habetur Exodi 30. cap. fuit ista ministratio tradita filijs Aaron in eadem die, & quia ista ministratio erat aliquantæ dignitatis, fuit concessa maioribus filijs Aaron, scilicet Nadab, & Abiu, duo autem minores, s. Eleazar, & Ithamar non ministrauerunt, ideo illi duo primi solum combusti sunt, cum errassent in ministrando.

Quare agatur hic de Nadab & Abiu sacerdotum perditione. Quæst. II.

FVIT autem iste casus hic positus, quamuis nō pertineat directè ad legem sacrificiorum. Sunt tamen duæ causæ propter quas hic ponitur. Prima fuit quoniam istud fuit incidēs eadem die, in qua facta sunt ea, quæ enarrantur præcedenti cap. Etiam fuit in illis de quorum consecratione supra actum est: fuit etiam aliquo modo pertinēs ad ritum sacrificiorum quamquàm indirectè: cū hic dicatur, quòd sacerdotes isti combusti sunt, quia obtulerunt ignem alienum: ex quo insurgit quoddam documētum affirmatiuum, scilicet, quod in sanctuario debet solum ministrari in igne sacro, qui est super altare holocaustorum, nullo prophano igne apposito.

Secunda causa huius est, quoniam Deus volebat mouere Israelitas ad cultum suum, & erant mouendi per timorem, quia erant viri imperfecti; ideo conueniens fuit enarrare hic aliquem casum, & magnam pœnam inflictam peccantibus, vt sic audientes timerent, & a similibus erroribus abstinerent: verba namque enarratiua inflictarum pœnarum audientibus timorem incutiunt, vt habetur primo Regum tertio cap. cum dicitur: Ego faciam verbum, & quicunque audierit tinnient ambæ aures eius. Enarratio autem istius horrendæ pœnæ inflictæ sacerdotibus malè ministrantibus omnes posteros ad custodiam diligentem cęremoniarum Dei incitaret. Decens ergo fuit, vt poneretur hic ista percussio.

Arreptisque Nadab, & Abiu filij Aaron thuribulis. Idest Nadab & Abiu filij Aaron arripuerunt thuribula: isti enim acceperunt illa ad ministrandum.

Pro quo sciendum est, quòd ministerium quoddam erat perpetuum in altari thymiamatum, scilicet, quòd quotidie incenderetur thymiama super altare in mane, & in vespere, vt habetur Exodi trigesimo cap. fiebat autem hoc modo, scilicet, quòd in altari holocaustorum erant quinque genera vasorum, scilicet lebetes, & fuscinulæ, & vncini, & forcipes, & ignium receptacula; de quibus omnibus dictum fuit Exodi vigesimo septimo & trigesimo octauo cap. omnia autem ista quatuor vtensilia pertinebant ad

F vsus altaris holocaustorum; quintum autem eorum, scilicet ignium receptaculum pertinebat ad altare thymiamatum. nam nullus vsus eius erat in altari holocaustorum, ideo pēdebat istud receptaculum ignis de cornibus altaris holocaustorum inter cætera vasa. Et quamquam dicamus vnum receptaculum ignis: tamen plura erant, quoniā etiam ipsa litera Exodi vigesimo septimo cap. dicit esse ignium receptacula: vnde plura sunt. Erant autem ista ignium receptacula quædam vasa ænea capacia, & concaua ad ponendum prunas: sacerdotes autem in aurora accipiebant thuribula ista siue ignium receptacula, & ponebant in eis prunas de altari holocaustorum, atque thymiama: & introducentes imponebant altari thymiamatum; cumque exustum fuisset thymiama, reducebatur il-
G lud vas ablatum de altari thymiamatum cum cineribus suis ad altare holocaustorum: ibique conseruabatur vsque ad vesperum, vt iterum similis fieret ministratio. Erat namque in qualibet die ministratio hæc ad mane, & ad vesperum, vt habetur Exodi trigesimo cap. Ista autem vasa, in quibus fiebat hæc ministratio, quoniam suscipiebatur in eis thus, thuribula vocabantur; de quibus hic dicitur, quòd arripuerunt thuribula Nadab, & Abiu, & posuerunt desuper incensum. Dicitur autem hic arreptis, quoniam arripere quandam impetuositatem significat: sic habetur Genes. trigesimo quarto, cum dicitur: Arreptis duo Iacob filij Simeon, & Leui fratres Dinæ gladijs ingressi sunt vrbem: ibi enim impetus irati hominis
H ad pugnam designatur: sic etiam Exodi trigesimo secundo cap. dicitur: Arripiens vitulum, quem fecerant, combussit, & contriuit vsque ad puluerem, vbi etiam impetus valde irati hominis designatur: quoniam Moyses magna indignatione permotus contriuit vitulum, & combussit. Hic autem dicuntur isti arripuisse, quoniam per quendam contemptum, siue per passionem fecerunt: vnde in hoc fuit quædam pars culpæ eorum, vt comburi mererentur. De hoc tamen magis infra dicetur: nam vt quidam volunt isti ebrij erant cum ministrauerunt: impetus autem ebrietatis turbulento motu, atque incomposito homines trahit. Quidquid autem sit, isti videntur ex aliquo impetu, vel cum irreuerentia thuribula assum-
I psisse, quod hic arripere signat. *Nadab & Abiu filij Aaron.* Præter hos erant alij duo filij Eleazar, & Ithamar: isti tamen non ministrauerunt offerentes incensum, cuius causa est, quoniam ministerium istud erat magni honoris, ideo tribui debebat viris magis honoratis: sic autem Nadab, & Abiu, cum essent maiores filij Aaron. Item patet eos fuisse honorabiliores: quoniam cum Deus iussisset ascendere Aaron & septuaginta seniores cum Moyse ad mōtem Sinai, mandauit quoque vt ascenderent illuc Nadab, & Abiu: non tamen ascenderunt alij duo minores filij, scilicet Eleazar, & Ithamar, vt habetur Exodi vigesimoquarto cap. cum dicitur: Moysi quoque dixit ascende ad dominum tuum & Aaron, Nadab, & Abiu, & septua-
K ginta seniores Israel, & adorabitis procul.

Imposuerunt ignem, & incensum desuper. Idest acceperunt isti duo thuribula duo, quæ pendebant de cornibus altaris holocaustorum: & super illa posuerunt prunas, quæ non erant de igne altaris holocaustorum, sed de igne prophano, & desuper posuerunt incensum, vt introducerent ad cremandum coram Domino in altare thymiamatum. Erat autem istud altare thymiamatum intra tabernaculum, vt habetur Exodi trigesimo cap. incensum autem, de quo hic dicitur non erat simplex incensum, quod thus appellatur, sed erat alterius modi, scilicet cōpositum ex multis speciebus, vt habetur Exodi trigesimo cap. de cuius compositione ibi

Quid ignium receptacula sit

Thuribulū vnde sic dictum.

Eleazar & Ithamar filij Aaron quare non offerebant incensum.

ne ibi agitur. *Offerentes coram Domino ignem alienum.* Scilicet, quòd isti duo sacerdotes offerebant corã Domino de igne alieno. Nec tamen intelligendum est, quòd ipsi iam essent offerentes ignem alienum, quando a Domino combusti sunt: nam ministratio ista fiebat in altari thymiamatũ, quod erat intra tabernaculum, isti autem sacerdotes combusti sunt coram altari holocaustorum; nam inde exiuit ignis a Domino, q combussit eos, sed dicuntur isti offerentes ignem alienum, nõ quòd cum actualiter offerrent, sed quòd iam in thuribulis posuerant offerre parantes, nisi morte præoccuparentur. Fuerunt autem a Domino combusti antequàm offerrent. Dicitur quòd isti offerebant ignem alienum, quoniam ad omnes ministrationes erat ignis sacer, ipsi autem ignem prophanum assumpserunt, quod quidem satis magnum peccatum erat, & cõtemptus Dei, sicut siquis Deo animalia immunda offerret.

Quomodo sacerdotes isti poterant ignem alienum coram Domino offerre. Quæst. III.

SED quæret aliquis quomodo sacerdotes isti poterãt offerre ignem alienum coram Domino: nam erant in atrio tabernaculi, in hoc autem non videbatur esse aliquis ignis alienus.

Respondendum est, quòd in atrio tabernaculi erat ignis sacer, qui dicitur ignis in altari, erat etiam ignis prophanus, & iste erat, qui proficiebat ad coquendum carnes sacrificiorum pro peccato, & victimas pacificas: nam vt patuit supra 8. cap. in omnibus illis diebus, quibus fuit consecratio facta, manebant sacerdotes in atrio tabernaculi, & ibi coquebant carnes apud ostiũ tabernaculi. Sed hoc manifestum est, quòd non erat super altare, sic autem in sacrificijs pro peccato patet: nam intra sancta Sanctorum sacerdotes coquebant carnes illas, & comedebant, vt habetur supra sexto cap. de hoc ergo igne, qui erat in Sanctuario poterant Nadab, & Abiu accipere ad offerendum coram Domino. Sed dicet aliquis, quòd forte illa die nõ erat ibi ille ignis prophanus; ideo nõ videtur, vnde potuissent accipere ignem alienum. Cui respondendum est, ꝙ in hac octaua die, in qua Nadab, & Abiu combusti sunt, & obtulerunt ignem alienum, erat ignis prophanus in Sanctuario: nam necessarius erat ea die ad sacrificiorum carnes coquẽdum, quæ proueniebant sacerdotibus: nam ea die sacerdotes habuerunt partes victimarum pacificarum populi, s. de agno anniculo, & de boue: habuerunt etiam totum hircum pro peccato, qui cedebat eis in iura sua, vt patet infra, cum dicatur, ꝙ Moyses conquestus est de Aaron reperiens hircum pro peccato combustum, quare non comedissent illum. Ad has igitur carnes sacrificiorum coquendas necessarium est, vt eadem die fuisset ibi ignis prophanus, de quo Nadab, & Abiu assumpserunt.

Quomodo Nadab, & Abiu ad ignem alienum offerendum moti fuerunt. Quæst. IIII.

SED adhuc quęret aliquis, quod fuit motiuum istorum ad offerendum ignẽ alienum, cũ haberent ibi ignem altaris, de quo poterant offerre.

Aliqui dicunt, ꝙ hoc fecerunt turbati mente propter ebrietatem, vt volunt Iudęi: non poterãt ergo discernere quid eis agẽdũ esset, an de igne sacro, vel prophano offerrent, sed de hac ebrietate an fuerit in sacerdotibus infra dicetur. Poterat autem fortè fieri ex contemptu cęremoniarum diuinarũ non curantes an de sacro, vel ꝓphano offerrẽt, nihil in hoc existimãtes differre, poterat quoq; fieri ex quadã inaduertẽtia

A cæremoniarum, & ad hoc suffragabatur, quòd isti noui erant in ministrando, nunquam enim ante hoc ministrauerant, quia vt dictum fuit supra, ista erat octaua dies a principio consecrationis, in qua ipsi ministrare inceperunt, nõ mirũ igitur si indocti adhuc erant, & hæc videtur esse conuenientior ratio atque motiuũ ipsorum. *Quod eis pręceptum non erat.* Idest non fuerat eis mandatum, quod offerrent de igne alieno, sed de eò, qui erat in altari, quamquàm vbi hoc mandatum fuerit non satis patet, quia tamen hic dicitur, ꝙ eis non mandatum fuit offerre de igne alieno, satis manifestum fuit, quòd alibi mandatum fuerit etsi non exprimatur.

B Sciendum tamen est, quòd secundum veritatem huius literæ non inferebatur, quòd Deus iustè occiderit Nadab, & Abiu, quoniã dr̃, quòd non præcepit eis Dominus offerre de igne alieno, ex hoc tamen non sequitur, quòd peccauerint, si obtulerunt, quoniam quamuis Deus non pręcepit sacerdotibus offerre de igne alieno, tamen non ex hoc obligabãtur ad non offerẽdum de igne alieno, sed cum vetuisset, nã id quod non positum est in lege, nihil obligat, & sic si Deus non iussisset, de quo igne offerrent coram ipso in altari thymiamatum, sed simpliciter protulisset, quòd offerrent ignem, & incensum super altare thymiamatum, quamuis offerrent de igne alieno nõ peccarent, erat namque eis indifferens offerre, de quo vellent, sed est sensus, quòd Deus non præceperit sacerdotibus offerre de igne alieno, idest, quòd vetuit offerri de illo. *Egressusque ignis a Domino deuorauit eos.*

C Idest Deus misit ignem, qui cremaret istos Sacerdotes, erat autem iste ignis, qui erat super altare holocaustorum, & dicebatur ęgredi a Domino, idest ab altari, in quo erat Deus, vel egredi ab eo, quoniã Deus illum egredi faciebat: nam naturaliter non poterat ille ignis egredi in transuersum ad cremandum illos duos Sacerdotes: est enim motus ignis naturalis sursum ad locum leuitatis, motus autem iste fuit lateralis, potissimum, qm̃ directe fuit iste ignis egressus ꝯ sacerdotes istos, & non ad aliquam aliã partẽ Sãctuarij.

D Fuit autem iste modus sic factus, Sacerdotes enim acceperunt prunas in thuribulis de igne alieno, qui cum intraturi essent per ostium tabernaculi ad ponendum thuribula super altare thymiamatum, egressus est ignis ab altari, quod erat prope ostium tabernaculi, & deuorauit Sacerdotes, sic videtur in litera infra cum dicitur: Ite, & tollite fratres vestros de conspectu Sanctuarij, & asportate extra castra. Et sic dicitur, quòd isti erant mortui iacentes in cõspectu Sanctuarij. Vocat autem Sanctuarium ipsum Tabernaculum: non enim potest accipi pro atrio, & toto Sanctuario, quia tunc iacerent isti extra atrium ad hoc, quòd essent in conspectu Sanctuarij, sed falsum est. dicuntur ergo fuisse in conspectu Sanctuarij, idest ante ostium tabernaculi. Fuit aũt iuste factum, vt isti cremarentur ab igne, qui erat in altari, nam per quæ qs peccat, in his torqueri debet: hi aũt peccauerũt ĩ igne altaris, ergo debebant puniri in igne altaris. Hoc autẽ

E patet, qm̃ isti debebãt suscipere de igne altaris ad cremãdũ incensum corã Dño, accepe rũt aũt de igne alieno, iõ debuit ignis altaris eos punire. Sic. n. puniuit, qm̃ egressus ẽ ab altare ignis, & cremauit Sacerdotes.

Modus egressionis ignis.

Quare isti sacerdotes puniti sunt igne.

Quare Deus Nadab, & Abiu sacerdotes cremauerit, & propter quid alienum ignem acceperunt. Quæst. V.

CIRCA hoc autem aliquis inquiret, quæ fuit causa quare Deus cremauerit istos Sacerdotes. In quo aliqui respondent, ꝙ fuerũt cremati propter malum, quod fecerũt in mõte Synai, quando viderunt Dominum, & comederũt atq;

 biberunt,

biberūt, vt habetur Exod. 24. nam dicit ibi Rabbi Sal. quòd omnes illi, qui viderunt ibi Dominum, & comederunt, atque biberunt, peccauerunt, & per hoc punitiones in eis factę sunt: punitionem autem dicūt factam in Nadab, & Abiu, quando cremati sunt hic. De senioribus autem septuaginta, & de omnibus alijs dicit alibi fuisse factas punitiones. De hoc tamen an isti peccauerint videndo Deum, & postea comedēdo, late dictum est Exod. 24. cap. & conclusum, ꝙ non peccauerunt; quamquàm tamē daretur, ꝙ peccassent, nō sequebatur, ꝙ ꝓpter hoc puniti sunt hic: nam hic exprimitur causa specialis, propter quam puniti sunt. s. quia ignem alienum obtulerūt: non igitur potest stare, ꝙ fuerunt combusti, nisi qa obtulerunt ignem alienum, & ista est positio communis, & est necessaria secundum literam. Quomodo tamen isti alienum ignē obtulerint, multi dubitant. Dicit aūt Rabbi Salomon, & Rabbi Moy. & Rabbi Simeon, ꝙ isti erant ebrij; iō nescierunt quid offerrent, sicut ebrius in luce titubat. Quod fundāt per id, quod habetur in principio literę, s. arreptis Nadab, & Abiu thuribulis posuerunt desuper incensum, arripere autem impetuositatem quandam, & passionem perturbatę mentis notat, qđ ebrietati satis conuenit. Secundo probant, quia infra habet̄ præceptum Domini, ne sacerdotes bibant vinum, aut aliquid, quod inebriare potest eo tempore, quo ministrant, vt habeant sciētiam discernendi, sed hoc immediate ponitur post istorū interitum: videtur igitur ob hoc dictum, quasi isti inebriati fuerunt, & ob hoc non habuerint vim discernendi de bono, & malo, & igne sacro, & non sacro. Sed non multum videtur, quòd isti inebriati essent. Primo quia tunc erat satis diluculo, scilicet, quādo isti venerunt ad Sanctuarium ad ministrandum coram patre suo, quoniam necessarium est, quòd isti venissent ad cęremonias sacrificij matutini. Sacrificium autem istud fiebat in ortu solis. De hoc patet, quia præcedenti cap. dictum fuerat, ꝙ istæ cęremoniæ sacrificiorum deberent fieri absque cęremonijs matutini sacrificij, sed cum soli quatuor essent filij Aaron sacerdotes, & ipse Aaron cum eis, non videtur posse fieri, quòd aliquis eorum veniret sine alijs: præcipuè, quia isti venerunt omnes simul ad ista sacrificia, cum Moyses vocauerit tam patrem, quàm filios: quia ergo diluculo venerant non videtur, quòd iam ebrij essent, cum homines alicuius honoris, vel bonitatis, etiam si aliquando inebrientur, non tamen diluculo inebriari soliti sunt. Sic igitur non essent in aurora Nadab, & Abiu ebrij cum venissent ad Sanctuarium. Et ista conueniens ratio est: nam simili ratione vtitur beatus Petrus in actibus Apostolorum cap. 2. cum Hebræi dicerent Apostolis, quòd ebrij essent, quando loquebantur varijs linguis adueniente super eos Spiritu Sancto: non enim sicut vos existimatis hi ebrij sunt, cum sit hora diei tertia. Si igitur dici poterat rationabiliter in argumentatione, quòd Apostoli non erant ebrij, nec erat verisimile eos esse ebrios, quia tunc erat hora diei tertia, sic & dissimilius veritati erat istos esse ebrios, cum venerint ad ministrandum in Sanctuariū in hora prima diei, s. ad ortum solis. Item non est satis conueniens, quòd isti eo tempore ebrij essent: quoniam ista erat prima dies, in qua ministraturi erant in Sanctuario, & hoc eis prędictum fuerat: non ergo cōueniens erat dici istos esse ebrios: nam dato ꝙ isti viri vilissimi essent, cum tamen scirent istam esse primam diem ministrationis suæ, & totum populum illuc cōgregandum, saltem honoris quodam permoti desiderio attente se habere coram toto populo laborarent, ne in derisum ab hominibus haberentur. Itē si isti propter ebrietatem fecissent, cum istud vitium valde turpe sit, increpuisset Deus istorum prauitatem, postquā

Dubium multorum Iudæorū.

Quòd Nadab, & Abiu sacerdotes non essēt ebrij.

F mortui sunt, sed de hoc nihil habetur, ergo non est verisimile. Item si isti ita ebrij essent, vt nescirent quis esset ignis sacer, vel ignis prophanus, aut de quo igne sibi sumendum erat, esset in eis magna mentis perturbatio, hāc autem exterioribus indicijs satis facile colligi erat, sicut in hominibus, qui nimis ebrij sunt, ebrietatis signa faciliter deprehenduntur: deprehendisset igit̄ Moyses, vel Aaron, aut Eleazar, vel Ithamar ebrietatem Nadab, & Abiu, & tunc vetasēt eis ne ministrarent: hoc tamen non factum est, ergo non videtur, ꝙ essent ebrij. Item prius filij Aaron obtulerunt sanguinem victimarū Aaron existenti apud altare, & decoriauerunt pecora immolata, atque conciderūt in frusta partes ipsas super altare offerentes Aaron, hanc autem
G ministrationem, vel isti soli fecerūt, vel ipsi principaliter, quoniam maiores filij Aaron erant, & in omnibus sacrificijs principaliores esse debebant. Si autem hi ebrij essent, apparuisset in his ministrationibus, qa difficiliores erant, quàm accipere ignem, sed nō apparuit. ergo non erant ebrij. Dicendum autem est, quòd hi non acceperunt ignem alienum, quasi mente perturbati propter ebrietatē, quoniam, vt dictum est, non erat verisimile esse in illis tūc. Sed fecerunt hoc ex cōtēptu quodā, vel, quod verisimilius est, fecerūt hoc ex quadam inaduertentia, & ignorantia: nam hoc facile satis erat, quia isti noui in ministratione erant, cū nunquàm ante ministrassent: incipientibus autem aliquā ministrationem facile est errores contingere, nec possunt ita cautè operari sicut illi, qui ex habitu operātur,
H nec erat difficile eos ignorare ea, quæ dicta fuerāt sibi de offerendo ignem sacrum super altare, quoniam incipientes aliquas res nouiter exequi, frequenter stupefiunt propter non habere habitum, qui hominem habilitat, & agit, vt faciliter operetur, vt patet per Arist. 2. Ethicorum. Contingit igitur multotiens, vt illi, q noua opera incipiūt, etiam circa quædam notissima perturbentur, & errent. Quicquid tamen fuerit, oportet, quòd hic acciderit aliqua negligentia: aliàs enim non punirētur vltimo supplicio. Ad rationes autem Rabbi Salomonis satis faciliter respondetur. Ad primam cum dicitur, quòd hic ponitur arripere, quod signat quandam impetuositatem. Dicendum est, ꝙ quāuis secundum vim huius dictionis impetus quidam desi-
I gnetur, tamen in sacra Scriptura non semper obseruatur proprietas vocum, sicut in plerisque patet locis, sic hic quoque non fuisse seruatam proprietatem vocis dici potest: potissimum cum litera Hebraica, a qua arguendum est, non faciat aliquam differentiam hic in virtute huius dictionis, sed simpliciter capere, vel sumere dixit, translator autem noster arripere posuit, quod ex virtute Latini idiomatis impetum quendam signat, non tamen semper vocum proprietas obseruatur, vt dictum est.

Ad aliam rationem, cum dicitur, quòd hic Deus subiunxit, ne sacerdotes vinum biberent, non sufficiēter inducitur, quòd dictum fuerit hoc, quoniam Nadab, & Abiu ebrietate turbati errauerint in ministran-
K do, sed est quædam præsumptio multum remota, quę satis tollitur etiam de iure per aliam præsumptionem fortiorem. Cum igitur solidior ex præcedentibus pręsumptio inducatur, hæc satis aboletur.

Propter qd Nad... & Abiu... lienū ig... acceper...

Ad negligentia... dæorum. Ad primā

Ad secundum.

An mors Nadab, & Abiu iustè inflicta sit. Et quare pœnæ inflictæ a Deo maiores sunt, quàm pœnę inflictæ a legislatoribus. Quæst. VI.

NVNC autem inquirēdum est de ista morte Nadab, & Abiu an iustè inflicta sit: quoniam fortassis alicui videbitur pro paruo delicto vltima fore illata supplicia.

Ad

Ad ꝙ dicendum est istam mortem satis iuste illatã fuisse; nam tũc aliquis iustè puniri dicitur, quãdo culpa maior est quàm pœna, aut saltẽ æquãtur, ita vt culpæ grauitas à pęnæ quãtitate non excedatur. Sed hic fuit illata pęna minor adhuc quàm culpa, ergo mors ista iustè illata est. Quod apparet qm̃ pro quolibet peccato mortali quantũcunque illud paruum sit, infernalis pęna debita est: sic etiam infligit, sed ipsa maior est, quàm quælibet pęna tẽporalis, etiam ꝗ omnes simul: ergo ꝓ quocũque peccato mortali mors tẽporalis iustè infligit quantũcunque illud paruum sit. Nos tñ in his fortè admiramur, quoniã respicimus conditionẽ legalium pęnarum: in legibus namque humanis nũquã capitalis pęna imponit, nisi pro maximis criminibus: cum ergo nos videamus aliqua peccata, quę ad maxima pertinere nõ vident, existimamus iniustã fieri punitionẽ, si pro illis tẽporalis mors infligat. Sed in hoc considerandum est non fieri conuenientem comparationem in inflictione pęnarum de legibus humanis ad leges diuinas; & hoc propter tria. Primò quoniam leges humanæ puniunt ad corrigendum, Deus autem in statu morientium, magis punit ad cruciandum, vel vlciscendum. Quod patet quoniam illi, qui in inferno sunt puniuntur non, vt emendentur sed, vt in æternum crucientur. Aliquis autẽ arguet de his, ꝗ in purgatorio sunt, qm̃ a Deo puniuntur, tamen non æternaliter cruciantur, ideo dicitur ad corrigendum, non ad vlciscendum factum. Respondendum est eos, qui in purgatorio sunt, non puniri ad emẽdationem, sed vltionem, quoniam soli illi puniuntur, vt corrigantur, qui mali esse possunt, illi tamen qui in purgatorio sunt, non possunt esse mali, quia iam non sunt in statu merendi, nec demerendi, sed in statu recipiendi præmium pro merito, vel demerito, & pertinent ad cõfirmatos in gratia, sicut illi, qui sunt in Paradiso, ergo nõ poterunt peccare, nec propter aliquam emendationẽ punientur, sed propter vltionem. Item punitio ad correctionẽ solum datur illis, qui mali sunt, vt boni fiant, sed illi qui sunt in purgatorio mali non sunt, ergo non punientur ad correctionem. Patet antecedens, qm̃ si alii quàm mali punirẽtur ad correctionem, diceremus bonos puniri, & sic contingeret eos, qui in vita æterna sunt, & boni sunt puniri, hoc tamen falsum est. Quòd autem illi, qui sunt in purgatorio boni sint, manifestum est, quoniam in charitate decesserunt, nullus enim in purgatorio est, aut esse potest, qui non in charitate decesserit, huiusmodi autem omnes boni sunt. Necessarium igitur est, vt punitio illa non ad emendationem, sed ad vltionem sit. Est autem hoc modo ad vltionem, quoniam isti, qui in purgatorio sunt, peccauerunt, & quamquam Deus eis veniam dederit peccantibus, mansit tñ pro peccato expiãdum aliquid, & qm̃ hoc in vita homo in se nõ vltus est, Deus in eum post mortem vlciscitur. Est igitur generale, ꝙ omnes pęnæ inflictæ hominibus a Deo in statu morientium sunt ad vltionem, & non ad emẽdationem, quoniam post mortem emendatio nulla, sed cruciatio, aut gloriatio restat. In punitionibus autem legum humanarum dicendum est, ꝙ omnes infligantur propter correctionem, nõ enim intendit legislator homines destruere, sed eos ad communionem politicam bonos efficere, ista enim tam legum, quàm legislatorum intentio est, vt ciues boni efficiantur. Sic enim ait Aristot. Ethic. lib. 1. dicens: Intentio legislatoris est facere ciues bonos, & obauditores legum, ideo non oportet, vt pœnæ, quæ infliguntur, maiores sint, quàm vt ad correctionem sufficiant. Ad hanc autem non requiritur tãta seueritas quanta ad ipsam directam vltionem. Sed adhuc argues, ꝙ non sint omnes inflictiones pœnarũ legalium ad emẽdationem, sed quædam sint ad vltionem, quod apparet in eis, qui ob maleficia sua vltimo plectuntur supplicio: nam in eis correctionis nulla ratio haberi potest, cum non superuiuant. Respondendum est, ꝙ in his a legislatoribus pœnæ infliguntur ad correctionẽ: nã & si istos, qui vltimo affligũtur cruciatu corrigi non cõtingat, qm̃ iam non sunt, corrigũtur tñ omnes manentes metu pœnarum inflictarum his, quod respublica intẽdit inducere, satis enim est, vt hi, qui pestilentes sunt politicam cõicationẽ valde disturbantes ab ea extirpentur, & cæteris per hoc ciuibus, in quibus ad bonum spes est, correctio superueniat. Cũ igitur constet omnes pœnas a lege inflictas directè ad correctionẽ dari, ad vltionem autem nullam, pœnas quoque quæ a Deo in statu morientium infliguntur directè omnes ad vltionem esse, ad emẽdationem autem nequaquàm, necessarium erit, vt maiores sint pęnæ, quas Deus peccantibus in statu morientium infligit, quàm illæ, quę a legibus humanis inferuntur, cum ad emendationem nõ oporteat esse tantam rigoris seueritatem, quanta in vltione exigẽda requiritur. Nam vltio totalem vitiorum punitionem, & extirpationẽ dicit, correctio autem solum in futurum cauet, scilicet non curans quòd crimina facta fuerint, sed solicitè agens, ne in futuro similia quis agat. Vltio autem directè futurum non respicit, sed quare peccatum sit præteritorum malorum, pœnas expetit. Secunda causa, propter quam non debet esse comparatio inflictarum pœnarum a lege humana ad inflictiones pœnarum, secundum diuinum arbitrium, est quoniam pœnę cum iustè inferuntur, iuxta commensurationem culparum fiunt, sed in humana conditione apud legislatores non reperiuntur tantæ pœnarum diuersitates, si pro peccatis quibuslibet ea, quæ quis meruit, infligerentur, quod contingit reperiri in punitionibus a Deo factis, ergo maiores debent esse punitiones a Deo inflictæ in statu morientium saltem, cuius in viuẽtibus interdum inchoatur modus, quàm eas, quæ a legumlatoribus inferuntur, quod apertius dicitur: Oportet enim si iustè pœnas imponimus peccatis, vt secundum diuersitatem inæqualitatis, ita pęnarum diuersitatem in magnitudine applicemus, sed in communicatione humana sunt variæ communicatorum species in quantitate differentes, oportet ergo pœnas in quantitate differre, sic vt maxima pœna pro solis maximis peccatis detur, media pro mediis, & sic de cæteris. Sed in humana communicatione maior pœna esse non potest, quàm mortis inflictio, quamquam in modo inferendi satis distet, ergo non debet dari mortis cruciatus, nisi pro maximis delictis, alia autem, quæ minora sunt, & quæcunque minima, quamquam fortassis secundum seipsa mortem infligendam expeterent, quia tamen illa pœnarum ciuilium maxima est, quæ pro maximis delictis dumtaxat infligi debeat, minorem exigunt pœnam, ergo oportet pro his minorem decerni cruciatum, cum ista maximis peccatis æqualia non sint. In punitionibus autem a Deo factis, quamquam hoc generale sit, quòd secundum diuersitatem magnitudinis culpę, pœnę diuersa inflictio sit, tamen pęnę distinctiores sunt, quam apud leges humanas, quoniam legislatores quamquam aliquando velint vitia ęqua punire mensura, eis tamen possibile non est, vt si quis hominem occiderit, lege humana occidendus est, si autem decem millia virorũ interemerit, solus quoq; occiditur. Huius tamen peccatum decies millies peccato alterius, qui vnum tantum virum occidit, maius esse necessarium est: ad iustam ergo pęnarum distributionem conueniebat, vt huic decies millies maior infligatur pęna, sed hoc apud legislatores reperiri impossibile est, quoniam cũ mortem intulerint, nihil amplius

Marginal notes: Triplici de causa non fit in pęnarum inflictione de legibus humanis ad diuinas cõueniens cõparatio. — An illi qui sunt in purgatorio puniantur ad vltionem, vel ad emendationem. — Cap. 14.

Minima pœnarum apud Deū collata mořtibus est maior maxima pœna, quā legislatores infligunt.

amplius quid agant habēt: sic enim ait Christus Matthę.10.cap. quòd homines corpus occidere possunt, & amplius nihil agere: Deus tamen adhuc præter ista habet alias inflictiones pœnarū: nam ipse decies millies maiorem infligit pęnam ei, qui decem millia virorum occiderit, quàm ei, qui vnum tātum: habet enim Deus tot genera pęnarum, quot sunt diuersitates peccatorum, quoniam leges humanæ hominem mortalem existentem pœnis afficiunt, & ob hoc mortem vltimum supplicium vocant: quoniam post hoc homo, in quem legislatores possunt, non manet, Deus autem ipsam animam separatam punit infernalibus, vel purgatorijs mancipatam supplicijs, aut ipsum hominem affliget post resurrectionem. Horum autem vtrunque incorruptibile est; ideo quātacunque in eis seueritas exerceri potest, præsertim cum tota ipsa rerū natura Deo iubenti obediat, & cum in punitionem nostram eam mutare voluerit, ad hoc tota conuertetur. Sic habetur Sapien.5.cap. Pugnabit pro eo orbis terrarum cōtra insensatos. Et iterum. Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam in vltionem inimicorum. Potest igitur Deus omnia supplicia hominibus peccatoribus infligere, quæ agentibus elemētis, & tota rerum natura produci possunt. Præter hoc autem ea, quæ apud legislatores, & iudices pęnarum est maxima, apud Deū minima est; ideo nec ad quantitatem minimæ pœnæ accedit: nam apud legislatores pœnarum maxima mortis inflictio est, sed apud Deum minima pœnarum hac valde maior est; quoniam pro minimo peccato mortali Deus ęternam infligit pœnam, sed hęc incomparabiliter morti temporali maior est, quantum tempus ab æternitate distat: sed adhuc ista æterna mors pœnarum maxima apud Deum non est; quoniam præter ipsam æternitatem cruciatus habet aliud, quod agat: nam & si supra ęternitatem, aut perpetuitatem a parte post nihil, quod addatur secundum durationem, esse potest, ad intensionem tamen pœnarum multum addi potest. Nam poterit aliqua pęna in viginti gradibus cruciatus esse, alia autem in decem millibus, & vtranque æternā esse cōtingit, velut si duo ignes essent; vnus intēsiuè ardens, & alius remisse calidus: vterque tamen poneretur esse æternus. In his autem, quamquàm quilibet in æternū cruciare possit, vnus tamen quàm alius acerbius cruciaret: nequaquam igitur humanarum pœnarū a lege inflictarum ad eas, quæ a Deo infliguntur, collatio vlla æqualitatis esse poterit. Tertia causa, propter quam pœnę inflictæ a legibus humanis non æquantur inflictionibus pœnarum a Deo factis, est, quoniam pœna æqualiter debet culpę correspondere, sed maximum, quod a iudicibus, & legislatoribus puniendum est, minus est minimo peccato, pro quo Deus pœnā infligit, oportet ergo minimam pœnæ inflictionem, & ꝓ minimo peccato a Deo factam maiorem esse omnibus pœnis, quæ pro maximis peccatis a legislatoribus infliguntur; nec tamen in hoc quisquàm existimet nos distinguere voluisse peccata, pro quibus a Deo pœna infligit, & ea, quæ a legislatoribus puniēda committūtur. Nam quodcunque peccatum a legislatore puniēdum est, a Deo quoque puniri debet, quamquàm nō conuertantur consequentiæ, s. vt quodcunque a Deo puniendum sit, legislatoribus punire liceat: multa nāque vitia sunt, quorum apud legislatores pœna nulla est, vt de his, quæ in sola conceptione sunt præter omnem exteriorem actum: de quibusdam etiam, quę in actu exteriori cōsistunt, quia tamen in proximum, aut in rempublicam non militant, de his nulla datur seueritas, apud Deum autem nihil iniquè factum impunitum elabitur. Causa autem huius est, quoniam qualitercūque quis peccet, in Deum peccat, quoniam ipse

F omnis iusti, & bonitatis est origo, cum tamen peccamus, non semper in rempublicam, aut in proximos iniquè agimus: non igitur semper nobis peccantibus aliqua pęnæ seueritas a legislatore infligēda est. Quod adhuc apparet, quoniam Deus totius boni auctor, & origo est: qualitercunque igitur contra bonitatē quis agat, in Deum militat, & quia in omni peccato contra bonum agitur, necessarium est, vt in omni peccato Deo quandam offensionem irrogemus, eū igitur omnium peccatorum, quantumcunque paruorum vltorem esse ius est. Nunc autem considerandum est, ꝙ minima peccatorū, quæ in Deum fiunt, maximis peccatis, quæ contra legislatores fiūt, maiora sunt. Quod apparet, nam leges positæ sunt, vt directiuæ communicationum Politicarum; attendunt igitur principali-

Minima peccata, quę in Deum fiunt sunt maxima maximis peccatis, quę fiūt in remp.

G ter publicam vtilitatem, & statum, & consequenter concernunt vtilitates, & iura priuatorum. Solum igitur aliquis tantum peccat contra leges humanas, quāta offensio statui publico, aut iuribus personarum priuatarum illata est. Maxima autem offensio, quæ in rempublicam est, aut in statum priuatorum, est illa, quę maximo cruciatu secundum leges humanas vindicanda est: in Deum autem peccatum tantum est, quanta offensio ei irrogatur, sed minima offensio in Deum maior est, quàm quælibet in rempublicam, cū Deus infinitum bonum sit, & quęcunque offensio ei irrogetur inęstimabiliter magna est; res autem publica, aut quælibet priuata ꝑsona bonum quoddam paruum est, ideo quæcunque ei offensio irrogetur, valde

H magna esse non potest. Sic etiam apud leges humanas in eodem actu secundum personarum inæqualitatem maior, aut minor iniuria infligitur: maius enim valde peccatum, & iniuria est, si quis regem percusserit, aut iudicem pro Tribunali existentem, quàm si rusticum quempiam verberauerit. Vnde secundum Aristo. 5. Ethicorum non oportet esse in his iustitiam per contrapassum: nam si quis regem percusserit, non solum repercutiendus, sed occidendus est. Si rex aliquē percusserit, nō oportet, vt repercutiatur: non enim ęqualitas in his esset, sed magis proculdubio regi irrogaretur offensio, cū repercuteretur, quàm ipse inferebat, cum prior aliquem percussisset. De his autē latissime Exod. 21. ventilatum est. Sic enim inter Deum, & rem-

Cap. 5.

I publicam constat: quoniam cum Deus a quolibet bono tam publico, quàm priuato in infinitum distet, necessarium est, vt quælibet in eum irrogata iniuria maior sit, quàm quælibet, quæ alicui alteri infligatur. Iustum ergo est, ꝙ pro minima offensione, secūdum ꝙ in Deum est, seuerior exerceatur vindicta, quā pro maxima, quæ in quemlibet alterum fieri potest: patet ergo quod intēdebat, s. inter punitiones a Deo inflictas, & eas, quæ humana lege irrogantur, nullam similitudinis esse æqualitatem. Adhuc autem præter hoc dicēdum est ex hoc falli eos, qui ęstimant pœnas a Deo inflictas æquari debere punitionibus a lege humana datis, cum videamus aliquando Deum in quibusdam acerbius punire, quàm leges humanæ punirent. Nam

K si ista offensio, pro qua Deus hic mortem inflixit, a lege humana punienda foret, tātę seueritatis nō fuisset. Dicendum autem est pręter hoc istam pœnam iustè inflictam fuisse. Nam pro minoribus peccatis aliæ pęnæ iuste inflictæ iudicantur. Constat enim peccatum originale minus esse quolibet actuali peccato, cū originale inuoluntarium contrahatur, omnia aūt actualia voluntaria sunt: pro originali tamen peccato infligitur mors æterna consistens in priuatione diuinę visionis, quæ maior est quolibet temporali cruciatu, & illam pœnam iustè illatam esse asserimus: cum ergo ꝓ peccato, quantūcunque paruo actuali mors a Deo inflicta fuerit, iustam fuisse inflictionē censendum est.

[illegible]

Adhuc

Adhuc autem mitius, & quasi legalius s'm humanorum iurium cõditionem in his loquentibus dicendũ erit, quoniam peccatum istorum Nadab, & Abiu in oblatione ignis alieni, aut fuit ex contemptu directè, aut ex negligentia magna, aut qualitercunque, vel ex quadam ignorantia. Qualitercunque autem in his dicatur peccatum istud morte dignum erat: nam si ex superbia, & contemptu directè factum est, nulli dubiũ est, quin mortem, aut quodlibet aliud morte seuerius isti mererentur: nam, vt de Deo taceamus, etiam si quis principis mandata directe contempserit, secundũ leges humanas, & diuinas extremo supplicio afficiendus est. Quanto magis ergo in Deo hoc erit, cum valde grauius sit æternam, quã temporalem lędere maiestatem, vt habetur extra de hære. ca. vergentis. Si autem ex negligentia magna hoc in Deum fuisse commissum dicatur, eodem modo morte puniendũ erit: quoniam magna negligentia industria quædam patrandi mali videtur, quia secundum leges humanas lata culpa in quibusdam dolo comparatur: qui igitur sic circa ea, quæ Dei sunt, contemnendum putaret, satis morte dignus videretur dicente Propheta. Maledictus, qui agit opus Domini negligenter. Nã & in principibus temporalibus hoc esse iustũ videtur, vt siquis ministrorum suorũ ex valde magna negligentia contra præcepta Domini in ministratione eius errauerit, aut morte, aut quodã valde magno supplicio dignus sit. Quanto autem differentius ista in Deo reperiri debeant, nulli dubium est. Mortem igitur isti non indignam passi sunt, si ex magna negligentia in ministratione Domini contra eius præcepta errauerunt. Si autem dicatur hoc ex parua negligentia accidisse, aut ex ignorantia quadam, adhuc mors istorum nõ indigna fuit. Nam sicut in ministratione principũ valde magna negligentia morte punienda est, ita & in ministratione Dei parua quælibet morte punietur: nam inter Deum, & principes, cum infinita distantia sit, quęcunque offensio, etiam si maxima illata principibus minor est, minima qualibet offensione, quæ in Deum irrogatur, vt ex prælibatis patet. Sicut igitur pro valde magna offensione negligentiæ facta in principẽ mors infligitur, ita pro parua negligẽtia in ministratione diuina mors iusta infligetur. Si autem isti dicantur ex quadam fecisse ignorantia adhuc culpa satis graui non carent: quoniam in his, quæ ad Deum erãt debuissent diligẽter valde se habere, ita vt nihil omitterent eorũ, quæ dicebantur: cum tamẽ istis dictum fuerit debere offerre de igne sacro, satis videtur ista ignorãtia in eis crassa, nec videbantur habere aliquid, quod eam in eis quasi ineuitabiliter induceret. A peccato igitur nõ excusantur, iuxta Arist. 3. Ethic. Conclusio igitur ex prędictis patet mortem, quę Nadab, & Abiu inflicta fuit, iustè fuisse irrogatam.

Dato quòd Nadab, & Abiu mererentur mortem, an conueniens fuit quòd Deus sic illis illam infligeret. Quæst. VII.

NVNC autem post prædicta inquirendũ est, an decuit mortem istam Nadab, & Abiu infligi. Nam qđ ipsa iusta fuerit, dubiũ nullum est, cum ex pręlibatis demonstratum sit, nec tñ semper omnia, quæ morte digna sunt, Deus morte punit: sic enim nihil iam in vniuerso maneret de humano genere, qm̃ cum quotidie in aliquo Deũ offendamus, quotidie moriendum esset, Deus tamen non semper hoĩes morte punit, q̃q̃ perire digni sint; sed cum decet hoc solum agit. Nõ tñ semper expedit, vt eos, qui morte digni sunt, Deus morte afficiat, non irrationabiliter igitur quæri põt, an decuisset Nadab, & Abiu morte puniri, q̃q̃ eos dignos morte ambigẽ-

A dum esset nullatenus. Cui respondendum est meritũ decuisse, vt pro isto peccato in errore ministrationis Nadab, & Abiu morerentur, quamquàm alia maiora peccata a Deo in præsenti impunita relinquantur. Fũdamentum huius est, quoniam Deus nouiter nũc tradiderat sacrificiorum ministrationem, & sacerdotalẽ gradum: in his autem volebat Iudæos ei magnam reuerentiam exhibere: & quoniam illi ad ista nimis imperfecti erant, expediebat, vt pœnarum comminationibus, & inflictionibus ad bonum traherẽtur, & quoniam si a principio traditę ministrationis contemnentes, atque in ea delinquentes non puniret, omnes alij contemnendum putarent: decuit, vt in principijs traditæ ministrationis sacerdotalis magnę delinquentium
B exercerentur vindictæ, & amplius puniendũ erat, paruum etiam peccatum in principijs ministrationis, quã magnum cum iam ministratio inolita sit: paruus namque in principio cõtemptus maioris mali occasio est, quàm magnus in prosecutione rerum.

Ob hoc igitur multum a principio in qualibet operatione attendendum esse Arist. noster admonuit dicens non modicum differre ex pueritia iuuenem sic, quàm sic assuescere: nam in primordijs, quoniam susceptiuum tenerum est, conueniens susceptio dici potest: tractu autem temporis induratur, nec ita conuenienter suscipitur disciplina. Deus autem hoc semper obseruauit in cuiuslibet rei principijs. Sic enim nascẽte mundo factum est: quoniam cum in prima ætate
C homines ad malum vniuersaliter declinassent, induxit Deus aquas diluuij super terram, quę non solum peccatores delerent, sed etiam omnia animantia tollerẽt super faciem terræ. Magnum enim hoc fuit seueritatis indicium, quod posterorum memoriam nunquã effugeret in principio nascentis sęculi inflictum supplicium: postea tamen alia æque mala in orbe facta sunt, aut fortè maiora omnibus hominibus ad idolatriam declinantibus; nec tamen vniuersale diluuium, aut aliqua generalis pœna inflicta est. Cuius causa est, quoniam tunc orbis, vt puer erat, & facilius corrigibilis: nunc autem viro, & adhuc sene successiuè facto, & penè ad extremum senium deducto disciplinã cõuenienter suscipere non potest; ideo nec decens est vniuersalem ei pro peccatis cladem infligi. Sic quo-
D que in exordijs Ecclesię primitiuę factum est, vt in eis, qui ad fidem conuertebantur, delicta nimis seueriter punirentur, vt posteris exemplum esset: nam Ananias, & Saphira vxor sua, cum solum Beato Petro mẽtiti sunt coram ipso mortui corruerunt, occultantes quandam partem precij agri venditi; vt habetur Act. 5. cap. Postea tamen quamquàm multa mendacia in Christianis sint, non tamen ita seueriter vindicantur: quoniam non expedit nunc, vt in principio nascentis Ecclesiæ, acriter delicta punire. Idem autem modus in principio nascentis sacerdotij apud legem veterem esse debuit, vt qui in ministratione delinquerent, grauibus afficerentur pœnis delictorum suorum posteris magna exempla daturi, procedente autem mini-
E stratione, non ita grauiter oportuit fieri punitionem: sed Nadab, & Abiu fuerunt, qui primo in ministratione deliquerunt: oportuit igitur, vt ipsi grauissimè punirentur.

Amplius autẽ quoniam inter omnes cęremonias, quæ ad Deum fiebant, nulla tantæ auctoritatis, nec ita in Deum directa erat, sicut ista, quæ consistit in ritibus sacrificiorum: vnde qui in hac errauerit, grauius puniri debet. Nadab autem, & Abiu ita fecerunt: decuit igitur illos morte puniri. *Egressusque ignis a Domino deuorauit eos*. Idest exiuit ignis de altari, & combussit istos sacerdotes. Dicitur autem deuorasse eos, quoniam occidit illos: nec tamen proprie accipitur

Lib. 2. Ethic. ca. 3.

Prima peccata in qualibet lege valde puniuntur ne posteris detur contẽnendi facultas.

Cur Deus peccata olim diluuio puniuit nũc uero etiã maiora nõ ita grauiter puniat.

hic deuorare: pertinet namque deuorare ad animalia, quæ cibos acceptos transglutiunt: ignis autem secundum metaphoram dicitur deuorare, eo quòd consumit ea, quæ cremat resoluendo penitus in aliam speciem, scilicet vsque ad cineres. Hic tamen non pōt dici hoc modo ꝙ ignis deuorauerit Nadab, & Abiu, quoniam non consumpsit eos, sed occidit nihil de eis cremans, nec capillos, nec etiam tenuissimas vestes. erant namque induti tunicis lineis sacris, & adhuc istę nō combustæ sunt. Et patet cum dr̄ infra. Ite & tollite fratres vestros de cōspectu Sanctuarij, & postea sequitur: Tulerunt eos, sicut iacebāt vestitos lineis tunicis, ergo nec lineę tunicę crematę sunt. Ad hoc aūt posset aliquis dicere, ꝙ tunicę lineę non combustæ sunt, tamen combusta sunt corpora sacerdotum interius, sicut dicitur de centum octoginta quinque millibus Assyriorum, qui venerunt cum Sennacherib, qui vniuersi ab Angelo cōbusti sunt versis corporibus in cineres, arma tamen & vestes (vt fertur) sine vlla lesione manserunt; de quibus hr̄ 4. Regum 19. & Isai. 28. cap. Ad hoc autem dicendum est, ꝙ non fuit factum, sicut in sacerdotibus: nam sicut vestes eorum non fuerunt combustæ, ita nec corpora, vt patet infra, cum dicitur: Tollite fratres vestros de conspectu domini; & tamē si combusta fuissent corpora eorum, non potuisset dici, ꝙ tollerent fratres suos, quia iam nihil de fratribus restitisset. Item quia dicitur immediatè: Tulerūt eos sicut erant vestiti lineis tunicis de conspectu Domini: si tamen essent combusta corpora eorum, nō diceret, ꝙ tollebant eos, sed ꝙ tollebant vestes eorum, aut cineres resolutos de corporibus suis. Dicendum ergo, ꝙ ignis non deuorauit eos, ita ꝙ ipsos consumeret in cineres reducendo, sed solum occidit illos, quia fortè penetrauit vsque ad viscera eorum, sicut fulmina penetrant occidendo, nihil tamen comburēdo, quod fit ex subtilitate illius ignis pertranseuntis materias porosas sine vlla confractione, aut combustione. Ignis igit̄ ille, qui in altari erat, naturæ valde subtilis erat, cum a Deo specialiter causatus esset; ideo præter conditionē aliorum ignium poterat occidere, nihil cremando, faciendo virtutem suam, vsque ad præcordia penetrare: præcipuè quoniam iste motus ignis a Deo specialiter fuit, vt supra dictum est, quoniam ipse naturaliter ad hoc moueri non poterat. *Et mortui sunt coram Domino.* Idest isti duo Nadab, & Abiu mortui sunt igne cremante eos, & hoc coram Domino, idest coram ostio tabernaculi: tunc enim ingrediebantur in Sanctuariū, & ignis egressus de altari occidit illos, ibique manserunt iacentes vestiti, sicut erant, vt habetur infra. *Dixitque Moyses ad Aaron.* Hic ponitur quid super mortem sacerdotum factum sit, & est secundum, scilicet correctionis actus, & diuiditur in duo: quoniam primò ponitur correctio Moysi; secundò ponitur correctio Dei, ibi. *Dixitque Dominus.* Hic autem in principio videns Moyses perijsse eos, qui ministrauerant in thuribulis de filijs Aaron, volens consolare Aaron patrem ipsorum dixit hæc a Domino prænūciata fuisse, quasi mitius toleraret Aaron, quod acciderat. *Hoc est quod locutus est Dominus.* Idest istud quod vides, scilicet, quòd filij tui mortui sint, a Domino dictum fuerat, quasi dicat, non intelligas illud a casu euenisse. Ex hoc enim Aaron mitius toleraret sciens, quòd Deus illos occidere voluisset propter non esse eorum perfectè mundam ministrationem. *Et sanctificabor in his, qui appropinquant mihi.* Idest Deus dixit, quòd ipse sanctificaretur in eis, qui appropinquāt sibi, idest in sacerdotibus, qui maximè accedunt ad Dominum per ministrationem. Et est sensus dupliciter: vno modo sanctificabor in his, qui appropinquant mihi, idest ego volo apparere mundus, vel sanctus in his, qui appropin-

Ignis occidit Nadab, & Abiu nihil, nec capillū quidem comburens.

Quā mundi esse debeāt sacerdotes.

F quant mihi, idest in sacerdotibus, quasi dicat, ego volo ꝙ omnes sacerdotes, qui mihi ministrant intelligant me esse sanctum, & mundum, & ob hoc, ꝙ ipsi sanctè & mundè exerceant ministrationes meas: & quia isti non mundè exercuerūt ministrationem meam, iustè comburi debuerunt. Alio modo est sensus, ꝙ Deus sanctificabitur in his, qui appropinquant sibi, idest apparebit sanctus, vel mirabilis, aut terribilis in his, q̄ appropinquant sibi, s. in sacerdotibus. Intendit enim ꝙ Deus punit peccata, & in puniendo apparet nobis mirabilis, & iustus, in quo a nobis glorificari dicit: sed nō facit ipse, sicut principes terreni: qm̄ quamuis aliquo modo appareāt mirabiles puniēdo eos, qui ad illos nō pertinent: tamen cum deliquerint illi, qui eis specialiter adhærent non puniunt eos in hoc fauorem obseruantes.
G Deus tamen dicit se sic non facturum, qm̄ glorificabitur, aut sanctificabitur in his, qui appropinquāt sibi, idest etiam puniet pro peccatis illos, qui sunt sibi coniuncti, sicut eos, qui nullo modo accedunt. In quo monstrat se iudicem iustum esse nullatenus aliquid, fauore addito, agentem. *Et in conspectu omnis populi glorificabor.* Idest ego volo apparere gloriosus coram toto populo puniendo eos, qui mihi appropinquant, cū deliquerint. apparet etiam gloriosus Deus coram populo in eo, quòd per punitionem hanc ipsi arcentur a similibus perpetrādis, atque ab omni alia offensione, & cum dicit hic Moyses, quòd Deus dixerat: Sanctificabor in his, qui appropinquant mihi, & in conspectu omnis populi glorificabor, non apparet hic vbi dictū
H fuerit. Sed aliqui volunt, ꝙ ista sint verba Dei, quæ habentur Exo. 29. cum dicitur: Et sanctificabitur altare in gloria mea, & sanctificabo tabernaculum cū altari. Hoc tamen ad aliud longe distans refertur, qm̄ sanctificatio altaris in gloria Dn̄i ptinet ad ignem, q̄ a Dn̄o missus est super altare, sanctificatio autem Sanctuarij & sacerdotum pertinet ad consecrationem factam in sanguine, & in oleo vnctionis, sicut ibidem declaratū est. Dicendum ergo, ꝙ quāuis notum sit Deū hoc dixisse, vbi tn̄ dixerit non apparet. *Quod audiens tacuit Aaron.* Idest cum Aarō audiuit verba Moysi patienter sustinuit ea, quæ Dominus fecerat comburendo filios suos, q̄a Moyses iustam ei mortis eorum causam dedit, scilicet, quòd Dominus prædixisset ea, quæ dicta
I sunt. *Vocatis autem Moyses Misaele, & Elisapham.* Cum enim mortui fuissent isti sacerdotes in Sanctuario, nō decebat eos ibi mortuos permanere, cum non liceret eos ibi sepeliri, sicut nunc in Ecclesia sacerdotes sepeliuntur, de quo ĩ. magis dicet̄. Vocauit ergo aliquos de Leuitis, qui educerent corpora istorum extra castra, & isti fuerunt duo, s. Misael, & Elisapham viri honorabiles de Leuitis, de familia Caathitarū: erāt enim isti multum attinentes ad Aaron; ideo eis potius iussit, quòd adducerēt extra castra istos sacerdotes mortuos, quàm aliquibus alijs.

Ad quos attinebat executio funeris Nadab, & Abiu. Quæstio. VIII.

K SED aliquis quæret cum essent alij magis attinētes in cognatione his duob⁹ sacerdotibus mortuis, quare non adduxerunt illos extra castra, sed Elisapham, & Misael: patet enim q̄d dr̄: nā Aaron erat pater Nadab, & Abiu, Eleazar aūt, & Ithamar erant fratres eorū: magis ergo ad hos ptinere debuisset cōplere exequias illorum, q̄ aliquibus alijs. Rn̄dendum est, ꝙ de iure cōi magis ad hos pertinebat funeris executio, atque cæremoniæ plangendi, q̄ ad aliquem alium: repugnabat tamen illis ex cōditione, & statu personarū. Nam Aaron erat summus sacerdos, nullus aūt de sūmis sacerdotib⁹ poterat facere exequias alicuius mortui, vel adstare funeri, vel tāgere cadauer, vt

vt habetur infra 21.cap.cū dr̄: Pontifex, i. ſacerdos maximus inter fratres ſuos caput ſuum nō diſcooperiet, & veſtimenta non ſcindet, & ad oēm mortuū non ingredietur omnino: ſuper patre quoque ſuo, & matre non contaminabit. nec egredietur de ſanctis. ſacerdotes autem minores, ſ. Eleazar, & Ithamar fratres Nadab, & Abiu ſatis poterant facere exequias horū mortuorum, ſed repugnabat eis nunc ex conditione ſtatus, & tēporis: nam ſi non eſſet nunc tempus cōſecrationis nouę ipſorū potuiſſent facere exequias funeris fratrū ſuorum. Sic hr̄ infra 22.cap.cum dr̄: Ne contaminet ſacerdos in mortibus ciuium ſuorum, niſi tm̄ in conſanguineis, atq; propinquis, ideſt ſuper patrem, & matrem, & filium, & filiam, fratrem quoque, & ſororem virginem. Vr̄ igitur, ꝙ licitum erat vniuerſaliter ſacerdotibus minoribus intereſſe mortibus, & funeribus fratrum ſuorum: nunc autem non licebat, quoniam non erat magnum tempus, quo cōſecrati fuerant: nā tunc erat octaua dies a principio conſecrationis ſuæ, & etiā in die præcedenti, ſ. ſeptima conſecrati fuerant: nam in quolibet horū ſeptem dierum iterabatur conſecratio ſacerdotum, vt habetur Exod.29. & iſta cauſa redditur infra, cū loquitur Moyſes ad Aaron, & Eleazar, & Ithamar: Capita nolite nudare, & veſtimēta nolite ſcindere, ne fortè moriamini: oleum quippe ſanctæ vnctionis eſt ſuper vos. ſ. ꝙ nunc nouiter ſuper vos fuit fuſum oleum. *Filijs Oziel patrui Aaron*. Ideſt, ꝙ iſti duo, ſ. Eliſaphan, & Miſael erāt filij Oziel. Erant autē Oziel patruus Aarō, i. ꝙ erat frater patris ſui. Amram erat pater Aaron, & ipſe habebat fratrem, qui dicebatur Oziel, vt habetur Exo.6.cap.cum dr̄: Filij Caath, Amram, & Iſuar, & Hebron, & Oziel. Poſtea autem ſubiūgit ꝙ Amram accepit vxorem Iocabed, quę peperit ei Aaron, & Moyſen. *Ite & tollite fratres veſtros de conſpectu Sanctuarij*. Ideſt accipite corpora Nadab, & Abiu mortuos de conſpectu altaris. Dixit autem iſtos eſſe fratres ſuos, quia erant de eadem cognatione, cū eſſent cognati Aaron in ſecundo gradu: frater autem cognationis nomen eſt, & non ſemper ſignificat eos, qui immediate ab eodem patre geniti ſunt. Dicitur autē, quod tulerunt eos de conſpectu Sanctuarij, ideſt ante faciē tabernaculi in oſtio eius: nam mortui ſunt in oſtio tabernaculi: cum enim irent, vt intrarent ad offerendum thymiama intra tabernaculum, egreſſus fuit ignis de altari, & combuſti ſunt, corrueruntque ante oſtium tabernaculi, & de loco ipſo tulerunt eos Miſael, & Eliſaphan. Neutrum autem tuliſſent de conſpectu Sanctuarij, quia accipitur Sanctuarium ſtrictè pro ſolo tabernaculo: nam non poteſt accipi pro toto Sanctuario: tunc enim eſſet ſenſus, ꝙ iacebant in conſpectu Sanctuarij, ideſt ante Sanctuarium, ſcilicet atrium. Hoc tamen falſum eſt, quoniam intra atrium mortui ſunt coram oſtio tabernaculi. *Et aſportate eos extra caſtra*. Iuſſit, vt portarent eos extra caſtra, quia nō licebat illos ſepelire intra Sanctuarium.

Oziel qd fr, & Amram.

Iudæi, & Gentiles in quibus locis ſepeliebantur. Quæſt. IX.

NVNC enim intra Eccleſiam, & in cæmeterijs Eccleſiarum ſacerdotes, & alij Chriſtiani ſepeliuntur: tempore autem veteris teſtamenti non ſepeliebatur aliquis intra Sanctuarium, quoniam ipſa cadauera hominum quędam cōtaminatiua erant, & qui illa tetigiſſet, niſi prius mundaretur aquis luſtrationis, & quicunque accederet ad domum, in qua aliquis mortuus erat, vel iret ad plangendum eum, immundus erat, & non poterat tangere Sanctuarium, vel intrare in illud, donec luſtraretur aquis, vt habetur Nume. 19. quomodo igitur permitteretur, vt aliquis intra Sanctuarium ſepeli-

A retur? erat enim cauſa huius obſeruatio ipſius cæremonialis mundiciæ. Etiam dicitur, ꝙ iſti reducerētur extra caſtra, ideſt, quòd non ſepelirentur in caſtris inter domos habitationum. Cauſa autem huius erat duplex. Prima quoniam ipſa cadauera reſoluuntur in peſtiferas exhalationes inficiētes aerem, ex quibus frequenter peſtes inducuntur. Quod patet quoniam manere inter monumenta cadauerum nouiter ſepultorum peſtem inducit, ſi autem in caſtris ſepelirentur, forsitan aerem inficerent, & nocumentum viuētibus irrogarent. Decuit igitur magis eos ſepeliri extra caſtra, quàm in caſtris; quoniam extra caſtra exiſtentia nullam peſtem inferrent. Secunda cauſa eſt, quoniam ſepulchra hominum habentur in quadam

B veneratione, quoniam ibi caro humana condita eſt. vnde in legibus humanis loca ipſa ſepulchrorum ſacra nominātur, & ſiquis in aliquem fundum aliquod cadauer ſepeliendum intulerit, locus ſacer efficitur, & nō licet applicare illum fundum ad vſus humanos. Si autem ſepulchra hominum intra caſtra fuiſſent, neceſſe erat omnia caſtra eſſe ſacra propter cōtactum cadauerum, quod non licebat: quoniam tunc nemini fas eſſet aliquid agere in caſtris, quod ad miniſtrationes immundas pertineret, cum iſta iam loca ſacra eſſent, ſed hoc erat impoſſibile. ſequebatur etiam ex oppoſito, quòd loca ſepulchrorum non eſſent loca ſacra, quia in locis ſacris non fiunt banauſę miniſtrationes: cum ob hoc ſacra dicātur, quia ab omni communicatione ſequeſtrata eſſe debeāt, ſed in caſtris neceſ-

C ſarium erat fieri omnes miniſtrationes banauſas, cum ſine eis non poſſit eſſe conuictus humanus. Etiam oporteret ſepulchra conculcari pedibus hominum, & iumentorum, & ſuper ea immunditias ſtercorum, & alias abominationes fieri, quæ omnem reuerentiam ſacrorum locorum excludunt. Extra caſtra autem in locis ſeparatis hæc non contingunt, cum ibi conuictus humanus nullus ſit, & ſi aliquādo ibi aliquas miniſtrationes commaculatiuas reuerentię locorum fieri nobis vtile eſſet, tamen eas non facimus, quia ſcimus loca illa ſacra: poſſumus quoque euitare illas miniſtrationes cum maneant nobis alia loca, in quibus fiant, ſi tamen intra caſtra ſepulchrorum locus eſſet, non ſic faciliter contingeret poſſe nos excuſare mini-

D ſtrationes, quas in locis ſacris facere debeamus: fuit ergo rationabilius ſepulchra extra caſtra fieri, quàm in caſtris.

Apud Gentiles autem idem fuit modus, quoniam in templis deorum ſuorum neminem ſepeliebāt, nec in vrbibus quoque, ſed in locis ſeparatis ab vrbibus, ſcilicet in montium cacuminibus, & in fundis ſuis: eligebat enim quilibet aliquem fundum de ſuis in ſepulchrum ſuum, & ſuorū, & ibi ſepeliebatur tota cognatio, quod patet ex hiſtorijs Gentilium. Patet etiam in Ephron Etheo, qui vendidit Abrahę ſepulchrum ſuū, ſcilicet ſpeluncam duplicem cum agro, & arboribus, quæ erat extra ciuitatē Hebron, quæ alio nomine vocatur Arbe. Poſtea autem Abraham, & poſteri ſui ibi ſepulti ſunt, ſcilicet Sara vxor eius, Iſaac, Rebecca, Ia-

Quibus i locis Gentiles cadauera ſepeliebant.

E cob, & Lia. De his habetur Gene.23.cap. & 49. ex eiſdem autem cauſis Gētiles ſepeliebant cadauera extra vrbes, ex quibus Iudæi, vt ſupra tactum eſt, ſcilicet, propter locorum ſanctificationem, vt ſepulchra ſacra eſſent, & vt cadauera peſtiferis exhalationibus vrbium loca non inficerent. Erat tamen apud Gentiles alius ritus cadauerum: nam cum aliquis moreretur, nō cōdebatur humo, ſicut apud Iudæos erat, & apud Chriſtianos ſemper eſt, ſed cremabatur cadauer vſquequo perfectè cineres remanerēt: hos autem in ſepulchris condebant, ſicut cadauera condimus. Erat autē hoc, vt tolleret oīs infectiua exhalationū multitudo, q̄ ex

Ritus cremādorum cadauerū apud Gentiles.

cadaueribus insurgens viuentibus pestem inferret. Cũ autem cremarentur, nihil tale remanebat, cum ignis inquinamentorum, & putridarum substantiarum depuratiuus sit. Apud Christianos autem ritus iste valde dissonans a prioribus seculis est: nam ex quo Ecclesię primitiuę tẽpus incepit, cadauera nunquã combusta sunt, sed humata. Etiam non extra vrbes, & oppida, sed intra Ecclesiarum loca, & in adiacentibus locis, s. cęmeterijs tumulãtur, in quo nihil de antiquis seruat̃. Primo quidem quoniã non tenetur munditia illa, quę obseruabatur in Sanctuario veteris testamenti, s. vt intra illud nullum cadauer tumularetur, & qđ amplius est, nec aliquis, qui cadauera tetigisset, aut cadauerum loca Sanctuarium intrare poterat, nisi prius aquis lustrationis expiaretur, vt habetur Num. 19. cap. Nõ seruatur etiam incolumitas populorum, qm̃ cum cadauera intra habitationum loca tumulantur in vrbibus ex multitudine cadauerum sepultorum frequẽter infecto aere pestis quędam generatur, ita vt ipsi mortui viuentes occidant. Non seruatur etiam sanctitas loci, qm̃ & si intra Ecclesiam locus sacer sit, tamen in cæmeterijs nõ potest tolli, quin humanæ ministrationes fiant, & animaliũ pertransitiones, atque conculcationes, quæ sanctitati loci non modicum detrahunt. Ad primum autem de munditia, quæ obseruatur in Sanctuario veteris testamenti, & nunc non obseruatur in Ecclesia nostra: Respondendum est nõ oportuisse seruari istam munditiã in Ecclesia fidelium, qm̃ s̃m veritatem cadauera tumulata sepulchrorum loca nõ inficiunt, nisi referatur ad pestiferas exhalationes, q̃ interdũ inde proueniunt, sed ex sola opinione nostra sepulchrorum loca immunda iudicantur, qm̃ potius sacra sunt, & quadam reuerentia digna. Vnde non immerito antiquitas illa sacra esse decreuit: in veteri tamen testamento decebat obseruari quasdam cęremonias mũditiarum, quæ q̃q̃ s̃m se non tollerent aliquas immunditias, cum illę immũditiæ non essent, vt tãgere mortuum, & accedere ad domum eius, aut tãgere vasa illius, tamen conueniens erat, ꝙ ista & pleraque alia obseruarentur ad reuerentiam cultus diuini. Nã cæremoniæ sacrificiorum, & quæcunque sacramenta dicãtur in veteri testamento, illa in se nihil solum continebant effectiuũ salutis, vt igitur non contemnerent̃ apposuit Deus multas cęremonias reuerẽtiæ, s. ꝙ illi, qui accedere deberẽt ad sacra veteris testamenti, deberẽt esse mundati ab omnibus etiam paruis immunditijs. Cum autem videret populus tantam dispositionem necessariam esse ad accedendum ad sacra, existimabat illa esse valde magnę reuerentiæ, & reuerebatur, ac timebat: hoc autem volebat Deus in eis inducere: nam si non timerent, & reuererẽtur valde ceremonias eius omnia contemnerentur; ideo mandabat Deus, vt Israelitæ timerent cæremonias eius, & Sanctuarium, vt habetur infra 26. cap. cum dicitur: Ego sum Dominus Deus vester: custodite Sabbata mea, & pauete ad Sãctuarium meum. In nouo autem testamento non decuit sic fieri propter duo. Primo quoniam ipsa sacramenta noui testamẽti, & aliæ cęremoniæ ex se sanctificationem quandam magnam habẽt, & sunt verè effectiua salutis nostrę, atque ex se habent reuerentiam; ideo non oportet, vt ab exteriori tantus eis reuerentiæ impendatur cultus. Sic enim in natura ipsa videtur: ea enim, quæ naturaliter pulchra sunt p̃ se sola splendorẽ dant, nullo exterius quæsito colore, ꝙ si tamen eis naturale defuerit decor, vt luceant, necesse est quosdam adiungi fucos: sic enim & in sacra Scriptura, & cęteris auctẽticis, atque in poematibus speculamur. Nã sacra Scriptura ex firmitudine veritatis, & ipsarum rerũ dignitate, de quibus sermonem agit, auctoritatem sortitur, ita vt colorum rhetoricorum medicatis flori-

In locis sacris cadauera sepeliunt.

Quo respondeatur ad rõnes propter quas Iudęi sepeliebat mortuos extra vrbem.

F bus minime egeat per se satis lucens. Poemata autem quoniam in seipsis in superficie saltem nullius veritatis soliditate firmata sunt, vt aliquid auditu dignum esse mereantur mendicatis coloribus, & artificioso ingenio hoc efficiunt. Sic autem in nouo, & veteri testamento res se habet, quoniam ipsa, quæ in nouo testamento sunt, quoniam ex seipsis dignitatem, atque auctoritatem solidam habent, non oportet vt per exteriorum cęremoniarum multiplicitates inutiles eis reuerentia mendicetur. Sacra autem veteris testamenti, quoniam ex seipsis horum nihil habent, necesse est, vt si quandam reuerẽtiam assequi debeant, multiplicium cęremoniarum apparatu hoc eis proueniat. Factum est igitur, vt veteri testamento multiplicitas

G obseruationum ad munditiam conuenerit: statui autem noui testamenti hoc necessarium nullatenus fuerit. Ad alia autem duo, propter quæ apud Gentiles, & Iudæos cadauera extra castra sepeliebantur, scilicet propter mundificationem castrorum ab infectiuis exhalationibus, & vt loca sacra sepulchrorum essent semota ab omni fęce banausarum operationum, respondendum est. Ad primum quidem, quoniam & si aliqua inconuenientia ex tumulatione cadauerum in ecclesijs, & cęmeterijs occurrerint, maius bonum est, quod ex hoc sepeliendi modo consequitur, quàm quod inde prouenit damnum: totus enim status Christianorum futurę in nobis vitæ post resurrectionem imago quædam, & via est; ideo potius lucra animarum, quàm corporum curat: cadauera autem in Ec-

H clesijs, ac cęmeterijs sepeliri intra vrbium loca nimis ad animarum salutem confert. Nam cum nos pia affectione ad diuina ministeria Ecclesias frequentamus, obijciuntur oculis nostris progenitorum nostrorum, ac propinquorum sepulchra, pro quibus quoniã eos tenera affectione diliximus ad orandum commouemur, orare autem ꝓ mortuis sacrum valde est. Sic habetur 2. Macha. cap. 6. Sacrum ac religiosum est orare pro mortuis, vt a peccatis soluantur. Si charorũ nostrorum sepulchra oculis nostris obiecta nõ essent, frequenter illorum obliti pro eis non oraremus. Cõtulit igitur valde, vt mortuorum sepulchra ibi essent, vbi nos potius ad orandum conuenire debeamus: nullus autem ad hoc locus accommodatissimus esse po-

I tuit, sicut Ecclesiæ, in quibus ad sacra audienda cõuenimus: valde igit̃ conueniens fuit, vt in Ecclesijs, atque adiacentibus cęmeterijs humarentur. Ad aliud autem, quod de sanctitate sepulchrorum dicebatur, satis patet responsio, quoniam quantum ad id, in quo proprie consistit sanctitas, magis cæmeteria nostra sacra sunt, quàm sepulchra antiquorum: nam sicut loca Ecclesiarum benedicta sunt a fundatoribus, ita & cæmeteriorum loca, potissimum cum eis, qui in cęmeterijs sepeliuntur, quędam pęnarum pars auctoritate maiorum remitti dicatur. Nunquàm autem hoc Gentiliũ sepulchra meruere, & si fortassis a conculcatione hominum, & iumentorum cæmeteria nostra non ita sequestrata sunt, sicut Gentilium quondam sepulchra; melius tamen nobis est ea coram oculis nostris cõcul-

K cari, quã vt in remotissimis existentia locis mẽtẽ nostram ad defunctorum pietatem promoueant: iustissime igitur factum est, vt sepulchrorum nostrorũ loca, non vt olim Gentilibus, aut Iudęis extra castra sepelire inolitum erat, constituta sint, sed in ecclesijs, atque in adiacentibus locis, quę cęmeteria appellant, locarent. *Confestimque pergentes tulerunt eos.* Idest isti duo Misael, & Elisaphan ad mandatũ Moysi eduxerũt illos de cõspectu Sanctuarij. *Tulerunt eos sicut iacebant vestitos lineis tunicis.* Idest, ꝙ sacerdotes isti Nadab, & Abiu cũ vestibus suis mortui cõciderũt, & isti Elisaphan, & Misael sic acceperũt eos, & eduxerũt extra castra cũ vestibus.

Iacebant

Sacra Scriptura nõ indiget coloribus rhetoricis, nec subiacet regulis donati. vide Gregoriũ in prolog. moral.

Solutio ad 2. vltimas rõnes Iudęorũ, & Gentiliũ.

Ecclesia mater nostra curat lucra animarum, & non corporum.

iacebant enim isti cum vestibus, quoniam quãquam ignis eos occiderit, non tamen combussit corpora eorum, nec capillos, nec vestes, sed omnia integra remanserunt eis solis percuntibus. Modus autem huius supra dictus est, scilicet quòd fuerunt combusti, & decisi, sicut homines occiduntur igne fulminis, quoniam quanquam occidat, non tamen corpora in cineres soluit, nec vestes.

Quare Nadab, & Abiu non incinerati sunt ab igne, saltem ex aliqua parte. sicuti qui cremantur, in cineres resoluuntur. *Quæst.* X.

QVAERET autem aliquis, quare Nadab, & Abiu non incinerati sunt ab igne, sicut cæteri, qui cremantur, in cineres resoluuntur. Ad hoc aliquis respondebit hoc fuisse ex conditione illius ignis: nam ille ignis erat multum spiritualis, quia erat a Deo datus, vt apparet præcedenti cap. Ideo pertransibat corpora nihil cremans, sed solum occidens, & hoc quia nihil illi igni resistebat propter subtilitatem suam, si autem aliquid resisteret, cremaret illud. Sic patet de igne fulminis, quoniam si tetigerit fulmen ensem positum in vagina, ensem quidem resoluit in cineres, vaginam tamen nihil lædit. Cuius causa est, quoniam vagina, quia materiæ pelliceæ est porosa est, ideo ignis ille, qui valde subtilis est, penetrat porositates illas nihil comburens, quoniam nihil resistens habet, ensis autem compactissimæ materiæ est, ideo eum fulminis impetus transire non potest, cum nulla in eo porositas sit, resistit ergo fulmini, quare necessarium est, vt ab eo dissoluatur in cineres. Idem autem in bursa, quæ a fulmine tangitur, apparet, quoniam ipsa quidem non læditur, materia tamen metallina, siue aurea, siue argẽtea, vel qualiscũque sit liquefiet, atque in cineres resoluetur. De igne autem nostro, qui grossior, atque materialior est, ex hoc impotentior est. Cõtrarium enim videmus: nam vaginam, quidem exurit, ensem tamen non incinerat. De bursa tamen, & moneta identidem patet. Sic igitur de illo igne arbitrantur quidam, ꝙ nõ potuisset comburere corpora sacerdotum, nec vestes, qm̃ ista tanq̃ nihil consistentia penetraret. Sed hoc quidem nequaq̃ subsistit, primo qm̃ q̃uis ignis iste a Deo missus sit, tamen res teneras, & quantuncunque porosas cremabat: ad hoc namque traditus fuerat, non vt durissima, sicut lapides, & ferrum incineraret, sed vt ea, quæ mollia erant, aut satis porosa, quod apparet de carnibus, & adipibus, quæ cremabantur super altare: nam ibi adipes, & carnes, & intestina, cum ipsis lignis cremabantur, quod patet quoniam quotidie tollebantur cineres de altari, sicut habetur supra 6. cap. Non igitur erant meliores carnes sacerdotum, vt cremari non possint. Poterant ergo cremari, sicut carnes, quæ in altari adolebantur. Item probatur hoc ex alia radice, quoniam ignis iste comburens Nadab, & Abiu, non egit naturaliter, sed a Deo motus, quod apparet, quia motus ignis non est in dextrum, & sinistrũ, sed in sursum: fuit tamen hic iste ignis lateraliter ad cremandum sacerdotes, erat ergo supra naturam. Sicut igitur concedimus supranaturaliter ignem istum combussisse Nadab, & Abiu: ita conuenienter dicere poterimus, ꝙ non fuit hic obseruata conditio eius, sed ꝙ quanq̃ moueretur ad agendum s̃m naturam suam, s. vt pertransiret corpora illa, & non cremaret, quia tñ ibi mouebatur specialiter a Deo, oportet ꝙ ageret, vt instrumentum diuinæ iustitiæ, ideo sicut Deus vellet, ita ignis ageret. Vnde ꝙ non fuerint incinerati isti sacerdotes, qui combusti sunt, non põt dici, ꝙ ex conditione illius ignis prouenirct, cum iam ille non ageret,

A secundum cõditionem suam, sed secundum ꝙ a Deo mouebatur. Dicendum igitur est, ꝙ iste ignis cremando illos sacerdotes, nõ egit secundum naturam suam, vt superius probatum est, sed egit secundum voluntatem Dei mouentis. Et dato, ꝙ ignis ille a Deo fuisset motus lateraliter contra conditionem suam, tamen si secundum naturam suam agere permitteretur, aut non occidisset, aut aliquam eorum partem cremauisset, Deus tamen hoc egit, vt habetur infra cum dicitur, Fratres vestri, & omnis domus Israel plangant incendium, quod Dominus suscitauit: ita & modum agendi ipse dedit, s. ꝙ occideret, & non exureret. Sed quæres, quare Deus fecit, ꝙ isti sacerdotes cremarentur, & non exurerentur ipsi, nec vestes eorũ? Respondendum est, ꝙ Deus dat punitiones secundum peccatorum diuersitates, & quoniam si peccatum istud Nadab, & Abiu fuisset valde magnum, debebãt totaliter destrui, quia tamen non fuit valde ingens, non decuit, vt totaliter consumerentur. In quo sciendum est, ꝙ quantum ad eum, qui moritur ęquale est, ꝙ post mortem incineretur, vel ꝙ illęsus permaneat, quantum ad eos tamen, qui supersunt, & occisionem vident, multum differt: nam inæqualis pœna est, ꝙ aliquis simpliciter occidatur, vel ꝙ post occisionem cadaueri eius multa inferantur opprobria, vt siquis pro aliquo scelere a lege simpliciter occidatur, non inducitur tanta pœna, velut si occidi iuberetur, & post mortem corpus eius per terram trahatur super lutum, & sordes, & hoc inhumatum feris, ac volatilibus lacerandum relinquatur. Hanc enim viuentes magnam existimant pœnam, quia profecto naturam humanam valde dehonestat: leges quoque illam pro valde magna culpa infligunt. Sic igitur apud Deum est, qm̃ q̃uis aliquos ad aliorum terrorem pro suis occidat sceleribus, si tamẽ scelera illa magna sint, præter mortem aliquid alterum infliget, si autem peccatum illud paruũ fuerit, mortem solam infligit. Hoc enim patet exemplis sacræ scripturæ. Core enim, & Dathan, & Abiron, alii quoque qui cum eis in conspirationem contra Aarõ, & Moysen insurrexerunt, qm̃ repugnantes Domino ex proposito erant, occidit illos Deus, & præter hoc a terra absorpti sunt, plurimi quoque de eis cremati sunt, vt habetur Numeri 16. cap. Illi autem, qui modicum peccant, nec directè ex intentione in Deum agunt, quanquam a Deo occidantur, pręter occisionẽ tñ nullum eis superadditur malum. Sic patet de Propheta Dñi, q erat sanctus, & iustus, missusq; est a Deo contra regem Ieroboã, vt p̃diceret quandam destructionẽ: mandatumq; illi est, ne comederet in loco ipso, postea autẽ deceptus a quodã alio Propheta idolatrarum comedit, & bibit, propter quod Dominus ei p̃dixit, ꝙ in sepulchris patrũ suorũ nõ sepeliretur: deinde autẽ cum pergeret itinere suo, occurrens leo occidit eum, nec tñ lacerauit, aut comedit carnes eius, nec asinum ipsius tetigit, sed potius quasi a Deo missus, mansit apud cadauer conseruans illud, ne aliquæ feræ illud lacerarent, mansitq; ibi quousque venirent filii Prophetæ illius, qui seduxerat eum, deportaturi eum in sepulchrum, quibus nec etiam leo nocuit. De hoc autem viro constat, ꝙ vir bonus esset, quoniam scriptura sacra semper eum vocat virũ Dei: Deus tamẽ, quia aliqualiter in eum deliquit, ad timorem aliorum Prophetarum occidit eum, nec tamẽ magnæ seueritatis in illo iudicia exercuit, post mortem malum nullum inferens, quoniam peccatum eius satis paruũ fuerat. Sic autem de Nadab, & Abiu factum est, quoniam ipsi, quia peccauerunt, a Dęo occisi sunt, quoniam sic decebat in primordio, nascẽtis sacerdotii delicta in ministratione seueriter vindicare, vt posteris incusso timore, quæ ad Deum erant, diligentissimè exercęrent,

Margin notes: B, C, D, E (section letters in inner margin).

Determin. quæst.

Quare Deus hos sacerdotes sic cremari fecerit.

Notẽt nostri sacerdotes, & Dei ministri, quatenus bene obseruent cæremonias suas.

exercerent, post mortem tamen nullum istis grauitatis inflixit iudicium, vt ex eo notum esset, peccatum istorum, valde graue non fuisse. Sunt igitur isti occisi, sed eorum nihil crematum est, nec etiam ipsæ tunicæ lineæ desuper existentes, quas comburere facilè satis erat. *Sicut iacebant vestitos lineis tunicis.* Eduxerunt istos duos sacerdotes, mortuos extra castra cum tunicis suis. Pro quo sciendum est, quòd isti duo sacerdotes tunc accesserant ad ministrandum, ministrabãt autem in vestimentis sacerdotalibus, quoniam aliàs illicitum erat, vestes autem sacerdotales istorum quatuor erant, quia fungebantur officio sacerdotum minorum, scilicet fœminalia linea, tunica byssina, & baltheus, atque cidaris, his enim quatuor induti sunt ad consecrationem suam, vt habetur Exo. 29. cap. & supra 8. cap. In his quoque ministrauerunt, tunc autem cum mortui sunt, ista quatuor habebant, quia nullum eorum ignis exusserat, & cũ omnibus his educti sunt Nadab, & Abiu extra castra, fit tamen mentio solum de tunicis lineis, quoniam istę erant vestes perfectę, cidaris autem, & baltheus, & linea fœminalia non sunt vestes, sed quasi vestiũ partes, aut aliquid ad vestes accessorium, ideo non oportuit exprimi illa, quoniam cum dicatur ꝙ isti sacerdotes habebãt tunicas lineas, satis intelligitur ꝙ haberent baltheum, & fœminalia, & cidarim, ista enim ad ministrationem se consequebantur, ideo cum vestes, seu tunicas lineas sacerdotes haberent, satis de aliis intelligi dabatur.

An sit conueniens, quòd ministri Ecclesiæ nunc sepeliantur in vestibus sui ordinis, & an sic fiebat in veteri testamento. Quæst. XI.

Sciendum autem, quòd isti sacerdotes educti sunt de Sanctuario, cum omnibus his vestibus, quas tunc habebant cum mortui sunt, & in eisdem sepulti sunt extra castra: nam si in eis non sepelirentur, fuissent exuti in Sanctuario, & educerentur ad sepeliendum in vestibus profanis: falsum tamẽ est, quia in litera dicitur, ꝙ eduxerũt eos vestitos lineis tunicis, sicut iacebant, in quo Deus voluit monstrare sacerdotes in vestibus sacerdotalibus sepeliẽdos fore, quoniã hos iussit sic sepeliri. Et rationabile est, quòd sicut laici morientes, vulgaribus vestibus induuntur, ita & sacerdotes in morte sui ministerii insignia secum ducant, & ob hoc in Ecclesia inolitum est, vt cũ aliqui sacerdotes sepeliuntur, in vestibus conuenientibus suo ministerio tumulentur. Sed fortassis aliquis dicet, ideo sepultos fuisse Nadab, & Abiu, in vestibus sacris, quoniam sic fieri debuisset, nec illud Deus iuberet, sed quia istę vestes pollutæ erant, & inhabiles iam effectæ ad ministrationem, quoniam in eis sacerdotes mortui sunt; nam cum aliquis moriebatur non solum vestes, quibus indutus erat immundę fiebant, sed etiam tota ipsa domus, & ipsa vasa, quæ intra erãt, vt habetur Numeri 19. cap. Quanto rationabilius igitur vestes illę, quibus tunc induti erant sacerdotes, q̃ñ mortui sunt, ex contactu cadauerum polluerentur, nõ igitur licebat in eis ministrare Deo, & ob hoc conueniebat, vt cum ipsis cadaueribus humarentur. Ad hoc respondendum est non posse consistere, primo quoniam istæ vestes in morte Nadab, & Abiu pollui non potuerunt; nihil enim aliquatenus immundum tetigerunt, ibi enim ignis egressus a Domino, tetigit vestes illas, & sacerdotes, quos occidit, nec tamen in hoc pollui potuerũt, quoniam ignis ille sacer erat, & nihil eius contactu polluebatur, sed potius ea, quæ ignis ille tangere debuisset, sacra esse oportebat. Item non potuerunt pollui vestes istæ contactu cadauerum Nadab, & Abiu: nam si isti ambo, aut illato vulnere con-

F cidissent, pollui vestes eorum satis conuenienter diceretur, quia tamen Deus illos miraculosè occidere voluit non videtur, ꝙ debuissent ob hoc eorum contaminari vestes. Item non videtur aliquo modo eas fuisse contaminatas: nam cum aliquis moritur, non solum vestes eius contaminatæ sunt, sed etiam ea, quę sunt in domo, vt habetur Numeri 19. cap. Et omnes qui ingrediuntur tentorium, vel domum, in qua aliquis mortuus iacet, immundi sunt. Si igitur in morte sacerdotum istorum fuissent vestes pollutæ, non solum ipse, sed etiam omnia, quæ in Sanctuario erant polluta essent, scilicet altaria, & vasa, & candelabrum, & mensa, & cætera vtensilia. Sed hoc falsum est, ergo non debet dici, quòd fuerint vestes pollutæ. Patet hoc

G quoniam si Sanctuarium fuisset pollutum, & ea, quæ intra erant, non potuisset fieri aliqua ministratio in Sanctuario vsque ad septem dies, vt habetur Numeri 19. cap. cum dicitur: Omnes qui ingrediuntur tentorium, in quo aliquis homo moritur, & vniuersa vasa, quę ibi sunt polluta erunt septem diebus. Si ergo pollutum fuisset Sanctuarium, per septem dies cessasset ministratio in eo, quod falsum est, quoniam non habetur, ꝙ aliqua die cessauerit, sed in omnibus diebus facta sunt sacrificia, ergo non fuerunt vestes pollutæ. Item si fortè Sanctuariũ, & ea, quæ intus erant, incurrissent aliquam immunditiam, aut pollutionem propter mortem Nadab, & Abiu, non potuisset esse mundum, donec mũdificaretur per aquas lustrationis, sed

H hoc falsum est: ergo non fuit cõtaminatum, patet antecedens per ea, quæ habentur Numeri 19. cum dicitur: Tollentq; de cineribus combustionis, atque peccati, & mittẽt super aquas viuas, in quibus cum homo mundus tinxerit hyssopum, asperget ex eo omne tentorium, & cunctam supellectilem, & homines huiuscemodi contagione pollutos: talis autem aspersio nõ fuit facta super Sanctuarium, aut res eius, ergo nõ fuit pollutum, non igitur potest dici, ꝙ vestes sacerdotum fuerint pollutæ, ideo quanquàm postquàm mortui sunt, exuerentur vestibus illis, manerent ipsę sine aliqua contaminatione cõuenientes ad ministrandum. Item etiam si daretur, ꝙ istæ vestes essent pollutæ, nõ poterant mundari aqua lustrationis, sicut Numeri 19. cap. habetur, & tunc essent conuenientes ad ministrãdum, sicut ante, sed non manserunt, ergo non videtur

I ꝙ hac causa sacerdotes tumulati sint cum vestibus, si ꝙ ipsæ immundæ erant, & ineptæ, sed ꝙ conueniens erat sacerdotes in suis vestibus sepeliri. Sed in hoc cõsiderandum est, ꝙ siue dicamus, ꝙ sacerdotes sepeliebantur in vestibus suis generaliter, siue non, tamen de summo sacerdote dicendum est, ꝙ non sepeliebatur in vestibus suis, in quibus ministrasset. Sic habetur de Aaron, qui quando mortuus est super verticem montis Hor, exutus fuit vestibus suis, & indutus fuit eis Eleazarus filius eius, vt habetur Numeri 20. cap. Sed fortè aliquis dicet, ꝙ in Aaron speciale factum est, scilicet quòd filius suus, coram eo indutus est vestibus eius, vt ipse lætaretur videns filium suum succedere sibi in summo sacerdotio, sed in aliis non factum est

K sic, quin potius quilibet sepeliebatur in vestibus ministrationis suæ. Sed hoc falsum est, quoniam vt habetur Exodi 29. cap. Filii Aaron deberẽt succedere in veste, qua induebatur ipse Aaron, & filii filiorum, & sic in æternum in omnibus sacerdotibus, cum dicitur. Vestem sanctam Aaron, qua vtetur Aaron, habebunt filii eius post eum, vt vngantur in ea, & consecrentur manus eorum, septem diebus vtetur illa, qui pontifex pro eo fuerit constitutus, idest de filiis eius. Simile habetur supra 6. cap. Dicendum ergo est, quod summi sacerdotes non sepeliebantur in vestibus, in quibus ministrabant. An vero alii sacerdotes

Summus sacer-dos quomodo sepeliebatur.

tes minores in vestibus suis sepelirentur, non constat. De his tamen duobus notum est, quòd ipsi in vestibus sacerdotalibus, sicut mortui sunt, tumulati fuerunt. *Et eiecerunt foras, vt sibi fuerat imperatum.* Idest isti duo, scilicet Misael, & Elisapham excluserunt istos sacerdotes de Sanctuario tumulantes extra castra, quia sic præceperat eis Moyses.

Sacerdotes nõ prohibētur, super funera cõtaminari.

Locutusque est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar filios eius: Capita vestra nolite nudare, & vestimenta nolite scindere, ne forte moriamini, & super omnem cętum orietur indignatio. Fratres vestri, & omnis domus Israel plangant incendium, quod Dominus suscitauit: vos autem non egrediemini fores tabernaculi, alioquin peribitis: oleum quippe sanctæ vnctionis est super vos. Qui fecerunt omnia iuxta præceptum Moysi. Dixitque Dominus ad Aaron: Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu, & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini, quia præceptum sempiternum est in generationes vestras. Et vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum, & profanum, inter pollutum, & mundum: doceatisq; filios Israel omnia legitima mea, quę locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

Sacerdotes sacrificaturi vinum nõ bibant, vt sciãt bene iudicare.

Locutusque est Moyses ad Aaron. Hic ponitur correctio Moysi, quæ erat cautela quædam, vt sacerdotes non morerentur, quoniam cum mortui fuissent duo filii Aaron forte fratres vellent exire ad plangendum illos, & faciendum exequias funeris. Datur autem hic cautela quædam, ne exeant, quoniam morientur. *Ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar filios eius.* Ad hos tres locutus est, quoniam hi soli tres relicti erant de sacerdotibus combustis aliis duobus. *Capita vestra nolite nudare.* Istę sunt cęremoniæ plangentium funera charorum suorum, scilicet scindere vestes, & nudare caput. Dicit autem nudare caput, tollere capillos, quoniam sicut vestes corporis nuditatem auferunt, ita & capilli tollunt capitis nuditatem, cum autem aliquis capillos abstulerit caput nudare dicitur, hoc illicitum erat sacerdotibus, & non solum nunc, quia nouiter consecrati erant, sed etiam omni tempore: nam & ipsis vulgaribus illicitum erat depilare se super mortuo, quàmuis eis liceret facere alias exequias mortuorum, vt habetur Deuteronom. 14. Cum dicitur: Non vos incidetis, nec facietis caluicium super mortuo, quoniam populus sanctus es Domino: Dicitur autem facere caluicium super mortuo ille, qui tollit partem priorum capillorum in capite suo. *Et vestimenta nolite scindere.* Hoc autem sacerdotibus illicitum erat, quanquàm popularibus liceret: nam modus erat antiquis etiam ipsis Iudæis cum aliquis moriebatur, vel in magni doloris expressione scindere vestes, sic habetur 2. Regum, cap. 1. De homine illo, qui venit de castris Israel scissa veste, & aspersus caput puluere, sic etiam in pœnitentiam alicuius delicti ad significandam magnam contritionem, consuetum erat Iudæis vestes scindere, sic habetur Ioelis 2. cap. cum dicitur:

Cęremonię plangẽtiũ charorum suorũ funera.

Antiqua cõsuetudo in scissione vestiũ.

A Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, in quo innuitur quòd ad exprimendum tantum dolorem, quantum ipsi ibi expressuri erant, consueti erant vestes scindere, sic quoque ipsis consuetum erat, cum audirent aliquam blasphemiam magnam Dei, propter quam dolendum erat, scindere vestes, sic habetur Matth. 26. cap. de summo Sacerdote, qui cum audisset Iesum dixisse se videndum a dextris Dei, scidit vestimenta sua dicens, blasphemauit. Hoc autem quanquàm doloris expressiuum esset, non licebat tamen sacerdotibus illud agere, quia sacerdotes cæteris honestiores esse debent, & maiorem demonstrare tranquillitatem in opere suo, scindere autem vestes ex quodam valde turbulento, atque furioso

B motu animi est. Item sacerdotibus non conuenit scindere vestes, nec monstrare signa magni doloris in morte propinquorum suorum, quoniam quanquàm eis dolendum sit, non tamen valde multum, aliis autem magis dolendum est. Cuius causa est, quoniam illi amarissimè dolent de morte charorum suorum, si eos sibi in æternum ablatos putant: alii tamen qui existimant aliquando se cum illis sociandos, & hoc in meliori statu, non ita acriter lugent, quia non est sibi plorandum, tanquàm pro morientibus, sed tanquam pro peregrinantibus, nunc quidem a nobis recedentibus, sed aliquando redituris. Item illi plorant vsque ad extremam amaritudinem pro mortuis, qui eos, quos aliquando dilexerunt, totaliter defecisse putant, qui tamen sciunt, aut cre-

Sacerdotibus nõ cõuenit monstrare signa magni doloris in morte charorum.

C dunt eos non totaliter periisse, sed in melius commutatos pro his non amarè lugent, sed naturæ compassionem impendunt. Hæc autem dependent ex eo, quòd homines credunt resurrectionem mortuorum, aut de ea dubitant, quia qui mortuos resurrecturos putant, pro eis nimis lugendum non existimant, qui autem totaliter defecisse credunt, hi amarissimo quoque dolore mortuos prosequuntur. Et ob hoc Apostolus increpabat Thessalonicenses, quoniam nimis pro morte charorum tristabantur, in quo videbantur non habere spem resurrectionis eorum. De hoc ad Thessalonicenses 1. cap. 4. Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent,

D quasi dicat, quòd illi, qui non habent spem resurrectionis, multum pro morientibus contristantur, & sic subdit infra: Itaque consolamini in verbis istis, quasi dicat, ista verba, quæ sunt de resurrectione mortuorum, sunt ad magnam consolationem vestram. Sacerdotibus autem certior debet esse spes resurrectionis, quàm omnibus aliis, quoniam ipsi clarius cognoscunt veritatem sacræ scripturæ, quàm omnes alii, iuxta illud Malach. 2. cap. Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem exquirent ex ore eius, quoniam Angelus Domini exercituum est, cum igitur huic sit certior cognitio de resurrectione, debet esse minor tristitia in charorum morte, & quia vestes scindere quoddam magnæ tristitiæ signum est sacerdotibus non conueniebat hoc facere. Potissi-

E mum autem summo sacerdoti, qui erat caput omnium, & cui clarior cognitio omnibus aliis inesse debebat, & per hoc certior spes de resurrectione ei affutura erat, ideo cæteris sacerdotibus prohibitum erat, vt non contaminarentur in mortibus aliquorum plangendo, aut faciendo aliquas exequias funeris, nisi in patre, matre, fratre, & sorore virgine, vt habetur infra 21. cap. De sacerdote autem magno dictum est, quòd in morte nullius contaminari deberet, nec etiam in morte patris, vt habetur in eodem cap. Nicolaus autem dicit, quòd causa prohibitionis in sacerdotibus, de comitando funera, & fa-

Nic. opin. reijcitur.

ciendo

plendo ceremonias exequiarum, fuit ad tollendum morem idolatrarum, quoniam sacerdotes idolorum vtebantur in ritibus, & maleficiis suis ossibus, & carnibus mortuorum, vt autē ab his maleficiis sacerdotes immunes essent, noluit Deus eos interesse exequiis mortuorum. Sed istud nullam habet apparentiam, quoniam dicere omnia introducta esse in ceremoniis Dei ad euitandos Gentilium ritus, defectus quidam magnus singularium causarum est. Et deficit istud dictum in duobus: primo, quia non inducit quod intendit: nam quanquàm sacerdotes non comitentur exequias mortuorum, nec plangentium ceremonias expleant, non tolletur sibi quin ritibus idolatrarum vtantur, si velint assumptis carnibus, vel ossibus mortuorū, & econtrario dato quod sacerdotes funeri astent, & deplangant ceteros complentes ritus; non ex hoc magis apti sunt, vel inclinati ad maleficos ritus idolatrarum, quos fieri dicit assumptis carnibus, vel ossibus mortuorum, quàm aliàs. Hoc namque aliquam posset soliditatem habere, si eius cadaueris, quod comitantur, aut plangunt, carnes, vel ossa accepturi essent, sed hoc nullus facit, nihil igitur magis differt funeribus interesse, vt aliquis vtatur carnibus, vel ossibus mortuorum in ceremoniis suis, vt a quibusdam asseritur, quàm quòd non intersint. Secundo deficit dictum istud, quoniam falsum est: nam hoc apud Hebræos quosdam satis ignaros ortum habuit, qui ceremoniarum Gentilium inscii, quod sibi dicendum videtur, confingunt. Sic enim Rabbi Salomon multa per imperitiam confinxit. Sequitur autem istos Nicolaus, vnde & cum eis deficere cogitur. Causam igitur huius prohibitionis, de non exeundo ad funera, nequaquam esse hanc, sed eam quam supra assignauimus, patet.

Quare Moyses interdixit Aaron, & Eleazar, & Ithamar, plangentibus exequias facere, cum quibusdam eorum hoc liceat. Quæst. XII.

NVNC autem quæret aliquis, quare Moyses interdixit Aaron, & Eleazar, & Ithamar, plangentibus exequias facere, cum quibusdam eorum hoc liceat. Nam quanquàm summo sacerdoti, super mortuo se contaminare fas non sit, siue ille pater, siue mater sit, & fortius de omnibus aliis, vt habetur infra 21. cap. Minoribus tamen sacerdotibus, hoc non vniuersaliter interdictum erat. Nam in mortibus patrum, & matrum, fratrum, & sororum virginum contaminare se in planctibus, & cæteris funerum exequiis ius erat, vt habetur infra 21. Sic autem hic erat, quoniam Nadab, & Abiu, fratres erant Eleazar, & Ithamar. Licebat ergo eis eorum funera comitari, quanquàm non esset licitum Aaron patri eorum, qui pontifex erat. Ad hoc respondendum est, quòd Aaron non licebat simpliciter aliquo tempore morientibus interesse, aut mortuorum exequias facere, ideo quanquàm isti duo filii eius, multo post tempore morerentur, non erat ei ius eorum astare funeri, nec plangentium ritus explere. De Eleazar, & Ithamar, fratribus eorum, dicendum est, quoniam nunc non licuit eis, quia erant nouiter consecrati, licuisset tamen alio tempore. Multa namque propter recentem consecrationem vitari debebant, quæ postea facere licebat, nunc autem filii Aaron nouiter consecrati fuerant, quoniam præcedenti die ante mortem Nadab, & Abiu, completa est consecratio eorum, sic enim infra expressit Moyses causam huius prohibitionis, dicens: Oleum quippe sanctæ vnctionis, super vos est, idest nunc nouiter oleum sanctum, fuit

F super vos aspersum. Non licebat igitur, vt in mortibus aliquorum polluerentur: errant tamen illi, qui existimant simpliciter interdictum esse sacerdotibus veteris testamenti mortuos plangere, aut plangentibus interesse, quoniam infra 21. cap. permissum est. *Ne fortè moriamini.* Idest si capita vestra nudaueritis, aut vestimenta scideritis, siue cætera plura gentium ceremonialia impenderitis, fortè moriemini. Nec enim sic sub dubio intelligendum est, quoniam si dicenti Moysi, non obtemperantes ad exequias Nadab, & Abiu exiuissent, certissimè morerentur, & tamen iste est modus loquendi in sacra scriptura, vt aliquando fortè, & fortassis, in manifestissimis apponantur. *Et super omnem cætum oriatur indignatio.* Id-

G est si vos exibitis ad plangendū mortuos, non solum moriemini, sed etiam populus percutietur, & hoc quia fortè populares in hoc eis non repugnarent, vel quia propter peccata sacerdotum, tanquàm prælatorum, populus quoque puniendus erat, sicut pro peccato Principis, populus interdum punitur. Sic habetur de Dauid, numerante populum, quoniam pro hoc magna pars populi, peste consumpta est, vt habetur 2. Regum, cap. vltimo. Ideo quando de peccato sacerdotum hic agitur, & in aliis libris, non solum dicitur, quòd ipsi punientur, sed etiam orietur indignatio, super totum populum, vt habetur Numeri 1. cap. & 18. vbi dicitur: Si Sacerdotes, & Leuitæ non custodierint castrametationes suas in cir-

Pro peccato sacerdotū sæpe punitur populus, & econtra.

H cuitu tabernaculi, & si sacerdotes non obseruauerint cultum tabernaculi pro seipsis solis, ipsi soli peribunt, & super totúm populum indignatio orietur, cum autem peccant populares, eodem modo videtur retorquendum peccatum esse in sacerdotes, si propter eorum negligentiam peccant, quoniā Deus posuit sacerdotes, tanquàm speculatores, vt videant quid alii agunt, & malum, vel bonum denuncient, quòd si non denunciauerint, ipsi quoque cum aliis peccatoribus morientur, vt habetur Ezechielis 3. cap. cum dicitur: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me, si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur a via sua impia, & viuat, ipse impius in ini-

Ad quid Deus sacerdotes instituerit.

I quitate sua morietur, & sanguinem eius de manu tua requiram, si fortè sacerdos exhortaretur populum, vt a malo recederet, populus autem totaliter repugnaret, sacerdotes ab omni culpa immunes erāt, sic enim dicitur in eodem cap. Ezechielis. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & a via sua impia, ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti. *Fratres vestri, & omnis domus Israel plangant.* Hic ponit Moyses rationem dicti sui, siue eius quoddam fulcimentum. Nam cum dictum sit, quòd Aaron, & filii sui non exirent ad plangendum Nadab, & Abiu, videbatur esse quoddam irrationabile valde, quoniam tūc manerent indeplorati, & non factis exequiis, duo illi

K sacerdotes morientes, quod irrationabile erat: nam nulli sepulchri honor denegandus est. Respondet ad hoc Moyses, quòd ipsi non debent exire, sed exibunt alii ad plangendum, scilicet omnes de cognatione Aaron præter ipsum, & filios eius, & omnes alios de Israel. Vocat autem hic fratres eius, qui pertinent ad cognationem Aaron, scilicet ad tribum Leuiticam, de quibus erant Misael, & Elisaphan, ad quos pertinebat ex generis propinquitate, exequias morientium Nadab, & Abiu explere, & hi duo eduxerunt extra castra: ad omnem autem domum Israel, scilicet ad omnes, qui erant in duodecim tribubus, quę vocantur domus Israel, pertinebat plangere mortem

tem istorum sacerdotum, quoniam isti quodammodo erant prælati populi cum essent vncti in sacerdotes, ad subditos autem pertinet prælatorum suorum funera honorare. *Plangant incendium, quod Dominus suscitauit.* Idest isti plangant super Nadab, & Abiu, quia Dominus suscitauit incendium, cremando eos. Debent autem isti plangere incendium illud, quoniam quamquàm ipsi sciant Deum inflixisse mortem illam agentem a proposito, tamen dolere debent, quòd illi miserabiles perierint, sic enim pro parentibus, & charis lugemus. Nam & si nobis cognitum sit Deum voluisse illos occidere, pietatis tamen viscera neganda non sunt. Quinimmo si aliquis funera patris, aut fratrum deplorare nollet, nec eis quicquam condolere, quoniam nouit a Deo inflicta fore, nimis in hoc peccat, non enim aliquis Deo repugnat, quia mortem aliquibus ab eo inflictam deplorat. Nam non ideo pro morientibus lugemus, tanquàm factum Dei improbemus asserentes, aut opinantes Deum in hoc male egisse, velut de hostibus dicere soliti sumus, sed eorum, qui defecerunt, miseriam deploramus. Nec enim ideo lugemus, quoniam mors a Deo inflicta est, sed quoniam isti miserabiles, hoc a Deo meruerunt, vt eis mors, aut alia cruciamina inferrentur. Licitum ergo est pro mortuis deplorare, ita vt in hoc naturæ pietatis viscera impendamus, nec tamen tanquàm de penitus deficiētibus desperemus, quoniam hoc spem resurrectionis abrogat. *Quod Dominus suscitauit.* Deus dicitur suscitasse illud incendium, quoniam ignis ille non naturaliter, sed eo mouente sacerdotes exussit, vt in prioribus probatum est. *Vos autem non egrediemini fores tabernaculi.* Sed magis in atrio eius, quinimmo nunquam in tabernaculo isti manebant, nisi cum illud ad ministrandum introirent, quod breuiter efficiebatur, scilicet cremando thymiama super altare thymiamatum, & disponendo lucernas in candelabro, & panes in mensa propositionis ordināndo, reliquo autem tempore in atrio manebant, vt probatum fuit supra 8. & 9. cap. Iubet autem Moyses, quod Aaron, & filii sui non egrediantur extra fores tabernaculi, nō quidem tanquam illicitum eis esset exire die illa extra Sāctuarium, quoniam solum vetitum erat eis exire Sanctuarium in septem diebus consecrationis suæ, isti autem iam transierant, quoniam erat octauus dies, sed iussit ne exirent extra fores tabernaculi, scilicet ad plangendum, quoniam quamquàm non essent tunc in Sanctuario, sed extra in tentoriis suis, non licuisset eis exire ad plangendum cadauera, cum nouiter consecrati essent. *Alioquin peribitis.* Idest moriemini certissimè, quia dehonestatis in vobis sacram Deo vnctionem in mortibus aliquorum vos contaminantes. Hic patet, quod supra dicebatur, scilicet quòd non ponitur, fortè, dubitatiuè, cum dicitur: Ne forte moriamini: nam hic ponitur affirmatiuè, scilicet alioquin peribitis. Oportet igitur reduci illam sententiam superiorem ad istam, scilicet quòd fortè nullam ibi dubitationem inducat. *Oleum quippe sanctæ vnctionis super vos est.* Hic redditur causa, quare isti non deberent exire ad plangenda funera, scilicet quia in eis erat oleum vnctionis, nec est tamen sic intelligendum, quoniam si ideo non possent aliqua funera deplorare, quia super eos oleum vnctionis erat, nullo tempore deplorare possent, quoniam semper erant vncti oleo sacro quousque morerentur: sed est sensus: Oleum sanctæ vnctionis super vos est, idest oleum sanctum nouiter super vos aspersum est, & in reuerentiam huius nouæ consecrationis, ab omnibus inquinamentis abstinere debebant. Dicitur autem hic, quòd oleum vnctionis est super istos sacerdotes, quod intelligendum

Licitū est pro mortuis deplorare.

Quare Aaron, & Eleazar, & Ithamar nō deberent exire ad funera plangenda.

A est non per effusionem, sed per aspersionem: nam solus Aaron erat, super cuius caput oleum vnctionis fusum est, vt probatum est supra 8. cap. & habetur infra 21. cap. Super alios vero sacerdotes minores, non effundebatur oleum vnctionis per se, nec etiam aspergebatur, sed fiebat quædam commixtio olei vnctionis cum sanguine, & de illa accipiens Moyses aspersit super Aaron, & vestes eius, & super filios eius, & vestes eorum, vt habetur Exodi 29. cap. & supra 8. cap. dicitur, Istud oleum sanctæ vnctionis, quia ex eo solum vngebantur res sacræ, scilicet tabernaculum, & vasa, & sacerdotes, & vestes eorum. *Qui fecit omnia iuxta præceptum Moysi.* Ad Aaron refertur, qui fecit iuxta præceptum Moysi, scilicet non exeun-
B do de Sanctuario, nec plangendo filios suos mortuos, & quāquàm Moyses ista locutus fuisset ad Aaron, & filios eius, tamen solum dicitur hic de Aaron, quòd fecit præceptum Moysi, de filiis nihil exprimens, quoniam cum ipse esset caput filiorum suorum, ipso obediēte præcepto Moysi satis notum erat, quòd filii obedirent, non oportuit ergo exprimi de filiis Aaron, quòd compleuerint præceptum Moysi.

An Nadab, & Abiu, salui, vel condemnati sint. Quæst. XIII.

NVnc autem inquirendum est de statu Nadab, & Abiu, scilicet, an salui, vel condemnati sint. Aliquis autem responde-
C bit eos condemnatos esse, quoniam peccauerunt contra Dominum, & ab eo sic amarissimè mortui sunt. Sed ad hoc dicendum est hoc sufficienter non probari, quoniam si Nadab, & Abiu peccauerunt, satis puniti sunt, vt patet in eorum morte. Peccatum autem non valde magnum fuit, vt ex superioribus declaratum est, ideo mors illa sufficere debuisset, ita vt nihil eis post illam mortem pro peccatis præteritis luendum maneret. Hæc namque est iustissimi Dei conditio, vt cum aliquem pro peccato semel punierit, aliam punitionem non repetat, iuxta illud Naum 1. cap. Non iudicabit Dominus bis in id ipsum, vel secundum aliam translationem. Non insurget duplex tribulatio. Semel ergo istis pro pec-
D catis suis, temporali morte tolerata, non maneret aliquid in posterum eluendum. Sed dicet aliquis, quòd fortè ista pœna non sufficeret, ideo quòd in perpetuum adhuc eis pœna manet. Sed hoc non videtur posse stare, primò quoniam pœna temporalis, & æterna (maximè quando datur ea, quæ in temporalibus potissima est) nunquam pro eodem delicto datur, sed ad aliud, & aliud, sed istis pro peccato suo inflicta est pœna, ergo non debebat infligi æterna. Si autem obiicias, quòd aliqui in æternum pereunt, hic incipiunt pœnas suas, sicut Sancti Doctores dicunt de Pharaone, qui mortuus est in mari rubro, vt habetur Exodi 14. cap. & de Antiocho sacrilego, de quo habetur 2. Machabæorum, cap. 9. & de Herode gerenti se, tanquàm Deum, de quo Actuum 12. cap.
E Respondendum est, quòd illis non fuerunt datæ pœnæ temporales, & æternæ pro eisdem, sed ad aliud, & aliud, quoniam temporaliter puniti sunt, quia temporaliter peccauerunt: in æternum autem cruciantur, quia morientes malorum suorum, non pœnituerunt. In his autem non videtur aliquid tale esse, ideo sufficit sibi temporaliter mori, nec oportet, vt putentur æternaliter perijsse. Item patet hoc, quoniam quandoque aliqua pœna pro peccato alicui hic infligetur, si illa non sufficiat, adiicietur alia pœna, non quidem in inferno, sed in igne purgatorio, sicut in pœnitentibus patet, qui si non compleant hic pro peccatis

Pęna temporalis, & æterna, nō dātur pro eodem delicto.

Quid sit aliquos ęternaliter dānatos, hic incipere pęnas suas

peccatis satisfactionem, in futuro sæculo in igne purgatorio vsque ad completionem cruciantur, infernali tamen nullus carceri mancipatur, sed isti puniti sunt hic pro peccato, quod in Deum egerant: vel ergo punitio illa sufficiens fuit, aut non, si enim sufficiens fuit, nihil in futuro sæculo, nec etiam in ipso igne purgatorio patientur, si autem sufficiens pœna non fuit, quia tamen hic incępta est, non in inferno, sed purgatorio igne complenda erat, non ergo dici poterit ex hoc Nadab, & Abiu, æternaliter periisse. Item si Nadab, & Abiu, dicantur sufficientem sustulisse pœnam pro peccato, tamen quia in peccato mortui sunt, æternaliter perierunt, stare non potest, quoniam si in peccato mortui fuissent, Moyses quasi ex ore Domini non mandasset illos sepeliri, & deplangi, sed iussit vtrunque, vt supra patet, ergo non videntur periisse æternaliter. Item dato, quòd Deus iussisset istos sepeliri, si in peccato mortui fuissent, tamen non iussisset in vestibus sacerdotalibus tumulari, sed potius tanquam male meriti, & reprobi omni sacerdotali priuarentur honore, sed non est sic factum, ergo non videtur quòd æternaliter perierint. Item si isti in peccato mortui, infernali mancipárentur sedi, non solum Deus eis ista inflixisset, sed & eos exussisset, sicut ignis eos naturaliter exusturus esset, sed fecit eos mori, non tamen ab igne comburi, atque in cineres solui, sicut aliis ab igne pereuntibus assolet euenire, ergo non perierunt æternaliter, sed ista pœna, quæ eis in moriendo inflicta est, pro eorum peccato suffecit: nam & si non suffecisset, non solum morerentur, sed incinerarentur ab igne, & alia eis inferrentur grauiora, sicut patet de Dathan, & Abiron, & Core, qui non solum morte perierunt, sed etiam eos terra absorbuit, plurimis quoque eorum combustis, vt habetur Numeri 16. cap. Quando tamen mors sola sufficit, nihil aliud præter mortem infligitur, immo, & auferuntur quædam grauitates, quæ aliàs mortem consequi solent, sicut patet de Propheta Domini, qui ex eo quòd comedit, & bibit in loco, in quo Deus vetuerat, sed quia peccatum huius, satis paruum erat, non lacerauit leo carnes eius, nec illius asinum tetigit, quin potius conseruauit apud cadauer manens, quousque aliqui tumulaturi venirent, ne superuenientes aliæ feræ lacerarent illud, vt habetur 4. Regum 14. cap. De hoc tamen constat, quòd non perierit æternaliter, cum etiam post mortem sacra scriptura, eum virum Dei appellet, sic autem de Nadab, & Abiu, dici potest, quoniam ipsi æternaliter non perierunt, quia quamquam mors eis inflicta fuerit, tamen præter mortem nihil actum videtur. Aliud tamen effici potuisset, si istorum culpa exigeret. Aliquis autem fortassis dicet, quòd Nadab, & Abiu, æquam pœnam culpæ suæ pertulerunt, æternaliter tamen perierunt, quoniam in peccato mortali defecerũt, patet autem hoc, quoniam cum ipsi peccauerunt, & tunc a morte pręoccupati sunt, nec in ipsa vllum spatium datum est, in quo conteri possent, vt sic æternam mortem effugerent, vnde quamquam pœna, quam pertulerunt, culpæ suæ æqua esset, quia tamen per contritionem culpa abolita non est, necessarium fuit, eos æternis mancipatos esse pœnis. Ad hoc respõdendum est, ꝙ quamquam subitanea morte præuenti sunt, in ipso tamen minimo mortis spatio conteri potuerunt, contritio namque diuturnas moras non exigit, sed indiuisibile quoddam est, quamquam igitur in ipso actu peccati, morte præoccuparentur, potuerunt tamen in ipsa minimi temporis particula, sufficienter de peccato conteri, & per hoc ab æterna superuentura ira liberari. Simile enim factũ, narrat B. Bernardus. 2. lib. Speculi vir-

Contritio potest fieri in instãti.

F ginalis de clerico, qui amore impudico cuiusdam monialis stimulatus dormitorium earum, latenter intrauit, & super lectum sanctimonialis, dum ipsa matutinis laudibus insisteret, ipse accubans a dæmone, præfocatus est. De quo dicit ibi Beatus Bernardus, quòd postea reuelatione compertum est animam illius ad perennis vitæ, gaudia transisse, ille enim quamquam in ipso actu peccati, super lectum accubans sanctimonialis suffocaretur a dęmone, tamen in ipso subitaneo suffocationis actu, de male cęptis dolens peccatorum suorum veniam habere promeruit. Tantũ igitur istis relictum est, vt conteri possent, quantum huic, qui a dæmone suffocatus est, sed isti contritionis locus fuit, sic igitur de Nadab, & Abiu, diffinire licet, ꝙ conteri

G potuerũt, atque contriti sunt. Aliquis autem forsitan dicere poterit, ꝙ Nadab, & Abiu, tempus habuerunt satis magnum ad conterendum de peccato, etiam antequam cremarentur, quoniam peccatum ipsorum fuit accipiendo ignem alienum, & supponendo thuribulis ad incendendum coram Domino, sed inter ipsam appositionem, & combustionem eorum, tempus aliquod intercessit, quoniam ipsi acceperunt ignem profanum de loco, in quo coquebantur carnes pacificorum sacrificiorum, deinde ipsis venientibus, vt intrarent tabernaculum ad ponendum thymiama super altare thymiamatum, egressus est ignis de altari holocaustorum, quod est apud ostium tabernaculi, & ibi combusti sunt: in tempore ergo medio in-

H ter acceptionem ignis profani, & cremationem ipsam conteri potuerunt etiam ante mortem, in quo tempore liberius erat eis dolere de peccato, quàm cum ab igne vorarentur. Sed dicendum est, quod isti non contriti fuerunt, antequàm ab igne cremarentur, sed in ipsa mortis inflictione, quæ etiam si subitanea erat, tamen quia aliquantulum durauit, contriti sunt, quod patet, quoniam quando aliquis conteritur, peccatum deserit, sed isti vsque ad mortis inflictionem in ipso peccati actu fuerunt, ergo nunquam contriti sunt, vsquequo mors eis infligebatur. Secunda pars antecedentis apparet, quoniam peccatum istorum erat offerre ignem alienum coram Domino, hoc autem non solum consistebat in hoc quòd acciperent profanum ignem, ponentes in

I thuribulis, sed etiam in apportatione ignis ad altare thymiamatum, & impositione super ipsum altare. Quodcunque igitur horum facerent, dicebantur esse in actu peccati, sicut de illo, qui fornicatur si semel deliberat fornicandum esse, & incipit tendere ad locum illum, in quo fornicabitur, & postea fornicatur: quomodocunque eum mors pręoccupet a tempore illo, quo fornicare deliberauit, vsquequo fornicationis actu fruatur, siue in ipsa mentis deliberatione, siue in itinere, quo ad fornicandum pergitur, siue cum fornicationi insistit, a morte pręoccupatus, in ipso actu peccati dicetur, si tamen, postquàm fornicari desierit, eum mors inueniat, in peccato a morte occupari dicitur, sed non in actu peccati, quoniam iam actus

K transit, sola macula, & reatu manentibus. De Nadab autem, & Abiu, sic fuit, quoniam in toto tempore illo, quod fuit, ex quo alienum ignem thuribulis superposuerunt vsque ad ipsam actualem mortis inflictionem, semper in peccato manserunt: nam tunc ad ponendum thuribula, cum igne profano super altare properabant, sed hoc actus peccati erat, & ob hoc non destiterunt, quousque illos inflicta occupauit mors, ergo in toto isto tempore non conterebantur, sed tunc de peccato doluerunt, cum actum peccati dimittere inceperunt, quod fuit in ipsa mortis inflictione, tunc enim, quia sic egerant, doluerunt. Solum igitur dici potest, quòd Nadab, & Abiu, de peccato

Nemo potest dolere de peccato, cum in illo permanet.

cato contriti sunt in mortis inflictione, & non aliquo tempore ante. Item ea, quæ suprapoſita sunt, adhuc magis probantur, quoniam si isti in peccato suo morerentur, Deus exercuisset in eis grauiorem vltionem, sed non exercuit, quoniam etiam vestes eorum intactas reliquit, ergo non mortui sunt in peccato, hoc patet, quoniam sicut Propheta ille Domini a leone occisus est, quia tamen in peccato mortuus non fuit, sed semper vir Dei dicitur, carnes eius a leone lacerare nõ sunt, ita & in Nadab, & Abiu, factum est, quoniam vestes eorum ab igne crematæ non fuerunt, nec incinerata corpora, ergo videtur quòd in peccato mortui
4.Reg.19. non sunt. Sed aliquis contra hoc arguet, quoniam sic in Assyriis factum est, cum enim occidisset Angelus centum octoginta, & quinque millia, vestes eorum, & arma ab igne illæsa manserunt, eorum corporibus incineratis, constat tamen quòd isti nequissimi fuerunt, & in peccato mortui sunt, vestes tamen illorum illæsæ manserunt, non ergo arguitur sufficienter Nadab, & Abiu, etiam æternaliter non perisse, quoniam vestes eorum combustæ non sunt. Ad hoc est respondendum, quòd non est simile de morte Assyriorum, & Nadab, & Abiu, quoniam quamuis Assyriorum vestes, & arma, illæsa manserunt, corpora tamen in signum malitiæ ipsorum intra vestes, & arma incinerata sunt, in sacerdotibus autem istis non sic accidit: nam sicut vestes eorum ab igne illæsæ manserunt, ita & corpora eorum cremata non sunt, quod signum est Deum noluisse eos grauibus pœnis afficere. Item cum vestes, & arma Assyriorum morientibus ipsis, illæsa manserunt, non ad aliquam eorũ probationem factum est, sed vt Iudæi inde arma, & vestes illas consequerentur, magnum enim precium erat in vestibus, & armis centum, & octoginta quinque millium virorum, præcipue cum Iudæi nimis indigerent armis ad defensionem ab hostibus. In his autem sacerdotibus morientibus non sic factum est, quoniam nõ relictæ sunt vestes eorum ad aliquam futuram vtilitatem cum in eis sepulti fuerint, sed magis ad demonstrandum excellentiam Dei punientis, qui eos vsque in id solum punire voluit, quantum promeriti erant. De morte autem Nadab, & Abiu, hoc sentiendum est, quòd ipsi merito præuaricationis illius in offerendo ignem alienum mortui sunt, atque in ipsa mortis inflictione, de peccato dolentes ab æternis cruciatibus liberati sunt, & quòd ista mors tantæ pœnalitatis fuit, quantum eorum præuaricatio merebatur, & quòd non fuerunt cremata corpora eorum, nec vestes, quoniam ad quendam gradum supplicii attinebant. Voluit autem Deus hoc non inferri, quia quantitatem præuaricationis suæ, inflicta pœna transcenderet, in quo, & eos in bono fuisse approbauit. Est autem, & adhuc aliud in morte Nadab, & Abiu, quoniam quamuis igne exurente, combusti sunt, satis tamen probabiliter dicendum est, eos non sustinuisse valde magnum dolorem in illa combustione, sicut aliis hominibus euenire solet, & hoc satis facile, atque solitum Deo est. Nam in ipsis inferni suppliciis, omnes ab eodem exuruntur igne, sed quidam grauissimos, alii autem minores perferunt cruciatus, sic quoque est futurum de igne conflagrationis, qui ante diem iudicii adueniet, aut vt verius dicamus, in ipso die iudicii purgaturus omnia elementa, & omnia animalia, atque ipsos homines combusturus, vt sic ad iudicium præparatio quædam sit. De hoc Beatus Petrus in Canonica sua 2. cap. 3. constat tamen, quod in illa conflagratione non omnes æqualiter punientur, quoniam illi, qui valde boni sunt, & supplicia non merentur, iniustè valde tanto premerentur cruciatu. Item quia iniustum valde erat æqualem men-

Quid de Nadab, & Abiu damnatione, vel saluatione tenendum est.

Nadab, & Abiu non senserunt magnũ dolorem in igne.

A suram dolorum bonis, & nequissimis esse, præsertim in tempore illo, in quo ipsa æterna supplicia, aut æterna beatitudo incipit. Dicunt ergo omnes Sancti Doctores, & sic necessarium est, secundum Dei iustitiam iudicantis, vt illi qui valde boni sunt, in conflagratione vniuersali acerrimos dolores exurentis ignis non sentiant, sed quasi sopore detenti, mortem ipsam degustent. De aliis autem hominibus dicendum est, ꝙ illius conflagrationis, & mortis inæquales patientur dolores, gradualiter differentes, sicut ipsa peccatorũ suorũ, onera inæqualia sunt. Sic ergo de Nadab, & Abiu, dicendum est, ꝙ in hac quæ inflicta eis est morte, non acerrimè cruciati sunt, quia non valde multum peccauerant, quod manifestatur, quoniam in hoc cruciatu
B eorum corpora incinerata non sunt. *Dixit quoque Dominus ad Aaron.* Hic ponitur correctio Dei ad Aaron, & est quoddam præceptum directiuum sacerdotum, quantum ad magnam temperantiam, quæ obseruanda est tempore ministrationis, s. ꝙ vinum non bibant, & ista locutus fuit Dominus per se ad Aaron, & non mediatè Moyse, sicut in quibusdam aliis locis fieri solet. Nam cum Deus loqtur ad Aaron mediante Moyse, dicitur: Locutus est Dominus ad Moysen: Loquere ad Aaron, &c. sed hic non dicitur, ꝙ Moyses loqueretur ad Aaron, sed per se locutus est cum dicatur: Dixit Dominus ad Aaron. Ex hoc autem inducitur, ꝙ Aaron fuerit Propheta, quia illi Prophetæ dicebantur, quibus Deus loquebatur, in hoc autem sic factum est, quoniam hic patet ꝙ locutus fuerit ei, & Numeri 12.
C cap. dr̃, ꝙ Deus locutus est ad Mariã, & Aaron in ostio tabernaculi, declarat hoc Deus 1. Regum, cap. 2. ꝙ ad Aaron locutus fuerit, & ꝙ eum assumpserit in sacerdotem, cũ dicitur: Nunquid non apertè reuelatus sum domui patris tui, cum esset in Aegypto in domo Pharaonis, & elegi eum ex omnibus tribubus Israel, mihi in sacerdotem? *Vinum, & omne, quod inebriare potest non bibetis.* Istud est documentum ad Aaron, & filios eius pro tempore ministrationis suæ. Ex hoc aliqui dicunt, ꝙ Nadab, & Abiu, mortui sunt propter ebrietatem, quia hic subiungitur, ne sacerdotes, cum ministrant vinum bibant. Sed de hoc supra satis ventilatum est, & dicendum non esse hanc sufficientem probationẽ, quia ista incidentaliter posita sunt, sicut interdum cõ
D sueuerunt multa alia præcepta incidentaliter poni ad historiam. Et satis cõuenienter fuit positum hic istud præceptum, quamquam Nadab, & Abiu, non fuerint mortui in ebrietate, quia hic incipit ministratio sacerdotum. Decuit ergo poni ista præcepta, quæ eis conuenientia erant. Erat autem valde conueniens hoc præceptum de non bibendo vinum tempore ministrationis, ideo satis opportunum fuit inseri hic ad hãc sacerdotum cremationem, dicitur autem, ꝙ non debent bibere vinum sacerdotes, aut aliquid quod inebriare potest tempore ministrationis, est autem intentio, vt nihil sumerent, quo inebriati perderent actum discernendi, & quia nihil est, quod magis ad hoc efficiat, ꝗ vinum, expressum fuit specialiter vinum. Sunt autem alia præter vinum, quæ inebriant, sicut sicera, quædam
E quoque confectiones sunt, quæ inebriatiuam vim habẽt. Ab omnibus istis debebant sacerdotes abstinere, quia eadem causa erat in omnibus, cum dicitur hic, ꝙ non biberẽt sacerdotes aliquid quod inebriare posset. Eodem modo intelligendum est de comestione, si aliquid est quod comeditur, quod ebrietatem faciat, sunt enim aliqui cibi, qui comesti hominem, sensibus priuant, ac si penitus ebrius esset, sic est fructus palmarũ Aegyptiarum, quoniam si accipiantur isti fructus, antequàm maturescant, cum linguæ apponuntur sitim tollunt, si autem, postquam maturi sint, comedantur, causant ebrietatem, & hoc Solinus in Polistor. cap.
de

Aaron ꝓpheta fuit.

Præter vinum alia sunt, quæ inebriant.

de Aegypto ait: Palma Agyptia si priusquàm maturuit, decerpatur, gustata arcet sitim: nam si matura sumatur, sensum intercipit, gressum præpedit, linguam retardat, obsessisque officiis mētis, & corporis, vitium ebrietatis imitatur. Sicut ergo sacerdotes euitare debebant in bibendo omne, quod inebriare potest, ita & in comedendo, si aliquid inebriare posset, ideo non debebant comedere fructum Aegyptiarum palmarum, cū maturus est, dicitur tamē, ne bibant aliquid quod inebriare potest, quoniam ebrietas frequētius causatur in bibendo, quàm in comedendo. *Non bibetis tu, & filij tui, quando intratis tabernaculum testimonij.* Hoc præceptū dabatur ad Aaron, & omnes posterós suos, quia nulli eorum licebat comedere aliquid quod inebriare posset, vel bibere, & hoc erat solum in temporibus, quibus ministrabant in Sanctuario: nam aliis temporibus licitum erat comedere, & bibere, quicquid vellent, sicut aliis hominibus licebat. Arguet ex hoc aliquis, quòd nunquàm liceret sacerdotibus bibere vinum, aut degustare aliquid inebriatiuum, quoniam ministratio fiebat in Sanctuario omni tempore, eis autem non licebat bibere vinum, cum ministrarent, ergo nunquàm deberent bibere vinum. Ad hoc respondetur, quòd sacerdotibus interdictum erat, solum bibere vinum, cum ministrarent, hoc autem modicum tempus erat, quoniam non ministrabant omnes sacerdotes quotidie, immo nec poterant ministrare, quoniam sacerdotes valde multi erant, locus autem, in quo ministrabatur erat vnus, scilicet solum ipsum Sanctuarium, quod fecit Moyses in deserto, & postea templum Salomonis, in quo positum fuit tabernaculum, quod Moyses fecerat in deserto, & quia isti sacerdotes erant valde multi, diuisi sunt in vigintiquatuor partes, quæ vocantur vigintiquatuor sortes. Et hoc tempore Dauid, habetur 1. Paralipomenon 24. cap. Isti autem sic ministrabant, vt illi qui erant in vna sorte, ministrarent vno tempore, & qui in alia sorte, ministrabant alio tempore, & cum essent vigintiquatuor sortes, diuidebatur annus in vigintiquatuor partes, & quælibet sors ministrabat in particula sua, dum autem illi, qui erant in vna sorte, ministrarent, omnes de aliis sortibus, poterant bibere vinum, & facere omnia alia, quæ alii homines faciunt, & rursus omnes, qui sunt in sorte illa, cui competit ministratio, non ministrant, sed solum aliqui eorum, & fiebat isto modo, quoniam, cum quælibet sors istarum vigintiquatuor esset satis magna, quando proueniebat illa ministratio, mittebatur sors inter omnes sacerdotes, qui erant in illa sorte, vel distributione, & cui sors euenisset, ille erat ministrans. Sic apparet Luc. 1. cap. cum dicitur de Zacharia, patre Beati Ioannis, quòd ipse erat sacerdos de vice Abia, quæ erat septima sors, & postea dicitur: Et factum est, vt cum sortes fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum, secundum cōsuetudinem sacerdotii, sorte exiit, vt incensum poneret, & sic innuitur ibi, quòd erat consuetudo apud sacerdotes, quòd sorte diuideretur quis eorum ministraret. Et tunc quando ministratio fieret in aliqua sorte sacerdotum, ille solus, cui proueniret sors ministrandi, abstinebat a vino, & ab omni alio, quod inebriare potest. Cæteri autem libere poterant bibere quicquid vellent, atque comedere, & sic non proueniret cuilibet sacerdoti in eodem anno, quòd multis diebus abstineret a vino, sed fortè abstinebat vno, vel duobus, aut satis paucis, & aliquando esse poterat, quòd alicui sacerdoti non eueniret in vno anno, vel in duobus, quòd abstineret a vino, quoniam sortes raró eueniebant, ideo satis apparet quomodo sacerdotes, vt communiter bibebant vinum, & modicum tempus erat, in quo abstinere deberent. Sed di-

Sacerdos paucis diebus tenebatur abstinere a vino.

De diuisione sacerdotum ad ministrandū.

F cet aliquis, ꝙ hoc fuit verum post tempora Dauid Regis, quoniam tunc factæ sunt omnes diuisiones sacerdotum in vigintiquatuor partes, & diuisiones Leuitarum in cantores, & ianitores, & alia officia, vt habetur 1. Paralipomenon cap. 23. & 4. & 5. Ante Dauid autē non erant factæ istæ diuisiones, ideo videtur ꝙ sacerdotes omnes, simul ministrabant, & omnes simul tūc a vino abstinebant. Adhuc dicendum est, ꝙ ante tempora Dauid quamquam nō essent factę certę distributiones, sicut ipse fecit in vigintiquatuor partes, tū non oēs simul ministrabāt, sed aliqui vna die, aliqui autem alia, vt habetur ex his, quæ dicimus supra 6. cap. Ideo tunc sacerdos, qui illa die ministraret, non poterat tūc vino vti, aut aliis potionibus inebriationis, oēs tū alii
G sacerdotes poterant vinum, & quicquid vellent bibere, ideo semper manet, ꝙ sacerdotibus non esset semp vetitum bibere vinū: nā maiori tpe cuilibet eorū licebat, q̄ illicitū esset. *Quando intratis tabernaculum testimonij.* Per hoc signat ministrationē, s. ꝙ nō biberent vinum, quando ministrarent. Dicitur tamen hic de ministratione, quæ fiebat in tabernaculo testimonii, non enim de ea sola, quæ ibi fiebat, sed de omni ministratione, quæ erat intra Sanctuarium, siue esset in atrio, siue intra tabernaculum. Nam sicut illicitum erat bibere vinum, aut aliquid inebriatiuum sacerdoti, cum intraret ad ministrandum extra tabernaculum, ita illicitū erat cū intraret ad ministrādum intra atrium solum super altare. Nam si solum vetitum esset bibere vinū sacer-
H doti, qn̄ intraret intra Sanctuarium, non esset prohibitum bibere, cum sacrificaret in altari holocaustorum, quia illud non erat ministrare intra tabernaculum, sed hoc falsum est, quoniā potissima ministratio totius Sanctuarij erat in sacrificando: ergo qui sacrificarent deberent multum a vino abstinere; ideo dicēdum est, quòd vocatur hic tabernaculum testimonij large pro tota ipsa domo Sāctuarij, sic enim accipitur supra in litera, cum dicitur. Non exibitis fores tabernaculi, alioquin peribitis, tamē ibi probatum est, quòd intelligatur de toto Sanctuario. Alio modo potest dici, quòd accipiatur hic tabernaculum testimonij proprie, scilicet, quòd solum esset vetitum bibere vinum quando sacerdos intraret ad tabernaculum Sanctuarij, sed tunc ista coincidunt, quia ad eosdem pertinet
I sacerdotes: nam illi qui ministrabant intra tabernaculum ministrabant extra in atrio; ideo siue dicatur de ministratione, quæ erat in tabernaculo, siue de illa, quę erat in atrio eius non differt, quoniam istę duę se cōsequuntur, & qui ministrabat in vna ministrabat in alia sufficienter ergo dictum est, ꝙ abstinerēt a vino cum intrarent in tabernaculum testimonij: quoniam per hoc intelliguntur omnes ministrationes, quę erant in toto Sanctuario. Erant autē quatuor in toto Sanctuario ministrationes. Prima erat in atrio tabernaculi in sacrificijs diuersorum generum super altare holocaustorum. Secūda ministratio erat in mensa propositionis, quia ponebantur ibi panes duodecim in memoriā duodecim filiorū Israel, vt habetur ĩ. 24. c. Tertia mi-
K nistratio erat in cādelabro, s. ꝙ quotidie sacerdotes in aurora, & in vespere incendebāt, & disponebant lucernas, vt habetur Exo. 27. cap. & infra 24. cap. Quarta ministratio erat in altari thymiamatum, secūdum quam sacerdotes quotide in aurora cremabāt thymiama, & in vespere iterum, vt habetur Exod. 30. cap. Istarum autem quatuor ministrationum tres erāt quotidianę, vna autem non. Prima enim, quę est in oblatione sacrificiorum quotidiana erat, quoniam quotidie offerebatur vnus agnus anniculus in aurora, quod vocatur sacrificium matutinū, & alius agnus anniculus in vespere, quod vocat̄ sacrificiū vespertinū. Hęc autē ex nulla causa omittebant̄, vt patet Num. 28. c. iō vocatur istud
iuge

Sanctuarij tabernaculum est duplex.

iuge ſacrificium. Alia miniſtratio, quæ erat in candelabro quotidiana erat, nam quotidie in aurora, & in veſpere ſacerdos diſponebat lucernas in candelabro, quaſdam extinguens, & alias incendens. De hoc Exo. 27. & 30. capit. Alia miniſtratio, quæ erat in altari thymiamatum, quotidiana erat, nam quotidie in mane, & in veſpere cremabatur, vt habetur Exo. 30. cap. Vltima harum miniſtrationum non erat quotidiana, ſ. diſpoſitio panum ſuper menſam propoſitionis, nam nō ponebantur quotidie panes ſup menſam, ſed per dies ſabbati, accipiebantur enim 12. panes, & illi ponebantur ſuper menſam propoſitionis recentes in ſabbato, manebantque ibi vſque ad alterum ſabbatum, & tūc auferebantur priores duodecim, & ponebant alij duodecim recentes. Sic erat cultus iſte perpetuus in filijs Iſrael. De hoc habetur infra 24. ca. ad has autem miniſtrationes ingrediebantur ſacerdotes in tabernaculū fœderis, vel in ipſum atrium. *Ne moriamini.* Ideſt non bibatis vinum, vel aliquid inebriatiuum diebus miniſtrationis veſtræ, quoniam moriemini: hoc erat, quia ſi ſacerdotes imperio diuino repugnabant, & Deus occideret illos, ſicut ſupra dicitur occidiſſe Nadab, & Abiu, quamquam non ex cauſa factę ebrietatis, ſed ex aliquo altero, vt ſupra declaratum eſt, ſed in hoc nihil refert, quia quomodocunque peccarent contra præceptum Domini, morientur. *Quia præceptum eſt ſempiternum.* Ideſt ritum iſtum de non bibendo vinum, vel aliquid inebritatiuum temporibus miniſtrationis, ideo obſeruare debetis, quia præceptum eſt ſempiternum. Nec debet tamen intelligi, quòd Deus poneret hoc pro cauſa obſeruationis, nam tunc eſſet ſenſus, ꝙ tūc ob hoc Deus mandabat abſtineri a vino temporibus miniſtrationis ſacerdotalis, quia hoc erat præceptum ſempiternum, & ſic antequam Deus hoc daret eſſe ꝓceptum. Falſum tamen eſt, ideo non ponit ibi, quia, tanquam redditiuum cauſæ, ſed magis tāquam expoſitiuum, ſ. quia pręceptum ſempiternum eſt, ideſt, & iſte ritus de non bibendo vinum erit præceptum ad ſemper. Vel poteſt intelligi pro cauſa, ſ. non bibatis, ne moriamini, quia præceptum ſempiternum eſt, ideſt illud non eſt temporale, vel ad vnam diem obligās tantum, ſed ſempiternum eſt, ideſt obligans ad ſemp, licet non ex ſemper, ideo quandocūq; contra feceritis ſemper peccabitis, quia ſemp manet obligatio ad obſeruationem huius præcepti, cum ſit ſempiternum. *In generationes veſtras.* Ideſt tandiu durabit iſte ritus abſtinendi a vino tempore miniſtrationis ſacerdotalis, quandiu durauerint generationes veſtrę. *Vt habeatis ſcientiam diſcernendi.* Iſta eſt cauſa, propter quam iubebantur abſtineri a vino, ſ. vt haberent ſcientiam diſcernendi, ideſt haberent libertatem in iudicando, & non impedirentur a vino, aut ab alio, quod inebriatiuum eſt. Vinum autem ſecundum ſe non tollit ſcientiā diſcernendi, vel vſum diſcretionis, ſed ſolum cum immoderate bibitur, tamen ſi ſumatur in debita quantitate, potius confert quàm lædat. Vetatur tamē hic vinum totaliter, & non in aliqua parte, quoniam ſi daretur facultas ſacerdotibus, ꝙ biberent vinum tempore miniſtrationis ſuæ, difficilè eſſet eis tolli, quin aliquando biberent immoderatè. Cum autem nullo modo bibunt, facilè eſt nō excedere, eſt enim hoc de his, quę euitantur, non tanquam mala, ſed tanquam periculoſa, ſic enim iuramentum fugere iubemur, nō quidem quoniam ipſum malum ſit, ſed quoniam ex frequenti iuratione periurium induci ſolitum eſt, iuxta illud: Vir multum iurans replebitur iniquitate, & non recedet a domo eius plaga: ſic enim dicit Apoſtolus: Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria, non quidem, ꝙ ipſum malum ſit, ſed quia ex eius frequēti potatione, luxuria inducitur. De his extra, de iureiuran. cap. & ſi

Sacerdotes, quare a vino abſtinere iubeantur.

Vinum ſi ſumatur moderatè potius cōfert quā obeſt.

A Chriſtus. dicitur enim: vinum, vel aliud inebriatiuum tollere ſcientiam diſcernendi, non quidem ſciētiam, quæ eſt ipſe habitus, quoniam hæc per ebrietatē non ceſſat, ſed ſcientiam vocat ipſum actum ſciendi, aut actualiter ſpeculandi, vel diſcernendi, cuius cauſa eſt, quoniam vinum bibitum reſoluitur in magnam partem fumorum, qui aſcendūt a ſtomacho ad cerebrū, & cum fuerint in magna quantitate totam cellulam phantaſticam replent, & perturbant indiſponētes ſpecies, quæ ibi ſunt, quo facto neceſſarium eſt tolli omnem actualem ſpeculationem. Cuius cauſa eſt, quoniam quamuis intellectus non ſit aliqua potentia vtēs organo in ſuo actu, nec conſequens corporis complexionem, præſupponit tamen ad actum ſuum, actum organorum, & actus quorundam organorum præſup

B ponit iam extitiſſe, aliorum autem organorum actus præſupponit exiſtere. Sic etiam eſt de actu potentiæ phantaſticę, nam tunc oportet, vt aliquis actualiter ſe conuertat ſuper phantaſmata, cum debet intelligere actualiter, iuxta illud Ariſtoſt. in 3. de Anima. oportet intelligentem phantaſmata ſpeculari, ideſt, ꝙ ille, qui actualiter intelligit, debet habere actualem conuerſionem, & ſpeculationem ſuper phantaſmata, iſtę tamen ſpecies phantaſticæ ſunt nimis indiſpoſitę, & valde læſæ repleta cellula phantaſtica fumis inſurgentibus ex reſolutione vini, ideo cum aliquis ebrius eſt, impoſſibile eſt, ꝙ aliquid intelligat, vel parum, & diſtortè valde, ideo ſtatus ebrietatis ei, qui vult attingere aliquem gradum in ſpeculationibus, valde repugnans eſt. Ob hoc autem cum Salomon loqueretur de vanitatibus

C Eccleſiaſtici cap. 2. de deſiderio ſciendi ſubiunxit: Abſtinui carnem meam a vino, vt animam meam transferrem ad ſapientiam. In quo videtur, quòd ablatio vini ad ſpeculationem facit, non quidem, quòd directè vinum ſpeculationem tollat, ſed per accidēs, cum in magna quantitate bibitum eſt. *Inter ſanctum, & prophanum.* Inter pollutum, & mundum, in quibus ſacerdotes diſtinguere debebant cum miniſtrabant, ſcilicet quid eſſet ſanctum, & quid prophanum. Dicitur enim aliquid Sanctum, quia ad vſum Dei applicatum eſt, quod ſanctificare eſt, vocatur autem prophanum id quod ſequeſtratum eſt a rebus ſacris, vel poteſt fieri in eo aliqua miniſtratio coram Domino, vnde pro

D phanum dicitur, quaſi procul a fano, ideſt ſeparatum a Sanctuario. & hoc eſt diſtinguere, quæ ſunt vaſa ſancta, in quibus licet miniſtrare, & quæ ſunt prophana, in quibus non licet, vel quis eſt ignis ſacer, quo miniſtrationes Sanctuarij fieri debent, & quis eſt prophanus, qui illas tangere non debet. In hoc autem errauerunt Nadab, & Abiu, quoniam non iudicauerunt inter ſanctum, & prophanum, ideſt non fecerunt aliquam differentiam inter ignem ſacrum, vel non ſacrum, an oporteret magis vti illo, quàm illo ad miniſtrationes Sanctuarij. Etiam debebant ipſi diſtinguere inter mundum, & immundum, ſcilicet, quid erat mundum ad offerendum, & quid immundum, quod potiſſimè fit in animalibus, quorū quędam ad immo-

E lationem immunda erant, alia autem minimè, & hoc ſiue ſecundum immunditiam, quæ accipitur ex parte ſpeciei, ſiue ſm eam, quę eſt ex aliquo caſu, vel ex aliqua conditione indiuidui, omnia namque debet reſpicere ſacerdos miniſtrans, vt nihil immundum offerret. Etiam accipitur hoc in pane, vino, & oleo, in quibus ad hoc, ꝙ offerantur, oportet eſſe munditiam, de qua iudicare ad ſacerdotes, qui ea ab offerentibus recipiunt, pertinebat. Si autem illi ebrij eſſent, non poſſent iudicare in his, quod mundum, vel immundum eſſet. Hęc aūt dicebat Deus neceſſaria eſſe diſcretioni ſacerdotum, qđ verum eſt pro tpe, quo miniſtrabant, alia tū tpa erant, in quibus requirebatur alia prudentia

Quō vinū tollit actū ſciētię q̃uis nō ſciētiam.

Tex. 30. & 59.

Sacerdotes diſtinguere debebāt īter ſanctū, & profanū.

Quid eſt fanū & q̃d ꝓfanum.

sicut distinguere inter causam & causam, & sanguinē & sanguinem, lepram & lepram; quoniam ad sacerdotes iudicantes ista pertinebant, vt habetur Deute. 17. cap. cum dicitur: Si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem, & sanguinem, causam, & causam, lepram, & lepram, & iudicii videris intra portas tuas variari, surge, & ascende ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, queresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Necessaria igitur erat in sacerdotibus alia dispositio præter eam, quæ hic ponitur, sed illa erat ad iudicandum in causis hominum, ista autem, de qua hic, erat ad discernendum in ministratione diuina, ideo ad aliam discretionem nō ponitur, quòd sacerdotes debeant abstinere a vino, in ea tamē, quæ est ad sacerdotalem ministrationē, iubebatur abstineri a vino, cuius causa duplex est. Prima quia periculosior, & maior offensio est, cum aliquis peccat in diuina ministratione, quàm si peccaret in iudicio humano, ideo cautius fieri oportet, circa diuinam ministrationem, quàm circa actus humanos, & litigia diffinienda. Secunda causa est, quoniam si sacerdotibus vetitum esset bibere vinum omni tempore, quo iudicant, esset satis magna difficultas cum iudicium quotidianum sit, & deberent quotidie abstinere a vino. Si tamen in ministrationibus sacerdotalibus solum abstinerent, illud leue esset, quia cuilibet sacerdoti pauci dies ministrationis in toto anno proueniebant. *Doceatisque filios Israel omnia legitima mea.* Idest debetis habere discretionem, vt possitis docere filios Israel ea, quæ pertinent ad legem. Et nō vocantur hic legitima omnia, quæ in lege sunt, sed solum ea, quæ cæremonialia sunt, & vocātur purè legalia, siue cæremonialia, nam lex propriè consistit in eo, quod a legislatore est per eius potestatem deriuatum, & hoc magis conuenit ad illa præcepta, quæ præter voluntatem legislatoris, non videntur habere aliam causam, alia autem præcepta, que rationē habere videntur, cum dependeant ex principijs intellectus practici, magis videntur esse a natura, quàm a legislatore, ideo non vocantur ita ꝓpriè leges. Sic autem accipit hic legitima sua, idest, leges cæremoniales de rebus offerendis, & ritibus oblationum. Hæc enim pertinebant specialiter ad sacerdotes ministrantes: debebant enim erudire filios Israel, quid deberent offerre, & quando, & qualiter, & de solennitatibus, & modo obseruationum, alia autē præcepta, quæ erant iudicialia, & ea quæ moralia erāt, non pertinebant directè ad sacerdotes ministrantes, sed magis ad eos, qui erant quasi prædicatores inter illos. Erat enim Iudæis solitum per sabbata in Synagogis suis predicantes audire, qui docebant de lege, quātum ad omnia. De hoc habetur Lucæ 4. cap. & aliqualiter colligitur Actuum 14. cap. Sacerdotes tamen de quibus hic dicitur solum ministrabant, ideo pertinebat ad eos solos docere Israelitas in eis, quę ad illas ministrationes attinebant. *Quæ locutus est dominus ad eos per manum Moysi.* Idest doceatis filios Israel, omnia quæ locutus fuit Deus ad illos, scilicet omnia præcepta cæremonialia, & hoc per manum Moysi, idest per Moysen. Et est sensus, quòd Deus protulit omnia præcepta cæremonialia ad filios Israel, & hoc non immediatè, sed per Moysen, vt apparet in hoc Leuitico, cum sæpissime dicatur: Locutus est Dominus ad Moysen: Loquere filijs Israel, & dices ad eos. Per se autē Deus non fuit locutus Israel, nisi super montem Sinai, cum dedit præcepta decalogi. Dicitur autem loqui per manum Moysi, idest per Moysen, quia per manum non fit aliqua locutio, cum non sit organum formatiuum vocis, aut expressiuum, dicitur tamen per manum Moysi, idest per os, ponitur autem manus pro omni-

Iudicare de offerendis, & in causis ptinebat ad sacerdotes.

In quo lex consistat.

Munus ꝓdicationis etiā, apud Hebræos exercebatur.

F bus organis: quia ipsa est organum organorum, iuxta Aristot. 2. de Anima.

De parti... a̅alium ... bro 4. ...

Locutusque est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar filios eius, qui erant residui: Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, & comedite illud absque fermento iuxta altare, quia sanctum Sanctorum est. Comedetis autem in loco sancto, quod datum est tibi, & filijs tuis, de oblationibus Domini, sicut præceptum est mihi.
G Pectusculum quoque, quod oblatum est, & armum, qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu, & filij tui, & filiæ tuę tecum. Tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostijs salutaribus filiorum Israel, eo quod armum, & pectus, & adipes, qui cremantur in altari, eleuauerunt coram Domino, & pertineant ad te, & ad filios tuos lege perpetua, sicut pręcepit Dominus. Inter hæc hircum, qui oblatus fuerat pro peccato, cum quæreret Moyses, exustum reperit: iratusque contra Eleazar, & Ithamar filios Aaron, qui remanserant, ait: Cur non comedistis hostiam pro
H peccato in loco sancto, quæ sancta Sanctorum est, & data vobis, vt portetis iniquitatē multitudinis, & rogetis pro ea in conspectu Domini, præsertim cum de sanguine illius non sit illatum intra sancta, & comedere debueratis eam in Sāctuario, sicut præceptum est mihi? Respondit Aaron: Oblata est hodie victima pro peccato, & holocaustum co
I ram Domino, mihi autem accidit, quod vides. Quomodo potui comedere eam, aut placere Domino in cęremonijs mente lugubri? Quod cum audisset Moyses, recepit satisfactionem.

31. dist. ... tenere ... qa & a... 82 di. c. ... po... cap. plu... mos 3 ... 4. c. ... rat.

De pe... 3. ca. ... hæc ... j & ...

Locutusque est Moyses. Hic describitur tertium principale, s. defectus comestionis. Et diuidit in duo, quoniam primo agitur de comestionis retardatione: secūdo de eius totali omissione: secunda ibi. *Inter hæc hircū.* Circa primum dicitur hic. *Locutusque est Moyses ad Aaron & Eleazar, & Ithamar.* Ad hos tres locutus est, quoniam hi soli sacerdotes erant alijs duobus moriētibus.
K *Filios eius, qui residui erant.* Idest, quamuis filij Aaron essent quatuor: tamē de illis iam soli duo residui essent, s. Eleazar, & Ithamar, quoniam alij duo, scilicet Nadab, & Abiu mortui erant. *Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini.* Hic Moyses conuocat sacerdotes ad comedēdum illas partes sacrificiorum, quę eis proueniebant, & dicitur, ꝙ tollant sacrificium, quod remansit de oblatione dn̄i, idest multa animalia Deo oblata sunt, & illorum q̄dam cremata sunt ſm se tota, sicut a̅ialia, q̄ in holocausto sacerdotum, & ī holocausto totius populi data sunt: alia aūt ſm partē cremata sunt, sicut a̅ialia pro hostijs pacificis, & ꝓ pctō populi.

Comestionis retardatio.

De

De omnibus his animalibus accipiebant sacerdotes, & aliquid proueniebat domino, nam de hostijs pacificis pectusculum, & armus dexter cedebant in ius sacerdotum. De hostia autem pro pctō populi omnes carnes in ius sacerdotum cedebant, & quia ista omnia domino oblata fuerant, & cedebant istę partes in ius sacerdotum, dicebantur eis relictæ de oblatione Domini: habebant enim sacerdotes hic partem de tribus animalibus, scilicet de boue, & ariete pacifico, qui oblati sunt a populo, & de hirco pro pctō populi, de boue, & oue habebant armum dextrum, & pectusculū, vt habetur supra 7.c. de hirco pro pctō habebant omnes carnes, & pellem, vt habetur supra 6.cap. ideo hæc omnia comedere debebant. Cum autem dicitur hic, ꝙ tollerent id quod remanebat de oblatione Domini. non est sensus, ꝙ istud mansisset quasi ex obliuione non combustum, vel quia non potuit cōburi, aut ex aliqua alia occasione, sed ꝙ istud remanebat eis de oblatione Domini, idest cedebat in iura eorum de oblatione, sicut domino cedebant partes suæ, quæ corā eo cremabantur. *Et comedite illud absque fermento*. Idest partes sacrificiorum coquebant sacerdotes intra atriū tabernaculi, & ibi comedebāt eas, quamquam in hoc differentia erat, quoniam de pectusculo, & armo, quæ proueniebāt de hostijs pacificis, licebat sacerdotibus, & omnibus de familia sua comedere iuxta ea, quę declarauimus supra 6.c. & colliguntur in litera infra 22. cap. de carnibus autem hostiarum pro pctō, non licebat comedere omnibus de familia sacerdotum, sed solis masculis de genere sacerdotali, vt habetur supra 6. c. dicitur autem, ꝙ deberent comedere istas partes sacrificiorum absque fermento, quoniam erant specialia ista sacrificia.

An erat necessarium sacerdotes azymos panes comedere. Quæst. XIIII.

Pro quo sciendum est, ꝙ sacerdotibus non erat ex necessitate comedere panes azymos, cum partibus sacrificiorum, nam & panes fermentatos comedere poterant, ideo illos non azymos comedebant. Sic habetur supra 7.ca. vbi Deus iussit eos, qui offerrent hostiā pacificam offerre simul fermētatos panes, & de illis dicebat prouenire vnum sacerdoti. comedebat igitur fermētatos panes. Cum autem dicitur hic, ꝙ comederent partes illas sacrificiorum cum azymis, siue absque fermēto, potest dupliciter intelligi. Vno modo, ꝙ hoc referatur ad similam, quæ eis proueniebat, nam quolibet horum sacrificiorum offerebatur certa pars similæ; vt habetur Nume. 15.c. & de illo solum tollebat sacerdos pugillum, atque ponebat super altare, reliquum autem cedebat in ius eius, vt supra 2.c. de istis autem partibus, q̄ cedebant in ius sacerdotum de simila diffinitum erat, vt comederentur sine fermēto, qm̄ illa erat pars similæ, quę oblata est Domino, & pars eius fuerat cremata super altare, vt habetur sup. 6.c. & quia cum his sacrificijs, quæ obtulerat populus fuerāt datæ partes similæ, de illis prouenit maxima pars sacerdotibus, quam comedere debebant absque fermēto. Potest igitur intelligi de ista simila, s. ꝙ Deus mandauisset sacerdotibus, vt cum partibus sacrificiorum, quæ sibi proueniebant de oblatione populi, comederent similam oblatam a populo sine fermento. Alio mō intelligi pōt, ꝙ Deus iusserit sacerdotibus comedere aliquos panes non fermentatos cum istis partibus sacrificiorum, & quamq̄ aliàs liceret eis comedere panem fermentatū cum sacrificijs, tñ Deus iussit, ꝙ hic comederent sine fermento, quia erat aliquid spāle in his sacrificijs. *Iuxta altare.* Idest, ꝙ deberent comedi istæ carnes cum panibus,

A circa altare holocaustorum. Nam mandatum erat, ꝙ coquerentur carnes sacræ iuxta altare, & postea ibidē comederentur, quia non licebat eas educi de Sātuario. *Quia sanctum Sanctorum est*. Ista est causa superiorū, & potest referri ad quodlibet duorum supradictorū, s. cum dr̄, ꝙ comederentur istę carnes sine fermēto, vel ꝙ comederentur iuxta altare. Si aūt ad primum referatur, est sensus, ꝙ ideo comedi debebant istæ carnes sine fermento, quia sanctum Sanctorum sunt, i. quia sunt multum sanctæ, & debent in eis obseruari plures cæremoniæ, quàm in alijs carnibus vulgaribus. Si referatur ad secundum est sensus, ꝙ comederent istas carnes iuxta altare, quia sanctum Sanctorum est, i. q͞a istæ carnes sunt multum sanctę per consecrationem factā

B Deo, nō debebant comedi in quolibet loco, sed solū circa altare. *Comedetis autem in loco sancto, quod datum est tibi, & filijs tuis de oblationibus Domini.* Repetitio sententiæ superioris est, sed nec est inutilis, quoniam s̄. fuit facta determinatio specialiter de carnibus his, quas sacerdotes acciperent in hac die prima ministrationis suæ, hic aūt subditur generalis sententia de omnibus carnibus, & panibus, quæ proueniunt sacerdotibus ex oblationibus factis ad Deum, qm̄ illa oīa deberent comedere in loco sancto, s. apud altare holocaustorum. Dicit hic, quod datū est tibi, & filijs tuis, qm̄ oīa, quæ separauerat Deus de sacrificijs, pertinebāt ad sacerdotem summum, & minores. *Sicut præceptum est mihi.* Idest ista facies, qm̄ sic mādauit mihi Deus, vt faceretis. Dicit hoc Moyses, qm̄ oīa præcepta, quę dabantur de

Repetitio superiorū haud inutilis.

C ritu sacerdotali ipsi Moysi, primo dicebantur a Deo: deinde ipse referebat Aaron, vt satis patet ex superioribus. *Pectusculum quoque, quod oblatum est, & armum, qui separatus est edetis in loco mundissimo*. Hic ponitur, quædā declaratio superiorum, & nō est additio, q̄uis litera videatur hoc signare, cum dicat: Pectusculum quoque; quia ista dictio, quoque, additio est, non potest tamen hic esse additio, quia supra dictum fuit, quòd omnia, quæ darentur Aaron, & filijs eius, comederent in loco sancto. hic autē dicitur, ꝙ pectusculum, & armus dexter comedantur in loco mundissimo, tamen pectusculum, & armus dexter erant de eis, quæ dabātur sacerdotibus de oblationibus Domini: ponuntur tamen hic ista ad exponendum, ne tamen frustra sint,

Superiorū declaratio quædam.

D quoniam ex hoc fit differentia de his partibus duabus ad omnia alia, quæ proueniebāt sacerdotibus de sacrificijs Domini, erat namque regula, s̄m ꝙ supra posuimus de carnibus, quæ cedebant in ius sacerdotum, q͞a si illæ essent de carnibus pacificarum hostiarum, licitum erat sacerdotibus, & omnibus de familia eorum vesci illis. Si autem essent carnes de sacrificijs pro peccato, solis masculis de genere sacerdotali vesci illis licitum erat, sicut habetur supra 6.cap. istam autem differentiam vult assignare hic Deus, ponens pectusculum, & armum dextrū, quæ de sacrificijs pacificis proueniebant, & postea subiungit, ꝙ de hoc comedent filij, & filiæ suę. *Pectusculum quoque, quod oblatum est.* Idest, etiam pectusculum, & armus dexter, quæ proueniunt vobis, comedentur in loco sacro. dicit autem pe

E ctusculum esse oblatum, & non armum. Quamquam in hoc aliquis ibi obijciet, quòd vtrūque oblatum sit, nam totum animal coram Deo offerebatur, oblato autem animali necessarium erat, tam pectusculum, quàm armum dextrum, & cætera, quæ in animali essent, oblata esse. Ad hoc respondēdum est, quòd duæ erant oblationes, in quolibet animali, quod Domino offerebatur. Prima oblatio erat, quia ipsum animal totum offerebatur Domino, & hoc erat cum præsentabatur coram Domino viuēs apud altare, & suscipiebant illud sacerdotes, & in hac oblatione dicebatur offerri ipsum animal, & nō aliqua pars eius, ita quòd

In quolibet animali oblato fiebant duplices oblationes.

non possemus dicere esse oblatum pectusculum, vel armum dextrum, aut aliquid alterum. Secunda oblatio erat, quia specialiter offerebātur aliquæ partes animalis, & isto modo dicebamus offerri adipes sacrificiorum, quoniam ipsi semper offerebantur super altare, & cremabantur, & quantum adhuc modum pectusculum dicebatur oblatum esse, quia quamuis nō cremaretur in altari, in oblatione hostiarum pacificarum, tamen fiebant quædam cæremoniæ in ipso, s. ꝙ sacerdos educeret adipes animalis immolati ī hostias pacificas, & separaret ipsum pectusculum animalis vtrunque imponens super manus laici offerētis, qui eleuabat ista duo coram Domino sursum, & deorsum, ante & retro, dextrorsum, & sinistrorsum, & tunc accipiebat sacerdos ista de manu laici, & cremabat adipes super altare, pectusculum autem sibi reseruabat, vt habetur supra 7. ca. de armo autem dextro animalis non fiebat sic, nec de aliqua alia parte, ideo pectusculum specialiter eleuatum dicebatur, & oblatum corā Domino. Sed hoc non erat in omnibus sacrificijs, nā in hostijs pro peccato nihil tale erat, nec in holocaustis, sed in solis pacificis, ideo in alijs non dicebatur pectusculum oblatum. *Et armum, qui separatus est.* Dicit armum separatum, quia de omnibus hostijs pacificis ille separabatur in ius sacerdotum cum pectusculo, vt habetur supra 7. c. & vocatur iste armus aliquando armus separationis ex causa supradicta, vt patet supra 7. cap. cum dicitur: Pectusculum enim eleuationis, & armum separationis tuli a filijs Israel de hostijs eorū pacificis. *Edetis in loco mundissimo.* Vocatur locus mundissimus apud altare holocaustorum, quia ille locus erat sequestratus ab omni immunditia vulgari, cum esset locus sacer, & quantum ad hoc, ꝙ comederentur armus, & pectusculum in loco mundissimo nihil differebat ab omnibus alijs carnibus sacrificiorū, quia omnes in eodem loco comedebantur, nec propter hoc appositum fuit hic; sed propter differentiam personarum comedentium, sicut habetur immediatè. *Tu, & filij tui, ac filiæ tecum.* Idest omnes istæ personæ poterunt comedere de pectusculo & armo.

Locus mūdissimus apud altare holocaustorū, quare dicat.

Quibus licebat comedere de partibus sacrificiorum. Quæstio. XV.

CIRCA hoc autem quibus personis comedere liceat de carnibus sacrificiorum, & quid ī eis requiratur, vt licite comedant satis declarauimus supra 6. ca. Sed breuiter dicendum est, ꝙ ad hoc, vt aliquis licitè comederet de partibus sacrificiorum, quæ proueniebant in ius sacerdotum oportebat, vt mundus esset, quæ autem immunditiæ sint, a quibus cauere deberet, habetur infra 22. c. Qualiter autem ab illis emundari deberet, habetur eo. ca. & Numeri 19. Deinde autem distinguendum est ad personas, quibus licebat comedere de partibus sacrificiorum, quæ proueniebant sacerdotibus. Et dicendū, ꝙ de holocaustis nullæ carnes proueniebant in iura sacerdotum, quoniam omnes cremabantur coram Domino, sic enim holocaustum dicitur, quasi totum cōbustum. Manebant autem duo sacrificia de quibus sacerdotes partes habere poterant, s. sacrificium pacificum, & pro peccato. De sacrificio autem pacifico proueniebant solum pectusculum, & armus dexter, vt habetur supra 7. cap. de sacrificio autem pro peccato omnes carnes pertinebant ad sacerdotes, nisi esset sacrificium pro pctō, cuius carnes cremarētur extra castra. In sacrificio autem pro delicto eadem lex erat, præterquam quòd offerebatur, & cremabatur coram Domino cauda eius, vt patet supra 6. c. De his autem sacrificijs pro pctō, vel pro delicto est regula generalis, ꝙ so-

F lis masculis de genere sacerdotali licebat vesci illis, vt habetur supra 6. cap. Si autem essent partes sacrificiorum pacificorum, tam filij, quàm filiæ sacerdotum comedere poterant, vt habetur hic. Præter hoc etiam licitum erat seruis empticijs, & vernaculis sacerdotum vesci illis, vt habetur infra 22. capi. Inquilini autem & mercenarij, atq; omnes alienigenæ non habebant ius comedendi de his, vt habetur infra eo. 22. cap. Et cum hic dicitur, quòd licitum erat filijs, & filiabus Aaron, & aliorum sacerdotum comedere de pectusculo, & armo dextro hostiarum pacificarum, intelligendum est cum illæ filiæ non sunt traditæ in vxores viris alterius tribus, quàm Leuitarum, nam tunc non liceret eis comedere de sanctificatis, quia cum vxor sortiatur
G familiam viri, talis fœmina non dicebatur iam de familia sacerdotum, sed de aliqua alia. Non liceret ergo ei, quod licebat alijs fœminis de genere sacerdotum, vt habetur infra 22. cap. Si tamen mortuo viro ista fœmina rediret in domū patris sui sacerdotis, ius erat ei comedere de carnibus sanctificatis, sicut a principio, cū puella esset, licuerat, vt habetur infra 22. ca. Nulli autē de Leuitis, tam viro, quàm fœminæ licebat comedere de sanctificatis, quia non erant de familia sacerdotum. *Tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostijs salutaribus filiorum Israel.* Hic datur ius sacerdotibus ad accipiē dum istas carnes hostiarum pacificarum, cum dicitur ꝙ ista sunt reposita sibi, & filijs suis, & loquitur de armo, & pectusculo, de quibus immediatè dixerat. Cū
H autem dicitur, quòd ista sunt reseruata Aaron, & filijs eius, potest intelligi dupliciter: vno modo, ꝙ dicantur hic liberi Aaron, tam filij, quàm filiæ eius, & erit sensus, ꝙ Aarō, & filijs, & filiabus eius reseruatæ sunt istæ partes, vt comedāt eas, quoniam omnibus illis comedere licet, sicut supra immediatè dictum est, s. edetis tu, & filij tui, & filiæ tuæ tecum. Alio modo intelligi potest, ꝙ solum nomine liberorum intelligantur filij Aaron masculi, qui in sacrificijs ministrant, & tūc est sensus, ꝙ ista sunt reseruata Aaron, & filijs eius, ita ꝙ cedunt eis in ius, quoniam nullus habebat ius percipiendi ista, nisi sacerdos ministrans. Et quamquam et filiabus Aaron, & posterorū suorum licitum esset comedere de his carnibus sacris, tamen nullus habebat ius ad percipiendum istas carnes, nisi ille, qui mini-
I strabat, & iste erat Aaron, & filij sui facti sacerdotes, & hunc sensum intelligit hic litera, quamquam si ponatur sensus superius non repugnabit. *De hostijs salutaribus filiorum Israel.* Idest, quod istæ partes, quæ hic dicūtur esse separatæ in ius sacerdotum erant de hostijs salutaribus, idest de hostijs pacificis: vocātur enim hostiæ pacificæ salutares, quoniam salutares a salute dicūtur, & sic dicuntur salutares, quoniam pro salute habita, vel habenda offerebantur. Sic autem de pacificis hostijs dicimus, quoniam ipsæ sunt pro pace habēda, vel pro habita, idest, vt nobis pacificetur, vel quia iam pacificatus est. Fiunt autem potissimum istæ hostiæ pacificæ pro salute impetranda, vel cum aliquis salutem impetrasset, illas offerebat, nihil ergo refert vocare istas hostias pacificas, vel salutares: ad idem enim
K vtrunque pertinet. *Eo quod armum, & pectus, & adipes, qui cremantur in altari eleuauerunt coram Domino.* Idest datur hic causa, quare ista duo pertinerent ad sacerdotes de hostia pacificorum, & redditur causa, scilicet, quod ista eleuauerunt coram Domino, ideo cedent in ius sacerdotum.

Sed aliquis dicet, quòd non videtur hic dari causa eius, quod propositum est, nam dictum est ista duo, scilicet, pectusculum, & armum dextrum, pertinere ad sacerdotes de hostia pacifica, & dicitur hoc esse, quia adipes & armus dexter, & pectusculum eleuabātur coram Domino, sed hoc nihil attinere videtur.

Ius sacerdotib. ad accipiēdas carnes hostiarū pacificarum.

Quare hostiæ pacificæ vocentur salutares.

An ...

Respon-

Respondendum est, quòd ista est cõueniens causalitas superiorum, nam hoc est generale fundamẽtum in hostia pacifica, quòd tota hostia pacifica pertinebat ad offerentes laicos, & ideo quidquid tolleretur de illa hostia, dicebatur auferri ipsis vulgaribus, tanquam de suo tolleretur. Sic habetur supra. 7. ca. cum dicitur: Pectusculum enim eleuationis, & armum separationis tuli a filijs Israel de hostijs eorum pacificis, & dedi Aaron sacerdoti ac filijs eius. Cum ergo ista hostia ptineret ad laicos offerentes, quamquam ipsa offerretur Domino, quoniam immolata est, per illam tamen generalem immolationem, atque oblationem nihil cõsequebatur Deus, nec sacerdotes, nisi specialiter applicaretur eis quædam alia cæremoniali oblatione, per quam videretur ius Deo, vel sacerdotibus acquisitũ: &, quia in tota hostia pacifica non fiebat hoc, nisi in adipibus, & pectusculo, & armo dextro, ideo ista tria ptinebant solum ad Deum, & sacerdotes de hostia pacifica. Et cum dicitur hic, quòd pectusculũ, & armus dexter pertinent ad sacerdotes, quia eleuauerunt armum dextrum, & adipem, & pectusculum ipsi populares coram Domino, conueniẽs causalitas redditur, nam de tota hostia pacifica per oblationem generalẽ nihil pertinebat ad Deum, vel sacerdotes, nisi aliqua specialis applicatio postea fieret. Sed ista tria, scilicet adipes, armus dexter, & pectusculum fuerunt eleuata specialiter coram Domino in manibus ipsorum offerentium, ergo ista ei specialiter applicabantur, non autem applicarentur, nisi eleuarentur coram Domino. Et quamquam ista tria per eleuationem specialẽ coram Domino pertinerent ad Deum, tamen Deus nõ faciebat illa cremari coram se, sed solum adipes, tradens alia duo sacerdotibus in partem suam, vt habetur supra 7. capit.

Quomodo dicitur hic, quòd adipes, & dexter armus, & pectusculum coram Domino eleuantur. Quæst. XVI.

SED adhuc quæret aliquis, quomodo dicitur hic quod adipes, & armus dexter, & pectusculum eleuantur coram Domino cum supra. 7. cap. dicatur solum de adipibus, & de pectusculo. Fortè aliquis respondebit, quòd ista tria eleuabantur, & istud argumentum nullum est, quoniam aliquãdo sacra Scriptura omittit aliqua in vno loco, quæ supplet in alio, sicut in duobus libris Paralipo. recitantur ea, quæ omissa fuerãt in Genesi, & Iudicibus, & quatuor libris Regũ. Idem autem est de duobus libris Machabeorum, quoniam liber secundus nihil aliud cõtinet, nisi suppletiones eorum, q̃ in primo libr. omissa sunt. Sic autem hic, quamquam supra 7. ca. solum fuerit positum de adipibus, & pectusculo, ꝙ eleuarẽtur coram Dño, tamen hic suppletur de armo dextro, quòd ẽt eleuaretur coram Domino. Ad hoc respondendum est, quòd adipes, & pectusculum eleuabantur coram Domino solum, & sic ponitur supra 7. c. Cum autem dicitur, quòd non valet argumentum, ꝙ potuerunt omitti supra 7. cap. ea quæ hic supplentur. Dicendum est, quòd non fuit factum per aliquam omissionem; quoniam si ibi expresso de adipibus, & pectusculo per omissionem subticeretur de armo dextro, non diceretur specialiter de his duobus, quòd hæc consecrata sunt. Dicitur tamen de his solis expresso numero, ergo hæc sola duo oblata sunt, quod patet cum dicitur: Tenebit manibus adipem hostiæ, & pectusculum, cũque ambo oblata domino consecrauerit, tradet sacerdoti: & sic dr̃, quòd ambo consecrabantur, & sic sola duo erant, nec poterat ibi intelligi omissio facta, quia tunc non exprimeretur numerus dicendo: Cumque ambo oblata Domino consecrauerit, sed diceretur si-

A ne numero, Cumque illa oblata consecrauerit: ambo enim dici non potest, nisi de duobus solis.

Item patet adhuc, quòd solum pectusculum cũ adipibus eleuatum est, & non armus dexter, quod patet ex nomine eius, nam sacra Scriptura vocat pectusculũ eleuationis, & armum separationis, vt habetur supr. 7. c. si tamen ambo eleuata fuissent, nullum eorum diceretur pectusculum eleuationis, vel armus eleuationis, aut ambo sic nominarentur, scilicet pectusculum eleuationis, & armus eleuationis, sed sic nominatur pectusculum, & non armus, ergo videtur, quòd solum pectusculum eleuatum fuerit.

Si autem obijcias, quòd supra 7. c. dicitur pectusculum eleuationis, & non armus, quia ibi solum expressum est de pectusculo, ꝙ eleuaretur, & non de armo:
B hic tamen exprimitur, quòd armus eleuatus est, sicut adipes, & pectusculum, ergo vocari poterit armus eleuationis. Respondendum est non stare hoc, quoniam sicut supra 7. cap. dicebatur esse pectusculum eleuationis, & non armus, ita hic ponitur aliquid, quod signat specialiter illud esse pectusculum eleuatum, & non armum, cum supra dicatur: Pectusculum quoq;, quod oblatum est, & armum, qui separatus est, & sic dicitur specialiter pectusculum oblatum, quod nõ dicitur de armo: oblatum autem esse, & eleuatum, idẽ est, sicut patet supra 7. cap. cum dicitur: Adipes & pectusculum eleuari, & per hoc offerri. Ideo dicendum est, ꝙ sola illa duo, s. pectusculum, & adipes eleuabantur in manibus laicorum offerentium, armus autem non. Sed cum hic dicitur, quòd armus, & pectusculũ,
C & adipes eleuati sunt coram Domino. Respondendũ est, ꝙ ista eleuatio armi non erat cum eleuatione adipum, & pectusculi, nec sub similibus cæremonijs, sed erat quædam alia eleuatio simplex, & per se sine cæremonijs, & quantũ ad hoc omnia tria eleuata sunt, sed non eadem, nec simili eleuatione. *Eo quòd armum, & pectus, & adipes, qui cremantur in altari, eleuauerunt coram Domino.* Dicitur hic de adipibus, ꝙ cremantur super altare, quoniam cum omnia ista tria per eleuationem specialiter applicarentur Deo, non videbatur esse, ꝙ aliquid istorum pertineret ad sacerdotes, sed omnia ad Deum, exprimitur tamen, ꝙ isti adipes cremabantur in altari ad signandum, quod quamuis omnes istę tres
D res ad Deum pertinerent, soli tamen adipes erant, qui cremabantur pectusculo, & armo cedentibus in iura sacerdotum. *Et pertineant ad te, & ad filios tuos lege perpetua.* Ideſt ista duo, s. armus, & pectusculum pertinebũt ad Aaron, & filios suos de hostijs pacificis. Vocantur autem hic filij Aaron, non omnes masculi de genere Aaron, sed soli illi, qui erant sacerdotes, quoniam pertinere ius dicit. Nullũ tamen ius erat percipiendi istas partes sacrificiorum filijs Aaron, non sacerdotibus, cũ dicatur supra 7. capit. ꝙ armus dexter, & pectusculum de pacificorum hostijs cedebant in ius sacerdotis, qui offerebat sanguinem, & faciebat sacrificium pacificũ dicebantur pertinere lege perpetua, quoniam quãdiu durarent ista sacrificia, duraret ista lex de particulis
E duabus prouenientibus sacerdotibus. *Sicut præcepit dominus.* s. ꝙ haberent sacerdotes istas partes, vt habetur supra 7. c. vbi dicit præceptum est. *Inter hæc hircum, qui oblatus fuerat pro peccato, cum quæreret Moyses exustum reperit.* Hic agitur de totali omissione comestionis, scilicet, ꝙ non comedissent hircum pro peccato, quem comedere debebant, sed reliquerunt in igne, & combustus est. In hoc autem sacerdotes satis peccabant grauiter, & puniendi fuissent, vnde Moyses eos increpat, sicut infra patet. Fuerunt autem liberati a pœna, quia propter magnam turbationem Nadab, & Abiu non fecerunt, sicut facere debebant non potentes aduertere.

De adipibus qui super altare cremãtur.

Comestionis totalis omissio.

Quis hircus erat iste, quem offerebat hic Aaron &c.
Quæst. XVII.

QVAERETVR, quis hircus erat iste, quem offerebat hic Aaron, & quem comedere debebat ipse cum filijs suis. Rab. Salo. dicit, ꝙ erãt tres hirci illa die immolati, & come stio cuiuslibet pertinebat ad sacerdotes; dicit namq; ꝙ vnus hircus fuit immolatus a Naason principe tribus Iuda, quia ista erat prima dies oblationis principũ, & in prima die obtulit Naason princeps filiorum Iuda, & præter alia sacrificia obtulit vnum hircum pro pctõ, vt habetur Num. 7. c. dicit autem fuisse secundũ hircum, quia ille erat primus dies mensis, in hoc autẽ offerebãtur multa sacrificia, cum quibus offerebatur vnus hircus pro pctõ, vt habetur Num. 28. ca. Tertius hircus erat pro solennitate consecrationis, & istam dicit octauam fuisse diem consecrationis sacerdotum. Sed ista stare non possunt quantum ad primũ; in quo dr̃, ꝙ obtulit Naason filius Aminadab, princeps filiorum Iuda, hircum vnũ in die ista, & ꝙ ista fuit prima dies oblationis principum, falsum est, nam principes inceperunt offerre prima die, qua erectum fuit tabernaculum, vt hr̃ Num. 7. c. in principio, sed ista dies, quę hic dicitur non fuit prima dies erectionis tabernaculi; ergo non incœpit in hac die oblatio principum, nec consequẽter obtulit Naason. Hoc patet, quia ista erat octaua dies a principio cõsecrationis sacerdotum, sed prima dies, qua fuit incepta consecratio sacerdotum, erat post erectionem tabernaculi, ergo dies ista octaua consecrationis sacerdotum ad minus erat 8. dies post erectionem tabernaculi. Antecedẽs patet, quia quãdo incœperunt sacerdotes consecrari, adducti sunt ad ostium tabernaculi, vt habetur Exo. 29. c. & supra 8. c. ergo iam erat tabernaculum: satis ergo patet ꝙ in ista 8. die nõ obtulit sacrificium Naason princeps filiorum Iuda, qui erat primus in principibus, sed magis dicendum est, ꝙ obtulit Gamaliel princeps filiorũ Manasse cuius oblatio fuit in octaua die, vt habetur Num. 7. c. Secundum aũt, quod dicit Rab. Sal. etiam non põt stare, s. ꝙ offerretur secundus hircus pro solennitate primi diei mensis, quia ista dies, in qua cœpit ministrare Aaron fuit prima dies mensis, nam necessarium erat dici, ꝙ ista fuerit dies ad minus octaui mensis, cum facta sunt ista sacrificia, quod patet, qa tabernaculũ erectum est in prima die, mensis primi, anni secũdi, & ita fuit octauus dies a principio cõsecrationis sacerdotũ, ergo cum fuerit incepta ministratio, & cõsecratio erecto tabernaculo oportebat, ꝙ ad minus octo dies transissent post erectionẽ tabernaculi, & cũ erectio tabernaculi fuerit in prima die mensis, necessarium esset, vt post principium mensis ad minus octo dies trãsierint vsq; ad istam diem, in qua Aaron ministrauit, & combusti sunt Nadab, & Abiu: ergo non fuit ista prima dies mensis, nec fuit oblatus hircus pro solẽnitate calendarum, sicut dicit Rab. Salo. Similiter aũt non põt stare tertium dictum Ra. Sal. s. ꝙ fuerit oblatus tertius hircus pro solennitate consecrationis sacerdotũ, nam ista erat octaua dies a principio cõsecrationis; finiebatur autem cõsecratio in septem diebus, vt hr̃ Exo. 29. sic ẽt supra 8. c. de ostio tabernaculi non exibitis septẽ diebus vsque ad diem, quo implebitur tps cõsecrationis vestræ: septem enim diebus finit consecratio, non igitur poterat fieri in octaua die aliquod sacrificium, ad solennitatem cõsecrationis, nullatenus ergo dictũ Rab. Sal. tenet. Sed dicendum est, ꝙ ista fuit dies octaua, mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto, sicut probauimus supra præceden. c. in principio, & in hac die non obtulit Naason, nec fuerũt oblati tres hirci pro pctõ: sed duo, s. vnus hircus, quem obtulit pro

Determin. quæsiti.

F pctõ Gamaliel princeps filiorum Manasse, cũ oblatio fuit in ista die, & alius hircus, quem obtulerunt filij Israel, s. tota multitudo, & non erat hoc ad solẽnitatem consecrationis sacerdotum, quia illa finita fuerat in se prima die, sed fuit oblatus ad incipiẽdum cęremonias oblationum, quia ante hoc sacerdotes nunquam ministrabant, cum non essent consecrati, nunc autẽ incęperunt ministrare, & populus debuit offerre ſm ea, q declarata sunt præced. c. Sed dicet aliquis, qũo dr̃ hic, ꝙ Moyses inquirebat hircum pro peccato, & reperit combustum cum duo essent hirci, qui eadem die immolati sunt? Rñderi potest dupliciter: vno mõ, ꝙ sacerdotes acceperunt vnum illorum hircorum, & fecerũt de eo ſm cæremonias debitas, alium autem præ turbatione reliquerunt in incendio, & combustus est, & hunc inquirebat nunc Moyses. Alio modo dici põt, ꝙ vtrunque hircum reliquerunt sacerdotes in incendio, & vterq; combustus est, sed hic accipit singulare pro plurali dicens, ꝙ quæsiuit Moyses hircũ, i. hircos, sed infra ponitur veritas. *Inter hęc hircum qui oblatus fuerat pro peccato, cum quęreret Moyses.* Idest dũ ista fierent, ꝙ loquebatur Moyses ad Aaron de partibus, quæ prouen iebant eis ex sacrificio, & iubebat eas comedi, incipit etiam quærere hircum, qui oblatus fuerat ꝓ pctõ, cuius ratio est, quia sicut armus dexter, & pectusculũ, de quibus supra loquebatur Moyses ad Aarõ, pertinebant ad sacerdotes, vt comederent illa, ita hostia pro peccato erat ad cibos sacerdotum, sicut habetur supra 6. cap. & hic. ideo si iusserat, quòd comederent pectusculum, & armum de hostijs pacificis, voluit iubere, vt comederent hircum, qui erat oblatus pro peccato, & cum quæreret illum inuenit combustum. De isto hirco dicendum, quòd erat hircus oblatus pro peccato populi, & a tota ipsa multitudine, & erat vnus hircus, & quando diximus supra, ꝙ poterat intelligi ista combustio hirci de ambobus hircis, quãuis exprimat hircus singulariter, vel ꝙ potest intelligi, quòd vnus hircus oblatus fuisset secundum cæremonias conuenientes, & alius fuit combustus cõtra cæremonias imperatas a Domino, quamquam autem hoc satis consistere possit, magis est dicendum, ꝙ ibi loquatur de vno hirco, & quòd ille esset hircus oblatus a populo. Et apparet in hoc quia dicitur, ꝙ dum quæreret hircũ reperit eum combustum, de vno igitur dici videbatur maximè, quia relatiuum singulariter positum est, nã quamquam nomina substantiua aliquando ponantur singulariter, & significent pluralitatẽ, tamen si ponuntur cum relatiuis suis singulariter prolatis, non ita possunt significare pluralitatem, & hoc supposito dicendum est, ꝙ iste erat hircus oblatus a populo, quod apparet primo, quia dicitur hic: hircum, qui oblatus fuerat pro pctõ, nihil magis exprimens. Si autem fuisset hoc dictum de hirco oblato pro peccato Gamalielis, principis filiorum Manasse, cuius fuit oblatio in octaua die, non diceretur simpliciter sacrificium pro pctõ, sed pro peccato Gamalielis, aut aliàs: hic tamẽ vniuersaliter scriptura locuta est, ergo videtur, quòd loquatur de hirco oblato pro pctõ populi, quod peccatum est generale. Item patet hoc magis, quoniam præcedẽti cap. iusserat Deus, quòd offerret populus pro se hircum pro peccato, & agnum anniculum, & vitulum in holocaustum, & bouem, & arietem in hostias pacificas. De carnibus autem holocaustorum dictum fuit præcedenti c. scilicet, quòd ignis exussit omnia illa de partibus, quæ proueniebant Aaron, & filijs suis, de hostijs pacificis populi, scilicet de ariete, & boue dictum fuit in hoc cap. scilicet, quòd comederet Aaron, & filij sui armum, & pectusculum de hostijs pacificis, qa eis consecrata erant, solum ergo manet sacrificium pro peccato populi, de quo nondum dixerat Moyses: hic

Dubium tollitur.

Decl. sti de hirco isto oblato.

G H I K

hic autem dicit de hirco oblato pro pctō; ergo videtur, ꝙ debet intelligi solum de hirco oblato pro populo, & non de hirco oblato a Gamaliele principe filiorum Manasse. Item patet hoc euidentius, quoniam ſ. dicitur. Cur non comedistis hostiam pro pctō, quæ data est vobis, vt portetis iniquitatem multitudinis, & rogetis pro ea in conspectu Domini? Videtur ergo, ꝙ pro multitudine oblata fuerat ista hostia pro pctō, q erat hircus. De hirco autem oblato pro peccato Gamalielis principis filiorum Manasse, & de reliqua oblatione sua dicendum est, ꝙ non fuit simul oblata cū sacrificijs populi, sed quamquam in eadem die fuit, tamen non in eodem tempore, vnde in ea omnes cæremoniæ rectè factæ sunt, ideo nō dicitur de aliquo hirco combusto in oblatione illa, nec de aliquo alio peruersè facto contra cæremonias. *Exustum reperit.* Idest Moyses cum inquireret hircum pro peccato, reperit, quòd fuerat exustus.

Quomodo potuit esse exustus hircus oblatus pro peccato. Quæstio. XVIII.

SED dicet aliquis, quomodo potuit esse exustus hircus oblatus pro pctō? Nam si debuisset poni totus hircus super ignem, & deinde auferri totus, vel aliqua pars eius, & sacerdotes viderēt mortem Nadab, & Abiu, perturbati mente poterant relinquere super ignem, & sic cremaretur, tamen nō videbatur posse fieri, quoniam super ignem altaris nō debebat apponi tota hostia pro peccato, ideo nec aliquid eius, nisi adipes, ideo positis adipibus super altare quamuis sacerdotes turbati concurrerēt ad mortem Nadab, & Abiu, tamen non cremarentur carnes hirci pro peccato, sed solum adipes qui manebant super altare. Ad hoc responderi potest dupliciter: vno modo, quòd isti sacerdotes ponebant super altare adipes hostiæ pro pctō, & cum audirent, aut potius viderent mortem Nadab, & Abiu turbati mente non respexerunt quid faciebant, & cum deberent solos adipes ponere, posuerunt quoque carnes, & cum rediit Moyses inuenit eas combustas apud altare. Hoc enim satis videtur rationabile, sed aliquo modo repugnat eis, quæ habentur præcedenti cap. s. ꝙ holocaustum, & adipes aliorum sacrificiorum simul positi sunt super altare, & egressus ignis a Domino deuorauit ea simul. Cum igitur adipes sacrificij pro pctō fuerint positi super altare antequam ignis esset in altari, & ante mortē Nadab, & Abiu, non videtur posse existere, quod dictum est, s. ꝙ cum deberent ponere solos adipes posuerunt adipes, & carnes simul, & combustæ sunt, quoniā hoc præsupponit carnes istas, & adipes fuisse in altari positas, postquam ignis incēsus est. Sed falsum est, quoniā prius fuerūt omnes adipes in altari, & carnes holocaustorum, antequam veniret ignis a Domino, vt patet ꝑ praeced. c. Alio modo, & conuenientius intelligendū est, ꝙ isti sacerdotes reliquerunt carnes hirci pro pctō in igne prophano, & cōbustę sunt. Erat autem modus, quia carnes sacrificiorum pro pctō debebant coqui in Sanctuario in igne prophano in vasis fictilibus, vel æneis, sicut patet sup. 6. c. sacerdotes autem turbati morte Nadab, & Abiu, reliquerunt carnes illas apud ignē prophanum, & combustæ sunt totaliter, debuissent tamen eas coquere, vt ipsi comederent. Si autem isti nō fuissent turbati, non reliquissent carnes, ita vt cremarentur, & hæc fuit quædam excusatio eorum, Aaron tamen aliter videtur respondisse, cū dicat infra: Quomodo potui comedere eam, aut placere Domino in cæremonijs mente lugubri? in quo videtur innuere, quòd ipse voluntariè eam combussit, quia non poterat eam comedere cū esset in tristitia magna, sed hoc

1. Resp. (margin beside "altare. Ad hoc responderi potest dupliciter")
2. Resp. (margin beside "ced. c. Alio modo")

A magis reducendum est ad sensum, quod diximus, s. ꝙ ex perturbatione factum sit, & tamen dato, quòd mansisset illa hostia, non poterant eam comedere conuenienter Aaron, & filij sui, quia tunc inerat eis tristitia magna, & non poterant comedere cum gaudio, sicut conueniens erat in cæremonijs Domini. *Iratusque contra Eleazar, & Ithamar filios Aaron, qui remanserant.* Moyses erat princeps cæremoniarum cum per eum dedisset Deus illas sacerdotibus, & quia vidit, ꝙ contra ritum cæremoniarum sacerdotalium ipsi reliquerunt comburi carnes hirci pro pctō, vel volūtariè combusserunt, iratus fuit nimis contra eos, quoniam merebātur mortem sicut Nadab, & Abiu, quia sicut illi faciētes contra cæremonias oblationum mortui sunt, ita B & isti fecerunt contra cæremonias cremādo hircum pro peccato.

An Deus voluit occidere Nadab, & Abiu pro peccato, in monte Sinai. Quæst. XIX.

ET dicit Rab. Salo. ꝙ Deus voluit occidere Aaron, & filios eius hic pro pctō vituli, & cum rogauit pro eis Moyses liberati sunt, vt habet Deuter. 9. cap. cum dicitur: Aduersus quoque Aaron vehementer iratus voluit eum conterere, sed pro illo similiter deprecatus sum. Sed hoc nō potest stare quoniam illud dictum fuit, quando Aaron fabricauit vitulum, & Deus voluit eum destruere, & tamē precibus Moysi liberatus est, nūc autem nihil tale ma C nebat, propter quod deberent occidi isti sacerdotes, nisi alia noua causa insurgeret. Ideo dicēdum est, quòd isti merebantur mortem transgrediendo cęremonias sacerdotales, tamen Deus non occidit illos, quia habuerunt aliquam causam excusatiuam. De Nadab, & Abiu non fuit sic, quoniam licèt ipsi non valde grauiter peccauerint, quia tamen non habuerunt aliquā rationabilem præcedentem perturbationē, quæ eos excusaret, mortui sunt. Alij autem sacerdotes manētes videbantur habere aliquam causam excusatiuam, s. ꝑturbationem magnam prouenientem de morte Nadab, & Abiu, ideo non occisi sunt. *Iratusq; contra Eleazar, & Ithamar.* Non dicitur, ꝙ iratus fuit Moyses contra Aaron directè, nam quamquam ipse reprehendēs D Eleazar, & Ithamar, reprehendebat quoq; Aaron, cū ad omnes pertineret iste error, tamen directè locutus fuit Moyses solum contra Eleazar, & Ithamar. Causa est, quia Moyses vidit Aaron nimis afflictum esse de morte duorum filiorum suorum, & noluit eum vlterius contristari. Contra Eleazar autem, & Ithamar cōuerti in iram rationabilius erat. *Cur non comedistis hostiā pro peccato in loco Sancto?* Aaron, & filij sui debebant ſm ritum cæremoniarum sacerdotalium comedere carnes sacrificij pro pctō, & non comederūt, quia exustæ sunt, ideo iustam causam irascendi habuit ꝯ eos. Nec enim dixit Moyses; quare combussistis, aut comburi permisistis hircum pro pctō? sed dixit, quare nō comedistis? Causa est, quia uoluit Moyses arguere, Eleazar, & Ithamar in eo, in quo verè peccatum erat, quia eo E rū pctm̄ consistebat in hoc, ꝙ non comederūt carnes pro pctō, quas comedere tenebantur: arguit ꝙ non comedissent carnes, dicens: Quare non comedistis hostiam pro pctō, comburere autem hostiam illam non erat peccatum ſm se, nisi ſm ꝙ tollebatur pro hoc, ne possent comedere illam sacerdotes. *In loco sancto.* Scilicet, apud altare holocaustorum; ibi. n. locus erat, in quo oēs hostię, & carnes debitę sacerdotibus comedebantur, sic patet s. cum dr̄, Comedetis aūt in loco sancto, qđ datum est tibi, & filijs tuis. *Quia sancta Sanctorum est.* Hoc est causæ reditiuū eius, qđ dictū est, s. ꝙ debuissent comedere sacerdotes hostiā ꝓ pctō, qa erat Sācta Redditio causæ superiorum.

Sanctorum, idest quia erat nimis sancta, & ob hoc nō debebant omittere eam sine cęremonijs suis. *Data vobis vt portetis iniquitatem multitudinis.* Idest ista hostia ꝓ peccato, quam vos comedere reliquistis data est vobis, vt oretis pro peccato multitudinis, quasi accipiendo illud super vos, quod est portare iniquitatem alterius: sic enim omnes sacerdotes aliquid oblatum recipientes super se portant iniquitatem eorum, qui obtulerunt, vt habetur Exodi 28. capi. & dicuntur sacerdotes comedere peccata illorum, qui obtulerunt, cum comedant eorum oblationes pro peccatis datas; vt habetur Amos 4. capit. s. peccatum populi mei comedent, ex hoc enim concluditur, quod supra dicebamus, s. quòd iste hircus, qui combustus est fuerat oblatus pro pctō populi, cum dicatur hic, ꝙ data est ista hostia, vt isti sacerdotes portarent iniquitatem multitudinis, & orarent pro ea. *Et rogetis pro ea in conspectu Domini.* Cum enim sacerdotes isti reciperent hostias a popularibus, quas in vsus suos conuertebant, tenebantur eis naturaliter ad aliquid, potissimum cum istę oblationes fuissent datæ cum modo apposito, s. vt orarēt sacerdotes pro offerentibus. Et quamquam iste modus non exprimeretur ab offerentibus semper tamen subintelligendus erat cum sit de lege oblationum, & a sacra Scriptura exprimatur. Dicitur autem, quòd rogarent in conspectu Domini, s. coram altari, & ostio tabernaculi, in quo erat Deus. Refertur autem hoc ad tempus oblationis, quia cum sacerdotes reciperēt oblationem de manu laicorum ante ostium tabernaculi, tenebantur ibi immediatè orare pro eis, dum explebant cæremonias istorum duorum sacrificiorum, & nisi orarent ibi immediatè pro eis peccarent mortaliter, quia determinabāt eis a lege certus locus ad orandum, velut si alicui determinatur dies aliqua ad recitādum, sicut nunc fit in ordinatis ad sacros ordines, & in beneficiatis, ubi determinatur, quòd quotidie recitent horas canonicas, in quacunque autem die omiserint recitationem omnium horarum, vel alicuius ipsarum, peccant mortaliter, quoniam in qualibet die specialiter recitare obligati sunt. Sic etiam in his sacerdotibus erat assignatio loci, & temporis ad orādum pro offerentibus hostias, s. tunc, quando offerrent, & in loco oblationis, s. in conspectu Domini. Tūc ergo omittentes peccabant mortaliter. *Præsertim cum de sanguine illius non sit illatum intra sancta.* Idest vos debuistis comedere istam hostiam pro peccato, quia non fuit illatus sanguis eius intra Sanctuarium tabernaculi, quasi dicat, si fuisset deportatus sanguis intra tabernaculū nō debebant comedi carnes illius hostiæ, quia tamen nō fuit illatus sanguis intra sancta, debebant comedi carnes. Est enim regula supra 6. cap. de hostia pro pctō, quòd aut sanguis illius infertur intra tabernaculum, aut non, si infertur intra tabernaculum, nullus debet comedere de illis carnibus, sed cremabantur extra castra, si autem non inferretur sanguis intra tabernaculum, sed linirentur cornua altaris holocaustorum, comedebantur carnes illæ a sacerdotibus. Horum causę supra 4. & 6. cap. assignatæ sunt: hic autem non fuit illatum de sanguine huius hostiæ pro pctō intra tabernaculum, quia fuit oblatus hircus. De sanguine autem hircorum, nūquam inferebatur intra tabernaculum, hic autem hircus oblatus est, ideo non debuit inferri sanguis in tabernaculum. Nec valet, si obijcias de sanguine hirci, quo tingebantur cornua altaris thymiamatum in die propitiationis, vt habetur infra 16. cap. Altare tamen thymiamatum intra Sāctuarium tabernaculi erat. Rñdendum est, ꝙ sanguis hirci, nunquam solus ferebatur intra Sanctuarium tabernaculi, sed qñ ferebatur cum sanguine vituli, & sic erat in die propitiationis, vt habetur infra 16. c. Sanguis autem vituli ꝓ

Vbi & qñ sacerdotes tenebātur orare pro laicis.

Regula de hostia pro peccato.

F se offerri poterat quotidie, & introduci in tabernaculum. Sciendum autem, quòd ista dictio (præsertim) quæ hic habetur, non hēt aliquam vim, nam tūc esset sensus, ꝙ de carnibus hostiæ pacificę licebat comedere semper sacerdotibus, pręcipuè cum esset hostia, cuius sanguis non esset illatus intra Sanctuariū. Sed hoc falsum est; quoniam de carnibus hostię, cuius sanguis illatus est intra Sanctuarium, nō poterat quicquam comedi, de hostia autem sola, cuius sanguis non inferebatur intra Sanctuarium carnes comedebātur, sed ista dictio pręsertim significat id, quod maximè, & tenetur semper comparatiuè, ideo non potest stare hic in vi sua, quia tunc significaretur, ꝙ poterat comedi caro hostiæ pro pctō, cuius sanguis inferebatur in taber-

G naculum, & ēt caro illius, cuius sanguis non inferebatur, sed falsum est. Dicendum ergo, ꝙ non hēt hic ista dictio aliquam vim, sed ponitur ac si non poneretur. *Et comedere eam debueritis in Sanctuario, sicut pręceptum est mihi.* Idest ex causis suprapositis tenebantur sacerdotes comedere istam hostiam, quia sic Dominus præceperat Moysi. Cum autem dr̄ hic, ꝙ debuerūt comedere, necessitatem importat, nam si non obligati fuissent sacerdotes ad comedendum istam hostiam, non peccassent omittēdo eam comedere, nec Moyses irasceretur eis, peccauerunt tñ, vnde ēt dicendum est, ꝙ non poterant isti sacerdotes dare partes sacrificij pro pctō eis prouenientes alicui alteri, ipsi namq; cum solis masculis stirpis suæ comedere poterant, vt habetur

H supra. 6. c. Cum autē dr̄ supra, ꝙ de sanguine istius non fuit illatum intra Sancta, non est intelligēdum de sancta Sanctorum, sed de tabernaculo, nam intra Sancta Sanctorum non inferebatur sanguis vllo tempore, nisi in die propitiationis, in quo fiebat specialis expiatio, vt habetur inf. 16. c. in alijs autem diebus quandocunque offerebatur vitulus pro pctō, inferebatur sanguis intra tabernaculum ad aspergendum coram velo sancti sanctorum, & tingēdum cornua altaris thymiamatum, & nunquam intra sancta Sanctorum sanguis introducebatur, vt habetur sup. 4. & 6. c. *Respondit Aarō.* Quamuis Aaron videret, ꝙ Moyses argueret contra filios, & non contra eum, quia tñ ille actus, pro quo arguebatur, tangebat Aaron, sicut filios eius, videbatur ipse reprehendi, sicut & alij; ideo rñdit pro se, & filijs

I suis. *Oblata est hodie victima pro peccato, & holocaustum coram Domino, mihi autem accidit quod vides.* Idest rñdit Aaron, dicens, hodie fuit oblata hostia pro pctō, quasi dicat, & ego tenebar complere cæremonias horum, mihi tñ accidit, quod vides, idest mihi accidit mors duorum filiorum, ideo quamuis tenerer ista facere, tamē non potui. Dicitur hic, ꝙ oblata est victima pro pctō, & holocaustum: non quidem, ꝙ ista duo solum oblata essent, quoniam fuerat etiam oblatum sacrificiū pacificum, vt patet supra 9. c. vbi dicitur, ꝙ obtulit populus bouem, & arietem: non fecit tñ mētionem de hostia pacifica; quia expressa hostia pro pctō satis intelligebatur hostia pacifica, præcipuè cum referatur hoc ad superiora, supra autem de omnibus istis sacrificijs

K dictum est. Etiam non facit mentionem de hostia pacifica, quoniam arguebatur supra ꝯ filios Aarō, quòd peccauissent in cæremonijs sacrificij, & quia non peccauerant in sacrificio pacifico, sed solum in sacrificio pro peccato dimittentes comburi hircum, non oportuit, quòd mentio fieret de hostia pacifica. *Mihi autem accidit, quod vides.* Idest verum est, ꝙ ego, & filij mei errauimus in cæremonijs huius sacrificij, tamē nō oportet, ꝙ nos exprimamus tibi causam, propter quam excusemur, quoniam tu vides quid accidit mihi, idest tu vides quō duo filij mei mortui sunt; & quō fuerit hoc satis causa sufficiens perturbationis meę, vt non possem explere, qualiter oportebat, cæremonias.

Nicolai expositio improbat. Nicolaus autem aliter intelligit, scilicet, quòd Aaron responderet hic pro filijs suis, dicens: mihi accidit quod vides, i. iste error, qui factus est in combustione hirci pro peccato mihi accidit, idest ego feci, ideo nõ debes arguere contra filios meos sed contra me. Sed iste sensus non conuenit propter duo: primo quia dicitur: mihi accidit quod vides, accidere autem est de his quæ nobis nihil agentibus eueniunt, q. a quadam alia causa fiant, & sicut in his non est peccatum, nec bene agere, cum ex nobis causam non suscipiant, ergo videtur, quòd illud, de quo hic loquitur Aaron, dicens, ꝙ sibi acciderit, non fuit omissio comestionis hirci, quoniam illa ab illis fieri dici deberet, & non ipsis accidere, quia ad hoc ipsi causalitatem tribuerunt, deberet ergo dicere Aaron, quòd si hoc intenderet, a me autẽ quid factũ sit vides. vel quid ego fecerim vides, & non dixit mihi autem, quid acciderit vides. Referendũ est igitur hoc ad aliquid, quod propriè accideret. tale autem erat, quòd mortui fuissent duo filij Aaron, quoniam hoc propriè accidere videbatur, cũ ab ipso non haberet aliquam causalitatem, sed a Deo, ꝙ est agens intrinsecum. Secundo non potest stare, quia non cõcordat literæ inferiori, cum dicitur, quomodo potui comedere eam, aut placere Deo in cęremonijs mente lugubri. Illa litera dependet ex hac, & tamen si intelligatur ista de errore, quem fecit Aaron omittẽdo comburi hircum pro peccato, nihil ista litera signat. Si enim dicit Aaron, iste error, qui factus est in omittendo comestionem hirci mihi accidit, idest a me factum est, id quod sequitur, s. quomodo potui placere Deo in cęremonijs mente lugubri, non potest consonare, quia istud præsupponit aliquem casum tristem, super quem quęstio fit. Necessario igitur referẽda est ista litera ad mortem Nadab, & Abiu, vt dicatur: mihi autem quid acciderit vides, idest tu vides, quomodo mortui fuerunt duo filij mei. Et tunc sequitur conuenienter, quomodo potui comedere eam, aut placere Deo in cęremonijs mente lugubri, cũ mortui fuissent duo filij mei, qualiter delectari poteram, aut exequi cęremonias sacrificiorum cũ fletu? Tertio adhuc argui potest, quòd non est conueniens illa expositio, quia etiam non concordat illi literæ inferiori, cum dicitur Quod cum audisset Moyses recepit satisfactionem, idest quando audiuit ea, quæ locutus fuit Aarõ recepit satisfactionem nihil vltra arguens, oportet ergo, ꝙ illud, quod locutus fuit Aaron, tale esset, de quo deberet Moyses contentari. Si autem exponatur secũdum Nicolaũ, s. mihi accidit, quod vides, idest iste error qui accidit non fuit a filijs meis, sed a me, non conuenit, quia ex hoc Moyses reciperet satisfactionem: quia in hoc non dabatur aliqua causa excusatiua peccati sui. Oportet ergo, ꝙ exponatur aliter, vt sit conueniens satisfactio, & hoc est exponendo, sicut diximus, s. mihi autem accidit, quod vides, idest tu vides, quomodo sunt duo filij mei, ideo non est admirãdum, ꝙ ego omiserim cæremonias, & videns Moyses, ꝙ iuste loqueretur Aaron recepit satisfactionem. *Quomodo potui comedere eam.* Scilicet hostiam pro peccato. Videtur Aaron in hoc declarare se voluntariè permisisse cremari hircum, quia dicit, quomodo potui comedere eam, quasi dicat, istud erat iustum, ꝙ ego non comederem eam, sed potius cremarem, quia non poteram placere Deo in tanta cordis amaritudine. Si autẽ propter voluntatem Aaron combustum fuisset, non debebat dicere, quomodo potui comedere eam, aut placere Deo. Sed dixisset non potui complere cęremonias istas superueniente mihi filiorum meorum morte, alioquin compleuissem. Dicendum est, ꝙ Aaron non respondit se omisisse hoc voluntariè, sed ꝙ non potuit illud complere, nam si ipse volũtariè hoc omisisset, quasi diceret, ꝙ non esset conueniens eum cõmedere hostiam illam, cum haberet mẽtem lugubrẽ peccasset voluntariè, & mortem mereretur, sed fuit liberatus a morte, ergo videtur, ꝙ non se excusauit sic, sed potius dicens se non potuisse complere, quia fuerat perturbatus, quod probatur, nam si respondisset Aaron non compleuisse cæremonias hostiæ pro peccato, quia erat in magna amaritudine, & ꝙ ꝓpter hoc non esset conueniens illa facere, eodẽ modo fecisset de partibus hostiarum pacificarum, s. de armo dextro, & pectusculo, quoniã mente lugubri non posset Deo placere in hoc, sed compleuit cęremonias hostię pacificorum comedendo carnes illas, cum non accusetur de non comestione illarum carnium sicut accusatur de hostia pro peccato nõ comesta, ergo non omisit comestionem carnium pro peccato tanquam videretur ei, ꝙ non posset Deo placere mente lugubri, sed omisit, quia perturbatus duorum filiorum suorum subitanea morte non potuit complere, quod voluerat, & sic applicat litera, s. quomodo potui comedere eã, i. quamuis ego vellem, quomodo possem comedere istam hostiam pro peccato, quasi dicat, non potui, qa tantum eram tristitia absorptus, ꝙ attendere nequiui ad cęremonias hostię pro pctõ. *Aut placere Deo in cæremonijs mente lugubri.* Idest, quomodo ego potui placere Deo complendo cęremonias eius cum haberem mẽtem lugubrem, idest absorptam tristitia? Potest intelligi duobus modis ista litera. Vno modo quomodo potui placere Deo in cęremonijs mente lugubri, idest, cum ego haberem tantam amaritudinem in corde meo, etiam si comedissem hostiam pro peccato, non poteram Deo placere, ideo omisi comedere.

Doct. Ise expositio.

A B C D E

An illi qui sunt tristes placeant Deo in cæremonijs. Quæst. XX.

Et verum est, ꝙ illi, qui in amaritudine cordis sunt, non placent Deo in cæremonijs, quia Deus hominem hilarẽ vult in operibus suis, iuxta Apostolum. vnde res diuinæ non debebant applicari ad fletum. sic habetur Deuter. 26. cap. cum dicitur. non comedi ex eis in luctu meo, nec separaui ea in qualibet immunditia, nec expendi in eis qd quam in re funebri, & loquitur ibi de primitijs, quæ Domino offeruntur, de quibus nihil applicari debebat ad luctum, vel ad exequias mortuorum. Et quamquam hoc verum sit, ꝙ non placet homo Deo in cęremonijs mente lugubri, tamen Aaron nõ respondit ob hoc se reliquisse istam hostiam pro pctõ, ꝙ habebat mentem lugubrem, nam quamquam Deo non placeret, sicut si hilaris attenderet cæremonias eius, tamen debebat illam comedere, quia tenebatur ad hoc. Alio modo intelligitur ista litera, non potui Deo placere, &c. idest, quòd quamuis ego vellem placere Deo in cæremonijs, s. complendo cæremonias ab eo imperatas, tamen non potui, quia impediuit me mens lugubris, & sic quamquam iustum esset me comedisse hostiam, & placuisse Deo, tamen non potui propter mẽtem lugubrem, idest, quia mens mea tristata erat, & tristitia me fecit, nihil intelligere in eo, quod facere debebam. *Placere Deo in cæremonijs.* Dicitur aliquis placere Deo in cæremonijs inquantum agit ea, quæ Deus iubet, Aaron autem placere debebat in cæremonijs, idest in cæremonijs istius hostiæ pro pctõ, quoniã vna de cęremonijs erat, quòd sacerdotes comederent totam hostiam pro pctõ præter adipes, qui coram Domino cremabantur. hanc autem cęremoniam nõ expleuit Aaron, cum dimiserit hircum comburi, & in hoc displicebat Deo, sicut in qualibet alia omissa cæremonia. *Quod cum audisset Moyses, recepit satisfactionem.*

Quid sit Deo placere in cęremonijs.

Idest

Idest cum Moyses audiuit rationabilem causam,quã proposuit Aaron recepit satisfactionem, non arguẽs vltra eum. & hoc quia cum Aaron tanta pertulisset mala, tamen patienter respondit, & humiliter. Item quamquàm Aaron non respondisset valde rationabiliter, tamen Moyses hic tolerare debebat cum videret eum tãtis oppressum angustijs, quoniam afflictis afflictio danda non est. Item quamuis Aaron propter aliquod malum corrigendus foret: tunc tamen corrigendus non erat, sed differenda erat correctio sicut in hominibus passionatis: in patientibus namq; magnos dolores parua onera magna videntur, propter hebetudinem rationis passionibus commotæ; sicut in passionatis magni motus rationem impediunt, nec sinunt perfectè iudicare.

CAP. XI.

Animalia terrestria, quæ comedi possunt, Leui. 14. LOCVTVSQVE est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Dicite filijs Israel: Hæc sunt animalia, quæ comedere debetis de cunctis animãtibus terræ: omne quod habet diuisam vngulam, & ruminat in pecoribus, comedetis. Quidquid autem ruminat, & habet vngulam, sed non diuidit eam, sicut camelus, & cętera, non comedetis illud, & inter immunda reputabitis. 32. q. 1. ca. nuptię in 11. glo. Cœrogryllus ruminat, vngulamque non diuidit, immundus est: lepus quoque: nam & ipse ruminat, sed vngulam non diuidit. Et sus, qui cum vngulam diuidat, non ruminat. Horum carnibus nõ vescemini, nec cadauera cõtingetis, quia immunda sunt vobis.

LOCVTVSQVE. In superioribus dicto de qualitate sacerdotum, hic agitur de ritu, & dispositione aliorum. Continuatur nanque hic de offerentibus: isti autem sunt duplices, scilicet quidam ex ministerio, & ordine, alij autem ex sola fidei professione. Offerentes sunt duplices. Primo modo sacerdotes offerũt, quia eis ministratio offerenda ex ordine conuenit. Secundo modo offerunt populares, quoniam ipsis quamq̃ non conueniat aliquis ministrationis gradus, quoniam tamẽ vnius Dei fidem habebãt, in cultum eius offerebant. Superius autem dictum est de sola dispositione Sacerdotum ministrantium: hic autẽ agitur de quadam dispositione communi tam Sacerdotum quàm vulgarium: & agitur de quadam munditia, quę requirebatur in omnibus offerentibus, sine qua nec aliquid offerre Deo, nec ad Sanctuarium accedere sinebantur. Et diuiditur in duas partes: quoniam primo agitur de conseruatione munditiæ: secundo agitur de ordinatione vitæ infra 17. ca. Sciendum autem est, quòd munditia consideratur in duobus: primo secundum, quòd aliquis vitat, ne incurrat immunditiã; Munditia in duobus cõsideratur. secundo cum ab ea immunditia, quæ iam est, purgatio inducitur, & hoc siue quantum ad omnes personas, siue quantum ad aliquas. Et sic diuiditur in duo, quoniam primo agitur de purgatione aliquarum personarum singulariter: secundo agitur de expiatione totius populi vniuersaliter, scilicet de illa expiatione,

F quæ fit pro toto populo in die propitiationis. De secũda infra 17. capit. Prima in duas: quoniam primò agitur de illa immunditia, quę prouenit ab extrinseco: secundò de illa, quæ ab intrinseco causata est: secunda ibi. 12. ca. Iterum prima in duas, quoniam primo ostẽditur, quid debeat mundum, vel immundum iudicari: Secundò pręcipitur immundum quod licet euitatari: secunda ibi. *Nolite contaminare*. Iterum prima in duas; quoniam primò agitur de immunditia causata ex gressibilibus, & volatilibus: secundò de immunditia causata ex reptilibus: secunda ibi. *Omne quod reptat*. Prima in duas; quoniam primò vetantur supradicta per comparationem ad esum: secundò per comparationem ad tactum, quoniam in vtroque immunditia est: secunda ibi. *Quidquid ex volucribus*. Prima diuiditur
G in tres partes: quoniam primo agitur de munditia, & immunditia circa gressibilia: secundò circa aquatilia: tertiò circa volatilia. secunda ibi. *Hæc sunt, quæ gignuntur in aquis*. tertia ibi. *Hæc sunt, quæ de auibus*. Prima in duas, quia primo ponitur quædam generalis admonitio; secundò ponitur specialis eruditio: secunda ibi. *Hæc sunt animalia*. Circa primum dicitur. *Locutus est Dominus ad Moysen, & Aaron*. Ista locutio fuit facta postquam Aaron fuit consecratus in sacerdotem. Et fuit valde conueniens istam eruditionem tradi post datum Sacerdotium; quoniam Sacerdotium datum est ad offerendum, oblationes autem ab immundis fieri non debebant: ideo decuit, vt immediatè darentur regulæ de munditia, & immunditia, vt sciretur quid
H offerentes euitare deberent, vt eorum hostiæ essent acceptabiles: in prima autem oblatione, quæ fuit facta à populo iussu Dei, non fuerunt obseruata ista, quoniam tunc non erat data aliqua regula de munditia, & immunditia.

Quare Deus locutus hic fuit ad Moysen, & Aaron simul. Quæst. I.

QVAERET autem aliquis cum in omnibus superioribus Deus ad Moysen loqueretur, quare locutus fuit hic ad Moysen, & Aarõ Cui responderi potest, quòd ea, quæ hic iu-
I bentur, ad Moysen, & Aaron pertinebant: ad Moysen quidem tanquam ad Prophetam, ad Aaron autẽ tanquam ad sacerdotem: quia Deus semper loquebatur ista alicui prophetę, & Moyses habebat hic locũ prophetæ, quęcũque locutio fieret semper fiebat per Moysen, nisi rarissime, cum contingeret, quòd loqueretur ad solum Aaron, vt patet præcedenti capit. cum dedit ei legem, ne Sacerdotes biberent quid inebriatiuum tempore ministrationis suæ, alias autem semper ad Moysen solum, vel cum alio locutio fit. Quod autem aliquando ad Aaron fiat locutio cũ ipso Moyse erat; quia ea, quæ dicebantur, ad Aaron pertinebant ratione ministerij sui. Sic etiam erat de his, quę infra subduntur, scilicet de his, per quæ homo fiebat immundus, vel mundatus: nam ad solum summum Sacerdotem pertinebat iudicare de his, & ad alios mi-
K nores, scilicet an aliquid mundum, vel immundum foret. Sic habetur præcedenti cap. Vinum, & omne quod inebriare põt, nõ bibetis tu, & filij tui, vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum, & prophanum; inter pollutum, & mundum. Sic etiam patet esse infra 14. cap. de leprosis, scilicet, quòd ad Sacerdotem pertinebat inquirere, an domus esset leprosa, vel munda: & sic de veste, & de homine, & qui iudicaretur à Sacerdote esse immundus, habebatur tanquam pollutus; qui autem mundus iudicaretur, inter mundos recipiebatur. Conueniebat ergo, vt ista dicerentur Aaron, quamquàm hoc non conuertatur, quia interdum

interdum aliqua, quæ videbantur pertinere ad Aarō, non dicebantur ei, sed soli Moysi, vt patet infra 14. & 16. capit. Dicet aliquis quare cum ea, quę supraposita sunt, essent de sacrificijs, & pertinerent ad Aaron, nullum eorum dictum est Aarō, sed omnia solum Moysi? Respondetur, quòd quamuis ea, quæ supra dicta sunt, pertinerent ad ritus sacrificiorum: tamen cum illa dicta sunt, Moyses erat propheta: sed Aaron nondum erat Sacerdos, ideo nihil poterat ei attinere ratione Sacerdotij. Nunc autem Aaron nouiter sacerdos effectus est; ideo iam ei competebat aliquid ratione ministerij propter quod Deus sibi loqui deberet. *Dicite filijs Israel.* Ambo loqui iubebant, scilicet Moyses, & Aaron: non tamen loquebantur ambo ad populum, sed vnus eorum, quoniam si ambo loquerentur: aut simul loquerentur, aut vnus post alterum, si autē ambo simul, vnus alterum impediret, & vnus superfluus esset: si autem successiuè loquerentur, vnus quę alius dixerat, repeteret: sed nullum horum conueniebat, sed dicebat Deꝰ illis, quòd dicerēt ista filijs Israel, scilicet, quòd vnus eorum diceret, & alius dicenti assentiret, tanquam si verba amborum ore proferrentur.

Dubium tollitur.

Nunquid Moyses, vel Aaron loqueretur hic pronuncians hęc populo. *Quæst. II.*

SED quæret aliquis, quis eorum loqueretur hic, Moyses an Aaron pronuncians hæc populo. Aliquis forte respondebit, quòd Aaron ista loqueretur: & hoc quoniam Aaron consueuerat esse proferens loco Moysi, cum in Aegypto loquerētur ad Pharaonem, vt habetur Exo. 4. ca. cum dicitur: Frater tuus Leuites ipse loquetur pro te ad populū, & tu eris ei in eis, quæ ad Deum pertinent, sic etiam habetur Exo. 7. ca. cum dicitur: Ego constitui te Deū Pharaonis, & Aarō frater tuus erit Propheta tuus: tu loqueris ei omnia, quę mandabo tibi, ille loquetur ad Pharaonem, vt dimittat filios Israel. Aliquis autem dicet contra hoc, scilicet, quòd non loqueretur nunc Aaron, sed Moyses: quoniam ea, quę habentur in Exodo sunt de locutione, quæ fiebat ad Pharaonem, in qua loquebatur Aaron, quoniam Moyses impeditæ linguæ erat, vt habetur Exo. 4. cap. & coram Rege requirebatur homo eloquens ne contemneretur: secus autem coram populo, cum dicitur: Aaron frater tuus Leuites scio, quòd eloquens sit, & ipse loquetur pro te ad populum, & erit os tuum. Non solum igitur loquebatur Aaron ad Pharaonem pro Moyse, sed etiam coram toto populo. Item si Aaron cū nullam habebat dignitatem summi Sacerdotij loquebatur ad populum pro Moyse, quanto magis debuisset hic loqui cum iam haberet auctoritatem summi Sacerdotij? Sed videtur dicendum, quòd Aaron non loqueretur hic, sed Moyses, quoniam ipse erat Propheta Domini, & interpres, atque legifer. Nec valet cum arguitur, quòd Aaron loquebatur pro Moyse ad Pharaonem, & populum Israeliticum in Aegypto: nam ad Pharaonem satis rationabile erat, quòd loqueretur Aaron, & non Moyses, quoniam Moyses erat impeditæ linguæ, vt habetur Exo. capit. 4. & legatio Dei non bene reciperetur, si homo balbus, vel impeditæ linguæ eam proponeret, vt habetur Exo. cap. 4. ad populum quoque Israeliticum non decuit, vt Moyses a principio loqueretur, quia cum ipse eloquens non esset, & populus nondum recepisset eum in aliqua reuerentia, non esset conueniens locutio eius ad populum, ideo loquebatur Aaron, sed postquam Moyses per prodigia, & ostenta apud Israelitas clarus extitit, etiam si impeditæ linguæ esset, tamen recipiebatur

Prima ratio.

Secunda ratio.

Responsio ad primā rationem.

A verbum eius in magna reuerentia: ideo post exitum de Aegypto nunquam legitur in toto Exodo, vel in isto Leuitico, quòd loqueretur Aaron pro Moyse, sed loquebatur ipse Moyses. Sic igitur hic esse debuit, quòd non loqueretur Aaron loco Moysi, sed ꝑ se Moyses. Cum autem obijcitur, quòd Aaron erat magnæ dignitatis, quia erat Sacerdos magnus, & pertinebat ad eum loqui sicut ad Moysen. Respōdetur, quòd quamuis competeret Aaron proponere ista coram populo, quia erat summus Sacerdos, magis tamen competebat Moysi, quia erat Propheta Dei, & magis propinquus ei. Dicendum ergo est probabile videri Moysen ista fuisse locutum ad populum, & Aaron tanquam consentientem sibi astitisse. *Custodite omnia, quæ dixi vobis.* Ista sunt prima verba, quæ loqui
B deberet Moyses, & Aaron ad populum, & est quædā admonitio, & epilogus præcedentium, & quædam eruditio futurorum, scilicet, quòd diligenter obseruarent ea, quæ eis dicta fuerant. *Vt sim vester Deus.* Idest oportet vt faciatis omnia, quæ ego mandaui vobis, si vultis, quòd ego sim Deus vester, quasi dicat, aliter non ero Deus vester. Cōtra hoc aliquis arguet, quòd Deus non posset dici Deus Hebræorum, vel alterius gentis, quoniam ille dicitur alicuius esse, qui dicitur secundum relationem quandam: hæc autem non cōpetunt nisi nominibus relatiuis; Deus autem nomen absolutum est. Item dato, quòd Deus nomen relatiuum esset, sicut istud nomen Dominus non diceretur Deus alicuius gentis, sed omnium: sicut non dici-
C tur Dominus specialiter aliquorum hominum, sed totius mundi. Deus igitur dicetur omniū: nam Deus secundum essentiam suam Deus est, & quia essentia sua non magis refertur ad vnam gentem, quàm ad alteram, non potest magis dici Deus vnius gētis quàm alterius. Respondendum est, quòd Deus secundum se nomen absolutum est; & dato, quòd diceretur secundum relationem non magis diceretur ad vnam gentem, quàm ad alias. Accipiuntur tamen in Deo, quidam modi speciales, secundum quos potest referri ad vnam gentem, & nō ad alteram: & vna gens potest referri in Deum, & non alia. Accipiendo enim Deum secundum se, necessarium est, vt ipse sit Deus omnium gentium, quia nullus Deus est in omnibus gentibus, nisi ipse. Necessarium quoque est, vt omnes
D gentes sint eius: nec est nobis liberum, quòd nos simus illius Dei, nec etiam ipsi Deo liberum est, vt sit Deus noster, sed nobis necessarium est, vt simus eius, & ipsi necessarium est vt sit Deus noster. Alio modo accipitur Deus per comparationem ad aliquam gentem: Dei nanque est, vt benefaciat; cum igitur Deus alicui genti specialiter benefacit, dicitur esse Deus illius gentis, quia illi, & non alijs sic benefacit. Dicitur etiam aliquis populus specialiter habere aliquem sibi in Deum, quoniam hominibus hoc pertinet, vt Deum colant. Cum autem aliquæ gentes sunt, quæ specialius colunt Deum, quàm aliæ, dicuntur habere specialiter illum in Deum. & hoc modo dicebatur
E Deus accipere Israelitas in populum, quia eis specialius benefaciebat quàm alijs gentibus, & Israelitæ dicebantur accipere illum in Deum specialiter, quoniā illum debebant specialius, quàm aliæ gentes colere. similia habentur in multis locis veteris testamenti, & patet infra 26. cap. cum Deus dixisset de bonis, quę facturus erat Iudæis, si colerent eum, subiunxit: ponam tabernaculum meum in medio vestri, & non abijciet vos anima mea: ambulabo inter vos, & ero vester Deus, vosque eritis mihi populus. In hoc autē secundo modo liberum erat hominibus accipere Deum sibi, & Deo liberum erat, quòd Deus esset specialiter alicuius gentis. De Deo patet, qui dixit se acceptutum

Ad secundam rōnē.

An Deus Hebræorū vel alteriꝰ gētis Deꝰ dici nequeat.

Necessariū est Deo q̄ sit Deꝰ noster, & nobis q̄ simus populus eius.

cepturum Israelitas in populum si mandata eius obseruarent, vt habetur Exo.19.cap. cum dicitur. Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnũ sacerdotale, & gens sancta: idem habetur Deuter.7. cap. Liberum quoque erat hoc modo hominibus accipere sibi Deum: quoniam nihil aliud est aliquam gentem accipere sibi Deum specialiter, nisi facere aliquas cæremonias cultus ad illum Deum, quas non faciebant aliæ gentes, & ad quas non erat naturalis obligatio, ideo poterat aliquis vouere, quòd acciperet aliquem in Deum, quamuis secundum naturam nobis Deus vnus, & communis est, sic vouit Iacob, quòd si Deus daret ei omnia necessaria, & reduceret illum in domum patris sui, acciperet eum in Deum, vt habetur Gen.28.cap. cum dicitur: Vouit etiam votum dicens: si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ambulabo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestes ad induendum, reuersusque fuero prosperè in domum patris mei, erit mihi Domin⁹ in Deum, & lapis iste, quem erexi vocabitur domus Dei, cunctorumque, quæ dederis mihi decimas, & hostias offeram tibi. Sic etiam dicitur hic, vt sim Deus vester, idest si vultis, quòd ego sim specialiter Deus vester magis quàm aliarum gentium, vobis specialiter benefaciendo, obseruate ea, quæ scripsi vobis, & tunc eritis populus meus, & ego Deus vester. *Hæc sunt animalia quę comedere debetis.* Intendebat Deus conseruare Hebræos in dispositione munditię, & quia quædã animalia sunt per cuius cõtactum, & esum homines incurrunt immunditiam, vetuit Deus illa comedere dans certam regulam de his, quę comedi licet: vnde non licebat Iudæis aliquod animal comedere tam de volatilibus quàm de gressibilibus præter ea, de quibus exprimitur hic specialiter, vel generaliter. Et dicitur hic de animalibus comedendis, non quidem, ꝙ solum vetetur comestio, sed etiam tactus in quibusdam, vt patet infra, sed exprimitur comedere quod maius erat. *De cunctis animantibus terrę.* Accipiuntur hic animantia generaliter pro omnibus, tam aquatilibus, quàm gressibilibus, & volatilibus: quoniam de omnibus infra regulæ apponuntur. Quamuis aliquis dicet solum hic intelligi de animalibus gressibilibus, quoniam dicitur de cunctis animantibus terræ; sola autem gressibilia sunt animantia terræ, quia ipsa in terra sunt. aliorum autem alia aerem peruolãt, alia aquarum incolatum habent. Sed dicendum est, quòd vocantur omnia animantia terræ, quia quæcunque sint ad terram pertinent: de gressibilibus autem nihil dicere attinet, de volatilibus autem satis manifestum est, quòd ad terram pertinent, cum de terra suscipiãt alimenta, & in terris habitent: quamquàm aliquando aerem peruolent. Pisces quoque licet in aqua sint de terra sunt, & eorum nutrimenta potissime ad terram pertinent: omnia igitur hęc quodammodo animantia terræ vocantur.

Animãtia terræ, quæ sunt.

Quare Deus Iudęis animalia multa comedere vetuit. Quæst. III.

CIRCA hæc autẽ quæret aliquis, quare Deus vetuit Iudæis multa animalia comedere. Cui respondendum est hoc pertinere ad cæremonias Dei, & esse hic duas causas vnam generalem, & alteram specialem. In generali autem causa est, quia Deus volebat istum populum sibi ad cultum applicare, vt eum in magna reuerentia tenerent: ideo dedit eis cęremonias multas secundum quas specialius ei reuerentiam impenderẽt, & cultui eius deser-

F uirent. Pro quo sciendum, quòd homines principaliter ordinantur in Deum per virtutem, quæ latria dicitur: est autem latria virtus quædam, qua Deo debitũ impendimus famulatum; ideo omnes actus quicunque illi sint, quos ad Deum solum dirigimus, tãquam ei famulatum quendam debentes, actus latriæ appellantur. Sic autem erat de omnibus cæremonijs Hebræorum, quoniam ipsę erãt quædam obseruationes propter Deum solum, ideo quotiescunque Iudæi insisterent his cæremonijs, Deum colebant: quoniam omnes isti actus latriæ sunt, & potissimum, quia istæ cęremoniæ à Deo ordinatę erant, & sic quãtò aliquis populus plures cæremonias haberet, tanto plus Deũ colebat. Quascunque igitur cæremonias obseruari in

Quid est latria.

G Deum, & propter Deum conueniens erat, nisi illæ inhonestę essent in seipsis, vel aliquid inhonestum, aut malę opinionis præsupponerent: & sicut Deus dederat Iudæis multas cæremonias in sacrificijs: ita quoq; circa animalium esum, & tactum dedit, vt sic eũ abũdantius colerent; pręcipuè quia ea, quæ erant in lege veteri, non habebant aliquam secundum se dignitatem, & reuerentiam, ideo decuit ad hoc, quòd essent in honore, multas cæremonias circa illa obseruari: sic nanque manifestum est de omnibus, quæ apud nos sunt; quoniam cum apud aliquam rem multas cæremonias obseruamus, eam magno honorę dignam dicimus, aut per hoc dignam esse arbitramur. In lege autem noua non oportuit esse tot cęremonias ex causis

In lege noua nõ oportuit esse tot cęremonias.

H supra declaratis præcedenti cap. vnde ista multitudo obseruationum legalium in principio Euangelicę regulæ in Ecclesia primitiua exclusa est, cum quæstio verteretur, an deberent distingui cibi, sicut in veteri testamento, & determinatum est communi Apostolorum consensu nihil horum iam debere obseruari, vt habetur Actu.15.capit. Causa autem in speciali huius est, quia Deus volebat populum Hebręorum magis incontaminatum sibi efficere, vt iste populus singulariter super omnes populos munditia polleret, cum ex ipso Christus secundum carnem nasciturus esset: Gentiles autem quidam nimis ĩmundi erant in cibis suis, & animalium tactibus, ideo vetuit Deus Iudęis de quibusdam animalibus, ne ea comederent,

I nec contingerent, quoniam illa immunda erant. De immunditia autem, & conuenienti ordinatione harum cæremoniarum Iudæi inter cęteras gentes poterant gloriari, quòd nulla gens tam mundas, & honestas cęremonias haberet. Et de hoc gloriandum esse Moyses admonuit totum Israeliticum populum, cũ in Deuteronomio legem repetere inchoaret, dicens: hęc est enim vestra sapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi pręcepta hæc dicant: en populus sapiens, & intelligens, gens magna, nec est alia natio tam grandis, quę habeat Deos appropinquã tes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris: quæ est enim alia gens sic inclyta, vt habeat cæremonias iustaque iudicia, & vniuersam legẽ quam ego proponam hodie? Sciendum tamen radi

K cem huius esse cultum diuinum, qui fiebat in tabernaculo, & in atrio eius in sacrificijs, & alijs cæremonijs: hũc Deus volebat in magna reputatione teneri, ideo propter hunc faciebat homines a multis abstinere, vt digni haberentur accedere ad cultum illum; vel saltem tangere ipsum Sanctuarium: quod patet, nam oẽs istæ ĩmunditiæ, quæ contrahebantur in tactu, vel esu animalium immundorum solum arcebant hominem a ministratione, & oblatione sacrificiorum, & introitu Sanctuarij: non tamen excludebatur ab aliquo alio actu, nec a communicatione popularium: aliæ autem erant immunditiæ, quæ excludebant a cõmunicatione hominum, sicut lepra, vt habetur J.13. & 14.

& 14. sed hoc etiam apud alias gentes est, quia cum lepra sit morbus contagiosus, & infectiuus aliorum, debet excludi a cęterorum communione, qui talem patitur labem: & sic obseruatur ab omnibus populis. Extra de coniug. lepro. cap. 1. Sed de immunditijs, q̃ contrahebantur in contactu, & esu animalium immundorum solum erat statutũ, vt arcerentur homines ab introitu, & accessu Sanctuarij, vt patet hic, & Num. 19. cap. & in multis alijs locis: ergo solum erat ista obseruatio munditiæ, in animalibus propter reuerentiam cultus diuini in sacrificijs, & cęteris, quę fiũt in Sanctuario. Quoniam autem dictum est ista animalia, quæ hic vetantur propter immunditiam vetita esse: considerandum est, quomodo in animalibus istis munditia reperiatur. Et sciendum est, quòd immunditia est duplex, quædam est spiritualis, quæ propriè vocatur immunditia: alia est immunditia corporalis, quæ dicitur esse immunditia secundum quid. Prima immunditia, quæ est spiritualis in animalibus brutis nullo modo esse potest: quoniam ista immunditia nihil aliud est, nisi quędam peccati macula: in brutis autem peccatum nullum esse potest, quia peccatum principiatur per actionem liberi arbitrij, quæ consistit in voluntate, & intellectu: in brutis autem horum duorum nullum est, nec igitur possibile est in eis peccatum esse. Est tamen indirectè in eis peccatũ, secũdum quòd aliquis cum eis perpetrat peccatum, & in eis permanet macula illa, sicut est de animalibus illis, quibus homines abutuntur ad coitum, qui contra naturam est, quoniam de his iubetur, quòd ipsa animalia cum hominibus lapidētur, vt habetur infra 20. capit. Alia autem est immunditia quædam, quæ quamquàm non sit spiritualis assimilatur tamen spirituali, vt cum idolatræ facerent aliquas cæremonias abominabiles in quibusdam animalibus: nam aliquãdo vetabat Deus hæc propter immunditias, quas in illis idolatræ exercebant. Alia autem est corporalis immunditia, & ista est duplex, quoniam quædam est subiectiuè, in animalibus, scilicet, quòd ipsa animalia immunda sunt: alia autem est in eis effectiuè, scilicet, quòd quamuis in se immunditiam non contineant; in comedentibus tamen quandam immunditiam causant. Primo modo dicuntur esse immunda animalia, quę venenosa sunt, vt omnia reptilia: nam si comedantur mortis illatiua sunt: & non solum cibus eorum, sed etiam tactus immundus est, atque periculosus: quoniam quædam eorum tangendo occidunt, sicut coluber, & vipera in morsu, quædam etiam in solo visu interimunt, sicut de basilisco generale est. De his autem conueniens valde erat, quòd populus Hebræorum seruaret cæremonias non comedendo, nec tangendo, sed solum secundum ordinationem in cultu diuino. Sed etiam secundum seipsos in culto diuino naturaliter hoc conueniens erat, & debuissent obseruare. Alia etiam animalia sunt immunda subiectiue, quoniam ex immundis valde nutriuntur cibis, cuiusmodi porci sunt, qui in stercoribus, & luto cęterisque immunditijs nutriũtur, nec est aliquod animal, quod inter gressibilia sic ĩmunditias, vt porcus amet. Inter volatilia autem vpupa ei assimilatur, quoniam inter stercora viuit, vnde generaliter tãquam pro immundissimo porcum dicunt. Vetuit igitur Deus Iudæis porcum edere. alia autem animalia immunda sunt, quoniam in loco immundo habitant sicut talpæ, & mures, vtrique enim sub terra, aut semper, aut communiter viuunt, vnde ex his locis quendam horrorem trahunt, & fętorem, talia igitur etiam vetari decuit. Dicuntur autem alia animalia immunda esse effectiue, scilicet, quòd quamuis in seipsis immunditiam non habeant, tamen causant eam in comedenti-

Duplex est immunditia.

Duplex est corporalis immunditia.

Vpupa inter stercora viuit.

A bus; vt quia sunt malæ complexionis in superabundanti humiditate, aut siccitate, & sic de cæteris, propter quæ omnia etiam ipsi corpori humano nociua sunt. Aliqua autem animalia omnibus istis modis immunda sunt, sicut serpentes, & bufones, nam venenum continent, & immundis nutriuntur cibis, atque in locis immũdis inhabitant, nam & si nihil aliud esset, nisi quòd reptilia sunt, sufficiēter immũda erant, quoniam necesse est ea, quæ per terram serpunt, contrahere ex terra fętorem quendam propter fumositates pessimas, atq; indigestas in eis incorporatas, quod fit, vt omnia ista reptilia humiditatem quandam viscosam, & fętidam intra viscera habeant, & in cute demonstrant. In piscibus autem eodem modo dicendum

B est; quoniam eorum piscium, qui hic vetantur, multi valde immundi sunt, & mali nutrimenti, ita vt magis sanum sit ab eis abstinere, quàm illis vesci. De his tamen dicit Nicolaus fuisse prohibitionem factã, quia idolatræ vtebantur his in ministerijs suis; sed de hoc rarum est. Veritatem quoque huius declarauimus supra 1. cap. cum quærebatur, quare non offerrētur pisces Domino, sicut animalia gressibilia, & volatilia. De volatilibus autem quare quędam vetentur eædem causæ sunt, quæ in quadrupedibus: nam quædam volatilia ĩmmunda sunt propter locum, & nutrimentum sicut vpupę, quæ inter stercora humana nidum faciunt frequenter, & illis vescuntur, in sepulchris quoque mortuorum sæpe morantur: quædam autem propter cibos immunda sunt sicut ciconiæ,

C quæ serpentes comedunt. De vespertilionibus, & noctuis, & lucifugis, atque bubonibus eadem ferè causa videtur, immundis namque aluntur nutrimentis. Alię autem volucres sunt, quæ ex distemperie complexionis ad cibum disconuenientes sunt, sicut est generaliter de omnibus volucribus rapacibus, quæ vngues adũcos, & rostrum recuruum habent, sicut Aquilæ, accipitres, & asturcones, & sic de similibus, ita vt generaliter dici possit omnia animalia tam in volatilibus, quàm in gressibilibus, & aquatilibus, quæ Iudeis prohibebantur disconuenientis nutrimenti esse pro corpore humano. Sunt autem pręter hæc quædam aliæ rationes mysticę secundum tropologiam, aut allegoriam, propter quas prohibitio ista fieri debeat,

D significant enim quædam horum animalium vitia, quæ in vsu nostro, & cũctis actionibus vitanda sunt, sicut porcus, qui in vniuersis se inuoluit volutabris atque cœnosis, & fętidis locis, luxurię immunditiam, & fętorem signat, vnde in significatione euitandę luxuriæ ipse quoque vitandus est. Sic etiam lepus tumiditatem signat, & inaniam. camelus autem propter gibbum, quem habet significat superbię tumorem, aquila autem, & omnia rapacia volatilia prædones homines imitantur, sic autem de cęteris applicari potest, sed tropologijs, aut allegorijs insistere non institui, solo literę sensu contentus.

De piscib' quibusdã non comedere, Vt melius est.

Nota causas allegoricas, quare ista animalia prohibeantur de quibus latius dixit in Gen.

E

Quare Deus non vetuit animalia, quæ naturaliter mala, & pestifera erant in nouo testamento sicut in veteri. Quęstio. IIII.

SED nunc aliquis quæret cũ in his animalibus, quæ hic vetantur quędam prohibeantur ad maiorem reuerentiam sacrificiorum, & cultus diuini in veteri testamento, quædam autem, quoniam secundum naturam mala sunt, & saluti humanę contraria, sicut in animalibus venenosis, quare Deus non vetuit ea, quæ naturaliter mala, & pestifera erant in nouo testamento? nam quòd ea, quæ ad solum cultum diuinum in veteri testamento pertinebant, non prçciperētur in nouo, satis rationabile erat,

cum

cum ista cæremonialia sint, & pertinentia specialiter ad illum statum, ea tamen, quæ naturalia erant siue bona, siue mala, in nouo testamēto manserunt, sicut patet de preceptis decalogi; quæ quoniam naturalia sunt, manserunt in nouo testamento. Respondēdum est, quòd istorum animalium, quæ hic vetantur, quædam prohibentur propter causam reuerentiæ cæremoniarum veteris testamenti, scilicet, sacrificiorū, & cum nō manserint sacrificia, nec manere debuerunt cæremonię istę disponentes ad illa, quędam aūt animalia vetabantur, quia mala erant secundum naturam, & præter hęc immunditiam quandam causabāt tollentem, & diminuentem de cultu Dei. De his aūt dicendum est, quòd inquantum vetabantur, vt indisponentia cultum Dei, & tollentia reuerentiam eius non debuit fieri prohibitio in nouo testamento, cum cessauerit ille cultus, inquantum autem ista nociua erant secundum naturam, & non debuerunt vetari in nouo testamento, quoniā lex spiritualis est, & de spiritu curans, vt ait Apostolus ad Rom. 7. cap. de corporibus autem nihil, ideo non debuerunt hic scribi in nouo testamento regulæ corporum seruandorū, quoniam hęc ad medicos pertinent, sed regulæ curādorum animorum, quę propriè ad legem pertinent. Item cum ista naturaliter nobis mala sint, & saluti obuiantia, quam nos naturaliter potissimo desiderio cō seruare studemus, nosipsi nullo admonente operam dabimus, vt ab eis caueamus, lex autem non datur de his, ad quę nos inclinamur, sed de his, quę fugimus, ideo lex non est posita iusto, sed peccatori, vt habetur 1. ad Timo. 1. cap. boni namque ad bonum inclinantur, mali vero nequaquam. Etiam diligere debemus nosipsos ex charitate magis quàm proximos, de dilectione tamen proximorum lex posita est, de dilectione autem, quæ ad nosipsos est, nihil statutum est, quia ad diligendum nosipsos naturaliter inclinamur, ad proximum autem non sic, sed secundum naturam conseruandæ salutis cura in omnibus mortalibus pręcipua est, vt ait Boetius de consolatione lib. 3. prosa. 4. non ergo debuit poni regula, quòd salutem nostram conseruaremus. Cum autem obijcitur, quòd ea, quæ naturalia erant in veteri testamento, debuerunt manere in nouo sicut manserunt pręcepta decalogi, & alia similia. Respondendum est, quòd naturalia, quæ dirigebant hominem in Deum manere debuerunt, ea tamen, quę hominem ad salutem nostram ordinabant, præcise non oportebat, vt scriberentur, quia corporalia sunt, & homo in ipsa maxime inclinatus est, de præceptis autem decalogi, quæ naturalia sunt non est sic, nam ipsa non sunt ad directionem corporis, sed animorum. Etiam non dabātur de his, ad quæ homines naturaliter inclinantur, sed potius quędam ipsorum sunt, contra quæ homines magnam habent inclinationem, sicut ad furari, & mechari, & concupiscere res alterius, aut vxorem illius. Sed dices quare in veteri testamento preceptum est, quòd non comederentur ista, quæ naturaliter mala sunt secūdum corpus. Respondendum est dupliciter: primo modo, ꝙ in veteri testamento quamquàm prohiberētur ista, quæ naturaliter mala erant, non tamen vetabantur ex hoc, quòd corpori mala erant, sed quia erāt immūda, & tollebant reuerentiam cultus diuini, cultus autem diuinus ad corpora non pertinet, sed ad animam. Alio modo potest responderi, quòd in nouo testamēto non est simile de veteri testamento, ideo satis conueniens est, quòd in veteri testamentū prohiberētur aliqua, quæ ad sanitatem pertinebant, in nouo autem non, cuius causa est, quia vetus testamentū quāquàm principaliter esset ad animarum salutem, tamen adhuc præter hoc, intendebatur ibi quidam bonus sta-

Responsio ad quæsitū

Lex Euangelica non curat de corpore, sed de aīa.

Lex peccatori posita est nō iusto.

Quare i veteri testō præceptū est non comedi animalia, quę naturaliter mala sunt secundum corpus.

F tus temporalis gentis Iudaicę, cum ista lex vetus non sit data vniuersaliter, sed pertineat ad directiones speciales huius politię Iudaicę, quod apparet: quia in hoc testamento veteri datę sunt leges, quæ sunt purè forales, & tangunt habitudinem proximi ad proximū, scilicet qualiter satisfactio ad proximum faciēda sit, cum ei iniuria lata est, aut damnum datum. determinatur etiam de iustis, & iniustis, quæ accidunt in contractibus humanis, de quibus habetur Exo. 21. & 22. hę tamē purę sunt leges humanæ, quia de nullis alijs humana statuta determinant. Dicendum est ergo de veteri testamento, quòd non solum in Deum ordinat, sed etiam quandam vtilitatem status politici gentis Iudęorum concernebat, in nouo testamento nihil

G tale est, quia non est ipsum directio alicuius specialis politię sicut vetus testamentum, sed omnes gentes ęqualiter respicit, vnde mādauit Christus, quòd Apostoli irent per vniuersas gentes, & prædicarēt eis Euāgelium, vt habetur Matth. 28. cap. & Mar. 16. Vetus tamen testamentum solis Israelitis dātum est in monte Sinai, vt habetur Exo. 19. cap. respicit ergo nouum testamentum solam animæ salutem, ideo nō dantur in eo aliqua præcepta iudicialia, quę aliquando contingant solam proximorum vtilitatem, & eorum habitudinem inter se, sed quęcunque dicuntur ad spiritum pertinent, non igitur debuerunt dari in nouo testamento aliquæ regulę de salute corporum, sicut dabantur in veteri, quia nouum testamentum nullius status politici vtilitatem concernit, vetus autem testa-

H mentum pręter cultum Dei respiciebat vtilitatem Iudaicæ politię, & ob hoc non data sunt in nouo testamento præcepta iudicialia, quæ solam proximorum vtilitatem concernerent, immo nec dari potuerunt conuenienter pręcepta specialia iudiciorum circa cō tractus, & alia in nouo testamento, quia ipsum erat generale ad omnes gētes, omnibus autem gentibus non sunt eadem iusta, nec iniusta, nec debebant vetari, aut pręcipi eadem, vetus autem testamentum erat ad quandam specialem politiam, ideo bene cōueniebat ibi identitas legum ad forales disceptationes, & communicationes actuum propter esse eisdem idē iustum, & iniustum in operatione. *Omne quod habet*

I *diuisam vngulam.* Hic ponitur quędam regula generalis de animalibus quadrupedibus, quomodo dicantur esse munda, vel immunda. In quo sciendum est, quòd quædam animalia erant immunda secundum speciem, ita, quòd nullum de illis licebat comedere, alia autem erant immunda a casu, scilicet, quòd quāuis secundum speciem suam munda essent, tamen per aliquod accidens polluebātur, ita, quòd non liceret comedi illa. de animalibus autem, quę sunt immūda secundum speciem, determinatur in hoc ca. nam de illis speciebus, in quibus animalia hic immunda dicuntur, non licet aliquod eorum comedi, nec tāgi cadauera eorum, dicuntur autem secundum accidēs immunda animalia illa, quæ secundum speciem mūdā sunt, tamen a bestijs lacerantur, aut occiduntur, vel aliquo modo prægustantur, nullatenus namque hu-

K iusmodi carnes comedere licebat, sicut habet Exo. 22. ca. cum dicitur: viri sancti eritis mihi, carnem, quæ a bestijs lacerata, aut pręgustata fuerit, non comedetis. Idem habetur infra 22. capitu. loquendo autem de animalibus, quę sunt munda secundum speciem datur hic regula quantum ad gressibilia, quæ vocantur pecora, scilicet, quòd omne animal ruminans, & vngulam findens mundum erat; quod autem nullum horum habet, vel si habet alterum, caret alio, mundum non erat.

Lex Iudaica dirigebat hoīes non solū Deum, sed in statum politicum [illegible]

Vetus testamētum solis Israelitis in monte Sinai datum est.

Quare in nouo testō nō sunt data pręcepta iudicialia sicut in veteri.

Regula de animalib. quadrupedib. [illegible] munda vel immunda esse dicantur.

Animalia

Animalia, quæ non ruminant, quare vetantur in cibum. *Quæst. V.*

CAVSA autem quare dicitur, quòd animalia debebant ruminare, est: nam ruminare in animalibus est signum bonæ complexionis, & mundę, Iudæi autem immunditiam euitare debebant, decebat ergo, vt animalia munda comederent: quòd enim ruminare sit causa bonę complexionis, & signum eius, apparet, quoniã animalia ex cibis nutriuntur: cum autem cibi illi conuenienter digerũtur sunt causa bonæ complexionis in animali. si autẽ malè digerantur animalia morbida sunt, vel eorum carnes non sunt cibo nostro ita conuenientes, ruminare namque secundo digerere est: prius enim animalia escas acceptas in ore quodammodo terunt, & ad digestionem faciendam in stomacho disponunt, sed quia velociter pascunt cibos quasi integros ad viscera transmittentes, vt conueniens digestio fiat, ad os reuocant cum a sumendis cibis cessauerint, & ibi rursus susceptas escas comminuunt in paruas particulas, & sic digestio in stomacho perfecta, & facilis celebratur, vocatis illis ad stomachum. vnde animalia ruminantia bis cibos terunt, bis vorant, bis digerunt, secundum tamen in omnibus his tribus duplicatis perfectum est. Animalia autem, quæ non ruminant, cum velociter quasi ex impetu quodam cibos sumant, eos in ore nõ terunt: vnde sic quasi integri ad viscera trãsmittuntur, quo fit, vt inconuenientius digerant̃, quia magis digestioni repugnant, cum ipsa confractio, quę in ore animalium fit, quædam digestio imperfecta sit, non erunt ergo carnes animalium non ruminantium ita bonę complexionis, nec sani nutrimenti pro corporibus humanis, sicut ipsa animalia ruminantia.

Animalia ruminantia sunt bonæ cõplexionis.

Causa autem, quare iubebatur, vt pecus vngulam finderet; est, quia hoc bonam complexionem notat in pecoribus. pecora namque, & generaliter cuncta animalia, quę sunt naturæ multum siccæ alimento discõueniunt, ea quoque, quę sunt magnæ humiditatis, cuius causa est, quia bonitas complexionis in mediocritate conseruatur, extrema autem bonitati complexionis disconueniunt: huiusmodi autem signum est vngulæ fissio, nam animalia, quæ valde magnę humiditatis sunt, vngulas non habent, sed carnes quasdam papulosas loco vngularum, & ibi quasdam vngulas adũcas in modum vncinorum, quę non vocantur hic vngulæ. Et ista animalia, si pecora sint propter humiditatem indistemperatam ad cibos inconuenientia sunt, animalia autem, quæ vngulas habent non diuisas sicut equi, & asini magnæ siccitatis sunt, & demonstrãt vngulæ eorum solidatę iuxta duriciem lapidis, & magnę existentes, animalia autem, quæ vngulam diuisam habent, non habent eam ita magnam, nec callosam, sicut apparet in bobus ouibus, & capris. Callorum autem magnitudo duriciem magnam signat, cum, & ipsi duricies quędam sint, animalia autem, quæ vngulam findũt inter hæc media sunt, quoniam non sunt valde magnæ humiditatis sicut ea, quæ nullam vngulam habent, quoniam vngulę qualescunq; sint, ex duricie quadam proueniunt, nec tamen ista animalia valde magnę distemperatę siccitatis sunt, cũ vngulam diuisam habeant, diuisionemque propter quandam teneritudinem fit: vnde videmus generaliter, quòd illa animalia, quæ vngulam diuisam habent eam satis paruam, & non nimis duram habent. & illa animalia, quæ habent vngulam indiuisam, eam valde magnam habent, ac nimis duram. Rectè igitur dictũ est ad eligenda pecora bonæ complexionis, quòd accipiantur illa, quę ruminant, & vngulam diuisam habẽt. *Omne quod habet diuisam vngulam, & ruminat in peco-*

Quare iubebatur, vt pecus vngulam findens sumeretur.

A *ribus comedetis.* Dicitur autem hic de pecoribus, non ad differentiam, quòd hoc quod est habere vngulas, & ruminare ad sola pecora pertineat. Vocãtur autem pecora simpliciter in sacra Scriptura vno modo pro solis animalibus, quæ comestibilia sunt in quadrupedibus, & sic accipitur in hoc Leuitico, & ferè in omnibus quinque libris Moysi, & isto modo distinguuntur pecora contra iumenta, quæ sunt animalia mansueta ad humanum adiutorium, vt equi, asini, & cameli, & distinguuntur contra bestias, quæ dicuntur esse animalia fera. Alio modo accipiuntur pecora large pro omnibus quadrupedibus, & etiam iste modus aliquando est in sacra Scriptura, hic autem accipitur primo modo ꝓ animalibus comestibilibus. *Quidquid autem ruminat, & habet vngulam, sed non diuidit eam.* Hic

Hic quare de pecoribus sermo habeatur.

B ponitur alia regula, quæ est per oppositum ad superiorem, illa namque dabatur cum duabus conditionibꝰ, scilicet de ruminando, & findendo vngulam: quidq̃d autem ab ambobus, vel ab altero eorum deficiet, non erat licitum ad esum; ponit autem hic de illis, quæ ruminant, & vngulam habent, sed eam non diuidunt, quoniam ista immunda sunt. Causa huius est, quoniã talia animalia sunt distemperatę cõplexionis, scilicet, nimis sicca, quod signat continuitas vngularum, & magnitudo callosa, ideo quamquàm ista animalia cibos digerant cum dicantur ruminare, tamen naturæ valde siccę sunt propter continuitatem vngularum, & soliditatem. *Sicut camelus, &c.* Camelum dicit non comedendum, quoniam immundus est, cum vngu-

C lam non diuidat quamuis ruminet. Hæc autem indiuisio vngulæ in camelo magnam soliditatem facit, non enim essent ita robusti si vngulas diuisas haberent: necesse est enim ceteris paribus animalia, quę vngulas indiuisas, & calloſiores habent, alijs fortiora esse, quia cum innitantur pedibus ad onera supportanda, si vngulæ diuisæ sint, non est tanta soliditas in pedibus, sicut cum vngula indiuisa est. Etiam quia animalia, quæ in pedibus vngulas diuisas habent, facilius læduntur per diuisiones vngularum, quàm ea, quę vngulas integras habent, nihil namque subintrare potest per id, quod indiuisum est, sicut subintrat per diuisionem vngularum. Sunt autem carnes cameli indispositę ad cibum, & mali saporis, atque mali nutrimenti sunt; quia est in eis distemperata siccitas,

Camelus nõ erat comedẽdus.

D quod apparet, quia vngulas valde solidas habent, & non diuisas, indiuisio autem vngularum magnam attestatur siccitatem, sicut est de carnibus equinis, & asinorum, quę mali nutrimenti sunt, & saporis, non cõuenientes corpori humano. *Sicut camelus, &c.* Id est camelus non comedetur, & omnia alia, quę similia sunt, scilicet, quę ruminant, & habent vngulam indiuisam. De his enim pauca reperiuntur animalia, quãdocunque tamen reperiantur non licebat ea comedere Iudęis. Erant autem in terra illa Iudæorum ista animalia magis quàm in terra hac, quoniam terra illa calidior est, & possunt ibi esse plures species animalium, quæ in calore fouentur, quę non sunt in terra

E ista declinãte ad extremitatem mundi aquilonarem. Quod patet in leonibus, & camelis, cameleopardalis, & tragelaphis, atque origibus, de quibus habentur multa in terra promissionis, & datur lex de illis Deutero. 14. cap. hic autem non sunt. *Non comedetis illud, & inter immunda reputabitis.* Scilicet, quòd non comedantur cameli, & similia, quę ruminant, & vngulas non diuidunt, sed reputantur inter immunda: non tamen inter immunda simpliciter, sed inter ea, quę sunt immunda ad esum, quoniam non erat illicitum tangere camelum, & similia animalia; licebat namque super illa sedere, & eis onera imponere, sic etiam de equis est, & asinis, quoniam ista computantur inter animalia

animalia immunda, & tamen tangebant eos Iudæi licitè aſcendentes ſuper eos, ſed dicuntur iſta animalia immunda quantum ad eſum, quia non licebat illa comedere. Etiam erãt immunda poſtquam eſſent mortua, quoniam nemo deberet contingere illa, vt infra patet. *Cœrogryllus, qui ruminat, vngulamque non diuidit immundus eſt.* Ponuntur hic alia exempla huius regulæ, fuerat namque ſuprapoſita regula, quòd ea, quę ruminant, & non habent vngulam diuiſam, ſunt illicita, dicitur autem ſic eſſe de cœrogryllo, quoniam ipſe ruminat ſicut boues, oues, & capræ, tamen non diuidit vngulam.

Cœrogryllus quid ſit, an ericius, vel cuniculus. *Quæſt. VI.*

DICVNT autem expoſitores noſtri quidam, quòd cœrogryllus eſt ericius, quod eſt animal ſpinoſum. Sed magis videtur accipiendum pro cuniculo, qui videtur pertinere ad genus leporum: nam de ericio dicere nihil attinebat, pro quocunque tamen eorum conſtat, quòd non debet comedi a Iudæis. Aliquis autem dicet, quòd accipiatur hic cœrogryllus pro ericio, quia dicitur in litera, quòd cœrogryllus ruminat, ſed vngulam non diuidit: cœrogryllus tamen ſi pro cuniculo ſumatur, vngulam diuidit: nam plures adhuc quàm duas vngulas in pede habet, videtur ergo, quòd accipiatur cœrogryllus pro ericio. Reſpondendum eſt hoc nihil agere, quoniam ſi ex hoc arguatur eodem modo militat contra ericium, ſicut contra cuniculum, nam ericius quoque vngulam diuiſam habet, cum in quolibet pede plures habeat aculeos, qui vngulæ dicũtur, ideo nihil in hoc magis inducitur cœrogryllum eſſe ericium, quàm cuniculum. Sed aliquis quæret, quomodo ergo dicitur de cœrogryllo quocũque accipiatur, quòd vngulam non diuidat, nam non ſolum vngula diuiſa eſt, ſed etiam in plures partes diuiditur, cũ cœrogryllus plures habeat vngulas. Reſpondetur, quòd hoc argumentum procedit per ignorantiam ſignificati huius nominis vngula: non enim vocatur vngula quilibet aculeus ex oſſe factus, qui in manibus, vel pedibus eſt, quos nos vocamus vngues recuruos, in quibuſdam greſſibilibus, & volatilibus, ſicut in animalibus, & omnibus auibus rapacibus, & in canibus, & murilegis, ſed vocatur vngula quædam latitudo cornea continens totam baſim pedis animalis, & illa aliquando in duas partes diuiſa eſt, ſicut in bobus, ouibus, & capris, & aliquando continua eſt, ſicut in aſinis, equis, & camelis. De animalibus autem habentibus talem magnitudinem ſubſtantiæ corneæ in pedibus dicimus, quòd vngulas diuiſas habent, vel quòd eas non diuidunt. de cœrogryllis autem, & canibus, & murilegis non dicitur, quòd non habent vngulas, quia nõ habent baſes pedum corneas, ſed carneas, & papuloſas; ideo dici non poteſt, quòd vngulas aliquo modo habent, & ſic cœrogryllus ruminat, ſed vngulam non diuidit, quoniam vngulam nullam habet, ſic quoque de canibus eſt. Sunt autem cœrogrylli immundi, quia non licebat eos comedere. Nõ dicitur autem hic aliquid de canibus, & murilegis, equis, & aſinis an munda ſint ad cibum, vel non: ſatis enim patebat ex prima regula poſita, quòd iſta immunda eſſent, quoniam nec vngulam diuidunt, nec ruminãt. De cœrogryllis autem, & camelis, & leporibus, & ſuibus dicitur, quòd immunda ſunt, quoniam quamuis ex prima regula excluderentur ne ad eſum licita eſſent, tamen quia habent vnam conditionem illius regulæ, ſcilicet quia ruminant, dubitaret aliquis de illis an licitum eſſet comedere illa, de aſinis autem, & equis, & canibus, quia nullam conditionem ſuperio-

Vngula quid ſit.

F ris regulę habent, nemo dubitaret, quin excludi deberent, ideo non poſitum eſt aliquid de illis. *Lepus quoque, nam & ipſe ruminat, ſed vngulam non diuidit.* Dicitur etiam, quòd lepus immundus eſt quantum ad eſum, quia caret vna conditione regulæ, ſcilicet, quòd non diuidit vngulam, ruminat namque lepus ſicut boues, & capræ, & hoc ſignum bonæ digeſtionis ciborũ eſt, & ipſę carnes eorum boni nutrimenti ſunt, ſed non diuidunt vngulam, nam quamuis alicui videatur, ꝙ lepores habeant multas vngulas, vngulam tamen nõ habent, quoniam non eſt in eis aliqua ſubſtantia cornea, vel oſſea tegens totam baſim pedum, quæ hic vocatur vngula: ſed ſolum ſunt quidam vngues adunci in partibus illis pedum carnoſis, atque papuloſis.

G *Et ſus, qui cum vngulam diuidat, non ruminat.* Sunt enim ſues immundi ad cibum Iudęorum, quoniam non ruminant, quamquàm vngulas findant: habent enim porci vngulas diuiſas, quemadmodum oues, & capræ, ſed tamen nõ ruminant, vt boues, & caprę, ideo non poteſt eſſe conueniens digeſtio in porcis ſicut in bobus, & ouibus propter non ruminare. Habẽt porci contrarium eis, quæ ſupra dicebantur, nam cœrogryllus, & camelus, & lepus immundi ſunt, quoniam cum ruminent vngulam non findunt: porcus autem è contrario vngularum patitur diuiſionem, ſed nequaquam ruminat. *Horum carnibus non veſcemini.* Generaliter omnia iſta animalia erant illicita ad eſum, nec aliquis debebant ea occidere ad comedendum,

Sues immundi ſunt ad cibum Iudęorum.

H & ſub iſtis intelliguntur omnia alia, ſcilicet, ſerpentes & bufones, & ſimilia, quia illa nec ruminant, nec vngulas diuiſas habent. poteſt tamen aliquis dicere, ꝙ non vetentur ſerpentes hac lege. Et fortè ſatis conuenienter dicetur, nam ſupra dictum eſt: Hæc ſunt animalia, quæ comedere non debetis, & dicitur: Omne quod diuiſam habet vngulam, & ruminat in pecoribus comedetis. Excluſit autem per hoc ſolum pecora, quæ non diuidunt vngulam, nec ruminant; ſerpentes tamen, & bufones inter pecora non computantur. Sed dicet aliquis vbi ergo excluduntur a cibo ſerpentes, & bufones, & ſimilia? Reſpondetur, quod infra iſta prohibentur, cum dicitur: Omne quod reptat ſuper terram abominabile erit, nec aſſumetur in cibum:

I quidquid ſuper pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes ſiue per humum trahitur, nõ comedetis, quia abominabile eſt. in hoc enim omnia reptilia, & quicunque ſerpentes prohibentur. *Nec cadauera contingetis, quia immunda ſunt vobis.* Cũ enim illa animalia ſupradicta moriebantur, aut aliquis homo occidebat iſta, non licebat ei tangere ea, in animalibꝰ autem, quæ erant munda, ſcilicet in boue, & oue, & ſimilibus licebat tangere cadauera: nam aliàs nũquã potuiſſent Iudæi comedere aliquod animal, niſi tangerent cadauer eius poſtquam mortuum eſſet, prius namque aliquis tangit cadauer, quàm carnes comedat. Niſi forte dicamus comedi carnes quaſdam animalium viuentibus ipſis animalibus, ſed hoc nullatenus licebat, ergo neceſſarium erat tangi cadauera iſtorum animalium.

Non ſerpentes prohibentur in cibum.

K Patet quod dicitur, quoniam Gene. 9. cap. habetur. Carnem cum ſanguine non comedetis: comedere tamen partes animalium viuentium eſt comedere carnem cum ſanguine, quoniã illę partes adhuc ſanguine plenæ ſunt. Sciendum tamen adhuc eſt, quòd quamuis liceret tangi cadauera animalium mundorum, poſt mortem tamen nõ licebat cõtingi morticina eorum: eſt namque differentia inter mortuum, & morticinum, quoniam mortuum eſt animal, quod ab homine occiditur ad comedendũ, vel ad alium vſum. Morticinum dicitur cadauer animalis quod per ſe mortuum eſt morbo quædam, vel languore, vel ſi aliquod animal occiſum fuerit a beſtia,

Licebat tangere cadauera munda, ſed non morticina.

bestia, vel ab aliquo homine, & reliquum fuerit mortuum per aliquos dies, & postea aliquis homo inuene rit illud cadauer, diceretur esse morticinum quātum ad illum hominem. Et secundum hoc dicendum est, quòd in animalibus, quæ munda sunt, licebat tangere cadauera ipsorum, quando mortua erant, tamen non quando erant morticina, vt si aliquis homo occiderit bouem, & postea cadauer tetigerit, non polluetur, si tamen bos, vel ouis, vel capra per se morerentur, non licebat tangere cadauera illorum alicui. De animalibus autem immundis, vt de equo, & asino non licebat tangere illa mortua, nec morticina, ideſt siue homo occiderit illa, siue per se morerentur, quoniam illa erant totaliter immunda, & cum non pertinerent carnes eorum ad cibum, nulla causa erat, quare homines deberent cadauera illorum post mortem tangere, secus autem de carnibus animalium mundorū, quoniam post mortem comedimus illas, ideo tunc tangi licebat.

Bonus intellect⁹ ad text. supra cap. 7.

Ex hoc autem concluditur, quod dicebamus supra 7. cap. scilicet. Adipem cadaueris morticini, & eius animalis, quod a bestia captum est, habebitis in vsus varios, quòd intelligatur de animalibus mundis, quę comedi licebat, sed magis de hoc dictū est supra 3. cap. nam si intelligeretur de animalibus, quibus non erat licitum vesci, cum non possent accipi adipes eorum sine hoc, quòd tangantur cadauera, cum & ipsi adipes cadauerum partes sint, necesse erat, vt immundi efficerentur, qui adipes illos susciperent, Deus tamē non daret aliquam regulam, per quam homines efficerentur immundi. Dicendum ergo videtur, quòd isti adipes intelliguntur de adipibus animalium, quibus alias vesci licitum erat.

An præceptum de non tangendis cadaueribus solum datum fuit sacerdotibus. *Quæst.* *VII.*

DICIT autem Rabbi Salom. quòd istud pręceptum de non contingendo cadauera animalium solū datū fuit sacerdotibus, quod declarat per id, quod habetur infra 21. cap. vbi dicitur de sacerdotibus. Non contaminetur sacerdos in mortibus ciuiū suorum. Sed hoc nihil est quoniam istud dictum repugnat principio huius ca. cum dicitur: Dicite filijs Israel, hæc sunt animalia, quæ comedere debetis, ergo ad filios Israel ista proponenda erant, & non solis sacerdotibus, quoniā ista causabant munditiam, vel immunditiam, quæ non solum euitari debebat in sacerdotibus, sed etiam in popularibus. Item Rabb. Salom. valde delirat in istis, quoniam tex. quem assumit non significat aliquid eorum, quæ ipse vult, nam infra 21. cap. solum agitur de prohibitione sacerdotum, ne exeant ad funera aliquorum hominum, nisi valde propinquorum, non tamen dicitur, quòd non debeant immūdi esse tangendo cadauera, quoniam hoc vniuersaliter iubetur hic omnibus. *Quia immunda sunt vobis*. Ideſt ista supradicta, quæ non ruminant, & vngulam findunt, quando mortua fuerint nō tangetis, quia immunda sunt, scilicet quantum ad esum, & quantum ad tactum.

Pisces, qui comedi poterant.

Hæc etiam sunt, quę gignuntur in aquis, & vesci licitum est. Omne quod habet pinnulas, & squamas, tam in mari, quàm in fluminibus, & stagnis, comedetis. Quidquid autem pinnulas, & squamas non habet eorum, quæ in aquis mouētur, & viuunt, abo-

A minabile vobis, execrandumq́ue erit, carnes eorum non comedetis, & morticina vitabitis. Cuncta, quæ non habent pinnulas, & squamas in aquis, polluta erunt.

Hæc etiam sunt, quæ gignuntur in aquis. Supra posuit legislator regulam de munditia, & immunditia animalium gressibilium, hic ponit de munditia, & immunditia aquatilium, cum dicit. *Hæc sunt quæ gignuntur in aquis, & vesci licitum est*. Non determinat in speciali aliqua genera piscium, sicut supra expressit de quibusdam quadrupedibus, & infra expressit de volatilibus, sed ponitur regula vniuersalis, sicut supra a principio

B posita fuit de gressibilibus. *Omne quod habet pinnulas, & squamas*. Hic ponuntur duæ conditiones piscium, quibus vesci licebat, scilicet, quòd haberent pinnulas, & squamas.

Quare pisces ad cibum debebant habere pinnulas, & squamas. *Quæst.* *VIII.*

FVNDAMENTVM huius est in generali, quia Deus volebat Iudæis dare animalia in cibos, quæ essent boni nutrimenti, & ideo quia in piscibus non inuenitur bonitas complexionis ad cibos humanæ naturæ, nisi has duas cōditiones habeant, apposuit ista duo.

C Sciendum tamen est, quòd quamquam illa animalia, siue in quadrupedibus, siue in volatilibus, siue in piscibus, quæ Iudęis prohibentur sint, vt communiter malæ complexionis, & non conferant in cibis corpori humano, tamen aliquando proficiūt, sicut patet de carnibus suillis: communiter enim istę carnes nociuæ sunt propter suam conditionem multū phlegmaticā, sed in quibusdam temporibus cibis humanis satis cōuenit, sicut in mēsibus calidæ, & siccę complexionis, nam humore suo temporis distemperiem temperat. Aliqua etiam de alijs animalibus, quibus dicitur hominibus conueniētia sunt, quamquam prohibita essent, cuius causa est, quia complexionum varietas est, & secundum hoc sanum in cibis necessarium est multipliciter sumi: lex tamen non curat de his, quæ particulariter quibusdam conferunt ad salutem, vel bonam tēperiem, sed de his, quę vt communiter prosunt.

Caro porci, quo tpe sana sit, q a in ęstate.

D Causa quare in piscibus dictum fuerit debere esse squamas, & pinnulas, vt licitum esset illis vesci in speciali, est quia Deus volebat tradere Iudęis, pisces boni nutrimenti in cibos. Sunt autem pisces, vt communiter nociui propter superabūdantiam humiditatis indigestę, cum sint de complexione aquatica, quæ declinat ad extremitatem humiditatis, bona autem cōplexio cōsistit in mediocri habitudine: sic enim est de humana complexione, & quia cibi alicuius animalis ꝓportionaliter talem qualitatem causant in re cibata, quales ipsi sunt, cū aliqui cibi magnæ humiditatis ab homine sumantur, causant in eo distemperatam humiditatem. De piscibus aūt, vt cōiter sic est, quoniam

De natura piscium.

E multum humidi a complexione sunt, cum in aqs nutriantur, & gignantur, atq; ibidem cibos sumant, quia ergo nocent cibi de piscibus ꝑ esse valde humidę cōplexionis, illi qui fuerint magis siccæ cōplexionis melioris nutrimenti sunt, qm̄ magis accedunt ad mediū siue temperiem. Ex quo sequitur id, quod cōiter vr̄, s. ꝙ pisces desiccati, & sale cōditi saniores sunt piscibus recēter eductis de mari, aut fluminibus, cum in eis sit magis digesta superflua, & nociua humiditas. Sed in omnibus piscibus sic est, ꝙ illi qui habent squamas, & pinnulas complexionis siccioris, & magis temperatæ sunt, qui aūt nullū horū hn̄t inconueniētē, & distēpe-

Pisces conditi sale sunt saniores piscibus recenter eductis de mari.

ratam complexionem habent, cum multum declinent ad humiditatem phlegmaticam. Sic enim est de anguillis, & polypis, qui nec squamas habent, nec pinnulas, & videntur habere humiditatem indigestam, & per hoc nociui sunt. Pinnulæ autem, & squamę sunt de natura siccitatis; ideo cum in piscibus nascantur attestantur in eis quandam siccitatem, secũdum quam recedunt ab extrema, & distemperata humiditate, secũdum quam pisces nociui sunt. Patet aũt hoc, qm̃ pinnulæ, & squamæ duræ sunt, & lucidæ, quod attestatur in eis siccitatem. Nam durum ex magna compactione partium densatarum exclusis partibus tenerius est, nam in materia tenera densitas magna esse non potest. Idem patet ex natura lucis, quæ est in squamis, & pinnulis piscium. ista namque interdum pe noctem lucem emittunt, sed hoc non esset in eis si illa corpora non essent tersa, & densa: non enim potest emittere radios, sed densitas, & tersum esse proueniunt ex duricie, & siccitate quadam: ergo oportet pisces habentes pinnulas, & squamas habere aliquem gradum siccitatis super alios pisces, qui ista non habent. Patet etiam hoc ex tactu, quoniam ipsi pisces, qui nec squamas, nec pinnulas habent, sunt valde molles in tactu, ita vt videatur homo sibi tangere quandam puram humiditatem. Pisces autem habentes squamas, & pinnulas non sunt ita molles in tactu, etiam demptis squamis, quæ asperæ sunt, quoniam carnes eorũ densiores sunt, & magis in se spissæ, quod adhuc notat albedo substantiæ eorum interius, quæ non est sic in piscibus naturę valde humidæ, & mollis, illud igitur genus pisciũ quod nec squamas, nec pinnulas habet, tenet vltimum gradum humiditatis inter oẽs pisces, illud verò quod habet pinnulas, sed non squamas, non est tam humidę complexionis, sicut illud quod vtroque caret, tamen adhuc nociuum est, quia pauca siccitas in eo existens non potest contemperare excedentem humiditatem, vt bonæ cõplexionis ad cibos sint. Quod autem squamas, & pinnulas habet, temperatę complexionis est, qm̃ est maioris siccitatis. Nec tñ ex hoc est inconuenientis cibi, cum nunquã accedant pisces ad debitam temperiem humiditatis, sicut est in quadrupedibus, qm̃ pisces quantumcunq; sicci sint de natura aquę sunt, ideo cum homines volunt tollere eis, ne noceant, sale condiunt, & desiccãt: sic.n. excessiua tollitur humiditas. *Omne quod habet pinnulas, & squamas.* Pinnulæ dicuntur alæ piscium, quibus natant, quẽadmodum aues, quibus alis in aerem subleuantur, sunt autem pinnulæ piscium in duobus locis. s. in cauda piscium, & in lateribus, illa namque extensio, & ꝯnexio virgularum ossearum in cauda piscium ala, siue pinnulæ dñr: dñr aũt pinnulæ ad similitudinem pẽnarũ in volatilibus, qm̃ illud agit in piscibus illa contextio virgularum ossearum, quod facit in auibus pluma, & pẽnæ magnæ, quibus subuehuntur. Dicuntur aũt pinnulæ a pinim, quod est acutum, qm̃ ipse pinnæ pisciũ acutę sunt. Squamę dicuntur quædam crustę lucentes super cutem piscium extensæ, & totum corpus ipsorum piscium contegentes. *Tam in mari quàm in fluminibus, & stagnis comedetis.* Idest vbicunque reperiantur isti pisces habentes squamas, & pinnulas comedi licitum est, reperiuntur autem in mari, & fluminibus, atque stagnis, in omnibus enim congregationibus aquarũ pisces esse possunt, ideo posuit hic omnem modum congregationis aquarum, vbicunque enim multa aqua sit, necesse est, vel vt sit salsa, aut dulcis, si autem salsedinem habet, mare appellatur: si autem dulcis est, aut fluit, aut stat, si fluit fluuius vocatur; nec differt siquis in flumina, aut torrentes hoc diuidat, quoniam cum torrẽtes fluant flumina dicũ-

Pinnula quid sit.

F tur, quamquàm aliqui distinguunt flumina esse, quę perpetuam aquarum defluxionem habent, torrentes autem illos esse dicunt, qui cum ad tempus fluant in tempore fluere desinunt: si autem aquæ stent, lacunæ aut stagna dicuntur, vnde stagna quasi stans amnis.

De varijs locis aquarum tã fluentiũ q̃ stantium.

De origine autem fontium dicendum est, quòd magis ad flumina, quam ad stagna reducitur, nam fontes fluminum capita sunt. De puteis autem dicendum, quòd pertinent ad genus stagnorum, quoniam in eis aqua stans est, quamquàm si proprie loquamur putei stagna non sunt, cum in stagnis origo fontalis non sit, in puteis autem aquæ oriuntur; cum in stagnis, aut ex fluminibus, aut ex fluuijs congregentur. *Quidquid autem pinnulas, aut squamas non habet.* Hic po-
G nit regulam contrariam negatiuam, scilicet, quòd si sint pisces aliqui non habentes squamas, nec pinnulas, non licet illis vesci ex causa supraposita, scilicet quòd distemperatę valde complexionis sunt propter excedẽtem humiditatem. Idem si pisces sint, qui pinnulas habeant, & non squamas, quoniam eodem modo licitum est vesci illis, cum iubeatur de animalibus habentibus squamas, & pinnulas solum cibos summi.

Eorum, quæ mouentur in aquis, & viuunt. Per ista duo dat intelligere pisces; quoniam nihil est, quod in aquis moueatur, & viuat, nisi pisces: dicuntur enim moueri in aquis, quoniam eas natando perambulãt, viuunt autem in eis, quia in illis semper manent, nec sine aqua piscibus vita seruari potest, cuius causa est,
H quoniam sicut aer connaturalis est homini, vt semper attrahat, & retrahat, in spirando, & respirando, ita quòd sine illo viuere non possit; & si ad modicum stringantur guttura eius, ita, quòd aer subintrare non possit, morietur, cuius sola causa est defectus subintrationis aeris, & ista est causa mortis in eis, qui suspẽduntur, quoniam dolor, qui sequitur ex compressione gutturis non est tantus, qui sufficiat ad mortem inducendam, cum alios sæpissime acriores perferamus dolores, ex hoc mortem non incurrentes. Eadem autem mortis causa est in eis, quorum guttura manu, vel qualibet alia re stringente comprimuntur, nam quasi nulla inflicta pœna mortem patiuntur. Idem autem de eis, qui in fluminibus suffocantur: ideo.n. isti
I moriũtur, quia aqua subintrans inspirationem, & respirationem aeris intercludit. Pisces aũt eodẽ modo se habent ad aquas, sicut animalia quadrupedia, & volatilia ad aerem, ideo si ad modicũ saltem manserint extra aquas, moriunẽ. Pisces igitur in aquis viuunt, homines autem, & quadrupedia, atque volucres interdum in aquis mouentur, sed in eis non viuunt, quoniã non est sibi ꝯnaturalis regio, sed ad aerem pertinent, arbores aũt, & herbę in aquis viuunt, qm̃ multę de arboribus, & herbis intra aquas radices hñt, & sic ibi viuunt, cum oĩa plãtatiua vitã hr̃e dicanẽ, ſm Aristo. 2. de anima, tñ non mouentur in aquis, qm̃ oĩa plãtatiua in terrã demergunẽ, atq; ibi radicata manent, soli igitur pisces sunt, quibus vtrunq; eorũ ꝯuenit. s. q̃ viuãt, & moueanẽ in aquis. *Abominabile vobis execran-*
K *dumque erit.* Idest isti pisces, qui non habent squamas, nec pinnulas, vel si hñt pinnulas, squamis carent, sunt abominabiles, & execrandi, quia deberent Iudæi abhorrere illos tanquã aliquid valde ĩmundũ, & fetidũ. abominabile autem, & execrandum, detestationem notant, sed abominabile solum significat quẽdã motũ interiorẽ in visceribus, ſm quẽ detestamur aliquẽ cibum, & vr̃ nobis esse valde malus, vt si fętidus vel putridus esset, & moueret viscera nostra ad horrorẽ quendam. Execrandum autem dicitur id, quod non solum abominamur, & detestamur, sed ẽt maledicimus illud, & fugimus: vnde execratio ad maiora mala

Qui suspẽduntur, suffocantur, & aquis pereunt par. uum dolorem sen. tiunt.

Execrãdũ & abominabile

mala est, quàm abominatio, quamquam abominatio propriè pertinet ad commotionem quandam viscerum propter cibos valde malos, aut propter aliquam rem fętidam conturbantem potentiam olfactiuam nostram, execratio autem est aliquid commune tam ad cibos, & fętores commouentes viscera nostra, quę sunt purè corporalia quàm ad ea, quę spiritualia sunt, scilicet ad odium quoddam de actionibus humanis valde turpibus, ideo eos, qui ritus aliquos nefandos circa cultum idolorum exercebāt, execrandos appellamus. *Carnes eorum non comedetis*. Loquitur Scriptura de piscibus nō habentibus squamas, nec pinnulas, vel de non habentibus alterum eorum. immundi.n. sunt, & non sunt comedendæ carnes eorum. Vocat aūt hic carnes generalius quàm nos cōiter assumamus, dicens pisces habere carnes, quoniam oēm substantiam corpoream, quæ mouetur, & sentit, carnem habere dicit, hoc modo habetur in alijs locis sacræ Scripturæ. Sic.n. ait Apost. 1. ad Corin. 15. cap. cū ait: non oīs caro eadem caro, sed alia quidem hominum, alia autem pecorum, alia aūt volucrū, alia aūt pisciū. Nos tñ solum in pecoribus, & volatilibus carnem ponimus, in piscibus aūt non, qm̄ ad aquaticam complexionē pertinent, quæ tollit carnium vigorē, & nomē. *Et morticina vitabitis*. Idest sicut non licet comedere istos pisces; ita nec debet tangi cadauera eorum, qm̄ immundum non solum ad esum, sed etiam ad tactū est. Dicuntur aūt morticina horum qñcunque isti pisces mortui reperiant̄: nam tunc tangi non licet a Iudęis, cū tñ viuunt ista animalia, non est illicitum ea tāgere sicut s̄. dicebat̄ de eq̄s, & asinis, & camelis, q̄ sunt immunda animalia, & cum mortua sunt illicitum est tangere, cum tñ viuunt tangi pñt, cum vtantur eis Iudæi ad sua ministeria. In his tñ piscibus immundis nō existebat eadem causa, qm̄ cameli, asini & equi ad ministeria nostra, cum viuunt, necessarij sunt, ideo Iudæis non erat illicitum tangere illa, cum viuerent. In piscibus autem nulla erat necessitas tangendi illos, si comedi non debebant; qm̄ ad nullas ministrationes pertinebant. Et ob hoc vitabant ea tangere tam viuētia quàm mortua. *Cuncta, quę non habent pennulas, & squammas in aquis polluta erunt*. Hic ponitur superiorum repetitio, & conclusio, scilicet, quòd qualecunque illud genus piscis sit, quod non habeat simul squamas, & pinnulas immundum est, vnde si alterum sine altero habeat immundum quoque est, & vocantur ista polluta, idest immunda ad esum, & ad tactum. Causæ autem supra assignatæ sunt, sed ista dictio pollutum non proprie conuenit his, quoniam pollutum dicitur, secundum quandam passionem, scilicet, quod ab altero polluitur. Ista autem, quæ secundum speciem immunda sunt, ab alio non polluūtur, sed secundum seipsa immunditiam habent. Dicuntur tamen magis propriè immunda, quoniam immundum est, quod immunditiam habet, siue illam ab intrinseco, siue ab extrinseco habeat, polluta autem conuenienter dicuntur ea, quæ ex accidenti contaminantur, quoniam illa ab altero pollutionem recipiunt, sed in his interdum non obseruatur hæc differentia.

Pisces quo sunt carnes.

Aues non comedēdę

Hæc sunt, quæ de auibus comedere non debetis, & vitanda sunt vobis: Aquilam, & gryphem, & haliætum, & miluum, ac vulturem iuxta genus suum, & omne coruini generis in similitudinem suam, struthionem, & noctuam, & larum, & accipitrem

A iuxta genus suum: bubonem, & mergulum, & ibin, & cygnum, & onocrotalum, & porphyrionem, & herodionem, & charadrion iuxta genus suum, vpupam quoque, & vespertilionem. Omne de volucribus, quod graditur super quatuor pedes abominabile erit vobis. Quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quæ salit super terram comedere debetis, vt est brucus

B in genere suo, & athacus atque ophimacus, atque locusta singula iuxta genus suum.

Hæc sunt de auibus, quæ comedere non debetis. Hic ponit legislator immunditiam, quæ reperitur in auibus. Nō ponitur hic aliqua regula generalis de cōibus ad distinguendam munditiam, vel immunditiam in volatilibus, sicut ponebatur regula ad cognoscendum de quadrupedibus. s. quòd haberet vngulam diuisam, & ruminarent, & de piscibus, quòd haberent squamas, & pinnulas, sed solum exprimūtur hic volatilia, quibus vesci non licet, omnibus autem alijs degustatio conueniens est: quamquàm hic ponitur quædam regula generalis. s. quòd omnia volatilia, quæ quatuor

C habent pedes immunda sunt, nisi posteriores pedes longiores sint ad saliendum, & non ad ambulādum. Hæc tamen regula de rarissimis volatilibus est, quoniam pauca volatilia quatuor pedes habent. De cętetis aūt, quæ sunt nobis communia, regula non ponit̄, sed exprimūtur hic multa, quibus vesci licitū non est, ex quo videtur, quòd omnia alia, quę non sunt prohibita permittuntur.

Immunditia in auibus reperta.

Iudæorum regula de munditia, & immunditia volatilium. Quæst. IX.

IVDAEI autem vulgariter quandam regulam de munditia, & immunditia volatilium tradunt, scilicet illas volucres esse mundas, quæ iecur ha-

D beant, & quędam aculeum ad modum vnguis in medio vtriusque cruris, sicut apparet in gallis, & gallinis, & hoc vulgariter spelon vocatur. Sed huic regulæ non multum insisto. Alia autem regula potest elici ex particularibus, quę hic ponuntur, scilicet, quòd non liceat comedi volucres rapaces, quæ de venatione viuunt, quod patet quia ponit hic litera plurima de volatilibus rapacibus, & in quolibet eorum dicit esse vitanda ista volatilia, & omnia, quæ sunt iuxta genus suum, idest omnia, quæ similia sunt; in quo satis omnia volatilia rapacia concludūtur: sunt enim omnia ista immunda ad cibum, quoniam nec sunt bonæ complexionis ad nutrimentum corporis hu-

E mani, sicut enim dictum est temperatissima complexio mediocritatem requirit inter calidum, & frigidum, siccum, & humidum. Quod autem ad alterutram partem declinat, temperatum non est, & sicut ipsa animalia in se distemperatę complexionis sunt, cum declinant ad vnam extremitatem, ita si in nutrimentum sumantur, distemperantiam causant in ipsa re cibata: Sic autē est de omnibus volatilibus rapacibus; quoniam illa complexionis multum siccę sunt, non igitur conuenient ad cibos, quod apparet, quia aues rapaces nimis plumosę sunt, quod fit ex nimia digestione, donec reducatur cibus in materiam illam plumosam.

Sperone.

Aīalia rapacia calidę, & siccę cōplexionis sunt, quod attestatur plumositas, & nigredo carnis eorū, & paucitas carnis, & stercoris albedo.

Item patet quoniam carnes in volatilibus rapacibus paucę sunt, habent autem substantiam multum neruosam, fit enim in eis paucitas carniū ex magno calore omnia deuorante, fit autem neruositas in eis ex duricie ciborum digestorum, qm̄ nerui ad duriciē magnam pertinent. Item apparet istas volucres esse calidas, quia cum deplumentur carnes earum nigræ sunt. Causatū aūt nigredo ex calore absumente partes teneras, & humidas, ex quibus causatur candor quidam, quamuis interdum per accidens sequatur ɔ̄riū ex quadam alia causa, vt cum ipsa ligna, quæ nigra sunt, & soluuntur inde cineres albi, vel cum lapides cremātur, & calx inde alba fit. in aīalibus autem volatilibus, quę non sunt rapacia, reperiūtur magis carnes albæ, quia non sunt complexionis ita calidæ, & siccæ, sicut patet in anseribus, & gallinis. Item apparet caliditas istorum complexionū volatilium in stercoribus, quoniam stercora eorū alba sunt, causa huius est, quia solo phlegmate perfundunt̄ manente toto humore cholerico ad digestionem faciendam, cholera aūt naturæ calidæ est. In alijs aūt non reperitur stercus ita album, sed magis declinans ad quēdam alium colorē, quia in eis non ꝑfundunt̄ stercora totaliter phlegmate, sed magis cholera, & sic manet intra illa abundantia phlegmatis, quod ad tēperantiā humiditatis, & caloris facit. Item apparet hoc in oībus alijs animalibus, qm̄ quanto aliquod animal calidius est, tanto stercora illius albiora sunt, qa phlegma, quod humidum est, cum stercoribus emittitur relicta cholera, q̄ calida est, erunt ergo multum calida. Aīalia verò, quę stercora viridia, aut crocei coloris emittunt, non sunt naturæ multum calidę, quia choleram cum stercore emittūt, qa calor ille croceus in stercore inductus est ab humore cholerico, manet ergo multū de phlegmate exclusa semper cholera in stercore, & sic erunt aīalia ista temperata in calido, & humido manente intra illa phlegmate, quod humidum est.

Sterc⁹ volatiliū quare fit albū.

In quo cognoscitur aīal calidę & siccę cōplexionis.

Apparet autem adhuc istud, quòd omnia animalia, quæ stercora alba emittūt, cęteris paribus pro quātitate sui corporis voraciora sunt, quàm alia animalia, cuius causa est, quia calor facit ad digestionem, in eis autem multum de calore manet existēte semper humore cholerico, q calid⁹ est, & excluso phlegmate, quod humidum est. Apparet autē hoc in canibus, qui ꝑ magnitudine corporis suis magis q̄ equi, vel asini comedunt. emittunt enim stercora alba, quod non faciunt equi, & asini. Apparet igitur ex his volatilia rapacia nimis naturæ calidæ esse, & propter magnam caliditatem sunt magnæ digestionis, & ob id sunt magnæ rapacitatis, non igitur conueniunt ista animalia ad cibum. *Et vitanda sunt vobis*. Idest ista, quæ infra habentur de volatilibus debent vitari a Iudæis tam in cibo, quàm in tactu postquam mortua sunt. possent tamen tangere plumas eorum postquā separatæ essent a corporibus ipsorum volatilium mortuorum, vel viuorum, quoniam plumæ nec cadauera sunt, nec cadauerum partes computantur. *Aquilam*. Idest non est comedenda aquila, nec tangendum cadauer eius, cum mortua fuerit, cuius causa est, quia data est in superioribus regula, scilicet, quia est de volatilibus rapacibus, & est distemperatę complexionis, pp magnum calorem, sicut in oībus rapacibus volatilibus: aquila enim auis cognita est, ideo eam notificari non oportet, de proprietatibus tamen naturalibus eius, & omnium volatilium, atque quadrupedum aliorumque animalium, quæ in hoc capitu. nominantur, in fine huius capitu. aliquid, quamquàm breuiter differetur. *Et gryphum*. Gryphus, vel gryphes, quoniam in secunda, vel tertia declinatione reperitur, est animal biforme, ita vt ex capite, & alis aquila videa-

Aīalia, q̄ stercora alba emittūt voraciora sunt.

Aqla quare Iudæis nec comedi, nec tangi licebat.

Gryphus quid sit.

F tur. ex reliquo autem corpore leo est, quatuor pedes habet, volat in aere, & currit in terra pedibus satis velociter motis, equis infestissimus est, sed tantę est magnitudinis, vt equum cum equite in aera subuehat. Interdum autem magnos boues vnguibus in aerem tollit. *Et haliætum*. Haliętus falco est, & est auis regia. Alij volunt, quòd haliętus sit parua auis rapacitati paruarum auium studens; vt ait Petrus de riga in Aurora.

Obtinet exiguas haliætus in corpore vires.
Sunt aues minimæ præda cibusque sibi.

Haliętus quid sit.

Haliętus tamen vulgariter, esmerion, dicitur. De his, quare comedi non debeant, satis patet, quoniam mali nutrimenti sunt, cum sint naturæ valde calidę,
G & siccæ. *Et miluum*. Auis cognita est, quæ cum satis corporis sit, animositates tamen paruas habet, solis rapiendis pullis inhians, aut visceribus animalium mortuorum, & quoniam auis prædatiua est, satis notum est, quare mali nutrimenti sit, & etiam auis immunda est, quoniam quibusdam sordibus pascitur, vt patet cum omasos, & intestina quorumlibet pecorum rapuerit. *Ac vulturem*. De vulture eadem causa, quare non comedatur est, quæ in superioribus: nimis enim terrestris est, est autem auis cognita, & a volatu suo nomen accipit. vnde vultur, quasi volans tarde dicitur secundum Isido. Etymo. lib. 12. *Iuxta genus suum*. Idest non solum ipsi vultures immundi erunt ad cibum, sed etiam omnia animalia, quæ ad genus suum pertinent, vt si sint aliqua animalia similia vul-
H turibus, quamquàm vultures non nominentur. *Et omne coruini generis in similitudinem suam*. Idest corui, & omnia, quæ coruis similia sunt, vel ad genus coruorum pertinent, vitanda sunt in cibo, & tactu, quoniam immunda sunt. Pertinent autem ad genus coruorum cornices quæ quamquàm corui non vocentur; ad illos tamen pertinent. Et dicitur, quòd pertinent ad genus coruorum, non quidem, quòd sint de specie coruorum, quoniam in duabus speciebus corui, & cornices collocantur, sed pertinent ad aliquem modum coruorum, ideo dicuntur pertinere ad genus illorum. Etiam in coruis multæ species sunt, quoniam aliqui vocantur corui marini, quo-
I niam in fluctibus frequenter manent, & vt cōmuniter ibi sunt, & hi sunt albi. Alij autem sunt nigri, quos terrenos coruos vocamus, & isti ad esum carnium nimis inhiant. Recte autem dixit hic, & omne coruini generis in similitudinem suam, quoniam non dixit omne coruini generis: aliqua enim ad coruos similitudinem habent, quæ in coruorum genere non sunt sicut cornices. *Struthionem*. Dicitur enim struthio quędam auis, quę absurde auis dicit̄: nam cū alas habeat a terra se tollere nequit in aerem, sicut cęteræ aues subleuātur, sed semper pedibus graditur, quēad modum de omnibus volatilibus ɔ̄riū semp reperit̄, ita vt videat̄ huic incomposite alas apposuisse natura cū earū nūquā fungat̄ officio, est.n. substantiæ nimis
K ponderosę, ideo quāuis alas habeat, volare tamen nequit, & vocatur vulgariter abestrus.

Miluus quid sit.

Cap 11

Struthio

An istę aues sint prohibitæ, quia vtebantur eis gentiles ad maleficia, & auguria. *Quæst. X.*

DE his auibus qdam dicūt non licitum esse eas comedere quoniam dęmonibus immolabātur, & quia in eis idolatrę auguria exercebant: hanc causam tangit Nicolaus, & approbat, & videtur eam accepisse a Iudæis, qui nescientes cæremoniarum suarum aliquā causam dare, quibusdam vaniloquijs miscent omnia vitandę idolatriæ cæremonialia tribuentes.

Sed

Sed hoc stare nequit propter duo. Primo quia ista falsa sunt, scilicet, quòd dæmonibus aues supradictæ immolarentur, quia si legantur antiqui libri de ritu Gentilium, scilicet liber Marci Varronis de ritu sacrorum, & liber Ouidij de Fastis, in quo de singulis festiuis diebus antiquorum Romanorum agitur, & ponuntur ritus, & causæ, & animalia, quæ cuilibet deorum suorum per singulos mensium dies immolabant, aues nunquam immolatas reperies. omnibus enim dijs oues, & boues, & capræ, immolabantur sicut Iudæi Deo vero, exceptis quiqusdam, in quibus gentium diuersitas discordabat. Cereri porcum immolant, asinum Priapo: Sabęi Dianę canem immolabant: Aegyptij Phębo equum mactant. De quibus cũ eorum causis Ouidius in primo lib. fastorum agit. falsum est igitur, quòd ista volatilia, quę suprapositа sunt apud Gentiles dijs suis immolabantur.

Secundo patet error istius positionis, nam dato, quòd istę aues suprapositæ apud Gentiles immolarentur dijs eorum, non ex hoc debebat induci ne a Iudæis comederentur, quoniam tunc cum constet maximè tauros, oues, & capras apud antiquos immolari debuissent vetari Iudęis, ne vescerentur illis, sed hoc falsum est, cum ista sint apud eos principaliter animalia munda, non igitur vetitę sunt istę aues, tamquam demonibus immolarentur, sed ex causis suprapositis

Noctua. *Noctuam*. Vetabatur noctua. Dicitur enim noctua esse auis nocturna, & a nocte nomen accepit, & vocatur alio nomine lucifuga, quoniam lucem fugiat, & vulgariter dicitur lusiernega, vel alias lechusa, quæ cũ lucem fugiat turpissimis rerũ fętibus nutritur. Oleo enim multum vescitur; vnde per noctem Ecclesiarum lampades visitat. Alio modo dicitur nocturna quædam alia auis parua, quæ per noctem volat, per diem egredi non audens, & vulgariter mochuelo nuncupatur. Potest etiam signare noctua aliam auẽ nocturnam, quæ vespertilio dicitur, quoniam in vespere volat: omnia enim ista a nocte nomen assumpserunt, ista etiam volucris, quæ hic nocturna dicitur alio nomine nycticorax in sacra Scriptura appellatur, de qua Psalmista dicit: Sicut nycticorax in domicilio. Dicitur autẽ nycticorax, quasi nocticorax, id est a nocte nominata. *Et larum*. Vetatur etiam larus comedi, quia est distemperatæ complexionis, scilicet multum humidus, quoniam in aquis semper habitat: de quo Petrus in aurora ait.

Differētia noctuę, nycticoracis, & vespertilionis.

Larus.

Fluminis habitator larus, & incola terrę.

Secundum alios dicitur esse larus quædam auis in fluminibus existens, & vocatur coruus marinus.

Accipiter. *Et accipitrem*. Accipiter immunda auis est ad cibum Iudæorum, nec etiam est boni nutrimenti, quoniam etiam est siccæ complexionis nimis, & calidæ, dicitur autem accipiter ab accipiendo. Vocatur enim vulgariter acor, cuius species multæ sunt, ideo subiunxit ibi iuxta genus suum, idest non solum accipitres ad cibum immundi sunt, sed omnes aues, quæ pertinet ad genus accipitrum. Ponitur ista clausula generalis propter duo. primo, quia difficile erat enarrari omnes modos istarum auium, melius aũt sub vniuersali clausula cõprehenduntur. Secundo, quia dato, quòd voluisset Deus enarrare omnes species, & modos accipitrum, tamen forte non essent in idiomate Hebraico dictiones significantes illos speciales modos: sic enim, & in Latino est, quoniam non sunt vocabula pro omnibus his, idioma vulgare, quod in dictionibus magis abundat pro omnibus his distincta nomina habet, conueniens ergo fuit sic vniuersaliter concludi. *Bubonem*. Bubo enim auis nocturna est: per diem enim ambulare non audet, nec potest oculis eius non ferentibus splendorem diurnum, &

Bubo quid sit.

A est animal nimis immundum inter immunditias manens, cunctisque abominabile est, cuius vox dirum omen in augurijs monstrat, vnde qui auguria inspiciunt, cum bubonem viderint futura mala, & desolationẽ locorũ suspicantur. De quo Oui. lib. 6. Metam.

Eumenides strauere thorum, tectoque prophanus.
Incubuit bubo thalamique in culmine sedit.

Et lib. 5. Meta. dicitur.

Fędaque fit volucris venturi nuncia luctus.
Infamis bubo dirum mortalibus omen.

Et idem Isid. li. 12. Etymo. Bubo autem vulgariter bubo dicitur, qui a cibis vetitus est, quoniam immundus nimis est. *Et mergulum*. Mergulus auis est a mergendo dicta, quia aquis se frequenter immergit, & a quibusdam fulica dicitur, & vulgariter nominatur B anadebraua. Alij dicunt, quòd est coruus marinus, & sic dicunt aliqui Hebrei. Hæc auis tantum se fluctibus immergit, quòd motum arenarum, & interioris venti sentiẽs velociter fugit ad littus. ex cuius fuga nautę maris turbationem suspicantur. Dicitur ista auis immunda propter excedentem humiditatem, quoniã in aquis moratur, & complexionis aquaticę multum est. In magna autem humiditate intemperies est cõplexionis. *Et ibim*. Ibis enim ciconia est, & aliquando declinatur ibis ibidis, aliquando autem non crescit in genitiuo: huius enim multæ species sunt, quoniã aliæ sunt Aegyptiæ, & alię, quę cõiter habentur in alijs terris, de quibus magis infra dicetur. Ista auis illicita est in cibo, quia immunda est, cum sumat immũ C dos cibos, scilicet, serpentes, cum quibus pugnat. *Et cignum*. Cignus dicitur auis tota candens, & est habens dulcem cantum; sed non canit vsque ad mortem, cum autem moriturus est cognoscens sibi interitum imminere quantum potest, dulciter canit. Sic ait Isido. Etymologiarũ. li. 12. & Seneca in tragedia 4. cuius nomẽ est Hippolytus in carmine, quod incipit.

Cap. 7.

Mergulus.

Ibis.

Cignus.

Diua non mitti generata ponto,

Cum ait:

Dulcior cantu moriente cigno.

Ista auis græcè olor dicitur a candore nominata, quoniam tota candita est: dicitur enim olor ab olon, quod est totum, quia in toto albus est. *Et onocrotalum*. Dicitur onocrotalus auis quædam longi rostri, & dicitur ab ono, quod est rostrũ, quasi longum rostrũ ha- D beat, habitat aũt apud flumina, & maximè anguillis insidiatur, quæ cũ dormierit resupina rostrũ erigit, vt accipitris resistat incursibus, quæ ab aliquibus ardea, & vulgariter garca dr̃. *Et porphyrionem*. Dr̃ porphyriõ auis Aegyptia, quæ pelicanus noĩatur. Est aũt duplex, qm̃ quædã in aquis viuit, alia aũt terrestris est, illa aũt, quæ est fluuialis immunda erat, qm̃ disconuenientis nutrimenti est pp̃ humiditatẽ magnã aquosam, alia aũt q̃ terrestris est ĩmunda est, qm̃ serpẽtibus insidiat̃, & oua eorũ atq; cadauera comedit. Hęc sanguine suo filios occisos dr̃ viuificare. De hoc aũt patet, q a ĩmunda sit ex ĩmũdis cibis. s. quia serpẽtibus vescit̃. *Et herodionem*. Declinat̃ aũt dupliciter istud nomẽ, qm̃ dr̃ he E rodius herodij, vel herodion herodionis: hic. n. ponit̃ in tertia, sed in Psal. 103. hr̃ in secũda declinatione, cũ dr̃: Herodij dom⁹ dux est eorũ, mõtes excelsi ceruis, petra refugiũ erinacijs. Herodion est genus accipitris auis quidem valde animosa est magis aĩo, & viribus q̃ corpore potẽs: quæ si primo ĩpetu prædã nõ apprehẽ derit seipsam ex dolore, & iracũdia percutit. *Et charadrionem*. Dr̃ charadrion auis, quã nos gruẽ appellam⁹, hæc quoq; sicut cęterę immũda est iuxta genus suũ. Dñr eẽ multa gñа charadrionũ. i. gruũ, & in oĩbus istis tenet̃ eadẽ regula, q̃ oẽs ĩmũdę sunt ad cibũ. *Vpupam quoque*. De vpupa. n. manifestum est, quod immunda sit, quoniam ipsa stercoribus gaudet humanis.

Onocrotalus.

Porphyrio

Herodion.

Charadriõ

Vpupa.

& in ipsis nidificat: frequenter quoque in sepulchris
moratur humanis. De hac autem quare immunda
sit, causa manifestissima est, quoniam tam habitatio,
quàm cibi eam immundam faciunt. *Et vespertilionem.*
Vespertilio.
Vespertilio, & noctua aliquando accipiuntur pro eo-
dem, sed quoniam hic ponitur vespertilio, oportet, vt assu-
matur noctua pro aliquo alio, scilicet pro illa aue, quę
lucifuga, siue vulgariter lusiernega dicitur, siue pro ea,
quam populus mochuelo vocat. De hac autem quòd
immunda sit manifestũ est, quoniam inter immundas mo-
ratur aues, & alimenta sua immunda sunt, nam cum
per diem existens in parietinis exire non audeat, nihil
habet, quo vescatur, sed araneis, & aranearum telis, &
muscis alitur. *Omne de volucribus, quod graditur super*
quatuor pedes. In ista parte cum descriptæ sint in specia
li aues, quibus vesci non licet, ponuntur in gñali regu
læ. Et est regula, quòd omnes aues habentes quatuor
pedes immũdæ sunt ad esum. Huius causa est quoniam vo
lucres habentes quatuor pedes cõicant cum natura
gressibilium, & cum natura volatilium: in eo enim,
quòd habent quatuor pedes ad gressibilia pertinent,
quoniam quatuor pedes ad motum progressiuum sunt: vo
latilibus aũt non conuenit motus progressiuus, cum
ex eo, quòd volatilia sunt, competat sibi alius motus,
qui est volare. Hæc autem volatilia inquantum habẽt
alas cõicant cum natura volucrum. De his autem ali-
qui dicunt, quod prohibebantur, quia erant consecratæ
dijs Gentilium in idolatria, & augures vtebantur eis
in maleficijs suis. Sed hic nihil est, vt in superioribus
declaratum fuit.

Oẽs aues habentes quatuor pedes quare non comedebantur a Iudæis.

Sed magis dicendum est istam prohibitionem fuis
se propter duas causas; prima est propter deformita-
tem: populus enim Iudaicus insistere debebat magnę
munditię, & honestati, deforme autem nimis erat, vt
ea, quę ita erant turpia atque execranda Iudei come-
derent. Alia aũt causa est, quoniam in his animalibus, quæ
comedi debebant, quod essent bonę complexionis, & tẽ
peratę ad cibũ. In his aũt aĩalibus, quæ volatilia sunt,
& tñ quatuor pedes habent hoc existere nequit: nam
mixta sunt ex complexione quadrupedum, & volati
lium: hæc autem commixtio non patitur mediocrita-
tem in complexione. Ista autem causa est, propter
quam struthio, qui vulgariter abestrus dicitur, supra
immundus iudicatus est. Nam volatilium, & quadru-
pedum participat naturam: in eo enim quòd alas ha-
bet ad volucres pertinet: inquantum autem alis se sub
uehere in aera nequit, quadrupedum magis naturam
sortitur in magna ponderositate conueniens. Sunt
aũt aliqua aĩalia quadrupedia, sed rara, & in terris istis
non videntur, quoniam terra magis calida, quæ est versus
æquinoctialem plura volatilium, atque reptilium, &
quadrupedum genera profert. In his autem gryphus
est, qui cum alas habeat quatuor pedibus, vt gressibi-
lia, mouetur. *Quod graditur super quatuor pedes.* Quoniam si
quatuor pedes habeat, & super eos non gradiatur, nõ
erit immundum volatile, vt si habeat illos quatuor pe
des, & posteriores longiores sint, atque per illos sa-
liat, & non gradiatur, animal mundum est, vt patet de
bruco, & athaco, & ophimaco, quoniam ista licita
sunt, vt patet infra. distinguitur enim hic progredi a
saltare. Sic enim Aristo. distinguit in 10. Ethico. mo-
tum progressiuum a saltatiuo. Quædam autem ani-
malia saltare quidem possunt, progredi aũt nequa-
quam: sicut brucus, & locusta. *Abominabile erit vobis.*
Ista dicit esse abominabilia idest immunda, quoniam
sicut aliquis fugit id quod abominatur, & exhorret,
sic ista fugere debet cum Deus iusserit non licere co-
medi. *Quidquid autem ambulat super quatuor pedes.* Hic po
nitur alia regula de volatilibus quadrupedibus, quo-
niam dixerat ea supra esse immunda. Aliquis autem

Regula de volatilibus quadrupedibus.

F intelligeret hoc esse vniuersaliter verum, ideo respon
det, quòd si illa animalia volatilia habeant quatuor
pedes, & super eos moueantur motu progressiuo, il-
licita sunt ad esum, si autem non moueant super illa
progrediendo, sed saliendo, immunda non sunt. Cau
sa autem, quare ista, quæ habent quatuor pedes, exi-
stentibus posterioribus longioribus, non sunt im-
munda, non est, quia pedes posteriores sunt longio-
res, quia hoc signum est, & non causa. Eodem mo-
do, quòd animalia volatilia habentia quatuor pedes
sint immunda, si gradiantur super illos, non est cau-
sa huius immunditiæ hoc, quòd est habere quatuor
pedes, sed est signum, & aliquid posterius. Causa
autem horum est, quia ea, quæ habent quatuor pe-
des, cum sint volatilia, & gradiantur super illos, sunt
G malæ complexionis, & ob hoc immunda, quòd au-
tem quatuor pedes habeant, & gradiantur super il-
los, est ad cognoscendum istam immunditiam, &
non ad efficiendum eam. Sic autem est de volucri-
bus habentibus quatuor pedes, & non gradientibus
super illos, sed salientibus, quòd ista non immun-
da sint, causa est, quia sunt bonæ complexionis, &
non efficitur ista per hoc, quod est habere pedes po-
steriores longiores, & salire super eos, sed hoc si-
gnum est, & datur ad cognoscendum istam mundi-
tiam.

Habere quatuor pedes, & ambulare super illos est signum malę complexionis ad cibum.

Quidquid autem ambulat super quatuor pedes. Accipi-
tur hic ambulare large, siue pro motu æquali, qui di-
citur progressiuus, siue pro inæquali, qui dicitur
H saltatiuus.

Et habet longiora retro crura. Ista est conditio ani-
malium istorum mundorum, quòd pedes eorum po
steriores longiores sint, & conuenit hoc ad motum
saltatiuum, quia innituntur super illos pedes, & ad sa-
liendum eleuantur.

Per quæ salit super terram. Idest crura ista longiora
in posterioribus sunt ad saliendum: nam quando cru
ra sunt æqualia tam in anterioribus, quàm in poste-
rioribus, non potest plus animal inniti super anterio-
ra, quàm posteriora, vel è conuerso, ideo motus ho
rum animalium non est saltatiuus, sed progressiuus,
& si aliquando ista animalia saliant non est ex condi-
I tione motus sui, sed quia ad hoc specialiter elabo-
rant: in illis autem, quæ habent crura posteriora
longiora, causa manifesta est, quare saliant.

Comedere debetis. Idest, ista erunt vobis licita ad
esum, si comedere volueritis: & non accipitur hic
debere propriè, ita vt aliquam necessitatem impo-
nat, quia tunc cogerentur Iudæi ad comedendum
de istis animalibus, quod falsum est, quia ad nullum
compelluntur.

Vt est brucus in genere suo. Hic ponuntur aliqua vo-
latilia habentia quatuor pedes, sed posteriores ma-
iores, & brucus non est aliquod animal distinctum
in specie a locusta, & athaco, sed sunt idem: diffe-
runt tamen sicut perfectum, & imperfectum, quo-
niam brucus est locusta nondum habens alas, quan-
do nascitur, nec volans. Athacus, vel accellabus fi-
K lius locustæ est, sed non adhuc est perfecta locusta,
sed cum incipit habere alas; locusta autem dicitur
quando perfecta est, & hæc nominatur hic, & de
his Hieronymus super Ioelem capitu. 1. Brucus in
genere suo dicitur, quia multi modi sunt brucorum
differentium secundum perfectum, & imperfectũ.

Volatilia quatuor pedes habentia. Brucus.

Et athacus. Non differt athacus in specie a locu-
sta, sed solum differunt, vt maius, & minus, per
fectum, & imperfectum. Posuit autem illis sacra
Scriptura diuersa nomina, quoniam sic in vulga-
ri habentur, & sicut apud vulgares frequenter ei-
dem rei secundum speciem plura nomina posita
sunt

ſunt propter magnitudinem, & paruitatem; ita, & A in ſacra Scriptura, ſicut aries, & agnus eiuſdem ſpeciei nomina ſunt. ſed aries, vt magnus dicitur, agnus vt paruus. *Atque ophimacus*. Dicitur ophimacus quędam auis, quæ ſerpentibus inſidiatur, & illas vorat, quam aliqui ciconiam, vel pelicanum dicere volunt. Sed non ſtat, quia ciconia, & pelicanus bipedes ſunt, ophimacus eſt quadrupes volatile, quoniam hic inter quadrupedia volatilia cōputatur, gerit enim iſtud volatile cum ſerpentibus pugnam, ſicut ciconia, & pelicanus, & ob hoc in Gręco nomē aſſumpſit, ſcilicet ophimacus ab ophis, quod eſt ſerpens, & machia quod eſt pugna, quoniam ſpecialiter cum ſerpentibus pugnat. *Atque locuſta*. non differt locuſta a bruco, & athaco ſuperius poſitis in ſpecie, ſed ſolum ſe- B cundum magnitudinem, & perfectionem, vt declaratum eſt, quia tamen iſta a vulgaribus non recipiuntur, diuerſis nominibus appellata ſunt, vt ſic ſaltē ab eis cognoſcantur. *Singula iuxta genus ſuum*. Ideſt in quolibet iſtorum poteſt inquiri omnia, quæ ſunt ſibi ſimilia, quoniam quamuis non nominētur eiſdem nominibus, quibus ſupradicta, nec penitus eaſdem habeāt figuras, ſed tamen ad idem genus pertinent, eadem regula in illis obſeruanda eſt.

Ophimacus qd ſit.

ὀφισμάχη

Quidquid autem ex volucribus quatuor tantum habet pedes, execrabile erit vobis, & quicunque morticina eorum tetigerit, polluetur, & erit immundus vſque ad veſpe- C rum: & ſi neceſſe fuerit, vt portetur quippiam horum mortuum, lauabit veſtimenta ſua, & immundus erit vſque ad occaſum Solis. Omne animal, quod habet quidem vngulam, ſed non diuidit eam, nec ruminat, immundum erit, & quidquid tetigerit illud contaminabitur. Quod ambulat ſuper manus ex cunctis animantibus, quæ incedunt quadrupedia, immundum erit. Qui tetigerit morticina eorum, polluetur vſque ad veſperum. Et qui portauerit hu- D iuſcemodi cadauera, lauabit veſtimenta ſua, & immundus erit vſque ad veſperum, quia omnia hæc immunda ſunt vobis. Hęc quoque inter polluta reputabuntur de his, quæ mouentur in terra, muſtella, & mus, & crocodilus, ſingula iuxta genus ſuum, mygale, & chameleon, & ſtellio, & lacerta, & talpa: omnia hæc immunda ſunt. Qui tetigerit morticina eorum, immundus erit vſque ad veſperum, & ſuper quod E ceciderit quidquam de morticinis eorum, polluetur: tam vas ligneum, & veſtimentum, quàm pelles, & cilicia, & in quocunque fit opus, tingentur aqua, & polluta erunt vſque ad veſperum, & ſic poſtea mūdabuntur. Vas autem fictile, in quod horū quidquam intro ceciderit, polluetur, & idcirco frangendum eſt. Omnis cibus, quē comedetis: ſi fuſa fuerit ſuper eum aqua, immūdus erit, & omne liquens, quod bibitur de vniuerſo vaſe, immundum erit. Et quidquid de morticinis huiuſcemodi ceciderit ſuper illud, immūdum erit, ſiue clibani, ſiue chytropodes deſtruentur, & immundi erunt. Fontes verò, & ciſternę, & omnis aquarum congregatio munda erit. Qui morticina eorum tetigerit, polluetur. Si ceciderit ſuper ſementem, non polluet eam. Si autem quiſpiā B aqua ſementem perfuderit, & poſtea morticinis tacta fuerit, illico polluetur. Si mortuū fuerit animal, quod licet vobis comedere, qui cadauer eius tetigerit, immundus erit vſque ad veſperum: & qui comederit ex eo quippiā, ſiue portauerit, lauabit veſtimenta ſua, & immundus erit vſque ad veſperum. Omne quod reptat ſuper terram, & abominabile erit, nec aſſumetur in cibum. Quidquid ſuper pectus quadrupes graditur, & C multos habet pedes, ſiue per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile eſt.

Aīalia immunda.

Animalia polluta.

Supra 6. & infra 15.

Quidquid autem ex volucribus quatuor tantum habet pedes execrabile erit vobis. Hic agitur de immunditia, quæ contrahitur ex contactu iſtorum animalium, vnde ponitur regula generalis de omnibus volucribus quadrupedibus, ſcilicet, quòd omne volatile, quod quatuor pedes habet execrabile eſt, & totaliter fugiendū. Sed dicet aliquis quomodo hic iudicat immundum vniuerſaliter omne volatile quadrupes, cum ſupra diſtinxerit de volatilibus quadrupedibus habētibus pedes poſteriores longiores, & de habentibus pedes nō longiores, quorum quædam munda, quædam autem immunda iudicantur? Reſpondendum eſt, quòd hic D non loquitur litera totaliter vniuerſaliter, quoniam dicitur, quidquid ex volucribus habet tātum quatuor pedes, dicitur autem habere tantum quatuor pedes, cum ſolummodo pedū habent æqualitatē, & in nullo diſſimiles ſunt, cum autem crura poſteriora lōgiora ſunt, non dicitur habere tātum quatuor pedes, ſed magis habet quàm quatuor pedes. *Et quæcunque morticina*. Poſtquam egit ſupra de immunditia contracta per cibum, agit nunc hic de iſta immunditia, quæ cōtrahitur per tactum, & diuidit in duo. Primo agitur de immunditia, quæ cauſatur in hominibus: Secundo de ea, quæ cauſatur in alijs rebus: ſecunda ibi. *Et ſuper quod ceciderit*. Prima in duas, quia primo agitur de immunditia, quæ cauſatur in volucribus: ſecundo de ea, E quæ contrahitur in alijs animalibus, ſecunda ibi. *Omne animal, & quidquid morticina eorum tetigerit*. Hic dicitur de contactu cadauerum iſtorum animalium, & dicit ea eſſe immunda. *Et qui tetigerit ea immundus efficitur*. Eſt namq; hoc generale, quòd omnia cadauera quorumcunque animalium ſint, immunda ſunt, cum & ipſum cadauer hominis immundū fit: hō tñ cęteris animalibus excellentius eſt. Si tñ aliqua animalium cadauera tangere licet, nō eſt hoc quaſi ipſa immūda nō ſint, ſed qa tāgere illa neceſſe eſt, ſicut patet de cadaueribus aīaliū comeſtibiliū, vt bouis, ouis, & caprę, nā ſi in his nō fiat ꝯtactus poſt mortē, nihil illorū comedi poterit: neceſſitas igitur iſta licita eſſe fecit.

De immūditia, quæ contrahitur ex contactu volatilium animalium.

De contactu volatilium quadrupedū.

In cæteris autem quorum ad esum necessitas non est, nec ad aliquem aliū vsum, generale est, ꝙ illa immunda sunt, sic autem est maximè de illis, quæ nullo modo nobis licita sunt ad vsus aliquos, quemadmodum sunt reptilia.

Sciendum tamē est in hoc distingui morticina, & mortua, quoniam mortua, vel occisa dicuntur esse illa, quæ nos occidimus, aut coram nobis occiduntur, morticina autem sunt, quę morbo, vel senio confecta moriuntur. de morticinis autem generale est, ꝙ nullū comedi licet, nam si reperiretur bos, aut capra per se in agro mortua ad cibum Iudæorum illicita erant, cū autem occidebantur a nobis, erant munda ad esum, alia autem animalia, quæ ad esum illicita essent, siue morerentur per se, siue nos illa occideremus, immunda erant, & nullo modo ea tangi licebat: hic enim accipitur morticinum non solum pro eo, qđ per se moriebatur, sed etiam pro illo, quod occidebatur: neutrū enim illorum tangere licebat. Si autem hic fieret sermo de animalibus, quæ erant munda ad esum, acciperetur propriè morticinum pro eo, quod per se mortuum cadit. *Pollutus, & immundus erit vsque ad vesperum.* Quandocunque aliquis incurrebat istas immunditias quæ erant ab exteriori, manebat immunditia vsq; ad vesperum, idest vsque ad solis occasum. Pro hoc autē sciendum est, ꝙ idem significant hic pollutus, & immundus, quamquam pollutus dici posset, secundum quòd ab aliqua re pollutus est per contactum, aut cibum, immundus dicitur, secundū quòd in se immunditiam continet, non quidem, ꝙ in se contineat, idest quòd illam ab extrinseco habeat, sed ꝙ postquam cōtraxit immunditiam illam, in ipso manet, scriptura tamen interdum non facit de his differentiam.

De differentia immundorum, quòd aliqui sunt immundi ab intrinseco, alij ab extrinseco. Quæstio. XI.

SCIENDVM autem est secundum, ꝙ dicatur aliquis esse immundus, ideo dicitur, quia aliquid in se immundum continet, vel quia ab aliquo actu prohibitus est propter hoc, ꝙ videatur aliquid immundum continere: sunt enim duo modi: vnus quo aliquis est intra se immundus, vt quia leprosus est, vel semine fluens, quoniam ista immūditia ab intra est. Alius modus immunditiæ est cū aliquis non est in se immundus, sed ab extra quandā contingit immunditiam. Primo modo qui immundi erant a multis actibus prohibebātur. primo prohibebantur ab ingressu Sanctuarij, & oblationibus, quoniam nullus cōtaminatus ad hæc accedere poterat. secūdo ꝓhibebatur a communicatione hominum, ideo extra castra eijciebatur, vt habetur Numeri 5. ca. cum dicitur. Præcipe filijs Israel, vt eijciant de castris omnē leprosum, & qui semine fluit, erant namque ista commaculatiua aliorum, nam qui leprosum tangeret, immundus erat, idem de eo qui tāgeret fluentem semine. In secūdo modo immunditiæ, qui immundi erant per contactum alicuius rei, quæ esset immunda, vt in tangente morticina, vel reptilia, aut hominem fluentem semine, vel mulierem menstruatam, & sic de similibus nō contrahebatur vera immunditia, ita ꝙ ille qui ista tetigisset in se aliquam immunditiam haberet, sed quia ex hoc contrahebatur quædam inhonestas, prohibebatur a quibusdam actibus, qui erant honestissimi, sicut ab ingressu Sanctuarij, & oblationibus, sed non erant prohibiti a communicatione aliorum hominū: nam intra castra eis existere licebat cum solum Deus eijci iussisset de castris fluentes semine, & leprosos, & contaminatos super mortuo: erat igitur ista immunditia solum respectu Sanctuarij, erat tamen speciale

F in eis, qui polluebantur super mortuo, s. tangentes cadauera hominis, vel bestiarum, quoniam isti eijciebātur extra castra, vt habetur Num. 5. cap. In istis autem pollutionibus obseruabatur iste modus, quòd istę pollutiones, aut immunditiæ si essent a natura, secūdum quòd lepra, & fluxus seminis, erat immundus homo ille quandiu duraret illa pollutio, nec statuebatur ad hoc aliquis terminus, sed si duraret in æternum erat in ęternum pollutus, & semper manebat extra castra. Hæc autem immunditia, & separatio non erat ꝓpter reuerentiam Sanctuarij, sed propter eos, qui erant in castris, ne pollueréntur. Sic enim dicitur Num. 5. cap. quòd excludendi erant de castris illi, qui erant fluen-
G tes semine, & leprosi, ne contaminarēt ea. Nam lepra morbus contagiosus est, & qui leprosis communicat faciliter lepram incurrit, vt ergo tolleret ista naturalis immunditia, excludebantur de castris leprosi, qui autem erant fluentes semine, non habebāt morbum contagiosum, s. qui per contactum posset ad alios transire, quia tamen omnes tangentes istos fluentes semine contrahebant immunditiam, per quam arcebantur ab ingressu Sāctuarij eijciebantur extra castra, qui fluentes erant semine, ne alios maculantes ad diuinū cultum inhabiles redderent, & quoniam istę immunditię erant naturales, & etiam per comparationem ad communicationem sacrorum dicebantur immunditię, oportebat ī eis seruari duos modos purificationis: nam inquantum istę pollutiones naturales erāt, & in-
H fectiuæ aliorum, illi qui sic immundi erant, manebant separati extra castra quandiu illam pollutionem paterentur, & quia istę immunditię reputabantur in comparatione ad res sacras propter hoc, quòd aliquis maneret separatus toto tempore, quo erat immūdus, adhuc manebat septem diebus cessante illa pollutione, & in his diebus non erat immundus, secundum naturam, ita ꝙ in eo esset aliqua pollutio contagiosa, aut infectiua, sed erat immundus, quia prohibitus erat accedere ad res sacras, vel introire Sanctuarium vsquequo in octauo die rasis omnibus pilis corporis sui introiret in castra, vadens in Sanctuarium ad offerendū, vt habetur infra 14. cap. manebat autem separatus leprosus septem diebus post emundationem ab ęgritudine sua, quoniam videbatur indignum, quòd ille, qui
I nouiter mundatus fuerat a lepra toto pręcedenti tempore immundus existens, immediatè eis, qui mundi erant se adiungeret, atque accedendi ad Sanctuarium ius haberet.

Idem est de viro, qui fluxum seminis patitur, & de muliere, quę sanguinis patitur fluxum, nam separati erant a reliquis, & quousque cessaret illa labes, nemo ád eos accedebat, quia immunditia secundum naturam erat in eis, postquam vero cessasset vtraque pollutio iam non erant immundi secundum naturam, sed manebant septem diebus, quibus adhuc immundi erant, quantum ad Sanctuarium, ita quòd non possent accedere illuc, nec offerre, in die autem octauo, accedebant ad Sanctuarium offerentes, vt habetur inf. 15.

Vir seminis fluxus patiens, & mulier sanguinis fluxū ab aliis erant separati.

K cap. In pollutionibus autem, quæ erant ab extra, non possunt assignari isti duo modi, quia non erant immūditiæ secundum naturam, sed solum quantum ad habitudinem ad res sacras, cum isti non possent cōtaminare alios, nec eijciebantur extra castra exclusi ab aliqua communicatione hominum. Solum ergo obseruabatur in eis, quędam emundatio in respectu ad ipsum Sanctuarium, s. ꝙ in tota die, in qua aliquis contigisset ista esset immūdus, & deinde in vespere lauaret vestes suas aspergendo super eis aquam lustrationis, & tunc erat mundus in sequenti die, & poterat intrare in Sanctuarium. In pollutionibus autem, de quibus in hoc c. dicitur, nulla est secundum naturam, sed oēs pertinent

pertinent ad solas res sacras: ita q taliter immundus arceatur ab ingressu sanctuarij: ideo ista immunditia non manebat per multos dies, sed in eadem die cum lauaretur homo aqua lustrationis mundus erat, & sequenti die poterat intrare Sāctuarium. *Pollutus & immundus erit usque ad vesperum.* Dicitur esse aliquis pollutus usque ad vesperum. i. usque ad solis occasum. s. q in eadem die, in qua tangeret istas res immundas, erat pollutus usque ad solis occasum, & tūc lauabat vestes suas aspergens aquam lustrationis. Si autē in ortu solis tetigisset aliquid immundum tota illa die erat immundus usquequo occubuisset sol, nec poterat accedere ad Sāctuarium. Si autem tetigisset aliquis in meridie rem immundam, erat immundus usque ad solis occasum. Idem si tetigisset per dimidiam horam ante solis occasum, erat immūdus usque ad solis occasum. Postea autem licitè tangere posset res sacras, sed non tangebat eas usque ad alterum diem: per noctem. n. nemo de popularibus offerebat aliquid in sanctuario. si autem aliquis immediatè post solis occasum, vel cū sol esset in occubitu. s. q appareret aliqua eius particula super horizontem, tangeret aliquam rem immundam, erat immundus per totam illam noctem, & sequentem diem usque ad solis occubitum, & si aliquis tetigisset ad secundam, vel tertiam, vel quartam partē noctis, aut prope aurorā aliquā rē immundam, manebat immundus usq; ad sequentē diem in solis occubitum: fiebat autem aspersio aquarum lustrationis sup hominem immundum in occasu solis, & tunc iā erat mundus. Erat autem speciale in oībus his, siquis contigisset cadauer humanum, vel tentorium, in quo homo moreretur ingrediens in illud: qm̄ iste erat immundus extrinseca immunditia, sed non tollebatur eadem die, quin potius manebat immūdus per septē dies, & in tertio, & septimo die lauabatur aquis lustrationis, vt habetur Numeri 19. in cæteris autem pollutionibus, quas aliquis incurrisset, solum manebat immunditia usq; ad occasum solis, vt patet discurrendo istud cap. & infra 14. & 15. *Et si necesse fuerit, vt portet quispiam morticina.* Ponitur hic regula de eo, qui portabat ista morticina super se, vel alias. Nam nō videtur esse idem de illo, qui tangit morticina, & de illo, qui illa portat super se: qm̄ maior videtur cōtrahi immunditia portando, quàm simpliciter contingendo, cū sit maior tactus in portantibus, & per maiorem attrectationem causatur maior immunditia. Vnde si aliquis de Iudæis ista voluntariè super se portaret, satis videbatur peccare tanquam incurreret quandam immunditiam: ideo dicitur hic in litera: Si necesse fuerit portare aliquid horum. s. de his cadaueribus, quæ immunda sunt: qm̄ aliqn̄ necesse erat ea portare, sicut si morerentur talia animalia intra vrbem, ne inficerent locum, asportanda erant foras. Idem si morerentur in via publica, vbi transeuntibus nocumentum inferrēt, inde tollenda erant, & tunc propter necessitatem nō erat aliquod peccatum, sed fiebat simplex expiatio, sicut siquis solum illa tetigisset. *Lauabit vestimenta sua.* Dicebatur aliquis lauare vestimenta, cum effundebat aquam lustrationis super se: ista tamen lotio aliqn̄ fiebat totaliter in aqua, vt cum nos sordes corporum in aqua defricamus. Aliqn̄ autem fiebat simplex aspersio aquę lustrationis super hominem, & vestes suas, & sic etiam lauari dicebatur. Si enim est aliqua immunditia naturalis; vt quia venenum, vel aliqua tabes defluxit super vestes, debebant lauari super aquas mūdas per defricationem, quia vera immunditia ibi contracta erat. Si autem non esset aliqua immunditia naturalis, sed solum in comparatione ad diuinum cultū: non debebant lauari vestes per defricationem, sed solum per aspersionem aquarum lustrationis. Dicuntur

Noctu nemo popularis in sāctuario aliquid offerebat.

Regula de portante super se morticina.

Lauare uestimenta quid sit.

A autem aquæ lustrationis aquæ viuæ commixtæ cineribus vitulæ rufæ cōbustæ, de cuius ritu dicitur Nu. 19. cap. Hic autē cum dicitur, quòd lauabit homo vestimenta sua, non intelligitur per defricationem in aquis, sed per aspersionē factam super vestes de aquis lustrationis. Nam si quandocunque dicitur hic, lauabit vestimēta sua, intelligeretur de lotione in aquis viuentibus per defricationem, non videbatur ad quid essent vtiles aquæ lustrationis: Quamquam fortassis dici possit, quòd in simplici cōtactu aliquis incurreret immunditiam, & deberet lauari aspergendo aquam lustrationis super se, cum tamen portaret aliquod de morticinis super se, lauarentur vestes suæ in aquis per defricationem. Causa huius differentiæ est, quia per

B contactum simplicē non videtur incurri aliqua munditia realis, cum tamē aliquis super se horum aliquid portat, contrahitur vera immunditia, ideo vestes illas, quia contaminatæ sunt, lauari oportet, & hoc videtur magis tenendum; quia quandocunque in hoc capit. dicitur de aliquo tangēte huiusmodi res immundas, dicitur solum, quòd erit immundus, cum autem aliquando dicitur de eo, qui portat huiusmodi cadauera dicitur, quòd lauabit vestimēta sua, sicut dicitur infra & qui comederit ex eo quippiā, siue portauerit, lauabit vestimenta sua, & immundus erit. Ante hoc tamē dicebatur si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere, qui cadauer eius tetigerit immundus est, & nihil vltra addidit, quasi innuat, quòd ille solus, qui tangit solum est immundus; si tamen aliquid portat, debet lauare vestimenta sua. *Et immundus erit usq; ad oc-*

C *casum solis.* Idest iste, q portauit aliquod cadauer morticinum, præter hoc, q lauabat vestes suas, erat immūdus usque ad solis occasum, computando hoc, sicut supra disseruimus, ita quòd sit generale, quòd quandocunque aliquis incurreret immunditiam, erat immūdus usque ad primum solis occasum, siue tempus cōtractæ immunditiæ, modicū a solis occubitu distaret, siue multū. Etiam erat hoc generale, quòd quātumcunque paruam immunditiam aliquis incurrisset, nō poterat pauciori tempore immūdus esse, quàm vt sic maneret usque ad solis occubitum. *Omne quidē animal, quod habet quidem vngulam.* Hic fit recapitulatio cuiusdā regulę suprapositæ, quę dabatur supra in pecoribus, s.

D quòd ad hoc, quòd pecora munda sint ad esum, oportet, vt vngulam habeant diuisam, & ruminent: hic autem dicit, quòd si animal habet vngulam, sed non diuidit eā, nec ruminat, immūdus est, sic patet de equis, & asinis, quoniam vngulam habent, quæ est substātia cornea existens basis in pedibus; sed non habent eam diuisam, nec etiam ruminant, erunt ergo immunda, & non comedentur. Nec solum in his erat, sed etiam si aliquod animal haberet vngulam, & diuideret eam, si tamen non ruminaret, immundū erat, sicut porcus, qui cum vngulam diuidat, tamen non ruminat. Eodem modo si aliquid ruminaret, & haberet vngulam sed non diuideret eam, sicut camelus immundū erat. Dicitur enim de animali, quòd haberet vngulā, quoniam non habent omnia animalia vngulam, sicut patet de leporibus, & cœrogryllis, & canibus, & murile-

E gis, & sic de omnibus volatilibus: nullum enim volatile vngulas habet. Nec valet si aliquis arguat, q omnia ista habeant vngulas, nam non accipitur vngula pro quodam vncino osseo, quo animalia aliquid arripiūt, quia tunc in volatilibus vngulæ sunt, & in canibus, & murilegis; sed accipitur vngula pro quadam substātia cornea densa, & ampla, quæ totius pedis basis est: vnde animalia, quæ habent pedes carnosos, & papulosos, nō dicuntur habere vngulam, ideo ex hac regula si ponatur vniuersaliter, excluderētur omnia animalia volatilia, & etiam gressibilia præter pauca, sed non

dicitur,

Aqua lustrationis quid sit.

Epilogus regulæ suprapositæ de pecoribus.

dicitur, quòd animalia, quæ non habent vngulã munda sint, sed quòd ea, quæ habent vngulam, & non diuidunt eam, sunt immũda. *Nec ruminat immundum erit.* Istæ conditiones faciunt animal immundum, scilicet quòd habeat vngulam, & non diuidat, vel si habet vngulam, & non diuidat, nec ruminat, vel si diuidit non ruminat. Non est autem hoc intelligẽdum per se, sed quòd animal, quod non ruminat, esset immundum; quoniam tunc omnia volatilia essent immunda, cum nullum eorum ruminet, sed totum legitur simul, s. animal, quod habet vngulã, & non diuidit, nec ruminat. Si tamen sit animal, quod non ruminet, non propter hoc erit immundum, sicut est in omnibus piscibus, & volatilibus; sed si non ruminat, & tamen vngulam habet, immundum est. *Et quidquid tetigerit illud contaminabitur.* Non refertur hoc ad contactum animalis, dum viuens est, sed postquam moritur, nam cum viuerent ista animalia, licitum erat Iudæis tangere illa, sicut tãgere equum, vel asinum. Cum autem mortua essent illicitum erat illa tangere. Sed dicitur quidquid tetigerit illud, quia refertur ad hominem, & ad alias res: homo namque, qui tangeret, immundus erat vsq; ad occasum solis. Si autem aliqua alia res contingeret, ista animalia morticina, vt vestis, vel vasa fictilia, etiam immunda erat secundum cæremonias, quæ infra ponuntur. *Quod ambulat super manus ex cunctis animantibus.* Hic ponit quandam aliam regulam, quæ videtur coincidere cum superioribus, s. si sit aliquod animal, quod moueatur super manus, idest, quod illud habeat quatuor pedes, tamen motus suus principalis sit super manus, vtpote, quia salit innixum super manus, nã si haberet quatuor pedes, & inniteretur super posteriores ad saliendum, mũdum erat, sicut supra dictum fuit de locusta, & ophimaco. Si tamen è contrario habẽs quatuor pedes super anteriores moueatur magis, quam super posteriores immundum est, sicut patet de multis serpẽtibus, & stellionibus, atque lacertis. Hæc ideo non immunda sunt, quia cum quatuor pedes habeãt super anteriores mouentur principaliter, sed habere quatuor pedes, & moueri super anteriores signũ est malè complexiones eorum, quia venenosa sunt. *Quæ incedunt quadrupedia immundum erit.* Rectè dicit ꝙ incedunt quadrupedia, quoniam si duos pedes habent, & super illos mouentur, immũda non sunt; sed cum habuerint quatuor pedes, & mouentur super anteriores motu principali. *Immundum erit.* Scilicet, quantum ad esum, & quantum ad tactum post mortem. *Qui tetigerit morticina eorum.* Tãgendo cadauera istorum animalium immundorum contrahebatur immunditia. Et dicitur morticinum hic non solũ, quando ꝑ se mortuum cadit, sed etiam quandocũq; ab alio occiditur. Nã vtroque modo immundus erat tangens, & in hoc est differentia inter contactum cadauerum animaliũ immundorum, & animalium mundorum, quoniam qui tangeret cadauer animalis mundi, quando homo occidebat illud non contaminabatur, si tamen esset morticinum. s. ꝙ per se moreretur, non licebat tangere illud, nec comedere quidquã ex eo, sic apparet infra in litera, in cadaueribus aũt animalium immundorum gñale erat, ꝙ siue ꝑ se morerentur, siue ab aliquo occiderentur, sp erat illicitum illa tangere. *Polluentur vsq; ad vesperum.* i. q. tetigerit ista aĩalia iam mortua, erit immũdus illa die, qua tetigerit vsq; ad solis occasum.

Cõditiões facientes animal immundum.

Cõtactus cadauerũ aĩaliũ immundorũ, & aĩalium mundorũ differunt.

Laici ac sacerdotes in quo differebant, circa tempus immunditiæ, & de maximo, & minimo tempore immunditię in vtrisque. Quæst. XII.

SCIENDVM tamen, ꝙ in hoc differebat inter laicos, & sacerdotes, quoniam laicus tangẽs aliquod immundum solum erat immundus vsque ad vesperum, s. vsque ad solis occasum; tamen non poterat accedere ad Sanctuarium vsque ad ortum solis, in quo iam poterat offerre, & sic minima distantia a tempore contractæ immunditię vsque ad tempus, quo laici poterant intrare in Sanctuarium, erat 12. horarum, vel quasi, quoniam non poterat aliquis minori tempore immundus esse, quàm ꝙ tetigisset aliquam rem immundam ante solis occasum per dimidiam horã, vel quasi, & immediatè in solis occasu, si aspergeretur aquis lustrationis erat mundus, tamen vsque ad sequẽtem diem post ortum solis, non poterat accedere ad Sanctuarium ad aliquid offerendum: nam laici ꝑ noctem nihil in Sanctuario faciebant. Maxima autẽ mora in immunditia, quam aliquis contrahere possit, si esset de his immunditijs cõmunibus, durabat per 26. horas, s. per duas noctes, & vnum diem, vt siquis de laicis occubẽte sole, vel immediatè post occubitum tetigisset aliquod immundum, propter quod efficeret immundus, manebat vsque ad occasum solis sequentem in immunditia, & illud erat tempus 24. horarum: deinde vsque ad sequentem auroram, non poterat accedere ad Sanctuarium, ad aliquid offerendum, & sic erant 12. horæ, quæ superadditæ superioribus faciunt 36. horas. Inter has autem duas, s. maximam, & minimam distantiam poterant esse aliæ mediæ infinitæ secundum diffinitam temporis diuisibilitatem propter esse continuum. Sacerdotes autẽ non sic se habebant, quoniam minima distantia in immunditia sacerdotũ erat quasi dimidiæ horæ; maxima autem erat 24. horarum, quod apparet, si aliquis sacerdos ante solis occubitum per horam dimidiam tetigisset aliquid immundum, manebat immundus vsque ad vesperum, s. vsq; ad solis occasum, quod erat dimidia hora, & immediatè poterat intrare in Sanctuarium ad ministrandum, s. ad disponendum lucernas in candelabro, quod fiebat post solis occubitum, vt patet Exodi 27. c. & 30. ca. aut poterat intrare ad cremandum thymiama, quod cremabatur in aurora, & in vespere, vt habetur Exod. 30. c. aut poterat intrare ad faciendum holocaustũ vespertinum, quod incipiebat in solis occubitũ, & durabat ꝑ totam noctem, vt habetur supra 6. ca. Maxima autem distantia, qua poterat sacerdos manere in immũditia, & separatus a Sanctuario erat per 24. horas, vt si aliqs de sacerdotibus, immediatè post solis occubitum, vel ipso sole cadente sub horizontem tetigisset aliquã rẽ immundam, erat immundus vsque ad vesperam, s. vsque ad sequentem solis occasum, cum nulla immunditia minus durare posset, quàm vsque ad solis occasum sequentem, postquam contracta erat. Ab occasu solis vsq; ad occasum erant 24. horæ, in quibus sacerdos non poterat ministrare, nec accedere ad Sanctuarium, immediatè autem post solis occubitũ poterat intrare, & ministrare, vt est dictum. *Et qui portauerit huiuscemodi cadauera, lauabit vestimenta sua.* Dixit de animalibus quadrupedibus, quę mouebantur super pedes anteriores, ꝙ erant illicita ad cibum. Nunc etiam dicit, ꝙ non debent tangi in portãdo, nam de simplici tactu supra dixerat, quòd qui tetigisset, erat immundus, hic autem dicitur de portante illa, quia maior immunditia in hoc est, vt supra declaratum fuit. Aliquando tamen necesse erat, quod ista portarentur, sicut si morerentur in ciuitate, & in via publica, ne nocumentum inferrent hominibus, nam tunc in remota loca ab humana communicatione portabantur. *Lauabit vestimenta sua.* Scilicet illas vestes, quas habebat homo portãs, quando ista deportabat, nã non oportebat lauari alias vestes, quibus aliàs induebatur; quia illę nullam immunditiam contraxerant.

Sacerdos immũditiis ꝑ citius poterat accedere ad res sacras, ꝙ laicus.

Dicit Nicolaus, ꝙ ista lotio vestiũ nihil aliud erat, nisi aspersio aquæ lustrationis super vestes, de qua aqua habetur

habetur Nume. 19.cap. Et nō defricabantur in aquis mundis,velut aliàs velt.um sordes abstergi solēt. Sed hoc non videtur posse stare,quia tunc quæreretur, an ille,qui tangebat rem immundam, s. ista cadauera nō portans ea super se, deberet aspergi aqua lustrationis. Si autem dicatur,quòd non, falsum est: quia Numeri 19.c.declaratur,quòd omnes immunditię debent abstergi aqua lustrationis,& sine ea non poterat esse aliqua expiatio,ergo quicūque tetigisset cadauer,aut aliquam rem immundam,non poterat mundus fieri,nisi aqua lustrationis aspergeretur. Si autem dicas,quòd quicunque tetigisset aliquam immunditiam, vt si aliquod cadauer tangeret,etiam si non portaret,deberet abstergi aqua lustrationis.

De eo qui portabat cadauera, an deberet lauari in aqs viuentibus,& lustrationis, vel solum aspergi.

Quare scriptura faciat differentiam,cum dicat de illo, qui tangit morticina,quòd est immundus, nihil magis explicans, deinde aliam subdit clausulam distinctam. B

Quæstio. XIII.

QVAERITVR, quare scriptura faciat hic differentiam,cum dicat de illo,qui tangit morticina, quòd est immundus nihil magis explicans, deinde addit aliam clausulam distinctam, cum ait: Et qui portauerit huiuscemodi cadauera,lauabit vestimenta sua. Ergo videtur,quòd ista lotio vestimentorum differebat ab illa lotione,q̄ erat in aspersione aquæ lustrationis, & sic esset defricatio vestium in aquis viuentibus maximè, patet, quia illa absterfio,quæ fiebat de aquis lustrationis, non erat ꝓpriè lotio,sed aspersio, cum effunderet aqua guttatim super vestes. Sed aliquis respōdebit,quòd hoc fuit positum hic ex accidenti,s. quòd lauarentur vestimenta, nam sufficiebat dici, quòd qui tangeret, vel portaret ista,esset immundus, sed sic cōsueuit fieri in sacra Scriptura, quòd interdum ponantur aliqua ex superabundanti. Dicendum,quòd hoc non potest stare, nā non solum ponitur hic ista clausula,sed etiam simile ponitur superius, cum dicitur de volucribus habentibus quatuor pedes,& de cadaueribus eorum,quòd quicūque tetigisset illa erat immundus vsque ad vesperā,& postea subditur, quòd si necesse fuerit, vt aliqs portet ista cadauera, lauabit vestimenta sua,simile etiam ponitur infra in litera,cum dicitur,quòd si animal de his quibus vesci licitum est per se fuerit mortuum,qui tetigerit illud immundus est, & si aliquis portauerit lauabit vestimenta sua,ergo videtur, quòd ista clausula non ponatur ex accidenti,sed ad significandum aliqđ ministerium,cum sæpe repetatur. Concludēdum igitur,quòd ista ablutio vestium eius,qui portabat cadauera,non erat sola aspersio in aquis lustrationis,sed q̄dam ablutio in aquis viuentibus, & defricatio sordiū: aspersio autem aquæ lustrationis fièbat pro qualibet immunditia per cōtactum, etiam si nihil exprimatur hic de lotione. *Et immundus erit vsque ad vesperum.* Scilicet vsq; ad solis occasum. Nam dato, quòd aliquis immediatè,vt incurreret immūditiā, lauaret vestes suas, & aspergeretur aqua lustrationis, nō erat mundus vsque ad solis occasum.

C

D

E

Quare semper durabat ista immunditia, vsque ad solis occasum, & non vltra,nec citra. Quæstio. XIIII.

SI autem aliquis quærat, quare magis durat ista immundicia,vsque ad solis occasum, quàm vsque ad alterum tēpus. R̄ndetur, ꝙ de hoc non potest dari,nec debet ratio exactissima, nā etiā sic est in legibus humanis,ꝙ quamquam in quibusdā, quæ mandantur a lege,ratio reddi potest,tamen de alijs,vt præfixionibus terminorum nō dantur, nec possunt dari rationes, vtpote quare magis vsucapiatur in triennio,quàm in biennio,vel quadriennio. Vnde qa nulla ratio est,quare hoc fiat, quædam leges humanæ vsucapionem annalem cōstituerūt. Eodem modo est de terminis qui assignantur ad prosequendū appellationem,& de illis,qui assignantur ad finiendas causas, & generaliter in omnibus terminorū præfixionibus nulla ratio redditur,nec reddi potest,ita cū hic debuisset assignari aliquod tēpus, in quo aliquis exueret immunditiam,nō videbat̄ esse maior causa,ꝙ assignaret̄ vna dies pro termino,vel duo,vel tres,vel plures, vel q̄ dimidia dies. Sed aliquis diceret, ꝙ videtur rationabile,si statutum fuisset, vt postquam aliquis abstergeret̄ aqua lustrationis statim esset mundus, nam munditia causabatur per aspersionem,vel abstersionem factam in aqua lustrationis; & interdum per lotionem vestimentorū in aquis viuentibus factam; ideo immediatè, quando ista aspersio facta fuisset, videtur ꝙ debuisset esse mundus. Respondetur ad hoc, ꝙ non fuit cōueniens,quia istę abstersiones sunt quædam ceremoniales obseruationes, & in his non respicitur quid s̄m naturam differat, sed quid appareat honestum secundum humanam opinionem, & quoniam non videbatur honestum, vt aliquis nunc incurrisset immunditiam,& immediatè esset mūdus per aquam lustrationis, vt ergo videretur esse distantia inter mūditiam, & immunditiam, datum est, vt quamquam aliquis illico, vt immunditiam incurreret, & lauaretur in aquis lustrationis,non esset mūdus, idest aptus ad accedendū ad res sacras vsque ad aliquantum tempus, hoc autem non debuit esse valde magnū, quia irrationabile erat,vt pro illa immunditia,quæ valde parua erat, daretur pęna multorum dierū, maximè quia hoc repugnabat cultui diuino: volebat enim Deus applicare homines ad cultum suum; & tamen si multorū dierum pœnam, aut separationē imponeret pro istis simplicibus immūditijs, multum homines arceret a cultu suo,fuit igitur satis, ꝙ daretur separatio vsq; ad occasum solis. Si autem vellemus dare causam allegoricam satis manifesta est: dicitur enim homo esse immundus vsque ad occasum, quia occasus solis mortē signat, nemo autem est, qui totaliter immunditiam euitet dum viuit. nam quandiu viuimus, instabiles sumus,cum autem sol occiderit,idest, cum vita pręsens elapsa fuerit,mundi efficimur,quoniam vlterius peccare non datur. Sed ad priorem causam, quæ literalis est redeundum erit. *Quoniam hæc omnia immunda sunt vobis.* Refertur ad omnia cadauera,de quibus supra dicebatur,& pronūciatur vniuersaliter,ꝙ illa omnia immunda sunt,s.tam in tactu quàm in esu. *Hæc quoq; inter polluta reputabuntur.* Positis superioribus regulis de munditia,& immūditia animalium adhuc manebāt, quædam in quibus immūnditia est, & non poterant comprehendi sub illis regulis: ideo enarrantur hic particulariter: sunt enim pertinentia ad animalia gressibilia. *Hæc quoque inter polluta reputabuntur.* Idest ista animalia, quæ hic sequuntur debent iudicari immūda in tactu,& in gustu. *De his, quæ mouentur in terra.* Idest ista, quæ sequuntur computantur inter gressibilia, q̄ sunt animalia mota in terra; de volatilibus autem satis supra dixerat, de aquatilibus quoque vniuersalem regulam posuerat,de gressibilibus vero posuerat quasdam regulas. Sed adhuc ista animalia, quæ hic ponunt̄ non poterant intelligi expressa,vel prohibita in eis,ideo illa singulariter expressit. *Mustella.* Mustella lōgus mus dicitur a mus, & telon, quod est longum, est enim animal, quod figuram muris exprimit, sed longū valde est, & intrans caueas passerum, vel columbarū illa iugulat, & sanguinem bibit. Hæc autem ad cibū malę complexiōis est, quoniā de natura muris esse videtur,

Allegoricè, quare homo vsq; ad solis occasum immundus esse dicitur.

Mustella quid sit,& mus.

Et

Et mus. Mures enim animalia domestica sunt satis cognita, quæ fœtida sunt, quoniam in locis immundis, & absconditis terræ nutriuntur; ideo satis patet illa esse animalia non conuenientia ad esum, quoniam malæ complexionis sunt, & Isaias multum redarguit eos, qui mures comedunt, sicut illos, qui comedunt carnem suillam, quæ erat abominabilis multum apud Iudæos. *Et crocodilus.* Dicitur esse crocodilus equus marinus magnæ quantitatis, & quadrupes, per diem in vndis habitat, per noctem inter segetes per terram moratur eas depascens, vnde magnum nocumentum Aegyptijs infert, & tantæ est duritiæ, vt si magna lapidum mole prematur, non sentiat, quem serra piscis paruulus per tenera ventris dissecans, necat: & de hoc Plinius, & Isidorus in lib. Etymol. est autem istud animal immundum ad esum, quia videtur esse malæ complexionis, cum participet naturam gressibilium, & aquatilium: nam in aquis moratur, & per terram etiam interdum ambulat: mixtum autem ex his duabus distantibus naturis non videtur esse bonæ complexionis, sicut supra dicebamus de struthione, qui aliqualiter participat naturam volatilium cum alas habeat, & aliqualiter naturam gressibilium, cum nunquam ad volandum in aerem eleuetur. sic quoque de volatilibus, quæ quadrupedia sunt, dictum est, quoniam ipsa malæ complexionis sunt, & vniuersaliter immunda. *Singula iuxta genus suum.* Multæ differentiæ videntur esse in his animalibus supradictis, tam ex magnitudine, quàm ex aliquo modo figuræ, ideo aliquando vulgus existimat ea diuersarum specierum; propter quod Deus hic subiunxit vniuersaliter, quòd non solum ista, quæ dicta sunt, s. mures mustellæ, & crocodili, sed etiam omnia, quæ sunt in genere suo, idest omnia, quæ eis aliquo modo assimilantur immunda sunt. *Migale.* Secundum glo. ordinariam dicitur esse animal ad deridendum natum, dolosum, rapax, ingluuiosum, tamen secundum literam Hebraicam dicitur esse ericius, quodcunque enim sit intelligitur esse prohibitum. *Cameleon.* Paruum animal est, quod cuiuslibet rei obiectu ad varios transmutatur colores; sicut ait Arist. in 1. Ethicorum. Aliqui libri habent hic Gamaleon, sed corrupti sunt. fuit autem causa erroris similitudo literarum, cum eedem quasi in vtraq; sint, non potest tamen poni hic Gamaleon, quia ipsum volatile est, quod solo aere pasci dicitur, iuxta illud,

Quatuor ex puris vitam ducunt elementis
Talpam terra cibat, alec vnda, ignis Salamandram.

Hic autem non potest accipi de aliquo volatili, quoniam litera supra dixit. Hæc quoq; inter polluta reputabuntur de his quæ mouentur in terra, idest de animalibus gressibilibus, ideo debet hic stare cameleon pro quodam animali gressibili. de cameleonte magis dicetur Deuter. 14. c. *Et stellio.* Dicitur esse animal ad naturam serpentum pertinens, quia reptile est, & super pectus suum graditur. dicitur autem stellio, quasi stellatus, quoniam in modum stellarum varijs coloribus picturatus est, cum sit de natura serpentum, etiam quia reptile est, quamquam aliqui non vocabunt illum reptile, quia quatuor pedes habet, reptilia autem pedes non habentia super pectus suum gradiuntur, sicut in colubris patet, sed de hoc non insisto. *Et lacerta.* Paruum animal est ad figuram stellionis, sed minoris quantitatis est, nec est ita lucidum in coloribus, vt stellio, quamquam diuersis notis insignitum sit. hoc etiam quatuor pedes habet, & vocatur vulgariter la gartila, & cum istud ad reptilia pertinere videatur, nullum reptile est, quod minus venenosum sit. causa autem quare hoc ad vescendum illicitum sit, manifesta est, nam aliqualiter venenosum est, & immundum, cum super pectus gradiatur, quamuis pedes habeat. *Talpa.* Talpa enim animal totaliter terrestre est, quoniam sub terra semper

Crocodilus quid sit.
Plin. lib. 8. ca. 25. Isid. lib. 12. Etymol. c. 6.
Migale, & cameleon quid. Cap. 10.
Stellio quid sit, & lacerta.
Talpa quid sit.

F moratur, nunquam in publicum exiens, oculis enim caret, quamquam quidam de naturalibus eam habere oculos sub cute credunt. de hoc qualiter ad cibum immundum sit, manifestum est, quia fœtidum est, & semper intra terram nutritur habens fumositates terreas indigestas. *Omnia hæc immunda sunt.* Scilicet quantum ad tactum, & quantum ad cibum. quamquam differentia est in eis, quia aliqua ipsorum illicita sunt in tactu cum viuunt, & postquam mortua sunt, alia autem solum postquam mortua sunt. Generaliter enim cadauera animalium immunda sunt ad tactum, ipsa animalia dum viuunt non sunt immunda, in reptilibus tamen vniuersaliter immunditia est, quoniam siue aliquis tetigerit reptile, quando viuens est, siue quando est mortuum immunditiam contrahit, & semper debet aspergi aquis lustrationis. sic patet supra 5. ca. vbi dicitur, cum dicatur de aliquibus per quorum tactum, homo immundus redditur, æquiparatur reptile morticinis, & alijs immunditijs, cum dicitur, anima quæ tetigerit aliquid immundum, siue quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile: non dixit enim, aut cadauer reptilis, sed ipsum reptile, quasi dicat, quod in tactu reptilis viuentis immunditia est: sic etiam habetur infra 22. c. vbi tactus reptilis æquiparatur omnibus alijs immunditijs, causa autem huius est, quoniam alia animalia quæ immunda sunt, non sunt venenosa, reptilia autem venenosa sunt, ideo tam mortua quàm viuentia causant quandam immunditiam. sic autem videtur dici de stellione, & lacerta, quia ista ad reptilia pertinent, ideo quomodocunque illa tangens pollutus est. de alijs autem solum causatur immunditia, cum mortua sunt. *Qui tetigerit morticina eorum immundus erit.* Hoc vniuersale est, quantum ad omnia animalia, nisi ad ea quæ ad cibum licita sunt, in cæteris autem quicunque tetigerit animal mortuum, immundus est. Et vocantur hic morticina ipsa cadauera non solum, quando sunt per se mortua, vt senio, vel languore, sed etiam cum ipsa ab hominibus, vel alijs animalibus occiduntur, quamquam morticinum propriè sit, quod per seipsum moritur. *Vsque ad vesperum.* Idest vsque ad solis occasum, s. vsq; ad primum solis occubitum post contractam immunditiam, & hoc generale est in omnibus immunditijs, quæ causantur per tactum, præterquam in ea quæ est contingendo cadauer humanum, vel introeundo in tentorium illud in quo est, & in alijs modis, quibus propter ipsum cadauer humanum causatur immunditia. In omnibus enim modis durabat immunditia per dies septem, & qui immundus esset aspergebatur aqua lustrationis in die 3. & 7. vt habetur Numeri 19. cap.

Sciendum autem, quod quotiescunque dicitur hic de aliqua re, quòd immunda est, intelligendum est, quòd illa debet emundari per aquas lustrationis, quoniam sine illis nulla fit istarum macularum abstersio, tamen non expressit hic legislator, cum Numeri 19. c. ponatur ritus. *Et super quod ceciderit quicquam de morticinis eorum polluetur.* Supra ponebatur regula de his, quæ incurrebant immunditiam per actum voluntarium, hic agitur de his, quæ incurrunt per actum inuoluntarium. nam dicitur hic de illis rebus super quas cadit aliquid de morticinis, & per hoc contrahitur quædam immunditia, & est per tactum, sed non comprehenditur sub regulis supra datis, quia in illis dicebatur, si quis tetigerit. tangere autem dicit quoddam voluntarium, quòd autem aliqua res morticina cadat super aliam rem, non est voluntarium, ideo non est similis immunditia superiori, potissimè quoniam immunditia quæ est per tactum, propriè conuenit ipsis animalibus, quæ ad tangendum occiduntur, res autem inanimatæ non tangunt, nisi cum tanguntur, & hoc est cadere aliquod morticinum super aliquam rem, ideo ista regula magis

(Margin section letters: G, H, I, K in the right column.)

gis data est propter inanimata, quàm propter hoïes. quod apparet ex exemplis sequentibus, s. si fundatur super ligneum vas, vel fictile, aut vestes: hæc enim inanimata sunt. fiebat autẽ ista pollutio si totum ipsum morticinũ caderet super aliquam rem, vel pars morticini, aut aliquis humor solutus de cadaueribus. *Tã vas ligneum, & vestimentum.* Hic ponit ea, quæ possunt reddi immũda per cõtactum morticinorum, & sunt ea quæ ad vsus humanos proficiunt, nam ista immunditia accipitur propter honestatem cultus diuini, vt illi qui ad hunc cultum accedere debent valde mundi sint, ideo non solũ ipsi in se ipsis obseruare debent, sed etiam in eis quæ applicantur ad ipsos sicut in vestibus, & in vasis aliarum ministrationum, quoniam si illa immũda sunt, homo qui eis vtitur quandã cõtrahit immũditiã. res autem quę nullo modo ad humanum vsum applicantur, non fiũt immundæ, sicut animalia fera, & alia quæ nunquam nobis in vsus proueniũt. nam & si ista tangant aliquas res immũdas, non sunt immũda sicut homo, vel res suæ, quia illa non applicantur ad id secũdum quod est immũditia. s. ad Sanctuarium, vel ad hominem. *Quàm pelles, & cilicia.* Ponit hic etiã alia quæ pertinent ad vsus humanos, s. pelles, & cilicia. dicũtur esse pelles omnes vestes factæ de pellibus, vel ipsę pelles quæ non sunt vestes, sed ad vsus humanos aliquo modo proficiũt. Cilicia dicũtur esse vestes, siue pãnus factus de pilis caprarum, & vocãtur cilicia, quia aspera sunt. ista autem quando immũditiam incurrebant, expiabantur, & rursus conuertebantur ad vsus humanos præterquam in vasis fictilibus, quia si pollueręntur frangenda erant, vt patet immediatè. *Et in quocunque fit opus.* Omnia quæcunque tangerentur a morticinis, si pertinerent ad istos vsus, immũda erant. Sed ne legislator cogatur omnia ista singulariter enarrare, posuit vniuersalem clausulam, s. in quocũq; fit opus, idest omnia vasa, in quibus fiũt ministrationes aliquæ humanę isto modo pollueręntur, alia autem quæ non pertinẽt ad ministrationes humanas, quia nullo modo applicãtur ad hominem, non polluuntur. *Tingentur aqua.* Hic agitur de eorum emũdatione, & fiebat per tinctionẽ in aqua, scilicet, quòd ista defricarẽtur, vt inde omnes maculæ tollantur, vel si aliquid immũdum illis de cadauere cadente adhæserit, sic tolleretur.

Pelles q. sint & cilicia.

An pelles, & supellectilia, quando efficerentur immunda, emundarentur in solis aquis lustrationis, vt ait Nicolaus vel exigerent aquas viuentes.

Quæst. XV.

Nicolavs dicit, ꝙ ista tinctio in aqua non erat in aquis viuentibus ablutio, sed quędã aspersio ꝑ aquas lustrationis. Sed hoc non potest stare, quoniam ista vasa incurrebãt veram immũditiam, & naturalem, quia per casum aliquorum morticinorum super ipsa inherebant aliquæ sordes, quæ nullo modo tollerẽtur, si sola lustrationis aqua aspergerentur. erat ergo tinctio in aquis viuentibus. Item sicut se habent res aliquo modo consecratę cũ veniunt ad vsus humanos, ita se debent habere res immũdæ, quando veniunt ad vsus sanctos, vel saltem mũdos. quod patet, quia quando res sanctæ veniũt ad vsus humanos, debet ab eis tolli omne quod sanctum est, ne id quod sacrum est profanis rebus misceatur, ita cum res immũdę ad vsus mũdos conuertuntur, debet ab eis omne immũdum tolli, ne immũdum cum immaculatis permixtum illa cõtaminet. sed in rebus sacris sic obseruabatur, ꝙ quandocũque aliquod vas æneum esset, in quo carnes sacrificiorũ essent coctę, quia ex illo quandam consequebatur sanctitatem, ad hoc ꝙ cõuerteretur ad vsus humanos defricabatur in

A aquã, vt habetur supra 6. cap. & postea licitè vtebãtur illo homines. sic ergo debet hic fieri, cũ aliqua vasa im mũda fiant per cõtactum rei morticinę ad hoc, ꝙ applicentur ad vsus humanos mũdos, debent aqua lauari, & defricari. & sic ista tinctio in aqua de qua hic dicitur, non erit aspersio per aquas lustrationis solum. de vestibus autem, & cilicijs, & vniuersis pellibus sic est, ꝙ si fierent immũda, lauarentur in aquis lustrationis viuentibus, vt pristinæ mũditię redderentur. sic enim patet de rebus sacris: si enim aliqua vestis fuerit aspersa sanguine sacrificiorũ, per hoc fiet aliquo modo sacra, ideo si deberet conuerti ad vsus humanos, iubebatur, ꝙ lauaretur aqua, & defricaretur illa macula, vt habetur supra 6. cap. sic igitur debet hic fieri, & maximè

B adhuc apparet in vestibus, quoniam si vestes immũdę efficiantur per cõtactum alicuius rei morticinæ, & ibi aliquis humor de ipsa immũda re inhęserit, manet inter fila, vt nũquam tollatur, nisi defricetur. cum ergo manente illa macula semper res immũda sit, & per aquam lustrationis non possunt tolli aliquæ maculæ, quia ista aqua non est ad defricationes, sed ad solas aspꝰsiones: manebũt ergo vestimenta, vel pelles in immũditia sua, si sola lustrationis aqua expientur. ergo in aqs viuentibus defricari debent. Item non videtur conuenienter dictum, ꝙ hic iubeatur fieri aspersionem in aqua lustrationis, quia illa nõ vocatur simpliciter aqua, sed aqua lustrationis. hic tamen simpliciter dicitur, ꝙ tingantur in aqua ista. ergo intelligendũ est de aqs viuentibus & puris; & non de aquis lustrationis. Item si

C hic intelligeretur de aquis lustrationis, cũ omnia alia quæ immũda sunt, debeant lustrari aquis illis, diceretur de eis, ꝙ tingerentur in aqua, sed nũquam dicitur nisi cum vestes lauandæ sunt. ergo non videtur, ꝙ ponatur hic aqua pro aqua lustrationis, sed pro aquis cõmunibus. Considerandum est, ꝙ in toto isto cap. nunquam fit mentio de aquis lustrationis, sed quandocũque aliquid de aqua, aut vestimentis lauandis dicitur, semper intelligitur de aquis cõmunibus, sicut satis apparet legendo literam cap. cum fiat mentio de lotione vestimentorum, & istorum vasorũ. sed de vestimẽtis supra probatum est, ꝙ lotio, quæ hic ponitur, fit in aquis viuentibus, & non in aqs lustrationis. Dicẽdum autem nũc, ꝙ in istis vestibus, & vasis fiebat duplex ab-

Not. de aqua lustrationis.

D lutio. Alia fit per aquas lustrationis, s. ꝙ aspergãtẽ super istas res aquæ illæ guttatim: & ista non vocatur lotio, sed aspersio: Alia erat in aqs viuentibus, & vocatur ꝓpriè lotio, vel ablutio. Fiebant aũt istæ duæ abstersiones propter duas immunditias, quas incurrebant istæ res, super quas cadebãt morticina, prima erat vera immũditia, & naturalis, quoniam istæ res commaculabãtur, & contrahebant aliquam sordem ab ipsis cadaueribus cadentibus super illas, & huic immunditiæ naturali correspõdebat ablutio secũdum naturam, s. ꝙ istę res lauarentur in aquis viuentibus. Secũda erat immũditia per solam opinionem honestatis, quã vocamus legalem, s. ꝙ istæ res tetigerant aliquas res immũdas, ideo quamquam inde non contraxissent aliquam labem, quę esset naturalis immũditia; tamen videbãt, ꝙ

In vestib⁹ & vasis immũdis, duplex fiebat ablutio.

E inhonestum esset ista applicari ad cultum diuinũ, quia aliquas res immũdas contigerant, & propter hoc fiebat quędam expiatio ſm cęremonias Sanctuarij; quę magis erat cęremonialis, quàm verè purgatiua, cum fieret aspersio de aqua commixta cineribus, quę vocatur aqua lustrationis. Si enim verè mũditia induci deberet, magis reduceretur per ablutionem in aqs viuẽtibus, q̃ in aqs lustrationis, & ob hoc cũ aliquis incurreret pollutionem per contactũ alicuius rei immundę, ex qua nõ contraheretur aliqua vera, & naturalis labes; sed solum erat immũditia ſm opinionẽ, fiebat ablutio emundatiua ſm opinionem, & non ſm veritatem,

tatem, s. sola aspersio in aquis lustrationis, & nulla ablutio in aquis viuentibus. De pellibus aūt, & vestimentis, de quibus hic dr̄, satis inductum est, ꝙ debeant lauari in aquis viuentibus, ꝙ autem præter hoc aspergātur aquis lustrationis, apparet ex his quæ hñr Nume. 19. ca. Nam ibi dr̄ de vtensilibus & vasis, quæ erant in tentorio, in quo iaceret aliquis mortuus, ꝙ deberent expiari aqua lustrationis. Eodem modo igitur dicendū est de quibuslibet alijs vasis pollutis. *Et polluta erunt vsque ad vesperum.* Refertur ad vestes, & vasa, de quibus supra dicebatur, quoniam illa erant polluta, & quamquam immediatè postquam aliquid istorū immunditiam contraxisset, lauaretur, non erat mūdum, sed permanebat in immūditia sua vsq; ad vesperū, s. vsque ad primum solis occasum. *Et sic postea mundabuntur.* Idest factis istis ablutionibus in re, & veniente solis occasu mundabūtur istæ res, s. ꝙ erūt mūdæ. Et nō est sensus, ꝙ deberet post ista, quæ dicta sunt, fieri aliqua mundatio in ipsis rebus, quæ immundæ erant. Sed est sensus, ꝙ factis istis cæremonijs ipsa vasa per se munda erunt adueniente solis occasu, ita quòd hic mundari non significat aliquam parationem, sed dr̄, ꝙ mundabūtur, idest mūda erūt ex solis præcedentibus actionibus. Dicitur aūt, ꝙ postea mūdabuntur, idest, ꝙ non erāt ista immediatè mūda, vt lauantur, sed postea, s. adueniēte solis occasu. *Vas autem fictile in quo horum quicquam ceciderit intro, polluetur.* Quantū ad hoc, ꝙ vasa fictilia polluerentur per contactū istarum rerum, non erat aliquid speciale, sed quantum ad emūdationem, quia reliqua mūdabantur: fictilia aūt nequaquam. Vocantur aūt fictilia vasa quæ a figulis fiunt a fingendo dicta, quod figulorum opus est. hæc aūt polluebantur, cum caderet intra illud aliquid morticinum. Vasa autē lignea non dicuntur fictilia, quia non fingūtur, idest non formantur de luto, idest eorū materia per sculpturam, & cauationem quandam figurātur. De vasis aūt vitreis dubium est, an sortiant legem fictiliū vasorū, aut ligneorum, vel metallinorum: de his non tradita est hic aliqua regula, quoniam antequam fierēt vitrea vasa, ista lex data vr̄. sed si de illis agi deberet, vr̄ ꝙ non debeant computari inter vasa fictilia, sed inter metallina, quia maiorem cum eis cognationem habēt. *Et ideo frangendum est.* Idest si vas fictile fuerit pollutum, non expiabitur per lotionem, sicut alia vasa & vestes; sed confringetur. sic erat quandocūque carnes sacrificiorum coquebantur in aliquo vase, quoniam si æneum, vel metallinum esset, quomodocūque defricabatur, & sic cōuertebatur ad vsus humanos. si aūt esset vas fictile iubebatur frangi, nec poterat vllo modo conuerti ad vsus humanos, vt patet supra 6. c. dr̄ autem hic. ideo frangēdum erit, quod importat quandam causalitatem: & est sensus, ꝙ vas pollutum si fictile est confringitur, & hoc fit, quia fictile est, quasi dicat, si non esset illud vas fictile non confringeretur, nec tñ est sensus, ꝙ oīa vasa fictilia confringi deberent; sed solū quando immūda erant, & poterāt sine magno damno dominorum confringi. vasa aūt metallina, & lignea maioris valoris sunt, ideo non debent confringi illa. *Omnis cibus quem comeditis, si fusa fuerit super eum aqua.* Hic ponitur de immūditia quæ causatur in cibis. erant namq; aliqui cibi ſm speciem suam immūdi, vt carnes animalium vetitorum de quibus supra dictum est. de his agitur hic in litera, quia isti sine aliqua fusione aquæ, aut aliquo alio casu immundi erant. Alij sunt cibi qui ſm speciē suā mūdi sunt, sicut carnes animalium licitorū ad esum, & panes, & fructus, & omnia alia pulmenta. & si super ista aliqua aqua flueret, immūda erant, & non poterant aliquo modo expiari, vt munda redderent, sed tradebantur animalibus brutis. Nec tñ est intelligendū vniuersaliter, ꝙ cibi efficerentur immūdi per oēm

Literę expositio.

Vasa fictilia, quę vocentur.

An vasa vitrea, sint fictilia.

De immūditia, quæ i cibis causatur.

F casum aquæ, sed solū per aquam cadentem de immūdo vase, sin aqua de cęlo caderet super illos, non erāt immūdi. Item si panes in fluuium, vel in puteū caderent, non erant immundi, sed adhuc licebat vti illis in cibum. Item si caderet aqua de aliquo vase sup cibos, iam paratos, non erat cibus immūdus, si aqua flueret de vase mūdo. sed tūc solum cibi immūdi efficiebant, cū fluebat super illos aqua de aliquo immūdo vase: cū autem vas restitutum fuisset pristinę mūditiæ, quamquam de illo aqua funderetur super cibos, immundi non erant. *Et omne liquens, quod bibitur de vniuerso vase immundum erit.* Idest, quandocūque aliquis biberit aliquē liquorem, s. vinum, vel aquam, aut oleum, aut similia de aliquo vase, illa immunda erant. Non tamen est

G intelligendum vniuersaliter, quia tunc illicitum esset Iudæis bibere aquam de aliquo vase, & sic cogerētur prono ore aquam de fluminibus, aut fontibus bibere, quod falsum est. Sed intelligitur de omni vase immūdo, quia quandiu vas permanet in immunditia sua, quodcunque de liquidis intra poneretur, immūdum fiebat. dicit autem hic, omne liquēs: in quo innuitur, ꝙ si aliquid siccum, vel panis, vel alterum aliquid poneretur in vasis immundis, non fiebat immundum.

Quare liquida cum sint in aliquo vase immundo, contrahunt immunditiam, & arida non. *Quæst. XVI.*

H Causa diuersitatis est, quia ea quæ sunt liquida, sunt multū susceptiua cuiuslibet impressionis, & tollūt sordes quæ sunt in re, quam contingūt, & hoc propter duo. Primo, quia in ipsis propter humiditatē magnæ impressiones fiūt, & faciliter. In rebus autē duris difficulter, & rarę causantur impressiones. Secūda causa est, quia ea quę humida sunt, multum cuilibet rei adhęrent; cum non terminentur termino proprio, sed alieno, sicut aqua quæ terrarum alueis, & marginibus continetur: res autem durę seipsis terminantur, ideo non adhęrent alijs rebus ad contrahēdam labem, quę in eis est; sicut adhęret res liquens. etiam quia res liquentes propter suā mollitiem, & subtilitatem subintrant partes rerum quibus adhærent, & sic tollitur per mollificationem, id

I quod est in superficie rerum quibus adhęrent, per quē modum facilis est quęlibet susceptio sordium ipsarū rerum liquidarū, s. ꝙ faciliter recipient a qualibet aliare impressiones sordium. In duris autem non fit aliqd horum, quia non penetrant partes rerum quibus adhęrent, nec tollūt labes quę in eorū superficie sunt, & sic facilius ipsa liquentia maculantur quàm dura. *Et quicquid de morticinis huiusmodi ceciderit super illud immundum erit.* Ponitur hic regula generalis, quę aliqualiter est repetitio superiorum, s. quandocūque caderet aliquid de morticinis supra dictis, supra aliquam rem, ꝙ pertineret ad vsus humanos, efficiebatur immunda. Sed ponitur hic ista ad magis exprimendum: & dicit hic de morticinis huiusmodi, idest de morticinis, quę supra enarrata sunt, quasi dicat, non fit immunditia in vase, si quodlibet morticinium inciderit super illud,

K sed solum si fuerit morticinum de supra dictis. aliqua namq; erant cadauera munda, quæ quamquam caderent super vasa, non contaminabant ea; sicut carnes animaliū mundorum ad esum, quę ponebantur in vasis ad coquendum, & vt ibi comederentur, tamen nō polluebantur. Pro quo sciendum, quod morticinū nō accipitur hic propriè. nam morticinum dicitur, quasi morte cadens, idest, quod per seipsum moritur senio, vel languore. Largè autem accipiendo morticinum dicitur esse omne illud, quod moritur, siue per se moriatur, siue ab alio instigatur mors. Accipiendo primo modo morticinū nō oportebat, ꝙ diceretur de morticinis

Nota morti[cinum]

ticinis huiusmodi. Sed vniuersaliter erat verũ, ꝙ q̃cũque caderet aliqđ morticinũ super vasa, vel vestes polluebant. patet, q̃m si esset aliqđ aĩal, de his q̃bus licitũ era vesci, & per se moreretur, non debebat tangi, & quicũque tangeret, immũdus esset, & si portaret super se, debebat lauare vestimẽta sua. si ergo tale morticinũ super aliquem caderet, necessariũ est, vt illum pollueret. de his habetur infra in litera. Sed dicitur hic morticinũ pro eo, quòd moritur quomodocũq; moriatur, & tũc verũ est, ꝙ solũ causabatur immũditia cadẽte morticino super aliquod vas, si illud morticinũ esset desupra positis. Sed si esset de morticinis animalium licitorum ad esum, non polluebantur vasa, in quibus ista ponerentur, aut super quæ caderent, & in isto sensu accipitur hic cũ dicit. huiusmodi morticinis. *Siue clibani: siue cytropedes immũdi erũt, & destruẽtur.* Quandocũq; cadebat aliquod cadauer de supra dictis super aliqua vasa, illa erant immũda. dicit tamen, ꝙ si fuerint cytropedes vel clibani, immũdi erũt, & destruentur. Dicũtur clibani quibus panes coquũtur. Cytropedes autem sunt quædã instrumenta facta de luto ad ponendũ super ea vasa coquinaria, & vocantur alio nomine tripedes a tris, quod est tres, & pes pedis: quia tres pedes habent. in his autẽ causabatur immũditia; cũ ista tangebãtur ab aliquo cadauere, & nõ solum erant immũda, sed etiã mãdabatur, ꝙ destruerẽtur: nec recipiebatur aliqua expiatio, sicut in his vasis immũdis, cũ essent lignea, & metallina. Dictũ est, ꝙ vasa fictilia quouis modo polluerentur, frangenda sunt. cytropedes autem, & clibani inter fictilia vasa computantur, quoniam ista de luto facta sunt: ideo destruenda erant. *Fõtes vero, & cisternæ, & omnis cõgregatio aquarum mũda erit.* Idest si ceciderint aliqua morticina super fontes, vel puteos, aut similes aquarũ cõgregationes, nõ polluebantur ista, sed licitum erat bibere de illis aquis sicut si nũquã fuissent ibi aliquæ immunditiæ. Dicũt aũt Hebræi huius causam, quia istæ aquæ immediatè adhærẽt terræ, & sicut terra nõ polluitur, ita nec polluunt istæ aquę. Sed hoc nihil est, nec habet aliquam apparentiam causalitatis, quod manifestatur: quoniam terra ipsa interdum polluta est, patet infra 13. c. de domo in cuius parietibus apparebat candor lepræ. nã claudebatur, & iudicabatur immũda a sacerdote, & si supercreuisset adhuc candor, tollebatur superficies parietis, tanquam aliquid immũdũ sm alias cæremonias quæ ibi ponuntur. ergo videtur, ꝙ terra pollui potest. Item, ꝙ ista aqua sit immediatè in terra vel non, nihil conferre videtur ad hoc, ꝙ polluta reddatur, vel non. Dicendũ est ergo, ꝙ causa huius fuit ex quadam necessitate. nam si forte aquæ viderentur esse pollutæ, non possent homines inde bibere. cõtingeret aũt, ꝙ in vno loco interdũ esset vnicus fons de quo tota aqua pro toto loco hauriretur, & si ille fons immũdus esset, iã nihil esset vnde homines, & iumenta bibere possent. decuit ergo vt non permitteretur idem in fontibus, & congregationibus aquarum, quod in alijs quę tãgerentur a cadaueribus, quia non consistebat eadem necessitas in alijs rebus, & in fontibus, ceterisque aquarum congregationibus. Sed dicet aliquis satis posse stare, quòd fontes, & congregationes aquarum incurrerent immũditiam per contactum cadauerum, sed ab illa emundarentur per aspersionem aquæ lustrationis, sicut in alijs immundis rebus.

Clibanus quid sit, & cytropedes.

An fontes & cisternę non cõtrahebant immunditiã, quia adhærebant terræ.

Respondetur, quòd hoc nõ potest stare. Primo, qa quando cadit aliquod cadauer super aliqua vasa aut vestimenta, ibi contrahitur realis immunditia, & ob hoc fiebat naturalis expiatio per ablutionem in aquis viuentibus vt supra dictum est. sic igitur fieret in fontibus, & alijs congregationibus aquarũ, & adhuc ma-

A gis in aquis, quàm in alijs rebus, quia si in aliquo vase immundo tempore immunditiæ fuisset aliqua res dura, non efficiebatur immunda, si tamen fuisset ibi aliquod liquidum immundum erat. Facilius igitur immunditiam contrahunt liquentia quàm non liquentia, vt supra patet. Sed si res non liquidę polluebantur cadente super eas cadauere, & debebãt lauari in aqua quanto magis, si ea quę liquentia sunt immunda essent: nã oportebat, vt illa lauarẽtur: quod fieri nequibat. nam ipsa est id, per quod alias res abluimus: & ipsa ablui non potest: ideo si semel immunda esset, oportebat, vt semper esset immunda, & nunquam de ea biberetur, sicut si aliquis cibus immundus efficeretur nunquam de illo comedebatur. sed mãere aquas illas immundas semper erat totius populi discrimen, quia

Facilius liquẽtia immunditiã contrahũt non liquẽtibus.

B non haberent vnde biberent. non debuit ergo dari, ꝙ causaretur immunditia in fontibus, & alijs congregationibus aquarum, sicut causatur in rebus alijs. Secundo probatur quoniam dato, ꝙ posset fons expiari si semel esset immundus, tamẽ non deberet hoc consentiri: quia si fons semel immundus esset maneret immundus vsque ad vesperum, idest vsque ad sequentẽ solis occasum post contractam immunditiam, & hoc poterat esse spatium 24. horarum: vt si occumbẽte sole, vel immediatè postquam occubuisset, fons incurreret immunditiam per cõtactum cadaueris, necesse erat, vt maneret in illa vsque ad sequentem solis occasum, quod est spatium 24. horarum. In hoc autem tempore non haberet populus, & iumenta vnde biberent: non decuit ergo dari regula, ꝙ fontes, & alię cõ-

C gregationes aquarum essent immundę. *Et omnis congregatio aquarum immunda erit.* Idest quamuis caderent morticina super congregationes aquarũ nõ polluent illas. Dicitur autem hoc de omnibus congregationibus aquarum, vt de fluminibus, & torrentibus, & paludibus, ac puteis. In his enim nulla causabatur immũditia. Si tamẽ caderet aliquod morticinum super vas continens aquam, ipsa aqua, & vas immunditiam cõtrahebant. hoc autem rationabile fuit, quia non erat aliqua necessitas notabilis in aqua quę est in vase aliquo, cum illa pauca sit, sicut in fluminibus, aut fontibus, alijsque aquarum congregationibus, cum ibi sit multa aqua potissimè vbi est fontalis scaturigo. *Qui*

D *morticinum eorum tetigerit polluetur.* Idem dicit quod regulę superiores, scilicet quòd quicunque tangeret cadauera de quibus supra dictum est pollutus erat, & loquitur de simplici tactu, scilicet quod solum tãgatur animalis cadauer, & non portetur, & tunc incurretur simplex immunditia, quę debet expiari per solas aquas lustrationis. *Si ceciderit super sementem, non polluet eam.* Idest si aliquod cadauer ceciderit super triticum, & alia semina, quando sunt in grano, & vocãtur semina, non polluuntur: si tamen cadat super farinam, aut super panes confectos, polluuntur. Non enim, vocatur farina semen, aut panes; sed solum grana: quia semen vocatur illud in quo est virtus germinandi, in farina autem non est huiusmodi virtus, quoniam si in

E terram iaciatur, nihil inde nascitur. in panibus autem confectis identidem germinandi virtus nõ est, eodem modo in granis tritici, aut aliorum seminũ si coquãtur, virtus germinatiua non est. nã si aliquis grana coxerit, & postea in terram iecerit, impossibile est, quòd inde aliquid nascatur: causa huius est quia iam expirauit inde virtus germinatiua, & hoc quia illa consistit in quodam calore connaturali illius grani, & cum ille calor quouis modo excludatur, non manet virtus germinatiua. Potest autem dupliciter excludi virtus ista. Primo modo per magnum calorem: secundo modo per magnum frigus. per magnum calorem, vt si semina coquantur: quia tũc cum calor qui est in aqua aperiat,

In granis germinatiua virtus dupliciter excludi potest.

riat, & subtiliet ipsa grana, euaporabit connaturalis calor qui est in granis, ita vt non habeat aliquam virtutē connaturalem caloris. Eodem modo fit si semina torreantur, quoniam tunc exhalabit calor. Secundo modo calor connaturalis granorum in quo fundatur virtus germinatiua, & digestiua, atque augmentatiua ipsius grani, perit per magnū frigus constringens ipsum calorem grani, & mortificans, quia calor granorū paruus est, & si a magno frigore prematur peribit, quod apparet, cum aliquando seminatum est, & post semina iacta in terra multę pluuię veniunt, quę multo tempore super terram manēt, nihil nascitur, aut valde modicum. huius ratio est, quia frigiditas aquæ manentis super terram multo tempore mortificat calorem existentem in grano. Et ob hoc etiam sequitur, ꝙ aliquādo videtur, ꝙ si aliquis homo in defectum pluuiæ irrigauerit agros aquis putealibus, vel fluuialibus, nihil nascatur in terra, aut paucum: huius ratio est, quia aqua putealis, vel fontalis frigidior est, & magis indigesta, q̄ aqua pluuialis; ideo magis mortificat calorem in granis, quàm pluuia. Cum autem ista grana sic se habuerint, ꝙ expirauerit ab eis calor ille connaturalis, nō vocantur semina; cum inde nihil gigni possit, nec magis refert talia grana in terram iacere, quàm farinam, vel panes coctos.

Quare sæpe si terra irrigatur aqua puteali, vel fontali infęcūda fit.

Quare non polluuntur semina, cadentibus cadaueribus super illa. Quæst. XVII.

Quaeret autem aliquis, quare non polluuntur semina cadentibus cadaueribus super illa, sicut si cadant super vasa, aut vestes. Rn̄dendum est eandem habitudinem esse de seminibus ad alias res, sicut de fontibus, & alijs aquarum cōgregationibus ad easdem res. nam maior necessitas inerat conseruandorū fontium, & omniū congregationum aquarum, quàm aliarum rerū, ideo quamuis aliæ res immundæ fieri possent, fontes tamē aquarum, & aliæ congregationes non polluebantur: ita maior necessitas est in seminibus, quàm in alijs cōmunibus rebus, cum in eis tota futuri temporis spes, & conseruatio pendeat, & illis penitus deficientibus, nihil erit vnde viuamus. Si tn̄ omnia vasa, aut vestes pereant, alia possunt nouiter fieri. & dato, ꝙ nulla vlterius vasa, aut vestes fieri possent, magis directè posset pertinere ad conseruationem humanam semē, quod in terram iacitur, quàm oīa alia, ideo fuit specialis regula hic. Et cum dr̄ hic de sementibus, non est intelligendum de eis quæ iam nascuntur in agro, sed de granis antequam iaciantur in terram, nam postquam nasci incipiunt, non vocātur semina, sed segetes, & quicquid super illas venerit non polluūtur. *Si autem quispiā aqua sementem perfuderit*. Hic ponitur alia regula de seminibus polluendis. & dicebatur supra, ꝙ nō poterāt pollui: hic autem ponitur quomodo possint pollui, & hoc est, cum aliquis effuderit aquam super semina, & continuo fuerint contacta a morticinis, superior regula quæ dicebat, non pollui semina, cum caderent super illa morticina, intelligitur qn̄ semina erant sicca, hic autem dicitur, quando erant perfusa aqua. Causa autē diuersitatis est, quia in rebus aridis nō possunt fieri magnæ impressiones, cum ipsum durum, & siccum repugnet imprimenti, res autem humide sunt receptiuæ magnarum impressionum, cum faciliter quælibet res possit penetrare partes illarum. iustè igitur in his debuit esse immunditia, & non in seminibus aridis. De his autem seminibus dicendum est, quòd cum fierēt immunda, non poterant iam seminari, nec redire vllo modo in actus humanos, sed dabantur animalibus comedenda, & hoc, quia non videbatur aliquis mo-

Quare semina si sūt arida non polluunt, si vero ꝑfusa aqua sic.

F dus, per quem ista mundarentur, potissimè cum in litera solum dicatur, quòd erant immunda, & non datur aliquis modus per quem debeant emundari. In alijs namque quando aliquid immundum erat, dicebatur de illo, ꝙ esset immūdum vsque ad vesperum, & ꝙ fieret in eo aliqua lotio. hic autē nihil dr̄, sed simpliciter profertur, ꝙ semina ista immunda erant. *Si autem quispiam aqua sementem perfuderit*. Non solum est intelligendum, ꝙ aliquis perfudisset semen aqua, sed etiam si pluuiali aqua madefactum esset, aut aliàs per accidēs, & postea morticinis tactum fuerit, s. postquā fuerit perfusum aqua manēte humiditate in semine, & post hoc bene desiccatum, & deinde a morticinis

G tangatur, nō causatur immunditia, quia causa huiusmodi immunditię erat humiditas. Cum hic dr̄, si fuerit tactum semē a morticinis, non est intelligendum de quibuslibet morticinis, sed solū de illis de quibus supra dictum est. nam si cadauera animalium licitorū ad esum tetigissent ipsum semen, nō reddebatur propter hoc immundum, quod verum est, nisi ista animalia per se morerentur, quia tunc siue licita essent ad esum, siue illicita semper erat immundum, quodcunque ab illis tactum fuisset, vt infra patet. *Si mortuum fuerit animal quod licèt vobis comedere*. Hic ponitur regula de morticinis animalium licitorum ad esum, & dr̄, ꝙ si de illis animalibus, quæ ad esum munda sunt, contingat aliquod per se mori, nullus de illo quicquā comedere debet, nec etiam tangere. nam hoc vniuersale

H est, ꝙ quandocunque animalia per se moriuntur, immunda sunt; quia tunc pereunt ꝑꝑ aliquam labē contaminantem illa, eodē modo si aīal, qđ ad esum licitū est, ab aliqua bestia capiatur, & occidatur, immundū est: non comedetur, nec tangetur. Quod non comedatur, hr̄ Exo. 21. c. & 22. de bobus, qui seipsos occidūt, et si a bestijs alijs occidantur, quia ibi dicitur, viri sancti eritis mihi, carnem quæ a bestijs fuerit prægustata, non comedetis, sed proijcietis canibus, ꝙ aūt non liceat tangi istas carnes hr̄ supra 5. c. cū dr̄. anima quę tetigerit aliquid immundū, siue quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, &c. ista autem animalia quæ ad esum licita erant, si a nobis occiderentur, erāt munda, & licebat ea comedi ac tangi.

Regula de morticinis aīalium licitorum ad esum. & mundicia eorum.

I *Qui cadauer eius tetigerit immundus erit*. In hoc ęquiparat cadauer animalis liciti ad comedendum cadaueribus animalium immundorū, quia nullum tāgi licebat; & qui tetigisset dēbat purgari aquis lustrationis; & erat immundus vsque ad occasum solis, sicut in cęteris immunditijs. *Et qui comederit ex eo quippiam*. Hic ponit de maiori immunditia ꝯcta in cadaueribus animalium licitorum ad esum, s. siquis comederet de illis, vel portaret illa super se: nam debebat ista faciens lauare vestimenta sua, & ipse aspergebatur aquis lustrationis. *Lauabit vestimenta sua*. Iste qui comedebat res immundas, lauabat vestes suas; non quidem eo ꝙ aliqua immunditia causata fuisset in vestibus comedendo; sed ad significandū esse magnā immūditiam hanc excedentē alias immūditias, quæ causantur in simplici tactu. Cū

K aūt aliquis portaret super se ista cadauera; satis manifesta causa erat, quare deberet lauare vestes suas; cū ibi contrahatur aliqua vera, & realis immūditia, quę erat abstergenda lotione reali aquarū viuentiū. Et cum hic dr̄ de lotione vestium, non est intelligendū de sola aspersione aquarū lustrationis sup vestes; sed de ablutis in aqs viuentibus: sic. n. supra declaratū est, ꝙ quandocunq; in hoc c. dr̄, de lotione vestimentorū, debet intelligi de lotione in aqs viuentibus. fiebant tn̄ duę expiationes; vna per aquas puras viuentes, vt s. declaratū est: alia autem per aquam lustrationis ex causis supra depositis. fiebat tamen primo ablutio in aquis puris, deinde aspergebatur aqua lustrationis.

Sciendum,

Sciendum ꝙ qñ dr̄ de eo qui comedit carnes morticinorum aīalium, non est intelligendū si illas voluntarie comederet: nam tunc forte pęna mortis imponi deberet: quia aīa quæ per superbiam aliquid peccat de ceremonijs legis, non recipit expiationē; sed peribit de populo suo, vt hr̄ Nu. 15. c. sed intelligitur de eo qui comedit istas carnes nesciens, & postea intellexit, ꝙ fuissent carnes aliquorum aīalium morticinorum. Item de eo qui portauit super se hmōi cadauera, intelligendum est ꝙ portauerit ea pp aliquam necessitatē. nam si voluntarie hoc fecisset nullo mō ad hoc adductus pp aliq̃ necessitatē, videretur delinquere grauiter: & tūc magis peccabat q̃ ꝙ esset immundus. Aliquæ tamen immunditiæ erant, quæ sine peccato accidebant; & plurimę in quibus necessitas erat, vt aliquo mō immundus fieret; alioquin peccaret grauiter; sicut patet de immunditijs, quæ causantur in faciendo exequias mortuorum; & in tangendo cadauera; & plangendo: nam in quocunque horum immunditia erat, vt hr̄ Nu. 19. cap. tñ tenebantur filij facere exeqas parentum; alioquin peccabant agentes ꝯ naturalem pietatem & debitū: & non solum in parentibus, sed etiā q̃tum ad oēs alios laudabile erat mortuos sepelire. Sic enim laudatur Tobias, quia instaret diligenter ad cadauera sepeliendum, vt hr̄ Tob. 1. cap. hæc autē immunditia quæ erat in comedendo carnes morticinas, non solum erat immunditia, vel quędam corporalis irregularitas; sed etiam erat peccatū: ideo plus oportebat ibi esse q̃ simplicem emundationem. *Omne quod reptat super terram.* Hic ponitur regula de reptilibus: & vniuersaliter dicitur ꝙ nullum reptile sit mundum ad esum vel tactum, & magis est in reptilibus q̃ in oībus alijs: quia in oībus alijs speciebus aīalium aut in generibus saltem, q̃uis aliqua aīalia immunda sint, alia tñ munda sunt, sicut aliqua in volatilibus munda, & aliqua immūda. Idem de gressilibus, idem de aquatilibus. In reptilibus aūt nullum mundū est, & cā est: quia oīa reptilia aliquo mō sūt venenosa: ideo ab illis fugiendū est in cibo & tactu, non solū quia a Deo iussum est, sed pp naturā, maxime aūt qa oīa reptilia ventrē portant super terrā, & fere totū corpus, in quo necesse est, vt malæ cōplexionis sint pp habere perpetuā coniunctionē ad fumositates terræ indigestas: & pp hoc cōiter reptilia aliquid fętoris hn̄t, præcipue cum eorum viscera aperiuntur. Dicit hic de reptantibus super terrā ad differentiā eorū quæ in aqua reptant. Oēs namque pisces ex figura sua reptiles sunt, cū pedes nō habeant: tamē super aquas reptant; ideo nō sunt pisces immundi hac lege: quod forte esset, si solum diceretur oē reptile, vel oē qđ reptat, immundum est. *Abominabile erit.* Scilicet ꝙ debetis fugere totaliter ista reptilia tanq̃ aliquid valde horridum, qđ abominant̄ viscera vestra. *Nec assumetur in cibum.* Hoc gn̄ale erat in oībus immūdis, ꝙ nihil eorū comederet̄. Idē erat de tactu. s. ꝙ non licet ea tangi postq̃ morerent̄: ideo ista r̄ła conuertit̄, si aliquid est, qđ non liceat comedi, nec licet tangi postq̃ mortuū est: & si aliquid est, qđ non oportet tangi, etiā non licet illud comedi. solū fallit hoc in aīalibus mundis, qñ per se moriunt̄: nā cū viuerēt licebat ea comedi, cū vero mortua sunt nec tangi, nec comedi licet. Est autem aliquid maius in reptilibus quantum ad tactū q̃ in omnibus alijs: quia alia vetant̄ tangi postq̃ mortua sunt, cū aūt viuunt tactus eorū licitus est: reptilia aūt nec post mortē, nec dum viuūt tangi licet, sicut supra probatū est. *Quicquid super pectus graditur.* Hic ponunt̄ aliæ regulæ de immunditijs aīaliū. Et prīma ꝙ aliqđ quadrupes est, qđ sup pedes anteriores, siue super pectus moueat, immundū est: hoc pertinet ad quosdam serpentes, qui cū quatuor pedes habeāt, super pectora motū principalē habent:

Quędam immūditię quas si nō icurrerēt, peccabant

De immūditijs reptilium.

Et aliorū animaliū.

A & hoc est qđ supra dicebatur, ꝙ oē aīal quod ambulat super manus, & est quadrupes, immundū est. etiā sūt talia aīalia, quæ cum habeāt quatuor pedes anteriores, tñ breues sunt: ideo in motu necesse est, vt innitātur supra pectora: si aūt anteriores pedes essent longi, nō tangerēt terrā in motu pectora eorū: & hoc ad serpentes maxime pertinet. *Et multos habet pedes.* Ista est alia regula de his q̃ tractāda sunt. Et dr̄ ꝙ oīa aīalia q̃ hn̄t multos pedes sunt immunda sicut vermes qui in toto corpore pedes hn̄t: de his non oportet reddi causam quare immūdi sunt, quia cum causent̄ ex putrefactione terræ, necessariū est illos esse fętidos, & venenosos, atq; pestiferi nutrimēti: vñ nec comedi illos, nec tāgi licet. De his igit̄ dicēdū est sicut de reptilibus. s. ꝙ non

B licet tāgi illos viuētes, nec mortuos. nā vere isti reptilia sunt, cum per terrā eorum corpora reptēt. *Siue per humum trahitur.* Ista est alia regula de aīalibus immūdis, scilicet ꝙ oē aīal qđ trahit̄ p terram. i. ꝙ totum corpus aīalis mouet̄ p terrā, immundum est: sicut est de colubris, & de oībus reptilibus, q̃ sunt proprie reptilia: nā ea q̃ aliquos pedes hn̄t, quāuis super terrā reptēt, nō vocant̄ proprie reptilia: illa aūt q̃ nullū oīno pedē hn̄t, sed super pectora gradiunt̄, reptilia sunt proprijssime: hmōi. n. colubri sunt, qui pedes nullos hn̄t, sed viribus costarū dilatādo, & cōstringendo mouent̄: sicut etiā sanguisugę, & lūbrices sunt; qm̄ pedes nō hn̄t, sed incusso ore & cauda in terra mouent̄. Cū aūt dr̄ hic ꝙ trahatur aīal per totā terrā, non significat simpl̄r moueri, quia hō p terrā mouet̄, sed per terrā non trahit̄:

C idē de equis & asinis. Sed dicuntur illa per terrā trahi, quorū corpora mouent̄ totaliter posita super terram, sicut est in colubris, quorū totū corpus super terrā iacet, hoīes aūt cū super terrā mouent̄, solū hn̄t sup terrā extremitates duarū plātarū pedum: ideo p terram non trahunt̄. Aliqua etiā aīalia quadrupedia p terram trahunt̄, qm̄ pedes eorū anteriores & posteriores breues sunt, non potētes extollere corpora illorum a terra: sicut est in stellionib[9] & lacertis. ista enim quatuor pedes habent, sed totū eorū corpus per terrā trahitur. *Non comedetis, quia abominabile est.* Scilicet de nulla specie istorum animalium supra dictorū comedetis, quia execrabilia sunt valde: nec tangetis illa.

Quæ proprie sunt reptilia:

Quæ per humū trahuntur.

D Nolite contaminare animas vestras: nec tangatis quicquā eorū, ne immūdi sitis. Ego sum dominus Deus vester. Sācti estote; quia ego sanctus sum: ne polluatis animas vestras in omni reptili, quod mouetur super terram. Ego enim sum dominus qui eduxi vos de terra Ægypti; vt essem vobis in Deum. Sancti eritis; quia ego sanctus sum. Ista est lex animantium, ac volucrum, & oīs aīę viuētis, quæ mouetur in aqua; & reptat in terra: vt

E differentias noueritis mūdi & immundi; & sciatis quid comedere, & respuere debeatis.

Sancti esse debemus: quia Deus sāctus est.

Infra 19.

1. Pet. 1.

Nolite contaminare animas vestras. Supra posuerat doctrinam mundi & immundi, quasi per modum magistri erudientis. In ista parte ponit regulam prohibitiuam per modum legislatoris iubentis aut prohibentis. & dicitur. *Nolite contaminare animas vestras.* Idest non contaminetis vos. Anima. n. sicut hic accipit̄ hō est. sic patet 2. & 4. & 5. c. cum dr̄. aīa cū obtulerit: vel aīa cū peccauerit. tūc nihil aliud est ꝙ hō ꝯtaminet aīam suā, q̃ ꝙ seipsum contaminet. Cōtaminabat aūt hō p ista: quia cū aliqđ horū tetigisset immūdus erat

vſque ad veſperã.ſ.vſque ad ſequẽtẽ ſolis occaſum : & nõ poterat toto iſto tpe accedere ad res ſacras offerendo, nec comedendo de ſacrificijs, ſi ei aliquis daret.

Si aliquis incurreret immunditiam tempore manducationis phaſæ non poterat illud comedere : & de Iudęis qui non introierunt in prætorium. Quæſt. XVIII.

ITEM non poterat talis immũdus manducare paſcha, ſi accidiſſet iſta immunditia eo tpe vt patet Num.9.cap. de illis qui nõ potuerunt comedere paſcha cum toto populo Iſrael tẽpore, quo Deus iuſſit comedi illud. & hoc quia immũdi erant, cũ tetigiſſent cadauer humanum; ſed præceptum eſt ꝙ in ſequenti menſe 14.die menſis facerent phaſe. Et non ſolum iſtæ immunditiæ per cõtactũ faciebant hoĩem ad manducandũ paſcha inhabilem; ſed etiã quæcũq; alia immũditia, ſicut patet de Iudæis accuſantib⁹ Chriſtum coram Pilato, qui noluerũt introire in locũ vbi iudicabant Pilatus, & Cayphas, ne contaminarentur, & redderentur immundi ad comedendum paſcha. ſicut habetur Ioan.18.cap.cum dr̃. adducunt ergo Ieſum ad Caypham in prętorium : erat autem mane:& ipſi non introierunt in prætorium, vt non cõtaminarentur; ſed manducarent paſcha. Sed an vere per hoc efficerentur immũdi, ibi dicetur. Aliæ etiam immunditiæ & inhabilitates ſimiles cauſabantur in homine per iſtos contactus. Poteſt alio modo intelligi, ne polluatis animas veſtras.i.non polluatis corpora veſtra. Aliqñ enim in ſacra ſcriptura ipſum corp⁹ aĩa dr̃, ſicut habetur Nu.9.cap. cũ dr̃. ecce quidã immundi ſuper aĩam hoĩs : & poſtea ſubiungitur, immundi ſumus ſuper aĩam hoĩs. Non poteſt ibi accipi aĩa pro ipſa aĩa, quia nullus immũdus eſt tangendo aĩam : cũ aĩa non ſit tangibilis. Etiã non põt intelligi de hoĩe, quia dr̃ ſuper aĩam hoĩs. & ſi illa aĩa erat aliquid hoĩs & non ipſe homo. ergo erat corpus eius. & iſtũ modũ loquẽdi habet etiã Deus in eod.cap.cum dr̃. homo qui fuerit immũdus ſuper aĩam,&c. Alio mõ põt accipi hic pro ipſa aĩa.ſ.nolite contaminare aĩas veſtras.i.nolite tangere iſtas res immundas, quia per hęc contaminantur aĩæ veſtræ. patet aũt de vtraque qũo fiat contaminatio : nam accipiendo aĩas hic pro corporibus, verũ eſt ꝙ corpora contaminantur, quia iſtæ cõtaminationes fiunt per tactũ, tactus aũt ad corpus pertinet : immo iſtæ immunditiæ ſi ſ̃m ſeipſas ſolum accipiantur, non ſunt immũditiæ aĩæ ſed corporis, quia multotiẽs fiunt ſine aliquo peccato : ideo vt plurimũ qui ſic cõtaminabant̃, nõ peccabãt, ſed in quibuſdã merebant̃, vt ſupra declaratũ fuit. patet hoc magis : quia expiatio fit in eo in quo eſt immunditia, ſed iſtarũ immunditiarum expiationes fiebant in corporibus, cum lauarentur veſtimenta, & aſpergerent̃ hoĩes, & veſtes aqua luſtrationis. ergo in corpore erant iſtæ immunditiæ. Cũ aũt dicimus ꝙ in iſtis contactibus polluebant̃ aĩæ accipiendo pro ipſis ſpiritibus, ſatis etiam ſtare poteſt : nam immunditia aĩæ fit per ſolum peccatum, ſed interdũm per iſtas immũditias hõ ꝯhit peccatum. ergo contaminantur aĩæ. patet hoc. nam poſtq̃ lex poſita eſt de non tãgendo iſtas res, ſi aliquis tetigerit illas, erit immundus, & agit ꝯ Deũ, quia pręceptum eius ꝑuertit, in quo aĩæ contaminatio eſt. Sciendum ꝙ contaminare quod hic ponitur, pollutionem ſignat, ſed proprie ſolũ ſignat illam pollutionem quæ per contactum ꝯhitur : nã contaminare a contactu dr̃ : & quia oẽs immũditiæ de quibus hic agit̃, ꝯhebant̃ per cõtactũ, rectè vocant̃ cõtaminationes : nulla nãque in veteri teſtõ immunditia ponitur ꝑter immũditiã q̃ eſt in tactu. Et ſi obijcias de eo quod hr̃ Ioã.18.c.de illis, qui noluerũt intrare in prætoriũ ne contaminarent̃, ibi tñ

In q. 17.

C Oĩs contaminatio incurrebat̃ per contactum.

F non erat contactus alicuius rei immundæ : & ſi intrauiſſent, fuiſſent contaminati. ergo ſine contactu ꝯhit̃ immunditia in veteri teſtõ. Rñdendũ eſt, ꝙ nos non loquimur hic de illis immunditijs, quæ ſunt ab intrinſeco, ſicut in leproſis, & fluẽtibus ſemine : nam in his ſine vllo contactu vera immunditia cauſata eſt; ſed de illis qui habent immunditiam ab extrinſeco. Et de illis dicẽdũ eſt, ꝙ nullus immũdus accipi põt niſi ꝑ cõtactũ. Et qñ obijcis de eo quod hr̃ Ioã.18.cap.de his q̃ non intrauerũt prætoriũ. Rñdendũ eſt ꝙ hic cauſabat̃ immũditia ꝑ cõtactũ. Intrare.n.in prętorium erat cõtingere ipſum prętoriũ : & ſic erat cõtactus quidam. Si aũt dicas ꝙ prętorium non erat res immunda: ideo per contactũ illius nemo pollui debebat. Rñdendum eſt ꝙ q̃uis prætorium non ſit ſimplr̃ locus immũdus; eſt tñ immũdus locus ſ̃m tpſ.ſ.ꝑ die feſto.i.ſi illo tpe intrarent, immũdi erant : quia rẽ immundã tangebãt. & ſic manet ꝙ oĩs cõtaminatio quæcũque erat, in veteri teſtõ fiebat per cõtactũ. *Nec tangatis quicquam eorũ.* Ad oĩa ſuperiora refert̃ : de quibus dictũ fuerat ſupra, ꝙ erant immunda. nã nullum eorũ licitum erat tãgi. hic autem vetat Deus ne contingant̃ iſta, quæ immunda ſunt. & non dicit aliquid de cibo an debeant comedi : ſed manifeſtũ eſt ꝙ iſta magis immũda ſũt ſ̃m guſtũ q̃ ſ̃m tactum : ideo de vetando ea ſ̃m tactum non oportebat poni præceptum; quia ſatis intelligebatur malum eſſe illa comedi, cũ tangi non liceret: maximè quia illud pręceptũ includitur in iſto. nemo.n.quicq̃ comedere põt niſi illud tãgat; qm̃ guſtus quidã tactus eſt. iuxta Ariſt.3.de aĩa. Ideo poſito præcepto de non tangendo, non oportuiſſet aliquo mõ poni præceptũ de non comedendo, ſupra tamen aliqñ illud ponitur: & hoc quia gens Hebræorũ forte nõ reſpiceret ad vires vocabuli; & intelligeret ſibi eſſe licitũ aliquid ad comedendũ, q̃q̃ non eſſet licitũ ad tactum. Et dicendum eſt, ꝙ cum aliquis comederet aliquid de iſtis animalibus vetitis (niſi forte illud ageret ignorans quid eſſet) magnum peccatũ erat : & ſic Iudæi reputabant. vnde illi Iudæi qui erãt veri zelatores legis, potius elegiſſent mori, q̃ comedere de aĩalibus prohibitis : ſicut patet in Machabæis qui ſe expoſuerunt ad mortem, vt nõ comederent carnem ſuillam, vt habetur 1.Machab.1.cap.& ſic de oĩbus alijs aĩalibus immundis. Patet ẽt de vna matre cũ 7.filijs q̃ vocabant̃ Machabæi, quos oẽs ſingillatim Antiochus rex varijs cruciatibus cędi fecit, & ad vltimũ horrenda morte peremit; nullus tñ ad hoc adigi potuit, vt comederet carnẽ ſuillã. Si igit̃ aliquis inter Iudæos ſciẽter comediſſet de carnibus vetitis, multũ peccaret, & maiori pęna plectere t̃; quia forte occideret̃. De ſeptẽ fratribus Machabæis, & matre ſua hr̃ 2.Mach.7.c. Iſta tñ purgatio quæ ſupra dat̃ in eo qui comedet carnes immundas.ſ.ꝙ lauet veſtimẽta ſua; nõ eſt intelligenda cũ aliquis ſponte & ſciẽs iſta comederet : quia tũc aliã longe maiorẽ merebat̃ pęnam; ſed cũ neſciens comediſſet. *Ne immundi ſitis.* Ideſt cauete oĩa iſta, ne efficiamini immundi in contactu eorũ. *Ego ſum dominus Deus veſter.* Hic dat De⁹ cãm oĩum ſupra dictorũ.ſ.Ego ſum dñs De⁹ veſter.i.ego poſſum vobis imperare iſta, quia vos eſtis ſerui mei : & ego ſum dñs veſter. Põt accipi hic dñs Deus veſter large.ſ.ꝙ nõ referat̃ per aliquem ſpecialẽ reſpectũ ad gentẽ Iudaicam magis q̃ ad aliam gentẽ; ſed dicat̃ hic dñs Deus Hebræorũ eo mõ, quo dr̃ eſſe Deus vel Dñs totius mundi. Nam ẽt ſi non ſit aliqua habitudo ſpecialis inter Deũ & creaturam; tñ ex ſola generali habitudine qua Deus eſt, & dñs eſt omnium; tenentur omnes creaturæ rationales obedire ei. Et hoc modo imperabat Deus Pharaoni, vt permitteret exire populum Iſrael de terra ſua imperans tanquam Deus vt hr̃ Exo. 5.cap. cũ dicitur. hæc dicit dñs Deus Iſrael;

Quomodo Iudæi intrantes ꝑtorium contaminarentur.

Iudæi zelatores legis potius eligerent mori, q̃ comedere de aĩalibus vetitis.

G H I K

Deo tenemur obedire etiam si mandet mori.

Israel; dimitte populum meum vt sacrificet mihi. Pharao dixit se non cognoscere aliquē dñm vniuersalem, cum rñdit ibi, quis est dñs vt audiam vocē eius, & dimittam Israel? nescio dñm, & Israel non dimittā. Vnde q̃uis non obligetur hō naturaliter Deo ad speciales cęremonias cultus; tñ si Deus ei specialiter aliquid mandat, quodcunque illud sit; etiam si mori iubeat, faciendum est. & hoc modo imponebatur necessitas obsequendi Iudæis; cum eis imperaret Deus ista facere, quia ipse est dñs vniuersalis Alio mō accipi pōt, ꝙ hic dicatur Deus dñs Hebræorū specialiter, fm ꝙ faciebat eis aliqua bona, quæ non facit alijs gentib⁹, scilicet ꝙ eduxit eos de Aegypto, & alia multa q̃ notissima sunt. Ideo frequenter in sacra scriptura cum Deus dixerit, ꝙ ipse est dñs Deus Hebræorum, subiungitur q̃uo eos de Aegypto duxit, vt patet Exo. 29. cap. cum dicitur. eroque eorum Deus; & scies, quia ego dñs Deus eorum, qui eduxi eos de terra Aegypti, vt manerem inter illos: & essem dñs Deus eorū. *Sancti estote, quia ego sanctus sum.* Iubet Deus Iudæis vt sint purificati ab omnibus immūditijs; quia ipse Deus cuius populus ipsi sunt, mundus est ab oī macula. & est sensus: ego sum dñs De⁹ vester; & ideo debetis mihi seruire: & si ego essem immundus diligens impuritates, vos deberetis esse immūdi vt mihi placeretis: sed qa ego mundus sum, & Deus vester, debetis vos munditiam diligere.

De Priapo deo gentilium, & dea Berecinthia. Quest. XIX.

DICIT hoc Deus quia aliqui dij erant apud gentiles qui erāt immūdi, sicut deus Priapus; ideo iubebantur illi fieri sacrificia multum turpia; de quo dictum est Exo. 20. cap. in fi. & magis dicetur. 3. Reg. 15. oēs quoq; dæmones, qui a gentilibus colebantur, erant dij immundi: sic. n. vocat eos Christus in Euangelio spiritus immundos, vt patet in multis locis. ideo isti non solum delectabantur in turpibus sacrificijs & alijs ritibus, sed etiam exposcebant sibi illa, & volebant se vocari adulteros, & incestos, atque alia crimina de eis prędicari, qm̄ in his turpitudinibus nimis gaudent. Quis etiam referat turpitudines quæ fiebant in sacrificijs matris deorum quæ vocatur bona dea, siue Berecinthia? in quibus se hoīes castrabant; & tanq̃ stulti clamabant veras furias imitantes. immo vere furiosi effecti ipsam quoque effigiem turpiter dehonestabant, in faciem eius turpes sonitus per inferiores partes mittentes, quod ad magnum honorem ipsi deæ erat: de quo Iuuen. in Saty. 6. ait.

Effigiemque deæ longis symphonibus implent.

Tanta enim impudicitiarum sunt, vt dicere pudeat. de his Aug. 2. de ciui. Dei. Quis etiam turpitudines in sacrificijs deę Floræ enarret? in quibus virgines positis vestibus ignominiosissime iocabantur? quis etiam de æditituo Herculis cū ipso Hercule deo ludēte ad tesseras, quis alteri cęnam & scortum daret, referre velit? turpissima sunt. de his late Aug. 6. & 7. de ciuite Dei. Deus autem Hebręorum mundissimus est, ideo volebat vt populus suus ab omni immunditia liber esset.

Sanctum qd significet.

Accipitur autem hic sanctus, idest incōtaminatus, vel sine terrenis fęcibus. sic enim patet in nomine Græco, in quo agios pro sancto dicitur. agios autem dicit ab a quod est sine, & ge qđ est terra: quia sine inquinamento terreno est. Alijs modis accipitur sanctum in sacra scriptura, de quibus nihil ad præsens. *Nec polluatis animas vestras.* Repetitio superioris est ad magis imprimendum, quod vsitatum est in sacra scriptura. & potest hic accipi anima pro ipso homine qui polluitur, vel pro corpore per se, vel pro aīa per se: quod-

A libet enim horum per se pollui potest sicut supra declaratum est. *In omni reptili quod mouetur super terram.* Idest nō polluatis aīas vestras tangendo reptilia quę su per terram mouentur. Non solum vetitum est reptilia tangi, nec in eis solis contaminatio inducitur, sed etiā in alijs aīalibus de quibus prohibitum est supra: dixit tñ specialiter de reptili, quia ista magis immūda sūt q̃ oīa alia, potissime cum alia sint immūda postq̃ mortua sunt, reptilia ēt dū viuunt sunt immunda. Vocatur autem hic reptile illud, quod corpus suum super terrā reptando trahit, siue pedibus careat sicut coluber; siue quadrupes sit, sicut stellio & lacerta; siue multos pedes habeat, sicut vermes de putrefactione terræ geniti. *Ego sum Deus qui eduxi vos de terra Aegypti.* Datur

Reptile quid sit.

B hic causa quare Deus potuerit ista pręcipere. & dr̄ ꝙ hoc erat, quia ipse erat Deus Iudæorum: & potest hęc esse repetitio superiorum; quia supra dictū fuit, ego sum dñs Deus vester. nec pōt accipi alio modo ꝙ nō fiat hic aliqua repetitio, sed addatur semper noua sñia. & est sensus, ꝙ Deus vult ponere hic causam, pp quā ipse mandare poterat Israel ista quæ dicta sunt: & hoc erat quia dñs eorum ipse est. & quia dñium competit sibi dupl'r; ideo ex duplici capite ista iubere pōt: erat enim Deus dñs gñaliter oīum rerū creatarū; & quantum ad hoc omnia sibi obedire debent, & ipse potest quodcunque sibi placuerit, iubere. Erat etiam Deus dñs Israelitarū speciali modo, quia assumpsit eos sibi in populum specialē, & benefaciebat eis magis q̃ alijs

C populis: & etiam ex hoc iubere poterat eis aliquid, & tenebantur obedire. Iste autem duplex modus dñij per quod De⁹ poterat Israelitis iubere quod volebat, designatur hic. dñium enim vniuersale assignatū fuit hic, & patet: quia solū supra dicebatur. Ego sum dñs Deus vester. in quo nihil exprimitur de speciali dñio: sed solum vniuersaliter profertur. & q̃q̃ dicatur hic Deus vester: non innuitur aliqua specialitas: quia per dñium gñale dr̄ Deus dñs cuiuslibet creaturæ: & cū loquatur ad quem populum dicat. Ego sum dñs Deus vester. dñium autem speciale assignatur hic, Ego sum dominus qui eduxi vos de terra Aegypti, vt essem vobis in Deum. Ista enim magna specialitas est. s. quòd Deus efficiatur nouiter Deus alicui⁹, cuius ante Deus

D erat. *Qui eduxi vos de terra Aegypti.* Hoc exprimit De⁹ ad notādum ꝙ Israelitæ sunt specialiter populus eius, quia istud speciale beneficium est.

Quare magis exprimit sacra scriptura eductionem Israelitarum de Aegypto, quam alia beneficia. Quæst. XX.

SED quæret aliquis cum efficiatur populus aliquis specialis populus Dei per quælibet beneficia⁹ specialia; quare magis exprimit sacra scriptura eductionem Israelitarum de Aegypto, quàm aliqua alia beneficia, cū multa alia magna sint, vt transitus per mare rubrum, & directio continua in columna nubis, & quia eis daret manna ad vescen-

E dum. Respondendum est, quòd hoc fit propter tria. Primo quia quamquam alia bona Deus fecisset Israelitis, tamen istud fuit primum inter illa, non quidem referendo ad beneficia quæ fecit Abrahæ, Isaac, & Iacob; quia tunc erant istæ personæ singulares, & non erat populus: ideo beneficia facta illis non dicuntur proprie facta populo Israel. Computando autem beneficia facta Israelitis cum iam essent populus; primū beneficium fuit eductio de Aegypto, cum quo computātur omnes illationes plagarum super Aegyptios propter Israelitas. quia ergo istud beneficium primum fuit, de eo magis mentio fieri debuit. Alia causa, quia inter omnia beneficia, quæ Israelitis fuerunt collata, nullum maius fuit, quàm educere illos de

Aegypto : quod patet: quia homini qui eſt ſeruus,nul
lum bonum ineſt,cum non viuat ſibi ſed dño, & non
ſit ſuus,ſed alterius. De⁹ aũt liberauit Iſraelitas de ſer-
uitute educendo de Aegypto. ergo nullum maius bo
num Iſraelitis fieri potuit. & non ſolum eduxit Dñs
Iſraelitas de ſeruitute,ſed etiam de maxima ſeruitute,
quia premebant̄ ſupramodum in luto,latere,& palea,
vt habetur Exod.5.cap.& ideo iſta ſeruitus vocabatur
fornax ferrea,quæ magnã coactionẽ ſignat.de quo hr̄
Deuter.4.cap. cum dr̄. vos aũt tulit Dñs & eduxit de
fornace ferrea Aegypti. vocabatur etiam iſta ſeruitus
ergaſtulum ex eadem cauſa,quod ſignat locum labo-
rioſum, vt habetur Exo. 6.cap. cum dicitur. & ſcietis
ꝙ ego ſum Dñs Deus veſter qui eduxerim vos de er-
gaſtulo Aegyptiorũ. maximũ ergo bonum fuit à tãta
eos oppreſſione eripere. ergo debuit principaliter
iſtud bonũ enarrari. Tertia cauſa & principalior eſt:
quia quamuis per quemlibet ſpecialem actum, quem
Deus habebat ad aliquem populũ, facit eum ſpecia-
lem populum ſuum; tamen iſte actus qui fuit educe-
re Iſraelitas de Aegypto fuit ſpecialiter ad faciendum
ꝙ ipſi Iſraelitę eſſent populus Dei. alij autem actus
& poſteriora beneficia non fuerunt ad faciendũ Iſrae-
litas populũ Dei,ſed magis impendebãtur eis tanquã
iam eſſent popul⁹ Dei. ideo de iſto beneficio ſpecialr
dẽt fieri mẽtio qñcunque Deus vocatur Deus Iſraeli-
tarum. & hunc ſenſum intendit litera iſta, cum dicit,
Ego ſum Deus veſter qui eduxi vos de terra Aegypti,
vt eſſem vobis in Deum. Eadẽ ſnĩa habetur Deuter.
4.cap.cum dicitur. vos autem tulit Dominus & edu-
xit de fornace ferrea Aegypti, vt haberet populum
hæreditarium ſibi. *Vt eſſem vobis in Deum.* Ideſt ideo
eduxi vos de Aegypto vt eſſem vobis tanquàm Deus:
vel vt haberetis me tanquàm Deum.ſ.exhibendo mi-
hi cultum,ſicut exhiberetis alicui quem crederetis eſ-
ſe Deum verum. *Sancti eritis quia ego ſanctus ſum.* Ideſt
eſtote mundi ab omnibus contaminationibus ſicut
ego mundus ſum, odio habens oẽm immunditiam.
Iſta eſt recapitulatio ſuperiorum, nam ſupra idem di-
ctum eſt: ſed ſæpe repetitur ad cauſandum maiorem
impreſſionem. *Iſta eſt lex animantium ac volucrum.* Hic
ponitur epilogus omnium ſupradictorũ in hoc cap.
de munditia & immunditia animalium ad cibum &
tactum. & dicitur ꝙ iſta eſt lex animantium & volu-
crum.i.iſta eſt lex per quam cognoſcitur munditia &
immunditia in animantibus & volucribus. vocat hic
animantia omnia quæcunque mouentur in terra, &
non ſunt reptilia. aues autem non vocat hic animan-
tia,nec piſces,nec reptilia,ſed exprimit ea proprijs no-
minibus vt patet immediate. *Et volucrum.* Ideſt iſta
regula de cognoſcenda munditia & immunditia vo-
lucrum. *Et omnis animæ viuentis quæ mouetur in aqua.* Ideſt
etiam iſta eſt regula de oĩbus animalibus quæ viuunt,
& mouentur in aqua ad cognoſcendum munditiã &
immunditiam eorũ. vocantur hic piſces animæ: quia
omne quod viuit,anima dici poteſt: ſic enim homo
vocatur anima vt habetur ſupra 2.4.& 5.c. *Et reptat in
terra.* Ideſt iſta etiã eſt lex ad cognoſcendum mũdi-
tiam vel immunditiam reptiliũ: & in his non eſt ali-
qua diſtinctio, qm̃ oĩa reptilia immunda ſunt. *Vt no-
ueritis differentias mundi & immundi.* Ideſt iſtæ regulæ ſu
pra dictæ datæ ſunt vt cognoſcatis quid ſit mundum
& immundum in animalibus: & quid comedi liceat
vel proijci. *Vt ſciatis quid comedere & reſpuere debeatis.*
Ideſt iſtę regulę datę sũt ad hoc, vt vos ſciatis quid de
animalibus eſt comedendum: & quid abijciendum,
nec tamen ſolum intelligendum eſt,ꝙ hic agatur ſer-
mo de eo,quod licet comedi, vel non comedi: ſed ẽt
de eo,quod licet tangi,vel non tangi. principaliter ta-
men eſt ipſum comedere: ideo de eo dixit. Item quia

Epilogus animaliũ oĩum quo ad munditiã & immunditiã in cibo & tactu.

F quamuis hic dicatur de munditia & immũditia in pe-
coribus ad tactũ & ad guſtũ; tñ ea de quorum mun-
ditia vel immunditia agitur,ſunt res pertinentes ad ci-
bos.ſ.ipſa aĩalia. nã de nullius rei immũditia hic agit̃,
niſi de illa quæ eſt in animalibus, vel cõtrahitur ab eis
per contactũ. aliæ aũt immũditiæ ſunt quæ fiunt ſine
aĩalibus pertinentibus ad eſum, vt immunditia ex flu-
xu ſanguinis,& purgatione parientis, vt patet ſeq.cap.
& immunditia ex lepra vt habetur infra 13. & 14.cap.
& immunditia ex viro ſpermatico,& de muliere men
ſtruata de quibus habetur infra 15.c. de contactu etiã
mortuorum hoĩum, & tentoriorũ ſuorum, & ſepul-
chrorum ſuorũ: de quibus hr̄ Nume.19. c. de multis
quoque alijs immũditijs hr̄ diſperſim per iſtos libros
Moyſi.In iſto cap.tamen ſolũ datur regula de cõdõne
G mundorum & immũdorũ quę cõſiſtũt in animalib⁹,
& de immunditia q̃ inde ꝯhit̃ in alijs rebus:ideo dicit̃,
vt ſciatis qd comedere debeatis.i.vt ſciatis qd ſit mun
dũ,vel immũdũ in aĩalibus,de quibus cibus veſter eſt.

De proprietatibus ſupradictorum animalium immundorum tam greſſilium quàm volatilium ad eſum prohibitorum : & de natura & complexione cuiuslibet illorum. *Quæſt.* XXI.

IN ſuperioribus tactũ fuit leuiter de quibuſdam
aĩalib⁹ tã greſſilibus q̃ volatilibus: iõ nũc de qui-
buſdã eorũ ꝓprietatib⁹ agẽdũ eſt. Et qa primo di-
cebat̃ de camelo,ab eo loquẽdi ordinẽ aſſumam⁹.
Camelus vt ait Iſid.Ety.lib.12. à Gręco nomen ac-
H cepit,ꝙ quãdo oneratur ſe inclinet, & coram oneran-
tibus accubans humiliatur. Græci enim Camelũ bre-
ue vel humile dicunt. vel dr̄ camelus a camur qđ eſt
curuũ,quia tp̄e quo ſuper ſe onera recipiũt, ſuper an-
teriores poplites incuruãtur: cameli itaq; aĩalia oneri-
fera ſunt,& ad portãdũ onera deputata: & inueniunt̃
in multis regionibus,ſed potiſſime in Arabia. Et diffe
rũt cameli Arabici a camelis aliarũ regionũ: nã Ara-
bici duos habẽt in dorſo gibbos, ſed reliquarũ regio-
nũ cameli dorſum vnũ habent. Plin.lib.13.& 19. Ca-
melus inquit inter armẽta paſcitur orientis: quorum
duo ſunt genera.ſ.Bœotiæ & Arabiæ, Arabici cameli
bina in dorſo tubera, ſed Bœotici vnũ habẽt in dorſo
in quo onera portãt:& aliud in pectore cui incumbãt.
I cameli ſuperiori ordine dentiũ vt boues carent, & ru-
minant ſicut bos, vt dicit Iſid. vngulam tamẽ non di-
uidunt: & veloces ſunt multum, vt dicit Plin.ideo va-
lent in prælijs cõmittendis,& in oneribus deferendis.
vltra conſuetã diætam camelus nõ procedit, nec plus
conſueto onere ad portandum ſuſcipit: odium habet
naturale camelus cum equis. cameli ſitim per triduũ
tolerant,& cum bibũt aquam turbant, aliter potu nõ
gaudent: viuunt quinquagenis annis, quidam etiam
centenis: aliqñ etiam rabiem incurrunt. De Camelo
dicit Auicẽ. Camelus primo mouet pedẽ dextrũ q̃ ſi-
niſtrũ ſicut leo: & ſolus habet ſuper dorſum addita-
mentũ: & habet pedes ſciſſos,& in ſciſſura habet pel-
lẽ ad modũ pedis anſerini, & illę ſciſſurę ſunt carnoſę
ſicut ſciſſuræ pedis vrſi, & ideo faciũt eis hoĩes ſotula-
K res,& abluunt eis pedes ne teneritudo pedũ ſubtus lę-
dat̃: & aliqñ in corde Cameli inuenit̃ os ſicut in cor-
de cerui: & habet quatuor conos in duabus mamillis:
ſicut vacca & canicula ſe inclinat. & qñ appetit cum
maſculo copulari ſe inclinat,& vadit ſuper genua: &
deſideriũ eius eſt feruẽs tp̄e amoris, & tũc parum co-
medit: & ſemper appetit coire iuxta locũ in quo pri-
mo coiuit vt dicit idem. Et etiã Ariſt. lib.5. de aĩalibus
ait de Camelis. Appropiatur Camelis ꝙ ſint ſolitarij
in montibus tp̄e amoris, & nullus põt eis appropin-
quare niſi paſtor. virga autem Camelorum neruoſa
eſt,valde dura: ideo fiũt ex ea chordæ arcuũ.In eo.lib.
ait

Quædam de Camelo ſcitu digna.

ait Aristo. cameli habent tps determinatū ad coitum & amorē: & fœmina trahit in vtero fetū per 12. menses: & nō coit añ trienniū. Itē dicit Arist. lib. 8. de aĩalib. sunt quædā gña camelorum, qui castrantur, vt sint ad fugā aptiores: hi sunt velociores equis, & hoc accidit pp amplitudinē passus. Itē de camelo dicit Aristot. in d. 8. lib. de aĩalibus: ꝙ cameli non coeunt cum matre sua. & in quadā ciuitate cū camelus super femellā saltare vellet, cooperta fuit mater cameli illius pallio, vt eā non cognosceret, & saltauit super eā filius eius, qui sentiens matrē suā esse descēdit anteq̃ coitus per decisionē seminis cōpleretur, & momordit ingeniatorem, atque occidit ipsum. Plin. aūt in lib. 40. c. 38. dicit ꝙ cameli caluescunt sicut hō inter quadrupedia, & sicut struthio & quædam alia inter volatilia. dicit etiā ꝙ inter aĩalia non cornigera camelus in superiori maxilla dentes priores non habet: ideo concordat cū aĩalibus ruminantibus in dispōne dētiū & ventris, sed non in cornibus. Item dicit Arist. lib. 13. de aĩalib. aĩal cuius cibus est materia spinosa habet multos ventres, vt camelus, & aĩal habens cornua. & pp hoc non est chamelus habens dentes in vtraque mandibula, sed in vna tm̃, q̃uis careat cornibus. Fuit aūt chamelis necessaria talis dispositio ventriū, & assimilatur ventrib⁹ aĩaliū carentium dentibus in mandibula superiori: & fuit creatio dentiū eius sicut aĩalis habentis cornua. Et post hæc in eo. lib. dicit Aristo. ꝙ cibus chameli est spissus: ideo necessario fuit lingua eius cornosa pp duriciē palati. natura. n. vtitur palato sicut parte terrestri dentiū: & per hoc ruminat chamelus sicut aĩalia habentia cornua. dicit etiā ꝙ hēt chamelus quatuor vētriculos. Recipit enim cibum in primo vētre penitus indigestū. In secundo aūt incipit digerere. In tertio melius digerit. In quarto aūt penitus cōplet digestio: & ita ventrium multiplicitas fuit necessaria pp grossiciē nutrimēti: siue quia parū dentibus cibū molit. Itē Arist. lib. 14. de aĩalibus ait. camelus nō hēt fel distinctū super hepar, sicut nec elephas qui hēt naturā valde sanam, & sanguinē naturaliter dulcem: & in talibus aĩalibus nō inuenitur fel, sed si inuenitur, nō est in venis valde gracilibus: ideo dixerunt antiqui, sicut Anaxagoras ꝙ cameli pp carentiā fellis sunt vitæ longioris: quia diutius viuūt aĩalia parū habētia fellis q̃ illa q̃ multū: & iō posuit Anaxagoras ꝙ fel esset cā oĩum infirmitatū acutarū qñ multiplicat, & ad pulmonē & ad alias corporis partes se diffundit. Sed Arist. dicit hoc esse falsum: quia multa aĩalia in quibus nō est fel, acutas & mortiferas sustinēt passiones, vt patet in chamelis quibus accidit aliqñ podagra & rabies: vnde constringunt pedes sui, & interficit eos ista infirmitas. Cōstantinus dicit in diętis. camelus est calidus ex natura: ideo est macilentus naturaliter. calor. n. totā trahit sanguinis vnctuositatē & remanet sibi multa crassities: & ob hoc lac chamelinū subtili⁹ est aliorū aĩaliū: & minus vnctuosum, & peius nutritiuū. magis aūt est calefactiuū & aperitiuum, diuisiuū. lac enim est sanguis secundo coctus. ideo sapor lactis camelini salsus est & acutus, vnde humorū grossorū est incisiuum & attenuatiuum, cui vaccinum lac est contrarium: est enim grossum & vnctuosum & multum nutritiuum.

Camelus quatuor habet ventriculos.

Animalia parum habentia fellis multū viuūt sicut chamelus.

De Cyrogrilli natura. *Quæst.* XXII.

NVNC autem de Cyrogrillo dicēdū est: qm̃ de eo dicebat̃, ꝙ aĩal immūdū est in cibis Iudæorum: in quo aliqui falluntur existimantes esse alterius speciei à lepore. sed falsum est. Dicit enim Plin. lib. 8. c. 55. lepores sunt duplices. quidam in alpibus, & quidā in syluis habitant: quidā maioris quātitatis & grossioris pili sunt, q̃ illi q cuniculi dicuntur. nā cuniculi lepores sunt parui &

Lepus & cuniculus sunt eiusdē speciei.

A imbecilles, qui vngulis terras concauant, & foueas subterraneas quas habitant, sibi formāt: & sunt fecunditatis nimiæ. & in quibusdā insulis Hispaniæ tot sunt, ꝙ aliqñ præ eorū multitudine deuastant messem: & prouincię famē inducūt: quorū fętus ita sunt accepti in Balearicis insulis, quæ Maiorica & Minorica dñr, vt ipsi fętus sine matribus vix purgatis visceribus ad esū assumant. Itē dicit: Archelaus auctor est, quot cauernæ ad exitus leporis sunt, tot annos illius esse. Sunt lepores aĩalia ita fecūda, ꝙ vno fętu nascēte lepus grauidetur iterum. Nūc aūt quia in litera dicebat̃ lepores esse aĩalia immūda quia rumināt, sed vngulā nō diuidunt, de eis dicendum est. lepus quasi leui pes dr̃, quia velociter currit, vnde Grece lagos ꝓ velocitate dicunt

B vt dicit Isid. 12. Ety. aĩal est velox, timidum, & in bello nullum armorū genus habens nisi velocitatem menbrorū: debilis visus est, sicut & cætera aĩalia, quæ non claudunt palpebras dormiendo: melioris est auditus q̃ visus, potissime cū eius aures sunt erectæ. Sunt aures leporis longę valde & flexibiles: qđ fuit necessariū pp oculorū aperturā: nā auribus defendūt oculos q nullo operculo sūt muniti ab infestatione cinifum & muscarum. nā ꝯ oẽ nocumentū natura dedit remedium vt dicit Auicen. ideo data est leporibus mēbrorum leuitas & cursus agilitas ꝯ canes & alias bestiolas eos insequētes. data est eis sub pedibus multa pilorū villositas, vt pili pedū carnositatē currendo ab offensione defendant, & pp sui velocitatem pedes in currendo nullatenus impedirent. Item dicit Arist. lib. 3. de aĩalibus.

C pedes leporis subtus sunt pilosi, qđ in alijs aĩalib⁹ raro reperit̃: crura eius posteriora lōgiora sūt anteriorib⁹, quod fuit necessariū ad eleuādū corp⁹ faciliter in cursu: & ideo dū fugiunt ꝯ montē difficilius capiunt̃ q̃ ꝯ vallē. contra vallē. n. facił̃r cadunt: nec possunt æqualiter continuare cursum suum: & ideo cū fugiendo vident casum, descendēdo oblique latera montis circuūt, & prout pñt ꝯ montis altitudinē crura anteriora erigūt, & sępi⁹ canib⁹ insequētib⁹ sic illudētes euadūt.

De Sue quædam scitu pulchra. *Quæst.* XXIII.

DICEBATVR supra de Sue in litera ꝙ immūdus est: quia cum vngulam diuidat, non tamen ruminat. de quo dicendū est ꝙ sus ſm Isid.

D 12. Ety. a subigēdo dict⁹ est eo, ꝙ rostro terram subigat pp cibū. terrā. n. subleuat & subuertit, vt dentibus perueniat ad radices. Itē Plin. li. 8. c. 51. cōtra vernū æquinoctium cōcipit, bis in anno parit, quatuor mensibus in vtero habet: qñdoque 20. filios producit, sed educare non valet: & ideo aliqñ oēs deuorat pręter primum, illum magis diligit: quia primo de vtero exiuit; & quia ei magis naturalis est ei primo primam māmillā confert. Itē dicit Arist. lib. 6. de aĩalibus. porcus est animal immundum, ingluuiosum, auide deuorans quodlibet fętidum & immundum: balneum putat lutum, & inuoluendo se ibi quiescēdo impinguat̃. Item dicit Arist. lib. 7. de aĩalibus. impinguatur porcus ꝓcipue in quiete: & septima pars cibi sui trāsit in pilos,

E & sanguinem, & similia: & cum parit, crescit & macrescit: quia nutrimentum transit in lac, vnde eius filij nutriuntur: & quādo habet iuuenes filios, est magnæ ferocitatis, & pugnat pro eis contra lupum. Sciēdum autem ꝙ cum hic dicatur in litera ꝙ porcus est animal immundum ad cibum, non solum intelligitur de porco domestico, sed etiam de syluestri qui aper dicit̃. nam eadem causa prohibitionis in vtroq; est. s. quòd vngulam diuidit, sed non ruminat. Item dicit Plin. lib. 7. cap. 51. porcus dentatus nascitur: & amisso oculo cito moritur: vsque ad 15. aut 20. annos viuere potest: multis infirmitatibus subiacet, & quando infirmatur obliquum tenet caput: in luto plus iacet in latere dextro

tro quàm in sinistro : pinguis efficitur 50.diebus, sed magis in principio saginationis : porci famem tolerāt per triduum : mutuo se diligunt : & mutuam vocem noscunt, vnde clamāte vno oēs concurrunt, & ipsum iuuare pro viribus satagunt : propria hospitia & domos petere discunt, & ad eas nullo duce reuertūtur: eundo & iacendo gruniunt, maximè si fuerint bene pingues. Item porci sunt maioris somni in madio q̃ in alio tempore anni, & hoc accidit ex fumis per calorem vernalem resolutis ab humoribus in hyeme in ipsorum corporibus generatis : & ideo tunc suauius dormiunt, & diutius, pp resolutos multiplices fumos ipsorum cerebrum tunc suauius oppilantes. In æstate verò & si multa fit humorū resolutio, fortis tñ fit eorum consumptio & desiccatio pp excessum caloris æstiualis; ideo nō fit tanta fumorū gñatio quæ est cā somni. non igitur tm̃ dormient, vt ait Auicen. in autūno autem & hyeme sunt humores compacti ex frigiditate aeris eos forinsecus constringētis: & ideo pauci tunc tpis resoluuntur fumi pp excessum frigoris in in corpore constringentis. Itē dicit Arist. lib. 2. de Animalibus. porcus eijcit dentes oīno : & est masculus pluriū dētiū q̃ fœmella. Item dicit Arist. lib. 4. de Animalibus. porcus saltat post 9. menses : & qđ gñatur ex spermate maris ante vnum annū debile valde est. & ibidem ait. porcus si coiret primo cum aliqua, filij sui sunt pauciores q̃ ex secunda & minoris corporis : & quando porca fuerit ex virginitate primo imprægnata pariet filios minoris corporis : & porca si fuerit nimis pinguis, paucum est lac eius post partum : & maiores sunt filij geniti in hyeme, minores in æstate: & meliores geniti in iuuentute, peiores in senectute. Itē Arist. lib. 6. de Aīalibus. cum parit porca primo filio primā dat mamillā : & qñ appetit coitum, non dimittit marem saltare super eā quousq; declinent auriculæ. porcus cū impinguatur pōt coire oī tpe die, & nocte : sed magis in mane. hordeum est cōueniens cibus porcis, qñ gñare debent, maximè decoctū. Item Arist. lib. 6. de Aīalibus. porcis accidit triplex infirmitas : vna quę dicitur brancos, & est apostema in auricula & mandibula : & sępe in pedibus : & caro quę est in illo loco, corrumpitur & transit paulatim corrūpendo ad vicinā, quousque veniat ad pulmonē, & tunc suffocat spiritū, & spirat. augmentatur aūt ista infirmitas subito; & custodes porcorū qñ primo cognoscūt istam infirmitatē, pręcidunt membrū in quo est infirmitas : non enim pōt euitari sine scissura. Alia eis accidit infirmitas, quæ dr̃ dolor & ponderositas capitis : ex ipsa moritur maxima pars porcorum. Alia est infirmitas, quæ dr̃ fluxus ventris : & uix habet remediū, qm̃ interficit in tribus diebus : & qñ porci sunt grossi, iuuat eos comedere mora, & iuuat eos balneū qñ aqua eius fuerit nimium calida, & minuitur sub lingua eorum. porcorum diuersus est cibus : quidam porcū cibi impinguant, & quidā inflant, & quidam carnem generāt. porci magis comedendo q̃ porcę delectantur : carnes eorum magis q̃ carnes fœmellarum comedendo glandes impinguantur : si tamen porcæ inde multum comederint, abortient sicut oues reparant.

Triplex infirmitas porcis accidit.

De Aquila memoratu digna. Quæst. XXIIII.

AT quia in litera dicebat de Aqla. de ea quoq; breuiter dicēdū est. Aquila vt dicit Plin. nisi magna fame teneat pdā quā capit sola non comedit; sed auib⁹ eā sequētib⁹ cōem facit, sua tñ prius inde portione suscepta: iō aquilā aliæ aues semper sequuntur sperantes q̄ de pręda sua aliquid eis debeat impartiri : sed qñ pręda capta sibi non sufficit tanq̃ de rebus reipublicæ auē minuēs in medio ponit, partē sibi proximiorem rapit. Duos lapides pretiosos

F habet noīe echides : quorū vnus masculinus, & alius fœmininus est, sine quibus parere non pōt. gēma quæ vocatur archades reponit in nido suo, vt custodiat pullos suos a morsu reptiliū. De aquila Isid. ait. aquila ab acumine visus dr̃ : tam limpidi dr̃ visus esse, vt cum in aere super maria immobili penna deferatur, vt præ nimia eleuatione a terra vix humanis pateat obtutibus : de tanta sublimitate pisciculos videat in mari natare; & ad instar lapidis descendens piscem rapit; & captā prędam ad littus trahit. est aūt auis naturaliter calida & sicca, prædæ auida : & super aliarū auium vires fortis & aīosa, cuius fortitudo maximè viget in alis, pedibus, & rostro : quia alas habet valde neruosas, & parū carnosas : & ideo in volando potioris laboris est, quia

G respectu sui corporis paruæ carnositatis est, & multū neruositatis habens : pp quod multum habet fortitudinis, multum ēt habet pennositatis, pp quod multū habet leuitatis. Inter oēs aūt volucres maxime viget in aquila virtus visiua : spiritum. n. habet temperatissimum, & in actu videndi acutissimū: solem enim irreuerberatis oculis in sua rotæ circumferentia intuetur: & tñ visus sui acies non obtunditur, nec claritate solaris luminis dispergitur, vt ait Ambro. Itē Arist. lib. 9. de Aīalibus. & Ambro. dicunt, q̄ quedā species aquilę est, quæ dr̃ almacor, acuti visus valde, & pullos suos in vngue suspensos radijs solis objicit, & solem aspicere compellit, & hoc anteq̃ habeant alas cōpletas, & adhuc percutit eos, & vertit ad solē: & si oculus alicuius lachrymetur, ipsum tanquam degenerem vel interfi-

H cit, vel abijcit a nido, vel contēnit. si aūt directa acie solis radiū viderit, ipsum tanq̃ sibi in natura silem diligit, atq; nutrit: q̃uis aūt ita irreuerberata oculi acie solem videat, visus tñ ad prędæ aspectū dirigit & inclinat. Item Arist. 12. de Aīalib. & Greg. aues vncorū vnguium necessario indigent acuto visu, qm̃ vidēt cibū suum a loco remoto; & pp hoc leuat se aquila plusq̃ alia volatilia. in altissimis ēt locis nidificat, vbi sublimitate loci ab oī incursu aduersario se tutificat. Itē Greg. dicit. aquila in altissimis nidificat, sed vastus gratia infima videt : ad altissima se eleuat & ascendit, tñ viso inde cadauere vel præda quā desiderat, subito ima petit. Itē aquila difficulter ouis incubat, & pullificat, & nutrit pullos suos. Dicit. n. Arist. lib. 6. de Aīalibus, q̄ aqla

I ad plus ponit tria oua, sed tertiū de nido proijcit : qm̃ grauiter incubat super ea. & dicit q̄ illo tpe debilitat intantū q̄ nō pōt bene venari pullos auium aliarum : quia tunc incuruātur vngues sui, & albę fiunt alę, & nimis grauatur in dādo cibū pullis suis. & si contingat aquilā habere tres pullos eijcit vnū de nido pp difficultatē nutriēdi. Itē ibidem dicit. aquilarū diuersæ sunt species, & diuersimode nutriūt & cibāt pullos suos. nam quæ albas habent caudas, in eorū cibatione plus laborant: quæ verò nigras, minus in hmōi negocio se fatigant, pullos suos ad volandū iam adultos eijciētes de nido paulatim prouocant ad volandū : & faciunt eos esurire vt auidius eas sequantur in aera pp pastū: & si forsitan pigritauerint ad exeūdū, percutiunt eos rostro, & subtrahūt illis cibū, & sic eos cogūt ad exeūdū.

K & postq̃ fuerint cōpleti in fortitudine & in pennis, fugāt eos añ se, & non sunt plus solicitæ super eos, pter quādā speciē aquilæ quā Arist. vocat achat, quæ cogitat de pullis magno tpe, & qñ volant pulli volat cum eis, & dat illis ad comedēdum : & qñ volitat super eos curā illorū agens, parata est ad resistendū alijs auibus, si forte cōueniant ad nocēdū pullis suis. Itē de aquila Greg. super Iob ait : q̄ qñ pulli sunt recenter nati impotentes capere grossum cibū, & digerere, sanguinē & liquidiorē humorē in os contrahit & sugit; & attractū sāguinē in ora pullorū vomit, & reficit eos cibo leuiori, quousq; cōualescāt ad sumēdū fortiorē cibū. Item

Quō se habeat aqla qñ pullificat, nutrit.

Item de aquila Augu. & Plin. dicunt quòd in senectute patitur grauedinem in alis, & caliginem in oculis: contra quod incommodum instruitur a natura, vt fontem aquæ scaturientis quærat, deinde per aera quantum potest, attollitur quousque labore aeris, & calore volatus stomachus incalescat: & tunc ex calore poris apertis, & penitus relaxatis subito descendens in fontem ruit, vbi mutatis plumis, & mutata caligine in oculis, vires recipit & resumit. Item super Psalm. dicit August. cum aquila senescit, ita indurescit & incuruatur eius rostrum, vt vix possit sumere cibum: & contra hoc incommodum inuenit remedium, quòd petram sibi quærit, contra quam rostrum percutit & allidit; & sic deponit onus rostri, & cibum capiens resumptis viribus iuuenescit. Item dicit Plin. ꝙ aquila sedens super rupem vel arborem ad solis claritatem oculorum aciem dirigit; vel post prædam hinc & inde circumspicit; vel vngues suos aspicere non desistit. Fel huius multũ est medicinale, quia positum in collyrijs visus acuit, & subuenit caligini, & alijs incommodis oculorum, vt dicunt Dioscor. & Constan. Habet Aquila alias ꝓprietates minus laudabiles: est auis excedens in calore & siccitate, & ideo est animosa & iracunda: quia fortis ira non est nisi in corporibus valde siccis. Item dicit Arist. lib. 6. de Animalibus. auibus innocentibus inimica est aquila & infesta, vnguibus enim rapit, & rostro percutit: caput cuius vocem habet roboantem, & aues alias generaliter terrificantem: & in conspectu aquilæ vel auditu terrentur omnes aues alterius speciei, etiam aues prædæ. Item ait Plin. hærodius & aliæ aues quando audiunt aquilam, in die vix prædantur; & hoc forsitan accidit ex timore. Aquilam enim in aere tantum rapientem generaliter omnes aues timent, minus autem istam quæ rapit in terra, minime autem illã quæ rapit in aqua: quia illam non timent nisi volucres quarum virtus & conuersatio tantum est in aqua. talis enim aquila multum degenerat a nobilitate aliarum aquilarum, quæ in aere volãt, vel in terra prædam suam capiunt; timet vulturẽ. Vnde dicit Arist. lib. 9 de Animalibus, ꝙ Almachel manet prope mare iuxta magnos lacus, & cibatur ex auibus iuxta mare ascendentibus ex aqua: & si viderit vulturẽ venientem fugiet ad aquam. sed vultur qui est acuti visus semper volat contra locum illũ, & si auis exiuerit de aqua vel de terra statim rapit eam vultur. si verò diu fuerit in aqua suffocatur. habet autem hæc aquila vnum pedem clausum ad modum pedis anserini, cum quo se tegit in aqua, quando debet descendere propter prædam: alium verò pedem habet diuisum cum acutissimis vnguibus, cum quibus prædam rapit. Item habet pẽna aquilæ quandam latentem virtutem corrosiuam vt ait Plin. Dicit enim ꝙ pẽna aquilæ posita inter pennas aliarũ auium corrodit eas, atque destruit; sicut etiam chordæ factæ de intestinis luporum, quæ si ponantur in cithara, aut in alio instrumẽto cum chordis factis de intestinis ouiũ, eas distrahunt & corrumpunt. Aquila etiam societatem non diligit, sed fugit: sicut dicit Arist. lib. 1. de Aĩalibus. aues quæ habent vncos vngues non est possibile ꝙ sint cum aliquo sociorũ suorum. Item aquila vngues habet pro mucronibus, ideo qñ sedet super lapidem retrahit eos, & quasi claudit intra carnẽ vncos, ne eos allidat aut conterat circa ꝑetram, vt dicit Arist. lib. 10. de Animalibus. non insidet auis habens vncos vngues super lapides vel arbores: quia natura eius est contra istas duas res. Item aquila impia est contra filios, quando oculos claudunt contra solem, quoniam eos reputat alienos. Item vt ad prædam aliarum auiũ instruat eos & compellat, rostro eos percutit, & vulnerat, vt Plin. ait.

Quædam de aquila senescẽte.

Ab Aquila medicinã ad visum.

Vultur est acuti visus

A *Quædam de Grypho pulchra.* *Quæst. XXV.*

NVNC autem de grypho litera tetigit. Dicendum est ꝙ gryphus est animal pennatũ & quadrupes, in hyperboreis mõtibus nascens, omni parte corporis est leo, capite tantum & alis aquilæ assimilatur, equo vehemẽter est infestus, & homines viuos discerpit, vt dicit Isido. 12. Etym. adeo aũt infestat equum gryphus, vt Hugo dicit, quòd equitem cum equo armatum rapiat in sublime. Item dicit Glo. ordi. super Deut. c. 14. gryphes custodiunt montes in quibus sunt lapides preciosi, vt smaragdi & alij lapides: & non permittunt eos auferri inde. vnde dicit Isido. Etymo. 14. c. partes quædam
B in Scythia auro & gemmis affluunt, sed gryphorum immanitate hominum rarus accessus est: ibi smaragdi optimi, & crystalli. tam magnos enim gryphi habent vngues & amplos, quòd inde fiunt Scyphi qui mensis regijs apponuntur, vt dicit Plin.

De Halięto quædam pulchra. *Quæst. XXVI.*

DE Halięto quoque dicẽdum est, quia de eo littera tangit. vnde super Glo. 14. c. haliętus est auis falco. s. prędæ auida & multum animosa: inuadit enim aues longe se maiores eas pedibus & pectore percutiens. secundum alios haliętus est auis parua capiens alias aues paruas. vnde auctor in Aurora ait.
C

Retinet exiguas haliętus in corpore vires,
Sunt aues minimæ præda cibusque sibi.

& secundum hoc videtur, ꝙ haliętus sit Nisus paruus.

Quædam de Miluo scitu digna. *Quæst. XXVII.*

AMPLIVS autem de Miluo dicendum est: quoniam de eo in litera agitur. Est enim Miluus volatu mollis & viribus, vnde miluus quasi molliter volans est dictus: nam molli penna & quasi immobili mouetur super aera, & vix leui tactu in volando aerem mouere videtur. Est auis patiens laboris & doloris: nam cuculos in scapulis suis suscipit, & ne per longa itineris spatia fatigati deficiant a partibus Hispaniæ secum ducit, vt dicit Isidorus: est autẽ auis rapax & audax in minimis,
D sed timidus est in magnis, & volucres syluestres inuadere non audet, domesticis insidiari non timet: pullis etiam insidiatur vt rapiat, & quos incautos reperit, statim necat: cadaueribus & rebus immundis vescitur, & pro modico ventris pastu cõtra escam circumfertur: à Niso impetitur, & à minore se propter sui pusillanimitatem superatur. & miluus ab alijs auibus prædæ in iuuentute differre non videtur: sed quanto diutius viuit, tanto naturam suam magis degenerem ostendit. Item quoddam est genus milui, qui in principio aues rapit: intestina animalium deinde comedit, & tandem vix muscas & vermes arripit. & vt dicit Aristo. ad vltimum fame perit. Item est auis impia
E circa pullos sicut vultur: dolet enim qñ videt eos impinguare, & vt macrescant rostro eos percutit, & subtrahit cibum: vocem habet querulam famis nunciã. nam quando esurit, voce querula cibum quærit.

De Vulture quædam pulchra *Quæst. XXVIII.*

NVNC autem de Vulture dicendum est, quia de eo littera agit. Vultur à volando tarde dicitur, vt dicit Isidorus 12. Ety. magnitudine enim corporis præcipites volatus non habet. Hos quidam dicunt in quadam spe-

cie eorum non misceri, & sine concubitu concipere, & concipi: generare, atque gigni: natosque eos dicunt viuere centum annos, vt dicit Isido. hæc auis est impia contra filios sicut miluus: si enim viderit filios suos impinguari, rostro eos & pedibus percutit, vt sic fiant ex dolore & morsibus macilenti vt dicit Plin. Itẽ dicit idem quod maior viget sensus olfactus in hac aue: vident enim & sentiunt odore cadauera à remotis: existentes enim vltra mare cadauera ad has partes existentia sentiunt; & econtrario. vnde exercitum sequitur, vt hominum & equorum cadaueribus satietur. & ideo secundum augures vbi conueniunt & circumuolãt multi vultures, est futuri prælij præsagium, quod aliquo sensu præsentiunt affuturum. Item de vulture dicit Aristo. lib. de animalibus. vultur pugnat cum herodio volando super ipsum: & quando deuincit comedit carnem crudam eius, & ideo pugnat cõtra alias aues propter cibum. venatur autem a meridie vsque ad noctem, & ab ortu solis vsque ad tempus illud in silentio requiescit. Item quando senescit vultur, elongatur rostrum eius & incuruatur in fine: & tandem fame moritur. Dicit autem Arist. ibidem quòd hoc ei accidit, quia ſm errorem antiquorũ putatur fuisse aliquando homo, & erat impius quibusdã peregrinis. sed hoc est superstitiosum. Dicit etiam ibidem quòd quando aliquid superest de cibis illius, nõ relinquit illud auibus alijs sicut aquila: sed reponit illud in nido ad cibandum pullos suos, quoniam non de facili cibum acquirit. Nidificat autem in altis montibus & depressis: & si viderit aliquid volitans contra pullos suos, percutit & fugat illud: & nutrit filios suos quousque possint volare, & tunc eijcit illos à nido: & vetat eos appropinquare sibi: nec vnum par vulturum permittit aliud par vulturum subintrare locum suum. Item Aristo. ibidem ait. Almachel est species aquilæ fluuialis & timet vulturem, & fugit ad aquam: vultur autem circumuolat a remotis, & cum sit acuti visus, aspicit quando auis illa exit aquam: & tunc rapit illam. Est enim vultur auis fętida & immunda, cuius caro est durissima, & mali saporis, & grauis odoris. & ideo ad esum est inutilis: de facili pro cadauere terram petit, & cum descendit de terra iterum vix ascendit, vt dicit Gregorius. alte volans cadauer & infimum aspicit: & pro amore cadaueris ad ima de sublimitate se submittit: vt dicit ibidem. cum autem ab aliquo impetitur, contra ventum alas percutit, & sic venti adminiculo potius, quàm robore ab infimis se in aera tollit. Dicit autem Plinius lib. 19. cap. 13. vultur inter aues serpentibus repugnans est: nam si pennæ eius vrantur, fugiunt serpentes odore suo. Quædam etiam idem Plinius dicit, de quorum veritate non insisto, scilicet cor vulturis reddit se portantes à serpentibus & à feris tutos. Item cor eius ligatum in pelle lupi vel leonis fugat dæmones. item penna eius ligata pedi sinistro parturientis velociter à partu liberat, sed celerius soluenda est, ne interiora post ipsum fętum consequantur: vnguentum factum de adipe vulturis & oleo hircino & cera neruos curat: iumenta sanat. pes eius dexter alligatus pedi dextro dolenti sanat ipsum, & similiter sinister pes eius sanat sinistrum dolentem. item lingua eius sine ferro abscissa & in panno ligata nouo dicitur efficere hominem gratiosum, & ad impetrandum ab alio homine quicquid petit. cinis ossium eius combustorum mixtus cum celidonia datus animalibus eorum sanat morbos, sicut ait Plinius vbi supra.

(Marginalia: Signa ꝑlij futuri. — Almachel quid sit. — Mirabiles virtutes vulturis.)

Quędam de Coruis scitu digna. Quest. XXIX.

AMPLIVS autem quia in litera de coruo & genere suo agitur, de eo dicendum est. Coruus

F enim siue corax a sono gutturis nomen habet, vt ait Isidorus. coruus pullorum suorum ora hiantia respicit, quibus cibum prius non ministrat nisi cum pennarum nigredinem ad similitudinẽ coloris sui cognoscit: postquàm nigrescere incipiunt, totis viribus eos pascit, vt dicit Isidorus: dicuntur autem pulli coruorum rore cęlesti pasci quamdiu beneficio ætatis non habent nigras plumas: non enim paternis escis, sed cęlestis roris beneficio sustentantur, vt dicit Augustinus. Petit enim coruus in cadaueribus mortuorum loca occulta, vt dicit Isidorus. est etiam auis clamosa, & diuersas format voces, vt ait Isidorus. solus enim inter aues sexagintaquatuor habet vocis mutationes, vt ait Fulgentius. est etiam auis dolosa res furto subtrahens in locis absconditis: est etiam immunda auis cadaueribus insistens, & de venenosis & immundis rebus cibum quærens. Est etiam secundum augures quandam vim præsagij, & diuinationis habens: & ideo apud gentiles coruus fuit inter aues Apollini consecratus, vt dicit Martianus. Item de coruis dicit Aristot. libro sexto, de Animalibus, ꝙ fœminę coruorum solæ cubant super oua, & masculi deferunt eis cibos: & pullificant plures pullos & cubant diebus viginti, & deijciunt aliquos propter multitudinem; quia aues quæ multos pullificant, proijciunt multos a se. idem libro octauo de Animalibus. pugnat coruus niger cum asino & tauro, & volat super ipsos, & nocet eis percutiendo cum rostro, & pungit oculos ipsorum. Item ibidem. coruus niger amicus vulpis, propter hoc pugnat cum quibusdam bestiolis, vt iuuet vulpem. item ibidem. corui pugnant ad inuicem pugna forti, & percutiunt se ad inuicem rostris & vnguibus: & victus obedit victori victoria forti. vt ibidem Aristot. Item solus coruus in medijs æstiuis feruoribus cõtra naturam aliarum auiũ ouat, & pullificat fętus suos.

(Marginalia: G — H — Iuxta illud Psal. Qui dat iumentis escam, & pullis coruorum inuocantibus eum.)

Quędam de Struthione pulchra. Quest. XXX.

NVNC autem quoniam de Struthione in litera sermo est: de eo tangendum erit. Struthio à græco vocabulo nomẽ assumpsit, vt dicit Isidorus 12. Etymol. eo, quòd
I cum corpus habeat animalis, pẽnas habet vt auis. habet autem duos pedes & rostrum sicut volucres, sed propter ponderositatem sui corporis cum auibus in aera non leuatur. ouat etiam sicut auis; sed oua sua fouere negligit, quæ proiecta in arena fotu pulueris aluntur, vt dicit Isidorus. Item Arist. in libro de Animalibus, de struthione ait. Struthio assimilatur aui, quoad quid quadrupedi: quia in aere non leuatur, alę enim eius non sunt cõuenientes ad volatum. & quia est sicut auis multas plumas habet in parte inferiori corporis; & habet pedes sicut volucris; & vngues scissos sicut vngulæ quadrupedis, cuius causa est, quia magnitudo corporis sui assimilatur quadrupedi, & non aui. tantæ enim caliditatis est, quòd ferrum deglutit, & digerit, & consumit. ideo secundum Auicennam. natura quæ in omnibus est prouida, dedit
K ei facere oua maximæ & durissimæ testę; vt circa eorum generationem occupatus calor temperatus, & non nimis intensus esset, vt induceret causam propter quam ista animalia cito morerentur. Alias proprietates tangit Gregorius super Iob c. 33. dicens, plumæ struthionis similes pẽnis herodij, sed non in virtute: pẽnæ. n. similitudinẽ habet, sed nõ volatus celeritatẽ, ad volandũ alas erigit, sed a terra in altum se non suspendit. raris pennis induitur, & in magno corpore grauatur. Itẽ qñ venit tps vt oua pariat, ad stellas quæ dicũtur virgiliadę vel pleiades aspicit: nõ enim ponit oua,

oua, nisi qn̄ illa cōstellatio oritur, vel ascendit, cū autē viderit stellam circa mensem Iunij, terram fodit, vbi ponit oua sua in sabulo, & cooperit ea atque tegit. cū autem ea reliquerit, statim obliuiscitur, vbi ea posuit, & nunquam vltra ad ea reuertitur, sed calefacta arena feruore solis abscondita ibi oua excoquit, & ex ipsis pullos procreat atque producit. Cum autem fracta teſta pullus eductus fuerit, tunc mater ipsum recolligit atque nutrit, & quem in ouo contempsit, egressum de ouo recognoscit. Ideo dicitur ad beatum Iob. induratur ad filios suos quasi non sint. Item struthio naturaliter equum odit, & in tantum ei contrariatur, ꝙ equus eum sine timore videre non potest, & si occurrerit equus contra eum, quasi contra hostem alas erigit, & alarum concussione ipsum fugat.

Quædam de Noctua. *Quest.* XXXI.

NVNC verò, quoniam de noctua in litera dicitur, de ea quoque subiungamus. Noctua est quæ alio nomine nicticorax dicit, & est noctis coruus sic dictus, quia noctē amat. nam de nocte volans cibos quærit, & quærendo clamat, cuius clamor est volucribus odiosus, vt ait Isidorus 12. etymologi. est etiam auis lucifuga & solem videre non potest: sepulchra & mortuorum loca inhabitat & frequētat: in parietibus & locis rimosis nidificat: oua columbarum & monedularum frangit & deuorat, & cum eis pugnat. Hæc dicitur noctua quasi de nocte acute tuens: de nocte autem videns exorto splendore solis visus eius hebetatur. hanc insula cretensis non habet, & si aliunde ibi venerit moritur, sicut ait Isidorum vbi supra.

De Accipitre quædam memoratu digna. *Quæst.* XXXII.

QVONIAM autem sequentibus ordinem literę Larus auis obijcitur de eo dicendum erat, sed quia iam sufficienter dictum est, sequitur dicendum de Accipitre, qui est in ordine consequenti. Accipiter est auis regia quæ plus animo quàm vngulis est armata, & quod ei in quantitate corporis natura denegat; hoc ei in viribus & animi audacia recompensat, vt ait Isido. ety. 12. est etiam vt idem ait auis alijs auibus capiendis auida, a quarum acceptione & prę̨da accipiter. i. raptor est vocatus. de hoc etiam Ambrosius in Exameron. Accipitres circa suos pullos sunt crudeles, quia cum sunt habiles ad volandum, cibos eis subtrahunt, & percutiēdo ad modum aquilarum de nido exire compellunt, quia eos cum trepidant ad prædam excutiūt, ne adulti facti torpescant animo, & magis cibum quęrere per vigorem animi consuescant. Vt dicit Beda & Ambrosius, sunt quidam accipitres prędones aeris tantum: quidam vero tantum in terra sicut aquilæ, vt dicit Aristo. lib. 6. de Animalibus. primi aues volantes tantum rapiūt, secundi aues tantum existentes in terra percutiunt & inuadunt, & inter hos columba discernit, sicut supra dictum est de aquila. Est igitur accipiter auis calida & sicca, mole carnis depauperata: pennarū plumarumq; Varietate decorata: struthioni enim in pennarum decore similima est, sed magnitudine & animi magnanimitate impar est. summa em̄ celeritate nunc in aera se leuat & ascendit, intantum ꝙ hominum aspectibus se subtrahit. Nūc vero inferius in prędam ruit. pectus accipitris est acutissimum, modica tamen carne est munitum, vt dicit Aristotel. lib. 14. de Animalibus. quanto pectus eius magis est acutum, tanto melioris est volatus: qm̄ si haberet multum latum pectus, moueret ante se multum aęris, & esset grauioris motus,

De laro dictum est. in q. 10. & ibi dictū est de corto, quia larus coruus marinus est.

In quo cognoscit bonitas accipitris,

A carnosum autem est, quia acutum debile est, nisi habeat coopertorium ex multa carne, sicut ibidem dicitur. maxima itaque est eius fortitudo in vnguibus, pectore, & rostro, quo statim petit, & cerebrum terebrat prædæ suæ. Huius autem fel medicinale est, & vtiliter in oculorū collyrijs admiscet, visum. n. acuit, & oculorum albugines destruit & consumit: similiter & fimus eius. Item habet hoc proprium accipiter, vt dicit Gregorius, ꝙ in senectute qn̄ sentit se pennarū pondere prægauari, expandit alas suas contra solē flante austro, & sic repente aura & solis calore aperiūtur pori, quibus apertis excutit alas, & sic veteres exeunt pēnę & nouæ succrescunt, & sic nouitas pēnarum ipsum efficit ad volandum aptiorem. Item sunt duo ge-

Ab eo medelæ.

B nera accipitrum: quidam est domesticus, & quidam syluestris, qui domesticus est syluestres rapit aues, & eas raptas domino suo derelinquit. syluestis enim domesticas capit aues. Indignantis autem naturæ est accipiter: vnde si prædam quam impetit casu aliquo nō rapit, vix die illa ad manum domini sui redit.

Duo genera accipitrum.

Debet autem accipitrum dięta. i. cibus ordinata esse, scilicet nec nimis tenuis, nec nimis lata, abundanti enim cibo impinguantur & insolescunt, vel pigrescunt, & ad reclamatorium venire dedignantur. Si vero fuerit victus paucus, deficit uirtus & robur accipitris, & impotens efficitur ad accipiendam prædam. Similiter oculi talium auium tegi debent, ne visis auibus de manu gestantis euolent, cum ad illam prædam anhelent: ideo quibusdam laqueolis pedes illorum il-

Dieta accipitrum qualis.

C laqueantur, ne libere ad quamlibet efferantur auiculā. gestantur in sinistra manu, vt de manu dextera gestantis aliquid suscipiant, quo alantur. Seruantur autem accipitres domestici & mansueti in mutatorijs a pennis veteribus exonerandi, ut sic iuuentute & decore renouentur. datur ei cibus de carne aliqualiter uenenosa, ut sic facilius mutentur: accipitres enim maximè lędit fumus, ut dicit Beda: ideo eorum mutatoria a locis fumosis debent esse remota, ne eorum corpora fumi amaritudine lędantur, & ne pennę ipsorum ex fumi nigredine inficiantur: carnibus recentibus & sanguinolentis cibantur, & solent eis dari corda auium quas prædantur. quamdiu enim viuunt, & potētes sunt ad prædandum, diliguntur a suis dominis, &

D super perticas reponuntur, ac in manibus gestantur & nutriuntur. Cum vero moriuntur inutiles reputantur, nec comeduntur carnes eorum, sed super sterquilinium proijciuntur.

Quædam de Bubone. *Quæst.* XXXIII.

COnsequenter autem ſm ordinem literæ de bubone dicendum est. Bubo a sono uocis nomen habet, ut dicit Isidor. 12. etymol. est auis feralis, onusta quidem plumis, sed graui semper detenta pigritia. debilis est ad volandum: in sepulchris die ac nocte versatur: semper commorans in cauernis, deinde malum omen prætendere fertur. nā in urbe uisus solitudinem prætendere asserunt, ut dicit Isido. Item de bubone dicit Arist. lib. 8. de Anima-

E libus, monedula inquit pugnat cum bubone: bubo nanque debilis est uisus apud meridiem, clarius videt per noctem quàm per diem, & propter hoc Monedula quæ coruicini gn̄is est capit oua bubonis, & comedit ea per diem, & bubo comedit oua Monedulę per noctem, quia Monedula per diem fortior est quam ꝑ noctem. bubo autem magis in nocte quàm per diem ualet. Aliæ aues uolant per diem in circuitu bubonis, & deplumant ipsum, & propter hoc aucupes, cum eo deprehendunt alias aues. pugna autem istarum auiū, sicut & bestiarum non est, nisi propter cibum & mā-

sionem,

sionem. Huius auis frequens vlulatus per noctē apud augures præsagium est mortis. Bubo stercoribus & alijs immūditijs pascitur: ab alijs volucribus odio habetur. Templa nocturno tempore frequentat, vt de oleo lampadum satietur: in pennis tantum, & non in rostro auibus prædæ similis videtur, sed in animositate & virtute penitus dissimilis est. Qñ autem ab alijs auibus impugnatur, resupinum se vertit, & rostro, & pedibus se defendit. mures & vespertiliones venat̄ & comedit, & de nocte euagatur & circunuolat: per diē vero in parietum rimulis se abscondit.

De Mergulo quædam pulchra. *Quæst.* XXXIIII.

DE mergulo autem, vt litera exigit nunc dicendum est. Mergulus ab assiduitate mergendi nomen assumpsit: sæpe enim dimisso capite aurarum signa sub fluctibus colligit, & ante venientem æquoris tempestatem cum clamore littus petit. nam in pelago grauissimam esse tēpestatem certissimum est, qñ Merguli fugiunt, vt dicit Isido. 12. Etymolg. Mergulus in arundinetis super ligna pauca nidificat, & miro quodam affectu naturæ pullos nutrit, & educat, qui mox nati matrem sequuntur, & varias pelagi vndas ascendere, & descēdere nō verentur. vermes aquatiles & pisciculos ad sui ventris sacietatem, & ingluuiem venatur. In hyeme propter paucitatem motus impinguantur, in æstate autē propter libertatē volatus carnibus, & pinguedine depauperantur, qñ autem illum auis rapax persequitur, ad aquam refugiens mersionis beneficio liberatur.

Quędam de Ibide quę ciconia dicitur. *Quæst.* XXXV.

ORDO nunc est de Ibide, quę Ciconia est dicere. Ciconia vel Ibis est auis fluuialis, quæ seipsam purgat rostro suo, quia qñ ciborū multitudine sentit se grauatam, aquā marinam intra rostrum recolligit, quam per anum ad interiora transmittit & infundit, quæ remolliendo cibi compacti duritiem, & mordicando intestina superfluum expellit & eijcit. hęc auis serpentum ouis vescitur, ex eis gratissimam escam deferens pullis suis, vt dicit Isid. 12. Etymol. Ciconia quasi cum canna dicit, quia rosto percusso quasi cum canna sonitum reddit. veris est etiam nuncia, & in suo aduentu prædicat tēporis nouitatem. serpentibus est inimica; rostro enim eos percutit, & interficit, deuorat, & deglutit: societatem humanam diligit: ideo super domos ab hominibus habitatas nidificare consueuit, & nidum suum primum, nisi fuerit inde eiecta, non dimittit de facili, sed in suo recessu circa hyemem terra replet nidum suū, & cum luto virgulas nidi, & spinas compaginat, ne aliquis ventus tempestuosus eum ēt in hyeme deijciat, aut dissoluat: in reditu autem suo in vere eundē obtinet, & renouat, & ab alijs nidum occupare volentibus protegit. Viuente fœmina masculus secum aliam ad coitum non sociat, sed quoad gñationis effectum fœminæ fidē seruat, in qua si masculus aliquo casu adulterium senserit, vltra cum ea non cohabitat, sed eam rostro, si potest nimis verberat, atque necat, vt dicit Arist. alibi quàm in nido masculus fœminā non calcat: & incubando super oua masculus & fœmina per vices seruant: pullos suos miro affectu diligunt & custodiunt, & ex assiduo accubitu super eos plumas perdunt, masculus qñ est in pascuis fœmina, nidum seruat, & è ɔ̄rio. Item vt dicit Ambrosius: Ciconię maria transuolant, & collecto agmine ad regiones calidas simul volant, & in suo discursu comites habēt cornices, quæ ipsas pręcedunt, & quasi Ciconijs ducatum

F prębentes contra aues eis infestas pro viribus se opponunt, vt dicitur in Exameron. quamuis autem animalia venenosa comedant vt ranas, & serpentes, tñ venenum naturam earum non superat, nec mutat. idem. n. illis est refectio & nutrimentum, quod multis hoībus & alijs animalibus venenum est. vi enim caloris, qui in earum interioribus dñatur, virtus veneni superatur & extinguitur. A pullis quoque suis in senectute pascuntur, nam nimia illis circa filios suos est pietas, & ideo quantum tempus expendunt in fœtibus educandis, tantum ipsę a pullis vice reciproca nutriuntur, vt enim dicit Ambrosius, qñ primo pulli nascuntur, crura, & pedes, & rostra habent admodum valde nigra, sed deposita paulatim nigredine rubere tanto plus incipiunt, quanto plus quotidie senescunt.

G

Quædam de Cygno, qui & olor vocitatur. *Quęst.* XXXVI.

NVNC de Cygno iuxta præcedentem ordinem dicendum est. Cygnus latine olor gręce dicitur, ꝙ totus sit albus in plumis suis. Nulli enim inueniūt Cygnum nigrū: olor autem gręce totum dicitur, vt ait Isid. 12. Etym. Cygnus a canendo est dictus, quia carminis dulcedinem modulatis vocibus fingit. Ideo autem canit dulciter, quia collum longum & reflexum habet, & necesse est vocem eluctantem per longum & reflexum iter varias reddere modulationes. Fertur autem hiperboreis mōtibus canētibus citharedis Cygnorum pullos aduolare de nidis, & apte concinere, vt ait Isidor. H
sm Martianum & Ambrosium: bonum presagium euenturum existimant si Cygnus in nauigādo canit, vt ait eunuchus.

Cygnus in auspicijs semper lętissimus ales
Hunc o, tant nautę, quia non se mergit in vndis.

& ideo fuit apollini consecratus, vt ait Martianus: in alis eius maxima est fortitudo. Cygnus qñ est in amore quærit fęminam, ei per cōplexionem colli blandit quasi eam attrahat ad se, & coniungit collum suum collo fęminæ colligando: post coitū vero fęmina percutit marē, & fugat ipsum. balneat aūt se fęmina post coitū, similiter & masculus, anteq̄ sumat cibū, instante aūt morte penna infixa cerebro canit, & ɔ̄ aliorum I
animantiū consuetudinē pro gemitu cantū reddit, vt dicit Ambro. plumam hēt candidissimā omni nigredine, vel colore alio carentē: carnem vero hēt nigrā, & ad digerendū duram. Collo in profundo aquę mersso q̄rit cibum suū, & incidit, cū piscibus nutritus ipsos non comedit: ideo si panis vel esca ei proiecta fuerit, piscibus ipsum sequentibus tradit: ipse de herbis & radicibus victū suū quærit: pedes hēt nigros & latos, & clausos, natationi valde aptos, quorū vno vtitur ꝓ remo in natando, alio pro gubernaculo in regendo: stagna & lacus inhabitat, & secus aquas nidificat, vbi sem per pauca ligna coniecta sunt: super oua cubat & pullificat, pullos solicitè nutrit & educit, & eis rostro, & alis & sibilo suffragatur, & si quis appropinquauerit K
inter pullos & auē appropinquantē se opponit. Est autē auis magnę carnositatis & pōderositatis corporis, ideo quietē diligit, & raro volat, tñ Cygni syluestres volatu forti collis extensis, & pedibus ad posteriora religatis feruntur, sed non sunt tanti corporis, nec pinguedinis quantæ sunt domiti, qui iuxta hominum habitacula sunt nutriti, vt dicit Martianus.

Cygni descriptio.

Quædam de Onocrotalo. *Quæstio.* XXXVII.

NVNC autem de Onocrotalo dicendum est. Onocrotalus est auis sonum in aqua faciens. habet aūt quosdam folliculos, in quibus primo cibū recipit, & receptū in sm vētrem mittit: duos tres,

Onoc... lus du... habet ...

enim

enim habet vteros, in vno tantum cibaria recipit, in alio tm̄ digerit. primus est pro vesicula gutturis, vt dicit Isido. Onocrotalus dicitur auis cum longo rostro, & sunt duo gn̄a: vnum aquatile, & aliud solitudinis. Qui aūt in aquis manet est auis valde gulosa, qui rostrum in aquis mergens horridū sonū facit: præcipuè cum insidiatur anguillis, quas accipit, & subito deuorat, atque in aluū mittit: deinde ruminat atque fauces mouet, ac si cibum in ore receptum teneret. Hæc autem in littore quiescens rostrū suum sursum erigit, & sic ipsius acumine contra insultum accipitris se præmunit, vt sic securius dormire possit, vt dicit Isido.

Quædam de Porphyrione, quæ auis Pelicanus dicitur. Quæstio. XXXVIII.

POST hæc autem de Porphyrione consequēs est dicere. Porphyrion auis quędam est, quæ alio noīe dicitur Pelicanus, & est auis Aegyptia habitās in solitudine iuxta Nilū, & sunt duo gn̄a huius auis, vnum in aquis habitās, cuius esca sunt pisces: alterū est in terra habitans in solitudine, cuius esca sunt animalia venenosa, sicut sunt lacertæ, & similia. Oīa quę Pelicanus comedit, primo in aqua pede tingit, & intincta, quasi cum manu pede ori applicat, & apponit. Solus.n. Pelicanus præter Psitacum inter aues loco manus pede vtitur. De Pelicano dicit gl. ordinaria & Hierony. Pelicanus est amator filiorū suorū, cum enim gignit natos, & incipiunt crescere, parentes suos in faciem percutiunt: propter quod ipsos mater repercutit & occidit: tertia aūt die mater se in costa vsq; ad effusionē sanguinis percutit, & sanguinem calidū super corpora natorum suorū effundit, cuius virtute pullus primus mortuus reuiuiscit. Item glosa super locū illum psalmi. factus sum, sicut Pelicanus &c. ait. Pelicanus filios suos dr̄ occidere, & tribus diebus lugere, & tunc sanguinem suū super eos fundere, & sic eos viuificare. Item alia causa mortis pullorum Pelicani assignatur in lib. de Animalibus orientalibus, cum dicitur. est inquit in Aegypto auis, quæ Pelicanus dicitur, auis magnarū alarum, & maximę maciei, quia quicquid deglutit, emittit per secessum lubricū: non habet intestinū, & ideo vsq; ad perfectā incorporationē non tenet cibū: hanc naturaliter odit serpens. Propter quod dum pro pastu mater exit, nidū ipsius per arborem pungit, & interficit filios suos, sudum in pectore se vulnerat, sanguinē super eos effundens suos a morte suscitat. ex sanguine aūt sic copiosius effuso debilitatur mater, vnde pulli coguntur exire pro cibo, quorum quidam naturali affectu matrē debilitatam pascunt, quidam vero degeneres sunt, & de matre nullam penitus curam gerunt, quod diligenter aduertens mater receptis viribus filios se pascentes refouet & diligit: alios vero tanquam ignobiles & ingratos a se reijcit, secum conuiuere, aut permanere non sinens.

Mirabile de suscitatione Pelicani.

De Herodione, seu Falcone quædam pulchra. Quæstio. XXXIX.

POST hæc autem de Herodione dicere consequens est, qui Herodion, aut Herodius dicitur. est enim Herodius auis regia, prædæ auida, & manu gestantis assueta. Est aūt auis ad modum accipitris animosa, paucæ quidem carnis respectu corporis sui, & est multę plumositatis, & iō est leuissimi volatus, quia parū est in eo, qđ aggrauat, & multū quod erigit atque leuat, ideo dissimilis est struthioni, vt dicit Gregorius, q̄uis similis sit ei in penna

Generositas Herodionis.

A varia & colore. Herodius magnæ est animositatis, acutissimi pectoris, & fortis vnguis, & plus lędit prędā super ipsam irruendo pectore q̄ eam percutiat rostro, vel vngue: tantæ est animositatis, φ si prędam primo, vel secundo impetu non arripit, quasi vindictam de se petit: vnde si syluestris est, illo die vix prædā quærit, si vero domesticus, quasi præ verecundia euagatur per aera, & ad manum gestantis faciliter non venit, & tūc multum quasi degenerēse ęstimat, qn̄ de volucre quā impetit, non triumphat, vt dicit Greg. super psalmū. Item est auis quæ inter oēs aues prędæ hēt affectū piū circa pullos, sicut dr̄ in Exameron: eodem inquit sedulitatis affectu quo proprios filios pascit, pari submi-
B nistratione pullum ab aquila eiectum, siue non cognitum suscipit atq; nutrit, cadauera fugit, nec in famis vehementia carnes putridas tangit, sed laboris patiēs abstinendo expectat quousque prędam sibi congruā inueniat, quā acquirat: vt ait Gregor. Herodius est auis quę vulgo falco dicitur, vel fulica, vt idē ait Grego.

Quædam de Charadrione. Quæstio. XL.

NVNC autem cōsequens est de Charadrione pertransire. Charadrion, qui grus dicit̄, a propria voce nomen assumpsit: talia em̄ voce sonat, vt dicit Isidor. est aūt auis magnarum alarum & fortis volatus, aeris alta petens, vt videat ad quas velit pergere regiones, vt dicitur in Exa-
C meron. & est auis diligens suam speciē, & in societate viuens, habens regem, & ordine literato volans, vt dicit Ambrosius. ductor aūt agminis quasi castigando, & arguendo voce ad rectos volatus cogit agmen, & si forte raucescit, succedit alia quæ supplet idē officiū. Grues.n. voce præconia terram petunt, vt quiescant, & cum sederint, ad custodiam sui ordinant vigilias, vt aliæ securius conquiescant: vigiles.n. per vnum crus stant directæ, & lapillum tenent in pede, altero a terra suspenso, vt si casu aliquo dormierint, per casum lapilli excitentur, vt dicit Aristot. Item grues in iuuentute sunt cinericij coloris, sed quanto plus senescunt, tanto plus nigrescunt, & siqua earum a societate oberrauerit, vociferando perditas socias aduocat & requirit. Grues etiam quando super se venientem Herodium,
D vel accipitrem respiciunt, rostrum suum superius erigunt, & prout possunt cū rostri acumine se defendūt.

Quædam de Vpupa aue immunda. Quæstio. XLI.

AMPLIVS autem de Vpupa dicendum est. Vpupa.n. vt dicit Isido. 12. Etymologiarū a græcis est noīata eo, φ stercora humana comedat, & fętenti fimo nutriat̄. auis est spurcissima, & immunda, cristis in capite exeūtibus galeata, semper in sepulchris cōmorans vel in fimo, cuius sanguine siquis se perunxerit dormitū pergens dęmones in somnijs se suffocantes videbit, cuius cor malefactoribus valet, nā in suis maleficijs eo vtuntur. Itē di-
E cunt physici, φ cū Vpupę senescunt, ita vt nec volare, nec videre queant, pulli earum euellunt eis pēnas inualidas, & linunt eis oculos herbarum succis, & fouēt sub alis, donec recrescāt plumæ earū, & sic renouatæ pfectę valent, & vidēt clare, sicut & ipsi, vt dicit Isido.

Nota contra maleficos.

Quædam de Vespertilione. Quæstio. XLII.

NVNC autem de Vespertilione attingendū est. Vespertilio a tpe nomen sumpsit eo, φ lucem fugiens circunuolet in crepusculo vespertino, præcipiti motu attritus, & tenuissimis brachiorū membranulis suspensus. est aūt animal simile muri non tam sonans voce q̄ stridore, specie

ſpecie ſimilis volatilibus, & quadrupedibus, quod in alijs auibus ſolet rarius reperiri, dicit glo. ſuper Eſa.c. 2. Veſpertiliones lucem fugiunt, cæci.n. ſicut & talpę: puluerem lingunt, oleum de lampadibus ſugũt, & in rimulis parietũ ſe abſcondunt: frigidiſſimæ ſunt naturæ, vnde ſanguis veſpertilionis linitus ſuper palpebras non ſinit creſcere pilos, vt dicit Conſtantinus, & hoc forſitan eſt, quia ſua frigiditate oppilat poros, quibus oppilatis non recreſcunt pilli.

Quædam de Locuſtis, & vnde nomen ſumpſerint. Queſtio. XLIII.

DICENDVM aũt eſt nunc de Bruco. Sed qa Brucus, & attacus, & accellabus, ac locuſta ad idem pertinent: de eis ſimul dicetur. Locuſta eſt dicta eo, ꝙ pedibus eſt longa, vt haſta, & ideo græci eam Aſtagon vocant, vt dicit Iſidor. 12. Etymol. locuſta regẽ non hẽt, & tñ ordinate ꝓgreditur per turmas ſuas, vt dr̃ Prouerb. 20.c. in glo. mutuo ſe deuorant locuſtæ, nam maiores mãducant minores. In æſtate apparent, in hyeme vero latent, & lõgiora hñt crura poſteriora q̃ anteriora, & ſicut dicit gl. ſuper Iohelem locuſta primo eſt accellabus, & poſtea creſcentibus alis fit locuſta, & poſt lædit plus in iuuentute, qñ eſt accellabus, q̃ in ſenectute qñ eſt locuſta: os hẽt quadrangulũ, & pro cauda aculeum hẽt: crura ſua ſunt replicata, & inde reflexa: germina arborũ & herbarum radicitus comedunt: a vento auſtrali gñantur, & ad volandũ incitantur, in vento aũt ſeptentrionali moriuntur: locuſta in ſaliendo ſe erigit, & in erigendo cadit. de floribus amigdalinis impinguantur locuſtæ. Locuſta pro maiori parte venter eſt, & ideo inſatiabilis eſt, & vnicũ hẽt inteſtinũ quod fame & immunditia ſemper eſt repletum, ſed quãdiu viuit ſemꝑ eſurit, & ſiquid inuenit viride, comedere non deſiſtit: modico frigore quaſi moritur & conſopitur, ſed calore ſolis reuiuiſcit, & ex eius ſtercore vermes gñantur.

Quædam de Muſtella. Quæſt. XLIIII.

NVNC de Ophimaco dicendũ eſt, ſed quia de eo iam eſt dictũ ad alia tranſeundũ eſt. ſ. vt de Muſtella dicamus, quę mus longus dr̃, vt ait Iſido. 12. Etymol. nam telon græce longum eſt dictũ latinè. hæc ingenio eſt ſubdola, in domibus in quibus nutrit̃ catulos trãsfert: de loco ad locum ſedem mutat, ne eius locus ab aliquo deprehendatur: perſequit̃ ſerpentes & fugat, mures odit & eos manducat. Sunt aũt duo gñа muſtellarũ. Vnum eſt ſylueſtre diſtans ab alijs quam gręci licidas vocant. Alter in domibus errans. Falſa aũt eſt illorũ opinio, q dicunt eam ore concipere, & aure partũ effundere. huc vſque Iſido. 12. Etymol. Paſſeribus & alijs paruis auibus inſidiat̃, & eorum oua trãſglutit: filios ſuos aliquo caſu in latibulo lęſos vel mortuos quadam herba ſanat, imò vt dr̃ ſuſcitat, vt dicit Plinius, rutam comedit, & eius ſucco ſe perlinit, & tunc baſilicũ inuadit intrepida, & occidit. ut dicit Plin. li. 8. c. 22. vbi dr̃ muſtellarum virtus baſilicis exitio eſt, cauernã baſilici faciliter cognoſcit, quã ſubintrans ipſum interimit: eſt animal multũ dormiens, & per ſomnũ impinguatur, vt dicit Plin. lib. 29. c. 1. ſ. muſtellarũ duo ſunt gña domeſtica & ſylueſtris. vtriuſq; fel valet ꝯ aſpides. nam earundẽ pudenda multum fętent, & ſerpentibus fętidis ꝯ[illegible]antur: earundem ẽt carnes dicunt valere ꝯ venenum. Muſtella.n. cõbuſta, & in cineres redacta adhibetur ſalubriter, & eſt cõueniens ꝯ lethargicã paſſionẽ. Ita dicit Ariſt. li. 8. de Animalibus, ꝙ muſtella pugnat ꝯ ſerpentes, quia vtriq; mures comedunt, & eſt aĩal

Duo ſunt muſtellarum genera.

F velocis motus, & corporis flexibilis, atque valde mobilis, & inſtabilis: odore ſagax: dorſum hñs rubeum, & ventrem albũ: mutat aũt colorẽ. nam in quibuſdã regionibus in aliquo tpe anni tota pellis eius candida eſt pręter caudam: morſus eius malitioſus eſt aliter virulentus: ẽt eius vrina fętida eſt, ſicut vrina muris.

Quædam de Mure animali puſillo. Quæſt. XLV.

CONſequens eſt de Mure pertranſire. Mus ſm Iſid. Etym. eſt animal puſillũ ab humore dictum eſt: eo ꝙ humore terræ naſcatur. nam mus terra dr̃, & inde humus deriuatur. iecur muris in plenilunio creſcit, ſicut quædã maritima, tũc augentur, quæ rurſus decreſcente luna minuunt̃. dñr G mures ſorices, eo ꝙ in modum ſerræ rodunt & ꝑſcindunt. Mus ſm Ariſt. lib. 7. de Animalibus non potat, & ſi potauerit morietur. aĩal eſt guloſum, ideo a modica eſca decipitur cũ odore eius prouocat̃. vrina eius fętida eſt, & cõtagioſa, & morſus eius venenoſus: cauda quoq; venenoſa eſt. de muribus dicit Plin. lib. 8. ca. 38. ſunt quidam Mures pontici, qui congregant pabulum ſuum in foueis ſuis, & in hyeme abſcõdunt & latitant in cauernis, quorũ palatum in guſtu ſagaciſſimũ eſt, & in olfactu: in autumno maſculus & fœmina ſpicas cõgregant, & mutuo ſe onerant ſuper ventrẽ: per caudam aũt maſculus fęminã, ſic onuſtã ad ſpecũ trahit: exonerato autẽ faſciculo in cauernis, iterũ redeũt ad laborẽ, & cõgregato faſciculo maſculus ſuꝑ dorH ſum ſuum ponit, quẽ fęmina verſa vice onerat, & caudã eius ore tenens maſculũ pertrahit ad cauernam, & ſic onera deferunt alterna, vt dicit ibidẽ. Itẽ murium diuerſæ ſunt ſpecies. nã quidã viuunt in domibus, & alij in campeſtribus, in aquarum & fluuiorum extremitatibus cõmorant̃. quidã annum dimidiant, quia ꝑ dimidium annum dormiunt, & per dimidiũ vigilant ſicut glires, qui ſunt ſm Plin. beſtiæ nociuę in pluribꝰ tñ ſunt ad medicinã apti: nam vt dicit Plin. lib. 30. c. 6. murium cinis cum oleo & melle auribus inſtillatus earum dolorẽ ſedat, & ſiquod aĩal aures intrauerit ꝑcipuum remedium eſt fel murium, cum aceto tepido tẽperatum inſtillare auribus. fimus eius ſm Dioſcoridẽ, cum aceto tritus mundat alopecias, & cuſtodit caI put a caſu capillorũ tritum, & cum vino in potu ſumptum ventrẽ miro mõ ſoluit: pellis eius recens calcaneo ſuperducta vulnera eius ad ſanitatem perducit.

Murium variæ ſpecies.

Quædam de Crocodilo, & vnde nomen ſumpſerit. Quæſtio. XLVI.

NVNC autẽ de Crocodilo ordinẽ literæ cõſequentibus dicendum erit. Crocodilus a croceo colore dictus eſt, vt ait Iſid. 12. Etym. eſt autẽ animal quadrupes in terra & in aquis valens, longitudine fere. 20. cubitorum, dentibus & vnguibus immanibus armatus. tanta eſt. n. duritia cutis eius, vt quãuis fortes ictus lapidum a tergo reciK piat, nihil oĩno curet. nocte in aqua, die in terra quieſcit: oua in terra fouet, quæ oua ouis anſeris ſunt maiora: maſculus & fęmina vicẽ ſeruant. de hoc dicit Solinus in Poliſtor. c. de Aegypto. Crocodilus aĩal quadrupes & in terra, & in flumine pariter valet: linguam non hẽt, maxillã mouet ſuperiorẽ: morſus eius horribili tenacitate cõueniunt ſtipanti ſe pectinatim ſerie dentium: plerunq; ad 20. vlnas eualeſcit: qualia anſeris edit oua; metatũr locum nido naturali prouidentia, nec alibi fętus ponit q̃ quo creſcẽtis Nili aquę nõ ꝑñt peruenire: in partu fouendo maſculus & fœmina vices ſeruant: præter hiatum oris, armatus eſt ẽt vnguium immanitate: noctibus in aqua degit, die humi acque-

acquiescit: circundatur cutis maxima firmitate in tm̄, vt ictus quouis tormento adactos tergo repercutiat. Trochilos auis paruula, dum reduuias ciborũ eius affectat, os beluæ huius paulatim scalpit, & sensim scalpurigine blandiente aditum sibi vsq; ad fauces facit, quod enydrus cõspicatus penetrat beluã, populatusq; vitalia exrosa exit aluo. Sunt Delphines in Nilo quorum dorsa serratas habent cristas, Crocodilos studio alliciunt ad natandũ: demersiq; astu tenera ventrium subternatantes secant, & interimunt. Præterea habitant in insula Nili hoĩes forma perexigui, sed audacia intm̄ præditi, vt Crocodilis se ferant obuios: nã hæc monstra fugientes insequuntur, formidant resistẽtes, igitur capiuntur: subacti ẽt intra aquas suas seruiunt, & perdomiti metu ita obsequuntur, vt immemores atrocitatis victores suos equitantes dorso vehant. Hanc ergo insulam & hanc gẽtem vbicunq; indicio odoris persenserint, procul fugiunt: in aqua obtusius vident, in terra aũt acutissimè: in hyeme nullum cibũ capiunt, qm̃ ẽt quatuor menses a principio brumæ inedia exigunt. de hoc dr̃ ibidem, ꝙ Crocodili infesti sunt hoĩbus in Aegypto. Sed cum solẽnitas apidis dij Aegyptiorum celebratur, Crocodili cum sacerdotibus inducias hñt, & attrectant lauantes. verũ. 8. die cæremonijs iam peractis velut reddita sequendi licentia solitam resumunt atrocitatẽ. Dicit aũt Plin. nullum est animal, quod ex tam parua origine in tantã crescat magnitudinẽ, sicut Crocodilus: quãdiu. n. viuit semp crescit: est aũt animal valde gulosum, & multũ comedit. vnde qñ est saturatus iacet iuxta littus ructans præ repletione. Dicit ẽt physiologus, ꝙ si Crocodilus inuenit hoĩem iuxta littus, si põt ipsum occidit, & postea plorat super eum, ad vltimũ aũt deuorat ipsum, & dicit, ꝙ ex isto fimo fit vnguentum, quo facies mulierum sofisticantur, vt senes & rugosæ ad tempus iuuenculæ videantur. de Crocodilo multa Isidorus & Plinius dicunt.

Delphines Nili.

Crocodili infesti sunt hominibus in Aegypto.

Quædam de Migale animali paruo. Quæstio. XLVII.

AMPLIVS autem de Migale dicendum est, est enim Migale modicum animal ad modum mustellæ gulosum, rapax, & dolosum. nam cum dolo rapit, quod ventri postea cõmittit, vt dicit glo. ordinaria super istum locum. mansuetum se fingit, cum aliquis appropinquat ei, ex timore, sed statim mordet, & venenũ infundit. De migale dicit Arist. in lib. de Animalibus, ꝙ equos & mulos resistit, & equæ pregnanti maximẽ insidiatur: pugnat contra serpentes, & tunc armat se ruta.

Quædam de Cameleonte, ac eius descriptio. Quęst. XLVIII.

CONSEQVENS autẽ est nunc de Cameleonte dicere, quia est Cameleon bestiola parua varietate colorum respersa, cuius corpusculum ad varios colores quos videt, facillima conuersione variatur, nec inuenitur aliqđ animal, cuius corpusculum, ita recipiat colorum diuersorũ immutationẽ. Cameleon sm̄ Auicennam est stellio, qa ad modum steilę lucet, & mutat colores, quia est animal timidum, & pauci sanguinis, colorẽ. n. immutat, & est quadrupes hñs faciem lacertę, & vngues acutos & recuruos, & corpus asperum & durum, cutem ad modum Crocodili. Item dicit Arist. lib. 2. de Animalibus. Cameleon est aĩal paruũ simile lacertę, cuius latera sunt oblonga peruenientia ad inferius sui ventris, sicut lacertę & piscium, & mediũ spondiliũ dorsi eius prominet, sicut mediũ spondiliũ piscis, & facies eius est, sicut aĩalis cõpositi ex porco & simia, & hẽt caudã

Cameleon est pauidius alijs animalibus.

A valde longã, & eius extremũ est gracile valde, & hẽt pedes reflexos, sicut lacertuli, & quilibet pedum diuiditur in duo, & cõparatio vnius pedis ad alterũ est, sicut pollicis hoĩs ad residuũ manus, & quælibet ipsarũ partiũ diuidit in digitos, & hẽt vngulas similes vnguibus auiũ. totũ corpus eius est asperrimũ, & oculi eius perfunduntur, & sunt magni & profundi, & cõtinentur a corio simili corio totius corporis eius, & nõ cooperit ab ipso, & girat oculos suos frequenter circũquaque, & alteratur color eius, & insufflat coriũ eius, & hẽt colorẽ declinantẽ ad nigredinẽ. Sunt aũt in eo maculę nigrę, & hęc variatio est in toto corpore eius & maxime in oculis, & in cauda, & est motus eius grauis valde, & in morte est turpis coloris, & id qđ est in
B corpore suo est modicę carnis, parũ. n. hẽt nisi in capite & radice caudę, vbi hẽt modicũ sanguinis, similiter hẽt in corde & in venis, qđ patet ex erroribus ab eo factis in circuitu oculorũ, & eius cerebrũ est prope oculos. Si quis aũt diuiserit corpus eius in duos, permãnebit in operationibus suis per suũ spiritũ, & manet modicus motus circa cor; & non hẽt splenẽ: manetq; in cauernis, sicut lacerta, vsq; huc Arist. Item dicit Plin. lib. 28. c. 8. Cameleon est aĩal simile Crocodilo, solum curuatura dorsi & caudæ amplitudine distans, nullũ aĩal eo pauidius ęstimatur: ideo mutatur color eius, & maxime ꝯ accipitres. attrahit. n. accipitres ad se volantes, & præbet cęteris animalibus voluntarie lacerandos. caput eius & guttur, si cum quercinis lignis accẽ-
C dãtur hymbrem facere & tonitrua, Democritus assẽrit. sed hoc deridet Plin. qualecũque enim sit animal inter mundana computatur, vnde super istum locum dicit Hesichius, macrescit & prę infirmitate mansuetum se fingit, aliàs tñ est crudele. Dicitur Cameleon solo aere viuere, sicut talpa ex terra, & alec ex vnda, & Salamandra ex igne. vnde versus.

Quattuor ex puris vitam ducunt elementis.
Cameleon, talpa, maris alec, Salamandra.
Terra alit talpam: flamma pascit Salamandram.
Vndæ sunt alecci cibus, aer Cameleonti.

De colorum mutatione in Cameleonte diximus sup Deu. in c. 13. assignantes non fieri aliquã veram mutationem coloris in eo, sed ex repercussione aliorum colorum super Cameleontem hoc contingere, si-
D cut ibi declaratum est ex fundamentis perspectiuę artis. Dixit enim Auicenna, quòd ista mutatio fit propter timorem huius animalis, quoniam est timidum super omnia animalia, & sic in nobis est, quia color ꝑmutatur, quando timemus, aut erubescimus. In hoc autem diffiniendum est, ꝙ aut confitemur in Cameleonte fieri mutationem coloris, ita ꝙ videatur in eo color illius rei, quæ sibi obijcitur, aut ꝙ ad aliquam rem visam permutetur color eius, sed non ad similitudinem coloris rei obiectæ sibi. Si autem dicamus primum. s. ꝙ permutetur Cameleon ad similitudinẽ colorum omnium rerum obiectarum, sm̄ ꝙ cõiter dicitur, non poterit stare dictum Auicennæ, quoniam timor quamuis in nobis causet quandam coloris mu-
E tationem ex subitanea fuga sanguinis a quibusdam membris ad animalia, tamen non fit talis color in timentibus qualis est color rei quam vident, sed causatur quædam palliditas ex absentia sanguinis colorantis partes illas, in quibus est. Si ergo esset mutatio coloris in Cameleonte ad omnem colorem obiectarũ rerum, impossibile est, quòd ex timore proueniat, & tunc stabit necessario assignatio illa, quam posuimus in Deuteronom. in cap. 14. Si autem dicatur, quòd Cameleon mutatur, quando videt aliquam rem, tamen non mutatur ad colorem illius, sed ad aliquẽ alium. dicendum est, quòd fit ex timore propter fugam sanguinis, sicut dicit Auicenna.

Quare Cameleon mutat colores.

Quædam

Quædam de Stellione, & vnde nomen sumpserit. Quæst. XLIX. F

NVNC autem de Stellione dicendum est, qm̄ de eo litera agit, Stellio nomen sumpsit ex colore. est.n. bestiola tergo depicta lucentibus guttis in modum stellarũ, de quo Ouidius ait.

Aptumque colori.

Nomen habet varijs stellatus corpore guttis.

vt dicit Isid.12.Etym.vbi subiungit.Stellio adeo scorpionibus est ꝯrius, vt viso eo pauor his incutiatur, & torpor. Plin.lib.8.dicit, ꝙ stellio maximè de rore viuit: & quãuis aĩal pulchrũ, & depictum sit, multum tñ est venenosum, vt dicit Plin.lib.29.c.2. ex stellione pessimum medicamentũ fit. nam cũ fuerit mortuus in humo, faciem eorum, qui viderint lentigine obducit: fel stellionum tritum in aqua mustellas dr̄ cōgregare. & est stellio genus lacertæ reptile, & quadrupes habens pedes latos, digitos scissos ad modũ manus, quibus repit ad domorũ & murorũ rimas, in quibus facit cauernas suas, & mutat spolium suum, sicut serpens, vt dicit idem, & latitat in hyeme in cauernis, & hebetatur visus eius. in vere aũt exiẽs de cauerna sentiens defectũ visus mutat locũ, & quærit sibi locum & cauernã ad orientẽ, & continuo aperit oculos suos ꝯ orientem, quousq; in oculo desiccet humor, & consumatur nebula, quæ oculis caliginẽ inducebat. Super lib. Prouer. c.30.glo.innuit, ꝙ stellio est aĩal velocissimum, tñ nō pennatum, sed habilitate pedũ repit, & fodit parietes domorum & murorũ. Vlterius aũt de lacerta dicendum erat, quia tñ ad genus stellionis pertinet, de quo iam dictum est, non oportet vltra dici.

Quædam de Talpa, & eius descriptio. Quæst. L.

DE Talpa igitur pertranseamus. Talpa est q̃dam bestiola ad modum muris, de qua dicit Isid.12.Etym. ꝙ sit damnata cęcitate ꝑpetua in tenebris, est.n. absq; oculis. rostrũ ẽt habet ad modũ porci, cum quo terrã fodit & euertit, de quo dicit Isid. & radices sub terra comedit. solẽ odit & fugit, nec diu pōt viuere super terram: nigram hẽt pellem, villosam, & mollem, crura breuissima, & pedes latos, & distinctos ad modum manus. de Talpa aũt dicit Arist. omne aĩal generans sibi simile hẽt oculos, præter Talpam, quæ non hẽt oculos apparentes, sed siquis inciderit coriũ sub fronte, inueniet interius vestigia latentium oculorum, vt putauerunt aliqui, ꝙ illud corium rumpitur prę angustia, qñ incipit mori, & tunc incipit aperire oculos moriendo, qui eos clausos habuit viuendo. de hoc Plin. lib.10. cap. 59. liquidius audiunt Talpę obrutę terra denso, atque surdo naturæ elemento, & si hominem audierint fugiunt a remotis. De his autem intantum dictum sit.

CAP. XII.

Purificatio puerperæ.

LOCVTVSQ; est Dñs ad Moysen: dicens. Loquere filijs Israel, & dices ad eos. Mulier si suscepto semine pepererit masculum? immunda erit septẽ diebus, iuxta dies separationis menstruæ, & die octauo circuncidetur infantulus, ipsa vero trigintatribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in sanctuarium; donec impleantur dies purgationis suę.

5.di. c.hic quæ. & c. cum enixa & c.ad eius.

LOCVTVSQVE. In superioribus egerat legislator de immũditia quæ causabatur ab extra, hic aũt agitur de illa quæ prouenit ab intra. Et diuidit in quatuor partes sm̄, ꝙ sunt quatuor immunditiæ. s. de immũditia puerperæ, & de immũnditia lepræ, & de semine fluente ac sanguine: de secunda. in c.seq. De tertia infra c.15.in princ. De quarta infra 15.c.ad medium. vbi dr̄. *Mulier quæ redeunte mẽse.* Prima in duas, qm̄ primo agitur de parientiũ pollutione, secundo de earum purificatione. Secunda ibi. *Cumque expleti fuerint dies.* Iterum prima in duas, qm̄ primo agitur de purificatione illarum quæ filios pepererunt, secunda de eis quæ filias genuerunt. secũda ibi. *Si autem fœminam.* Circa principium dr̄. *Locutusq; est dominus ad Moysen dicens.* Hic ponitur istud caput orationis: qm̄ ea quæ supra dicta sunt, pertinebant ad aliam narrationẽ. s. ad puritatẽ in cibis, hic aũt de pariẽtibus agitur. vt ergo inter hæc diuersitas appareat, ponitur istud caput orationis, nec ex hoc concluditur, ꝙ ista fuerit alia locutio a superioribus. s. facta per aliquã interpolationem, de quo magis diximus supra 1.c. *Loquere filijs Israel, & dices ad eos.* Oẽs istę leges soli Moysi dabantur; ipse aũt debebat eas postea populo promulgare. non enim decebat, vt oĩa per se Deus proferret, vt declaratum fuit Exo.20.c. & fuit ista lex de purificatione parturientiũ data tunc, cum tabernaculũ factũ est, & non decuit ante dari, quia ista est lex de immunditia quadã, quæ cōsiderabatur respectu ingressus sanctuarij, & in tangendo res sacras solum sm̄, ꝙ habetur in litera cum dicitur. Oẽ sanctũ non tanget, nec ingredietur sanctuarium, donec impleantur dies purgationis suę, sed ante hoc non erat fabricatum sanctuariũ, ergo non erat necessarium dari hanc legem.

Hęc est lex de pturientibus.

G

H

An Iudæi obseruent nunc istam legem de purificatione post partum. Quæstio. I.

QVAERET autem nunc aliquis de obseruatione huius legis, an obseruetur nunc apud Iudæos. Et rñdendum est, ꝙ de tp̄ibus antiquis vsq; ad Christi natiuitatẽ & expulsionẽ Iudęorũ de Ierusalem nō fuit dubiũ istam legem obseruatã fuisse. nã & in saluatore nostro Christo hoc I obseruatũ est, sicut habetur Luc.c.2. cum dr̄. postq̃ impleti sunt dies purgationis eius sm̄ legem Moysi tulerunt illum in Ierusalẽ, vt sisterent eum coram dño, sicut scriptum est in lege dñi &c. in quibus non solum innuitur, ꝙ ista in Christo, tũc tp̄is obseruata sunt, sed ẽt ꝙ in oĩbus obseruabantur. Nunc aũt dicendũ est, ꝙ ista non obseruantur, non quidẽ, vt aliqui imperiti dicunt, ꝙ Iudæi ista obseruare non audent metu principum Christianorũ, qm̄ ẽt si principes sub mortis interminatione eis ista mandarent, non obedirent pręligentes mortem si essent veri æmulatores paternarũ traditionũ. nam ꝯ legem est, ꝙ Iudęi ista nunc obseruarent. nam istud præceptum concernit duo. s. sacrificium parientium, & abstinentiã ab ingressu Sãctuarij, neutrum aũt horum nunc possibile est. De primo, K qm̄ nulla sacrificia in aliquo loco offerri poterant, nisi vbi iussisset dñs, & esset statutus locus, & hoc in terra promissionis, nunc autẽ cum extra terrã illã sint, nullatenus offerre poterunt, ideo nec qñ erant in terra pmissionis poterant offerre sacrificia in oĩ loco, sed solum in illo loco quem dñs elegisset, vt habet̄ Deu.12. c.cũ dr̄. caue ne offeras holocausta tua in oĩ loco quẽ videris, sed in eo quem elegerit dñs in vna tribuũ tuarum offeres, & facies quodcunq; præcepi tibi. ideo si aliquis vellet in terra promissionis facere altare specialiter in aliquo loco, ad offerendum victimas, ꝑterq̃ in loco quem dñs elegisset, habebatur tanquã idolatra, & alij

præceptũ hoc dño cōcessum.

& alij insurgebant in eum, vt eum perderent, sicut de duabus tribubus, & dimidia quæ ędificauerunt altare circa tumulos Iordanis, vt habetur Iosue. 22. c. non est igitur hic locus Iudæis fabricandi altare, nec offerendi sacrificia, cum sint extra terrã promissionis, & dñs non elegerit aliquẽ istorũ locorũ, ergo lex ista quantũ ad partẽ illam, in qua iubet, ꝙ offerantur dño quædã sacrificia in emundatione parientiũ, in terra ista a Iudæis cõpleri non põt. Consistebat ẽt ista lex in abstinẽtia ab ingressu sanctuarij, & a tactu sacrarũ rerum, & quantũ ad istã particulã cõpleri non põt, qm̃ iã nõ est aliquod sanctuariũ ad qđ accedere debeant, vel aliquę res sacræ a quibus abstinendũ sit. Ideo ẽt quantum ad hoc non seruat̃. Iudæi tñ ſm ꝙ ab antiquo habuerunt quasdã synagogas, ẽt qñ erãt in terra promissionis, in quibus solũ audiebant verbũ Dei, & nõ faciebant aliqua sacrificia: ita nũc hñt, & ista loca apud eos aliqũo sancta sunt, & in his conantur ipsi obseruare hanc legẽ. s. ꝙ fęminæ parientes abstineant ab ingressu illarũ synagogarũ per tm̃ tp̃s, q̃tum hic iubetur, nec tñ obligantur ad hoc, qm̃ non sunt ista loca, q̃ pñt vocari sanctuarium, & ideo q̃uis hodie maneret ista lex, possent fęminæ Iudæorũ introire ĩ synagogas istas in tp̃e, quo vetatur hic accessus ad sanctuariũ, & sic dicendum, ꝙ non obseruant Iudæi nunc istã legẽ, nec pñt. *Mulier si suscepto semine.* Hic ponit̃ regula de mulieribus quæ pariunt filios quanto tp̃e abstinere dẽant ab accessu sanctuarij. & dr̃, ꝙ si mulier suscepto semine peperit masculũ immunda est, in quo videtur superabũdare illa particula si suscepto semine: qm̃ manifestũ est, ꝙ fœminæ non possunt concipere, nisi semen suscipiant a viris. ponit̃ tñ sacra scriptura hoc ex superabundanti, sicut interdum circa quædam alia solita est facere.

Regula de muliere pariente filios quanto tp̃e abstinere debebat ab accessu Sãctuarij.

An ista particula, scilicet mulier si suscepto semine ponatur ad excusationem beatę Virginis, quanquam ipsa non vteretur hoc priuilegio. Quæst. II.

SCIENDVM tñ ꝙ aliqui volunt istam particulã fuisse positã propter Virginẽ benedictã quę Christum peperit sine semine, & fuit exempta ab hac lege, cũ tñ obseruauit tp̃a purificationis non fecit tanquã legi subdita esset, sed ex humilitate & ad tollendũ scandalũ. nam si vidissent Iudæi, ꝙ beata Virgo nõ obseruabat leges purificationis aliarũ mulierum, existimassent eã extra oẽm legẽ tanquã profanam; & tentarent eã punire pęna fractoris legis, quod nõ decebat, & eo mõ Christus circuncisionẽ accepit, quanq̃ nullum a quo mundaret̃ hẽret pc̃m̃. Ad hoc aũt dicendũ est, ꝙ non põt stare, quia si ista lex fuisset data spãliter in ista particula propter beatã Virginem, oportebat, ꝙ ei aliquid ꝓfecisset, alioquin frustra daretur, qđ absurdum est, sed nihil profecit, nec poterat ei proficere, ergo nõ fuit data propter ipsam. hoc patet q̃a dr̃ hic, mulier si suscepto semine. Si aũt per hoc debuisset excusari beata Virgo, oportebat ꝙ cõstaret de ipsa, ꝙ concepisset filium nullo semine suscepto. Sed hoc cõstare non poterat, quia oẽs fęminæ q̃ ꝯcipiunt naturaliter, primo suscipiunt semen, nec vnq̃ aliter visum est, nec fieri vllatenus põt, ideo qñ beata virgo genuit Saluatorẽ, existimauerũt Iudæi, ꝙ ex semine ꝯcepisset. Vñ aliqui putabãt Christũ fuisse natũ ex aliquo viro adulterino, cũ Ioseph maritus Virginis videret̃ impotens ad gñandum, & ideo dicebãt eum ex fornicatione genitũ, sicut habet̃ Io. 5. c. vbi Iudæi exprobrãtes Xp̃m dixerunt. nos ex fornicatione nati nõ sumus. q. d. non sumus nati ex fornicatione, sicut tu. Alij autẽ qui sanioris animi erant, existimabãt Xp̃m esse filium Ioseph, vt habetur Luc. 3. c. cum dr̃, & ipse Iesus erat incipiens quasi annorum 30. vt putabat filius Ioseph. oĩs igitur siue boni animi, siue mali, tp̃e quo Xp̃s nat⁹

A est, existimauerũt eum ex semine genitum, dato ergo ꝙ beata Virgo nolens obseruare legẽ purificationis aliarum mulierum iuuaret se ex hac particula. s. mulier si suscepto semine, nullus sibi crederet, & permitteret ei exemptã esse ab hac lege. qm̃ quãuis non deficeret sibi ius, deficiebat tñ ꝓbatio iuri. non ergo Deus fecit apponi hanc particulã ex hac causa, quia sciebat ꝙ nullo mõ beata Virgo poterat ex hoc tueri quin subiret legẽ aliarum mulierũ. Itẽ si ista particula fuisset expressa pp beatã Virginẽ, ipsa tentasset immunẽ esse a lege purificationis, nolens purgari, sicut aliæ mulieres faciebãt. sed hoc non factum est, quia ipsa voluntarie se submisit legi. ergo non fuit ꝓpter ipsam exp̃ssa.

B Si dicas, ꝙ beata virgo non tentauit exemptã esse ab hac lege, quia non poterat probare se concepisse sine semine, nõ stat: quia Deus potuisset ad hoc facere miraculũ, vt patefieret hmõi cõceptus, & nõ solum hoc potuisset, sed ẽt debuisset facere, vt ista particula quã ipse poni fecerat in lege ad eximendã beatã Virginẽ, ad legem cõem non maneret inutilis, sicut pro q̃busdã alijs rebus minoris necessitatis Deus sæpissime miracula agit. non ergo põt dici, ꝙ ad hoc ista particula fuerit. Dicet autẽ aliquis, ꝙ quãuis beata Virgo nõ potuit eximi a lege cõi aliarũ mulierum existentibus eis q̃ extiterunt, & si tentasset exemptã fore; & quanquã nõ deceret, vt ẽt ipsa exempta esset ſm actum ab obseruationẽ istius legis, tñ cõueniens fuit, vt hoc exprimeret̃ propter beatã Virginẽ, vt saltẽ hẽret hoc priuilegium, quanquã eo non vteret̃. Ad hoc rñdendũ est,

C ꝙ hoc non stat cõuenienter. Nam si beata Virgo eximeret̃ ab hac lege cõi, hoc esset, quia illa lex esset lex alicuius peccati, sicut illa lex, ꝙ oẽs qui nascuntur ex propagatione seminis, nascant̃ cum pc̃õ originali: a quo beatã Virginẽ exemptã fuisse pie cõfitemur, aut possumus cõfiteri. Aut esset aliqua lex, quæ præsupponeret pc̃m̃, sicut si in aliqua lege induceret aliqua pena propter aliquod pc̃m̃, ab illa cõueniens erat beatã Virginẽ liberari. sed ista lex quæ est de purificatione post partum continet actum virtutis. s. actum latrię: ẽt non p̃supponit aliquod pc̃m̃, quia ex eo ꝙ aliqua mulier concepit & purificat̃ non peccat: ideo non oportebat vt ab hac lege virgo benedicta exempta esset. Item patet hoc: qm̃ ista lex purificationis datur ꝓpter

D immunditiã corporalẽ ipsarum parturientiũ. s. q̃a sanguis fluit. De beata Virgine dicẽdum, ꝙ ipsa mundior fuit cæteris mulieribus in partu suo: nõ tñ ex hoc tollitur quin aliquis sanguis fluxerit ex vtero eius, sicut ex alijs mulieribus, quamquã nõ in tãta multitudine. Nec aliquis poterit hoc subterfugere dicẽs, ꝙ iste fluxus sanguis post partũ proueniat ex eo, ꝙ mulier a viro cognita est, quod nõ fuit in beata Virgine, cum nõ sit cognita a viro. nã iste sanguis fluens in mulieribus non est aliquo mõ in fęminis ex parte viri, tanquã ex cã materiali, ita ꝙ ex illo fiat, nec tm̃ ex causa efficiẽte ita ꝙ semine virili agente resoluat̃, & fluat iste sanguis in fęmina: qm̃ fœminæ, cum sunt in virginitate, si ad adultam ętatẽ peruenerint, fluxum menstruorũ patiuntur, a viris tñ incognitæ sunt. Sic ergo fieri po-

E tuit, & satis conueniens est dici, ꝙ aliquis sanguis effluxerit de vtero beatę Virginis, postquã ab vtero saluator exijt noster. Sed propter istum sanguinis fluxũ mulieres immundæ erãt, ergo sine præiudicio dñæ nostræ videtur satis posse dici, ꝙ in ea fuit id propter qđ ista lex data est, & ꝙ ipsa debuit rõnabiliter eam obseruare. Item patet adhuc magis hoc. nã id quod adhuc aliqui adducunt in defensionem huius positionis nihil valet: dicunt enim hoc debere fieri in mulieribus, quæ ex semine conceperunt, sed beata Virgo non cõcepit ex semine. Dicendum est, ꝙ hoc non potest stare, qm̃ non ideo mulieri ista purificatio imponitur, quia

An fuerit conueniẽs ꝙ B. Virgo hũit hoc priuilegiũ etsi illo nõ uteretur.

Virgo nõ contraxit originale.

Beata uirgo in suo partu alijs mulierib⁹ fuit mundior intra q. 25.

Etiam uide infra q. 25. sed aduerte lector, quod

ista nõ sũt prædicanda in lingua Hispanica, siue Italica populo rudi, quia scandalizabit: immo potius arcendi sunt simplices ne ista audiãt quia non oportet eos sapere plusq̃ oportet. dicenda, ergo sũt ista coram uiris sapientissimis, q non scandalizant, sed potius gaudẽt de ueritate cognita.

quia a viro cognita est, sed quia sanguine fluit. sed in beata Virgine ſm supradictã põt dici satis rõnabiliter, ꝙ fuerit aliquis fluxus sanguinis post partum, ideo debuit subijci huic legi. patet antecedens. nam si propter susceptionẽ seminis induceret̃ ista purgatio, qñcunq; fœmina cognosceret̃ carnaliter, debebat sic expiari. sed falsum est, quia siue vir cognouisset millesies aliquam fęminã, aut fęmina decies millies cognita fuisset a viro vel viris, non debebat in ea seruari ista lex purificationis, sed debebat semel lauare corpus suum, & sic mundabat̃ sufficienter, & poterat intrare Sanctuarium, nec manebat ista immunditia, nisi per vnũ diẽ ad plus, vt habetur infra 15.c. cum dr̃. vir de quo egreditur semen coitus, lauabit aqua oẽ corpus suum, & immũdus erit vsq; ad vesperũ: vestem & pellem quã habuerit lauabit aqua, & immundus erit vsq; ad vespe rum: mulier cum qua coierit lauabitur aqua, & immũda erit vsq; ad vesperum. patet igitur, ꝙ non imponat̃ ista lex purificationis pp fęminã cognitã esse a viro, & sic ex hac parte non poterimus magis excusare beatam Virginẽ ab hac lege q̃ aliquã aliã fęminã. Quòd aũt ꝓpter sanguinẽ fluentẽ post partum imponat̃ ista purificatio, patet in litera cum dr̃. ipsa vero. 33. diebus manebit in sanguine purificationis suę: oẽ sanctũ nõ tanget, nec ingredietur Sanctuariũ, donec impleant̃ dies purgationis. Patet ergo ꝙ propter sanguinẽ inducitur ista purificatio, & ipse fluxus sanguinis est immũditia, a qua debet hæc mulier purgari cum dicat̃, manebit in sanguine purificationis suæ, quod est intelligendum per hipallagẽ. i. in purificatione sanguinis sui. Patet aũt hoc adhuc magis, quia qñcunq; fluxus sanguinis siue mẽstrualis, siue aliàs accidisset, mulier immunda erat, & manebat toto illo tp̃e fluxus sanguinis & menstruorũ separata a rebus sanctis, ut patet infra 15.c. Quod enim in B. Virgine fuerit aliqs fluxus sanguinis, concessum est, ergo in ea potuit habere locum ista lex, & debuit.

An beata Virgo fuerit obligata huic legi de purificatione, ita quòd non obseruando eam peccaret mortaliter. Quæst. III.

NVNC autem inquirendũ est, an B. Virgo fuerit obligata isti legi, sicut quælibet alia mulier: ita ꝙ non obseruando eã peccaret mortaliter, sicut peccaret alia fęmina nõ obseruans. Dicunt aliqui, vt supra tangebat̃, ꝙ non tenebatur legi, sed sponte se purificauit. Primo quia ex tenore legis apparet eam esse liberam a lege. nam dr̃, mulier si suscepto semine masculum peperit &c. sed ista non suscepit semen, ergo non habebat locũ in ea dispositio legis. Secundo dicunt aliqui, ꝙ iam transierat tp̃s obligationis legis huius, quia natus erat Xp̃s, iõ non obligabatur virgo ad hoc. Tertio quia purificatio, vel purgatio non fit, nisi in illis, qui haberent aliq̃ impuritatem, sed non fuit in dña nostra aliqua impuritas, ergo nec purificari tenebatur. Quarto quia dicit beatus Bernardus, ꝙ dña nostra nihil purgandum habuit, ergo purificari non obligabatur. Quinto quia dicunt ſm Anselmũ, ꝙ hæc virgo debuit nitere ea puritate qua maior sub Deo non posset intelligi, ergo nihil impurum habuit, & ita neque poterat purificari. Rñdendum est dupliciter ad qõnem. vno modo dici posset ſm ꝙ dicunt aliqui, ꝙ quamquã ista particula, quæ hic habetur. s. mulier si suscepto semine pepererit filium immunda erit, videatur aliquo mõ saltem in superficie excusare B. Virginem, tñ vt probatum est ista particula non dicta fuit propter ipsam, ideo non excusabitur. nam in legibus humanis sic est, quia lex debet interpretari ſm intentionẽ legislatoris. & quãquã lex videat̃ aliquid dicere in verbis, si tñ illud con-

F stet repugnare intentioni legislatoris non obseruabitur, quia ille fraudem facit legi, qui verba legis amplexus ꝯ legis nititur voluntatẽ. vt habetur. ff. de legib. l. fraus. & in l. præceden. ergo non iuuabitur Virgo beata ex hac particula, cũ constet ꝙ non fuerit dicta propter ipsam, & sic videbitur obligata esse huic legi. Itẽ magis patet, quia ista clausula, non solum dicta fuerat propter B. Virginẽ, sed ẽt si cõstaret de quacunq; alia fœmina, ꝙ genuisset sine suscepto semine non excusaretur ab hac lege. quod apparet qm̃ illa fęmina flueret sanguinem immediate post partũ, vel per aliquot dies, cum hoc non proueniat ex semine suscepto, & sic ista pollueret Sanctuariũ contaminando illud sanguine, tñ infra 15.c. dicitur, ꝙ qñ fęminæ sunt in fluxu menstruorũ, vel sanguinis, aut qñocunq; immundæ

G sunt, non debent accedere ad Sanctuariũ, nec tangere aliquas res sacras, ergo quãuis fęminæ, nunquã cõciperent suscepto semine, sed essent oẽs in virginitate exñtes, sicut virgo dña nostra, tñ abstinuissent in veteri testõ ab ingressu Sanctuarij, & accessu ad res sacras per istã legẽ purificationis, sic igitur dña nr̃a quamq̃ virgo ꝯceperit, si tñ aliquẽ sanguinis fluxum post partum passa est, incurrebat in id pp qđ alijs feminis iniũgebatur lex purificationis, & sic deberet esse huic legi obligata. Nec ista particula. s. si suscepto semine aliqđ prodesse videtur ad excusationẽ eius. nam nõ fuit positum ad aliquid spãliter significandum, sed ex superabundanti, sicut aliquę particulę ponũtur in sacra scriptura. est. n. in sacra scriptura, & ĩ alijs vsitatus iste mo-

H dus loquendi per figuram pleonasmum, vt cum dicimus ore locutus est, vel oculis vidit eum, nam cõstat nullum, nisi ore loqui posse, nullum quoque videre nisi oculis. Sed si tunc quæratur, an beata Virgo peccauisset si non obseruasset istam legem purificationis, cum videatur esse subiecta ei. Rñdendum est loquendo sine p̃iudicio dñę nostrę, & ex rõne propter quam lex introducta est, teneri ipsam ad istam legem, sicut aliæ fęminæ tenebantur. Sed quamquã non obseruasset hanc purificationẽ ſm aliquos, non peccabat vllatenus. & hoc ꝓpter duo. Primo qm̃ ista lex de purificatione, qñ dña nostra peperit, desinebat obligare, quia vetus testm̃ non fuit datum ad semper, sed tan-

I quã quędam dispositio ad nouũ testm̃, quod melius & perfectius erat, vt ait Apostolus ad Hebrę. 7. c. legislator aũt noui testamenti fuit Christus. ideo nato illo incępit aliquomodo nouũ testm̃, & vetus desijt obligare: ideo nulla cęremonia de antiquis in veteri testõ habebat iam obligationem. & quamquã non obseruarent eas Iudæi, non videbantur peccare, nisi inquãtum ꝯ conscientiam agerent. s. ꝙ si Hebręi intelligerent nato Christo se esse obligatos ad obligationem cęremoniarum veteris testamenti, sicut ante erant, quamquã veraciter non essent obligati, tñ quia cõtra conscientiam agebant, peccabant non obseruantes, id enim quod non est ex fide, pctm̃ est ſm Apostolum ad Ro. 14. c. si tñ intelligerent se non esse obligatos ad

K istas obligationes seu obseruationes, cum sic realiter esset, non peccabant non obseruando, sicut distinguit Apostolus ad Rom. 15. de illis qui distinguunt tp̃a ad obseruationem legis in cęremonialibus, sic autẽ de Dña nostra erat, qm̃ ipsa erat sciens, qñ obligabãt pręcepta veteris testamenti, vel qñ obligare desinebant: qm̃ Deus eam repleuerat altissima sapientia & charitate. ideo non agebat contra conscientiam dato, ꝙ non obseruasset istam legẽ purificationis: quamobrẽ non peccabat. Secunda ratio huius est, qm̃ quamuis ista lex ex tenore suo omnes comprehenderet, tñ sicut ille qui legem imponit, legi non subijcitur, quãquam ipsa vniuersaliter lata sit, & ipsa mater legislatoris debet habere priuilegium, vt legi non subdatur. Christus

Dato, q oẽs mulieres Hebrææ peperissent in virginitate & hoc constaret, erant obligatæ huic legi ne intrarent in immunditia sanguinis ad Sanctuarium.

An B. Virgo peccauisset si non obseruasset hanc legem purificationis

Christus enim legem istam tulerat, quia quamuis ex tempore humanam naturam assumpserit ab æterno, tamē Deus erat, & ipse est qui totam veterem legem tribuit, igitur rōnabile valde erat, vt Dña nr̄a, q̄ eius vera mater erat, huic legi non subderetur, hoc autē ipsa sciebat, ideo quamquam non obseruasset istā legē, nō agebat contra cōscientiam, cum sciret se exemptā ab illa, ideo non peccaret. Secundo modo pōt rn̄deri ad qōnē, qa aut petitur, an vere fuit obligata mater Christi huic legi, vel an s̄m tenorem huius legis Moysi de parientibus, quæ hic ponitur, censendum erat, ꝙ esset obligata. Si de primo quæratur, dicendum ꝙ non pōt constare, qa non cōsistit in iure, sed in facto, & ea quæ sunt facti nō p̄nt probari, nisi p assertionē historicam. Si petatur de secundo. Dicēdum, ꝙ certum est Dñam nostrā fuisse obligatā huic legi de purificatione post partū. Primū patet, qa dato, ꝙ constaret eā ex tenore, aut vigore legis obligatā eē, poterat cū ea dispēsari, vt non se purificaret, & iam nō teneretur, & quia de hoc non constat, cum consistat in facto, non poterit rn̄deri. Etiam posset cogitari, ꝙ tp̄s obligationis legis erat iam præteritum, & ideo cessaret iam obligare, ideo firmiter per certitudinem asserere, quòd fuerit obligata legi non possumus, cum potuerit cum ea esse dispensatum, & non solum dico hoc de Beata Virgine, immo de qualibet muliere Iudæa, ꝙ de nulla earum possumus certè asserere, ꝙ fuerit obligata huic purificationi post partum, quia poterat esse cum ea dispensatum. Sic patet de illa lege, quæ ponitur de loco immolationis, quòd si homo quilibet de Israel occiderit bouem, aut ouem, vel capram, & non obtulerit ad ostium tabernaculi, reus erit sanguinis, quasi sanguinem fuderit, sic peribit de populo suo. Ex tenore enim legis illius constat, quòd omnes tenebantur ad præsentandum oblationes suas coram ostio tabernaculi, & nulli licebat alibi offerre sub pœna mortis, & tamen quidam fuerunt liberi ab hac lege ex speciali dispensatione, vt Samuel, Dauid, Helias, Manue, pater Sansonis, vt ostendimus infra 17. cap. & sicut de istis scimus, ita potuerant esse multi alii, cum quibus Deus super hoc dispensauit, & sit nobis ignotum. Hoc modo de nullo homine possumus per certitudinem asserere, quòd sit obligatus, aut fuerit alicui legi cęremoniali, idest quæ non erat de lege naturæ, quia poterat esse cum eo dispensatum, sed de quolibet possumus dicere, an sit obligatus legi alicui secundum tenorem, vel rigorem legis. Et ideo sicut non asserimus quid de facto fuerit, quia est præsumptio, ita est econtrario insania asserere, quòd Domina nostra de facto non fuerit obligata huic legi, quia non poterunt ostendere exceptionem ab hac lege, quia de facto nemo ostendet, quòd cum ea Deus dispensauerit. De iure autem constat esse subditam, scilicet de rigore, ideo temerarium est asserere eam non fuisse huic legi obligatā, licet deuotū putetur a quibusdam. Secundo aūt erat ꝙ de rigore legis, & tenore eius erat illi subdita, & hoc apparet, quia ipsa erat mulier Iudæa, & de stirpe Iudæorum, & pariēs masculum, ideo obligatur se purificare. Item si non esset Virgo obligata huic legi, aut hoc esset, quia non erant in ea cōditiones legis, aut qa lex non habebat vim obligandi eā: primum non conuenit, qa nihil in ea deerat de conditionibus legis: secundum multominus stat, quia si ista lex non haberet vim obligandi eā, nullū præceptū legis Moysi eā obligaret, & ita non teneretur custodire sabbatū, & liceret ei introire in Sāctuariū, & māducare carnes suillas, & hæc sunt absurda, & illa nemo cōcedit: ergo non est verū, ꝙ non esset obligata legi; erat ergo obligata, sicut cęterę mulieres. Et s̄m hoc rn̄det ad ea, q̄ dicūtur in ɔ̄riū: ad primū dicendū, ꝙ illud ver-

A bum non eximit Dñam, s. fęmina, si suscepto semine masculū peperit, vt dictū fuit supra. Et aliqui dicunt, ꝙ non eximit eā, qa illa conditio non cadit sup illū ablatiuū, suscepto semine, sed sup illud verbū, peperit: & iō cū nō ponatur illud, vt cōditio nō obstat. Sed dicēdū, ꝙ hoc non stat, qa licet ablatiuus ille aliqd faciat, nō stabit hoc in Virgine, qa non suscepit semen, ergo oportet aliter accipi. Dicendum ergo, ꝙ nō ponit illa particula ad distinguēdū. Nam tunc p̄supponeret lex ꝙ aliquæ fęminæ pariebant suscepto semine, aliæ non suscipiendo semen, sed hoc non præsupponitur, immo putabant Iudæi, ꝙ nulla mulier conciperet, neque pareret, nisi suscepto semine, ergo non est ad distinguendum. Secundo, quia etiam si aliqua mulier pare-

Ista particula, mulier si suscepto semine non eximit Dominā a lege purificationis.

B ret non suscepto semine, ad hoc quòd non seruaret legem purificationis, oportebat vt constaret, quia cum omnes parerent suscepto semine, & cogerent Iudæi ad obseruantiam istius legis mulieres, cogerent indifferenter omnes, nisi aliqua esset quæ ostenderet se concepisse sine semine, & hoc nulla poterat ostendere, iō superuacuum hoc erat si hac intentione poneretur, cum nunquàm ista lex posset habere locum. Tertio, quia si poneretur hac intentione, vt aliqua mulier per istam cōditionem excusaretur, vel eximeretur ab hac purgatione, esset lex rationabilis: nā purificationis causa semper manebat. Fiebat namq; purificatio ista propter fluxum menstruorum sanguinis quasi menstrualis, vt patet in litera cū dicatur, ꝙ mulier si parit mascu-

C lum, manebit septem diebus separata iuxta legē menstruatæ, & si parit fœminam erit quatuordecim diebus separata, & de sequentibus diebus dicitur, quòd erit in sanguine purificationis suę, & tamen fluxus sanguinis quasi menstrualis, ita esset in fęmina, quæ pareret non suscepto semine, sicut in aliis quę pariunt suscepto, cū quoq; patiantur menstrua ēt ante cōceptū, ergo nō eēt lex rōnalis, ꝙ purificarent̄ q̄dā, & nō aliæ cū in vtrisque existeret eadem immunditia propter quam fiebat purificatio. Quarto quia si lex ista cum ista intentione poneretur, propter solam virginē poneretur, quia ipsa sola peperit sine semine suscepto. & ideo faceret Deus eam seruari. s. ꝙ virgo non purificaretur; quia aliàs superuacuū erat poni legem, q̄ nunquā seruanda esset, sed virgo seruauit istam legē, sicut

D cæterę mulieres, vt patet Luc. 2. ergo non fuit posita illa particula ad distinguendū, vt haberet locū in virgine. Sed dicendū est, ꝙ ponitur illa particula superuacua quantū ad sensum s̄m morem loquendi scripturę sacrę, q̄ circa talia tenens modū loquendi iudaicū ponit aliquas particulas sermonis superuacuas iuxta morem idiomatis. ponitur t̄n hoc inquantum præsupponitur, ꝙ oēs fœminæ pariūt suscepto semine cum hoc sit naturale, & apparet ꝙ sacra scriptura hēat alios modos loquendi tales. nam infra 19. c. dicitur. homo si dormierit cum muliere coitu seminis, & t̄n manifestum est, ꝙ non poterit quis dormire cum muliere, nisi coitu seminis, quia hoc est dormire cum muliere. Etiam infra c. 20. dr̄, qui dormierit cum masculo coitu femineo. & t̄n manifestum est, ꝙ si coeat masculus cū

Nota modū loquendi sacræ scripturę.

E masculo nō p̄t esse nisi coitus fęmineus, quia semper alter de masculis in tali casu se habet, vt fęmina. s. patiens & suscipiens. ergo sicut istę particulæ ponuntur hic superuacue, & non ad faciendum dr̄iam aliquam. ita ponitur ista hic. s. suscepto semine, sed vtrobiq; ponuntur istæ particulæ, quasi generale sit hoc. s. ꝙ oīs coitus cum fęmina sit seminis, & oīs coitus masculi ad masculū sit fęmineus, & sic in p̄nti oīs partus fœminæ sit suscepto semine. & t̄n si accideret esse partū sine semine, esset ead. lex, qa est ead. rō purificationis. s. fluxus sanguinis vel mēstruorū. Cū aūt dicebat̄ scdo ꝙ nō obligabatur dña nostra, quia iam trāsierat tēpus

An Domina peccaret si eã legẽ nõ obseruaret respondendũ esset, ꝙ sic si non esset dispensata.

huius legis. Dicendum,ꝙ non stat satis: primo, quia
tunc non solum cessaret obligatio huius legis, sed &
totius legis Moysi, quia non cessauerunt quædã leges
ante alias, sed tota legislatio habet eundem vigorem,
& ita iam non tenerentur ad custodiam sabbati, neq;
ad aliquid de tota lege,quod nõ est satis secure dictũ:
nam licet in Christo cessauit obligatio veteris legis,
nõ tñ in natiuitate,sed vel in morte,vel post Euangelii
publicationem. Secundo,quia tũc non solum Domina
nostra non esset obligata ad hanc purificationem,
sed etiam nulla de mulieribus Iudęorum,si iam cessasset
obligatio legis,& tamẽ illi qui volunt eximere virginem
hoc faciũt quasi in priuilegium, vt ipsa sola nõ
teneretur huic legi, cum cæteræ obligatæ essent, ideo
non stat hoc modo. Ad tertium cum dicitur, ꝙ non
est purificatio,nisi de aliqua immunditia,dici potest ꝙ
illa fuit in Dña nostra, & non est hoc incõueniens, q̃a
non est ista immunditia peccati,sed naturæ,& quodlibet
tale ponimus in hominibus veris, cum ponamus
in ea emissionem fęcum,& fluxum vrinę,quæ naturales
impuritates sunt,& tamen immunditia,de qua fiebat
hic purificatio, erat fluxus menstruorum, vel sanguinis
quasi menstrualis, ergo esset in illa, & non est
inconueniens. Sed adhuc dicendum,ꝙ dato quòd in
Domina nostra non esset fluxus menstruorum, vel
non fuisset in partu,sicut aliqui volunt,adhuc haberet
ipsa, de quo mundaretur: nam immũditia est duplex,
scilicet naturalis, vel realis, & legalis: immunditia naturalis
est, quæ vere est in aliquo sine aliqua æstimatione
legis,sicut esse leprosum, vel fluentem semine,
vel pollutum esse tangendo rem immundam, scilicet
leprosum,vel fluentem semine,aut morticina,vel stercora.
Legalis immunditia est,vbi non est aliqua contaminatio
realis, sed lex iudicat pollutam esse rem aliquam,
sicut siquis exiret ad plangendum mortuum,
vel introiret in domum, in qua erat aliquis mortuus,
etiam si non tangeret mortuum dicebatur immũdus,
Numeri 19.cap. Et tamen certum est,quòd nulla ibi
erit realis immunditia, sed solum per opinionem legis.
Ita in præsenti dato,quòd nullus fluxus menstruorum,
aut impuritas naturalis fuisset in partu Virginis,
iudicabatur immunda opinione legis, ac si vere menstruus
sanguis de eã fluxisset, quia omnem parientem
iudicat lex fluere sanguine immundo. Ad hãc autem
immunditiam per opinionem legis exigitur purificatio,
quæ est per abstinentiam ab ingressu in Sanctuarium,
& necesse est circa omnem parientem aliquam
talem immunditiam poni hic: nam siqua erat immũditia
vera in parientibus, erat illa in fluxu menstruorum,
vel sanguinis quasi menstrualis, in menstruatis
autem fiebat separatio septem dierum,infra 15.cap.&
ita iubetur hic, quòd pariens masculum septem diebus
separetur, iuxta ritum mulieris menstruatæ, post
hoc autem non erat aliqua immunditia realis,quia nõ
accidebat parienti aliquis fluxus vltra illum fluxum, q̃
fuerat in partu,& tamen post illos septem dies,quibus
separabatur mulier pariens, iuxta ritum menstruatæ
erant triginta tres dies in pariente masculum, quibus
dicebatur esse in purificatione sui, & ita illis diebus
iudicabatur immunda, sed non erat ibi aliqua immunditia
vera, ideo sola immunditia ẜm opinionem legis
erat,& pro illa purificabatur mulier,& tamen ita obligabatur
abstinere illis triginta diebus, sicut septẽ primis,
ergo pro immunditia,quę erat solum per opinionem
legis,erat ita necessaria purificatio, sicut pro vera
immunditia,sic ergo in Dña nostra licet nulla impuritas
vere fluxisset, erat immũda opinione legis, & hoc
sufficiebat ad hoc,ꝙ teneretur ad purificationem istã
per abstinentiam quadraginta dierum a Sanctuario,&
rebus sanctis. Ad quartum cum dicebatur ẜm Beatũ

Immunditia est duplex.

F Bernardum, ꝙ Domina nostra nihil purgandum habuit,
intelligitur de immunditia peccatorum, quæ est
vere immũditia, quam Deus reputat immunditiam,
& ab hac purgantur qui peccatores sunt, vel purgari
possunt. Domina autem nostra peccata non habuit,
ideo nihil purgandum habuit. Secus autem de impuritatibus
naturalibus, pro quibus lex immundos iudicat,
quia talia in virgine erant, vt dictum est de fluxu
stercorum, atque vrinæ: has enim Deus non iudicat
immunditias,sed solũ spirituales, quæ de corde exeũt.
Si autẽ loqueremur de immunditia naturali aliquam
habuit Domina nostra purgandam, secundum ritum
legis, & dato ꝙ nullam haberet naturalem immunditiam
sanguinis menstrualis,& ita nihil haberet purgandum,
adhuc secũdum opinionem legis iudicabatur
G immunda,& hoc sufficiebat ad hoc,ꝙ obligaretur
purificari. Ad quintum cum dicebatur,ꝙ Dña nostra,
ẜm Anselmum ea puritate debuit nitere, qua maior
sub Deo non posset inueniri,aut intelligi. Dicendum,
quòd non intelligitur de puritate naturali, sed de puritate
ab immunditia peccati: nam de naturali puritate
non erat illa pura super omnes res, quia corpora
simplicia, vt aer, & ignis puriora sunt, quia nullas fęces,
aut immunditias habent, & tamen Domina nostra
habebat istas naturales fęces digestionum, sicut
& nos, vt supra ostensum est, etiam quilibet Angelus
erat naturaliter purior, cum esset substantia spiritualis,
cuius nulla sordes esse potest per resolutionem
ex eo, neque per concretionem factam illi, sed intel-
H ligitur de puritate ab immũditia peccati, vel culpæ, &
tunc verum est, ꝙ fuit maior munditia, vel puritas in
Domina nostra, q̃ in omnibus rebus, vel saltem nihil
sub Deo esset purius, & hoc quia illa peccatum nullũ
habuit, neque contraxit, vt asseritur ab eis, qui piè se
eam colere putant. Sed adhuc illi qui asserunt contraxisse
originalem maculam, sed statim mundatam
esse:dicunt quòd ipsa nituit tali puritate, qua non poterat
esse maior sub Deo, quia non incidere in culpam
aliquam, neque inde purificari indigere erat puritas
hominis Dei,scilicet Christi,& hanc non debuit,
vt dicũt habere virgo, sed eam quæ sub illa immediate
est, scilicet incidere in culpam originalem, & mox
purgari,& ita apparet,ꝙ istæ rõnes inductæ nihil osten-
I dunt,quin Dña nostra purificari teneretur, ẜm hãc legẽ
Moysi. Et hoc satis vr̃ cõcordare intentioni Beati
Lucę 2.cap.cũ dr̃: Postq̃ impleti sunt dies purgationis
Mariæ, ẜm legẽ Moysi, & ita innuit ꝙ propter legem
purificabatur, & ita lex purificationis tenebat locum
in ea, si enim vt quidam dixerunt non obligaretur legi,
quia non peperit suscepto semine, si purificaretur
non purificaretur secundum legem Moysi,sed potius
contra legem Moysi,vel supra,quia lex tales purificari
nollet,& tamen dicitur,ꝙ purificata est secundum legem
Moysi,ergo habebat lex locum in hoc casu.

An Domina nostra seruauerit alias purificationes legis, & an sit inconueniens hoc concedere. Quæst. IIII.

K QVAERETVR an Dña nr̃a seruauerit alias
purificationes legis:nã pręter istã erãt mul-
tæ immũditiæ,& multæ purificationes ↄ̃riç
illis immũditiis,sicut est ꝑ tactũ rerũ immũ
darũ, in quibus lex dicit pollui tangentes, sicut erat in
tactu reptilium, & morticinorum, aut stercorũ, supra
5.& 11. & infra 22.cap. & in tactu leprosorum, vel ac-
cedendo ad domos,aut res eorum,infra 14.& in tactu
fluentium semine, & mẽstruatarum, & rerum suarũ,
mulierum quoque fluentium sanguine extra tẽpora
mẽstruorũ,ĩ.15. & eorũ q mãducauerũt aliqd immũ-
dũ,Leuit.17.& illorũ,q polluunt̃ sup mortuo,Nu.19.c.
In

In aliquam autem, aut in plures harũ poterat Domina nostra incidere, erat ergo dubium an in his purificaretur iuxta ritum legis. Dicendum, ꝙ nõ est dubium qn circa hmõi purificaretur Dña nostra, qñ incideret in immunditiã: nam hic non erat idẽ dubium, quod circa purificationẽ in partu, nam circa illã qui mouebantur, vt dicerent nõ esse obligatam Dñam, dicebant illud propter illã particulã, mulier si suscepto semine, q̃ videbatur eximere virginem, etiã quia aliqui putabant non fuisse in ea fluxum sanguinis in partu, de quo fit purificatio parientis, & tamen circa alias immũditias legales planũ est, ꝙ poterat ipsa incidere in illas, sicut tãgere mortuum, vel lugere, aut intrare in domum illius, aut contingere aliquid morticinum, vel alterum, cuius tactus immundus sit: ergo hic teneretur purificari secundum legem, nisi fortè quis diceret, ꝙ non obligabatur legi Moysi, sed hoc falsum est, quia subdita erat legi: nam & si aliquis posset dubitare, an post natiuitatem Christi esset legi subdita, prius tamen nõ erat aliqua causa, quare non iudicaretur subiecta. Est ergo dicẽdum, ꝙ Dña nostra erat obligata obseruationi hmõi purificationũ, & seruabat eas cũ incideret in immũditiã, & certum est, ꝙ in quasdam incideret, qa non poterat eas vitare, sicut est de fluxu menstruorũ, nam fluebat Dñæ nostræ sanguis menstruus, sicut aliis mulieribus fluebat determinatis temporibus, & quamlibet vice cum incideret ei fluxus menstruorum, purificabatur manẽs separata per dies septem, quia ita lex iubebat infra 15. cap. Et fuit iste fluxus semper in Dña nostra ex sua pubertate vsque ad senectutem, si tandiu vixit, & hoc tempore medio fluebat ei regulariter per singulos menses, sicut fit in aliis mulieribus, ergo sæpe purificaretur de menstruis. Etiam purificaretur aliquando ex contactu, qui est mortuorum, vel quomodolibet ex immunditia mortuorũ: nam sæpe ipsa amicos, & proximos, atq; cognatos morientes plangeret, atq; persequeretur ad funera, & ingrederetur domos eorũ, qa erat impiũ, & inhumanũ non impendere ista obsequia debita cognatis, & amicis: impenderet ergo, & ita pollueretur, sed illa immunditia durabat per septem dies, & oportebat aspergi die tertio, & septimo aqua lustrationis, & in die septimo lauare corpus, & vestes. Numeri 19. cap. Sic ẽt in contactu aliarum rerũ immundarũ Dña nostra sepè pollueretur legaliter, cũ nõ esset peccatũ pollui, & esset pollutio necessaria interdũ, qa aliter hoĩes viuere nõ possent, sicut dr̃ s. præceden. cap. & si necesse fuerit, vt portet quispiã aliquid horum lauabit vestimenta sua, & ita necesse erat aliqñ immunditiam incidere, & tñ adhuc tunc debebat qui pollueretur obseruare purificationem. Et tunc dicendum est sine dubio, ꝙ Domina nostra sæpe incidebat in legales immunditias, & purificabatur iuxta consuetudinem legis, & hoc nullum est inconueniens.

Responsio ad quæsitũ

Determin.

An Christi corpus fuerit formatum ex carne, & ossibus Virginis vel ex sanguine qui erat in venis, aut de semine fœmineo Virginis, vel de sanguine menstruo fluente aut de sanguine, de quo separatur menstruum, & ex quo, & quomodo fuit facta illa benedicta conceptio. Quæst. V.

SED adhuc circa prædicta est dubium propter quosdam, qui pauca sapientes de veritatibus scandalizantur, & ipsi ex ignorantia sua cui cõpatiendum est, graues inducunt errores. Dicũt enim non solũ Beatã Virginẽ non esse obligatã huic legi purificationis, sed ex sola humilitate purificatam fuisse. Sed addunt ẽt non fuisse conceptionem Christi ex sanguine mẽstruo, sicut in aliis hoĩbus. Etiã in Domina nostra non esse tunc, neq; fuisse vnq̃ fluxũ menstruorũ, & post partũ non fluxisse sanguinem vllũ, quę

Ignorãtia [illegible]

Alph. Tost. super Leuit.

A omnia nos videmur asserere. Circa primũ est dubium, quia ponunt non esse cõceptionem Christi ex sanguine menstruali, & in hoc valde errant, cũ non possit poni alia materia corporis Christi formati ex Virgine in vtero eius. Et patet quia corpus Christi, aut de semine formatũ est, aut de sanguine, aut de carne, & ossibus. Nõ stat primũ, qa aut semen illud esset masculinũ, aut fœmininum, non ex masculino, quia tota fides negat, non enim esset tunc Dña nostra verè virgo, & hoc expresse dixit Angelus, quia nõ fieret cõceptus per virũ, sed ꝑ Sanctũspiritũ, Luc. 1. cap. Etiã Matthæus hoc exꝓsse asseruit, qa dixit ꝙ Ioseph non cognouit Mariã, donec peperit primogenitũ suũ, idest Christũ, Matt. 1. & ad hoc allegat ibi auctoritatẽ, Isa. 7. cap. Scilicet, Ecce virgo concipiet, & ita in virginitate, & sine virili semine conceptura erat, & sic corpus Christi non fuit formatũ ex semine virili. Secũdo, qa dato ꝙ Dña nostra fuisset a viro cognita (quod nefas est cogitare) adhuc non formaretur corpus Christi de semine virili, quia semen masculi non est materia fetus, sed solum agens, & formans, vt dicit Arist. lib. 15. de Animalibus, vbi improbat eos qui dicunt semen viri, & fœminæ menstruum simul esse materiam formandi corporis, ergo neque corpus Christi poterat ex semine viri formari. Nec etiam potuit formari ex semine fœminæ, aliqui enim non distinguunt in fœmina semen, & sanguinem menstruum, & tñ distinguũtur, quia sanguis mẽstruus est aliquid formatum per virtutẽ generatiuam fœminæ, & manet, siue fiat gñatio, siue nõ: semẽ aũt fęmineũ est q̃dam aquositas, quã fęminę emitũt, vel decidunt in concubitu, & ista aquositas emittitur cum delectatione venerea absorbente, sicut deciditur sperma in viris. Sed de isto semine fœminæ dicẽdum, ꝙ non fuit materia corporis Christi. Primo, qa in aliis conceptibus non est materia fętus, neque ẽt in Christo esset: nam Arist. lib. 15. de Animalibus dicit, ꝙ semen fęminę non est materia fętus, & ꝙ q̃dã fęminæ concipiũt non seminãtes, i. non emittentes semen, ergo pariter in corpore Christi nõ eẽt ille sanguis materia. Secũdo, & specialr quantũ ad Christũ, qa semen in fęminis nõ deciditur sine quadã venerea delectatione, sicut in emissione spermatis in viris, & tñ in cõceptu Christi nõ fuit aliqua voluptas venerea mr̃is, qa illa repugnat virginitati, iõ non fuit ex semine, sed ratio præcedens efficacior est: nam licet in omnibus fęminis decidatur semen cum quadam voluptate, potuit in Domina nostra illud sine pruritu, & voluptate formari, sicut & de menstruo factum est, & tamen non erat cõueniens materia formãdi fętus, iõ nõ sũptũ est.

B

C

Differẽtia inter semẽ fęminę, & sanguinẽ menstruũ. Semẽ muliebre non fuit materia corporis Christi.

D

An de carne, & ossibus Virginis fuit Christi corpus formatum. Quæst. VI.

DE carne autem, & ossibus Virginis non debuit formari corpus Christi, neque formatum est. Primo, quia hoc non poterat fieri, nisi per quandam corruptionem corporis eius, s. tollendo aliqd, quod erat de integritate corporis, siue caro, siue os eẽt, siue vtrũq;, & tñ Christus nõ natus est, vt ꝑ eius natiuitatẽ mater corrũperetur, sed potius ꝙ oĩa integrarentur, ideo non debuit sic gigni. Sed aliquis arguet de Adam: nam Eua formata est de latere Adæ, Genes. 2. cap. Et hoc sumẽdo vnam de costis eius, ergo poterat sic de Virgine. Dicendũ, ꝙ non debuit sic fieri. Primo, quia in Adam erat aliquid, de quo formaretur Eua, non facta aliqua diminutione in eius integritate naturali corporis. Deus quippe volens formare fœminam de viro, posuit vnam costam supuacuã, q̃ quidẽ quãtũ ad integritatẽ corporis eius erat supuacua, sed quantũ ad formationẽ fęminę erat

E

necessaria, quam Deus ex corpore Adæ intendebat facere, & ideo ablata illa nihil detractum erat Adæ de propria integritate, sicut est quantum ad semen in viro: nam illud quantum ad substantiam, & integritatē indiuidui superfluū est, sed non est simpliciter superfluū, q̄a est necessarium ad conseruationē naturæ, illo tn̄ emisso nihil deest indiuiduo. Sed in Beata Virgine nō erat aliquid tale in substātia corporis superuacuū, quantū ad integritatē propriā, ex quo possit formari corpus Christi, ergo nō debebat formari ex carnibus, vel ex ossibus eius. Secūdo, q̄a in Adā fuit alia cā: nam Deus non voluit creare duos simul, i. masculū, & fęminā, sed ex vno voluit deriuare totā speciem, & ille debuit esse masculus, aut fęmina, ex multis aūt causis, de quibus non est ad propositū, visum est conuenientius esse masculū, q̄ fęminam, debuit ergo esse fœmina ex masculo, sed non poterat esse per conceptionē in vtero, quia vir non potest concipere, neque habet matricē vbi fiat conceptio, neq; viā emissionis, iō non potuit aliter fieri, nisi sumendo aliquam partē de corpore viri, de qua formaretur fęmina, & sic factū est: secus aūt erat in virgine, quia illa erat fęmina, & concipere poterat, & parere, licet supernaturaliter adiuta: Adam autem, quia erat vir non poterat concipere, & parere, etiam supernaturaliter adiutus, ideo in Domina nostra non debuit sumi aliqua pars carnis, aut ossium eius, de quibus formaretur corpus Christi, sicut factum est in Adam, quantum ad Euam, sed debuit cōcipi, vt in fœmina. Tertio, quia si hoc modo corpus Christi formaretur, non differebat formari ex viro, aut ex fœmina, cum ex vtroque posset formari, immo potius formaretur de viro propter perfectionem sexus, & tamen Christus de muliere natus est, & non de viro: ergo non debuit de carne formari corpus eius. Quarto, quia si hoc modo formatum fuisset corpus Christi de carne Virginis, non diceretur de ea natus, sed sumptus, vel formatus, sicut Eua non dicitur nata de Adam, sed quòd de viro sumpta est, Genes. 2. cap. Et tamen Christus dicitur natus de Virgine, ergo non fuit formatus de carne, neque debuit sic formari, quia non posset dici natus, quod esset inconueniens. Quinto, quia si hoc concederetur, tolleretur maxima dignitas Virginis Dominæ nostræ. Est enim ea dignitas, quòd ipsa sit mater Christi, & mater Dei, sed hoc non esset si formatus fuisset Christus de carne eius, vel ossibus, ideo non decebat sic fieri: nam mater non vocatur, quia de ipsius substantia nascitur, vel fit aliquid, quia tunc terra esset mater omnium, quod falsum est, etiā sic fuit Eua de Adam, & non vocatur Adam mater Euæ: nam ad rationem paternitatis, & maternitatis oportet esse operationem aliquā virtutis generatiuæ, & tn̄ si de carnibus Virginis fuisset corpus Christi formatum, nō fuisset ibi aliqua operatio virtutis generatiuę, sed solū materia fuisset inde sumpta, quod nō facit rōnē maternitatis, quia lignū nō est mater scamni, licet ex ligno formet̄ scamnum, ideo perderet Dn̄a nostra hūc maximū honorē quē hēt, non ergo debuit sic eē, sed taliter Christus ex ea esse debuit, q̄ posset vocari filius eius, sed ad hoc fuit necessarius alius modus, ergo non formatus fuit Christus, neque formari debuit ex carnibus, & ex ossibus Beatæ Virginis, sed ex aliqua alia materia disposita per generatiuam potentiam eius.

An Christi corpus ex sanguine qui est in venis, formatum fuerit. Quæst. VII.

MANET autem solum sanguis, vt sit materia corporis Christi in Virgine, & in hoc est difficultas contra eos, qui pauca sapiūt: nam nō putant esse Christi corpus forma-

F tum de sanguine menstruo Virginis, sed de alio sanguine non menstruo. Ad quod primo mouetur, quia sanguis menstruus est aliquid immundum, sed de immundo non est concedendū formari corpus Christi, quod erat preciosissimū. Secūda, q̄a Damasce. lib. 3. dicit formatū esse ex purissimis, & castissimis sanguinibus Virginis, ergo non ex menstruo sanguine. Dicēdū q̄ corpus Christi formatum est ex sanguine mēstruo Virginis existēte in loco conceptionis. i. in matrice, & non potest alio modo poni. Primo, quia si ex sanguine Virginis, q nō est menstruus, sed est in venis, aut in aliis partibus corporis, formatū esset corpus Christi, nō eēt illa mater eius, & tn̄ est vera mater eius, quantū quęlibet alia mulier est mater filiorū suorū, ergo nō fuit de illo sanguine formatum corpus Christi. Patet hoc, q̄a

G sicut si formaretur illud corpus ex carnibus, aut ossibus Virginis, non fuisset illa mater Christi, vt ostēsum est pauloante, & hoc q̄a illę partes nō sunt materia disposita ad generationē per potētiā generatiuā, q̄ nihil sup illas agit, sed sunt actu partes corporis nō existētes in potētia naturali ad generationem alicuius fętus, ita sanguis qui est in venis, vel in aliis partibus corporis, si non est menstruus, nō est materia disposita p̄ potētiā generatiuā, sicut neq; cholera, neq; phlegma, sed solū est materia regulata p̄ potentiā nutritiuā, & est in via, vt transeat in carnem, ideo non est in potentia naturali ad generationem fętus: vnde licet Deus ex illo poterat formare corpus Christi, sicut poterat de lapidibus suscitare filios Abrahę, Matth. 3. cap. Tamen si sic fie-

H ret, nō eēt Virgo mater, q̄a nō inueniretur ibi rō maternitatis, cū nō esset materia illa disposita per potentiā generatiuā. Secundo, q̄a Christi corpus formatum est ex eo, ex quo formātur corpora aliorū hoīum, sed corpora aliorum formantur ex sanguine menstruo: ergo & corpus Christi ex illo formatum est. Patet hoc, plane in verbis Arist. lib. 15. de Animalibus, vbi dicit, q̄ materia ex qua corpus conceptum formatur, quam mater ministrat, est sanguis qui mēstruum dicitur, & probat hoc ibi rationibus, & experiētiis destruens oēs alias opiniones: ergo & corpus Christi debuit ex illo sanguine menstruo formari, nam ita dicit Apost. ad Hebr. 2. cap. Debuit per omnia fratribus similari: ergo cum cæteri homines, qui eius fratres dicuntur, geniti sint ex menstruo sanguine, ergo & ipse. Tertio, quia

I Christus est genitus a Virgine cum dicatur primogenitus eius, Matth. 1. cap. Et tamen super nullam aliam materiam habet operationem aliquam virtus generatiua in muliere, nisi super menstruum sanguinem, quem alterat, & digerit perducendo ad illum statum, vt sit actu materia disposita ad generationem fętus, ergo ex illo genitus est Christus. Quarto patet, quia omnes aliæ mulieres in generatione non solum dant materiam, sed etiam habent se quodammodo efficienter, quod patet, quia similatur interdum fętus matri, sed non esset hoc, nisi esset in materia fętus aliqua virtus actiua a fœmina, q̄a materia non est principium similitudinis, ergo per virtutem generatiuam in materia fętus facta est actiue aliqua dispositio, ex

K qua sequatur illa similitudo, sed non est aliquid aliud quod cadat sub virtute generatiua in fœmina, nisi formatio, & digestio sanguinis menstrualis, sicut in viro non subiicitur virtuti generatiuæ, nisi formatio, siue digestio seminis, ita vt deducatur per actionem virtutis generatiuæ ibi virtus organizatiua materiæ muliebris, ergo ex solo menstruo fit generatio tam in virgine, quàm in omnibus aliis mulieribus. Quinto patet hoc, quia mulieres antequàm habeant sanguinem menstruum, non possunt concipere etiam si a viris cognoscantur, & postquàm cessauerit ēt in eis sanguis menstruus, nō possunt gignere, siue concipere:

Muliebria quid.

re: vnde Gen. 18. cap. Ad ostendendum, ꝙ Sara concepit miraculosè, dicitur ꝙ desierant Saræ fieri muliebria, idest cessauerat fluxus menstruorum, & tamen si sanguis menstruus non esset materia fetus, non esset aliquod mirandum, ꝙ cessantibus menstruis conciperet Sara, & tamen ponitur hoc tanquàm miraculum a sacra scriptura: ergo de sanguine menstruali formatur fetus. Vnde si in virgine fuit conceptio fetus de eo, de quo in aliis mulieribus: (quod tamen fuit necessarium ad hoc, ꝙ esset vera maternitas, & vniuocè dicta.) ergo etiam in ea Christi corpus de sanguine menstruo formatum est. Sexto, quia cum in aliis mulieribus fiat conceptus de menstruo sanguine, si in virgine fuisset formatum corpus Christi de alio sanguine non menstruo, hoc esset, quia esset illa melior materia, quàm sanguis menstruus, & tamen falsum est, quia differunt ista duo, sicut perfectum, & imperfectum: nam sanguis qui est in venis, & in aliis partibus corporis habet imperfectam digestionem solum vt transeat in carnem, & residuum huius accipitur postea a potentia generatiua adhuc sanguis existens, & magis digeritur, atque perficitur, & est sanguis tenacior, & tamen quanto magis digeritur, magis perficitur. Cum ergo sanguis menstruus habeat aliam digestionem secundam vltra digestionem, quam accepit a potentia nutritiua, oportet quòd sit perfectior, & ita non fieret formatio corporis Christi ex sanguine non menstruali, cum ille sit minus perfectus. Septimo, quia si sanguis non menstrualis esset melior ad generationem corporis (cum natura sit solicita circa optimum) formaret corpora fetuum semper ex illo, & tamen nunquàm format, nisi ex menstruo, vt ostensum est: ergo non est melior sanguis, qui est in venis, ad generationem, quàm sanguis menstruus. Octauo, quia isti ponunt aliquid vane, scilicet sine causa, & fundamento: nam cum Christus sit etiam verus homo, ita oportet vt concedatur eo modo genitus, vt alii homines, nisi contrarium constet, alii autem homines gignuntur ex menstruo, tanquàm ex materia, & semine masculino, tanquàm actiuo, quod semen commiscetur fœmineo menstruo per concubitum. In Christo ergo ita dicendum erat, quòd ex commixtione maris, & fœminæ, genitus esset, nisi contrarium appareret manifestè in sacra scriptura, vt est inductum supra. Manebit ergo alterum, scilicet quòd ex menstruo genitus sit, nisi ostendatur contrarium, & tamen non patet alicubi contrarium, neque ratio illud vult: ergo ex menstruo formatum est corpus eius. Nono, quia Deus non mutat naturam sine causa, & tamen hic non fuit causa mutandi, ideo fuit cursus naturæ, quòd enim corpus humanum formetur actiuè per virile semen, naturale est, tamen hoc in Christo non fuit, quia coniunctio maris, & fœminæ, post peccatum non fit sine concupiscentiæ ardore, & absorptione rationis, quod fedum est, ideo hoc Deus abstulit in conceptu corporis Christi, scilicet vt non esset ibi seminis virilis commixtio, & tamen ꝙ formaretur illud ex menstruo, sicut in aliis hominibus, non erat aliquod inconueniens, cum non sit ibi concupiscentię ardor in formatione, aut digestione illius sanguinis, sed sola naturæ operatio non sentiente illud fœmina: ergo hoc non debuit mutari, sed fieri, sicut in aliis facit natura. Decimo, quia non est ponenda pluritas, sine necessitate, & miraculum, non est astruendum, nisi vbi non possumus illud euitare, & tamen ponendo fieri generationem corporis Christi ex sanguine menstruo, ponimus vnum tantum miraculum: ponendo autem factum esse ex alio sanguine, ponimus duo miracula: ergo non debet poni, nisi ex menstruo, patet hoc, quia dato, ꝙ fieret ex

Miracula nō sunt ponenda sine necessitate.

A menstruo, erat ibi solum miraculum in organizatione, & formatione illius materiæ, quæ erat naturaliter disposita, ad hoc ꝙ inde fieret generatio fetus: nam suppletur locus seminis viri, quod si ibi esset, perficeretur naturaliter organizatio corporis ex illa materia, sed operatio illius seminis est vna tm̄, s. organizatio, & supplere illam vnum tm̄ miraculum est, si autē ex sanguine nō menstruo formetur fetus, sunt duo miracula, quia supplentur operationes duarum potentiarum, vna est quę dicta est, s. formatio: alia est ipsa preparatio materiæ, nam generatio naturalis non fit ex qualibet materia, sed ex disposita vltimata dispositione ad formam. Sanguis autem qui est in venis non est materia naturaliter disposita ad hoc, quòd ex ea formetur

B fetus, cum potentia generatiua non alterauerit, & digesserit eam digestione perfecta, ideo si ex tali materia formaretur fetus, oportebat esse alterum miraculum, inquantum ad disponēdum materiam ad hoc, ꝙ esset apta, vt inde posset formari fetus, & ita supplerentur duarū potentiarū operationes, s. potentię generatiuæ in viro, & generatiuæ in fœmina: ergo non debet poni, ꝙ ex tali materia fuerit ille conceptus, ne poneremus plura miracula. Vndecimo, quia isti habent motiuum, quod est inconueniens, scilicet quia dixit Damascenus ex purissimis sanguinibus formatū corpus Christi, sed ex hoc nihil infertur de eo quod ipsi volunt, sed procedunt solum ex ignorantia, vt declarabitur inferius. Duodecimo, quia Christi conceptio facta est miraculosè, ideo putant ꝙ nō fuerit formatum

C corpus eius ex menstruo, sicut corpora aliorū naturaliter genitorum, sed non sequitur, quia miraculū fuit quantū ad virtutem actiuam formatiuā, sed nō quantum ad materiam, de qua corpus formatū est, nisi fortè diceretur ꝙ ex eo fuit miraculosa conceptio, ꝙ non concordauit in aliquo cum illis, quorū conceptiones sunt naturales, & ita neq; esset de fœmina, neq; conciperetur in vtero, quæ absurda sunt. Sed dicunt isti insipientes, potuit Deus formare corpus Christi ex sanguine non menstruo. Dicendum, quòd potuit, sed nō decuit, quia ponerentur multa miracula sine causa, & non fieret aliquid melius, & tolleretur virgini honor maternitatis. Tertiodecimo, quia si non fuisset conceptum corpus Christi de sanguine menstruo virgi-

D nis, potuisset virgo Christum cōcipere, quando esset sex, vel septem annorum, vel quando esset in maxima senectute, cum omni tempore esset sanguis in venis eius, licet non esset omni tempore sanguis menstrualis in corpore eius, & videretur tunc maius miraculum, vtpote si quinque annorum pareret, & nemo putaret hoc esse ex viro, sed potius ex Deo, & tamen nō factum est sic, sed eo tempore concepit quo erat nubilis ætatis, idest in pubertate, cum poterāt ei fieri muliebria, scilicet cum iam esset desponsata, vt patet Lucæ 1. cap. Ergo fuit formatio corporis Christi de sanguine menstruo.

Ad primam rationem in diuersum positam in princip. quæst. præcedentis. *Quæst. VIII.*

E NVNC vero respondendum est ad duo motiua eorum, qui dicunt non formatū fuisse ex sanguine mēstruo. Primum est, quia sanguis menstruus est aliquid immundū, & dicendum ꝙ ex sanguine menstruo, tam corpus Christi, quàm omnium nostrum formātur, vt de omnibus Arist. dicit. Et est dicendum, ꝙ non est sanguis menstruus aliquid immundum, sed valde mundum, & perfectum, immo aliquod mundius, quàm sit sanguis qui est in venis, & per corpus diffusus. Circa hoc considerandum, quòd generatio non solum in homi-

ne,

Quomodo fiat sanguis menstruus in fęmina, & de potētia generatiua in viro, & in fęmina, quantũ ad habitudinem suã.

ne, sed etiam in omnibus aliis rebus naturalibus fit ex materia, & non ex qualibet materia, sed ex materia determinata, & disposita ad hoc, ꝙ fiat ex ea generatio. Et causa huius est, quia in materia est forma rei generabilis in potentia, & per generationē deducitur materia de potentia ad actum. Non potest autē deduci, nisi per immediationem, s. ꝙ dispositiones existentes in materia sint multum similes formæ educendæ de potentia materiæ, & sic est prius præparatio materiæ, q̃ generatio, quæ est eductio formæ de potentia materiæ. Ita attenditur in formatione fętus: nam formatur ex materia, quam ministrat fœmina, & non ex semine virili, vt Aristot. probat lib. 15. de Animalibus. Et si in fœmina esset vis actiua sufficiens, posset per illam formari ipsa materia, & organizari, & nõ esset necessaria commixtio maris, & fœminæ, & tñ in fęminis est vis actiua parua, non potens materiam deducere ad tantam perfectionem, vt eam formet, ideo est necessaria alia vis actiua, quæ compleat id quod defuit in fœmina, & illud est semen maris, in quo est maior vis actiua. In quo amplius consideratur, ꝙ tam in viro, q̃ in fœmina est virtus, siue potentia generatiua, & in vtroque ipsa virtus disponit materiam ad fętum, & tamen differunt, quia cum vis actiua in fęminis sit parua, non sufficit perducere materiam ad perfectum statum, s. formando illam, & organizando, vt sequatur anima. Virtus autem in semine maris est sufficiens, ideo cum fuerit semen illud cõmixtum fęminæ materię, perducit illam ad perfectionem organizando, & formãdo in fętum, & habet ibi solum rationem actiui, & non materialis, id vero quod a fęmina ministrat, habet rationem materiæ, & non actiui in formatione fętus: est enim fęmina, sicut puer paruus, qui non põt generare, vt dicit Arist. lib. 15. de Animalibus, & hoc prouenit ex defectu caloris: nam materia illa ex qua fit formatio fętus ex alimento accepta est, sed illa digeritur, & transmutatur multis transmutationibus, quousque sit apta ad formandum inde fętum, & omnes istæ transmutationes fiunt per potentiam generatiuam, cuius instrumentum est calor, & non pñt compleri omnes, nisi per magnum calorem: fęmina autē est imperfecti caloris, ideo non potest perducere materiam ad complementum, quia aliàs formaret eã organizando sine aliquo semine masculino, perducit tñ ad quandam dispositionē satis propinquam, ita vt illa materia sit naturaliter disposita, vt formetur inde fętus, licet non complebitur ista formatio, nisi per admixtionem seminis virilis, in quo est vis magni caloris ad perficiendum id, quod defuit calori feminę.

De potentia generatiua maris, & fęminę.

Formatio fetus de quo sanguine fiat.

Vlterius considerandum, ꝙ dicitur fieri formatio fętus ex sanguine menstruo, vt Arist. dicit lib. 15. de Animalibus, & tamen propriè loquendo non est de sanguine menstruo, sed de eo sanguine a quo separatur sanguis menstruus. In quo considerandum, ꝙ menstruum a mense dicitur, & vocatur res quæ per mēsem accidit, vel ad mensem pertinet, & sic vocatur sanguis menstruus qui per mensem fluit: nã mulieribus postquàm sunt puberes, accidit regulariter per singulos menses fluxus sanguinis semel naturaliter, sic dicitur infra 15. cap. Mulier quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis, i. ꝙ de mense in mensem fit fluxus, & istas easdem mulieres vocamus menstruatas a fluxu sanguinis per mensem, & sanguinem fluentem vocamus fluxum menstrui, vt patet hic in litera. Si autem flueret sanguis iste de anno in annum, vel de quatuor ad quatuor menses, vocaretur sanguis annualis, vel quadrimestris, sed quia de mense in mense fluit, naturaliter vocatur sanguis menstruus. De isto autem sanguine menstruo non fit formatio fętus, sicut neque nutritio animalis ex stercoribus, vel vrina, quæ emittun-
F tur, sed de illo sanguine a quo separatur menstruus sanguis, fit formatio fętus.

Sanguis menstruus fit ex residuo potentiæ nutritiuæ, & digeritur, atque alteratur per potentiam generatiuam, & quomodo hoc fiat tam in masculis, quàm in fœminis. Quæst. IX.

CONSIDERANDVM vlterius, ꝙ eadem materia est, de qua fit generatio, & nutritio, s. cibus, quia animal non sumit aliquid aliud vnde viuat, nisi cibum, & ex eisdem sumus, & viuimus. Est tamen ordo, quia cibus quando sumitur tam in homine, q̃ in aliis animalibus, non statim diuiditur, vt portio quędam dirigatur ad partem generati-
G uam, & alia ad vires nutritiuas, sed fit quędam digestio communis in loco communi deseruiente, tam nutritiuæ, quàm generatiuæ, s. in stomacho, per quam partes grossæ, & omnino ineptæ tam ad generationem, quàm ad nutritionem separantur, & istæ sunt partes grossæ terreæ, & fęculētę quas vocamus stercora, manet autem facta digestione ista res purior. Trãsit enim cibus in sanguinem, qui est in via ad nutriendum, & siue hoc fiat ex prima, siue ex secunda digestione, non est pro nunc necessarium, illius autem est quędã pars residua quam natura non accipit ad nutritionem, sed transmittit ad generationē, & hęc portio quę est sanguis aliqualiter digestus, qualiter mittitur ex digestione virium nutritiuarũ, digeritur amplius per vim ge-
H neratiuã, quoadusque perducatur ad illam dispositionem ad quam a natura perduci potest. Sed hoc differt in masculo, & fęmina: nam in vtroq; commune est, ꝙ residuum potentię nutritiuę transmittatur ad generatiuam, & transmittitur in forma sanguinis digesti aliqualiter, sed nõ plenè, & tam in masculo, quàm in fęmina digeritur vlterius per actionem generatiuæ virtutis. Sed quia vir est maioris caloris perfectius digerit, & alteratur, fęmina autē minus, & tamen in vtroq; accipitur a principio in figura, & colore sanguinis, cuius signum est, vt ponit Arist. lib. 15. ꝙ multum coeuntes emittunt sanguinem loco spermatis, & nõ est alia ratio, nisi quia materia illa in principio suę digestionis in vasis generatiuis est in colore sanguinis, deinde per
I vlteriores digestiones dealbatur, sic etiam in fęminis per virtutem generatiuam lac dealbatur in mãmillis, cum esset prius sanguis, & cum secundo decoquitur, dealbatur. Materia autem quę in fęminis seruit generationi, non dealbatur per digestionem, cuius signum est sanguis ipse menstruus, qui separabatur ab illa, veruntamen nimis digeritur, & alteratur, vt alterius conditionis sit quasi sanguis, qui est in venis, & seruit nutritioni. Amplius autem considerandum, ꝙ sicut potentia nutritiua semper alterat cibum ad faciendũ cũ esse materiam aptam, vt transeat in carnem, & ossa, & ita potentia generatiua semper alterat, & digerit portionem materię ad se transmissam, vt eam reddat cõuenientem ad generationem fętus, & est ista operatio continua sine intermissione, sed est in hoc differentia,
K quia potētia nutritiua semper habet operationē suam transmutando cibum quandiu viuit animal, sicut dicit Arist. ꝙ quandiu viuit animal nutritur, sed potentia generatiua non semper habet operationem, & ratio est, quia generatiua virtus non perficit operationem suam, nisi per calorem, & nõ per quemcunque, sed magnum, & quia ille non est in aĩali mox genito, licet ibi sit potentia generatiua nõ est formatio seminis: vnde pueri triennes, vel quadriennes non habent semen propter imperfectum calorem, puellę quoque nõ habēt digestionē illius materię, sed vtrisq; aduenit in ętate in qua roboratur calor, quã vocamus pubertatem,

tatem, cuius signum est ortus pilorum tam in viris, quàm in fœminis circa vasa genitalia: nam ortus pilorum attestatur magnitudinem caloris, & est adhuc signum manifestius per fluxum menstruorũ, qa tẽpore illo, s. in pubertate incipit fœminæ fieri fluxus menstruorum, & non ante, quod est manifestum signum, ꝙ prius non erat digestio materiæ pertinentis ad virtutem generatiuam, quia aliàs cœpisset prius fluxus, ex hoc rationabiliter iura cauerunt, ne contractus matrimonii fieret ante pubertatem, quia prius etiam si fœmina cognosceretur, non posset concipere, & vir non posset prius semen emittere. Similiter autem non durat per totam vitam ista digestio materiæ per vim generatiuam: nam cum fiat ex magno calore, quandiu ille manserit erit ista operatio, postea vero non fiet: signum huius est, quia in mulieribus veteribus cessat fluxus menstruorũ, sicut dicitur Genes. 18. cap. Quod erat Sara prouectæ ætatis, desierantque fieri muliebria, & tamen si formaretur materia ad conceptum per vim generatiuam, necesse erat inde separari sanguinem menstruum, sicut in omni prima digestione ciborum separantur stercora, cum ergo nullus fluxus menstruorum fiat in magna senectute, neque etiam fiet digestio aliqua sanguinis ad conceptum per virtutem generatiuam. Idem autem erit in masculis in magna senectute, quòd non fiat in eis formatio seminis per virtutem generatiuam, propter defectum caloris, sed non est determinata ista ætas in masculis, neque in fœminis, maxime in deficiendo, quia in quibusdam citius deficit calor, in aliis vero tardius.

Senes quare non generant.

An generatio seminis sit ex superabundantia cibi, vt aliqui asserunt. Quæst. X.

VLTERIVS considerandum, quòd generatio seminis in viris, & sanguinis ad conceptum in fœminis non fit ex superabundantia, vt quidam imperiti asserunt: dicunt enim, quòd nisi quis superabundanter sumeret de cibo, & potu, non generaretur in eo semen, & idem de mulieribus, sed valde insaniunt, quia tunc generatio seminis non esset de per se, sed de per accidens, cum non est a natura intenta, & tamen falsum est, quia sicut natura intendit conseruationem indiuidui, ita intendit conseruationem speciei, immo indiuidua sunt D propter speciem: nam si quidditas speciei per se subsistere posset, non gignerentur indiuidua, & tamen conseruatur indiuiduum per nutritionem, species autem per generationem: ergo sicut intenta est nutritio, ita est intenta generatio, sed generatio non fit sine semine in viro, siue masculo, & in fœmina sine sanguine: ergo natura intendit vtraque per se, sicut nutritionem, per quam indiuiduum conseruatur. Ex quo sequitur, quòd sicut natura sumit partem de cibo, vt transeat in carnem, & ossa, ita sumit quandam partem, quæ transeat in viris in semen, in fœminis in sanguinem, & tamen ad nutritionem requiritur magna portio materiæ. Ad generationem autem parua, ideo sumitur parum quid quod digerat E potentia generatiua, & multum quod in carnem transeat per vim nutritiuam. Et ideo dicendum, quod etiam si parum de cibo quis sumat, quantum non sufficit ad alimentationem, neque ad saturandam famem, adhuc de illo portio quædam assumetur ad formationem seminis in viro, & sanguinis in fœmina, quia natura quæ ordinate agit, proportionaliter ista diuidet. Et hoc etiam ex signis apparet: nam quantuncunque aliquis sit parcus in cibo, & maceret carnem suam multis ieiuniis, fit in eo interdũ (& si raro) pollutio nocturna, quod non fieret, non solum si non es-

A set in eo genitum semen, sed etiam si non esset multiplicatum, ita quod ex abundantia efflueret sponte, in fœminis quoque quantuncunque maceratis ieiunio, fit fluxus menstruorum. Considerandum vlterius, ꝙ in sanguine, qui est materia formandi fetus, fit quædam purgatio remouendo ab eo partes impuras, vt relinquatur residuum purum, & aptum ad corpus fetus formandum, & hoc apparet, quia in omni digestione fit quædam separatio puri ab impuro, & impurum reiicitur a natura, reseruato eo quod purum est, & apparet hoc in omnibus digestionibus factis, quantum ad partem nutritiuam. Nam fit prima digestio in stomacho, & in hac separatur maxima impuritas, quæ est stercorum, & fecum, quæ impuritas B ad nihil est, nisi vt reiiciatur per posteriora. Deinde purum quod mansit ex prima digestione, rursus in hepate digeritur, & separatur aliquid impurum, quod est rarius, & minus feculentum, & istud est vrina, quæ ad vesicam collecta emittitur per anteriora. Postea primum ibi relictum transit ad venas, & ibi tertio digeritur, & impuritas quædam parua inde emittitur, quæ est rarior adhuc, & liquidior, & est sudor, aut aliquid tale. Sic igitur cum præsuppositum sit supra, quod tam in viro, quàm in fœmina aliquid residuum potentiæ nutritiuæ transmittatur ad potentiam generatiuam, & in vasis eius digeritur, necesse est ex digestione illa separari aliquid impurum, cum impossibile sit digestionem aliquam esse, in qua non separaretur impurum aliquid a puro. Amplius di- C cendum, quòd impurum illud, quod residuum est, ex digestione facta per virtutem generatiuam reiicitur a natura, & foras mittitur, tanquàm aliquid inconueniens ad formationem fetus, sæpe habito, vel retento sibi eo quod purum est, quia sicut in prima digestione virtutis nutritiuæ impurum, quod est stercus, emittitur per secessum, & impurum secundæ digestionis, quod est vrina, emittitur postquàm collectum est in vesicam per anteriora, & tertiæ digestionis impuritas non est collecta alicubi, quia digestio illa fit in omnibus membris, ideo impuritas huius digestionis non est alicubi collecta, sed per omnia membra emittitur, ideo sudor fit in omnibus membris, sed virtuti generatiuæ, deseruiunt interius certa vasa tam in viro quàm in fœmina, ideo digestio illius materiæ fit ibi, & emittitur per anteriora, per illa quippe fluit sanguis menstrualis in fœminis.

Sanguis quomodo elaboratur in mẽstruũ

Quatuor sunt digestiones, & quinta secundũ aliquos in membris.

Impurum quid sit.

An sanguis ex quo formatur fœtus sit multo purior sanguine in venis existente, propter diuersas eius digestiones. Quæst. XI.

EX prædictis apparet, ꝙ sanguis ex quo formatur fetus est multo purior, & nobilior, q̃ sanguis qui est in venis, patet hoc qa quãto aliqd magis digeritur, melius est: nõ.n. facit natura aliqd frustra, p digestionẽ quippe natura separat aliqd impurũ, sed quanto manserit res purior tanto melior, ideo res cum magis digeritur est melior, & tamẽ materia ex qua formatur fetus, fuit prius digesta per virtutem nutritiuam, & eiicit tunc vt sanguis, & transit deinde ad vasa virtutis generatiuæ, in quibus vlterius digeritur, & separatur ab eo aliquid impurum, idest mẽstruum, ergo relictum post illam digestionem, & separationem purius, & melius erit, q̃ sanguis qui erat in venis. Et hoc est contra illos, qui putant melius esse dici fuisse corpus Christi formatum ex sanguine, qui erat in venis, q̃ ex menstruo sanguine, cum tamen generatio fiat ex puriori, & illi ita putant sanguinem existentem in venis esse puriorem. Amplius dicendum, quod pars illa transmissa ad vasa potentię ge-

neratiuæ est parua, & tardè fit digestio, ideo impuritas, quæ inde separatur est parua, & tardè fluit, per contrarium ad impuritates virtutis nutritiuæ. Nam in prima digestione nutritiuæ separantur impura, quæ sunt stercora, & sunt in magna quantitate, quia multa est impuritas in cibis, cum multa sint: etiam in secunda digestione est multa impuritas, scilicet in vrina: in tertia autem parua est impuritas, scilicet quæ per sudorē emittitur: Materia autem quæ transmittitur ad vasa virtutis generatiuæ iam satis digesta est, ideo parua impuritas potest ab ea separari, per digestionem virtutis generatiuæ, ideo mēstruum in parua quantitate fluit, & non sicut vrina, etiam quia illa particula, quæ ad vasa illa transmittitur, parua est, & non potest de illa separari multa impuritas, etiam si prius esset parum digesta. Item tardè emittitur illa impuritas, quia cum ibi quod digeritur, sit satis purum, difficilius est separari partes impuras, quàm in eo quod habet multam impuritatem manifestam. Vnde ob hoc non fluunt menstrua quotidie, sicut emissio stercorum, & fluxus vrinæ, sed fluunt de mense in mensem, & ista est causa quare illud impurum fluens, menstruum vocaretur, quia menstruum a mense dicitur, idest quod per mensem accidit. De isto purgamento dicendum, ꝙ non est materia fętus, sed est aliquid, quod totaliter a natura reiicitur, & si maneret in fœminis nō emissum causaret graues ægritudines, sicut retentio vrinæ, vel stercorum, sed sanguis ille a quo impuritas ista separatur, & reseruatur tunc purus, intra vasa virtutis generatiuæ est valde bonus, & purus, & ille est materia fętus formandi, & ille nō est menstruus, quia nunquàm fluit, sed interius manet. Aristot. tamen lib. 15. de Animalibus dicit de sanguine, qui menstruum dicitur, fieri formationem fętus, nō quasi de ipso menstruo fiat, quia sanguis menstruus non manet in corpore, sed fluit. Dicitur tamen de menstruo fieri, idest de illo sanguine, cuius impuritas est menstruum, & dixit hoc ex industria Aristot. quia si dixisset, quòd formabatur fętus in fœmina ex sanguine simpliciter nihil addendo, intelligeretur de sanguine, qui est in venis, aut aliis partibus corporis, sed falsum est, quia ille non est aptus, vt ex eo fiat generatio, cum nihil super illum sit operata virtus generatiua, sed est materia virtutis generatiuæ, & est in via, vt transeat in carnem: ergo non fit ex illo fętus, vnde vt non intelligeretur de illo dixit de menstruo, scilicet de quo separatur menstruum, quia sanguis manens purus, post separationē menstrui nō habet aliquod nomen speciale. Et ex hoc sumebant occasionem errandi, qui dicebant corpus Christi non formatum de mēstruo, sicut formantur corpora aliorum, sed de purissimis sanguinibus, scilicet de sanguine, qui erat in venis. In quo errabant dupliciter, scilicet putantes corpora aliorum hominum formari ex illo sanguine immundo, qui non est materia naturalis, sed purgamentum a natura reiectum. Secundo, q̄a putabant corpus Christi formatum ex sanguine, qui est in venis, cum non sit ille materia fetus, vt ostēsum est, sed tam corpus Christi, quàm omnium hominū formatur de sanguine purissimo, seruato in vasis generatiuæ virtutis, cuius purgamentū est sanguis menstruus, & ille est nobilior sanguis, quàm qui est in venis, & de illo nemo negaret, qui cognosceret quid esset, formatum esse corpus Christi.

Quare mēstruum in mulieribus fluit in parua quātitate, & quare emittitur de mense in mensem.

An menstruus, qui p mensem fluit in mulieribus sit materia fętus, vel qđ intus retinetur.

F G H

Ad secundam rationem in contrarium positam supra quæstio. VIII. in principio. Quæst. XII.

SECVNDVM motiuum illorum erat ex auctoritate Damasceni, qui dixit corpus Christi formatum ex purissimis sanguinibus Virginis, & sic videbatur non formatum ex menstruo sanguine, vel ex eo ex quo cæterorum corpora formantur. Sed dicendum, ꝙ hoc nihil facit, sed procedit motiuum istorum ex ignorantia sensus illius auctoritatis. Et dicendum, ꝙ etiam si corpus Christi sit formatum ex sanguine, ex quo omnium hominū corpora formantur, dicebatur ex purissimis sanguinibus, quia sanguis ille est purus, cū valde digestus sit, & ab eo omnis impuritas per digestionem separata, & est iste sanguis purior quocunq; alio sanguine existente in venis, aut in aliis partibus corporis, vt ostensum est. Si autem diceretur, ꝙ corpora nostra de menstruo sanguine formarētur, quia ille est sanguis impurus, esset verum de Christo cum dicatur, ꝙ formatum sit corpus eius de purissimis sanguinibus, ꝙ nō formetur de illo sanguine, sed de aliquo alio, & tñ neque corpora nostra formantur de illo sanguine, ideo non potest dici, ꝙ sit de aliis sanguinibus formatū, q̄ de illis, de quibus nostra corpora formantur. Sed aliter dicendum, & magis ad intellectum Damasceni. Nam in verbis illis voluit facere differentiam aliquam in formatione corporis Christi, & nostrorum, quantū ad materiā. Si autē solū significaret per sanguines purissimos sanguinē illū, de quo nos formamur, nulla differētia esset. Ideo dicēdū ꝙ vocauit sanguines purissimos, idest sanguines non commixtos. Circa quod sciendum, ꝙ Damascenus lib. 3. dicit: Filius dei construxit sibiipsi ex castis, & purissimis sanguinibus Virginis, carnem animatā anima rationali. Et in hoc excludit ab illa generatione, vel formatione corporis duo, quæ sunt in formatione nostrorum corporum, ex quo fuit excellens illa formatio. Primum est commixtio seminis, nam licet corpus fętus ex sola materia, quam ministrat mater, formetur vt dicit Arist. lib. 15. de Animalibus. Est tamen illud tanquàm materia, & non formabitur sine virtute actiua formatiua, quæ est in semine virili, ideo oportet illi commisceri materiæ a fœmina ministrante, vt agat in eam formando illam. Secundum est quædam voluptas, causata in permixtione seminum. Cum enim fœmina a viro cognoscitur, sanguis ille digestus ad formandum fętum recurrit, & mouetur ad locum generationis, & in motu illo causatur voluptas venerea, sicut in viro in decisione, & motu spermatis est delectatio venerea tota. Hæc autem voluptas repugnat castitati, & virginitati: nam virginitas dicit materialiter inexperientiam venereæ voluptatis, sed voluptas venereorum non est, nisi in illa decisione, vel motu. Hæc autem duo non fuerunt in Domina nostra, quia repugnabant perfectioni eius, & maxime illius, qui generabatur, idest Christi. Primum enim non fuit ibi, scilicet semen virile, quia tunc mater eius non esset Virgo. Etiam quia daretur Christo pater humanus, quod non decuit, etiam quia generatio sua esset purè naturalis, & non differret a generatione aliorum hominū. Secundū ablatum fuit ab ea, s. ꝙ non fuit ibi voluptas in permixtione seminis: nam repugnat ista voluptas virginitati, vnde quandocunque mulier experta fuerit talem voluptatem veneream, quæ completur in resolutione seminis, iam non est virgo, si enim siue vir, siue fœmina incipiant ex tactu mutuo vasorum genitiuorum delectari, repugnat hoc tam castitati, quàm virginitati, & tamen si non peruentum sit ad plenam resolutionem seminis, in qua completur venerea voluptas, & suffocatur ratio, non est omnino ablata virginitas, sed reparari potest per pęnitentiam: cum autem facta est resolutio seminis ablata est virginitas, & iam non potest restaurari. Ista autem venerea voluptas in resolutione seminis si fiat ab intentione, ita tollit virginitatem sine commixtione, sicut cum commixtione: nā & vir quando per mollitiem seipsum polluit, virginitatē perdit,

Quomodo Christi corpus formatum ex purissimis, & castissimis sanguinibus Virginis.

Quomodo intelligitur auctoritas Damasc. Duo in nostrorum corporum formatione, licet commixtio sanguinis, & voluptas.

Virginitas ... nunquam reparari ... ter ... ditur ... cum ... ca ... & ...

I K

perdit, quia fit ibi resolutio seminis plena, & experimentum habetur perfectum voluptatis venereæ: ita ergo in fœmina si possit esse resolutio illius materiæ, quæ confluit ad conceptum, vt moueatur ad locum generationis, causabitur plena voluptas in motu illo, etiam si non misceatur viro. Vnde licet Domina nostra non procuraret, sed potius horreret talem experientiam voluptatis venereæ, si in ea fieret ille motus, & voluntas extingueretur pro tunc, aut suffocaretur ratio eius, & materialiter pateretur id, quod aliæ mulieres patiuntur in perditione virginitatis, quod omnino esse non debuit. Item non potuit esse, quia conceptus ille factus est diuinitus, scilicet in instanti, sed in instanti non potest esse voluptas venerea, quia illa est in motu quodam, & ex illo, ideo non potuit experiri voluptatem aliquam Domina nostra in formatione corporis filii sui, ideo neque sentire quid in ea fieret, quia insensibiliter actum est. Dicendum ergo, quòd in aliis mulieribus fit motus sanguinis illius natura dirigente, postquam incipiunt titillari delectatione quadam proueniente ex tactu masculino, & ex apprehensione phantastica, & recurrit tunc sanguis ille ad locũ generationis in matricem, vbi miscetur semini masculino. In Domina autem nostra non præcessit tactus virilis, neque apprehensio phantastica huius delectabilis, sed Spiritus sanctus adunauit insensibiliter, & in instanti sanguinem illum ad matricem, secundum quantitatem cõpetentem ad formationem corporis, & ibi illud in eodem instanti formauit. Et ita Damascenus intendit tollere illa duo prædicta, quæ sunt in formationibus nostrorum corporum a formatione corporis Christi, propter quod dixit hęc verba, inquantum dixit formatam carnem eius ex purissimis sanguinibus, abstulit primum, scilicet commixtionem seminum, quia licet materia corporis nostri formãdi sit sanguis fęminæ, qui est purissimus, idest valde depuratus per digestionem, tamen non erat solus, sed miscebatur ei semen masculinum, nõ vt materia, sed vt efficiens, sed purum opponitur mixto; ideo cum in virgine non fuerit mixtio seminis maris, sed solus sanguis ipsius, dicuntur purissimi sanguines, ex quibus corpus Christi formatum est, licet idem sit sanguis materialiter, ex quo illud formatum est, & formantur corpora nostra. Secundum autem tollitur, cum dicitur, ex castis sanguinibus, scilicet, quia in illis non fuit aliquid, quod repugnaret castitati, vel virginitati. In sanguinibus autem, de quibus nostra corpora formantũ, non est castitas, sed potius voluptas venerea, ex qua tollitur virginitas, cum in motu illius sanguinis ad matricem sit magna voluptas. In motu autem sanguinis Dominæ nostræ ad formationẽ corporis Christi non fuit aliqua voluptas, vt dictum est; ideo nõ fuit ibi aliquid, quod repugnaret castitati, & sic vocantũ sanguines illi casti, idest non fuit in illis aliquid, quod cõtra castitatem esset. Huic sententiæ etiam cõsentire videntur Alexan. de Ales, & Beatus Tho. de Aquino in sua trigesima prima, scilicet semen fœminæ non est generationi aptum, sed est quoddam imperfectum in genere seminis, quod non potest perduci ad perfectũ seminis complementum propter imperfectionẽ virtutis fœminæ, & ideo tale semen non est materia, quę de necessitate requiratur ad conceptum sicut Philoso. dicit in lib. de generatione animalium, & ideo in conceptione corporis Christi non fuit præsertim, q̃a licet sit imperfectum in genere seminis, tamẽ cum quadã concupiscentia resoluitur, sicut & semen maris. In illo autem conceptu virginali concupiscentia locũ habere non potuit; & ideo Damascenus dicit, quòd corpus Christi non seminaliter conceptum est. Sanguis autem menstruus, quem fœminę per singulos mẽtes

Virgo nõ sensit aliq̃ delectationẽ in motu sanguis.

Intellect⁹ sententiæ Dam.

Thomas parte 3. q. 31. ar. 5. ad vltimum argu.

A emittunt, impuritatem quandã naturalem habet corruptionis, sicut & cęterę superfluitates, quibus natura non indiget, sed eas repellit, ex tali autẽ menstruo corruptionem habente, quẽ natura repudiat, non formantur conceptus, sed hoc est purgamentum quoddam illius puri sanguinis, qui digestione quadam est prępara tus, quasi purior, & perfectior alio sanguine, habet tamen impuritatem libidinis in conceptione aliorũ hominum, inquantum ex ipsa commixtione maris, & fęminæ talis sanguis ad locum generationi congruum attrahitur, sed hoc in cõceptione Christi non fuit, q̃a operatione Spiritussancti talis sanguis in vtero virginali adunatus est, & formatus in prolem: & ideo dicitur corpus Christi ex castissimis, & purissimis sanguinibus virginis formatum.

B

An virgo Domina nostra haberet per determinata tempora fluxum menstruorum, sicut aliæ mulieres.
Quæstio. XIII.

OSTENSO autem supra quòd corpus Christi formatum fuerit de sanguine illo, quem Aristo. menstruum vocat, de quo omnium aliorum hominũ corpora formantur, ostendẽdum est nunc, q̃ Dominæ nostræ accidebat fluxus menstruorum, sicut in alijs mulieribus per determinata tempora. Et hoc patet, quia Domina nostra fuit vera mater Christi, tantum quantũ quælibet alia mulier est mater filiorum suorum. Et tamen mater dicitũ non solum, quia de ea materia formandi fętus sumitũ, sed quia ipsa illam ministrat, & præparat. Est autẽ pręparatio, inquantum per virtutem digestiuam materia illa accepta a virtute nutritiua amplius digeritur, & p̃ficitur, vt fiat apta ad formandum corpus humanum, ad quod non est apta quælibet materia. Hoc igitur fecit Domina nostra circa illam materiam, de qua formatum est corpus Christi, & tamen in omni tali operatione causantur menstrua quæ fluũt, ergo in Domina nostra fuerunt menstrua quæ fluerent. Secundo, quia cũ in illa esset virtus generatiua, sicut in alijs mulieribus, trahebatur materia ad locum potentiæ generatiuæ, vt fieret ibi apta ad formationem fętus, & de illa materia sic tracta petitur, an digerebatur ibi, vel nõ, si digerebatur, ergo separabatũ aliqua impuritas de ea, & illa impuritas est sanguis menstruus. Tertio, quia si dicas non digerebatur ibi, neque fiebat aliqua separatio puri ab impuro, sequitũ q̃ nõ erat in Domina nostra vis generatiua, & ita deesset ei aliquid, quod omnibus fœminis competit secundum speciem, & hoc est absurdum, quia non esset perfectè de humana specie. Quarto, quia esset imperfectior alijs mulieribus, quæ hanc vim naturalem habent. Quinto, quia si haberet istam vim generatiuam, & tamen non fieret ibi generatio menstruorum, aut digestio illius materiæ, imperfectius se haberet Domina nostra, quàm cęterę mulieres, quia per virtutem illam generatiuã digerunt materiam, & disponũt, vt sit apta ad formationem fętus, & hoc etiam est inconueniens, quia de perfectionibus naturalibus, vel gratuitis, quæ nullam imperfectionem secum habent, nihil est minuendum in Domina nostra, & talis est potentia generatiua, & operatio eius in qualibet fœmina. Sexto & præcipuè, quia aliàs sequeretur, quòd corpus Christi esset de materia minus pura, quàm corpora aliorum hominum, quod est ridiculum, & absurdũ. Patet hoc, quia quanto aliquid est magis purum per separationem impuritatum ab eo, tanto illud est melius, & nobilius, siue in metallis, siue in cibo, siue in carne, sed in oĩbus alijs mulieribus materia illa accepta a parte nutritiua trahitur ad loca virtutis generatiuæ, & digeritur ibi, & separatur ab ea aliq̃d impurum,

C D E

Nota lector cordate, quòd ista quãuis verissima sint nõ sũt populo p̃dicãda nã multa scripta sunt, q̃ nõ sunt p̃dicanda.

impurum,& per hoc id, quod manet, vt sit materia fętus est aliquid purius. Si autem in Domina nostra illa materia tracta ad loca potentiæ generatiuæ non digereretur, maneret impura, & sic esset materia corporis Christi manens cum sua impuritate: vnde cuiuslibet hominis corpus formaretur de materia magis pura, & nobiliori, quàm corpus Christi, quod est absurdum. Et hoc est verum, nisi quis diceret, quòd materia corporis Christi fuit tam depurata, quãtum materia corporum nostrorum, immo multo magis, & tamen illa depuratio, & digestio non fuit facta per matrem, sed per Spiritum Sanctum, idest totam Trinitatem, & ita nõ defuit aliquid in corpore Christi, quod esset in corporibus aliorum. Sed dicendum, quòd non stat. Primo, quia tunc Spiritussanctus, siue tota Trinitas nõ solum haberet respectu corporis Christi modũ patris, sed etiam matris, quod est inconueniens, quia Spiritũ sanctum, vel Deum nunquàm dicimus matrem Christi, dicimus tamen Deum patrem Christi. Sed illud patet, quia ageret, quod est matris præparando materiã, vt esset apta generationi, & formationi fœtus, & ageret, quod est patris organizãdo illam in corpus humanum. Secundo patet, quia tunc daremus superuacuũ, & inordinatum in operatione Dei, quod est absurdũ: nam Deus miraculosè solet subuenire in his, quę natura non potest per se, in eis vero quæ illa potest; non operatur ipse, quia aliàs ipse faceret p̃ se omnia, & nulla actio, neque causalitas maneret rebus naturalibus, quod etiam est absurdum, & manifestatur hoc in generatione cuiuslibet hominis. Nam materiam fœtus potest mater disponere per virtutẽ generatiuam, formare autem vel organizare potest semen paternum; & ideo ad hoc Deus non facit supernaturaliter aliqd. Animam tamen organizato fetui, non potest dare pater, neque mater; ideo dat Deus. Sic autem in generatione hominis Christi, erat ibi mater, quę naturaliter, & sufficienter poterat materiã præparare, vt esset apta ad formationem fętus inde, sicut quælibet alia mulier facit, vel facere potest. Organizationem autem, vel formationem illius materiæ in corpus hmanum non poterat illa facere, quia nulla mater hoc potest; neque ẽt poterat fieri virtute seminis maris, quia ibi nõ fuit cõmixtio seminum; ideo solus Deus facere poterat illã, & animam infundere. Ipse igitur facere hæc debet, sed pręparationem materiæ non, quia hanc sufficiẽter Domina nostra naturaliter facere poterat, & si faceret Deus, iam non solum faceret miraculosè, quod nõ poterat natura, sed etiam id; quod poterat, & hoc est inconueniens, ergo illa fecit hoc, & non Spiritussanctus, quamcunque aliam virtutem daret Spiritussanctus virgini in conceptione, daret quantum ad id, qđ ipsa non poterat naturaliter; sed quantum ad id, quod poterat non daret, sicut hic ipsa poterat. Tertio, quia hoc dato non esset illa mater Christi, quod est hæreticum, & tollit totam dignitatem eius: patet hoc, quia mater non dicitur, quia de ipsa solum sumitur materia ad aliquid formandum, sicut Adam non vocatur mater Euę, licet materia, de qua formata est Eua sumpta fuerit de Adam Gen. 2. cap. & quando mures generantur de terra, vel aliqua alia per putrefactionem, non dicitur terra verè mater illorum; ideo sic si solum de Virgine sumeret Spiritussanctus materiam, de qua formaretur corpus Christi, non vocaretur illa mater Christi. Nam nemo hoc dubitaret, si de carne brachij, vel pedis, aut alterius patris corporis eius, qui esset caro in actu, sumeret Spiritussanctus particulam, de qua formaret corpus Christi, quòd illa non diceretur mater Christi, sicut neque Adam mater Euæ, & tamen si solum materia de ea sumpta esset, etiam si illa esset in vtero, non plus ageret, quàm

Deus ĩ his quæ natura põt nũquã subuenit.

Solus Deꝰ animã infundit.

F si sumeretur caro de brachio eius, vel pede. ergo neque sic vocaremus eam matrem. Nisi forte dicas, quòd vocatur mater, quia de illa sumpta est materia de qua formaretur corpus Christi, & in vtero suo formatum, atque viuificatum est, & nutritum, & ibi mã sit quousque educeretur in lucem. Sed neque istud sufficit ad rationem matris, quia sic in vtero nostro, vel intestinis gignuntur animalia viuentia, quæ per posteriora emittimus, & illa vocamus lumbrices. illa quidem fiunt de materia quę in nobis est; & intra nos viuificantur, & enutriuntur, & aliquandiu manent quousque emittantur. & tamen non vocamur matres illorum animalium neque patres. ergo non sufficit istud ad rationem matris. ergo neque in Domina

G nostra hoc sufficeret. Sed dicendum, quòd mater tria facit ex quibus est propria ratio matris. & vnum illorum, vel duo per se faciunt rationem matris. sunt autem hæc. Primum quòd materiam ministret. Secũdo, quòd actiue ad illam conferat. Tertio, quòd contineat, vt locus naturalis. & hoc facit omnis fœmina respectu fętus. Primum est, quia materiam ministrat. nam sanguis suus est tota materia fętus formandi, vt dicit Aristo. Secundum est, quia actiue confert ad istam materiam, & istud est, quia non potest corpus animalis ex qualibet materia formari, sed solum ex materia ad hoc disposita dispositione vltimata. Ista dispositio fit per virtutem generatiuam, scilicet, quòd accipiatur pars quædam residua nutritioni, &

H transferatur ad vasa, vel loca virtutis generatiuæ, & ibi per calorem digeratur, & perducatur ad perfectã dispositionem, ita vt iam ex tali materia formari possit fętus. Tertium est continere sicut naturalis locus. nam postquam fętus formatus est, & viuificatus continetur in vtero, quia ille locus est magis ei naturalis ad conseruationem, quàm aliquis alius. & tandiu ibi manet, vt roboretur ad posse manere foris. Licet autem omnia hæc inueniantur in qualibet matre, nõ vocatur tamen mater ex quolibet eorum, sed ex omnibus tribus, & potissime ex secundo. Vnde si illud solum esse posset, sufficeret ad rationem maternitatis, tamen illud nũquam est sine primo. & patet istud, quia in solo isto inuenitur id secundum, quòd nominatur mater, nam mater dicitur a virtute generatiua,

I cum dicamus, quòd mater gignit filium suum, sed solum istud secundum est actus virtutis generatiuæ. ergo ab hoc solo vocatur mater. patet quia primum, scilicet præstare materiam, est etiam in illis qui nullam virtutem habent, sicut terra præstat materiam omnibus rebus. Tertium autem magis pertinet ad rationẽ loci, quàm matris, nam verum est, quòd fętus formatus in vtero si statim, vt formatus est, emitteretur, moreretur, quia esset debilis ad sustinendum aerem nostrum qui non competit ei, ideo manet ibi tandiu, vt roboretur ad posse viuere foris. & ob hoc secundum diuersas species animalium diuersum est tempus, quo fętus gestatur in vtero, & tamen istud posterius est generatione, ideo non vocabitur per hoc mater;

K quia solum dr̃ quia genuit, sed potius vocabitur locus naturalis conseruatiuus. Secundum autem horum pertinet ad potentiam generatiuam; quia trahitur materia ad loca, vel vasa potentiæ generatiuæ. & cum illa prius indisposita esset, & talis, de qua non posset formari fętus, sicut ex cibo non digesto est impossibile nutriri animal, per actum virtutis generatiuæ digeritur, & perducitur ad talem statum, vt ex illa formari possit fętus. cum autem talem materiam ministrauerit mulier, gignere dicitur, non quia ministrat; sed quia præparauit actiue, & ideo illa vocabitur mater. colliguntur prædicta ex intentione Aristot. lib. 15. de animalibus. In Adam respectu Euę fuit primum horum,

Quæ requiruntur ad esse matrem.

rum; scilicet, quia ministrauit materiam, i. de eo sumpta est, sed defuerunt duo alia: nam non fuit velut locus naturalis conseruationis, aut formationis corporis Euæ, quia solum fuit sumpta costa illa cum carne de Adam, sed non fuit in eo formata Eua, immo foris, & adduxit eam postea Deus ad Adam Gen. 2. cap. Secundum autem magis ibi defuit, quia nullo modo contulit Adam ad dispositionem, vel præparationem illius materiæ Euæ, sed erat caro, & os in actu, & nulla dispositio facta fuerat in eis ad hoc, quòd inde formaretur corpus fœminæ, vel alicuius; ideo non potuit vocari Adam mater Euæ. In terra autem quantum ad animalia, quæ formantur ex ea, vt de vermibus, & muribus, dicendum quòd est primum, idest præstare materiam, & est aliqualiter tertium, idest conseruatiuus locus dum formantur corpora, sed deest secūdum, quia terra non facit aliquid per vim generatiuam ad dispositionem materiæ illius, vt generētur animalia illa, sed ab alijs agentibus est. Et idem est quantum ad lumbricos, qui generantur in visceribus nostris: nam primum, idest materiam conterimus, & est ibi tertium, idest locus conseruatiuus, licet per accidens: sed secundum non est ibi, quia nos non conferimus aliqd actiuè per aliquam virtutem naturalem, quę est in nobis ad generationem illorum lumbricorum; ideo non vocamur matres, neque patres illorum: nam neque materiam præparamus, vt matres dicamur, neque eam præparatā formamus, vel organizamus, vt dicamur patres. Sed de Domina nostra dicimus, quòd fuit vera mater Christi: ergo illa habuit ista tria. De primo, & vltimo, idest tertio nemo dubitat: Dabitur ergo secūdum, a quo pręcipuè est ratio maternitatis, scilicet, ꝙ materiam præparauerit digerendo eam per actum potentiæ generatiuæ: fecit ergo illa hoc, & nō Deus miraculosè. Item quia dicitur de Virgine, quòd genuit Christum inuiolata. Gignere tamen pertinet ad potētiam generatiuam, sed non est in fœmina alius actus generatiuæ potentiæ, nisi præparare materiam; ergo materiā sumi ex illa, vel in ea conseruari non est actus alicuius potentię; ideo ipsa hoc fecit, ꝙ materiā præparauit digerendo eam, & depurando per actum potentiæ generatiuæ, quod alię fęminę faciunt. Et si dicatur, ꝙ Spiritussanctus hoc fecit; impossibile erit, ꝙ ipsa genuerit Christum; & etiam impossibile erit, ꝙ ipsa sit mater eius. Quod est nefas. Ex prędictis autem patet, quòd in Domina nostra ficbant menstrua: nam patet ex præcedentibus, quia in illa trahebatur, sicut in alijs mulieribus sanguis, vel materia aliqua residua nutritioni ad loca virtutis generatiuę, & ibi actione illius virtutis digerebatur, & depurabat, sed in omni digestione separatur aliquid impurum; ergo & in illa illud impurum, quod separaretur, vocatur in alijs mulieribus sanguis menstruus, ergo sic esset, & vocaretur in Domina nostra. Secundo patet, quia impossibile est digestionem aliquam perfici, in qua aliquid non separetur: nam ista est ratio digestionis, quia alias per digestionem res nō perficeretur cum maneret, vt prius, etiam nomē hoc significat, scilicet digestio, idest in diuersa gestio, vel motio; ergo in digestione diuersitas quędam causatur per separationē vnius ab alio, & hoc non est nisi puri ab impuro. Tertio, quia si hoc non fieret frustra deduceretur materia illa, quæ erat residua nutritioni, ad locum virtutis generatiuæ, sed talis qualis relinquebatur a virtute nutritiua talis sumeretur, vt esset materia fętus, & nō esset aliqua potentia generatiua in fœmina, cum neque esset operatio eius: ergo digerebatur materia illa per generatiuā virtutem; & fiebat ibi quædam separatio impuritatis. Quarto patet exemplariter, quia non est aliqua digestio perfecta secundum naturam, in qua non separetur

Terra non potest dici mater animalium.

Domina nostra fuit vera Christi mater.

In Domina nostra fiebant necessario menstrua.

A aliqua impuritas. Nā in prima digestione virtutis nutritiuæ, quæ fit in stomacho, separantur feces quæ sunt stercora. In secūda digestione, quæ fit in hepate separatur impuritas quæ est vrina. In vltima digestione, quæ est in omnibus partibus corporis, separatur impuritas quæ est sudor, aut aliqd alterum rarum, & tenue, quod alias emittitur per poros in fumositates; ita ergo in digestione, quę fiebat in potentiæ generatiuæ vasis de humore ad generationem separaretur necessario aliquid impurum, & illud tam in viro, quā in fœmina separabitur; licet diuersum est propter aliam, & aliam digestionem factam a masculis, & fęminis secundum diuersitatem caloris. In Domina ergo nostra in digestione illa materiæ separaretur necessario aliquid impurum reseruato puro; & illud impurum vocaretur
B sanguis menstruus.

Quod est impurū illud quod separatur in qualibet digestione

In Domina nostra erat fluxus sanguinis menstrui. Quæstio. XIIII.

OPORTEBAT autem illum sanguinem impurum fluere, & determinato tempore fluere, ita vt sanguis mēstruus vocaretur. Primū patet, qa sicut natura est solicita separare purum ab impuro, quia purum est sibi cōueniens, & impurum est nociuum; ita est solicita expellere impurū, ne noceat ei manendo. Vnde quantum ad alias impuritates, quæ separantur per digestionem factam a virtute nutritiua: videmus ꝙ expelluntur. Nam primam fę-
C culentam impuritatem, s. stercora deriuatam a stomacho colligit in intestinis, & inde emittit per secessum. Secundam impuritatem secundæ digestionis collectam in vesicam emittit per vasa genitalia. Tertiā vero emittit per oēs poros corporis, siue in fumositates, siue in sudores; ergo & istam impuritatem emittet, & ita facit, quia in omnibus fęminis emittit illā natura ꝑ vasa genitalia. Ita igitur esset in Virgine Domina nostra, cum illa esset vera mulier, vt aliæ. Secundo, quia quamdiu relinquuntur istæ impuritates in corpore, causantur graues ægritudines mulieribus: nam sicut si non fiat emissio stercorum, aut fluxus vrinæ, causatur ægritudo, & deinde mors animalis; ita quando nō fit fluxus menstruorum temporibus debitis, fit grauis
D ęgritudo mulieribus, & ad extremum esset causa mortis, ergo oportet emittere. Sic ergo esset in Domina nostra, ꝙ emitteret illam impuritatem, quia aliàs ipsa quoque grauaretur ægritudinibus, & esset peioris dispositionis naturalis, q̃ aliæ mulieres, quod est incōueniēs. Tertio, quia si impurum illud in Domina nostra separaretur, & non emitteretur, oportebat iterum cōmisceri ipsi puro, de quo fuerat separatum, & ex hoc sequerentur incōuenientia, s. ꝙ labor, vel operatio naturę fuerat in vanum, cum egisset ad separandum, & post separationem esset mixtio, & reduceretur ad eandem impuritatem, in qua prius erat. Secundum, quia fieret formatio corporis Christi de materia magis impura, & minus nobili, quàm formentur corpora aliorum hominum: cum in alijs sit separata impuritas a
E materia, de qua formantur corpora eorum; & in hac non esset separata, & hoc est absurdum. Tertium, quia poneremus aliquid cōtra naturam in Domina nostra sine causa, scilicet, quia in omnibus aliis fęminis impuritates, quæ separantur, emittuntur; in ipsa autem nō emitterentur: maximè quia hoc non erat ad aliquod priuilegium eius, sed potius ad imperfectionem, scilicet manerent impuritates intra eam, quæ resolutę, & separatæ iam erant, quæ tamen in alijs mulieribus nō manebant. Dicendum ergo necessario, quòd in illa erat fluxus illius impuritatis, & ita erat fluxus mēstruorum, sicut in alijs mulieribus.

An Deus faceret, quòd in Domina non fluerent menstrua. Quæst. XV.

F

SVNT autem prædicta vera, & necessaria, nisi fortè quis dicat, quòd Deus faciebat miraculosè, quòd non fluerent menstrua Dominę nostræ. Sed hoc nō stat. Primo, quia ad hoc quòd non fluerent impuritates, oportebat facere, quòd non essent; & tamen erant quia ex prædictis apparet; quia fiebat separatio istarum impuritatum in Domina nostra per actionem virtutis generatiuæ: ergo fieret fluxus earum, ne in corpore manerent. Secundo & principalius, quia si quis neget in Domina nostra fluxum menstruorum, negabit consequenter, immo a fortiori fluxum vrinæ, & emissionem stercorum, & tamen ista non negantur; ergo non debent negari menstrua. Patet hoc, quia vtraque sunt impuritates naturaliter separatæ a puro; & quibus natura non indiget, sed emittit, & vtraque sine peccato, & concupiscentia emittuntur: nam sicut separatio stercorum a puro nutrimento, & separatio vrinæ, in secunda digestione, & emissiones eorum fiunt purè naturaliter, & sine aliqua concupiscentia, vel libidine; ita separatio menstrui, & emissio: ergo si vnum non emittebatur in Domina nostra, neque alterum emitteretur. Tertio, quia adhuc magis neganda esset in ea emissio stercorum, & vrinæ, quàm menstruorum, eo quòd est maior impuritas, & fętida, & in maiori quantitate, & est quotidiana: emissio autem menstruorum est in parua quantitate, & non est ita fętida, & etiam non est quotidiana, quia solum semel, & in mense, siue de mense ad mensem fiebat ille fluxus. Ergo potius negare deberemus emissionem stercorum, quàm menstruorum fluxum. Quarto, quia si in Virgine ista negaremus, a fortiori negaretur in Christo emissio stercorum, & vrinæ; sed falsum est hoc, quia hæc emittebat: nam quicquid perfectionis fuit, aut priuilegij in Domina nostra, abundantius fuit in Christo; sed in eo erat ista emissio. Primo, quia ipse erat verus homo, & cui necessario ista acciderent, nisi per miraculum ea vitaret, sed non erat aliqua causa faciendi hoc miraculum, ergo erant hæc in eo. Secundo, quia ipse accepit omnes conditiones, & passibilitates humanas, quæ consequuntur ex conditione speciei, & non indiuidui, sed emissio horum competit ex conditione non solum speciei, sed etiam generis; quia in omni animali est emissio impuri, ergo accepit hoc. Tertio, quia Christus accepit omnes passiones, vel defectus nostros pręter ignorantiam, & peccatum, vt solet dici; & intelligitur de illis, quæ consequuntur omnem hominem, sed emissio hæc impuritatum, neque est ignorantia, neque peccatum, & consequitur omnem hominem, ergo & Christus eam accepit.

In Christo erat emissio impuritatum seu stercorum.

Quarto, quia non videtur hoc esse pœna aliqua inflicta pro peccato, sicut cæteri defectus nostri sunt; sed potius est aliquid purè naturaliter, quod etiam homo habuisset dato, quòd nunquàm peccasset, quamdiu viueret vita animali, idest accipiens potum, & cibum, sed talia non sunt aliqua ratione a Christo neganda: ergo non negabimus emissionem prædictarum impuritatum.

Quinto, quia Christus sumebat cibum, & potum, sicut alij homines; & ideo digereretur in eo cibus, & potus, quia aliàs non poterat naturaliter transire in carnem, & ossa illius, sed ille naturaliter nutriebatur, & augmentabatur: ergo per digestionem cibi separaretur aliquid impurum, & illud emitteretur, sicut in alijs hominibus in fęces, & vrinam.

An stercora, & vrinæ solum generentur ex superfluis cibis. Quæst. XVI.

ET hoc verum est, nisi dicatur iuxta quosdam insipiētes, quòd stercora, & vrinę emittuntur propter superabundantiam cibi, & iō si quis acceperit de cibo solum quātum sufficit, non erunt stercora, vel vrinę. Sed isti tam insipientes sunt, vt non oporteat ad illos respondere, & tamē, propter pauca intelligentes dicendum, quòd est impossibile. Primo quia cibus non potest transire in substantiam carnis, & ossis, ita vt sumitur, sed oportet digeri, & tamen in omni digestione necesse est separari aliquid ab alio, quia aliàs digestio non est. & tamen

G quod separatur ab altero quod est purum, est impurum, & quo natura non indiget. ergo emittet illud.

Secundo quia tunc sequeretur, quòd cibus quilibet, aut saltem vt communiter, esset omnino purus talis, vt secundum se totum posset transire in carnem & ossa, sed hoc falsum est, quia non solum quilibet cibus non est mundus, sed etiam non est aliquis, qui omnino transire possit in carnem, & ossa. ergo oportet separari inde impuritates.

Tertio quia cibus nunquam transit in substantiam carnis nisi quando effectus est similis: si autem totus cibus transire posset in carnem non separata inde aliqua impuritate, esset cibus eiusdem perfectionis cuius caro. sed falsum est, quia sunt inæqualia secūdum

H naturam. ergo non potest transire totus in carnem, sed per digestionem separabuntur omnes partes impurę, vt solum maneant illæ, quæ sunt similes, & possunt transire. Quarto patet, quia si totus cibus posset transire in substantiam carnis non separata inde aliqua impuritate, & non fierent stercora, & vrinæ nisi ex superabundantia cibi, esset stomachus, & hepar, & cętera membra facta ad digestionem per accidēs: non enim essent per se necessaria, sed solum in illis, qui superabundanter, & inordinate sumerēt cibum, & hoc esset illa esse per accidens; & non ex intentione naturæ. & tamen hoc est ridiculum, cum in omnibus hominibus inueniantur, & in animalibus perfectis secundum totam speciem ipsorum. ergo non est separatio impuritatis in superabundanti cibo, sed

I in quocunque.

Quinto quia si non esset hoc nisi propter abundantiam ciborum, id quod emitteretur non esset impurum, sed superabundans, & tunc emitteretur cibus quasi talis qualis sumptus est, & tamen nunquam emittitur aliquid tale, sed solum, vt immundum, & fętidum. ergo signum est, quòd aliquid immundum separatum est inde, & relictum est id quod erat mundum. Sexto quia si propter hoc solum fieret emissio, quia aliquid superabundabat, non fieret nisi vnū genus superfluitatis, quia quidquid esset naturæ conueniens sumeretur, & quod superuacuum emitteretur, & tamen sunt multi modi eorum, quæ emittuntur, scilicet fęces, vrinæ, sudor, vel fumi. ergo necesse

K est, quòd dentur diuersæ digestiones, & diuersa loca digestionum, & ex hoc sint diuersæ impuritates, & non vnius modi; & quòd emittantur per diuersa loca. & sic non est sola superfluitas, sed etiam impuritas separata per digestionem.

Septimo apparet hoc exemplariter, nam si solum superfluum emitteretur quando aliquis tam parum de cibo sumeret, vt non posset saturare famem, non relinqueretur inde aliqua superfluitas, & tamen videmus, quòd etiam si quis non manducet nisi vnū morsum panis, separabitur inde aliqua impuritas, quę ibit in stercora, vel in vrina. ergo necesse est, quòd in omnibus sumentibus cibum, & potum relinquantur

tur fęces aliquæ, quæ emittantur, cum oporteat separari purum ab impuro, & nō sit aliquis cibus, & potus, in quo non sit aliqua impuritas, quam natura abijciat. Ita ergo de Christo dicendum erit, quòd in ipso digerebatur cibus, & potus, quantumcunque paucum de cibo, & potu sumeret, & separabatur inde impurum, quod emittendum erat, sicut in alijs hominibus, in fęces, & vrinam, & sudorem, & fumos.

An Deus faciebat miraculosè, quòd totus cibus sumptus a Christo transiret in suam substantiam. Quæst. VII.

SVNT autē vera, & necessaria prædicta, nisi quis dicat, ꝙ faciebat Deus supernaturaliter, quòd in Christo digereretur, siue cōminueretur cibus, & non emitteretur aliqua pars eius, sicut in alijs hominibus, sed totum transiret in carnem, & sanguinem, siue ossa. Sed dicendum, ꝙ non stat. Primo, quia daretur hic miraculum sine causa: nam nulla causa esset ad faciendum hoc in Christo potius, quàm in alijs hominibus, & tamen miracula non fiunt sine causa. Secundo, quia per tale miraculum corpus Christi esset deterioris conditionis, quàm corpora omnium hominum, immo & omnium animalium, scilicet, quia nutriretur ex substantia magis impura. Nam in omnibus hominibus, & animalibus, quicunque cibus sumatur, digeritur multis digestionibus, & separantū ab eo multæ impuritates, vt maneat solum, quod est purum ad transeundum in substantiam corporis. Ergo si in Christo nihil separaretur de cibo, totum tam purum, quā impurum transiret in substantiam eius; & ita esset corpus suum substantię impurioris, quàm corpora omnium hominū, & minus aptum ad vitam, sed hoc est falsum; quia potius illud corpus erat melius, & nobilius, quàm corpora nostra, & maioris harmonię. Non ergo conuerterentur immunditiæ in illud. Igitur digestio fieret in corpore Christi, & separatio impuritatum a puro, sicut in corporibus nostris, & consequenter fieret emissio, sicut in nobis.

An impurum, quod separabatur a cibo, a Christo sumpto miraculosè resolueretur, ita quòd non flueret in stercora, sicut fuit de cibo post resurrectionem. Quæstio. XVIII.

SED fortè aliquis dicet, ꝙ ista necessaria erāt, nisi Deus supernaturaliter prouideret quantum ad hoc; & tamen prouidebat, s. ꝙ faciebat, quòd separarētur omnes impuritates illę sicut in nobis, vt maneret cibus purus ad transeundum in substātiam corporis sicut in nobis: tamen illę impuritates separatæ non emittebantur sicut in nobis; sed solum faciebat illas Deus desinere esse, vel resoluebat eas in aliquid aliud, & non fiebat aliqua emissio. Confirmatur hoc, quia post resurrectionem suam Christus manducauit cum discipulis suis Luc. 24. cap. & Actuum 10. cap. & de illo cibo solent dicere doctores, quòd adnihilatus est, vel resolutus supernaturaliter in aliquid aliud; ita ergo fieri posset de cibo, quem quotidie sumeret, quòd impurum illius separatum a puro annihilaretur, vel resolueretur diuinitus in aliqd aliud, quod non appareret, & ita non emitteretur in fęces, & vrinam. Dicendum, ꝙ non fiebat istud in cibo, quē Christus manducabat, quia sequebantur ex hoc inconuenientia. Primum, quia poneretur miraculū istud sine necessitate, & tamen nunquàm sic fit: nulla tamē necessitas neque causa ad hoc erat. Secundo, quia daretur quotidie, & assidue miraculum in operibus Christi; & hoc absurdum est. Nam fieri miracula est, vt in paucis, teneri autem legem, & viam naturę est, vt sem-

A per, vel vt communiter. Tertio, quia hoc dato ponerētur in Christo potētię naturales superuacuè in præsentia obiecti sui, cū tamen esset naturę expediēs operari. Quarto, quia hoc videtur esse contra intentionē Christi: ipse quippe innuit generale esse, ꝙ in quolibet homine, de quolibet cibo fiat aliqua separatio impuritatis, quæ emittatur ꝑ posteriora, sicut ipse dixit Matth. 15. cap. adhuc vos sine intellectu estis, non intelligitis, ꝙ omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Et ita seipsum hac lege includi innuebat, & quasi ipsi, quibus hoc loquebatur, illud intelligerent, tam ei, quàm omnibus hominibus istud esse commune. Quinto, quia etiam si hoc Christus potuisset conuenienter facere, ꝙ non esset in eo emissio stercorum, neque vrinæ; non decuit ꝙ illud faceret, quia

B erat magnum inconueniens. Nam de Christo multi dubitare potuissent, an esset verus homo, sicut & postea dubitatum est. Ideo ipse debuit in se demonstrare ea, quę pertinebant ad veritatem naturę humanæ, & tamen emittere stercora, & vrinam est vna conditio, quæ sequitur omnes homines; ideo debebat ista apparere in Christo: nam ꝙ aliquis viuat, qui hæc non habeat, ostendit eum non esse verum hoiem, sed potius phantasma, vel spiritum, qui non habeat veritatem humanę naturæ. Valde ergo inconueniens erat si ista nō apparerent in Christo, maximè quia hoc non poterat occultari; nam ipse multum familiariter conuersabatur cum discipulis suis, qui cum eo erant nocte, & die, & non se subtrahebat aliquo modo ab eis. Vnde ne-

C cesse erat, ꝙ illi sentirent an Christus hæc patiebat, vt alij homines, & hoc quia istud quotidianum erat, necesse erat, vt sępe viderent, an illud pateretur, vel nō, & si non viderent illud esse in eo, quod in omnibus alijs hominibus est, scandalizarentur, & putarent eum non esse verum hominem, & subtraherent se ab illo. Item adhuc magis appareret istud in infantia Christi, cū ipse a matre nutriretur, quia multi viri, & fęminæ viderent eum educari, & viderent an hæc patiebatur, vel non. Et si hoc non inueniretur in eo scandalizarentur valde, & putarent non esse verum hominem, & fieret res ista cognita; vnde haberetur publica suspitio de eo ꝙ non esset verus homo, & tamen dum vixit nunquā legimus talem suspitionem de eo habitam. Ergo dicē-

D dum est, ꝙ verè in Christo erat emissio impuritaris duplicis ex cibo, sicut in nobis, & per eadem organa, per quæ nos emittimus. Sed cum confirmatur istud per cibum, qui sumptus est a Christo post suā resurrectionem. Dicendum, ꝙ nihil est simile, & præsupponendū est, ꝙ cibus ille conuersus est in substantiam corporis Christi, neque etiā emissus fuit per secessum, aut alias vias: & ideo factum est in illo, ꝙ adnihilaretur, vel resolueretur in aliquid aliud inuisibiliter. Quòd autem non conuerteretur in substātiam corporis Christi patet, quia corpus Christi erat iam impassibile, & incorruptibile, sed substantia, quæ per cibū habetur, est corruptibilis. Ergo iam nihil potuit transire in substantiā corporis eius per naturalem actionem. Secūdo, quia non potest fieri iste transitus, nisi per quandam corru-

E ptionem formarum præcedentium, & generationem sequentis formę, & tamen in incorruptibili nō fit generatio, & corruptio; ergo non poterant iam fieri istę alterationes in operatione virtutis nutritiuæ. Etiā non poterat dici, ꝙ emitteretur cibus ille per secessum, vel vrinam. Primo, quia ante hoc oporteret fieri digestiones, in quibus separaretur purum ab impuro, & istæ sunt operationes generatiuæ, & corruptiuæ, & non cōpetunt, nisi naturæ existenti in statu corruptionis, & generationis; & tamē erat tunc corpus Christi incorruptibile, & in statu incorruptibilitatis; ergo non fieret in eo digestio.

An cibus sumptus a Christo post resurrectionem trāsiuit in substantiā Christi vel transire debuit, & qd de eo factum sit.

Secundo

Secundo, quia dato, q̄ cōcederetur in eo ista digestio, quæ tamen non fuit, non sufficiebat hoc ad id, q̄d intenditur, scilicet ad hoc, quòd emitteretur cibus ille per secessum, vel vrinam, immo penitus erat istud cōtra intentionem naturæ, quia quando fit digestio cibi, ideo natura illud facit, quia intendit separare purum ab impuro, vt impurum emittat, & purum reseruet. Vnde non est possibile emitti per inferiora id, quod purum de cibo, iam ab impuro separatum est, sed seruat illud natura. Et tamen hic debebat totum emitti, ne aliquid verteretur in substantiam corporis Christi; ideo non poterat fieri per istum modum, sed oportebat fieri, quod dictum est, scilicet, vt non fieret aliquid circa illum cibum per virtutem nutritiuam Christi alterando generando, vel corrumpēdo illum, sed quòd solum per virtutem motiuam eius attereretur dentibus; & cum transmitteretur ad stomachum, non alteraretur ibi aliquo modo, sed diuinitus adnihilaret̄, vel resolueretur in aliquid aliud, aut inuisibiliter transferretur ad alium locum, & sic maneret caro Christi secundum statum immortalitatis sine aliqua generatione, & corruptione in ipsa facta. Et ita non est similitudo in hoc, & in quotidiano cibo Christi. Primum, quia vnum fuit semel tantum, in quo conueniens erat fieri miraculum, alterū verò erat quotidianum, in quo non bene conceditur miraculum. Secundo, quia in cibo Christi, quem quotidie sumebat, debebat fieri digestio, vt separaretur purum ab impuro, sicut supra ostensum est. Sed in illo, quod manducauit post resurrectionem, non debuit fieri digestio aliqua, vt nunc ostensum est. Tertio, quia cibus quotidianus, quantum ad partem puram separatam ab impuro, transiturus erat ad veritatem corporis Christi, sed non cibus post resurrectionem; & ideo quantum ad totum cibū ipsum, qui nullo modo pertinere debebat ad Christum, debuit esse adnihilatio, vel resolutio in aliquid aliud diuinitus facta. Secus autem quantum ad quotidianum cibum, qui ad Christum pertinebat, & transire debebat in substantiam corporis eius præter impurum; quia quantum ad illud nō videtur aliqua causa, quare diuinitus deberet adnihilari, vel resolui, cum posset impuritas sine aliquo præiudicio emitti per destinata organa naturæ. Ex prædictis autem patet, quòd tam in Christo, quàm in Domina nostra fiebat separatio, & emissio impuritatum, scilicet fęcum, & ipsarum vrinarum, sicut in alijs hominibus: & consequēter fiebat in Virgine fluxus menstruorum, cum minor impuritas esset menstruorum, quàm stercorum.

Natura quare cibi digestionē facit.

An in Domina nostra flueret sanguis menstruus quolibet mense, & eo tempore, quo in alijs mulieribus.
Quæstio. X I X.

SECVNDVM autem supra præsuppositum erat, q̄ emitteretur illa impuritas tempore suo, scilicet, quo in alijs mulieribus fluit: est in alijs de mense in mensem, sicut dicitur infra 15. cap. mulier q̄ redeunte mense patitur fluxū sanguinis, &c. ita ergo fieret singulis mensibus in Virgine, & ita vocaretur sanguis menstruus, i. fluens de mense in mensem. Est enim fluxus menstruorum quando collecta fuerit illa impuritas, quia natura nō indigens ea repellit illam: & tñ non repellit quotidie, vel sępe, sicut in stercoribus, & vrina, quia illa impuritas quotidie colligitur, & cito separatur ibi purum ab impuro; ideo natura statim abijcit illam immūditiā. Sed circa partem illā, quę vadit ad vasa partis generatiuæ, tardior digestio fit, & separatio; ideo non emittitur quotidie, sed satis est naturæ emittere quolibet mēse, & ab hoc vocatur sanguis menstruus, sed in Domina nostra emit-

F tebatur sanguis iste, qui erat purgamentum boni sanguinis: ergo fiebat emissio ista quolibet mense. Est vlterius dicendum, quòd iste fluxus menstruorum nō solum factus est in Dña nostra ante conceptionem Christi ad hoc, quòd sanguis, de quo formatum est corpus eius, esset mundus ablata omni puritate, sed & fuit quasi per totam vitam, postquam cępit in ea pubertas: nam istud etiam simplices non ignorant ex experientijs, quas negare non possunt, quod ad fluxum menstruorum nihil facit ad fœminam esse cognitam a viro, quia in mulieribus virginibus fit fluxus menstruorum: immo s̄m rationem, & iura nūquam fœmina debet cognosci a viro priusquam patiatur fluxum menstruorum, & ratio est, quia fœminæ cognoscuntur ad hoc, quòd concipiant, & pariant; & tamē

G nunquam possunt concipere etiam si cognoscantur a viris quousque menstrua patiantur; quia nondum est in eis materia formandi fętus. ergo non debēt pri⁹ cognosci. Tēpus aūt quo incipit fluxus menstruorū, est pubertas: vocatur aūt pubertas a pube. i. a barba, scilicet, quando loca proxima genitalibus pilos habent dicit Isido. lib. 11. Etymo. & extra de spon. impu. b. ca. puberes. ortus autem pilorum ibi tam in masculo, quàm in fœmina non est ipsa pubertas, sed pubertatis signum, quia puberes illos vocamus, qui generare possunt. generare autem non est in viro antequam habeat semen, & in fœmina non est antequam præparet sanguinem, qui sit materia generationis: hoc

H autem accidit ex calore perfecto, & quia in infantibus, & senibus non est calor nisi diminutus, idest imperfectus, vel iam deficiens, non fit generatio seminis in viris; neque sanguinis illius in fœminis in infantia, neque in magna senectute. calor autem quando incipit esse perfectus facit quædam signa; scilicet pilos. nam ex calore est generatio pilorum. & ideo cum orti fuerint pili circa verenda tam masculis quàm fœminis, iam signum est, quòd calor eorum est perfectus, & generare possunt.

Fęmina a viro cognosci non debet, [quam] menstrua [patia]tur: & de menstruis quædam.

Pubertatis signum

Pubertas quando.

Istud tempus non incipit simul in omnibus, sed in quibusdam prius, in alijs posterius tam in masculis quàm in fœminis, & tamen iura posuerunt vnum tempus pro omnibus masculis, scilicet, annum quartumdecimum, quo eos puberes vocent, etiam si nō-

I dum pili apparuerint. neque prius vocabuntur puberes, etiam si pili appareant. In fœminis autem determinauit illud tempus, scilicet duodecim annorum. Hoc autem secundum iura factum est, quia decuit, vt assignaretur determinatum tempus, vt sciretur quando valebat contractus matrimonij, & quando non. natura tamen hoc non curat; sed habet operationem suā cuius ipsa est regula, & facit in quibusdam pubertatem antequam in alijs. in quacunque autem fœmina tunc erit vera pubertas, quando calor suus fuerit perfectus, & inceperit per calorem illum digerere sanguinem siue materiam residuam nutritiuæ transmissam ad vasa generatiuę virtutis per ipsam virtutē generatiuam, separando ab ea impurum, vt maneat

K sanguis purissimus, qui sit materia formandi fętus: & illud idem tempus est fluxus menstruorum. nam quando sanguis ille digeritur, & præparatur, separatur in eo purum ab impuro, & impurum illud emittitur. sed illud quod emittitur vocatur sanguis menstruus: ergo ex principio pubertatis incipit esse flux⁹ menstruorum. Sic ergo dicēdum est de Domina nostra, quòd in illa cępit fluxus menstruorum a principio pubertatis forte ab anno duodecimo, vel quasi, & manserit sibi vsque ad senectutem, quando iam diminuto calore naturali non valet digeri sanguis, & tunc non possunt mulieres præparare materiam ad formandum fętum. vnde etiam si tunc cognoscerentur,

Mulier vſque ad qđ tẽpus poteſt generare.

tur, nunquàm poſſent concipere; ideo cũ fluxus menſtruorum ſit purgatio quædam illius ſanguinis; cum deſierit illa digeſtio ſanguinis, ceſſabit quoque fluxus menſtruorum; & per hoc poſſunt mulieres cognoſci, vſq; ad tempus, quo poſſunt generare: nam poſtquàm ceſſauerit in eis ille fluxus, non poſſunt gignere: ſic dicitur Gene. 18. cap. de Sara ad oſtendendum, ꝙ non poterat illa naturaliter concipere. Erat autem Sara, prouectæ ętatis, & deſierant ei fieri muliebria, ideſt fluxus menſtruorum, qui mulieribus accidit, & non viris. Et iſtud eſt loqui de Domina noſtra ſecundum veritatem naturæ, & non deuiando a fundamento fidei, & rationis, & non iuxta inſanam opinionem illorum, qui volunt eam per mendacium honorare alienando eam a natura humana: nam ſi hoc volunt, non faciant eam fœminam, ſed ſpiritum ſeparatum, qui nullis natum paſſionibus ſubijcitur. Vel ſi eam veram fœminam voluerint, ſicut poni neceſſe eſt, non metuant confiteri in ea, quicquid eſt de conditione generali hominum, quod ad peccatum, & ignorantiam nõ pertinet, & de Chriſto idem faciendum eſt cum fuerit verus homo, qui debuit per omnia fratribus aſſimilari, ideſt alijs hominibus ad Hebræ. 2. cap. Cum autẽ contrarium faciunt, putant ſe honorare Chriſtum, & Virginem, & eis iniuriam faciũt. Sic patet de Chriſto, quia paris periculi eſt in eo negare veritatem humanitatis, ſicut veritatem deitatis. Sic dicit Leo Papa in ſermone Circuncisionis Domini. Feſtiuitatis hodiernæ dilectiſſimi verus venerator eſt, & pius cultor, qui neque de incarnatione Domini aliquid falſum, neque de deitate aliquid ſentit indignum: paris enim periculi malum eſt, ſi in Chriſto, aut illa naturæ noſtræ veritas, aut paternę glorię negatur æqualitas. De Virgine autem, qui talia dicunt multum ei derogant tollentes aliquid de vera maternitate, & tantum poterit quis eã ab his paſſionibus naturalibus immunẽ facere, quòd non ſolum non dicetur vera mater Chriſti, ſed neque vera mulier, vtpote, quę non habuerit id, quod habent aliæ mulieres. Et poterit dici, quod quidam dixerunt, ꝙ Chriſtum non peperit, ſed inuenit, vt Aug. refert increpãs Sabellianos in ſermone Natiuitatis Virginis, ſ. Lęta igitur Maria geſtat infantem, exultãs filium amplexatur, portat a quo portabatur, neq; fortuitu, vt fingunt Sabelliani reperit paruulum, ſed decurſis nouem menſibus peperit Chriſtum.

An in partu Virginis poſt effuſionem infantis effluxit ſanguis de matrice eius, ſicut de alijs mulieribus, & quæ inconuenientia ſequerentur pro vtraque parte. Quæſt. XX.

NVNC reuertendum eſt ad id, quod ſupra tãgebatur de fluxu ſanguinis, ſ. an in partu Virginis poſt effuſionem infantis effluxit ſanguis de matrice Virginis, ſicut in alijs mulieribus, vel non. Dici poteſt ſecundum quoſdã, ꝙ ſic, qa Domina noſtra tenuit id, quod naturale erat in alijs mulieribus, ſed in alijs poſt partum fluunt ſtatim ſecũdinę, ideſt ſanguis quidam coagulatus, quem Latini ſecundinas vocant: ſic dicitur Deut. 28. cap. tenera mulier, & delicata, quæ ſuper terram ingredi non valebat, nec pedis veſtigium figere propter mollicię, & teneritudinem nimiã, inuidebit viro ſuo, qui cubat in ſinu eius ſuper filij, & filiæ carnibus, & illuuie ſecũdinarum, quæ egrediuntur de medio fęminum eius, & ſuper liberis, q eadem hora nati ſunt. Ergo videtur dicendum, ꝙ tunc in Virgine fluxerunt ſecundinæ. Secundo, quia fluxus ille poſt partum eſt multum naturalis, & neceſſarius. Nam poſtquàm mulieres incipiunt pati menſtrua, accidunt illis regulariter quoli-

A bet menſe. Tempore autem quo prægnantes ſunt, eſt clauſum orificium matricis, & non emittitur purgamẽtum ſanguinis; ideo confluit multum ſanguis impurus, qui emittendus erat, & cum exire non poſſit denſatur. Aperta autem matrice, & porta, fluit totus ille ſanguis, & ita eſt tunc denſus, & multus, quod non accidit in alijs temporibus quando mẽſtrua fiunt, ſed in Virgine eſſet eodem modo clauſum orificium matricis tempore, quo habebat filium in vtero, ideo non flueret purgamentum ſanguinis, & ſic deberet totus ille fluere in partu.

Aliquis dicet, quòd non fuit, neque poterat eſſe ſic in Virginis partu, ſicut in partu aliarum mulierum, qã in partu aliarum aperitur vterus ad exitum prolis, in
B Domina autẽ noſtra non fuit aliqua talis apertio; ideo non poterat ſic fluere ille ſanguis.

Sed dicendum, quòd hoc non ſtat: nam verum eſt, quòd Dominæ noſtræ viſcera non aperta fuerunt in partu, neque rupta genitalia, ſicut in alijs; & ob hoc ipſa vocatur Virgo in partu, quod nulli mulieri conuenit, niſi ipſi. Nam ſic prędicamus eã ante partum, & in partu, & poſt partum Virginem. Nã alię mulieres, quę pariunt poſſunt eſſe Virgines ante partum, ſed in partu, & poſt partum nulla Virgo manet, niſi Domina noſtra. Accipitur autem hic virginitas materialiter pro integritate vaſorum genitalium, cui opponitur ruptio, vel apertio eorum, & hoc modo Virgo ante partum vocatur illa, cuius genitalia non aperiuntur ante partum, & licet raro accidat, aliquando tamen
C euenit, quòd mulier aliqua ſuſcepit ſemen non aperto vaſe genitali, immo & accidit mulierem recipere ſemen cum neſciat, & a viro quoque dormiente, & tunc non ſolum, non rumpũtur genitalia clauſtra, ſed neque ſentitur venerea voluptas, & tamen efficietur mulier prægnans. Huiuſmodi autem mulier ante partum Virgo eſt, quia ad concipiendum non ſenſit, neque realiter pertulit aliquam fracturam clauſtrorum, & tamen in partu non manebit Virgo, quia rumpentur, atque aperientur clauſtra genitalia magna apertura, & non poteſt aliter fętus emitti; ideo nulla mulier eſt in partu Virgo, & conſequenter neque poſt partũ eſſe poterit. Nam poſtquã virginitas ſemel ablata eſt, non poteſt reſtitui; & ideo cum in partu perierit, non
D poteſt aliqua mulier poſt partum eſſe Virgo, etiam ſi nunquàm poſtea cognoſcatur ab aliquo. De Domina noſtra ſecus fuit, quia ante partum fuit ſemper Virgo, eo quòd nunquã fuerunt aperta, neque tacta clauſtra eius; neque virile ſemen receperunt. In partu autem fuit Virgo, quia non fuit apertio vteri, & hoc miraculosè factum eſt tam ad oſtendendam dignitatem naſcentis, quàm ad honorem parientis, vt non aperto clauſtro exiret de vtero, ſicut nõ ablato lapide exiturus erat de tumulo, & clauſo oſtio intraturus erat ad diſcipulos Ioan. 10. cap. Poſt partum autem fuit etiam Virgo, quia poſtea nemo eam tetigit; ideo ipſa ſola hanc dignitatem habuit.

Domina nſa quomodo virgo fuerit ſemper.

Sed dicendum, ꝙ hoc non obſtante, non tenet iſta ratio, quia licet non fuerint aperta clauſtra, potuerunt
E fluere menſtrua, quia in mulieribus virginibus fluunt menſtrua, & fluunt vrinæ ſine præiudicio integritatis virginalis. Ideo & nunc manente virginitate poterant fluere menſtrua. Nam antequã ipſa conciperet Chriſtum, menſtruorũ fluxum patiebatur ex principio ſuæ pubertatis, ſicut erat de alijs mulieribus, vt dictum eſt præcedenti quæſt. ergo & nunc pariter poterant fluere menſtrua.

Dicendum autem, quòd quidquid ſecundum veritatem fluxerit in illo benedicto partu, & an ſanguis fluxerit, vel non poſt partum ſecundum certitudinem non poſſumus aſſerere, quia nullum teſtimonium huius rei

Determinatio auctoris.

ius rei est sufficiens. Sed hoc certum est, ꝙ secundum naturam fluere sanguinem oportebat. potuit tamen euitare diuinitus, & ad hoc poterant inducere duo. Primum est, quia illa natiuitas fuit miraculosa, quia licet Domina nostra naturaliter potuit ꝑparare, & præparauit materiam, de qua posset corpus Christi formari sine aliquo speciali diuino auxilio; & ideo omnia quæ naturaliter comitabantur illam præparationem, scilicet præparatio menstrui sanguinis, & fluxus eius, ibi fuissent; tamen natiuitas non fuit naturaliter pure, quia non poterat naturaliter exire fętus tantus de vtero sine ruptione claustri; iō satis rationabile erat, ꝙ ibi quoq; aliquid miraculosè accidere. s. quòd non flueret sanguis, sicut in puellis parientibus. Secundo poterat hoc esse ex dignitate eius, qui nascebatur, scilicet, vt corpus illud non esset cum illuuie secundinarum, sicut corpora aliorum nascuntur.

Aliqui tamen dicunt, quòd non solum est hoc rationabile sic concedi, sed etiam est necessarium, quia aliàs daretur, quòd corpus Christi nasceretur immundum, sicut corpora aliorum infantiū; & hoc est inconueniens, & tamen non sunt inconuenientia concedēda circa Christum; ideo neque istud esset.

Dicendum, quòd istud nihil probat. nam etiam si corpus Christi nasceretur sanguine secundinarum inuolutum, sicut nascuntur alij pueri; non ob hoc diceretur immundum; quia non est immundum, quod naturale est, sed naturale est sic nasci homines; & sic etiam nascerentur si in Paradiso terrestri mansissent; ergo non est reputanda immunditia.

Secundo, quia si ista naturalia reputarentur immunda; diceretur quoque corpus Christi immūdum; quia in interioribus eius erant fęces, quæ postea emittebantur per secessum, vt ostensum fuit supra, & tamen nō erat ob hoc immundum. ergo neque iudicaretur immundum, quòd inuolutum sanguine nasceretur, vel quòd sanguis flueret post exitum eius de vtero.

Tertio, quia fętus in vtero nutritur, cum sit animal & viuat: trahit enim alimentum ore; & ob hoc oportet esse duo. Primum quòd natura applicet ei nutrimentum, quia non potest moueri fętus ad capiendum illud, & ita est nutrimentum circunfusum fętui, & applicitum ori, per quod trahitur ad interiora. Secūdum est, quia non est aliquis cibus, quantumcunque purus, qui totus transeat in substantiam aliti. sed natura separat ibi impurum aliquid a puro, & sumit, quod purum est; & ideo cum fiat ibi digestio, & separetur, impurū emittetur, & illud quoque iuxta fętum est, quia non potest inde elongari, neque fluere propter clausuram matricis, & ita reseruantur omnia ista simul, vsque ad partum, scilicet cibus, qui attractus erat a natura ad fętum, & impurum, quod per digestionem separatum erat, & hæc omnia simul emittentur post partum, quasi iam non amplius vtilia parienti, sed potius nocicua; & ideo natura illa èxpellit tanquàm impurum, quo non indiget, sic in Christi natiuitate rationabile esse erat, quòd cum in vtero talia fuissent, emitterentur; & ita flueret sanguis ille de vtero Virginis.

Et si quis dicat, quòd talia, quia immunda sunt, nō fuerunt in Natiuitate Christi, & partu Virginis: Respondeat an corpus Christi in vtero Virginis nutriebatur, sicut corpora aliorum infantiū, vel non, & oportet dici, ꝙ sic, quia aliàs cum corpus Christi, quando formatum est, subito fuit minus, quā corpus cuiuslibet hominis, vt probant manifestè doctores, ex eo ꝙ non fuit organizatio corporis eius completa per quadraginta dies sicut in alijs, sed subito facta est, & tamen quando exiuit de vtero erat tantum, quantum corpora aliorū infantium, qui tūc nascebantur: ergo oportebat in vtero nutriri, & augeri: nam omne ani-

F mal quandiu est, nutritur, vt dicit Aristo. sed nutritio, & augmentum non fiunt nisi ex cibo. ergo Christus puer in vtero cibum habebat, de quo nutriebatur. & quia non mouebatur localiter eius corpus ad cibum inueniedum, oportebat, quòd natura agente applicaretur cibus ori eius sicut in alijs infantibus. sed nullus cibus transit in substantiam nisi prius digeratur; ergo ille digerebat ibi cibum tractū. sed in omni digestione separatur aliquid impurum, quo natura non indiget, & tn̄ illud impurum non potest emitti quandiu manet fętus in vtero, quia est clausum orificium matricis, ideo oportet, quòd maneat iuxta fetū, quousq; aperta matrice in partu simul emittatur infans, & illa immunditia profluat. non ergo poteris negare talia

G fuisse intra vterum virginis pręgnantis, cum Christus puer intra aleret. illo aūt nato cum ista non essent cōuenientia matri, sed nociua, sicut fęces quædā, & purgamenta, quibus natura non indiget, sed repellit, certum est, ꝙ non manerent in vtero: emitterētur ergo. sed an tunc corpore Christi prodeūte de vtero simul confluerent, vel postea, aut qūo, noli præsumptuose astruere: ꝯstat tamen, ꝙ tenendo viam naturæ ita fieri debebat. & sic rationabilius credendum est esse factum, quàm aliter. *Masculum peperit.* Dicitur de pariente masculum, quoniam quamuis immūnda esset fęmina siue masculum peperit, siue fœminam, tamen non est eis eadem lex purificationis pro vtroque. *Immunda erit septem diebus.*

Nota lector curiose ꝙ 2. conclusio Abulens. hic est, q omnes impuritates, quæ in vtero virginis erant, effluxerunt post partum virginitate manente, sed quando, & quomodo, noli dijudicare si non vis errare. sed ista materia de incarnatione, & similes, vt de prædestinatione & Trinitate nō sunt populo rudi prædicanda.

H

Quare quælibet mulier pariens habebat duplicem immunditiam, vnam quæ durabat per septem dies, aliam per triginta tribus, & in quo differrent.
Quæstio. XXI.

SCIENDVM est, ꝙ fœmina qn̄ pariebat masculum erat immunda quadraginta diebus, & qn̄ pariebat fœminam, erat immunda octoginta diebus. sed distinguebantur isti dies. s. ꝙ si fęmina pareret masculum, esset immunda septē diebus totali immunditia; alijs aūt triginta tribus diebus residuis esset immunda minori quadā immunditia. Pro quo est intelligēdum, ꝙ immunditia in hoībus in veteri testō accipiebatur per respectum ad duo. Primo

I per respectum ad Sanctuarium, & ad res sacras. Secūdo per habitudinem ad aliquam communicationem hominum, seu humanam. Secunda immunditia erat maior quàm prima, & nunquam erat sine prima: prima aūt erat minor: ideo aliqn̄ sine secunda erat. nam aliquis homo poterat esse immundus per respectum ad Sanctuarium, & res sacras, ita quòd nullo modo liceret ei accedere ad Sanctuarium; tn̄ non erat interdictus ei conuictus hoīum. Si tn̄ alicui hoī esset prohibita humana communicatio ꝑ aliquam maculam, nō poterat accedere ad res sacras. Sic aūt fuit in pn̄ti. nā cum mulier pariens masculum immunda sit quadraginta diebus, si æqualiter immunda esset in omnibus istis diebus, non fieret aliqua differentia septem dierū ad 33. & quando nascitur fœmina non fieret differen

K tia 14. dierum purificationis ad 66. sed mulieres non sunt immundæ æqualiter in omnibus his diebus: sed cum aliqua pareret masculum in primis septem diebus erat totaliter immunda, interdicta sibi cōicatione rerum sacrarum, & accessu ad Sanctuarium. nā in his diebus non poterat comedere de carnibus sacrificiorum, erat ēt interdicta communicatio humana: nullus enim communicabat cum ea in cibo, aut in potu, vel tangebat vestes eius, nec aliquis ad eam carnaliter accedere debebat sicut infra magis dicetur. in viginti tribus diebus sequentibus non erat ęquè immunda, quoniam licebat sibi comedere & bibere cum

quibus-

quibuscunque,& non polluebatur,qui tangeret eam, aut vestes eius, vel qui eam carnaliter cognosceret tali pollutione, quali si cognosceret in primis septem diebus.

Erat tamen immunda, quantum ad res sacras, quia non licebat sibi introire in Sanctuarium, aut tangere illud, nec ad aliquam aliam rem sacram accedere.fuit ergo rationabile, vt distinguerent isti dies quadraginta,idest septem, & 33. Cum autem dicitur hic, quòd erit immunda, intelligendum est de duplici immunditia,s.de ea quæ est naturalis, & de ea quæ est ꝓpter opinionem honestatis. Erat namque naturaliter fœmina immũda illis diebus, quibus fluebat sanguis menstrualis post partum: postquam vero cessasset fluxus ille, in toto tempore vsque ad diem quadragesimum erat immũda sola opinione honestatis, scilicet, quòd quamquam tunc non esset habens aliquam immunditiam, quia tamen paulo ante habuerat, nõ erat licitum,& honestum, quod immediatè admitteretur ad res sacras, sed abstinebat vsque ad diem quadragesimum,& hoc solum erat quantum ad honestatem, qa magna honestas requirebatur in accessu ad res sacras. *Iuxta dies separationis menstruæ.* Idest tot diebus erit separata ista mulier pariens masculũ, quot diebus immunda est mulier menstruata, idest mulier, cui veniũt menstrualia. Et ista litera potest duo designare, scilicet numerum dierum, vel cæremoniam obseruationis istorum dierũ. Primo modo est sensus, quòd erit ista mulier immunda septem diebus, iuxta diem separationis menstruatæ, idest, quòd sicut mẽstruata mulier septẽ diebus separata est, ita & ista quæ parit. Alio modo intelligi potest, quòd sicut mulier menstruata separata ab alijs habet quosdam ritus obseruationis, de quibus habetur infr. 15. ita,& ista mulier separata propter partum habeat easdem cæremonias. & iste secundus sensus est, quem facit litera. Primus namque non conuenit. nam si intelligeretur pro numero dierum separationis, diceremus, quòd sicut mulier menstruata septem diebus solum separatur, ita & mulier parturiens solum septem diebus esset immunda. sed falsum est, quoniam quadraginta diebus manet immũditia sua, vt patet in litera. Si autem adhuc dicamus, quòd mulier pariens masculum sit immunda quadraginta diebus,& istis septem primis diebus sit immũda, sicut est immunda septem diebus mulier menstruata, & designaretur tempus in hoc solum, erat valde superfluũ, cum nihil ista particula prodesset. sufficiebat enim, ꝙ si numerum dierum scriptura denotare voluisset, diceret immunda erit quadraginta diebus, cùm tot diebus permaneret in immunditia sua. Item patet, ꝙ ad alium sensum intelligenda sit ista litera, quia in septẽ diebus mulier ista pariens erat immunda, & non eo modo, quo in alijs triginta tribus diebus. ergo oportet, ꝙ ponatur certitudo obseruationis pro his septẽ diebus specialiter ab omnibus alijs diebus, sed non reperitur aliqua connotatio harum cæremoniarum, nisi sit ista. ergo oportet, ꝙ reducatur ista litera ad hunc sensum, scilicet, ꝙ immunda est septem diebus, iuxta dies separationis menstruatæ, idest, quòd in illis septẽ diebus obseruabit easdem cæremonias, quas mulier menstruata obseruat. Item patet hoc magis, quia cum infra dicatur immediatè de fœmina, quę parit fœmellam, subditur, quòd erit immunda duabus hebdomadibus, iuxta ritum fluxus menstrui. & sic non deponitur ibi numerus dierum mulieris menstruatæ, sed ritus. ergo eodem modo debet hic intelligi de ritu, scilicet, quòd in septem diebus mulier pariẽs masculum obseruet eorundem ritus, quos obseruat mulier menstruata.& est iste modus abbreuiationis, secundũ quẽ debebant hic obseruari ritus mulierum menstruata.

Duplex litteræ expositio.

A rum, & illi multi sunt, vt patet infra 15. capit. ne ergo Scriptura sacra cogatur eosdem sæpe repetere, posuit sub clausula generali. Mulier autem menstruata non solum dicitur immunda, sed etiam separata, vt patet cum dicitur hic, iuxta dies separationis menstruę. erat enim mulier mẽstruata separata a communicatione hominum,& a tactu rerum sacrarum, quãdo vero aliquis erat solum immundus, & tamen non vetabatur ei communicatio humana, dicebatur immundus, & non separatus. Cum vero præter ipsam immunditiam interdicebatur ei humana communicatio, erat separatus. Nec tamen intelligendum est, quòd mulier menstruata, vel illa quæ pareret, esset separata a castris: quoniam solum eijciebantur a castris tria genera personarum, s. leprosi, & viri fluentes semine, & immundi super mortuo, vt habetur Numeri c. 5. id autem in quo erat separatio habetur infra 15. cap. ꝙ nullus tangeret eam,& qui tangeret, esset immũdus, & nullus coiret cum illa, si autem coiret esset immundus per septem dies,& omnia illa quæ tangeret mulier menstruata, essent immunda, vt lectum,& vestes:& quicunque tangeret illa, esset immundus, cum dicitur, mulier quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis septem diebus separabitur: omnis qui tetigerit eam, immundus erit vsque ad vesperum, & in quo dormierit, vel sederit diebus separationis suæ, polluetur: qui tetigerit vestimentum eius, lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua immundus erit vsq; ad vesperum: omne vas super quo illa sederit quisquis attigerit lauabit vestimẽta sua; si coierit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus. hæc autẽ omnia seruabantur per septem dies in muliere, quæ peperisset filium: in illa autem quæ pariebat filiam obseruabantur per 14. dies. in diebus autem 33. post completionem primorum septem dierũ erat mulier immunda, tamen non ſm legem menstruatarum, sed secundum, ꝙ non accederet ad Sanctuarium. *Et die octauo circuncidetur infantulus.* Hoc ponitur hic ex accidenti, qm̃ nihil attinebat ad legem purificationis mulierum parientium, quòd efficerentur circuncisi infantuli in octauo die, vel aliàs, etiam, ꝙ hoc preceptum traditũ fuerat Gen. 17. c. & ibi habentur perfectę cæremoniæ circuncisionis. hic tamen dictum fuit ex accidenti, quia agebatur de purificatione septem dierum fœminę parientis, & infantulus sequenti die circuncidendus erat.

A castris tria genera ꝑsonarũ immundarum eijciebantur.

B

C

D

Ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Idest, quamquam septem diebus manserit fœmina pariens masculum in cæremonijs purificationis, iuxta legem menstruatarum, tamen non finiebatur ibi sua purificatio, sed manere debebat, adhuc triginta tribus diebus in hac purificatione. Et dicitur in sanguine purificationis suę, quod legendum est per hypallagem, scilicet in purificatione sanguinis sui, quasi dicat, quòd in istis diebus purificabatur a sanguine suo; non quidem, quòd in omnibus istis triginta tribus diebus mulier sanguine flueret, aut haberet aliquam maculam naturalem, sed quia ante hoc verè fuerat immunda, in reuerentiam rerum sacrarum manebat istis triginta tribus diebus, non accedens ad res sacras. & ista erat immunditia propter honestatem. dicebatur autem, mulier in his diebus purificationis a sanguine suo, idest, quòd manebat istis diebus, vt maneret perfectè pura ab immunditia sanguinis, qui ab ea ante hoc fluxerat.

E

Iussit autem dominus istos quadraginta dies obseruari in purificatione mulieris parientis masculum purè cæremonialiter, & non habent aliquam rationem naturalem. habent tñ quandam imitationem ad ea q̃ fiunt ſm naturam, s. quia formatꝰ perfectę corpus viri

In quot diebꝰ formatꝰ corpꝰ fœmine, & masculi.

Q in

in vtero per 40. dies. de fœmina autem iussit, ꝙ maneret mater octoginta diebus in purificatione sanguinis, quia fœmina perfectè organizatur in vtero per octoginta dies. Causa autem huius diuersitatis est, quoniã formatio seminis in vtero, & digestio eius fit a quodã calore seminali agẽte. Si autem iste calor magnus est, necesse est citius formari, & perfectè organizari corpus humanum: si autem calor iste fuerit debilior, tardius formabitur. sic autem est in formatione corporis masculi, & fœminæ. nam cum masculus gignitur, semen calidius est, cum vero frigidius, fœmina gignitur. tardior ergo fiet digestio, & formatio corporis fœminini in vtero matris.

De his autem diebus quibus perfectè formatur corpus masculinum, dicit Aristo. lib. 9. de animalibus, quòd sunt quadraginta. Augustinus tamen in Epistola ad Dionysium, dicit eos esse 46. distinguuntur autẽ isti dies sic, quòd primis sex diebus semen est sub forma lactis: sequentibus nouem diebus sub forma sanguinis: sequentibus duodecim diebus est sub forma carnis; sequentibus autem 18. solidatur, & perfectè organizatur, quousque recipiat perfectè omnia lineamẽta corporis humani. In omnibus autem diebus sequẽtibus, vsquequo fetus de vtero emittatur, non habet aliquid alterum præter augmentationem, quia a principio cum fœtus organizatus est in parua quantitate est. de his habentur versus.

Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine terni
Bisseni carnem, terseni membra figurant,

In mulieribus autem formandis in vtero eædem trãsmutationes fiunt, scilicet, quòd prius fit semen in figura lactis, deinde in figuram sanguinis, posterius sub forma carnis; ad vltimum autem membra solidantur, & quia cum corpus masculinum in quadraginta diebus perficitur, fœmininum autem in octoginta perficitur, oportet dari in qualibet istarum transmutationum duplicia tempora, s. pro lacte duodecim dies, pro sanguine vero 18. pro carne autem 24. pro solidatione, & figuratione membrorum 36. *Omne sanctum non tanget,* Idest nullam rem sanctam tanget per æquipollentiam. hoc autem dicitur propter sacrificia, quia nõ licebat mulieri temporibus purificationis suæ comedere de pacificis sacrificijs, sicut liceret alias, quando munda esset. Item si contingeret, quòd aliqua mulier peperisset ante Pascha, non poterat comedere de phase: quia sic esset tempore illo in sanguine purificationis suæ: causa est, quia erat immunda; omnes autẽ immundi prohibebantur comedere phase, vt hr̃ Exo. 12. c. & Num. 9. Item non poterat huiusmodi mulier tangere cineres lustrationis ad expiandum aliquem immundum. erat enim iste modus, ꝙ quando aliquis immundus efficeretur, ꝙ alius mundaret eum aspergendo super illum aquas lustrationis, sed iubebatur, vt solum ille qui mundus esset aspergeret eas super alterũ, vt habetur Numeri 19. cum dicitur. atque hoc modo mundus lustrabit immundum die tertia, & septima, alia quoque sunt similia quæ sancta sunt, a quibus singulis prohibebantur mulieres, quæ erant in purificatione sanguinis sui. *Nec ingredietur in Sanctuarium.* Idest non poterit ista mulier introire in locum sanctum, s. in locum tabernaculi. ad hunc enim locum introire poterant omnes laici sacrificia facientes solis immundis exclusis. Cum autem peruenisset dies quadragesimus, in quo finiebatur purificatio parientis masculũ, poterat introire libere in Sanctuarium, & tangere omnia sacra. *Donec impleantur dies purificationis suæ.* Idest toto isto tempore erit immunda, & prohibita a cõtactu sacrorũ, & accessu ad res sacras. hic enim in his triginta tribus diebus purificationis vltimis fiebat istud, qđ dicitur, s. ꝙ non tangeret mulier res sacras, nec introi-

Si qua mulier peperisset ante Pascha, nõ poterat de phase comedere.

F ret in Sãctuarium. de primis autem 7. manifestum est eodem modo, ꝙ mulier prohibita esset ab istis; quoniam in illis septem erat maior immunditia, & maior semper præsupponit minorẽ: ideo si propter immunditiã paruã, quæ erat in triginta tribus diebus vltimis, separabatur mulier a rebus sacris; oportebat etiam, vt in primis septẽ diebus fieret ista separatio. non tamen ponitur sic expressè, & distinctè de primis septem diebus, scilicet a quo deberet abstinere fœmina. sed satis sufficienter dictum videtur, cum supra dixerit, quòd septem diebus erit immunda, iuxta dies separationis menstruatæ, idest, secũdum omnes cæremonias, quas obseruat mẽstruata mulier tempore menstruorum.

G Sin autem fœminam pepererit: immunda erit duabus hebdomadibus iuxta ritum fluxus menstrui: & sexagintasex diebus manebit in sanguine purificationis suę. Cumque expleti fuerint dies purificationis suæ pro filio, siue pro filia; deferet agnum anniculum in holocaustum; & pullum columbæ, siue turturem pro peccato ad ostium tabernaculi testimonij, & tradet sacerdoti. Qui offeret illa coram Domino; & orabit pro ea: & sic

H mundabitur profluuio sanguinis sui. Ista est lex parientis masculum, aut fœminam. Quod si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum: vnum in holocaustũ, & alterum pro peccato. Orabitque pro ea sacerdos; & sic mundabitur.

Luc. 2. 25. q... ideo... coniu...

Supra ...

Luc. 2.

Sin autem fœminã pepererit. Hic agitur de ritu purificationis quando mulier peperisset fœminam, & erat ritus, ꝙ erat ista obseruatio dierum duplex. *Immunda*

I *erit duabus hebdomadibus.* Recipiuntur autem hic hebdomadæ pro solis quatuordecim diebus: nos autem interdum cũ duas hebdomadas dicimus, quindecim dies designamus. Dicitur autem in istis duabus hebdomadibus mulier erit immunda; nõ quidem, quòd non esset immunda in sequenti tempore, cum ista purificatio duraret per octoginta dies: sed dicitur, ꝙ erit immũda duabus hebdomadibus, quia in istis erat maior immunditiæ. nam in istis duabus erat mulier immunda iuxta ritum menstruatæ, in sequẽtibus autem sexagintasex diebus erat immunda solum ab ingressu Sanctuarij vetita, & ne contingeret alias res sacras.

Ritus pu... ficatio... qñ mu... fœm... peperit... Hebd... da quat... dies co... neat.

Quare assignantur octoginta dies in fœmina.
Questio. X X I I.

K Assignarentur autẽ in muliere, quando parit fœminam isti dies octoginta non ex aliqua causa naturali tanquam sic natura inducat faciendum, habẽt tamen imitationem ad formationem corporis fœminini in vtero materno: nam duplici tempore eget formatio corporis fœminini, quàm masculini, cuius causa est, vt supra designatum fuit, frigiditas seminis: nam formatio, & digestio a calido fit, cum aũt calidum paucum est, necesse est tardam fieri formationem: cum aũt multum calidum est, breuiter ista consummantur, & sicut se habet ipsa perfectio totaliter formationis corporis

fœminini

fœminini ad corpus virile, s. quod duplo velocius corpora virilia organizantur, ita & in omnibus præcedentibus immutationibus fit. nã qualibet illarũ mutationum duplici tempore eget ad hoc, quod fiat, s. prima mutatio, aut status seminis ad esse in forma lactis durat in formatione corporis virilis per 7. dies, in fœmina autẽ durat per 12. ita igitur de ipsa purificatione Deus instituit, vt purificatio totalis fœminę parientis masculum esset in 40. diebus, & tota purificatio mulieris parientis fœminam sit in 80. diebus. Conformiter autem in primis diebus magnæ immunditię datum est, vt esset fœmina immunda cum pareret filium 7. diebus, cum autem pareret filiam, erat immũda duabus hebdomadibus, idest 14. diebus. Sciendum autem, quod istud nomẽ aliquando reperitur in prima declinatione, s. hebdomada hebdomadæ, & aliquando in tertia. s. hebdomas hebdomadis, & sic habet hic. multa quoque similia nomina sunt, quę reperiũtur declinata in secunda, vel in tertia, vt diaconus diaconi, vel diacon diaconis, item subdiaconus, vel subdiacon. *Iuxta ritum fluxus menstrui.* Idest obseruabitur iste ritus purificationis in muliere pariente fœminam per dies 14. qui obseruantur in muliere menstruata. ritus autem mulieris menstruatæ habẽt infra 15. s. quod mulier quæ habet menstrua, vel quæ alias patitur fluxũ sanguinis extra tempus menstruorum, erat immunda, & omne super quod pollueretur, & omnia quæ tangeret, & si aliquis homo tangeret eam, erat immundus. hęc omnia seruari debebant per 14. dies in muliere quæ pariebat fęminam. Dicitur autem fluxus menstruorum fluxus sanguinis, qui per menses euenit mulieribus, & dicitur menstruum de mensis, quia quolibet mẽse euenit postquam mulier est apta ad concipiendum. de hoc infra 15. cum dicitur. mulier quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis &c. & ista menstrua signum sunt verę pubertatis in fœmina. nam quanticunque temporis sit fęmina si non fiant ei menstrua, concipere non potest, etiam si omnes homines mundi eam cognouerint, iura tamen humana distinxerunt alia tẽpora pubertatis ponentes ad 12. annum pubertatem in fęmina, vt habetur extra despon. impuberum cap. puberes. hoc tamen regulare non est, quoniam quibusdam fęminis ante 12. annum fieri possunt muliebria, alię autem erunt quibus non fiunt etiam vsque ad 14. ideo iura humana nõ poterant diffinire in hoc, cum vellent certum tempus pubertatis constituere. fęminę autem quando pariunt, purgantur a sanguine menstruali, & iste sanguis erat nutrimentum fętus in vtero, & ex eo augmentabatur, & nutriebatur fętus toto tempore quo erat in vtero. nam ex eisdem sumus, & nutrimur iuxta Arist. 1. Politico. cum autem fętus exiuit ab vtero, cum eo quoque purgatur iste sanguis menstrualis. ex isto quoque fit conuersio in lac per quandam decoctionem, nam secũdum Auicennam lac est sanguis secundo decoctus.

Añ puber tatẽ fęmina, nõ põt grauidari.

Et sexagintasex diebus manebit in sanguine purificationis suę. Idest postquam fuerint consummati 14. dies in quibus mulier est verè immunda, secundum, quòd mulieres menstruatæ, adhuc stabit sexagintasex diebus abstinens ab ingressu Sanctuarij, & contactu rerum sacrarum, & isti vocantur dies purificationis sanguinis sui, idest, quòd quamuis in istis non habeat aliquam naturalem immunditiam, tamen abstinet a rebus sacris, propter purificationem sanguinis sui, quia parũ ante hoc erat immunda per sanguinem fluentem, & nunc purificatur a sanguine illo, idest abstinet a sanguine satis, vt postea quando illa tetigerit sit perfectè purificata. non dicitur hic a quo deberet abstinere ista mulier in his sexagintasex diebus: sed dicitur, quòd esset in purificatione sanguinis: intelligendum tamen est, quod

A deberet ista mulier obseruare eã, quæ mandantur obseruari a muliere, quæ peperisset filium in viginti tres diebus vltimis.

Cumque expleti fuerint. Supra dicebatur de immũditia puerperæ, hic agitur de eius purificatione, & diuiditur in duas partes, quia primo agitur de oblatione diuitum in hac purificatione. Secũdo de oblatione pauperum ibi: *Quòd si non inuenerit.* Circa primum. *Cumque expleti fuerint dies purificationis.* Dicũtur expleri dies purificationis, non quãdo finiebantur primi dies magnę immunditię, s. 7. dies in pariente masculum, vel 14. in pariente fœminam, quoniã isti non vocantur dies purificationis, sed dies immunditię, vel separationis: propriè autem dies purificationis sunt 33. vltimi in illa ce-

De purificatione puerperæ.

Qui sunt propriè dies purificationis.

B remoniali oblatione cum parit masculum, vel 66. cũ mulier parit fœminam: sic enim dicitur supra, ipsa vero 33. diebus manebit in sanguine purificationis suæ, & infra dr̃, de pariente fœminam, & 66. diebus manebit in sanguine purificationis suæ. cum ergo explebantur isti dies, dicebantur esse expleti dies purificationis. *Siue pro filio, siue pro filia.* Dicit hoc, quia non erat idem terminus finiẽdi purificationem pro filio, & pro filia. Sed pro filio in 40. diebus, pro filia autem in 80. etiam quia siue esset purificatio pro filio, siue pro filia, debebant offerri ista quæ sequuntur. *Deferet agnum anniculum in holocaustum.* Ista offerebat mulier ad laudẽ Dei. & videtur hoc esse in laudem Dei, quia fęminam illã adiuuit in partu. sunt enim magna pericula vsque ad

C mortem in partu, & a solo Deo liberatio ab his, ideo ei pro eis referendum est gratias. *Et pullum columbę, siue turturem pro peccato.* Vnum istorum offerendũ erat, siue pullus columbę, in columbis tamen non offerebatur ipsa columba magna, sed pullus columbę, quia meliores sunt, & pinguiores pulli columbæ, quàm ipsæ magnæ columbæ. valde enim macrescunt columbę, quia multum libidini vacant: pulli autem quãdo sunt teneri non vacant libidini, ideo sunt pingues. in turturibus autem multum differt, quia turtures continentiam nimium amant, ideo ex frequenti libidine, non depauperãtur carnibus, sicut columbæ, ideo sunt pinguiores, quàm pulli sui: Deus autem pro se vult ea quę meliora sunt. & quia pinguiora, & delicatiora sunt meliora pro cibis, ideo Deus vult illa pro sacrifi-

Pullus colũbę quare offerebatur.

D cijs suis. *Pro peccato.*

Per quod peccatum mulier pariens deberet offerre turturem, uel pullum columbæ, & an sit peccatum coitus.
Quæstio. XXIII.

QVAERET aliquis, quod peccatum est per quod mulier pariens deberet offerre turturem, vel pullum columbæ.

Et fortè respondebit aliquis, quòd fortè erat pro peccato in coitu, scilicet, quòd ista mulier peccauit in actu carnali, cum cognoscebatur a viro, ideo offert.

E Sed hoc non potest stare propter multa. primo, quia supponit falsum, scilicet, quòd mulier peccaret in hoc quod cognita esset a viro, si esset vir suus. actus enim matrimonialis licitus est, ideo in eo peccatum nullũ est, quin potius aliquando actus meritorius est; vt si vir videat vxorem suam pronam ad adulterium, nisi vir succurrat ei. & si ob hoc vir incitatus, & non propter aliquam delectationem eam carnaliter cognouerit, meretur, quia ex charitate egit ne ipsa fornicetur. eodem modo si solum agat, vt reddat debitum, vel solum ad prolem procreandam in cultum Dei. non igitur debebat offerre aliquod sacrificium pro hoc, tanquam pro peccato. Item dato, quòd in hoc esset peccatum non videtur, quòd pro hoc offerretur hostia

pro peccato. nam eodē modo deberet offerri pro viro, qa si peccatū esset in cognitione carnali, equè vir, vt fœmina peccarēt. Sed pro viro nihil offertur, ergo pro fœmina non vr̄ oblatū esse istud sacrificium pro peccato. Item si pro peccato in actu matrimoniali offerretur istud sacrificium, non deberet offerri post purificationem in partu, sed magis postquam fœmina cognita esset carnaliter, quod non fiebat. ergo nō erat pro illo peccato. Si autem dicas, ꝙ offerebatur istud sacrificium pro peccato fœminæ, non quidē pro peccato, tanquam sit peccatum in actu morali secūdum se, sed quia cōtingit aliquam deordinationem esse in actu matrimoniali, quæ interdum peccato non caret. Non potest stare, quia eodem modo ista culpa ad virum pertinet, & debebat etiam pro eo offerri, sed nō fit, ideo nullatenus fit pro peccato fœminę ista oblatio, ꝙ contrahatur in actu matrimoniali. Aliqui dicūt ꝙ fiebat ista oblatio pro peccato originali pueri, vt remitteretur. nascuntur enim pueri de lege cōmuni, in peccatum iuxta Apostolum ad Ro. 5. ca. cū dicit. omnes nascuntur filij iræ. Sed hoc stare non potest, quia puer ante hoc circuncisus erat in 8. die, vt habetur supra in litera, & Gen. 17. c. sed in circuncisione remittitur peccatum originale paruulorum, non igitur oportebat, vt offerretur pro peccato eius aliquid. Et si dicas, ꝙ quamuis esset remissum peccatum, tamen debebat adhuc pro eo offerri, sicut cum nos semel pęnitentiam cōpleuerimus, dolere postea de peccatis pręteritis promeritorium est, & orare pro eorum remissione. Respondendum est, ꝙ non est simile, quia quādo nos pęnitemus, remittuntur nobis peccata per cōtritionem pertinentem ad ipsum sacramentum pęnitentiæ. tamē adhuc orare pro remissione illorum peccatorum non est inconueniens, quia non debemus promittere certitudinem remissionis, sed magis timere, an in nobis fuerit aliquod obstaculū, vel defectus propter quem non fuit facta remissio peccatorum. In paruulis autem qui baptizantur, aut qui circuncidebantur, non est conueniens sic poni, quia non potest esse ibi aliquod obstaculum, propter quod impediatur remissio peccatorum, cum ipsi non habeant aliquam libertatem, secundum quam obstaculum ponere possint. non ergo potest dici, ꝙ istud sacrificium fieret pro peccato pueri nati; maximè, quia quādo aliquod sacrificium fit pro aliquo, sacerdos debet orare pro offerente, vt patet supra 5. & 6. c. & in multis locis. Si igitur hic fieret oblatio pro peccato pueri, oraretur pro puero, sed non oratur, sed potius pro muliere, vt patet infra cum dicitur. orabit pro ea, & sic mundabitur a profluuio sanguinis sui. ergo nō fiebat ista oblatio pro peccato pueri. Dicendum est autem, ꝙ ista oblatio fiebat pro peccato mulieris parientis, non tamē fiebat pro aliquo peccato speciali eius, sed fiebat in generali, vt Deus remitteret pœnas debitas pro peccatis suis, & sic multotiens offerebant pro peccato sacrificia, quamquam non respicerent ad aliquod peccatū speciale, sed in generali offerentis. nam quantuncunque aliquis homo a peccato liber sit, semper in aliquo peccat, quoniam si negare voluerimus nos non habere peccatum, mendaces sumus, vt ait Ioannes in Canonica 1, ca. 1, ideo quamquam nobis non constaret specialiter de aliquo peccato, tamen conueniens erat offerre aliqua sacrificia pro peccato, quia semper manent aliquæ iniquitates, quarū pœnę remitti possunt, & isto modo erat de ista muliere pariente, nam offerebat pro peccato suo, quamquā non pro aliquo speciali peccato; sed quòd aliquod peccatum habebat. simile enim patet supra 8. c. & Exod. 29. quoniam iubebatur, quod sacerdotes per 7. dies quibus durabat eorum consecratio, offerrent pro peccato suo sacrificium,

F tamen manifestum est, quòd non fiebat illa oblatio pro aliquo speciali peccato; quia tunc oportebat, quòd quotidie committerent aliqua specialia peccata, propter quæ facerent sacrificium. Sed falsum est, quia tunc fieret hoc per accidens, si accideret quotidie eos peccare, sed non potest dici esse per accidens; quia antequam inciperet consecrationis ritus, iussit Deus, vt per 7. dies offerrent sacrificium pro peccato sic etiam patet de sacrificio populi de quo habetur supra 9. ca. quod nō factum fuit propter aliquod speciale peccatum, vbi latè probatum est. sed quia tunc incipiebat ministratio sacerdotum in sacrificijs quę erant propter populum, iussit dominus, vt populus offerret omne genus sacrificiorum, scilicet pro peccato, & hostias pacificas, & holocaustum. Sic autem dicendum

G est de ista muliere pariente.

Sed dicet aliquis quare pro muliere offertur sacrificium, quando parit, in expiationem peccati sui, quia eodem modo deberet offerri pro viro, quoniam sicut aliqua peccata determinata fœmina habebat, ita & vir. ergo pro vtroq; offerendum erat, vel pro nullo. Respondendum est, quòd ista oblatio fiebat pro peccato mulieris indeterminatè, scilicet non distinguendo pro aliquo peccato eius, fiebat tamen magis principaliter propter solennitatem purificationis, scilicet, quia tunc primo intrabat in Sāctuarium, offerebat aliquid Deo, & sicut in laudem Dei offerebat holocaustum, ita & istud sacrificium pro peccato, ad Dei laudem, & cæremonias purificationis fiebat. quod patet

H quia quamuis alijs temporibus mulier haberet aliqua peccata, non iubebatur, vt offerret aliquid pro peccato suo, hic autem iussum est. ergo necesse est dici, quòd quamuis pro peccato indeterminate obligatio fieret, tamen principaliter fiebat propter cęremonias completæ purificationis. in viro autem non fiebat aliqua talis purificatio, ideo non oportebat, vt offerretur pro peccato eius, tunc aliquod sacrificium, sicut pro peccato feminę.

Ad ostium tabernaculi testimonij. Idest mulier offerebat ea, quæ dicta sunt, apud ostium.

Mulier quare apud ostium tabernaculi offerebat sacrificium. Quæst. XXIIII.

I CAVSA est, quia apud ostium tabernaculi erat altare holocaustorum, vt satis patet Exodi 29. & supra cap. 1. In isto autem altari offerebantur omnia sacrificia quæ fierent, & sic cum offerrentur apud altare holocaustorum, dicebātur oblata apud ostium tabernaculi, quia altare apud ostium illud est. vocatur tabernaculum testimonij, quia intra illud erat arca in qua erat testimonium cōtra Israel, scilicet decem præcepta legis in tabulis, quę vocātur testimonium, vel testificatio, vt habetur Exodi 25. erat etiam manna cum virga Aaron, quæ frondiut, & cum libello Deuterono. posito in latere arcę, quę omnia aliquo modo vocari possunt testimoniū ex causis assignatis Exodi 25. Sed non ita proprie sicut tabulę legis.

K *Et tradet sacerdoti*. Scilicet mulier offerens agnum anniculum, & turturem vel pullum columbæ tradebat ea sacerdoti, vt ipse faceret cæremonias sacrificiorum in illis. dicitur autem, quòd dabat sacerdoti non alicui sacerdoti determinato, ita quòd debeamus intelligere specialiter pro sacerdote magno, sed pro quocunque sacerdote de filijs Aaron, intelligi potest. quilibet eorum poterat offerre sacrificia, sicut patet supra capitu. septimo, & supra sexto. vbi dicitur, quòd deberent diuidi per illos sacrificia, scilicet, quòd vnus faceret sacrificia vna die, & alius alia, vt haberent æqualia

æqualia iura de sacrificijs. & sic dicitur, quòd dabat ista sacerdoti, qui illa die ministrauerit, vel cui sorte venerit, vt illud sacrificium faceret. *Qui offeret illa coram Domino*. Scilicet sacerdos recipiens ista de manu mulieris, offerebat ea coram Domino, s. eleuans coram altari, vel ponens ea super altare ad cremãdum. Nam agnus anniculus qui in holocaustum erat, offerebatur coram Dño, quia totus cremabatur super altare, iuxta legem holocaustorum, turtur quoq;, vel pullus colũbæ offerebantur coram Dño, & quamquam non cremarentur carnes illius super altare, tñ tingebant cornua altaris, & reliquus fundebatur ad basim. ꝑter istã oblationem tñ, quam faciebat sacerdos, mulier ipsa dicebatur offerre hæc, quia ipsa coram Dño offerebat ista animalia offerenda. Sed dicet aliquis, quare nõ ponuntur hic ritus sacrificiorum istorum, sicut agni anniculi, & turtures, vel columbæ? R ñdendum est, ꝙ satis apparet poni hic ritus istorum sacrificiorum. nam cum dicitur, ꝙ offeratur agnus anniculus in holocaustum, subintelliguntur cæremoniæ eius, cum omnia holocausta habeant speciales leges iam determinatas de quibus supra c. 1. s. ꝙ omnes carnes, & intestina, & caput, & pedes cremarentur super altare. Cum etiam dr̃, ꝙ offerretur turtur, vel pullus columbæ pro peccato, satis patent cæremoniæ eius de quibus habetur supra 6. & 5. cap. erat hoc, ꝙ occideretur illa auis retorto collo ad pinnulas, & rupto vulneris loco distillaret aliquis sanguis eius super cornua altaris, reliquus autem funderetur ad basim, & ipse carnes prouenirent in ius sacerdotis offerentis. Nec ista oportuit hic replicari. *Et orabit pro ea*. Scilicet, ꝙ sacerdos recipiens de manu mulieris ista sacrificia orare deberet pro illa.

Nunquid pro muliere sacerdos orare deberet, & pro quo, & an pro fluxu sanguinis. *Quæst.* XXV.

SED aliqui quærunt, pro quo deberet orare pro ista muliere, siue quid deberet orare pro illa. Aliqui enim putant, ꝙ orabit pro ea, vt sanetur a profluuio sanguinis sui: & hoc tenet Nicolaus, & quasi omnes, quod vr̃ fundari ex litera, quia immediatè dr̃, & sic mundabitur a profluuio sanguinis sui. Referunt autem hoc ad sacrificium, quod offerebatur, s. ꝙ per illud sacrificium ista mulier liberabat a sanguine fluente. Sed hoc nullo modo potest stare: nam si sacerdos deberet orare pro muliere, vt liberaretur a profluuio sanguinis sui: ergo non erat adhuc liberata. Sed hoc stare non potest, quia si non esset liberata a sanguine fluente, non poterat introire in Sanctuarium, nec cõtingere aliquas res sacras: immo nec poterat aliquis homo tãgere eam, aut vestimẽta eius, vel quõcunq; communicare cum ea: quia efficeretur immundus. ergo non debebat ista mulier intrare in Sanctuarium, vt patet infra 15. sed introibat, & offerebat sacrificium, vt hic iubetur. ergo necessarium est, ꝙ tunc liberata esset a profluuio sanguinis, & sic non poterat orare sacerdos, vt liberaretur a profluuio sanguinis, a quo iam plenissimè purgata erat. Sed dicendum est, ꝙ sacerdos orabat pro ista muliere, sicut solitũ erat orari pro omnibus offerentibus sacrificia pro peccato. nam quandocunque aliquis offerret pro peccato, iubebat Deus, vt sacerdotes orarent pro ipso offerente, & pro peccato suo. pro peccato quidẽ, s. ꝙ Dominus remitteret pœnas eius, pro offerente autem orabatur, quòd Dominus ei gratiam daret suam custodiens illum a peccatis, ita quod non incideret in alia peccata, & ꝙ conseruaret eum a temporalibus infortunijs. conformiter autem pro hac muliere orabatur, s. pro ipsa, & pro peccato suo, quamquam non oraretur pro aliquo peccato determinato eius. Aliqui enim dicunt,

A ꝙ cum omnia pœnarum genera adueniant nobis ꝑpter peccata, & aliqua propter peccata nostra, aliqua autem pp peccatum primi parentis, debebat orari pro remissione illorum peccatorum, ex quibus veniebat pœnalitas illa, quæ erat fluxus sanguinis. Sed dicẽdum est, ꝙ non potest hoc stare, quia pœnalitas ista quæ est ſm naturam, sicut & aliæ pœnalitates naturales, s. hominem esse mortalem, & passibilem, prouenerunt ex præuaricatione primi parentis. pro ista autem non est orandum, immo peccat qui pro eius remissione orat, quod patet, quia Christus per passionem suam abstulit perfectè istam obligationem in personis, prout est ex infectione naturæ. inquantum autem ista est personalis macula, tollebatur in lege veteri per circuncisionem, vel per alia præcedentia parentum opera in fœminis. ideo non oportebat, nec vllatenus erat conueniens orare pro remissione illius, sed orabatur pro eo, quod supra diximus. *Et sic mundabitur a profluuio sanguinis sui*. Idest a fluxu sanguinis. profluuiũ est vna dictiõ, & idem est quod fluxus. descendit enim de profluo profluis. Sciendum autem, quòd ex ista particula confirmant positionem suam illi, qui dicebant, quòd sacerdos orabat pro muliere, vt liberaretur a fluxu sanguinis. Sed probatum est, quod non potest stare, nec etiam ista litera aliquo modo videtur concludere intentionem illorum, nam non dicitur hic, ꝙ orabit pro ea sacerdos, vt mũdetur a profluuio sanguinis sui, sed dicitur orabit pro ea, & sic mundabitur. & ideo nõ ponitur hic, hoc tãquam denotatiuum causæ finalis, sed tanquam denotans aliquam consecutionem. Sed dicet aliquis: quid enim differt, quòd ponatur hic sacerdotem orare, vt purgetur mulier a profluuio sanguinis sui; vel quòd dicatur; quòd ipse oret, & orante eo mundetur mulier a profluuio sanguinis sui? Respondendum est, quòd satis bene arguitur, si verum præsupponeretur. Sed falsum præsupponitur, s. quòd ponatur hoc, hic tanquam aliquid consequens, ita quòd ad orationem sacerdotis consequeretur mũditia, vel purificatio sanguinis. falsum enim est, quia tunc stat inconueniens, quod ante dicebatur, s. quòd mulier nondum esset liberata a fluxu sanguinis sui, quando pro illa sacerdos oraret. Sed hoc stare non potest, quia daretur tunc, quòd efficeretur mulier applicata ad res sanctas, & intrans in Sanctuarium, cum adhuc maneret in sanguine fluente, quod repugnat manifestè eis quę habentur infra 15. c. de separatione mulieris mẽstruatæ, vel fluentis sanguine. non ergo potest dici, quòd accipiatur hic ista litera consecutiuè, secundum quòd intelligunt isti consecutionem, s. quòd orante sacerdote pro ista muliere fiat munda a profluuio sanguinis sui. idest a fluxu sanguinis sui, idest tunc cesset sanguis fluere. sed ponitur alio modo consecutiuè, scilicet, & sic mundabitur a profluuio sanguinis sui, idest faciendo ista sacrificia erat totaliter munda mulier a profluuio sanguinis.

Peccat qui pro peccato primi parentis orat.

B

C

D

Erant enim in muliere pariente duæ immunditiæ, sicut supra dictum est: Vna erat naturalis q̃ erat in fluxu ipsius sanguinis menstrualis. Alia erat propter honestatem, scilicet, vt illa mulier quæ immunda fuerat non immediatè tangeret, vel accederet ad res sacras; sed aliquod tempus esset intermedium, vt non videretur nihil distare inter tempus munditiæ, & immunditiæ. Prima immunditia quę erat naturalis, in fluxu mẽstrualis humoris, purgabatur in fœmina ad plus ante septem dies, cum ipsa pareret masculum, & ideo in septem illis diebus iubebatur, ꝙ esset separata ſm ritum mulieris menstruatæ: in alijs autem 33. diebus manebat immunditia quę est propter honestatem, s. ꝙ quis fœmina tunc non haberet aliq̃ maculã, vel immunditiam naturalẽ, qa tñ habuerat eã paulo ante, abstineret

In muliere pariente duę erant immunditiæ.

E

per istos 33. dies ab ingressu Sanctuarij, & dicebatur esse in eis immunda pp solam opinionem honestatis. cum autem dr̃ hic, ꝙ sacerdos orabit pro fœmina, & ipsa mundabitur a profluuio sanguinis sui; nõ est sensus, ꝙ emundaretur a prima macula, vel immunditia quæ erat in fluxu mẽstrualis humoris; quia ab ista fuerat mundata per 7. dies primos, sed dr̃, ꝙ mundabitur a profluuio sanguinis sui, i. ab illa immunditia quę nõ erat in fluxu sanguinis, sed erat introducta in abstinẽtia 33. dierum ab ingressu Sanctuarij propter immunditiam 7. dierum primorum, quæ fuerat in profluuio sanguinis. Et sic breuiter est hic sensus, ꝙ sacerdote orante mulier mundabatur a profluuio sanguinis sui. idest iam non erat vetita introire in Sanctuarium, vel tangere res sacras, sicut ante completionem horum quadraginta dierum propter profluuium sanguinis vetita erat.

De quatuor cæremonijs quæ fiebant in muliere pariente quomodo purificabatur. Quæstio. XXVI.

ADHVC si sæpissimè velimus ĩuestigare sensum huius literæ, erit intentus, ꝙ orante sacerdote p muliere erit munda a profluuio sanguinis sui, idest erũt completæ cęremoniæ, quæ fiunt pp mundificationem a profluuio sanguinis, & iste est verissimus sensus. nam ad purificationem mulieris parientis fiebant multæ cęremonię. Prima, ꝙ si peperisset masculum esset separata 7. diebus iuxta ritum mulieris menstruatæ. si autem peperisset fœminam, iuxta eundem ritũ separata esset 14. diebus. Secũda cæremonia erat, ꝙ mulier pariens masculum esset post hoc sustinens ab ingressu Sanctuarij per 33. dies vsque ad completionem quadraginta dierum, & mulier pariens fœminã abstineret a rebus sacris per 66. dies vsq; ad completionẽ octoginta dierum. Tertia cæremonia erat, ꝙ mulier pariens masculum in die 40. vel mulier pariens fœminam in die 80. offerret agnum anniculum, & turturem vel pullum colũbæ in Sanctuario. Quarta cęremonia erat, ꝙ sacerdos oraret pro muliere hac pariẽte, & nõ fiebant vlterius alię cæremonię, ideo orante sacerdote dr̃, ꝙ mũdabatur mulier a profluuio sanguinis sui, idest cõsummabantur omnes cęremoniæ quæ fiebant ad munditiam mulieris a profluuio sanguinis. Similis modus loquendi habetur præced. c. cum dr̃, de vestibus, aut pellibus, vel vasis ministratiõis humanæ, ꝙ si caderet aliquod morticinum super ipsa, immunda efficerentur, & subditur in litera modus purgationis horum, s. & tingentur aqua, & polluta erunt vsq; ad vesperum, & sic postea mundabuntur. in hoc enim quod dr̃ ibi, & sic postea mundabuntur; non iubetur aliqua cæremonia, quę fieri deberet ad mũdandum istas res post occasum solis, qm̃ cum tingerentur aqua, & veniret occasus solis immediatè erant mũda nullo alio facto. sed dr̃, & sic postea mundabũtur, idest factis omnibus istis immediatè erunt munda, sensus autem qui supra ponebatur, scilicet, ꝙ mulier orante sacerdote mundatur a profluuio sanguinis sui, idest ab illa immunditia quæ erat in 33. diebus posterioribus, in quibus abstinebat ab ingressu Sãctuarij pp profluuium sanguinis quod præcesserat, q̃q̃ satis cõueniens sit, tñ non est ita proprius, vt quidam putant, sicut iste quem nunc posuimus vltimo, qm̃ mulier non efficiebatur mũda a profluuio sanguinis, idest ab omni immũditia, quã incurrerat propter sanguinis profluuiũ tunc primo, qñ sacerdos orabat pro ea, quia ante hoc iam munda erat, nam si penitus munda non fuisset, non permitteretur introire in Sanctuariũ, nec susciperentur sacrificia de manu eius. sed ſm veritatem ipsa erat mũda in die præcedenti antequam iret ad offerendum in Sanctuario, ideo cum sacerdos oraret pro illa non tollebatur aliqua immunditia, s. sed nec illa quę naturalis erat in fluxu sanguinis, nec illa quæ erat ꝑpter opinionem honestatis in 33. diebus sequentibus, quoniã vtraque iam conclusa erat. Sed dicitur mũdari mulier a profluuio sanguinis sui, idest, ꝙ tunc finiuntur cęremonię quę fiebant pro emũdatione fluxus sanguinis.

Quis melior sensus inter pcedentes.

F

Est autem aduertendũ, circa id quod diximus de oratione, & de eo a quo mundabatur mulier. quantũ ad primum licet satis stet, ꝙ sacerdos quandocũque accipiebat sacrificium de manu alicuius, orabat pro eo, vt Deus misereret ei, & peccata illius remitteret, & gratiam ei largiretur non incidendi in peccatum, atque liberaret ab infortunio, non solum si esset sacrificium pro peccato, sed etiã si esset holocaustum, vel hostia pacifica. tamen hic in isto sacrificio mulieris parientis non erat istud, quod specialiter, vel præcipuè orabat, sed, ꝙ mundaretur a profluuio sanguinis, idest Deus iudicaret eam mundam ab ista munditia legali. Cum autem Nicolaus dicebat orari pro muliere, vt sanetur, vel liberetur a profluuio; si accipiatur pro naturali immunditia manente quandiu durat fluxus, non est verum, ꝙ sacerdos pro ista oraret, quia mulier iam mũdata de hoc ponitur, quando venit ad Sanctuarium, & nunquam pro tali profluuio sacerdos orat, nisi fortè alicui mulieri accidat fluxus sanguinis extra tẽpus mẽstruorũ, qui fluxus est ęgritudo, & difficulter sanabilis, sicut patet de mulier quæ patiens fluxum sanguinis omnia bona sua in medicos impenderat, nec curata erat, & cum tetigit fimbriam vestimenti Christi sanata est Luc. 8. talis autem mulier nõ poterat introire in templum, nec in castra. Sed poterat mittere sacrificia offerri per alterum pro se, & tunc sacerdos faciens sacrificiũ oraret pro ea, vt erueretur a profluuio sanguinis, quod non solum erat immunditia naturalis, sed etiam ægritudo. Si autem Nicolaus accipiat a liberatione a profluuio, idest ab immunditia legali, quã mulier incurrerat ex profluuio, verum dicit, licèt quibusdam non multum placeat, vt supra recitauimus.

Notandũ de oratione, circa dicta in q. 25.

G

Circa secundum quomodo liberatur mulier a profluuio sanguinis per orationem sacerdotis posuimus supra duos sensus secundum opinionem quorundam, & non multum distant. vnus est, ꝙ oratio sacerdotis est ad hoc, ꝙ mulier mundetur a profluuio sanguinis, idest ab illa immunditia legali, & ꝙ illa tollatur verè sibi. Alius est, ꝙ sacerdos non oret istud; sed oret aliquid aliud pro muliere, facta tamen oratione sunt expletæ cæremoniæ mundationis, & sic mundatur, idest mundata est.

H

Quõ mulier a profluuio sanguinis liberatur per orationem sacerdotis.

I

Dicendum, quòd ista secunda positio, quę quibusdam multum placet, quantum ad hoc, ꝙ dicit, ꝙ sic mulier mundabitur, idest complebuntur cæremonię mundificationis eius, verum dicit, quia post orationẽ sacerdotis illa cęremonia ad purificationẽ fiebat. sed inquantum ponit, ꝙ sacerdos non orabat pro purificatione mulieris a profluuio sanguinis, errat, & non accipit sensum literę, quia non erat aliquid aliud pro quo sacerdos hic oraret circa parientem, cum pro illo peccato sacerdos oret pro quo illa sacrificium offert. Sed pro nullo alio illa offert, nisi pro immũditia. ergo pro illa orat sacerdos.

K

Secũda aũt positio est vera, s. ꝙ orat pro peccato, vt mũdetur mulier a profluuio, non quidem a naturali immunditia sed a legali, i. vt Deus non reputet eã iam immundam, sicut prius, sed aptam ad accedendum ad sacra, & est verum, quòd sic mundatur a profluuio idest per istam orationem sacerdotis, quia sine ea non iudicaretur simpliciter munda, cum sit ista vna de cęremonijs necessarijs ad purificationem.

Cum

Cum autē obijcitur, ꝙ iam mundata erat mulier ab immūditia legali, qñ sacerdos orat, & ante, quia alias non intraret in Sanctuariū. Rñdendū, ꝙ iudicatur mūda ex hoc, ꝙ liceat sibi intrare in Sanctuarium pro illa vice, vt offerat sacrificium in quo totaliter mundabatur, tñ non est totaliter munda, adhuc qñ intrat, quia aliàs liceret ei intrare in Sanctuarium, & tāgere sacra, non faciendo illud sacrificium, quod falsum est, cum desit cęremonia illa adhuc, in qua completur mundatio, vt diximus supra.

De redemptione primogenitorum, & quomodo, & quādo fieret, & quo pretio, & de alijs cęremonijs, quæ hic non explicantur, quæ fiebant in parturiente. Quæst. XXVII.

CONSIDERANDVM autem, ꝙ hic plura fiebāt, quamquā sacra Scriptura subticeat, quæ exprimūtur in alijs locis, s. ꝙ si ista mulier peperisset filium, & ille esset primogenitus, ferebat illum coram Dño in illo 40. die, & suscipiebatur in manibus sacerdotum, vt sic videretur Deo applicitus: deinde autem mater sua dabat pro illo 5. siclos redimens illum de manu sacerdotum, vt sic transiret in potestatem parentum. ꝙ enim fieret redemptio omniū primogenitorum, apparet Exo. 13. & 34. c. ꝙ vero darentur 5. sicli, qñcunque redimeretur aliquis primo genitus, apparet Num. 3. c. de hoc ēt hr̄ Nume. 18. cap. Quod autem primogeniti in die illo quadragesimo, offerrentur in Sanctuario, qñ matres complebant ritū cęremoniarum suarū in purificatione, patet de Saluatore nostro, quia in die quadragesimo purificationis suę Domina nostra, & cognati illius tulerunt illū in Ierusalem, & constituerunt eum coram Dño, & tñ ibi dr̄, ꝙ hoc fiebat s̄m legem Moysi, vt habetur Luc. 2. c. ergo vr̄, ꝙ in omnibus alijs Iudæis hoc fiebat, quādo erant primogeniti. Sic enim dr̄ Luc. 2. ca. & postq̄ completi sunt dies purgationis, s̄m legem Moysi, tulerunt eum in Ierusalem, vt sisterent eū dño, sicut scriptum est in lege Dñi, quia omne masculinum adaperiens vuluam sanctum Dño vocabitur, & vt darēt hostiam, s̄m ꝙ dictum est in lege Dñi, par turturum, aut duos pullos columbarum. vr̄ ergo, ꝙ in omnibus alijs idem obseruabatur, quamquam litera non exprimat hic: ñ alibi dictum est, s. Exo. 13. & 33. c. sanctifica mihi oē primogenitum. & per hoc intelligebatur, ꝙ deberent eum præsentare coram Dño. sic enim declarat hanc particulam beatus Luc. ca. 2. cum dicit de Christo: tulerunt illum in Ierusalem, vt sisterent eum dño, sicut scriptum est in lege Dñi: quia oē masculinū adaperiens vuluam sanctum Deo vocabit̄. Sed ista litera q̄q̄ per alia verba est, est illa quæ habetur Exod. 13. c. s. sanctifica mihi oē primogenitum, quod aperit vuluā. hic aūt subticuit scriptura istud, quod fiebat; quia hic agitur de ritu purificationis, & ista oblatio atq; redemptio primogenitorum non erat pars cęremoniarū purificationis, quamquam simul cum purificatione fieret: potissimè autem, quia non sp̄ fiebat ista præsentatio filiorum in purificatione. nam illa mulier quæ peperisset fœminam nihil tale faciebat; sed offerebat sacrificia quæ hic dñr. Item illa quæ pariebat masculū, si non erat primogenitus, non faciebat ista, quia masculi non primogeniti non offerebātur dño, nec redimebantur pretio 5. siclorum, sed solum faciebāt cæremonias oblationum, quæ ponuntur hic. In domino autē Saluatore nostro fuit facta præsentatio in Sanctuario, qm̄ ipse primogenitus, atq; vnigenitus Virginis erat. & quamquam ibi dicatur Lucæ. 2. ꝙ illa præsentatio fuit facta s̄m legem Moysi, tñ non est intelligendum, ꝙ illa sit generalis lex ad oēs. Sed solum ad primoge-

A nitum masculini sexus. *Ista est lex parturientis masculum, & fœminam.* Iste est epilogus superiorum, s. ꝙ istud, qđ dictum est supra est lex, s̄m quā purificari debent omnes fœminę parientes masculum vel fœminam. & dr̄ hoc propter ea quę subiunguntur, s. de illa quę nō posset offerre hęc quę dicta sunt. dr̄ aūt, ꝙ ista est lex parturientis. vocatur parturiens ipsa quę parit, quamquā non propriè hoc dr̄. nam parere, & parturire differūt, quia parere est fœtum ab aluo emittere, parturire est dolorem partus sentire. sic hr̄ Esa. c. 66. cum dr̄, anteq̄ parturiret peperit, idest antequam sentiret dolorē partus, quod ad beatam Virginem refert̄. sed hic largè accipitur parturire, i. parere. *Quod si non inuenerit manus eius.* Hic ponitur de oblatione pauperum. regularis namq; oblatio in purificatione erat illa, quę supra posita est, Epilogus superioru.

B sed aliqñ contingebat, ꝙ mulier purificata esset pauper, & non posset offerre agnum anniculum, & tunc ponebantur alia sacrificia minora de quibus immediatè patet. *Quod si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum.* Idest si mulier fuerit pauper nō potens offerre agnum. sed dr̄, ꝙ si non inuenerit manus eius, idest; si illa mulier non inuenerit in facultate sua agnum anniculum quem offerat, nec potuerit offerre, idest ex hoc, ꝙ nō inuenit mulier in facultate sua istū agnum anniculum, non potest offerre illum: nec enim accipitur hic, si non inuenerit manus eius, idest si nō potuerit inuenire mulier agnum anniculum ad emendum, vt possit offerre, quia iste casus nunquā videbatur possibilis, aut saltem erat difficillimus, s. ꝙ non inueniret De oblatione pauperum.

C mulier agnum anniculum ad offerendum, maximè patet hoc, quia dr̄ immediatè, nec potuerit offerre, qđ videtur pertinere ad idem. Nam si isti ponerentur, tanquam duo casus distincti, s. ꝙ mulier non posset inuenire ad offerendum, quamuis vellet offerre, vel si nō posset offerre propter paupertatem, non diceretur sic in litera, sed poneretur ibi sub disiunctione, s. ꝙ si non inuenerit manus eius, aut non potuerit offerre agnū. non tamen ponitur sub disiūctione: sed ponitur, nec, quod est coniunctiuum, & significat ista pertinere ad idem. *Sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum.* Supra mandabat in diuitibus, ꝙ offerrent vnum turturem, aut vnum pullum: hic autē in pauperibus mandatur, quòd offerrent duos turtures, vel duos pullos

D columbæ.

Quare mulier pariens offerebat pro sacrificio duos turtures, aut duos pullos columbarum. Quæstio. XXVIII.

CVIVS causa est, quia mulier quæ purificabatur, debebat facere oblationem pro duobus sacrificijs, scilicet in holocaustum, & pro peccato. non poterant autem ista sacrificia fieri, nisi saltem de duobus animalibus, ideo pauperes offerebant duos pullos columbarum, aut duos turtures, scilicet vnum pro peccato, & alterum in holocaustū, vt immediatè patet in litera. diuites autem solum vnū turturem offerebant; quia præter hunc offerebant a-

E gnum anniculum; & ille erat in holocaustum, & turtur erat pro peccato, vt patet supra in litera. iubebatur autē, quòd pauperes offerrent duos turtures, aut duos pullos columbarum, quia ista animalia erant in magna abundantia in terra promissionis, & pro modico pretio haberi poterant.

Domina nostra quare, quando obtulit Iesum in templo, solum par turturum obtulit. Quæst. XXIX.

SCIENDVM autem, quòd Domina nostra in purificatione sua, qñ obtulit Redēptorem in tēplo, obtulit par turturum, vt habetur Luc. 2. hoc aūt factū

dicitur a doctoribus sanctis, quia domina nostra erat pauper; & non habebat vnde offerret agnum annicu-lum. Sed hoc non valde vr̃ stare.nã; & si beata Virgo pp paupertatem fecerat,non quidem est dicendũ, ꝙ fecerat pro paupertate tanq̃ ad istam oblationẽ impotens esset, sed fecit pp paupertatem, idest vt demonstraret se diligere paupertatem, ipsa namque domina nostra Spiritu sancto plena præcognouerat filiũ suũ Saluatorẽ nostrum in paupertate victurum, & eã prædicaturũ, ideo ipsa voluit Spiritu sancto admonita demonstrare paupertatẽ in oblatione Saluatoris nostri. nam, ꝙ ipsa potuerit offerre agnum anniculum satis constat, quia dedit quinque siclos in redemptionem pro Saluatore nostro, sicut pro alijs primogẽitis dabatur, vt habetur Nume.4.ca. nam aliter cũ fuisset præsentatus in templo, non restituissent eum sacerdotes illi, restituerunt tñ, ergo vr̃, ꝙ quinque siclos dedit, sed quinque sicli magnum valorem continent; ergo poterat quoque offerre agnum anniculum. non obtulit tamen, vt paupertatem demõstraret in oblatione sua. *Vnum in holocaustum.* Distinguit hic de istis duobus turturibus, vel pullis columbę, quõ deberent offerri.& dicit, ꝙ deberet dari vnus in holocaustum. de modo aũt quõ offerretur in holocaustum vnus de istis turturibus habetur s̃.1.c.s.ꝙ sacerdos acciperet turturem, vel pullum columbæ, & retorqueret caput ad collũ, atq; rumperet in collo locum vulneris, & faceret decurrere sanguinem super altare: deinde ablata vesicula gutturis, & plumis, cremabantur omnes carnes eius sup altare. *Et alterum pro peccato.* Secũdus turtur, vel pullus columbæ offerebatur pro peccato, & in hoc obseruabatur ritus qui erat in oĩbus alijs sacrificijs pro peccato, s. quòd sanguis eius funderetur super cornua altaris tangendo, & reliquus decurreret in basi eius.

Hoc sacrificium pro quo peccato fieret. Quæst. XXX.

QVAERET aliquis de isto sacrificio pro peccato, pro quo peccato fieret. Et est dicẽdũ, ꝙ offerebatur pro peccato fœminę quę purificabatur, tñ non offerebatur determinate pro hoc peccato, vel illo. Sed vniuersaliter pro peccatis illius mulieris, ſm ꝙ supra videbatur a quibusdam.& patet, ꝙ iste turtur qui hic offertur, offerebatur pro eodẽ peccato, pro quo offerebatur turtur, de quo supra diximus, qm̃ in sacrificium diuitum offerebatur agnus anniculus in holocaustum, & offerebat turtur pro peccato, ita hic offertur vnus turtur in holocaustum, & alius pro peccato, & hoc in defectum illius sacrificij, quod offerebatur pro diuitibus. sicut ergo ibi offerebatur turtur indeterminatè, ita hic, s. pro peccato simpliciter, vt quibusdã placebat. ita ergo debebat hic fieri, quia idem sacrificium erat suppletum. Sed dicetur, ꝙ sicut fuit ostensum supra offerebatur hoc sacrificiũ pro peccato determinato parientis, non quidem pro peccato, quod illa commisisset, sed pro peccato, & immunditia legali relicta ex profluuio sanguinis, & ista tollebatur per istud sacrificium, & orationem sacerdotis, vt ibi fuit dictum. *Orabitque pro ea sacerdos.* Ista exponenda sunt, sicut supra exponebantur, s. ꝙ sacerdos orabit pro ista muliere offerente, erat aũt oratio sua, sicut supra dictum est, vt Deus remitteret ei pęnas pctõrum, & conseruaret ne in alia peccata incideret, vel ꝙ Deus conseruaret eam a tribulationibus, & angustijs huius sęculi. Iuxta prędictorũ positiones q̃ videbantur illis multũ rationabiles, ſm veritas erat, ꝙ orabat, vt Deus illam iam iudicaret aptã ad ingrediendum in Sanctuarium; & non reputaret ei ad culpam si res sacras tangeret, vt dictum est. *Et sic mundabitur.* Idest, & sic complebuntur cæremoniæ mun-

F dationis mulieris parientis. nam cum offerrentur isti turtures, & orabat sacerdos, p muliere, nihil vltra manebat agẽdũ ad complendas cęremonias huius mundationis. Nec enim debet exponi, & sic mundabitur, idest cum orauerit pro ea sacerdos cessabit fluxus sanguinis eius precibus illius: qm̃ iste fluxus cessauerat antequam mulier intraret in Sanctuariũ. nec ẽt est sensus, ꝙ mundabitur, idest tunc erit munda perfectè, & nõ prohibita aliquatenus ab accessu ad res sacras, qm̃ anteq̃ sacerdos oraret pro ista fœmina, & anteq̃ offerret sacrificia, & introiret in sanctuarium erat munda: aliogn non licuisset ei offerre, nec accedere ad sancta. fuit namq; mũda ista mulier in die præcedenti, anteq̃ introiret in Sãctuarium, & cũ introiuit in Sanctuariũ,

G nihil mundandũ erat, ideo intelligendũ est cum dr̃, & sic mũdabit̃, ꝙ finiebantur hic cæremoniæ totius immũditiæ, s. ꝙ ad esse mundam, iam nihil requirebatur. & hoc verum est, sicut supra declaratum est, tenendo vnam de præcedentibus positionibus, quæ videbatur quibusdam esse multum rationabilis. & tñ ſm ꝙ ostẽsum est, debet dici ſm aliam positionem, ꝙ mulier sic emundabitur, idest munda efficietur; quia prius non erat simpliciter munda, quamuis licuerit ei intrare ea vice in Sanctuariũ, quia non licuit, vt simpliciter munda, sed vt offerret sacrificium, in quo complebatur totaliter purificatio ab immunditia.

Notanda morale.

In q.5.5. 26.

CAP. XIII.

H LOCVTVSQVE est dominus ad Moysen, & Aaron dicens. Homo in cuius cute, & carne ortus fuerit diuersius color, siue pustula, aut quasi lucens quippiam, idest plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad vnum quemlibet filiorum eius. Qui cum viderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem lepræ humiliorem cute, & carne reliqua, plaga leprę est, & ad arbitriũ

I eius separabitur. Sin autem lucis candor fuerit in cute, nec humilior carne reliqua, & pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septẽ diebus, & considerabit die septimo. Et siquidem lepra vltra non creuerit, nec transierit in cute priores terminos: rursum recludet eũ septem diebus alijs, & die septimo contemplabitur. Si obscurior fuerit lepra, & non creuerit in cute, mundabit eũ; quia scabies est: lauabitque homo vestimenta sua, & mundus erit. Quod si postquam a sacerdote visus est, & redditus munditiæ, iterum lepra creue-

K rit, adducetur ad eum; & immunditię condemnabitur. Plaga leprę si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem, & videbit eum. Cumque color albus in cute fuerit, & capillorum mutauerit aspectum, ipsa quoque caro viua apparuerit; lepra vetustissima iudicabitur, atque inolita cuti. Contaminat itaque eum sacerdos, & non recludet,

Cognitio lepræ.

11.q.3.c. quõ... [marginal note partly cut off]

Ecce. 9 q.3. ... [marginal note partly cut off]

Diuersæ considerationes lepræ.

cludet, quia perspicuæ immunditiæ est. Sin autem effloruerit discurrens lepra in cute, & operuerit omnem carnem a capite vsque ad pedes: quidquid sub aspectu oculorũ cadit, considerabit eum sacerdos, & teneri lepra mundissima iudicabit: eo quòd omnis cutis in candorem versa sit, & idcirco homo mundus erit. Quando vero caro viuens in ea apparuerit: tunc sacerdotis iudicio polluetur, & inter immundos reputabitur. Caro enim viua si lepra aspergitur, immunda est. Quod si rursum versa fuerit in alborem, & totum hominem operuerit: considerabit eum sacerdos; & mundum esse decernet. Caro autem & cutis, in qua vlcus natum est, & sanatum, & in loco vlceris cicatrix alba apparuerit, siue subrufa: adducetur homo ad sacerdotem. Qui cum viderit locum lepræ humiliorem carne reliqua, & pilos versos in candorem, contaminabit eum. Plaga enim lepræ orta est in vlcere. Quod si pilus coloris est pristini, & cicatrix subobscura, & vicina carne non est humilior; recludet eum septem diebus. Et si quidem creuerit; adiudicabit eum lepræ. Sin autem steterit in loco suo, vlceris est cicatrix; & homo mundus erit. Caro autem & cutis, quam ignis exusserit; & sanata albam siue rufam habuerit cicatricem: considerabit eam sacerdos. Et ecce si versa est in alborem, & locus eius reliqua cute est humilior, contaminabit eum: quia plaga lepræ in cicatrice orta est. Quod si pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliqua; & ipsa lepræ species fuerit subobscura; recludet eum septem diebus, & die septimo contemplabitur. Si creuerit in cute lepra, contaminabit eum. Sin autem in loco suo candor steterit non satis clarus; plaga combustionis est; & idcirco mundabitur, quia cicatrix est combusturæ. Vir siue mulier, in cuius capite, vel barba germinauerit lepra, videbit eos sacerdos. Et si quidem humilior fuerit locus carne reliqua; & capillus flauus, solitoque subtilior: contaminabit eos, quia lepra capitis ac barbæ est. Sin autem viderit locum maculæ æqualem vicinæ carni, & capillum nigrum: recludet eos septem diebus, & die septimo intuebitur. Si non creuerit macula, & capillus sui coloris est; & locus plagæ carni reli-

A quæ æqualis, radetur homo absque loco maculæ; & recludetur septem diebus alijs. Si die septimo visa fuerit stetisse plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum; lotisque vestibus suis mundus erit. Sin autem post emundationem rursus creuerit macula in cute; non quæret amplius vtrum capillus in flauum colorem sit commutatus, quia aperte immundus est. Porro si steterit macula, & capilli nigri fuerint; nouerit
B hominem sanatum esse: & confidenter eum pronunciet mundum. Vir siue mulier in cuius cute candor apparuerit, intuebitur eos sacerdos. Si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute, sciat non esse lepram; sed maculam coloris candidi, & hominem mundum. Vir de cuius capite capilli fluũt, caluus, & mundus est. Et si a fronte ceciderint pili: recaluaster, & mundus est. Sin autem in caluitio siue in recaluatione albus, vel rufus color fuerit exortus; & hoc sacer-
C dos viderit, condemnabit eum haud dubie lepræ, quæ orta est in caluitio.

Locutusque. In superioribus dicebatur de immunditia interiori, quæ erat ipsius feminæ parientis. In ista parte dicitur de immũditia ipsius hoĩs leprã patientis. Et diuiditur in tres partes, quoniam primo agitur de immunditia lepræ quantum ad eius cognitionem. In secundo agitur de ea quantum ad eius mundationẽ infra in cap. sequ. Iterum prima in duas, quoniam primo agitur de lepra quæ est in homine. Secundo agitur de eius separatione. Secunda ibi. *Quicunque ergo maculatus fuerit.* Iterum prima in duas, quoniam pri-
D mo agitur de lepra, quæ est in homine. Secundo de lepra, quæ est in veste. Secunda ibi. *Vestes laneas.* Iterũ prima in sex partes diuiditur secundum quòd tanguntur sex particulatim, scilicet de lepra quæ est in cute, & de ea quæ est in viua carne, aliquando de ea quæ est in vlcere, & aliquando de ea quæ est in vulnere, & aliquando de ea quæ est in barba, & capite. aliquando de ea quæ est in capillis vel cæsarie, & secundum hoc sunt sex partes, quæ satis patent in prosecutione. *Locutus est dominus ad Moysen.* Hoc est generale sicut in alijs legibus, scilicet, quòd Deus nõ det eas per se populo sed mediante Moyse ita, vt ipse loquatur ad populum. causa huius supra 1. cap. habita est.
E *Et ad Aaron dicens.* Simul locutus fuit Deus Moysi, & Aaron, quia simul eis apparuit, & locutus est. vterque enim erat Propheta, & loquebatur ei Deus quãquàm specialiter ad Moysen, vt habetur Num. 12. ca. Fuit etiam facta ista locutio ad Aaron, quia pertinebat ad eum valde lex quæ infra ponitur, scilicet de lepra: nam ad Sacerdotes pertinebat iudicare aliquem esse mundum, vel immundum a lepra secundum, q infra apparet. ergo ista lex pertinebat directius ad sacerdotes quàm ad aliquos alios. *Homo in cuius cute, & carne fuerit diuersus color.*

De lepra, quæ est in cute, vel in carne. *Quæst. I.*

HIc agitur. de lepra, quæ est in cute, vel in carne, & est prima species lepre, de qua hic agitur. & dicitur, quòd quandocunque in cute vel carne alicuius erat diuersus color, vel pustula, vel aliquid lucens, erat suspectus de plaga lepre. & tamen, quia ad nullũ pertinebat iudicare an esset lepra, nisi ad ipsum sacerdotem, alij non poterant in hoc aliquid diffinire, sed solum adducebant ad Sacerdotem hominem, in cuius carne talia essent. & si aliquando esset aliquis, qui nollet venire coram Sacerdotibus, quamquàm haberet aliquid horum, denunciabatur alicui Sacerdoti, quòd talis homo haberet mutationem in colore, & quòd esset per hoc suspectus de lepra. & tunc ad mandatum sacerdotis cogebatur iste apparere, vt videretur an mundus, vel immundus foret. Dicitur autem esse in aliquo diuersus color secundum Nicolaum, quando aliquis color est a priori totaliter variatus. Sed hoc non sufficit: nam si aliquis esset ante albus, postea efficiatur niger totaliter, omnimoda variatio est: tamen propter hoc non esset talis homo de lepra suspectus, nisi forte ille color variatus a priori, esset color quasi innaturalis: sicut quædam albedo, quæ non est purus color, & viuidus, sed degenerans in alborem; aut alij colores, qui ex seipsis videntur demonstrare quandam corruptionem in ipsa re colorata. & de hoc infra dicitur, scilicet, aut lucens quippiam. Alio modo tamen, & conuenientius intelligitur color varius, idest quãdo sunt multi colores in carne: & hoc est cum non fuerunt illi colores a principio, quoniam si aliquis, ex quo natus est diuersos habeat colores, ista varietas non facit eum suspectum de lepra. Si tamen aliquis habeat vnicum colorem, & deinde diuersitas colorum suborta est in cute, quoniam color degenerat a pristino colore, corruptionem quandam signat in parte illa in qua est, quia cum colores fiant secundũ compositionẽ elementorum in mixto, oportet, vt variatis coloribus intelligatur varietas quædam in mixtione, & hoc facit suspectum esse de lepra: nam in his etiam modica suspitio recipiebatur propter periculum, scilicet, quia lepra est morbus cõtagiosus nocíuus. & ob hoc, vt non inficerentur alij ab eo, qui leprosus erat, qualiscunque suspitio de lepra sufficiebat ad hoc, vt præsentaretur aliquis sacerdotibus, vt videretur si leprosus erat. & hoc satis conueniens erat, quia istæ presumptiones leues non faciebant, vt aliquis iudicaretur esse leprosus. sed solum, vt presentaret sacerdotibus, vt videretur si erat leprosus. Cum autem iudicabatur aliquis esse leprosus, non recipiebãtur huiusmodi leues præsumptiones, vt infra patet de consideratione sacerdotis super ipsum, qui erat leprosus. *Sine pustula.* Dicitur esse pustula aliqua inflatio, vel tumor in carne, ex qua putrida materia defluit; vel si sit solus tumor, & contractio, atque deformatio cutis sine fluxu veneni, sicut est in pustulis siccis. omnia enim ista postulæ vocantur. vnde generaliter accipiendum est, quòd omnis scabies, & vlcera, ac vesicæ, & similia nomine pustulæ comprehenduntur, quia sunt tumores cutis, vel contractiones eius. tumor autem est quantum ad vlcera, & scabiem humidam: contractio est quãtum ad scabiem siccam. *Aut lucens quippiam.* Accipitur hic lucens non proprie pro illo, quod habet lucem, quoniam color viuidus in albedine maxime habet de luce inter omnes colores, tamen non erat aliquis suspectus de lepra propter esse album, si ille color esset viuidus. sed tunc suspectus erat quando degenerabat ille color, in quandam lucem fuscam, in modum granulorum. talis enim lux ex aliqua corruptione cau-

Lepra est morb⁹ cõtagiosus nociuus.

Pustula quid sit.

F satur in corporibus, sicut patet in pomis putridis, quoniam in superficie apparet quædam albedo, vel lux, quę non est munda; & designat putredinem ipsarum rerum, atque quanto ipsę res putridiores fuerint, tanto magis apparebit ista lux. sic enim videtur in lignis putridis, quæ in superficie habent quandam albedinẽ, vel lucem. & ista non vocatur hic albedo, sed albor sicut infra habetur. & ista albedo, vel candor est magnũ signum lepræ. *Idest plaga lepræ.* Expositio est superiorum, scilicet, quòd istud lucidum quod apparebat in cute erat plaga lepræ, vel saltem apparebat plaga lepræ. non enim dicitur, quòd ista, quæ hic ponuntur dicũtur plaga lepræ quasi determinate sint plaga lepræ, quoniam tunc non oportebat, quòd adduceretur ad

Quid albor.

G sacerdotem ad considerandum an esset mundus, vel immundus, sed quòd simpliciter eijceretur a castris. sed intelligitur, quòd ista erant plagæ lepræ, quia faciebant hominem suspectum de lepra; & ideo adducebatur ad iudicandum an esset lepra, vel non. *Adducetur ad Aaron Sacerdotem.* Non solum poterat adduci ad Aaron, sed etiam ad quemlibet sacerdotem, vt immediatè patet. sed dicitur principaliter de Aarõ, quia ipse erat sacerdos principalior, alij tamen poterant iudicare sicut Aaron. & quando aliquis deberet venire ad sacerdotem, vt videretur si erat plaga lepræ in eo, adducebatur ab alijs, vel ipse spontanee veniebat. & si aliquando venire nollet, ad mãdatum sacerdotis venire compellebatur. *Vel ad vnum quemlibet filiorum eius.*

H Alij sacerdotes habebant potestatem iudicãdi in plaga lepræ sicut Aaron, ideo cuicumque eorum demõstraretur ille, qui huiusmodi signa habebat, sufficiens erat, ideo quando Christus sanauit decẽ leprosos non misit eos specialiter ad summum sacerdotem, sed ad quemcunque de sacerdotibus dicens. Ite ostendite vos sacerdotibus.

Quare iudicare de plaga lepræ ad populares non attineret sed ad solos Sacerdotes. *Quæst. II.*

RAtio autem quare consideratio, & iudicatio de plaga lepræ pertineret ad Sacerdotes, & non ad populares est multiplex. Prima quia istę plagæ vel immunditiæ arcebant principaliter ab ingressu Sanctuarij, & ab appropinquatione ad sacra, ideo iudicare vtrum aliquis esset arcendus ab ingressu sacrorum, pertinere debet

I principalius ad eum qui est minister sacrorum. huiusmodi autem erant Sacerdotes in veteri testamento. ergo ad eos pertinebat ista iudicatio. Item si inueniretur de aliquo leproso, quòd esset purificatus, debebant fieri in eo quædam aspersiones, & cæremonię per manum Sacerdotis vt in cap. seq. ideo facilius erat, quòd Sacerdotes vtrunque facerent, quàm quòd pertineret ad laicos iudicatio de munditia, & immũditia, & ad Sacerdotes pertinerent cæremonialęs mũdificationes. nam tunc necesse erat Sacerdotes informari a laicis de munditia, vel immunditia horum, quos purificandi erant. Item clauis, vel potestas ligandi,

K & soluendi consequitur clauem discernendi. Sed Sacerdos habebat in veteri testamento potestatem soluendi aliquem recipiendo eum ad ingressum, & cõmunicationem sacrorum, & potestatem ligandi prohibẽdo eum a prædictis, ideo ad eum debuit pertinere discernere de eis, & iudicare quis mundus, vel immundus foret. Item potestas specialis non debuit laico communicari, sed cognoscere de aliquo vtrum sit leprosus, vel non, est tacite iudicare eum esse dignum ingressu sacrorum, & iudicare immundum esse, & iudicare indignum ingressu, & contactu sacrorũ, ergo debuit hoc conuenire Sacerdotibus. Item secũdum,

Tribus signis lepra cognoscitur. — *Primum signum lepræ.* — *Secundum signum.*

dum, quòd Apostolus probat ad Hebreę.cap.5.& in sequentibus, sacramenta veteris testamenti purgant quasdam irregularitates,& immunditias corporales, vt introducerent hominem in tabernaculum manufactum.debebant ergo ista fieri per eum,qui erat minister veteris testamenti. Sed hoc solis Sacerdotibus pertinebat,ergo ipsi soli habebant iudicare de munditia, & immunditia,& non laici. Item dicitur hic, ꝙ pertinebat istud iudicium ad Aaron,& ad quem ibet de filijs eius.i.ad oẽs sacerdotes, ꝗ nascerent̃ de gñe eius,qui omnes vocabãtur filij Aaron,ad omnes istos pertinebat iudicare de munditia,& immunditia,quæ erat in lepra, quia potestas ligandi, & soluendi cum consequatur characterem ordinis, necessario est in omnibus ordinatis,vel eiusdem professionis, quamquàm vsus clauium sit diuersus, tam ex assignatione materiæ immediatę,scilicet,vitiorum, vel irregularitatum,quàm materiæ mediatę,scilicet hominum subditorum.in sacerdotibus autem veteris testamenti siue ponatur character, siue non, modicum differt: nã si character in eis esset, consequebatur potestas eadẽ in omnibus ex conditione eiusdem characteris, quãquàm esset vsus diuersus ex assignatione materiæ, vt dictum est.Si autem non esset in eis character,sed aliquid loco characteris, idem iudicium erit, quoniam consequerentur eadem opera illos. Sed an characterem habuerint declarabitur Matth.3.cap.& ostendetur,quòd non habebant tamen quandam communẽ potestatem,propter quam competebat omnibus idẽ facere. *Quicunque viderit lepram in cute*. Hic ponũtur tria signa per quæ cognoscatur lepra. Primum signũ est,quòd color mutatus est in album, vel rufum, vel flauum in pilis a colore pristino. Secundum signũ ponitur,quòd locus plagæ sit profundior siue humilior carne reliqua,quæ vicina est. Tertium est,quòd color naturalis carnis fuerit mutatus in alborem. his enim visis erat quædam prę sumptio,quòd ille vir, in quo ista essent erat leprosus, & separabatur a reliqua multitudine, & mandabat Deus iudicare illam esse plagam lepræ. *Qui cum viderit lepram in cute*. Non dicitur ista lepra in cute visa tanquam immediatè, vt visa est,iudicetur esse lepra, sed vocatur lepra, quia immediatè subijciuntur in litera signa lepræ, & si ista habuerit,vere leprosus est. Dicit autem de lepra in cute,scilicet in cute corporis,& in facie,vel in alijs partibus,quando illa cutis sine aliqua lesione est ad differẽtiam lepræ,quæ aliquando erat in barba,& lepræ,quæ aliquando erat in capillis,vel in vulnere, & sic de alijs differentijs.hic solum dicitur de cute plana. *Et pilos in album mutatos colorem*. Istud erat primum signum per quod cognoscebatur lepra in cute,& quæ esset lepra cutis.tamen signum eius erat mutatio coloris pilorum,cuius ratio est,quia pili oriuntur ex cute, cum sint quædam fumositates terrestres, & quia color cõsequitur habitudinem elemẽtorum in mixto, necessarium est,vt cum illi pili haberent ortum ab illa carne,quæ erat infecta, & mutata in aliam qualitatem, ipsi quoque in alterum mutarentur colorem, & erat conueniens signum ad ipsam iudicandam. dicit autẽ pilos mutatos in album colorem non accipiendo ꝓprie albedinem, quia albedo est, quidam color viuidus,& naturalis,album autem quod hic accipitur est quidam candor causatus ex corruptione,qui vocatur albor,vt infra patet. *Ipsamque lepræ speciem humiliorem cute, & carne reliqua*. Istud est secundum signum ad cognoscendam lepram,scilicet,quod caro,& cutis in qua est lepra,fuit facta humilior cętera cute & carne, vt si in aliqua parte corporis præfuerit color naturalis,deinde immutato colore illo, deperdatur æqualitas cutis,& carnis,ita quòd aliqua particula esset ma-

Leprosus duplicem habebat ĩmũditiã. — *Tertium signum.*

A gis profunda quàm aliæ, & cutis esset ibi magis contracta,erat signum lepræ, cuius causa est, quia vis lepræ est quædam vis corrosiua, & consumit humorẽ carnis; ipsa quoque carnem corrodit.& tunc pars, in qua ista fuerint, necessario est inferior, ac profundior alijs partibus: etiam cutis est ibi magis contracta propter desiccationem, & consumptionem humidi extendentis,& applanantis,sicut patet in corrigia, qa quando ad ignem ponitur calore consumente teneritudinem eius contrahitur in rugas. vocatur hic lepræ species ipse aspectus carnis, in qua sunt ista signa secundum quæ indicatur lepra, & apparet. *Plaga lepræ est*. Idest cum apparuerint ista signa superiora in cute,plaga lepræ est,nec de hoc debet dubitari. *Et ad ar-* B *bitrium eius separabitur*. Idest ad arbitrium sacerdotis, qui considerauerit virum illum.vocat autem arbitriũ iudicium, & non volitionem secundum, quòd nos vulgariter accipimus.nã non poterat sacerdos aliquẽ iudicare leprosũ ſm voluntatẽ suã,sed ſm leges traditas.Sed dr̃ arbitriũ.i.iudiciũ, qa cũ iudicaret sacerdos aliquem esse leprosum, separabatur ab alijs.sed ista iudicatio fiebat per istas leges traditas. *Separabitur*. Non dicitur,quòd separabitur,vt recludatur in custodiam ad videndum an sit leprosus, vel non,secundũ, quòd recludebantur illi, de quorum munditia, vel immunditia dubitabatur, vt patet, infra in litera.Sed dicitur,quòd separabitur, scilicet ad hoc, quòd sit extra castra.sic enim habetur Nu.5.cap. ubi iubet Deus leprosos,& fluentes semine,& immundos super mor- C tuo excludi a castris. Sciendum autem, quòd leprosus habebat duplicem immunditiam.prima erat,quia ipse habebat veram maculam, & non solum maculã sed etiam contagiosam, vel infectiuam.nam leprosus si alicui adhæret inficit illum,ideo iussum est vt isti separarẽtur ab omni cõmunicatione hominum positi extra castra.Erat autem secunda macula, vel immunditia in leproso,quia ipse habebat quandam infectionem secundum quam repugnabat sanctitati,& munditię Sanctuarij, ideo debebat excludi a Sanctuario. Sic enim erat, quòd toto tẽpore, quo leprosus erat, separabatur ne accederet ad Sanctuarium. *Si autem lucens candor*. Hic ponuntur quędam signa lepræ quę non erant ita manifestantia sicut priora,scilicet quan- D do aliquis habebat aliquem candorem in cute,tamẽ pili non erant mutati in alterum colorem a pristino, nec fuit facta caro humilior reliqua carne, erat tunc homo suspectus de lepra,tamen non iudicabatur adhuc vere leprosus,sed in dubio ponebatur in custodia per septem dies,vt videretur an esset leprosus. *Si autem lucens candor fuerit in cute*. Dicitur hic candor non albedo pura,sed quidam color degenerans a naturali albedine insurgens ex aliquali corruptione, & vocatur albor, & iõ nõ fuit dictum hic si fuerit candor in cute,sed si fuerit lucens candor, quoniam candor secundum se nõ signat colorem degenerantem. Sed ex eo quod dicitur hic,si fuerit lucens candor designatur quædam mutatio coloris a naturali, & puro, & si solum esset istud in aliquo viro quamquàm non face- E ret plenam probationem de lepra,tamẽ faciebat quãdam suspectionem secũdum,quòd infra patet. *Nec humilior carne reliqua*. Istud erat vnum de signis ad probandum,quod esset lepra in aliquo, si caro eius in aliquo loco depressior esset quàm in alijs.hic tamen dicitur,quòd non est caro humilior, sed maneret in æqualitate,ex quo signatur, quòd quamquàm ibi esset quoddam signum aliqualis corruptionis paruæ, tamen illa erat,quia nondum caro per corrosionem fuerat facta humilior. *Et pili coloris pristini*. Istud erat vnum de signis lepræ,quod cutis pili mutarentur in alterum colorem,istud tamen non erat hic, & sic de

tribus

tribus signis lepræ solum erat hic vnum, & ideo illud facit præsumptionem, & non probationem. nec infertur ex illo sententia, & sicut dicitur hic de isto vnico signo, ita dicetur de quolibet aliorum duorum, scilicet, si vnum illorum solum appareret in carne alijs duobus non existentibus, vt si pili mutarentur a colore pristino, tamen non esset aliquis candor in cute, nec illa appareat humilior cute, & carne reliqua. vel si posset esse humilior illa reliqua carne, non mutato colore pilorum, nec verso colore cutis in alborem, ēt esset signum lepræ: non tamen sufficienter probaretur esse lepram. omnia enim hæc signa tria sufficienter probabant aliquem virum leprosum esse. nullum tamen eorum per se plenè probabat, sed inducebat quandam præsumptionem ad recludendum virum in quo istud signum appareret. istud tamē quod erat carnem esse humiliorem reliquis partibus carnis est euidentius signū lepræ quàm omnia alia. ideo si per se esse posset, magis probaret quàm alia duo. non ponitur tamen hic in litera nisi cum mutatus est color cutis non existentibus alijs duobus signis. *Recludet eum sacerdos*. Scilicet, quòd si ille sacerdos consideraret virum non reperiens sufficientia signa lepræ, in dubium faciebat eum separari a reliquis hominibus ponens in aliqua custodia, vt postea considerare posset, an vere leprosus esset. *Septem diebus*. Per septem dies recludebatur iste vir, quoniam poterat in his diebus fieri aliqua mutatio ad melius, vel deterius, scilicet, vel vt apparerent alia duo signa coloris pilorum mutati, & carnis humiliatę, vel quòd ille candor, qui apparuerat in cute, cessaret sic, vt vel totaliter mundus, vel penitus immundus decerni posset. *Et considerabit die septimo*. Sacerdos redibit ad eum quem in custodia posuerat septimo die, vt videat an aliquid mutatū sit in eo, per quod munditiam, vel immunditiam iudicare possit. *Et si quidem lepra vltra non creuerit*. Vocatur hic lepra non, quòd vere sit lepra, quoniam si vera lepra esset, iudicaretur iste homo totaliter immundus, hic tamen non iudicatur sic, sed recluditur vlterius ad sciendum an sit vera munditia, vel immunditia, sed vocatur lepra, idest similitudo, vel aspectus lepræ. dicitur si vltra non creuerit, idest si non fuerit extensus ille candor cutis ad vlteriores partes carnis. nam si extenderetur iam iudicandum erat, quòd esset lepra.

Duplex literæ expositio.

Vel potest intelligi si non creuerit vltra, idest si non creuerit post hoc, & quòd accipiatur istud crementum intensiue, scilicet, quòd post illum diem, in quo inclusit istum virum, nihil creuit in eo iste candor ita, quòd efficeretur magis declinans ad vlteriorem alborem. litera tamen magis significat, quòd accipiatur hic istud crementum extensiue, & non intensiue, qā vltra locum signat, & non tempus. *Nec transierit in cute priores terminos*. Idest, quòd non fuerit extensus ad vlteriores partes carnis. eadem sententia est cum superiori, sed vna est expositiua alterius sicut sæpe fit in sacra Scriptura. vel potest accipi, quòd hic agatur de duplici cremento illius candoris, scilicet intensiue, & extensiue. crementum extensiue signatur per supradicta; crementum autem intensiue signatur p̱ hoc, quod hic dicitur. magis tamen referendum est totū ad crementum extensiuum. & dicitur, si non transierit iste candor priores terminos non erat signum lepræ saltem manifestum: nam si fuisset vera lepra in illis septem diebus increuisset, & in amplius diffunderetur: ideo in dubium recludebatur, qui hæc habebat.

Quare fiebat ista secunda reclusio.

Rursum recludet eum alijs septem diebus. Fiebat ista reclusio secunda, quia primo non constiterat an esset pure mundus, vel immundus, ideo si ex ista prima reclusione iudicaretur mundus, præiudicaretur fortassis populo, quoniam contingeret hunc non esse mundū

F & cum conuersaretur inter mundos, inficeret aliquos de populo. Item si iudicaretur simpliciter immundus ex illa prima reclusione, pręiudicaretur sibi, quia forte non erat immundus, & iudicabatur immūdus simpliciter. Conueniens ergo erat, vt in secundis septem diebus recluderetur, & sic plenè cōstaret an mundus, vel immundus foret. *Et septima die contemplabitur*. Ista est septima dies secundæ reclusionis, quę quatuordecima a prima die reclusionis primæ, & in hac contemplabatur eum respiciens an aliquid mutatū esset de statu priori. *Et si obscurior fuerit lepra*. Idest si in septima die huius secundæ reclusionis inuenerit sacerdos, quòd lepra siue imago eius, quæ erat in viro illo iam est obscura, iudicabit eum esse mundum, & mandabit recipi inter alios mundos, & causa huius

G est, quia in isto viro nullum signum lepræ erat nisi in candore cutis. cum ergo candor ille fuerit in nigredinem versus, nihil manet propter quod iste debeat haberi de lepra suspectus. *Si obscurior fuit lepra*. Non accipitur proprie lepra, quoniam si lepra esset indicaretur immundus, & excluderetur a reliquis ille, qui eam haberet. sed hic dicitur, quod iudicabitur ille homo mundus, si lepra fuerit obscurior. sed dicitur lepra, idest imago lepræ. *Et non creuerit in cute*. Scilicet extendendo se ad vlteriores terminos. nā si aspectus illius lepræ extenderetur ad vlteriores partes carnis, quamquàm non esset candor tantus sicut ante, adhuc erat suspitio de lepra: nec iudicaretur homo ille mundus. *Mundabit eum*. Scilicet sacerdos, qui cō-

H siderat illum virum esse mundum. non enim potest accipi hic mundare proprie, idest facere mundum, q̄a non fiebat hoc a sacerdote, sed a Deo per miraculū, vel aliqua operatione naturæ, sed dicitur sacerdos mūdare, idest mundum pronunciare, quod ad eum verę pertinebat. *Quia scabies est*. Quasi dicat ille candor non est signum lepræ, sed cuiusdam scabiei. propter scabiem autem solam non erat aliquis excludendus a communicatione aliorum hominum. *Lauabitque homo vestimenta sua*.

An lotio vestimentorum fieret per aquas lustrationis. Quæst. III.

I ALIQVI existimant, quòd ista lotio erat per solam aspersionem aquarum lustrationis. Sed hoc falsum est, quia dicitur hic, q̄ lauabit vestimenta. lauare autem magis significat tinctionem, & defricationem quàm aspersionē. De aquis lustrationis dicendum est, quòd fiebat aspersio, & non tinctio, nec defricatio, quoniam si vestes tingerentur, & defricarentur in aqua lustrationis, immundissimę fierent. nam illæ aquæ non erant simplices, sed commixtæ cineribus. Item dato, quod lotio signaret aspersionem illam, quæ fit per aquas lustrationis, adhuc non potest hic dici, quòd intelligatur de aquis lustrationis, quia dicitur, quòd lauabit homo vestimēta sua idest, quòd ipsemet qui immūdus erat, lauare debebat illa. Sed hoc non potest stare, quia

K quando aliquis deberet fundere aquam lustrationis super alterum ad mundandum illum, deberet esse mundus ille, qui fundebat aquam super alterū. Qui autem immundus erat, non poterat fundere aquam lustrationis. sicut habetur Nu. 19. cū dicitur, hoc modo mundus lustrabit immundum. sed iste vir qui lauabat vestimenta sua immundus erat, alioquin non lauisset vestimenta sua, si tamen lauaret in aquis lustrationis non poterat ipse lauare, sed alius. ergo non intelligitur ista lotio de aquis lustrationis, sed, quòd fieret lotio vestium in aquis viuentibus, & ipsemet, q̄ immundus fuerat, lauabat vestimenta sua. Cuius causa est,

sa est,quia in eo præcesserat aliqua immunditia, quæ quodammodo redundat in vestes ex contactu. *Et mundus erit*. Idest reputabitur mundus, quoniam ista lotio non faciebat aliquid ad munditiam huius realiter;sed solum ad ęstimationem quandam, & cæremonialem obseruationem. etiam erat mundus quãtum ad potestatem ingrediendi in Sanctuarium, & tangendi res sacras;& ista erat munditia vere causata in eo, quoniam ante cum esset sequestrâtus a populo,non habebat potestatem accedendi ad res sacras, & si accederet peccabat.postquam vero Sacerdos iudicabat eum esse mundum, licebat sibi ingredi Sanctuarium sicut alijs viris. *Quia si postquam a Sacerdote visus est*. Hic tollitur dubium.existimaret enim aliqs, quòd cum quispiam iudicatus esset mundus a Sacerdote,quamuis apparerent in eo aliqua signa leprę debebat haberi inter mundos, sed dicitur,quòd non, immo si post istud iudicium declaratiuum munditię suæ,rursus apparerent signa leprę in viro, debebat iudicari immundus, & separari.Causa huius est,quia a principio potuit excusare Sacerdos iudicando illum esse mundum,qui immundus erat, & hoc propter latentiam ipsius lepræ,quæ nondum tantum inualuerat,vt possit iudicari lepra,vel fortassis bene iudicauit non esse leprosum illum virum,postea tamen potuit in eo lepra nasci. ideo quomodocunque fieret,rationabile erat propter populi bonum, vt iste si reperiretur rursus habere signa lepræ, excluderetur a castris. nec poterat iste tueri se exceptione rei iudicatæ dicens,quòd de eo fuerat iudicatum, quòd erat mundus: nam obijcietur contra hoc, quòd iudex errauit, & habuit probabilem causam errandi. fuit enim illa ignorantia inuincibilis,ideo quando constiterit de errore,renouabit eam iudex,qui tulit, sententiam. Vel poterat opponi,quòd nunc condemnabatur, & non erat ista condemnatio contra priorem absolutionẽ, quia non erant istæ duæ sententiæ in eadem causa,sed ante absolutus fuerat; quia non erant in eo signa lepræ,nunc autem condemnatur ex signis lepræ nouiter insurgentibus. *Quòd si postquam a sacerdote visus est*. Idest postquam sacerdos illum vidit,considerauit, & mundum esse decreuit, & hoc siue fuerit in prima reclusione si in illa apparuisset candor conuersus in obscurum, vel si in ipsa reclusione hoc apparuerit. nihil enim differt an in prima, vel secunda apparuerit. *Et redditus munditiæ*. Idest iudicatus mundus a sacerdote. *Iterum lepra creuerit*. Idest iterum apparuerit candor in cute; vel mutatio pilorum, aut depressio carnis a reliqua carne. Sed dicet aliquis, quomodo iudicatur immundus in lepra iste, in cuius carne denuo renatus sit color albidus,cum a principio non iudicaretur propter hoc immundus esse, sed solum erat suspitio de immunditia? Respondendum autem est,quod quando candor in cute erat a principio, nõ erat signum sufficienter probans lepram, posterius, autem sufficienter probat, quoniam a principio nondum continuauit magno tempore, ex quo demonstretur habere radicem corruptionis vel lepræ. cum autem redierit,& permanens sit, arguitur habere radicem permanendi in corpore, ideo de lepra immũdus iuste condemnatur. *Adducetur ad eum*. Scilicet ad sacerdotem.nam dato,quòd nollet ille, in quo apparent iterum signa lepræ, cõparere corã sacerdote; populares cõpellerẽt eũ apparere corã Dño, vt sacerdos iudicaret de illo. *Et immunditiæ condemnabitur*. Idest condẽnabit iste homo de immũditia.i.de lepra, quia apparuerunt in eo signa permanentis leprę,& tunc separabitur extra castra cum alijs,qui manifeste leprosi sunt,ne inficiat castra,vt habetur supra 5.cap. *Plaga lepræ si fuerit in homine*.

Si in mundato iterũ apparerẽt signa leprę quare debebat recludi.

A *De secunda lepra, quæ est in carne viua. Quęstio. IIII.*

SVPRA dicebatur de lepra,quæ est in cute, scilicet in superficie corporis: hic autem agitur de lepra,quę est in carne viua, scilicet cum fuerit decorticata caro ablata cute,vt appareat viua caro, scilicet rubea, & in ipsa carne est aspectus lepræ. *Plaga lepræ si fuerit in homine*. Scilicet si fuerit in carne viua hominis: nã de lepra, quę est in cute nihil hic dicitur, quia supra declaratum est. *Adducetur ad sacerdotem*. Generale erat in omnibus istis speciebus lepræ,quòd ille,qui immundus videbatur, adduceretur coram sacerdote,quia ad eum solum iudicare pertinebat. *Et videbit eum*. Idest considerabit an illa sit plaga lepræ,vel non, secundum regulas,quæ hic tra-
B duntur,& quamquàm dicatur si fuerit lepra in homine non oportet præsupponi,quòd in eo lepra sit.nam si hoc præsupponatur non oportet duci illum hominem ad sacerdotem ad considerandum an leprosus sit.Sed accipitur plaga leprę pro similitudine,vel aspectu lepræ. *Cumque color albus in cute fuerit*. Vocatur hic color albus non ille, qui proprie albus est,quoniã color albus viuidus est in carne bene complexionata, & nullo modo corrupta, vbi autem infectio aliqua est leprę,vel putredinis cuiusdam,non est color albus purus,sed quidam albor degenerans a viuido colore, & dicitur, quòd quando iste color fuerit mutatus in cute,in quendam alborem,& ipsa caro apparet viua, & aspectus pilorũ dissimilis est a priori statu: iudicat
C lepra vetustissima.i.qa multis tpibus pmãsit in carnę.

Dicet autem aliquis istam literam sibi repugnare, quia habetur,quòd color albus apparuerit in cute,& dicit,quòd sit caro apparens viua.caro tamen dicitur viua vbi ablata cute per decorticationem quandam apparet ipsa caro rubea. Respondendum est,quòd candor est in cute,non in illa parte in qua apparet caro viua (nam ibi cutis nulla est,aut valde tenuis,quia non videtur esse cutis) sed in circuitu carnis viuæ est cutis,cuius color versus est in alborem. *Et capillorum mutauerit aspectum*. Idest, & illa plaga fecerit, quòd mutetur aspectus vel color capillorum,scilicet,quòd fuerint conuersi ad alium colorem non naturalem. Vocantur autem hic capilli nõ ꝓ ipsis capillis capitis, sed pro omnibus alijs pilis corporis,capilli autem pro
D prie ad caput pertinent. vnde dicuntur capilli quasi capitis pili.ista mutatio coloris signum cuiusdam corruptionis est,nam sicut, supra dictum fuit,capilli sortiuntur colorem secundum conditionem carnis, ex qua ortum habent,ideo cum illa fuerit mutata in alteram conditionem vel fuerit corrupta, mutabitur quoque capillorum color, & si fuerit mutatus color pilorum necesse est,vt intelligamus fuisse mutatam complexionem carnis.& sic quando color pilorum mutatur conueniens signum est ad arguendum lepram esse in carne. *Ipsa quoque caro viua apparuit*. Istud est tertium signum ad demonstrandum lepram esse in carne,scilicet,quòd ipsa caro appareat viua:dicitur
E apparere caro viua,quando cutis ablata,vel consumpta est,& apparet ipsa caro rubra, & sanguinolenta, quæ sub cute latebat,caro autem quando apparet sub cute non dicitur esse viuens, quoniam non apparet color rei viuentis, & sanguineus,qui est color rei viuentis. Istud autem signum est lepræ, quia lepra est virtutis corrosiuæ,& cum ipsa cutis corrosa est apparente carne viua, signum est,quòd lepra ibi fuit. *Lepra vetustissima iudicabitur*. Apparẽtibus istis trib⁹ signis supra positis non solũ iudicatur esse lepra,sed ẽt lepra vetustissima.cuius est causa,qa lepra est virtutis corrosiuę: & ideo contrahit cutem in rugas,& carnem cõsumit.vnde quando lepra noua est,non potuit multũ consum-

Dubiũ ex litera.

Capilli vocantur omnes pili corporis.

Lepra est virtutis corrosiuę.

consumpsisse de carne & cute: ideo quamquam cutis contrahatur in rugas, & humilietur caro, in qua ista plaga est præ cæteris partibus carnis; tamen nondum totaliter rumpitur cutis, cum autem a multo tempore lepra permanserit, quia multum corrodit, necessarium est, vt ipsam quoque cutem corroserit, & sic apparebit caro viua. Ideo arguēdo a posteriori dicemus, ꝙ quandocunque existente cute versa in alborem, & capillis mutatis a colore pristino, si viua caro apparuerit, oportet, vt iudicetur lepra vetustissima, s. ꝙ a multis tēporibus in carne præfuerit. *Atq; inolita cuti.* i. consueta esse in cute: inolitus dr̄, quasi consuetus, ab inoleo inoles inoleui, quod est vsum venire: dicitur autem aliqd inolitum, idest vsitatum; lepra aūt inolita dr̄ cuti, qn̄ a valde multis temporibus consueuit esse in cute. *Contaminabit eum itaq; sacerdos.* i. quando sic fuerit, sacerdos iudicabit, ꝙ est talis homo contaminatus. non accipit hic propriè contaminatus. quia contaminatus dr̄, qui per contactum immundus dr̄, qui autem leprosus est, non habet immunditiam quæ est per contactum, sed eam, quæ est ab extrinseco; & quando hic dicitur, ꝙ sacerdos contaminabit istum, nō est sensus, ꝙ sacerdos causaret aliquam maculam in isto. sacerdos autē non potest causare aliquam maculam lepræ in leproso; sed per actionem naturæ, aut per Dei voluntatem causat: & dato ꝙ sacerdos posset aliquem contaminare causando in eo talem immunditiam, nō deberet, quia esset contra charitatem: sed est sensus, ꝙ sacerdos contaminabit eum, i. contaminatum esse diffiniet, & ideo diffinitio sacerdotis erat, ac si verè ipse causaret verā immunditiam in ipso leproso, quia sicut per causationem verę immunditiæ, aliquis verè immundus est, ita per diffinitionem sacerdotis habebatur ille, q erat leprosus, tanquam verè immundus. *Et non recludet eum quia perspicua immunditia est.* Idest, qn̄ apparuerint ista signa, sacerdos recludet talem virum in aliqua custodia, sicut supra dicebatur, s. ꝙ recludet eum 7. diebus. & si non liquide apparet mūditia, vel immunditia recludebatur alijs 7. diebus. nunc autem non fiebat ista reclusio, quia manifesta immūditia erat in eo, qui ista signa habebat. *Si autem effloruerit.* Hic ponitur alius casus in quo non perfecte constat quid agendum sit, & hoc est cum tota caro versa est in alborem in toto corpore, & non apparuit caro viua, nec pili mutati sunt a pristino colore, & dicitur, ꝙ tunc sacerdos considerabat talem hominem, & iudicabat illam esse mundissimam lepram, atque hominem non esse contaminatum. *Si autem effloruerit discurrens lepra in cute.* Idest si lepra germinauerit diffundens se per totam corporis superficiem, & est iste casus diuersus a superiori, quia in præcedenti dicebatur, ꝙ in aliqua parte corporis pili mutarentur a colore suo, & cutis in alborem verteretur, atque caro viua appareret. hic autem est cum lepra per totum corpus diffunditur, non magis vnā partem corporis quam reliquam tenens, & hoc est signū melioris, qm̄ cum in aliqua parte corporis est, prouenit ex corruptione, cum vero est in toto corpore, prouenit ex depuratione naturæ, & hoc est quod dicitur efflorere, idest germinare, vel crescere, sicut arbores crescunt extendentes se ad magnam quantitatē. *Discurrens lepra in cute.* Idest, quòd lepra cooperiat totum corpus tanquam si curreret ab vna parte in alterā. *Et operuerit omnem carnem a capite vsq; ad pedes.* Idest, ꝙ ista lepra discurrat per corpus, ꝙ totum ipsum cooperiat a capite vsq; ad pedes. & ponit hoc specialiter, qa si in aliqua parte corporis ista lepra efflereret non extēdēs se ad alias partes, non iudicaretur esse lepram mūdissimam, sed magis lepram inficientem. *Quicquid sub aspectu cadit oculorum.* Expositio superioris est, & pōt intelligi litera ista dupliciter. Vno modo quicquid cadit sub

Inolitus quid sit.

Duplex literæ expositio.

F aspectu oculorum, i. quicquid a nobis videri potest, & non est vestimentis tectum, & hoc modo sola facies, & manus, aut partes quædam crurum intelligunt, cū ista sola sub aspectu oculorum cadant cęteris adopertis. & sic sensus est, ꝙ sola facies & manus, & crura lepram haberent. sed iste sensus repugnat literę superiori. supra enim dicebatur, & operuerit omnem carnē a capite vsq; ad pedes. Sed est alio modo intelligēdum, quicquid sub aspectu oculorum cadit, idest quicquid videri pōt, & tūc significatur tota superficies cutis corporis nostri, quia quicquid in superficie est videri pōt, quæ aūt sub cute latent nullatenus videntur. Cum ergo dr̄, ꝙ lepra operuerit quicqd cadit sub aspectu oculorum, est sensus, ꝙ operiat oēm cutem corporis nr̄i, G & tunc coincidit cum litera superiori, s. & operuerit oēm carnem a capite vsq; ad pedes. *Considerabit eum sacerdos.* s. virum qui tenetur huiusmodi lepra. cuius causa est, quia quamuis appareat candor in tota cute, non ex hoc iudicatur lepram esse mūdissimam, quia si fuerint ibi pili mutati a naturali colore, vel caro viua apparuerit, iste vir iudicabitur leprosus. vt ergo sacerdos certificetur, an sit solus candor in cute, vel si pili mutētur in colorem alterum, aut aliquod alterum signum lepræ appareat, oportet, vt aspiciat ipsum qui habet huiusmodi lepram. *Et teneri a lepra mundissima iudicabit.* i. si sacerdos reperierit, ꝙ ille vir solum habet candorē super totam carnem, pili tn̄ in alterum colorem mutati non sunt, nec apparuit caro viua, iudicabit, ꝙ iste homo hēt lepram mundissimam. Et accipitur lepra mū-
H dissima impropriè, qm̄ nulla lepra mūda est. sed dr̄ esse lepra quædam scabies cādida, quam vulgares distinguere nescientes lepram vocant. Accipiēdo aūt eam sic, non est lepra contagiosa, aut immunda, sicut illa q̄ verè lepra est. Sed est mundissima, s. inter eas quas vocamus lepras, nulla est quę minus de immunditia habeat. *Eò quòd omnis in candorem uersa sit caro.* Hic datur causa, quare ista lepra sit mundissima. & dr̄, ꝙ hoc est, quia tota caro versa est in alborem. Aliquis autem dicet, ꝙ non vr̄ hoc conuenienter esse assignatum pro causa: nam si aliquis immundus esset, quia habet candorem in aliqua parte, magis vr̄ esse immundus, cum in toto corpore candorem habuerit. Respondendum
I est, ꝙ non stat: quoniam qn̄ aliquis habet candorē in aliqua parte corporis, si ille cādor permanens sit, videtur hoc esse, quia aliqua radix corruptionis est in parte illa corporis, cum vero in toto corpore candor apparuerit, dicit̄ esse lepra mundissima, aut scabies mundissima, quia ad corporis emundationem ista fit. ex naturæ namq; bonitate hoc causatur: quoniam per virtutem eius expelluntur omnia inquinamenta quæ in corpore sunt, a parte interiori ad superficiem. Iō facit hic dr̄iam scriptura inter cādorem cutis in vna parte, vel in toto corpore, nam qn̄ fuerit candor in vna parte, ēt si nihil aliud de signis lepre ibi sit, recluditur homo per 7. dies ad considerandū, an mundus, vel immūdus sit: & si non apparet in his 7. diebus: recluditur hō per alios 7. dies, cum aūt tota cutis in cādorem versa
K est, non recludit̄ homo per aliquot dies, sed immediatè iudicatur esse mundus. *Et dicitur, quod homo mundus erit.* Idest si apparuerit tota cutis candens, debet iudicari homo mundus, quoniam lepra illa mundissima est. *Quando uero uiuens caro in ea apparuerit.* Hic ponitur alius casus, s. si perfundatur homo candore lepræ in tota cute, & postea appareat in aliqua parte corporis caro viua, scilicet rubea, vel sanguinolenta, iudicabitur homo immundus, cuius causa est, quoniam lepra est virtutis corrosiuæ. Candor autem si simplex sit, & nō attinet ad naturam lepræ, nihil de carne corrodet. si autem aliquid corrosum fuerit, satis apparet ibi lepram esse, sed caro viua nunquam deest, nisi quando corro-

Quō lepra mundissima.

corroditur totalis cutis manente ipsa carne rubea interiori, ergo oportet hic lepram esse, atque sic indicabitur. ideo tunc ille candor effusus per totum corpus non iudicatur lepra mundissima, sed immunda, quia non prouenit ex bonitate naturę repellentis putredinem ab interiori ad superficiem, sed a corruptione quadam quæ in carne est. *Quando vero viuens caro in ea apparuerit.* Idest si in tota cute versa in candorem sit aliquis locus in quo caro viuens appareat. *Tunc Sacerdotis iudicio polluetur.* Idest iste vir in quo sic apparuerit iudicabitur a Sacerdote pollutus esse, quoniam apparuit in eo vera lepra. & accipitur polluere hic improprie, quia Sacerdos neminem polluebat, sed pollutum iudicabat, vt supra dictum est. *Et inter immundos reputabitur.* Idest iste vir postquam fuerit cōdēnatus a sacerdote de manifesta lepra, ab omnibus Israelitis reputabitur tanquā immundus, & ante istā condemnationem non licebat alicui de populo reputare illum tamquam immundum, aut excludere a cōmunicatione cęterorum, quamquam esset vere leprosus, sicut est de excommunicatione apud nos, quoniā quamuis aliquis fecerit aliquid propter quod lex mādet eum excommunicari, & hoc alijs constet, tamen non debet vitari tamquam excommunicatus, donec iudex eum denunciauerit excommunicatum. *Caro enim viua si lepra aspergatur immunda est.* Hic ponit aliā regulam, scilicet quandocunque est caro viua, sed in ea apparet aspectus lepræ, debet homo iudicari immundus. Si autem caro viua sit non aspersa lepra, nō est immundus homo. caro enim viua sicut supra dictum est dicitur ipsa, quæ cute caret, vel quia decorticata est apparente colore rubeo, vel sanguinolento. Cum autem in hac non apparet aliquis aspectus lepræ, iudicatur esse viua ex aliqua causa alia non pertinente ad immūditiam. cum autem fuerit aspersa imagine lepre iudicatur esse lepra vetustissima, vt supra dictum est. & est causa, quia videtur, quòd ipsa lepra existens ab antiquo totam cutem corroserit. *Quòd si rursum versa fuerit in alborem.* Hic ponit alium casum, scilicet quando apparet caro viua, & non apparet in ea propria imago lepræ, sed totum corpus operitur candore lucente: & hic dicit immunditiam esse in carne, sicut in casu priori. Immunditia est quando caro viua habet speciem lepræ: ita si caro viuens in aliqua parte existat, & totum corpus fuerit versum in alborem, iudicatur immunditia. causa huius est, quia videtur, quòd ex illa lepra, quæ erat in carne viua, totum corpus aspersum est. Sed dicet aliquis hoc repugnare supra positis. dicebatur enim supra, q si totum corpus cooperiatur candore, sacerdos considerabit illum virum, & iudicabit esse mundum, atq; teneri lepra mundissima. hic autem dicitur, quòd cute versa in alborem in toto corpore iudicabitur homo immundus. Respondetur, quòd causa diuersitatis est, quia cum apparet in toto corpore candor in nulla parte existente aliquo signo speciali lepræ, scilicet carne viua, vel pilorum mutatione in alterum colorem, iudicatur esse ex quadam depuratione naturę: cum autem totum corpus cooperitur candore præexistente carne viua, & aspectu lepręin aliqua parte, iudicatur esse lepra super totum corpus: & quòd illa fuerit causata per extensionem, & discursum a lepra, quæ erat in carne viua. In primo modo iudicabatur esse caro munda. hic autem iudicatur immunda. *Quòd si rursum versa fuerit in alborem.* Ex superiori casu dependet, scilicet si caro viua apparuerit in homine, idest in illa sit imago lepre, iudicatur homo immundus. si autem post hoc manente sic carne viua cū imagine illa lepre color totius corporis vertatur in alborem, iudicabitur homo immundus sicut supra. *Et to-*

Quare caro viua apparens in loco lepre indicat esse leprā.

Dubium ex litera.

A *tum hominem operuit.* Scilicet, quòd candor ille fuerit diffusus per totum corpus a capite vsque ad pedes, eo quòd sub aspectu oculorum cadat, sicut supra dictum est. nam hoc quamquàm supra esset signum munditiæ, & hic est signum immunditiæ. *Considerabit eum sacerdos.* Adducebatur iste homo ad Sacerdotem, quia qualitercunque se haberet, nesciebat sacerdos qualiter se habebat, nisi consideraret aspiciendo, ideo necesse erat semper, vt sacerdos consideret eum, qui habebat aliquam suspitionem, vel signum lepræ. & adhuc dato, quòd cōstaret Sacerdoti per aliorum testimonium, quòd iste homo, qui erat suspect' de lepra haberet carnem viuam aspersam imagine lepre, & colorem candidum effusum per totum corpus, adhuc oportebat, quòd consideraret sacerdos illum hominem, B quia adhuc aliquid videri poterat in eo quod esset excusatiuum lepre; & aliquid quod esset ad condemnandum de lepra. *Et immundum esse decernet.* Scilicet si reperierit sic se habere, quòd caro viua in aliqua parte fuerit aspersa lepra; & candor fuerit per totum corpus diffusus. *Cum autem & cutis.*

De tertia lepra, quæ in cute oritur. *Quæst. V.*

HIc agitur de lepra, quæ nascitur in vlcere, & est alia species a suprapositis: nascitur autem quandoque in vlcere lepra, vt si aliquando fuerit vlcus in carne, & fuerit curatum; & in loco vlceris apparuerit aliqua cicatrix alba, vel rufa, C Sacerdos consideraret istum hominem, & si viderit locum vlceris humiliorem carne reliqua, & pilos mutatos a pristino colore, iudicabit esse leprā. *Caro autem & cutis, in qua vlcus natum est.* Dicitur de cute, & carne, quoniam quamquàm semper nascatur vlcus vbi est cutis; & vbi est caro viua, nunquam potest nasci, tamen si post sanationem vlceris manent vestigia lepre, non solum pertinet lepra ad cutem, sed etiam ad carnem, vlcus autem secundum, quòd hic accipitur, est quidam tumor sub cute factus propter corruptionem alicuius materiæ versæ in venenum, & deinde rupta cute elicitur. Et distinguitur vlcus cōtra vulnus, quoniam vulnus est in apertione cutis per aliquod nocumentum factum ab extra. vnde versus.

Vlcus, & vulnus differunt.

D *Illatum vulnus sed innatum dicitur vlcus.*

De plaga lepre quæ aliquando nascitur in vulnere infra habetur. hic autem solū dicitur de plaga lepræ, quę est in vlcere. *Et sanatum est.* Dicitur hoc, quia quandiu venenum est sub cute, non possunt apparere signa lepræ, quæ infra sequuntur, scilicet, quòd sit caro humilior reliqua carne, & quòd appareat pustula alba, vel rufa. nam antequam sanetur vlcus, potius est eleuatio cutis super carnem reliquam, quam aliqua depressio facta, & tunc possunt apparere maculæ rufe, vel albe. *Et in loco vlceris cicatrix apparuerit alba, siue subrufa.* Si enim vlcus sanatum fuerit non relicto aliquo vestigio dissimilitudinis a carne priori, & circunstanti, non est ibi lepra, nec suspitio de lepra. cum aūt E apparuerit cicatrix in loco vlceris sanati alicuius coloris diuersi a pristino, suspitio est de lepra.

Sciendum tamen, quòd esse cicatricem in loco vlceris non facit aliquam præsumptionem de lepra, sed solum si cicatrix fuerit alba, vel subrufa, aut alicuius coloris mutati a pristino, quoniam si ille color cicatricis variatur a reliquo, videtur prouenire ex diuersa complexione, & qualitate illius cicatricis, ideo ex hac suspicabimur aliquam radicem corruptionis mansisse in cicatrice ex vlcere ibi existente, propter quam variantur pili ad alterum colorem. *Adducetur ad Sacerdotem homo.* Vt inspiciat an in eo sint signa lepræ, quæ hic sequitur, vel non. *Qui cum viderit locum lepræ, & hu-*

Tribus signis cognoscitur cicatricē apparere subrufam.

& humiliore carne reliqua. Hic ponūtur duo signa alia, F quæ esse debent in cicatrice vlceris sanati, ad hoc, ꝙ appareat esse lepra, sunt namque tria signa huius, scilicet, quòd ipsa cicatrix appareat subrufa, vel alba variata a reliquo colore, & istud supra positum est. Aliud est, quòd caro illa cicatricis sit humilior tota alia carne. Tertium signum est, quòd pili fuerunt mutati in alterum colorem. primum signum quod supra positum est, non sufficienter probat lepram, sed requiruntur ista duo quæ hic ponūntur. istud enim de humiliatione cicatricis est signum lepræ; ex eo, quòd lepra est virtutis corrosiuæ, & consumptiuæ, & desiccando naturalem humorem, & teneram carnem facit eam reliqua carne depressiorem. Cum ergo arguatur a G posteriori, dicemus, quòd vbi fuerit caro humilior reliqua carne signum lepræ est; quia illa humiliatio videtur facta ex virtute lepre corrodentis. *Et pilos versos in candorem.* Istud est tertium signum lepræ in cicatrice vlceris, scilicet, quòd pili illius cicatricis sint mutati a colore pristino, mutatio namque pilorum attestatur mutationem in qualitate carnis, & cutis, quæ ad lepram satis agunt. Sed dicet aliquis, cum hic ponantur tria signa ad cognoscendum lepram in vlcere, si vnum eorum appareat, vel duo, nunquid iudicabitur lepra, aut quid fiet? Respondendum est, quòd si vnum apparet, vel duo solum, non sufficienter probant lepram, nec homo habens illa potest per istam legem iudicari immundus. nec tamen potest iudicari mundus, cum appareant in eo aliqua signa lepræ. fiat igitur quod supra dicebatur, scilicet, quòd recludat sacerdos istum hominem per septem dies, & inquirat in fine illorum dierum, an alia signa lepre orta sint in cicatrice, vt possit perfecte iudicari lepra, vel si forte cessauerint illa, quæ prius apparebant, vt iudicetur nulla lepra esse. Si autem in illis septem diebus non reperierit aliquam mutationem factam in maius, nec in minus, recludet hoīem istū alijs septē diebus, quibus expletis si aliqua signa lepræ in cicatrice orta fuerint, iudicabit illum hominem esse leprosum. si autē omnia cessauerint, iudicabitur, quòd homo est mundus. si autem nulla mutatio facta est iudicabitur immundus, quia lepra illa permanentiam habet in eo. *Contaminabit eum*. Idest iudicabit eum esse contaminatum, quoniam sacerdos neminem de lepra contaminat. *Plaga enim lepræ orta est in vlcere*. Hic redditur causa quare contaminetur homo, qui ista habet. & dicit ideo esse, quia plaga lepræ nata est in vlcere. nam quāuis vlcus non sit lepra, tamē lepra nata fuit in vlcere post curationem eius. *Quòd si pilus coloris est pristini.* Hic ponitur casus, in quo dubium est, an lepra sit in cicatrice vlceris. & sicut supra ponebatur tria signa lepræ; ita excluduntur hic omnia tria relicta particula vnius eorum, scilicet, quòd cicatrix sit æqualis carni reliquæ, & pili non mutauerunt colorem pristinū, etiam cicatrix non est albida, vel subrufa, sed obscura. hoc enim quod est cicatricem esse subobscuram, est declinare eam ad subrufum, & propter hoc est quædam suspitio de lepra. Si enim totaliter maneret idem color in cicatrice, qui est in reliqua carne vicina, nulla lepræ suspitio est. hoc tamen existente datur reclusio ad cognoscendum, an sit vere plaga lepræ. *Quòd si pilus coloris est pristini*. Sicut pilos mutari in alterum colorem cuiuslibet lepræ signum est; ita pilos manere in priori colore est quoddam signum, quòd non sit lepra in carne. tamen sicut non probat sufficienter lepram esse in carne pilus in alterum mutatus colorem; ita manere pilos in colore pristino non probat sufficienter lepram non esse in carne. *Et cicatrix subobscura*. Hoc etiam tollit aliqualiter non esse lepram, quia color lepræ ad alborem, vel ad subru- sum est, subobscurum autem declinat a lepra, quamquàm subobscurum aliquo modo participat cum subrufo. *Et vicina carne non est humilior*. Istud erat tertium signum ad probandum lepram, scilicet, quòd cicatrix esset humilior reliqua carne. cum autem nō fuerit humilior, sed æqualis, quædam præsumptio est non esse lepram. nec tamen istud solum probat sufficienter non esse lepram; sicut ipsum existens non probat sufficienter esse lepram. *Recludet eum septem diebus*. Quia omnia ista signa lepræ deficiebant in cicatrice, existente sola cicatricis obscuritate aliquod dubium erat: ideo recludendus erat talis vir per septem dies, vt ex hoc iudicari possit, an lepra esset, vel non. *Et siquidem creuerit adiudicabit eum lepræ*. Idest si post septem dies reperiatur, quòd iste color subobscurus cicatricis creuerit extendens se vlterius per cutē, iudicabitur esse lepra: nam si non fuisset lepra potius defecisset color varius, qui præexistebat in cicatrice, quàm quòd excedens priores terminos transiret ad alias partes cutis. *Si autem steterit in loco suo vlceris est cicatrix*. Idest si non creuerit ille color subobscurus extendens se per alias partes corporis, non est pustula lepre, sed est cicatrix vlceris, idest color ille cicatricis non est a lepra existente, sed ab vlcere. Ratio diuersitatis est, quia lepra est morbus consumptiuus, & deuoratiuus carnis, scilicet, quòd pertransit partes carnis successiue consumendo eas. Cum autem color ille non transit ad vlteriorem carnem, non erat ibi virtus lepræ, sed fuit causatus ille color subobscurus ex H aliqua causalitate manente in cicatrice vlceris, quæ non est infectiua nec cōsumptiua sicut lepræ virtus. *Et homo mundus erit*. Idest homo, in quo apparuerit color ille non transiens locum suum, scilicet, cicatricem iudicabitur esse mundus, quia non est lepra. *Caro autem & cutis*. Supra dixit de lepra, quæ est in vlcere. Hic agitur de lepra, quæ est in vulnere. & ponuntur duo casus, casus certus, & casus dubius. secunda ibi. *Quòd si pilorum.*

Dubiū ex signis lepre in vlcere.

De quarta lepra, quæ in vulnere est. Quæst. VI.

I AGITVR hic de lepra, que est in vulnere, accipiendo vulnus pro quacūque ruptura, vel nocumēto in cute, & carne, per violentiam agētis exterioris, vt siquis gladio percutiatur, vel ab igne in eo combusturæ causentur, cō- tingit enim, vt aliquando in loco vulneris sanati fiat aliqua cicatrix versa in alborem, & quòd humilietur magis q̃ reliqua caro, & ꝙ mutentur pili a colore pristino, & tunc iudicabitur esse lepra. Idem aūt si in cōbustura relicta in corpore nascant pili alteri⁹ coloris, vel caro humiliet, & vertat in alborem. erunt enim ista sufficientia signa lepre. *Caro autem & cutis quam ignis exusserit*. Solum dicitur hic de lepra, quæ nascitur in combustura, quamquàm idem iudicandum sit de similibus signis si appareant in cicatrice relicta ex alio vulnere. *Et sanata albam siue rufam habuerit cicatricem*. K Idest si caro combusturæ habuerit cicatricem albam vel subrufam postquam sanata fuerit, erit hoc signū lepræ. & quamquàm hic ponantur tria signa ad concludendum lepram esse in vulnere combusturæ, tamen ista conuersio in alborem videbatur sufficere in hoc casu, quia per hoc multum declinat cutis a colore naturali, & non est hoc ex conditione combusturę, qm̄ humida, & tenera qn̄ comburuntur, nisi comburantur vsque ad extremam resolutionem, in nigredinem conuertuntur, & nunquam in albedinem. in duris aūt ꝯrium efficitur, vt in lapide, & osse, quę qn̄ combusta sunt in album vertunt colorem. Aliqn̄ tū mollia, & humida si patiant omnimodam resolutionem

Quæ ... ilia, ... com...

nem per ignem, vertuntur in colorem album. hic tñ non fit plena resolutio, cum aliqua combustura causatur in quacunque parte corporis humani, ideo ex natura combusturæ debet esse color niger, & non albus. Si ergo cicatrix vertatur in alborem in combustura, satis videtur esse signum lepræ, cum ista non prueniant ex naturali colore, nec ex combustura. *Considerabit eum sacerdos*. Vt videat an appareant ista signa munditiæ, vel immunditiæ. *Et ecce si versa est in alborem*. Ista est vna conditio lepræ, q conuertatur color cicatricis in alborem, qui est color degenerans a puro & naturali colore, & conuenit rei infectę. *Reliqua cute humilior est locus eius*. Idest, q etiam si fuerit locus cicatricis magis profundus, & depressus in carne q reliqua loca carnis; quia ista humilitas carnis causatur ex corrosione lepre. *Contaminabit eum*. Idest Sacerdos iudicabit istũ esse ɔtaminatũ lepra, & extra castra ponendum. *Quia plaga lepræ in cicatrice est exorta*. Datur causa quare iste sit contaminatus. & dicitur quòd nõ est ideo, quia cicatricem habet combusturæ, sed quia in ipsa cicatrice orta est lepra, quod faciliter contingit, cum ex corruptione ignis in carne potuerit causari aliqua mala qualitas, ex qua plaga orietur lepra.

Casus dubius in lepra. *Quòd si pilorum color non fuerit mutatus*. Hic ponitur casus dubius, scilicet quando non apparent signa perfecte demonstrantia plagam lepræ. & dicit, quòd si nõ fuerit pilorum color mutatus in ipsa cicatrice, nec caro eius fuerit magis humiliata quàm reliqua caro, non concluditur manifeste esse lepram si color cicatricis subobscurus fuerit, sed in dubium debet recludi homo ille, vt post septem dies Sacerdos iudicet an sit immundus, vel non. Ista permansio pilorum in colore pristino notat aliquo modo non esse lepram, quia cum pili recipiant colorem ex complexione carnis, in qua oriuntur, quando fuerit diuersus color in pilis, arguitur diuersa complexio in carne. si autem pilorum color idem maneat, iudicabitur eadem manere complexio: sed lepra immutat conditionem carnis in qua est, ergo ex lepra sequitur permutatio capillorum ad album colorem, si autem non fuerint mutati, dicetur non esse lepra. *Nec humilior plaga reliqua carne*. Etiam hoc aliquo modo inducit non esse lepram in carne, quia cum lepra sit virtutis corrosiuę, si in carne esset consumeret ipsam carnem, & faceret eam humiliorem reliqua carne. si ergo non facit, nõ videtur esse lepra in carne. *Et ipsa lepræ species fuerit subobscura*. Idest si ipsa cicatrix combusturę habuerit colorem subobscurum, etiam est aliqualiter signum, quòd non est ibi lepra, quia color magis proprius lepre est ad quendam alborem, vel subrufum, ad subobscurum autem non est lepra, vel rarissime, manet tamen aliqua suspitio adhuc, quòd sit lepra.

Recludet eum septem diebus. Vt in illo tempore fiat aliqua mutatio ad maius, vel ad minus in signum lepræ, vt sic iudicari possit, an lepra sit, vel non.

Et die septimo contemplabitur. Idest redibit Sacerdos die septimo ad eum quem præcluserat, & intuebitur an fuerit facta mutatio, per quam iudicari possit an sit lepra, vel non.

Si creuerit in cute lepra. Idest si post illos septem dies reppererit sacerdos, quòd color, qui erat in cicatrice combusturæ transiuit ad vlteriores partes corporis, iudicabit esse immundum illum virum. cuius ratio est, quia si fuisset ille color cicatricis ex qualitate combusturæ, non maneret aliqua qualitas pestifera & consumptiua, secundum quam reliqua caro inficeretur, tamen quando color ille, qui erat in cicatrice transiuit ad alias partes carnis vicinę, videtur esse factum ex quadam infectione illius carnis cicatricis. ergo erat ibi plaga lepræ, quæ carnem vicinam consumpsit.

A *Contaminabit eum*. Idest iudicabit eum esse contaminatum. *Si autem in loco suo candor steterit*. Hic ponitur signum ad mundandum hominem, scilicet, si non pertransiuit ille color cicatricis ad alias partes carnis vicinæ, sed stetit in loco suo, tunc enim iudicatur esse mundus. huius ratio est, quia si fuisset ibi lepra, cum ipsa sit virtutis consumptiuæ, & infectiuę carnis, quæ vicina est, infecisset priores terminos cicatricis transiens. si autem non transiuit, non est lepra, quia per septem dies aliquid de vicina carne corrupisset immutans colorem, si lepra fuisset. *Si autem in loco suo candor steterit*. Dicitur autem stare candor in loco suo quando non pertransit terminos cicatricis.

Non satis clarus. Scilicet quòd ille candor non sit multum clarus, quia tunc vocatur albor degenerans

B a pura albedine. sed candor non satis clarus dicitur esse color subrufus, quòd si fuisset iste color subrufus mutatus in alborem, etiam si non fuissent alia signa leprę, erat ibi suspitio de lepra, & non deberet homo iudicari immundus, sicut hic propter colorem subobscurum.

Plaga combustionis est. Scilicet, quando apparuerit iste candor sub quadam subobscuritate, iudicatur esse plaga combusturę, idest, quòd nihil aliud est nisi plaga combusturæ. & ille color subrufus, qui ibi est causatus, fuit ex conditione combusturæ, quia combustio aliqualiter immutauit qualitatem carnis, & cutis, quamquàm non causauit aliquam qualitatem infectiuam sicut est lepra.

C *Et idcirco mundabitur*. Idest, iudicabitur esse mundus iste vir a sacerdote, vt ab omnibus recipiatur tãquam mundus. *Quia cicatrix est combusturæ*. Datur causa quare iste homo denuncietur mundus. & est quia iste color subobscurus est ipsius combusturæ, & non est a lepra exorta in cicatrice. *Vir siue mulier*.

De quinta specie lepræ, quæ est in capite. Quæstio. VII.

Hic consequenter agitur de alia specie leprę, quæ est in capite, vel in barba. & diuiditur in duas partes, quia primo ponitur casus certus, secundo casus dubius. secunda ibi. *Si autem*. Iste est alius modus leprę quando

D nascitur lepra in barba, vel in capillis, & inquiruntur signa sicut in alijs modis lepræ suprapositis, scilicet, quòd mutetur color capillorum a colore naturali pristino, & quòd caro, in qua fuerit ista macula, sit humilior tota alia carne. & cum ista duo sint, contaminatus est lepra, qui ista habet. causa huius satis apparet ex superioribus, quia color pilorum variatur ex complexione partis carnis, in qua est. cum ergo fuerit facta mutatio in colore capillorum, aliquo modo arguitur lepra. si autem non sit facta mutatio, econtrario aliquo modo inducitur non esse lepram. sed ponitur humilitas, vel depressio carnis signum leprę, cum ergo fuerit facta corrosio, & depressio in carne: arguetur

E esse lepram, ibi. *Vir siue mulier in cuius capite vel barba*.

De sexta lepra, quæ est in capite, vel barba. Quæst. VIII.

Ex hoc inducit, quòd aliquãdo causatur lepra in barba, & aliquando in capilis capitis, vel barbę. nec tamen intelligendum est, quòd in solis capills capitis, vel barbæ sit ista lepra, sed in cute, & in carne; & deinde in ipsis pilis orientibus ex carne. quod apparet, quia in litera dicitur. si locus lepræ fuerit humilior carne reliqua. Sed non potest esse humilior reliqua carne, nisi sit lepra

ibi, quæ per virtutem suam corrosiuam consumpta humiditate fecerit locum illum humiliorem carne reliqua. *Lepra germinauerit.* Dicitur lepra germinare.i.crescere,quia ad modum germinis siue rami extendit se per cutem,in qua est,sicut supra dicebat,si lepra effloruerit discurrens in cute,& operuerit totam carnem a capite vsque ad pedes. Signat enim germinare multiplicari,vel extendi.de multiplicatione habetur Exo.5.cap.cum dicitur.filij Israel creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt.& ponitur ibi germinantes ad signandam magnam multitudinem, hic ponitur ad signandam extensionem: lepra enim germinat,quando in vna parte corporis incipiens discurrit ad alias. *Videbit eum sacerdos.* Idest cōsiderabit sacerdos aspectum lepræ in corpore,vel barba illius hominis,vt sciat an ibi sint omnes conditiones demonstrantes lepram. *Et si quidem humilior locus fuerit carne reliqua.* Istud est vnum signum de illis, quæ monstrant lepram sm ꝙ supra declaratum est. & est de signis maxime cōuenientibus lepręz,quia lepra est ægritudo corrosiua,ex qua causatur humilitas in carne. *Et capillus flauus.* Istud est vnum signum de demonstrantibus lepram:flauum enim significat sub rubeū, quod est medium inter nigrum,& rubeum.& hoc ptinet ad lepram.Si autem esset capillus niger, non designaret specialiter lepram sicut infra patet. *Solitoque subtilior.* Idest si ille capillus sit magis delicatus, vel gracilis quàm antea esse consueuerat, hoc etiam signum lepręest. nam capilli aliquando sunt grossi, ex eo,quòd materia eorum est grossa,& non subtiliatur per ignem nimis digerentem. Si autem ignis siue calor capitis multum digerit,manebit illud,quod est pure terreum,& erit subtile. cum autem non est magnus calor digerens,erunt capilli magis grossi.

Germinare quid sit

Lepra est naturæ calidæ.

In leprosis autem sic est,quoniam lepra est naturæ calidæ,ideo in parte illa in qua est, desiccat materiam pilorum,quod apparet ex eo,quòd locus lepręest humilior carne reliqua,quia lepra consumit carnem illam,ideo materia capillorum ibi erit valde pauca, & multum terrestris,& ob hoc capilli necessario erunt subtiliores quàm in alijs partibus corporis, vel subtiliores, quàm esse consueuerant. *Contaminabit eos.* Ad virum,& mulierem refertur, quia dictum fuit supra,vir siue mulier in cuius capite,vel barba germinauerit lepra.& dicitur. quòd cōtaminabit eos.i.contaminatos esse decernet. *Quia lepra capitis ac barbæ est.* Ista est causa quare iudicantur contaminati, scilicet, quia in barba,vel in capite lepra nata est. *Si autem viderit locum maculæ.* Hic ponitur casus dubius in quo non videtur manifeste an lepra sit, & hoc quia non apparent in eo loco signa,quæ apparere debēt ad iudicandum lepram.s.quia caro illius loci,in quo est aspectus lepręest ęqualis reliquęcarni,& capillus est niger.quæ duo sunt signa,quòd non est ibi lepra; & tamē nec adhuc iudicari debet mundus ille, qui habet aspectum lepræ,sed debet claudi per septem dies. *Si autem viderit locum maculæ æqualem vicinæ carni.* Scilicet,quòd non est facta aliqua mutatio per corrosionem ad hoc, quòd locus ille sit depressior carne vicina.nec tñ ex hoc iudicari debet mundus homo, quia quamquàm nōdū lepra consumpsit partem illam carnis desiccando, & faciendo humiliorem carne reliqua; tñ adhuc poterit facere.& forte nondum factum fuit; quia a modico tempore ante lepra incępit, vel quia paruæ efficaciæ est,& non potest faciliter consumere carnem, in qua est. *Et capillum nigrum.* Idest si viderit Sacerdos esse capillum nigrum,hoc autem aliquale signum est quòd non est ibi lepra,quia ipsa est immutatiua coloris capillorum. dicitur tamen, quòd ex hoc non est immediate mundus, quia illa lepra est paruæ effica-

F cię,& non potuit cito conuertere ad se conditionem carnis,in qua est.& quia color capillorum consequitur conditionem carnis; non poterit cito mutari color pilorum.sed expectandum est per aliquot dies do nec videatur an sit ibi lepra,vel non. *Includet eos.* Scilicet virum,& fęminam,de quibus supra dixit, quòd in eorum capite,vel barba lepra germinaret. *Septem diebus.* Poterat agnosci mutatio in capillis,& carne in septem diebus an exprimerent veram lepram, vel non. *Et die septimo intuebitur.* Vt respiciat an fuerit facta mutatio propter quam iudicentur mundi, vel immundi secundum leges, quæ infra habentur. *Si non creuerit macula,& capillus sui coloris est.* Hic ponitur de illis,quæ accidere poterant, scilicet, reclusionem septem dierum.& dicitur, quòd si macula illius non

G creuerit vltra locum suum, & tamen capillus est sui coloris.idest non fuit mutatus a pristino colore existens niger,vt ante. *Et locus plagæ carni reliquæ æqualis.* Idest etiam si non fuit facta aliqua mutatio in ipsa carne, in qua est lepra quantum ad esse depressiorem, vel eleuatiorem.hæc enim signa videntur inducere aliqualiter,quòd nō est lepra in barba,vel capite,quia aliàs apparuisset aliquod istorum signorum, scilicet, quòd non fuisset factus capillus flauus,& subtilior solito,vel non fuisset locus lepręęqualis reliquęcarni. Sed adhuc non concluditur sufficienter,quia non est illa lepra,quia quamquàm per istos septem dies non esset facta aliqua mutatio,poterat tamen fieri postea. ideo iubetur, quòd adhuc teneatur per aliquot alios

H dies. *Radetur homo absque loco maculæ.* Volebat Deus, vt recluderetur iste homo per alios septem dies.& vt magis apparere possit an esset maculatus lepra, vel non,iubebatur,vt raderetur caput eius,vel barba,scilicet, in circuitu illus maculę; & non raderetur locus maculæ.hoc autem fiebat,vt videretur si lepra discurrebat per alias partes corporis.nam existente multitudine capillorum, non poterat videri an succreuisset lepra propter capillos contegentes. cum autem esset totus locus in circuitu rasus, satis apparebat an plaga lepræ ad alia loca se diffunderet. *Et recludetur septem alijs diebus.* Quia in istis secundis septem diebus poterat sufficienter cognosci, an esset vere lepra, vel ali-

I quid alterum. *Si dies septima.* Hic ponitur quid fieri deberet, quando ille, qui habebat huiusmodi maculam, considerabatur a Sacerdote post secundos septem dies,& dicitur, quòd si non esset facta mutatio in plaga quantum ad extensionem, scilicet, quòd non transisset priores terminos; nec etiam fuisset facta mutatio in depressione, aut contractione carnis, vel cutis,debebat iudicari homo ille mundus, & non erat vltra recludendus ad cōsiderandam munditiam, vel immunditiam.causa huius est, quia si lepra vera fuisset in 14.diebus,in quib⁹ facta est reclusio,potuisset demonstrari aliquod signum eius,tamen non fuit aliquid apparens.satis ergo rationabiliter mundus debet iudicari. *Si die septima visa fuerit stetisse plaga in loco suo.* Loquitur de secunda die septima quæ est 14. a prima die reclusionis,si in illla die visa fuerit plaga stetisse

K se in loco suo,idest,quòd non transiuit locum,in quo ante erat. *Nec humilior carne reliqua.* Idest si non fuit facta aliqua profunditas in carne per consumptionem lepręz. *Mundabit eum.* Idest iudicabit illum virum esse mundum; quia Sacerdos ipse mundare non poterat. *Lotisque vestibus suis mundus erit.* Idest si sic compertum fuerit in secundis septem diebus reclusionis,lauabit vestimenta sua homo ille, accipiendo lotionem pro illa, quæ fit in aquis viuentibus,& non pro aspersione aquæ lustrationis,sicut supra declaratum fuit. fiebat autem ista lotio vestium ad maiorem honestatem; vt si forte aliqua macula inhęserat

la inhæserat vestibus per istam ablutionem tolleret. *Si autem post emundationem.* Hic aūt ponit alius casus.s.si aliquis postquam recluderetur quatuordecim dieb⁹, & non appareret immundus, & deinde cum iudicat⁹ fuisset mūdus, appareret succreuisse in carne eius maculam lepræ, debet iudicari ille homo immundus, huius causa est; quia si non esset illa macula ex lepra non permansisset tot diebus. Sed post tot dies adhuc visa est in cute. ergo condemnandus est iste homo de lepra. *Si autem post emundationem.* Scilicet post illam quæ facta est die quartadecima in vltima reclusione. *Rursus creuerit macula in cute.* Idest si apparuerit iterum illa plaga lepræ extendere se per maiorem locum q̃ ante erat. *Non quæret amplius vtrum capillus in flauum colorem sit mutatus.* Idest si reperiatur solum creuisse macula extensa per vlteriores partes corporis, non debet inquirere alia signa lepræ. & ideo quamuis mutatio capillorum in flauum colorem sit vnus de signis demonstrantibus lepram, tamen non oportet, quòd inquiratur an sit in illo homine. huius causa est, quia sola extensio maculæ per vicinam carnem sufficit ad monstrandum esse lepram. nam post tot dies nō sufficit aliqua virtus, aut qualitas infectiua, per quā posset tantum se extendere macula ista nisi esset vera lepra. *Quia aperte immundus est.* Ista est causa, quare non debeat inquiri an capilli conuersi sint in flauum colorem; quoniam si vnum sufficit signum ad probandū lepram, non oportet inquiri alterum quod erat de flauedine capillorum. *Porro si steterit macula.* Hoc refertur ad secundam reclusionem in die septimo, in quo si sacerdos reperiret esse hominem capillorum nigrorum, & maculam non creuisse, debet iudicare eum esse mundum. causa huius est, quia si ibi fuisset immūditia lepræ, in tot dieb⁹ succreuisset locus maculæ, vel capilli effecti fuissent flaui. sed neutrum apparet, ergo debet pronunciari homo mundus. *Porro si steterit macula.* Idest si non pertransierit macula lepræ locum, in quo ante erat. *Et capilli nigri fuerint.* Scilicet non mutati in flauedinem, quod est signum lepræ, vel in alborem quod ad idem pertinet. *Nouerit hominem esse sanatum.* Idest ex hoc Sacerdos debet intelligere, quod ille homo sanus est nihil immunditiæ habens. *Et confidenter eum pronunciet mundum.* Idest non dubitet Sacerdos pronunciare talem hoīem esse mūdum.

Ad quod tempus referatur hoc quod in litera dicitur. Quæstio. IX.

QVÆRET autem aliquis ad quod tempus referatur hoc. Aliquis enim dicet, quòd refertur ad aliqua tempora post secundam reclusionem, & emundationem, si non appareret aliquod signum lepræ vlterius in homine illo, & hoc patere potest ex superioribus; quia immediate dictum est, ꝙ si post emūdationem iterum videretur signum lepræ in cute crescente macula; debet talis homo iudicari immundus. hic autem dicitur immediatè. ꝙ si steterit macula, scilicet, quòd nō transierit terminos priores, confidenter debet sacerdos iudicare illum hominem esse immundum. ergo ad idem tempus refertur. Item patet hoc; quoniam non potest aliquis pronunciari mundus confidenter, nisi forte certum sit, ꝙ illa macula lepræ non redibit. sed aliqñ contingit post secundam emundationem 14. dierum esse immunditiam in aliquo supercrescente ipsa macula lepræ, & distensa ad alia loca. ergo non pōt iudicari tunc confidenter mundus. Aliquis aūt dicet, ꝙ necessarium est referri ad septimum diem secundæ reclusionis, & emundationis. nam Sacerdos nunquam iudicabat de ipso leproso, postquam eum semel emunda-

A ret, nisi iterum appareret in eo aliquod signum lepræ. ergo oportet, ꝙ ad vltimam emundationem, quæ fiebat in secunda reclusione, referatur, & hoc tenendū est. Et qñ arguitur, ꝙ in superioribus agitur de immūditia, quæ apparet post secundam emundationem. ergo debet agi de pronunciatione quam facit sacerdos post emundationem secundam. Rñdendum, ꝙ nō valet consequentia. nam post secundam emundationē sacerdos pōt aliquem iudicare pollutum, si apparent in eo signa lepræ: & tñ non potest eum iudicare mundum post secundam emundationem, quia non est aliquid, de quo eum iudicet esse mundum, nisi iterū inciderit in immunditiam. Ad secundum rñdendum est qñ dr̃, ꝙ sacerdos debet pronunciare confidēter
B istum esse mundum, quia non pōt fieri nisi aliquanto tempore post secundam emundationem. Ad hoc est respondendum, ꝙ si accipiatur pronunciari confidenter proprie, non potest pronunciari cōfidenter de aliquo viro, ꝙ non sit leprosus existente in illo macula ẽt non crescente, quia ẽt in quartodecimo die, qui est vltimus secundæ reclusionis non pōt sacerdos iudicare hominem mundum confidenter accipiendo proprie confidenter, quia post hoc aliqñ contingit apparere lepram in carne. ergo si accipiatur etiam aliquātum tempus post ipsam secūdam reclusionē, & emūdationem, non poterit ꝯfidenter ꝓnunciare illum hominem esse mundum, quia adhuc post hoc poterit illa macula succrescere, & fieri maior in cute. Dicēdum igitur, ꝙ accipitur hic ꝓnunciare confidenter large. i. Determinaqōnis.
C pronunciare rōnabiliter de certitudine quantū sufficiebat homo præsumere. nam cum aliquis quattuordecim diebus fuerit reclusus per duas reclusiones, & post hoc fuisset emundatus, satis præsumebat rōnabiliter, ꝙ iste homo non erat leprosus, ideo poterat sacerdos pronunciare ꝯfidenter esse illum virum mūdum, q̃q̃ postea ꝯ̃riū appareret. *Vir siue mulier in cuius cute.* Hic tollit legislator quoddā dubium, qm̃ dictū fuerat, ꝙ qñ in aliquo apparebat candor, erat signum lepræ, & ille vir recludēdus erat. hic aūt aliqs putaret, quòd qñcunque apparerent aliquæ maculæ candoris, ꝙ erat homo leprosus, & rñdet, quòd non est semper hoc verum: nam interdum sunt istæ maculæ, & homo est mundus, vt si ille color albidus fuerit subobscurus,
D non multum declinans ad alborem, non iudicabitur ille homo esse habens maculam lepræ. *Vir siue mulier in cuius cute candor apparuerit.* Idest macula coloris candidi. & est hoc intelligendum qñ solum apparet candor, & nō mutatio pilorum in alterum colorem, nec subtilitas pilorum plus solito, aut locus aspectus lepræ non est depressior reliqua carne, nec ibi est aliqua caro viua apparēs, nam quodcūque horum apparuerit cū ipso candore cutis, aut faciet sufficienter præsumi, & iudicari hominem esse immundum, aut saltem in duceret quandam præsumptionem ad hoc, vt recludatur talis homo ſm regulas s̃. positas. Sed dr̃ hoc qñ habet solum candorem, nam si tunc fuerit ille cādor subobscurus, non iudicabitur vir esse īmundus, nec recludetur tamquam suspectus de lepra, sed simpliciter
E iudicabitur mundus. *Intuebitur eos sacerdos.* Refertur ad virum, & mulierem, de quibus dicebat si appareret candor in cute eorum. Sacerdos aūt intuebatur eos. s. vt videret an haberēt aliquod alterum signū lepræ præter candorem, per quod immundi iudicari possint. *Si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute.* Idest si Sacerdos inquirens inueniat, ꝙ isti habent solas maculas candoris, & istæ non sint totaliter cādidæ, sed subobscuræ. i. declinantes ad nigredinem. *Sciat non esse lepram, sed maculam coloris candidi.* Idest quando macula illa subobscura est, dum tñ non habeat cōcomitantia alia signa immunditiæ, iudicabitur non esse

lepra, quia si lepra esset, saltem macula esset coloris candidi, vel subrufi. *Et hominem mundum*. Idest cum ista viderit iudicabit hominem esse mundum a lepra. *Vir de cuius capite*. Hic agitur de quadam specie lepre quæ est in capillis, scilicet, in parte anteriori capitis, vel in posteriori, quod iudicatur per casum capillorum. existimarent aliqui, quòd quandocunque alicui capilli caderent de parte anteriori secundum, quòd homo vocatur caluus, vel de parte posteriori, in quo vocatur homo recaluaster, esset leprosus. Hic autē respondetur qñ ex hoc dicatur lepra, vel qñ non. *Vir de cuius capite*. Non magis hoc referendum est ad viros quàm ad fœminas. nam si in fœminis reperiatur eadem caluities, vel recaluatio, quæ est in viris, idem dicetur quod hic iudicatur de viris. sed rarius ista in fœminis contingunt. *Caluus ac mundus est*. Idest ex eo, ꝙ solum pili cadunt, non est aliquis leprosus, sed caluus & mundus. Nam fluor capillorum quædam infirmitas est per se, quæ alopecia dicitur, & multum differt a lepra, maxime autem quando in parte anteriori cadunt pili secundum quòd homo dicitur caluus. nam istud multum est naturaliter. *Et si a fronte ceciderint pili recaluaster, & mundus est*. Possunt enim cadere pili a parte anteriori, & vocatur homo cōmuniter caluus. cum autem isti pili cadunt a parte dextra, aut sinistra capitis, scilicet a parte aurium, vel a parte posteriori, vocatur communiter ille homo recaluaster. quamquàm aliquando dicitur recaluaster ille etiam, cui a parte anteriori pili cadunt. & dicit hic litera, quòd isti sunt mundi siue calui, siue recaluastri: dum tñ nihil aliud appareat in ipsa recaluatione, vel caluitio nisi casus capillorum fluor. Cum autem alia signa apparēt, aliter iudicandum est, vt immediate apparet. *Si autem in caluitio siue recaluatione*. Hic ponitur qñ apparent aliqua signa in fluxu capillorū, per quæ pōt de aliquo cognosci, quòd habeat lepram, & hoc est cum suboritur color albus, vel rufus in loco fluxus capillorum. Et ponitur hic caluitium, & recaluatio, qm̄ caluitium dr̄ casus capillorum a parte anteriori. s. a fronte. Aliqñ aūt accipit caluitiū pro quacunque depilatione capillorū in toto capite, siue ab anteriori, siue a posteriori parte. de hoc patet Deutero. 14. cap. cum dicitur. nō vos incidetis, nec facietis caluitium super mortuo. est aūt facere caluitium super mortuo capillos capitis depilare, & non magis a parte anteriori quàm ab alijs. Recaluatio dicitur hic fluxus capillorum a parte dextra, vel sinistra, vel posteriori capitis, vt distinguitur contra caluitium quod est in parte anteriori. *Albus vel rufus color fuerit exortus*. Isti duo colores, aut quilibet per se sunt signa lepræ; & quamquàm in alijs nō sufficeret aliquem habere colorem candidum, vel rufum ad ꝯdēnandum eum de lepra, hic tñ sufficit, quia non solū est ista macula diuersi coloris, sed etiā est fluor capillorum. capilli autem fluunt ex aliqua speciali qualitate quæ est in cute, & carne faciente illos fluere. cum aūt post fluxū capillorum apparet macula albi, vel rufi coloris in caluitio, sufficienter probatur esse ibi lepram, quia ipsa fuit, quæ fecit fluere capillos. causa autem erit, quia capilli sunt ex materia quadam digesta, & exeunte per poros carnis, & formata in ipsis poris, cum autem lepra est in cute, quia illa est virtutis consumptiuę, interdum consumit id, in quo tenentur radices capillorum, vel tollendo id per quod contaminatur ipsorum extensio, & magnitudo. & sic necessarium erat capillos præexistentes fluere, & alios iterum non oriri. Dicitur autem hic, si ortus fuerit color albus, vel rufus, non accipitur proprie albus, quia albedo non designat lepram, cum sit color quidam mundus, sed accipitur albus color pro colore, qui est color degenerans a pura albedine, &

De lepra, quæ est in capillis.

Alopecia quid sit.

Caluitiū dupliciter accipitur.

F hæc pertinent ad lepram. *Et hoc Sacerdos viderit*. Scilicet, quòd capilli defluxerunt, & postea in loco caluitij, vel recaluationis orta fuit macula rufa, vel cādida. *Condemnabit eum*. Idest iudicabit eum esse leprosum, & separari debere ab alijs. *Proculdubio lepra est quę exorta est in caluitio*. Hic reddit causam quare debeat iste condemnari de lepra. & dicitur, quòd causa est, quia non solum capilli fluxerunt de capite, sed etiam orta fuit plaga lepræ in ipso capite. & non est sensus, ꝙ in caluitio orta fuerit plaga lepre, quasi post fluxū capillorum nata fuerit plaga lepræ, quoniam antequā capilli fluerent, erat lepra in cute, & ipsa fecerat fluere capillos. sed dr̄, ꝙ orta est plaga lepræ in caluitio, quia postquā fluētibus capillis caluitium, vel recaluatio facta est, apparuerūt varij colores pertinentes ad leprā, qui antea tegentibus capillis non videbantur.

G

Iste quare de lepra condēnari debeat.

Quicunque ergo maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium sacerdotis, habebit vestimenta dissuta, caput nudum: os veste contectum: contaminatum ac sordidū se clamabit. Omni tēpore, quo leprosus est, & immundus: solus habitabit extra castra. Vestis lanea siue linea, quæ lepram habuerit in stamine atque subtegmine, aut certe pellis, vel quidquid ex pelle confectum est, si
H alba, vel rufa macula fuerit infecta, lepra reputabitur ostenderturque sacerdoti. Qui cōsideratam recludet septem diebus, & die septimo rursus aspiciens si deprehenderit creuisse, lepra perseuerans est, pollutum iudicabit vestimentum, & omne in quo fuerit inuenta, & idcirco comburetur flāmis. Quod si eam viderit non creuisse, præcipiet, & lauabunt id, in quo lepra est, recludetque illud se-
I ptem diebus alijs. Et cum viderit faciem, quidem pristinam non reuersam, nec tamē creuisse lepram, immundum iudicabit, & igne comburet, eo quòd infusa sit in superficie vestimenti, vel per totum lepra. Sin autem obscurior fuerit locus lepræ postquam vestis est lota, abrumpet eum, & a solido diuidet. Quod si vltra apparuerit in his locis, q̄ prius immaculata erant, lepra volatilis & vaga debet igne cōburi. Si cessauerit, lauabit aqua ea, quæ pura sunt secundo, & munda erunt. Ista est lex lepræ vestimenti lanei, & linei, sta-
K minis atque subtegminis, omnisque supellectilis pelliceæ, quomodo mundari debeat, vel contaminari.

Lepra vestium.

Quicunq; ergo. Hic ponit separatio leprosorū ab omnibus alijs. Est. n. lepra morbus pessimus reddēs hoīem inutilē, ēt est multū infectiuꝰ, qa si leprosus ꝯmunicauerit cū alijs hoībꝰ magna cōicatione, īducet plagā lepræ super eos, iō Deus diligēs mūditiā Iudæorū iussit, vt magna cura cauerent, ne inciderent in plagā lepræ, vt habetur Deuter. 24. capit. cum dicitur. obserua diligenter

De lepra quid.

ligenter ne incurras plagam lepræ, sed facies quæcũque docuerint te Sacerdotes leuitici generis iuxta id, quod præcepi eis implere. & non solum mandabat Deus, quòd abstineret homo ne incideret plagam lepræ, sed etiam, ꝙ obseruaret se ab illis peccatis, vt a murmuratione, & similibus. de quo in eadem litera dicitur. memẽtote quæ fecerit Dominus Deus vester Mariæ in via cum egrederemini de Aegypto. q. d. ꝙ dedit ei morbũ lepræ, quia murmurauit contra Moysen, vt habetur Nume. 12. cap. ideo isti leprosi ad cauendum periculum aliorum separabantur a cęteris extra castra. & non solum hoc, sed, quia poterat aliquis homo ire extra castra, & obuiare leprosis non cognoscens eos, & per hoc communicare illis iubebatur, vt alia signa haberent in vestib⁹ per quæ cognosci possint, etiam cum viderentur a longe, vt patet hic in litera. *Quicunque ergo maculatus fuerit lepra.* Datur regula de hominibus illis, qui iudicati sunt tanquam vere ĩmundi in lepra, & quid facere debeant toto illo tempore, quo leprosi sunt. *Et separatus ad arbitrium Sacerdotis.* Idest, quòd illi qui leprosi erant separabantur a cęteris hominibus per iudicium Sacerdotis, ipse enim solus in hac causa iudicare poterat, vt in principio dictum est. erat autem separatio ista non in aliqua domo intra castra, vel ciuitatem, sicut illi qui erant dubij de lepra, & recludebantur. 7. diebus in aliqua domo, vt transactis illis Sacerdos consideraret an esset lepra, vel non, vel de reclusione quę eodem modo fiebat in secundis septem diebus, sed dicitur separari debere, idest poni extra castra, vt patet infra in litera. *Habebit vestimenta sua dissuta.*

Separatiõ leprosorũ ab alijs hominibus.

De figura vestium antiquitus apud Iudeos tam in sanis quam in leprosis. Quæst. X.

ISTVD erat vnum signum leprosorum, quoniam cęteri homines habebant vestimenta consuta, leprosi autem habebant illa dissuta, in quo innuitur figura vestium illius temporis. nam cum Deus ponat hic vestes leprosorũ distinctas esse a vestibus aliorum hominum. & vestes leprosorum dicit debere esse dissutas, idest apertas, oportebat ergo aliorum hominum vestes esse consutas, idest totaliter clausas nõ habentes aliquam aperturam in parte anteriori a sursum vsque ad deorsum, sicut plerique hominum vtũtur, nec etiam habebant aliquam aperturam in lateribus, sed solum in capitio per quod caput immittebatur. sic etiam patet de veste Sacerdotali hyacinthina, quæ solum erat aperta in capitio, vt habetur Exo. 28. Dicuntur autem hic esse vestes dissutæ ad cognitionem, & distinctionem ab alijs, quia alij homines vtebãtur alijs vestibus. vt ergo isti essent distincti in habitu a cęteris, debuerunt vestes eorum esse dissutę. fuit enim hoc necessarium, nã quamquàm essent leprosi extra castra; tamen extra illa exeuntes illi homines inuenirent interdum leprosos, quos non possent cognoscere, & comitarent illis, quod inconueniẽs erat. ideo debuit dari extra castra, etiam aliquod signum, per quod distinguerentur leprosi a cæteris. & hoc fuit in diuersa figuratione habitus, scilicet, quòd vestes eorum essent dissutę, & vestes aliorum clausę. Nicolaus autem dicit, quòd vestes istę erant dissutæ circa collum, ita, quòd ibi esset magna apertura, ne præstrictione foraminis capitij læderent ipsi leprosi ex contactu plagę. Sed hoc nihil differt, quoniam Deus non curabat qualiter leprosi haberent vestes conuenientes morbo suo, ne lęderentur in vestiendo, sed curabat de vestibus eorum quantum ad distinctionem ab alijs hominibus, vt cognoscerentur, & non inficerẽt cęteros. Aliter autem Hebræi dicunt, & videtur hoc

Vestes leprosorum quare dissutæ.

A sentire magister in historia scholastica, quòd illa vestis erit dissuta, & aperta circa cor in signum magni doloris, sicut si ei pater, aut frater, aut aliquis ei propinquus mortuus esset, qui talem vestem haberet. Erat enim consuetudo apud antiquos, quòd in signũ magni doloris vestes scinderent, vt patet in multis locis sacrę Scripturę, & habetur Matthęi 26. cap. quòd summus Sacerdos scidit vestimenta sua, quando dixit, quòd Christus blasphemauerat; & aliqui quando audiebant aliqua illatiua magni doloris, & angustię scindebant vestimenta sua. & ob hoc Deus per Iohelem cap. 2. volens Hebræis imponere magnum planctum, dixit, quòd scinderent corda sua, & nõ vestimẽta sua. Aliquando tamen iubebat Deus demonstrare tristitiã in depositione ornatus, quia sic habetur Exo.
B 33. cap. cum vellet eos punire pro peccato vituli fabricati, cum dicit. iam nunc depone ornatum tuum, vt sciam quid faciam tibi, & sequitur ibidem, ꝙ deposuerunt filij Israel ornatum suum ex monte Oreb; & nemo indutus est ex more cultu suo. Sic autem erat de istis leprosis, quia illi habebant tristitiam magnã, tamquam mortui essent, ideo vestes habebant dissũtas, sed conuenientius dicitur, quod supra ponebatur, s. ꝙ istę vestes essent dissutæ ad distinguendum leprosos a cęteris. *Caput nudum.* Ista erat quædam conditio magna, in qua cognoscebantur leprosi a cęteris. s. ꝙ haberent caput suum nudum, & erat hoc, vt cognoscerentur ab omnibus alijs, sic enim distinguebantur a cęteris in hoc, quòd haberent vestes dissutas, ita etiã
C in capite nudo. & ista cognitio erat dupliciter per caput nudum. Primo, quia si lepra esset in capite, existẽte illo nudato apparerent maculæ candidæ, vel rufæ in caluitio, vel recaluatione, & per hoc videntes cognoscerent illum esse leprosum, & vitarent. si aũt fuerit caput velatum, non cognoscerent an leprosus sit. Secũdo cognoscebãt lepra per capitis nudationem, quia sicut leprosus erat dissimilis cęteris hoĩbus in figuratione vestiũ suarũ cũ dissutæ essent; ita & in capitis nudatione dissimilis erat, qm̃ cęteri hẽbant capita velata, ipsi autem habebant illa nuda. Pro quo sciendũ, ꝙ apud Hebræos consuetudo fuit, quasi a principio gẽtis illius, & vsque hodie aliqualiter obseruatur, ꝙ oẽs capita velata hẽrent. inhoneste. n. aliqui Hebręi sibi in cedere vñr, cum caput nudum est. Potissime autem
D erat hoc, cum ad loca sacra ibant instantes orationi. nam tunc omnes capita velabãt, nemo autem sine caputio, aut orabat, aut loca sacra introibat. Quod etiã moderni Iudæorũ obseruant. nemo enim eorum in festis sabbatorum, aut alijs solẽnitatibus synagogam sine caputio intrant. Prouenit aũt ꝯsuetudo ista ex illo quod fecit Moyses, qñ stetit corã Dño, apud rubũ ardentem, qui non comburebatur. de quo hr̃ Exo. 3. c. cum dr̃. abscondit Moyses faciem suam, non. n. audebat aspicere ꝯ Deum. sed abscondere faciem suam esse non poterat, nisi tegeret caput, & vultum. Hoc ẽt in sacerdotibus veteris testamenti obseruabatur. s. vt qñcunque facerent aliqua mysteria in Sanctuario, ha
E berent caput velatũ, pp quod eis data sunt capitis coopertoria. s. Sacerdotibus minoribus data fuit cidaris, q̃ est q̃dã parua mitra, vt cucufa. Maiorib⁹ aũt sacerdotibus datæ sunt duæ mitrę. s. mitra, quæ vocat̃ cidaris, & erat byssina, & alia, quæ vocatur thiara; & erat tota hyacinthina. iubebat̃ aũt, vt qñcunq; sacerdotes ministrarent coram Dño, haberent istas vestes, vt habetur Exo. 28. capit. etiam quando consecrabant̃ habebant easdem, vt hr̃ Exo. 29. cap. & supra. 8. capit. necesse igitur erat, vt qñcunque sacerdotes veteris testamenti ministrabant secũdum gradus suos, haberent capita operta, cum semper iuberentur habere illa caputia siue mitras, quæ erant partes ornamentorum suorum.

Quibus cõditionibus a cęteris leprosi cognoscebãtur.

Inter Hebręos hr̃ p inhonesto ꝙ cum incedunt seu loca sacra intrant capite nudato, & vnde hoc eis pueniat contrà habet apud christianos.

In nouo autem testamento, in quo est lex libertatis, non oramus capite operto, ideo præceptum est noui Testamenti, vt quandocunque viri orauerint, etiam si alias consuescant habere capita cooperta, tunc tamen debent illa habere nuda, & magna verecundia est, si illa habeant velata. mulieres autem propter verecundiam sexus debent habere capita velata. sic præcepit Aposto. 1. ad Corin. cap. 11. cum dicitur. omnis autem vir orans, aut prophetans capite velato deturpat caput suum, omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum. vir quidem non debet velare caput suum, quoniam imago, & gloria Domini est, debet enim mulier habere velamen super caput propter Angelos. Diuersitatis autem ratio inter contrarias obseruationes in hac parte noui, & veteris testamenti, est, quia vetus testamẽtum fuit datum in timore, vt late probatum fuit Exo. 19. cap. Nouum testamẽtum pertinet ad libertatem, quam per Christum accepimus, vt habetur ad Gala. 4. cap. sicut enim dicit Augu. breuis differentia legis, & Euangelij, amor, & timor. ad timorem autem pertinet velatio capitis, & humiliatio, quod ad subiectionem quandam est. ad libertatẽ vero pertinet capitis nuditas, scilicet nullo existente super caput. Cum vero apud Iudæos consuetudo ista esset, quòd velata capita haberẽt, potissime cum in oratione essent, illi qui semp haberẽt capita nuda, manifeste viderẽtur distincti a reliquis. sic ergo erat in leprosis, quòd cum manerent semper capita nuda, apparebat manifeste eos distinctos esse ab alijs, per quod cæteri aspicientes faciliter iudicarent illos esse leprosos. *Os veste contectum.* Aliud signum erat in leprosis, quòd haberent os coopertum veste. huius ratio est propter aeris respirationem, quoniam qui leprosi sunt, non solum in superficie cutis, & carnis infecti sunt illo morbo, immo ẽt ab interiori prouenit, quòd infecti sint. totum nanque eorum corpus corruptũ est, ideo aer respiratus ab eis inficitur, quia tangit præcordia eorum, quæ infecta sunt. sicut apparet in habentibus morbum pestiferum, quoniam anhelitu suo cæteros inficiant, qui propinqui sunt, ideo illi, qui infectis adhærent, cito inficiuntur, & moriuntur: vt ergo iste morbus lepræ, qui per contactum est causabilis, in quolibet altero, non inficiat alios, operiebant isti leprosi os suum, ne inficerent aerem propinquum, & consequenter inficerent alios homines, qui aliquando sibi astabant.

Differẽtiæ ratio in cooperiendis capitibus.

Quare leprosi habebãt os coopertum.

Et intelligendum est hoc quod dicitur de contingendo ore, quando leprosi erant coram alijs hominibus. nam cum solitarij essent, non oportebat os cõtegere. Ista enim oris coopertura ad duo proficiebat. Primo ad distinctionem leprosorum ab alijs. nam cum aliquis sanus videret alterum ore contecto, intelligebat eum esse leprosum. & sic differebat leprosus a cęteris per istam tecturam sicut per capitis nudationem, & per vestes dissutas. Secundo proficiebat ista opertura oris, vt tolleretur infectio aliorum. nam si os nudum esset, inspiraretur, & respiraretur aer directe ad alios, & sic posset inficere cæteros sibi propinquos, qui leprosus esset. *Contaminatum ac sordidum se clamabit omni tempore, quo leprosus est.* Contaminatus, & sordidus idem sunt in præsenti, quamquàm secundum significationem vocabulorum differunt. nam contaminatus dicitur, qui per alterius contactum immundus factus est. sordidus dicitur esse, qui in se sordes habet, siue eas ab alio habuerit, siue sibi innatæ sint. dicitur autem, quòd leprosus clamabit se immundum omni tempore, quo fuerit leprosus. nõ quidem voce clamando se leprosum esse, sed illud signis apparentibus ostendendo. nam non erat necessarium, quòd clamaret leprosus se esse leprosum,

F sed nec conueniens, quoniam oportebat eum habere os nudum, quod supra vetitum est, etiam quòd ipse inter sanos hoc clamaret. quia tamen est contra literam inferiorem, in qua dicitur, quòd semper erit extra castra, sed solum conueniebat, vt ipse demonstraret immunditiam suam per ista signa. ideo si aliquis eum videret a casu extra castra, iudicare posset ex his signis sufficienter, quòd ille leprosus erat. & hoc videbatur ipse clamare. *Omni tempore, quo leprosus est, & immundus, solus habitabit extra castra.* Aliquando plaga lepræ erat perpetua, & tunc leprosus manebat vsque ad mortem extra castra separatus a cęteris. & hoc erat nisi forte esset vir magnæ excellentiæ, sicut Rex, qui si incideret in lepram, non ibat extra castra, sed manebat in ea; erat tamen in aliqua domo
G separata, sicut habetur 4. Reg. capitu. 15. de Rege Ozia, qui ibi Azarias vocatur incidit enim in lepram percussus a Deo in fronte, quia voluit thurificare coram Deo sicut sacerdotes. vbi dicitur. percussit autem Dominus Regem, & fuit leprosus vsque ad diẽ mortis suæ, & habitauit in domo libera seorsum: Ioathas vero filius Regis gubernauit palatium, & iudicauit populum terræ. Si autem lepra esset lepra temporalis, manebat extra castra ille, qui leprosus erat toto tempore, quo leprosus esset. cum vero cessauisset morbus denunciabatur sacerdoti, & ille exibat extra castra ad locum, in quo erat leprosus, & faciebat purificationes, quæ habentur sequenti capi.

H *An castra erant triplicia, vt dicunt Iudæi. Quæst. XI.*

DICVNT aliqui, quòd hic ponitur leprosum debere habitare extra castra, quia erãt tria castra, scilicet, castrum deitatis quod erat ipsum tabernaculum cum atrio suo. secunda castra erant ipsorum Leuitarum, qui in circuitu Tabernaculi, ac totius Sanctuarij excubabant dispositi per turmas familiarum suarum, vt habetur Numeri 2. capitu. tertia castra erant ipsorum filiorum Israel, & erant distincta in duodecim partes secundum quatuor signa, & vexilla principaliter, & erant extra castra in circuitu castrorum Leuitarum.
I de hoc etiam Num. 2. c. qui autem immundus erat, ab omnibus his castris eijciebatur: quod quidem verum est: sed talis modus loquendi non reperitur in sacra Scriptura, scilicet, quòd distinguantur tria castra, sed solum vocat castra ipsam totam congregationem Israelitarum cum Leuitis & Sãctuario. quod patet qm̃ qñcunque iubetur aliquis ire extra castra semper intelligitur de eo, qui exit omnino castra quod magis apparet. nam qualitercumque aliquis immundus esset, iubebatur, quòd non accederet ad Sanctuarium, nec tangeret res sacras: tamen non dicitur de quolibet immundo, quòd deberet ire extra castra, sed solum de illis, qui habebant magnas immũditias, scilicet de leprosis, & pollutis super mortuo, & fluentibus semine, vt habetur supra 5. capit. non ergo accipiuntur castra nisi pro tota congregatione Israe-
K litarum, tàm Leuitarum quàm aliorum cum ipso Sãctuario. Isti autem, qui distinguunt tria castra, non habent ad hoc sufficiens fundamentum. putant enim sibi ipsis necessarium esse assignare plures modos castrorum, quia dicitur hic, quòd leprosus debebat habitare extra castra. sed falsum est: non enim inducitur aliqua necessitas ponendi plures diuisiones castrorum. Quædam namque res sunt, quæ singulariter existentes semper in plurali nominantur, vt femoralia, & similia: sic autem de castris est, quoniam quamquàm non essent plures castrorum partitiones, tamen vnicum castrum vocaretur castra pluraliter.

pluraliter. sic habetur. 2. Reg. cap. 1. vbi dicitur de homine, qui venit de castris Israel veste conscissa, tamẽ manifestum est, quòd ibi accipiuntur castra pro sola congregatione bellatorum. nam non existente ibi Sanctuario nec leuitis pluraliter castra dicũtur. *Solus habitabit extra castra*. Pro hoc, quòd dicitur solus non excluditur leprosus a consortio aliorum leprosorum, sed a consortio hominum sanorum. nam leprosi nõ nocent sibiipsis cum iam infecti sint, sed eis, qui non dum sunt infecti. non igitur oportet, quòd leprosi a leprosis separentur, sed a solis mundis. *Vestis lanea siue linea*. Supra positũ fuit de lepra quæ erat in homine, hic agitur de lepra quæ est in veste, nam aliquando lepra apparet in veste, & non in homine. ideo tunc debet purificari vestis, aut fieri in ea secundum ceremonias, quæ infra habentur. in homine autem nihil horum. Causa huius est, quia solum debet purificari lepra in eo in quo apparet, sed tunc in sola veste apparet ergo ibi solum purgatio facienda est. Sciendum tamen, quòd quandocunque lepra in veste apparet, nõ habet originem ab ipsa veste. Idem si appareat in parietibus domus sicut apparet sequenti. cap. sed originatur ex ipso homine. vnde si lepra est in veste, aut ille homo, qui vtitur illa veste leprosus est, per cuius adhærentiam ipsa quoque vestis maculatur, aut alius, qui eam nuper induit leprosus erat. de domibus autem si interdum sint leprosę, idem dicendum est. huius autẽ causa est, quia lepra habet pro causa naturali ipsam improportionem, vel destructionem perfectæ armoniæ in corpore humano, vel animali. In veste autem aut domo lepra originem habere non potest, quia nõ est ibi destructio armonię, cũ nõ sit ibi aliqua proportio humorum, nec ipsi humores. ideo quando aliquã do reperitur in pariete, vel in vestibus, dicendum est, quòd fuit causata illa lepra non in ipsis rebus, sed in homine originem habuit, posterius vero per contactum aliquem adhæsit vestibus, vel parietibus. lepra namque contagiosus morbus est, sicut & multi alij. Dicuntur autem contagiosi morbi, qui per contactũ in aliquo causantur. sic autem apparet in muliere mẽstruata, quæ si speculum respiciat a propinquo, & cũ aliquanta mora, inficiet totum speculum causando in illo guttã sanguinis, quòd est, quia ab oculis exeũt spiritus quidam, cum quibus quædã humiditates sanguineæ delicatæ euaporantur ab oculis, & perducuntur per subtilitatem spirituum per aerem vsque ad ipsam speculi superficiem, si propinquum sit, & cum multæ humiditates sic euaporatæ peruenerunt ad speculum, frigiditate ipsius speculi condensantur, & apparet sanguineus color in maculis. de illis tamẽ nõ potest dici, quòd originem trahant a speculo, quia in speculo nihil sanguineum est. sic autem in morbo lepræ est, quia ipsa est virtutis corrosiuæ, consumptiuæ, & resolutiuę, ideo propter magnam resolutionem in carne, quæ corroditur, eleuantur, & dimittuntur aliquæ particulæ infectæ materiæ, & leprosæ, quæ inhærent vesti, & ipsam inficiunt. sic autem de domo fit per similem adhæsionem hominum leprosorum ad parietes domus. hæc autem lepræ conditio est, vt quamquàm originari non possit nisi in corpore animalis propter destructionem armoniæ, tamen postquam per adhæsionem fuerit in veste, vel in pariete, poterit ibidem permanere. quod satis apparet ex sequentibus. Rabbi Abraam Aben Ezra dicit, quòd lepra infligitur supernaturaliter a Deo propter peccata hominum, & ipse paulisper incipit punire, quia ideo immittit plagam lepræ in domum, vt destruatur, secundo in vestes hominis, vt comburantur, tertio in ipsum hominem, vt ab aliorum cohabitatione expellatur. Sed istud magis morale est quàm literale. præ-

De ordine & origine lepra quã tũ ad vestes.

Contagiosi morbi qui.

An lepra possit esse in pariete, vel investi[ta], & quò semper habet originem ab homine.

A sertim cum dicat, quòd Deus punit dando istam lepram propter peccata. Deus tamen cum punire incipit semper a minoribus pęnis inchoat, sed maior pęna est destrui domum quàm cremari vestem. ergo prius deberet dicere, quòd Deus infligit pœnam de cremanda veste. Ad hoc respondendum est, quòd lepra aliquando venit propter peccata, ita, quòd Deus illam specialiter infligat. aliquando autem non est ab ipso Deo specialiter tãquam per miraculum fiat, sed magis est secundum naturam ex quadam corruptione corporis, sicut causatur in alijs morbis. quòd autem aliquando infligatur lepra propter peccatum, apparet de Maria sorore Aaron, quæ percussa est lepra a Deo, quia murmurauit contra Moysen, vt habe

Determinatio Auctoris.

B tur Nume. 12. cap. Interdum autem ex alijs causis accidit, sicut in cæteris morbis apparet. *Vestis lanea, aut linea*. Dicitur hoc, quia siue in laneis, siue in lineis vestibus, siue etiam in pellibus lepra apparere potest, cum lepra in his non nascatur, sed inhæreat in eo, qui vestitur his. sed cum omnes istæ vestes aliquando sint in homine: ergo in omnibus lepra esse potest. *Quæ lepram habuerit in stamine, aut subtegemine*. Lepra dicitur esse in vestibus aliquando in solo stamine, aliquando in solo subtegmine, aliqando vero in vtroque. siue igitur sit in omnibus, siue in altero eorum solo, nihil differt, quoniam semper fieri debent omnes purgationes, quæ infra dicuntur. dicitur autem stamen a stando, subtegmen autem a subintrando, vel subtus stando. dicitur autem stamen in quibusdam filis, quæ

Stamẽ quid, & subtegmen.

C directe ponuntur antequam quicquam texatur, & illa sunt extensa; & ab hoc stamen dicitur, quia rectũ & extensum stet. subtegmen autem est quod vulgariter trama dicitur, & vocatur subtegmen a subtegendo, quia ipsum est quod tegit stamen. nam nisi poneretur subtegmen, stamen nudum maneret, nihilq; texeretur. subtegmen autem supra, & infra tegit per subintrationem. *Aut certe pellis, vel quidquid ex pelle confectum est*. Idest nõ solum ista regula de lepra est in veste lanea, & linea, sed etiam in pellibus quæ sunt pelles, quæ pilos hñt. idem aũt in oĩbus, quę ex pelle fiũt, quæ quamquàm tunc pelles non sunt, quia pilos nõ hñt, ex pellibus tñ facta sunt, illis igitur lepra quoq; inhęrere poterit, & obseruabantur cæremonię, quæ ĩ. hñr. *Si alba, vel rufa macula fuerit infecta*. Istę maculę erãt

D signum lepręː tã in pellibus, q̃ in vestibus laneis vel lineis. & solũ ponitur hic vnum signum. s. hr̃e maculã rufam, vel albam, in carne autem humana ponebantur tria signa. s. q̄ esset macula alba, vel rufa in cute fm̃ signum, q̄ color capillorum mutaretur a pristino colore. Tertium signum est, quòd locus maculę esset humilior carne reliqua. in pelle autem, & in vestibus solum attenditur vnum signum, scilicet, quòd sint ibi maculæ rufæ, vel albæ. Causa huius est, quia quando lepra est in homine, & ex eo, q̄ est illa materia tenera, pñt faciliter apparere oĩa ista signa. s. q̄ pili mutẽtur a pristino colore, & q̄ per corrosionem lepręː fiat locus lepręː humilior carne reliqua. In vestibus autẽ, & pellibus non pōt esse locus humilior, quia vestes,

Tria signa lepræ ĩ carne humana.

In vestibus solum erat vnũ signũ.

E & pelles sunt materię siccę nõ habentes aliquem naturalem humorem, per cuius cõsumptionem fiat humilior locus, in quo lepra est sicut fit in carne. iõ quãquàm in veste manserit lepra multis tp̃ibus, nõ humiliabitur aliquis locus sicut in carne. de pilorũ aũt mutatione in alterum colorem, satis manifestum est. nã cum ista vestis nihil aliud sit quàm fila, & pili, facta mutatione in ipsa substantia vestis necessarium est, vt ipsi quoque pili in alterum mutentur colorem. Dicitur autem hic de macula alba, quòd est signum lepræ, nõ q̃ dẽ, q̄ accipiatur macula ꝓprie alba, quia color albus nõ est color lepræ, sed est color viuus, & natu-

talis. dr̃ autem esse color albus. i. quidam albor, qui est degenerans a pura albedine, & naturali. *Lepra reputabitur.* Idest habebitur tanquam lepra, si apparuerit macula rufa, vel alba in veste. Non tñ est intelligendum ꝙ reputabitur lepra. i. iudicabitur esse lepra, quia litera inferior repugnat cum dr̃, ꝙ recludet eum Sacerdos. 7. diebus, & postea consideret, si tñ deberet iudicari lepra, non recluderetur per aliquot dies, sed immediate simpliciter iudicaretur illa vestis: dr̃ ergo, ꝙ reputabitur esse lepra, quia si forte manserit talis macula qualis ibi est, habebitur tanquam vera lepra, & comburetur. *Ostendeturque Sacerdoti.* Scilicet ista vestis, vel pellis ad hoc, ꝙ ipse diffiniat an sit lepra, vel non; & quid super hoc agendum sit. *Qui consideratam recludet septem diebus.* Idest Sacerdos considerabit eã videns quales maculæ sint illæ, quę apparent in veste, vel pelle, & tunc recludet per septem dies. fiebat autẽ ista reclusio, vt cognosceretur an illa esset vera lepra, non quidem, ꝙ expectaretur an alia signa apparerẽt, quia ex isto solo, ꝙ erat, tunc iudicaretur esse vera lepra, si cresceret in veste, vel pelle. solum ergo fiebat reclusio ad videndum si cresceret, vel si deficeret macula illa. *Rursus aspiciens.* Idest aspiciet iterum post septem dies, vt videat an maculæ deficerent, vel quõ se habeant. *Si deprehenderit creuisse, lepra perseuerans est.* Idest si Sacerdos ĩuenerit, ꝙ ptrãsiuit terminos priores lepra in veste, vel in pelle, iudicabit esse verã lepram, & perseuerantem. Quòd autem sit vera lepra satis ex hoc infertur, ꝙ si aliqua alia macula fuisset non infectiua, non haberet aliquam virtutem per quam cresceret; sed ista creuit, ergo lepra est, quia virtutem habet infectiuam secundum quam se diffundat. & non solum dr̃, ꝙ lepra est, sed etiam, ꝙ perseuerans est, nã si ista esset lepra non perseuerans, non potuisset crescere, sed vel defecisset, vel mansisset in termino priori. Nam cum crescere dicatur esse quædam actio procedens ex aliqua naturali virtute, necessarium est, vt iudicemus ibi esse virtutem illam, vbi reperierimus crescere; sed macula illa lepræ creuit in veste, vel in pelle, ergo necessarium est, vt dicamus ibi esse aliquã virtutem, secundum quam fiat istud augmentum. & tunc sicut per illam virtutem factum fuit augmentũ vsque ad illam magnitudinem, ita poterit manere, & crescere vsque ad maiorem quantitatem, & sic semper continuabitur. Si autem reperiretur, quòd ista esset lepra, & tñ non est perseuerãs, nõ faceret id quod immediate subditur. s. ꝙ cõbureretur igne, sed recludebatur per alios septem dies, vt iterum Sacerdos cõtemplaretur vultum lepre. hic autem immediate cõburi iubet. qm̃ perseuerans est. *Pollutum iudicabit vestimentum.* Idest si repertum fuerit, ꝙ creuit lepra, iudicabitur tale vestimentum pollutum lepra: iõ comburetur sicut ĩ. dr̃. Causa est, qa sicut homo leprosus abijcitũ de castris, ne inficiat alios lepra sua, ita & vestimẽtum infectiuum est eorum, quę tetigerit, ideo sicut lepra contagiosus morbus est cum in hoĩe est, ita & cũ in vestibus est: pari igitur rõne vestes abijcient ab vsibus humanis qñ leprosæ sunt, sicut homines leprosi excluduntur a castris. *Et omne in quo fuerit inuenta.* Idest non solum iudicabit pollutum vestimentum, in quo reperiat macula lepræ, sed etiam oĩa alia, in quibus reperitur, ex eadem causa. est aũt hoc dictum pp pelles, qm̃ in pellibus quoque reperitur lepra, & in rebus, quæ ex pellibus factæ sunt. Similiter autem & in lignis reperiri potest, quia non est difficilius reperiri in lignis, quàm in lapidibus, & parietibus. sequenti tamen cap. dicitur, quòd aliquando apparet lepra in parietibus domus, qualecunque ergo illud sit, in quo huiusmodi lepra reperiatur, iudicandum est pollutum. *Et idcirco comburetur flammis.* Idest res illa, quę

Lepra aliquãdo apparet in lignis, & parietibus.

F immunda est, debet comburi igne. causa huius est, quia istę res, in quibus lepra reperitur præter ipsum hominem, sunt res pertinentes ad humana ministeria: postquam tamen polluta sunt lepra, non possunt applicari ad aliquod humanum ministerium licite, quia immundum redderent id cui applicarentur. sed si ista, quę sic polluta sunt manerent, & non applicarẽtur ad vsus humanos, essent prorsus inutilia, & frustra occuparent locum. ergo debebant comburi, præsertim cum nociua essent, quia applicata alijs rebus inficerent illas. *Quòd si eam viderit non creuisse.* Hic ponitur casus dubius, scilicet quando perfecte non constat an lepra sit in veste, vel in pelle, & dicit, quòd si non creuerit ista macula per septem dies, non scitur manifestę an sit lepra, vel non. ideo non debet lauari

G illa vestis, vel pellis, & defricari, maxime in parte illa, in qua est lepra: & tunc recludetur per alios septem dies, & tunc considerabit iterum, & si viderit maculam stetisse in loco, in quo prius steterat, etiam si non creuerit, iudicabit esse veram lepram, & comburetur vestimentum. *Quòd si eam viderit non creuisse.* Idest si reperierit sacerdos, quòd nihil pertransiuit lepra in illis septem diebus de terminis prioribus, adhuc non propter hoc iudicabit esse vestimentum mundum, quia quamuis non creuerit lepra in illis diebus, poterat crescere vlterius, maxime si illa lepra non habebat magnam virtutem germinatiuam secundum quam se in amplius diffunderet. *Præcipiet, & lauabunt id in quo est lepra.* Idest sacerdos mandabit, quòd

H lauetur illud vestimentum, vel pellis, in qua est lepra, & ad imperium suum lauabitur.

An vestis suspecta de lepra debebat lauari in aquis viuentibus, vel aspergi aquis lustrationis. Ad mundandum lustrationis aquæ asperguntur.

Quæst. XII.

NON enim accipitur hic lauare pro ipsa aspersione aquarum lustrationis; sed pro lotione, quæ fit in aquis viuentibus, quod patet, quia dicitur, & lauabunt id, & præcipiet sacerdos. Si aũt acciperetur lotio pro aspersione illarum aquarum lustrationis, non oportebat, ꝙ sacer-

I dos iuberet lauari vestem, sed ipse lauaret eam per se aspergendo illas aquas. Item dato, ꝙ adhuc sacerdos iuberet aspergi istas aquas lustrationis super vestem illam, tñ non est ꝯueniens, ꝙ aspergerentur super eã, quia aquæ lustrationis asperguntur ad mundandum aliquid, & id super quo asperguntur, mundum efficitur, vt habetur Num. 19. cap. hic tñ non efficitur vestis munda per istam lotionem, quia post hanc includitur septem diebus, vt videatur an munda, vel immunda sit. ergo apparet, quòd non fiat hæc lotio in aquis lustrationis, sed in aquis viuentibus. Item apparet idem ex causa propter quam fit ista lotio: nam nõ fit propter aliquam munditiem honestatis, vt applicetur ad res sacras, vel ad vsus humanos mundos, sed vt appareat vera munditia, vel immunditia naturalis. s.

K an sit lepra in veste, vel non, sed ad hãc munditiam, vel immunditiam naturalem demonstrandam conferunt aquæ viuentes, quæ vere abluunt, aquæ autem lustrationis nihil conferunt; sed potius inficiunt, quia cineribus commixtę sunt, vt apparet Nume. 19. cap. ergo non fiebat ista lotio in aquis lustrationis, sed in aquis viuentibus. causa autem huius munditiæ est, & lotionis, quia vt sciretur manifeste an esset ista vestis, vel pellis munda, oportebat, ut excluderentur omnia, quæ impediebant. Erat autem impeditiuum ad hoc, si esset aliqua immunditia adhærens pellibus, uel uestibus inducta ab extra, quæ tolleretur

tur per lotionem in aqua: nam aqua omnes immunditias adhęrentes tollit, cum ergo fuerit talis pellis, vel vestis lota, & post septem dies, adhuc manserit immũditia in pelle illa, vel veste, satis sufficienter concludi potest, quòd illa immunditia est ab intra, & est perseuerans, quia omnes adhęrentes immunditię per lotionem in aqua ablatæ sunt, sed ista mansit. ergo videtur esse radicata, & sic erit verè lepra. *Recludetq; illud septẽ diebus alijs.* Hoc fiebat, vt perfectè constare posset, an esset lepra, vel non; nam si adhuc maneret in septem diebus sequẽtibus, satis apparebat eã esse leprã permanentem: si autem non fuisset permanens, aliqualiter declinasset ad alterum colorem. & sic in fine istorum septem dierum confidenter iudicabitur, an lepra sit, vel non. *Et cum viderit faciem quidem pristinã non reuersam.* Si in septimo die secũdę reclusionis videbat sacerdos non fuisse reuersam pristinam faciem pellis, vel vestis, iudicabit eam lepram. pristina autẽ facies dicitur non illa, quam habuit vestis antequam recluderetur, sed ea quam habebat antequam incideret in lepram. Causa autem quare non reuersa facie pristina iudicabitur esse lepra est, quia si fortè non fuisset ista lepra, nõ potuisset tot diebus permanere talis macula, sed fuisset mutata in alterum colorem, s. in subobscurum declinando aliqualiter ad colorem naturalem, sicut infra dicitur de illa veste, quæ habebat maculam, quæ non erat vera lepra, & tamen nõ fuit reuersa. ergo videtur, quòd ibi est aliqua virtus, secundum quam permanet illa macula tot diebus: & ista est virtus lepræ. *Nec tamẽ creuisse maculam.* Idest, quamuis macula, quæ erat in pelle, vel in veste, in omnibus istis quatuordecim diebus duarum reclusionum nihil creuerit, tamen si mansit macula non redeunte pristina facie, iudicabitur esse lepra. Cuius causa est, quia si illa non fuisset lepra, non habuisset vires ad manendum tot diebus, sed mansit, ergo lepra est.

Et si forte dicatur, ꝙ non videtur lepra, quia lepra habet virtutem corrosiuam, & extendit se per id in quo est. cũ ergo ista semper steterit priores terminos non excedens, non videtur lepra. Respõdendum est, quòd lepra sit, & non valet argumentũ, quia non omnes lepre habent easdem vires, sed quædam habẽt ad germinandum, & permanendum, aliæ autem solum ad permanendum: & sic est de ista lepra, quæ apparuit in vestimento, quoniam quamquam non extenditur, tamen permanet. & maximè hoc apparet rationabiliter dictum in vestimento, nam vt supra declaratũ est, lepra non habet originem a vestimento, sed ab homine: In vestimento autem est per quandam adhęsionẽ & contactum. ideo non poterit habere tantas vires in eo, cui solum inest per adhęsionem, sicut in eo in quo habet originem, vnde quãdo lepra fuerit in homine, satis rationabiliter dicitur, quòd crescere debeat. cum autem fuerit in veste, vel in pelle, non oportet, quòd crescat. *Immundum iudicabit.* Scilicet determinabit esse illud vestimentum pollutum lepra. *Et igne comburet.* Etiam si vestimentum pretiosum esset, oportebat, quòd combureretur.

Quare vestis leprosa immunda cõburi opus erat.

Cuius causa duplex est. prima, quia illud totaliter iã inutile est, cum non liceat illud applicari ad aliquam humanam administrationem, pollueret enim eos q. bus applicaretur. cum ergo inutile prorsus sit, melius erat, quod combureretur, quàm quod inutiliter occuparet locum. Secunda causa est, quæ prę̈ter hoc, quod illud vestimentum erat inutile, adhuc erat pestiferum & infectiuum, quia si aliquis tangeret illud, immũdus efficeretur, vt ergo tolleretur hoc inconueniens, conueniens erat illud comburi. *Eo quòd infusa sit in superficie vestimenti, vel per totum lepra.* Idest, quod ideo cõburetur illud vestimentum, quia lepra est infusa in superficie vestimenti, idest est inhęrens ipsi soli superficiei, & tamen permanens est, vel dicitur esse lepra infusa per totum, quia non solum est in superficie eius, sed etiam in profunditate ipsius, scilicet, quando pertransierit ad alteram partem vestimenti; vtpote si fuerit aliqua macula lepræ in veste, & illa fuerit in duabus faciebus vestis, scilicet in superiori, & in inferiori, per quod innuitur, quòd etiam est in tota profunditate vestimenti, & qualitercunque sit, quia lepra illa permanens est, immundum est vestimentum.

An ista litera sit vitio scriptorum corrupta, vt dicit Nicolaus. Quæst. XIII.

Circa istam literam dicit Nicolaus, ꝙ ipsa est corrupta vitio scriptorum, vel per aliam viã. In quo si magis inspiciãtur verba sua est intentio, ꝙ beatus Hieronym. non bene trãstulit hunc passum de Hebræo in Latinum. nam scriptores non potuissent facere tantam literæ varietatẽ, quãta est hic inter tex. Hebraicum, & nostrum, si esset, sicut Nicolaus ait: dicit enim haberi hic in Hebræo. *In caluitio, vel fenestra.* Vbi litera nostra habet. *In superficie vestimenti vel per totum.* Et dicit textum istum esse corruptum, quia supra dicebatur de macula quę est in veste, & litera Hebræa dicit immediatè. *Eo quòd causata sit in caluitio, vel in fenestra.* Idest istud vestimentum iudicabitur immũdum, quia causata sit, idest deteriorata, vel corrosa in caluitio, idest in vetustate, vel in fenestra, idest in nouitate, s. quòd aliqua lepra sit noua in veste, & aliqua sit vetus. Sed ista applicatio non videtur esse conueniens; nam non dicitur conuenienter, quòd vestis sit causata per lepram, idest depressa, vel humiliatus locus eius, sicut fiebat in carne, quia in carne est aliquod humidum, & tenerum, per cuius consumptionem humiliatur magis locus lepræ quàm reliqua caro. sed non potest esse hoc in veste, vbi nõ est aliquod tenerum, & humidum, quod consumatur; & sic aliquis locus vestis fiat humilior reliquis. Item q̃n dicitur in caluitio, & fenestra, non est conueniens applicatio, quòd dicatur caluitium esse vetustas, & fenestra nouitas. Ista namque multum separatissima sunt, nec aliqua conformitas est propter quã talis transumptio fiat, scilicet, vt caluitium dicatur vetustas, & fenestra dicatur nouitas. Item dato, quòd intelligendum esset, non cõuenienter inferretur hoc, s. ꝙ si facies pristina non redijt, nec tamẽ creuit lepra, ꝙ ex hoc sit vestis habens lepram in antiquitate, vel nouitate. Itẽ nõ est conuenienter dictum, ꝙ Hieronym. male transtulerit, nã ista litera intelligitur de macula alicuius partis vestis, & non de tota veste, sicut obijcit ipse Nicolaus. & tunc stat conuenienter ista litera, s. ꝙ macula leprę, & lepra sit aliq̃n in superficie vestis, s. solum in vna parte, vel facie, vel per totum, non per totam vestem, sed per totum, i. per totam profunditatem, s. ꝙ illa macula obtinuerit vtrãq; faciem, siue superficiẽ vestis. ex quo arguit ipsam quoq; in profunditate habere leprã, qđ est habere per totum. Item ista litera, q̃ ponit Hieron. est valde conueniens literæ Hebraicę, q̃tũ ad sensum. exponit namq; ista litera illam, hr̃ autem in litera Hebraica. Si fuerit causata macula in caluitio, vel recaluatione, quod dñt Hebręi intelligi sic, i. si fuerit macula vestis in caluitio, i. in parte anteriori, quę denotatur ꝑ caluitium, quia caluitium fit in parte priori frõtis; vel in recaluatione, i. in parte posteriori, s. in superficie interiori, & aduersa. & tunc per hoc, ꝙ dr̃ esse lepram in caluitio, transtulit Hieronym. esse leprã infusam in suꝑficie vestimenti, q̃a vocauit superficiem vestimẽti ipsam supiorẽ, q̃ dr̃ facies vestimenti, & non inferiorẽ q̃ dr̃ aduersa. hęc aũt conuenit caluitio q̃ est in anteriori

Improbat.

Hierony. fuit diuin° interpres.

parte:

parte: p̄ hoc quod dr̄ in Hebræo in recaluatione, trā-
stulit Hieronymus, vel per totum, idest per totum ve
stimentum, s. in superficie anteriori quæ superior dici
tur, & secundum Metaphoram vocatur caluitium;
& in superficie posteriori siue aduersa, quæ secundū
Metaphoram vocatur recaluatio; quia recaluatio est
ad partes posteriores, & per hoc quòd lepra est in istis
duabus superficiebus, arguitur esse per totum, idest p̄
totam grossiciem vestis penetrando ab vna superficie
in alteram. Est ergo litera ista Hieronymi conueniē-
Vestis mū da, qn̄ iudi catur. ter posita. *Si autem obscurior fuerit locus.* Hic ponit cau-
sam quomodo vestis iudicatur munda, s. si illa vestis
reclusa per illos quatuordecim dies mutauerit aliqua-
liter colorem maculæ declinando ad obscurum: tunc
enim scindebatur pars illa, in qua erat macula, & tota
alia vestis erat munda. Causa huius est, quia quādo il-
la macula declinat ad colorem obscurum, videtur di-
minui de apparentia, & veritate lepræ. nam color ob-
scurus non pertinet ad lepram, sed candor, vel subru-
fus color. Si autem ante extitisset candidum, vel sub-
rufum, & postea declinauerit ad obscuritatem, nō vi-
detur esse lepra permanens, sed aliqua macula causa-
ta ex quodam alio contactu. si autem permaneret co-
lor pristinus, iudicaretur lepra perseuerans. *Postquàm
vestis lota est.* Loquitur de secunda reclusione, in qua
lauabatur vestis, & recludebatur. & tunc si post lotio-
nem appareret obscurior locus, fiebat quod infra se-
quitur. *Abrumpet eum, & a solido diuidet.* Idest locus il-
le, in quo fuerat lepra debet rumpi resecādo pannum
illum, & diuiditur a solido, idest scinditur a tota veste.
Solidum autem integrum notat, sicut dicunt procu-
ratores in solidum, quia quilibet eorum integer pro-
curator est. dicitur autem esse locus diuisus a solido,
quando pars vestis a tota veste diuiditur. *Quod si vltra
apparuerit in his locis quæ prius immaculata erant.* Hic poni-
tur alius casus, s. quando post diuisionem particulę ve
stis a reliqua veste apparet adhuc macula in alijs locis,
Vestis qua re rūpatur. & tunc vestis iudicatur comburenda. causa autē qua-
re rumpatur vestis, quando non est lepra, sed obscu-
rus color maculæ est, quia illa macula deformabat to-
tam vestem. rumpenda ergo erat, & alius apponen-
dus pannus. Quando autem erat lepra, quamuis non
creuisset extendens se ad vlteriores terminos crema-
batur, causa huius est, quia lepra habet virtutem ger-
minatiuam, & multiplicatiuam suijpsius per id in quo
est, non igitur sufficiet abrumpi locum illum in quo
erat macula, quia mānebit ibi aliqua infectio, & adhuc
extendetur lepra per partes remanentes in veste. cum
autem macula sola erat, sufficiebat abrumpi, quia nō
habebat vim aliquam germinatiuam, secundum quā
dilataret se in vlterius. *Lepra volatilis, & vaga est debet
igne comburi.* Quando in locis quæ ante erant immacu-
culata, apparet aliqua macula post vestis abruptionem
iudicatur esse lepra volatilis, & vaga. quod ad idē per-
Lepra volatilis qd. tinet. Dicitur autem lepra volatilis a volando, quia ex
vna parte volat in alteram, quod conueniēter dicitur
de hac lepra, quę solum erat ante in loco maculę, po-
stea tamen apparuit in alijs locis. Vocatur etiam vaga,
quia vagatur. vagari enim est per diuersa discurrere,
hæc autē lepra discurrit per diuersas partes vestis. *De-
bet igne comburi.* Generalis regula est, ꝙ quandocūque
lepra est in veste, debet igne comburi, & quia lepra vo
latilis, & vaga est vera lepra, debet comburi vestimē-
tum in quo fuerit. *Si cessauerit lauabit ea quæ pura sunt
secundo, & munda erunt.* Hic ponitur alia particula hu-
ius casus, s. de secunda reclusione, nam in secunda re-
clusione, cum educebatur vestis ad contemplandum
aut creuerat lepra in ea, aut non creuerat, sed steterat
in loco suo, aut nec creuerat nec steterat, sed mutatus
fuit color albidus in aliqualiter obscurum, aut totali-

F ter macula cessauit. in primo, & in secūdo casu crema
batur vestis, quia manifestè erat lepra, ī tertio casu ab-
rūpebatur locus maculæ ne deformaret vestē. In isto
quarto casu lauabatur vestis, & non cōburebatur, nec
rumpebatur aliquid de illa. Cā est, quia non habebat
aliquam maculam iam lepre p̄p̄ quam deberet com-
buri; nec habebat aliquam deformitatem p̄p̄ q̄ debe-
ret rumpi. *Lauabit ea quæ pura sunt.* Idest illa vestis quę
non habet aliquam immunditiam lauabitur. & dicit,
ꝙ lauatur secundo, quia supra fuit facta alia lotio in
principio secundæ reclusionis, hic autem post secun-
dam reclusionem iterum lauatur. & fit ista lotio pro-
pter naturalem immunditiam, vt si aliquid sordis ibi
mansit, per aquæ emundationem abstergatur. *Et mun-
G da erunt.* Scilicet, ꝙ ista vestis erit totaliter mūda, quā-
do lota fuerit secunda vice non apparente aliqua ma-
cula in illa. *Ista est lex lepræ vestimenti lanei, & linei.* Hic Epilogus dictorum supra.
fit recapitulatio eorū quæ dicta sunt in summa. & di-
citur, ꝙ istæ leges supra positæ quę debent obseruari
in lepra, quando est in vestimento laneo, vel lineo,
quoniam in vtroque lepram esse contingit eo modo,
quo supra declaratum est, s. non per originem, sed per
adhæsionem. Et nō dicitur hic, ꝙ ista est lex lepre ho-
minum, quia quamuis in isto cap. dictum est de lepra
hominum in diuersis partibus eorum, tamen solum
recapitulatur hic id quod immediatè dictum est, hoc
autem est de lepra vestimenti lanei vel linei, & de pel-
libus. *Staminis atque subtegminis.* Idest etiam ista est lex Stamen & subtegmen quid.
H mundiriæ, vel lepræ in stamine atque subtegmine.
ista nō est diuersa lex a superiori, sed dicitur esse lepræ
lex vestimenti lanei, vel linei; siue sit illud immundū
in stamine vestis, siue in subtegmine: stamen autem,
& subtegmen fila sunt, stamen est quod primo poni-
tur, & directè stat. Subtegmen autem est, quod subte
gitur, atque circumplectitur inter staminis fila. *Om-
nisque supellectilis pelliceæ.* Idest ista est lex quę est in su-
pellectilibus factis ex pelle, nā supra dicebatur, quòd
eodem modo consideranda erat lepra, & eędem cę-
remonię faciendę erant, si esset in pellibus, vel in pel-
liceis rebus, sicut si esset in vestibus. *Quomodo mundari
debeant, vel contaminari.* Idest, quomodo debeant iudi-
cari istę res mundę, vel immundę, quia per leges supe
I riores cognoscitur manifestè, quando iudicādum est
istas res esse mundas, & quando in lepra contami-
nantes.

Capit. XIIII.

LOCVTVSQVE est Dominus ad
Moysen, dicens. Hic est ritus le- Rit⁹ lepre si mūdati. Matth. 8.
prosi, quando mundandus est. Mar. 1.
Adducetur ad sacerdotem. Qui egressus de Luc. 5. & 17.
castris, cum inuenerit lepram esse mundatā: Depre. di. 1. cap. Hi idem, & quem pœnitētes ip...
præcipiet ei, qui purificatur, vt offerat duos
passeres viuos pro se, quos vesci licitum est,
K & lignum cedrinum, vermiculumque, &
hyssopum. Et vnum ex passeribus immolari
iubebit in vase fictili super aquas viuentes:
alium autem viuum cum ligno cedrino, &
cocco, & hyssopo tinget in sanguine passeris
immolati, quo asperget illum, qui mundan-
dus est septies, vt iure purgetur, & dimittet
passerem viuum, vt in agrum auolet. Cum-
que lauerit homo vestimenta sua, radet om-
nes

nes pilos corporis, & lauabitur aqua, purificatusque ingredietur castra, ita dumtaxat, vt maneat extra tabernaculum suum septé diebus: & die septima radet capillos capitis, barbamque, & supercilia, ac totius corporis pilos. Et lotis rursum vestibus, & corpore, die octauo sumet duos agnos immaculatos, & ouem anniculam absque macula, & tres decimas similæ in sacrificium, quæ conspersa sit oleo, & seorsum olei sextarium. Cumque sacerdos purificans hominem statuerit eum, & hæc omnia coram Domino in ostio tabernaculi testimonij; tollet agnũ, & offeret eum pro delicto, oleique sextariũ. Et oblatis ante Dominum omnibus, immolabit agnum, vbi solet immolari hostia pro peccato, & holocaustum, idest in loco sancto. Sicut enim pro peccato, ita & pro delicto ad sacerdotem pertinet hostia. Sancta Sanctorum est. Assumensque sacerdos de sanguine hostiæ, quæ immolata est pro delicto, ponet super extremum auriculæ dextræ eius, qui mundatur; & super pollices manus dextræ, & pedis, & de olei sextario mittet in manum suam sinistram: tingetque digitum dextrum in eo, & asperget coram Domino septies. Quod autem reliquum est olei in læua manu, fundet super extremum auriculæ dextræ eius qui mundatur, & super pollices manus ac pedis dextri, & super sanguinem qui effusus est pro delicto, & super caput eius. Rogabitque pro eo coram D Domino, & faciet sacrificium pro peccato. Tunc immolabit holocaustum, & ponet illud in altari cum libamentis suis, & homo ritè mundabitur. Quod si pauper est, & non potest manus eius inuenire quæ dicta sunt, & pro delicto assumet agnum ad oblationem, vt roget pro eo sacerdos, decimáque partem similæ conspersæ oleo in sacrificium, & olei sextarium, duosque turtures, siue duos pullos columbæ, quorum vnus sit E pro peccato, & alter in holocaustum offeretque ea die octauo purificationis suæ sacerdoti ad ostium tabernaculi testimonij corá Domino. Qui suscipiens agnum pro delicto, & sextarium olei, leuabit simul: immolatoque agno de sanguine eius ponet super extremum auriculæ dextrę eius, qui mundatur, & super pollices manus eius, ac pedis de-

Supra 5. & supra 12.

A xtri. Olei vero partem mittet in manum suam sinistram, in quo tingens digitum dextræ manus asperget septies contra Dominum: tangetque extremum dextræ auriculæ illius, qui mundatur, & pollices manus ac pedis dextri in loco sanguinis, qui effusus est pro delicto. Reliquam autem partem olei, quæ est in sinistra manu, mittet super caput purificati, vt placet pro eo dominum, & turturem, siue pullum columbę offeret vnum pro delicto, & alterum in holocaustum cum B libamentis suis. Hoc est sacrificium leprosi, qui habere non potest omnia in emundationem sui.

LOCVTVSQVE. In superioribus fuit dictum de lepræ cognitione: hic agitur de leprę emũdatione, & diuiditur in duas partes: qa primo agitur de emũdatione lepræ supradictorum: secundo agitur de lepra cognoscenda circa domum. Secunda ibi. *Locutusque est Dominus*. Iterum prima in duas partes, secundum ꝙ fiebat triplex mundificatio, scilicet prima, quæ fiebat in prima die. Secunda ibi. *Die septimo*. Tertia ibi. *Octaua autem*. Circa primum. C *Locutusque est Dominus ad Moysen dicens*. Istud est caput orationis.

An ista locutio sit alia a præcedenti. Cognoscere lepram, & purificare ad idem attinent. Quæst. I.

NON enim ponĩt hic locutus est Dominus ad Moysen tãquàm alia locutio fuerit ea, quæ habetur in hoc c. ab ea, quæ habetur in c. superiori: nam quamquã diceremus, ꝙ Deus locutus fuit Moysi ea, quæ habentur in hoc libro multis vicibus, scilicet non omnia simul, sed aliqua nunc, aliqua autem postea, tamen de ista purificatione non est verisimile, ꝙ locutus fuerit in alia vice, quàm locutus fuerit superiora de cognoscenda lepra. nam cognoscere lepram, & purificare ad idem pertinent, cum vnum sit propter alterum, ideo eadem locutio de illis fieri debebat. Sed dicẽdum est, ꝙ hic posuit locutus est Dominus ad Moysen, tanquam quoddam caput orationis, quoniam quamuis superiora, & ista quæ hic dicuntur, ad lepram pertineant: superiora tamen pertinent ad lepram ostendendam, hæc autẽ ad lepram emundãdam. debuit igitur de illis esse quædam interpositio, vel articulus, vt non videantur totaliter idem esse. *Hic est ritus leprosi, quando mundandus est.* Idest istæ sunt cæremoniæ quæ obseruantur in leproso quando debet emundari, fiebat enim ista emundatio, quando apparebat eum, qui ante leprosus iudicatus fuerat, iam non esse leprosum, contingebat autem hoc dupliciter. Primo modo, ꝙ aliquis per iudicium sacerdotis determinaretur esse leprosus, & excluderetur a castris, & tamen secundum veritatem ille non esset leprosus, quia faciliter poterant sacerdotes errare in iudicando lepram, quia signa per quę iudicant aliquando fallibilia sunt. & ideo quando postea constiterit, quòd ille mundus est, fient in eo istæ purificationes quæ habenẽ hic, & reducetur in castra. Secundo modo contingebat purificari aliquem ita, ꝙ fuisset verè immundus in lepra, & post iudicatus a sacerdote immundus: tamen purgabatur ista lepra aliquando

Lepra dupliciter purgabat.

quando miraculose, & aliquando naturaliter, miraculose quidem, sicut cum Deus percussit Mariam sororem Moysi lepra, & illa durauit per septē dies, postea autem sanata fuit, vt habetur Numeri 12. idem patet de Christo qui sæpe leprosos mundauit, vt ex discursu Euangeliorum patet, & illi postea ostendebant se sacerdotibus, vt mundarent eos secundū purificationes quæ hic habentur, ideo aliquando mādabat Christus leprosis a se sanatis, ꝙ ostenderent se sacerdotibus. sic enim dixit decem viris leprosis, ite & ostendite vos sacerdotibus, & offerte quæ præcepit Moyses ī testimonium illis. Aliquando autem fortassis poterāt leprosi mundari virtute naturę, vt si esset aliqua lepra recens quæ facilius curatur quàm vetusta, vel si esset aliqua species lepræ curabilis. quocunque enim horū modorum cōstaret aliquem de illis, qui leprosi sunt, esse mundatum, debebat fieri ritus siue cæremonialis obseruatio, quæ in hac litera ponitur.

F

G

An purificatio ista fieret in illis q. erāt suspecti d lepra ēt si nō essent cōdēnati.

Aliqui enim circa hoc dicunt, quòd ista purificatio cæremonialis, quæ in litera ponitur, non solum seruabatur in illis qui fuerant verè leprosi, aut iudicati tanquam leprosi, & expulsi extra castra, sed etiam quādo aliquis erat suspectus de lepra, & ducebatur coram sacerdote, & non manifestè existente lepra in illo, neç manifesta munditia recludebatur per septem dies, & postea reperiebatur mundus, vel recludebatur per 14. dies duabus reclusionibus, & cum appareret eum esse sanum, debebat mundari per istam legem.

H

Sed hoc non potest stare, quoniam dicitur in litera, quòd iste est ritus leprosi, quando mundandus est, sed iste qui reclusus est per septem dies, vel per quatuordecim nō erat leprosus, sicut postea rei indicauit euētus. etiam nō fuit ibi reclusus, tanquam leprosus, quia si iudicatus fuisset leprosus, non recluderetur, sed abijceretur a castris. fit autem reclusio ad cognoscēdam lepram, an sit: ergo non pertinebat ad istum mundificatio quæ hic habetur, cum nō sit leprosus, potissimè cum in fine septem dierum, vel quatuordecim iudicetur esse leprosus simpliciter. Item patet hoc, quia dicitur hic, quòd quando aliqs leprosus mundādus erat, exire debebat sacerdos de castris. ergo ille qui mundādus erat, extra castra erat. sed ille qui ponebatur in custodia per septem, vel quatuordecim dies, non excludebatur a castris, sed potius in castris reclusus erat. ergo non intelligitur de illo qui recludebatur per septē, vel quatuordecim dies, vt videretur an esset leprosus, sed de illo qui præsentatus sacerdoti iudicabatur simpliciter immundus, & excludebatur a castris. Item qa in litera dicitur, quòd cum sacerdos inueniret lepram esse mundatam, facies purificationes quæ hic sequuntur. ergo oportet, quòd iste de quo hic dicitur, esset leprosus secundum veritatem, aut saltem iudicatur leprosus. sed ille qui recludebatur septem diebus, vel quatuordecim, nunquàm fuit iudicatus leprosus, sed fuit reclusus, vt sciretur, an leprosus esset, vel non: & fuit iudicatum de eo, quòd nō erat leprosus post istas reclusiones. non ergo potest dici in isto esse lepra mūdata, cum nunquam iudicatum fuerit leprā in eo fuisse.

Doct. opi. Concludendum ergo, quod non potest intelligi debere fieri purificationem, de qua hic dicitur in illo qui reclusus est vna, vel duabus reclusionibus, & postea iudicatus est mūdus, sed in eo qui iudicatus est habere manifestam lepram, & per hoc expulsus fuit a castris, & deinde apparuit eum esse mundum, siue quia male fuit de eo pronūciatum, siue quia Deus eum curauit a lepra, aut naturaliter curatus est. *Adducetur ad sacerdotem.* Leprosus qui factus est mundus adducetur ad sacerdotem, quia ad solum sacerdotem attinebat iudicare de lepra condemnando, vel absoluendo. Nō tamen est intelligendum, quòd adduceretur leprosus ad sacerdotem, & quòd sacerdos iret ad leprosum, qa sacerdos exibat de castris ad aliquantulum spatium, & non accedebat ad locum habitationis leprosorum, quia illa satis distabat a castris. tunc autem ipse leprosus de loco in quo erat, veniebat ad sacerdotem qui erat in exitu castrorum. *Qui egressus de castris.* Ad sacerdotem refertur. ipse namq; erat qui egrediebatur de castris. Leprosus autem non poterat egredi de castris, quia nunquam ibidem fuerat, postquam iudicatus est leprosus. Causa autē quare sacerdos egrediebatur de castris est, quia nō licebat leprosum introire in castra. non enim constabat, an leprosus ille mundatus esset, donec sacerdos contemplaretur eum; ideo ne inficeret castra, non egrediebatur donec sacerdos decerneret eum esse mundum. & sic oportebat sacerdotem exire a castris. *Cum inuenerit lepram esse mundatam.* Cum sacerdos egrederetur de castris, primo considerabat, an ille homo a lepra mundatus esset, & hoc siue lepra in eo non fuisset, sed iudicatus fuisset esse leprosus; qa cum appareret non esse lepram in eo, iudicabatur eū fuisse mundatum a lepra, siue sit lepra vera, vel præsupposita. cum autem verè fuerat leprosus, & postea miraculosè, vel naturaliter mundatus erat, magis poterat dici lepra mundata. *Præcipiet ei qui purificatur, vt offerat pro se duos passeres viuos.* Istæ purificationes quę fiebant erant pure cęremoniales, & nihil conferebant naturaliter. nihil enim per istas aspersiones purificabatur homo ab aliqua immunditia, sed potius commaculabatur, cum aspergeretur sanguis super illum, potissimè cum litera dicat istam purificationem fieri debere, qn̄ iam lepra mundata est. Si autem lepra mundata non esset nihil horum offerebatur; sed sacerdos considerabat eum qui ante fuerat leprosus, & decernebat eū verè lepra teneri iubēs manere extra castra nulla alia facta cęremonia. Si tamē istæ cæremoniæ, & aspersiones haberent aliquam virtutem mundificatiuam naturaliter, & verè; tunc fierent quando homo immundus esset, vt sic purificaretur. fiebant ergo omnes istæ cęremonię non, vt ipsę aliquid proficerent, quia nulla talis virtus in eis erat, sed ad reuerentiam Dei, quia dū plures cæremoniæ fiebant ad hoc, quòd aliquis separatus a castris, & cultu Dei reduceretur in illum, tanto maioris reuerētię iudicabatur esse ipse cultus diuinus secundum, quòd declaratum fuit supra 11. cap. Si autem non fierent aliquę cæremonię, cum ille cultus Dei in sacrificijs, quæ tunc exhibebātur, secundum se non haberet aliquam dignitatem, vt homines ad se traheret, negligeretur ab omnibus, quod valde inconueniens erat.

Sacerdos quare de castris egrediebatur.

Istę cęremoniæ quę fiebant in purificatione leprosi non erant effectiuæ alicuius mundicitatis, sed solum seruabantur ob reuerentiam Dei.

I

Quamuis istæ cæremoniæ, non haberent aliquam virtutem effectiuam, tamen habebant significationem aliquorum futurorum, vel ipsius, quod fiebat. Quæst. II.

K

ISTAE autem cęremonię, quamuis non habeant aliquam virtutem effectiuam, habent tamen aliquam rationem, & significationem: sicut de cęremonijs quę supra positę sunt, declaratum fuit, sic etiam est de cęremonijs quę habentur hic. omnes enim hę cęremonię rationem quandam habent.

Iubentur hic offerri duo passeres viuentes, nec accipiuntur passeres specialiter pro quibusdam paruis volatilibus, qui a nobis passeres vocantur, sed magis generaliter pro paruis auibus, quæ domesticæ non sunt, quod patet, quia vnus istorum passerum permittitur aduolare in agrum, si tamē esset de volatilibus domesticis, non aduolaret in agrum; sed rediret in domum. Iubentur autem passeres offerri qui sunt volucres, ꝓpter causam significationis; quia sicut vnus istorum passerum auolare permittitur effugiens manum tenentis,

nentis, ita & ille qui leprosus erat, a lepra desertus atq; absolutus est. in quadrupedibus autem, aut quibuslibet animalibus non volatilibus non reperiretur ista significatio; quia nullum eorum poterat auolare in agrum, ad signandum libertatem, & absolutionem a lepra. Item iubētur duo passeres offerri, cuius causa est, quia vnus debebat iugulari, vt de sanguine eius aspergeretur super ipsum qui mundandus erat; vt sic significaretur mũditia inducta ab ipso qui leprosus fuerat. Alius passer necessarium erat, vt permitteretur auolare in agrum ad significandum, quòd liberatus fuerat a lepra ille, qui quondam leprosus fuerat.

Passeres, quare viuētes erāt offerendi.

Erant etiam isti duo passeres viuentes, & hoc propter significationem, scilicet, quia significabatur istũ hominem liberari a lepra, quæ corrodebat ipsam viuam carnem: magis adhuc fiebat oblatio passerum viuorum, quia vnus eorum debebat permitti auolare in agrum, sed hoc non poterat esse, nisi viueret. Item quia in sanguine alterius mundificatio fieri debebat, sed hoc nullatenus esset, nisi passer viuens offerretur, quia si mortuus esset, aut nullus ĩ eo sanguis esset, aut saltem gelidus foret, sed quocunque dato non poterit fieri aspersio. ergo oportebat, quòd viuentes essent passeres. *Vt offerat pro se duos passeres*. Dicebatur offerre iste mundatus a lepra duos passeres, quia eos sacerdoti præsentabat, vt de illis compleret ceremonias purificationis suæ. dicitur offerre pro se, quia ad purificationem suam faciendam illos offerebat. *Quibus vesci licitum est*. Dicitur autem de passeribus quibus est licitum vesci, vt tollantur quædam volatilia, quæ non licebant ad esum. obseruabatur enim hęc munditia in omnibus rebus, quæ offerebantur, vt magis mũdum esset illud, quod offerretur quam illud quod comedebatur, quod satis apparet in quadrupedibus. Nam decem species quadrupedum ad esum mundæ erant, vt habetur Deuteronomij 14. ca. ad offerendum autem solę tres species licitæ erant, vt patet supra 1. cap. & 3. quod igitur immundum erat ad esum, offerri nunquam debebat, quia immunda talia sunt, oblatio autē de mundis esse debet.

Nicolai expositio de passeribus.

Dicit autem Nicolaus, ꝙ dicitur de passeribus, quibus vesci licitum est, ad excludendum quosdam passeres; qui verè non erant passeres, sed vocabantur passeres in terra promissionis, & erant immundi. illi autē qui erant verè passeres, ad esum liciti erant: vel dicit, quòd hoc exprimitur, quia quãuis passeres ad esum, secundum speciem mundi sint, tamē per accidens ex aliquo contactu immundi erant. in quo Nicolaus innuit debere hoc intelligi solum de quadã specie paruorum volatilium, quæ passeres dicuntur.

Doct. expositio.

Sed hoc non stat, magis tamen est dicēdum, quòd accipiantur passeres pro quibuscũque auiculis paruis non domesticis, & in his erāt multæ species: quarum aliquę erant de mundis, alię autem de immundis. & cum dicit obseruandum esse ne ista animalia immũda essent ex contactu, stare non potest, quoniam sciri non poterat, an istæ aues tetigissent aliquid immundum propter quod immundæ essent, cum nõ fuerint in potestate humana, sicut animalia quadrupedia domestica: potissimè, quia quædam animalia sunt, quæ habent cibos immundos, & tangunt, tamen non ex hoc sunt immunda, cum secundum speciem munda iudicētur, vt patet de gallinis, & similibus domesticis volatilibus, quæ deuorant stercora humana. ex hoc tamen non dicemus illa reddi immunda.

Item dato, quòd sciretur passeres istos, qui secundum speciem mundi sunt, tetigisse aliquod morticinum, aut similia, propter quę immundi esse deberēt, tamen ex hoc non iudicarentur immundi, quia cum ista tetigerunt, non poterat causari in eis munditia,

A vel immunditia, cum non pertinerent ad hominem. munditia tamen & immunditia, de quibus agitur in veteri testamento, solum sunt in homine, & in rebus, quæ aliquo modo pertinent ad hominem, secundum quòd ad vsum eius applicantur, vel ipse applicat eas ad cultum Dei. volatilia autem non sunt pertinentia, aliquo modo ad hominem, antequam ab ipso sumãtur, ideo non possunt incurrere tunc munditiam, vel immunditiam. Cum autem fuerint in potestate humana, quia applicita sunt ad vsus humanos, immũditiam incurrere possunt ex contactu alicuius rei, ita quòd non liceat comedi talem rem, vel applicari ad cultũ Dei. Sciendum, ꝙ per hęc verba, quibus vesci licitũ est, quia Deus ampliauit hic munditiam, quæ requireB batur in volatilibus offerendis: nã aliter volatilia erãt mũda ad oblationem, & aliter ad esum. Ad esum q̃dē oĩa volatilia erant munda præter illa, q̃ vetantur s. 11. c. & Deu. 14. c. ad oblationem autē solum duo genera volatilium munda erãt. nam turtures, & pulli columbarum solum offerebãtur, vt patet supra 1. cap. hic autem non dixit, quòd offerrentur duo passeres, aut duo volatilia, de his quæ erant licita ad offerendum, sed de his quæ erant licita ad vescēdum, quia in hoc dabatur maior libertas, & non cogebantur hic offerētes dare de volatilibus quæ solum licebat offerri. cuius causa est, quia ista oblatio non fiebat Deo, sicut magis infra declarabitur, sed erat quędam cæremonialis obseruatio ad emundationem eius qui leprosus fuerat. *Et lignum cedrinum*. Offerebatur quoq; lignum cedrinum ad istam purificationem faciendam, non quidem intelligendo, quòd offerretur aliquod magnum lignũ, quia hoc ad nihil proficiebat, sed solum offerebatur vna parua virga de cedro ad mensuram duorum, vel trium palmorum, quod apparet ex congruentia finis ad quem assumebatur. nam assumebatur istud lignũ cedrinum, vt fieret de illo aspersorium ad aspergendum sanguinem passeris super eum, qui leprosus fuerat, vt infra patet. ad hoc tamen paruum lignum necessarium erat.

Quales debebaat esse passeres ad purificationem.

C

Quare offerebatur lignum cedrinum in hac purificatione. Quæst. III.

D QVAERET autem aliquis, quare offerebatur lignum cedrinum in hac purificatione. Et responsio patet ex superioribus, scilicet, quod assumeretur, vt esset manubrium aspersorij, & sic etiam infra patet, cum dicit, quòd tingeret passerem viuum cum ligno cedrino, & cocco, & hyssopo in sanguine passeris mortui.

Sed si quæratur, quare magis lignum cedrinum, quam quodlibet alterum assumeretur, cũ quodlibet lignum ad hoc sufficeret. Respondendum est, quod secundum Rabbi Abraham, Aben Ezra accipiebatur cedrus, quia est arbor altissima, vt significetur, quod iste incurreret in lepram propter aliquod peccatum, & fortè propter peccatum superbię, quod designatur E per altitudinem cedri, ideo debebat emundari per id quod est humillimum, scilicet per hyssopum, quæ est de minimis herbis, & neglectissimis, quoniam etiam in parietibus nascitur, & ponitur tãquam in gradu imperfectissimo inter plantas, vt habetur 3. Regum, cap. 4. cum dicitur, de sapientia Salomonis, quòd Salomõ disputauit super lignis a cedro quę est in Libano, vsque ad hyssopum qui egreditur de pariete. Erant ergo ista duo extrema, scilicet maximum, & minimum, & valde conueniebat, scilicet cum pœnæ dicantur esse medicinæ peccatorum; & medicinæ dentur per opposita ad morbos, vt ait Aristot. 2. Ethic. oportebat, vt qui in maximo peccauerat, per minimum purgaretur.

Alia

Alia ratio huius dari potest, quia cedrus est imputribilis arbor, & per hoc significatur incorruptibilitas, myrrha quoque quæ de cedris fluit, conseruat corpora mortuorum integra, & incorrupta. ideo conueniebat accipi cedrum, vt significaretur istum hominem liberatum a lepra corrodente. *Vermiculumque.* Dicitur autem vermiculus aliquid valde rubei coloris, quod de arboribus quibusdam colligitur, & consueuit vocari in sacra scriptura coccus bis tinctus, quia ita est rubeus, sicut bis de rubedine tinctus esset, & vulgariter vocatur grana de scarlato. accipiebatur autem vermiculus, quia est viuacissimi coloris, ad significandum, quòd lepra quę carnem viuam corrodebat, iam abolita est, vel accipiebatur, quia iste est color multum viuidus, vt signetur lepram abijsse, quę viuidum atq; naturalem colorem in alborem quēdam, aut subrufum conuertebat. *Et hyssopum.* Offerebatur etiam hyssopus qui est parua herba, & multum vulgaris, & nascitur ēt in parietibus, vnde in minimo gradu, quasi perfectionis herbarum ponitur, sicut patet ex eo quod habetur 3. Reg. ca. 4. scilicet disputauit Salomon a cedro vsque ad hyssopum qui egreditur de pariete. est autem herba multū filosa, quando contunditur, ideo de ea fiunt vestes, & vulgariter vocatur esparto. Accipiebatur autem hyssopus in hac emundatione, vt aliqui dicunt, quia est herba redolens cum floret, ad signandum q̄d lepra quę fœtida erat, iam abijt. Magis tamen dicendum est, quòd accipiebatur propter conuenientiam aspersionis, nam omnia sicut infra dicitur tingebātur in sanguine passeris mortui, vt aspergeretur super ipsum qui leprosus fuerat. sed nulla herba est quæ ad aspersionem aquæ ita conueniens sit, sicut hyssopus. idō cum in Ecclesia aspersoria fiunt pro aqua benedicta, de hyssopo componuntur. *Et vnum ex passeribus immolari iubebit.* Idest de istis duobus passeribus mandabat sacerdos, quòd vnus immolaretur, idest iuguletur: fiebat autem ista immolatio, vt de sanguine illius passeris aspergi possit super eum, qui leprosus fuerat.

Vermiculus q̄d sit & q̄uo appelletur in lingua Hispanica, & Italica.

Hyssopus quid sit, & q̄uo in lingua Hispanica appelletur.

Vbi fiebat huius passeris immolatio. Quæstio. IIII.

QVAERET autem aliquis, vbi fiebat immolatio istius passeris, s. an fieret in Sanctuario, vbi cōmuniter fiebant aliæ immolationes, vel si fiebat in castris ī loco profano, aut an fieret extra castra. Ad hoc respondendum est secundum quosdam, ꝙ ista immolatio fiebat in Sāctuario, s. in atrio tabernaculi apud altare holocaustorum. nā omnes immolationes, siue de armentis, siue de volatilibus debebant fieri apud altare holocaustorum, vt habetur supra 1. c. Item quia infra 17. cap. prohibetur ne quis immolet hostias suas in agro, vel in castris, sed ad ostium tabernaculi, & ꝙ sacerdos fundat sanguinē super altare. qui autem secus fecerit reus mortis est, ac si hominem occidisset, vt ibidem dicitur. ergo debebat iste passer immolari super altare, Dicendum autem est, quòd non potest hoc stare, sed fiebat ista immolatio extra castra. nam Sanctuarium nō erat extra castra, sed in medio castrorum inter quatuor vexilla, vt habetur Numeri 2. cap. quando tamen ista immolatio fiebat, tam sacerdos quàm ipse qui mundabatur, erāt extra castra, cum dicatur infra, quod post hęc introibat mundatus in castra. ergo non poterat fieri in tabernaculi atrio, sed extra castra. Cum autem probabatur, quòd intra Sanctuarium fieret illa immolatio, quia omnes immolationes fiebāt in Sanctuario apud altare holocaustorum: dicendum est, quòd intelligitur de illis sacrificijs quæ fiebant Deo: hic tamen non fiebat aliquod sacrificium, sed solum immolabatur ille passer, vt de sanguine eius aspergeretur, qui lepro-

Doct. resp. ad quęsitum.

F sus erat, super eum. de illis enim quæ erant sacrificia, vetitum erat ne quis extra Sanctuarium immolaret. In illis autem quæ non erant sacrificia, sed aliquæ immolationes, non erat imperatum, vt in Sanctuario fierent, sicut patet de vitula rufa, quę immolabatur, & tamen extra castra immolabatur, vt habetur Numeri 19. cap. Cū autem arguitur ex eo quod habetur infra 17. cap. quòd nullus offerret in castris, vel extra castra sub pœna mortis, sed ad ostium tabernaculi. Responsio manifesta est ex litera ipsa, quæ loquitur de holocaustis, & alijs victimis. ista autem immolatio nō erat, sed quædam iugulatio volatilis illius, vt in sanguine eius tingeretur aspersorium ad aspergēdum super eū qui leprosus fuerat. Ad hoc autem non erat inconue-
G niens extra castra fieri immolationem, ideo non erat conueniens fieri hanc immolationem in castris in ipso Sanctuario, quia solum ibi immolabātur quę erant ad Deum, hic autem non erat ad Deum ista immolatio, sed ad faciendum purificationem eius, qui leprosus fuerat.

In quo sacrificiorum genere hæc passeris immolatio ponitur. Quæstio. V.

QVAERET autē aliquis in quo genere sacrificij poneretur ista immolatio. Nā in principio huius libri distinximus tria genera sacrificiorum, scilicet holocaustum, & victimam pacificam, & hostiam pro peccato, vt patet 1.
H 2. 3. & 4. cap. & non sunt aliqua alia genera sacrificiorum. Oportet igitur, quòd omnia sacrificia reducantur ad tria genera, sed si istud sacrificium est, in aliquo istorum triū generum esse debet. Ad hoc respondēdum est, quòd ista immolatio passerum non est in aliquo istorum trium generum: patet enim quoniā non potest esse holocaustum, cum holocausta volatilium immolentur apud altare holocaustorum, vt patet supra 1. cap. sed hoc immolatur extra castra, vt probatum est, & apparet hic in litera. Item quia holocaustū quod fit de volatilibus, fiebat de solis turturibus, & pullis colūbæ, sed hic poterat fieri immolatio de omnibus auibus, quibus vesci licitum est, vt apparet in li-
I tera, quòd autem de solis turturibus, & pullis columbæ fiat holocaustum, habetur supra 1. cap. ergo nō est istud holocaustum. Item in holocausto totū corpus volatilis cremabatur super altare abiectis plumis, & vesicula gutturis, vt habetur supra 1. cap. sed hic non cremabatur aliquid super altare, ergo non erat holocaustum. Quòd autem non esset victima pacifica apparet, quoniam non fiebat victima pacifica, nisi de bobus, & ouibus, & capris, vt habetur supra 3. cap. de volatilibus autem minimè. Item quia in hostijs pacificis aliquid proueniebat sacerdotibus, & aliquid offerentibus, & aliquid Deo, sed hic nulla talis fiebat diuisio, ergo non erat hostia pacifica. Item non poterat esse pro peccato, quoniam tunc exprimeretur, quod esset pro peccato, sicut in alijs exprimi consueuerat, ergo
K non est pro peccato. Item omnes hostiæ pro peccato offerebantur apud ostium tabernaculi, & immolabantur apud altare holocaustorum, vt habetur supra 4. & 5. & 6 capit. sed ista immolatio non fiebat in Sanctuario, sed extra castra. ergo non erat pro peccato. Non igitur potest dici, quòd ista immolatio sit in aliquo trium generum sacrificiorum.

Sed adhuc aliquis dicet, quòd quamuis non sit in aliquo genere sacrificij directè, tamen reducitur ad aliquod eorum. sic enim dicimus de immolatione vitulæ rufæ, quia ipsa nō pertinet ad holocaustum, nec ad victimam pacificam, nec pro peccato, cum nō obseruetur in ea aliquid de illis cęremonijs, quæ requiruntur in

Responsio ad quęsitum.

Obiectio.

tur in his tribus sacrificiorum generibus: nam extra castra immolabatur, nec aliquid de ea cremabatur coram Domino, nec aliquid de sanguine fundebatur super altare, vt habetur Nume. 19.c. hęc tamen tria erãt generalia ad omnia sacrificia, vt satis apparet supra 1. & 3. & 4. cap. ista tamen immolatio vitulæ rufę reducebatur ad aliquod genus sacrificiorum, scilicet ad sacrificium ꝓ peccato: sicut etiam habetur Num. 19.c. vbi dr̃: ipsa est enim immolatio pro peccato. ita ergo erat in ista immolatione passeris, de qua hic dicitur, ꝙ reducetur ad aliquod genus horum trium. Rñdendũ est, ꝙ non reducitur ad aliquod istorum: nã tunc aliqua immolatio reducitur ad aliqđ genus sacrificij, qñ habet similitudinem cum illo in aliquo: Si autem in nullo similia sunt, non reducitur vnum ad alterum, in immolatione vitulæ rufæ sic est, ꝙ ipsum sacrificium pro peccato habet similitudinem cum vitula rufa, & hoc in duobus, s. in quibusdam cęremonijs, & in fine suo. erant autem duæ cęremoniæ, in quibus assimilatur immolatio vitulæ rufæ sacrificio pro peccato. Primo erat, quia sicut sacrificiũ pro peccato aliquando cremabatur extra castra, scilicet quando erat pro peccato totius populi, vel summi sacerdotis, vt habetur supra 4. capitu. ita vitula rufa cremabatur extra castra, vt habetur Numeri 19. cap. Secundo est similitudo inter immolationem vitulæ rufæ, & sacrificiũ pro peccato in aspersione sanguinis. nã sicut in quibusdã sacrificijs pro peccato aspergebatur sanguis contra velum Sanctuarij septies, vt in peccato totius populi, & in peccato summi sacerdotis, vt habetur supra quarto cap. ita & in immolatione vitulæ rufę fiebat septies aspersio contra Sanctuarium, quamquam in alijs sacrificijs fiebat intra Sanctuarium de loco castrorum cõtra Sanctuarium aspergendo, vt habetur Numeri 19. capit. Item immolatio vitulæ rufæ fiebat ad finem, ad quem erant omnia sacrificia pro peccato. nam sicut in sacrificijs pro peccato fiebat expiatio eius, qui offerebat sacrificium, ita & in vitula rufa fiebat expiatio totius populi, cum cineres illius fierent ad emundationem totius populi cõmiscendo eos aquæ, & faciendo inde aquas lustrationis ad purgandum omnes immundos, vt habetur Numeri 19. cap. In immolatione ista quæ fiebat hic, non est aliquid tale simile, quoniã ipsa non erat pro peccato alicuius, emundando directè, vel indirectè, sed solum fiebat ad ritum purificationis leprosi.

Item non cremabatur iste passer immolatus, vt haberet similitudinem cum sacrificio pro peccato, sicut cremabatur vitula rufa, sed solũ accipiebatur sanguis eius ad purificationem leprosi. Item non aspergebatur contra Sanctuarium de sanguine istius passeris immolati, sicut aspergebatur septies de sanguine vitulæ rufę. non habebat ergo aliquam similitudinem ista immolatio passeris cum aliquo sacrificio, sicut immolatio vitulæ rufæ cum sacrificio pro peccato. non ergo reducetur sacrificium, vel immolatio passeris de qua hic dicitur, ad aliquod sacrificium, sicut immolatio vitulæ rufę reducitur ad sacrificium pro peccato.

Item apparet, quòd ista immolatio non pertineat ad Deum, quia quandocunque aliquod sacrificium, vel quasi sacrificium fiebat, a sacerdote immolabatur, nec aliquis alius poterat se intromittere de illo ministerio quin moreretur, sicut de illis qui accedebant ad aliqua genera mysteriorum. de hoc habetur Numeri quarto capitu. & 8. & 18. hic tamen sacerdos non immolabat istum passerem, sed dicitur, quòd iubebat immolari eum per aliquem alterum, nullo modo igitur pertinebat ad sacrificia.

Item in hoc apparet, quòd immolatio vitulæ rufæ quamquam non esset propriè sacrificium, tamẽ ma-

A gis pertinebat ad Deum, quàm ista immolatio passeris, quia vitulam rufam immolabat sacerdos, vt habetur Numeri 19. cap. vbi dicitur, quòd Eleazarus filius Aaron immolaret vitulam rufam. iste tamẽ passer de quo hic non immolabat̃ a sacerdote, sed per aliquem alium laicum, vt patet hic in litera. *Iubebit immolari vnũ ex passeribus.* Idest, quòd sacerdos qui debet facere istũ ritum purificationis, mandabat alicui de ibi existentibus, quòd iugulet passerem vnum. *In vase fictili.* Idest super vas fictile, idest vas luteum. & dicitur fictili a fingendo, quia figulorum manibus fingitur. alia autẽ vasa quæ sunt de materia solida, vt de ligno, lapide, vel metallo non sunt fictilia, quia non fingũtur manibus figulorum, sed per cauationem, vt in ligno, & in lapide, aut per fusionem, sicut in metallo fiunt. dicitur au-

B tem fieri immolatio ista super vas fictile, quia quando immolabatur passer, fluebat sanguis super vas fictile, vt ibi colligeretur ad aspergendum contra ipsum qui mundandus erat. *Super aquas viuentes.* Scilicet, quia immolatio fiebat super aquas viuentes. vocantur autem aquæ viuentes aquæ fontales atque puteales, vt distinguuntur contra aquas cisternarum, lacuum, paludum, vel stagnorum, quia istę aquę mortuę vocantur. Non est autem propriè dictum, vt aliqua aqua sit mortua, vel viuęns, quoniam viuens est, quod in se habet animam, nullam autem animã in se habent aquę, sed est quidam modus loquendi metaphoricè, nam illa dicuntur viuentia quæ animam habent, anima autem est principium operationis eius in quo est. ideo

Aqua viua q̃ sit.

C res illas quas per se operari videmus, viuentes appellamus. Eas autem quæ non per se operantur, sed ab alijs mouentur, mortuas, vel saltem nõ viuentes dicimus, sic enim est de aquis, quia quædam aquæ habent in se principium suæ originis, & motus, sicut fontales, fluuiales, & puteales, ideo viuentes dicuntur: aliæ autem non habent in se principium originis, nec motus, & istæ vocantur aquæ mortuę, vel nõ viuentes. sic est de aquis paludum, cisternarum, & stagnorum. hę enim aquę immotę sunt. iubebat autem Deus fieri istã immolationem super aquas viuentes, quia istę aquę sunt ad purificationem, ideo purę esse debent, aquę autem viuentes sunt huiusmodi propter motum, & originẽ, quam habent ibi, vbi dicuntur viuentes, aquę autem

Aĩa est operatiõis principiũ eius ĩ quo est.

Quare fiebat immolatio passeris super aquas viuentes, & modꝰ eiꝰ.

D mortuę non sunt purę, quia propter quietem contrahunt quandam grossitiem, & immunditiam, sicut videtur in aquis stagnorum, & paludum, in quibus aqua grossior est, & viridior, quod fit ex corruptione quadã super ipsas causata propter non moueri. Vel dicitur, quòd fiebat hoc in aquis viuentibus propter signationem, scilicet, quòd caro quæ ante fuerat leprosa, & per hoc videbatur mortua, erat iam restituta vitæ per emundationem.

Modus autẽ quo fiebat ista immolatio super aquas viuentes erat, vt acciperẽtur aquę fontales, vel fluuiales in vase fictili, & super aquas illius vasis immolaretur passer fluente sanguine super ipsum vas, & aquas. erat autem propter hoc, vt posset inde aspergi super

E ipsum, qui mundabatur a lepra, nam de solo sanguine passeris non poterat fieri talis aspersio. *Alium autem viuum, cum ligno cedrino, & cocco, & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati.* Hic ponitur modus aspersionis sanguinis, & aquę, & dicitur, quòd deberet tingi passer viuus in sanguine & aqua, & lignum cedrinũ, & hyssopus, & coccus, in sanguine, & aqua, & fieri aspersio contra ipsum qui mundabatur. erat autem ex omnibus istis factum vnum aspersorium hoc modo, scilicet, quòd lignum cedrinum, quod aliqualiter erat lõgum, accipiebatur tanquam manubrium, & in extremitate eius ligabatur passer viuus, posita cauda, & alis contra eum qui aspergi deberet. ligabatur etiam coccus,

ceus, & hyssopus, cum ipso passere, & omnia ista sic li-
gata mergebãtur in vase fictili in aqua, & sanguine, &
aspergebatur inde contra eum qui mundabatur a le-
pra. & sic plumæ caudæ, & alarum istius passeris erãt
tãquam aspersorium, quia in illis recipiebatur sanguis
& aqua, & aspergebatur contra ipsum mundandum
septies, de omnibus istis autem dictum est supra, qua
re ponerentur in emundatione istius leprosi.

Est autem applicatio huiusmodi, scilicet quod hic
fiebat quædam purificatio leprosi, ideo ponebantur
illa quæ denotabant proprietatem huius purificatio-
nis. lignum cedrinum ponebatur, quia est imputribi-
le, ideo significat istum purgatum a putredine, & cor-
ruptione lepræ. ponebatur autem hyssopus, quia est
boni odoris, quando floret, vt significetur istum redu-
ctum ad bonum odorem ablato fœtore lepræ, per e-
mundationem. ponebatur etiam hyssopus, quia con-
uenientior est ad aspergendum, quam aliquid alterũ:
coccus autem, idest vermiculum, quod supra diceba-
tur, propter hoc ponebatur, quia habet colorẽ puris-
simum, vt significetur quòd in isto qui mundatur re-
dit color naturalis ablato colore degenerãte, qui per-
tinebat ad lepram. passer autem viuus immergitur, vt
significetur, quòd vita carni suæ redditur per emunda
tionem, quæ ante per lepram mortua fuerat. *Tinget in
sanguine passeris immolati*. Idest omnia ista quatuor tin-
gentur in sanguine facto vno aspersorio ex eis, sicut su
pra dictum est. & dicuntur tingi in sanguine, non in
sanguine simpliciter, sed ĩ sanguine commixto aquis
viuentibus. *Quo asperget illum qui mundandus est*. Idest,
cum isto aspersorio tincto in sanguine & aqua, asper-
getur ille qui est leprosus, & sic mundabatur.

Sed dicet aliquis istam literam impugnare superio
ri. nam supra dicebatur, quòd cum sacerdos reperiret
lepram esse mundatam, faceret ista quæ hic continen
tur, si ergo lepra mundata erat, iam non poterat ho-
mo mundari.

Respondendum est, quòd mundatio erat duplex,
Mundatio leprosi duplex. quędam erat naturalis, alia cęremonialis. & vna prę-
supponebat alteram: munditia enim realis, siue natu-
ralis erat purgatio a lepra, cum lepra esset vera infir-
mitas, & naturalis. Alia autem purgatio erat cęremo-
nialis, & hæc est secundum quam purgabatur aliquid
quod non erat macula naturalis, sed solum secũdum
opinionem. & hoc est, cum iste qui erat verè munda-
tus a lepra, recipiebat quasdam cæremonias purifica-
tionis, vt posset ingredi in castra, & accedere ad San-
ctuarium, quod aliàs non licebat, quamquam iste es-
set verè purgatus a lepra. & secundum hoc stat litera,
quia agitur in ea de duabus emundationibus. primo
de illa quæ est naturalis, siue realis ab ipsa lepra, & de
hac dicitur, cum inuenerit lepram esse mundatam.
Secunda est purificatio cæremonialis, secundum quã
abstergitur macula quæ est per opinionem, & ista est
de qua dicitur hic, asperget illum qui mundandus est,
idest qui debet recipere hanc cęremonialem mundi-
tiam, & sic dicitur supra, hic est ritus leprosi, quando
mundandus est, idest, quando fieri debent in eo istę
purificationes de quibus hic. *Septies*. Refertur ad il-
lud verbum asperget, scilicet, quod sacerdos asperge-
ret septies super eum, qui mundabatur, de sanguine il
lo, & aqua, causa huius est, vt significetur plena mun-
ditia, nam numerus septenarius perfectus est, ideo si-
gnificatur totalis purificatio per eũ. Vel fiebat septies
ad signandum septem peccata mortalia, propter quo
rum aliquod solet induci lepra, sicut patet de Maria
sorore Moysi, quæ fuit percussa lepra, quia murmura-
uit, vt habetur Numeri 12. capit. cum autem septena-
ria sit aspersio, signatur omnia septem peccata dimissa
esse. Vel magis propriè fit septenaria aspersio ad si-
F gnandum totalem purificationem, quia totum esse
nostrum in septẽ voluitur, scilicet in circulo septem
dierum, & ob hoc, quando Deus iubet fieri aliquam
aspersionem, iubet eam septies fieri. sicut patet in sa-
crificio pro peccato, sicut habetur supra 4. cap. & sicut
fiebat in vitula rufa, vt habetur Numeri 19. sic etiam
fiebat in vnctione, & aspersione altaris ad cõsecratio-
nem suam, vt habetur supra octauo capit. sic enim ge
neraliter de omnibus est. *Vt iure purgetur*. Idest ista se-
ptenaria aspersio fiet, vt ille qui purgatur, purgetur iu
re, idest conuenienter. non enim signat hic ius ratio-
nem, aut ęquitatem, vel dictamen aliquod naturale,
sed rectitudinem, & ordinem cęremoniarum, scilicet
G quòd ordo cæremoniarum est in ista purificatione, vt
qui purificatur, septies aspergatur, vt ergo rectè fiat,
necessarium est, vt septem vicibus aspergatur.

Et dimittet passerem viuum, vt in agrum auolet. Duo pas- Quare ... ce... post ... dation... prosi ... mitte... passer... volare
seres erant, quorum alter immolatus est ad aspergen-
dum de sanguine eius, alius autem viuebat ligatus as-
persorio cum cocco, & hyssopo. facta autem aspersio
ne soluebat sacerdos passerem qui ligatus erat in li-
gno cedrino, & dimittebat volare in agrum: causa hu
ius est, vt hic correspondeat signum signato, fiebat
enim purificatio, & post purificationem introibat il-
le, qui fuerat leprosus, in castra receptus ad cohabita-
tionem aliorum hominum: ita enim erat de passere,
quia passer erat ad purificationem hominis: & primo
ligabatur, vt aspergeretur sanguis super eum qui mũ-
H dabatur, & post hoc passer dimittebatur, vt rediret ad
aliorum passerum cohabitationem: ita enim homo
purificabatur, & post purificationem in castra recipie
batur, nam passer ille prius erat ligatus, & non poterat
ire quo volebat, ita homo quandiu erat in immundi-
tia lepræ ligatus erat, idest per legem obligatus, vt nõ
posset intrare in castra, nec conuersari cum alijs homi
nibus, & sicut passer ligatus expleta purgatione, cum
eo permittebatur liber in agro volare quo vellet, ita
mundatus de lepra expletis cęremonijs permitteba-
tur redire in castra, & conuersari liberè cum quibus
vellet.

Cumque lauerit homo vestimenta sua. Ista est alia cære-
monia quæ fiebat post aspersionem ad hoc, quòd iste
homo intraret in castra, scilicet, quòd lauaret vesti-
I menta sua. fiebat autem hoc ad tollendam imaginem
lepræ, vt si fortè aliquid de priori immunditia mansis-
set in vestibus, per istam lotionem tolleretur.

An ista lotio vestium fieret cum aquis viuentibus, vel aquis lustrationis. Quæst. VI.

Et non fiebat ista lotio per aspersionem aqua-
rum lustrationis, sicut aliqui existimãt, quod
patet, quia fiebat lotio hæc ad tollenda vesti-
gia lepræ, vel immunditiam saltem præsum-
ptam ex contactu vestium ad istum leprosum, seda
quæ lustrationis nihil taliter mũdabant, cum ista mun
ditia deberet esse naturalis: aquæ autem lustrationis
K naturaliter non mundabant, sed potius inficiebant,
quia habebant cineres vitulę rufę mixtos.

Item quia dicitur hic, lauabit homo vestimẽta sua,
sed manifestum est, quod quando aliquis deberet as-
pergi aquis lustrationis ad causandum aliquam mun-
ditiam, non aspergebat ipse seipsum, sed homo mun-
dus aspergebat immundum, vt habetur Numeri, de-
cimonono capitu. hic tamen ipsemet homo abluebat
vestes, vt patet in litera, ergo non erat aspersio aqua-
rum lustrationis.

Item patet hoc per ea quę sequuntur, scilicet, quòd
pertineat ad aliquam munditiam naturalẽ, quę fit per
aquas viuentes, & non ad aquas lustrationis, quia dici-
tur,

tur, radet omnes pilos corporis sui, sed hoc ad munditiam naturalem ptinet. ergo ablutio vestium de qua dicitur, eodem modo pertinebit ad naturalem munditiam. & sic non fiet in aquis lustrationis. Item patet hoc: quia dicitur immediate, ꝙ iste homo lauabitur aqua. s. in corpore suo. ista tñ lotio necessario intelligitur pro defricatione sordium quæ in corpore sunt: ergo oportet eodem modo lotionem vestium intelligi de lotione, quæ est in aquis viuentibus, & non de aspsione aquarum lustrationis. *Radet omnes pilos corporis sui.* Hoc ēt fiebat ad tollendū sordes si aliquę manserant: nam sicut vestes lauabantur, ne manerēt in eis aliqua vestigia lepræ, aut qualescunque contaminationes, ita & in pilis corporis adhæret lepra, & vt tolleretur, vt si aliquę sordes manserant in illis, radebantur omnes. *Et lauabitur aqua.* Ista lotio fiebat post pilorum rasionem, scilicet vt tollerentur omnes maculę, quæ in cute essent. erat. n. iste modus, vt quia contingebat vestes leprosi contrahere immunditiam ex ipso leproso, ipse primo lauarentur, ne in eis esset aliquod maculæ vestigium. deinde in pilis corporis solet inhærere lepra, ideo post hoc ipsi quoque radebantur ad extremum autem in ipsa cutis superficie sordes aliquando inhærent, quę nō possunt tolli per pilorum rasionem. ideo post pilos rasos lauabatur totum corpus aqua. De istis aquis intelligendum est, ꝙ erant aquę viuentes, sicut supra dicebatur de aquis super quas immolabatur passer. *Purificatusque ingredietur castra.* i. postquam suscepit omnes istas cęremonias ablutionis & rasionis pilorum, erit perfecte mundatus, & introibit in castra, iam non potens alios inficere, cum non manserit in eo aliquod vestigium leprę. Sciendum autē, ꝙ cum dicitur hic de rasione pilorum, est intelligendū vniuersaliter de oībus pilis corporis tam superciliorū, q̃ palpebrarū q̃ barbe, & oīum aliarum partium corporis vsque ad pedes. *Ita duntaxat, vt maneat extra tabernaculum suum septem diebus.* i. qñ introibat iste mundatus in castra, non poterat immediate ire in domum suā, sed permanebat per septem dies in aliqua alia domo, die autem octauo ibat in domum suam Causa huius erat ne in illis septem diebus cōmisceatur vxori suę. Erat enim periculum si cōmisceretur illi: nihil. n. est, per quod magis aliquis incurrere possit lepram, quā si leprosus carnaliter cognouerit aliquam fœminam. Causæ autem huius satis naturales sunt tam ex natura decisi seminis, quàm ex parte actus in coitu, quàm ex parte animę habentis maximam virtutem operatiuā in materiam corporalem in ipso extremo calore coitus. Hæ autem causę a nobis non explicabuntur, vidētur namque continere quandam turpitudinem, aut illepiditatem in verbis. Satis tñ notę sunt, siquis respiciat ista tria fundamenta supra posita. cauebat ergo Deus ne iste accederet ad vxorem, cum nouiter mundatus esset, quia fortassis non esset perfecte mūdatus, & posset inficere eam, sed per septem dies manebat, & tūc in octauo die accedebat ad tabernaculum suū: quia iam perfectissime esset mundatus. *Et die septimo radat pilos capitis barbamque & supercilia & totius corporis pilos.* Ista rasio pertinebat etiam ad cęremonias purificationis istius leprosi.

Norandū. Quo fiebat rasio.

Quare manebat. 7. diebus extra domū suam.

Quomodo dicitur hic, quòd iste leprosus radet omnes pilos corporis sui. Quæstio. VII.

SED quæret aliquis quō dicitur hic, ꝙ iste leprosus radet omnes pilos corporis sui, quia immediate dictum fuit, ꝙ raserat quando intrauit in castra. Respondendum est, quòd debebant radi omnes pili corporis, qui creuerant in septem istis diebus. nā die quo introiuit in castra, rasit omnes pi-

A los, & nunc iterum: fiebat autem ista rasio ad maiorē mundationem, vt si forte isti pili secundi cōtraxissent aliquam immunditiam ex cute non perfecte sanata, per istam rasionem secundam mundarentur, & pili qui iam tertio nascerentur essent iam totaliter mundi. *Et lotis rursum vestibus & corpore die octauo.* Fiebat ista lotio ex causa supra posita. s. ꝙ induceretur omnimoda munditia in isto qui leprosus fuerat, ita vt si nō fuerant perfecte emundatæ vestes in prima lotione, nec ablati fuerant omnes pili corporis, per istam secūdam lotionem induceretur perfecta munditia tam in vestibus quàm in carne. *Assumet duos agnos immaculatos.* Hic ponitur de ritu sacrificiorum, quæ fieri debebant in octauo die, pro ipso qui leprosus fuerat. & diuiditur in duas partes, quia primo agitur de sacrificio
B diuitum, secundo de sacrificio pauperum. ibi. *Quòd si pauper est.* Debebat. n. in die octauo ire ille, qui leprosus fuerat ad Sanctuarium, & stans in ostio tabernaculi offerre omnia ista, quæ hic dicuntur. & ponit primo de duobus agnis anniculis, quorum vnus offerebatur in holocaustum, & alius in sacrificium pro peccato, sicut infra magis patet. *Et ouem anniculam absq; macula.* Offerebatur etiam cum his ouis annicula: quia debebant hic fieri tria genera sacrificiorum, scilicet pro peccato, & pro delicto, & in holocaustum. ideo erant tria animalia, de quibus fierent ista sacrificia. Dicit autem ista animalia debere esse immaculata, quia in omnibus sacrificijs obseruanda erat munditia: quæ autem sunt maculæ, quæ prohibebant offerri sacrifi-
C cia habentur infra 22. cap. *Et tres decimas similæ in sacrificio.* Dicuntur esse tres decimæ tres partes mēsurę magnæ quæ vocabatur Ephi: & quęlibet istarum vocabatur Gomor. vnde tantum est dicere tres decimas, sicut dicere tria Gomor. Erat enim simila ista farina delicata, quę alio nomine vocatur adeps frumenti. & dicebātur offerri istę tres decimę in sacrificium, idest loco sacrificij. Aliqui enim intelligunt, quòd offerebantur tres decimę in sacrificium, idest in sacrificio, vel cum sacrificio istorum animalium immolatorū. Sed iste sensus non potest stare: quia tunc non diceretur in sacrificium, sed in sacrificio: nam cum dicamus in sacrificio potest signare concomitantiā, ita quòd illa propositio in stet pro cum. sic dicitur Gene. 32. cap.
D in baculo meo transiui Iordanem. i. cum baculo. cum autem dicitur, in sacrificium, non potest significare concomitantiam, sed veritatem rei. s. in sacrificium. i. vt ipsum sit sacrificium, sicut dicimus, iste hom ponitur in episcopum. i. vt sit episcopus. sed cū dicimus mitra ponitur in episcopo, nō significat veritatem rei. s. ꝙ mitra ponitur, vt sit episcopus, sed significat adiacentiam quandam habitus. ita ergo hic non potest dici, ꝙ offerebantur istæ tres decimę, cū sacrificio agnorum & ouis, cum dicatur in sacrificium: sed quia ipsa simila sit sacrificium, sic apparet sup. 2. ca. & Nu. 15. ꝙ offertur sacrificium similę, vel sacrificium de simila. nam sicut ea, quę de carnibus fiunt sacrificia vocanť, ita ea quæ fiunt de simila. & tunc sunt ista sacrificia ip-
E sorum animalium siue quędam libamenta superaddita. De modo autem istorum libamentorum supradictorum ad principalia sacrificia habetur Num. 15. ca. Dixit autem hic debere offerri tres decimas similę, quia offerebantur tria animalia, & cum quolibet istorum offerebatur vna decima similæ. *Quæ conspersa sit oleo.* Idest ꝙ ista simila sit conspersa oleo. s. quando conficitur in pastam. sicut enim cum communiter pastæ conficiuntur ex farina, asperguntur aqua, vt commisceri possint, ita cum deberet offerri ista simila, erat conspergenda in oleo, nec tñ fiebant panes ex ea, sed præsentabatur sic in farina quasi facta in pastam quāquam non perfecte, sicut supra 2. cap. patet, vbi de

Ritus sacrificiorū quæ fieri debebant. 8. die pro leproso.

simila conspersa tollebatur pugillus ad cremandũ super altare. Et tñ si esset panis factus, vel pasta perfecte confecta, non posset inde tolli pugillus. *Et seorsum olei sextarium.* Idest præter oleum quod offerebatur mixtũ cum ipsa simila, offerebatur per se vnum sextarium olei. Causa autem oblationis huius olei primo in simila erat, quia qñcunque offerebatur simila debebat, cum ea offerri oleum, sicut hr̃ sup. 2. ca. Causa aũt huius ibi dicta est, & ista est causa gñalis. Alij aũt dicunt, ꝙ specialiter ponebatur hic oleum propter conueniẽtiam significationis ad cãm illius oblationis. fiebat. n. ista oblatio in cæremonijs purificationis leprosi: oleũ aũt mundificatiuum est pustularum & sanatiuum, qđ conueniebat significationi huius sacrificij, quia iste q̃ offert mundatus fuit a lepra, quæ pustulas habebat.

Quare leprosus offerebat sextariũ olei.

Magis tñ dicendum est hoc esse ex cõi lege sacrificiorum. s. ꝙ qñcunq; offerretur simila, cum ea quoque oleum daretur. Etiam offerebatur hic per se sextariũ olei. cuius causa est, quia præter similam offerendam sacerdos debebat obseruare quasdam cęremonias tingẽdo aures & pollices manuum, & pedum. Ista autẽ tinctio fiebat in oleo, vt patet infra in litera. ergo necessarium erat, ꝙ offerretur oleum per se sine simila. Dicitur aũt, ꝙ offerretur sextarium olei. est enim sextarium mensura quædam pertinens ad res humidas, sicut Ephi est pertinens ad res aridas. In hoc autẽ erãt duæ mensuræ magnæ, & duæ mensuræ paruæ. Mensura magna in rebus aridis erat Ephi. Mensura parua in eisdem erat gomor. Mensura magna in rebus humidis erat hin. mensura parua erat sextarius. habebant autem se sic istę mensurę, quia mensura parua, quæ vocatur Gomor habebat se ad mensuram magnam, q̃ vocatur Ephi, tanquam decima pars eius. sic habet Exo. 16. cap. in fine vbi dicitur. Gomor aũt decima pars est Ephi. Et ideo qñ scriptura loquitur de paruis mensuris vocat decimas illas. sic habetur hic, cũ dr̃, decima pars Ephi, siue tres decimas similę. parua aũt mensura rerum liquidarum habebat se ad magnam mensurã earundem tanquam sexta pars. & ideo illa vocatur sextarius, quia continet sextam partem hin. Et ideo qñ scriptura loquitur de mẽsuris paruis in rebus liquidis vocat eas sextarios, vel cum vult ponere duos sextarios simul, vocat tertiam partem hin. Aliqñ autem ponit dimidiam partem hin, cum vult signare tres sextarios, de hoc habetur Nume. 15. cap. De quantitate aũt istorum. s. quantũ esset Gomor. vel quantus esset sextarius non põt nunc patere, qm̃ istæ mensuræ antiqssimæ sunt, & non hñt aliquid per quod cognoscãtur. Sic ẽt est de monetis antiquis, quarum valor non patet nunc, quia non manebat aliquid per qđ mensuret. de his dictũ est Gen. 23. c. *Cumque sacerdos statuerit purificans hominẽ, & hæc oĩa coram deo.* Postquã positum est de ritu oblationis istius, qui mundabatur a lepra, hic ponitur quid fiebat in ipsis rebus oblatis. & est modus ꝙ ille, qui a lepra mundabatur, ducebat oĩa ista quæ dicta sunt, ad sanctuariũ, & ibi pñtabat ea sacerdotibus, & ille sacerdos qui facere debebat sacrificia ista, complendo cęremonias purificationis statuebat istum hominẽ coram dño ponens eum in ostio tabernaculi. Pręsentabat ẽt oẽs res quas offerebat iste hõ, coram dño, vt per hoc acceptabiles essent. *Coram Deo in ostio tabernaculi testimonij.* Causa est, quia Deus dicebatur esse in ipso tabernaculo specialius quã ĩ alijs locis, ideo cum præsentaretur aliqua res in ostio tabernaculi, dicebatur præsentari coram Deo. Nec poterant istę res, vel homo offerẽs magis appropinquare ad Deũ; quia quãuis Deus specialius esset intra sancta sanctorum, quàm in alijs locis, tamen non poterat hõ laicus introire vltra ostium tabernaculi. *Tollet agnum & offeret eum pro delicto.* Hoc non refertur ad laicum, sed ad

Doct. opi.

Quatuor erãt mensuræ in sacrificio. De sextario & hin & Gomor & Ephi. q̃ mensurę erãt apud Hebræos, & quo se hñt nunc.

Valor monetarũ antiquarum quo se habet nunc.

F sacerdotem, quia laicus iam obtulerat oĩa ista simul, cum pręsentauit ea coram ostio tabernaculi, sed refertur ad sacerdotem. s. ꝙ ipse sacerdos purificans hominem tollebat vnum de illis duobus agnis, & pręsentabat coram dño ad immolandum illum, & ista pręsentatio vocatur hic offerre. *Offeret eum pro delicto.* Dicitur oblatio ista fieri pro delicto. i. pro peccato s̃m quosdã non. n. distinguunt in his duobus noĩbus. s. delictum, & pctm̃: sed dicunt vnum accipi pro altero. falsum tñ est quãtum ad pręsens, quia hic dr̃, ꝙ offerretur agnus pro delicto, & offerretur in loco, in quo solet offerri victima pro peccato. ergo necessarium est ista duo esse distincta. nam si non essent distincta non notificaretur vnum per alterum. Dicendum ergo est, ꝙ offerre

G pro delicto, & offerre pro peccato diuersa sunt. Nam peccatum est qñcunq; aliquis committit quicquam malum quod consistit in actione. Delictum vero est qñ aliquis omittit facere, id qđ debet, & hoc in omissione est, & vocatur a delinquendo, quod significat omittere. Ista aũt duo ponuntur tanquã distincta sup. 6. c. vbi ponuntur aliæ cęremoniæ sacrificij pro pctõ, & aliæ in sacrificio pro delicto. nam in sacrificio pro peccato tota hostia præter adipes ad sacerdotem pertinet: in sacrificio aũt pro delicto offerebantur adipes & cauda hostię, vt habet eo. c. *Oleique sextarium.* Istud erat oleum, quod erat seorsum pręter oleum oblatũ in simila. offerebatur autem hoc ad faciendũ tinctiones in auribus, & manibus, & pedibus eius, qui mundabatur, sicut infra habetur. & ista oblatio olei eodẽ

H modo pertinebat ad ipsum sacerdotem. s. ꝙ ipse accipiebat oleum, in sextario, & eleuabat illud corã dño: quod erat offerre. *Et oblatis ante dominum omnibus immolabit agnum.* i. sacerdos pręsentabat sigillatim coram dño omnia ista, quod erat offerre, & tunc incipiebat immolare. i. iugulare animalia oblata. & prima oblatio quę fiebat, erat in isto agno, qui pro delicto oblatus est. *Vbi immolari solet hostia pro peccato.* Determinatur locus vbi deberet ista ostia iugulari: & dr̃, ꝙ ibi immolabatur hostia pro peccato. fit aũt ista notificatio, quia hostię pro peccato erant cõiores, vel plura de eis dicta fuerãt. ideo cognoscebatur magis locus immolationis earum, & oẽs aliæ cęremonię, quàm cęremonię hostiarum pro delicto. *Et holocaustum.* s. ꝙ etiã de-

I beret immolari in loco, in quo immolatur holocaustum, ex quo innuitur ꝙ idem erat locus oĩum istarũ immolationum, tam holocausti, quàm sacrificij pro peccato quàm pro delicto. patet. n. de hoc sup. 1. & 3. & 4. c. Vbi agitur de istis tribus hostijs nominatis. & dicitur de omnibus, ꝙ debent offerri apud altare holocaustorum, siue in introitu tabernaculi. *In loco sancto.* Scilicet quòd erat ista immolatio facienda in loco sancto. i. in atrio tabernaculi, vbi locus sanctus erat.

Quo... runt ... ficiũ ... peccato & delicto.

Doct. ... positio ... tera.

Quo in loco fierent istæ immolationes pro peccato, & pro delicto, & emundatione leprosi. Quęst. VIII.

QVAERET autem aliquis de loco, in quo fierent istę oblationes & immolationes. Et respondendum est, ꝙ necessarium est dici illas fieri in loco sancto. s. in atrio tabernaculi, quia hic dicitur, ꝙ offerri debebant in loco sancto,

K præcipue quia infra 17. c. iubetur sub pęna mortis, ne aliquis offerat victimas suas in aliquo loco quàm ad ostium tabernaculi: necessario ergo dicendũ est, ꝙ intra atrium fierent istæ immolationes. Sed dubitatur magis in speciali de loco, an super altare holocaustorum fierent immolationes, vel in aliquo alio loco circa altare. Et respõdendum est secundũ quosdã, ꝙ supra altare fiebant ĩmolationes, qa ad hoc erat altare factũ. Sed non potest stare, quia altare erat altum, & difficile vide-

le videbatur valde poni supra vaccā & vitulum ad iu-
gulandum. Ista tamen multotiens offerebantur. Item
patet adhuc & magis in fundamento, quia altare ho-
locaustorum erat plenum igne, & si deberet ibi im-
molari aliquod sacrificium prius cremaretur, q̄ im-
molaretur. ipsi quoq; sacerdotes non poterant super
altare immolare, quia cremarentur, cum esset altare
plenum igne. Item patet hoc, qm̄ sup. 7. c. Dicitur, ꝙ
filij Aaron debebant offerre sanguinem super altare,
postquam est facta immolatio. Si tn̄ super altare offer
retur & immolaretur aīal, non poterat postea offerri
sanguis, sed simul offerretur, & īmolaretur. ergo non
fiebat super altare. Item patet hoc & firmius, quia oīa
ista sacrificia offerebantur in eodem loco, sicut hic di-
citur. s. ꝙ vbi offertur pro pctō, & holocaustū ibi offe
rendum est pro delicto. sed manifestū est, ꝙ holocau-
stū offerebatur ad latus altaris holocaustorū, & ibi iu-
gulabantur. ergo non super altare. patet hoc sup. 1. ca.
Cum dr̄, ꝙ si de pecoribus oblatio est, de ouibus siue
Doct. rn̄. de capris, offeret holocaustū agnum anniculum ad la
tus altaris, quod respicit aquilonē. Dicendū ergo est,
ꝙ non fiebat immolatio alicuius hostiæ super altare,
sed oēs immolabantur ad latera eius. *Sicut. n. pro pecca-
to, ita & pro delicto ad sacerdotem pertinet hostia.* Hic poni-
tur de iure sacerdotum in istis hostijs: & dr̄, ꝙ sicut ho
stia pro peccato pertinet ad sacerdotem, ita ꝙ ipse de-
beat comedere eā, sic & hostia pro delicto pertinet
ad eundem. Sciendum tn̄ est non pertinere eodē mo
do ista ad sacerdotem, quia hostia pro delicto tota pti
net ad sacerdotem pręter caudam & hoc semper: ho
stia autem pro peccato aliqn̄ nullo modo conuenit
sacerdoti, sicut patet de hostia, cuius sanguis offereba-
tur intra sanctuarium aspergendo contra velum tem-
pli, quia de illa nullus comedebat, vt habetur sup. 6. c.
sed cremabatur igne. Pro quo sciendum est, ꝙ obla-
tio pro delicto fiebat qn̄cunque aliquis deberet obser
uare aliquam cæremoniam, & omittebat illam serua-
re in tempore suo, quamuis postea adimpleret. sic ha-
betur supra 5. cap. de eo, qui tetigit morticina, aut repti
lia, vel aliquid immundum, & postea oblitus est im-
munditię suæ non se purificans. Deinde cum recorda
tus fuerit immunditiæ pristinæ, debet offerre pro deli
cto suo. i. qui omisit se purificare tempore, quo purifi-
candus erat. Pro peccato aūt aliquid offerebat, quan-
do fecerat aliquid per passionem vel per ignorantiā,
quod erat contra legem Dn̄i, & aliqn̄ cum faciebat ꝑ
malitiam. nam satisfaciebat ei cui damnum intulerat,
& pro peccato suo offerebat sacrificium, vt habetur
supra 6. cap. De cæremonijs aūt istorum sacrificiorū
dria erat. nam quamquā dicatur eandem legem esse
in sacrificijs pro peccato, & delictis: tn̄ non erat eadē
totaliter, vt habetur supra 6. cap. nam in sacrificijs pro
delicto semper cedebat in ius sacerdotum totum cor
pus ipsarum hostiarum immolatarum pręter caudā;
& pellis etiam eorum erat. de hoc habetur sup. 6. cap.
In sacrificijs aūt pro peccato erat magna diuersitas.
nam quędam sacrificia offerebantur pro peccato to-
tius populi, & ꝓ peccato summi sacerdotis. & de istis
dicitur supra 4. cap. ꝙ comburebantur extra castra. &
supra 6. cap. dicitur, ꝙ victima pro peccato, cuius san-
guis infertur intra sanctuarium, non comedetur, sed
comburetur igni. Inferebatur aūt intra Sanctuarium
sanguis hostiarum pro pctō populi, & pro pctō sum-
mi sacerdotis. De illis aūt sacrificijs pro pctō, quorum
sanguis non inferebatur intra Sanctuarium, nec erant
pro pctō totius populi, aut summi sacerdotis: Dicen-
dum est, ꝙ ipsa pertinebant totaliter ad sacerdotes tā
carnes, q̄ pellis præter adipes, qui in omni sacrificio ad
Deum pertinent. de hoc sup. 6. c. iuncto c. 3. Cum aūt
dicitur hic, ꝙ sicut pro pctō ita ꝓ delicto ad sacerdo-

Non eodē mō pertinet sacrificium ꝓ peccato ad sacerdotē; & sacrificium ꝓ delicto: Obligatio ad ea: & uariæ cæremoniæ.

A tem hostia pertinet: non dicit omnimodā similitudi-
nem, sed aliquo modo similātur. Similitudo aūt & di-
uersitas eorum apparet in his, quæ dicta sunt supra.
Sciendum aūt, ꝙ hic dr̄ istas hostias tam pro pctō, q̄
pro delicto ꝑtinere ad sacerdotem. s. qa sacerdos eas
deberet comedere. Differebat tn̄ in hoc, quia cum
oēs hostiæ tam pro delicto, q̄ pro pctō, quā partes sa-
crificiorū pacificorū ꝑtinerent ad sacerdotes & come
derent illas; tn̄ quasdā earum comedebant soli mascu
li de gn̄e sacerdotali, alias aūt comedebāt tam mascu-
li q̄ feminæ. de hoc dictum est supra 6. c. & 10. nā sup.
10. c. in litera habetur, ꝙ partes hostiarum pacificarū
comedebantur tam a sacerdotibus, q̄ a filijs & filiabus
eorum. Sacrificia aūt pro pctō solo comedebanť a ma
B sculis de gn̄e sacerdotali. Cā aūt erat, qa magis sanctæ
erāt hostię pro pctō, quàm pacificæ. *Sancta sanctorum
est.* Hic ponitur causa superiorum dictorum. s. quare
pertinebant ad sacerdotes tam hostię pro pctō, quàm
pro delicto. & dr̄ hoc esse, quia sancta sanctorum est. i.
quia est valde sancta quęlibet earum, & nō debet co-
medi a popularibus, sicut pacificæ hostię, quę ad ipsos
pertinent. *Assumensque sacerdos.* Hic ponitur ritus mun
dificationis in sanguine, qui fiebat in ipso, qui lepro-
sus fuerat. s. ꝙ tingerentur aliquę partes suæ sanguine:
Accipiebatur enim de sanguine oblato pro delicto,
& tingebantur tres partes eius. s. auris dextera, & pol-
lex manus dextræ, & pedis dextri. Fiebat aūt hoc mo-
do s. ꝙ cum immolabatur agnus pro delicto, fluebat
sanguis in quandam crateram, & de illa assumebatur
C aliquid ad tingendum ex more cornua altaris, & reli-
quum seruabatur in cratera, vt inde assumeretur aliqd
ad tingendum aurem dextram & pollicē manus dex
trę, & pedis dextri: & deinde sanguis qui manebat in
cratera, fundebatur ad basim altaris. *Ponet super extre-
mum auriculæ dextræ eius qui mundatur.* i. sacerdos tinget
vnam particulam auriculæ illius, qui fuerat leprosus.
mandat etiā vngi in pedibus, & manibus. fiebat. n. ista
tinctio ad purificationem, quia per sanguinem omnia
penè mundantur in lege, & sine sanguine non fit re-
missio pctōrum, vt habetur ad Hebræ. 9. c. eod. modo
fiebat in consecratione sacerdotum, quia tingebanť
pollices manuū, & pedum dextrorū, & extremitates
auricularum dextrarū, vt hr̄ sup. 8. c. & Exo. 29. c. nā &
D in oībus quæ aliquo mō pertinēt ad pctm̄, ista tinctio
in sanguine ad purificandū fieri debebat; nisi in his q̄
sunt immunditię cōes, sicut cum quis per tactū alicu-
ius rei immundus effectus est, de quibus immunditijs
hr̄ sup. 11. c. pro illis. n. immunditijs non fiebat aliqua
oblatio sacrificiorū: ideo nō poterat fieri tinctio in san
guine. Istud aūt quod est in lepra, pertinebat ad maio-
rem immunditiā. iō fiebat expiatio in sanguine. *Et su-
per pollices manus dextræ, & pedis.* Etiam istę duæ particu
lę tingebanť, cuius cā est ad significandā purificatio-
nem & hoīs mūditiā in actibus suis. actus. n. hoīs prin-
cipaliter consistunt in manibus, pedibus, & auribus.
Et qn̄ istæ partes sunt mundę, actus nostri sunt mun-
E di. Cum vero hæ partes sunt immundæ, necesse est a-
ctus nostros esse immundos, & quia iste nouiter a le-
pra purificatur s'm quam totaliter erat immundus, cō
ueniens erat, vt istę tres particulę purificarentur in san
guine, vt sic viderentur actus earum mundi. Alio mō
pōt accipi cā huius munditię in cōparatione ad Deū.
s. ꝙ lepra aliquando infligatur homini pro peccatis,
quæ in Deum egit. Sunt autem peccata in his tribus
operationibus, scilicet in aure non obediendo præ-
ceptis Dei, & in manu non exequendo illa, & in pe-
dibus non eundo ad complendum ea. Nunc au-
tem purgatus a lepra in his tribus particulis tingitur,
vt remitti significetur quicquid per istas tres parti-
culas peccatum est. Sic enim obseruat ecclesia in ex-

Ritus mūdificationis in sanguine, quī in leproso fiebat.

Sine sanguine non fit pctōrū remissio.

Actus hominis, in quibus partibus consistunt.

In sacramẽto extremæ vnctionis, quare ecclesia tingit oleo sancto certas partes corporis. s. sensus.

trema vnctione, qñ tingit oleo sancto manus, & pedes, oculos, & cætera, & in qualibet parte earum dicit, indulgeat tibi Deus quicquid peccasti per visum, vel per auditum &c. Sic ergo esset in his particulis tinctio ista. Alio mõ adhuc intelligi põt, ꝙ fieret ista purificatio ad reddendũ istas particulas dispositas in cultum Dei, cum per istas sint principaliter actus nostri. s. vt tingantur aures ad bene Deo obediendũ audiendo mandata eius, & manus tingantur ad exequendũ ea, quæ Deus mandat, & pedes tingantur, vt recte eat, quo Deus eundũ iubet, & ne pedes illius in malũ proni sint. Cum aũt in his tribus particulis corporis, magis fiat purificatio quàm in alijs; quæritur quare non fit in vtroque pede, vel vtraq; manu, & vtraque aure; sed solum in dextris horum. Item dato, ꝙ solum tingeretur auris dextra, & pes dexter, ac manus, quare non tingebatur tota manus dextra, vel totus pes, aut tota auricula, sed extremum auriculæ, & soli pollices manus, & pedis. Dicendũ est, ꝙ de istis sup. rñsum est. 8. c. cum ageretur de consecratione sacerdotũ, qui tingebantur sanguine in eisdem particulis. *Et de olei sextario mittet in manum sinistram.* Hic ponitur alia mundificatio. nam sicut supra facta fuerat mundificatio in sanguine; ita hic fit alia mundificatio in oleo, & sumebatur istud oleũ de sextario. dictũ fuit supra, ꝙ offerret oleum in simila, & præter hoc oleum seorsum in sextario, & hoc accipiebatur ad istam tinctionem. Mittebat aũt sacerdos in manum suam sinistrã aliquã partẽ olei ad faciendũ ea, quæ sequuntur, mittebat aũt magis in sinistram quã in dextrã, quia de illo oleo, quod erat in vna manu aspergere dẽbat septies corã dño, cum altera manu, sed aspersio & aliæ operationes melius fiunt cum manu dextra quã cũ sinistra; qm̃ ẽt f̃m naturam manus dextra ad agendũ facilior est iuxta Isido. Ety. lib. 11. & Arist. 5. Ethi. *Tingetque digitum dextrũ in eo.* s. in oleo, quod habet in manu sinistra, vt aspergat, & faciat, quod infra ponitur. *Et asperget coram Domino septies.* s. ꝙ mittet sacerdos septẽ vicibus digitum suum in manũ sinistram, in qua erat oleum, & septẽ vicibus aspergebat corã dño. fiebat. n. ista aspersio ad emũdationẽ pctõrum. Et põt dici, ꝙ aspergebatˀ oleũ ad signandã pietatẽ. s. ꝙ Deus misereret isti, qui mundabatur, & remitteret ei peccata, vel fiebat aspersio olei f̃m conuenientiã eius, qui mundabatur. Nam hic fiebat mundificatio a lepra, quæ consistit in quibusdã pustulis, oleum aũt pustularũ mundatiuum est. Dr̃, ꝙ fiebat ista aspersio coram dño. Nec tñ intelligendum est, ꝙ fieret intra tabernaculũ ante velũ sancti sanctorum, sicut cũ aspergebatur sanguis pro pctõ summi sacerdotis, & pro peccato totius populi coram dño, vt habetur sup. 4. c. sed fiebat ista aspersio in ostio tabernaculi, in quo sacerdos erat cum ipso qui purificabatur a lepra, sicut dictum fuit supra, ꝙ sacerdos ꝯstitueret hoĩem purificandũ coram dño in ostio tabernaculi, cũ aũt in ostio tabernaculi sacerdos aspergeret sanguinẽ, dicebatur aspergere coram dño, quia Deus significatur esse spãlius intra sanctuariũ. Dr̃ aũt, ꝙ fiet ista aspersio septies, cuius cã est, quia fit ad purificationem, vt ergo significetur inducta omnimode emundatio, fiebat septies, qm̃ septenarius numerus significat perfectionẽ, sicut supra dictum est. *Quod aũt reliquũ est olei in læua manu.* i. id quod mansit in manu de oleo illo, post aspersionem factam coram domino, remanebat aliquid in manu. *Fundet super extremum auriculæ dextræ.* Hic ponitˀ iterata purificatio triũ particularũ positarũ. s. auriculæ & manus, & pedis. Fit aũt ex ead. cã ex qua fiebat tinctio in sanguine, sed iterabatur ad maiorem solennitatem actus: magis namq; consequuntur honoris ea, quæ bis quàm ea quæ semel fiunt. *Et super pollices pedis, ac manus dextræ.* Istæ etiam duæ particulæ,

F cum ipsa extremitate auriculæ tingebantur ex causa supradicta. *Et super sanguinem, qui effusus est pro delicto.*

Quare in emundatione leprosi effunditur oleum super sanguinem. Quæstio. IX.

ISTA litera potest intelligi dupliciter, vno modo, quòd istud oleum aspergeretur super sanguinẽ, qui effusus est pro delicto. i. super auriculam, & pollices manus, ac pedis, quia istę tres particulæ tinctę fuerant sanguine effuso pro delicto. Effundendo aũt oleum super istas particulas dicebatˀ effundi super sanguinem, quia in istis tribus particulis erat sanguis impositus; velut si quis vnum colorem alteri supponat. Alio mõ intelligi põt ista effusio olei super
G sanguinẽ effusum pro delicto. i. ꝙ funderetur oleũ super loca illa, in quibus fuerat sanguis effusus. s. sup cornua altaris, & ad basim eius. Causa aũt huius effusionis sanguinis est, vt Deus misereretur sanguini eius, qui mundatur a lepra. Sic. n. signat oleũ fusum sup sanguine, nam oleum pietatem designat, quod qñ fuerit fusum super sanguinẽ, designat Deum propitiari sanguini huius, qui mundatur, sed primus sensus melior est. *Et super caput eius.* i. ẽt fundetur oleum super caput istius, qui mundatur a lepra. Hoc enim non fiebat in sanguine, quia sanguis solum ponebatur super aurem & manum, & pedem. Causa huius est, quia sanguis est solum ad expiationẽ, expiatio autẽ solũ debet esse in partibus illis, in quibus est actus peccati, & istę sunt
H tres. s. aures, & pedes, & manus: ideo in his solis fieri debebat purificatio in sanguine. Oleũ aũt fusum non solum signat purificationẽ, sed implorationẽ pietatis, ideo præter illas partes per quas peccati actus fit, conueniens est fieri olei vnctionẽ, & sic est in capite: fundendo enim oleum super caput imprecamur misericordiam Dei super caput illius super quem funditur oleum. *Rogabitque pro eo coram Domino.* Cũ fecerit istas ceremonias orabit sacerdos pro ipso, qui mundatˀ, vt Deus sanet eũ perfecte a lepra ne reincidat in eam, vel orabat pro isto. s. vt Deus liberaret eum, ne incideret in pctã propter quæ deberet iterũ puniri plaga lepræ. Dr̃ ꝙ orabit pro eo coram dño. i. in ostio tabernaculi, quia dicitur esse coram dño. i. in ostio tabernaculi.
I *Et faciet sacrificium pro peccato.* i. completis istis ceremonijs faceret sacerdos secũdum sacrificium, quod erat pro peccato. Iam. n. fecerat primum, quod erat sacrificium pro delicto. fiebat enim sacrificiũ istud pro peccato ad expiationem peccatorum, quia frequẽter plaga lepræ propter peccatum euenit, sicut patet de Maria sorore Moysi, quæ propter murmurationẽ pcussa est lepra, vt habetur Nume. 12. c. Sic ẽt de rege Ozia, qui percussus fuit lepra in fronte, quia voluit thurificare, sicut sacerdotes, vt habetur 4. Reg. 15. cap. Vt ergo remitterentur omnia peccata propter quæ incidisset iste in plagam lepre, fit sacrificium pro peccato.

Tunc immolabit holocaustum. i. facto sacrificio pro peccato, & pro delicto fiebat sacrificium holocausti. Erãt n. tria sacrificia hic, & tria animalia immolãda: de his
K non exprimuntur hic ritus, quia positi fuerunt supra in principio huius libri. Intelligendum tñ est de istis sacrificijs, ꝙ cõpleantur hoc modo. s. ꝙ funderetˀ sanguis sacrificij pro delicto super aurem, pedẽ, & manũ eius, qui mundabatˀ, & reliquus in cornibus altaris, & basi funderetur. De qbus aũt dicendũ, ꝙ adipes huius sacrificij cremabantur coram dño, sicut in alijs, & pellis, puenìebat in ius sacerdotũ præter caudã, & cremabatˀ, sicut hr̃ sup. 6. c. hęc namq; de sacrificijs ꝓ delicto prouenìebant. in sacrificio aũt pro pctõ qd̃ factũ fuit hic, effusus fuit sanguis super cornua altaris & in basi, adipes vero cremati sunt coram Dño, sicut fiebat in om-

In istis partibus corporis est actus peccati.

in oĩbus sacrificijs,vt habetur supra 3.ca. Carnes autẽ & pellis totaliter prouenerunt in ius sacerdotum , vt habetur supra 6.cap. In holocausto autem oẽs carnes & adipes cremabantur,vt habetur sup.1.c. Sola pellis proueniebat sacerdoti,vt habetur supra 6.cap. In oblatione quoque similæ trium decimarum, de qua dictũ fuit hic:dicendum est,ꝙ cum essent tria sacrificia animalium, pro quolibet eorum accipiebatur vna decima similę.Hæc aũt non tota cremabatur in altari, sed accipiebatur vnus pugillus de qualibet decima,& cremabatur in altari; reliquũ aũt prouenit sacerdotibus, vt habeẽ sup.2.& 6.c. De sextario quoq; olei idem dicendum est.nam de eo susceptum est modicum olei ad ponendum in manu sinistra sacerdotis, vt inde tingeretur ea,quæ in litera dicuntur. & aspergeretur coram Dño , reliquum aũt oleũ,quod oleũ manebat in sextario,veniebat in ius sacerdotũ:nam cũ non cremaretur corã dño, nec ꝑueniret in partẽ offerẽtis, qa solũ proueniebant ei partes de hostia pacifica, necessariũ erat, quòd in ius sacerdotum cederet . *Et ꝑponet illud in altari.* Scilicet illud holocaustũ postquã immolauerit illud , & detraxerit pellem ẜm ritus, qui habentur sup.1.c. *Cum libamentis suis.* Vocantur libamenta quędam oblationes , quæ fiebant cum ipsis sacrificijs carnium,& hoc erat in tribus, scilicet in offerẽdo similam,& oleum cum illa,& vinum: de simila , & oleo patet supra,quia iussum est,vt offerrentur tres decimę similę oleo aspersę. de vino habetur Nume.15. ca.vbi cum simila & oleo iubetur quoque vinũ offerri.hęc aũt ponebantur super altare , sicut ipsum holocaustum ad cremandum , qm̃ in oĩbus obseruabatur eadem lex cremationis . Nec tñ intelligendum est,ꝙ ista libamenta totaliter cremarentur , sed partes eorũ proueniebant sacerdotibus , sicut immediatè dictum fuit. Item considerandum , ꝙ cum hic dicitur debere cremari holocaustum cum libamentis suis , non solũ accipiendũ est,ꝙ ponantur libamenta in holocausto, sed etiã in sacrificio pro peccato , & in sacrificio pro delicto. nam cum essent hic tria animalia immolata, & tres decimæ similæ conspersę oleo, cuilibet sacrificio ponebatur pro libamento vna decima similę conspersę . Sicut ergo in holocausto cremabatur aliquid de libamento, ita & in sacrificio pro peccato , & pro delicto libamentorum partes quędam incendebant: expressit tamen litera de libamentis holocausti , qm̃ de quocunque eorum expressisset intelligebatur de cæteris . *Et sic homo rite mundabitur.* Idest cum facta fuerint omnia quæ supra dicta sunt, homo , qui leprosus fuerat,erit perfecte mundatus.q.d.nõ sunt plures cęremonię ad mundandum aliquem a lepra, quàm istę q̃ supra positæ sunt. Potest autem ista litera intelligi dupliciter. Vno modo per modum præcepti.s. & sic homo rite mundabitur.i.mando,ꝙ quicunque debuerit mundari a lepra , sic mundetur faciens omnia ista , & hoc ordine. Alio modo intelligitur per modum consecutionis.s.ꝙ qñ omnia ista fuerint facta , erit homo perfecte mundatus ; nec fient plures cęremoniæ .

Duplex literæ expositio.

Quòd si pauper est . Hæc est obseruatio quæ fiebat circa eos, qui mundabantur , & erant pauperes non potentes offerre ea quę supra posita sunt . & in hoc lex ista valde rationabilis est.nã iste casus de lepra ita accideret pauperibus, sicut diuitibus.oportuit igitur, vt ꝓ omnibus remedia ponerentur; sed non poterant pauperes offerre eadem quæ diuites offerebant , ergo debuit poni alia lex oblationis . Considerandum autem est,quia hoc non semper obseruabatur.nam quędam erant, in quibus pauperes nihil minus soluebant quã diuites,sicut patet in numeratione populi:nam quandocunque fieret populi numeratio, & aliquis transiret ad numerum,soluebat dimidium siclum, & ad il-

Cur Deus in sacrificijs nolebat,ꝙ pauperes grauarentur.

A lum diuites nihil apponebant,& pauperes nihil diminuebant.vt habetur Exodi 30.cap. Item fiebat hoc in redemptione primogenitorum,nam cum aliquis primogenitũ suum redimeret, siue esset pauper , siue diues,quinque siclos soluere tenebatur, vt habetur Nu. 3.cap. Causa horum erat primo de solutione dimidij sicli,quia illud precium dabatur pro sumptibus sacrificiorum . & si forte isti soluerent inæqualiter , existimarent illi,qui minus de precio darent,ꝙ non ęqualiter pertineret ad illos cultus Dei, sicut ad alios . quod erat causa magnæ ęmulationis , ideo in solutione ista non permittebatur diuitibus plus dare quàm pauperibus,etiam si vellent . In redemptione autem primogenitorũ eodem modo cã erat, quia ille primogeni-
B tus,qui redimebatur , pertinebat ad Deum cum omnia primogenita eius essent, & si forte plus daretur pro vno primogenito quàm pro altero, videretur magis valere coram Deo vnus quàm alius;quod ęmulationis causa est. Patet hoc in hominibus qui venduntur: nam pro eo qui excellentior est ad aliquam operationem,dantur plures pecunię, in oblationibus autem istis non fiebant appreciationes hominum, sicut in redemptione primogenitorũ . Nec etiam per hoc ꝙ hic magis, vel minus offerret, videbatur magis ad Deum pertinere vel minus : ideo non erat inconueniens, quòd plus pro vno quàm pro altero daretur . *Quòd si pauper est.* Scilicet non potens ista soluere. *Et nõ potest manus eius inuenire quæ dicta sunt pro delicto.* Idest nõ
C potest emere ista quæ dicta sunt debere dari pro delicto.s.ista sacrificia supra posita. & non dicitur, ꝙ nõ posset inuenire manus eius. i. ꝙ nõ ĩueniat ad emẽdũ, sed ꝙ nõ põt inuenire manus eius.s.ꝙ nõ põt emere. Quod patet,quia dicitur, ꝙ si pauper est. at non inuenire ad emendum ista , quę dicta sunt, nihil facit esse pauperem,vel diuitem, sed ad nõ posse emere ea quæ dicta sunt. *Sumet agnum ad oblationem.* In paupere diminuebatur quantitas oblationis ad purificationem . nã si diues esset,offerret duos agnos anniculos , & vnam ouem anniculam,vt supra dicebatur,cum aũt pauper esset,offerebat vnum agnum anniculum, & loco alterius agni & ouis offerebat duos turtures, sicut in litera patet . De isto primo agno dicebatur , ꝙ offerebat eum in oblatione.s.pro delicto.nam offerebantur hic
D tria sacrificia.s.pro peccato,& delicto, & holocausto, sed dicitur immediate,ꝙ vnus de turturibus offerebatur in holocaustum, & alius pro peccato . ergo oportet,quòd iste agnus anniculus, de quo hic dicitur, esset pro delicto .

In redemptione primogenitorum pauperes, & diuites æquales erant, & q̃ erat causa.

Quare Deus non posuit turturem pro alio agno, sed vnum agnum offerri iussit. *Quæst. X.*

SED quęret aliquis,cum Deus vellet diminuere sacrificia pauperum secundũ quantitatem valoris,& loco vnius agni anniculi,& ouis,posuisset duos turtures,quare pro alio agno non
E posuit turturem , sed iussit offerri vnum agnum .

Respondendum est, quòd cum Deus intenderit diminuere sacrificia pauperum in valore, posuisset turtures pro agnis,& oue , nisi esset aliqua necessitas in hoc, quia pro ista emundatione leprosi debebat fieri tinctio in auricula, & pollice manus, & pedis, & debebat fieri aspersio coram Domino , sicut in litera dicitur , sed non potuissent ista fieri in sanguine turturis,ergo oportebat saltem vnum agnum offerri , & iste dicitur in oblationem datus,quia de sanguine huius fiebant cęremonię mundificantes leprosum .

Vt roget pro eo sacerdos . Idest offeret istum agnum anniculum,vt sacerdos oret pro ipso. Non tñ est sensus , quòd daretur iste agnus anniculus sacerdoti , vt oraret

oraret pro isto, qui mundaretur, sicut dicimus, ꝙ dantur sacerdotibus nostris aliqua, vt orēt pro defunctis, aut viuētibus, sed est sensus, ꝙ offerebatur iste agnus anniculus, vt sacerdos oraret pro eo qui mundatur. i. vt faceret ceremonias purificationis in illo agno anniculo, & faciendo eas rogabit pro eo, qui mundatur. *Decimamque partem similæ conspersæ oleo.* Non solum diminuebatur in sacrificio pauperum de ipsis animalibus, quia tollebatur agnus & ouis, & loco eorum ponebantur duæ turtures; sed etiam diminuebatur de simila conspersa. nam in sacrificio diuitum iussum est supra, quòd offerrētur tres decimæ similæ cōspersæ oleo: hic autem solum iubetur vna decima, cuius causa est, quia in sacrificio diuitum offerebantur tria animalia, & cuilibet eorum correspondebat vna decima similę: nunc autem solum offertur vnum animal de quadrupedibus. s. vnus agnus anniculus, ideo pro eo solum requirebatur vna decima similæ cōspersæ oleo. In sacrificio autem volatilium non offerebatur simila, sed hoc quidam volunt: de veritate tamē eius infra dicetur. De ista autem decima similæ dicendum est, sicut supra dicebatur, scilicet, quòd non tota cremaretur coram dñō, sed vnus pugillus de illa, reliquum autem in sacerdotum iura cedebat. *In sacrificium.* Idest ista decima similę offerebatur in sacrificiū. s. quòd ipsa esset sacrificium siue libamentum illius agni anniculi immolati: nam cum ista animalia offerrentur, cum eis quoque simila, oleum, & vinum reddebantur tanquam libamenta, vt habetur Nume. 15. cap. *Et olei sextarium.* De omnibus suprapositis aliqd diminuebatur in oblatione pauperum, de sextario tamen olei nihil. nam sicut in oblatione diuitum offerebatur sextarium olei, ita & in oblatione pauperum debebat offerri. Causa est, quia præter vnctionē quæ fiebat in sanguine, adhuc quædam alia vnctio fiebat in oleo, vt patet infra, & ista eod. mō fiebat in pauperibus, sicut in diuitibus: iō necessariū erat sextariū olei. *Duosque turtures, siue duos pullos columbarum.* Hoc diminuebatur in oblatione pauperū: nam pro vno agno, & vna oue, duo turtures ponebantur. Dicit. n. esse turtures, vel pullos columbæ offerendos, quia æqualiter sufficiebat in vno, sicut in alio, & istę erāt solum duæ aues, quę offerebantur, sicut habetur infra 1. ca. de turturibus, tamen semper dicit offerendos esse turtures. s. magnos: de columbis autem dicit esse offerendos pullos: causa huius declarata fuit supra 1. & 12. *Quorū vnus sit pro peccato, & alter in holocaustum.* Hic ponuntur duo sacrificia, quoniam aliud quod erat tertium. s. pro delicto iam suprapositum fuerat. s. ꝙ offerretur agnus anniculus. In istis duobus turturibus, qui offerebantur hic obseruabantur eędem cęremonię, quæ in alijs holocaustis & pro peccato. nam turtur, qui erat in holocaustum detracta pluma, & vesicula iecoris, atque effuso sanguine super parietes altaris cremabatur totus in altari. turtur autem qui erat pro peccato, immolabatur, & fundebatur sanguis eius ad basim altaris tingendo primo cornua illius. de carnibus autem nihil cremabatur, sed totum proueniebat sacerdotibus fm leges aliorum sacrificiorum pro peccato. de hoc habetur supra 6. cap. *Offeretque ea die. 8. purificationis suæ sacerdoti.* Hoc dicitur de ipso, qui mundatur a lepra, quòd in die octaua purificationis suæ offerret ista quæ dicta sunt. Accipitur autem dies octauus purificationis cōputando a primo die, quo incępit ista purificatio, & hoc fuit quando sacerdos exiens extra castra inquisiuit, an esset mundus homo ille a lepra, & inueniens eum mundum fecit radi pilos corporis sui, & lauari corpus ac vestimenta, & introiuit in castra: deinde mansit, sic per dies sex: in die autem septimo iterum lauit corpus suum, & vestes, & rasit omnes pilos: die

F autem octauo facturus erat ea, quæ dicuntur hic offerendo sacrificia. *Ad ostium tabernaculi testimonij coram domino.* Idest quòd iste mundatus a lepra debebat portare ista animalia offerenda, & reliqua vsque ad ostium tabernaculi. Et hoc propter tria.

De tribus causis quare mundatus a lepra offerebat turtures apud ostium tabernaculi.

Primo, quia non licebat laicis introire intra tabernaculum, sed per totum atrium, vltimum autem inter res sanctas ad quod accedere poterant, erat introitus tabernaculi: ideo vsque illuc ferebant oblationes suas. Secunda causa huius est, quia sicut hic dicitur in litera, laici debent offerre ista coram domino; sed Deus dicebatur esse specialiter intra tabernaculum, ergo ad ostium eius conueniens erat, vt accederent, vt sic viderentur præsentare oblationes suas domino.
G Tertia causa huius est, quia ea quæ offerebantur ab istis, cremabantur super altare holocaustorum, sed istud altare erat apud ostium tabernaculi, ergo oportebat, vt accederent vsque ad ostium tabernaculi.

Qui suscipiens agnum pro delicto, & sextarium olei. Idest sacerdos offerebat ista de manu offerentis postquam præsentabat ea apud ostium tabernaculi. & dicitur hic, quòd suscipiebat ista duo, non quidem, quòd non susciperet aliqua alia; quia suscipiebat duos turtures, & tres decimas similæ, sicut ĩ. patet: dicitur tñ quòd accipiebat ista duo, quia ista primo & seorsum accipiebat, atque consummabat cæremonias in eis, postea autem suscipiebat alia. Quod patet ex ordine qui infra ponitur, scilicet, quòd primo immolaretur agnus, & de sanguine eius tingeretur auris dextra, &
H pollices manus, & pedis dextri: deinde de sextario olei accipiebatur oleum ad faciendum septenariam aspersionem coram Domino, & tinctionem in his tribus partibus supradictis, posterius autem offerebantur turtures. *Leuabit simul.* Idest eleuabit ista duo coram Domino sacerdos, & ista eleuatio est quidam modus oblationis, qualiter autem coram Domino eleuentur dicendum est, quòd eleuabantur eodē modo, quo pectusculum, & armus dexter. de qua eleuatione diximus supra 7. ca. eleuabantur autem ista duo, scilicet agnus, & sextarius olei viuente agno, quod patet, quia postea dicitur de immolatione eius. *Immolatoque agno de sanguine eius ponet super extremum auriculæ dextræ.* Hic ponuntur cæremoniæ, quæ fiebant
I in eo, qui mundabatur a lepra, & solum dicitur de pauperibus, sunt tamen eędem cæremoniæ, quæ obseruabantur in diuitibus, scilicet, quòd immolaretur agnus, & suscepto sanguine eius in cratera tingeretur de illo extremitas auriculæ dextræ eius, qui mūdabatur. Causa autem huius mundationis est eadem, quæ supra dabatur de diuitibus.

Et super pollices manus eius, atque pedis dextri. Ista propositio tenetur hic copulatim, & nō copulatiue: quia si teneretur copulatiue, referretur ad vtrumque per se, & diceremus, quòd tingeretur in sanguine super pollices manus, & tingeretur etiam super pollices pedis, sed tunc litera includeret contradictionem, quia dicitur, quòd solum fieret hoc in manu dextra vnum pollicem habente, & pes dexter alterum. Est
K igitur intelligendum, quòd intelligatur ista coniunctio, &, vel, atque copulatim, & tunc non refertur ad vtrumque per se, sed ad ambo simul, scilicet, vt dicatur, quòd tingeretur de sanguine super pollices manus, & super alterum pollicem pedis, & isti duo sunt pollices. de tinctione autem horum causa supra posita est. *Olei uero partem mittet in manum suam sinistram.* Scilicet quod accipiet sacerdos de oleo sextarij, & mittet aliquam particulam in manum sinistrā, quod fiebat, vt ibi tingeret digitum, & aspergeret corā domino, atque tingeret ipsum, qui mundatur a lepra, manebat autem in sextario magis de oleo, quàm sa-

cerdos

cerdos mitteret in manum sinistram: & illud cedebat in ius sacerdotum. *In quo tingens digitum dextræ manus.* Tingebat ibi digitum ad aspergendum, nec dicitur qs digitus esset; satis tamen videtur esse manifestum, ꝙ esset digitus, qui dicitur index, quia ad ista habilior est. *Asperget septies contra dominum.* i. asperget sacerdos in ostio tabernaculi contra ipsum tabernaculum, & velū interius septies, & quia ibi specialiter erat Deus, dicebatur contra dominum aspergere. *Tingetque extremum auriculæ eius qui mundatur.* Postquam aspergebat septies contra dominum, tingebat istas tres particulas supradictas eius, qui mundabatur. & fiebāt duæ tinctiones hic. s. in oleo & in sanguine, sicut in oblatione diuitū. causa autem mundationis & tinctionis in his tribus locis posita fuit supra. *Ac pollices manus & pedis dextri in loco sanguinis, qui effusus est pro delicto.* Idest etiam istæ duæ particulę pollicum in manibus, & pedibus tingebantur oleo. & dicitur, quòd fiebat ista tinctio in loco, in quo fusus erat sanguis pro delicto. Ista litera dicebatur supra, quòd intelligeretur dupliciter. vno modo, quòd oleum tingeretur in eodē loco, in quo sanguis effusus est, idest quòd in illis tribus particulis corporis fieret tinctio olei, in quibus fuerat facta tinctio sanguinis effusi pro delicto, sed auriculę, pollices manus, & pedis tinguntur de sanguine. ergo eadem tria loca in oleo tingenda sunt. Alio modo dicebatur intelligi, ꝙ illa loca, quæ fuerant tincta sanguine, effuso rursus oleo tingerentur, scilicet cornua altaris & basis in qbus sanguis effusus fuerat. sed sensus prior est, quē intendit hic litera, scilicet, ꝙ istę tres particulę corporis tingerentur oleo in eodem loco, in quo ante sanguis fuerat tinctus, scilicet, ꝙ poneretur oleum super sanguinem. dicit autem sanguinem pro delicto, quia sanguis ille, quo tingebantur particulę istę, erat illius agni anniculi, qui immolatus fuerat pro delicto.

Duplex literę expositio.

Reliquam autem partem olei, quæ est in sinistra manu. Dicit hoc, quia postquam aspergebat septies oleum contra Dominū, adhuc manebat aliqua particula olei in manu, & istud oleum fundebatur super caput eius, qui mundabatur a lepra. illud enim de oleo, quod sacerdos in manu suscepisset, necessario debebat super ipsum mundandum aspergi, vel contra Dominum. *Mittet super caput purificati.* Idest oleum istud effundetur super caput huius hominis: causa huius est, quæ supra posita fuit, scilicet ad imprecandum misericordiam Dei super caput illius. nam oleum misericordiā signat. *Vt placet pro eo Dominum.* Idest ista olei tinctio & fusio super caput huius est ad hoc, vt Deus placetur illi, idest vt reddatur mansuetus remittens peccata illius, & in hoc patet causa, quæ supra dicta est.

Quomodo Deus placabatur ei, qui purificabatur a lepra, per hoc, quòd fundebatur oleum super caput.
Quæstio. XI.

SED dicet aliquis, quomodo Deus placabatur ei, qui mundabatur per hoc, quòd fundebatur oleum super caput eius, cum nullam talem actionem habebat oleum? Et dicendum est, ꝙ quamquam oleum secundum naturam non habeat aliquam virtutem, secūdum quam reddat nobis Deū placatum; nec etiam sit aliquis actus cæremonialis, qui possit idem facere nobis de Deo, sed dicitur placari Deus per istam tinctionem olei super caput ex eo, quòd est quędam cęremonia a Deo iussa fieri, & per obedientiam ad ea, quæ Deus mandat, redditur nobis Deus placatus. sic enim dicitur de lamina aurea, quam habebat sacerdos magnus in fronte, quòd quādo eam haberet, esset sibi Deus placatus, cum dici-

A tur. Erit autem lamina semper in fronte eius, vt ei placatus sit dñs: & quantū ad istū modū per oēs cęremonias reddit Deus nobis placatus, cū agamus id, qđ ipse iubet. Dicitur tamen magis specialiter Deus placari per istam effusionem olei super caput, quoniam ista est cęremonia, in qua Deo obedimus, & propter hoc est signans Dei placationem, cum oleum fusum super caput designet misericordiam Dei venturam super illum hominem, & cum Deus iusserit ista fieri, atque fecerit, quòd significent istam placationem, volebat specialiter placari ad tales cęremonias factas. *Et turturem siue pullum columbæ offeret.* Hic ponitur oblatio volatilium necessariorum ad solennitatem mundationis huius leprosi, & offerebantur turtures, vel

B pulli columbarum, quia solæ istæ aues ad sacrificium mundæ erant. *Vnum pro delicto, & alterum in holocausto.* Sicut erant duo volatilia, ita fiebant de eis duo sacrificia, & vnum erat in holocaustum, in quo seruabantur leges holocausti, de quibus habetur supra I. cap. Alterum autem dicitur offerri pro delicto, & accipitur largè pro delicto, idest pro peccato: nam si accipiatur pro delicto propriè, non potest stare litera: nam supra dictum fuit, quòd offerretur agnus anniculus pro delicto, hic autem est aliud sacrificium, & sic dicitur offerri pro delicto, idest pro peccato. *Cum libamentis suis.* Idest offerebantur cum istis sacrificiis turturum quædam libamenta, quæ sunt in simila, & oleo, & vino: nam cum quolibet turture offerebatur vna decima similæ, & oleum cum eadem, &

C sic sunt tres decimę similę in sacrificio pauperum, sicut in sacrificio diuitum, cum in quolibet eorum dentur libamenta. Hoc autem est contra opinionem eorum, qui dixerunt in sacrificio pauperum remitti duas decimas similę, sicut remittebatur agnus, & ouis, non potest tamen stare, cum dicat istos duos turtures offerendos esse cum libamentis suis, sed non sunt alia libamenta, nisi istę decimę similę conspersę oleo, ergo istę offerebantur: & quando probant positionem suam, quia supra dicitur in principio oblationis pauperum, decimamque partem similę conspersę oleo in sacrificio, & in principio oblationis diuitum dicebatur, quòd offerrent tres decimas similę. Respondendum est nihil probari ex hoc, quia quam-

D quam in sacrificio pauperum offerantur tres decimę similę: tamen ibi fiebat solum mentio de vna: quia dicebatur de solo sacrificio agni anniculi, ꝙ erat pro delicto, & cum illo solum offerebatur vna decima similę, cum alijs autem duobus volatilibus offerebantur alię duæ decimæ quæ vocantur libamenta, quod apparet hic. *Hoc est sacrificium leprosi.* Ista est recapitulatio superiorum & epilogus: & est sensus, quòd istud totum, quod supra dictum est ab illo loco. *Quòd si pauper est.* Vsque huc, est sacrificium pro eo, qui mundabatur a lepra, & est pauper non potens facere ea, quæ a principio posita fuerunt.

E Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron dicens. Cumque ingressi fueritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis in possessionem: si fuerit plaga lepræ in ædibus, ibit cuius est domus nuncians sacerdoti & dicet. Quasi plaga lepræ videtur mihi esse in domo mea. At ille præcipiet, vt efferantur vniuersa de domo, priusquam ingrediatur eam, & videat vtrum leprosa sit; & ne immunda fiant omnia, quę in domo sunt.

Lepra domorum.

Intrabitq́ue postea, vt consideret lepram domus. Et cum viderit in parietibus illius, quasi valliculas pallore, siue rubore deformes,& humiliores superficie reliqua, egredietur ostium domus, & statim claudet illã septem diebus. Reuersusq́ue die septimo cõsiderabit eam. Si inuenerit creuisse lepram, iubebit erui lapides, in quibus lepra est, & proijciet eos extra ciuitatem in locum immundum, domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum,& spargi puluerem rasuræ extra vrbem in locum immundum, lapidesq́; alios reponi pro his, qui ablati fuerãt, & luto alio liniri domum. Sin autem postquam eruti sunt lapides, & puluis elatus, & alia terra lita; ingressus sacerdos viderit euersam lepram, & parietes respersos maculis; lepra est perseuerans,& immunda domus. Quam statim destruent, & lapides eius, ac ligna, atque vniuersum puluerem proijcient extra oppidum in locum immundum. Qui intrauerit in domum quando clausa est, immundus erit vsque ad vesperum, & qui dormierit in ea, & comederit quippiam, lauabit vestimenta sua. Quod si introiens sacerdos viderit lepram non creuisse in domo, postquam denuo lita fuerit; purificabit eam reddita sanitate. Et in purificatione eius sumet duos passeres, lignumq́ue cedrinum, & vermiculum, atque hyssopum. Et immolato vno passere in vase fictili super aquas viuas, tollet lignum cedrinum,& hyssopum, & coccum,& passerem viuum; & tinget omnia in sanguine passeris immolati, atq; in aquis viuentibus,& asperget domũ septies: purificabitq́ue eam tam in sanguine passeris, quàm in aquis viuentibus,& in passere viuo, lignoq́ue cedrino, & hyssopo, atque vermiculo. Cumque dimiserit passerem auolare in agrum libere, orabit pro domo, & iure mundabitur. Ista est lex omnis lepræ,& percussuræ lepræ vestium & domorum, cicatricis, & erumpentium papularum, lucentis maculæ,& in varias species coloribus immutatis, vt possit scire, quo tempore mundum quid, vel immundum sit.

De lepra quæ in domibus est.

Locutusque est dominus ad Moysen. Supra dictum fuit de lepra quæ erat in hominibus & in vestibus: hic agitur de lepra, quæ est in domibus: nam in eis quoq; lepra esse poterat. Et diuiditur in duas partes: quia primo agitur de cognitione lepræ. Secundo de eius purificatione ibi. *Quòd si introiens.* Circa primum. *Locutus*
F *est dominus ad Moysen.* Non fuit ista alia locutio a superioribus de lepra: qm̃ omnia ista pertinent ad eandẽ materiam, cum in oĩbus de lepra agatur. ideo quamquam ista quæ in hoc libro sunt, dicta fuerint interpolate; quia hęc ad idem sunt, simul dicta fuerunt. Dicitũ hic locutus est dñs, quia ponitur tanquã caput orationis, cum sit alius modus lęprę, de quo hic dr̃, quã ille, qui in superioribus erat. *Cumque ingressi fueritis terrã Chanaan.* Hic ponitur qñ deberet obseruari ista cęremonia de lepra, quæ est in domibus: & dicitur, quòd fierent quando Iudæi essent in terra Chanaan.

An præcepta cæremonialia maxime præceptum lepræ fuerint obseruata in deserto. Quæstio. XII.

G DICERET aliquis, ꝙ ideo Deus dixit hic de terra Chanaan, quia ista quæ dñr hic, sunt cęremonialia: cæremoniæ aũt non obseruatæ sunt, nec obligauerunt vsque quo intrarent in terram Chanaan Israelitæ. sic patet Deute. 12.c. in principio, cum dicitur. hæc sunt præcepta & iudicia quæ facere debetis in terra, quam dñs Deus patrum tuorum daturus est tibi, & declarat magis in eodem c. ꝙ non obseruarentur cæremonię in deserto; sed obseruari debebant postea in terra Chanaã, cum dr̃, non facietis ibi, quæ nos facimus hic hodie, singuli quod rectum sibi videtur: nec. n. vsq; in præsens tps venistis in requiem & possessionẽ, quam dñs Deus da-
H turus est vobis. Sed ista assignatio non põt stare, quia aliquę cęremonię obseruatę sunt in deserto. s. oẽs illæ, q̃ obseruari poterãt. patet de festo azimorũ, qđ factũ est in monte Synai, vt habetur Nũ. 9. ca. cum dr̃. faciet sibi Israel phase tpe suo. Alia quoq; faciebant cęremonialia, de quibus satis patet in discursu horum triũ librorum vltimorũ Moysi. Item patet spãlius hoc in lepra. s. ꝙ cæremonia ista obseruaretur in deserto. nã iussit Deus Moysi, ꝙ excluderet oẽs leprosos & fluentes semine de castris. vt habetur Nu. 5. c. sed castra vocabãtur castrametationes Israelitarũ in deserto. ergo ibi obseruabatur p̃ceptum de separatione leprosorũ. Itẽ apparet, ꝙ nõ fuerit ista causa. nam si ideo dixisset, cum ingressi fueritis in terram Chanaã, quia non debebat
I aliqua cęremonia obseruari in deserto, ita ẽt diceretur de lepra in superioribus, sed non habetur talis clausula, ergo non dicitur ex hac causa. Sed dicendum est, ꝙ non ponitur hic, cum ingressi fueritis in terram Chanaan, quia istud præceptum de lepra inquirenda in domibus non poterat esse Iudæis in deserto, cum ibi non haberent domos de lapidibus & terra, quia non manebant, sed solum domos istas habituri erant in terra Chanaan. In deserto aũt solum habebant tentoria de pellibus & panno, in his aũt lepra esse poterat, sed de ista dictum fuerat præcedenti c. quia est lepra in vestibus, vel pellibus. & ideo cum de illa diceretur, nõ fuit appositum cum ingressi fueritis in terrã Chanaã: sed simpliciter fuit dictum, quia si in deserto cõtingeret lepra in vestibus, vel hoĩe, aut in tentorijs: fiebant eę-
K dem cęremoniæ, quæ supra iussæ sunt. *Quam ego dabo vobis in possessionem.* Dr̃ Deus daturus Iudæis terrã Chanaã in possessionẽ: quia ipse illam promiserat eis; & ipsi non habuerunt eam viribus suis, sed sola Dei operatione, aut saltem præcipue operatione Dei: nam ipse fecit pro eis mirabilia ad delendos hostes, vt habetur Iosue. 9. & 10. cap. & ob hoc hortatur Moyses Deut. cap. 8. Israelitas ne intelligant se accepisse terram promissionis suæ in fortitudine manum suarum, sed quia Deus misertus est eis, & contulit virtutem contra hostes, vt eos expugnarent. *Si fuerit plaga lepræ in ædibus.* Non est intelligendum, quòd ad hoc, quòd fiant ea, quæ

Doc. opinio.

quæ sequuntur, debeat esse vera plaga lepræ in domibus: sed sufficit q appareat lepra. immo si certissime est plaga lepræ in domibus, non fierent ea quæ infra sequuntur, quæ sunt ad experiendum an sit plaga lepræ vel non. Considerandum autem circa hoc quòd hic præsupponitur posse esse plagam lepræ in parietibus domus: non tamen est hoc intelligendum, quòd ibi sit secundum originem: sed quòd solum sit per adhæsionẽ: nam cum lepra dicatur esse quædam ægritudo causata ex aliqua disproportione speciali corporis animalis, non poterit esse nisi in eo quod habet cõplexionem corporis secundum quam causetur talis disproportio. in domibus autem vel vestibus non est hoc, sed dicitur ibi esse plaga lepræ, quia adhæsit illis per cõtactum ex corpore humano, in quo erat: nam morbus iste contagiosus est, atque per contactum diffunditur. Nicolaus autem dicit, quòd non erat vera lepra in domibus, sed in solo animali. dicebatur tamẽ plaga lepræ in domibus, quia erat in eis quædam qualitas infectiua secundum quam homines inficerentur habitantes in ipsa domo. Sed hoc non multum stat: nam quamquam ipsa plaga lepręnon possit esse in domo tanquam ex prima origine, est tamen in illa per adhęsionem. sed de hoc an sit vera plaga lepre in domibus, vel aliquid aliud, & an adhæsio faciat lepram in domibus declarabitur infra, nam non sufficit sola adhæsio sicut aliqui volunt, quorum opinionem sępe tangimus. Dicit autem Nicolaus, quòd domus sic infectæ vetabantur ab accessu hominum, & destruebantur, cum vere in eis fuisset reperta illa qualitas propter duo. primum quia sicut lepra est infectiua, ita illa plaga inficere poterat habitantes in domo. secũda causa erat ad vitandam idolatriam; quia Israelitæ erãt proni ad idolatriam & artes maleficorum: ideo vetabantur eis illa, in quibus habebãt opportunitatem ad faciendum hæc. sic autem erat de domibus in quibus erat ista plaga lepræ: in illis namque dicit fieri incantationes & alia maleficorũ opera. Harum autem duarum rationum prima conueniens est, secunda vero nullam habet apparentiam, quia non videtur esse talis ritus maleficorum, vt ad domos leprosas hæc facturi conueniant magis, quàm ad alias domos. *Ibit cuius domus est nuncians sacerdoti*. Idest quandocunque aliqs videat in domo sua similitudinem leprę, debet sacerdoti denunciare hoc, vt veniat ad inquirendũ an sit lepra. Si aũt aliquis videns hęc in domo sua nõ nũciaret sacerdoti, culpa non carebat. *Et dicet. quasi plaga lepræ videtur mihi esse in domo mea*. Ista sunt verba denunciationis. & nõ dicitur plaga lepræ esse in domo mea; quia non erat certum an esset: ideo sacerdos ad hoc ibat ad domum illam vt sciret an lepra esset. *At ille præcipiet, ut efferantur uniuersa de domo*. Sacerdos iubebat ei, qui denunciabat sibi similitudinem plagæ lepræ in domo sua, vt educeret omnia, quæ habebat intra domum. causa aũt est ne ad iudicium sacerdotis fierent cuncta immunda, sicut immediate habetur. *Priusquã ingrediatur eam, & uideat utrum lepra sit*. Postquàm enim sacerdos ingressus fuisset in domum ad iudicandum an lepra esset: non poterat dominus domus educere aliquid de domo, & dato quòd educeret nihil proficeret: quia si domus iudicaretur leprosa, omnia quæ ibi fuerant quando sacerdos venit, essent leprosa. *Ne immunda omnia fiant quæ in domo sunt*. Ista est causa quare efferebãtur omnia extra domum. nam si sacerdos ibi inueniret, cum iudicaret domum esse immundã, etiam condemnaret de immũditia omnia, quæ ibi reperiret; quia videbãtur, quòd contraxissent quandam immunditiam ex ipsa domo. si autem tempore quo sacerdos veniret ad iudicandum de domo, non essent aliqua in domo, quamquam domus iudicaretur im-

An lepra sit in parietib' domus.

Nicolai opinio improbatur.

An interdicantur domus lepro sæ ne in ea fierent idolatriæ.

A munda, nõ diceretur idem de eis, quę in ea primo fuerant, quia non cadebat iudicium sacerdotis super illa. *Intrabitque postea vt consideret lepram domus*. Idest postq̃ dominus dom⁹ extulerit omnia quę habet in domo, intrabit sacerdos ad iudicandum de illa. vnde quãquã aliquando veniret sacerdos ad considerãdum de lepra domus, antequã exclusa essent omnia quæ intra erãt, non immediatè introibat: sed expectabat, vt educecerentur omnia, quæ erant intra domum, ne cõtaminaret ea iudicio suo. *Et cum viderit in parietibus illius quasi valliculas pallore siue rubore deformes*. Hic ponunt signa quibus cognoscebatur, aut saltem erat suspitio de lepra. & sunt duo. s. valliculæ & mutationes colorum. dicuntur autem valliculæ quædam eleuationes

B & depressiones in superficiæ parietum. & dicuntur valliculæ quasi paruæ valles. sunt enim fracturæ quædam corticis, & vocantur vulgariter parietum decorticationes. Aliud signum erat mutatio coloris, scilicet in ruborem vel in pallorem, cum alius consueuisset esse color illorum parietum. Causa autem horũ est, & primo de valliculis: quoniã cum dicantur esse istæ humiliationes quædam fracturæ in parietibus, satis conuenienter videntur venire a lepra: lepra namque virtutis consumptiuæ est & desiccatiuæ. propter magnam autem desiccationem alicuius humidi & teneri, si in pariete erat locus morbi, efficitur humilior cæteris partibus. & hoc est fieri valliculas. Decorticatio autem fiebat ex alia causa. s. quòd cum magna siccitas

C quarundam partium sit propter calorem resoluentẽ discontinuãtur quædam partes a reliquis, & sic fiunt decorticationes. hoc enim videtur manifeste tẽpore autumnali, & brumali: nam in his defluunt folia arborum, quia propter magnam siccitatem, & frigiditatem temporis illius humidum glutinosum secundum qđ continuanẽ folia arboribus, perit & discontinuaẽ. & sic necesse est folia discõtinuata ab arboribus fluere: quod nõ fit in alio tẽpore anni. De mutatione aũt coloris. s. in pallorem, vel ruborem, patet q sit signum quoddam lepræ. nam non mutatur color, nisi ex mutatione qualitatis eius in quo est. Cum igitur in pariete mutantur colores pristini, satis inducitur non manere ibidem priorem qualitatem. & quia ad hoc adduntur valliculæ, quæ etiam quodam modo signãt

D lepram: Concludetur ex his duobus signis esse leprã in pariete. & adhuc magis concluditur hoc ex mutatione coloris in parietibus, quàm in hominibus, cum difficilius sit mutari colorem in parietibus & alijs rebus non habentibus complexionem humorum, quã in animalibus quæ habẽt huiusmodi complexionem.

Quõ lepra causat decorticationẽ & discontinuationẽ pp calorẽ & siccitatem.

An in domibus non solum esset lepra per adhæsionem, sed secundum veritatem. Quæst. XIII.

EX his patet quòd in domibus, & vestibus non solum erat lepra per adhæsionem, sed etiam secundum veritatem erat ibi aliquid quod lepra vocatur. & patet hoc primo per signa.

E nam ponuntur ad cognoscẽdum lepram domorum ipsa quasi eadem signa, quæ ponuntur ad cognoscendum lepram in hominibus. Secundo, quia si solum esset lepra per adhæsionem; & paries non esset subiectum illius plagæ: non erat opus ad abstergendum immunditiam illam nisi lotione quadam, vel abrasione in locis illis in quibus apparebat lepra. & tñ non fiebãt ista remedia, vt apparet in litera. ergo non erat per adhæsionem, sed plaga illa vere erat in pariete domus. Tertio, quia ista signa lepræ in domo ostendebant esse ibi aliquam actiuam virtutem realiter huius morbi: nam erant valliculæ in parietibus, & istæ erãt ex quodam calore pessimo consumptiuo, & humiliante

liante loca in quibus erat. taliter autem erat in hominibus leprosis, quia locus lepre erat humilior carne reliqua precedenti cap. ergo eadem qualitas actiua erat in pariete secundum quam cõsumebatur aliquid in eo,& fiebant decorticationes. sed si sola immunditia fuisset per contactum vel adhesionem,non maneret ibi qualitas illa factiua morbi. ergo erat ibi vere lepra. Quarto quia si esset lepra solum immunditia per adhesionem,& non vera lepra, quę esset in parietibus,ablata superficie parietum,idest luto,vel calce superiori,erat impossibile manere immunditiam illam, cum contactus fiat in sola superficie. & tamẽ aliquando non solum lapides & lutum radebantur,sed etiam lapides superiores tollebantur penitus: & perseuerabat adhuc infectio illa,quæ ad alias partes transibat,& in interioribus apparebat, & iubebatur tunc domus totaliter destrui, vt habetur infra in litera. ergo vere erat ibi plaga lepræ,& nõ per solam adhæsionem. De vestibus eadem ratio est. nam si in parietibus,qui sunt inanimati potest esse lepra,a fortiori poterit esse in vestibus quæ sunt teneriores. Secũdo per ea quæ dicuntur precedenti cap.s.quòd aliquãdo videbatur esse, vt plaga leprę in veste: & postquam sacerdos eam cõsiderabat,crescebat,& tamen quod per adhesionem est nunquam crescit,quia non habet in se principium sui esse. quod autem crescit, habet intra se virtutem bonam vel malam. cum ergo plaga illa in veste cresceret,habebat ibi causam actiuam. & sic erat vera plaga leprę. Tertio quia si solum esset macula per adhæsionem,posset tolli per aquas abluendo, sed non abluebatur,immo comburebatur quando iudicabatur esse lepra. ergo erat vera lepra. Quarto quia vestimenta illa lauabantur,& defricabantur,& recludebantur per septem dies,vt iterum videret illa sacerdos, an maneret siue creuisset plaga illa. & tamen si prẹsupponeret ꝙ ex contactu esset,non debebat expectari ad sciendũ an cresceret,quia certum erat, quòd non poterat crescere. ergo prẹsupponebatur quòd poterat esse ibi vera plaga. Aliqui dicunt, ꝙ in parietibus domorum & vestibus nõ potest gigni lepra per se; sed potest fieri per adhesionem vel contactum. & hoc modo accipit hic scriptura & precedenti cap. Sed dicendum est,quòd istud nihil excusat. nam quòd in vestibus & domorum parietibus lepra causetur ex adhesione(dũ tamen vera lepra sit) nihil differt. vel quòd causetur ibi principali generatione,quia tunc nõ differret sicut in lignis ignitis,quòd ex vno ligno ignito alterum succenditur,& ex vna candela ardente inflammatur alia. & sic de lepra est in hominibus; quia cum sit morb⁹ contagiosus, vnus leprosus inficit alios non leprosos faciens eos vere leprosos: & tunc non differt quis eorum alium infecerit, cum vtrique sint veri leprosi, & forte magis leprosi sunt infecti ab alijs, quàm qui eos infecerunt. sic dicetur de homine & pariete, & veste, quòd æqualiter essent isti vere leprosi. quod videtur satis conueniens. Secundo quia si paries & vestis per contactum possint incurrere leprã, oportet quòd sint subiectum capax huius infectionis,quia aliàs non posset ibi gigni nec principaliter,nec per adhesionem. & tamen non potest poni lepram habere subiectum in pariete,quia ibi non potest esse aliqua distaxia ad quã sequatur morbus,cum ista in solo animali sit: non autem in rebus inanimatis quę habent imperfectas mixtiones. ideo non potest lepra esse vere in veste: nec in pariete. Dicendum quòd vere lepra est ægritudo quę est in homine, & non lapide, vel veste: veruntamen scriptura dicit esse lepram in veste sequẽdo quandam similitudinem in eis quæ foris apparent: & ita vulgus vocat lepram. Sed quomodo lepra illa causaretur est dubium. Dicendum quòd dupliciter hoc

In vestib' lepra erat ẜm veritatem.

F fit. vno modo per quandam adhesionem. nam cum lepra faciat foris in cute quandam immunditiam, potest per contactum fieri immunditia in eo qui tangit, sicut in eo qui tangit sordes maculatur in eis per solũ contactum. Sed istud solum non sufficit: licet communiter hoc putaretur sicut tangebatur præcedẽti c. quia ad hoc sola lotio in aquis viuentibus sufficeret, & non fierent aliæ cęremoniæ. & hoc idem probant rationes suprapositæ. Secundo dicendum quòd non est in veste vel parietibus domus lepra ex solo contactu, sed est aliqua qualitas ibi mala corrumpens vestẽ & parietem: & illa non est vere lepra, nec insurgit ex eisdem principijs, ex quibus insurgit lepra in homine: cum in veste & pariete non possit esse distaxia aliqua, siue mala complexio, siue morbus inde consurgens.

G habet tamen illa qualitas efficere ad simile vel proportionale in pariete & veste, quale lepra, vel qualitates pessimæ causatiuæ lepræ habent efficere in homine. vnde sicut lepra vera quæ est in homine est morbus contagiosus,& inficiuntur appropinquantes; ita & illa qualitas mala, quæ est in veste & pariete inficit per adhæsionem eos, qui appropinquãt causans in eis veram infectionem,quæ esset lepra vel aliquid simile lepræ. ideo sicut iussit Deus leprosos eijcere de castris ne inficerent cæteros,vt patet præcedẽti cap.& Nu.5. ita & vestis in qua inueniretur ista mala qualitas, quæ lepra dicitur, iubetur comburi pręcedenti cap.& domus in qua est perseueranter, iubetur destrui, vt patet hic ne inficiat domus habitatores in ea, & ea quæ in

H domo sunt: & vestis ne inficiat induentem, & quicquid cõtigerit. ideo vulgares & sacra scriptura loquẽs in hoc ad modum vulgarium dixit hanc esse lepram: ac si esset vere morbus lepra. & tamen id quod est in pariete, & veste non est vere morbus lepræ, sicut id quod est in homine, sed est alia qualitas longe differens: quæ tamen habet effectus aliqualiter similes vel proportionales lepræ veræ, quæ in hominibus est. *Et humiliores superficie reliqua.* Hoc est expositiuum superiorum.s.quòd parietes habeant valliculas quæ sunt quædam partes depressiores cæteris partibus parietis. huius autẽ causa est, quæ supra posita est.s.quomodo ista sint causa leprę vel signa. *Egredietur hostium domus.* Scilicet sacerdos & omnes qui intra sũt. nullus enim

I debet manere in domo postquam ista visa fuerint, quia iam domus suspecta est de lepra. nec tamen immediate iudicatur lepra, quia tunc deberet destrui, quod erat difficile, & poterat fieri per errorem: quia quamquam tunc lepra appareret,fortassis tamen non erat lepra. *Et statim claudet illam.* Ista clausio fiebat ne aliquis introiret in eam, vt sic verius appareret conditio domus.s.an lepra esset vel non. nam cum aliquis intra domum habitat, aliquo modo disponit ipsam domum & ornando & apparando eã, & sic nõ potest videri status ipsius domus: cum aũt nullus in ea habitauerit, videbitur manifeste conditio domus. *Reuersusque die septima considerabit eam.* Hoc fiebat,vt videret si supercreuissent valliculæ, quæ erant signa huius im-

K munditiæ,vel si cessassent, aut mansissent in priori statu. ponebantur autem septem dies, quia isti sufficiebãt ad videndum si erat aliqua permutatio facta in parietibus. in duobus autem vel tribus diebus non posset de hoc secundum certitudinem iudicari. *Si inuenerit creuisse lepram.* Idest maculam illam quæ habet imaginem lepræ. si enim supercreuerit,magnum argumentum est quòd lepra sit: quia habuit vim germinatiuam ad diffundendum se per illas partes in quibus ante non erat: si autẽ fuisset solum aliqua alia macula vel infectio adhęrens, non extendisset se, sed vel mansisset in loco priori vel defecisset penitus, aut ex parte. *Iubebit erui lapides in quibus lepra est.* Dicitur

hoc

hoc quia ipsæ domus de lapidibus communiter fiebant in terra illa,& tunc lapides illi qui erãt ad superficiem parietis in quibus lepra hæserat, eruebãtur, idest euellebantur de parietibus. & sic non videtur, quòd possit manere lepra. *Et proijciet eos extra ciuitatem in loco immundo*. Idest faciet sacerdos q̃ proijciantur isti lapides extra. ipse nanque nõ proijciebat eos. iubet autem extra ciuitatem poni.i.extra locum illum in quo fuerit domus. nam si manerent in loco aliqui contingerent eos,& per tactum essent immundi: cum verò essent extra vrbem,non erat aliqua talis occasio. Etiã iubebat in loco immundo poni, vt sic cognoscerẽtur isti lapides esse immundi.nam dato quòd essent extra ciuitatem,si tamen in loco mundo essent, posset aliqs contingere eos ex errore arbitrans esse mundos, & pollueretur. *Domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum*. Ista rasio fiebat antequam lapides eruerent. nam quamquam domus essent de lapidibus, habebãt aliquam superficiem de terra vel calce,& illa prius radebatur de super lapides. maior tamen causa erat radendi puluerem parietum, & tollendi quàm ipsos lapides. nam lepra erat in superficie parietum, & ipsa terra erat magis in superficie quàm lapides. dicit etiã radendã domum ab intrinseco, quia ista lepra in parte interiori apparebat. si autem in parte exteriori apparuisset, nihil dicitur, quòd fieri deberet. nec enim videtur quòd fieri deberẽt omnia quæ hic dicuntur, si lepra apparuisset a parte exteriori: nam tunc non poterat ita inficere, sicut si esset intra domum. *Et spargi puluerem rasuræ extra vrbem in loco immundo*. Eadem causa erat de puluere, quæ erat de lapidibus.s.quia in illo puluere erat lepra: & si maneret in vrbe, aliqui tangerent eum,& inficerentur. idem si poneretur extra vrbem in loco mundo,quia tunc putaretur esse aliquid mundum. *Lapidesque alios reponi pro his qui ablati sunt*. Idest iubebit sacerdos, quòd ponantur alij lapides. si enim non ponerentur illi, corrueret domus. erat autẽ causa positionis, quia isti lapides nouiter positi nõ erãt leprosi: & propter hoc maneret domus libera a lepra in superficie sua. *Et luto alio linire domum*. Idest etiam faciet quòd super lapides illos nouos ponatur aliud lutum, vel alia calx, vt operiantur superficies lapidum,& istud lutum eodem modo non habebat lepram: ideo in superficie domus iam non erat lepra. *Si autem postquam eruti sunt lapides*. Scilicet ablati de pariete ad mandatum sacerdotis. *Et puluis elatus*. Idest postquã pulnis rasuræ parietum fuerit eductus de vrbe. *Et alia terralita*. Idest & post hoc fuerint alij lapides nouiter positi, & super eos lutum vel calx ad liniendum. non agit hic mentionem de lapidibus nouiter ponendis, quoniam cum dicatur de luto superliniendo manifeste intelliguntur lapides positi: quia aliàs nulla fieret supra litura. *Ingressus sacerdos viderit reuersam lepram*. Iste est alius casus.s.quando post primam mundationem ablatis lapidibus & puluere cepit apparere lepra in superficie parietum. *Et parietes respersos maculis*. Dicũtur parietes respersi maculis, quãdo vel totaliter maculis operti sunt, vel vt verius dicat, quando in quibusdam partibus maculæ apparent; in alijs non. *Lepra est perseuerans*. Idest lepra illa quæ in domo prius fuerat, videtur ex hoc quod sit perseuerans: quia quãuis lapis & puluis rasuræ electi fuerint ab vrbe, mansit lepra in superficie parietum. & est signum quod habet in pariete illo fundamentum ad permanendum. *Et immunda est domus*. Idest ex hoc quod lepra est perseuerans, domus iudicabitur esse immũda. nam quodcunque leprosum est, immundum est. de ista autem domo constat quòd sit leprosa per signa iam data. ergo totaliter debet iudicari immunda, ita vt nullatenus liceat tãgi illam, vel habitare in ea: sed fiet quod immediate sequitur.

Quõ fiebat rasio domus leprosæ.

Parietes respersi maculis qñ dicuntur.

A *Quam statim destruent* Prosternentes omnia ad terram & confringentes, quia illa domus irremediabilis est: nam si maneret inutilis esset, cum nullus in ea habitaret: immo est nociua, quia siquis tangeret eam, esset immundus. conueniens ergo erat vt destrueretur. *Et lapides eius ac ligna atque vniuersum puluerem proijcient extra oppidum*. Ista omnia extra locum habitationis eijciuntur, quia omnia immunda erant. & siquis contigisset illa immundus efficiebatur, sicut si contigisset domum ipsam leprosam. nec licebat accipi ex lapidibus illis aut lignis ad hoc quòd alia domus inde fieret, quoniã semper erant polluta illa quæ sumpta fuerant inde:& propter hoc domus destructa fuerat. *Proijcient extra oppidum in loco mundo*. Causa huius est ne si ponerẽtur extra vrbẽ in aliquo loco mundo, aliquis existimans illa esse munda tangeret ea, &

B immundus efficeret, ideo in loco immũdo ponebant: quia cum quis illa ibi videret, immunda esse existimabat,& non tangebat ea. *Qui intrauerit domum quando clausa est*. Hic ponitur quid fiebat in eis qui introibant vel tangebant istam domum, quando erat clausa. quamquam enim ista domus esset immunda vere, illi tamen qui in ea comedebant, aut dormiebant, vel aliqd aliud faciebãt, antequam sacerdos iudicaret eam esse immundam, vel clauderet, non cõtrahebant inde aliquid immunditiæ. si tamen postquàm clauderetur.s. in septem diebus quibus clausa manebat, si aliquis introisset in eam, erat immundus: quoniam aliquo modo pertinebat ad eum immũditia illius domus. & q̃q̃

Quid fiebat in eis qui leprosam domũ tangebãt.

C non esset aliqua immunditia realis, erat tamen aliqua immunditia saltem secũdum opinionem: quia cum iste accessisset ad rem vere immundam, iudicabatur ex hoc esse immundus. *Immundus erit vsque ad vesperũ*. Idest immunditia, quam iste contrahit intrando domum illam, solum durat vsque ad vesperum, idest vsque ad solis occasum computãdo ab eo tempore quo exiuerit ab illa domo vsque ad primũ solis occasum, siue fuerit factum in aurora, siue per noctem, siue paulo ante solis occasum sicut dictum fuit supra 11.capi. & in isto tempore erat vetitus ne ingrederetur in sanctuarium, nec contingeret aliquam de rebus sacris.nõ tamẽ excludebatur a castris, quia hoc solum pertinet ad illos, qui erant fluentes semine vel leprosi, aut polluti super mortuo vt habetur Num. 5. cap. *Et qui dormierit in ea & comederit quippiam*. Ponitur etiam hic de

D alijs qui contrahebant immunditiam propter talem domum: vt si aliquis in ea dormiret per noctem, vel comederet ibi: erat enim immundus. nec tamen ponitur hic determinatio temporis scilicet quanto tempore maneret immundus: intelligendum tamen est solum vsque ad vesperum, cum nihil aliud hic ponatur determinatiuum temporis; & causa quare nõ ponitur hic est: quia immediate dictum fuerat de introeuntibus domum illam, quòd immundi erant vsque ad vesperam. *Lauabit vestimenta sua*. Idest isti qui comederint vel biberint vel dormierint in domo illa, debent lauare vestimenta sua: quia aliquam immunditiam contraxerant inde.

E

An ista lotio fieret in aquis viuentibus vel lustrationis.
Quæst. XIIII.

Circa hoc aliquis dubitabit, an ista lotio dicatur esse in aquis viuẽtibus; vel fiat in aquis lustrationis aspergendo aquas super vestes. Et dicendum est quòd fiebat lotio in aquis viuentibus. quod patet primo, quia dicitur hic, lauabit vestimenta sua: quod refertur ad ipsum immundum.s.q̃ ipse lauaret illa. si tamẽ intelligeretur hic de lotione quæ est aspersio aquarum lustrationis, non diceretur

ceretur quòd lauaret vestimenta sua ipse qui immundus erat: quia non deberet ipse immundus lauare vestimenta sua, sed aliquis alius. sic patet Num.19.cap. vbi dicitur quòd mundus lauabit immundum. Item si acciperetur lotio vestimẽtorum pro ipsa aspersione quæ est aquarum viuentium, cum super omnem immundum aspergãtur aquæ lustrationis, vt quidam putant, non diceretur specialiter de isto qui comedit vel dormiuit in domo leprosa, quòd lauaret vestimenta sua. dicitur tamen de eo, & non de alijs: ergo videtur quòd nõ dicat pro ipsa lotione quæ est aspersio aquarum lustrationis, sed pro lotione in aquis viuentibus. Item ablutio quæ est aquarum lustrationis secundum rem non est ablutio, sed magis immunditia, cum commisceatur illa aqua cineribus. sed solum est mundificatio secundum opinionem, & cæremonialem honestatem. Cum autem esset aliqua immunditia secũdũ veritatem, & illa deberet tolli: non deberet fieri ablutio in aquis lustrationis: quia illæ magis contaminabant, sed in aquis viuentibus, quæ corporales maculas tollerent. sic autem videtur de illo qui introiuit in domum leprosam, & comedit ibi, vel dormiuit: nam iste ex eo quòd aliquam moram ibi traxit, videtur contraxisse immunditiam realem ex immunditia ipsius domus: quia forte adhæsit parietibus leprosis, vel in pauimẽto adhærebat lepra sicut in parietibus. ideo ablutio aquarum viuentium cõueniebat huic, & non ablutio in aquis lustrationis. Item & præcipue quia aspersio ex aquis lustrationis nõ fiebat super quoslibet immundos, sed solum super immũdos ex contactu mortuorum, & rerum ad illos pertinentium, vt patet Nume.19.cap. & declaratum est supra 6.cap.

Nunquid ingredientes domum clausam propter lepram, & ex hoc contrahentes immunditiam deberent vestimenta lauare. Quæst. XV.

SED adhuc quęretur an illi qui introibant in domum clausam, quando erat clausa propter lepram, & ex hoc contrahebant immũditiam, deberent lauare vestimẽta sua. Aliquis autem dicet quòd sic: quoniam similitudo est inter eos, qui introeunt, & inter eos, qui dormiunt vel comedunt in illa domo. sicut isti ergo qui dormiebãt vel comedebant, lauabant vestimenta sua, & illi qui introibant domum. Item patet hoc, quia ista ponuntur sub eodem contextu. quod ergo dicitur de vno referẽdum est ad alterum. & declaratur hoc magis, quia supra dictum fuit de illo, qui introibat in domum leprosam, ꝙ erat immundus vsque ad vesperum. Hic autem de eis qui comedunt vel dormiunt in domo illa dicitur, quòd sunt immundi. & non ponitur quanto tempore: sed intelligitur quòd vsque ad solis occasum sicut dicitur supra. ergo sic erat, quòd cum ponatur de eis qui comedunt vel dormiunt in domo leprosa, quòd debent lauare vestimenta sua: ita intelligendum est de illis, qui ingrediuntur in domum illam.

Ad hoc respondendum est, quòd qui introeunt in domum leprosam solum, non comedentes ibi, nec dormientes, non debent lauare vestimenta sua: causa autem diuersitatis inter eos & illos, qui comedunt vel dormiunt in tali domo est, quia qui solum intrant non trahentes ibi aliquam moram, non videntur posse contrahere realem immunditiam: qui autẽ ibi dormiunt, vel comedunt, quia maiorem trahunt moram, verisimile est eos cõtrahere aliquam immunditiam. Item patet hoc magis, quia legislator voluit facere differentiam inter ista: nam necessarium est, ꝙ si aliquis comedit vel dormit in aliqua domo, ꝙ ingrediatur in eam. Si ergo illi qui intrant in aliquam do-

F mum, vniuersaliter contrahunt immũditiam cum in
illa lepra est, ita vt debeant vestes lauare: superfluum
erat, quòd distinguerentur isti casus particulariter, sci-
licet de introeunte in domum leprosam, & de come-
dente & dormiente: sed diceretur vniuersaliter si in-
troierit in domum illam lauabit vestimenta sua: ergo
illi qui solum intrabant, non lauabant. Cum autem
arguitur quòd simile est de introeũtibus in domum,
& de comedentibus ibi, & dormientibus, falsum est:
quia immediate demostratum est supra esse differen-
tiam, cum verisimile sit comedẽtes & dormientes in
domo illa, contrahere aliquam realem immmũditiã.
De introeuntibus autem solum non sic. Cum autem
dicitur quòd omnia ista ponuntur sub eodem contex
tu; ideo debet prædicari idem de illis. Respondendũ
G est, quòd non est idem cõtextus, sed sunt duæ oratio-
nes de rebus satis differentibus. Item cum arguitur
quòd esse immundum vsque ad vesperum, quod di-
citur de introeuntibus in domum leprosam, & non
dicitur de comedẽtibus & dormientibus; extenditur
etiam ad comedentes & dormiẽtes: ideo quòd lauare
vestimenta dicitur de comedentibus, & dormienti-
bus, & non de introeuntibus solum. Respõdendum
est, quòd non valet istud argumentum; quoniam ea
quæ sunt in minori immunditia sunt semper in maio-
ri; sed non econtrario. sic autem est de lotione vesti-
mentorum, & de hoc quod est immũdum esse vsque
ad vesperum. nam immundum esse vsque ad vespe-
rum est de minimis immunditijs: lauare autem vesti-
H menta pertinet ad maiores: ideo cum dicitur de co-
medentibus & dormientibus in domo quòd debebãt
lauare vestimenta; intelligitur etiam quòd erant im-
mundi vsque ad vesperum. sed cum dicitur de intro-
euntibus in domum solum, quòd erant immundi vs-
que ad vesperum: non sequitur quòd debeãt lauare
vestes: quia esset arguere a minori ad maius affirma-
tiue, & sic nunquam tenet cõsequentia. Si tamen ali-
quis velit tenere, quòd quomodocunque intrantes,
etiam si non comederent nec biberent ibi, lauarent
vestimenta; satis poterit sustineri propter motiua al-
legata. *Quia si introiens sacerdos.* Hic ponitur mundi-
ficatio domus quando nõ erat vera lepra. Ponebatur
enim supra vnus casus. s. quòd sacerdos cõspexit leprã
I in parietibus domus, postquã noui lapides positi sunt,
atque noua litura. hic autem dicitur quid faciendum
sit quando positis nouis lapidibus & noua litura, non
apparet denuo lepra. debebat enim sacerdos venire
ad contemplandum ipsam domum, an creuisset in ea
lepra positis lapidibus & litura nouis: & dicitur quòd
si sacerdos introiens viderit, quòd lepra non creuerit
post positionem nouorum lapidum vel lituræ, iudi-
cabit domum esse mundam a lepra: & faciet purifica-
tiones quæ infra habentur. *Viderit lepram non creuisse* Duplex expositio litteræ.
in domo. Idest non apparuisse denuo. non enim acci-
pitur hic proprie crescere. nam tũc proprie lepra cre-
scit, quando aliquæ maculæ eius præexistebant in pa-
rietibus, & postea extensæ sunt ad maiorem quantita-
K tem. hic autem nõ erat sic, quia fuerant ablati lapides
parietis, & litura in parte intrinseca domus; & sic non
manebat tunc aliqua macula lepræ. Si autem positis
denuo lapidibus nouis & litura, appareant aliquæ ma-
culæ, non est illud lepram crescere, sed nouiter appa-
rere. & sic accipitur hic leprã crescere in domo, idest
nouiter apparuisse in domibus vel parietibus. Vel po-
test dici proprie crescere: quia quando sic ablatis la-
pidibus, & abraso pariete, apparuit postea lepra in su-
perficie, prouenit illa ab interioribus extendendo se,
cum intus habeat originem: & illud est proprie cre-
scere. *Postquam denuo lita est.* Idest postquam fuerint
positi noui lapides & noua litura, ablatis prioribus la-
pidibus,

pidibus, & puluere parietum. si enim tunc apparuerit macula lepræ in parietibus, signum est, quòd est lepra perseuerans: si autem non redit, domus purificata est. *Purificabit eam reddita sanitate.* Idest decernet eam esse mundam; quoniam ipse non faciebat eam esse mundam: vel dicitur purificabit eam, idest faciet in ea cæremonias purificationis quæ infra sequunt: & hoc quia sanitas rediit. cum ante fuisset vera lepra. *Et in purificatione eius sumet duos passeres.* Istæ sunt cæremoniæ quas facere debebat sacerdos purificans, cum vellet domum purificare: & sunt eædem cęremonię quæ ponebantur supra in purificatione hominis leprosi: dicit enim ꝙ debet assumere duos passeres, cuius causa est, quia vnus erat, vt sanguis eius aspergeretur ad ipsos parietes domus; alius autem erat, vt ligaretur in aspersorio, & postea dimitteretur viuus. *Lignumque cedrinum, & vermiculum.* Ista duo accipiebantur, vt essent ad faciendum aspersorium, vt supra dicebamus illud componi: & ponebatur lignum cedrinũ vt dictum est ad signandam sanitatem carnis propter suam imputribilitatem: & vermiculum ad declarandum veritatem coloris carnis: ante enim cum esset lepra in carne, non erat ibi verus color. *Atque hissopũ.* Quid vermiculus & hyssopus sit supra dictum fuit. ligabantur enim ista tria, scilicet hyssopus, vermiculus, & lignum cedrinũ, & cum eis postea ponebatur passer viuus ad faciendum aspersorium. *Et immolato vno passere in vase fictili.* Idest de illis duobus passeribus vnus iugulabitur, & hoc vt de sanguine eius aspergatur super parietes domus, quæ fuerat leprosi. dicitur autem in vase fictili, idest in vase terreo. accipiebatur enim vas terreũ, & super illud fluebat sanguis passeris cum immolaretur. *Super aquas viuas.* Aquæ viuentes sunt aquæ fontales, & fluuiales, & puteales: quanquam puteales dicantur esse minus viuentes quàm aliæ, cum non moueantur: de his aquis dictum est supra, quare dicantur viuentes: super eas autem immolabatur passer, quia cum iugularetur, fluebat sanguis illius super vas fictile, & super aquas quæ in eo erant. & hoc fiebat, quia tã in sanguine quàm in aquis fit purificatio, vt patet immediate cum dicitur. purificabitque eam tam in sanguine passeris, quam in aquis viuentibus. Causa autem quare assumeretur sanguis ad expiãdum est, quia secundum statum veteris testamenti omnia vel potissima purificabantur in sanguine, vt habetur ad Hebr. 9. cap. cum dicitur. omnia pene in sanguine secundum legem mundantur, & sine sanguinis effusione non fit remissio peccatorum. causa autem quare fiat purificatio in aquis viuentibus, etiam patet, quia hic significatur mundificatio facta a lepra. Caro autem mortificabatur per lepram corrodentem; ideo conueniens erat accipi aliquid viuens, quod signaret carnem liberatam a corruptione & mortificatione, quam inducebat lepra: & hoc proprie cõuenit aquis viuentibus. *Tollet lignum cedrinum hyssopum, & coccum, & passerem viuum.* Hic ponitur qualiter fieret aspersorium. erant enim hæc quatuor ex quibus omnibus componebatur aspersorium, quorum lignum cedrinum erat manubrium, & in eo ligabantur alia tria, scilicet coccus, & vermiculus, & passer viuens in extremitate, scilicet ligni cedrini, vt sic aspergeretur in eis. *Et tinget omnia in sanguine passeris immolati.* Non est sensus quod tinget omnia, idest quòd tingeret quodlibet istorum quatuor per se, quia omnia simul colligata erant. sed est sensus, quòd omnia ista tingebantur in sanguine. s. aspersorium factum de his omnibus quatuor. *In sanguine passeris immolati atque in aquis viuentibus.* Ista duo erant simul, scilicet aquæ viuentes & sanguis passeris immolati. nam primo ponebatur in vase fictili aqua viuens, & super eam decurrebat sanguis pas-

Quib⁹ cęremonijs. sacerdos leprosam domũ purificãs vti debebat.

Quo fiebat aspersorium.

A seris immolati cum immolaretur, & fiebat aspersio mittendo illud aspersorium in sanguinem & aquam. *Et asperget domum septies.* Idest septies mittet aspersorium in aquam & sanguinem, & septies asperget de sanguine contra ipsos parietes domus. causa huius aspersionis septenariæ est ad signandam perfectã purgationem, quę inducitur per numerum septenarium, quia totum esse rerum temporalium per septem dies voluitur *Purificabitque eam tam in sanguine passeris quàm in aquis viuentibus.* Idest sacerdos faciebat cæremonias tingendo in sanguine & in aquis viuentibus. dicit autem, quòd in his duobus purificabat, quia ista duo erant necessaria de necessitate cęremoniarum ad faciendam purificationem illam, & hoc tam ex præcepto legislatoris quàm ex ratione significationis eorũ.
B *Et in passere viuo.* Idest etiam purificabat sacerdos in passere viuo. Erant enim duo passeres, quorum alter immolatus fuerat: reliquus vero ligatus ad aspersoriũ viuens, & in isto dicebatur fieri purificatio, quia ipse tingebatur in sanguine & aquis viuentibus, & aspergebatur contra ipsum qui purificabatur a lepra. dicitur autem fieri purificatio in omnibus illis, quæ de necessitate cæremoniarum erant. sic enim de passere viuo erat, quia iubebatur quòd ligaretur ad aspersorium, vt ipse in sanguine tingeretur. Causa quare ponebatur passer viuens in aspersorio, vt aspergeretur cum eo erat, quia hic mundabatur iste a lepra quæ carnem mortificabat: cum autem homo purificatur a
C lepra, totaliter est liber a mortificatione, quam inducebat lepra in carne sua. sed hoc debebat significari per aliquod quod esset viuens, tale autem erat, quòd passer vnus poneretur in aspersorio ad assignandam viuacitatem redditam carni in purificatione. *Lignoque cedrino, & hyssopo atque vermiculo.* Idest etiam purificabit sacerdos in istis tribus; quia ista tria erant de necessitate cæremoniarum purificationis, cum iuberentur poni in aspersorio ad sanguinem aspergẽdum cum aqua viuente super eum qui mundatur. Causæ autem horum supra positæ sunt. *Cumque dimiserit passerem auolare in agrum libere* Idest postquam facta fuerit ista aspersio in parietibus domus quæ mundatur, dissoluebat sacerdos ea, quæ ligata erant in manubrio aspersorij, inter quæ passer viuens, qui permittebatur
D libere auolare in agrum erat: hoc pertinebat ad signationem huius purificationis, scilicet, quòd sicut passer ligatus erat ante purificationem, & post permittebatur libere redire ad consortium aliorum passerum, ita de homine qui purificabatur, vel domo: quia ante purificationem non licebat illi homini adiungere se communicationi aliorum hominum, post purificationem autem licebat. sic etiam erat de domo: quia ante purificationem nemini licebat introire in eam, aut comedere vel dormire, postquam vero purificata erat, omnia hæc licebant in illa fieri. *Orabit pro domo.* Idest orabit sacerdos vt domus non incidat in lepram, sicut ante incidit, vel illa lepra quæ primo apparuerat, denuo non redeat. *Et iure mundabitur.* Idest cum factæ fuerint omnes istę cęremonię, erit do-
E mus mundata legitime; quia in ea obseruantur ea, quæ lex obseruari mandat. *Ista est lex omnis lepræ.* Hic ponitur recapitulatio superiorum & epilogus, dicens quod ista quæ posita sunt in superioribus, sunt lex lepræ, idest per ista iudicatur quid faciendum sit in lepra, & hoc tam ad cognitionẽ lepię quàm ad purificationem ipsius. Et sciendum quòd hic fit recapitulatio, & epilogus duorum capitulorum superiorum de lepra, in quorum primo agebatur de cognitione lepię, in secundo autem de purificatione eius. quod patet quia hic subditur de lepra in vestibus, & tamen de ista præcedenti cap. dictum est. *Et percussuræ.* Idest etiam

Epilogus supradictorum.

etiã datur hic lex de percussura. hoc est quia aliquando in ipsa plaga quæ prius erat, apparet lepra, & iudicatur de illa sicut de plaga lepræ secundum leges, quæ habitæ sunt pręcedenti cap. *Lepra vestium.* Idest etiam ista lex est de inuestiganda & purificãda lepra, quæ est in vestibus, siue sit in subtegmine, siue in stamine, aut per totum diffusa; sicut apparuit præcedenti cap. *Et domorum.* Idest etiam ista est lex de lepra domorum, apparet aliquando lepra in domibus sicut declaratum est in isto cap. in quo agitur de eius purificatione & inquisitione. *Cicatricis.* Idest etiam agitur hic de lepra, quæ apparet aliquando in cicatrice: ita vt sanato vulnere videatur lepra suboriri; idem autem in vlcere fit, vt quòd in cicatrice vlceris appareat lepra. *Et erumpentium papularum.* Idest etiam datur hic lex de papulis erumpentibus, cum interdum in eis videatur lepra. Vocantur autem papulæ erumpentes vlcera, quę

Papula erumpens quid sit. sunt tumores quidam facti in carne, & ob hoc vocant erumpentes, quia excedunt æqualitatem reliquæ carnis: vel vocantur papulæ erumpentes quæcũque apostemata vel eleuationes factæ in carne, etiam si venenum non teneant sicut vlcera. in his enim interdum lepræ species apparere solet. *Lucentis maculæ.* Idest etiam datur hic regula de maculis lucentibus in corpore. de his dicitur supra præcedenti cap. vbi distinguitur de maculis quando sunt lepræ, vel non. *Et in varias species coloribus immutatis.* Idest etiam dicitur hic de maculis quæ mutantur ad diuersas species coloris, scilicet aliquando in candidum, aliquãdo in alborem, & interdum in subrufum, & in subobscurum: secundum quos colores aliquãdo iudicatur lepra, & aliquando non, vt habetur præcedenti cap. *Vt possit sciri quo tempore quid mundum, & quid immundum sit.* Idest istæ leges de lepra datæ sunt, vt sciatur quid est immundum in lepra, vel quid mũdum ab ea, & quo tempore hoc fit. dicit enim de tempore, quia in præcedenti cap. & in hoc dantur aliqua tempora reclusionum ad considerandum, an aliquid leprosum vel mundum sit: & post illos dies iudicatur de munditia vel immunditia secundum leges supra datas. & quando hic dicitur, quòd ista est lex lepræ ad cognoscendum quid mundum & quid immundum sit, non est sensus, quòd ista lex solum pertineat ad cognoscendum lepram; sed etiam ad modum purificandi eam: dicitur tamen de eo quod est primum, nam cognoscere an lepra sit vel non, præcedit omnem purificationem, & ritus cęremoniales.

CAP. XV.

LOCVTVSQVE est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens. Loquimini filijs Israel & dicite eis. Vir qui patitur fluxum seminis,

Patiens fluxum seminis. immundus erit. & tunc iudicabitur huic
K vitio subiacere, cum per singula momenta adhæserit carni eius, atque concreuerit fędus humor. Omne stratum in quo dormierit

6. dist. c. j. in glo. j. 43. dist c. j. an si. versi. vn bene per Moysen. immundum erit, & vbicunque sederit. Si quis hominum tetigerit lectum eius, lauabit vestimenta sua; & ipse lotus aqua immundus erit vsque ad vesperum. Si sederit vbi ille sederat: & ipse lauabit vestimenta sua; & lotus aqua immundus erit vsque ad vespe-

F rum. Qui tetigerit carnem eius lauabit vestimenta sua; & ipse lotus aqua immundus erit vsque ad vesperum. Si saliuam huiuscemodi homo iecerit super eum, qui mundus est; lauabit vestimenta sua; & lotus aqua immundus erit vsque ad vesperum. Sagma super quod sederit, immundum erit: & quicquid sub eo fuerit qui fluxum seminis patitur, pollutum erit vsque ad vesperum. Qui portauerit horum aliquid lauabit vestimenta sua; & ipse lotus aqua immundus erit vs-

G que ad vesperum. Omnis quem tetigerit qui talis est non lotis ante manibus, lauabit vestimenta sua, & lotus aqua immũdus erit vsque ad vesperum. Vas fictile quod tetigerit, confringetur: vas autem ligneum lauabitur aqua. Si sanatus fuerit qui huiuscemodi sustinet passionem, numerabit septem dies post emundationem sui, & lotis vestibus & toto corpore in aquis viuentibus erit mundus. Die autem octauo sumet duos turtu-

Supra ... supra ... De pe... dis 3. ... Inter ... hircum ... in ver. ... reliquit ... in glo. ... sicut est.

H res aut duos pullos columbæ: & veniet in conspectu Domini ad ostium tabernaculi testimonij: dabitque eos sacerdoti. Qui faciet vnum pro peccato, & alterum in holocaustum. Rogabitque pro eo coram Domino: vt emundetur à fluxu seminis sui. Vir de quo egredietur semẽ coitus, lauabit aqua omne corpus suum: & immundus erit vsque ad vesperum. Vestem & pellem quam habuerit lauabit aqua: & immunda erit vsque

I ad vesperum.

LOCVTVSQVE *est.* In superioribus dictum est de lepra & maculis: hic cõsequenter agitur de fluxu sanguinis & seminis. Et diuiditur in duas partes, quia primo agitur de fluxu seminis non naturali. Secundo de eodem naturali: ibi. *Vir de quo egredietur.* Iterum in duas, quia primo agitur de huius fluxus pollutione. Secundo de eiusdem purificatione: ibi. *Si sanatus fuerit.* Circa primum. *Locutus est Dominus ad Moysen & Aaron dicens.*

An ista locutio fuerit immediate post præcedentia. Quæst. I.

DE ista locutione an fuerit immediata ad ea quæ supra dicebantur de lepra nulla facta temporis interpositione, vel immediate vt dicta fuerint, quæ hic habentur, sed aliquo interiecto tempore, non potest clare patere. Nec dicendum est hic sicut in pręcedenti cap. dicebatur, cum ponebatur. locutus est: quoniam siue dicerentur omnia quæ in hoc libro posita sunt, fuisse dicta sub eodem contextu temporis, nulla penitus facta interpolatione, siue per varietatem locutionum & temporis dicta sint, necessarium erat, quòd illa simul dicta fuissent, quia ad eandem materiam pertinebant. in eis autem

autem quæ ad idem pertinent nullus rationabiliter loquens sectionem facit. Deus igitur cum ad Moysen loqueretur, non faceret diuisionem in illis in quibus nemo alius facturus esset: hic autem non est sic. nam ea quæ dicuntur hic non pertinent ad materiæ identitatem: cũ supra dicatur de lepra, & hic de fluxu sanguinis & seminis. satis ergo rationabiliter dici poterat ista dicta diuersis vicibus: sed an in vna vice vel in diuersis dicta fuerint non constat. *Loquimini filijs Israel & dicite eis.* Ad Moysen & Aaron dicitur: quia postquàm ipsi suscepissent a Deo istam legem, denunciare debebant eam populo: non poterant tamen ambo denunciare, sed vnus. dicebatur tamen ambo dicere, quia vnus dicebat, & alius dicenti consentiebat & auctoritatem præstabat. Quis autem eorũ esset, qui ista denunciaret ad populum, non patet ex litera. Dicendum tamen rationabiliter quod Moyses loqueretur secundum ea, quæ declarata sunt supra 9. cap. in princ. *Vir qui patitur fluxum seminis.* Dicitur aliquis pati fluxum seminis, & aliquando efficere fluxum seminis: cum enim aliquis voluntarie id agit ad hoc cooperãs, non dicitur pati fluxũ seminis sed efficere: quia principia agendi in ipso sunt: agere enim est in potestate agentis: pati vero in potestate patientis non est. aliquando autem dicitur pati fluxum seminis, & hoc est cum ipso viro nihil agente nec volẽte, immo aliquando repugnãte semen fluit. propriè enim tunc pati est, quia fluxus ille in potestate viri non est.

Differt aliquem pati fluxum seminis, & efficere.

Fluxus seminis inuoluntarius dupliciter fit, scilicet ex agente naturali & ex defectu retentiuæ. *Quæst. II.*

FIT autem iste fluxus inuoluntarius dupliciter. Vno modo ex aliquo agente naturali præter intentionem nostram: & aliquando contra eam. Secundo modo fit ex defectu naturalis contẽtiui ne semen fluat. Quantum ad primum modum dicẽdum est quòd principium naturale causans in homine fluxum seminis pręter voluntatem suam, est phantasia. dominatur enim potentia phantastica toti naturæ corporali. vnde quãquã actio ipsius spiritualis sit, plus tamen potest in naturam corpoream & immutat eam per solam apprehensionem formarum delectabilium vel tristabilium quæ est actio spiritualis, quàm aliquę causæ corporales habentes actionem naturalem immutant. quod apparet in apprehensione iræ, nam quanquam homo tranquillus esset nulla in eo conturbatione essente, si phantasia apprehenderit contemptum factum vel illatam iniuriam, mouet partes affectiuas, scilicet irascibiles, & ardet sanguis circa cor: oculisque scintillantibus tota corporis statura cum colore atq; membrorum stabilitate mutatur. magna quidem hęc mutatio est, sed per solam phantasticam apprehensionem quæ spiritualis est. Sic de his Arist. Ethic. lib. 7. in cap. de comparatione irę ad passionem veneream. Apparet quoque ista potestas phantasiæ in apprehensione formarum delectabilium secundum tactum, quę pertinẽt ad actum venereum: nam si aliquis apprehenderit aliquam formam sibi esse delectabilem ad fruitionem veneream, subito totus corporis status mutatur insurgentibus quibusdam ardoribus; potissime autem circa lumbos. quod patet ex Arist. Ethi. lib. 7. vbi tractat de syllogismo incontinentis: vbi dicit magnas passiones, & alterationes fieri in amantibus. & ibidem Comment. ait præcipue hoc fieri in ardore quodam insurgente circa lumbos. cuius causa est: quia materia seminalis circa lumbos est in quibusdam vasis: & quia ipsa est, quæ effundi debet in actu venereo, ardere incipit, & partes illę coniunctæ sibi, scilicet lumbi eodem tenentur ardore; quę

Quo phantasia dominetur naturæ corporali.

A grauis passiõ & intoleranda amatoribus esse videtur. Multæ quoque sunt aliæ amatorum passiones, qui si interdum votis non potiantur suis, vsque ad veram mortem peruenient, prius tamen eorum corporibus tabefactis quibusdam miserandis mutationibus. hæc autem omnia a potestate phantasiæ sunt, multa quoque alia, quæ nec narratu digna sunt, nec pręsentem contingunt speculationem. Tantum autem phantasia dominatur naturæ corporali, vt sicut in coitu actione quadam naturali cognita semen effunditur, ita & sine aliqua actione instrumentorum agentium, solo motu phantasiæ interdum in vigilia seminis effusio etiam inuoluntarie fit: vt si aliquis apprehenderit aliquam formam nimis delectabilem motu fruitiuo, B si apprehendat se quasi propinquum fruitioni desideratæ formæ, vel secundum alias particulares circunstantias, perueniet homo vsque ad hoc, vt integram delectationem veneream patiatur etiam inuitus, atque seminis effusio celebretur. Fit autem hoc maxime per noctem in somno. nam quia tunc operatur homo per solam phantasiam, operationes eius fortiores sunt, quàm in vigilia, quando homo per rationem tanquam per primum principium operatur: ideo cũ in somnis apprehenderimus formam delectabilem, vel vt verius dicamus, cum fiat motus in phantasia super aliquas species rerum delectabilium apprehensarum ad veneream fruitionem, tanta ex hac phantasiæ apprehensione in naturali corpore mutatio fiet, vt seminis effusio perpetretur. quod frequentissimum est. C De his effusionibus habẽt infra, scilicet qualiter mundari debeant, qui passi sunt nocturnam pollutionem. Secundo modo dicitur aliquis pati fluxum seminis, quia non voluntarie illud effundit: & hoc non ex aliquo principio naturali agente, sicut est phantasia mouens, sed ex defectu alicuius principij contentiui: continetur enim semen in quibusdam vasis seminarijs, qui sunt circa lumbos. cum autem ista vasa habeant perfectam potentiam contentiuam retinetur ibi semen, nisi emittatur aliqua naturali actione per motum voluntarium genitalium organorum, aut per aliquam actionem phantasticæ potentiæ imperantis toti naturæ corporali. Si autem non sit perfecta potentia cõtentiua in vasis illis, semen fluit homine nescien D te & nolente, nulla actione facta in motu organorum genitalium, nec apprehensione phantasticæ potentiæ, sed solum quia deest potentia contentiua, quia debilitata est: sicut est de illis qui vrinam nesciẽtes emittunt, quoniam ipsa eis inuitis defluit. Sic quoque est de eis qui cibos indigestos per secessum emittunt, nõ existente in stomacho potentia retentiua. Quemadmodum ergo contingit infirmari potentiam contentiuam stomachi ad cibos, & valorum vrinariorum ad ipsam vrinam, sic & contingit debilitari potentiam retentiuam valorum seminariorum, & semen per se fluere.

Fit autem hoc dupliciter. Primo modo ex aliqua E speciali infirmitate incidente, per quam contentiua potentia valorum seminariorum multum laxatur aut quasi totaliter, & tunc sequitur in homine continuus fluxus seminis vel quasi continuus, & interdum accidit vt ex hoc homines moriantur, aliquando autem cum temporaliter hoc passi fuerint, pristinæ reddantur sanitati. de hoc dicitur hic in princ. cap. scilicet, de illo qui per singula momenta semine fluit, atque adhæret ei fędus & concretus humor.

Aliq mõ fit debilitatio potentiæ contẽtiuæ in vasis seminarijs, non quidem ex aliqua ægritudine graui speciali, sed ex aliquo leui accidente, & tũc continget fluere humorem seminalem homine nesciente. & hoc idem præcipue in somnis, etiam nulla phãtastica

opera-

operatione præcedente, sicut in superioribus dicebatur.
Fit autem ista debilitatio in hominibus aliquando ex con-
ditione temporis resoluētis, atque laxantis; potissime
tamen accidit ex qualitate ciborum & potuum: sunt
enim quidā cibi & potus laxatiui, quibus sumptis cau-
satur debilitas potentiæ retentiuæ seminalis humo-
ris, & contingit illum fluere. Ex hoc autem sequitur
id, quod aliquando hoīes experiuntur. s. ꝙ magis patiantur
pollutionem nocturnam tēpe quo ieiunant quàm alijs
temporibus: non quidem fit hoc tanꝗ in diebus ieiu-
niorū magis causetur de materia seminali ꝗ alijs die-
bus, cum ecōtrario accidat. s. quòd magis causatur se-
men ex cibis dierum non ieiunatiuorum quàm ieiu-
natiuorum: sed fit ex impotentia retinendi; nam ꝑꝑ
laborem ieiunij & defectum cibi debilitantur vires
retentiuæ, & contingit semen fluere, quod causatum
fuerat temporibus præcedentibus. Item ex hoc acci-
dit id quod multorum experientia sentit. s. ꝙ magis
patiatur homo fluxum seminis nocturnum, si ieiunās
aquam solam biberit ꝗ si vinum: nisi forte ex præce-
dentibus temporibus maceratus sit intātum, vt ibi nō
sit aliquid vt fluere possit. Causa autem horū est, quo-
niam aqua est multum laxatiua, & debilitat, atque re-
soluit potentiam retentiuam, & facit semen fluere. vi-
num aūt non est virtutis laxatiuę, ideo non debilitat
potentiam vt semen fluat. Ex hoc autem contingit
id quod communiter experimur. s. quòd si aliqui ieiu-
nauerint, & paulo ante accubitū aquam biberint, flu-
xum seminis patiantur; præcipue si calida fuerit, &
hoc quia magis debilitat cum paulo ante accubitum
accipitur, quàm si accipiatur in meridie vel ante. Vn-
de consulendum est his qui ieiunāt, vt paulo ante ac-
cubitum nihil bibant, vel si biberint vinum illud sit, &
non aqua. de his pollutionibus infra habetur. De hoc
autem super Deuter. 23. cap. dictum est an istæ pollu-
tiones sint peccatū, & quando. & magis dicetur Matt.
5. cap. Alius autē modus pollutionis videtur esse in-
uoluntarie ex abundantia seminis. nam cum natura-
liter ea, quæ plena sunt supereffluant, necessariū est, vt
cum aliquis multo seminali abundet humore, per pol
lutionem nocturnam effluat. Iste modus quamuis
quantum ad causam aliqualiter distinctus sit ab alijs,
tamen non totaliter differt, quia cum semen abunda-
uerit, effluit interdum per defectum potentiæ reten-
tiuæ; interdum autem ex aliqua apprehensione phan
tasiæ mouentis naturam corporalem: ideo non de-
bet poni totaliter distinctus ab alijs prioribus. De om
nibus his modis pollutionum in quibus aliquis inuo-
luntarie polluitur, & per hoc dicitur pati fluxum se-
minis habetur hic in litera: etiam de modis pollutio-
num quibus aliquis voluntarie polluitur, quibus non
dicitur quisquam pati fluxum seminis, sed efficere si-
cut in coitu est: nam in his omnibus est immunditia
quædam: & dabatur secundum legē Mosaicam quę-
dam cæremonialis purificatio. *Vir qui patitur fluxum se-
minis.* Non loquitur hic scriptura de quolibet patien-
te fluxum seminis per somnium nocturnum, sed de
illo qui patitur hoc ex infirmitate quadam: & ideo tā
in vigilia quàm in somno fluit ille fędus humor. nam
hoc iudicatur vna de maximis immunditijs, propter
quā debet aliquis expelli a castris, sicut habetur Nu. 5.
cap. etiam erat separatus a communicatione totali-
ter aliorum hominum, vt habetur hic: & qui tange-
bat illum hominem immundus erat: in eis tamē qui
patiebantur pollutionem nocturnam per somnium,
non fiebant istæ separationes, nec immūdi erant qui
tangebant eos. *Immundus erit.* Et hoc quidem ma-
xima immunditia sicut leprosi: vnde sicut & illi extra
castra eijciebantur. alij autem habent alias immundi-
tias leues. *Et tunc iudicabitur huic vitio subiacere.* Hic po-

Ieiunantes quare sæpe patiuntur pollutionē maxime si panem & aquam comederint, & ad hoc cōsilium.

F nitur signum per quod cognosci debet de aliquo, qui
habeat istam ęgritudinem: & non iudicabat idem de
seipso quòd haberet istam ægritudinem, sed ad sacer-
dotem iudicare pertinebat: quod patet cum dicitur.
tunc iudicabitur subiacere huic vitio. Ad hoc autem
non oportebat vt sacerdos aspiceret ista signa, quia
hoc valde turpe erat, sed ipse qui patiebatur dicebat in
se esse talia signa. Sacerdos autem auditis his iudica-
bat esse immundum in hoc viro. *Cum per singula mo-
menta adhæserit carni eius.* Istud erat signum cognoscen
di istam ægritudinem, quòd alicui continue flueret
semē; & in hoc distinguitur talis ægritudo ab illis qui
patiuntur fluxum seminis in somnio nocturno: isti
nanque per diem & per noctem patiuntur. Nec ta-
men est intelligendum, quòd ita stricte semen istud
G per singula momenta fluat: quia tunc necesse erat ho
minem ante quatuor dies mori. hoc enim modo non
solum semen, sed etiam medullæ defluerent, quod
mortis illatiuum est. sed dicitur per singula momen-
ta: quia non obseruato aliquo tempore fluit, sed indi-
stincte: nec est sicut in alijs rebus, scilicet in pollutio-
ne nocturna, vel in coitu: quoniam hic guttatim fluit.
cuius causa est: quia in alijs defluit natura agente, &
spiritibus commixtis & impellētibus. cum autem est
ægritudo, non fit fluxus ille natura agente, sed magis
natura deficiente: ideo non ex impetu fluit, sed gutta-
tim: nec sub eisdem qualitatibus sub quibus aliàs fluit.
sed de his attingere non oportet. *Adhæserit carni eius,
atque concreuerit fędus humor.* Quia enim ille seminalis
H humor continue fluit, necessarium est vt carni adhæ-
reat, & ipsa caro ex hoc multum maculetur. & non
solum dicitur adhærere iste humor, sed etiam concre-
scere. Est autem humor iste concretus, quandocun-
que post fluxum condensatur, & manet tanquam ma
teria solida adhęrens carni: est autem sicut de sangui-
ne, nam cum fluit liquidus est, sed cum exierit de cor-
pore congelatur, & fit spissus atque concretus: cum
autem semen ad talem concretionem deuenerit, vo-
catur fędus humor, & multum commaculat. Dicit au
tem de semine Rab. Salo. quòd est duplex. In quibus-
dam enim est semen non spissum, sed bene fluidum:
& istud guttatim distillabat, nec adhęrebat carni, vel
efficiebatur concretus. Aliud autem semen est, quod
I est valde spissum præter modum communem natu-
ralem quasi lac coagulatum: & hoc quando flueret
adhærebat carni, atque concretum erat. sed quicquid
sit necessarium erat vt ille, qui talem patiebatur ægri-
tudinem a semine fluenti, pollueretur. vocatur iste
humor fędus, quia veraciter fędus est cum hominem
coinquinat. *Omne stratum in quo dormierit.* Hic ponitur
quid sequebatur ex hoc viro fluente semine. & poni-
tur quòd ille qui pateretur istam infirmitatem, effice-
ret immūdum omne stratum in quo dormierit, idest
omne lectum, & etiam omne illud super quo dor-
mierit dato ꝙ lectus nō sit: qa eadē cā immūditię est.

Quomodo immundæ res erant duplices. *Quæst. III.*

K PRo hocautem sciendum est quòd inter illas
res quæ immūdæ erant, aliquæ erant quæ fa-
ciebant alias immūdas, & aliæ non faciebāt.
Exemplum de isto: vt si aliquis tetigisset mu-
lierem tempore purificationis suæ, mulier namque
tempore suæ purificationis immūda est: & quicquid
illam tetigerit immundum efficitur. sicut habetur su-
pra 12. cap. etiam quando mulier est in sanguine fluen-
te menstruali, quicunque tetigerit eam immūdus est,
vt apparet hic in litera: idem est de homine fluente
semine: quoniam tangens eum immundus est, vt ha-
betur hic. idem de eo qui tāgebat leprosum, vt patet
præced. cap. & supra 13. In alijs autem sunt quidam
immun-

immundi, & tangentes eos nõ efficiũtur immundi, sicut si aliquis tetigerit carnẽ animaliũ immũdorum ad esum post mortem immundus est; & siqs tetigerit reptilia, siue mortua, siue uiuentia eodẽ modo est immundus: & tñ si aliquis tangeret quempiam istorum non efficiebatur immundus. Pro quo considerãdum est, ꝙ illæ res q̃ immundę sunt ꝑ contactum, nũquam faciunt alias res immundas quãuis tãgantur ab eis, illę aũt res quę sunt immundę sine aliquo cõtactu efficiũt alias res oẽs, a quibus tangunt, immundas: & ista est regula generalis, nec oportet dari aliquã aliam notificationem ad hoc, qđ apparet exẽplariter: qm̃ mulier qñ est in purificatione sanguinis non est immunda, qa aliquid tetigit, sed in seipsa immunda est ꝑꝑ sanguinem qui fluit ab ea, & a quo tunc purificat̃, & si ipsa esset immunda ꝑꝑ ꝯtactum, ꝯheret immunditiam ab altero, & non haberet in se aliquid, ſm quod reliqua tangẽtia ipsum facerent immũdum. Idem est de hoĩe leproso, qñ ipse non est immundus, ꝙ aliquid alterũ tetigerit; sed in seipso habet aliquid, ſm qđ immundus est, ideo tangentes ipsum immũdos facit. Itẽ si aliquis semine fluit, non est immundus, quia alios tetigit, sed quia aliquid hẽt, ſm quod immundus est, & tangentes eũ immundi erãt. Item si mulier fluat sanguine in tempore menstruorum immunda est, & oẽs tangentes eã immundi sunt, sicut apparet hic, tñ non fit immunda per contactũ, quia ipsa aliquid tetigerit, sed qa in seipsa habet id, ſm quod immunda est: illi enim qui tangebãt cadauera erant immundi, non quia in se aliquid continerent, ſm quod immundi essent, sed qa tetigerãt aliquid immundum. Item de oĩbus tangentibus reptilia, & animalia vetita ad esum, idem patet: qm̃ isti immũdi sunt; sed immunditia sua ex altero est; ideo isti non possunt inficere eos quos tetigerint: inficiuntur autẽ hi ex contactu cadaueris, & omnium reptilium, & animalium immundorum, illa tñ non sunt immunda ꝑꝑ contactum, sed ſm seipsa; ideo quicquid illa tetigerit immundũ est. Si tñ ista cadauera, & animalia quæ vocantur immunda, contraxissent immunditiam per cõtactum aliarum rerum, non possent efficere immũda ea, a quibus tangerentur, & per istam regulam potest cognosci vniuersaliter, qñ aliquid immundum efficiatur, & qñ nõ: sic autem de hoĩe fluente semine est, qm̃ ipse erat immundus, non quidem quia tetigisset aliquid immũdum; sed quia in seipso habebat aliquid ſm quod immũdus erat, & aliquos immundos faciebat. *Et vbicunque sederit*. Idest non solũ stratum, in quo dormierit, immundum efficiebatur, sed etiam omnis locus, in quo sedisset. De strato autẽ causa magis manifesta est; quia ibi maiori tempore manebat: & sic pòterat magis commaculare locum illum: cum aũt simpliciter sedisset, non poterat sic inquinare locũ illum. Sciendum autem, ꝙ ista commaculatio, quã faciebat iste pollutus semine in loco, erat realis immũditia; qm̃ cum distillaret semen per singula momenta, caderet in locum illum, in quo erat ipse fluens semine, & inficeret eum. Aliqñ aũt poterat esse immunditia ſm solam opinionẽ, s. ꝙ non caderet aliquid de semine fluẽte in locum; quocunque modo tñ esset, sequebatur, ꝙ locus ille immũdus efficeretur. *Si quis hominum tetigerit lectum eius lauabit vestimenta sua*. Ponitur hic de immũditia, quam recipiebãt hoĩes tangentes virum fluẽtem semine, vel res eius: & dr̃ ꝙ homo qui tãgit id, in quo dormiebat ille vir fluens semine, erat immundus. In quo sciendum, ꝙ ſm ꝙ s. dictum fuit id, quod immundum efficitur per aliquem contactum, non efficit immundas alias res, quas tetigerit. Si autem obijciet aliquis de lecto hoĩs fluentis semine, qñ qui tangebat illum erat immundus, & tñ lectus, & vestes, & similia, quę pertinebant ad fluẽtem semine, erant immunda

...immũ- ...quã ...ebat ...en tan. ...em vi- ...um fluen ...t semine, ...s ei⁹.

A per solum contactum. Ad hoc respondendum est, ꝙ qñ aliqua res immunda efficitur per cõtactum, s. quia solum tetigit aliam rem immundam, non ꝑꝑ hoc aliq res tangentes istam efficerentur immundæ. Si tñ ista res tangens per contactum ꝯxerit eandem immunditiam, quam alia habet, nõ erit iam immũda, qa tetigit illam, sed quia continet in se immunditiam, quã prior continebat, sicut siquis cõtigisset leprosum, & ex hoc contactu nihil aliud habuisset, non efficiebatur taliter immũdus, quòd oẽs contingentes eum efficerentur immundi; sed solus efficiebat̃ immundus pro seipso: si tñ ex illo contactu incurrisset lepram, sicut alius habebat, iã non solum erat immundus in seipso, sed ẽt oẽs tangentes cũ immundi efficiebãtur. Causa huius est,

Res q̃ sũt immũdę ꝑ cõtactum, nõ possũt facere alias res immundas.

B quia iste iam habebat talem immunditiam, qualẽ ille quem prius tetigit: sic aũt in ꝓposito est, si aliqs fluẽs semine tetigisset aliquã rem, & nihil in eam distillaret de humore illo fędo, nõ efficiebatur illa res immũda ita, ꝙ oẽs alias tactu suo immundas efficeret, sed solũ efficiebat̃ immunda in seipsa. Si aũt cecidisset super aliquam rẽ, aliquid de humore fędo, nõ solũ illa res erat immunda ex se, sed ẽt quicquid tãgeret illam rem immundũ efficiebat̃. Hic aũt qñ vir fluens semine super aliquã rem sedebat, aut aliquibus vestibus induebatur vt cõiter cadebat aliquid de fędo humore super illas res. Et q̃q̃ interdum accideret, ꝙ nihil caderet de semine fluente super ista; tñ censebant̃ polluta a cadente semine; iõ data est regula, ꝙ quicunque tetigisset illa, efficeret̃ immundus, sicut si tangeret ipsum virum fluentem semine. *Lauabit vestimenta sua.* Iste qui tangebat lectum hoĩs fluẽtis semine, vel vestes eius, debebat lauare vestimenta sua, qđ intelligitur de lotione in aquis viuentibus, & non de lotione, q̃ est aspersio aquarum lustrationis: qđ patet, quia dr̃: Lauabit vestimenta sua; & tñ si esset aspersio aquarũ lustrationis non aspergeret ipse aquas, sed aliqs alius, quia mundus lauabat immũdum, vt hr̃ Num. 19. c. hic tñ lauabat vestimẽta sua; ergo nõ erat ista lotio in aquis lustrationis. Item quia nõ exprimeret̃ hic spãliter lauare vestimẽta sua, si acciperetur ꝓ lotione in aquis lustrationis, quia illa generalis erat ad oẽs qui immũdi erant, & non lotio in aqs viuẽtibus, sed hic exprimit̃ spãliter: ergo intelligit̃ de aquis viuentibus. Itẽ apparet, quia hic dr̃, ꝙ ẽt iste hõ lauabit

C

D carnem suam; si tñ hic acciperet̃ ꝓ aquis lustrationis, nõ diceret̃, ꝙ lauaret carnẽ suã, qa qñ fiebat aspersio, tam super carnẽ, q̃ super vestes fiebat; & nunq̃ distinguebatur ablutio carnis ab ablutione vestium; hic tñ distinguit̃; ergo accipit̃ pro lotione in aquis viuẽtibus. causa huius est, quia cũ aliquis tãgeret lectum alicuius fluentis semine ꝯhebat immunditiã realẽ, cũ ibi essẽt maculę causatę ex semine defluente: ad tollendã autẽ immũditiam realem nunq̃ fiebat ablutio, q̃ solũ proficit ſm opinionẽ honestatis, sed ea q̃ naturaliter maculas tollit; in hoc ergo sic fieri dẽbat, sed ipsa ablutio in aquis lustrationis, nõ tollit maculas reales, sed eas quæ sunt ſm opinionẽ honestatis: ergo debet fieri lotio in aquis viuentibus. *Et ipse lotus aqua immundus erit vsque ad vesperum.* Iste qui sic tetigisset res immundas, non solũ

E ꝯhebat immunditiã in seipso, sed ẽt in vestibus suis; iõ vtrunque lauari debebat: & quodlibet in aquis viuentibus: lauabat enim homo carnẽ suam totam, & deinde vestes suas, post hæc autem manebat immunditia sua vsque ad vesperum, s. vsque ad primum solis occasum postquã incideret in immunditiam; & in hoc differt ipse qui tãgebat lectum ab eo, qui immundus erat ꝑ fluxum seminis: qm̃ ille non erat mundus postquã trãsisset primũ solis occasũ, sed ꝑmanebat in immũditia sua vsquequo cessaret ab eo illa ęgritudo, & deinde ꝑmanebat aliqbus diebus ĩ cęremonijs purificationis. *Si sederit ille vbi sederat, & ipse lauabit vestimẽta sua.* i. si aliquis

quis homo sedisset in loco, vbi sederat vir fluens semi ne,lauabit vestiměta sua, & intelligitur ista lotio facta in aquis viuentibus, & non in aquis lustrationis, sicut probatum fuit supra de illo qui tangebat lectum hoīs fluentis semine. Causa huius immūditię erat,qa locus ille,in quo sederat homo fluens semine,videbatur esse pollutus realiter ꝑ fluxum alicuius humoris fędi super illum;& tunc qui illum contingeret,ēt immunditiam ꝯheret. *Et lotus aqua.* Idest ēt iste qui tetigerit locū viri fluentis semine, lauabit se aqua, s.carnem suam: nā ibi videbatē esse contracta immunditia in carnibus, & vestibus; ideo vtrunque lauandum erat. *Immundus erit vsque ad vesperum.* Idest ista immūditia quę ꝯhebatur ꝑꝑ talem contactū,durabat vsque ad solis occasum sequētem post ipsam immunditiam ꝯctam, & tunc hō erat mundus. *Qui tetigerit carnes eius lauabit vestimenta sua.*

De tactu carnis viri fluentis semine.

Hic ponitur de tactu carnis ipsius viri fluentis semine: & ista videtur esse maior immūditia q̃ superiores, tñ non ponitur hic maior pœna,vel immunditia in ipsa; sed solū ꝙ lauetur homo in carne, & vestibus. Causa horum patet ex superioribus, s.ꝙ ex tali contactu causabatur immūditia realis, ꝑꝑ quā fiebat lotio in aquis viuentibus. *Et ipse aqua lotus.* Idest iste qui tetigerit ista, lauabitur aqua: in hoc autem manifeste apparet quòd agatur hic de lotione, quæ est in aquis viuentibus: nā aliàs nō expressisset lotus aqua, sed diceret simpliciter lotus,vel aspersus. *Si saliuam huiusmodi homo iecerit super eum qui mundus est.* Hic agitur de contaminatione etiā ꝓueniente ab isto viro spermatico,& est si ipse expuisset super aliquem alium, nam saliua sua immunda est: cum ēt totum corpus eius immundum iudicetur ꝑꝑ fedum illum humorē: & qñ ista saliua cadebat super aliquem hominem mundum, dicitur in litera, ꝙ efficiebatur immundus, & lauabat vestimenta sua: si autē ille homo esset immūdus, super quem caderet huiusmodi saliua, non videbatur posse effici immundus, qa iam immūdus erat; ideo litera cautè dixit: si ceciderit saliua huius super aliquem hominem mundum.

An qui erat in immunditia posset aliam incurrere. Quæst. IIII.

SED adhuc sciēdum est, ꝙ poterat aliquis homo immundus esse,& contrahere rursus immūditias;hoc tamē nunquā esset,nisi cum illa immūditia quę ante contracta fuerat,esset parua.Si.n. maior esset immunditia in eo, super quem caderet saliua,vtpote si esset leprosus,vel alius vir fluens semine, aut mulier menstruata, nulla immunditia causabatē ex hoc tactu, quia ista quæ causari debebat,erat parua; & ea quæ iam existebat,erat magna includens eam, quæ nouiter includi debebat. Aliquando aūt erat immunditia parua, sicut si aliquis tetigisset aliqđ animal morticinum,de his quæ comedi non licebat, contrahebatē ex hoc immunditia parua, s.ꝙ esset homo immundus vsque ad vesperum, nec tñ lauabantur vestes, vel caro hominis,de hoc supra 11.c. cū vero caderet suꝑ hunc saliua hoīs fluentis semine,immūdus efficiebatur iste, qui iam immundus erat. huius ratio est,quia per istam saliuā contrahit aliquem gradum immunditię, quem ante non habebat, s.ꝙ lauet vestimenta sua, & corpus suum;quod non tenebatē facere in immunditia cōtracta per tactum animalium immundorum. Sed nunc quęret aliquis,si aliquis efficeretur immundus,qa tangeret carnes spermatici, & post hoc cū esset in immūditia illa, iterum pollueretur, qa effusa fuerat super eū saliua talis hoīs, vel tetigit lectū eius;an deberet obseruari terminus immunditię prioris, ad hoc ꝙ iste esset mundus,vel tp̄s ꝯtractę immunditiæ secundæ, & hoc qñ vna immūditia extendit se ad vlteriorē terminum

F quàm alia, vtpote si aliquis contaminatus,quia tetigit carnem viri spermatici fuit immundus vsque ad solis occasum, & tunc debebat restitui pristinæ munditiæ. Si aūt in ipso solis occasu,in quo mundādus erat,iterū tetigisset lectum, vel aliquid alterū viri spermatici,cōtrahebat immūditiam. Dubium ergo erat, an deberet iste manere immundus vsque ad alterū solis occasum pro secunda immunditia. Et respondendū est,ꝙ semper debebat attendi terminus secundę immūditię, vel cuiuscunque posterioris; & non redibat in pristinam munditiam quousque transisset iste terminus:& si cōtingeret, ꝙ iterum in fine secundæ immunditiæ iste contaminaretē, manebat immūditia vsque ad tertium terminum,s.tertium solis occasum,& si contingeret,

Respondeo.

G ꝙ aliquis in fine termini, in quo mundandus erat, denuo ꝯheret immunditiam, maneret semper immundus,sicut si aliquis semel mūdus effectus postea incurreret immunditiā,qm̄ tunc manere debebat sicut immūdus. *Lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua.* Idest taliter immundus ad purificationē suam lauabat vestes suas,& corpus suum,quia fm̄ vtrunque ꝯcta immūditia videbatur. *Immundus erit vsque ad vesperum.* Scilicet postquam lauerit vestimenta sua: nam ante solis occasum vestes lauandę erant cum immunditia ꝯheret. *Sagina super quo sederit immundum erit.* Dr̄ sagina sella,vel catella, super quā sederet iste vir spermaticus: nā sicut locus in quo sedebat,immundus efficiebatur,vt supra dictum est; ita & sella, vel oē aliud super quo ęqtaret, vel alia vestimenta, aut quodcunque factum ex pāno,

Sagina quid sit.

H vel pellibus,super qđ sedebat:eademenim rō in oībus istis erat, qđ probat litera cum immediate sequitur,& quicquid sub eo fuerit, i.oē super quo sederit, pollutū erit vsq; ad vesperum, s.ꝙ pelles, vel vestes, super quas sederet iste vir, ꝯhebant immunditiam vsque ad solis occasum primum sequentē,& fiebant in eis lotiones: nam sine lotione in aqua, nihil mūdum effici poterat eorum,q̃ iste vir tetigisset,quanto magis ea,super q̃ sedisset ipse vir spermaticus:non tñ fit hic mentio de lotione, quia satis intelligitur ex superioribus, maximè quia ille q portabat ista,erat immundus,vt immediate patet: ergo magis immunda erant ipsa. *Qui portauerit eorum aliquid.* Idest si portauerit sellam, vel aliqua stramenta de lino,vel pellibus, super q̃ sedisset vir sperma-

I ticus:nam cum ista viderenē esse immunda vere, quia iudicabatē cecidisse super illa fędū humorem, necesse erat,vt quicquid ille contingeret immūdum efficeretē. *Lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua.* Quia cōtrahebat hic vera immunditia realis, necesse erat fm̄ regulas s. datas,vt lauarenē uestimenta,& ipsum corpus tangentis: nam cum contrahebatur immunditia,quę erat solum fm̄ opinionem honestatis,fiebat lotio in aquis lustrationis: si aūt est immūditia fm̄ rem, fiebat lotio in aquis uiuentibus,& nō fiebat tunc aspersio, sed ipsarū uestium defricatio, & in corpore quoque idem erat, qm̄ uidebatur contraxisse immunditiā, & ideo defricabatur,atque manebat ista immunditia in eo usq; ad uesperum fm̄ cōsuetudinem aliarum immunditiarū. *Omnis quem tetigerit, qui talis est non lotis ante manibus.* Etiā

K contrahebatē immunditia, si uir spermaticus tetigisset aliquem manu sua antequā lauisset manum: cuius cā est, quia cum iste non lauit manum, uř esse immūdus illo fędo humore, iō contaminabit oēs, quos tāgeret: cū uero manus lauerit, ab eo ablata uř esse ista immunditia saltem quantum ad partem manuum; ideo non ꝯhitur immunditia ꝑ cōtactum illum. Sed ex hoc aliquis arguet, ꝙ ille q tetigerit carnē uiri spermatici nō efficitē immundus,qđ ꝯ supra posita est,s.ꝙ qui tetigerit carnes eius lauabit uestimenta sua. Rñdendum est, ꝙ differt tangere carnem uiri fluentis semine, uel tāgi ab illo: qm̄ tangere carnē uiri spermatici est in aliqua parte

parte corporis quæ immunda est; tangi aũt a viro spermatico est manibus tangi; & quia istæ sunt extremæ corporis, maximè quia ablui possunt, & abluuntur ad contractandas alias res: tangi igitur ab his non est immundum fieri, cum lotæ fuerint manus: itangere autẽ alias partes quæ magis immunditiam contrahunt, potissimè quia non lauantur, est immundum fieri; & de hoc dicebatur supra, s. qui tetigerit carnes eius lauabit vestimenta sua. etiam ista immunditia non contrahebatur sic, quãdo aliquis tangeretur a viro spermatico, sicut cum tangeret; quia tangi inuoluntarium est: tãgere autem spontaneum. *Lauabit vestimenta sua, & lotus aqua.* Idest cum iste tangitur a viro spermatico manibus non lotis, quia videtur ibi contrahi quędam immunditia realis, quamquã non cõtrahatur; & iõ sicut in alijs immunditijs realibus lauabatur corpus, & vestimenta, ita hic. & permanebat ista immunditia vsq; ad vesperum, s. vsque ad primum solis occasum. nam isti qui tangebant aliquam rem immundã simplici tactu, solum contrahebãt immunditiam vsque ad primum solis occasum, nisi in duobus casibus, in quibus quia tactus erat magis infectiuus, fiebat maior separatio, sicut si aliquis cognouisset carnaliter mulierem tempore menstruorũ, erat immundus septẽ diebus, vt hr̄ s. in litera, secundus casus est in eo q tetigisset hoĩem mortuũ, vel ossa eorũ, vel sepulchrum: erat namq; immũdus septẽ diebus, vt hr̄ Nume. 19. c. in cęteris aũt casibus immunditia quæ erat per cõtactum, solũ durabat vsque ad vesperum. *Vas fictile quod tetigerit confringetur.* Idest si aliqs hõ spermaticus tetigerit vasa fictilia, siue terrea, immunda erunt, & ob hoc frangentur. In quo sciendum, ꝙ qñcunque vas fictile incurreret aliquam immunditiam, confringebatur, nec fiebat vnquã eius mundificatio: & sicut erat ad immunditiã, ita ad sanctificationem. Vasa aũt lignea, vel metallina mundificabãtur cũ polluta fuerint, qđ apparet hic in litera, sic etiam hr̄ s. 11. ca. ꝙ cum aliquod morticinum caderet super vasa lignea erant polluta, sed mundificari debebãt, cum aũt essent vasa fictilia, & pollueren̄t per cõtactũ morticinorũ, cõfringeren̄t. Eodem mõ est in sanctificatione, quia cũ vasa per cõtactum rerũ sacrarum ꝯherent aliquã mundificationem, lauabãtur, sicut hr̄ s. 6. c. de vasis æneis, in quibus coquebantur carnes sacrificiorum: dr̄ tñ ibidem, ꝙ si vasa fictilia essent, confringeren̄t, ne applicarentur postea ad vsus humanos. Causa aũt quare vasa fictilia semel polluta nũquã mũdificentur, sed confringantur, hr̄ supra c. 11. vbi de hoc diximus. *Vasa autem lignea lauabuntur aqua.* Si enim vasa lignea immunditiam contraherent, non confringebãtur, sicut vasa fictilia, sed lauabantur, & sic purificata erant. Idem aũt intelligendũ est de omnibus vasis metallinis; ideo maior rõ est in vasis metallinis: possunt enim illa melius lauari, & sordes non possunt eis inhęrere multum tenaciter, quia sunt corpora tersa, & nõ porosa: in vasis autem ligneis ex oppositione, nõ sunt enim corpora tersa, nec bene compacta, nisi rarissime, in quibusdam ligneis multum solidis, porosa aũt semper sunt: ad mũdificationem ergo horum requirebatur defricatio in aquis viuẽtibus, & manebant sic immunda vsque ad solis occasum, hoc aũt tempore quo manerent in illa immunditia, non licebat hominibus applicare ad vsus suos; ꝙ si applicarent immundũ fiebat, quod ibi ponebatur, maximè autem cum liquidũ est, sicut hr̄ supra 11. c. cum dr̄: & omne liquens, quod bibitur de vniuerso vase immundum erit, s. qñ vas immundum est. *Si sanatus fuerit.* Hic agitur de viri spermatici purgatione, scilicet de quibusdam cęremonijs quæ fiebant in illo, quãdo cessasset ille fluxus seminis. *Si sanatus fuerit.* Rectè dicitur de sanato, quia cum aliqs in hac ęgritudine erat, nũquã poterat effici mũdus,

Vas fictile nunquã expiabat, sed frangebat.

De viri spermatici purgatione.

A nec aliquę cæremoniæ factæ circa ipsum vllatenus pficiebant. *Qui huiuscemodi sustinet passionem.* i. qui sustinet fluxum seminis. ista passio est. i. ægritudo quædam, sicut cæteri languores: qm̃ interdum contingit hoĩem ista patientem mori. vel vocatur passio, quia inuoluntaria est; quia iste fluxus seminis est inuoluntarius, ille aũt qui est in coitu est spontaneus: ideo non propriè vocatur fluxus seminis, sed emissio vel effusio. Dr̄ hic huiuscemodi. i. hmõi. interponit̄ ibi ce, q̃ vocat̄ apud grãmaticos eruditissimos adiectio syllabica, sic. n. vocat eam Prisci. in maiori lib. 13. & sunt multæ adiectiones similes, sed ista est multum vsitata apud antiquos scriptores ẽt in sacra scriptura, sic hr̄ Deut. 32. c. cũ dr̄. gñatio praua atq; peruersa hęccine reddis dño. i. hęc ne? & est interrogatio. *Numerabit. 7. dies post emundationem sui.* Isti 7. dies enumerabantur, vt sciretur aliqs esse perfectus mũdus: nam si ille qui huiuscemodi sustinebat passionem, aliqua die cessaret ab ea, non ex hoc

B immediate mundus iudicandus erat, nec fiebãt in eo cæremoniæ purificationis; qm̃ poterat redire illa immunditia vsq; ad duos vel tres dies, cum vero iste fluxus seminis cessasset per dies. 7. videbatur hõ totaliter liberatus ab illa passione, & tunc cõueniens erat in eo fieri purificationes, quæ infra haben̄t. si tñ post purificationem iterum appareret immunditia ista in tali homine, redibat ad pristinũ statum tanquã si nunq̃ fuisset purificatus. Dr̄ hic, ꝙ numerabat. 7. dies post emũdationem suã. i. post cessationem fluxus istius, & non accipitur emundatio pro ipsa cęremoniali purificatio

C ne sicut aliàs accipitur. *Et lotis uestibus & toto corpore in aquis uiuentibus erit mundus.* i. postquã pertransierunt. 7. dies a cessatione immũditiæ illius, lauabit in 6. die hõ iste corpus suum & vestes. Non dr̄ hic, ꝙ raderet iste hõ pilos corporis sui, sicut dicebatur præce. c. de leproso, ꝙ cũ mundificaretur, raderet oẽs pilos totius corporis. cã diuersitatis huius est, quia lepra multũ perseuerans, & nata ex corpore nõ videtur extirpari posse, ẽt si raduntur pili & cutis. Immũditia aũt viri spermatici erat aliqđ tenue valde, qa erat humor multũ fluidus, & nõ poterat esse nimis tenax. lauãdo igit̄ simpliciter carnem, sufficiebat ad tollendũ illum humorem non rasis pilis. Dicit. n. debere fieri hanc lotionem in aquis viuentibus. i. in aquis fluuialibus, vel fontalibus,

D quę viuentes dicuntur propter cãm assignatã. sup. 13. & præce. c. Causa aũt est, quia istę aquæ sunt mundiores, & subtiliores, & salubriores pp motũ, & propinqtatem ad suam originẽ. aquæ aũt quæ sunt in lacubus, & stagnis, ꝓpter immobilitatẽ ꝯhunt quandam immunditiã & grossiciẽ, ideo non sunt nimis mundificatiuæ, sed aliqñ p grossitiẽ suam cõmaculant. ex hoc patet, ꝙ omnes ablutiones, de quibus dr̄ sup. fiunt in aquis uiuentibus, cum hic expressum fuerit, ꝙ fieret in aquis viuentibus ista ablutio. & tñ eadem cã ablutionis consistit in alijs ablutionibus, sicut in hac. aquę aũt lustrationis non poterant tollere istam immunditiam, qm̃ potius adaugebant eam, cum essent mixtæ cineribus, vt habetur Num. 19. cap. *Erit mundus.* i. iste hõ sparmaticus cum lauerit se septima die erit mũdus

E a contaminatione sua, & tunc licebit eum tangi ab alijs, & quòd ipse tangat alios. ante hoc autem nequaquam etiam in illis septem diebus, quibus fluxus seminis cessauerit.

Quare lotio fiebat in aquis uiuentib' potius q̃ in alijs.

An ista litera repugnet sibi ipsi. *Quæstio.* *V.*

SED dicet aliquis, ꝙ ista litera videtur repugnare sibijpsi, nam supra dictum est, quòd iste vir spermaticus si sanaret̄, cõputaret. 7. dies post emũdationẽ suã. ergo ante hos. 7. dies mũdus erat: aliàs non

poterant computari septem dies post purificationem, & tamen hic dicitur, ꝙ cum lauaretur in die septima mundus erat: ergo non videbatur ante esse mundus. Item litera inferius videtur adhuc repugnare huic: nā infra dicitur, ꝙ rogabat sacerdos pro viro spermatico, vt emundaretur a fluxu seminis: ergo videtur, ꝙ ante diem octauum non erat mundus. Ad hoc respondēdum est literam istam nullo modo repugnare sibi, sed verum est, quòd per tria tempora munditia inducebatur in isto viro spermatico, & in his tribus temporibus tollebatur aliqua immunditia ab eo. Pro quo sciendū est, ꝙ immunditia quæ erat in viro spermatico, erat duplex: quędam verè secundum rem, alia aūt ſm opinionem: prima autem adhuc erat duplex, quia quędā erat stans, alia semper fluens, & nouiter aduenieñs. Immunditia autem fluens, & nouiter adueniens dicebatͣ esse immunditia, quam dicebatur habere vir spermaticus, dum pateretur fluxum seminis, quia continuè adueniebat ei aliquid, ſm qđ immundus esset. Huic autē immunditiæ fluenti repugnabat quædā munditia, quę est per cessationem fluxus, s. qñ cessaret fluere semē, & ista vocatur hic emundatio in principio, cū dr̄: enumerabit septem dies post emundationem suam, i. postq̄ cessauerit ille fluxus seminis, qui est immūditia realis, & fluēs. Alia erat immūditia realis, & stans, & ista erat quam habebat vir spermaticus in septē diebus, postq̄ cessasset fluxus seminis, quia q̄q̄ tunc nō flueret semē, tñ manebat adhuc ille fędus humor concretus corpori eius, & sic erat vera immunditia realis, propter quod siquis tetigisset eum in his septem diebus immundus erat, ab hac autem immunditia mundificabatur cū lauaretur corpus suū, & vestes in die septima, & de hoc dr̄ hic: Lotis vestibus, & toto corpore mūdus erit, s. ab immunditia reali, quæ ꝑmanebat in isto. Scđa est immunditia ſm opinionem honestatis, & ista est scđm quam aliquis dr̄ esse immundus, ēt si non habeat aliq̄ veram maculā, tñ reputatur adhuc immundus, donec fiant in eo omnes cęremonię ordinatę ad alicuius purificationem, & isto modo in die septima non efficiebatur iste vir spermaticus mundus, qa adhuc restabāt aliquę cęremoniæ, q̄ fieri deberēt in die octaua, & tūc ēt dicebatͣ purificari; quia complebantͣ in eo oēs ritus purificationis statutę. Patet igitur qūo vir spermaticus multiplicē haberet immunditiā, & multipliciter in eo immunditia causaretur. *Die autem octauo.* Computatur iste dies octauus incipiendo ab illo, in quo cessauit fluxus sanguinis exclusiuè, & erat iste vltimus dies purificationis. *Sumet duos turtures.* Isti duo assumebātur pro sacrificio in solennitatem purificationis. *Aut duos pullos columbarum.* Ad idem pertinent: nam de auibus istę solę offerebantur, & non referebat magis offerre vnā, quam alteram: non offerebātur aūt hic animalia quadrupedia, sicut in purificatione leprosi, causa huius est, quia illa erat purificatio maioris immunditię, ideo deberet fieri cum maioribus sacrificijs, & solēnitate: hic aūt qualecunque sacrificiū sufficiebat, & positum est minimum, quod est in turturibus, & columbis. *Et veniet in conspectu Domini ad ostium Sanctuarij.* Scilicet vir spermaticus in die octauo purificationis suæ accipiet par turturum, vel duos pullos columbarum, & veniet ad Sanctuarium vsque ad ostium tabernaculi, & ibi dicebatur esse coram Dño, qa Deus accipiebatͣ tanquā existens in tabernaculo, & qui erat in ostio tabernaculi dicebatur esse coram Dño. Veniebat autem vir iste ad locum illum, vt ibi coram Dño præsentaret sacrificia sua. Item veniebat ad locum illum, quia sacrificia q̄ ipse offerebat, apud locum illum erant facienda, s. sup altare holocaustorum, qđ erat ad ostium tabernaculi in latere aquilonari, vt hr̄ supra proxi. c. *Dabitque eos sacerdoti.* Scilicet istos duos turtures, & hoc quia laicus

Duplex in spmatico erat immunditia seu in fluēte semine.

F nō poterat facere cęremonias sacrificiorum, vt habetur Num. 4. cap. & 3. & 18. & si attentaret facere moreretur, sicut de rege Azaria, q alias dicitur Ozias: iste enim cum vellet thurificare coram Domino pcussus est lepra in frōte, & mansit leprosus vsque ad mortem, vt habetur 4. Reg. 15. ca. *Qui faciet vnum pro peccato.* Idest iste sacerdos offeret vnum turturem pro peccato. Accipitur hic facere, i. disponere, vel perficere, quia ꝓprie non potest accipi, & isto modo dicitͣ aliquis facere capillos, qm̄ eos ornat, vel radit, & dicitur facere cibos, quando eos disponit: hoc enim modo accipit Virg. in Bucol. Eclo. 3. quæ incipit.

Laici exclusi a ministerio.

Dic mihi Dameta cuium pecus, an Melibęi: cum ait,
Phillida mitte mihi meus est natalis iola,
Cum faciam vitulam pro frugibus ipse venito.

G Accipit aūt ibi facere vitulam, idest coquere, vel disponere eam ad cibum; & sic dicitur sacerdos facere vnū turturem ꝓ peccato, idest offerre eum, vel immolare. Considerandum autem est, ꝙ hic ponuntur duo sacrificia, s. holocaustum, & pro peccato: prius tamē iubetͣ fieri sacrificium pro peccato. causa huius est, quia sacrificium holocausti est in laudem Dei, sacrificium autē pro peccato est ad remissionem peccatorum. Deus autem nō acceptat orationes eorum, vel laudes, qui sunt in peccato: de orationibus habetur Ioan. 9. cap. vbi dicit: scimus qm̄ peccatores non exaudit Deus: de laudibus habetur in Eccle. cum dr̄: non est speciosa laus in ore peccatoris. & Psalm. 49. dr̄; peccatori autem dixit: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentū

H meum per os tuum? vt ergo sit cōueniens laus nostra ad Deum in sacrificijs holocaustorum, cōueniens est, vt prius sacrificium pro peccato immolemus. Fortè autem aliquis obijciet hoc verum esse, cum aliquis est in peccato aliquo speciali, sed cum nescit se esse in aliquo peccato speciali, & tñ est in aliquo qualecunque illud sit, non oportet prius pro peccato offerri, quā in holocaustum. Respōdendum est, ꝙ qūocunque se habeat, cōueniens valde est, vt primo pro peccato oratio aut sacrificium fiat, q̄ in laudem Dei. nam homo nunq̄ est totaliter mundus a peccato, vel saltem nunquā debet existimare se esse totaliter mundum; ideo vt cōuenientius fiat laus nostra ad Deum, prius preces fundēdæ sunt, vt nostra remittantur delicta: & sic conueniē-

I ter ordinatum est hic, & vt communiter vbicūque iubetur alicui, ꝙ offerat sacrificium pro peccato, & holocaustum, vel victimas pacificas, prius iubetur de sacrificio pro peccato.

Quod peccatum erat hoc, pro quo mundatus a fluxu sanguinis offerre iubebatur. *Quæst. VI.*

SED quæret aliquis, qđ peccatum erat istud, pro quo iubebatur offerre iste mūdatus a fluxu sanguinis. Et rñdetur, ꝙ non oportet nec pōt poni aliqđ speciale peccatum: nā & si in quibusdam aliqđ peccatū esset, & assignari posset, pro quo offerre deberent, nō tñ continget hoc in oībus, qui mundantͣ a fluxu seminis; iō dicendum est, ꝙ hic accipitͣ peccatū

K non determinate, s. ꝙ debeat iste qui emundat, offerre ꝓ peccato: non tñ specialiter dr̄ pro aliquo, sed ꝙ peccauit qualitercūque illud fuerit, & hoc verum est, quia nō erat aliqs hō, qui isto mō non peccasset; & sic in solennitate purificationis suę offerebat victimā ꝓ peccato, offerebat ēt post hoc holocaustū, & in his duobus consumabatͣ ritus purificationis, atque seruabātur hic eędē cęremonię quæ in alijs holocaustis, & sacrificijs pro peccato. de holocaustis hr̄ supra 1. ca. de sacrificiis aūt pro peccato hr̄ supra 6. cap. *Rogabitque pro eo coram Domino.* Scilicet sacerdos rogabit ꝓ isto q obtulit sacrificia corā Dño, i. coram ostio tabernaculi, vel corā altari

tari holocaustorũ, in quo fiũt hæc sacrificia. Erat enim in hoc generale, vt qñcunque aliquis faceret sacrificiũ pro aliquo, oraret pro illo. *Vt emendetur a fluxu seminis sui*. Ex hoc aliquis arguet, ꝙ iste vir fluens semine in octaua die adhuc non erat mundatus a fluxu seminis, quia hic rogatur pro eo, vt mundetur ab illo fluxu. Respondendum est, ꝙ non potest hoc stare: nã si non esset mundatus a fluxu seminis iste vir, non posset introire in Sanctuarium: & tamen hic iubetur ei, quòd in octaua die offerat sacrificium coram Domino, i. coram ostio tabernaculi, si tñ esset immundus nõ posset illuc accedere. ergo dicendum est, ꝙ iã cessauerat fluxus sanguinis. dicitur tamẽ hic, ꝙ orabit, vt mundetur a fluxu seminis, idest orabit ne ista ęgritudo, quę est fluxus seminis, vlterius eueniat illi viro, sed sit mundus ab ea. Alio modo accipi potest, vt teneatur ibi, vt, nõ tanquã expressiuum causę finalis, sed tanquã dicens cõsequentiam, vel concomitantiam, s. orabit, vt emundetur a fluxu seminis sui, i. & emundabitur a fluxu sui seminis; & hoc non quidem, ꝙ ad istam orationem concomitaretur sanatio a fluxu seminis, sed dicebatur emũdari a fluxu seminis, i. ꝙ qñ orabat sacerdos complebãtur ceremonię, quæ erant pro emundatione a fluxu seminis. *Vir de quo egreditur*. In superioribus dictum fuit de illo, qui patiebatur fluxum seminis inuolũtarium, hic agitur de immunditia, quę est per fluxum spontaneũ, & hoc est in coitu: nam aliæ effusiones seminis inuoluntariæ sunt: coitus autem voluntarius. Est autem preter istas effusiones seminis, quędam alia, quę etiam est voluntaria, nec tamen comprehenditur in superioribus, & ista est quæ fit per pollutionem nocturnam. De qua dicẽdum est, ꝙ reducitur ad istam, quæ est effusio seminis per coitum: nam sicut ista non est continua, ita nec illa quę est in pollutione nocturna: illa verò quæ est per ęgritudinem cõtinua est, sicut supra dr̃. iõ dicendũ est, ꝙ eędem ceremoniæ fieri deberent in illo, qui polluebatur semine nocturno, sicut in eo, qui per coitum pollueretur, quamquã erat aliqua differẽtia, quia ille q polluebatur semine nocturno, egrediebatur extra castra, & ille qui per coitum nõ egrediebatur, sed solum lauabat carnem suam. de hoc hr̃ Deut. 23. c. cum dr̃: si fuerit inter vos homo, qui nocturno sit pollutus somnio, egredietur extra castra, & nõ reuertetur priusquã ad vesperam lauetur aqua, & post solis occasum reuertetur in castra. *Vir de quo egreditur semen coitus*. Idest vir qui pollutus est per effusionẽ seminis in coitu. Non fit enim hic aliqua differentia, an iste q polluitur per coitum, polluatur cum vxore, vel cum aliqua alia. nam quamquã cum vxore non esset peccatum, & cum qualibet alia esset, tamen in hoc nõ differebat, quia ita erat prohibitus, qui pollutus esset cum vxore, ab ingressu Sanctuarij, sicut ille, qui cum aliqua adultera. Fortè autem aliquis existimabit hoc esse iniustum, quia in actu matrimoniali peccatum non est, & in coitu cum adultera est peccatum. nõ deberet ergo dari eadem pęna pro vtroque, immo nulla pro accessu ad vxorem. Ad hoc respõdet Nico. ꝙ quamquã in actu matrimoniali non sit peccatũ mortale, tamen ibi est quędam deordinata concupiscentia, secundum quam causatur fęditas, ideo etiam isti immundi sunt. Sed non videtur fieri ex hoc. nam ẽt si nulla concupiscentia, vel delectatio in actu illo esset, prohiberetur coiens ab accessu rerum sacrarum. quod apparet in illo, qui polluitur somnio nocturno: nam interdũ iste sine aliquo sensu delectationis polluitur, vt si teneat grauj somno: & tñ si aliquis polluatur in somnio nocturno, qualitercunque polluat, tota die sequẽti, debet esse extra castra, vt hr̃ Deut. 23. c. Itẽ patet hoc in alijs, in quibus non est aliqua deordinatio voluntatis, nec cõcupiscentia, tñ est ibi immũditia, & separatio a rebus sacris,

De fluxu seminis spõtaneo.

A sicut si aliquis tetigerit cadauer alicuius ad sepeliẽdũ, erat immundus per septem dies, vt hr̃ Nume. 19. & tñ non erat ibi aliqua deordinatio voluntatis, nec culpa, immo magnum meritum, & qui ista faciebãt multũ laudabantur, sicut patet de Tob. qui multum laudatur in lib. suo, eo ꝙ cadauera sepeliret. non igitur oportet assignari aliquã causam fęditatis, vel deordinationis ad hoc, ꝙ causetur immunditia, de qua agitur hic. Sed dicendum est, ꝙ immunditia, s̃m quã in veteri testamẽto vetabantur ab ingressu Sanctuarij, erat quædam irregularitas corporalis, nullo modo pertinẽs ad animã; ideo si directè pertinuisset ad animam, nunq̃ potuisset expiari per istas ceremonias corporales: & quia ista irregularitas corporalis ita cõtingit in actibus licitis, & B honestis, sicut in illicitis; ideo non solum erit immunditia in actibus, in quibus est peccatum, sed etiã in illis qui sunt actus honesti: & sic cõtinget immunditia ista in coitu matrimoniali, sicut in adulterino, quia nõ ponitur ista immunditia esse, quia peccatum sit in opere, sed quia est ibi quædam pollutio corporalis in effusione seminis, & quia ista non solũ est in actu adulterino, sed etiam in actu matrimoniali, ideo quia in vtroque eadem immunditia est, prohibitio ab accessu ad Sanctuarium erit. *Lauabit aqua omne corpus suum*. Idest si vir coiret cum vxore per noctem, debebat lauare in aurora totum corpus suum aqua.

Immunditia s̃m q̃ in vete. testõ ab ĩgressu Sanctuarij vetabãtur homines.

Quando per accessum ad vxorem tenebatur lauare corpus suum, & quoties, & ad quid. *Quæst. VII.*

C NEc tamen intelligitur, ꝙ qñcunque coiret lauaret corpus suum, & si iterum coiret iterum lauaret, sed etiam si multoties idem fieret, sufficiebat vnica lotio in fine. Etiam non est intelligendum, ꝙ quãdocunque vir accederet ad vxorem suam, vel ad aliquam aliam, teneret lauare corpus suum, sed videtur ꝙ hoc fit solum, si vellet introire in Sanctuarium. nam omnes istę immunditię, q̃ sunt per contactum, dabantur per respectum ad accessum ad res sacras: oportebat, vt lauaret, & immundus esset vsque ad vesperam, & sequenti die posset introire in Sanctuarium. fieret igitur, vt si aliquis nollet per duos, vel tres menses introire in Sanctuarium, ꝙ non D teneretur lauare corpus suum toto illo tempore. Hoc etiam apparet in Hebræis modernis, qui qm̃ non habent nunc Sanctuariũ per respectum cuius cõtrahatur ista immunditia, ẽt si accedant ad vxores suas non lauant corpora sua. His aũt existentibus cogebantur Iudęi tribus vicibus per annũ lauare corpora sua, vel saltem in his tribus diebus non accedere ad vxores suas; & hoc quia ter in anno ascẽdere deberet oĩs masculus de genere Hebręorum ad Sãctuarium, vt hr̃ Exo. 23. & 24. ca. hec enim est quorundam positio. Sed non potest hoc stare, qm̃ ratio, in qua fundatur ista positio nõ subsistit, s. ꝙ ista immunditia erat respectu Sanctuarij; & ideo si nollẽt introire in Sanctuariũ, non obseruarent illam, nec curarent mundari. hoc. n. falsum est, qa tũc E eodem modo illi, qui tangerẽt morticina hominum, vel aliorum animalium, si nollent introire in Sanctuarium, non oporteret, quòd mundarentur ab ista immunditia, quam cõtraxissent in tactu illo. sed falsum est, quia si aliquis tangeret mortuum, debebat in die tertio & septimo aspergi aqua lustrationis, & erat in diebus illis immundus. Dicitur tamen ꝙ si in die tertio nõ aspergeretur aqua lustrationis, non poterat postea mundari, vt habetur Num. 19. cap. ergo videtur, ꝙ cogeretur iste ad faciendum ceremonias purificationis immediate, vt pollutus fuisset contingendo mortuum.

Item peccatum erat cum aliquis polluebatur, & nõ purificabat se immediate: sed omnes coguntur ad

non peccare, cum lex vetet omne peccatum: ergo tenebantur qui immūdi erant, immediate se purificare: quod añs patet: quia supra 5.c. dicitur, ꝙ cum aliquis tetigisset rem morticinā, aut reptile, vel aliquid alterū cuius tactus immūdus est, & oblitus fuerit immunditię suę, s. non purificans se offerret sacrificiū pro delicto: ergo videtur ꝙ deliquit; quia nō purificauit se immediate, vt immunditiā incurrit: & si per obliuionē hoc agens delinquit, quanto magis delinqueret, aut verè peccaret, cum sciens immunditiam suam purificari nollet? sed ista contaminatio quæ erat in coitu indigebat purificatione, quę hic ponitur. ergo videtur, quòd immediate teneretur se purgare ille, qui immundus erat. Itē patet hoc de illo, qui pollutus est in somno nocturno, quia ille debebat egredi castra illa die, & lauare totum corpus suum aqua, & non reuertebatur, vsque ad solis occasum. Manifestū est ergo, ꝙ iste inuitus hoc faciebat: nam aliàs non compelleretur iste, vt eadem die hoc faceret, sed poterat facere quādo vellet introire in Sanctuarium. & sic contingeret, ꝙ aliquis pollueretur multotiens somno nocturno, & ꝙ non obseruaret illam purificationem, quod falsum apparet ex litera. Item satis apparet hic de illo, qui effundit semen coitus: nam dicitur, ꝙ debeat lauare corpus suū aqua. Si autem non compelleretur immediate obseruare istam purificationem, non videbatur rationabiliter eā debere seruare, vt si aliquis nunc effuso semine in coitu, nollet vsque ad tres menses introire in Sanctuariū, & toto isto tempore non purgaret se: deinde post tres menses vellet purificare corpus suum aqua, nihil videbatur pertinere hoc ad pollutionem in coitu, quę fuerat ante per tres menses. *Doct. opi.* Dicendum ergo est, ꝙ ista obseruatio de viris emittentibus semen coitus obligabat ad immediate, scilicet, vt in eadem die, in qua aliqs taliter fuisset pollutus, lauaret corpus suum aqua: nec enim erat hoc difficile, quoniam non compellebātur isti viri ad aliquid alterum, nisi ad lauandum corpus suum in aqua; & hoc quamquā quotidie fieret, vel saltem multotiens, graue nullum erat. Si tamen posita fuisset talis lex de emittentibus semen coitus, sicut de pollutis somno nocturno, scilicet, quòd debeant egredi extra castra, & ibi manerent tota die, esset difficile: quoniam plurimi eorum, qui erant in castris, compellerētur semper esse extra castra. Sed circa id, qđ supra dictum est qualiter Iudæi tenebantur vitare immūditias: sciendum, ꝙ quędam erant immunditiæ solum, & non peccata, vt tangere morticina, & reptilia, & virum fluentē semine, & leprosum, & contingere mortuum, & res pertinentes ad mortuum, & menstrua pati, & leprā, & fluere sanguine, vel semine, & huiusmodi. *De differētia immūditiarū, q solū erant immunditiæ, & earū, q simul erant immunditiæ, & peccata* Aliæ autem erant immunditiæ, & peccata, vt manducare carnes immundas vetitas a Deo supra 11. & Deute. 14. cap. & manducare animal captum a bestia, vel prægustatum Exo. 22. vel manducare sanguinem, vel adipem, & coire cum muliere menstruata. De primis horum apparet, ꝙ sint immunditiæ, quia solum reddebant hominem immundum. secunda autē maiorem grauitatem faciebant. Et differunt hæc. primo, quia immunditiæ non sunt vetitæ, sed solū significatę, vel ostensæ: non enim dicitur, ꝙ nemo polluatur, sed dicitur, ꝙ qui tetigerit talia, vel talia erit immundus. Si autem prohibitio circa hæc esset, diceretur: nemo polluatur, vel nemo tangat talia, aut talia. sed ostendit solum ea quæ sunt, in quibus homo polluitur, & qualiter mundandus est; sed circa secūda est expressa prohibitio: nam dicitur, ꝙ nemo comedat carnes talium, aut talium animalium, scilicet nō comedetis carnem quæ a bestijs prægustata fuerit Exo. 22. & sanguinem, & adipem non comedetis supra 3. & 7. cap. Item apparet ista differentia, quia aliquando immunditia transi-

F bat in peccatum, quantum ad aliquas ꝑsonas, & quantum ad alias non, sicut immūditia super mortuo: omnibus enim hominibus erat immūditia tangere mortuos: & tamen quibusdam vetabatur illos tāgere, alijs autem non, quia sacerdotibus erat vetitum pollui in mortuis, nisi in sex personis ſ. 21. c. & summo sacerdoti erat vetitum quantum ad omnes, quia nullum mortuum tangere debebat, neque lugere eo. c. & sic tāgere mortuos nō sacerdotibus erat immunditia, sed nō erat peccatum, quia non erat vetitum. In sacerdotibus autem erat immunditia, & peccatū, quia erat in eis vetitum. Secundo differunt, quia immunditia non solum non est peccatum, sed etiam est aliquando meritoria, immo & aliquando si non contrahatur, peccatū incurritur: sed peccatum nunquā est licitū; ideo differunt immunditia primo, & secundo mō: patet hoc,
G quia sepelire mortuos facit immūditiam, & tamē erat vnum de operibus misericordiæ, & valde pro hoc laudatur Tobi. & scriptura Sacra laudat valde viros Iabes Galaad, quia sepelierunt corpus Saulis, & filiorū eius tollentes de muro Bethsan 1. Reg. cap. 31. & hoc non poterant facere sine immunditia, quæ contrahitur super mortuo. etiā patet, quia tenetur homo ad sepeliendum patrem, & matrē, & si contemneret sepelire, quia in hoc polluebatur, peccabat mortaliter: & tamen cōtrahere immunditiam secundo modo quæ erat peccatum, nunquàm homo tenebatur. & non solum nunq̃ erat bonum, sed etiam potius deberet homo vitā perdere, quàm contrahere aliquam talem, sicut Iudæi re-
H ligiosi potius sustinerent mortem, q̃ comederent carnes porcinas, aut sanguinem, aut adipem, vel hmōi, sicut vna mater cū septē beatis filijs suis Machabęis sustinuerunt mortem atrocissimā, ne manducarent carnes porcinas: & idem sustinuit Eleazarus scriba vir honorabilis lib. 2. Mach. c. 6. & 7. & valde abominabile Iudæis erat hæc manducare, sicut patet Act. 10. c. qñ Petrus vidit de cęlo vas pēdere, & venire vsque ad ipsum plenum quadrupedibus, reptilibus, & serpentibus, & dixit vox de cęlo ad Petrum. occide, & manduca. & Petrus ait: absit Domine, qm̄ cōe, & immundum nūquàm intrauit in os meum. *Comedere porcinas carnes est valde abominabile Iudæis* Tertio differunt, qa ꝯhere immunditiam iubebat Deus, sed incurrere in peccatū nunq̃ iussit, sed semper vetuit: & patet, quia pręter hoc
I ꝙ ꝯhere immunditiam nō erat vetitum, adhuc Deus illā interdum expresse mandabat incurri, sicut fuit in morte Nadab, & Abiu, qa iussit Moyses ex parte Dei, ꝙ Misael, & Elisapham, & tota domus Israel sepelirēt, & plangerent Nadab, & Abiu, & pollucrentur in eis s. 10. c. & ibi vetuit Aaron, & filijs eius, ꝙ non tangerent eos, quia peccarent: & sic totus pupulus polluebat tāgendo, & plangendo illos, sed Deus illud iussit, quia erat solū immūditia, & non peccatum, cum nunq̃ illis esset vetitum. de Aaron aūt filijsq; eius iussit non tangere, quia peccatum erat, cū esset illis vetitum. Quarto differunt, quia immunditiæ, q̄ solum sunt immūditię aliqñ sunt ex necessitate hoībus, nihil agētibus, sed potius patientibus, vt habere lepram, & fluxum, seminis, & sanguinis, & cadere aliquem mortuum corā hoīe,
K vel tan qđ faciebat viuentem immundum Nume. 6. c. vel tangi à fluente semine, ēt si tangatur violenter, vt patet s. in litera: aliqñ aūt volūtarie fit, sicut in coitu pollui, & in plangendo mortuum, & tangendo morticina, sed peccata quæ erant simul immunditiæ, causabātur solū voluntarie, vt comedere carnes immundas vetitas, & comedere sanguinē, & adipem, & coire cū menstruata. ideo iuxta prima rōnabile erat nō esse peccatū, talē semp p cū essent inuolūtaria: circa scda aūt poterat semper esse peccatū. Quinto, qa circa immūditias non imponebatur aliqua pęna, sed solū significabat id, in quo erat immūditia, & monstrabat modus purificationis.

Circa

Circa alia quę erant simul peccata, & immūditiæ, ponebantur pœnæ simul cum prohibitione, vt circa comedentes sanguinē, & adipem ponebatur pęna mortis s.3. & 7. & infra 17.cap. & in sacerdotibus, qui polluerētur super mortuo, cum esset eis interdictum, ponebatur pœna mortis, non solum super eos, sed etiam periculum super populum s.10.c. & siquis coiret cum menstruata, per quod polluebatur, occidendus erat j. 20.cap. & ratio est, quia pœna non ponitur, nisi ꝓ peccato: & quia ea quæ sunt immunditiæ secundo modo sunt etiam peccata, ponitur pœna circa illa, immunditiæ autem solę non sunt peccatum; ideo non ponit lex pœnam pro eis. Sed est considerandum, quia in lege non est mandatum, ꝙ quis vitet, aut caueat immunditias, ideo incurrere in eas non erat peccatū: est tamen in lege mandatum, ꝙ qui pollutus fuerit, emundetur, & ponitur ritus purificationis, & tempus a lege, ideo qui contempserit sic purificari, peccat, quia ꝯ mandatum agit: & rursus est mandatū, ꝙ nemo immundus accedat ad Sanctuarium, & ꝙ si accesserit denunciatur ei, ꝙ morietur j. in litera, & ita siquis immūdus existēs accederet ad Sanctuarium, poterat dupliciter peccare. Primo, quia non se purificauerat de immunditia iuxta mandatum legis. Secundo, quia immundus existens ꝯ alterum mandatum intrauit in Sanctuarium. vel saltem peccabat semper ꝯtra istud secūdum, quia aliquis fortè vellet intrare in Sanctuarium antequā adueniret tempus, in quo ꝯm legem posset purificari; & iō quomodocunque immundus scienter accederet ad sacra, peccabat, & puniendus erat. Considerandum ēt vlterius, ꝙ ea quę erant solum immunditię, attendebātur tm̄ respectu Sāctuarij, vel alicuius honestatis personarum, quæ etiam redundabat in illam munditiam, quā habere debebant accedentes ad res sacras. Immunditia autem quæ erat peccatum, non attendebatur respectu Sanctuarij solum, sed principaliter respectu ꝑsonę, quam reddebat malam, & pollutam: patet hoc, qa polluit cognoscendo vxorem, vel tangendo mortuos, aut morticina non faciebat malos tangentes; & ideo non vocarentur immundi, neque iudicaretur eis aliqua purificatio, nisi respectu Sanctuarij, qđ tātę venerationis, & sanctitatis reputabatur, vt nō solum mali non deberent intrare in illud, sed etiam habentes istas corporales immunditias paruas ad illud nō accederent: secus autem de immunditia, in qua erat peccatum, quia illa magis attendebatur ad personam, q̄ ad Sanctuarium, quia erat ibi iniquitas quædam, quę reddebat personā malam, & reddebat eam dignam pœna pro illo. Ex prædictis autem apparet quarum immunditiarū leges Iudæi nunc obseruāt, & tenentur obseruare, & quarū leges non obseruant: nam immūditias primo modo dictas, quæ solū sunt immunditiæ, & non peccata, nō cauent nunc Iudęi, neque tenent ad obseruantiā legū illarū, sed immunditias secundo modo vitāt. Et rō est, quia primę solū erāt respectu Sanctuarij; & ideo obligabant in terra, in qua erat Sanctuarium, s. cum essent in terra Chanaan, vbi Sanctuarium habebant, ad quod accedere poterant, & licet nollent accedere nisi ter in anno; quia tn̄ lex obligabat in regione illa, & lex iubebat statim purificari secūdū determinatos ritus, oportebat sic fieri: hic autem non est Sanctuarium, & sunt Iudæi extra terram habitationis suę, in qua solū illę leges habebant vigorem; ideo non obligantur ad cauendū has immunditias, & si inciderent in illas non tenētur purificari, cum non viderentur immundi: & ita de facto Iudæi nullam immunditiarū harum cauent: nam de maximis immūditijs erat tāgere mortuos: sed nūc Iudæi non reputant se pollutos tangendo illos: qđ patet. nam si immundi essent purificarent se, & tn̄ nunquā se purificāt, quia illa purificatio erat cū cineribus

Immunditiæ sine pctō attēdebantur respectu Sāctuarij.

Quas immunditias tenent nūc cauere Iudęi: de illis quę erant in lege, & quas nō, & in tenean tur nūc ad aliquā purificationem.

A vitulæ rufę commixtis aqua aspergendo tertio, & septimo die. Num. 19.ca. sed nunc nō immolatur vitula rufa, neq; aspergunt cineres. ēt qui polluunt somno nocturno, non iudicant nūc immundi, quia aliàs fieret in eis quod iussit lex. s. ꝙ exirent extra castra. i. oppida habitationis, & manerēt ibi vsq; ad solis occasum, & tunc lauarent aqua Deut. ca. 24. Sed hoc nō fit nūc apud Iudæos, ideo neq; est immunditia, neq; purificatio. Sic ēt lepra non iudicat nunc macula quantū ad hn̄tes, neq; quantum ad tangentes, quia tunc circa suspectos de lepra fierent obseruationes, quę hn̄r s.13. c. includendo hoīes illos; & aspiciendo colorem carnis, & nihil fit. & circa vere leprosos fierent obseruantię, quę hn̄r eodem cap. s. ꝙ sint extra castra, & habeāt
B capita nuda, & vestimenta aperta ab anteriori; & os veste ꝯtectum. & siquis curetur a lepra, non fiunt neque fieri pn̄t purificationes circa illum iussę a lege, qa illæ ꝯsistunt in quibusdam sacrificijs. s.14.ca. & illa nō pn̄t fieri ī terra ista, neq; in aliqua extra terrā Chanaā. & ista est causa pręcipua, quare leges illę non solū nō obligabant Iudęos in terra ista, immo non pn̄t obseruari ēt si Iudæi vellent. vnde si aliqui fugiunt leprosos tangere, vel ponunt eos extra loca, non faciunt hoc quasi ꝯhatur inde specialis immunditia, & sint ad hoc obligati ex lege, sed quia est morbus contagiosus potens naturaliter inficere. & ita nos qui nunquam obligati sumus ad legem Moysi, sed potius illam seruare iudicamus peccatum, ponimus leprosos extra oppida, ne sanos contagione inficiant, & ista est consuetu-
C do gn̄alis oīum gentium extra de coniug. lepro. ca. 1. Et similiter erat de immunditia fluentium semine, & mulierum fluentium sanguine, & mēstruatarū, & parientium; & tangentium prædictas, quia non reputantur immūditię prædictę. vnde apud Iudæos mulieres menstruatę non separant nunc per septem dies, sicut vult lex supra 12. & infra in litera. & illę quæ fluūt sanguine extra tpa menstruorum, non ponunt extra castra, sicut iubetur Num. 5. neque ēt separant fluentes semine eodem cap. non ergo reputant isti immundi: ēt patet, quia si immundi reputarentur, fierent circa eos cæremonię purificationis; sed non fiunt; neque fieri possunt, quia omnia hæc exigunt quædam sacrificia. De pariente patet s.12.ca. De fluentibus sangui-
D ne, & semine, & menstruatis patet hic in litera. Sed sacrificia non poterant fieri nisi in loco Sāctuarij j.17. & Deut. 12.cap. ideo non possunt fieri hic purificationes. Similiter qui tangunt morticina, & alia immūda inter Iudęos non reputant immundi, quia tunc necesse erat, ꝙ purificarent. i. lauarent aqua s.11.c. & tn̄ non lauant. & sic ēt est in cocūtibus cum vxoribus suis vel alijs, quia non iudicant nūc polluti, sicut lex iudicabat eos, vt patet hic in litera, quia aīs lauarent qn̄ tangerēt sic vxores, & ipsę vxores lauarent; & tn̄ non faciūt. Et si dicat, ꝙ interdū feminæ Iudæorū se lauant, aut viri ipsi. Dicēdū, ꝙ non faciunt hoc quasi se immundos putēt legaliter, & ideo lauent; quia si purificarent ab vna immūditia purificarent ab oībus, cū lex nō possit pro parte obligare, & pro parte non. sed vel aut tota
E obligat, aut tota obligare cessat: sicut dixit Apost. ad Gal. 5. c. ego Paulus testificor oī hoī circuncidenti se, ꝙ debitor sit vniuersę legis faciendę. & tn̄ non purificāt se Iudæi circa oēs īmūditias, vt ostēsum est. iō nō se purificāt circa aliquā. sed si interdū lauant corpora sua, non faciunt hoc ad tollendū immūditiā legalē, sed naturalē, & potissime faciūt hoc feminę, quibus plures immūditię naturaliter accidūt, vt in mēstruis, & alijs passionibus. Sic ēt nos, qui non sumus obligati legi Moysi; neq; reputamus aliquā esse īmūditiā legalē, frequētamus balnea, in quibus lauamur ad abstergendū naturales immūditias concretas carni.

Iudæi tamē in terra Chanaan vbi leges istæ obligabant, & iudicabant se pollutos, frequentabant purificationes: & quia multę immunditiæ erant, quas sæpe incurrebant, sicut illę quę sunt ex concubitu; & turpe videbat, & satis difficile, quotidie pro illis purificationibus ire extra domū ad fluuios, ad lauandum tota corpora in aquis, soliti erāt singuli Iudęi intra domos suas habere vasa magna plena aqua, in quibus lauare possent tota corpora sua, qui immundi erant. Sicut patet Ioan.2.ca. cum dr̄ de miraculo facto a Dn̄o vertendo aquā in vinū in Chana Galileę, qa fuerūt impletæ sex hydrię aqua, quę in vinū versa est, & dicitur; Erant autem sex hydrię positæ secundum purificationem Iudęorum capientes singulę metretas binas, vel ternas, i. illę solebant esse plenę aqua ad lauánda corpora scd̄m consuetudinem purificationis Iudæorum; & sicut in domo illa erāt, ita in alijs essent vel hydriæ, vel alia vasa ad similiter purificandum; cum dicat hoc esse s̄m cōsuetudinem purificationis, vel s̄m purificationem Iudæorum, quasi esset consuetudo generalis Iudæorum haberē talia vasa ad purificationem. Nunc autē Iudæi nihil tale habent, neque faciunt. Secundę immunditię sunt, quæ simul sunt peccatum, sicut manducare carnes immundas, & sanguinem, & adipem, & accedere ad menstruatam: hæc enim peccata erant cum vetita essent; & ideo nunc etiam Iudæi seruant hæc, qa putāt se esse obligatos. nam ista non respiciunt Sanctuariū; sed personas, & verum est, ꝙ ēt si Iudæi non essent in terra Chanaan, obligarentur ad seruandum hæc, si lex non cessasset, sed cessauit post mortem Christi; ideo ad nihil horum obligantur: & tamen quādo translati sunt in Babylonē, & essent extra terrā Channan obligabantur ad seruandum legem de cibis vetitis, & sic Daniel, & socij sui fecerunt, quia noluerūt manducare de cibis mensę regis, sed legumina, vt patet Dan.1.cap. Ex hoc apparet, quod dicebatur supra, s. ꝙ Israelitę non tenebantur ad legem purificationum, & immunditiarum, nisi quando erant in terra Chanaan; vel in deserto habentes secum Sanctuariū, quia cauere debebant immunditias, ne immundi existentes intrarent in Sanctuarium, & morerentur, sed manentes extra prędicta loca non habebant Sanctuarium; neque habere poterant, etiam si ipsi illud fabricare vellent; ideo non poterant polluere Sanctuarium, & ideo non oportebat caueri istas immūditias. Vnde etiam si nunc maneret obligatio legis Moysi, non obligarentur Iudæi cauere immunditias; aut si in illas inciderent, purificari, quia Sanctuarium non habent hic, nec habere possunt, cū non sit ista terra promissionis, in qua solum ponendū erat Sanctuarium Deute.12. cap. *Lauabit aqua omne corpus suum.* Idest lauabit omnes partes corporis sui a capite vsque ad pedes. Et accipitur ibi omne quod est distributiuum pro partibus subiectiuis improprie, cum deberet accipi totum, quod est distributiuum pro partibus integralibus. Causa autem huius lotionis per totum est, quia in coitu contrahitur vera immūditia realis in corpore: debet ergo ista per totius corporis ablutionem abstergi, & fiebat in aqua viuenti: nam aquæ lustrationis non erant ad lauandum totum corpus defricandum, quia magis sic contaminaretur, cum ibi essent cineres commixti, sed solum ad aspergendum super homines, & vestes: hic tamen totum corpus lauabatur. *Et immundus erit vsque ad vesperum.* Idest non durabit ista immunditia, nisi vsque ad solis occasum sequentem, & in toto isto tempore nō poterat accedere ad Sanctuarium, nō tamen prohibebatur ab alijs communicationibus humanis. *Vestem, & pellem quam habuerit lauabit aqua.* Hic ponitur de vestibus: & dicitur, quod si aliquis, quando effunderet semen coitus, haberet aliquam vestem, deberet lauare illam in aqua, ēt

Quare vir accedens ad feminā lauabat aqua totum corpus suum.

F si illa pellis esset, ꝙ si forte aliquis nudus coiret, solum corpus suum lauaret, si tamen super lectū coiret, oporteret stramenta lecti lauari, sed non omnia. De istis autem vestibus non erat eadem immunditia; quia quāuis pollutæ essent semine, immediate, vt aliquis lauaret eas, poterat vti illis licitè. *Et immundus erit vsque ad vesperum.* Hic replicatur sententia superior de immūditia viri. Et ratio huius replicationis est, quia supra dixerat de viro emittente semē coitus cum esset nudus; & de illo conclusit, ꝙ deberet solum lauare corpus suum, & manere immundus vsque ad vesperum. Erat autem dubium de illo, qui coiuisset vestitus, an deberet manere immundus vsque ad vesperum, quia erat dissimilis casui superiori. Et respondetur, ꝙ etiam iste

G manebit immundus vsque ad vesperum; & ideo replicatur hic ista sententia.

Mulier cum qua coierit, lauabitur aqua, Mulier menstruata.
& immunda erit vsque ad vesperum. Mulier
quæ redeunte mense patitur fluxum sangui-
nis, septem diebus separabitur. Omnis qui 5. dist. c.
tetigerit eam immundus erit vsque ad vespe- 33. q. ... si ca. ...
rum, & locus in quo dormierit, vel sederit die- si.
bus separationis suæ polluetur. Qui tetigerit 1. q. 1. c. ...
lectum suum, lauabit vestimenta sua; & ipse tū. & c. ... rianos.
H lotus aqua immundus erit vsque ad vesperū.
Omne vas super quod illa sederit quisquis at- De pę. dist.
tigerit, lauabit vestimenta sua: & ipse lotus 3. c. Baptizatur.
aqua pollutus erit vsque ad vesperum. Si co- 33. q. 4. c.
ierit cum ea vir tempore sanguinis menstrua Cauia.
lis, immundus erit septem diebus, & omne
stratum, in quo dormierit polluetur. Mulier Mulier sanguine
quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis, fluens.
non in tempore menstruali, vel quę post mē-
struum sanguinem fluere non cessat, quādiu
subiacet huic passioni, immunda erit, quasi
I sit in tempore menstruo. Omne stratum in
quo dormierit, & vas in quo sederit, pollutū
erit. Quicunque tetigerit eam lauabit vesti-
menta sua, & ipse lotus aqua immundus erit
vsque ad vesperum. Si steterit sanguis, & flue
re cessauerit, numerabit septem dies purifi-
cationis suæ; & die octauo offeret pro se sa-
cerdoti duos turtures, aut duos pullos colum
barum ad ostium tabernaculi testimonij.
Qui vnum faciet pro peccato, & alterum in
K holocaustum. Rogabitq; pro ea coram Do-
mino; & pro fluxu immunditiæ eius. Doce-
bitis ergo filios Israel, vt caueant immundi-
tias, & non moriantur in sordibus suis, cum
polluerint tabernaculū meum, quod est in-
ter eos. Ista est lex eius, qui patitur fluxum
seminis, & qui polluitur coitu, & quæ men-
struis temporibus separatur, vel quę iugi fluit
sanguine; & hominis, qui dormierit cum ea.

Mulier

De immunditia fœminæ suscipientis semé coitus

Mulier cum qua coierit. Hic ponitur de fœmina suscipiente semen coitus, & ponitur eadem obseruatio, quæ est de viro, & ratio est, quia ipsa ita polluebatur, sicut vir, propter quod lotione indiget, & non solum intelligitur hoc de illa muliere, cum qua quis coierit volente ea, sed etiam de illa cum qua inuita quis coierit. Causa est, quia illa quæ inuita cognoscitur, quamquam peccatum nullum habet, immunditiam tamen incurrit per seminis susceptionem, ideo debet obseruari lex ista, quæ introducta est, non propter peccatum, sed propter immunditiam. Item si quis vellet cognoscere aliquam fœminam eam violenter apprehendens, atque ipsa non cognita, nec tacto, vel aperto claustro femineo, quomodolibet fundatur semen, immunda erit, & tenebitur ad hanc legem obseruationis, sicut si cognita extitisset. *Lauabitur aqua.* Scilicet in toto corpore suo, sicut de viro erat. *Et immunda erit vsque ad vesperum.* Scilicet per totam illam diem vsque post Solis occasum, & quamquam illa mulier tunc immunda esset, tamen si aliquis eam cognosceret, non propter hoc illicitum agebat, nec erat vetitum a lege, quoniam solum vetatur accessus ad mulierem menstruatam, vel ad eam quæ quomodolibet est in fluxu sanguinis, vt patet infra. *Mulier quæ redeunte mense.* Supra dicebatur de immunditia viri fluentis semine, hic agitur de immunditia fœminæ fluentis sanguine. Et diuiditur in duas partes, quoniã primo agitur de fluxu sanguinis naturali, secundo de fluxu innaturali, ibi. *Mulier quæ patitur multis diebus.*

De immũditia fœminæ fluétis sanguine.

Quo tempore eueniant muliebria. *Quæst. VIII.*

CIRCA primum considerandum est, cum hic dicatur de fluxu menstruorum, ꝙ mulieres habent hunc fluxum, tanquàm naturalem passionem, & ex eo tempore quo incipiunt esse aptę ad gignendum, habent passionem fluxus sanguinis, ideo ex eo tempore quo habent fluxum sanguinis, sunt aptæ ad concipiendum, & est impossibile secundum naturam aliquam feminam concipere ante hunc fluxum, etiam si cognoscatur a quibuscunque viris. Durat autem iste fluxus vsque ad tempus quo fœmina desinit esse apta ad concipiendum, ita vt postquàm defierit ille fluxus menstrualis, impossibile sit aliquam fœminam concipere, etiam si cognoscatur carnaliter a quocunque viro, quod apparet Genes. 18. cap. Vbi ponitur, quomodo fuerit miraculum Saram concepisse, cum esset nonaginta annorum, & non venirent ei tempora menstrualia, cum dicitur: Erant ambo senes prouectæque ætatis, & desierant Saræ fieri muliebria, quasi dicat, ex hoc non poterat concipere, nisi Deus hoc fecisset: tantum ergo durat in qualibet muliere tempus in quo potest concipere, quantum tempus menstruorum durauerit. Hæc autem passio fluxus seminis prouenit mulieribus ex indigestione alimenti, quia illud quod in sanguinem vertitur menstrualem, non potest natura agente conuerti in substantiam corporis, ideo tanquam superfluum emittitur per fœminea genitalia. Non tamen est simpliciter superfluum, quoniam natura ordinauit illum seminalem humorem ad procreandam substantiam fętus, nam inde formatur infans in vtero. Vocatur autem iste fluxus menstrualis, siue mẽstruus, quia in quolibet mense fluit, menstrualis enim, vel menstruus de mense deriuatur, quia ergo iste fluxus sanguinis causat immunditiam, & vere magnam immunditiam, debet fieri obseruatio purificationis, quæ habetur hic. *Mulier quæ redeunte mense.* Dicitur hic, ꝙ quolibet mense mulier hoc patitur, nisi fortè ex aliqua ægritudine impediatur fluxus ille, & dicitur: Redeunte mense, non in principio mensis, tanquàm in primo die cuiuslibet mensis fœmina hoc patiatur, sed redeunte mense, id est completo vno mense a tempore quo desijt fluxus menstrualis, iterum inchoatur.

Vnde proueniat fœminis nat. fluxus sanguinis.

A

Patitur fluxum sanguinis. Recte dicitur pati, quoniam fluxus iste non voluntarius euenit, sed ex necessitate naturæ. *Septem diebus separabitur.* Idest per septem dies mulier erit separata a communicatione aliorum hominum, & fœminarum, ita ꝙ nullus homo eam tangat, nec femina, nec comedat cum aliquo, nec tangat lectum eius. Etiam quodcunque illa tetigerit immundum est, vt patet in litera, & propter hoc non dicitur ꝙ ipsa erit septem diebus immunda, sed quòd septem diebus separabitur: magis namque significat
B separatio, quàm immunditia, quoniam separatio est quantum ad illud quod immundum est, & alia immunda efficit, & ob hoc separatur, ne alia ex ipso contaminentur. Immundum autem simpliciter dicitur esse illud, quod in se immundum est, tamen alia non potest immunda facere, & de hoc non dicitur quòd separabitur, sicut de viro effundente semen in coitu, & de fœmina cognita. *Septem diebus separabitur.* Non est intelligendum, quòd istæ mulieres menstruatæ separentur extra castra, quia inhonestum erat fœminas manere per septem dies extra castra, præsertim cum omnes fœminæ adultæ ætatis hoc patiantur, & propter hoc contingeret interdum, vt omnes essent extra castra, quod valde turpe esset. Item patet hoc, quia solum mandantur separari viri leprosi, & fluentes se-
C mine, & polluti super mortuo, vt maneant extra castra, vt habetur Numeri 5. cap. Separabatur etiam ille, qui pollutus esset semine nocturno, quoniam die sequenti post pollutionem nocturnam exibat extra castra, & non poterat reuerti vsque ad occubitum Solis, vt habetur Deuteronom. 23. cap. De mulieribus autem in nullo loco scriptum reperitur, ꝙ separarentur extra castra. Sed dicitur separatio earum quædam diuisio a communicatione omnium hominum per istos septem dies, quamuis essent in castris. Durabat autem ista separatio per septem dies, non ꝙ in omnibus illis diebus sanguis flueret, sed quia non poterat durare vltra septem dies, & in isto tempore esset perfecte mundata. *Omnis qui tetigerit eam.* Quicunque
D enim sit, siue vir, siue puer, siue fœmina, contrahebat immunditiam, & non dicitur de tactu, qui est carnaliter cognoscere, quia de hoc infra dicitur, & erat maior immunditia, sed solum de tactu simplici, cum quis aliqualiter tangeret carnem eius. *Immundus erit vsque ad vesperum.* Idest manebit per totam diem illam in immunditia vsque ad Solis occasum, & non dicitur hic, an deberet lauare corpus suum, aut vestimenta sua. Sed forte dicendum est, ꝙ debet lauare quicunque eam tetigerit, quamuis non exprimatur hic, quod patet, quia infra dicitur de eo, qui tetigerit lectum mulieris huius, ꝙ lauabit vestimẽta sua, & totam carnem suam. Cum igitur æqualis immunditia, vel forte maior sit, in tangendo fœminam menstruatam, quàm in tangendo lectum eius, ideo qui eam tetigerit lauabi-
E tur. *Et in quo dormierit, vel sederit diebus separationis suæ polluetur.* Idest omnia illa stramenta super quæ sederit, siue de pellibus, siue de lana, aut ligno sunt, immunda erunt. Cuius causa est, quia videtur, ꝙ ibi ceciderit aliquid de menstruo muliebri, quod valde fedatiuum est, & pestiferum: nam si canis inde comederit in rabiem conuerteretur, & si ceciderint illa menstrua super arbores, desiccabuntur, ita vt postea nunquàm germinent: bitumen etiam quod ferro, & igne dissolui nequit, superfuso menstruali humore destruetur, vt ait Isidorus Etymol. 12. *Qui tetigerit lectum eius.* Etiam contrahebatur immunditia in tangendo lectum mulieris

lietis menstruatæ, sicut tangendo ipsam: nam aliquid de humore menstruali, super ista stramenta lecti caderet, ex quo polluta essent, & quia in ipsis manebat vera immunditia realis, quamquam ibi non haberet ortum, qui tangeret illa efficiebatur immundus. *Lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua.* Idest ad tollendam istam immunditiam debebat lauari in corpore, & in vestibus ille, qui talia tetigisset. *Immundus erit vsque ad vesperum.* Idest ista immunditia, quia parua erat, manebat solum vsque ad Solis occasum: aliæ autem quæ sunt maiores immunditiæ, maiori durabant tempore, sicut de illo, qui coiret cũ muliere mẽstruata, vt j. patet. *Omne vas super quo illa sederit.* Hic ponitur de immunditia, quæ contrahebatur ex contactu vasorum super quæ sedisset mulier menstruata. Accipitur autem hic vas secũdum proprietatem idiomatis Hebręi in quo omnia, quæ ad aliquem vsum sunt, vasa vocantur, vnde dicuntur arma vasa belli, & instrumenta musica, vt psalterium, & organa, vocantur vasa carminis, siue vasa Psalmi. Sic habetur in Psal. 70. Confitebor tibi in vasis Psalmi, idest laudabo te in Psalterio canendo Psalmum. Sic autem in præsenti omnia stramenta de pellibus, lana, & lino, etiam ipsa sedilia de lino facta polluebantur. *Quisquis attigerit lauabit vestimenta sua.* Non solum erant immunda ipsa vasa, vel stramenta, super quæ sedisset mulier menstruata, sed etiam quicunque tetigisset illa vasa, immunditiam incurrebat, atque lauabat vestimenta sua, & carnem suam, vt sic mundus esset, & causa huius est, quia super illa sedilia videbatur cecidisse vera immunditia fluxus menstrualis, ideo qui tangeret pollueretur, & manebat immunditia ista, sicut cæteræ vsque ad vesperum. *Si coierit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis.* Hic ponitur immunditia, quam incurrebat vir cognoscens fęminam tempore menstruorum, & hoc erat quòd per septem dies maneret immundus, nec solum erat ista pœna, sed etiã moriebatur qui talia faceret, sic enim habetur infra 22. cap. quòd qui cognouerit mulierem tempore menstruorum occidatur, & ipsa quoque mulier, quia reuelauit fontem sanguinis sui.

Vasa quid significent.

Quomodo potest stare, quòd vir & mulier si tempore menstruorum coirent occiderentur, & quòd obseruarent immunditiam. *Quæst.* IX.

SED tunc quæret aliquis, quomodo potest stare, quòd si vir, & mulier tempore menstruorum coirent occiderentur, & quòd per septem dies obseruaret vir immunditiam? nam si propter hoc occidi deberet vir, non oportebat, quòd obseruaret aliquam cęremoniam munditiæ, sed immediate occideretur. Respondendum est, quòd ille, qui accedebat ad mulierem menstruatam, aut accusabatur ab aliquo, quòd accessisset ad eam, vel non: si autem accusaretur debebant occidi tam vir, quàm fęmina secundum id, quod habetur infra 20. cap. Si autem non accusaretur ab aliquo, non obseruabatur in eo id, quod habetur infra 20. cap. Sed ista purificatio, quæ hic habetur, scilicet quòd per septem dies maneret immundus. Aliquis autem aliter fortassis respondebit, scilicet quòd ista regula quæ hic habetur, intelligitur de viro accedente ad vxorem suam menstruatam: nam tunc solum obseruabat septem dies immũditiæ, & nulla alia plectebatur pœna, si autem non esset illa vxor sua, quam cognosceret in menstruo, occidebatur secundum quòd habetur infra 20. cap. Sed ista distinctio non potest stare: nam si cum quis cognosceret vxorem suam tempore menstruali, solum obseruaret septem dies immunditiæ, nulla alia pœna punitus, & cum cognosceret vxorem alterius menstrua-

F tam, punietur capite, lex illa de occisione viri accedentis ad mulierem menstruatam, & ipsius mulieris de nullo seruiret, quod patet, quia ille qui cognosceret vxorem alterius, etiam si non esset menstruata, occidebantur ipse, & mulier, vt habetur infra 20. cap. cum dicitur: Si męchatus quis fuerit cum vxore alterius, adulterium perpetrauit cum vxore proximi sui, morte moriantur męchus, & adultera. Necessarium est igitur ad hoc, quòd illa lex quæ habetur infra 20. cap. de viro accedente ad mulierem menstruatam, non sit superflua, quòd omnes tam accedẽtes ad vxores suas, quàm alienas si tempore menstruorum hoc fecerint, moriantur: & sic stabit distinctio quam a principio dedimus, scilicet an accusaretur, vel non qui talia ageret.

G *Immundus erit septem diebus.* Hic ponitur aliquid speciale in hac immunditia magis, quàm in cęteris, quia in aliis solum vna die durabat immunditia, hic autem septem: causa huius est, quia nulla immunditia est per contactum, quæ tanta sit, quanta illa quæ est in coitu. Fundamentum huius apparet ex his, quæ diximus præceden. cap. Ideo in aliis qui tangebant mulierem menstruatam, aliàs non causabatur tanta immunditia, vt ipsi possent alios immundos efficere, sed solum, vt ipsi essent solum immundi. In istis autem qui per coitum erant immundi, tanta erat immunditia, vt ipsi quoque alios immundos efficerent per contactũ. *Et omne stratum in quo dormierit polluetur.* Hoc non refertur ad fœminam menstruatam, quia iam de illa dictũ

H fuerat, quòd quicunque illam tangeret esset immundus, & omnis locus super quem dormiret, vel sederet, immundus efficeretur, sed intelligitur hoc de viro cognoscente mulierem menstruatam. Nam tanta immunditia causabatur in viro, vt lectus quoque eius immundus esset, sed an causaretur immunditia, in quolibet tangente lectum viri istius in illis septem diebus, sicut in illo qui tangebat lectum mulieris mẽstruatæ dubium videtur: in quo fortassis aliquis respõdebit tangentes lectum viri huius immundos esse, cũ dicatur quòd lectus in quo vir iste dormiet, esset immundus. Sed hoc non stat. Nam dato quòd aliquis immundus sit, non propter hoc immundus est, qui tãgit illum, quia si aliquis tangit morticina, immundus efficitur. Si tamen aliquis tangat istum immundum,

I non efficietur immundus: nam sic esset processus in infinitum, & vnus homo posset inficere omnes homines mundos, quod est inconueniens valde. Dicendum igitur est, quòd quamuis aliquis tangat lectum, in quo dormiret homo cognoscens fęminam menstruatam, non efficiebatur immundus, & quamuis lectus ille esset immundus, hoc erat in seipso, non tamẽ immundus, vt posset alia immunda facere. Differentia namque debet esse inter lectum mulieris mẽstruatę, & lectum viri cognoscẽtis eam: cum enim mulier menstruata magis immundum faciat lectum in quo fuerit propter menstrualem humorem defluentem, quàm vir immundum efficiat, cum nullo tali humore fluat, debet lectus mulieris menstruatæ efficere im-

K mundos tangentes, lectus autem viri non faciet immundos tangentes. *Mulier quæ patitur.*

De immunditia mulieris patientis fluxum sanguinis innaturalem. *Quæst.* X.

IN superiori dictum est de muliere, quæ patitur fluxum sanguinis naturalem, scilicet in quolibet mense, hic agitur de illa, quæ patitur fluxum innaturalem. Et diuiditur in duas partes, quia primo agitur de sanguine fluente. Secundo agitur de eius purificatione, ibi. *Si extiterit sanguis.* Circa primum. *Mulier quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis.*

Modus

Modus qui ponebatur supra de fluxu sanguinis, erat naturalis, scilicet ꝙ ab ipsa directione naturæ prouenit, cum sic ipsa euacuet quod superfluum est. Etiam est iste fluxus naturalis, quod fit certis temporibus, scilicet de mense in mensem, sicut dicitur supra, Mulier quę redeunte mense patitur fluxum sanguinis: iste autem non est naturalis, sed per ægritudinem, nec euenit de mense in mensem semel aliàs. Item est differentia inter istos duos fluxus, quia fluxus menstrualis pauco tempore durat, fluxus autem iste sanguinis, qui est innaturalis durat multis temporibus, secundum ꝙ dicitur in litera, & sic patet de muliere quam Christus sanauit a profluuio sanguinis sui: hæc enim per duodecim annos illa ægritudine detenta fuerat, vt habetur Mar. cap. 5. *Non in tempore menstruali*. Fluxus seminis superior vocatur fluxus menstruorum: iste autem de quo hic dicitur non vocatur fluxus menstruorum, sed fluxus sanguinis simpliciter: cuius causa est, quia non fit in tempore menstruali. Menstrua namque redeunte mense fiunt, iste autem sanguis, de quo hic dicitur non obseruat reditum mensium, sed quandocunque euenit. *Vel quæ post menstruum sanguine fluere non cessat*. Idest etiam hoc fit in muliere illa quæ post menstruum, idest post tempus menstruorum defluentium, vel post menstruum, idest post sanguinem menstrualem fluentem non cessat fluere sanguinem, idest adhuc fluit ab ea quidam sanguis, qui non erat menstrualis. Vnus modus fluentis sanguinis ponitur hic innaturalis, scilicet quando inceperit fluere in tempore menstruorum, scilicet quando deberet venire tempus menstrualis sanguinis, & postea cum deberet cessare sanguis menstrualis, non cessauit iste. tunc enim apparet manifeste vnum non esse sanguinē menstrualem: nam aliquo tempore sanguis menstrualis incepturus erat fluere, in quo incipere potest sanguis qui non est menstrualis, & ideo solum distinguuntur per quantitatem durationis: nam si sanguis ille durauerit vltra tempus, quo durare solent menstrua, iudicabitur sanguis non menstrualis, & talis est de quo hic dicitur. *Quandiu huic subiacet passioni*. Vocat passionem hanc quæ est in fluxu sanguinis innaturalis, & vere passio est, idest ægritudo, ideo medicis curanda tribuitur. Sic patet de muliere illa, quæ distribuerat omnes facultates suas in medicos per duodecim annos, & tamen nihil profecerant ei, postea autem sanauit eam Christus, vt habetur Mar. 5. cap. Vt vocatur passio, quia inuoluntaria est, & non in patientis potestate, prout distinguitur contra actionem, quæ est in volūtate, aut saltem in potestate agentis. *Immunda erit*. Quasi sit in tempore menstruo, idest ita reputabitur ista mulier immunda toto tempore, quo sanguis iste fluit, ac si esset sanguis menstruorum, quasi dicat, ita facit immūda omnia quæ tetigerit, & super quæ sederit, sicut si esset vere immunda, & ideo omnes conditiones immunditiæ quæ supra dictæ sunt de muliere menstruata, tenebuntur de hac muliere: istud quippe immunditiæ modus est, & dicitur hoc ne cogatur legislator repetere id, quod supra dixit, & tamen hic infra ponit aliquas conditiones immunditiæ mulieris huius. *Omne stratum in quo dormierit*. Ponitur de immunditia, quæ contrahebatur per contactum mulieris huius, & dicitur ꝙ stratum, siue lectum in quo dormiret pollueretur, & nihil vltra addetur. Sed etiam dicendum est, ꝙ illi qui tangebant istum lectum erant immundi, patet, quia sic dicebatur supra, de lecto mulieris menstruatæ, & tamen eadem seruanda sunt hic, quia sic dictum fuit supra immediate, quia ista mulier immunda erit, tanquàm mulier, quæ est in tempore mēstruo. *Et vas in quo sederit*. Accipitur hic vas secundum proprietatē idiomatis Hebræi pro omni re, qua homines

De immunditia, quæ contrahebatur [illegible] mulieris fluentis sanguine [illegible]

A vtuntur ad aliquod ministerium, sicut supra dictum est, & isto modo stramenta de lino, vel lana, aut pellibus dicuntur esse vasa, & ista erant immunda, quando sedisset super illa mulier habens istum fluxum sanguinis, & quamquam nihil amplius hic exprimatur, tamen intelligendum est, quòd quicunque tangeret ista vasa, siue stramenta, super quæ sedisset mulier ista, erat immundus, quoniam sic erat de muliere menstruata, vt patet supra cum dicitur: Omne vas super quo illa sederit, quisquis tetigerit, lauabit vestimenta sua: tamen eadem regula obseruatur hic quæ in mulieribus menstruatis. *Quicunque tetigerit eam lauabit vestimenta sua*. Hic ponitur de hominibus, qui contingunt fœminam illam, scilicet quòd quicunque sit,
B siue vir, siue mulier, qui tetigerit carnem mulieris fluentis sanguine, pollueretur. Et non accipitur hic de contactu, qui est in cognoscendo carnaliter fœminam, sed de illo qui est in tangendo eam simpliciter: nam si aliquis accederet ad eam carnaliter, magis polluebatur, quàm simpliciter: nam tunc maneret immunditia septem dierum, sicut in muliere menstruata, qui enim illam tetigisset septem diebus, erat immundus, & sicut ille, qui coibat cum muliere menstruata, & quicquid tetigisset eam, vel lectum illius, polluebatur, ita & quicunque cognouisset mulierem fluentem semine, incidebat in eandem immunditiā. *Lauabit vestimenta sua, & ille lotus aqua*. Idest omnes isti qui tangerent mulierem huiusmodi, debebant lauare vestes, & corpus, quia in veram immunditiam in-
C currebant. *Immundus erit vsque ad vesperum*. Scilicet, qui sic tetigerit, vel inciderit in aliquam pollutionem de supradictis, manebit in immunditia vnius diei, scilicet vsque ad vesperum. Hoc namque generale est in omnibus immunditiis, ꝙ quicunque efficitur immundus per contactum solum, habet immunditiam vnius diei, scilicet vsque ad vesperum, nisi in duobus casibus: primus casus est in eo, qui cognoscebat mulierem menstruatam, vel sanguine fluentem: nam ille septem diebus erat immundus, sicut supra dictum est, & habetur hic in litera: secundus casus erat, quando aliquis tangebat mortuum, aut ossa eius, vel sepulchra: nam tunc septem diebus erat immundus, & in illis purificabatur, vt habetur Numeri 19. cap. *Si steterit sanguis*. Hic agitur de purificatione mulieris fluen-
D tis sanguine. Erat autem hic duplex fluxus sanguinis, scilicet vnus menstrualis, qui naturalis erat, alius non naturalis. Primus modus fluxus sanguinis non habet aliquam purificationem, scilicet quòd fiat aliqua oblatio in illo. Cuius causa est, quia purificationis oblatio fiebat tanquam in laudem Dei, qui sanauerat virum, vel fœminam ab immunditia sua, sicut a lepra, vel fluxu sanguinis, aut seminis, & hoc est cum illa immunditia habebat aliquid ægritudinis. In muliere autem menstruata nihil tale erat, quia illa immunditia erat pure naturalis, ideo non videbatur aliquod motiuum dandi quippiam in oblatione, tanquam ab aliqua ægritudine liberaretur. Item quia iste fluxus menstrualis veniebat mulieribus quolibet mense, &
E videbatur esse quoddam graue, eas quolibet mense facere oblationes pro purificatione: in fluxu autem sanguinis innaturalis non est sic, quia iste non est per naturam, sed per ægritudinem, & liberari ab eo est liberari a quadam ægritudine, ita vt interdum miraculum sit, sicut patet de muliere illa, quam Christus sanauit, vt habetur Mar. cap. 5. Hæc enim patiebatur profluuium sanguinis. Item iste fluxus non veniebat multotiens, scilicet per tempora determinata, sicut est in sanguine menstruali, sed rarissimè, vel nunquam, ideo cum veniret, & mulier ab illo sanaretur, debebat facere oblationem, tanquam pro beneficio

Regula generalis in immunditijs.

De purificatione mulieris fluētis sanguine.

beneficio sibi impenso diuinitus, & debebat non grauari, quia ista oblatio rarissima erat. *Si steterit sanguis.* Idest si non fluxerit, opponitur enim stare fluxui, hoc autem est quando totaliter cessaret fluxus sanguinis, & non intelligitur si steterit sanguis, scilicet menstrualis, quia tunc nihil fieri debebat eorum, quæ infra sequuntur, sed dicitur si steterit sanguis, scilicet qui præter communem modum naturæ fluit, quia tunc offerenda sunt, quæ infra sequuntur. *Et fluere cessauerit.* Expositio superioris est, idem namque est stare sanguinem, & cessare fluere. *Numerabit septem dies purificationis suæ.* Idest numerabit septem dies ab illo die, quo cessauerit fluxus: isti septem dies numerabantur, vt esset certitudo de emundatione: nam ad complementum purificationis offerri debebant ea, quæ infra sequuntur, & si offerrentur in primo die, postquam cessauerit iste fluxus, contingeret postea redire illum fluxum, vt ergo non esset irrita purificatio, & sacrificia redeunte iterum fluxu sanguinis, expectabatur per septem dies, quoniam in his sciri poterat, an cessaret fluxus iste: si enim post septem dies non rediret, sufficienter arguebatur totaliter cessauisse istum fluxum sanguinis. *Et in octauo die offerret pro se.* Computabatur dies iste octauus ab eo tempore, quo cessauerat fluxus sanguinis, & in eo mulier offerebat, & dicitur offerre pro se, idest pro purificatione sua. *Sacerdoti.* Et hoc, quia sacerdos deberet facere ceremonias sacrificiorum, ideo præsentabantur ei ista sacrificia. Dicitur autem hic sacerdos non sacerdos magnus, vel aliquis specialis, sed quilibet cuicunque sors eueniret, vt faceret ista sacrificia. *Duos turtures, vel duos pullos columbarum.* Paruum sacrificium istud est, tamen non iubetur maius, quia non erat ista purificatio magna, scilicet a valde magna immunditia, sicut in emundatione leprosi, in qua offerebantur duo agni anniculi, & vna ouis, vt patet præcedenti cap. Iubentur hic duo turtures, aut duo pulli columbarum offerri, quia in electione offerentis est, quid magis velit offerre. *Ad ostium tabernaculi testimonij.* Scilicet, quòd quando mulier obtulerit, debet accedere ad ostium tabernaculi, quod fiebat, quia cum offerebatur aliquid præsentabatur Deo, ipse tamen intra tabernaculum esse videbatur, qui igitur ad ostium tabernaculi offerret, coram Domino offerre videbatur. Item quia oblationes istæ sacrificabantur super altare holocaustorum, hoc autem erat ad ostium tabernaculi, ideo ibi conueniens erat offerri. Ex hoc autem patet, quòd mulieribus licebat introire in Sanctuarium, & accedere ad ostium tabernaculi, sicut viris, etiam licebat eis comedere de carnibus sacrificiorum pacificorum, sicut apparet Deuteronomii 16. cap. *Qui vnum faciet pro peccato, & alterum in holocaustum.* Istorum duorum turturum, vel pullorum columbæ vnus offerebatur pro peccato, & fiebant in eo ceremoniæ sacrificii pro peccato, alter erat in sacrificio holocausti. Primo autem offerebatur sacrificium pro peccato propter causam assignatam supra in isto cap. scilicet quia ad hoc, quòd laus Dei, quæ per holocaustum designatur, sit acceptabilis, debemus primo offerre confessionem peccatorum. In his duobus sacrificiis obseruabantur eædem ceremoniæ, quæ in omnibus aliis holocaustis, & sacrificiis pro peccato, de quibus datæ sunt regulæ supra 1. & 6. cap. Dicitur hic, quòd sacerdos facit vnum pro peccato, idest disponet, vel ordinabit, sicut supra declarauimus: nam facere non potest hic propriè accipi. *Rogabitque sacerdos pro ea coram Domino.* Generale erat in omnibus sacrificiis, quòd sacerdos rogaret pro offerente, & hoc fiebat coram Domino, idest ad ostium tabernaculi, in quo

F erat Deus specialius, quàm in aliis locis. Dicebatur sacerdos rogare pro ista muliere, quia orabat, vt liberaretur ab omnibus aduersitatibus huius sæculi, & conseruaretur in cultu Dei. *Et pro fluxu immunditiæ eius.* Idest rogabit ne iste fluxus sanguinis, vlterius ei adueniat.

Docebitis ergo filios Israel. Hic ponitur conclusio intenta in hoc capitu. scilicet, quòd filii Israel cauerent ab immunditiis, ne coinquinarent Sanctuarium, & morerentur, & dicitur. *Docebitis filios Israel, vt caueant immunditias.* Idest docebitis eos leges de mundo, & immundo, vt sic sciant cauere immunditias, vel est sensus, quòd filii Israel cauerent immunditias, idest quòd quamuis inciderent in immundi-
G tias, quòd scirent leges purificationum, & sic cauerent ne antequam purificarentur, accederent ad Sanctuarium. *Et non moriantur in sordibus suis.* Idest si non docerentur in ceremoniis purificationis, morerentur in sordibus suis, scilicet quòd contraherent immunditias, & non curantes purificari introirent in Sanctuarium, & sic morerentur, quia Deus nolebat quòd immundi viri introirent in Sanctuarium. *Quod est inter eos.* Idest tabernaculum est inter Israelitas: nam cum erant in deserto situabatur tabernaculum, & in situ, vel circuitu eius erant omnia castra distincta in quatuor partes sub quatuor vexillis, vt habetur Numeri 2. cap. *Ista est lex.* Hic ponitur recapitulatio, & epilogus superiorum, scilicet de quo dictum
H sit in isto cap. *Ista est lex eius, qui patitur fluxum seminis.* 1. lex.
Idest ista lex, quæ in hoc cap. habetur, est de eo qui patitur fluxum seminis, quid in eo accipiendum sit, & accipitur hic pati fluxum seminis solum pro illo, qui secundum ægritudinem patitur: nam de aliis pollutionibus immediate explicatur: est autem de patiente fluxum seminis primum quod habetur in hoc cap. 2. lex.
Et qui polluitur coitu. Ista est alia lex, scilicet quòd obseruari debet in eo qui polluitur per semen coitus, quę pollutio voluntaria est. De pollutione autem, quæ est in somnio nocturno nihil hic dicitur, sed habetur Deuteronomii 23. cap. *Et quæ menstruis temporibus separatur.* 3. lex.
Ista est alia lex, quæ pertinebat ad mulieres, scilicet quid fieri deberet mulieribus menstrualis, & dicitur quòd menstruis temporibus separatur,
I idest ista est lex mulieris illius, quæ separatur a communicatione aliorum temporibus menstruis, idest 4. lex.
temporibus, quibus euenit sanguis menstrualis.

(Epilogus dictorum in hoc cap.)

Vel quæ iugi fluit sanguine. Ista est alia lex, scilicet de muliere, quæ patitur fluxum sanguinis præter modum naturalem, & differt iste fluxus sanguinis a fluxu menstruorum, secundum modum quem supra assignauimus. Vocatur autem hic iste iugis sanguis, quoniam continue fluit, non quidem quod semper fluat, sed quòd postquam incęperit magis durat, quàm sanguis menstrualis: nam interdum per valde multa tempora durat, sicut apparet de muliere illa, quæ mansit duodecim annis in fluxu sanguinis, vt patet Marci 5. cap. Sanguis autem menstrualis quolibet mense euenit, sed pauco tempore
K durat.

Et hominis qui dormit cum ea. Idest, etiam habetur hic lex de homine, qui dormit cum muliere menstruata, vel cum ea quæ continuum fluxum sanguinis habet, quod fieri debeat in illo. Et quamquam dicatur hic cum ea, quod videtur referri ad vnicam, tamen referendum est ad vtramque: æqua enim immunditia est, ad quamcunque earum carnaliter accedere, & cæt.

CAP. XVI.

Sup. 10.

LOCVTVSQVE est Dominus ad Moysen post mortem duorum filiorum Aaron, quando offerentes ignem alienum interfecti sunt. Et præcepit ei dicens. Loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio, quo tegitur arca, vt non moriatur, quia in nube apparebo super oraculum, nisi hæc ante fecerit. Vitulum pro peccato offeret, & arietem in holocaustum. Tunica linea vestietur, fœminalibus lineis verenda celabit. Accingetur zona linea, cidarim lineam imponet capiti. Hæc enim vestimenta sunt sancta, quibus cunctis cum lotus fuerit, induetur. Suscipietque ab vniuersa multitudine filiorum Israel duos hircos pro peccato, & vnum arietem in holocaustum. Cumque obtulerit vitulum, & orauerit pro se, & pro domo sua, duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonij, mittens super vtrunque sortem, vnam Domino, & alteram capro emissario. Cuius exierit sors Domino, offeret illum pro peccato. Cuius autem in caprum emissarium, statuet eum viuum coram Domino, vt fundat preces super eo, & emittat eum in solitudinem.

Sãctuariũ summus sacerdos quã ingredi debeat, & q tunc agere.

Diuisio.

LOCVTVSQVE *est*. In superioribus dictum est de purganda immunditia personarum singularium, hic autem agitur simul de purificatione omnium. Et diuiditur in quatuor partes. Primo distinguitur ad purificationem istam modus præparationis. Secundo actus immolationis. Tertio cultus celebrationis. Quarto ritus expiationis. Secunda ibi. *His rite celebratis*. Tertia ibi. *Cumque portauerit*. Quarta ibi. *Mense septimo*.

An sit verum quod Iudæi dicunt, quòd in die propitiationis 10. Septembris, Deus sedeat ad iudicandum fatalia, & ad propitiandum peccatis. *Quæst. I.*

AD horum autem quæ in hoc cap. dicuntur ampliorem explanationem cõsiderandum est, quòd Iudæi præter purificationes speciales, quas habebant, faciebant vnam generalem purificationem pro omnibus, & hoc erat in vna die anni solummodo, scilicet in decima die mensis Septembris, non tamen computatur mensis Septembris apud Iudæos, sicut apud nos, quia ipsi incipiunt menses per lunationes, ideo rarissimum est, vt in eadem die ipsi incipiant mensem, in quo nos incipimus: de quo latius dictum fuit super Exo. cap. 12. In ista die fiebant multa sacrificia tam pro populo, quàm pro ipsismet sacerdotibus, vt in litera patet,

A Etiam in hac die omnes Israelitæ ieiunabant, ita quòd nullus eorum quicquam comedebat, nec bibebat, sed affligebant animas suas vsque ad Solis occasum, vt habetur infra in litera, & infra 23. cap. Dicebant etiam Iudæi, quòd Dominus in hac die sedebat ad propitiandum peccatis eorum, & ad iudicandum fatalia, scilicet distribuendo vnicuique homini, quid ei deberet euenire in anno illo, & ob hoc Iudæi affligebant se tunc ieiunantes, & facientes sacrificia, atque exorantes ne Deus eis distribueret malam sortem, aut aspera fata pro peccatis suis. Sed hæc quæ Iudæi opinantur, absurda valde sunt. Sed adhuc magis ridicula, quàm absurda. Dicunt enim primo, quòd Deus in hac die sedet ad remittendum peccata. Hoc

De opinione Iudæorũ, quòd Deus decima die Septẽbris sedebat ad iudicandũ fatalia.

B enim valde Deo repugnat: nam Deus, nec sedere, nec stare potest, quia istæ sunt positiones conuenientes substantiis habentibus quantitatem, secundum quam situentur in loco: Deus autem, nec quantitatem habet, nec corpus est. Item Deus si sederet in aliquo sederet, & sic in illo esset secundum naturam sedentis, scilicet supra illud, & non infra illud, nec dextrorsum, aut sinistrorsum, sed Deus super omnia est, & infra omnia, & in circuitu omnium, & ad quamlibet differentiam positionis, ergo in nullo sedet. Item qui in aliquo sedet, ibi est non alibi, quoniam aliter non diceretur ibi magis sedere, quàm in aliis locis, sed Deus vbique est, & extra omnia, ergo non sedet in aliquo, nec in omnibus simul sumptis, quia etiam est extra illa. Aliud autem quod di-

C cunt, scilicet quòd in illo die sedeat ad parcendum, vel remittendum peccata, etiam non stat, quia ex hoc innuunt, quòd illa die Deus remittat peccata, & aliis diebus non, sed hoc falsum est, quoniam vt habetur Ezechielis cap. Quacunque hora ingemuerit peccator, iniquitatis eius non memor ero, ergo oportet quòd in aliis diebus præter istum diem expiationis Deus remitteret peccata, si homines pro illorum remissione exorarent, aliàs daretur, quòd quandocunq; homines ingemiscerent pro peccatis, Deus non parceret eis, nisi esset in die propitiationis, quod est contra dictum Ezechielis cap. Item sequeretur ex hoc, quòd pauci, vel nulli de Iudæis potuissent habere vitam æternam, quoniam nemo, qui in pec-

D cato moritur, acquirit vitam æternam, sed existente hac hypothesi contingeret quasi omnes mori in peccato mortali, ergo nullus haberet, vel rarissimi. Secunda pars antecedentis patet, quia homines multotiens peccant, si ergo quando peterent remissionem peccatorum, non acciperent illam, nisi esset ista dies propitiationis, si tunc morerentur, impossibile erat habere eos vitam æternam, & quia rarissime morerentur in die propitiationis, pauci haberent vitam æternam. Hoc autem multum repugnat bonitati Dei, quòd ipse orantibus nobis pro remissione peccatorum immediate non parcat. Item si respiciatur quid sit remittere peccata, satis videtur positio istorum friuola, nec oportet ad hoc assignari Deo aliquam certam diem: nam remittere peccata non est

E aliquis actus proprie positiuus, sed solum non imputare peccata ad pœnam: nam cum aliquis contra Deũ agit, Deus illi pœnas disponit pro illa iniquitate affuturas, & nisi forte resipiscat, necessarium est, vt eueniãt. Cum vero aliquis de commissis dolet, iam Deus non imputat illa ad pœnam, scilicet quòd nunquam pro illis eum puniet, ac si nunquam egisset, non ergo debet assignari Deo sessionem, & certam diem pro isto actu, qui non est, sed quandocunque aliquis in Deum tendat exorans pro remissione, Deus remittet. Tertium autem, quod dicebant erat, scilicet quod Deus illa die sedebat ad distribuendum fatalia omnibus

bus hominibus pro illo anno, ita vt quicquid in illa die Deus iudicasset de homine, id euenturum erat sibi in anno illo, & propter hoc quidam valde insipientes Iudæi, & superstitiosi illa die fundebant sanguinem alicuius auis, vel quadrupedis super capita eorum, quos diligunt, innuentes ꝙ si Deus illa die iudicat aliquem sanguinem euenturum super illos homines, aut effundendum de eis, Deus propitiatus illis suscipiat istum sanguinem loco illius, qui effundendus erat: ista tamen non possunt stare, & valde repugnãt diuinæ perfectioni. Nam non possunt actus Dei esse in successione, s. ꝙ aliquid agat Deus vno tempore, & deinde alia faciat quæ nunquam egit, hoc autem est impossibile, quia esse Dei non distinguitur ab actu suo. Si igitur actus Dei consisterent in successione, esse quoque eius per successionem acquireretur, sicut in nobis, qui nunc aliquid habemus quod ante non habuimus, & aliquid postea habebimus quod nondum habemus, hoc tamen tollit æternitatem, quia de ratione æternitatis est simultas totalitatis vitæ, iuxta diffinitionem æternitatis, quæ habetur a Boetio de Consolatione, lib. 5. prosa vltima, scilicet æternitas est interminabilis vitæ simul tota, & perfecta possessio. Deo autem æternitas conuenit: necessarium est igitur, vt ei simultas in essendo, & agendo detur. & sic non habebit Deus nũc aliquem actum, quem ante nunquam habuit; nec poterit habere in futurum, quod nunc non habet: semper ergo idem esse, & operari apud eum est, sed iudicare de rebus est operatio Dei, ergo nũc nouiter nullum iudicium eius est, sed quicquid iudicat ab æterno iudicauit. Falsum est igitur quod dicunt, scilicet quòd quolibet anno in die propitiationis Deus sedeat ad distribuendum fatalia illius anni: nam sic daretur quòd aliquod iudicium nouum Deo in quolibet anno esset. Item erat præter hoc aliud inconueniens, scilicet quòd diceremus Deum res nouiter cognoscere: nam cum ex positione istorum dicatur nunc Deum iudicare de rebus, & ante non iudicasse, quæritur an illas res quas nunc iudicat pro isto anno esse euenturas, an ante hoc cognouerat esse euenturas, vel non, si autem ante hoc non cognouerat, ergo scientia Deo aduenit nouiter per successiones, quod infinitati perfectionis repugnat, quoniam infinite perfecto nihil abest, & nihil aduenit, si autem ante hoc Deus istas res cognouerat esse futuras, necessarium est, vt ante hoc iudicasset eas esse futuras, quoniam res futura, vel præterita non est, nisi, quia Deus determinat eam ad illam temporis conditionem: oportet igitur vt ante hoc eam futuram iudicasset, & sic non stabit, quòd nunc nouiter res cognoscat, nec ad distribuendum quolibet anno sedeat. Est igitur valde insana ista positio, quoniam si ab æterno Deus non iudicasset, impossibile erat quòd nunc iudicaret. Item addunt ad hoc aliam superstitionem, scilicet quando in illa die effundunt sanguinem super capita charorum suorum insipientes Iudæi: nam hoc procedit ex illa insana positione supra posita. s. ꝙ Deus de rebus iudicet: ideo oportet vt hæc positio cæremonialis inconueniens sit. Item istæ cęremoniæ in effundendo sanguinem super caput alicuius valde superstitiosæ sunt, nã non habent ex se aliquam virtutem. Sanguis namque sic effusus non determinat sibi naturaliter, quòd Dei iudicium auertere possit, aut Deum iratum placare, etiam non habet aliquam virtutem a Deo instituente, secundum quam ista fiant, sicut in sacrificiis, quæ quamquam naturaliter non sint efficacia eorum ad quæ fiunt, Deus tamen quia erat institutor eorum, tribuebat illis virtutem: in his autem non erat sic, quia Deus nunquam talia instituerat: cum igitur virtutem nullam haberent ad efficiendum, & isti ea facerent

Aeternitas quid sit teste Boetio.

F tanquam efficacia, in superstitionem quandam incurrebant, quod est contra primum præceptum, & habet quandam speciem auguriorum, vel aliorum maleficiorum: non igitur erat conueniens tales fieri cęremonias. Considerandum est, quòd ista dies dupliciter appellatur, scilicet dies purificationis, siue expiationis, & dies propitiationis: vocatur autem dies expiationis ab expiando, idest purificando, quoniam illa die purificabatur totus populus a peccatis suis, vocatur dies propitiationis, idest a propitiando, vel miserendo, quia illa die Iudæi rogabant pro remissione omnium peccatorum suorum, & sacerdos pro omnibus eis sacrificia offerebat primo pro domo sua rogans, & offerens, deinde pro cæteris, vt habetur in
G litera.

Quare ... catur ... ppitiationis, & expiationis.

Quare fiebat quolibet anno dies vnus expiationis apud Iudæos. Quæst. II.

CIRCA hoc adhuc considerandum est, quare fiebat quolibet anno vnus dies propitiationis, vel expiatonis. Ad quod secundum quosdam Iudæorum respõderi potest, quòd iste dies erat, vt Iudæi in eo ieiunarent affligentes animas suas, & sacrificia offerrẽt, vt ĩ illa die in qua Deus sedebat ad distribuendum fatalia, non distribueret eis pro illo anno amaram sortem, & hoc quia per ista quæ fiebant, placaretur ne id ageret. Fortassis aliquis
H conabitur arguere contra hos ex litera: dicitur namque in hoc cap. quòd fiebant istæ cęremoniæ ad expiationem peccatorum, & vt remitteret Deus Israelitis peccata: non ergo fiebat ad auertẽdum iudicium Dei graue futurũ super eos, vel duram sortem, quam sibi distribuendam timerent. Ad quod satis respondere poterunt, omnia quæ in die illa fiebant, esse ad remissionem peccatorum, & hoc quidem satis conuenire proposito suo: nam cum iudex æquus sit, distribuit cuilibet secundumm meritorum exigentiam. Si igitur merita Iudæorum essent in malum, Deus pro illis distribueret grauem sortem. Si autem nulla iniquitas in eis reperiretur, nullam grauem distributionem fatalium super eos Deus ageret: orabant igitur primo, vt Deus remitteret peccata in die illo, & cum
I ad iudicandum de eis veniret, nulla inuenta in illis iniquitate amaram fataliũ distributionem super eos nõ faceret, & sic satis sufficiebant ea, quę in hoc cap. dicuntur ad id, quod Iudęi dicunt de distributione fatalium: non est igitur ex hac parte arguendum. Sed dicẽdum est istam causam ab eis assignatam festiuitatis expiationis falsam esse, quia innititur falsis. s. quòd Deus sedebat ad iudicandum in illa die distribuendo fatalia totius anni: necessarium est ergo ea quę ab hoc oriuntur, falsa esse. Alii autem assignant aliam causam, scilicet quòd Iudæi faciebant istud festum expiationis in memoriam remissionis peccati de fabricatione vituli, scilicet quando Moyses venit ad eos indicans quòd Deus remisisset iniquitatem eorum, & dicunt quòd prima dies in qua fuit facta ista expiatio,
K fuit dies illa in qua Moyses venit in castra ferens tabulas, & denuncians peccati remissionem, & quia cum venisse decima die mensis Septembris asserunt, in illa die tunc fuisse factam expiationem, & in futuris sęculis debuisse eodem die fieri. Sed isti falsum pręsupponunt: primo enim dicunt quòd Moyses venit in castra decima Septembris ferens tabulas: nam ad hoc ponunt Moysen stetisse ter quadraginta diebus in monte cum Domino, scilicet primis quadraginta pro primis tabulis suscipiendis, secundis quadraginta diebus pro remissione peccati in fabricatione vituli, tertiis quadraginta diebus pro secundis tabulis,

bulis, & cum ipsi computant hos cētum viginti dies, dicunt finiri illos in die decima mensis Septembris, in qua venit Moyses in castra, & celebratum est festum expiationis, sed in computatione ista falsum assumunt, quia non terminantur isti centum viginti dies die decima Septembris, sed aliquot diebus ante hoc computando ex prima die, qua ascendit in montem post dationem legis, sicut declarauimus Exodi 33. & Deuteronomii 9. cap. Item isti falsum præsupponunt, scilicet quòd Moyses steterit ter quadraginta diebus cum Domino in monte: nam solum stetit bis quadraginta diebus, scilicet primis quadraginta pro tabularum primarum susceptione, secundis quadraginta pro remissione peccati de fabricatione vituli, & pro secundis tabulis: nam isti duo coincidunt secundum tempus, vt probatum fuit Exodi 33. cap. & Deuteronomii 9. cap. Necessarium est igitur, vt Moyses pluribus, quàm quadraginta diebus ante decimum diem Septembris in castra venerit, & sic non venit in die propitiationis. Item hoc quod dicunt, scilicet in die illa, qua Moyses descendit de monte, celebrata fuit festiuitas expiationis, repugnat literæ, & principio huius libri manifeste: vnde falsum est, quod apparet, quia festiuitas expiationis nunquam potuit celebrari quousque Deus illud iuberet, nihil namque Iudæi a seipsis facere audebant, quantum ad ceremonias cultus diuini, nisi quòd ipse iussisset, ne viderentur incidere in idolatriam: Etiam quia in isto festo multæ ceremoniæ fiebant sacrificiorum, quas Iudæi nullo modo facere scirent, nisi Deus eas iussisset: prius ergo Deus iussit celebrari festum propitiationis, quàm celebraretur. Sed nunquam Deus illud iussit, quousque factum est tabernaculum, ergo nunquam ante hoc obseruata fuit ista festiuitas, patet hoc, quia supra 1. cap. dicitur, quòd Deus locutus fuit ista Moysi in tabernaculo testimonii, tamen istud tabernaculū testimonii non fuit vsquequo Moyses descendit de monte, & collegit de populo oblationes, & munera ad fabricādum illud, & postea fabricauit, vt habetur Exo. 24. cap. & 35. nō ergo fuit facta expiatio die qua ipse venit in castra. Itē patet, qa tabernaculum consummatum est in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, mense primo die prima mensis, ergo non poterat fieri festum expiationis vsque post istud tempus: Moyses tamen in primo anno ab exitu de Aegypto ascendit in montem, & descendit de eo, scilicet in fine mensis Iulii, vel quasi. Vel etiam si dicatur secundum opinionem Iudæorum supra improbatam, ꝙ descenderit decimo die mensis Septembris, (semper namque ad eundem primum annum pertinet dies descensionis de monte) Dicendum est quòd non potuit celebrari festiuitas expiationis vsque ad mensem Septembris anni secundi ab exitu de Aegypto, & sic ad minus fuit vnus annus, & amplius ista celebritas facta post descensum Moysi de monte. Ex quo videtur magis dicendum, quòd nunquam in toto deserto Israelitæ obseruauerunt festiuitatem expiationis per quadraginta annos, quibus ibi steterunt. Sed primo inceperunt hoc facere in terra promissionis, postquam in eam ingressi sunt, vt apparet, quia in ista festiuitate fiebant sacrificia, vt habetur in litera, & Numeri 29. cap. Tamen ista nunquam potuerunt fieri, nisi in monte Synai, quia nunquam alibi habuerunt quietem, secundum ꝙ satis cognoscitur ex processu libri Numerorum: maxime, quia Numeri 28. cap. mādatur ꝙ Israelitæ offerant sacrificia in terra promissionis, sicut obtulerunt in monte Synai. Ex quo videtur, ꝙ in aliis locis non offerebant, quia aliàs non diceretur sic, sed ꝙ offerrent in terra promissionis sacrificia, sicut offerebant in deserto, sicut etiam patet in con-

A secratione Eleazari summi sacerdotis filii Aaron, in qua non fuit factum aliquod sacrificium, sed solum fuit indutus vestibus sacerdotalibus, vt habetur Numeri 2. cap. & declarauimus Exo. 29. cap. Non igitur fuit facta aliqua celebratio diei propitiationis in toto deserto, sed post ingressum in terram promissionis, & sic ad minus quadraginta annis post descensum de monte non fuit celebrata festiuitas propitiationis. Falsum est igitur quod Hebræi dicunt, scilicet quòd in die quo Moyses descendit de monte, fuit celebratio facta diei propitiationis. Hanc quoque opinionem tenet Nicolaus allegans eam pro prima causa huius festiuitatis. Alia autem causa ponitur huius festiuitatis, quam hic ponit Nicolaus, scilicet ꝙ in

B vna die omnes negligentiæ, & immunditiæ, quæ contractæ fuerant per annum, delerentur: nam interdum aliquis contraheret immunditiam, & non mundaretur, siue per obliuionem, siue per negligentiam: conueniens igitur erat, vt in vna die anni pro omnibus his fieret remissio. Et potest poni exemplum de festiuitate omnium Sanctorum: nam cum non celebrētur per totum annum specialiter festiuitates singulorum Sanctorum, vel in eis quæ celebrantur aliquid omittitur, in vna die in qua est generalis solennitas omnium Sanctorum, ea quæ omissa sunt supplentur. Sed adhuc ista causa assignari non potest: nam aliæ purificationes, quæ interdum omittebantur, erant aliquarum immunditiarum corporalium, in quibus nō erat peccatum, sicut contingere mortuum, aut intra-

C re in domum eius, vel agere aliqua similia, in quibus quamquam immunditia sit, peccatum tamen nō est. Hic autem non fit expiatio pro immunditiis corporalibus, sed pro veris peccatis, quod patet, quia in litera dicitur, infra ꝙ sacerdos confitebatur omnia peccata populi cuidam hirco, & imprecabatur illa super caput eius, sed in immunditiis corporalibus non est talis confessio peccatorum. Item quia hic sacerdos orabat pro peccatis suis, & peccatis totius populi, tamen in immunditiis purificandis, non fiebant orationes pro peccato. Dicendum igitur, quòd nulla causa istarum vere subsistit, sed causa huius festiuitatis erat expiatio verorum peccatorum, & hoc dupliciter, scilicet quantum ad culpam, & quantum ad pœnam,

Causa festiuitatis erat expiatio verorum peccatorū dupliciter

D eo quòd secundum leges huius diei inducebantur homines ad dolendum de peccatis suis, cum deberent omnes affligi in illa die, vt habetur hic in litera, & infra 23. cap. Etiam quia homines orabant in illa die pro remissione peccatorum suorum. Deus quando oratur, peccata remittit saltem, quantum ad culpam, pœnas autem culparum interdum per orationem remittit, interdum vero non, secundum feruorem orationis, & dispositionem orantis. Item inducebantur homines ad hoc, vt Deus remitteret eis pœnas peccatorum, vel in totum, vel in partem, quod apparet, quia omnis pœna, quæ hic spontanee suscipitur, aut saltem patienter toleratur, ad diminutionem pœnarum debitarum post mortem pro peccatis proficit, sed in hac die Iudæi aliquas pœnalitates in se suscipie-

E bant, cum omnes affligerent animas suas, iuxta illud quod infra habetur, scilicet anima, quæ in hac die afflicta non fuerit, peribit de populo suo. Erat autem afflictio, ꝙ tota die illa nihil comedebant, nec bibebant, nec ad vxores accedebant, & nudis pedibus ambulabant. Item de substantia sua diminuebant in sacrificia erogantes, quæ omnia ad pœnalitates pertinent, & satisfactoria sunt pro pœnis in futurum tolerandis. Hæc autem pro peccatis fieri saltem semel in anno conueniens valde fuit: nam homines continuè peccant, & nisi interdum detur eis pœnitendi occasio, abibunt in infinitum peccatis peccata superaddentes,

dentes, & ideo quamquam ad pœnitentiam peccatorum omnia tempora apta sint, & Deus hoc acceptet, tamen homines refugiunt pœnitentiam, ideo si aliqualiter ad eam non compellantur, rari essent, qui pœniterent: decuit igitur valde, vt poneretur aliqua lex coactiua inducens homines ad semel in anno pœnitendum, quod patet cum infra dicitur in litera, & cap. 23. Anima quæ in hac die afflicta non fuerit, peribit de populo suo. Idem modus quasi in Ecclesia obseruatur, quoniam quamquam omni tempore Ecclesia recipiat pœnitentes, & confitentes, cogit tamen, vt saltem semel in anno confiteantur, vt habetur extra, de pœniten. & remissio. cap. omnis vtriusque sexus. Differt tamen aliqualiter obseruatio, quæ fit in Ecclesia, ab ea quæ fiebat in veteri Testamento, de qua hic: nam hic homines non confitebantur specialiter peccata sua, quamuis de eis dolerent, & affligerent animas suas, sed sacerdos confitebatur omnia peccata populi hirco. Nunc vero quilibet de peccatis suis dolet, & ea confitetur, atque iniunctam exequitur pœnitentiam: fuit ergo conuenientissimum inter omnes ceremonias veteris testamenti statui diē expiationis, ideo non fuit aliqua ceremonialis obseruatio in veteri Testamento, quæ ita accederet ad cōformitatem legis euangelicæ, & rituum noui Testamenti, sicut hæc, nec ad veritatem directionis vitæ humanæ ad finem suum, quoniam hic fiebat vera remissio peccatorum, per nullam autem aliarum ceremoniarum ita directe, & efficaciter inducebantur homines ad eam. *Locutusque est Dominus ad Moysen.* Ista lex sicut & cæteræ data fuit Moysi, & ei specialiter, & deinde vt eam populo denunciaret. Et ista locutio videbitur esse dubium an fuerit continuata aliis, vel per quandam interpolationem factam. In quo aliquis poterit respondere vtrumque esse possibile, sed non patere, an per continuationem dicta fuerit. In quo dicendum est hoc non posse stare, sed oportet dici istam legem non esse simul datam cum omnibus superioribus, quia superiores leges, vel saltem plures de eis datæ sunt ante consecrationem Aaron, & antequàm fierent aliqua sacrificia, ista tamen lex data est, postquam fuit consecratus Aaron, & filii sui, quod patet in litera cum dicitur: Locutus est Dominus ad Moysen, post mortem duorum filiorum Aaron. Isti tamen filii Aaron mortui sunt post consecrationem suam die octaua consecrationis, quia incipiebant nouiter ministrare, vt habetur supra 10. cap. iuncto 9. cap. Non ergo potuit dari simul ista lex cum aliis, quæ datæ sunt, antequàm fierent aliqua sacrificia, & sic fuit per interpolationem. Et patet ex hoc responsio ad eam quæstionem, in qua aliqui dubitant, vtrum ista omnia, quæ dicuntur in hoc Leuitico, simul fuerunt dicta Moysi, & est respondendum quòd non, vt hic apparet. *Post mortem filiorum duorum Aaron.* In hoc designatur tempus dationis huius legis, scilicet ꝙ non fuit data ante consecrationem sacerdotum, nec dum consecrarentur, sed postea aliquanto tempore, quantum autem illud fuerit, patere non potest. Item ex hoc apparet illud, quod supra dicebatur, scilicet quòd non fuit celebrata festiuitas expiationis ea die, qua Moyses de monte descendens introiuit in castra, quoniam non potuit fieri talis obseruatio quousque ista lex daretur, vt ibi probatum est, tamen non fuerat data eo tempore quo descendit Moyses de monte, cum dicatur hic quòd fuerit data post mortem duorum filiorum Aaron: inter hæc tamen inciderunt aliqua tempora, scilicet tempus in quo Israelitæ obtulerunt donaria ad fabricandum Sanctuarium, & tempus in quo fabricatum est, & tempus consecrationis sacerdotum, quousq; mor-

Nō erat aliqua cæremonia in toto vet. testamē. quæ tantū pertineret ad directionē vitæ humanæ, & conformaret no test. sicut solennitas expiationis.

F tui fuerint filii Aaron, & hoc totum tempus cognitum est quantum erat, quoniam erat quasi septem mensium, & dimidii, post hoc autem fuit aliud tempus, cuius quantitas ignoratur, quod intercidit inter mortē duorum filiorū Aaron, & dationē huius legis.

Quare dicitur hic legem hanc post mortem filiorum Aaron datam fuisse. Quæst. III.

QVAERET autem aliquis, quare dicitur hic ꝙ ista lex fuit data post mortem filiorum Aaron: nam aliæ quoque leges datæ fuerūt post illa tempora, de eis tamen mētio non fit, quia post hęc tempora datæ fuerunt. Respondendum est, ꝙ in ista lege volebat Deus facere, vt sacerdotes caute se haberēt circa executionem ministeriorum diuinorum, alioquin morerentur, & quia sic factum fuerat de duobus filiis Aaron: nam mortui sunt, quia non obseruauerunt debitas ceremonias in ministrando, vt habetur supra 10. cap. Ideo conueniens fuit, vt fieret mentio de morte horum duorum sacerdotum. Quòd autem ista fuerit intentio Moysi ponentis ista hic, apparet qa infra dicitur, ꝙ sacerdos magnus non intraret omni tempore intra Sācta Sanctorum, alioquin moreretur. *Quando offerentes ignem alienum interfecti sunt.* Ponit hic peccatum eorum, scilicet quia errauerunt in ceremoniis offerendo coram Domino ignem alienum, & hunc offerre volebant super altare thymiamatum ad cremandum thymiama, & antequàm accederent illuc, egressus est ignis a Domino de altari holocaustorum, & deuorauit eos. Dicuntur isti obtulisse ignem alienum, quia cum debuissent ponere prunas de altari holocaustorum in thuribulis suis, imposuerunt de igne alieno, qui erat in atrio tabernaculi, in quo coquebantur carnes victimarum pacificarum: de his latius dictum est supra 10 cap. Ex hoc autem apparet id, quod supra dicebatur, scilicet quòd positum fuerit hic de morte Nadab, & Abiu, vt per eorum pęnas alii ad caute ministrandum erudirentur, & apparet, quia dicitur hic propter quid fuerint occisi, scilicet quia errauerunt in ministratione. *Et præcepit ei dicens.* Ad Moysen refertur, quia ei præcepit Deus, vt denunciaret populo omnia, quæ infra habentur de ceremoniis huius festiuitatis. De hac enim festiuitate non solum habetur hic, sed etiam infra 23. cap. habetur solum de obseruatione huius diei, ita quòd nullum opus seruile in ea fieret, & de afflictione animarum, & Numeri 29. habetur de sacrificiis, quæ fiebant in hac die: hic tamen de omnibus plenius habetur. *Loquere ad Aaron fratrem tuum.* Hic mandatur Moysi, vt proferat istam legem soli Aaron. Cuius causa est, quia hic ponuntur duæ leges, quarum vna est de obseruatione sacerdotum, quantum ad accessum ad loca sacra, scilicet, ne introirent in Sancta Sanctorum omni tempore: secunda est de cæremoniis diei expiationis: prima harum ad solos sacerdotes pertinet, nec etiam ad omnes, sed ad solum sacerdotem magnum, vt habetur hic: ipse namque solus introibat in locum illum, vt habetur ad Hebræ. 9. cap. Secunda harum pertinebat tam ad sacerdotes, quam ad populares. Sed hic in principio ponitur illa lex, quæ pertinebat ad solum sacerdotem magnum: ergo ad eum solum debuit mandari, quòd loqueretur hic Moyses. *Loquere ad Aaron fratrem tuum.* Scilicet, fratrem maiorem: erat enim Aaron maior Moyse tribus annis: nam cum educti sunt filii Israel de Aegypto, erat Moyses annorum octoginta, & Aaron annorum octogintatriū, vt habetur Exo. 7. Et etiam ista fuit vna de causis, quare Aaron assumpsit summum sacer-

sacerdotium, & non Moyses. nam summum sacerdotium conueniebat primogenitis, & Aaron erat primogenitus Amram, vt habetur Exod. 6. cap. ***Ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est intra velum.*** Idest ne ingrediatur omni tempore intra sancta Sāctorum. Pro quo sciendum est, quòd Sanctuarium dicebatur esse locus ille, in quo ceremonię cultus Dei fiebant, & secundum hoc diuiditur in duas partes, quia quidā erat locus in quo fiebant ceremonię quę omnibus patebant, scilicet sacrificia, & alius erat locus in quo fiebant ceremonię, quas soli sacerdotes faciebant, & videbant. primus locus vocatur atrium tabernaculi, & istud erat quædam latitudo magna, vel spatium, cuius erat longitudo centum cubitorum, & latitudo quinquaginta, & habebat columnas quinque cubitorum altitudinis in circuitu positas, ita vt maneret clausum totum illud spatium in circuitu, sed tectum nullum habebat, ideo poterat pluere, & irruebant venti: in hac enim parte stabat altare holocaustorum, in quo fiebant sacrificia, & labrum ęneum, in quo lauabātur sacerdotes. Erat autem secunda pars, vel locus Sāctuarij, quæ vocatur tabernaculum, & ista erat quidam locus secretior positus intra primum locum, qui vocatur atrium tabernaculi. Erat autem iste locus in longitudine 30. cubitorū, & in latitudine 10. in circuitu habens tabulas circumtectas, tectum autē habebat quadruplex, scilicet de cortinis, & de sagis, & de pellibus arietum rubricatis, atque de pellibus hyacinthinis, & in istum secundum locum non ingrediebantur populares, sed soli sacerdotes consummantes ibi ministeria ceremoniarum suarum, in primum autem locum liberum erat popularibus ingredi. de situatione horum duorum locorum dictum est latissimè Exo. 26. & 27. tam in litera, quàm in commento. Iste autem secundus locus qui vocatur tabernaculum, diuidebatur in duas partes, quoniam quædam pars anterior erat in introitu ipsius tabernaculi, quę habebat in longitudine cubitos viginti, & in latitudine cubitos decem, & ista vocabatur Sanctuarium, vel Sanctum. & in hanc poterant introire quotidie Aaron, & filij sui, & introibant aliqui de ipsis ad faciendum cæremonias ministrationis quotidianę. Erat autem in hac parte candelabrum cum lucernis suis, & ad illud ingrediebatur aliquis de sacerdotibus quotidie ad incendendum lucernas in mane, & in vespere, vt habetur Exod. 27. & 30. cap. Erat autem in parte ista mensa propositionis in latere Septentrionali, super quam erant semper 12. panes in memoriam 12. filiorum Israel, & mutabantur per singula sabbata, vt ponerentur alij recentes, vt habetur infra 24. cap.

De Sāctuario, & duabus partibus eius, & qualiter erat disposita.

Erat etiam ibi altare thymiamatum opertum laminis aureis, in quo quotidie cremabatur thymiama in mane, & in vespere, vt habetur Exodi 30. cap. ministrationes enim in omnibus istis partibus erant quotidianę, ideo sacerdotes introibant quotidie in istam partem. Erat autem alia secunda particula huius tabernaculi in posteriori eius parte contra occidentem, quę habebat in latitudine cubitos 10. & in longitudine totidem, scilicet quadrata existens, & ista vocatur sancta Sanctorum, vel Sāctuarium post velum, in qua solum erat arca testamenti, & super eam propitiatorium, & duo Cherubim de auro mundissimo, & ibi nō fiebat aliqua ministratio, nec cultus Dei, sed manebat locus ille secretus ab accessu hominum sequestratus, pręter quam in die expiationis, cum summus sacerdos aspergeret ibi sanguinem contra propitiatorium. Et de hac secunda particula loquitur hic litera, cum agit de sacerdote, ne intret in Sanctuariū, quod est post velum. Nam vt dictum est istud tabernaculum habebat duas partes, quę distinguebantur quodam velo interposi-

A to, & pendente ante quatuor columnas, & illa particula quæ vocatur sancta Sanctorum erat Sanctuarium, quod erat post velum, idest vltra velum. prima pars quæ vocabatur Sāctuarium, erat ante velum, & de ista prima parte non loquebatur Deus, quoniam licebat sacerdoti magno, & omnibus minoribus, introire in illam ad ministrationes quotidianas, sicut supra dictū est: sed de illa particula quę erat post velum, scilicet, de sancta Sanctorum, vbi non fiebat aliqua quotidiana ministratio, sed de anno in annum, in hanc autem nunquam licebat introire sacerdotibus minoribus, cū staret erectum tabernaculum, sed cum deponeretur ad castra mouenda: tunc enim ipsi introibant cum sacerdote magno, & cooperiebāt arcam, & Cherubim

B cum velamentis suis, & tribuebant ea portanda Leuitis, vt habetur Numeri 4. ca. Sacerdoti autem magno, nunquam licebat introire in istud secundum Sāctuarium, nisi cum sacerdotes minores introibant ad deportandum, aliàs deponendum tabernaculum, cum ipse cum eis deponebat. Habebat autem sacerdos magnus super sacerdotes minores hoc, quòd posset introire illuc semel in anno in die propitiationis, de qua hic agitur, de hoc habetur ad Hebræos cap. 9. cum dicitur. in priori quidem tabernaculo semper introibāt sacerdotes sacrificiorum officia consummantes, in secundo autem semel, in anno solus Pontifex non sine sanguine, quem offert pro sua, & pro populi ignorantia. Moyses autem supremum ius super omnes istos habebat, scilicet, quòd quandocunque vellet introire

C in sancta Sanctorum introiret. Vnde si aliquando dubitabat de aliquo, introibat in sancta Sāctorum, & ibi audiebat Deum respondentem sibi, vt habetur Num. 7. cap. cum dicitur. cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, vt consultaret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim, vnde & loquebatur ei.

Causa autem istorum omnium erat, quia sancta Sāctorum erat locus secretissimus ab omni humana cōmunicatione sequestratus, nec ad aliquod ministeriū erat, sicut alię partes Sanctuarij suis officijs deputatę, sed vt Deus ibi specialiter habitaret, & ad magnam reuerentiam eius demonstrandam. erat enim super pro-

D pitiatorium inter duos Cherubim vox Dei, quę audiebatur: sacerdotes autem minores erant indigni audire istam vocem, ideo non debebant ingredi in sancta Sanctorum, & quia non solum audiebatur illa vox intra sancta Sanctorum cum formaretur, sed etiam in Sanctuario, quod erat prima pars tabernaculi, quia solo velo interposito istę duę particulę diuidebantur, ideo quando summus sacerdos introibat in sancta Sāctorum semel in anno, iubebatur, vt nullus esset in Sanctuario, ne audiret voces Dei loquentis de propitiatorio, vt habetur infra in litera, cum dicitur. nullus hominum sit in tabernaculo, quando Pontifex ingreditur in Sanctuarium.

De voce q̃ audiebatur intra istā Sanctorū.

E Erat autem pręter hoc inter duos Cherubim, super propitiatorium, quoddam corpus formatum de aere, in quo Angelus quidam proferebat verba respōdens quæstionibus propositis a sacerdote ingrediente, & non erat Deus iste, qui loquebatur, sed Angelus quidam, quoniam Deus non potest formare aliquam vocem. patet, quia si formaret illam, aut esset hoc per creationem, aut per aliquam formationem in instrumentis, non potest autem primo modo vox a Deo causari, non quidem, quòd ipse sit impotens ad eam creandam, sed quia repugnat voci secundum se creari, quod patet, quia creatio fit in instanti nullo præsupposito, vocis autē formatio necessario præexigit, quandam successionem, nam essentia

Angelus loquebatur, & nō Deus de propitiatorio.

vocis consistit in ordine litterarum, & syllabarum, & prolationis, vnde siquis omnes particulas simul proferret, vox nulla esset illa quę ante fuerat. creari ergo sibi repugnat formaliter. Item secundo modo, scilicet per formationem in aliquibus instrimētis Deus non poterat formare illam vocem, quoniam illa formatio quę est in instrumentis fit secundum successionem: Deus autem agere nō potest per successionem, nam cum esse agentis sit in actione sua, iuxta Aristot. 9. Ethic. illud solum agens poterit agere per successionem, quod habet esse suum in successione quadam, sicut sunt omnes creaturę quę sunt compositę ex actu, & potentia, scilicet, quòd aliquid sunt, & aliquid esse possunt, ideo cum eis esse adueniat, quod non sit, successio quędam est. sicut igitur eis succesio est in essendo, ita conuenienter successio erat in agendo. Res autem quę totum suum esse simul habent, sicut Deus q non est compositus ex actu, & potentia, ita quòd aliquid sit, & aliquid esse possit, sed est purus, & simplex actus, idest quòd quicquid est iam est, nec aliquid vltra sibi inesse potest, aut ipse esse potest secundum cōditionem ęternitatis, quę est interminabilis vitę simul tota, & perfecta possessio. Istę igitur res non possunt aliquid agere secundum successionem, quia tunc aliquid essent, quod ante non fuerunt, quod faceret successionem in esse. Necessariū est igitur, vt si Deus aliquid nūc facit, ab ęterno illud factum sit, & in æternū fiat, & in quocunque instanti assignato illud fiat, & factum sit, quę non acciderent si fortassis in Deo successionem poneremus. Nō est igitur possibile Deum aliquid agere secundum successionem, sed vox secundū successionem formatur, impossibile est ergo illum formare eam. De his latius dictum est Exod. 23. & 25. cap. Manifestum est tamen, quòd in propitiatorio formabantur voces, vt habetur Exodi 25. ca. & hic, & Nume. 7. cap. ergo necessarium erat, quòd formaretur illa vox ab aliquo Angelo, vel homine, sed nullus hominum ibi intrare poterat, quia si homo esset, nō posset stare super propitiatorium inter alas Cherubim, & videretur si ibi staret, etiā non posset dare talia responsa, quoniam illud magis erat, quàm esse Prophetam, cum princeps Prophetarum Moyses ab illo inquireret veritatem rerum dubiarum. Dicendum est igitur, quòd ille erat Angelus, qui istas voces formaret, reuelatis sibi a Deo eis, quæ respōdere deberet. Iste autem Angelus non poterat per seipsum verba ista proferre; quia Angelus est substātia simplex, & incorporea: voces autem ad formationem suam corpore indigēt. est igitur necessariū, vt ipse Angelus assumeret aliquod corpus de aere condēsato ad figuram corporis humani, & tantum erat densus ille aer, quòd videri poterat, sicut quælibet alia res solida, vt paries, vel lapis. hoc autem necessarium est, quia ad hoc, vt formaretur vox intra illud corpus de aere factum, debebat frangi aer per collisionem quandam, iuxta Aristotel. 2. de Anima. & nisi corpus illud, intra quod fieret collisio, esset bene densum, & aliqualiter durum, non poterat collidi aer ad formandam vocem, quoniam eleuaretur cedente sibi alio aere circunstāte molli. Erat autem etiā istud corpus formatum ad similitudinem humanam, quoniam ista figura conuenientior est ad formādum vocem, quàm omnes alię, ideo ille qui introiret in Sāctuarium secundum, posset videre illud corpus, & qa sacerdotes minores indigni erant talem videre formam, non permittebantur illuc introire.

Esse agentis est in actione sua.

Sacerdos magnus erat indignus videre formam Angeli, nō tamen audire.

Sacerdos autem magnus propter officij dignitatē, non erat indignus audire vocem illam, cum audiret eam de super propitiatorium, quando illuc ingrederetur. erat tamen indignus videre illam formam, ideo non permittebatur, quòd illuc quotidie introiret. Ista

F enim causa in litera redditur cum dicitur, quòd in nube apparebo super oraculum, idest super propitiatorium, sed adhuc ea vice qua ingrediebatur illuc semel in anno, non videbat illam formam, quia non erat dignus videre eam, quia erat aliquid excellens valde. Etiam ne ob hoc moueretur ad idolatriam adorādo visam formā, & ob hoc mandatur, quòd quandocunque introiret sacerdos magnus in sancta Sanctorum, poneret prunas in thuribulo, & desuper thymiama, quod ante se ferret, vt vapor inde cōsurgens operiret propitiatorium, & nihil posset videre de illo corpore in quo formabantur voces, quod patet infra in litera, cum dicitur. assumptoque thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, & hauriēs manu compositum thy-

G miama in incensum vltra velum intrabit in sancta, vt positis super ignem aromatibus nebula eorum, & vapor operiat oraculum, quod est super testimonium, vt non moriatur.

Moyses quare frequenter intrabat in sancta Sanctorum, & quotiens volebat.

De Moyse autem aliter dicēdum est, quoniam iste introibat in sancta Sanctorum quandocunq; volebat, vt habetur Numeri 7. capitu. Etiam quando intrabat, non portabat ante se thymiama, nec aliquid alterum, vt vapor consurgēs operiret illam formam corporis, in quo formabantur voces. Causa autem quare Moyses introibat quandocunque volebat, & sacerdos magnus solum semel in anno in sancta Sanctorum, & sacerdotes minores nūquam, erat ipsa necessitas rei, scilicet, quòd nunquam aliquis ingrediebatur illuc, nisi

H aliqua necessitas hoc expeteret. In Moyse autem erat multoties necessitas ingrediendi intra sancta Sanctorum, quia ipse erat dux populi, & requirebat eum populus in omnibus quę fieri debebant, contingebat tamen interdum, vt ipse Moyses nesciret respōdere ad ea quæ quęrebantur, & tunc inquirebat a domino responsum, sicut patet cum interrogauerunt eum filię Salphaad de hereditate patris sui, & ille nesciens respondere requisiuit a Domino, vt habetur Nume. 27. capitu. & alibi ipse Moyses confitetur hoc, vt habetur Exod. 18. c. vbi dixit Moyses ad Ietro socerum suum. venit ad me populus quęrens sententiam Dei: tamen non poterat ab eo populus habere sententiam Dei, nisi ille ipsam primo a Deo haberet. & quia continge-

I ret sępe ipsum Moysen ignorare quid respōderet populo inquirenti, oportebat, vt haberet potestatem introeundi multotiens intra sancta Sanctorum, & quia istę vices quibus Moyses nesciret respondere populo, erant indeterminatę, necessarium erat, vt daretur ei potestas introeundi in sancta Sanctorum quotiescunque voluerit, scilicet quoties fierent istę quęstiones dubię. & ista causa satis innuitur Numeri, septimo cap. cum dicitur. cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim, vnde loquebatur ei.

Summus sacerdos semel in anno introibat in sancta Sanctorum, & minores nunquam.

K De sacerdote magno aliter dicendum est, scilicet, quòd solum introibat intra sancta Sanctorum semel in anno: cuius causa est, quia solum erat necessitas ad semel ingrediendum, & erat in hoc, quia in die propitiationis in qua fiebat generalis expiatio pro peccatis, & reconciliatio omnium immunditiarum, debebat esse quędam aspersio sanguinis contra propitiatorium ad emundationem, sicut magis declarabitur, ad quod erat necessarium, vt aliquis sacerdos intraret intra sancta Sanctorum. Nam non conueniebat hoc Moysi, quia ipse Propheta erat, & non sacerdos, ideo cæremonię istę, quę fiebant in die expiationis, cum essent purè sacerdotales, non debebant fieri per ipsum, sed per sacerdotes, & quia inter sacerdotes dignior erat summus sacerdos, & ista erat maxima

minustratio,

ministratio, pertinebat igitur ad summum sacerdotē, & quoniam solum semel in anno fiebat ista expiatio, solum semel quolibet anno poterat introire summus sacerdos intra sancta Sanctorum. De sacerdotibus autem minoribus aliter dicendum est, s. quòd ipsi non intrarent aliquo tempore in sancta Sanctorum. cuius causa est, quia non erat aliqua necessitas in eis, & apparet quia si illuc introirent, aut hoc esset ad inquirendum aliquid a Deo, quod non conueniebat, quia hoc solum pertinebat ad Moysen, aut introirent ad faciēdum aliquas ceremonias sacerdotales: & hoc etiam non conueniebat, quia ad sacerdotem magnum ista pertinebant. nunquam ergo erat licitum minoribus sacerdotibus introire in sancta Sanctorum, dum erectum est Sanctuarium.

Quare summus sacerdos cum introiret intra sancta Sanctorum, ferebat ante se thymiama, Moyses autem non. Quæst. IIII.

QVAERET autem aliquis, quare summus sacerdos cum introiret intra sancta Sanctorū ferebat ante se thymiama super prunas, & Moyses cū illud introibat nihil ferebat. Respondendum est, quòd planum est de sacerdote magno, quare ante se portaret thymiama, quia infra in litera dicitur, quòd hoc fiebat, vt vapor ascendens operiret propitiatorium, vt sacerdos nō videret. De Moyse autem quare non faceret idem, causa est, quia summus sacerdos faciebat hoc, vt non videret formam illam apparentem super propitiatorium. Et hoc propter duo. primo, quia indignus erat tali visione. Secundo quia ex hoc posset habere occasionem idolatrandi, Moyses autem neutrum horum habebat. De primo patet, quoniam ipse dignus erat videre illam formam corporis, cum Deus eum maioribus dignum fecisset, & ostenderet quędam alia, quę erant magis demonstratiua gloriæ suę. sic habetur Exodi 33. capit. cum dicitur. loquebatur autem Dominus ad Moysem facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum, & postea in eodem cap. dicitur. inueni sti gratiam coram me, & teipsum noui ex nomine. Et cum Moyses diceret. ostende mihi gloriam tuam. respondit Deus, ego ostendam omne bonū tibi: dignus igitur erat hac visione. Item secunda causa non erat in eo, scilicet, quòd ipse induceretur ad idolatriam p illam formam visam, quoniam ipse nouerat quid erāt omnia hęc, & si sciret quid adorare deberet vt Deum, & quid erat repræsentatiuum Dei, & non adorādum. Habebat enim se Moyses ad summum sacerdotem, sicut se habebat summus sacerdos ad minores sacerdotes: nam isti minores non erant digni videre illam formam corporis in propitiatorio, nec audire vocem eius, summus autem sacerdos dignus habebatur audire vocem istam, sed non videre formam illam, ideo quamquam intraret in Sanctuarium interius, tamen ferebat coram se thymiama, vt nihil ibi videre posset. Moyses autem ad vtrunque dignus erat, scilicet ad videndam formam, & audiendam vocem, ideo non oportebat, vt coram se thymiama intro ferret.

Quare minores sacerdotes intrabant in sancta Sanctorum, cum deponendum esset Sanctuarium. Quæst. V.

SED adhuc quęret aliquis, quare sacerdotes minores intrabant in sancta Sanctorum, cum deponendum esset Sanctuarium, quia tunc eodē modo viderentur indigni videre ea, quæ erant intra sancta Sanctorum.

Respondendum est, quòd non erat ibi aliquid, se-

A eundē quod isti essent indigni ad videndum. nam ille Angelus qui habebat ibi corpus aereū formatum, non manebat ibidem, cum deponebatur Sanctuariū, quod apparet, quia iste erat Angelus, qui mouebat columnam nubis, & ista semper pendebat super tabernaculum, quando castra manebant, vt habetur Exodi 41. cap. & Numer. 9. cap. tunc autem poterat Angelus ille conuenienter esse intra sancta Sanctorum in propitiatorio, cum autem castra mouenda forent, oportebat, vt primo columnā nubis eleuaretur desuper tabernaculum deferens illud, & tunc sacerdotes deponebant tabernaculum ad portandum, & alij Israelitæ deponebant tentoria sua, vt habetur Numeri 9. & 10. capit. Quando igitur sacerdotes deponebant Sanctuarium, non erat Angelus in corpore formato in propitiatorio, & sic quamquam intrarent, nihil viderent nisi ipsam arcam, & Cherubim, & ad hoc non erant indigni. Conueniens ergo erat, vt sacerdotes minores, tunc introirent intra sancta Sanctorum: aliàs autem nunquam vt patet Numeri 3. ca. Potissimè cum tunc necessitas exigeret, vt introirent tunc sacerdotes minores illuc. Alioquin enim non deponeretur Sanctuarium, & non introferebat tunc sacerdos magnus thymiama coram se, & alijs sacerdotibus: non enim subsistebat causa quæ aliàs. Fiebat namque ista incensio thymiamatis, vt de fumo ascendente obnubilaretur tota domus intra sancta Sanctorum, ne sacerdos videre posset formam corporis, quæ erat super propitiatorium: nunc autem cum introibant ad deponendum Sanctuarium, iam recesserat Angelus, qui erat in corpore illo aereo super propitiatorium, quia eleuauerat columnam nubis ad mouendum castra, vt supra declaratum est. nihil ergo ibi videri poterat, & consequenter non erat necessarium ponere thymiama ad operiendum aliquid.

Qn̄ minores sacerdotes ītrabant non erat ibi Angelus.

Ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium. Accipitur hic Sanctuarium specialiter pro particula vltima Sanctuarij, quæ erat sancta Sanctorum, & declaratur per id, quod sequitur, scilicet Sanctuarium, quod est intra velum: nam non erat aliquod aliud Sanctuarium intra velum, nisi sancta Sanctorum, aliæ namque partes exterius erant.

Quod est intra velum coram propitiatorio. Velum accipitur hic pro quadam cortina, quæ erat intra duas partes Sanctuarij ipsius tabernaculi distinguens eas ad inuicem, & prima pars vocabatur Sanctum, secunda vocabatur sancta Sanctorum, & ista erat intra velum.

Coram propitiatorio. Ista determinatio non refertur ad ista, quæ immediatè sunt dicta, quia tunc esset sensus, quòd Sanctuarium, quod est intra velum, idest sancta Sanctorum, esset coram propitiatorio. Sed falsum est, quia ipsum propitiatorium erat intra sancta Sanctorum, ergo non poterat dici sancta Sanctorum interius esse coram propitiatorio: quoniam quādo duo sunt, quorum vnum ante alterum est, illa ab inuicem distincta esse oportet, ita quòd vnum non sit pars alterius, quia nec totum est ante partem, nec pars ante totum, cum vnum non ponat numerum contra alterum, sed refertur ista determinatio ad verbum, quod ponebatur superius, scilicet non ingrediatur, & tunc est sensus, non ingrediatur Aaron coram propitiatorio, quo tegitur arca, in Sanctuarium, quod est intra velum.

Vocatur propitiatorium, quædam tabula facta de auro purissimo, quæ erat super arcam tanquam eius coopertorium, & super istam tabulam erant duo Cherubim productiles ex illa: vocabatur autem ista tabula propitiatorium, quia ibi Deus sedere dicebatur, & cum oraretur ibi pro remissione peccatorum, remittebat, quod est propitiari.

Propitiatoriū qd.

Vocatur etiam ista tabula oraculum, vt patet immediatè, cuius causa infra subiungetur. Dicebatur introire sacerdos coram propitiatorio, nominando istam particulam, tanquam specialiorem, & hoc, quia super eam Deus sedere dicebatur, vt habetur immediatè, cum dicitur, quòd in nube apparebo super oraculum, & contra istam partem sacerdos se inclinabat, & orabat. debuit igitur hæc specialius nominari coram qua apparet.

Quo tegitur arca. Idest, quòd propitiatorium est id quo arca cooperitur. Ex hoc apparet veritas de positione propitiatorij.

Aliqui enim voluerunt, quòd esset quædam tabula aurea existens vltra arcam, eleuata per aliquātum spatium, & ipsa non esset coopertorium arcæ, sed sedes Dei, & coopertorium arcę esset scabellum pedū Dei, vt dictum fuit Exodi 25.

Ista tamen positio apparet hic falsa, quia dicitur, ꝙ arca tegitur propitiatorio, ipsum igitur est coopertorium arcę, nec ponitur aliqua alia tabula eleuata aliquatenus supra arcam, & de extremitatibus huius propitiatorij producebantur duo Cherubim aurei, tegentes propitiatorium alis suis. de quibus latius dictū est Exodi 25. & 37. cap.

Vt non moriatur. Idest, si introierit quolibet tempore Aaron intra sancta Sanctorum, morietur, quoniam hoc erat sibi positum pro lege, vt solum ingrederetur in sancta Sanctorum in die propitiationis, vt apparet hic ex litera. si ergo alio tempore intrare vellet, transgrederetur cęremonias Dei, & moreretur, sicut dictū fuit de duobus filijs eius supra decimo ca. & hic etiam fuerunt adducti in recordationem, vt Aaron timeret sibi mortem, sicut duo filij eius incurrerunt, si præuaricaretur cæremonias. *Quia in nube apparebo super oraculum*. Ista est causa superiorum, scilicet, quod non introiret Aaron omni tempore intra sancta Sāctorum, quia Deus ibi apparebat, & Aaron erat indignus illa visione. Sed dicet aliquis, ꝙ ista non videbatur esse causa superiorum. nam si ideo non intraret Aaron in sancta Sanctorum omni tempore, quia Deus apparebat super propitiatorium, etiam nullo tempore introisset quoniam semper apparebat Deus ibi, nisi cum castra mouebantur. Etiam satis videtur litera inferior repugnare huic causalitati, cum dicitur, quòd Aaron, quādo introibat in sancta Sāctorum, portabat ante se thymiama, vt fumus inde ascendens operiret propitiatorium, ne aliquid videretur. Colligit ergo, quòd Deus tunc apparebat super propitiatoriū in nube, aliàs non mandaretur, quòd cremaretur thymiama, sicut non mandatur, quando introibant sacerdotes ad deponendum Sanctuarium, vt habetur Numeri 4. cap.

Dicendum est ergo, quòd ista causalitas non est referenda ad ea sola, quę dicta sunt, sed ad inferiora, cum in inferioribus dicatur, scilicet, nō ingrediatur Aaron intra velum Sanctuarij corā propitiatorio omni tempore, nisi quando fecerit ea, quę sequuntur infra, scilicet offerendo sacrificia, quæ infra ponuntur, & portādo ante se incensum thymiama, & tunc est causalitas conueniens, scilicet, quòd apparebo in nube super oraculum, idest non ingrediatur Aaron omni tempore, nisi quando fecerit omnia quę infra habentur, & ego apparebo super oraculum in nube, idest, si fecerit ea quę infra habentur, non videbit me, & viuet. si autem nō fecerit illa, videbit me, & morietur. & hoc solum, quia super oraculum apparebo, & si ibi non apparerem, quamuis intraret omni tempore, non moreretur.

Sciendum, quòd Deus non imponebat istam legē Moysi, quia ipse introibat quotiescunque volebat intra sancta Sanctorum, & nihil horum faciebat, & causa huius est, quia Deus magis acceptabat Moysen, quā

F omnes alios, ideo monstrabat ei effigiem illam corpoream existētem super propitiatorium, quam nulli alij monstrabat, & si aliquis eam vidisset, moreretur.

An sacerdos magnus introiret pluries in anno intra sancta Sanctorum. Quæst. VI.

Considerandum est circa hoc, quòd sacerdos magnus non introibat intra sancta Sanctorum, nisi semel in anno, & ex ista litera aliqualiter colligitur non tamen multum directè: quoniam hic solū dicitur, quòd sacerdos magnus non intraret omni tempore intra sancta Sanctorum, nisi quando faceret cęremonias, quę habentur

G hic. Cum igitur eas faceret, videbatur licitum esse ei introire, & si in quolibet anno quadragesies istę cęremonię fierent, quadragesies posset intrare summus sacerdos in sancta Sanctorum. Sed inducitur ex alio capite, scilicet, quòd nūquam sacerdos faciebat istas cęremonias, nisi in die propitiationis, cum solum in hac die mandarentur fieri, vt habetur in fine huius cap. ergo in die propitiationis solum licebat sacerdoti introire in sancta Sanctorum. hoc tamen manifestius habetur ad Hebræ. cap. 9. cum dicitur, quòd in priori tabernaculo, scilicet in prima parte semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes, in secundo autem solum semel in anno solus pontifex non sine sanguine. Quod autem dicitur hic, quòd in nube *Literę expositio.*

H apparebo, non est sensus, quòd ipse Deus appareat super propitiatorium, quoniam ille qui apparebat super propitiatorium, erat qui ibidem loquebatur, Deus tamen loqui non poterat super propitiatorium, vel alibi. ergo non apparebat, sicut supra probatum est, sed Angelus erat qui ibi apparebat, vel loquebatur. Angelus tamen tanquam Deus accipitur in vete. testamen. sæpissime, & ipse vocatur Deus, vt habetur Exodi 20. cap. vbi dixit. ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, & tamen iste qui loquebatur, Angelus erat, quia lex non fuit data per Deū, sed per Angelos, vt habetur ad Gala. cap. 3. cum dicitur. lex ordinata per Angelos in manu mediatoris, idest data Israelitis per Angelos, & hoc in manu mediatoris, idest in

I manu Moysi, qui erat mediator inter Deum, & populum, vt habetur Deuteron. 5. ca. Dicitur autem hic in nube apparebo, quoniam secundum Nicolaum intelligitur dupliciter. Vno modo pro nube columnari, quę dirigebat Israelitas in via, scilicet, quòd in illa apparebat Deus, vel dicitur, ꝙ accipitur nubes pro nebula insurgente, vel fumo ex thuribulo thymiamatis operiente propitiatorium. Sed nulla istarum positionum potest stare. de prima manifestum est, quoniam necessarium est, ꝙ ista nubes de qua hic dicitur, esset intra tectum sancti Sanctorum, cum dicatur hic: in nube apparebo super oraculum. Sed ista nubes quæ dirigebat Israelitas, non erat intra sancta Sanctorum, sed pendebat supra Sanctuarium eleuata in aere, ita vt viderent eam Israelitę per diem, & per noctem, vt habetur Exo. 40. *An nubes in qua Deus apparere dicitur, fuerit columnaris.*

K cap. & Nume. 9. c. ergo non erat ista nubes, de qua dicitur hic. Sed fortè obijcies, ꝙ etiam ista nubes esset intra Sanctuarium sicut extra, sicut patet Exo. 40. c. cum dicitur, quòd cōsummato tabernaculo repleuit illud Deus nube, ita vt non posset Moyses introire in illud nube tegente omnia. Respondēdum est ad hoc, quòd ista nubes siue nebula, quæ operuit totam domum tabernaculi intus, & extra, nō semper fuit in tabernaculo, sed solum immediatè, postquam consummatum est, ad signandum gloriam Dei acceptātis tabernaculum illud in domum suam. Quod autem non mansisset illa nubes implēs tabernaculum semper in illo, apparet, quia Exo. 40. c. dr̄, ꝙ Moyses nō poterat ingredi tectum

A tectum fœderis nube operiente omnia, & coruscante, si ergo mansisset ista nubes, nunquam potuissent ingredi sacerdotes ad ministrandũ; sed postea introierunt, vt apparet ex supradictis supra 8. & 9. & 10. ca. ergo non mansit ibi semper. Quod autem apparuerit ista nubes ad solam gloriã Dei, & acceptationẽ illius domus, apparet ex simili, quoniam idem factum est, cum Salomon consummauit templum, vt apparet 3. Regum 8. cap. cum dicitur. factum est cum exissent sacerdotes de Sanctuario, nebula impleuit domum domini, & non poterant sacerdotes stare, & ministrare propter nebulam, quia gloria Domini impleuerat domum, illa tamen nebula postea cessauit, & ministrauerunt sacerdotes.

Itẽ si daremus, quòd ista nebula semper extitisset B in Sãctuario, videtur repugnare literæ huic, quoniam tunc non esset aliquod speciale signum super propitiatorio, cum in toto tabernaculo appareret illa nebula, vel nubes. Hic tamen assignatur hoc, tanquam aliquid speciale, quia dicitur apparebo in nube super oraculum, quasi dicat, super oraculum apparebo, & non alibi.

Item satis videtur repugnare huic literæ, si accipiatur nubes pro illa, quæ dirigebat Israelitas in via, & daretur, quòd illa esset partim intra sancta Sanctorum, & partim supra pendens, quoniam dicitur hic, quòd sacerdos moreretur, si intraret omni tempore intra sancta Sanctorum, & hoc quia apparebat Deus in nube, sed nubes ista erat apparens etiam supra taberna- C culum, ergo illi qui viderent eam extra, morerentur. Sed falsum est, quia omnes Israelitæ per tentoria sua videbant nubem præcedentem super tabernaculum per diem, & speciem ignis per noctem, vt habetur Exodi 40. cap. nemo tamen moriebatur.

Item non potest stare ista positio, quia cum nubes ista staret super tabernaculo, vt patet Numeri 9. cap. si poneretur, quòd eadem esset intra sancta Sãctorum, oportebat, quòd pars eius esset supra tectum tabernaculi, & pars eius infra tectum. Sed hoc stare nõ potest quia cum tabernaculũ habeat quatuor coopertoria, scilicet de cortinis, & de sagis, & de pellibus arietum rubricatis, & de pellibus hyacinthinis, vt habetur Exodi 26. ca. mediarent ista quatuor operimenta inter nubem inferiorem, & partes eius superiores, & tunc iam D non essent eius partes, quia solũ est aliquid pars, quando est in toto, cum vero deinde ablatum fuerit, nec pars est, nec habet totum, non stat igitur ista positio.

An nubes i qua De apparebat possit dici nebula surgẽs ex thymiamate.

Secunda positio Nicolai est, & etiam non stat, quoniam dicebat, quòd poterat intelligi de nebula insurgente ex thymiamate: nam litera ista repugnat multum ad hoc, quòd ponatur hoc pro causa, quare non deberet introire summus sacerdos in sancta Sanctorum, & si fortè ipse non obseruaret omnia, quæ infra dicuntur, moreretur: & hoc quia apparebat Dominus super propitiatorium. Si tamen diceretur apparere in nube propter vaporem exhalatum a thymiamate, si Aaron non ferret ante se incensum thymiama, non appareret Deus in nebula, cum nulla nebula E esset, ideo nõ haberet causam quare moreretur, quando introiret non ferendo coram se thymiama, quia tunc non appareret Deus in nebula. Et tamen è contrario totaliter est, quia si Aaron ante se ferret thymiama, nunquam moreretur, si autem non ferret, moreretur, non igitur potest intelligi de hac nebula.

Item patet hoc, quia Deus iussit, quòd sacerdos magnus ferret coram se thymiama, vt vapor inde ascendens operiat tabernaculum propitiatorij, quod operiri deberet a fumo surgente ex thymiamate, & illud erat in quo Dominus apparebat.

Item non potest hoc stare, quia dicitur in litera, ꝙ

Deus apparebat super oraculum, idest super propitiatorium. Si tamen accipiatur ista nebula, in qua apparebat Deus, pro illa quæ surgebat ex thymiamate incenso, non conuenienter stat litera, quia tunc non solum appareret Deus super oraculum, sed etiam intra totam domum sancti Sanctorum, cum per eam vapor ille spargeretur.

Dicendum est ergo, quòd intelligitur Deum apparere in nube super oraculum, quia ille Angelus, qui erat in sancta Sanctorum, ad respondendum quæstionibus, quas faceret sacerdos, assumebat corpus de aere multum densato ad formandum ibi voces, sicut supra probatum est in hoc capit. & erat istud corpus super propitiatorium inter duos Cherubim, vt ergo nõ videretur aliqualiter illa figura, quæ erat multum visibilis propter densitatem, circum fundebat Deus aliquam nubem, vt illa impediret visum, & prçter hoc addebatur vapor surgens ex thymiamate. Vel potest dici, quòd Deus appareret in nebula, idest in corpore illo formato de aere, non adiacente aliqua alia nebula in circuitu illius corporis, ipsum tamen corpus vocaretur nebula, vel nubes, quia erat factum de aere condensato, quod pertinet ad modum cuiusdam nubis, vel nebulç; & hoc dato adhuc erat maior necessitas cremandi thymiama in sancta Sãctorum ad operiendum propitiatorium, vt sic circũfunderetur illud corpus nebula, ne videretur. *Super oraculum.* Idest super propitiatorium.

Qũo intelligat Deũ apparere i nube sup oraculum.

Quare propitiatorium vocetur oraculum. Quæst. VII.

IDEM enim ista duo sunt: quare autem vocetur propitiatorium supra dictum est. Quare autem oraculum, causa ista est. dicitur enim oraculum ab orando, quia ante illud orabatur, cum ibi videretur esse Deus, sicut hic dicitur, quòd in nube apparebat, sed non orabat contra aliquam aliam partem. Vel vocatur oraculum, idest responsum, quia Deus ibi dabat responsa sacerdoti intranti, & isto modo accipitur in iuribus humanis, cum dicitur, quòd aliquis petit sibi responderi viuæ vocis oraculo, idest habere responsum in voce. sic etiam accipitur Numer. 7. cap. D cum dicitur, cum egrederetur Moyses, vt consuleret oraculum, idest, dum inquireret responsum.

Aliqui autem dicunt, quòd quando sacerdos magnus introire debebat in sancta Sanctorum, ferebat vestem hyacinthinam habentem tintinabula, vt introeunte illo audiretur sonus intra sancta Sãctorum, & recederet inde gloria Dei apparens. Sed hoc falsum est, quia non ferebat sacerdos vestem istam, quando introibat in sancta Sanctorum, sed solum quatuor vestes lineas, scilicet fœminalia, & albam, & cidarim, & baltheum, vt patet infra in litera: nulla tamen istarum vestium habebat tintinabula, sed solum vestis hyacinthina, vt habetur Exodi 28. cap.

An qñ sacerdos magnus itroiret in sctã Sanctorũ, indutus esset veste hyacinthina cũ tintinabulis.

Item non potest hoc stare, scilicet, quòd gloria Do- E mini recederet de sancta Sanctorum, quando introiret sacerdos, immo magis tunc ibi deberet stare, cum esset danda responsio sacerdoti. Item patet falsum, quia hic dicitur, quòd appareret Dominus super oraculum, quando introiret illuc. Item non potest stare, quia infra dicitur, quòd sacerdos cremaret thymiama, vt vapor inde consurgens operiret propitiatoriũ. ergo aliquid erat in propitiatorio, quod operiendum erat, alioquin superfluum foret cremare thymiama, hoc autem erat gloria Domini.

Nisi hæc ante fecerit. Hic ponitur determinatio superiorum, s. quod sacerdos nunquam introiret in sancta Sanctorum, nisi prius faceret hec quç sequuntur.

Si autem aliquid eorum omitteret, moreretur, cum intraret. Et ex hoc aliqualiter concluditur, quòd solum in die propitiationis sacerdos magnus introiret in sancta Sanctorum,& quia nunq̃ debebat,nisi ista faceret,introire,& nunq̃ faciebat,nisi in die expiationis, quia iste ritus solum datur pro illa die, ergo tunc solũ intrabat sacerdos intra sancta Sanctorum, sicut declarat Apostol.ad Hebr.9.cap.scilicet, quòd semel in anno illuc introiret.& satis etiam ibidem declarat,quòd hoc esset in die expiationis cum dicitur: in secũdo autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine, quem offerret pro sua,& populi ignorantia, sed nõ offerebat sacerdos pro se,& pro populo, nisi ĩ die expiationis, de qua hic dicitur. *Vitulum pro peccato offeret*. Hic ponuntur sacrificia, quę facere deberet sacerdos ante introitum, & dicitur, quòd offeret vitulum pro peccato, & arietem in holocaustum: ideo ponuntur hic omnia sacrificia,quia solum ponuntur duo, erant tamen plura, secundum quòd apparet in litera, nam infra ponitur,quòd offerẽtur duo hirci, de quibus hic nihil dicitur,etiam quòd offerretur holocaustum pro populo, & pro sacerdote. erant igitur ad minus quinque animalia,scilicet duo hirci,& duo animalia in holocaustum,& vnus vitulus pro peccato. Dicitur autẽ, quòd offerret ista sacrificia, intelligẽdo etiam omnia alia,quoniã infra ponitur, quòd prius deberet immolari hircus pro peccato populi, quam introiret sacerdos in sancta Sãctorum. & hoc quia ferre debebat de sanguine illius hirci,& vituli ad aspergẽdum intra sancta Sanctorum.

Etiam intelligendum est cum hic dicitur,quòd offerrentur ista sacrificia,idest quòd præsentarentur coram Domino, antequam sacerdos introiret in sancta Sanctorum,non tamen,quòd offerret,idest quòd immolaret,& faceret alias cęremonias. nam non immolabantur omnia ista ante introitum, quod patet, quia infra dicitur, quòd postquam sacerdos exiret de sancto Sanctorum,offerret holocaustum suum, & populi,vt patet infra in litera.ergo aries de quo hic dicitur, quòd offerretur non offerebatur, idest immolabatur: sed offerebatur, idest pręsentabatur coram Domino, vt postea offerretur. sola autem animalia quæ erant ℘ peccato, immolabantur ante introitum in sancta Sanctorum,scilicet iste vitulus de quo hic dicitur,& vnus hircus pro peccato populi.hoc patet infra, quia dicit, quòd sacerdos portaret sanguinem istorum duorum intra sancta Sanctorum. *Vitulum pro peccato offeret*. Scilicet pro peccato suo,& domus suę, scilicet omnium aliorum sacerdotum.Primo namque sacerdos offerebat pro peccato suo, quàm pro peccato populi, cuius causa est,quia ad hoc,quòd Deus acceptaret preces sacerdotis,oportebat,vt ipse esset mundus, & hoc cum oraret pro alio.cum autem pro seipso oraret, non est necessarium,vt sit mundus;sed qualitercunque se habeat suscipitur oratio.de his,& causis horum latius dictum fuit Exodi 28.cap. quod autem iste vitulus esset pro peccato sacerdotum, apparet infra cum dicitur,℘ offeret vitulũ, & orabit pro se: deinde assumet duos hircos,& vnum offeret pro peccato populi. ergo vitulus pro peccato sacerdotum erat.

Quare sacerdos primo offerebat ℘ peccato suo, quàm pro alijs.

Aliqui enim dicunt,quòd sacerdotes offerebant vitulum in memoriam peccati Aaron, quia fabricauit vitulum aureum.Sed hoc nihil est, quia non solũ pro sacerdote magno offerebatur vitulus, sed etiam pro populo interdum,vt cum totus populus peccaret per ignorantiam,vt habetur supra 4. cap. Sed dicendum, quòd offerebatur vitulus, quia est sacrificium magnum, & correspondebat peccato sacerdotum,quia magnum est. sicut fuit declaratum eodem capit.ideo quamquam peccatum populi totius esset valde ma-

F gnum, tamen quando comparabatur ad peccatum sacerdotum, maius erat peccatum sacerdotum. sicut declarauimus supra quarto cap. ideo quamquam pro peccato populi interdum offeratur sacrificium vituli, vt habetur eodem ca. tamen quando simul offerebatur sacrificium pro peccato sacerdotum,& pro peccato populi,non offerretur vitulus pro populo, vt esset differentia inter sacrificium populi, & sacerdotum, quod apparet hic. nam pro sacerdotibus fuit oblatus vitulus,pro populo autem hircus.idem habetur supra 9.ca. cum in prima die ministrationis mandatum est, vt sacerdotes offerrẽt pro peccato suo vitulum, & populus offerret pro peccato suo hircum.

G *Pro quo peccato hic offerebant sacerdotes. Quæst. VIII.*

QVAERET autem aliquis, quod erat peccatum pro quo sacerdotes offerebant hic. Et fortè responderi posset sicut respondebatur supra 12.& 14.& 15.cap.ad similes quæstiones, scilicet,quòd non offerebatur pro aliquo speciali peccato, sed pro peccato ipsius offerẽtis quęcũque illa essent. Sed adhuc magis propriè in pręsenti responderi potest, scilicet, quòd sacerdos offerebat istud sacrificium pro peccato suo, idest, pro peccatis ignorantiæ,quia aliquãdo peccabat sacerdos magnus per ignorantiam, & non solum ipse, sed etiam faciebat delinquere populum, vt patet supra quarto capit.

H Quod autem pro istis peccatis ignorantię sacerdos tunc offerret,patet ad Hebrę.9.cap.cum dicitur, in secundo autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine,quem offerret pro sua, & pro populi ignorantia.iste tamen sanguis erat de vitulo,& hirco, ergo ista duo animalia offerebantur pro peccatis ignorantię.Et fortè dici potest secundum aliquem,quòd non accipit Apostolus de peccatis ignorantię, quando scitur,quòd facta sunt,tamen nescit,quòd peccata sunt, ita quòd erretur in iure,& non in facto,sed quòd intelligit offerri hoc pro peccatis ignorantię, scilicet pro peccatis quæ facta sunt,& ignorant:ita quòd nesciuntur peccata esse, nec facta esse, & tunc est ignorantia in iure,& in facto, sicut cum aliquis pœnitet de pecca

I tis,quę putat se fecisse, & oblitum fuisse. nescit enim quid fecerit, & ista positio videtur esse rationabilis,℘ tanto, quia si totus populus, vel aliquis de populo per se peccasset, faciebat specialia sacrificia pręter diem expiationis,de qua datur regula supra 4.& 5.ca. In die autem expiationis pro aliquo magis generali orabat, & faciebat sacrificia.

Sed adhuc magis dicendum videtur, quòd ista peccata pro quibus hic orabatur,erant aliqua peccata pręter ignorãtias,vt cum aliquis ageret ex malitia, vel ex passione, aut aliàs.& patet, quia hic dicitur, quòd sacerdos accipiebat duos hircos pro peccato populi, & vnum immolabat: alteri vero confitebatur,& omnia debita, & iniquitates populi imprecans super caput

K eius,vt habetur infra. ergo pro eisdem peccatis videbatur immolari hircus, & vitulus,de quo hic,quę cõfitebatur sacerdos hirco. sed illa erant peccata non solum per ignorantiam,sed etiam per malitiam: & palàm inter cum distinguat litera infra,dicens.confiteatur iniquitates filiorum Israel,& vniuersa delicta atque peccata,iniquitates autem vocat peccata ex malitia facta, quæ aliàs scelera nominantur: delicta autem, & peccata ad omissiones,& ignorantias pertinent,ideo omnia genera peccatorum confitebatur sacerdos hirco. Dicẽdum est igitur,quòd omnia peccata, quę fecisset populus,& sacerdotes,& manifesta essent, confitebatur sacerdos hirco, & hoc siue essent per ignorãtiam, siue

Determinatio quæst.

siue per malitiam, siue aliàs. & aliqua istorum peccatorum erant, pro quibus aliàs facta fuerant sacrificia, alia autem erant pro quibus nullum sacrificium factum extiterat. & hoc conueniens erat, quòd pro aliquo peccato bis fieret sacrificium. nã primo fiebat specialiter pro illo solo iuxta regulas traditas supra 4. & 5. cap. in die autem propitiationis fiebat sacrificiũ generaliter pro illo, & alijs. Sic etiam Ecclesia facit, quoniam specialiter orat faciens solennitates Sãctorum singulorum, deinde facit vnam solẽnitatem pro omnibus sanctis semel in anno, & ibi pro quolibet eorum generaliter solennitatem facit.

Cum autem obijciatur de dicto Apostoli, scilicet, quòd sacerdos offerebat illum sanguinem pro ignorantia sua, & totius populi. Dicendum est, quòd non solum accipitur ibi ignorantia pro peccato facto per ignorantiã, sed etiam pro omnibus peccatis. Est enim in omnibus peccatis ignorantia, vt ait Aristo. Ethico. lib. 3. scilicet omnis peccans est ignorãs. sed quę ignorantia dicatur esse ista, scilicet, an dicatur factum per ignorantiam, vel propter ignorantiam, declarauimus supra quarto cap. Apostolus autem accipit largè ignorantiam. Non potest autem accipi hic ignorantia eo modo, quo quidam dixerũt, scilicet pro peccatis quæ facta sunt, & nescitur an facta sint, vel si peccata sunt, quod est ignorare ius, & factum. nam repugnat literæ inferiori ista positio cum dicatur, vt confiteretur sacerdos peccata, & iniquitates populi hirco. Si tamẽ ignoraret quid factum est, impossibile est, quòd confiteretur. patet igitur ex prædictis, quę peccata erant, pro q̃bus offerebatur vitulus, vel hircus. *Et arietem in holocaustum.* Istud erat alterum sacrificium, sed nõ immolabatur antequam sacerdos introiret intra sancta Sanctorum: postea enim exiens faciebat, vt patet in litera infra.

Causa diuersitatis inter holocaustum, & sacrificium pro peccato.

Causa diuersitatis est inter holocaustum, & sacrificium pro peccato, quia de sanguine sacrificij pro peccato introducebatur intra sancta Sanctorum ad asper gẽdum coram propitiatorio, ideo oportebat, vt prius immolaretur istud sacrificium, quàm introiret sacerdos. sanguis autem holocaustorum non ferebatur intra sancta Sanctorum, ideo sufficiebat illa immolari, postquam sacerdos exiret de interiori Sanctuario, cũ dictum sit, quòd offerretur holocaustum pro populo & pro sacerdotibus.

Dubitabit aliquis, iste aries de quo hic dicitur, an offeratur pro sacerdotibus, an pro populo. Et videtur dicendum, quòd offerretur pro populo, quod patet infra cum dicitur, suscipietque ab vniuersa multitudine filiorum Israel duos hircos pro peccato, & vnũ Arietem in holocaustum. Si autem sacrificium holocausti sacerdotum esset aries, non videtur hic de istis sacrificijs. non enim ponitur hic ritus totaliter, quamquam aliquid dicat infra, & hoc quia supra ĩ principio huius libri positę sunt leges eorum. *Tunica linea vestietur.* Hic ponuntur duo vestimẽta quibus induebatur sacerdos ad hoc, quòd introiret in sancta Sanctorum.

Sacerdos duplici munere in die propitiationis fungebatur. Quæstio. IX.

Pro quo sciendum, quòd sacerdos gerebat in die propitiationis duo officia. Primum erat quantum ad ipsam expiationem, quam faciebat in aspergẽdo sanguinem intra sancta Sanctorum. Secundum erat in executione holocaustorum, in his autem non vtebatur eisdem vestibus, nam ad expiandum intra sancta Sãctorum accipiebat quatuor vestes minores, quæ alijs inferioribus sacerdotibus pertinebant. in holocaustis autem accipiebat alia, sicut infra patet. de causis autem mutationis istarum vestiũ, & quare acciperet meliores vestes sacerdos, cum faciebat holocausta in atrio tabernaculi, quã cum introibat in sancta Sãctorum, infra declarabitur. Inter has autem vestes ad introeundum in sancta Sanctorum prima erat tunica linea, facta de lino candidissimo, quę aliquando vocatur tunica byssina, quę dicitur quędam species candidissimi, & delicatissimi lini. vocatur etiam interdum linea stricta, vt patet Exodi 28. & 29. capitu. & hoc est propter habitudinem, quã habebat ad corpus, scilicet, quia stricta erat ne flueret laxa, sicut vestis hyacinthina. Ista ponitur hic prima inter omnes vestes, non quidem, quòd ipsa secundum ordinem prima foret. primo namque fęminalia linea sacerdos accipiebat, deinde vero cętera vestimenta. & hoc quia fœminalia sunt ex maiori necessitate. de his Exodi 28. capit. Ponitur tamen hic primo de tunica linea, quia in vestibus quę corpus tangebant operiẽdo, ipsa erat prima. ista autem tunica linea non habebat aliquem alium colorem nisi figurationem in seipsa, sed tota alba erat, hanc autem suscipiebat sacerdos immediatè depositis quibusdam ornamentis suis cõmunibus, sicut fit in sacerdotibus nostris, cum missarum officia celebraturi sunt, quia depositis quibusdã communibus vestibus induunt vestem quãdam, quæ vocatur alba. *Fœminalibus lineis verenda celabit.* Istud quamuis esset primum ornamentum secundum ordinem naturę, tamen fuit positum in secũdo loco: causa autem huius supra tacta est. vel dicendum, quòd interdum in ordine talium rerum nihil differt. Ista fœminalia erant linea, scilicet de bysso, sicut dictum fuit de tunica, & perueniebant vsque ad renes, vt habetur Exodi 28. ca. De causa autem huius vestis, vel ornatus sacerdotalis, quare in veteri testamento apud omnes ministrantes fuerit, & similiter in nouo, dictum fuit eodem cap.

Fœminalia quid.

Ista fœminalia erant vestes communes, tam maiorum quàm minorum sacerdotum, nec quisquam poterat sine eis ministrare, alioquin moreretur, vt habetur Exodi 28. Vocantur autem ista fœminalia non a fœminis, vt aliqui imperiti voluerunt, sed a fœmoralibus tegendis. fœmur enim pars quędam cruris est, quę per ista ornamenta tegitur, ideo ista fęminalia vocata sunt. dicebat autem Deus, quòd sacerdotes induerent fœminalia linea, quia non intelligitur hoc de fœminalibus communibus, quæ ipsi per diem, & noctẽ gerebant, sed de quibusdam fœminalibus sacris, quæ erant in Sanctuario, & ista mandauerat Deus fieri specialiter ad istum vsum ministrationis, & erant facta sicut cętere vestes. vnde antequam sacerdos accederet ad ministrandum, erat sibi licitum habere fœminalia, vel non habere. cum autem accederet ad ministrandum, cogebatur habere fœminalia alioqui moreretur, & quamquam sacerdos haberet alia fœminalia communia, non vtebatur eis, quando veniebat ad ministrandum, sed cum introisset in Sanctuarium deponebat ea, & tunc lauabat pedes & manus, vt habetur Exodi 28. & 30. cap. deinde vero accipiebat fœminalia sacra, & cęteras vestes secundum genus ministerij sui.

Sacerdos quare non vteretur fœminalibus suis ĩ sacrificijs.

Causa autem quare sacerdos non vteretur fœminalibus suis in sacrificijs, vel alijs ministrationibus est, quia cum ministrationes sacrę essent, oportebat, vt omnia quę ad ministrationem illam erant pręparatoria, sacra essent. sicut igitur omnia alia vestimenta sacra accipiebantur, ita oportebat fœminalia sacra esse. ea autem quibus homines vtuntur immunda sunt. *Accingetur zona linea.* Istud erat tertium ornamentum, quod ponebat sacerdos super tunicam albã, & vocat alio noĩe baltheus. nec tñ erat de baltheis pretiosis, q̃

erăt facti ex cocco bis tincto, & purpura, & bysso, & hyacintho, atq; aut, ꝙ quia hoc ptinebat ad alias ministrationes. hic autem dicitur, ꝙ esset ista zona alba, vel

Zona q̃d. linea. Aliqui enim dicunt, ꝙ ista zona esset baltheus, & tamen esset quasi dimidietas vestis pendens a loco zonæ vsq; ad crura, sicut aliæ vestes pertingebant. & quòd iste baltheus habebat in parte superiori quædā ramalia, quibus stringebatur ad corpus ipse, & tunica linea, & quamquam haberet alios multos colores, tamen dicebatur esse zona alba, quia stamē eius erat de lino, s. de bysso retorta, & ab illa denominabatur. Sed hoc non potest stare, quia iste modus assignandi non facit zonam, sed vestem dimidiam: in litera tamen dicitur, quòd esset zona. Item non potest stare, quia hic dicitur, quòd esset zona linea, baltheus tamen secundum ꝙ assignatus est, ex multis coloribus est. Dicendū igitur, ꝙ ista zona de qua hic dicitur, baltheus erat; non tamen ille baltheus, cuius describitur fabricatura Exodi 28. ca. quia ille ex multis coloribus est, iste autē solum erat ex lino, ideo vocatur hic linea zona. *Cidarim lineam imponet capiti.* Hæc est quartum, & vltimum

Cidaris quid sit. ornamentum, quod accipiebat hic sacerdos intraturus in sancta Sanctorum, & dicitur esse cidaris quędā cucufa, vel caputium rotūdum de lino factum ad modum bireti magistralis: hęc enim semper vestis, vel ornamentum capiti imponebatur in omnibus sacerdotibus, tam maioribus quàm minoribus: fuit enim ista specialis obseruatio veteris testamenti, quòd Iudæi sp capita velata haberent; præcipuè cum essent in locis sacris, & quia sacerdotes magis pertinebant ad res sacras quàm omnes alij, specialius ipsi capita velabant. vnde sacerdotes minores imponebant vnum velamētum, scilicet cidarim lineam, sacerdotes autem maiores imponebant duo; scilicet cidarim, & thiaram, vt habetur Exodi 28. cap. De causis autem huius velationis capitis latius diximus supra 16. cap. Ista autem cidaris linea, quam gerebat sacerdos in capite, erat ornamentum pertinens ad sacerdotes minores. & dicitur cidaris linea ad differentiam thiaræ, quæ erat hyacinthina; & pertinebat ad sacerdotes magnos, vt habetur Exodi 28. cap. cum enim hic indueretur sacerdos magnus, nisi exprimeretur de conditione cidaris, intelligeretur de illa quæ erat proprie sacerdotis magni. expressit igitur de cidari linea, vt intelligatur, quòd ista erat, quæ pertinebat ad minores sacerdotes.

Quare sacerdos magnus non induebatur vestibus pontificalibus cum ingrediebatur in sancta Sanctorum.
Quæst. X.

CIRCA hoc autē quæret aliquis, quare sacerdos non induebatur hic vestibus pontificalibus, sed sacerdotis minoris. omnia ista namque quatuor, quæ supra posita sunt, ad minores pertinent sacerdotes. & videtur, ꝙ debuisset vti vestibus pontificalibus. Primo cum ipsa ministratio sit pure sacerdotis magni, debebant in ea accipi vestes, quæ pure pertinerent ad sacerdotem magnum; vel si non pure saltem omnes illas, quæ pertinebant ad sacerdotem magnum. Quòd autem ministratio istius diei propitiationis pure pertineret ad sacerdotem magnum patet; quia in principio huius cap. solum dictū est de Aaron, qui erat sacerdos magnus. Adhuc autē apparet in fine cap. cum dicitur: expiabit autem sacerdos, qui vnctus fuerit, & cuius manus initiatæ sunt, vt sacerdotio fungatur pro patre suo. sed manifestum est, quòd nullus sacerdos habebat ista, nisi sacerdos magnus: ipse enim erat qui succedebat patri suo; alij autem minores non succedebant. Item manus huius erant proprie consecratę ad sacerdotium, manus

F autem aliorum minimè, sed quodam alio modo. ad ipsum igitur summum sacerdotem duntaxat pertinebant cæremoniæ expiationis.

Item patet hoc; quia cum sacerdos magnus vteretur ministrationibus minorum sacerdotum, accipiebat vestes pontificales. ergo cum vteretur ministerio propriè pertinente ad sacerdotem magnum, magis debebat vti vestibus pontificalibus. antecedens patet, quia Aaron, quando consecratus est, indutus fuit omnibus vestibus suis pontificalibus, vt habetur Exo. 29. cap. & supra 8. capit. & tamen hoc non pertinebat ad tātam ministrationem, sicut cum fiebat aliquid intra sancta Sanctorum.

Item patet hoc, quia Exodi 28. dicitur, quòd sacer-

G dos magnus portaret semper laminam auream in frōte coram Domino, & tamen ista lamina aurea pertinebat ad vestes pontificales. ergo vtebatur pontificalibus vestibus, cum exerceret officia minorum sacerdotum. ergo a fortiori cum exerceret officium summi sacerdotis.

Item apparet idem, quia vestes sacrę erant propter locum sacrum, ergo cum esset locus magis sacer oportebat vti vestibus excellentioribus, sed Sanctuarium sancti Sanctorum erat excellentius alijs locis, ergo cum sacerdos illuc introiret, debebat habere excellentiores vestes, scilicet pontificales. sed in hac die purificationis introibat in sancta Sanctorum, & nullo alio tempore, ergo tunc deberet vti vestibus propriè

H pontificalibus. antecedens patet hic, & ad Hebræ. cap. 9. scilicet, quòd ista die introiret solum sacerdos in sācta sanctorum, ꝙ enim locus iste esset excellētior alijs ex nomine ipso patet. cætera enim loca vocantur sancta; sed iste locus vocatur sanctum Sanctorum. Item patet hoc, quoniam in maioribus festis debent esse principalia ornamenta, tam in ministris ecclesiæ, quā in ipsis apparatibus ecclesię. sed festum propitiationis erat vnum de quinque principalibus, quæ erant apud Iudæos, vt apparet infra 24. capit. ergo sacerdos in hac die vti deberet vestibus pretiosis, quales sunt pontificales.

Ad hoc respondēdum est, quòd in die propitiationis, cum intraret sacerdos in sancta Sanctorum, non

I poterat vti, nisi vestibus lineis supradictis in litera. cuius causa est; quia ista dies propitiationis erat ad hoc, quòd rogaret sacerdos pro peccatis populi, vt remitterentur ei. cum vero aliquis pro peccatis suis orat, aut pro peccatis aliorum, debet esse in angustia demōstrans dolere se de illis peccatis, pro quibus indulgentiam petit. ad tempus autem mœroris non conueniūt vestes lætitiæ. Sed pontificales vestes erant pretiosæ, & indicatiuæ magnæ lætitiæ. ergo non pertinebant ad illum diem.

Item quia dies propitiationis erat dies afflictionis magnę, sicut apparet in litera huius capit. & infra 23. cum iubetur, quòd anima quæ in hac die afflicta non fuerit, peribit de populis suis. ad afflictionem autem non pertinent vestes lætitię, quoniam ipsæ pretiosæ

K vestes per seipsas lætitiam quandam notant. non igitur decuit, vt ea die sacerdos magnus indueretur vestibus pontificalibus, & hoc apparet sic factum: quoniam postquam sacerdos in die expiationis complebat cæremonias pertinentes ad expiationem spargendo sanguinem, & rogando pro peccatis, relinquebat vestes illas, & lauans corpus suum accipiebat alias vestes, & faciebat sacrificium holocaustorum. sic etiam Ecclesia obseruat. nam in die parasceues quæ dicitur sexta feria crucis, Ecclesia recolit passionem Christi, ideo illa die affligitur omnis qui Christianus est, & aliquid hēt de amore Christi, & vniuersaliter deponunt vestes ornatus, & quemadmodū ipsi Christiani vestes depo-

Vnde [illegible] in die parasceue.

deponunt,ita & Ecclesia denudatur, affligunt quoq;
se ea die tam passionis Christi quàm peccatorum
suorum memoriam agentes. cum autem consum-
mata fuerint officia pertinentia ad passionem, sacer-
dos accipit alias vestes preciosiores ad consumman-
dum Missę solennitatem.ante hoc enim vestes albas
solum habuerat. Ad ea autem, quæ incontrarium di
cebantur,faciliter respondetur. Ad primum cum di-
citur, quòd ministratio diei purificationis erat pure
pontificalis,ideo debebat vti Sacerdos magnus vesti-
bus pontificalibus. Respondendum est,quòd hoc sta
ret,nisi aliquid alterum obstaret,scilicet,quòd est dies
illa afflictionis, & męroris rogando pro remissione
peccatorum,ideo quamquàm pontifex alia ministe-
ria agat, debet tamen accipere vestes conuenientes
tempori.sic enim si Episcopus apud nos fecerit cęre-
monias diei parasceues, solum vtetur vestibus mino-
rum. Ad secundum respondendum est,quòd cęteris
paribus magis debet sacerdos magnus vti vestibus pō
tificalibus in officijs, quæ ad eum solum pertinent,
quàm in eis,quæ communia sunt ei,& minoribus sa
cerdotibus.differebat tamen.quia dies ista,in qua Sa-
cerdos magnus vtebatur ministerio pure pontificali,
erat dies męroris:ideo non vtebatur in ea vestibus læ
titiæ. dies autem quibus vtebatur officijs minorum
Sacerdotum, erant dies lętitiæ, ideo poterat sacer-
dos magnus vti vestibus pontificalibus. Ad aliud au
tem cum arguitur de lamina aurea summi sacerdo-
tis.si dicatur,quòd deberet eam portare sacerdos in
ista die; quia dicitur Exo.28.cap. quòd portaret eam
Sacerdos semper in fronte,vt placatus ei esset Domi-
nus. Respondendum est, quòd lamina aurea erat or-
namentum preciosum,& magnę exultationis, & de-
beret illud portare semper sacerdos magnus coram
Domino, scilicet quando esset tempus exultationis.
dies autem propitiationis ad mærorem pertinebat.
non igitur sumebatut tunc lamina aurea. Et cum dici
tur, quòd portabatur coram Domino, est hoc intel-
ligendum coram altari holocaustorum,& intra taber
naculum coram altari thymiamatum,& candelabrò,
& mēsa propitiationis,cū ministraret in his, nā in his
oībus dicebatur esse Deus,vel saltē in ipso tabernacu
lo,& cum ministraret,in quolibet horum, dicebatur
esse coram Domino. Ad quartum respondendum
est sicut in superioribus.scilicet,quòd quantum est ex
conditione loci, & reuerentia Dei existentis in illo
specialius quàm in alijs, debebat summus Sacerdos
indui vestibus preciosioribus quàm alibi: tamen ex
conditione personæ,& temporis repugnabat. Ex tem
pore quidem,quia erat tunc dies afflictionis apud om
nes Iudæos,cum iubeatur infra in litera.& infra 23.ca
pit.quòd anima,quę non fuerit afflicta in hac die peri
bit de populis suis.tempus autem afflictionis non est
ad vestes preciosas,sed magis ad deponēdum omnes
ornatus. Etiam ex personæ conditione hoc erat. nam
sacerdos magnus in hac die introibat in sancta Sācto
rum supplicaturus pro peccatis suis, & omnium If-
raelitarum.supplicantem autem pro peccatorum re-
missione magis oportet esse in amaritudine qua-
dam spiritus,& humilitate, quàm in exultatione, &
vestium pompositate.non decebat, ergo cum in die
illa,quamuis intraret in sancta Sanctorum, preciosas
vestes accipere. Ad quintum respondendum,quòd
festa dicūtur esse magna dupliciter. Vno modo,quia
in eis magna vtilitas prouenit colentibus illa. Alia au
tem dicuntur esse magna festa, quia sunt dies magnæ
exultationis, quamuis in eis non prouenerit aliquod
bonum colentibus. De primis,vt patet de die expia-
tionis: nullum enim erat festum,in quo tantum bo-
nū fieret quolibet anno Israelitis, sicut in die propi-

Cur Episcop' i die parasceues vtitur vestib' minorum sacerdotum.

Festa sunt magna dupliciter, sicut & i nouo test.

A tiationis;quia tunc remittebantur peccata eorum, cū
oraretur specialiter pro eis,& affligerent animas suas.
non erat tñ ista festiuitas magna propter exultationē,
immo nulla,quia non erat aliqua exultatio, sed affli-
ctio omnium Iudæorum in die hac. Secundo modo
dicuntur esse magna festa dies azimorum, & Pente-
costes,& tabernaculorum, quoniam Iudæi lętabātur
in eis.non tamen proueniebat magnum bonum Iu-
dæis in diebus his. Et tunc est dicendum, quòd verū
est debere sumi vestes preciosas in magnis festiuitati-
bus, scilicet in festiuitatibus magnæ exultationis. ta-
men festum propitiationis isto modo non est festiui-
tas,quia non fiebat aliqua exultatio in die illa,sed affli
ctio totius populi. Simile autem est in nouo testamen
B to.nam quædam festiuitates sunt magnę propter ma
gnam exultationem. Aliæ autem magnæ propter
magnam vtilitatem,quæ prouenit in eis. De primis fe
stiuitatibus est natalis Domini, & dies resurrectionis,
Pentecostes,& Ascensionis. De secundis est dies pa-
rasceues,idest dies crucis Christi.in primis enim gau-
demus propter Christum viuentem.in vltima autem
festiuitate,scilicet in die crucis dolemus propter Chri
stum morientem. In nulla tamē harum festiuitatum
tantum bonum nobis prouenit, sicut in die crucis,
immo nec in omnibus alijs festiuitatibus simul sum-
ptis.de quo latius diximus Exodi 28.capit. In primis
tamen festiuitatibus Ecclesia vtitur vestibus precio-
sis,in hac vltima non vtitur ornatu aliquo precioso,
sed magis deponit Ecclesia omnes vestes tam altariū
C quàm ministrorum. Alio modo responderi poterat
ad secundum negando maiorem; cum dicitur,quòd
in manifestis festiuitatibus sumendę sunt vestes pre-
ciosiores. nam ista propositio non est vniuersaliter
vera,quamquàm in quibusdam teneat,vt patet in de
claratione superiori tam de festiuitatibus veteris, q̃
noui testamenti. *Hæc enim vestimenta sancta sunt.* Agi-
tur de quatuor vestimētis superioribus, & omnia ista
sunt sancta;quoniam erant applicata ad vsum rerum
sanctarum.nec poterant assumi in aliquo altero mi-
nisterio. *Quibus cunctis cum lotus fuerit vestietur.* Idest
Sacerdos primo lauabitur,deīde assumet vestes istas.
erat enim hoc generale,vt nō posset aliquis ministra-
re in rebus sacris priusquam lauaretur, & siquis hoc
D prætermisisset moreretur, vt habetur Exo.28.cap. &
30.cap. Erat autem lotio ista manuum, & pedum, vt
habetur Exo.30.cap.& ibi de alijs ratio assignata est.
Suscipietque ab vniuersa multitudine filiorum Israel. Hic po
nitur de sacrificijs,quæ offerebantur in die illa propi-
tiationis, quæ fiebat tam pro Sacerdotibus quam ꝑ
toto populo. Sed non dicitur hic immediate de sacri-
ficijs Sacerdotum, sed populi. primo tamen tactum
est de sacrificijs Sacerdotum,cum dictum fuit, quòd
offerret sacerdos vitulum pro peccato, & arietem in
holocaustum. infra etiā de hoc agitur: dicitur autem
hic Sacerdos percipere a tota multitudine Israelitarū
sacrificia;quia pro tota multitudine tunc orabatur,vt
remitterentur peccata eorum. & dicebantur esse istæ
oblationes multitudinis, quia fiebant de bonis com-
E munitatis,vel quia singuli de populo contribuebant
ad istas oblationes.simile habetur Exo.30.cap. vbi di-
citur de transeuntibus ad numerum, quòd quilibet
soluat dimidium siclum siue pauper,siue diues.& ista
pecunia custodiebatur ad vsus Sanctuarij. *Duos hircos
pro peccato, & vnum arietem in holocaustum.* Ista omnia
suscipiebat Sacerdos,& offerebat ea coram Domino
antequam introiret in sancta Sanctorum.non tamen
immolabat omnia, sed solum hircum pro peccato
cum vitulo pro peccato Sacerdotum. de quo supra
dictum est.cum vero exiuisset de sancto Sanctorum
immolabat holocaustum Sacerdotum & populi, vt
habetur

habetur infra. Dicunt hic duo hirci pro peccato, non quòd ambo immolarentur pro peccato, quia vnus eorum erat in caprum emissarium, & relinquebatur in montibus, nec comedebatur: alius autem hircus immolabatur, vt habetur immediatè, vterque tamen hircus coram Domino offerebatur ex eo, quòd præsentabantur ambo coram Domino, & hoc erat offerre.

Quis ordo esset in eis, quæ fiebant in die propitiationis in omnibus cæremonijs. *Quæst.* XI.

CONSIDERANDVM autem est circa ordinē eorum quę fiebant in hac die propitiationis, qui aliqualiter intricatus est, quòd iste erat modus, s. quòd sacerdos in die illa in tempore quo alijs diebus fiebat sacrificium matutinum, veniebat in Sanctuarium, & lauabatur manibus, & pedibus; adducebat quoque secum vnum vitulum, & vnū arietem, quos de pecunijs suis emerat, quia pro se, & tota domo sua oblaturus erat. deinde induebatur quatuor vestibus supra positis, atq; præsentabat vitulum, & arietem coram Domino ad ostium tabernaculi; & manebat ibi, postquam aliqui de nobilioribus totius populi offerebant duos hircos pro peccato, & vnum arietem nomine totius multitudinis. hoc facto sacerdos accipiens duos hircos pro peccato a populo oblatos, mittebat sortem super eos, s. quis eorum offerret Domino, vel quis esset emissarius. & completa sorte manebat hircus emissarius ad ostium tabernaculi cū alijs holocaustis, & iugulabat sacerdos vitulum, quem obtulerat pro peccato suo, & vnum de hircis oblatis pro peccato populi. Assumpto autem de sanguine eorum in aliqua craterula ītroibat summus sacerdos intra sancta Sanctorum, & aspergebat septiès contra ꝓpitiatorium de sanguine vituli, & hirci, quoniam ex his commixtio facta erat: exiens autem inde sacerdos veniebat ad exteriorem partem tabernaculi, quę vocatur Sanctum, in quo erat altare thymiamatum; & ibi faciebat expiationem tingens cornua altaris. Deinde exibat ad ostium tabernaculi, & mittebat caprū emissarium in desertum cū aliquo homine, peccata prius tamen confitendo ei, & imprecādo super caput eius omnia peccata Israëlitarum, quo facto deponebat sacerdos vestimenta, & lauabat carnē suam, & sumptis tunc vestibus suis complebat holocaustum suum, & populi, & in hoc finiebantur omnes cæremonię diei propitiationis. qui ordo satis colligitur ex litera cautę aspicienti, quamquam aliqualiter intricatus sit. *Duos hircos pro peccato.* Dicet aliquis, quomodo offerebantur isti duo hirci pro peccato, cū vnus mittatur in syluam portans iniquitatem filiorum Israel in caprum emissarium? Respondetur, quòd isti duo hirci offerebantur coram Domino, quia ambo præsentabantur coram ostio tabernaculi, quia debebant offerri, vt supra dictum est. etiam dicebantur offerri pro peccato, quia quamuis vnus solus interficeretur pro peccato, tamē ambo pro peccato erant, quoniam iste hircus qui erat emissarius accipiebatur, vt sacerdos cōfiteretur ei omnia peccata, & portaret ea super caput suum in desertum, & hoc pro peccato offerri erat, s. ad portāda peccata. *Et vnum arietem in holocaustum.* Hoc enim pertinebat ad populum, accipiebatur autem iste aries cū allo ariete, quem obtulerat sacerdos pro se, & hoc postquam sacerdos exiret de aspergēdo sanguinem intra Sanctuarium. *Cumque obtulerit vitulum.* Istud sacrificium erat pro peccato sacerdotum, & offerebat istū vitulum ipse sacerdos, nec accipitur hic offerre vitulum, idest immolare, sed solum offerre, idest præsentare coram Domino, quia infra habetur de immolatione huius vituli, cum dicitur. his rite celebratis offe-

F ret vitulum, & rogans pro se, & pro domo sua immolabit eum. *Et orauerit pro se.* Hęc dies erat ad expiandum peccata omnium, & quia sacerdotes erāt homines peccatores circūdati infirmitate, oportebat, quòd offerrent sacrificium pro se, sicut pro alijs. de hoc habetur ad Hebræ. 7. c. Et cum sacerdos offerebat istum vitulum, rogabat pro se, & pro tota domo sua, & non pro populo, causa est: quia istud sacrificium, quod tūc offerebatur, erat specialiter pro peccato sacerdotis, & totius domus suę, & de expensis eius: postea autem orabat pro populo, quando offerebat sacrificium populi, & in hoc primo pro se orabat, quàm pro alijs, causa est, quia sacerdos, sicut quilibet alius homo magis debet seipsum diligere, quàm aliquem: ideo primo ꝓ se orabat. Item quia hoc cōueniebat ad congruentiā

G orationis, quam fundebat pro alijs. nam si in peccato esset, Deus nō exaudiret eum. Oportebat ergo, vt primo oraret pro se, vt tollerentur ei peccata, deinde pro reliquis poterat conueniēter orare, quia si primo orasset pro remissione peccatorum alienorum, quàm pro peccatis suis, fortè non exaudiretur; quia tunc videbatur esse in peccato, cum nondum orasset remitti sibi. *Et pro domo sua.* Postquam vero pro se orauisset, pro domo quoque sua orauit. dicitur autem domus tota familia sacerdotalis, pro hac autem orabat priusquā pro populo. Primo, quia charitas hoc suadebat, secundo ex ordine sacrificij: de primo patet, quia illi qui in familia nostra sunt, magis ad nos attinēt, quàm alij extranei, ideo maiori charitate ad eos obligamur, & sic

H abūdantius, & prius pro eis, quàm pro alijs orabimus. Secunda causa erat ex ordine sacrificij. nam sacerdos orabat pro illis pro quibus sacrificium offerebat. Sed istud primum sacrificium offerebat sacerdos pro se, & pro domo sua: ergo debebat orare pro illa, & nō pro alijs, quia tunc non offerebat pro alijs.

Sacerdos ... quare ... bat pro se ... & tota do... mo sua.

Quid comprehendatur nomine domus sacerdotis. *Quæst.* XII.

SED quæritur, quid comprehendatur nomine domus sacerdotis. Ad hoc respondendum, q̄ cum domus accipiatur pro familia, debet intelligi tota familia sacerdotalis. Sed ista adhuc po-

I test accipi strictè, vel largè. Si enim accipiatur strictè, erit domus sacerdotalis sola familia sua habitās in domo eius. sed non est accipiendum hoc modo. nā tunc oportebat, quòd alij sacerdotes offerrent pro se alia sacrificia, cum ipsi non computarentur in multitudine, nec in sacrificijs oblatis pro sacerdote magno.

Dicendum igitur, quòd etiam per domum sacerdotis magni intelligitur hic tota familia aliorū sacerdotum, & istud sacrificium, & preces fundebātur pro summo sacerdote, & omnibus alijs sacerdotibus, atq; familijs sacerdotum.

Sed quæret aliquis, an in nominatione domus sacerdotalis intelligantur Leuitę. & cum dicitur, quòd sacerdos oraret hic pro se, & pro domo sua, an intelligantur in domo sua Leuitæ. Respondetur, quòd ex

K communi appellatione domus sacerdotalis non intelligūtur Leuitæ: quoniam omnes sacerdotes ad vnam familiam pertinent, quæ vocatur vna domus. Leuitæ autem non pertinent ad hanc, sed habent quasdam alias, distincti in caathitas, & gersonitas, & meraritas: sacerdotes autem pertinēt ad familiam amramitarum, vt habetur Nume. 3. cap. vbi traduntur omnes istę diuisiones. In hoc loco tamen necessario dicendum est, quod nomine domus sacerdotis magni intelligūtur etiam Leuitæ, quod patet, quia in die propitiationis orabatur pro omnibus Iudæis: oportebat ergo, vt pro Leuitis quoque oraretur, & offerrentur sacrificia, sed non

non comprehendebantur Leuitæ nomine multitudinis: ergo intelligebantur nomine domus sacerdotalis, quod apparet quoniam Deus iussit, vt non computarentur Leuitæ cum Israelitis, sed per se acciperetur summa eorum; ideo cum Deus iussit totum populum numerari, per se fuerunt numerati Leuitæ distincti a tota multitudine, vt habetur Numeri, primo cap. pertinebant ergo ad domum sacerdotalem, quia Leuitæ erant dati sacerdotibus in ministros, vt habetur Num. 8. cap. & ad mandatum Aaron ministrabāt in operibus Sanctuarij, vt habetur Num. 18. cap. & isti distincti erant sub filijs Aaron, ita quòd habebant ibi recommissas ad mandatum suum Leuitarum familias, scilicet, quòd quidam de Leuitis erant sub manu Thamar, & alij sub manu Eleazar, vt habetur Nume. 4. & 3. cap. & quia famuli pertinent ad domum, vel familiam dominorum, ministri qui erant Leuitæ sacerdotum, ad familiam eorum rectè pertinere dicebantur; ideo sacerdos cum pro se orabat, & alijs sacerdotibus, etiam pro Leuitis idem faciebat, erat autē oratio, vt Deus remitteret peccata omnium istorū, quoniam dies propitiationis ad nihilum aliud erat, nisi ad orandum pro peccatis. ***Duos hircos stare faciet coram Domino.*** Isti sunt hirci quos obtulerat populus pro peccato suo, & dicebatur sacerdos coram Domino facere stare hircos, quia ponebat eos ad ostium tabernaculi. Deus autem intra tabernaculum erat specialiter. Causa applicationis hircorum ad ostium tabernaculi erat, quòd mittebatur sors super eos, vt non videretur aliqua cęremonia obseruari in his sortibus alicuius Dei præter Deum Hebræorum. ***In ostio tabernaculi testimonij.*** Ibi ponebantur, quia erat locus vbi fiebant omnes oblationes, & hoc satis conueniebat, cum isti duo hirci, primo offerrentur coram Domino, quàm mitteretur super eos sors.

Alia etiam causa est, quia sacerdos debebat præsentare illos coram Domino, Deus autem intra Sanctuarium erat in tabernaculo, ideo cum ad ostium eius esset aliquis, dicebatur esse coram Domino. ***Mittens super vtrunq; sortem vnam Domino, & alteram capro emissario.*** Iubebat Deus, vt mitteretur sors super istos duos hircos, vt sciretur quis esset pro Deo, & quis in caprum emissarium.

Sciendum autem est, quòd de his duobus hircis, vnus debebat immolari coram Domino, ad expiādum in sanguine eius, & alius mittebatur in desertum portans iniquitates filiorum Israel, & vt sciretur quis deberet Domino offerri, vel quis esset caper emissarius, ponebātur sortes super illos. Et fiebat hoc modo, quoniam sacerdos magnus sumebat duas sortes, vnam ꝓ Deo, & aliam pro capro emissario, & aliquis qui non vidisset illas sortes, accipiebat eas ponens vnam super vnum caprum, & alteram super alterum, & cui cecidisset sors, vt offerretur Domino, offerebatur; & cui cecidisset, vt esset caper emissarius, mittebatur in syluas portans iniquitates Israelitarum. ***Mittēs super vtrunque sortem vnam.*** Hic accipitur impropriè vtrunq;, quia vterque distribuit, & est sensus si teneretur distributiuè, quòd super quemlibet istorum per se mitterentur istę sortes. sed falsum est, quoniam si super vnum mitterentur ambæ sortes, non poterat hoc intelligi, cum vni solum competat vna sors, sed accipitur hic vtrunque copulatim, idest ambos, scilicet, quòd ponebatur sors super vtrunque caprū, idest super ambos capros. & cum dicitur sortem vnam Domino, & alteram capro emissario, est intelligendum copulatim, & nō copulatiuè, nam si itelligeretur copulatiuè, esset sensus, quòd prius mitteretur vna sors super ambos capros, & deinde mitteretur alia super eosdem. sed hoc non potest intelligi, quoniam si semel mitteretur sors facta, erat distributio, sed est sensus, quòd mittebantur istę duę sortes simul super ambos capros, scilicet vna super vnum, & alia super alterum. ***Et alteram capro emissario.*** Non quòd iste caper emissarius esset aliquis, cui daretur aliquid de ista diuisione, sicut Deus erat, cui dabatur vnus de istis hircis: sed erat caper emissarius vnus de his, & nō determinatus, ideo ponebatur sors vna pro capro emissario, & alia pro Deo, idest ponebatur vna sors, vt sciretur quis esset caper emissarius. iussit enim Deus hic poni sortes super istos hircos, vt dirimeretur inter eos. sortes tamen illicitę sunt, vt plerunque, hic tamen, quia non fiebat ad obseruationem alicuius Dei gentilis, vel ad aliquam superstitionē, sed solum ex mandato Dei, nō erat illicitum. de sortibus tamen quomodo liceat eis vti, & quando, & an consultorijs, vel diuisorijs Numeri 26. capitu. & 34. magis declarabitur.

Quo ponebantur sortes.

Litteræ expositio.

A

B

Quare ex mandato Dei ponebantur hic sortes. Quæst. XIII.

Causa autem, quare ex mandato Dei ponebantur hic sortes erat, quoniam hic debebat accipi de illis duobus hircis oblatis Domino vnus ad portandum iniquitates filiorū Israel in desertum, & quia volebat Deus, vt scirēt Iudæi quis erat caper, quem Deus volebat mitti ad portandas iniquitates, faciebat mitti sortes. huius fundamētum est, quoniam si Iudęi pro arbitrio suo vnum illorum hircorum acciperent ad portandas iniquitates, fortè putarent, quòd ille non erat conueniens, quia nesciebāt quem dominus elegisset, & sic dubitarent, an iniquitates suæ portatæ fuissent. Deus ergo volebat, vt hoc scirent, & hoc erat si cōstaret eis, quis esset hircus quē Dominus ad hoc elegisset, hoc vero mōstrabat Deus per signum sortium. nam cum sortes mitterentur super vtrunque, illa quę cecidisset super caprum, vt esset emissarius, videbatur esse directa a Deo, vt super eum caderet. Cuius causa est, quia etiam secundum fundamentum necessario omnis operatio reducenda est ad aliquod principium operans, & dirigens intelligēdo. Sed iste qui mittit manum suam ad sortes, nescit quare magis accipiat vnam quàm alteram, sed sicut volūtas eum tulerit ita faciet. voluntas autem sua oportet, quòd ponatur mota ab aliquo, & dicet, quòd hoc est ab intellectu, & quidem verum est si intellectus suus ab aliquo mouetur, non autem a seipso, quia ipse non intelligit, quare magis iudicat esse accipiēdam vnam sortem quàm aliam: ideo oportet, quòd dicamus, moueri istum intellectum a Deo, cum non sit aliqua causa naturalis a qua moueatur, & hoc videt sentire Aristot. in libro de Bona fortuna, vbi dicit eos qui fortunati sunt, non agere aliquid per intellectum, nec scire dare rationem de his quę faciunt; sed quòd patiūtur aliqd simile eis, quæ a Deo fiunt. & sic ponit ibi quandam aliam causam superiorem mouentem intellectum nostrum, de quo latius diximus Exodi 21. Sic autem in his sortibus, cum non sciat ille qui accipit istas sortes, quare magis accipiat vnam quàm alterā, oportet, quòd intelligamus illum motum fuisse a Deo ad accipiendum vnam, & non aliam, & sic cum aliquid per sortes factum est, nisi in sortibus aliqua fraus intercidat, rationabiliter existimamus hoc specialiter volitum, & factum a Deo. sic enim est, quod satis patet Prouerbior. 16. capi. cum dicitur, sortes in sinum mittuntur, sed a domino temperantur, idest, quòd quamuis homines habeant libertatem in ponēdis sortibus, tamen, quòd illa, vel ista exeat, vel cadat, isti vel illi, nō ab homine, sed a Deo est. conuenienter ergo intelligebant Iudæi, quòd Deus elegisset in caprum emissarium

Sortes diriguntur a Deo.

C

D

E

sarium eum, super quem cecidisset sors, & sic debuit
hic magis obseruari quã in alijs, quia nihil maius erat,
quàm,quòd peccata Israelitarum portarentur, vel nõ
portarentur in solitudinem. Considerandum autem
adhuc est specialius circa istas sortes, quòd permitte-
bantur ex paucitate fidei eorum quibus dabantur, nã
ad habentes paucam fidem pertinet petere a Deo si-
gnum, ad eum autem qui Deo multum credit, non
spectat petere aliquod signum, sed simpliciter credit
verbis eius, sicut est in amicis, qui assentiunt eis quæ
dicunt non petentes aliquam cautionem,aut firmita-
tes.Deus autem quoniam nouit corda hominum,dat
eis interdum,secundum quòd ipsi indigent, & expo-
scere volunt.Iudæis autem sufficiebat, ꝙ eis Deus di-
ceret,ꝙ ille,qui esset caper emissarius,portaret omnes
iniquitates eorum in desertum, si ipsi fidem perfectã
cum Deo haberent,quia tamen erant infirmi, si fortè
Deus non designaret sibi quis caper esset ille,qui por
tare deberet iniquitates,adhuc dubitarent, an portarẽ
tur in desertum,vt igitur ipsis cõstans esset,quòd por-
tarentur iniquitates eorum, mõstrabat eis Deus quis
esset caper,quem elegisset,vt portaret iniquitates. Si-
mile autem est in sortibus quæ datæ sunt ad eligendũ
vnum Apostolum,quãdo sors cecidit super Matthiã:
nam adhuc Apostoli erant infirmi in fide,& non vide
batur eis satisfactum, si congregati inuocato Spiritu-
sancto eligerent concorditer aliquẽ Apostolum,non
intelligerent tamen, quòd Deus elegisset illum, quẽ
sic elegissent,vel saltem dubitassent, an elegisset illũ,
cum hic procederet ista electio a voluntate humana.
cum autem ponerentur sortes, vt sciretur per illas, qs
deberet esse Apostolus,videbatur hoc esse per certitu
dinem a Deo factum.nam sortes istæ non procedebãt
per voluntatem humanam, sed ex Deo dirigẽte illas.
sic declarauerunt ipsi Apostoli ponentes istas sortes,
vt habetur Actuum 1.capit.cum dicitur. Tu Domine
qui nosti corda hominum, ostende quem elegeris ex
his duobus vnum accipere locum ministerij huius,&
Apostolatus,de quo præuaricatus est Iudas. Per istas
sortes erant isti certi quem Deus eligeret, nã cuicun-
que sors caderet,intelligebant, ꝙ Deus illud faceret,
quia ipse est qui sortes mouet, cum ad hoc iudicium
humanum accedere non possit, sed isti ex pauca fide
procedebant,quoniam si perfectè Deo cõfiderent,ita
deberent credere se motos a Deo,cum per electionẽ
aliquem susciperent in Apostolum,sicut cum per sor
tes,quoniam sicut cum per sortes hominibus cogni-
tum est,quòd res a Deo prouenirent, quia ipse est qui
sortes mouet,ita si ipsi eligerent confidentes Deo, &
inuocantes Spiritum sanctum, debebant intelligere
se a Deo motos fuisse. Nam interdum in eligendo
eum eligendorum videtur esse ęqualitas, vel quasi æ-
qualitas,inclinatur homo ad vnum,& non ad alterũ.
& tamen nescit quare hoc faciat, ideo necessario di-
cendum est, quòd Deus tunc moueat mentem no-
stram ad eligendum vnum,& nõ alterum:& quia cer
tissimè Deus specialiter operatur in his qui inuocant
eum in veritate,& toto corde suo, si ipsi inuocato Spi
ritu sancto conuenissent ad eligendum aliquem,mo-
ueret voluntates eorum certissimè, vt eligerent eum
quem ipse elegi vellet: & tamen quia nondum fidem
integram habebant,non perfectè credebant,quòd ip
se quem acciperent,esset quem Deus accipere vellet,
nisi fortè ponerentur sortes, per quas pateret quis es-
set,quem Deus ad hoc elegisset. & quoniam in tem-
pore illo Apostoli,adhuc non habebant plenã fidem,
factum est hoc per sortes, quando tamen Apostoli
confirmati sunt per Spiritum sanctum,iam non fece-
runt aliquid per sortes, sed per electionem: & sic ob-
seruat Ecclesia,vt nunquam sortibus vtatur, nisi in q-

Apostoli ex paucitate fidei po fuerũt sortes ad eligẽdum Mat [illegible]

Qñ est æqualitas ĩter electos & hõ magis inclinatur ad vnũ q̃ ad alterũ illa inclinatio est a Deo.

Paucitas fidei tempore mansit in Apostolis, vsque ad Pẽtecostẽ.

F busdã casibus specialibus, in quibus aliàs discerni non
potest,quod fortassis ad aliud pertinet, sicut magis de
clarabitur Numeri 26.& 34.capit. Quod autem Apo-
stoli fecerint hoc, quando adhuc erant imperfecti in
fide apparet, quoniam fecerunt ante festum Penteco
stes, cum venit super eos Spiritus sanctus, vt habetur
ex ordine libri Actuum Apostolorum.nam in primo
capit.habetur de ista electione Matthię per sortes, &
in capit.sequẽti habetur, quomodo Spiritus aduene
rit in die Pentecostes. Et si dicas, quòd ante Aduen-
tum Spiritus sancti Apostoli habebant completam fi
dem,quamuis nondũ essent confirmati ad hoc, quòd
non possent peccare, non potest stare, quia Actuum,
primo cap. cum quidam de Apostolis inquirebant a
G Christo, antequam ascenderet ad cœlos post resurre-
ctionem suam,an in tempore illo restitueret regnum
Israel, tamen ista inquisitio non pertinebat ad homi-
nes habentes perfectam fidem.

Ad hoc autem fortè respondebis, quòd Apostoli
non quæsierant hoc,sed aliqui alij,quia dicitur in lite-
ra, igitur qui conuenerant interrogabant eum dicen-
tes, Domine si in tempore hoc restitues regnum Is-
rael.

Respondetur, quòd non potest stare, sed necessa-
rium est,quòd referatur ad Apostolos, vel ad alios, q
cum eis missi sunt ad prædicandum : de quibus idem
fundamentum est. & patet, quia dicitur ibi in litera
in responsione Christi,non est vestrum nosse tempo-
ra,vel momenta,quę pater posuit in sua potestate,sed
H accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in
vos,& eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Sa-
maria,vsque ad vltimum terræ.

Sed manifestum est,quòd non poterat hoc intelli-
gi, nisi de eis, qui prędicaturi erant, quia isti erant qui
susceperunt gratiam Spiritus sancti superueniẽtis, &
qui testimonium de Christo reddiderunt in prędican
do. patet igitur non fuisse plenam fidem horum ante
aduentum Spiritus sancti, ideo fecisse hoc per sortes,
cum vero data est plenitudo gratię per Spiritum san-
ctum,cessauit Ecclesia ab his modis sortium. In vete-
ri autem testamento datæ sunt istæ sortes in pręceptũ
pro ista die expiationis, ita quòd quandiu duraret ve-
I tus testamentum durarent ipsæ. Causa huius est, quia
totus status veteris testamenti fuit imperfectus, cum
ordinaret plenitudinem gratię, quę inducenda erat
in nouo testamento, iuxta illud quod habetur Ioann.
capit.primo.lex per Moysen data est; & gratia,& ve-
ritas per Christum facta est. & de hoc ad Hebræ.capi.
7.neminem ad perfectum deduxit lex,cum ergo non
daretur perfectio hominibus in lege Moysi,cõuenie-
bat eis certificatio de volũtate diuina per datas sortes,
& non per electionem humanam, quod pertinet ad
homines magis confidentes Deo. patet igitur, quare
fuerit rationabile in toto veteri testamento obseruari
debere sortes in dies propitiationis,etiam si durasset il
lud per decem millia annorum, in nouo autem non
debuisse obseruari,nisi semel in his, quæ ad electionẽ
pertinent, & hoc antequam venisset Spiritus sanctus
K super Apostolos.

Cuius sors exierit Domino offeret illum pro peccato. Idest
cum ponerentur duę sortes super duos hircos, qua-
rum vna erat sors Dei, & alia sors capri emissarij, ille
caper super quem caderet sors Dei, offerebatur Do-
mino pro peccato Israelitarum, & occidebatur. Sed
cõtra hoc arguet aliquis,quomodo dicitur hic, quòd
distinguebantur duæ sortes,& vna erat pro Domino,
& alia pro capro emissario,quia videtur, quod hic di-
stinguantur duo.

Nota quare Ecclesia nõ vtatur sortibus.

Respondendum est, quòd isti duo hirci offereban-
tur Domino,vt patet supra in litera, & infra. & erant
ambo

ambo pro Domino, tamen non ęqualiter, sed ille qui occidebatur coram Domino, erat specialiter pro Domino, ille autem q emittebatur in caprum emissariū, erat pro Deo similiter specialiter. Cum autem dicitur supra, q ambo isti arietes offerebantur coram Domino, siue quòd pertinebant ad dominum, erat de generali pertinentia, inquantum ambo offerebātur Domino. Cum autem distinguitur de sortibus, scilicet, quòd vna sors pertineret Domino, & alia capro emissario, intelligitur hic de pertinentia ad Deum in speciali, scilicet, quòd ille hircus, super quem caderet sors Dei, pertinebat specialiter ad Deum, quia offerebatur, & immolabatur coram Domino, alius autem qui mittebatur in caprum emissarium, quamquam ad Deum pertineret generaliter, tamen non immolabatur coram eo, nec specialiter pertinebat.

Quomòdo dicitur hic, quòd ille hircus super quem caderet sors capri emissarij, offerretur pro peccato. Quæstio. XIIII.

SED adhuc queres, quomodo dicitur hic, quòd ille hircus, super quem caderet sors capri emissarij, offerretur pro peccato, quoniā ambo hirci offerebantur pro peccato, vt patet supra cū dicitur: suscipietque ab vniuersa multitudine filiorū Israel duos hircos pro peccato, & vnum arietem in holocaustum. hic tamen solum dicitur, quòd ille hircus super quem caderet sors Dei, pertineret ad Deū, & offerretur pro peccato, de alio dicit, quòd mittebatur in caprum emissarium.

Dicendum est, quòd hoc procedit ex equiuocatione huius, quod est offerri pro peccato. nā aliquo modo isti duo hirci offerebātur pro peccato, & alio modo solum vnus eorum. ambo namque offerebantur coram Domino, ambo etiam erant aliquo modo pro peccato. nam vnus eorum offerebatur coram Domino, & immolabatur pro peccato, scilicet, quia in sanguine eius expiabatur pro peccato in sancta Sanctorum coram propitiatorio, & coram altari thymiamatum super cornua eius, & complebantur omnes aliæ cæremonię sacrificij pro peccato. alius autem hircus erat pro peccato eo, quòd sacerdos confitebatur omnia peccata Israelitarum super caput eius, & ipse portabat omnes iniquitates eorum in desertum, vt patet infra. Cum autem hic dicitur, quòd ille super quem caderet sors Domini, offerebatur pro peccato, est sensus, quòd iste specialiter pertinebat ad oblationem pro peccato, quia immolabatur coram Domino, & aspergebatur de sanguine eius pro peccato: alius autem non pertinebat ad sacrificium pro peccato, quia non immolabatur, nec expiabatur in sanguine eius, sed mittebatur in desertum.

Offeret illum pro peccato. Scilicet, quòd sacerdos magnus offerret istum hircum, & immolaret eum coram Domino, & hoc pro peccato, quia immolabatur, & aspergebatur sanguis eius, vt fiat expiatio pro peccato.

Sciendum autem, quòd omnia, quę dicuntur in isto capit. cum dicitur immolabit, vel offeret, vel asperget, & similia vęrba, referuntur ad summum sacerdotem, quia non erat aliquis alius sacerdos, qui in die propitiationis ministraret.

Cuius autem in caprum emissarium, statuet eum coram Domino. Idest ille caper, super quem caderet sors, quòd mitteretur in caprum emissarium, statuebatur, siue presentabatur coram Domino, scilicet ad ostium tabernaculi. & hoc erat, vt sacerdos faceret ea, quæ infra dicuntur, scilicet, quòd confiteretur peccata Israelitarum, & imprecaretur illa super caput hirci illius.

A Sed dicet aliquis, quomodo dicitur hic, quòd sacerdos statueret coram Domino hircum, super quem cecidit sors capri emissarij, cum supra dicatur, quòd quādo suscipiebat sacerdos istos duos hircos ab Israelitis, præsentabat eos coram Domino, & ibi ponebat sortes, vt patet supra cum dicitur, cumque obtulerit vitulum, & orauerit pro se, & pro domo sua; duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi mittens super vtrunque sortem.

Respondendum est, quòd isti hirci erant corā Domino, cum mittebantur sortes super eos, & cum dicitur hic, quòd iste hircus, super quem erat sors capri emissarij, coram Domino statueretur, non est sensus, quòd ante hoc non staret coram Domino, sed quia
B tunc cum sorte separatus esset, debebat specialiter sacerdos pręsentare coram Domino: quoniam accipiebat eum loquens ad aurem omnia peccata Israelitarum, & ponens super caput eius manus suas ad imprecandum, quòd venirent super eum peccata Israelitarum. Vel alio modo dicitur hic, quòd sacerdos statueret coram Domino istum hircum ad tollendum dubium, quia sorte posita pro capro emissario debebant dici iniquitates Israelitarum super eum, & hoc nesciret sacerdos, an facere deberet coram Domino, vel in aliqua alia parte, & dicitur, quòd debebat fieri coram Domino, scilicet, quòd statueretur iste hircus coram Domino, idest, sicut ante erat coram Domino, quando sors posita est, ita deberet esse postea, quādo super eum dicebantur iniquitates Israelitarum. Et
C dicitur hic, quòd statuet eum viuum ad differentiam alterius capri, super quem cadebat sors Domini, quoniam ille immolabatur, iste autem qui emissarius erat non immolabatur: nam si immolaretur, non esset emissarius, quoniam tunc non posset emitti ad portandas iniquitates.

Vt fundat preces super eo. Satuebat sacerdos hircum coram Domino, vt confiteretur super eum iniquitates filiorum Israel, & tunc imprecabatur dicens. Domine Deus fac, vt iniquitates quas nos egimus, & pœnę quę pro eis nobis infligendæ erant, transferantur super hunc hircum: nec enim aliquid alterum imprecabatur, istę autem magis vocantur imprecationes, quàm preces. Et tunc ponebatur hircus coram Do-
D mino, ad signandum, quòd Deus audiebat imprecationes illas, & etiam ipse iubebat coram eo fieri, vt Israelitę intelligerent, quòd Deus acceptabat istas preces. *Et emittet illum in solitudinem.* Idest postquā istę preces fusę fuerant super hircum, mittetur in solitudinē, vt portet illuc iniquitates Israelitarum.

Sciendum est autem, quòd ista litera non est accipienda hic in ordine consequenti, sed est per anticipationem, quod patet, quia hic dicitur, quod sacerdos funderet preces super hircum, & post subditur, quòd immolaret vitulum, & introiret sancta Sanctorum, infra tamen dicitur, quòd postquam sacerdos exibat de sancta Sanctorum, mittebat hircum in desertum fundens super eum preces. — Notādum pro enodatione līæ

E Dicendum igitur, quòd hic ponitur per anticipationem, & non ponitur propriè, tāquam sic se habeat ordo literæ in executione. Sed ponitur hic, vt præceptum, & ponuntur primo omnia quæ fieri debebant, deinde enarrātur facta in ordine suo ibi, cum dicitur. *His rite celebratis.* — Hic est anticipatio.

An Fortis cui dicebatur offerri hircus emissarius, scilicet Azazel sit dæmon. vel rupis quædam secundum Rabbi Salo. vel quid sit. Quæst. XV.

CIRCA hoc considerandum est, quòd vbi nos dicimus, quòd sacerdos poneret vnam sortem Domino, & aliam capro emissario, habetur in Hebræo alteram

alteram Azazel, & significat fortem, & est sensus, ꝙ vna sors poneretur pro Domino, & alia pro forti. Alij autem existimāt hunc fortè esse dęmonem, quia non est potestas sub cęlo, quę comparetur ei iuxta testimonium Iob. & secundum hoc offerretur vnus hircus Domino, & alius dęmoni, & hoc mādante Deo.

Sed hoc valde horribile est, quòd Deus mandaret aliquem pręter se adorari, & sacrificari sibi, cum Deus maximè zelaret adorationem, ne alicui alteri daretur. Etiam quia hoc Deo non iubente erat valde absurdū fieri, vnde sequenti cap. iussit Deus, ne colerent vltra dęmones, sicut ante coluerant.

Ideo Rabbi Salomon dicit, quòd Azazel non erat dęmon, sed signat fortem, & erat nomen cuiusdam rupis magnæ Ierusalem, & de illa præcipitabatur iste caper. vnde est sensus, quando dicitur, quòd vna sors mitteretur pro Azazel, idest mitteretur super caprum ad præcipitandum eum de Azazel. Sed hoc nihil est, quoniam ista litera nihil tale innuit infra, sed solum dicitur, quòd mittebatur ille caper in solitudinem, nec fit mentio de aliqua pręcipitatione, si tamen fieret, diceretur de ea aliquid.

Alij autem dicunt, quòd Azazel signat hic diabolum, & est sensus, quòd offerebatur iste hircus Azazel, idest diabolo, non tamen offerebatur sibi propter se, sed offerebatur, ne noceret hominibus. Sic enim Romani quondam fecerunt adorantes quosdā Deos, ne nocerent, scilicet quartanam, & tertianam febrem & pallorem, & timorem. nam quādo ista homini eueniunt ei malum incutiunt. Fecit autem principium culturę huius tertius rex Romanorum, scilicet, Tullus Hostilius, qui cum semel pugnaret contra hostes suos, & Albani qui in eius auxilium venerāt, ad hostiū castra conuersi fuissent, timuit vehementer atque expalluit, pollicitusque est pallori, & timori, quòd coleret eos in Deos si recederent ab eo, & sic factum est: quare postea apud Romanos cultus istorum obseruatus est. Sic etiam fiebat de dijs infernalibus, & animabus detentis apud inferos, quòd in prima die Februarij fiebant quædam festa, quæ vocabantur purificationes pro animabus defunctorum, ne ipsi apparentes in somnijs terrerent viuentes, & ab istis purgationibus mensis ille Februarius dictus est, quoniam februa in Græco purgationes signant. de his latè Ouidius in 2. lib. Fastorum, in principio. & vocabatur istud festum apud Romanos festum manium, & lemurum, quia animę mortuorum manes, & lemures vocantur apud Poetas.

Romani coluerunt febrem, & timorē ne eis euenirent.

Februari' quare sic dictus.

Sed hoc non potest stare, quia quomodocunq; fieret, siue per timorem, siue aliàs, sacrificium tamen ipsi dęmoni impendebāt, quod erat valde inconueniens, immo maius dedecus erat Dei Hebręorum, quòd nō posset eripere suos cultores a dæmonibus, & propter hoc cogerentur colere dęmonem ne noceret eis. nō igitur immolabatur hircus iste Azazel, idest dęmoni, quia non dicitur hic, quòd fiebat aliqua immolatio, sed solum, quòd mittebatur ille hircus in desertum.

Alij autem dicunt, quòd isti duo hirci offerebantur Domino, & tamen per fortem signatur hic diabolus, & est sensus, quòd offerebatur iste hircus Azazel, idest pro forti, scilicet pro diabolo, ita quòd Hebręi offerrent istum hircum non diabolo, sed pro diabolo, idest, vt Deus liberaret eos a potestate diaboli: & tunc offerebantur hic duo hirci Deo, vnus pro peccato, vt remitteret eis peccata, & alius, vt liberaret illos a potestate diaboli, scilicet ne dæmone agente in vitia laberentur.

Ista est expositio quam dat Rabbi Abraham Francus exponendo secreta Rabbi Abraham Aben Ezra,

Iste Rab. Francus

F & conatur probare ex litera istam expositionem, quia non dicitur hic, quòd offerretur vnus hircus Deo, & alius forti, sed dicitur, quòd offerretur vnus pro forti, scilicet pro diabolo, nō pro forti, idest propter ipsum causaliter, sed occasionaliter, scilicet, vt liberaret eos Deus ab illo forti.

fuit Iudę' quidā Hispanus apud suos doctissim'

Sed ista expositio non conuenit literæ, nam secundum hanc non offerebantur isti hirci, nisi Deo, ideo non deberet poni sors vna pro Deo, & alia pro forti.

Sed vterque hircus esset pro Deo, & ponerentur sortes aliter, scilicet vna sors pro hirco pro peccato, & alia sors ad hircum pro diabolo. non tamen sic fit, sed Deus ponitur hic, tāquam vnum extremum pro quo fiebat sors, ergo non potest intelligi sic.

G Item non concordat hoc literæ superiori, quia supra dicitur, quòd offerebantur duo hirci pro peccato. ergo offerebatur vnus pro liberatione dæmonis, & alius pro peccato directè, scilicet pro remissione peccatorum, & alius indirectè, scilicet, vt liberarentur a diabolo, ne induceret eos ad peccandum. Adhuc nō potest stare, quoniam tunc vnus istorum hircorum esset pro peccatis pręteritis, scilicet ille qui dicitur esse pro Deo, & alius pro peccatis futuris, scilicet ille qui erat pro dęmone. hoc tamen repugnat literę inferiori. dicitur enim infra, quòd sacerdos confitebatur omnes iniquitates filiorum Israel super hircū, & imprecabatur eas capiti illius, atque mittebat in desertum. sed hoc necessarium est intelligi de peccatis pręteritis, & sic non stat ista positio.

H Alia autem est expositio etiam istius Rabbi Abraham, qui vocatur Francus: dicit enim, quòd intelligitur per fortem planetam Saturni, qui habet potestatem suam in desertis, & est valde nociuus planeta: dominatur autem in tempore, in quo fiebat festum expiationis, quoniā exaltatio Saturni est in libra, & Sol incipit in ea in mense Septembris. etiam quia Saturnus habet primam faciem libræ, & obtinet duo dominia, quinque gradus dominij, scilicet vnum propter faciem, & quatuor propter exaltationem, & tunc est sensus literę secundum illum, quòd Deus faciebat, ꝙ offerrētur isti duo hirci, quorum vnus erat in sortem Domini, scilicet pro remissione peccatorum, & alius
I erat pro forti, idest pro illo planeta qui dicitur Saturnus, vt Deus liberaret Hebræos a potestate istius planetę nociui.

An intelligatur per Azazel planeta Saturnus, vt sibi offeratur vnus hircus ne aliquid noceat.

Sed adhuc ista expositio non potest stare. Primo quoniam errat in fundamento, scilicet dicens, quòd Deus mandaret offerri vnum hircum pro forti, idest, vt liberarentur a potestate Saturni, nam hoc induceret indubitatam hæresim, & idolatriam in cordibus Iudæorum. nam si Deus tantæ potestatis diceret esse Saturnum, vt oporteret offerri sacrificia ne eis noceret, existimarent istum planetam habere aliquid deitatis, & sic colerent eum tanquam Deum, quòd erat maximè contra intentionem Dei, nunquam ergo Deus mandauit.

Item patet hoc amplius ex eo, quòd isti soli planetę attribueret istud speciale. nā si pro liberatione ab om-
K nibus periculis Deus sibi mandaret offerri aliqua sacrificia, quòd etiam mandaret pro liberatione a Saturno offerri hircum, non videbatur inconueniens. & tamen pro sola liberatione a potestate planetę huius offerrent hircum, & pro nullo alio periculo euitando, quicquam offerri iuberetur, videbatur manifestè demonstrari hunc Saturnum esse aliquid speciale super omnia. in quo haberent Iudęi valde magnum incitamentum ad errandum. Deus tamen hoc non dedit, nec dare debuit. patet de hoc Deuteronomij capit. 4. vbi iussit ne homines eleuarent oculos ad vidēdum stellas cęli, ne fortè viderentur eis pulchræ, & inducerentur

rentur ad adorandum eas, cum dicitur: Caue ne eleuatis oculis in cœlum videas Solem, & Lunam, & omnia astra cœli, & errore deceptus adores ea, & colas quæ creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cœlo sunt.

Item adhuc magis patet hoc, quoniam si Deus iussisset Iudæis, vt offerrēt hircum pro liberatione a Saturno, demonstraret eis Saturnum esse timendū, sed hoc Deus maximè vetuit dicens astra cœli non habere potestatem super hominem, nec debere timeri ab eis, vt habetur Hiere. cap. 10. cum dicitur: iuxta vias gentium nolite discedere, & a signis cœli nolite metuere, quę timent gentes, quia leges populorum vanę sunt.

Item ista expositio repugnat literæ, quoniam dicitur supra, quòd offerrentur isti duo hirci pro peccato, tamen secundum istam assignationem non possunt ambo offerri pro peccato, sed solum primus, alius autem offerretur pro Saturno. ergo non potest intelligi per fortem Saturnus. Item quia infra in litera declaratur, quomodo sit iste hircus secundus pro peccato, sicut primus, quia dicitur, quòd confitebitur sacerdos iniquitates Israelitarum super caput illius imprecans eas venire super eum, & sic mittitur cum omnibus iniquitatibus in solitudinem. non igitur facit hoc aliquid ad Saturnum, potissimè, quia si pro Saturno deberet offerri vnus hircus, deberet etiam pro Marte offerri alius, cum eodem modo sit planeta nociuus.

Item si iste hircus offerretur pro liberatione a planeta Saturni, cum confiteretur sacerdos peccata super istum hircum, & portaret ea in solitudinem, videtur, quòd confessio istorum peccatorum, & remissio eorum pertineret ad Saturnum, cum non fieret hoc in hirco primo, qui offerebatur Deo, sed in secundo qui dicebatur offerri pro Saturno. hoc autem valde inconueniens est, quia confessio, vel remissio peccatorum ad Saturnum nihil pertinet, cum sit quoddam corpus inanimatum purè naturale non habens aliquam virtutem spiritualem.

Item non est aliquo modo verisimile, quòd Deus loqueretur hic de Saturno, quoniam ille erat incognitus Hebræis. Cognitio namque de his planetis pertinet ad eos, qui sunt periti in astris, Iudęi tamen erant vulgus rude non cognoscentes aliquid de his. non igitur loqueretur de hoc, & si fortassis loqui voluisset, non vocaret eum fortem, quia est nomen multum confusum pertinens ad alias res, sed vocasset nomine proprio, quod non factum est, ergo non intelligitur de Saturno.

Alij autem Iudęi in quodam libro qui apud eos dicitur Defensorium, vel scutum fidei, exponunt istam particulam dicentes, quòd offerebantur isti duo hirci Domino, sed vnus offerebatur pro peccato, idest pro peccatis quæ ex sola parte rationali, scilicet intellectu, & voluntate oriuntur, quę vocantur peccata per malitiam, sicut declarauimus supra 4. cap. in principio, & originantur per solas has duas potentias, & alius hircus offerebatur pro forti, idest pro peccatis quæ sensualitate commisimus, quę fortis dicitur, quia fortiter viribus rationis repugnat.

Sed adhuc ista positio non multum stat, quia erat hoc distinguere genera peccatorū, scilicet, quæ erant pro malitia, & quæ pro passione. Sed hoc nō multum cognitum erat apud Iudæos, quia ad maiorem hoc pertinet speculationem.

Item nō videtur hoc stare, quoniam si acciperetur hic primus hircus pro peccatis, quę sunt in sola voluntate, & intellectu, cum illa dicātur esse per puram malitiam, non vocarētur hic peccata, sed iniquitates, vel scelera, sicut alibi vocant scelera, & iniquitates, vtraq;

A tamen vocantur hic peccata. non ergo positum fuit hoc ad distinctionem.

Item non stat cum isti dicunt, quòd offerebatur secundus hircus pro peccatis, quę fiebāt secundum passionem, quoniam non solum confitebatur sacerdos super istum hircum peccata, quæ erant secundū passionem, sed generaliter omnia peccata filiorū Israel: ergo non dabantur isti duo hirci pro diuersis generibus peccatorum. Item apparet hoc magis, quia dicit de isto secūdo hirco, quòd portabit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, & ante hoc dicitur, quòd sacerdos posita vtraq; manu super caput hirci confitebatur omnes iniquitates, & vniuersa peccata atque delicta Israelitarum, sed iniquitates dicuntur
B esse illę quę sunt per malitiam. ergo etiam ad istum secundum hircum pertinebant peccata, quę per malitiā sunt: & sic non erunt isti duo hirci pro diuersis generibus peccatorum, sicut isti assignant.

Adhuc Iudęi supradicti in libro, qui dicitur Defensoriū fidei, ponunt aliam expositionem, scilicet, quòd isti duo hirci offerebantur Domino, & vnus dabatur pro peccato, idest pro remissione peccatorum, s. primus: alius autē dabatur pro forti, idest pro mitigatione appetitus sensitiui, qui fortis dicitur, cum fortiter repugnet. Sed hoc non potest stare, quia ille hircus, qui daretur pro mitigatione appetitus sensitiui, non propriè dicebatur dari pro peccato, quia peccatū est, quando factum est: ante autem non est peccatum, sed in parte sensitiua non est consummatum peccatum,
C sed est quoddam incitamentum ad peccatum. ergo si offerretur aliquid pro mitigatione partis sensitiuę, nō propriè diceret offerri pro peccato. Et si obijcias semper concedens, quòd incitatio partis sensitiuę semper vocetur peccatū, siue propriè, siue impropriè. Adhuc dicendum est, ꝙ nullo modo possit hic taliter accipi, quoniam secundus hircus, qui dicitur hic offerri pro forti, pro peccatis pręteritis oblatus innuitur, quod patet quia infra dicitur, ꝙ confitebitur sacerdos omnia peccata Isrealitarum super caput hirci, & quòd portabit omnes iniquitates in terram solitariam. Sed manifestum est, quòd hoc non potest intelligi, nisi de peccatis iam factis, quia non possumus confiteri peccatū, quòd non est, ergo non potest stare illa distinctio. Cō- *Vera literę expositio.*
D cludendum est ergo, quòd nulla expositio huic literę conuenire potest, nisi illa quę secundum literam nostram exprimitur, s. ꝙ offerrentur duo hirci Domino, & ambo pro peccatis, sed vnus cadebat in sortem Domini, & offerebatur pro peccato, idest dicebatur specialiter offerri Deo, quia immolabatur intra Sanctuarium secundum omnes cęremonias aliorum sacrificiorum, & erat iste pro peccato, scilicet, vt de sanguine eius fieret expiatio pro peccato super altare thymiamatum, & coram propitiatorio. Secundus hircus erat, & etiam offerebatur Domino, sed sors huius cadebat in caprum emissarium, idest veniebat ei per sortem, quòd mitteretur in desertum portando super se iniquitates Israelitarum, & iste hircus secundum lite-
E ram Hebraicam dicitur esse pro Azazel, idest pro forti, scilicet pro capro emissario. iste enim caper fortis dicitur, quia impetuosum animal est, & specialiter vocatur fortis iste caper emissarius, quoniam portabat super se iniquitates totius populi, quòd aliquid valde magnum erat.

His ritè celebratis offeret vitulum; & rogans pro se, & domo sua immolabit eum. Assumptoque thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, & hauriens manu compositum thymiama in incensum, vltra velum *Exo. 30. Hebr. 9.*

intrabit

intrabit in sancta, vt positis super ignem aromatibus nebula eorum, & vapor operiat oraculum, quod est super testimonium, & non moriatur. Tollet quoque de sanguine vituli, & asperget digito septies contra pro-
Hebræ.10. pitiatorium ad Orientem. Cumque mactauerit hircum pro peccato populi, inferet sanguinem eius intra velum, sicut præceptum est de sanguine vituli, vt aspergat è regione oraculi, & expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel; & a præuaricationibus eorum, cunctisque peccatis. Iuxta hunc ritum faciet tabernaculo testimonij, quod fixum est inter eos in medio sortium habitationis eorum. Nullus hominum sit in tabernaculo, quando Pontifex Sanctuarium ingreditur, vt roget pro se, & pro domo sua; & pro vniuerso cętu Israel: donec egrediatur tabernaculum. Cum autem exierit ad altare, quod coram Domino est oret pro se, & sumptum sanguinem vituli, atque hirci fundat super cornua eius per gyrum, aspergensque digito septies expiet, & sanctificet illud ab immunditijs filiorum Israel. Postquàm emundauerit Sanctuarium, & tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum viuentem. Et posita vtraque manu super caput eius, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & vniuersa delicta, atque peccata eorum. Quæ imprecans capiti eius emittet illum per hominem paratum in desertū.

His rite celebratis. Hic ponitur executio eorum, quæ supradicta sunt, & dicit: his rite celebratis, idest postquam omnia superiora facta fuerint.

Executio eorū quę dicta sunt.

Sciendum est, quòd hic non demonstrantur omnia supradicta per istud pronomen demōstratiuum, quia tunc esset sensus, quòd antequàm fierēt ista, quæ immediate sequuntur, essent fusæ preces super caprum emissariū, & esset missus in solitudinem, quod patet, quia supra immediate dictum est, cuius autem in caprum emissarium statuet eum coram Domino, vt fundat preces super eum, & emittet illum in solitudinem: tamen infra in litera habetur contrarium, quia dicitur, postquàm sacerdos magnus emundauerit tabernaculum, & Sāctuariū, scilicet per sanguinis aspersionē, offeret hircum viuentem, & ponens vtrāque manum super caput eius confitebitur omnes iniquitates filiorum Israel, & emittet illum in desertum, non potest ergo intelligi ista demonstratio de omnibus supradictis, sed solum ad hoc, quòd Aaron offerret pro se, & pro domo sua vitulum, & quòd susciperet a filijs Israel duos hircos, atque poneret duas sortes super eos, scilicet vnam Domino, & aliam capro emissario. Post hæc autem fiebant omnia, quæ infra sequuntur.

Offeret vitulum. Iste vitulus offerebatur pro peccato summi sacerdotis, & omnium familiarum suarū;
F hircus autem pro peccato, sicut supra declatum fuit, & etiā magis apparet, quia immediatè dicitur, quòd cum sacerdos offerret istum vitulum, rogabat pro se, & pro domo sua. Sed in sacrificijs erat ista consuetudo, quòd nunquam oraretur pro aliquo, nisi pro eo, qui obtulisset: sic autem hic, & dicitur offerre vitulū, idest præsentare eum coram Domino, quoniam non accipitur offerre, idest immolare, cum dicatur hic offeret, & immolabit, & ponuntur hic, tanquàm distincta.

An vitulus qui offerebatur in die propitiationis esset vitula rufa. Quæst. XVI.

G Circa hoc considerandum est, quòd aliqui dixerunt istum vitulum, de quo hic dicitur esse vitulam rufam, quæ offerebatur ad expiandum peccatum. hic autem de expiatione agitur.

Si autem obijciatur contra istos, quòd illa erat vitula, & hic dicitur de vitulo. Respondent, quòd ponitur hic nomen sexus pro nomine speciei, ita quòd vitulus dicatur, siue masculus, siue fęmina, sicut aliquando, tam in sacra Scriptura, quàm in modis vulgatis loquendi reperitur.

Sed hoc non potest stare, quoniam vitula rufa offerebatur pro toto populo, vt inde fierent cineres pro expiandis immunditijs populi, vt patet Numeri 19. capitu. sed iste vitulus, de quo hic, offertur pro peccato
H sacerdotum solum. Item vitula rufa occidebatur ab Eleazaro filio Aaron, vel sub aliquo alio de minoribus sacerdotibus, vt habetur Numeri, decimonono capitu. sed hic vitulus solum occidebatur a sacerdote magno, quia ipse solus poterat offerre in hac die propitiationis, & facere omnes cæremonias, vt habetur ex discursu huius c. Item quando vitula rufa immolabatur erat extra castra, vt habetur Numeri 19. cap. sed iste vitulus de quo hic dicitur, immolabatur apud ostium tabernaculi, vt apparet ex discursu huius capit. maximè cum dicatur, quòd carnes vitulæ rufæ educebantur de Sanctuario ad cremandum extra castra cōtra fores tabernaculi, vt patet Numeri 19. cap. sed san-
I guis vituli de quo hic, aspergebatur intra sancta Sanctorum, & super altare thymiamatum, vt apparet infra in litera. Item ille qui immolabat vitulam rufam erat immundus, vt habetur Numeri 19. capit. & hoc vsque ad vesperum. sed iste qui offerebat vitulum non erat immūdus, quoniam immediatè introibat in sancta Sanctorum, quod non faceret si esset immundus: multa quoque sunt alia monstrātia dissimilitudinem inter istum vitulum de quo hic, & vitulā rufam, quæ colligi possunt Numeri 19. ca. Dicendum ergo, quòd non erat ista vitula rufa, sed quidam vitulus oblatus p peccato sacerdotis, & familiarum suarum. *Et rogans pro se, & pro domo sua*. Cum offerret istud sacrificium, orabat pro se, & alijs de cognatione sua, quia ista erat lex sacrificiorum, vt pro quocunque offerretur, funderentur quoque pro eo preces. orat autem primo pro
K se sacerdos, quam pro alijs: cuius causæ supra assignatæ sunt: deinde autem pro domo sua, scilicet non solum pro familiaribus suis, & omnibus, qui intra domum suam habitant, sed etiam pro omnibus sacerdotibus qui sunt de stirpe sua, & pro omnibus Leuitis, quamquam non pertineant ad familiam suam, sicut supra declaratum est. *Et immolabit eum*. Idest iugulabit illum coram Domino apud altare holocaustorum in latere aquilonari: ibi enim holocausta immolabantur, vt habetur supra 1. ca. Sed idem erat locus, in quo offerebantur sacrificia holocaustorum, & pro peccato, & pro delicto, vt habetur supra decimoquarto ca.

Assum-

A *Aſſumptoque thuribulo*. Hic ponitur alia cæremonia,
quam obſeruare deberet Sacerdos ad hoc, quòd li-
cite intrare poſſet intra ſancta Sāctorum, & eſt, quòd
repleret thuribulum prunis, & imponeret thymia-
ma ſuper illud ad introeundum in ſancta Sanctorum.
Circa quod aliqui dicunt, quòd iſtud thuribulum
erat thuribulum aureum pendens intra ſancta San-
ctorum de aliqua columna, & in illo ponebantur pru
næ. & hoc videbatur dicere Apoſt. ad Hebr. ca. 9. vbi
habetur. poſt velamentum autem ſecundum taber-
naculum quod dicitur ſancta Sanctorum, aureum ha
bens thuribulum. ſed de hoc diximus Exo. 30. ca. qua-
liter accipiendum ſit. ideo non eſt hic diſputandum
qualiter dicatur eſſe thuribulum aureum intra ſancta
B Sanctorum. Sed dicendum, quòd iſtud thuribulum
erat aliquod de thuribulis, quibus vtebantur ſacerdo
tes, cum ponerent quotidianum thus ſuper altare thy
miamatum. Sed an hoc thuribulum eſſet aureum, vel
æneuum, ſicut alia vtenſilia altaris, nihil ad pręſens ne
gocium. *Quod de prunis altaris impleuerit*. Ideſt ponet
prunas ſuper thuribulum, & illas recipiet de altari ho
locauſtorum: in illo enim ſemper erat ignis, & Sacer
dos apponebat quotidie ligna ad fomētū illius ignis,
vt patet ſupra 6. capit. & non licebat accipi de aliquo
alio loco prunas niſi de altari. & propter hoc errauit
Nadab, & frater ſuus Abiu, quia acceperunt ignem
alienum. vt habetur ſupra 10. c. & hic in litera, & hoc
cum voluiſſent offerre incēſum ſuper altare thymia
matum. quilibet autem ignis ad iſtam miniſtrationē
C alienus dicebatur pręter ignem altaris. *Hauriens ma-
nu compoſitum thymiama*. Ideſt Sacerdos accipiens in
manu ſua thymiama, vt apponat ſuper prunas, cum
fuerit in ſancta Sāctorum, vt fumus inde ſurgens ope
riret totum propitiatorium, ne aliquid videri poſſet.
Non tamen eſt intelligendum, quòd iſtud thymiama
compoſitum nō poneretur vſquequo ſacerdos eſſet
intra ſancta Sanctorum; quia tunc quando illuc in-
troiret, videret ea, quæ eſſent ſuper propitiatorium,
ſcilicet corpus illud in quo voces formabant, de quo
ſupra dictum eſt: & etiam non eſſet aliqua nebula
conſurgens de thuribulo ad velandum faciem propi
tiatorij. ſed hoc falſum eſt, & inconueniens. nam tūc
non referebat poni thymiama, vel non, ſi ſemel vide-
retur ſacerdoti id quod erat ſuper propitiatorium. Di
D cendum ergo, quòd antequam introiret in ſancta Sā-
ctorum, ponebat thymiama ſuper prunas, vt ſic exha
laret nebula antequam introiret ſacerdos in ſancta Sā
ctorum, & tunc ferebat in manu ſua adhuc magis de
thymiamate, vt ſi deficeret nebula cōſurgens ex thy
miamate, quod cremabatur, apponeretur denuo thy-
miama, vt non contingeret ſacerdotem eſſe ſine ne-
bula aſcendente de thuribulo. nam tunc videret id,
quod erat ſuper propitiatorium, quod erat contra in-
tentionem Dei ponentis iſtam legem. *Compoſitum
thymiama*. Hoc dicitur ad differentiam thuris ſimpli-
cis, cum nihil habet ſibi compoſitum. quæ autem
erant hæc, quæ componebant thymiama, & in qua
proportione ponderis ſe habebant, habetur Exo. 30.
E cap. *Incenſum*. Ideſt ad incendendum, ſcilicet, quòd
portabatur iſtud thymiama in manu ſacerdotis, vt ip
ſe poneret continue ſuper thuribulum incendendo
illud intra ſancta Sanctorū, ne ceſſaret nebula conſur-
gens inde. *Vltra velum intrabit in ſancta*. Ideſt introi-
bit in ſancta Sanctorum, & hoc vltra velum, ſcilicet,
quia locus iſte erat vltra velum. Erant enim duo ve-
lamina. Vnum quod pendebat ante oſtium taberna-
culi, & iſtud diuidebat tabernaculum ab oſtio ſuo. &
non vocatur hoc velum, ſed communiter vocatur tē
torium. Aliud autem erat velamen, quod diſtingue-
bat inter primam, & ſecundam partem tabernaculi,

Antequam ſacerdos i troiret ponebat thymiama.

Duo erant velamina in Sanctuario.

A & iſtud eſt quod pendebat ante ſancta Sanctorum, &
eſt de quo dicitur in paſſione Chriſti Matth. 28. c. ve-
lum templi ſciſſum eſt in duas partes. nulla autē erat
diſtinctio iſtius partis a ſecunda, niſi per iſtud velum
quod pendebat ante quatuor columnas, de quo ha-
betur Exodi 28. capit. ideo quicunque intrabat in ſan-
cta Sanctorum, dicebatur intrare intra velum, & qui
vltra uelum dicebatur ſancta Sanctorum. *Vt poſitis
ſuper ignem aromatibus nebula eorum, & vapor operiat ora-
culum*. Hic ponitur cauſa ſupradictorum, ſcilicet qua
re thymiama ponebatur in thuribulo, & dicitur, ꝙ
fiebat ad hoc, vt de thymiamate illo conſurgeret ne-
bula ad operiendum faciem propitiatorij, ne videre-
tur id quod erat ſuper propitiatorium, ſcilicet corpus
B in quo formabantur voces, de quo ſupra dictum eſt.
fiebat autē hoc mō, ꝙ Sacerdos portaret ante faciem
ſuam thuribulū habēs thymiama, & quia thymiama
erat ex rebus multum fumoſis, emittebatur craſſus fu
mus, qui operiebat totum quod erat ante oculos Sa-
cerdotis, ita vt nihil poſſet videre ante ſe, & ſic non di
cebatur proprie operiri propitiatorium, ſed magis
oculi ipſius Sacerdotis. dicitur autem hic vapor, &
nebula conſurgens, quæ non ſunt plura. idem enim
eſt vapor ſurgens de thuribulo, & nebula, & ponitur
ly &, expoſitiue, ſcilicet vapor & nebula, ideſt nebula
ex vaporibus.

Operiat oraculum. Vocatur hic oraculum ipſum pro
pitiatorium. nam ſic interdum aliàs vocatur aliter.
Quare autem propitiatorium vocetur oraculum, ſu-
C pra poſitæ ſunt duæ rationes.

Quod eſt ſuper teſtimonium. Ideſt ſuper arcam teſti-
monij, quia in arca illa erant tabulæ decalogi, quæ
erant in teſtimonium datæ legis. & iſtæ tabulæ aliquā
do vocantur teſtimonium, vel teſtificatio, vt habe-
tur Exodi 25. cap. cum dicitur. pones in arca teſtifica
tionem quam dabo tibi, ideſt tabulas: etiam alia, quæ
intus erant, ideſt virga Aaron, quæ fronduit, & vrna,
& Deuteronomius, quæ vocari etiam poſſunt teſtifi-
catio, ſicut declarauimus Exo. 25. cap. *Et non moriatur*.
Ideſt quando fecerit iſta non morietur, ꝙ ſi fortaſſis
introierit ſine thymiamate, morietur. Cauſa huius
eſt, quoniam Deus apparebat ſuper propitiatorium
in nube, ſicut ſupra dictum eſt, & videret illum ſacer
D dos niſi portaret thymiama, & videns moreretur, vt
patet ſupra. *Tolletque de ſanguine vituli*. Iſtud erat ſecū
dum quod introducebat ſacerdos in ſancta Sanctorū
ſcilicet ſanguis vituli ad aſpergendum. & non ſolum
ſanguis vituli, ſed etiam hirci, vt patet infra, & iſte ſan-
guis commixtus erat in eadem craterula. fundebatur
partim de ſanguine vituli, & partim de ſanguine hir-
ci, & cum aſpergeretur, de vtroque aſpergebat. Vnde
non eſt intelligenda iſta litera ſm ordinem, qui hic
deſignatur, qm̄ prius dr̄, ꝙ introferret de ſanguine vi-
tuli, deinde dicitur de ſanguine hirci, ſed de vtroq; ſi-
mul ferebatur. *Aſperget digito ſepties contra propitiato-
rium*. Ideſt mittet digitum ſuum in ſanguinem vitu-
li, vt aſpergat de illo coram Dn̄o. De iſta litera dicen-
dum eſt, ꝙ non teneatur in ea ordo, qui exprimitur,
E ſed debet intelligi litera inferior per recapitulationē,
quod patet, quia dicitur hic, ꝙ aſpergeret ſacerdos ſe-
pties coram Domino de ſanguine vituli, & poſtea di-
citur, quòd occidet hircum, & de ſanguine eius fa-
ciet ſimiliter. Oportebat igitur ſecundum hoc, vt ſa-
cerdos magnus bis introiret in ſancta Sanctorum in
die propitiationis, ſcilicet ſemel ad aſpergēdū ſangui-
nē vituli, & poſt hoc occideret hircū, & ītroiret ad aſp
gendū de ſanguine hirci ſicut de ſanguine vituli, & ſi
ſacerdos ſolum introibat ſemel in anno in ſancta Sā-
ctorum, vt patet ad Hebræos capitu. 9. ergo non in-
troibat bis in die iſta. ſed introibat bis ſi primo por-

Litera hęc debet intelligi per recapitulationem.

taret sanguinem vituli, & deinde post expiationem factam in illo occideret hircum, & introduceret sanguinem eius. ergo simul introducebatur intra sancta Sanctorum sanguis vituli, & hirci.

Item patet hoc infra, quoniam dicitur, quòd sacerdos orabat pro se, & domo sua, & pro vniuerso Israel: & sumebat sanguinem hirci, & vituli, & fundebat simul super cornua altaris thymiamatum. ergo simul sanguines isti fundebantur, & simul vtrunque intro ducebat Sacerdos in sancta Sanctorum. Cum ergo dicitur hic, quòd immolaret vitulum sacerdos, & de sanguine eius aspergeret septies cōtra propitiatoriū, & postea dicitur, quòd occidatur hircus, & fiat de sanguine eius similiter, non est sic accipiendum, sed intelligitur, quòd occideretur vitulus, & deinde hircus. & tunc sumeretur sanguis vtriusque in cratera, atque aspergeretur de vtroque simul, tam coram propitiatorio quàm super cornua altaris. Cum autem dicitur hic, quòd vitulus occideretur, & de sanguine eius aspergeretur septies coram Domino, non dictum est tanquam sic fieri deberet nullo interposito, sed ponitur ad notandum quid de vitulo fieri deberet. *Asperget digito septies*. Fiebat aspersio ista septies ad denotandam perfectam expiationem ab omnibus peccatis, quæ significatur per numerum septenarium, quia septenarius numerus perfectus est, & hoc quia omnia clauduntur sub numero septenario quantum ad durationem, cum omnium rerum circulus in essendo per septem dies voluatur: etiam quia omnis vegetatio rerum per septem planetas fit, & quamquàm alia astra fixa influant, principalis tamen influentia a planetis est, quia ipsi habent latitudinem in motu suo declinando aliquando ad septentrionem, & aliquādo ad austrum, & ista declinatio contemperat elementa, & omnes res elementatas tam viuentes, quàm nō viuentes, & conseruat eas in sua armonia. de quo magis declaratum est Exo.23.cap. vel fiebat ista septenaria aspersio ad signandum expiationem ab omnibus peccatis mortalibus, quæ septem sunt, vel ad septem reducuntur. prima tamen harum causarum conuenientior est. *Contra propitiatorium*. Idest, quòd Sacerdos aspergat istum sanguinem contra propitiatorij partem, scilicet existens ante propitiatorium, & aspergebat sanguinem contra illud.

Aspsio ista quare septies fiebat.

Ista septenaria aspersio quare fieabat in sanguine & super altare. Quæstio. XVII.

SCIENDVM autem, quòd ista aspersio fiebat ad expiandum propitiatorium, quoniam per peccata hominum dicebatur pollui locus, in quo Deus erat, & sic ipsum tabernaculum, & omnia vasa eius polluta dicebātur. ideo ad hoc, quòd perfecte munda essent, fiebat quædam expiatio. & quia tam per peccata Sacerdotum quàm per peccata popularium inquinabatur Sanctuarium, fiebat asp sio in eo pro peccatis vtrorumque. pro peccatis enim Sacerdotum fiebat aspersio in sanguine vituli, quia ipse immolabatur pro eis, pro peccatis autem popularium fiebat expiatio in sanguine hirci, hunc enim ipsi offerebant.

Qūo expiabātur peccata in sanguine, & qūo Deus accipiat sanguinē pro peccatis nostris.

Causa autem fundamentalis huius expiationis in sanguine est, quia per peccata Israelitarum quodam modo videbatur pollui tabernaculum, in quo Deus habitabat, quia videbatur ei fieri quędam offensio, cum eo negleto peccarent, ad hoc autem, quòd ista offensio & inquinatio tolleretur, oportebat, vt ille, qui inquinauerat, daret animam suam pro ista inquinatione, quia nihil melius in eo erat, hoc modo deberent mori omnes Israelitæ, cum omnes per pecca-

F ta sua polluerent Sanctuarium. Deus tamen quia misericors est, nolens omnes simul perire, ex immensa bonitatis suæ largitate recipiebat hanc commutationem, vt pro vita, vel anima hominum daretur vita, vel anima pecorum. & quia vita pecorum est in sanguine, iubebat Deus, vt offerretur sanguis ad expiandum, & hoc valde conueniens erat. sic habetur sequēti cap. si comederit homo sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eam de populo suo, quia anima carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis, vt super altare meum expietis in illo, & sanguis pro animæ piaculo sit. sic habetur Deutero.12.cap. cum dicitur. sanguis eorum pro anima est. Quando ergo datur sanguis animalium est, vt si daretur vita ipsorum, & quando datur vita ipsorum G pro vita hominum, est conueniens commutatio ex Dei bonitate, vt supra dictum est. ergo conuenienter expiantur peccata hominum per sanguinem pecorum, & si aliquis offendisset alium, tunc iste crederet sibi esse satisfactum, quando alius coram eo occideretur, ita vt uideretur Deo satisfieri, sanguis animalium fundebatur coram illo. Et quia Deus dicebatur principaliter esse intra sancta Sanctorum super propitiatorium, ideo aspergebatur contra propitiatorium, & quia in prima parte tabernaculi principalis locus, in quo Deus erat, dicebatur esse altare thymiamatū, ideo etiam super illum sanguis fundebatur, scilicet super cornua eius. & isto modo dicebatur purificari tabernaculum, & vasa eius ab immunditijs contractis per peccata filiorum Israel, vt habetur infra cum dicitur, H & expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel, & de pręuaricationibus eorum cunctisque peccatis. Et iste modus obseruatur in Ecclesia, cum est polluta sanguine, vel semine, in quorum vtroque dicitur ipsa Ecclesia suscipere quandam offensionem, & ob hoc etiam quando talia patitur, dicitur esse violata, tanquam aliqua violentia per quodlibet horum sibi inflicta sit. de ista purificatione, quæ erat in sanguine, loquitur Apostolus ad Hebræ.ca.9. dicens. & omnia penè in sanguine secundum legem mundantur, & sine sanguinis effusione non fit remissio peccatorum. *Contra orientem*. Hic ponitur situs propitiatorij secundum comparationem ad partem illam, ex I qua fiebat aspersio sanguinis, & dicitur, quòd fiebat contra propitiatorium ad partem orientalem.

An verum sit, quòd licet introitus in sancta Sanctorum esset a parte orientali, conuersio tamen & aspersio, & oratio esset contra orientem, & an iste modus possit stare. Quæst. XVIII.

SED hoc videtur valde inconueniens. nam tabernaculum erat sic dispositum, quòd introitus tabernaculi esset ab oriente, & introitus atrij atque introitus in sancta Sanctorum. necessarium igitur erat, ꝙ locus sancti Sanctorum, qui erat in extremitate posterioris partis tabernaculi, eēt K a parte occidentali. sic patet Exo.26. cap. vbi ponitur dispositio tabernaculi, & in latere meridiano eius, & septentrionali atq; occidentali ponebant tabulæ, in latere autem orientali nullæ ponebant. ergo ab illa parte erat ingressus, & sancta Sanctorum erant in parte occidētali, scilicet in extremitate tabernaculi. videbatur ergo ꝙ quando sacerdos introiret in sancta Sanctorū a parte orientali, & aspergeret sanguinem, quòd fieret ista aspersio ꝯ partē occidentalem, alioquin nō fieret contra propitiatoriū. sed magis sacerdos introiens in sancta Sanctorum conuerteret posteriora sua contra propitiatorium, & aspergeret sanguinem contra introitum sancti Sanctorum.

Ad

Ad hoc autem sunt aliqui doctores dicẽtes, quòd licet introitus in sancta Sanctorum esset a parte orientali, conuersio tamen, & aspersio, & oratio erat contra orientem, sicut in Ecclesijs nostris, in quibus fit oratio contra orientem, euenit. & dicunt in hoc approbare modum orandi Ecclesiæ. s. contra orientem.

Sed hoc non stat in aliqua similitudine, quia licet in Ecclesijs fiat oratio contra orientem, tamen non fit introitus per partem orientalem, sed per partem septentrionalem, aut meridianam, vel occidentalem. Itẽ modus assignandi istorum poterat esse, si diceremus, quòd isti introibant directe in sancta Sanctorum contra partem occidentalem; & postquam intrassent, cõuerterent posteriora sua contra arcam, & propitiatorium ad occidentem, & vultum suum contra orientem. Iste tamen modus repugnat literæ, quia tunc non posset fieri aspersio contra propitiatorium, quod erat in parte occidentali; sed magis contra velum sancti Sanctorum ad partem orientalem. & tamen iste modus repugnat literæ cum dicatur, quòd fiat aspersio contra propitiatorium. Item etiam si textus nihil exprimeret de hoc, videbatur esse magnum inconueniens, vt sacerdos intraret directe contra propitiatorium, & verteret posteriora sua contra arcam, & propitiatorium, super quod gloria Domini erat.

Adhuc autem poterant isti assignare quendam alium modum cõgruentiorem, quomodo Sacerdos intrans contra propitiatorium versus partem occidẽtalem conuerteret se contra partem orientalem, & aspergeret sanguinem cõtra propitiatorium, & hoc erat, vt sacerdos directe intrans ab exteriori tabernaculo versus arcam ad partem occidentalem, cum accederet ad arcam conuerteretur in circuitu arcæ, ita, quòd haberet dorsum suum contra partem occidentalem, & conuerteret vultum suum contra propitiatorium versus partem orientalem, per quam introitus erat, scilicet contra velum.

Sed contra hoc arguit Nicolaus, quòd tunc sequeretur, quòd duo Cherubim, qui erant super extremitates duas propitiatorij, haberent vultum contra partem occidentalem, & dorsum contra introitum in sancta Sanctorum. cuius contrarium habetur 3. Reg. 6. cap. & 2. Paralipo. 3. cap. Sed ista consequentia non valet, quoniam arguit Nicolaus de dispositione Cherubim, qui erant in templo Salomonis, & nõ de Cherubim qui erãt in priori tabernaculo. & cum arguit, quòd Cherubim, & omnia alia erant in templo Salomonis, sicut fuerunt in priori tabernaculo, sicut dicũt omnes Doctores. Respondendum est, quòd quamuis esset similitudo magna inter ea, quæ fuerunt in isto tabernaculo, & templum Salomonis, tamen non fuit omnimoda similitudo, vt patet cuilibet inquirenti per singula. sed vt etiam de nullo alio exprimatur, satis apparet de Cherubim. Nam Salomon fecit in templo duos Cherubim de lignis oliuarum, & habebat qlibet in latitudine ab extremitate vnius alæ vsque ad extremitatem alterius decem cubitos, ita quòd ambo Cherubim continebant 20. cubitos. in priori tamen tabernaculo quod fecit Moyses, non erant duo Cherubim de oliuis, nec erant ita magna.

Non fuit omnimoda similitudo templi ad Sanctuarium in fabricatione Cherubim.

Apparet etiam amplius, quòd non tenet istud argumentum Nicolai, & id quod præsupponit est falsum, quia in priori tabernaculo erant duo Cherubim productiles de duabus extremitatibus propitiatorij, & habebant vultus suos versos contra se, & inclinatos super propitiatorium, vt habetur Exo. 25. & 27. capit. ideo necessarium erat, vt dorsum vnius Cherub eẽt contra meridiem, & dorsum alterius contra septentrionem. Et sic non concluditur aliquod inconueniens cõtra istos doc. ex argumento Nicolai, qm̃ po-

A terant introeuntes in sancta Sanctorum orare cõtra propitiatorium directe, siue essent a parte occidentali, siue a parte orientali, & neutro modo orarent contra dorsa Cherubim, quia non habebant Cherubim posteriora sua contra orientem, nec contra occidentem, sed vnus contra meridiem, & alius contra septẽtrionem. In templo autem quod fecit Salomon, erãt isti duo Cherubim quos reliquit Moyses super propitiatorium, & præter hos fabricauit alios duos Cherubim magnos extendentes alas a pariete septentrionali, vsque ad parietem meridianum. Erant autem habentes isti duo Cherubim simul 20. cubitos in latitudine, quia quilibet continebat decem cubitos ab extremitate alę vnius vsque ad extremitatem alæ alterius;

B & occupabant totam latitudinem parietis occidentalis sancti Sanctorum pertingentis ab angulo parietis meridiani, vsque ad angulum parietis septentrionalis. tangebat quoque extremitas alæ vnius Cherubim extremitatem alæ alterius, vt habetur 3. Reg. 6. c. Item latitudo alarum cuiuslibet Cherubim eorum, quos fabricauit Salomon, cum pectore eius, erat decẽ cubitorum, & totidem in altero. Cherubim autem, qui erant super arcam, solum extendabant alas per duos cubitos, & dimidium, quanta erat longitudo ꝓpitiatorij, quod tegebant. & ipsi Cherubim tãgebant se inuicem alis, & claudebant in circuitu totum propitiatorium, & ita erat longitudo alæ cuiuslibet Cherubim quasi cubiti, & dimidij. Inconueniens autem quod videtur inducere Nicolaus, aliqualiter procede

C ret tempore templi Salomonis, quia tunc erant duo Cherubim in parte occidentali sancti Sanctorum, & qui supradicto modo conuertere se deberet contra propitiatorium ad partem orientalem, non haberet conuenienter posteriora sua, quia conuerteret ea versus vultus Cherubim, quod aliqualiter inconueniens est. ideo argumentum Nicolai in hac parte non concludit. Quamquàm autem ista positio non suscipiat detrimentum ex argumento Nicolai, tamẽ non stat conuenienter, & hoc porpter duo. Primo quoniam si sacerdos sic se verteret in circuitu arcæ, & propitiatorij, aut vultus illius corporis, in quo formabatur vox in propitiatorio, erat contra partem occidentalẽ, aut contra partem orientalem mundi. Si autem est

D contra partem orientalem, sacerdos conuertens se modo supra dicto ad orandum contra orientem, non oraret contra vultum loquentis in propitiatorio; sed contra tergum, quod patet, quia si facies vtriusq; erãt contra orientem, tam loquentis in propitiatorio, q̃ sacerdotis orantis, non erat vna contra alteram, quoniam quando aliqui homines se mutuo respiciunt, habent facies contra partes mundi cõtrarias, scilicet, vnus contra orientem, & alius contra occidentem, & sic de alijs differentijs positionum. Sed hoc erat incõueniens, scilicet, quòd sacerdos oraret versus posteriora Dei; & Deus loqueretur Sacerdoti non conuertens ei vultum suum. ergo oportebat, quòd vultus sacerdotis esset ꝯ vultum Dei, & tunc data ista positione oporteret, ꝙ esset vultus Dei loquentis contra partem occidentalem, vt vultus sacerdotis, & Dei se re-

E spicerent mutuo. Sed ad hoc sequebatur inconueniẽs, quia tunc illi qui orarent existentes in atrio tabernaculi, & qui intra tabernaculum contra sancta Sanctorũ, non orarent ꝯ vultum Dei existẽtis in propitiatorio, sed ꝯ dorsum, quod satis videtur inconueniens. Ergo non erat talis dispositio sacerdotis introeuntis intra sancta Sanctorum, scilicet, quod circuiret arcam, & conuerteret vultum suum contra propitiatorium ad partem occidentalem, quoniam potius sicut ingrediebatur a parte orientali Sacerdos contra occidẽtalem, ita orabat, & vultus Dei erat contra orientẽ:

ideo cum Sacerdos introiret intra sancta Sanctorum a parte orientali versus occidentalem, & vultus loquentis in propitiatorio esset contra orientem, respiciebant se mutuo vultus loquentis, & vultus Sacerdotis intrantis. Item patet hoc, quoniam adhuc facto templo Salomonis esset maius inconueniens. nā si oraret Sacerdos a parte occidentali intra sancta Sāctorum contra partem orientalem, verteret dorsum suum contra duos Cherubim, qui erant in parte oriētali sancti Sanctorum, vt patet 3. Reg. 6. cap. & 2. Paralipo men. 3. capit. hoc tamen non conueniebat. sed ponendo, quòd sacerdos orabat a parte orientali versus occidentem, non sequebatur aliquod horum inconuenientium. ergo dicendum est, quòd Sacerdos non conuerteretur.

Tenendum igitur in hoc est, quòd Sacerdos introibat in sancta Sanctorum a parte orientali, & vultus loquentis in propitiatorio erat contra partem orientalem, & sic erat vultus vnius contra alterum; & non conuertebat se Sacerdos contra aliquam aliam partem, sed sic, vt intrabat, aspergebat sanguinem contra propitiatorium. Cum autem dicitur hic, quòd Sacerdos oraret contra orientem, procedit error ex diuersa assumptione huius nominis oriens; quia potest accipi oriens dupliciter. Vno modo pro ipsa parte orientali mundi, alio modo pro parte cuiuslibet rei, quæ est contra orientem. Accipiendo autem primo modo, scilicet orare contra orientalem partem mundi non potest intelligi litera ista, quia tunc sequerentur omnia inconuenientia supra assignata. & ob hoc errauerunt illi de quibus supra dictum est. Alio modo accipitur oriens pro parte propitiatorij, quæ erat contra orientem. & isto modo est litera vera, quoniā cum Sacerdos intraret in sancta Sanctorum a parte orientali contra occidentem, illa pars propitiatorij, quæ ei obijciebatur erat oriens propitiatorij, & cum oraret contra illam, oraret contra orientem propitiatorij; sed non contra orientem mundi. Quin potius necessarium est, vt quando quis orat contra partem orientalem alicuius rei, oraret contra occidentalem partem mundi, & sic iste Sacerdos intrans in sancta Sanctorum, & omnes alij Iudæi orabant contra occidentem. hic tamen dicitur, quòd orabat contra orientem, scilicet propitiatorij. *Cumque mactauerit hircum pro peccato populi*. Sicut occidebatur vitulus, vt de sanguine eius expiaretur pro peccato Sacerdotum, ita occidebatur hircus, vt in sanguine eius expiaretur pro peccato populi. & iste hircus erat ille, super quem cecidit sors Domini, & immolatus est pro peccato, alius autem fuit datus in caprum emissarium. *Pro peccato populi*. Non est sensus, quòd immolaretur iste hircus pro aliquo vno speciali peccato populi, sed pro omnibus peccatis: nam quando totus populus, vel aliqua persona solum faciebat aliquod peccatum specialiter, fiebant pro eo specialia sacrificia, de quibus habetur supra 4. cap. & 5. hic autem generaliter pro omnibus peccatis, quæ populus fecerat, fiebat ista immolatio. *Inferet sanguinem eius intra velum*. Hæc omnia referuntur ad Sacerdotem magnum, cum ipse solus faceret ceremonias in hac die. & dicitur, quòd ipse inferet, idest introducet sanguinem huius hirci intra velum, idest intra sancta Sanctorum, qui locus distinguebatur a priori parte tabernaculi interposito velo distinguente, & pendente in quatuor columnis. Nō tamen est intelligendum, quòd iste sanguis per se introduceretur in sancta Sanctorum; sed simul introducebatur cum sanguine vituli, fiebat enim commixtio ex vtroque in eadem cratera, ponitur tamen hic per se ad declarandum, quid fieri deberet de quolibet, scilicet quomodo sanguis vituli deberet intro-

Oriens dupliciter sumitur.

F duci in sancta Sanctorum, & idem de sanguine hirci, hoc tamen simul. *Sicut præceptum est de sanguine vituli*. Idest sic fiet de sanguine hirci sicut mandatum est in sanguine vituli, scilicet, quòd feratur intra sancta Sanctorum, & quòd aspergatur contra propitiatorium. *Vt aspergat e regione oraculi*. Idest introducet Sacerdos istum sanguinem, vt aspergatur contra oraculum, idest contra propitiatorium. E regione duæ dictiones sunt, scilicet ablatiuus cum sua præpositione, & significat regio aliquam partem; è significat differentiam positionis, ita quòd tantundem sit dici, e regione, sicut ex regione, sicut ex opposito, vel a fronte. & dicitur aspergi sanguis e regione oraculi, idest contra oraculum, vel propitiatorium.

G *An iste sanguis aspergetur super propitiatorium, ita quòd guttæ sanguinis caderent super ipsum. Quæstio. XIX.*

ALIQVIS autem inquiret an iste sanguis aspergeretur super propitiatoriū, ita, quòd istę guttæ sanguinis caderent super propitiatorium. Et respondetur, quòd non. sed sacerdos ponebat se coram propitiatorio, & mittens digitum in crateram sanguinis mittebat guttas contra propitiatorium, istæ autem non cadebant super ꝓpitiatorium, sed in terram ante propitiatorium. patet ex litera, cum dicitur, aspergat e regione oraculi, idest contra propitiatorium. & tamen si caderent guttæ super propitiatorium, non diceretur, quòd contra illud aspergeretur, sed super illud. Item quia in sanguine distinguitur triplex modus, scilicet aspergere, effundere, tingere. duo modi pertinent ad hoc cum sanguis tāgit ipsam rem, scilicet effundi, vt cum dicitur, quòd sanguis effunditur ad basim altaris, vt patet supra 1. & 3. & 4. cap. quia tūc sanguis cadet super ipsam basim. Etiam secundus modus, qui est tingere, est, quando sanguis super ipsam rē cadit. & sic dicimus tingi cornua altaris. sic habetur supra 4. & 5. & 8. cap. In tertio modo, qui est aspergere, non denotatur semper cadere sanguis super ipsam rem. sed aliquando cadit, aliquando non; sicut notificatur ex adiuncto; vt si dicatur, aspersit tabernaculum, vel aspersit altare, & librum legis, & tunc intelligitur, quòd sanguis cecidit super ipsam rem. sic habetur Exo. 24. cap. cum dicitur. ille vero sumptum sanguinem respersit in populum. sic etiam habetur ad Hebræ. 9. capit. cum dicitur. lecto enim omni mandato legis a Moyse vniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua, & lana coccinea, & hyssopo, ipsum quoque librum, & populum omnem aspersit, & tabernaculum, & omnia vasa ministerij similiter sanguine aspersit. Aliquādo autem dicitur aspergere cōtra aliquid, & tunc non cadit sanguis super rem, quæ aspergitur, sic dicitur aspergi contra fores tabernaculi, vel contra propitiatorium; & tamen nihil cadit de sanguine super propitiatorium, vel super fores. de hoc Numeri 19. capitu. cum dicitur, & tingens digitum in sanguine eius asperget contra fores tabernaculi septem vicibus, & tamen manifestum est, quòd ille sanguis non poterat cadere super fores, quia sacerdos quando aspergebat istum sanguinem, erat extra castra, vt patet in eodem capitulo, quomodo ergo posset ex loco castrorum pertingere vsq; illuc? nullo enim modo cum esset Sanctuarium in medio castrorum, vt patet hic in litera, & Num. c. 1. & 2. sic autem accipitur hic aspergere contra oraculū. i. ante ipsum, & non in ipso. *Et expiet Sanctuarium*. Idest mundet, scilicet, quòd sacerdos magnus dicebat purgare mō ꝑdicto ipsum Sanctuariū, quasi coinquinatum foret: nam licet ibi non esset aliqua contaminatio realis, erat

Distinguitur in sanguine triplex mod⁹ aspergendi.

H I K

erat tamen per quandam opinionē. videbantur enim Iudæi facere quandam offensionem Sanctuario, in quo habitabat Deus, quando non curantes de illo peccabant, sicut cum dicimus Ecclesiam violatam, cum in ea semen, vel sanguis effunditur, per effusionem tamen seminis non est in Ecclesia aliqua pollutio realis, sed per opinionem, cum vero fiebant ea, quę supra dicta sunt, dicebantur tolli istæ immunditiæ causatæ. *Ab immunditijs filiorum Israel, & prævaricationibus eorum cunctisque peccatis.* Ista sunt a quibus mundari dicebatur, & per quæ polluebatur Sanctuarium. nā qualitercunque Iudæi se male haberent ad legem, dicebantur facere quādam offensionem Deo, & per hoc videbatur causari violatio in Sāctuario. sed ista offensio, vel violatio erat triplex, quia aliquando fiebat per illa, quæ ꝯ legem non erant, sed circa quasdam corporales obseruationes, in quibus non erat peccatum proprie, sicut in contactibus rerum immundarum. Et ista violatio legis non vocatur peccatum, sed immunditia, quia quamuis aliquis immundus efficiatur ibi, tamen non est peccatum, tamen tabernaculum polluitur cum ipsis hominibus pollutis, cum contra legem Dei fiat, & ab istis immunditijs dicebatur purificari Sanctuarium. Alius modus est delinquendi, vel offendendi in ipsum Sanctuarium, & hoc est cum homines peccabant ex malitia quadam, & hoc dicebatur prævaricatio. ab his etiam purificabatur Sanctuarium. Alius modus est delinquēdi in Deum, & offendendi in Sanctuarium, cum aliquis contra legē agit, & per hoc peccatum incurrit. non tamen fit hoc ex malitia quadam, sed alio quouis modo, & hoc vocatur peccatum generaliter. ab hoc etiam fit expiatio cum dicitur. *Cunctisque peccatis.* Idest, quòd etiam ab omnibus peccatis, quæ non sunt per malitiam expiatur. *Iuxta hunc ritum faciet in tabernaculo testimonij.* Ad Sacerdotem magnum refertur, qui faciebat omnes ceremonias diei propitiationis, ipse enim dicebatur facere in tabernaculo testimonij iuxta hunc ritum, id est sicut fecerat in sancta Sanctorum, sic facere debebat in tabernaculo, scilicet in parte priori, & ab exteriori. Supra enim dictum fuerat de sancto Sāctorum, cum dicebatur, & expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel. Nam quamuis Sanctuarium, vt cōmuniter sumptum significet spatium loci sancti, scilicet atrij, & tabernaculi, hic tamen accipitur specialiter, scilicet pro sancto Sanctorum, quod patet ex superiori cum dictum fuerit, quòd asperget sacerdos septies de sanguine contra oraculum, & tamen oraculum debet esse intra sancta Sanctorum. Nunc dicitur, quòd sicut fuit expiatum Sanctuarium, idest, sancta Sanctorum, sic expiaretur tabernaculum testimonij, idest, pars prior tabernaculi, nam cum exibat sacerdos de sancto Sanctorum, vbi expiauerat, procedens extra velum eodem modo expiabat partem exteriorem domus illius, quæ vocatur hic tabernaculum testimonij.

Per q̄ polluebatur Sāctuariū.

Tabernaculum quot modis accipitur, & etiam Sanctuarium. Quæst. XX.

ACcipitur enim tabernaculum multipliciter. Aliquando enim accipitur pro ipso toto Sanctuario, cum tabernaculo, & atrio. Aliquando etiam accipitur pro tota ipsa domo habente tabulas in circuitu, & operimenta in tecto, quæ communiter consueuit vocari tabernaculum, & erat intra atrium. Aliquando accipitur tabernaculum pro ipsa parte prima tabernaculi, & sic accipitur hic, quoniam non vocatur sanctum Sanctorum hic tabernaculum. De primo modo accipiendi

A apparet, vt cum dicimus, quòd aliquid vertebatur in vsus tabernaculi; quoniam ibi non potest accipi tabernaculum pro solo tabernaculo, sed etiam pro atrio, quia illa pecunia non solum proficiebat ad illas ministrationes, quæ fiebant in tabernaculo, sed etiam pro illis, quæ fiebant in atrio eius. immo magis pro ministrationibus, quæ fiebant in atrio, scilicet pro sacrificijs. Iste modus loquendi habetur Exodi 30. ca. cum dicitur. susceptamque pecuniam, quæ collata est a filijs Israel, trades in vsus tabernaculi testimonij.

De secundo modo accipiendi, scilicet pro tota domo constante ex tabulis, & velamentis, & iste est modus, qui communiter accipitur. sic patet supra 1. & 2. & 3. & quasi in omnibus cap. huius libri cum dicitur B aliquid offerri, vel præsentari coram ostio tabernaculi: nam tunc esset sensus, quòd res offerrentur, vel occiderētur pecora ad ostium tabernaculi. quod falsum est, quia tunc non occiderentur apud Altare lateris aquilonaris, vt patet supra 1. ca. illud tamen altare erat intra Sanctuarium apud tabernaculi ostium.

Tertio modo accipitur tabernaculum pro prima parte illius tabernaculi, cum diuidebatur ista domus constans ex tabulis, & operimentis in duas partes. s. in sancta Sanctorum, & in anteriorem partem domus. de isto modo diuisionis habetur Exo. 26. ca. & etiam dictum fuit hic. & sic accipitur in hac litera, prout distinguitur sancta Sanctorum contra anteriorem partem tabernaculi. Quarto, & vltimo modo accipitur tabernaculum testimonij pro parte, quæ dicitur sancta C Sanctorum. & istum modum ponit Apostolus ad Hebræos cap. 9. vbi ponuntur istæ duæ partes. s. quòd diuiditur tabernaculum in duo tabernacula, & istud quod accipitur hic in litera, dicitur primum tabernaculum, & sancta Sanctorum dicitur secundum tabernaculum, vt patet in litera sua cum dicitur, tabernaculum autem factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panum, quod dicitur sancta, post velamen autem secundum tabernaculum, quod dicitur sancta Sanctorum, habens aureum thuribulum, & arcam testamēti. Isti autem duo modi accipiendi tabernaculum non sunt proprij, sed per synechdochem, quoniam nomē totius attribuitur parti, quęlibet. n. harum partium duarum erat pars taberD naculi, & non tabernaculum. Et cum dicitur ista pars tabernaculum testimonij; non accipitur proprie, quoniam testimoniū vocat̄ decalogus scriptus in tabulis, & iste erat in arca: arca aūt intra sancta Sāctorū erat, ideo cum distingueretur primum tabernaculum a secundo, secundum, scilicet sancta Sanctorum poterat aliquo modo dici tabernaculum testimonij, quia continebat in se testimonium. i. arcam cum tabulis. primum autem non poterat proprie dici tabernaculum testimonij, quia ipsum non cōtinebat testimonium, nec erat pars continentis, & tamen hic vocatur tabernaculum testimonij. Sciendum autem, quòd tabernaculum testimonij proprie dicitur, quod tabernaculū est, & testimonium continet; ideo solum potest intelligi proprie. scilicet secundo modo accipiendi suE pra posito; qm̄ sic domus illa tabernaculum est; etiā continet in se testimonium. s. in quadam parte sui. Cū aūt vocatur sancta Sanctorū tabernaculum testimonij, quamuis posset dici, ꝙ est continens testimoniū, tamen non proprie dicitur, ꝙ sit tabernaculum, sed pars tabernaculi. Ideo qn̄ dicitur, ꝙ est sancta Sāctorū tabernaculū testimonij, intelligit per synecdochē. s. pars tabernaculi testimonij. Cum vero de prima parte tabernaculi dicitur, quòd ipsa est tabernaculum testimonij, vtrūque improprie dicitur: quia nec tabernaculum est, nec testimonium continet, sed est ista locutio velut si aliquis homo haberet faciem albam,

Quō pōt vocari sancta Sanctorum tabernaculum testimonij & quō prima pars tabernaculi vocatur eodem modo.

& reliquum corpus nigrum, & propter faciem albã vocaretur homo albus, & deinde pes ipsius hominis vocaretur albus, quia erat pars hominis albi. sed modus iste loquẽdi valde improprius est, permittitur tamen in sacra Scriptura, habet enim aliquam rationẽ. *Iuxta hunc ritum faciet in tabernaculo testimonij.* Idest sicut fecit intra sancta Sanctorum, ita faciet in parte anteriori tabernaculi. Ritus autẽ obseruatus in sancta Sãctorum fuit, quòd aspergeretur septies sanguis coram propitiatorio, iste idem ritus obseruari debet in parte anteriori, & tamen non solum fiebat in parte anteriori id quod in posteriori, sed aliquid vltra, scilicet, quòd tingebantur cornua altaris thymiamatum, & septies fiebat aspersio contra illud, & tamen in sancta Sanctorum solum fiebat aspersio septenaria, de hoc patet infra in litera. *Quod fixum est inter eos in medio sortium habitationis eorum.* Idest, quòd tabernaculũ fixum est inter Iudęos in medio habitationum suarum. hoc enim poterat referri ad duo tempora, scilicet ad tempus, quo erant Iudæi in deserto, vel ad tempus quo fuerunt in terra promissionis. Referendo autem ad tempus, quo erant in deserto; apparet, ꝙ erat in medio castrorum ipsum tabernaculum, quia distinguebantur castra Israelitarum in quatuor partes sub quatuor vexillis, vt habetur Nume. capitu. 2. & inter castra illa erant Leuitæ, & ipsi erant in circuitu Sanctuarij, vt habetur Numeri 1. capit. & secundum hanc dispositionem erat Sanctuarium fixum in medio habitationum Iudæorum. & de hoc loquebatur proprie Moyses.

Duplex literæ expositio.

Alio modo referebatur hoc ad tempus, quo erant Israelitę in terra ꝓmissionis, & tunc verum est, ꝙ erat tabernaculum fixum inter eos in medio sortium suarum, quia Hierusalem, in qua erat tabernaculum in templo Salomonis, erat quasi in medio terræ promissionis. Ponitur autem hoc hic tanquam causa superiorum, quia supra dictum fuerat, quòd sacerdos expiaret Sanctuarium in sanguine, hic redditur causa, scilicet, quia illud erat in medio habitationis Iudæorũ, & propter hoc vbicunque Iudæi peccarent, videbatur infici Sanctuarium, secus autem si poneretur Sanctuarium in vna extremitate habitationum Iudæorum, quia tunc quamuis ex vna parte infici videretur, non tamen ex omnibus, cum autem in medio est, vndique inficitur. Est autem modus iste transumptus ex modo immunditiæ corporalis, quia cum aliquid est in medio multarum rerum immundarum, vndique inficitur per realem actionem ipsarum, si autem ex vna parte dumtaxat habeat res causantes immunditiam, ex illa parte erit immunditia. Dicitur autem in medio sortium habitationis eorum, quoniam habitationes Iudæorum in deserto erant per sortes, ne oriretur contentio, ideo tabernaculum dicebatur esse in medio sortium, cum esset in medio habitationum, quæ erant per sortes. Alia litera habet.

In medio sordium habitationis eorum. Et ista litera videtur esse conuenientior, quia magis reddit causam superius dicti, quàm alia litera, & hoc quia ista purificatio fiebat propter sordes. Melius ergo dicitur, quòd tabernaculum esset inter sordes habitationum Iudęorum, quàm quòd esset inter sortes, quia quod inter sordes est purificatione indiget, & potuit esse satis facilis error, quoniam non differunt ista nisi in vnica litera, scilicet, quòd ponatur d, vel t, & hoc manifestũ erat. nam castra Israelitarum aliqualiter erant immunda, quamquàm non esset in eis immunditia stercoris humani, vt habetur Deuteronom. 23. capitu. cum dicitur, habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ gerens paxillum in baltheo, cumque sederis fodies per circuitum, & egesta

F humo operies quo releuatus es, Dominus enim tuus ambulat in medio castrorum. Et tamen adhuc aliqua immunditia erat in castris Hebręorum, quæ aliũde prouenit, & de hac recte diceretur, quòd Deus erat in medio sordium habitationis Hebræorum.

Nullus hominum sit in tabernaculo quando Pontifex ingredietur Sanctuarium. Accipitur hic tabernaculum pro prima parte tabernaculi, sicut accipiebatur supra immediate, & accipitur Sanctuarium pro sancta Sanctorũ, sic etiam supra accipiebatur cum dictum est, vt aspergat e regione oraculi, & expiet Sanctuarium, sed non potest accipi ibi nisi pro sancta Sanctorum, quia ibi erat propitiatorium, & est sensus huius literæ, quòd quando sacerdos introibat in sancta Sanctorum, nullus homo debebat esse in prima parte tabernaculi.

G

Quare cum Sacerdos magnus introibat in sancta Sanctorum nullus hominum esse debebat in prima parte tabernaculi.

Quæst. XXI.

RATIO huius mandati est, quia in omnibus temporibus anni licebat Sacerdotibus minoribus introire in tabernaculi partem primam ad ministrandum ibi, scilicet, ad incendendum lucernas in mane, & vespere, vt patet Exo. 27. capit. & ad ponendum panes propositionis, vt patet infra 24. capitu. & ad cremandum thimiama in mane, & in vespere, vt habetur Exo. 30. ca. hę namque omnes ministrationes pertinebant tam ad Sacerdotem magnum, quàm ad minores, ideo quotidie poterant Sacerdotes minores ingredi in tabernaculum. sed in sancta Sanctorum nulli Sacerdoti minori licebat ingredi, cum non haberent, ibi aliquam ministrationem, vt supra probatum est. non oportebat ergo, quòd diceretur, ne aliquis sacerdos minor staret in sancta Sãctorum, vel intraret, quando Sacerdos ingrederetur ad expiandum. Sed rationabile fuit, quòd diceretur ne aliquis de Sacerdotibus minoribus esset in tabernaculo eo tempore, quo intrabat Sacerdos magnus, quoniam cum licitum esset alijs sacerdotibus minoribus esse in tabernaculo, existimarent, quòd etiam liceret sibi in hac die propitiationis, quãdo sacerdos intraret in sancta Sanctorum, existere in tabernaculo, & respondetur, quòd non licebat.

H

I

Causa autem quare nullus homo deberet stare in tabernaculo, dicitur esse secundum Nicolaum, quòd sacerdos magnus intrans in sancta Sanctorum (quia intrabat locum sanctissimum) debebat habere maximam attentionem ad Deum. hæc autem perditur ꝑ communicationem cum alijs hominibus in collocutione, vel aliàs. ne igitur impediretur Sacerdos magnus ab hac deuotione, iubebatur ne aliquis esset in Sanctuario. simile habetur Exo. 33. cap. cum. n. Deus daturus esset secundas tabulas Moysi, & appariturus ei, iussit, vt nullus homo ascenderet in montem, & oues, & boues non pascerentur econtra, & hoc vt nõ impedirent eum ab attentione visionis, quam suscepturus erat. ita ẽt hic. Alij autem dicẽt, quòd hoc forte fiebat, ne alij viderent res sacras, q̃ apparebant intra sancta Sanctorum, qm̃ erant indigni videre illas. Sed ista positio stare non põt. Primo quia quãuis ipsi eẽnt in tabernaculo in parte anteriori, nihil videre possẽt de eis, quæ erant intra sancta Sanctorum, qm̃ istę duę partes velo interposito disiunctę erant, & existẽtibus in tabernaculo nihil patebat eorum, quæ intra sancta Sanctorum erant. Item secundo quia dato, quòd velum pendens ante sancta Sanctorum tolleretur, tamen illi, qui existerent in prima parte tabernaculi,

K

culi, nihil viderent eorum, quæ erant intra sancta Sanctorum, quoniam etiam ipse Sacerdos magnus nihil videbat, immo si vidisset moreretur, & propter hoc iubebatur tollere thymiama super prunas, vt vapor inde exhalans operiret propitiatorium, & sic nihil videretur. Si ergo sacerdos magnus nihil videbat eorũ, q̃ erãt intra velũ, a fortiori nec videre possent illi, qui erant extra in tabernaculo. Item positio Nicolai non multum agit; quia cum summus Sacerdos esset intra velum, dato, quòd alij essent in prima parte tabernaculi, non loqueretur cum eis, nec haberet aliquam communicationem, per quam impediretur ab intentione summa.

[Doct. opi.] Sed magis dicendum est, quòd vetabatur hoc, ne aliquis de illis, qui erant in tabernaculo, audiret vocẽ loquentis de propitiatorio. Nam die qua intrabat Sacerdos in sancta Sanctorum, loquebatur ad Deum, & Deus ipsi. hanc autem vocem indigni erant audire omnes alij, si tamen essent in tabernaculo, audirent voces, quia prima pars tabernaculi, & sancta Sanctorum, solo velo interposito distinguebantur. hoc autem non impediebat voces audiri, ideo fuit conueniens, vt excluderentur omnes a tabernaculo. Nam sicut summus Sacerdos non erat dignus videre vultum loquentis in propitiatorio, & propter hoc vapor de thymiamate exhalabat, & cooperiebatur propitiatorium, ita & omnes alij præter Sacerdotem maiorem erant indigni audire vocem loquentis, ideo de tabernaculo excludebantur. *Quando Pontifex ingreditur Sanctuarium.* Idest quando summus Sacerdos ingredietur in sancta Sanctorum. Non enim potest accipi Sanctuarium hic large, scilicet, pro toto loco sancto prout dicit tabernaculum & atrium. nec etiã pro solo tabernaculo, quia non ingrediebatur Sacerdos in ista, ad orandum pro se, & domo sua, sicut immediate dicitur, sed solum in sancta Sanctorum.

Vt roget pro se, & domo sua, & vniuerso cætu Israel. Quando Sacerdos ingrediebatur in sancta Sanctorũ, rogabat pro se, & pro domo sua, & pro omnibus Israelitis, primo pro se, deinde pro domo sua. Causa est, quia sic est ordo charitatis, vt primo aliquis seipsum diligat, & magis, deinde familiam suam, deinde autem cæteros. [Ordo charitatis. Sacerdos pro quib' orabat.] Erat alia causa, quoniam pro illis debebat primo rogari, pro quibus primo sacrificium offerebatur, sed primo sacerdos offerebat pro se & domo sua vitulum, deinde pro toto Israel offerebat hircum. ergo primo deberet orare pro se, & domo sua, quam pro omnibus alijs. *Donec egrediatur tabernaculum.* Idest donec egrediatur ad tabernaculum, non enim dicit hic tabernaculum terminum a quo, sed in quem, quia si acciperetur pro termino a quo, est sensus, quòd semper Sacerdos oraret pro se, & Israelitis, quousque exiret de tabernaculo. sed hoc est contra literam, quia dicitur immediate, quòd post hoc Sacerdos accederet ad altare thymiamatum, quod est coram Domino, & ibi expiaret in sanguine, ergo iam cessauerat orare pro se, & pro populo, & tunc quando accedebat ad altare thymiamatum, non erat extra tabernaculum. Necessario igitur accipiendum est hic, vt tabernaculum dicat terminum in quem, & signat primam partem tabernaculi, quæ erat sancta Sanctorum, & est sensus donec egrediatur tabernaculum, idest orabit sacerdos quousque exeat de sancta Sanctorum ad tabernaculum, scilicet ad primam partem tabernaculi, & hoc erat, quia sacerdos cum intrabat in sancta Sanctorum, aspergebat septies de sanguine contra propitiatorium, cum vero hoc fecisset, stabat ibi aliquanto tempore, & tunc orabat pro peccatis suis, & totius populi, post hoc autem ad primam partem tabernaculi intrabat, vt ibi expiaret, & iterum [Literæ expositio.]

A orabat pro peccatis suis, & totius populi. *Cum autem exierit ad altare quod coram Domino est.* Dicebatur exire ad altare, scilicet ad altare thymiamatum, & erat iste exitus, quia altare thymiamatum erat in prima parte tabernaculi, vt habetur ad Hebræos cap. 9. & exibat, quia velo interposito distinguebatur sancta Sanctorum a prima parte tabernaculi. dicebatur istud esse altare thymiamatum coram Domino, quia erat corã velo posito ante arcam, & propitiatorium, in quo Deus esse dicebatur. sic habetur Exodi 30. capi. cum dicebatur, ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonij coram propitiatorio.

Et sciendum, quòd quamquàm per sordes filiorũ Israel totum Sãctuarium, quod inter eos erat, polluebatur, tamen non fiebat expiatio nisi in altaribus, & [Expiatio in qua parte Sanctuarij fiebat.]
B hoc quia principaliter Deus esse videbatur in istis, & in propitiatorio, ideo expiatis istis tribus omnia, quæ in Sanctuario erant, expiata videbãtur. & hoc, quia omnia, quæ erant in Sanctuario, aliquo modo erant ad ministerium duorum altarium, scilicet thymiamatis, & holocaustorum, præter ea, quæ erant in sancta Sanctorum, quæ per se expiabantur. *Vt oret pro se.* Sicut intra sancta Sanctorum Sacerdos orauerat, ita & apud altare thymiamatum orare iubetur. sed dicitur hic, quòd oraret pro se, supra autem mandabatur, quòd oraret pro se, & domo sua, atque cætu Israel.

Dicendum autem, quòd etiam hic intelligi debet, quòd oraret pro domo sua, & Israelitis, quod patet ex duobus, primo quia pro illis oratur, pro quorum pec
C cato sanguis effunditur, cum hoc sit generale in omnibus sacrificijs. sed hic fundebatur sanguis super altare thymiamatum, qui effusus erat pro peccato Israelitarum, & domus sacerdotalis, ergo pro eis orabatur. Patet hoc, quia hic dicitur, & sumptum sanguinem vituli, atque hirci fundet super cornua eius per girum, sed est manifestum, quòd sanguis vituli oblatus est pro sacerdote, & domo sua, vt patet supra in litera, & sanguis hirci oblatus est pro multitudine Israelitarum, pro omnibus igitur orabatur.

Item secundo patet, quia pro illis oratur in expiando Sanctuarium, a quorum sordibus expiatur altare thymiamatum, ergo cum expiabatur, rogaretur pro eis. maior patet, quia expiatio semper fiebat cum precibus, vt apparet exemplariter in isto cap. & roga
D batur, vt Deus remitteret peccata illorum, per quorum sordes fuerat aliquid coinquinatum. minor patet, scilicet, quòd expiaretur Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel, quia dicitur infra, & sanctificet illud ab immundicijs filiorum Israel. ergo oportebat, quòd pro alijs rogaret præter seipsum. Item in die propitiationis expiabatur Sanctuarium ab omnibus immunditijs: Sanctuarium autem incurrebat immũditiam per quæcunque peccata, & sordes, sed manifestum est, quòd alij præter sacerdotem peccabant, & immunditias incurrebant. ergo debebat Sanctuarium in die hac expiari a sordibus eorum, & consequenter pro eis orari deberet. *Et sumptum sanguinem vituli, atque hirci.* Hic ponitur quid deberet aspergi su
E per altare thymiamatum, & dicitur quòd aspergeretur de sanguine hirci, & vituli.

An sacerdos magnus simul ferret sanguinem vituli, & hirci ad expiandum, quando introibat in sancta Sanctorum. Quæst. XXII.

CIRCA hoc quæri potest vtrum Sacerdos magnus simul ferret sanguinem vituli, & Hirci, quando intraret in sancta Sanctorum, vel prius ferret sanguinem vituli & deinde sanguinem hirci, & bis ingrederetur in sancta

sancta Sanctorum in die propitiationis. Dubium.n. videtur hoc,nec videtur magis vna pars necessitare ꝙ altera. Aliquis dicet,quòd bis intrabat summus Sacerdos in sancta Sanctorum in die hac, primo offerens sanguinem vituli,deinde ferens sanguinem hirci,& hoc satis videtur sentire litera, cum dicatur supra,quòd tollet Sacerdos de sanguine vituli, & asperget septies contra propitiatorium;&postea dicitur,ꝙ mactabit hircum, & introducet sanguinem eius intra velum,sicut præceptum est de sanguine vituli.Sed hoc non concludit,quoniam si sic ex ordine literę arguendum esset, cum supra ponatur de capro emissario,quòd statuet eum Sacerdos coram Domino, & fusis precibus super eum mittet illũ in solitudinem, & postea si dicatur de oblatione vituli intelligeretur, quòd prius deberet mitti in solitudinem caper emissarius,quàm immolaretur vitulus,& hircus. Sed hoc falsum est,quia infra dicitur, quòd postquam exierit Sacerdos de emundatione sanctuarij, & tabernaculi, & altaris,confitebitur peccata super hircum, & mittet illum in solitudinem,non tenetur ergo ordo literę in his, ita quamuis inter ista duo, quæ hic posita sunt,videatur poni,quædam differentia in ordine executionis,tamen simul fiebant. Dicendum igitur magis, quòd sacerdos solum semel introibat in sancta Sanctorum in die propitiationis,& quòd simul introducebat sanguinem vituli,& hirci,quod patet,quia dicitur supra in litera, quòd Sacerdos intrans in sancta Sanctorum orabat pro se,& domo sua, & toto populo,& tamen si bis intraret quando oraret,expiando ꝓ se,non oraret pro populo, sed postea alia vice. Item quia dicitur in litera, quòd rogabit pro se, & domo sua,& cętu Israel,donec egrediatur,idest,quòd sacerdos non deberet egredi de sancta Sanctorum, quousque pro se,& pro populo oraret.ergo solum vna vice ingrediebatur,in qua pro se,& pro omnibus alijs orabat,non enim erat necessarium, vt secundo intraret, cum in prima vice totam expiationem compleuisset. Item quia dicitur, quòd quando egreditur sacerdos magnus de sancta Sanctorum, fundet sanguinem vituli,& hirci super cornua altaris,ergo simul fundebatur sanguis vterque, nec ingrediebatur semel pro effusione cuiuslibet sanguinis.

Doct responsio.

An sacerdos intrans semel in sancta Sanctorum ferens sanguinem vituli, & hirci ferret in eodem vase, vel in diuersis. Quæstio. XXIII.

ADHVC autem circa hoc quæritur, an Sacerdos semel intrans in sancta Sanctorum, & simul ferens sanguinem uituli, & hirci, ferret in eodem vase,vel in diuersis,scilicet in vno sanguinem vituli, & in vno sanguinem hirci. Ad quod dicendum,in hoc non multum differre,an in eodem vase,vel in diuersis ista portarentur. Aliqui enim dicunt, quòd verisimilius est in duobus vasis hunc sanguinem ferri,& duas expiationes facere, q̃a ista animalia pro diuersis immolabantur,scilicet vitulus pro sacerdote,& domo sua, & hircus pro toto populo,ideò videtur,quòd vna expiatio fieret pro sacerdote,& alia pro populo,quod fieri non posset, si in eodem vase vterque sanguis commixtus esset. Item sicut sacerdos orabat pro se,& pro domo sua, & deinde pro populo,ita debebat pro se primo expiare, & deinde pro toto populo,& sic erunt duæ expiationes & sanguis in duobus vasis. Adhuc respondendum est,quod videtur dicendum vnam expiationem fuisse factam pro populo, & pro sacerdote, quamuis de duobus sanguinibus: quod patet, quoniam si esset sanguis hirci in alio vase, quàm sanguis vituli; & de

Docto. responsio ad quæsitum.

F vtroque expiaretur, non aspergeretur septies coram propitiatorio, nec coram altari thymiamatum, sed quatuordecies,scilicet septies pro populo, & septies pro Sacerdote magno. in litera tamen mandatur, ꝙ solum fiat septies,ergo videtur, quòd eadem aspersio erat,quæ fiebat pro populo,& pro Sacerdote:differebat tamen in sanguine,quia pro Sacerdote offerebatur sanguis vituli,& ꝓ populo sanguis hirci. in expiatione tamen actuali iam non differebat, quia erat facta commixtio ex vtroque. Ad argumenta respondetur. Ad primum cum dicebatur,quòd pro populo,& pro sacerdote mactabantur diuersa animalia, ergo debebant fieri diuersæ expiationes. Respondendum est, quòd cum fieret expiatio pro populo,& pro Sacerdo-
G te,non debebat esse idem animal, sed diuersa, quoniam pro diuersis peccatis ista fiebant: & tamen in expiatione cum simul fieret expiatio vituli, & hirci, non differebat, an in sanguine vituli per se fieret expiatio,vel quòd fieret in vtroque simul, quia vtroque modo fiebat pro populo septenaria expiatiõ, & pro Sacerdote eodem modo. Ad aliud argumentum quã do dicitur, quòd Sacerdos primo orabat pro se, & ꝓ domo sua,& deinde pro populo. Respondetur,quòd non tenet ista consequentia, quia cum Sacerdos deberet orare pro se,& ꝓ toto populo,impossibile erat, quòd hoc simul faceret, quia non poterat simul diuersa verba proferre,sed vnum. In expiatione tamen aliud erat,quia poterat simul accipere de sanguine vituli,& hirci,& simul ꝓ sacerdote, & populo expiare.

H *Fundetque super cornua eius per girum.* Sacerdos magnus accipiens craterulam sanguinis fundebat in quolibet de cornibus altaris thymiamatum: erant enim quatuor cornua,& in his non ponebatur sanguis per tinctionem,vel aspersionem,sed per effusionem,scilicet quòd sacerdos faceret super quodlibet de cornibus altaris defluere aliquid de sanguine: & dicitur hic, quòd hoc fieret per girum, non quòd effunderetur sanguis per circuitum totius quadraturę altaris; quia tunc distillaret sanguis per omnes partes altaris. hic tamen dicitur, quòd in cornibus fiebat ista effusio, ideo intelligendum est,quòd fiebat ista effusio per girum,scilicet in quatuor cornibus altaris, & quia quatuor cornua comprehendebant totum circuitum al-
I taris,quia in quatuor cornibus altaris fundebat sanguinem,dicebatur fundere per girum. *Aspergensque digito septies expiet, & sanctificet illud.* Ista est alia ceremonia ad expiandum altare, & ista non erat per effusionem sanguinis, sicut pręcedens,sed mittebat sacerdos digitum septies in sanguinem vituli,& hirci, quẽ tenebat in cratera,& septies aspergebat contra ipsum altare,& tunc non erat coniunctus altari, sicut cum fundebat sanguinem super illud. De causa autem huius septenarię aspersionis supra dictum est, quoniam in omnibus mundificationibus obseruatur numerus septenarius. *Et expiet, & sanctificet illud.* Ista expiatio, & sanctificatio non dicunt aliquid distinctum a præcedẽtibus ceremonijs,sed fundere sanguinem super cornua altaris,& aspergere septies erat expiatio, & sanctificatio. Sed hic ponitur expositiue, scilicet, ꝙ
K fundendo sanguinem,& aspergendo septies purificabatur altare,& cum dicitur hic expiabit,& sanctificabit,idem actus sunt realiter, sed differunt formaliter, vel secundum rationem, sicut dicimus de illo cui infunditur gratia,quoniam in eo simul, & semel habet gratia duos actus,scilicet,quòd expellit vitia, & quòd reddit animam gratam Deo, ita hic expiare dicitur esse tollere immunditias,sanctificare est sanctum facere, scilicet conueniens ad cultum,& ministrationem Dei. Ista autem duo acquirebat altare simul per sanguinis effusionem,& aspersionem.ergo sanctificare, & ex-

Expiare & sanctificare quid.

& expiare idem sunt secundum rem, sed solum differunt in ratione. *Ab immunditijs filiorum Israel.* Idest expiabatur altare a quadam immunditia, quæ videbatur inducta in illo per iniquitates, & immunditias filiorum Israel, quomodo autem Sanctuarium immũditiam incurrit per iniquitates hominum supra declaratum est. *Postquam emundauerit Sanctuarium, & tabernaculum, & altare.* Hic ponit quid facturus erat Sacerdos post expiationem factam in sanguine. & ponuntur hic tria, quæ expiabat, scilicet Sanctuarium, tabernaculum, & altare. Quorum prima duo possunt accipi dupliciter. Vno modo potest accipi Sanctuarium pro sancta Sanctorum, sicut supra accipiebatur, cum dicebatur, aspergat e regione oraculi, & expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel. ibi tamen non potest accipi nisi pro sancto Sanctorum, cum dicatur de aspersione coram propitiatorio. sic etiam patet supra cum dicitur, nullus hominum sit in tabernaculo, quando pontifex ingreditur Sanctuarium. vbi manifeste agitur de sancto Sanctorum, & tũc est sensus, quòd sacerdos expiabat Sanctuarium, idest sancta Sanctorum, & hoc quia aspergebat coram propitiatorio sanguinem. & tunc accipitur tabernaculum pro prima parte tabernaculi, & dicebatur illa esse expiata, inquantum expiaretur altare thymiamatum quod erat in eo. Non dicitur autem aliquid hic de emundatione altaris holocaustorum, illud tamen poterat recipere immunditiam sicut omnia alia. Causa huius est, quia cum omnia sacrificia pro peccato fierent in altari holocaustorum, necessarium est, vt quandocũque fieret aliquod sacrificium pro peccato, expiaretur ipsum altare ex lege sacrificiorum, quia tingebantur cornua eius. de hoc supra 4. & 5. cap. Alio modo potest accipi hic Sanctuarium generaliter pro toto Sanctuario, & dicebatur ipsum expiari, quia aliquid eius expiabatur, & tunc accipitur tabernaculum pro sancto Sanctorum, quoniam Apostolus vocat sanctũ Sanctorum secundum tabernaculum, vt patet ad Hebræos nono capi. & tunc dicitur tabernaculum, scilicet sancta Sanctorum expiari, quia coram propitiatorio sanguis aspergebatur. Altare autem significabit ipsum altare thymiamatum, super quod fundebatur sanguis. & aspergebatur septies sanguine. *Tunc offerat hircum viuentem.* Scilicet postquam fuerint factę omnes cæremoniæ superiores. Vocatur hic hircus viuens caper emissarius, quia alius non fuerat immolatus, iste autem manebat viuens, vt mitteretur in solitudinem, & dicitur, quòd offeret eum non, quòd immolabit, quia tunc non posset esse hircus emissarius, sed quòd offeret, idest præsentabit coram Domino ad ostium tabernaculi istum hircum, vt imprecaretur super eum peccata filiorum Israel. & ista oblatio erat differens a superiori, quoniam dictum fuerat supra, quod iste hircus offerretur cum alio hirco, vt ponerẽtur sortes super eos, scilicet quis esset pro Domino, & quis pro capro emissario. Nunc autem iterum offerebatur, idest præsentabatur coram Domino post factam expiationem ad imprecandum peccata capiti eius. *Et posita vtraque manu super caput eius.* Ista erat cęremonia, quam obseruabat Sacerdos in enarrando peccata Israelitarum, scilicet, quòd poneret manum vtranque super caput vituli. Causa huius est id, quod infra dicitur, scilicet, quòd sacerdos imprecabat peccata omnium Israelitarum. ad imprecandum autem oportebat imponi manum super caput hirci, quia in hoc significabatur, quòd sacerdos rogabat, vt Deus transferret omnia peccata Israelitarum super caput illius hirci. sic autem fiebat in omnibus sacrificijs, vt quandocunque aliquis offerret animal ad immolandum, poneret manum suam super caput illius, vt pa-

Quid sacerdos factu⁹ erat post expiationem factã in sanguine.

Quare ponebat sacerdos manum suã sup caput hirci.

A tet supra 1. & 3. & 4. cap. Causa autem eadem est quę hic. *Confiteatur omnes inquitates.* Sacerdos confitebatur hirco omnes iniquitates filiorum Israel. In quo considerandum est, quòd non oportebat, vt sacerdos diceret istas iniquitates hirco ad aurem, sed sufficiebat, vt diceret qualitercunque super ipsum. Causa huius est, quia cum aliquis ad aurem alteri loquitur, iõ agit, vt ille audiẽs intelligat, sed nihil magis intelligeret hircus prolatis istis ad aurem q̃ ad dorsum, ergo nihil differebat magis ad aurem proferri quàm alias, immo videtur, quòd non erat conueniens dispositio ad hoc, vt sacerdos proferret in aure hirci, quia ponebat vtramque manum super caput eius, vt patet in litera, & sic non posset conuenienter applicare os.

Notãdum de confessione iniquitatũ filiorũ Israel.

B *An debuit sacerdos magnus confiteri peccata populi hirco, vel magis alteri sacerdoti sicut nunc fit, & an ista cæremonia sit rationabilis. Quæst. XXIIII.*

CIRCA hoc autem aliquis dicet istam cęremoniam esse valde irrationabilem, scilicet, quòd Sacerdos confiteretur peccata populi hirco. Nam hircus horum nihil audit, & dato, quòd audiret, & intelligeret, nihil prodesset, quoniam absoluere nequibat, sed si confessio fieri debebat, rationabilius erat, vt fieret Sacerdotibus secundũ quòd nunc fit, & ipsi absoluerent. Respondendum est ad hoc, quod ista cæremonia erat valde conueniens, secundum, quòd omnes aliæ cæremoniæ veteris testamenti. & dato, quòd nihil proficeret confes-
C sio facta hirco ad hoc, valde conueniens erat eam fieri. Apparent autem ea, quæ dicta sunt, quoniam cęremoniæ in veteri testamento dicebantur esse conuenientes secundum habitudinem ad duo, scilicet, per respectum quendam quem habebant ad ea, quæ futura erant in nouo testamento, & per quandam comparationem, quam habebant ad præsentem statum Iudæorum, qui tunc erat. illæ autem cæremoniæ, quæ haberent conuenientem habitudinem ad ista duo, erant conuenienter assignatæ, illæ autem quę ad neutrum horum, congruenter adaptarentur, non erant conuenientes cæremonię. Ratio huius est, quia lex ista tradita Iudæis erat lex tradita populo imperfecto,
D ideo non debebat esse bona, vel perfecta simpliciter, sed secundum conueniẽtiam gentis cui dabatur, iste autem populus, quia imperfectus erat, ordinabatur ad perfectionem noui testamenti, quæ futura erat; & erudiebantur in his cæremonijs imperfectis, vt cum veniret lex Euangelica perfecta, dispositi essent ad suscipiendum illam ceruice iam domita, debuit igitur lex eis data talis esse, vt haberet quandam habitudinem significationis futurorum bonorum, & ordinationis in illa, & præter hoc esset quædam regula directiua conuenienter illus populi pro tempore. Propter primum omnes cærimoniæ veteris testamenti aliquo modo signant aliquid, quod futurum erat in nouo testamento, & ordinant in illud quodam mo-
E do deducendo. sic ait Apostolus prima ad Corinthi. cap. 10. omnia in figura contingebant illis, idest omnia quæ fiebant in Iudæis, erant quædam signa, & figuræ bonorum venturorum. sic etiam patet ad Hebręos 10. cap. cum dicitur. vmbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. & quantum ad hoc sicut de alijs cæremonijs alibi inductum est, & inducetur cum locus fuerit, ita de hac, quæ erat in confessione facta hirco patet. Erant enim hic duo, primũ erat expiatio facta in sanguine aspergendo, & effundendo, secundum erat, quod ipsa peccata populi Sacerdos confiteretur hirco. In primo enim quantum ad habitudinem futurorum bonorũ signifi-

Ceremonia effusionis sanguinis hirci fuit conueniens ad significationem Christi passuri.

significabatur effusio sanguinis Christi, per quem re-
dimendi eramus. sic ait Apostolus ad Hebræos 9. cap.
vbi applicat istam similitudinem diei expiationis, &
introitus ad sancta Sanctorum, ad mortem Christi,
cum ait, omnia pene in sanguine secundum legem
mundantur, & sine sanguinis effusione non fit remis-
sio peccatorum, necesse est ergo exemplaria quidē
celestium his mundari, ipsa autem celestia meliorib⁹
hostijs quam istis. non enim manufacta Iesus introi-
uit exemplaria verorum, sed in ipsum celum, vt appa
reat nunc vultui Dei pro nobis, nec, vt sepe offerat se
metipsum, quemadmodum pontifex intrabat in san-
cta per singulos annos in sanguine alieno; alioquin
eum oportebat frequenter pati ab origine mundi:
nūc autem semel in consumatione seculorum, ad de
stitutionem peccati per hostiam suam apparuit. De
hac autem ceremoniali obseruatione, quomodo ap-
plicetur ad futura bona quorum vmbra est, satis patet
sed quia signum erat futurarum rerum, & non veri-
tas rei, non causabat remissionem peccatorum, quā
signabat. hoc idem declarat Apostolus consequen-
ter ad Hebræos in capit. 10. cum dicit. vmbram enim
habens lex futurorum bonorum non ipsam imagi-
nem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostijs,
quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedē-
tes perfectos facere, alioquin cessassent offerri, ideo
quòd nullam haberent vltra conscientiam peccati
cultores semel mūdati. sed in ipsis commemoratio
peccatorum fit, impossibile est enim sanguine tauro
rum, & hircorum auferri peccata. Secunda ceremo
nia huius diei erat confessio peccatorum, & ista quo
que secundum modum aliarum ceremoniarum erat
quædam figura futurorum bonorum, erat tamen
vmbra, & non res. fiebat enim conuenienter ista con
fessio peccatorum ad designandum id, quod in no-
uo testamento futurum erat. Nam in nouo testamen
to vera redemptione peccatorum habita fuit introdu
cta cōfessio, vt per illam participaremus redemptio-
nem peccatorum iam introductam a Redemptore
nostro, quæ alias communicari nobis non posset. Et
fuit facta ista confessio post immolationem vituli, &
hirci; quia sic etiam in nouo testamēto futurum erat,
vt prius Redemptor noster moreretur in sanguine
suo uera habita redemptione, & posterius omnia sa-
cramenta, quorum ipsa confessio est, efficaciam su-
merent. ante mortem namque eius nihil proderat,
quia nondum mortuus fuerat ille, in cuius virtute cō
fessio conferebat. Sic etiam quolibet anno in vete-
ri testamento ista fiebant, quoniam conueniens si-
gnum fuit, vt in quolibet anno confessio in nouo te-
stamento frequentanda foret. Fiebat quoque confes
sio ista hirco, qui auferebat iniquitates populi in de-
sertum, quoniam Christo confessio ista in nouo testa
mento fit, quoniam ipse aufert iniquitates nostras
a nobis, & cum eius ministris cōfitemur, ei qdem cō-
fitemur, quia pp eū ista facimus. ipse namq; hirci no-
mine satis signatur, quia cum in similitudine carnis
fetidæ peccati apparuit, vere tamen abstulit iniquita-
tes nostras, & dolores nostros ipse portauit. hæc ta-
men cæremonia futurorum vmbra erat, & non ima-
go; quoniam per eam nihil efficiebatur, quemadmo-
dum per confessionem noui testamenti vere auferū-
tur peccata, & communicatur nobis redemptio a Sal
uatore nostro iam causata. In hac autem confessione
facta hirco, nec redemptio fiebat, quia non erat, qui
faceret, nec facta communicabatur, cum nondum
staret, quia iuxta dictum Apostoli ad Hebræ. 10. capit.
sicut impossibile est sanguine taurorum, & hircorū
auferri peccata, ita impossibile est per confessionem
factam hirco, aut redemptionem fieri, aut factam cō-

Nota hoc contra nouellos hereticos dicentes cōfessionem non cē necessariam nec de iure diuino. Decretalis oīs vtriusque sexus, de pe. & re. fuit sancta, & honesta, & in vete. figurata, & iuri diuino consona.

F municari. nec tamen in hoc cæremonia ista non effi-
cax dicitur, quoniam conditio cæremoniarum est nō
efficaces rerum esse, sed futurorum bonorū vmbras,
vt patet ad Hebræ. 10. cap. quin potius si inducerent,
quod signarent, iam non vmbræ rerum, sed ipsorum
verorum, & præsentium bonorum imagines existe-
rent, iuxta doctrinam Apostoli in præallega. cap. Con
siderantur amplius istæ cæremoniæ secundum quòd
habent quādam habitudinem ad statum populi, qui
tunc erat, cum esset ista quædam lex specialis Iudaicæ
politiæ. conueniebat autem valde statui illius tempo-
ris conditio harum cæremoniarum; & primo de ipsa
immolatione vituli, & hirci, quod multipliciter profi
G cit. primo quia Deus assuefaciendo Iudæos ad istas
operationes legales, inducebat ad hoc, vt deuote age-
rent, deuotio autem verum bonum est, & pro hoc
proculdubio merebantur, sicut nos meremur in no-
uo testamento presentata nobis ipsa verorum bono-
rum imagine. Item quoniam actus isti legales sunt
actus latriæ, quos homo Deo exhibet tamquam sup-
excellenti, & cui ad hoc tenetur. hoc autem non par-
uum bonum est, nam & si ipsi actus secundum ratio-
nem suam particularem, vt determinantur in suis
materijs, nihil conferens habere videantur, quia ta-
men actus latriæ sunt, valde proficiunt cum fiūt, quia
Deus illos fieri iussit. Amplius quoniam quicunque
in veteri testamento istis cæremonialibus insisteret
actibus, expresse vel implicite Christum futurum cō
H fitebatur, qui latebat in cortice literæ, & vera bona,
quæ aliquando reuelanda erant. ex hoc autem profi-
ciebant colentes merito fidei, per quā homines Deo
placent, & sine qua impossibile est placere Deo, vt ha
betur ad Hebr. 11. cap. Amplius autem quoniam quā
uis cæremoniæ istæ secundū se efficaces nō essent ve-
rorum bonorum, quorum erant vmbræ, aliquo mo-
do tamen inducebant ad quædam vera bona. nam in
ducebantur in hac die propitiationis omnes Iudæi, vt
affligerentur pro peccatis, & quicunque afflictus non
foret, periret de populo suo, vt patet hic in litera, & in
fra 23. cap. sed afflictio pro peccatis veram secundum
aliquid remissionem peccatorum conferebat, quam-
quàm non plenam, quia hoc erat vltra conditionem
temporis, in quo nondum redemptio facta erat. De
I alia ceremonia, quæ erat in confessione facta hirco
dicendum est, qualiter se haberet ad conuenientiam
status temporis illius. Et dicendum, quòd cōgruen
ter illi tempori se habebat secundum omnia, quæ di-
cta sunt de immolationibus vitulorum & hircorum,
quoniam per assuefactionem horum inducebantur
homines ad faciendum illa deuote, & sic vere mere-
bantur. Item erant actus pertinentes ad latriam, & ex
hoc in vera virtute profectum causabant. Item con-
fessio ista alicuius futuri boni signum erat, & quicun-
que faciebant in fide futurorum bonorum, hoc ope-
rabantur, ideo meritum erat. Amplius autem, quo-
niam proficiebat illis ad certificandum se de remis-
sione peccatorum pro statu illo, Deus namque illis
K vere contritis peccata remittebat, sed ipsi tunc magis
certificati erāt de ista remissione, cum per aliqua cor
poralia signa eis, qui adhuc multum imperfecti erāt,
notificabatur. Nam cum viderent sacerdotem confi-
tentem peccata populi super hircum, & imprecātem
capiti eius, quod quidem auctoritate, & mādato Dei
faciebant, vere credebant ablata esse peccata populi,
& sic ad rem, quamquàm per istam cæremonialem
obseruationem non auferrentur, sed per aliquid alte-
rum. Patet igitur, quòd ceremonia hæc de confessio
ne facta hirco conueniens valde erat, non quidem effi
cax, sed futurorum bonorum vmbra, aliquid tamen
quamuis indirecte proficiebat. & quamquàm hircus
ea, quæ

Confessio facta hirco quid proficeret.

ea, quæ dicebantur non intelligeret, & dato quòd intelligeret, ad ea nihil conferret, tamen confessio ista conueniens erat. Nam ista argumenta procedunt de imagine verarum rerum, & non de vmbra futurorũ bonorum, in imagine autem veritas attenditur, quod ipsa efficax sit sicut monstrat, in vmbra autem futurorum bonorum ipsa efficacia est, non efficacem, sed significatiuam esse, quæ satis conueniunt his duabus cæremonijs supra positis. Nunc autem respondendum est ad id quod dicebatur, quòd conuenientius fuisset, quòd Iudæi sacerdotibus confiterentur, & ab eis absoluerentur, sicut nunc fit, quàm quòd confiterentur hirco. Respondendum est, quòd non erat cōuenientius: nam confessio, quæ fit sacerdotibus efficax est, vt per ea quæ præsupponuntur in illa, qui confitetur veram obtineat peccatorum remissionem: hoc autem non conueniebat tempori illi quantum erat ex parte legis, quia tunc lex non esset futurorum bonorum vmbra, sed præsentium, & verorum bonorum imago, & accedentes perfectos faceret. quod est contra auctoritatem Apostoli ad Hebræos decimo capitulo. Item status veteris testamenti imperfectus erat, & ordinatus ad nouum testamentum. Si tamen ibi conferretur veritas rerum facta confessione Sacerdotibus, & obtenta vera remissione per eam, sicut nunc obtinetur, nihil distaret vmbra ab imagine, nec signum a re, nec imperfectum a perfecto. sed nouo testamento conueniebat perfectio ista, vt in eo veritas absolutionis per confessionem conferretur. ergo in veteri testamento non debuit esse talis confessio, per quam absolutio plena ex opere legis esset. Amplius autem, & fortius, quoniam etiam si in veteri testamẽto statutum foret, vt fieret confessio sacerdotibus, sicut fit in nouo testamento, nihil illa magis prodesset quàm si fieret hirco vel lapidi. cuius causa est, quia cōfessio, quæ fit in nouo testamento, est sacramentum quoddam efficaciam habens a passione Christi, & quoniam ipse Christus vere, & sufficienter operatus est salutem humani generis, statuit hoc, vt quicunq; confiteretur peccata sua, per hoc particeps esset redēptionis ab ipso causatæ. Contulit etiam ministris hu9 confessionis potestatem clauium, quibus soluerent, & ligarent, vt per hoc ex natura ipsius actus induceretur vera remissio peccatorum, quæ quidem omnia ab efficacia passionis Christi profluxerunt, quoniam ipse primo istam virtutem operatus est, scilicet remissionem sufficientem culparum. In veteri autem testamento Christus adhuc nondum passus fuerat, nec inducta redemptio peccatorum: & sic sacerdotibus non potuerunt dari claues ad absoluendum, vel ad ligandum, quæ a passione Redemptoris efficaciam habituræ erant, nec datæ sunt; ideo nihil profecisset confessio facta illis sacerdotibus, cum nullas haberent claues, nec etiam erat possibile, quod haberent stante ordinatione Dei de redimendo humanum genus per mortem mediatoris. nam tunc cum illa esset principium sufficiens redemptionis nostræ, ab illa debebãt habere virtutem omnes modi, vel cæremoniæ inducentes ad participãdum redemptionem factam. Hoc autem non erat in statu veteris testamenti, quia non præcesserat passio mediatoris; ideo impossibile erat, quòd in veteri testamento Sacerdotes haberent claues ligandi, & soluendi in peccatis. nec poterat confessio facta eis magis proficere, quam si nunc laicis confiteremur, qui nullam habent potestatẽ, nec exercitium clauium, immo magis adhuc proficeret confiteri laicis nunc, quia iam per Christum plenaria redemptio facta est, ideo potestas clauium iam est, quãuis in istis non sit, cum istis Ecclesia non communicauerit, ideo in tempore necessitatis secundum Eccle-

A siæ statuta aliquid proficit laico confiteri, tamen in veteri testamento erat impossibile, quod confessio facta Sacerdoti in tempore necessitatis, vel extra illud, aliquo modo proficeret, nam tunc in istis claues non erant, nec etiam aliquomodo, vel in aliquo fuerant, quia nondum datæ erant. nihil ergo hoc proficiebat magis, quàm si hirco, vel lapidi aliquis confiteretur, in quibus manifeste nulla efficacia est, quia repugnat eis quicquam habere per hoc, quòd proficere possint. Habito autem, quòd nihil magis proficiebat in veteri testamento confiteri Sacerdoti quàm hirco, vel lapidi: Dicendum est, quòd conuenientius fuit confiteri ibi hirco, quàm sacerdoti, quod patet ex duobus. Primo ad tollendum errorem, quoniam cōfessio facta sacerdoti videtur habere aliquem colorem, vt proficere possit, quia ille cui peccata dicũtur, rationalis est intelligens hęc, quæ dicuntur, & aliquo modo homines concipere possunt de illo, quod proficiat. De hirco tamen manifestum est, quòd nullus intelliget cōfessionem illam efficacem esse, cum fiat illi qui non intelligit, nec ad aliquem profectum cooperari potest. Sed vt probatum fuit supra, nihil magis proficiebat in veteri testamento confessio facta Sacerdoti, quàm hirco, sed cum omnia peccata populi dicerentur hirco, nullus conciperet, quòd ex isto actu soluebantur peccata populi, & sic esset verum indicium. Si autem Iudei confiterentur peccata Sacerdotibus, concipere possent, quòd ista confessio proficiebat, quod falsum est, & sic errarent. Conuenientius ergo fuit in veteri testamento confiteri hirco, in quo nullus error inducebatur, quàm confiteri sacerdoti, in quo possit esse error. Alia autem causa est, quoniam ea, quæ erant in veteri testamento, erant vmbrę futurorum bonorum, & non imagines eorum præsentium, vt patet ad Hebræos 10. capit. illud ergo magis conueniens erat in veteri testamento fieri, quod magis habebat rationem vmbrę futurorum, sed si fieret confessio sacerdotibus in veteri testamento, non videretur ista esse vmbra repræsentatiua alicuius boni futuri, sed magis imago boni præsentis, quia posset credi, quòd vere proficiebat. Confiteri autem hirco erat pure vmbra futurorum, quia quicunque hoc videret, satis intelligeret istam confessionem fieri non propter aliquem profectum, quem haberet, sed propter aliquam significationem. Magis ergo ad rationem vmbræ, pertinet confessio facta hirco quàm sacerdoti, ergo magis conueniens fuit veteri testamento quod erat vmbratile, vt in eo fieret confessio hirco quàm Sacerdoti.

Conueniētius fuit hirco cōfiteri quàm sacerdoti.

B

C

D

De quibus peccatis fieret confessio hirco in veteri testamento. *Quæstio. XXV.*

NVNC autem considerandum est de quibus peccatis fieret confessio isti hirco. Et dicet aliquis, quòd de peccatis per ignorantiam, idest de peccatis illis, quæ populus fecerat, & ipse Sacerdos, eorum tamen obliti erãt.
E quod videtur sentire Apostolus ad Hebræos 9. capit. cum dicitur. in secundo autem semel in anno solus Pontifex non sine sanguine, quem offert pro sua, & pro populi ignorãtia. & ibi fit sermo de die expiationis, in quo introibat sacerdos in sancta Sanctorum. ergo videtur, quòd cum pro ignorantia populi & sua, sacerdos ibi offerat, quòd de hac sola confiteatur, ꝙ ad idem pertineat confessio peccatorum, & oratio pro illis. Ad hoc respondendum est, quòd non potest stare, quoniam dicitur hic, quòd sacerdos confiteretur peccata, & iniquitates populi, & tamen manifestum est, quòd si Sacerdotes confiteri deberẽt aliqua peccata,

peccata, non poterant illa ignorare, vel si ignorarent, esset impossibile, quòd confiterentur. Aliquis autem forte dicet, quòd sacerdos confitebatur omnia peccata populi per ignorantiam, scilicet illa, quæ faciebat, & tamen quando faciebat, nesciebat esse peccata, postea hoc cognouit. Sed dicendum est, quòd non põt hoc stare, quoniam peccata per ignorantiam sunt q̃dam species peccatorum, in quibus est differentia ab alijs, & habent minus de grauitate, quàm alia peccata, vt declarauimus supra cap. 4. sed hic ponuntur vniuersaliter omnia peccata tam per malitiam, quam per passionem, quàm aliàs. ergo necessarium est, vt non solum de peccatis per ignorantiam intelligatur, sed etiam de quibusdam alijs. patet quia dicitur. confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & vniuersa delicta atque peccata. sed in istis multæ species peccatorum sunt.

Docto. responsio ad quæsitum. Dicendum igitur, quòd ista confessio, quæ fiebat hirco, erat de peccatis tam per malitiam, quàm per errorem, quàm per passionem, secundum quòd ex litera patet, cum ponantur diuersa nomina peccatorũ, quæ non possunt adaptari ad vnum genus peccati.

An sacerdos oraret hic pro peccatis totius multitudinis. Quæst. XXVI.

NVNC autem inquirendum est, an Sacerdos oraret hic pro peccatis totius multitudinis, & confiteretur ea secundum, quòd multitudo est vniuersitas, vel secundum, quòd multitudo est singulares personæ. Est enim valde magna differentia in hoc, nam peccata multitudinis, vt vniuersitatis, dicuntur esse, quæ tota communitas agit, quando omnes de populo congregantur ad faciendum vnum, & illud peccatum est: peccata autem multitudinis, vt personarum priuatarum, dicũtur esse illa quæ quilibet homo facit. & sic peccata horum omnium hominum particularium de multitudine, vel communitate, dicuntur esse peccata multitudinis. Hoc posito dicet aliquis, quòd hic confitebatur Sacerdos omnia peccata multitudinis, & vniuersitatis, quoniam si confiteretur peccata multitudinis, idest, omnium personarum priuatarum constituentiũ multitudinem, nunquam contingeret ei, quòd posset finire illa confitendo, quia illa sunt quasi infinita. Si autem confiteatur peccata multitudinis, vt est vniuersitas, faciliter poterit omnia confiteri, quoniam tota multitudo simul raro coniungitur ad faciẽdum vnum malum, sed personæ particulares per seipsas innumerabilia mala faciunt.

In contrarium dicendum est, scilicet, quòd in die expiationis non solum confiteretur Sacerdos peccata multitudinis, vt est vniuersitas, sed etiam peccata priuatarum personarum, quod patet, quia dies expiationis erat ad generalem expiationem peccatorum, si tamen sola peccata multitudinis secundum, quòd est vniuersitas, sacerdos confiteretur, maxima, & durissima peccata manerent, pro quibus non fieret aliqua expiatio. quod inconueniens est.

Item videtur hoc haberi ex modo literæ, quoniam non nominãtur hic filij Israel tanquam vna communitas, sed tanquam multi homines, siue sint partes cõmunitatis siue non. quia dicitur hic, ꝙ confitebitur Sacerdos peccata filiorum Israel, quod notat indiuidua, & non communitatem. Item quia dicitur ĩ. cũque portauerit hircus omnes iniquitates eorũ, sed istud relatiuum est, & eorum particularia designat. Cum aũt arguebatur, quòd si sacerdos deberet confiteri peccata multitudinis. i. pctã omnium personarum priuatarum de multitudine, ꝙ nunquam fineret. Respondet

F ꝙ hoc ꝓcedit ex ignorantia modi illius confessionis quem faciebat, non enim sic fit, vt isti existimant, de quo immediate dicetur.

An sacerdos confiteretur omnia peccata personarum priuatarum de multitudine. Quæst. XXVII.

CONSIDERANDVM vlterius supposito, ꝙ sacerdos confiteretur peccata personarum priuatarum de multitudine, an cõfiteretur omnia illa. Et vr̃, ꝙ sic, quia dr̃ hic in litera, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & vniuersa delicta atq; peccata. Itẽ illa sola peccata hircus

G ferebat in solitudinem, quæ sacerdos confitebatur, vel imprecabatur capiti eius. quod satis apparet ex cõtextu literæ, quoniam ad hoc fiebat confessio peccatorum, & imprecatio, vt portaret hircus illa peccata, sed hircus portabat super se omnia peccata Israelitarum, vt patet infra cum dicatur, cumque portauerit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariã. ergo omnes iniquitates confitebatur sacerdos hirco. In contrarium vr̃, qm̃ si sacerdos omnia peccata specialiter confiteretur, necessarium erat, vt quilibet de populo prius Sacerdoti peccata sua confiteretur, alioquin nesciret ipse confiteri illa hirco. sed in veteri testamento non habetur, ꝙ confiterentur homines Sacerdoti, nec fuit cõueniens sicut supra declarauimus. ergo non confitebatur omnes iniquitates. Item si de-

H berent confiteri omnes de populo sacerdoti, cum illi essent plures quàm bis mille millia virorum, & mulierum, & omnium peccare potentium, non posset iste sacerdos magnus toto vno anno audire peccata istorum, potissime quia ille, qui nunc confitebatur, indigebat iterum confiteri in fine anni, vel post aliquot dies, & sic esset impossibile, quòd audiret illa peccata.

Item si daremus, ꝙ sacerdos magnus committeret illud negocium alijs sacerdotibus, vt ipsi etiam audirent, sicut committit Episcopus curam animarum multis clericis minoribus, & illi conferunt alijs nõ curatis, vt habeant secum partem illius oneris, adhuc nõ posset stare, quoniam cum solus Sacerdos magnus deberet confiteri hirco peccata populi, oportebat, vt alij sacerdotes minores referrent ei ista peccata, quæ

I audiuissent, & tunc redit inconueniens primum, scilicet, quòd tantum moraretur sacerdos magnus audiens referri ista a Sacerdotibus minoribus, sicut si audiret ea ab ipsis laicis confitentibus. Item si Sacerdos magnus audiret oẽs Israelitas confitentes, oportebat vt eorum peccata in multis cartulis scriberentur, alioquin obliuisceretᷣ illa sacerdos. & tunc dato hoc requereretur magnum inconueniens. s. ꝙ sacerdos recitans ista peccata per cartulas indigeret multis diebus ad enarrandum: forte. n. magis quàm duobus mensibus. quod non conuenit, quia sacerdos in die expiationis purificato tabernaculo interiori & exteriori confitebatur peccata hirco, & mittebat eum in solitudinẽ, & deinde redibat ad faciendum holocausta. ergo vr̃,

K ꝙ in hoc modicum morabatur. Dicendum igitur. ꝙ sacerdos ꝯfitebatur peccata personarum priuatarum, non tñ omnia, sed aliqua, quæ essent maiora, & in maioribus personis, & potissime illa, quę essent a tota cõitate facta, & post hoc subiungebat clausulas vniuersales de peccatis, tã per malitiam, quàm per ignorantiam, q̃ per passionem, & sic complebatur ꝯfessio. *Responsio Auctoris.*

Quòd autem sic cõueniens est fieri, apparet, quia oĩa ista peccata iam aliàs fuerant aliquo modo abolita. q̃a qñ aliquis peccabat, siue illa esset persona priuata, siue princeps, siue sacerdos magnus, aut tota cõitas, fiebãt sacrificia specialia pro eo ẽm regulas, quæ hñtur s̃. 4. & 5. capit. ideo non erat necessarium fieri specialem

expressionem

expressionem de eis, sed quandam vniuersalem commemorationem expressis quibusdam in particulari pp formam confessionis. Ad argumenta in contrariū r̄ndetur. Ad primum cum dr̄, q̄ Sacerdos confitebatur omnia peccata, & iniquitates, & delicta filiorū Israel. R̄ndendū est, quòd cum confiteretur multa de illis, dicebatur confiteri omnia. nam in sacra Scriptura sepe accipitur iste terminus oēs pro multis, & non distribuit vniuersaliter. sic patet Gen. 41. capi. cum dr̄. oēs prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt haberent escas, & t̄n manifestum est, q̄ non veniebant oēs, immo nec sexta pars prouinciarum mundi, quia hoc erat difficillimum, sicut ibi probatum est. Alio modo potest r̄nderi, q̄ sacerdos ɔfitebatur oīa peccata, & iniquitates, atque delicta, non in particulari, sed quædā in particulari, alia aūt sub clausulis vniuersalibus. Ad secundum argumentum quando dicitur, q̄ illa sola peccata portabat hircus, quæ confitebatur sacerdos: sed hircus portabat omnia peccata, ergo Sacerdos confitebatur illa. Ad hoc poterit responderi negādo maiorem, vel minorem. Si negamus maiorem, dicemus, quòd non solū portabat hircus iniquitates, quas confitebatur sacerdos, sed etiam aliquas alias, simile enim patet in confessione facta sacerdotibus in nouo testamento, nam non solum absoluuntur confitentes ab eis de quibus confitentur, sed omnibus alijs de quibus obliti sunt, dum tamen conterantur vniuersaliter. sic autem quamquàm hic solum dicerentur aliqua peccata in particulari super hircum, tamen dicebatur portare omnia, quia non poterant dici omnia. Alio modo posset responderi forte negando minorem, scilicet, quòd hircus portaret omnes iniquitates, & quando infra dicitur, quòd portabat omnes ini quitates. Respondetur, quòd acciperentur omnes ꝑ multis, sicut supra dictum est. Vel aliter dici posset, qa hircus nullam iniquitatem portabat, quoniam illa cō fessio non erat efficax, hircus etiam non erat aliquid, quod posset peccata, vel peccatorum pœnas super se portare, sicut magis infra dicetur, sed dicatur, quòd portaret omnes iniquitates ex eo, quod videbat̄ portare, cum confiteretur Sacerdos super caput eius.

Alio modo potest responderi concedendo vtranque præmissam, & negando consequentiam. quando dicitur, quòd solum portabat hircus iniquitates, quæ dicebantur super eum, verum est siue sub particulari, siue sub clausula generali: & cum dicitur in minori, quòd hircus portabat omnes iniquitates, concedēdum est, quòd portabat eas, quæ dictæ sunt, tam de vniuersali, quàm de particulari: cum autem concluditur, ergo Sacerdos cōfitebatur omnes iniquitates, distinguenda est propositio, quia aut accipitur pro iniquitatibus solum in particulari dictis, aut pro iniquitatibus, tàm in particulari, quàm sub clausula generali enarratis. Si primo modo non valet consequentia, quia videtur procedere argumentum a tota disiunctiua ad alteram eius partem. Si autem accipiatur secundo modo conceditur conclusio, sed nihil ad propositum. patet igitur, quòd de confessione facta hirco, quomodo fieri deberet, & quæ obseruabantur in ea. *Confitebitur omnes iniquitates filiorum Israel.* Hic ponuntur diuersæ species peccatorum, quæ confitebatur sacerdos, scilicet per malitiam, & ignorātiam, & passionem. & est rationabiliter dicendum, quòd in quolibet horum generum Sacerdos confitebatur aliqua peccata Israelitarum in speciali, deinde subiungebat clausulam vniuersalem de omnibus peccatis illius, vt pote, quia primo enarraret aliqua peccata facta per malitiam, deinde subiungeret de omnibus peccatis per malitiam vniuersaliter. Idem autem postea in peccatis per passionem, & consequenter in peccatis per

Variæ peccatorū species, quæ confitebatur sacerdos.

A ignoratiā. Hic ponuntur primo iniquitates, quæ sunt peccata per malitiam, quoniam sacra Scriptura, vt communiter vocat iniquitatem, & iniquos id quod Aristo. vocat malitiam, & malos. sed secundum Aristo. 7. & 9. Ethicorum. non vocantur mali incontinētes, & alij, qui faciebant malum non secundum habitum, sed ex quadam passione, vocat tamen eos prauos. eos autem qui secundum habitum mala faciūt, sicut intemperati sunt, malos vocat.

Sic autem sacra Scriptura iniquitatem malitiam quandam ex corde dicit esse, vt plurimum, cum non semper obseruet proprietatem dictionum, nec identitatem in significatis. *Et vniuersa delicta atque peccata.* Delicta dicuntur ea, quæ sunt per omissionem quan-
B dam eorum, quæ fieri debent, & pertinent ad peccata facta per negligentiam. quamquàm aliquando etiā accipiuntur pro peccatis factis secundum passionem, & sic potest accipi hic vtroque modo. nam si accipiatur delictum prout est in sola omissione, distinguetur contra peccatum quod est in commissione, & isto modo accipitur supra 6. capitu. vbi distinguuntur sacrificia, quæ fiunt pro peccatis a sacrificijs pro delictis, & ponuntur aliqualiter distinctæ cęremoniæ. & tunc vocabuntur hic delicta solę omissiones, & peccata erunt omnia, quæ fiunt, siue per passionem, siue per ignorantiam. Possunt autem alio modo accipi, scilicet, vt per ista tria nomina designentur tres species peccatorum, scilicet, per malitiam inquantum dicitur vniuersa delicta, & per ignorantiam inquantum
C dicitur atque peccata.

Considerandum autem, quòd quando hic dicitur, quòd sacerdos confitebitur omnia peccata filiorum Israel, non solum intelligit de peccatis popularium, sed etiam de peccatis sacerdotum. nam pro peccatis Sacerdotum fiebat expiatio in sanguine vituli, & fiebat oratio pro eis, vt patet supra in litera. ergo etiam peccata eorum dicebantur hirco. *Quæ imprecans capiti eius.* Idest precabitur Sacerdos, vt veniant ista peccata super caput hirci: non quidem, quòd peccata super eum veniant, quia peccatum non est ens positiuum; accipiendo proprie peccatum pro ipsa culpa, sed est quędam priuatio debitæ rectitudinis actus in circunstantijs: actus autem peccati interdum est posi
D tiuus, sed iste non est permanens: est autem aliud in peccato quod est positiuum, & permanens, & istud est reatus peccati, idest, obligatio ad mortem æternam pro peccato, sed iste reatus non potest transire in hircum, quia hircus non potest obligari ad pęnam inferni, cum anima sua non sit ens permanens post mortem: etiam non potest transire iste reatus ab vno homine in alterum, quia etiam non obligatur vnus homo ad mortem æternam pro alio. de his omnibus late dictum est Exodi 32. cap. in fine.

Notandū literale.

Duplex actus peccati.

Sed imprecabatur sacerdos, vt transirent in hircum peccata, idest pœnæ peccatorum, scilicet, quòd si aliquod malum venturum erat eis pro peccatis suis, transiret super illum hircum. *Emittet illum per hominem paratum in desertum.* Idest his factis Sacerdos habe
E bit quendā hominem paratum ad hoc, vt portet illū hircum in desertum, vbi nulla pecora sint, nec aliqui homines, vt sic a feris laceretur pro peccatis illorum. nam si relinqueretur in terra habitata, posset coniungi alijs pecoribus, & non periret, hoc autem nolebat Deus, quoniam sic videretur, quòd non transferebantur in caput eius peccata Israelitarum. ideo si aliquis homo reperiret illum hircum in deserto, cognoscens illum esse caprum emissarium non acciperet illum pro se, aut transferret in gregem suum, sed relinqueret deuorandum a feris.

Cumque

Cumque portauerit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, & dimissus fuerit in deserto, reuertetur in tabernaculum testimonij. Et depositis vestibus, quibus prius indutus erat cum intraret Sanctuarium, relictisque ibi, lauabit carnem suam in loco sancto: indueturque vestibus suis. Et postquam egressus obtulerit holocaustum suum ac plebis, rogabit tā pro se, quàm pro populo, & adipem, qui oblatus est pro peccatis, adolebit super altare. Ille vero qui dimiserit caprum emissarium, lauabit vestimenta sua, & corpus aqua, & sic ingredietur in castra. Vitulum autem, & hircum, qui pro peccato fuerant immolati, & quorum sanguis illatus est in Sanctuarium, vt expiatio compleretur, asportabunt foras castra, & comburent igni tam pelles, quam carnes eorum ac fimum. Et quicunque combusserit ea, lauabit vestimenta sua, & carnem aqua, & sic ingredietur castra. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum.

Cumque portauerit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam. Hic ponitur quid deberet facere Sacerdos, postquam mittebat hircum in solitudinem, & dicitur hic, quòd hircus portabit omnes iniquitates, hoc autem est quia Sacerdos imprecabatur illas super caput suum, & quia Deus hoc iusserat, transferebatur in caput hirci. Accipiuntur autem hic iniquitates large, quia assumendo eas proprie dicuntur iniquitates peccata facta ex malitia, sicut supra dictum est, nō solum tamen portabat hircus peccata, quæ erant facta ex malitia, sed etiam illa, quæ erant facta ex ignorantia, & illa, quæ erant facta ex passione, sicut patet supra, cum ponuntur diuersa nomina peccatorum, & dicitur, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel super caput eius, & vniuersa delicta atque peccata, & sic scriptura non seruat semper differentiam, & proprietatem vocabulorum. Dicitur etiam, quòd iste hircus portabat omnes iniquitates ex eo, quòd omnia peccata dicta fuerant sibi, quædam in particulari, & quædam in vniuersali, ita, quòd non videbatur manere aliquod apud Israelitas. *In terram solitariam.* Idest in desertum, vbi non sit aliqua congregatio hominum nec pecorum, sed solæ feræ, quæ lacerent illum hircum. dicebatur autem, quòd portabat hircus istas iniquitates in terram solitariam, eo quòd pro istis nō erat inferenda iam aliqua pęna in terra populata, scilicet super homines.

Quomodo intelligitur, quòd hircus portabat iniquitates Israelitarum. *Quęst. XXVIII.*

CONSIDERANDVM autē cum dicitur hic, quòd portabit hircus omnes iniquitates, quòd non potest hoc intelligi nisi quantum ad pęnam, sicut supra declaratum est. nec tamen est intelligendum, quòd pœnæ omnium peccatorum essent translatæ super caput hirci, quoniam non poterat hircus tot cruciamina sustinere, quot

F erant pœnæ debitæ pro istis peccatis totius populi; nam pro quolibet peccato debetur mors ęterna, & quamquàm aliquis confiteatur, tamen adhuc manet aliqua pęna toleranda valde magna, & cum ista peccata populi essent quasi innumerabilia, non poterat hircus sustinere pęnas pro eis, etiam si ille hircus decies millies laceraretur a feris.

Dicendum igitur, quòd quantum ad veritatem, per istam cæremoniam non tollebatur pœna debita pro peccatis, sed necessarium erat, quòd illi qui peccauerunt, tolerarent eam in pręsenti sęculo, vel in futuro, & hoc satis manifeste inducitur ex conditione istius actus, quia cæremonialis erat, & in veteri testa-
G mento. hæc autem habebant quandam vmbram futurorum bonorum, non tamen habebant imaginē verarum rerum, idest, quòd non efficiebant quod signabant, vt ait Apostolus ad Hebręos 10. capitu. Si tamen per istam confessionem factam hirco, pœnæ debitę pro peccatis transmutarentur a confitentibus super hircum, esset ibi veritas rerum, ergo in veteri testamento non solum esset vmbra futurorum bonorum, sed etiam aliquando esset res, vel imago, quod est contra Apostolum. nullæ igitur pœnæ debitæ pro peccato directe tollebantur per istam cæremoniam, sed illi qui peccabant, tolerabant eas integraliter hic, vel in futurum. Sed solum ad hoc proficiebat ista obseruatio, vt illi qui istam legem obseruarent, haberent vitam pacificam, quoniam non concuterentur ab ho-
H stibus, etiam haberent plenitudinem bonorum temporalium, eodem modo haberent vitam magnam sine ægritudine, quæ omnia sunt bona quædam temporalia. De primo habetur infra 18. capitu. custodite leges meas atque iudicia, quæ faciens homo viuet in eis. etiam Apostolus ad Roma. cap. 10. ait. Moyses enim scripsit: quoniam iustitiam, quæ est in lege, qui fecerit homo viuet in ea.

De secundo scilicet de abundantia rerum temporalium, & pace habetur Isaiæ 1. capitu. cum dicitur, si volueritis, & audieritis me bona terræ comedetis, quòd si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos, & hoc etiam habetur latissime infra 26. capitu.

De tertio quod est sanitas sine ęgritudine habetur
I Exodi 15. cap. cum dicitur. si audieris vocem Domini Dei tui, & quod rectum est coram eo feceris, & obedieris mandatis eius, custodierisque omnia præcepta illius, cunctum languorem, quem posui in Aegypto, non inducam super te, ego enim Dominus sanator tuus. idem patet Deuteronom. 7. capitu. de hoc etiam Exodi 23. cum dicitur. seruietisque Domino Deo vestro, & benedicam panibus tuis, & auferam iniquitatem de medio tui, non erit infęcunda, nec sterilis in terra tua, numerum dierum tuorum implebo. Hæc tamen omnia, quę dabantur custodientibus cæremonias legis huius, non erant directe ablationes pęnarum debitarum peccatis, sed quædam priuilegia tradita pro obseruatione legis. manebant igi-
K tur pœnæ integræ tolerandæ eis, qui peccauerant.

Dicebatur tamen, quòd hircus portabat omnes iniquitates istorum, idest, pœnas debitas pro iniquitatibus, scilicet, quòd Deus non inferret Iudæis pestes, & famem, & gladium hostilem, & alia incommoda, quando ista obseruarent, cum vero non obseruabant, veniebant super eos hæc, & multa alia peiora, vt patet infra 26. capitu. per totum capitu. Quia igitur obseruantibus cæremonias has non infligebat Dominus pœnas, quas aliàs inflicturus erat, dicebatur eas tollere, tamen istud tollere non erat directe, & sic competebat ad rationem cæremoniarum, quæ non erant efficaces eorum quæ signabant. *Et dimissus*

sus fuerit in deserto, reuertetur Aaron in tabernaculum testimonij. Istud est quod facturus erat Sacerdos magnus, postquam mitteret hircum in desertum, & dicitur, quòd postquam portauerit hircus iniquitatem filiorum Israel in terram solitariam, & dimissus fuerit in deserto, quòd reuerteretur Aaron in tabernaculum. sed non est intelligendum, quòd istud aduerbium postquam, referatur ad istas duas regulas, scilicet, quòd postquam portauerit hircus iniquitates, & relictus fuerit in solitudine, quòd reuertetur Aaron in tabernaculum, sed referendum est ad primam clausulam; scilicet, quòd postquam portauerit hircus iniquitates, idest postquam eductus fuerit de loco Sanctuarij, vt portet iniquitates Israelitarum in solitudinem, reuertetur Aaron in tabernaculum: nam si referretur ad ambas clausulas, esset sensus, quòd non reuertetur sacerdos summus in tabernaculum, donec rediret de solitudine ille, qui portauerat hircum, vt sciretur quomodo reliquerat eum in solitudine. sed hoc dato oportebat, vt expectaret summus Sacerdos forte plus quàm per duos, vel tres dies, vtpote si terra solitaria, quæ est inhabitata, inde multum distaret, quod est inconueniens, quia omnes istas cæremonias explebat summus Sacerdos in eadem die, non debebat ergo expectare quousque sciretur caprum relictum esse in solitudine, sed immediate, vt educeretur de Sanctuario ad portandum in solitudinem, redibat sacerdos magnus in tabernaculum, & faciebat, quæ infra sequuntur.

Reuertetur Aaron in tabernaculum testimonij. Loquitur hic de Aaron Scriptura, idest, de omni Sacerdote magno; quoniam eadem lex erat omnibus illis, & nomen personæ est trahendum hic ad dignitatem quam habet. dicitur autem de Aaron hoc, quia ipse fuit primus in sacerdotibus summis, dicitur, quòd reuertetur in tabernaculum, quia quando ista faciebat, scilicet imprecans peccata super caput hirci, erat ad ostium tabernaculi extra illud, vt patet supra. & tunc reuertebatur in tabernaculum, vt deponeret vestes illas, in quibus ante ministrauerat, & acciperet alias ad ministrandum sicut in literra dicitur. & hoc pro sequentibus sacrificijs.

Et depositis vestibus, quibus prius indutus erat, cum intraret Sanctuarium. Idest intra tabernaculum testimonij Aaron deponet illas quatuor vestes, de quibus supra dicitur, quibus erat indutus quando introiuit in Sanctuarium, idest, quando intrauit in sancta Sanctorum.

Accipitur enim Sanctuarium hic pro sancto Sanctorum, sicut multoties supra assumptum est, vt declarauimus, nec potest aliter accipi, quia non accipiebat illas vestes, vt intraret principaliter in alium locum nisi in sancta Sanctorum. ibi enim, idest in tabernaculo deponebat sacerdos magnus istas vestes, vt assumeret alias ad faciendum holocausta, quæ manebant complenda. Causa autem huius mutationis vestium secundum magistrum in historijs scholasticis, & Nicolaum, atque alios doctores nostros, est quod ministerium expiationis quod præcesserat, debebat fieri cum humilitate, sed consummatio sacrificij cum solennitate. Et ad similitudinem huius Euāgelicus pontifex in aspersione basilicæ, quæ dedicatur, & expiatione eius, lineis, & minoribus vtitur indumentis, & etiam in sabbato baptismali in consecratione fontium, & immersione cathecumnorum, qua transferuntur peccata eorum, similibus vtitur vestimentis. Cum autem istis peractis ad ministrationem accedit altaris pontificalibus, & preciosis vestibus infulatur: sed in istis non redditur aliqua causa cæremoniarum veteris testamenti, sed magis
A datur quædam similitudo earum in nouo testamento. Causa tamen huius mutationis est sicut supra positum fuit, quia prima pars huius ministerij pertinet ad tristitiam; secunda ad exultationem: nam expiatio, & orare pro peccatis cum quadam humilitate fieri debent, cum ibi homines conentur Deum flectere ad misericordiam, sed humilitas in animo exigit humilitatem in habitu. Nullus autem minus habitus preciosus poterat esse sacerdotibꝰ magnis, quàm vt induerentur vestibus lineis, quæ pertinent ad minores Sacerdotes. ergo conueniens fuit eos nullas alias vestes tunc habere. Cum autem facere deberent holocausta, iam erat facta expiatio, nec aliquid fiebat hic pro peccato. & sic solennitas ista pertine-
B bat ad exultationem, ideo vestes deberent esse conuenientes exultationi, tales autem sunt vestes summi sacerdotis, quas iubetur hic accipere ad ista holocausta.

Rabbi Salomonis opi. de vestibus cum quibus Sacerdos summus introibat in sancta Sanctorum. *Quæst. XXIX.*

RAbbi Salomon dicit aliter, scilicet, ꝙ summus Sacerdos deberet intrare in sancta Sanctorum in vestibus lineis, ne esset talis minister qualis Dominus, sed Deus dicebatur esse intra sancta Sanctorum, & ibi totum erat aureum, vel coopertum auro, vt patet de propi-
C tiatorio, & Cherubim, quæ erant de auro purissimo. ista namque erant intra sancta Sanctorum, vt patet Exodi 25. & 37. capitu. ista autem erant quasi quædā ornamenta Dei ibi habitantis, ideo sacerdos magnus, quando illuc introiret, non deberet gestare aurum, & tamen in vestibus summi Sacerdotis erat aurum, scilicet in ephod, & rationali, & tunica hyacinthina, & lamina aurea, & baltheo, vt habetur Exodi 28. capitu. ideo non deberet portare istas vestes, sed solum eas, quæ erant lineæ, & istę sunt quatuor supradictæ.

Sed hoc non potest stare: primo, quia si propter hoc fieret, oīa ornamenta Sacerdotis, in quibus nō esset aurum, posset portare, sed hoc falsum est, quia in mitra hyacinthina nullum erat aurum, vt patet Exo. 28. capitu. & tamen nō poterat portare eam, sed
D solum cidarim lineam, vt apparet hic.

Item non conuenit ista ratio, quia si non intraret summus Sacerdos in sancta Sanctorum hñs aurū, ne seruus esset similis Dño, hoc esset, quia ista vestimenta serui essent ad gloriā eius. Sed falsum est, quia non induebat Aaron istas vestes, vt ipse in hoc gloriaret, sed ad laudē ministerij Dei, quod patet, quia nunquā vtebatur illis nisi cū ministraret, vt hr̄ Exo. 28. c. ideo quamuis introduceret vestes hñtes aurū in sancta Sanctorum, tñ non esset hoc ad iactantiam suam, nec præiudicaret honori diuino, immo magis augeret. Item non potest stare ista rō, quia si ꝑp hoc Sacerdos non introibat habens aurum in sancta Sanctorū: ergo non poterat introire in primā partē tabernaculi hñs aurū,
E sed hoc est falsum. ergo fundamentū Ra. Sal. nullum est. Probatur ꝯñtia, quia Deus erat in prima parte tabernaculi, sicut intra sancta Sāctorū, & ibi erāt multa de auro, & mēsa propositionis coopta auro, & oīa vasa eius de auro purissimo, & altare thymiamatū eodē mō coopertū auro, vt patet Exo. 40. ca. & magis clare ad Hebr. c. 9. & tñ ad istā partē tabernaculi ingrediebat summus sacerdos in vestibꝰ suis pōtificalibꝰ, ergo nō erat ista causa, quare assumerent vestes pōtificales s. quia habebant aurū, sed ꝑp ꝯditionē tpis, qm̄ dies ꝓpitiationis erat dies afflictionis inquātū durabant officia expiationis. cum vero finita forent, pertinebat ministratio ad exultationē, ideo debebant distingui aliæ vestes

uestes pro ministratione, quam faciebat Sacerdos, dũ introibat in sancta Sanctorum, & aliç pro ministratione, quam faciebat postea in holocaustis, quia ista non erant pertinentia ad expiationem. sic enim Ecclesia distinguit diuersas uestes pro diuersis qualitatibus officiorum, scilicet alias pro defunctis, & alias pro alijs officijs, quoniam officium defunctorum ad supplicationem, & lamentum pertinet, aliæ autem pertinẽt ad exultationem.

Quare Aaron debebat exui vestibus prioribus. Quæstio. XXX.

CIRCA hoc aliquis dubitabit cur dicatur hic, quòd Aaron debeat exui vestibus prioribus, quas habebat cum ingressus est in sancta Sãctorum, & accipere alias. Nam in secunda ministratione Aaron debebat vti vestibus pontificalibus, & istç præsupponunt vestes minores. ergo non debebat exui vestes has, sed superinduebatur alias põtificales. Ad hoc aliqui respondent, quòd Aaron cum introibat in sancta Sanctorum, habebat quatuor vestes pontificales, scilicet tunicam hyacinthinam, & cçteras post hanc, ita quòd prima vestis, quam suscipiebat Sacerdos super vestes suas communes, erat tunica hyacinthina.

Sed hoc non potest stare. primo, quia repugnat literæ cum dicatur supra, quòd Aaron quando introibat in sancta Sanctorum, ferebat quatuor vestes lineas, q̃ supra positæ sunt. sed istæ non sunt pontificales, sed magis ad minores Sacerdotes pertinent. Item probatur alio modo, quia Aaron, vel quilibet sacerdos magnus quando ministraret, aut vtebatur habitu Sacerdotis minoris, aut sacerdotis magni. Si vteretur habitu Sacerdotis minoris, oportebat, quòd acciperet quatuor vestes lineas, de quibus hic. Si autem vtatur habitu Sacerdotis magni, necessarium est, quòd vteretur omnibus istis vestibus minorum Sacerdotum, & deinde pontificalibus, quia etiam istæ vestes minores pertinent ad sacerdotem magnum. quod patet Exodi 29. cap. & supra 8. capitu. vbi cum Deus mandasset, quòd ad consecrationem indueretur Aaron vestibus suis, induit eum Moyses omnibus nouem, siue decem vestibus.

Alij autem dicunt, quòd Aarõ in ista ministratione in sancta Sãctorum vtebatur quatuor vestibus lineis pertinentibus ad minores Sacerdotis, de quibus dicitur hic, & tamen exuebat vestimenta illa, quando debebat ministrare in holocaustis post expiationem, & hoc vt acciperet alias vestes nobiliores eiusdem modi, scilicet aliam tunicam lineam, & alium baltheum, & aliam cidarim, quæ essent pulchriora.

Sed hoc non conuenit, quoniam omnes istæ vestes erant lineæ factæ de bysso retorta, non habentes aliquam partem auri, vel alterius materiæ preciosioris, vel aliquam picturam, sed simplices erant. non igitur poterat esse maior pulchritudo in quibusdam, q̃ in alijs, ita vt deberet Sacerdos deponere quasdam, & accipere alias tanquam preciosiores.

Item non conuenit, quoniã dato ꝙ esset differentia pulchritudinis in vestibus lineis sacerdotalibus, tamen ex hoc non deberet fieri mutatio, quia istç erãt in parte inferiori sub vestibus pontificalibus, nihil igitur differebat an magis, vel minus pulchræ essent cũ solum superiores apparerent. Dicendum est igitur hanc non esse causam, sed ea, quæ manifeste habetur in litera, scilicet, quòd quando Sacerdos exibat de Sãctuario facturus holocausta, debebat primo se lauare in toto corpore suo, secundum, quòd apparet in litera. sed lauare se non poterat, quin deponeret omnes

Docto. responsio.

F vestes tam Sacerdotales, quàm non Sacerdotales: ergo oportebat, quòd exueretur vestibus, quibus indutus fuerat, cum ingressus est in sancta Sanctorum, & postquam lauaretur, non sumebat alias vestes minores preciosiores eisdem, quas ante habuerat, sed easdem, cum nõ appareret ibi aliqua differentia pulchritudinis, & super illas induebatur vestibus pontificalibus. *Relictis ibi lauabit carnem suam in loco sancto.* Introibat summus Sacerdos in tabernaculũ ad deponendum vestes sacerdotales; quia ibi erat locus, in quo conseruabantur vestes, atque ibidem sacerdotes induebant, & exuebant. Relinquebat autem ibi sacerdos vestes suas, vt postquã lauaretur, resumeret eas.

G Dicitur, quòd Sacerdos lauabit carnem suam, non quidem quòd expietur aliqua aqua lustrationis, quia ista aspergebatur super vestes, sed hic Sacerdos non in vestibus, sed in carne lauabatur. Item aspersio aqua lustrationis erat super aliquem, cum contraxerat immunditiam per contactum, sed hic summus Sacerdos nihil tale contigerat: ergo non erat lauandus his aquis.

Item si aliquid contigisset, propter quod immundus esset, permaneret immunditia vsque ad vesperum, quamquàm aspergeret se aquis lustrationis; quoniam nulla immunditia minus durabat quàm vsque ad vesperum, vt declaratum fuit supra 11. capit. sed Sacerdos immediate, vt lauaretur, ministrabat coram Domino faciens holocausta. ergo non contraxe-

H rat immunditiam, & consequenter non deberet ista esse lotio in aquis lustrationis, sed in aquis uiuentibus.

Quare lauabatur hic summus sacerdos in toto corpore, si non contraxerat aliquam immunditiam. Quæst. XXXI.

SED quæret aliquis quare lauabatur hic summus Sacerdos in toto corpore, si non contraxerat aliquam immunditiam, quia lotio semper pro immunditia fit.

Respondendum est, ꝙ ista lotio sacerdotis nõ erat ꝑꝑ aliquam immunditiam causatã in eo, siue realem, siue ſm opinionẽ, qa vtraq; exclusisset eũ a ministrã-

I do illa die, sed fiebat ꝑꝑ significationem. s. ꝙ sacerdos tunc expiaret pro pcto suo, & totius populi, vt iniquitates eorum remitterẽtur. facta autem expiatione cũ procederet sacerdos ad alia noua ministeria, quæ non pertinebant ad expiationem, lauabat carnem suam, vt significaret, ꝙ ipse, & oẽs alij, pro quibus expiauerat, erant immundi ab iniquitatibus, sicut homo qui lauatur in aquis viuentibus, est mundus a corporalibus sordibus. *In loco sancto.* Idest ꝙ Sacerdos lauaret in loco sancto intra Sãctuariũ, iste locus erat in atrio tabernaculi apud altare holocaustorũ, vbi erat labrũ çneum, in quo lauabant sacerdotes, cũ lauãdi eẽnt, vt hr̃ Exo. 30. c. & non fiebat ista lotio intra tabernaculũ, qa ibi non erat aliquid, in quo sacerdos lauari possit, maxi-

K me, quia talia ministeria non pertinebant ad locũ ita sacrũ, sed cũ sacerdos deposuisset vestes intra tabernaculũ, exibat ad atriũ, & ibi lauabat. *Indueturq; vestibus suis.* Idest postquam lotus fuerit aqua, accipiet vestes suas. i. vestes cões, quib⁹ ipse vti solet in actib⁹ ꝓfanis, & hoc necessariũ est. nã cũ lauaret, oẽs vestes deponebat tã ꝓfanas, q̃ sacerdotales. Alio mõ põt accipi, ꝙ induceret tũc vestib⁹ suis. s. põtificalibus. q. d. ante hoc cũ introierat in sancta Sanctorum ad expiandũ non vtebat vestibus suis. s. pontificalibus, sed vestibus Sacerdotum minorum: nunc aũt induebat vestibus suis. i. vestibus pontificalibus, quia iã erat ista alia ministratio exigens diuersas vestes, sicut supra dictum est.

Dicendum

Doc. expositio literę.

Dicendum est ergo quòd litera ista intelligitur de vtrisque vestibus, tam de cõmunibus, quàm de pontificalibus, scilicet cum sacerdos lauisset carnem suã debebat indui vestes suas communes, quas exuerat cum lauaretur, & vestes suas, scilicet põtificales, quia in vestibus communibus non poterat ministrare.

Et postquam egressus obtulerit. Dicitur hic quòd sacerdos egrediebatur, scilicet de tabernaculo fęderis, & hoc vt offerret, scilicet in altari holocaustorum: nã nulla oblatio aut sacrificium fieri poterat intra tabernaculum, quia ibi nullum altare erat nisi thymiamatis, hoc autem nunquam suscipiebat aliquod sacrificium, sicut habetur Exodi 30. cap. cum dicitur. non offeretis super eo thymiama compositionis alterius, nec oblationem, & victimam, nec libabitis. oportebat igitur omnia sacrificia fieri in altari holocaustorum, quod erat in atrio, & ad illud egrediebatur sacerdos de tabernaculo. Vnde ingressus in tabernaculum, & egressus sacerdotis in die illa erat multiplex, sicut apparet ex litera.

Nota ordinẽ progressus sacerdotis magni.

Ad cuius manifestationem considerandum, quòd iste erat ordo, scilicet quòd cum sacerdos veniret in die propitiationis ad explẽdas cæremonias illius diei, lauabat primo manus & pedes secundum consuetudinem omnium ministrãtium, vt habetur Exodi 30. cap. & hoc erat in atrio. Deinde introibat in tabernaculum, & induebat quatuor vestes lineas, de quibus dicitur hic in litera, quia omnes vestes sacerdotales reponebantur intra tabernaculum. Deinde exibat ad ostiũ tabernaculi in atrio, & præsentabat duos hircos populi, & vnum vitulum pro se, immolans vitulum & hircum vnum, vt patet supra in litera. Post hoc sumpto sanguine vituli & hirci introibat in tabernaculum, & in sancta sanctorum, aspersurus de sanguine illo coram propitiatorio: & deinde exibat ad primam partem tabernaculi effundens de sanguine illo super quatuor cornua altaris thymiamatum, & aspergens sepies coram eo: tunc vero exibat de tabernaculo ad atrium, & in ostio tabernaculi existẽs posita manu super hircum illum, cui ceciderat sors capri emissarij, confitebatur iniquitates Israelitarum mittens eum in desertum: tunc regrediebatur in tabernaculum, & deponebat ibi quatuor vestes lineas, in quibus expiauerat: post hoc exibat de tabernaculo in atrium ad labrum æneum, & ibi depositis vestibus communibus lauabat carnẽ suam in labro æneo: post hoc resumens vestes communes introibat in tabernaculum, assumpturus omnes vestes pontificales ad ministrandum in holocaustis sequentibus: completis autem holocaustis redibat in tabernaculũ depositurus vestes sacerdotales, quas sumpserat. & sic consumebantur cęremoniæ diei illius, & egrediebatur inde sacerdos vadens in domum suam.

Obtulerit holocaustum suum atque plebis. Idest sacerdos offerebat holocaustum suum, & pro plebe. Erant enim duo holocausta, vnum oblatum pro populo, & alterum pro sacerdote: pro populo offerebatur aries, vt habetur supra cum dicitur, suscipietque ab vniuersa multitudine filiorum Israel duos hircos pro peccato, & vnum arietem in holocaustum. de holocausto autem sacerdotis non innuitur clare quale sit, sed videtur dicendum, quòd esset aries.

Qualis conditio sacrificiorũ veteris testamenti.

Rogabit tam pro se, quàm pro populo. Ista erat conditio communis sacrificiorum, vt quãdocunque offerretur sacrificium pro aliquo, rogaretur pro illo ad Deum, vt patet supra 4. & 5. & 6. cap. sed hic oblata fuerunt holocausta pro populo, & pro sacerdote: ergo pro vtrisque orandum erat. oratio autem quæ fiebat in holocaustis nõ erat totaliter similis ei, quæ fiebat in sacrificio pro peccato: in aliquo tamen conformabatur, cuius causa est, quia sacrificium pro peccato erat pure ad remissionem peccatorum: ideo oratio facta in isto sacrificio deberet esse totaliter ad peccatorum remissionem, vel commutationem pęnarum: holocaustum autem directe erat ad laudem Dei. ideo oratio quæ fiebat cum holocaustis non erat ita directe pro peccato. quia tamen holocausta aliquo modo proficiebant pro peccatis, oratio quæ ibi fiebat, tendebat aliqualiter in remissionem peccatorum. Quòd autem holocausta proficiebant ad peccatorum remissionẽ, habetur supra primo cap. cum dicitur. masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonij ad placãdum sibi Dominum: ergo videtur quòd holocaustum aliquo modo placabat: sed placatio ad peccatorum remissionem aut aliqualem pœnarum mitigationem est. hoc adhuc magis declaratur immediate eodem cap. cum dicitur, ponetque super hostiæ caput manus, & acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiens.

Et adipem qui oblatus est pro peccatis adolebit super altare. Non ponitur hic aliquid de ritu holocaustorum sacerdotis & populi, quia manifeste erant cæremoniæ. ex eo enim quòd holocaustum fit, intelligitur, quòd debet cremari super altare totum, præter pellem & fimum, vt patet supra primo cap. ponitur tamen hic aliquid de ritu sacrificiorũ pro peccato, scilicet, quòd deberent adipes eorum cremari. erãt autem hic duo sacrificia pro peccato, scilicet vitulus pro sacerdotis peccato, & hircus pro peccato populi: horum autem adipes cremandi erant super altare, vt dicitur hic. & hoc quia in omnibus sacrificijs, qualiacunque essent, cremabantur adipes in altari, vt patet supra tertio cap. cum dicitur. omnis adeps Domini erit iure perpetuo: carnes vero & pelles & fimus istorum animalium cremabantur extra castra, vt patet infra. Ista crematio adipũ de qua hic fiebat a sacerdote, postquam lotus erat, & indutus vestibus pontificalibus, vt patet ex ordine literæ: quoniam fiebat simul cum holocaustis.

An sacerdos debuisset cremare adipes postquàm erat vestitus. Quæst. XXXII.

SED contra hoc aliquis arguet, quòd non debuisset sacerdos cremare istos adipes postquã indutus erat vestibus pontificalibus, sed cum esset in vestibus lineis. quod patet ex præcedẽtibus. nam pro ministrationibus diuersarum conditionum sacerdos induebatur diuersis vestibus, sicut supra diximus: & ob hoc in ministratione expiationis, quia illa pertinebat ad afflictionem, sacerdos magnus vtebatur solis vestibus lineis, in holocaustis autem quæ pertinebant ad aliam ministrationem, induebatur vestibus pontificalibus. Sed adolere istos adipes pertinebat ad sacrificium pro peccato, cum essent adipes isti de sacrificijs pro peccato, vt apparet hic: sacrificia autem pro peccato pertinebant ad expiationem, vt apparet supra: quia in sanguine eorum expiabatur: ergo in cremando adipes deberet sacerdos vti vestibus lineis sicut in expiatione.

Respondẽdum est, quòd dies expiationis erat dies afflictionis, & mœroris, & hoc propter ministerium expiationis in quo rogabatur pro peccatis totius populi: præter hæc tamen erãt quædam alia ministeria in eadẽ die, quæ nõ pertinebant ad expiationẽ, sed ad exultationẽ. ideo dicẽdũ est, ꝙ in omnibus illis quæ pertinebant ad expiationem, debebat sacerdos vti vestibus lineis solum, in alijs vero, quæ non pertinebant ad expiationem, debebat vti vestibus pontificalibus.

calibus. Sed ad expiationem solum pertinebant illa, quæ faciebat sacerdos, antequàm mitteret caprum emissarium in desertum, vt patet supra in litera, cùm dicitur, postquam emundauerit sanctuarium, & tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum viuentem, & posita vtraque manu super caput eius confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & emittet illum per hominem paratum in desertum. Ergo videtur, quòd ante missionem hirci in desertum complebantur cæremoniæ expiationis, & consequenter in omnibus ministerijs sequentibus eiusdem diei debebat sacerdos vti vestibus pontificalibus: sed crematio adipum fiebat post emissionem hirci, vt patet ex ordine literæ. ergo deberet esse in vestibus pontificalibus. Et cum dicitur, quòd ista crematio pertinebat ad sacrificium pro peccato, & illud ad expiationem. ergo debebat fieri in vestibus lineis sicut expiatio. Respondendum est, quòd sacrificia pro peccato, quę fiebant in die expiationis, aliquo modo pertinebant ad ritus expiationis, & aliquomodo non. nam quantum ad sanguinem pertinebant ad cæremonias expiationis, quia in sāguine expiabatur aspergendo coram propitiatorio, & altari thymiamatum, vt apparet supra. Ideo cum iste sanguis aspergeretur, debebat sacerdos indui solis vestibus albis. crematio autem adipum non pertinebat ad cæremonias expiationis, quia fiebat completa expiatione, vt supra declarauimus. ideo cum fieret ista crematio, debebat sacerdos indui vestibus pontificalibus.

Ille vero qui dimiserit caprum emissarium. Hic ponitur quid facere deberet homo, qui portabat caprū emissarium, & dicitur quòd lauare debebat vestes. dicitur dimittere iste homo caprum emissarium, quia portauit eum in desertum relinquens ibi bestijs lacerandum.

Lauabit vestimenta sua. Ista lotio fiebat propter immunditiam, vnde lauabat iste vestes, & carnem suam. causa huius est, quia quanquam non contraxisset iste aliquam immunditiam realem, videbatur tamen habere aliquam immunditiam, quæ erat secūdum opinionem: quod patet, quia hircus ille quem portauerat iste in desertum, erat animal immolaticium, & immundum, ideo ex illo non poterat contrahere aliquam maculam: sed quia ille hircus dicitur portauisse omnes iniquitates filiorum Israel in desertum, videbatur quòd aliquid de illis adhæsisset isti portanti, quia hircus tangebat istum portantem: & hoc est, vt omnia grosso quodam modo, & corporaliter intelligamus, sicut illi populo adhuc valde rudi Hebræorum intelligendum dabatur. peccata tamen super hircum non portabantur in desertum, nec ipsi portanti hircum adhærere non poterant; quia non erāt aliquæ maculæ corporales. Quanquam aliqui de antiquis intellexerunt peccatum esse aliquid corporeū, & per lotionem in aquis putabant, se liberari ab eis, sic patet de Hercule lauante se in fontibus lybiæ, & de Pilato lauante manus in morte Christi, de quibus late satis dictum fuit super Deuteronomium capitulo 19. & ibi vide.

Ad hoc igitur, quòd iste portans hircum, cui videbantur inhęsisse multæ de iniquitatibus quas portabat hircus, esset totaliter mundus, lauabat carnem suam, & vestes.

Quare lauabantur vestes, & caro. Causa autem quare lauabat carnem, & vestes, erat ad signandum magnam immunditiam, quam poterat contraxisse ex contactu hirci. Alia causa huius lotionis esse poterat, scilicet propter significationem, sicut dicebatur de sacerdote summo, qui lauabat carnem suam propter significationem, quamuis non contraxisset aliquam immunditiam: ita quia iste por-

F tans hircum poterat contraxisse aliquam immunditiam, quamuis nullam haberet, lauabatur, vt videretur esse mundus ab omnibus immunditijs, quas hircus portauerat.

In quibus aquis fiebat lotio illius, qui portabat hircum. *Quæst.* XXXIII.

De ista lotione dicunt aliqui, quòd fiebat in aquis lustrationis, scilicet quòd aspergeretur ille, qui portauerat hircum. Sed hoc non potest stare. primo quia dicitur hic, quòd lauabit vestes suas & carnem. hoc autem manifeste significat quandam defricationem, scilicet,
G quòd vestes per se, & corpus per se lauaretur, in aqua tamen lustrationis nulla fiebat defricatio, quia tunc magis pollueretur homo, qui lauaretur, eo quòd illa aqua erat cōmixta cineribus vitulæ rufæ, vt habetur Numeri 19. cap. sed solum fiebat aspersio eius super vestes. ergo non potest intelligi de illa, sed de aquis viuentibus.

Item quandocunque aliquis aspergebat se aquis lustrationis, non mundabat se ipse, sed alius eum, vt patet Numeri 19. hic tamen dicitur de isto, qui dimisit caprum, quòd lauabit vestimenta sua. ergo intelligitur de lotione, quæ est in aquis viuentibus.

Et corpus suum. Modus lotionis erat, vt per se vestes defricarentur in aqua, cum aliquam realem immunditiam haberent, & deinde corpus hominis per se la-
H uaretur. hic autem quanquam nulla immunditia foret, significabatur tamen, quòd nimis immundus esset ille, qui portauerat hircum: quia supra eum ibant omnes iniquitates, ex quibus aliquid inhæsisset huic portanti.

Et sic ingredietur in castra. Idest postquam lauerit carnem suam, & vestes, introibat in castra. antea enim quàm ista faceret, non poterat introire in locum habitationis aliorum, quia cum esset immundus, posset inficere alios. facta autem ista lotione mundus erat potens ingredi in castra.

Hic loquitur semper legislator de castris secundū conditionem temporis, in quo dabantur istæ leges, scilicet in deserto, & tunc Israel coniunctus diceba- De quib' castris hic loquitur Moyses.
I tur facere castra. Sed id quod dicitur de castris intelligendum est de locis habitationum ciuitatum, vel villarum, quando essent in terra promissionis.

Vitulum autem & hircum qui pro peccato erant immolati. Hic ponitur quid fieri deberet de carnibus sacrificiorum pro peccato, scilicet de vitulo & hirco: isti enim fuerant immolati pro peccato, vitulus enim immolabatur pro peccato sacerdotis, hircus autem pro peccato populi, vt patet supra.

Et quorum sanguis illatus est in sanctuario. Ista est causa eorū quæ infra dicuntur, scilicet quare cremarentur carnes istorum animalium extra castra, quia fuerat sanguis illorum illatus in sanctuario: idest intra sancta sanctorum, & in primam partem tabernaculi. Nam sacerdos cum vellet expiare, assumpsit de san-
K guine istorum duorum in craterula, & introduxit in sancta sanctorum, & aspersit septies coram propitiatorio, etiam corā altari thymiamatum in prima parte tabernaculi aspersit septies. Vocatur hic sanctuarium stricte pro sancto sanctorum, sicut in isto capitulo sæpe acceptum est: & dabatur regula supra 6.c. ꝙ quandocunque sanguis alicuius animalis immolati pro peccato introduceretur in sanctuariū, scilicet in tabernaculum, siue in sancta sanctorum, siue coram altari thymiamatum, nō comedebantur carnes illius animalis; sed cremabantur extra castra. causa huius data est supra 4. & 6. c. & ideo ponitur hic illa clausula tanquam

tanquàm pro cauſa eorum quæ ſequūtur; quoniam ſi iſta animalia fuiſſent pro peccato immolata, & non fuiſſet ſanguis illorum illatus in ſanctuarium, ideſt in tabernaculum non cremarentur extra caſtra, ſed comederentur a ſacerdotibus, vt patet ſupra ſexto cap. *Vt expiatio compleretur*. Ideſt ꝙ ſanguis iſtorum animalium accipiebatur ad complendam expiationem, quaſi dicat, quòd ſine eis non fiebat aliqua expiatio. Nam ſacerdos ſumens ſanguinem expiabat aſpergēs illum coram propitiatorio, & coram altari thymiamatum, & in hoc conſiſtebat præcipua cæremonia expiationis, nam præter hoc nihil relinquebatur niſi, quòd emitteretur caper emiſſarius in ſolitudinem. *Aſportabunt foras caſtra, & comburent igni*. Cadauera iſtorum animalium non comedebantur a ſacerdotibus, nec cremabātur in altari, ſicut ſacrificia holocauſtorum: hoc enim fiebat in magnam deteſtationem peccati, nam peccatum totius populi valde magnum erat, & peccatum omnium ſacerdotum: vt ergo viderentur iſta eſſe horrenda, cremabantur cadauera extra caſtra; & Deus non acceptabat pro ſe vel pro cibo ſacerdotum: ſed vt totaliter non viderentur iſta ſacrificia non pertinere ad Deum, accipiebat de his adipes qui cremabantur in altari, vt patet ſupra. *Tam pelles quàm carnes eorum ac fimum*. Ideſt pelles iſtorum animalium, & omnes carnes & oſſa, & fimus, ideſt immunditia, vel ſtercus inteſtinorum cremabantur extra caſtra. De his autem animalibus cum immolabantur duo accipiebantur, ſcilicet ſanguis, & adipes. Erat enim ſanguis ad expiandum, vt aſpergeretur de eo coram propitiatorio, & coram altari thymiamatū: reliquus autem fundebatur ad baſim altaris holocauſtorum ſm legem aliorum ſacrificiorū pro peccato: ſecundum quod accipiebatur de his animalibus, erāt adipes, qui cremabantur coram Domino; & non decoriabantur iſta animalia, ſed ſic integra cadauera cū pellibus, cornibus, pedibus, inteſtinis, & fimo cremabātur extra caſtra. *Et quicunque combuſſerit ea, lauabit veſtimenta ſua*. Hic ponitur de immunditia illorum, qui comburebant iſta cadauera: & dicitur quòd cremantes erant immundi, & lauabant veſtes & carnem. nō enim eſt accipiendum, quòd ſacerdotes iſta cremarent, quia per hoc efficerentur immundi, quod maxime vitādum erat in eis: ſed aliqui alij de popularibus efferebant cadauera iſta extra caſtra, & cremabant: quia non pertinebat hoc ad officium ſacerdotale, ſed ſolū ipſa immolatio, & ſanguinis effuſio, atque aſperſio: & ad hoc nullus popularis accipiebatur. Et ſic ſi cremare corpora horum animalium eſſet officium ſacerdotale, vel quouis modo ad ſacrificia pertineret, ſolus ſacerdos magnus hoc effeciſſet, ad quem miniſtratio illius totius diei pertinebat. ſed ad profanas miniſtrationes iſta combuſtio attinebat magis. *Et carnem ſuam*. Iſta lotio comburentis cadauera animaliū erat in aquis viuētibus, ſicut illa de qua ſupra diximus de eo, qui portabat hircum emiſſarium in ſolitudinē. nam ex eiſdem fundamentis poteſt hic, & ibi argui. *Et ſic ingredietur in caſtra*. Scilicet poſtquam lauerit carnem & veſtes, quia ex hoc videbatur iſte tamen mūdus eſſe. cauſa autem quare iſte, qui comburebat cadauera animalium, reputabatur mundus, & lauabat veſtes & corpus, erat, quia cum combureret cadauera illa, videbatur aliquid potuiſſe ſibi inhærere ex cōbuſtione illa, & per hoc efficeretur immundus. Alia cauſa erat ex apparentia vulgari, quam hic Deus vt plurimum ſequitur, cum daret legem rudi populo: ſcilicet ꝙ cum iſta animalia fuiſſent immolata pro peccato, videbantur eſſe ſuper ea populi peccata: & tunc ei, qui combureret ea, & portaret extra caſtra, videbatur inhæſiſſe aliquid de peccatis illis: ideo lauandus erat.

A Alia cauſa eſt ad deteſtationem, nam ſicut iſta cadauera cremabantur extra caſtra ad deteſtationem peccatorum, vt dictum eſt, ita ille qui cremabat ea, & portabat ſuper ſe, in deteſtationem eorū debebat reputari immundus, & lauare veſtes atq; carnem.

Eritque vobis hoc legitimum ſempiternum. Ideſt iſta lex de facienda purificatione ſm iſtum ritum durabit vſque in æternum. Sunt enim intelligenda verba non multum ſtricte. [Qualiter lex Moyſi duratura erat ĩ ſempiternum.] nam nulla lex eſt, quæ in æternum duret, etiam neq; lex Chriſti quæ vltima eſt, qm̄ poſt diem iudicij, ſola erit requies animarum aut tribulatio pro præteritis bonis, aut malis, & nulla iam legalis obſeruantia. Poteſt tamen aliqua lex dici ſempiterna, quia ipſa erit quandocunque tempus erit, vel quia
B ei alia lex non ſuccedet, & hoc conuenit legi euangelicæ. nam durabit iſta vſque ad diem iudicij: poſt illum autem diem nullus dies, nec nox erit: qm̄ ceſſabit omnis motus cęli ſm quod cauſatur tēpus. etiam huic legi alia lex non ſuccedet, cum poſtea nō ſit aliquis qui legi ſubijci debeat. Hoc modo lex vetus nō poterat dici ſempiterna, quia nō erat duratura quamdiu tempus duraret, ſed alia lex ei ſucceſſura erat, ſcilicet lex noua: ſed dicitur eſſe ſempiterna, ideſt magni temporis: ſatis enim magno tempore durauit. Sed ſempiterna interdum dicuntur ea, quæ durāt per quinquaginta aut plures annos, ſicut patet de illo, qui vendebat ſe in ſeruum, & accipiens a Domino ſuo vxorem, nolēſque exire ſine liberis & vxore in libertatem, quoniam iſte erat ſeruus vſq; in ſempiternū,
C vt patet Exodi 21. tamen iſta ſeruitus finiebat in iubileo, qui erat vſque ad quinquaginta annos, vt patet infra 25. cap. ſic de multis alijs in veteri teſtamento dicuntur ſempiterna, quæ tamen valde magno tempore duratura non ſunt.

Menſe autem ſeptimo, decima die menſis affligetis animas veſtras, nullumq́; opus [Infra 23.] facietis ſiue indigena, ſiue aduena, qui peregrinatur inter vos. In hac die expiatio erit veſtri, atque mundatio ab omnibus peccatis
D veſtris: corā Dn̄o mundabimini. Sabbatum enim requietionis eſt, & affligetis animas veſtras religione perpetua. Expiabit autem ſacerdos, qui vnctus fuerit, & cuius manus initiatæ ſunt, vt ſacerdotio fungatur pro patre ſuo. Induetúrque ſtola linea & veſtibus ſanctis, & expiabit ſanctuarium & tabernaculum teſtimonij atque altare: ſacerdotes quoque & vniuerſum populum. Eritq́ue vobis hoc legitimum ſempiternum: vt oretis
E pro filijs Iſrael, & pro cunctis peccatis eorū ſemel in anno. Fecit igitur ſicut præceperat Dominus Moyſi.

MENSE *autem ſeptimo decima die menſis*. Hic deſignatur tēpus in quo fieri deberet iſtud feſtum quolibet anno, ſubiungitur etiam præceptum generale ad omnes de populo pro illa die. Et dicitur quòd fiebat iſtud feſtum in decimo die menſis ſeptimi. vocat̄ mēſis ſeptimus apud Iudæos Septēber, qm̄ nō incipiunt mēſes a Ianuario ſicut nos, ſed a Martio. & quia nō incipiūt dies mēſis huius apud Iudęos ſicut apud nos, rariſſime contin-

git, ꝙ eadem dies sit prima mensis apud nos & illos. & hoc quia ipsi incipiunt menses suos per principia lunationum, quemlibet mensem à principio cuiuslibet lunationis inchoantes. & quia non cõtingit principium lunationis coincidere cum principio cuiuslibet mensis nostri, non contingit quòd sit semper idẽ principium mensis nobis & ipsis.

Iudæi quõ computãt mensem Septemb.

Modus autem quo Iudæi incipiunt mensem Septembris, est quoniam ipsi attendunt æquinoctium autumnale, quod est sole existente in primo gradu libræ, & hoc est quasi in medio mensis nostri Septembris: & quæcũque lunatio fuerit proximior illi æquinoctio, est principium mensis Septembris. Vnde si lunationis principium contigerit ante æquinoctium, ibi mensem inchoant, si vero posterius, etiam posterius inchoabunt. & sic non est semper idem modus assignandi primam diem mensis Septembris. inuenta autem prima die per istum modum fiebat festum propitiationis in decimo die.

Quare festum expiationis fiebat potius in mense Septembris, quàm aliàs. Quæst. XXXIIII.

De causa autem quare solennitas ista fiebat magis hoc tempore quàm alio, nõ videtur esse causa multum manifesta: quanquam secundum quandam responsionem Rab. Abraham qui dicitur Francus, in eis quæ supra dicebantur de capro emissario, potest dici, quòd isto tempore fieret huiusmodi solennitas, quæ aliquo modo fiebat, vt liberarentur Iudæi a potestate Saturni: sed hoc tempore Saturnus habebat suam exaltationem, scilicet in prima facie libræ, vt supra dictum est: sed ista causa friuola est, cum dependet ex eo quod supra improbatum est. Alio modo conuenientius dici potest, quòd istud festum fiebat in mense Septembris, non propter aliquam causam specialem cõuenientiæ istius festiuitatis ad hoc tempus magis, quàm ad alia tempora; sed secundùm conuenientiam ad colentes festiuitates: nam Deus volebat quòd Iudæi ascenderent in locum sanctuarij ter in anno, vt apparet Exo. 23. & 34. cap. & hoc in die azimorum, & in die pentecostes, & in die tabernaculorum. & quia prẹter ista erant duo alia festa. s. festum clangoris, & expiationis. vt ergo Iudæi qui ascendebant ad tria festa, ascenderent ad omnia, coniungit tria festa ad vnum tempus, scilicet festum clangoris, & expiationis, & tabernaculorum, scilicet festum clangoris quod est prima dies Septembris, & festum propitiationis quod est decima dies Septembris, & festum tabernaculorũ quod est decimaquinta die. Et cum iuberentur ex necessitate venire ad festum tabernaculorum, vt patet Exodi 23. & 34. cap. veniebant simul ad ista tria festa, quæ erant in mense Septembris a primo die vsque in decimumquintum, vt habetur infra 23. cap. si autem ista festa essent dispersa per annum, scilicet quòd in alio tempore esset festum clãgoris, & in alio festum propitiationis, non possent Iudæi venire ad omnia festa, si solum ter venirent. conuenientius ergo fuit, vt ista tria festa coniuncta essent in eodem mense. Sed adhuc dicet aliquis quòd poterant ista duo festa, scilicet clangoris, & propitiationis coniungi festo azimorũ, quod erat mense primo anni, vt patet Exo. 12. cap. qui est mensis Martius: vel poterant coniungi festo pentecostes, qui est in tertio mẽse anni, scilicet in Madio. & secundùm hoc poterat fieri cõiunctio trium festorum sicut in Septembri. Respondendum est, quòd conuenientius fuit ista tria festa coniungi in mense Septembri, quàm in alijs: quia Deus volebat hoc facere eo modo, quo minus impediret Iudæos à laboribus suis: sed nullum tempus anni erat, in quo minus impedirentur Iudæi in terra promissionis a laboribus suis, quàm in mẽse Septembris, cum iam essent collectæ omnes fruges, & fructus arborum, & vuæ: cum terra illa sit temperatissima, in qua proueniunt omnia citius quàm proueniant in aliqua terra de nostris declinante versus extremitatẽ climatum ad partem septentrionalem. ideo conueniens erat, quòd cessantibus tunc omnibus laboribus Iudæorum festis vacarent magis, q̃ tempore azimorum; cum incipiebat messis ordeacea in Martio, vel tempore pentecostes, cũ incipiebat messis triticea in Madio. Quòd autem in tempore tabernaculorum, scilicet in mense Septembri iam essent collecti omnes fructus terræ

G apparet Exo. 23. cap. ꝙ autem in festo azimorum in Martio inciperet messis ordeacea, habetur infra 23. c. ꝙ autem messis triticea inciperet in mense Madio, habetur infra 23. cap. si ergo hoc tempore essent istæ solennitates, impedirentur Iudæi à messibus. fuerunt ergo in tempore Septẽbris, in quo nihil impediebãt eos labores. *Affligetis animas vestras.* Istud erat præceptum generale ad omnes Iudæos: quoniam oportebat, ꝙ omnes in die propitiationis affligerent animas suas, scilicet non comedendo, nec bibendo tota die, nec accipiẽdo delectationes alias. hoc autem est affligere animam idest vitam. Anima nostra ex his non affligitur, quoniam ipsa est incorporalis, quæ honorum nihil sentit, sed nos sumus qui hæc sentimus, & dicimur affligere animas nostras, idest nosipsos, vel vitam nostram.

H *Nullumque facietis opus.* Istud pertinebat ad solẽnitatem illius diei, quòd nihil omnino fieret illo die: & in hoc sabbatum & dies propitiationis excedebant omnia alia festa Iudæorum, quoniam in illis nihil licebat fieri, nec etiam parare cibos: in alijs autem festis prohibebantur omnia alia opera seruilia, sed non oĩa opera simpliciter. nam licebat parare cibos in festo paschali, & pentecostes, & tabernaculorum. de festo paschali habetur Exo. 12. cap. vbi dicit, ꝙ in die paschẹ azimorũ nihil facerent præter ea, quẹ ad cibos pertinent. De alijs autem solennitatibus habetur infra 23. cap. vbi fit differentia obseruationis inter eas & sabbatum, quoniam in sabbato non licebat etiam parare cibos, nec incendere ignem, & si quis incenderet, occidebatur, vt habetur Exo. 31. & 35. c. de

I festo autem propitiationis idem modus ponitur, scilicet ꝙ nullum omnino opus fiat in eo sicut in sabbato, vt apparet infra 23. cap. *Siue indigena, siue aduena.* Idest ꝙ ista lex erit communis ad omnes tam indigenas, quàm aduenas. Dicuntur indigenæ illi, qui de terra aliqua oriundi sunt respectu terræ ipsius: vnde dicitur indigena quasi inde genitus: aduenæ autem sunt, qui aliunde veniũt ad habitandum in aliquo loco: & accipiũtur hic aduenæ dupliciter, idest ſm terram, & ſm ritus: ſm terram quidem, quia de alijs gentibus veniebant ad terram Iudæorum: ſm ritum autem, quoniam de gentilitate ad Iudaismum conuertebantur. *Qui peregrinantur inter vos.* Dicuntur peregrinari, idest peregre habitare, vel peregrinãdo veni-

Indigenæ & aduenæ qui.

K re. & sic dicuntur isti peregrinari inter Iudæos, idest habitare inter eos tanquàm peregrini, cum nõ essent de terra eorum, nec de genere.

In hac die expiatio erit vestra. Idest in ista die decima mensis Septembris in qua affligetis animas vestras, erit etiam expiatio, quẹ attẽditur dupliciter, vel quantum ad ritus cæremoniales, qui sunt in sanguine, & aspersione, quoniam per hoc sanctuarium expiabatur: aut in ieiunio, & afflictionibus diei huius, quia etiam per hoc expiabatur. *Atque mundatio ab omnibus peccatis vestris.* Expiatio, & mundatio idem sunt. dicebantur Israelitæ expiari ab omnibus peccatis

Expiatio duplex.

peccatis suis, quia in hac die hircus ferebat ea in desertũ super se, vt patet supra. etiam quia pro omnibus his aspergebatur sanguis intra sanctuarium. *Coram Domino mundabimini.* Ista litera potest intelligi dupliciter. vno modo per modum præcepti, alio modo per modum denunciationis. Primo modo est sensus, mũdabimini coram Domino, idest iubeo, quòd fiat ista expiatio coram Domino, scilicet coram propitiatorio in quo erat Deus: quoniam ibi aspergebatur sanguis etiam in altari thymiamatum & holocaustorum. In omnibus namque his Deus esse dicebatur, & quæcunque fierent in his dicebantur fieri coram Domino. Alio modo potest intelligi per modum denunciationis, scilicet mũdabimini coram Domino: idest ego denuncio vobis, quòd vos eritis mundi coram Deo, scilicet quòd ipse reputabit vos mundos. *Sabbatum enim requietionis est.* Idest ista dies propitiationis est sabbatum ad requiescendum, scilicet ad cessandum ab omnibus temporalibus occupationibus, vt soli Deo vacarent. neque enim dicitur sabbatum tanquam ista dies propitiationis semper esset in sabbato, quoniam in alijs diebus pluries contingebat: sed dicitur sabbatum, idest quies quod est nomẽ appellatiuum apud Hebræos pro quiete. dicitur autem sabbatum dies ista, quia ab omnibus occupationibus cogebantur Iudæi vacare & insistere laudibus Dei, quod vsque hodie obseruant toto isto die orationi, & lectioni in synagogis suis insistentes: & hoc notatur cum dicitur, sabbatum requietionis, idest quies ad quietem, scilicet quiescere a temporalibus negocijs ad quietem, idest vt per hoc possint habere quietem in Deo laudando & contemplãdo. aliquando autem significantur per hoc alia verba, vt cum dicitur, sabbatum domini est, idest requies a Deo instituta & pro ipso.

Affligetis animas vestras religione perpetua. Replicatur mandatum de obseruatione huius festi, quantum ad ieiunia & alias afflictiones, quas Iudæi sustinebant in hac die. & infertur hoc ex præcedenti, scilicet sabbatum requietionis est, & affligetis animas vestras, idest quia sabbatum requietionis est, affligetis animas. Sed dicet aliquis, quòd non videtur inferri hoc: nam quanquam esset sabbatum, non deberent affligere animas suas: immo magis sequitur econtrario, scilicet, quòd si sabbatum erat idest requies, debebãt delectari & iocundari, & non affligere animas. Respondetur quòd satis infertur vnum ex altero: cum dicitur sabbatum requietionis est, idest ista quies huius diei ad hãc quietem Dei ordinata est, & ideo conuenit affligi in illa: quoniam quies nostra ad Deum non est, quòd nos a laboribus corporalibus cessemus, sed quòd eum colamus seruitutis actum semper exhibentes: sed afflictio animarum nostrarum valde pertinet ad cultum Dei: ergo quieti huic bene consequitur afflictio animarum.

Afflictio animæ pertinet ad cultum Dei.

Religione perpetua. Idest ritu perpetuo: scilicet quòd ista cęremonia quæ singulis annis fiebat, perpetua esse debebat. vocatur autem ista cęremonia religio, quia religio dicitur specialis modus viuendi in Deum directus, & ad omnes cæremonias pertinet. sic autem erat de cæremonijs expiationis, quòd ad Deum tendunt, idest religiones conuenientes sunt. Sic quoque vocatur religio Christiana, quia est quidam modus cæremonialis viuendi in comparatione ad Deum: & hoc modo dicuntur esse religiones apud monachos, quia habent specialiorem modum colendi Deum, quam alij homines. *Expiabit autem sacerdos qui vnctus fuerit.* Hic ponitur persona expiationis cęremonias complẽs. & dicitur quòd iste erat sacerdos magnus: nam nullus alius poterat hac die quicquam de cære-

Religio quid.

A monijs agere. Notificatur autem hic iste sacerdos magnus per quasdam conditiones, quæ hic ponũtur, scilicet quòd ipse vnctus est, non quidem quòd solus summus sacerdos vnctus sit, quia etiam minores sacerdotes aliquo modo vngebantur, vt apparet Exodi 29. cap. & supra 8. cap. sed dicitur sacerdos magnus vnctus, quia specialem quandam vnctionem habebat super omnes alios sacerdotes. sic patet supra 8. cap. vbi dicitur de oleo vnctionis, quòd funderetur super caput Aaron, & non dicitur hoc de aliquo alio. Item habetur infra 21. cap. cum dicitur. pontifex, idest sacerdos maximus inter fratres suos, super cuius caput fusum est oleum vnctionis.

Et cuius manus initiatæ sunt. Idest consecratæ sunt.
B fiebat enim aspersio olei super manus sacerdotis magni, & tinctio quædam in sanguine super pollicem manus dextræ, & per hoc dicebãtur manus eius consecratæ: sicut declaratum est supra 8. cap.

Vt sacerdotio fungatur. Idest omnes istæ consecrationes factæ sunt, vt iste sacerdos fungatur officio sacerdotali, quia sine eis non poterat ministrare: sicut nemo potest in ecclesia ministrare nisi ordinatus sit.

Pro patre suo. Idest successit in locum patris sui. In hoc significatur manifeste, quòd agitur hic de sacerdote magno. Nam de alijs non dicebatur, quòd succederent patribus suis, cum vniuersaliter essent sacerdotes omnes, qui erant filij sacerdotum, nisi forte haberent aliquam maculam naturalem, aut accidentalem prohibẽtem. de quo habetur infra 21. & 22. c.
C Sed in filijs summi sacerdotis non erat sic, quoniam non omnes filij summi sacerdotis erant summi sacerdotes, sed primogenitus inter eos: quoniam isti apud antiquos succedebant in dignitatibus paternis vniuersaliter. nunc autem non seruantur apud omnes iura primogenituræ, sed in quibusdam. *Induetur-que stola linea.* Hic replicantur vestes quibus indui deberet sacerdos magnus, quando expiaret. & prima vestis erat stola linea, quæ aliàs vocatur linea tunica, vt patet supra. stola namque nomen generale est pro omnibus vestibus longis pertingentibus vsque ad talos: vnde dicitur stola a stolon quod est longum. Stola q.d.

Et vestibus sanctis. Per vestes sanctas non significãtur hic omnes vestes summi sacerdotis, sed solum tres
D vestes minores, scilicet feminalia linea, & baltheus, & cidaris. In his enim quatuor sacerdos expiabat, vt patet supra. *Expiabit sanctuarium.* Idest sancta sanctorum: quoniam prima expiatio erat ibi aspergẽdo sanguinem contra propitiatorium. *Et tabernaculum testimonij atque altare.* Istud erat secundum quod expiabatur. vocatur autem tabernaculum testimonij non tota ipsa domus, quæ est tabernaculum testimonij, sed prima pars tabernaculi. nam oportet quòd tabernaculum de quo hic dicitur, distinguatur contra sancta sanctorum, cum hic fiat distinctio. solum ergo manet prima pars tabernaculi, quæ hic vocari possit tabernaculum. & isto modo distinguit Apostolus ad Hebręos 9. cap. primum & secundum tabernaculum.
E Quomodo autem ista prima pars tabernaculi possit dici tabernaculum testimonij, cum hoc proprie competat sancto sanctorum, in quo erat testimoniũ, idest decalogus in tabulis: vt supra dictum est. Altare vocatur hic in quo adoletur thymiama, & erat in prima parte tabernaculi, vt patet ad Hebræos 9. cap. Coram isto aspergebatur septies de sanguine oblato pro peccato, & fundebatur super quatuor cornua eius. Dicitur autem hic tabernaculum testimonij, idest prima pars tabernaculi expiari: non quòd directe expiaret, sed ad expiationem altaris thymiamatum quod erat in eo. *Sacerdotes quoque & vniuersum populum.* Idest etiam sacerdos magnus expiabat sacerdotes mino-

res, & omnes Israelitas. nomine autem sacerdotum intelliguntur etiam Leuitæ, nam isti expiabantur sicut & cæteri. expiatio autem sacerdotum & popularium fiebat per hoc, ꝙ summus sacerdos cõfitebatur omnia peccata eorum hirco, q portabat illa in solitudinem. *Eritque hoc vobis legitimum sempiternum, vt oretis pro filijs Israel.* Ad summos sacerdotes ista pertinent: quoniam ipsi sunt soli, qui cæremonias expiationis complebant, vt patet supra. Et dicitur, quòd hoc maneret eis in legem in sempiternum, vt orarent pro filijs Israel, scilicet in die expiationis, vt remitterentur peccata eorum. legitimum enim dicitur quicquid ad legem pertinet. Et sic omnia ista præcepta vocabantur legitima, idest leges vel cæremoniæ. quomodo autem verum sit, quòd istæ erant leges sempiternę supra declaratũ est. *Et pro cunctis peccatis eorum.* Aliud rogare est pro Israelitis, & aliud pro peccatis eorum. Rogare pro peccatis est, vt dimittantur peccata, rogare pro Israelitis est rogare, vt Deus prosperet actus eorum, & conseruet a peccato. *Semel in anno.* Idest, ꝙ ista expiatio fiebat solum semel in anno in decima die mensis Septembris. *Fecit igitur sicut præceperat Dominus Moysi.* Idest Moyses dixit legem istam de expiatione coram toto populo, sicut Deus ei mandauerat. Alij autem dicunt sicut Nicolaus, & Rabbi Sal. ꝙ Moyses fecerat ea, quę pręceperat Dominus: idest fecit istam solennitatem expiationis quando descendit de monte Synai adueniente decima die mensis septembris. Sed hoc non potest stare: quoniam nõ fuit facta ista celebratio expiationis, vt isti dicunt, in primo illo anno, quo descendit Moyses de monte: quoniam tunc nec erat Aaron sacerdos, nec tabernaculum factum, nec ista lex data. immo nunquam potuit ista lex obseruari expiationis in toto deserto, vt declaratum fuit in principio huius capituli. Etiam patet, quòd non intelligatur hic de cęremonijs expiationis: quia ista litera significat, quòd Moyses fecit id quod mandauit sibi Dominus. sed Moyses non debebat facere ritus expiationis, sed summus sacerdos, vt patet supra. id igitur quod hic dicitur factum, non est obseruatio expiationis, sed prolatio verborum legis huius ad populum. Nec valet argumentum si aliquis ex litera nitatur hoc probare, quia dicitur quòd fecit quæcunque præcepit Dominus Moysi. ergo nõ erat ibi locutio solum sed executio. Respondendum est quòd non sequitur hoc, quia facere non solum accipitur pro executione in rebus, sed etiam pro locutione, quoniam locutio executio quædam est. & aliquando Deus istam locutionem dicit esse facere. sic patet sæpe in Exod. cũ dicitur, quòd Moyses & Aarõ fecerũt sicut eis iusserat Dominus: tamen non potest semper accipi pro executione, sed interdum pro enarratione verborum coram Pharaone. Ad solam igitur prolationem legis huius ista verba extendenda sunt.

Officium sacerdotũ est orare.

Opi. Nic. & Ra.Sal.

Repro.

CAP. XVII.

ET locutus est Dominus ad Moysen dicens: Loquere Aaron & filijs eius & cunctis filijs Israel: dicens ad eos. Iste est sermo quem mandauit Dominus dicens. Homo quilibet de domo Israel, si occiderit bouem, aut ouem siue capram; in castris vel extra castra, & non obtulerit ad ostium tabernacu-

F li oblationem Domino: sanguinis reus erit: quasi si sanguinem fuderit: sic peribit de medio populi sui. Ideo sacerdoti offerre debent filij Israel hostias suas, quas occidunt in agro, vt sanctificentur Domino ad ostium tabernaculi testimonij: & immolent eas hostias pacificas Domino. Fundetque sacerdos sanguinem super altare Domini ad ostium tabernaculi testimonij: & adolebit adipem in odorem suauitatis Domino:

G & nequaquam vltra immolabunt hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati sunt. Legitimum sempiternum erit illis, & posteris eorum. Et ad ipsos dices. Homo de filijs Israel, & de aduenis, qui peregrinantur apud vos: qui obtulerit holocaustum siue victimam, & ad ostium tabernaculi testimonij non adduxerit eam, vt offerat Domino, interibit de populo suo.

De consec. dist. 2. ca. nõ oportet.

ET *locutus.* In superioribus tractauerat legis

H dator de quibusdam purgationibus, quæ fiebant per sacrificia: hic autem determinatur sacrificiorum locus. Et diuiditur in duo, quia primo determinatur sacrificiorum locus. Secundo excluditur gentilicius ritus ibi. *Homo quilibet.* Prima in duas: quia primo prohibetur extra locum sacrificij fieri immolationem. Secundo prohibetur fieri ibidem oblationem. ibi. *Homo de domo Israel.* Circa primum. *Et locutus est Dominus ad Moysen.* Ista locutio an fuerit eadem cum superiori, vel non, constare non potest. hoc enim satis constat, quòd non omnia, quæ in hoc libro dicũtur simul Moysi à Deo reuelata sunt, vt declarauimus in principio præcedentis capituli: sed an simul vel in diuersis tempori-

I bus ista dicta fuerint nihil differt. *Loquere Aaron & filijs eius & cunctis filijs Israel.* Ista lex promulganda erat ad omnes istos, quia ad omnes eos pertinebat. Supra enim in quibusdam legibus dicebatur, quòd Moyses loqueretur Aaron, & in alijs quòd loqueretur ad omnem Israel, secundum quòd leges ad diuersos pertinebant. nam aliquæ harum ad solum sacerdotem, aliæ autem ad populum principaliter pertinebant. Ista autem de qua hic dicitur, scilicet de loco immolationis sacrificiorum pertinebat ad omnes, tam ad Aaron, quàm ad filios suos, quàm ad omnes Israelitas. Cuius causa est, quia ad sacerdotes pertinebat interdum sacrificia facere velut totius populi ministri in cultu Dei. pertinebat etiam ad eos tanquàm ad personas priuatas; quoniam ipsi poterant

K offerre sacrificia pro seipsis, sicut offerunt. & quantum ad hæc duo conueniens erat eis ista lex de loci determinatione pro sacrificijs. Ad summum sacerdotem pertinebat ista lex ex duabus supradictis causis, etiam ex alia; quia cum ipse esset caput diuinæ ministrationis, pertinebat ad eum erudire alios in cultu Dei, & corrigere excessus eorum. Ad populares autem ista lex pertinebat; quia ipsi sacrificia offerebant, & conueniebat non offerri illa extra locum debitum. omnibus ergo ista lex publicari debuit.

Diuisio.

An Moyses

An Moyses omnem populum ad legem hanc audiendam conuocauerit. Quæst I.

CIRCA hoc quæri potest an Moyses conuocauerit populum totum ad audiēdam istam legem. Et potest dici apud aliquos quod conuocauerit totum populum, cum Deus iusserit dici hoc omnibus filijs Israel. Sed ad hoc satis dici posset, quòd quanquam non conuocaret Moyses omnes Israelitas, sed principes synagogæ, & eis ista proferret; ipsi possent denunciare hoc alijs. & sic promulgaretur lex omnibus Israelitis, maxime quia interdum per omnes filios Israel soli seniores intelliguntur, vt habetur Exodi duodecimo cap. vbi iussit Deus, quòd loqueretur Moyses ad omnem cœtum filiorum Israel; & ipse solis senioribus locutus est, & postea subiūgitur, quòd incuruatus est populus, quasi ipsi seniores sint populus: quanquam ad hoc non multum differt an totum Israel vocauerit, quia facile erat Moysi congregare omnes Israelitas & omnibus eis loqui, sic enim alibi fecit, vt patet Deutero. 29. cap. vbi congregauit omnes illos ante mortem suam. & locutus est eis omnia verba Deuteronomij. *Iste est sermo, quem mandauit Dominus*. Idest ista est lex, quam Dominus obseruari iussit, vel istud est præceptum a Domino datum. Potest accipi alio modo sermo pro ipsa re, quæ fit. & est sensus, quòd iste est sermo, quē iussit Dominus, idest ista est res, quam mandauit fieri. nam multoties accipitur sermo, vel verbum pro ipsa re, quæ fit: sicut habetur primo Regum cap. 2. & 2. Regum cap. 1.

Sermo quid signet.

Homo quilibet de domo Israel. Hic ponitur præceptum quod dabat de determinatione loci ad sacrificia. nam volebat Deus esse vnicum locum ad sacrificia, ne quilibet sacrificaret vbicunque vellet: hoc autem fiebat quia populus iudaicus erat rudis, & si videret, quòd sacrificia fierent Deo in pluribus locis, existimaret plures esse deos: sicut apud gentiles erant plures dij, & in diuersis locis colebantur. hæc autem volens Deus vitare fecit, vt esset vnicum tabernaculum in tota terra promissionis: & ad illud concurrerent omnes Iudæi tribus temporibus anni, vt patet Exodi 23. & 34. c. & in hoc solo loco fiebant sacrificia: siquis autem alibi sacrificare voluisset, reputabatur idolatra, & occidi debebat: de quo magis infra dicetur.

Locus determinatus ad sacrificia.

Homo quilibet de domo Israel. Idest omnes homines, qui sunt de progenie Iacob, scilicet, quod qui sunt Iudæi ex origine, tenebuntur ad istam legem. Et quanquam hic dicatur de solis filijs Israel, tamen etiam intelligendum est de alijs, qui conuertebantur de gentilitate ad iudaismum: isti namque tenebantur obseruare omnes cęremonias legis, postquam circuncidebantur, sicut patet ad Gala. cap. 5. cum dicitur. ego Paulus testificor omni homini circuncidenti se, quòd debitor sit vniuersæ legis faciendæ. Poterant ergo isti offerre sacrificia, sicut omnes alij, qui erant Iudæi ex genere, & tenerentur ad omnes obseruantias, ad quas tenebantur alij: ideo quamuis non exprimantur, hic intelliguntur, quòd patet ex his, quæ infra sequuntur, cum dicitur, homo de filijs Israel, & de aduenis, qui peregrinantur apud vos; qui obtulerit holocaustum &c. idem patet de pręcepto de non comedendo sanguinem, in quo ponuntur Israelitæ & aduenæ. Item de præcepto effundendi sanguinem animalium captorum in aucupio, aut venatione. semper enim hoc erat tam ad Israelitas, quam ad aduenas, vt patet infra in litera.

De quibus occisione intelligitur illa.

Si occiderit bouem, aut ouem. Non intelligitur ista occisio de quacunque occisione, sed solum de illa occisione animalium, quæ fiebat ad sacrificandum

A Domino. quod patet Deuteronom. 12. cap. vbi cum diceretur, ne aliquis offerret holocausta sua in omni loco quem vellet, sed solum in loco, quem Dominus elegisset: subiungitur. Si autem comedere volueris, & te esus carnium delectauerit, occide & comede iuxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in vrbibus. Et postea in eodem capitulo subiungitur. Si volueris vesci carnibus quas desiderat anima tua, locus autem quem elegit Dominus Deus tuus, vt sit nomen eius ibi, procul fuerit, occides de armentis & pecoribus, quæ habueris, & comedes in oppidis tuis, vt tibi placet. Item patet quòd solum intelligatur de immolatione in sacrificijs, quia animalia quæ erant ad cibos humanos, non pręsentabantur ad ostium taber-

B naculi, cum occiderentur: quia per hoc consecrarentur carnes illæ, & nō possent accipere eas in vsus suos populares. de istis tamen animalibus, de quibus habetur hic, dicitur quòd præsentarentur ad ostium tabernaculi. ergo intelligitur de immolatione ad sacrificia. Itē quia hic solum ponuntur tria animalia. s. bos, ouis, & capra, quæ sunt animalia immolaticia sola inter quadrupedia, vt patet supra 1. & 3. & 4. cap. Item hic dicitur, quòd debebant offerri ista in hostias, cum habeatur infra: ideo sacerdoti offerre debent filij Israel hostias suas, quas occidunt in agris. Etiam patet hoc ex multis quæ habentur in litera. Et sic isti filij Israel, qui occidebant victimas contra legem, quæ ponebatur hic, peccabant dupliciter. Primo quia offerebant extra locum debitum, quod est contra istam legem.

Bos ouis, & capra immolabantur sola inter quadrupedia.

C Secundo quia ipsi non existentes sacerdotes occidebant victimas, quod est contra statum sacerdotalem, & quicunque talia faceret merebatur mortem. sicut patet de rege Ozia, qui voluit thurificare Domino, & percussus est in fronte lepra, & permansit sic vsque ad mortem suam, vt habetur 3. Reg. cap. 15. *Bouem aut ouem, siue capram*. Ponitur de istis tribus, quia ista solum erant immolabilia inter omnia quadrupedia ſm quod patet supra 1. & 3. & 4. & infra 22. cap. Nō tamē est intelligendum ꝙ solum errarent Israelitæ, quando offerrent bouem, aut ouem, extra castra: ideo magis errarent, quando offerrent aliqua alia pecora: quia tūc peccarent non obseruantes determinatum locum ad offerendum: hic autem peccarent non obseruantes

D locum, nec animal immolabile. ponuntur tamen ista tria animalia, quia ista sunt, quæ licite offerri poterant Domino obseruata loci determinatione. *In castris vel extra castra*. Nihil differebat an offerrentur animalia in castris, vel extra, dum tamen non offerrentur intra sanctuarium, cum tenerentur ad illum locum determinatum. & dicitur hoc, quia contingeret aliquando offerri sacrificia in castris, & aliquando extra castra: vbicunque tamen erat suspitio de idolatria. *Et non obtulerūt ad ostium tabernaculi oblationem Domino*. Idest si non obtulerit illud animal Domino in oblationē ad ostium tabernaculi. Dicitur hoc, quia omnis oblatio fieri deberet ad ostium tabernaculi: & ibi omnes res siue ani-

E matæ siue inanimatæ præsentabantur Dño: & res animatæ immolabantur apud ostium tabernaculi, circa altare, in latere aquilonis, vt patet supra 1. & 3. & 4. cap. Res autem inanimatæ, vt simila, & panes, oleum, & vinum, partim cremabantur super altare, & partim proueniebant sacerdotibus, vt habetur supra 2. & 6. & 7. cap. Isti qui offerebant animalia apud ostium tabernaculi, non occidebant ea, sed sacerdotes recipientes ab illis immolabant, & faciebant cęremonias sacrificiorum.

Si autem aliquis vellet immolare animal extra castra, vel in castris extra sanctuarium, deinde offerre carnes eius sacerdotibus ad ostium tabernaculi, non suscipiebatur propter duo. Primo, quia totum pe-

riculum erat in immolatione: poterat nāque aliquis obseruare cæremonias idolatrarum in immolando, qualcunque vellet, cum solitarius immolaret. Si autē coram toto populo, vel in loco publico fieret, ad hæc nulla erat præsumptio. vt ergo auferretur periculum idolatriæ, non suscipiebatur talis immolatio. Item, quia in oblatione animalium facta Deo oportebat, vt sanguis funderetur in altari, vel ad basim eius, secundum determinatas cæremonias sacrificiorum, vt apparet supra 1. & 3. & 4. cap. Maxime quia in toto sacrificio principale, quod offerebatur, erat sanguis, vt patet infra cum dicitur. Ego dedi illum vobis, vt super altare meum expietis pro animabus vestris, & sanguis pro animæ piaculo sit: ob hoc in omnibus sacrificijs qualitercunque se haberent, semper proueniebāt Domino sanguis & adeps; carnes autem interdum totaliter proueniebant Domino, interdum pars, interdum nihil, vt patet ex legibus datis supra 1. 3. & 4. cap. & 6. cap. Cum ergo isti qui immolabant extra castra, vel in castris, non tamen in sanctuario, non offerrent sanguinem intra sanctuarium ad faciendum ibi cæremonias consuetas in alijs sacrificijs, errabant: nec permittebatur talis oblatio. *Sanguinis reus erit.* Idest tenebitur iste homo tanquam de sanguine effuso mori deberet, ita morietur, quia extra locum debitum occidit ista animalia: & vere iste tenetur reus sanguinis, quia sanguinem effudit, non tamen pro illo sanguine quem effudit, sed quia in loco indebito effudit. & sic æquiparantur hic occidere hominem, & immolare animal in loco indebito: nam sicut pro vno inferebatur mors, ita & pro altero. *Quasi sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui.* Ista est expositio superiorum, cum diceretur supra, quòd taliter offerens erat reus sanguinis: exponitur, idest quòd sic peribit iste de medio populi sui tanquam si occidisset hominem. occidens autem hominem tenebatur reus mortis, vt habetur numeri 19. & 35. cap. Quantum ad hoc autē quod dicitur hic considerandum est, quòd quando accipitur peribit de populo suo per modum denunciationis, non est sensus quòd deberent iudices occidere istum hominem pro peccato, sed quòd Deus occidet illum. Quando autem accipitur per modum imperij, est sensus quòd ipsi iudices debent occidere illum peccantem. sic autem patet hic: quando autem teneatur ista clausula per modū imperij, & quando per modum denunciationis, patet ex adiunctis. hic enim adiunctum probat, quòd iudex debet occidere istum taliter offerentem, quia dicitur hic quòd erit reus sanguinis quasi sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui. Sed ille qui fundebat sanguinem occidebatur a iudice, vt habetur Numeri 19. & 35. c. ergo iste qui immolabat victimas extra sanctuarium, debebat mori condemnatus. *Ideo sacerdoti offerre debent filij Israel hostias suas.* Idest ne incidant Israelitæ in penam effundentium sanguinem, debent offerre sacerdotibus victimas suas, & non immolent eas ipsi in agro vel in castris. in hoc innuitur id, quod supra dicebatur, scilicet, quòd ista lex traditur de offerentibus & immolantibus animalia, non autem de illis qui occidunt ea ad cibos suos, quia tunc non vocantur animalia illa hostiæ, nec etiam debent offerri sacerdoti, sed ipsi per se iugulabunt vbicunque voluerint, nulla obseruata solennitate, vt habetur Deuterono. 12. cap. *Quas occidunt in agro.* Non est sensus quòd Israelitæ offerrent Domino ad ostium tabernaculi animalia, quæ offerebant in agris, quia tunc primo offerrent ea in agris, deinde in sanctuario: & hoc non posset esse nisi sanguis effunderetur extra castra, & deinde carnes offerrentur in sanctuario. Sed hoc stare non potest, qm̄ repugnat eis quæ dicta sunt supra, repugnat etiam eis,

Perire de populo suo quid signet.

F quæ infra dicuntur in litera. s. funderetque sacerdos sanguinem super altare Domini ad ostium tabernaculi. tamen non poterat sanguis fundi ad ostium tabernaculi, si animal occideretur in agro. sed est sensus. *Quas occidunt in agro.* Idest Israelitæ offerent Domino in sanctuario victimas suas, quas offerre solebāt in agro, vel quas aliàs offerrent, nisi ista lex daretur.

Quare antiquitus offerebatur thymiama in verticibus montium. Quæst. II.

DIcit litera de oblatione, quæ fit in agro, quoniā aliqui consueuerant offerre in montibus, & maxime inter arbores densas, & ibi ponebant altaria. De hoc habetur in 3. &
G 4. Regum. s. quomodo tempore regum Israelitarum offerebatur thymiama in excelsis, idest in verticibus montium. hoc autem fiebat, quia volebant illi immolantes facere sacrificia & ritus suos in locis segregatis a communicatione hominum: huiusmodi autē erant capita montium. Etiam alij faciebant altaria & sacrificia inter arbores densas, vt ibi occultaretur turpido offerentium, quia erāt turpes valde cæremoniæ in eis, secundum quòd erat in sacrificijs Priapi. Nam cum facta fuissent sacrificia, sacerdos incitabat omnes ad actum libidinis ostendens eis virilia, & tunc tam viri, quàm feminæ concurrebant in loca secreta, & ibi secundum ꝙ sors cuilibet obtulisset feminam accipiebat. Ad hoc autem conuenientia erant loca secreta,
H sīm quòd est inter arbores densas: & propter hoc iubebat Deus vt non plantaretur lucus apud altare, ne ibi inclinarētur homines ad turpitudines dei Priapi, vt habetur Deuteronomio septimo cap. Cum autem contingeret non esse arbores densas, inter quas huiusmodi sacrificia turpia fierent, conueniebant cultores in locum subterraneum & caliginosum, & ibi colebant deum Priapum: & post hoc conueniebant ad turpitudines suas. sic habetur tertio Regum decimoquinto cap. de rege Aga, qui abstulit matrem suā a sacrificijs Priapi, cum ipsa esset princeps sacrificantium, & conuenientium ad turpitudines, & destruxit loca illa in quibus conueniebant, cum dicitur, & abstulit effœminatos de terra, purgauitque vniuersas sordes idolorum, quæ fecerant patres eius, insuper &
I Maacham matrem suam amouit, ne esset princeps in sacris Priapi in luco eius, quem consecrauerat, subuertitque specum eius, & confregit simulacrum turpissimum, & combussit in torrentem cedron.

Alij autem offerebant victimas in agro, scilicet in vijs vel compitis. & hoc propter deos infernales, & manes, qui ibi apparent: nam horribiles visiones consueuerunt in compitis magis, quàm in alijs locis apparere, & illi, qui sacrilegi sunt, & nicromantici, vel qualitercunque malefici obseruant magis loca ista, quàm alia.

Quare sacrificabit in vijs, & compitis.

Alij autem offerunt sacrificia in agris, scilicet in locis seminatis, & pratis, vel arbustis: & hoc, ppter deos qui pertinent ad ista loca, scilicet propter Cererem &
K Siluanū, qui pertinent ad ista loca de quibus Horatius.

Quare in agris.

Tellurem porco, Siluanum lacte piabant,

De Siluano etiam qualiter sit deus agrestis, & de figura eius, & de deo pastorum qui Pan dicitur, ait Virgilius in ecloga vltima.

Alij autem dij sunt, qui etiam ad montes & valles pertinent. s. vallenia dea ad valles, & Deus iugatiuus ad montes. De his Augustinus de ciuitate Dei latissime. libro 6 cap. 8. his autem gentiles sacrificia offerebant, sed quidam quibusdam, alij vero alteris: nam quidam iugatiuum Deum montium colebant: sic existimauerunt Syri serui regis Benedab Deum Israel esse iugatiuum,

iugatiuum, cum pugnauerunt contra Achab regem Israel, & deuicti fuerunt ab eo in montibus, atque dixerunt, dij montium sunt dij eorum, ideo superauerunt nos, sed melius est, vt pugnemus contra eos in campestribus, & obtinebimus eos. Existimabant Syri, ꝙ dea Rusina, quæ erat dea ruris vel camporum, siue dea Vallenia, quę erat dea Vallium, non adiuuaret regem Achab cõtra Benadab, si pugnaret in campis, aut vallibus: sed Deus in ꝯrium vertit: & hoc quia existimabant Syri solum Deum iugatiuum iuuare Israelitas, & non Valleniam, nec Rusinam. de hoc 3. Reg. cap. 20. Alij autem offerebant in agris. s. in campis habentibus segetes & arbores. & hoc faciebant ad deã Rusinam, vel ad multos alios deos. s. segetiam, & naturnum, atque nodotum, & geniculum, omnes enim isti dij erant dij spicarum: multi quoque alij in agris erant dij, quibus ſm consuetudinem antiquam Gentiles offerebant, & Iudęi quoque ad idem redibant. Ideo de omnibus his vetuit Deus cęremonias, iubens fieri debere oblationes in Sanctuario, ne in agris daretur idolatrandi facultas. *Vt sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonij.* Idest istę oblationes debebant offerri dño ad ostium tabernaculi, vt ex hoc sanctificarentur. i. sanctę efficerentur, vel Deo applicarentur, quod contingebat cum immolarẽtur in Sanctuario, cum vero alibi, non sanctificabãtur, sed magis maledictę erãt tales oblationes. *Ante ostium tabernaculi testimonij.* Hic assignatur locus, in quo fieri deberent oblationes, & iste est vnicus. s. ante ostium tabernaculi, alibi. n. nemini licebat offerre. & dr̃, añ ostiũ tabernaculi, quia tabernaculũ erat locus, in quo Deus speciali ter esse dicebatur, & erat intra atrium. ad ostium autẽ illius tabernaculi in latere meridiano erat positum altare holocaustorum, & in illo cremabantur omnia sacrificia, quæ coram dño cremanda erant, & cum aliquod animal offerretur, præsentabatur ad ostium tabernaculi. & hoc ꝑpter duo, primo quia ibi erat Deus coram quo offerebantur ista: secunda causa erat, quia sanguis istorum animalium, quæ offerebantur, fundẽdus erat ad basim altaris, & interdũ super cornu eius ſm legem diuersorum sacrificiorum. Sed non fiebat hoc ita conuenienter, sicut si apud altare ista animalia immolarentur. s. in altari in aquilonari parte, inter altare & ostium tabernaculi: tunc sanguis fusus in crateras accipiebatur ad fundendum in altari ſm leges supradictas. *Et immolent eas hostias pacificas.* i. ista animalia quæ isti offerebant in agris, offerant in Sanctuario, & hoc faciendo eas hostias pacificas. Sunt enim hostiæ pacificæ vnum de tribus generibus sacrificiorum, de quibus distinximus in multis locis: cæremoniæ autẽ Pacificarum hostiarum habentur supra cap. 3. & ibi diximus de causis earum.

Locus oblationũ.

Quare iubet Deus hic, quòd isti qui suas hostias immolaturi erant in agro, immolent eas ad ostium tabernaculi, & faciant eas pacificas. Quæst. III.

QVAERET autem aliquis cum sint tria genera sacrificiorum. s. holocausta, & pro peccato, & hostiæ pacificæ, quare iubet hic, ꝙ isti qui erant immolaturi hostias suas in agro, immolent eas ad ostium tabernaculi, & faciãt eas hostias pacificas. Nam si hoc teneret, Iudæi cogerentur offerre omnia sacrificia sua in modum hostiarum pacificarum, & nihil possent offerre in holocaustum, vel pro peccato. quod falsum est, cum dñs dederit supra tria genera sacrificiorum, & aliqñ ad quodlibet eorum ponit præceptum cogens. Respondendum est, ꝙ ista litera non intelligitur solum de sacrificijs pacificis, ita ꝙ nulla alia offerri possent, sed positum est de

A his exemplariter, & per hęc intelliguntur omnia alia. Sed dicet aliquis, quare magis expssit de pacificis hostijs, quàm de holocaustis, vel hostijs pro peccato, cũ holocausta sint digniora, quia in Deum directe sunt? Pacifica autem sacrificia quamuis in Deum sint, non tñ ita directe, sicut declarauimus sup. 8. cap. Ad hoc respondeti potest multipliciter, primo quia Deus iubet hic Israelitis sacrificare sibi in Sanctuario, ſm illam intentionem sacrificandi, quam ipsi habebant, cum vellent in agro sacrificare, vt sic faciliter conuerterentur ad faciendum Deo id, quod demonibus facturi erant, sed isti qui in agro sacrificaturi essent, offerrent victimas pacificas. ergo Deus conuenienter iussit eis offerre pacificas hostias: patet hoc, quia pacificę hostię dicuntur esse pro pace. i. pro obtinenda pace, vel obtenta: dicitur autem aliquis rogare pro pace obtinenda, qñ aliquis vult quicquam impetrare, & pro hoc vult primo Deum esse sibi pacificum, vt cõcedat quod petit: vel pro pace obtenta quis rogat, qñ aliquid bonũ a Deo recepit, & quia Deus nihil dat inuitus, videt pacificatus fuisse illi cum dedit quod petebat: pro hac autem pace pacificas hostias offert. Gentiles autem & Iudæi ad Deos quos colebant hoc habebãt. s. ꝙ volebant ab eis aliqua bona recipere, vel pro bonis receptis gratias dare, & hoc ad sacrificia pacifica pertinet. Sic igitur dicebat Deus, vt ad ipsum facerent. s. offerẽtes sacrificia pacifica pro pace habita vel habenda. s. ad aliquid impetrãdum, vel pro impetratis gratias reddendo. Alio modo respõderi potest, ꝙ Deus iussit offerri sacrificia pacifica sibi, quia volebat Iudæos inclinatos ad offerendũ demonibus ad se reducere, & hoc fieri debebat per modum leuem. s. ne imponeretur Iudeis aliqua lex grauis in sacrificio. Nulla tamẽ facilior lex atque iucundior sacrificandi est, quàm facere sacrificia pacifica, ideo hoc iussit. quod patet, quia in holocaustis nihil omnino proueniebat offerenti de eo, quod offerebat; sed partim cremabatur, & partim dabatur sacerdoti. s. carnes Deo, vt patet supra 1. c. & pellis sacerdoti, vt patet supra 6. In sacrificijs autem pro peccato idem modus esse videbatur, qm̃ ibi aliquid cremabatur Deo. s. adipes, & sanguis fundebatur coram eo: reliquum autem. s. carnes, & pellis proueniebãt sacerdotibus, vt patet sup. 6. ca. Quamquam interdum omnia cremarentur, sicut in sacrificijs pro peccato summi sacerdotis, & populi, de hoc habetur sup. 4. cap. In sacrificijs vero pacificis aliquid ꝓueniebat offerentibus, qm̃ Deo cremabantur adipes; sacerdotibus vero proueniebant pectusculum & armus, aliæ autem carnes cedebant in ius offerentium, vt patet supra 2. cap. & 3. ad hoc ergo genus sacrificij Iudæi magis induci debuerũt quàm ad cætera, quia leuius erat. Tertio potest dici, ꝙ illi qui in agris suas hostias offerebant, siue Deo, siue demonibus eas offerrent, fortassis faciebant, ꝙ ibi ipsi integra animalia habebant, quasi nihil offerrent. talis enim consuetudo erat in sacrificijs idolatrarum, nam non solum carnes, sed immo & pelles, & adipes, qui erant necessarij ad cremandum Deo, comedebant ipsi: etiam cum sacrificijs dabantur libamina, de quibus Nume. 15. cap. & de illis nunquam proueniebat aliquid offerentibus, & tñ idolatræ viuebant, & manducabant de libaminibus, vt dixit Moyses improperãs eis. s. de quorum victimis adipes manducabant, & bibebant vinum libaminum, Deuteron. 32. cap. & quia in sacrificijs Dei nõ permittebantur hæc offerentibus, aliqui vellent ꝑcius offerre in agris Deo, aut dęmonibus, quàm offerre in Sanctuario sacerdotibus: vt ergo non sic faciãt, & parum grauentur, dicitur ꝙ offerant hostias suas pacificas sacerdoti, ac si dicat licèt hic non recipiant offerentes integra animalia quæ offerebant, tñ plurimum de eis habe-

Hostiæ pacificę, quare erãt magis frequẽtate ab Israelitis.

habebant, quia preter pectusculum & armum dextrũ totum habebant. *Fundetque sacerdos sanguinem super altare Domini.* Hic ponuntur cęremoniæ in ritibus sacrificiorum.s. ꝙ sanguis effunderetur super altare. nõ tamen est intelligendum, ꝙ sanguis aliquis sacrificij funderetur super altare, qm̃ in nullo hoc fiebat, sed in omnibus seruabantur aliæ cæremoniæ: dicitur tñ, ꝙ funderetur sanguis super altare, quia in quibusdã fundebatur super parietes altaris, sicut in holocaustis, & pacificis hostijs, vt patet supra 1. & 3. cap. In alijs autẽ sacrificijs pro peccato fundebatur sanguis partim sup cornua altaris, & partim ad basim eius: id autem quod tingebatur super cornua altaris, vel fundebatur super parietes, dicebatur fundi super altare. *Ad ostium tabernaculi.* Hoc ponitur propter duo. primo ad excludendum altare thymiamatum, qm̃ quamuis illud esset altare Domini, tñ non debebat offerri super illud aliqđ sacrificium, nec cremari adeps, sicut patet Exod. 30. ca. Alio modo ponuntur ista verba ad excludendum altaria, quæ Israelitæ forte vellẽt ædificare Deo in montibus vel in agris, vt ibi offerrent. dicit tamen, ꝙ solũ debet fieri oblatio super altare ad ostium tabernaculi, & sic non fiet in altari thymiamatum, quod nõ erat ad ostium tabernaculi, sed intra tabernaculum ante velum sancti sanctorũ, & excluditur altare, quod posset fieri in agris, quia illud etiam non esset. *Ante ostiũ tabernaculi, & adolebit adipem.* Non pertinet hoc ad ipsũ offerentem, qm̃ ipse non faciebat hoc. nemini.n. nisi sacerdoti licebat facere sacrificiorum cæremonias: sacerdos igitur erat, qui adipem cremabat. Dicitur hic de adipe ex eo, quod in omnibus sacrificijs cremabãtur adipes, siue holocausta, siue pacifica, siue pro peccato essent, quoniam omnis adeps domini est iure ꝑpetuo, vt patet supra 3. ca. Etiam in sacrificijs cum carnes cremabantur extra castra, hoc fieri debebat.s. in sacrificio sacerdotis magni, & totius populi, ut patet supra 4. cap. ponuntur autem hic ista duo.s. Sanguis & adeps, quia ista generalia erant in singulis sacrificijs.s. sanguis ad expiandum, & adeps in odorem suauissimum. *In odorem suauitatis domino.* Dicitur esse adeps crematus in sacrificijs in odorẽ suauitatis, quia Deus maximę delectabatur in crematione illius adipis, tanquã si esset aliquid suauissimum odor combusti adipis, est tamen magis aliquid fętidum, quamquam eorum q̃ in sacrificijs erant, nihil fętidum apparebat. Dicitur autem iste odor suauitatis referendo ad deuotionem offerentium, & obedientiam ad mandata diuina, in quibus Deus delectatur, quia ista sunt sacrificia cordis nostri, in quibus Deum colimus fide, & spe, & charitate, quæ longe meliora sunt exterioribus sacrificijs. & ꝓ istis dicitur. *Accipite sacrificia exteriora.* In exterioribus tñ non delectatur, nec delectari potest, quamuis iste odor suauis esset, quia Deus non habet potẽtiam corpoream odoratiuam sm̃ quam sentiat hoc. *Et nequaquam ultra immolabant hostias suas dæmonibus.* Dicitur hoc, quia quando Israelitæ immolabant in agris, immolabant ad honorem dęmonum, & hoc quia nondum data fuerat eis lex de immolationibus: nunc autem iubetur, ꝙ offerant ad ostium tabernaculi, & sic nõ immolabunt dęmonibus. nam cum extra castra isti immolarent, quamquam dęmonibus non immolarent, pręsumebantur tamen immolare eis: quia ad hoc magnam occasionem habebant, cum quilibet solitarius in agro immolans posset obseruare cæremonias quas vellet. de hoc non erat præsumptio, cum esset ad ostiũ tabernaculi, quia tunc erat ibi coram omnibus, qui non permitterent idolatriam, eodem modo quasi ipsi populares nihil offerebant facientes de eo cæremonias, sed soli sacerdotes. *Cum quibus fornicati sunt.* i. isti cultores dæmonum fornicati sunt cum dæmonibus.

In litera quare hic ponitur.s. ad ostium tabernaculi.

F *De fornicatione cultorum dæmonum, cum ipsis dæmonibus, & quomodo dicantur ad similitudinem fornicationis humanæ. Quæstio. IIII.*

NON est intelligendum hic pro fornicatione, quæ est in carnali cognitione, quia hoc non faciebant cultores dæmonum cum eis: nam dæmones spiritus soli sunt, cum quibus fornicatio non est. nisi forte accipiãtur dæmones incubi & succubi, quorum incubi fœminas quidẽ cognoscere possunt & deflorare, succubi autem a viris cognosci possunt. Sed iste modus cognitionis non est talis qualis in fornicantibus, quoniam dæmones organa de aere formant, ad quorum contactum non sequitur delectatio in eis qui talia tangunt, qm̃ non est G ibi proprium obiectum causatiuum delectationis: sed ad carnem & sanguinem ista pertinent, de quibus nõ oportet magis explicari sermonem, sed quilibet per se aduertat. hę tamen cognitiones non pertinent ad vigiliam, sicut cognitiones fornicantium, sed per nocturnam visionem in somnis hoc patiuntur interdũ viri & fœminę, quemadmodum est de pollutione nocturna. De succubis enim dęmonibus generale hoc est: incubi autem interdum sunt quidam spiritus valde immundi, qui fœminas in vigilia inquietant, & earum consumant concubitum. de hoc Aug. de ciuitate Dei lib. 15. Est tamen dicendum, ꝙ interdum tam incubi, quàm succubi per vigiliam rem istam agunt: sicut quidam Magici vel Necromantici, qui consor- H tia cum dęmonibus habentes dęmones familiariter habent, qui in figuram pulcherrimarum fęminarum cuiuslibet ætatis cõuertuntur, & cum eis res venereas per vigiliam agunt: sed miseri & caduci non assequuntur ibi eãdem omnino voluptatem, quam cum fœminis, suam quippe sustinent, sed alienã non consequuntur. est autem res ista nefanda. De hoc tamen concubitu non intelligitur hic, sed de sacrificio facto eis: sacrificare namque dęmonibus fornicari cum eis est. Nam sicut fornicari dicitur fœmina, quæ contempto maritali thoro alij cõmiscetur viro, ita & anima quæ Deum colere tenetur, & ei soli sacrificare, si alteri cõmisceatur sacrificando ei, fornicari dicitur cum illo. huiusmodi autem patiebantur Iudęi ad dęmones, qa I illis aliquando sacrificabant. & hoc fuit cum Iudęi essent in terra Aegypti, ibi enim dęmonibus hostias immolauerant: & propter hoc induxit Deus super illos tribulationes magnas, & horrendas calamitates, sicut probauimus Exo. c. 1. in fine. & hoc significatur hic, cum dicitur, ꝙ nequaquam filij Israel vltra immolabunt hostias suas dęmonibus, cum quibus fornicati sunt. Ex duobus patet hic Iudęos sacrificasse dęmonibus in Aegypto. primo quia dicitur. *Nequaquam vltra.* Ergo ante hoc fecerant sacrificia dęmonibus, & quia istud præceptum fuit datum in primo anno, in quo exierunt de Aegypto Israelitæ, & in illo nunquam colluerunt dęmones. ergo videtur, ꝙ ante hoc sacrificauerunt dęmonibus.s. in Aegypto. Item patet, quia di- K citur. fornicati sunt cum dęmonibus, & hoc est facere sacrificia. ergo in priori tempore.s. qñ fuerunt in Aegypto demonibus sacrificauerunt. *Legitimum sempiternum erit illis.* Loquitur ad Moysen.s. ꝙ hoc erit Israelitis legitimum sempiternum. i. lex vsque in ęternum. s. ꝙ haberent semper istas cęremonias in sacrificijs, & tenerentur eas seruare tanquam legem. quomodo autem fuerit hæc lex sempiterna cum aliqñ cessauerit, declaratum fuit pręcedenti. c. circa fi. *Et posteris eorum.* Idest non solum obligabantur isti ad obseruandũ hãc legem, sed etiam sui successores, & quamquam Deus non mandasset posteros eorum esse obligatos ad istã legem, per se tñ obligati erant, quia succedebant loco patrum

De dæmonibus incubis & succubis.

Iudæi sacrificasse dæmonibus in Aegypto.

patrum suorum, potissime quia erant populus Dei, sicut patres sui, ideo tenebantur ad leges Dei cuiusmodi sunt illę. Dixit tamen de posteris eorum ad magis declarandum, vt non possent aliquam excusationem habere posteri, saltem coloratam dicentes non fuisse eis hanc legem datam. *Et ad ipsos dices.* i. ad filios Israel, qui nunc sunt, loqueris ista quę sequuntur. Est.n. quod sequitur recapitulatio legis supra datæ. *Homo de filijs Israel & de Aduenis.* Ista lex obligabat omnes tam filios Israel. s. qui erant Hebræi ex genere, quàm aduenas q erant de gētilitate ad Iudaismum conuersi. Nā quantum ad legis professionem & obseruantiam ita erant Hebræi, qui ex gentilitate conuersi erant, sicut qui de semine Iacob deriuabantur. æqua igitur vtrisque erat obligatio ad cærimoniales obseruationes. & in hoc patet, quod supra dictum fuit. s. quod quamquam in lege illa solum exprimeretur de filijs Israel, tamen ēt intelligendum erat de aduenis. *Qui peregrinantur apud vos.* i. qui morantur in terra vestra non existentes inde oriundi, quod refertur ad aduenas. *Qui obtulerit holocaustum siue victimam.* De omnibus sacrificijs generalis erat ista regula, quia quodcunque extra Sanctuarium offerretur, illicitum erat, cum posset immolari dęmonibus. & per ista duo hic expressa intelligūtur omnes modi. Victima.n. significat omnia genera sacrificiorum, hic tñ pro solis duobus accipitur. s. pro pacificis hostijs, & pro sacrificijs pro pctō. holocaustum aūt in litera expressum est. dr̄ hic. Qui obtulerit. i. præsentauerit: qm̄ quamquam aliquis non immolaret sacrificium extra tabernaculum, si tñ præsentaret in agro ad immolandum, adhuc ex hoc merebatur mortem faciens, & si obtulisset laicus animal extra castra ad immolandum, & sacerdos aliquis ibi immolaret, vterq; mori debebant, qm̄ simul peccauerant. de immolante satis manifestum est, qm̄ in immolatione consumatur ipsum sacrificium. ante immolationē autem voluntas quidem sacrificandi est, sed non sacrificium: de offerente autem solum, & nō immolāte, quod mereatur mortem, patet hic, quia dr̄. Qui obtulerit holocaustū & ad ostium tabernaculi nō adduxerit, interibit de populo suo. Ergo propter solum non adducere ad ostiū tabernaculi, merebatur mortem hoc faciens. *Et ad ostium tabernaculi testimonij.* Iste est locus determinatus, in quo licite immolari poterat: vbicunque autē aliàs fierent immolationes, illicitæ erant. ideo nullus de Iudæis audebat alibi facere sacrificia, quamquam longe moraretur a loco Sanctuarij, sed quicunque sacrificiū facere vellet aut offerre, veniebat ad Sanctuarij locū, & ibi offerebat. de hoc Deut. 12. c. cum dicitur. Caue ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in eo quem elegerit dñs in vna tribuum tuarum, hostias offeres, & facies quodcunque præcipio tibi. Si autem aliquis Iudæus contra hoc faceret, incidebat in mortis pœnā, & si forte esset vnus populus vel multi, aut vna tribus, quæ istud malum faceret, reliqui de Israel insurgebant in eos in pugnam, tanquam contra hostes ad delendos illos, sicut patet de duab. tribubus, & dimidia. s. rubenitis & gaditis, atque dimidia tribu Manasse. Isti.n. cum recessērunt ab alijs filijs Israel, cōstruxerunt altare mirę magnitudinis apud riuulos Iordanis, quod audientes reliqui Israelitę insurrexerunt ɔ̄ eos in pugnam, vt hr̄ Iosue. c. 22. Aliqui tñ viri sancti leguntur extra Sāctuarium sacrificasse, qui ex hoc non arguuntur, quia Deo inspirante fecerunt, qui aūt spiritu Dei ducuntur nō sunt sub lege. Sic patet de Dauid, qui immolauit in area Ornam Iebusęi, qñ apparuit sibi angelus percutiens Israelitas euaginato gladio, vt habetur 2. Reg. 24. Sic etiam patet de Manue patre Sanson, qui obtulit sacrificiū coram angelo sibi apparente, & tñ hoc erat extra Sanctuarium, vt habet

Epilogus legis superius datę.

Victima quid sit.

Q[illegible] exten[illegible] [illegible] sanctis q[illegible] extra Sanctuarium sacrificia [illegible]lerūt.

A Iudi. 13. c. Sic etiam patet de Helia, qui immolauit domino in monte Carmeli coram prophetis Baal, vt habetur 3. Reg. c. 18. Samuel quoque propheta immolauit in Ramatha, & in Masphat. 1. Reg. 7. c. & in Galgala ēt. 1. Reg. 11. c. & Bethleē. 1. Reg. 16. c. & in nullo horum locorum erat tunc Sāctuarium: sed in Nobe, vel Gabaon, vt dicitur 1. Reg. 7. c. hęc. n. si a quolibet hoīe præsumpta fuerint, digna punitione habebunt, sed quia viri sancti illa fecerunt, Deo inspirante eos fecisse dubium non est. Isti. n. oēs erant approbatę auctoritatis, ideo nemo de eis suspicabatur, quod hoc ad idolatriam facerent: de quolibet aūt alio viro hoc faciente, etiam si propter bonum faceret, nō crederetur, quod bono zelo ageret. Insuper autem horum, qui extra Sanctuarium immolauerūt, causę manifestę sunt. Dauid. n. in area Ornam Iebusęi, immolauit, sed hoc fecit pp reuerentiam Dei, quia apparuit ibi angelus percutiēs Israelitas, & rogauit eum, vt cessaret plaga, vt patet 2. Reg. c. 24. De Manue aūt patre Sansonis causa apparet, qm̄ angelus apparuit sibi denuncians natiuitatem filij, qui futurus erat liberator Israel. pro hoc igit̄ conueniens erat, vt ibi sacrificium offerretur, de quo Iud. 13. c. In omnibus istis Deus monstrabat aliquas acceptationes, per quod videretur ista sacrificia licitè facta fuisse, nec aliquo modo isti peccarēt, quod patet in sacrificio Manue, quia angelus ascendit in flamma, & ascendit in cœlum, & ante videbatur esse vir, & p hoc cognouit Manue futurum esse a Deo, quod angelus dicebat. De Dauid aūt idem patet: qm̄ facto sacrificio cessauit plaga a populo, vt habetur 2. Reg. cap. 24. De Helia aūt adhuc causa magis patet, qm̄ cōtentio erat inter eum & prophetas Baal, quis adorari deberet, an Deus Heliæ, an Baal: & conuenit cum prophetis Balaal super montem Carmeli, & factum est pactum, vt Helias faceret sacrificium, & si Deus Heliæ exaudiret eum mittendo ignem, esset Deus: & si Baal exaudiret prophetas suos mittēdo ignem, ipse esset Deus. exaudiuit aūt Deus Heliam, & misit ignem; & postea occidit oēs prophetas Baal, qui erāt quadringenti quinquaginta viri, & quadringenti prophetæ Lucorum. In hoc aūt apparuit manifestum Dei miraculum. s. quia misit Deus ignem super sacrificium. Item quia Helias multoties fecerat altare in holocaustū perfundi aqua cum ipsis lignis, & tñ omnia combusta sunt, de his. 3. Reg. c. 18. De Samuele aūt causa non suspicanda erat, quia ipse erat propheta Dei, & quasi solus eo tpe, vnde vocatus est propheta fidelis. 1. Re. 3. c. erat ēt Iudex totius Israel, & ob hoc in Masphat īmolauit toto populo orante, vt rogaret pro eis Deum. 1. Reg. 7. cap. & istud sacrificium fuit acceptissimum: nam cum ipse illud faceret, venerunt philistini insidiantes Israelitis, & volebant irruere in eos, & tunc intonuit Deus de cœlo terrore magno super Philistinos, & persecuti sunt, eos Israelitę. 1. Reg. 7. In Ramatha aūt altare cōstituit, & solitus erat ibi sacrificia facere. eod. ca. & hoc quia ibi morabatur. nam Samuel circuibat terram Israel iudicans populum in tribus locis. s. Bethel, Galgala, & Masphat: & deinde reuertebatur in Ramatha: nā ibi erat domus eius. eod. ca. & ita quia ibi concurreret ad eum populus multus tāquam ad principem Israel, ad excitādam deuotionem eorum habebat ibi altare, in quo faceret sacrificia. In Galgala aūt immolabat, quia erat vnus de tribus locis, in quibus sedebat ad iudicādum Israel. 1. Reg. 7. c. & ideo ēt ibi cōcurreret populus multus, & conueniente populo solitus erat ipse facere sacrificia, sicut iterum fecerat in Masphat. eod. c. sed ex eadem causa in Galgala immolauit in cōfirmatione regis Saulis, cum illuc Israel totus concurrisset. 1. Re. 11. c. & sic ēt iterum Samuel in Galgala immolaturus erat, & quia ipse tardabat venire, Saul obtulit

Samuel fidelis propheta Dei & Leuita.

ibi

ibi sacrificium.1.Reg.13.cap.Sed sciẽdum, ꝙ Samuel non solum faciebat cõtra legem, quia sacrificia faciebat extra Sanctuariũ quod hic vetatur: ſm quod plus est, quia ipse non existens sacerdos faciebat sacrificia, quod ad solos sacerdotes pertinebat, ꝙ enim Samuel non esset sacerdos, sed Leuita solum, declarabitur.1. Reg.1. cap. ꝙ aũt solis sacerdotibus licebat facere sacrificia, patet Num.3.& 18.c. sed ẽt hoc licuit ei, quia propheta erat, & Deo inspirante agebat. populus aũt hoc sciens non scandalizabatur. Sic aũt fuit de Helia, qui non solum sacrificia extra Sanctuarium egit. s. in monte Carmelo. 3. Reg. 18. sed ẽt ipse fecit sacrificia per seipsum. eod. cap. ꝙ solis sacerdotibus licebat: ipse vero non erat sacerdos, sed laicus de habitatoribus terræ Galaad. 3. Reg. 17. cap. Quamquam aũt isti immolauerunt extra Sanctuarium, & non redarguunt, alij tñ qui hoc fecerunt, valde reprehenduntur, quorũ quidam erant sacrificantes Deo, alij idolis. sicut patet de illis qui colebant in montibus excelsis & inter lucos, de quibus in processu tertij & quarti libri Reg. hos. n. scriptura valde increpat. *Non adduxerit eam, vt offeratur domino*. Ad victimam refertur. s. ꝙ qui offerret victimam, & non adduceret eam ad ostium tabernaculi, in hoc merebatur mortem, etiam si nihil alterũ faceret, & hoc quia tales oblationes non poterant offerri coram domino, cum in agris offerrentur & immolarentur. *Interibit de populo suo*. i. talia faciens morietur. Istud non solũ est denunciatio, sed præceptum. Nam si de aliquo constaret, ꝙ offerret sacrificium in alio loco, quàm in Sanctuario, mori debebat: & hoc ꝑ iudicẽ, quod patet: quia qñ Israelitæ insurrexerunt ꝯ duas tribus & dimidiam volentes eas delere, solum faciebant hoc, quia construxerant altare extra Sanctuarium, in quo videbantur velle offerre ibi. Si igitur pro apparatu ad offerendum & immolandum sine aliqua immolatione Israelitæ volebant destruere duas tribus & dimidiam, quanto magis delerent si iam immolassent? per iudicem ergo debebat fieri ista punitio, vel induci iste interitus, de quo hic. Aliqñ tñ ponitur hoc per modum denũciationis, & hoc, quia ipsi immolãtes nõ manifeste hoc faciunt extra castra, & tunc non possunt ista cognosci a iudice vel puniri, sed Deus ꝑmittit se tunc puniturum dicens, ꝙ faciet interire de populo eos, qui sic immolant. hoc est, quia Deus tradit in mortem eos, qui sic faciunt tradendo in manus hostiles, vel in potestatem ferarum, aut in subuersionem fluuiorum, aut alia genera mortis, quę Deus causat in homine, ipso homine non existimante.

Homo quilibet de domo Israel, & de aduenis qui peregrinantur inter vos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eam de po-
Infra eod. Anima carnis in sanguine est. pulo suo: quia anima carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis, vt super altare meo expietis pro animabus vestris, & sanguis pro animæ piaculo sit. Idcirco dixi filijs Israel. Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem, nec ex aduenis qui peregrinãtur apud vos. Homo quicunque de filijs Israel, & de Aduenis, qui peregrinantur apud vos, si venatione atq; aucupio ceperit feram, vel auẽ, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem eius, & operiat illum terra. Anima. n. oĩs car-

F nis in sanguine est. Vnde dixi filijs Israel. Sanguinem vniuersæ carnis non comedetis, q̃a anima carnis in sanguine est, & quicunque comederit illum, interibit. Anima, quæ comederit morticinum, vel captum a bestia tã de indigenis, quàm de aduenis, lauabit vestimenta sua, & semetipsum aqua, & contaminatus erit vsq; ad vesperũ: & hoc ordine mũdus fiet. Quod si non lauerit vestimenta sua, vel corpus, portabit iniquitatem suam.

Homo quilibet de domo Israel. Hic ponitur secundum
G principale. s. exclusio ritus gentilicij, & hoc est in comedendo sanguinem. Deus autem iubet hic ne Iudęi sanguinem comedant.

Moyses. supra c. infra 19. supra eod. Num. 18. Exclusio ritus gentilicij.

Cum præceptum de non comedendo sanguinem fuerit datum Noe, & Iudæi descenderint ab eo, quare oportuit hic explicari illud. Quæst. V.

PROPTER quod est sciendum, ꝙ a principio Deus iusserat Noe ne comederet sanguinẽ cum carne: sed solum comederent carnẽ, vt habetur Gen. 9. cap. & hoc ad oẽs gentes pertinebat, quæ deriuatæ sunt de semine Noe. Ille tñ
H non obseruauerunt istam legem: ideo Iudęi possent similiter existimare se non obligatos ad illam. iussit ergo Deus, vt non comederent sanguinem Iudæi. Alia causa est, quia pręceptum illud de non comedendo sanguinem, qñ datum fuit Noe, nõ intelligebatur ita stricte, sicut cum fuit datum Iudæis. Nam a principio intelligebatur, ꝙ non comederẽt carnem cum sanguine. i. membrũ animalis vnà cum sanguine fluẽte, quia ista erat species crudelitatis cuiusdam, de quo magis diximus Gen. 9. c. In Iudęis aũt istud ꝑceptum datum fuit, non solum ad illum casum, sed ẽt vt nullo modo comederent sanguinẽ, sicut infra exprimit. debuit ergo iterum institui præter illam primam institutionẽ factam tpe Noe. Item adhuc erat aliqua causa spãlis
I istius pręcepti nunc, quæ non fuerat tempore Noe, quia nunc iubetur, vt non comedatur sanguis, quia ille est ad expiandum super altare: a principio autẽ non fuit datum præceptum propter hanc causam.

Quare non licebat comedere sanguinem, cum non offerebatur sacrificium, nec fiebat inde aliqua expiatio. Quæst. VI.

SED quæret aliquis quare non liceret comedere sanguinem, cum non offerebatur sacrificiũ: nam cum offerebatur aliquod animal in sacrificium, satis staret, ꝙ sanguis eius non comederetur, quia erat ad expiãdum, sed qñ animalia occidebantur ad esus hoĩum, nõ stat ista causa. s. ꝙ iste sãguis
K sit ad expiandum. ergo debebat tunc licere comedere sanguinem. Rñdendũ est, ꝙ nunq̃ licebat comedere sanguinem, siue aĩalium immolatorũ coram Deo, siue eorum quæ occidebãtur ad esum humanũ. & hoc quia sanguis erat ad expiandũ, qui fundebatur de animalibus immolatis dño, & alius sanguis non: quia tñ expiatio fiebat in sanguine, nõ debebat aliquis sãguis comedi: & hoc propter duo. Primo propter quandã reuerentiam: nam cum in aliquo sanguine fieret expiatio, ab omni alio sanguine abstinendũ erat. Scda causa erat, vt Iudæi non inclinarentur ad comedendũ sanguinẽ animaliũ immolatorũ Dei. Si enim consueuissent comedere sanguinẽ animaliũ non immolatorum, inclinarẽtur ẽt ad comedendũ sanguinẽ animalium

lium immolatorum, & possent in hoc valde peccare: quia mori deberet, qui hoc faceret, vt patet infra. De his diximus supra 3. & 7. cap. Alia causa huius est: qm̃ vult Deus tollere speciem crudelitatis: est aũt crudelitas, q̄ aliquis comedat vitam alicuius, vel animam: sed comedere sanguinem in pecoribus, est comedere animam: quia anima carnis in sanguine est, vt habet̃ infra in litera. ergo nunq̃ licere debebat comedi sanguinem. ista causa assignatur in litera. *Homo quilibet de domo Israel.* Dicitur de domo Israel, qui natus erat de semine Iacob s̃m carnem: isti aũt directe obligabantur ad hanc legem. *Et de aduenis, qui peregrinantur inter vos.* Tenebantur etiam aduenæ ad istam legem. s. illi q de gentilitate ad Iudaismum conuersi sunt: nam per circuncisionẽ obligabatur aliquis ad omnia ceremonialia veteris testamenti, cum circuncisio sit ianua oĩum ceremoniarum veteris testamenti, sicut baptizati per baptismum obligabantur ad oẽs obseruationes noui testa. quia baptismus est ianua sacrorum. & sic Apostolus Paulus arguebat contra eos, qui ad Christũ cõuersi baptismũ cum circũcisione obseruabant. ad Gala. 5. c. dicens, q̄ quicunque circuncidit se debitor est vniuersę legis faciẽdę. *Qui peregrinantur inter vos.* i. qui viuunt in terra vestra, non tanq̃ naturales, sed tanquã peregrini aliunde venientes. *Si comederit sanguinem.* In hoc erat pc̃m magnum, siquis qualitercunq; sanguinem comedisset. Ista cæremonia multum attente Iudæis imperata est, & cum magna pęna: ideo ipsi illam diligentissime obseruauerunt, & qñ post mortẽ Xpi apostolis prędicãtibus ad legem euangelicã multi Iudęi conuersi sunt, licèt paterentur gentiles ad Xp̃m conuersos non circuncidi, & nõ abstinere a carnibus immũdis, & sic de alijs cęremonialibus; ferre tñ ęquanimiter non poterant de gẽtilitate conuersos sanguinem comedentes: magis. n. hanc cęremoniã infringẽtes exosos habebãt, q̃ si oẽs alias cęremonias simul infregissent. Vnde ex hoc durum scandalum inter eos ortum est, quibusdam dicentibus cęremonialia pmanere quæ in veteri testõ constituta fuerant, alijs aũt id negantibus, atque in diuersas abeuntibus vias: vnde & a lege euãgelica plurimorum discessio timebatur: iõ in prima synodo, siue concilio gñali Apostolorũ determinatũ est conuersos ex gẽtilitate non teneri ad aliqua cæremonialia, sed solum abstinere ab immunditijs idolorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine, vt patet Actuũ 15. cap. sic. n. ad tp̃s nascentis ecclesię scandala ablata sunt: & qm̃ euitandi scandali causa & non ex necessitate legis, ista cęremonialia ad tẽpus seruabantur, postea in dissuetudinem abierunt. vñ nũc nihil eorum obseruatur. *Obfirmabo faciem meam contra animam illius.* i. tenebo faciem meam firmam cõtra hominem illum ad delendũ eum. põt vocari hic facies ira, & sic vocantur aliqñ hoĩes faciosi. i. hoĩes irati, & sic s̃m consuetudinem vete. test. plerũque facies Dei vocatur ira eius, & tunc est sensus. *Obfirmabo faciem meã contra animam illius.* i. ego tenebo firmiter iram meam contra hoĩem illum non parcendo ei, sed delebo eũ. & quia facies & vultus idem sunt, accipitur ẽt vultus in malum aliqñ, siue pro ira vt ps. 33. vultus aũt dñi super faciẽtes mala, vt perdat de terra memoriam eorũ. Vocatur hic anima vita, & dicitur contra animã hominis Deus obfirmare faciem. i. cõtra vitam alicuius hoĩs ponere iram suam ad delendam eam, vel vocat̃ anima ipse hõ, & Deus dicitur irasci ꝯ animam illius. i. contra ipsummet hominem, & isto modo accipitur anima Exo. 1. c. cum dicitur, q̄ septuaginta animæ introierunt in Aegyptum de femore Iacob. eod. modo accipitur. sup. 2. & 4. & 5. cap. *Et disperdam eam de populo suo.* i. ego destruam illum hoĩem de populo suo occidendo eum, & faciendo, q̄ non sit in populo suo. vel

Baptismus est ianua sacramentorum.

Scandalũ in primitiua ecclesia qđ fuit.

A potest accipi de populo suo. i. de cõgregatione sanctorum, in qua est populus seruorum Dei. de primo accipitur in hoc sensu: quia Deus istum hoĩem occidet, & faciet, q̄ nõ maneat inter alios hoĩes in populo. Scđo modo est sensus, q̄ Deus istum hoĩem perderet ęternaliter, faciens ne congregaretur ad populum sanctorum post mortẽ, & in isto sensu accipitur Gen. 25. cũ dicitur de Abrahã, q̄ mortuus est Abrahã & congregatus est ad populum suum. simile habetur de Isaac Gen. 35. c. cum dicitur. cõsumptus ætate mortuus est: & appositus populo suo. idem dr̃ de Iacob Gen. 49. c. cum dr̃. collegit pedes suos super lectũ & obijt, appositusq; est ad populũ suum: tñ in oĩbus his manifestũ est, q̄ dr̃ de populo, qui est cõgregatio sanctorũ: licèt põt accipi pro mortuis de gñe suo. B *Quia anima carnis in sanguine est.* i. ideo non debetis comedere sanguinem, quia anima carnis est in sanguine. Ista clausula aũt põt applicari dupliciter tanq̃ causa superiorũ. vno modo q̄ intelligatur per se. Alio modo, q̄ referatur cum sequentibus. Primo modo est sensus, q̄ Deus volebat vitare quandã speciem crudelitatis. Est crudelitas, q̄ aliquis comedat alterum viuentem, vel q̄ comedat vitã eius. vita aũt animalis est anima sua: anima aũt est in sanguine. ideo qui comederet sanguinem, videbat̃ comedere vitam animantis, vel ipsum animal viuens. Alio modo est sensus, q̄ referatur ista clausula ad inferiores. & tunc intelligitur, q̄ Deus volebat fieri expiationem pc̃orum in sanguine, ideo qui comederet sanguinem, comederet id, in quo fit expiatio: sed hoc C non conueniebat. ergo nec sanguis comedẽdus erat. Põt aũt formari ista rõ alio modo. s. Deus vult fieri expiationem pro peccatis nostris, quia per pc̃ã quędam ei offensio illata est. Hoc aũt expiatur cum illi, q peccauerint, occiduntur: & sic tribuitur vita peccantis p pc̃õ. vt igitur expiarentur pc̃ã alicuius, oportebat vt ipse moreretur. Deus tñ cõmutauit istam pœnam ex immensa bonitatis suę clementia. s. ut pro uita hoĩs tolleretur vita pecoris: vita. n. pecorum est in anima: est autem anima in sanguine. ergo nõ debẽt hoĩes comedere sanguinem, qui est ad expiandum: qm̃ anima carnis. s. pecorum, quæ est ad expiandum pro pc̃õ hominis, est in sanguine. de hoc etiam dictũ fuit pced. c.

Duplex litterę expositio.

Animalis uita est anima sua.

D *Quomodo intelligitur animam carnis esse in sanguine, & an anima sit ipse sanguis. Quęst. VII.*

Circa hoc quod dicitur hic aĩam carnis esse in sanguine, considerandũ est, q̄ potest intelligi propositio ista dupliciter. Vno mõ, q̄ anima carnis est in sanguine. i. anima carnis est ipsemet sanguis. Alio modo potest intelligi, q̄ est in sanguine. i. q̄ sanguis est sedes animæ. s. q̄ per illum magis est anima in corpore quàm per aliquem alium humorem. Prima ꝓpositio est falsa: qm̃ nulla anima siue hominum, siue pecorum est ipse sanguis, quamq̃ antiqui quidam hoc voluerunt, sicut declarat Aristo. 1. de anima. & Tullius. 1. lib. Tusculanarum qõnum. Sed hoc nõ potest stare: qm̃ anima tam in hominibus E q̃ in pecoribus est principium quorundam actuũ, qui sunt spirituales, sicut sunt omnes operationes sensationum exteriorum: & oẽs actus phãtasię, sed corpus nõ potest esse principium harum operationũ, sãguis tñ corpus quoddam est. ergo nullo modo harum operationũ est principiũ, & consequenter non est anima. Item corpus & anima distinguuntur tanquã duo principia, & partes cuiuslibet animalis, sed manifestũ est, q̄ sanguis est corpus. ergo non est anima: vel dabitur, q̄ corpus & anima sint idem. Item manifestum est, q̄ anima est vita. sed sanguis non est vita nostra. ergo nõ est anima. quod patet: existẽte vita semper animal est

viuens,

viuens, sed existente sanguine in corpore nõ semper animal viuit. ergo non est sanguis anima. Aliæ quoq; rõnes ex istis radicibus induci possunt. Quamquã igit propositio ista non sit vera, tñ si aliquo modo saltem materialiter cõsentiatur, magis vera erit in brutis quã in hoĩbus. Nam in brutis anima non dr̃ aliqua substãtia spũalis, quæ sit vere ens, sed est aliquid quo corpus est ens: iõ põt magis proprie vocari quo, quam quod; & istud est aliquid, quod non multum excedit conditionem materiæ. ideo ſm Arist. dr̃, ꝙ anima educitur de potẽtia materiæ, quantũ ad oẽs res præter hoĩem: quia cautatis ibi dispõnibus ꝯuenientibus ad esse speciei nulla alia interueniente actione, sequitur ꝙ ipsa forma in materia tanquã prioribus præsuppositis in nascatur. si tñ forma in materia esset aliquod ens multum excedens condõnes materiæ, positis materiæ dispõnibus nõ posset immediate sequi forma, sed oporteret ibi quædam media intercidere, qm̃ natura nihil agit per saltum, sed singula nulla facta discontinuatione aut interruptione: in anima autẽ rõnali nõ euenit sic, qm̃ ipsa est mere spũalis, & transcendit condõnes materiæ. Iõ quamq̃ sit materia disposita, nisi forte sequatur ibi aliqua actio alicuius agentis supremi, non erit anima in materia. sed necessariũ est, vt ab aliquo introducatur in materiã p̃ter dispõnes materię. & sic dicit Arist. in lib. de Animalibus, ꝙ aĩa est ab extra & diuina. loquitur aũt ibi de aĩa, quæ est intellectus. Applicãdo ergo ad istam propõnem magis verum est, ꝙ aĩa brutorum sit sanguis, quàm ꝙ humana anima, qa anima brutorũ appropinquat ad condõnes & dispositiones materiæ: anima aũt rõnalis est supra omnẽ materiæ dispositionem. non est ergo anima nr̃a sanguis.

Natura nihil agit p saltum.

Alia propositio erat, ꝙ anima est in sanguine. i. requiritur sanguis tanquam quędam dispõ prima ad hoc, ꝙ sit anima in corpore. Pro quo sciendum, ꝙ ad hoc ꝙ forma sit in materia, requiruntur dispõnes in illa tam ad hoc ꝙ adueniat aĩa materiæ, siue forma quęlibet q̃ actus, ad hoc ꝙ permaneat in materia. Nam si dispositiones nõ præfuerint in materia, est impossibile ꝙ forma adueniat materię. Si aũt postquã venerit forma in materiã, cessauerint dispõnes quas requirebat illa forma, ẽt non poterit consistere forma in materia, & ꝑꝑ hoc euenit, vt impossibile sit aĩam humanam esse in lapide vel ligno, quia non sunt ibi dispõnes, quas pręsupponit aĩa ad hoc ꝙ inducatur in materiam, vel educatur de potentia materię. De alio ẽt patet exemplũ, quia q̃uis sint oẽs dispõnes requisitæ ad animã in corpore humano, tñ si deficiet aliqua dispõ, non erit ibi anima. & ista est causa quare hoĩes & omnia alia aĩalia moriuntur, quia incipiunt deficere aliquę dispositiones, quas exigit aĩa ad existere: vnde si semꝑ dispositiones quas exigit aĩa, manerẽt in corpore, erit impossibile ꝙ hõ aut aliqđ animal moreretur: sed conditio corruptibilitatis hoc nõ patitur. Cum aũt multę formæ sint diuersarum specierum, & diuersarũ operationum principia, oportet vt varias dispõnes in materia præsupponant: alterius. n. condõ... est forma lapidis quã forma arboris. ideo diuersæ condõnes debẽt esse in materia, quæ debet formari in lapidem, & in materia quæ formatur in arborẽ: sic ẽt de materia arboris ad materiam aĩalis differt. Rursus aũt, quia nõ oĩa animalia eiusdẽ speciei sunt, necessariũ est, vt formę eorum diuersas exigant dispõnes in materia. Vñ impossibile est, ꝙ in materia quæ est disposita ſm condõnẽ lapidis, recipiatur forma arboris, vel aĩa humana formaliter. sed vaudicandũ. nam quamq̃ Deus possit facere, ꝙ anima humana sit diffinitiue in lapide, vel in aliquo alio corpore, sicut est in igne inferni, est tñ impossibile ꝙ informet lapidẽ, vel talia corpora: quia nõ est ibi aliqua dispõ, quã aĩa exigit ad existendũ & dan-

Notandũ de dispõnibus req̃sitis ad hoc ut forma sit in materia.

F dum eẽ. Requirit aũt anima in corpore armoniã qualitatum, & debitã quantitatẽ corporis. non. n. põt esse in corpore cuiuscunq; quãtitatis: nam nulla aĩa posset vegetare & viuificare corpus tantę quantitatis, quãtæ est turris magna. ẽt aliquę materiæ sunt, in quibus ꝑꝑ paruitatẽ non põt existere aĩa humana. non. n. põt viuificare corpus tantę quãtitatis p̃cisè, quantę est vnus digitus, cũ non posset ibi esse pluralitas distincta organorum: sed hẽt quantitatẽ quandã determinatã. sic. n. dicit Aris. 2. de aĩa. c. de potentia nutritiua, ꝙ oĩum natura constantiũ positus est numerus magnitudinis & augmenti. sed hoc intelligo de tp̃e determinatæ magnitudinis hoĩs. nã nõ posset esse operatio humana in corpore tam paruæ quantitatis, vt est vnus digitus. secus est de principio formationis: qa ibi corpus humanũ adhuc põt esse minus quã vnus digitus, & est sic in G suo principio. Sunt aũt p̃ter varias dispõnes vltimatę dispõnes in corpore aĩalis duę. s. humidũ radicale, & calidũ naturale, in quibus duobus fundatur vita aĩalis. ideo ad hoc ꝙ vita aĩalis sit longa, oporret ꝙ non sit humidũ radicale cito desiccabile; nec calidũ naturale cito extinguibile. qđcunq; aũt horum deficiat nõ poterit subsistere aĩa in corpore. Istę aũt duę dispõnes reperiũtur magis in sanguine q̃ in aliquo alio humore. nam licet ad esse hoĩem requiratur phlegma cholera & melãcholia, tñ nõ est vita spãliter in quolibet horũ, sicut in sanguine. nã in sãguine reperit̃ humidũ & calidũ tp̃atũ, in quo fundat̃ vita. In phlegmate aũt reperit̃ frigidũ & humidũ. sed frigidũ vitæ repugnat mortificando. in cholera aũt calidũ & siccũ est: sed siccũ repu- H gnat cõplexioni, eo ꝙ totaliter tollit humidũ radicale. in melãcholia aũt siccũ est & frigidũ, qđ adhuc magis repugnat vitę q̃ oĩa superiora, cum fundetur vita in duabus qualitatibus ꝯrijs. s. in calido & humido. in sanguine aũt calidũ & humidũ sunt, & non qualitercunque, sed in magna armonia, cũ sit sanguis de complexione aeris. ergo sanguis magis agit ad calidũ naturale & humidũ radicale, qđ est fundm̃ vitę, q̃ oẽs alij humores, & ꝯñter magis fundabitur aĩa in proportione sanguinis q̃ in alijs humoribus. recte ergo dr̃, ꝙ aĩa carnis in sanguine est. qa ideo in carne aĩa est, quia ibi sanguis est. Si aũt non esset ibi sanguis, nec dispositio calidi & humidi, quæ est in sanguine, nullatenus possi- I bile erat aĩam esse in corpore. Et recte quidẽ dixit animam carnis esse in sanguine, q̃ importantur noĩe carnis. quod patet: qa quamq̃ ad diuersas formas sequantur & p̃exigantur diuersæ dispõnes, & in corporibus animalium hoc fiat, tñ omnia animalia in hoc cõueniunt ſm proportionẽ quãdam calidi & humidi, quãq̃ non eandem. ideo oĩa aĩalia sanguinẽ hñt, & in proportione illius dr̃ esse aĩa. nulli ergo licebat sanguinẽ comedere, quoniam anima in sanguine est, & loquitur Deus de animalibus non aquaticis, quia in illis altera complexio est, licet vel sanguinem habẽt, vel aliquid proportionale. *Et ego dedi illum vobis, vt super altare meum expictis pro animabus vestris.* Ista potest per se esse vna ratio, vel potest esse eadem cum superiori. Si K enim sit vna ratio, est sensus ꝙ Deus volebat expiare peccata animarum nostrarum dando pro eis animas pecorum, sed animæ pecorum in sanguine sunt: ergo non licebat sanguinem comedi, quia comederetur anima in qua deberet fieri expiatio. Si autẽ sit ista per se ratio, est sensus ꝙ oportet ad expiandum obseruari sanguinẽ, sed Deus volebat in sanguine fieri expiationem: ergo non debebat comedi sanguis. Ista ratio differens est a priori, quoniam prior fundabatur ex commutatione animæ pecoris pro anima humana, & ꝙ anima pecoris in sanguine sit. Ista autem nullam cõmutationem præsupponit, sed simpliciter profert ꝙ Deus mãdet fieri expiationem in sanguine, siue in

Per quæ dicatur anima esse in sanguine.

eo iis

eo sit anima pecoris, siue non. *Vt super altare meum expietis.* Dicitur q Deus dedit sanguinē ad expiandū super altare, i. ipse assignauit eū, vt expiaretur in illo: exponatur aūt super altare, qa oīs emundatio in sanguine, vt cōiter fiebat sup altare, quod patet, qa tam in holocaustis, q in hostiis pacificis fundebatur sanguis p gyrū altaris sup parietes eius, vt patet s. 1. & 3. cap. In sacrificiis autē pro peccato fiebat tinctio in cornibus altaris, & effusio ad basim eius. Aliqñ tñ fiebat expiatio in sanguine, & nō sup altare, sicut in die ppitiationis, cū sacerdos sumebat sanguinē in craterula ingrediebatur in Sācta Sāctorū, & aspergebat septies corā ppitiatorio, & septies corā altari thymiamatū, vt patet pced. cap. Itē sic erat de leproso, & de domo in qua apparebant maculę leprę, qa ibi fiebat aspersio, & expiatio in sanguine, & tñ non fiebat aspersio sup altare, vt patet s. cap. 14. Cū aūt dr: *Super altare meum.* Intelligitur de vnico altari, s. de altari holocaustorū, sup quod fiebat aliqua aspersio sanguinis, vel effusio in quolibet sacrificio, in altari aūt thymiamatū nunq̄ fundebatur sanguis, qa nō fiebāt ibi aliqua sacrificia, nisi cū in die ppitiationis sacerdos tingeret cornua eius in sanguine vituli, & hirci, vt patet Exo. 30. cap. cū dr: Non offeretis sup eo thymiama cōpositionis alterius, nec oblationē, & victimā, nec liba libabitis, & deprecabit sup cornua eius semel p annū in sanguine, qd oblatū est p peccato, & placabit sup eo. Alius autem modus erat aspergēdi sanguinē sup illud altare, cū fiebant sacrificia p peccato summi sacerdotis, aut totius populi, vt patet s. 4. cap. Sed istud rarissimū erat, iō accipit hic altare p altari holocaustorū, in quo quotidie fiebāt expiationes in sanguine. *Vt expietis pro animabus vestris.* Dr aliqs expiare p aīa sua, qñ loco aīæ suæ q perdēda erat pp peccata, sanguis pecorū traditur, sic. n. s. declaratū est, q qlibet peccās p offensa illata Deo, debebat vitā pdere. Deus tñ ex immēsitate bonitatis suę p aīa hoīs aīam pecoris, q in sanguine est, acceptabat. Ista autē expiatio in oībus sacrificiis est, quod patet, qa in oībus sacrificiis tingit altare in sanguine, vt hr s. 1. 3. & 4. cap. Proprius tñ in sacrificio pro peccato dr fieri expiatio, cū istud specialr tendat ad peccatorū remissionē. *Et sanguis pro animæ piaculo sit.* Istud est expositio pcedētis: dr eē sanguis pro piaculo aīæ, i. p mūdatione: piaculū. n. quatuor signat, s. culpā, remediū, maculā, & ablutionē. In quolibet aūt horum hic assumi pōt, s. q sanguis est p culpa, i. ad expiādū culpā, vel pōt accipi p remedio, s. q sanguis est p piaculo aīæ, i. p remedio vel salute aīę peccātis, vel p macula, vt dicat sanguinē eē p piaculo aīæ, i. ad abstergēdā maculā aīæ, sed magis pprie accipitur in quarto modo, s. p ablutione, vel mūdificatione, quod patet, qa piaculū ab expiādo dr, sed expiare, mūdificare, vel abluere est. *Idcirco dixi filijs Israel: Omnis anima ex vobis.* Hic ponitur cā vetationis sanguinis in cibo. s. quia datus est ad expiandum. quod ergo datum erat in pctōrum remedio, non debebat sumi in corporis alimentū. & quamq aliqñ non effunderetur spāliter in expiationē, sicut cū occidebantur aīalia pro cibis humanis, tñ propter reuerentiā eius, quia in illo fiebat expiatio, comedi nunq̄ debebat. *Oīs anima ex vobis non comedet sanguinem.* i. nullus hō ex Israelitis comedet sanguinem. aīa. n. hic p homine sumit, qm anima non comedit. *Nec ex aduenis qui peregrinantur inter vos.* Demonstratur istam legē esse cōem, tam Israelitis ex gñe, q̄ oībus aliis cōuersis ad Iudaismum. Cuius cā est, quia conuersi ad oēs cęremonias obligabant, sicut ipsi nati in Iudaismo, qm ceremoniæ vtrisque cōes erant, cum iam oēs pertinerent ad populum Dei, sicut nunc est inter Xpianos ex gñe & eos, qui ex Iudaismo ad Xpm conuertunt. ęqualis. n. vtriq; necessitas obseruandi præcepta euangelicę legis incumbit.

Piaculum quatuor significat.

Causa vetationis sanguinis in cibo.

A *Homo quicunque de filijs Israel.* Hic ponitur alius casus. s. quid agendū esset si hō appreherideret feras ad cibū, & rñdetur q deberet effundere sanguinem anteq̄ comederet. Ista lex ponitur hic ad tollendū dubiū: nam cum superior lex daretur de aīalibus, quæ ipsi Iudęi occidebant. s. de domesticis, dubiū erat de feris, cū acciperentur in venatione vel aucupio, an deberēt comedi cum sanguine, vel aliter. & quamquā in hoc nō esset magna rō dubitādi, quia idē iudicandū erat, sicut de aliis aīalibus, tñ vt Iudęi qui rudes erant in hoc, nō dubitarent, lege expressum est, & melius quidē est in quibusdā ēt si satis clara sint, legē ponere quā prudentię vtentiū relinqre. multi. n. ex hoc discordias faciunt in politijs. *Homo quicunque de filijs Israel.* Ad hos pertinebat directius lex quā ad oēs alios: ēt quāquā ęqualiter ptineret ad hos & ad alios, tñ isti primo noīandi erāt,
B cū essent digniores. sic. n. obseruat in oībus actibus publicis, scripturis, vel edictis. vt excellentiores prius nominent. *Et de aduenis qui peregrinantur inter vos.* Etiā ptinebat ista lex ad aduenas. s. ad cōuersos ad Iudaismū.

Iudæi & conuersi erant æquales in omnibus legibus præterquam in illis quæ honorem tangebant. Quæst. VIII.

Et hoc gñale est in oībus legibus, quæ cōcernunt aliquā obligationē & legales cęremonias, q obligarent conuersi, sicut qui ex natura Iudęi erant, & in oībus eis iudicium ęquū fieri iubetur, vt patet infra 24. c. in solis aūt legibus, q
C concernunt quasdā dignitates, non erat ęquales aduenę & Iudęi ex natiuitate, vt patet Deut. 23. c. vbi dicit de Amonitis & Moabitis, q nō intrabunt in ecclesiā Dei in ęternū. idem aūt dr de Idumeis & Aegyptijs, q non intrarent vsq; ad tertiam gñationē. fiebat autē in hoc drīa in eis ad tollendā contentionē, quia Iudæi ex gñe multum affligebantur, cum aliquis alienigena eis dñaretur. Etiam dignitates debent dari hoībus nobilis condōnis, alienigenę aūt erant viles saltē in oculis Iudęorū: ideo indignū erat eis accipere honores & principatus. hoc aut patet, qm dr de eunuchis, & de his qui hñt amputatos testiculos, vel abscisa virilia, q nunquā intrabunt in ecclesiā Dei, & q illi qui sunt de scorto nati, non introibunt in ecclesiā. i. non accipiēt
D principatus vsq; in decimam gñationē, vt patet Deut. 23. c. Sed manifestū est, q isti duo non excluduntur a dignitatibus, nisi pter quandā imperfectionē repertam in eis. *Si venatu, siue aucupio ceperit feram.* Non intelligitur hic de feris, quas nos vocamus pprie feras, sed solum de quibusdā aīalibus quę ad esum licita sunt, & tñ nō sunt domestica, & ista sunt in septem speciebus aut sex, vt melius dicamus. s. ceruus, caprea, tragelaphus, Pygargus, Oryx, Cameleopardus. sunt. n. decem species pecorum, quibus licitum erat Iudæis vesci, & in his erant sex species aīaliū nō domesticorū. De his habetur Deut. 14. c. & de his sex speciebus Iudæi venabantur, de aliis aūt feris non licebat ad esum venari. Sciendum aūt, q in his pecoribus, quę Iudæi per venationem capiebant, nullum capiebatur a canibus, & si
E forte canes momordissēt aliquā feram, aut vna fera alteram, & ex hoc moreretur animal, quamquā acciperet hō illum ante mortem, non licebat comedere ex eo, vt patet. Exo. 22. c. cum dicitur. viri sancti eritis mihi, carnem quæ a bestijs fuerit prægustata, non comedetis, sed projicietis canibus. Intelligitur tñ hoc, qñ acciperent feras illas percutiendo lancea, vel sagittis, aut cōprehendendo in pedicis. De auibus aūt siue per venationē, siue p aucupiū capiant, eadē lex est. Differt aūt aucupiū & venatio, qm aucupium pōt significare cōprehensionē auium, qm aucupiū ab auibus capiendis dr, venatio aūt ad feras magis pertinet. Alio modo possunt

Qñ licebat comedi a Iudæis animalia capta in venatione, & qñ non.

Aucupiū & venatio differunt.

possunt differre ista.s. φ venatio accipiatur pro apprehensione auium siue ferarum,quæ fit per vires siue ꝑcussiones quasdam,lancea vel sagitta, aut aliàs.aucupium dr̃ qñ capiũtur aues,vel ferę in retibus,vel laq̃s, aut pedicis,vel fossatis,vel quacunq; alia arte, quia tũc magis capiuntur q̃ occiduntur. *Quibus uesci licitum est.* Hoc tam de auibus q̃ de feris intelligit.non.n.extẽdebatur ista lex nisi ad ea aĩalia, quibus esset licitũ vesci, quia ẽt licebat oĩa alia accipi saltẽ propter vsus pelliũ, & alias necessitates.sed est sensus, φ ista cęremonia, q̃ erat de fundendo sanguinẽ,debebat obseruari solũ in aĩalibus quibus licebat vesci, & hoc quia intendebat Deus ꝑ hoc ꝓhibere esum sanguinis. Si aũt in his animalibus quæ erant licita ad esum,non poneretur lex de non comedendo sanguinẽ,possent Iudæi comedere carnes illorũ cum sanguine.in aĩalibus vero,quæ ad esum licita non erant,non oportebat poni hanc legẽ: quia cũ ibi Iudæi non comederent carnes,scirent quoque sanguinẽ illorũ esse interdictum sibi. *Fundet sanguinem eius,& operiet illum terra.* Non debebat sanguis istorum aĩalium offerri sup altare,ad expiandũ, sed in terrã fundi,quia nõ ꝑtinebat ad sacrificiũ:solus.n.sanguis sacrificiorũ erat ad fundẽdũ sup altare. Et ex hoc nimis falli illos apparet,qui existimãt,φ qñ Iudęi occidebãt aliqua aĩalia ad esum,φ sanguis eorũ offerebãt sup altare,quamq̃ carnes non darent in sacrificiũ. Sed non põt stare,quia eadẽ causa est de sanguine ferarũ, & aliorum animaliũ.cũ nõ pertinent ad sacrificiũ,sed sanguis ferarũ non offertur sup altare,sed effundit super terram, vt patet hic. ergo sanguis aliorũ aĩalium domesticorũ cum accipiunt ad cibos, sic debet effundi.Item patet hoc manifeste Deut.12. c. vbi dr̃ de aĩalibus,quæ hoĩes comederẽt,si procul fuerit locus quẽ elegerit dñs Deus tuus,vt sit nomen eius ibi, occides de armentis & pecoribus quæ habueris, & comedes in oppidis tuis,vt tibi placet.Hoc solũ caue ne sanguinẽ comedas,sanguis eorũ pro aĩa est:& idcirco nõ debes comedere aĩam cum carnibus, sed super terrã fundere quasi aquam; vt bene sit tibi & filijs tuis. Quòd aũt sanguis sacrificiorũ solũ deberet super altare fundi,apparet eod.c.cum dr̃ sanguinẽ hostiarũ fundes in altari,carnibus aũt ipse vesceris:q.d.solus sanguis sacrificiorũ debet fundi super altare. *Et operiet illum terra.* Nõ debebat solum sanguis fundi super terrã,sed ẽt operiri.qđ fiebat propter duo. Primo ꝑꝑ immunditiã & fętorem,ne superficies terræ macularet sanguine, & transeuntes ꝯherent immunditiã. Scđo propter reuerentiã sanguinis, qa cum fieret expiatio in sanguine, non conueniebat vt aliquis sanguis cõculcaretur. *Anima enim omnis carnis in sanguine est.* Hic replicat causa supradictorũ.s.quare nõ comedat sanguis. Et dicit hoc esse, quia anima carnis est in sanguine, quod põt referri ad duo.s. φ nõ licet comedi aĩalium sanguinẽ, quia qui comederet sanguinẽ comederet aĩam, cum anima carnis in sanguine sit: comedere tñ aĩam crudelitas magna est. Alio mõ põt intelligi non debere comedi sanguinẽ, quia est aĩa carnis in sanguine.i. quia Deus volebat,vt fieret expiatio pro animabus nostris. & hoc dando animam pecorum pro anima humana. Sed anima pecorum est in sanguine. ergo non debet comedi sanguis, quia tũc tolleretur opportunitas expiandi pro animabus, qũo aũt anima oĩs carnis sit in sanguine.supra declaratũ est. *Vnde dixi filijs Israel sanguinem uniuersæ carnis non comedetis.* Ista est frequens repetitio eiusdem. nam sæpe hoc supra dictum fuerat. Assignatur autem hic causa quare Deus Israelitis dederit istam legem de sanguine.s. *Vnde dixi filijs Israel.* i. propter hoc dixi filijs Israel, vt non comederent sanguinem,quia anima carnis in sanguine est. Si enim non esset anima in sanguine, sed esset sanguis velut aliqua

Sanguis, quare nõ comedat.

F pars carnis,comedi liceret: quia tamen est ibi anima, non licet. *Et quicunque comederit illum interibit.* i. qui comederit morietur. s. φ Deus occidet illum tradendo in manus hostium,vel in alia grauia discrimina. Nam cum aliquę mortes sic infligũtur. Deus illas pęnas dare dicitur.sic patet Exod.21.c. vbi dicitur de illo, qui occiditur ab alio non insidiante,φ Deus tradidit eum in manus eius, qm̃ cum ille non intenderit occidere, & nũquam fiat aliquis effectus sine aliquo agente intendente & regulante illum actum; necessarium est, vt reducatur causalitas istius actus in Deum intendentẽ hoc. *Anima quæ comederit morticinum.* Hic ponitur alia lex, in qua euitatur ritus Gentilis. Interdum enim Gentiles comedebant animalia per se mortua,

Morticin. quid.

G aut a bestijs capta siue lacerata. De Iudæis autem iubetur,φ non comedant morticina,vel capta a bestijs. & hoc quia isti deberẽt esse gens magis sancta quàm alię nationes. Hoc aũt præceptum de non comedendo morticina, supra datum fuerat Exo.22.ca.ẽt infra datur 22. cum dicitur. Morticinum vel captum a bestia non comedet,nec polluetur in eis. Hic aũt replicatur istud ꝑceptum propter cæremonias purificationis,quæ fieri deberent in eo,qui comedisset ista ignorans. *Anima quæ comederit morticinum.* i. homo qui comederit animal per se mortuum. Morticinum enim aliquando significat per se mortuum, sicut patet hic. & supra 11.cap. Alio modo dicitur morticinum pro eo quod gladio cadit.& sic habetur in psal.78.cum dicitur. Posuerunt morticina seruorum tuorum escas

H volatilibus. Ibi tamen manifeste accipitur pro hominibus occisis gladio. Differunt tamen ista duo nomina, quia quando morticinum accipitur pro eo,quod per se moritur, deriuatur de mors & cado dis, quasi mortuum cadens. Cum vero accipitur pro eo quod occiditur, deriuatur de mors & cędo cędis. Et in primo modo acuitur accentus in antepenulma: In secundo modo acuitur accentus in penultima. *Vel captum a bestia.* Idem iudicium est si aliquis comedisset de carnibus animalis capti ab alijs bestijs, vel etiam si non caperetur a bestijs,dum tamen mordearur ab eis sicut dicitur Exod. 22. cap.Carnem quæ a bestijs prægustata fuerit, non comedetis.

Sciendum autem quòd ista lex intelligitur de eo,

I qui comedebat ista per ignorantiam,vt quia existimabat esse carnes alicuius animalis liciti ad esum. Si tamen hoc faceret scienter, maiori plecteretur pœna. Et cum dicitur de animali capto a bestia, intelligendum est, si aliqualiter laceratum aut remorsum sit. Si tamen nullo modo esset ibi aliqua remorsio,vel laceratio, licebat comedi, quoniam solum vetatur laceratum vel remorsum. sicut apparet Exod. 22. cap. cum dicitur. Carnem quæ a bestijs prægustata fuerit, non comedetis. quia tamen raro videbatur posse accidere feram ab aliqua bestia capi, nisi præcedente morsu, dicitur generaliter quòd animal captum a bestia erat illicitum ad esum. *Tam de indigenis quàm de aduenis.* Idest ista lex erit generalis tam ad indigenas quam ad aduenas. Vocantur indigenæ alicuius terræ

K illi, qui sunt naturales de illa terra, quasi inde geniti. Et sic vocantur indigetes dij, qui sunt nati in terra illa vbi coluntur: sic autem Aeneas factus est de dijs indigetibus Italiæ: quia ibi habitabat,& aliquam partem eius populauit, & postea Deus factus est. Aduenæ autem aliunde venientes ad habitandum sunt. *Lauabit vestimenta sua, & semetipsum aqua.* Si enim quã do ille comedisset ignorasset fuisse carnes illas illicitas ad esum,& postea ei significaretur, lauabat vestimenta sua tanquam vere immunditiam contraxisset: & fiebat ista lotio in vestibus & in corpore, ad significandum magnam immunditiam; vel ad signandum,

dum, ꝙ ille qui comedisset has carnes, tam in veste, q̃ A
in carnibus immunditiam contraxisset: primus tamẽ modus conuenientior est, quia in paruis immunditiis solum lauãtur vestes, sicut patet supra 11. & supra 15. cap. Aliquando qui tamen multum immundus erat, lauabat vtrumque, vt apparet de viro leproso, & spermatico: hi enim lauabant vestes, & carnem. De leproso habetur supra 14. cap. de spermatico habetur supra 15. cap. Summus sacerdos autem in die propitiationis solum lauabat carnem, & non vestes, & hoc quia immunditia in eo parua erat: vel vt magis proprie dicamus iuxta quosdã, quia ipse in hoc designabat Israelitas liberatos oĩbus iniqtatibus, & veris peccatis: hæc tñ nõ sunt in vestibus, sed in ipso hoĩe. Ad horũ igitur significationẽ carnes, & nõ vestes lauari debebant, si B
verius est ꝙ sacerdos magnus polluebatur, fiebat.n. lotio ista in aquis viuẽtibus, qa aquę lustrationis nõ pñt mundificare corpus, & vestes per defricationem, sed magis coinqnant, solũ enim aquæ lustrationis sunt ad aspergẽdũ, & nõ ad defricandũ, & abluendũ: & eędẽ aũt rõnes sunt ad inducendũ, ꝙ nõ intelligatur hic de aqs lustrationis, q̃ positę sunt pręcedenti cap. & s̃. 15. cap. cũ agitur de lotione vestium, & carnis.. *Et contaminatus erit vsque ad vesperum.* s. ꝙ ista mũditia cõtracta in eo qui comederat carnem illicitam ad esum, duraret vsque ad primum sequentẽ Solis occasum. Sed sciendũ est, ꝙ non computatur hic tp̃s, in quo aliquis debe ret esse immundus, ab eo tpe quo comedit carnes illicitas ad esum, quia hic nõ põt sciri, cum dictũ fuerit C
ꝙ intelligitur istud de illo, qui comedebat carnes immundas per ignorantiã, sed intelligitur de tpe in quo primo sciuit se comedisse carnes immũdas, qa extũc vsq; ad primum sequentẽ Solis occasum durabat immunditia illa, siue esset multũ ante Solis occasum, siue paucũ tp̃s in quo hoc cognosceret, si autẽ nunquã cognosceret hoc, nunquã obseruabatur cęremonia ista. *Et hoc ordine mundus fiet.* Idest iste ordo, qui supra positus est, teneri debet in mũdificãdo aliquẽ hoĩem ab immũditia ɔ̃cta per esum carniũ immundarum, s. ꝙ primo lauet vestes, & corpus, deinde permaneat vsque ad vesperum in hac immunditia. *Quòd si non lauerit vestimenta sua, vel corpus, portabit iniquitatem suam.* Idest iste homo qui sic immundus fuerit, si non fecerit se mundari, sicut supra dictum est, patietur pœnam pro D
hoc peccato, non quidẽ ꝙ iudex aliquã pęnã inferret hoĩ sic facienti, qm̃ ista cognosci non pñt per iudicẽ, sed Deus dabit istam pœnam, sicut dr̃ s. ꝙ ille qui fecerit contra ea quæ dicta sunt comedendo sanguinẽ, peribit de populo suo, s. ꝙ Deus faceret eum perire. Dicitur aũt ꝙ portabit iniquitatẽ suã, i. ille qui ista faciet, i. ꝙ tñ punietur a Deo, quantum meretur puniri pro ista iniquitate, & hoc est portare eã super se, & proprie dr̃ portare super se, qa qñ aliquis expiabatur, vel faciebat sacrificia, pęna quã ipse tolerare debebat, trãsferebatur in alterũ, sicut patet s̃. cum dr̃, ꝙ in sanguine pecorũ expiabatur pro aĩa humana, & sic transferebatur peccatũ hoĩs in ipsum pecus, quod magis declaratur p̃cedẽ. cap. cũ dr̃, ꝙ sacerdos confitebatur oĩa peccata Israelitarũ hirco, & ipse portabat ea in solitu- E
dine: non ergo manebant illæ iniquitates apud Israelitas, cũ eas portaret hircus, & sic fiebat trãsumptio: hic aũt qñ aliqs peccabat nolens se purificare de immunditia sua, nõ transumebatur peccatum eius in aliquid alterum, ideo necessarium est, vt ipse portaret iniquitatem suam. Sciendũ tñ est, ꝙ iste, q recordabatur iniquitatis, siue immunditię suę, & non lauabatur ad expiandum se, & postea obliuiscebatur, & iterum recordabatur immunditię suę, non poterat iam se abluere, quia non permittebantur istę ablutiones, nisi cum primo aliquis immundus esset, vel cũ primo se immun-

dum esse cognouisset: de hoc patet Num. 19. c. vbi dr̃ de illo qui tetigisset mortuum, ꝙ deberet expiari tertio, & septimo die. & si nõ expiaretur in die tertio, nõ expiaretur in die septimo. Circa hoc tñ considerandũ est, ꝙ iste, qui cognoscens immunditiã suam non purificabat se, habebat aliud remedium. s. ꝙ si iterum recordaretur immunditię suę, s. in tertia, vel quarta, vel quinta vice, ẽt si post valde multa tpa, quãquã nõ posset se purificare ꝑ lotionẽ in aqua, faciebat tñ sacrificiũ sine aliqua alia lotione, & ꝑ hoc efficiebatur mundus, sicut aliqui volunt. Hoc tñ falsum est, sicut patet s̃. 5. cap. vbi ponitur iste casus in terminis, s. ꝙ anima q̃ tetigerit aliqd immundũ, siue quod occisum est a bestia, aut ꝑ se mortuũ, aut quodlibet reptile, & oblita est immunditiæ suæ deliquit, & si postea cognouerit iniqtatẽ suã, subiacebit delicto, sed subiacere delicto idẽ est quod portare iniqtatẽ, ergo ille q recordabat̃, & nõ expiabat se, & postea recordabatur, non poterat se aliquatenus expiare, sed necessariũ erat ꝙ portaret iniqtatẽ suã. Dicendũ aũt, ꝙ intelligitur ista lex de eo, q postquã immũdus erat, cognoscebat immunditiã suã. Si tñ nunquã hoc cognosceret, & ꝑꝑ hoc nũquã mũdificaret, nõ portabat iniqtatẽ suã, cũ nõ esset aliqua iniqtas in his, q pure ꝑꝑ ignorantiã agunt. Sed cõsiderandũ, ꝙ ille q incurrebat immũditiã aliquam, & nõ purificabat se statim, sed postea obliuiscebatur, & demum recordabatur, aut a principio cum pollutus est, agnouit immunditiam suam, & non voluit se purificare, aut non aduertit, s. qa nõ cognouit eẽ tũc immunditiã, siue cognouit, & tñ impeditus est aduertere ad hoc impediẽtibus eũ aliis rebus, si primo modo portabat iniqtatẽ suã, quia peccabat ꝑ superbiã, & nõ expiabatur. Si secundo modo, dicebatur subiacere delicto, qa delictũ consistit in omissione, & ita iste omisit seruare cęremonias purificationis ad quas tenebatur: iõ ẽt si nullo modo aduerteret delinquebat, & ꝑ hoc offerebat sacrificiũ, vt dr̃ s̃. 5. cap. Si tñ recordaret̃ semel de illa immunditia ɔ̃cta, & non purificaret̃, erat peccatũ volũtariũ, & ꝑ supbiã, & iã non hẽbat locum ceremonialis purgatio, sed tollebantur iã talia peccata solũ ꝑ contritionẽ, & satisfactionẽ, sicut erat de oĩbus peccatis aliis, ꝑ quibus non ponebatur purificatio ceremonialis, vt est de peccatis, q̃ fiebant ꝑ superbiã, & de illis de qbus quis iudicialiter condemnabatur. Cõsiderandũ aũt adhuc vlterius, ꝙ iste q incurrebat hãc immunditiã, non solum lauabatur, qñ cognoscebat delictum suum, sicut apparet hic, sed etiam offerebat aliqua sacrificia, de hoc hr̃ s̃. 5. cap. vbi dr̃ de oĩbus peccantibus ꝑ ignorantiã, ꝙ dñt offerre, & hr̃, aĩa q̃ peccauerit ꝑ ignorantiã, feceritq; vnũ ex his, q Dñi lege ꝓhibentur, & peccati rea cognouerit iniquitatem suã, offeret arietem immaculatũ sacerdoti, qui orabit pro eo, qa nesciens fecerit, & dimittetur ei. De his tñ non fit mentio hic, quia supra posita fuerunt, sed leges posteriores semper sunt intelligendæ per leges priores, nisi illis repugnent, & sic in multis aliis reperitur, in quibus præsupponuntur ea, quæ supra dicta sunt.

& deinde recordabatur quõ liberatus esset ab hac macula.

CAP. XVIII.

Prohibetur vsus diuersarum mulierũ.

LOCVTVSQVE est Dominus ad Moysen, dicens. Loquere filijs Israel, & dices ad eos. Ego sum Dominus Deus vester. Iuxta cõsuetudinem terræ Ægypti in qua habitastis, non facietis; & iuxta morem regionis Chanaan: ad quã ego introducturus sum vos, non agetis, nec in legitimis

Rom. 10. 30. q. 3. c. Pitaciū, c. non oportet.

gitimis eorum ambulabitis. Facietis iudicia mea, & præcepta mea seruabitis, & ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus vester. Custodite leges meas, atque iudicia, quę faciens homo viuet in eis. Ego Dominus Deus vester. Omnis homo ad proximam sanguinis sui nō accedet, vt reuelet turpitudinem eius. Ego Dominus. Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tuæ non discooperies. Mater tua est, non reuelabis turpitudinem eius. Turpitudinem vxoris patris tui non discooperies. Turpitudo enim patris tui est. Turpitudinem sororis tuæ ex patre, siue ex matre, quæ domi, vel foris genita est, non reuelabis. Turpitudinem filiæ filij tui, vel neptis ex filia, non reuelabis: quia turpitudo tua est. Turpitudinem filiæ vxoris patris tui, quam peperit patri tuo, & est soror tua, non reuelabis. Turpitudinem sororis patris tui non discooperies, quia caro est patris tui. Turpitudinem sororis matris tuæ non reuelabis, eo quòd caro sit matris tuæ. Turpitudinem patrui tui non reuelabis, nec accedes ad vxorem eius, quę tibi affinitate coniungitur. Turpitudinem nurus tuæ non reuelabis, quia vxor filij tui est, nec discooperies ignominiam eius. Et vxorem fratris sui nullus accipiat. Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitudo fratris tui est. Turpitudinem vxoris tuæ, & filiæ eius non reuelabis. Filiam filij eius, & filiam filię illius non sumes, vt reueles ignominiam eius, quia caro illius sunt, & talis coitus incestus est. Sororem vxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc illa viuente.

35. q. 1. c. 1. in fi. q. 8. c. hæc salubriter ibi omnis homo.

33. q. 2. c. si quis cum duabus, de restit. spol. c. literas, in ver. diuina lege.

LOCVTVSQVE. In superioribus dictum est de præceptis, quæ amouebant immunditiā, hic agitur de præceptis, quæ ordinant vitam. Et diuiditur in duas partes, quia primo agitur de ordine communis status. Secundo de ordine diuini cultus, infra 21. cap. Prima in duas, quoniam primo ponuntur præcepta ordinantia vitam absolutè. Secundo de eisdem agitur cum determinatione pœnæ, infra 20. cap. Iterum prima in duas, quia primo agitur de ordinanda vita hominis, secundum ꝙ est principium propagationis. Secundo agitur de eadem, secundum quòd homo est principium operationis sequen. cap. Prima in tres, quia primo ponitur inductio ad obseruantiam dicendorum. Secundo adiungitur explicatio ordinantium præceptorum. Tertio annectitur pœna infligenda pro contumacia transgressorum. Secunda ibi. *Omnis homo.* Tertia ibi. *Ne polluamini.* Secunda potest diuidi in valde multas partes, secūdum quòd ponuntur multa præcepta specialia directiua propagationis, de quibus satis patebit ī prosecu-

F tione. Circa primum. *Locutus est dominus ad Moysen dicens.* Ista locutio an fuerit simul cum præcedentibus, vel in diuersis temporibus, non potest patere, cum litera nihil tale exprimat: sed quomodocunque fuerit, nihil in hoc differt. *Loquere filijs Israel.* Hic ponitur quibus loqui deberet, & non distinguitur, sicut supra aliquando distinguebatur, scilicet quòd loqueretur Moyses Aaron & filijs eius & filijs Israel. Hic autem solum ponitur, quòd loquatur filijs Israel comprehēdens per hoc in generali omnes, siue sacerdotes, siue leuitas, siue populares. Et ratio huius est, quia vbi distinguebatur supra de Aarō & filijs suis, & filijs Israel, quamuis ponerentur omnes simul: fit hoc quia illa lex pertinet specialius ad sacerdotes, quàm aliquos alios: vel saltem pertinet ad eos, & populares, tamen

G ex diuersis causis. Hic autem ista lex pertinet ad omnes & eodem modo: ideo positum fuit in generali, cum loqueretur ad filios Israel. *Ego sum dominus Deus vester.* Hic ponitur titulus locutionis ad filios Israel, scilicet quòd Moyses proponeret ante locutionem hoc ex persona Dei, scilicet. *Ego sum dominus Deus vester.* In quo denotatur potestas loquentis. nam cum Deus hic vellet mandare Israelitis multa, nisi forte haberet auctoritatem ad mandandū non susciperentur. Præposuit ergo in sua legislatione auctoritatem præcipiendi vocans se Deum & dominū. propter quodlibet autem horum habebat auctoritatem mandandi. & iste est modus quem obseruant iudices, quando aliquid mandāt in forma. s. ꝙ præponunt noīa sua & au-

H ctoritatem iudiciariam in principio mandati.

Duo inductiua Iudæorum ad hanc legem suscipiendam, scilicet timor, & amor. Quæst. I.

ET in istis verbis sunt duo inductiua Iudæorū ad suscipiendā hanc legē pręter hoc, ꝙ Deus demonstrat se esse potentem dare hanc legē, & sunt ista duo timor, & amor: hæc. n. sunt, q̄ in oībus passionalibus affectibus magis illiciūt hoīem ad agendū aliqd. Amor notat̄ ꝑ hoc ꝙ exprimitur hic nomē Dei: nā Deus nomē honorabile, & amoris est, & ꝑꝑ reuerētiā suam hoīes deberēt facere oīa, q̄ mādat, ēt si nō timeāt eū, ꝑsertim quia dr̄ hic. *Deus vester.* s. ꝙ quāquā Deus ad oēs gētes pertineat, specialiter tñ

I ꝑtinebat ad gentē Iudęorū ꝑ specialia beneficia, vt hr̄ Exo. 19. cap. & Deuter. 7. cap. Beneficia tñ naturaliter impellunt hoīem ad hoc, ꝙ benefactori complaceat, atq; ei obediat. Deum igitur propter hoc saltē Iudæi acceptare deberent, ita vt eius ꝓceptis obedirēt. Ponitur secundū, s. timor in eo ꝙ dr̄ Dn̄s, qm̄ Dn̄s nomen timoris est. Si ergo Deus erat Dn̄s Hebręorum, deberent eū timere valde, sic hr̄ Malach. cap. 1. cū dr̄. *Si ego pater sum, vbi est honor meus, & si Dominus ego sum, vbi est timor meus.* Propter hoc autē Iudæi timentes Deū, deberēt recipere ꝓcepta eius, ꝓcipue cū dicatur. *Dominus vester.* s. ꝙ quāquā Deus sit Dn̄s oīum gentiū specialius tñ Hebręorū, iō ipsi eum magis timere debebant: erat autē magis Dn̄s Hebræorū, q̄ aliarū gentiū,

K qa alię gentes erant subditę Deo s̄m naturā, debentes ei timorē, & reuerentiā: Iudæi autē erant subiecti s̄m naturā Deo, sicut alię gentes, ꝑter hoc aūt Deo voluntarie se subiecerunt, vt facientes cū eo pactū, vt acciperent legē eius, & ei specialiter obedirent, vt habetur Exo. 19. cap. Ideo Iudæi qn̄ peccabant contra Deum, grauius peccabant, quàm oēs aliæ gentes in eodē genere delicti, cum magis obligarentur Deo obedire. *Iuxta consuetudinem terræ Aegypti.* Hic Deus intendit vetare omne malum Hebræis, & hoc agit dupliciter, s. in generali, & in speciali: in generali cum dicit non cē tenēdos ritus terrę Aegypti, & Chanaan, in speciali aūt cū subdit infra regulas de diuersis modis cōmixtionis

tionis sexuum: erant aūt oēs ritus gentiles valde mali, tum qa ſm genus suum mali erant, tum qa in reuerentiā dęmonum fiebant, ad quos oēs actus directos necessarium est eē malos. Ponit aūt specialiter Deus de istis duabus terris, s. Aegypti, & Chanaā, qa magis poterant Iudæi imitari ritus terrarū istarum, q̄ oīum aliarū, cū magis cognoscerent eos, & quod magis cognoscit magis amat existente ęqualitate amabilitatis: cognoscebāt aūt Iudæi ritus istarū duarū terrarū, qm̄ in Aegypto habitauerāt multis tp̄ibus, in quibus didicerāt cōsuetudines illarū gentiū. In terra aūt Chanaā habitaturi erāt, ideo possent cognoscere ritus gētis illius: ab his igitur specialiter debuerūt prohiberi. Similis modus ꝓhibitionis, & exhortationis hr̄ Deut. 29. c. cū Moyses hortaret Israelitas ne colerent idola, & dixit: Vos enim nostis qūo habitauerimus in terra Aegypti, & qūo trāsiuerimus per mediū nationum, quas trāseūtes vidistis abominationes, & sordes, i. idola aurū, lignū, & lapidē; q. d. qa vos transiuistis ꝑ terrā harū gentiū, & vidistis mala eorum, magis poteritis inclinari ad sequendū ritus earū, quàm aliarum gentium, qūocunque tamen sequerentur Israelitæ ritus gentiū peccabant, vt habetur Ierem. 10. c. cū dr̄, Iuxta vias gētium nolite discere, & a signis cœli nolite metuere, q̄ timent gentes, qa leges populorum vanæ sunt. *Iuxta consuetudinem terræ Aegypti, in qua habitastis non facietis.* Hoc intelligitur de consuetudinibus colendi Deum, quia Aegyptii colebant bouem, qui vocabatur Apis Deus magnus Aegyptiorū, de quo late diximus Exo. 2. cap. Colebant etiā alias immunditias aīalium, sicut innuitur Exo. 8. cap. cū dr̄: Quòd si voluerimus macta re ea, q̄ colūt Aegyptii corā eis, lapidibus nos obruēt. Hāc cōsuetudinē colēdi intendit Deus deuitare in Israelitis, & oēs alias cōsuetudines deordinationis vitæ, qm̄ cū istæ gentes non timerent verū Deū, nec colerēt, tribuebāt se oī turpitudini nullum habētes retractiuum a malo: sic declarat Apostolus ad Rom. cap. 1. cum dicit de peccatis, q̄ erāt in gētilibus, s. & sicut nō probauerunt Deū hēre in notitia, tradidit illos Deus in reprobū sensum, vt faciant ea, q̄ nō cōueniūt, repletos oī iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia: plenos inuidia, homicidiis, contentione, dolo, malignitate: susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorū, parentibus non obedientes, insipientes, incōpositos, sine affectione, absq; fœdere, sine misericordia. Et quāquam oīa vitia generaliter essent in gētilibus, in nullo tamē magis deordinabantur quàm in actu carnis. De hoc Apostolus ad Rom. 1. cap. vbi vitia eorum describit dicens: Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominię: nam fœminæ eorum mutauerunt vsum naturalem in eum qui contra naturam est, similiter aūt & masculi relicto naturali vsu fœminę exarserunt in desideriis suis, masculi inuicem in masculos turpitudinē operantes. De hoc etiam Apostolus Petrus in Canonica 1. cap. 4. ait: Sufficit enim pręteritum tempus ad voluntatem gētium consummandam, quę ambulauerunt in luxuriis, & desideriis, in violentiis, comessationibus, potationibus, & illicitis idolorum cultibus.

Gentiles maxime luxuriosi.

Gentiles mirabantur de Christianis in principio, quare non fornicarentur. *Quæst. 11.*

VNDE gentiles in principio Ecclesię primitiuę, videntes Christianos tantum abstinerea fornicationibus mirabantur in eis. De hoc Beatus Petrus in eadē Canonica, cap. 4. dicēs, In quibus nūc obstupescunt in quo admirātur, nō cōcurrētibus vobis in eādē luxurię cōfusionē, blasphemātes, q reddent rationē ei, q paratus est iudi-

A care viuos, & mortuos. Tantū enim increuerat in gētilibus ista deordinatio carnalis actus, ꝙ cū in primo cōcilio Apostolorū cōcordatū est de nō obseruandis cęremoniis legis veteris, ꝓhibitę sunt specialiter duo, q̄ ꝑtinebāt ad gētiles, & duo q̄ ꝑtinebant ad Hebręos, ad gētiles ꝑtinebāt idolatria, & fornicatio, cū dr̄ Actu. 15. cap. Visum est Spirituisācto, & nobis nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hoc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorū, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. Et cū istud vitium apud oēs gētes eēt, maxime aūt apud Aegyptios erat, & ipsi sūt valde potentes in actu venereo. Sic patet Ezech. 23. c. cū dr̄: Multiplicauit enim fornicationes suas recordās dies adolescentię suę, qbus fornicata est in Aegypto,

Determinatio primi cōcilij.

B & insaniuit libidine super concubitū eorū, quorū carnes sunt, vt carnes asinorū, & sicut fluxus equorū, fluxus eorum: ab hac igitur immunditia, & maxima turpitudine Aegyptiorum iussit Deus, vt cauerēt Israelitę, nec tn̄ penitus recesserūt ab immūditiis, & ritibus eorū. Nam sicut Aegyptii colebāt Deos, ita ipsi in deserto petierūt, & fabricauerūt Deos ad colendum: de hoc hr̄ Exo. 32. cap. Hoc aūt erat, qa assuefacti fuerant in Aegypto ad colendū Deos, vt declarauimus Exo. 2. cap. & p̄cedēti cap. *Iuxta morem regionis Chanaan.* Ista ēt erat alia terra cuius cōsuetudines vitare debebant, qa isti quoq; turpissimi erant, iuxta oēm immunditiā carnis, & cultus idolorum. De immunditia carnis habetur ī. cum dr̄: Omnes enim execrationes istas fece-

C rūt accolę terrę, q fuerūt ante vos, & polluerūt eā: cauete ergo ne & vos similiter euomat, cū paria feceritis, sicut euomuit gentē, quę fuit ante vos. Patet ēt de ista immūditia Gen. 19. cap. Vbi agitur de Sodomitis, q erāt turpissimi virorū: isti enim erant de terra Chanaan, quia vallis Sodomorū est in parte Orientali terrę Chanaan, & per eam transit Iordanis: ibi quoq; habitauit Loth postquàm ipse introiuit in terram Chanaā cū Abrahā auunculo suo, vt patet Gen. 13. c. Quātū ēt ad oīa alia erant peccata Chananęorū valde magna, sicut hr̄ Gen. c. 15. cū dr̄ de introductione Israelitarū in terrā Chanaā, ꝙ eēt post multa tp̄a, & nō immediate, subditur causa, s. Nondū enim cōpletę sunt iniqtates Amorrhęorū vsq; ad p̄sens tp̄s. Sciendū aūt ꝙ cū hic dr̄ de terra Chanaā nō accipit specialiter pro

Quomodo capitur hic Chanaan.

D terra vnius de septē populis, qui vocatur Chananęus: iste enim habebat terrā suā iuxta Iordanē in introitu terrę ꝓmissionis, & circa mare, de hoc hr̄ Num. 13. c. cum dr̄: Amalech habitat in Meridie, Ethęus, & Iebusęus, & Amorrhęus in montanis, Chananęus vero moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis. Sed accipitur hic generaliter terra Chanaā ꝓ terra septē gentiū, quā Deus ꝓmisit Israelitis, de qua hr̄ ꝑ oēs quinq; libros Moysi in multis locis. *Ad quam ego introducturus sum vos.* Ista est cā, quare vetat speciaľr de terra Chanaā, s. qa Deus introducturus erat Israelitas in illā, & possent tūc addiscere cęremonias illarū gētiū: de hoc hr̄ Deuter. 12. cap. cū dr̄: Caue ne imiteris eas postquā fuerint te introeunte subuersę, & reqras cęremonias earū dicēs: Sicut coluerūt gētes istę Deos suos, ita &

E ego colā, nō facies similiter Deo tuo. *Nec in legitimis eorum ambulabitis.* Hic ponuntur tria, s. mos, & consuetudo, & legitimū: dr̄ enim legitimū id, quod ꝑ legem statutum est: mos aūt, & consuetudo pertinent ad ea, q̄ lege statuta nō sunt, nec cōscripta, sed ex vsu facientium obtinent robur: possent autē ista duo, s. mos, & consuetudo distingui ita, ꝙ consuetudo dicatur id, qđ a multis tēporibus in vsum deductū est, ita ꝙ iam hēt vim, sicut lex: mos aūt dr̄ id, quod ꝑ vsum vtentiū nōdū causauit firmitudinē, tn̄ fit, vel possunt hic accipi ista pro eodem: nihil enim differt, an sic, vel aliter assumantur; hoc tamē cōstat, ꝙ Deus intēdit vetare oēm

modũ viuẽdi Aegyptiorũ & Chananęorũ, siue scriptũ, siue nõ scriptũ. Poterãt aũt alio mõ ista accipi, ꝙ legitima dicant̃ esse leges, vel cęremoniæ ptinentes ad cultum deorũ, quas haberent isti Gentiles: mores aũt & cõsuetudines dicant̃ esse ea, quę pertinent ad hoĩes inter se. Oĩa aũt hæc inter Gentiles deordinata erãt, iõ oĩa vitanda. *Facietis iudicia mea.* Ponit quid agere debeant cũm posuerit, quid debeant cauere, & ponit hic duo. s. iudicia, & præcepta Dei. Ista. n. duo sunt per quę hoĩes sufficienter diriguntur ad Deum & proximũ. Iudicia dñr esse quædam ordinationes, ſm quas hõ dirigitur in proximũ: & vocantur ista præcepta iudicialia siue foralia. pręcepta dñr esse cęremonialia ſm q̃ dirigũtur in Deum, & sunt quædã leges colendi, q̃ vocãtur ritus vel cęremonię. Oĩa. n. hæc valde cõuenienter se habebant, quia a Deo data erant: ponit aũt ista duo Deus vetans alia duo, vetuit namq; legitima Gẽtiliũ. s. cęremonias colendi Deum, hic ponuntur loco istorum alia legitima. i. cęremonię colẽdi Deũ, q̃ sunt leges datę ab ipso Deo. vetuit ẽt supra mores & cõsuetudines Chananęorũ & Aegyptiorũ, quę erãt ad ꝓximum: hic iubet iudicia sua. i. a se data q̃ sunt pertinẽtia ad proximum. *Seruabitis & ambulabitis in eis.* Ista duo pñt accipi pro eodem, vel pro diuersis. seruare dr̃ pertinere ad ꝑcepta negatiua, qđ pertinet ad non agere. & dr̃ seruare. i. cauere ne fiat: ambulare pertinet ad ꝑcepta affirmatiua, & est agere. vel pñt accipi alio modo ista duo non distinguendo ꝑcepta affirmatiua & negatiua. sed dr̃ seruare leges & iudicia. i. agere ſm illa. dr̃ aũt ambulare in eis. i. continuari in eis semper ꝓcedendo ad vlteriora. *Ego Dominus Deus vester.* Repetitio superioris est, & ponitur auctoritas mãdantis, & inductiua ad obediendũ. s. timor & amor, ſm ꝙ supra declaratũ est. Causa aũt quare repetit̃ hic est, quia Deus intendebat prohibere Iudęis oẽm ritum Gentilẽ, qđ facit dupliciter. s. in vniuersali & in particulari. sup. posuit prohibitionẽ in vl̃i dicẽs, nõ esse tenẽda legitima, nec cõsuetudines terræ Chananæorũ, aut Aegyptiorum: & ideo ad hoc posuit titulũ auctoritatis suæ dicens. *Ego sum Dominus Deus vester.* Hic aũt vetat in particulari ista mala ponens leges de diuersis cõmixtionibus sexuũ. & ad hoc iterũ replicat auctoritatẽ suã mãdandi dicens. *Ego sum Dominus Deus vester.* Et non solum ponitur cõuenienter, sed vbi fiat magnum caput orõnis, sicut ponit ista interpositio. Locutus est dñs. *Custodite leges meas atque iudicia.* Hic loquitur in vniuersali de legib⁹ & ꝑceptis, vel põt accipi spãliter de istis legibus quæ ponuntur hic, & in sequentibus capitulis. Sed magis dicendum est, ꝙ hoc intelligatur in vniuersali de oĩbus præceptis & legibus: & rõ huius est, quia subditur hic, ꝙ hõ faciens viuet in eis, & tñ non solum refertur hoc ad ista præcepta q̃ hic ponunt̃, sed ad oĩa quę sunt in lege. sic. n. applicat apostolus ad Roma. 10. c. cũ dicit. Moyses dicit iustitiã quæ ex lege est, qui fecerit hõ viuet in ea. ibi tñ pro toto veteri testõ, siue ut magis proprie dicatur, pro tota lege Mosayca accipitur, qm̃ de tota ibi agitur, sic ẽt hic patet, qm̃ si aliquis custodiret aliqua ꝑcepta Mosaicę legis, & nõ oĩa, Deus non daret illi vitam, nec ea quæ promittunt̃ hic, sed pro obseruatione integra legis ista dantur.

Duobus perfecte homo ad Deum dirigitur.

Admonet igitur Deus hic obseruandas omnes leges suas & præcepta: per leges enim intelliguntur præcepta cęremonialia, quæ sunt quidam ritus colẽdi Deũ, & proprie dicuntur leges, quia dependẽt ex sola voluntate legislatoris, & nihil illis est a natura secundum quod magis sic, quàm sic habere se debeant, sicut declarat Aristotel. Ethi. libro quinto, dicens legalia illa esse, in quibus nihil differt, sic vel aliter esse, anteq̃ ponatur. differt aũt cum posita fuerit, & ponit exemplum ibidem in cęremonialibus dicẽs, vt sa-

Quõ uocantur ꝑcepta Dei leges & iudicia.

F crificare vnam capram, sed non duas oues: vocat autẽ hic iudicia præcepta, ſm quæ se habent directe hoĩes bene in alterutrum. Ista autem sunt ſm quæ iudicatur in negotiis humanis, & præcepta quæ ponuntur hic, pertinent ad modum præceptorum iudicialium. *Quæ faciens homo viuet in eis.* Idest si aliquis homo fecerit ista præcepta, quæ ego mando, viuet in eis, idest accipiet ꝙ possit viuere in illis habendo magnum tempus ad iterum complendum illa.

Quomodo intelligendum est, quòd facientes legem Mosaicam, viuent in ea, & de triplici vita, scilicet naturæ, gratiæ, & gloriæ. *Quæst. III.*

G CIRCA quod considerandum est, ꝙ Deus dicit Iudæos habituros vitam, si obseruauerint pręcepta sua cęremonialia, non tñ est intelligendum hoc solum sic, qm̃ tũc obseruantes pręcepta cęremonialia, & iudicialia, absq; moralibus haberent vitã: tñ falsum est, qm̃ si in moralibus peccarẽt, nõ poterãt in iudicialibus, & cęremonialibus bene agere: nã ista sunt determinationes qdã ꝑceptorũ moraliũ, s. cęremonialia determinant ꝑcepta moralia ꝑtinẽtia ad Deũ, & iudicialia determinãt ꝑcepta moralia ꝑtinentia ad ꝓximũ. Itẽ nõ obseruatis præceptis moralibus non poterant Iudęi placere Deo, quoniam magis offenderent Deum transgrediendo pręcepta moralia, quàm cęremonialia: cuius causa est, quia vbi
H est maior transgressio maioris obligationis, est maius peccatum, sed magis obligantur homines ad obseruanda pręcepta moralia, quàm iudicialia, vel cęremonialia, quoniam moralia sunt secundum naturam, & secundum dationem a Deo: cęremonialia autem, & iudicialia solum sunt per collationẽ a Deo, & nõ ſm naturã: sunt igitur duę obligationes in ꝑceptis moralibus, in aliis solum est vna. Deus hic solum egit mentionẽ de cęremonialibus, & iudicialibus, quia Deus volebat gẽtem Hebręorum facere sibi specialiter seruientem, sed specialis cultus dr̃ esse per pręcepta cęremonialia, & iudicialia, cum ista specialiter ordinent in Deum gentem Hebręorum: moralia autẽ ordinant oẽs gentes: pręsupponuntur tñ hic moralia, quia com
I munia sunt. Considerandum vlterius est circa ea quę hic dicuntur, ꝙ homo faciens ista, viuet in eis, ꝙ vita põt accipi tripl̃r, s. pro vita ęterna, vel ꝓ vita gratię, vel pro vita carnis. Primo modo erat sensus, ꝙ homo faciens ista viueret in eis, idest haberet per illa vitã ęternam. In quo est aduertendum, ꝙ ista pręcepta cum executione sua considerantur dupliciter, s. aut quantũ ad intentionem facientis, aut quantũ ad genus actus. Si quantum ad deuotionẽ facientis intendentis Deo seruire ista considerentur, sunt promeritoria vitę ęternę, sicut per quemlibet actũ in charitate factũ meremur vitam ęternam de congruo: hęc autem in charitate fiebant ab hominibus deuotis; ideo per illa merebantur. Si autem considerentur istę obseruationes
K cęremoniales, vel iudiciales, secundum ꝙ sunt quidã actus in genere suo, non considerando conditionem operantis, nec finem, dicendum est, ꝙ ista non promerebantur vitam ęternam. Et isto modo consueuimus comparare obseruationes veteris testamenti ad sacramenta nouę legis, cum dicimus, ꝙ ꝑ sacramẽta noui testamẽti, quantũ est ex gñe suo confertur aliqua gratia, nisi recipiẽtes ponãt obicẽ: cęremonialia aũt veteris legis ſm se nullũ bonũ cõferebãt, nisi ꝙ ꝑ accidẽs hoĩes assuefacti in ipsis habilitabantur ad aliquod bonũ agendum: hoc autem ex conditione omnis actus boni est, quòd habilitet ad alios actus bonos, & omnis actus malus habilitat ad alios actus malos. Alio modo

Vita triplex.

modo accipitur vita pro vita gratiæ, secundum quam iustificatur homo existēs gratus Deo: & de hoc dicē-dū est, sicut de vita gloriæ dicimus, ꝙ istæ obseruationes f̄m se nihil gratificabāt hoīem Deo magis, q̄ si nihil ageret, sed ex deuotione agētiū proueniebat, vt ipsi per hoc iustificarentur. Alio modo accipitur vita ꝓ vita carnis, & tūc dicēdū est, ꝙ ille q̄ cōplebat ista p̄cepta Dei in veteri Testamento viuebat, s. ꝙ tēporaliter dabatur sibi magna vita, q̄ aūt transgrederetur hæc, cito delebatur de terra, sicut s. Deus dicit in multis locis, ꝙ q̄ tale, vel tale fecerit, peribit de populo suo. Cōsiderandū aūt est cum dr̄ hic, ꝙ faciētes hæc viuent, ꝙ non solum accipitur hic viuere pro vita diuturna, quæ excludit morbos pestilentes, & omnes languores abbreuiationis, atq; impeditiuos vitæ, sed ēt dicit fertilitatem rerum temporaliū, & prosperitatem in oībus operationibus, & victoriam de hostibus, atq; oīa alia bona, q̄ in p̄senti cōditione mortaliū hoī delectabilia esse possunt. De longitudine vitæ hr̄ Exo. 15. c. cū dr̄: Si audieris vocem Dn̄i Dei tui, & obedieris mandatis eius, custodierisq; oīa p̄cepta illius, cunctum languorem quem posui in Aegypto, nō inducā super te, ego enim Dn̄s sanator tuus. Dē hoc ēt Exo. 23. cap. dr̄: Nō erit infecūda, nec sterilis in terra tua, numerū dierum tuorū implebo. Idē patet Deuter. 7. cap. Etiā ista obseruatio p̄ceptorū erat promeritoria fertilitatis bonorū temporalium, quæ terræ nascentia sunt, & alia possessa. De hoc hr̄ Esa. cap. 1. cū dr̄: Si volueritis, & in præceptis meis ambulaueritis bona terræ comedetis. Idē patet Aggæi cap. 1. & 2. Idem ēt Malachi. cap. 3. Sic ēt in multis locis, habebant ēt Iudæi prosperitatē in oībus rebus ad quas mittebant manū, vt hr̄ Deuter. 12. cap. & 16. & in multis locis. Idem præualebant contra hostes suos, & non eueniebant eis aliqua mala, de his latissime infra 26. cap. & Deuteron. 6. & 28. cap. Si autē aliq̄n dimitterent Iudæi cæremonias legis colentes Deos alienos, vel aliq̄d alterū facientes, tradebat eos Deus in manus hostiū, atq; in alias calamitates: de his habetur in præalleg. cap. Et quamquam posset litera ista exponi de triplici vita, sicut supra etiam exposuimus, sensus tamen proprius eius est de vita carnis, hūc enim intēdit Apostolus ad Rom. in cap. 10. vbi ponit differentiam inter nouum Testamētum, & vetus dicens, ꝙ illi qui faciunt iustitiam legis, i. iustitiam secundum obseruantias veteris testamenti, viuūt in iustitia illa, quā faciūt, sed illi q̄ faciūt f̄m fidē noui testamēti simpl'r viuūt habētes vitā æternā. Itē hoc patet ex eis q̄ dn̄r hic, s. custodite p̄cepta mea, & iudicia, q̄ faciens homo viuet in eis: nō enim dixit ꝙ homo faciēs ista, viuet quasi simpl'r intelligat de vita, sed ꝙ viuet in eis, i. ꝙ dabit ei vita in istis p̄ceptis, s. ꝙ viuat ad cōplendū iterū illa, sed in hoc manifestū est, ꝙ nō merentur faciētes vitā gloriæ, sed solū vitā p̄sentē, q̄a in vita æterna nō viuitur in præceptis, cū ibi erit status fruitionis, & non legis: hic tñ dr̄, ꝙ viuet in eis obseruās, ergo intelligendū est de vita, q̄ est dum manēt ista p̄cepta, & ista est vita carnis: vnde est sensus, ꝙ homo faciens viuet in eis, i. ꝙ illi qui ista facerent præter deuotionem operantis, ex solo opere facto merebantur, vt viuerēt in eis, i. vt viuerent ad faciendum iterum ista præcepta, & sic cum magis multiplicarēt aliqui istos actus cæremoniales, magis merebantur operantes viuere ad vlterius complendum hæc. In nouo autem Testamento intenduntur principaliter operationes secundum præcepta decalogi, & ipsæ actiones sacramentales. Istæ autem non sunt promeritoriæ, vt aliquis viuat in eis, sed solum promerētur directe vitam æternam: ideo de eis non dr̄, ꝙ homo faciens illa viuet in eis, sed dr̄ ꝙ viuet simpliciter, s. vita gratiæ, & in futuro vita gloriæ, sic dixit Christus cuidā iuueni quærēti introitū

Viuere q̄d hic signet. Lex vetus, & noua diuersa promittunt.

Nouū, ac vetus testamentū, differunt.

A vitæ æternæ: hoc fac, & viues; non dixit viues cū aliqua determinatione diminuente, s. viues in eis, sed simpl'r dixit; ideo vitam perfectissimam significauit, s. vitam æternam. *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat.* Hic ponūtur præcepta explicita in particulari, quæ dirigunt hominem, inquātum est principium propagatiuū. Impeditur aūt ꝓpagatio legitima dupl'r. Vno modo ex illegitimitate p̄sonarū. Alio modo ex inordinata copula carnali, & f̄m hoc tangūtur duo, q̄a primo excludunt p̄sonæ illegitimæ ad ꝯhendum. Secūdo casus inordinatæ copulæ ad gignendū ibi. *Ad mulierem quæ patitur menstrua.* Prima in duas, q̄a primo excludun tur personæ illegitimæ ad copulam ratione sanguinitatis. Secundo personæ illegitimæ ratione affinitatis. secunda ibi. *Turpitudinem patrui tui.* Circa primum.

B *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat.* Hic ponitur exclusio indebitæ coniunctionis in fœdere matrimoniali, & hoc propter consanguinitatem, ideo iubetur ꝙ nullus homo accedat ad proximam sanguinis sui, s. ad eam quæ sibi coniuncta esset iure consanguinitatis. Et non est intelligendum, ꝙ hic prohibeatur accessus ad omnes proximas in sanguine, quoniam licebat in secundo, & tertio, & quarto, & in cæteris gradibus Iudæis miscere connubia, sed dr̄ hic de consanguinea illa, quæ vetita est hic, sunt enim aliquæ personæ vetitæ, quæ hoc nomine intelliguntur, de quibus infra. Potest autem intelligi dupliciter ista litera, s. vniuersaliter, & particulariter. Si intelligatur vl'r est sensus, ꝙ nemo accedat ad proximam sanguinis sui, s.

C ad nullā proximā earum, quæ infra vetantur. Alio modo pōt intelligi in particulari, s. ꝙ nemo accedat ad proximam sanguinis sui, i. ad illam, quæ est sibi magis coniuncta in deriuatione ab eodē sanguine: Ista autē vnica persona est, s. sororinam frater, & soror sunt p̄sonæ immediate descēdētes ab eodē principio originis, & ad sororē erat illicitus accessus, sicut j. apparet, sed magis est accipiēda litera ista in primo sensu, s. ꝙ intelligatur vl'r. *Vt reuelet turpitudinem eius.* Idest non debet accedere ad eam ad turpitudinem reuelandam, ad cognoscendum carnaliter, aliter enim licitum est tāgere. Dicitur aūt turpitudo alicuius reuelari, q̄n carnaliter cognoscitur, eo ꝙ ibi reuelantur, quæ turpia sunt, s. genitalia, & actus turpes patrantur, s. sexuum cōmi-

D xtio. De mēbris aūt genitalibus, ꝙ turpia vocentur, hr̄ Exo. 20. cap. cū dicitur: Ne ascendas ad altare meum per gradus, ne reueletur turpitudo tua, s. membra genitalia, & ob hoc vocantur verenda.

Propagatio legitima dupliciter impeditur.

Quid sit alicuius turpitudinem reuelari.

Homo quare magis de actu venereo erubescit, quàm de aliis. Quæst. IIII.

MAGIS namque homo de isto actu erubescit, quàm de omnibus aliis, & de membris his, quàm de cæteris. Huius ratio est, quia nihil est in quo anima magis deprimatur, q̄ isto actu: anima autem est generosa, ideo q̄n sibi non obeditur imperanti erubescit, sicut domini magni erubescerent, si eis serui sui in publico impe-

E rantibus repugnarēt. Sic autem euenit animæ, vt cum aliæ passiones domitæ sint, hæc tamen indomita est, erubescit ergo de hoc præcipue, cum in aliis actibus passionalibus anima aliquid intelligat, in actu autem venereo, cum fuerit homo in extremo calore libidinis, nihil intelligere possibile est, sicut ait Aristoteles 7. Ethicorum. Cum ergo viderit anima se fuisse deletam a sua perfectione, & nihil intellexisse in actu illo, erubescit nimis. Est autem alia potissima causa, quia ista verecundia a Deo, tanquàm pœna naturæ humanæ inflicta est post peccatum, ideo quāquam homines velint non verecundari, effugere tamē non

possunt. Vnde quamquam sint alii actus magis culpabiles, nullus tamen est tantę verecundię, sicut patet de eo qui in publico hominem occidit, & de eo qui publice cunctis astantibus fornicatus est. Fit autem ex hoc, vt quamquam iste actus in coniugatis licitus sit, tamen sine magna verecundia non fit, ideo in publicum prodire, sicut cætera benefacta non audet, vt ait Tullius, & recitat Augustinus 24. de ciuitate Dei, s. oĩa recte facta in luce se collocari desiderant, hoc solũ recte factum, s. opus coniugale cum sciri velit, videri non vult. Hoc aũt natura in oĩbus preualente fit, quãquam Philosophi quidam de secta Cynicorum, qui recte Cynici, i. canini dicuntur, propter nimiam impudicitiam, dicẽtes omnia virtuose facta in lucem prodire debere, cum vxoribus suis in plateis coram tota multitudine coibant, non facientes differẽtiam an in domo, vel in platea fieret. Sed humana verecundia istorum rationem præponderauit, præsertim quia recta ratio laudabilibus passionibus non repugnat, quẽadmodum est verecundia, propter quam quidam laudantur, vt habetur Ethicorum lib. 4. Vnde alii homines erubescẽtes, quòd istos Cynicos sic turpiter agere viderent, dure eos percutiebant baculis, & lapidibus; lutum, & stercora super eos, tanquàm super beluas proiicientes. *Ego Dominus*. Idest, ego sum Dominus qui mando hoc, quasi dicat, quia placet mihi qui sum Dominus, vt faciatis hoc, obligamini facere. *Turpitudinem patris tui, & matris tuæ non discooperies*.

De duplici turpitudine.

Hic agitur de maiori turpitudine, quæ est reuelatio turpitudinis paternæ, & maternæ, & non accipitur H hic turpitudo paterna proprie, quoniam repugnat sexui discooperire paternam turpitudinem, cum sola fœminæ turpitudo reueletur, nisi fiat coitu sodomitico, quod in patre, & in filio, nec ratio, nec natura patitur, licet aliquando fuerit in filia, & patre, quia sexus, conditio, & pulchritudinis incentiuum hoc perficerent. Item concesso quodam horribili, quòd pater filio abuteretur, tanquàm minori, & subdito, & contradicere nõ valente, sed ꝙ filius patre abuteretur oĩ monstro monstruosius, & impossibili impossibilius vr̃. Dicendum ergo, ꝙ intelligitur hoc de coitu cum matre, quoniam quando aliquis matrem suam carnaliter cognoscit, dicitur reuelare turpitudinem patris: nam eadem turpitudo est patris, & matris: nam qui matrem cognoscit reuelat turpitudinem eius, quia cognoscit eam, etiam reuelat turpitudinem patris sui, quia ipsa vxor est patris sui, & vir, & vxor sunt eadem persona. Ideo qui vni iniuriam infert, alteri quoque infert, & qui vnius turpitudinem reuelat, alterius quoque reuelat turpitudinem. Cum igitur turpitudo matris directe possit a filio reuelari, potest indirecte reuelari turpitudo patris, cum vtriusque eadem turpitudo sit. Ideo dicendum est, quòd ista coniunctio, &, non tenetur hic copulatiue, nec copulatiue, sed expositiue, scilicet turpitudinem patris, & matris, idest turpitudinem patris, quæ est turpitudo matris non reuelabis, & sic potest accipi in omnibus aliis personis, vt ponatur vir, & vxor pro eadem persona, & turpitudo vtriusque pro eadem turpitudine. *Et turpitudinem matris tuæ non discooperies*. Nam cum filius matrem cognoscit, dicitur reuelare, vel discooperire turpitudinem eius, quia videt genitalia eius, quæ vocantur caro turpitudinis, vt habetur Exodi cap. 18. *Mater tua est, non reuelabis turpitudinem eius*. Idest, quia mater tua est non reuelabis turpitudinem illius, quasi dicat, etiam si nullum aliud peccatum esset, nisi quia mater tua est, non deberes reuelare illius turpitudinem. Hoc autem intelligitur de reuelatione turpitudinis, siue accipiendo in vxorem, siue cognoscendo carnaliter,

F quomodocunque maius tamen est, ꝙ aliquis vellet accipere in vxorem matrem suam, & eam acciperet, quàm ꝙ eam aliter cognosceret. Nam qui matrem in vxorem accipiebat, nõ solum turpitudinem faciebat, sed etiam turpitudinem illam licitam esse dicebat, qui solum cognoscebat eam aliter, non significabat hoc esse licitum. Sic autem fuit de Ninia Rege Babyloniorum filio Regis Nini, qui fuit secundus de Regibus Babylonis, quem mater sua Semiramis mortuo patre accepit in virum, ne ipse accipiens aliam in vxorem matrem regno priuaret. Induxit autem eum ad hoc multis maternis blanditiis, cui filius a principio malum tantum non auertens consensit. Et vt illa turpitudo per legis quandam turpissimam

G honestatem velaretur, posuit legem, vt licitum esset omnibus filijs accipere matres in vxores. ad extremũ tamen Ninia de tanto scelere fastiditus matrem, quę eum ad incestum perduxerat, iugulauit, vt ait Paulus Orosius libro primo de Ormesta mundi. *Turpitudinem vxoris patris tui non discooperies*. Hic agitur de alia persona quæ est immediata apud matrem, & est nouerca; quæ quamquam se non habeat aliquid secundum quod debeamus eam vitare, quia tamen est vxor patris nostri, debemus ei maximam reuerentiam post matrem, & sicut in matre, quia mater erat, quilibet vitare debebat reuelare eius turpitudinem, quoniam audito nomine matris natura hoc abhorret, in quolibet animali habente cognitionem matris, sicut in elephantibus, & equis, & Camelis: sicut ait Aristoteles

H in libris suis de Animalibus, ita audito nomine nouercæ, quia illa vxor patris est, debemus valde cauere ne eius ignominiam reuelemus. *Quia turpitudo patris tui est*. Idest quamuis non caueas accedere ad mulierem illam propter ipsam, cum nihil ad te attineat, debes tamen hoc facere propter patrem tuum, quoniam turpitudo eius est turpitudo patris tui: ideo si reuelas eius turpitudinem, reuelasti quoque turpitudinem patris: patri autem reuereri debes. Ex hoc infertur quod supra dicebamus, scilicet quòd ille qui reuelabat turpitudinem patris & matris, non reuelabat turpitudinẽ duorum, sed vnius, scilicet matris turpitudinem, dicitur tamen vtriusque reuelare tutpitudinem, quoniam vtrique est eadem turpitudo. *Turpitudinem sororis tuæ*.

I Hic ponitur alius gradus propinquitatis immediatæ. Tenetur namque in istis ordo secundum maiorem vel minorem attinentiam; quoniam mater erat, quæ magis nobis attinebat inter fœminas, & cui magis propter iura consanguinitatis reuereri debebamus, tamen post hanc est nouerca: non quidem propter se ipsam tanquam ad nos habeat aliquod ius consanguinitatis, sed propter patris reuerentiam & vnitatem carnis ad illum. Tertio loco succedit soror, quę ad nos pertinet immediatę ex eo, quòd fratres & sorores immediate sunt ab eodem principio, & habent maximam identitatem & amorem, qui est parentum ad filios, & econtrario: vt ait Aristoteles Ethicorum lib. 8. prohibetur autem ne aliquis reuelet turpitudinem

K sororis cognoscendo eam carnaliter, & hoc siue volendo eam accipere in vxorem, siue aliter cognoscendo: primus tamen modus maius scelus continet, quia non solum turpitudo fit, sed etiam tanquam aliquid iustum defenditur.

Nunquam licuit alicui sororem in vxorem ducere, *Quæst. V.*

NVNQVAM enim licuit accipere sororem suam in vxorem, sed licebat in veteri Testamento in gradu sequenti post fratres fieri connubia. Etiam ante legem veterem nunquam talia fędera contrahebantur, nec inter

ter gentiles, nisi in eis qui nulla fœdera matrimonialia habent, ex eo ꝙ penitus rationis vsu carent, sicut sunt Troglodytæ, & Garamantes. Aliæ quoque gentes, quæ magis videntur esse monstra hominum, quàm homines, quibus plena est tota interior Aethiopia apud deserta, & viuas arenas. De his ait Solinus in Polistor. cap. de Aethiopia. De his etiam Isidorus Etymolog. lib. 11. Fuit tamen aliquando ex necessitate, vt acciperet aliquis sororem suam in vxorem, quoniam nullam aliam fœminam habere poterat, sicut fuit a primordio generis humani: nam Adam genuit filios, & filias, vt habetur Genesis 4. cap. Et ex his multiplicata est tota posterorum successio. Necessarium erat igitur, quòd quilibet de filiis Adam, saltem ille qui primo acciperet vxorem, haberet eam de sororibus suis, cum nullæ aliæ gentes essent, postea aũt cum inceperunt homines multiplicari, potuerunt accipere alias in vxores, quę ad eos minus attinerent. Cain tamen vxorem accepit de sororibus suis, quoniam vt ait Iosephus primo libro Antiquitatum, accepit Cain sororem suam, quæ vocabatur Calmana, sic fortassis fecisset Abel, nisi moreretur ante tempus accipiendi vxorem. Sed contra hoc argues, quòd licuerit accipere sororem in vxorem, quoniam Abraham accepit Saram in vxorem, sed ipsa erat soror eius, vt habetur Genesis cap. 20. Ad hoc autem aliquis respondebit, quòd Sara non erat vere soror Abrahę: tamen mentita est se esse sororem Abrahæ: hoc enim sibi Abraham consuluit, sicut patet Genesis 12. cap. cum dicitur: Cumque prope essent, vt ingrederentur Aegyptum, dixit Sarai vxori suæ: Noui ꝙ pulchra sis mulier, & ꝙ cum viderint te Aegyptii dicturi sunt vxor ipsius est, & interficient me, & te reseruabunt: dic ergo ꝙ soror mea sis, vt bene sit mihi propter te, & viuat anima mea ob gratiam tui. Idem patet Genesis 20. cap. Cum increpabat Abimelech Abraham, quia dixisset Saram esse sororem suã, & respondit ei Abraham: Cogitaui mecum dicens, forsitan non est timor Dei in loco isto, & interficient me propter vxorem meam. Ad hoc est respondendum ꝙ ista nõ videntur adhuc procedere, quia Abraham dixit ꝙ Sara erat vere vxor sua, vt patet in excusatione habita ad Regem Abimelech. Genesis 20. cap. cum ait: Aliter autẽ vere soror mea est filia patris mei, sed non matris meæ. Ad hoc respondendum est, ꝙ Abraham accepit vxorem Saram, & ipsa non erat soror eius immediata, sed erat consobrina sua, s. filia Aram fratris sui, ipse tamen vocauit eam sororem suam filiam patris sui, quia accepit ibi patrem pro ipso auo, s. pro Thare, qui erat pater Abrahæ, & auus Saræ: aui tamen aliquando vocantur patres, & proaui secundum morem sacrę scripturæ: sicut patet extra, de regul. iur. in cap. nam & Nabuchodonosor, vbi accipitur pater pro eo, qui erat proauus. Adhuc aũt magis argui potest cõtra hoc, q̃a Thamar erat filia Regis Dauid, & Amnon eodem modo filius Dauid, sed cum vellet eam opprimere Amnon, dixit noli frater mi, noli opprimere me, nec enim hoc fas est in Israel, noli facere stultitiam hanc, ego enim ferre non potero opprobrium meũ, & tu eris quasi vnus de insipientibus in Israel, quin potius loquere ad Regem, & non negabit me tibi: videtur igitur ꝙ Amnon poterat accipere in vxorem sororem suam Thamar. Nec obstat si dicas, quòd illa erat soror ex parte patris, sed non ex parte matris, quoniam de vtrisque eadem lex est, sicut patet hic cum dicitur: Turpitudinem sororis tuæ ex patre, vel ex matre non reuelabis. Respondendum est, quòd non poterat Amnon accipere Thamar sororem suam in vxorem, & cum arguitur quòd ipsa dixit, quod Rex daret eam sibi in vxorem, respondendum est ad hoc dupliciter, vno mo-

A do quia illa non intelligebat multum de fœdere matrimonii, an impediretur per iura consanguinitatis, aut forte quia turbata erat, voluit quomodocunque respondere, vt effugeret manus fratris sui. Aliter dici potest, quòd ipsa intelligebat se non posse tradi in vxorem fratri suo, tamen quia erat frater suus perturbatus libidine incitante, credidit quòd ipse non multum aduerteret ad rationem eius, an vera, vel falsa esset, & quòd sic sub qualicunque spe fruitionis illius relinqueret eam pro tunc.

Alio modo dici potest secundum Rabbi Salomonem, ꝙ Thamar nõ erat filia Dauid, sed erat filia vxoris eius, s. ꝙ accepit matrem Thamar in bello, & illam fecit sibi vxorem, cum autem accepisset eam Dauid, B erat fœcunda de altero viro, & tunc nata est Thamar, & non fuit filia Dauid. Amnon igitur qui erat filius Dauid, non erat frater ex patre, vel ex matre: licebat enim Iudęis, quando ibant in bellum accipere mulieres gentilium, & facere sibi vxores: de hoc habetur Deuteron. 20. & 21. cap. Et si hoc verum sit, responsio ista conueniens est, quoniam tunc nullo impediente Thamar poterat esse vxor Amnon. Sed hoc non est satis concedendum, sed potius videtur ꝙ esset Thamar filia Dauid, quia mater Thamar non erat, vt captiua rapta in bello, sed erat filia Regis Gessur, & vocabatur Maacha; patet 2. Regum 3. cap. Vnde magis eã acciperet Dauid in vxorem, & ideo Absalon, quando occidit fratrem suum Amnon, quia stuprauerat sororem suam Thamar, fugit de regno Dauid ad regnum C Gessur, cuius Regis filia erat mater sua. 2. Regum 13. cap. Et non solum est hoc rationabile, immo oportet dici, ꝙ vere Thamar erat filia Dauid, & erat soror Amnon, quia 1. Paralip. cap. 3. Ponuntur ex nomine omnes filii Dauid legitimi, & concluditur, ꝙ omnes hi habuerunt sororem nomine Thamar: ergo vere erat Thamar filia Dauid, quia aliter non poterat illa esse soror omnium filiorum Dauid, cum Dauid haberet filios ex multis vxoribus, vt patet 2. Regum 3. & 5. & 1. Paralip. 3. Et ita erat illa vere soror Amnon, & non poterat esse vxor illius, sed ꝙ dixit ꝙ Dauid daret eam illi propter aliquam de causis præcedentibus, & ita nõ licuit inter Iudæos, neque factum legitur, ꝙ frater acciperet sororem in vxorem. *Ex patre, siue ex matre.* Id-

D est ista regula de non reuelando turpitudinem sororis intelligitur, cum sint fratres ex patre, & matre simul, siue ex patre tantum, siue ex matre dumtaxat, quoniam vtrobique eadem attinentia est. *Quæ domi, vel foris genita est.* Dicitur soror genita in domo, quando gignitur ex fœdere matrimoniali, dicitur autem genita foris, q̃n aliquis habens vxorem ex concubina genuit aliquam filiam: nã intra domum sunt ea, quæ domũ constituunt, s. vir, & vxor, & seruus, vel bos arator, vt patet per Aristot. primo Politicorum, cap. 1. Ideo genita ex vxore in domo genita dicitur: quæ autem gignitur ex concubina, vel adultera, non dicitur genita in domo, quia concubina, & mœchus nõ constituũt vnam œconomiam cum non sit permansiua concubina. Qualitercunque autem aliquis sororem habeat, E siue ex legitimo matrimonio, siue per adulteriũ, aut aliter natam, est eadẽ lex ad illam quantum ad hoc, ꝙ nõ possit accipi in vxorem, & ratio est, quia matrimonialia fœdera disturbantur inter aliquos propter iura cognationis, cum autem aliquis sororem habeat, siue illa legitime, siue ex adulterio nata sit, æqualia cognationis iura inter eos sunt: ideo ęqualiter impedientur inter eos matrimonialia fędera contrahenda.

Regula de non reuelãdo sororis turpitudinem.

Turpitudinem filiæ filij tui. Hic ponitur alia lex impedimenti coniungendi matrimonii, & est alicuius ad neptem suam ex filio, vel ex filia, quoniam sicut nõ licet patri accipere filiam in vxorẽ, nec filio accipe-

re matrem, ita non licet alicui accipere neptem: eſt enim iſta regula in diſturbandis fœderibus matrimonialibus, quòd in aſcendentibus, & deſcendentibus in linea conſanguinitatis, nunquam poteſt licitè fieri aliquis contractus matrimonialis: in collateralibus autem, ſiue tranſuerſalibus, in quibuſdam gradibus licet, in aliis vero vetitum eſt. *Vel neptis ex filia*. Ideſt, quòd non poteſt aliquis accipere in vxorem filiam filiæ ſuæ, quia eſt neptis ſua, & eadem cauſa eſt, ſicut in filia filii ſui. *Quia turpitudo tua eſt*. Iſta eſt cauſa, quare non liceat huiuſmodi contractus, ſcilicet, quòd turpitudo filiæ, & neptis, & omnium deſcendentium eſt turpitudo patris, a quo deſcendunt, cum omnes ſint de ſubſtantia illius, quia aliquo modo habuerunt identitatem in illo, cum fuerint aliquando particulæ illius, nunc autem deciſæ ſunt ab illo, ſicut ait Ariſt. Ethicorum, lib.8. Turpe igitur eſt, quòd aliquis turpitudinem iſtarum perſonarũ reuelaret, quæ turpitudo ſua eſt. Idem videtur eſſe contra ordinem naturæ, quia natura ſemper vult propagationem, & dilatationem, cum autem perſonæ, quæ ab aliquo deſcendunt, ei in matrimonium vniuntur, iam non fit dilatatio, ſed conuerſio ad ſuum principium, quod turpe quoddam eſt. *Turpitudinem filiæ vxoris patris tui, quam peperit patri tuo*. Hic ponitur alius gradus prohibitus contrahendorum matrimonialium fœderum, ſcilicet cum aliquis habet ſororem, quæ eſt genita ex patre ſuo, & non ex matre ſua: nam tunc inter eos contractus nullus intercidere poteſt, cum attineat ſibi in primo gradu tranſuerſalium. Nam nihil magis ſibi attinent illi, qui ſunt filii ſolum eiuſdem patris, vel ſolum eiuſdem matris, quoniam neceſſarium eſt iſtos attinere ſibi in primo gradu, ſed in iſto gradu non eſt dare magis, & minus. Namque quamquam ſecundum naturam ſit maior identitas inter eos, qui ſunt ex eodem patre, & matre, quàm inter eos, qui ſolum ſunt ex eodem patre, vel ſolum ex eadem matre, cum pater, & mater ſint duo principia generationis, & vterque aliquid conferat ad ſubſtantiam geniti: maior igitur erit identitas inter eos, qui habent omnimodam principiorum vnitatem, ſiue identitatem, quàm inter eos qui ſolum communicant in altero principio, tamen ſecundum computationem graduum conſanguinitatis in lege humana, & diuina, nõ aſſignatur maior cauſa attinentiæ, nec gradus in vno, q̃ in altero. *Turpitudinem filiæ vxoris patris tui*. Ideſt nouercæ tuæ, quoniam vxor patris tui, aut mater tua, aut nouerca eſt: idem autem dici poterat ſi eſſet filia concubinæ patris, quia ad diuerſitatem, vel identitatem graduum conſanguinitatis nihil agit natũ eſſe ex matrimonio legitime, vel aliter, ideo etiam ad hanc erat vetitus acceſſus, vt habetur ſupra cum dicitur: Turpitudinem ſororis tuæ ex patre, vel ex matre, quæ domi, vel foris genita eſt: dicitur foris genita ex concubina, vel adultera. *Quam peperit patri tuo, & eſt ſoror tua*. Hoc ponitur ad diſtinguendum, quoniam ſi iſta eſſet filia vxoris patris, ideſt nouercæ, ſi tamen non eſſet filia patris, ita vt eſſet ſoror, non interdicebantur matrimonialia fœdera inter vtrunque contrahenda: nam tunc non erat ibi aliquis gradus cõſanguinitatis, cum iſti non deſcendant ex eodem capite, nec etiam eſt ibi aliquis gradus affinitatis impediens: nam ſolus primus gradus affinitatis impedit: cuiuslibet autem ad nouercam ſuam eſt primus gradus affinitatis, ad filiam tamen nouercæ, quæ non eſt genita ex patre ſuo, non eſt primus gradus affinitatis, ſed ſecundus, qui non impedit fœdera matrimonialia. *Turpitudinem ſororis patris tui non diſcooperies*. Hic ponitur alius gradus conſanguinitatis, ſcilicet alicuius ad ſororem patris ſui. Nam ſicut non licet alicui reuelare turpitu-

Nihil magis attinẽt q̃ ſunt ex eodem patre, & matre, q̃ qui ex altero ſolum.

Cuilibet ad nouercam ſuam, eſt primus gradus affinitatis.

F dinem patris ſui cognoſcendo nouercam, vel matrem, ita non licet cognoſcere ſororem patris, quia vtrobique reuelatur turpido patris. Vocatur autem iſta, quæ eſt ſoror patris, amita filii fratris ſui, & ſicut prohibetur inferioris ad ſuperiorem hic tranſuerſaliter matrimonium, ſcilicet conſobrini ad amitam, ita ſuperioris ad inferiorem tranſuerſaliter, ſcilicet patrui ad conſobrinam. Eſt autem patruus alicuius frater patris eius. Cauſa huius eſt, quia idem gradus attinentiæ eſt amitæ ad conſobrinum, ſicut conſobrinæ ad patruum, & ſicut non licuit alicui reuelare turpitudinem patris ſui cognoſcendo ſororem eius, ita non licet alicui reuelare turpitudinem fratris ſui cognoſcendo filiam eius. *Quia caro patris tui*

G *eſt*. Ideſt ideo non debes reuelare turpitudinem amitæ, quia caro eius eſt caro patris, & ſicut non licet patris ignominiam reuelare, ita nec licet reuelare turpitudinem ſororis eius. Eſt autem ſoror eadem caro cum fratre ſuo in ab eiſdem eſſe, ideſt, quia ſunt nati ab eiſdem parentibus, & aliquando fuerunt idem in illis, ſicut ait Ariſt. lib.8. Eth. *Turpitudinem ſororis matris tuæ non reuelabis*. Iſta lex eadem eſt cum ſuperioribus; nam eandem conſanguinitatem, & eundem gradum habet filius ad matrem, quem habet ad patrem: neceſſario igitur habebit eandem attinentiam conſanguinitatis ad ſororem matris, quam habet ad ſororem patris, ſed non licet reuelare turpitudinem ſororis patris: ergo eodem modo non licebit reuelare turpitudinem ſororis matris. *Quia caro matris tuæ*

H *ſit*. Ideſt, propter hoc non facies, quia ſoror matris tuæ eſt caro eius, quoniam ſicut fratres ita ſorores habent identitatem in principiis, quia aliquando fuerunt idem in patre, & matre, ſed non licet reuelare turpitudinem matris: ergo nec licebit reuelare turpitudinem ſororis eius. *Turpitudinem patrui tui*. In ſuperioribus ponebantur impedimenta fœderum matrimonialium propter iura conſanguinitatis, hic ponuntur propter iura affinitatis. Et primo dicitur de vxore patrui: dicitur enim patruus alicuius frater patris ſui, & inde dicuntur patrueles filii duorum fratrum: ſic dicitur Eſaiæ, cap.5. Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ ſuæ, vocat ibi patruelem filium fratris ſui: auunculus autem dicitur frater

Impedimẽta fœderũ matrimonialiũ ꝑ iura affinitatis.

I ex parte matris ſecundum proprietatem loquentium, quamquam aliquando permutantur iſta nomina nõ obſeruata in eis ꝓprietate, & ſic accipitur hic patruus, ideſt frater patris. Ad huius autem vxorem conſobrino accedere non licet, ſ. ꝙ non cognoſcat eam viuẽte ipſo, nec accipiat eã in vxorẽ eo mortuo. Vnde in omnibus his iſta lex eſt, ꝙ cum non licet alicui tangere vxorem alicuius, qui ſibi conſanguinitate iunctus eſt, quando ipſe eſt viuens, non poſſet eam accipere in vxorem eo mortuo: fallit autẽ hoc in vxore fratris: quoniam frater non poteſt accedere ad eam viuente fratre ſuo: mortuo tñ maiore fratre ſi ſine liberis mortuus eſt, minor debebat accipere vxorem illius. quod ſi nõ feciſſet incidebat in pœnam, quæ habetur Deut. 25.c. & Ruth.4. c. ſ. ꝙ mulier ſolueret calciamentum

K de pede illius, & ſpueret in faciem eius, atque vocaretur domus illius, domus diſcalciati in Iſrael. *Non accedes ad uxorem eius*. Scilicet ad vxorem patrui tui. Hoc videtur intelligi patruo viuente, quoniam tunc vocatur aliqua vxor eius: mortuo autem ipſo nulla eſt vxor illius, quoniam mortuo viro mulier ſoluta eſt a lege viri, vt habetur ad Rom.7. cap. ſed hoc etiã intelligendum eſt poſt mortem patrui: nam tunc etiam manet affinitas inter quemlibet & vxorem patrui ſui, affinibus autem non eſt ius contrahendi. Etiã non poteſt ſolum intelligi patruo viuẽte. nam tunc ꝑ illam cõem legẽ de non accedendo ad vxorẽ alterius,

quæ

quæ habetur infra 20. cap. esset, ꝓhibitus iste accessus: accedere tamen ad eam mortuo patruo non pōt prohiberi, nisi per hanc legem ex lege affinitatis. *Quia tibi affinitate coniungitur.* Istud est, quod impedit fœdera matrimonialia licitè contrahi, vel fieri quemcunque aliū carnalem accessum. Et ex hoc patet istam legē intelligi, siue mortuo patruo, siue viuente, quia cū ista fiat propter affinitatem, & manet idem ius affinitatis mortuo patruo, sicut viuente, sicut non licebat alicui accedere ad vxorem patrui sui eo viuente, ita non licet accedere ad illam eo mortuo. Nam iura affinitatis, vel consanguinitatis, quę semel inter aliquas personas cōtracta sunt, impossibile est dissolui, nisi altero eorum mortuo. Cum ergo ad vxorē patrui causata fuerit affinitas patruo viuēte, etiam ipso mortuo permanebit, quia ad ipsum non erat affinitas, sed ad vxorem eius, quamquàm ipse fuit causa contrahendæ affinitatis, cū affinitas semper ex consanguinitate nascatur. *Turpitudinem nurus tuæ non reuelabis.* Istud est aliud impedimētum iungendi matrimonium: non enim licet cuiquā accipere nurum suam, s. cognoscendo eam carnaliter filio viuente, nec etiam post mortem filii licebit eam accipere in vxorem, quoniam semper manet inter socerum, & nurum affinitas etiam mortuo filio; iō impedientur semper fœdera matrimonialia. *Quia vxor filij tui est.* Hoc pōt referri ad tempus quo viuit filius, tunc enim non licet filij vxorem tangi a patre; & hoc quia vxor illius est, idest quia inhonestum est, ꝙ pater cognoscat vxorem filij sui: est autē propter hoc adhuc alia lex, secūdum quam impediretur iste accessus, s. ꝙ non licet alicui accedere ad vxorem alterius, vt patet infra 20. cap. siue illa sit vxor filij, siue cuiuscunque alterius. Potest etiam intelligi hoc post mortem filij, scilicet, quòd pater non possit accedere ad eam, quę fuit vxor filij, quoniam manent adhuc fœdera affinitatis inter socerum, & nurum mortuo filio, & affinitas semper impedit, sicut supra reddebatur causa de vxore patrui, quòd nō liceret alicui accedere ad eam, quia sibi affinitate coniuncta est: tamen si affinitas nō excluderet vniuersaliter contractum matrimonij, non poneretur ibi causa illa. *Nec discooperies ignominiam eius.* Idest non reuelabis verecundiam filij tui. Hoc enim nō refertur ad vxorem filij, sed ad filium. Nam supra dixerat de vxore, turpitudinem nurus tuæ non reuelabis: deinde subditur de filio. Nec discooperies ignominiā eius. Quia ante hoc dictum fuerat, quia vxor filij tui est, & non debebat ignominia filij reuelari. Nam sicut non licet filio reuelare ignominiam patris cognoscendo nouercam, quę est vxor patris, cum illa sit turpitudo patris; ita non licet patri reuelare turpitudinē filij cognoscendo vxorem eius, quia illa est turpitudo filij. *Et vxorem fratris sui nullus accipiat.* Potest hoc intelligi dupliciter, vno modo fratre viuente, scilicet, quòd nō licet fratri accipere vxorem fratris sui cū viuit, & hoc modo increpabat Beatus Ioannes Herodem, quia acceperat Herodiadem vxorem fratris sui viuentis, vt habetur Matth. 14. ca. cum dicitur, Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum, & posuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris sui: dicebat enim illi Ioannes, nō licet tibi habere eam. Alio modo potest hoc intelligi mortuo fratre, & istud erat magis necessarium: nam viuente vno fratre non poterat alius tollere vxorem eius, non solum prohibēte lege affinitatis, sed prohibente lege illa vniuersali, quòd non licet alicui ad alterius vxorem accedere sub pœna mortis, vt habetur infra 20. cap. Post mortem autem si intelligatur ista lex erit magis necessaria, quia tunc nihil est, qđ impediat fœdera coniungenda inter aliquem, & vxorē fratris sui mortui, nisi ius affinitatis contractæ. Considerandum tamen circa hoc, ꝙ cum moriebatur frater

Vinculum consan. & affi. nō dissoluitur nisi per mortē

A alicuius manente vxore sua, aut frater qui moriebatur erat maior, aut minor. Si erat minor, nunquā poterat frater maior accipere vxorem eius, quia erant ibi affinitatis fœdera impedientia matrimonium. Si autē ille, qui moreretur, esset maior manente minore, aut moriebatur sine liberis, aut habens liberos: si habens liberos non poterat frater accipere vxorem fratris, qa semper manebant fœdera affinitatis: si autem frater maior moreretur sine liberis, frater minor non solum poterat accipere vxorē fratris, sed etiā cogebatur ad hoc, vt acciperet in vxorem illam, vt suscitaret semē fratri suo, & quamquàm ibi manerent fœdera affinitatis, tñ Deus in hoc casu specialiter iusserat, vt non impedirēt matrimonium contrahendum, cum constituerit, vt

Quādo licebat fratri accipere vxorem fratris sui, & quando ad hoc cogatur.

B frater acciperet vxorem fratris eo mortuo ad suscitandum semen, de quo habetur Deut. 25. cap. An tamen soli minores fratres suscitarent semen defuncto fratri maiori, vel adinuicem quilibet frater alterius fratris, & alia dubia circa hęc dicetur Ruth. 4. cap. & Matth. 22. *Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis.* Istud idem videtur esse cum superiori, cū dicebatur, quòd nemo accipiet vxorem fratris sui; hoc autem est reuelare turpitudinem eius. Sed hoc potest differre a superiori, si accipiamus literam illam de contractu matrimoniali, quia dicebatur, vxorem fratris sui nullus accipiat: accipere autem propriè denotat fœdera matrimonialia. Hic autem potest accipi pro alia cognitione, quæ est sine matrimoniali vinculo: & etiam isto modo nō est reuelanda turpitudo vxoris fratris sui, & hoc siue sit

C viuens frater, siue mortuus: quoniam si viuens est, peccat in duas leges, scilicet in legem affinitatis, de qua habetur hic; & in legem adulterorū, de qua habetur cap. 20. Si autem cognoscat eam mortuo fratre, peccat in legem affinitatis, & non in legem adulterorum, quia mortuo viro mulier soluta est a lege eius; ideo nō accusabitur tanquàm rea adulterij. *Quia turpitudo fratris tui est.* Hic subditur causa, quare non debeat cognosci vxor fratris, & poterat dici non esse cognoscendam, quia affinis erat, sicut dicebatur supra de vxore patrui, sed dicitur, quòd sit vxor fratris, & sic reducuntur fœdera affinitatis in iura consanguinitatis; & hoc ꝓpter duo. Primo, quia minora vincula semper reducuntur in maiora: consanguinitas autem maius vinculum,

D quàm affinitas est. Item quia affinitas oritur ex consanguinitate; ideo debet reduci in suam causam: vnde magis rationabile est nominari consanguinitatem quàm affinitatem, quando conuenienter nominari potest. Maior namque reuerentia est, & causa abstinendi ab vxore fratris propter fratrem, scilicet, quia illa vxor fratris est, quàm quia affinis est: & quamquàm idem sit esse aliquam vxorem fratris mei, & esse eandem affinem mihi, magis tamen abstinebo ab ea propter consanguinitatem, quam habeo ad fratrem, quā propter affinitatem, quam habeo ad illam: reuerendum namque magis est consanguinitatis, quàm affinitatis nomen. *Turpitudinem vxoris tuæ, & filiæ eius non reuelabis.* Ista litera debet ītelligi de copulato extremo, & nō copulatiuè: nam tunc esset sensus, quòd non li-

Iura affinitatis semper reducenda sunt ad iura cōsanguinitatis, sicut minus vinculum ad maius.

E cet alicui reuelare turpitudinem vxoris suæ, scilicet cognoscere vxorem suam, & non licet reuelare turpitudinem filiæ vxoris suæ, sed hoc falsum est: nā cuilibet licet vxorem suam cognoscere, immo inter omnia fœdera nihil magis licitum est: hoc tamen tolleretur si intelligeretur litera copulatiuè, quia necessario tunc referretur ad quālibet partem per se; ideo intelligenda est ista litera de copulato extremo, scilicet. *Turpitudinem vxoris tuæ, & filiæ eius non reuelabis.* Idest non habebis simul in vxorem matrem, & filiam, quod est reuelare turpitudinem earum, quia sic carnaliter cognoscerentur: & vocatur hic filia vxoris tuæ, non illa

illa

illa quæ filia tua est; quia hoc satis improbatum erat, sed filia vxoris dicitur priuigna, quæ nata est vxori tuę ex alio viro: hanc autem non licet accipere in vxorem viuente matre, quia hoc esset contra legem affinitatis, cum priuigna sit vitrici sui affinis, etiā non licebit huic viro accipere in vxorem filiā vxoris suæ mortua vxore: nam eodem modo erat hoc contra legem matrimonij, scilicet contra affinitatis iura. Nam etiam si moriatur vxor, tamen vitrico ad priuignam semper manet affinitas: & sicut non licet eam accipi in vxorē mortua, vel viuente matre, ita non licet illam carnaliter cognosci aliter. Nam ista est regula generalis, quòd cuicunque non licet aliquam ducere in vxorem, non licet eam aliter carnaliter cognoscere.

Sciendum autem, quòd sicut non licet alicui habere in vxorem matrem, & filiam, si primo acceperit matrem, ita non licet habere filiam, & matrem simul, si primo acceperit filiam: nam contracto matrimonio cum filia non poterat contrahi cum matre, siue filia moreretur, siue nō: nec etiam poterat aliter licitè cognosci carnaliter. *Filiam filij eius, & filiam filiæ illius non sumes*. Hic ponitur eadem lex ad eos, qui sunt vltra descendentes: nam sicut non licebat alicui accipere filiam in vxorem, si suscepisset prius matrem, ita non licebat accipere neptem eius, quam in vxorem sumpserat, & hoc siue ista esset neptis vxoris suæ ex filio vxoris, vel ex filia: quoniam vtrobique est eadem affinitas. Et sicut dicitur hic non licere assumi in vxorem filiā filiæ vxoris, quæ est neptis vxoris, ita non licet accipere proneptem, nec abneptem, & vsque in quartum gradum. Nam cum aliqua persona cōiungitur alteri carnaliter, contrahit affinitatem ad omnes, qui sunt consanguinei alteri personæ in quarto gradu, ita vt quantum extenditur prohibitio in gradibus consanguinitatis, tantum extendatur in affinitate, sed tota ista extensio quatuor graduum consanguinitatis, quando comparatur ad affinitatem solum, dicit in ea vnum gradū: & iste est, qui seruatur solum.

Sciendum autem, quòd sicut si aliquis vir contrahat cum aliqua, non potest postea contrahere cum filia eius, nec cum nepte, nec cum abnepte, & sic vsque ad quartum gradum; ita ipsa vxor non potest contrahere cum filio viri sui, nec cum nepote, & sic vsque ad quartum gradum: æqualis enim affinitatis gradus est viro ad consanguineos, vel descendentes ab vxore, sicut vxori ad consanguineos, vel descendentes à viro. *Vt reueles ignominiam eius*. Istud relatiuum eius potest referri ad vxorem, vel ad filiam, vel neptem eius, scilicet; quòd non debet aliquis sumere in vxorem filiam vxoris suæ ne reuelet ignominiam eius, scilicet vxoris suæ. Vel ignominiam eius, idest filiæ vxoris suæ, vel neptis ex vxore. vtrobique reuelatur ignominia matris, & filiæ, quia pertinent ad idem istæ personæ. *Quia caro illius sunt*. Idest filia vxoris tuæ, & neptis illius sunt caro vxoris tuæ: reuelando ignominiam illarum reuelas ignominiam vxoris tuæ.

Sed aliquis dicet non assignari hic conuenientem rationem, quia quādo vnum est tale propter alterum, illud est magis tale, quia confert causalitatem ad hoc. Si igitur nō liceret reuelare turpitudinem filię vxoris tuę, vel neptis eius, & sic de alijs vsque ad quartum gradum; & hoc quia istæ sunt turpitudo vxoris tuæ; ergo non liceret tibi reuelare turpitudinem vxoris tuæ, sed hoc falsum est; ergo non est ista causa, quare non reueletur turpitudo aliorum.

Respondendum est, quòd non licet alicui reuelare turpitudinem filiæ, aut neptis vxoris suæ; & hoc quia sunt turpitudo vxoris suę: tamen licet reuelare turpitudinem vxoris suæ.

Ratio diuersitatis est, quia homini ad vxorem suam

F non est aliquis gradus attinentię in affinitate, vel consanguinitate: & tamen est ei affinitas ad omnes cōsanguineos vxoris suæ, & illi sunt sibi affines propter vxorem. Cum autem dicitur, quòd id quod est tale propter alterum, est minus tale quàm illud.

Respondendum est, quòd hoc intelligitur aliquando formaliter, & aliquādo efficienter, siue virtualiter; sicut si aliquis efficitur calidus propter ignem, ignis est magis calidus, & hoc est formaliter. Si autem aliquis habet ebrietatem propter vinum, non oportet, quòd vinum sit habens magis ebrietatem, quàm homo: tamen adhuc ista propositio est aliquo modo vera, scilicet vinum magis habet ebrietatē, quàm homo, idest vinum continet maiorem causalitatem ad inebriandum, quàm homo ebrius; quia homo ebrius neminē
G ebriat, vinum autem sic. Semper igitur est vera ista regula, sed aliquando efficienter, & aliquādo formaliter prædicando illam qualitatem, quæ denominat.

Huiusmodi autem exemplum patet in consanguinitate, & affinitate: nam pater & filius sunt magis sibi cognati in descendētibus, quàm omnes alij: nepos autem cognatus est ipsi auo, & hoc propter filium q̃ medius est horum, & sic magis est cognatus filius ad patrem, quàm nepos ad eundem, & accepit esse cognatum per filium; ideo hic recipietur prædicatio formalis in esse magis, vel minus cognatum. Idem in transuersalibus, quoniam illi qui sunt in secūdo gradu trāsuersaliter sunt sibi cognati, propter eos qui sunt in pri-
H mo gradu, sed illi qui sunt in primo gradu magis sunt consanguinei sibijpsi, quàm illi qui in secundo, & sic de omnibus alijs. Vnde reperitur hic prædicatio formalis in esse magis, vel minus consanguineum.

Quamq; vir nō habeat ad vxorem aliquem gradum consanguinitatis, vel affinitatis: tamē oēs cōsanguinei vxoris sunt affines viri ppter vxorem.

In affinibus autem reperitur alius modus, quoniam omnis affinitas causatur propter coniunctionem duarum personarum in carne, scilicet viri, & vxoris; & isti non attinent sibi in aliquo modo affinitatis; alij tamen, qui ab eis sunt, sunt affines alteri eorum: & sic vxor facit, vt omnes, qui ab ea descendunt, aut ad eam attinent in consanguinitate, sint affines viri sui; ipsa tamen non est affinis viro: & consequenter nec magis affinis. Ideo non prædicatur hic esse magis tale de vxore, quoniam ipsa non accepit aliquam talem prædicationem etiam absolutè: sed prædicatur secundum cau-
I sam efficientem, scilicet, quòd vir & vxor continent, vel efficiunt magis affinitatem, quàm omnes alij.

Causa autem varietatis huius est, quia in consanguinitate omnis attinentia causatur per deriuationem originis, siue quantum ad eos, qui sunt principia consanguinitatis, siue ad omnes successores. In affinitate autem principium eius causatur per copulationem, & non per originem: extensio autem eius est per originem. Vnde in consanguinitate pater est principium secundum Aristo. 8. Ethico. ipse tamen habet consanguinitatem ad eos, qui sunt immediati, scilicet ad filios: & consequenter alij descendentes per originem sunt consanguinei, siue directè, siue lateraliter. In affinitate autem principium est vir & vxor. isti tamen non
K causant affinitatem per originem, ita quòd vnus descēdat ab alio, vel alius ab alio sit per copulationem, quia ambo carnaliter copulātur, sed postea ista affinitas deriuatur per originem: nam omnes qui ab vxore aliquis descēdunt, vel cum quibus ipsa ab aliquo communi descendit, sunt affines viro suo; ideo recipiunt prædicationem formalem affinitatis. Identidem illi, qui a viro descendunt, vel cum quibus ipse vir ab aliquo cōmuni descendit, sunt affines vxori, & prædicatur de eis esse affinem formaliter. Si autem affinitas nō haberet principium per copulationem, sed per deriuationem originis, ipse vir & vxor, qui sunt principium affinitatis, essent sibi affines.

Attin. [illegible] consanguinitatis est p originis deriuatio- [illegible]

Et talis coitus incestus est. Idest coitus alicuius ad filiã vxoris suæ, vel ad neptem, vel proneptem, & sic de cęteris vsque ad quartum gradum, est coitus, qui vocatur incestus. Est enim incestus carnalis commixtio consanguineorum, vel affinium in gradu non cõcesso: sic autem est hic secundum affinitatem. Dicitur autem incestus quasi nõ castus, non quòd in solo isto coitu tollatur castitas, quia in omnibus alijs, qui sunt viri ad vxorem, generaliter tollitur castitas; sed in isto coitu, qui est consanguineorum, specialiter tollitur, quia est magis vetitus, quàm alij communes coitus.

Incestus quid sit.

Sororem vxoris tuæ in pellicatum illius non accipies. Idest non poterit aliquis accipere sororem vxoris suæ, & hoc siue in vxorem, siue aliter viuente sorore sua, quę est vxor eius: & dicitur, quòd non accipietur in pellicatum, idest, vt sit pellex sororis. Dicitur enim esse aliqua pellex, quæ est concubina alicuius viri habentis vxorem, & est pellex nomen relatiuum æquiparãtię, scilicet, vt si aliquis habeat vxorem, & concubinã, quòd earum quælibet dicatur ad alteram pellex, sed solum cõcubina dicatur: vocatur pellex respectu vxoris, nam vxor non vocabitur pellex. Dicitur autem aliqua esse pellex sororis, quando duę sorores ab eodem viro cognoscuntur, vna tanquàm vxor, alia tanquàm concubina. Si autem ambæ sint, vt concubinæ, neutra proprie vocatur pellex alterius, quoniam pellex a pelliciendo, idest decipiendo, vel inducendo dicitur, & sic illa, quę est concubina alicuius pellicit, i. decipit illum virum separando eum ab vxore sua, & ad se trahendo. Cum autẽ ambæ sint concubinæ neutra virum pellicit; cum neutri magis, quàm alteri alligatus sit aliquo fędere. Hoc autem modo conquerebatur Philomena, quòd esset facta pellex sororis suę, quæ vocatur Progne, quia Thereus vir sororis suæ cognouerat eam inuitam; sicut habetur apud Ouidiũ Metamor. lib. 6. cum dicitur,

Pellex qd sit ac sororis pellex, & pellicatis.

Pellex ego facta sororis,

Dicitur autem pellicatus status mulieris pellicis, & sic aliquis sumit mulierem in pellicatum, quando facit eam sibi vxoris suę pellicem. In Hebræo autẽ dicitur, *Non accipies sororem vxoris tuæ ad anxiandum*. Idest ad contristandum, quasi dicat, quãdo vnus vir acciperet duas sorores, vnam in vxorem, & alteram in concubinam, faceret quòd istæ sorores anxiarentur; qa sibi ipsis in alterutram multum inuiderent, & erat ponere hoc magnas discordias inter duas sorores, quod Deo odibile est, sicut de illo, qui suscitat discordias inter fratres. Sicut autem non licebat alicui accipere duas sorores aliquo modo differẽtes in statu, scilicet vnam in vxorem, & alteram in pellicem, ita non licebat accipi eas in vxores simul, & hoc satis significat litera, cum dicat. *Adhuc illa viuente*. Quasi dicat, ꝙ quando viuit soror, quæ primo accepta est in vxorem, non licet accipere alteram, sed cum ipsa mortua fuerit, potest accipi alia soror. Manifestum tamẽ est, quòd post mortem vnius sororis non erat licitum aliam sororẽ ducere in concubinam, immo nullam fęminam licebat accipere in concubinam; ergo intelligitur de vxore, scilicet, quòd non acciperentur duę sorores in vxores ab eodem viro, quia tunc erit vna tanquàm pellex alterius, vel erunt ambæ ad mutuam anxietatem, scilicet, quòd vna faciet alteram anxiari, & econtrario.

Quomodo licuit Iacob accipere duas sorores in vxores. Quæstio. VI.

SED contra hoc aliquis arguet, quia Iacob habuit duas sorores in vxores, scilicet Liam, & Rachel filias Laban, vt patet Gene. 29. & 30. cap. Iste tamen erat vir sanctus, & non redarguitur de hoc, & A accepit vtranque simul, scilicet vnam septem diebus post alteram, vt habetur Genesis cap. 29. cum dicitur. Imple hebdomadam dierum huius copulæ, & hanc quoque dabo tibi, & postea sequitur. Acquieuit placito, & hebdomada trãslata Rachel duxit in vxorem.

Ad hoc responderi potest dupliciter, primo quòd Iacob non fecit contra istã legem, quoniam non erat data ista lex quãdo Iacob accepit vxores; quod patet, quia isti quibus dabatur hęc lex in monte Synai, erant filij Iacob multo tempore post mortem Iacob, sed lex non potest obligare antequàm detur, ergo non peccabat Iacob, quamuis ageret contra ea, quæ nunc ista lege prohibentur. Nec valet si obijcias, quòd pręcepta decalogi obligabant antequàm darentur, nam ab exordio seculi homines obligauerunt: nunquàm B tamen data sunt, nisi in monte Synai. Nam ista præcepta erãt de iure naturę, & erant innata in principijs rationis practicę; ideo obligabant antequàm darentur, quia natura ipsa nobis dederat; & ideo etiam si nunquàm illa Deus promulgasset, obligarent. Istud autem pręceptum, de quo hic agitur, non procedit de iure naturæ, sed solum ex positione diuina; ideo si nũquàm dedisset, nunquàm obligasset, sed tempore Iacob non erat datum, ergo non obligabat.

Alio modo responderi potest, quòd quamquàm non esset istud præceptum tempore Iacob, tamen ipse solum intendebat ducere vnam de illis sororibus in vxorem, & sic fecit: quoniam pro Rachel pepigit se seruiturum, vt habetur Gene. 29. cum dicitur. Ser- C uiam tibi pro Rachel filia tua minore septem annis. Respondit Laban, melius est, vt tibi eam dem, quàm viro alteri, mane apud me. & postea sequitur, quomodo completo tempore petijt Iacob vxorem suam dicens, da mihi vxorem meam, quia iam tempus est cõpletum, vt ingrediar ad eam: Liam autem ipse suscepit in vxorem. Patet quia cum cognouisset eam in aurora diei nuptiarum conquestus est dicens, quid est, quod facere voluisti: nonne pro Rachel seruiui tibi, quare imposuisti mihi? Deinde autem videns Iacob, quòd deflorauerat Liam, & si nõ acciperet eam in vxorem, maneret delusa, pietate motus accepit eã in vxorem, quamquàm ad hoc non obligabatur, quoniam non cõtraxerat matrimonium cum illa, sed La- D ban deceperat illum. Rachelem autem post istã etiã accepit in vxorem, quia primo contraxerat cum ea matrimonium, & cogebatur eam accipere. De his omnibus latius dictum est Gene. 29. capit. patet ergo. quòd nullo modo fecerit Iacob contra istam legem.

Adhuc illa viuente. Hoc dicitur, quia quando vxor alicuius viuit, non licet ei accipere in vxorem aliam sororem suam. Postquàm vero illa mortua fuerit, licet accipere. Nam tunc non accipiuntur duę sorores ad anxiandum, quia vna non potest alteram contristari, cum altera eorum mortua fuerit. Hoc autem secundum Iudæorum cęremonias seruabatur, vt posset vir accipere duas sorores in vxores successiuè, & hoc qa Deus dispensabat, siue potius, quia dabat legem communem, vt ista affinitas non impediret matrimoniũ.
E Nunc autem apud nos non est talis obseruatio, quoniam omnis affinitas impedit matrimonium, nec est aliquis gradus, in quo contrahatur. Dicitur autem hic, quod nõ accipiet in vxorem aliquis sororem vxoris suæ, nec reuelabit turpitudinem eius, quoniam ista videntur pertinere ad duo, scilicet accipere ad fędera matrimonialia, reuelare turpitudinem ad alios concubitus, qui sine fędere matrimoniali sunt, & vtrunque erat prohibitum.

Ad mulierem quæ patitur menstrua non accedes, nec reuelabis fœditatem eius. Cum

vxore

Infra c.20 Dis.5.c.ad eius. infra ver. quippe. 35.q 8 ca hæc salubriter. 32.q.1.ca q̃ aiit ver. infidaba f 3.re. 18 c. Infra 20. 23.q.5. c Reos.§. Item qui coierit.

vxore proximi tui non coibis; nec seminis commixtione maculaberis. De semine tuo non dabis, vt consecretur idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. Cum masculo non commiscearis coitu fęmineo, quia abominatio est. Cum omni pecore non coibis; nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet iumento, nec miscebitur ei, quia scelus est. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatę sunt vniuersæ gentes, quas ego eijciam ante conspectum vestrum, & quibus polluta est terra: cuius ego scelera visitabo, vt euomat habitatores suos. Custodite legitima mea, atque iudicia, vt non faciatis ex omnibus abominationibus istis tam indigena, quàm colonus, qui peregrinatur apud vos. Omnes enim execrationes istas fecerunt accolę terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam. Cauete ergo, ne & vos similiter euomat, cũ paria feceritis, sicut euomuit gentem, quæ fuit ante vos. Omnis anima quæ fecerit de abominationibus his quippiam, peribit de medio populi sui. Custodite mandata mea.

23.q.5.c Reos §. Item qui coierit.

Nolite facere, quæ fecerunt hi, qui fuerunt ante vos. Et ne polluamini in eis. Ego Dominus Deus vester.

Casus inordinatæ copulæ ad gignendũ hic tractatur.

Ad mulierem quæ patitur menstrua. Hic ponitur tertiũ principale, scilicet casus inordinatę copulæ ad gignẽdum; & hoc est, cum aliquis coit cum aliqua muliere menstruata, nam inde solent proles maculatę, & deformes nasci.

Pro quo considerandum est, quòd aliqua mulier dicitur pati menstrua, quando patitur fluxum sanguinis venientem sibi per singulos mẽses: istud enim est, quod in omnibus mulieribus accidit, postquàm sunt aptæ ad concipiendum, & toto tempore quo concipere possunt. Nam sanguis menstrualis est, quem fęmina propinat in generatione, sicut viri semen infundunt, eo autem tempore, quo fœmina nõ habeat sanguinem istum fluentem, est impossibile, quòd concipiat etiam si cognoscatur a viro. Cuius causa est, qa non est aliquid, de quo formetur fetus; ideo puellæ a principio ætatis concipere nõ possunt, quia nondum habent istum sanguinem menstrualem. Cum vero euenit ætas, in qua sanguinem istum habeant, incipiunt esse potentes ad concipiendum, & tunc vocantur puellæ puberes, quia ad actum matrimonialem proprie pertinent. Durat autem in eis iste fluxus sanguinis toto tempore, quo concipere possunt: cum autem desierint ista menstrua, iam fœmina est inepta ad concipiendum, & sic dicebatur de Sara, quòd fuisset in ea miraculum concipere, quia ipsa & Abraham erant senes, & prouectæ ætatis, & desierant Saræ fieri muliebria, idest cessauerat fluxus sanguis menstrualis in Sara. Genes.18. Cessat autem iste fluxus sanguinis in fœminis ad annos quinquaginta, vel sexaginta, vel quasi, & tunc vltra concipere non poterunt.

Sanguis autem iste fluit in qualibet fœmina semel
F in mense, ideo vocatur sanguis menstrualis; & hoc
naturale est, nisi per ægritudinem, vel malam corporis dispositionem impeditur; & est hoc grauissimum in fœmina. Cum enim fœmina in hoc sanguine est, non debet vir ad eam accedere, quia ille sanguis, qui emittitur, est ad naturæ purgationẽ, & est aliquomodo infectus, & pestifer, & si aliquis coeat cum fœmina menstruata, idest patiente sanguinem fluẽtem, qui venit per mensem, & poterit fieri formatio fętus ex illo sanguine, id quod inde formatur, & nascitur, erit deforme, & malę complexionis, atque ęgritudinem patiens. Qui autem sciens mulierem esse menstruatã coiret cum ea, iste non solum non faciebat propter bonum prolis, sed etiam destruebat prolem pręponẽs

Quare prohibetur cessus ad mulierem menstruatam.

G delectationes suas, & carnis illecebras bono prolis, quæ ex tali coitu maculata euenire solet. Si autem homo coiens attenderet bonum prolis, cum sciat prolem nasci frequenter deformem, & imperfectam, atque languidam, potius toleraret angustias, quæ proueniunt in desiderio libidinis, quàm quòd faciendo secundum libidinem, proles maculata oriatur. Vetuit ergo Deus, ne quisquam accederet ad fœminam, quæ menstrua pateretur: vnde si vir accedere vellet ad vxorem suam, & ipsa pateretur menstrua, tenebatur dicere ei se esse menstruatam, vt nõ tangeret eam vir, si autem subticeret, ipsa erat iniquitatis rea.

Est autem dicendum, quòd ista lex intelligitur de viro ad vxorem suam, vel ad quamcunque aliam.
H Nam si vir sciens vxorem suam esse mẽstruatam eam
tangeret carnaliter, agebat contra hanc legem, & merebatur mortem secũdum id, quod habetur infra 20. cap. Intelligitur etiam de illo, qui coibat cum aliqua, quæ non esset vxor sua, siue esset vxor alterius, siue puella virgo, siue quæcunque alia cognita a viro. Si autem aliquis cognosceret vxorem proximi sui tempore mẽstruorum præter hoc, quòd merebatur mortem, quia cognouerat vxorem proximi sui, vt habetur infra vigesimo capit. adhuc supra hoc merebatur mortem, quia cognouerat eam tempore menstruorum, vt patet eodem capitulo. Si aliquis cognouisset puellam virginem tempore menstruorum, pręter pœnam, quam habere debebat, de qua habetur Deuterono.22.cap. debebat pati mortem, quia cognouerat
I eam existentem menstruatam, vt habetur infra vige-
simo cap. siue cognouisset fœminam aliter in casu, in quo nulla deberet infligi pœna, adhuc ei irrogabatur pœna mortis, sicut habetur infra vigesimo cap. quia menstruatam fœminam cognoscebat. Ad nullam igitur fœminam propriam, vel alienam licitum erat accedere, quando esset in tempore menstruorum. Si quis autem faceret contra hoc, vel contra aliquod de his, quæ supra dicta sunt, occidebatur, vt patet infra vigesimo cap.

Nec reuelabis fœditatem eius. In superioribus ponebatur reuelare turpitudinem, hic ponitur reuelare fęditatem: causa est, quia fęditas aliquid magis inhonestum significat. Nam turpitudo signat ipsa membra
K genitalia solum, quæ reuelabantur in superioribus,
quando aliquis cognosceret aliquam fœminam: hic autem est turpitudo, & est fęditas: est enim turpitudo, quia reuelantur membra genitalia ipsius fęminę mẽstruatæ, quando sic cognoscitur: reuelatur etiam fœditas, quæ est quædam turpitudo præter naturalem turpitudinem, & ista est propter sanguinem fluẽtem, qui adhuc maiorem horrorem monstrat, quàm ipsa genitalia membra. Ista differentia mulieris menstruatæ ab omnibus superioribus in fœditate, & turpitudine habetur infra vigesimo cap. cum dicitur: qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, & reuelauerit turpitudinem eius, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui,

sui, interficientur ambo, & sic ponuntur ibi tanquàm diuersa reuelare turpitudinem, & monstrare fontem sanguinis. *Cum vxore proximi tui non coibis*. Idest non accedes ad mulierem, quæ est nupta alteri viro. Ex hoc innuitur, quòd omnis homo est ꝓximus noster, quia accessus ad quamcunque fœminam nuptam alteri viro est vetitus: sed omnes illi viri vocantur hic proximi, ergo omnis homo proximus noster est. Si autem daretur, quòd aliquis homo non vocatur proximus, non potest intelligi ista lex de vxore illius, & tunc licitum esset accedere ad vxorem illius, cum lege vetitum non sit; sed hoc falsum est, cum ad nullius hominis vxorem nobis accedere liceat: proximus ergo vocatur omnis homo.

Omnis homo est proximus noster.

Iniuria est triplex in carnali cognitione vxoris alterius. Quæst. VII.

SCIENDVM autem, quòd quando aliquis cognoscit vxorem alterius, infert iniuriam, & dãnum. Iniuria autem potest esse triplex ibi, vel ad minus est duplex. Prima iniuria est ipsi sacramẽto matrimonij, quia vnum de tribus bonis, quæ debent esse in sacramento, est fides, scilicet fidelitas, scilicet, quòd vir non cognoscat aliã fœminam, nec illa fœmina ꝑmittat se cognosci ab aliquo alio viro. Ista autẽ fidelitas frãgitur, cum aliquis cognoscit vxorem alterius: nam tunc sacramentum matrimonij perdit fidelitatem. Secunda iniuria fit viro cuius vxor illa est, quoniam cum vxor & vir sint vna caro, qui reuelat turpitudinem vxoris, reuelat turpitudinem viri, sed reuelando turpitudinem viri irrogaret ei iniuriã: idem igitur erit si quis vxorem illius cognoscat. Tertia iniuria potest esse ad fœminam, quæ cognoscitur, quoniam per hoc ipsa infamatur: hoc autem verum est si ipsa fœmina inuita tolerat. Si autem voluntarie hoc faciat, non est ei illata iniuria, quia scienti, & consentienti præsertim si mandat, nulla fraus, vel iniuria fit, quodcunque ei bonum, vel malum fiat.

Est autem etiam in isto coitu adulterino damnum, quia si inde proles nascatur, cum vir illius vxoris putet illam prolem esse suam, instituit eam hæredem in bonis suis, sicut alios filios, si quos habet, vel relinquet hæredem in totum: & tunc cum nihil deberetur illi filio adulterino de bonis mariti, tantum damnum infligitur viro, quantum de bonis eius recipit. Fit etiam hic damnum filijs illius viri, quoniam si adulterinus ille non nasceretur, succederent ipsi in tota hæreditate paterna: cum autem ille natus est, suscipit cum eis partem successionis, & sic tantum eis tollet, quantum sibi suscipit. Alia quoque mala possunt considerari in coitu cum vxore alterius, quia ex hoc interdum mortes singulares sequuntur, interdum vero seditiones siue bella ciuilia, aliquando autem sequuntur bella multorum regnorum, sicut patet in Bello Troiano quod durauit decem annis, & ex hoc solum insurrexit, quia Paris accepit Helenam vxorem regis Menelai. De hoc & de omnibus alijs vulgatissima exempla sunt in omnibus historijs, atque Poetis: Valde ergo vitandus fuit iste coitus, nam & sic homines degeneres efficerentur, ita vt nesciretur quorum filij erant, quod maxime repugnat dignitati humanæ.

Nec seminis commixtione maculaberis. Idest non suscipies istam maculam, quæ est in commiscendo semen tuum semini mulieris, quæ non est tua, vel vocatur seminus commixtio facere, vt filij qui tui sunt misceantur filijs alterius: hoc autem fit cum aliquis cognoscit vxorem alterius, & inde nascitur fœtus: quoniam ille cõputatur inter filios viri mulieris illius, & sic semen, idest filius nõ attribuitur ei cuius est, sed computatur

A inter filios illius cuius non est. In hoc autem est macula, quia ille, qui hoc faciebat multum peccabat. *De semine tuo non dabis vt consecretur idolo Moloch*. Hic ponitur quidam casus, qui pertinet ad superiora indirecte, nam supra dicebatur de illicita seminis effusione, vel generatione inter personas illegitimas: hic autem ponitur alius casus, qui pertinet ad infandam seminis effusionem, vel abusionem filiorum: & hoc est per consecrationem factam idolo Moloch. Intelligitur autem hoc dupliciter secundum quòd istud nomen semen potest dupliciter accipi. Vno modo accipitur semen pro ipso humore, qui effunditur in coitu. Alio modo accipitur semen pro filijs genitis ex semine: & iste modus accipiendi est communis in sacra

Semen dupliciter significat.

B scriptura, sicut dicitur in psal. 131. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. & alibi habetur, & tamen ibi accipitur pro filijs. Primo modo accipiendo est sensus, quòd nullus daret de semine suo idolo Moloch, idest quòd non daret de humore menstruali ad consecrandum ei: hoc enim turpissimum erat: erat enim magna turpitudo & magnum scelus. Primo autem erat turpitudo & magna quidem, quòd aliquis effunderet semen taliter, vt consecrari possit: hęc.n. ab aliquibus propter causam amatoriam fiunt. Sic enim quasi per quædam maleficia existimant se moturos eas quas diligunt, vel potius ipsos dæmones, vt eis in hac parte optatum tribuant: in quibus tanta vilitas est, vt nec nominari saltem ista liceat: in temporibus autem antiquis, quãdo idolis offerebatur, ista maxime

De consecrantibus semen suũ dijs.

C obseruata sunt. Alij autem erant qui idolis sanguinem suum offerebant, percutientes aliquas partes corporis sui vsque ad sanguinis effusionem, sic enim refert fuisse consuetum Augustinus in ludis deę Berecinthiæ, de hoc in secundo de ciuitate Dei. nam ibi incidebant brachia, & aliqui abscindebant virilia, de quibus Ouidius in libris Fastorum. de his etiam Seneca in tragedia septima. Hunc modum obseruabant sacerdotes Baal, contra quos contendebat Helias prophetã. De hoc habetur tertio Regum. cap. 18. cum dicitur de eis. clamabant ergo voce magna, & incidebãt se cultris & lanceolis iuxta ritum suum, donec perfunderentur sanguine. sacrificium autem de semine ad eundem modum pertinere videretur. Alio modo potest

D est intelligi ista litera, scilicet quòd aliquis offerat de semine suo idolo Moloch. i. de filijs suis. Erat enim apud gentiles quoddam idolum magnum factum de cupro, & formatum ad humanam figuram, interius autem concauum. In illa vero concauitate succendebatur ignis, donec idolum incandesceret. Dicebant autem sacerdotes gentilium illis, qui habebant filios, quòd nullum maius sacrificium erat illis dijs, quàm offerre filios, & oblati in cœlum portabantur. Gentilis autem fatuitas a sacerdotibus decepta hoc credebat, tribuens eis filios offerendos: ipsi vero ponebant eos in manibus idoli ardentis, & comburebantur: vt autem voces puerorum morientium nõ audirentur, sacerdotes in tympanis & alijs musicis instrumentis magnas voces reddebant, significãtes hoc modo puerum

Idolũ Moloch quid sit, & quõ cremabantur pueri ad honorem eius.

E in cœlum esse portatum, cum postea nunquam compareret, cum eum sacerdotes combussissent. Iste autem modus offerendi fuit apud gẽtiles. Iudæi quoque acceperunt hunc modum immolandi a Gentilibus addiscentes ritum eorum in terra Chanaan. de hoc habetur psal. 105. cum dicitur. & commixti sunt gentibus, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est eis in scandalum: & immolauerunt filios suos & filias suas dæmonibus, effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quos immolauerunt sculptilibus Chanaã. Ista autem immolatio erat

prohibita

prohibita sub pœna mortis; qui enim sic offerret lapidabatur, vt patet infra 20.cap. *Idolo Moloch*. Est nomē idoli Moloch: multi enim dij erant apud Gentiles, & diuersimode nominabātur, de quibus erat vnus Moloch. Nec tamen est intelligendum, quòd Deus cōcesserit immolari alijs idolis, & vetuerit solum Moloch hæc fieri, quoniam æqualiter omnibus idolis vetuit sacrificari. Sed dictū est specialiter de idolo Moloch, quia huic Deo apud Gentiles offerebantur pueri viuentes, & non alijs dijs. Fuit quoque apud Gentiles Diana Etharica, cui immolabatur homo viuens, quicunque de alienigenis aduenisset: erat enim terribile sacrificium, sed postea Orestes filius Agamemnonis exposuit se morti aliundè veniens, vt raperet illam Deam: sic autem factum est, vnde postea talia sacra cessauerunt. De his Paulus Orosius libro secundo de Ormesta mundi, & Ouidius in libris de Ponto.

Nec pollues nomen Dei tui. Idest non facies esse pollutum nomen Dei tui offerendo talia sacrificia alijs dijs: dicitur enim per hoc esse pollutum nomen Dei, quoniam, qui sic offert, attribuit deitatem alijs pręter quàm Deo vero, sed hoc est polluere nomen Domini, idest infamare, vel dehonorare Deum, quia cum ipse solus Deus sit, alijs tribuitur honor diuinus, ei tamen soli tribuendus erat. Alio modo dicitur nomen Dei pollui per hoc, quia qui talia offert, agit, vt aliquid consequatur per ista sacrificia, quod si posset aliter consequi, non faceret illa. Deus tamen Hebræorum non petebat ista sacrificia: qui igitur hæc faciebat signabat Deum Hebræorum non posse tribuere hæc, quæ tribuebat Deus, cui offerebantur infantes. *Ego Dominus*. Idest ego qui mando hęc sum Deus, & possum mandare illa, ideo cogimini ad faciendum.

Cum masculo non commisceberis coitu fœmineo. Hic interdicit incidentaliter quendam alium coitum fędissimum, scilicet coitum Sodomiticum, qui est cum masculo: hic enim inter cæteros abominabilis est Deo, vnde sequitur in litera, quòd abominatio est. Vocatur autem iste coitus contra naturam, quoniam omnes alij coitus, qui sunt ad fœminam, etiam si sint valde illiciti, sicut coitus ad sororem, vel ad matrem, non sunt penitus contra naturam, quia natura ingeniauit coitum ad generationem: cum matre, aut sorore, quamquàm coitus execrabilis sit, tamē generatio sequi potest, quam intendit natura: non igitur est totaliter iste coitus contra naturam. Ille autem coitus, qui est masculi ad masculum dicitur esse contra naturam, quoniam cum natura ordinauerit coitum ad generationem, & in coitu masculorum impossibile est sequi generationem, erit necessario coitus iste contra naturæ intentionem. Nec tamen accipiendum est simpliciter, quòd iste coitus sit totaliter contra naturam, sed dicitur esse contra naturam, idest cōtra naturalem inclinationem communem, vel contra naturam ordinatam, non est tamen totaliter contra naturam, quia est ab inclinatione naturali deordinata. Nam cum natura intendat seipsam conseruare, quod fit per generationem, & ista fit in masculo & fęmina: naturaliter viri, & fœminæ ardent in alterutrum: si autem aliquando contingat, vt viri in viros ardeant, hoc quidem cōtra naturam factum esse dicetur, quia non est naturale desiderium ad gignendum, quod natura in hoc actu instituit, est tamen aliquo modo secundum naturam ista inclinatio, idest secundum naturam eius, qui sic inclinatur: est tamen natura ista peruersa: vnde qui ad talia inclinantur, bestiales dicuntur secundum Aristotelem Ethicorum libro septimo.

F *Inepta Sodomiticorum inclinatio triplici de causa sit. Quæst. VIII.*

PROVENIT autem ista inepta, atque deordinatissima inclinatio ex vna trium causarum. Interdum enim accidit propter ægritudines, vt aliqui, qui bonę complexionis fuerant, valde permutati ex ęgritudine incipiant habere alia desideria, & inclinationes causatas ex transmutatione ægritudinis: sic enim accidit in mulieribus prægnantibus, vt interdum desiderent comedere ea, quę nullus homo desiderat, nec ipsę desiderarent si fęcundę nō essent, vt comedere carnes crudas, vel carbones.

Interdum autē euenit ista bestialitas ex naturæ de-
G prauatæ inclinatione, quoniam natura loci generationis facit, vt ibi geniti tales contrahant inclinationes, quod manifestè apparet, quoniam quarundam terrarum homines ad hoc fortissime inclinantur, & quasi vniuersaliter videmus. Alię autem terræ sunt, in quibus nihil horum omnino, aut rarissimum est; hoc autem innuit Aristoteles dicens: maximè esse bestiales apud pontum, idest, quòd terra illa magis est ad gignendum homines bestialis inclinationis, quàm aliæ terræ, vt patet Ethicorum libro septimo.

Tertio modo accidit ista bestialitas, siue superabundans malitia ex assuetudine facta a parua ętate, quoniā cum consuetudo sit altera natura iuxta Aristo. Ethi. libro septimo, qui his turpitudinibus ex puero assue-
H factus est, habebit earum inclinationes quasi innatas. Hoc videtur fuisse in viris Sodomorum, qui quamquàm ex natura loci, & delicijs, atque otiositate, ad hæc omnia mala inclinarentur, vt tangit Ezechiel. 16. capit. tamen potissima causa huius multiplicati mali fuit, quia homines huic vitio dediti ex pueritia erant, & sic transibat eis, quasi in naturæ legem. Sic patet Genesis 19. cap. cum dicitur. Prius autem quàm irent cubitum viri ciuitatis, vallauerunt domum eius a puero vsque ad senem omnis populus simul: in quo videtur ipsos pueros a primordio ętatis suę ad infanda eruditos fuisse: vnde postea ista quasi naturaliter desiderabant. *Cum masculo non commisceberis coitu fœmineo*. Hic nihil videtur prohibitū, nisi Sodomiticus coitus, sed ad hoc fortassis non oportebat poni coitu fœmineo,
I quoniam masculus non potest commisceri masculo, nisi coitu fęmineo in opere carnali, sed si forte aliquę aliæ commixtiones illicitæ masculorum sunt, præter eam quæ Sodomitica est, insistere non oportet, quoniam in his prauitas humana terminū nullum habet: quicunque tamen modus detur si duorum virorum est, necessarium est vnum altero abuti tanquā fœmina, quamquā abusionis huius plures reperiantur modi. Vnus autem est, qui non pertinet ad concubitum, & vocatur mollicies: sed quia ista non est masculi ad masculum, sed aliter in seipso, non potest ad superiora reduci: omnia autem ista, quia mala sunt, a Deo prohibita sunt. Expresse tamen de actu Sodomitico mentio est vetitum est, quoniam iste in cæteris Chanæorum ma-
K gis abundabat, sicut patet infra, immo ipsi Chananęi sunt, qui primo Sodomitę appellati sunt, quia in terra illa est regio Sodomorum, sicut supra declaratum est. *Quia abominatio est*. Idest non miscebitur masculus masculo, quia hoc abominatio est: nam cæteri coitus, qui ad fœminas sunt, quamquàm interdum turpes valde atque infamatiui sint, tamen abominabiles, aut abominatio non dicuntur: quoniam eos sic natura humana non horret: hunc autem qui Sodomiticus dicitur, tota humana conditio ordinata tanquàm monstrum quoddam pauet, atque fastidit, quod proprie abominari est.

Cum omni pecore non coibis. Idest cum nullo pecore, quoniam

quoniam non eſt ſenſus, quòd aliquis non debet coi-
re cum omni pecore, & tamē liceret ſibi coitus cum
aliquo pecore, quoniā omnis talis coitus interdictus
eſt. Poteſt namque iſte rectè dici cōtra naturā, ideſt ꝯ
ſpeciem, quia natura fecit ſimile ad ſimile: ea autem
quæ in duabus ſpeciebus ſunt, ad gignendum nun-
quàm vniuntur niſi in quibuſdam, quæ magnā pro-
pinquitatem ſpeciei habent: in his enim poteſt ex tali
cōcubitu aliquid æquiuocum gigni, ſicut patet in aſi-
nis, & equis: homini autem ad alia pecora contra na-
turam coitus eſt, quia in his generatio non ſequitur;
cum multum diſtent ſecundum perfectionem ſpe-
ciei, & ſi interdum aliquid gignatur, illud eſt mon-
ſtruoſum valde, & toti naturæ horrendum: potiſſime
cum natura homines ad meliores inclinauerit fętus.
Nec maculaberis cum eo. Ideſt non coeas cum illo, quia
ex tali coitu macula ſequitur cum valde turpis ſit.
Mulier non ſuccumbet iumento. Eadem lex eſt fœminæ
quę viri, vt ſicut non licet viro agere in pecora, ita nō
licet mulieri pati ab eiſdem. Vocantur autem hic iu-
mēta vniuerſaliter omnia bruta, in quibus aliquis coi-
tus eſſe poteſt, ſiue virilis, ſiue fęmineus: & adhuc eſt
turpius quaſi incomparabiliter fœminam cognoſci a
brutis, quàm virum cognoſcere illa, maiora quoque
damna, atque pericula inde proueniūt, de quibus ſub-
ticuiſſe melius eſt. *Nec miſcebitur ei*. Ideſt nullo mo-
do accedet fœmina ad animalia bruta, vt cum eis mi-
ſceatur in actu carnali. *Quia ſcelus eſt*. Ideſt valde ma-
gnum peccatum eſt, & dedecus totius naturæ huma-
næ, vt mulier cognoſcatur a brutis: ſcelus autem ma-
gnum vitium ſignat, quod eſt horrendum valde. *Ne
polluamini in omnibus his*. Hic ponitur concluſio cōtra
tranſgreſſores horum pręceptorum: & primo admo-
nentur in vniuerſali, vt talia vitia deuitent, deinde ſub-
infertur pœna. *Ne polluamini in omnibus his*. Ideſt in
nullo iſtorum, quoniam quodcunque horum fieri
turpe valde erat, atque morte dignū, & infligebatur
mors talia agentibus, vt patet infra 20. cap. *In quibus
contaminatæ ſunt vniuerſæ gentes, quas ego eijciam*. Hic di-
citur de Chananęis, ſ. de omnibus illis ſeptem popu-
lis, quòd dediti eſſent omnibus turpitudinibus. Et
quamquā in omni genere vitiorum abundarent, ma-
gis tamē abundabāt in vitio carnis, & hoc ſiue ad cō-
ſanguineas, ſiue affines, nulla naturæ reuerētia obſer-
uata: ad cęteras quoque turpitudines tam maſculorū
quàm pecorū promptiſſimi erant; & hoc efficiebant.
Iudæi autem, qui intraturi erant terram harum gen-
tium, potuiſſent erudiri in moribus earum. Vetuit er-
go Deus iſta fieri. *Quas ego eijciam ante conſpectum ve-
ſtrum*. Ideſt ego eijciam iſtas gentes vobis vidētibus,
vel ante conſpectum veſtrum, ideſt, quòd vobis intrā-
tibus ipſę fugient, atque terga vertent non potentes
ferre facies veſtras. *Et quibus polluta eſt terra*. Ideſt vi-
tia iſtorum tam horrenda erant, vt nō ſolum ipſi pol-
luerentur, ſed etiam terra habitationis ſuæ; ita vt ipſa
pro his ad Dominum clamatura videretur, ſicut dici-
tur de occiſione Abel, de qua dicit Deus ad Cain. Sā-
guis fratris tui clamat ad me de terra. Dicitur autem
terra pollui per peccata cum ipſa ſcelera magna ſunt,
ita quod terra illa iam ferre nō poteſt: ſic patet de oc-
ciſione innocentis, per quam terra pollui dicitur; vt
habetur Numer. 35. capit. & Deuterono. 19. cap. *Cuius
ego ſcelera viſitabo*. Ideſt ego puniam peccata illius, nō
quidem quod terra iſta aliqua peccata habeat, ſed ha-
bitatores: dicitur tamen terra viſitari quando ipſi vi-
ſitātur; ſic autem factum eſt, vt infra patet. accipitur
hic viſitatio pro punitione; ſic patet Pſal. 88. Si dere-
liquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis nō
ambulauerint, viſitabo in virga ſcelera eorum, & in
plagis iniquitatem eorum: viſitare igitur punire eſt.

Concluſio cōtra trāſgreſſores horū præceptorum.

Terrā pollui ꝑ peccata quid ſit.

A Dicit autem Deus ſe viſitaturum ſcelera Chananęo-
rum, quia nondū viſitabat puniens eos quando erant
Iudæi in deſerto, ſed tunc incępit viſitare cum Iudæi
acceſſerunt ad terram promiſſionis: cauſa autem hu-
ius erat, quia nondū conſummata fuerant omnia ma-
la, propter quę Chananęi occidi, & expelli de terra de-
bebant; ſic habetur Gene. 15. cap. cum dicebat Domi
nus ad Abraham: necdum enim completæ ſunt ini-
quitates Amorręorum, vſque ad præſens tempus: vo-
cantur autē ibi Amorręi omnes ſeptem populi Cha-
nanęorum. *Cuſtodite legitima mea, atque iudicia*. Supra
vetabantur mala, hic iubentur bona, ſcilicet, ꝙ Iſraeli-
tæ cuſtodiant legem Dei, & ponūtur hic duo, ſcilicet
legitima, & iudicia: dicuntur autem legitima, ideſt le-
B ges, vel cęremonialia præcepta: vocantur autem iudi-
cia præcepta iudicialia, quæ in alterutrum ordinent:
nam cęremonialia ad Deum pertinent. Et in his duo-
bus ponitur ſufficienter totius populi Iſraelitici dire-
ctio. De moralibus autem præceptis qualia ſunt præ-
cepta decalogi, nihil hic dicitur, quod poteſt fieri ex
duobus. Primo, quia Deus ſolum loquitur hic de illis
præceptis, per quę ſpecialiter dirigitur Iſraelitici popu
li ſtatus: huiuſmodi autem eſt in præceptis iudiciali-
bus, atque cęremonialibus, nam præcepta moralia ad
omnes nationes pertinent, cum ſint ſecundum natu-
ram. Alio modo reſponderi poteſt, quòd in his duo-
bus, quæ hic ponuntur, exprimuntur ſufficienter prę-
cepta decalogi: nam omnia præcepta, aut ordinant in
Deum, aut in proximum, præter hæc enim nihil vlte-
C rius eſt in præceptis decalogi, aut quibuſcunque alijs.
Hic tamen pręcepta iudicialia intelligunt omnia, quæ
in proximum ordinant: per legitima autem intelligū-
tur ea, quę ordinant in Deum; ſufficiēter igitur in his
omnia præcepta quæcunque ſunt, exprimuntur. *Et
non faciatis ex omnibus abominationibus iſtis*. Ideſt nihil
faciatis de his quæ ſupra poſita ſunt, quę vocātur abo-
minationes, quamquàm ſpecialius quædam illorum
hoc nomen habent, ſicut peccatum in coitu maſcu-
lorum, & pecorum. *Tam indigena, quàm colonus*. Ideſt
ad legem obſeruandam tenebitur indigena, & colo-
nus. Dicitur indigena ille, qui eſt naturalis de aliqua
terra reſpectu terræ illius, colonus autem a colendo
dicitur; & quia colere multipliciter ſumitur, colonus
D etiam poteſt accipi multipliciter. Vno modo dicitur
colere, ideſt laborare, & pertinet ad agros; & hoc mo-
do vocantur coloni illi, qui agros colunt, & ſic volunt
aliqui, quòd accipiatur hic, ſcilicet, quòd tam ille, qui
erat Iudæus, quàm illi de Gentilibus, qui veniebāt cū
eo ad colendum, ſiue laborandum in agris, deberent
obſeruare hāc legem; ſed hoc non conuenit, quia aut
iſte colonus de Gētilibus erat cōuerſus ad iudaiſmū,
aut non. Si autem eſſet conuerſus, tenebatur ad om-
nes cęremonias, & præcepta legis, ad quæ tenebantur
alij Iudæi ex genere. Si autem non eſſent conuerſi ad
iudaiſmum, tenebantur ad nihil eorum, ad quæ tene-
bantur Iudæi, immo non permittebatur eis, ꝙ face-
rent ea, quæ Iudæi faciebant, quia non poterant cele-
brare phaſe, vt habetur Exo. 12. cap. Si tamen accipe-
E retur colonus pro quocunque agricola, neceſſarium
eſſet, vt ipſi Gentiles non conuerſi ad iudaiſmum ha-
bitantes tamen in terra ꝓmiſſionis tenerentur ad has
leges, quod falſum eſt.

Alio modo accipitur colonus a colendo, quod eſt
honorare; & ſic dicuntur eſſe coloni illi, qui Deum
amant, vel colunt: & colonia vocatur ille cultus, vel
cęremonialis obſeruatio, quam Deo exhibent huiuſ-
modi obſeruatores; de hoc habetur Exo. 12. cap. cum
dicitur: ſiquis peregrinorum in veſtram voluerit trā-
ſire coloniam, ideſt voluerit tranſire ad ritum colen-
di Deum, quē vos obſeruatis: & iſto modo colonus
dicitur

Legitima ac iudicia quid.

Colonus multipliciter dicit.

dicitur ille, qui conuertitur ex aliqua secta ad alteram vt ibi colat Deum: sic accipitur in eodem cap. eadem lex erit indigenæ, & colono, idest ei, qui naturalis est, & ei qui cōuersus est ad coloniam vestram. Hoc modo ꝓprie accipitur hic, quòd tam indigena, idest, qui natus fuerat in iudaismo, & de genere Iacob, quàm colonus, idest qui conuersus est de Gentilibus ad colendum Deum, obseruabit istas leges.

Alio modo potest accipi colonus ꝓ eo, qui de vno loco transit ad alterum, vt ibi habitet: nam colere etiā habitare est. Et hoc modo Romani dicebātur facere quasdam ciuitates colonias, quando eas bello capientes transferebant habitatores earum ad alia loca, & alios ad habitandum in istis ciuitatibus ponebant. De colonijs autem, & prouincialibus, & tributarijs ciuitatibus Romanorum Exo. 12. cap. dictum est. Sic autem apud Iudæos, si aliquis de Gētilibus veniret in terram Iudæorum, vt ibi habitaret, colonus esse dicebatur, & huic etiam iubetur huius legis obseruatio: non est autem intelligendum hoc simpliciter, sed solum quando Gentiles habitantes inter Iudęos volebant transire in eorum coloniam, idest in cęremonias cultus eorum, alioquin non obligabantur ad aliquam cęremoniam legis, vt patet Exo. 12. c. de illis peregrinis, qui ad circuncisionem accedere nolebant, quoniam nō permittebatur eis comedere de phase, nec facere alias cęremonias legis. *Qui peregrinatur apud vos.* Idest, qui viuit inter vos peregre, scilicet non quasi naturalis. Erat autem ista peregrinatio quantum ad duo, scilicet quantum ad terram, & quantum ad cultum viuendi: nam isti Gentiles veniebant de terra sua ad habitandum in terra Iudæorum, transibant quoq; de ritibus suis colendi Deum ad ritus colendi Iudęorum; in nullo ergo volebat eis manere, quod innatum erat, sed quantum ad vtrunque peregrinabantur. *Omnes enim execrationes istas.* Hic admonet timore pęnę, ne Iudęi faciant ista mala, quę supra dicta sunt, quia Chananęi illa fecerunt, & de terris suis expulsi sunt; ita autem in Iudæis eueniret si idem facerent: vocātur autem execrationes ea, quæ hic dicta sunt, quoniam horribilia sunt plurima illorum. *Fecerunt accolæ terræ.* Idest habitatores terræ huius Chanaan fecerunt omnia hæc turpia, quę supra enarrata sunt: vocantur autem accolæ habitatores terræ; & dicuntur ab accolendo, i. habitando, & sic significat idē aliquo modo, quod colonus, quamquam accola dicitur esse, qui habitat in aliqua terra, in qua ortus est, colonus vero est, qui ad habitādum ad aliquam terram extra locum suę originis tendit. *Qui fuerit ante vos.* Idest habitatores terrę, qui fuerunt in terra Chanaan antequam vos essetis ibi: & loquitur hic Deus de hoc tanquam de re pręterita, cū tamen adhuc esset futura, quia nondum fuerant Chananæi expulsi de terra sua, nec Israelitę fuerant introducti in illam, sed postea hæc omnia completa sunt, quia tamen Chananęi præcesserunt Iudęos habitādo in terra promissionis, dicitur de eis per modum præteriti, quod iam fuissent in terra illa. *Et polluerunt eam.* Hoc fuit per enormitatem vitiorum suorum, in quibus terra pollui dicitur, & aliquando clamare, sicut dicitur supra. *Cauete ergo ne, & vos similiter euomat.* Dicit terra euomuisse Chananęos, eo ꝙ nō tenuit eos in se, sed Domino faciente exclusi sunt: de Iudęis aūt similiter futurum erat, si similia facerent, vt Gentiles fecerant: sic enim factum est, quoniam terra illa euomuit eos, cum propter facinora eorum vndecim tribus, vel decem (vt alio modo computatur) portatę sunt in terram Medorum nunquam reuersurę in terram suam, vt habetur lib. 4. Regum 17. cap. sic quoque de tribu Iuda, & Beniamin factum est: nam euomuit eos terra, & captiui ducti sunt in Babylonem, vbi se-

Colonia quid erat apud Romanos.

Ad duo est peregrinatio.

Quot vices terra Chanaan euomuit Iudæos.

F ptuaginta annis detenti sunt, vt habetur 2. Paralipo. vltimo cap. Iterum autem euomuit eos terra illa, cū a Romanis superati occisi, & venditi sunt per omnes ferè gentium nationes, nunquam reuersuri in terram suam. *Cum paria feceritis.* Si enim Iudęi similia facerēt, vt Gentiles, similem paterentur pœnam, immo maiorem, quia magis obligati erant Deo propter specialia beneficia, & quia ab eo legem susceperant, quod ad nullam aliam gētem factum fuerat; sic habetur Psal. 147. cum dicitur. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. *Sicut euomuit gentem, quæ fuit ante vos.* Scilicet gētem Chananęorum, quę prius habitauit in terra illa, quàm Iudæi: loquitur autē hic Deus de præterito, & tamen quādo ipse ista loquebatur,
G nondum terra Chanaan in ea habitātes euomuerat, cum postea factum sit, sed Deus refert ista ad tempus, quo Iudæi in terra Chanaan essent, cum deberēt istas obseruare leges. *Omnis anima quæ fecerit de abominationibus his quippiam.* Idest quicunque homo fecerit aliqd de superioribus sceleribus: quoniam omnia supra enarrata abominationes, vel scelera dici possūt, quamquam de quibusdā hoc magis proprie dicitur, quam de alijs, sicut supra declaratum est. *Peribit de populi sui medio.* Istud potest accipi hic tanquā pręceptum, & tanquam admonitio: est autem pręceptum, quia Deus iubet, quòd omnis qui fecerit hęc, quę habētur hic, occidatur a iudicibus populi, sicut patet infra 20. cap. Potest autem interdum esse quædam de-
H nunciationes futurorum, scilicet cum ista peccata nō essent cognita apud iudices punire potentes, vel ipsi punire negligerent, Deus inferebat pœnam, vt patet infra 20. cap. cum dicitur, quòd si negligens populus terræ, & quasi paruipendens imperium meum dimiserit hominem, qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere, ponam faciem meam super hominem illum, & cognationem eius, succidamque ipsum de medio populi sui. *Custodite mandata mea.* Repetitio est superiorum: nam sæpe hoc mandatum est, fit tamen ad magis imprimēdum, potissime cum multum homines inclinentur ad faciendum ea, q̄ hic vetantur, ideo debent multoties admoneri. Hic autē accipiunt mandata Dei vniuersaliter, non distinguendo in legitima, & iudicia, sed omnia genera pręcepto-
I rum tam moralium, q̄ cęremonialium, q̄ iudicialium intelliguntur hic. *Nolite facere quæ fecerunt hi, qui fuerunt ante vos.* Scilicet Chananęi, qui primo habitauerunt in terra ista: nam ipsi omnes abominationes fecerunt, quæ enarratę sunt, vt patet supra. *Et ne polluamini in eis.* Idest non faciatis ista peccata, vt per hoc sequatur in vobis macula. Dicitur enim pręcipuè in his peccatis homo maculari, quia ista sunt peccata scd'm carnem, & in hoc proprie homo maculatur: sic enim ait Apost. 1. ad Corin. 6. ca. omne peccatum, quod homo fecerit extra ipsum est, qui vero fornicatur, in carnem suam peccat, i. carnem suam polluit, quam non contingit pollui in alijs peccatis. *Ego Dominus Deus vester.* Idest debetis ista facere, quia ego qui hæc iubeo, sum Dn̄s Deus vester, iō habeo auctoritatē mādandi.
K

De quadam moralitate duodecim graduum eorum, qui reuelant peccata proximorum, quod duodecim modis contingit. Sicut & reuelatio turpitudinis carnalis. Quæst. IX.

CIRCA ea quę dicta sunt (q̄q̄ ꝑter morē nostrum sit metaphoris insistere) breuē moralitatē adiūgemus. Dictum enim fuit in hoc capitulo de non reuelanda turpitudine, & fuerunt hic expressi duodecim modi. Per reuelationem turpitudinis significatur detectio criminis, in quo est vera turpitudo nostra,

A nostra, & nos propriè turpes efficimur, & ficut duodecim modis contingit turpitudinem reuelari, vt in litera patet, ita duodecim modis aliorũ inhoneste vitia reuelamus. Primus modus est in detractoribus. dicuntur autem detractores qui aliorũ famam non quidem corrumpũt, sed minuũt, vt cum de aliquo apud multos bona opinio est, si aliquis non negans istam opinionem dicat verum esse, quod dicitur, sed nõ tanta esse quanta referuntur, est detractor, idest diminutor, quia partẽ bonę famę tollit, & dicitur detractor a detrahendo, idest tollendo, vel separãdo, scilicet partem de aliqua re.

In secundo gradu detectionis criminis est maleuolus, qui tacendo innuit, vt peius suspicemur, velut si
B quis opinionem bonam, quę de aliquo habetur, sciat aut credat esse veram, & cum interrogetur de illa, nihil aut bonum, aut malum exprimat dicens, se de hoc nihil velle dicere, per hanc taciturnitatem de illo, de quo quęritur, aduersum pręsumi facit. Idem est si iste sciat alterum mala fecisse, & per hunc modum subticendi cautelosè alium detegere velit.

In tertio gradu reuelationis criminis est reprehensor, qui factum mordaciter reprehendit, atque nimis exaggerat sermonibus passionalibus, atq; rhetoricis, vt crimen grauius credatur quàm sit, & iste modus ad rhetoricam persuasionem pertinet, de quo Tullius in primo libro nouę Rhetoricę.

In quarto gradu horũ susurro ponitur, qui malum alterius alteri in aure profert, vt sic veritatem expres-
C sisse, atq; ex charitate moueri credatur, vnde per hoc maiorem habet nocendi promptitudinem.

In quinto loco ponitur bilinguis, qui sic varia profert, quasi duas linguas haberet. Iste. n. aliter de absenti, aliter de præsenti loquit̃, & aliud vni, alterũ vèro alij narrat, vnde per hoc plura veris dicere eũ necesse est.

In sexto gradu ponitur adulator, qui aliquando vitia detegit, & commendat, vt magis eis placeat quorũ laudauerit vitia.

In septimo gradu ponitur ęmulator, qui corã malo alterius bonum suum ostentat, vt sic alius vilior habeatur: nam cum bona, & mala mutua opponuntur fronte, necessariũ est bona meliora, & mala peiora videri, vnde modus iste ad vituperandũ cautus valde est.

D In octauo gradu ponitur qui de aliquibus mala inter alios seminat, vt sic saltem famam adipiscatur: nã cum aliorum vitia dehonestauerit, innuit se bonorũ zelatorem, atque malorum insectatorem fore, quæ perfectè bonum efficiunt.

In nono gradu maledictus ponitur, qui aliorũ maledicta publicè narrat, vt ex his scandalum generetur: sic enim vitia multum exaggerantur, cum ex vno interdum plurima consequantur vitia, & vitiorũ causę.

In decimo gradu ponitur simulator, qui aliorũ mala exaggerat, vt solus bonus videatur, horum narratu intrinsicè se collaudans: nam cum ista mordaciter increpuerit, innuit se horum nihil facere, sed vehementer habere exosa.

E In vndecimo loco diffamator ponitur, qui ex apparentibus malis bona dicta, & facta obnubilat, vt innocens condemnetur: sic enim arguitur ex his quę apparent, vt rerum veritas destruatur.

In duodecimo gradu ponitur mendaciosus, qui falsa de alijs profert, vt in hoc delectetur. Hoc enim valde malum est cum ex habitu perfecto fiat, siue aliquo passionis instinctu, quoniam signum est naturę deprauatæ, & conuersę, iam in vitia. apparet autem manifestè aliquem mendaciosum esse, cum delectabiliter eũ mentiri de aliorum factis videamus. nam signum generati habitus est delectationem fieri in opere, secundum Aristot. Ethicor. lib. 2. Si autem aliquis odio, aut

alia quacunque passione permotus, de alio falsa vitia referat, quamquam mentiatur, mendaciosus tamen non est, quoniam non agit hoc ex habitu, sed secundũ quandam impellentem passionem. Si tamen aliquis adhuc in mentiendo delectetur, aliorum tamen vitia nulla referat, mendaciosus quidem erit, sed ad detectores criminum nullatenus pertinet.

CAP. XIX.

LOCVTVS est Dominus ad Moysen dicens. Loquere ad omnem cætum filiorum Israel, & dices ad eos. Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. Vnusquisque patrem suum, & matrem suam timeat. Sabbata mea custodite. Ego Dominus Deus vester. Nolite conuerti ad idola, nec Deos conflatiles facietis vobis. Ego Dominus Deus vester. Si immolaueritis hostiam pacificorum Domino, vt sit placabilis, eo die quo fuerit immolata comedetis eam, & die altero. Quicquid autem residuum fuerit in diem tertiũ, igne comburetis. Siquis post biduum comederit ex ea prophanus erit, & impietatis reus, portabitque iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit, & peribit anima illius de populo suo. Cumq; messueris segetes terrę tuę, non tondebis vsque ad solum superficiem terræ, nec remanentes spicas colliges, neque in vinea tua racemos & grana decidentia cõgregabis, sed pauperibus, & peregrinis carpenda dimittes. Ego Dominus Deus vester. Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eũ. Non morabitur opus mercenarij tui, apud te vsque mane. Non maledices surdo, nec corã cęco pones offendiculum, sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus. Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Iuste iudica proximo tuo. Non eris criminator, nec susurro in populis. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum. Non quæras vltionem, nec memor eris iniurię ciuium tuorum. Diliges amicum tuum sicut teipsum. Ego Dominus. Leges meas custodite.

Supra 11. 21. dist. c. tenere. 81. dist. ca. oportet. 82. di. c. p̃posuisti, & cap. plurimos. 1. Pet. 1.

23. qõ. 4. c. vindicta, ĩ fin. ibi. n. ex inf 23. De pietate ĩ pauperes.

Matt. 5. 22. q. 4. ca. actione ibi iuramẽtũ, & c. necesse. & q. 1. c. habemus.

Infr. c. 27. & Zach. 8. Deut. 24. De pœ. di. 4 cap. si ex bono. ibi acceptio p̃sonarum.

Locutus eſt. In ſuperioribus ordinata fuit potentia concupiſcibilis ad actum delectationis, reſtringendo conditiones,& perſonas legitimas: hic conſequenter principaliter ordinat vim rationalem quátū ad quaſdam ceremonias. Quamquam ſi magis comprehendere volumus totius capituli ſententiam, dicendum eſt, quòd in ſuperioribus ponebantur pręcepta ordinatiua vitæ humanæ, inquantum eſt principium generationis: hic autem ſubduntur pręcepta regulatiua hominis, inquantum ipſe eſt principium ſuæ operationis. Et diuiditur in quatuor partes: quoniã primo ordinatur affectus rationalis. Secundo motus vegetabilis. Tertio actus ſenſualis. Quarto conuictus, vel communicatio ciuilis. Secunda ibi. *Iumenta tua*. Tertia ibi. *Non augurabimini*. Quarta ibi. *Coram capite cano*.

Quomodo in nobis ſint quædam deſideria ſecundum vires rationales,& quomodo cognoſcemus,quòd ſint a viribus rationalibus. Quæſt. I.

CIRCA primum conſiderandum eſt, quòd in nobis affectus rationalis dicitur eſſe, nō quidem voluntas regulata ratione, ſed quodcūque deſiderium,quo mouemur in aliquid,in quod ferri non poſſunt niſi ea,quæ rationem,& rationis vſum habent. Et hoc modo dicitur eſſe affectus rationalis quędam vis, ſecūdum quam ferimur in aliqua, in quę beſtię nullo modo ferri poſſunt,ſed hominibus propria ſunt, ſicut velle honorari, velle multa poſſidere, atque pręſidere alijs, & iuriſdictionem habere, & laudari ab omnibus: ſic etiam de multis alijs: hęc enim a nullo animalium brutorum appetuntur, quoniam nullum eorum ad hęc intelligenda ſufficit. Hæc autem vis rationalis aliquando ordinata eſt, aliquando deordinata, quoniam contingit nos conuenienter, aut diuitias, aut poſſeſſiones, aut honores expetere, interdum vero inconuenienter: regulatur ergo hic iſte affectus rationalis: tunc enim bene ſecundum hunc regulabimur, cum ad ſuperiores habuerimus reuerentiam,& ad pauperes miſericordiam, & ad omnes innocentiam, & ſecundum hoc diuiditur in tres partes. Secunda ibi. *Cum meſſueris*. Tertia ibi. *Non facietis furtum*. Circa primum. *Locutus eſt Dominus ad Moyſen*. De iſta locutione non conſtat, quando facta fuerit, ſicut nec de alijs, ſed in hoc non differt, an fuerint immediatè hęc dicta poſt ea quæ ſupra dicta ſunt,vel aliquo tempore poſt, conſtat namque,quòd iſta dicta fuerint in monte Synai, & in tabernaculo teſtimonij,vt patet ſupra 1.capi.& infra 27.capitu. Non enim potuit eſſe magnum tempus inter omnia hęc, quamquam non ſimul dicta fuerint, quia ab eo die, quo iſta incœperunt dici,aut incipi potuerunt,ſcilicet a primo die conſtructionis Sanctuarij vſque ad diem, quo receſſerunt Iſraelitę de monte Synai,tranſierunt menſis,& dimidius,& paulo plus: quod patet,quoniã tabernaculum fuit erectum prima die, menſis primi, anni ſecundi ab exitu de Aegypto, vt patet Exodi 40. cap.receſſerunt autem Iſraelitę de monte Synai in eodem anno ſecundo,menſe ſecundo,die vigeſimo mēſis, vt habetur Numeri 10.cap. & ſic dies quibus ſtetit tabernaculum in monte Synai erectum, fuerunt quadraginta nouem,vel quinquaginta ad plus. In ſpatio autem horum dierum neceſſarium eſt facta fuiſſe omnia,quæ habentur in hoc libro,& in principio Numerorum,vſque ad capi.10. cum ibi agatur de receſſu Iſraelitarum de monte Synai. *Loquere ad omnem cętum filiorum Iſrael*. Ideſt loquere ad omnem multitudinem, nomine multitudinis comprehenduntur hic ſacerdotes, & Leuitæ, & totus populus Iſraelitarum, nec fit

Locus huius locutionis Dei ad Moyſen.

F hic aliqua diſtinctio,vel poſitio ſpecialiter ad ſacerdotes,ſicut infra 21.capitu.cum dicitur. loquere ad filios Aaron. Et cum pertineat iſta lex ad omnes Iſraelitas, non eſt aliqua cauſa ſpecialis in eis, quare magis pertineat quibuſdam quàm alijs,ideo nulla diſtinctio inter eos facta eſt,ſed dictum eſt, quòd loqueretur Moyſes ad omnem cętum filiorum Iſrael, ideſt ad omnes Iſraelitas,quaſi inter eos differentia nulla ſit.

Nunquid Moyſes populum congregauerit ad audiendum iſta. Quæſt. II.

QVAERET autem aliquis, an Moyſes recitauerit iſta, quæ habentur in litera omnibus filijs Iſrael, ſcilicet, quòd congregauerit populum ad audiendum iſta. Et videtur dicēdum, quòd omnes Iſraelitæ conuenerunt ad hęc audienda, cum dicatur hic,loquere ad omnem cętum filiorum Iſrael. Ad hoc aliquis reſpondebit dicens, ꝙ non ſequitur ex hoc, quòd Moyſes locutus fuerit iſta omnibus Iſraelitis, ſed ſenioribus de populo ſolum, quod patet,cum dicatur,quaſi in medio capituli,vocauit autem Moyſes omnes ſeniores filiorum Iſrael; & ſic quamquam iuſſum ſit, vt omni Iſraeli dicerentur illa, ſolum tamen dicta ſunt ſenioribus. Reſpondendum eſt,quòd Moyſes cōgregauit omnem populum ad audiendam iſtam legem, & ſic videtur eſſe de omnibus alijs legibus,quę hic habentur. Ratio autem huius eſt,quia eruditio inducenda per iſtam legem pertinebat ad omnes Iſraëlitas, ergo omnes ipſi congregari debebant ad audiendum hęc,potiſſimè quia non erat hic aliquid,quod impediret omnes Iſraelitas congregari. Cum autem arguebatur de eo, quod habetur Exodi 12. ca. quòd ibi iuſſit Deus conuocari omnem cętum Iſrael,& tamen Moyſes non conuocauit, niſi ſeniores.

Reſpondendum eſt, quòd ibi alia cauſa eſt, quoniã illa congregatio fuit facta in Aegypto, ibi autem non poterant conuenienter omnes Iſraelitæ congregari, quoniam darent occaſionem ſuſpicādi malum Aegyptijs de ſe, vt declarauimus Exodi 12.cap. ideo ibi non fuit conueniens, vt congregarentur omnes Iſraelitæ, ſed ſoli ſeniores,qui poſtea iſta alijs declararent. Nūc autem non erat aliquod inconueniens, quia erant in deſerto,vbi nullus poterat aliquod malum præſumere,nec ſequebatur aliqua occaſio mali ex eorum congregatione,& ſic aliquando congregari leguntur omnes Iſraelitę ad audiendum legem,vt habetur Deuteronomij 29. Satis ergo dicendum eſt,quòd hic aggregati fuerint omnes Iſraelitę.

Sancti eſtote. Ideſt eſtote mundificati ab omni immunditia. dicit hoc, quoniam in ſuperioribus poſitæ fuerant multę turpitudines, quę erant in actu carnali illegitimè habito, hic autem iubetur, vt Iſraelitę caueant ab illis immunditijs, & ab omnibus alijs. Nam hic ſanctitas vocatur ſeparatio ab omni contaminatione, ſiue corporali, ſiue ſpirituali, & quia quandocunque aliquis agit contra aliquod pręceptum,incurrit aliquam immunditiam ſaltem ſpiritualem, ideo per omne peccatum agit aliquis contra ſanctitatem, & ſic quando Deus vult iubere, vt homines caueant ab omni turpitudine, & vitio, iubet eis, vt ſint ſancti, hoc autem magis ſignificatur ĩ nomine Gręco, quod hic ponitur, ſcilicet agios,ideſt ſanctus,nam agios dicitur ab a, quod eſt ſine, & ge, quod eſt terra, quia ſine omni terrenę fęcis, aut immunditiæ contagione eſt.

Duplex

Quia ego Sanctus ſum. Ideſt volens in vobis ſanctitatem,ſcilicet mūditiam, quia nullo modo diligo peccatum, ſic habetur Pſalmus 5.cum dicitur,quia Deus

nolens

nolens iniquitatem tu es: Vel intelligitur aliter.

Quia ego ſanctus ſum. Ideſt, quia ego qui ſum Deus veſter, ſum ſpiritus ab omni labe prorſus immunis, ita volo vos, quantum poſſibile eſt humanę infirmitati, nullis vitijs maculatos. Similem enim comparationē ponit Chriſtus ſepe, & habetur Matth. 5. cap. cum dicitur, eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter cœleſtis miſericors eſt, & iterum in eodem ca. eſtote perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Hic tamen adhuc magis declaratur iſta ſimilitudo quàm in verbis Chriſti, quoniam ibi ponebatur ſicut, quod aliqualem ſimilitudinem, & ęqualitatem ſecundum ſe notat: hic autem ponitur, quia, quod ſignificat cauſalitatem, & eſt ſenſus, quòd non debemus nos eſſe ſancti, ſicut Deus eſt, vel tantum ſancti, quantum Deus eſt; ſed debemus eſſe ſancti, quia Deus eſt Sanctus, & ſic intelligetur hoc ſecundum gradum poſſibilitatis noſtrę, ſcilicet, vt quãtum potuerimus a vitijs caueamus.

Ordinatio rõnalis affectus nři ad Deum, & ad oẽs maiores.

Vnuſquiſque patrem, vel matrem ſuam timeat. In principio huius c. ordinatur rationalis affectus noſter ad Deum, & ad omnes alios maiores, & primo ponitur hic ordinatio quę eſt ad maiores, qui ſunt parentes; & dicitur, quòd omnis homo debet timere parentes, ſcilicet patrem, & matrem: ſunt enim parentes maiores, qui ſe habent ad nos in quodam gradu excellenti, & dicitur, quòd debemus hos timere, ſcilicet honorare, & amare. Importat enim hic timor reuerentiam quandam, & amorem, & nō timorem ſeruilem, quoniam timor ſeruilis ad filios non pertinet, & hoc debitum eſt patribus, quoniam ipſi ſunt maiores. Ad hos autem reuerentia maxima eſſe debet: vnde ponit hic legislator ſimul pręcepta pertinentia ad Deum, & ad parentes, qa inter Deum, & parentes non eſt aliquis gradus reuerentiæ, vel timoris, aut amoris, ſed primo Deo, deinde parentibus tenemur. Sic enim declarat Ariſtoteles Ethicorum libro 8. dicens, quòd nobis eſt amor ad Deos, & ad parentes, tanquam ad bonum ſuperexcellens: bonum enim nobis fecerunt cauſę eſſendi exiſtentes: vnde tenemur eis ad honores maximos, quos nobis alicui tribuere poſſibile eſt, quod patet, quia nos tenemur tribuere alicui, quãtum debemus; cum autem non eſt poſſibile retribuere quantum debetur, ſaltem debemus retribuere quantum poſſumus, ſed parentibus iſte modus eſt ad filios, quia filij tenentur eis quaſi ad infinitum, ergo cum non poſſint reddere hoc, ad quod tenentur, quia ſemper beneficia parentum maiora remanent, quàm filiorum, ad parẽtes tenebimur retribuere quantum poterimus: ſic enim ait Ariſtoteles Ethicor. lib. 8. in fine, poſſibile amicitia requirit, quod autem ſecundum dignitatem: nec enim eſt in omnibus quemadmodum in honoribus, qui ad parentes, & ad Deos. Iſtud autem præceptum de timendo parentes quamquam a Deo ponatur hic, tamen non eſt pręceptum purè veteris teſtamenti pertinens ad iudicialia, vel cęremonialia, ſed eſt pręceptum purè pertinens ad ius naturę, quoniam hoc innatum eſt in principijs rationis practicę: etiam inter pręcepta decalogi ponitur, & eſt quartum eorum, ſcilicet honora patrem tuum, & matrem. Nam timere, vt hic accipitur eſt reuereri, reuerentia autem cum amore eſt, ſed non eſt timor ſeruilis: ideo dicendum eſt, quòd hic recapitulantur, aut explicãtur aliqua præcepta pertinentia ad ius naturę, ſicut infra magis apparet.

Scđm præceptum rõnalis affectus.

Sabbata mea cuſtodite. Hic ponitur aliud præceptum ordinatiuum rationis practicę, & pertinet ad affectum rationalem: quoniam ſeruare, vel non obſeruare Sabbata non pertinet ad actum alicuius potentiæ ſenſitiuæ, vel vegetatiuæ, cum beſtię de hoc nihil iudicent; & in hoc ſunt in nobis propriè pręcepta directiua af-

A fectus rationalis, in quo non communicamus cum beſtijs.

Quare repetuntur hic aliqua præcepta decalogi, & non omnia. Quæſt. III.

ISTVD pręceptum, quod hic ponitur, eſt vnum de pręceptis moralibus decalogi pertinẽtibus ad Deum, & quamquam de hoc iam dictum eſſet in Exodo. tamẽ hic repetit iſta, quoniam ipſi magis inclinabantur ad faciendum cõtra iſta quàm alia, & erant iſta, quę minus iudicabantur ab eis eſſe mala, nam alia pręcepta erant contra quæ ipſi agere inclinabantur, tamen illa reputabant eſſe grauiora, ſicut occi-
B dere, vel furari, aut accipere vxorem alterius. De his igitur magis repetit. De timore enim parentum patet, quoniam ipſi Iudęi erant duri cõtra parentes ſuos, non timẽtes, nec reuerẽtes eos, nec in neceſſarijs ſubminiſtrantes, quod apparet Marc. cap. 7. vbi Chriſtus arguebat contra Phariſęos, quia ipſi dicebant non eſſe neceſſarium, vt filij parentibus ſubuenirent in neceſſarijs, ſed ſolum in verbis honorarẽt eos. vnde Chriſtus dicit, bene irritum facitis pręceptum Dei, vt traditionem veſtram ſeruetis: Moyſes enim dixit honora patrem tuum, & matrem tuam, vos autem dicitis, ſi dixerit homo patri, aut matri corbam, quod eſt donum, quodcunque ex me tibi, proderit, & vltra non dimittitis eum quicquam facere patri ſuo, aut matri, reſcindentes verbum Dei per traditionem veſtram. de-
C cuit igitur, vt in hoc Deus eos ſępe admoneret, in quo duri erant.

De præcepto autem, quod eſt ad cuſtodiam ſabbati, rationabile fuit, vt hic poneretur, quoniam Iudæi male cuſtodiebãt ſabbatum propter auaritiam ſuam, aut irreuerentiam Dei pręuaricantes ſabbatum, ſic patet Exodi 16. cap. vbi Deus iuſſit, quòd nemo colligeret manna in ſabbato, ipſi tamen Iudæi collegerunt illud, eodem modo faciebant alia opera repugnãtia cultui Dei in ſabbato, ſcilicet colligere ligna, & alia opera ſeruilia facere, ſicut habetur Numeri 15. capit. de illo homine, qui colligebat ligna in ſabbato, & lapidatus eſt. De cuſtodia autem ſabbati, ſcilicet a quibus abſtinere debebant Iudęi in ſabbato, & quid agere pote-
D rant, & quomodo Chriſtiani feſta ſua colere debeãt, & de maiori ſtrictione obſeruandorum feſtorum in veteri teſtamento, quàm in nouo, dictum fuit Exodi 12. capitu. & 20. cap. Cum autem dicitur hic, quòd debent cuſtodiri ſabbata Dei, non ſolum intelligitur de feſtiuitatibus ſabbatorum, ſed etiã de alijs feſtis, quoniam alia feſta Iudęi habebant pręter ſabbatum, vt patet ſupra de expiatione 16. capitu. & habetur de feſto azimorum Exodi duodecimo: alia autem feſta ſunt, de quibus habetur infra 23. capit. & in his aliqua erant tantæ obſeruationis, ſicut ſabbatum, ſcilicet dies propitiationis, quoniam ita mandatur abſtinendum eſſe ſimpliciter ab omni opere in illo die, ſicut in die ſabbati, vt habetur infra vigeſimotertio capit. & ideo in-
E fringentibus feſtum propitiationis, ita infligeretur mors, ſicut non obſeruantibus ſabbatum. De alijs autem ſolennitatibus, quamquam non ſint, tam ſtrictæ obſeruationis, tamen ita videtur eſſe de illis ſentiendum, quòd qui infringeret eas, moreretur. Nam ſicut in ſabbato facere, quodcunque opus, ſiue ſeruile, ſiue non ſeruile, erat dignum morte; ita in alijs feſtiuitatibus facere opus aliquod ſeruile erat morte plectendum, ideo pręceptum iſtud conuenienter intelligitur tam de ſabbato, quàm de omnibus alijs feſtiuitatibus, pręcipuè, quia dicitur in plurali, ſabbata mea cuſtodite.

Ego Dominus Deus veſter. Hoc poteſt referri ad iſtud

præceptum de Sabbato, vel ad ambo præcepta ſimul ſumpta, ſcilicet debetis obſeruare Sabbata mea, & timere patrem, & matrem, quia ego qui hæc mando, ſum Deus veſter, & obedire tenemini legibus meis.

Tertium pceptū rōnalis affectus.

Nolite conuerti ad idola. Hic ponitur alterum pręceptū morale, ſcilicet non conuerti ad idola. Et hoc eſt primum præceptum primæ tabulæ, ſcilicet non habebis Deos alienos coram me. Et ſicut illud præceptum habet duas partes, ſcilicet non habere Deos alienos, & non facere ſculptibile, nec omnem ſimilitudinem, vt habetur Exod. 20. capitu. ita hic in duas partes diuiditur. Prima eſt cum dicitur.

Nolite conuerti ad idola. Quoniam hoc eſt habere Deos alienos in conſpectu veri Dei. Secunda pars tangitur inquantum dicitur immediatè. *Nec Deos conflatiles faciatis vobis.* Iſta enim præcepta penitus moralia ſunt pertinentia ad decalogum: & hic non ponuntur tanquam aliqua pręcepta iudicialia, aut cęremonialia ſpecialiter data a Deo, ſicut cętera, quę ſupra dantur, & infra, ſed ponuntur tanquàm recapitulatio, vel repetitio aliquorum pręceptorum decalogi: & cauſa huius repetitionis eſt, quia quamquàm iſta præcepta obligarent naturaliter, tamē Iudęi multum erant inclinati ad faciendum contrarium, & multoties faciebant. Vnde interdum reſpōdebant publicè ſe magis velle colere idola, quàm Deum cœli, vt habetur Hierem. 44. cap. vbi cum Hieremias pędicaret Iudæis transductis in Aegyptum, vt ceſſarent ab immolationibus, quas faciebant dijs alienis, reſponderunt manifeſtè, quòd non facerent hoc, ſed magis volebant immolare reginę cœli: ſic enim dicitur in litera, reſpōderunt Hieremiæ omnes viri ſcientes, quòd ſacrificarent vxores eorum dijs alienis, & vniuerſæ mulieres, quarum ſtabat multitudo grandis, & omnis populus habitantium in terra Aegypti: ſermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te, ſed facientes faciemus omne verbum, quod egredietur de ore noſtro, vt ſacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina, ſicut fecimus nos, & patres noſtri, & principes noſtri, & reges noſtri in vrbibus Iuda, & plateis Hieruſalem, & ſaturati ſumus panibus, & bene nobis erat, malumque non vidimus. Ex eo autem tempore, quo ceſſauimus ſacrificare reginæ cœli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame conſumpti ſumus. Aliquando autē ipſi Iudęi tantum colebant Deos alienos, quòd perſequebantur cultores veri Dei ad mortem, ſicut patet Iudicum ſexto cap. de illis qui voluerūt occidere Gedeonem, quia deſtruxit altare Baal idoli illius loci. Iſta tamen cultus impenſio erat directiſſimè contra Deū, nam alia peccata quę erant contra alia pręcepta, non ita militabant directè contra Deum, ſicut iſta: nam in alijs ſolum infertur Deo offenſio a non obſeruātibus, inquantum ipſe eſt legislator, & qui contemnit legē, contemnit legis datorem, tamen non faciebant ei aliquam offenſionem, inquantum erat, quaſi ſpecialis perſona: nam nihil videtur Deo derogari, quòd aliquis fornicetur, vel furetur, ſed magis iſta pertinent ad offenſionem proximorum. Ad Deum autem directè pertinet, ſi aliquis colat Deum, vel ſubtrahat ei debitum cultum, quoniam pręter hoc, quod eſt legiſlator, agit ad eius offenſionem ſpecialiter tranſgrēſſio iſtius pręcepti, inquantum ipſe eſt tanquam ſingularis perſona, & quoniam hoc erat directiſſimè contra Deum, magis cauebat quàm omnia alia, & maiores infligebat pęnas tranſgreſſoribus. *Nec Deos conflatiles faciatis vobis.* Iſtud etiam ad primum pręceptum decalogi pertinet: ſed ſicut ponuntur ibi duę particulæ, ita hic. Et vetuit Deus fieri Deos cōflatiles, non quòd licitum eſſet facere aliquos Deos non cōflatiles, quo-

Cā repetitionis quorundā pceptorum decalogi.

Aliqui Iudæi publicè dicebāt ſe potius velle colere ſidera cęli, quàm Deum.

F niam omnes illiciti erant, vt patet Exodi 20. cap. cum
dicitur. nec omnem ſimilitudinē, quę eſt in cœlo de-
ſuper, & quę in terra deorſum, nec eorum quę ſunt in
aquis ſub terra: nec adorabis, nec coles illa. Sic habe-
tur Deuteronom. 4. capit. cum dicitur, non vidiſtis ali-
quam ſimilitudinem ī die, qua locutus eſt Dominus
vobis in Oreb de medio ignis; ne fortè decepti facia-
tis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem ma-
ſculi, vel fœminæ, ſimilitudinem omnium iumento-
rum, quę ſunt ſuper terram, vel auium ſub cęlo volan
tium, aut reptilium quę mouentur in terra, ſiue piſciū
qui morantur ſub terra in aquis. Non ſolum igitur ve
tuit Deus fieri Deos cōflatiles, ideſt, qui ſunt facti per
conflationem ignis, ſcilicet, quando aliquod metallū
G in forma fuſoria liquefit, & ibi recipit figuram, ſicut
fit in campanis, & hoc pertinet ad Deos metallinos,
quia metalla conflantur. Dij ſculptiles vocantur illi, q
per ſculpturam, ideſt polituram, vel cauaturam fiunt,
ſicut dij facti ex lapidibus, vel ex lignis. Et non ſolum
adhuc dij ſculptiles prohibentur, ſed etiam Deorum
imagines pictę, & ſuperficiales. Hic tamen dicitur de
dijs conflatilibus, quia Iudęi ſpecialiter mouerētur ad
fabricandum tales Deos ſibi: nam in illos mouebantur,
quia habebant aliquid maioris pulchritudinis, vt
poſſent demōſtrare ſe eſſe Deos. Sic enim erat in dijs
conflatilibus factis ex auro, & argento, quoniam pulchriores
erant, & magis mouerentur Iudæi viſis illis.
Et ob hoc quamquam fabricare quomodocūque ali-
H quem Deum ſit peccatum, tamen Deus vetuit fabri-
candos Deos aureos, & argēteos, vt habetur Exo. 20.
c. cum dicitur, non facietis Deos argenteos, nec Deos
aureos facietis vobis. Sic autem intendebat hic Deus
vetare fieri idola de auro, vel argento, cum dixit non
eſſe faciendos conflatiles Deos: per hoc tamen Iudæi
intelligebant omnem modum fabricandi idolum eſ-
ſe ſibi vetitum. *Ego Dominus Deus veſter.* Ideſt non li-
cet, quòd colatis alium Deum, vel fabricetis eum vo-
bis, quia ego ſum Deus veſter, quem colere debetis.
Vel aliter non facietis vobis Deos cōflatiles, quia ego
qui iubeo, illos non fieri, ſum Dominus Deus veſter.
Si immolaueritis hoſtiam pacificorum. Hic ponitur inciden
taliter vnum pręceptum de modo immolationis. nō
I erat enim hic intentio legislatoris Dei tradere regu-
lam de ſacrificijs, cum de eis determinatum eſſet ſuffi
ciēter a principio libri vſque ad octauum capitulum.
Sed hic ponitur quoddam documentum, quātum ad
ſacrificia communia, ex parte ipſorum popularium
offerentium, & non agitur hic de holocauſto, vel ſa-
crificio pro peccato, ſed ſolum de hoſtia pacifica.

Dij ſculptiles qui.

Quare Deus magis dixit hic de ſacrificio pacifico, quàm de alijs. Quæſt. IIII.

ALIQVI enim dicunt, quòd hoc factum eſt,
quia iſtud ſacrificium eſt cōmunius, ideo
Deus voluit dare magis regulam de illo,
quam de alijs.
K Sed hoc non conuenit, quoniā ſi propter hoc Deus
feciſſet, dediſſet regulam de toto ipſo ſacrificio paci-
fico, ſed non dedit, niſi quantum ad ritum comedenda-
rum carnium, ſ. quando licitum foret comedi carnes
ſacrificij pacifici, & quando non. Sed dicendum eſt, ꝙ
Deus dedit iſtud documentum circa ſacrificia pacifi-
ca, quia intēdebat hic erudire populares, & quoniam
de nullo ſacrificio poterat ꝓuenire error popularibus,
ſicut de pacificis hoſtijs, locutus fuit Deus de hoſtia
pacifica: patet hoc, quia error popularium in ſacrifi-
cio eſſe poterat, quantum ad id, quod proueniebat
popularibus de ſacrificio, ſed in nullo ſacrificio pro-
ueniebat aliquid, niſi in ſacrificijs pacificis: nam de
holocau-

holocaustis nihil habebant offerentes, sed totum cremabatur Domino præter pellem, quę proueniebat sacerdoti immolanti, vt habetur supra sexto capitu. In sacrificio etiam pro peccato, nihil proueniebat offerentibus, sed sacerdotes illud habebāt præter adipem, qui comburebatur coram Domino, nisi esset sacrificium, quod deberet cremari extra castra, vt patet sup. 6. cap. In hostia autem pacifica multum proueniebat offerentibus, scilicet omnes carnes ipsius hostiæ præter adipem, qui dabatur Domino, & pectusculum, & armum dextrum, qui proueniebant sacerdotibus si offerrent, vt habetur supra 7. cap. In hoc ergo poterant errare populares, modus autem errorum esset, quia non obseruarent tempus debitum ad esum carnium oblatarum, fortè seruantes eas ad tertium, vel quartū diem comedendas: hic autem iubetur, quòd nunquā excedant secundum diem. *Si immolaueritis hostiam pacificorum Domino*. Non erat necessitatis offerre, sed cū aliquis obtulisset, cogebatur obseruare istas ceremonias quæ infra habentur. *Vt sit placabilis*. Idest, si offertis Deo victimam pacificam, vt placabilis vobis sit, scilicet faciendo, quod vos petitis.

Hostia pacifica duplex.

Pro quo sciendum est, quòd hostia pacifica offertur pro pace secundum significationem nominis sui, & hoc erat dupliciter, scilicet pro pace habita, vel habenda, pro pace habita erat in gratiarum actiones, scilicet, quòd aliquis offerret Deo hostiam pacificam, qa Deus placatus est sibi faciendo, quod ipse voluit; & ista non dr̄ esse, vt Deus placabilis sit, sed quia Deus placatus est, & in hac non tenebantur obseruationes, quę iubentur hic, nam offerens tenebatur eadem die qua obtulisset, comedere carnes hostię, vt patet supra 7. cap. cum dicitur, si pro gratiarum actione fuerit oblatio, & postea sequitur, cuius carnes eadem comedētur die, nec remanebit ex eis quicquam vsque mane. Aliquando autem fiebat oblatio pacifica pro pace habenda, scilicet, quòd aliquis volebat petere aliquid a Deo, ad quod volebat eum sibi habere pacificum, offerebat igitur ad hoc hostias pacificas. Istæ autem dicuntur offerri, vt placabilis sit Deus, idest, vt placetur ad faciendum id pro quo rogatur, & in isto casu tenetur obseruantia laxior, scilicet, quòd offerēs posset comedere carnes illius hostię in secundo die post oblationem, sicut hic dicitur, & idem habetur supra 7. c. cum dicitur. si voto, vel sponte, quisquam obtulerit hostiā, eadem similiter edetur die, sed si quid in crastinum remanserit, vesci licitum est; quicquid autem tertius inuenerit dies, ignis absumet. *Eo die quo fuerit immolata comedetis eam*. Hoc refertur ad populares, qui comedebant partes hostię prouenientis sibi in die quo immolabant. De sacerdotibus etiā idem dicendum est, quantum ad partem, quæ sibi proueniebat, scilicet, quòd comederent eam in eadem die, vel possent in sequenti comedere, sicut offerentes. fit tamen hic mentio solum de offerentibus, quia ad instruēdum eos data fuerat ista lex. Sacerdotes autem satis fuerant instructi in sacrificijs, quantum ad ritus suos, ideo nihil repetitur hic de pertinentibus ad illos. *Et die altero*. Idest licitum erat comedi carnes huius hostię pacificę in die, qua immolabatur, & in die sequenti, & quantum ad hoc erat laxior obseruātia in hac victima pacifica, quę erat ad gratiarum actiones iam Deo placato. Causa autem diuersitatis posita fuit supra 7. cap. *Quicquid autem residuum fuerit in diem tertium igne comburetis*. Offerentes sacrificia pacifica comedebant partes illorum sibi prouenientes, sed nō ipsi soli, quoniam poterat comedere cum eis tota familia sua, scilicet filij, vxores, serui & ancillę, sicut patet Deuteronom. 12. & 16. cap. Si autem isti comedere poterant partes hostiarum pacificarum prouenientes eis in die primo, & secundo, addē-

A tes secum si vellent Leuitas, & pauperes, & aduenas, (vt patet supra in duobus capitulis allegatis) comedebant. Si autem nec sic omnes carnes pacificę hostię comestæ fuissent in secunda die, vtpote, quia multa sacrificia facta fuerant, vel quia familia comedens erat pauca, cremabantur in die tertio, nec quisquam de eis comedebat.

Pro quo sciendum est, quòd cum quis offerret hostias pacificas, non poterat partes sibi prouenietes dare, cuicunque vellet, scilicet vendēdo, sicut venderentur aliæ carnes, quia iam istę sacrę erant, & vendi non poterant. Nam si vendi possent, non obligaretur offerens cremare remanentes carnes in die tertio, quia ante hoc venderet eas. Notādum de offerente hostias pacificas.

B Item non poterat eas dare cuicunque vellet, ita ꝙ ipse nihil comederet de illis, sed ipse accipiebat partem illarum comedens, & poterat conuocare secum ad comedendum quoscunque vellet, dum tamen essent mundi, quia immundis non licebat tangere carnes sacras.

Item non licebat offerenti tradere carnes istas, quæ proueniebant sibi, deuorandas bestijs, quoniam hoc esset in vituperium diuini sacrificij. Item quia si hoc liceret, nunquam daretur casus, in quo deberēt comburi carnes victimarum pacificarum: nam ante diem tertium, in quo cremandæ erant, ipsi darent illas canibus, vel alijs bestijs, ita vt nunquam contingeret illas comburi, aliquando tamen tenebantur comburere eas, ergo nunquam poterant tradi canibus deuorandę. Item non poterant relinqui, vt putrefierent lapsu aliquorum dierum, quia hoc eodem modo erat in vituperium sacrificij Dei, etiam quia in die tertio comburi debebant; ergo nō relinqui ad putrefactionem.
C

Sed comburetis eas igni. Hoc conueniens erat, quia istę carnes erant sacrę, & debebant applicari sacris vsibus, erat autem sacrum, quòd ipsi offerentes comederent eas, quòd si ipsi comedere non expleuissent, nihil conuenientius videbatur quàm comburi eas igne, qa tunc reduci videbantur in primum statum sacrificij: sic enim super altare alię hostię cremantur. omnis alius vsus harum carnium quicunque foret, illicitus esset.

D Considerandum autem, quòd cum dicitur istas carnes esse cremandas, non est intelligendum, quòd cremarentur super altare holocaustorum, quia hoc solum pertinet ad sacrificia, sed istæ carnes, quas non potuerunt comedere offerentes, non pertinent ad aliquod genus sacrificij, cum non sint holocaustum, nec hostia pro peccato, nec pacifica, quoniam in omnibus his animal viuens, & integrum offertur, atque obseruantur cęremoniæ, quę iam obseruari nō poterant in carnibus istis. Notādum de carnib⁹ cremandis

Item intelligendum est, quòd nō cremabantur carnes istę in aliquo igne sacro sumpto de altari holocaustorum, sed in aliquo igne prophano, quoniam ignis sacer, qui erat in altari, solum pertinebat ad ministrationes sacras, & factas ad Deum, ergo non erat ibi accipiendus talis ignis, sed cremabantur hęc in quocunque igne prophano.
E

Siquis post biduum comederit ex ea. Idest, si aliquis comederit de carnibus istius hostiæ pacificæ post duos dies, incurreret pęnam, quę infra sequitur; hoc verum est cum comederit sciens, si autem nesciens fecisset, non incurrebat hanc pœnam: si tamen postea cognouisset peccatum suum, offerebat sacrificium, sicut habetur supra 5. c. cum dicitur, anima si præuaricans cæremonias per errorem fecerit vnū ex his, quę Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatū. *Prophanus erit*. Qui comederit istas carnes erit, tāquā excōmunicatus,

catus, idest separatus ab omni sanctitate, scilicet nullo modo pertinēs ad res sacras. nam prophana res distinguitur contra rem sacram, & dicitur res prophana, quæ nullo modo pertinet ad sacrum ministerium: & sic iste homo qui comedisset carnes sanctificatas post secundam diem, erat prophanus, idest sequestratus ab omni munditia, & sanctitate cęremoniarum sacrarū, tanquàm nihil de lege obseruaret. *Et impietatis reus.* Idest iste erit reus tanquàm si ęgisset impietatem, scilicet aliquod peccatum magnum: & propriè accipitur hic impietas, quoniam pietas dicitur esse latria, vel cultus diuinus, vt habetur 3. Sentētiarum, distinctione 9. impietas autem ecōtrario dicitur id, quod est contra cultum Dei: & sic est hic, quoniam ille, qui infringit cęremonias cultus diuini, ꝯ diuinū cultum agit. *Portabit iniquitatem suam.* Iste habebit pœnam pro iniquitate, quam fecit comedendo de his carnibus in tertia die, vel postea: & dicitur portare iniquitatem suam, quia non abluitur per aliquas cęremonias, vel sacrificia, ita vt peccatum suum in alterum transumatur, sicut cum offertur sacrificium pro peccato alicuius: nā tunc iniquitates offerentis dicuntur transferri super caput victimæ immolatæ. hic autem, quia non fit aliquod sacrificium, nec expiatio, manet iniquitas in ipso peccante, & dicitur eam portare super se. *Quia sanctum Domini polluit.* Idest iste commaculauit res sanctas dicuntur hic res sanctę ipsæ carnes hostiæ pacificæ: cōmaculari autem dicuntur, quia comeduntur contra legem datam a Deo de illis: nam cum in comedendo illas obseruatur ritus a Deo datus, tenetur eis honor suus; cum verò contra Dei ordinationem comeduntur, iam non sunt in aliqua reuerentia, & dicuntur esse pollutæ. *Et peribit anima illa de medio populi sui.* Idest qui tale fecerit, occidetur. Non est autem intelligendum, quòd iudices istam pœnam infligerent inferendo mortem sic facienti: sed Deus inferebat eam, cum volebat, inducendo hominem in mortem quamcunque, & per hunc modum peribat hō de medio populi sui, idest non manebat inter alios homines, cū Deus subtraheret eum de medio aliorum per mortem. De eo, qui prævaricatur cęremoniam istam, habetur supra 3. cap. quòd ista oblatio, quam faciebat, nullius valoris erat, scilicet, quòd Deus non habebat eam gratam, nec proficiebat ipsi offerenti: sed & super hoc ipse erat iniquitatis reus, cum dicitur, siquis de carnibus victimę pacificorum in die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti, quin potius quæcunque anima tali se edulio cōtaminauerit, prævaricationis rea erit.

Ordinatio rōnalis affectus ad minores p misericordiam.

Cum messueris segetes. Hic ponitur ordinatio rationalis affectus ad minores per misericordiam, & hoc est, quantum ad fructus terrę relinquendo eis aliquid ex misericordia de fructibus agrorum nostrorum.

Cum messueris segetes terræ tuæ. Hic ponitur tam de segetibus colligendis, quàm de vuis, quòd in quolibet eorum esset relinquendum aliquid pauperibus ex misericordia; & hoc est, ne aliquis cum diligentia exactissima colligat segetes, vel vuas, quoniam tūc nihil maneret pro pauperibus colligēdum. *Non tondebis vsque ad solum superficiem terræ.* Idest, non secabis spicas vsq; ad radicem, nihil relinquendo de granis, aut stipulis. Tondere enim frangere, aut secare est, sic enim in spicis fit, quia secantur cum colliguntur, & in his non debent colligētes secare vsque ad terram, ad hoc, vt maneat aliquid colligendum saltem ipsę stipulæ, quoniā & si non relinquatur pauperibus aliquid de spicis, saltem stipulę eis prosunt ad multos vsus, ideo relinquēdę sunt in magna quantitate, ita vt possent illas colligere pauperes. in Hebreo autem aliter habetur, scilicet.

Litera Hebraica.

Non finies, vel complebis angulum terræ tuæ ad meten-

F *dum.* Idest, quòd cum messueris terram tuam, non secabis omnes fruges, sed relinques aliquid in extremitate, vel in angulo agri tui, vt pauperes colligere possint de illis, sicut habetur Deutero no. 24. capit. quòd etiam si aliquis metens obliuisceretur manipulum, vel aliquam partem segetis in agro, non debebat redire, vt tolleret pro se, sed relicturus erat pauperibus. Idē de omnibus fructibus terrę cum dicitur, quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris, vt tollas eum, sed aduenam, & pupillum, & viduam auferre patieris, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum. si fruges colligis oliuarum, quicquid remanserit in arboribus, non reuerteris, vt colligas, sed relinques

G aduenę, pupillo, & viduę. Si vindemiaueris vineam tuam non colliges remanentes racemos, sed cedent in vsus aduenę, pupilli, & viduę. Sic autem apud Iudęos, qui erant boni animi, fiebat; vt cum scirent aliquos pauperes ituros ad colligendum spicas in agris eorum, iuberent messoribus, vt ex industria relinquerent aliquos manipulos, quos pauperes colligerent. sic faciebat Booz colligente spicas Ruth in agro suo, vt habetur Ruth. capitu. secundo, cum dicitur. præcepit autem Booz pueris suis dicens, etiam si vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam, & de vestris manipulis proijcite de industria, & remanere permittite, vt absque rubore colligat, & colligentem nemo corripiat.

H *Nec remanentes spicas colliges.* Hoc intelligitur de spicis stantibus, scilicet quas non secuerant messores, vel de illis quę euaserant metentium manus cadentes in terram, & non solum de spicis, sed etiam si aliquos manipulos obliuiscerentur messores, non debebant redire, vt colligerent illos, sed relinquebant pauperibus colligendos.

Nec in vinea tua racemos, & grana decidentia congregabis. Idem enim in vinea erat, quod in segetibus, & idem in oliuis atque cęteris fructibus colligendis, quoniam semper aliquid relinquendum erat, quo pauperes alerentur, & cum dicitur, quòd racemi cadentes, vel grana vuarum colligi non debebant, est sensus, quòd nō redirent ad colligendum ea, quę obliti fuerant, vel ce-

I ciderant de manibus eorum racemi: non tenebantur relinquere eos, quoniam aliquando accideret, vt maiorem partem vindemię relinquere tenerentur in agro, vt cum essent vuę valde maturę, & sponte de vitibus racemi cadunt nemine discutiente, sed referendum est ad ea, quæ per obliuionem relicta sunt, aut ceciderunt, & etiam si aliquid caderet ipsis colligentibus, si tamen paucum erat, nō erat colligendum, sed pauperibus relinquebatur.

Sed pauperibus, & peregrinis capienda dimittes. Omnibus pauperibus miserendum erat vniuersaliter, sed de peregrinis specialiter semper fit mentio, & ponuntur tanquam pauperes, eo quòd peregrini recesserunt de terra sua, & cognatione sua venientes, vt habitarent in terra Iudęorum, ideo possessiones suas, & omnia

Oībus pauperibus vniuersaliter miserendum erat.

K sua ibi reliquerunt, qua in re communiter pauperes erant, prẹsertim cum in terra illa non haberent aliquos amicos, aut cognatos adiutores.

Quare Deus sæpe prouocat Iudæos ad misericordiam etiam volatilium. Quæstio. V.

PRAECEPTVM autem istud dabatur, quia Iudęi habebant dura viscera non habentes misericordiam in alterutrum, nam cum parentibus suis, non misererentur, quanto minus alijs poterant misereri? ideo inducebat eos Deus ad misericordiam per huiusmodi prẹcepta, & eodē modo in-

do inducebat ad pietatem quandam in animalibus brutis, s. vt non coqueretur hędus in lacte matris suæ, vt patet Exodi 23. cap. & Deutero. 24. capi. Item inducebant ad misericordiam in volatilibus, scilicet si aliquis inuenerit matrem cum pullis in nido, non acciperet matrem, & pullos, sed pullos solum, vt habetur Deutero. 22. cap. cum dicitur. si ambulans per viam, in arbore, vel in terra nidum auis inueneris, & matrem pullis, vel ouis desuper incubantem, non tenebis eam cum filijs, sed abire patieris captos tenens filios, vt bene sit tibi, & longo viuas tempore. Sic etiam iubebat Deus adhuc relinqui pauperibus, & bestijs, terrę fructus anni septimi, s. quòd in anno septimo, qui erat annus remissionis, non serebant Iudęi, nec putabant vineas, nec alios labores faciebant; etiam nō colligebant fructus illius anni, sicut aliàs colligere soliciti erant, sed pauperes, & aduenæ serui, & ancillæ, & bestiæ terræ comedebant, vt habetur infra 25. capit. *Ego dominus Deus vester*. Idest ista debetis facere propter me, quia sum Dominus Deus vester, & iubeo hęc fieri. *Non facies furtum*. Hic ponitur ordinatio affectus rationalis, quantum ad omnes per innocentiam. Dicitur autem aliquis habere se innocenter, ad alios, quando eis iura sua nullatenus tollit, nec aliquam offensionem infert, vnde dicuntur innocentes, quasi non nocentes, quoniam nemini nocumentum inferunt.

Ordinatio rōnalis affectus ad oēs per innocentiā.

An præcepta hic posita, de viuendo innocenter sint cæremonialia, vel naturalia, & quæ, & quot sint præcepta naturalia. Quæst. VI.

PRo quo considerandum est, quòd ista pręcepta quę hic ponuntur, de habendo se innocēter, non sunt aliqua cęremonialia pręcepta, aut iudicialia, instituta per voluntatem legislatoris; sed sunt pręcepta naturalia, quoniam naturaliter insunt in principijs rationis practicę, & quilibet homo habens granum intellectus iudicaret de quolibet istorum, quòd fieri debeat, & quòd homo obligetur ad illud, etiam nulla existente lege posita, quę hoc iubeat. Nec valet si aliquis arguat contra hoc, ꝙ ista nō sint pręcepta naturalia, quia illa sunt, quæ habentur in decalogo: hic autem multa ponuntur, quæ non habētur ibi, quoniam non est putandum, quòd omnia iura naturalia sufficienter expressa sint in decem pręceptis decalogi, nam pręter hoc multoties ponūtur alia in sacra Scriptura, sicut de eo, quod dixit Christus, quęcunque vultis, vt faciant vobis homines, hęc eadem facite illis, & alibi, quòd diligamus proximos nostros, sicut nosipsos, multa quoque in hunc modum.

Ideo dicendum est, quod pręcepta naturalia valde multa sunt, nec possunt comprehendi aliqua lege, sed tot sunt quot ratio nostra iudicat esse obligationes inditas sibi sine aliquo legis positore, vnde quandocunque aliquid proponitur, & omnes iudicant illud debere fieri etiam nulla lege existēte, illud est de pręceptis naturalibus, quoniam natura illud indidit intellectui nostro. Potest autem generaliter dici, quòd omnia illa sunt de iure naturali, quæcunque consciētia nostra nobis facienda esse dictat nulla lege posita, & quoniā conscientia generalis est in omnibus hominibus, iura quoque naturalia apud omnes erunt communia: sic enim videtur sentire Apostolus ad Romanos capi. 2. dicens. conscientiam dictare ea, quę sunt secundū naturam inquiens: cum enim gentes quę legem non habent naturaliter ea quę legis sunt, faciūt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex; qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis: testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium.

Pręcepta naturalia non solum sunt pręcepta decalogi, sed tot quot obligationes conscientia nostra dictat esse.

A

Huiusmodi autem sunt omnia ista quę hic dicta sunt, quoniam si alicui proponantur, conscientia sua dictabit ei ista facienda esse, quod est de ratione præcepti naturalis.

Et sic dicendum est, non posse dari aliquam legem sufficienter comprehēsiuam omnium præceptorum naturalium, quoniam quotcunque dentur, adhuc plura reperientur, quia quandocunque proponatur aliqd conscientię nostrę, & illa iudicet sic debere fieri, & aliter non, est ius naturale, sic declarat Aristot. Ethic. lib. 5. cap. de iusto politico dicens, iustum naturale est, qđ antequam ponatur, differt sic, vel aliter se habere, quia non dependet ex volūtate nostra, sed huiusmodi sunt omnia, ad quæ conscientia nostra iudicat nos esse subiectos, in quocunque negotio aliquid proponatur:

B

ergo illa sunt de iure naturę: sed ista talia negotia, & iudicia sunt infinita, quia quantumcunque proponantur, adhuc plura poterunt oriri, ideo non est possibile omnia iura naturalia comprehendi aliqua lege.

De pręceptis autem decalogi dicendum est, quòd in ipsis non continetur omne ius naturale, sed sunt quasi decem conclusiones manifestissimę in iure naturali illatę immediatè ex primis principijs iuris naturalis, ex ipsis autem adhuc inquantum sunt conclusiones vniuersales, possunt sequi multę alię cōclusiones iuris naturalis magis particulares. De habitudine autē horum latè fuit dictum Exodi 20. & 21. cap. non oportet igitur, quòd omnia præcepta iuris naturalis sint in

C

decalogo, vel reducantur ad decalogum, tanquā conclusiones elicitę ex decalogo, quia decalogus non cōtinet in se omnia iura naturalia explicitè, nec etiā est, tanquam primum principium, & sufficiens omnium cōclusionum iuris naturalis, quoniam ante præcepta decalogi sunt alia præcepta priora, ex quibus inferuntur multa alia, quæ non sunt in decalogo, & etiam ipse decalogus, secundum quòd est istud principium, quęcunque vultis, vt faciant vobis homines, hæc eadem facite illis: nam hoc ex secunda tabula decalogi elicitur, & multa alia quæ non sunt in eadem, quę pertinent ad directionem proximi ad proximum. Sic igitur stat ista pręcepta quę hic ponuntur, esse de iure naturali, & tamen non esse in decalogo, nec reduci ad decalogum, quamquam in hoc facilè nobis esset re-

D

ducere omnia ista ad decalogum, sed non expedit.

Pręcepta decalogi, nō sunt totum ius naturale, sed sunt solū decē conclusiones ī iure naturali.

Consideradum autem, quod ista pręcepta, quę hic ponuntur, dirigunt hominem in cōparatione ad proximum, vt se habeat innocenter. Est autem innocentia in non faciendo malum, & est quasi priuatio, priuatio autem secundum naturam reducitur in suum habitum, cum secundum se non sit cognoscibilis; habitus autem suus est facere malum, quantum ad illud positiuum, quod pręsupponit. Et ideo quot modis dicitur facere malum, tot prædicari necesse erit aliquem esse innocentem: malum autem tripliciter fit, scilicet in executione, & in voce, & in corde. ideo de his tribus malis hic dicitur. Primo de eo, quod est in re. Secundo de eo, quod est in voce ibi.

E

Non mentiemini. Tertio de eo, quod est in corde ibi. *Nec oderis fratrem*. Quamquam istę partes non sunt precisè, quia aliqua alia interponuntur, quæ aliquando ad vnum modum, & aliquando ad alterum pertinent. Circa primum dicitur. *Non facies furtum*. Hic tollitur malum, quod est in executione, quoniam facere furtum est alteri res suas clam subtrahere, per qđ damnū ei irrogatur. Ad hoc autem oportuit Iudæos admoneri, quoniam ipsi erant valde auari, & ideo inclinabantur ad accipiendum res aliorum, quod patet ex dicto cuiusdam glosę, s. nullam gentem legimus Iudæis, & Romanis auariorem. Debuit ergo Deus de hoc replicare pcepta, vt sic Iudæis fieret impressio, vt

Malum in executione.

cauerēt ab his. Omnia enim præcepta decalogi, quasi repetuntur hic, quamquàm non eo ordine, quo in decalogo describuntur: & non ponitur hic de adulterio, cuius causa est; quia de hoc tetigerat præcedenti cap. per totum, & infra sequenti cap. tangit legislator imponens pœnas pro his. De furto autem dicit hic prohibens illud: nec tamen solum furtum intelligatur esse vetitum, quod est in clādestina subtractione rerum

Rapina quid sit.

inuito Domino, sed etiam intelligendum est de rapina, quæ est violenta ablatio rerum præsente Domino, defendere non potente; & hoc directè prohibetur in hoc pręcepto. Ex quadam autem consequentia ꝓhibentur omnia, quæ pertinent ad modum inconueniētem acquirēdi, vt omnis fraus, & dolus, & contractus illiciti, vt vsurarii, & simoniaci, & generaliter in omni illo dicitur esse furtum, in quo aliquis acquirit contra naturæ, vel legis præcepta. Quomodo autem intelligendum sit istud pręceptum, ac non furādo, latius est dictum Exod. 20. cap. Deute. 5. capit. *Non mentiemini.*

Malum in voce.

Hic ponitur de secundo, s. de malo, quod est in voce: mentiri namque, vt plerumque in voce est, quoniam mentiri est contra mentem ire, vel contra mentē dicere: & istud causatur quādocunque aliquis verba aliqua exprimit, quę sic non se habent, vt loquēs esse credit, & hoc vt auditorem fallat.

Mendaciū dupliciter sumptum.

Sic enim diffinitur cōmuniter, mendacium est falsa vocis significatio cum intentione fallendi. Et causa huius est, quia voces nostræ sunt naturaliter ad significandum ea, quæ sunt in mente nostra, iuxta illud quod habetur ab Arist. in 1. Periher. cum dicitur, sunt ea, quæ sunt in voce, earum quæ sunt in anima, passionum notæ, idest ipsæ voces sunt signa passionum, siue cōceptuum, quæ sunt in animo. Aliquando autem mendacium in rebus est, sicut cum quis in habitu demonstrat ea, quæ in seipso nullo modo sunt. Nam quemadmodum vox naturaliter est ad significandum ea, quæ sunt in anima, & quando vox non concordat eis, quæ intra sunt, dicitur esse mendacium; ita cum habitus aliquando ex quodam modo naturæ, vt communiter autem ex conditione, & humana cōsuetudine significet modum affectionum, & operationum humanarum, si igitur aliqui demonstrant in habitu exteriori ea, secundū quæ ipsi videntur esse boni, & tamen secundum rem mali sint, erit mendacium ibi, quia aliter significatur quam est. De hac autem specie mendacij, ponit Aristoteles Ethicorum, lib. 4. circa finem cum ait, de veridicis autem, & falsidicis dicemus similiter in sermonibus, & oponibus, & fictione. Ecce. n. qualiter posuit in operationibus esse aliquem veridicum, & falsidicum, & in fictionibus etiam sine ipsa falsitate vocum. Hic autem de mendacio, quod in voce est dicitur, quamquam ēt satis prohibitum intelligitur mendacium, quod est in re, s. in habitu: ab hoc autem mendacio, quod est in habitu dicit Christus esse cauendum, vt habetur Matth. 7. cap. scilicet attendite a falsis Prophetis, qui veniūt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: a fructibus eorum cognoscetis eos. *Nec decipiat vnusquisque proximum suum.* Idest nullus decipiat proximum suum, per ęquipollentiam negationis prępositę signo vniuersali. prohibetur autē hoc post mēdacium; nam per mendacium aliquis decipit proximum suum, cū ei in voce significat id, quod in re non est, nec ipse fortè intelligit. Sunt tamē pręter hoc alię deceptiones, quę sunt in rebus, scilicet cū aliquis imaginatur aliquam fraudem, per quam subtrahat proximo suo quę possidet, vel ei alterum incutiat malum, siue hoc sit in contractibus, qui per verba fiunt, siue sine verbis per quemcunque modum aliquis ab intentione alteri det errandi occasionem, & alicuius damni, vel offensionis. Et cum prohibetur deceptio proxi-

F mi, omnes homines proximorum nomine intelligūtur, sicut probatum est pręcedenti cap. Ideo nulli homini nocendum est, aut ei quęcunque offensio offerenda, multi autem casus sunt, in quibus aliquis alteri iure nocere potest, sed tunc nec propriè vocatur nocumentum, nec offensio, aut deceptio; sed solum materialiter: quoniam nemini iniuriam facit, qui vtitur iure suo. *Non periurabis in nomine meo.* Hic ponitur qualiter aliquis se habeat innocenter ad Deum.

Quō aliqs ad Deum innocēter se habeat.

habet se enim aliquis ad Deum innocenter, cum ei nō nocet. Deo enim secundum veritatem nemo nocere potest, quoniam ipse est summum bonū, & summè potens, in quo nec malum aliquod esse potest, nec quisquam inferre valet, & hoc exprimit Malac. cap. 3. cum ait. si

G affigit homo Deum suum? quia vos configitis me, & dicitis: in quo configimus te? & sic videtur ibi signare, quòd homo non propriè potest configere, vel affigere Deum, cum posuit conditionaliter, si affigit homo Deum? dicitur tamen aliquis nocere Deo, inquātum eius leges contemnit, quoniam leges habēt vim ex legislatore, & si aliquis contemnat leges, contemnit quoque legislatorem, & hunc modum loquendi habet Malachias in capit. 1. Cum ait: Dicit Dominus exercituum ad vos o sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dixistis, in quo despeximus nomen tuum? offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis: in quo polluimus te? in eo, quòd dicitis mensa Domini polluta est: simile patet Malach. cap. 3. cum dici-

H tur, laborare fecistis Deum in sermonibus vestris. hoc igitur modo, inquantum aliquis pręcepta Dei quocūque modo negligit, Deo nocet. Est autem alius modus, adhuc nocendi Deo specialior, inquantum aliqs agit quicquam mali contra Deum, quod non solum militat in illum, vt in legislatorem, sed vt in personam priuatam. Et istis duobus modis qui periurat in nomine Domini, dicitur inferre ei nocumentum, quoniam Deus vetuit periurium, & assumptionem nominis sui in vanum, vt habetur Exodi cap. 20. qui igitur assumit vane, vel deierat in nomine Domini, contemnit legē illam, & in hoc nocet Deo. Alio modo accipitur istud præceptum, vt militat in Deum, non inquantum est legislator, sed inquantum est quędam alia persona, sci-

I licet inquantum est Deus: est enim nomen Domini valde gloriosum, cum ipse Deus sit infinite bonus, q igitur nomen illud recipit in locutione sua, deberet illud accipere ex naturæ inclinatione, & obligatione, in maxima reuerentia, qua haberi potest, qui autem illud vane assumit, vel proposito eo in voce, falsum protulerit, vilipendit nomen illud, magnam ergo in Deū contumeliam facit: nam si mentiri quocūque modo malum est, quāto magis malum erit assumpto nomine Domini? De expositione autem huius pręcepti, latius dictum est Exodi 20. cap. & Deuteronomi. 5. cap. *Nec pollues nomen Dei tui.* Istud non est aliud pręceptū distinctum a superiori, s. de nō periurādo, sed est illius causa, & intelligitur non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui, idest non periures in no-

K mine meo, quoniam si periuraueris pollues nomen Dei tui. Nomen autem Dei propriè pollui nō potest, quoniam in se maculam nullam, aut vilitatem suscipere potest, sed dicitur esse pollutum nomē Domini, quantum ad opinionem nostram, inquantum coram nobis indecenter accipitur. sic enim habetur Malach. 1. ca. cum dicit Dominus, offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis in quo polluimus te? in eo quòd dicitis mensa Domini despecta est. Modus autē per quem nomen Domini coram nobis despicitur, est si illud in vanum assumatur, vel si illo ad aliquid assumpto in testificationem falsa proferamus: hoc autē est periurare. *Ego Dominus.* Idest ego sum Deus, qui iubeo

iubeo ista fieri. *Non facies calumniam proximo tuo.* Istud præceptum, sicut precedentia ad ius naturę pertinet. nulla enim humana lex est quę hoc statuerit, & etiam si hoc statuatur, primo tamen de iure naturę est, quoniam in ratione nostra innatum est, vt nulli calũniam inferamus. Prouenit autem hoc ex superioribus, quia supra dicebatur, quòd non decipiat vnusquisque proximum suum, quod ad omnem modum fraudis pertinet. Calumnia autem aliqualiter ad fraudem, & aliqualiter ad violentiam pertinet. est enim calumnia extorsio rei proximi per quandam simulatam, sed non veram rationem: cum enim aliquis quippiam alteri tollere vult, ad quod varios inquirit modos, ne hoc ꝑ violentiā facere videatur, sed aliquid rationis habeat, est calumnia: & hoc quoque, sicut ipsa violentia prohibitum est: habet enim se aliquis valde nocenter ad alios, cum eis calumnias irrogat, & hoc ad nullum hominem fieri potest, quoniam prohibetur hoc fieri ad proximum, omnes autem proximi sunt, quoscunque natura humana nobis fecit esse participes, vt ex superioribus patet. *Nec vi opprimes eum.* Istud est alterum pręceptum, quod pertinet ad ius naturale, nam nō est per legem humanam, quòd homo nulli inferre dēat aliquam vim; sed nobis natura ipsa indidit. Et pertinet hoc ad præcedens pręceptum: nam calumnia, & violentia de qua hic agitur, in aliquo communicant, nam calumnia est cum alicui subtrahitur bonum, quod habet, per quandam coloratam rationem, sed non existē tem veram: violentia autem est cum bona sua alicui detrahuntur, nulla vera, aut colorata ratione prętēta, sed solis viribus oppugnando, & sic ambo ad subtractionem rerum pertinent: opprimere autem, quod hic accipitur, idem est quod premere, vel humiliare, s. cum quis viribus preualens alium sibi subijcit. *Non morabitur opus mercenarij, apud te vsque mane.* Istud est alterum pręceptum de iure naturę, quod immediatè pēdet a superiori, s. a violētia, nam mercenarij pauperes sunt, & impotētes, si igitur aliquis mercedem eorum per aliquot dies detineat, eis violentiam infert: nam si cut tollere eis mercedem suam totaliter est opprimere eos, ita quòd merces eorum, quantum ad aliquod tempus tollatur, violentia quędam, vel oppressio est. Cum enim mercenarius perfecerit opus suum, merces ei promissa naturaliter debita est, ideo siquis eam vlterius detinuerit, iam tollit ei vsum illius mercedis pro hoc tempore, in quo violentiam infert, potissimè cum ipse mercenarius pauper sit, & Deus iusserit nullam calumniam, aut violentiam inferendam pauperibus, vel aduenis, & viduis, & peregrinis, vt habetur Exodi 22. cap. cum dicitur, aduenam non contristabis nec affliges: aduenę enim ipsi fuistis in terra Aegypti, viduę, & pupillo non nocebitis. si læseritis eos, vociferabuntur ad me; & ego audiam clamorem eorum; & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt vxores vestrę viduę, & filij vestri pupilli. *Non morabitur opus mercenarij.* Non accipitur opus propriè, quoniam opus est ipsum, quod fit, vt domus, vel liber, vel aliquid, quod per laborem construitur. opera autē est ipsa rei actio, idest labor agentis: mercenario autē non est dandum opus, quia illud manet apud dominum, cuius est: sed aliquid dādum est pro labore operis, s. pretium, & illud vocatur hic opus. *Vsque mane.* Idest in eadem die in qua mercenarius operatus fuerit reddetur sibi pretium laboris sui: cuius causa est, quia mercenarij pauperes sunt, & non habent aliquid alterum, vnde sustententur, nisi labores manuum suarum, quod si quis eis ad tempus subtraxerit, pro eo tēpore victum eis tollit, quod faciendum nunquam est, sicut patet, de eo qui recepit ī pignus vestem alicuius in qua dormiebat si nullā aliam haberet ad dormiē

Calumnia quid sit.

Calumnia & violentia differunt.

Opus, & opera differunt.

A dum. nam etiam si non soluisset de bitũ quotidie reddebatur ei vestimentum suum ante solis occasum, qa ipsum solum est in quo dormiebat. sic patet Exod. 22. cap. cum dicitur. si pignus acceperis a proximo tuo vestimentũ ante solis occasum redde ei: ipsum est enim solum quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat, si clamauerit ad me exaudiā eum, quia misericors sum. nulla igitur violentia aut calumnia mercenarijs, aut pauperibus facienda est.

Vnde non potest mercenarij pretium, vsque ad alteram diem detineri sine peccato, nisi ex consuetudine, aut mercenarij voluntate, vel alia quacunque rationabili causa solutio impediatur. *Non maledices surdo.* Hic ponitur aliud preceptum de pertinentibus ad ius

B naturę, scilicet, ꝙ nemo surdis maledicat. hoc enim est ab ipsa rerum natura inductum, & valde rationabile hoc omnes homines iudicabunt etiam si hoc nulla lex statuerit. Et cum hic iubetur non maledices surdo. non solum prohibetur maledictio facta ad surdos: sed etiam ad quoscunque homines, nam cuicunque maledicere peccatum est. Iussit tamen Deus id quod magis ratio inducebat. Nam deterius est maledicere eis qui se defendere non possunt, quàm eis qui hoc efficere possint. Huiusmodi autem surdi sunt, quia cũ nihil audiant ad maledicta nihil respondere valebunt. videtur namque esse quedam crudelitas, & miseri animi conditio, vt eis molestias inferamus qui nobis easdem inferre non possunt. etiam hoc fit ad tollendam occasionem maioris mali. nam cum aliquis audienti-

C bus maledicturus est: timet sibi similia, aut deteriora referri: & interdum ob hoc a maledicēdo se cohibet. Cum vero aliquis surdo maledicere velit, scit illum sibi respondere non posse, & ob hoc in maledictis amplius efferatur.

Item non solum est intelligendum directè surdos non debere maledici, scilicet eos, qui auditiua potentia carent. sed etiam illos qui pro tunc audire non possunt, vt propter absentiam, & locorum distantiam. vnde ob hoc de absentibus detrahere peccatum magnũ & turpitudo est. & hoc tam ex parte maledicēris, quā ex parte eius, cui maledicitur. Ex parte maledicētis patet, quoniam maiori malitia ad hoc incitari videtur, cũ in pręsentia alterius posset hæc verba in correctio-

D nem aliquam proferre. in absentia autem sola voluntas nocendi causa esse videtur. Ex parte autem eius q maledicitur etiam hoc patet, quoniam si presens esset posset maledictis respondere, & maledicentem a maledicendo cohibere, apparet autem pręter hoc quedā miseria animi, & timiditas, cum quis ei offensionem infert, a quo suscipere non possit. sicut si vir contra fœminam bellum gerat. *Nec coram ceco ponas offendiculum.* Idest non pones coram cęco aliquid in quo cadat, vel non diriges eum per viam saxosam, & precipitem, vt cadat. Hoc enim secundum naturam est, vt nemo his personis miserabilibus vlteriorem inferat afflictionem. Et non solum sunt ista precepta secundum naturam, sed etiam sunt aliquid valde speciale inter

E omnia pręcepta naturę. In omnibus namque preceptis naturę apparet ratio debiti. sed adhuc magis in quibusdam quàm in alijs, & illa magis specialiter videnť pertinere ad ius naturę. sic autem est in hoc, quia nullus homo est, qui non iudicet malum esse coram cęco ponere offendiculum. causa huius est, quia ipse illud vitare non potest, cum nullo modo videat.

Considerandum autem, quòd non solum coram cęco non est ponendum offendiculum, sed etiam coram nullo homine, quia ista secundum se mala sunt. ideo ad nullum hominem fieri debent. dicitur tamen magis de cęco, quàm de videntibus: quoniam cęcus offendiculum vitare non potest. videntes autem possunt

Pctīn mortale est detinere, vsque ad alteram diē pretiū mercenarij, nisi ex voluntate.

De iure naturali est non ponere offendiculū corā cęco, nec coram alio homine.

sunt. Etiam vt supra dictum est ad euitandum maius malum. nam si aliquis velit ponere offendiculum coram vidente, ipse considerās hoc maiora offendicula ponet coram illo, qui hoc fecit, ideo quilibet timebit coram vidente offendicula ponere. Corā cęco tamen nullus hoc timebit. quia etiā si offendicula cæcus suscipiat, & in illa incidat, tamen facienti similia parare non potest. quoniam nec offendicula videt, nec eum cui parare debeat nouit. faciliter ergo quilibet malus moueretur ad offendicula ponenda.

Sciendum autem, quòd non solum vocatur hic cęcus ille, qui potentia visiua caret. sed etiam ille, qui potentiam visiuam habens, hęc quę ponunt̄ videre non potest, vt si quis ponat insidias, aut offendicula multū latentia in quę quilibet satis videns incideret, dicitur ponere offendicula coram cęco. nam velut cęco impossibile est offendicula quę ponuntur, intueri, ita & videntibus impossibile est si offendicula multum latentia sint.

Prohibemur male alteri consulere.

Dicunt etiam, tam Doctores nostri quàm Hębrei in hoc prohiberi, ne quis simplici viro male consulat. nam cum tota actio hominis ex cōsilio dirigatur, qui male consuluerit offendicula in actione parat. hoc autem malum est in omnibus hominibus, scilicet, quòd cuicunque praue consuluerimus inique egimus. hoc tamen magis est ad eos qui simplices sunt, quoniam intelligentes quamquam a nobis praua consilia recipiant, interdum illa prudentia sua deuitare possunt. Illi tamen qui simplices sunt hoc facere nequeūt, sed penitus ex nobis pendent. ideo in his peccatum maius est. *Sed timebis Deum tuum*. Hic ponitur retractiuū a malo, quod aliquis faceret ponendo offendicula coram cęco, vel maledicēdo surdo, scilicet, quòd timeat Deum, quasi dicat, licèt non timeas, quòd aliquis possit tibi malum inferre pro hoc malo, quod egeris ponendo offendiculum coram cæco, & maledicēdo surdo, quoniam ipsi qui suscipiunt personæ impotentes ad reddendum vicem sunt, tamen debes timere Deū qui retribuet vicem pro his. sic patet Exodi 22. c. cum dicitur. aduenam non contristabis, nec affliges: aduenæ enim, & ipsi fuistis in terra Aegypti: viduę, & pupillo non nocebitis, si lęseritis eos vociferabūtur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt vxores vestrę viduę, & filij vestri pupilli. *Quia ego sum Dominus.*

Directio hominis iudicis.

Quasi dicat ista immediatè refertur. s. quod debetis timere Deum, quia ego sum Dominus, & scilicet potens vobis retribuere sufficienter pœnas pro peccatis vestris. *Non facies, quod iniquum est.* Hic ponitur directio hominis iudicis. nam quamuis quilibet homo ad alios se habere debeat innocenter: ad iudicem tamē magis hoc pertinet: ipse enim est qui plura mala agere potest, ex eo quòd id quod ab eo prolatum fuerit, tanquam ius est: & dicitur. *Non facies, quod iniquum est.* Idest non inferes alicui aliquam pœnam contra legē, vel aliàs contra rationem aggrauādo: & hoc est cum ad vnum solum iudex se habet imponendo ei pœnas pro aliquo malo. cum autem inter duos, aut multos iudicat immediatè dicitur. *Nec iniustè iudicabis*. Idest non proferes sententiam iniquam contra legem, vel rationem in qua id, quod vnius est alteri tribuatur, quia tunc iniusta distributio est, vel potest accipi, ꝙ per ista duo præcepta prohibeantur duo, quæ pertinēt ad easdem personas, s. nunquam proferre sententiam, & prolatam executioni mandare. Primum prohibetur cum dicitur, nec iniustè iudicabis: nam cum iudicare sit ius dicere in solo verbo est, & non pertinet ad sententiæ executionem. Secundum prohibetur cum dicit: non facies, quod iniquum est, idest non trades iniquā sententiam executioni: nam hoc est facere iniquum: ma-

F le autem sententiare non est facere iniquum, sed dicere iniquum, sed hoc est inquantum distinguitur facere, & dicere: facere tamen aliquod ipsum dicere est. sed respectu eiusdem rei distinguuntur. *Non consideres personam pauperis.* Hic ponuntur quædam impedimēta, quæ rectum iudicium excludunt: sic enim est receptio munerum, quoniam ista excęcant iustos atque prudentes, vt patet Exodi 23. c. & Deuteron. 16. cap.

Quomodo fauor in iudicio aliquando licet, sed non acceptio personarum. Quæst. VII.

ALIVD autem est fauor, qui dicitur adiutorium factum alicui personę sine meritis in alterius præiudicium, hoc autem in iudi-

G cio est: nam in actibus non iudicialibus fauor esse potest sine peccato, cum sit liberum adiutorium, & videtur pertinere ad liberalitatem. Iste autē fauor vocatur hic acceptio personarum: & vocatur acceptio personarum, quandocūque aliquis propter personam, quippiam agit meritis personæ non suffragantibus, & hoc in iudicio, vt si aliquis iudex sententiat pro aliquo, quia diues est, vel potens, aut cognatus suus, vel aliàs, quia ista non dignificant merita causæ. Si autem essent cōditiones, quæ causarum merita potiora facerent, non esset acceptio personarum, sed vnicuique tribuere ius suum. De personarum acceptione, quando propriè sit, & de regulis ad cognoscendū eam, & cui virtuti repugnet magis dictum est Deute.

H 1. cap. Hic autem dicitur, ꝙ iudex non consideret personam pauperis, quod potest dupliciter intelligi.

Quō intelligitur, ꝙ iudex non consideret personam pauperis

Vno modo, ꝙ non consideret personam pauperis, idest propter hoc, ꝙ est pauper solum non sententiet pro eo, nisi forte merita causę suę potiora sint, quod dicitur contra aliquos iudices, qui valde miserentur pauperibus, & tamen aliquando irrationabiliter. Ideo interdum sententiant pro eis, quamquam hoc merita causæ non exposcant: & hoc vetuit dominus, vt habetur Exod. 23 cap. s. pauperis quoque non misereberis in negotio, idest nō misereberis pauperi, quia pauper est, in negotio, idest in iudicio sententiando pro eo, propter paupertatem. Sed iste sensus non potest hic stare,

I quia repugnat litera, quæ sequitur, s. nec honores vultum potentis. & ista duo ponuntur hic, tanquam contraria, ergo si vultus potentis honorabatur necessariū erat, vt pauper despiceretur.

Alius sensus est, non consideres personam pauperis, idest non consideres de aliquo, ꝙ pauper sit, quando ī iudicio fuerit, quia siue pauper, siue diues sit, vnicuique æqua mensura distribuenda est. *Nec honores vultum potentis*. Idest in iudicio non honores potentem, quia potens est, s. dando ei plus de iusto, quā dare debes propter hoc, ꝙ est potens, sicut nō debes deprimere pauperem in iudicio, quia pauper est auferendo ei, quod iustum est. sic habetur Exodi 23. ca. cum dicitur. non declinabis in iudicio pauperis, idest, quando dederis iudicium de paupere non declines a rectitudine tollendo ei aliquid, quia pauper est. Vel intelligitur

K alio modo, quod non est despiciēda persona pauperis in iudicio, nec honoranda persona diuitis, s. quod non faciat iudex diuitem in iudicio apud se sedere, quod est honorare eum, & pauperem stare, quod est despicere personam eius, s. ad dandum minus de honore: nam cum sic fiat personarū acceptio est, & principiū, vt pauper formidet de bonitate conscientiæ iudicis: credet enim iudicem esse affectum ad diuitem cū eū faciat apud se sedere, & sic intelliget se non posse consequi ius cum diuite, ideo vt tollatur iste scrupulus nō debet iudex in iudicio honorare magis diuitē, quam pauperem, ideo iubetur Deuteron. 25. cap. ꝙ quando aliqui

aliqui habuerint inter se causam, stent ambo coram iudice, idest ambo stent pedibus, & nullus eorum sedeat, ne sic alius presumere possit pro eo quem iudex sedere iusserit. hoc namque conueniēs valde est, quia nō solum a malo, sed etiam ab omni specie mali secūdum Apostolum fugiendum est. *Iuste iudica proximo tuo*. Hoc potest referri ad iudices quibus competit ex officio iudicare, & quia dicebatur supra dè illis, quę impediebant iudicium, scilicet de personarum acceptione cōcluditur hic, quòd iudex debeat iudicare cauendo ab omnibus istis, ne ex aliqua causa, vt fauore, vel odio iudicium deprauetur.

Alio modo potest intelligi, quantum ad omnes homines, quoniam omnes iudicant aliquid de proximis suis, scilicet apud seipsos iudicantes, quōd alij boni, vel mali sint, vel quòd actus sui ob aliquam causam bonā vel sinistram fiant. & quantum ad hoc homines valde errant: qui de alijs praue iudicant, s. interpretantes actus eorum in malum. Apostolus enim sæpe hoc vetuit, & Christus potissimè, cum inquit nolite iudicare & non iudicabimini. Matth. 6. cap. & Apostolus 1. Corinth. 10. cap. nolite iudicare, quoad vsque veniat Dominus, qui iudicabit abscōdita cordium; & reuelabit occulta tenebrarum: & quantum ad hoc si aliquis iudicet de proximo quicquam, debet iudicare potius in bonum quàm in malum, nisi fortassis ipse actus, qui fit talis sit, vt nullatenus in bonum interpretabilis sit: sicut furtum, & adulterium, & periurium. de hoc habetur extra, de regu. iuris. 3. capit. estote misericordes. sic autem iubetur hic, vt vnusquisq; iudicet proximo suo iustè, s. non interpretādo res eius in aduersam partem, quia hoc iniustum est, nisi tales sint de quibus repugnet dari bonam interpretationem, & fortè ista sententia est magis conueniens quàm superior, quia dicitur, iustè iudica proximo tuo. proximus nomen ęqualitatis est. iudex vero nomen dignitatis, & excellentię cum gerat personam totius populi ius distribuentis, & hoc modo non vocaretur ipse proximus aliorum, quia in hoc diceretur ęqualis eis. sed videtur pertinere ad personas priuatas, scilicet, quod quilibet homo iustè iudicet proximo suo actus eius bene interpretando, & isti propriè vocantur proximi, quia personę priuatę secundum se, non secundum aliquem maiorem, vel minorem excellentiam adinuicem, sed ęquales, & proximi magis vocantur.

Non eris criminator. Hic ponitur de eis quæ pertinent ad omnes homines, vt bene se habeant, & innocenter ad alios, & supra dicebat de eis quę erant in intentione, quale est iudicium, quod est in actu interiori: hic ponitur de eis quę sunt in voce. & dicitur, quòd nō sit aliquis criminator, idest accusans omnes de criminibus, scilicet diffamās eos, vel accusans in iudicio. est enim magnum inconueniens, quia cum aliquis accusator aliorum est, alij oderunt eum, nec possunt ei pacifice cōmunicare, & sequuntur alia damna, & scandala. Sed in hoc distinguendum est, quomodo aliquis sit criminator, quoniam duo significat criminator, scilicet criminum impositorem, aut de criminibus accusatorem, vel eorum narratorem. Primo modo est simpliciter prohibitum, scilicet, quod nemo alijs crimina imponat. hoc enim semper valde illicitum est, & hoc gradualiter. nam iudicare malum de proximo, quod erat in solis interioribus malum erat, & vetabatur. imponere autem crimina, quod est in voce, deterius est.

Criminator duo significat.

Alio modo intelligiī, quòd aliquis sit criminator, idest de criminibus accusator, vel enarrator: & tūc aut accusat coram eo, qui corrigere ista debeat, aut corā aliquo alio. si enim coram alijs personis hoc agat non videtur agere zelo corrigendorum criminum, sed infamandorum proximorum. & sic enarratio criminis alicuius coram alijs semper illicita est, nisi fiat secundum modum Euangelicę correctionis, de qua habetur Matth. 18. cap.

Si autem aliquis ista crimina enarret coram eo, qui hęc corrigere debet, scilicet coram iudice, aut illa corrigēdorum criminum causa, aut liuore motus, vel ira, aut aliàs enunciat. Si enim secundo modo semper illicitum est. Si autem primo modo, aut vera, aut falsa enunciat, si falsa semper malè agit. si vera aut sunt talia, quæ nisi corrigerentur redundarēt in damnum reipublicę, secundum quòd sunt quædam crimina, q̄ faciunt ad magnum scandalum patrię, vel perditionis eius, & in isto casu quilibet tenetur enarrare crimina ei, qui corrigere illa potest, alioquin peccat in rēpublicam. Si autem sint aliqua crimina, quę non redundāt directè in damnum reipublicę, nec aliquod damnum iam ex eis sequi potest cum semel transierint, non debet aliquis de talibus criminibus accusare, nisi fortassis sit ille ad quem damnum, vel iniuria ex hoc crimine proueniebat, quoniam tunc accusare poterit. vocatur autem hic criminator, qui alicui crimina imponit, siue vera, siue falsa sint, scilicet, quòd quando cum aliquo loquitur, obijcit ei crimina ad diffamandum eū: talis namq; homo dicitur esse omnibus odiosus. Vel dicitur criminator, qui publicè crimina de aliquo narrat, etiam si non sit pręsens ille de quo narratur. Vtrunque enim malum est. *Nec susurro in populis*. Dicitur enim susurro ille qui occulte crimina de alijs enūciat, & iste multum nocet, quoniam eos quibus ista narrat prouocat contra illum, de quo ea refert, sed adhuc iste pręsumitur magis falsum dicere, & ex peiori intentione moueri, quàm ille qui in publico profert, & hoc ēt facit hominem valde odiosum alijs. cauendum ergo est hoc, nam & criminatorem esse in aliquo casu conueniens est, vt ostensum fuit nunc, esse tamen susurronem nunquam licet. *Non stabis contra sanguinem proximi tui*. Idest nō voles occidere proximum tuum, vel non iungeris illis, aut fauebis, qui proximum occidere quęrunt: hoc enim est stare cōtra sanguinem, idest stare ad occidendum, siue effundendum sanguinem. Ista omnia de iure naturę sunt, cum ratio dictet ea sic fieri debere, etiam si nulla lex de his posita sit. *Ego Dominus*. Idest ego Deus vester iubeo vobis hoc, & possum iubere, quia Dominus sum. *Nec oderis fratrem tuū in corde tuo*. Hic prohibetur sola ira, vel rancor, qui est in animo præter exteriorem pœnarum inflictionem.

Qñ inconueniens est accusare d̄ criminib⁹, & qñ homines cogantur ad hoc.

Ira vel rancor, quomodo prohibeantur in veteri testamento.
Quæst. VIII.

HOc est contra illos qui dicunt in veteri testamento non fuisse prohibitam intentionem, sed solum operationē, rancor tamen est aliquid in corde solum pręter vocē, & exteriorem pœnarum inflictionem. Ideo dicendum, quòd in lege veteri erat prohibita intētio, sicut & manus, quod apparet ex eo, quod habetur Exodi 20. cap. cum prohibemur concupiscere vxorem alterius, concupiscentia tamen in solo actu interiori est: nam si accipiatur pro actu coeundi, aliud præceptum speciale ponitur ibidem, scilicet non męchaberis: reducendū igitur est pręceptum illud ad solum actum mentis nostræ. Ideo dicendū, quod in lege veteri, ita prohibebatur actus interior, sicut in lege noua; quia ille peccatū est in multis, immo nunquam est peccatum in opere exteriori, nisi primo sit in actu interiori. tamen in lege noua magis exprimitur de peccato, quod est in interiori actu, quàm in lege veteri. Causa est, quia lex noua est lex pręceptorum perfectionis.

Quando

Quando aliquis tenetur declarare alteri in vultu odium, quod contra ipsum concepit, & quando agit illicitè declarando. Quæst. IX.

SCIENDUM autem, quòd habere rancorem nō prohibetur hic simpliciter, sed habere in corde, nam si aliquis demonstret alteri in verbis, vel in vultu, non videtur contra hanc legem agere, quia in hoc videtur arguere eum de quo odiū concepit. Et propter hoc aliqui Iudæi dicunt, quòd fratres Ioseph iuste agebant, quia non velabāt odium in corde, sed manifestè demonstrabant ipsi Ioseph, non potentes ei pacificè loqui, vt habetur Gen. 37. ca. Sed hoc falsum est, nam cum aliquis concepit odium de altero iuste, nō debet illud tenere in corde, sed magis reuelare ei de quo est, vt sic satisfiat, vel odium tollatur, & hoc intelligitur hic. Si autem aliquis de altero concepit odium irrationabiliter, non debet illud declarare, sed magis intra se extinguere debet: magis enim peccat, qui conceptum odium irrationabiliter in vultu, vel in verbis monstrat, quàm qui in solo pectore tenet. cum iam ex eo, quòd alteri vultum turbidū monstrat, viam paret offensionis. Si autem intra se illud teneret, sibi soli offensus esset nulli alteri nocens, hoc autem est, cum aliquis cōcepit odium de altero, & scit non habere se aliquam legitimam causam concepti odij; tunc enim reuelare non debet, quia tunc pro nihilo alios offenderet. si tamen aliquis odium rationabile conceperit putans se iustè in alterum commoueri, conueniens est, vt ei odium suum monstret, aut saltem extinguat in corde, quia cum monstratum fuerit, patebit nullum esse, & tunc tolletur. Si autem subticeret ille qui conceperat tale odium, maneret in eo odium illud, cum semper se existimaret iustam odij fouere causam, & hoc inconueniens est, reuelandum ergo erit.

De fratribus autem Ioseph non erat sic, quoniam ipsi sciebant se iniquam odij fouere causam, cum ex sola inuidia mouerentur, quia ipse somniauerat de se aliqua magna futura, quibus auditis fratres concitabātur contra eum in liuorem, vt habetur Genes. 37. cap. Cum ergo ipsi demonstrarent Ioseph odium suum, quod iniustè conceperant, deterius agebant, quàm si illud occultassent.

Sciendum autem, quòd cum hic dicitur, non oderis proximum tuum, non prohibetur ira, sed odium: nam ira dicitur esse, quidam motus subitus factus in natura nostra ex sanguinis ardore, & iste non permanet, odium vero dicitur esse quedā ira inueterata manens in animo, quæ sine aliquo motu facto in natura, iam ibi manet, & istud nō propriè vocatur ira, nisi large iram accipimus distinguentes, secundum Aristot. Ethic. lib. 4. in ca. de mansuetudine, vbi ponit tres species. Primi dicuntur esse acrocholi, idest acuti, scilicet qui cito irascuntur, & de multis rebus etiam sine causa, sed immediatè cessant, isti autem manifesti sunt, ꝓpter velocitatem, & motum factum in eis, & ista est proprie ira. Alij vocantur amari, & difficulter soluuntur ab ira, quę in eis multo tempore manet, tunc autē isti quiescunt, cum punierint eos quibus irascuntur; quoniam punitio generaliter quietat impetū irę: isti enim in se magnam tristitiam habent, quoniam nullus poterit eam tollere, quia immanifesta est. & necessarium est magno tempore manere ad hoc, quòd digeratur. Alij sunt qui vocantur difficiles, & isti irascuntur magis quàm oportet, & maiori tempore, nec vnquam cessabunt ab ira, donec puniant eos quibus irascuntur. Istę duę species vltimę, scilicet amarorum, & difficilium odium continent, quoniam sunt immanētes: acrocholi autem nō habent odium, sed iram velo-

De tribus speciebus hominum iracundorum.

F citer transeuntem, & isti manifesti sunt, ideo non retinent in corde. patet, quia de eis Aristoteles dicit, vbi
supra, accidit autem ipsis hoc, quoniam retinēt iram,
sed redeunt, vel manifesti sunt propter velocitatem,
deinde requiescunt. de ira quantum, & quę illius sunt
dicemus Matth. 5. cap. *Sed publicè argue.* Idest non teneas
istam iram intra cor tuum, sed reuela illi de quo
eam concepisti, scilicet petendo, quòd satisfaciat tibi
pro offensa, vel damno dato, pro quo odium concepisti,
& tunc si iniuria fuit propter quam iustè odium
conciperetur, vel fiet satisfactio, vel habebit manifestam
causam prosequendi iniuriam ille, qui odiū conceperat,
etiam proficit vt ipse, qui concepit odium, nō
torqueatur magno tempore. Nam amari qui sunt in
G secunda specie iracundorum, quando intra se conceptam
iram tenent, graue aliquid tolerant, & toto illo
tempore torquentur. Si autem aliquis reuelaret istud
odium ei, de quo illud conceperat, iam non maneret
odium, etiam quia amici istius iracundi lenirent odiū
eius, si illud cognoscerent, cum vero incognitum est
hoc fieri nequit. Item iste qui intra se cōcipit odium,
sibijpsi grauis est, & amicis suis amarus atq; infestus,
donec odium istud digestum sit. vt igitur nō maneat
istud inconueniens, bonum est reuelari odiū, hoc tangit
Aristo. 4. Ethico. cap. de mansuetudine cum loquitur
de amaris dicens, graue habent, propter non manifestum
enim esse, nec suadebit ipsis aliquis, in ipso autem
digeri iram tempore indigēt. sunt autem tales sibi
ipsis molestissimi, & maximè amicis. aliæ etiā cau-
H sæ huius esse possunt, quæ immediatè tangūtur, cum
dicitur. *Ne habeas super illo peccatum.* Idest argue proximum
tuum publicè, vt nō pecces in eo: tollitur enim
occasio peccandi in proximum, quando publicè arguitur,
quia ille qui ante non cognoscebat se odio haberi,
non obseruabat se ab eo, qui illum odio habebat,
& sic poterat ab eo incaute occidi; nūc autem obseruabit
se ab eo: vel ex eo, quòd aliquis arguit aliquem
publicè, recipit satisfactionem pro iniuria. Nam quēadmodum
per realem punitionem iracundia aboletur,
ita & per verba dura coniecta in aliquem, qa tunc
in verbis totus impetus irę exhalat. Dicitur autem, ne
peccatum habeas super illum, i. si publicaueris odium,
I nō peccabis in eum quem odio habes. accipitur istud
peccatum eo, quia in eo, quòd aliquis retinet iram, si
iniustè concepta est peccat, cum vero illam excluserit
per redargutiones iam non peccat, quia non tenet irā.
Vel alio modo potest intelligi de peccato, quod est in
executione per inflictionem pœnarum, scilicet, quòd
si aliquis semper teneret odium contra proximum
suum, aliquādo commotus illo odio eum occideret,
& esset hoc peccatum graue: si autem arguerit eum
publicè, iam cessabit ex hoc odium, & non insurget
iste ad occidendum alterum, vnde non peccabit. *Et
non queras vltionem.* Hic ponitur alterum pręceptum,
quod aliquo modo est de iure naturę, & aliquo modo
de iure diuino, sed magis de iure diuino. Nam secundum
iura humana potest aliquis petere vindictā,
& permittitur ei ista expetitio vltionis, quæ ex odio ꝓ-
K cedit, qui igitur vltionem expetit, charitatem non habet,
& in morte manet, vt patet 1. Ioann. c. 4. qui igitur
prohibuit, vetuit quoque vltionis expetitionem: vnde
dependet istud pręceptum ex superiori, quia supra
prohibebatur odium, hic autem vltionis expetitio interdicitur,
quoniam illa ex odio procedit.

Scd'm iura humana cōceditur petitio vltionis, sed non scd'm iura diuina.

Quando quis potest licitè prosequi iniurias, & quando non. Quæst. X.

IN quo considerandum est, quòd vltio non se extēdit ad omnia mala inflicta, sed solum ad iniurias; nam pro damno dato vltio directè non expetitur, sed satisfa-

satisfactio perditarum rerum nisi fortè iniuriç cum ipsis damnis illatç sint, sed hic agitur de ipsis iniurijs propriè sumptis pro quibus vltio expetitur, & hanc dicit litera non esse expetendam. Quod potest intelligi dupliciter, vno modo, quòd non quçrat aliquis vltionē, idest non appetat eam manibus suis, quoniam hoc esset cōtra iudicialem ordinem, & semper illicitum est. Iudicialiter tamen satis poterat quilibet agere contra proximum suum actione iniuriarum, immo iubebat Deus, quòd si aliquis voluntariè alterum occidisset, nullo modo viueret, sed iudices tollerent eum de terra, vt patet Numeri 35.ca.& Deuteron.19.c. Alio modo potest intelligi hoc, s. quòd non petat aliquis vltionem etiam coram iudice, sed remittat ei qui iniuriam fecit. Et tunc considerandum est, quòd accipiēdo large iniuriam pro omni malo, ꝙ infligitur, siue sit damnum, siue vera iniuria, dicendum est, quòd quandocūque damnum inflictum est, solum licet fieri expetitionem illius dāni, scilicet, quòd plenè satisfaciat, & hoc non vetatur hic, cum agatur de vltione, quç est ad pœnarum inflictionem. Si autem inferatur iniuria, tunc aut aliquis prosequitur eam criminaliter, aut ciuiliter s. ad pœnam, vel ad æstimationem in pecuniam. Si.n. secūdo modo licita est expetitio iniuriç, & isto modo non vocatur directè vltio, quoniam in pœnam sonat vltio, sed magis pertinet ad quendam modum satisfactionis, tanquam in damnis datis. Si autem accipiatur expetitio iniuriç quantum ad pęnam, tunc potest esse ibi propriè vltio, & directè, quia infertur tale quid quale vnus hostis alteri hosti inferre cupit: & tunc dicendum est, quòd iste qui petit proximum condemnari ad pęnam actione iniuriarum, aut agit ex liuore, & rācore, aut ex quodam iustitiæ feruore. Contingit enim interdum, vt aliqui ita sint malę conditionis, quòd si eorum prauitas impunita relinquatur, ad deteriora ꝑpetranda procliuiores semper erunt, quoniam facilitas veniç incentiuum tribuit delinquendi, vt patet extra, de vita & honest. cleric. in c. vt maiores. Si igitur aliquis hoc videns iniuriam suam prosequatur, non tanquam iniuriam prosequens, sed tanquam proximi infirmitati, & ad malum pronitati compatiens puniri exigat eum, qui deliquit, rectè agit, immo fortassis male ageret, si eum relinquens impunitum peiora audendi tribueret incentiuum, nisi fortè talis persona sit iniuriam suscipiens, cui ex conditione status, vel professionis conueniat magis iniuriam tolerare, quàm pœnam expetere, & isto modo non petitur vltio, quia nō proceditur ex rancore. sed magis ille qui alterum accusat, ei misereretur, velut siquis ægrotos curandos ad medicum ducat, quoniam tunc potius bonum quàm malum est. de hoc Boetius, de consola. lib. 4. Prosa 4.

Si autem accipiatur expetitio iniuriç ad pœnam ex rancore, & desiderio vindicandi, tūc vocatur propriè vltio, quia iniuriam suscipiens saturatur pęnis iniuriatoris, & hoc modo non licèt iniuriam patienti petere vltionem, quoniam cum rācore, & odio fit, & qui sic facit mortaliter peccat. Quod autem sic accipiēdum sit, apparet ex eo, quod habet immediatè, scilicet, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum, quamquam si rectè attendere velimus, magis ex illa litera sequitur, ꝙ Deus iubeat hic, vt totaliter remittat aliquis iniuriam nullo modo petendo aliquam pęnam per se, vel a iudice: sic enim significatur cū dicitur, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum, nam non memorari iniuriç est totaliter eam tradere obliuioni, vt nullo modo eā expetat, nec etiam saltem eius recordetur, & isto modo dicetur, quòd hoc non est pręceptū, sed magis consilium quoddam, quod falsum est, quia tunc non posset aliquis expetere iniuriam pro occiso, vel vulnerato, quod est falsum, cum dētur de hoc aliquç leges supra Exo. 21. cap. & Nume. 35. & Deuteron. 19. c. Si autem accipiatur expetitio vltionis secundum rancorē, ꝙ hoc non liceat pręceptum est: nam quicunque expeteret vltionem rancorem habens, peccabat mortaliter, & erat reus huius legis. Sciendum tamen, quòd quamquam cōstaret de aliquo, quòd petebat directè vltionem motus ex rancore, tamen semper audiebatur in iudicio agens actione iniuriarum, sicut patet de illis qui prosequebantur sanguinem occisorū cognatorum suorum. Nam cum fugerent in vrbes refugij illi qui occidissent aliquos, proximus occisi veniebat ad ciuitatem illam petens coram iudicibus occidi illum virum, & si reperiretur, quòd factum fuerat ex intentione, tradebatur in manu accusatoris, & ipse occidebat eum, & sic patet, quòd Deus ibi permiserit vindictam, quādo directè expetitur. Item quod amplius est, si aliquis occidisset alium a casu, & antequam confugeret ad vrbes refugij occideret eum proximus occisi, non incurrebat aliquam pœnam, quamquam innocēs fuit in morte alterius, etiam si iste qui alterum occidit a casu, confugerit ad aliquam de vrbibus refugij, & ibi causa ventilata inueniretur fuisse homicidiū factum a casu, & absolueretur occisor. Si tamen ante mortem summi sacerdotis inueniatur extra vrbem, poterat eum occidere impune proximus occisi, vt patet Nume. 35. & Deuteronom. 19. ca. sed manifestum est, quòd ista est directa expetitio vltionis, nullus namque alium manu sua occidit motus propria auctoritate, nisi propter vindictā agat. permittebat ergo Deus directè istam vindictam, & tamē qui eam expetebant peccabant mortaliter.

Quāquam peccatum esset petere vltionē ex rancore tū recipiebatur accusatio.

Quomodo leges istę stare possunt, cum vna vetet vltionem peti iniuriarum, & alia permittat simpliciter peti.

Quæstio. XI.

SED quæret aliquis, quomodo istę leges stare possunt, cum vna vetet peti vltionem iniuriarū, & alia permittat simpliciter peti, & det ad hoc magnam libertatem, nam leges tūc repugnare dicūtur, cum vna vetat, quod alia iubet, aut vna pręcipit, quod alia vetat, sic autem est in his duabus legibus. Respondendū est, quòd Deus posuit istas duas leges, quasi in duobus foris, scilicet in foro animę, & foro iudiciali. Ista lex, quę habetur hic, quia vetat id, quod est simpliciter vetādum, est in foro animę, & ꝗcunque contra illam agit peccat mortaliter. Alia autē quę habetur de petitione vindictę est secundum forū iudicialem, & ideo ille, qui vellet per aliquam istarum duarum legum se dirigere, attendere debebat, quòd per vtramque dabatur ei facultas ad agendum, tamen per istam rectè agebat, per aliam autem de petitione vindictę peccabat, quamquam aliquo modo posset aliquis agere per illam legem consequēdo alterum ad mortem, ita vt non peccet, quia nō agit desiderio vindictę, sed propter alteram causam, s. vt proximus corrigatur. Causa autem positionis harum duarum legum, quę sibi aliquo modo videntur esse contrariæ, est in hoc, quoniam Deus volebat per legem suam statuere id quod erat verè bonum, & quia non prosequi vindictam huiusmodi erat, statuit illud hic. Pręter hoc autē Deus erat legislator, & ordinator politię Iudęorū specialiter, ſm ꝙ illa gens erat quidam populus specialis distinctus contra omnes alios populos. Et isto modo cum leges, & ordinatio politię debeant esse ſm conditionem gentis, cui dantur, oportuit considerari conuenientiam legum ſm habitudinem ad statum populi Iudeorum, & quia illi erant viri imperfecti appetētes vindictam, nisi ista concederetur, daretur occasio ad multa alia mala, tam ex parte eorum qui iniuriam faciebant,

Cā istarū legū quæ contrariæ videntur.

ciebant, quàm eorum qui suscipiebant, quoniam facientes iniuriam mouerētur faciliter, nec possent cōuenienter, & sufficienter coerceri per legem, cum non esset licita iniuriarum expetitio ad vindictam. Illi autem qui iniuriam susciperent, nihilominus vltionē expeterent, infringentes hanc legem, & sic ista contempta consequēter cōtemnerent multas alias, quod erat magnum inconueniens, debuit igitur hoc malū aut occasio ad malum prohiberi, ne daretur ad maiora facultas, sicut fuit de libello repudij, de quo dicit Christus Matth. 19. cap. ꝙ ad duritiam cordis Iudæorum datus est, cum hoc tamen voluit Deus patefacere quid bonum, & obseruandum esset, vt illi, qui boni essent, illud tenerent. Si autem ista lex Iudæorum, inquantum erat specialis politiæ illius, fuisset lex hominum perfectorum, non poneretur ista lex de permissione vindictæ, sed solum illa, in qua vetatur. Sic enim in nouo testamento, quia est lex non concernens specialiter vtilitatem, vel bonum statum alicuius politiæ vel gentis, non curatur de eis, quę conueniunt alicui specialiter, sed de eis, quæ sunt simpliciter bona; ideo ibi non ponitur aliqua lex, nisi valde iusta, etiam si videatur esse grauis, nec aliquod malum permittit, etiā si ex permissione aliquod malum, aut peccandi occasio non oriatur, sed solum id quod bonum est ponetur. Leges autem humanę aliter se habent, interdū mala aliqua permittētes, sicut & ipsa lex vetus. de hoc latè dictum est Deuteronom. 24. cap. & Exod. 21. cap. *Nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.* Idest si ciues tui aliquod malum tibi intulerint, non recorderis iniurię istius ad expetendam vindictam pro illa, tanquā si nūquam fuisset illata iniuria. Potest autem dupliciter intelligi ista lex, vno modo particulariter, s. quòd quamuis aliquis de ciuibus, siue compatriotis nostris intulerit nobis aliquam iniuriam, non debemus recordari ad petendum vindictam pro illa, sed ꝙ simpliciter remittamus. Alio modo potest intelligi de omnibus ciuibus ciuitatis, scilicet si aliquis suscepit aliquam iniuriam, vel damnum, quia omnes ciues sui contra eum aliquid iniquum egerūt, & ipsi rectores ciuitatis, qui totius ciuitatis personam repræsentant: nam tunc nō debet aliquis recordari iniurię illius, s. volendo nocere ciuitati, quæ est patria sua propter eos, qui sibi iniuriam intulerunt, sicut patet de illis qui propter iniustitiam, vel ingratitudinem patrię efficiuntur hostes illius, sicut de Coriolano Romano, cui qm̄ ciues exuli remittere noluerunt, conuersus ad hostes eos durissime inquietabat, de hoc Titus Liuius. 2. ab vrbe condita. Et iste est sensus conuenientior, quàm præcedens, quia magis debet aliquis toti patriæ misereri, & indulgere, q̄ vni homini, & maius malū est, vt quis propter susceptam a ciuibus iniuriam contra totam patriam agat, q̄ contra vnum de ciuibus. *Diliges amicum tuum, sicut teipsum.* Postquam positū est ne aliquis male se habeat, hic ponitur qualiter bene se habeat: nam tota vita hominis bene ordinati consistit in hoc, vt malum non agat, & bonum operetur iuxta illud Psal. 32. Diuerte a malo, & fac bonum, inquire pacē, & persequere eam, & istæ duæ partes etiā aliquo modo pertinent ad innocentiam. Nam sicut omnibus obligamur vniuersaliter non nocere, ita quibusdam specialiter obligamur bene agere, huiusmodi autē sunt amici, ideo hoc est ad eos se habere innocenter. Cum autem dicitur, ꝙ diligat quilibet amicum suum, intelligitur dilectio s̄m omnia quę pertinent ad amicos, s. beneuolentiam, & concordiā, & beneficentiam, de quibus Arist. in 9. Ethic. nā in his non sufficit simplex, vel quæcunque dilectio, sicut in alijs hominibus, sed specialiter requiritur. Iudæis autem iussum est hic, vt ipsi amicos diligerent, quoniam quamquam hoc sit de iure

Nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum dupliciter intelligitur.

Qño aliqs bene se habeat.

F natura, tamen Iudęi non bene se habebāt ad istud nulla gerētes charitatis viscera: & cum Deus iussisset eis vt bene se haberent ad amicos, ipsi quoque intelligebant sibi esse iussum, vt odio haberent inimicos persequentes eos, hoc innuitur Matth. 5. ca. cum recitat ibi Christus opinionem antiquorum dicens. Dictum est antiquis diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum; sed hoc non erat eis iussum, quoniam q̄q̄ bonum esset amicos diligere, inimicos tamen odisse ratione caret. *Sicut teipsum.* Non significatur hic ęqualitas, s. ꝙ tantum aliquis amicum suum diligere dēat, quantum seipsum diligit, quia hoc nullus homo facere posset. Item quia rationi repugnat, nam rationabile valde est, vt bonum nostrū magis quàm aliorū intendamus, & procuremus, q̄q̄ de modo & causa huius de

G siderij, qn̄ peccatum sit pro alio minus diligere quàm pro se, vel è contrario, aut quādo teneatur aliquis res suas pro altero perdere differentiæ multæ sunt, de quibus nunc nihil ad præsens, sed significatur hic similitudo quędā, scilicet, quòd sicut diligit aliquis seipsum, ita quodammodo similiter diligat amicum suum, q̄q̄ non tantum, vt seipsum, s. quòd sicut sibi benefacit, & pro se laborat, ita amico suo aliqualiter benefaciat pro eo laborans. & istud est in quo apparet aliquem esse alterius amicum, s. quando pro eo talia qualia pro seipso agit. de hoc Arist. Ethic. lib. 9. amicabilia quę ad alterum venerunt, & ex amicabilibus quæ ad seipsum. *Ego Dominus.* Idest faciatis ista quæ iussi propter me, qui sum Dominus vester: vel qa ego sum Dominus,

H & possum iubere hoc. *Leges meas custodite.* Idest obseruate omnia quæ statuo ad vos, & hoc qa sum Dominus vester. Potest autem referri hoc ad superiora, & inferiora, quia omnia ista sunt leges. Alio modo potest referri ad ea, quæ immediatè sunt: nam ea quæ sequuntur magis propriè dicuntur leges, quàm superiora, quia ea, quę supra dicta sunt erāt de iure naturę. Ista autem quæ immediatè sequuntur, sunt purè cęremonialia, & positiua: talia autem leges, aut legalia appellantur secundum Aristo. Ethi. lib. 5.

I Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus. Agrum tuum non seres diuerso semine. Vestem quæ ex duobus texta est; non indueris. Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quæ sit ancilla etiam nobilis, & tamen pretio non redempta, nec libertati donata: vapulabunt ambo, & non morientur, quia non fuit libera. Pro delicto autem suo offeret domino ad ostium tabernaculi testimonij arietem. Orabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius coram Domino, & repropitiabitur ei, dimitteturq; peccatum. Quando ingressi fueritis terram,

K & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum. Poma quæ germinant, immunda erūt vobis, nec edetis ex eis. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma quæ proferunt. Ego Dominus Deus vester. Non comedetis carnem cum sanguine,

Iumenta tua. Hic ordinatur homo in secundo principali quantum ad vires, & actus vegetabiles, scilicet qualiter homo bene se habeat per actus potentiæ vegetatiuæ. Sunt autem duo opera ad vegetationẽ pertinentia generaliter loquendo, scilicet generare, & alimento vti. secundum Aristo. 2. de Anima, & secundũ hoc, quia alimentum est in duobus, scilicet in augmentatione, & in nutritione, agitur hic de omnibus istis particulis. Primo de habitudine in generatione. Secundo in augmentatione. Tertio in nutritione. Secunda ibi. *Quando ingressi fueritis.* Tertia ibi. *Ego Dominus.* Circa hoc considerandum est, cum ponantur hic leges de directione actuum vegetabilium, quòd actus virtutum vegetatiuarum non sunt dirigibiles, nam solum dirigibile est id, quod est actus voluntatis, vel dependet ab actibus voluntatis, sicut sunt actus potẽtiarum executiuarum. actus vero vegetatiuarum virium necessarij sunt, nec est nobis liberum operari secundũ illos, vel non operari, quia etiam si nolimus, nutrimur & augmentamur, digerimus, & appetimus, atque deciso semine gignimus. etiam non est in potestate nostra sic, vel sic agere secundum istas potentias, sed aliquando intense, & aliquando remisse agimus, secundum quòd natura ipsa disponit vires præbens. De his igitur directè lex nulla danda est, scilicet, quòd faciamus, vel non faciamus aliquid secundum istas vires, vel sic aut aliter faciamus; sed dãtur regulæ de quibusdam actibus præcedentibus ad actus vegetatiuos; & illi pertinent ad voluntatem, atque regulantur a nobis, vtpote non est in potestate nostra, quòd augmentemur, vel non augmentemur, nutriamur, vel non nutriamur, sed est in potestate nostra, vt accipiamus cibũ vel non accipiamus, ex quo causatur nutritio, & augmentatio, sic etiam liberum nobis non est, deciso semine, vt inde aliquid generetur vel nõ, sed antequam decidatur, liberum est nobis non decidere, vel decidere. De his ergo actibus præcedẽtibus ad actus virium vegetatiuarum ponitur regula dirigens, de qua hic, & isti liberi sunt, nec vocantur propriè actus virium vegetabilium, sed rationalium: ordinantur tamen ad actus vegetabiles, ideo ab eis nomen assumunt. *Iumenta tua non facies coire.* Hic vetatur actus potentiæ generatiuæ quæ est in generare, non quantũ ad se, sed quantum ad priorem actum suum qui est coire, & hoc tã in hominibus quam in brutis. Coitus autem vel quæcunque alia a bestijs facta ad homines non pertinent, nisi secundum quod ipsi sunt ministri, vel causæ horum, sic autem est, quando ipsi faciunt animalia diuersorum generum coire, nam ipsa secundum se hoc nõ facerent, nisi industria humana, ad hoc inducerentur. *Non facies coire cum alterius generis animantibus.* Idest, cũ animalibus alterius speciei: nam animalia non sunt diuersorum generum, cum animal in illis omnibus genus sit, sed accipitur genus vulgariter pro modo, vel specie; & hoc est cum aliquis facit, vt asinus coeat cum equa ad gignendum mulos, & sic de cæteris propagationibus in quibus fit generatio æquiuoca.

Prohibitio actus potentiæ generatiuæ.

Quare prohibetur ne homo faciat coire animalia diuersorum generum. Quæst. XII.

Cavsa autem huius prohibitionis est coitus iste contra ordinem naturæ, ideo non conueniebat, vt homo esset principium ad deordinandum, vel deprauandum naturam. Item quia ex hoc sequebatur inconueniens, scilicet, quòd ex hoc homines mouerentur ad coitum pecoralem: licet enim animalia diuersarum specierum aliquãdo coire viderent, ita & ipsi coire desiderarent, quod fœdissimum erat. Potest autem fortassis alio modo dici,

A scilicet, quòd Deus voluerit deuitare in Iudæis similitudinem idolatrarum, idolatræ namque colẽtes septẽ planetas, & omnem militiam cœli (sicut patet in multis locis veteris testamenti) ad honorem coniunctionis planetarum animalium diuersarum specierum cõmixtiones faciebant; quamquam hoc non multum agit. Sed adhuc non existente altera causa hoc sufficiebat, quia Deus volebat reddere Iudæos gentem honestissimam, & valde bene ordinatam, ideo vetuit in eis quicquid aliquam turpitudinẽ designabat, cuiusmodi est coitus iste a principio introductus in animalibus diuersarum specierũ. *Agrum non seres diuerso semine.* Istud est alterum præceptum pertinens ad cæremonias, nõ

B inest enim ex natura, quod aliquis non debeat serere agrum duobus seminibus, sed est ceremonia a Deo introducta. Causa autem ĩtroductionis huius est, quia Deus vult, quòd idolatria tolleretur in Iudæis, & ritus superstitiosi magorum, atque omnis illicita obseruatio. sed aliqui idolatræ diuersa semina commiscebant in eodẽ agro ad aliquas superstitiosas obseruationes: ne igitur Iudæi ad hos ritus declinarent, vetuit Deus istam seminationem. *Vestem quæ ex duobus texta est non indueris.* Idest, quòd nullus homo acciperet ad opertorium suum vestem factam ex duobus generibus filorum, & alio modo habetur Deuteron. 22. ista lex, scilicet non indueris vestimentum, quod ex lana linoq; contextum est. Istud autem quod dicitur non est intelligendum de veste. quæ erat facta ex diuersis pannis, sicut nunc apud quosdam vsus est: nam istę vestes non

Deus quare noluit Iudęos vario semine agrum serere.

C dicuntur esse contextæ ex diuersis pannis, sed consutę. Hic tñ non prohibentur vestes ex pannis diuersis consutis, sed solum textura ex diuersis filis, vt si esset ex lino, & lana contexta vestis, ita ꝙ linum esset stamen, vel è contrario, nã tunc esset contextio, quæ hic prohibetur, vel si fieret vestis ex filis lanę, tamen fila ꝗdam rubea, alia vero alba, vel alterius coloris essent, si contexta simul forent. Causa autem huius est deuitatio similitudinis idolatrarum, qui similibus aliquando vtebantur. Quidam Iudęi dicunt, vt Iosephus, ꝙ ꝓhibebatᷓ talis vestis propter hoc, quòd summus sacerdos habebat vestes contextas ex diuersis filis, i. ex cocco bis tincto, hyacintho, purpura, auro, & bysso retorta, vt habetur Exodi 28. c. Aliqui autem dicunt, ꝙ hoc

D prohibetur, ne viri prætenderent in vestibus suis similitudinem mulierum, ad eas namque pertinebat tales vestes habere, viris autem totaliter prohibitum erat fęmineis vestibus vti, & econtrario, vt habetur Deut. 22. cap. cum dicitur, non induetur mulier veste virili, nec vir veste fœminea vtetur: abominabilis enim apud Deum est qui facit hæc. Sed ista falsa sunt, quoniam tam viris quàm mulieribus prohibitum erat, ꝙ vterẽtur vestibus contextis ex diuersis, quod apparet ex eo, quod habetur Deuter. 22. ca. vbi primo dicitur, ꝙ non vtatur vir veste fœminea, nec econtrario, & interpositis aliquibus subiungitur. non indueris vestimento, qđ ex lana linoque contextum est, & sic ponũtur ibi ista tanquam diuersa præcepta, ergo non est idem vti vi-

E rum veste fęminea, & accipere vestem ex duobus cõtextam. non est igitur causa hæc.

Quomodo præceptum hoc de non accipiendo vestem ex multis contextam interseratur hic, cum hic agatur de vetando illicito coitu. Quæst. XIII.

Qvaeret aliquis, quomodo istud præceptum de non accipiendo vestem cõtextam ex multis interseratur hic, cum hic agatur de vetando illicito coitu, sed istud ꝓceptum ad nihil tale pertinet. Forte aliquis dicet, ꝙ vestes sic contextæ ex diuersis faciebãt non distingui

viros

viros a fœminis, & hoc erat occasio, vt viri talibus induti vestibus illicita perpetrarent quibuscunque feminis se miscentes. Debuit ergo hoc vetari cum alijs quę pertinent ad coitum. Respondendum est, ꝙ hoc non potest stare, quia in hoc præsupponitur, ꝙ feminę vterentur talibus vestibus, ita vt nō possent distingui a viris; probatum tamen est hoc esse falsum, quia tam fœminis q̃ viris vestes sic contextę illicitę erant. Si autem Deus hoc vetare voluisset, iussisset id quod habetur Deute. 22. s. non induetur vir veste feminea, nec fœmina veste virili, sed de hoc nihil dr̄, ergo non pertinet istud pręceptum ad ea quę vetantur circa illicitum coitum. Rn̄dendum est, ꝙ hic vetatur illicitus coitus, qui est in permixtione animalium diuersarum specierum. Ista autē duo præcepta, quæ hic immediatè posita sunt, quamquam non pertineant directè ad regulationem coitus, tn̄ pertinent indirectè, ex eo, ꝙ dicebatur ibi, ꝙ non coniungerentur animalia diuersi generis, vetantur oīa quę pertinent ad commixtionem diuersorum, ideo vetatur ne in agro diuersa semina ponātur simul, iubetur etiam ne quis vtatur veste q̃ ex diuersis copulata est, vel contexta, qm̄ in omnibus his sunt mixtiones variorum, varietas aūt quandam inducit superstitionis pręsumptionē. Sed aliquis arguet de vestibus sacerdotalibus, in quibus erat varietas filorum in materia & colore, vt patet Exo. 28. cap. Rn̄dēdum est, ꝙ ista lex dabatur Israelitis, & nomine Israelitarum non comprehendunt̄ sacerdotes, inquantum applicantur ad ritus cultus diuini; iō non prohibētur uestes eorum, quibus vtuntur in sacra ministratione: bene tn̄ intelliguntur oēs alię vestes sacerdotis vulgares, ideo nō poterant in quotidiano vsu accipere vestes contextas ex diuersis, simile hr̄ de obseruatione sabbati, nam iussum est, vt nemo faceret aliquod opus in sabbato, alioquin moreretur, vt patet Exo. 31. ca. Sacerdotes tn̄ in sabbatis iugulabant aīalia, & decoriabant, atq; in frusta cedebant ordinantes super altare; & tn̄ in hoc nullū malum agebant, nec pęnam incurrebant. sic patet Matt. 12. c. Sacerdotes in templo sabbatū violant, & sine crimine sunt. Itē ī sabbato iussum est ne accenderetur ignis, vt patet Exod. 35. c. cum dr̄, non succendetis ignem in oībus habitaculis vestris p diem sabbati, tn̄ sacerdotes quotidie ēt in diebus sabbatorum accendebant ignem in Sanctuario, qm̄ sic iussum erat eis, vt patet supra 6. ca. cum dr̄, ignis in altari meo sp ardebit; quē nutriet sacerdos subijciens ligna per singulos dies. Sic ergo in cęteris p̄ceptum, quod dabatur ad populares, non extendebatur ad ea, quę pertinebant ad Sanctuariū, nisi spāliter exprimeret̄. *Homo si dormierit cum muliere*. Hic ponitur alia regula directiua actus generationis, & ptinet ad ipsum hoīem directe, s. cū aliquis accederet ad aliq̄ fœminā illicitè: nec tn̄ ponitur hic de oībus modis illicitorū coituum, sed solū de quodam speciali casu, s. qn̄ aliqs cognosceret ancillam, nam de alijs casibus dictum fuit pręced. c. & dicet̄ in sequenti, & hr̄ etiam Exo. 22. c. & Deute. 22. c.

Duplex litterę expositio.

Si dormierit homo cum muliere coitu seminis. Idest si dormierit cū ea decidendo semen, & hoc vr̄ esse superfluum, nam oīs coitus qui cum femina est, in decisione coitus consummatur, sed vr̄ hoc esse additū ex superabūdanti, sicut aliàs solet fieri in sacra Scriptura, & est quędam figura quę vocatur plenoasmus, vt cū dr̄ ore suo locutus est, & oculis vidit, qm̄ manifestum est, qm̄ nemo nisi oculis videre, nec nisi auribus audire potest. Alio modo potest intelligi, ꝙ ponat̄ hic ista particula ad aliquid significandū, s. ꝙ aliquando dormiet homo cū femina sine coitu seminis, & aliqn̄ cum coitu. Primo modo si aliquis dormierit in eodem lecto cū fœmina non tangens eam carnaliter, nam tunc pro tali dormitione non imponeretur pęna, quia nō erat coi-

Si aliquis fuerit in lecto cū femina pręsumit̄ violenter,

F tus seminis, pręsumeretur tn̄ violenter ꝯ virum, & feminam, ꝙ carnaliter commixti fuissent, quia in eodē lecto reperiebantur, nisi forte per sufficientes probationes ꝯtrarium inueniretur, vtpote si probaretur fœminam esse virginem manifestè post talem dormitionē. Est autem dormitio in coitu seminis cum decidit semen, & recipitur in genitalia feminea, sed hoc non oportebat probari ad inferendum pœnam istius legis, qm̄ vr̄ impossibile probari, nisi ex confessione viri, & fœminę qui coeunt, ideo si in eodem lecto reperiantur, vel in similibus, quæ inducunt violentam præsumptionē, inferretur pęna huius legis, ēt si nihil vltra cōstaret de coitu seminis, quia lex nunquam ponitur de impossibili. *Quæ sit ancilla*. Hic determinatur de condi-

G tione feminæ quę cognoscebat̄, s. ꝙ esset ancilla: nam si libera esset mulier, nō inferebatur pęna huius legis, sed erant alię leges positę pręcedenti c. & sequenti. & Exod. 22. c. & Deuter. 22. cap. *Etiam nobilis*. Idest ista pęna erit in ancilla etiam si sit nobilis, quoniam infra dicitur, quòd vapulabunt ambo.

q̄ cognoscentur ... per coitum.

De conditione ancillarum, & seruorum venientium de gentilitate ad Iudæos & de conditione ancillarum, & seruorum de genere Iudęorum. Quæst. XIIII.

DVBITARET autem aliquis, an illa ancilla deberet vapulare, si esset nobilis, & dr̄, ꝙ sic. Pro quo sciendū, ꝙ Iudęi habebant aliquas ancillas de genere gentilium, nam qn̄ acci-

H piebant vrbes, poterant illas accipere in ancillas, quas ibi inuenirent, vt patet Deut. 20. c. & in istis erat extrema seruitus, s. ꝙ seruirēt vsq; in ęternum, nec possent aliquo tempore redimi, s. in anno 7. remissionis, vel in anno 50. Iubilei, vt hr̄ infra 25. c. & istæ ancillę vocabātur ignobiles; quia erant propriè ancillę habentes oīmodam condōnē seruilē. Sic aūt de seruis gentilibus erat, & in istis non reperiebat̄ aliquis nobilis, ēt si fuisset de magno genere inter gentiles. Alij aūt erant serui, & ancillę, in quibus non erat propriè condō seruitutis, sed magis erant mercenarij, & isti erant serui de Iudæis, vel ancillę, nam isti non erant serui in ęternū, sed si aliquis de Iudęis se in seruum vendidisset, solum

I seruiebat vsque ad annum remissionis, qui erat annus septimus, s. ꝙ celebrabatur de septennio in septenniū, & siue magnum tempus intercideret ab eo, quo vendidit se Hebręus in seruitutem, vsque ad illud quo est annus remissionis, non poterat seruire amplius, sed egrediebatur liber, nisi fortè dn̄s suus dedisset ei vxorē, & habuisset ex ea liberos, nam tūc si vellet egredi cū filijs, & vxore, non poterat egredi vsq; ad annum Iubilei; si aūt sinè eis egredi voluisset, poterat in anno remissionis exire. de hoc habetur Exod. 21. ca. & ī. 25. & Deute. 15. De ancillis aūt de genere Hebræorum erat alius modus, nā nunq̄ poterat aliqua mulier Hebræa vendi in ancillam, nec ipsa poterat se vēdere, nisi esset in parua ætate ante pubertatem, & tunc pater eius poterat eam vendere alicui viro sub hac cōditione, vt acciperet eam in vxorem adueniente tpe pubertatis, vel

K traderet eam filio suo. Si autem adueniente tpe pubertatis non accipiebat eam dn̄s in vxorem, nec dabat filio suo, redibat puella in domum patris sui libera facta, & non debebat pater eius reddere domino aliquid de pretio suscepto pro puella: de his habetur Exo. 21. cap. Istę autem puellæ sic susceptæ in ancillatum poterant esse nobiles, quia non erant propriè ancillę, sed vt adueniente tempore pubertatis acciperentur in vxores, & sic solum seruiebāt illo tempore, quod erat inter tempus venditionis, & futuram pubertatem. Dicitur autem de istis ancillis, quod etiam si essent nobiles, idest si essent de magno genere inter Iudęos fuis-

nerent

nerent istam pœnam, quæ hic dicitur, vnde lex ista tã de ancillis venientibus a gentilitate quàm de ancillis Hebræis intelligi debet.

Rabi Salom. dicit, quòd habetur hic in Hebræo. *Quæ sit parata*. Vbi nos dicimus. *Quę sit nobilis*. Et dicit, quod intelligendum est de ancilla Gentili. s. cõuersa de gentilitate, quæ esset affidata alicui seruo Hebræo. s. quòd esset contractum matrimonium inter eos, tñ non esset consummatum per copulam, quia tunc sustinere debebat ancilla istam pœnam, quæ infra habetur. Sed hoc non vr̃ fortassis conuenienter stare: nam si illa ancilla esset tradita in matrimoniũ quãuis non consummatum, si coiret cum aliquo mori debebat, qm̃ erat adultera, sed hic dicitur, quòd solum vapulabunt: ergo non fuit matrimonium ɔ̃ctum, sed erat illa ancilla in virginitate, vel alias non tradita in matrimonium. Sed ɔ̃ hoc aliquis arguet dicẽs, quòd ex litera satis vr̃ istam fœminam fuisse in matrimoniũ traditam, quia dicitur in litera, & non morientur, qa non fuit libera. q. d. quamquàm ista mulier, & vir debuissent mori propter illicitum carnalem accessum, tamen conditio seruitutis facit, quòd non moriãtur.

Sed hoc non potest stare: nam quamquàm conditio seruitutis ancillæ faceret, quòd ipse, qui cognouit eam, non moriatur, quia non est tanta iniuria in ancilla, sicut in libera; tamen in ipsa ancilla nihil debebat excusare, sed quòd si ipsa adulterata est, quòd occidatur, sicut si libera foret. Ad hoc tamen posset dici tenendo contrarium, quòd quamquàm ancilla non excusaretur a pœna criminis sui propter conditionem seruitutis, tamen excusari debebat propter dominũ, ne ipse dominus perderet ancillam suam. Sed fortassis adhuc istud non stat, quia non debet permutari status legum, & totius politię, vt dominus perdat ancillã suam, sicut dicebamus Exo. 21. cap. de seruo, qui occidebat alterum, siue ille esset seruus, siue liber, quòd mori deberet, quamquàm esset dãnum domini sui, quia dominus suus talem eum emerat. s. potentem peccare, & potentem mori: & sicut seruus moreretur statim, vt dominus suus eum emit, non videretur esse dominus grauatus, ita si seruus fecerit aliquod delictum, propter quod secundum legem mori debeat, & occidatur, non vr̃, quòd ex hoc infertur aliqua iniuria domino, vel damnum. Idem autem est in ancilla quod in seruo: ideo si ipsa egit contra legem matrimonij, debebat occidi non obstante, quod ipsa esset famula, & perderetur precium domini sui. Dicendum ergo magis est, quòd intelligitur de ista ancilla, quod non esset tradita in matrimonium, & tamen aliter ille, qui eam violabat, moriturus erat, quia tamen serua erat non occidetur. *Et tamen precio non redempta.* Hæc tanguntur duo modi, per quos ista ancilla liberari poterat a conditione seruili: nec tamen aliquis istorum modorum intercesserat in illa ancilla, & ponitur hoc ad denotandum eius conditionem seruilem, & hoc propter pœnam, quæ imponitur a lege: nam si ista libera esset, maior pœna imponeretur, quia autem ancilla est, non imponeretur tanta pœna. denotatur autem ipsam fore ancillam, quia non intercessit aliqua de his duabus conditionibus, per quas liberari poterat a seruitute.

Primus modus est si ancilla non fuit redempta precio, idest, si non fuit datum pro ipsa precium, vt liberaretur a seruitute. In quo considerandum est, quòd vt supra dictum est, ista lex intelligitur tam de ancilla, quæ est de genere Gentilium, quàm de illa, quæ est de genere Iudæorum. Accipiendo autem pro ea, quæ est de genere Gentilium, est dicendum, quòd illa liberabatur a seruitute duobus modis. Primo modo per redemptionem, scilicet si pro ipsa fuisset datum pre-

A ciuum, vt exueret seruitutem: quoniam tunc liberatur: quamquàm in hoc differentia erat, quia si esset ancilla de genere Hebręorum, data pecunia pro illa ad redimendum cogebatur, eam dare dominus in libertatem quamquàm nollet. Si autem esset ancilla de genere Gentilium, non cogebatur dare eam dominus, quamquàm offerretur pecunia pro illa: si tamen daret, libera erat. Causa diuersitatis huius est, quia ancilla de genere Hebręorum non erat proprie ancilla, vt supra dictum est, sed magis erat mercenaria ad tempus seruiens, ideo dominus non habens in ea perfectam rationem dominij, compellabatur eam dare oblato precio ad redimendum. Ancilla autem de Gentilitate conuersa, aut veniens, & non conuersa B erat proprie ancilla domini sui, ideo dominus non compellebatur dare eam oblato precio eius, sicut nemo compellitur dare, aut vendere id quod suum est, etiam oblato precio sufficienti ꝓ illo.

Secundus modus liberandi ancillam Gentilem a seruitute erat per libertatem donatam, scilicet, si dominus gratis faceret ancillam suam liberam. In istis duobus casibus si aliquis coiret cum illa ancilla, quę erat Gentilis, quia iam non erat ancilla, non puniretur tamquam pro coitu cum ancilla, sed tamquam ꝓ coitu cum libera, & sic iam rediretur ad illas regulas, quę habentur pręcedenti cap. & seq. & Deuter. 22. & Exo. 22. cap. Si autem ista ancilla erat de genere Hebræorum, poterat liberari a seruitute alijs modis, scilicet si daretur pro ea pecunia secũdum tempora ser- C uitutis: hoc modo illi, qui vendebant filias, dabant eas, vt domini ipsarum acciperent ipsas in vxores, vel filij ipsorum dominorum, & hoc cum adueniret tẽpus pubertatis. Si autem ante tempus illud pater puellæ daret precium pro ipsa, computando pro rata temporis, scilicet, considerando quantum est tempus ab eo quo ista puella vendita est, vsquequo perueniat in pubertatem, & secundum tempora illa distribuatur, quantum prouenit cuilibet anno, vel mense, & secundum hoc habita computatione, pater puellæ debebat soluere domino, & tunc liberabatur puella a seruitute. Hoc patet per similitudinem inductam de seruo, quæ habetur infra 25. cap. nam sicut liberabatur data pecunia pro rata temporis, etiam liberabatur ista D puella, si adueniente tempore pubertatis dominus suus, vel filius eius non acciperet eam in vxorem: nã tunc nullo precio dato redibat puella libera in domũ paternam, vt declaratum fuit Exo. 21. cap.

Alius modus est liberandi istam puellam Hebrę̃a a seruitute, si dominus donasset ei libertatem: nam isto modo omnes ancillæ liberabantur. Ponuntur autem hic isti modi ad cognoscendum conditionem puellæ: nam si fuerit in ea aliquis istorum modorum, erit iam libera, & ille, qui coiuit cum illa puniretur, tamquam coiens cum libera: si autem nulla istarum conditionum in puella erat, qualitercumque se haberet, scilicet, siue esset de genere Hebręorum, siue de genere Gentilium, ille qui coibat cum illa, puniebatur tamquam coiens cum ancilla secundum le- E ges, quæ habentur hic.

Vapulabunt ambo. Idest tam vir quàm ancilla carnaliter cognita vapulabunt per sententiam iudicis: de ancilla autem causa est, quia ipsa tradidit se cognoscendam libero, & pro hoc punienda est, de homine libero cognoscente eam causa est, quòd puniatur, quia aliquo modo iniuriam intulit domino puellæ cognoscens ancillam eius inuito illo. Ista autem vapulatio, vel tormentum, quod infligendum erat, non determinatur hic quantum, vel quale esset: ideo videtur relictum ad arbitrium iudicis, nec tamẽ posset esse ista vapulatio mors, quia immediate dicitur,

quòd non morientur: nec etiam potest esse detruncatio alicuius membri, quia detruncatio non dr̄ vapulatio, vel percussio: sed magis hoc intelligitur de fustigatione, quæ est in flagellis, vel in aliquibus alijs ꝑcussionibus non inducentibus mortem, vel membri detruncationem.

Cum aliquis apud Iudæos deliquisset, & non merebatur mortem, dabantur ei 40 flagella, & si delictum maius esset, poterant replicari, dum tamen in prima vice darentur solum 39. sicut factum est in beato Paulo. *Quæst. XV.*

De istis autem punitionibus quales, & quantæ esse debeant, determinatur Deuter. 25. nam quandocunque aliquis deliquisset, ita vt mereretur pœnam corporalem in susceptione plagarum, nisi forte esset determinata pęna mortis, vel alias in aliqua lege, flagellabatur, & hoc solum vsque ad certum numerum. s. vsque ad 40. flagella, nec poterat plura Iudex imponere: ista autem corā iudice infligenda erant. Si tamen peccatum istud graue esset, poterat ista pęna 40. flagellorum sępius replicari, ita tñ quòd non esset simul, sed positis quibusdā interuallis, ita vt non videretur punitio excedere numerum 40. flagellorum sicut declaratum est Deute. 25. cap. Sicut etiam patet de beato Paulo, qui a Iudęis multoties ista flagella pertulit, & pro eadem causa. Erat tamen hoc speciale, quia quādo pro eadem causa multoties Iudex volebat aliquem percutere, non infligebat ei simul 40. flagella, quia tunc non posset eum vlterius verberare, sed infligebantur 39. & ꝓp illud vnum quod deficiebat, flagellabantur multoties isti, quibus talia infligebantur tormenta: nec in hoc Iudæi existimabant se contra legem agere. Ideo cū beatus Paulus a Iudæis percuteretur, non simul infligebantur ei 40. flagella, sed 39. & illa multoties replicabantur, quoniam quinquies pro eadem causa ista suscepit: de hoc habetur 2. ad Corin. 11. cap. cum dicitur, a Iudęis quinquies quadragenas vna minus accepi. sic autem in quolibet qui grauiter deliquisset, poterat sępius repeti eadem punitio. *Et non morientur, quia non fuit libera.* Idest pro isto coitu cum ancilla non morietur vir, nec ancilla, quia ipsa libera non erat: si autem libera fuisset, moreretur, qui eam cognouit, & ipsa.

Causa huius est, quia secundum grauitatem delicti dantur punitiones in legibus recte ordinatis: sed cum aliquis coit cum libera, grauius delictum est, quàm si coeat cum ancilla: ex eo, quòd tunc infamat liberam, ideo maius peccatum est, & maior punitio inferetur. Cum autem ancilla cognoscitur, parua infamia irrogatur, ideo non debet ęqualis infligi pœna: sic namque videtur in occisione, nam si aliquis occidat hominem liberum, occidetur pro illa: si tamen occidat seruum, non punietur capitali sententia, sed condēnabitur ad extimationem in pecunia. cuius ratio est, quia homo liber non recipit extimationem, seruus autem recipit eam, quia pecunialiter emitur, & redimitur. in litera Hebraica dicitur. *Et vapulabit ipsa.* Scilicet, quòd solum ipsa puella, quæ ancilla est, sufferet torturam, liber autem homo non: sed solum pro peccato suo offeret arietem, vt immediate habetur. Et causa huius videtur, quia cum aliquis liberum percutit, tenetur de percusso, tñ si percutiat seruum incutiens alapam, vel aliter percutiens, non tenebitur de occiso, vel vulnerato, sed magis tenebitur ad noxā, & fiet extimatio in pecunia: si tñ seruus percusserit liberum repercutietur. Ita hic ancilla vapulabat, quia ancilla erat, & tamen ipse liber homo non vapulabat. Sed hoc non stat conuenienter, quia quandocunque

F aliquis percutit seruum, & pro hoc non incutitur ei pœna corporalis, fit extimatio in pecunia. Hic autem non soluitur aliqua pecunia, quoniam dicitur, ꝙ offeret Domino arietem. Nec potest aliquis se tueri ex hac parte, quia dicitur offerendum esse arietem Domino, quia quandocunque seruus percutitur, ſm leges humanas tenetur percussor domino ad noxam, scilicet, vt det ei certam partem pecuniæ. Hic tñ nihil iubetur solui domino, quia oblatio, quæ fiebat non erat pro Dño ancillę, sed pro Deo: ideo oportebat aliquam pęnam imponi alteram pręter oblationem, de qua hic dicitur, & hoc est, ꝙ ipse vir vapularet sicut ancilla. Itē hoc quod est offerre ꝓ delicto, semꝑ imponit sup ꝯgruā satisfactionē pro delicto, sicut patet s. 5. & 6. ca. Nam cum aliquis faceret aliquod delictū,
G in quo inferatur iniuria, vel dānum Dño, primo restituitur quantitas damni, vel iniuriæ ei cui hoc irrogatū est, deinde pro peccato offerebat aliquid Deo. Ita igitur hic cum dicatur, offerendum esse aliquid Deo pro delicto, intelligēdum est, ꝙ præter hoc erat aliqua alia pœna infligenda homini illi in satisfactionem dño ancillę faciendam, & hoc siue in pecunijs, siue in pœna corporali infligenda. Hic autem non ponitur aliqua satisfactio in pecunijs facienda, sed ꝙ puniatur ille, qui coiuit cum ancilla. Et sic dicendum est, quòd ancilla, & cognitor eius vapulare debent, sicut ista litera ponit. De viro autem cognoscente ancillam dr̄, ꝙ debebat offerre pro delicto suo, qm̄ præter satisfactionem, quæ fiebat ipsi dño ancillæ puniendo ancillam, & cognitorem eius, vterque debebat offer-
H re aliquid Deo pro peccato, quod fiebat in Deum, & tamen hoc solum iubetur in viro ex eo, quòd ipse liber est, & habet vnde soluat oblationem, vel habere potest. Ancilla autem non habet aliquid vnde soluat, qm̄ nihil possidet, sed quidquid habet domini est, immo nec seipsam habet, quia ſm Arist. 1. Politi. cap. 3. seruus est homo ens simpliciter alterius. i. seruus est homo, qui totaliter pertinet ad alterum, & nihil in seipso habet. Alia etiam causa est, quia si ista ancilla esset de Gentilibus, & nondum conuersa ad Iudaismum, non permitteretur introire in Sanctuarium ad offerendum, quamquàm haberet aliquid quod offerri posset. etiam de manu alienigenarum non recipiebāt
I oblatio, vt hr̄ ĩ. 22. cap. cum dicitur, de manu alienigenæ non offeretis panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt omnia, non suscipietis ea. Si autem iste, qui coiuit cū ancilla esset seruus, vapularet quidem sicut ipsa ancilla, sed non cogeretur offerre oblationem, qm̄ ipse nihil habere poterat vnde offerret, nec ei licebat offerre, si esset seruus Gentilis, sicut supra dictum est. sed solum erit in eo vnica pœna vapulationis, sicut in ancilla. *Pro delicto autem suo offeret Domino.* Istud delictum est id, quod homo agit in Deum præter malum, quod illatum est domino ancillæ. Nam in isto coitu vir peccabat in duobus. primo peccabat, quia inferebat aliquam iniuriam domino puellæ, & propter hoc
K debebat ei infligi aliqua pœna. secundum erat, quòd ipse vir peccabat in Deum agens contra legem eius. ideo pro primo peccato infligebatur vna pœna, quę erat vapulatio, pro secundo quod erat in Deum, infligebatur alia pœna, scilicet, quòd cogeretur offerre Domino. Dicitur autem hic pro delicto offerendum esse, non quòd esset hic verum delictum, sed accipitur delictum pro peccato: nam delictum proprie in omissione alicuius quod fieri debet est, peccatum autem ad commissionem magis pertinet: hic autem commissio erat, quia fornicatio est pura commissio. aliquando tamen Scriptura non distinguit in istis ponens vnum pro altero.

Sed

Sed sciendum ꝙ in exhibitione sacrificiorum obseruaretur dr̄ia, & proprietas peccati, & delicti: nam alia sacrificia fiebant pro peccato, & alia pro delicto, vt hr̄ supra 6. cap. nec erant eędem cęremoniæ in illis. Nunc autem quamquàm iste coitus seminis vocatur hic delictum, tñ erat vere pctm̄, ideo debebat offerri sacrificium pro peccato, & non pro delicto: nam q̄q̄ hic non obseruetur differentia, necessarium tñ est obseruari in oblatione, vbi distinguntur pctm̄, & delictum. *Offeret Domino ad ostium tabernaculi arietem.* Istud erat generale in omnibus sacrificijs, ꝙ quicũque offerret animal, vel aliquid alterum, præsentaret illud coram ostio tabernaculi, & hoc, quia Deus intra tabernaculum esse videbatur specialiter, & ea quæ Deo offerebātur, oportebat coram eo offerri, & hoc erat, vt apud ipsum tabernaculum præsentarentur. Alia causa erat, quia sacrificium fieri debebat in ipso altari holocaustorum, sed hoc erat apud ostium tabernaculi, ibi ergo erat conueniens locus offerendi. *Orabit pro eo sacerdos.* Scilicet ille Sacerdos, qui receperit oblationem de manibus huius offerentis, & qui facit cęremonias illius. nam sicut dictum fuit supra 6. cap. inter sacerdotes distinguebantur sacrificia ęqualiter, scilicet, ꝙ vni sacerdoti vna pars sacrificiorum tribueretur, & alteri altera, & tunc quicunque habuisset aliqua sacrificia in partem suam, recipiebat omnia iura illorum sacrificiorum secundum regulas supra datas de holocaustis, & pacificis hostijs, & sacrificijs pro peccato. Iste autem sacerdos recipiens ista iura, & faciens cæremonias sacrificij debebat orare pro ipso offerente, quia generale erat, vt sacerdotes pro ipsis offerentibus orarent. Sic enim Deus iussit, vt sacerdotes portarent peccata populi in eis, quæ sibi oblata erant, vt habetur Exo. 18. capitu. cum dicitur. portabit Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt, & sanctificauerunt filij Israel in cunctis muneribus, & donarijs suis. sic etiam dicitur de Sacerdotibus Oseæ 4. capitu. peccata populi mei comedent, idest, comedent sacrificia pro peccato, & orabũt pro præuaricationibus peccantium. *Et pro delicto eius.* Idest, Sacerdos etiam orabit pro delicto illius peccantis. Fit enim hic differentia inter hoc quod est orare pro peccante, & orare pro delicto eius. nam orare pro delicto est orare, ne Deus imputet illud peccatum ad pęnam, ei qui offert: orare autem pro peccante est orare, vt Deus dirigat eum in omnibus actibus suis, vel vt faciat, quòd non cadat in alia peccata: omnia namque hęc Sacerdos expetebat a Domino pro ipso peccante. *Coram Domino.* Idest coram ostio tabernaculi. Deus enim dicebatur esse intra tabernaculum, & qui coram Domino orare debet, oportebat, quòd accederet ad ipsum ostium tabernaculi, hoc autem erat, dum ipse Sacerdos recipiebat de manu offerentis oblationem, & ibi orabat ante Dominum priusquam immolaretur hostia oblata, & hoc, quia sacerdos manebat ad ostium tabernaculi, quando offerebatur aliquid, & ibi priusquam rediret ad altare holocaustorum ad immolandum, orabat pro ipso peccante. *Et repropitiabitur ei.* Scilicet, quòd Deus miserebitur isti peccatori, quando orauerit iste sacerdos pro illo quantum ad remissionem alicuius pęnę. quæ autem pęna foret ista, quæ remittebatur, declaratum fuit supra 1. & 4. cap. *Dimitteturque peccatum.* Idest Deus non imputabit istud peccatum iam ad pœnam sicut ante imputabat. nam erat lex de istis peccantibus, vt offerrent aliquid pro peccato suo, si autem non offerrēt, imputaretur sibi illud in peccato, & pro hoc punirentur: si autem offerrent dimittebatur illud peccatum, idest non imponebatur iam eis aliqua pęna ex hoc. Si autem aliquid debitum directe in pœnam tolleretur per sacrificiū

Gñale in omnib' sacrificijs.

Orare pro peccante, & orare p delicto differunt.

A pro peccato, declaratum fuit supra 1. cap. Sed dicendum, quòd hic non accipiatur peccatum, aut delictũ prout est actio voluntaria contra legem Dei, idest, pro culpa illius peccati, neque etiam pro pœna debita illi peccato, quia ad remissionem horum non respiciebant cæremoniæ legales veteris testamenti; q̄a ista per contritionem, & actus satisfactorios tollebantur sine aliquibus cęremonialibus operationibus. Sed vocabatur peccatum, idest immunditia legalis, vel irregularitas, secundum quam iudicabatur ineptus, & indignus ad accedendum ad sacra, qui talia commisisset, & esset condemnatus, quousque offerretur pro eo sacrificium istud, & oraretur pro ipso. Orabat autem Sacerdos, vt Deus non iudicaret eum indignum introire in Sanctuarium, & Deus tunc miserebatur, & remittebat peccatum, scilicet non reputabat eum indignum accedere ad sacra. sic ostendimus supra 12. cap. q. 13. & 17. de peccato parientis, & quomodo Sacerdos orabat pro illa. & iste modus exponendi magis consonat intentioni veteris testamenti quàm alij.

Quando ingressi fueritis terram. Hic ponitur secundum huius subdiuisionis, scilicet, de directione potentiarum vegetatiuarum circa augmentationem: & dicitur hoc, quoniam hic agitur de arboribus, quæ plantabantur, quanto tempore dimitti debebant, vt crescerent. nam ponitur hic lex de quinque annis. Sciendum autem circa hoc, sicut supra dicebatur de potentia nutritiua, quòd etiam ipsa augmentatiua non habet actus regulabiles per intellectum, & rationem, quia non dependet eius operatio a libertate nostra, sed ab ipsa natura: est tamen regulatio quorundam actuum consequẽtium, qui sunt actus nostri propter ipsam vegetationem, & augmentationem arborum. Nam quòd arbores crescant, vel faciant poma, non est a nobis, sed ab ipsa natura; sed quòd nos comedamus, aut non comedamus eorum poma illis temporibus, quibus hic vetatur, a nobis est regulabile, & de hoc ponitur hic lex, *Quando ingressi fueritis terram.* Scilicet terram Chanaam, in qua habitaturi erant. nam in deserto non obligabat eos ista lex, nec poterat, quoniam ibi nullas arbores plantabant, cum non haberent manentes domos, sed erant continue in motu; vescebantur autem fructibus, quos reperiebant.

Directio potentiarum vegetatiuarum penes augmentationes.

Sciendum autem, quòd quando Iudęi introirent in terram Chanaam, adhuc non tenebantur ad istā legem, nisi iam habitarent in ea confidenter expulsis hostibus suis, quia aliàs non poterant vacare alicui cęremoniæ, cum essent in continuis bellis. *Et plantaueritis in ea.* Ista lex intelligitur de arboribus, quas plātarent ipsi Hebræi, postquam introirent in terram Chanaam: nam si reperirent arbores plantatas a Chananęis, quæ essent vnius anni, vel duorum, & vsque ad quintum, non tenebantur obseruare cęremoniā, quæ hic iubetur; sed comedebant libere qualitercunque voluissent. In arboribus autem quas ipsi plātauissent, hoc obseruabant.

Ligna pomifera. Vocantur hic ligna pomifera omnes arbores facientes aliquem fructum ad cibum humanum. dicuntur autem pomifera, quæ poma ferũt, idest producunt. & sicut pomum accipitur multipliciter, ita & pomiferum.

Pomũ tripliciter accipitur.

Primo modo dicitur pomum quidam fructus arborum rotundus, & suauis in cibo, qui alio nomine vocatur malum propter suam rotunditatem a malon quod est rotundum: & sic pomifera dicuntur ligna, quæ sunt pomi. & hoc modo non accipitur hic.

Scd̄o mō dr̄ pomũ oīs fruct⁹ hñs corticē tenerũ, sicut poma, & pira, & fic⁹, & silia. & isto mō distiguunt oēs

fructus in duo, ſcilicet, in nuces, & in poma: nam
omnis fructus, aut habet tenerũ corticem, aut durũ. ſi
habet tenerum corticem, vocatur pomum: ſi habet
durum corticẽ, vocatur nux, ſicut ſunt nuces, & amig
dalę, & auellanę, & ſimilia: & iſte modus loquendi eſt
vſitatus apud Scriptores. ſ. vt fructus teneros poma di
cant, & fructus duros nuces appellent; & hoc quidem
modo etiam non accipitur hic, qm̃ tunc ſolum intel
ligeretur iſta lex de arboribus habentibus fructus te-
neros, & non poſſet intelligi de nucibus, & auellanis,
atque ſimilibus, quod inconueniens eſt, eadem quip
pe ratio in omnibus eſt. Tertio modo accipitur po-
mum pro omni fructu conueniente in cibos huma-
nos, & tunc diſtinguuntur ligna pomifera ɔ̃ ligna ſyl
ueſtria, quæ nullos vnquam fructus hñt, & hoc mo-
do accipitur hic. ſ. ꝙ in omnibus arboribus habenti-
bus fructus obſeruaretur iſta lex. *Auferetis præputia*
eorum. Ideſt illorum lignorum pomiferorum. præpu
tium. n. nō proprie accipitur in ligno, qm̃ dr̃ eſſe pars
ſuperflua carnis, quę abſciditur in circunciſione. ſic
hr̃ Gen. 17. cap. ꝙ omnis anima, quæ non circuncide-
rit carnem pręputij ſui, peribit de populo ſuo. Ex hoc
autem accipitur ſm̃ metaphoram, vt oē ſuperfluum
pręputium appelletur, & ſic homo qui ſuperflua loq-
tur, dr̃ habere pręputium in lingua, & iubet Deus, vt
abſcindantur iſta præputia, & ſm̃ hoc vocatur aliqñ
lingua circunciſa: etiam ſi aliquis non conuenienter
voces proferat, dr̃ habere pręputium in lingua, vel eẽ
incircunciſus in labijs: ſic. n. dixit de ſe Moyſes, ꝙ erat
incircunciſus labijs, vt hr̃ Exo. 4. cap. ẽt præputium ac
cipitur in corde ſi aliquis habet ſuperflua deſideria,
vel mala, & ſic dr̃ mens Iudæorum incircunciſa, qñ
malum volebant. de hoc hr̃ ĩ. 26. cap. cum dr̃. donec
erubeſcat incircunciſa mens veſtra. Hic aũt in arbo-
ribus accipitur ɔſimiliter pręputium id, quod primo
naſcitur in arboribus, nam præputium ſm̃ ſignifica-
tionem latini nominis dr̃ eſſe, quod eſt primum, vel
ante caput: vnde pręputium a prę quod eſt ante dr̃, &
caput. Ea igitur ſunt, quæ primo in arboribus erum-
punt. ſ. gemmę ex quibus formari debent frondes aut
flores, & de iſtis iubetur hic, ꝙ abſcindantur: nam per
triennium, vt hic iubetur, tenebatur iſta lex, ꝙ cum Iu
dęi viderent aliquas gemmas erumpere in arboribus,
præſcindebant eas, ne amplius in fructus, aut frondes,
vel flores concreſcerent. & ſi permittebant aliquos
fructus naſci, præſcindebant eos, antequam venirent
ad maturitatem: nec comedebat quiſquam de eis.
Poma quæ germinant immunda erunt vobis. Ideſt, ꝙ p̃ tres
annos quidquid in iſtis arboribus naſcebatur, pręſcin
debant non aſſumentes in cibum, & ſi aliqua poma
creſcerent, non licebat cuiquam comedere de illis,
quia immunda erant, velut ſiquis comederet carnes
ſuillas, aut alias immundas, & oportebat expiari factis
ceremonijs ablutionum ſicut pro alijs immunditijs:
nam qui carnes immundas comediſſet, lauabat car-
nem ſuam, & veſtimenta ſua, & erat immundus vſ-
que ad veſperum, vt patet ſ̃. 17. capit. ſimilis obſeruan-
tia fieri debebat in eo, qui pollueretur per cibum fru-
ctuum immundorum.

Qũo præputium, & circũciſio ſũt ĩ pluribus membris, & rebus.

Quare Deus iubebat præſcindi arborum præputia tribus annis
primis: & ſi aliqua poma creſcerent, non licebat cuiquam
comedere de illis, ſed erant immunda. *Quæſt. XVI.*

CAVSA autem huius legis eſt de præſcinden
dis præputijs p̃p meliorationem ipſorum
fructuum, & arborum: nam ſi arbores a prin
cipio permittantur fruſtificare, ſubſtantiale
nutrimentum natum ad magnitudinem, & confor-
tationem arboris, tranſit in fructus: & huiuſmodi ar-

F bores paruę altitudinis efficiuntur, & modicæ dura-
tionis, ſicut eſt de pueris, qui in tenera ætate coire inci
piunt, in quibus ſtatura, & corporis robur, & pulchri-
tudo deſtruitur, & cum peruenerint ad maiorem
ætatem proles perfectas gignere nequeunt, vt ait Ari
ſto. 18. Poli. Alia autem cauſa eſt p̃p ſanitatem fru-
ctuum ad cibos humanos. nam fructus in primo ter-
ræ ſunt multum terrei, & aquoſi, quia ibi eſt parua ca-
liditas potens digere terreſtreitatem, & aquoſitatem
fructus: ideo iſti p̃p ſuam indigeſtionem in cibo noci
ui ſunt, cum autem ad quartum annum peruenerint,
fructus ſunt ſufficienter digeſti, quia eſt arbor perfe-
cta in vigore ſuo. ideo iubetur in quarto anno offer-
ri Domino. Sed dicet aliquis qũo hic dr̃, ꝙ poma, quę
germinant iſtę arbores, erunt immunda, cum ſ̃. iubea
tur, ꝙ omnia pręputia arborum abſcinderẽtur. ſ. gem
G mæ? manifeſtum enim eſt, ꝙ omnibus illis abſciſſis
nulla poma poterant germinare. Reſpondendum
eſt, ꝙ Deus iubebat pręſcindi præputia. i. primas gem
mas, ita vt non naſceretur inde fructus: aliquando ũ
Iudæis non videntibus, nec attendentibus ad omnes
arbores, germinabant aliqua poma, & proueniebant
ad maturitatem. Putarent autem Iudæi, ꝙ tunc licet
eis comedere de his fructibus. & ad hoc reſpondetur,
ꝙ etiam ſi manſerint aliqua poma in arboribus, im-
munda ſunt. Alia aũt cauſa ſm̃ quoſdam redditur,
quare pręſcinderentur præputia, & dr̃ hoc fieri, quia
Gentiles offerebant fructus annorum primorum dijs
ſuis tamquam gratos illis: & vt hęc ceremonia ſimi-
lis idolatrarum a Iudæis excluderetur, iuſtum eſt, vt
H præputia abſcinderentur. Sed iſta cauſa non ſtat, quia
tunc etiam non darentur fructus Dño in quarto an-
no, quia Gentiles dijs ſuis offerebant fructus, ſed hoc
nihil eſt. Item ſi ad hoc attendatur, tollerentur om-
nes primitiæ, quæ dabantur Dño, qm̃ Gentiles primi-
tias offerebant: Deus tñ iubet ſibi primitias offerri, vt
patet Exo. 23. cap. Item vetaretur feſtiuitas taberna-
culorum, quæ fiebat in autumno congregatis meſſi-
bus, vt patet Exo. 23. capit. & in qua fiebant ſacrificia
per octo dies, vt habetur Numeri 29. capitu. hoc au-
tem quia Gentiles eo tempore, collectis meſſibus,
conueniebant ad templa Deorum ſuorum, & facie-
bant ibi feſtiuitates, & oblationes primitiarum, &
I conuiuia atque ludos, vt declarat Ariſto. Ethi. lib. 8.
nihil tamen horum prohibebatur: ergo nec etiam ve
tabatur collectio pomorum, in tribus primis annis,
de qualibet arbore ex hac cauſa. *Nec edetis ex eis*.
Ideſt, non comedetis de fructibus trium annorum,
quia immundi ſunt, etiam ſi aliqui per obliuionem
in arborem manſerint. *Quarto anno omnis fructus eorum*
ſanctificabitur. Cum enim peruenerint arbores ad
quartum annum ſunt perfectæ facientes fructus bo-
næ digeſtionis, & conuenientes ſanitati: ideo tunc
accipiebantur in cibum: tamen non accipiebant eos
Domini ſui, ſed offerebant Deo loco primitiarum. &
hoc eſt quod dicitur. *Sanctificabitur Domino*. Ideſt,
applicabitur Domino. nullo modo pertinent ad ip-
K ſos laicos, & ſi ipſi de eo acciperent quicquam, eſſet
illis tamquam ſi partem decimarum occultarent,
quod peccatum erat. nam Deus integraliter deci-
mas ſibi ſolui iubebat, vt habetur Mala. 3. capitu. cum
dicitur. inferte omnẽ decimam in horreum meum,
ideſt totam decimam integraliter. Cum ergo iſte
fructus pertineret ad Deum totus, quidquid inde lai-
ci ſubtraherent, rem alienam contrectabant, & fur-
tum erat. vnde tenebantur tantum reddere, & quin-
tam partem vlterius, quia de ſanctificatis aliquid ab-
ſtulerant. habetur infra 22. cap. cum dicitur. qui come
derit de ſanctificatis per ignorantiam, addet quintam
partẽ cũ eo quod comederit, & dabit Sacerdoti in Sã-
ctuarium.

Quare quarto anno oẽs fructus applicabantur Dño, & quõ in anno illo licebat [illegible] cipere.

ctuarium præter hoc autẽ offerebat pro peccato suo arietem, vt patet. s. 5. cap. & 6. ca. *Laudabilis Domino.* Id est iste fructus quarti anni erit laudabilis Domino. s. ad laudem eius pertinens. vel dicitur laudabilis Domino, quia quando offerebatur, Sacerdotes laudabãt dominum. In Hebræo dicitur. *Laudantibus Dominum.* Scilicet, quòd iste fructus offerebatur pro Sacerdotibus qui laudabant Dominum. nam cedebant istæ primitiæ in iura eorum. in omnibus enim generale erat, quòd primitiæ ad Sacerdotes pertinerent, vt habetur Nu. 28. cap. Sciendum autem circa hoc, ꝙ non fiebat sic in istis primitijs sicut in primitijs farris. nã pars illorum, quæ offerebantur, cremabatur super altare, alia autem cedebat Sacerdotibus contritis primo granis tostarum spicarum, vt habetur. s. 2. cap. In hoc autem nihil offerebatur Deo super altare ad cremãdum, sed totũ proueniebat in ius Sacerdotum. Nam sm doctores Hebræos fructus computabãtur sub nomine mellis, quia habent quandã mellis dulcedinem, de melle aũt, & de fermentato iussum est, vt primitię offerrentur, & tñ non ponerentur super altare ad cremandum, sed cederẽt in Sacerdotum iura. vt habetur s. 2. cap. *Quinto anno comedetis fructus.* Ante quintum annum non licebat Iudæis comedere de fructibus arborum, quas plantassent, & consequenter in alijs annis, quia iam non erant fructus immundi. *Congregantes poma quæ proferunt.* Idest in isto quinto anno congregabitis omnes fructus natos non proijcientes aliquẽ, sicut in primis tribus annis. Non est autem sensus, ꝙ Hebræi congregarent omnes fructus in isto anno pro seipsis; quia debebant dare decimam, & primitias de illis. sed dicitur; quòd ꝯgregarent pro se in isto anno quinto, ad differentiam quarti anni, in quo omnia cõgregabant pro Domino, & ibi non distinguebantur decimæ, & primitiæ, cum ibi non restaret aliquid cuius decima pars daretur, nec aliquid, de quo primitiæ soluerentur, sed totum istud quod erat, tribuebatur Deo. *Ego Dominus Deus vester.* Hic prohibetur cibus sanguinis, in quo homo ordinatur in actibus vegetabilibus, quantum ad potentiam nutritiuam, quæ est ꝑ alimentum. & dicitur ego Dominus Deus vester, idest facietis ea, quæ dixi, & dicam, quia sum Deus vester, & iubere possum. *Non comedetis carnem cum sanguine.* Supra 17. capit. iubebatur ne aliquis comederet sanguinẽ: hic aũt iubet ne comedat cũ sanguine.

Quæ differentia sit inter comedere sanguinem, & comedere cum sanguine. *Quæst.* XVII.

DIFFERVNT enim ista: nam comedere sanguinem est comedere ipsum sanguinem per se, sicut in sanguificijs, aut aliter in quibusdam pulmentis: comedere autem cum sanguine est, ꝙ comedatur aliqua res habens sanguinem, vt quòd aliquis abscindat membrum aliquod animali viuenti, & comedat illud. Istud nanque cum sanguine est, quia in membris sic abscisis est sanguis, & hoc est magna crudelitas. Alio modo dicitur comedi sanguis, vel cum sanguine, quando aliquis facit pulmentum aliquod commixtum ex sanguine, & aliqua alia re. omnes enim isti modi vetiti sunt, & de hoc magis declaratum est Gen. 9. cap.

Fuit autem hic istud præceptum repetitum propter duo. Primo ad firmandam memoriam, & magis monendum ipsos audiẽtes. sicut sępe fit in sacra Scriptura, in qua multa repetuntur eorum, quæ dicta sunt. Secundo fit ista repetitio ad tollẽdum dubium. nam quamquàm datum fuisset præceptum de non comedendo carnem cum sanguine Genes. 9. capitu. illud tamen fuit datum Noe, & suis posteris tempo-

A re gentilitatis, quando nondum lex Dei data fuerat, nec ipse elegerat aliquem populum in peculiarem. & quamquàm ex hac lege omnes homines deriuati ex semine Noe obligarentur etiam nulla alia lege posita, vel super hæc repetitione facta; quia tamen posteri Noe conuersi ad idolatriam faciebant varias abominationes nihil tale custodientes, dubitarent fortassis Iudæi an ista lex abolita foret. repetiuit ergo Deus istam legem, vt sic manifeste pateret Iudæos ad hoc fore obligatos. De causis autem non comedendi sanguinem supra 17. capitu. dictum est tam in litera, quàm in comento. Eædem autem sunt causę non comedendi carnem cum sanguine, quæ sunt ad non comedendum sanguinem per se.

B

Nõ augurabimini, nec obseruabitis somnia. Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam. Et super mortuo non incidetis carnes vestras, neque figuras aliquas, aut stigmatata facietis vobis. Ego Dominus. Ne prostituas filiam tuam: ne cõtaminetur terra, & impleatur piaculo. Sabbata mea custodite; & Sanctuarium meum metuite. Ego Dominus. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, vt polluamini per eos. Ego Dñs Deus vester.

Supra 17.

Magi & ariol. sunt fugiendi.

C

Non augurabimini. Hic ponitur tertium principale scilicet, directio actuum nostrorum quantum ad partem sensitiuam: est enim hoc in quibusdam superstitionibus augurιorum, & somniorum: nam ista fiunt sm sensitiuam apparitionem, quia auguria assumuntur a garritibus, & motu auium, quod ad sensitiuam partem pertinet, somnia vero pertinent ad quasdam apparitiones factas secundum phãtasticam specierũ mutationem. & hoc ad partem sensitiuam animalium pertinet.

Directio actuũ nostrorum, quo ad partẽ sensitiuam.

D *An auguria nunc sint licita, & an per motum, & garritus auium, & mugitus iumentorum possint futura contingentia cognosci. Et quæ sunt super quæ cœlum habet aliquam causalitatem, & super quæ potest Astrologus iudicare. Et de septem artibus Necromanticis an habeant aliquod fundamentum in natura.* *Quæst.* XVIII.

IVBET autem Deus hic non augurandum fore, idest, ꝙ non velimus per auguria, & somnia iudicare de futuris, & aduentibus ꝯtingentium rerũ in negocijs humanis. Quidam. n. inspectis auib⁹ ista iudicare solent. & q̃q̃ auguria ab auibus dicantur, tñ etiam fiunt per voces, & motus animalium gressibilium. Ista aũt sunt valde inconuenientia. Primo ex eo, ꝙ Deo repugnant. nam illi, qui hmõi auguria obseruabant apud antiquos, intelligebant aliquod numen esse in auibus, vnde colebant eas, quas credebãt proficere ad auguria: ẽt credebãt istas aues habere ali-

E quam virtutem ad significandum res futuras. hoc autem est detrahere aliquam dignitatem deitati, attribuendo futurorum contingentium significationem, & manifestationem volatilibus, & quadrupedib⁹, quę adhuc non est in substantijs rõnalibus. s. in hominibus: futurorũ aũt necessariorũ euentus præsciri incõueniens nullum est: hæc namque per speculationem intellectus sine aliquo augurio apprehenduntur, vt futuram esse eclypsim, aut coniunctionem planetarum: hæc. n. certissime, & ex necessarijs causis, multo

Futura necessario possunt cognosci sed non contingentia.

antequam fiant cognosci pñt. Nec si hoc dicat se cognoscere ista futura, detrahit aliqd dignitati Dei, qm̄ ipse dedit nobis viam inuestigatiuam in intellectu, & causas in natura, & secundū hoc satis manifeste cognoscitur futurorum necessariorum euentus. Contingentia autem, quæ non hñt aliquam causam in natura, sed in libertate agentis, & mouētis, cognosci nō pñt antequam fiant, nisi primum agens, & intelligēs quod est Deus illa reuelauerit. Qui autem fingunt se hoc scire per motus auium, & quadrupedum, Deo in hoc iniuriam inferunt, iō vetat augurijs insistere. Secundo isti, qui inquirunt veritatem futurarum rerum contingentium in motu, & garritu auium, errant cōtra naturam, nam in natura nullum est signum sufficiens alicuius rei, nisi sit effectiuum illius, vel ipsum sit concausatum ab effectiuo. Nā in agentibus f̄m rationem sicut sunt hoīes pōt poni aliquid pro signo, quod effectiuum non sit rei signatę, & hoc quia ista signa imponuntur ad placitum, & ea, quæ sunt ad placitum, non hñt aliquam rōnem significandi, natura aūt non est agens f̄m libertatem, sed ex necessaria inclinatione, ideo si aliqua signa sunt in natura designantia certitudinem, oportet, ꝙ illa sint causæ rerum signatarum, vt sic se habeat res ad intelligere sicut ad esse. s. ꝙ sicut natura signum est causa necessaria ad intelligēdum ipsum signatum per certitudinem; ita sit causa necessaria ad tribuēdum esse rei genitę, vel causatę, & a se signatæ. Et sic dicimus, ꝙ corpora cęlestia sint conuenientia signa in natura quorundam, quæ fiunt: nam corpora cęlestia hñt virtutem influxiuam super totā sphęram elementalem in generabilibus, & corruptibilibus; immo per ipsa corpora cęlestia gignuntur, & corrumpuntur omnia, quæ gignuntur & pereunt, sic dicit Arist. in secundo de gñatione, & corruptione, ꝙ per accessum, & recessum Solis in circulo obliquo causant̄ oēs gñationes, & corruptiones in terra. Idem loquens in speciali de gñatione hominis dicit in 2. Physi. ꝙ Sol, & homo generant hominem. sicut igitur dicimus corpora cœlestia habere causalitatem super istas res naturales, ita dicimus habere significationem. s. ꝙ sunt signatiua euentuum futurorum. Et isto modo cognoscitur ex aspectu cœli tēpus pluuiosum futurū, aut siccitas, aut pestes, aut fames, qm̄ manifestum est, ꝙ ista pertinent ad fundamentū, quatuor qualitatum primarū. s. caliditatis, & frigiditatis, humiditatis, & siccitatis. nam tp̄is siccitas ex subtractione humiditatis, & ex influentia directa siccitatis inducitur, sed manifestum est, ꝙ corpora cœlestia hñt virtutem influendi humiditatem, & siccitatem, caliditatem, & frigiditatem, quia quidam planetę dñr frigidi, alij humidi, alij sicci, & sic de diuersis complexionibus astrorum non quidem formaliter, sed effectiue. influent igitur ista corpora cęlestia f̄m naturam suam in ista corpora inferiora frigiditatem, caliditatem, siccitatē, & humiditatem. & hoc necessario. cū ipsa agentia naturalia agant f̄m necessitatem, & non f̄m libertatem aliquam. Qui igitur cognoscit conditionem corporum cęlestium per speculatiuam inquisitionem, quod pure naturale est, cognoscet necessario pluuiam affuturam, aut temporis siccitatem, & consequenter cognoscentur tempora magnæ famis, aut magnæ vbertatis. quia ista dependent ex siccitate, & humiditate, caliditate, aut frigiditate temporis.

Quomodo cœlū habet causalitatē super omnia

Hæc aūt vera sunt, & necessario cognita, nisi fortassis Deus miseratus nobis interdum hoc auertat: nam qn̄que bona nobis f̄m naturam affutura sunt, & propter peccata nostra Deus nobis illa aufert, nulla hoc significante, vel efficiente natura, sed mera Dei libertate iuste nos puniente. Sic & interdum mala euentura sunt, & Deus illa cōuertit in bonum. de hoc habe-

F tur Psalm. 106. cum dicitur, posuit flumina in desertum, & fontes aquarum in sitim, terram fructiferam in salsuginem præ malitia habitatorum eius. & iterum dicitur econtario, ponet desertum in paludes aquarum, & terram inuiam in fontes aquarum. Hæc autem satis rationabiliter secundum catholicos dicuntur, quoniam cum Deus possit cœlum a motu suo aliquando perturbare, quod est sibi maxime naturale, poterit permutare influentiam super ista corruptibilia, & generabilia, quæ non est tantum naturalis. Quòd autē possit Deus motum perturbare in cęlo, patet Iosue 10. captiu. vbi Deus tenuit Solem per spatium vnius diei, ne moueretur, vt vindicaret se Iosue de hostibus suis. patet etiam de tempore Ezechiæ Regis, qn̄ Sol reuersus est posterius per 10. gradus vt habetur. 4. Reg. 20. cap. & Isaiæ 38. cap. Est etiam hoc

Qūo Deus aliqñ turbat ordinem cęlorum.

G satis rationabile f̄m Philosophos, & quoscunque paganos concessa Dei omnipotentia. Nam cum infinita potentia ad quamlibet potentiam finitam habeat excessum sine aliqua proportione, poterit Deus mouere cęlum qualitercunque voluerit, & impedire causalitatem eius, sicut voluerit, nam cęlum potentiæ finitę est: est autem etiam rationabile hoc fieri secūdum eosdem Philosophos præsupposita ista possibilitate. Nam secundum Aristo. 2. Physico. nos sumus quodammodo finis omnium. s. omnium entium, quæ in natura sunt, & quia secundum fundamentum naturę ea, quæ sunt ad finem, debent proportionari f̄m habitudinem ad ipsum finem, conueniens est, vt ipsa corpora cœlestia, quæ ꝑꝑ nos sunt, f̄m Aristo. aliquando

H mutent̄ a suis regularibus motibus, & influentijs, ꝑꝑ aliquam mutationem factam de nobis, scilicet si peccata nostra, vel merita exigant aliam dispositionem in motu cęli, quàm eam, quæ regulariter futura est. Et hoc aliquo modo signatur Deute. 33. cap. cum dr̄, ꝙ Deus rectissimus est ascensor cœli, & in magnificentia eius discurrunt nubes. vocatur ascensor, & in litera Hebraica dicitur equitator, scilicet, quòd Deus equitet super cœlum dirigendo illud qualitercunq; voluerit, sicut equitator dirigit equum. Hæc autem omnia vera sunt, cum Deus vult ex aliquibus causis specialibus permutare ordinem in causalitatibus, & effectibus naturæ. alioquin tamen cœlum naturali-

I ter habet virtutem influxiuam humiditatis, & siccitatis, caloris, & frigiditatis. Et hoc innuitur in sacra Scriptura, vt habetur Deute. 28. capit. cum dr̄, aperiet Dn̄s thesaurum suum optimum cœlum, vt tribuat pluuiā terræ tuæ tp̄e suo. & postea in eodem cap. dr̄ de siccitate inducta a cęlo, det Dn̄s imbrem terræ tuæ puluerem, & de cęlo descendat super te cinis, donec conteraris, sit cęlum quod supra te est, ęneum, & terra, quam calcas, ferrea. In quo innuitur, quòd ex cœlo est virtus deriuatiua pluuiæ, vel siccitatis in inferiora: & aliquando dicitur esse cœlum ęneum, idest siccū, quia nullo modo infundit pluuiam.

Qūo secūdum sacrā Scripturā corpora cœlestia sunt causæ istorū, significant & signa.

Sicut autem corpora cœlestia sunt causæ istorum inferiorum, vt efficiantur; & hoc secundum auctoritatem sacræ Scripturæ, ita secundum eandem auctoritatem significatur, quòd corpora cœlestia sunt demonstratiua istorum, quæ eueniunt: de hoc habetur

K Genes. cap. 1. cum dicitur, fiant luminaria in firmamento cęli, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa, & tempora, dies, & annos. Ecce igitur qualiter corpora cœlestia ponuntur tamquam signa, & hoc secundum veritatem, & certitudinem, quia Deus illa posuit in signa, nunquam tamen Deus ponit aliqua signa mendacia. ergo necessario significant effectus in istis inferioribus. Alia autem sunt, quorum ipsa corpora cœlestia sunt causę, tamen non præstant causalitatem directam ad illa, sed quodammodo incentiue.

centiuę.& quia sic se habent causę in natura ad essendum signa, sicut se habent ad essendum causas, ideo non erunt directę causę horum sed s̄m quid: & hoc modo dr̄, ꝙ corpora cœlestia significāt bella futura, aut mutationes locorum, vel dn̄iorum. qm̄ aliquid ad hoc ꝯferunt, sed non plene. Patet qa bellū, & mutatio locorum immediate dependet ex libertate eorū, q̄ bella inuicē gerūt, vel sedes mutāt, mediate aūt dependēt ex quibusdā naturalib⁹ qualitatibus, quas corpora cœlestia causant. Nā bella fiunt ex ira, causāt aūt ira ex quadā siccitate distēperata, accēdente sanguinē circa cor, iō qn̄ talis influx⁹ fit magis disponunt hoīes ad mouēdū bella q̄ alijs tpibus, quod hoīes in se satis experiunt, cū quodā tpe magis sint dispositi ad bella, q̄ alijs tpib⁹, & ad magnā iracundiā. Et pp hoc poetę gentiliū Marrē deū bellorum appellauerūt, qa Mars est planeta distēperate calidus, & siccus, caliditas autē ista suscitat iram. est aūt ira causa bellorum. cū ergo bella nō causent directe a corporibus celestibus, quæ nō pn̄t influere sup liberum arbitrium, sed indirecte, & dando quędā incentiua, non erunt corpa cęlestia signatiua bellorum, & pacis per certitudinem: sed ēt si Deus nihil immutet de influētia corporum celestiū, illi qui per corpora s̄. cęlestia volūt declarare bella futura aut pacem, quantuncunq; recte inquirāt in hoc regulas astrologicas, nō dicent semp verum, qm̄ ipsa corpa cęlestia non sunt signa horum per certitudinē. Alia aūt sunt, q̄ ēt corpora cęlestia aliquo mō signāt, non tñ s̄m certitudinem, quia ēt si prestant aliquā causalitatē, tñ non prestāt eam directā immediate, cum immediata causalitas sit a libero arbitrio. iō in istis, q iudicant p significationem astrorum, magis fallunt q̄ verum dicant, cum causa immediata sit magis potēs sup effectū, q̄ causa remota, pręcipue cum causa immediata sit voluntaria, & remota sit necessaria atque naturalis. Iste modus est, vt si vellemus iudicare de hoībus particulari quodā iudicio inquirentes, si futuri erant luxuriosi, vel seditiosi, aut instabiles, qm̄ hoc, & similia ortum quędam hn̄t ex natura rerum influente sup corpora qualitatē quandā, per quā hō fit abundans semine, & inclinatus ad libidinē, vel si natura influat quādam qualitatem, s̄m quam hō sit promptus ad irā, & paratus ad seditiones. Nā q̄q̄ ex hac parte satis appareret per significationē astrorum istas ꝯdōnes futuras esse, in aliquo tñ manet liberum arbitriū, s̄m quod oēs isti actus principiant. Et quamq̄ astra ꝯrium significēt, tñ pōt per liberum arbitrium fieri, quidqd voluerimus: & hoc mō dicit Ptolomeus in lib. Centiloquij. ꝙ aīa sapiens dominabit astris. i. ꝙ influentia syderum non principat libero arbitrio. Quicunque igit iudicijs ex hac parte inquisitis acquiescat multoties fallet, immo rarissime verum dicet, & siquis dicat ista ex necessitate esse futura, errabit semp, q̄q̄ aliqñ accidat sic fieri. Alia aūt sunt super quę corpora cęlestia hn̄t plenā causalitatem, sicut sup hoc quod est, hoīem esse rudē, vel ingenio acutum: nam ista dispositio ꝓuenit ex habitudine organorum phantasticorum, quia intellectus intelligit respiciendo organa phantastica, iuxta illud Aristo. in 3. de Aīa. oportet intelligentē phantasmata speculari. sed dispositio organorum phantasticorū dependet ex natura, cū sit pure corporea, sed cęlestia corpa influunt in oīa corpa elementalia: ergo causabit rudem esse, vel acutum totaliter ex actione corporū cęlestiū, qm̄ ad hoc nō habet aliquā oþationem liberum arbitrium, qm̄ liberum arbitriū principat eis, quę sunt posteriora ipso, sed dispositio ad acute intelligere, vel non, prius est q̄ ipsum liberū arbitrium, quod dicit intellectum, & voluntatē. Alia quoque sunt super quæ totaliter corpa cęlestia causalitatem hn̄t, sicut est arbores plātare, & semina-

Super quę cęlum ha... bitrium.

Super quę ... causalitatem.

A re, & scindere. oīa. n. hæc dependent ex corporibus s̄. cęlestibus: ideo siquis agat hęc non respiciendo habitudinē corporū cęlestiū, totaliter est insipiens, sicut seminare non ꝯuenit oī tpi, sed alicui, nam siquis seminet in Iunio, vel Iulio, insipiens est, & hoc pp nihil aliud, nisi quia Deus assignauit diuersitatē qualitatū in tpe s̄m varietatem influētiarū corporū cęlestium. Idē est si aliquis vellet plantare arbores, qm̄ ista plātatio non ꝯuenit oī tpi. Idem aūt est in cęsione lignorū, nam ligna aliquo tpe cęsa sunt permanentia magno tpe īcorrupta, q̄ vero alio tpe, ꝯfestim putrefiūt: hoc aūt est, quia ista fundant in quatuor qualitatibus, quæ sunt pure naturales, & corporales. iō corpora cęlestia, q̄ hn̄t influentiā sup oēs res materiales, & qua-
B litates rerum materialium, hn̄t plenam ptātem super hoc. de hoc Boetius de ꝯsolatione lib. 1. Metro. 6. ait:

Cum phœbi radijs graue,
Cancri sidus inæstuat,
Tum qui larga negantibus,
Sulcis semina credidit
Elusus Cereris fide.
Quernas pergat ad arbores.
Nunquam purpureum nemus
Lecturus violas petas
Cum sæuis aquilonibus
Stridens campus inhorruit.
Ne quæras auida manu
Vernos stringere palmites.
Vuis si libeat frui,
C *Autumno potius sua*
Bacchus munera contulit.
Signat tempora proprijs
Aptans officijs Deus.
Nec quas ipse coercuit
Misceri patitur vices.
Sic quod præcipiti via
Certum deserit ordinem,
Lætos non habet exitus.

Cętera aūt quę in qualitatibus corporalibus fundātur, ad oþationē, vel causalitatem cęli pertinent, quæ vero ad liberum arbitrium attinent, per corpora cęlestia nequaquam diriguntur.

D *Quomodo sunt quædam superstitiosa super quæ cœlum non habet causalitatem.* Quæst. XIX.

ALIA aūt sunt, quę nec ad liberū arbitrium pertinent, nec ad cęli causalitatem, qm̄ s̄m illa nec est directe actio, nec passio, sicut ꝙ aliqs induat nouā vestē, vel accipiat nouos sotulares in tali, vel tali die: vel aggrediatur viam, aut incipiat fabricare domos, vel indicet bellū. Aliqui. n. dn̄t, ꝙ qui tali die nouā vestē induerit, nunquam atteret eam. i. nō supuiuet quousq; atterat: idē de sotularibus. vel q viā tali die inchoauerit, nō finiet eā, aut non redibit in domū suā, vel q domos fabricare incęperit, nō ꝯsummabit, aut q bellum gerendū inchoauerit, deuincet, sed dn̄t esse alios dies meliores ad hoc. Quātū aūt hæc abusiue dicta sint, satis indicat ipsa natura.
E nā fabricare domū nō ꝯsistit p hoc, quod esse frigidū, vel calidū, humidum, aut siccū: sed ꝯsistit in figura. nō est aūt figura principiū operatiuū, vel passiuū, ad quæ corpora cęlestia hn̄t dn̄ium. sed ꝯsistit in quadā figuratione partium reddentium suū totū per aggregationē. iō ad hęc non habet causalitatem aliquam corpus cęleste, nec etiam liberum arbitrium, nec aliquod alterū agens: & figura per se non est directe causa agendi, vel patiendi. Ideo dicendum, ꝙ nihil differt magis inchoare fabricationem domus vna die q̄ altera, & si quis alterum asserat, contra fidem agit, & ꝯ naturam loquitur. Idem aūt est circa eos, qui nouas vestes fieri iubent,

iubent,aut talibus diebus induunt. nam vestes consistunt in figura, super qua non habet directe dominiū corpus cęleste,nec indirecte. Nam inquiretur,si malum sit in tali,vel tali die scindere vestes, aut induere, aut illud est ex natura panni,aut ex figura vestium,aut ex qualitate influentiæ corporum cęlestium in die illo.non potest dici hoc esse ex conditione panni,quia tunc quandocunque vestes fierent ex illo panno, cū ille habeat talem conditionem,in omni tēpore,semper sequetur,quòd qui tales vestes induerit, non atteret eas.sed absurdum est.Si autem dicatur, quòd hoc fit ex conditione figuræ vestium, non potest stare, quia contra omnia principia naturæ est,& contra vulgaram experientiam, figuram esse directe principiū actiuum,vel passiuum. nihil igitur sequetur propter talem,vel talem figuram,quoniam principia actiua, & passiua instrumentalia sunt quatuor qualitates primę. Item etiam si daretur figuram esse principium actiuum,hoc non concluderet, nam quandocunque manserit eadem figura, erit identitas principij actiui, & sic quacunque die talis figura in vestibus fiat,sequeretur,quòd ille qui tali die, vel quacunque alia vestē talis figuræ indueret,nunquam eam attereret, quod nemo concedit,& est contra omnem experientiam. Si autem dicatur, quòd hoc fit ex conditione influentiæ corporum cœlestium in die illo, non magis erit nocumentum eis,qui induūtur vestibus nouis,quàm veteribus,vel quàm eis,qui totaliter nudi sunt. Concludēdum igitur, quòd nihil magis nocet in vna die vestes scindere,vel induere,quàm in alia. & alterum sentire,contra naturam est. Idem autem modus est arguendi in inchoantibus fabricationem domus. nā si malum est inchoare domus fundationem in hac die,& non in alijs, aut hoc est propter conditionem materiæ domus, scilicet lapidum,& lignorum,& terrę,aut propter figuram domus,aut propter conditionem influentiæ corporum cęlestium in die illo. Si autem dicatur esse propter conditionem materiæ, cum eadem sit conditio materiæ in vna die,sicut in altera, idem inconueniens sequetur, in quacunque die incipiat fabricatio domus ex illa materia.sed omnes hoc negabunt. Si autem dicatur,quòd hoc fit ex conditione figurę domus,non potest stare,cum figura non sit principium actiuum, vel passiuum, & consequenter non habeat aliquam causalitatem ad bonum, vel malum in futuro producendum. Item quia dato,quòd causalitas aliqua ex figura esset,non potest stare: nam tunc sequeretur,quòd quicunque inciperet domum talis figuræ,nunquam finiret eam, quo pacto sequeretur rarissimos fore,qui domos,quas fabricare incipiunt,finire possent.quod falsum est: inducitur ergo nihil magis prodesse quantum adhoc,incipi domum fabricari vna die,quàm altera. Item non potest hoc contingere ex conditione influentiæ diei illius,secundum corpora cœlestia influentia. nam tunc non solū sequeretur malum in eis, qui domos inchoant, sed etiam in eis, qui comedunt, & bibunt, & in omnibus alijs hominibus,siue aliquid agant, siue non: sed hoc falsum est,nec aliquis concedet.Satis ergo patet, quòd non magis confert incipere ædificationem domus vna die quàm altera. Item de inchoatione viarum idem dicendum est, nam cum dicatur alicui, ꝙ non debet inchoare viam in die martis,vel mercurij, vel sabbati,& sic de alijs diebus, aut illud est, quia est dies sabbati,vel mercurij,& sic de cęteris: vel quia in die illo dominatur aliquis planeta nociuus, vel quia qui tali die vias aggrediuntur, nihil accipient de eo quod habere volunt,& qui alijs diebus itinerant assequentur,quæ concupiscunt.propter nullū enim istorum hoc sequi potest. Nam si hoc fieret propter es-

F se diem martis, vel mercurij, cum solum dicat dies quoddam tempus,& tempus sit mensura motus, nō poterit habere aliquam aliam causalitatem ad bonū, vel malum: est namque tempus quædam quantitas mensuratiua motus, cum commensurentur tempopora motibus secundum Aristo.4.Physico.quantitas autem non ponitur principium operatiuum,nec passiuum,sed sola qualitas. Item non potest hoc accidere ex conditione planetæ dominantis die illa, scilicet, saturni,vel martis, quoniam tunc eodem modo omnibus eueniret malum,tam manētibus in loco,quàm ambulantibus.sed hoc nemo concedit. Item non potest dici,quòd hoc fiat ex conditione ambulationis, nam tunc quacunque die homo ambularet, inconueniens sequeretur. sed hoc a nullo conceditur. Item

G non potest hoc stare,tamquam si dicamus, quòd planeta, qui dominatur illi diei,facit,vt qui ambulat adipiscatur,vel non adipiscatur ea,quæ inquirit.nam ista dependent ex libertate hominum inter se negociantium.super hanc autem corpora cœlestia nullam habent operandi facultatem.Item nō potest dici in corporibus cœlestibus, quòd ipsa sint signa conuenientis, vel disconuenientis matrimonij, quoniam id ad quod corpora cęlestia nullam habent causalitatem, non potest per ea signari. ad matrimonium tamē corpora cęlestia nihil efficere possunt,scilicet, quòd cōtrahatur magis in vna die quàm in altera.Nam matrimonium dicitur bene,vel male se habere,secundum quòd ipsi contrahentes postea inter se conuenientes bene,vel male se habent.sed istud est liberrimum pu

H re dependens a voluntate humana: ergo corpora cęlestia nihil ad hoc efficere possunt.Nec valet si aliquis obijciat,quòd aliquę fœminæ acceptę in matrimoniū aliquando adulteræ sunt, & hoc forte prouenit, quia ipsæ sunt multum libidinosæ inquirentes alios pręter viros suos.esse tamen fœminam, vel virum ad libidinem promptum naturale est secundum influentiam corporum cœlestium, & alias conditiones natiuitatis,& communicationis,atque nutrimenti. Ad hoc respondendum, quòd quamquàm secundum naturam aliquis valde inclinetur ad libidinem,potest eam subijcere in seruitutem, nihil agens secundum eam: ideo fęminæ poterunt esse continentissimę, quam-

I quàm secundum corpora cęlestia influentia in eas ad omne genus libidinis concitentur. Item adhuc concesso,quòd corpora cœlestia causarent necessitatem actuum venereorum in nobis, & quòd necessario mulier,quę in tali,vel tali tempore nata est,esset fornicaria,tamen non sequitur hoc ex contractu matrimonij facto in hac,vel in illa die, sed magis hoc proueniret ex influentia corporum cęlestium secundum tēpus natiuitatis,& conceptionis ipsius fœminæ. vnde non differebat istam fœminam cōtrahere matrimonium vna die,vel altera,quoniam ex conditione natiuitatis,vel conceptionis suę haberet, quòd necessitaretur, vel saltem multum inclinaretur ad libidinem. Nec enim potest aliquo modo dici cōuenienter, aut

K saltem apparenter,quòd contractus factus tali,vel tali die faciat aliquid ad esse fœminam bonam, vel malam. Nam dato,quòd secundum influentiam corporum cœlestium in tali, vel tali die causaretur inclinatio,vel necessitas in fœminis ad esse castas, vel incontinentes, hoc sequeretur in omnibus, nec magis in contrahentibus matrimonium,quàm in non contrahentibus. Nam corpora cœlestia ad matrimoniū aliquid agere posse est impossibile,quia matrimoniū consistit ex duobus,scilicet ex mutuo consensu contrahentium, & ex verbis exprimentibus consensum illum.sed manifestum est,quòd impossibile sit corpora cœlestia agere super aliquid horum: non enim possunt

possunt influere super consensu, quia ipse est actus liberi arbitrij directe,& in illud nō possunt aliqua agētia naturalia. Item non possunt super verba, quia verba non sunt aliqua accidentia corporalia inhærentia corporibus,& causata ex motu corporum cęlestium, sed sunt aliquid causatum a libero arbitrio per potentiam interpretatiuam. sed super ista non habent potestatem corpora cœlistia. Item adhuc dato, quòd corpora cęlestia imponerent nobis necessitatem ad loquendum talia,vel talia verba,adhuc non sequebatur,quòd propter cōtractum matrimonij aliqua mulier efficeretur bona, vel mala: quia tunc oportebat, quòd verba prolata in tali, vel tali die haberent potestatem ad faciendum aliquam fœminam bonam,vel malam.patet consequentia, quia obligatio inducta inter contrahentes, quæ vocatur matrimonium,per verba consistit.ergo si matrimonium in illa die,vel in alia actum habet potestatem ad efficiendum fœminam bonam,vel malam, necessarium est, vt hoc efficiant verba in tali,vel tali die prolata.Sed impossibile est,quòd verba habeant causalitatem aliquam naturalem,vel etiam super liberum arbitrium, quod adhuc difficilius est.ergo propter contractionem matrimonij in tali,vel tali die, non contrahitur secundum verba aliquod bonum,vel malum in ipsis contrahentibus. non sunt enim voces de qualitatibus actiuis, quia istę quatuor sunt,ad quas nullo modo voces pertinent,potissime, quia secundum Arist.in 2.Periher. ab eo quod est,vel nō est,oratio vera, vel falsa dicitur esse;& propter affirmare,vel negare nihil mutatur in re: si tamen verba haberent aliquam causalitatem ad efficiēdum bonum, vel malum, aliquid mutaretur in re propter affirmare,vel negare. Concludendum est igitur,quòd contrahere matrimonium,quod nos vocamus sponsalia,per verba de præsenti in die tali, vel tali nihil efficit ad hoc,quòd ipsi contrahentes inter se bene,vel male se habeant:aut fœmina casta, vel incontinens sit. nec potest aliquis cognoscere hoc per certitudinem ex motu corporum cœlestium. Sicut autem contrahere matrimonium per verba nihil lædit in tali,vel in tali die,neque ex hoc proficit: ita accipere vxorem ad consummādum matrimonium carnaliter in tali,vel in tali die nihil agit, quamquam in hoc aliqui valde insipienter se habeant, obseruantes dies coniunctionum quorundam planetarum, & fugientes dies coniunctionum aliorum planetarum. nam nullam causalitatem habent talia corpora cœlestia ad hoc, quòd viri, & vxores consummantes illa die matrimonium bene,vel male se habeant,& an eis liberi nascantur,vel non,& an eis postea liberi nascātur,vel steriles sint:& sic de cęteris, quæ aliqui valde insipienter sentiunt. Causæ eorum apparent ex supradictis.Omnia ista fugienda sunt,quæ prorsus cęremoniæ superstitiosæ sunt,nullam virtutem naturalē, aut supernaturalem continentes.

An medicus debeat tempora obseruare, & an erret grauiter non obseruando.& Generalis regula de corporibus cœlestibus,scilicet,quòd super quæcunque habent directe causalitatem possunt habere significationem.Quæst.XX.

ALIQVANDO tamen motus corporum cœlestium,& coniunctiones planetarum, & dies lunationum obseruandi sunt, sicut in medicis in dandis pharmacis,& alijs medicinis. nam istę operantur naturaliter secundū qualitatem frigidi,& calidi,humidi,& sicci.sed istæ qualitates aliquando adiuuantur,& aliquando impediūtur a corporibus cœlestibus, secundum varietatem mo-

A tus sui. obseruandæ sunt igitur temporum mutationes, & assignationes dierū a medicis. Vnde si aliquis medicus pharmaca,& alias medicinas daret,maxime de laxatiuis,non obseruata aliqua conditione temporis,stultissimus esset,agens contra naturæ ordinem, & peritiam medicorum. De his autem infinita dici possent,scilicet, quæ sint super quę corpora cœlestia potestatem habent, & quæ sint super quæ non dominātur.sed de illis quilibet poterit satis diffinire,& diffinitorum causas reddere secundum modum probandi, & improbandi,qui in superioribus habitus est.

Ex his autē colligitur regula generalis, quòd quandocunque corpora cœlestia habent causalitatem naturalem super aliquam rem,possunt habere significationē:& quilibet vir peritus in regulis astrorum poterit

B cognoscere ex illis euentum illarum rerum. & quando sunt aliquæ res super quas corpora cœlestia non habent aliquam causalitatem:non possunt esse signa naturaliter illarum rerum, nec aliquis vir peritus in astris poterit per motum astrorum inuestigare illarū rerum euentum. Vnde quia corpora cęlestia habent causalitatem naturalem super pluuias,& siccitates,pestes,& sanitates,& qualitatem ipsarum arborum, atq; cunctorum vegetabilium,sunt etiam ipsa corpora cęlestia signa omnium istorum,& a viris peritis possunt ista cognosci per motum corporum cœlestium. Et quia corpora cœlestia non habent potestatem super fabricationem domorum, & cōfectionem vestium, & ambulationem viarum, & matrimoniorum con-

C tractus atque consummationes,est impossibile,quòd aliquis vir peritus in astris per modum corporum cęlestium cognoscat euentus istarum rerum secūdum certitudinem.de ista regula dictum fuit Genes.40.& Exo.12.cap.manet igitur conclusum secundum naturam,quòd vbi non est causalitas rei, non est significatio illius.Nunc autem aduertendum est,quòd non semper in natura arguendum est ex causis efficientibus immediatis, sed aliquando ex causis mediatis: & aliquando non arguitur ex primis, sed ex posterioribus,& aliquando etiam ex signis. In omnibus tamē his semper debet præsupponi aliquid habens naturaliter causalitatem super ipsas res, ex quo causæ posteriores,vel signa ortum habeant. vbi autem non dan-

Quotupliciter possit in natura argui.

D tur tales causæ,arguere ex signis est superstitiosum, & falsitatem cōcludens. Patet hoc in arte Medicorum, quæ secundum naturam operatur:ipsi tamen non cognoscunt ægritudines,& alia accidētia ex causis suis, sed potius ex signis,quæ sunt aliqua consequentia, & posteriora ad res causatas, vtpote, quòd aliquis medicus cognoscit aliquam ægritudinem,aut complexionem,non ex causis suis,quæ sunt priores ad ægritudinem,& complexionem;sed ex quibusdam proprietatibus ægritudinum,vel complexionum, quæ sunt posteriores ægritudinibus,& complexionibus.Ista tamē cognitio dicetur esse naturalis,quamquàm non sit ex causis,sed ex causatis: & causata sunt hic signa causarum.vocatur autem talis modus arguendi secundum dialecticos a posteriori. Iste autem,& in alijs rebus na

E turalibus reperitur, vt sicut cum cognoscimus futurā pluuiam de propinquo per cantus siue vlulatus cornicum, & cum cognoscitur in mari futura tempestas per figuram mergulorum,& delphinum exeuntium ad superficiem aquæ.nam voces cornicum non sunt causæ pluuiæ futuræ, sed potius sunt causatæ ex pluuia iam existente in potentia propinqua in principijs suis.nam corpora cœlestia sunt causa pluuiarum, & successiue disponunt aerem ad causationem earum. vnde antequam fiant pluuiæ, ipse aer dispositus est,& aliqua animalia de brutis hoc sentiunt, quamquàm homines non sentiant, quia illa cum non intendant

Bruta quare magis mutationes naturæ sentiunt quàm homines, quæ & stulti faciunt.

alicui

alicui actui rōnis, solum mouentur secundum natu F
ram, ideo possunt percipere in se magis mutationes
naturæ quàm homines, qui magis vacant operationi-
bus secundum rationem, quàm eis, quæ sunt secun-
dum naturam corporalem. Vnde fit, quòd, quāquàm
corpora nostra immutentur secundum alterationes
naturæ, tamen nos non sentiamus hoc, nisi sit valde
magna alteratio. & hoc, quia attentio ad operationes
secundum rationem, tollit attentionem ad operatio-
nes, quæ sunt secundum naturam. Ex quo etiam se-
quitur, quòd homines valde stulti & carentes vsu ra-
tionis magis sentiant ea, quæ sunt secundum naturā,
quàm illi, qui sunt sapientes, & intenti actibus ratio-
nis, & quòd somnia stultorum veriora sunt, quàm G
somnia sapientium, & quòd fortunæ, & infortunia
magis accidant stultis, quàm intelligentibus. De his
ait Aristo. circa finem tertij libri de somno, & vigilia.
Causa horum est, quia sapientes, cum nimis attendāt
ad operationes secundum rationem, parum aut nihil
attendunt ad sentiendum alterationes secundum na
turam. in stultis autem econtrario accidit. vnde con-
tingit, quòd cornices, quæ nō habent aliquem actum
rationis, sed solum experiuntur in se alterationem na
turæ, quando aduenit tempus pluuiarum, disposito
aere ad pluuiam replentur plumæ earum quibusdam
humiditatibus, & sentiētes hanc immutationem cla-
mant, & per istum clamorem nos prenosticamus plu
uiam futuram de propinquo. hic tamen non argui-
mus ex causis, sed potius ex posterioribus, & causatis. H
Est tamen iste modus signandi conueniens in natu-
ra, quia quamquàm ipsum signum non habeat cau-
salitatem super rem signatam, sed potius econtrario:
tamen ponitur hic aliqua causa efficiens habens verā
causalitatem super rem signatam: nam quamquàm
voces cornicum non efficiant pluuiam, tamen effici
tur per corpora celestia disponentia aerem, & plu-
uiam. & quia voces cornicum, quæ sunt causatę ex
pluuia iam existente in potentia propinqua, signant
nobis naturaliter causalitatem corporum celestium
super pluuiam immediate futuram, conuenienter ar-
guimus in naturalibus pluuiam futuram ex cātu cor-
nicum. Similiter autem in ægritudinibus, & comple
xionibus, quamquam ipsa signa non sunt causæ ægri
tudinum, vel complexionum, sed proprietates ipsa-
rum, & aliquid causatum ab eis, tamen quia significāt
nobis ipsam habitudinem causæ egritudinis, vel com
plexionis, ad egritudinem, vel complexionem; conue
nienter arguunt medici ex istis causatis, vel posterio-
ribus, tamquam si arguerent ex causis ægritudinum,
vel complexionum, quamquàm certius arguerent
ex causis, si semper cognoscere eas possibile esset, ta-
men non contingint, quia cognitio secundum natu-
ram incipit secundum sensationem, quod conuenit
effectibus. Causæ autem magis cognoscuntur per spe
culationem. De tempestate maris per motum delphi
num, vel mergulorum idem modus arguendi est. nā
tempestas maris fit ex quadam commotione facta in
arenis in profundo maris per ventos sub intrantes, & K
si cognosceretur tempestas per cognitionem huius
causæ, esset cognitio a priore, cognoscitur tamen per
quædam accidētia, & posteriora ad istam causam, sci-
licet per motum mergulorum, & delphinum. nam
merguli vsque ad maris profundum se mergunt, vbi
cum viderint arenas concitatas fugiunt ad littus cum
clamore magno. & sic dant certum signum futuræ
tempestatis, quoniam causam eius senserunt. De hoc
diximus supra 11. c. cū agebatur de mergulis. delphi-
nes autem idem faciunt, quoniam cum viderint in
profundo maris arenas cōncitari, ad superficiem fu-
giunt.

Argumentum Medicorum est a posterioribus ad priora.

In his igitur omnibus arguitur ex posterioribus vel
causatis ad priora. quia tamen aliqua causa determina
ta in his est, quæ talia efficiat, conuenienter accipiun-
tur talia signa. Vnde est ponenda regula, quòd quan-
docunque in naturalibus ponitur aliqua causa deter-
minata ad aliquem effectum, siue arguatur ibi ex cau
sa ad causatum, siue ex causato ad causam, conuenien-
ter ponitur aliquid esse alterius signum secundum
naturam.

Regula arguendi in naturalibus.

In augurijs motus & voces auium non sunt causæ eorum quę nos prænosticare volumus, nec causata determinate se habentia ad causas. Quæst. XXI.

NVNC autem attendendum est ad ea, quæ
in principio tangebant de motibus auiū
ad causanda auguria, & de similibus, quo-
niam in natura non potest poni aliquid
signatiuum nisi sit effectiuum eius quod signat, vel
causatum ab eo, siue proprietas posterior illo, vt patet
ex duabus regulis suprapositis cum suis probationib9.
Sic autem est in augurijs, quòd cum aliquis per mo-
tum alicuius auis, vel quadrupedis, aut per vocem prę
nosticat aliqua futura. nam tunc necesse est, vt istę vo
ces, vel motus sint causæ eius, quod prænosticamus,
scilicet mortis alicuius, vel perditionis, aut acquisitio
nis rerum, vel expeditionis, aut impeditionis negotio
rum, & similium, sicut corpora celestia sunt causę eo
rū q̄ signant. Sed hoc falsum est, quia nullus dicet, ē
stultus, quòd voces, aut motus aliquorum animaliū,
in quibus accipitur augurium, habeant potestatem
ad occidendum aliquem hominem, vel ad impedien
dum negocia, & similia, cum aliqua istorum proue-
niant a libertate, super quam nulla causa naturalis do
minatur. alia autem quamquàm non proueniant a li-
bertate, tamen tanta sunt, vt indigeant magna effica-
cia in causa sua: istæ tamen voces & motus animaliū
non solum non habent aliquam causalitatem magnā
immo nullam habent, quia non sunt tales qualitates,
quæ ponantur principia agendi, vel peccandi.

Item non possunt dici, quòd ista, scilicet motus, &
voces, secundum quæ auguria sunt, dicantur esse ali-
qua causata ex effectibus, quos prænosticamus, sicut
I cognoscimus egritudines per effectus suos, qui sunt
posteriores. Idem est de complexionibus. hoc autem
non stat, quoniam voces, & motus animalium sunt
priores, quàm ea quæ nos prænosticamus per augu-
ria. effectus tamen semper causis suis posteriores sunt.

Item non potest dici, quòd istæ voces, vel motus
volatilium, & quadrupedum, in quibus accipitur au-
gurium, sint aliqua causata immediate ex causis eo-
rum, quæ futura prænosticamus per augurium, vtpo-
te si diceremus, quòd significatur per augurium ali-
quem esse moriturum, vel non expediturum nego-
cia, aut perditurum honores, & similia. & quòd isti ef
fectus causentur ex motibus corporum cœlestium,
& motus, & voces, in quibus accipitur augurium, cau
K sentur ex influentia corporum cœlestium. nam sic cū
vtrunque habeat causam determinatam, bene pote-
rit poni vnum tanquam signum alterius, sicut cum
prænosticamus pluuiam futuram per voces cornicū,
& hoc naturaliter, quia pluuia causatur per motum
corporum cœlestium: & cornices quoque mouen-
tur ad clamandum propter dispositionem causatam
in eis a corporibus celestibus. sic etiam de tempestate
maris, quæ causatur ex commotione arenarum, & cō
gnoscimus eam per motum delphinum, & mergulo-
rum, quia ipsi fugiunt propter motum illarum arena
rum. Sed dicendum, quòd non potest stare hoc pro-
pter duo. Primo, quia illa, quæ nos per augurium
signari

signari dicimus, non possunt habere aliquam causam naturalem, sed voluntariam, sicut quòd aliquis deponatur ab honoribus, vel quòd expediantur, aut impediantur negocia sua, aut quòd inueniat eum quem inquirit, & similia. Ista enim ex libertate dependent, & quædam sunt per accidens: super ea autem, quæ libera sunt, corpora cœlestia dominium nullum habent, etiam super illa, que per accidens sunt. quoniam corpora cęlestia sunt causæ naturales, & necessariæ, ideo non possunt includi sub eis id quod est per accidens, & sic non efficient corpora cœlestia ea, quæ per augurium nos prænosticamus. Item non potest hoc stare, quoniam dato quòd corpora cęlestia possent efficere ista, quæ nos per augurium prænosticamus; tamen non possent mouere animalia ad faciendum tales motus, qui conueniant significationi illarum rerum. nec est simile de cornice clamante ante aduentum pluuiæ, quoniam hoc fit, quia replentur plumæ eius aliquibus humiditatibus causatis ex motu cœli. tamen, quòd animalia ambulent ad partem dextram, vel sinistram, vel quòd sint super arbores, vel in terra, & similes circunstantiæ non causantur aliquo modo ex conditione corporum cœlestium, sed magis ista videntur esse per accidẽs, vel ex quibusdam irrationabilibus motibus. Item omnia principia agendi secundum naturam fundantur in quatuor qualitatibus primis: sed manifestum est, quòd animalia moueri ante nos, vel retro nos non causatur ex aliqua istarum qualitatum, sed magis per accidens. ergo videtur, quòd non est ibi aliqua causalitas secundum naturam, & consequenter nec est aliquid signatiuum, quia significatio in natura nunquam est sine aliqua causalitate, vt supra probatum fuit in duabus regulis. Item patet, quòd ista sint totaliter superstitiosa, non continentia aliquã virtutem naturalem ad signandum, vel efficiendum id, quod nos per auguria prænosticamus. Nam si in istis animalibus emittentibus voces, aut mouentibus se, deprehenderetur aliqua veritas futura, aut illud fieret ex conditione cęli mouentis ista animalia ad faciẽdum hoc, vel illud, vel eueniret ex conditione animalium ipsorum. Non potest dici primo modo, scilicet, quòd proueniat ex motu corporum supra cœlestiũ. nam cum alia influentia sit istorum corporum vno tempore quàm alio, consequenter deberent variari auguria, cum ex varietate causæ semper varietur causatum. tamen augures non distinguunt varietates temporis, non curantes an sit ver, vel autumnus, vel dominetur talis, aut talis planeta, sed solum considerant distinctiones motuum, vel vocum ipsorum animalium. ergo non prouenit augurium secũdum eas ex influentia corporum cęlestium. Item patet hoc, quia si per influentiam corporum cœlestium causarentur significationes, & effectus auguriorum, existẽte vnitate causæ oportebat sequi similitudinem in effectibus, sed non est sic in augurijs, quia alia auguria faciunt lupi, & alia lepores, & alia aquilę. ergo non attribuitur causalitas secundum istos corporibus cœlestibus in augurijs. Item non potest hoc assignari ex parte ipsorum animalium. nam si propter diuersas cõditiones animalium differrent auguria, oportebat, vt in illis animalibus, quæ non habent aliquam similitudinem in proprietatibus suis, non poneretur identitas auguriorum, & in eis, quæ sunt similia, non poneretur dissimilitudo. Sed tradẽtes regulas auguriorum aliquando inter animalia dissimilia ponunt auguriorũ similitudinem, & inter animalia similia ponunt auguriorum dissimilitudinem. ergo nõ fit secundum conditionem animalium. Item si esset hoc ex conditione animalium, cum virtus operatiua secũdum naturam sit absoluta, nihil attenderetur ad respectus, &

Cœli non possunt mouere animalia ad faciendum tales mot° vel voces quæ habent sic cõformiter ad ea, quæ nos prænosticamus.

A differentias positionum, vtpote si lupus, vel aquila haberet naturaliter virtutem faciendi tale, vel tale augurium, nihil differret esse ante, vel retro, vel supra, vel infra. sed augures attendunt vtrum animalia facientia augurium progrediantur a parte dextra, vel sinistra, vel ante, vel retro, vel super arborem, aut in terra. ergo non est augurium ex aliqua causa naturali actiua. Maior patet, quoniam si aliquis habeat aliquã qualitatem absolutam, sicut esse album, vel nigrum, debilem, vel robustũ, & similia, siue sit ante nos siue post nos, vel ad quamcunque differentiam positionis, semper erit albus, vel niger, debilis, vel robustus, nec ex hoc aliqua mutatio fit. Sic igitur si animalia haberent vim naturalem ad faciendas significationes auguriorum, nihil differret illa esse ante nos, vel retro, aut pro-
B gredi a parte dextra, vel sinistra, aut moueri, vel quiescere, stare in arbore, vel in terra. Et si aliquis dicat, quòd differentiæ positionum continent aliquam virtutem, nam in hominibus, & in omnibus animalibus principium motus in parte anteriori est, & contra anteriorem. In omnibus etiam facilitas operandi in parte dextra apparet magis quàm in sinistra. & sic de omnibus alijs differentijs positionum, de quibuus videtur, quòd singulę habeant speciales virtutes. Respondendum est, quòd differentiæ positionum contrahunt aliquas speciales cõditiones propter aliquas virtutes absolutas, quæ sunt intra ipsa animalia. hoc tamen est in quolibet animali ad seipsum, operando tamen vnum animal ad alterum, non tenetur aliqua
C ꝓprietas positionis, quia id quod est vni animali dextrum, erit alteri sinistrorsum, vel antrorsum. & cũ varientur per accidens isti modi positionum ex voluntate nostra, vel a fortuna, non potest dari aliqua proprietas determinata alicui differentiæ positionis, quia tunc illa proprietas, quæ pertinet ad antrorsum, aliquando attribueretur sinistrorsum, vel retrorsum secundum varias mutationes. sed isti augures aduertũt istas positiones in auibus. ergo non habent aliquam causalitatem, vel significationem auguria secundum naturam. Item ea, quæ sunt respectiua non ponuntur principia actionum, quia actio solum attribuitur prædicamento qualitatis quod est absolutum. sed differẽtiæ positionum pertinent ad regulationem extrinse-
D cus aduenientem. ergo non debent poni principia actionum. augures tamen distinguunt auguria per respectus, scilicet ante, & retro, & similes. ergo non potest attribui causalitas aliqua in augurijs, nec significatio secundum naturam. sed est quædam deceptio inuenta a demonibus, vt illaquearent animas miserorum. multa autẽ fundamẽta interiora deduci possent ad destruenda auguria, sed hæc legenti suffecerunt. alia enim ipse per se inquirere poterit.

De arte illa quam Geomantiam vocant. & quomodo est superstitiosa, & non habet fundamentum aliquod in natura.
Quæst. XXII.

E SIMILITER autem de ea arte, quam Geomãtiam vocant, dicendum est. hęc enim futura quoque, aut præterita, vel præsentia incerta conatur inquirere factis punctis in terra, vel papiro, & per numerum horum inuestigatur conditio incertorum. Sed ista penitus contra rationem sunt, quia tunc aut ponentur ista puncta causatiua futuri euentus, aut solum significatiua. Si autem ponantur causatiua, stare non potest, quia causalitas est ad ea, quæ nõ sunt, sed per geomantiam multoties inquiritur de his quæ facta sunt, & nunc fiunt. ergo non est ibi aliqua causalitas, quia tunc, quæ facta sunt, nunc fierent, & effectus esset ante causam. Item dato, quòd solum esset

esset inuestigatio de futuris, non posset poni effectiuum principium in pūctis, qm̄ multa eorum, quæ inquiruntur per istam artem, dependent a libertate nostra, & est impossibile, ꝙ aliquod agens naturale dominetur eis. Item manifestum est, quòd ea, quæ inquiruntur per Geomantiam, ab hominibus, fiunt, vel per aliquas causas naturales facta sunt. sed hic quod ab vno fit non potest fieri ab altero. ergo puncta facta secundum artem Geomanticam non habent aliquam causalitatem super eas res, quas inquirunt Geomantici. Item dato, quòd puncta essent tanquam agentia vniuersalia, & fieret ab eis id quod fit de causis particularibus, sicut homo generat hominem, & tamen Sol generat hominem. sicut ait Aristo. 2. Physico. Sol tamen, vt causa vniuersalis, homo vero, vt causa particularis. non potest hoc stare, quia omnis actio secundum naturam fit per contactum, vt ait Aristo. 2. de generatione, & corruptione. Vnde corpora cœlestia, quando agunt in ista inferiora, tangunt ea radijs suis, sine quibus nihil agerent, sed puncta facta a Geomanticis non tangunt ipsas res, quæ inquiruntur per istam artem. ergo non sunt causæ illarum. Item nemo ponit pūctum esse principium actionis, quia aut diceret esse principium actionis secundum aliquam extensionem quam habet quando a nobis fit, vel secundum quòd est ex incausto, vel aliqua re factū, quamquàm de hoc non curent Geomantici, sed simpliciter in arena, vel in farina puncta faciunt. non potest primo modo dici, quoniam quantitas non ponitur principium operatiuū, maxime quia tunc quæcunq; tāta quantitas, vt puncta descripta a Geomantico semper significaret id, quod significant puncta, per quæ Geomanticus inquirit. sed hoc falsum est, etiam secūdum Geomanticos. Item non potest hoc poni ex conditione incausti, quia illud nec secundum se, nec secundum aliquam qualitatem est inductiuum talis effectus. nā si hoc modo concederetur actio, omne incaustum posset tales effectus significare. quod falsum est.

Item non potest hoc stare, quoniam Geomantici inuestigant certitudinem rerum ex numero punctorum, & ex conditione eorum, scilicet an ille numerus sit par, vel impar. sed numerus non ponitur virtus actiua, quoniam actio solum dicitur de qualitatibus, tanquam de principijs instrumentalibus, ergo ista ars est superstitiosa, & contra fundamenta naturæ, quantū ad hoc. Idem modus arguendi esse potest contra auguria. nam augures inspiciunt, an sit vnum animal, vel plura, in quibus accipitur augurium. ergo in hoc superstitio est, & contra fundamenta naturæ.

Modus arguendi cōtra auguria.

Item non potest dici, quòd ista puncta sint signa eorum, quæ inquiruntur, & non sint causæ, quia tunc aut habetur aliqua causalitas eorum, quæ inquirūtur, & prenosticantur per artem Geomanticam, aut nulla est. si autem nulla ponatur causalitas, ista ars nihil est, quoniam in natura non est aliquid, cuius legitima causa non præcesserit. Si autem dicatur, quòd aliqua causalitas est istarum rerum, quæ inquiruntur: aut illa est ab istis punctis, aut ab aliquo agente, quod mouet facientem puncta: non potest poni, quod ista causalitas rerum inquisitarum sit a punctis, quoniam vt probatum est, puncta non possunt habere aliquam causalitatem ad res, quæ inquiruntur. Si autem dicatur, quòd ista causalitas non est a punctis, sed ab aliquo alio a quo mouetur ipse, qui facit puncta, dicendum est, quòd ista agentia necessario erant corpora cœlestia, quoniam ipsa sunt prima causa corporalis in natura, nec sufficit aliqua altera causa inferior ad inducendum ea, quæ fiunt. Sed non potest dici, quòd ista corpora cœlestia sint causa istorum punctorum, & eorum, quæ inquiruntur per puncta, quoniam cō-

F muniter ça, quæ inquiruntur per artem Geomanticam, dependent a libero arbitrio, super quod non est aliqua causalitas naturalis.

Item dato, quòd corpora cœlestia haberent aliquā causalitatem naturalem super factionem punctorum, tamen illa non significarent aliquid quod cœlum efficeret; quoniam oportebat tunc, quòd faciens puncta moueretur secundum cursum corporum cęlestium. sed hoc non fit, quia ipsi Geomantici non inquirunt aliqua tempora specialia, in quibus faciant ista puncta, sed quomodocunque eis eueniat, ista faciunt. ergo non ordinatur ista ars per motum corporum cœlestium.

G Item ea quę dependent ex libero arbitrio, non possunt regulari per agentia naturalia, quæ operantur secundum necessitatem, & determinationem ad vnū, sed isti, qui faciunt puncta per artem Geomanticam, faciunt per accidens nihil obseruando quid faciant. ergo non subordinatur operatio eorum motibus cœlestibus, nec regulatur ab eis.

Item id quod non potest fieri secundum aliquam regulam, vel operationem rationalem sed pure a fortuna, repugnat omni regulationi naturali, & causalitati corporum cęlestium, quia ipsa vniformiter & secundum rationem mouentur in operationibus suis: sed in arte Geomantica oportet fieri puncta pure a fortuna, scilicet, quòd ipse faciens nihil attendat, sed faciat illa quomodocunque sibi euenerit, & si fecerit
H illa ex deliberatione faciens tot, vel tot, non reperietur aliquid secundum artem Geomanticam. ergo nō potest subdi ista operatio corporibus supra cœlestibus. Et sic patet, quòd ille qui secundum artem Geomanticam operatur, non habet aliquam causalitatem in natura, & consequenter apparet operationem illā esse superstitiosam, scilicet, quòd non possit aliquid cognosci per artem Geomanticam, quia non reperitur ibi aliqua causalitas, & consequenter nec reperitur aliquod signum, quia in natura non potest esse significatio aliqua sine causalitate, alioquin signa erunt ad placitum imposita, quod repugnat naturæ; cuius actio non est secundum libertatem, sed secundum necessitatem, & determinationem ad vnum, vt ait Aristo. 9. Meta. Patet ex his artem Geomanticam nō
I habere aliqua naturalia fundamenta, & cōsequenter ipsam esse penitus superstitiosam. ad hoc autē multa alia induci possent, de quibus sufficiant q̄ dicta sunt.

Omnes septem artes necromanticæ, de quo tractāt, & quomodo omnes sunt superstitiosæ, & non habent aliquod fundamentum in natura. Quæst. XXIII.

SIMILIS modus arguendi esse potest de arte aerimantia, quæ est diuinatio, vel augurium factum in aliquibus, quæ apparent in aere. Similiter etiam argui potest in arte, quæ dicitur pyromantia, scilicet, diuinatio facta in igne, & de arte, quæ dicitur necromantia; quæ est diuinatio facta in
K cadaueribus mortuorum, vel per conuocationem dictam animarum corpore exutarum, vel ipsorum dæmonum, quoniam ad eandem artem vtrunque pertinet. Et de hydromantia, quæ est ars diuinatiua in aliquibus imaginibus apparentibus in aqua, & ista multum vtebantur antiqui, sicut patet in Numa rege secūdo Romanorum, qui cum nympha Egeria dicebatur per noctem colloqui. de quo diximus supra 1. cap. & Exo. 20. cap. Similiter de arte, quæ dicitur ornimātia, quæ est diuinatio facta in visceribus gallinarum syluestrium, quæ dicuntur gallinæ excęcatę. Similiter quoq; argueretur de arte, quæ dicitur pedoxomantia, q̄ est ars diuinatiua per inquisitionem factam in visceribus

visceribus puerorum. Similiter autem de arte, quę est aruspicina, quæ est diuinatio facta super aras. & super viscera animalium immolatorũ, & sic de multis alijs artibus particularibus maleficorum, incantatorum, diuinatorum, apparitorum. hæ enim habent aliquid commune vniuersale, cum procedant ex superstitionibus: sed habent aliquid adhuc speciale, quia quælibet istarum artium determinat sibi propriam materiam: & ex fundamentis illius materiæ argui posset specialiter contra quamlibet earum, quòd esset superstitiosa, & inutilis, sicut argutum fuit contra artem augurandi, & contra Geomantiam. sed si in his particulariter intendamus, multum digredi compellemur. ideo sufficiant, quæ dicta sunt, quamquàm de his fortasse specialius alibi dicetur. Patet ergo hic de causa huius præcepti, scilicet, de vitandis augurijs, quia illa repugnant cultui diuino: sunt etiam contra naturalia fundamenta. An tamen aliquo modo possit dari aliqua habitudo ad naturalem causam, scilicet ad motum cęli, ex quo ista proueniant potissime in Geomãtia, & augurijs auium, & adhuc maxime circa particularia iudicia Astrologorum, prolixior sermo est, quẽ nunc deuitamus, quia isti pręcepto Dei non multum concordant. De maleficis autem artibus, idest necromantica, hydromantica, aerimantica, & huiusmodi constat, quòd sunt superstitiones, & omnis operatio in eis est pręter causam naturæ a causa voluntaria, scilicet de dęmone, qui aliquando secrete, & aliquando manifeste operatur in his. ideo de his non est quærendum an habeant causam in natura, quia prorsus sunt irrationabiles, & nefariæ. *Nec obseruabitis somnia.* Sicut auguria prohibentur, quia superstitiosa sunt, ita & somnia prohibentur.

Auguria cultui diuino repugnant.

An sit iudicandum per somnia, & de causis per accidens somniorum. *Quæst.* XXIIII.

EST autem adhuc maior occasio errandi in somnijs quàm in augurijs, quãquàm aliqui suspicentur aliqua esse euentura per motum, & voces auium, & aliorum animalium, in quibus inspiciunt. tamen non expresse significatur ibi quod futurum sit. In somnijs autẽ magis determinatę res exprimuntur, ac si oculis suis homo eas inspiceret, vel illas ei aliquis enarraret. magis igitur huic homines assentirent, nec esset aliqua superstitio, quę magis homines moueret quàm ista, propter esse magis determinatiuam. tamen vsus eam aliqualiter excludit, cum homines communiter somnient, & somniorum suorum fallantur euentus. In augurijs autem & alijs artibus, non ita attendunt homines communiter: ideo non inueniunt falsitatem rerum signatarum secundum regulas harum artium, & consequenter non tantum eas despiciunt. Nec tamen totaliter intelligendum est, quòd somnia nihil verum dicant. nam somnia non accipiuntur tamquam causæ rerum signatarum, sed solum tamquam signa. nemo enim intelligit somnia esse causas aliquarum rerum futurarum: signa tamen sunt continentia aliquam certitudinem, vel non, secundum quòd procedũt ab aliqua causa necessaria, & determinata ad vnum, vel secundum quòd procedunt a causa per accidens. Causæ autem continentes certitudinem, & necessitatem sunt duæ, scilicet Deus, & natura. ideo cum somnia procedunt ab aliqua istarum duarum causarum, id quod significatur per ea, verum est. Somnia autem quę a Deo sunt, dicuntur ea, quæ aliquando in prophetis fiunt, cum per noctem reuelat eis Deus ea, quæ facere vult. Sic apparet de Abimelech rege philistinorum cui Deus apparuit per noctem, vt habetur Gen.

Deus, & natura certitudine ac necessitatem continent.

A capitu. 20. cum dicitur, venit autem Deus ad Abimelech per somnium nocte. sic etiam patet de Pharaone, cui Deus reuelauit ea, quæ futura erant, per somnium, vt habetur Genes. 41. capit. sic enim testatus est Ioseph in eodem loco. idem de rege Nabuchodonosor, vt habetur Dan. cap. 1. & 2. quando autem somnia dicantur esse a Deo, vel quid requiratur in homine, qui talia somnia habet, magis dicetur Iudicum ca. 7. etiam dictum est aliqualiter Genes. 40. cap.

Alia autem causa somniorum necessaria & determinata est ipsa natura, ideo somnia illa, quæ procedũt a causis naturalibus, habent necessitatem sicut ipsa natura. De his tractat Aristo. in 3. lib. de somno, & vigilia. vbi agitur de diuinatione, quæ est in somnis, & quæ somnia habent diuinationem, & quæ non. B Causa autem per accidens ipsorum somniorum sunt cogitationes diurnæ, quoniam frequenter per noctem versatur circa illa, in quibus per diem versabatur: amor etiam nimius ad ipsas res somnia causat per accidens, vnde ipsi amantes frequenter somniãt ea, quæ diligunt. Causatur etiam somnium per accidens ex dominio ipsius naturæ. Nam quando natura habet potestatem specialiter super aliquam rem, dato quòd homines in vigilia de illa non curent, per noctẽ somniabunt. & sic continget eis, qui viri boni sunt, nec aliquid turpe diligunt, quòd aliquando per noctem turpia somniant, sicut circa actus venereos. Hoc autem ipsa naturæ potestas facit.

Somnium per accidens quo causatur.

Ex alia causa aliquando somnia per accidens veniunt, scilicet ex impressione vehementi alicuius C speciei in phantasia, nam quandoque ea, quæ non diligimus, & super quæ natura potestatem specialem non habet, imprimuntur vehementer in phãtasia, quia recipientes sunt valde dispositi, quando tales species suscipiunt, vel quia ad has nimis in suscipiendo attenderunt, & tunc venit sæpe in somnis ad nos memoria illius rei signatæ per speciem, sicut frequenter in vigilia rerum talium recordamur. Multę quoque alię causæ sunt, ex quibus per accidens causantur somnia, quoniam in eis, quæ sunt per accidens, proceditur in infinitum sine aliqua determinatione, & sicut causæ per accidens non sunt determinatæ ad esse; nec sua causata habent necessariam dependentiam ab eis, ita signa non accipiuntur conuenientia in somnijs, quæ D sunt ex causis per accidens: ideo qui ex talibus somnijs nititur aliquam veritatem inuenire, frustra conatur. sicut ille qui ex entibus per accidens vult concludere regulam necessariam. de his autem magis dictum est Genes. cap. 40. & adhuc amplius dicetur Iudicum. cap. 7. *Nec in rotundum attondebitis comam.* Hic vetat Deus quasdam alias cęremonias in Iudæis, quæ pertinent ad habitus ipsorum, scilicet, quòd non tonderent comas suas, quia istud reperiebatur in Gentilibus, & volebat Deus cauere modum illum.

Prohibitio cęremoniarũ in Iudæis attinentiũ ad ipsorũ habitus.

Prohibetur autem hic, quòd Iudæi tondeant comam suam in rotundum, scilicet ne scindant capillos per tempora, & aures, caput, & frontem, poterant tamen alijs modis scindere capillos. Nam aliquæ gentes erant, quæ capillos totaliter deponebant dimittentes capita rasa, & isti erant vituperabiles apud omnes E alias gentes, & pro vituperio accipitur in sacra Scriptura, sic habetur Deuteron. 32. cap. cum dicitur. de cruore occisorum, & de captiuitate nudati inimicorum capitis. vocantur homines nudati capitis homines habentes caput rasum, & isti erant in vituperium. præcipue vetabat Deus hoc ꝓpter cultus dęmonũ, q apud multas gentes fiebant rasis capitibus, & barbis. sic habetur Baruch cap. 6. scilicet, Sacerdotes sedent habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam. Et non solum rasio totius capitis, & barbæ tamquam vitupe-

vituperium accipiebatur, sed etiam tonsio in rotundum, quæ vocabatur tonsio in comam. sic enim dicit Hieremias. Visitabo super eos, qui attonsi sunt in comam.

Dato, quòd maneret lex Mosaica de tondendo comam in rotundum, an per istam legem esset vetita rasura capillorum, quam nunc faciunt viri ecclesiastici Quæst. XXV.

SCIENDVM etiam, quòd ex hoc non prohibetur tonsura, quam faciunt viri ecclesiastici in vertice capitis, quæ a beato Petro in ciuitate Antiochena exordium sumpsit, & deinde in totum clerum deriuata est, quãquam Iudęi non vtebantur hac, nec aliæ gentes ante tempus illud, sed tunc in vituperium beato Petro facta est, quam postea in honorem vniuersus clerus accepit. Prohibebatur tamen per istud præceptum corona, quam clerici gestant, scilicet, rotunditas capillorum. nam secundum iura distinguuntur corona, & tonsura. dicitur enim tonsura a tondendo, idest radendo, & est quædam parua, vel magna tonsio circularis in vertice facta, quamquàm aliqui errantes istam coronam vocant. Corona autem rotunditatem capillorum significat, scilicet circulum quendam ab aure vsque ad aurem per caput, & frontem veniens. vnde corona consistit in habitudine duarum tonsurarum, scilicet superioris, quæ est in vertice, & inferioris, quæ est ab aure vsque ad aurem: capilli autem medij qui supra, & infra circulariter tonsi sunt, corona vocantur. & ideo dicitur de clericis, quòd debent gestare conuenientem coronam, & tonsuram. Ista autem corona vetita erat apud Iudæos ex verbis huius literæ, quoniam corona præsupponit tonsuram superiorem, & inferiorem, sed inferior vocatur attonsio comarum in rotũdum, & ista est prohibita hic. nũquam Iudęi tamen nec aliqua gens istam coronam habuit, sed primo in beato Petro facta est in vilipensionem: postea a toto clero suscepta est in honorem. nec enim nos ad istam legem obligamur, cum cæremonialia exclusa sint, & etiam vtamur nouis cęremonijs. *Nec radetis barbam.* Sicut de attonsione comę prohibitum erat, ita & de rasione barbæ. non enim Iudęi scindebant barbam, sed permittebant eam crescere quantum vellent. iste enim vsus fuit apud omnes antiquos, habebant enim tamquam in vituperium barbas radere. nam barba virilitatis signum est.

Quæ differétia sit inter coronã & tonsurã

In hoc tamen non erat Iudęis prohibitum simpliciter tollere barbam, sed solum radere. poterant tamen si vellent alio modo amputare, scilicet scindendo qualitercunque, & hoc satis patet, quoniam si Iudęis nullo modo licitum esset radere, aut amputare barbam, vel comam, cogerentur omnes Iudæi esse Nazaręi. Nam lex Nazaręorum ista erat, vt toto tempore, quo quis se ꝯsecraret Domino, non ascenderet nouacula super caput eius, vt habetur Nume. 6. cap. & istud erat speciale votum, vt patet ibidem. ergo Iudæi poterant aliter scindere capillos suos.

Item patet, quia Nazaręi quando finiebant votum suum, scindebantur capilli eorum coram Domino, & cremabãtur super altare, vt habetur Nume. 6. cap. ergo aliquando licebat amputare capillos capitis.

Item patet hoc Iudicum capitu. 13. vbi locutus fuit Angelus Domini de Samsone nascituro mandans, quòd nunquam ascenderet nouacula super caput eius, & ipse postea sic confessus est, vt habetur Iudicum 16. cap. Sed hoc ei mandatum fuit specialiter. ergo alij poterant capillos suos tollere. Vnde dicendum est, quòd Iudęi poterant capillos capitis sui totaliter radere superducta nouacula: Poterant etiam hoc facere sine nouacula, vel poterant partem capillorum tollere, dum tamen non tollerent comam in rotundum: vnde medietatem capitis, vel tertiam partem, aut quomodocunque aliter amputare poterant. & secundum hoc inter Iudęos non erant omnes Nazaręi, quia quicunque vellent, radebant capita sua, siue in partem siue in totum, dum tamen non tonderent illa in rotundum. Nazaręis autem tempore consecrationis, idest toto tempore, quo se vouebant Domino, non licebat abscindere aliquem de capillis suis. qui autem se in perpetuum ad votum Nazaræorum obligabant, aut ad illum subeũdum præceptum a Domino suscipiebant, nunquam poterant tollere aliquem de capillis suis, sed sic manebant vsque ad mortem. sic enim fuit de Samsone, super cuius caput nũquam nouacula ascendit, vsquequo Dalila de genere Philistinorum ei dormienti omnes capillos rasit, vt habetur Iudicum 16. capitu. De barba autem apud Iudæos alia lex erat, quia non licebat alicui, totam barbam radere, vel partem eius, sicut licebat de capite; quamquàm possent capillos barbæ forficibus amputare. aliquando tamen ex quibusdam causis specialibus licitum erat omnes capillos, tam capitis quàm barbę radere, immo necesse erat, sicut apparet supra 14. cap. de leproso viro, in cuius emundatione radebãtur omnes capilli tam capitis, quàm barbæ quàm totius corporis, & hoc quando experiebatur de aliquo an leprosus esset, quoniam tunc radebantur capilli de corpore eius, & recludebatur per aliquot dies, vt habetur supra 13. capit. etiam fiebat rasio ista postquam aliquis erat emundatus a lepra, vt introiret in castra, vt habetur supra 14. capit. sed ista ex necessitate legis fiebant, & de his non datur hic regula: sed solum de illis, qui capillos suos spon͛te tollere volebant.

De barba apud Iudæos quæ lis erat

Et super mortuo non incidetis carnem vestram. Hic prohibet Deus quandam cęremoniam, quæ pertinebat ad Gentiles, scilicet, quòd quando deplorarent mortuos suos inciderent carnem suam. Hic tamen non ponitur istud præceptum integre. prohibebantur nãque duo, scilicet, incisio carnis, & depilatio capillorum. sic habetur Deuteronom. cap. 14. cum dicitur. filij estote Domini Dei vestri: non vos incideritis, nec facietis caluitium super mortuo. Facere enim caluitium est depilare caput in totum, vel quantum ad aliquam partem faciendo illud caluum: per hoc autem, quòd Deus vetat hic incisionem carnis, intelliguntur duo, scilicet, quòd non fierent aliquæ incissuræ ferro in carne: secundo, quòd non inciderent vultum suum vnguibus, sicut nunc mulieres faciunt in morte virorum suorum, & parentum, & propinquorum. & hoc est quod magis intenditur hic, quoniam aliæ incisiones, quæ fiebant ferro, magis pertinent ad stigmata, & figuras, de quibus immediate dicitur.

Triplex causa huius præcepti ne facerent incisionem carnis. Quæst. XXVI.

CAVSA huius præcepti triplex est. Prima erat propter munditiam. Deus enim volebat maximam munditiam in populo Iudaico, ideo tollebat omnes cæremonias inducentes quandam immunditiam. sic apparet Deuter. 14. cap. vbi agitur de munditia Iudæorum quantum ad cibos, & cum alijs immunditijs vetatur ista, quæ erat in faciendo caluitium, & incidẽdo carnem, cum dicitur; filij estote Domini Dei vestri: non vos incidetis, nec facietis caluitium super mortuo, quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo, & elegit te, vt sis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus, q̃ sunt

ſunt ſuper terram. & ſic videtur ibi propter magnam munditiam Iudęis hoc mandatum eſſe, vt ipſi eſſent mundiores omnibus populis terræ, quia a Deo magis ſpecialiter electi erant.

Secunda cauſa huius eſt propter excluſionem reſurrectionis. nam præter deformitatem, quæ ſequebatur inciſo vultu, & facto caluitio, erat quoddam alterum malum repugnando fundamento religionis Iudaicę: intendebat enim religio illa perducere homines ad vitam æternam erudiẽdo eos hic prius, & exercitando in actibus cæremonialibus cultus diuini: & quoniam vita æterna, & conſummata beatitudo conſiſtit hominibus poſt mortem, & poſt reſurrectionem, inducebat religio Iudaica ad ſperandam reſurrectionem, quamquàm aliqui de Iudęis, ſcilicet, Saducęi eam negabant. dicebant etiam non eſſe animas poſt mortem, nec Angelos, vel quoſcunque ſpiritus. Contra hos tamen arguit Chriſtus conuincens eos, & reſpondens ſuis friuolis argumentis Matth. 22. ca. Idem arguit Paulus Actuum. 22. capit. & 23. Contra hanc autem reſurrectionem militat nimia cura in lugendis mortuis: nam aliqui ideo mortuos nimis lugent, quia eos redituros nunquam ſperant. Si autem aliquando cum eis ſe victuros ſperarent, non dolerẽt tamquam de mortuis, ſed modicum anguſtiarentur tamquam de euntibus in longam peregrinationem. vnde qui multum accurate, & inconſolabiliter mortuos deflent, veritati catholicæ multum repugnare videntur, & increpandi valde ſunt, quia ex hoc vidẽtur tollere ſpem futuræ reſurrectionis. Ideo Paulus Apoſtolus multum reprehendit Theſſalonicenſes, qui iuxta morem Gentilium mortuos deplangebant inconſolabiliter, poſtquam ad Chriſtum conuerſi ſunt. hortatur autem eos non multum pro his triſtari, ſed magis conſolari ad inuicem in ſermonibus de reſurrectione, vt patet 1. ad Theſſalon. 4. capitu. Iſte autem planctus, quem Deus vetat hic in Iudęis, erat maximus, ſcilicet facere caluitium, & ſcindere carnẽ ſuam, vnde ſi fieret, videretur excluſa omnis ſpes futuræ reſurrectionis. rationabiliter ergo iſta vetita ſunt, & quoniam viri ſacerdotes ſpecialius, & firmius debent tenere futuræ reſurrectionis ſpem, quàm omnes alij, ipſi magis abſtinere debebant a deploratione mortuorum. Vnde Sacerdotes minores in veteri teſtamento prohibentur deplorare mortuos vniuerſaliter, præter patrem, & matrẽ, & filiũ, & filiã, fratrem, & ſororem virginem. Sacerdos autem magnus, qui cęteris excellentior eſſe debebat, & magis præſtare exemplum futuræ reſurrectionis, non exibat ad deplangendum aliquem mortuum, vt patet infra 21. capitu. In nouo etiam teſtamento Eccleſia vetuit vniuerſaliter miniſtros altaris ab iſtis plãctibus publicis, & inhoneſtis, quos laici faciunt.

Tertia cauſa huius præcepti eſt euitatio cæremoniarum idolatrarum. nam ſi Iudęi in planctu pro mortuis inciderent carnem ſuam, viderentur facere dæmonibus obſequia ſpecialia. ipſi enim maxime diligunt ſacrificia de ſanguine humano: vnde ſacerdotes Baal quando faciebant ei ſacrificia, incidebant brachia ſua cultris, & lanceolis, quouſque perfunderentur ſanguine, vt habetur 3. Reg. cap. 18.

Similiter autem fiebat in ſacrificijs deæ Berecinthię, quæ apud Gentiles vocabatur mater deorum. Nam in feſtiuitate eius ſacerdotes perfundebant ſe ſanguine, ſcindentes carnes brachiorum ſuorum, & inſanientes die illo. Ipſe autem qui Sacerdotum maior erat, amputabat virilia in honorem primi Sacerdotis iſtius deæ, qui vocabatur Atis. de quo Auguſt. in 2. de ciuitate Dei. & in 7. de hoc etiam Ouidius in libris faſtorum. vt igitur omnis præſumptio idola-

A trandi, atque vera idolatria tolleretur de actibus Iudeorum, vetita ſunt iſta cęremonialia idolatrarum. *Nec figuras aliquas & ſtigmata facietis vobis.* Hoc poteſt pertinere ad ea, quæ dicta ſunt de planctu mortuorum. ſ. quòd non facerent ſibi Iudæi ſtigmata, & figuras in carne cum deplãgerent mortuos, in ſignũ doloris pro mortuis.

De quibuſdam figuris quas aliqui faciebant ad perpetuam memoriam in carne ſua propter amicos defunctos. Quæſt. XXVII.

ET hoc differt a ſuperiori, quia ſupra dicebatur de inciſione carnis, quæ fiebat laniando
B vultum vnguibus in planctu pro mortuis. Hic autem ponuntur figuræ factæ in carne per modum plagarum, & iſtæ ſunt manentes ad perpetuam memoriam. Inciſiones autem de quibus ſupra dictum eſt, non manebant ad ſemper, ſed leuiter tranſiebant. vnde ſi aliqui volebant ſibi ęternam memoriam facere mortuorum, conſtituebant ſibi facere in carne quaſdam figuras plagarum impreſſas ferro: & ſic manebat memoria in ęternum cum plagis. Sed hoc etiam apud Philoſophos reprobatur. Seneca enim amicorum memoriam poſt mortem nobis manere debere dicit, non tamen in triſtitia, ſed magis in delectatione. nam ſi memoriam amicorum cũ dolore apud nos habere conſtituerimus, paruum illis in mente noſtra manendi ſpatium conceſſerimus.
C ſic enim ait Epiſtolarum lib. 8. Epiſtola 63. Si enim defunctorum amicorum nobis memoriam in lachrymis ducendam promittimus, iam hoc ipſo paruum illis ius manendi in pectore noſtro conceſſimus, cum iſtam, quam cum triſtitia memoriam agimus, breuiter deſerturi ſimus. Dolores etiam ſuis temporibus recedunt, & ſuis ſpatijs permulcentur. vnde ait. quid ergo inquis obliuiſcar amici? breuem illi apud te memoriam relinquis, ſi cum dolore manſura eſt. iam iſtam frontem ad riſum quemlibet fortuita res tranſferret, non differo in longius tempus, quo deſiderium omne mulceatur, quo etiam acerrimi luctus recidunt: cum primum te obſeruare deſieris, imago iſta triſtitiæ diſcedet: nunc ipſe cuſtodis dolorem
D tuum, ſed cuſtodienti quoque elabitur, eoque citius, quo eſt acrior, deſinit, id agamus, vt iucunda nobis ſit amiſſorum amicorum recordatio, nemo libenter ad id tendit quod non ſine tormento cogitaturus eſt. & de hoc multa in eadem epiſtola.

Alio modo intelligi poteſt iſta litera non de planctu mortuorum, ſed de cultu dęmonum, & initis pactis: nam illi, qui cum dæmonibus pacta iniebant, aliquando in recordationem illorum pactorum faciebant ſibi aliquas figuras in corpore permanentes. Vnde ſciendum, quòd ſtigmata dicuntur eſſe impreſſiones profundæ factæ in carne ex applicatione ferri candentis, ſicut cicatrices vulnerum depreſſæ in carne. & iſto modo aliquando vocamus ſtigmata qualcunque plagas ſi manentes ſunt. ſic enim de ſeipſo dixit
E Paulus ad Galat. capitu. 6. de cętero nemo mihi moleſtus ſit: ego enim ſtigmata Domini noſtri Ieſu Chriſti in corpore meo porto. hoc autem quia gerebat continuam memoriam paſſionis Chriſti, & etiam in corpore ſuo quotidianos labores, & frequentes ſuſtinebat plagas, vt patet 2. ad Corinth. capit. 11. in Hebræo dicitur.

Nec figuras profundas facietis. Tantum enim in litera noſtra ſignificatur per figuras, & ſtigmata, ſicut in litera Hebraica per figuras profundas, quia ſtigmata ſignificant impreſſionem factam profundam in carne. Vnde dicunt Iudæi, quòd idolatræ accipiebant

laminam

laminam auream inſcriptam nomine idoli, & inflãmatam apponebant carni ſuę, & manebat ibi profun de impreſſum nomen idoli, quod erat ad expreſſam proteſtationem de honorando & ſeruiendo illi Deo, ſicut ſubditi alicuius cum accipiunt inſignia domini ſui proteſtantur ſe per hoc eſſe ſubditos illi. F

Ego Dominus. Ideſt ego ſolus ſum Deus, cuius nomen ſolum debetis ſcriptum habere in cordibus veſtris, nec inſigniri nomine alicuius idoli. vel ego ſum Dominus, qui iubeo iſta, & propter hoc debetis ea opere implere.

Prohibitio cuiuſdam vitij ſecundum carnem.

Non proſtituas filiam tuam. Hic prohibetur quoddam vitium ſecundum carnem quod eſt in ſimplici fornicatione, ſcilicet, quando aliqua mulier publice venalem ſe exhibet. hoc autem proſtituere dicitur, ideſt ante omnes ſe ſtatuere, vel pro omnibus ſe ſtatuere, & cum hoc magnum peccatum ſit in fœmina, quæ ſe proſtituit, maius tamen eſt ſi pater filiam proſtituat inuitam faciens ſcortari, vel inducens eam ad hoc, nunc autem etiam non licet alicui, vt filiam ſuam proſtituat, ſi tamen ipſa ſe proſtituere voluerit, cum nondum eſt alligata alicui viro, permittunt leges quamquàm non impune; quia talia facientes exheredantur. omnes autem politiæ humanæ huiuſmodi meretrices tolerant, vt maiora excludant mala. de quo magis dictum eſt Deuteronom. capitu. 24. Lex autem Euangelica, quæ nullum malum permittit, etiam hoc non permittit, quamquàm ſpecialiter non prohibet, quia conditio eius eſt ea, quæ mala ſunt in vniuerſali vetare, niſi forte circa quædam. G

Apud Hebræos autem vetabatur, ne eſſet aliqua mulier publice proſtituta, nec aliquis vir tenens mulierem in meretricatu, de hoc Deuteronom. capitu. 23. cum dicitur. non erit meretrix de filiabus Iſrael, nec ſcortator de filijs Iſrael: non tamen propter hoc occidebãtur meretrices, aut ſcortatores, ſed etiam apud Iudæos aliquę publice erant, vt patet Deuteronom. 23. capitu. cum dicitur, non offeres mercedem proſtibuli, nec precium canis in domum Domini Dei tui, quidquid illud eſt quod vouerint, quia abominatio vtrumque eſt apud Dominum Deum tuum. & ſic præſupponitur ibi aliquas meretrices eſſe, & illas aliquando velle offerre, vel vouere Domino.

Sacerdotes idolorũ cognoſcebant puellam p tenebras dicentes a dijs cognoſci.

Alio modo intelligitur iſtud præceptum de non tradendo puellas proſtituendas dijs, quod pertinet ad idolatriam. ſ. ne darent parentes filias ſuas, vt coirent cum eis dij Gentilium. Dicebant namque ſacerdotes idolorũ, quòd dij ſui pulchras iuuenculas diligerent, vt ſæpe legitur in Ouidio: & magnam gratiam promereri, ſi parentes puellæ eam nocte traderent ad concubitum Dei in templo per noctem apparentis: vnde Sacerdotes idolorum ad puellam in tenebris venientes eam in templo Deorum cognoſcebant putantem ſe a dijs cognoſci, & hoc modo ſacerdotes illudebant toti populo accipientes ab eis pulcherrimas virgines, & abutentes eis, vt volebant.

S. autem faciebant non ſolum pro ſe, ſed etiam ſi aliquos amicos haberent concupiſcentes frui aliquarum fœminarum concubitu, efficiebant, vt hoc modo optatis poterentur. Simile autem factum refert Ioſephus antiquitatum ſcriptor Romæ tempore Imperatoris Tyberij, cuius imperij anno 18. Chriſtus paſſus eſt, ſcilicet, quòd Paulina mulier pulcherrima, & nobilis per Sacerdotes Iſidis deæ decepta a quodam iuuene, qui eius ardebat amore, per noctis tenebras ſtuprata eſt, quo cognito Imperator fano ad terram proſtrato omnes Sacerdotes Iſidis crucifixit.

Iſti autem Sacerdotes, quamquàm fallerent populum hanc prætendentes fallaciam, aliquando tamen dęmones puellas ſic in templum receptas per opus incuborum, & ſuccuborum grauidas reddiderunt, vt refert Marcus Varro in libro Sacrorum, & Auguſtinus de Ciuitate Dei libro 7. vbi ait de æditui Herculis feriato, vocatur ędituus Herculis, ideſt, cuſtodiens ædes, vel templum Herculis. Iſte cum quadam die ab omni opere exiſteret feriatus theſſeris luſit, ideſt taxillis, vtraque manu theſſeras iaciens, vna manu pro ſe, & alia pro Hercule, hac conditione appoſita, vt ſi manu qua pro ſe ludebat, lucraretur, de ſtipendijs templi cœnam pro ſe, & amico pararet. Si autem manu qua pro Hercule ludebat, lucraretur, ipſe de ſuis expenſis Herculi magnum pararet conuiuium: ludens ergo vicit ſe lucrante Hercule, adduxitque meretricem nobilem Larentinam conuiuium parans: nocte autem Hercules apparens meretrici (forte erat aliquis dæmon incubus in figura Herculis, quoniam anima Herculis in inferno erat, nec inde egredi ſineretur, & ſi inde egrederetur, non conuenienter expleret incuborum opus.) Iſte igitur Herculeus dęmon apparens dixit meretrici, pro hoc bono quod egiſti, cras diluculo primo iuueni, cui obuiaberis, adhærebis: quæ inde exiens Tarueium iuuenem ditiſſimum obuium habuit, cui dicta Herculis reuelans adheſit, huic autem in breui tempore morienti in omnibus bonis ſucceſſit, quæ etiam poſt in morte ſuã populum Romanum hæredem ſcripſit, quam poſtea deam Floram vocauerunt conſtituentes ei feſtum in menſe Madij. de quo Ouidius multa faſtorum libro 5. H

Et contaminetur terra. Dicitur enim terra contaminari, non quidem, quòd per peccata hominum ipſa aliquam maculam in ſe ſuſcipiat, quoniam terra nihil niſi corporaliter inficiens ſuſcipere poteſt, peccatum autem ſpiritualis ſordes eſt, ſed dicitur terra cõtaminari ex eo, quòd homines habitantes in terra cõtaminantur. nec dicitur hoc de quolibet peccato, ſed ſolum de eo quod in multos diffunditur. ſic autem eſt hic, quoniam in peccato meretricatus ad multos extenditur, cum meretrix a pluribus cognoſcatur.

Piaculum quatuor ſignificat.

I *Et repleatur terra piaculo*. Ad eandem ſententiam pertinet cum ſuperiori, ſcilicet, quòd peccatum iſtud ad multos extendatur, quod ſignificat repleri. in alijs autem peccatis non fit ſic, quia peccatum cuiuslibet in ipſo eſt, hic autem peccatum vnius in multos deriuatur. Vocatur autem piaculum hic peccatum, vel ſordes, quatuor enim ſignat, ſcilicet ablutionem, & peccatum, ſordes, & remedium. Hic enim ſolum pro peccato eſt. ſic habetur Iudicum capitulo vigeſimo, nunquam tantum nefas, & piaculum factum eſt in Iſrael, ideſt, nunquam tam graue peccatum.

Sabbata mea cuſtodite. A principio capitui poſuerat iſtud præceptum, ſed hic illud repetit, vt Iudæi ſemper magis recordarentur eius. Sic enim de multis alijs fit: & per ſabbata intelliguntur hic omnes feſtiuitates, quamquàm non ſint tantæ obſeruationis ſicut ſabbatum. de quibus habetur infra vigeſimo tertio capitulo. K

Et Sanctuarium meum metuite. Ideſt, timete a Sanctuario meo, ſic habetur infra vigeſimo ſexto capitulo. cum dicitur. cuſtodite ſabbata mea, & pauete Sanctuarium meum.

Quomo-

Quomodo erant prohibiti Iudæi populares a rebus sacris, a quibus etiam prohibiti leuitæ essent. Quæst. XXVIII.

INDVCVNTVR enim per hoc Iudæi ad reuerentiam Dei. Erat enim reuerētia Dei in duobus.s.in custodia festorum, & in exhibitione sacrificiorū. Primum notatur cum dicitur, sabbata mea custodite. Secundum cum dicitur, & sanctuarium meum metuite. Erat.n.metus quantum ab sanctuarium in duobus. Primo quòd non accederet aliquis ad illud immundus. Secundum ꝙ non accederet ad illud curiose vltra id quod licebat. Quantum ad primum si aliquis de Israelitis sciens se immundum introiret in sanctuarium ad offerendum, vel ad aliquid alterum, moriebatur, sic innuitur supra 15.cap.cum dicitur. docebitis ergo filios Israel, vt caueant immunditiā, & nō moriantur in sordibus suis, cum polluerint tabernaculum meum quod est inter eos. De hoc etiam habetur Nume. 19. cap. Omnis qui tetigerit humanæ animę morticinum, & aspersus ex hac commixtione nō fuerit, polluet tabernaculum domini, & peribit ex Israel: quia aqua expiationis non est aspersus. Secundo debebant metuere Israelitę Sanctuarium domini, ne curiose ad illud accederent. & hoc pertinebat ad omnes Israelitas cuiuscunque status; nam popularibus non cōueniebat accedere ad tabernaculum, vel etiam ad girum Sanctuarij ad castrametandum ibi, sed solis Leuitis. Si autem contenderent ibi castrametari; morerētur vt habetur Num.cap.j.cum dicitur. & erunt in ministerio, atque per girum tabernaculi metabuntur, cum proficiscendum fuerit Leuitę deponent tabernaculum, cum castra metanda erigent. quicquid externorum accesserit, morietur. Vocauit autem externos omnes Israelitas, qui non erant Leuitæ prohibēs eos castrametari in circuitu tabernaculi, vt patet ibidem cum dicitur, metabuntur autem castra filij Israel vnusquisque per turmas, & cuneos, atque exercitum suum: porro Leuitę per girum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorū Israel. Sicut autem non licebat Israelitis popularibus accedere ad castrametandum circa sanctuarium, ita non licebat accedere ad videndam arcam, vel alia vasa ministerij, quando nuda essent. Si enim viderent, morerentur, sicut patet de Bethsamitibus, quos percussit dominus, quia viderunt arcam nudam, vt habetur primo Regum 6.cap.cum dicitur. Percussit autē dominus de viris Bethsamitibus. 70. viros de populo suo, & 50.millia plebis, eo quòd vidissent arcam fęderis. De Leuitis autem, qui magis pertinebant ad sanctuarium idem erat. nam quamquam ipsis licitum esset castrametari apud Sanctuarium, tamen non licebat eis introire ad vidēdum curiose vasa ministrationis sanctę, vnde si illa viderent nuda, morerentur sic habetur Nume. cap.4. cum dicitur de filijs Caath, ꝙ cauerent ne viderent vasa sanctuarij, scilicet nolite ꝑdere populum Caath de medio Leuitarum: sed hoc facite eis vt viuant, & non moriantur, si tetigerint sancta sanctorum: Aaron & filij eius intrabunt, ipsi disponent onera singulorum, & diuident quid portare qs debeat. alij nulla curiositate videant, quæ sunt in sanctuario priusquam inuoluantur, alioquin morientur. Sicut autem in videndo arcam nudam, vel alia vasa moriebantur, ita & si tangerent illa cum essent cooperta, nisi eo modo quo tangere debebant, sic patet de Oza sacerdote filio Aminadab, qui tetigit arcam domini extendens manum, & tenens eam in curru, quia calcitrantes boues declinauerant eam, dominus autem iratus occidit eum, vt habetur 2. Regum 6.cap.

A Sic etiam si Leuitæ tentarent accedere ad ministeriū sacerdotum volentes facere sacrificia, aut similia, morerentur, vt patet Nume.3.cap.cum dicitur. Aaron autem & filios eius constitues super cultum sacerdotij externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur. Idem patet Nume.18.cap. ideo cum Leuitæ, qui erāt cum Chore, vellent sacrificare, & offerre incensum coram domino, ignis combussit eos, & quidam a terra submersi sunt, vt habetur Num.16.cap.

De sacerdotibus autem minoribus idem est. isti enim habebant altiorem gradum quàm Leuitę, quia istis committebatur, quòd facerent sacrificia, & offerrent incensum. Erant tamen quędam, in quibus differebant ipsi a summo sacerdote, & si illa facere attentarent morerentur: summo namque sacerdoti duntaxat licebat introire in sancta sanctorum, vt habetur supra cap.16.cum dicitur, quòd ipse introiret in die propitiationis, scilicet expiabit autem sacerdos qui vnctus est, & cuius initiata est manus, vt sacerdotio fungatur pro patre suo: induetur stola linea, & vestibus sanctis, & expiabit sanctuarium, & tabernaculum testimonij atque altare, sacerdotes quoque, atq; vniuersum populum. Videtur ergo quòd soli sacerdoti summo licebat facere ritus diei expiationis, & si aliquis de sacerdotibus minoribus conabatur illos facere moreretur.

B

Similiter autem non licebat sacerdotibus minoribus stare in sanctuario, quando intrabat sacerdos magnus in sancta sanctorum ad orandum pro se & pro populo, cum dicitur, nullus hominum sit in tabernaculo, quando pontifex ingreditur in sanctuarium, vt roget pro se & domo sua, & pro vniuerso cętu Israel, donec egrediatur. Si autem aliquis de minoribus vellet ibi stare ad audiendum verba, quæ dicebantur summo sacerdoti, moreretur, quia proterue agebat contra cęremonias domini, & qui errabat in cæremonijs sacerdotij sui, moriebatur, sicut patet de Nadab & Abiu, qui offerentes ignem alienum coram domino mortui sunt, vt habetur supra 10. cap. & 16.

Sacerdotes minores in quibus differāt a sūmo sacerdote.

C

De sacerdote magno eodem modo erat, quòd ipse deberet pauere sanctuarium domini, idest non accedere quomodocunque vellet, nec quandocunque, sicut patet de introitu in sancta sanctorum: nam non poterat sacerdos magnus introire in sancta sanctorū, nisi semel in anno, si autem aliàs introire vellet moreretur, vt habetur supra 16. cap. scilicet loquere ad Aaron fratrem tuum ne omni tempore ingrediatur sanctuarium, quod intra velum est, coram propitiatorio, quo tegitur arca, vt non moriatur, quia in nube apparebo super oraculum, & postea subditur in eodem cap. quòd hoc deberet fieri solum semel in anno, cum dicitur. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum, & oretis pro filijs Israel, & pro cunctis peccatis eorum semel in anno: patet igitur ad hoc quòd sacerdos magnus etiam deberet reuereri sanctuariū, ne omni tempore ingrederetur in illud.

D

E Præter hoc autem erat aliud, quod obseruare debebant omnes sacerdotes ad reuerentiam sanctuarij, scilicet ne ascenderent ad ministrandum qualitercunque, sed quòd primo lauarentur in manibus, & pedibus, alioquin morerentur, vt patet Exod. 30. cap. cum dicitur. Et missa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius manus suas, ac pedes, quando ingressuri sunt testimonium tabernaculi, & quando accessuri ad altare, vt offerant in eo thymiama Domino, ne forte moriantur. Sic etiam de ornamentis sacerdotalibus, quòd deberent eis vti sacerdotes, quando ministrarent, & si aliquando accederent sine eis ad altare, & potissime sine feminalibus, moriebantur, vt habetur Exod. 28. capit. cum dicitur, facies feminalia

nalia linea, vt operiant carnem turpitudinis suæ, & vtentur eis Aaron & filij eius, qñ ingredientur tabernaculum testimonij, vel qñ appropinquant ad altare, vt ministrent in Sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Hęc.n.oĩa pertinent ad hoc, vt sacerdotes timerent Sanctuarium.s.vt non accederent ad illud irreuerenter, sed cum omni diligentia obseruatis debitis cęremonijs. *Ego dominus*. i.ego iubeo, vt faciatis hæc, qa dñs vester sum. *Ne declinetis ad magos*. Hic prohibetur quoddam alterum, quod pertinet ad quasdam superstitiones, in quibus subtrahitur Deo honor debitus, & attribuitur quibusdam qui nõ sunt dij. Præscire.n. futura antequam fiant deitatis ius est, nec quisquam potest sibi hoc vsurpare: homines tamen superstitiosi conantur ista inquirere per aliqua inutilia, sicut per auguria, & necromantiam, & geomantiam, & alias prohibitas artes. Deus autem illud iubet ne inquiratur, qm̃ cum hoĩes conantur inuenire veritates futurarum rerum per aliquas inuestigationes & signa, attribuunt illis aliquid deitatis existimantes se talia posse inuenire per has inquisitiones, in quo magnã Deo iniuriam irrogant alij attribuentes quod eius est.

Præter hoc autem contra naturæ principia faciunt arguentes ex signis naturæ circa illa, in quibus natura nullam habet causalitatem, quæ autem sint illa, in quibus natura potest signa monstrare, & habere causalitatẽ, sup. ex parte tactum est, cum de augurijs ageret.

Quando liceat quærere aliquid a magis, idest a maleficis, & astrologis, vel quando illicitum sit. Et in quibus astrologi inuestigantes verum dicere possint, & quando necessario, & quando contingenter. Quæst. XXIX.

HIc enim Deus vetat magos consuli in inquirendis veritatibus. Et quamquam de magis solis dicatur, tamen de omnibus alijs intelligitur, qui contingentium rerum euentus qualitercunque inquirere moliuntur, sic patet Deuteronom. 18.cap. Vbi prohibentur omnes illi, qui student in his superstitionibus inquirendarum veritatum, cum dicitur, nec inueniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia, aut auguria, nec sit maleficus, aut incantator, nec phitones consulat, aut diuinos, & quærat a mortuis veritatem. Hic autem dicitur de magis, & sunt illi, qui per motum, & figurationum corporum cœlestium conantur inquirere rerum futurarum veritatem, vt circa natiuitates, contra quod Beatus Augustinus arguit in quinto de ciuitate Dei, destruens oroscopium, scilicet artem de inquirendis ascendentibus, & septem domibus cœli ad sciendam conditionem, & statum eorum, qui nascuntur. Conantur etiam isti magi inquirere euentus contingentes in alijs rebus per regulas traditas ab ipsis, hic tamen Deus vetat consuli magos: Deus tamen veritates non vetat, cum ipse sit veritas, vt patet Ioan. 14. cap. Quare inquirendum est, an magi per artem suam verum dicant.

Magi qui sint.

Pro quo considerandum est, quòd Deus in præceptis suis negatiuis vetat duo, scilicet ea quæ mala sunt, & quæ sunt falsa. De falsis tamen non est tanta cura Deo, quoniam falsa repugnant veritati, quæ pertinet ad intellectum speculatiuum. Intellectus autem speculatiuus per se non pertinet ad Deum, nec ordinatur in ipsum, nisi quantum ad quædam pauca, quæ Deus de se credi iubet, & tunc meritum est captiuare intellectum nostrum in obsequiũ Christi, credendo illa quæ iubentur, ẽt si videan-

F tur esse supra iudicium nostrum. Intellectus autem practicus & voluntas quantum ad omnes operationes suas, diriguntur in Deum: quia intellectus practicus ad iudicandum de omni agibili est: voluntas vero ad eligendum. Et quia in omnibus actionibus nostris aut Deo placemus, aut eum offendimus, intellectus practicus, & voluntas debent totaliter dirigi a Deo per leges datas siue naturaliter, siue positiue: quoniam si sit aliquod agibile in quo lex data non sit, nec insit intellectui nostro naturaliter iudiciũ illius, erraremus circa agibile. Debet ergo Deus per leges suas vetare omne malum in operatione, quia illud repugnat directioni intellectus practici, & voluntatis. non tamen debet vetare omne falsum, quia quamuis
G repugnet perfectioni intellectus speculatiui, tamen nõ ordinatur intellectus speculatiuus in Deum quantum ad omnia, sed solum quantum ad illa, quæ de se credi iubet. ideo solum debet vetare falsa quæ repugnant veritatibus, quas de Deo credere debemus.

Sciendum tamen est, quòd quanquam mala, & falsa secundum se prohibeantur, aliquando tamen ea, quæ mala non sunt, tanquàm mala prohibentur, & ea quæ falsa non sunt, vetantur tanquam falsa. & hoc est, quia ista habent aliquam coniunctionem cum malis & falsis. sic enim vetat Christus Mathei 5.cap. non iurandum esse per cœlum, nec per terram, nec aliquo modo. Idem Iacobus in canonica sua cap.5. hoc autem non tanquam iurare malum sit, quoniam sacra scriptura illud permittit, vt habetur Hieremiæ
H 4.cap. cum dicitur, iurabitis, viuit Dominus, in iudicio, iustitia, & veritate. & Deuteronom.cap.6.dicitur. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, atque in nomine eius iurabis. vetatur tamen iuramentum, quoniam causa est periurij, quia vir multum iurans replebitur iniquitate, & non recedet de domo eius plaga, vt habetur in Eccl. Sic quoque Apostolus vinum vetat, nõ quidem, quia vinum bibere malum sit, sed quia per vinum inciditur in luxuriam, sicut habetur ad Ephesios cap. 5. cum dicitur. nolite inebriari vino, in quo est luxuria: ipse tamen Apostolus admonuit Timotheum, vt biberet modicum vinum propter stomachum, & frequentes infirmitates, vt patet prima ad Timotheum c. 4. sic autem exponuntur
I auctoritates istæ de vino prohibito & iuramento, vt patet extra de iureiuran.c.& si Christus. Circa falsa autem sic est, ꝙ aliqñ aliqua quæ falsa nõ sunt prohibentur credi, nõ quidẽ ꝑ se, sed quia ex credulitate illorum perducerentur homines in multos errores: & propter hoc aliquãdo multa vera subticent, quia quibusdã videntur dura, & recedunt à veritate fidei, aut contẽtiones faciunt. Sic autem alicui forte videbitur de magis, ꝙ Deus prohibuerit hic consuli magos, nõ quidẽ ꝙ veritates inquirere nesciant, sed quia permisso hoc, ꝙ hoĩes consulerent magos, & assentirent eis, quæ ab ipsis dicuntur, perducerentur in varia mala.s. ꝙ totaliter tolleretur cultus Dei, cum homines tenderent ad inquirenda omnia a magis, & per eos se regerent.

Quædam prohibentur: nõ qa mala in se, sed quia p illa inducimur ad malum.

K Ad hoc dicendum est, ꝙ quanq̃ fortassis horum aliquid sit, tamẽ non propter hoc solum Deus vetuit magos consuli, sed præcipue quoniam ipsi magi vera non dicunt, nec per artem suam inquiri possibile est ea, quæ ipsi inquirere conantur. Pro quo sciendum, quòd magus duo signat.s.magicos, & astrologos. dicuntur enim magi ipsi incantatores, & alij necromantici, & generaliter omnes vtentes artibus illicitis. Et de his dicendum est, ꝙ non possunt inquirere oẽs veritates, quas dicũt se inquisituros: immo si de futuris loquamur, nulla veritas futurorum contingẽtium proprie a magicis cognosci potest; quoniam ea quæ

Magi sunt duplices.

ea quæ non habent causam in natura sine diuina reuelatione cognosci nequeunt; sed ista quę inquirunt magici per dęmonum cõsilium & inuocationẽ inuestigant: ipsi autem non possunt cognoscere per se res futuras, ergo circa illas veritatem dicere nequeunt. Vnde necesse est si a dęmonibus aliqua inquirantur de futuris pure contingentibus, vt ipsi falsum dicant. vel si dixerint verum hoc fit per accidẽs, sicut nos de quacunque re verum dicere possumus per accidens, scilicet quòd sicut contingit nos circa illas res falsum dicere, ita contingat verum enunciare, quia ęqualiter ad vtrumlibet contingens est.

Hęc autem erat vna de causis, propter quam dęmones, qui a gentilibus colebantur, cum consulerentur, ęquiuoce respõdebant, vel in amphibolia, sicut patet de Apolline magno Deo, qui semper obscura responsa dabat, ita vt qualitercunque rei euentus se haberet in alterutram partem, responsio satis vertibilis esset. Sicut patet in responso dato ad Pyrrhum regem Epirotarum; & in responso dato Appio Romano militi, & Cręso regi Lydorum, de his diximus latius Exod. 28. cap. Rationabiliter ergo vetabantur magi, quia rarissime verum dicere poterant de futuris. Pręter hoc autem quamquam aliquãdo magi verum dicere possint, semper tamen nefas est à magis responsa petere, quoniam hoc modo petitur veritas a dęmone, & aliquis cultus ei in hoc exhibetur: quoniam dęmones ad ista sine aliquibus cęremonijs famulatus eis impensis numquam respondent. Exhibere autem famulatum dęmoni nefas est, quia soli Deo cultus iste debetur, pręcipue cum dęmon generis humani hostis sit, & hominum statum atque diuinum cultum, quantum sibi possibile est, semper destruere moliatur. Cõcludendum ergo quantum ad hoc, ꝙ accipiendo magos pro magicis, & quibuscunque maleficis, semper peccatũ sit eos consulere, quicquid illud sit super quo consulantur. Secundo accipitur magus pro eo, qui sapiens est in astris, & isti magi conantur pręidicere aliqua futura per motum & figurationem astrorum, vt supra dictum est. De his autem non est concludendũ simpliciter, quòd licitum vel illicitum sit quęrere aliquid a magis.

Pro quo sciendum est, ꝙ scientia astrorum habet duas partes, quędam enim est quę quantitatem & cõditionem corporum cœlestium inuestigat, & velocitatem vel tarditatem motus in quolibet corpore cœlesti absolute, vel comparando vnum ad alterum, inuestigat etiam coniunctiones planetarum, & directiones, vel obliquitates motuum, & varietates noctium & dierum, frigoris & caloris, secundũ varietatem motus corporum cœlestium: passiones quoque eorum vt eclypsim solis, & lunę & similia. Ista autem pars vocatur theorica astronomię. Alia autem pars est astrologię. secundũ enim hanc inquirunt astrologi de pluuijs, & siccitatibus, & peste atque sanitate: conantur etiam inquirere de bello, & pace, & de mutationibus hominum, & conditionibus eorum, & de fortunis atque cęteris contingentibus.

Circa hoc autem distinguẽdum est, cum quęritur, an licitum sit aliquid inquirere a magis. Et respondẽdum est, ꝙ aut inquiritur a magis de his quę pertinẽt ad partem theoricam, aut de his quæ ad partem practicam. Si autem de eis quę ad partem theoricam, respõdendum est vniuersaliter, ꝙ nunquam est peccatum aliquid inquirere a magis, nec Deus hoc vetat, vt si aliquis inquirat ab astrologo, quot sunt cœlestes orbes, vel in qua terra sunt maiores dies, vel an moueatur velocius sol quàm saturnus, & quando est coniunctio vel oppositio, vel aspectus planetarum, & quando est eclypsis futura: nihil enim magis quis peccat

A quærendo ab astronomo quando sit futura eclypsis, quàm quærere a grammatico quæ sit oratio cõgrua, vel incongrua, & a dialectico quæ sit consequentia bona vel mala.

Idem autem si inquiratur de temporibus coniunctionum planetarum, vel oppositionũ, vel aspectuũ. Ista namque ad astrologiæ theoricam pertinent, & necessario eueniunt ex principijs naturæ. In eis ergo consulere astrologos illicitum nullo modo est. Si autem ab astrologo aliquis inquirere velit ea, quæ pertinent ad practicã astrologię, scilicet ad iudicia, distinguendum est, quia aut inquirit de eis, quæ pertinent ad statum naturæ, & ab ipsa natura sine aliquo alio agente causantur; aut de quibusdam alijs, quæ ab ipsa natura, aut non totaliter, aut nullo mõ proueniunt.

Triplex est inquisitio ab astrologis de illis quæ ad iudicia attinent.

B Si autem primo modo, dicendum est, ꝙ astrologi vera dicere possunt, tamen non ita necesse, sicut cum iudicant circa theoricam astrologię. nam in theoricis astrologus semper verum dicit, & verum necessariũ: ideo credere ꝙ ea quæ astrologus dicit necessario euenient, nefas nullum est, sicut si aliquis quęrat an eclypsis futura sit cras, vel vsque ad quæ tempora Saturnus & Iupiter erunt in coniunctione, vel in oppositione, astrologus dicet verum & necessarium: & credere ista sic necessaria esse cõueniens est, quoniam procedunt immediate ex principijs necessarijs: semper tamen relicta Deo omnipotentia & libera dispositione super res, scilicet quòd quamquam ista ex principijs naturæ necessario prouenire debeant, Deus tamẽ

C potest illa mutare. Modus autem mutandi illa est, quia dependent hęc ex certitudine vniformitatis motuum in corporibus cęlestibus. Deus tamen potest impedire istos motus vniformes, vel totaliter motum cœli tollendo, aut velocius mutando, aut tardius efficiendo. vnde ea quę prouentura erant in tempore determinato ante, vel post, necessario euenient, vel fortassis non euenient: & hoc aliquando Deus egit. sic enim patuit quando tenuit solem immobilem super ciuitatem Gabaon per spatium vnius diei, tunc enim astrologi parum ante hoc potuissent dicere ex principijs naturę necessarijs, ꝙ sol vsque ad tot horas erit in occubitu, sed immediate falsitas patuit, quia mansit sol immobilis quasi per duodecim horas, vt patet Io-

D sue. 10. c. Similis modus arguendi haberi potest de retrocessione solis per decem gradus tempore Ezechię regis, de quo habetur 4. Regum. cap. 20. & Esa. 38. cap. Idem autem de eclypsi solari facta in passione Christi in plenilunio, iuxta testimoniũ omniũ euangelistarũ. Hęc tamen sunt contra omnem doctrinam astrologicam, & supra principia motus naturę: ideo in istis necessario astrologi falsum dicerẽt. Quamquam tamen verum hoc sit, quòd Deus habeat libertatem super ea quæ astrologi per theoricam iudicant; quia tamen illa ex principijs naturę immutabiliter veniunt, iudicare illa, & credere necessario euentura, nefas nullum est. In illis autem, quę pertinent ad practicam

E astrologię, scilicet de iudicijs quamquam pertineant ad ea, quæ per se natura operatur, & astrologus verum dicat, tamen inconueniens est, atque peccatum credere illa necessario euentura. Causa huius est; quia quamquam ista ad solam naturam pertineant, tamen non habent causas determinatas in natura ad vnum ita regulariter sicut ea, quæ pertinent ad theoricam astrologiæ: quamobrem in eis facilis est error. Huiusmodi est quęrere de pluuijs & siccitatibus: nam quòd tempora sint pluuiosa, aut magnæ siccitatis, aut temperiei a solis naturæ principijs causatur, sine aliqua actione nostra, & quia corpora cęlestia habent primam causalitatem inter corpora naturæ, horum causalitas primo pertinet ad corpora cœlestia, & per

motum ipſorum inqritur de futuris ſiccitatibus, aut
pluuijs,& ſimilibus. Hæc igit̄ cauſas habent in natura
& totales,non tñ ita determinatas, & ineuitabiles,nec
patentes nobis. Ideo non contingit nobis dicere verū
in eis per certitudinē,ſicut in eclypſi futura, vel in op-
poſitionibus, & coniunctionibus planetarum. Idem
modus eſt circa generationem grandinis,& lapidum,
& fulgurum, & omnium impreſſionum metheoro-
logicarum. Hę namque ex cauſis puris naturalibus
procedunt,ſed non ſunt determinatæ & ineuitabiles,
ideo in eis & in terræmotu atque ſimilibus aſtrologi
per certitudinem non iudicant æqualiter, vt in theo-
rica. Ad iſtum modum pertinet inquirere de ſanita-
te aut corruptione aeris futura. Nam iſta ex cauſis pu-
re naturalibus veniunt, quamq̃ Deus interdum ea in-
ducat vt vult. Cauſæ tñ iſtorum non ſunt multū deter
minatæ in natura: vnde iudicare de illis non conuenit
per certitudinem omnimodam. Præcipue cum iſta
Deus magis attendat quàm alia naturalia accidentia;
cum magis reſpiciant punitiones pc̄tōrum noſtrorū,
vel liberationes pro bonis operibus. Et quamquam
oīa quæ dicta ſunt pertineant ad ea, quæ fiunt per ſo-
lam naturam, tamen non de oībus iudicabit aſtrolo-
gus æqualiter per certitudinem. Certius enim iudica-
bit de pluuia & ſiccitate, q̃ de corruptione aeris, vel ſa
nitate, quia pluuia & ſiccitas hn̄t cauſas magis deter-
minatas in natura,& magis patentes,& per hunc mo-
dum comparari poſſunt ſm maiorem & minorē cer
titudinem omnia, quæ pertinent ad puram cauſalita-
tem naturæ. Secundus modus rerum iudicabilium p
aſtrologiam eſt in eis, quæ habent partim cauſalita-
tem ex natura, & partim ex operatione noſtra, & in
iſtis aſſerere aliquid futurum eſſe per certitudinē nō
caret ſuperſtitione: nam quamquam ea, quæ ex na-
turæ actione pendent, per iudicium aſtrorum inquiri
poſſent, ſuper ea tamen quæ libera ſunt, natura nullā
cauſalitatem habet.& cōſequenter nec habere poteſt
aliquam vim ſignatiuam, quia iſta duo ſe conſequun-
tur, vt ſupra declaratum eſt. Et ſic eſt iudicare de ali-
quo homine, ꝙ infirmabitur vel ſanus erit, nam ſani-
tas & ægritudo ex principijs naturę veniunt;& tamen
facere aut accipere illa, quæ ſanitatis cauſatiua ſunt,
aut ęgritudinis pendet ex libertate noſtra, aut venit p
accidens. Vnde dicendum, ꝙ poſtquam in aliquo sūt
cauſæ ęgritudinis vel ſanationis iudicare, ꝙ ſic vel ſic
ægrotàbit, aut ſanabitur, ad naturam pure pertinet. In
eo tamen, qui nondum habet cauſas ęgritudinis, vel
ſanationis quæ de eo inquiritur, ſanitas & ægritudo
magis habet euentum liberum, vel fortuitum quàm
naturalem: ideo de talibus ſuperſtitioſum eſt, velut ſi
aliquis inquireret per motum aſtrorum de aliquo, an
vſque ad quinque annos maneret ęgrotus, vel ſanare
tur: id enim quod nunc eſt naturales cauſas habet in
homine, ſed id quod poſt quinq; annos eueniet, non-
dum habet cauſas, ideo per accidēs eſt, vel aliquo mo
do liberum talium, vel talium effectuum cauſas no-
bis prouenturas eſſe. Iudicare igitur de ſanitate, quæ
erit poſt quinque annos, vel ęgritudine, eſt iudicare
de re ſine cauſa. natura tamen nullum proceſſum ha-
bet in efficiendo vel ſignificando ſine cauſis: ideo re-
pugnat naturę,& ſuperſtitionem quandam dicit, vel-
le naturaliter inquirere ea, quę naturaliter cauſas nul-
las habent. Alia autem ſimilia ſunt, quę partim ex na
tura,& partim ex libertate, vel fortuna ortum trahūt;
& quia ſemper in ordine actionum effectus ſequun-
tur naturam cauſæ magis deficientis, ſumpſit in acti-
bus ſolis rationis, ſicut in dialecticis ſi fiat ſyllogiſmꝰ
ex vera & falſa concludetur falſum, niſi per accidens,
& ſi fiat ex contingenti & neceſſaria concludetur cō-
tingens: ſic & in operationibus naturalibus, quæ ſunt

Secundū membrū diſtinctionis.

De quadam parte iudicialiū quæ perti net ad naturam, & partim ad libertatem noſtram.

F extra intellectum, ſi vna cauſa eſt neceſſaria & alia li-
bera, effectus eſt magis liber quàm neceſſarius. vel ſi
vna cauſa ſit contingens,& alia neceſſaria, effectus eſt
contingens & non neceſſarius. Debet ergo in iſtis iu
dicari quaſi in pure liberis vel fortuitis.

Tertius modus eorum quę inquiruntur per aſtro-
logiam eſt in his, quæ pendēt pure a fortuna ſine ali-
qua naturali cauſa agēte,& ſine libertate noſtra, quā-
quam in hoc non aſtruo fortunam eſſe carentem pe-
nitus regulatione agentis & cauſalitate. nam huius cō
trarium probat Ariſt. 2. Phyſi. & Boetius. 5. de conſola
tione in principio lib. ſed dico illa eſſe per fortunam,
quæ quamquam ſint habentia aliquas cauſas liberas,
& aliquas cauſas neceſſarias, tamen cōnexio illarum
cauſarum nobis ignota eſt: vnde recte dicitur inopina
G tus rei euentus caſus vel fortuna ſecundum Ariſtote.
De his autem dicendum eſt, ꝙ velle iudicare de his,
quæ per fortunam ſunt, per motum aſtrorum eſt ſu-
perſtitioſum valde. nam res ſicut ſe habent ad eſſe, ita
ſe habent ad ſignificare: ſi ea quę ſunt per fortunam
habent ſe contingenter ad eſſe, ergo habebunt ſe con
tingenter ad ſignificari, ſcilicet quòd illa quæ ponun-
tur eſſe ſigna iſtarum rerum, non ſunt ſigna per certi-
tudinem, ſed contingenter. Et tunc quia effectus ad
vtrumlibet ſe habet, ita ſignum poterit ſe habere ad
ſignificandum hoc vel illud,& quia ea quæ ſignificari
poſſunt infinita ſunt, cum fortuna non ſit determina-
ta ad certum numerum effectiuum, poterit eſſe tale
ſignum habens ſe ad infinita, & ſic erit nobis impoſ-
H ſibile cognoſcere, cuius illorum ſignum ſit. Item ope
ratio ſecundum naturam & ſecundum fortunam di-
ſtinguuntur: oēs. n. de natura loquentes ponunt natu-
ram & fortunam cauſas diſtinctas, ergo quod eſt a for
tuna, non eſt a natura,& econtrario. ſed corpora cęle-
ſtia ſunt cauſæ naturales: ergo non eſt ab eis aliquis ef
fectus fortunæ, & conſequēter nec ſignificari poteſt,
cum ſignificatio & cauſalitas conſequantur ſe in natu
ra, ſicut ſupra declaratum eſt. Si autem dicas, ꝙ ea q̃
ſunt a fortuna, a natura ſunt habentia cauſalitatem.
Differunt tamen ab effectibus naturæ, quia naturales
effectus ſunt cogniti: ſed operationes a fortuna igno-
tæ ſunt: ideo bene poterunt ſignificari effectus fortui-
ti a corporibus cęleſtibus, inquantum procedunt a
I cauſis naturalibus.

Reſpondendum eſt, quòd nō poteſt hoc ſtare pro-
pter duo. Primo quia effectus fortuiti nō ſolum ſunt
a natura, ſed interdum ſunt liberi. nam cum caſus vel
fortuna ſint inopinati euentus rerum, cum contingat
operationes liberas vnius eſſe inopinatas alteri, ſicut
operationes naturæ, & adhuc multo magis dicetur ę-
que fortuna in liberis, ſicut in naturalibus, & adhuc
magis. Item ſecundo, quia quamquam operationes
fortuitæ ſint a natura habētes cauſalitatem, tamē ſm
ꝙ fortuitæ ſunt, inopinatę ſunt. ergo non poſſunt ſi-
gnificari a corporibus cęleſtibus. nam ſi poſſent ſigni
ficari per motum cœleſtem, iam non eſſent inopina-
ti euentus, quia inde poteramus illos comprehende-
re. Nullo modo igitur ea quę a fortuna ſunt poſſunt
K ſignificari per corpora cęleſtia, ideo de iſtis inquirere,
eſt pure ſuperſtitioſum, ſicut inquirere an alicui au-
feretur dignitas, vel an alicui conferetur honor, vel
an Sortes veniet cras de itinere, aut reperiet theſau-
rum. iſta enim fortuita ſunt. De his igitur valde va-
num eſt conſulere, & repugnans Deo, atque natu-
ralibus fundamentis.

Quartus modus eorum, quæ aliquis per aſtrolo-
giam inquirere conabitur, eſt in pure voluntarijs,
quamquam de his rari ſunt qui cōſulant. Nec enim
voco hic voluntariū illud, quod dependet ex volūtate
alicuiꝰ, qm̄ hoc mō coincideret fortuitū cū volūtario

quantum

Tertium membrū.

Quæ ſint per fortunam, & an de illis poſſit iudicare aſtrologus.

Quartum membrū diſtinctionis.

n de his
e sunt
ure libe
s liceat
trologo
udicare.

quantum ad aliquid: sed voco hic pure liberum volũtarium: non est aũt aliquid pure liberum ei, qui consulit per astrologiam, nisi quod dependet ex voluntate sua. Id enim quod a libertate alterius depẽdet, quamq̃ simpliciter liberum sit, huic tñ cõsulenti liberum nõ est: quia ex voluntate sua nequaquam dependet. vnde omne illud quod dependet ex voluntate alterius quã ipsius consulentis, vocatur hic fortuitum. & pertinet ad tertium modum præcedentẽ. Id aũt quod ex volũtate ipsius inquirẽtis dependet, duntaxat vocatur hic liberum. Quòd autem talia per cursum astrorum inquiri non possint, satis manifestum est, quia corpora cœlestia nihil possunt super liberum arbitrium, & dato ꝙ aliquid possent, cum liberum arbitrium habeat se indeterminate, & corpora cœlestia sint determinatæ causæ, variaret liberum arbitrium, quicquid significarent corpora cęlestia. Nõ igitur possunt talia vllo modo signari: & dato ꝙ ista signarentur stultissimũ esset, ꝙ aliquis extra seipsum quæreret id, cuius totaliter in ipso causalitas est. Patet ergo de modis eorum, quæ per astrologiam homines inquirere possunt, aut inquirere conantur, quamquam vniuersaliter dictum est.

An liceat astrologo aliquid iudicare per tempora natiuitatum seu oroscopium. Et quòd licet iudicare de ingenio & ruditate per natiuitatem. Quæst. XXX.

NVNC autem cum a principio tetigerimus improbare oroscopium. i. iudicia natiuitatum, quæ sunt per ascendentiam & dispositionem. 12. domorum cęli, dicendum est, ꝙ iudicatio de natiuitatibus, nec est ſm naturam, nec totaliter ꝯ naturam, & catholicam religionem. hęc aũt cognosci possunt per iudicia eorum, quæ supra dicta sunt. Nam si aliquis inquiret per iudicia natiuitatis ea, quę pure dependent ex causis naturalibus, satis poterit inuenire: nullus. n. negat corpora cęlestia esse principia totius causalitatis naturæ, & ꝑñr posse esse signa. Sed in natiuitate cuiuslibet oportet esse aliquã dispositionem corporum cęlestium, ſm quam sequitur aliquis effectus naturæ: ergo talis effectus poterit significari per corpora cęlestia: ideo si aliquis inquirat de ruditate hominis, vel ingenio, & de timiditate eius vel audacia, & de robore, vel debilitate, & bonitate vel malitia complexionis, satis poterit vera iudicare, & sic in similibus. Patet. n. de ingenio & ruditate: nam ista sunt in homine ſm dispositionem organorũ phantasticorũ. si. n. hõ habeat phantasiam conuenienter dispositã, acute intelliget, si aũt male dispositã, rudis erit, & ſm gradus maioris vel minoris dispõnis in bono vel in malo, sequetur hominem esse magis vel minus rudem vel acutum. Causa huius est, quia operatio intellectus nostri iuxta Aristot. 3. de anima sine phantasmate non est. s. oportet intelligẽtem phantasmata speculari, ꝙ aũt corpora cęlestia possint super phantasiam manifestum est, quia ipsa est organũ corporale habens conditiones carnis, sed corpora cœlestia dñantur super totam naturam corporalem, ergo & dñabuntur super conditiones phantasiæ, & consequenter dispositio corporum cœlestiũ, quæ est in natiuitate alicuius, potest signare ruditatem & subtilitatem eius. Similiter autem dicendum est de timiditate & audacia, quia istæ sunt proprietates corporales. s. affectiones consequentes complexionem, & non dependẽt aliquo modo ex libertate nostra: nõ est enim in nobis, quòd timidi simus vel audaces, quidam enim etiam si nolint timidi sunt, quãquam istę affectiones per assuefactionem, & admonitionem, & deprecationem, & increpationem paulisper mitigari, & in cõtrariũ verti possunt, sicut ait Aristotel. primo Ethicor.

A Dñabuntur ergo corpora cęlestia super istas affectiones, quia pure naturales sunt, & cum ab eis causentur, poterunt quoq; ab eis significari. Idem autem est circa hoc, quod est aliquem esse libidinosum. i. inclinatũ valde ad actus venereos, vel non inclinatum, idem de voracitate & parcitate ciborum, idem de inclinatione ad ebrietatem & sobrietatem: omnia enim hęc easdem causas habent. Patet etiam amplius hoc, nam si ista causantur in hominibus propter diuersitatẽ terrarum, multo magis causabuntur ſm influẽtiam corporum cęlestium: nam ipsa terrarum diuersitas propter nihil aliud habet diuersam qualitatẽ, nisi ꝓpter diuersam influentiam cœli super partem illam. nam locus non ponitur esse principium operatiuum secũ-
B dum eos qui loquuntur de natura, nisi inquantum est contentiuus influẽtiæ receptæ a corporibus cęlestib. Quòd autem diuersitas terrarum causet istas diuersitates conditionum in hominibus, apparet per Aristo. 7. Politicorum. s. ꝙ gentes quæ habitant in locis valde frigidis in extremitatibus Europę, sunt multum animosæ & nimis deficientes intellectu: gentes autẽ quę habitant in Asia ad partem magis calidam orbis, sunt abundantes in intellectu, & sagaces, & valde timidæ: gentes aũt habitantes in medio. s. in quinto climate & principio sexti sunt temperatę ex his, aliqualiter in intellectu, & aliqualiter in animositate, & sic dicitur grecos esse gentem valde temperatam inter vtrũque, & commixtam ex intelligentia & animositate. De hoc ait. in 5. c. libri eiusdem sic, ꝙ quidem enim in frigidis
C locis gentes, & quæ circa Europam sunt quidem plenę animositate, intellectu autem & arte magis deficientes: propter quod liberę quidem perseuerant magis, nam politizare autem aut de vicinis principari nõ potentes: quæ autem circa Asiam intellectiuę quidẽ & artificiosę ſm animam, sine animositate aũt, & ꝓpter quod subiectę quidem & seruientes perseuerãt: genus autem grecorum, sicut mediat ſm loca, ita ambobus participat: & enim animosum & intellectiuum est, propter quod quidem liberum perseuerat, & maxime politizans, & potens principari oĩbus. Cum igĩt ista eueniãt ex natura locorum, necessario magis eueniẽt ex corporibus cęlestibus: per iudicia ergo quę sũt in natiuitatibus, ista euenire possunt. Cauendum ta-
D men est, ne aliquis nimis innitatur his iudicijs, poterit enim frequenter falli etiam circa ea, quæ sunt pure a natura: qm̃ quamquam supradicta habeant causas dũtaxat naturales, tñ illę nõ sunt multũ determinatę & patentes, ideo ex multis particularibus incidentibus, q̃ difficillimũ est per singula considerare, ipsum astrologice inquirentem satis contingit errare. Tenebunt ergo ista iudicia natiuitatum, quæ sunt circa ea, quę causantur pure a natura, medium inter possibile & necessarium: sicut ait Ptolomæus. Propter hoc igitur quãquam in his aliqua veritas inueniri potest, melius tamen est, ꝙ non inquiratur. Similiter autem dici potest de robore, & de debilitatẽ, & bonitate complexionis & malitia, & de similibus, qm̃ istę sunt qualita-
E tes pure corporales, & consequenter corpora cęlestia habent causalitatem super istas res, & possunt significare illas, cum significatio & causalitas consequantur se in natura. Alia autem sunt, quę astrologi conantur inquirere in iudicijs natiuitatum, scilicet ꝙ pertinent partim a natura, & partim a fortuna, sunt & alia quæ sunt totaliter a fortuna, vt si ille qui nascit, erit honoratus, vel depressus, diues vel pauper, gratus hominibus vel odiosus. & sic de similibus quæ homines inuenire conantur. Quantum ad hæc aũt dicendũ est, ꝙ magis est superstitio, cum natura non habeat causalitatem nec significationem in his, & inquirere ista peccatum est, & a Deo prohibita sunt hic.

Terrarum varietas conditionum uarietates in hominibus causat.

Quamq̃ astrologorum iudicium circa natiuitates uerũ sit, non tñ est ei innitendum.

uestra & moratus fuerit inter vos: non exprobretis ei: sed sit inter vos quasi indigena: & diligetis eum quasi vosmetipsos. Fuistis enim & vos aduenæ in terra Aegypti. Ego Dominus Deus vester. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio: in regula: in pondere: in mensura. Statera iusta, & æqua sint pondera: iustus modius, æquusque sextarius. Ego Dominus Deus vester: qui eduxi vos de terra Aegypti. Custodite omnia præcepta mea & vniuersa iudicia: & facite ea. Ego Dominus.

De regula pōdere & mēsura.

Coram cano capite. Hic ponitur quartum principale huius capituli, in quo regulatur homo quātum ad cōuictum ciuilem, vt bene habeat se in cōicando aliis hominibus. & primo ponitur regulatio hoīs quantū ad senes. Habent enim senes ratione ætatis quasi quēdam modum paternitatis sup omnes alios homines, & sicut patribus debetur honor, ita & senibus debebitur.

Regulatio hoīs, ut bene hēat se in cōican do alijs hominib⁹.

Duplices sunt senes. scilicet secundum prudentiam & secundum ætatem: & omnes honorandi. *Quæst. XXXII.*

Sciendum tamen, ꝙ senes distinguuntur. Quoniam quidam sunt senes s̄m ætatem, alij autem sunt senes s̄m prudentiam. Consequit namque prudentia magnitudinem temporis, quę senectuti conuenit. Ideo senes prudentes appellamus, iuuenes aūt raro iuxta Arist. Ethi. lib. 6. Et quia debent senes honorari propter prudentiam, cū reperiatur senex non prudens, non videtur ei dandus honor. De ista dn̄ia senum s̄m ętatem & s̄m prudentiā habetur Sapien. c. 4. cum dicitur. Senectus enim venerabilis est non diuturna, nec numero annorū cōputata: cani sunt sensus hominis, & ętas senectutis vita immaculata. vnde illi qui magnis vixerūt temporibus, si in prudentia non superarent alios, sed magis deficiāt ab eis, non vocantur senes, sed pueri: & consequenter non sunt honorandi, quia non est in eis senectus, cui debetur honor. de hoc habetur Esa. cap. 65. cum dicitur. Non erit ibi amplius infans dierum, & senex qui non impleat dies suos, quoniam puer centum annorum morietur: & peccator centum annorum maledictus erit. Vocauit ergo hic eum qui senex est puerum, quia prudentiam non haber. Dicendum adhuc, quòd quamquam seni debeatur honor propter sapiētiam: etiam tamen si non sit prudens secundū suam ætatem, dum tamen non sit stultus & vilis, adhuc debet dari sibi aliquis honor solū propter rationem ętatis, vt patet hoc per Aristot. Ethi. lib. 9. vbi ponit de diuersis statibus, quibus debetur honor. & distinguit ibi honorem, qui debetur sapientibus, ab honore qui debetur senibus. Si tamen senes non honorarentur solū propter ætatem, idem esset honor qui exhiberetur seni & sapienti. quod est falsum.

Item dicit ibidem Aristote. quòd omni seni debetur honor secundū ætatem. ergo videtur ꝙ non sit aliquis senex excludendus, quamquam non habeat magnam prudentiam, cum in eo sit ętas. De hoc in 9. Ethicor. in cap. 2. cum dicitur. Et honorem autē quēadmodum dijs: non omnem autem parentibus, nec eundem patri & matri, nec rursus eum qui sapientis, vel eum qui ducis exercitus, sed paternum: similiter autem & maternum: sed & omni seni honorem eū, qui secundū ętatem. Patet igitur, quòd quicunque

F senes honorandi sint aliqualiter, quia senes sunt: qui tamen magis excellentes prudentia, & alijs perfectionibus, magis honorandi sunt, qui vero minus excellentes minus honorandi. *Coram capite cano consurge*. Idest quandocunque videris senem, surgas ad eum faciendo ei reuerentiam, quia iste est honor debitus sibi. sic ponit Aristot. Ethico. lib. 9. cap. 2. & omni seni honorem eum qui secundum ætatem assurrectione, & inclinatione, & talibus, & sicut dicit hic scriptura debere nos surgere coram capite cano, idest coram senibus qui cani sunt. Ita etiam intelligendum est, quòd debemus coram illis inclinari humiliando caput, & faciendo alias cęremonias honoris, quæcunque conueniant secundum tempus, & terram, in quibus honor exhibetur: nam scriptura non potest tangere omnes particulares circunstantias, sed positis q̄busdam principiis ex prudentia hominum cętera intelligentur.

G *Et honora personam senis*. Ista est replicatio superioris dicti: nam idem est honorare personā senis, quod surgere coram capite cano, vel inclinari coram illo: scriptura tamen facit repetitionem multoties eiusdē sententię, sicut fit in carminibus, & hoc seruatur multum in prophetis. Nam si esset aliquid alterum intelligendum per istum honorem, quàm per assurrectionem, vel inclinationem, intelligeretur omnis honor simpliciter, scilicet quòd quicūque honor deberet tribui senibus: falsum tamē est, quia nulli debet tribui omnis honor, sed cuilibet statui, cui debetur aliqua reuerentia, est determinatus certus modus honoris, idest aliquid in quo cognoscamus nos esse minores eo, quem honoramus.

H Vnde patribus tenemur ad honorem, non solum ad honorandum eos in verbo, & obediendo mandatis illorum, sed etiam in operis executione prouidēdo eis in necessitate ministrando alimenta: & hoc debemus eis prouidere abundantius quàm nobis. sic ait Aristot. Ethi. cap. 2. scilicet videbitur autem vtique nutrimento quidem parentibus oportere maxime sufficere vt debentes, & causis essendi melius quàm sibijpsis in hoc sufficere. Deinde ponit quod Christus ponit, scilicet quòd sunt alij honores exhibendi parentibus, scilicet in reuerentia & famulatu inquiens, & honorem autem quemadmodum diis. Hoc etiam significauit Christus Marci. cap. 7. vbi increpat Pharisæos distrahentes Iudæos ab honore parentum, dicentes quòd sufficit patrem & matrem in verbo honorare, etiam si nihil eis daretur, sed quòd ista magis deberent dari Sanctuario, cum inquit. Moyses enim dixit honora patrem tuū & matrem tuam: vos autem dicitis si dixerit homo patri aut matri corbam, quod est donum quodcunque ex me tibi proderit, & vltra non dimittitis eum quicquam facere patri suo aut matri, rescindentes verbum Dei per traditionem vestram.

Parentes quō debemus honorare.

I Sic autem est de alijs statibus, quibus debetur honor, quoniam cuilibet eorum determinatus honor dandus est, scilicet alius est dandus duci exercitus, vt ei obediatur imperanti, alius est dandus sapienti, vt ei credatur dicenti, & pro sapientia honoretur, & alius est honor debitus patri & matri, & isti sic differunt, vt honor qui tribuitur vni, non tribuatur alteri. sic ait Aristotel. Ethi. lib. 9. scilicet non omnem autem honorem parentibus, nec enim eundem patri & matri; nec rursus ei qui sapientis, nec eum qui ducis exercitus: sed paternum similiter autem & maternum.

K Post hoc autem concludit Aristot. ibidem, quòd senibus propter ętatem debeatur quidam alius specialius honor, qui differt a pręcedentibus, & determinat quòd iste sit in surgendo corā eis, & inclinando se ad illos, & cō similib⁹ reuerētiæ cęremonijs, cū ait, sed & oī seni honorē eū, q̄ s̄m ętatē assurrectione, & inclinatione, & talibus.

talibus. Videtur ergo, quod honor nō intelligatur simpliter in sene, quòd ei pro senectute exhibendus sit; sed solum quantum ad reuerentiam assurrectionis & similium: & hoc tangebatur in prima propositione cum dictum est, coram capite cano consurge: ergo in secunda eadem sententia replicatur nullo addito. *Et time Dominum Deum tuum.* Hoc potest poni tanquā præceptum distinctum a superiori, scilicet, quòd honoremus senes, & quòd timeamus Deum, quoniam vtrumque debitum est, scilicet Deo propter potentiam, senibus vero propter ætatem. Alio modo potest intelligi, quòd ponatur istud tanquàm redditiuū causæ superioris dicti, vel limitatiuū eius: & est sensus honora personam consurgendo coram capite cano, & hoc fac propter timorem Dei tui. nam quanquam non timeas senes tanquam non potentes tibi malum infligere, & propter hoc non honorares eos, sed potius deprimeres, tamen propter timorem Dei tui honora illos. *Ego sum Dominus.* Scilicet debes me timere, quia sum Dominus tuus potens tibi infligere mala, quanquam senes non inferant; ideo propter timorem meum illos honorate. *Si habitauerit aduena.* Hic ponitur alterum præceptum de conuictu in humanitate, quæ redditur ad extraneos, quoniam alienigenæ in terra aliena sunt amaro animo nō habentes consolatorem; ideo nullus debebat eis super afflictionem suam aliam addere afflictionem. *Si habitauerit aduena in terra tua.* Non intelligitur hoc de aduenis gentilibus venientibus ad habitandū in terra Iudæorum, sicut nunc homines diuersarum terrarum ad alias transeunt terrarum sedes. Iudæis autē non erat licitum recipere inter se aliquos de gentilibus ad habitandum; quoniam peruerterentur per eos ad cæremonias deorum falsorum. & hoc est Iudæis in ruinam. Vnde omnes cōtractus inter Iudæos, & gentes vetiti sunt. sic habetur Exodi 34. cap. cum dicitur. ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum, ne cum fornicati fuerint cum dijs suis, & adorauerint simulachra earum, vocet te quispiam, vt comedas de immolatis; nec vxorem de filiabus eorum accipies; nec filiam tuam dabis filio eius in vxorem: ne postquam ipsi fuerint fornicati, fornicari faciant & filios tuos in deos suos. de hoc Deuter. 7. cap. Vnde iubebat Deus, vt excluderentur isti de terra, ad quam Iudæi intraturi erant, alioquin semper aduersarentur Iudæis, vt habetur Nu. 34. cap. cum dicitur. sinautem nolueritis interficere habitatores terræ qui remanserint, erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceę in lateribus; & aduersabuntur vobis in terra habitationis vestræ: & quicquid illis facere cogitaueram, vobis faciam. Nec valet si obijcias, quòd aliqui de filijs Israel non excluserunt gentiles de terra sua; sed permiserūt habitare inter se facientes eos sibi tributarios, vt patet de filijs Effraim relinquentibus in terra sua Chananæos tributarios, vt habetur Iosue 16. cap. & de filijs Manasse relinquentibus etiam inter se Chananeos sub conditione tributi, vt habetur Iosue 17. cap. Nam isti vituperantur pro hoc quod fecerunt, vt habetur Iudicum 2. cap. cum dicitur, pollicitus sum, vt non facerem irritum pactum meum vobiscum; ita duntaxat, vt non feriretis fœdus cum habitatoribus terrę huius, & aras eorum subuerteretis: & noluistis audire vocem meam? cur hęc fecistis? quamobrem nolui eos delere a facie vestra, vt habeatis hostes, & dij eorum sint vobis in ruinam. Neque tamen penitus est putandum, quòd Deus vetaret conuersationem Iudeorum cum omnibus gentilibus: sed vetat cum Chananeis habitatoribus terræ, cum alijs autem poterant aliqualiter conuersari, dum tamen vitarent mutua connubia, & cibos gentilium, qui erant consecrati

Præceptū de conuictu in humanitate, quæ redditur ad extraneos.

A idolis, vt colligitur Exodi 34. cap. & tamen ista litera de aduenis gentilium conuersis ad Iudaismum intelligitur, quia permittebantur conuerti, immo incitabant Iudæi illos, vt conuerterentur, sicut Christus dixit pharisæis & scribis Matth. 23. circuitis mare & aridam vt faciatis proselitum vnum, idest conuertatis vnum de gentilitate ad Iudaismū. De omnibus enim gentibus recipiebant conuersos nisi de Chananeis; quia nullo pacto debebāt istos permittere viuere, sed occidere in ore gladij Num. 33. & Deuter. 20. & cum hoc benigne agendum erat. Intelligenda est ergo ista litera de aduenis gentilium, qui veniebant de gentilitate ad iudaismum, vt conuersarentur in cæremonijs Iudaicæ legis. de his enim monet, quòd non exprobretur eis in quo est proprie charitas. nam quòd
B aliquis misericorditer se habeat ad propinquos in cognatione & ad amicos suos, ex inclinatione naturali prouenit: vnde etiam gentiles hoc obseruant, vnde paruum in hoc meritum est: sed propria dilectio est ad eos, qui a nobis sunt separati, vel potius contrarij sicut inimici nostri. In dilectione enim horum perfecta consistit charitas: & ideo hoc iussit Christus Matth. cap. 5. dicens. diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri qui in cęlis est, qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? & si salutaueritis fratres vestros tantum quid amplius facitis?
C nonne & ethnici hoc faciunt? Hic tamen non iubetur amor ad inimicos, sed solum ad aduenas: nam diligere inimicos perfectionis magnæ est. lex autem vetus non erat lex perfectorum sed insipientium. sic enim ait Apostolus ad Hebræos 7. cap. neminem ad perfectum deduxit lex, scilicet lex Mosayca quæ vocatur lex, vt distinguitur contra Euangelium quod non dicitur lex, sed gratia & veritas, vt habetur Ioan. cap. 1. scilicet, lex per Moysen data est, sed gratia & veritas per Christum facta est. *Et moratus fuerit inter vos.* Eadem sententia est quæ superior: scilicet si habitauerit aduena in terra tua. vel possunt referri ad diuersa, scilicet, quòd dicatur aduena habitare in ter-
D ra Iudæorum ex eo, quòd accipit domicilium in terra illa: & dicatur habitare inter Iudæos, quia communicat cum eis in collocutione & alijs contractibus. Nam si solum aliquis haberet primum, scilicet, quòd habitaret in terra Iudæorum, & non colloqueretur eis, nec haberet alios contractus ad illos, non esset locus exprobrationis, quæ est in collocutione. *Ne exprobretis ei.* Solent enim illi qui sunt indigenæ alicuius terræ exprobrare alienigenis, quòd sint de terra misera vel de vili genere; & sic de alijs cōditionibus, per quod affligunt aduenas. Iudæi autem maxime possent aduenis de gentilitate improperare, quòd essent de gente vili a Deo abiecta, & quòd essent incircuncisi. hoc enim magnum vituperium erat apud
E Iudæos, vt habetur 1. Regum 14. cap. vbi dicit Ionathas ad armigerum suum, veni transeamus ad stationē incircuncisorum horum. nihil enim habuit quod magis posset illis improperare. sic etiam patet 1. Regum 17. cap. cum dixit Dauid de Goliath philisteo, erit iste incircuncisus quasi vnus ex illis. Sic autem nunc Christiani vice versa pro magno improperio ducunt, quòd aliquis circuncisus sit, & sic exprobrāt conuersis ad Christum, quanquam hoc malum valde est, quoniam eos quos in fide confirmare deberent, his dictis infirmant. ecclesia tamen non abhorret eos, nec dicit esse contemnendos; nec excludit ab ecclesiasticis beneficijs, vt patet extra de rescript. cap. eam te.

Diligere inimicos est magnę perfectionis.

Non sunt improperādi conuersi ad Christum.

eam te. cum dicitur, quòd pro eo, quòd Iudęus extiterit, eum indignari non debes. Fiebat autem econtrario in Ecclesia primitiua. nam conuersi ex Iudæis contemnebant eos, qui de gentilitate conuertebant, & tumultuabantur contra Petrum, quia prædicasset gentilibus, & venisset super eos Spiritus sanctus, vt patet Actuum 10. cap. cum dicitur. & obstupuerunt ex circuncisione fideles, qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est: audiebant enim loquentes linguis, & magnificabant Deũ. tunc respondit Petrus, nũquid quis prohibere potest vt baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos? Causa huius contemptus erat, quia Christus de Iudæis natus est secundum carnem, & ad oues quæ perierant de domo Israel se venisse dicebat: gentiles autem ab hoc alieni erant. Sed postea conuersa multitudine gentium, & manente Israel in sua cęcitate, vt ait Apostolus ad Roman. 11. cap. gentiles incęperunt dominari fidei Christianorum, Iudæis autem qui pauci erant, quando conuertebantur, improperabant; & se mutuo irritabant verbis contendentes in alterutrum de prælatione. hanc mutuam dissensionem tollit Apostolus ad Romanos per totam epistolam vtrosque increpans, & omnes peccasse demonstrans. *Sed sit inter vos quasi indigena.* Idest sit tanquàm naturalis de terra vestra, scilicet nõ inferatis ei aliquã offensionem, sed habeatis vos ad eos sicut ad illos, qui in terra vestra nati sunt. dr̃.n. indigena quasi inde genitus.s.q in terra illa genitus est in qua habitat. Deus enim valde vetat fieri offensiones aduenis, qa ipsi nõ habent consolatorem: & Iudæi erant duri corde contra aduenas. Etiam si Iudæi aduenas contristarent, rarissimi de gentilitate ad Iudaismum conuersi fuissent. & hoc erat peccatum graue, scilicet, quòd detraherent homines a cultu Dei. nullum enim videtur esse maius peccatum. sic patet 1. Regum cap. 2. cum dicitur de filijs Heli peruertentibus cæremonias sacrificij: erat ergo peccatum puerorum grande nimis: quia detrahebant homines a sacrificio Domini. ideo comminatur pęnas eis, qui aduersantur aduenis, vt habetur Exodi 22. cap. cum dicitur. aduenam non contristabis, nec affliges: aduenæ enim fuistis in terra Aegypti. & postea subditur. si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum. *Et diligetis eum quasi vosmetipsos.* Cõsistit enim dilectio in duobus. s. in non faciendo malum, & faciendo bonum. primum innuitur cum dicitur non exprobretis ei: secundum cum dicitur hic: sed diligetis eum quasi vosmetipsos. Et hoc suadet Deus Hebræis per Moysen Deuteron. cap. 10. s. sicut ipse diligit aduenas ita, & Iudæi diligant, cum dicitur, facit iudicium pupillo & viduæ, & amat peregrinum, & dat ei victum: & vos ergo amate peregrinos, quia ipsi fuistis aduenę in terra Aegypti. & immediate subditur incętuum, per quod Iudæi debeant diligere. s. quia ipsi fuerunt aduenæ. Cum autem dicitur, quòd Iudæi diligant sicut seipsos aduenas suos, ly sicut non dicit æqualitatem; quoniam nemo tenetur alterũ diligere æqualiter sibi præter Deum, quem magis diligere debet, q̃ se, præcipue quoniam & si talis lex esset, tamẽ Iudęis nõ daretur, quia hoc ad perfectionem dilectionis pertinet; sed Iudæorum status erat imperfectus, ergo nõ daretur eis talis lex. est ergo sensus quòd ly sicut, dicat aliquam similitudinem, sed non æqualitatem nec perfectam similitudinem. ponitur tamen aliqualis similitudo; quia quandocunque aliquis alterum diligit etiam si eum modicũ diligat, diligit sicut seipsum, quia nemo alterum diligere dicitur, nisi faciat ei aliqua opera talia, qualia sibiipsi etiam si non sint multa. de hoc Aristo. Ethic. lib. 9. amicabilia quæ ad alterum

Dilectio in duobus consistit.

F prouenerunt ex amicabilibus quę ad seipsum. Conuenienter igitur ponitur in omni mandato dilectionis, quòd diligat aliquis alterum sicut se. *Fuistis enim aduenę in terra Aegypti.* Ista est ratio quare Iudei non debent esse infesti aduenis. s. si aduenę spernendi sunt, quia aduenæ sunt; vos quoque spernendi estis, quia in Aegypto aduenæ extitistis. Vel alio modo aduenę fuistis in terra Aegypti, idest quia vos pertulistis miseriam quam perferunt aduenæ, cum essetis in Aegypto, debetis misereri eis, qui nunc aduenæ sunt. Naturaliter enim condolet homo alijs quos pati videt ea, quæ ipse aliquando passus est: & sic de Christo fieri debuit, vt ipse in carne sua omnes defectus nostros assumeret, vt nobis sciret compati, qui talia patiebamur, & vt tentaretur, vt alijs tentatis præstaret suffra-
G gium. sic ait Apostolus ad Hebr. 2. cap. Scilicet vnde debuit per omnia fratribus similari, vt misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, vt repropitiaret delicta populi: in eo enim in quo passus est ipse, & tentatus, potens est eis, qui tentantur auxiliari. *Ego Dominus vester.* Scilicet qui iubeo, vt non affligatis aduenas, sic diligatis eos sicut vos propter me, qui sum Dominus Deus vester. *Nolite facere iniquum.* Hic ponitur regulatio ad communicationem ciuilitatis quantum ad omnes. & hoc est quantum ad iustitiam. Debet enim omnibus communicantibus inesse iustitia in communicatione politica, alioquin nulla politia permanebit, immo nec aliqua societas humana, nec ipsa communicatio œconomica & naturalis, quæ in viro
H & vxore est. Singulæ enim harum communicationum iusta quædam habent, quibus sublatis illas permanere impossibile est, sicut declarat Aristo. in 8. & 9. Ethic.

Non potest stare aliqua communicatio, siue bonorum, siue malorum sine iustitia. & de partibus eius.
Quæst. XXXIII.

ET sicut in communicationibus quibuscunq; bonorum, & recte ordinatis hoc tenet, ita & in cõmunicationibus malorum. nulla nãq; pax aut concordia malis manebit, nisi quandam inter se iustitiæ æqualitatem posuerint. vnde ipsi
I fures qui in furãdo participãt, nisi inter se iuxta quandam distributionem res furto ablatas diuiserint, in societate manere nequibunt. Vnde ipsa regna & politię ablata iustitia nihil sunt, nisi quædam publica latrocinia, vt ait August. de ciui. Dei, lib. 4. cap. 4. Consistit autem iustitia in quadam æqualitate secundum Aristo. Ethic. lib. 5. Ista autem est duplex, quædam est in distributione, alia in commutatione. vnde duæ species particularis iustitiæ assignantur, scilicet commutatiua & distributiua. de his autem tangitur hic: dicere tamen de vtraque particularum harum per singula maioris negocij est. de hoc aliqualiter dictum est Deut. 24. cap. De distributiua tangitur hic, inquantum dicitur nolite aliquid facere iniquum in iudicio, quoniã potest esse in iudicio aliquando distributio pęnarum
K vel premiorum: & hoc pertinet ad iustitiam distributiuam. aliquando autem in iudicio commutatiua iustitia est secundum diuersas operationes. Dicitur autem non debere fieri aliquid iniquum in iudicio, idest non est sententia iniuste proferenda, & pertinet directe ad iudices: quãquam etiam potest intelligi de testibus, qui non debent in iudicio falsa deponere, quoniam hoc modo tollerent iura partium sicut iudices inique sententiantes. *In regula.* Hic ponitur aliud in quo obseruatur iustum, scilicet in regula: quoniam iustitia secundum Aristo. æqualitas & mensura est: & litigantes ad iudicem veniunt, tanquàm ad regulam cuique

Iustum in regula obseruatur.

cuique diuidentem quod suum est, & æquantem illos, vt patet in 5. Ethic. tota autem iustitia erit, quãdo regula permanet vera regula. Ista aliquando est extra hominem, & aliquando in homine. Est autem in homine regula sicut in iudice, qui est distributor iusti litigantibus: exterius autem regula est, sicut in ponderibus, & mensuris, & stateris, quoniam hæc distribuunt cuique quantum accipere debet, & determinant quantitates rerum. Primo autem iussit Deus nõ mutari regulam quę est inter hominem, in hoc quòd dixit, quòd nihil iniquum in iudicio agerent. Deinde ponit de regulis quæ sunt exterius, & primo ponit de regula, quæ dicitur esse virgula mensuratiua pannorum. debet enim esse æqua apud omnes communicantes in idem. *In pondere.* Pondera vocantur ipsæ magnitudines, quibus determinamus alias, sicut dicimus libras & alia maiora pondera vel minora: quoniam ista debent esse eadem apud omnes qui eadem tractant negocia. Et per pondera non solum intelliguntur quantitates illæ, quæ apponuntur ad determinandum molem aliarum magnitudinum, sed etiam id in quo ista librantur vel tranuntur, scilicet vbi ponitur pondus, & res quæ ponderatur, quia in vtroque fraus est si non reducantur ad determinatam magnitudinem. *In mensura.* Generaliter omnia ista, per quę determinantur quantitates rerum continuarum, dicuntur mensuræ: sed specialius ponitur nomen mensuræ ad significãdum solum ea vasa, quibus res liquidas coæquamus, vel res solidas si minutæ sint, vt mensuræ seminum, quæ non accipiuntur in pondere, sed magis in vasis mensuratiuis.

De habitudine omnium mensurarum rerum siue fluxibilium siue aridarum, siue permanentium, siue non permanentium. Et quare Deus non iussit nullum esse decipiendum in numero, sicut iussit in pondere & mensura. Quæst. XXXIIII.

Circa quod considerandum est, quòd mensurare & mensurari quãtitati proprium est: sic enim eam quidam diffiniunt dicentes, quantitatem esse ens quo aliquid est mensurabile vel mensurans. tunc autẽ quantitatum mensurandarum alia est continua, alia discreta. Quantitatum discretarum mensura determinatiua est ipse numerus; de hoc non ponitur hic pręceptum sicut de regulis, mensuris, & ponderibus. cuius causa est: quia Deus dat legem habendam esse rectitudinem mensurarum in illis mensuris, quæ malitia humana permutari possunt, sicut est de regula & pondere & mensura, quę maioritatem & minoritatem recipere queunt. In numero autem non est sic, quia numerus est constitutus secundum naturam, & permanet immutabilis sicut natura ipsa, nunquàm factus maior nec minor: mensurę autẽ satis mutantur, & pondera, atque regulæ: quia ista volũtate humana consistũt, quæ mutabilis est, potissime quoniam ista consistunt in quantitate continua, cui addi potest & subtrahi. numero autem non potest addi & subtrahi, quia consistit in indiuisibili: vnde si aliquid addatur vel subtrahatur, iam nõ manet eadem species numeri, ideo nõ oportuit poni legem de mensura, quæ est numerus. Si autem sit mensura rerum cõtinuarum, aut illæ res mensurabiles sunt fluxibiles, aut aridæ. Si sunt fluxibiles, recipiunt determinationem per quasdam quantitates quæ vocant mẽsuræ, sicut patet de aqua, oleo, & vino: quanquam istæ res aliquando possunt pertinere ad alteram determinationem mensuratiuam, quæ vocatur pondus. sed necessarium est, vt primo pertineant ad mensuram. Si autem sint res aridæ, aut sunt minutæ, aut magnæ. Si autem minutæ sint,

A recipiunt determinationem per mensuram, quæ est vas contentiuum & determinatiuum. Si autem sint res magnæ, aut mensurantur secũdum longitudinẽ, & latitudinem; aut secũdum magnitudinem molis. Si autem cõsiderentur secundum longitudinem, vel latitudinem, est mensura quædam quæ vocatur regula. Si autem considerentur secundum magnitudinẽ molis, est in eis quædam mensura, quæ vocatur pondus: & isti sunt omnes modi mensurandi siue determinandi quantitates. *Statera iusta, & æqua sint pondera.* Hic in speciali ponitur hic quod dictum fuerat in generali, scilicet, quòd steteræ sint iustæ, & pondera iusta. stateræ enim ad põdera pertinent, & possunt ista duo accipi pro eodem, sed magis conueniens est, vt
B accipiantur pro diuersis. s. quòd statera dicatur esse ipsum in quo appenduntur res ponderatæ, & pondera: & vocatur statera a stando, quia tunc res conuenienter ponderatæ sunt, quando stat id in quo appenduntur. s. non declinans magis ad vnam partem quam ad alteram. cum autem statera non stat, iam res conuenienter ponderatæ non sunt, quia non potest sic determinari de re quanta sit. pondera autem vocantur ea, quæ apponuntur in statera. vtrunque autem in his debet esse æquale, quoniam siue pondera iniqua sint, siue statera inconueniens. s. quòd ad vnam partẽ magis inclinatur, quàm ad alteram, iniuste põderabitur. *Iustus modius, æquusque sextarius.* Hic ponuntur duæ mensuræ in speciali, quæ sunt vasa contentiua, & de-
C terminatiua quãtitatum: quorum vnum pertinet ad res liquidas, alterũ vero ad res aridas. Sextarius enim ad res liquidas pertinet; quia mensura maior in liquidis apud Iudæos vocabatur hin: ista autem diuiditur in sex partes, & quælibet vocatur sextarius. Est autem modius mensura pertinens ad res aridas. s. ad semina & farinam: & in his sunt aliæ mensuræ. s. ephi, & gomor. est autem gomor mensura parua, quæ est decima pars ephi. vt habetur Exodi 16. cap. In omnibus autem his mensuris conseruari debebat, quòd teneretur æqualitas quæ a principio instituta fuerat. *Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti.* Refertur hoc ad leges superiores positas in speciali, scilicet, quòd custodiant eas, quoniam ipse qui dedit est Dominus, & potuit ea mandare: ponitur autem pręter hoc aliud incitatiuum ad custodiendas leges. s. ꝙ
D Deus eduxit Israelitas de Aegypto; & propter hoc beneficium debebant sibi obedire in cunctis quæ iuberet. *Custodite omnia præcepta mea.* In speciali supra admonuerat Deus obseruari præcepta sua, hic in generali iubet. Et dicitur, quòd custodiant omnia pręcepta & iudicia: sunt enim iudicia leges datę de regulatione Iudęorum inter se, & pertinent ad actus iudiciales, vnde per has diffiniebant iudices in causis. pręcepta autem possunt significare duo. s. pręcepta moralia, quę pertinent ad decalogum, & ad quascunque leges naturę: vel possunt significare pręcepta cęremonialia. hic tamen accipiendum est pro vtroque simul, quia Deus iubet obseruari omnia pręcepta, quę habentur in hoc capitulo. Sed hic non solum haben-
E tur cęremonialia, sed etiam pręcepta naturalia mixtim: ergo pro omnibus intelligendum est. *Et facite ea.* Ponitur differentia inter facere & custodire, quomã custodire potest dupliciter accipi, scilicet custodire, idest cauere ab aliquo, & tunc custodire pertinet ad pręcepta negatiua. s. ꝙ fugiamus id quod ipsa vetant: & facere pertinet ad pręcepta affirmatiua, in quibus complendum est, quod iubetur. Alio modo potest accipi custodire. i. tenere in corde, & sic pręcepta ista debebant custodiri & fieri. i. teneri in corde, & opere compleri. Volebat enim Deus, vt Israelitę cogitarent in præceptis suis, vt semper eorum verteretur intentio

Præcepta duo possunt significare.

intentio ad placendum Deo. sic patet Deuter.cap.6. cum dicitur. eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis: & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. *Ego Dominus*. Scilicet, qui iubeo fieri hæc: ideo custodite illa semper.

CAP. XX.

LOCVTVSQVE est Dominus ad
Moysen, dicens. Hæc loqueris
filijs Israel. Homo de filijs Israel,
23.q.4.ca mali. §. ex his. q.5.c. reos. §. sed obijcitur.
& de aduenis, qui habitant in Israel. Si-
G quis dederit de semine suo idolo Moloch,
morte moriatur. Populus terræ lapidabit
eum: & ego ponam faciem meam contra
illum, succidamque eum de medio populi
sui: eo quòd dederit de semine suo Moloch:
& contaminauerit sanctuarium meum, ac
Crimina morte plectenda.
polluerit nomen sanctum meum. Quod si
negligens populus terræ, & quasi paruipen-
dens imperium meum, dimiserit hominem
qui dedit de semine suo Moloch, nec volue-
H rit eum occidere: ponam faciem meam su-
per hominem illum & cognationem eius,
succidamque ipsum, & omnes qui consen-
serũt ei, vt fornicaretur cum Moloch, de me-
dio populi sui. Anima quæ declinauerit ad
magos, & ariolos, & fornicata fuerit cũ eis,
ponam faciem meam contra eam, & inter-
Nu.11. Iosue 3. 1.Reg.16. Exod.21. Prou.20.
ficiam illam de medio populi sui. Sanctifi-
camini, & estote sancti; quia & ego sanctus
sum Dominus Deus vester. Custodite præ-
I cepta mea & facite ea. Ego Dominus, qui
sanctifico vos. Qui maledixerit patri suo,
aut matri, morte moriatur. Patri matrique
86.dist.ca. cæterum.
qui maledixerit; sanguis eius sit super eũ. Si
mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, &
adulterium perpetrauerit cum cõiuge pro-
ximi sui, morte moriatur & mœchus & adul
27.q.2.ca. oẽ. §. siqs spõsam. & c. qui desponsatã. & c. institutũ in fi.
tera. Qui dormierit cum nouerca sua, &
reuelauerit ignominiam patris sui: morte
moriantur ambo: sanguis eorum sit super
eos. Si quis dormierit cum nuru sua; vter-
K que moriatur: quia scelus operati sunt. San-
guis eorum sit super eos. Qui dormierit cũ
masculo coitu fœmineo, vterq; operatus est
nefas: morte moriantur. Sit sanguis eorum
super eos. Qui supra vxorem filiam duxe-
rit matrem eius: scelus operatus est, viuus
ardebit cum eis: nec permanebit tantum
nefas in medio vestri. Qui cum iumento
& pecore coierit, morte moriatur; pecus
F quoque occidite. Mulier quæ succubuerit Deute.27.
cuilibet iumento; simul interficietur cum
eo. Sanguis eorum sit super eos. Qui ac-
ceperit sororem suam filiam patris sui, vel
filiam matris suæ: & viderit turpitudinem
Supra 9. distin.15.q.1. c, mulier. 23. q.5.c. reos.
eius; illaque conspexerit fratris ignomi-
niam: nefariam rem operati sunt; occiden-
tur in conspectu populi: eo quòd turpitu-
dinem suam mutuo reuelauerint, & porta-
bunt iniquitatem suam. Qui coierit cum 35.q.6.ca. videtur.
G muliere in fluxu menstruo, & reuelauerit
turpitudinem eius: ipsaque aperuerit fon-
tem sanguinis sui, interficientur ambo de
medio populi sui. Turpitudinem materte-
ræ & amitæ tuæ non discooperies. Qui hoc
fecerit, ignominiam carnis suæ nudauit:
portabunt ambo iniquitatem suam. Qui
coierit cum vxore patrui vel auunculi sui, &
reuelauerit ignominiam cognationis suæ:
portabunt ambo peccatum suum. Absque
liberis morientur. Qui duxerit vxorem fra-
H tris sui: rem facit illicitam: turpitudinem
fratris sui reuelauit: absque filijs erit.

LOCVTVSQVE. In superioribus legislator posuerat præcepta ordinantia vitam humana absque determinatione pœnæ: hic subiungit eadem addens quædam alia cum pœnæ determinatione. & quia sacra scriptura prolixitatem fugit, quę maxime esset si sæpe repeterentur eadem, non ponit hic omnia quæ supra posita sunt, sed quædam & plura alia addit: in omnibus pęnam iniungẽs.

Quare sit hic repetitio cum adiectione pœnarum. Quæst. I.

I
EST autem ratio huius replicationis, quoniam intentio legislatoris est facere ciues bonos, & obauditores legum, iuxta Aristo. 1. Ethic. & in hoc leges dirigunt regulando actus nostros: homines tamen dupliciter in bonum mouentur, quidam enim absolute mouentur in ipsum propter pulchritudinem eius, & isti sunt, qui habent generosos, & liberos animos. In his autem non oportet poni legem, quoniam lex non est posita iusto, sed peccatori, vt patet infra ad Thi. cap.1. & si aliqua lex ponatur iustis, tamẽ non oportet quòd ponatur cum pęnæ adiectione. Alij autem sunt, qui ad bonum nõ mouentur propter seipsum, quia pulchrum & bonũ
K est, sed propter timorem pœnæ reducentis ad illud; ideo propter hos propriе leges positę sunt, & cum pęnarum adiectionibus validatæ. & quoniam bonum secundum se appetere melius est, quàm secũdum pęnæ directionem, primo posuit leges de bono & malo nulla addita pęna: Secundo hic subiunxit pęnam. vnde hic fiunt tria. Primo ponitur præceptorum istorum determinatio. Secundo determinationis ratio. Tertio adiungitur intenta conclusio. Secunda ibi. *Custodite leges meas*. Tertia ibi. *Vir siue mulier*. Prima in tres, quia primo ponitur directio circa partẽ rationalem. Secundo circa partẽ irascibilem. Tertio circa

concu-

concupiscibilem. Secunda ibi. *Qui maledixerit patri.* Tertia ibi. *Si mechatus.* Circa primum dicitur ibi. *Locutus est Dominus ad Moysen.* Circa omnia ista generale est, quòd Dominus loqueretur Moysi. nihil nãq; eorum fieri poterat nisi loquente Domino ad Moysen: quia leges istæ dabantur a Deo: & Deus non loquebatur populo per se, sed loquebatur Moysi, & ille referebat Dei verba ad populũ: quia ipse erat sequester & medius inter Deum & populum, vt habetur Deuter. cap. 5. Istæ autem additiones. s. locutus est Dominus ad Moysen & similes, quæ ponuntur, a Moyse scriptæ sunt, vbi videbat esse capita orationis. s. quòd cum de diuersis materijs ageretur, non ponerentur omnia sub eodem contextu. An autem ista locutio fuerit in eadem vice, in qua Deus locutus fuit sibi ea, quæ habita sunt precedenti cap. nihil differt: cum constat ex his quę dicta sunt supra 16. cap. fuisse simul dicta omnia quæ in hoc libro continentur. *Hæc loqueris filijs Israel.* Non solum Moyses fuit locutus Israelitis ea, quæ continẽtur in hoc capitulo, sed etiam omnibus, qui ascenderant cum eis de Aegypto. multi nãque Aegyptij cum Hebręis recesserant de Aegypto, vt habetur Exodi cap. 12. cum dicitur. sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis. Isti autem adhuc manebant cum Israelitis, quia post hoc fit mentio de eis, quòd commouerunt Israelitas ad peccandum desiderando carnes in sepulchris concupiscentiæ. sicut habetur Num. 11. cap. cum dicitur. vulgus quippe promiscuum quod ascenderat cũ eis, flagrauit desiderio carnium sedens & flens, iunctis sibi pariter filijs Israel. etiam ex litera patet, quòd istis Deus mandauerit Moysen loqui, cum dicitur infra: homo de filijs Israel & de aduenis, qui habitant in Israel. aduenæ autẽ sunt ipsi Aegyptij, qui cum Israelitis ad habitandum venerant. fit tamen mentio de filijs Israel; quia nomine eorum intelliguntur etiam aduenę, vel quia ipsi sunt digniores. *Homo de filijs Israel.* Ponitur hic qui sunt qui obligantur per istam legem. lex enim obligat omnes illos quibus datur, & qui eã recipiunt: fuerunt autem principales filij Israel in recipiendo hanc legem: quia Deus dilexit istam gentem: & voluit ei dare legem, & nulli alteri genti, vt habetur in Psalm. 137. s. non fecit taliter omni nationi: & iudicia sua non manifestauit eis. Ideo istos nominauit Deus principaliter tanquàm susceptores legis, alios autem per accidens. *Et de aduenis qui habitant in Israel.* Idest ista lex etiam est ad illos, qui veniunt de gentilitate, vt habitent cum Israelitis, & teneant cæremonias eorum. nam non vocantur aduenæ illi, qui veniebant de alia gente ad habitandum solum inter Israelitas, nisi conuerterentur quoque ad ritus colendi Iudaicos. nam non permittebantur Israelitæ habere inter se gentiles, nisi conuersi essent ad cultum Dei, vt declaratum fuit precedenti cap. Verũ est de gentibus Chananęorum in quorum terra Israelitę habitabant, sed de gentibus alijs non erat sic prohibitũ, nisi quantum ad contractus matrimoniorum, & cibos consecratos idolis: licet Iudæi ab omnibus gentilibus se subtrahebant quantum poterant, quia erant eis in scandalum propter deos suos. Isti autem aduenæ erant obligati ad omnes cęremonias legis, sicut ipsi qui nati erãt in Iudaismo, sicut habetur Exo. 12. c. quia ibi dicitur, quòd illi, qui circuncisi fuerint permittantur facere phase aliter non: & in multis huius libri & aliorum legibus in hoc pentateucho Moysi exprimitur in ipsis legibus, quòd obligẽtur filij Israel, & aduenæ: quoniam aduenæ circuncidebantur, & cum aliquis circunciditur obligatur ad omnes cæremonias Iudaicæ legis. sic patet ad Gala. cap. 5. ego Paulus testificor omni homini circũcidenti se, quoniam

A debitor est vniuersæ legis faciendæ. sic namque est in lege Euãgelica, quòd cum aliquis baptizatur obligatur ad omnes ceremonias noui testamenti. *Siquis dederit de semine suo idolo Moloch.* Hic ordinatur rationalis pars secundum quam in Deum tendimus ad colendum Deum, cum cultus eius pertineat solum ad vim rationalem. & ponuntur duo casus. Primo de adorando deos alienos. Secundo de consulendo magos, & ariolos: secunda ibi. *Anima quæ declinauerit.* Hic ponitur de sacrificio facto idolo Moloch & frequenter de hoc dicitur, vt patet supra 18. cap. & hoc fit, quia hoc peccatum erat graue valde, & Iudæi erãt multum inclinati ad illud, cum aliæ gentes hoc multum frequẽtarent. etiam quia istud idolum erat principale inter omnia idola. putabãt etiam Iudæi & gentes frequentantes talia sacrificia, quòd per hoc consequerentur ea, quę volebant in hominibus, & diuitijs, & temporali prosperitate. De modo autem huius sacrificij dictũ fuit supra cap. 18. plenè, ideo ibi inquiratur. Hic autem solum adiungitur pęna taliter offerentium. *De semine suo idolo Moloch.* Dicebatur aliquis dare de semine suo dupliciter, scilicet de humore seminali ad generationem deriuato, vel de filijs genitis. nam filij alicuius vocantur semen eius. Prima tamen est propria significatio. de modo vtriusque in offerendo dictũ est supra 18. cap. *Morte moriatur.* Hoc additur in isto cap. s. quia subiũguntur pęnę. supra aũt 18. cap. quanquam ponerentur leges, nullę tamẽ subiungebantur pęnę. Infligitur autẽ mors pro isto peccato. nec est intelligendum ꝙ inferretur à Deo sicut aliàs, cũ dr̃, homo qui talia vel talia fecerit peribit de populo suo: sed per sententiam iudicis condemnabatur ad mortem, & populus occidebat eum, vt patet immediate. *Populus terræ lapidabit eum.* Hic determinatur genus mortis. s. quòd lapidaretur. erat enim ista satis grauis pęna, & iubebatur fieri a toto populo, vt omnes vindicarent iniuriam Dei sui, quæ magna erat in eo, qui sic offerebat. etiam quia offerens filios suos idolo Moloch totum populũ offendebat, quoniam populus consistit per multitudinem hominum: qui autem occidit aliquem hominem, non solum ei iniuriam infert, cui vitam adimit: sed etiam toti populo cui vnũ hominem aufert, qui erat pars populi, & iste sic diminuit populum. & hoc modo illi, qui seipsos occidunt, quanquam nõ videãtur alicui iniuriam facere, irrogant tamen iniuriam ciuitati, cui seipsos auferunt, qui erant pars politiæ. Vnde leges recte ordinatæ irrogant pęnas dehonorationis, vt in carentia sepulchri, vel alias eis, qui se occiderũt. sic dicit Arist. Ethi. lib. 5. cap. vltimo. s. propter quod & ciuitas damnificatur, & quædam inhonoratio adest seipsum corrumpenti. Alia autem causa est, quia Deus volebat, vt Israelitæ, qui imperfecti erant, visis pęnis aliorum distraherẽtur a malo, sic habetur Nu. 17. c. vbi Deus iubet eos, qui non obedierunt summo sacerdoti, publice occidi, vt totus populus audiens timeat. sic etiã habetur Deuter. 13. cap. quòd omnis populus lapidabit illum, qui conatur abstrahere aliquẽ a cultu Dei, vt omnes audientes timeant: & nequaquam vltra aliquid tale faciant. *Et ego ponam faciem meam contra illum.* Scilicet contra eum, qui dederit de semine suo idolo Moloch. Dicitur Deus ponere faciem suam contra aliquem, quando totaliter attendit, vt aliquem deleat de terra: sic enim nos loquimur humano modo, ꝙ vnus homo ponat vultum suum cõtra alterum, quando totaliter inquirit, vt eum occidat. & sic dicebatur supra 17. cap. quòd Deus obfirmarẽt faciem suam contra animam, quæ comederet sanguinem, & disperderet eam de populo suo. *Succidamque eum de medio populi sui.* Eadem sententia est cum superiori, quanquam

Ordinatio rationalis partis sm̃ quã ĩ Deũ tendimus ad ipsum colẽdum.

Dare aliquem de suo semine dupliciter dicebatur.

quanquam illud præcedens est antecedens ad hoc: F quia priusquam Deus deleat aliquem de populo suo, ponit faciem suam contra eum ad delendum illum. Dicitur autem succidere, idest tollere vitam; & loquitur de homine ad modum arboris: cum enim arbori tollitur radix, vel truncus scinditur, vitam nullam habet: ita & si homini auferatur vita, dicitur succidi. *De medio populi mei*. Idest faciam quòd non sit in populo meo. nam ille, qui moritur iam non manet in populo. dicitur autem de medio populi succidi quicunque in populo est, quoniam in medio alicuius rei est secundum modum sacræ scripturæ quodcunque in illa est, siue in medio sit, siue in extremitatibus. *Eo quòd dederit de semine suo Moloch*. Replicatur hic causa pęnę inflictæ.

Iudæorum opinio friuola circa expositionem textus an teneat. Quæst. II.

IN quo dicunt aliqui Iudæi, ꝙ illi incurrebant pęnam huius legis, qui dabant aliquem de filijs suis idolo Moloch. si tamen aliquis daret omnes filios suos, non incurrebant hanc pęnam: quia dicitur in litera, qui dederit de semine suo, & hoc significat partem. Sed hoc ita absurdum est, vt condemnatione vel argumẽtatione in contrarium nõ egeat: nam quantocunque aliquis magis peccat, magis puniendus est. sed ille qui plures filios offert dæmonibus, grauius peccat. ergo acrius puniendus est. Item hoc existente si aliqua lex diceret, qui semel furatus fuerit occidatur, & aliquis si furaretur multoties, non deberet occidi: sed hoc absurdissimum est. Item hoc modo daretur hominibus occasio ad magis peccandum. nam si ille, qui vnum de filijs offerebat, lapidabatur, & qui omnes obtulisset non patiebatur pęnam: offerrent homines omnes filios suos, postquã semel offerre cępissent, ne aliqua pęna plecterentur. omnia autem ista absurda sunt. Alij autem volentes istos corrigere dixerunt, quòd illi qui dabant vnum de filijs suis idolo Moloch lapidabantur, vel qui darẽt aliquos; sed non omnes. illi autem qui darent omnes non puniebantur aliqua istarum pęnarum, sed in futuro puniebantur in gehenna, nec poterat peccatum suum remitti hic vel in futuro seculo. Sed isti errant in duo. Primo, quia dicunt, quòd isti qui offerebant omnes filios suos dæmonibus, non poterant expiari hic, nec in futurum. Secũdo, quia dicunt, quòd propter hoc, quòd isti in gehenna puniendi erant, non puniebantur hic. Primum non potest stare: quoniã quantumcunque peccet possunt hic remitti peccata sua, si pęniteat de eis ingemiscendo ad Dominum, sicut habetur Ezechiæ 18. cap. cum dicitur. si autem impius egerit pęnitẽtiam, & custodierit vniuersa præcepta mea, omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. de hoc magis dictum est supra 5. cap. in fine vbi agebatur de peccato in Spiritum sanctum, an esset remissibile. Secundum quod dicitur etiam est falsum, scilicet, quòd ille qui offerebat omnes filios suos dæmonibus, quia in gehenna puniendus erat, non puniebatur hic. sed hoc omni rationi repugnat. nam cum pro omni peccato mortali debeatur pęna gehennæ, qualitercunque aliquis moreretur siue in paruo peccato, siue magno, haberet mortem æternam. & sic quantũ ad habendum mortem gehennæ, nihil magis differt, quòd peccaret valde grauiter, quàm parum. quanquam differt quantum ad grauitatem pœnarum, quoniam qui magis peccauerit, acrius punietur. hoc ergo dato nullus hic deberet puniri pro peccato, quia in gehenna puniendus erat. & sic destrueretur omnis status legum dirigentium politiam, secũdum quas mors infligitur eis qui peccant. Item non solum infliguntur pęnæ aliquibus, quia mala fecerunt: sed etiam vt alij, qui non fecerunt timeant, & facere caueant, sicut patet Deuter. 13. & 17. cap. ergo illi qui magis peccauerũt, quanquam in gehenna pro peccatis suis puniri debeant, tamen hic adhuc punietur: ne alij ad tam grauia perpetranda incitentur. Dicendum igitur quòd ista litera imponit pęnam omnibus, qui filios suos dęmonibus offerrent, siue vnum, siue multos, siue omnes. dixit, tamen de semine suo, vt exprimat id, quod minus est: quanquam iste modus loquendi non semper accipitur ad significandum partem. *Et contaminauerit sanctuarium meum*. Idest qui talia fecit punitur, G quia contaminauit sanctuarium meum, idest quia per hoc reputauit illud esse immũdum. Nam non est sensus, quòd iste immolans idolo Moloch, pollueret sanctuarium faciens aliquid immũdum in illo. Nam non introibat in sanctuarium Domini taliter offerẽs, nec accedebat ad illud, sed ibat ad sacerdotes idolorũ. Dicitur tamen contaminare sanctuarium, quia sic faciens videtur iudicare sanctuarium esse contaminatum: nam si non iudicaret illud esse contaminatum, magis offerre vellet Deo sacrificia, quæ in suo sanctuario offeruntur, & secundum ritus huius sanctuarij, quam offerre idolo Moloch. contaminabat ergo qui talis erat sanctuarium. *Atque polluerit nomen sanctum meum*. Idest etiam punietur iste immolans Moloch, quia polluit nomen meum. Dicitur autem nomen Dei pollutum, quia attribuitur eis, qui non sunt H dij, scilicet idolis. ita facit qui offert idolo Moloch: nam offerendo ei, reputat illum Deum in quo nomẽ Dei polluitur. Vel dicitur esse pollutum nomẽ Dei, quoniam quod Dei est, transfertur ad alterum: sacrificia enim soli Deo pertinẽt: quod ergo aliquis alius præter Deum sacrificia recipiat, est contemnere Deũ attribuendo alteri, quod ad Deum pertinet. & sic polluitur nomen suum. *Quòd si negligens populus terræ*. Hic ponitur huius peccati pęna a Deo inflicta in negligentiam populi. tenebatur enim populus occidere eum, qui taliter offerret, vt supra dictum est. Si aũt non occideret eum, Deus occidebat. nunquàm tamen Deus hoc agebat, nisi esset negligens populus I terræ. erat autẽ negligentia, quia ipsi tenebantur hoc facere, cum dictum sit. populus terræ lapidabit eum. *Et quasi paruipendens imperium meum*. Ponit enim duos modos omittendi complere punitionem immolantis. vnus per negligentiam quando populus non aduertit ad eũ, qui immolat Moloch, & nõ punit: alius modus est paruipensionis, vt cum populus ista vidẽs respuit imperium Dei. quocũque enim modo Deus supplebat id, quod omittebat populus. *Dimiserit hominem, qui dedit de semine suo Moloch*. Dimittere hominẽ immolantem est non curare de puniendo illum, qui immolauit Moloch. vel si teneret eum ligatum ad occidẽdum, & postea absolueret, quod deterius erat. *Nec voluerit eum occidere*. Eadem sententia est, scilicet non curare de occidendo hominem, qui talem faceret vilipensionem Deo, quam tenebatur populus vin- K dicare: potissime cum esset sibi mandatum. *Ponam faciem meam contra hominem illum*. Hic ponitur pœna quam infligit Deus immolantibus Moloch, quando populus negligebat punire. & primum erat, quòd poneret faciem suam contra hominem illum quasi semper respiciens eum ad occidendum vel nocendũ ei, sicut illi, qui hostiliter se habent, ponunt vultum suum ad hostes, vt eos deleant. *Et cognationem eius*. Cognatio hominis illius a Deo punitur, quanquam nõ immolauerit Moloch; quia videtur, quòd ei consenserit non puniens, aut accusans immolantem, & quòd

Nomen Dei pollutum quare dicatur.

quòd ipsi scirent magis, quàm alij cum magis coniuncti sibi essent. Si autem scientes non reuelarent vel punirent, rei criminis erāt sicut ipsi, qui fecissent, & Deus delebat illos: etiam Deus infligebat istam penam cognationi immolantis; quia sic videtur esse aliquando apud leges humanas, quòd in valde grauibus peccatis non solum ipsi, qui deliquerunt, puniuntur, sed etiam eorum cognatio, quæ nihil egerit. *Succidamque & ipsum & omnes, qui consenserunt ei.* Non solum enim punitur ille, qui immolauerit Moloch, sed etiam omnes consentientes. Dicuntur autem consentire immolantibus illi, qui dabāt fauorē huiusmodi immolatoribus, vt immolarēt defendentes eos ab alijs oppugnantibus. & de his manifestum est, quòd æqualiter puniri merētur cum ipsis, qui principaliter faciunt. Alij dicunt consentientes, qui ad istam immolationem consilium præbebant forte participantes in hac immolatione intendentes, quòd aliquod bonum sibi eueniret ex tali immolatione, quam alij faciebant per eorum consilium. Et de his etiam patet, quòd debeant puniri sicut ipsi principaliter delinquentes. Alij sunt consentientes, idest quòd quamuis nihil horum faciant, quæ dicta sunt, tamē sciebāt illos immolare, & non repugnabant illis, vel non accusabant. tenebātur namque quilibet talia videntes zelare contra sic immolantes, vt excluderētur de terra. sicut habetur Deuter. 13. cap. & ex hoc habetur, quòd delinquentes & consentientes delinquentibus pari pena puniuntur, quanquam in quibusdam delictis consentientes magis attenduntur, quàm in alijs. de hoc habetur ad Romanos cap. 1. cū dicitur. quoniam qui talia agunt digni sunt morte, nō solum qui faciunt ea, sed etiam, qui consentiunt facientibus. *Vt fornicaretur cum Moloch.* Dicitur aliquis fornicari cum Moloch; quia relicto cultu Dei veri transit ad colendum Moloch. & est metaphora de muliere adulterante, quę relinquit virum suum coniungens se viro adulterino. sic enim nos tenemur colere Deum verum. Si igitur transierimus ad cultum alicuius idoli, dicimur fornicari cum illo idolo. *De medio populi sui.* Refertur ad supradicta. s. succidam ipsum de medio populi sui faciendo ne maneat in populo suo, sed per mortem auferatur. *Anima quæ declinauerit ad magos.* Hic ponitur alterum præceptum de idolatria: sed nō est ita directe idolatria sicut præcedens. nam qui immolat idolo Moloch, directe colit dæmonem ei sacrificia faciendo: qui autem declināt ad magos non colunt ipsos magos, vel eos per quos magi conantur inquirere veritatem directe, sed quodammodo indirecte facientes quasdam cęremonias cultus, vt veritatem de qua consuluerunt, accipere mereantur in responsis. Dicitur autem declinare anima ad magos. i. quòd aliquis homo declinet ad consulendum, & inquirendū veritates a magis. hoc enim declinare est; quia quilibet tenebatur Deo suo adhærere, & ab eo inquirere si aliquid inquirendum foret, & nō ab idolis vel a magis. Dicuntur autem hic magi vtentes arte magica, vel alijs prohibitis artibus. & isto modo omnes magi sunt prohibiti, quia per artem superstitiosam inquirunt. Secundo quia à dæmonibus inquirunt, & eis in hoc cultū quendam exhibent, à quibus veritas nulla inquirenda erat; nec cultus exhibendus. Alio modo dicuntur magi sapientes in astris, a quibus aliquando licitum est inquirere: aliquādo aūt vetitum de quo late dictū est præcedenti cap. In Hebræo habetur phitones vbi nos dicimus magos: patet quia talis dictio ponitur hic apud Hebræos qualis habetur in litera nostra 1. Regum 28. cap. vbi dicitur de phitonissa quam consuluit Saul.

Fornicari cum Moloch quid sit.

Pręceptum alterum de idolatria.

A *De phitonibus & phitonissis quid dicat Rabbi Abra. Aben Ezra. Et an sint phitones semper in ventre. Quæst. III.*

DIxit autē Rabbi Abra. Aben Ezra, ꝙ nomen phitonis in Hebræo ab vtre deriuat. nam s͠m eum, & Rabbi Moysen Francum in vtre fiebat talis operatio. vnde accipiebatur quoddam caput humanū pilis & carne nudatū, & in quodā vtre ponebatur, in cuius extremitatibus duabus erāt duo ligna intra perforata quasi fistulæ, vt per vnum flaretur, & per aliud sonitus redderetur, & aer transibat per caput positum in vtre: vbi opere demonis verba responsiua formabant: sic dicunt fuisse phitonissam, quam consuluit rex Saul, de qua habet 1. Reg. 28. Sed hoc falsum vr̄, qm̄ iste vter solum erat, vt in eo responsio dæmonis haberet; phitonissa aūt per dæmonis potestatē mortuos vel dęmones loco mortuorum apparere faciebat, quos ipsa sola videbat, vnde dixit 1. Reg. 28. c. deos vidi ascendentes de terra. Saul autē nō videbat eos, qui ascenderant, ideo inquisiuit ab illa qualis forma esset ejus, qui ascendisset, & illa ait. vir senex ascendit, & ipse est amictus pallio: intellexit Saul, ꝙ Samuel esset, & inclinauit se super faciem suam in terra, & adorauit. Argumentum aūt Rabbi Abrahā Abē Ezra sumptū à noīs deriuatione nō multū concludit: quia frequenter hæ interpretationes fallunt. Phitones aūt dn̄r esse spiritus existētes in ventre hoīum, & facientes eos loqui, sicut patet de puella quadā, de cuius ventre Paulus Apost. dęmonē phitonē exclusit, vt hr̄ Act. 16. c. Sic etiā patet de Apolline deo gentiū, qui introibat in vterū puellæ virginis, & faciebat eam loqui atq; futura prædicere, sic patet per Lucanum li. de bello plusq̄ ciuili. Aliqn̄ aūt dn̄r phitones dęmones venientes ad rn̄dendū alicui factis quibusdā cęremonijs. sed primus modus cōuenientior est. sic accipitur in fi. cap. vir siue mulier in quibus phitonicus vel diuinationis spiritus fuerit. s. ꝙ intra illos viros est spiritus ista loquēs. *Ariolos.* Aīa etiā declinans ad ariolos habebat penā, quæ supra ponebatur. Arioli s͠m Rab. Abra. Aben Ezra dn̄r illi, qui posito osse cuiusdā aīalis sub latere futura pręducebāt. s͠m Francum arioli habebant ossa sub lingua, & sic loquebantur de euētibus rerū. sed primū magis conuenit ad modos augurū, & maleficorū; nos tn̄ ariolos vocamus eos, qui consideratis aīalium mortuorū fibris aliqua futura conantur prædicere, de quibus dictum fuit præced. cap. An arioli s͠m artē suam aliqd prædicere possint, & an ars sua superstitiosa sit, vel aliquid veritatis contineat præced. cap. dictū est. *Et fornicata fuerit cum eis.* Accipitur fornicatio, sicut supra dicebatur pro declinatione a vero Deo. nō tn̄ dr̄ fornicari cū ariolis & magis quasi illos aliquis colat; sed quia inclinatur ad credendum illud, & inquirendum ab eis. Sed ad hoc non deberet aliquis inclinari, quia Israelitæ habebāt alium modū inquirendi veritates, quando vellent inquirere, scilicet per inquisitionem a sūmo sacerdote posito rōnali in pectore, & ephod. qm̄ in rōnali erāt lapides, qui demonstrabant veritatē inquisitarū rerū. vnde vocabāt illud rōnale iudicij, vt habetur Exod. 28. cap. & ibi satis dictū est. Sic enim consuluit Dauid Dominum an viri Ceilæ traderent eum in manus Saul, & Deus respondit sibi, & hoc applicito ephod, sicut habetur 1. Reg. 23. cap. & sic dicitur. Nu. 23. cap. non est idolum in Iacob, nec videt simulachrum in Israel: temporibus suis dicetur Iacob & Israel quid operatus sit Dominus. Fiebat etiā inquisitio per prophetas, quoniam ipsi reuelabant veritates, quas à Deo audiebant: & ob hoc vocabantur videntes, quia videbant ea, quæ alijs occulta erant. Sic patet 1. Reg. 9. cap. de Samuele ad quem conueniebāt omnes

Iudęi inquirebant futura in rationali sacerdotis

omnes Israelitæ ad inquirendum de rebus futuris vel absconditis. vnde Saul quæsiuit pro asinis patris sui, & sibi responsum est. Et hoc habetur Deuter.18.cap. quòd non esset inquirendum a gentilium auguribus & maleficis, sed a prophetis cum dicitur, gentes istæ quarum possidebis terrã, augures & diuinos audiũt: tu autem a Dño Deo tuo aliter institutus es: prophetam de gente tua & de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dñs Deus tuus, ipsum audies vt petisti. Cũ ergo Iudæi essent determinati à Deo ad istum modum inquirendi veritates occultas, qñ inquirere vellent, si hoc modo relicto inclinarẽtur ad magos vel ad ariolos, a quibus inquirere non licebat, dicebantur fornicari: & ista fornicatio erat cum magis & ariolis, idest inquirendo ab eis, quod licitũ non erat ab eis inquiri. *Ponam faciem contra eum.* Supra declaratũ est. s. ꝙ Deus conuertat se ad aliquem in malum. s. vt destruat eum, & non auertat vultum suum, donec destruxerit. *Et interficiam illam de medio populi sui.* Scilicet aĩam declinantẽ ad magos. Deus aũt dicebat̃ occidere istũ hoĩem, quia tradebat eũ ex merito præuaricationis huius in manus alicuius occisoris, siue in manum hostilẽ, siue in manũ bestiarum, aut in præcipitationem, aut aquarum submersionẽ, vel aliud genus mortis venientis à casu. oĩa. n. hæc Deus ab intentione infligit, quæ nos a casu euenisse iudicamus, & nõ solũ in hoc quod est de mortibus inflictis a rebus irrationabilibus, sed etiã de morte quæ infligitur vni homini ab altero non intendẽte illud agere, sicut siquis iaciat sagittas, aut lapides ad aliquẽ locũ, & alius transiens lapide vel sagitta percussus occubuerit, a Deo ista mors inflicta dr̃. sic hr̃ Exo.21.cap. cũ dr̃. qui percusserit hoĩem volẽs occidere moriat̃: qui aũt nõ est insidiatus, sed Deus illũ tradidit in manus eius, constituã tibi locũ in quẽ fugere debeat. Cũ ergo Deus ab intentione tradat aliquem in manus alterius, vt occidat̃ alio non intendente occidere; Deus hunc occidere dr̃, & non ille, q actualẽ infligit mortẽ. dr̃ aũt ꝙ aliquis occidit̃ de medio populi sui, inquãtũ per mortẽ tollitur ne maneat in populo suo, sicut erat qñ viuebat. *Et estote sancti.* Hic admonet Deus Israelitas, vt caueant ab oĩ immunditia, q̃ vetatur ꝑ pręcepta supra posita, & adhuc magis per ea, q̃ infra ponunt̃. nam q̃q̃ in oĩ peccato immunditia q̃dã sit, in peccatis tñ ſm carnẽ maior est immunditia: nã in cęteris sola mẽtis cõtaminatio est, in peccato aũt ſm carnẽ corpus & aĩa maculant̃, sicut ait Apl's ꝙ oẽ pctm̃ quod hõ fecerit extra ipsum est, q aũt fornicat̃ in carnẽ suã peccat, vt habet̃ 1. Corin.6.c. & qa hic infra agitur de immunditijs ſm carnẽ, iubet Deus in vniuersali Iudæis, vt caueãt ab oĩ immunditia. hoc aũt est sanctificari. Nam sanctus idẽ est qđ mũdus, vel sine terrena cõmaculatione. sic. n. in Gręco idiomate agios sãctus dr̃, sed agios idem est, qđ sine terra. s. sine terrena fęce. Dicit aũt hic Deus ꝙ sanctificent̃, & ꝙ sint sancti hoc. n. põt pertinere ad idẽ, ita ꝙ sit replicatio eiusdẽ snĩæ sicut sæpe fit in sacra scriptura. Alio mõ põt intelligi, ꝙ ista pertineant ad duo. s. ꝙ sanctificari sit recedere ab immũditijs, sanctũ esse sit permanere in puritate, & sic iubentur Iudæi, vt recedant ab immunditijs in quibus tunc erant, & vt postq̃ recesserint nõ reuertant̃ in illas, sicut canis ad vomitũ. & iste est cõueniens sensus, & hoc notat̃, quia primo posuit sanctificamini, deinde dixit, & estote sancti; quia sic ordo est naturæ, vt quis primo vitia repellat; deinde aũt in puritate ꝑmaneat, vt ait Boetius de consolatione lib.3. met.1. *Quia ego Dominus Deus vester.* Hoc põt intelligi dupliciter, vno mõ ꝙ sit sensus abstineatis ab oĩ ĩmunditia; quia ego qui iubeo hoc sum Dñs Deus vester. Alio mõ est sensus ꝙ sanctificemini, quia ego sum Dñs Deus vester. i. quia ego qui sum Deus vester

F sum sanctus, ideo nolo habere populũ iniquũ, & immundũ. sic hr̃ Psal.5. qm̃ Deus nolẽs iniquitatẽ tu es, nec habitabit iuxta te malignus, nec stabunt iniqui in ꝯspectu oculorũ tuorũ: odisti oẽs operãtes iniquitatẽ, perdes oẽs qui loquunt̃ mẽdaciũ. iste modus loquendi est vsitatus in sacra scriptura reddẽdo causalitatem de Deo ad populũ suũ. sic dr̃ sępe supra 11.cap. Sãcti estote, qa ego sanctus sum, & seq. c. dr̃. sit ergo sãctus, quia & ego sanctus sum Dñs qui sanctifico eos. est ẽt iste modus in nouo testõ, vt patet Mat.5.c. cũ dr̃ estote ergo & vos perfecti, sicut & pr̃ vester cęlestis perfectus est. Et iterum, estote misericordes sicut pater vester misericors est. *Custodite præcepta mea, & facite ea.* Ad oĩa pręcepta q̃ Deus dedit hoc refert̃: sed ꝑcipue ad ea quæ habentur in hoc cap. Quòd aũt dicit custo-

G dienda pręcepta & facienda, dupliciter intelligi põt, sicut dictũ est pręced. c. s. Vno mõ ꝙ custodire significet cauere, vel vitare, & referat̃ ad pręcepta negatiua, qm̃ debemus cauere ea, q̃ vetant̃ per ipsa. & tunc facere pertinet ad ꝑcepta affirmatiua in quibus est executio operis. Alio mõ põt intelligi hoc indistincte. s. ꝙ pertineat ad oĩa pręcepta. sed custodire pertinet ad pręcepta ſm ꝙ sunt in corde, facere aũt pertinet ad ea ſm ꝙ sunt in opere. debet. n. quilibet in mẽte sua pręcepta Dei habere assidue recogitans qualiter vitã sine Dei offensione agat, vt hr̃ Deut.6.cap. *Ego Dominus qui sanctifico vos.* Hoc põt intelligi tripliciter: vno mõ ꝙ Deus sanctificat hoĩes faciẽdo eos sanctos: nã efficere hoĩem mundũ, qđ proprie stat in ablatione macularũ

H peccati, ad Deũ solũ pertinet. Sic. n. patet Hier. c.42. cũ dr̃. ego sum qui deleo iniquitates tuas ꝑp me. Alio mõ põt intelligi, ego Dñs qui sanctifico vos. i. ego sũ Deus, qui volo vos esse sanctos, qm̃ non sum sicut dij gentium, qui diligunt immũditiam, & cultores contaminatos sceleribus cupiunt; atque per ipsas suas cęremonias eos magis cõmaculãt, vt patet de sacrificijs Priapi & aliorum deorum gentilium, de quibus multæ turpitudines narrantur per August. 2. de ciui. Dei, & per Ouid. in libris fast. sed ego sum Deus, qui volo oẽm puritatẽ, sic patet Psal.5. cum dr̃. qm̃ Deus nolẽs iniquitatem tu es. & hoc magis declarat̃ seq. c. cum Deus elegerit sacerdotes mundos ad ministeriũ suũ. Alio modo intelligitur ego Dñs, qui sanctifico vos. i.

I ego sum Deus qui iubeo vos esse sanctos. & sic aliqñ accipitur sanctificare pro sola iussione sanctificationis vt habetur Exo.19.cap. cũ dicitur. sanctifica eos hodie & cras, & lauent vestimẽta sua. i. iube eis ꝙ sanctificentur hodie & cras: ipse tamen Moyses non poterat eos sanctificare, sed solum iubebat. *Qui maledixerit patri suo.* Hic ponitur secundum in quo agitur de regulatione irascibilis, quoniam maledicere alicui, vel percutere, aut offensionem aliquam facere ad iram pertinet. & ad hoc genus reducuntur omnia homicidia, & vulnerationes, atque qualescunque iniurię. De his tamen non ponitur hic lex, quia habitum fuit Exo.21.cap. & in alijs locis. Solum autem replicatur vnum, scilicet de maledictione ad patrem, & matrem. nam hoc fortassis videretur Iudæis nõ esse aliquid magnum sicut percutere, ideo ab hoc non mul-

K tum cauerent: reducit ergo ad memoriam imponẽs pęnam mortis, si aliquis patri aut matri maledixerit. Est enim contra naturam maledicere patri aut matri. Primo quia ista sunt nomina dulcedinis, vt ait Aristo. in 2. Polit. cap.1. qui autem alicui maledicit, reputat nomen illius tanquam detestabile & amarum: sed hoc contra naturam est, quia ponunt amarum dulce, & dulce amarum, vt habetur Esaia 5. cap. Item est hoc contra naturam, quoniam filij tenentur honorare parentes sicut deos: & quantumcunque eos honorauerint nunquam sufficienter honorabunt: quoniam

Custodi[te] præcep[ta] & facie[nda] dupliciter intellig[i]

Triplic[iter] ...

Regul[atio] irascib[ilis]

Contra naturam ...

niam superexcellens bonum ab ipsis susceperunt existent bus eis causa essendi, vtait Arist. Ethi. lib. 8. & 9. maledicere autem patri, & matri est tollere eis omnẽ honorem, & detestari eos tanquam aliquid malũ, ergo contra naturam agit, qui patri, aut matri maledicit iuste ergo pœna mortis pro hoc inflicta est: magnum enim facinus, & horribile cunctis videbatur, vt quisquam patri, & matri malediceret: quamquam ergo istud peccatum in sola voce esset; debuit tamen morte puniri. *Morte moriatur.* Non est intelligendum, quod quandocunq; filius malediceret patri, aut matri deberet occidi: nam si iracundia aliquando motus leuiter maledixisset, aliter puniendus videbatur, occidendus tamen non: sed cum hoc in consuetudinem duceret, & verba horrenda contra patrem proferret, vt dictũ fuit. Exo. 21. *Qui maledixerit patri suo, & matri, sanguis eius sit super eum.* Ista est replicatio superioris sententiæ quoniam ad idem pertinet aliquem occidi, vel sanguinem eius esse super eum. Est enim iste modus loquẽdi antiquus in eis, qui occiduntur: nã cum aliquis gladio perit, sanguis eius super eum funditur: ideo dicitesse sanguis eius super eum. Aliquando accipitur esse sanguinem alicuius super alterum, idest habere penã pro morte illius, sic dixerunt iudæi in passione Christi sanguis eius super nos, & super filios nostros, idest si aliquod peccatum est in morte istius hominis, & pro eo pœna infligi debet, veniat super nos, & super filios nostros, vt habetur. Io. 19. Hoc etiam modo loquendi Christus vsus est. Mat. 23. c. contra phariseos dicens: Ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & ex illis occideris, & crucifigetis, vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram a sanguine iusti Abel vsq; ad sanguinem Zachariæ. Dicit autẽ sanguinem venturum super Iudęos, idest pœnam pro omni sanguine effuso. *Si mœchatus, quis fuerit.* Hic ponitur tertiũ principale in quo regulat concupiscibilis vis quãtum ad actus suos, est autem ista ad delectationes, quæ sunt in tactu, & in gustu, ponũtur autem hic regulæ directiuæ solum quantum ad tactum, scilicet pro actibus veneris, & fuerunt. sup. positę istæ regulæ, vel plurimæ illaru m, hic tamen replicantur, quia prius simpliciter positę fuerant: nunc autem pœna adiungitur, primo autem dicitur de eo, quod communius erat, scilicet de coitu alicuius ad vxorem alterius. *Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius.* Quanquam aliquando mœchari accipiatur large pro omnium coitu, hic tamen accipitur pro coitu adulterino, potissime, quia adiungitur determinatio, scilicet cum vxore alterius, quoniam adulterium fit. *Et adulterium perpetrauerit cũ coniuge proximi sui.* Replicatio sententiæ eiusdem est: quoniam idem signat adulterium facere, quod mæchari cum vxore alterius, sed fit hoc ex modo sacræ scripturæ, quæ sæpe multa replicat, præcipue in præceptis, vt satis patet in his libris Moysi. Si tamen aliquis solicitaret vxorem alterius ad adulterium, si non cognosceret eam non puniebatur hac lege, etiam si ambo cõsentirent in turpitudinem illam, si tamẽ adhuc opere nõ complessent. *Morte moriantur mæchus, & adultera.* Vterque occidendus erat, quia in vtroque æqua turpitudinis causa erat. Non dicitur aũt hic de genere mortis. s. qualiter occidendi essent, dicendum tamen est, ꝙ lapidari debebant: nam, & si non ponatur cuilibet istorum pęna determinata, ad omnes tamen refertur pœna lapidationis de qua supra dicebatur, & inf. habetur. Nam in singulis horum pœna mortis imponitur non determinando, deinde in fine subditur de lapidatione. hoc autem patet quoniam Iudæi sic faciebant, vt habetur Dan. c. 13. de Susanna, quæ fuit accusata, & conuicta per falsos testes de adulterio, & lapidari iussa est. Sic quoq; Iudæi Christo dixerũt addu-

A centes coram eo mulierẽ in adulterio deprehensam. s. magister hæc mulier mõ deprehensa est ĩ adulterio: in lege aũt moyses mãdauit nobis huiusmodi lapidare. Ex hoc aũt vr̃, ꝙ Iudæi intelligebant per istam litteram mulierem adulterantem debere lapidari: quia dicunt, Moysen mandasse in lege adulteras mulieres lapidari. Sed non reperitur alius locus in omnibus libris Moysi, in quo iubeatur mulieres adulteras lapidari, & viros, ergo intelligenda est ista littera de lapidatione, quamquam non sit hic expressa. Verum est autem, ꝙ dictum est de iam coniugatis: nam de sponsa alicuius cognita sponte ab alio habetur Deut. 22. c. ꝙ lapidentambo, & locus ille probat, ꝙ hic diximus. s. ꝙ adulterãtes lapidentur, nam si in nondum traducta a viro suo

B ponitur lapidatio, erit a fortiori in iam traducta, quę hic vocatur vxor, ergo licet non determinetur hic genus mortis, per hoc apparet, ꝙ debet esse lapidatio, qa ibi dr̃, ꝙ ambo lapidabantur. *Qui dormierit cum nouerca sua.* Hic ponuntur aliæ regulæ quibus prohibetur illicitus coitus. In quo sciendum, ꝙ cum hic ponatur pęna mortis in istis illicitis commixtionibus carnis: eodem modo debet intelligi in omnibus, quæ habentur sup. 18. c. nam eadem est turpitudo in vtrisq; nec ibi ꝓhibita fuissent nisi turpia essent; subticentur tamẽ aliqua eorum propter breuitatem: quia satis intelligibile est in omnibus debere infligi eandem pęnam, cum ex similibus causis turpitudinis omnia vetita sunt, & dicitur primo de coitu cum nouerca, quæ est vxor patris. In qua considerandum, ꝙ aut pater erat viuẽs, aut

Lex coitus illiciti cũ nouerca.

C non, si viueret erat iste coitus illicitus propter duo, primo, quia coibat iste mechus cum vxore alterius, quia vxor patris non est filii: & tunc erant ambo rei mortis per legem superiorem de adulteris. Erat autem alterum ꝑꝑ ꝙ merebantur mortem taliter coeuntes. s. ex lege affinitatis. s. quia ista mulier erat affinis coeunti cum illa, cum esset nouerca illius: & ẽt ꝑꝑ hoc ambo erant rei mortis. Si autem pater huius, qui coibat cum nouerca viuens non esset, adhuc ille, qui cum nouerca coiret mortis reus erat, quod patet, quia iste actus erat illicitus ꝑꝑ affinitatem: sed affinitas ista manebat post mortem patris, cum semper consanguinitas, vel affinitas contracta maneat permanentibus eis, inter quos ista affinitas, vel consanguinitas est, etiam si moriantur personæ illæ per quas fuerunt ista introducta,

D sed ad affinem non licebat accedere nisi in casu speciali ad suscitandum semen de quo Deut. 25. ca. ergo non licebat isti coeunti cõtrahere matrimoniũ cũ nouerca sua, & cõsequenter quicunq; accessus carnalis ad illam illicitus erat, & sic deberet morte puniri, patet ẽt hoc ex adultera, cum dicatur, ꝙ coiẽs cũ nouerca moreretur. Si tamen hoc intelligeretur de nouerca viuente patre, superflua esset ista lex: qa taliter coeuntes sufficienter punirent per legẽ de adulteris immediate supra positam. Sed ista addita fuit, ergo oportet, ꝙ preter adulterium, ꝙ cõmittit cum nouerca viuente patre, adhuc sit alius reatus, & iste esse nõ poterit nisi cum pr̃ mortuus est: quia tunc nõ punient lege adulterorum, quia non sunt adulteri cũ fęmina nõ

E sit maritata, sed lege coitus nouercalis, & ista est, quæ habetur hic. *Et reuelauerit ignominiam patris sui.* Dr̃ aliquis reuelare ignominiam alicuius fęminæ, qñ eã carnaliter cognoscit, quia tũc ipsi mutuo cognoscũt turpitudines suas: ꝙ quilibet eorum ante ignorabat. In viro tñ accipitur sic; qm̃ non dr̃ aliquis reuelare turpitudinem patris sui, quãquam ibi aliqua cognitio carnalis esset, quoniam hoc nefandissimum est, nec scriptura sacra aliquid tale nominaret. Sed dicitur aliquis reuelare turpitudinẽ pr̃is, inquãtũ cognoscit pr̃is sui vxorẽ, & qa ibi reuelat turpitudo vxoris pr̃is, & illa est eadẽ cũ turpitudine pr̃is, cũ vir, & vxor sint vna caro,

& turpitudo vnius fit turpitudo alterius, reuelans ergo turpitudinem nouercæ suæ dicitur reuelare turpitudinem patris. Similis modus habetur supra 18. capitulo, vbi cum aliquis cognoscebat matrem suam, dicebatur reuelare turpitudinem patris, & matris: non, ꝙ duorum turpitudines reuelentur, sed quia turpitudo vnius sit turpitudo alterius. *Morte moriãtur ambo.* Intelligitur mors ista de lapidatione, quia sicut supra dictum est, omnes de quibus hic aliqua pena ponitur, nisi specialiter illa nominetur, debent lapidari. *Sanguis eorum sit super eos.* Idest ipsi puniãtur recipientes pœnam pro peccato suo. dicitur autẽ sanguis eorum dupliciter. Vno modo pro sanguine, q effunditur de corpore eorum: & est sensus, ꝙ sanguis eorum sit super eos, idest moriantur, & fundatur sanguis eorum super ipsos. Alio modo intelligitur, ꝙ sit sanguis eorũ super eos, i. ꝙ veniat super eos pena pro pctõ suo. *Si quis dormierit cum nuru sua.* Hic ponit alia lex coitus illiciti. s. cũ nuru, & hoc eodem modo fit ꝓpter affinitatem. Et videtur esse æquale pcm̃ quantũ est ex genere affinitatis, nam æque se habet filius ad vxorem patris si non sit mater sua, sicut pr̃ ad vxorẽ filii, sed filius ad vxorem patris habet habitudinem tanquam ad nouercã, & pr̃ ad vxorem filii habet habitudinẽ tanquã ad nurũ: ergo æquale pcm̃ vr̃ ex gñe affinitatis, ꝙ cognoscat aliquis nouercã, vel nurũ, differt tñ hoc ex habitudine personæ; quia quando aliquis cognoscit nouercã offendit patrem suũ, cum vero cognoscit nurũ offendit filium suum. Sed valde multũ distat in eodem facto iniuria, quam pr̃ filio irrogat, vel filius patri: qm̃ filius tenetur patri ad magnum honorem sicut Deo, vt patet per Arist. viii. & ix. ethico. pr̃ aũt filio ad nihil tenetur ſm Aristo. in fine. viii. ethico Ideo raro pater filio iniuriam irrogare põt, nisi in quibus lex humana aut diuina aliter statuerunt: sicut si pr̃ cognoscat vxorem filii, iniuriam ei irrogat, qm̃ lex diuina, & humana in tali casu iniuriam posuerunt. Dicẽdũ igit̃, ꝙ quamquam ex genere affinitatis non sit maius peccatum cognoscere nouercã, quam nurum, tñ si simpliciter inquiratur, ꝙ est maius peccatum, rñdẽdum est, quod cognoscere nouercam est simpliciter maius. *Vterque moriatur.* Quia in eis turpitudinis cã ęqualis est quantum ad hoc, vt mortem mereantur.

Lex coitus illiciti cũ nuru.

Si quis nouercam suam cognoscat, quis magis peccat cognoscẽs an nouerca cognita voluntarie. Quæst. IIII.

ALIQVIS tamẽ quæret si aliquis cognoscat nouercã suã, quis magis peccat. Ad hoc rñdendum est, qđ pcm̃ generaliter põt esse maius, vel minus ex multis: & vnum est ex libidine peccandi. s. qđ qui magis desiderat peccare cęteris parib. magis peccat. Idem ex delectatione, qui. n. magis delectat̃ in peccando, magis peccat, sed hoc, & similia dimittant̃, qm̃ ista generaliter in omni peccato causãt maioritatẽ, vel minoritatẽ. Sed q̃tũ ad speciẽ istius peccati dicẽdũ est, ꝙ grauius peccat cognoscẽs nouercã suam, quam nouerca cognita, hoc patet, qa nouerca peccat ex duob. primo per legem adulterii, quia uiuẽte viro eius permittit se cognosci ab altero: secundo peccat ex lege affinitatis, quia cognoscit̃ a filio viri sui cui affinitate coniũcta est. Ille ẽt, qui cognoscit nouercam suam in his duob. peccat: primo, quia adulter est cum cognoscat vxorem alterius: secundo, quia agit contra legem affinitatis, cum illa sit ei affinitate coniuncta inquantum nouerca, quantum ad hæc autem ęqualis turpitudo vr̃ esse ex vtraq; parte, sed habet aliquid grauitatis peccatum filii super peccatũ nouercę, cũ ipse offendat patrem tam graui offensione, cui ad diuinũ honorẽ tenebat̃, nouerca aũt nõ offen-

F dit patrem sed virum, & ista valde minor offensa est cũ vir, & vxor ad paria iudicentur, maxime, quia offensa fœminæ in uirum redit in primam speciem grauitatis, de qua supra diximus inquãtum peccat per legem adulterorum. adhuc aũt patet magis ista differentia, vt si quis cognoscat vxorem fratris, vel cognati sui in tertio, vel quarto gradu, quoniam ibi est adulterium, & violatio vinculi affinitatis, grauius tamen valde est cognoscere vxorem patris, quam alterius cuiusque cognati.

Si quis cognoscat nurum suam, quis grauius peccat. Quæst. V.

G ALIQVIS autem adhuc dubitabit, cum aliquis cognoscat nurum suam, quis grauius peccat vir an fœmina. Et respondẽdum est quod omissis aliis circunstantiis, quę solẽt causare maioritatem, vel minoritatẽ vniuersaliter in quolibet peccato, descendendo ad speciales conditiones huius peccati, grauius peccatum est illius, qui cognoscit nurum suam, quam nurus cognitæ. Cuius cã patet ex superioribus, quoniam nurus peccat per legem adulterii, cum cognoscatur ab alio viuente viro suo, peccat etiam per legem affinitatis, quia cognoscitur a patre viri sui, qui ei affinitate iunctus est. Vir autẽ cognoscens nurum suam peccat ĩ his duobus, primo quia adulterium perpetrat cognoscens vxorem alterius, secundo, quia violat iura affinitatis cognoscẽs vxorem filii sui, quæ sibi affinis est, quantum autem ad

H hæc duo æqualiter peccant nurus, & socer, sed habet aliud in quo magis peccat socer. s. quia filium suum grauiter offendit, cuius bonum ipse magis obseruare debet, quam omnes alii homines, cum parentum ad natos maxima dilectio sit inter cœteras, vt patet per Aristo. 8. ethi. nurus autem in hoc nihil offendit, cũ solum lœdat virum, & hoc reducitur ad grauitatem, q̃ est per adulterium. *Quia scelus operati sunt.* Istud adulterium, quod est soceri cum nuru sua nõ solum est peccatum, sed etiam scelus, cum valde graue sit, adulteriũ autem simplex vocatur peccatum, & non scelus, quia solum est ibi vna transgressio: in commixtione autem soceri, & nurus sunt multæ trãsgressiones, ut supra de

I claratum est. *Sanguis eorum sit super eos.* Exponatur sicut supra expositum est. *Qui dormierit cum masculo.* Hic ponitur alia lex de coitu valde illicito. s. sodomitico, est enim illicitus super omnes coitus, nam taliter coeuntes non irrogant iniuriam matrimoniali fęderi sicut in adulterio, nec irrogant iniuriam vinculo cognationis, aut affinitatis, sicut est in coitu incestuoso: sed irrogant magnam iniuriam, & infamiam toti naturę humanæ, quæ ordinauit coitum ad solas fœminas: In viris autem uetuit, quoniam ibi generationis opus nunquam exercetur, irrogatur etiam iniuria sexui masculino, qui natura reuerendus, & excellens est & illi propter perfectionem actio, & remissio competunt: fœminino autem sexui imperfectiori passio,

K & receptio pertinent. Hic tamen versa rerum natura masculi, quod efficere debuerant, recipiunt, & patiuntur, magnum ergo scelus, & supra omne scelus est, quoniam vere nefas dicitur talis infanda commixtio, quæcunque enim accessio carnalis ad fœminam ad hanc si conferatur, quasi nihil criminis habere videtur, vnde propter hanc labem exercuit Deus sæuissimam punitionem in filios diffidentiæ, destruẽs quatuor ciuitates sodomorum igne, & sulphure de celo misso, perpetuo horrendi sceleris in ipsa terræ faciẽ exemplo manente, de hoc Gene. 19. capitulo, & Deuteronomio. *Coitu femineo.* Hoc ponitur quasi ex superabundãtia, quoniã nemo coit cũ masculo, nisi

Lex de coitu sodomitico, & quantitas eius sceleris.

niſi coitu fęmineo, ſ. ꝙ alter maſculorum, vt fęmina A
ſit, & ſic qualitercūque ſe habeant, ſemper eſt coitus
cum maſculo fęmineus.ſed eſt explicatio,vt nō intel-
ligatur coire pro iacere,vel dormire,quod nō impor-
tat carnalem acceſſum. Si autē maſculorum ad ma-
ſculos alij infandi coitus ſint pręter eos,ſecundū quos
alter eorum fœmina dicitur, nec modus poni poteſt
neque oportet:quoniam in his malitia humana nullis
terminis concluſa eſt, ſed tantū eſt,quantū excogitari
poteſt.Sed ſi accipere velimus ſ'm proprietatē dictio-
nis,qualitercunque aliquis ſe habeat ex modo paſſio-
nis in coitu, fęmina dicetur,& ſic omnes nefarię actio
nes maſculorum ad maſculos ad hanc legem reducē-
tur, aut ſi ſtrictè acciperetur coitus fęmineus maſculi
ad maſculum,& eſſent aliæ turpitudines inuicem ma B
ſculorum, eas per hanc legem prohibitas eſſe neceſſe
erat. *Vterque operati ſunt nefas.* Quoniam tā agere, quā
pati in Sodomitis nefarium eſt:dicitur autē eſſe nefas,
quoniam ſignificat hoc quendam errorem, ſecundū
quem res nominabilis non eſt. Sic autē accidit in hoc
peſſimo vitio,in quo etiā ipſa nominatio peſtifera eſt.

Quid ſit maius peccatum in Sodomitis agere vel pati. Quæſt. VI.

SED quęret aliqs qd ſit maius peccatū in Sodo-
mitis agere vel pati. Ad hoc poſſet aliquis re-
ſpondere de infamia,& de reatu peccati. Cum
aūt agitur de infamia, dicendum eſt grauiorē,
nec imparē infamiam eſſe ſodomitice pati,quā agere C
& ſi declinet ad inclinationem ſpeciei nō tñ declinat
ab inclinatione ſexus,pati aūt a ſexu,& natura: iō no-
tabilior infamia irrogatur ei,qui patitur, quam agēti.
Quantum vero ad peccatum reſpondendū eſt, ꝙ in
utroq; eſt peccatum cōtra naturam, ſed maius eſt in
patiente cęteris paribus,hoc aūt patet,qm̄ pctm̄ dicit̄
eſſe ſ'm, ꝙ eſt deuiatio quædam a rectitudine ſ'm bo-
nū omittendo, vel faciendo contra debitas circunſtā-
tias actus,& pp hoc ponitur in omni peccato auerſio
a rectitudine,& conuerſio ad malum.Cum ergo in a-
liquo peccato fuerint plures, & maiores deuiationes,
quam in alio, neceſſe eſt illud eſſe maius, & econtra-
rio,in ſodomitis aūt ſic eſt, ꝙ ſunt plures deuiationes
in patiente, quam in agente:ergo maius peccatum e- D
rit pati,quā agere. Hoc aūt patet quoniam ille, qui a-
git in coitu maſculorum,deuiat a rectitudine naturæ,
qm̄ natura ordinauit coitum ad generationem, ſed
in coitu maſculorum generationem ſequi impoſſibi
le eſt:hæc aūt tā in patiente,quam in agente eſt. Ideo
in hoc æquū iudiciū illis eſt: eſt aūt altera deuiatio in
peccato ſodomitico quantum ad infamiam ſexus,nā
ſic coeuntes non ſolū infamāt naturam humanā,quę
ordinata eſt in maſculum, & fęminam ad gignendū,
ſicut in cęteris animalibus,ſed ēt infamant ſexum ma
ſculinum,qui magnæ reuerentiæ eſt, & debetur ei p-
prietas agendi,conuertentes eum ad paſſionem repu-
gnantem ſuæ dignitati, hoc aūt in agentib. ſodomiti-
ce non eſt,ſed in ſolis patientibus; iō patientes in actu
ſodomitico valde grauius,quam agentes peccant. *Mor* E
te moriantur. Qm̄ ſcelus iſtud adhuc aliquid maius me
rebatur,ſi aliquid maius eſſet, quod infligi poſſet,pœ-
na aūt,quæ iſtis irrogatur,eſt lapidatio ſicut in cęteris
qm̄ non ſit aliqua mentio ſpecialis de pœna eorum.
Sit ſanguis eorum ſuper eos. Ideſt iſti patiantur,& recipiāt
ſuper ſe pœnam peccatorum ſuorum, & hoc dicitur,
quia quando aliquis occiditur, pro peccato ſuo eſt
ſanguis eius ſuper illum,ideſt ipſe recipit pœnam ſuā,
& ſi non infligeretur punitio pro peccato, non ſolū
eſſet ſanguis eius ſuper eum, ſed etiam omniū de po-
pulo,qui hoc conſentiebāt,& pollueret terra. Sic di-
cebatur ſupra 18.cap.quòd gentes contaminatæ ſunt
in vniuerſis ſordibus coitus illiciti, & terra polluta
eſt. Si vero peccans punitur, non manet terra con-
taminata, nec redundat pœna illius ſceleris in alios,
vnde ipſe portat ſanguinem ſuum ſuper ſe. *Qui ſu-
pra vxorem filiam duxerit matrem eius.* Hic ponitur alius
caſus de coitu illicito propter affinitatem, & hoc eſt
cum aliquis habet aliquam mulierem in vxorem, ꝙ
non debet accipere matrem illius in vxorem, quod
ſi faceret comburebatur ipſe cum ea, quæ ſecundo
in matrimonium ducta eſt. Idem caſus eſt ſi aliquis
haberet fœminam aliquam in vxorem, & deinde fi-
liam eius acciperet in vxorem. Idem enim modus
affinitatis erat vtrobique, & æquale videbatur eſſe
peccatum, ideo æqualis pœna.

Quis magis peccaret, an habens filiam in vxorem, poſtea matrem accipiebat, vel qui econtrario. Quæſt. VII.

SED aliquis quæret circa hoc quis magis pec-
caret, an ille qui habens filiam in vxorem, po-
ſtea accipiebat matrem,vel qui ecōtrario. Re-
ſpondendum eſt, ꝙ ſicut in matrimonio ſem-
per ſunt duæ perſonę,inter quas contrahatur,ita cum
contractus illicitus eſt, peccatum ſemper duplex eſt,
ſi vtroque ſciente iniquitatem, & volente contraha-
tur,iſta duo peccata poſſunt conferri ad inuicem,quā
tum ad maioritatem,& paruitatem, & tunc dicendū
eſt, ꝙ ille qui contrahit cum matre, & poſtea cum fi-
lia, poteſt comparari ad ſeipſum primo contrahentē
cum filia,& ſecundo cum matre, vel poteſt compara
ri filia contrahens cum aliquo matrimonialiter cui iā
mater copulata erat,vel mater vnienda alicui cui iam
filia iuncta eſt. Si autem primo modo fiat compara-
tio viri contrahentis cum matre ad eundem contra-
hentem poſtea cum filia, vel primo cum filia, deinde
cum matre:dicendum eſt,ꝙ non eſt maius peccatum
vno modo,q̄ alio, quoniam peccatum viri contrahē-
tis primo cum matre, deinde cum filia eſt infringere
leges affinitatis,ſed ſiue contrahat primo cum matre,
& deinde cum filia,vel econtrario,non irrogatur ma-
ior iniuria fęderi affinitatis vno modo, quàm alio, iō
non erit grauius peccatum,ſic quàm ſic, vtrobiq; nā-
que eſt affinitas in primo gradu, & in gradibus non
eſt dare maius, aut minus ſ'm ſe, ſ. ꝙ in eodem gradu
affinitatis non eſt dare aliquos magis, aut minus affi-
nes, quamquam dentur aliqui duo affines ad vnum
tertium in eodem gradu, qui inter ſe ſunt magis, vel
minus cognati,ſcilicet in diuerſis gradibus. vir igitur
habens affinitatem ad filiam,quia contraxit cum mā-
tre illius eſt ei in primo gradu affinis: idem autem ſi
habeat affinitatem ad matrem, quia contraxit cum
filia, erit in primo gradu affinitas, & ſic ſemper ma-
net æqualis violatio fęderum affinitatis, ideo æqua-
le peccatum: nec poteſt aſſignari hic maioritas pec-
cati propter maioritatem iniuriæ. Nam iſte quam-
quam contrahens cum ſecunda, aliquo modo agit in
iuriam primę,quia non perfecte habebit ius in virum
ſuum,ſicut aliàs, tamē ſi habeat matrem in vxorem,
& poſtea contrahat cum filia illius,vel habens filiam,
poſtea contrahat cum matre, nihil magis offendit
vnam,q̄ alteram, quoniam non tenetur amplius vni,
q̄ alteri. Si autem inquiratur de maioritate, vel mino-
ritate peccati, quantum ad comparationem mulie-
rum, cum quibus iſte contrahit, vt ſi contrahat pri-
mo cum matre, & poſtea cum filia, vel econtra-
rio. Dicendum eſt, quòd peccatum hoc ex par-
te cuiuslibet illarum, cum quibus contrahitur, con-
ſiſtit in duobus:primo in violatione fęderum affinita-
tis: ſecundo in iniuria irrogata primæ vxori: nam ſi

mater alicuius fœminę copuletur alicui viro, deinde
filia eiudē copuletur illi, infringit ista filia fędera affi-
nitatis, quia vnitur matrimonialiter illi, qui affinis est
suus propter matrem; & si filia alicuius ducta in vxo-
rem a viro superducatur, mater ipsa infringit fœdera
affinitatis, quia copulatur matrimonialiter illi, qui est
affinis suus propter filiam: & quantum ad hoc ęquale
peccatum est in matre vel in filia, cum vtraq; infrin-
gat ęqualiter fędera affinitatis, cum se copulet in ma-
trimonium ei, qui sibi in primo gradu affinis est. Secū
dum erat iniuria, q̄ infert vxor superducta primæ vxo-
ri faciens ne ei integra reddantur matrimonialia iu-
ra: & in hoc dicēdum est, cum iniuriam irrogare spō-
tanee, peccatum sit; illud esse maius, in quo maior in-
iuria irrogetur: & in hoc reperitur maioritas peccati
in hoc contractu, quoniam si mater alicui viro matri-
monialiter iuncta sit, & filia eius posterius ei se vniat
maiorem matri iniuriam irrogat, q̄ si filia vnita viro
alicui mater se postea illi copularet. Cuius causa est,
quia magis tenentur honorare filiæ matres suas, q̄ e-
contrario: ideo in æquali facto maiorem iniuriam fi-
lia matri irrogabit, q̄ mater filiæ. Ideo cum quæratur
simpliciter, an magis peccat filia contrahens cum ali
quo, cui mater matrimonialiter copulata est; vel ma-
ter contrahens cum aliquo cui primo filia vnita est,
respondendum est ꝙ magis peccat filia. Sciendū autē
ꝙ hoc intelligitur de contractu matrimoniali, cum di
catur, qui supra vxorem filiam duxerit matrem eius:
ducere autem ad matrimonialem contractum perti-
net. Sed etiam intelligitur si habens matrem in vxorē
acciperet filiam in concubinam, vel aliter qualitercū-
que cognosceret: aut habens filiam in vxorem matrē
susciperet in concubinam, vel aliter carnaliter tange-
ret: semper enim eadem pęna mortis infligenda erat:
hoc patet ex eo, ꝙ habetur. sup. 18. c. cum dicitur; tur-
pitudinem matris, & filiæ non reuelabis, sed reuelare
turpitudinem non significat magis cognoscere car-
naliter aliquam affectu matrimoniali, quā adulterino
sed & qualitercunque.

*Quod esset maius peccatum habere filiam in vxorem, & ma-
trem in concubinam, vel econtrario. Quæst. VIII.*

QVAERET aliquis, ꝙ esset maius peccatum
habere filiam in vxorem, & matrem in cō-
cubinam, vel econtrario. Respondendū est
idē iudicandū esse cum vna in concubinā
accipitur, & altera in vxorem, vel cum ambæ sumunt
in vxores: quia vtrobiq; violātur fędera affinitatis, siue
enim sit coitus matrimonialis, siue sine matrimonio
inter eos, qui aliqua affinitate iungitur, affinitatis sem
per iura lęduntur: & iō cum aliquis habuit mrēm in
vxorem, & deinde acceperit filiā in cōcubinam, vel e-
contrario: ea q̄ posterius accipitur iura matrimonialia
infringit quantum ad affinitatem. Sed in hoc dicēdū
est, ꝙ quanquam vtrobiq; sit violatio iurium affinita-
tis, tn̄ magis peccat filia si accipi velit in concubinam
ab eo a quo mr̄ in vxorem assumpta est, quā si mr̄ assu
mat in concubinam ab illo, cui primo filia matrimo-
nialiter vnita erat. Cā huius est, qa ꝑꝑ maiorem iniu-
riam augmentat pctm̄, sed quæcunque accipiatur in
concubinam post assumptam vxorem, præiudicat v-
xori; ergo peccat: in eodem tamen facto magis præiu-
dicat filia matri, quam mater filiæ: cum teneatur ad
maiorem honorem filia matri, quam econtrario.

*Quid erit grauius an assumi matrem, & filiam ab aliquo in vxo
res successiue: uel assumi primam in vxorem, & se-
cundam in concubinam. Quæst. IX.*

SED adhuc quæretur, quid erit grauius an assumi
matrē, & filiā ab aliquo in vxores successiue, vel as
F sumi primā in vxorem, & secundam in concubinam.
Respondendum est grauius esse cum ambę in vxores
assumuntur: hoc autem non est ex violatione fœderū
affinitatis: quoniā ęqualiter affinitas læditur, siue ma-
trimonialiter, siue aliter affines carnaliter coniungan
tur: sed est maius peccatum, quoniam quanquam
matrimonium faciat coitum licitum esse, qui aliàs il-
licitus foret, tamen, quando coitus totaliter secun-
dum se illicitus est, non fit honestior per matrimo-
niū, sed turpior, quoniam præter prauitatem, quæ est
in ipso coitu illicito, inficiunt matrimonialia fœdera
faciendo contractum inter personas illegitimas: &
quoniam ille, qui peccatum suum tanquam aliquid
approbatum operatur, grauius errat, quam ille, qui
occulte, aut aliter facit: sic si aliquis contractus ma-
G trimonialis inter affines fiat, malum quidem fit in coi
tu incestuoso: & præter hoc amplius, qm̄ ipse coitus il
licitus tanquā legitimus per honestatem matrimonii
approbandus ponitur, & minus erubescunt sic facien
tes, quā si sine fœdere matrimoniali inter affines in-
cestuosos coitus perpetretur.

*Cognita matre, & filia, altera quidem uxore, altera uero con-
cubina, vtrum sit grauius accipere primo vnam ea-
rum in concubinam, & aliam postea in vxo-
rem, vel primo ducta uxore postea alte-
ram super addere concubinam.
Quæst. X.*

H SED adhuc quæret aliquis, cum aliquis cogno-
scat matrem, & filiam accipiens vnam in vxo-
rem, & alteram in concubinam, quid grauius
sit, an accipere primo aliquam in cōcubinam,
& aliam postea in vxorem: vel primo suscepta vxore,
& postea superaddere concubinam.
Respondēdum est grauius esse, cum aliquis habet
matrem, vel filiam in vxorem, & postea alteram ea-
rum accipit in concubinam, quam si primo habens
vnam in concubinam recipiat alteram in vxorem.
Causa huius est, quia quamquam hic sit æquale pec-
catum quantum ad violationem fęderum affinitatis,
tamen non est ipse actus secūdum se tantum illicitus,
& hoc, quia non facit iniuriā ea, quæ accipitur in vxo-
I rem ei, quæ in concubinam accipiebatur; sicut econ-
trario fit, nam qn̄ assumpta vxore accipit̄ concubina,
grauat̄ ibi vxor iniuste, quia tollit̄ sibi facultas viri sui,
non. n. sic habet libere virū suum, cum alia accipit̄ in
concubinam, sicut cū ipsa sola habet. Cōcubina ergo
assumpta præiudicat fœderi matrimoniali, quantū ad
ipsam vxorem quæ læditur per aduentum concubinę
præiudicatur etiam ipsi fędere matrimoniali quātum
ad fidem, quoniam dato, quod ipsa fœmina assum-
pta in vxorem per aduentum concubinæ non senti-
ret se grauari; tamen ipsi fœderi matrimoniali irro-
gabatur iniuria, quoniam vnum de bonis matrimo-
nii est fides idest fidelitas obseruata, scilicet, quod neu
ter coniugum cuiquam alteri se commisceat. Ista ta-
K men non obseruatur hic, ipsum ergo matrimonium
in se iniuriam recipit. Cum vero aliquis habens ma-
trem, vel filiam in concubinam alteram earum po-
sterius in vxorem assumat, præiudicatur vinculo af-
finitatis: quia semper infringitur fœdus affinitatis:
non tamen irrogantur ibi duæ iniuriæ, quæ in supe-
rioribus irrogari dicebantur. De prima patet, quia
si aliquis habeat concubinam, & postea accipiat v-
xorem, adueniens uxor non præiudicat concubinæ;
quoniam tunc alicui pręiudicatur, cum ei ius suum
aufertur, concubina autem ius nullum habet in eo
cuius concubina est, cum nullum sit vinculum con-
tractum inter illos: ideo vxor superueniēs poterit tol-
lere

lere aliquid ipsi concubinæ: & consequenter nec præiudicabit ei, sicut præiudicaret superueniens concubina vxori, quia vxor habet ius in viro dicente Aposto. 1. ad Corin. 7. cap: vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier: concubina tamen superueniens vxorē facit impotentem istius iuris, quod habet in virū, siue in totum, siue in partem; maius ergo peccatū est hic. Item cum existente concubina superuenit vxor, non irrogatur aliqua iniuria alicui fœderi præexistēti; quoniam inter concubinam, & eum cuius concubina est, nullum fœdus contractum est; non ergo irrogabitur ei iniuria. Inter virum tamen, & vxorem est fœdus matrimoniale, quod fidelitatem exigit; ergo superueniente concubina ei iniuria irrogabitur: maius ergo peccatum, nec in modicum est cum aliquis habens matrem, vel filiam in vxorem duceret alteram earum in concubinam, quàm si habens vnam in concubinā duceret alteram in vxorem.

Sciendum autē, quòd hoc, quod hic dicitur de contractu cum matre & filia, non solum est verum, quando vna earum accipitur in vxorem, & illa superuiuente accipitur altera, sed etiam cum aliqua istarum assumpta in vxorem, & ea mortua, alia accipitur in vxorem. Causa huius est, quia hic vetantur isti coitus incestuosi propter affinitatem, sed ille qui accepit matrē alicuius in vxorem, habet filiam eius iam affinem, & ista affinitas permanet, siue mater moriatur, siue superuiuat; quoniam manentibus eis, inter quos est aliqua affinitas, vel consanguinitas semper manebit ista affinitas, vel cognatio; si ergo aliquis accipiat fœminam aliquam in vxorem; & illa viuente, vel mortua cōtrahat cum filia illius, vel cum matre, necessarium est, vt semper contrahat cum affine: erit igitur semper hoc vetitum.

Si mortua matre, quam aliquis vir habuerat in vxorem, contrahat postea cum filia sua, an sit maius peccatum, quàm econtrario. Quæst. X I.

Sed aliquis quæret, sicut in superioribus quærebamus, si mortua matre, quam aliquis vir habuerat in vxorē, contrahat postea cum filia sua, an sit maius peccatum, quā habita filia in vxorem, & mortua postea contrahat cum matre.

Ad hoc aliquis respondebit, sicut in superioribus, s. maius peccatum esse cum mortua matre filia copulatur in vxorem ei, cuius mater sua fuerat vxor, quam si mortua filia mater viro filiæ suæ matrimonialiter vniatur. Causam huius dicet esse, qa quamquā vtrobique æqualiter affinitatis iura violentur, tñ maiorem iniuriam filia irrogat matri, quā mater filiæ; iō maius peccatum erit. Rñdendū est, ꝙ nō est totaliter similitudo in morientibus, & viuentibus: qm̄ cum vtraque viuit, illa, quæ secundo in vxorem accipitur, p̄iudicat aliqualiter ei, quæ primo vxor erat, cū vir nequeat duabus, sicut vni matrimonialia iura p̄soluere æqualiter. In morientibus autem nō est hoc; qm̄ cum simul nō sint, non aufert vna ius suum alteri; ideo nō subsistet grauitas peccati tanta, sicut in viuentibus. Aliquo mō tamen dici potest grauius peccare filia accipiens post mortem matris virum illius in vxorem, quā econtrario; qm̄ licet viuens non præiudicet mortuæ tollendo ei aliqua iura matrimonialia, præiudicabit tamen auferendo aliquem honorem debitum: sic autem est in matre, & filia, quia quæcunque earum nubat viro alterius iam mortuæ, prioris honorem aliqualiter adimit: sed magis tenetur filia obseruare honorem matris, quàm mater honorem filiæ; ergo aliqualiter grauius peccabit filia accipiens virum matris suæ mortuæ quàm econtrario.

A *Mortua vxore, vtrum si quis eius filiam ducat in concubinam, sit grauius, quam si ducat in vxorem. Quæst. X I I.*

Sed adhuc quæret aliquis, quispiam habuit fœminam aliquam in vxorem, & illa mortua accipiat filiam illius in concubinam, grauius sit, quàm si eam accipiat in vxorem. Ad hoc respondere debet, sicut in superioribus, quòd grauius est accipi in vxorem, quàm in concubinam: nam cum in vxorem accipitur, præter coitum qui semper incestuosus est, adhuc ipsa fœdera matrimonialia harum personarum coniunctione maculantur, & id quod malum est, tanquàm bonum approbari videtur: hoc autem vitio non caret. Si autem accipiatur solum in
B concubinam, non infertur matrimoniali fœderi iniuria, minus ergo peccatum erit.

An grauius sit prius accipere matrem, vel filiam in vxorem, deinde illa mortua, quòd altera accipiatur in concubinam, vel prius vna earum accepta in concubinam, ea mortua, altera in vxorem accipiatur. Quæst. X I I I.

Qvaeret præter hoc aliquis, an grauius sit prius accipere matrem, vel filiam in vxorem, & deinde mortua illa, quòd idem vir accipiat alteram in cōcubinam, vel si prius accipiens vnam earum in concubinam, ea mortua, alteram accipiat in vxorem. Ad hoc aliquis respondere conabitur, sicut in superioribus, scilicet ꝙ grauius
C sit mortua vxore, quæ mater erat, vel filia, accipere reliquam harum in cōcubinam, quàm econtrario. Sed non conuenit sic respondere, quoniam non stant rationes, quæ in superioribus ponebantur, scilicet ꝙ fiat iniuria fœderi matrimoniali accipiendo concubinam, hic tamen non fit iniuria, quia nullum tale fœdus est cui præiudicetur, quia mortuo viro, vel vxore, solutæ sunt leges matrimonij. Item non fit iniuria vxori existenti auferēdo ei iura matrimonialia, quia iam vxor defuncta est: non est ergo hic ex eisdem causis respondendum, ex quibus in viuentibus respondebatur. Sic potest dici ex alia causa, quòd sit grauius accipi in vxorem filiam post mortem matris ab eo, cuius mater fuerat vxor, quàm accipi in concubinam, quoniam
D quando accipitur aliqua in concubinam, quæ est affinis sua, solum est ibi violatio fœderū affinitatis. Cum vero accipitur in vxorem affinis, rumpuntur iura affinitatis, & matrimonialia fœdera maculantur coniunctione illegitimarum personarum, maius ergo peccatum erit accipi in vxorem, quàm in concubinam eo modo: hæc autem omnia intelliguntur, quādo eis qui ꝯhunt matrimoniū, cōstat de affinitate, quæ est inter illos, & sciūt non posse legitime ꝯhere. Si aūt ignorent, deterius est accipi in concubinā, q̄ in vxorē, qa esse concubinā ſm se illicitū est, eē autē vxorē est licitū. Cū ergo ignorāter ꝯhunt, qa nō cōstat eis de iniq̄tate ꝯctus, non tm̄ peccant, sicut si acciperetur mulier in cōcubinā, quod publice malum est. *Scelus operatus est.* s. ipse q accepit matrē & filiā in vxores, vel ēt si vtraq;
E acceperit in cōcubinā: est aūt scelus, qm̄ peccatū istud valde graue est, & scelus significat errorem in aliquo actu. *Viuus ardebit cum eis.* In isto peccato ponitur specialis pœna, qm̄ in oībus aliis ponitur lapidatio, hic autem combustio: & ponitur tanquàm grauior pœna, quoniam sic est. Etiam quia non fuit facta aliqua differētia a superioribus, nisi eēt istud qđ imponit tanq̄ aliqd maius. Et ꝑp hoc dicet aliqs istud eē maius peccatū, q̄ alia q̄ hñt in hoc cap. sed falsum est: qm̄ maius est, ꝙ aliqs accipiat sororē suā in vxorē, vel cognoscat matrē, sed oīa hæc prohibētur hic: ponitur tñ hoc, qa hoīes magis erant assueti ad istud vitiū q̄ ad alia, vt hic

homines magis arceretur ab illo. *Viuus ardebit.* Ponitur viuus ne intelligatur, ꝙ lapidādus erat, sicut supra & infra habetur, & ꝙ post mortē combureretur, qm̄ tunc minor pęna erat, quia combustio nihil attinebat ad eum; viuens ergo & nihil lęsus ponebatur in igne. *Cum eis.* Idest cū matre, & filia quas assumpsit in vxores, qm̄ ad omnes ista iniquitas pertinet. Sed aliquis dicet hoc inconueniens esse, quia illa, q̄ primo ducta est in matrimonium, siue mater, siue filia sit, legitimè ducta est: ea vero, q̄ ducta fuit postea, illegitimè fuit assumpta, ideo solum vr̄ debere comburi secundam. Respondendum est, ꝙ aut iste vir contraxit matrimonium simul cum matre & filia, vel diuersis tēporibus. Si aūt eodem tēpore cū vtraque, ęqualiter est iniquitas in vtraque; ideo iustum est, ꝙ moriantur ambæ: litera tamen ista non vult intelligi in isto casu cū dicat. *Qui supra vxorem filiam duxerit matrem eius.* In quo innuitur, ꝙ vna earum erat prima vxor, & post eam ducta fuit alia. Si tamen detur iste casus, ꝙ cum vtraque simul iste vir contraheret, eodem modo per istam legem reatus iste puniendus erat; sed quia hoc fortassis nunquam contingeret, positus fuit alius casus, s. cum vna accepta in vxorem altera ducebatur. Si autem diuersis temporibus mater, & filia ab eodem ducantur in vxores; illa quæ primo contrahit, legitimè contrahit: quoniam non est ibi aliquod impedimentum faciens actum illicitum. Illa autem, quæ secundo contrahit, illicitè contrahit; ideo de ea non est dubium, quin debeat comburi. Sed de prima dicendum est, ꝙ ad eam nihil de hoc actu illicito pertinet, nisi inquantum cōsentit fieri matrimonium viri sui cum matre sua, vel filia: quia ꝑpter consensum in scelus, ipsa quoque comburitur. Si tamen ista fœmina repugnauerit ne iste contractus illicitus fiat, & vir ea inuita contraxerit, nihil vlterius agere potente, sed denunciante iudicibus, nō comburetur ipsa, sed solum vir, & ea quæ secundo ducta est in vxorem. *Nec permanebit tantum nefas in medio vestri.* Scilicet comburatis istos sic contrahentes, vt non maneat istud peccatum inter vos: vituperat enim Deus istud peccatum abūdantius quā alia, non quia maius sit, sicut supra dictū est, sed vt magis caueretur cum esset inter gentes magis vsitatum.

Lex de illo qui coierit cum iumēto & pecore. *Qui cum iumento, & pecore coierit.* Ponitur hic, &, ꝓ vel, scilicet, qui coierit cum pecore, vel iumento, quia nō requirebatur, quòd coiret cum vtroque ad hoc, quòd infligeretur pœna, quę habetur hic. Hic prohibentur omnes coitus viri ad quæcunque animalia, quæ sunt extra humanam speciem, & intelliguntur per pecora & iumenta: nā pecora dicuntur omnia animalia, quæ ad cibos pertinent in gressibilibus quadrupedibus, sicut oues, & boues, capræ, & similia. Iumenta dicuntur animalia, quę non pertinent ad cibos, siue sint fera sicut leo, & vrsus, & similia; vel mansueta, vt equi, & asini, vel cameli.

An sit maius peccatum coitus Sodomiticus, vel pecoralis. Quæst. XIIII.

IN omnibus enim his peccatum est magnum coitus humanus, & est contra naturam, qm̄ natura ordinauit coitum ad generationem, sed non potest fieri generatio in coitu hominis ad pecora, & iumenta: contra naturæ ergo ordinem est; & iste coitus dicitur esse contra naturā, sicut Sodomiticus. Et quidam ponunt eum esse deteriorem; sed non vr̄ esse rationabile. Causa horum est; quoniā dicunt peccatum coitus esse maius, secundum quòd magis recceditur ab specie animalium, in quibus fit coitus, sed in coitu pecorali magis receditur a specie, quàm in Sodomitico, quoniam in Sodomiticis receditur a sexu, (Opin. Sācti Thomę secūda secundę q. 154. ar. 12.)

F sed non a specie: in coitu autem bestiali a natura speciei receditur.

Sed adhuc videtur hoc nō militare, quoniā plures prævaricationes fiunt in coitu Sodomitico, quā in pecorali: nam in pecorali solum deuiat a naturali specie, & non a sexu. In Sodomiticis autem deuiatur a sexu; ideo videtur esse aliquid grauius, quamquam contingere poterit in coitu pecorali, ꝙ fiat deuiatio secundū omnia, s. s͡m speciem, & naturæ inclinationem, & s͡m sexum, vt si aliquis coeat cum pecore masculino: manifestum est enim ibi esse maximam peruersitatem. Nam circa omnia ibi deuiatio est: deuiatur enim ab specie, qm̄ non est in eadem specie cum humana: deuiatur etiam ab inclinatione naturę, quia natura inclinat ad gignere, sed in talibus coitibus generatio impossibilis est, cum repugnat sexus. Item deuiatur a sexu, quoniam oportebat esse masculinum ad fœmininum; sed ibi est masculinum ad masculinum. Idem autem videtur aliqualiter, quoniam in fœminis pecorum plura horum inconuenientium sunt, quia ibi fit contra inclinationem naturæ, cum natura inclinet ad id, quod est in sua specie; sed fęmina pecoralis non est in specie humana. Item est hoc contra inclinationē naturæ, quoniam natura inclinat ad gignere, sed in rebus diuersarum specierum, quæ nō habent magnam propinquitatem in similitudinem, non causat aliqua generatio: dico autem in eis, quæ non habent magnā similitudinem, propter aliquas species, quæ habēt inter se magnam conformitatem: & potest ex eis gigni aliquod ęquiuocum, quod aliqualiter participat cum vtraque natura, sicut equina, & asinina species magnā habent similitudinem; ideo quamquam æquiuoce aliquid gignant ex vtriusque mixtione; tamē id quod gignitur ex eis magnam habet cum illis similitudinē, scilicet mulus: inter hominem tamen & alias species pecorum, vel iumentorum non est similitudo tanta; ideo rarissime potest aliquid ex commixtione harū gigni, & si contingat, illud est in diuersis speciebus valde imperfectum, & non pertinens ad dignitatem naturæ humanæ. Quamquam autem ista rationabiliter dicantur nobis; tamē semper maius videtur Sodomiticum peccatum quàm pecorale, cum magis natura illud horreat. Contrarium tamen ponit Beatus Thō. de Aquino, s. ꝙ inter omnia peccata contra naturam illud est maius, qđ magis pertinet ad commissionem; illud vero minus, quod consistit in omissione. Ideo peccatum immunditiæ, quod vocatur mollicies secūdum quosdam, minimū est in omnibus peccatis contra naturam; quia consistit in sola omissione concubitus ad alterum. Dicit autem ꝙ grauissimum est inter omnia peccata contra naturam peccatum bestialitatis, vbi non seruatur debita species: vnde super illud Gene. 37. cap. 1. accusauit fratres suos de crimine pessimo, dicit Glosa, ꝙ cum pecoribus miscebantur. Post peccatum bestialitatis succedit vitium sodomiticum, vbi non seruatur debitus sexus: post hæc autem sunt alia peccata contra naturam ex eo, ꝙ non seruatur debitus modus concūbendi: magis autem si non debitum vas, quàm si sit inordinatio secundum alios modos agendi. Sed in hoc est dicendum, ꝙ secundū naturam ipsum peccatum, quod est cū pecore, maius esse videtur, quàm Sodomiticum, eo ꝙ est ibi maior variatio ab inclinatione naturæ, qa receditur a specie humana, tamen nos nō ita horremus, cum aliquis dicatur commisisse peccatum bestiale, sicut si fuerit Sodomita: cuius causa est, quia quamquā valde magnū peccatum sit in bestialitate, tamen non infamatur ibi dignitas naturæ humanę in patiendo, sicut in actu Sodomitico; magis ergo abominabilis est hominibus audientibus iniquitates Sodomitarum, quā accedentium

(Rō contra S. Tho.) (G) (H) (Opi. Doct.) (I) (K)

tium ad pecora: quodcunque tamen horum nefas magnum est, sed de omnibus his, quæ ad luxuriā pertinent, latius dicemus Matth. 5. cap. *Morte morietur.* Refertur ad eum, qui coiuit cum iumento, quia ibi debet lapidari secundum pęnam generalem positam hic cum alijs. *Pecus quoque occidite.* Hic iubet Deus pecora puniri non tanquam pecora aliquid mali meruerint, quoniam hoc pertinet ad libertatem arbitrij, in pecoribus autem, nec arbitrium, nec libertas est, nec Deus dat eis pęnas pro eo, quòd agunt, aut patiūtur, sed datur propter enormitatem, & errorem facti, scilicet, quòd tale infandum vitium cum illo pecore perpetratum est: esset igitur valde inconueniens manere tale pecus ad exemplum illius facti, sed in detestationem criminis, non solum homo, qui vere peccat, sed etiam pecus, quod in nullo delinquit, puniuntur: sic enim est apud quasdam gentes, quòd si aliqua bestia hominem comederit, vel occiderit, suspendatur: sic enim apud Gallias in quibusdam locis assuetum est, vt porca comedens pueros suspendatur. Idem modus quasi habetur Exod. 21. cap. vbi dicitur de boue cornupeta, quòd si hominem occiderit, lapidibus obruatur: potest quoque poni ista pęna, vt non maneat illud animal, cum quo talis immunditia perpetrata est, quia similiter inclinarentur alij ad idem. *Mulier quæ succubuerit cuilibet iumento.* Sicut ponebatur lex de viro cognoscente animalia bruta carnaliter, ita ponitur de fœmina, quæ a bestijs cognoscitur: & istud satis intelligeretur per regulam superiorem de coitu cum pecore, tamen fuit facta maior expressio, vt per se poneretur iste casus.

Quod sit maius peccatum si vir coeat cum iumento, vel si femina succumbat ei. *Quæst.* X V.

IN quo considerandum est, ꝙ quamquam commixtio viri cū aliquo pecore sit de maximis peccatis in tota natura, tamen maius videtur esse coitus fęminę cum pecore: nam ista duo sunt ęqualia quantum ad variationem speciei, cum in vtroque commisceantur indiuidua duarum specierum: maior tamen infamia speciei humanæ est, quòd aliqua fœmina cognoscatur a pecore; quàm quòd aliquis vir commisceatur: agere enim honorabilius est, cum nō fiat per receptionem: pati autem inhonestius est cum recipiatur aliquid ab agente. Fęmina autē cū cognoscitur a pecore patitur, vir autem agit; ideo magis dehonestat dignitatem speciei humanę femina cognita a iumento, quàm vir cognoscens iumentum: patet etiam maioritas peccati ex maiori libidine, quoniam fœmina, quæ mouetur, vt cum pecore coeat, maiori libidine teneri videtur, quàm vir idem agens, sed ex libidine, idest desiderio peccandi peccatum maius efficitur. Item patet hoc ex turpitudine modi agendi, quoniam turpius oportet se habere fœminam ad iumentum, si ab illo cognoscatur, quàm se habeat vir ad iumentum; vt per se liquet; maius ergo peccatum in fœmina est. Dicitur autem hic. *Quæ succubuerit cuilibet iumento.* Idest alicui, quoniam non est necessariū, quòd aliqua fœmina succūbat omnibus iumentis ad hoc, ꝙ patiatur pœnam huius legis: quoniam hoc impossibile erat, sed sufficit alicui succumbere. *Simul interficietur cum eo.* Scilicet, ꝙ ambo lapidabūtur; & hoc propter causam suprapositam, quia quamquā iumentum agens nihil peccet, cum nesciat quid agat, tamen propter horrorem facti punitur. *Sanguis eorum sit super eos.* Non potest exponi hoc totaliter, sicut in superioribus: nam quamuis quantum ad fœminam sit eadē expositio hic, & in omnibus supradictis, tamen quantum ad pecus non est, sed erit sensus. sanguis corū sit

A super eos, idest pœna imponatur in sanguinis effusione pro hoc, quod fecerunt; quamquam non ponatur vtrique, vt pœna peccati. *Qui acceperit sororem suam.* Hic ponitur alius casus, in quo non est licitum concūbere, siue matrimonialiter, siue aliter; & hoc est ad sororem: qui enim talia faceret moriebatur. Dicitur autem qui acceperit: nō ꝙ importat matrimonium solum, vt consueuimus dicere, ꝙ aliquid accipit mulierem aliquam in vxorem: sed vt accipere pertinet ad acceptionem in matrimonium, vel accipere ad coeūdum aliter illicitè. Vel dato ꝙ non cognoscat frater sororem suam, sed solum accipiat eam ad cognoscēdum ipsam faciens aliqua prædudia, morietur; & hoc propriè est accipere sororem. Nam si diceretur solum

B pro coitu non diceretur, qui acceperit sororē, sed qui cognouerit, vel reuelauerit turpitudinem eius, & magis infra hoc probabitur. *Filiam patris sui, vel filiam matris suę.* Scilicet, ꝙ hoc intelligit de sorore, siue sit ex patre & matre siue ex patre solū, siue ex matre duntaxat: de sorore autē cū est ex patre, & matre eisdem, non erat aliquod dubiū, sed solum qn̄ frater, & soror se habent solum ex altero parentū; ideo dicitur filiam patris sui siue matris suę: nam quamquam ad eundem gradum pertineant consanguinitatis frater, & soror, cū ab eisdē parentibus sint, maior tamen identitas est inter illos cum sūt ab eisdem ꝓgenitoribus, vt patet ꝑ Arist. 8. Ethi. leges tamen humanæ, & diuinæ curant de gradibus affinitatis, & consanguinitatis non distinguētes an intra eundem gradum magis, vel minus sibi attineant, ideo æqualis pęna datur vtrisque. *Et viderit tur-*

C *pitudinem eius.* Videre turpitudinem est, ꝙ frater, & soror coirent: & accipitur videre large pro omni sensatione, sicut interdum dicimus videre ꝓ audire, s. ego video, ꝙ sapit bene cibus iste, vel video, ꝙ vox illa est delectabilis: & tamen ista duo non pertinent ad visū, sed ad auditum, & gustum; hic ita accipietur sic quòd frater videat turpitudinem sororis suę, idest, ꝙ sentiat eam tangendo in cognitione carnali; & pro hoc dicitur, ꝙ infligēda est mors. Alio modo potest intelligi, ꝙ accipiatur videre turpitudinem pro sola visione; & hoc satis significat litera, cum dicitur, & uiderit turpitudinem eius: in alijs autem non dicebatur videre turpitudinem, sed reuelare; patet etiam ꝙ dicitur hic im-

D mediatè. *Illaque conspexerit fratris ignominiam.* Nā conspicere propriè videtur ꝑtinere ad visum. Diceretur autem soror conspicere ignominiam fratris si videret genitalia eius, & ipse videret vasa fęminea illius: vnde significatur in hoc, ꝙ non solum non debent frater, & soror carnaliter commisceri, sed etiam non debēt sibi demōstrare inuicem genitalia, & si fecerint mori debebant, quia hoc fieret ad quandam inhonestam delectationem, & videbatur esse immediatum preludium ad coitum: vnde sicut ipse coitus puniri debet. Rabbi Sal. ponit hic alias turpitudines circa ostensionem verendorū, de quibusdam applicationibus, quas ore pudico proferri non licet, nec etiam existimo legislatorem aliquid tale voluisse.

E *An soror & frater occiderentur pro sola monstratione mutua genitalium, & de causa huius, & de passione insurgente ex contactu genitalium.* *Quæst.* X V I.

SED dicet aliquis, ꝙ non videtur multum rationabile, ꝙ pro sola verendorum mutua demonstratione frater & soror occiderentur; ideo dicunt quidam, ꝙ non fuit in his sola verendorū demonstratio, sed completio actus, vel inchoatio sine ꝓposito cōplendi totalem carnis cōmixtionē, & hoc est in sola genitaliū vasorū applicatione vtriusque. Est aūt modus iste procedēdi in opere nefario inter tales

perſonas, quòd ſtimulata parte ſenſitiua concupiſcẽtiæ igniculo; ratio ſuperior repugnante ſibi paſſione in parte inferiori propter naturalem coniunctionem vtriuſque perturbatur; & licet in primo totalem actũ nefarium horreat (quia partis inferioris motus nondum ad magnum gradum peruenit) ſentit tamen inclinationem genitalium vaſorum ad quendam delectationis gradum: facta autem tali applicatione in immenſum creſcit carnis titillatio, ita vt totalis ratio obnubiletur, & deueniatur ad talem ſtatum, in quo impoſſibile eſt bene eligere ratione practica totaliter ꝑturbata, vt inquit Philo. in 7. Ethico. ita vt iam videatur, quòd neceſſarium ſit talem actum complere; cũ ſenſitiua pars nullis iam rationis vinculis teneatur, ꝓprię inclinationi relicta. Vnde pro hac ſola applicatione genitalium ſine cęteris actionibus mortis pœnam incurrebant; quoniam qui talia agunt iam actum cõpleſſe videntur, cum ſit quaſi neceſſarium inchoatum nefas compleri.

Sed adhuc præter hoc videtur dicendum, quòd ꝓ ſola oſtenſione mutua genitalium vaſorum mortem merentur frater, & ſoror: nam ſicut ipſa applicatio, quia actui propinquiſſima eſt, mortem meretur; ita & in oſtenſione videtur dicendum: quoniam qui ex propoſito ſibi genitalia membra oſtendunt, actui nefario operam dare volunt, ideo morientur, quod ſatis videtur innuere litera dicens, quòd frater vidit turpitudinem ſororis ſuę, ideſt membra eius genitalia, quę vocantur turpitudo: & quòd ſoror conſpexit fratris ignominiam, ideſt virilia eius: in nullo autem alio ſimile dicitur. nec eſt intelligendum hic ſi frater ſolum videat turpitudinem ſororis, vel ſoror ſolum viderit turpitudinem fratris, ſed quòd ambo mutuo videant, quia cum vnus videt ſolum alterius turpitudinem nõ fit ab intentione, ideo pœnam non meretur. Cum vero vterque conſpexit alterius ignominiam, videtur factum ab intentione talia videndi.

Fuit autem poſita lex iſta ſpecialior in fratribus, & ſororibus, quàm in cæteris, quoniam fratres, & ſorores habent magnam opportunitatem ad omne nefas ſi voluerint, & nemo de eis malum quicquam ſuſpicatur propter iura propinquiſſimæ conſanguinitatis: ipſi etiam quia interdum coętanei ſunt, colludunt, & continget fieri tales demonſtrationes, ibique titillati ad libidinem incitabuntur; ideo ſicut ipſa carnalis cõmixtio inter eos vetita eſt, ita & oſtenſio verendorũ, quæ huic ſatis propinqua eſt, *Iſtaque conſpexerit fratris ignominiam.* Ideſt ſi viderit verenda eius, quę vocantur ignominia; vel turpitudo propter verecundiam harũ partium, de quibus dictum fuit Exod. 20. capit. & 29. *Nefariam rem operati ſunt.* Scilicet frater, & ſoror reuelando ſibi turpitudinem ſuam: ipſa namque turpitudinis reuelatio turpitudo magna eſt, & vocatur nefas; vel dicitur, quòd operati ſunt rem nefariam, ſcilicet ſi genitalia applicuerunt, vel carnaliter commixti ſunt; hoc autem de demonſtratione verendorum, in quibuſcunque perſonis illicitum eſt. dictum fuit tamen de fratre, & ſorore, quia in his videtur magis poſſe cõtingere. *Occidentur in conſpectu populi.* Scilicet lapidãdo illos, ſicut in omnibus alijs dictum eſt: populus vero lapidationem iſtam exequabatur: hic tamen non ponitur aliqua pœna in ſuſpenſione, ſed in lapidibus, aut igne. Cauſa huius eſt, quia hic ponitur pęna maiorum ſcelerum, & in eis debet dari magna pœna: ſuſpenſio autem pro minoribus peccatis, quę mortem merentur, infligebatur, & erat communis ad omnia parua peccata, de quibus non erat impoſitus certus modus pęnę; hoc habetur Deut. 21. cap. cum dicitur. Quando peccauerit homo, quòd morte complectẽdum eſt, & adiudicatus morti appenſus fuerit in pati-

F bulo non permanebit, &c. in quo videtur, ꝙ quando aliquis erat dignus morte ſuſpendebatur, ſcilicet ſi nõ eſſet alia pœna poſita. *Eo quòd turpitudinem ſuam mutuo reuelauerunt.* Iſta eſt cauſa pœnæ, ſcilicet, quia reuelauerũt frater, & ſoror ſibi inuicem turpitudines ſuas. In quo videtur manifeſte, ꝙ intelligatur de viſione verẽdorum, dato quòd non fuerit ibi ſecutus coitus: nam in alijs dicebatur, quòd vir reuelabat turpitudinẽ mulieris, quod neceſſario intelligebatur de coitu, quoniam non reuelabat ipſa turpitudinem viro alicui, nec vir reuelabat turpitudinem ſuam illi, ſed vir reuelabat turpitudinem mulieris. Hic autem non dicitur, quòd frater reuelauerit turpitudinem ſororis, ſed quòd reuelauit turpitudinem ſuam ſorori ſuæ, quod neceſſario referendum eſt ad demonſtrationem genitalium
G vaſorum. Etiam dicitur, quòd ſoror reuelat turpitudinem ſuã fratri in eo, quod habetur hic, ſcilicet, quòd turpitudinem ſuam mutuo reuelauerunt, ſed nõ poteſt intelligi de cognitione carnali, quia ſoror non poteſt cognoſcere fratrem; ideo intelligendum erit de viſione, & oſtenſione mutua genitalium, dato quòd nihil vltra aliud operentur. *Et portabunt iniquitatem ſuam.* Ideſt recipient pœnam pro peccato ſuo, & non recipiet populus partem pęnæ ꝓ iniquitate iſtorum, ſed ipſi ſolum portabunt ſuper ſe pœnam delicti ſui. *Qui coierit cum muliere in fluxu menſtruo.* Hic ponitur lex prohibens quandam turpitudinem, ſcilicet acceſſus per commixtionem ad mulierẽ menſtruatam. Sunt enim mulieres determinatis temporibus anni in flu-
H xu menſtruorum, quoniam quolibet menſe ſanguis purificationis earum defluit, propter quod menſtrua a menſibus nominantur: durat autem pauco tempore iſta effluxio ſanguinis, aliquãdo tamen incipit fluere tempore menſtruali, & durat vltra tempora determinata a natura. Iſta diſtinctio habetur ſupra 15. cap. de muliere, quæ patitur fluxum tempore mẽſtruorũ, & de ea quæ extra tempus: vnde contingit, ꝙ aliqua mulier per multos annos valde, fortè per maiorẽ partem vitæ ſuę iſtũ fluxum patiatur, ſicut patet de muliere illa, quæ duodecim annis paſſa eſt fluxum huiuſmodi, quouſque eam Chriſtus ſanauit, vt habetur Lucę 8. cap. vnde quandocunque eſſent in hoc fluxu, ſiue naturali, ſiue præter naturam, quicũque accederet ad
I huiuſmodi fœminas morte plectebatur. *Et reuelauerit turpitudinem eius.* Hoc pertinet ad virum, qui reuelat mulieris turpitudinem, tangendo eam carnaliter tempore menſtruorum: vel quia reuelauit turpitudinem illius, ideſt diſcooperuit membra genitalia fœminæ, & vidit immunditiam ſanguinis fluentis. *Ipſaque aperuerit fontem ſanguinis ſui.* Dicitur fons ſanguinis vas genitale mulieris, quia ſicut de fontibus aquæ oriuntur, ita tempore menſtruorum de vaſe fœminino ſanguis menſtrualiter deſtillat. Hoc autem a coeuntibus reuelatur, & ipſa fœmina demonſtrare dicitur, quia tãgentes carnaliter fœminam menſtruatam hoc cognoſcunt. Obſeruandum ergo erat quouſque ceſſaret iſte fons ſanguinis, & tunc factus puri-
K ficationibus legalibus vir poterat accedere licitè ad fœminam. De purificationibus autem mulierum fluentium ſanguine propter partum habetur ſupra duodecimo capit. de purificatione autem mulierum menſtruatarum non parientium, & aliarum mulierum fluentium ſanguine extra tempus mẽſtruorum habetur 15. cap.

Interficientur ambo de populi ſui medio. Ideſt interficiantur, & per hoc tollantur de populo: quoniam qui occiditur de medio populi tollitur, quia non manet iam inter alios.

An

An occideretur aliquis, quando accederet ad mulierem menstruatam, siue esset vxor sua, siue aliena.
Quæst. XVII.

SCIENDVM autem quòd mulier menstruata, quando cognoscebatur a viro, siue ille esset vir ipsius, siue alienus mori debebat vterque: nam non potest intelligi, quòd quidam dicunt hoc solum pertinere ad eum, qui cognoscit vxorem alterius tempore menstruorum. Nam tunc quæretur, an iste qui cognoscit mulierem menstruatam, cognoscit talem mulierem, quam nullo modo licebat cognosci, siue propter affinitatem, siue consanguinitatem, siue quia erat alteri viro copulata, aut eam quam aliàs licitè cognoscere poterat, sed interdicitur sibi propter esse menstruatam. Si autem dicatur primo modo, scilicet ꝙ solum vetetur quilibet cognoscere fœminam menstruatam, ad quam aliàs ei accedere non licebat, erit ista lex superflua totaliter, quoniam nihil addet ad leges supra positas, scilicet ad legem de adulterio, & de non cognoscendo consanguineas, sed hoc inconueniens valde est, quia Deus non poneret aliquam legem, quę totaliter superflua esset. Si autem intelligatur de muliere, ad quam aliter accedere licebat coeunti, dicetur ꝙ cum propter hoc solum quòd mulier mẽstruata esset, imponitur pęna mortis, oportet etiam, ꝙ intelligatur de viro ad vxorem suã, quando ipsa menstruata fuerit: nam non videtur esse alia causa de vxore ad virum, quàm de ipso viro ad quamcunque fęminam, ad quam ei aliter accedere licebat, & hoc necessarium est concedi, s. ꝙ secundum istam legem si vir accederet ad vxorem suã tempore menstruorum, incurreret pęnam mortis, & ipsa fœmina, quæ sciens se esse in fluxu sanguinis, permittebat ad se virum accedere. Sed aliquis arguet, quòd non imponetur pœna mortis viris accedentibus ad feminas tempore mẽstruorum, quia supra 15. cap. dicitur de muliere menstruata: si coierit vir cum ea tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus, & omne stratum in quo dormierit polluetur. Si tamen mori deberet accedens ad huiusmodi fœminam, non imponeretur sibi pœna purificationis. Ad hoc respondendum est dupliciter: vno modo, ꝙ intelligatur illa lex de coeunte cum muliere menstruata, supra 15. cap. Si ignoranter coiuit putans eam esse aliter mundam, si tamen coisset sciens eam esse immundam, infligebatur ei pœna mortis. Vnde si accusaretur aliquis in iudicio, ꝙ cognouisset fœminam tempore menstruorum, si negaret ꝙ sciebat eam esse menstruatam, non occidebatur, nisi conuinceretur ꝙ sciebat, vtpote ꝙ probaretur fęminam cognitam carnaliter dixisse, non accedas ad me, quia iuxta consuetudinem mulierum menstrualem sanguinem patior, vel si aliter conuinci posset eum sciuisse de menstruis. In fœmina autem si accusaretur iudicialiter, quòd fuerit ab aliquo cognita tempore menstruali, non poterat se tueri obijciens, ꝙ fuerit cognita ignoranter in mẽstruis: nulla namq; fęmina ignorare põt, an menstruata sit, iõ qñcunque conuinceretur, ꝙ tpe menstruorũ ab aliquo cognita fuisset, nulla exceptione tueri se poterat, quin moreretur, nisi violẽtata fuisset ad coitum. Sic igitur ista lex intelligitur de illo qui cognoscebat mulierem menstruatam sciens: alia autem de illo qui cognoscebat mulierem menstruatam ignorans. Et hoc videtur apparere ex lege, quæ habetur supra 15. cap. quia ibi agitur de viro cognoscente fęminã menstruatã, qũo purificari deberet, & nõ agit de fęmina mẽstruata, si cognosceret ab aliquo, qd ei imponẽdũ erat, in quo innuit ꝙ fęmina nõ hẽret illã pęnã purificationis, qa semper sciens cognoscebat, an

Duę leges diuersę de accessu ad mẽstruatã, qũo intelliguntur.

A esset in tempore menstruorum. Alio modo responderi potest, ꝙ ista lex intelligitur, quando aliquis accessit ad fœminam menstruatam, & iudicialiter accusatur, & constat ꝙ ad eam sciens accesserit. Alia autem lex, quæ habetur supra 15. cap. intelligitur quãdo aliquis cognoscebat fœminam menstruatam, etiã si scienter hoc faceret, dum tamen iudicialiter nõ cõuinceretur: tunc enim ipse vir assumebat illos dies purificationis secundum præceptum legis. Distinguebantur autem istæ duæ leges datæ de accessu ad mulierem menstruatam, tanquàm ea quæ pertinent ad duplicem forum, idest ad forum conscientiæ, & forũ litigiosum. Ista enim lex intelligitur in foro litigii, quia solum in iudicio pœna mortis imponitur: alia B autem lex quæ habetur supra 15. cap. intelligitur in foro conscientiæ, & quamquam non sit ibi tanta distinctio, sicut apud nos est in foro conscientiæ, & litigioso, quia in veteri Testamento non erant totaliter distincti fori, sicut in nouo, quia tamen imponere pęnam mortis pro accessu ad mulierem menstruatam pertinet ad iudices, qui litigiis pręsunt, & facere purificationes pertinet ad sacerdotes, qui pœnam mortis non imponebant secundum officium suum sacerdotale, videbuntur esse distincti isti duo fori. Causa autem prohibitionis huius est, quia quando fit copulatio viri, & mulieris menstruatæ solent inde gigni proles infectę morbis, cum fiat generatio de materia illa menstruali, quæ ad naturæ purificationem excludenda erat: fit etiam hoc propter immunditiam, & inhoC nestatem magnam in tali coitu, quod innuitur cum dicitur, & reuelauerit turpitudinem eius, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui. *Turpitudinem materteræ, & amitæ tuæ non discooperies.* Hic prohibetur coitus illicitus inter aliquas personas propter cognationem, scilicet cum matertera, & cum amita. Dicitur matertera soror matris. Ad hanc autem accedere non licet matrimonialiter, vel aliter: Dicitur amita soror patris, ad hanc quoque copula est illicita, sunt enim in eodem gradu affinitatis istæ duæ ad eum, cuius sunt materteræ, vel amitæ, ideo æqualiter peccatur vtrobique, & æqua pœna infligi debet.

An grauius sit accipi materteram, vel amitam in vxorem, vel concubinam. *Quæst.* XVIII.

D CIRCA hoc inquiret aliquis, an grauius sit accipi materteram, vel amitam in vxorem, vel concubinam. Et fortè aliquis diceret quòd grauius est accipi aliquam harum in concubinam, quàm in vxorem, quia contractus matrimonialis secundum se licitus est, accipere autem in concubinam est illicitum. Respondendum est, ꝙ grauius sit accipi in vxorem, quàm in concubinam quãcunque harum, quia qui accipit in concubinam, simpliciter peccat, qui vero in vxorem, peccat dupliciter. Quod apparet, quoniam qui accipit in concubinam amitam, vel materteram, solum peccat infringens iura cõsanguinitatis, qui autem accipit harum aliquam E in vxorem, primo peccat infringens fędera cognationis, & faciens coitum incestuosum: præter hoc autẽ infringit, & dehonestat fędera matrimonii faciens matrimonium incestuosum, & ipsum matrimoniũ quod secundum se licitum est, efficitur in talibus inhonestum: etiam quia grauius peccat, qui malũ agit, & approbat, quàm qui agit, & tanquàm detestabile habet. Ille autem qui cum amita, vel matertera coit nõ matrimonialiter, quamquam illud agat, illicitum esse credit, ideo non ducit in publicum, sed occultat: qui vero aliquam harum in vxorem accipit, malum agit, & approbat, credens illud sibi licere: grauius ergo

go istud est. Cum autem dicitur, ꝙ actus matrimonij est licitus, & accipere in cõcubinam est illicitum. Respondendum est, ꝙ matrimonium secundum se licitum est, cum contrahitur inter personas legitimas, & accipere in concubinam semper est illicitum: tamen matrimonium quando inter personas illegitimas est, non est aliquid licitum, nec honestat actum, sed magis dehonestat, cum ibi sit vera fornicatio incestuosa velata fędere matrimonii, & in hoc matrimonium quod sacrum est, inducitur ad tegendum aliquid inhonestum, sicut cum aliquis mentitur, peccatum est. Si vero illam falsitatem iuramento confirmat, inducens nomen Domini magis peccat, quia id quod sacrum est inducitur ad confirmandum falsum. In omnibus ergo contractibus matrimonialibus generaliter diffiniendum est, quòd quandocunque aliquis contrahit, & matrimonialiter cognoscit eam quam aliter licebat accipi, nullatenus erit aliquod malum in matrimonio, & tunc cognosci mulierem matrimonialiter honestum est: accipi autem in concubinam turpe est. Econtrario autem quando aliqua mulier matrimonialiter cognoscitur, quam in matrimoniũ accipi nõ licebat, grauius est eam cognosci sic, quàm accipi in concubinam, vtpote si consanguinea, vel affinis, aut alterius vxor sit. Circa hoc adhuc sciendum est, quòd sicut accedere ad materteram, vel amitam illicitun est, ita quòd patruus, vel auunculus accedat carnaliter ad consobrinam, peccatum est. Causa est, quia in eodem gradu se habet aliquis ad materteram, vel amitam, in quo se habet auunculus, vel patruus ad consobrinam, & cum hic peccatum sit propter lęsionem iurium cognationis, necessarium est, quòd vtrobique sit peccatum.

Regula generalis in oibus contractibus matrimonialibus.

An grauius sit quòd consobrinus materteram, vel amitam, vel quòd auunculus, vel patruus cognoscat consobrinam. *Quæst.* XIX.

SED quæret aliquis, an grauius sit quòd consobrinus materteram, vel amitam, vel ꝙ auunculus, vel patruus cognoscat consobrinam? Respondendum est, ꝙ vtrobique est fractio iuris cognationis in eodem gradu; & quantum ad hoc peccati ęqualitas est. Est autem aliud quod diuersificat quantitatem peccati, scilicet quòd fit iniuria, vel offensa maior sic, quàm aliter, & quantum ad hoc ille, qui maiorem offensionem irrogat, magis peccabit. Sic autem est in his, quoniam iura cognationis dicunt quandam reuerentiam, & honorem, propter quæ non debet accedere carnaliter cognatus ad cognatam, qui igitur cognatæ maiorem irrogat infamiam, vel offensionem, magis peccat, & quia illi qui descendentes sunt in cognatione, debent maiorem honorem superioribus, quàm superiores descendentibus, si cognouerit consobrinus materteram, vel amitam offendet eam, quia superior est in cognatione. Si autem patruus, vel auunculus cognouerit consobrinam, dehonestat eam, quæ inferior est in cognatione, cui non tenetur tantum honorem seruare: magis ergo peccabit consobrinus cognoscens materteram, vel amitam, quàm patruus, vel auunculus cognoscẽs consobrinam, quamquam idem gradus cognationis vtrobique sit. Simile patet, quoniam si pater cognoscat filiam suam, non æqualiter peccat, sicut si filius cognoscat matrem, tamen eodem gradu cognationis se habet pater ad filiam, in quo mater ad filium: non est ergo æquale peccatum, propter æqualitatem cognationis in gradu. Vnde est regula vniuersalis, quòd in cognatis quandocunque aliquis superior cognoscit aliquam

Vniuersalis regula in cognatis.

F inferiorem, scilicet descendentem lateraliter, vel directe in cognatione, minus peccat, quàm si aliquis inferior cognoscat aliquam descendentem transuersaliter, vel directe. Causa huius est, quia inferiores debent maiorem reuerentiam superioribus, quàm econtrario, ideo consequenter in isto coitu magis dehonestabuntur superiores ab inferioribus, quàm econtrario: hæc autem sunt, cum inter se comparantur coitus inter duos consanguineos, & coitus inter alios duos.

In eodem coitu quis magis peccat, qui est superior, vel inferior in cognatione. *Quæst.* XX.

G SI tamen aliquis quęrat in eodem coitu, quis magis peccet, ille qui est superior, an qui inferior in cognatione. Respondendum est, ꝙ præter cætera, quæ solent facere actum magis grauem, vel minus, scilicet ad peccatum solicitare, vel cum maiori desiderio agere, & sic de cęteris. Dicendum est, quòd in illis, qui sunt in eodem gradu cognationis, & non se habent, sicut descendentes, sed æquales, peccatum semper ęquale erit, sicut inter fratrem, & sororem, & inter duos patrueles. Si autem inęquales sunt, dicendum est quòd magis videtur peccare superior, quàm descendens, quia superiores habent quandam rationem dominij super descendentes: ideo quasi obtemperando eis faciunt

H hoc inferiores. Sicut si pater filiam cognoscat, magis peccat pater, quàm filia, & si mater a filio cognoscatur, magis peccat mater, quàm filius. Idem autem de auunculo cognoscente consobrinam, vel patruo, & de cęteris in hunc modum. *Qui hoc fecerit ignominiam carnis suæ nudauit.* Idest qui talem coitum illicitum habet, denudat ignominiam carnis suæ, reuelando turpitudinem suam: patet hoc, nam pater, & mater sunt vna caro, & ideo eadem est turpitudo illorum, sicut dictum fuit supra 18. cap. & habetur ibi in litera: Filius quoque est eadem caro cum patre, & matre, quia est tanquàm quędam particula ab eis decisa, quę aliquando fuit in patre, & matre, vt habetur 8. Ethicorum. Fratres quoque sunt eadem caro habentes vnitatem, inquantum ab eisdem nati

I sunt, vt habetur in eodem 8. Ethicorum. Ille ergo, qui est patruus alicuius, vel auunculus, habet identitatem ad patrem illius, vel matrem, quia sunt fratres: filij quoque habent identitatem ad patrem, & matrẽ: ergo patrui, & auunculi ad consobrinos suos identitatem habent in carne: patet hoc per primam, & cõmunem conceptionem animi, quę habetur ab Aristot. 2. Elenchorum, scilicet quęcunque vni, & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem. Sicut ergo si filius cognosceret matrem, reuelaret turpitudinem suam, quia eadem caro est vtriusque, ita si consobrinus cognoscat materteram, vel amitam, aut patruus, vel auunculus cognoscat consobrinam, dicitur reuelare turpitudinem suam, vel nudare ignominiam car-

K nis suę. Vel potest hoc accipi generalius, scilicet ꝙ ista faciens nudauit ignominiam carnis suę, idest cognationis suę, sicut habetur infra de eo, qui coit cum vxore patrui, vel auunculi. *Portabunt ambo iniquitatem suam.* Idest patienter recipientes super se pœnam pro delicto suo, nec dicitur hic ꝙ morientur, sicut in alijs dicebatur, quia satis intelligitur per hoc quod dicitur, portabunt iniquitatem suam: nã cum aliquis portat iniquitatem suam, tolerat pœnam debitam pro illo peccato, & si debetur pro eo mors, tolerabit mortem: sic autem intelligitur in his, ꝙ portabunt iniquitatem suam, idest pęnam debitam pro iniquitate, & ista erat mors, secundum ꝙ in alijs illicitis coitibus, de quibus

quibus habetur in hoc cap. *Qui coierit cum vxore patrui, vel auunculi sui*. Supra tollebatur coitus illicitus propter consanguinitatem, hic tollitur alius, qui est illicitus propter affinitatem, hoc est accedere ad vxorem auunculi, vel patrui: patruus enim, & auunculus sunt cognati nobis, & matertera, & amita in eodem gradu; iubebatur autem supra, ne accederet aliquis ad materteram, vel amitam; hic autem dicitur de vxoribus auunculorum, & patruorum, qui attinent nobis in eodem gradu consanguinitatis, & vxores eorum propter eos attinent nobis in affinitate. Conuenienter ergo post prohibitionem coitus illiciti in gradu illo consanguinitatis, vetantur coitus illiciti in affinitate orta ex illo gradu consanguinitatis. *Et reuelauerit ignominiam cognationis suæ*. Idest qui cognoscit vxorem patrui, vel auunculi sui, reuelat turpitudinem generis sui: nam reuelando turpitudinem vxoris auunculi, vel patrui, reuelatur turpitudo patrui, vel auunculi, sed qui reuelat patrui, vel auunculi ignominiam, reuelat turpitudinem generis sui, vel cognationis, quia ad eandem cognationem pertinent auunculus, & patruus, & illi quorum auunculi, & patrui sunt, sed reuelando turpitudinem vxorum illorum reuelatur turpitudo ipsorum, ergo & cæt.

Quis grauius peccat, scilicet qui reuelat turpitudinem materteræ, vel amitæ, vel qui reuelat turpitudinem vxorum patruorum, vel auunculorum. Quæst. XXI.

QVAERET aliquis quis grauius peccat, scilicet qui reuelat turpitudinem materteræ, vel amitæ, vel qui reuelat turpitudinem vxorum patruorum, vel auunculorũ: nam ad eundem gradum pertinent in cognatione matertera, & amita, auunculus, & patruus, quorum sunt vxores illæ, quarum turpitudo reuelatur. Respondendum est, ꝙ quamquam vir, & vxor cẽseantur vna caro, & qui reuelat turpitudinem vnius, reuelat turpitudinem alterius, & amborũ dicitur esse eadem turpitudo, tamen auunculi, & patrui pertinent ad eos, quorum sunt auunculi, & patrui in genere cõsanguinitatis, sicut matertera, & amita. Vxor autem patrui, & auunculi nostri pertinet ad nos in genere affinitatis, sed consanguinitas est maius vinculum, quàm affinitas, cum oriatur affinitas ex consanguinitate, & rumpendo iura maioris vinculi, est maius peccatum: generaliter ergo magis peccabit ex specie peccati, q cognoscit aliquam consanguineam, quàm qui cognoscit affinem, sed cognoscere materteram, vel amitam, est cognoscere consanguineam: cognoscere autem vxorem patrui, vel auunculi, est cognoscere affinem; grauius ergo est cognoscere materteram, vel amitam, quàm vxorem patrui, vel auunculi. *Portabunt ambo peccatum suum*. Idest suscipient pœnam pro peccato suo, & ista pœna est mors, quæ infligebatur pro illicito coitu, & dicitur portabunt ambo, quia ad hos solos pœna pertinere debebat, & non erat transferenda ab eis in populum, quod fieret si iudices permitterent eos, qui exercent hanc turpitudinem, impunitos: tunc enim pro peccato eorum, totus populus puniretur. *Absque liberis morientur*. Non ponitur hoc, tanquàm prænũciatiuum, sed tanquàm præceptum, scilicet absque liberis morientur, idest iubeo, quòd moriantur, vel occidantur absque liberis, scilicet quòd non permittantur in hoc vitio tantum permanere, vt inde liberi nasci possent, sed immediate, vt tale nefas compertum fuerit, morientur. Vel dicitur absque liberis morientur, idest ꝙ filij inde geniti illegitimi sunt, ideo non succedunt patri, nec matri: vnde pater, & mater dicuntur mori sine libe-

Duplex litteræ expositio.

A ris, quia nullos sibi successores relinquunt propter facere illegitimos filios, sed est sensus superior, magis conueniens, quàm iste. In Hebræo habetur. *Arumin*. Quod signat nudum, vel solum; & potest referri ad duo, vno modo, ꝙ morientur arumin, idest nudi, s. ꝙ quando lapidarentur pro hac iniquitate, essent nudi, sicut consueuit fieri in aliis, qui lapidantur, sed iste sensus non est conueniens, quia tunc litera ista, nihil explicaret, cum mori nudum non sit aliqua proprietas specialis istorum, de quibus agitur hic, sed oẽs quotquot lapidabantur, moriebantur nudi: ergo oportet referri ad alium sensum, in quo aliquid speciale significetur, ideo accipitur conuenientius ista dictio (arumin) in secundo sensu, s. pro solitario, & est sensus, s.
B ꝙ isti morientur solitarij, s. sine liberis, sicut litera nostra significat. Nec idem est in hoc sensus, ꝙ isti moriantur solitarii, i. ꝙ moriantur cum eis filii per hunc coitum turpem geniti, sed ꝙ morientur sine liberis, i. non permittentur stare tanto tempore in hoc vitio, vt inde liberos habere possint, sed morientur absque liberis, s. antequàm eos habeant. Sciendum autem, ꝙ cum hic ponitur pœna istorum, s. ꝙ portent iniquitatem suã, ꝙ ad mortem pertinet, & non est determinatum genus pœnæ, intelligendum est de lapidatione, & hoc generaliter quantum ad omnes prohibitiones factas in hoc cap. cum pœnarum adiectionibus. Quod patet, quia in principio huius capituli ponitur pœna lapidationis in offerẽte semen suum idolo Moloch,
C & vltima prohibitione in fine istius capituli de habentibus spiritum Phitonicum, ponitur pœna lapidationis, & omnia alia sunt sub hoc contextu: ideo pœna eadem referenda est ad omnia, quando non expresse determinatur genus pœnæ. *Qui duxerit vxorem fratris sui*. Hic ponitur alius casus de illicito coitu propter affinitatem, & hoc est cum aliquis accipit vxorem fratris sui in vxorem eo viuente: nam post mortem fratris, licebat fratri superstiti accipere vxorem illius, immo si mortuus esset prior inter fratres, cogebatur alius frater manens accipere vxorẽ fratris mortui, vt suscitaret semen illius in cognatione suã, vt habetur Deuteron. 25. cap. quando prior frater moriebatur sine filijs. Cum tamen viuebat frater, non licebat alteri accipere vxorem eius, & propter hoc
D mortuus est Beatus Ioannes Baptista, prædicans contra Herodem, quòd accepisset vxorem fratris sui Philippi, vt habetur Matth. 14. cap. cum dicitur: Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum, & posuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris sui. Dicebat enim illi Ioannes: Nõ licet tibi habere eam. Et sicut illicitum est accipere in vxorem fratris vxorem eo viuente, ita illicitum est accipere eam in concubinam eodem superstite.

Non semp frater tenebatur accipere vxorem fratris defuncti.

Quid grauius est, an accipere vxorem fratris in vxorem, eo viuente, an in concubinam. Quæst. XXII.

E SED dicet aliquis, quid grauius est, an accipere vxorem fratris in vxorem eo viuente, an in concubinam? Respondendum est, quòd vtrobique, quantum ad iura affinitatis, æquale peccatum est: nam siue coitu adulterino, siue matrimoniali cognoscat quis vxorem fratris sui viuentis, infringit fœdera affinitatis, & semper in æqualitate attinentiæ gradus affinitatis. Ex hac ergo parte non distinguentur isti coitus. Est autem alterum in quo aggrauatur peccatum, accipiendo vxorem fratris, scilicet faciendo ei magnam iniuriam in hac acceptione, & quantum ad hoc, siue accipiat eam in concubinam, siue in vxorem, non videtur esse distinctio grauitatis, quoniam quocunque nomine censeatur,

necesse

necesse est esse proprie concubinã, cũ non possit esse vxor. Si enim in vxorem licite accipi posset, minor offensio irrogata foret: quoniam actus matrimonialis est licitus: accipere autem in cõcubinam illicitum est. sed illicitum matrimonium verum incestum vel adulterium causat; sicut dixit Christus de eo, qui assumebat vxorem ab altero repudiatam, ꝙ mechabatur; idest erat adulter: & in hoc æqualitas erit, quia quocunque nomine accipiatur est concubina, & nõ vxor. iniuria ergo fratri irrogata æqualis erit. Est tamen alterũ in quo differunt ista. s. quia qui accipit vxorem fratris viuentis in concubinam, accipit quasi ex quadam passione, & non iudicat hoc tanquam licitũ & approbatum. qui autem eã in vxorem ducit, istud nefas tanquàm licitum approbat matrimoniali honestate viuendo. ideo quantum ad hoc dicendum est, grauius esse accipi vxorem fratris viuentis in vxorem, quàm in concubinam. Ista prohibitio facta de vxore fratris innascitur ex hoc, ꝙ non licet fratri ad sororem accedere, quæ sibi attineat per consanguinitatem; ita non licet fratri accedere ad vxorem fratris sui, quæ ei attinet per affinitatem insurgentem ex eodem gradu cõsanguinitatis. Si autem aliquis quęsierit quid grauius sit an cognoscere sororẽ vel vxorem fratris. Respondendum est grauius esse cognosci sororem, quia est consanguinea; vxor aũt fratris affinis est. Sed affinitas minoris vinculi est, quàm consanguinitas. *Rem facit illicitam.* Scilicet cognoscẽdo vxorem fratris sui: & quanquam dicatur de ipso cognoscẽte solum, quod rem illicitam facit, tamen etiã intelligendum est de ipsa muliere cognita a fratre viri sui, quia turpitudinem faciat.

Cum quis cognoscit vxorem fratris sui quis grauius peccat ipse vel vxor cognita. Quæst. XXIII.

Sed quæritur cum aliquis cognoscit vxorem fratris sui, quis grauius peccat ipse vel vxor cognita. Et respondẽdum est, quòd relictis omnibus, quę faciũt generaliter maiorem vel minorem grauitatem in peccato tangẽdo solum ea, quę pertinent ad speciem huius peccati: grauius est quod agit vir cognoscens vxorem fratris sui, quàm fęmina cognita. patet hoc, nam quantum ad violationem iurium affinitatis æquale vtrobique peccatum est, cũ vir cognoscat affinem suam, & ipsa cognoscatur ab affine. etiam quantum ad violationem fęderis matrimonij æqualiter vtrobique peccatur. nam ipse adulter est cognoscens vxorem alterius, & illa est adultera permittens se cognosci a viro alieno. & in hoc æqualis iniuria infligitur marito illius vxoris inquantum illa est vxor illius. Sed est adhuc aliquid alterũ propter quod magis peccat vir quàm fęmina cognita: quoniam vir cognoscit vxorem fratris sui, & in hoc offendit fratrem suum, quod est magna iniuria, cum teneatur ei potius ad amoris exhibitionem, & bonorum operum. fœmina autem non facit iniuriam fratri suo, quia vir suus non est frater suus, sed solum infert ei iniuriam inquantum est vxor eius. & hoc redit ad superiorem iniuriam, quæ infligebatur per adulterium, & in hoc iam æquabuntur vir cognoscens, & fœmina cognita: ideo magis peccat vir, qui addit vnam offensionem super fœminam. Sic igitur cum aliquis cognoscit vxorem fratris sui cæteris paribus grauius peccat ipse quàm illa. *Turpitudinem fratris sui reuelauit.* Idest talia faciens reuelauit turpitudinem fratris sui; quoniam reuelat turpitudinem vxoris eius cognoscẽdo illam: turpitudo autem viri & vxoris eadẽ est, vt habetur supra 18. c. cũ ambo

F sint vna caro vt ait Apostolus ad Ephe. ca. 5. qui igitur reuelat turpitudinem vxoris fratris sui reuelat turpitudinem fratris sui. *Absque filijs erunt.* Secundum corticem literæ poterat intelligi hoc per modum denunciationis. s. ego prænuncio vobis, ꝙ qui cognouerit vxorem fratris sui, quia rem illicitam faciũt nunquam habebunt prolem ex illo coitu: sed iste non est sensus. parua enim pœna esset, ꝙ solum priuaret Deus filijs taliter coeuntes, cum interdum viros bonos filijs priuet, etiam quia non nasci filios ex tali coitu non est aliqua pęna humana, sed diuina, nam quamquam generatio filiorum fit per naturam, cum quibusdam cõtingat non posse gignere, eis, qui gignunt a Deo datur, ꝙ gignant. Sic habetur Gen. 30. cap. cum dixit Rachel viro suo. da mihi liberos alioquin moriar; cui iratus rñdit Iacob. Num pro Deo ego sum qui priuauit te fructu ventris tui? in quo innuitur a Deo esse dare prolem vel priuare, sed ẜm legem humanam puniri debebat istud delictum a iudicibus. Si igitur solum haberent in pęnam, ꝙ non susciperent prolem ex tali coitu, nõ esset aliqua pęna data ab homine, sed a Deo. hoc tamẽ falsum est, quia in omnibus his dabatur pęna ab homine. est ergo sensus vt intelligat̃ litera ista. s. absque filijs erunt. i. ego mando vobis, ꝙ occidatis istos sic coeuntes, nec permittatis eos manere in tali opere nefario, vt inde filios hẽre possint. Similis modus loquendi habetur supra cum dicitur. absque liberis morientur. i. occidentur antequam possint habere filios. Circa hoc quod dictum est de vxore fratris intelligendum est, ꝙ non licebat fratri accipere vxorem fratris in vxorem, neque in concubinam, quia vtrobique erat peccatum & violatio iuris affinitatis. & intelligitur siue frater sit viuens siue iam defunctus; & licet maius peccatum esset accipere eam viuẽte fratre, quia erat maior iniuria fratri cum viueret, quàm cũ defunctus esset, & etiam quia tũc erat adulterium & violatio iurium affinitatis, tamen etiam mortuo fratre peccatum erat. & illud prohibetur hic. Et patet istud, quia si solum intelligeretur viuente fratre, superuacua erat ista lex cũ nullius vxorem liceat alteri accipere viuente eo, quia est adulterium, & de adulterijs iam erat posita prohibitio, & tamẽ hic additur adhuc ista lex supra legem adulterorum. ergo oportet intelligi ꝙ nullo modo liceret accipere fratri vxorem fratris sui, siue ille viueret, siue mortuus esset. & hoc vetat Deus non tanquam adulterium, sed quia violatur affinitas: sicut non licet alicui accipere nouercã suam in vxorem, ẽt si pater sit mortuus, & hoc solũ propter affinitatẽ quæ impedit. Sicut ergo propter reuerentiã pr̃is nõ licet alicui accipere nouercã in vxorẽ ẽt mortuo patre, ita pp propinquitatẽ nimiam fratrum inter se non licet vni accipere vxorem alterius in vxorẽ etiã eo mortuo. & ad hoc maxime est lex hic posita. & supra 18. nam ad prohibendũ accipere vxorem fratris viuentis sufficiebat lex adulterorum supra posita. Cum autem obijcitur, ꝙ defuncto fratre licet accipere vxorem illius, immo est necessarium. Dicendum ꝙ hoc in vnico casu licet. cum enim lex hic. & sup. 18. c. vetuisset accipi vxorem fratris a fratre, nunquã liceret, nisi lex aliud exprimeret, & ẽt expressit vnicum casum Deuter. 25. c. s. ad suscitandũ semen. & hoc est cũ vnus frater accepta vxore moritur absque liberis, qa tunc frater superstes accipit vxorem illius ad suscitandum semen fratri suo. aliàs autem non licet vxorem fratris mortui, vel viuentis accipere.

Quõ intelligit̃ morient absq; liberis.

G

H

Non licet fratri accipere vxorem fratris nisi in solo vno casu.

I

K

Custodite leges meas atq; iudicia & facite ea: ne & vos euomat terra quam intraturi estis & habitaturi. Nolite ambulare in legitimis

mis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas; Vobis autem loquor. Possidete terram eorum, quam dabo vobis in hæreditatem, terram fluentem lacte, & melle. Ego Dominus Deus vester, qui separaui vos a cæteris populis. Separate ergo, & vos iumentũ mũdum ab immũdo, & auem mundam ab immunda, nec polluetis animas vestras in pecore, & auibus, & cunctis, quæ mouentur in terra, & quæ vobis osten- di esse polluta. Eritis sancti mihi, quia sanctus ego sum Dominus, & separaui vos a cęteris populis, vt essetis mei. Vir siue mulier in quibus Phitonicus, vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur. Lapidibus obruent eos. Sanguis eorum sit super illos.

Custodite leges meas. Hic ponitur determinationis ratio, & est secundum principale huius capit. Datur enim causa, quare omnia supradicta debent obseruari, & primo ponitur præceptum de obseruando illa in generali, immediate subditur ratio. *Custodite leges meas, atque iudicia.* Ista duo significant duos modos præceptorum datorum Iudæis. Erant enim in vniuerso tres modi, scilicet moralia præcepta, & cęremonialia, & iudicialia. Significantur autem hic duo, scilicet iudicialia, & cęremonialia in eo, quòd dicitur leges, & iudicia: nam cęremonialia proprie sunt leges, scilicet positiones dependentes ex voluntate Principis, de quibus antequàm ponantur, non differt magis sic, quàm aliter fieri. Differt autem cum posita fuerint, vt ait Aristot. Ethicorum lib. 5. & hoc modo solum iuberet Deus hic obseruari præcepta cęremonialia, & iudicialia. Sed falsum est, quia etiam ponuntur hic præcepta moralia, ideo fere omnes leges prohibētes hic coitum illicitum sunt præcepta moralia, quoniam sunt partes illius præcepti, Non mechaberis. Dicendum est ergo, quòd hic intelliguntur omnia genera præceptorum per ista duo, scilicet leges, & iudicia: nam per leges accipientur moralia, & cęremonialia, & per iudicia intelliguntur iudicialia. *Et facite ea.* Quæ sit differentia inter custodire præcepta, & facere ea, supra positum est præcedenti capit. & in isto cum iterum ponebatur similis litera. *Ne & vos euomat terra.* Hic ponitur causa obseruationis huius præceptionis, scilicet ne terra euomat Iudęos, sicut euomuit alias gentes, & hoc significatur cum dicitur ne & vos, idest ne etiam vos euomat, quasi dicat, alios prius euomuit. Isti erant habitatores terrę illius, quos propter peccata euomuit terra illa, non quidem quòd iam euomuisset, quia immediate euomitura erat, sicut dicitur inferius, scilicet in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Sciendum autem, quòd cum Deus dicit hic Iudęis, vt custodiant leges has, ne euomat eos terra, non ponit hoc tanquam finem pręcepti sui, quoniam Deus vult vt omnia propter ipsum fiant. Non igitur propter timorem expulsionis hoc iuberet fieri, præcipue cum ipse velit ordinare nos in charitate ad ipsum, sed non fit hoc per timorem: ponit tamen hoc Deus pro-

Causa finalis obseruationis huius præceptionis.

A pter status conuenientiam ad Iudęos, qui imperfecti erant, imperfectis autem non conuenit moueri in bonum per amorem, sed per timorem, & per desiderium bonorum temporalium, a quibus expellerentur, si peccarent contra Deum, ipsi tamen Iudęi si solum obseruarent pręcepta Dei, quia nolebant expelli de terra, non diligebant Deum, ideo nihil merebantur. *Ne & vos euomat terra.* Est locutio tropica, quoniam euomere pertinet ad animal habens stomachum, vnde euomere possit, quod in cibum sumpsit: terra autem non habet stomachum, vnde euomere possit, sed est modus tropicus loquendi attribuendo proprietates animalium rebus inanimatis, & simile habetur Numeri 16. cap. vbi dicitur, quòd aperuit terra os suum, & deglutiuit Dathan, & Abyron: terra tamen non habet os, sed quan- B do aliqui excluduntur de sedibus suis habitantes in aliqua terra, dicitur eos terra euomere. Nec tamen est intelligendum, quòd terra excluderet Iudæos de sedibus suis, quando peccarent contra Deum, quod est euomere, sed ipse Deus excludebat eos de terra concitans contra illos hostes illorum: hoc tamen ponitur ad maiorem expressionem duræ expulsionis de terra: nam non solum ipse Deus qui est agens rationale, excluderet illos de terra, sed etiam ipsa terra, quę est inanimata non permitteret eos in se morari propter peccata illorum. *Terra quam intraturi estis, & habitaturi.* Ista est terra septem populorum Chananæorum, quos Deus promiserat tradere in C manus Israelitarum, sicut sępissime habetur in his quatuor libris vltimis Moysi. Dicitur, quòd intraturi erant in illam, quia non introierant eo tempore, quo dicebantur hęc. Fuerunt enim ista dicta in monte Synai in principio secundi anni exitus de Aegypto, vt declaratum fuit supra 1. cap. Non tamen introierunt Israelitę in terram Chanaan vsque ad annum quadragesimum ab exitu de Aegypto, vt apparet Deuteronom. 1. & 8. & Exo. 16. cap. *Nolite ambulare in legitimis nationum.* Hic hortatur Deus Israelitas ne faciant, sicut gentiles, & significat legitimam cęremoniam, vel ritum viuendi, siue colendi Deum, & potest esse sensus, quòd non ambularent Israelitę in legitimis nationum, idest non cole- D rent Deum eo modo, quo gentiles faciebant, per turpes, & infames cęremonias, sicut habetur Deuteronom. 12. cap. cum dicitur, quando disperdiderit Dominus gentes ante faciem tuam, & possederis eas, caue ne imiteris eas, & requiras cęremonias earum dicens: Sicut coluerunt gentes istę Deos suos, ita & ego colam: non facies similiter Domino Deo tuo: omnes enim abominationes quas aduersatur Dominus, fecerunt diis suis, offerentes filios, & filias, & comburentes igni. Alio modo potest intelligi pro ritu viuendi, & dicit Deus, quòd non ambulent in legitimis nationum Iudęi, idest in cęremoniis viuendi illorum, & hoc quia gentes faciebant omnes abominationes, quas Deus supra vetuit, & volebat ne id efficerent Iudęi. Et quanquam sen- E sus superior satis conueniens sit, magis tamen conuenit iste secundus referendo ad legitima, quę sunt ritus viuendi, & non colendi Deum, quod patet ex sequentibus cum dicatur, omnia enim hęc fecerunt, & abominatus sum eas: in quo necessario refertur ad ea, quę immediate dicta sunt, & ista pertinent ad ritum viuendi, & non colendi. *Quas ego expulsurus sum ante vos.* Dicit Deus, quòd ipse expellet gentes illas, quoniam quanquam Iudęi pugnauerint actualiter contra hostes, tamen Deus subiecit eis hostes, & introduxit illos in terram, vt patet Deuter. 8. cap. cum dicitur: Ne diceres in corde tuo, fortitudo mea, & robur

bur

but manus meæ hæc mihi omnia præstiterunt, sed recordetis Domini Dei tui, quòd ipse vires tibi præbuerit, vt impleret pactum suum. Dicitur etiam Deus expulisse gentes de terra Chanaan, quia ipse misit in eas terrorem secundum quem fugerent a facie Hebręorum, misit scrabrones qui percuterent oculos Chananæorum, sicut habetur Exo. 23. cap. cum dicitur: Terrorem meum mittam in pręcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam, emittens prius scrabrones, qui fugabunt Heuęum, & Chananęum, & Hethęum, antequàm introeas; simile habetur Deuteronom. 7. cap. *Ante vos*, Deus dicitur expulsurus gentes ante Iudęos, idest coram ipsis, scilicet videntibus ipsis Iudęis, & hoc erat ꝙ Iudęi aggrederentur bellum contra Chananæos, & ipsi fugerent a facie eorum, non potentes resistere, sicut habetur Iosue 10. cap. vbi cum persequeretur Iosue hostes suos, misit Deus de cœlo lapides grandes, qui percutiebant de Chananęis plures, quàm Iosue occideret: ipse ergo Deus fugabat hostes Iudæorum ante eos, idest videntibus eis, vt sic lætarentur. Alio modo intelligi potest, ꝙ expellebat ante eos hostes suos, idest antequàm ipsi ingrederentur in terram: quoniam priusquàm Iudæi introirēt in terram Chanaan Deus miserat timorem super Chananęos, vt sic Iudęis resistere non possent, sic habetur Exo. 23. cap. cum dicitur: Terrorem meum mittam in præcursum tuum, scilicet antequàm tu vadas: & sequitur, & occidam omnem populum ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum terga vertam, emittens scrabrones qui fugabūt Heuęum, & Hethęum, antequàm introeas: simile habetur Iosue cap. 2. vbi loquitur Raab Hiericontina ad exploratores dicens, Noui ꝙ tradiderit vobis Dominus terram, etenim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ, audiuimus quòd siccauerit Dominus aquas maris rubri ad vestrum introitum, &c. Et sequtur, hoc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit nobis spiritus ad introitum vestrum. *Omnia enim hæc fecerunt*. Loquitur Deus de gentibus Chananæorum, quos traditurus erat in manibus Iudeorum. Istę enim fecerant omnes immunditias, quę ponuntur hic, nullam legem habētes in libidine: nam inter gentes illas sodomiticū vitium ortum refertur, & ab eis nomen traxit, quoniam in terra Chanaan est terra Sodomorum, vt satis colligitur Genes. 13. cap. *Et abominatus sum eas*. Deus enim valde exosas habuit istas gentes, quia enormiter nimis peccauerant, ideo expulit eas tradens interficiendas manibus Iudeorum, quoniam iniquitates eorum peruenerant vsq; ad summum. Erant enim istæ gentes peccatrices a principio, cum cępit habitare Abraham in terra Chanaan veniens de Mesopotamia, sed nondū erant completę iniquitates earum, ideo Deus nō tradidit eas immediate Abrahę, & semini suo, sed dixit ꝙ semen Abrahę esset peregrinum quadringentis annis in terra non sua, deinde introirent in terram Chanaan, & hoc quia nondum erant completa peccata Amorrhęorum, propter quę demerebantur perdere terram in qua erant, sic habetur Gen. 15. cap. cum dicitur: Scito pręnoscēs ꝙ futurum sit semen tuum peregrinum in terram nō suam, & subijcient eos seruituti, & affligent quadringentis annis, verūtamen gētem cui seruituri sunt ego iudicabo, & post hęc egredientur cum magna substantia: tu autē ibis ad patres tuos in pace sepultus in senectute bona: generatione aūt quarta reuertentur huc, necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhęorum vsq; ad presens tempus. q. d. si completa essent peccata Chananęorum tē-

Quare Deus non tradidit immediate terrā Chanaā Iudęis

F pore, quo erat Abraham in terra Chanaan, non dilatatum fuisset, quin immediate traderetur ei, & semini suo possessio illius. Nunc autem quia complete erant omnes iniquitates Amorrhęorum, quibus demerebātur perdere terram in qua habitabant, abominatus fuit eas Deus odio perfecto incipiens illas tradere in manus Iudęorum. *Vobis autem loquor possidete terram eorum*. In hoc Deus inducit Israelitas ad cauēdum vitia sua memorata: supra enim dixerat ꝙ terra ista euomebat habitatores suos, si inquinarētur in sordibus tactis, & ob hoc expulsi fuerunt Chananęi: nunc autem dicit Deus, vobis loquor possidete terrā, idest ego iam non loquor gentibus, quas expulsurus sum de terra illa, quia demeruerunt, sed vobis, vt accipiatis terram

G illorum, ideo cauete ne vos similiter eisdē inuoluamini vitiis, cum vobis tradam terram illorum habitādam. *Quam dabo vobis in hæreditatem*. Idest ista terra non dabitur vobis, vt maneatis in ea pauco tempore, sed vt habeatis eam tanquàm hęreditatem manentem in ęternum, & posteris vestris eādem transmittatis. *Terram fluentem lacte, & melle*. Iam hoc aliàs declaratū est.

Terra quomodo dicitur fluere lacte, & melle. Quæst. XXIIII.

DICITUR enim fluere lacte, & melle, non quidem ꝙ aliqua fontalis origo esset in terra Chanaan, de qua lac exundaret, aut mel, sicut aquę de terra scaturiunt: nam lac cum

H sit sanguis decoctus in animalibus decoctione secunda, aliunde fluere nequit, nisi ab vberibus animalium, mel autem ab apibus confectum est, ideo a terra emanare nequit, quamquam facilius esset per impressiones meteoricas causari mel, quàm lac, sicut in quibusdam terris Lybię per noctem cadit ros super arborum folia, qui condensatus est vt mel, dulcedinem quoque mellis habet. Sed hic modus est loquendi tropicus ad designandam abundantiā terrę, quę conuenienter exprimitur per lac, & mel a terra fluentia. Quamquam aliqui applicant verba ista dicētes, quòd per lac intelligitur abundantia pecorum, & pascuorum, nam ex pecoribus lac fluit: per mel significatur, quòd terra illa in montibus multas apes habet, quę

I mella conficiant. Sed ista non est conueniens applicatio, quoniam si deberet significari vbertas terrę, magis fieret mentio de tritico, & vino, in quibus est proprie abundantia terrę, quàm de melle, quod ad vbertatem nihil attinet, quoniam potius in terris syluestribus nullos faciētibus fructus mel gignitur: ideo cum vellet significare Iacob abundantiam terrę Iudæ ait: & ipse erit expectatio gentium ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem asinam suam, lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuę pallium suum. Similiter exprimitur abundantia terrę intra 26. cap. Et terra gignet semen suum, & pomis arbores implebuntur: apprehendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem, &

K comedetis panem vestrum in saturitate. Simile habetur Deuteronom. 18. cap. & Esa. 1. cap.

Dicendum ergo, quòd ista verba dicuntur ad significandam vbertatem terrę, quę non significatur per ipsa verba ex virtute sermonis, sed solum ex modo loquendi, quoniam ista homines proferunt pro fertilitate terrę. *Ego Dominus vester, qui separaui vos a cæteris populis*. Idest ego qui do vobis terram istam, expellens gentes de illa, sum Dominus vester, & separaui vos ab aliis populis, & potest poni hoc tanquàm causa superioris dicti, scilicet quia Deus dixerat supra, Possidete terram eorum, quam dabo vobis in hęreditatem, & hoc ideo facio, quia sum Dominus

nus veſter, & habeo curam ſpecialem de vobis: hoc autem probat Deus per ea, quæ immediate dicuntur, ſcilicet ſeparaui vos a cæteris populis: nam ſeparatio iſta fuit, vt daret eis ſpecialia beneficia, & ſpeciales ritus colendi, atque viuendi. De ſeparatione iſta a populis cęteris, quando facta fuerit, dicendum eſt, quòd fuit inchoata in Abraham, & fuit conſummata tempore legislationis in monte Synai: primum patet, quia cum eſſet Abraham in terra idolatriæ dedita, venit in ſpiritu ipſe, & tota domus patris ſui in Aran, quæ dicitur Meſopotamia, Geneſ. 11. Deinde mortuo patre ſuo Thare, Deus dixit illi, Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris, & veni in terram quam monſtrabo tibi, faciamque te in gentem magnam, vt habetur Geneſ. 12. & Actuum 7. cap. Deinde autem factæ ſunt multę promiſſiones Abraham, ſcilicet de poſſidendo terram Chananæorum, & de habendo filium, ſicut habetur Geneſ. 15. & 18. cap. Dedit etiam ſibi Deus circunciſionem, per quam fecit eum pertinere ad ſe ſpecialiter, iubens quòd omnes nati de ſemine eius circuncíderētur, vt habetur Geneſ. 17. Manſit autem iſta applicatio ad Deum per multos annos, ſ. per quadringētos, & triginta: non erat autem iſta applicatio ad Deū, nec ſeparatio ab alijs populis perfecta, quoniam quāquam eſſent promiſſiones factæ, tamen nulla lex erat data ad directionē populi, præter legem de circunciſione. Volens ergo Deus Iudęos magis ſeparare ab alijs populis, & vnire ſibi dedit quaſdā alias leges, primo diſponens ad hoc educēdo de Aegypto in mirabilibus magnis, & dans legem de obſeruatione agni Paſchalis, & redemptione primogenitorum, vt habetur Exo. 12. & 13. cap. Cum tamen ſibi illos totaliter vniuit ſeparās ab aliis populis, dedit eis legislationem perfectam, quæ incipit, Exo. 19. cap. & cōtinuatur per oēs libros Moyſi conſequentes, & quia iſta applicatio erat pfecta, in principio eius Deus locutus fuit ad populum, an vellet effici ſpecialis populus eius recipiendo legem ipſius, & populus reſpondit, ꝙ volebat, vt habetur Exo. 19. cap. cum dicitur: Voſipſi vidiſtis, quę fecerim Aegyptijs, quomodo portauerim vos ſuper alas aquilarum, & aſſumpſerim mihi: ſi ergo audieritis vocem meam, & cuſtodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: mea eſt enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta, & ſequitur: reſponditque omnis populus ſimul, cuncta quæ locutus eſt Dominus, faciemus. Iſta autem fuit perfecta applicatio ad Deum, & ſegregatio a cunctis populis, quoniam hic leges datæ ſunt, per quas diſtinguerētur Iudæi in ritibus ſuis a cęteris gentibus. *Separate ergo, & vos iumentum immundum a mundo*. Ideſt quia ego ſeparaui vos a cunctis populis diſtinguendo vos ab illis, ita & vos ſeparate iumentū immundum a mundo, ideſt diſtinguatis inter illa aſſumendo animalia munda, & cauendo ab immundis. Doctrina autem per quam Iudæi cauerent ab immūdis, habetur ſupra 11. & replicatur Deuteron. 14. cap. Accipitur autem iumentum improprie, ſcilicet pro pecoribus comeſtibilibus: nam iumentum ſecundū vocis ſignificationem, quaſi iuuamentum dicitur, qđ ad animalia pertinet, quę laboribus humanis applicantur, vt equi, aſini, & chameli, & boues: hic autem non accipitur pro his, quia iſta diſtinctio animalis mundi ab immundo ſolum attenditur, quantum ad cibum, ſed iumenta ad cibum non pertinent. *Et autem mundam ab immunda*. In auibus etiam obſeruatur diſtinctio liciti, & illiciti, quia quædam pertinebāt ad eſum, aliæ vero non, quę prohibentur ſupra 11. cap. Vnde Deus cū ſupra prohibuerit immunditias, quæ ſunt in tactu, ſcilicet circa actus venereos: hic vetat immunditias, quę

Quomodo Deus Iudæos ſeparauit a cæteris gētibus.

A ſunt in guſtu circa cibū, & ad hoc pertinet diſtinctio animalium mundorum, & immundorum. *Ne polluatis animas veſtras in pecore & in auibus*. Ideſt cauete ne cōtrahatis immunditiam in pecoribus, & auibus comedendo ea, quæ immūda ſunt: accipitur hic anima pro ipſo homine, ſ. non polluatis animas veſtras, i. non polluatis voſmetipſos, & eſt iſte modus communis accipiendi animam in ſacra ſcriptura, cum dicitur Geneſ. 46. & Exo. 1. cap. Septuaginta animæ egreſſæ ſunt de femore Iacob. Alio modo accipitur anima pro ipſo corpore humano ſolum, & iſto modo dicitur aliquis eſſe immundus ſuper animam hominis, i. immūdus, quia tetigit corpus mortuum alicuius hominis, ſic habetur Numeri cap. 9. vbi dicitur ꝙ quidam erant immundi

B ſuper animam hominis, i. quia tetigerant corpus mortuum. Aliquādo autem accipitur anima pro vita, & ſic accipitur ſæpe in Euangelio, cum dicitur, ꝗ amat animam ſuam in hoc mundo, perdet eam in vitam ęternam, vbi manifeſtum eſt, ꝙ non poteſt intelligi de anima, quæ eſt ſpiritus noſter, ſic habetur Matt. cap. 16. Alio modo accipitur anima pro ipſo ſpiritu noſtro, & iſta eſt propria ſignificatio huius dictionis, & de hoc frequenter apparet in ſacra ſcriptura, iuxta illud Matt. 16. cap. quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animę verò ſuę detrimentum patiatur? Hic autem proprius accipitur in prima ſignificatione, quàm in alijs. *Et in cunctis, quæ mouentur in terra*. Alia ſunt animantia quę mouentur ſuper terram, & ſunt immunda, tamen non comprehenduntur appel-

C latione pecorum, & auiū, ſicut lacerta, ſtellio, & mures, & talpę, & omnia reptilia: iſta tamen immunda ſunt, vt habetur ſupra 11. cap. *Et cunctis quæ vobis oſtendi eſſe polluta*. Per iſtam regulam nihil additur ad pręcedentia, quoniam nō eſt aliquod animal mundum, & immundum, quod non comprehēdatur nomine pecoris, & auis, & cunctorum, quę mouentur in terra, ſed ponitur clauſula generalis ad comprehendēdum omnia ſuperiora, & de illis verum eſt, ꝙ Deus oſtēdit cuncta eſſe polluta, vel munda, quę ad cibum pertinere poſſunt, & ab omnibus quę monſtrata ſunt eſſe polluta, ſiue ſint pecora, ſiue aues, ſiue alia animantia, cauendum eſt. *Eritis ſancti mihi*. Hic ponitur exhortatio ad munditiam in vniuerſali, qm̄ ſanctus, & immūdus cōtraria ſunt: dr̄ enim ſanctus, qui omni fęce ter-

D renę immunditię caret. Immūdus aūt eſt, ꝗ aliquam contaminātionis maculā habet, iō exhortatur Deus, vt Iſraelitę ſancti ſint, i. caueāt oēm immunditiā, ſiue ſit immūditia in cōtactu carnis circa actus venereos, ſiue ſit in cibo, & in potu, & ſimilibus. *Quia ego ſanctus ſum Dominus*. Ideſt quia ego ſum mundus, non habens aliquam fęditatem, nec eam diligens, ſicut diligūt dij gentium, vos qui eſtis ſerui mei debetis eſſe mūdi. Similis modus eſt loquendi in nouo Teſtamento, vt hr̄ Matth. 5. cap. Vbi Chriſtus dicit: Eſtote miſericordes, ſicut pater veſter miſericors eſt, & iterum, Eſtote pfecti, ſicut & pater veſter cęleſtis perfectus eſt, & eſt cōueniens modus, vt fiat ſimilitudo aliqua proportionis inter Deū, & creaturā, cū ordinetur naturaliter crea-

E tura ad cultū Creatoris. *Et ſeparaui vos a cunctis populis*. Eſt intelligendū eo modo, quo ſupra dictū eſt, i. ꝙ in modo viuendi, & in ritu colendi a cęteris differentes eſſent. *Vt eſſetis mei*. Ideſt ita ſeparaui vos a cęteris, vt eſſetis mei, i. vt ſpecialiter pertineretis ad me: cū ergo ob hoc ſeparati ſitis, caute facere debetis, vt differatis a cunctis populis, & ſitis ſancti cauentes oēm immunditiam. *Vir ſiue mulier*. Hic ponitur intenta concluſio, ſ. vt caueatur idolatria: nam ſm̄ quoſdam finis oīum pręceptorum eſt, vt Deus ſpecialiter colatur, & tollātur ritus idolatrarum, ſed in phitonicis, vel diuinatoribus ſpecialiter colūtur dęmones, quia per hos inquiritur

Exhortatio ad mūditiā in vniuerſali.

ritur veritas a dęmonibus,& hoc est quod intenditur. Alio modo pōt intelligi, ꝙ Deus regulat hic partē nostram rationalē,sicut supra regulauerat partem irascibilem,& cōcupiscibilem:ad rōnalem actū pertinet inquisitio veritatum, ad quam pertinēt phitonici, & diuini, & bestiæ ad hanc accedere non possunt. *Vir siue mulier,in quibus phitonicus,vel diuinationis spiritus fuerit.* Dicuntur esse viri phitonici illi, qui habent dęmones phitones.

Viri phitonici,qui dicti,& phitonissæ.

Dicuntur autem phitones a phitone serpente:nam Apollo artem diuinatoriam inuenit, & in memoriā, atq; laudem serpentis phitonis magni, quem in monte Parnaso occidit, Phitius vocatus est, & artem diuinatoriam phitiam appellauit. Inde autē in vsum Latinorum tractum est, vt oēs dęmones, qui ad diuinandum assumerentur, phitones vocaremus: ideo oēs viri,vel feminę habentes aliquos dęmones,per quorum inquisitiones veritates requirunt, phitonici appellantur,quomodocunque hoc faciant. Sed modus magis proprius,quo aliq phitonici appellantur,est,vt habeāt intra seipsum loquentem veritates, sicut habent arrepticij, in vtero: & sic legitur Actuum 16. cap. Vbi de quadam puella agitur, quæ habebat spiritum in vtero loquentem veritates omnibus inquirētibus, quē Beatus Paulus exclusit,vt habetur ibidem. Similiter quoque habetur apud gentiles,quoniam ipsi habebant sacerdotem fęminam virginem, quę ingrediebatur in templum Apollinis intra locum secretū, & inquirebat veritates a dęmone, quem ipsi gētiles phitonem, siue Apollinem appellabant. Tunc ingrediebatur in eam dęmon ille,& respondebat ad ea,quæ puella inqsiuerat per os ipsius puellæ,tūc enim puella despumabat velut moritura, & cadebat in terrā nesciens quid dixisset,donec ab ea dæmon euanesceret: de hoc Lucanus lib.de bello plusquàm ciuili. Isti tamē non sunt totaliter arreptici, quoniam in potestate arrepticiorū non est,vt intra se dęmonem habeant,quin potius vellent non habere: hic tamen dicitur de illis, qui voluntarie habebant, quod patet, quia iubet, ꝙ moriantur habentes phitones, nemo tamen moritur secundum legem pro eo quod in potestate illius non est. Dicendum est ergo, ꝙ isto modo dicuntur phitonici illi,qui habent in vtero spiritus respondentes ad veritates inquisitarum rerum,dum tamen ad hoc faciant aliquas ceremonias, vt illi dæmones in eorū corpora intrent, iuste isti morte plectuntur, quia dæmonem volūtarie intra viscera habent. Sic etiam erat de puella virgine, quæ erat sacerdos in templo Apollinis Delphici, quoniam cum aliquid inquireretur ab ea, ipsa introibat in secretum locum templi, & ibi ingrediebatur in eam Apollo,& incipiebat furere: sicut patet per Lucanum vbi supra,similes autem phitones viros,siue mulieres prohibebat Deus. Alius modus phitonum est,quando vir,siue mulier habet aliquem dæmonem familiarem,a quo inquirit ea quę vult,& hoc siue habeat specialiter alligatum,sicut quidam vidētur habere (quāquam de hoc an fieri possit magis diximus in libro de quinque figuratis paradoxis) siue per conuocationem dæmonum ab aliquo veritatem inquirat,quod nicromantici faciunt. Et isto modo vocatur Phitonissa mulier ad quam iuit Saul, vt inquireret de aduentu belli, & conuocatione facta, suscitauit Samuelem a mortuis, vt habetur 1.Regum 18.cap. Quoniam de illa satis apparet, ꝙ non haberet dęmones in vtero, sed ipsa suscitabat quem volebat a mortuis, vt patet ibidem cum dicitur: Dixitque mulier ei,quem suscitabo tibi? qui ait:Samuelem suscita mihi; & postea sequitur ibidem, quomodo apparuit ille quem mulier inquirebat, & sic vocantur phitonici ibi consulentes dęmones, etiam si non habeant eos in vtero: Quicunque

F autem horum modorum prohibitus est. Dicitur autem hic spiritus phitonicus, vel diuinationis ille per quem inquirerentur veritates, & ad idem pertinet, quoniā spiritus diuinationis dicitur propter id, quod reuelatur, quia ille, qui veritates istas reuelat, diuinat aliquid diuinum, cum loquatur de veritatibus occultis, quarum interpretatio solius Dei est. Vocatur autem phitonicus idem spiritus, qui diuinatoriam exercet artem propter eum, qui primo istam artem inuenit, scilicet propter Apollinem. *Morte moriantur*. Idest omnes isti occidantur. De modo autem mortis istorum immediate subditur, scilicet. *Lapidibus obruent eos*. Idest lapidabit illos populus: obruere enim cooperire, vel frangere est. Dicuntur

Obrui lapidibus, quid sit.

G autem obrui lapidibus,qui tot lapidibus percussi sunt, vt lapides super eos iacti eorum aperiant corpora, aut concutiendo frangant: sic autem fiebat de lapidatis: nam cum a toto populo lapidarentur multis lapidibus percuti necesse erat.

Sanguis eorum sit super illos. Idest moriantur pro peccato suo, & portent pœnam illius, nec patiantur cęteri propter eos, cum eorum crimina vlti fuerint. Hęc pœna lapidationis, quę hic ponitur,ad omnes, de quibus in hoc capitu. agitur referenda est, preterquam ad illos, de quibus dicitur quòd comburerentur. Ponitur etiam in principio capituli. In cęteris autem non replicatur, vt illa posita in principio, & fine cęterę leges positę in medio sine diffinitione pœ-
H nę ad hanc referri videantur, & est conueniens breuiandi modus, quo vtitur scriptura.

CAP. XXI.

Dixit quoque Dominus ad Moysen. Loquere ad Sacerdotes filios Aaron, & dices ad eos. Ne contaminetur sacerdos in mortibus ciuium suorum, nisi tantum in consanguineis, ac propinquis, idest supra patrem, & matrem, &
I filium, & filiam, fratrem quoque, & sororem virginem, quæ non est nupta viro, sed nec in Principe populi sui contaminabitur. Nec radent caput, nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras. Sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen eius. Incensum enim Domini, & panes Dei sui offerunt, & ideo sancti erunt. Scortum, & vile prostibulum non ducet vxorem, nec eam quæ repudiata est a marito, quia consecratus est Deo suo, & panes propositio-
K nis offert. Sit ergo sanctus, quia & ego sanctus sum Dominus, qui sanctifico vos. Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, & violauerit nomen patris sui, flammis exuretur.

Sacerdos non contaminetur in morte alicuius.

Filia sacerdotis. Exo.3c.

Dixit. In superioribus fuerant posita præcepta ordinantia, communem totius populi statum, hic agitur de præceptis ordinantibus diuinum cultum. Et diuiditur in

in duo: quoniam primo agitur de ordine ministrorũ. Secundo de quibusdam pertinentijs eorum infra 32. capit. Prima in tres partes: quoniam primo ponitur, quid circa sacerdotes minores sit obseruandũ. Secundo quid circa sacerdotem magnum. Tertio qui sunt inepti ad sacerdotij cultum secunda ibi. *Pontifex.* Tertia ibi. *Locutusque est Dominus.* Circa primum. *Dixit quoque Dominus ad Moysen.*

An ista præcepta data fuerint, simul cum præceptis superioribus. Quæst. I.

AN fuerit dictum hoc simul, cum pręceptis superioribus, vel fuerit aliud tempus, ĩ quo Deus ista dixerit Moysi non apparet: sed in hoc nihil differt; quoniam constat omnia hęc in monte Synai dicta fuisse in tabernaculo Domini, in principio anni secundi egressionis de Aegypto, vt declaratum fuit primo capit. sed quamquam simul cum superioribus hoc dictum fuerit, ponitur hic caput orationis distinctiuum, quoniam non est eadem materia hic cum superiori. vnde conuenienter quasi articulus quidam positus est ad distinguendum.

Loquere ad sacerdotes filios Aaron. Nõ dixit hic Deus, vt loqueretur Moyses ad cunctum populum Israelitarum, vt in alijs legibus dicere solitus erat, sed solum ad sacerdotes.

Causa est, quia lex ista solum tangit de dispositione, & conuenientia sacerdotum, atque proprietatibus status sui: eis igitur dumtaxat proferri debuit; nec intelligitur ista lex de Leuitis qui descendebant de genere Leui vniuersaliter, sed solum de sacerdotibus, qui erãt filij Aaron, quoniam Aaron, & filij sui consecrati fuerant, vt explerent ministeria Domini, vt habetur Exodi 29. & supra octauo cap. Alij autem Leuitæ non fuerant assumpti ad istud ministerium; ideo non obligabantur ad leges de cauendo pollutionem super mortuo, & ad alias, quæ infra ponuntur.

Quare dicatur in litera ad sacerdotes filios Aarõ.

Dicitur autem ad sacerdotes filios Aaron: nõ quòd essent aliqui sacerdotes, qui non essent de genere Aaron, quoniam omnes descendebant ab illo: sed ponitur, quasi ex superabundanti. Vel potest dici, quòd ponitur largè sacerdos pro quolibet, qui est de genere Leui, & tunc ponitur distinctio inter sacerdotes filios Aaron, & omnes alios Leuitas: quoniam filij Aaron proprie sunt sacerdotes: præter hos tamen sunt tres familiæ Leuitarum, scilicet Meraritę, Gersonitę, Caathitæ, quæ descendebant de genere Leui, vt habetur Exodi sexto, & Numeri tertio cap. De his tamen non est accipiendum aliquid eorum, quæ in isto capitulo dicuntur: quoniam licebat eis contaminari in mortibus quorumlibet defunctorum: sacerdotibus tamen illicitum erat. Quod autem Leuitis esset licitum contaminari super mortuos, patet supra decimo capit. vbi Moyses iussit Helitapham, & Oziel, vt tollerent duos filios Aaron mortuos extra Sanctuariũ, & plangerent eos cum toto populo Israel: filijs tamen Aaron fratribus mortuorum hoc permissum non est. *Non contaminetur sacerdos.* Hic ponuntur leges pertinentes ad obseruationem sacerdotalem, & agitur de munditia quæ obseruari debet in eis. Ista autem est multiplex: solent enim homines contrahere immunditiã, quandam ex contactu, vel accessu ad corpora mortuorum: ideo agitur hic de ista immunditia vitanda. Solẽt quoque contrahere immunditiam accipiendo vilem vxorem, vel ab alio contaminatam. ideo agitur immediatè quas vxores sacerdotes ducere debeãt. Solet etiam in quibusdam immunditia, & ineptitudo ad ministrandum prouenire ex ipsa rerum natura: & de hoc agitur infra, cum ponuntur aliquæ maculæ aduenientes hominibus ex natiuitate; propter quas Deus illos ad sacerdotium iubet non admitti, & de hoc in fine c. Primo dicitur hic de contaminatione sacerdotum super mortuos, scilicet, ne contaminetur sacerdos in mortibus aliquorum.

Leges attinentes ad obseruationem sacerdotalem.

A

Quid sit contaminatio in morte alicuius, & eius multiplicitas. Quæst. II.

PRo quo quęrendum est, quid sit contaminatio in morte alicuius.

Et dicendum est, quòd ista multipliciter accidit. primo modo per contactum corporis mortui, aut alicuius pertinentis ad illud: nam si aliquis
B tetigisset quamcunque rem mortuam, non licebat ei accedere ad res sacras, quousque emundatus esset, sed in hoc distinguendum est; quia aut illud mortuum, quod tangebatur, erat corpus humanum, aut alterius animalis. Si enim esset alterius animalis, distinguendum est, quia aut erat corpus animalis illiciti ad cibũ, aut liciti.

Si primo modo, nullatenus licebat tangi cadauera illorum, siue illa animalia per se mortua fuissent, siue ab aliquo occisa. de hoc habetur supra vndecimo cap. cum dicitur, de auibus, vel de quadrupedibus immũdis. abominabile erit vobis, & execrandum; carnes eorum non comedetis, & morticina eorum vitabitis.

Si autem sint animalia licita ad esum, aut illa per se moriebantur, aut aliquis illa occidebat ad cibum.
C Si autem occiderentur ad cibum, tangens carnes eorum non polluebatur: alioquin nunquam licuisset Iudeis comedere carnes alicuius animalis, cum non possent eas comedere, nisi tangerent. Et quod dicitur de quadrupedibus, vel alijs animalibus terrestribus, & volatilibus: intelligendum est etiam de piscibus, quia quorundam piscium Iudęis esus licitus erat, vt apparet supra vndecimo capitu. Si autem animal licitum ad esum per se moreretur, comedi non licebat, & quicunque tangeret illud, immundus erat, vt patet supra vndecimo cap. cum dicitur, si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere; qui cadauer eius tetigerit immundus erit vsque ad vesperum.

Si autem cadauer esset hominis, siue ille per se mortuus esset, siue aliàs occisus; quicũque tangeret illud,
D immundus erat. Nec solum qui tangeret cadauer hominis; sed etiam si aliquis tangeret vestes eius, quando mortuus erat, vel ossa humana iam desiccata, & reperta in agro, vel aliàs, aut si tangeret sepulchrum hominis, immundus erat, vt habetur Numeri, decimonono ca. Differt autem ista immunditia a cęteris quę sunt per contactum mortuorum: nam in alijs solum erat immunditia vsque ad vesperum: in eo autem qui tangebat morticinum corporis humani, durabat immũditia per septem dies, & debebat expiari per aquas lustrationis in primo, & septimo die, vt habetur Numeri 19. capitu. Erat autem alius modus pollutionis super corpus humanum; vt si aliquis introiret in do-
E mum, in qua aliquis mortuus fuisset, etiam si non tetigisset cadauer mortui, immundus erat septem diebus, vt habetur Numeri 19. capitu. Contrahebatur quoque immũditia super hominem mortuum, cum aliquis ibat ad funera eius comitando cadauer, aut plãgendo: sic patet ex eo, quod habetur supra 10. cap. vbi iussit Moyses, ne Eleazar, & Ithamar irent ad plangendum fratres suos mortuos, ne contaminarentur in eis. Cum autem iubet Deus ne sacerdotes contaminarentur in mortibus aliquorum, omnes contaminationes has vetat.

Ne contaminetur sacerdos. Ista lex non intelligitur de quolibet sacerdote, sed solum de minoribus:

quoniam sacerdoti magno nō licebat id, quod in hac lege ponitur, scilicet contaminare se super patre, & matre, filio & filia, fratre & sorore virgine, quoniam super nullum mortuum licebat ei contaminari, vt patet infra, cū dicitur: pontifex, idest sacerdos maximus super cuius caput fusum est oleum vnctionis, caput suum non discooperiet, & vestimenta sua nō scindet, ad omnem mortuum nō ingredietur omnino, super patre quoque suo, & matre non contaminabitur: nec egredietur de sanctis, ne polluat Sanctuarium Domini. de sacerdotibus ergo minoribus ista lex accipienda est.

In mortibus ciuium suorum. Non solum intelligitur de ciuibus, sed etiam de omnibus alienigenis: ponitur tamen de ciuibus, quoniam communius, & verisimilius erat, quòd aliquis egrediatur ad planctum, & funera ciuis sui, quàm ad planctum alterius viri incogniti. Et nomine ciuium non solum intelligūtur ciues, qui non habent aliquam consanguinitatis, vel affinitatis colligantiam, sed etiam omnes cognati ipsorum sacerdotum, & affines, vt patet: quia cū generaliter diffinitum esset, ab illa regula exclusæ fuerunt sex personę habentes coniunctissimam cōsanguinitatem, scilicet pater, & mater, & filius, & filia, frater, & soror. Si tamē nomine ciuium non intelligerentur omnes, tam consanguinei, quàm non consanguinei, non excluderentur istæ sex personę a regula data.

Quare sacerdotes non contaminabantur in mortibus aliorum, sicut vulgaribus licitum erat. Quæst. III.

NVNC autem inquirendum est, quare sacerdotes non contaminabantur in mortibus aliorum, sicut vulgaribus licitum erat.

Et dicendum est, quòd est triplex causa. Prima est propter necessitatem ministerij: nam quando aliquis contaminatus erat, non poterat ministrare in Sanctuario, nec accedere ad illud: maximè autem in ministratione sacerdotali esset impedimentum, in qua requirebatur maior dispositio, quàm quòd simpliciter aliquis accederet ad res sacras: potissimè autem circa contaminationem, quę erat per cōtactum cadauerum humanorum, aut rerum pertinētium ad illud, quia in alijs durabat immunditia solum vsq; ad vesperam, in mortibus autem hominum durabat per septē dies contaminatio: vnde contingeret, quòd si sacerdotibus permitteretur contaminare se super mortuos, aliquando omnes essent polluti, ita vt nullus eorum ministrare posset, quod magnum inconueniens erat, & diuino cultui repugnans.

Secunda causa est propter dignitatem ministerij: nam cum sacerdotes tractarent res sacras, debebant esse cæteris mundiores: vnde quamquam post immūditiam expiarentur, & redirent ad ministrandum, esset aliqua indignitas in ministerio eorum, sicut illi qui in fames efficiuntur, vel grauibus sceleribus se immiscent, quamquam de patratis pœniteant, ad ministerium tamen sacerdotalem secundum Ecclesiæ statuta non redeūt, quoniam eorum ministerium propter semel habitam indignitatem semper vile, & paruæ reuerētię haberetur. Si ergo sacerdotes quotidiana mortuorum contagione se macularent, efficerentur valde indigni ad ministrationem, quod non conueniebat.

Propter significandā vitam cęlestē non cōueniebat sacerdotib⁹ polluí.

Tertia causa est, quoniam sacerdotes erant exemplar vitę cœlestis omnibus de populo, est autem vita cœlestis pręcipuè post corporum resurrectionē. ideo sacerdotes debent vberius in opere suo spem resurrectionis pretēdere, qui autem acriter, & accuratè mor-

F tuos plangunt, de eorum resurrectione desperare videntur. Sic enim eos plangunt, tanquam prorsus pereant ad vitam nunquam redituri. Si autem eos non vt verè defunctos, sed vt in longam abeuntes peregrinationem existimarent, aliquando autem ad propria redituros, non sic acriter dolerēt, sed quodam eorum abeuntium tenero desiderio tenerentur. Sacerdotibus autem sic inesse debet, vt cunctos post mortem per resurrectionem redituros credant. de eis igitur, tanquam de mortuis affligi non debent. Gentiles autem qui de resurrectione nullam spem habebant, immo de ea nullatenus cogitabant, in mortibus charorum suorum acerrimè lamentabantur inconsolabiliter angustiari pro illis. vnde multos dies in luctum du

G cebāt, sicut patet de Aegyptijs, quibus mos erat mortuos suos per quadraginta dies deplorare, quamquam alij septuaginta dies, apud eos dicant in cōtinuo luctu agi, de hoc Gen. cap. vltimo, & sicut multos dies in luctu ducebant, ita & acriter angustiabantur seipsos percutientes, & depilantes, atque incisionem carnis faciētes: & hoc vetuit Deus Iudæis, vt habetur pręcedenti capit. cum dicitur: & super mortuo non incidetis carnem vestram, nec figuras aliquas, & stigmata facietis vobis: de hoc etiam Deuteronom. 14. capit. cum dicitur: filij estote Domini Dei vestri, non vos incidetis, nec facietis caluitium super mortuo: quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo. Quamquam autem Iudęi vitarent istas incisuras in carne, tamē multis die-

H bus lugebant pro mortuis. vnde Thessalonicenses cōuersi ad Christum de Iudæis obseruantes Iudęorum antiquum morem, multos dies in luctu pro mortuis agebant, quod nimis repugnabat religioni Christianę. ideo Apostolus eos redarguit primo, ad Thessalonicen. cap. 4. dicens, nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent: si enim credimus, quòd Iesus mortuus est, & resurrexit, ita & Deus eos q dormierūt per Iesum, adducet cum eo: completo autem colloquio de resurrectione infert, in fine capit. itaque consolamini inuicem in verbis istis, idest in mortibus charorum nostrorum leuiter tolerare debemus cogitantes, quòd aliquando surrecturi sunt, & nos cum eis

I in ęterna vita gaudebimus.

Nisi tantum in consanguineis. Idest, quòd in consanguineis liceat minoribus sacerdotibus contaminare se eundo ad eorum funera. Non est autem intelligendum, quòd in omnibus consanguineis licitum esset sacerdotibus se contaminare, sed solum in sex personis quæ infra exprimuntur.

Cum sacerdotibus interdictum fuit, ne ad aliquem mortuum accederent, quare licuit eis contaminari super hos sex consanguineos. Quęst. IIII.

SED quęret aliquis, cum sacerdotibus interdictum foret, ne ad aliquem mortuum accede-

K rent, aut intrarent in tabernaculum eius, vel comitarentur eum ad sepulchrum, vel deplorarent (quæ omnia intelliguntur nomine contaminationis) quare licuit eis contaminari super istos consanguineos, qui hic exprimuntur.

Respondendum est, quòd lex Dei iusta valde est; ideo nec humanitatis pietatem debuit auferre, nec inhonestatem tolerare.

Erat autem sacerdotibus inhonestum, quòd ad omnes mortuos egrederentur plangendo eos, quoniam sic pręiudicarent dignitati ministerij sui, & resurrectionis spem abstulisse viderentur. Si autem ad mortē patris, & matris, & filiorum egredi non liceret, tota humanitatis pietas ablata videretur, quod legem hāc satis

satis crudam demonstraret. Decuit igitur, vt ab omnibus mortibus lex sacerdotes contaminari vetans in horum propinquorum funeribus pollui permisisset, vt sic humanitati, & honestati satisfactum videretur, potissimè, quoniam hic non subsistunt tres causę propter quas in superioribus contaminatio in mortuis vetabatur.

Prima erat impeditio ministerij: hoc enim proculdubio eueniret si ad cunctos mortuos accedendi sacerdotibus facultas esset, quoniam cum frequentissima mors sit, sępissimè polluerentur, & cum quęlibet huiusmodi pollutio per septem dies duraret eueniret, vt sacerdotes multoties a ministratione sacrorũ impedirentur. Data tamen lege de cõtaminatione super patre, & matre, filio, & filia, fratre & sorore virgine, huiusmodi impedimẽtum rarissimè veniret: nam mors patris, & matris, & aliarum quatuor personarum rara est. ideo si aliquando pollui in hac contingat, parum sic impediri sacerdotale videbitur ministerium.

Secunda autem identidem non subsistit causa, quoniam indignitas quam aliquis incurrit propter contaminationẽ, quę est in mortibus, ideo fit, quia frequentata est. talis autem contaminatio raro facta nullam videtur inducere indignitatem: potissimè quoniam hoc non fit secundum voluntatem, sed ex necessitate quadã. Eodem modo tertia causa non subsistit, s. ablatio spei resurrectionis. nam cum aliquis ad omnes mortuos accedit, & plangit, videtur vniuersaliter ablata resurrectionis spes: quia ibi de humana miseria, q̃ per mortem esse desinit, cõdoletur. Cum vero aliquis in morte patris, aut matris lamentando polluitur, nõ videtur hoc factum esse propter vniuersalem humanæ conditionis miseriam; quasi omnes homines per mortem totaliter esse perdant, sed ex speciali pietate ad illas personas coniunctissimas, quoniam quamquã eas aliquando resurrecturas certissimè speremus, illis tamen nunc morientibus, tanquam malum aliquod passis condolemus. Et præcipua huius causa est, quia honor defunctorum est, vt eis honorabiles exequiæ fiant, & vt pro eis plangatur, quamquam hæc eis secũdum rem nullatenus proficere queant. Si tamen aliquis sit pro cuius morte nullus plangit, nec cõdolet, aut aliquid honoris funeri impendit, ille miserabilis, & ab omnibus despectus, dum viueret, fuisse videtur: hoc aũt repugnat honori ad quem filius tenetur patri: semper enim ad eius honorem tenetur. Sacerdotibus enim ista pietas humana auferri non debuit, quãquam ergo tunc plangerent, spes resurrectionis nullatenus abolita, nec concussa videretur.

Honor defunctorũ.

Quomodo Deus permisit alicui, quòd pollueretur, cum pollutio sit contra legem Dei, & consequenter peccatum.

Quæst. V.

QVAERET etiam aliquis, quomodo licebat alicui pollui, aut quomodo Deus alicui cõcederet, quòd pollueretur ĩ mortibus aliorum: nam ista pollutio erat cõtra legem Dei: huiusmodi autem peccatum est: sed nemini ex aliqua causa peccare licet. nulli igitur licere poterat in mortibus aliquorum, siue consanguineorum, siue nõ consanguineorum maculari.

Respondendum est, quòd pollutio super mortuo nullum est peccatum, quin potius meritum est, vt aliquis mortuos lugeat, vel eorũ funera comitetur, aut cadauera tumulet. nam vnum de septẽ operibus pietatis computatur, propter quod aliqui in sacra Scriptura nimis claruerunt, vt patet de Tobia, vt habetur Tobiæ cap. 1. & per totum librum: potissimè autem hoc est circa parẽtes, cum eis naturaliter teneamur, sed so-
A lum ista pollutio tollebat, ne homo posset accedere ad res sanctas, hoc autem peccatum non erat. Et quãdo arguitur, quòd est cõtra pręceptum Dei, ergo peccatum. Respondetur dupliciter. Primo modo, ꝙ non est contra præceptum Dei, quoniam nõ reperitur vetitum in toto veteri testamento, ꝙ aliquis pollueretur super mortuo, nisi quantum ad sacerdotes de quibus hic. reperitur tamen vetitum de mortuis aliorum animalium, ꝙ non tangat aliquis illa, vt habetur supra 11. ca. non poterit ergo esse peccatum, tanquam prohibitum. Alio modo rñderi potest, ꝙ dato, ꝙ vetaretur cõtaminatio super mortuo, non sequebatur ex hoc peccatum in contaminatione, sed solum quædam corporalis irregularitas, s̃m quam aliquis vetabatur accede-
B re ad res sacras. multoties tamen talis prohibitio est sine peccato, sicut patet supra 11. c. cum dicitur, quòd si aliquando necesse fuerit, vt quis portet super se morticina animalium, lauabit vestimenta sua. Sed ibi manifestum est, ꝙ non est peccatum, cum sit necessariũ, & tamen qui huiusmodi facit, immũdus est vsque ad vesperum. Idem patet de viris leprosis, & fluentibus feminę; quoniam isti prohibentur ab accessu rerum sacrarum propter morbos illos. in hoc tamen nihil peccant. Sic igitur in hoc erit. Et si aliquis arguat contra hoc, quia Num. 19. c. dicitur, de contaminatione super homine mortuo, & de expiatione. Rñdendum est, ꝙ ibi non agitur de hac contaminatione prohibendo ne quis contaminetur, sed enarratur qũo aliquis immun-
C dus fiat super mortuo, & qualiter emũdandus sit. Est tamen peccatũ si aliquis immundus fuerit super mortuo, vel aliàs, & immunditiæ suę conscius ingrediatur in Sanctuarium, qm̃ tunc peccat, & peribit de populo suo, vt habetur Nu. 19. c. & de hoc ibidem pręceptum ponitur. licitum ergo erat cuilibet de populo contaminare se in mortibus cuiuscunque, cũ vetitum non esset præterquam sacerdotibus, quibus vetitum erat cõtaminari. Ideo isti quãdo contaminarentur in mortibus ciuium suorum, plangendo, vel comitando funera, non solum cõtaminabantur, sed etiam peccabãt nec peccabant ex hoc, ꝙ contaminabantur, sed quia contra legem Dei agebant; sicut si populares cõtaminarentur super mortuo, & non expiati ingrederentur Sanctuarium, tunc enim peccabãt, non quidem, quia
D contaminati fuerant, sed quia contaminationem habentes Sanctuarium introibant. Laici autem cũ solũ contaminabantur in mortuis, contaminationem incurrebant, sed non peccabant hoc tempore duntaxat priuati a communicatione sacrorum. Sic autem erat de sacerdotibus minoribus, si polluerẽtur super mortuo in sex personis, qm̃ hoc tempore quo durabat immunditia ministrare non poterant; nec accedere ad res sacras, sed nõ peccabãt. patet ergo ex hoc, ꝙ Deus non permittebat aliquod peccatum, non iubendo sacerdotibus minoribus, vel alijs de populo, ꝙ abstinerent ab omni contaminatione super mortuo. *Ac propinquis*. Idem signatur, quod per consanguineos. nam cũ exprimantur hic in litera sex personę, in quibus dũtaxat licet sacerdotibus minoribus cõtaminari, & isti
E sunt habentes consanguinitatem ad eũ ad quem referuntur, ergo propinqui, & cõsanguinei ad idem pertinent, & erit tunc positũ hoc ex superabundanti. Alio modo potest intelligi, ꝙ propinqui sint aliquid addẽtes super consanguineos, & dicantur esse propinqui illi qui in genere consanguinitatis maximè sibi attinẽt, sicut pater, & mater ad filium, & ecõtrario; & fratres inter se: omnes autem alij vocabuntur consanguinei, sed non propinqui; quia non sunt in consanguinitate propinqui sed distantes, & tunc vnum est expositiuũ alterius. Et cum ponitur hic copulatiua inter propinquos, & cõsanguineos debet tolli; vel debet poni pro exposi-

Pollutio non est cõtra pceptũ Dei, sed solũ est pceptũ, ꝙ pollutus non accedat ad res sacras.

Duplex literæ expositio.

expositiua, vt dicatur cōsanguineis, aut propinquis, id est in consanguineis propinquis, scilicet, qui sunt in magna propinquitate.

Alio modo in cōsanguineis ac propinquis, scilicet in consanguineis, idest propinquis, idest super patre, & matre. Hic exprimuntur personæ in quibus licebat sacerdotibus minoribus contaminare se super mortuo, & de istis duabus personis rationabilius est, quàm de alijs omnibus. Nam ratio quare permittitur sacerdotibus minoribus, vt contaminarentur in his personis, & non in alijs, est propter charitatem naturalem, quę magis est ad has personas quàm ad alias. Inter has tamen principaliores sunt istæ duę primæ, s. pater, & mater. Nam filijs, & filiabus ad charitatem naturalem tenemur, ad honorem tamen nequaquam, sic etiam fratres in alterutrum.

Ad patres dupliciter tenemur.

Ad patres autem tenemur dupliciter, s. secundum amorem, & honorem: patres enim diligimus naturaliter, quoniam ab eis sumus, & eorum particulę aliqñ fuimus, sicut patet 8. Ethicorum, tenemur autem super hoc ad honorem pro excellenti beneficio, tāquā ad eos, qui bene nobis fecerunt causę essendi existentes, vt patet Ethicorum, libro 8. & 9. cum autem iste honor ad parentes sit, necesse est, vt viuentibus, & morientibus tribuatur. Nam & si secundum Aristotelem Ethicor. lib. 1. dubium sit, an de eis quæ accidunt pronepotibus, & amicis aliquid perueniat his, qui defecerunt: dubium tamen non est, quoniam honores exhibiti parentibus, & alijs in funeribus eorum, ad eos aliquo modo pertineant: non quidem quātum ad rem, sed quantum ad opinionem, & esse quoddam, quod in nobis moriētes habent: recordamur enim eorum qui defecerunt, & de eis semper concipimus, quòd felices, vel infelices fuerint, & secundum hoc esse, quod in nobis habent, euenit illis bonum quoddam, vel aduersum: potissimè autem quoniam dicit Aristoteles Ethicorum, libro 1. in cap. pronepotum autem fortunas, quòd in eis quæ pronepotibus, vel nepotibus adueniunt post mortem ipsorum felicium defunctorū, vel infelicium, multum differt, an illa magno tempore post mortem, vel paruo acciderint: in eis enim quæ pauco tempore post mortem accidunt pronepotibus vel amicis, aliquāta fit ipsorum defunctorum permutatio in bonum, vel in deterius: in eis vero quę magno tempore post obitum acciderint, qualiacunque sint, non est talis permutatio. Sed in honoribus, vel dedecore quæ accidunt circa funera defunctorum, est aliquid huiusmodi, scilicet, quòd morti propinquū est: ergo ad ipsos defunctos satis attinere videtur. Filij tamen tenentur honorare parentes: ergo circa funera tenentur eos honorare, quoniam ibi parentibus mortuis honor, vel dedecus accidit. Vnde si filij funera patrum pio affectu non prosequerentur, viderentur eos non dilexisse, atque illis magnum dedecus inferebāt.

Qūo honor, vel decus, quæ apud mortuos sunt pertinetad viuentes.

Est igitur honor sepulchri debitus parentibus a filijs; quoniam honor ille bonum quoddam humanū est, quod honestati non repugnat: ideo Deus interdū condescendens desiderio humano promittebat aliquibus, quòd sepelirentur honorabiliter, & in pace, vt habetur de Abraham Genes. 15. capit. cum dicitur, tu autem ibis ad patres tuos sepultus in pace in senectute bona. Sic etiam factum est de Iacob, quoniam cum iret in Aegyptum Deus promisit ei, tanquam aliquod bonum, quod filij sui astarent funeri eius; & Ioseph poneret manum suam super oculos eius. sic habetur Genes. 45. cum dicitur: ego descendam tecum illuc, & reducam te inde reuertentem, Ioseph quoque ponet manum suam super oculos tuos. Eodē modo de laudibus Messiæ ponitur, tanquam priuilegium datum a Deo, quòd haberet gloriam in sepulchro suo, de hoc

F Esa. cap. 11. cum dicitur: in die illa erit radix iesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum.

Cum ergo in exequijs funerum honor quidam sit, & filij teneantur parentibus ad honorem, nō quidem ad aliquem gradum determinatum honoris, sed ad quantumcunque potuerunt, quemadmodum dijs, vt ait Aristoteles Ethicorum, libro 9. tenebuntur filij parentibus ad honorem sepulchri: sic enim sancti patres loquebantur filijs suis, vt sepelirent eos, & clauderent oculos eorum, sicut dixit Tobias filio suo, vt habetur Tob. cap. 12.

Item quoniam naturale desiderium ad bonum est, sed naturaliter homines desiderāt sepeliri in terra sua,
G & per manus suorum, sicut ait Ouid. in 1. lib. de Pōto.

Mollius ossa cubant manibus tumulata suorum.

Filij igitur patribus elaborare debent, vt cōpleant hoc desiderium, quod consistit in impēsione exequiarum ad funus. pertinet igitur ad ius naturę, quod filij parentibus impendant honorem sepulchri, ideo non debuit lex tollere istam pietatem. In his ergo duabus personis principalius lex permisit, quòd polluerentur sacerdotes quam in alijs. *Filio ac filia*. Istę sunt alię duę personę, in quibus idem licebat, quod in parentibus: nam quamquam magis teneamur naturaliter parentibus, quàm filijs: quoniam a parentibus omne bonum suscepimus, a filijs autem nihil, naturaliter tamen intentio inclinat, vt amplius filios, quā parentes diligamus:
H eis igitur ex hac naturali pietate tenemur ad honorē funeris, ideo iustè permissum est, vt sacerdotes in morte filiorum pollueretur: nam si parentes ista filijs nō impendant, non videtur esse alius qui hęc ita rationabiliter impendere debeat. eis igitur non impendentibus eueniret, & satis rationabiliter corpora defunctorum insepulta relinqui.

Ista autem ratio adhuc magis militat, quòd filij teneantur parentum funeribus interesse. De his tamen maior ratio est, quàm de filijs, cum obligatio potior sit filiorum ad parentes quam è contrario.

Nunquid sacerdotes possent contaminari in mortibus nepotum ac pronepotum. *Quæst. VI.*

I SED aliquis circa hoc quæret, an sacerdotes possent contaminari in mortibus nepotum, & pronepotum. Et fortè alicui videbitur, quòd eodē modo liceret in eis pollui, quoniam omnes descendentes secundum modum sacrę Scripturę filij vocantur, & omnes superiores vocantur patres, sic habetur extra, de regulis iuris, in cap. nam, & Nabuchodonosor. etiam quoniam ad successiones humanas, ita nepotes succedunt sicut filij.

Ad hoc respondendum est, ꝙ non poterant pollui
sacerdotes in mortibus nepotum, aut pronepotum,
qm̄ istud erat quasi quoddam priuilegium cōcessum
sacerdotibus, & erat contra ius commune, & explica-
bantur in eo solum personę sex. De his igitur solum
K intelligēdum erat; præcipuè, qm̄ causa istius legis ces-
sat in pronepotibus, & alijs descendentibus. Nam sa-
cerdotibus concessum est, ꝙ possent pollui in morti-
bus personarum hic expressarum, & non aliarum, qm̄
ad istas specialis est obligatio, & affectio naturalis. Sed
in alijs non est ista affectio, ergo nec stabit ista lex. pa-
tet hoc. qm̄ permittebatur sacerdotibus, ꝙ filios suos
sepelirent, quoniam eos tenerrimè diligunt, nepotes
autem quamquam filij sint morem scripturę appella-
tur, tamen non ęqua charitate diligūtur, vt filij: prone-
potes autem minus diliguntur, & consequenter de ab
nepotibus, & trinepotibus. Inquantum enim magis di
stant a radice consanguinitatis, tanto minor dilectio est.

De pronepotum ad descendentes.

Cum

Cum vero magis approximantur intenſius diligunt: vt ait Ariſtot. Ethicorum, lib. 8. cuius ratio patet, quoniam diligit ſeipſum quilibet naturali amore, & omnis alius amor deriuatur ex amore qui hominis ad ſeipſum, iuxta ipſum Ariſtotel. Ethico. lib. 9. amicabilia quæ ad alterum venerunt ex amicabilibus quæ ad ſeipſum, quando ergo aliqui habuerint amorem qui aſſimilatur dilectioni, q̄ eſt vni ad ſeipſum, multū ſe diligent, & quanto fuerit maior ſimilitudo, intenſior erit amor, cum vero minor ſimilitudo, amor quoque minorabitur. Sed quanto aliqui magis ſunt propinqui in parentela, magis accedunt ad amorem qui eſt hominis ad ſeipſum, cum magis coapproximantur trunco in quo omnes cognati ſunt. Item quia ibi aliquando fuerunt idem realiter, & nunc vero ſunt particulæ deciſę ab illo. neceſſarium eſt ergo ex inclinatione naturæ, vt qui in cognatione propinquiores ſunt, intēſius ſe diligant, qui vero magis diſtant, remiſſiori copulantur amore. patet ergo, quòd plures non inclinantur ad amorem nepotum, & pronepotum, ſicut ad amorem filiorum, ſed lex iſta data eſt propter affectionem magnam: ergo non intelligetur de nepotibus, & pronepotibus, quamquam aliquando ſecundū morem ſacrę Scripturę filij appellentur, ſed ſolum de filijs propriè dictis q̄ ſunt immediatè geniti ab aliquo. *Fratre quoque.* Hic ponuntur aliæ duæ perſonę, ſcilicet frater, & ſoror, quoniam debent iſti ſibi hanc mutuā charitatem: nimis enim ſe naturaliter diligere debēt, cum ſint immediatè geniti ex eiſdem, & coapproximantur trunco: vnde eſt in eis maior identitas, quàm in omnibus alijs conſanguineis: & hoc eſt in ab eiſdē naſci, iuxta Ariſtot. Ethic. lib. 8. cum autem dicitur de fratre intelligitur, ſiue ſit frater ex patre & matre, ſiue ex patre tantum, aut ex matre ſolum, quoniam quantum ad hoc nihil diſtinguitur: idem enim gradus eſt fratribus, ſiue totaliter ex eiſdem ſint, ſiue ſecundum partem: quamquam ſecundum affectionem naturalē multum differt: nam qui totaliter ab eiſdem ſunt, nimis ſe diligunt, qui vero in altero tantum participant idētitatem, minus ſe diligent: iura tn̄ humana ad hoc nihil reſpexerunt diſtinguentia gradus attinentiæ, & non curantia de radicibus naturalibus dilectionis. Sed circa hoc aliquis arguet, quoniam ſupra 10. c. dictum eſt, ꝙ Ithamar, & Eleazar non egrederentur ad plangēdum fratres ſuos; quos incendium vorauerat; nec nudarent capita ſua, nec ſcinderent veſtimenta, alioquin morerentur, & ſuper totum populum oriretur indignatio: fratrū ergo funera ſacerdotibus plangere non licebat; nec egredi ad aliquem mortuum, immo nec ad patrem, & matrem, vt patet infra, quoniam ſacerdos magnus erat Aaron. iſti vero erant minores, vt ſatis colligitur Exo. 28. & 29. & ſup. c. 8. Etiā quia ſacerdos magnus ſemper vnus erat, iſti autem duo. Identidem autem argui poteſt, ꝙ non liceret ſacerdotibus plangere, aut proſequi funera filiorum ſuorum, quod amplius eſt, cum magis filij ad patres pertineāt, quàm fratres ad alterutrum. hoc patet, quoniam Moyſes dixit Aaron, cum mortui ſunt duo filij ſui, ſ. Nadab, & Abiu, ꝙ non egrederetur ad plangendum, ſed maneret in Sanctuario, alioquin moreretur, vt habetur ſup. 10. ca. Reſpondendum eſt ad vtrumque, quòd licebat Eleazar, & Ithamar intereſſe funeribus fratrum ſuorum; & Aaron licebat intereſſe funeri filiorum ſecundum quoſdam, tunc non licuit intereſſe, quoniam nouiter conſecrati erant, ſcilicet, quia precedenti die finitum fuerat opus conſecrationis: & in die qua mortui ſunt Nadab, & Abiu primo miniſtrauerant: non debebat igitur oleum vnctionis, quod nouiter ſuper eos fuſum fuerat, pollui per acceſſum ad funera: eadem cauſa redditur in eodem ca. cum dicitur: vos au-

A tem non egrediamini fores tabernaculi alioquin peribitis: oleum enim ſanctæ vnctionis eſt ſuper vos. Si autem multis ante diebus conſecrati fuerāt, licuiſſet eis funera fratrum ſuorum proſequi, & plangere: Aaron autem non licebat vllo tēpore, quia erat ſacerdos magnus, qui commaculandus non erat in mortibus aliquorum quantumcunque propinqui eſſent. Qui autē dicunt, quòd Aaron potuiſſet plangere filios ſuos, ſi multi dies tranſijſſent a conſecratione eius, errant: quoniam ipſe erat ſacerdos magnus, cui nunquam licebat ad funera progredi. *Sorore virgine, quæ non eſt nupta viro.* Non licebat ſacerdotibus intereſſe funeribus omnium ſororum ſuarum, ſed ſolum illarum quę virgines erant, ideſt quæ habebantur tanquam virgines,
B quoniam nunquam a viris cognitæ fuerant, aut putabatur nunquam eas cognitas extitiſſe. Cauſa huius eſt duplex. Prima quia ſacerdos ad res mundas pertinebat, ſoror autem eius, quando cognita erat ab aliquo viro, iam turpior effecta erat, ideo ſuper eā pollui non debebat ſacerdos, quoniam ipſa polluta erat. Alia cauſa eſt, quia fœmina quæ non erat in virginitate, ſed nupta viro, habebat aliquem qui eam ſepeliret. Cum autem nō eſſet tradita viro, nemo erat qui eam ſepeliret niſi pater, in cuius cuſtodia erat; & fratres ſui ad quos eodem modo ſororis cura attinet. Dicitur hic de virgine quæ non eſt nupta viro, in quo innui videtur, ꝙ ſi iſta mulier non eſſet nupta viro, quamquam non eſſet virgo, quòd frater eius ſacerdos poterat pollui in morte eius plangendo ad funera. Sed non eſt ſic intel
C ligendum, quoniam ſi aliqua puella cognita eſſet a viro, quamquam non eſſet deſponſata, aut in matrimonium alicui tradita, non tamen poterat frater ſuus ſacerdos licitè pollui in morte eius. Identidem ſi aliqua eſſet fœmina cognita a viro, quæ viro perdito vidua eſſet, non poſſet frater eius ſacerdos pollui in morte illius: etiam intelligendum eſt, quando dicitur hic fœmina nupta viro, quòd illa ſit ei copulata non ſolum per ſponſalia de præſenti; ſed etiam per carnalem copulam. Nam ſi aliqua eſſet fœmina deſponſata viro; ſed nondum carnaliter cognita, & moreretur, frater eius ſacerdos poterat licitè plangere eam; aut impendere cætera officia funeris; quoniam iſta virgo erat, etiam ſub cuſtodia patris manebat, & fratrū ſuorum,
D nec pertinebat ad virum ſuum, donec ei tradatur, & vniatur per carnalem copulam.

An liceret ſacerdoti intereſſe funeri ſororis ſuæ deſponſatæ, ſed nondum traditæ viro. Et de ſorore quæ erat cognita non tamen nupta, an liceret pollui in eius funere. Quæſt. VII.

Circa hoc, quod dicitur de filia ſacerdotis, quę non erat viro nupta, eſt conſiderandum quòd filia ſacerdotis, aut erat virgo, aut non: & dico non eſſe virginē eam de qua notum eſt, quòd ſit cognita: nam ſi putetur eſſe virgo etiam ſi non ſit, eodem iure gaudebit quo verè virgo; quia
E iura non reſpiciunt, niſi quod apparet, & non quod eſt de quo non conſtat: nam apud iura idem eſt non eſſe, & non apparere.

Si autem filia ſacerdotis ſit virgo, poteſt pater contaminari in morte eius, & fratres, & hoc ſiue ſit virgo; quia nulli erat deſponſata, ſiue quia iam deſponſata, nondum tamē tradita. nam illa manet in poteſtate patris, ac ſi non eſſet deſponſata viro, & adhuc non pertinet ad curam illius, ſed patris.

Sed quid ſi ſit filia ſacerdotis tradita alicui in vxorem, tamen adhuc ſit virgo, vt quia vir nondum voluit cognoſcere eam, vel quia nondum potuit, an poterit pater contaminari in ea?

 Dicen-

Dicendum, ꝙ regulariter non posset, quia licèt contingat mulierem viro traditam non esse cognitam; est tamen pręsumptio iuris, quòd sit cognita, & ob hoc, quia iudicatur vt cognita, idem fieret de illa, ac si verè cognita esset, & ita pater non poterit cõtaminari in morte eius.

Sed quid si manifestè constaret eã nunquam fuisse cognitam, quia multis modis poterat constare, an liceret patri contaminari in morte eius? & videbitur alicui ꝙ sic, quia cessat ibi pręsumptio iuris cum de veritate constet, & ita videbitur idem faciendum, quod in virgine.

Dicendum, quòd etiam si constaret eam esse virginem, non licebat patri pollui super ea, neque fratribus eius, & hoc quia erat ista nupta viro, & ideo iam pertinebat ad alium, s. ad maritum: nã quandiu mulier habet virum, siue cognita sit ab eo, siue non, ad ipsius potestatem pertinet, & non alterius, & de illius familia est: & simile apparet seq. ca. de filia sacerdotis, quæ quandiu manebat in domo patris poterat comedere de sanctificatis, cum aũt traderetur viro, iam non licebat ei comedere de sanctificatis. Sed ex hoc aliquis diceret, ꝙ si sacerdos traderet filiam suã alicui laico, vel Leuitę, non poterat contaminari in morte eius, si tñ traderet eam in vxorem alteri sacerdoti, liceret ei contaminari in morte eius, & hoc est, quia non transibat ad aliam tribum, vel familiam, sed manebat in familia sacerdotis: simile patet in sequẽ. c. quia dr̃, ꝙ filia sacerdotis, dum manebat in domo patris, poterat comedere de sanctificatis, & si traderetur alicui de populo, id est non sacerdoti in vxorem, non licebat ei manducare de sanctificatis quandiu virum habebat. Si autẽ tradita erat alicui sacerdoti, licebat ei manducare de sanctificatis, siue in domo viri, siue in domo patris.

Ita ergo nunc videtur, ꝙ si esset data sacerdoti in vxorem liceret patri contaminari super ea, sicut si maneret in domo patris. Sed dicendum, quòd non licebat in hoc casu cõtaminari patri super mortem filię. Primo, quia non erat virgo non nupta, sed erat corrupta; & ideo non gaudebat hac dignitate, vel si esset virgo, erat tamen tradita viro: lex tamen dicit de ea, quæ non est nupta viro. Secundo, quia iam ista pertinebat ad alienam curam, cum haberet virum in cuius potestate erat, & exiuerat potestatem paternam. Cum autem obijcitur, quòd licebat contaminari patri in ea; sicut licebat filię tunc manducare de sanctificatis, quod erat speciale. Dicendum, ꝙ nõ est simile, & causa est, quia filiæ sacerdotis, quæ ab alio sacerdote erat ducta in vxorẽ, licebat manducare de sanctificatis: non quidem propter patrem sed propter virum. nam si propter patrem licèt ei, semper liceret cuicunque traderetur in vxorem, quia semper manebat filia sacerdotis; & tamen non licebat ei manducare si acciperetur in vxorem ab aliquo non sacerdote sequenti ca. ergo non licebat ei propter patrem, sed propter virum: nã cũ esset vir suus sacerdos licebat ei manducare de eis, quæ manducabat tota familia sacerdotis: sed alij de familia eius manducabant, vt patet sequenti cap. & colligitur supra 9. capi. ergo a fortiori vxor quæ erat pręcipua in familia viri, poterat comedere de sanctificatis, & quia licebat comedere ei sanctificata in domo viri sui, liceret comedere in domo patris, & etiam in domibus aliorum sacerdotum si inuitaretur, sicut quando erat in domo patris in virginitate, licebat ei comedere ibi sanctificata: & in domo cuiuslibet alterius sacerdotis, si inuitaretur ibi. Et ideo cui conueniret propter virum, & non propter patrem comedere de sanctificatis, & contaminari in morte filiæ, competebat patri propter se, & non propter virum filiæ: non posset pater contaminari etiam in morte filię si esset sa-

F cerdoti nupta; quamuis liceret filię manducare in domo paterna de sanctificatis, si esset alteri sacerdoti nupta. Si autem filia non esset virgo, & haberetur, vt nõ virgo: dicendum, quòd licèt maneret in potestate patris sui sacerdotis, siue non; nequaquam liceret patri contaminari in morte eius. Et hoc patet, quia aut illa perdiderat virginitatem matrimonialiter, aut nõ matrimonialiter, idest, quòd puella adhuc existens deflorata est manens in domo patris; aut volente illa factũ est, aut coacta. Si coacta nullam pœnam merebatur, quia tamen perdiderat honorem virginitatis, non licebat patri contaminari super illa, quia non erat virgo, & scriptura dicit hic: super filia virgine. Si autem sponte deflorata est, non solum, non licebat patri honorare eam in morte se contaminando; sed etiam illa

G sustinebat grauissimam pœnam, nam comburebatur, & hoc erat speciale in filiam sacerdotum, & propter honorem eorum filię suę debẽt seruare magnam pudicitiam. Et si filia in domo patris manens etiam nondum desponsata permitteret se cognosci ab aliquo, comburebatur, quod non fiebat in alijs mulieribus, vt dicitur in litera infra, scilicet sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, & violauerit nomen patris sui, flammis exuretur. Si autem matrimonialiter fuerat cognita: dicendum, quòd aut erat coniugata, aut vidua, & tamen quocunque modo esset, non poterat iã pater contaminari in morte eius; quia non erat virgo. Sed aliqui dicunt non esse idem de omnibus his, quia

H aut erat coniugata, aut vidua: si coniugata, aut erat vxor sacerdotis, aut alicuius alterius, etiam si Leuitę nõ licebat patri contaminari in morte eius: si erat vxor sacerdotis, licebat patri cõtaminari. Si vero esset vidua, aut fuerat vxor sacerdotis, aut alicuius alterius: si sacerdotis, siue haberet filios, siue non, licebat patri contaminari in morte eius. Si autem erat vxor alterius, aut habebat filios, aut non: si habebat filios, non licebat patri contaminari in morte eius, si vero non habebat filios, licebat patri contaminari.

Et hoc dicunt per similitudinem eius, quod dicitur sequenti cap. si filia sacerdotis esset vxor sacerdotis, licebat ei manducare de sanctificatis: si autem alterius non licebat. si autem mortuo sacerdote viro rediret

I vxor in domum patris sui sacerdotis, licebat ei mãducare de sanctificatis, siue cum filijs, siue sine filijs. Si autem fuisset vxor alterius, & vidua rediret in domum patris sine filijs, licebat ei de sanctificatis manducare, sed non liceret si haberet filios.

Sed dicendum, quòd nullo modo licebat patri contaminari super filia cognita matrimonialiter, & similitudo allegata nihil probat, quia vt dictum fuit supra filiæ sacerdotis ductæ in vxorem ab alio sacerdote licebat comedere de sanctificatis, sed nõ propter patrem, immo propter virum, & tamen posse patrem contaminari in eius morte non competebat ei propter virum, sed propter patrem, ideo non competeret iam cum non esset virgo, quod lex requirit, maxime quia illa cum sit vxor alterius, non pertinet ad patrem, sed

K ad maritum.

Sed tunc queretur, quis sepeliebat vxorem sacerdotis filiam alterius sacerdotis? Aliquis dicet, quòd maritus, quia propter hoc pater non sepelit, quia illa ad virum pertinet. *Quis sepeliebat vxorem sacerdotis filiã alterius sacerdotis.*

Sed dicendum, quòd istud non stat, quia sicut patri non licebat illam sepelire, quia erat sacerdos; ita nec marito cum esset sacerdos. Nam lex dixit vniuersaliter non debere sacerdotem pollui in mortibus aliquorum, nisi in patre, & matre, & filio, & fratre, & sorore virgine: sed vxor non erat de his personis: ergo non licebat ei contaminari super vxore.

Dicen-

Dicendum ergo, quòd aut vxor sacerdotis erat filia laicorum, aut sacerdotum. si laicorum sepeliebat a patre, & matre, & omnibus cognatis. Si autem esset filia sacerdotis, non licebat patri contaminari in morte eius. Sed obijcietur, quòd vxores sacerdotum erant deterioris conditionis, quàm vxores aliorum hominum; quia non honorabantur in morte a viris suis.

Dicendum, quòd non est inconueniens; quia idem accidebat filiabus sacerdotum, etiam si non essent sacerdotum vxores, quia non licebat parentibus contaminari in mortibus earum, cum iam non essent virgines. sed istud non erat, vt pœna inflicta, immo propter honorem, & excellentiam paternam: erant enim talium hominum filiæ, quibus non licebat contaminari in mortibus omnium, sed paucorum. Dicendum tamen, quòd non deerat ob hoc honor funeris talibus, quia ista vxor sacerdotis, aut erat filia non sacerdotis, aut sacerdotis. Si primo modo patri, & matri, & toti suæ cognationi licebat eam honorare in funere, quia isti non vetabantur contaminari. Si autem esset filia sacerdotis, sicut non licebat marito contaminari super morte patris, ita non licebat patri, licebat tamen matri, quia vxores, & filię sacerdotum, & tota progenies fœminarum non vetabatur in mortuis contaminari, sed soli masculi, quia illi erãt sacerdote, & pertinebat ad eos ministratio, ad fœminas autem nequaquam. filijs etiam licebat contaminari super matre, & omnibus cognatis, qui non erant sacerdotes. sic patet supra 10. ca. de morte Nadab, & Abiu, in quorum mortibus non licuit Aaron contaminari, & iussit Deus, quòd Oziel filij, s. Helisapham, & Misael tollerent illos, & sepelirent, & cum illis iussit esse omnes cognatos suos Leuitas, quibus nõ erat vetitũ contaminari in mortibus. Et considerandum, quòd quando aliqua persona erat vetita honorare mortuos suos, honorabãtur magis funera illorum; quia ex eo, quòd illi non licebat, conueniebat populus, & honorabat mortuum illum quasi esset omnium, licèt ad nullum eorum, aliàs pertineret: sic enim Deus fieri iubebat Leui. 10. capit. in morte Nadab, & Abiu, quia non licuit Aaron patri eorum, & Eleazar atque Ithamar fratribus eorum sepelire, aut plangere illos, & iussit Deus, quòd totus populus Israel lugeret eos, cum dicitur. fratres vestri, & tota domus Israel plagant incendium, quod Dominus suscitauit. Cum autem filia sacerdotis erat vidua, non licebat patri contaminari in morte eius. Et similitudo atque distinctio inducta nihil valet, quia sunt diuersa fundamenta harum rerum: ad hoc enim, ꝙ filię sacerdotis liceret manducare de sanctificatis, quæ pertinẽt ad sacerdotes, & quòd illa esset de familia sacerdotali licebat manducare de sanctificatis sequenti c. ad hoc autem, quòd patri liceret contaminari in morte filię, oportebat, quòd illa esset virgo, vt dicitur hic in litera. Ad ostendendum autem quando erat filia sacerdotis de familia sacerdotali erat distinctio, quia aut illa erat habens virum, aut non: si haberet virum, & esset sacerdos, erat illa de familia sacerdotali, quia de familia viri, ideo licebat ei manducare de sanctificatis, tam in domo viri, quàm patris, quàm aliorum sacerdotũ. Si haberet virum nõ sacerdotem, quia erat de familia viri, qui non erat sacerdos, non licebat ei tunc manducare de sanctificatis in domo patris, vel alterius, qa nõ erat de familia patris neque sacerdotali. Si autem esset vidua, aut supererant aliqui filij eius, aut nulli: si nulli, siue fuerit vxor sacerdotis, siue laici, licebat ei comedere de sanctificatis in domo patris, & cuiuslibet alterius sacerdotis, quia erat nunc de familia sacerdotali, scilicet de familia patris, cum desierit esse de familia viri per mortem illius. Si vero erat habens filios, aut fuerat vxor sacerdotis, aut alterius. si sacerdotis licet ei manducare de sanctificatis, quia manet illa in familia filiorum suorum, sed illi erãt sacerdotes: ergo erat illa in familia sacerdotali. Si autem fuerat vxor non sacerdotis, non licebat ei manducare de sanctificatis, quamuis rediret in domum patris, quia erat in familia filiorum, & illi non erant de stirpe sacerdotali. Sed quòd patri sacerdoti liceat contaminari in morte filię non est ex alio, nisi quia illa est virgo, vt dicitur in litera, sed quæcunque est coniugata, aut vidua, iam non est virgo. ergo non est distinguendum hic, an sit coniugata, vel vidua, & an sit vxor sacerdotis, vel nõ sacerdotis, & an habeat filios, vel non: quia omnibus his modis caret virginitate, & nihil facit ad hoc esse de familia sacerdotali, vel non, quia licèt omnibus de familia sacerdotali liceret manducare de sanctificatis sequenti capitu. non licebat tamen sacerdoti contaminari in morte omnium de familia sua, sed solum in mortibus sex personarum, idest patris, matris, filij, filię, fratris, & sororis virginis, vt patet in litera. *Sed nec in principe populi sui contaminabitur.* Idest sacerdos minor non potest pollui plangendo, vel faciendo cętera officia funeris in morte ciuium suorum, nisi in sex personis supra positis. quicunque vero alius moriatur non polluetur in morte illius, etiam si sit princeps populi.

Dicitur autem de principe populi, quoniam iste est honorabilior in toto populo, ideo rationabilius est, ꝙ ad funera principis omnes conueniant quàm ad funera cuiuslibet alterius. vnde posset sacerdos conuenire cum alijs ad plangendum defunctum principem populi sui, prohibet ergo Deus.

Quomodo tenentur subditi ad honorandum principem defunctum in exequijs, & quod non honorare, peccatum sit. Quæst. VIII.

De principe autem populi dicendũ est, quòd omnes subditi debeant eius funera magno cum planctu prosequi, quod duorum efficax est, scilicet honoris impensiuum, & doloris atque desiderij signatiuum. Nam tenentur subditi honorare principem suum valde, sic enim dicit Aristoteles Ethicorum, libro quinto. vbi tractatur de iusto politico. quòd pręmium leue principantium est gloria, & honor; quia ista sunt bona verè politica, & ciuilitas nulla alia æquiualentia bono regimini dare potens, honorem, & gloriam principantibus impendit. Tenentur ergo subditi regi suo ad maximum honorem inter mortales pro merito boni principatus, & sicut eum viuentem honorant, ita & morientem honorare debent. nam qui mortuos dominos, aut amicos non honorat, viuentes nec amauit, neque honorauit. In Hebrẹo habetur aliter, quia vbi nos dicimus, ĩ principe. Hebrẹi habent Baal, quod significat maritum, vel dominum, & quia ponitur in nominatiuo litera eorum sic habet, nec maritus in populo suo contaminabitur, vbi nos dicimus, sed nec in principe populi sui contaminabitur, & tunc est sensus, quòd sacerdos non debet contaminari in morte vxoris suæ, sed solum in sex personis propositis, quamquam vxor ad virum multum attineat.

In hoc tamen ipsi Iudęi distinguunt, quia aut vxor sacerdotis erat vilis, aut bona: si esset vilis sacerdos non debebat contaminari in morte eius plangendo, vel impendendo cętera officia funeris. Si autem esset bona, aut esset aliquis, qui posset eam sepelire, aut non. Si autem erat aliquis qui eam sepeliret, non debebat sacerdos pollui in morte illius. Si vero nemo esset, qui eam sepeliret, contaminabatur sacerdos in sepeliendo eam.

Si autem accipiatur Baal pro principe, vel domino, tunc est sensus, qui ponitur in litera nostra: & hunc sequitur Rabbi Abraham Aben Ezra. Debet autem cõuerti istud nomen, quod ponitur secundum literam Hebraicam in nominatiuo, in ablatiuum cum prepositione, quoniam secundum literam Hebraicam frequenter fiunt tales mutationes. Non enim potest cõuenienter stare sensus quem Hebrei ponunt, s. ꝙ accipiatur Baal pro marito, quoniam tũc dici deberet, nec maritus in vxore cõtaminabitur, sed nõ ponitur, quin potius dicitur in populo suo. & dato, quòd non poneretur, nec maritus in vxore, saltem poni debuisset, nec maritus contaminabitur: quoniam istud nomen maritus cum sit relatiuum, intelligetur suum correlatiuum, etiam si non ponatur. tamẽ exprimitur in populo suo: ex quo manifestum est, ꝙ non pertineat ad maritum: nam ad maritum vxor pertinet: populus autẽ non pertinet ad maritum, sed ad dominum, vel principem. sed hic dicitur in populo suo; ergo referendum est ad aliquẽ cuius dicatur esse populus, & iste est princeps, vel dominus. Vnde necessario accipitur Baal pro principe secundum sensum literæ nostræ. Et ita cõuenientius accipit Hieronymus sensum literę Hebraicę quàm Hebræi, potissime quia non sequuntur sensum illum omnes Hebræi, sed quidam eorum doctissimi tenent sensum literæ nostræ, sicut facit Aben Ezra, vt dictum est. & apparet, ꝙ iste sensus erat, quem sequebãtur periti inter Hebręos tempore Hieronymi, quia aliàs aliter transtulisset. Sed quicũque sensus teneatur verus est, nam tenendo sensum literæ nostrę est verũ, quia princeps populi non est aliqua de sex personis in quarum mortibus licebat contaminari; ergo non cõtaminabitur sacerdos etiam in principe populi. Tenẽdo autem sensum Hebræorum verũ esset; quia vxor non erat de sex personis exceptis; ideo non licebat sacerdoti contaminari in morte vxoris. Erat etiã vtrumque horum rationabiliter dictum, si litera illud haberet, vel pateretur, vt dicatur: neque in principe populi sui contaminabitur: ac si dicat pręter istas sex personas in nulla contaminabitur, quantumcunque excellẽtię, vel dignitatis sit, etiam si sit princeps populi, qui est maior, & honorabilior omnibus. Dicendo autem neque maritus contaminabitur, s. in vxore, rationabiliter dictũ erat, ac si dicatur, in nulla alia persona præter istas sex contaminabitur, quantumcũque attineat, vel coniuncta sit ei. nam non potest esse aliqua persona maioris attinentię quàm vir ad vxorem, cum sint vna caro Gene. 2. & Matth. 19. cap. & tamen in morte vxoris non licebit sacerdoti cõtaminari. ergo a fortiori, nec in mortibus aliorum præter istas sex personas.

Hieronym⁹ melior interpres.

Sed aliquis quęret, cum dicatur hic, neque in principe populi sui contaminabitur, de quo principe intelligatur: nam princeps populi est rex, & nõ erant reges inter Iudæos, quando data est lex, neque præsupponitur hic ex verbis legis, ꝙ futuri essent reges. Dici põt vno modo, quòd intelligitur de regibus, qui erant propriè principes in populo Oseæ 8. cap. regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui. & sic accipitur pro eodem regnare, & principem esse. Et cum dicitur, quòd nondum erant reges, dicendum, ꝙ præsupponebantur futuri, licet ista lex hoc non pręsupponeret: alibi enim dictum fuerat, quia Deus dixerat Abrahę Gen. 18. cap, quia daret ei semen ex Sara, quod esset in nationes, & reges crearentur ex eo; etiã Iacob moriens prænunciauit futuros reges inter Iudæos, & de semine Iuda Gene. 49. cap, non auferetur sceptrum de Iuda: & tamen sceptrum est dignitatis regalis insignium apud omnes gentes, ergo significauit futuros reges. etiam illud Deus per Moysen ostendit in lege, nam Deute. 17. ca. ponit doctrinam de rege quem fa-

Hic d̃ quo principe ĩtelligatur.

F cerent Iudæi qualis esse deberet, & ita intelligetur de principe populi, idest rege. Secundo potest intelligi princeps populi, idest summus sacerdos. & erat tunc summus sacerdos, quando ista dicebantur, quia erat Aaron, & traditur statim doctrina de principe sacerdotum, qui est pontifex. Et hoc cõuenienter dicitur, quia summi sacerdotes erant principes. vnde vocãtur principes sacerdotum Matt. 2. & 26. cap. & non solum vocatur princeps sacerdotum, sed etiam princeps gentis suę. sic patet Eccl. 45. cap. vbi dicitur de Phinees, statuit eum principem sanctorum, & gentis suæ. & tamẽ Phinees erat summus sacerdos, vt ibi patet. Etiã princeps populi vocatur summus sacerdos, & sic vocauit eos Paulus Act. cap. 23. vbi Ananias summus sacerdos

G iussit Paulum percuti in ore, & Paulus dixit ad Ananiam, percutiet te Deus paries dealbate, & dixerũt Iudęi ad Paulum, summum sacerdotem Dei maledicis? & Paulus dixit, nesciebã fratres, quòd princeps sacerdotum est: scriptum est enim, principẽ populi tui non maledices, & ita illam auctoritatem Exod. 22. c. s. principi populi tui nõ maledices, dixit intelligi de summo sacerdote vocãs illum principem populi. Et ita potest hic vocari princeps populi summus sacerdos, & tunc esset sensus, quòd etiam in morte principis sacerdotũ non deberent lugere, & comitari funera sacerdotes minores, sed laici hoc facerent, sicut in morte Nadab, & Abiu filiorum summi sacerdotis, non planxerunt summi sacerdotes fratres eius, & Aarõ pater eorum;

H sed iussit Deus, ꝙ Leuitę fratres eorũ, & tota domus Israel plangerent mortem illorum: & sacerdotes minores, qui maximè ptinebãt ad sacerdotẽ magnum, non plangebant funera eius. Tertio modo potest accipi, & melius, ꝙ per principem populi non designetur persona aliqua certi gradus, vel status, sed ille qui regeret populum pro tempore, quicunque ille esset, quia illi tanquam maximo impendendus erat multus honor, & huiusmodi principes semper in populo Iudęorum erant; quia cum esset tanta multitudo non poterat esse sine gubernatore. Primus autem qui fuit princeps populi fuit Moyses, sub quo exiuit totus populus de Aegypto, & sic dixerunt Iudęi, quando petiuerunt Deos dicentes, fac nobis Deos qui nos pręcedãt:

I Moysi enim viro huic, qui eduxit nos de Aegypto, ne scimus quid acciderit Exod. 32. capit. non erat tamen Moyses rex, sed dux populi. Post eum constituit Deus ducem, & principem totius populi, s. Iosue viuẽte adhuc Moyse Numeri 27. cap. & iste erat vere princeps populi. nam ad mandatum eius non solũ populus, sed etiam Eleazarus summus sacerdos mouebantur, eodem cap. & iste etiã non fuit rex, sed princeps, vel dux. Post mortem autem Iosue suscitauit Deus alios principes populi, qui vocantur iudices, vel saluatores Iudi. 2. & 3. cap. & non erant isti reges, sed principatus eorũ erat minor: vnde neque vocabantur Domini, vt patet Iudi. 8. cap, & ibi latius dicetur. durauit autem principatus iste longo tempore, s. vsque ad Samuelem, qui fuit vltimus iudicum, & tempore eius petiuerunt Israelitę regem. 1. Regum 8. & 12. cap. Post iudices successit

K principatus regalis, nam viuente Samuele iudice, & propheta, petiuerunt Iudæi regem. 1. Reg. 8. & Deus iussit dari regem, & datus est ante omnes Saul 1. Reg. 9. & 10. c. durauit autem principatus iste longo tempore, scilicet, vsque ad captiuitatem babylonis, quando erat rex Sedechias, lib. 4. Regum 25. cap. Post reditum de babylone non habebant Iudęi regem, sed summi sacerdotes erant principes populi, & mansit iste principatus vsque ad Christi natiuitatem. Verum tamen aliquanto tempore ante Christum natum summi sacerdotes qui erant principes populi, assumpserunt nomen regale, & coronam, & perseuerauerũt sic vsque ad

ad Herodem alienigenam, qui occidit Hircanum socerum suum summum sacerdotem, & regem, & per potestatem Romanorum effectus est rex Iudeorum. & hoc tempore Christus natus est, s. in diebus Herodis regis Matth. 2. Historiam autem istam successionis principatuum Iudeorum vsq; ad Natiuitatē Christi eodem cap. latissime deducemus. Et ita Iudæi pro diuersis temporibus habuerūt principes diuersorum statuum, & omnes erant principes populi, & de omnibus illis intelligitur, quòd sacerdos non pollueretur in morte alicuius istorum principum de populo, & non solum accipitur de principibus, qui erant totius populi, idest totius gētis Iudeorum, sed etiam de principibus aliquorum populorum specialiter, in quibus viuerent sacerdotes, quia idem ius erat de vtrisq; principibus, & in nullis eorum licebat sacerdotibus contaminari.

An liceret sacerdoti pollui super morte vxoris suæ. Quæstio. IX.

SED circa id quod dixerunt Iudei quidā de contaminatione sacerdotis in morte vxoris est aduertendum. Dicunt enim, aut est vxor vilis, aut bona. si vilis non licet illi contaminari, si bona aut est qui sepeliat, & tunc non licet sacerdoti cōtaminari, aut nemo est, & tunc licèt. Sed dicendum, ꝙ non stat ista distinctio, qa aut agitur de sacerdote magno, aut de minoribus: si de magno, planum est, quòd nunquam licebat ei contaminari in morte vxoris, cū non liceret ei pollui in morte alicuius; neque etiam patris, aut matris, vt patet in litera. sed nulla persona est, cui circa hoc magis quàm patri, & matri teneamur, ergo non licebit ei cōtaminari in aliquo. Si autem sit sacerdos minor, non habet locū distinctio illa. Primo, quia in litera vetatur generaliter sacerdotibus pollui ī mortibus aliquorum, nisi sex personarum, quę ponuntur in litera, de quibus nō est vxor, ideo nullo modo licet pollui in vxore. Secundo, quia tenēdo sensum literæ, quem Iudæi isti sequūtur, adhuc magis apparet, cum dicatur, neque maritus contaminabitur, sed maritus dicitur relatiue ad vxorem, ideo est sensus, quòd non liceret contaminari in vxore. Tertio, quia patet illam distinctionem ex solo arbitrio suo esse fabricatam sine vllo fundamento, cum de hoc nihil dicat litera. Et cum dicunt, ꝙ si esset vilis non liceret contaminari in ea, non stat, quia sacerdotes nunquam tales ducebant in vxores, cum dicatur hic in litera, scortum & vile ꝓstibulum non ducet vxorem. nisi fortè dicāt vxorem vilem, quę in moribus se vilem reddidit, dum maneret apud sacerdotē fornicans, vel aliud turpiter agens, & non erat talis, quādo in vxorem suscepta est, & hoc non conuenit, quia si notum esset illam esse vilem, punita esset tanquam adultera, vel si sacerdos vir eius eā suspectam haberet, & non posset probare, cogeret eā se purgare per aquas amarissimas, quę erat probatio zelo typię, & si mulier commiserat peccatum, cōputrescebat femur, & moriebatur Num. 5. c. & sic sacerdos nō haberet vxorem vilem in hoc, nisi forte suspectam eam haberet, vel de illius peccato certus esset, licèt illud non esset manifestum, & ne seipsum infamaret, funera illius prosequeretur, si liceret ei contaminari in illa. Cum autem dicunt si erat vxor bona, & nemo erat qui eam sepeliret, licebat sacerdoti contaminari. Dicendum, quòd non stat, quia nunquā istud acciderat. erāt enim semper aliqui de cognatione materna aut paterna mulieris huius, quibus liceret contaminari in morte eius: etiam si filios haberet licebat illis contaminari in morte eius, quamuis essent sacerdotes, quia filio licebat in matre contaminari. Item

A etiam si nemo esset de cognatis, quod non est concedendū (quia non est facilè) adhuc totus populus erat, qui in honorem sacerdotum celebrarent funus, quia putabant sibi hoc esse mandatum a Deo inquantum vetuerat sacerdotibus hoc facere. sicut patet in morte Nadab & Abiu, vbi Deus vetuit patri, & fratribus plangere illos, & iussit toti populo plangere supra 10. cap. Cum vero dicunt, quòd non licebat sepelire, vel contaminari aliquo potente eam sepelire, neq; istud stat, quia ista necessitas non faciebat opus licitum; quia eodē modo liceret in vxore, licèt esset vilis, quia vt non relinqueretur cadauer inhumatum (quod erat dedecus totius humani generis) liceret, sed scriptura voluit, quòd nullo modo liceret sacerdoti contaminari

B in vxore. *Non radent caput, nec barbam.* Hic ponitur quędam cęremonia, quę vitari debebat in sacerdotibus, s. ꝙ non raderent caput suum, nec barbam, & hoc intelligitur hic inductum propter mortuos, quoniam aliqui in mortibus suorum obseruabant hac rasionem: ideo vetat Deus ne sacerdotes vtantur talibus ritibus. Et quamquā inducta sit ista prohibitio propter ritus morientium, tamen vniuersaliter tenebat, s. quòd nūquam raderent barbam, & caput. hoc preceptum positum fuit supra 19. ca. cum dictum fuit, nec in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam, & super mortuo non incidetis carnem vestram. faciebant tamen solum gentiles istas cęremonias pro morientibus, & patet quia dicitur hic de incisuris quę fiebant in carne. Iudæi vero imitabātur illos in cæremonijs su- *Quę cęremonia vitari dēbat in sacerdotibus.*

C per mortuos eadem facientes. In Hebreo habetur. *Non pilabitis caput, nec barbam.* Ista litera videtur magis exprimere quàm litera nostra applicādo hæc ad mortem propinquorum, & amicorum, quoniā in his multi euellabant capillos capitis, & barbæ in signum vehementis doloris, nullus tamen caput suum, & barbam in signum doloris radebat. intelligenda est ergo ista rasio pro depilatura capillorum magis conueniente ad mortuos. *Nec in carnibus suis facient incisuras.* Idest non scindent, vel arabūt carnem suam vnguibus in signū doloris pro mortuis. Sic dicitur supra 19. cap. & super mortuo nō incidetis carnem vestram, nec figuras aliquas, & stigmata facietis vobis: idem patet Deutero. 14. ca. s. non vos incideritis, nec facietis caluitium super

D mortuo, quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo. De causis huius, & cęremonijs gentilium in scindendo, & vulnerando carnem suam dictum fuit sup. 19. c. Hoc autem in sacerdotibus cauendum erat propter inhonestatem, & similitudinem ad idolatriam. de rasione capitis, & barbę fuit dictum supra 19. capi. qualiter licitum esset Iudęis hoc facere. Dicunt quidam ipsorum, quod licitum erat eis radere omnes pilos faciei in vtraque maxilla, pilos autem prope frontem, & aures radere non licebat. & hoc probant, quia dictum fuit supra, non attondebitis in rotundum comam vestram. Cum autem relinquerentur duo anguli capillorum prope aures, & frontem, non attondebatur coma in rotundum, quamquam esset attonsa

E coma: etiam dicunt, quod non licebat radere barbam totaliter, sed quòd rasis omnibus pilis barbę manebāt duo anguli pilorum in barba, ita vt non esset tota barba rasa. & sic faciunt aliquæ nationes. *Sancti erunt Deo suo.* Sanctitas dicitur munditia ab omnibus turpibus cæremonijs, cum vero sacerdotes cauebāt omnia hęc turpia, quę gentiles obseruabant, siue in cultum Deorum suorum, siue in ritu viuendi, dicebantur esse sancti, idest sine aliqua fęce conuersationis immundę. *Et non polluent nomen eius.* Idest nomen sacerdotale, s. ꝙ vocabantur sacerdotes Dei. & cum isti se haberent in officio sacerdotali conuenienter, honorabant Deum, & ministerium suum. Cum vero habebant se immunde, *Sanctitas quid sit.* *Sacerdotes quare munditiā ī cęremōijs suis obseruare deberent.*

de,ministerium pollutum iudicabatur,& nomē Dei, sicut dicit Apostolus 2.ad Corin.3.ca. per vos nomen Dei blasphematur in terris, ita per sacerdotes polluit nomen Dei,inquantum ipsi vocantur sacerdotes Dei, & polluunt ministerium suum,vel quia faciunt, q̄ alij videntes tales ceremonias immūdas, dicāt hunc Deū esse immundum, qui tales ceremonias sibi fieri velit, quoniam ad immundos Deos pertinet immunda expetere. Deus autem verus iniquitatem nō vult,nec immunditiam aliquam,vt habetur Psalmus 5. Vel aliter potest intelligi,quòd sacerdotes isti polluerent nomē Domini ministrando, assumptis immūditijs ceremoniarum gentilium:tunc enim si taliter se habentes accederent ad ministrandum coram Deo, non curarēt de illo,sed tanquam aliquid immundum tractarēt ministerium eius. *Incensum enim Domini*. Hic ponit causa quare sacerdotes deberent obseruare mūditiam in ceremonijs suis,s. quia ministrant coram Domino offerendo incensum,& panes. non est tamen intelligendum,quòd solum immunditia obseruanda sit,quia sacerdotes panes,& incensum offerunt. nam populares sic inter Hebreos non obligarentur ad obseruandum aliquam munditiam, cum hoc quod est offerre incensum,& panes eis non conueniret,sed sacerdotibus tātum. hoc tamen falsum est, nam omnibus de populo iubetur,quòd sancti sint abstinendo ab immunditijs, vt habetur supra 11. & precedenti ca. Sed intelligitur ista causa que datur hic, de maiori puritate, s. quòd sacerdotes sancti erunt,qui offerunt panes, & incēsum, idest propter hoc habebunt maiorem mūditiam quā alij de populo: offerebant autem sacerdotes incēsum Domini, idest thymiama,quod ponebatur ī altari thymiamatum quolibet mane,& in vespere, quando lucerne parabantur intra Sanctuarium:& ad hoc introibat vnus de sacerdotibus, siue maior, siue de minoribus. de hoc Exodi 30.cap. *Et panes Dei sui offerunt*. Dicuntur offerre sacerdotes panes Dei sui, idest panes quos iussit offerri Deus suus, & isti sunt panes propositionis.

De panibus propositionis, quare non dabantur, nisi hominibus mundis, maximè a mulieribus, & hoc s[o]lis sacerdotibus. Quæst. X.

Lex autem horum panum erat, quòd acciperēt sacerdotes a filijs Israel similam, & coquerent ex ea duodecim panes; quorum singuli habent duas decimas, & isti ponebantur coram Domino per singula sabbata, super mensam auream Domini, que vocabatur mensa propositionis, quia proponebantur ibi panes, & erāt in memoriam duodecim tribuum Israel. manebant autem isti duodecim panes a sabbato in sabbatum,s. per dies octo,& tunc auferebantur inde, & ponebantur alij recentes. tali autem facta successione semper erāt aliqui panes super altare,de hoc infra 34.ca. De his autem panibus non licebat comedere, nisi solis sacerdotibus, vt habetur Matth.12.cap. cum dicitur,non legistis quid fecerit Dauid, quando esurijt, & qui cum eo erant,quomodo intrauit in domum Domini,& panes propositionis comedit,quos non licebat ei edere, nec his qui cum eo erant,nisi solis sacerdotibus? Isti etiam panes erant sancti,& non licebat comedere de eis, nisi viris mundis. Si autem aliquis cōtaminatus esset maximè cum mulieribus comedere nō licebat ex eis. sic patet 1. Regum 21. cum Dauid petijt panem a sacerdote Achimelech, & iste non habens panes laicos obtulit ei panes propositionis,de munditia inquirens cum dixit. & respondens sacerdos ad Dauid ait illi, nō habeo panes laicos ad manum,sed panem sanctum: si mundi

F sunt pueri, maximè a mulieribus manducent, & respondit Dauid sacerdoti, & quidem si de mulieribus agitur continuimus nos ab heri,& nudiustertius, quā do egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta. Hunc ergo panem sacerdotes offerebant, & comedebant. sanctos ergo illos,idest mundos esse oportebat. *Scortum, & vile prostibulum non ducet vxorem*. Supra positum fuit de munditia,quam seruare debebant sacerdotes abstinendo a ritibus gentilium circa cōtaminationem in mortuis, hic agitur de munditia quam obseruabant in vxoribus ducendis: nam qui accipit vxorem vilem, ex hoc suam personam vilificat commiscens carnem suam turpi. est autem alterum inconueniens,quoniam accipiens vxorem vilem facit filios vilis conditionis,& degeneres,quāuis pater nobilis con

G ditionis sit, potissime si illa quæ assumitur in vxorem, infamis sit,quoniam tunc filij inde nati viles reputantur,quod multum repugnabat honori sacerdotali, & dignitati ministerij; ideo vetantur hic aliqua genera personarum,cum quibus sacerdotibus minoribus cōtrahere non licebat: & dicitur quòd nō acciperet vxorem scortum,& vile prostibulum: dicitur enim scortum meretrix abscondita quæ se venalem tribuit, seipsam tamen publice non exponit,quæ vocatur vulgariter ramera. *Vile prostibulum*. Idest meretrix viliter exposita ad omnes de populo. vnde dicitur prostibulum a prosternendo,quia corā omnibus se prosternit. Hec etiam vilissima dicitur, quia turpitudinem suam omnibus notam facit,vel quia cunctorum suscipit vilita-

Scortum quid sit.

H tes,quamlibet autem harum prohibetur accipere sacerdos,quia vilis est. In Hebreo habetur. *Meretricem,et sordidam non suscipiet*. Eam enim meretricem vocant, quæ precio se locat, siue omnibus, siue quibusdā. Sordidam autem appellant illam, quæ licèt non sit meretrix vllo modo,tamen inuerecunda est, cum inuerecunde loquatur de mulierum, & virorum turpitudine:hoc autem fœminam valde vilem, & contemptibilem reddit,& de malo suspectam. Litera autem nostra per vile prostibulum duo intellexit, aut satis intelligere potest,s. publicam meretricem, que vocatur prostibulum,& mulierem inuerecundam que dicitur vilis:hoc autem patet infra, de summo sacerdote cum

I dicitur,quòd non accipiet viduam, & repudiatam,& sordidam,atque meretricem. in quo distinguitur meretrix a sordida. Sic autem est, & hic intelligendum. Ista autem lex que hic ponitur, de accipendis vxoribus,non est intelligenda de summo sacerdote,sed precise de minoribus,quia tunc omnes fœminas,que nō prohiberentur hic, licite accipere posset summus sacerdos in vxores: sed falsum est,quia hic non prohibetur vidua, tamen sacerdos magnus non poterat recipere viduam,vt patet infra. Item prohibetur hic puella aliqualiter corrupta: Sacerdos tamen magnus non poterat accipere,nisi puellas virgines, vt habetur infr. Item non est prohibitum hic accipere vxorem de par uo genere, vel magno: tamen summus sacerdos non poterat accipere vxorem,nisi de magno genere,vt patet infra,cum dicitur: sed puellam de populo suo, ne

De dif[ferentia] vxoris summi sacerdotis, & minorum.

K commisceat stirpem generis sui vulgo gētis suæ, ideo lex ista de solis sacerdotibus minoribus intelligitur. In his enim non erat tanta obseruatio munditie, sicut in sacerdote magno, quod patet in cauendo a contaminatione mortuorum: nam sacerdos maior ab omnibus inquinamentis mortuorum abstinere debebat: nam nec polluendus super patre erat,& matre, vt patet infra. Sacerdotes autem minores quamquam abstinerent a mortibus ciuium suorum, tamen non abstinerent ab omnibus simpliciter, cum essent eis sex personę licite, super quas pollui possent, vt patet supr. Item non obseruatur equalitas munditie in accipiendo

do vxores: nam strictius hoc obseruabant sacerdotes magni quàm minores, vt patet ex personis, quæ hic vetantur in minoribus sacerdotibus; & ex his, quæ infra vetantur in magnis. *Non ducet vxorem.* Idest nullā istarum poterit sacerdos accipere in vxorem.

An liceret alicui Sacerdoti minori habere meretricem in concubinam. Quæst. XI.

SED quid si velit accipere in concubinam aliquam istarum? Respondendum videtur forte alicui, quòd posset, quia solum vetatur hic accipere in vxorem, & non in concubinam.

Respondendum est tamen, quòd hoc non potest stare, quia minus licitum erat accipere in concubinā quàm in vxorem. quod patet, quia Deus prohibuerat, quòd non acciperentur istæ fœminæ in vxores, ne nascerentur filij degeneres: si tamen accepissent sacerdotes tales fœminas in concubinas, proles essent magis degeneres; quoniam paterentur duplicem defectum in natalibus. Primus est quoniam de vilibus fœminis nascuntur. Secundus est, quia de illegitimo coitu, cum non sit ibi contractus matrimonialis: magis igitur necesse erat, vt isti qui nascerentur de talibus concubinis, essent magis degeneres, & viliores, quàm si nascerentur ex eisdem fęminis in matrimonium ductis. Sed aliquis arguet contra hoc dicens, quòd Sacerdotes habebant concubinas. sic habetur Iudicū 19. cap. de quodam Leuita, qui habebat concubinam, quæ postea mortua est in Gabaa opprimentibus eam viris de Beniamin. & vocatur ibidem sepe cōcubina.

Ad hoc responderi pōt multipliciter. Vno modo quòd ille non erat Sacerdos, sed Leuita. de sacerdotibus tunc tradita erat hic regula, ꝙ non debebant facere filios degeneres, de Leuitis autem nihil differebat, ꝙ autem vir ille fuerit Leuita, apparet Iudicum 19. c. cum dicitur. fuit quidam vir Leuites habitans in latere montis Effraim. Alio modo rñderi pōt, dato ꝙ ille Sacerdos esset, nihil ex hoc inferri. nam q̄q̄ prohibitum foret haberi concubinas, tamen aliqui habebāt: sicut omnia alia vitia vetita erant, multi tamen peccabant. Et si obijcias ꝯ, quia ponitur in sacra Scriptura, & sic videtur approbatum tamquam bonum. Respōdendum est, ꝙ non sequitur. nam sacra Scriptura interdum habet modum historicum referens ea, quæ facta sunt, nihil distinguens an vera, vel falsa, bona, vel mala sunt. Nam si oīa, quę in sacra Scriptura dicūtur bona esse diceremus, necesse erat, vt crucifixio Christi, & venditio eius licite facta esset, cum in ea referat: multa namq; sunt in canone Biblię fieri vetita, quæ postea facta narrant in sacra Scriptura. Sic patet, quia Deus mandauerat, ꝙ Israelitę occiderent oēs Chananęos existentes in terra, quam accepturi erant, vt hr̄ Nume. 34. & Deuter. 20. cap. filij tñ Effraim permiserunt Chananæos habitare in sorte sua facientes sibi tributarios, vt habetur Iosue 16. cap. Filij quoque Manasse permiserunt in terra sua Chananęos subijcientes sibi in tributum, vt habetur Iosue 17. cap. sed hæc cōtra Dei mandatum fuerunt, & Deus conqueritur, & comminatus est Iudęis mala infligenda, quia hæc fecerint, vt habetur Iudicum cap. 2. Quamuis igitur referatur de illo Leuita, ꝙ habuerit concubinam, tamen non sequitur, ꝙ licebat. Aliter rñderi posset fm aliquos, ꝙ illa non erat concubina, sed homo in cuius hospitio manebat ille Leuita, dixit eam esse concubinam, cum loqueretur ad viros Gabaa, vt sic facilius inclinarentur ad accipiendum illam, & dimittendum Leuitam, vt patet eodem capitulo, cum dicitur, habeo filiam virginem; & hic homo habet concubinā, educam eas ad vos, vt humilietis eas, & vestrā libidinem compleatis: tm̄ obsecro vos, ne scelus hoc contra naturam operemini in virum. Sed hoc stare non potest: primo quia ratio istorum non est ꝯueniens. s. ꝙ illa, quæ erat vxor, vocaretur ꝯcubina, vt facilius inclinarentur viri Gabaa ad accipiēdum illam. nam nō curarent illi viri an esset concubina, vel vxor, dum tñ pulchra foret. hoc. n. fortassis teneret rationabiliter in viris non penitus malis, qui facilius inclinarentur ad concubinam quàm ad vxorem. sed hoc nihil proficere poterat ad viros Belial, qui volebant abuti illo viro sodomitice. qui enim tam nefarium scelus operari vult, nullum aliud est quod horreat. Secundo patet non posse hoc stare, quia non solum hoc dixit vir senex in cuius hospitio manserat Leuita, quia tunc aliqualiter trahi posset ad id, quod dictum est; sed etiam hoc refert sacra Scriptura, vt patet in eodem capitu. cum dicitur immediate, nolebant acquiescere sermonibus eius, quod cernens homo eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam, & post hoc etiam dicitur. mane facto surrexit homo, vt cęptam expleret viam; & ecce concubina eius iacebat ante ostium sparsis in limine manibus. Non potest ergo hoc modo responderi. His omissis dicendum est aliter, scilicet, quòd ista fuerit vxor, & non concubina, vt patet in eodem 18. cap. cum dicitur in principio. fuit quidam vir Leuites habitās in latere mōtis Effraim, qui accepit vxorē de Bethleem, & iterum postea vocat eam vxorem, cum dicitur, surrexitque adolescens, vt pergeret cum vxore sua, & puero. etiam multoties in eodem cap. pater illius puellæ vocatur socer Leuitæ. Si tamen ipsa non esset vxor, non vocaretur pater eius socer. vocatur etiam illa fœmina vxor postquā mortua est, vt patet Iudicum 19. capitu. cum dicitur. quam cum esset ingressus, arripuit gladium, & cadauer vxoris cum ossib⁹ suis in duodecim partes, ac frusta concidens, misit in omnes terminos Israel. Et 19. cap. Iudicum idem vir vocat illam vxorem suam dicens, veni in Gabaa Beniamin cum vxore mea, illucque diuerti. & post hæc. circundederunt nocte domū in qua manebam homines ciuitatis illius, volentes me occidere, & vxorem meam incredibili furore libidinis vexantes. *Docto. responsio.*

Dicendum ergo est, quòd ista erat vxor non concubina: vnde argumentum factum a principio non stat. Sed aliquis obijciet, quomodo ergo vocatur concubina si est vxor? Respondendum est, quòd aliquando sacra Scriptura vocat concubinas eas, quæ sunt vxores, sed non conuertitur: vt patet de Agar ancilla Abrahæ, & de Cethura. ambas enim accepit in vxores Abraham, & tamen istæ vocantur aliquando concubinæ eius. Quòd autem istę fuerint vxores apparet, & primo de Agar Gen. 16. cap. cum dicitur. cumque ille acquiesceret deprecanti, tulit Agar Aegyptiam ancillam suam post decem annos, quàm habitare cęperant in terra Chanaam, & dedit eam viro suo vxorem. Quòd autē Cethura fuerit vxor Abrahę habetur Gen. 25. c. cum dicitur. Abrahā vero aliam duxit vxorem nomine Cethuram. Quòd autē Agar, & Cethura vocentur concubinæ Abrahę habetur Gen. ca. 25. cum diuidit hereditatem Abrahā inter filios suos, & dicitur. deditque Abraham cuncta, quæ possederat Isaac: filijs autem concubinarum largitus est munera. Non possunt autem ibi intelligi concubinæ nisi pro Agar, & Cethura, quoniam ex nulla fœmina Abraham habuit filios nisi ex Sara, & Agar & Cethura. Et si aliquis velit proteruire dicens, quòd habuerit alias fœminas in concubinas, de quibus Scriptura nihil tangit, quoniam non omnia narrantur, quę facta sunt.

Rñdendū est, ꝙ ēt hoc nō obstat. nam ꝯcessis alijs concu-

concubinis necessarium est, quòd Cethura, & Agar vocentur concubinæ: quoniam sacra Scriptura diuidit omnes filios Abrahę in duas partes, ponens Isaac per se; alios autem ad aliam partem, & illos vocat filios concubinarum: sed Abraham habuit aliquos filios ex Cethura, & Agar, quoniam ex Agar habuit Ismaelem, vt habetur Genesis 16. capit. ex Cethura habuit sex filios, quorum nomina habentur Gen. 26. c. ergo illi vocantur filij concubinarum.

An inter Iudæos essent aliquæ meretrices, vel omnes occiderentur. Quæst. XII.

NVNC quoque quæret aliquis, quomodo hic dicatur, quòd nullus sacerdos accipiat in vxorem scortum, & vile prostibulum, idest meretricem: quoniam inter filios Israel non erant meretrices: Deus enim vetuerat, ne aliquis filiam suam faceret meretricem, vt habetur sup. 19. cap. cum dicitur, ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo.

Ad hoc fortè aliquis respondebit, quòd pater non debebat filiam prostituere, ipsa tamen poterat se prostituere spõtanee, & sic multę meretrices fierent, quæ sponte se prostituerent. Sed hoc nõ potest stare, quia non solum prohibetur, ne aliquis prostituat filiam suam, sed etiam ne ipsa prostituatur, vt habetur Deuteronom. 23. cap. cum dicitur, non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filijs Israel. vbi totaliter prohibetur accipi meretricem, vel scortatorem in populo.

Ad hoc aliquis respondebit, quòd in populo Israel non erant meretrices de filiabus Israel, sed de mulieribus de gente Chananęorum. Hoc non potest stare, quia sacerdotes non poterant contrahere cum mulieribus alienigenis, immo nec alij Israelitę, potissimè, quia dato, quòd liceret contrahere cum mulieribus alienigenis, non tamen cũ mulieribus de genere Chananæorum, quia iubebat dominus, vt de illis nullum omnino viuere permitterent, nec fœminam, nec virum, vt habetur Deuteronom. 20. cap.

Sed dicetur, quòd quamquam non essent meretrices de genere Chananęorum, tamen erant de genere aliorum gentilium conuersorum. Sed hoc adhuc nõ potest stare, quia tales meretrices non possent sacerdotes accipere in vxores, non solum quia erant meretrices, sed quia erant de gente aliena. Deus autem iusserat, vt quilibet de Israelitis contraheret cum vxore tribus suæ, vt habetur Numeri 36. cap. Et si obijciatur de Ruth Moabitide, quę fuit accepta in vxorẽ a Maalon Iudæo filio Noemi, vt habetur Ruth, primo cap. & postea fuit accepta in vxorem a Booz Iudæo, vt habetur Ruth 4. cap. Et si obijcietur de Raab Hiericontina, quæ fuit accepta in vxorem a Salmone principe tribus Iuda, vt colligitur ex eis quæ habentur Iosue 6. & Matth. 1. cap.

Respondẽdum est hoc fuisse factum ex rationibus specialibus. De Ruth causa videtur, quoniam Maalon erat in terra Moab, & mansit ibi magno tempore propter famem, quę vrgebat terram Israel, vt habetur Ruth 1. ca. non potens ergo habere aliquam vxorem de gente sua accepit illam. De Booz, quòd acceperit Ruth iam conuersam ad ritum Iudaicum, causa videtur esse, quoniam ipse voluit suscitare semen propinqui sui mortui in cognatione sua, vt habetur Ruth 4. cap. & ista erat causa licita; maximè quia Deus incitabat eum ad hoc volens, vt ex illo coniugio nasceretur posteritas Dauid, & aliorum Regum Iuda, & ad vltimum ipse Messias: nam & in Genealogia Saluatoris Ruth, & virsuus Booz ponuntur, vt habetur Matth.

F capit. 1. De Raab Hiericontina, quòd ducta fuerit in vxorẽ a Salmone principe filiorum Iuda, vt habetur Matth. 1. c. cum dicitur: Salmone autem genuit Booz de Raab. Causa est, quia Raab fecerat misericordiam cum exploratoribus filiorum Israel, vt habetur Iosue ca. 2. & ipsi iurauerunt, quòd facerent misericordiam cum ea, & cum tota cognatione eius. cum vero capta esset ciuitas Hierico, fecit Iosue educi Raab Hiericontinam, & datum est sibi, quòd habitaret inter Israelitas pro bono, quod fecerat, vt habetur Iosue capit. 6. cum dicitur: ingressique iuuenes eduxerunt Raab, & parẽtes eius, fratres quoque, & cunctam supellectilem, & cognationem illius: Raab vero meretricem, & domũ patris eius, atque omnia quæ habebat fecit Iosue viuere, & habitauerunt in medio Israel, eo quòd absconderit nuncios, quos miserat, vt explorarent Hierico.

G Sed adhuc obijcietur, quòd generaliter licebat Israelitis accipere vxores de mulieribus gentilium, vt patet de Samsone qui accepit vxorem de filiabus Philisthin vt habetur Iudicum cap. 13. & tamen isti erant de gentilibus, & ipse Samson non reprehenditur in hoc, sed magis dicitur illud a Deo factum.

Respondendum est, quòd non erat licitum tale cõiugium, quale fecit Samson. ideo parentes eius increpabãt eum, cum ipse dixit: vidi mulierem in Thamnata de filiabus Philisthinorum, quam quæso, vt mihi accipiatis in vxorem, cui dixerunt pater, & mater, nũquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo Dei; quia vis accipere vxorem de filiabus Philisthin, qui incircuncisi sunt? si tamen licuisset

H Samsoni hoc facere, non fuisset redargutus a parentibus, qui eum tenerrimè diligebant: & non solum ex hoc probatur illicitum esse tale coniugum, quia contraxerit Samson cum muliere alienigena; sed magis, quia illa erat de genere Philisthinorum; & illi erant Chananæi, de quibus iusserat Deus, quòd occiderentur, & nullus de Iudæis acciperet aliquam de filiabus eorum in vxorem, & nulla de filiabus Iudęorum traderetur vxor alicui de Chananęis, vt habetur Exo. 34. c. & Deuter. 7. c.

Respondendũ est, quòd graue peccatum erat hoc, nisi fortè habuisset aliquam causam, propter quã fieret: causa autem erat, quia Deus quærebat occasionẽ

I cõtra Philisthinos, vt multos eorum perderet. hoc autem conuenienter fieri non poterat, nisi acciperet Sãson vxorem de Philisthinis, & propterea iurgiorum materia oriretur, & ipsi parentes Samson, quando cũ increpabant, ideo increpabant, quoniam nesciebant, quòd a domino res ageretur: sed ęstimabant hoc esse ex iuuenili desiderio, erat tamen ex Deo mouẽte. De hoc habetur Iudicum cap. 14. dixit Samson ad patrem suum; hanc mihi accipe vxorem, quia placuit oculis meis; parentes autem eius nesciebant, quòd res a Domino fieret, vt quęreret occasionem cõtra Philisthin: eo enim tempore Philisthini dominabantur Israeli.

Sed adhuc aliquis arguet, ꝙ sine aliqua speciali causa, non liceret Iudęis accipere vxores de alienigenis, vt habetur Deuterono. 21. cap. dicitur enim, quod quan

K do Iudæi exirent in bellum, & acciperent captiuos vel captiuas, si in numero captiuorum apparuisset aliqua fœmina, quæ placeret oculis alicuius de Iudæis, poterat eam accipere in vxorem factis cęremonijs, quæ ibi habentur. Ad hoc respondendum est, quòd Deus non concedebat simpliciter, vt Iudæi acciperẽt vxores de gentibus alienis. Sed cum acciperent illas mulieres captiuas, si placerẽt oculis eorum, sumerent eas in concubinas, vt igitur hoc peccatum tolleretur, permisit Deus, vt acciperent eas in vxores, quoniã magis licitũ erat vxores esse quã concubinas, alioquin tamen non erat licitum, vt aliquis assumeret vxorem de gentilibus,

bus, quanto magis ergo in sacerdotibus, in quibus requirebatur maior honestas; præsertim quoniam filij sacerdotum ingrediebantur ad ministrandum in Sãctuarium post patres suos, & viuentibus illis. tamen filij mulierum gentilium non sic permitterentur accedere ad sacra, quoniam filij quorundam gentiliũ prohibentur accedere ad Ecclesiam Domini, vsque ad decimam generationem, alij autem nũquam permittuntur, vt Amonitæ, & Moabitę. Alij autem vsque ad tertiam generationem nõ permittebantur, vt filij Aegyptiorum, & Idumæorum, vt habetur Deut. 23. cap. Si igitur sacerdotes acciperent in vxores filias Amonitarum, vel Moabitarum, aut Aegyptiorum, vel Idumęorum, non poterant filij eorum introire in Sanctuarium, donec complerentur generationes determinatę. Sed hoc non stat. ergo non licebat sacerdotibus accipere vxores de filiabus gentilium, & sic cõsequẽter quamquam essent aliquę meretrices de conuersis ad Iudaismum de gentilitate, non oportebat, vt poneretur lex sacerdoti, ne acciperent eas in vxores, quia per aliam legem hoc eis vetabatur. Sed dicendum est, quòd istæ meretrices, de quibus hic vetatur, sunt de genere Israelitarum. Et quando arguebatur supra, quòd non poterãt esse meretrices de Israelitis, quia Deus vetuerat. Respondendum est, quòd non valet ista consequentia: nam nõ omnia, quæ Deus iussit, fiebant, alioquin nullum peccatum esset.

Meretrices, q̃ hic vetantur erãt de filiabus Israel.

Et si dicas quod hoc potest stare de his quę momẽtaneæ sunt, sicut adulterium, & homicidium, & similes actus, tamen quantum ad illos actus, qui semper manent, nõ videtur dictum rationabiliter, quia si vno tempore nõ corrigerentur, alio tempore punirentur, sicut esse meretricem, quod dicit peccatum publicũ & permanens. Ideo si Deus prohibuisset meretricatum sub impositione pęnę, non possent manere meretrices, quia a iustis iudicibus tollerentur.

Quare Deus vetuit meretricatum in Israel.

Respondendum est, quòd Deus vetuit meretricatum, quoniam erat aliquid reddens personas viles, ipse autem volebat populũ illum esse honestum, & reuerendum, tamen quia difficile erat in tam copiosa multitudine gentis, nullam pęnã imposuit, si aliquæ meretrices essent, & secundum hoc erant aliquę meretrices in Iudæis, sicut ĩ alijs populis, & hoc Deus sic intelligebat, & satis expressit in lege sua, quòd aliquæ meretrices futuræ erãt inter Israelitas. sic habet Deuteronom. 23. ca. vbi cum ponatur preceptum, ne sint aliquæ meretrices, scilicet, non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filijs Israel, ĩmediatè subiunxit, q̃ aliquæ futurę erant dans regulã de illis dicẽs. non offeres mercedem prostibuli ĩ domum Domini Dei tui, quicquid illud est, quod vouerit, quia abominatio est vtrunque apud Dominum Deum tuum. in hoc enim dedit legem de oblatione meretricum, in quo necessario præsupponebat, quòd aliquæ futuræ erant, alioquin nullam de illis legem dedisset. De his ergo intelligitur ista lex, scilicet, quod nullus de sacerdotibus acciperet vxorem de meretricibus istis de filiabus Israel; quas alias in vxores ducere licitum erat, nisi meretrices essent. *Nec eam quæ repudiata est a marito.* Aliquæ vxores repudiabãtur a maritis, sicut habetur Deuteronom. 24. ca. Aliquãdo expressa causa, aliquando sine causæ expressione, quamquam textus præsupponit, quòd semper propter aliquam fęditatẽ daretur libellus, vt patet ibidem, nõ oportebat tamẽ, quod exprimeretur causa, sed erat in libertate repudiantis exprimere, vel non. De his repudiatis nullus sacerdos maior, vel minor poterat accipere vxorem. Poterant tamen minores sacerdotes accipere vxores viduas, quæ repudiatæ non essent, & patet quoniam infra prohibetur de summo sacerdote, quod non habeat vxorem viduam, nec repudiatam. De minoribus sacerdotibus solum dicitur, quòd non haberent repudiatas. Inter has magna differentia est. Nã viduæ quãquam ab alijs viris cognitę essent, tamen non erãt factę viles, repudiatę autem viles factæ erãt, vt habetur Deuteronom. 24. cap. Ideo receptis viduis non adhuc licebat recipi repudiatas.

Quare non recipiebantur repudiatæ in vxores a sacerdotibus minoribus, & recipiebantur viduę.

Quæst. XIII.

QVAERET aliquis quare non recipiebantur repudiatæ in vxores a sacerdotibus? Respõdendum est, quòd repudiatę erant factę viles ex eo, quòd viri sui eas repudiauerant. qui ergo acciperet tales in vxores, quamquam non essent secundum rem viles factæ, accipiebat tamen eas quę erant in opinione vilitatis. sed sacerdotes debebant habere omnem honestatem, erat ergo inconueniens, quòd ipsi acciperent vxores ab alijs repudiatas, qui potius deberẽt habere vxores electissimas. Itẽ illa quæ repudiabatur a viro, propter aliquam fęditatem repudiabatur, vt habetur Deuteronom. 24. Tũc igitur, aut erat illa fęditas in moribus, aut in corpore. Si enim erat fęditas in corpore, non conueniebat sumi in vxorem ab aliquo sacerdote: quoniã iã ex hoc mulier illa despectior haberetur quàm aliàs. Deus autem nolebat aliquam despectionem directè, vel indirectè in sacerdotibus, ne sic contemneretur ministerium eius, quoniam non solum Deus cauebat imperfectiones spirituales in sacerdotibus, quæ sunt veræ imperfectiones, sed etiam defectus quosdam corporales, qui non sunt defectus secundum rem, sed secundum opinionem nostram. quod patet, quia dicitur infra, quòd summus sacerdos accipiet vxorem virginem, nõ viduam, nec repudiatam, & quòd illa non sit de vulgaribus sed de magno genere. manifestum tamen est, quod esse vulgarem, vel de magno genere nõ est de bonis, quę sũt vere bona, sed de eis quæ sunt bona secundum opinionem. Sic ergo in minoribus sacerdotibus aliqua similia vellet. Item quoniam solent matres gignere filios secũdum colorem, & figuram suam; vt si mater deformis fuerit, proles quoque deformis orietur, quoniam ista prouenient ex conditionibus materiæ, & proles habuit ea ex generãtibus Deus autem volebat sacerdotes non solum pulchros in moribus, sed etiam in vultu, ideo repellebãtur claudi; cęci, & habentes aliquam albuginem, aut eruiam; vel si haberent nasum tortum; aut curuum; aut excellenter longum; aut differẽter paruum. hæc enim omnia respiciunt quandam pulchritudinem, vel deformitatem corporis, & tamen propter ista repellebantur aliqui a ministratione sacerdotij, quamuis essent filij sacerdotũm, vt habetur infra in litera. fœminas ergo repudiatas quæ propter aliquam fęditatem corporis repudiatę erant, non licebat sacerdotibus accipere in vxores. Si autem istę feminę repudiatę essent propter fęditatem, quę esset in moribus, a fortiori sacerdotes eas recipere non debebant in vxores, quoniam feminæ male ordinatę in moribus suis, filios inconuenienter instituunt efficientes eos malos. nam in paruã ętate fiunt in pueris fortissimæ impressiones propter esse materiam valde dispositã ad recipiẽdum, & quia nouæ impressiones fiunt nullis alijs præexistentibus illæ tenacissime manebunt, sicut est de vasis vinarijs, aut alterius liquoris contentiuis, quæ si a principio susceperint aliquem odorem, siue bonum, siue malum, ille manebit in eis, iuxta illud Horatij in Epistolis suis.

Qualis sacerdotis sũmi vxor esse debebat.

Ad gignendũ bonos filios oportet habere vxores virtuosas.

Quem noua testa capit semper seruabit odorem.

Vnde

Vnde dicit August. 1. de ciuitate Dei. c. 3. quòd apud Romanos pueri primo Virgilium legunt, vt ille velut egregius poetarum teneris inbibitus annis nō posset faciliter aboleri, ideo Aristo. in 2. Ethico. in principio infert, ꝙ non modicum differt a iuuene sic, vel sic assuesci. vnde si aliquis vult filios bonos facere, habeat vxorem bonam, quæ per eruditionem teneræ infantilis ætatis conuenientia rudimēta tribuat, vnde postea conuersationis probæ in viris trahatur origo. vnde secundum Aristo. in primo Politi. ca. vltimo, in vltima propositione, mater est dimidium liberorum, idest ad hoc, ꝙ filij boni, vel mali sint, dimidium confert bonitas, vel malitia matris erudientis in tenera ętate. Ideo ibidem Aristo. dicit ꝙ volēs statuere rectam politiā instituendo viros conuenienter in moribus, oportet, vt de regulatione fœminarum legem ponat, quoniam feminæ sunt proficientes ad bonitatem futurorum ciuium per maternam eruditionem. *Quia consecratus est Deo suo.* Hic redditur causa superiorum, s. ꝙ debeat sacerdos vitare vxores viles accipere, quales supra descriptæ sunt. & hoc, quia consecratus est Domino Deo suo, quasi dicat, si non esset consecratus, liceret ei accipere in vxorem quā vellet, ideo in laicis non dabatur lex de aliquo horum, sed assumebant vxores, iuxta libitum suum: sacerdotes autem, quia consecrati erant, debebant habere aliquam excellētiam super alios in honestate, & pulchritudine, in vxores. Dicuntur autem sacerdotes consecrati, quoniam per consecrationem accipiebant potestatem ministrandi, sicut sacerdotes nostri per ordines. erat autem ista cōsecratio facta per sacrificia, & vnctiones, atque aspersiones olei, & sanguinis super vestes, & extremitatem auriculæ dextræ, & extremitatem pollicis manus, & pedis dextri, cum multis cęremonijs quę habentur Exo. 29. c. & supra 8. c. vbi agitur de consecratione Aaron, & filiorum suorum. *Et panes propositionis offert.* Hic adiungitur alia causa quare sacerdotes vitabant supra dicta, quomodo autem sacerdotes offerrent panes propositionis, declaratum fuit quęst. 10. supra. Ex his autē apparet, ꝙ sacerdotes minores ministrabant in Sanctuario, sicut sacerdos magnus offerendo incensum, & panes propositionis: quoniam ista lex, quæ hic habetur, solum cōuenit sacerdotibus minoribus, quia de sacerdote magno datur alia lex quę habet infra, sed de istis sacerdotibus dicitur, ꝙ offerunt panes propositionis, & incensum, vt supra habitum est. Sciendum autē, ꝙ cum hic dicitur, ꝙ sacerdotes non poterant accipere in vxores eas, quę supra descriptæ sunt: non est intelligendum pręcise, ꝙ ista sit causa, sed oēs aliæ ministrationes hoc prohibent, s. offerre incensum, parare candelabrum, & facere sacrificia, ideo non solum ꝑpter offerre panes prohibentur sacerdoti istę vxores, sed ēt propter omnes alias ministrationes. Etiam non est accipiendum, ꝙ ista sit principalis ministratio inter oēs alias; & ꝑpter hoc, ꝙ ipsa sola exprimatur, qm̄ & principalior videtur sacrificiorum oblatio, sed posita fuit ista hic, quia per hanc intelliguntur cęteræ. Et est sensus, ꝙ sacerdos ex eo, ꝙ consecratus est, idest ex eo, ꝙ habet ordinem sacerdotalem, & ex eo, ꝙ offert panes propositionis, idest, qa habet oēs alias ministrationes, non licet ei accipere in vxores personas viles, quæ supra descriptæ sunt. *Sit ergo sanctus.* i. sacerdos sit mundus abstinens ab immunditijs, quæ sunt in accipiendo vxores istas viles. nam sic ipse sacerdos pollui videtur per cōtactum carnis ad viles personas, & magis adhuc generando proles, quę sint viles, & abiectę. *Quia & ego sanctus sum Dominus, qui sanctifico vos.* Idest, ideo sacerdotes mei debent esse sancti, idest mundi, quia ego Dn̄s illorum sum sanctus, idest mundus ab omni cōtagione, vel sum mundus, s. quia immunditias nolo, nā odi

F iniquitatem, & iniustitiam, nec sum, sicut dij gētium, qui in rebus vilibus delectantur. *Qui sanctifico vos.* Idest qui iubeo vos esse sanctos: alio modo potest accipi sāctificare, i. sanctum efficere, sed non est hic huiusmodi sensus, cum solū ponatur hic iussio, & non effectus. efficere autem hoc ad ipsos sacerdotes pertinebat. *Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro.* Hic ponitur lex de vitanda contaminatione adueniente ex aliqua extrinseca persona. Sacerdotes enim pollui poterant si filij eorum delinquerent, qm̄ ex hoc ipsi infamantur: & quemadmodum ex facto proprio quoddam dedecus accidit, ita ex facto cōiunctarum personarum: sic autem est de filia respectu patris sui. Nam si ipsa fornicatur, patri suo dedecus quoddam accidit, & quoniā G in sacerdotibus obseruari debet mūditia, & decus magis quàm in alijs; si filiæ eorum fornicarentur tollebātur de vita propter infamiam patribus irrogatam. *Si deprehensa fuerit in stupro.* Idest, si fornicata fuerit patiēs se deflorari in virginitate sua.

An lex ista de comburenda filia sacerdotis fornicante intelligeretur de desponsata, vel maritata solum. *Quæst.* XIIII.

ALIQVI dicunt, ꝙ hoc debet intelligi de filia sacerdotis, qn̄ erat tradita a viro in vxorem, vel quando per verba de pręsenti contraxerat, qm̄ iam erat alligata illi, & poterat de adulterio accusari, sicut si esset matrimonium per H copulam consummatum. Hoc tamen non potest stare; quoniam tunc filia sacerdotis puniretur lege adulterarum, quia erat ibi verum adulterium, & non puniretur tanquam filia sacerdotis. Item hoc dato deberet filia sacerdotis lapidari, cum adulterę lapidarentur, vt patet præcedenti cap. tamen iubetur comburi.

Item si filia sacerdotis adulterata fuisset, iniuria principaliter irrogabatur viro suo, & non patri. Ideo propter offensionem factam viro deberet puniri, & non propter iniuriam factam in patrē, sed falsum est. quia hic dicitur, sacerdotis filia si fuerit deprehensa in stupro, & violauerit nomen patris, flammis exuretur. Exprimitur ergo hic violatio paterni nominis, quod est I ei iniuriam esse illatam, & non viro.

Item si propter adulterium ista puella puniretur, quia erat desponsata viro, vel tradita in vxorem; nulla differentia esset inter filias sacerdotis, & alias; cum omnes aliæ si in adulterio deprehendantur, occidendæ erant, vt apparet præcedenti capit. sed hic ponitur, tanquam aliquid speciale ista lex: ergo filia sacerdotis morte plectēda erat, etiam sine adulterio, dum tamen aliàs fornicaretur.

Item non potest intelligi ista lex in adulterio; quoniam adulterium, & stuprum distinguuntur, sicut alię species luxuriæ: quoniam adulterium est, quandocunque mulier quę est alligata viro, siue solis verbis, siue carnali copula, siue vtroq; vinculo, ab altero viro sponte cognoscitur.

Adulterium quid, & stuprum.

Dicitur autem stuprum, quando virgo nulli alliga-K ta defloratur: sed hic dicitur, quòd filia sacerdotis deprehensa sit in stupro, ergo non fuit adulterata, & consequenter non erat alicui viro alligata, sed solum puella in domo patris sui.

De hoc tamen dicitur, quòd flammis deberet exuri, quia erat aliquid speciale in ista puella, & non in filiabus aliorum hominum: quoniam maior infligitur iniuria sacerdoti a filia sua, quàm infligatur alicui alteri; cum sit maior reuerentia seruanda, & honor sacerdotibus, quàm alijs.

De

De puellis patientibus stuprum, siue voluntariè, siue inuoluntariè quàm pœnam haberent, item de stupratoribus.
Quæst. XV.

CIRCA alias puellas, quæ patiebantur stuprū considerandum est, quia aut volūtariè patiebantur, aut inuite. Si puellę patiebantur inuite, nulla pęna insligenda est, quoniam inuoluntariorum lex non infert vltionem. Si autem puella voluntariè defloretur, aut hoc est per aliquam seductionem; & tunc qui eam seducit, tenetur eam accipere in vxorem, si potest, & pater puellæ eam voluerit dare, & dotabit eam vir, scilicet assignans ei tantam pecuniam, quantam illa puella datura erat pro dote, si in matrimonium acciperetur, & illa pecunia erit illius puellæ, sicut bona dotalia sunt ipsarum vxorum. Si autem pater puellæ dare eam nolebat in vxorem, dabat vir qui deflorauerat eam, tantam pecuniam puellę, vt acciperetur ab altero in vxorem, quantam aliæ puellę accipere consueuerant. de hoc habetur Exodi. 22. ca. scilicet si seduxerit quis virginem necdum desponsatā dormieritq; cum ea; dotabit eam, & habebit eam in vxorem, si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quàm virgines accipere cōsueuerunt. Quādo autem puella virgo patiebatur stuprum inuoluntaria, vtpote quia in agro reperta est, vbi non potuit habere adiutorem, si pater accusauerit defloratorem, accipiet puellam in vxorem, & non poterit eam dimittere toto tempore vitæ suæ, dabitque quoque patri puellæ quinquaginta siclos argenti. de hoc habetur Deutero. 22. cap. scilicet si inuenerit vir puellam virginem, quæ non habet sponsum, & apprehendens concubuerit cum ea, & res ad iudicium venerit; dabit qui dormiuit cum ea patri puellæ quinquaginta siclos argenti, & habebit eam vxorem, qui humiliauit eam, nec poterit eam dimittere cūctis diebus suæ vitæ. an vero isti puellæ inuoluntariè defloratæ assignaretur dos a corruptore sicut puellæ seductæ de qua Exodi 22. cap. vide quę diximus Deute. cap. 22. circa finem.

Si autem puella esset voluntariè deflorata, aut erat filia sacerdotis, aut cuiuslibet alterius. si filia sacerdotis exurebatur flammis, vt habetur hic in litera. Si autem erat filia alicuius alterius, aut illa stuprum passa est, & tenuit se nomine virginis, & postea alicui viro tradita est, vt virgo, aut passa est stuprum, & postea manifestatum est de ipsa, quòd non est virgo, priusquam alicui viro traderetur in vxorem.

Si autem primo modo, puella lapidabatur, non quidem quia stuprum passa est, sed quia post stuprum nomine virginis tradita fuit in vxorē. immo & si aliqua puella fuisset inuita stuprata, & postea subticens consensisset se tradi in vxorem alicui homini nomine virginis lapidabatur. De hoc Deutero. 22. cap. cum dicitur, quòd si verum est, quod obijcit, & non est inuenta in puella virginitas, eijcient eam extra fores domus patris sui, & lapidibus obruēt viri ciuitatis eius, & morietur, quoniam fecit nefas in Israel, vt fornicaretur in domo patris sui.

Si autem puella postquam stuprum passa est volūtariè, non permisit se tradi in vxorem alicui nomine virginis, nihil patietur, quod patet, quoniam si puellę propter stuprum deberent mori, ergo nulla differentia esset inter filias sacerdotum, & alias. patet tamen quòd sit differentia ex hac litera, cū hic specialiter datur lex de filiabus sacerdotum, quòd moriantur quādo stuprantur. Idem patet, quoniam non reperitur in toto veteri testamento, quod puellis simpliciter patiētibus stuprum insligeretur aliqua pęna.

Itē si puellis voluntariè fornicantibus pęna secun-

A dum legem insligi posset, nulla posset esse meretrix in toto Israel, sed meretrices erant in Israel secundum, quòd præsupponitur hic, & Deuteronom. 22. cap. & supra declaratum est. ergo puellę stupratæ nihil patiebantur. consequentia patet, quoniam meretrices ex puellis virginibus fiunt, quæ enim meretrices sunt, aliquando virgines fuerunt. Omnes igitur meretrices hoc modo occiderentur, quia argueretur, vt quibusdam videtur contra eas, tu es meretrix, ergo aliquando fuisti stuprata. quamquam ergo non constaret de tempore stupri, occideretur. Sed falsum est, quia meretrices erant in Israel, & semper fuerunt adhuc tempore Christi, cum ipse dixerit, meretrices, & publicani præcedent vos in regnum Dei, quod non dixisset
B si nullæ essent meretrices inter Iudæos, quibus loquebatur.

Dicendum ergo, quòd puellæ voluntariè stupratæ nihil patiebantur in casu dicto, de filiabus autem sacerdotum de quibus hic dicitur erat aliquid speciale.

Et propter hoc Rabbi Salomon, & quidam Iudæi existimauerunt, quòd Thamar nurus Iudæ erat filia sacerdotis, quia cum probaretur fornicata, iussit eam Iudas cōburi. vt habetur Gene. 38. cap. sed in hoc nullum est motiuum, sicut ibi satis late declaratū est. hoc tamen solum sufficiebat, quoniam ibi Thamar non accusabatur de stupro, sed de adulterio, quoniam erat affidata filio Iudæ minori, vt acciperetur ab eo in vxorem. cum ergo cognita esset ab altero viro, erat adulterium, & non stuprum. Hic autem agitur de puella
C nouiter deflorata, quòd autem Thamar non fuisset passa stuprum patet, quia ipsa tunc non erat virgo. cū prius habuisset duos viros, scilicet Her, & Onan filios Iudæ, vt habetur Gene. 38. c. Sed circa hoc an puella permittens se deflorari, si non esset filia sacerdotis, an puniretur potest dubium esse. Et videretur dicendum, quòd lapidaretur, & patet. primo quia Deutero. 22. cap. dicitur de puella, in qua non est inuenta virginitas, quòd lapidaretur; quia fecit nefas in Israel, vt fornicaretur in domo patris sui. ergo pęna imponitur ibi propter fornicatam esse in domo patris sui, & non propter matrimonium, vel quia occultauit se defloratam esse. Secundo, quia ratio illa quæ inducebatur scilicet si puellis inferretur pęna pro stupro, nulla me-
D retrix esset, quia aliquando stupratæ fuerant, & ita cōstaret, quòd merebātur mortem. nam poterant esse meretrices quæ nō punirentur, vt si factæ fuerant meretrices post viduitatem. nā vidua si fornicaretur nulli alligata erat, & ita poterat esse meretrix. etiam illæ puellæ quæ defloratæ fuissent inuite, & ita nullā meruissent pęnam, poterant postea effici meretrices.

Dicendum, quòd in hoc aliqualiter poterat dubitari, & tamen videtur dicendum sicut supra, & vt cōmuniter tenetur, quòd puellæ non sponsatæ sponte defloratę non insligebatur mors, nisi esset filia sacerdotis, & patet hoc per rationes supra positas. Item si inferretur pœna, esset lapidatio, vt dicitur Deute. 22. cap. sed tunc nulla esset differentia inter adulterium,
E & simplicem fornicationem, sed adulterę lapidabantur pręcedenti cap. ergo si puellæ sponte defloratæ lapidarentur, nulla differentia esset inter adulterium, & stuprum, vel fornicationem simplicē. quod est inconueniens. Secundo quia Apostolus ad Ro. 7. cap. dicit, quòd mulier quandiu vir eius viuit, est alligata legi viri, cum autem mortuus fuerit vir, soluta est a lege viri, vt non iudicetur adultera, si inuenta fuerit cum viro alio. & ita vult propter hoc puniri mulierem fornicantem, quia est alligata legi viri. sed puella non desponsata nulli est alligata. ergo nō lapidabitur pro fornicatione. Tertio patet, & efficacius, quia Exodi 22. cap. dicitur, quòd si seduxerit quis virginem nōdum despon-

Puella filia sacerdotis, si q̄ fornicetur quam pœnam hēat.

Puella q̄cunque permittens se deflorari, an puniat.

desponsatam, dotabit eam, & habebit in vxorem, si pater virginis dare eam voluerit. Sed quandocunque seducitur virgo, & defloratur, sponte cognoscitur, quia non cogitur sed seducitur, idest promissis allicitur, vel datur ei fides, quòd accipietur in vxorem. sed ista non punitur aliqua pęna si nō est desponsata. Si autem fuerit desponsata, ambo lapidantur Deuteronom. 22. ca. ergo apparet manifestè, quòd pro adulterio infligitur & pro fornicatione simplici, vel stupro nulla pęna imponitur puellæ.

Quarto patet, quia posset aliquis excusare puellam dicendo, quòd fuerit seductio, tamen seductorem nihil potest excusare, & tamen ille non punitur corporaliter, sed solum in pecunia. ergo non erat debita aliqua pęna corporalis pro stupro. Cōfirmatur hoc, quia si pęna aliqua corporalis esset debita stupro, non excusaretur puella ab illa, quia seducta, quia seductus volens est, cum non inferatur ei vis, & excusat seductio adulteram mulierem quando lapidetur, quia quocūque modo mulier coniugata misceatur alteri, nisi illata vi, lapidatur Deuteronom. 22. & tamen dato, quòd seducta aliqualiter excusaretur, seductor tamen nullo modo, immo esset grauius peccatum suum, inquantū non solum deflorauit, sed etiam seduxit, & tamē non punitur iste corporaliter. ergo non debetur pęna corporalis pro stupro.

Quinto quia viro, & fęminæ fornicantibus in eodem actu, debetur eadem pęna sicut adulteris. si ergo puella lapidari debebat, quia in domo patris sui fornicata est Deuteronom. 22. cap. debebant etiam qui cū ea fornicabatur, lapidari: sed viro nō imponebatur pęna fornicanti cum virgine. ergo nec illa puniēda erat corporaliter. Sexto patet hoc, & efficacius, quia non solum si vir seduceret virginem, & defloraret eam, non puniebatur corporaliter, sed etiam si inferret ei vim deflorando illam, non occidebatur si non esset desponsata; sed soluebat quinquaginta siclos, & accipiebat puellam in vxorem, nec poterat iam repudiare eam Deuteronom. 22. si tamen esset puella desponsata, lapidabantur ambo si sponte actum est. si autem illata est vis puellæ, solus vir lapidabatur eodem cap. & ita apparet manifeste, quòd pro stupro, vel fornicatione virginis quantuncunque voluntaria, non imponebatur pęna lapidationis, neque alia pęna mortis. Cum autem obijciebatur de illo Deuteronom. 22. cap. Dicendum, quòd non lapidabatur puella, quia in domo patris sui fornicata est, sed quia cum fornicata esset in potestate patris manens gessit se pro virgine, & hoc tacito permisit se desponsari, vt virginem, illudens patrem, & sponsum, & hoc casu lapidabatur; in nullo alio casu pro fornicatione simplici siue stupro lapidabatur mulier, idest si nihil aliud fecisset nisi fornicari.

Cum autem obijciebatur de meretricibus, concedendum est, quòd non est illud argumentum efficax, quia meretrices esse poterant quæ non lapidarentur & tamen licèt non esset illud argumentū efficax, non tollitur, quin sit verum id, quod per illud argumentum quidam nitebantur probare. De filiabus autem sacerdotum erat speciale propter honorem patrum, quòd filiæ tenerentur potius seruare castitatē, & omnem munditiam, quàm alię mulieres. & ideo eis non seruantibus imponebatur pęna, & non alijs mulieribus. & hoc verum, erat siue illa fornicaretur, & tacita fornicatione, vel, quòd virgo nō esset, permitteret se sponsari, vt virginem, siue etiam non desponsaretur, sed solum fornicaretur. Et ideo illa lex Exodi 22. cap. de virgine seducta, & cognita ab aliquo, non habet locum in filia sacerdotis, quia ibi virgo deflorata, & seducta non punitur, sed ducitur in vxorem, filia autem sacerdotis quomodocunque in domo patris, idest ma-

F nens in potestate patris fornicetur, erat flammis vrēda, nisi esset ei vis illata, & tamē seductæ non infertur vis, ergo occidenda erat. Haberet tamen locum lex Deuteronom. cap. 22. de puella non desponsata violēter cognita, quia deflorans eam accipiebat in vxorē & nō poterat repudiare, & dabat quinquaginta siclos patri puellę: sic enim quidam volunt. Sed potius videtur dicendum, quòd neque illa lex haberet locum in puella, quia licèt tunc filia sacerdotis nihil pati deberet, tamen deflorator non poterat eam accipere in vxorem, quia occidendus erat. Nam vir, & fœmina simul fornicantes eodē genere pœnæ puniri debebant, sed si illa sponte cognosceretur cremanda erat. ergo tunc ambo cremandi essent. & quando puellę vis illata esset, solus deflorator combureretur, sicut in adul-

G teris si mulier desponsata permisit se cognosci, ambo lapidantur, si autem violenter deflorata est, solus vir lapidatur Deuteron. 22. cap. & hoc est verius. *Et violauerit nomen patris sui.*

Quomodo puella filia sacerdotis violabat nomen patris fornicando. Quæst. XVI.

DICITVR puella violare nomen patris sui, quando infamat eū per fornicationes suas, & istud est, propter quod hic puella patitur: nam in alijs filiabus laicorum, quia nulla earum fornicās magnam patri iniuriam irrogabat, nulla occidebatur. in filiabus autem sacerdotum irro-

H gabatur pęna, quia nomen patris sui, quod honorabile erat, dehonestabant. Si autem filia alicuius sacerdotis esset tradita in vxorem alicui viro, & fornicaretur, non comburebatur flammis, sed solum lapidabatur, sicut aliæ adulterę, vt patet pręcedenti cap. & Deuteronom. 22. cap. Ex quo patet, quòd aliquando pro minori peccato maior pœna datur, maius namque peccatū esset adulterium quàm stuprum, quod coincidit cū simplici fornicatione: filia tamen sacerdotis pro stupro exuritur flammis, vt patet hic; & pro adulterio lapidatur, vt habetur præcedenti capit. maior tamen pęna est comburi quàm lapidari. Causa autē huius est, quoniam quando mulier adulteratur, est in potestate

I viri sui, cum vero stupratur est in potestate paterna, iniuria ergo quę per adulterium irrogatur, ad virum est, ea vero quæ per stuprum, cedit in patrem. Quamquam ergo grauitas adulterij secundum se maior sit quàm stupri; tamē quia sacerdos est persona dignior quàm vir, cui traditur vxor filia sacerdotis, magis punitur pro stupro, quàm pro adulterio; cum maior sit iniuria, quę infligitur patri per stuprum in sacerdotibus, quàm viro per adulterium.

Aliqñ pro minori pec cato datur maior pœna.

Si puella filia sacerdotis desponsata, sed nondum cognita, & manens in domo paterna fornicetur, an debeat comburi, vel lapidari. Quæstio. XVII.

SED quæret aliquis, si puella filia sacerdotis fuerit desponsata viro, nondum tamen tradita car-

K naliter, sed manens in domo paterna, & fornicetur; an debeat comburi, vel lapidari secundum legem adulterarum. Aliquis dicet, ꝙ tunc puella debeat comburi, quia quamquam ipsa pertineat ad virum, eo ꝙ iam desponsata est, & vir eam potest accusare de adulterio; & tñ adhuc sub patria potestate manet, cum in domo eius sit, quousq; tradatur viro. ergo sicut antequam desponsaretur, infamabat patrem sacerdotem; ita diffamabit eum si post desponsationem stupraretur, sed pro defloratione ante despōsationem exurebatur flammis: pariter ergo exuretur, si postquā desponsata fuerit, defloratur.

Respon-

Respondendum est, quòd si ita esset de filiabus aliorum Iudæorum, satis nota foret pœna eius: quóniam pater non posset eam de aliquo accusare: sponsus tamen posset, quia adulterata fuerat: ideo adulterarum lege lapidanda esset. De filia autem sacerdotis non perfecte constat, quid agendum sit in tali casu, q̃m nescitur an plene ad virum pertineat, vel patrem. Si enim totaliter ad patrem pertineret, manifestum est, ꝙ cremanda foret, sicut cum ante desponsationē stuprum patitur, q̃n eam ad patrem pertinere totaliter patet. Si autem totaliter ad virum pertineret, sicut cum ei actualiter tradita est consummato matrimonio, & liberata a patria potestate, etiam manifestum est, ꝙ solum adulterarum lege plectenda foret, vt lapidibus obrueretur, cum tamen desponsata est, nec viro tradita, non plene constat an patris an viri lege punienda sit: sed satis dicendum videtur, ꝙ exuratur flāmis. Nam sicut antequam desponsatur, ad patrem ptinet, quia in domo eius est, & eum infamat si defloretur, & propter hoc flammis exuritur; ita si post desponsationem in domo patris manet, ex eius defloratione nomen patris violatur. ideo flammis exurenda est. Nam custodia illius eo tempore non ad virum, sed ad patrem pertinebat.

Si filia sacerdotis ab alio sacerdote in vxorem duceretur, & adulteraretur an flammis exurenda sit. Quæst. XVIII.

SED aliquis inquiret, si filia sacerdotis ab alio sacerdote in vxorem duceretur, & cum esset in potestate viri sui adulteraretur, an flammis exurenda sit. Ad quod aliquis arguet, quòd sic. nā filia sacerdotis quando defloratur volens in domo paterna, exuritur flammis, quia patri suo sacerdoti iniuriam irrogat nomen eius infamando, & tunc arguit. maior est offensio quam irrogat vxor viro quādo fornicatur, quàm filia patri si in domo eis defloretur, qa filia solum pertinet ad custodiam patris: vxor autem pertinet ad identitatem carnis viri, quia vir, & vxor sunt eadem caro: pertinet etiam ad custodiam eius. Cum ergo fœmina fornicata fuerit, magis virum q̃ patrem offendet, quia ex pluribus & grauioribus causis: sed filia quando patrem sacerdotem infamat fornicando in domo eius, flammis exuritur: ergo si tradita fit in vxorem alicui sacerdoti, & in potestate eius adulteretur, flammis exuritur. Respondendum est, ꝙ si attendatur ad radicem positionis huius legis, scilicet ꝙ posita est propter magnam infamiam, quam filia patri suo sacerdoti irrogabat; dicēdum esset, quòd etiam si tradita fuerit in vxorem alteri sacerdoti, & in potestate eius adulteretur, flammis exuri deberet: q̃m sacerdotes in dignitate sacerdotali æquales sunt. maiorem tamen infamiam irrogat fœmina viro suo sacerdoti, si in potestate eius adulteretur, quàm patri cum in domo illius spontanea defloratur. ergò a fortiori deberet exuri flammis quando sic adulteratur, quàm cum stuprum in domo paterna volēs patitur. lex tamen ista non tribuit. ista namque non habent determinatum esse ratione, sed cum fundamentum quoddam ex ratione habeant, complementum tamen & principale esse habent ex voluntate Legislatoris. & quia in hoc Legislator non expressit esse cremandam filiam sacerdotis, non videtur, quòd cremāda foret. Contra ea, quæ s. dicebantur, aliquis arguet. Dicebatur. n. ꝙ si fœmina nulli desponsata in domo paterna spontanee defloretur, nullam penam habet ſm legem, & videtur ꝙ debeat mori, q̃m filius existēs in potestate patris, cum fornicationibus vacat, occiditur: a fortiori ergo filia occiditur; quia istud vitium damnabilius est secundum legem diuinam & humanam, & rectam rationem in fœminis quàm in viris. Si igitur vir occiditur, a fortiori fœmina occidetur in simplici fornicatione. Nec valet si aliquis arguat, ꝙ vir existens sub potestate patris occiditur, si vacet luxurijs; non quia luxuriatur, sed quia illud frequentat. Nam si istud peccatum de se mortem non meretur, pro eius frequentatione non infligetur mors. Quòd autem filio existenti sub paterna potestate pro simplici fornicatione mors infligatur, habetur Deutero. 21. cap. s. si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audiat patris & matris imperium; & coercitus obedire contempserit; & apprehendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis ad portam iudicij; dicentque ad eos: filius noster iste proteruus, & contumax est; monita nostra audire contemnit: commessationibus vacat, & luxurię, atque conuiuijs: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur. videtur ergo magis hoc inferendum esse filiæ, si fornicet̄ in domo paterna. Respondendum est, ꝙ ille vir non occiditur, quia fornicatur simpliciter: nulla namque lex humana, aut diuina pro simplici fornicatione viris mortem, aut aliquam pœnam inferendam duxit: ideo nec fœminis nisi ex aliqua circunstantia aggrauetur delictum, & sit maius, q̃ simplex fornicatio: sicut stuprū in filia sacerdotis, quod ex persona aggrauat̄. non est ergo intelligendum, ꝙ pro fornicatione vir ille occidat̄: sed magis dicendum est, ꝙ pro ꝯtumacia & obedientia ad patrem & pro vastatione bonorum paternorum in luxurijs & cōmessationibus occidit̄. sic patet ex ipsamet auctoritate Deut. 21. cap. si genuerit homo filium ꝯtumacem & proteruum, q nō audiat patris & matris imperium, & coercitus obedire contempserit: apprehendent eum. & sic lex nō expressit causam mortis esse luxuriam, sed inobedientiam & pertinaciam: luxuria aūt postea exprimit̄ cum alijs causis. manet ergo quod dicebat̄. s. in casu p̄dicto mulierem pro defloratione nihil puniri.

An filiusfamilias ꝓpter fornicationem frequētatā lapidari possit.

Pōtifex idest sacerdos maximus inter fratres, super cuius caput fusum est vnctionis oleum; & cuius manus in sacerdotio consecratæ sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet: vestimenta non scindet, & ad omnem mortuum non ingredietur omnino. Super patre quoque suo, & matre non contaminabitur: nec egredietur de sanctis: ne polluat Sāctuarium Domini: quia oleum sanctæ vnctionis Dei sui super eum est. Ego Dominus. Virginem ducet vxorem. Viduam autem & repudiatam & sordidam atque meretricem nō accipiet: sed puellam de populo suo: ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suæ: quia ego Dominus, qui sanctifico eum.

Eze. 44. Sacerdos vxorē virginem accipiat.

Pontifex, idest sacerdos maximus. Hic agitur de his, quæ pertinet ad summum sacerdotem. cum supra dictum fuerit de his, quæ pertinent ad minores. & ponitur hic regula immunditiæ quantum ad ipsum. & sicut in alijs sacerdotibus considerabatur immunditia in duobus. s. circa cæremonias mortuorum cauendo ab illis, & in ducēda vxore. Ita & in summo sacerdote ista duo considerantur. sed quodlibet eorum strictius seruabatur in sacerdote magno, quàm in minoribus. & primo ponitur de munditia, quæ est

Quid circa sacerdotē summum sit obseruandum.

est in cauendo cæremonias mortuorum. *Pontifex, idest sacerdos maximus inter fratres suos.* Istud vocabulũ F pontifex a proprietate latini idiomatis ductum est: nã in Hebræo semp ponitur sacerdos magnus. pontifex autem in vsu latinorum Episcopum signat. Dicitur autem pontifex quasi pontem faciens, quoniam ipse immediatius se habet ad Deũ quàm alij sacerdotes. vnde ipse dicitur mediator Dei & hominum, qm̃ pro hominibus apud Deum intercedit. sic habetur ad Hebreos 5. cap. s. omnis namque pontifex ab hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, q̃ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis, q condolere possit his, qui ignorant, & errant.

Quare summus sacerdos vocatur pontifex. & quis filius summi sacerdotis succedebat ei. Quæst. XIX.

DICITVR autem pontifex maximus inter fratres suos. s. maximus in dignitate, qa alij sunt sacerdotes minores, ipse vero est maior. & tunc vocãtur fratres sui oẽs, qui sunt de genere Aaron ẽt si non sint fratres sui ex patre, vel ex matre. Vel dr̃ pontifex maximus inter fratres suos ſm ætatẽ, qm̃ si summus sacerdos haberet multos filios, maior succedebat ei in summo sacerdotio. patet hoc de Eleazar, qui erat maior in filijs Aaron viuentibus, & factus est sacerdos magnus moriente patre, vt habetur Nume. 20. cap. & tunc sumuntur fratres proprie pro fratribus secundum carnem, qui sunt ex eisdem parentibus. s. ꝙ sit maior in ætate quàm alij fratres. & ex hoc haberi potest, ꝙ summus sacerdos qñ H assumendus erat de filijs pontificis mortui, accipiendus erat maior in ętate alijs fratribus. Sic namque est in dignitatibus ſecularibus, quæ habentur ſm successionem, quia primogeniti ibi patribus succedunt cum sint de legitimo matrimonio nati. apud Hebræos ergo hoc obseruari debuit in sacerdotibus magnis, cũ ibi proueniret ista dignitas ſm successionem. seruabatur autem maxime successio primogenitorum apud Hebræos, qm̃ primogeniti efficiebantur duplices in paterna successione, & hoc etiam erat ante datam lẽgem. quod patet ex his. quæ fecit, & dixit Iacob. nam Ruben erat primogenitus eius, & habere debebat iura ista; sed quia concubuit cum Bala vxore patris sui, I priuauit eum primogenituræ iuribus, signãs quid habiturus esset si in hoc non deliquisset, vt hr̃ Gen. 49. c. s. Rubẽ primogenitus meus, tu fortitudo mea & principiũ doloris mei: prior in donis, maior in imperio effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui. patet etiam ex eo quod fecit Iacob, nam mutauit iura primogeniturę a Ruben in alios fratres dãs potestatem principandi Iudæ, quę competebat Ruben, cum dixisset Iacob. maior in imperio. Dedit etiã duplicem partem hæreditatis Ioseph, quæ conueniebat Ruben, cum dixisset de eo Iacob, prior in donis. De hac duplici parte hæreditatis translata in Ioseph habetur Gen. 48. quoniam Manasse & Effraim positi sunt tanquam duę tribus, cum deberent habere vnã; K quia erant filij Ioseph. de hoc latius habetur 1. Paralipo. 5. capitu. vbi ponitur quomodo ad Ruben pertinebant primogenita, tam ad duplicem partem sortis, quàm etiam ad principatum, & data sunt hęc Ioseph, & Iudę, & fuit illis priuatus Ruben, cum dicitur. filij Ruben primogeniti Israelis, ipse fuit primogenitus, sed cum violasset thorum patris sui, data sunt primogenita eius filijs Ioseph filij Israel: & non est ille reputatus in primogenitum; porro Iudas erat vir fortissimus inter fratres, de stirpe eius germinati sunt principes. Et non solum hoc obseruatum fuit ante legem datam, sed etiã postea pro lege positum est, vt primogenitus haberet duplicem partem hæreditatis paternę. nec solum in magnis viris hoc obseruatum est, in quibus tempore nostro primogenituræ iura seruantur, sed in omnibus alijs, vt habetur Deuterono. 21. cap. cum dicitur. si habuit homo vxores duas vnam dilectam, & alteram odiosam, genueritque ex ea liberos, & fuerit filius odiosę primogenitus, volueritque substantiam inter filios suos diuidere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odiosę, sed filium odiosę agnoscet primogenitum. dabitque ei de his, quę habuit cuncta duplicia: iste est. n. principium liberorũ eius, & huic debentur primogenita. patet ergo ꝙ in sacerdotibus magnis secundum iura primogeniturę successio facienda erat. *Super cuius caput fusum est vnctionis oleum.* Ponuntur hic aliqua, quę notificãt sacerdotem summũ, G & sunt tria, vnum in quo sacerdos magnus differt ab alijs. & duo in quibus concordat. Primum autem, in quo differt est, quòd sacerdos magnus vngebatur fundendo oleum vnctionis super caput eius. nam in sacerdotibus minoribus solum fiebat vnctio super aures, & pollices manuum & pedum dextrorum. In sacerdote autem magno vngebatur caput oleo effundendo oleum super caput eius; ita vt decurreret vsq; ad barbam sacerdotis. sic habetur Psalm. 132. sicut vnguentum in capite eius, quod descendit in barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius. Istud autem oleum, quod fundebatur super caput sacerdotis magni, non erat oleum simplex; sed vocatur oleũ vnctionis. dicitur autem oleum vnctionis aliquid factũ ex oleo, & multis speciebus aromaticis in debito H pondere confectis; quod postea densum erat sicut vnguentum: vnde vocatur oleum vnctionis, idest, oleum per modum vnguenti. De confectione huius olei, & ponderibus rerum admixtarum habetur Exo. 3. cap. Sed aliquis obijcet cõtra prędicta. s. ꝙ summus sacerdos nõ differret ab alijs sacerdotib⁹ in hoc, ꝙ ipse esset vnctus in capite, & alij non. nam habetur Exo. cap. 29. & supra 8. cap. quòd super Aaron, & vestes eius, & super filios suos, & vestes illorum, aspergebatur oleum vnctionis. Sed cum hoc fieret, necesse est, vt aliquid aspergeretur super capita eorum, alioquin diceretur esse facta aspersio super vestes sacerdotum, & non super eos, cum nihil ad eos attinge- I ret illa aspersio. & tunc etiam sacerdotes minores dicebantur vncti in capite, sicut sacerdos magnus. Ad hoc rñdendum est, ꝙ sacerdos magnus differt in ista vnctione a cęteris. Et cum obijcitur, ꝙ alij aspergebãtur rñderi potest dupliciter. vno modo ꝙ ista aspersio differt ab effusione. Nam effusio dr̃ quandocunque aliquod vas cõtentiuum liquoris inclinatur super aliquem, vt liquor fluat, & sic erat super summum sacerdotem; quoniam vas olei vnctionis inclinabatur super caput eius, & inde cadens oleum fluebat vsq; ad barbam, & vsque ad vestes, vt patet Psal. 132. præallegato. s. sicut vnguentum in capite eius, quod descendit in barbam Aaron; quod descendit in oram vestimenti eius. Aspersio autem quæ erat super sacerdo- K tes minores, non erat effusio olei super caput, ita vt flueret ad partes inferiores; sed erat quædam emissio guttatim facta super vestes sacerdotum minorum, & ipsos. Primum autem ad sacerdotes magnos tm̃ pertinebat, Secundum vero tam ad maiorem q̃ ad minores, vt habetur Exo. 29. & s̃. 8. ca. cum dicitur. cumque tuleris de sanguine, qui est super altare, & de oleo vnctionis: asperges Aaron & vestes eius, & filios eius, & vestimenta eorum. Secundo differt aspersio super sacerdotes minores facta, & effusio sup sacerdotẽ magnũ, quia sup sacerdotẽ magnũ fundebatur oleum vnctionis aspergendo, & hoc mixtum cum sanguine

Tria notificãtia summũ sacerdotem. & eum distinguẽtia ab alijs.

guine arietis, qui fuerat immolatus pro consecratione sacerdotum. Sic patet Exo. 29. cũ dicitur, cumque tuleris de oleo vnctionis, & de sanguine qui est super altare, asperges super Aaron, & vestes eius, & filios ei⁹ & vestimenta eorum. vbi per se dr̃ de oleo vnctionis, & deinde de sanguine. Differt igit̃ sacerdotis magni vnctio super caput, & aspersio sacerdotum minorũ, & in hoc excellit ipse alios, quia super eum fiebat asp̃sio, quæ erat super alios, sed super alios non fiebat vnctio, quæ erat super caput eius. *Et cuius manus in sacerdotium consecratæ sunt.* Idest manus illius etiam sunt cõsecratæ, vt sit sacerdos, vel vt ministret sicut sacerdos. Aliquis existimabit, ꝙ ista vnctio manuum dicatur esse aliquid speciale in summo sacerdote, quod nõ eẽt in minoribus, sicut effusio olei super caput ad eũ solum pertinebat. & hoc qm̃ dicunt, quòd Deus velit dare hic drĩam summi sacerdotis ab alijs, sicut in particula præcedenti. Sed vr̃ dicendum, ꝙ non differat in hoc. nam ita consecrabantur manus minorum sacerdotum sicut maioris, vt apparet Exo. 29. & s̃. ca. 8. fiebat aũt ista ꝯsecratio per tinctionem in sanguine. nam tingebatur extremum auriculæ dextræ cuiuslibet sacerdotis, & pollex manus dextræ, & pedis dextri, & per tinctionem solius pollicis dicebantur ambę manus ꝯsecratæ, sicut declaratũ fuit. s̃. 8. cap. Nec põt hoc stare nisi forte aliqs dicat, ꝙ super manus Aarõ, & aliorum sacerdotum maiorum fundebatur oleum vnctionis solum: & super manus minorum sacerdotum non fundebatur, sed solum tingebantur in sanguine. & sic dicunt intelligi ex hoc textu. Et quando arguitur ꝯ eos, ꝙ oleum vnctionis fuit pro sacerdotibus magnis, & minoribus. & s̃. 10. cap. dr̃ de sacerdotibus minoribus oleũ sanctæ vnctionis est super vos: Dicunt rñdẽdum esse, ꝙ solus Aaron vngebatur isto oleo vnctionis per modum infusionis, sed filij eius solum per modum aspersionis, vt hr̃ s̃. 8. cap. cum iubeatur effundi super Aaron oleum indutũ vestibus suis; sed de filijs Aaron nihil tangitur quantum ad istud oleum, sed dr̃ ꝙ induerentur vestibus suis lineis, & postea fuit posita aspersio facta super Aarõ, & filios eius de sanguine mixto cũ oleo. & sic ipsum oleũ vnctionis ad solum sacerdotem magnum pertinebat. Dicẽdum est, ꝙ ea, quæ dicuntur de vnctione Aaron, & de aspersione facta super sacerdotes minores, vera sunt: tñ non ꝯcluditur inde, ꝙ Aaron fuerit specialiter vnctus in manibus oleo vnctionis, quę vnctio non eẽt in alijs sacerdotibus. & patet hoc. nam forma vngendi sacerdotes, & omnes cæremonię ad illud requisitæ describuntur Exo. 29. & s̃. 8. cap. ibi tamen non ponitur aliquid de ꝯsecratione manuum nisi fm̃ tinctionem in sanguine, quæ etiam erat in sacerdotibus minoribus. & si ibi non ponatur, satis vr̃ argutum, ꝙ nõ eẽt: quia formæ consecrationis, & similium actionum dependebant ex voluntate Legislatoris, & non ex dictamine rõnis, sed si non expressisset Legislator oĩa, nequiuissent legentes intelligere ea, quæ non exprimerentur, cum nihil haberent fm̃ quæ determinarentur ad intelligendum hoc, vel illud. ergo dicendum est ꝙ omnia expressa sunt, potissime cum in duobus locis eadem forma ꝯsecrationis ponatur, & tñ in nullo eorum sit expressum de ꝯsecratione manuum summi sacerdotis, nisi fm̃ tinctionem sanguinis, quod erat cõmune minoribus sacerdotibus. Nec aliquis põt arguere ꝙ ꝯsecratio facta in manibus sacerdotis summi, sit differens ad ꝯsecrationem minorum sacerdotum: quia ponitur hic cũ ꝯsecratione capitis, fm̃ quã differebat ab alijs sacerdotibus. Sed non põt stare, q̃a tunc per oĩa, quæ ponuntur hic, differret sacerdos magnus a sacerdotibus minoribus, quod est falsum: quia dr̃ hic, & indutus est vestibus sanctis, q̃q̃ plures vestes essent Aaron q̃ aliorum sacerdotum. Dicendum est ergo, ꝙ intentio literæ huius non fuit solum assignare drĩam inter sacerdotem maiorem, & minores, sed ponere oĩa, quæ pertinebant ad sacerdotem minorẽ ex parte ꝯsecrationis, siue in illis ꝯcordaret cum minoribus sacerdotibus, siue differret. & ista sunt tria solum. s. vnctum esse in capite, & ꝯsecratum esse in manibus. & vestitum esse vestibus sanctis. in quorum primo differebat ab alijs; in duobus aũt secundis ꝯueniebat cum illis. *Vestitusque est sanctis vestibus.* Hoc ẽt pertinebat ad sacerdotem magnum ex parte ꝯsecrationis suæ, & ministerij: nam nemo cõsecrabatur, nisi indutus vestibus sacris, & primo lotus aqua, vt habet̃ Exo. 29. & supra 8. cap. Nemo etiam ministrabat in sacerdotio, nisi his vestibus indutus, vt habetur Exo. 28. ca. Quòd autem dicitur hic sacerdotem magnum indutum uestibus sanctis, est intelligendum de omnibus vestibus pertinentibus ad eũ, q̃ erant nouem, s. fœminalia, & tunica linea, baltheus, cidaris, tunica hyacinthina, lamina aurea, rationale, superhumerale. vt habetur Exo. 28. cap. Iosephus autem addit decimũ ornamentum pontificale. s. cingulum. vocantur autem istæ vestes sanctæ, quia erant sanctificatæ per aspersionem olei vnctionis cum sanguine super ipsas, vt habetur Exo. 29. idest determinatæ, vel applicitæ ad cultũ Dei. & hoc est, quia non licebat vti illis vestibus nisi ad ministerium diuinum, ad alios vero prophanos actus habebat sacerdos magnus suas vestes vulgares. *Caput suum non discooperiet.* Hic ponitur a quo debet cauere summus sacerdos; postquam fuit declaratum quid ipse habebat ex consecratione sua. & ponuntur omnia illa ad designandam excellentiam summi sacerdotis, vt sic intelligatur rationabile esse ipsum cauere ab omnibus, quæ subiungũtur. Et dicitur, quòd non discooperiet caput suum, & hoc intelligitur quãtum ad exequias funerum, quoniam ibi solent viri & fœminæ capita ad plangendum discooperire.

Sed hoc potest intelligi dupliciter. vno modo, quòd non discooperiat caput, idest non depilet tollẽdo capillos capitis, quod fit in plangẽtibus super mortuos. Alio modo, quòd non discooperiat caput, scilicet tollendo capitis tegumentum; nam ad honestatem magnam Hebræorum erat capita habere velata, maxime cum ad orationem introibant, vt late declaratum est supra 14. cap. quòd ergo sacerdos magnus tolleret capitis sui tegumentum ad plorãdum super mortuos, dehonestabat caput suum: ideo non debebat discooperire. Sed primus sensus est conuenientior, scilicet quòd nõ depilet caput. sic innuitur supra 10. cap. cum Moyses locutus fuit Aaron, & filijs suis in morte Nadab, & Abiu. capita vestra nolite nudare, & vestimenta vestra nolite scindere. quod etiam aliquid magnum est. & ista depilatio non solum erat sacerdotibus prohibita, sed etiã laicis, vt habetur Deuter. 14. cap. cum ad totum populum sermo dirigitur, scilicet filij estote Dñi Dei vestri: non vos incideritis, nec facietis caluitium super mortuo. & subditur quo modo intelligatur de omnibus Israelitis, scilicet, qm̃ populus sanctus es Dño Deo tuo. *Et vestimenta non scindet.* Etiam hoc vetatur in summo sacerdote, scilicet, ne scindat vestimẽta sua pro mortuo, quia hoc pertinet ad ritus plangẽtium atque dolentium. Erat enim apud antiquos consuetudo, quòd q̃cunq; aliquis nimis doleret de aliquo malo, vestes suas scinderet: sicut sæpe habet̃ in veteri testõ. sic patet de illo, qui venit de castris Israel ad Dauid nuncians, ꝙ mortuus fuisset Saul, & Ionathas. Iste enim venit veste ꝯscissa, & puluere aspersus caput, vt habetur. 2. Reg. cap. 1. Idẽ patet de summo sacerdote, qui scidit vestimenta sua corã Chr̃o qñ dixit, amodo videbitis filiũ hominis sedentem

Doct. epi.

Vestes sacerdotales

A quo debeat cauere summ⁹ sacerdos.

sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus celi. & hoc factum est, quia sacerdos magnus intellexit, quòd Christus blasphemauerat. vnde, & in compunctione magna peccatorum aliqui vestes scindebant. Deus tamen hoc vetat, vt habetur Iohel. ca. 2. scilicet scindite corda vestra, & nō vestimenta vestra. De summo sacerdote scindente vestes habet Matth. 26. cap. Istæ duæ cæremonię erant principales in morientibus cum deplorabant, ideo vetant hæc: vt per has omnes alię intelligant esse prohibitę. *Et ad omnem mortuum non egredietur omnino.* Idest sacerdos magnus non ibit ad aliquem mortuum comitādo funera eius: nec etiam ingredietur ad mortuum, scilicet, in domum in qua iacet. nā qn̄ aliquis moriebatur, domus, in qua moreretur, erat immunda, & vasa, quę erant in illa, & omnes qui ingrediebantur domum illam, vt hr̄ Nume. 19. cap. ne autem sacerdos immundus fiat, iubetur ne ad aliquem mortuum ingrediatur. *Super patre quoque suo, & matre non contaminabitur.* Idest etiam si moriantur pater, & mater, non contaminabit in illis, eundo ad funera, vel faciendo officia plangentium, & ponitur de his duab⁹ personis, quia istæ sunt quibus magis tenemur. Si ergo pro his non est plangendum, a fortiori nec pro aliquibus alijs: cum nullę sint personę coniunctiores.

F

Quare sacerdos summus iubebatur ab omnibus mortuis abstinere. *Quęst. XX.*

SED quæret aliquis, quare summo sacerdoti iubebatur abstinere ab omnibus mortuis. Respōdendum est, quòd eædem causæ, quæ erant in sacerdotibus minoribus ad non plangendum super mortuos, sunt in sacerdotibus maioribus, & adhuc intensius. ideo prohibentur eis omnia, quæ prohibentur minoribus, & alia amplius. Prima causa erat propter ministrationem, nam sacerdotes si pollueren tur in mortibus defunctorum plangendo, non possent ministrare. Dicunt autem quidam, quòd ministratio sacerdotis magni frequentior erat, quàm ministratio minorum sacerdotum: ideo magis debebat se obseruare ne contamineretur. Sed hoc non apparet, nam q̄q̄ liberum esset summo sacerdoti ministrare, qn̄ vellet; tn̄ non videtur, quòd ipse frequentius q̄ alij ministraret. nam lex non cogebat eum ad hoc. isti autem qui magni prelati sunt, rarius quàm sacerdotes simplices ministrant: & sic forte vr̄ factum de illo.

Sed aliæ duæ causę sunt in summo sacerdote, propter quas magis debet cauere immūditiam q̄ omnes alij. prima propter indignitatem. nam qn̄ aliquis de sacerdotibus polluebatur, quamquàm postea mundari & ministrare posset, tamen non erat in eis ita excellēs honoranda ministratio, sicut si nunquam incidissent in immūditiam. qui autem frequēter pollue rentur in magnam abiectionem incidebant, ita vt ministerium eorum iam vilipendēdum foret. potissime, quia summus sacerdos erat caput totius munditię Iudęorum, indignū ergo erat, vt ipse pollueretur, & ab alio mundificari deberet. Aliqui autē dicunt, quòd magis erat necessarius summus sacerdos ad ministrationem, q̄ alij sacerdotes: nam alij q̄q̄ polluerentur, tamen habebant aliquos, qui eorum supplerent vices, cum vnus minor posset ministrare pro alio, tn̄ summ⁹ sacerdos non hēbat aliquem potētem pro eo ministrare in eis, quæ pertinebant pure ad officiū suum: sicut non pn̄t minores sacerdotes supplere locum Ep̄orum, quantum ad ea, quæ sunt ordinis Ep̄alis. Sed hoc non multum obstat. nam proprium officium summi sacerdotis quod per eum solū fieri deberet, raro erat. s. in die expiationis, qn̄ ei soli incūbebat ministratio, vt habet ad Hebræ. cap. 9. & s̄. capit. 16. ideo q̄q̄ pollueretur ex hoc, nihil impediebatur; nisi eo t̄pe pollueretur, quo populum expiaturus erat. Alia causa erat p̄p significationem & exemplum vitæ cęlestis. Nam sacerdotes debent dare cęteris spem resurrectionis, ex fide sacrarum Scripturarum, cui repugnat accuratus planctus pro mortuis factus. ideo omnes viri in sacra Scriptura eruditi, quemadmodum sacerdotes erant, debebant vitare tales planctus, ne videantur abstulisse spem resurrectionis. Sed hoc in summo sacerdote principalius esse debebat, cum ipse sit caput omnium sacrorum ministrorum: ideo totaliter ei vita cęlestis conuenit; nec debet aliquatenus plorare pro mortuis. Et quamquàm ista simpliciter vera essent; tamen in deserto erat aliquid specialius in summo sacerdote, q̄ omnib⁹ t̄pibus posterioribus fuerit, propter quod nimis cauere debebat immūditiam; alioquin potuisset accidere magnum inconueniens. Nam Israelitę qn̄ erant in deserto, mouebantur ad motum nubis; qn̄ enim nubes, quæ erat super tabernaculo, mouebatur ipsi quoque mouebātur mutantes castra, & si nubes extitisset ipsi permanebāt, vt hr̄ Exo. 40. & Nu. 9. cap. Cum vero castra mutanda forent, sacerdos magnus introibat intra sancta Sanctorum, & velabat arcam, & cętera, quæ ibi erant, vt habetur Nu. cap. 4. Si tn̄ ipse immundus esset, non posset introire intra sancta Sanctorum, & sic ꝯtingeret ꝙ cum nubes moueretur, & castra mouenda forent, tamen sacerdos magnus non posset introire intra Sanctuarium ad deponendum, & velandum ea, quæ erant in tabernaculo. Prædicta vera vr̄, quia sacerdos summus introibat in sancta Sanctorum ad operiendum arcam: & tn̄ non est verū quòd sequeretur istud inconueniens. s. ꝙ non posset moueri Sanctuarium, si summus sacerdos esset immundus, & ideo, ꝙ oporteret eum esse semper mundum. nam etiam si summus sacerdos esset immundus, poterant moueri castra. Ad id vero quod de immunditia dr̄, pōt dupliciter r̄nderi. vno modo quòd etiam si ille immundus esset, & seruaretur in deserto lex immunditiæ & purificationis, adhuc castra moueri possent, & rō est quia poterat deponi tabernaculū non intrante illuc summo sacerdote, cum posset hoc fieri per sacerdotes minores, & quia illi multi erant, licet esset immundus summus sacerdos, vel aliqui illorum, alij supplerent pro eis. & patet hoc. quia Nume. 4. cap. dicitur. tabernaculum fęderis, & sanctum Sanctorum ingredientur Aaron, & filij eius qn̄ mouenda sunt castra, & deponent velum, &c. & ita nō intrabat solus Aaron. & ideo si accideret Aaron occupatum esse, vel morbo, aut alio impedimento teneri, licebat filijs eius, qui erant sacerdotes minores, intrare solos in sancta Sanctorum, & ideo possent castra moueri. Nam si soli summo sacerdoti liceret introire in sancta Sanctorum, in nullo casu liceret alteri nō summo sacerdoti, sicut erat intrare in sancta Sanctorum die expiationis cum sanguine: nam ei soli licebat; & ei non licebat omni tempore; sed solum semel in anno in die expiationis. & ad Hebręos 9. capitu. & hoc erat tunc non licebat ei intrare sine sanguine, & thymiamate fumante: & si alias introiret moreretur supra 16. capit. & hoc non licebat alicui alteri sacerdoti, quā do introibat summus sacerdos in templum, nam moreretur quicunque ibi esset supra 16. capitu. ideo impedito, vel polluto summo sacerdote non licebat alicui alteri supplere illa die vices eius, nisi constitueretur in summum Sacerdotem. sic enim Iosephus in lib. antiquitatū, & dicemus illud magis. 1. Paralip. 6. c. de quodam summo sacerdote, quem accidit pollui nocturno somnio in nocte p̄cedente ad diē expiationis, & nō ausus est introire ī sancta Sāctorū, sed constitutus

G

H

I

K

cōſtitutus fuit alius ſtatim in ſummum ſacerdotem, qui introiuit ipſa die illuc.id tamen quod licebat ſimul ſummo ſacerdoti, & minoribus, licebat abſente ſummo.Sed ſic erat de introitu in ſancta Sanctorum ad operiendum arcam, & deponendum velum,Nu. 4.ca.ergo liceret illuc ſacerdotibus minoribus introire non introeunte ſacerdote magno,licet ergo ille eſſet immundus,poſſent moueri caſtra.Secundo poterat dici,quòd non ſolum introibant minores ſacerdotes, ſed etiam ſummus ad operiēdum arcam non obſtantibus legibus immunditiarum,quia lex immunditię,& purificationis nō ſeruabatur in deſerto. & patet hoc primo,quia circūciſio erat in Iudæis maxime neceſſaria,quia data fuit ante legē,& in fędus inter Deū & Iudæos Gen.17.cap. Et fuit datum mādatum illud obſeruandum ſub pęna mortis eod.cap. & tñ non ſeruatum fuit in deſerto,quia nemo eorū qui nati ſunt in deſerto per quadraginta annos, quibus ibi manſerunt Iudęi,circunciſus fuit: ſed circuncidit Ioſue poſtea omnes Iordane tranſmiſſo in Galgala Ioſue 5.ca. ergo a fortiori cæremonię obſeruationis immunditiarum & purificationis,quæ erant de minimis præceptis,non obſeruarentur. & ſic non obſtante immunditia liceret ſacerdoti introire in Sanctuarium, quia illa immunditia non iudicaretur immunditia, quia non tenebant tunc Iudæi ad obſeruationem illius.Secundo patet, quia Moyſes oſtendit, ꝙ lex data a Deo non obligat ad obſeruationem,quandiu manebāt Iudęi in deſerto, vſquequo tranſirent Iordanem. & ſic quicquid facerent non imputaret eis in malum. Nā dr̄ Deut.12.cap.non facietis ibi.i.in terra Chanaam, q̄ nos facimus hic hodie,ſinguli quod ſibi rectum vr̄:neque.n.vſq; in pręſens tempus veniſtis ad requiē quā Dn̄s Deus daturus eſt vobis:tranſibitis Iordanem, & habitabitis in terra, quam Dn̄s Deus daturus eſt vobis &c.q.d.nos manentes hic in deſerto non obſeruamus legem, ſed quiſque facit quod ſibi placet: quia nōdum venimus in terram quam habituri eſtis.poſtquam,aūt illuc veneritis tranſito Iordane,obſeruabitis legem,& nō facietis,ſicut nos hic facimus. Et iſta fuit cauſa quare Ioſue ſucceſſor Moyſi quandiu māſit citra Iordanem,non compulit Iudęos ad obſeruādam legem:ſtatim autem,vt Iordanem tranſierunt,ſ. in Galgala,quæ fuit prima manſio,circūcidit omnes, qui non erant circunciſi, incipiens in hoc ſeruare legem. Et ita vr̄, ꝙ quandiu in deſerto manebant, non obligabant Iudęi ad legem purificationis, & immunditiarum,& ita liceret Aaron intrare Sanctuarium, licet incidiſſet immunditiam. Sed obijcietur, ꝙ leges de immunditia, & purificatione ſeruabantur in deſerto,quia qn̄ mortui ſunt Nadab,& Abiu,in monte Synai,iuſſit Deus Aaron patri eorum ſummo ſacerdoti,& Eleazar atque Ithamar fratribus ipſorum,ne plāgerent illos ſ.9.cap.& ita iuſſit cauere immunditiam ſuper mortuo. Etiam patet ꝙ ſeruaretur lex purificationis:quia Nume.19.cap.iuſſit immolari vitulam ruſam per Eleazarum ſacerdotem, & cremari, vt cineres illius eſſent ad purgādum pollutos ſuper mortuo. Aliquis poſſet dicere,ꝙ non ſeruabantur cæremonię immunditiæ,& purificationis, & quod dr̄ de Aaron, & filijs ſuis, fuit caſus ſpecialis, quia in toto deſerto non fuit ſeruata lex de ſacrificijs,niſi in monte Synai, eo tpe, quo conſecrati fuerunt ſacerdotes. ante hoc autem non fuerant facta ſacrificia,neque poſtea fuerunt facta in toto deſerto,& ideo cum fierent tunc in monte Synai, ſicut fieri debebant in terra promiſſionis,debebat ſeruari tota lex purificationis, & immunditiarum,ſicut in terra promiſſionis:cum tota immūditia cęremonialis Iudęorum ſeruaret pp acceſſum ad Sanctuarium,vt patet ſupra 15.cap.maxime autem

Lex immūditiæ non ſeruabatur in deſerto.

A eſſe debuit hoc in Aaron & filijs eius, qui tunc erant actualiter intra Sanctuarium & conſecrabantur in ſacerdotes: ideo debuerunt obſeruare, ne contaminarentur ſuper mortuo. ſed an poſtea ſic fuerit non apparet.Similiter & populus ſeruauit ibi legem,quia fecerunt phaſe quartadecima die primi menſis ad veſperum iuxta omnes cæremonias eius Num.9.cap.& tñ poſtea in toto deſerto nunquam celebrauerunt phaſe:& ideo pp illa non viget. Ad ſecūdum diceret aliquis,ꝙ purificatio cōtaminatorum ſuper mortuo fiebat per aquas luſtrationis: & tñ illę non fuerunt in deſerto.& ita non ſeruabat̄ ibi iſta purificatio. Et de vitula ruſa dicet̄ fortaſſis, ꝙ Deus iuſſit eam comburi, non ꝙ in deſerto combuſta ſit, ſed ꝙ dedit ibi præceptum quod ſeruandum eſſet in terra Chanaam. Sed

B dicendum, ꝙ neque iſta ſtant. Pro quorum veritate conſiderādum,ꝙ lex data a Deo in deſerto per Moyſen non obligauit Iudęos ad obſeruandum eam in deſerto,ſed cum tranſirent Iordanem, & manerent in terra promiſſa,vt patet Deut.12.cap. lex tamen nō continet niſi præcepta. Erant autem præcepta triplicia.ſ.moralia,iudicialia, cęremonialia. De moralibus dicendum,ꝙ obligauerunt Iudęos in deſerto æqualiter,vt in terra promiſſionis, & obſeruata ſunt ab eis. & hoc ſiue accipiatur de decalogo præceptorū, ſiue de omnibus alijs pręceptis moralibus,ſiue traditis Iudęis per Moyſen,ſiue non traditis.nam præter decalogū,qui erat de præceptis moralibus,dedit Deus multa alia moralia,quæ habentur ſ.18.& 19. & pręcedēti

Triplicia erant pręcepta.

C cap.& tam iſta q̄ illa,quę non fuerunt vnquam eis tradita obligabant Iudæos in deſerto:& patet hoc, quia iſta præcepta ſunt de iure naturæ,& obligabant etiā ſi non dentur. vn̄ qn̄ Iudęi exirent de Aegypto,erant obligati ad decalogum licet non datus erat, quia in monte Synai fuit datus.De his pręceptis non eſt dubium,ꝙ in deſerto obligauerunt.& ob hoc quidam, qui blaſphemauit nomen Dn̄i in deſerto,iuſſus eſt lapidari ſ.24.ca.& blaſphemia eſt ꝯ præcepta decalogi. et obſeruatio ſabbati erat mandatum decalogi,& obſeruabatur in deſerto,vn̄ quidam qui colligebat ligna in ſabbato lapidatus eſt Num.15.cap. Alia erant præcepta iudicialia. & de his dicendum eſt, ꝙ in deſerto obligabant,& obſeruabant̄: quia iudicialia non dirigunt hominem in Deum, ſed hominem in proxi-

D mum.& quia vtilitas,& bonus ſtatus hominum inter ſe vbique ſeruandus erat,ſeruabant̄ in deſerto iudicialia præcepta,vt de furto,& violatione, atque ſeductione virginum,& occiſione maleficorum & alijs. nam ſiquis ibi adulteraretur lapidandus erat,vt pręcedenti cap. & ſiquis virginem non deſponſatam ſeduceret, atque cognoſceret,dotabat eam, & habebat in vxorē Exo.22.& ſi puella accepta in vxorem in deſerto non inueniretur virgo,lapidaretur Deut.22.cap. iſta.n.vbique ſeruabantur ſicut moralia, quia non determinabant locum.ſed in hoc differebant, quia moralia ſunt de iure naturę,ideo ſemper obligabāt,etiam antequā darentur:iudicialia autem ſunt poſitiua,ideo nunquā obligauerunt quouſque data ſunt. Alia erant præce-

E pta cæremonialia.& iſta dirigūt hominem in Deum, quantum ad cultum eius. cultus vero Dei pręcipue conſiſtebat in ſacrificijs, & in his, quæ in templo fiebant:cętera autem pertinebant ad faciendum hominem aptum ad accedendum ad Sanctuarium,& exercendum ſacra. & iſtæ erant cæremoniæ cauendi immunditias, & modi purificationum. Iſta præcepta non obligabant in deſerto, neque fuerunt ibi obſeruata. & hoc eſt proprie quod dixit Moyſes Deuteronom.12. capitu. Non facietis ibi quod nos hic facimus ſinguli quod ſibi rectum videtur. nondum enim vſque ad præſens tempus veniſtis ad requiem

& possessionē quā Dñs De⁹ vester daturus est vobis. & deinde dr̄, ꝙ qñ transirent Iordanem conferrent oīa holocausta, & hostias ad locum, quem Dñs eligeret, vt poneret nomē suum in eo. & sic innuit, ꝙ illud intelligitur de sacrificijs, quæ certo modo & in loco certo fieri deberent, & cōsequenter de omnibus alijs ceremonijs, quę ꝯsequebantur ad sacrificia, & non fiebat obseruatio horum in deserto, quia non habebant domun Sanctuarij manentem. quod tñ requirebatur ad ceremonias sacrificiorum. etiam requirebantur ad sacrificia multa animalia, & vinum, & oleum, & sal, & thus, & farina, quæ erāt libamenta sacrificiorum Nu. 15. c. Sed hoc non poterant habere Iudæi in deserto, cum esset illa terra, quæ nullos cibos daret, neq; seri posset, neque arari Nume. 20. cap. & erat terra, in qua non habitabāt homines, a quibus hęc emere possent. nam neque transitus hoīum erat per loca illa Hiere. 2. c. & ob hoc Deus dedit Iudæis Manna in deserto in cibum, quia nullum cibum humanitus ibi habere poterant Exo. 16. & Deute. 8. & ita propter has duas causas non poterant Hebræi obseruare cęremonias sacrificiorum in deserto. Cum aūt essent in terra promissionis, cessabant istæ duæ causæ: ideo poterant tunc facere omnes cęremonias sacrificiorum. de prima patet, quia ibi poneretur Sanctuarium Dñi immobiliter in aliquo loco; & non erat timor de quotidiana, aut incerta mutatione ad motum nubis sicut in deserto: ideo possent secure fieri cęremoniæ sacrificiorum, & istam causam pręcipue tetigit Moyses Deut. 12. cap. dicens, quòd nondum venerant ad requiem, quam daturus erat Deus. ibi. n. in loco quē Deus elegisset, vt maneret nomen eius in eo. i. firmiter staret, poterant, & debebant omnes cęremoniæ fieri. De secundo patet, quia terra Chanaam siue promissionis, quæ erat terra fertilis in omnibus terræ nascentibus abundanter gignebat oīa, quę pertinebant ad sacrificia, & libamina eorum: ideo poterant ibi ꝯuenienter omnia haberi, vt fierent sacrificia. In deserto aūt ꝑ duas causas nominatas non poterant fieri sacrificia. iō non obligabant, neque vnquam facta sunt nisi in mōte Synai in consecratione sacerdotum. & fuit hoc cōueniens, quia ibi nouiter data fuit lex, & ibi fabricatū est Sanctuarium, & cōstituti sunt Sacerdotes: ideo debuit dari aliquod initium obseruationis legis, vnde fuit consecratum Sanctuarium: in cuius consecratione, vel sanctificatione, obtulerunt omnes principes tribuum sacrificia, & dona, Num. 7. c. etiam consecrati sunt tunc sacerdotes per dies septem, & die octaua ministrauerunt, & oblata sunt ibi sacrificia s̄. 8. & 9. ca. populusque seruauit cæremonias legis, quia obtulit ꝑ se sacrificia s̄. 9. & etiam seruauerunt phase die quarta decima mensis primi cum omnibus suis cęremonijs, Num. 9. Ad sacrificia aūt consequuntur cęremoniæ munditiæ, & purificationum. ideo dicēdū, ꝙ cū populus seruauit legem sacrificiorum, & phase in monte Synai, seruaret quoque cæremonias mūditiæ, & purificationis requisitæ ad hæc. Et in vtrisque apparet. nā Sacerdotes, quia tunc cum ꝯsecrabantur erant in Sāctuario, & offerebant sacrificia, iussi sunt cauere immunditiam super mortuo, & ꝙ non sepelirent neque plangerent Nadab, & Abiu occisos a Deo s̄. 10. ca. sed ꝙ alij eos sepelirent. populus quoque inquantum celebrauit phase quod requirit munditiam in manducantibus, habuit munditiam. & ideo quidam qui dixerunt se immundos ex tactu cadaueris prohibiti sunt manducare phase cum alijs. sed iussum est, ꝙ manducarent sequenti mense Num. 9. cap. In deserto autem Synai sicut fuit conueniens ista fieri, ita fuit aptitudo ad hoc, quia ibi potuerunt Israelitę habere vinum, & similam, & oleum, & necessaria ad sacrificia de terra

Libamenta sacrificiorum.

F Madiam, de qua tunc venerat Ietro socer Moysi sacerdos Madiam. nam venit ad Moysen cum esset populus iuxta montem Synai Exo. 18. capi. est enim mons ille iuxta terram Madiam. nam Moyses qñ pascebat gregem Ietro soceri sui pascebat illum in monte Synai, & ibi apparuit ei Deus in rubo Exo. 3. c. ideo cum esset nunc Ietro amicus Iudæorum, poterat facere portari de terra Madiam necessaria ad ista sacrificia, postea autem cum mota sunt castra de loco illo, non haberent Iudæi necessaria ad sacrificia, ideo neq; obtulerunt. Ex hoc autem sequetur, ꝙ cum in alio toto tp̄e, quo fuerunt in deserto, non fecerunt sacrificia, ꝙ ēt non seruarent aliqua alia cæremonialia, cum oīa p̄cepta cęremonialia ordinētur ad sacrificia, & reliquū cultum, qui fiebat in templo, ex quo ēt apparet, ꝙ

G generaliter quandiu manebant Iudęi in deserto, nō obligabantur ad obseruationes aliquorum cæremonialiū præceptorum. & quia cæremoniæ munditię & purificationum ad sacrificia principaliter pertinebant, cum ad ea disponerent, & sunt de pure cæremonialibus, non obligabant tunc Iudęos. Et hoc verum est, ꝙ generaliter liberi erant ab omni obseruatione cæremonialium, nisi Deus spāliter aliqua de illis mandaret expresse custodiri in deserto. Et de his fuerūt aliqua specialiter circa munditiam, & purificationes. nam lex iubebat vitari oēm immunditiam tam naturalem, q̄ legalem. & qñ seruabatur lex quātum ad cęremonialia, oīs hęc immunditia cauenda erat, & qñ accideret purificandus erat, qui esset immundus. De his iussit Deus seruari aliquid in deserto. s. caueri a leprosis, &

H fluentibus semine, & immundis super mortuo. nam hos Deus iubebat eijci de castris. sic patet de lepra Nume. 12. cap. qñ Maria soror Moysi facta est leprosa ꝑ septem dies. nam illis septem diebus iubente Domino de castris exclusa est: & mansit ibi quousque sanitati reddita est. & de omnibus tribus patet Num. 5. ca. scilicet locut⁹ est Dñs ad Moysen. pręcipe filijs Israel vt eijciant de castris omnem leprosum, & qui semine fluit, pollutusque est super mortuo; tam masculū q̄ fœminam eijcite de castris, ne contaminent ea cum habitauerint vobiscum. & sequitur. feceruntque filij Israel quod locutus est Dñs Moysi. Erat aūt intentio Dei, ꝙ Israelitæ cauerent naturalem immunditiam.

I potissime morbum infectiuum qualis est lepra. ideo istos iussit eijci de castris etiam in deserto, quia ibi potius inficere poterant cęteros quàm cum habitarent in vrbibus: Ibi. n. erat minor conuersatio hominum quàm in vrbibus. Eadem ratio erat de fluentibus semine, quia est morbus iste infectiuus, & idem de muliere fluēte sanguine extra tempora menstruorum intelligitur, quia illud est, vt fluxus seminis in viro supra 15. cap. & istæ expellebantur de castris, sicut patet de muliere fluente sanguine, quam Christus sanauit Luc. 8. capit. & istæ sunt naturales immunditiæ. ideo etiam non existente obseruatione aliqua cæremoniali cauerentur hic. sed pollutos super mortuo eijci de castris pertinebat pure ad cæremonialia, quia plangē-

K do mortuum & intrando domum eius non incurrebatur aliqua immunditia naturalis, aut vera, sed solū sm̄ opinionem. & tamen, quia reputabatur magna apud antiquos, iussit Deus pro hac eijci de castris pollutos, sicut immunditia vera & naturali. Et ex hoc pōt dici ad id quod supra tangebatur, an vitula rufa, quā Deus iussit cremari ad cineres purificationis Nu. 19. fuerit in deserto cremata, vel solum fuerit datum in doctrina pro posteris. Et dicendum, quòd illa fuit cremata in deserto. & patet. Primo quia eodem cap. designatur persona quæ cremandā vaccā deberet immolare. s. Eleazarus filius Aarō, & ille erat in deserto. ergo tūc cremata est vacca. Secūdo patet, quia eo. cap,

Tres immūdos de castris eijci iubebat Deus.

cap. dicitur, quòd contaminati super mortuo nō possent aliter purificari, nisi die tertio, & septimo aspergerentur aqua illa cum cineribus mixta. & tamen in deserto erat illa immūditia. & qui sic polluti erāt eijciebantur de castris Nu. 5. c. ergo necessaria erat tunc purificatio ab illa immunditia, quæ fiebat per cineres vitulæ rufę: & ita illa occideretur tunc. & quando expensi essent omnes cineres eius in cōmixtione aquarum lustrationis, occidebatur similiter alia vitula rufa, vt duraret semper iste ritus sicut dicitur eodem ca. Sed de alijs immunditijs non apparet, an abstinebant Iudęi ab illis, & an purificationes fiebant de illis in deserto. Et satis videtur dicendum, quòd non. quia istæ disponebant hominem ad facienda, vel offerenda sacrificia, & accedendum ad Sanctuarium pro his. sed in deserto non fiebant hæc. ergo nec esset ibi obseruatio harum immunditiarum, & purificationum. Et ex hoc patet responsio ad id propter quod omnia hæc introducta sunt. s. an deberet summus sacerdos in deserto magis cauere immunditiam q̄ alio tpe. Et dicēdum est, ꝙ immunditiam super mortuo cauere debebat pp duo. primo, quia ista durabat in deserto, sicut ostensum est. Secundo quia ei spāliter vetitū erat. & ista erat causa præcipua. nam peccatum erat summo sacerdoti pollui in aliquo mortuo, quia ei vetitū erat: populares aūt licet polluerentur in mortuis, non peccabāt, immo interdum merebant̄, quia eis nō erat vetita contaminatio in mortuis, sed solum, ꝙ q̄n essent polluti, non accederent ad sacra, & etiam manerēt extra castra. Alias tn̄ immunditias non tenebatur vitare summus sacerdos in deserto, quia non manebant in deserto, vt dictum fuit supra. & ita magis teneretur summus sacerdos vitare immunditias dum esset in terra promissionis quàm cum esset in deserto; quia plures immunditiæ erant interra promissionis requirentes purificationem quàm in deserto. Sed dicendū etiam si omnes immunditiæ, & purificationes, quæ erant in lege seruandę fuissent in deserto sicut in terra promissionis, adhuc magis necessarium esset Sacerdoti summo cauere immunditiam in terra promissionis quàm in deserto. Et fundamentum asserentiū ꝯrium falsum est. putabant enim, quòd non posset deponi tabernaculum, & moueri castra, nisi Sacerdos illuc introiret. & tn̄ falsum est, quia sacerdotes minores poterant intrare non introeunte sacerdote magno, vt dictum est, & non fuit necessarium in toto tēpore quadraginta annorum, quo fuerunt Israelitę in deserto, quòd intraret summus sacerdos in Sanctuarium, quia nulla cęremonia tūc facienda fuit, quæ nō posset fieri per sacerdotes minores, & tamen quando erat in terra promissionis quolibet anno semel intraturus erat summus Sacerdos in sancta Sanctorum, & non poterat hoc suppleri per Sacerdotes minores s̄. 16. & ad Hebr. 9. cap. vt dictum fuit supra. ergo maior necessitas ei erat abstinendi ab immunditijs in terra promissionis. Nisi forte dicat̄, ꝙ etiam in deserto quolibet anno introibat Sacerdos summus in sancta sanctorum semel in anno die expiationis; quia tunc deberet esse mundus. sed falsum est, quia nunquam in deserto celebratum est istud festum, cum illud consisteret in sacrificijs quibusdam supra 16. cap. & nūquā fuerunt facta sacrificia nisi semel tantum, cum erant in monte Synai, vt dictum est: & non accidit tūc esse die ꝓpitiationis, qa ille dies erat dies decimus mensis septimi, vt patet infra 23. capi. & Nume. 29. & tamen sacrificia in monte Synai facta sunt circa principium anni, scilicet 1. vel 2. mense, vt ostensum est supra 9. capitu. in principio. nam die vicesimo mensis secundi mota fuerunt castra de monte Synai Nume. 10. capi. sed de hoc, quod supra dicebatur an obseruarentur

A in deserto omnes immunditiæ, & purificationes, sicut in terra ꝓmissionis, poterit aliquis asserere, quòd sic. & licet sit rationabilius, quòd non, sicut dictum est: si quis tamen contendat, non est insistendum. Satis tamen dicemus, quòd purificatio ab immunditia in pollutione nocturna obseruabatur in deserto, quia qui erat sic pollutus iubebatur diluculo exire castra, & non reuerti ad illa vsque post Solis occasum Deut. 23. cap. & hoc in deserto obseruabatur. *Nec egredietur de sanctis*. Idest non egredietur de Sanctuario ad plangendum aliquem mortuum. sic dicitur supra 10. capitu. cum loqueretur Moyses Aaron, & filijs eius in morte Nadab, & Abiu, scilicet fratres vestri, & omnis Israel plangant incendium, quod Dominus suscitauit: vos autem non egrediemini fores tabernaculi,

B alioquin peribitis.

An sacerdotes cogerentur manere in Sanctuario quādo aliquī moriebantur, & quomodo manebant ibi toto tempore ministrationis suæ non venientes ad vxores.

Quæst. XXI.

SED in hoc sciendum est, quòd Sacerdotes nō debebant semper manere in loco sancto, cum aliquis moreretur: nam sic omni tēpore obligarentur manere in Sanctuario, quod est falsum: quoniam solum manebant ibi cum explerent ministeria, deinde autem redibant ad domos suas, & familias. Nec valet si obijcias, quòd Aaron, & filij sui

C erant in Sanctuario eo tempore quo mortui sunt Nadab, & Abiu, & mādauit Moyses ne inde egrederent̄. nā tunc erat tēpus ꝯsecrationis eorū: iō nō debebant exire toto illo tpe, vt hr̄ s̄. cap. 8. in fi. alias tn̄ Sacerdotibus licebat esse in domibus suis. Nec est sensus ꝙ q̄ncunque aliquis moreret̄, sacerdos magnus veniret ad Sanctuarium: sed est sensus, quòd sacerdos magnus, vel alij si essent in Sanctuario, eo tpe quo aliquis moreret̄, non deberēt inde egredi ad plangendum, maxime de sacerdote magno, cui nunq̄ licebat ire ad aliquem mortuum. In Sacerdotibus aūt minoribus si essent in Sanctuario, & moreret̄ aliquis de sex personis suprapositis, egredi licebat ad officia funeris: si aūt nō esset de illis non licebat egredi. Et ponit̄ de ista egres-

D sione, q̄m sacerdotes minores manebant in Sanctuario non diuertentes in domos suas eo tpe, quo accidebat eis, vt ministrarent, & hoc ne accederet sacerdos ad vxorem, vel ad alia negocia prophana declinaret. sic hr̄ Lucæ ca. 1. vbi dr̄ de Zacharia patre beati Ioannis, ꝙ ministrauisset in templo f'm sortem suam, in diebus quibus ministraturus esset, & postea sequit̄. & factum est vbi impleti sunt dies officij eius, abijt in domum suam. q. d. ꝙ tpe illo quo ministrabat, non licebat ei egredi de Sanctuario. Q̄uo aūt habere se possent sacerdotes in cibis, & potibus, cęterisque necessitatibus humanis ꝯuenienter, non egrediendo de Sāctuario, dictum fuit s̄. 7. cap. *Ne polluat Sanctuarium Domini*. Idest non egredieт Sacerdos de Sanctuario ad plangendum aliquem mortuum, q̄m tūc polluet Sā-

E ctuarium: quod fiet hoc mō. Sacerdos, qui egredit̄ de Sanctuario ad plangendum mortuū plangendo polluit̄: & postea si pollutus ad Sanctuarium accederet, polluebat̄ Sanctuarium. sic enim erat de omnibus, q polluti accedebāt ad Sanctuarium, ꝙ polluerēt illud, vt hr̄ Num. 19. cap. Vel dr̄ aliter polluere Sanctuariū sacerdos, qui egreditur de illo solum inquantum egreditur, etiam si non redeat pollutus ad Sanctuarium. & dicitur pollnere Sanctuarium, quia cum iubeatur ne egrediatur de Sanctuario, & ipse egreditur contemnit illud tamquam pollutum. nam si existimaret illud tāquam aliquid reuerendum, non egrederetur

grederetur de illo post inhibitionem datam. Similis modus accipiendi habetur supra 19.cap.cum dicitur, quòd ille,qui dedit de semine suo idolo moloch,contaminauit Sanctuarium Dei, & polluit nomen eius. sed non poterat ibi intelligi contaminari Sanctuariũ quasi applicaretur aliquid immundum ad Sanctuarium,quoniam non fiebat sacrificium idolo moloch intra Sanctuarium Dei. Quia tamen debebat immolare id,quod erat immolabile in Sanctuario, & non immolauit;sed magis consecrauit de semine suo idolo moloch, quod erat sacrificium non pertinens ad Sanctuarium,dicitur polluere Sanctuarium,idest polluere vel contemnere,aut pollutum iudicare.sed primus sensus magis videtur applicari ad literam, scilicet ne polluat Sanctuarium,idest ne cum ipse rediecrit pollutus de planctu mortuorum, contaminet Sanctuarium per accessum suum. *Quia oleum sanctæ vnctionis Dei sui super eum est*. Hic redditur causa superiorum, quare Sacerdos magnus non egrediatur ad mortuum aliquem: & dicitur hoc esse; quia oleum sanctæ vnctionis est super eum.sic enim dicebatur supra 10.cap.fratres vestri, & omnis domus Israel plangant incẽdium,quod Dominus suscitauit: vos autem non egrediamini fores tabernaculi; alioquin peribitis,oleum quippe sanctæ vnctionis est super vos.

Summus sacerdos quare non egrediebatur ad aliquem mortuum.

Hoc autem potest intelligi dupliciter,secundum ꝙ oleum vnctionis sumebatur dupliciter. Vno modo oleum non mixtum.& istud fundebatur super caput summi Sacerdotis solius,vt habetur supra 8.cap.

Alio modo accipitur oleum vnctionis prout est mixtum cum sanguine arietis, de quo fiebat consecratio,vt habetur Exod.29. & supra 8. capitu. & istud oleum fundebatur aspergendo super sacerdotem magnum,& vestes eius,& super Sacerdotes minores, & vestes eorum,vt patet in præallegatis capitulis. id autem quod habetur supra 10.cap.scilicet oleum quippe sanctæ vnctionis super vos est, non potest intelligi ibi de oleo vnctionis primo modo sumpto, quia quamuis illud esset super Aaron:tamen non erat super filios eius: sed Moyses ad omnes locutus est dicens,oleum vnctionis est super vos. ergo non potest intelligi de primo,sed de secundo oleo quod est commixtum sanguine arietis;& est commune Sacerdotibus minoribus,& maioribus.

De quo oleo intelligatur hic. Et quomodo quoddam erat mixtum sanguine & quomodo non. Quæst.XXII.

QVAERET autem aliquis de quo oleo intelligatur hic. Et forte dicet aliquis, quòd de oleo mixto sanguini,quoniam pro eodem oleo effuso aspergendo super Sacerdotes datum fuit tale pręceptum, quale hic, vt habetur supra 10.cap.cum mandauit Moyses Aaron, & filijs suis, vt capita non nudarent, nec scinderent vestes, nec egrederentur de Sanctuario ad plangẽdum,quoniam oleum sanctę vnctionis erat super eos. Idem autem præceptum erat hic.ergo sufficit eadem olei effusio,vel aspersio.Respondendum est, quòd nõ potest intelligi nisi de vnctione primo modo, quoniam hic agitur de summo Sacerdote,& obseruationibus eius; ideo debet poni pro causa istarum obseruationum vnctionis,quæ pertinebat summo sacerdoti. Ista autem est vnctio in oleo primo modo dicto,scilicet, ꝓ oleo quod non est mixtum, maxime quoniam non sufficit vnctio olei mixti cum sanguine ad ea,quæ hic iubentur. Nam illa erat communis summo sacerdoti,& minoribus,ideo non poterat esse causa plurium, quàm eorum, quæ Sacerdotibus minoribus conueniebant: erat autem hoc minorum sacerdotum, vt

F non pollurentur in aliquo mortuo nisi in sex generibus personarum, vt patet supra: si igitur de oleo quod aspergebatur super eos fieret hic sermo, non posset conuenienter reddi ratio ad ea, quæ hic iubentur,scilicet vt summus sacerdos ad nullũ mortuum egrederetur;sed liceret ei egredi ad sex genera personarum de quibus supra dicitur.Est ergo intelligendũ hic de oleo non mixto, quod effundebatur super caput solius summi sacerdotis,& tunc conuenienter ponitur litera ista,scilicet,quòd sicut in sacerdote summo erat specialis vnctio, quæ non erat in aliquo aliorum sacerdotum, per quam specialius applicabatur ad Deum: ita in eo esset specialis lex de contaminatione vitanda,hoc est,vt non concederetur ei plangere aliquem mortuum, alijs autem Sacerdotibus per-

G mitteretur plangere sex personas. vnde dicitur. *Quia oleum sanctæ vnctionis.* Idest oleum ad vngendum sine aliqua mixtione sanguinis arietini. *Dei tui*. Idest, ꝙ ista vnctio est a Deo suo,quia ipse iubeat eam fieri,vel est Dei sui,vt per eam Sacerdos applicetur ad Deum, vel determinat iste genitiuus oleum, scilicet, quòd oleum vnctionis erat Dei, quia non erat oleum vulgare quod in cibum sumitur, sed erat factũ per multas confectiones aromaticarum rerum specialiter determinatum ad vsus Dei in rebus sacris, vt habetur Exod.30.capit.cum dicitur.hoc oleum vnctionis sanctùm erit mihi in generationes vestras. patet etiã magis,quòd istud oleum sit Dei,quia iubebat, vt nullus homo conficeret illud, vel vteretur eo, præterquam in vsus Sanctuarij, qui erant vsus Dei, vt patet eod.

H cap. *Super eum est*. Idest istud oleum est super ipsum sacerdotem,scilicet in capite eius,quia in consecratione sua effusum est super caput, ita vt flueret ad barbã & vestes, vt habetur supra 8. capitu. & Psalm.132. *Ego Dominus*. Idest ego sum Deus, qui iubeo vobis ista facere: ideo facere obligamini. *Virginem duxit vxorem*. Supra posuerat Legislator munditiam sacerdotis summi; cauendo immunditias,quæ sunt in plangendo ad alicuius mortem. Hic ponitur de vitanda immunditia,quæ est in ducendo vxorem. nam sicut homo polluitur ex contactu rerum exteriorum, ita polluitur in contactu vilis vxoris: ideo sicut cetera, quæ vilia sunt Sacerdos magnus vitare debebat:ita &

I vxorem vilem.nec solum propter se, sed magis propter liberos inde genitos; quoniam ex vilibus feminis turpes proles generari solent. Quid autem ethica ciæ habeat esse feminam bonam, vel malam, vt filij inde geniti boni,vel mali sint,supra tactum est.

Conditiones, quas habere debebat vxor summi sacerdotis, & de vxoribus minorum sacerdotum. Quæst. XXIII.

PONIT ergo hic conditiones, quas debet habere fœmina ducenda in vxorem a sacerdote magno.& ponitur primo,quòd sit virgo, idest, quòd habeatur tanquam virgo. nam

K & si constiterit viro postquam accepit eam, quòd ipsa non fuerit virgo; vtpote,quia ab alio cognita est:& hoc non fuit publicatum: tamen poterit eam habere in vxorem si a principio,vt virgo habebatur. Si vero noluerit eam tenere,accusabit eam,quòd non fuerit virgo. sicut accusabant alij Israelitę vxores suas, si non inuenirent eas virgines secundum modum, qui habetur Deuteronom.22. Si tamen fuisset alteri copulata in vxorem;& nunc esset vidua, vel si fuisset cognita ab aliquo;& hoc constaret manifeste,non poterat eam ducere in vxorem: quoniam in hoc iam excedebat formam mandati. Ista conditio,scilicet, quòd fœmina esset virgo, requirebatur specialiter in ea, quam

quam esset ducturus in vxorem summus Sacerdos. A Nam Sacerdotes minores poterant accipere in vxores eas, quæ alios viros habuissent; & iam erant viduę: vel si ab alijs cognitæ fuissent, etiam si non essent vxores eorum; dum tamen non essent meretrices, vel repudiatę ab alijs viris. Summus autem Sacerdos non poterat aliquam accipere in vxorem nisi tamquam virgo haberetur. Hoc autem quod est mulierem esse virginem quando accipitur in vxorem potest esse propter tria, vel propter desiderium hominum carnalium, vel propter bonum quoddam, & pacem coniugij, vel propter honestatem quandam: propter vltimum autem horum accipiebatur vxor virgo a sacerdote. Primum est desiderium hominum viuentium secundum solam carnem; & in istis sunt amatores virginum. harum enim complexus, & carnales accessus super omnia diligunt, ipsam veram fœlicitatem in illis esse putantes. vnde ardentissimo quodam amore feruntur in virgines, aliarum concubitus respuentes. de quarum carnalibus complexionibus an aliquid habeant delectabile super complexus aliarum fœminarum, vel in sola opinione hoc consistat, aliqualiter dictum est Gen. 29. cap. & magis. 38. capitu. Deus autem non iussit propter hoc sacerdotes magnos accipere vxores virgines, tanquam inde eis maior delectatio quàm ex alijs habenda sit. Deus enim de his non curat; quin potius ista fugit: & ab alijs nos distrahit, quoniam hoc modo incitaret homines ad fœlicitatem existimandam fore in his terrenis, & caducis; & ad prosequendum hæc apparentia bona. sed hoc maxime repugnabat intentioni Dei ordinantis homines ad famulatum suum; quoniam famulatus diuinus non habet aliquod bonum præsens, propter quod diligatur; sed magis qui Deo famulantur in spe futurorum bonorum ambulant: ideo homines si bona, quę videntur, sequi destinarent, ad famulatum Dei raro accederent; sed potius fugerent. Deus tamen potissimam partem famulatus sui constituit in cultu sacerdotum secundum statum veteris testamenti. ergo ibi non debebat homines inducere, vt fęlicitatem ponerent in his caducis bonis, quæ videntur. Si tamen eo modo, quo diximus, de virgine intellexisset, maxime incitasset homines ad sequendum ista momentanea bona. quamquàm aliquando Deus loquens ad vulgares, ista quæ non sunt vera bona, sed apud vulgares tamquam vera bona considerantur, commemorat ad comparationem verorum bonorum: sicut apparet Isaiæ cap. 62. vbi dicit de virgine. habitabit enim iuuenis cum virgine; & habitabunt in te filij tui, & gaudebit sponsus super spōsam, & gaudebit super te Dominus Deus tuus. ecce qualiter comparauit delectationem, quę est virginis cum iuuene, & sponsi cum sponsa, ad delectationem nostram, quę erit cum Deo in fęlicitate: eo quod vulgares existimant ista esse magna bona, sed ad hoc nihil Deus attendit. Secundo propter hoc, quia quando fœmina virgo ducitur in vxorem, & non ab alio ducta est, bonum quoddam, & pax sequitũ in coniugio. Nam fœminæ, quæ ab alijs ductæ fuerunt, & cum eis aliquo tempore manserũt, sunt eruditę iuxta mores priorum virorum: ideo cũ viri sequentes eas ducere volunt ad conformitatem morum suorum, difficile habent. ex quo grauitas quędam, & difficultas communicationis, atque litigium inter virum, & vxorem exoritur. quod malum graue est. Sed in coniugio maximum bonum est pax, & cōcordia animorum: ergo ducere fęminam, quæ alterius viri vxor fuit, satis graue est: nisi ipsa excellentem habeat probitatem. Cum vero fęmina ducitur in vxorem in virginitate non habet hoc inconueniens, nam a nullo cognita est, nec alicuius moribus assueta. ideo

Vxor virgo propter tria solet expeti.

Cũ aliqua fœmina ducitur virgo maior pax est in coniugio.

facile est ad quodlibet eam trahi. Amplius autem fœminæ, quæ ab alijs in vxores ductæ, sunt, & posterius in vxores accipiuntur; non habent cor perfectum cũ viris suis eos integre diligentes. nam si prior vir bonus fuerit; fœmina secundo viro alligata frequenter illius recordabitur: & quantum eum dilexerit, tantum dilectioni præsentis viri subtrahit; quoniam potentia dilectiua finita est. Fiet autem interdũ, vt fœmina dulciter recordata prioris viri in eius dilectionem tota feratur: vnde nihil præsentem virum diliget. potissime autem hoc eueniet si viro, & vxori non sit perfecta concordia: tunc enim fœmina transactæ vitæ quam cum priori viro habuit recordata, eum quem habet incipiet fastidire. vnde nec verus amor, nec con- B cordia in eis erit. Fiet autem maximum in coniugio impedimentum, si fœmina prioris viri coram pręsenti recordetur eius memoriam dulciter recolens: tũc enim fortissimus stimulus in animo viri infigetur, per hoc existimans se nō perfecte amari, quoniam si perfecte amaretur ipse solus in cogitatione, ipse quoque solus in affectione fœminæ esset. Cum vero alterius vitam tamquam delectabilem coram se recoli videt, se non amari existimat, aut contemptum credit; vnde fortissima cordi eius insurgit tribulatio, si vxorem amat, quoniam zelus est amor priuatus nolēs habere consortium in amato. abominationis autem grauis causa si non diligit. Zelus namque non solum est ad eum, qui est, sed etiam ad eum qui non est. qui enim zelum habet, singulariter diligi cupit. singularitas au- C tem omnem aliam dilectionem excludit, quæ est secundum illud genus. Quantum ergo ad hoc non videtur magis impediri singularitas amoris ad virum, si alium diligat, qui est, quàm si eum qui non est. nam ita ardenter amari potest, qui non est, vt ad eũ qui est, nulla amoris particula relinquatur. Differt tamē quātum ad id quod ex amore sequi potest. nam si vxor alium superstitem amet, adulterari potest; si vero defunctum nihil inde tale sequitur directe, quamquàm per accidens inferri potest, scilicet ex eo, quòd amat eum qui defunctus est, remissius viuentem, & pręsentem diliget. Cum vero minus dilexerit, facilius ad amandum alium, cum quo adulteretur, inclinabitur. Grauius ergo est quantum ad hæc vxorem ducere, D quæ ab alio in vxorem habita est, quàm quantum ad alia. nam hoc modo nisi vxoris probitas superexcrescat, nullum bonum matrimonio relinquetur. Si autem aliquis fęminam ducat virginem in vxorem, nullius alterius recordabitur, nec viro suo recolet, quoniam a nullo alio cognita est, nec aliquando cum alio coniugalem vitam egit. vnde siue malum siue bonũ fœmina a viro patiatur, discessus causam non habet, & discordiæ: sicut si ab alio cognita foret, quem dulciter in memoriam reduceret, cum a præsenti affligeretur viro qualitercunque molestata. Melius ergo est, quantum ad hoc vxorem ducere virginem quam viduam, nec paruum bonum, sed excellens valde si prudenter attendatur. Ad hoc tamen Deus non attendit. E nam si propter concordiam egisset, eodem modo in Sacerdotibus minoribus hoc iussisset. patet etiam, ꝙ non egeret propter hoc, nam hic solum vetatur immunditia: ergo istud præceptum solum considerandum est ex ea parte, qua aliquam munditiam, vel immunditiam habet. sed quantum ad hoc quod est maiorem esse, vel minorem concordiam inter virum & vxorem, aut intensius diligi, nulla munditia, vel immunditia consideratur. ergo Deus non intendit hoc in pręcepto suo. Tertium propter quod viri volunt habere in vxores mulieres virgines est honestas quædam; nam videtur esse quoddam inhonestum, vel saltem minor honor, ꝙ aliquis assumat in vxorem eam, quæ

Maximũ in coniugio impedimẽtũ.

quæ ab alio cognita est. Cum vero primi amplexus ad eum pertinent, honor maior esse videtur. hoc modo Deus iubebat, vt sacerdotes magni acciperent in vxores eas, quæ ab alijs cognitæ non sunt, s. virgines: nã ab alio cognita ab eo polluta esse videtur, quę vero a nullo cognita est, honestior viro suo accedit: & quia in summis sacerdotibus, maxima requiritur honestas, hoc etiam obseruari debuit. In sacerdotibus autem minoribus hoc non seruabatur: licebat namque eis accipere in vxores viduas, vel alias cognitas, dum tamen non essent meretrices, vel repudiatæ: & hoc quia non erat obseruanda in eis tanta mũditia, sicut in sacerdote magno. *Viduam, & repudiatam.* Hic ponuntur conditiones aliæ pertinentes ad vxorem, quam ducere debebat sacerdos magnus, s. quòd non sit vidua, nec repudiata; & istę non sunt aliquid addẽtes ad priorem, nam ea quæ virgo est, nec repudiata est, nec vidua, cũ tam vidua, quàm repudiata a viris cognitæ sint.

Nec valet si obijcias aliquam fœminam repudiari, quando esset desponsata, antequã cognosceretur carnaliter: nam tunc esset virgo, & repudiata, quoniam nemo potest repudiare fœminam antequam eam accipiat, & teneat eam in sua potestate per consummationem nuptiarum, & sic iam fœmina est carnaliter cognita: hoc apparet Deuteronom. 24. cap. cum dicitur: si acceperit homo vxorem, & habuerit eã, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fęditatem: oportet ergo, quòd prius eam haberet quã repudiaret, & hoc est cum vir tenet vxorem in domo sua post expletas nuptias, & sic iam carnaliter cognita est. Si autem obijcias, quòd aliqua est vidua, & virgo: sicut est de illa quæ desponsata est; & ante copulã carnalem vir mortuus est: illa enim iã caret viro, quoniam ille, cui per verba de præsenti copulata erat, vir eius dicebatur, velut si eam carnaliter cognouisset.

Respondendum est, quòd quamquam fęmina despõsata sit per verba de præsenti, nisi a viro cognita sit, non vocabitur vidua moriente viro: nam secundum vsum latinitatis vidua dr̃, quę a viro diuisa est. Illa vero quæ viro nunquã coniuncta est, vidua dici non poterit, cuiusmodi est illa, quæ antequã cognosceretur carnaliter, sponsum perdidit. Sed adhuc obijcies, ꝙ aliqua mulier potest esse verè vidua, vel repudiata: & tamen, ꝙ virgo sit; sicut si aliqua explẽuerit solennitatẽ nuptiarum cum viro suo, & manserit cum eo aliquo tempore, & tamen vir carnaliter non cognouerit eã, aut quia noluit, aut quia nequiuit, sicut interdum accidere solet.

An possit esse aliqua vidua, & virgo.

Respondendum est, quòd tales fęminę, secundum ius præsumuntur esse cognitę a viro: quia tãto tempore in eius potestate matrimonialiter permanserunt: ideo tanquam vere cognitę a viro viduę iudicãtur, & si fortè probaretur manifestis argumentis, ꝙ fœmina virgo erat, quamquam habita fuisset in vxorẽ, adhuc non debebat accipi a sacerdote magno matrimonialiter; quoniam præter deflorationem quædã turpia accidere possunt in fœmina, quę alicuius viri potestati subdita est, si carnaliter posset cognosci; de quibus nihil spectat dici; quoniam per se cognita existimo: & sic apparet pro eodem accipi non esse viduam, & repudiatam, pro eo quod est esse virginem. *Et sordidam atq; meretricem non accipiet.* Hic ponuntur alię duę proprietates, quę nihil addunt ad primam, sed sunt expositiuæ eius. Nam fęmina quę virgo est, nec sordida, nec meretrix est: quamquam non est in prostibulo vniuersaliter prostituta, sed occulte se pro mercede cognoscendã tradidit. Alio modo potest accipi sordida pro ea, q̃ & si carnaliter cognita non sit, tamen turpitudines virorum, & mulierum publicè dicere non veretur. Ea quæ primo modo est sordida, manifestum est, ꝙ non

F sit virgo, quoniam occulte se pro mercede cognoscẽdam tradidit: & hęc sordida est, cum ab aliquibus viris cognita sit. Si autem accipiatur sordida secundo modo pro illa quę est publice narrans turpitudines carnalis coniunctionis, etiam non pręsumitur virgo, licet virgo sit, cum ex verbis arguatur id, quod est in re: maximè in fęminis quarum sexus verecũdus esse debet: vtraque ergo harum recusanda est accipi in matrimonium a sacerdote magno, quoniam virgo non est. *Sed puellam de populo suo.* Puella nomen est ętatis, & pudicitię, vel virginitatis: vnde accipitur aliquando puella pro ętate solum, aliquando autem pro ętate & virginitate. Hic autem nõ potest accipi primo modo, quoniam supra dicebatur, quòd non esset vidua, nec repudiata, nec sordida, nec meretrix: ergo debet huic repugnare hoc, quod est esse puellam; vt dicatur, quòd nõ sit, nec repudiata, nec sordida, nec meretrix, sed puella. Si tamen accipiatur puella pro ętate non repugnat superioribus, quia satis stat esse puellam, & meretricẽ simul, vel sordidam & repudiatam, aut viduam: sed oportet hic accipi puellam, vel pro virginitate solum, vel pro virginitate cum ętate: de ætate tamen nõ multum differt, an esset iuuencula, vel maioris ętatis si tamen virgo esset, quoniam tollebatur, tunc omne inconueniens.

G

Puella quo accipiat.

Quid facere debebat sacerdos, si haberet puellam in vxorem quæ non eßet virgo. Quæstio. XXIIII.

H

SI autem aliquis dicat, quid si sacerdos acciperet aliquam puellam in vxorem, & tamen postea non reperiret eam virginem?

Respondetur, quòd eam dimittere debebat, & accipere aliam in vxorem, & tunc aut illa erat filia sacerdotis alterius, aut de populo. Si erat filia alterius sacerdotis, & non reperiebatur virgo, cõburenda erat: sicut habetur supra, s. puella filia sacerdotis, si fornicatur in domo patris sui flammis exurenda est. Si autem esset de populo, & reperiretur, quòd ipsa fuerat fornicata, antequàm traderetur sacerdoti in vxorem, lapidibus obruebatur: hoc autem est cum procedebat sacerdos cõtra vxorem suam per modum accusationis, & probabatur quod intendebat. Poterat autem alio modo sine aliqua accusatione repellere fœminam, q̃ non esset virgo, repudiando eam; quia non inuenerat gratiam in oculis eius propter aliquam fęditatem, & hanc non tenebat vir exprimere, nec probare: de hoc habetur Deuterono. 24. cap. Debebat ergo tunc sacerdos vxorem illam dimittere, & aliam virginem accipere: quamquam in hoc non multum differebat tenere, vel repudiare, si illa quam sacerdos accepit in vxorem, reputabatur apud omnes de populo, vt virgo: ipse autem inuenit eam nõ esse virginem: nam hoc fiebat in sacerdotibus, vt haberentur in maiori reuerentia, exhibetur nunc maior, vel minor reuerentia, quantum ad ea quę apparẽt: nam nemo de popularibus iudicat per existens bonum; sed per id quod apparet, siue illud verum bonum sit, siue non. Cum ergo a populo toto existimaretur fęmina illa virgo, in tanta reuerentia haberetur sacerdos eam habens in vxorẽ, sicut si verè virgo esset: parum ergo differebat repudiare eam, vel non repudiare. *De populo suo.* Idest debet accipere vxorem quæ non sit alterius gentis: non enim accipitur hic populus strictè pro familia, vel pro congregatione hominum habitantium in eodem loco, sicut nos accipere solemus: & est talis modus loquendi in sacra Scriptura cũ dicitur, quod Manasses cresceret in populos, & tamen erat vna tribus: & sic accipietur ibi populus pro familia, vel pro communitate gentis vnius loci. Sic habetur Genc. 48. cap. cum dicitur: scio fili

I

K

filii mi scio, & iste quidem erit in populos, & multiplicabitur, sed frater eius iunior maior illo erit, & semen illius crescet in gentes. Hoc modo accipiendo populum necesse erat intelligi pro familia, vel tribu, & sic solum posset accipere Sacerdos magnus vxorem de familia sua Amramitarum, quæ erat familia Aaron filij Amram; vel solum de tribu Leui. Sed hoc falsum est, quoniam licebat sacerdoti magno accipere vxorem de alijs tribubus filiorum Israel, sicut de tribu Iuda. Sed quando hic accipitur populus suus, solum distinguitur contra populum alienum, qui erat populus Gentilis, scilicet, quòd nō posset sacerdos magnus accipere vxorem de gentibus: nam in ceteris Iudæis erat vituperabile, quanto magis in sacerdote magno, in quo debebat esse maior honestas quàm in cęteris? nec etiam licebat summo sacerdoti accipere vxorē de conuersis ad Iudaismum, sed solū de his, quæ erāt proprie de genere Hebræorum. *Non commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suæ.* Idest sacerdos non accipiet aliquam vxorem de mulieribus vulgaribus gē tis suæ, sed de magno genere. accipere enim vxorem de vulgaribus est commiscere stirpē suam vulgo gentis suæ, scilicet quòd cum sacerdos accipit vxorē vulgarem ex eo, & ex vxore illa nascetur stirps, idest filij: & isti erant vulgares propter matrem vulgarem. erat autem tūc commixta stirps summi sacerdotis vulgo gentis suæ, quia cum filij sui ex parte eius essent generosi, & ex parte matris essent vulgares, erat commixta stirps ex generosa, & vulgari. Vel non commisceat stirpem suam vulgo gentis suæ, idest non generet in muliere vulgari, per quod stirps sua sit commixta vulgo. Alio modo posset intelligi, quòd sacerdos magnus non commisceat stirpem suam vulgo gētis suę, idest non accipiat filijs suis vxores de vulgaribus, quoniam filij sui sunt stirps sua: & si accipiat eis vxores vulgares, commiscebit stirpem suam vulgo gentis. & patet hoc maxime de illo filio, qui patri successurus erat in summo sacerdotio. nam sicut pater non debebat habere vxorem vulgarem, ita nec filius. sed iste sensus non est conueniens sicut prior. quoniam tunc intelligeretur de omnibus filijs summi sacerdotis, cū proferatur vniuersaliter. sed tunc non est verum, quia sufficiebat, quòd filius summi sacerdotis, qui successurus erat in pontificatu acciperet vxorem nobilem. Alij autem etiam si acciperent de vulgaribus, nihil differebat. Vnde isti sacerdotes magni accipiebant vxores de genere Iuda, quoniam illa tribus erat excellentior omnibus alijs, cum in ea esset potestas regnatiua, & nihil honorabilius erat. sic patet de Aaron qui assumpsit vxorem Elisabeth filiam Aminadab sororem Naason, qui erat princeps in tribu Iuda, vt habetur Exo. cap. 6. quòd autem esset Naason princeps in tribu Iuda habetur Nume. 1. capit. & ponitur in linea Saluatoris, quia directe erat de genere eius Dauid, vt habetur Matth. 1. cap.

Sacerdotes magni accipiebāt vxores de genere regali de tribu Iuda.

An conueniēter probetur commixtas esse tribum Leuiticam, & Iuda in ducendis vxoribus per hoc quòd Aaron accepit in vxorem Elisabeth sororem Naason principis Iuda. Quæst. XXV.

HOc autem aliqui dicunt; sed non est conueniens exemplum quod positum est. nam cum accepit Aaron vxorem de filiabus Iuda, non erat magis principatus regnatiuus in tribu Iuda quàm in alijs tribubus, cum omnes essent pariter in seruitute Aegyptiorum, vt patet ex discursu principij Exodi. sed in Aegypto erat quando Aaron suscepit vxorem Elisabeth filiā Aminadab de tribu Iuda. quod patet, quia quatuor filij

A eius Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar iam erant viri magni, quando exierunt de Aegypto Israelitæ. quod patet, quia in principio anni secundi fuit facta consecratio sacerdotum, vt habetur ex eo quod est Exo. 40. cap. cum his, quę dicta sunt supra 1. cap. & tamen non poterant fieri sacerdotes nisi essent magni viri. quòd vero omnes quatuor filij sui facti sunt sacerdotes habetur Exo. 29. ca. Sed adhuc aliquis dicet, quòd tribus Iuda principatum habebat, quādo Aarō sumpsit in vxorem Elisabeth filiam Aminadab de tribu Iuda, quamquam principatus regnatiuus adhuc non esset, quia Naason frater Elisabeth vxoris Aarō erat princeps in tribu Iuda, vt habetur Nume. 1. cap. & tribus Iuda tunc præerat alijs tribubus in situatione

B castrorum, & præcedendo in motu. nam cum castra mouenda essent, filij Iuda qui erant ad partem Orientalem, in primo ordine proficiscebantur, vt patet Nume. 2. cap. Conuenienter ergo videbitur dicendum, quòd tunc Aaron accepit vxorem de tribu Iuda, quia illa tribus principabatur alijs. Respondendum est, quando Aaron sumpsit vxorem Elisabeth de tribu Iuda, non principabatur tribus Iuda alijs tribubus; quia erāt ī Aegypto, & ibi simpliciter seruiebāt Aegyptijs non habentes inter se aliquod genus principatus; & filij Aaron nati sunt ei in Aegypto, sicut patet Exod. cap. 6. & quando intrauerunt in desertum, Aaron habebat iam filios magnos; quoniam in tertio mense anni primi exitus de Aegypto, quando ascendit Moyses in montem, iussit Deus, vt illuc quoque ascende-

C rent Nadab, & Abiu, vt habetur Exo. 24. cap. ergo iam erant viri habentes auctoritatem, quando de Aegypto exierunt. non ergo accepit Aaron vxorem de filiabus Iuda, quia ista tribus haberet maiorem principatum quàm aliæ, quoniam tunc nihil tale erat in Iudęis. Sed incępit postea iste principatus in deserto, cū familiæ tribuum Israelitarum distinguebātur, vt procederent ordinate: & ibi Deus voluit, vt tribus Iuda præesset alijs in motu, & in locatione castrorum, vt habetur Nume. 2. cap. Huius signum est, quoniam non computantur aliqui principes in tribu Iuda ante Naason, quamquam ante eum fuerunt alij viri de recta linea tribus Iuda; sicut patet de Aminadab patre Elisabeth vxoris Aaron. non tamen vocatur ipse prin-

D ceps, sed solum Naason filius eius, quia ipse egressus est de Aegypto, & pręerat tribui Iuda in deserto.

Item non potest argui ex hoc exemplo de vxore Aaron, quòd tribus regalis, & sacerdotalis essent coniunctæ. nam quando Aaron sumpsit in vxorem Elisabeth non erat ipse sacerdos magnus, nec minor; immo nec aliquis sacerdos erat in toto Israel à Deo institutus. Hoc apparet, quia Aaron accepit in vxorem Elisabeth, dum adhuc Israelitæ essent in Aegypto, sicut patet ex superioribus, sed ipse, & filij sui non fuerunt consecrati in sacerdotes, vsquequo introierunt in desertū, & hoc in secundo anno exitus de Aegypto. non ergo accepit Aaron vxorem de tribu Iuda specialiter, quia ipse sacerdos esset, sed per accidens,

E quoniam sic licebat accipi filias Iuda in vxores a filijs Ruben, vel Beniamin, vel aliarum tribuum. Item dato quòd Aaron esset summus sacerdos tempore, quo accepit in vxorem Elisabeth de tribu Iuda; tamē non accepit propter hoc, quòd esset sacerdos, quia nōdum data erat ista lex de non commiscendo stirpem suam vulgo gentis. Dicendum ergo est, quòd sacerdotes magni semper assumebant vxores de magno genere, sed an illæ essent de tribu Iuda, vel de alia tribu non constat. quamquàm si velimus dicere, quòd tribus sacerdotalis, & regalis erant coniunctæ, ex alio loco probandum erit, scilicet quia sacerdos magnus Ioiadas accepit in vxorem Iosabam filiam regis Iorā,

vt

vt habetur.4.Reg.cap.11. sed an tales contractus matrimoniales filiarum regum cum sacerdotibus magnis frequenter fierent, non constat: satis tamen rationabile est debuisse fieri, quoniam summi sacerdotes erant viri potentes habentes magnos redditus, & honorem in populo. talibus autem reges tribuunt filias suas. Assignantur autem duæ causæ, propter quas tribus sacerdotalis, & regalis coniungebantur.

Propter quid trib⁹ sacerdotalis, & regalis coniungebantur.

Prima erat, vt reges per familiaritatem, quam habent ad sacerdotes, erudirentur in lege Dei magis q̃ aliàs. & hoc illis multum necessarium erat, vt timerẽt Dominum, & mouerent populum ad cultum Dei. ista autem doctrina per eruditionem legis a sacerdotibus fieri debebat, ideo iussit Deus, vt quando aliquis Rex constitueretur, acciperet Deuteronomium legis a Leuitis, & sacerdotibus, vt ibi erudiretur, vt habetur Deuter.17.cap. cum dicitur. postquam autem sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomiũ legis huius in volumine: accipiens exemplar a sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, & leget illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum Deum suum. Secunda causa erat propter reuerentiam sacerdotalis ministerij: nam cum sacerdotes magni acciperent in vxores filias regum, magis honorarentur a toto populo, quia erant affines regis, & haberent maiorem potentiam ad corrigendum delinquentes contra cultum Dei adiuti per regalem potẽtiam: nam potentia est organum ad felicitatem, vt ait Aristo. in 1. Ethicorum. quoniam multa per amicos, & per potentiam temporalem operata sunt. *Quia ego Dominus, qui sanctifico eum.* Idest non debet sacerdos magnus accipere vxorem de vulgo gentis suæ, quia ego qui ista iubeo sum Dominus eius, & sanctifico eum, idest, volo quòd sit sanctus. Accipitur hic sanctitas, vel munditia quædam, quæ est in abstinendo a cõtaminatione fęminarum vulgarium. nam si sacerdos magnus commisceret genus suum vulgo gentis suæ, esset per hoc contaminatus; Deus autem volebat, quòd non haberet istam contaminationem volens, vt acciperet vxorem de magno genere: ideo dicitur eum sanctificare, sic enim accipitur Exo.19.cap. cum dixit Deus Moysi, quòd sanctificaret populum vsque in diem tertium. ibi autem accipitur sanctificare, idest iubere, quòd sanctificarentur. nam Moyses nihil efficiebat de illa sanctificatione, quod patet, quia illa consistebat in abstinendo ab vxoribus suis, & lauando vestimenta, vt habetur eodem capitulo.

Sanctificare quid importet.

46.dist.c.1.

Locutus est Dominus ad Moysen dicens. Loquere ad Aaron. Homo de semine tuo per familias qui habuerit maculam: non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius. Si cęcus fuerit, si claudus, si vel paruo, vel grandi, vel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus: si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus. Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. Vescetur tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario: ita duntaxat, vt intra velum non ingrediatur; nec accedet ad altare, qui maculam habet, & contaminare non debet Sanctuarium meum. Ego Dominus, qui sanctifico eos. Locutus est ergo Moyses ad Aaron, & ad filios eius, & ad omnem Israel cuncta, quæ sibi fuerant imperata.

Defectus sacerdotẽ maculãtes 33.dist. c. vsq; adeo. 36.dist.c.ij. q.1. c. Sacerdotes. 43 di. c.si 54 dist.ca. multos in glo. 2.q.7. c.testes ibi diuina iubet.

F

Locutus est Dominus ad Moysen. Hic ponitur tertium principale huius capituli, scilicet qui abijciebantur ne ministrarent in sacerdotio de genere Aaron.

Qui abijciebantur ne ministrarent in sacerdotio de genere Aaron.

Pro quo sciendum, quòd de nulla tribu permittebantur homines accedere ad ministrandum in sacerdotio nisi de filijs Aaron: & si aliquis de extraneis accederet, siue ille Leuita esset, siue aliàs moriebatur, vt habetur Nume.capit.3.& 17. & patet de Ozia Rege, qui voluit ministrare in sacerdotio, & percussus est lepra in fronte, & mansit sic vsque ad mortem suam, vt habetur.4.Regum cap.15. patet etiam de Chore Dathã, & Abyron, & de eorum sequacibus, qui voluerunt vsurpare sibi sacerdotium offerentes thura: vnde eorum quidã combusti, alij vero a terra viuentes absorpti sunt, vt habetur Nume.16.cap. Rursus autem considerandum, quòd eorum, qui erant de genere Aaron non omnes habebant idem ministerij genus, sed quidam ministrabant, vt summi sacerdotes, alij vero, vt minores. quòd si ille, qui erat sacerdos minor vsurparet sibi officium summi sacerdotis, moreretur. Dico autem de eis, quæ soli summo sacerdoti conueniebãt, sicut introire in sancta Sanctorum, & reliquas cęremonias explere, quæ pertinent ad diem expiationis. istę enim sunt summi sacerdotis, vt habetur supra 16.cap.& ad Hebræ.9. Ad hoc autem summum sacerdotium vnus tãtum assumebatur, & iste veniebãt per successiones in lineam rectam primogenitorum ab Aaron per posteros. & hoc nisi Deus aliter voluisset ex aliqua speciali causa, vt patet de sacerdotio Heli. nam Deus transtulit summum sacerdotium de domo Heli sacerdotis magni propter peccata filiorum eius, & quia ipse non corrigebat eos, vt habetur 1. Regum 2.cap.& 3.& mutatum est sacerdotium ad alteros, in eadem tamen tribu & linea Aaron. si quis autẽ de alijs præsumpsisset assumere sibi summum sacerdotium ministrando, moreretur. Alij autem erant minores sacerdotes: & in his nõ assignabatur aliqua differentia quantum ad ministerium sacerdotale; quoniam omnes filij sacerdotum sacerdotes erant. non erat autem sic in filijs sacerdotis magni; quia solus vnus eorum erat sacerdos magnus, alij vero computabantur inter minores. Sed adhuc non licebat omnibus his ministrare, nisi haberent plenam munditiam: & quia supra positum fuit de munditia in cauendo mortuos, & cauendo viles vxores; hic dicitur de mũditia, q̃ est in integritate corporis, & pulchritudine, ita quod non sit ibi aliqua macula reddens sacerdotem deformem, nam hoc efficeret ne vllatenus ministraret. Ponuntur autem maculæ infra. *Loquere ad Aaron.* Non solum loquebatur ad Aron, sed etiam ad filios eius, quia ad omnes pertinebat ista lex de vitandis maculis, vel non ministrando, cum haberent maculas. loquitur tñ Moyses principaliter ad Aaron, quia ipse prohibere debebat, ne illi, qui erant de genere suo maculati, ministrarent. *Homo de semine tuo.* Ad Aaron loquitur; quoniam de semine suo solum erãt sacerdotes. In Leuitis autem non inquirebatur ista munditia: quoniam non applicabantur ad aliquos cultus Dei, ita speciales, sicut sacerdotes, sed solum ferebant onera Sanctuarij, cum mouenda essent castra. In hoc autem an deformes, an pulchri essent, non differebat: quia non erant ministeria alicuius excellentię, vel pręposfiturę sicut esse sacerdotem. Isti enim præponebantur populo quantum ad honores, & quantũ ad

G

H

I

K

(A) ad redditus. regrebatur ergo in eis magna honestas, maxime propter reuerentiam cultus diuini ne vituperaretur, aut cōtemneretur, dum tales ministrarent. sic enim fit in sacerdotibus nostris, qui debēt esse honesti, & non deformes. *Per familias suas*. Idest in quacunque familia sit: dicitur hoc, quòd quandocunque aliqui essent de filijs sacerdotum, & haberent maculam, nihil differebat, quòd essent de genere, vel familia vna, vel altera, quia omnibus eadem lex erat. *Qui habuit maculam*. Idest corporis deformitatem notabiliter apparentem; siue in superabundantia alicuius membri, vel defectu, aut mala alicuius partis figuratione, vel membri læsione.

(B) *Ecclesia obseruat sacerdotem non esse deformen, & quare, & quæ sint illæ deformitates.* *Quæst. XXVI.*

Hoc autem Ecclesia seruat, vt hr̄ extra de corpo. vitia. & de cleri. ęgro. per totū. hoc autem est propter horrorem, & scandalū populi. nam si populares viderent sacerdotem leprosum ministrantem, horrerent ab eo recipere sacramenta. Item pp periculū, quia aliquando contingeret defectus ex impotentia bene administrandi; vt si erat claudus, vel non bene videns, multa poterāt inconuenientia sequi. Item fiebat hoc pp significationem eius quod fiebat. Nam sacrificia, & omnia alia ministeria sacerdotalia veteris testamēti, significabāt ea, quæ ventura erant in nouo testamento. & quoniā ista perfecta erant, debebant sacerdotes in veteri testamento esse perfecti, non habentes maculas. (C) Item propter significationem in nouo testamēto multi excluduntur, ne sint sacerdotes, sicut est in bigamis: nam significāt vnitatem Christi, & Ecclesiæ indiuisam, quoniam isti diuiserunt carnem suam in plures de hoc ad Titum ca. 1. & extra de biga. per totum. sic autem est de eis, qui sunt turpes; quoniam in eis deficit aliquo modo ratio significationis, cum non possunt perfecte significare perfectionem, quæ esse debet in operibus Dei: iuxta illud Deut. 32. Dei perfecta sunt opera. *Non offeret panes Deo suo*. Idest non ponet panes propositionis super mensam. de panibus autem propositionis supra dictum est. q. 14. quid sint, & quomodo conficiantur. (D) Isti nanque erant semper coram Dn̄o super mensam, & erant 12. vt habetur infra 24. cap. Sacerdotes autem ponebant eos super mensam propositionis per singula sabbata tollentes 12. & ponentes totidem recentes. Cum autem auferrentur isti panes de conspectu Domini, sumebant eos sacerdotes in cibum. eis namque solis licebat illis vesci, vt patet 1. Re. 21. cap. & clarius Matth. 12. cap. *Nec accedet ad ministerium eius*. Per hoc tanguntur alia sacerdotalia officia, s. offerre hostias super altare holocaustorum, & offerre thymiama coram Domino quotidie in mane, & in vespere, vt patet Exod. 30. cap. & disponere lucernas quotidie in candelabro, vt habetur Exo. 27. & 40. & infra 24. cap. Aliæ autem ministrationes erant, quæ non pertinebant ad tabernaculum, sed fiebant extra, (E) vt patet de contemplatione leprosorum, quando sacerdotes ibant extra castra ad videndum, an aliqui leprosi essent; & faciebant in eis ritus purificationis. Item quando contemplaturi erant, an in domo appareret plaga lepræ, vt habetur supra 13. & 14. capit. hęc enim ad solos sacerdotes pertinebat. ideo si aliquis esset de genere sacerdotum, & esset habens maculam, non poterat facere aliquid prædictorum. *Si cæcus fuerit*. De cæco patet causa, quoniam videre non posset, quid in ministratione tractare deberet. Idem autem si modicum videret, quoniam eodem modo esset periculum circa ministrationes: non. n. bene sciret iudicare de eis, in quibus ministrabat. Si tamē aliquis esset sacerdos satis videns, & postea præ senectute, vel aliàs caligarent oculi eius, non amouebatur a ministerio suo, etiam si esset summus sacerdos: sed manebat vsq; ad mortem in filio suo; sed in talibus necesse erat dari coadiutorem. sic enim in Ecclesia consueuit si aliquis de sacerdotibus, vel Episcopis efficiatur claudus, vel cęcus, aut leprosus, datur ei coadiutor; & non amouet̄ a beneficio, vel dignitate, patet hoc de Heli summo sacerdote; cuius oculi iam caligauerant: ita, vt videre non posset, vt habetur 1. Reg. cap. 3. cum dicitur. Heli iacebat in loco suo: & oculi eius caligauerant, nec poterat videre lucernam Dei antequā extingueretur: & ideo iste iam non ministrabat, licet esset summus sacerdos, sed habebat duos filios. s. Ophni & Phinees qui ministrabant 1. Reg. 2. capit. sed Iosephus dicit lib. 4. antiquitatum, quòd Phinees supplebat vices patris administrans in summo sacerdotio. *Si claudus*. Etiam sacerdos repellebatur ne ministraret, si claudus esset, quoniam ignominia, & abiectio quædam est, vt tales ministrent, maxime qn̄ sunt notabiliter claudi, etiam quia periculum esset in ministerijs istorum, vt cum offerrent vinum, vel oleum, aut similia in libamentis cadere possent, & effundere libamenta, etiam quia sacerdotes iugulabant, & decoriabant animalia offerenda, sed hoc non poterant facere conuenienter homines claudi non potentes inniti pedi claudo.

Item sacerdotes assumebant sanguinem in crateris, & aspergebant effundentes per girum altaris, aliqn̄ super parietes, aliquādo ad basim, vt patet supra 1. & 3. & 7. cap. sed hoc facere non possunt conuenienter claudi. Dicēdum tn̄ est sicut in superioribus, quòd quamquàm aliquis, qui ministrabat prius, efficeretur postea claudus, non amouebatur a sacerdotibus, sed suscipiebat iura sacerdotalia sicut cæteri, quamquàm non ministrabat, si deformitas esset notabilis. secus si parua, quæ non impediret ministerium, nec multum a populo videretur. Et si esset sacerdos magnus, & efficeretur postea claudus, non subrogabatur ei alius in summo sacerdotio, sed semper habebat redditus, & honorem, quamquàm alius vices eius gereret in ministrando. Si tamen filius alicuius summi sacerdotis, qui esset primogenitus, & successurus in pontificatu, si antequam acciperet summum sacerdotium, efficeretur claudus, vel cęcus, aut habens aliquid istorum, non assumebatur in summum sacerdotem, sed alius de fratribus eius, ipse vero alebatur de redditibus sacerdotum, sicut cęteri habentes huiusmodi maculas. ratio diuersitatis est: quia facilius aliquis ad honores, vel officium non admittitur, quàm admissus repellatur: nam

Turpius eijcitur quàm non admittitur hospes.

Vt patet extra de iure iuran. in cap. 4. *Si uel paruo, vel grandi, vel torto naso*. Hic ponitur alia proprietas propter quam excludebantur sacerdotes a ministrādo. s. si haberent enormitatem in naso, & ponuntur tres proprietates. s. si nasus esset enormiter magnus, vel enormiter paruus, quodlibet enim horum ad monstruum quoddam declinat. (E) Dicitur autem nasus tortus, qn̄cunque in dextrum, vel in sinistrum flexus est. vnde p magnū, vel paruū nasum significatur id, quod nos aquilinum, & simum dicimus. Nasus enim aquilinus & arcuatus est sicut in ipsis aquilis rostrum recuruum est: nasus simus dr̄ nasus paruus, & in medio depressius, ad extremum aūt aliqualiter eleuatus, sicut in simijs est: tortus autem nasus non dicitur secūdum recuruationem eleuationis, vel depressionis, sed secūdum flexionem in partem dextram, vel sinistram. In Hebręo dr̄, siue superabundans, vel deficiēs, & ad idē pertinet. nam superabūdans dicitur, qui nasum enormiter

Quare cęci non recipiebant in ministerium.

Nec claudi.

Quæ in naso deformitates eijciebant a ministerio

miter magnum habet, deficiens aũt qui nasum enormiter paruum habet. & hæc dicunt quasdam deformitates, propter quas excludebantur sacerdotes, ne ministrarent.

Quare in nouo testamento quamquàm obseruetur in sacerdotibus, quòd non sint deformes corpore, non tamen tantum hoc obseruatur sicut in veteri. & cur vetus testamentum exigebat. maiorem pulchritudinem in ministris, & vestibus, & alijs cæremonijs. & in festorum obseruatione quàm nouum, & quare festa obseruabantur strictius. Quæst. XXVII.

Considerandum autem, quòd quamquàm in nouo testamento vitium corporis impediat ab ordine suscipiendo, vel in habẽte ordinem administrationem tollit, sed nõ accipiuntur ita stricte aliqui esse corpore vitiati, sicut in veteri testamento. nam habere nasum magnum, vel paruum in nouo testamento nihil impedit, in veteri autem excludebat ab administratione: idem autem habere gibbum, vel esse lippum; vel albuginem habere in oculo, vel impetiginem in corpore, vel herniosum esse nihil impedit. in veteri tamen prorsus excludit. strictior ergo horum obseruantia est in veteri testamento quàm in nouo. Simile autem est de festorum obseruatione. nam in veteri testamento in sabbatis nihil agi licebat, nec parare cibos, nec etiam succendi ignem. qui enim ageret, moreretur, vt habetur Exo.32.& 35.cap. In nouo testamento non est tam stricta obseruatio. Nam in quolibet festo licet cibos parare, & quædam alia fieri, quæ antiquata consuetudo obseruat. de quibus latissime diximus Exod. 12.cap, Causa autem quare in sacerdotibus veteris testamenti obseruatur strictius consideratio vitiorum corporis, quàm in sacerdotibus nouæ legis, est, quia sacerdotes veteris testamenti ponebantur, vt incitarent populum illum proteruum, & contumacem ad cultum Dei. Si igitur illi viderent aliquam occasionẽ contemnendi cultum diuinum, faciliter contempsissent: oportebat ergo sacerdotes esse nullam maculam habentes, vt non posset in eis aliquid reperiri, propter quod diuinus cultus vilipenderetur.

Alia causa est ex causalitate ipsius cultus diuini in nouo & veteri testamento. Nam sacrificia veteris testamenti, & omnia alia ministeria nullam in se ex seipsis virtutem proficiendi continebant præter circuncisionem. nam vt ait Apostolus. impossibile est sanguine taurorum, & hircorum auferri peccata, vt habetur ad Hebræ.10.capit, quia ergo ista cæremonialia ministeria in seipsis nullam efficaciam, & reuerentiã habebant, si non honorarentur ex qualitate ministrorum, necesse erat immediate contemni: oportuit ergo, vt in sacerdotibus stricte obseruaretur munditia, & ornatus vestium, vt ipsorum sacerdotum qualitas & habitus ipsa imperfecta sacrificia honorarent, sicut est in hominibus honorandis. si enim aliquis voluerit honorare eum, qui honore dignus est, etiam si paruã impenderit reuerentiam, satis ille honoratus erit, cũ ex seipso habeat reuerentiam. Si autem aliquis honorare velit eum, qui nulla dignus est reuerentia, oportet, quòd magna diligentia ei honorem impendat: alioquin confestim ille despicietur cum ex seipso nullum reuerentiæ pondus habeat. In sacrificijs autem & cæremonijs noui testamenti longe distans est: qm̃ ipsa ẽm se reuerentiam magnam hñt, quia per seipsa proficiunt hñtia ab intrinseco proficiendi virtutem; ideo non oportuit, vt in eis tot cæremonię essent ad obseruandum honorem eorum, sicut in veteri testamento. Et sic q̃q̃ sacerdotes non ita stricte accipiant, q̃ esse corpore vitiatos, vel immaculatos, nihil differt;

F immo debet requiri puritas, saltem quantum ad exteriora, tam in ministris veteris testamenti, q̃ in sacerdotibus nouę legis. aliæ aũt ad hmõi causę sunt. *Si fracto pede, si manu.* Idest si sacerdos sit habens pedem fractũ vel manum fractam. per hoc ẽt intelligitur si habeat manum totaliter abscissam, vel pedem, nam tunc nõ posset perfecte ministrare, cũ ad hoc requiratur vtriusque manus operatio, quemadmodum est in iugulando, & decoriando animalia, quod erat officium sacerdotum in aĩalibus immolatis. idem aũt si pes esset abscissus, qm̃ nõ posset ꝯuenienter moueri ad faciẽdum hæc. vel ẽt si essent ista fracta. s. ꝙ penderent ab alijs membris; ita ꝙ non haberent in se aliquam virtutem motiuam, sicut ea, quæ prorsus a corpore abscis-

G sa sunt. Differunt aũt ista ab hoc quod est esse claudũ. nam qui claudus est habet pedes læsos siue ex natiuitate, siue a casu, non tñ habet eos abscissos, vel fractos. deterius enim est habere fractum, q̃ claudum: & cum vtrumq; malum sit, deterius est quod in manu est, quia ista magis pertinet ad ministrationem q̃ pes. *Si gibbus si lippus.* Istæ sunt aliæ proprietates ꝑꝑ quas aliquis excludebatur ne ministraret. Prima si gibbosus esset. est aũt duplex gibbus. s. vnus in dorso, alius in pectore. ille aũt qui in dorso est ille vocatur gibbus: qui vero in pectore vocatur struma. vtrunq; aũt dehonestatum est, & impediebat in veteri testõ volentes ministrare. Et q̃q̃ gibbus ẽm latinam significationem solum signet id quod in dorso est, tñ hic pro vtroque

H assumit, quia vterq; gibbus excludebat a sacerdotali ministratione. In nouo testõ, in quo dictum est ista non accipi tam stricte, non curatur an aliquis habeat gibbum, vel strumam, nisi quodlibet eorum valde notabile sit, ita vt talis homo inter cęteros, quasi monstrum habeatur: tunc. n. qm̃ esset scandalum, & vilipẽdium diuini cultus, iste impediret ne ordines susciperet. Idem aũt dr̃ si sit lippus. Dñr aũt homines lippi, q̃ hñt oculos teneros emittentes quendam fluxum in modum lachrymarum: & isti patiunt a valde magna luce, & assidua. His aũt in palpebris inhæret quidã humor concretus, qui prius effluxerat, & hoc modo deformes redduntur. multum enim hoc impedit humani corporis pulchritudinem, quæ maxima ex parte in oculis est. ꝑꝑ hoc aũt Iacob dilexit Rachel, & nõ Liã

I sororem suam: qm̃ Lia lippis oculis erat, Rachel autẽ venusta facie, vt hr̃ Gen.29.cap. cum dr̃. habebat duas filias nomen maioris Lia: minor aũt appellabatur Rachel, sed Lia lippis erat oculis, Rachel venusta facie, & decoro aspectu, quam dilexit Iacob. In sacerdotibus aũt veteris testamenti requirebatur pulchritudo, vt sic magis ministerium eorum honoraretur, sed lippido oculorum tollebat pulchritudinem; ideo excludebantur a ministrando. *Si albuginem habens in oculo.* Albugo dr̃ albedo quædam quæ in oculis est, & non quęlibet sed ea solum, quæ est super pupillam impediens visionem, & vocatur vulgariter nubecula, qm̃ densitatem habet quandam in modum nubis. Hæc enim ẽm nouum testm̃ nihil impedit, quin aliquis ordinet,

K & ministret. impediebat tñ in veteri testõ, in quo erat strictior obseruantia. *Si iugem scabiem.* Idest si habet scabiem continuam: iuge. n. continuum dicit. dr̃ esse ista quædam scabies mala infectiua, semper inhærens cuti, quæ ex corruptione complexionis nascitur. tales autem semper immundi iudicabantur: vnde non debebant admitti administrandum. Sciendum autem ꝙ ista scabies non est lepra, qm̃ qui leprosus est, non solum repellitur ne ministret; sed etiam repellitur a communitate omnium de populo, vt habitet extra castra. sic habetur supra 13. & 14. capi. qui tamen habet scabiem iugem præsumptionem habet magnæ infectionis: ideo non admittitur ad ministrandum.

Duplex est gibbus.

Lippi qui.

Albugo quid sit.

Scabies an esset lepra.

Si

Si tamen hoc haberet in nouo testamento, nisi forte illa scabies esset aliquid extra patens in locis, in q̄bus causaret horrorem, & deformitatem, non impediretur habens ab ordine assumendo. Lepra tamen impediet sacerdotes noui testamenti, quoniā est morbus contagiosus, unde ceteros quibus communicaret, inficeret; & non solum propter lepram aliquis repellit̄ a ministratione futura, immo si iam ordinatus sit, repellitur ne ministret. patet extra de cleri. per totum. Si tamen aliquis matrimoniū contraxerit, & postea incidat in lepram, non fiet diuortium matrimonij, quantum ad vinculum, nec quantum ad cohabitationem, vel thorum, vt patet extra de coniugijs lepro. per totum. *Si impetiginem in corpore.* Impetigo dicit̄ esse scabies quædam valde sicca, in modū circuli corpori inherēs. hoc enim hominem deformat. si ergo aliq̄s impetiginem haberet, quæ faciliter curari posset, nō excludebatur a ministratione. si tamen non posset curari, sacerdos nō potest effici. hæc autē inter maculas minima est: ideo in nouo testamēto nec ordinari impedit, nec a ministratione prohibet ordinatum, quoniam non est hoc aliquid infectiuum, nec tamquam deforme reputatur: tamen vt dictum est maior requiritur pulchritudo in sacerdotibus veteris testamenti quàm noui. *Vel herniosus.* Hernia dicitur esse infirmitas testiculorum, quæ nota est. hæc etiam impediebat ne quis ministraret. Causa autē impedimenti nō potest assignari propter scandalum, quoniam, hernia aliquid absconditum est, nisi forte de aliquo publicū sit, quòd herniam habeat. sed oportet reduci ad quandam aliam causam, quoniā hernia per accidens a ministrando impedit, vt cuilibet aspicienti notū est. Sed in nouo testamēto hæc non potest impedire, quoniā ibi solum impeditur aliquis ne ordinetur, vel ordinatus ne ministret, quia deficit potentia perfecte ministrādi, vel quia ex tali ministratione scādalū aliquod sequitur, sicut in quibusdam alijs notū est. hernia aūt a nullo horum impedit, nec scandalum aliquod causat, ergo non impedit ordinandum, nec ministrare ꝓhibet ordinatum. Istæ autem proprietates, quæ hic positæ sunt de sacerdotibus veteris testamēti, quāquàm secundum rationem literalem aliquid significent, vt declaratum est, secundum quòd conueniebant statui Iudęorum: tamen secundum significationem tropologicam quasdam proprietates notāt, quæ in sacerdotibus noui testamenti esse debent; de quibus nihil ad nos, cū non intenderimus tropologias, & allegorias, vel anagogias sequi. de his requiratur in glosa ordinaria. *Omnis qui habuerit maculam de genere Aaron Sacerdotis.* Supra fuerant positæ in particulari conditiones, quæ prohibebant ministrare sacerdotes veteris testamenti, hic in generali lex ponitur, scilicet quòd quicūque habeat maculam non possit ministrare, & hoc siue nūquā cęperit ministrare, siue iā cęperit ministrare. in nouo tamen testamento differt, quia facilius ꝓhibetur aliquis ne ordinetur, quàm post ordinationē ei administratio interdicatur. sed in veteri testamēto non erat conuenienter ista causa, quia filij sacerdotū ex hæreditate habebāt, quod ministrarent sacerdotes patribus suis in ministratione, & redditibus: & sic de istis ita erat ac si iam ordinati essent. ideo si inciderent in aliquam maculam, propter quam nō deberent ministrare, solum vetabatur eis ne ministrarent, ac si iā ordinati essent. In nobis autem ministratio sacerdotalis nō euenit ex hæreditate, sed solum ex ordinatione: ideo in nobis est duplex prohibitio, scilicet quòd nō ordinemur, & quòd ordinati non ministremus. *Qui habet maculam.* Intelligit̄ de maculis supra positis. nulla enim alia macula impediebat ministrationem nisi quod verum est de maculis quasi naturalibus, &

Impetigo quid sit.

Hernia quid sit.

[illegible]

A permanentibus, secus est de quibusdam maculis per accidēs, sicut si aliquis efficiatur leprosus, vel semine fluēs, vel pollutus somnio nocturno, aut in coitu, vel in contactu reptilium, & animalium immundorum, efficitur inhabilis ad ministrandum non simpliciter, sed pro eo tempore quo durant in eo istę immunditiæ. istæ autem non vocantur maculæ sed contaminationes: quoniam maculæ dicuntur esse, quæ permanent, contaminationes vero, quæ transeunt, istæ autē de quibus dictum est hic permāsiuæ sunt. Aliæ vero, quæ transeuntes habentur sequenti. cap. & non vocātur maculæ. *De semine Aaron sacerdotis.* Dicitur autem de semine Aaron, quia istę conditiones macularum non obseruabantur nisi in sacerdotibus, qui erāt

B de genere Aaron: quoniam in Leuitis, & alijs popularibus nihil horum erat. dicitur Aaron sacerdotis non ad differentiam aliorum, qui dicerentur Aaron cum multi sic vocarentur, sed ponitur quasi ex superabundantia. Non enim omnes termini positi designant aliquam differentiam rerum in sacra Scriptura, sed aliq̄ sunt, qui interdum nihil agunt. *Non accedet offerre hostias Domino.* Offerre hostias est iugulare animalia oblata, & decoriare illa, atque sanguinem eorum fundere ad expiandum, & adipes, vel carnes s̄m consuetudinem sacrificiorum variorum super altare adolere. Dicitur autem non accedet, quoniam ad hoc, quòd aliquis offerret hostias, oportebat ꝙ accederet ad Sanctuarium introeundo in illud: ab huius autem ingressu non prohibentur habentes maculas suprapositas:

C nam q̄q̄ ꝯtaminationes prohibent ab accessu ad Sanctuarium, tñ non maculæ: quinimmo necesse est, vt aliq̄n isti intrarent in Sanctuarium, quia isti comedere debebant de his, quæ offerebantur, vt patet ·j· in litera. aliq̄n tñ non poterant comedi oblata nisi in Sanctuario, vt hr̄. s̄. 6. capit. cum dicitur. reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filijs suis absque fermento: & comedet in loco Sanctuarij tabernaculi. accedebat etiam ministrans ad labrum ęneum, vt lauaret ibi manus & pedes, cum ministraturus esset, alioquin moreretur, vt patet Exod. 30. cap. accedebat etiam ministrans ad ostium tabernaculi ad offerendum ibi coram Domino animal, quod a popularibus offertur, & ad orandum pro eo, qui offert, vt patet su

D pra. 1. & 3. & quasi per omnia capitula. accedebat etiā ministrans ad altare holocaustorum, vt ibi sanguinē funderet super parietes, vel ad basim secundum varietatem sacrificiorum, & vt ibi carnes, & adipes cremarentur, vt patet. s̄. 1. & quasi per omnia capitula. Ad ista tria loca non licebat hominibus habentibus maculas accedere, quoniam solum pertinebat hoc ad ministrantes: ipsi vero prohibiti erant ministrare.

Si autem aliquis dicat, quod isti etiam quia maculati erant, prohibebantur introire in Sanctuarium, sicut contaminati. Respondendum est, quòd non potest stare, quia infra solum vetatur, ne isti ministrent, & intrent intra tabernaculum, sed non prohibetur quin intrent in atrium. de hoc infra dicitur. s. vescetur pani

E bus, qui offerūtur in Sanctuario, ita duntaxat, vt intra velum non ingrediatur, nec accedet ad altare, qui maculam habet. *Nec panes Deo suo.* Idest etiam non offeret panes Deo, qui huiusmodi maculas habet. hoc intelligitur de panibus propositionis, de quibus supra dictum est. Dicitur autem sacerdos aliquis offerre istos panes, non quòd ipse traderet de substātia sua sumptus illorum, quoniam hoc faciebant filij Israel dantes farinam ad faciendum hoc, vt patet infra 24. cap. cum dicitur, per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti a filijs Israel fędere sempiterno. Sed dicitur aliquis sacerdos offerre panes hos, quia ponebat eos coram Domino in mensa propositionis:

ſitionis:erat autem menſa iſta intra tabernaculum ad partem ſeptentrionalem eius, vt habetur Exod.26.c. Tangitur autem hic de his duabus miniſtrationibus, ſcilicet hoſtiarum, & panis: tamen intelligitur etiam de omnibus alijs,vt habetur ex ſupradictis,ſcilicet de incenſione candelarum,& de oblatione thuris ſuper altare thymiamatũ. Non enim poteſt dicere aliquis, quòd non vetarentur iſta duo miniſteria, qa non exprimuntur.nam non poteſt ſtare,quoniam ſatis apparet ex litera,quòd prohibētur,quia dicitur, quòd iſti non intrarent intra velum, & de candelabro habetur Exo.27.c. de altari thymiamatum habetur Exo.30.c. nō ergo poterat quis facere iſta miniſteria, niſi introiret intra tabernaculum, quod erat iſtis vetitum.ergo pariter vetita erant miniſteria, quæ non poterant niſi intra tabernaculum fieri. *Veſcetur tamen panibus.*

De pluribus generibus panis oblati, & de quibus liceret comedere ſacerdotibus maculatis, & alijs ex familia maioris ſacerdotis. *Quæſt. XXVIII.*

HIc ponitur, quòd quamquàm iſti prohiberentur a miniſtratione propter horrorem quendam,& defectum, qui accidere poterat in miniſtratione: tamen non prohibebantur, vt ſumerent cibos qui proueniebant ſacerdotibus de oblationibus. Dicuntur autem panes oblati in Sanctuario ipſi panes propoſitionis, quoniã ſimilam ad illos conficiendum offerebant Iſraelitæ, ſed ſacerdotes conficiebant,& offerebant coram Domino,intra tabernaculum,ſuper menſam propoſitionis.Iſtos vero per ſingula ſabbata ſacerdotes tollebãt, & apponebant alios, vt patet infra 24.cap. & hoc fiebat,vt tollerent duri,& ponerent recentes,vt patet 1. Reg.21.c.eos aũt q duri ſeparabant, comedebant ſacerdotes, & ſoli ſacerdotes,vt innuitur.1.Regum 21. & magis Matth.12.cap.Ex hoc autem infertur, ꝙ iſti qui erant de genere Aaron maculati,& nunquam miniſtrabant,vocabantur ſacerdotes; quoniam vt dictũ eſt ſolis ſacerdotibꝰ licebat comedere de his panibus: ſed iſtis maculatis licebat comedere:ergo vocabãtur ſacerdotes. Item apparet ex hoc, quòd filiæ ſacerdotum vocabantur ſacerdotes, quoniam eis licebat comedere de his panibus: ſolis tamen ſacerdotibus hoc licebat. Quòd aũt filiabꝰ eiꝰ liceret comedere,de hoc apparet,quoniam maiora eis licebant, ſcilicet comedere de pectuſculo, & armo cõſecrato hoſtiarum pacificarum, quæ partes pertinebãt ad ius ſacerdotũ.de hoc patet ſupra 10.cap.cũ dicitur, pectuſculum quoque,quia oblatum eſt, & armũ qui ſeparatus eſt, edetis in loco mundiſſimo tu,& filij tui,& filiæ tuæ tecũ: tibi enim ac liberis tuis repoſita ſunt de hoſtijs ſalutaribus filiorum Iſrael,eo quòd armũ, & pectus,& adipes,qui cremantur in altari, eleuauerint coram Dño. patet etiam hoc ſequenti.cap.vbi dicitur,quòd filia ſacerdotis,quæ erat in domo patris ſui nondum tradita viro, vel iã effecta vidua, comedebat de ſanctificatis. quibus autẽ liceret comedere de ſanctificatis habetur eodem cap. licet adhuc de panibus iſtis ſatis dubium eſt quibuſdam, an liceret ſacerdotũ filiabus comedere de illis, de quibus dicetur infra 24.cap. Offerebant etiam panes in Sanctuario, ſcilicet ſimila conſperſa oleo nondum redacta in paſtam, nec formata in panem: & iſta totaliter perueniebat in ius ſacerdotum præter pugillum,qui tollebatur de ea, & cremabatur ſuper altare, vt patet ſupra 2.cap. offerebantur etiam panes de clibano cum hoſtijs pacificis,aliquando fermentati, & aliquando non fermentati, vt patet ſupra 7.cap. & 2.Aliquando autem offerebantur panes in ſartagine frixi, qui vocabantur lagana oleo lita, & interdum ſimila frixa,vt apparet eodem 2.cap. Aliquã-

F do etiam offerebantur panes de craticula, vt apparet eod.2.cap.Aliquando etiam offerebantur panes fermentati in primitias. cum enim coquebant Iudæi panes, offerebant ſacerdotibus aliquid de illis tamquã primitias:& ſic de alijs pulmentis.ſic habetur Nu.15. cap. De his oĩbus panibus comedere poterant iſti filij ſacerdotum,qui maculati erant,& non miniſtrabãt Alio modo accipi põt hic panis pro omni eo, quod offerebatur in Sanctuario, ſiue eſſent carnes,ſiue panes, ſiue uinum.Scriptura enim interdum omne comeſtibile panem vocat, vnde nomine ſolius panis ciborum varietas intelligitur. ſic patet.4. Reg.cap.6.vbi iuſſum eſt,quòd apponeretur panis, & ſequitur,ꝙ ap

Nomine panis ciborum varietas intelligitur.

G poſita eſt ciborum præparatio. etiã non ſolum cibos communes, ſed quodlibet alterũ comeſtibile nomine panis intelligitur, ſic patet Exod.24. cap.cum dicit de Moyſe,quòd aſcendit in montem, & ſtetit ibi.40. diebus,& 40.noctibus cum Domino, & panem non comedit,& aquam non bibit.ſed ibi non loquitur de pane,quoniã manifeſtum eſt, quòd in deſerto panis non erat,ſed loquitur de manna, ſcilicet, quòd non comedit manna,quod erat loco panis:ſic enim habetur Exo.16.cap.cum dicitur. Dabit vobis Dominus veſpere carnes edere, & mane panes in ſaturitate. & quod amplius eſt, poſita lege ne aliquis guſtaret panem,intelligebatur ne aliquis comederet mel.Sic habetur primo Reg.14.cap.cum dicitur.maledictꝰ vir, qui comederit panem vſque ad veſperam, donec vl-

H ciſcar de inimicis meis,& ſequitur ibi,quòd Ionathas comedit paululum de melle, & propter hoc Dominus iratus eſt,ceciditq; ſuper eum ſors ad mortem,atque pater ſuus præfinito ɔſilio occidiſſet eum,niſi populus de manu eius liberaret. Sic autem intelligendum eſt hic de pane pro omni comeſtibili, ſcilicet, quòd de quocunque offeretur in Sanctuario partem haberet.patet hoc rationabiliter dictum, nam fœminæ filiæ ſacerdotum comedere poterant de carnibus conſecratis,ſcilicet de armo dextro,& pectuſculo, vt patet ſupra 10.cap.quanto magis ipſi viri filij ſacerdotum? patet hoc:nam quædam partes ſacrificiorum licitæ erant ipſis viris ad eſum; fœminis autem non licebant,vt apparet de ſacrificio pro peccato:quoniam ſolis maſculis comedere illud licebat. ſic patet ſupra

I 6.cap.cum dicitur.mares tantum ſtirpis Aaron comedent illud:legitimum ſempiternum eſt in generationibus veſtris de ſacrificijs Domini.

Item omnia conceduntur iſtis ſacerdotibus haben tibus maculas præter hoc,quòd non accedant ad miniſtrandum,ſicut alij ſacerdotes,vt patet cum dicitur hic. veſcetur tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario,ita duntaxat,vt intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare,quia maculam habet. ſed alijs ſacerdotibus non maculatis licebat. Item comedere de ſanctificatis concedebatur filijs, & filiabus ſacerdotum,& ſeruis empticijs eorum,niſi eſſent contaminati.ſed iſti per hoc, quòd habebant maculas, non erant immundi ſiue contaminati: quia multum dif-

Differentia contaminatorum, & maculatorum, & quæ viri que licebant.

K fert eſſe contaminatum,& habere maculam: cum dicantur maculæ quædam deformitates in defectu, vel inordinata poſitione partium corporis, ſicut eſſe claudum,vel cæcum,& ſic de omnibus ſupra poſitis. Eſſe contaminatum eſt habere aliquam immunditiam aduenientem accidentaliter, quæ non eſt aliquid corpori immanens, nec eſt aliqua pars aut defectus partis corporis,ſed magis aliquid accidens corpori noſtro,vt in contaminationibus, de quibus dictum eſt ſupra 11.cap.& ſequenti.maculæ autem non impediunt ſicut immunditiæ & contaminationes: quia contaminationes aliquando excludunt a communicatione hominũ, vt patet in leproſis ſupra 13.& 14.c.

& in

& in fluentibus semine & mulieribus menstruatis, vt patet supra 15.cap.& in viris pollutis somnio nocturno, vt habetur Deut.23.cap.etiam in eo, qui comburebat vitulam rufam, vt patet Num. 19.cap. & in eo qui portabat caprum emissarium in desertum, vt patet supra 16.cap.idem de eo, qui erat pollutus super mortuum, vt patet Num.5.cap. Aliquando autē contaminationes solum excludebant ab accessu ad sanctuarium, & comestione rerum sacrarum, atque ministratione: & hoc generale erat in omnibus immunditijs, vt nemini liceret accedere ad sanctuarium, vel ad aliquam rem sacram, vt patet supra 15.cap.cum dr. docebitis ergo filios Israel vt caueant immunditiam: & non moriantur in sordibus suis, cum polluerint tabernaculum meum, quod est inter eos. vnde quicunque pollueretur, & non expiatus accederet ad sanctuarium, morte dignus erat: & dicebat Deus, quòd periret de populo suo, vt habetur supra 19.cap. maculæ autem non impediunt hominem à communicatione aliorum excludendo a castris, nec ab accessu ad sanctuarium impediunt, nec a comestione rerum sanctificatarum, sicut patet hic de istis habētibus maculas, sed solum impediunt a ministratione rerum sacrarum, vt hic dicitur. multum ergo differunt maculæ, & cōtaminationes vel immunditię. *Vescetur tamen panibus*. Idest omnibus rebus comestibilibus. *Qui offeruntur in sanctuario*. Idest in atrio tabernaculi. omnis enim oblatio de animalibus vel alijs rebus fiebat in atrio tabernaculi, & præsentabatur res oblata ad ostium tabernaculi: & deinde si esset animal, occidebatur coram altari holocaustorum. hæc autem omnia fiebant in atrio tabernaculi. In ipso autem tabernaculo nulla de his banausis ministrationibus gerebatur: cuius causæ explicitæ sunt Exodi 27. cap. *Ita duntaxat vt intra velum non ingrediatur*. Hoc est quod vetatur istis maculatis de omnibus quæ pertinēt ad sacerdotes. nam omnia concedebantur eis quibus alij sacerdotes gaudent, hoc autem solo priuabantur, vt non ministrarent. quod significatur per hoc quod dr, ꝙ nō ingrederent intra velū, nec accederēt ad altare.

Immunditiæ a quibus generaliter ꝓhibebant.

Ministrationes sacerdotum quæ erant in sanctuario in quatuor distinguuntur, & quòd nulla illarum licebat sacerdoti maculato. *Quæst. XXIX.*

MINISTRATIONES namque sacerdotū, quæ erant in sanctuario distinguuntur in quatuor, scilicet offerre hostias immolando super altare holocaustorum, & ponere thymiama super altare thymiamatū, disponere quoque lucernas in cādelabro, & ponere panes super mēsam propositionis. nullū aūt horum licebat sacerdotibus habētibus maculas. De primo intelligitur prohibitum cum dicitur. nec accedat ad altare, scilicet holocaustorum: quia super istud fiebant carnium cremationes in sacrificijs. Secundum tertium & quartum prohibita sunt per hoc, quod dicitur, quòd non ingrediatur intra velū. nam istæ tres ministrationes fiebant intra velum, idest intra tabernaculum. Patet de oblatione thymiamatis, quod est super altare thymiamatum: quoniam illud erat intra tabernaculum, vt patet Exodi 30.& supra 16.cap. patet etiā de dispositione lucernarum in candelabro: quoniam ipsum ponebatur intra tabernaculum ad partem australem, vt patet Exo.26.cap. Item patet de mensa propositionis super quam offerebantur panes propositionis: ipsa enim erat intra tabernaculum ad partem aquilonarē, vt patet Exo.26.cap. Cum ergo alicui prohibetur, ne ad altare accedat, & ne introeat vltra velū, omnia sacerdotalia ministeria eidem interdicta sunt. quod aūr

A dicitur hic de velo, nō intelligitur de velo quod pendebat ante sancta sanctorum; sed de illo quod pendebat ante tabernaculum; & vocatur tentorium. Erat enim in tabernaculo pars secretissima sancta sanctorū, & illa distinguebatur a reliquo tabernaculo interpositis quatuor columnis, & velo pendente ante illas, deinde ipsum tabernaculum distinguebatur ab atrio: quoniam in tribus lateribus circundebatur tabulis de lignis sethim, & operiebatur quatuor velamentis in tecto, atq; parietibus tabularum. In parte vero orientali relinquebatur quartū latus sine tabulis: & istud erat introitus ad tabernaculum: ne tamē ea quæ erāt intra tabernaculum paterent, posita quadam cortina occupante totum illud latus velabantur. & ista vocatur tentorium. de his omnibus habetur Exodi 26.

B Erant ergo duo velamina posita in tabernaculo ad distinguendum, quorum vnum vocabatur velum, alterum autem tentorium. Hic autem dicitur ne isti maculati de semine Aaron intrent vltra velum. & non accipitur proprie velum sicut aliàs accipi consueuit, sed accipitur velum pro tentorio. quod apparet, quia velum est, quod distinguit sancta sanctorum a reliquis partibus tabernaculi. Cum ergo dicitur de aliquo ne ingrediatur vltra velum, est sensus, quòd non introeat in sancta sanctorum. Sed non potest accipi hic iste sensus, quoniam tūc solum esset prohibitum istis maculatis introire in sancta sanctorū. sed falsum est, quia hoc non solum maculatis, sed etiam omnibus sacerdotibus prohibitum erat preterquàm sacerdoti magno, qui solus ingrediebatur in sancta sanctorum, vt habetur ad Hebręos 9.cap. cū dicitur. in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes: in secundo autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine, quem offert pro sua & populi ignorantia. idem patet supra 16.cap. prohibebatur ergo hic maculatis ne ingrederentur vltra velum, idest vltra tētorium. & hoc est interdici eis ne ingrediantur in tabernaculum. & in hoc differunt ab alijs sacerdotibus, quoniam alijs licebat ingredi in tabernaculū quotidie ad ministrandum in candelabro, & mensa propositionis, atque altari thymiamatum, vt patet in pręallegata auctoritate ad Hebr.9.cap. scilicet in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes ministeria consummantes. Item patet, quòd intelligatur hic tentorium per velum, quoniam intentio est, quòd isti sacerdotes maculati prohibeātur ab omnibus ministrationibus, vt patet supra cum dicitur. non accedet offerre hostias, nec panes Deo suo. Sed intra velum si accipiatur pro velo sancti sanctorum, non fiebat aliqua de communibus ministrationibus; sed sola aspsio sanguinis semel in anno à solo summo sacerdote, vt patet supra 16. ergo non prohiberentur ab aliquo ministerio hoc modo per hanc particulam: quia non ingredientes intra velum, scilicet in sancta sanctorum, poterant ingredi intra tentorium, scilicet in tabernaculum vbi erāt ministrationes in cādelabro, & mēsa, & altari thymiamatū. ergo intelligēdū est de velo, & tētorio pendēte ante tabernaculū. *Nec accedet ad altare*. Duo altaria erant in sanctuario. s. altare holocaustorū, & altare thymiamatis. erat aūt altare holocaustorum extra tabernaculū in atrio eius, vt patet Exo.27.c. Altare aūt thymiamatis erat intra tabernaculū, vt habetur Exo. 30.cap. In nullo aūt horum poterant isti maculati ministrare. s. nec facientes sacrificiū, nec offerentes thymiama. hic tñ solū ponitur de vno eorum. s. de altari holocaustorū ꝙ nō accederet maculatus ad offerēdū in eo hostias: de alio aūt iā vetitū est, cū dictū fuit, vt nō ingrediatur intra velū. Altare aūt thymiamatum intra velum erat. qui igitur nō poterat introire intra velum,

Duo velamina in tabernaculo posita ad distinguendum.

Duo altaria erāt in sanctuario

C D E

velum, nec poterat ministrare in altari thymiamatũ. F
Dicitur autem quòd non accederet ad altare, scilicet, vt ministraret in eo: nam bene licebat accedere aliter tangendo. *Quia maculam habet.* Exprimitur causa huius prohibitionis, scilicet, quòd isti maculati non ministrabunt intra velum vel extra: quia habent maculas. alijs autem non maculatis vtrobique licitum erat ministrare. *Et contaminare non debet sanctuarium meum.* Hic declaratur adhuc magis causa, scilicet, quòd isti non introibant intra velum ad ministrãdum, vel extra ad altare, quia contaminarent sanctuarium Dei. Non est autem sensus, quòd sanctuarium reciperet aliquam contaminationem, sicut si aliquis contaminatus tangeret sanctuarium. vel si aliquis nunc sanguine vel semine etiam violaret: est enim hic contaminatio & expiatio requiritur. sed dicitur hic contaminari sanctuarium in quantum redditur contemptibile ipsum & ministeria, quæ in eo fiũt. sicut enim dicebatur supra, quòd si ministrans sit deformis, vel vilis, qualitercumque ministeria sua contemnuntur propter eum; ita ipse locus in quo fiunt ministeria pariter contemnetur. & hoc est esse contaminatum, idest quòd contemnatur tanquàm si esset contaminatus vel vilis. *Ego Dominus qui sanctifico vos.* Idest omnia supradicta facere debetis, quia ego qui ista iubeo sum Deus vester, & sanctifico vos, idest volo vos mihi esse sanctos cauentes omnem contaminationem. *Locutus est ergo Moyses.* Hic ponitur præpositorum executio: quoniam supra iubebatur, vt sacerdotes cauerent omnia ista, quæ dicta sunt, & Moyses eis hæc denunciaret. nunc vero Moyses denuncians inducitur. *Ad Aaron & filios eius & omnem Israel.* Ista enim pertinebant ad sacerdotes, quoniam ipsi cauere debebant immunditias, quæ hic expressæ sunt. ideo debuerũt principaliter dici Aaron, quia princeps erat sacerdotum: alijs vero cõsequenter, quia ei ex aliqua parte attinebant. Populo autem Israel dicta sunt vltimate, quoniam ad eos non pertinebant directe. ideo in principio nõ exprimitur, quòd deberet loqui Moyses Israelitis, sed solum Aaron, & filijs suis cũ dicitur. loquere ad sacerdotes filios Aaron. Sed dicet aliquis cum in alijs locis in quibus lex data solum pertinet ad sacerdotes, ipsis solis illa refertur, quare hic cum pertineat lex ad sacerdotes, solum fit mẽtio de Israel. de primo habetur exemplum supra 6. & 16. cap. in quibus lex data solum pertinet ad sacerdotes, & his solis denunciatur. hic autem contrarium patet. Respondendum est, quòd ista lex quamquam ad populares directe non pertineat, tamen ex aliqua parte eis attinet. nam dicebatur supra de summo sacerdote. puellam de populo suo accipiet, ne cõmisceat stirpẽ generis sui vulgo gẽtis suæ. in quo innuitur quòd sacerdos magnus deberet assumere in vxores puellas de magno genere, & quia si ipse eas peteret, forte nõ darentur illi, necesse erat, vt diceret Deum iussisse hoc. & quia ei dicenti non crederetur, quoniam sibiipsi in hac parte fauorabilis erat, conueniens fuit istam legem poni corã toto populo, vt sic inclinarentur Israelitæ ad dandũ filias suas sacerdotibus in vxores. Moyse autem dicente ista nulla cõtra ipsum præsumptio erat, qm̃ ipse erat propheta Dei, cui firmiter credebãt, vt Deus prædixerat sibi Exo. 19. c. Iam nũc veniã ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentẽ ad te, & credat tibi in perpetuũ. Etiã credebãt sibi, quia nõ præsumebãt sibiipsi fauorabilis, cum nulla ex lege hac ei vtilitas prouẽtura esset, quia non erat summus sacerdos, nec minor, sed simplex Leuita. *Cuncta quæ sibi fuerant imperata.* Scilicet omnia quæ habentur in hoc capitulo: quia omnia hæc fuerant sibi imperata, vt diceret sacerdotibus filijs Aaron.

CAP. XXII.

LOCVTVS quoque est Dominus ad Moysen, dicens. Loquere ad Aaron, & ad filios eius, vt caueãt ab his quæ consecrata sunt filiorum Israel: & non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quæ ipsi offerunt. Ego Dominus. Dic ad eos & ad posteros eorum. Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad ea, quæ consecrata sunt, & quæ obtulerunt filij Israel Domino, in quo est immunditia: peribit coram Domino. Ego sum Dominus. Homo de semine Aaron qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, & ex quo egreditur semen quasi coitus; & qui tangit reptile, & quodlibet immundum; cuius tactus est sordidus; immundus erit vsque ad vesperum: & non vescetur his quæ sanctificata sunt, sed cum lauerit carnem suam aqua, & occubuerit sol, tunc mundatus vescetur de sanctificatis: quia cibus illius est. Morticinum & captum a bestia non comedent: nec polluentur in eis. Ego sum Dominus. Custodiant præcepta mea, vt non subiaceant peccato, & moriantur in sanctuario, cum polluerint illud. Ego Dominus qui sanctifico eos. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis. Inquilinus sacerdotis, & mercenarius non vescentur ex eis. Quem autem sacerdos emerit, & qui vernaculus domus eius fuerit: hi comedent ex eis. Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quæ sanctificata sunt, & de primitijs non vescetur. Sin autem vidua, vel repudiata, & absque liberis reuersa fuerit ad domum patris, sicut puella consueuerat, aletur cibis patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem. Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam; addet quintam partem cum eo quod comedit, & dabit sacerdoti in sanctuarium. Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quæ offerunt Domino: ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint. Ego Dominus qui sanctifico eos.

De impedimentis filiorum Aaron.

Exo. 22. Ezech. 4.

Sãctificata non edunt nisi a sacerdotib', & suis.

G H I K

Locutus est. In superioribus dictum est de personis ministrãtibus circa diuinum cultũ. Hic agitur de conditione ipsarum ministratarum rerum, scilicet qualiter se habere debeant res, quæ Domino offeruntur. Et diuiditur in duas partes: quia primo ponitur quid obseruandum sit circa ea, quę sunt iam oblata. secundo quid circa ea quæ sunt offerenda. tertio ponitur istorum quædam ratio inductiua. secunda ibi. *Locutus est Dominus.* Tertia ibi. *Custodite mandata.* Prima in duas, quia primo ponitur circa res sanctificatas transgressio: secundo transgressorum punitio atque prouisio. secunda ibi. *Qui comederit de sanctificatis.* Circa primum. *Locutus est Dominus ad Moysen.* Ista locutio facta ad Moysen an fuerit simul cum superioribus vel nõ, non multum differt: quoniam in superioribus declaratum est non fuisse omnia ista simul dicta: sed quædam necessario ab alijs seiuncta sunt. hoc tamen videtur simul dictum esse cum superioribus, quoniam eadem materia est de qua dicitur hic, & in præcedentibus. quia tamen supra dicebatur de conditionibus sacerdotum offerentium; hic autem de conditione rerum oblatarum, positum fuit caput orationis quod est. Locutus est. *Loquere ad Aaron & filios eius.* Ista lex ponitur sacerdotibus, cum agatur hic de conditione rerum oblatarum, & offerendarum. offerre autem aliquid, vel vti rebus oblatis ad sacerdotes pertinet: quia tamẽ sunt hic aliqua quæ pertinent etiam ad populares, scilicet offerre ipsas hostias præsentando sacerdotibus, possunt etiam delinquere abutendo rebus sanctificatis. cõuertitur etiam sermo ad eos, vt patet infra cum dicitur. loquere ad Aaron & filios eius, & ad omnes filios Israel. ea autem quæ hic in principio dicuntur solis sacerdotibus pertinent, ideo de eis solis sermo fit.

Regula personis oblatas, & consecratas

Vt caueant ab his quæ consecrata sunt. Hic ponitur regula circa res oblatas, & iam consecratas, s. quis debeat illis vesci. & excluduntur hic octo personæ, scilicet leprosus, semine fluens, immũdus ex tactu vel esu, alienigena, inquilinus, mercenarius, filia sacerdotis matrimonialiter copulata. In his autem ratio prohibitionis est propter causam literalem & figuralem, de qua infra dicetur. *Vt caueant ab his quæ consecrata sunt.*

De diuersis generibus sacrificiorum, & oblationum, & quid de omnibus illis licebat comedere sacerdotibus.

Quæst. I.

Dicuntur filij Aaron debere cauere ab his quæ consecrata sunt, non quòd ea in cibum assumere vetentur, sed quia esus illicitus prohibeatur. Conueniebat namque sacerdotibus, vt comederent de oblationibus Domini. Nam si erat oblatio in pane, cum vino, & oleo, quæ sunt libamenta sua, tota proueniebat sacerdotibus, præter pugillum qui inde sumebatur, aut aliquid paruum de pane ad cremandum super altare, vt patet supra 2. cap. & hoc siue essent panes fermentati, siue azimi, vt patet supra 7. cap. nisi esset panis oblatus in consecratione sacerdotum; quoniam ista tota cremabãtur super altare, nec comedebat quisquam ex illis. sic habetur supra 6. cap. cum dicitur. omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquam comedet ex eo. Si autem sacrificium de carnibus, distinguebatur in tria genera, scilicet in holocaustum, & victimas pacificas, & hostiam pro peccato. Si autem esset holocaustum, nihil de carnibus sacerdoti proueniebat, quoniam omnes carnes, & caput cum intestinis, & pedibus in altari cremabantur, vt supra 1. cap. sola autem pellis proueniebat sacerdo-

A ti de holocausto, vt patet supra 6. cap. cum dicitur. sacerdos qui offert holocausti victimã, habebit pellem eius. Si autem esset hostia pacifica, habebant inde sacerdotes armum dextrum, & pectusculum, vt patet supra 7. & 10. cap. quamquam Deuteronomij 18. cap. videatur aliquid alterum addi, de quo ibi declaratum est. aliæ autem partes Deo & offerentibus proueniebant. nam Deo soli adipes dabantur; præterquàm si offerretur aries vel ouis: quia tunc præter adipes offerebatur cauda, in alijs autem soli adipes. cæteræ autẽ carnes offerentibus cedebant, vt patet supra 3. cap. Si vero esset sacrificium pro peccato generaliter dictũ, aut erat pro peccato specialiter dicto, aut pro delicto. Si esset pro peccato, omnes carnes, & pellis sacerdo-
B tibus cedebant præter adipes, qui coram Domino cremabantur. Si autem esset sacrificium pro delicto, omnes carnes sacerdotibus proueniebãt, præter caudam & adipes, qui cremabantur coram Domino: de vtroque habetur supra 6. cap. Patet ergo quòd non iubebat Deus, vt sacerdotes cauerent a consecratis; quin potius dabat illas sibi in cibos pro ministerio, quod faciebant in sanctuario, vt patet Nume. 18. & Deutero. 18. cap. vbi distinguuntur iura sacerdotalia in oblationibus, & quibuscunque alijs consecratis Domino.

Dicuntur tamẽ sacerdotes debere cauere res consecratas, scilicet, quòd non abutantur eis sumentes eo modo, quo non conuenit. hoc autem erat cũ immundi essent, vel haberent aliquam de cõditionibus infra positis. est autem cauere habere se reuerenter,
C scilicet, quòd non accederẽt sacerdotes per omnem modum ad res consecratas Domini; sed solum reuerenter & munde, distinguentes eas a rebus profanis, a quibus non cauent, sed vtuntur illis, vt volunt.

Ab his quæ consecrata sunt filiorum Israel. Dicuntur consecrata filiorum Israel ea, quæ cõsecrantur ab eis. & sunt consecrata ea, quæ offeruntur, vel donantur, aut vouentur, vel qualitercunque in ius Dei transeant specialiter, patet: quoniam ea quę vouentur dicuntur consecrari, vt habetur infra 27. cap. & dicuntur consecrata, quia fiunt sacra, & ad Dominum applicantur. nam antequàm istæ res offerrentur, vel vouerentur, profanæ erant pertinentes ad ius vulgarium dominorum. Cum vero oblatæ vel voto obligatæ sunt, in
D ius Dei transeunt: quod est eas sacras esse vel consecratas, idest ei a nobis applicatas. Istæ autem res non dicebantur consecrari, quando sacerdotibus tradebantur portatæ ad sanctuarium, sed quando in ius Domini cedere incipiebant. vnde in oblationibus, quoniã libera traditio erat, nunquàm transibat aliquid in ius Dei, vel cõsecrabatur, quousque sacerdoti traderetur: quoniam ante illud liberum erat offerenti, retrocedere: cum vero semel tradidisset, non licebat. per traditionem ergo consecrabantur oblationes: Ea vero quæ donabantur, aut vouebantur, transibant in Dominium Dei per donationem, vel sponsionem, cum donans vel vouens ipsa donatione vel voto abrenunciet iuri, quod habet in re: ideo antequàm traderent
E ista Domino, iam erant consecrata, nec erat liberum ipsi donanti vel vouenti aliquid alterum de illis facere. Etiam non poterant ea, quæ pertinebant semel ad Deum, voueri, vel donari etiam ipsi Deo, sicut patet de primogenitis pecorum, quæ offerebantur Domino: quoniam illa pertinebant ad Deum ex lege, vt patet Exodi 13. cap. & 34. cap. cum dicitur, quòd primogenita quæ ad Deum pertinent, nemo sanctificare poterit, & vouere, siue bos, siue ouis fuerit: etenim Domini sunt. ideo non poterat aliquis facere quicquàm in istis primogenitis accipiendo vtilitatem ab eis, vt tondendo, vt accipiat lanas, sicut patet Deuteronomij cap. decimoquinto, cum dicitur.

Quæ dicebantur consecrari vel transire in ius Dei.

citur. non operaberis in primogenito bouis, nec tõdebis primogenita ouium; nõ poterat ergo aliquid agere in ista qui tenebat ea; sed iam totaliter erant Dei, cui tenebantur; & ex tunc erant cõsecrata ei, ex quo esse cęperant: quoniam ex tunc erant Dei. *Et non contaminent nomen sanctificatorum mihi quæ ipsi offerunt*. Idest sacerdotes non polluant ea, quæ sanctificata sunt mihi per eos. Idem est enim contaminare sanctificata, vel non cauere à consecratis: quoniam sicut habere se irreuerenter ad consecrata est non cauere illa, & peccare, ita polluere sanctificata; quoniam qui non obseruat reuerentiam rebus sanctificatis, sicut debet, polluit illas. Dicitur quòd non polluant nomen sanctificatorum, idest non polluant ea, quę vocantur sanctificata, quasi dicat postquàm res est Deo oblata vel donata: & per hoc quòd vocatur sanctificata, nõ debent abuti illa sacerdotes; quod est contaminare eam & reddere contẽptibilem. *Quæ ipsi offerunt*. Idest ipsa quæ sanctificantur ab Israelitis, & applicantur Deo per ipsos sacerdotes offerentes, non debent contaminari vel contemni. dicuntur ista esse oblata per sacerdotes, non quasi ipsi offerant; vel de substantia sua tribuant: sed quia Israelitæ Domino tribuunt. Ipsi tamen non possunt per se Domino applicare, sed sacerdotes applicant, quoniam ista applicatio est operatio sacerdotalis. operationes autem istæ nemini licitæ sunt nisi sacerdotibus; & si quis aggrediatur illas morietur, vt aliàs dictum est. Cum ergo ipsi sacerdotes immediate res sanctificent, Deo applicantur. Hoc autem totum est, vt non abutantur istis rebus sumendo eas, quando immundi sunt, in cibum. *Ego Dominus*. Idest ista facere debetis propter reuerentiam meam; quia ego iubens ista sum Dominus Deus vester, quem colere & honorare debetis, atque tenemini. *Dic ad eos & ad posteros eorum*. Hic exprimitur prę ceptum magis in speciali de obseruando munditiam, & reuerentiam circa res sacras. Obseruabatur autem dupliciter, scilicet in eo, quòd sacerdotes non abuterentur rebus consecratis; & in eo, quòd non permitterent alios abuti illis. Nam custodia rerum sacrarũ, & dispensatio earum erat cõmissa sacerdotibus: ideo siue ipsi peccarent abutendo rebus; siue alij abuterentur, ad eos pertinebat peccatum: quoniam non poterat hoc fieri sine eorum peccato. si enim ipsi abuterentur per commissionem peccabant, si vero alij abuterentur; isti peccabant per omissionem; quoniam ex negligentia sua, aut permissione, alij fecerunt, quod licitum non erat. propter hoc ergo omnia peccata quæcunque fiant in transgressione cultus sacerdotalis, siue ab ipsis sacerdotibus, siue ab alijs fiant, imputabantur sacerdotibus. sic patet Numeri decimooctauo cap. cum dicitur. tu & filij tui, & domus patris tui tecum portabitis iniquitatem sanctuarij: & tu & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij vestri, idest ad te, & ad filios tuos pertinent omnia peccata quæcunque fiant in sacerdotio, scilicet contra regulas sacerdotij; & hoc siue per vos fiant; siue per alios. ideo hic quamquam subdatur quomodo aliquando contaminantur ipsa consecrata per sacerdotes, aliquando per aliquos alios, semper tamen dicitur sacerdotibus, ne contaminent sanctificata filiorum Israel, idest ne ipsi contaminent, vel ne ab alijs contaminari sinant.

Et dicitur, quòd hoc sit dicendum Aaron, & filijs suis, & posteris eorum: non quòd ista lex pronunciari possit posteris istorum, quia illi nondum erant; sed quòd pronunciaretur istis, qui erant: & per hoc essent obligati isti, & successores eorum,

F *Leges datæ in monte Synai de istis cæremonijs magis obligabant futuros quàm præsentes. Quæst. II.*

HOc autem dicitur ne intelligerent sacerdotes, & alij Israelitæ, quòd ista lex solum ligabat eos, qui præsentes erant: quoniam magis ligabat futuros quàm istos, nõ quidem quantum ad efficaciam vinculi, quia æqualem obligationem habet lex ad omnes illos, quibus imponitur; sed quantum ad exercitium legis; quia magis eueniret materia operandi secundum istam legem eis, qui futuri erant, quàm eis qui nunc: quoniam in deserto non operati sunt Israelitæ secundum præcepta cæremonialia ista eis data; quia non occurrebat eis materia operandi, scilicet, quia non habebant omnia quæ requirebantur ad sacrificia, & ad alia quæ facere iubebantur. etiam non erat eis facultas faciendi ista, quia erant semper in motu; & operationes cæremoniales requirebant quandam determinationem temporis, & quietem, quæ non occurrebat ambulantibus in deserto. Etiam non erat intentio Dei obligandi ad istas cæremonias eos, qui nunc erant, sed eos, qui postea futuri erant: quod patet, quia non obligauerunt ista præcepta quousque Israelitæ intrauerunt in terram promissionis, & possiderunt eam pacifice: quod fuit spatium plurium quã quinquaginta annorum: quod patet quia ex eo tempore, quo ista data sunt vsque ad egressum de deserto fuerunt quasi quadraginta anni: quoniam data sunt in principio secundi anni exitus de Aegypto, vt declaratum fuit supra præcedenti cap. & stetit populus in deserto quadraginta annis, vt patet Exodi decimosexto cap. & Deuteronomij cap. octauo. Postea autem antequam pacificaretur terra, transierunt anni quatuordecim, secundum quòd quidam referunt: & si non constet determinate quantum tempus fuit, constat tamen quòd fuit longum tempus, vt habetur Iosue vigesimosecundo cap. vbi loquitur Iosue ad Rubenitas & Gaditas de tempore, quo steterũt cum alijs tribubus ad subijciendum eis hostes: & dicit fecistis omnia quæ vobis præcepit Moyses famulus Domini, mihi quoque in omnibus obedistis: nec reliquistis fratres vestros longo tempore vsque in præsentem diem: quia ergo dedit Dominus Deus fratribus vestris quietem ac pacem reuertimini in tabernacula vestra. esset ergo istud tempus quod longum dicitur, decem annorum vel plurium. & sic à principio isto legum datarum vsque ad illud tempus transiuissent anni quinquaginta, vel plures. Finitis autem istis quinquaginta annis rari superessent de his, quibus istæ leges datæ fuerant: sed isti soli obligabantur ad executionem istarum legum. ergo magis obligabantur posteri quàm qui præsentes erant.

Quòd autem illi qui post quinquaginta annos aut plures futuri essent, ad executionem obligarentur, & non qui præsentes erant; patet, quia in primis legibus dicitur. cum ingressi fueritis in terram Chanaan; & tradiderit eam Dominus Deus vester vobis, facietis hoc vel illud. sic patet supra decimoquarto cap. sic etiam habetur Numeri cap. decimoquinto, & Deuteronomij septimo capitulo, & in alijs pluribus locis.

Et non solum Iudæi quando erant in deserto non obligabantur ad istas leges cæremoniales: sed etiam non operabantur secundum illas, sed secũdum quod volebant & eis occurrebat, vt apparet Deuter. 12. cap. cum dicitur. hæc sunt præcepta atque iudicia, quæ facere debetis in terra, quam Dñs Deus daturus est tibi. & postea adiũgitur, non facies ibi q̃ nos hic facimus hodie

hodie singuli, quod sibi rectum videtur: néc enim vsque in præsens tempus venistis ad requiem, & possessionem, quam Dominus Deus daturus est vobis: trãsibitis iordanem & habitabitis in terra, quam Deus daturus est vobis, vt requiescatis a cũctis hostibus per circuitum: & absque vllo timore habitetis in loco, quem elegerit Dominus Deus vester, vt sit nomen eius in eo: illuc omnia quæ præcipio conferetis holocausta & hostias. ecce qualiter Israelitæ in deserto nihil obseruauerint de legibus datis ex obligatione, sed faciebant quod volebant. obligatio autem cepit eo tempore quo data est pax in terra Chanaan. Fuerunt tamẽ aliquæ istarum legum executioni traditæ immediate, vt datæ sunt, scilicet de ordinatione sacerdotum, & de sacrificijs & similibus & obseruatione paschali, vt habetur Exodi 29.cap. & supra 8.ca. nam sacerdotes consecrati sunt per septem dies: & in qualibet die fiebant sacrificia, vt patet supra 8. Postea in octauo die facta sunt sacrificia ꝓ populo & sacerdotibus, vt patet supra 9.cap. tunc etiam principes populi per 12. dies obtulerunt singuli oblationes suas vt habetur Num. 7.cap. fuit etiam tunc obseruatum pascha in mõte Synai, vt habetur Numeri 9.cap. Hęc autem incępta sunt fieri eo tẽpore quo datæ sunt istæ leges: ne si tunc nihil inciperetur, Israelitæ, qui post quinquaginta vel plures annos venirent, nescirent cęremonias sacrificiorum, & aliarum legum explendarum; vel forte putarent illas leges esse abolitas: quia tantis temporibus nunquam executioni traditæ fuerunt. ideo cum circa finẽ quadragesimi anni ab exitu de Aegypto Moyses repeteret aliqua pręcepta de sacrificijs, retulit se ad sacrificia quæ facta sũt in monte Synai, quasi nulla alia facta fuissent toto tempore intermedio. 38. aut trigintanouem annorum. sic patet Numeri 28.cap. cum dicitur. hæc sunt sacrificia, quæ offerre debetis. & deinde sequitur. holocaustũ est iuge quod obtulistis in monte Synai in odorem incensi domini. Quòd autem illa dicta fuerint circa finem quadragesimi anni ab exitu de Aegypto patet ex his quę diximus Deuter. 1.cap. Infertur ergo ex his quòd istæ leges datæ sunt Iudæis, & posteris eorum, magis tamen obligauerũt posteros, quàm præsentes: quia præsentes obligati sunt ad recipiendum, sed non ad exequendũ quod iubebatur. posteri vero ad vtrunque. *Omnis homo qui accesserit*. Loquitur hic Deus ad sacerdotes, quòd reuerenter se habeant in accedendo ad res sacras: vnus ad faciendum sacrificia vel quamlibet aliam ministrationem, alius autem ad gustandũ de ipsis rebus sanctificatis. In primo accessu sacerdotes reuerenter habere se debebant non omittẽdo aliquam de cęremonijs, quam facere debebant. primo, quòd non essent immundi, alioquin morerentur accedentes ad res sacras, vt patet supra 15.cap. & Num. 19.cap. etiam requirebatur, quòd isti lauarentur in pedibus, & manibus cum ministraturi essent: alioquin morerentur, vt patet Exodi 30.cap. Item exigebatur, quod induerentur vestibus sacris non omittentes aliquam de illis, nec etiam minimam, scilicet fęminalia alioquin morerentur, vt patet Exodi 28.c. Item quòd non ministrarent in loco in quo ministrare non debebãt, vtpote immolãtes in agris, quoniam sic etiam morerentur, vt patet supra 17.cap.

Item quòd non accederent ad ministrandum, vel alias ad loca illa quæ propter sanctitatem suam adiri vetita erant, vt scilicet, quòd non introirent in sancta sanctorum. nam etiam tunc morerentur, vt patet supra 16. cap. Item quòd non offerrent de alijs rebus, quam de quibus offerri iussum erat: quoniã sic mortis pœnam incurrerent, vt patet de Nadab, & Abiu, qui mortui sunt, cum contulissent ignem alienum, vt

A patet supra 10. & 16.cap. & generaliter quandocunque sacerdos in ministratione, & reuerentia, vel negligentia omitteret aliquid moriebatur: vel si faceret contra ea, quæ iussa erant: eo quia tũc agebat per superbiam; & anima quæ per superbiam peccaret, peribat de populo suo, vt patet Numeri 15. cap. hæc autem sunt pertinentia ad conditiones accedentium ad ministrandum: quod est accedere ad res sacras. & de hoc non dicitur hic. Alius modus accedendi ad res sacras est accedere ad gustãdum de eis, postquàm consecratæ sunt. & de isto dicitur hic, quòd illi, qui accederent ad res sanctificatas, deberent habere munditiam. *Omnis homo qui accesserit*. Scilicet ad comedendum de rebus consecratis. *De stirpe vestra*. Loquitur

B Deus ad sacerdotes, & datur eis pręceptum, quòd nõ accedant ad res sacras degustandas immundi. Non dicitur hic de stirpe sacerdotum tanquàm soli sacerdotes peccarent, si degustarent de rebus sanctificatis existentes immundi: quia etiã peccabant laici, immo magis peccabant in hoc q̃ sacerdotes, qm̃ sacerdotes peccabãt simpl'r, populares autem dupliciter. Sacerdotes enim peccabant solum si immundi comederẽt de sanctificatis: populares autem peccabant si comederent, & si immundi comederent: nam nullis licebat comedere de rebus sanctificatis nisi sacerdotibus, & familiæ suæ eo modo, quo infra determinatur in litera. Alij autem siue mundi siue immundi comederent, peccabant. sed dicitur. *De stirpe vestra.* Quia so-

C lis eis comedere licebat; ideo eis tantummodo debebat dari lex de comedendo cũ puritate. Si tamẽ contingeret ex aliquo casu, quòd vulgares comederẽt de rebus sanctificatis debebant esse mundi; etiam si cũ necessitate comederent, quod patet de Dauid & pueris suis, qui acceperũt de panibus propositionis ad comedẽdum, quos solis sacerdotibus cõmedere licebat, & licuit eis comedere propter necessitatem; quia tũc misericordia præualebat sacrificio, vt Christus testatur de istis Matt. 12.cap. tamen quanquã essent in necessitate, sacerdos Achimelech quæsiuit ab eis, an essent mũdi maxime à mulieribus: nec eis dare voluit, quousque dixerunt se esse mũdos, vt patet 1. Regum 21.cap. cum dicitur. nunc si habes ad manũ, vel quin-

D que panes da mihi, aut quicquid inueneris, & respondens sacerdos ad Dauid, ait. non habeo panes laicos ad manum, sed tantum panem sanctum: si mũdi sunt pueri maxime à mulieribus manducent. & respõdit Dauid sacerdoti. & quidem si de mulieribus agitur, continuimus ab heri, & nudiustertius, quando egrediebamur; & fuerunt vasa puerorum sancta. dedit ergo ei sacerdos panem sanctum.

Ad ea quæ consecrata sunt. Intelligendum si accedit aliquis ad comedendum. nam si accedat solum tangendo non est tanta iniquitas, quamquam peccatum est: quia ipsę res quæ contingunt res sacras ex earum contactu sanctificantur, vt patet supra sexto cap. cum dicitur. quicquid tetigerit carnes eius, sanctificabi- Notandũ literale.

E tur: si de sanguine illius vestis fuerit aspersa lauabitur in loco sancto; vas autem fictile in quo cocta est confringatur. quòd si vas æneum fuerit, defricabitur, & lauabitur aqua. Aliquando tamen res sacra contingens res non sacras non sanctificat eas. sicut si qui in ora vestimenti sui haberet modicum de carnibus sacris, & postea contingeret panem, aut pulmentum non sanctificabat illa, vt patet Aggæi cap. 2. de quo dicendum est, sicut declarauimus supra 6. cap. In eo autem qui accedebat ad gustandum & gustabat, maior erat contaminatio.

Consecratum quid dicatur: & quale ius esset rerum consecratarum. Quæst. III.

DICITVR autem hic de rebus consecratis: Et sicut supra declaratū est, vocantur consecrata omnia illa, quæ Deo applicantur transeuntia in potestatem eius, & hoc siue per oblationem, siue votum, siue donationem, vel quēlibet alium modum transferendi dominium. & secundum hoc decimæ quæ debebantur Domino ex lege data, erant consecratæ: quia non pertinebant ad potestatem eorum, qui reddituri erant. idem de primitijs. Sed ista considerantur dupliciter: quia aut antequam separarētur de reliquo aceruo frugum ad dandum sacerdotibus, aut postquam separabantur. Si autem antequam separarentur. dicendum est, quòd non erant decimæ consecratæ: quia cum non esset ibi separata pars decima ab alijs nouem, nihil poterat ibi specialiter esse obligatum Deo tanquam decima: quia non est maior ratio, quare vna pars esset magis obligata quàm alia, cum de qualibet parte posset solui decima: & quamcunque dando satisfaciebat ille, qui dabat: ideo nihil erat ibi consecratum: alioquin omnia essent consecrata. & sic si comederet laicus de illo aceruo frumēti non decimato nihil peccabat, nec dicebatur comedere de rebus sacris, quanquam de illo postea decima soluenda erat. Si autem separata esset decima pars a reliquis, vt inde solueretur Domino, quod debebatur, qui comederet de illa, peccabat, nec satisfaciebat si daret tantundem, sed tenebatur ad pœnam, quæ habetur infra: & eam quæ habetur supra quinto cap. & hoc quia Deo faciebat injuriam ille, qui rebus sacris vescebatur, tanquàm vtēs iure suo, cum iam illa ad Deum specialiter pertinerent: ideo Israelitæ quando veniebant ad offerēdum decimas coram Domino in sanctuario & primitias, excusabant se, quòd non applicassent istas ad aliquos vsus illicitos, vt habetur Deutero. 26. cap. cum dicitur. attuli quod sanctificatum est de domo mea, & dedi illud Leuitæ, atque aduenę, pupillo, & viduæ sicut iussisti mihi; non præteriui mandata tua; nec sum oblitus imperij; non comedi ex eis in luctu meo; nec separaui ea in qualibet immūditia, nec expēdi ex eis quicquam in re funebre. Si autem essent decimæ soluendæ de animalibus, & primitiæ, non poterant esse separatę a reliquis pecoribus decimalibus, sicut in decimis frugum. ideo non erant sanctificatæ: quoniam ista non pertinebant specialiter ad Deum, quousque ipsa essent separata a rebus profanis, alioquin omnia alia animalia essent sanctificata, cum sit æqualis ratio in omnibus. Quòd autem non possent separari ista animalia ad dandum decimam de eis, antequàm darentur, apparet infra vigesimoseptimo cap. cum dicitur. omnium decimarum bouis, & ouis, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino; & non eligetur nec bonum, nec malum, nec altero cōmutabitur. si quis mutauerit, & quod mutatum est, & pro quo mutatum est sanctificabitur Domino, & non redimetur. ideo in istis animalibus antequā decimarentur; quanquam aliquis conuerteret illa ad quoscunque vsus, nihil agebat illicitum; cum nō pertinerent ad Deum determinate quousque traderentur ei. Si autem essent aliqua animalia, quæ essent specialiter obligata Deo, iam illa erant sanctificata: ideo nō poterat quisquam in illis facere mutationem tollendo vnum, & dando alterum: quoniam sic tam illud animal quod dabatur, quàm illud pro quo dabatur, consecratum erat, & vtrumque pertinebat ad Dominum. sic habetur infra 27. cap. cum dicitur. si quis mutauerit, &

F quod mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur domino, idest vtrunque efficietur sanctum & applicitum Deo. sic autem erat in primogenitis, quia illa erant determinata specialiter Deo, vt habetur Exodi decimotertio & 34. cap. ideo non poterat ille qui habebat ea, comedere, aut vēdere dando alia pro illis; etiam si meliora essent; sed tenebatur illa dare: & si comederet vel venderet illa, etiam cum intentione dandi alia meliora pro illis, contractabat rem sacram, & illicite agebat. Ideo non solum comedere, vel vendere, sed etiam lanam eius accipere non poterat. vel si esset animal ad laborandum sicut bos, qui habebat illud, non poterat laborare in eo, antequam redderet Domino. sic habetur Deuter. c. 15.
G cum dicitur. non operaberis in primogenito bouis; nec tondebis primogenita ouium.

Alia autem erant quæ pertinebant ad Deum ex donatione, & sine voto: & talia debebant dari eadem q̄ donarentur: & quia ex eo tempore quo res donatur, transit in dominium eius, cui donatur; cum aliquid Deo donaretur, necesse erat, vt immediatę efficeretur sacrum: sed re sacra licite non possunt vti populares: ergo non possunt tales res donatas ad suū vsum applicare dando alias pro illis; sed compelluntur reddere eas Domino: & vtendo illis peccant.

De rebus autem de quibus vouemus, idem dicendum est, quòd res per votum traditæ sunt obligatæ illi, cui vouentur. est tamen diuersus modus eorum, quæ vouentur; & ideo de eis diuersæ regulæ tradun-
H tur de quibus infra 27. cap. sed est regula generalis, quòd quandocūque res quæ vouetur, pertinet determinate ad Deum, & non potest commutari, qui vtitur illa applicando ad suos vsus, contractat rē sacram, & peccat.

Alius autem modus erat applicandi Domino res, scilicet per oblationem. & tunc de rebus oblatis quæ sanctificantur, ad offerentem nihil attinet, nec potest tāgere illas: cum specialiter sint illæ iuris Dei per applicationem, & actualem oblationem in sanctuario. Si autem aliquis laicus offerens aliquod animal in holocaustum vel pro peccato, comederet postea de carnibus eius, accedebat ad rem sanctificatā, & peccabat.

Sed contra hoc aliquis arguet, quia Israelitæ acci-
I piebant partes sacrificiorum suorū pacificorum prouenientibus eis omnibus carnibus animalium oblatorum pręter adipes, qui Domino proueniebant, & pectusculum, & armum, quæ in ius sacerdotale cedebant, vt patet supra 3. iuncto 7. cap.

Respondendum est, quòd ea quæ sanctificata erāt, non poterant conuerti ad vsus profanos. Cum vero obijcitur de partibus quæ proueniebant laicis respon deri posset, quòd illæ non sunt sanctificatæ: quia illud dicitur esse sanctificatum quod in ius Dei transit: sed ipse determinauit, quòd in sacrificijs pacificis solum pertinerent ad eum adipes pro se; & pectusculum & armus pro sacerdotibus, cæteris manentibus apud eos qui offerebant. ergo voluit, quòd illa non essent sanctificata: comedendo ergo de illis non comedūt
K laici de sanctificatis: ideo non peccant.

Alio modo respōderi potest, quòd istę partes prouenientes offerētibus sanctificatæ sunt: tamen Deus tradit eas offerentibus, vt sic magis inclinentur ad offerendum. & sic quanquam alias nihil habituri erāt, Deo tamen concedente habere possunt. Et vocantur istæ partes sanctificatæ, quoniam non licet offerentibus vendere eas, aut tradere bestijs comedendas, vel conuertere in quamlibet immunditiam, vel comedere de eis quando immundi sunt, vel comedere de eis post tertium, vel quartum diem: quod est falsum. Si tamen ipsa essent nullo modo sanctificata,

ctificata, possent vti eis, vt vellent: & sic requiritur in istis partibus hostiarum pacificarum prouenientium vulgaribus aliqua munditia. s. quòd quando ipsi comedunt mundi sint: quia tamen non sunt istæ partes ita sanctificatæ sicut alia quæ Deo offeruntur, non sunt in eis tot obseruationes. *Et quæ obtulerunt filij Israel Domino.* Idem est consecratum & oblatum. Nam ea quę offeruntur Domino cōsecrata sunt, quia per istā oblationem specialiter ad eum pertinent, non tamen conuertuntur: quia esse consecratum est generalius, quàm esse oblatum. cum dicantur omnia illa consecrata, quæ ad Dominum specialiter pertinēt: sed hoc non solum est in rebus oblatis, sed etiam in eis quæ vouentur, & donantur, & in eis quæ aliter obligatæ sunt ex lege, quanquam hic non accipitur tam generaliter. Nam licet debeant esse sacerdotes mundi quādocunque comedunt aliquas res sanctificatas, nō tamen requiritur hoc quantum ad omnia quæ consecrata vocantur; quia decimæ & primitiæ consecratę sunt, cū specialiter Domino debeantur: tamen quando sacerdotes & Leuitæ comedebant de rebus datis in decimam, non requirebatur, quòd esset in eis munditia. Et sic decimæ & primitiæ quātum ad ipsos laicos soluentes erant sacræ: sic & oblationes primogenitorum, non tamē quantum ad sacerdotes, quia ipsi poterant comedere de istis, sicut de qualibet alia re profana. Pro quo considerandū est, quòd in eis quæ consecrabantur Domino, quædam applicabantur ei per oblationem, & proueniebat aliqua pars Domino de illis: & istæ res erant multum sanctificatæ. Aliæ autem erant quæ dabantur Domino, sed non offerebantur, nec proueniebat pars illorum Deo, sed ministris, sicut in decimis & primitijs: de quibus nihil offerebatur Domino super altare, & in istis nō erat tanta sanctitas. Ideo in eis quę primo modo erant consecrata, requirebatur quòd illi qui comederent, essent mundi: & de his intelligitur hic. In alijs autem quæ non offerebantur Domino in sanctuario, nec aliqua pars eorum proueniebat Deo, nō requirebatur, quòd qui comederet esset mundus; sed tam mundi quàm immundi comedere poterant; & non solum comedere; sed etiam poterant conuerti ad alios vsus, scilicet, quòd venderentur, vel aliquid alterum fieret de illis. Et hoc patet de decimis. Nam postquam diuidebantur decimarum partes inter Leuitas, poterat quilibet facere de parte ei contingenti quod voluisset, scilicet comedendo, vel vendendo. difficillimū nanque esset, quòd ipsi Leuitæ tenerētur comedere omnes decimas sibi prouenientes, & non possent aliquid vendere: quoniam tunc videretur hoc repugnare statui, quem Deus eis dederat, scilicet, quòd non haberent aliam hæreditatem inter Israelitas nisi decimas, vt patet Numeri 18. cap. Ideo oportebat, quòd de his haberent omnia necessaria ad vitam, quoniam nihil poterat eis prouenire ex agricultura. non enim colebant agros, nec dabatur eis locus, in quo haberent agros, vt habetur Nume. 35. cap. scilicet, quòd Leuitis darentur solum oppida ad habitandum, & nō darentur termini eorum ad colendum ibi: sed solum dabantur suburbana ciuitatum per mille passus in circuitu ad alenda ibi pecora, & iumenta. oportebat ergo quòd omnia necessaria ad vitam haberent Leuitę ex decimis, scilicet vestes, & calciamenta, & similia. sed ista non possunt haberi sine venditione & commutatione. ergo necesse erat, quòd isti vēderent partem decimarum sibi prouenientium, alioquin viuere non poterant. Non requirebatur ergo munditia ad comedendum de decimis & primitijs, sicut ad comedendum de eis, quæ erant oblata Domino. nam propter partes illas quæ cedūt in ius Dei; cæteræ con-

Nō requirebatur in Leuitis munditia ad comedēdum de decimis, sed de rebus oblatis.

A secratæ sunt; & maiorem mūditiam acquirunt, quā aliàs habiturę erāt. patet hoc supra 6. cap. cum dicitur de simila, quæ cedebat in ius sacerdotum, quòd illa comedenda erat sine fermento; quia erat pars alterius non fermētatæ quæ oblata est Domino, cum dicitur. reliquam autem partem similæ comedet Aaron cū filijs suis; & comedet absque fermento; & in loco sanctuarij tabernaculi: ideo autem non fermentabitur; quia pars eius in Dñi offertur incensum, sanctum sanctorum erit. *In quo est immunditia.* Idest homo de genere sacerdotum, qui immundus est, non accedet ad ministratarum & sacrarum rerum cibos. Dicitur autem quòd non sit aliqua immunditia, in quo excluditur omne genus pollutionis, quæ in homine esse potest, B vt si aliqui immundi sint per contactum reptiliū, vel rerum morticinarum, vel si immundi sint per cibum, vtpote si comederunt de aliquo quod immundum est, aut si tetigerunt virum leprosum, vel fluentem semine, aut mulierem menstruatam, vel si sunt ipsi leprosi, aut fluētes semine, vel polluti somnio nocturno, vel per coitum. & sic de omnibus alijs generibus immunditiæ. de his habetur supra a principio 11. cap. vsque ad 17. habetur etiam Num. 19. & in quibusdam alijs locis. infra etiam hoc tangitur.

Qui erant immundi, quare non degustabant de sanctificatis, ex duabus causis: & illis comedentibus quæ pœna foret.
Quæst. IIII.

C CAVSA autem propter quam illi, qui erant immundi; & cæteri qui infra ponuntur non degustabant de sanctificatis, in speciali de quolibet dari potest, sed in generali sunt duę causæ. Prima est literalis, scilicet, quòd istæ oblationes, & sacrificia fiebant ad cultum diuinum, & hoc vt Deus in magna reuerētia haberetur. debebant ergo taliter se habere, vt postea videretur honorari Deus. si tamen permitteretur cuilibet, quòd posset comedere de rebus sanctificatis, ex hoc vilescerent sanctificata. nam quod cōmune est omnibus, magnum honorē non habet. Debuerunt ergo ista prohiberi personis indignis, vt sic apud cæteros maioris reuerentię essent. Alia est causa allegorica, scilicet per compa- D rationem ad Christum. nam per hæc significabantur ea, quæ in nouo testamento circa Christū futura erāt: & maxime per ipsa sacrificia significabatur verum sacrificium corporis Christi: per sumptionē autem horum in cibum significatur assumptio Eucharistiæ. appositæ sunt ergo hic cōditiones eorum, qui non possunt sumere de sanctificatis, vt significetur qualitas sumentium eucharistiam: nam si ad sumendum ista sacrificia corruptibilia, & parui valoris requirebatur munditia, & aliæ conditiones, quanto magis requireretur in sumptione eucharistię, vbi est totus Christus, Deus verus, & homo? In speciali autem causa propter quam immūdi non poterant suscipere escas istas sanctificatas, erat: quia si Deus permisisset ꝙ immun- E di ista reciperent, iudicaretur immūdus Deus, qui sacrificia sua immundis sumenda relinqueret. Deus tamen immunditiam non vult, neque iniquitatem, aut aliquod malum, vt patet Psal. 5. quin potius iubet omnia esse munda dicens, sancti estote, quia ego sanctus sum, idest estote vos mundi: quia ego sum mundus, vt patet supra 11. cap. & 19. & 20 cap. & non solum ipse Deus iudicaretur immunditiā volens, sed etiam de sacrificijs eius diceretur, quòd immunda essent. Sic enim quidam dicebant, quòd altare Domini pollutum erat, & ignis, qui super eum erat, & omnia sacrificia, quæ ibi erant, vt patet Malachiæ cap. primo, cum dicitur. & vos polluistis in eo, quod dicitis.

dicitis. mensa Domini polluta est, & quod suppo- F
nitur contemptibile est, cum igne qui illud deuorat. Non decuit ergo, vt immundi de sacrificijs Domini gustandi haberent licentiam. *Peribit coram Domino.* Idest morietur coram Domino. in hoc innuitur, ꝙ iudices non debebant punire eũ, qui contra talia egisset, sed Deus. Nisi forte quisquàm in contemptum religionis publicæ repugnaret istis: quoniã tunc tanquàm suspectus de hæresi, immo tanquam publicus destructor status fidei, & religionis, occidi debebat a iudicibus. Dicitur autem ꝙ peribit coram Domino, idest morietur coram Deo in sanctuario. & est sensus istæ res consecratæ comedebantur in sanctuario, vt patet supra in multis locis 6. & 10. cap. & si aliquis ibi immundus comederet, a Domino occideretur ibidem. G
& hoc est perire coram Domino. sic autem fuit de Nadab & Abiu, qui peccauerũt coram Domino, scilicet in sanctuario offerentes ignem alienum; & ibi mortui sunt, vt patet supra 10. cap. vel dicitur. peribit coram Domino. i. ꝙ q̃uis iste, qui comedit res sacras existens immundus, coram hominibus non moriat̃: tamen peribit coram Domino. i. censetur a Dño tanquàm mortuus. primus autem sensus conuenientior est. s. ꝙ Deus occideret huiusmodi virum in sanctuario: vel si aliquando non occideret ibi, alibi hoc efficeret: & semper dicebatur perire coram Domino, quia ipse solus istam vindictam expetebat nullo iudice agente. *Ego sum Dominus.* Idest ego iubeo, vt faciatis, quia sum Dominus vester. *Homo de semine Aaron qui fuerit leprosus.* Supra ponebatur, ꝙ immundi non H
comederent de sanctificatis, hic autem explicatur magis. Sed aliquis arguet, quòd Deus facit hic replicationes inutiles, quia ante hoc dixerat de immundis, ꝙ non comederent de sanctificatis: nunc autem de eisdem loquitur repetens eadem. Respondendum est, ꝙ non esset habendum tanquam inconueniens, ꝙ eadem res sepe dicatur in sacra scriptura: quoniam hoc supra satis patuit discurrẽdo ꝑ hos libros Moysi. & infra etiam hoc satis apparet. Hic tamen non fit talis repetitio, quia ponuntur ea, quæ dicta sunt, vt declarentur. dixerat enim immundos non debere accedere ad sanctificata: hic autem declarat, qui sunt isti immũdi. Sed adhuc argues quòd nõ sit hoc conueniens: qm̃ supra sufficienter declaratum est à prin- I
cipio 11. cap. vsque nunc qui sunt immundi. ideo non oportebat explicari hic. Respondendum est, quòd cõueniens fuit explicari. nam dubitaretur an omnes illi, qui supra dicebantur esse immũdi, vocarentur hic immundi. & an essent aliqui alij, qui essent immũdi, & non sunt supra narrati. Cũ aũt hic explicantur, tollitur omne dubium. Aliter adhuc potest responderi & conuenientius, ꝙ hic non ponũtur ista ad explicandum, qui sint immũdi, sed vt detur regula, quid de immundis agendum sit. nam cum dicatur ꝙ immundi non debent accedere ad comedendum de rebus sanctificatis, esset autem nunc dubium, an ille qui semel fuit immũdus, semper repelleretur à sumptione sanctificatorum, sicut qui semel cõtrahit irregularitatẽ, K
pro semper est repulsus à ministratione, vel ab ordine suscipiendo, vel an sit impedimentũ istud tpale. & si tpale quanto tẽpore durat; & hoc determinatur hic: scilicet ꝙ toto tẽpore, quo aliquis mãserit in immunditia, repellatur à sumptione sanctificatorum. cũ vero factus fuerit mundus recipiatur. *Homo de semine Aarõ.*

Quare dicatur hic de semine Aaron.

Dicitur de semine Aaron, quia ista lex non tribuitur pro alijs. nam q̃q̃ alij peccent non comedendo de rebus sanctificatis manentes in immunditia, tamen magis peccant laici, vt supra declaratum fuit. tamen nunquam datur aliquis casus communiter, in quo laici licite comedant de rebus sanctificatis; ideo non oportet poni in eis regulã determinatiuam conditionum particularium ipsorum comedentium: cum comedere in illis vniuersaliter malum sit. Si tamen contingat, ꝙ isti laici comedant de rebus sanctificatis, magis peccant si fuerint immundi, iuxta ea, quæ hic dicuntur, q̃ si fuerint mundi: sicut declaratum fuit supra de Dauid & pueris suis comedenribus panes propositionis, ꝙ q̃q̃ essent in necessitate, non dabantur eis panes propositionis nisi essent mundi, & maxime a mulieribus. sacerdotes autem semper licite comedebant de sanctificatis, nisi essent immundi; ideo de eis datur regula conuenienter. *Qui fuerit leprosus.* Hic explicant̃ immundi, qui non debebant comedere de sanctificatis. inter quos primo ponitur leprosus, quia ipse continet maximam immunditiam, & non solum non accedebat ad res sacras: sed etiã non permittebatur cõicare cũ alijs; quia lepra est morbus cõtagiosus, & possent infici illi cum quibus cõicaret. vnde a castris leprosi eijciebantur, vt patet Nu. 5. cap. Ista enim est vna de immunditijs veris. Aliæ aũt sunt immunditiæ solũ ſm opinionẽ: sicut ꝙ aliquis portauerit caprũ emissarium in desertum, vt patet supra 16. cap. & ꝙ introiret in domum mortui, vel tetigerit sepulchrũ; & sic de ceteris: ista enim non dicunt immũditias naturales, & vere existentes; sed ex opinione nostra. esse autẽ leprosum est vera immunditia ſm naturam. Habet autem alterum præter hoc; qm̃ aliæ immunditiæ sũt veræ, & tamen non contagiosę. i. ꝙ non deriuaret idẽ morbus vel immũditia per cõtactũ. sic patet in fluentibus semine, & menstruatis mulieribus: quoniã istæ sunt vere immunditiæ, sed non contagiosæ. non enim incurrit fluxum seminis, qui tangit fluentem semine. *Aut patiens fluxum seminis.*

Triplex seminis fluxus: & quomodo omnes causent immunditiam, & de immunditia lepræ: & quomodo sanabatur. Quæst. V.

Aliqui dicuntur pati fluxum seminis, & alij dicuntur pollui, & alij effundere semẽ. pati autem fluxum seminis est, quãdocunque aliquo nolente humor seminalis defluit: & tunc cognoscitur esse istud vitium in aliquo, cum per momẽta singula adhæret carni eius, & concrescit fędus humor, vt patet supra 15. cap. Ista aũt est ægritudo sicut cæteræ habens causas suas ex natura: & vocatur apud medicos gonorrhæa. quid autem faciendum sit in hac ægritudine, quando aliquis eam patitur, & quid quando ab ea sanatur, dictum fuit supra 15. cap. Ad istum autem modum pertinet fluxus seminis, vt passio est. de hoc intelligitur hic. Est autem alius modus fluxus seminis, qui dicitur esse pollutio nocturna: & ista inuoluntaria est. nam etiã nolentes ista patiuntur: & hoc facit hominẽ immundũ, & separatum ab omnibus rebus sacris. nec solũ hoc; sed etiam vt maneat extra castra, vt patet Deuter. 23. cũ dicitur. si fuerit inter vos homo qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, & nõ reuertetur priusquam ad vesperum lauetur aqua. Sic etiam erat tertius modus fluxus seminis per voluntariam emissionem, scilicet in coitu: & tunc etiam causabatur immunditia: nec poterat aliquis taliter coinquinatus ad res sacras accedere, nisi prius lauaretur aqua; & manebat immundus vsque ad vesperum, vt patet supra decimoquinto cap. cum dicitur. vir de quo egreditur semen coitus, lauabit aqua omne corpus suum, & immundus erit vsque ad vesperum. omnibus enim his modis abijciebatur aliquis, ne comederet de rebus sanctificatis. hic tamen solum dicitur de fluentibus semine primo modo,

Sed

Sed dicet aliquis quòd intelligitur ista litera de omnibus, quamquam exprimatur de solo. Sed nō potest stare: quoniā ponuntur hic ista duo .s. leprosus & fluēs semine: quia istæ sunt immūditiæ & ægritudines: aliæ autem quæ infra ponuntur sunt immunditiæ, & non ęgritudines. Patet quia dicitur hic, nō vescetur de his, quæ sanctificata sunt, donec sanetur. Sanatio autem nunquam est, nisi ab ægritudine. ergo accipiūtur ista duo tanquam ægritudines, & non tanquam immunditiæ solum, & pollutio nocturna quamquam immūditia sit, tamen non est ægritudo. Idem autem de effusione seminis in coitu; ideo non possunt intelligi p̄ fluxum seminis de quo hic dicitur. & ista etiam est cā quare cum omnes istæ immunditiæ sint, quæ ponuntur hic, dicatur de his duobus per se, & deinde de alijs. Aperte autem patet, quod dictum est; quia istę immunditiæ non solum sunt immunditiæ, sed ægritudines, quia id quod sanatur, ęgritudinem habet. sed dicitur homo sanari qui lepram patitur, & fluxum seminis, cum dicatur in litera, non vescetur de his, quæ sanctificata sunt, donec sanetur. ergo sunt ægritudines; & tamen pollutio nocturna non est ęgritudo, sed naturale accidens in eis, qui perfectam sanitatem habent: emissio autem per coitum non est ęgritudo, sed actio voluntaria: ideo non intelligitur litera de illis. Item dicitur aut patiens fluxum seminis; & ita fluxus seminis est passio. sed pollutio nocturna, & emissio in coitu non vocantur passiones. ergo non intelligitur de illis. Item iste fluxus seminis, de quo hic dicitur, est aliquādiu durans, cum dicatur, non vescetur de his, donec sanetur, sed pollutio nocturna & emissio in coitu sūt momentanea. ergo non intelligitur de illis. *Non uescetur de his, quæ sanctificata sunt mihi.* Idest non comedet de eis quę oblata sunt domino, de quibus pars euenire solet sacerdotibus. poterit tamen comedere de decimis & primitijs; quoniam quamquam istę sanctę essent; tamen non sanctificabantur dn̄o offerendo ea: quoniā totaliter proueniebant sacerdotibus nulla parte Deo tributa. Sicut autem prohibetur, ne isti immundi accedant ad comedendum de rebus sanctificatis; ita prohibentur accedere ad ministrandū: immo maior prohibitio est in ministratione quàm in cibo: quoniam de cibis sanctificatis non solum comedebant sacerdotes immaculati; sed etiam maculati. in ministratione tamen solum erat concessum sacerdotibus immaculatis se gerere: etiam comedere de cibis sanctificatis non solum cōueniebat sacerdotibus, sed etiam filiab⁹ eorum, vt patet supra 10. & hic in litera. conueniebat etiam empticijs: nulla tamen fęmina aut empticius seruus poterat ministrare, sed soli sacerdotes. *Donec sanetur.* .s. a lepra si leprosus est, vel a fluxu seminis si hūc patiatur morbum. Accipitur autem hic sanari; nō solum pro sanatione, sed etiam pro emundatione. nam nō poterat immediate quo sanabatur, ministrare; sed requirebatur vt prius mundaretur, quàm ministraret. Erant namque hic duo .s. ęgritudo & immunditia. ex eo namque quòd aliquis est leprosus habet ęgritudinem, quæ est secundum naturam: ex eo autem, quòd est quædam pollutio habet immunditiam, secundum quam arcetur a communicatione aliorum, & a contactu sacrorum. & quoniam ista duo distincta sunt; potest vnum mundari sine altero: esse enim leprosum est ægritudo, & istud potest cessare cessante illa corruptione secundum quam est ille morbus. habere autē immunditiam est habere quandam irregularitatem, secundum quam arcetur aliquis a communicatione aliorum, & a contactu rerum sacrarum.

Sanari q̃d importet.

... tripli- ... le-

Quantum ad primum potest sanari ægritudo leprę cessantibus causis suis, s̄m quas manet, & tamen quia irregularitas erat inducta secundum lepram, manet;

A adhuc curata lepra non mundabitur aliquis ab immūditia, quamquam sit sanatus a lepra. Patet hoc ex eo, quod habetur supra cap. 14. dicitur enim, ꝙ postquam aliquis fuerit purgatus a lepra, debet fieri in eo quædā ablutio, & rasio omnium pilorum corporis, & deinde debet stare per septem dies, quibus non accedat ad sanctuarium: & tamen si ipse esset mundus, concederetur, ꝙ accederet ad sanctuarium. ergo in illis septem diebus erat sanus a lepra; tamen non erat mundus a pollutione. Item patet de viro fluente semine; quoniam ille habebat ęgritudinem, quæ est destillare semen contra eius voluntatem. propter hoc autem habet, quòd sit immundus, per hoc ꝙ habet istam ęgritudinem. Potest autem cessare primum, quod est esse

B ægritudinem non cessante secundo, quod est immunditiam esse. nam quandocunque sunt aliqua duo distincta realiter, potest vnum desinere esse nōn desinēte alio. patet hoc ex eo, quod habetur supra 15. cap. scilicet, ꝙ postquam cessaret infirmitas in aliquo, quæ esset fluxus seminis, maneret per septem dies; & in die septimo lauaret totum corpus suum & vestes, & in die octauo offerebat sacrificia. erat ergo iste mundatus ab ægritudine, & tamen postea manebat per septē dies, in quibus non erat mundus, quoniam non poterat accedere ad sanctuarium. ergo differebant esse sanum & esse mundum. Hic tn̄ non potest accipi sanari pro sola sanitate; sed sanari pro sanitate & emundatione. quoniam his completis iste qui ante fuerat leprosus uel semine fluens, poterat accedere ad res sacras,

C sicut patet de leproso supra 14. cap. & de fluente semine supra 15. cap. *Qui tetigerit immundum super mortuo.* Hic ponitur alia conditio eorum qui accedere nō poterant ad gustandum de sanctificatis. & hoc est in illis qui polluebantur in rebus mortuis, & dicitur qui tetigerit immūdum super mortuo, idest qui tetigerit immunditiam quę est res mortua. Non enim accipitur hic super proprie prout significat suppositionem: q̄a tunc est sensus, ꝙ esset aliqua res immunda: sic si ipsa contigatur, immundum efficit contingentem. & nihil differtan super mortuo sit, vel alibi, sed accipitur super pro .in. vel. de .s. qui tetigerit immundum super mortuo, & immunditiam in mortuo, vel immunditiam, quæ est ipse mortuus. Si autem accipiatur super

D pro de. est sensus qui tetigerit immunditiam sup̄ mortuo .i. immunditiam de mortuo, vel quæ pertinet ad mortuum. & sic ponitur hic specialis immunditia, q̄ est contingere mortuum distincta ab omnibus alijs. & est generale, ꝙ qui contingeret mortuum erat immundus. sed differt cum accipiatur mortuus diuersimode; & q̄uo causentur diuersæ immunditiæ in cōtactu diuersorū mortuorū. Pro quo sciendum, ꝙ q̄n aliquis contingebat mortuum, ꝙ fuerat homo aut non, si contingeret mortuum quod non erat hō, sed erat de alijs animalibus, cōsiderandū an esset animal reptile, an non. Si autem esset reptile, semper erat immūditia q̄uocunq; contingeret, siue viuens, siue mortuū, vt patet supra cap. 5. & 11. Si autem esset animal non reptile, & esset mortuum, aut erat de illis animalibus,

Morticinorum distinctio quo ad esum, & tactum.

E quæ licebat accipi in cibum, aut de illis, quæ non licebat accipi. Si autem esset de illis, quæ non licebat accipi in cibum, quomodocunque animal moreretur, siue per se moreretur, siue ab alio occideretur, erat illicitum tangi cadauer illius, vt patet supra 11. vbi ponitur de animalibus illicitis ad esum, quòd illorum carnes non comedent, & morticina vitabunt. Si autem sit animal de his, quæ licebat accipi in cibum, aut per se moriebatur, aut ab alio occidebatur. Si autem per se moreretur, erat illicitum ad esum, vt patet supra cap. 11. cum dicitur: Si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere, q̄ cadauer tetigerit, mundus

dus erit vſque ad veſperum. Si autem illud animal ab alio occideretur, aut occidebatur ab homine, vel a beſtia: ſi occideretur a beſtia, non debebat comedi ex illo, vt habetur Exo.22.cap.cum dicitur: Viri ſancti eritis mihi; carnem quæ a beſtijs prægustata fuerit, non comedetis, ſed proijcietis canibus. Si autem illud animal occidebatur ab homine, aut non occidebatur ad comedendum; neq; immediate comedebatur; ſed occidebatur ad alios vſus, & poſtea carnes relictæ post aliquot dies & ab alijs inuentæ comedebantur, aut occidebatur ad eſum carnium, & comedebatur immediate. Si autem primo modo, dicendũ eſt, ꝙ non licebat tangi, vel comedi illud animal, qm̃ reputabatur iam vt morticinum, quia ad alios vſus fuerat occiſum; & quia per aliquot dies relinquebantur carnes eius. Si autem occidebatur ad eſcam, & immediate comedebatur, licitum erat comedere tale cadauer; & conſequenter licebat contingi: qm̃ nunquam eſt guſtus ſine contactu, cum ſit guſtus quidam contactus iuxta Ariſto.in 2.de anima. Hæc autem quæ de cõtactu corporum mortuorum in animalibus brutis, & immunditijs eorum dicta ſunt, durabant per vnam diem.ſ.ꝙ qui immundus eſſet, ſolum erat immundus vſque ad primum ſolis occaſum, vt patet ſupra 11. cap. quia in omnibus his dicitur, immundus erit vſque ad veſperum. Si autem aliquis contingeret cadauer humanũ, ſiue illud per ſe moreretur, ſiue alius eum occideret, nihil differt, qm̃ quocunque modo cadauer eſſet, qui tangeret immundus erat. Sed differt, qm̃ qui tangeret cadauer alterius animalis, immundus erat ſolum vſque ad veſperum, vt patet ex ſupradictis. Si autem cõtingeretur homo mortuus, contingens erat immundus vſque ad dies ſeptem, vt patet Nume.19.ca. Et tamen contingere cadauer hominis, vel morticinum hominis, accipitur largius: nam ſi aliqs tetigerit mortuum hominem, dicetur pollutus ſuper morticinum humanum, vel ſuper animam hominis. Si autem aliquis tetigerit oſſa hominis reperta in agro iam arida, eandem incurrit immunditiam. Idem autem ſi cõtingeret ſepulchrum humanum, vt patet Nume.19.cap. Idem dicebatur aliquis contaminari ſuper mortuum, quando exibat ad exequias eius plangens, vel ſcindẽs veſtimenta ſua, aut depilans caput, vel cõtaminans funus. in omnibus enim his immunditia eſt, vt patet ex præcedenti cap. vbi iubetur ne ſacerdotes contaminẽtur in his. Quomodocunque ergo in aliquo iſtorum modorum diceretur aliquis eſſe pollutus, iudicabatur pollutus ſuper mortuo, & ſiue maneret immunditia ſua magno tempore, ſcilicet ſeptem diebus, ſicut in morticino humano, ſiue vſque ad ſolis occaſum; dicebatur toto illo tempore prohibitus ab acceſſu ad res ſacras, ſiue miniſtrando, ſiue guſtando; ſiue ſimpliciter tangendo. & omnes iſti modi includuntur in iſta particula. *Et ex quo egreditur ſemen quaſi coitus*. Hic ponitur alia conditio eorum, qui prohibebantur deguſtare res ſanctificatas.ſ. ſi egrederetur ab eo ſemen quaſi coitus. dicitur autem quaſi coitus ad comprehendendum duos modos. ſ. effuſionem ſeminis, quæ eſt per pollutionem nocturnam, & effuſionem quæ eſt in coitu. per vtrunque enim horum immunditia contrahitur: nam per effuſionem ſeminis in ſomnio nocturno, contrahebat aliquis immunditiam, ꝙ non poſſet accedere ad res ſacras; & etiam ꝙ eijceretur extra caſtra, vt patet Deuteron.23.cap. cum dicitur. ſi fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus ſit ſomnio, egredietur extra caſtra, & nõ reuertetur, priuſquam ad veſperam lauetur aqua, & poſt ſolis occaſum reuertetur in caſtra. Similiter contrahebatur immunditia in eo, qui effundebat ſemen in coitu, vt patet ſupra 15. cap. vbi dr̃, ꝙ vir, de quo egreditur ſemen coitus, lauabit

F aqua omne corpus ſuum, & immundus erit vſque ad veſperum. Idem autem de fœmina dicitur. Ponit hic ſemen quaſi coitus, ad comprehendendũ vtranq; ſeminis effuſionem.ſ. eam quę eſt in coitu, quia ibi eſt vere ſemẽ coitus, & aliam deciſionem quæ eſt in pollutione nocturna; quia ibi eſt ſemẽ quaſi coitus. nam quamquam non ſit ſemen coitus; habet tñ eandem quaſi deciſionem cum ſemine coitus, quia natura agente deſcinditur. Et ponitur quaſi coitus ad differentiam ſeminis fluentis ex ægritudine; qm̃ hoc nõ fuit natura agente, ſed deficiente, quia ibi deficit vis retentiua. ideo per ſingula momenta fluit, & inhæret fędus atque concretus humor, vt patet ſup. 15. c. In ſemine autem deriuato per nocturnam pollutionem ex quodam alio impetu deciſio fit, vt declaratum eſt ſup. 15.

G c. vult autem comprehendere hic legiſlator oẽs modos effuſionis ſeminis, qm̃ in quolibet illorum eſt immunditia. Primus autem modus habetur per id quod ſupra dixit.ſ. qui fuerit leproſus, aut patiens fluxum ſeminis. Alij duo intelliguntur per hoc quod hic dicit.

Quomodo non omnes contaminationes habeant idem remedium. Quæſtio. VI.

CONSIDERANDUM autem ꝙ non omnia quæ hic ponuntur, habent eandem ſpeciem remedij: nam in iſtis quæ ponuntur hic, dicitur, ꝙ qui fuerit contaminatus, lauabit carnẽ ſuam, & cum ſol occubuerit erit mundus, & veſcetur

H de ſanctificatis. Ad duo tamen ſuperiora non põt hoc extendi. nam qui eſſet immundus in illis, non purificabatur in primo ſolis occaſu; ſed ſeparabatur vſquequo ſanaretur, ſic ſupra dicit litera. vnde ſi per mille occaſus ſolis duraret illa immunditia & ægritudo, nõ licebat illi homini comedere de ſanctificatis. & ꝓpter hoc illa duo poſita ſunt per ſe, quia in illis non poterat poni tempus præfinitum. In his autem quæ hic ponuntur, poterat præfiniri tempus. ſ. vſque ad primum ſolis occaſum; ideo poſita ſunt per ſe. Sed in hoc intelligendum eſt, ꝙ adhuc non eſt totaliter ſic diſtiniędum, quia dicitur ꝙ qui pollutus fuerit tangens immundum ſuper mortuo, ſit pollutus vſque ad veſperam; & poſt ſolis occaſum liceat ei comedere de ſan-

I ctificatis. Secundum tamen, ꝙ ſupra diſtinximus, aliqñ pollutio ſuper mortuo durabat pluſquam vſq; ad ſolis occaſum. In omnibus enim animalibus mortuis & contaminantibus, quicunque tetigiſſet morticinũ, manebat immundus vſque ad veſperum, vt ſupra declaratum eſt. Si tamen aliquis tangeret morticinum humanum, vel oſſa reperta in agro; vel tumulum hominis mortui; erat immundus vſque ad ſeptem dies. erat quoque immundus ſi planxiſſet hominem, vel aſtitiſſet funeri illius; vel etiam ſi introiſſet in domũ in qua aliquis erat mortuus: nam & ipſa vaſa domus, in qua aliquis moriebatur, immunda erant, vt patet Nume. 19. & propter hoc quando aliquis moritur inter Iudęos, ipſi effundunt totam aquam, quæ in do-

K mo eſt, quidam exiſtimantes, ꝙ aqua immunda ſit, qa aliquis ibi mortuus eſt: aliqui vero arbitrantur, ꝙ anima lauet ſe in aqua, & ꝙ ex hoc fit munda. Iſtę autem immunditiæ pertinentes ad hominem mortuum.ſ.q̃ cauſabantur ex contactu hominis mortui; vel alicuius rei pertinentis ad hominem, durabant per ſeptẽ dies, vt patet Num.19.c. non debebat ergo in ſolis occaſu, poſtquam immundus fuiſſet, qui iſta contingebat, effici mundus ad comedendum de ſanctificatis, ſed finitis ſeptem diebus. Item hoc quod eſt pollutum eſſe ſuper morticinum humanũ æquiparatur duobus ſuperioribus.ſ. leproſo, & fluẽte ſemine: qm̃ ſicut excludebantur a caſtris iſti duo; ita & qui pollutus erat ſup mortuo

Pollutio ſuper mortuo quanto tempore duraret.

mortuo humano, vt patet Nume. 5. c. Non debet ergo intelligi hoc, quod ponitur hic de mortuo simpliciter, quantum ad contactum oīum mortuorum, sed solum ad contactū mortuorū non hoīum. De hominibus aūt dicendum est, ꝙ ista lex intelligatur, nisi limitando eam, vt concordet alijs legibus, quæ dantur de talibus mortuis. s. ꝙ cum dicitur hic, qui tetigerit immundum super mortuo. s. super mortuo in animalibus brutis, lauabit carnem suam, & post solis occasū potest comedere de sanctificatis, vel qui tetigerit immundum super mortuo, scilicet humano, manebit ꝑ septem dies; & tunc in septimo die post occasum solis, lota carne sua, comedebat de sanctificatis. Et non fuit hic expressum de isto contingente humanū morticinum, ꝙ post septem dies mundus fieret, quia erat mansurus extra castra, vt patet Nume. 5. cap. & tūc nō erat dubium, an comedere deberet de sanctificatis. Satis enim notum erat ꝙ non: quia erat exclusus a castris, quod fortius erat. In die autem septimo redibat hō, qui immūdus fuerat, in castra. Et tunc erat dubiū, an immediate comedere posset de sanctificatis. Et respondetur, ꝙ post primum solis occasum lota carne taliter contaminati mundi erant, & sic tenebatur eadem lex cum omnibus alijs. s. ꝙ post solis occasum esset munditia. Neque tamen est hic intelligendum, ꝙ completis diebus septem, quibus mā̄serat extra castra immundus super mortuo, rediret in castra, & expectaretur occasus solis diei sequentis, & tunc lauaretur aqua, vt esset mundus: quia sic per octo dies maneret immundus, qui contaminabatur super mortuo, quod falsum est, quia septem dies solum ponuntur Nume. 19. Erat ergo modus, ꝙ qui polluebatur super mortuo, si pollueretur intra castra, exibat statim extra castra, & manebat ibi. Si autem pollueretur extra castra, non redibat in illa, sed manebat ibi, donec purificaretur, computabantur aūt isti dies non de momento ad momentū, sed dies ille, in quo accidisset immunditia, computabatur pro vno die; etiam si accidisset ꝑ duas horas vsque ad solis occasum. statim ergo vt contraheretur immunditia, debebat esse immundus extra castra, & manebat vsque ad tertium diem non faciens aliquam cæremoniam purificationis: in ipso autē die tertio aspergebatur immundus aqua lustrationis, & illa erat quædam commixtio facta de aqua simplici, & cineribus vitulæ rufę, & manebat post hoc vsque ad septimum diem nullam cæremoniam faciens: in ipso autem septimo die rursus aspergebatur aqua lustrationis. & hoc poterat fieri in quacunque parte illius diei; sed fiebat multo ante solis occasum; & post prædictam aspersionem lauabat immundus carnem suā, & vestimenta sua, & manebat immundus vsq; ad vesperum. i. vsq; ad occasum solis ipsius diei septimi. hęc habentur Nume. 19. cap. In ipso aūt occasu solis erat per se mundus nulla alia ceremonia facta, & tunc redibat in castra, & non expectabat aliquem alium solis occasum in castris; sed statim licitum erat sibi comedere de sanctificatis, & accedere ad quæcunque sacra, & sic totum tempus immunditiæ super mortuo erat septem dierum. & intelligitur hic de illo solis occasu, qui erat in die septimo, quando erat mundificandus, & adhuc manebat extra castra. *Et qui tangit reptile.* Hic ponitur alius casus immunditiæ propter quē excludebatur aliquis de gustatione rerum sanctificatarum. i. cum tetigisset reptilia. & intelligitur hoc de reptilibus viuentibus, qm̄ de mortuis dubium nullum erat, quia in omni morticino occiso, quod comedi nō licebat, contactus erat immundans contingentem, vt patet supra 11. cap. In reptilibus vero quicunque aliquod tangeret etiam viuens, erat immundus, vt patet supra 5. c. & 11. vbi ponitur specialiter de contactu re-

A ptilis distinguendo contra contactum rerum mortuarū: & hoc est quia reptile est maioris immunditię quā omnia alia. *Et quodlibet immundum cuius tactus est sordidus.* Hic ponitur regula generalis quantum ad omnia alia genera immunditiæ, quæ sunt per contactum, sicut est de contactu auium immundarū, vel quadrupedum, & aliarum quasi reptilium. & ista sunt multa de quorum quibusdam habetur supra 11. cap. Alia autē sunt, vt qui occidisset vitulam rufam, vel qui cremasset eam, vt habetur Num. 19. c. qm̄ in his manebat immunditia vsque ad vesperum. idem de illo qui portasset hircum emissarium in desertū: erat enim immundus vsque ad vesperam. sic quoque alij casus sunt.

B *De muliere menstruata quanto tempore erat immunda, & de immunditia tangentium illam, ac omnino de qualibet immunditia quæ secundum tactum.*

Quæst. VII.

Sed arguet aliquis de muliere menstruata quæ erat immunda toto tempore, quo manebant menstrua, & si essent menstrua naturalia, quæ pauco tempore durant, erat immunda septem diebus. ergo non erat munda ad comedendū de sanctificatis post solis occasum lota carne. De his supra 15. cap. Ad hoc aliquis rn̄debit ꝙ ad hoc nihil agit argumentū de fęmina polluta, quia hic agitur de munditia illorum, qui comedere debebant de sanctificatis: fœminæ aūt non licebat comedere de sanctificatis.
C Rn̄dendum est, ꝙ hoc stare non potest, quia filiabus sacerdotum licebat comedere de sanctificatis, vt patet supra 10. cap. vbi dr̄ de pectusculo & armo, ꝙ seruata essent pro Aaron, & filijs, & filiabus eius. Idem patet hic in litera, quia filię sacerdotis siue quę erat puella in domo patris sui, siue vidua, comedere poterant de sanctificatis, qn̄ purgatæ erant a menstruis: filię. n. sacerdotis ēt si viris traditæ non essent, si tn̄ venissent ad pubertatem, menstrua habebant. Idem aūt de viduis filiabus sacerdotum, & de his dicendum est, ꝙ quamq̄ sibi liceret comedere de sanctificatis, tn̄ tempore menstruorū per septem dies non comedebant, quia erant immundæ. post diem aūt septimū licitum erat eis comedere, quia ad priorem munditiā restitutę erant.
D Et cum hic dr̄, ꝙ omnia alia contactus genera, quæ immundum aliquem faciebant, tollebant vsq; ad vesperum. Dicendum est, vt cōiter, quia quasi gn̄aliter oēs immunditię durabāt vsq; ad vesperū: aliquę tn̄ erant quæ durabant maiori tpe, & de his intelligenda est ista regula cū determinatione speciali exceptorum de illis immunditijs. Et sic cum iubeatur, ꝙ sint in illis per septem dies, vel plures, qui immundi sunt; & hic dr̄, ꝙ post solis occasum contingens immūdus est. Dicendum est, ꝙ intelligitur de vltimo illorū dierum ista regula, in quo post solis occasum lota carne erat ablata immunditia. Sed adhuc conuenientius respondendū est nihil militare istud argm̄, qm̄ hic dicitur, quodlibet immundum, cuius tactus est sordidus. & sic agitur de immunditia quæ causatur per conta-
E ctum: in muliere tn̄ menstruata non causatur immunditia per contactum. sed ipsa immunda est a seipsa, sicut qn̄ est immunditia ægritudinalis. non pōt ergo intelligi ista lex de muliere menstruata, sed necessariū est, ꝙ referatur in talibus ad regulas speciales, in quibus agitur de istis immunditijs. Similiter aūt argui potest de muliere quæ patitur fluxum sanguinis multis diebus extra tp̄s fluxus menstruorum, qm̄ tunc non erat munda illa quæ pateretur post solis occasum lota carne: sed si mansisset multo tpe semp erat immunda, vt habetur supr. 15. c. quia ista erat ęgritudo. vnde si maneret iste fluxus sanguinis alicui mulieri tota vita

esset

esset semper immunda, nec liceret ei vnquam comedere de sanctificatis, sicut illi mulieri accidit, quæ fuit patiens fluxum sanguinis per annos duodecim, quousque eam Christus sanaret, vt habetur Lucę 8. cap. De ista immunditia respondendũ est, ꝙ nihil arguitur contra literam, quia in litera dr̄ de immunditia ꝑ contactum: sed mulier patiens fluxum sanguinis multo tempore non erat immunda per contactum, sed ab intrinseco, qm̃ erat ęgritudo ista passio. Ideo ponenda est regula sine tp̄is diffinitione sicut in duobus superioribus. s. in leproso & fluente semine, ꝙ immundi sunt, & non licet eis comedere de sanctificatis quousque sanentur, ita de patiente fluxum sanguinis necessario dicetur, ꝙ non comedat de sanctificatis vsq; ad sanitatem perfectam; cum istud sit ęgritudinale. & nõ solum accipitur hic sanari pro sanatione perfecta, quę est cessare ab ægritudine, sed ẽt pro emundatione ab immunditia. Nam postquam aliqua mulier erat curata perfecte a fluxu sanguinis sui, manebat immunda ꝑ aliquot dies, vt apparet supra 15. cap. nam erat immunda. 7. diebus, & in octauo die iam efficiebatur munda, & offerebat sicut habetur ibidem. Hæc autem fęmina curata a profluuio sanguinis sui, si esset de genere sacerdotali manens in domo patris sui, non poterat comedere de sanctificatis in primis septẽ diebus post redditam sanitatem: sed in octauo die licebat ei comedere de sanctificatis.

Sed aliquis arguet de viro, qui accedebat ad fęminam menstruatam, vel ad eam quæ patiebatur fluxus sanguinis: qui enim aliquam harum carnaliter cognoscebat, erat immundus septem diebus; sed hoc erat ꝑ solum contactum, vt patet supra 15. cap. Hic tñ dicit, ꝙ immunditia contracta per cõtactum cuiuslibet rei sordidæ tollebatur vsque ad vesperum. Respondet, ꝙ hoc est de lege cõmuni, quia fere in omnibus casibꝰ, ille qui tangeret aliquam rem immundam, erat solũ immundus vsque ad vesperum. Sunt tñ aliqui speciales casus, in quibus immunditia per contactum durat per plures dies. s. 7. & isti sunt tres casus. s. qñ aliquis coiret cum muliere menstruata: erat enim immundus septem diebus. Secundus est si coiret cum muliere patiente fluxum seminis lõgo tempore, quia etiam erat immundus septem diebus. De his duobus habetur supra 15. cap. Tertius casus est in eo qui tangit morticinum humanum; vel ossa, vel sepulchrum; aut alia ꝑtinẽtia ad morticinum humanum. de hoc habetur Nume. 19. Ideo in istis recurrendum est ad regulas suas speciales, quia non possunt comprehendi hac lege.

Potest tamen alio modo responderi in hoc casu, ꝙ id quod efficiebatur immundum per contactum rei immundæ; erat immundum vsq; ad vesperum si esset ille contactus simplex: sed aliter si commixtio sexuũ. Diuersitatis autem ratio patet: ideo de immunditia contracta per coitum non est sic iudicãdum, sicut de alijs immunditijs: nam quicunque tangeret fœminã menstruatam vel fluentem sanguine multo tempore, non cognoscendo carnaliter, sed solum tangendo eã, efficiebatur immundus per vnam diem. s. vsq; ad primum solis occasum, vt patet supra 15. cap. qui autem eas carnaliter cognoscunt, maiorem immunditiã incurrunt: ideo pluribus diebus. s. septem immundi manent. etiam contactus iste præter alia habet magnam pœnam, quia. s. cognoscendo carnaliter menstruatam vel fluentem semine sequuntur aliqua damna in prole, de quibus dictum est supra 15. cap. Item coitus secundum se immundus est, alij autem contactus secũdum se non sunt immundi; sed solum ex accidenti ꝑpter ipsam rem, quæ contingitur: ideo contingere quamlibet fœminam solum tangendo immunditia non est, nisi illa immunda sit: coitus tamen cũ qua-

F cunque fœmina immundus est; quia quicunque coierit cum aliqua fœmina; etiam cum vxore sua immundus est vsque ad vesperum, & debet lauare carnem suam aqua, vt patet supra 15. cap. Debebat ergo maior esse immunditia in coitu, quando aliquis carnaliter accederet ad aliquam fęminam, quæ aliàs immunda erat, quàm cum eam simpliciter tãgeret; erat enim ibi duplex immunditia. s. quia tangebat, & quia tangens coibat. Vnde rationabiliter multiplicari debuerunt dies immunditiæ pro hoc facto. Sed ista ratio redditur quantum ad duos casus: sed quantum ad tertium, idest contactum mortui non est hæc ratio: quia ibi est contactus simplex, immo & aliquando non est tactus, sicut in eis qui plangunt defunctos, vel comi-
G tantur funera non plangendo, vel qui intrabant in domum in qua iaceret aliquis mortuus, etiam si nõ tangerent illum, qui omnes hi contrahebant immunditiam per septem dies, vt patet Num. 19. cap. Dicendũ, ꝙ hoc fuit non propter realem immunditiã, sed propter honestatem. pendet enim ista immũditia ex opinione legali: nam iudicat lex cadauer hominis esse aliquid valde immundum super omnia alia immunda; ideo in illius contactu iudicat hoĩes magis pollutos. vnde sicut hõ viuens est excellentior & sanctior omnibus aĩalibus; ita mortuus iudicatur immundior omnibus illis. Et sic patet, quia pro contactu cadauerum oĩum animaliũ aliorũ morticinorũ contrahebat̃ solũ immunditia vsq; ad vesperum, in contactu aũt hominis mortui immunditia septem dierum. Et fecit diffe-
H rentiam lex de immunditia ꝯ̃cta ex tactu mortui humani ad alias immunditias ꝯ̃ctas ex tactu in tribus. Primo quantum ad tp̄s durationis, nam nulla immunditia alia contracta ex tactu durabat, nisi vsq; ad occasum, ista aũt per septem dies durabat. de alijs patet supra 11. cap. & hic, de immunditia super mortuo Nume. 19. cap. Secundo differunt quantum ad modum purificationis, & hoc tam in pluralitate cęremoniarũ quàm in diuersitate, nam pro omnibus alijs immunditijs erat, ꝙ lauaret hõ vestimenta sua, vt cõiter, aliqñ autem carnem & non vestimenta; aliqñ solã carnem. istæ differentiæ patent in diuersis casibus. supra 11. & 15. & 16. cap. In immunditia aũt super mortuo fiebat lotio carnis, & vestimentorum, & quædam alia
I purificatio, quæ non fiebat in aliqua alia immunditia. s. aspergebatur aqua lustrationis: nam ista aqua fiebat de cineribus cõmixtis cum aqua, & solum aspergebãtur immundi super mortuo Num. 19. Nam non ponitur ibi facta ad aliud, licet aliqui soleant dicere ẽt alios immundos illa aspergi, vt tetigimus. supra cap. 15. sed non est satis bene dictum. Multiplicabantur etiã istæ purificationes: quia in tertio septimo die aspergebat̃ immundus aqua lustrationis, & postea lauabat carnẽ suam & vestes. de his cęremonijs declarauimus magis supra q. 7. Tertio differebant & maxime, quia pro nulla immunditia ex contactu cadaueris alterius rei, aut pro quocunque contactu eijciebatur immundus de castris, sed solum separabatur a sanctuario & rebus sanctis: pro sola autem immunditia super mortuo eij-
K ciebantur immundi de castris Nu. 5. c. & hoc erat grauissimum. Et in hoc comparabatur immũditia super mortuo immunditiæ naturali, & æquabatur ei: quia pro vtrisque eijciebantur immundi extra castra, sicut dicitur Num. 5. Locutus est dñs ad Moysen, præcipe filijs Israel, vt eijciant de castris omnem leprosum, & fluentẽ semine, & qui pollutus est super mortuo, tam virum q̃ fęminam eijcite de castris. Nec erat aliqua drĩa, nisi quia pro leprosis & fluentibus semine, non erat tp̄s determinatum manendi extra castra, sed solũ vsquequo cessarent istæ immunditiæ: pro immundo autem super mortuo erant determinati septem dies, quia

Differẽtia triplex immunditiæ ex contactu mortui ad alias.

quia erat immunditia legalis, immo erat aliquid maius in immunditia super mortuo, q̃ in quibusdam immunditijs naturalibus, quia immunditia parientis, & mulieris menstruatę erat naturalis, quia erat ibi verus fluxus humoris immundi & infectiui. & tñ non eijciebantur de castris parientes tp̃e immunditiæ suæ, nec ẽt menstruatæ, sed manebant in castris in sua immunditia. menstruata quidem per septem dies. supra 15. pariens aũt si masculum peperit quadraginta diebus, si vero fęminam octoginta diebus. sup. 12. c. Et ita in ipsa immunditia super mortuo erat maxima separatio: tres enim gradus separationis erant quantũ ad immũdos: quidam solum vetabantur accedere ad sanctuarium & res sacras, sicut quicunq; per contactũ quantuncunq; leuẽ esset immundus, vt qui tetigisset virũ fluentẽ semine, vel mulierem menstruatã, vel fluentẽ sanguine. sup. 15. Alia erat separatio a conuersatione hoĩum, & simul ab accessu ad res sacras, licèt nõ eijceretur immundus de castris, sicut in mulieribus menstruatis septem diebus. sup. 15. c. Nam menstruata mulier non solum nõ accedit ad sacra, sed ẽt separata manet a conuersatione & tactu aliorũ, tñ non eijcitur de castris: ideo dies quibus menstrua patitur mulier, non solũ vocantur dies immunditiæ, sed & separationis.

Tres gradus separationis quantum ad immũdos.

Tertius gradus separationis est in eis, qui non solum a sacris & ab hoĩum conuersatione, sed ẽt de castris eijciuntur, sicut est in leprosis & fluentibus semine. Nu. 5. c. & quædam immunditię erant, quæ vno tp̃e habebant vnum modum separationis, & eędem alio tp̃e habebant alium modum separationis, sicut immunditia parientium. nam pariens masculũ erat immunda quadraginta diebus. sup. 12. ca. Sed septem diebus primis erat immunda non solum vetita accedere ad sacra, sed ẽt a contactu hominum, ideo dicebatut tũc esse immunda iuxta legem separationis menstruatæ. in sequentibus aũt triginta tribus diebus erat solũ immunda. i. vetita accedere ad res sacras eod. c. Et similiter erat de pariente fęminam, quę erat octoginta diebus immunda. nam quatuordecim diebus primis erat immunda iuxta separationem menstruatę: & in sexaginta sex sequentibus erat immunda solum abstinendo a rebus sacris. eod. c. Contaminatio aũt super mortuo habebat istos tres gradus. nam sic immundis non licebat accedere ad res sacras, quia hoc quantũ ad omnes immundos erat gñale, ne contaminarent, vel polluerent sanctuarium dñi. sup. 15. c. Etiam erant sic ꝓhibiti a cõmunicatione aliorum hoĩum, ne eos inficere dicerentur, vt patet Nu. 5. c. erat ẽt tertius gradus, nam de castris eijciebantur. & hoc erat maximũ, & in quo excedebant alias immunditias per cõtactum. Sed obijciẽt, ꝙ alia immunditia pręter naturales erat huic ęqualis. s. qui pollueret somnio nocturno: nam egredi debebat de castris Deute. 23. c. Dicendũ, ꝙ non erat æqualis immunditiæ huius prohibitio, aut reputatio, sicut contaminationis super mortuo. primo in tẽpore manendi extra castra. nam immundus super mortuo manebat extra castra diebus septem cũ noctibus suis Nu. 19. c. qui aũt polluebatur somnio nocturno, manebat per vnum diem artificialẽ. s. ab ortu solis vsque ad occasum Deute. 23. c. Secundo quia fiebant plures cęremonię purificationis circa immundũ sup mortuo, quia pollutus in somnio solũ lauabat seipsum. i. carnẽ suam. Deuter. 23. c. sed pollutus super mortuo lauabat carnẽ suam, & ẽt vestes, & insup duobus diebus. s. tertio & septimo, aspergebatur aqua lustrationis Nu. 19. & hac aqua non aspergebatur alius immundus: iõ reputabatur ista maior immunditia, & maioris obseruationis. Aliqui ẽt addunt, ꝙ de immundis super mortuo mandat Deus, ꝙ eijcerentur de castris, & eijciebãtur Nu. 5. c. de pollutis aũt somnio nocturno nõ iubebat, ꝙ eijcerentur, sed ꝙ ipsi exirent, & ita fiebat. Dicẽdum, ꝙ istud non addit aliquam grauitatẽ, quia polluti somnio non iubebantur eijci, quia non erat nota eorum immunditia: nemo enim nouit quis fuerit pollutus somnio nocturno, nisi ipse qui pollutus est, iõ nemo poterat eũ eijcere de castris. & ob hoc iussit Deus eis, ꝙ egrederentur, & non ꝙ eijcerentur, quasi relinquens conscientiæ eorũ: secus aũt de immundis super mortuo, quia de his poterat esse notum, ideo iussit, ꝙ eijcerentur. *Cuius tactus sordidus est.* Dicuntur res habere tactum sordidum, qñcunq; tangentes se sordidos efficiũt. quę aũt sint istę res, habetur supra a principio. c. 11. vsq; ad 17. & Nu. 19. c. & in quibusdam alijs locis. *Immundus erit vsque ad vesperum.* i. vsq; ad solis occasũ.

B

Quomodo intelligitur, quòd qui tangeret aliquid immundum, pollutus esset usque ad uesperum. Quęst. VIII.

QVomodocunque contraheret aliquis immunditiam per contactum rei immundæ, nisi in tribus casibus supra positis, erat immundus vsque ad vesperum. s. solum vsque ad solis occasum; ideo siue multo tp̃e, siue pauco añ solis occasum ꝯheretur immunditia, tollebatur in solis occasu; vt si aliquis oriente sole ꝯxisset immunditiam, manebat in ea vsque ad solis occubitum. Idem si contraxisset illam in meridie, vel hora nonæ, vel saltem dimidia hora ante solis occasum, ita vt sol esset super horizontem, manebat immunditia vsquequò C occubuisset sol: & confestim post solis occubitũ erat mundus, & licebat ei comedere de sanctificatis, si esset de genere sacerdotũ. Quare aũt manebat ista immunditia vsque ad solis occasum, & non maiori, nec pauciori tp̃e, causa declarata est. supra 11. ca. Si aũt ponatur, ꝙ aliquis immediate post solis occasum incurrisset immunditiã, erat immundus vsq; ad solis occasum sequentem. s. per 24. horas. sic ẽt si contraxisset illam in media nocte, vel paulo ante auroram.

Q̃uo dies Messiæ dicuntur esse dies vltimi.

Per hoc autem, ꝙ ille qui est immũdus, manet immundus vsq; ad vesperum ẜm allegoriam significat̃, ꝙ nullus homo qui in immunditia esset, poterat penitus ab immunditia ablui quousque occumberet sol. s. vsque ad finem dierum tp̃e aduentus Christi. tunc. n. D per mortem ipsius ab oĩbus inquinamẽtis nostris eripimur tam nos q̃ qui pręcesserunt: dies aũt Messiæ dicuntur esse vltimi dies vel fines dierũ. sic habetur Esa. c. 2. cum dr̃. & erit in nouissimis diebus ꝑparatus mõs dñi. & patet hęc intelligi de tempore Messiæ. ẽt Micheæ. cap. 4. dr̃, ꝙ tempus Messiæ est vltimus dies. s. & erit in nouissimo dierum præparatus mons dñi, & intelligitur eodem modo de Messia. Apostolus etiam tempus Messię vocauit finem sæculorum dicens. nos sumus in quos fines seculorum deuenerunt, vt patet ad Hebræos. 12. c. Io. autem in canonica sua prima strictius loquens tempus Messiæ vocauit horam nouissimam dicens. Filij nouissima hora nunc est, vt habetur ibid. in c. 2. In hoc aũt solis occubitu. i. in fine temporum moriente Christo ab oĩbus immunditijs eri- E pimur. Vel dicitur, ꝙ immunditiæ tolluntur post solis occasum. i. in morte Christi. est enim ipse sol iustitiæ, & moriente eo occumbit sol. tunc ergo ad solis occubitum immundi erimus. Vel dr̃, ꝙ hõ erit immundus vsque ad vesperum. i. vsq; ad finem vitæ suæ: quia quãtumcunque aliquis in peccato nõ sit, dumtamẽ viuit, semper in potentia ad peccandum est, & in aliquo delinquit, cum autem fuerit in occasu vitę, cum sol dicitur sibi occumbere, erit mundus, quia post vitam nullus peccare põt. Hoc autem verum est, nisi in illis, q̃bus speciali priuilegio donatum est, vt cum viuerent, peccare nõ possent, sicut est de Apostolis, qui viuẽtes

in gratia

in gratia confirmati sunt: de Beata Virgine, idē quoq; dicendum esse videtur, & apud quosdā alios hoc priuilegium est, sed in raris quidem sic euenire potest. Generaliter autem ad occasum solis siue vesperum. i. ad finem vitæ omnes mundi esse poterunt. *Et non uescetur his quæ sanctificata sunt.* s. dum fuerit in immunditia. Vocantur autem sanctificata non omnia illa quæ sancta sunt, sed ea quæ domino super altare sanctificantur. Nam decimæ & primitiæ sanctę sunt, quia a rebus sacris appellationem suscipiunt, & separantur a rebus profanis, cum sacerdotibus tribuantur: tamen non sanctificantur domino super altare, sed solum ipsis sacerdotibus, vel Leuitis ista dantur, & licet de eis comedere cuicunque, licet etiā illa vendi, vel in quoslibet commutari vsus, vt in superiotibus probatum est. Hic autem solum vetatur immundus comedere de sanctificatis, quæ sunt domino oblata, & consecrata in sanctuario, sicut dicuntur carnes sacrificiorum, & panes, & libamenta; quia ista sacerdotibus tribuuntur, & pars eorum crematur super altare. *Sed cum lauerit carnem suam aqua.* Hic ponitur quid faciendum sit ad hoc, quòd auferatur immunditia istorum, qui non poterant comedere de sanctificatis, & dicitur ꝙ lauabit carnem suam quilibet immundus. in quo significatur immunditiam illam sibi inhęsisse, & quòd nūc abstergatur, quia sicut aqua sordes corporum tollit, ita isti qui lauantur, videntur ablui ab omni immunditia. Hic enim dicitur de lotione carnis, & non de lotione vestium.

Sanctificata, & sancta quæ dicantur.

G

Sed circa hoc tenendum est, ꝙ aliqua istorum requirunt lotionem vestium, vt apparet supra 11. c. immo semper ibi ponitur de lotione vestium, & non de lotione corporis. & ista lex debet per illam interpretari, quia prior est, & non repugnat illi, sed id quod in illa ponitur addendum est hic. s. ꝙ ille qui immunditiā incurrerit lauabit vestimenta sua, sicut dicitur sup. 11. cap. lauabit etiam corpus suum in aquis viuentibus, sicut hic dicitur, & erit duplex lotio. Si vero ad quamlibet immunditiam requiratur lotio vestium & corporis, non patet hic. Dicendum tamen videtur, ꝙ non requiratur in omnibus, sed in hac specialiter requiritur, quia maior munditia debet esse ad hoc, quòd aliquis sit mundus ad comedendum de sanctificatis, q̃ ad hoc quòd sit mundus simpliciter. Ad munditiam autem simpliciter videtur faciendum, sicut habetur supra 11. cap. & 14. & 15. in quibus aliquando iubetur lotio vestium, aliquando autem vestium, & carnis: interdum autem solius carnis, de quo sup. 16. Hic autem ad omnem immunditiam requiritur lotio carnis & vestium, quia est ista specialis immunditia ad inducēdam specialem immunditiam. *Et occubuerit sol.* Hic ponitur alia conditio quæ requiritur ad hoc, ꝙ aliqs efficiatur mundus ad comedendum de sanctificatis. s. quòd occumbat sol. Nam si solum lauaretur aliquis aqua nondum occumbente sole, non erat mundus ad comedendum de sanctificatis, sed oportebat vt sol occumberet. Nec etiam sufficiebat solem occumbere, nisi qui immundus erat, lauaretur aqua, quia tunc non esset mundus. Ista ergo duo simul fieri debebant. Quid autem horum prius esse debeat, non apparet expresse, nisi assumatur argumentum ex ordine literę. s. quia primo agitur mentio de lotione quàm de occubitu solis. & ex hoc videtur esse dicendum rationabilius, quòd prius sit lotio quàm solis occubitus, nisi aliquid contrarium appareat. Item hoc videtur manifeste deduci ex eis, quæ habentur supra 11. cap. vbi cum agatur de immunditia dicitur. Lauabit vestimenta sua, & immundus erit vsque ad vesperūm. In quo innuitur manifeste, ꝙ prius debet esse lotio, q̃ vesperum vel solis occubitus, cum dicat, lauabit vestimenta sua,

F & post lotionem ponit immunditiam cum dicit, & immundus erit vsque ad vesperum, idest postquam fuerit lotus, manebit immunditia in eo, donec veniat solis occasus. Item patet, quia terminus immunditiæ est solis occasus, cum dicatur immundus erit vsq; ad vesperum, & non extendebatur immunditia vlterius. & tunc quæritur an immunditia necessario requirat ad suam ablutionem lotionem vestium & carnis, vel non. Si aūt dicatur, ꝙ non reqritur falsum est; quia tūc superflue poneretur in oībus: sed vbicunq; agitur de immunditia, dr̄ ꝙ lauabitur caro vel vestes. ideo erit necessaria ablutio. & tunc quæritur an ablutio debet fieri necessario ante solis occasum, vel possit fieri post solis occasum. Si aūt dicas, ꝙ aliqua potest fieri post solis occasum, non potest stare: quia tunc cum ipsa sit de necessitate mundationis, non posset esse munditia sine illa, ergo munditia nō esset ibi inducta vsque post solis occubitum. sed falsum est, quia tunc non terminaretur immunditia in solis occubitu: scriptura tamē semper dicit de quolibet immundo per leuem contactum, ꝙ immundus erit vsque ad vesperum. ergo nō poterat extendi immunditia post solis occubitū. oportet ergo ꝙ fiat lotio vestium ante occubitum solis, & hoc est quod intendebatur. Et sic est iste ordo in mundatione, qñcunq; aliquis esset immundus leui immūditia, quæ finiebatur per vnam diem, cum sol occubiturus esset, aut paulo ante lauaret vestimenta sua, & cum sol occumberet efficiebatur mundus. in hoc tamen nihil differebat, quia non solum poterat fieri lotio paruo tempore antequam sol occumberet, sed ēt immediate quo immunditia contracta fuisset, vel parum post, & totaliter ad arbitrium ipsius, qui immundus erat. *Tunc mundatus vescetur de sanctificatis.* Hoc refertur ad id quod immediate dictum est. s. ad solis occubitum: ita ꝙ postquam aliquis lauisset vestimenta & carnem, & occumberet sol, esset mundus. ex quo patet, id quod sup. dicebatur. s. ꝙ lotio esset de necessitate mundationis, quia dicitur hic, ꝙ cum lauerit suā carnem & sol occubuerit, tunc erit mundus, & poterit vesci de sanctificatis. hoc nō refertur ad omnes immundos, sed solū ad eos, qui erant de semine Aaron, quia de eis dictum est in principio legis huius. s. hō de semine Aaron &c. *Quia cibus illius est.* i. quia ad eum iure pertinet comedere de sanctificatis. Vbi aūt probet, ꝙ de iure pertinet ad filios Aaron comedere de sanctificatis. i. de his quæ offerrentur. Dicēdum, ꝙ probatur sup. 7. & 10. c. vbi de filijs & filiabus dicitur, & infra in litera expresse & etiam hic. nam cum dicatur, ꝙ sanctificata sunt cibus hominis de gñe Aaron: satis inductum patet, ꝙ ad eum pertineāt, quia ista lex dat ei ius in rebus sanctificatis, etiam si nulla alia esset. & ponitur hoc hic tanq̃ causa superioris. s. postq̃ homo mundus fuerit comedet de sanctificatis, quia cibus illius est. q. d. iste de iure suo habebat, ꝙ posset comedere de cibis sanctificatis: ideo non oportebat, vt aliquid alterum fieret ad hoc, ꝙ iste efficeretur idoneus ad comedendum de sanctificatis, sed solum ꝙ tolleret immunditia. Sic enim est in naturalibus, vt si aliqua res habeat virtutem ad operandum, & postea ponatur aliquod impediens, non poterit agere; ablato aūt illo impediente & prohibente agere, non oportet ꝙ addatur aliqua vis ipsi rei operanti naturaliter, sed immediate per se agit: qm̄ virtutem habebat ad agēdum. Sic dicitur de sacerdotibus & alijs filijs Aaron, ꝙ res sanctificatæ cibus illorum sunt. s. ꝙ ex seipsis habēt ius ad comedendum de sanctificatis. ideo solū inquiritur, ꝙ remoueatur immunditia, quæ impediebat eos. *Morticinum & captum a bestia.* Hic ponitur alia lex de vitando cibos immundos, scilicet quòd non comedatur morticinum, nec captum a bestia. & illud ponitur incidenta-

Terminus immunditiæ est solis occasus

H

I

K

dentaliter, quoniam supra dicebatur, ꝙ filij Aaron nõ comederent de sanctificatis cibis eo tẽpore, quo erãt immundi, quia tunc erant sibi isti cibi illiciti. Hic autẽ ponitur incidentaliter de alio cibo illicito. s. de capto a bestia & morticino. cibi autem istorũ erant immundi non solum illis, qui erant de genere Aaron, sed etiã toti populo, vt patet Exo. 22. vbi cum ponerentur leges vniuersales ad totum populum, dictum est. Viri sancti eritis mihi; carnem quæ a bestijs prægustata fuerit, non comedetis; sed proijcietis canibus. Hic autem non ponebantur leges omnibus Israelitis; sed solum eis, qui erant de genere Aaron. Ergo istud quod ad totum populum pertinet, incidentaliter positum est, maxime cum non pertineat hoc ad res sanctificatas, de quibus hic agitur. *Morticinum*. Potest enim duo significare morticinum. Vno modo quod per se moritur, & tunc dicitur morticinum penultima correpta, & dicitur de mors & cado. Alio modo dicitur morticinum pro eo quod ab alio occiditur, penultima producta, & dicitur de mors & cędo cędis, quod est occidere vel percutere. Primus modus accipiendi morticinum est vulgaris: communiter enim morticinum pro eo quod per se moritur, accipitur. Secundo modo accipitur morticinum rarius, & tamen de hoc habentur aliqua exempla in scriptura. sic patet sup. 11. c. vbi dicitur de animalibus immũdis ad esum; quia carnes illorum vetabuntur, & morticina eorum non cõtingentur. Ibi enim necessarium est accipi morticinũ pro eo quod per se moritur, & pro eo quod ab altero occiditur: quia si acciperetur solum pro eis, quæ per se moriuntur, non esset differentia inter animalia mũda ad esum, vel immunda. In animalibus enim mundis ad esum, si aliquod per se moreretur, non debebat cõtingi, vt patet supra 11. cap. necesse est ergo ꝙ in animalibus illicitis ad esum non cõtingatur animal mortuum, siue per se mortuum, siue ab alio occidatur. & sic est morticinum pro vtroque. sic etiam patet psal. 78. cum dicitur. posuerunt morticina seruorum tuorum escam volatilibus. vbi necesse est, ꝙ accipiatur morticinum pro eo, quod ab altero occiditur, quia ibi agitur de Iudęis occisis a gentibus, vt patet ex litera. Hic autem potest accipi pro altero eorum. s. pro eo, qđ per se moritur, & dicemus quòd est intelligendũ in animalibus, quæ aliàs ad esum licita erãt. Illa enim quando ab aliquo occiduntur, ad vescendum licita sunt. Cum vero per se moriuntur, sunt illicita. sic habetur supra 11. cap. Si autem accipiatur morticinum pro vtroque, scilicet pro eo, quod per se moritur, vel ab alio occiditur: Dicendum est, ꝙ morticinum duplex est, quia aut pertinet ad animalia, quæ ad cibum licita sunt; aut ad ea, quæ sunt illicita. Si autem accipiatũ pro eis quæ ad esum licita sunt: Dicendum est, quòd aut sunt morticina, quæ per se moriuntur; aut morticina, quæ ab alio occiduntur. Si morticina quæ per se moriuntur, sunt illicita, vt patet sup. 11. cap. Si autẽ sunt morticina, q̃ ab alio occiduntur; tũc aut occiduntur a bestijs, vel ab hominibus. Si a bestijs illicita sunt, vt patet Exo. 22. c. & immediate cum dicitur. captum a bestia. Si autem occidãtur ab homine, aut ad cibos, vel ad alterum vsum: si autem ad cibos, & immediate comedantur, licita sunt: si autem ad alios vsus, & postea comedantur, sunt illicita. Si vero accipiatur morticinum in animalibus illicitis ad esum, aut est morticinum, quod per se moritur, aut quod ab alio occiditur: quocunque autem istorum modorum accipiatur, erant immundi cibi illi. Sed dicet aliquis, in quo casu horum conuenientius hic accipitur.

Morticinum duo significat, & distinctio eius quo ad immunditiã.

Respondetur quòd morticinum accipitur pro eo, quod per se moritur, & ptinet ad animalia, quę alias erant munda ad esum: & patet quia dicitur ibi imme-

A diate. & captum a bestia, idest occisum a bestia. Si tamen acciperetur hic morticinum tam pro eo, quod per se moritur, quàm pro eo quod ab alio occiditur, non oportebat subiungi, & captum a bestia; quoniam vtrunque esset morticinum. De morticino autem ptinente ad animalia illicita ad esum, nihil oportet hic dici; quia hic agitur de vetatione ciborum. animalia autem, quæ secundum se ad cibum illicita erant, siue occiderentur ab aliquo, siue per se morerentur, semper erant illicita ad esum: ideo non oportebat de eis dici, quòd non comederentur. *Et captum a bestia non comedetis*.

B *Quando animalia capta a bestijs, seu in venatione erant licita comedi, aut non licita. Quæst. IX.*

VETANTVR hic animalia capta a bestijs ad cibos, & intelligitur de animalibus, quæ per se erant aliàs licita ad esum. nã si essent illicita nihil differebat, an acciperentur a bestijs, vel aliàs morerentur. ea tamen quæ erant licita ad esum, quando per se moriebantur, erant illicita; quia morticina. si vero ab altero occidebantur, erant aliquando licita, vt si occiderentur ab homine, & aliquando illicita, vt si occiderentur a bestia. Dicitur autem animal captum a bestia ad differentiam animalium captorum aliàs in venatione, vel aucupio. nam si caperentur ferę a sagittarijs vel lancearijs, cibo congruebant: dumtamen priusquam morerentur, iugularentur, & effunderetur sanguis earum. Idem si caperentur in decipula vel pedica; de hoc habetur sup. 17.
C c. cum dicitur. homo quicunque si venatione, aut aucupio feram, vel auem ceperit, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem eius, & operiat illum terra: anima enim carnis in sanguine est. si autem esset capta fera a bestijs, non erat licita ad esum. Dicitur autem hic bestia quodcunque animal, siue ad venationem siue aliàs: vtpote si aliquis acciperet partem alicuius animalis de manu Leonis, vel Vrsi, aut aliorum animaliũ non domesticorum, non licebat comedi, quia a bestia captum erat. Idem si caperetur ab aliquibus animalibus venaticis, sicut sunt canes, aut mustellæ, vel ab auibus vt accipitribus, vel asturconibus, vel quibuscunq;
D alijs, erat immundus talis cibus. semper enim dicebatur animal captum a bestia.

Sed sic considerandum est, ꝙ istud animal, quod a bestijs capiebatur, aut occidebatur in manibus bestiarum, antequam perueniret ad hominem, aut vulnerabatur, sed non occidebatur, aut capiebatur & non vulnerabatur, nec occidebatur. Si primo modo manifestum erat, ꝙ non licebat comedi; quoniam solũ comedere debebant Iudæi animalia, quæ ipsi occidebãt ad esum, vt patet Deuteron. 12. cap. vt patet cum dicitur. si comedere volueris, & te esus carnium delectauerit; occide & comede in vrbibus tuis. & sic animal, quod ab aliqua bestia occisum esset; quamquam homo illud videret occidi, capiebatur tanquam morticinum. Si autem secundo modo accipiatur captum
E a bestia, pro eo quod vulnerabatur, sed non occidebatur: Dicendum est, quod non licebat comedi illud, quia a bestia prægustatum erat. sic patet Exod. 22. cap. cum dicitur. viri sancti eritis mihi, carnem, quæ a bestijs prægustata fuerit, non comedetis. Dicitur autem caro prægustata a bestijs, non solum, quòd bestiæ aliquid inde comedant, sed ꝙ eã mordentes lacerent, cũ autem vulneratur fera a bestijs, prægustata dicit: quoniam partes eius lacerantur. Si autem accipiatur tertio modo captum a bestia pro eo, quod solum est captum, & non est occisum; nec vulneratum: Dicendũ est, quod erat licitum ad esum, quoniam non erat a

bestijs

bestijs laceratum. Et si obijcias, quia dicitur hic, & captum a bestia, Respondendum est, ꝙ non debet accipi captum a bestia pro eo, quod solum capitur, sed ꝓ eo quod capitur, & laceratur, sic patet Exo. 22. cum dicitur. carnem quæ a bestijs prægustata fuerit, non comedetis. etiam non dicitur quæ capta fuerit a bestijs. Cum ergo accipitur hic, & supra 17. c. capi a bestijs, & prohibentur comedi animalia a bestijs capta, intelligitur capi, idest lacerari vel prægustari. sed quia raro cõtingit, aut est difficillimum, ꝙ animalia a bestijs capta non lacerentur; aut prægustentur; diffinitur vniuersaliter quòd animalia a bestijs capta non comedantur. *Nec polluentur in eis.* Idest & non polluentur comedẽdo illa. per hoc enim quòd Iudæi comederent animalia capta a bestijs, vel morticina, polluebantur, idest erant inepti ad introeundum in sanctuarium, & accedendum ad res sacras. hanc tamẽ pollutionem Deus vetat; quia per eam impeditur cultus suus; cum illi qui polluti sunt, non poterant accedere ad locum diuini cultus. *Ego sum Dominus.* s. qui iubeo ea quę dicta sunt; ideo illa facere debetis. *Custodiant præcepta mea.* Hoc refertur ad præcepta de immunditia vitanda: nam quãquam verum sit, ꝙ Deus iubeat omnia præcepta sua custodiri; tamen hic non intelligitur, nisi de præceptis pertinentibus ad munditiam Iudæorum, & patet cum dicitur, & non subiaceant peccato, & non moriantur in sanctuario, cum polluerint illud. Sed pollutio sanctuarij non est, nisi quando aliquis incurrisset immunditiam, & postea immundus introiret in sanctuarium, vt habetur 15. cap. & Nume. 19. cap. *Vt non subiaceant peccato.* Idest custodient ista pręcepta, vt non subiaceant peccato. i. vt non subiaceant culpę: quia qñ aliquis non custodiret ista præcepta in culpa erit, vel dicitur subiacere peccato. i. subiacere pœnæ peccati. & ista est proprior significatio. Nam subiacere significat obligatum esse, & est aliquid inuoluntarium: peccatum vero siue ipsa culpa voluntaria est: non ergo subiacetur ei, sed pœnæ: qm̃ pęna & obligatio ad pœnam in peccatis necessaria sunt: ipsum autẽ peccatum est simpliciter voluntarium. ideo est sensus, ꝙ custodiant ista præcepta, ne subiaceant peccato. i. ne subiaceant pœnæ quæ est propter peccatum.

Notand. Sciendum autem circa istam pollutionem, ꝙ ipsa non est ſm se mala, nisi cum est prohibita. Nam pollui super mortuos iniquitas nulla est, sed magis pietatis ministerium, cum alicui funeris officium impẽdit. Ista autem non erat vetita in popularibus, sed solum significabatur eis, ꝙ erat immunditia, & si eam contraxissent, ꝙ arcerentur ab ingressu sanctuarij, sed nõ prohibebantur cõtrahere talem immunditiam. ideo etiam si contraherent, nihil peccabant: solum autem erat peccatum suum si contraxissent immunditiam, & non expiati introirent in sanctuariũ. cuilibet enim talis ingressus ad res sanctas, & accessus interdictus erat, vt patet sup. 15. cap. & Num. 19. c. & istud est peccatum quod dicitur hic. s. vt non subiaceant peccato. i. non sint obligati ad pęnam pro peccato, quod est intrando in sanctuarium post pollutionem, & declarat immediate cum dicitur, ne moriantur in sanctuario, cum polluerint illud. In sacerdotibus autem præceptum de immunditia vitanda strictius est: quoniã non solum prohibetur eis introire in sanctuariũ, postquã polluerentur; sed etiam iubetur, ne polluantur, vt habetur ex superioribus, cum sacerdoti magno non permittatur pollutio super aliquem mortuum. Sacerdotibus autem minoribus prohibita erat pollutio, nisi in sex personis: ideo qñcunque agerent contra hoc, peccabant contrahendo immunditiam voluntariam, ẽt si nõn polluerent sanctuarium: quia solum ipsi faciebant contra id quod vetitum erat. *Ne moriantur in sanctuario, cum polluerint illud.* Idest obseruent præcepta

F ista Israelitæ, ne moriantur in sanctuario, cum introierint in illud habentes pollutionem.

Quomodo sacerdotes magis peccant quando intrant in sanctuarium polluti quàm populares.

Quæst. X.

Sciendum quòd ista lex traditur tam sacerdotibus quàm alijs de populo: omnes enim q̃cunque polluti in sanctuarium ingrederentur, polluebant illud, & obligati erant ad pęnam. magis tamen in hoc delinquebant sacerdotes quam populares. Primo quia sacerdotes erant, & in sacerdotibus cæteris paribus peccata grauiora sunt. Secundo

G quia magis tenentur sacerdotes obseruare honorem, & munditiam sanctuarij, quàm omnes de populo: immo ipsi soli sacerdotes erant obligati ad pęnas oĩum malorum, quę fierent in sanctuario, vt patet Nume. 18. cap. cum dicitur. tu & filij tui tecum portabitis iniquitatem sanctuarij: & tu & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij vestri. Vulgares autem non tantũ tenebantur ex officio suo ad obseruandam munditiã domus; ideo quando peccaret sacerdos contra munditiam, grauius peccatum erat, q̃ si deliquisset aliquis de popularibus. Item est maius peccatum sacerdotũ polluẽtium sanctuarium q̃ aliorum: quoniam ipsi dupliciter peccant; populares autem simpliciter. quod patet, quia sacerdotes peccant ex eo, ꝙ polluũtur accedentes ad res immundas, etiam si non intrent in sanctuarium, quia ista pollutio eis inhibita est. Secundo

H peccant, cum intrant in sanctuarium polluti. populares autem solum peccant simpliciter. s. quando intrãt in sanctuariũ polluti. Nam ꝙ ante polluantur nõ est in eis peccatum, sicut in pollutionibus, quæ sunt sup mortuo. quamuis ergo vtrique occiderentur in sanctuario, cum polluerent illud, velocius tamen occiderentur, & sępius illi qui essent sacerdotes, quã alij: & in ipso sanctuario moriebantur, vt vbi peccabant, ibi pœna infligeretur: hoc autem erat ad maiorem reuerentiam sanctuarij. Nam si ibi aliquis peccaret, & non puniretur ibidem, sed alibi; nesciretur an punitio illa, quæ venit, esset propter peccatum contractum in sanctuario, an propter aliquid alterum, & sic non tantum timeretur sanctuarium. Si autem peccantes in sanctuario ibidem immediate punirentur, manifestũ esset, quòd illa punitio fiebat propter offensam illatam sanctuario. sic patet de Nadab & Abiu, qui in sanctuario mortui sunt coram domino, cum male ministrarent, vt habetur supra 10. & 16. Sic etiam patet de rege Ozia, qui conatus in sanctuario ministrare, sicut sacerdotes, percussus fuit lepra in fronte, vt patet 4. Reg. 15. cap. Idem de Heliodoro principe misso a Seleuco rege Syrię, vt acciperet pecunias depositas in sanctuario: sed ibidem apparuerunt duo viri, qui quasi vsque ad mortem eum perduxerunt, vt patet 2. Machab. cap. 3. & ibi confessus est Heliodorus esse virtutem Dei in loco illo, quia ibi punitus est, & timuit lotem cum illum nimis. sic patet cum dicitur, siquem habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, si tamen euaserit. Si autem iste Heliodorus non fuisset punitus in sanctuario, sed extra; non cognouisset virtutem Dei esse in loco illo; sed putauisset ex aliquo alio sibi prouenisse. conueniebat ergo vt morerentur in sanctuario, qui contra sanctuarium peccabant. *Cum polluerint illud.* Idest cum per contaminationes suas illud inquinauerint. Non enim inquinatur sanctuarium in seipso; Quia non est aliquid potens recipere contaminationem; sed dicitur coinquinatum quantum ad

Qũo est cõueniẽs, ut qui intra sãctuarium peccabant intra illud occiderentur.

I

K

existi-

existimationem nostrã;quia nos existimamus illud esse immundum, cum homines immundi in illud introierint: & per hoc vere contemnitur. *Ego dominus, qui sanctifico eos.* Idest ego sum Deus eorum, qui volo eos esse mundos: nam non accipitur hic sanctificare, idest sanctum efficere;quia ista sanctitas,quę hic induci debebat,non inducebatur a Deo, sicut est de sanctitate de qua nos hic loquimur,scilicet de iustificatione quę est in infusione gratię, & deletione peccatorum, Deus enim istam sanctificationem operatur:quia pure spiritualis est,sed sanctificatio de qua hic dicitur,est munditia inducta pure per operationes Iudęorum, scilicet cauendo a quibusdam corporalibus immunditiis in quibus nullus labor est abstinere: consistit ergo ista sanctificatio pure in operatione Iudęorum, nõ ergo sanctificabat eos Deus sanctos efficiens,sed sanctos esse iubens. *Omnis alienigena non comedet de sanctificatis.* Hic ponitur regula de personis prohibitis a comestione sanctificatorum:& fuerat, supra posita una conditio,scilicet munditia: hic autem ponuntur aliæ, scilicet,quod qui comesturi sunt de sanctificatis, non sint alienigenę,& dicitur,omnis alienigena nõ comeder de sanctificatis, idest nullus alienigena per ęquipollentiam.

Regula de personis prohibitis a sãctificatorũ comestiõe.

Alienigena tripliciter accipitur, & quibus alienigenis erat prohibitus esus sanctificatorum. Quæst. XI.

CONSIDERANDVM, quod alienigena, vel externus multipliciter accipitur. Vno modo pro illis,qui non erant de gente Iudęorũ. Sic patet.3.Regum.11.cap.cum dicitur, rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, ibi enim accipiuntur alienigenę pro mulieribus, quę non erant de gente Iudęorum, quod patet in eo, quod subditur,filiam quoque Pharaonis, & moabitidas,& amanitidas, idumeas, & sidonias, & etheas de gentibus,super quibus dixit Dominus filiis Israel non ingrediemini ad eas.

Alio modo dicuntur alienigenę omnes Israelitæ,q non sunt de genere Leuitarum,sic habetur Nume.1.ca.cum dicitur de ipsis Leuitis, quod excubent in circuitu Sanctuarij figentes castra sua;& mandatur ne aliquis alienus accedat,cum dicitur, quisquis externorum accesserit,occidetur,sic enim patet Nume.18.capitu.cum iubetur,quod sacerdotes,& Leuitę faciant omnia ministeria Sanctuarii,& nullus accedat ad eos, & subditur,alienigena non miscebitur vobis,vocauit ergo alienigenas oẽs Israelitas,qui non erant Leuitæ.

Tertio modo accipitur alienigena pro omnibus, qui non sunt de genere sacerdotali, sic habetur Num. cap.3.cum iubetur,quod Aaron, & filii sui facerent officia in ministratione Sanctuarii: & nemo aliorum hoc conaretur efficere cum dicitur, Aaron autem, & filios eius constitues super cultum sacerdotii: externus,qui ad ministrandum accesserit,morietur, vbi ẽt Leuitę vocantur externi,vel alienigenæ nisi sint de genere Aaron,& patet in Chore,& sociis eius, erant. n. de genere Leui,vt patet Exo.6.cap.& Nume.16.capi. quia tamen cõtẽdebant ministrare in officiis sacerdotalibus,a Domino occisi sunt;ut patet Nume.16.cap. Simile habetur Nume.18.cap. cum loquitur Deus ad Aaron dicens,tu autem,&filii tui custodite sacerdotiũ vestrum,& omnia,quę ad cultum altaris pertinent; & quę intra velum sunt, per sacerdotes administrabantur:siquis externus accesserit, morietur. vocauit autẽ externos ibi etiam Leuitas.Hic enim manifestum est ꝙ non accipitur primo modo externus, vel alienigena pro eo, quod est gentilis: quia tunc concederetur aliis,quod comederent de sanctificatis,sed falsum est,

A qm̃ hoc mõ nullus de Israelitis ꝓhibitus esset,cum nõ esset alienigena:nisi essent in eo alię conditiones. Falsum tamen est, quia etiam filię sacerdotis quando erant tradirę aliis uiris,quàm de genere Aaron, non poterant comedere de sanctificatis, ut patet immediate. Idem dicitur de omnibus,qui comederent de sanctificatis per ignorantiam, quod soluerent,quod comederunt,& quintã partem insuper.

Item non potest hoc accipi pro secundo modo, s. ꝙ nullus alienigena comederet de sanctificatis,i.nullus de Israelitis preter Leuitas,sed hoc falsum est;quia tunc liceret omnibus Leuitis comedere de sanctificatis,sed falsum est,quoniam solis viris,& feminis de genere Aaron concessa erant sanctificata,ut patet,supra
B 10.cap.cum dicitur,tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostiis salutaribus filiorum Israel: eo quod armum,& pectus,& adipes,qui cremantur in altari, eleuauerint coram domino, & pertineant ad te, & ad filios tuos lege perpetua.Solum ergo accipitur hic alienigena tertio modo, scilicet pro illo, qui non erat de genere Aaron,etiam si esset de Leuitis, non enim liceret ei comedere aliquod sanctificatum: solis autem Aaronitis tam filiis, quam filiabus ex iure hoc conueniebat,ut dictum est.

Sed contra hoc aliquis arguet,quod alienigenis primo modo dictis conueniret comedere de sanctificatis.Nam cõuersi de gentibus erant alienigenę primo modo,istis tamen licebat vt comederent de sanctifica
C tis,patet quia licebat eis cum circumcisi essent, celebrare phase,vt habetur Exo.12.ca. cum dicitur, quod si quis peregrinorum in vestram uoluerit transire coloniam, & facere phase domini, circumcidetur prius omne masculinum eius, & tunc rite celebrabit: siquis autem circumcisus non fuerit, non vescetur ex eo. Quòd autem carnes agni paschalis essent sanctificatę apparet;quia ipse paschalis agnus est sacrificium, vt habetur Nume.9.capit.cum dicitur, siquis autem mundus est,& in itinere non fuit,& tamen non fecit phase exterminabitur anima illa de populis suis: quia sacrificium non obtulit domino tempore suo; peccatũ suũ ipse portabit.

Dicendum est,quod comedere de agno paschali erat comedere de aliquo sanctificato: tamen non erant vetita sanctificata omnia;sed solum ea,quæ offereban
D tur domino,& de quibus aliqua pars cedebat ei. Alia autem erant sanctificata,quę separabantur a rebus pro fanis: tamen de eis nihil offerebatur Domino super altare,sed comedebant sacerdotes de illis,& poterant tradere laicis vendendo,aut aliàs,ut supra declaratum est,agnus autem paschalis erat aliquid sanctificatum, proueniebat tamen alienigenis: quia Deus dabat eis ius comedendi illud,quod erat sacrum:etiam quia ista sanctificata, de quibus vetantur hic comedere alienigenę,sunt ea,quę pertinebant ad sacerdotes:sed agnus paschalis non pertinebat ad sacerdotes, tanquam populares deberent eis dare aliquid de agno paschali, ideo licebat popularibus comedere de talibus sanctificatis:quamquam aliquid de agno paschali pertineret
E ad eum,scilicet sanguis,& adeps.

Sed adhuc arguet aliquis de sacrificiis pacificis,in q bus licebat popularibus accipere partes carnium oblatarum,totum enim eis proueniebat, preter adipes, & pectusculum,& armum,vt colligitur ex his,quę habẽtur supra.7.cap.& tamen ista sanctificata erant,de quibus offerebatur aliquid domino super altare, scilicet adipes: & aliquid de eis proueniebat in iura sacerdotum scilicet pectusculum,& armus: & tamen erat aliquid pro vulgaribus. Respondendum est, quod sicut supra dictum est, ista sanctificata intelliguntur de illis quę proueniebant in ius sacerdotũ: sed in hostiis pacificis

cificis ſacerdotibus ſolum proueniebat pectuſculum,
& armus dexter. De his igitur non licebat alicui popu
lari comedere,ſecus autem de aliis partibus, quę non
proueniebant in ius ſacerdotum: quoniam illę cede-
bant in ius laicorum offerentium ex determinatione
Dei.

Sciendum autem, quòd cum dicitur, quòd alieni-
genę non debent comedere de partibus ſanctificatis,
quę proueniunt ſacerdotibus, non intelligitur hoc ſo
lum inuitis ſacerdotibus; quoniam hoc generaliter
malum eſſet; etiam ſi illa,quę auferuntur; non eſſent
ſanctificata:nam ablatio cuiuslibet rei inuito domi-
no peccatũ eſt. Sed intelligitur iſta comeſtio ſancti-
ficatorum, ſacerdote permittente, vel etiam dante:nã
quamq̃ ſacerdos alicui daret carnes ſanctificatas, nõ
liceret illi comedere de eis, ſi ſciret eas ſanctificatas:
tunc enim tam ipſe,quam ſacerdos peccabant.

Nec obſtat ſi dicas, quòd iſtę carnes ſanctificatę
pertinebant ad ſacerdotem; ideo poterat de eis dare
cui vellet.

Reſpondendum, quòd non licebat ſacerdoti hoc
facere: quia quamquam res ſanctificatę eſſent purę
ipſius quantum ad vſum in cibos, non poterat tamẽ
de eis diſponere ad libitum ſuum; quia ſacerdotibus
proueniebant iſta ex lege; ideo non poterant in eis
habere maiorem diſponendi poteſtatem, quam lex
eis tribueret,pręcipue lege vetante, quod ſacerdotes
facere vellent,ſed ſacerdotes habebant ſanctificata ex
lege;& ipſamet lex determinabat eis, ne aliquis de a-
lienigenis comederet de ſanctificatis,ergo non pote-
rant ipſi alicui tradere alienigenę tanquam diſponen-
tes de rebus ſuis.

Quæ dicũtur hic ſanctificata.

Sciendum autem, quod ſanctificata dicuntur hic,
quę de ſacrificiis in ius ſacerdotum cedebant; & de
iſtis non licebat alicui edere: ſed alia erant magis sã-
ctificata,ſcilicet ea, quę pertinebant ad Deum, vt in
holocauſtis omnes carnes,& caput,& pedes cum in-
teſtinis. In ſacrificiis autem pro peccato, & victimis
pacificis pertinebant adipes, & aliquando alię particu-
lę: & de his nullus comedebat. Non poteſt tamen
intelligi iſta lex de ſanctificatis iſtis; quoniam de his
non ſolum non comedebant alienigenę; ſed etiam
nec ſacerdotes:nulli enim hominum licebat comede
re aliquid de ſanctificatis, quę in partem Domini pro-
ueniebant:ſicut in omni ſacrificio proueniebat domi
no ſanguis ad expiandum: ſi quis autem comederet
de illo moreretur,ſic patet ſupra ſeptimo capitu. cum
dicitur, ſanguinem quoque omnis animalis non ſu-
metis in cibum, tam de auibus, quam de pecoribus:
omnis anima quę ederit ſanguinem peribit de popu-
lis ſuis. Sic etiam patet ſupra 17. capitulo cum dici-
tur homo quicunque comederit ſanguinem, obfir-
mabo faciem meam contra eum, & diſperdam eum
de populo ſuo: anima carnis in ſanguine eſt: & ego
dedi illum vobis, vt ſuper altare meum expietis pro
animabus veſtris, & ſanguis pro animę piaculo
ſit.

Eodem modo pertinebat ad ſacrificium Domini
adeps in omnibus ſacrificiis: & ſi quis comederet adi-
pem moriebatur, ut patet ſupra tertio capitulo cum
dicitur, omnis adeps domini erit iure perpetuo in ge
nerationibus, & cunctis habitaculis veſtris:nec adipẽ
nec ſanguinem omnino comedetis, ſic patet ſupra 7.
capitu. cum dicitur, ſiquis adipem qui offerri debet
incenſum Domini,comederit,peribit de populo ſuo,
ſimiliter quoque ad Deum pertinebant carnes totali
ter in holocauſtis,ut patet ſup. 1. cap. Siquis ergo de il-
lis comedere vellet,eandem pęnam incurreret,quam
in omnibus ſuperioribus: ſiue iſte eſſet ſacerdos, ſi-
ue quicunque alius:quoniam nemini ius erat ſuper id

F quod ad Deum pertinebat.Ideo dicendum, quod ſo-
lum agitur hic de illis, qui comederent ſanctificata,
quę pertinebant ad ſacerdotes:ſiquis autem comede-
deret ſanctificata, quę pertinebant ad ſolum Deum,
aut comedebat ſcienter; aut neſciens, ſi comedebat
ſcienter,agebat per ſuperbiam,& moreretur, iuxta il-
lud Nume. 15. capitu. ſcilicet anima, quę per ſuperbiã
aliquid commiſerit, ſiue ciuis ille ſit, ſiue peregrinus
quoniam aduerſus Dominum rebellis fuit, peribit de
populo ſuo,verbum enim domini contempſit, & pręc
ceptum illius fecit irritum:idcirco delebitur, & porta
bit iniquitatem ſuam. Si autem ageret neſciens,non
eſt aliqua pęna determinata, quę ei inferri deberet,
ſed videtur, quod deberet imponi ſatis magna pęna:
vtpote ſi comediſſet partem adipis, qui cremari debe
G bat;aut de carnibus,quę deberent ſuper altari adoleri,
quòd daret in holocauſtum vnum, vel duos arietes;
& quòd daret aliquid pro peccato: quoniam quando
aliquis comedebat per ignorantiam de ſanctificato,ꝙ
pertinebat ad ſacerdotem;dabat tantundem,& quin-
tam inſuper partem, vt patet infra, pręter hoc etiam
offerebat unum arietem pro peccato, ut patet, ſupra
5. capitu. maior ergo debebat imponi pœna, quando
aliquis comederet de ſanctificatis,quę pertinebant ad
Deum ſolum,& ſic imponęretur pęna, quę prædicta
eſt. *Inquilinus ſacerdotis*. Dicuntur inquilini illi, qui
morantur cum ſacerdote, non illi, qui ſeruiunt con-
ducti pro mercede: quoniam iſti vocantur mercena-
rii,& de eis immediate dicitur:ſed qui ſeruiunt ad ali-
H quem leuem famulatum, ſiue aliquam ſubiectionem
paruam ſacerdoti dicuntur,& habitant cum illo, ſunt
autem iſtę perſonę excluſę a cibis ſanctificatis,quoniã
non pertinent ad ſacerdotem, & iſtę ſunt tertię perſo
nę inter excluſas.

Sciendum autem,quod iſti inquilini intelliguntur
pro illis,qui ſunt extra familiam,& cognationem Aa-
ron,ſiue ſint de leuitis,ſiue de Iſraelitis: quoniam ſi eſ-
ſent de genere Aaron,ſiue eſſent inquilini;ſiue quicũ
que ſuſciperentur ad cibos ſacros,intelligitur tamẽ de
illis,qui erant extra cognationem Aaron, & iſti uoca-
bantur ſupra alienigenę reſpectu ſacerdotum,de qui-
bus dixerat vniuerſaliter littera,omnis alienigena non
comedet de ſanctificatis.

Inquilini hic, qui dicantur, & an prohiberentur a ſanctificatorum cibis.

I Aliqui tamen dubitarent de inquilinis, an comede
rent de rebus ſanctificatis;quoniam ipſi aliquo modo
pertinebant ad ſacerdotes:& videtur, quòd deberent
comedere,quia quantũ ad hoc non erant alienigenę.

Et reſpondetur, quod non poſſent comedere de
ſanctificatis; quia ad hoc,vt comederent de eis, debe-
rent totaliter pertinere ad ſacerdotem, ſed non perti-
nent. *Et mercenarius*. Hic excluditur alia perſona,quę
eſt quarta ſcilicet mercenarius. Dicuntur autem mer
cenarii,qui non ſunt ſerui alicuius;ſed propter merce
dem conducti ſunt ad aliquem famulatum.Iſti.n.non
debent comedere de ſanctificatis pertinentibus ad ſa-
cerdotem;quia non ſunt de familia illius. *Non veſcen-
tur ex eis*. Nullus iſtorum comedere poterat de ſancti
K ficatis,quamq̃ ſtarẽt in domo ſacerdotis.motiuũ,aũt
huius eſt,quia qui ſunt in poteſtate alicuius, comedũt
de cibis quos eis dñi ſui largiuntur: ſed ſacerdotes ha
bent in partes ciborum ſuorum res ſanctificatas:patet
Num. 18. c. Videtur ergo,ꝙ deberent dare ſacerdotes,
inquilinis ſuis,& mercenariis ſuorum ciborum:partes
ſed reſpõdetur,ꝙ non.ſ.ꝙ q̃q̃ ſacerdotes veſcantur sã-
ctificatis, & tribuant aliis famulis ſuis, tamen non da-
bunt mercenariis, uel inquilinis. *Quem autem ſacerdos
emerit*. Hic ponuntur quędam perſonę de familia ſa-
cerdotis,quibus licitum erat comedere de ſanctifica-
tis cibis,& inter hos ponitur prius ille quem ſacerdos
emerit.i.ſeruus empticius.

Quare

Quare serui empticii sacerdotum poterant comedere de sanctificatis, & non mercenarij nec inquilini.
Quæst. XII.

DIFFERT autem iste a superioribus; quoniã inquilini, & mercenarii non comedebant de cibis sãctificatis, serui autem, & vernaculi de quibus infra, comedebant de cibis. Ratio huius est, quoniam lex intendit, vt sacerdos comedat de cibis sanctificatis; & omnes de genere suo, & illi qui pertinent ad eum totaliter: mercenarii autem & inquilini non erant de genere sacerdotis, & si essẽt non computabantur tanquam mercenarii, & inquilini, sed comedebant. Sed hic dicuntur mercenarii ꝓut non pertinent ad sacerdotem.

Item mercenarii, & inquilini non sunt totaliter aliquid ipsius sacerdotis, de inquilino patet, qui manet paruo tempore cum sacerdote, vel est ei obligatus ad aliquem paruum famulatũ, manifestum est, quod nõ pertineat totaliter ad sacerdotem. De mercenario eodem modo patet: quoniam mercenarii sunt homines liberi non obligati alicui totaliter, & agunt quicquid volunt, solum autem in hoc subiecti sunt, quod cum ipsi recipiant mercedem a cõductoribus, tenentur ad illam operationem, pro qua precium receperunt. Si tamen conductores aliquid alterum iubere vellent, non erant obligati ad faciendum: non ergo licebat istis comedere de sanctificatis, quia non pertinent totaliter ad familiam sacerdotum: serui autem empticii ad eos, quorum serui erant, sic habebant, quod erant totaliter illorum: nam seruus dicitur esse possessio domini sui iuxta Arist. 5. Ethic. vocatur etiam seruus pecunia domini sui, ut patet Exo. 21. capit. sicut enim pecunia totaliter est eius, cuius est pecunia: ita seruus totaliter est eius, cuius est seruus: sic enim ait Arist. 1. Politico. cum dicitur, seruus est homo ens simpliciter alterius, ideo sicut seruus est totaliter domini sui, ita ea quę sunt domini, debent communicari seruo, cum seruus nihil alterum habeat prẹter id quod est domini sui. Rationabiliter ergo serui sacerdotum totaliter pertinentes ad sacerdotes debent comedere de sanctificatis: mercenarii autem, & inquilini minime.

Apud Iudæos erãt serui.

Sciendum autẽ, ꝙ serui dicuntur esse duplices apud Iudeos. Quidam enim erant serui de gentilibus nati, & isti erant serui simpliciter; quoniam transmittebantur ad posteros vt patet. inf. 25. capit. cum dicitur, seruus, & ancilla sint uobis de nationibus, quæ in circuitu vestro sunt, & de aduenis qui peregrinantur apud vos: uel qui ex his nati fuerint in terra vestra, hos habebitis famulos, & hẹreditario iure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in ẹternum. Alii erant serui non simpliciter, sed ad tempus, & isti erant Iudẹi inter se. nam si uenderetur unus Iudẹus alteri, non permanebat semper uenditus in seruum, sed in anno remissionis, qui erat septimus, liber egrediebatur: uel si accepisset vxorem a domino suo, & vellet eam cum liberis suis inde susceptis liberam educere, expectabat vsque ad annum Iubileum, qui est annus quinquagesimus de hoc habetur Exo. 21. c. & inf. 25. & Deute. 15. c. De his autem omnibus erat uerum, quod hic dicitur, quod siue esset seruus empticius, siue de Iudæis, siue de gentilibus, debebat comedere de sanctificatis. Idem autem si esset aliqua puella uendita in ancillam de Iudẹis alicui sacerdoti; quoniam tunc comederet de sanctificatis sicut serui. Vendebantur autem puellę Hebræorum solum ante pubertatem, ut acciperentur in uxores ab illis, qui emebant eas, uel a filiis eorum: quæ si non acciperentur in vxores a dominis suis **A** adueniente pubertate, redibant in domos patrum suorum adueniente pubertate nullo precio dato, de redemptione autem harum, & de modo precii late dictum est Exo. 21. c. vbi de hac materia agitur.

Sed Rabbi Salomõ, dicit, quod serui de genere Hebræorum non debent censeri eodem iure, quo alii serui de gentilib. nam serui de gentilibus sunt simpliciter serui ad omne tempus, ut patet. inf. 25. capit. Serui autem de genere Hebrẹorum non erant serui simpliciter: sed quasi mercenarii, ut patet eodem capitulo cũ dicitur, si pauperrate compulsus uendiderit se tibi frater tuus, non opprimes eum seruitute famulorum: sed quasi mercenarius, & colonus erit: usque ad annum iubileum operabitur apud te; & postea egredietur cum liberis suis, mei enim serui sunt, & ego eduxi eos de **B** terra ẹgypti: non veneant conditione seruorum. Si ergo Iudæi non vendebantur tanquam serui, sed mercenarii, & mercenarii nõ comedebãt de sctĩficatis, ut patet s̃. nõ debebãt serui comedere de sanctificatis. Rñdendum est siue essent serui Hebrẹi, siue de gentilib. quod licebat eis comedere de sanctificatis: quia quocunque modo pertinebant totaliter ad eum, cuius erant serui: & si serui de genere gentilium essent serui in ẹternum, & serui de genere Iudẹorum solũ essent vsque ad annum remissionis, uel Iubilẹi: tamen eo tẽpore quo serui de Iudẹis erant serui; ita erant proprie serui, & totaliter pertinentes ad dominos suos, sicut serui de gentilibus, nihil enim sibi poterant acquirere sed dominis; & alias conditiones seruorum habebãt. Cum ergo nihil haberent isti, inquantum erant serui, **C** nec aliquid erat eis liberum; ita pertinebant ad dominos suos, sicut serui de genere gentilium: ideo debebant comedere de sanctificatis sicut alii serui. In littera hebraica ubi nos dicimus. *Quod autem sacerdos emerit.* Habetur apud hebreos. *Anima empta precio sacerdotis.* Et intelligit Rabbi Salomon per hoc seruum de genere Chananæorum, vel aliarum gentium, qui perpetuo manebat apud dominum suum, vt habetur inf. 25. cap. Intelligit etiam puellam emptam de genere hebræorum, quam emerat, ut esset vxor sua sacerdos. De puellis isto modo venditis habetur Exo. 21.

Ista expositio Rabbi Salomon non tenet quantum ad primam partem, in qua dicit intelligi hoc de seruis gentilib. ꝑ hoc excludere volens seruos de genere he**D** brẹorum nam ut sup. dictum est, ita pertinebant totaliter ad dominos serui empti de genere Iudæorum, siue manerent usque ad Iubileum, siue usque ad annũ remissionis, sicut serui de gentilibus: ideo non debebant esse peioris conditionis in comedendo.

Quantum ad aliã partem, in qua dicit intelligi hoc de mulieribus emptis a sacerdotibus, ut acciperentur in uxores, aliqui dicunt, quod non potest stare: quia sacerdotes debebant accipere vxores de nobili genere; sed tales nunquam uenduntur eo modo, quo venduntur puellę, de quibus habetur Exod. vigesimoprimo capitulo.

Responderi potest quod in ista parte vera sit positio Rabbi Salomonis. Poterat nãq; vnus sacerdos vendere filiam suam alteri, ut acciperet in vxorem; quia **E** forte pauper erat, vel quilibet de popularibus hoc facere poterat. Cum autem obiicitur, quod sacerdotes accipiebant in vxores semper puellas nobiles. Respondetur falsum esse; quia hoc solum iussum est summo sacerdoti, ut patet supra prẹcedenti capitulo: aliis autem vetitum erat, quod acciperent fœminas repudiatas ab aliis, uel meretrices, aut uiles, summo autem sacerdoti iubebatur insuper, quod acciperet nobilem fœminam, poterat ergo quilibet de minoribus sacerdotibus accipere in uxorem aliquam puellam, quam emisset siue ab alio sacerdote, siue ab aliquo de popu-

popularibus. *Et qui vernaculus domus eius fuerit.* Hic ponitur alia perſona, quę non erat de genere ſacerdotum, ſed erat in domo ſacerdotum: & iſti vocantur vernaculi.

Vernaculus dupliciter dicitur

Dicitur autem vernaculus dupliciter, vno modo pro eo, qui cum aliquo ad famulandum habitat non conductus certa mercede, ſed expectans ab eo aliquod bonum, iuxta determinationem ipſius domini.

Alio modo dicuntur vernaculi illi, qui ſunt filii ſeruorum, ſcilicet quod ipſi non ſunt capti in bello; nec precio empti, ſed nati in domo dominorum ſuorum a ſeruis, & ancillis: & iſti totaliter pertinent ad ius dominorum ſuorum, ſicut ſerui, qui nihil habent nec acquirunt, ſed ſimpliciter ſunt ipſorum dominorum. Ideo ſicut ſeruis licitum erat comedere de cibis conſecratis, ita licebat ipſis vernaculis: equaliter enim pertinebant ad dominum vernaculi, & ſerui, & iſte modus eſt quem magis ſcriptura frequentat, & ſic accipitur hic. nam accipiendo primo modo non deberent vernaculi comedere de cibis dominorum ſuorum, ſcilicet de conſecratis, nam non totaliter pertinebāt ad dominos. In ſecundo modo totaliter pertinent. *Hi comedent ex eis.* Ideſt vernaculus, & ſeruus, quamquam non ſit de progenie ſacerdotum, comedent de ſanctificatis. *Si filia ſacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit.* Hic ponitur alia perſona, cui non licebat comedere de sāctificatis, ſcilicet filia ſacerdotis in caſu quo fuiſſet accepta in vxorem ab aliquo viro non eſt de ſtirpe ſua: Pro quo ſciendum, quod filiis, & filiabus ſacerdotum licebat comedere de ſanctificatis, ut patet ex eo, quod habetur. ſ. 10. c. ſ. pectuſculum quoque quod oblatum eſt; & armum qui ſeparatus eſt, edetis in loco mūdiſſimo, tu & filii tui, & filię tuę: tibi enim ac liberis tuis repoſita ſunt de hoſtiis ſalutaribus filiorum Iſrael. Quamquam autem generaliter pertinet ad omnes de genere ſacerdotum comedere de ſanctificatis: tamen aliquis caſus erat in quo non licebat filiabus ſacerdotum, & iſte eſt cum acciperentur in vxores a uiris alterius tribus.

Filiæ ſacerdotum qñ nō licebat edere ḋ ſāctificatis.

Et ratio huius eſt, quoniam iſti, qui comedebant de ſanctificatis, ideo comedebant; quia videbantur pertinere ad ſacerdotem miniſtrantem: ſed filię quando erant in poteſtate patrum, pertinebant ad eos: ſi vero traderentur in vxores viris aliarum tribuum, iam non pertinebant ad familiam ſacerdotum, ſed ad familiā virorum ſuorum, cum fœmina ſequatur familiam viri, & quia eis qui ſunt de altera familia, de ſanctificatis comedere non licet; ita eis fœminis filiabus ſacerdotū quę in vxores acceptę ſunt a viris aliarum tribuū, non licebit comedere.

Sed quęret aliquis, cum filia ſacerdotis tradita in vxorem viro alterius tribus non habeat ius comedendi de ſanctificatis; an filius ſacerdotis ducens vxorem de altera cognatione poſſit comedere de ſanctificatis. Reſpondendum eſt, quod licitum erat filio ſacerdotis quomodocunque contraheret, comedere de ſanctificatis. Nam filia ſacerdotis contrahens cum viro alterius tribus, vel familię non comedebat de ſanctificatis, quia tranſibat ad aliam tribum. Filii tamen ſacerdotum, etiam ſi contraherent cum mulieribus aliarum tribuum, non tranſibant ad alias tribus, cum uiri nō ſequantur familias vxorum, ſed magis econtrario, ideo nihil maius erat, quod acciperent ſacerdotes vxores de ſuis tribubus, quam de aliis; cum non acquiratur aliquid viro per vxorem; nec deperdatur, potiſſime, quia ipſis ſacerdotibus conueniebant cibi ſanctificati, propter miniſtrationem in Sanctuario: ſed nihil magis miniſtrabant, ſi haberent fœminas de ſtirpe ſua,

F quàm ſi haberent quaſcunque alias, viris ergo ſemper licebat comedere, quomodocunque ſe haberent in contrahendo. *Si cuilibet ex populo nupta fuerit.* Ideſt ſi fuerit matrimonialiter copulata alicui de populo, quicunque ille ſit: dicitur de populo ad differentiam ſacerdotum, qui ſunt diſtincti a popularibus. Nam ſi filia ſacerdotis ducatur in uxorem ab alio ſacerdote, licitum erat ei comedere de ſanctificatis; quia quamquam exiret de familia unius ſacerdotis ſcilicet patris ſui; introibat tamen in familiam alterius ſcilicet mariti ſui, qui erat ſacerdos, & propter hunc licebat ei comedere de ſanctificatis, quia non egrediebatur familiam ſacerdotum. Cum autem dicitur hic cuilibet de populo, intelliguntur etiam per hoc Leuitę: quia ſacerdotes per ſe accipiebantur hic, & inter hos
G ducebantur uxores illæ, quibus licebat comedere de ſanctificatis: quomodocunque autem exeat aliquis cognationem ſacerdotum, non erat iam de illis, ad quos pertinebat comedere ſanctificata, & uocabantur omnes externi, vel alienigenę: aut de populo reſpectu ſacerdotum. *Non comedet ex eis, quæ ſanctificata ſunt.* Scilicet ſi iſta fœmina eſſet iam tradita viro ſuo; ſecus autem ſi eſſet deſponſata, & tamen adhuc manens in domo paterna: nam tunc pertinebat ad familiam patris, & curam: cum vero tradita eſſet in vxorem, pertinebat ad uirum cui tradebatur: ideo deſponſata comedebat, maritata autem non.

H *An liceret vxoribus ſacerdotum comedere de ſanctificatis pertinentibus ad viros ſuos, ſicut licebat filijs, & filiabus. Quæſt. XIII.*

SED quęritur hic circa id, quod quidam dicunt ſcilicet, quod filiabus ſacerdotum licebat comedere de ſanctificatis, matribus autem non: & probant hoc quoniam ſupra. 10. ca. dicebatur, quod pectuſculum, & armus pertinebant ad ſacerdotes, & filios, & filias eorum lege perpetua: ſed vxores ſacerdotum non erant filii, uel filię eorum, nec pertinebant ad eorum genus: ergo non licebat eis comedere de ſanctificatis.

I Idem patet, quoniam dicitur hic de filiabus ſacerdotum, quod aliquando liceret eis comedere, & aliquando non, ſi tamen matribus liceret, expreſſum fuiſſet: ſed nihil expreſſum eſt, ergo non licebat eis.

Item dicitur; quod omnis alienigena non comedet de ſanctificatis: ſed fœminę ſacerdotibus copulatę erant alienigenę reſpectu generis ſacerdotalis, ergo non licebat eis comedere.

Ad hoc reſpondendum eſt, quod vxoribus ſacerdotum ſemper licebat comedere de ſanctificatis, quod patet, quia aut uxores ſacerdotum erant de familia ſacerdotum, aut non: ſi de familia ſacerdotum licebat eis comedere; quia quomodocunque acciperen-
K turin uxores, ſemper manebant in familia ſacerdotum, ſcilicet patrum, & virorum. Si autem eſſent vxores acceptę de aliis familiis, dicendum eſt, quod etiam erat eis licitum comedere de ſanctificatis. Nā ſicut filiabus ſacerdotum, quando manebant in familia illorum, licebat comedere de ſanctificatis; cū vero acciperentur in vxores ab aliis viris, non licebat eis comedere de ſanctificatis; ita ſi fœminę non pertinentes ad tribum ſacerdotalem, quando erant extra tribum illam, non poterant comedere de ſanctificatis: poſſent poſtea, ſi reducerentur ad illam tribum: ſed fœminę de aliis familiis aſſumptę

ptę in vxores a ſacerdotibus efficiebantur de eorum familia,ergo licitum erat iam illis comedere de ſanctificatis.

Item alii erant magis extranei a familia ſacerdotū quam vxores eorum,ut patet de ſeruis, & vernaculis; quoniam vir,& vxor ſunt eadem caro.ſerui autem,& vernaculi ſatis differunt:& tamen iſti comedunt,vt patet in littera,ergo vxores magis comedent. Item valde uidebatur irrationabile, quod vir, & femina haberent cibos diſcretos,cum cętera eis communia ſint, ſed cibi ſanctificati ſunt ipſius ſacerdotis, ergo ad vxorem pertinerent.

Nunc reſpondendum, eſt ad rationes in contrariū factas. Ad primam cum dicebatur tu,& filii tui,& filię tuę comedetis armum,& pectuſculum,quę tibi repoſita ſunt iure perpetuo.Dicendum eſt,quod quamquam non fiat mentio ibi de vxore:tamen licitum eſt ei comedere;quia eodem modo argueretur, non fit hic mentio niſi de filiis,& filiabus,ergo non poterant comedere aliqui alii:ſed falſum eſt,quoniam ſerui,& vernaculi comedere poterant;& nullo modo pertinebant ad familiam ſacerdotalem : eodem modo ergo de vxore dicendum eſt.

Ad alterum argumentum, quando dicitur, quod hic fit mētio de filia ſacerdotis an ei comedere liceat, & non fit mentio de matre, ergo non licebat matri: magis enim filia pertinet ad patris progeniem, quam vxor.Ad hoc reſpondendum eſt,quod hic non agitur de filia ſacerdotis inquirendo,an ei liceat,vel illicitum ſit comedere de ſanctificatis; quoniam hoc conſtans eſt:ſed agitur de filia ſacerdotis, prout aliquando pertinet ad familiam ſacerdotis,& aliquando non,& tūc cum non pertineat ad familiam ſacerdotis, minus ei licet comedere de ſanctificatis,quam matri. Vnde ſi accideret vxori ſacerdotis fieri non de familia ſacerdotis,ſicut filię; non liceret etiam ei iam comedere de ſāctificatis,vt ſi illa mortuo ſacerdote acciperetur in vxorem ab aliquo non ſacerdote,vel ſi repudiaretur,& a non ſacerdote ſumeretur;quia iam non licebat ei comedere de ſanctificatis.

Ad alterum argumentum cum dicitur, quod omnis alienigena non comedet de ſanctificatis: reſpondendum eſt, quod uxor ſacerdotis nūquam eſt alienigena quomodocunq; accipiatur.Nam aut illa eſt de familia ſacerdotum oriunda, & tunc manifeſtum eſt, quod non erat alienigena, & tunc licebat ei comedere:ſi autem non eſſet de familia ſacerdotum,ſed ducebatur in vxorem:etiam iam non erat aliena;quoniam quamquam non eſſet orta de familia ſacerdotum : erat tamen iam in familia alicuius ſacerdotis;& hoc ſufficiebat ad hoc,vt comederet de ſanctificatis,quod patet,quoniam ſerui,& vernaculi non ſunt de cognatione ſacerdotum;tamen nō vetantur vt alienigenę, imo comedunt de ſanctificatis. *Et de primitiis non veſcentur.* Ideſt,quod filia ſacerdotis tradita in vxorem non poterat comedere de primitiis.

Primitiæ dupliciter accipiuntur & earum ſolutio.

Pro quo ſciendum eſt, quod primitię accipiuntur dupliciter,vno modo primitię pro ipſis, quę ſoluūtur de fructibus;& iſtæ ſunt triplices ſcilicet quędam in feſto azimorum in principio meſſis ordeaceę,quādo offerebatur domino faſciculus ſpicarum,ut patet ſequēti ca.& de iſtis aliquid cremabatur ſuper altare coram Deo,& aliquid cedebat in ius ſacerdotum, ut patet,ſ. cap.2.& ſequenti.

Alię autem erant primitię meſſis triticeę,& ſoluebātur in feſto pētecoſtes,ſcilicet de qualibet domo duo panes triticei:& de his aliquid ad ſacerdotem pertinebat,& aliquid ad eum,de hoc habetur ſequenti,capit. Alię primitię erant de omnibus fructibus,& ſoluebā-

A tur in menſe ſeptembri, cum colligerentur omnes fructus de area,& torculari; & tunc ſoluebantur integrę primitię, ſcilicet aliqui partem ſexageſimam fructuum,& aliqui quadrageſimam.Et iſtæ primitiæ,quā quam eſſent ſanctę; tamen nihil earum Deo prouenieb at,ſed ſolis ſacerdotibus: & ſicut ſupra declaratū eſt,poterant ſacerdotes vēdere de his primitiis;vel dare cui voluiſſent ſicut de decimis:& de his licebat comedere filiæ ſacerdotis acceptę in vxorem a viro alterius tribus,& omnes iſtę primitię,quę ſoluebantur de fructibus,pertinent ad unum modum, ſcilicet ad ea q̄ colliguntur de terra.

Alio modo accipiuntur primitiæ pro omnib.bonis & electis,quę ſeparabantur pro Deo ad offerendum,
B nam primitiæ dicuntur de primus. Accipitur autē dupliciter primus,ſcilicet,ut ſignificat pręceſſionem tēporis,& dignitatis.Primo modo accipiendo dicuntur primitiæ illa,quę ſoluuntur de fructibus:& ſunt primitię,quia antequam quicquam de fructibus colligatur dantur,ſic enim patet in ſingulis earum.

Aliæ dicūtur primitię de primus vt ſignificat dignitatem:& hoc eſt cum de aliquibus rebus eligitur id, quod melius eſt,& datur Deo,& iſte modus ſecundus accipiendi eſt communis in ſacra ſcriptura : ſic patet. Exo.25.c.cum dicitur, loquere filiis Iſrael, vt tollant mihi primitias,ab omni homine,qui offert vltroneus accipietis eas,hæc ſunt autē quæ accipere debetis : aurum,argentum,& ęs,hyacinthum, & purpuram. Sed manifeſtum eſt,quod de his non poteſt accipi hic pri-
C mitia,prout importabatur aliquid primo erumpens, & acceptum de fructibus terrę,ſed dicuntur primitię, ideſt partes meliores,vel magis electæ, & hoc ſignatur Exo.35.cap.cum dicitur, ſeparatę apud vos primitias domino:omnis uoluntarius, & proni animi offeret eas domino:aurum,& argentum,ęs & hyacinthū & hoc modo dicuntur eſſe primitię ſacrificia Iſraelitarum,& omnia, quę vouent domino ad ſanctificandū ſibi in Sanctuario. De his autem habetur. Nume.18. cap.cum dicitur, ecce dedi tibi cuſtodiam primitiarū mearum:omnia quę ſanctificantur a filiis Iſrael, tibi tradidi,& filiis tuis pro officio ſacerdotali, ecce enim vocauit ibi ſcriptura primitias, ea quę offerebantur ab Iſraelitis,quęcunque illa eſſent:& eodem modo habe-
D tur in eo.capi.primitias autem quas vouerint,& obtulerint filii Iſrael,tibi dedi,& filiis,ac filiabus tuis, ſed ibi manifeſtum eſt, quod accipiuntur primitiæ pro oblationibus quibuſcunque,etiam ſi poſtea declaretur pertinere ad hos iſtas primitias, quę naſcuntur ex terra:& omnia hęc erant ſacerdotum, ſed non omnia erant de primitiis,quę de terra naſcuntur, ſic habetur, etiam ſupra.7.cap. vbi pectuſculum, & armus dexter prouenientia de ſacrificio pacifico uocantur primitię ſacerdotum,cum dicitur, pectuſculum autem erit Aaron & filiorum eius:armus quoque dexter de pacificorum hoſtijs cedet in primitias ſacerdotis, ecce igitur ipſas ſacrificiorum carnes uocari primitias,inquātum ſunt quędam partes ſeparatę,& electę.De his autem intelligitur hic, quod filię ſacerdotum traditę a-
E lijs uiris non poterant comedere de primitiis. Accipiē do tamen primitias pro primitiis ex terra tertio modo dictis, dicendum eſt, ꝙ filię ſacerdotum poterant comedere de primitiis,nam hoc mō decimę,& primitię aliqn̄ idem ſunt,ſicut patet in decimis Leuitarum quia ipſi ſoluebant decimam partem decimarum ſuarum ſacerdoti magno:& iſtę decimę uocabantur primitię,ut habetur Num.18. *Sin autem uidua vel repudiata.* Hic ponuntur conditiones,ſecundum quas filia ſacerdotis ſemel accepta in uxorem a viro alterius tribus poterat comedere de ſanctificatis. Prima conditio

Secundũ quas conditiones filia sacerdotis semel nupta in altera tribu poterat de sanctificatis edere.

ditio est, quia si esset vidua, reuertebaturque in domum patris sui, & manebat ibi; sicut puella antequam contraheret, vescebatur de cibis sanctificatis.

Causa huius est, quia quanquam filia sacerdotis, dũ esset tradita viro alterius tribus, nec poterat comedere de sanctificatis, tamen cum redibat in domum patris sui vidua, reducebatur ad familiam patris sui; quia iam non habebat aliquem virum, de cuius familia esset.

Secunda conditio est, si esset repudiata, quia tunc deserebat eam vir suus, & propter aliquam fęditatem & sic non manebat in familia viri, sed redibat ad priorem familiam scilicet paternam. *Et absque liberis reuersa fuerit.* Si enim puella iam viduata, vel repudiata acceperit filios ex viro, a quo iam deserta est, siue per repudium, siue per mortem relicta foret: non poterat redire ad domum patris sui; nec comedere de sanctificatis: nam tunc non poterat iam pertinere ad familiam patris; sed ipsa magis familiam aliam faciebat habens filios. Identidem autem non poterat esse ista filia sacerdotis in domo patris sui sicut puella, sicut littera infra dicit: sed magis esset vt mater familias, alens filios suos: & sic non pertinebat ad patrem sacerdotem.

An filia sacerdotis data in matrimonium uiro alterius tribus, & susceptis inde liberis ac mortuis, rediens ad patrẽ licite possit comedere de sanctificatis.
Quæst. XIIII.

QVID autem si habuisset filia sacerdotis filios a viro, cum quo stetisset, & illi mortui fuissent?

Respondendum est, quod nihil impediebat ad hoc, quod esset in domo patris: quoniam secundum iura, qui nunquam fuit, vel qui mortuus est, pro eodem habentur, sic patet extra de regulis iuris, tertio capitulo, Nam & ego, vbi dicitur, quod Salomõ vocat se vnigenitum apud patrem suum, vt habetur Prouerb. 4. & tamen ante eum natus fuerat alius paruulus qui cito post natiuitatem mortuus est, vt habetur, secundo Reg. 12. capit. & quia mortuus est; ipse manẽs vnigenitũ se vocauit. sicut ergo si filia sacerdotis nullos filios habuisset ex viro alterius tribus, poterit redire libere ad domum patris, & comedere de sanctificatis: ita si habuisset, & mortui fuissent, potissime cum dicat hic litera, & absque liberis reuersa fuerit, idest, ꝙ venerit in domum patris sui sine liberis; quia nullos secum tunc ducebat.

Sed contra hoc aliquis arguet dicens, quod ista eadem causa est si femina rediens ad domum patris sui habeat filios virilis ętatis, qui habeant distinctas partes hæreditatis suę, & non stent cum matre: quia tunc eadem causa existit, quę in superioribus, scilicet, quod reuertetur sicut puella, vel si parui filii essent, & tenerentur apud tutores, vel curatores; & nihil mater de eorum substantia attingeret; tunc enim nullum impedimentum videbantur inferre matri, vt ipsa transiret ad domum patris, & ibi aleretur.

Aliqui autem dicunt, quod ista mulier, quę habuit filios a viro non suę tribus non transibat in domũ patris sui; nec licebat comedere de sanctificatis: quia per hoc, quod acceperit aliquos filios, etiam si illi superstites non sint, videretur transire in alteram tribum, in qua fuerant filii, vel nunc erant.

Respondendum est, quod ista littera, quæ est, & absque liberis reuersa fuerit, potest intelligi multipliciter. Vno modo, quod reuerteretur sine liberis, idest

F quod reuerteretur non habens liberos, & tunc est sensus, quod illa nunquam habuit aliquos liberos, nec nunc habet, & tunc est manifestum, quod poterat reuerti in domum tanquam puella, & comedere de sanctificatis.

Alio modo potest intelligi, quod reuertetur absque liberis, idest quod quamquam aliquo tempore ista fęmina habuit liberos, tamen perditis eis nunc reuertitur sine liberis, & isto modo etiam videtur dicendum quod posset comedere puella de sanctificatis, quia filii mortui, & nunquam existentes pro eisdem habentur, si moriantur antequam relinquant prolem.

Alio modo potest intelligi, quod reuertetur absq; liberis, idest quod reuerteretur puella in domum patris sui, & non reduceret liberos, quamq̃ eos haberet

G sicut si essent emãcipati, vel sub curatorib. aut tutoribus, & in hoc casu dicendum vr̃ rationabiliter, ꝙ non posset redire filia sacerdotis ad domum patris: quoniã iam pertinet ad aliam tribum; quia habet successores in alia tri bu.

Circa hoc considerandum est vt plenius intelligatur, quod quando filia sacerdotis dimittebatur a viro suo, aut dimittebatur vt uidua, aut vt repudiata: & etiã an ille a quo dimittebatur, erat sacerdos vel non, sed Leuita aut popularis. Si ille cuius fuisset vxor, erat sacerdos, non referebat an haberet filios vel non; & an repudiata, uel uidua esset; quia quomodocunque esset redibat ad domum patris, & manducabat de sanctificatis: quia ista nunquam fuerat extra familiam sacer-

H dotum, siue cum uiro, siue cum patre esset. Si autẽ uir erat non sacerdos, non referebat, an esset Leuita, uel popularis, quia idem erat iudicium: & tunc differebat, an mulier esset uidua, uel repudiata, si vidua an haberet filios, an non, si autem non haberet illos, neq; vnquam habuisset, redibat in domum patris sui, & licebat ei comedere: quia licet fuisset extra familiam sacerdotum, quandiu fuit cum viro, nunc quando erat sine viro, cessabat esse in familia; quia mors soluit familiam & absoluit eam a lege viri ad Roma. 7. cap. & incipiebat esse de familia paterna, de qua prius fuerat, & hoc est quod dicit littera, sicut puella consueuerat, aletur cibis patris, si absque liberis reuersa fuerit idest

I sicut quando erat puella in domo patris, vescebatur cibis eius, quia erat de familia sua; ita nunc reuersa sine liberis incipiet rursus esse de familia patris sui, & vescetur cibis eius.

Si autem non haberet nunc filios, sed aliquando eos habuerat, & defuncti erant; putant aliqui, ut dictũ est, quod nõ poterat illa pertinere ad familiam patris; sed pertinebat ad familiam filiorum defunctorum, & ita non manducabat de sanctificatis. Sed istud nihil est quia licet mater sequatur familiam filiorum, sequitur eam propter patrem illorum, cui illi succedunt, & erat ille de certa progenie: & tamen mortuo viro desinit esse mulier de familia eius, & redit ad familiam patris, si nõ habet liberos: ergo licet filios habuit, de quorum familia effecta fuerat, illis mortuis cessabit esse

K de illorũ familia: quia sic habuisse virũ de alia familia non impedit nunc uiduam esse de familia patris. Si autem filios habeat mulier, distinguunt aliqui, quod aut illos secum habet, aut non. Si secum habet; non potest reuerti in domum patris, & comedere de sanctificatis. Si autem non habet illos, ut quia magni sunt, & habentes vxores, uel tenentur apud tutores, vel curatores, dicunt quod reuertitur mulier absque filiis, ideo potest manere in domo patris, & manducare de sanctificatis.

Sed dicendum, quod hoc non stat: quia quocunque modo mulier habeat filios uiuentes, non licebat ei

ei manducare de sanctificatis, quia non erat iam, ut puella, quia reuertebatur cum liberis, nam motiuum istorum debile est. Putant. n. ꝙ mulier quando filios secum habet, est vt mater familias, quæ domum specialem facit, & familiam: & ideo non est in alterius familia, & cum non habet secum filios, non est, vt mater familias; sed vt mulier simplex, & puella: ideo non facit per se familiam, sed potest manere in domo patris sui, & manducare de sanctificatis.

Sed istud nihil facit, quia non impedit manere mulier in domo patris; quia ipsa per se potest facere domum. Nam sicut ipsa poterat manere in domo patris sola; ita & poterant manere filii eius: quia nepotes sacerdotis sunt, & ipse alet eos licet non de sanctificatis, & ideo dicitur, quòd non potest illa manere in domo patris, ut puella; quia filii faciunt eam non posse esse de familia patris; sed de familia patris eorum, cui succedunt filii in hereditate, & tamen quocunque modo, & qualiscunque ętatis filios mulier habeat, faciunt illi, quod ipsa sit de familia eorum, & hoc quia censetur adhuc manere vir suus, cum maneant hęredes eius: & illo manente non poterat illa esse de patris familia: ergo quomodocunque filios habeat, non poterit mulier reuerti ad domum patris. Et non differt quantum ad filios, an sint paruuli, de quibus mater curam habere potest, vel coniugati, de quibus nullam curam ipsa habeat: quia vtroque modo faciunt eam non esse de familia sacerdotis: & in his casibus dicitur mulier semper reuerti cum liberis; non, quod illos secum in domo patris reducat; sed quia reuertitur habens illos; siue habet illos, quando reuertitur.

Cum autem dictum est supra, quod si mulier habuit filios, & mortui sunt, reuertitur ad domum patris sui, ac si nunquam habuisset filios: intelligendū est si illi filii mortui sunt, antequam alios filios haberent, si tamen reliquerunt filios, qui sunt nepotes huius mulieris, non potest redire in domum patris ad manducandum de sanctificatis: & ratio est, quia habendo nepotes censetur habere filios: nam sicut manentibus filiis censetur manere pater eorum, & ideo mulier esset de familia viri: ita manentibus nepotibus censentur manere filii, quia non iudicatur mortuus, qui filium reliquit, iuxta illud Ecclesiastic. 30. capitulo mortuus est, & non est mortuus pater eius: reliquit enim filium similem sibi, sed manentibus filiis non poterat mater esse de familia sacerdotis patris sui: ergo existentibus nepotibus idem erit. Et causa est, quia familia est propter hæreditatem: & quando mulier vidua non habebat filios, non manebat in familia viri: quia hæreditas viri non deferebatur ad eam, sed deuoluebatur ad cognatos viri: ideo nō erat aliquid, propter quod illa maneret in familia viri, existentibus autem filiis, quia illi succedunt patri, manet mulier in familia uiri mortui, de qua sunt filii, sed mortuis filiis, relictis tamen nepotibus, defertur hęreditas aui ad illos, ergo manet familia illius & in illa erit mulier.

Familia est propter hęreditatem.

Sed quid si mulier habuit filios, & illi nepotes, & postea moriuntur tam filii, quam nepotes; an illa possit redire in domum patris, & manducare de sanctificatis?

Dicendum, quod aut isti mortui sunt uiuente adhuc marito mulieris, aut postquam illa uidua mansit: si uiuente illo non differt, an habuerit aliquos filios, aut nepotes, uel nullos: quia tunc illa manet in familia uiri: non quia habet filios, sed quia habet maritum, & ideo moriente uiro perdidit ipsa familiam uiri: & cum nullus maneat de posteris eius, idem est ac si non genuisset aliquem. Si autem moriente uiro manebant filii, uel nepotes mulieris huius, erat illa de familia uiri: ideo non licebat ei comedere de sanctificatis in domo patris. Si tamen postea moriebantur filii, & nepotes, ita ut nulli manerent de posteris illius mulieris; & mulier incipiebat esse de familia patris, quia desinebat esse de familia viri, eo quod hæreditas eius iam deferebatur aliis, & cessabat esse penes mulierem, vnde erat iam illa sicut omnino a uiro aliena, & substantialiter ad patrem pertinens.

Quid si redit filia sacerdotis in domum patris habens filias, & non filios an liceret ei manducare de sanctificatis in domo patris. Quæst. XV.

SED quid si mulier uidua rediret ha bens filias, & non filios an liceret ei manduca re de sanctificatis in domo patris? Aliquis dicet, quod non, quia idem erat sicut de filiis, nam nomine filiorum intelliguntur etiam filiæ, ideo sicut existentibus filiis erat mater de familia illorum, & non de patris familia, & ideo non manducabat, ita & existentibus filiabus. Secundo, quia hic littera non dicit filiis sed liberis ī ablatiuo scilicet reuersa fuerit absq; liberis, quod nomen sine aliqua figura conceptionis significat tam filios, quam filias. Dicet aliquis, quod istud non stat, sed mulier habens filias solas, erat ac si nullum genuisset; ideo licebat ei manducare de sanctificatis in domo patris, & ratio est, quia in veteri testamento erat aliquid speciale. s. quod fęminę nō succedebant in aliqua parte hæreditatis, sed filii succedebant in omnibus Nume. 27. cap. & tamen familia fiebat propter successionem, cum ergo filiæ non succederent patri, non iudicarentur de familia patris; & consequenter neq; mater de familia filiarum, sed erit de familia patris sui sacerdotis de qua erat oriunda; & ita licebit ei manducare de sanctificatis.

Dicendum, ꝙ si haberet filias, idem esset ac si haberet filios: sed illi faciebant manere in familia viri, ergo & filiæ.

Ad rationem autem dicendum, ꝙ existentibus filiis in ueteri testamento non succedebant filię, unde si etiam essent multæ filiæ, & vnus tantum filius, non succedebant illæ in parte aliqua, sed filius succedebat in omnibus Nume. 27. cap. Si tamen solas filias haberet quis, illę succedebant, & diuidebatur inter eas æqualiter ac si essent filii: sicut pater in filiab. Salphaad nam mortuus est Salphaad sine filiis relictis tribus filiabus: & illę conquestæ sunt, ꝙ fraudarentur hęreditate paterna, & pater perderet nomen in Israel, quia nō relinquebat hęredem: & Deus dixit, ꝙ iustam rem postulabant filiæ Salphaad: ideo dedit regulam, ꝙ si quis non habens filios moreretur relictis filiabus, illę succederent ei, Num. 27. & ita postea factum est, quia erat Salphaad de tribu Manasse & data est hęreditas filiabus eius in sorte dimidię tribus Manasse translacto Iordane, per manum Eleazari sacerdotis magni, & Iosue, vt patet Iosue. 17. cap.

Sed quia mulier non potest retinere firmiter nomen familiæ, cum transeat ad familiam viri, accipiebant mulieres tales viros de familia, & domo patrum suorum, vt maneret semper hęreditas in eadem cognatione, & sic fuit in pręd ictis filiabus Salphaad, quę successerunt in hr̄ditatē pr̄nā, petentib. filiis Manasse vt non diminueretur possessio sortis eorum, si filiæ Salphaad acciperent viros de alia tribu: iussit Deus, ut illę acciperent viros de tribu sua Num. trigesimosexto capitu. & sic cum filię solę existentes succederent patri, maneret familia patris in eis propter hęreditatem. Si mulier vidua maneret cum solis filiabus, erat illa de fa-

de familia viri, ſicut ſi haberet filios mares: ideo non poterat eſſe de cognatione patris ſui ſacerdotis, & cõſequenter non liceret ei iam de ſanctificatis comedere, niſi illę quoq; filię morerentur, quia tunc deuoluebatur hęreditas viri ad cognatos eius; & non manebat mulier vidua in familia viri, & conſequenter licebat ei comedere de ſanctificatis,

An filia ſacerdotis repudiata a uiro ſuo poterat in domo patris edere de ſanctificatis. Quæſt. XVI.

SED quid ſi filia ſacerdotis receſſit a viro ſuo repudiata; an reuerſa in domum patris poſſit mãducare de ſanctificatis? Dicendũ, ꝙ aut iſta mulier repudiata accipiebat alium virum, aut nõ: ſi non accipiebat alium, aut erat ſacerdos, aut non: ſi erat ſacerdos licebat ei mãducare de ſanctificatis, quia erat de familia ſacerdotis, ſi acciperet alium virum nõ ſacerdotem, non licebat manducare. Sed dicendum, ꝙ iſta diſtinctio non ſtat: quia ſacerdos non poterat accipere in vxorem eam, quę repudiata erat ab alio pręcedenti c. ideo ſi acciperet virum, oportet, ꝙ acciperet non ſacerdotem, & tunc ſiue eſſet leuita, ſiue de populo, erat alienigena, & non liceret mulieri manducare de ſanctificatis in domo patris: quia erat nupta viro extraneo. Si autem non acciperet alium virum, diſtinguunt quidam, an haberet filios, vel non, ſi non haberet filios, licebat ei manducare, quia erat de familia patris, ſi haberet filios, vel filias, dicunt, ꝙ non licebat, ſicut cũ erat vidua. Sed dicendum, ꝙ iſta diſtinctio non tenet: quia de muliere repudiata non differt, an haberet filios, vel non, ſed quomodocunq; repudiaretur, ſi rediret ad domum patris ſui ſacerdotis, licebat ei manducare de ſanctificatis. Et ratio eſt, quia qñ vidua filios habebat, iõ non licebat ei manducare de ſanctificatis, quia ratione filiorum, qui ſuccedebant patri, ipſa manebat adhuc in familia mariti mortui, quę erat familia filiorum ſuorum, ſed quãdiu in familia viri eſſet, non poterat eſſe in familia patris: ideo non manducabat. ſed quando mulier erat repudiata, uiuebat vir, & mulier per repudiationem deſinebat eſſe de familia viri, cum ipſe repelleret eam: ideo redibat ad familiam patris, filii autem non faciunt, ꝙ tunc ſit in familia illorũ quia filii ſunt de familia patris. Si ergo vir repellit mulierẽ de familia illa, non poſſunt retinere filii matrẽ in ea, cum non faciant diſtinctam familiam a parte, a qua vir, qui eſt pater filiorum, repellit vxorem. Sed adhuc aliqui diſtinguunt, an filii eſſent parui, vel magni: quia ſi minores triennio erãt, debebant educari apud matrem, ſi autem maiores triennio, apud patrem tollebantur, ideo dicunt, ꝙ ſi parui erant, non licebat matri manducare de ſanctificatis; quia reuertebatur cum filiis, ſi autem eſſent magni, licebat manducare, ꝗa nõ pertinebant filii ad eam; & ita reuertebatur ſine filiis. Et tñ iſtud non ſtat, primo quia iſta lex de alimentis filiorum poſt repudiationem mulieris, non videtur ſic fuiſſe apud Hebręos ſicut eſt de iure communi: & ratio eſt, quia de iure communi, & fere apud omnes gẽtes fęminę ſuccedunt patribus etiam ſtantibus filiis: ideo & filii ſuccedunt matribus, quia habent aliquid in quo ſuccedant: & ideo alimentatio poterit pertinere ad matres, inquantum habent vnde alimentent eos ſed in veteri teſtamento mulieres non ſuccedebãt patribus ſtantibus filiis: ideo neq; filii ſuccedebant matribus, quia non habebant illę in quo eis filii ſuccederent & ideo neq; alimentatio videtur pertinere ad illã, cũ non habeat vnde, ſed ad patrem pertinebit: ideo ſoluto matrimonio per repudium non ſequentur filii matrem; ſed ſemper patrem debentem parare alimenta Secundo, & præcipue, quia mulier vetabatur mandu-

F care de ſanctificatis, quando eſt de aliena familia, & hoc contingebat, quando reuertebatur cum liberis: quia manebat in familia viri mortui propter filios, ꝗ de familia patris erant, & in eorum familia erat mater. Et tamen etiam ſi filii paruuli alerentur apud matrem repudiatam, cum viuente viro nunquam eſſet mulier de familia eius, & ipſe repudiauerat eã erat ipſa de familia patris ſui ſacerdotis, & liceret ei manducare de ſanctificatis: & tamen filiis non liceret manducare de ſanctificatis, quia pertinebant ad familiam patris, quæ erat aliena a ſacerdotibus. Et ob hoc ſcriptura non diſtinxit hic de muliere repudiata, ſicut de vidua, an comederet de ſanctificatis: quia pręſupponit, quòd repudiata indiſtincte comederet de ſanctificatis: quia erat ſemper de familia patris ſui ſacerdotis.

G

An fœmina filia ſacerdotis, quæ habuit filios a uiro iam defuncto, & illi iuuenes ſunt manentes in alia tribu: rediens ad patrem poſſit comedere de ſanctificatis. Quæſt. XVII.

SED quid ſi mulier repudiata habens filios rediret ad patrem, an liceret ei manducare, ſi poſtea manerent filii moriente viro: nam uiuente viro repudiante etiam ſi filii eſſent, licebat ei manducare de ſanctificatis, vt dictum eſt: quia non erat illa de familia filiorum, de qua maritus expulerat eam, ſed mortuo illo dubium erat, an
H mater eſſet iam de familia filiorum, & vetaretur mãducare de ſanctificatis. Dicendum, quòd ſemper licebat ei comedere de ſanctificatis; quia cum mulier per repudiationem deſierit eſſe de familia viri, & redierit ad familiam patris, manebit ſemper in familia illa; niſi ipſa egerit aliquem actum nouum, per quem perdat familiam, & tranſeat in aliam: vt erat contrahere matrimonium cum aliquo, & tamen per mortem viri a quo repudiata erat, non faciebat ipſa actum nouum, ergo non ceſſabat eſſe in familia patris, ut tranſiret ad familiam filiorum. Facilius enim erat mulieri perdere familiam, quam acquirere: nam perdere poterat ſine aliquo actu ſuo; ſcilicet per mortem alicuius, ſed acquirere non po-
I terat niſi per actum nouum; quem tamen hic non faciebat. Et ſic apparet, quando mulier vidua relicta haberet filios, nam quia erat de familia illorum ſiue uiri mortui, non licebat ei comedere de ſanctificatis, ſi autem morerentur filii, perdebat ipſa familiam deuolutis bonis eorum ad alios cognatos viri: ideo licebat ei iam de ſanctificatis manducare redeundo in familiam patris ſui ſacerdotis. *Sicut puella conſueuerat, aletur cibis patris ſui.* Ideſt iſta puella, quando reuertitur in domum patris ſui vidua, uel repudiata, comedet de cibis patris ſui ſicut conſueuerat comedere, quando erat puella in domo patris ſui: quia ſicut tunc erat de familia patris ſui, ita, & tunc. *Omnis alienigena.* Hic datur regula ge-
K neralis de illis, qui comedere non debent, ſcilicet, quod alienigenæ non comedant de ſanctificatis. vocantur autem alienigenæ omnes, qui ſunt extra tribum ſacerdotum, ſiue ſint Leuitæ, ſiue populares, dumtamen non pertineant ad ipſos ſacerdotes totaliter, ſicut ſunt ſerui empticii, & vernaculi: nam iſti non ſunt de cognatione ſacerdotum: tamen pertinent ad eos, quia ſunt totaliter ipſorum, cum ſeruus ſit res domini ſui. *Comedendi ex eis non habet poteſtatem.* Ideſt quamquam iſti aliquando comedãt de rebus ſanctificatis; tamen non eſt eis licitum, ꝙ comedant, ideo peccant: quia non habẽt ptãtẽ ad hęc & punient, ſicut ĩmediate ſubdit, ꝗ comederit de ſanctificatis,

Sāctificata erāt duplicia.

-ficatis, quibus licitum erat. Et sciendum, ꝙ sanctificata erāt duplicia, quedā enim sunt sanctificata Deo, quę totaliter ꝑtinent Deo. Alia sunt sanctificata Deo, quæ pertinent sacerdotibus. Sanctificata autem Deo primo modo dicuntur esse illa, quæ proueniebant in partem Dei, sicut adipes in omnibus sacrificijs, & sanguis: & in holocaustis quædam alia iura, scilicet omnes carnes. De his autem siquis comederet, nimis peccabat, & non datur regula hic de isto modo, quoniam hic dicitur, quòd de sanctificatis licet comedere filijs, & filiabus sacerdotum, & seruis vernaculis; falsum est tamen intelligendo de his, quæ Domino sanctificabātur prouenientia solum in partem eius: quoniā nulli hominum, nec etiam ipsis sacerdotibus licebat comedere de talibus. De adipe patet supra 7. De sanguine autem habetur supra 17. ca. & de vtroque simul habetur supra 3. cap. Item patet, ꝙ non intelligatur de his sanctificatis: quoniam si sic aliquis deliquisset, satisfactio solum Deo facienda erat, quoniā nulli alteri præiudicabatur: sed secundum ꝙ infra ponitur satisfactio fiebat sacerdoti; aut ipsi Sāctuario, cum dicitur, ꝙ qui isto modo comederit de sanctificatis, solueret quod comedit, & addet quintam partem. Sed manifestum est, ꝙ hoc non poterat intelligi de satisfactione facienda Deo; quoniam si aliquis partem animalis immolati assumpsisset in cibos, deberet dare tantundem, & quintam partem eius: hoc tamen non poterat offerri Deo; quia Deo nunquam offerretur nisi integrū animal, siue esset in holocaustū, siue in hostias pacificas, siue pro peccato, cum deberet inde sumi sanguis, & adeps; ergo referenda sunt ad sanctificata, quæ pertinebant sacerdoti. Item si fuisset ablatum aliquid de sacrificio Dei, non distinguerentur ibi duæ pœnæ, scilicet vna, quæ est pro sacerdote, & alia pro Deo; sed vtraque esset ad Deum, quia offendebatur. Hic tamē ponitur duplex pœna, s. tantum, & quintam partem reddere sacerdoti; & ꝓ peccato vnum arietem Deo, vt patet supra 5. cap. Non est ergo factum istud peccatum contra sanctificatum, quod prouenit Deo; sed contra ea, quę proueniūt sacerdotibus: si tamē aliquis deliquerat in ea, quæ erant sanctificata Deo, puniebatur sicut supra declarauimus distinguentes, an voluntariè, an per ignorantiam fecisset. *Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam.* Scilicet de sanctificatis, quæ ꝑueniunt sacerdoti: nam de his quæ proueniunt Deo, dictum est, ꝙ non potest intelligi ista lex. Dicitur autem hic, si comederit per ignorantiam, non dicitur, si comederit per superbiam, & non videtur hic aliqua pœna expressa, sed videtur innui ex litera, ꝙ si aliquis comederit per superbiam, ꝙ moreretur, cum dicitur, ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint; sic etiam datur regula generalis Num. 15. cap. de illis, qui faciunt aliquid contra cęremonias legis; ꝙ anima, quę per superbiam aliquid cōmiserit, siue ciuis ille sit, siue peregrinus, quoniam aduersus Dominum rebellis fuit, peribit de populo suo: Verbum enim Domini contempsit, & præceptum illius irritum fecit; idcirco delebitur, & portabit iniquitatem suam. Dicitur autem per ignorantiam, quoniā peccata per ignorantiam faciliter a Deo remittuntur; sic patet supra 5. cap. cum dicitur; Qui orabit pro eo, ꝙ nesciens fecerit, dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Domino. Ex hoc autem videtur, ꝙ si aliquis deliquisset comedendo de sanctificatis, quę ad Deum pertinebant, propter hoc ꝙ grauius peccatum est in Deum, quàm in hominem; adhuc grauius esset comedere de sanctificatis pertinentibus Deo, quàm de sanctificatis pertinentibus ad sacerdotes. Non enim poterant ignorare comedentes de sanctificatis Deo, sicut de sanctificatis sacerdotū: nam cum aliquis co-

[illegible] di- [illegible] gno [illegible] tione [illegible] cum [illegible] posse.

A mederet sanctificata, quæ pertinebant ad Deum, aut comederet sanguinem; aut adipes; aut carnes holocausti, aut caudam animalis, quæ aliquando proueniebat Deo de pacificis hostijs, & de sacrificio ꝓ delicto, aut partes similę consperśę oleo cremādæ super altare. Si autem aliquis delinqueret comedendo adipē, non poterat hoc imputari ignorantię: quoniam generaliter vetitum erat, ne quis comederet adipē, & sub pœna, vt patet supra 3. & 7. cap.

Eodem modo si aliquis sanguinem comederet, & in hoc delinqueret, nō poterat ignorare: nam sanguis vniuersaliter prohibitus erat, vt nemo de illo gustare auderet, vt patet supra 7. & 17. cap. siue ergo esset sanguis de immolatis Deo, siue de quibuscūque anima-

B libus, semper erat illicitum comedere; ideo nemo poterat ignorare, an delinqueret in comedendo de sanctificatis. Si autem essent carnes holocaustorum, idētidem non poterat esse ignorātia; quia aut assumeret eas sacerdos, qui faciebat holocaustū, aut aliquis alius. Si enim acciperet sacerdos, non poterat esse in hoc ignorantia: quoniam cum ipse faceret holocaustum, bene nouerat illas carnes holocausti nō pertinere ad res sui iuris, potissimè, quia ipse sacerdos iugulabat, & decoriabat animalia pertinentia ad holocaustum, & immediate ibi antequam ad quicquam alterum diuerteret, cremabat carnes holocausti; non poterat ergo ipse aliquid tollere nisi ex industria, & totaliter volens: impossibile est enim circa talia ignorare, de his supra 1. cap. Si autem aliquis alius auferret carnes ho-

C locaustorum, non videtur hoc possibile, nisi violēter abstraheret ipsi sacerdoti facienti holocaustum. Nam cum sacerdos incępisset holocaustum iugulando animal, quousque complesset holocaustum cremando carnes super altare, nō diuertebat ad alios actus; ergo erat impossibile, ꝙ aliquis auferret carnes holocaustorum, nisi hoc violenter abstraheret; & sic nō poterat ignorare. Idem autem est circa carnes, quæ proueniebant Deo in sacrificio pro delictọ, scilicet caudam animalis: & idem aliquando proueniebat, cum offerretur pacifica hostia de genere ouium, vt patet supra 3. cap. In his enim nō poterat accipiens ignorare, quin ista pertinerent ad Deum: quoniam sicut in holocaustis dictum est, ita est de istis, quòd postquam incipie-

D bantur, producebātur vsque ad finem, & sacerdos assistebat, cum ista cremarērur; ideo si ipse auferret carnes sanctificatas Domino, volens auferret. Si autem aliquis alius, auferret eas inuito sacerdote, & sic nullo modo contingebat ignorare in accipiendo carnes sacras, quæ cedebant in ius Dei. In carnibus autē sacris cedentibus in ius sacerdotū erat facile ignorare; quoniam sacerdos habebat familiam, & amicos, & alios, qui aliquando vescerentur cibis eius; & quia aliq̃bus de familia sacerdotum licitum erat comedere de sanctificatis, alijs autem non, contingeret faciliter, vt aliquis de illis, qui essent in domo sacerdotis, non distinguens, qui essent cibi sacri, vel qui profani, comederet de sanctificatis; & hoc modo erraretur per ignorantiam. Circa ea autem, quæ consecrata erāt Deo,

E non cōtingebat sic errare, sicut supra declaratum est; ideo non fuit data lex de comedentibus sanctificata pertinentia ad Deum per ignorantiam; sed de comedētibus sanctificata sacerdotum. *Addent quintam partem cum eo, quod comederint.* Hic ponitur pęna comedētiū de sanctificatis, & est duplex, s. ꝙ soluet totum, qđ suscepit, & insuper addet quintam partem illius. Dare enim tantum quantum susceptum erat, erat dare pro dāno illato: dare autem quintam partem insuper erat pro offensione: nam in isto peccato, & in quolibet alio, in quo est aliqua oblatio rerum, committuntur duo, scilicet damnum in re oblata, & offensio ad eum cui

Duplex pęna comedētiū de sāctificatis & cui persoluēda erat.

cui res aufertur, quia illius erat. Pro primo quoniam iustitia semper consistit in equalitate, oportebat, vt tãtum pro tanto redderetur; præter hoc autem erat ibi offensio quædam, cum id quod sacrum erat, conuerteretur ad profanos vsus, & pro hoc aliqua satisfactio, fiebat, s. ꝙ solueretur quinta pars rei oblatę super datã æqualitatem. De his duobus hic dicitur, sed supra ca. 5. ponitur alia pęna, scilicet, quòd qui taliter peccauisset, daret tantundem quãtum abstulerat, & quintam partem; & insuper arietem offerret pro peccato suo. Iste autem aries erat pro peccato, quod committebatur in Deum: nam præter offensionem, quæ fiebat sacerdoti, & Sanctuario in hoc, ꝙ aliquis abstulisset de rebus sanctificatis, peccabatur in Deum; & ꝑ hoc dabatur sacrificium arietis pro peccato, vt sic iuxta omnia, in quibus peccatum fuerat, fieret satisfactio. Hic autem subticetur de ariete offerendo, & hoc quia ista lex refertur ad ea, quæ posita sunt supra 5. cap. quoniã sic est consuetudo in legibus humanis, ꝙ leges posteriores interpretentur per priores, nisi illis repugnent: sic autem hic. Vel alio modo dicendum est, quòd hic solum ponitur lex quantum ad ipsa sanctificata in offensione, quæ fit in istis: & quę pœna dabatur pro tali offensione; & quantum ad hoc solum sufficiũt pęnæ quæ hic habẽtur: s̃. 5. cap. dicebat de remissione totali peccatorum; & quia in tali peccato non solum fiebat damnum, & offensio sacerdoti in rebus sanctificatis, sed ẽt fiebat Deo offensio generaliter ex eo, ꝙ peccatũ erat; ideo iubetur ibi, ꝙ offeratur aries ꝑ peccato, s. ꝑ peccato commisso in deum. *Et dabit sacerdoti in Sanctuario.* Idest dabit sacerdoti ille, qui peccauit, tãtum quãtum comedit, & quintam insuper partem, & hoc in Sanctuarium, idest pro Sanctuario, vel ad vsus Sanctuarij: supra enim 5. cap. dicebatur, ꝙ ista duo darentur sacerdoti; & sic significabatur, vt vr̃, ꝙ darentur sacerdoti pro se: hic autem dicitur declarando, ꝙ dent̃ sacerdoti ad vsus Sanctuarij. Sed aliquis contra hoc arguet, s. ꝙ hic facta fuit sacerdoti offensio, & illatum damnum, inquantum fuit ablatum aliquid de rebus suis, Si autem istud, qđ ablatum est, & quinta insuper pars darentur pro Sanctuario, essent duo inconueniẽtia. Primum ꝙ id, quod nõ debebatur Sanctuario, daretur ei, s. damnum, & satisfactio offensionis. Secundũ inconueniens est, ꝙ ei cui erat illata offensio, & damnum, nihil satisfaciebat, s. sacerdoti, qui vtrunq; passus fuerat. Ad hoc respondendum est, ꝙ ista pœna erat conuenienter posita pro Sanctuario, nec aliquid inde sequebatur inconueniens. Ad primum inconueniẽs, quando dicitur, ꝙ satisfaciebat de dãno, & offensa ei, cui nihil tale illatum fuerat, s. Sanctuario. Dicendũ est ꝙ Sanctuario vtrunque inferebatur: nam in his rebus non imponitur ista pœna, eo ꝙ aliquid aufertur, vel comeditur de rebus sacerdotis; sed quia id, quod comeditur sacrum est: esse autem sacrum non pertinet ad sacerdotem, sed ex eo, ꝙ est aliquid pertinens ad Sanctuarium, in quo accipit, ꝙ sit sacrum. Nam non ideo res sacra est, quia sacerdotis est, tũc enim omnes res sacerdotales sacrę essent, quod falsum est; sed ideo sacrum est, quia ad Sanctuariũ pertinet, & omnes res Sanctuarij sacræ sunt; offensio ergo illata pro ablatione rei inquantum sacra erat, directè pertinet ad Sanctuarium, & non ad sacerdotem. Conuenienter ergo factum est, vt pro Sanctuario tantundem, quantũ ablatum est, & quinta insuper pars soluantur. Ad scđm inconueniens, quòd obijciebatur, s. ꝙ ei cui offensio illata est, & damnum nihil soluatur, s. sacerdoti. Respõdendum est esse falsum; immo quamquã ista dentur Sanctuario, tñ fit satisfactio sacerdoti in toto illo, in quo lesus est, & amplius. Nam qñ aliquis huiusmodi sanctificata comedisset, dabat tantundem, & insuper

F quintam partem pro Sãctuario; præter hoc offerebat vnum arietem pro peccato, vt patet s̃. 5. c. de illo autẽ ariete sacerdos habebat oẽs carnes, qm̃ in sacrificio ꝑ peccato nihil Deo ꝑueniebat: magis ergo habere t, q̃ quod ablatum fuerat sibi in sanctificatis carnibus. Aliter potest dici, ꝙ ista quinta pars, & tantundem quantum ablatum est, dabatur sacerdoti, & nõ Sanctuario. Primo quia s̃. 5. c. dicitur. Anima si præuaricetur cęremonias per errorẽ, & in his, quæ Domino sanctificata sunt, peccauerit, offeret pro peccato suo arietẽ, ipsumq́ue, quod intulit damnum restituet, & quintam partem ponet supra tradens sacerdoti; & ita iubet sacerdoti dari, & non Deo, vel Sanctuario. Item quia dicit̃ ꝙ offeret quantum damni intulit; & tamẽ damnum non dr̃ nisi respectu eius cui illatum est, sed non est illatum Sanctuario, immo sacerdoti cuius erant sanctificata: ergo ei soluetur. Nam Sanctuario, vel Deo potest dici esse facta offensa, vel iniuria, inquantum id qđ sanctificatum erat per mandatum, & ad honorẽ Dei, transit ad vsus aliarum personarum, quàm illarum, de quibus Deus voluit, & tamen non est damnum Deo, vel Sanctuario, quia damnum a diminutione rerum dicitur; & tamen nihil minuitur hic de rebus pertinẽtibus ad Deum, sed ad sacerdotem; ergo ei dandũ erat tantundem, & quinta insuper pars. Item patet hoc, quia Num. 5. c. dr̃, vir siue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solẽt hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mãdatum Domini, atque deliquerint; confitebuntur peccatum suum, & reddent ipsum caput, & quintã partẽ insuper ei in quẽ peccauerunt, & tñ peccatum fuit commissum hic ꝯ illum, cuius res sacra vsurpata fuit, s. contra sacerdotẽ; ergo illi soluetur quinta pars, & tantundem. Itẽ hoc apparet, qa sicut fuit aliquod peccatum cõmissum ꝯ Deum, vel offensio, ita fit satisfactio, quia datur aries pro peccato Leui. 5. c. ergo tantundem, & quinta pars non respondet ibi Deo, sed sacerdoti. Et confirmatur hoc: quia Leui. 5. ca. distinguuntur ista. s. peccatum & damnum: & pro peccato redditur sacrificium; & pro damno solutio ęstimationis cum quinta, sed peccatum semper committitur in Deum: ideo in satisfactionem illius datur sacrificium pro peccato, restat ergo, ꝙ id, qđ nomine dãni datur, alteri detur. i. sacerdoti cui illatum est. Dici potest dupliciter, uno modo, quod daretur hoc totum. i. tantundem, & quinta, & etiam aries pro peccato Deo: sed sacrificium ꝓprie dabatur Deo; quia erat ad honorem, & erat in satisfactionem offensę, tantundem autem, & quinta pars, qa erant precium quoddam, dabantur sanctuario, & cedebant in eius utilitatem. Et hoc modo dicendum ad auctoritatem. supra 5. capitu. quę videtur esse pręcipua, quòd dabunt sacerdoti quintam, & tantundem, vt intelligatur non pro se sed pro sanctuario: quia illa lex intelligetur per istam, cum sit ista posterior, & addat ad illã, & hic dicitur, ꝙ dabit sacerdoti in sanctuario. i. pro sanctuario. Secũdo modo potest dici, ꝙ istud tantundem, & quinta pars dabantur sacerdoti, cui dãnum illatum erat, & aries solus dabatur Deo. Et qñ dicitur hic, ꝙ dabit sacerdoti in Sanctuario, potest intelligi vno modo, ꝙ dabit in Sanctuario, i. quando sacerdos fuerit in Sanctuario, ut intelligatur, ꝙ qui se reum innuebat huius delicti, satisfactionem debebat: & ad hoc offerre debebat arietem pro peccato ad ostiũ tabernaculi, quia ibi offerebantur omnia sacrificia, & tunc qñ offerret arietem, portabat secum ęstimationem, & quintam partem insuper damni: & dabat simul sacerdoti cui offerebat arietem, & ita omnia dabantur in Sanctuario. Secundo modo quantũ ad hoc adduc potest intelligi, ꝙ dabantur sacerdoti in Sãctuario. i. pro Sanctuario. s. ꝙ damni ęstimatio, & quinta insuper

G (margin letter beside "non dr̃ nisi respectu")
H (margin letter beside "atque deliquerint")
I (margin letter beside "doti cui illatum est")
K (margin letter beside "num illatum erat")

insuper pars sit ad vsus Sanctuarij, & nō sacerdotis; & hoc quando damnum datum erat in rebus sanctificatis, quæ pertinebant ad Deum. Circa quod considerandum, ꝙ sanctificata erant duplicia, vt patet supra sæpe dictum, s. quædam, quę ad sacerdotes pertinebant de partibus sacrificiorum, & oblationum; & alia q̄ pertinebant ad Deum, s. sanguis, qui fundebatur, & adeps qui cremabatur; & carnes quædam aliquorum sacrificiorum. Quando autē delinquebant populares circa carnes sacerdotibus debitas, quę erant sanctificatę; quia Deo erat facta offensa, offerebatur ei aries ꝓ peccato: & quoniam sacerdotibus erat damnum datum, soluebatur eis æstimatio damni, & insuper quinta pars. Qn̄ autem vsurpabantur a popularibus ea, quæ erant ꝯsecrata Dn̄o, & cedebant ei; totum debebatur ei. s. aries ꝓ peccato, quia ꝯ eum fuit commissa offensa, & æstimatio damni cum quinta parte, quia ei datum est dānum eo modo, quo dici potest damnū datū esse Deo; sed quia Deus non potest recipere precia rerum, quia neque illis indiget, Psal. 15. bonorum meorū nō eges, iubebat dari Sanctuario, qđ loco Dei erat: sicut qn̄ factum est fędus inter Israelitas, & Deum, fusus est sanguis aspergendo super populum, & debebat aspergi quoque super Deum, sed quia Deus incorporeus est, & sanguine aspergi nō pōt, loco eius aspersus est liber legis, & altare, vt dr̄ Exo. 24. c. & magis ad Hebr. 9. c. & licet istud esset difficile, ꝙ peccaret quis per ignorātiā circa carnes sanctificatas Deo, vt dictum est supra: tn̄ non erat impossibile; & ita quando accideret, fieret sicut hic dicitur. Dicendum inter istas duas opiniones, ꝙ aut erat delictū circa carnes sanctificatas Deo, q̄ in eius partem proueniebant; aut circa sanctificata, q̄ proueniebāt in partem sacerdotum. Si primo modo nō erat dubium, quin totum, idest æstimatio, & quinta pars debebant dari pro Sanctuario, & nō sacerdoti. Si autem delictum fuit circa sanctificata, quæ cedebāt in ius sacerdotis, est dubium an sacerdoti debeant dari æstimatio, & quinta pars, vel Sanctuario; & de hoc sunt istæ duæ opiniones: vtraque autem satis potest sustineri, sed rationi magis consonat secunda, s. quòd sacerdoti det̄ æstimatio, & quinta pars; & huic adhuc consonat quod habetur Num. 5. c. vir siue mulier cū fecerint ex peccatis omnibus, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebūtur peccatum suum, reddēt ipsum caput, & quintam partem insuper ei, in quem peccauerunt, sin autē non fuerit qui recipiat, dabunt Domino, & erunt sacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, vt sit placabilis hostia. Et sic apparet, ꝙ qn̄cunque constat de eo cui damnum datū est, semper debet ei fieri restitutio æstimationis, & quintæ partis; & Deo debet dari aries pro peccato. Si aūt non constaret cui erat res debita, dabat̄ Deo æstimatio, & quinta pars: nō quidē vt cederet in vsus Sāctuarij; sed vt esset sacerdotum; sed in præsenti qn̄ deliquerat quis circa sanctificata, q̄ pertinebant ad sacerdotem; constabat cui erat damnum illatum; iō ei debebat dari ęstimatio, & non Sanctuario, nisi fortè diceretur, ꝙ aliquis esset sibi cōscius, ꝙ comedisset de sanctificatis, & nesciret cuius sacerdotis illa fuerāt, debebat offerre arietem pro peccato, & dabat Dn̄o ęstimationem, & quintam partem; quia non erat, q recipheret; & sic dicebatur dari in Sanctuarium: & postea cum semel pertineret ad Sanctuarium, volebat Deus, ꝙ cederet sacerdotibus; & ita concordabit litera ista, cum illa, quæ hr̄ Num. 5. c. Tenendo aūt positionem aliā diximus, ꝙ qui delinquebat in sanctificatis ptinentibus ad aliquem sacerdotem specialiter, non dicebat̄ damnum illi dedisse, s. Sāctuario, vel Deo, in cuius dedecus vsurpabātur sanctificata a personis illegitimis; & ideo etiam si constaret de sacerdote, ad quem sanctificata pertinuerant, non erat illi reddēda estimatio, sed Sanctuario, siue Deo: & tunc faciebat Deus, ꝙ illa pertinerent ad sacerdotes, quia non relinquebantur in vsum Sanctuarij; & hoc etiam modo concordabit litera ista, quę dicit, ꝙ dabitur sacerdoti in Sanctuario, cum illa litera, quæ hr̄ s. 5. c. s. ꝙ dabit̄ sacerdoti: non, s. illi cuius erant sanctificata, sed ei cuius manibus contingit ista offerri, vt dr̄ 5. ca. Num. vel forte diuidebāt inter omnes sacerdotes. de quo ibi declarabitur. *Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel*. Hoc potest legi dupliciter: vno modo per modum præcepti: alio mō indicatiuè. Primo modo est sensus, nec cōtaminabūt sanctificata filiorum Israel, idest caueant ne contaminent. Fiet autem ista contaminatio, quādo illicitè comedūtur. Alio modo potest intelligi indicatiue, s. nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, i. si aliquis quando comederit de sanctificatis, quæ non licet per ignorantiam, dederit tantūdem, & quintam partem, non contaminabuntur sanctificata filiorum Israel. Si autem non fuerit ista pœna soluta, cum compertum fuerit, ꝙ aliquis per ignorantiam comedit; iam contaminabunt sanctificata filiorum Israel. Dicuntur autem cōtaminari sanctificata, non quidem ꝙ ipsa in se contaminationem recipere possint, cum sint res inanimatę, nisi quis forte poneret ea in loco immundo, quia ibi esset realis contaminatio, sed dicuntur cōtaminari, i. contemni, qn̄ a nobis tanquā vilia, & contēptibilia reputantur: sic patet Malach. c. 1. cum dr̄. Magnum est nomen meum in gentibus dicit Dominus exercituum, & vos polluistis illud in eo, qđ dicitis: mēsa Dn̄i contaminata est, & id quod supponitur contēptibile cum igne, qui illud deuorat. Dicuntur autem sanctificata non contaminari, sed honorari, qn̄ tenent̄ in ea reuerentia, qua teneri iussa sunt, & comedunt̄ ab eis dūtaxat, quibus hoc permissum est. Si vero sanctificata irreuerenter tractantur, & comedūtur ab alijs, quàm quibus iussum sit, iā polluta sunt, quia a nobis nihil reputantur. Sic autem est si aliquis per ignorantiam comederet de sanctificatis, & nondum cōstaret, an comedisset de sanctificatis, & propter hoc non subiret aliquam pœnam, non erant adhuc contaminata sanctificata: qn̄ ignorabatur aliquid contra ea fuisse illicite perpetratum. Si tn̄ aliquis per ignorantiam comedisset, quamquam ibi non essent sanctificata cōtaminata, si tn̄ postea cognosceretur, ꝙ erant sanctificata, nisi pœna imposita solueretur, cōtaminabantur, quia hoc erat ac si voluntarie ab eo cui nō licebat, comederentur; & hoc Deus vetat hic. s. ne cōtaminentur sanctificata filiorum Israel, i. postquā cognitum fuerit de aliquo, ꝙ comederit sanctificata illicite, condēnabit ad hanc pœnam, vt non contaminentur filiorū Israel sanctificata. vel si legatur indicatiuè, dicitur ꝙ contaminabuntur sanctificata filiorum Israel, s. si qn̄ cognouerint aliquem comedisse illicite de eis, eum ad pęnā diffinitiuam condemnauerint. Si autem condemnare contempserint, iam sacrificia polluta iudicantur. Sciendum ꝙ ista litera potest referri ad populares, vel potest referri ad sacerdotes. Referendo ad populares est sensus, non contaminabunt sanctificata filiorum Israel, idest caueant populares ne comedant de sanctificatis, cum eis non liceat: vel non cōtaminabunt sanctificata, idest si ipsi populares comederint de sanctificatis per ignorantiam, & postea cognoscentes pœnā impositam soluerint, non contaminabunt sanctificata, quia isto modo tenentur in reuerētia, quæ iussa est. Si autem cum cognouerint, pęnam soluere neglexerint, iam contaminabunt sanctificata, cum non existiment ea alicuius reuerentiæ.

Alio modo potest referri ad sacerdotes, scilicet, ꝙ non

Duplicia erant sanctificata.

Duplex literæ expositio.

Quid sit cōtaminari sanctificata.

non contaminabũt sanctificata filiorum Israel, idest caueant ne cõtaminent permittendo popularibus, ꝙ comedant de illis; quoniam tunc magis ipsi sacerdotes commaculant sanctificata, quam populares: cum in eorum potestate sit, ꝙ seculares abutantur sanctificatis, vel non abutantur. Vel alio modo nõ contaminabunt sanctificata, s. sacerdotes, si quãdo ipsi cognouerint, ꝙ aliquis comedit de sanctificatis per ignorantiam, compellunt eum ad soluendum pœnam a lege diffinitam. Si tamen istam pœnam cõtempserint imponere, iam contaminant sanctificata non arbitrãtes ea aliquid esse. Et quamquam ista litera possit exponi tam de sacerdotibus, quã de popularibus, conuenientius tamen exponitur de sacerdotibus, quia dicitur, & non contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quia G filij Israel vocantur populares, prout distinguunt contra sacerdotes. Si autem ista litera accipiẽda foret de popularibus, diceretur, & non contaminabunt sanctificata, sed non adderetur ibi filiorum Israel, quoniam isti qui contaminant sanctificata, necessario sunt distincti ex litera a filijs Israel, s. a popularibus; significãdo ergo solos populares diceretur præcise, & non cõtaminabunt sanctificata, vel diceretur, & non contaminabunt sanctificata sua, s. ea, q̃ sanctificauerunt ipsi, & obtulerunt Domino; sed referendum est ad sacerdotes, & ipsi cõtaminant sanctificata filiorum Israel, inquantum permittunt populares comedere de illis: vel postquàm comederunt non puniunt. Et sic id q̃d filij Israel sanctificant Domino offerentes, sacerdotes commaculant illud comedi inhonestè permittẽtes; vel eos qui comederint, postquam cognouerint comedisse, non punientes. *Sanctificata filiorum Israel, quæ offerunt Domino.* Dicuntur sanctificata filiorum Israel, quæ ipsi sanctificant, idest Domino applicant: quoniã sanctum idem est, quod Domino applicitum. Et declaratur quomodo sit hoc, cum dicitur: Quę offeruntur Domino, s. ꝙ per oblationem ista sanctificatio fit. Alij autem modi sunt sanctificationis, s. per votum, & per donationem, vt supra dictum est: nam quamquã non sit facta oblatio Domino, tamen per donationẽ, & votum erit facta renunciatio proprietatis, & applicatio rei ad Deum; & hoc est sanctificare. *Ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint.* Sensus literæ huius pendet ex superiori, & sicut superior exponebatur indicatiuè, vel p̃ceptiuè, ita ista potest intelligi. Si enim litera superior intelligatur præceptiue, tunc est sensus, ꝙ caueant filij Israel ne contaminent sanctificata, & hoc ne forte moriantur sustinentes pęnam pro peccato suo, postquã comederint sanctificata. Si legatur litera superior indicatiuè, est sensus ne contaminent sanctificata filiorum Israel, idest facientes sic, sicut supra dictum est, nõ contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quia si forte contaminauissent nolentes imponere pœnam eis, qui comederunt, morerentur. Accipitur hic delictum dupliciter, vno modo pro omni peccato generaliter; siue sit in committendo, siue in omittendo; & tunc potest referri ad vtrunque sensum supra positum, scilicet, si Israelitæ comedunt scienter de sanctificatis; tunc enim sustinebunt pœnam peccati sui, quia morientur, & ista cõmissio vocatur hic delictum. Vel põt accipi delictũ ꝓ omissione, q̃d est propriũ significatũ; & tunc est sensus, quod Israelitę si comederint ignorantes de sanctificatis, & postea cognoscentes se peccasse non curant soluere pęnam diffinitam, delinquũt quia omittunt agere id, ad quod obligantur. Idem autem si sacerdotes omittant punire Israelitas peccãtes in comestione sanctificatorum: uel si ignorantes fuerint, & postea cognouerint, eodem modo si postea pęnam non imponant: pro quolibet enim horum mors

Delictum dupliciter accipitur.

F infligi posset: ideo cauere debent Israelitę. *Ne sustineant forte iniquitatem.* Ponitur sub dubio: quia Deus non semper puniebat ista peccata inflictione mortis, quamquam mortem mererentur: sed aliquando puniret cum ei visum foret. *Iniquitatem delicti sui.* Dicitur iniquitas delicti idest pęna debita pro delicto, proprie autem iniquitas ipsa culpa est, & significat factũ ex malitia: & in hoc habet specialem rationem peccati. *Cum sanctificata comederint.* Idest cum Israelitę comederint de sanctificatis nolentes, morientur: uel si sacerdotes permiserint, quod Israelitę, comedant de sanctificatis, ipsi morientur cum Israelitis, postquam Israelitæ comederint. Vel si Israelitę ignorantes comederint, & postea cognoscentes se comedisse non satisfecerint, morientur, cum comederint, idest postquam comederint, & non satisfecerint, vel si sacerdotes sciuerint Israelitas comedisse ignoranter de sanctificatis postea vero cognouisse, & eos sine pœna reliquerint etiam ipsi morientur, cum sanctificata comederint. i. cum non correxerint Israelitas comedentes sanctificata. *Ego dominus, qui sanctifico eos.* Idest faciant Israelitæ ista, quę dixi: quia ego qui iubeo hæc fieri, sum Deus qui iubeo eos esse sanctos, vel mundos: sanctificare enim non accipitur hic, pro facere sanctum, uel mũdum, sed pro iubere esse sanctum: sicut in superiorib. declaratum est.

Iniquitas delicti q̃d sit.

Locutus est Dominus ad Moysen dicens.
H Loquere ad Aaron, & filios eius, & ad omnes filios Israel: dicesq; ad eos. Homo de domo Israel; & de aduenis, qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam; vel vota soluens, vel sponte offerens; quicquid illud obtulerit in holocaustum Domini, vt offeratur per vos: masculus immaculatus erit ex bobus, & ouibus, & ex capris. Si maculam habuerit, nõ offeretis, neque erit acceptabile. Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino; vel vota soluens; vel spõte of-
I ferens tam de bobus, quã de ouibus, immaculatum offeret, vt acceptabile sit. Omnis macula non erit in eo. Si cęcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem; non offeretis ea Domino; nec adolebitis ex eis super altare Domini. Bouem & ouem aure, & cauda amputatis voluntarie offerre potest: votum autem ex his solui non potest. Omne animal quod, vel contritis, vel tonsis, vel sectis abla-
K tisq́ue testiculis est, non offeretis Domino, & in terra vestra hoc omnino ne faciatis. De manu alienigenæ nõ offeretis panes Deo vestro, & quicquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt omnia, non suscipietis ea. Locutusq; est Dominus ad Moysen dicens. Bos, ouis, & capra, cũ genita fuerint; septem diebus erunt sub vbere matris suæ. Die autem octauo, & deinceps offerri

Animal oblatũ debet esse de masculis, & mundis.

Animal castratũ non potest offerri.

poterunt

poterunt Domino. Siue illa bos, ſiue ouis, nõ immolabuntur vna die cum fętibus ſuis. Si immolaueritis hoſtiã pro gratiarũ actione Domino, vt poſſit eſſe placabilis: eodem die comedetis eam. Non remanebit quicquam in mane alterius diei. Ego Dominus. Cuſtodite mandata mea, & facite ea. Ego Dominus. Ne polluatis nomen meum ſanctum, vt ſanctificer in medio filiorum Iſrael. Ego Dominus, qui ſanctifico vos, & eduxi de terra Aegypti, vt eſſem vobis in Deum. Ego Dominus.

Quid obſeruãdum ſit penes ea, q̃ ſunt offerẽda.

Locutus eſt Dominus ad Moyſen. Hic ponitur ſecundũ principale huius ca.i. de adminiſtratione circa ea, quæ ſanctificãda ſunt, i. qualiter habere ſe debeãt Iſraelitæ circa ea, q̃ ſanctificãda ſunt, ſ. circa ea, q̃ debẽt offerri, an ſint licita, vel illicita. *Loquere ad Aaron, & filios eius, & ad omnes filios Iſrael.* Hic ponunt perſonę, ad quas dirigitur iſta lex, i. ad ſacerdotes, & ad populũ, ſed principalius pertinet ad ſacerdotes: eſt enim iſta lex communis ſacerdotibus, & popularibus, quia tã ſacerdotes, quàm populares offerunt Domino oblationes de facultatibus ſuis. & quia ad offerentes pertinet inquirere de munditia, vel immunditia animalium immolãdorum: ad vtroſque debet dirigi iſta lex, quę de hac munditia agit: principalius tamen ad ſacerdotes, quã ad filios Iſrael pertinet: quoniam ad Iſraelitas ſolum pertinet ex vna parte. ſ. inquantum ſunt offerentes: ad ſacerdotes autem dupliciter pertinet. Primo in eo ꝙ ipſi volunt offerre, ſicut populares. Secundo, quia ſacerdotes debent ab alijs recipere animalia immolanda, & iudicare de eis, an munda, vel immunda ſint, & ſic ea recipere, vel excludere. *Homo de domo Iſrael.* Hic ponitur lex, quæ communis eſt tam eis, qui nati ſunt in iudaiſmo, quã illis, qui ex gentibus aduenerunt. Et primo dicitur obligari per iſtam legem homo de domo Iſrael, ideſt homo natus de ꝓgenie Iacob, & hoc ſiue de ſacerdotibus, ſiue de popularibus, aut de leuitis: nulla enim differentia in his eſt. *Et de aduenis qui habitant apud vos.* Ideſt etiam obligantur ad hanc legem aduenæ. Non vocantur hic aduenæ ipſi, qui veniebãt de Gentilibus ad morandum inter Iudæos cauſa negotiationis exercendæ, aut propter alterius rei gratiã, ſcilicet terræ vbertatem: propter has enim homines ſolent mutare ſedes: nam nulli tales aduenę inter Iudęos permittebantur, ſed omnes quotquot venirent ad habitandum inter Iudæos, compellebantur accipere ritũ Iudaicum: & iſtos vocat ſcriptura aduenas, quia relicta terra ſua & cultu deorum ſuorũ venerunt ad colendum Deum Iudæorum. Iſti autem circumcidebantur, ſicut cęteri Iudæi, & tunc licebant eis ea, quæ licebant alijs Iudæis, ſcilicet comedere Paſcha, vt patet Exod. 12. cap.

Item obligabantur ad faciẽdum omnia, quæ faciebant alij Iudæi, vt patet ad Gala. cap. 5. cum dicitur. Si circuncidimini, Chriſtus vobis nihil prodeſt: & iterũ. Ego Paulus teſtificor omni homini circuncidenti ſe, quod vniuerſę legis faciendę debitor ſit; ad hos ergo ſicut ad Iſraelitas lex proferri debet de obſeruatione ceremoniarum in offerendo. *Qui habitant apud vos.* Scilicet, quòd iſti aduenæ habitãt apud Iſraelitas, ideſt in terra eorum: quoniam veniebant de terra ſua, vt habitarent inter Iſraelitas, & colerent Deum eorum. *Qui obtulerit oblationem ſuam.* Hic ponitur determinatio oblationum quãtum ad ſexum; & hoc in quibus-

A dam oblationibus ſcilicet in holocauſtis, quoniam iubentur offerre pecora maſculina. Ponitur autem hic oblatio generaliter pro oblatione, quæ eſt holocauſtum, & quæ eſt hoſtia pacifica, & quæ eſt pro peccato; & tamen ſolum agitur immediate de holocauſto: deinde vero de hoſtia pacifica. *Vel vota ſoluens, vel ſponte offerens.* Scilicet ſi Iſraelita vouit Domino dare vnum animal ad holocauſtum, compellebatur dare maſculinum: idem ſi offerret ſponte holocauſtum. Iſtis enim duobus modis poteſt holocauſtum offerri: & ſequitur infra, quòd erit maſculus immaculatus.

B *An obligetur ſemper ſoluere maſculum in holocauſtum, qui vota ſoluit, vel ſponte offert. Et de diuerſitate votorum quomodo aliqua ſunt determinata, alia indeterminata. Queſt. XVIII.*

CIRCA hoc eſt quærendum quomodo dicatur, quòd ſi aliquis ſoluerit vota, debet offerre maſculum in holocauſtum: quoniam primo videtur, quòd non obligetur aliquis offerre maſculum; quia tunc daretur, quòd nunquam offerretur fęmella, ſed falſum eſt, quia aliquando offerebantur fęmellę, vt patet ſupra 3. & 4. cap. Itẽ non videtur conuenienter dictum, ſ. ꝙ qui vouerit quãdo vota ſoluerit, debet offerre holocauſtum: nam videt̃, ꝙ poſſet aliquis offerre hoſtias pacificas, vel pro peccato. Reſpondendum eſt ad primum, quando dicitur, quòd qui offert ſoluendo vota, debet offerre ma-

C ſculum. Non enim eſt intelligendum, quòd iſta vota ſint indeterminata; vtpote ſi aliquis dicat: ego voueo Deo vnum animal, aut voueo Deo aliqd offerre, ſed intelligitur determinatio modi oblationis, ſcilicet, an dicatur: ego voueo Deo offerre holocauſtum, vel hoſtias pacificas, vel ſacrificium pro peccato; ſed intelligendum, quòd fuerit factum votum cum determinatione certi ſacrificij, vtpote, quòd dicat: ego voueo hoſtiam pacificam, vel pro peccato, vel in holocauſtum. Si enim primo modo indeterminatè voueretur aliquid, erat ſoluendum iuxta voluntatem offerẽtis, vt ſi diceret: voueo Domino vnum animal, poterat offerre vnum quodcunque voluiſſet, dum tamen eſſet de immolaticijs. Sed ſecundo modo cum dici-

D tur, offero Domino vnum animal in holocauſtum, determinatur ad certum ſexum: quia quamquã non dicat animal maſculinum, vel fœmininum, tamẽ intelligitur, quòd erit maſculinum, & non poterit offerre niſi maſculinum, quia inducitur hoc ex lege holocauſti, ſcilicet, quòd ſemper offerantur maſculi, de quacunque ſpecie animalium offerantur, vt patet ſupra 1. cap.

Quæretur quid ſi aliquis offerat vouens fœminam in holocauſtum dicens: ego voueo iſtam ouem, vel iſtam capram in holocauſtum.

Reſpondetur, quòd iſtud votum ſtare non poterat, quia erat contra legem: determinabat enim lex ſemper in holocauſtis eſſe maſculos offerendos; ideo cũ in voto iſto conſtet vouentem voluiſſe facere holo-

E cauſtum, quod non repugnat legi, & ſe ad hoc aſtrinxiſſe per votum: modus explendi holocauſtum iam non dependet ex voluntate vouentis, ſed ex determinatione legis: & quia lex iubet maſculum offerri in holocauſtum, quamquam ille vouerit fœminam, quia tamen holocauſtum vouit, cogetur offerre maſculũ, quem lex iubet.

Ad alterum autem argumentum, quando dicebatur, quòd qui ſimpliciter vouit, non obligatur magis ad holocauſtum, quàm ad victimas pacificas, quam ad ſacrificium pro peccato: ſed hic ponitur, ꝙ ſoluens vota debebat offerre maſculum in holocauſtum.

Reſpon-

Respondēdum est, sicut supra dicebatur, quòd qui offerebat, sicut hic dicitur, primo determinans se quātum ad genus sacrificij, s. quo ad holocaustum, sed nō quātum ad sexum animalis, vt diceretur voueo offerre vnum animal in holocaustum: tunc enim quia lex determinabat animalia immolāda in holocausto, q̄q̄ vouens non exprimat sexum, intelligitur: lex tamen determinat nos magis ad vnum modū obligationis, quàm ad alterū; ideo si aliquis voueat absolute dicēs; ego voueo offerre Deo vnum animal; non magis tenetur ad masculum, quàm ad fœminam; nec magis ad holocaustum, quàm ad victimas pacificas, quā ad hostias pro peccato, sed erat liberū offerre, quod voluisset vouens. Idem si vouerit aliquis dicens: ego voueo vnum animal masculum, nihil vltra adderet: nō intelligebatur magis de holocausto, quàm de alijs generibus sacrificiorum. Si autem voueatur holocaustum, etiam si non voueatur aliquod animal, intelligitur esse ꝓmissum animal masculinum; vtpote si aliquis dicat, voueo holocaustum nihil vltra dicens: tūc enim erat obligatus ad offerendum masculum, quia omne holocaustum de animalibus fit, & tunc aut fit de auibus, aut de quadrupedibus: si autem fiat de auibus fiet eo modo, quo dicitur supra 1. cap. scilicet de turturibus, aut pullis columbæ. Si autem de quadrupedibus, offerretur necessário masculus de bobus, vel auibus, aut capris, quia in his tribus fiebat solum holocaustum: si tamen aliquis voueret facere holocaustū, nihil vltra exprimens, non obligabatur determinatè offerre de arietibus, vel capris, aut bobus. Si autem esset determinatio, illud erat ad quod obligabat, sed in indeterminatis erat electio in ipso vouente. *Vel sponte offerens*. Dicitur hic, quòd sponte offerens debebat in holocaustum offerre masculum immaculatum. Hic enim possent fieri argumenta, quę supra fiebant, sed iam ad ea responsum est.

Sed adhuc aliquis dicet, quòd inconuenienter dicitur, debere offerri semper masculum immaculatum in holocaustum in spontaneis sacrificijs: nam præter holocaustum est victima pacifica, & sacrificium pro peccato. Si autem hoc staret, daretur, ꝙ nunquam haberet locum sacrificium pro peccato, & victima pacifica, quia omne sacrificium, aut est voluntarium, quod vocatur spontaneum, aut est necessarium, quod vocatur votiuum. Sed dicitur, quòd si aliquis offert sacrificium vota soluens, vel sponte offerēs, debet offerre holocaustum, & si aliquis offerat sacrificiū sponte offerens, debet offerre holocaustum; ergo nō manebat locus pro sacrificio pacifico, vel pro peccato. Respondendum est, quòd sacrificia erant tria, & cuilibet erat licitum offerre, quod maluisset de eis. Cum autem dicitur hic, quòd sponte offerens, vel vouens offert holocaustum dans animal masculinum. Dicēdum est, quòd non est iste sensus, nec ordo literæ; sed intelligitur, quòd omnis homo offerens holocaustū, siue illud offerat ex voto, scilicet, quòd vouerat holocaustum, siue ex voluntaria operatione, debet offerre masculum. Si tamen accipiatur offerens per se, ita vt dicatur, qui offert aliquid sponte, vel ex voto, debet offerre holocaustum, & animal masculinum: falsum est; & hoc significat litera cum dicitur, qui obtulerit oblationem suam, uel vota soluens, vel sponte offerens, quicquid illud obtulerit in holocaustum masculus erit, i. quicquid offerre uoluerit ad holocaustum, erit masculus: & non dicitur, quicquid obtulerit erit holocaustum, & masculus. *Quicquid illud obtulerit in holocaustum domini*. Hic declaratur quomodo istud uotū non erat indeterminatum, sed limitatum ad speciem sacrificii, quia dicitur quicquid: quia siue masculum siue fœminam aliquis uouisset, tenebatur semper

Quæ sunt hostię spōtaneę requirentes masculum.

F masculum dare, & sic exigit lex holocausti, & sic patet questio, quę ante proponebatur, si aliquis vouisset fęminam in holocaustum, & dicitur, quod quicq̄d obtulerit, idest siue sit masculinū, siue fęmininum, ꝙ offerēs vouerit, & offerre voluerit, semper dabitur masculus. Alio modo etiam accipitur quicquid illud obtulerit, idest de quacunque specie: quoniam fiebat holocaustum de tribus speciebus, scilicet de bobus, ouibus, & capris vt patet sup. 1. cap. & hic. Si ergo aliquis diceret uoueo offerre holocaustum de capris, vel arietibus, aut bobus: semper masculus esse debebat. *In holocaustum domini*. Hic determinatur genus sacrificii quātum ad ipsum offerentem, scilicet holocaustum: ita ꝙ ipse offerens uouerit aliquid in holocaustum, quod

G patet, quia dicitur, quicquid illud obtulerit in holocaustum domini idest ad holocaustum. *Vt offeratur per uos*. Loquitur Moyses ad sacerdotes, scilicet, quod ipsi offerebant sacrificia Israelitarum. Sed dicet aliquis, quomodo hic dicitur, quod sacerdotes offerunt; cum dicatur sup. immediate, quod Israelitæ offerunt, & refertur ad eandem rem oblatam, scilicet quicquid offerre uoluerit Israelita, & hoc, ut per vos offeratur: & sic circa eandem rem vtrique attribuitur oblatio. Dicendum est, quod quęlibet res oblata bis offeratur. Primo enim offerebat eam vulgaris sacerdoti pręsentans eam in Sanctuario; deinde offerebat eam sacerdos coram domino in ostio tabernaculi, & faciebat cęremonias eius; immolando, & cremando, quod

H super altare cremandum erat. De prima oblatione dicitur scilicet quicquid obtulerit in holocaustum scilicet popularis. De secunda dicitur immediate, vt per eos offeratur, scilicet quod ipsi sacerdotes postea offerebant domino, cum accepissent ab Israelitis. *Masculus immaculatus erit*. Hic ponitur determinatio sexus animalis in holocausto, scilicet quod semper erit masculus: fęmina autem offerri nunquam poterat in holocaustum.

An sacrificium spontaneum pertineat ad unum genus, scilicet holocaustorum, uel omnia sacrificia possint esse spontanea, uel votiua. *Quæst.* XIX.

I ALIQVI enim arguunt contra hoc ꝙ in hostiis spontaneis non semper offeratur masculus; quia hostię pacificę sunt spontaneę vt habetur. sup. c. 7. & tamen in eis licet offerri masculum, vel fęminam indifferenter. Respondendum, quod non dicitur secundum eos sponte offerre, qui pro aliqua causa speciali offert; sed gratis, hostię autem pacificæ sunt, vel pro beneficiis specialiter susceptis a Deo, uel ꝓ petitis, vt suscipiant ad hoc q̄d aliqua naturalis obligatio īducat, q̄ nō causatur in nō suscipiente talia, ideo pacifica oblatio proprie spontanea non dicitur nisi largo modo, prout omnes oblationes pręter votiuam spontaneę dicuntur, & pręter illam, quę pro peccato est: illa uero oblatio, quę ad solum Dei honorem dirigitur, & non ex aliqua alia cau

K sa, spontanea dicitur. Vnde holocaustum est, quod ad solam Dei laudem offertur, in hoc soli masculi offerebātur, ut patet sup. 1. ca. & sic est intentio istorum, quod solum dicitur hostia spontanea holocaustum.

Sed hoc non stat; nam si ideo dicant hostiam pacificam non spontaneam: quia pro aliqua causa est: codē modo dicent hostiam holocausti esse non spontaneā quia est ad remissionem peccatorum proficiens, vt patet supra 1. capitulo. Sed ipsi uocant eam spontaneam ergo non potest stare. Item littera distinguit hic omnia sacrificia per duo membra opposita, scilicet an sint votiua, quod est esse necessaria; an spontanea; quod est esse totaliter voluntariū, ergo oportet, q̄d non solū ꝑ ista

iſta duo membra intelligatur holocauſtum,ſed etiam intelligantur omnia alia ſacrificia. Iſti tamẽ obligant ſe ad hoc propter non intelligere literam: exiſtimant enim quòd omnis oblatio votiua, & ſpõtanea debeat habere maſculum, ſcilicet, quod quandocunque aliquis vouerit animal, etiam ſi nihil exprimat vltra, debet dare maſculum: & quandocunque fecerit ſacrificium ſpontaneum, cogatur offerre maſculũ; ſed hoc eſt, quia non intelligunt literam. Nam ſi ideo dicunt ſemper offerendum eſſe maſculum, quandocunque eſt ſacrificium votiuum, vel ſpontaneum; ita dicent quòd omne ſacrificium erit holocauſtum; quoniam dicitur, ꝙ quicquid vouerit, vel ſpõte obtulerit in holocauſtum Domini, &c. Sed falſum eſt, quia præter holocauſtum ſunt alia ſacrificia. Dicendum ergo, ꝙ hic non intelligitur de omni ſacrificio votiuo; quoniã tunc daretur, quòd nullus poſſit vouere niſi maſculũ, quod erat tollere libertatem in vouendo, & nimis diſtrahere homines a cultu Dei. Item valde irrationabile eſt; quoniam quando aliquis offert ſacrificiũ pacificum, poteſt offerre fęmellam, vt patet ſupra 3. cap. ergo ſi vouerit offerre ſacrificium, poterit offerre fęmellam. Et ſic nõ erit omne ſacrificium votiuum de maſculis; alioquin dabitur, quòd nemo poſſit vouere ſacrificium pacificum, quod eſt abſurdum: quoniam ſi poſſet vouere illud, poſſet vouere fęmellam. Vel dabitur, quòd ſi aliquis vouerit pacificũ ſacrificium, nõ poſſit reddere pacificum, ſed holocauſtum, quod adhuc abſurdius eſt. Patet conſequentia; vt ſi aliquis vouit ſacrificium pacificum ſecundum ceremonias eius dando fęmellam ſatisfacit, & tamen ſi vouendo obligatur dare maſculum, dabitur quòd non permaneant iam cęremoniæ libere ſacrificij pacifici, ſed cogatur vouens ad alias cęremonias, quę non ſunt ſacrificij pacifici.

Ideo dicendum, ꝙ nõ accipitur ſacrificium votiuũ pro omni votiuo: poteſt enim quis vouere holocauſtum, vel pacificas victimas, vel pro peccato: ſed accipitur ſacrificium votiuum cum determinatione, ſcilicet, quòd aliquis vouerit facere holocauſtũ, & tunc dato quòd non determinauerit animal, neceſſarium eſt, vt offerat maſculum, non ex natura voti, ſed ex lege holocauſtorum: ipſa enim ſemper requirunt maſculum, vt patet ſupra 1. cap. Similiter autem de ſacrificijs ſpontaneis dicendum eſt, quòd in omni genere ſacrificiorum poteſt eſſe aliquid ſpõtaneum, vt quòd ſit aliquod holocauſtum ſpõtaneum, & aliqua hoſtia pacifica ſpontanea, ſimiliter & aliqua victima ꝓ peccato, quamquam ſacrificia pro peccato ſunt determinata ſecundum certa genera peccatorum, vt patet ſupra 4. & 5. cap. & quantum ad hoc ſunt coacta. Poteſt tamen aliquis ſpontanee offerre ſacrificium pro peccato; vt ſiquis non exiſtens ſibi conſcius alicuius ſpecialis peccati, pro quo teneatur offerre, offert pro peccatis ſuis in generali; erit ergo hoc ſpontaneũ. Et magis adhuc patet; quoniam votiuum, & ſpontaneũ opponuntur.; quot modis ergo dicitur vnum, tot modis dicitur alterum ſecundum regulam Ariſt. 2. Topi. Sed votiuũ dicitur de omnibus ſacrificijs, ergo modo eodem dicitur ſpontaneum: antecedens patet, quia aliquis vouebit holocauſtum, vel pacificam hoſtiam, vel pro peccato; ergo omnia iſta ſpontanee offerre poterit. Sed in iſtis aliquando offeruntur fęmellę. ergo ſpontaneum ſacrificium non eſt ſemper de maſculis. Item patet hoc, quoniam tunc nunquam daretur, ꝙ aliquis offerret niſi maſculum; cum omnia ſacrificia, aut ſpontanea, aut votiua ſint.

Sed dicẽdum eſt, quòd accipitur ſpontaneum pro eo ſolum, quod cum determinatione offertur: nã poteſt aliquis offerre ſpõtaneas hoſtias dãdo fęmellam:

A ſed ſi offerre velit hoſtias ſpontaneas in holocauſtũ, nõ poterit dare niſi maſculum, quia ſic determinatur ex lege holocauſtorum: & iſto modo intelligitur hic litera cum dicitur, quicqd illud obtulerit in holocauſtum Domini, ideſt, quòd iſta offerrentur pro holocauſto. Quòd autem in holocauſtis offeratur ſolum maſculus, cauſa eſt, quoniam inter ſacrificia nullum eſt, quod ita directè tendat in Deum, ſicut holocauſtum: nam ſacrificium pro peccato eſt directè ad peccatorũ remiſſionem. Sacrificium autem pacificum eſt ad aliquid obtinendum; vel pro aliquo iam obtento: ſacrificiũ tamen holocauſti eſt ad laudem Dei directè: Deus tamen in rebus ſuis vult perfectionem: ſexus autem maſculinus eſt magis perfectus; cum fœmina appetat eſſe virum, & ſit fœmina ſecundũ Ariſtot. vir occaſionatus; debent ergo dari animalia maſculini ſexus: in alijs autem ſacrificijs, quæ non pertinent ad Deum ita directe, nõ differt an maſculus, vel fęmella offeratur. *Immaculatus erit*. Ideſt talis maſculus oblatus carebit omni macula; quamquam in hoc differentia eſt; quia in quibuſdam ſacrificijs requiritur magis munditia, quàm in alijs. Quę autem ſint maculæ repellentes ab omnibus ſacrificijs; & quę ſunt maculæ repellentes a quibuſdam, & non ab alijs, immediate infra habetur in litera. *Ex bobus, ex ouibus, & ex capris*. Ponuntur iſta tria genera, vel modi animaliũ, quia de his tribus poterat fieri quodlibet genus ſacrificij, & præcipue ponitur in holocauſto, vt patet ſupra 1. ca. vbi declaratur de quolibet iſtorum animalium, quomodo deberent in eo fieri cęremoniæ. Quando autem aliquis vellet vouere holocauſtum; liberum erat ſibi vouere, de quo voluiſſet. Si autem voueret indeterminate dicens, ego voueo vnũ animal in holocauſtum, quamquam neceſſarium eſſet, quòd offerretur maſculus ſecundum regulam, quæ data eſt hic, tamen in electione offerẽtis erat, an vellet dare de bobus, vel ouibus, aut capris. *Si maculam habuit non offeretis*. Quę autem macula ſit non poteſt ſic diſtingui vniuerſaliter, ſed ſecundum genus ſacrificiorum, ita diſtinguebantur diuerſi modi macularum excludentium, vt patet infra. Cum autem reperiretur macula in animali, nõ poterat offerri; ideo ipſi qui offerebãt, diligenter cauebant, ne eſſent aliquæ maculæ in animali offerendo: & cum ipſi inquiſiuiſſent, ſacerdotes quoque reſpicientes identidem inquirebant, ne eſſet aliquod animal maculatum, & ſi contingeret, ꝙ poſtquam animal immolaretur, reperiretur, ꝙ erat maculatum non offerebatur ſanguis eius, nec cremabatur aliquid de eo ſuper altare, & ſi forte ſanguis eſſet effuſus ad expiandum, non cremabãtur carnes: quoniã poſtquam conſtaret animal eſſe immundum, quicquid ſupereſſet de ſacrificio, non deberet compleri: quoniam ſi compleretur, videretur voluntarie offerri id, quod maculatum erat; & hoc eſt inconueniens. *Nec erit acceptabile*. Ideſt animal maculatum non debet offerri; & ſi contingat, ꝙ offeratur, Deus non acceptat illud, & non ſolum non acceptat; immo ſi aliquis obtulerit, non meretur aliquid pro oblatione; & propter hoc ipſe qui offert, peccat: ita ꝙ melius eſſet ſibi nõ obtuliſſe, quàm offerre; de hoc habetur ſupra 7. cap. cum dicitur. Siquis de carnibus victimę pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec ꝓderit offerenti, quin potius quæcunque anima tali ſe edulio contaminauerit, præuaricationis rea erit. Hoc autem erat, quia tranſgrediebatur cęremonias ſacrificiorum pacificorum; & ita eſt in omnibus alijs, quòd quandocunque aliquis obtulerit aliquod alterum ſacrificiũ, & ſciẽter in omnibus cęremonijs peccauerit, oblatio eſt irrita; & præter hoc ipſe offerẽs valde peccat. *Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino*. Supra po-

Nullum ſacrificiũ in Deũ directius tẽdit holocauſto.

pra ponebatur quædam regula circa oblationes holocaustorum. Hic ponuntur alię circa oblationē hostię pacificorum: & ponitur hic qualis debet esse hostia pacifica. Dicitur autem secundum genus sacrificiorum hostia pacifica a pace, ꝓ qua fit, aut fit ad aliquid acquirendum; aut fit pro re acquisita. Si fit ad aliquid acquirendum vocatur a pace habēda: nam quando aliquis vult habere aliquid, considerat, quòd non potest habere nisi Deo propitio; quoniam totus gerendarum rerum ordo Deo agente disponitur, quem si aliquis habeat sibi aduersum non consequetur quod intendit; ideo vt habeat finem intentum oportet, vt Deum sibi pacificum habeat: & tunc dicitur offerri pro hostia pacifica, scilicet, vt Deus placatus sit, & tribuat quod petitur. Aliqñ autem aliquis acquisiuit bonum, quod intendit, & tunc quia hoc fieri nō poterat nisi Deo dirigente, pro tali bono accepto hostia pacifica offertur, & ista dicitur ad gratiarum actiones. ista autem hostia pacifica distinguitur in duas, s. in votiuā, & in spontaneam. & hoc patet cum dicitur. *Vel uota soluens, uel sponte offerens.* Ex hoc patet, ꝙ s̄. dicebāt, s. ꝙ hostia votiua, & spontanea non semper limitantur ad holocaustum: sed aliquando ad alias oblationes. Aliqñ dixerunt hostiam votiuam, & spontaneam semper esse holocaustum, ut patet ex supra dictis, & hoc vt ponerent in omni oblatione spontanea, & uotiua offerri masculum sicut offertur in holocausto. Sed falsum est qm̄ hic eodem mō distinguitur circa hostiam pacificam, nam sicut sup. dicebatur holocaustum aliqñ esse spontaneum, & aliqñ votiuum: ita de hostia pacifica dr̄, ꝙ aliqñ sit spontanea, & aliqñ uotiua, & sic nō est aliqua differentia in holocausto, & uictima pacifica, q̄tum ad hoc, ꝙ est esse spontaneum, vel uotiuum. Qđ autem distinguatur hostia pacifica per uotiuū, & spontaneum, tanquam per duas partes suas apparet; quia dr̄ hic, qui obtulerit victimā pacificorum uota soluens vel sponte offerens, ergo victima pacifica aliqñ offerṫ soluendo uota, & aliqñ offerendo sponte. Et si aliquis adhuc velit proteruire dicens, ꝙ non diuiditur hic hostia pacifica per votiuam, & spontaneam: sed sunt ista tanquam tres partes inter se distinctę; ita ꝙ distinguaṫ hostia pacifica a uotiua, & spontanea. Dicendum est, ꝙ non pōt stare, quia, sup. 7. c. vbi agitur dumtaxat de hostia pacifica, distinguitur per spōtaneam, & uotiuā ꝙ patet qa dr̄, hęc est lex hostię pacificorum, q̄ offerṫ dn̄o: si pro gratiarū actione fuerit oblatio offerent panes &c. & postea dr̄, si uoto, vel sponte qs̄q̄ obtulerit hostiā, eadem similiter die comedeṫ: sed siqd in crastinū remanserit vesci licitum est. Ecce qualiter distinxit hostiam pacificam in uotiuam, & spontaneam. Et si aliquis dicat, ꝙ ista distinctio nō poniṫ ibi de hostia pacifica, sed de aliqua alia hostia incidentaliter, non pōt stare, qa littera immediate declarat. In littera nāq; ꝑallegata dicebāt, ꝙ comedereṫ hostia spontanea, vel uotiua in primo, vel in secundo die, & ꝙ non comederetur in tertio, immediate aūt sequiṫ eadem sn̄ia, & dr̄, si quis de carnib. victimæ pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, & sic patet, ꝙ ad hostiam pacificam referebāt, esse votiuam, vel spontaneam. Item patet hoc, quia dr̄ in eadem littera, si voto, uel sponte quisquam obtulerit hostiam, eadem comedeṫ die, tūc quæriṫ de ista hostia spontanea, vel uotiua, an esset holocaustum, vel hostia pacifica. Si autem dr̄; ꝙ est hostia pacifica, habetur intentum, scilicet, quod hostia pacifica distinguitur per uotiuam, & spontaneam: quod illi negabant. Si autem dicatur, quod ista hostia spontanea, vel uotiua sit holocaustum, non potest stare, quoniam holocaustum non comeditur ab aliquo; sed totum crematṫ in altari. s. carnes, & intestina, & pedes, &

Hostiæ pacificæ distinctio.

F caput, ut patet sup. 1. cap. de hostia, quæ pacifica, & spōtanea dicitur, quod eadem comedetur die, vt patet, s̄. 7. capit. ergo est impossibile intelligi ibi de holocausto sed de hostia pacifica, illi tamen dicebant, quod spontanea, vel votiua solum est holocaustum: apparet ergo quod intendebatur, scilicet hostiam pacificam diuidi per votiuam, & spōtaneam sicut holocaustum, & hoc intendit hic littera.

Quare distinguitur hic hostia pacifica solum per spontaneam & votiuam. Quæst. XX.

SED adhuc aliquis quęret quare distinguitur hic hostia pacifica solum per spontaneam, & votiuam: quia sup. 7. cap. vbi agitur de lege pacificarum hostiarum distinguitur in tres partes, s. in hostiam pro gratiarum actione, & hostiam votiuā, & spontaneam, vt patet ibi in littera.
G Respondendum est, quod diuidi in votiuum, vel spōtaneum est prima diuisio hostiæ pacificæ, & non solum huius, sed etiam omnium aliarum, quando autem sup. 7. cap. distinguitur hostia pacifica per votiuam, & spontaneam, & pro gratiarum actione, non est conueniens diuisio, non. n. fit per opposita secundum regulam bonarum diuisionum; quoniam hostia pro gratiarum actione, aut est, spontanea, aut votiua, impossibile est enim fugere ista duo membra, & ipsa hostia pro gratiarum actione sub
H vtroq; cadere potest, quamquam magis proprie sub parte hostiarum spontanearum. Ideo si aliquis vellet recte diuidere hostiam pacificam, deberet sic diuidere Hostiarum pacificarum quędam sunt pro pace habenda, alię sunt pro gratiarum actione. Si autem sint pro pace habēda, quędam sunt spontaneæ, & quędam votiuę. Si autem pro gratiarum actione, eodem modo q̄dam sunt spontaneę, quædam votiuę. Patet exemplū harum; vt si aliquis dicat, ego voueo offerre Domino hostiam pacificam, vt det mihi, quod opto, ista est hostia pacifica pro pace habenda, & votiua. Si autem aliqs dicat, ego offero Domino istam ouem, vt det mihi, quod opto; est hostia pacifica pro pace habenda, & spontanea. Si autem quis dicat, ego offero Domino istam hostiam pacificam, quia dedit mihi, quod desi-
I deraui: est hostia pacifica pro gratiarum actione, & est spontanea. Si autem dixerit, ego voueo offerre Domino arietem, quia dedit mihi, quod desiderabam: est hostia pacifica, ꝑ gratiarum actione, & votiua. Ista enim est conueniens diuisio secundum modum diuidendi logicorum. Sacra tñ scriptura interdum non curat de modis diuisionum, dumtamen consequatur intentū rerum, sic autem erat sup. 7. c. qm̄ hostia pacifica, quę est pro gratiarum actione, videtur magis applicari ad hostiam pacificam spōtaneam: quia est ꝑ re iam facta Hostia autem pro pace habenda nō magis applicatur ad victimas pacificas, quę sunt uotiuæ, quàm spontaneæ: ideo qñ dixit de hostia pro gratiarum actione, nō expressit an esset votiua, vel spontanea; quia magis ap-
K plicatur ad spontaneam, cum vero dixit de hostia pro pace habenda, dixit si esset spontanea vel uotiua: quia indifferenter applicatur ad alterutram.

Hostiarū pacificarū uera diuisio.

Cum hic detur regula de hostiis pacificis, quare non datur regula de hostia pro peccato. Quęst. XXI.

SED adhuc aliquis quæret, cum hic detur regula de hostiis pacificis spontaneis siue non coactis; quare non datur regula de hostia pro peccato. Respōdent quidam, quod intentio legislatoris est dare hic regulam de hostiis pacificis spontaneis, siue nō coactis: hostia aūt pro peccato erat magis coacta, q̄ oēs alię. ergo de ea mentio facta nō est, patet hoc,

hoc, quoniam holocaustum magis voluntarium est, A
cum ex sola volũtate offeratur, & sacrificium pro pec
cato offertur in necessitate mandati: etiam hostia paci
fica est magis voluntaria, quàm sit victima pro pecca-
to. nam licet ea quę est pro gratiarum actione, sit ex
quadam naturali obligatione pro suscepto beneficio,
tñ nemo ad illam compellitur, quia obligatio illa na-
turalis inter benefactorem, & bene passum vigorem
ex lege naturali habet solum, & non ex positiua. sed
sacrificium pro peccato ex lege positiua obligationẽ
habet. Item sacrificium, quod per votũ fit, adhuc ma-
gis spontaneum est, quàm sacrificiũ pro peccato, qm̃
sacrificium pro voto quamquam necessariũ sit, post-
quam votum emissum est; tamen antequam emitta-
tur, totaliter est voluntarium. Sacrificium autem pro
peccato semper est necessarium, siue antequam fiat, si B
ue qñ fit. Sed aliquis obijciet, ꝙ tãtæ necessitatis sit ob-
latio votiua, sicut pro peccato, quia sicut antequã ali-
quis voueat ad reddendum obligatus non est, cum ve
ro votum emiserit, obligatur: ita cum aliquis nõdum
peccauit, non est obligatus ad offerendum pro pecca-
to, quãdo vero iam peccauerit obligatus est, vt reddat
sacrificium ſm exigentiam illius peccati. Respondet,
ꝙ non est similis obligatio in vouẽte offerre, & in pec
cante, qa obligatio vouentis ad offerre est directè cau
sata a voluntate, cum hoc intendat vouens, s. se obliga
re ad id quod vouit. sed in sacrificio pro peccato nõ fit
sic, quia ad peccatum, quod est actio voluntaria, sequi-
tur necessario obligatio ad offerendum, & nunquã est
voluntas offerendi, vel voluntas obligandi se ad offe- C
rendum in peccante, ideo minus voluntaria est obli-
gatio in peccantibus, quàm in vouentibus, quia pec-
cans non vellet se obligare ad offerendum, sicut vo-
uens vult directè se obligare ad offerendum: patet, qa
peccans scit se peccando ad mortem ęternam obliga
ri, sed nollet ad illam obligari. obligat tñ quia ista duo
sunt coniuncta, s. peccare, & obligari ad mortem ęter
nam. sic autem peccantes in lege veteri sciebãt ex pec
cato sequi necessitatem obligationis, & ipsi volebant
peccare, sed nolebant offerre. Ista quæ dicta sunt, vera
sunt, non tñ conuenienter redduntur pro causa eius,
quod quærebatur. nam nihil magis intendit scriptura
de hostijs spontaneis, quàm de non spontaneis. quod
patet; quia hic agitur de hostia, tam votiua, quàm spõ- D
tanea. votiuum tñ & spontaneum distinguuntur tan-
quam opposita, vt patet ex modo loquẽdi literę, & ex
prædictis. Sed dicendum est aliam esse causam, s. quòd
sacra Scriptura intendit dicere de sacrificijs de quibus
supra perfecte declaratum nõ est, & qm̃ de sacrificio
holocaustorum, & victimæ pacificę non fuit tantum
expositum, sicut de sacrificio pro peccato, nihil repe-
titur de sacrificio pro peccato: patet hoc quoniam su-
pra plenè dictum est de personis offerentibus, s. quan-
do sit sacrificium pro peccato principis, & qñ pro pec
cato summi sacerdotis; & qñ pro peccato totius popu
li, vel pro peccato singularium personarum, & quid
in qualibet oblatione istarum debeat obseruari, vt pa-
tet supra 4. c. Distinguuntur etiam sacrificia pro diuer- E
sis generibus peccatorum, & aliquando precia ipsorũ
animalium offerendorum, vt patet sup. 5. c. De alijs au
tem non tantum fuit declaratum, vt patet in præcedẽ
tibus, ideo decuit hic fieri repetitionem de ipsis duo-
bus, & non de sacrificio pro peccato. *Vel vota soluens.*
Idest aliqñ istud sacrificium fit soluendo vota, vt si ali-
quis dicat, ego voueo offerre Deo hostiam pacificã,
vt det mihi, quod intendo, vel quia dedit mihi, quod
desiderabam: & sic pertinebit hostia pacifica votiua,
tam ad hostiam pacificam quæ est pro gratiarũ actio-
ne, quàm ad eam quæ est pro pace habenda. *Vel sponte
offerens.* In hoc patet, ꝙ etiam hostia pacifica pertinet
ad oblationes spontaneas. & hoc extẽditur tam ad eã
quæ est pro pace habenda, quàm ad illam, quæ est pro
gratiarum actione, vt si quis dicat ego offero Dño istã
hostiam pacificam, vt det mihi, quod desidero, & tũc
est spontanea pro pace habenda. Si autem dicatur of-
fero Dño istam hostiam pacificam, quia mihi dedit,
quod intendebam, est spontanea pro pace habita, siue
pro gratiarũ actione. *Tam de bobus, quàm de ouibus.* Istud
ponitur hic ad significandum, quæ sint animalia de q̃-
bus offertur hostia pacifica, s. de ouibus, bobus, & ca-
pris. & quamquam dicatur hic solũ de ouibus, & bo-
bus, tñ est etiam intelligendum de capris, quia de his
tribus fieri poterat hostia pacifica, vt patet supra 3. ca.
Immaculatum offeret. Idest animal quod offertur in ho-
stias pacificas, non habebit aliquam maculam. An ve-
ro sint eædem maculę impedientes ab holocausto, &
ab hostia pacifica, vel an ſm hoc nõ reperiatur aliqua
differentia, sed magis ſm spontaneum, & votiuum
infra dicetur. *Vt acceptabilis sit.* Idest, si offeratur aliqđ
animal, & volumus, ꝙ sit acceptabile coram Domino
Deo, oportet, ꝙ illud sit immaculatum: nam aliàs ob-
latio a Deo non acceptaretur, & quod amplius est, ille
qui scienter offerret talem oblationem, peccaret. sic
enim dicitur sup. 7. c. & 19. circa cęremonias hostiarũ
pacificarũ; ꝙ si aliquis in tertio die comederit de ho-
stia pacifica, oblatio eius irrita fiet, nec proderit offerẽ
ti. & quod amplius est, anima quę se edulio tali cõma-
culauerit, peribit de populis suis. *Omnis macula non erit
in eo.* Idest nulla macula per ęquipollẽtiam negationis
postpositæ vniuersali signo: & dr̃, ꝙ nulla macula erit
in eo de eis, s. quæ infra vetantur esse in hostia pacifica
spontanea, vel votiua. *Si cęcum.* Ista est prima conditio Quę macu
quę requirebatur in exclusione macularum, s. ꝙ ani- lę excludã
mal non esset cęcum. & dicitur animal cęcum si nihil tur ab im-
videret, vel si haberet vnum oculum erutũ, vel vtrun- molandis.
que: tunc non poterat offerri: & quamquam ista nihil
facerent ad hoc, ꝙ carnes animalis essent immundæ,
vel mundę, aut sapidę & conuenientes cibo, vel non;
tñ faciebant ad honestatem, qm̃ videbatur esse inho-
nestum, & cõtemptibile, ꝙ animal cęcum offerretur
Dño. Deo namq; omnia perfecta offerri debent, quia
Dei perfecta sunt opera. Cęcitas autem magna imper Cęcitas.
fectio est. non debebat ergo animal cęcum offerri.
Causa principalis huius est ipse contemptus oblatio-
nis, quoniam duces terreni recusarent recipere talem
oblationem sibi factam; & si aliquis faceret non acce-
ptarent faciem illius. sic enim patet Malach. c. 1. Deus
ergo volebat eadem accipere ĩ oblatione, quę ipsi do-
mini temporales, tanquam honorabilia acceptarent:
cum dicitur ibidem: dicit Dominus exercituũ ad vos
o sacerdotes, qui despicitis nomẽ meum, & dixistis in
quo despeximus nomen tuum? offertis super altare
meum panem pollutum, & dicitis in quo polluimus
te? in eo ꝙ dicitis mensa Domini polluta est. si offera-
tis cęcum ad immolandum nonne malum est? & si of
feratis claudum, & languidum, nonne malum est? of-
fer duci tuo, & si placuerit ei, aut si susceperit faciem
tuam dicit Dominus exercituum, & nunc deprecami
ni vultũ Domini, vt misereatur vestri: de manu enim
vestra factum est hoc, si quo modo suscipiet facies ve-
stras. *Si fractum.* Dicitur esse animal fractum, quod ha Fractura.
bet aliquam partem corporis fractam, vt pedes ante-
riores, vel posteriores; vel conquassatum caput; aut in
aliqua alia corporis parte habeat aliquam fracturam,
vt in oculo vel similibus.

Si cicatricem habens. Dicitur autem cicatrix vulneris Cicatrix.
clauli signum, vt si aliquod animal fuisset percussum,
& postea sanato vulnere; manente tamẽ cicatrice of-
ferretur. si enim esset obducta cicatrix, licitum erat
offerri, ac si nunq̃ habuisset maculam, vel cicatricem.

aut si habeat cicatricem non obductam; illa tamen non multum appareat, nō impeditur quin offeratur: quia in his solum attenditur ratio deformitatis: nunquam tamen deformitas est, nisi cicatrix sit notabiliter apparens. potest etiam vocari hic cicatrix quodlibet alterum signum a natura inexistens, vel per ęgritudinem causatum in corpore animalis: ideo quamquam ibi non esset aliquod vulnus, impediret illud signum. *Si impetiginem habens*. Dicitur impetigo quędā macula carnis desiccatæ in superficie carnis deformātis ipsum animal, & est communis morbus hominibus, & brutis. & sic facit deformitatem iste morbus in brutis, sicut in hominibus. *Si papulas*. Dicuntur papulæ in animalibus quidam tumores carnis per se cęteram carnem excellentes, & per hoc multum deformātes. sunt autem isti tumores causati ex decursu humorum ad aliquam partem specialem corporis, & ibi caro tumescit super reliquam. Vel s̄m quosdam dicūtur papulæ quoddam genus scabiei pessimę, quando scabies non est minuta, sed magnas habet maculas extēsas: quicquid enim horum sit impedit animal ne offeratur. Primum tamen magis verum est ex litera Hebraica, quia vbi nos dicimus papulas, Hebræi dicūt verrucas, quod dicit quandam eleuationem duram, & siccam in carne. Aliud vero, quod dicebatur non erant papulæ, sed pustulæ. *Aut scabiem*. Accipitur enim scabies in animalibus brutis, sicut in hominibus, s. cum ipsa cutis animalis inficitur ex aliquo putrido humore veniente a parte interiori, & interdum fit, vt tota supficies carnis respergatur illa scabie. & tūc dicuntur animalia infecta, & sunt nociua ad esum; ex eisdem enim ferè causis scabies nascitur in hominibus & in pecoribus, sicut ergo homines infecti sunt per scabiem, ita & pecora. sicut igitur homo immundus est scabiem habens, & infectus est, ita & pecus; potissimè cum pertineat ad cibum. animalia namque suscepta in sacrificiū ad cibum pertinent. ideo munditiæ quę obseruari debent in animali iugulato ad cibum, debent etiam obseruari in animali offerendo. Omnia namq; sacrificia pertinebant ad cibum: patet enim de sacrificio pacifico, in quo carnes partim proueniebant ad Deum, s. ipsi adipes, partim autem ad sacerdotes, s. pectusculū, & armus. partim vero ad offerentes, s. reliquæ carnes. Sicut ergo in cibis aliàs sumptis ad sanitatem, obseruaretur munditia aīaliū, ita & conuenientius seruari debet in cibis sumptis in sacrificio. idem patet in sacrificio pro peccato; qm̄ oēs carnes proueniebant sacerdotibus in cibis, vt patet sup. 6. c. nisi esset oblatio pro delicto, in qua Deo proueniebat cauda aīalis: adipes aūt semper Deo cedebant. In sacrificijs aūt holocaustorū non sumebat in cibum quisquam de illis; tñ pertinebant ad dñm s̄m se tota, & cremabantur super altare. & quantum ad hoc dicebantur cibus Dei, cum ipsum altare dicatur mensa Dei, vt patet Malach. 1. c. *Non offeretis ea Domino*. De vulgaribus hoc dr̄, qui non debebent offerre Domino talia animalia, quia in hoc videbantur contemnere Deū dantes res immundas in sacrificijs eius, & hoc siue spontanea, siue votiua sint. Itē sacerdotes non debebant offerre talia aīalia suscipientes de vulgaribus; dato ꝙ vulgares illa tradere vellent, qm̄ ad eos pertinebat obseruare munditiam, & honorem ministerij sui. *Nec adolebitis ex eis super altare Domini*. i. non poterant cremari super altare, qm̄ in sacrificijs quibuscunq; semper fiebat aliqua crematio partiū aīalis pro dño, & illud erat adolere super altare Dño. In oībus autem hoc fiebat. in holocausto totū, quod erat in aīali, s. carnes, intestina, pedes, & caput cremabatur. in hostijs pacificis cremabātur adipes. Idem quoq; in hostijs pro peccato. & fiebat istud adolere, idest cremari super altare Dñi, s. super altare holocaustorum,

Impetigo.

Papula.

Scabies.

Sacrificia ad cibum ēt conferebant.

F in quo oīa sacrificia cremabantur. *Bouem & ouem aure, & cauda amputatis*. Hic ponitur aliud genus maculę in animalibus offerendis. oēs aūt maculæ superiores pertinebant ad naturam, istę autem pertinēt ad illationē, s. ad violentiam in amputatione aliquarum partium, s. aurium & caudę. Istę enim duę partes faciunt ad pulchritudinem, ac si tollantur faciunt deformitatē, non tñ causant tantam deformitatem, sicut aliæ partes necessarię. vnde si animali abscinderentur pedes anteriores, vel posteriores, vel abscinderentur testiculi, nō posset immolari; qm̄ istę partes sunt magis de necessitate, quàm caudę, & aures. Dr̄ autē de boue, & oue, non tñ est intelligendum in eis solum, sed ēt in capris, quia ista tria genera aīalium pertinent ad oblationes, vt patet sup. 3. & 4. cap. Sed expressis boue, & oue, & capra

G quoq; intelligitur. *Voluntariè offerre potes, votum autem ex his solui non potest*. Idest, ꝙ qñ animalia offerenda habuerint partes istas abscissas, poterūt offerri siquis illa voluntariè offerat. Si tñ aliquis vouerit, nō poterit soluere animal habens huiusmodi maculas. In quo considerandum est, ꝙ in oī sacrificio exigitur animal mundum. Differt tñ in maculis, quia quædam sunt maculę magnæ: alię aūt minores. maculę magnę sunt oēs quę supra positæ sunt, & illæ quę infra sequuntur de abscissione, vel confractione testiculorum. & istę impediūt omnia sacrificia, siue sint holocausta, siue pacificę hostiæ, siue pro peccato, & hoc siue sint de spontaneis, siue de votiuis. Alię autem maculę quę hic ponuntur,

H non impediunt omnia sacrificia, sed quædam. nam ꝓpter hoc, ꝙ habeat animal caudam, vel aures amputatas, non prohibetur totaliter ab holocausto, vel pacificis hostijs, aut sacrificio pro peccato. sed prohibetur a sacrificijs votiuis, & necessarijs. Vnde siquis sponte offerat holocaustum, poterit offerre animal habens caudam, vel aures amputatas: idem si spōtanee offerat hostiam pacificam. Si tñ vouerit offerre holocaustū, non poterit de animalibus habentibus huiusmodi mēbra amputata offerre. Sed adhuc circa votum considerandum est, ꝙ non totaliter prohibentur ista animalia a votis, sed prohibentur a solutione votorum. Si enim aliquis sic voueat, ego voueo dño vnum arietem, ēt si postea vellet dare arietem abscissis auribus, vel cauda,

I non poterat, quia cum ibi votum factum esset, erat obligatio Deo acquisita. & quia simpliciter prolatū est, intelligitur de animalibus totaliter mūdis in fauorem Dei. Alio modo potest fieri votum ita, vt aliquis dicat, ego voueo istud animal Deo, siue illud sit habens caudam amputatam, vel aures, siue neutrum: illud solum tenebitur dare, quia cum fuerit ibi facta specialis expressio de illo animali, illud solum obligatum fuit, secus autem qñ generaliter prolatum est. litera aūt intelligitur, qñ fuit factum votum in generali; ita vt aliquis diceret, ego voueo vnum animal, quia tūc tenēt dare totaliter mundum, cum nulla facta fuerit expressio de certo indiuiduo. Et hoc sonat litera cum dicit, ex his autem votum solui non potest. & non dixit: ex his autem votum fieri nō potest. Aliud namque est votum

K fieri, & aliud votum solui. Votū fieri est, ꝙ aliquis noniter voueat, votum solui est, quod pro voto iā facto fiat satisfactio. Hic enim prohibetur votum solui de animalibus habentibus caudam, vel aures amputatas, scilicet, quòd postquam factum fuerit aliquod votū indeterminatè, non est in potestate vouētis, quòd soluat votum de animali habente caudam amputatam, vel aures. si tamen voluerit Deo votum facere nemo prohibet. Item patet hoc necessario: nam quamquam aliquis postquam vouerit, est totaliter coactus ad solutionem, tamen cum vouet liberrimum est ei vouere, vel non vouere, ideo cum aliquis votum facit a principio tantam habet libertatē, sicut ille qui sponte offert.

Amputatio quarūdā partiū.

Votum fieri, ac votū solui differunt.

offert. Sed de animalibus habentibus caudam, vel aures amputatas potest fieri oblatio spontanea, vt litera dicit, ergo & de eis poterit fieri votum, quamquã nõ poterit votum iam factum solui. causa iã declarata est.

An animalia habentia caudam, & aures amputatas possint offerri in sacrificio pro peccato: Et de diuersitate sacrificiorum pro peccato. Quæst. XXII.

NVNC autem circa sacrificium pro peccato dubium est, an possit fieri de his animalibus cauda, & auribus amputatis. Aliquis enim dicet, quòd possit; quia hic dicitur, quòd sacrificia spontanea fieri possunt de talibus animalibus, sed vota non possunt solui. ergo in sacrificio pro peccato in quo non est solutio votorum, poterũt ista animalia offerri. In cõtrarium aliquis dicet, quòd non possent offerri ista animalia pro peccato, quia sola sacrificia spontanea fieri possunt de animalibus huiusmodi habentibus maculas, sed sacrificia pro peccato non sunt spontanea, immo coacta: ergo non possunt fieri de his animalibus. Respondẽdum est, quòd sacrificiũ pro peccato potest fieri dupliciter, vno modo ex determinatione, & cõpulsione legis, vnde quando lex mandat pro tali peccato, tale genus animalis offerri, aut fit sine aliqua determinatione legis ex voluntate nostra. Si autem fiat ex voluntate nostra; vtpote cum aliquis non conscius sibi alicuius peccati specialis, propter quod debeat offerre aliquid, vult offerre in generali pro peccatis suis; sciens, quòd non est homo super terram qui faciat bonum, & non peccet, vt patet 3. Regum 8. c. tunc dicitur de isto sacrificio pro peccato, ꝙ potest fieri dupliciter, quia aut fiet ex voto; aut ex voluntate sola non vouendo. Si primo modo pertinet ad genus sacrificiorum votiuorum. & tunc est distinguendum sicut ante; quia aut iste qui vouit dixit: ego voueo offerre istud animal Deo pro peccato, aut dixit, ego voueo vnum hircum, vel capram, vel simile. Si autem dixit primo modo, poterit offerre animal habens aures, & caudam amputatam, quoniam licet votum fuerit, tamẽ fuit determinatum, & potuit vouere, quod voluit. Si aũt dixit, voueo offerre vnum animal non determinando indiuidualiter, tunc nõ potest offerre animal caudæ, & aurium amputatarum; quia generaliter vouit. Si autem sine voto offerat sacrificium pro peccato, pertinet propriè ad genus spontanearum oblationum, & poterit offerre quicquid voluerit, sicut in litera dicitur de spõtanea oblatione. Si autem aliquis offerat sacrificium pro peccato ex determinatione legis, dicendum est, ꝙ non possit offerre animal amputatarum aurium & caudæ. nam tunc est coactio a lege, & non offert aliquis hoc spõtanee; qm̃ immo lex determinat eum ad speciem, & sexum animalis, vt patet supra 4. & 5. c. & aliquando determinat ad valorem, vt patet supra 5. c. cum dicitur, ꝙ offeratur aries valẽs duos siclos. Si autem aliquis obijciat, ꝙ istud sacrificium non est votiuum: ergo non debet offerri, sicut in votiuis: sed ad voluntatem offerentis. Rñdendum est non valere consequentiam, quia quãquam dicatur, ꝙ non potest aliquis soluere votum de animalibus caudæ, & aurium amputatarũ, non tñ conceditur, ꝙ omnia alia sacrificia de illis fieri possint, cũ litera prohibeat, solũ permittens hoc in sacrificijs spõtaneis. Sacrificia tñ pro peccato quę a lege determinãtur non sunt spontanea, cum lex cogat homines ad illa, immo ipsa sacrificia pro peccato sunt magis coacta q̃ sacrificia votiua. nam sacrificia votiua q̃ q̃ postquam votum est emissum, sunt necessaria, antequam votum emittatur, sunt purè libera: sacrificia tñ pro peccato non sunt libera; cum lex cogat ad illa. magis ergo erit

A necessarium offerri aĩalia munda in sacrificijs pro peccato, q̃ in sacrificijs votiuis. Sed in votiuis non possunt offerri ipsa animalia habentia caudam, & aures amputatas: ergo nec in pacificis offerri poterunt. Causa autẽ quare in sacrificijs votiuis non sint offerẽda aĩalia caudę, & aurium amputatarum, & offerantur in sacrificijs spontaneis, est: quia maior obligatio est in votiuis q̃ in spontaneis. non ergo debuit Deus alligare offerentes ad vitãdum omne genus macularum in sacrificijs spontaneis, sicut in votiuis; cum non sint ęqualis obligationis. Item quia sic homines multum distraherẽtur a spontaneis oblationibus Dei. Circa votiuas autẽ oblationes non cõtingebat hoc, quia ista rariora sunt, & fiũt ex maiori obligatione Dei, s. quia homo est in

B maiori necessitate, vel facit pro obtinẽdo magno bono. Facilius autem ibi homines inducuntur ad quęcũque q̃ cum faciunt sacrificia spontanea; quod est cum sunt extra necessitatem. non debet ergo esse tanta obligatio quantum ad munditiam sacrificiorum, in spõtaneis, sicut in votiuis. Sed arguet aliquis, ꝙ nunquam sit licitum siue in spõtaneis, siue in votiuis offerre aĩal caudæ, & auriũ amputatarum, quia supra dr̃, ꝙ siue aliquis offerat sponte, siue vota soluẽs in holocausto, dẽt offerre masculum immaculatum; & ꝙ nulla macula erit in eo. Item dicit, siquis offerat hostiam pacificam spontaneam, vel soluendo vota, ꝙ esset animal immaculatum. Rñdetur fm̃ quosdam, ꝙ animalia maculata nullo modo poterant immolari coram Dño; & cremari super altare, vt patet supra, s. non offeres ea corã

C Dño, nec adolebitis ex eis super altare. sed poterãt gratis offerri sacerdotibus, tñ non immolarentur, sed venderentur, & conuerterentur in vsus tabernaculi, siue sacerdotum. sic patet de primitijs mellis, & fermentatorum, quia offerebantur Deo in munera, & non ponebantur ad cremandum super altare, sed cedebãt in vsus sacerdotum. & ob hoc dicunt, quòd supra Deus non vetuit oblationem animalium istorum, qm̃ offerri poterãt, sed eorum cremationem super altare: hoc enim erat illicitum. Sic enim patet de panibus fermẽtatis, & primitijs pulmentorum: hoc enim Deus iubebat dari sacerdotibus, vt patet Num. 15. c. tamen non offerebantur super altare, vt patet sup. 2. c. & ibidem dicitur de melle. Sed dicendum est hoc non esse conue-

D nienter dictum. nã cum ipsi respondent, ꝙ ista animalia poterant offerri, & conuerti in vsus Sanctuarij, ita ꝙ venderentur, & non cremarentur super altare, non potest stare, quia si loquamur solum de venditione ad conuertendum precium in vsus Sanctuarij, non solũ poterat aliquis offerre animalia habentia caudã, & aures amputatas; sed ẽt si haberent pedes amputatos, vel fractos, vel si essent cęca, aut habentia impetiginẽ, vel quamlibet aliam maculam. Nam ista q̃ sic commutabantur in precium, nihil attinebãt ad res sanctas, ideo siue ipsa in seipsis essent maculata, siue nõ, nihil impediebat. & quantum ad hunc modum nõ solum offerri poterant animalia, quæ alias ad immolationem licita erant; sed poterant offerri equus, & asinus, & domus, & ager, & quælibet res quę pecunia mẽsurari po-

E test. nam cum pecunia offerri põt, possunt quoq; res, quę pecunia appreciabiles sunt, offerri. Item nõ potest hoc stare: nam si istud offerri, quod hic accipitur, solũ habeatur pro oblatione facta sacerdotibus, ita ꝙ animal non crematur super altare; cum dicatur, ꝙ ex his votum solui non potest: erit sensus, ꝙ non poterũt fieri vota horum aĩalium ad conuertendum in vsus Sanctuarij. valet ɔ̃ña, quia istud verbum offerre refert hic tam ad votiua, quam ad spontanea. Sed dr̃ de votiuis, ꝙ non possunt offerri ad solutionem votorũ talia animalia caudam, & aures amputatas habentia, & de spõtaneis dicitur, ꝙ offerri possunt. ergo eodem modo

refertur offerri ad vnum,& ad alterum. Sed ipsi dicũt, quòd huiusmodi animalia spontaneè offerri possunt, non ad cremandum super altare; sed ad soluẽdum ea, in pecunias conuertendas in vsus Sanctuarij, ergo de votiuis è contrario dicetur, scilicet, quòd non possint offerri ad conuertendum in pecunias applicandas vsibus Sanctuarij. Sed hoc falsum est, quia si aliquod animal immundum sit, non solum hac immunditia caudæ,& aurium amputatarum, quę parua est, sed etiam si habeat magnam immunditiam,& quamcunq;, poterit sic offerri,& de omnibus animalibus hoc est. sic habetur infra 27. cap. quòd offerri poterant,& conuerti in precium; cum dicitur: animal immundum quod immolari Domino non potest, si quis vouerit; adducetur ad sacerdotem, qui dijudicans vtrum bonum, an malum sit, statuet precium. & non solum ista animalia voueri poterant; sed etiam omnia alia, quæ non licebat immolari, vt equos,& asinos,& agros,& domos & cętera conuertibilia in pecuniam, vt patet infra 27. cap. non potest ergo stare iste sensus. Item ipsi valde deficiunt existimantes ex illa litera superiori, se obligari ad ponendum, quòd ista animalia habentia caudam,& aures amputatas, non deberent cremari super altare, sed non obligantur. Nam cum obijcitur, quòd tam in votiuis sacrificijs, quàm in spontaneis deberẽt accipi animalia munda. Respondetur, quòd immunditiæ sunt duplices in animalibus immolandis, quędã sunt quæ sunt simpliciter immunditiæ, aliç autẽ sunt quæ vocantur immunditiæ solum quantum ad determinatos modos,& non quantum ad omnes. Immunditiæ autem simpliciter sunt illę, quę ponebantur supra,& illæ quę habentur infra de amputatis, vel sectis, vel contritis testiculis. Aliæ sunt immunditię secundũ quid, scilicet, quòd non faciunt simpliciter animalia esse immunda ad sacrificia, sed solum ad quædam sacrificia specialia, scilicet ad sacrificia votiua. Et quãdo dicitur, quòd tam sacrificia spontanea, quàm votiua debent esse de animalibus mundis: respondetur quòd verum est, scilicet, quod non debent esse ibi animalia immunda. Et quando dicitur, quòd ista animalia, quæ habent caudam, vel aures amputatas, sunt immunda, falsum est, sed dicuntur esse immunda ad votum soluendum. Cum autem supra dicebatur, quòd tam in sacrificijs spontaneis, quàm pacificis debebat seruari munditia, scilicet, quòd nõ offerretur aliquod animal immundum: verum est de immundis simpliciter, illa tamen quæ habent caudam, vel aures amputatas, non sunt simpliciter immunda, sed solum ad votum soluẽdum. ad spontanea ergo sacrificia conuenient: potissimè cum litera dicat hoc, scilicet, quòd offerri possunt voluntariè, sed non potest de eis solui votum si habent istas diminutiones.

In aĩalibus immolandis duplices maculę possunt esse,& quę illę sint.

Sciendum, quòd in Hebręo aliter habetur litera, nam vbi nos dicimus. *Aure,& cauda amputatis.* In Hebręo dicitur additum, vel diminutum, quod sonat in quandam monstruositatem, scilicet, ꝙ habeat plura mẽbra quàm habere debet, vel pauciora, sed proprior est sensus literæ nostrę. nam quamquam pro amputatione caudæ, & aurium non sit animal totaliter illicitum ad sacrificia, tamen si haberet aliqua membra superflua, vel si naturaliter careret aliquibus membris, haberet maculam notabilem, i. deuiaret a figura speciei. ea autem quę mõstruosa sunt, abominabilia sunt. videtur ergo, ꝙ illa non essent licita ad aliquem vsum Sanctuarij propter excellentem valde deformitatem. *Omne animal, quod vel contritis.* Hic ponuntur alij modi immunditiarum simpliciter, quæ sunt circa ablationẽ vel sectionem. & istę faciebant, quòd animalia totaliter essent illicita ad immolandum,& ponunt hic quatuor proprietates circa genitalia, propter quas animal

F fiebat illicitum. prima erat si essent testiculi totaliter fracti, scilicet, quòd si per aliquam magnam percussionem, vel compressionem fuissent fracti totaliter. non licebat enim tale animal offerri. *Vel tonsis.* Dicuntur testiculi tonsi, idest aliqualiter lęsi, vel percussi, sed nõ totaliter fracti.& est ista minor immunditia, quàm superior. differentia autem istorum duorum, i. contritorum, & tonsorum testiculorum est, quoniam tonsus dicitur compressus, cum inter aliqua duo dura testiculi compressi sunt, & molliores effecti, & aliqualiter a figura mutati, sed nõ totaliter fracti sunt. *Vel sectis.* Ista est alia immunditia cum testiculi secti sunt, & dicuntur secti, quasi gladio amputati.

Vel ablatis testiculis est. Dicuntur testiculi ablati, quãdo totaliter auferuntur animali, sed nõ gladio, immo
G viribus. quicunque autem istorum modorum est illicitus, & non poterat fieri de talibus animalibus sacrificium.

Non offeretis Domino. Ista est prohibitio simpliciter, scilicet, quod non offerrent in holocaustum, vel in victimas pacificas, aut in sacrificiũ pro peccato,& hoc siue sacrificia volũtaria sint, siue votiua. nullo enim modo licebat applicari ista animalia ad sacrificium, cum etiam non liceret applicari illa ad humanum cibum, vt patet immediatè cum dicitur.

Et in terra vestra hæc omnino non faciatis. Scilicet, quòd in terra in qua vos habitaueritis, nõ castrabitis animalia secando, vel auferendo, aut conterendo testiculos
H animalibus. Ista enim apud gentiles consueta erant,& nunc apud nos sunt, quoniam saniores, & molliores sunt generaliter carnes animalium castratorum, quã non castratorum,& hoc tam in auibus, quàm in quadrupedibus, Iudæis tamen erat hoc prohibitum, quia gentiles talia frequentabant, & ne ipsi viderentur eis similes. Vnde si contingeret, quòd aliquod animal haberet testiculos tonsos, vel fractos, vel amputatos, & dominus suus cognosceret hoc, non poterat vouere illud ad immolandum coram Domino, nec sponte offerre poterat: & si aliquãdo fecisset speciale votum de illo animali nesciens, an haberet testiculos fractos, vel sectos, aut ablatos, & postea reperiret illud esse immundum, non dabatur in sacrificium, sed pro eo pretium soluebatur, vt habetur infra 27. cap.
I

Sed aliquis arguet, quoniam sicut dicebatur apud quosdam de animalibus habentibus caudam, vel aures amputatas, quòd non poterant offerri Domino super altare, sed sacerdotibus tradebantur, & ipsi cõuertebant illa in precium: nunquid poterit fieri in istis. Satis enim videtur, quod ista dari possent sacerdotibus, vt conuerterentur in precium, siue pro ipsis, siue pro Sanctuario, quia nihil pertinebat tũc de ista re immũda ad Sanctuarium, sed cõuertebatur in pecuniam in qua non est immunditia. Hic tamen totaliter dicitur, quod non deberent offerri, scilicet, nec ad cremandũ super altare, nec ad hoc, quòd sacerdotes acciperent talia animalia. Dicũt enim causam esse, quia nihil poterat offerri Deo, quod ad comedendum licitum non
K esset, sed talia animalia non licebant ad esum, quia iubebat Deus hoc nullatenus debere fieri. ergo non offerebantur ei. Respondetur, ꝙ ista quęstio fundatur super errorem, qui in superioribus positus est, quia dicebant quidam, ꝙ non licebat offerri Deo animalia habentia caudam, vel aures amputatas, sed solum offerebantur sacerdotibus ad conuertendum in preciũ. Sed hoc falsum est, quia licitum erat offerri Deo talia animalia super altare, cum essent hostię spontaneę, sed non licebat solui vota. De hoc autem dicendum est, ꝙ non licebat offerri ad immolandum aĩalia habentia testiculos fractos, vel ablatos, vel sectos, sed licebat illa offerri ad hoc, ꝙ conuerterẽtur in precium,& illud est pro Sanctua-

An liceret offerri aĩalia castrata in aliquibus sacrificijs.

Sanctuario,ſic patet infra 27.cap. cum dicitur,ꝙ ſi aliquis vouerit Domino animal immundum, quod immolari non poteſt,adducetur ante ſacerdotē,qui dijudicans vtrum bonum,vel malum ſit,ſtatuet precium. Et cum dicunt iſti, ꝙ non licebat offerri aliquod animal Deo,quod non liceret comedi, falſum eſt,qm̄ poterat aliquod animal offerri Deo in voto, vel ſpōte,& non eſſet licitum ad eſum,ſicut equi,& aſini: poterāt etiam offerri res inanimatæ in votum,ſicut agri,& domus,vt patet infra 27.c.erat tñ verum, ꝙ ſi animal offerretur Dño,nō poterat offerri, vt cremaretur ſuper altare,niſi eſſet animal mundum ad eſum. Cum autē dicitur,ꝙ iſtud animal habēs teſticulos fractos, vel amputatos,non erat licitum ad eſum:ergo nō poterat offerri. Rñdetur,ꝙ ex hoc ſequitur,ꝙ non poterat offerri ad immolandum;poterat tñ offerri ad conuertēdū in precium. *De manu alienigenę non offeretis panes*. Ideſt, non aſſumetis aliquod ſacrificium ad offerendū Deo veſtro de manu alienorum:Sciendum, ꝙ alieni nō aſſumuntur hic,ſicut ſupra aſſumebantur,ſ. omnis alienigena non comedet de ſanctificatis, quia ibi dicūtur alienigenæ oēs qui non ſunt de genere Aaron: nā nulli alij licebat comedere de ſanctificatis,& famulis ſuis vt ibi declaratū eſt.Sed accipitur tripliciter. Vno modo alienigena pro eo qui erat de gentilibus natus, & nondum conuerſus ad iudaiſmum. Alio modo alienigena pro omnibus de populo, qui non erant de tribu, vel familia Aaron.de his omnibus poſita fuerunt exēpla ſupra,cum dicebatur de alienigenis. Hic autē non poteſt intelligi, niſi primo modo, ſ. pro eo qui eſt natus de gentilibus,& nondum conuerſus ad Iudaiſmū; quia de manu iſtorum non licebat accipi ſacrificia, vt infra declarabitur. Non poteſt autem accipi ſecundo modo pro eo, qui eſt de Iſraelitis, tñ non eſt de tribu Leui.& in hoc modo comprehenduntur oēs nati de gentilitate,& conuerſi ad Iudaiſmū, quia iſtis licebant ea quæ licebant Iudæis. Quod autem non intelligatur de iſtis patet,quia iſtis licebat offerre ſacrificia, & accedere ad Sanctuarium,ſicut innuitur ſupra 17.c.vbi vetatur,ne quis de Iſraelitis,vel de peregrinis offerat hoſtiam extra Sanctuarium, ſed iubetur, ꝙ quilibet iſtorum,qñ obtulerit,offerat ad oſtium tabernaculi. Nec poteſt accipi tertio modo alienigena pro eo qui eſt de tribu Leui, tñ non eſt de familia ſacerdotali, quoniam iſtis licebat offerre,adhuc magis quàm alijs, qa erant magis applicati ad cultum Dei quàm cæteri, & ipſi portabant vaſa Sanctuarij,vt habetur Nume.4.ipſi etiam excubabant in circuitu Sāctuarij nemine de popularibus accedente,vt habetur Num.1.ca. Vocantur ergo alienigenæ ſolum primo modo,ſ.illi qui erāt nati a gentilibus,& nōdum conuerſi ad Iudaiſmum. iſti enim quamquam vellent offerre aliquid domino, nō recipiebatur de manu eorum,quia gentiles erant. *Nō offeretis panes Deo veſtro*. Hoc refertur ad ſacerdotes, ſcilicet, quòd mandabat eis Moyſes loco Dei ne ipſi offerrent panes,vel aliqua ſacrificia de manu gentiliū, ſcilicet accipiēdo ab eis,& ponendo ſuper altare, ſicut etiam erat in omnibus alijs ſacrificijs;quoniam quando aliquis de Iudeis volebat aliquid offerre, pręſentabat illa ſacerdotibus ad oſtium tabernaculi, & ibi ſacerdotes accipiebant,& offerebant Deo.Hoc ſignificatur ſupra,cū dicitur: quicquid illud obtulerit in holocauſtum Domini,vt offeratur per vos, in quo ponitur duplex oblatio, ſcilicet popularis offerentis, & ſacerdotis recipientis,& poſtea offerētis. hoc autem vetatur in alienigenis,ſcilicet, quod quamquam ipſi offerre velint; tamen ſacerdotes nihil recipiebāt de manu ipſorum. *Panes Deo veſtro*. Panes dicuntur eſſe aliquando panes propoſitionis, qui offerebantur a ſacerdotibus, vt ponerentur ſuper menſam propoſitionis,

A vt patet infra 24. De iſtis panibus non poteſt intelligi hoc, quoniam populares non offerebant iſtos panes, quia vt habetur infra 24.capit. ſacerdotes accipiebant farinam a filijs Iſrael de ſimila, & de hac conficiebant panes ad ponendum ſuper menſam propoſitionis.

Alio modo dicūtur offerri panes, ſcilicet illi qui offeruntur cum ſacrificijs pacificis, vt patet ſupra 7.cap. Sed in hoc magis denominatio fieret a ſacrificijs carnium quàm a panibus, quia panes, vinum, & oleum non ponuntur tanquam ſacrificia; ſed tanquam ſacrificiorum libamenta,vt apparet Nume.15.capit. & aliquando etiam offerebantur iſta per ſe, vt ſi aliquis vellet offerre ſolam ſimilam conſperſam oleo, vel lagana,vel panes azymos de clibano, vel cruſtulas oleo frixas, vel panes factos in craticula. De his omnibus habetur ſupra 2.capitu. Poterant enim per ſe offerri, vel cum ſacrificijs.

B

Alio modo accipiuntur panes pro ipſis ſacrificijs carnium, quoniam omnia quæ comeſtibilia ſunt,panes hoc modo appellantur. ſic patet ſupra pręcedenti cap.cum dicitur,omnis,qui habuit maculam de ſemine Aaron ſacerdotis, non accedet offerre hoſtias domino,nec panes,veſcetur tamen panibus qui offeruntur in ſanctuario:ibi tamen accipiuntur panes pro carnibus ſacrificiorum,& pro omnibus alijs, quę offerūtur, quæ de omnibus illis licitum erat veſci ſacerdotibus habentibus maculas, vt ibidem declaratum eſt. *Et quicquid aliud dare voluerit*. Intelligitur hoc de omnibus rebus pertinentibus ad ſacrificia,ſcilicet, quòd nō acciperentur a gentilibus panes,ideſt carnes ad ſacrificandum, nec etiam aliqua alia quæ pertinebāt ad ritus ſacrificiorum,ſcilicet libamēta in pane, oleo, & vino, & thure.Non tamen eſt intelligendum, quòd omnino nihil acciperent ſacerdotes de manu gentilium; quoniam licebat eis accipere pecunias,de quibus emerentur animalia ad ſacrificia. ſic patet de rege Seleucho qui erat gentilis, & tamen dabat omnes expenſas pro ſacrificijs,quæ fiebant in Sāctuario Domini,vt patet 2.Machabæorum,cap.3.& alij gentiles ſimiliter faciebant.

C

Sic enim videtur factum de Eunucho Reginę Cādacis Aethiopię,qui venit de longinquis terris in Ieruſalem ad Sanctuarium, in quo videtur, quòd aliquid obtulerit: non enim inutiliter de extremitate mundi veniſſet in Ieruſalem vir ille prudens. de hoc habetur per Hieronymum in Epiſtola ad Paulinum.cap.5.

D

De manu gentiliū accipiebant pecuniæ, & non animalia.

Nec etiam Deus vetabat hoc, quoniam ſolum dictum eſt, ne de manu eorum acciperentur panes, vel aliquid alterum ad offerendum Domino. Pecunia autem cum accipiebatur,nō offerebatur Domino;quoniam non erat aliquid cremabile, ſed de pecunia emebatur aliquid, quod eſſet ad vſus Sanctuarij. Hic autem ſolum dicitur, non accipiendum eſſe aliquid de manu gentilium,quod offeratur Domino,ideſt quod cremetur coram Domino,vel ponatur ſuper altare. Vnde ſi aliquis gentilis voluiſſet offerre panes,ita vt illi cremarentur ſuper altare, vel cederent in ius ſacerdotum, aut vellet offerre aliquod animal, vt immolaretur,non reciperent hoc ſacerdotes Iudeorum, quia hoc immolandum erat per ſe. Si tamen aliquis gentilis daret panes,aut animalia,non vt per ſe immolarentur,aut offerrentur, ſed vt venderentur, & conuerterentur in pecunias applicandas ad vſum Sanctuarij,reciperetur talis oblatio, quoniam hoc ſolum prohibitum erat, ſcilicet id, quod ipſi darent, poni ſuper altare,vel offerri Deo,ita vt efficeretur ſacrum.

E

Si autem gentiles darent pecuniā, vel aliquid aliud conuertendum in pecunias, non efficiebantur iſta ſacra,ſed poſtea ex eis emebantur alia, quæ ſacra eſſent, ſcilicet animalia,vel panes. directè autem non efficiebantur

Alienigena accipitur tripliciter.

bantur sacra, quæ illi dabant; quia postquam acciperētur pecunię datę ab eis in Sanctuario, transibant in ius Sanctuarij, & ideo siue emerentur inde animalia, ad sacrificia facienda; siue ad aliquid alterum, non dicebatur tale sacrificium, vel talis res data a gētili, quia iam emebantur ista ad voluntatem sacerdotum ministrātiū in Sanctuario. & hoc sufficiebat ad hoc, quòd non acciperetur sacrificium de manu gentilium. *Quia corrupta & maculata sunt omnia, non suscipietis ea.* Idest omnia quæ offerunt gentiles, corruptionem & maculam habent: ideo recipi non debent in sacrificium, quia maculata & corrupta expelluntur. Si autem gentiles darent pecunias ad emendum animalia ad sacrificium, & postea sacerdotes ex illis emerent quod vellent, nō dicebantur ista sacrificia esse corrupta, & maculata, quia sacerdotes illa elegerant ad voluntatem suam.

An sacrificia gentilium essent immunda, quia deficiebat eis protestatio Messiæ futuri; & an sacrificia deberent fieri cum expressa mentione Messia.

Quæst. XXIII.

QVANDO autem dicitur, quòd animalia, quę isti offerebant in sacrificium, erāt corrupta, & maculata, non est intelligendum quantū ad seipsa; sed quantum ad offerentes: nā ita poterant gentiles accipere aliqua animalia munda ad immolationem, sicut Iudæus, eodem modo de panibus: sed dicuntur ista corrupta quantum ad ipsum, qa iste qui offerebat, corruptus erat, & maculatus, s. vilis, & indignus, vt de manu eius sacrificia reciperētur, qa non persistebat in cultu Dei veri. Ratio autem huius corruptionis est, quia sacrificia legis veteris secūdum se efficaciam nullam habebant, sed solum erant quædam vmbra futurorum bonorum, vt ait Apostolus ad Hebrę. 10. cap. vbi significat ea nullam habere efficaciam, quia offerebantur ad quandam peccatorum remissionem: dicit tamen ibi Apostolus: impossibile est enim sanguine hircorum, & taurorum auferri peccata: solum ergo habebant efficaciam ex deuotione offerentium, & consistebat in hoc virtus eorū, ꝙ fiebāt sub quadam protestatione futuri Messiæ, s. quia ista significabant eum venturū, & ea quę in illo futura erāt. Cum autem Iudęi offerebant talia sacrificia, publicè, vel expresse profitebātur Messiam futurum, & sic ista fiebant in fide eius. Gentilibus autem non erant hęc, quoniam ipsi non profitebātur Messiam futurum, cū nihil tale cognoscerent: ergo non pertinebant ad eos ista sacrificia. Sed aliquis diceret, ꝙ hoc non erat conuenienter dictum: nā cum dicitur, ꝙ sacrificia fiebant cum quibusdam protestationibus Messię futuri, quæritur an illę protestationes fierent expresse, vel subintelligerentur ex natura sacrificij. Si autem dicas, ꝙ fiebant expresse, falsum est, quia non cognoscebant Iudęi Messiam futurum vniuersaliter, sed solum illi qui erant magis sapientes: proprietates tamen futuri Messiæ nesciebant etiam ipsi sapientes, sed solum Prophetę cognoscebant: quamquam adhuc non est manifestum, an quilibet de Prophetis cognouerit omnia mysteria Christi. Si tamen Iudęi facerent sacrificia, & cæremonias cum protestationibus expressis futuri Messiæ, necesse erat, vt ipsi cognoscerent significationes omnium sacrificiorum, & cęremoniarum, quia dicit Apostolus 1. ad Corin. c. 10. omnia in figura contingebāt illis, s. in figura futuri Messiæ: omnia ergo illa figurata cognoscere debebant, vt scirēt protestari id quod faciebant in opere per illa sacrificia: sed cognoscere significationes omnium horum in Christo, erat cuicūque difficile, vt vix aliquis eorum sciret. Ergo non fiebāt tales protestationes expresse; potissime, quia si ta-

An oportebat, ꝙ Iudęi intelligerēt significationes sacrificiorū, q̃ faciebant, vel essent occulta, & similiter de gētilium sacrificijs an eis proficerent.

F les protestationes manifestè fierēt, & essent de necessitate sacrificiorum ad hoc, ꝙ offerentes in oblationibus suis mererētur, Deus expressisset illas in lege: alioquin fuisset pessimus ordo, scilicet, ꝙ exprimerentur omnes cæremonię sacrificiorum, & tamen id in quo erat substantia meriti sacrificiorum subticeretur. non ergo fiebant expresse. Item quia si istę protestationes expresse fierent, quamquam non essent determinatæ a lege, omnes vulgares eas scirent per frequentationē sacrificiorum, & sic cognoscerent manifestè Christū moriturum, quod principalius significabatur per omnia sacrificia. Iudæi tamen non intelligunt Messiam esse moriturum pro peccatis populi; nec etiam hoc intelligebant tempore Christi, quando frequentabant

G sacrificia: quin potius admirabātur, quia aliqui eorum existimabant Christum esse Messiam: & quando dicebat se esse occidendum, admirabantur, vt habetur Io. c. 12. cum dicitur: & ego si exaltatus fuero a terra omnia traham ad meipsum, hoc autem dicebat significās qua morte esset moriturus. rñdit ei turba, nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in ęternum, & qūo tu dicis oportet exaltari filium hominis, quis est iste filius hominis? patet ergo, ꝙ existimabant Christū Messiam non esse moriturum. Si autem dicas, ꝙ Hebræi in sacrificijs suis non expresse protestabantur Christū esse moriturum, & alia quę significabantur in sacrificijs, sed ex natura sacrificiorum inducebatur ista protestatio; idem dicetur de gentilibus, ꝙ ipsi qñ offerrent

H ista sacrificia, subintellecte protestarentur id quod ista sacrificia significabant: & sic non esset aliqua difficultas quin offerrent. Rñdetur, ꝙ gentiles, quando offerrent, non protestabantur implicitè ea quę futura erāt in Christo, & significabantur per ista sacrificia, quia q̃quam Iudęis hoc conueniret implicitè, gentilibus tñ non conueniebat: & hoc est propter duo. Primo, quia ista significatio Christi futuri, & eorum, quę circa ipsum contingere debebant, non importabatur per ista sacrificia naturaliter, s. ꝙ ex natura actus significarēt. nam tunc quandocūque aliquis ageret tale sacrificiū, intelligeretur necessario id quod pertinebat ad Christum futurū, sed falsum est. pertinebat ergo ista significatio ad voluntatem instituētis, s. ꝙ Deus instituit ista

Rñsio. Sacrificia non ptinebant ad gētiles.

I sacrificia, & instituit ea, vt essent signa talium, & taliū rerum futurarum in Christo. Sed ista significatio in sacrificando non potest competere gētilibus; quia cum non sit naturaliter, sed ex voluntate instituētis, solum pertinebit quantum ad illos, quibus institutor tales leges futurorum significatiuas imposuit: sed ipse Deus, qui ista condidit, non dedit istas leges, nisi populo Hebraico, ergo quando gentiles facerēt ista sacrificia, nō significarentur per illa ea quæ erant futura in Christo. Item non poterant significari futura bona legis nouæ per sacrificia, quæ facerent gentiles, quia significatio istorum sacrificiorum est de rebus pertinentibus ad fidem, vt de Christo venturo, & alijs quę pertinent ad eum, & isti articuli fundātur super alios articulos fidei pręcedentes, s. super vnitatem, & veritatem Dei, & super creationem mundi, quia isti sunt priores. Iudęi autem a lege eruditi cōcedebant omnia ista, ideo protestatio fidei implicita quantum ad articulos futuros, pficiebat. gentilibus autem proficere non poterat, quia ipsi negabant articulos fidei præcedentes, scilicet creationem mundi, & vnitatem Dei: ideo non posset per actus eorum significari aliquis alius articulus fidei de futuris, cum ille fundetur super priores: non ergo cōueniebat gentilibus ex hac parte facere Deo sacrificia. Item nolebat Deus, vt acceptarentur sacrificia gentilium, quia ipsi erant personę viles subditi sacrificijs immundis idolorum; Dei autem sacrificia erant munda: non pertinebat ergo ad eos offerre.

Item

Item Deus reputabat munera eorum eſſe corrupta, A & immunda, quia erant ſuſpecta de aliqua ſuperſtitione idolorum, ſcilicet, quòd in his quæ offerrēt Domino Deo, primo facerent aliquas cęremonias idolorū, & quamquam conſtaret, quòd nihil tale obſeruauiſſent, & munera in ſe eſſent conuenientia, quia ipſi tamen erant contemptibiles, non recipiebantur.

Item cauſa potiſſima huius eſt, qa iſta ſacrificia erāt cæremoniæ cultus diuini, & fundabantur ſuper rectā fidem de Deo, cum principalis cultus Dei ſit in fide, & ſpe, & charitate, vt ait Auguſt. in Enchiridion. Alia autem pertinent ad cultum diuinum, ſecūdum quòd fundantur ſuper fidem & amorem, quoniam ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. ſed gentiles non habebant fidem de Deo; immo repugnabant articulis fidei creditis a Iudæis, & traditis in ſacra Scriptura. ergo ſacrificia eorum eſſent deteſtabilia. Item ritus talis, vel talis ſacrificiorum non eſt a natura, nec a determinatione rationis in vniuerſali, ſed eſt ſpecialiter pertinēs ad aliquem ſtatum viuendi, & ſecundum quòd ſtatus viuendi, & colendi Deum ſunt diuerſi, ita ritus colendi, ſcilicet ſacrificia debent eſſe diuerſa: ſed Deus ſtatuit iſta ſacrificia, tanquam quoſdam ritus ſpecialiter pertinentes ad ſtatum Iudaicum: ergo nō licebat alijs qui non erant in hoc ſtatu, taliter offerre: ſed gentiles non erant in ſtatu, vel cultu Iudęorum, ergo non conueniebat eis offerre ſacrificia. Sed ſi ſemel circunciderentur, licebat eis omnia iſta facere, quia per circunciſionem tranſibant in ſtatum, & obligationem veteris teſtamenti, & totius Iudaici ritus, vt patet ad Galat. c. 5. cum dicitur: ego Paulus teſtificor omni homini circuncidenti ſe, quòd debitor ſit vniuerſæ legis faciēdę.

Quędam ſunt in nouo teſtam. q̄ dantur ci infideli petenti, vt baptiſmus alia nō, vt Euchariſtia.

Similia autem ſunt in nouo teſtamento: nam ſacramenta quibus nos vtimur, ſ. Euchariſtia, & vnctio, & confirmatio, & ordo, & cętera: ſunt ſacramenta noui teſtamenti, & pertinēt ſolum ad eos, qui tenent fidē, & ſtatum, & obſeruantiam noui teſtamenti. Siquis ergo infidelium a nobis petierit Euchariſtiam, aut confirmationem, vel ordinem, non conferemus ei; quia iſta ſolum pertinent ad eos qui ſunt in ſtatu noui teſtamēti, niſi prius baptiſmum receperit, qui eſt ianua noui teſtamenti: tunc enim ius eſt ſibi accipere, & petere ſacramenta, ſicut & nobis. Habetur etiam ſimile exēplum, quantum ad omnia quæ hic dicuntur, ſcilicet, quòd ſi aliquis Iudæus voluerit, vel alius infidelis, in Eccleſia inter catholicos ſacris intereſſe, & offerre ſacerdoti, cum cęteris nō admittetur, quoniam iſti ſunt ritus eorum, qui permanent in fide, & ſtatu noui teſtamenti. Si tamen aliquis de Hebreis voluerit pręſtare aliquid ad reſtaurationem Eccleſiæ, vel ędificationē, nō intrans in Eccleſiam, nec offerens cum cęteris, recipietur.

Sic enim, & ipſi Iudęi faciebant, quoniam ſi aliquis vellet ędificare eorum ſynagogas, & conſtruere aliquid de templo, recipiebant eius eleemoſynam, ſicut patet de Centurione, cuius Chriſtus filium ſanauit: dicunt enim Iudęi de illo, Domine dignus eſt, vt hoc ei pręſtes, quoniam & ſynagogam noſtram ipſe ędificauit, & diligit gentem noſtram, vt habetur Lucę 7. cap. Poteſt autem eſſe adhuc alia cauſa, propter quam non recipiatur oblatio, vel ſacrificium de manu gentilium: ſic enim in nouo teſtamento non recipitur oblatio ab excommunicatis, & in veteri teſtamento nō recipiebatur oblatio de mercede proſtibuli, nec etiā precium canis. Sic patet Deuteron. 23. cap. Hoc autem eſt propter vilitatem perſonarum, vel rerum, a quibus iſtud accipitur. ſic ergo in gentilibus erit, ꝙ quia ipſi ꝑſonę viles erant, non ſuſciperet Deus oblationes eorū tāquam indignas. Item Nicolaus ponit alias rationes, propter quas non licebat gētilibus offerre oblationes

Nicolai rō nes propter quas nō li-

Domino, quia nullus admittebatur ad agnum Paſchalem comedendum, & immolandum, vt habetur Exo di 12. niſi iam eſſet circunciſus. ſed gentiles non erant circunciſi: ergo non licebat eis offerre Domino victimas: quia ſi prohibebatur id, quod erat minus, ſ. comedere de Paſchali agno eis, qui non erant circunciſi, a fortiori prohiberetur id quod erat maius, ſcilicet offerre victimas, quòd autem hoc ſit maius patet, quia comedere de agno Paſchali ſolum requirebat eſſe in loco, quem Dominus elegiſſet, ſcilicet in loco Sāctuarij, non tamen requirebat eſſe comedentes in Sanctuario, vt habetur Deuteronom. 16. c. cum tamen aliquis deberet offerre victimas, oportebat, ꝙ eſſet offerens intra Sanctuarium ad oſtium tabernaculi, vt habetur B ſupra 17. ca. Item illi quorum oblatio recipiebatur ad offerendum ſuper altare, ingrediebātur atrium tabernaculi, in quo erat altare holocauſtorum, vt patet ſup. 17. ca. Sed gentiles non debebant ingredi in Sanctuarium, vt habetur Trenorum. 1. cap. vbi dicitur: vidi gentes ingreſſas in Sanctuarium tuum, de quibus pręceperas, vt non intrarent Eccleſiam tuam. etiam Ezech. 44. ca. dicitur: ſufficiebant vobis omnia ſcelera veſtra domus Iſrael; eo quòd inducitis filios alienos incircūciſos carne, vt ſint in Sanctuario meo, vt polluant domum meam: dicebat enim hoc Deus ſacerdotibus, qui cupiditate ducti accipiebant gentiles in Sanctuarium, vt haberent ab eis oblationes. Similiter etiam Iudęi accuſabant Paulum, & commota eſt cōtra eum C tota ciuitas Hieroſolymorum exiſtimantes, quòd introduxiſſet in templum Trophinum, & Epheſinum, qui erant gentiles, vt habetur Actuum 21. c. Si tamen eſſet licitum, quòd gentiles intrarent in Sāctuarium, nō accuſaret totus populus Paulum, quia introduxit Trophinum, & Epheſinum in Sanctuarium. ſi tamen alicui offerre liceret, neceſſe erat, vt introiret in Sanctuarium: ergo gentiles non poterant offerre aliquid Domino.

cebat gē-tilibus dn̄o oblationes offerre.

Sed adhuc dicet aliquis iſta argumenta Nicolai nō habere vigorem: Deus enim vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem eius venire, hoc autem fit per confeſſionē eius hominis: ſic patet prima ad Thimot. cap. 2. In ſacrificio autem maximè proteſtamur Deum, cum ſacrificium nulli, niſi Deo conueniat. Si D ergo gētiles vellent Deum Iudęorum manifeſtè proteſtari eſſe Deum in ſuis ſacrificijs, non videtur quare prohiberi deberent. Et fortè rationes aſſignatę ſupra nihil obſtant. & quādo primo dicitur, quòd ſacrificia ſolum proficiebant, vel erant accepta ex opere operātis, & non ex opere operato. hoc autē non erat in gentilibus, cum non haberent proteſtationem Meſſię futuri: ergo non licebat eis. Ad hoc reſpondebunt, ꝙ deuotio ita poterat eſſe in gentili, ſicut in Hebręo ad offerendum, quia inter gentiles aliqui ſalui fuiſſe dicuntur ſecundum Doctores catholicos, ſicut Iob, & forte Plato, & multi de alijs, quoniam modus ad ſaluationē eorum erat ſatis facilis, ſicut declarauimus in libro noſtro, de quinque figuratis Paradoxis, in quinto Paradoxo, vbi de ſtatu hominum ante circunciſionem, & de E ſtatu gentilium tempore legis veteris permanētis plenè actum eſt. etiam Franciſcus Petrarcha, in 3. libr. Inuectiuarum dicit, ſe non credere aliquem de Philoſophis, & Poetis idola coluiſſe, cum ipſi veritatē cognoſcerent. deuotio ergo ęqualiter in Iudęis, & gentilibus eſſe poterat. Quantum ad alterum autem, quòd iſta ſacrificia fiebant in proteſtatione Meſſię futuri, dicendum eſt, quòd non erat expreſſe neceſſaria proteſtatio Meſſię futuri, vel alicuius alterius rei, nec etiam Iudęi hoc exprimebant, ſed ſimpliciter offerebant, immo ſi voluiſſent exprimere, neſciuiſſent quid ſignificabatur ꝑ illa ſacrificia, & cæremonias eorū. Sed ſolū ex

Multi gentiles fuerūt viri ſancti.

Iſte liber auctoris & nunc apud nos.

natura sacrificij secundum voluntatē instituentis erat occulta protestatio; quia ex hoc, ꝙ aliquis volebat offerre aliquid secundum quòd erat a Domino in lege mādatum, impliciter protestabatur se expectare Messiam, quem ista sacrificia prętigurant. Itē quando obijcitur de oblatione mercedis prostibuli, & meretricis, & pretio canis, & de oblatione excommunicatorum, non est simile, quia istorum oblationes repudiantur, vt isti rubore suffusi ad bonum conuertantur; quod non fieret, si eorum oblatio reciperetur; quia se ęqualiter dignos reputarēt alijs. Ideo excommunicati fidelium communione priuantur, vt tædio, & rubore affecti ad mandatum ecclesię conuertantur. Gentilis autem qui extra legem est, non debet in veritatis inquisitione turbari, sed cum mās uetudine accipi, & tractari, vt ad fidem conuertatur. Item quando dicitur, ꝙ soli Iudæi admittebantur ad agnum paschalē comedendum, vel qui conuersi erant, & ꝙ maius sit offerre victimas quàm comedere de agno paschali, dici posset, ꝙ maius sit comedere de agno paschali, quàm offerre aliquid Domino, quoniam cęremonię veteris testamenti dicuntur esse maioris, vel minoris dignitatis, non a gratia quam conferunt, quia non conferunt ex se aliquid, nec etiā dicuntur maiora a maioritate morbi quem curant, sicut sacramenta noui testamenti, cū nullum eorum aliquid curet pręter circuncisionem, sed dicuntur maiora, quia maiorem rem significabāt. Nunc autem nihil est in veteri testamento, quod expressius Christum significet, quàm agnus paschalis, vt patet si recipiantur cęremonię eius quę habentur Exodi 12. cap. ideo Euangelistæ magis Christo applicuerunt agnum paschalem, quàm aliquid alterum de cęremonijs veteris testamenti, vt patet Ioan. 19. ca. vbi dicitur, ꝙ quando milites fregissent crura latronum, cum peruenissent ad Iesum non fregerunt ei crura, & facta sunt hæc, vt impleretur scriptura quę dicit, os nō comminuetis ex eo: constat tamen quòd hoc dictum est de agno paschali, vt habetur Exodi 12. c. Item quia agnus paschalis erat sacrificium, sicut cętera sacrificia vt habetur Num. c. 9. cū dicitur: si quis autem immundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo. ipsum agnum paschalem vocat sacrificium Domini. Item qn̄ dicitur, ꝙ non poterant gentiles offerre Dn̄o, quia non poterant intrare in Sanctuarium, & tn̄ offerentes introibant vsque ad ostium tabernaculi. Responderi potest, ꝙ quamquam gentiles per se non introirent vsque ad ostium tabernaculi, possent dare aliquibus Iudæis hostias suas, vt loco ipsorum offerrent in Sāctuario, & sic sufficiebat, ꝙ offerrent. Item si gētilibus licebat offerre pecunias ad vsum Sāctuarij, vt patet 2. Machab. cap. 3. non videtur esse causa, quare non immolentur animalia ab eis oblata, quia quantum est ex deuotione offerentis, eadem deuotio esse poterat in offerendo animal, sicut denarius. Quantum vero ad id qđ offertur, non videtur esse aliqua differentia, quòd offerantur panes, vel animalia, vel offerātur denarij. Nam nihil mali, vel boni in rebus istis secundum seipsas est: & sic non videbitur esse aliquid, propter quod non debent accipi oblationes de manu alienigenarum.

Nunc autem ad ea quæ dicta sunt respōderi potest. Ad primum quando dicebatur, quòd Deus vult omnes homines saluos fieri per confessionem nominis sui, & hoc fit in sacrificio: ergo omnibus debent permitti sacrificia.

Respondendum est, quòd Deus vult omnes fieri saluos, & quòd confiteantur nomen eius, tamen non sequitur, quòd permittat sacrificia ab omnibus fieri: nam non venit aliquis ad agnitionem Dei, & confes-

F sionem nominis eius per sacrificia, sed potius venit ad sacrificia per confessionem nominis Dei: nam omnia illa quæ pertinent ad cognitionem Dei, & ad hoc, quòd aliquis illum amet, & colat, & ad hoc, quòd saluetur, nulli dicunt negari. Ea tamen quæ sunt propria alicuius status, vel modi viuendi, debent negari omnibus nisi eis, qui sunt in illo statu, vel modo viuendi, scilicet, quòd aliqua sunt quæ pręcedunt ad statum colendi Deum, & alia sunt quę consequuntur, tanquam proprię cęremonię illius status. De primis autem dicendum est, quòd tam in nouo, quàm in veteri testamento omni homini concedebantur: ea tamen quæ consequebantur statum illum, non concedebantur cuicunque; immo nulli, nisi ei qui iam in illo statu

G esset.

Sic autem erat in veteri testamento, quia pręcedentia ad statum populi Iudaici erant fides, & circuncisio, scilicet, quòd qui vellet tenere illum statum, primo crederet omnia, quæ dicebantur a prophetis, & in omnibus libris veteris testamenti.

Secundum autem erat, quòd circunciderentur, ideo ista nulli denegabantur, quòd tamen aliquis vellet offerre, vel introire in Sanctuarium, vel esse iudex in populo Israel, erant quędam consequentia ad statum illum: ideo non permittebantur alicui, nisi iam esset in statu veteris testamenti. gentiles autem non erant in hoc statu, quandiu permanebant in gentilitate, ideo non licebat eis tunc offerre, quia hoc erat aliquid consequens ad ipsum statum populi Iudaici.

H Sic autem est in nouo testamento, quia quædā præcedunt ad nouum testamentum, quædam cōsequuntur. Ad illud autem pręcedunt fides, & baptismus: ideo ista duo nulli denegantur, sed potius incitari debent omnes infideles ad hęc, & debēt recipi in sermonibus factis de fide, & obseruantia Christianorum, & siquis eorum quęsiuerit volens informari de fide, aut de aliquo pertinente ad illam, ab aliquo legisperito Christianorum, gratis hoc fiēdum est, & si quisquam petierit baptismum dandus est. Alia autem sunt quæ cōsequuntur statū noui testamenti, vt posse recipere omnia alia sacramenta, scilicet confirmationem, & eucharistiam, & extremam vnctionem, vel ordines:

Fides, & baptismus nulli denegantur.

I vnde siquis infidelium petierit se ordinari in sacerdotem, aut confirmari ab episcopo, aut tradi sibi eucharistiam, nihil horum fiet, quia potestas recipiendi istorū consequitur nouum testamentum, & non pręcedit. Nemini ergo dabitur, nisi qui sit in statu noui testamenti.

Et si dicas recipere eucharistiam, & fieri sacerdotem pertinet ad diuinum cultum, ergo nulli petenti debet negari.

Respondendum est, quòd non valet consequentia, quia verum est de illis quæ pręcedunt ad aliquem statum colendi Deum, non de illis quę consequuntur statum: & sic quando dicitur per sacrificia Deus colitur, & protestantur homines Deum esse, ergo cuilibet permitti debet facere sacrificium. Respōdetur, quòd

K non valet consequentia, quia facere sacrificium est aliquid consequens ad statum veteris testamenti.

Ad aliud argumentum, quando dicebatur, scilicet, quòd profectus qui erat in sacrificijs ex deuotione, ita poterat esse in gentilibus, sicut in Iudæis, quia ipsi poterant habere deuotionem: quantum vero ad protestationem Messię futuri non erat necessarium, quòd exprimerent manifestè, sed ex natura sacrificij importabatur, ergo ita poterant ipsi offerre cum protestatione tanta, sicut Iudæi.

Respondetur, ꝙ in gentilibus non poterat esse deuotio, quę requirebatur ad acceptabilitatem sacrificij sicut in Iudæis: nam nō vocatur hic deuotio eleuatio mentis

Quæ deuotio requirebatur in sacrificijs.

mentis in Deum, sed eleuatio cum quibusdam conditionibus, sed istæ non poterant esse in gentilibus. Primo quia non potest aliquis habere deuotionē in Deū nisi eū cognoscat; quia deuotio pars amoris est, amor autem nunquam est in incognitum. Sed gentiles nō cognoscebant Deum, sed existimabant quasdam insanias de eo pluralitatem Deorum asserētes, quod repugnabat valde dignitati Dei; nec poterant Deo cōplacere, cum de eo falsa existimarent, nec hoc existimabant tanquam veritatem cognoscere nō possent, sed quia nolebāt. nam Iudæi illos libenter docuissent. Item cum sacrificare esset quædam pars cultus diuini in veteri testamento; non solum requirebatur, quòd isti vellēt offerre propter Deum, sed etiam, ꝙ ceteras partes cultus acceptarēt: nam nisi eo modo facerent, quo Deus iubebat, non videbātur facere, quod Deus iusserat. sed dederat istam ceremoniam Deus sacrificandi cum alijs ceremonijs veteris testamēti: si ergo aliquis vellet distinguere inter cæremonias vnam acceptans, & aliam reijciens, non faciebat, quod Deus iubebat, sed quod ipse volebat. non erat ergo acceptabile tale sacrificium. Ad aliud quando dicitur, quòd ita poterant gentiles tacite profiteri Messiam futurū, sicut Iudæi in sacrificijs: cum hoc induceretur ex natura sacrificij, & non erat necessaria expressio vocalis.

Respondetur, ꝙ quamquam fieret protestatio tacite, non poterat fieri per gentiles. Istæ enim protestationes non inducebantur ex natura actus, quasi actus secundum se hoc signaret, sed inducebantur ex voluntate instituentis. Non poterat ergo aliquis per istos actus significare quicquam occultè protestādo, nisi inquantum conformabatur voluntati instituentis: sed gentiles non conformabantur huic voluntati, ergo non protestabantur aliquid tacitè. Hoc patet, qa Deus instituit sacrificium, tanquam quandam ceremoniam cultus sui fundatam super fidem eorū, quæ de se credi mandabat, & cum intentione famulandi ei in ceteris quæ iuberet. sed gentiles non tenebant istam fidē, nec reliquas partes cæremoniarum acceptabant; ergo non debebant permitti facere sacrificia secundum ritum Iudæorum. Ad aliud argumentum quando dicebatur, quòd non est simile de gentilibus ad oblationē meretricum, & precium canis, & oblationes excommunicatorum, quia excommunicati, & meretrices increpandi sunt, vt tedio affecti ad bonum conuertātur, sed gentiles, & omnes infideles dulciter tractandi erant, vt ad fidem venirent. Respondendum est vno modo, quòd in excommunicatis, & infidelibus similitudo est, & in omnibus alijs qui in malo perseuerāt nam possunt isti trahi ad bonum dupliciter, vno modo per timorem, vel subtractionem boni. alio modo per amorem. & sic nos infidelibus facimus, & excommunicatis. nam excommunicatis interdum blandimur, vt ad bonum conuertantur proponentes eis bona quæ perdunt priuati communione, & bona quę acquirerent, si ad communionem redirent. aliquando etiam per illationē malorum eos reducimus afficientes eos tedio, cum illis non loquamur, eosque sic rubore suffundimus, alijsque bonis communicationis nostrę priuamus. In infidelibus autē eodē modo est; quoniam aliquando eis mala infligimus priuātes eos bonis communicationis nostræ, quoniam non communicamus eis sicut fideles inter se communicant: alia quoque vitæ subsidia eis subtrahimus, vt hæc intelligāt sibi fieri, quoniam fideles non sunt. aliquādo autem eos per amorem trahi conuenit, vt eis dulciter communicemus, & alia bona eis faciamus: maximè autem quantum ad eruditionem quæ est in fide. Ideo Paulus Apostolus quando communicabat gentibus, sequebatur ritus eorum, vt eis magis persuade-

Nota.

In malo p[…] seuerantes [...]liciter [...] ad bonum [...] possunt [...] & quo [...] fideles tra[...]hendi.

A re posset, & cum esset inter Iudæos faciebat sicut Iudęus, cum vero esset apud barbaros, faciebat sicut barbarus, vnde ait, omnibus omnia factus sum, vt omnes Christo lucrifacerem. Sic quoq; beatus Petrus cum esset inter gentiles, cōuersabatur sicut gentilis, vt persuaderet eis. Cum vero esset inter Iudæos, aut aliqui de Iudæis ad eū venissent, separabat se a gentilibus incipiēs distinguere cibos, vt patet ad Gala. ca. 2. quamquam eum Paulus reprehendit, vt patet ibidem. Ideo quantum ad hoc responderi potest, quòd de excommunicatis, & meretricibus, & īfidelibus idem modus trahendi est, ideo sicut excommunicatorum prohibētur, & meretricum oblationes, ita & oblationes infideliū. & hoc pertinet, vt trahantur per timorem, quā-

B quam ad infideles magis dulciter nos habere debeamus, quàm ad excommunicatos, & meretrices: cum maiorem ptātem Ecclesia habeat super excommunicatos, & meretrices, quia sunt intra Ecclesiam, quā super infideles qui sunt extra. Alio modo adhuc conuenientius responderi potest; quia dulcius tractari debēt infideles, quàm excommunicati, vel meretrices, vt ad fidem trahantur. facilius tamen est recipi excōmunicatorum, & meretricum oblationes, & sacrificia, quàm infidelium, quia potestas faciēdi sacrificiū, vel offerendi inter catholicos, & meretrices est: quia ista potestas consequitur eos qui sunt in statu noui testamenti, huiusmodi sunt meretrices, & excommunicati, ideo de eis permitti deberet, quòd offerrent, nisi vt rubore suffusi facilius conuertantur ad bonum. in

C infidelibus autem non sic est; quoniam potestas offerendi, & faciendi sacrificium consequitur ipsum statum veteris testamenti, & noui testamenti, secundū cæremonias cuiuslibet eorum, ideo non potest esse in aliquo nisi in eo, qui iam est in statu noui vel veteris testamēti. Infideles autem non sunt huiusmodi. ergo non licet eis offerre. Ad alterum argumentum quando dicebatur, quòd minus erat facere sacrificia quàm comedere de agno paschali: ideo quòd non licebat gētilibus non circuncisis comedere de agno paschali, tamē quòd liceret eis facere sacrificia. Dicendum, quòd non videtur esse maius, quia agnus paschalis non pertinebat ad tot cæremonias sacrificiorum, sicut ipsamet sacrificia. nā de agno paschali nihil proueniebat

D sacerdotibus sicut de pacificis hostijs, vel pro peccato. eodem modo non proueniebāt eædem partes Deo, quæ proueniebant de alijs sacrificijs, sed totum cedebat in ius ipsorum laicorum occidētium agnum, pręter adipem, & sanguinem, qui aliàs nunquā eis licebat.

Quid sit mai⁹ offerre sacrificia, vel comedere de agno paschali.

Item fiebant plures cæremoniæ in sacrificijs, quàm in agno paschali. nam in agno paschali non videtur, quòd fieret ritus offerendi ad ostium tabernaculi, sicut expresse iubetur de omnibus alijs sacrificijs, nec etiam comedebantur carnes agni paschalis intra Sanctuarium, sicut comedebantur carnes aliorum sacrificiorum pacificorum, & pro peccato, sed sufficiebat, quòd comederentur in loco, quem Dominus elegisset, vt patet Deuteronom. cap. 16. Item quādo dicitur

E quod agnus paschalis erat sacrificium, dicendum est, quòd non erat propriè sacrificium, sed large dictum ex eo, quòd erat quędam immolatio a Deo iussa, & significatiua aliquorum diuinorum beneficiorum, scilicet liberationis de Aegypto. propriè tamen sacrificium nō erat; quia aut esset de holocaustis, vel hostijs pacificis, vel pro peccato, sed nullum horum erat, qđ patet, quia non holocaustum: nam in holocaustis carnes totaliter Deo proueniunt; in agno autem paschali nihil Deo de carnibus prouenit, sed totum ipsis laicis.

Item non est victima pacifica, quia in pacificis victimis sacerdotibus, pueniebat pectusculum, & armus,

vt

vt patet supra 7.& 10.cap. Sed de agno paschali nihil proueniebat sacerdotibus.

Item non erat sacrificium pro peccato; quia ista fiebant pro specialibus peccatis, quod non videtur in agno paschali; quia non fiebat ad peccatorum remissionem; sed ad recolendum beneficia liberationis de Aegypto. Item quia in sacrificio pro peccato omnes carnes proueniunt sacerdotibus, vt patet supra 6.cap. Sed in agno paschali nihil proueniebat sacerdotibus, ergo nō pertinebat ad sacrificium pro peccato. & sic patet consequenter, quòd nō erat agnus paschalis sacrificium.

Ad aliud quando dicitur, quòd in veteri testamento non dicebātur esse aliqua maiora sacramenta alijs propter efficaciam quæ nulla erat; sed propter maioritatem rerum significatarum, vel propter magis expressam significationem. Respondendum est, quòd in veteri testamento aliqua dicebantur maiora sacramenta large sumpta; quia magis efficiebant; sicut patet in circuncisione, quę inter omnes cæremonias veteris testamenti efficaciam habebat; quia erat sacramentum fidei. & hoc erat maius quàm oblatio agni paschalis. Alia autem erant maiora sacramenta, quia requirebant plures cæremonias, & soleniores alijs, & sic sacrificia dicūtur esse maioris dignitatis, quàm omnes cæremoniæ veteris testamenti, quia requirebant plures dispositiones, & ritus, tam ex parte offerentiū, quàm ex parte sacerdotum; quàm ex parte rerum oblatarum, & loci in quo offerebantur; & quantum ad modos ipsius actionis. in alijs autem non requirebantur tot: ideo maioris dignitatis erant quātum ad hoc sacrificia in veteri testamento, quàm immolatio agni paschalis.

Alio modo possunt dici sacramenta, vel cæremoniæ maiores ex parte rerum significatarum ex modo expressiori repræsentādi. & hoc satis conuenit agno paschali inter cętera, quę erant in veteri testamento. magis tamen efficit dignitatem modus secundus supra dictus, quàm iste tertius, & quantum ad illum sacrificia excedunt agnum paschalem. Item quando dicitur, quòd magis adaptatur agnus paschalis ad significandum Christum, & magis ponitur ab Euāgelistis, quàm aliqua alia cæremonia veteris testamenti. Respondendum est, quòd etiam ponuntur aliæ cæremoniæ veteris testamenti in nouo tāquam significatiuæ eius. Nā sicut beatus Ioannes dixit, quòd non erat os aliquod cōfringēdum in morte Christi; quia dictum fuerat de agno Paschali os non comminuetis ex eo, vt patet Ioannes 19.cap. ita ipsemet Christus significans passionem suam expressit se per serpentem æneum, quem fecit Moyses in veteri testamento, vt patet Ioā. 3.cap. cum dicitur: & sicut Moyses exaltauit serpentē in deserto, ita exaltari oportet filium hominis; vt omnis qui credit in eum nō pereat, sed habeat vitam ęternam: non ergo videtur quantum ad hoc excedere agnus Paschalis alias cæremonias veteris testamenti.

Ad aliud argumentum, quando dicebatur, quòd q̄quam gentiles per se offerre non possunt introeūtes in Sanctuario; poterant tamē dare oblationem suam aliquibus Iudæis, vt offerrent nomine eorum, & sic nihil videbatur differre, an ipsi offerrent, vel alij pro eis.

Respōdetur quòd aliquid differret, quòd gentiles per se offerrent, vel alij nomine eorum, quoniam si offerrent secundū cæremonias veteris testamenti, oportebat, vt per se offerrent: sic enim lex iubet, vt patet ex processu libri huius. Et tamen adhuc non insistentes huic dicemus, quòd quamquam vellent gētiles offerre aliqua sacrificia, non permitterentur, nec acciperet quisquam Iudeus illa de manu eorum, quia Deus prohibet hoc in litera dicens. de manu alienigenę nō of-

F feretis panes Domino Deo vestro, & quicquid alterū dare voluerit. & quamquam ipsi populares fortè reciperent ad offerendum panes nomine gētilium, quando sacerdotibus hoc constaret, non reciperent talia sacrificia. & sic nullo modo licebat accipi sacrificia de manu gentilium. Sed si dicas, quòd poterant populares Iudæi offerre sacrificia gentiliū sacerdotibus, non explicando quorum erant, & sic reciperentur.

Respondendum est, quòd lex data hominibus nunquam datur nisi de eis, quæ hominibus nota esse possunt: de occultis namque ad Deum iudicare pertinet: ideo quamquam sacerdotes illud reciperent, quod gentiles offerebant, nihil tamen differebat ad istam legem; quia ipsi nesciebant aliquid se recipere a gentili-
G bus. Alio tamen modo adhuc responderi potest, scilicet, quòd nullo modo sacerdotes recipiebant sacrificia pro gentilibus; quia prius inquirebant quorum erant illa sacrificia ad hoc, quòd orarent pro eis qui offerebant. Nam sacerdotes quando faciebant cæremonias, orabāt pro offerentibus, vt patet supra 5.& 6.cap. & sic cognoscerent an istę essent oblationes gentiliū vel Iudæorum. Si autem confiterentur vulgares esse illas oblationes suas, quas pro gentilibus offerebant, non proficerent gentilibus, quia non orarent sacerdotes pro illis, sed pro Iudęis offerētibus. nec etiam proficerent istæ oblationes Iudæis offerentibus, quia mētiebantur, nulli ergo prodessent.

Ad aliud argumentum, quando dicebatur, quòd si licebat gentilibus offerre pecuniam ad vsus templi, li-
H cebat etiam dare sacrificia, quia nihil magis videbatur esse in vno quàm in altero, siue ex deuotione, siue ex re oblata. Respondendū est, quòd non est simile; quia quando offerebant gētiles Domino aliquas pecunias ad vsus Sanctuarij, illę non consecrabantur, sicut sacrificia oblata super altare, & incensa coram Domino; sed solum manebant in thesauro Sāctuarij ad vsus futuros. Cum autem aliquod animal offerebatur, illud sacrum efficiebatur, & ponebatur super altare ad cremandum, quod erat pertinēs ad dignitatem eius, qui obtulisset, scilicet, quòd res consecratæ ab eo acceptarentur a Deo. cum autem offerebat pecunias quisquam, non pertinebat ad eius dignitatem, quia il-
I lę reciperentur, quia nō efficiebant sacrę, sed ad quoscunque vsus applicari poterant, cum ibi non considerétur substantia sed valor. Vnde si aliquis offerret vouendo Domino aliquod animal, non poterat dare alterum pro illo, etiam si id, quod dabat esset maioris valoris, sed id, quod prius datum erat, & id quod pro eo commutabatur, pertinerent ad Deum. sic patet infra 27.cap. cum dicitur: animal autem, quod immolari potest Domino, siquis vouerit sanctum erit, & mutari non poterit, idest, nec melius malo, nec peius bono, quia si mutauerit, & ipsum quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino. Item multum differt, quòd offerrentur pecunię vel sacrificia; nam offerre pecunias non erat aliquid pertinens magis ad eos, qui erant in statu veteris testamenti, quàm ad quoslibet alios: offerre autem sacrifi-
K cia erat quoddam cæremoniale, cuius potestas concernebatur eos, qui erant in statu veteris testamenti, iō offerre pecunias omnibus liceret; quia non concernebat aliquem statum: offerre autem sacrificia non pertinebat ad omnes, sed solum ad eos, qui iam erant in statu veteris testamenti. Patet ergo, quomodo gentilibus non licebat offerre sacrificia, nec aliquid pertinens ad modum sacrificiorum: licebat tamen offerre pecunias, aut quodlibet conuertibile in pecunias, etiā si esset animal aptum ad immolandum, dum tamen non offerretur ad immolandum, sed ad reducendum in pecunias.

Expositio literæ Hebræorum. Sciendum, quòd ista litera aliter exponitur ab Hebræis, & habetur sic in Hebręo. *De manu alienigenę non offeretis panes Deo vestro, nec de omnibus alijs, quia corruptio eorum in eis.* Intelligunt autē Rabbi Salomon, & Rab. Abraham Aben Ezra: quia supra dictum fuerat, quòd maculata non debebant recipi in sacrificijs, fortè crederet sacerdos, quòd ista lex non intelligebatur, nisi de Iudæis: & quòd liceret illis accipere ista maculata a gentilibus.

Respondet ergo Deus, quòd non offerrentur ista, nec etiam a gentilibus, quod est recipi de manu alienigenarum, quia corruptio eorum in ipsis est, idest, quia istæ oblationes in se corruptæ, & maculatæ sunt. Volunt tamen isti Hebræi, quòd si gentiles offerrent aliqua animalia immaculata, quòd sacerdotes illa reciperent, sed non conuenit hoc textui. Nam aliqui dicunt, quòd per panem significatur hic panis. sed hoc non conuenit, quia in pane non est aliqua macula, propter quam offerri nō liceat, sed accipitur pro sacrificijs secundum, quòd supra declaratum est. ista tamen respuuntur ꝑꝑ ipsorū gentilium vilitatem, & quia non erant de statu veteris testamenti, potissimè quia si de manu gentiliū liceret accipi sacrificia munda, sicut de manu Iudeorū: nihil differrent Iudei quātum ad hoc in dignitate a gentilibus, quia æqualia eis licerent, quod falsum est, quoniam tunc ita intelligerent gentiles se pertinere ad cultum Dei, & acceptari munera eorum, sicut ipsorum Iudęorum.

Si autem aliquis obijciat, quòd non intelliguntur hic per panes nisi panes, non stat, quia cū oblatio principalius fieret in carnibus, quàm in pane, debet magis fieri mentio de carnibus. ergo intelligendæ sunt hic carnes sacrificiorum per panes, & satis conuenit literę Hebraicę q̄ ponit ꝓ pane lehen, & tamen generaliter ponitur in litera nostra pro quocūque pabulo, vel nutrimento, sic patet supra 3. cap. vbi litera nostra dicit in pabulum ignis, in litera Hebraica dicitur in panem ignis, scilicet ad nutrimentum, & ponitur ibi lehen, & sic accipitur ibi panis pro sacrificio carnium, & per hoc etiam possunt intelligi panes, & omnia alia quæcunque offerri possunt. *Quia corrupta, & maculata sunt omnia.* Scilicet munera gentiliū, quæ dant ad immolandum, vel ad cremandum quomodocunque super altare, & hoc, quia erāt suspecta de aliquo ritu idolorum facto super illa, vel dicuntur corrupta; quia in se grata non sunt, sed sola sacrificia Israelitici populi grata erant eo, quòd omnia sacrificia fiebant secundum aliquā significationem, & ad hanc instituta sunt vt patet 1. Ad Corinth. 10. scilicet omnia in figura contingebant illis. In gentilibus autem non est significandi ratio, quæ conueniebat sacrificijs, quia ista significatio data fuerat ab impositore legis, & fuerat data eis qui manebāt in ritu cultus eius, sed gentiles non erāt in ritu illo: ergo nō pertinebat ad eos ista significatio, cum non pertineret fides super qua fundabatur. Vnde si gentiles etiam non colentes idola alicubi terrarum, ante legislationem, vel postea, facerēt Deo sacrificia, quæ iussa erant in lege, non haberent eandem significationem, quam habent cum a Iudæis fiunt, cū ista significatio nō sit naturaliter ex conditione actus, sed ex voluntate instituentis, sed non fuerant instituta ista sacrificia gentilibus, sed solis Iudæis, ideo apud eos solos repræsentant. De pecunijs autem alia ratio est, quia pecuniæ non dantur ad rationem significationis, sed ad necessitatem supplendam, suppletio autem necessitatis, ita fit per pecuniam gentilium, quā Iudæorum. ergo vtrique licitum erat dare pecuniam offerendo. *Locutusque est Dominus ad Moysen dicens.*

A *Cæremoniæ quantum ad determinationem temporis in animalibus offerendis.* *Quæstio. XXIIII.*

Hic ponuntur aliæ cæremoniæ pertinentes ad oblationem, scilicet quantum ad determinationē temporis in animalibus offerēdis, & ponitur hic principium orationis, scilicet locutus est, quia sunt ista præcepta alia a superioribus. *Bos, & ouis, & capra.* De his tribus solum ponitur, quia ista solum sunt immolaticia inter omnia quadrupedia, & de omnibus est idem ius. Alia autem animalia quamquam essent munda ad esum, tamen non erant munda ad sacrificium, quia maior munditia requiritur in sacrificio quàm in cibis. Causæ autem horum supra 1. cap. positę sunt. B *Cum genita fuerint, septem diebus erunt sub vbere matris suæ.* Hic determinatur tempus ad offerendum, scilicet, quòd si aliquis vellet offerre aliquod animal, non poterat offerre ante dies octo, sed erat primo quodlibet animal nouiter genitum septem diebus cum matre sua, & postea in die octauo poterat offerri. Dicitur autem, quòd erat sub vbere matris, quia in 7. diebus permitti debebat in lacte, nec enim ante assumendum erat animal in sacrificium, nec etiam in cibos. & hoc significatur Exodi cap. 23. cum dicitur. non coques hædum in lacte matris suæ, idest non coques eum ante dies octo. Idem habetur Deuteronom. 14. cap. & est sensus, quia si coquatur hædus ante dies octo, magis habet substātiam lacteam; quam traxit a matre, quàm substantiam carnis, quoniam caro illa tenera est in modum lactis. C *Die octauo, & deinceps offerri poterunt Domino.* In die enim octauo iam animalia duriora sunt, ideo conuenientius occidi poterāt, non tamen est necessarium, quòd occiderentur in die octauo ad immolandum, sed poterant offerri etiam post vnum annum, vel quādo vellent ipsi offerētes: nam sicut offerre eis liberum erat, ita tempus offerendi. Sed magis hoc pertinebat ad ipsa animalia, quę ex necessitate Domino tradi debebant, sicut primogenita pecorum, quæ offerebantur. hæc enim poterant dari in die octauo, vel vltra Domino. sic patet Exodi cap. 22. cum dicitur. primogenitum filiorum dabis mihi, de bobus quoque, & ouibus similiter facies, septem diebus sint cū matre sua, D & die octauo reddes illū mihi. quòd autem non esset necessarium offerri in octauo die; sed postea possint offerri, patet quia dicitur. die autem octauo, & deinceps offerri poterunt Domino.

Causa huius est, quia sacrificia Dei dicuntur cibus eius, ideo sicut in cibis requiritur, quòd sit conueniēs dispositio, ne sint multum liquida, & limosa instar lactis, & quòd non sint multum dura, ita quoque in sacrificijs Dei, sicut fuit declaratum supra 1. cap. vbi causæ horum datę sunt. *Siue illa bos, siue ouis.* Hic ponitur alia regula de non occidendis matre, & filijs in eadem die, & dicitur de boue & oue: intelligēdum etiam est de capra, quia ista tria erant animalia immolaticia, & omnium erat idem ius: præcipue, quia supra immediatè dictum est de boue, & oue, & capra non offerendis ante octauum diem. ergo per illa intelligi debuit hic capra etiam si non exprimatur. *Non immolabuntur vna die cum fœtibus suis.* Scilicet, quòd non occidetur ad sacrificium mater eadem die cum filijs. Sacrificia Dei sunt, vt cib⁹ ei⁹. E

Hoc enim de matre intelligitur respectu cuius filij vocantur fœtus, quia eos fouit in vtero suo. respectu autem patris non vocantur fœtus, sed filij, vel geniti. Et quamquam hoc intelligatur de matre, tamē ad patrem etiam referendum est, si cognoscatur. dicitur tamen hoc de matre, quia in brutis matres cognoscuntur, cū apud eas filij paruuli nutriantur, pātres autē rarissime, ideo lex nihil posuit de eo, quod raro accidit, quia

quia tamē est eadem ratio legis in patre, & matre, quā docunque pater cognoscatur, non occidetur eadem die cū prole sua, & dicitur hic hoc debere seruari in immolatione, scilicet in sacrificijs, tamen etiam intelligendum est de alijs immolationibus, quę non erant sacrificia; magis tamen pertinet ad sacrificia, quàm ad alia.

Ratio huius est, quia Deus volebat ordinare populum iudaicum ad pietatem; quoniam Hebræi duri corde erant non habentes in alterutrum viscera charitatis: Deus ergo, vt erudiret eos ad pietatem mandauit talia in pecoribus: erat autem quoddam crudelitatis genus, si pater cum filijs eodem occideretur die: ideo iussit Deus, vt non occiderentur. alia quoque similia mādauit, scilicet si alicui occurreret nidus auiū & inueniret matrem desuper incubantem pullis, non teneret omnes simul, sed matrem relinquens filios acciperet, vt habetur Deuteronom. cap. 22. hoc autē pietatis exemplum cum Deus vellet obseruari in actibus Iudæorum, maximè obseruari fecit in actibus pertinentibus ad cultum suum, scilicet in sacrificijs, dicēs specialiter, quòd mater, & filij non immolarentur eadem die. *Si immolaueritis hostiam*. Hic ponitur cæremonia de tempore comedendi carnes pacificarum hostiarum, scilicet an debeant comedi in eadem die, vel possint comedi in sequentibus: de holocaustis autem nihil dicitur; quoniam carnes illorum non comedebantur, sed cremabantur super altare immediatè, vt patet supra 1. cap. de carnibus autem hostiæ pro peccato etiam nihil dicitur, quoniam eadem die a sacerdotibus comedebantur, vt patet supra 6. cap. Dicitur tamen de hostijs pacificis, quia in his aliquando licebat comedi carnes in sequenti die, aliquando autem solū die qua offerebantur, vt patet supra 7. cap. *Pro gratiarum actione*. Erant enim hostię pacificæ duplices. quędam erant pro gratiarum actione, scilicet pro beneficijs susceptis: aliæ autem pro suscipiendis. Illæ autem quæ erant pro susceptis, dicebantur esse ad gratiarum actiones; quæ vero erant pro beneficijs suscipiendis, dicebantur esse pacificæ ad impetrandum. De his autem pacificis distinguebatur supra 7. cap. quod quædā erant spontaneę alię votiuę. & de his dicitur, quòd poterant comedi carnes istarum in eadem die, qua occidebantur victimæ, vel in sequenti, dum tamen nihil comederetur de illis in die tertio. Si quis autem comederet de hostia pacifica die tertio, periret anima illa de populo suo, vt patet supra 7. & 19. cap. De hostijs tamen pro gratiarum actione dicitur, quòd eadem die comedentur. *Vt possit esse placabilis*. Idest vt sit cōueniens ad placandum Deum. Nam si non obseruentur ceremoniæ, quas Deus iubet in sacrificijs suis, non placabitur, sed potius irascetur, & aliquando occidebat eos, qui transgrediebātur ceremonias, vt patet de Nadab, & Abiu, qui mortui sunt, quia obtulerunt ignē alienum, vt habetur supra 10. cap. Similiter quoque de hostijs pacificis erat; quoniam data erat lex, vt non comederentur die tertio, vel vlterius carnes pacificarum hostiarum, & subditur, si aliquis hoc fecisset, scilicet siquis de carnibus victimæ pacificorum comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerēti, quin potius quæcunque anima tali se edulio commaculauerit, peribit de populis suis, vt patet supra 7. & 19. cap. Oportebat ergo obseruari cæremonias ad hoc, quòd esset hostia placabilis. *Eodem die comedetis eam*. Hic loquitur ad sacerdotes, & ad populares: quoniam nullus eorū comedere deberet de hostia pro gratiarum actione, in die secundo. Cuilibet tamen horum contingere posset, quòd peccaret in comedendo carnes pacificæ hostię; quia sacerdos recipiebat partem hostiæ pacificę, scilicet pectusculum, & armum, vt patet supra 7. &

Hostię pacificę erāt duplices.

F 10. Cæteræ autem carnes proueniebant popularibus offerentibus, ideo cuilibet erat posita ista lex, quòd eadem die comederet partem suam; ita & vtrisque eorū lex posita erat, quòd si offerretur hostia pacifica non pro gratiarum actione, quòd possent comedere de illa in primo, & secundo die, tamen non in tertio.

Causa autem quare in victima pacifica pro gratiarū actione est maior astrictio, scilicet ad comedendum carnes eius eodem die quàm in alijs victimis, in quibus licèt comedi in secundo die, est, quia quando aliqua oblatio est maioris obligationis, Deus ponit in ea strictiores obseruationes, sed maioris obligationis est victima pro gratiarum actione, quàm alię victimę pacificæ. ergo cū maiori strictione cæremoniarum

G seruanda erat hostia pacifica pro gratiarū actione, quàm aliæ hostię pacificę: quòd autem ista sit maioris obligationis apparet, quoniam gratiarum actio est pro bonis iam collatis, & ipsa bona collata habent obligationem præsentem. Aliæ autem hostiæ pacificæ sunt pro bonis conferendis, & quia obligatio naturaliter causatur ex collatione boni, ea quæ pro bonis conferendis est, nondum habet aliquam obligationem; sed solum est origo causandi obligationē, quæ vero est pro gratiarum actione, & bonis iam collatis, maiorem obligationem habet, quia illa iam est. ergo debuit Deus rationabiliter imponere maiorem obligationem, & strictiorem cæremoniarū in hostijs pacificis, pro gratiarum actione, quàm in alijs. *Nec remanebit quicquam in mane alterius diei*. Dicitur hoc, quia licebat Iudęis in

H alijs sacrificijs pacificis, comedere in sequenti die de carnibus immolatæ hostię. Existimaret ergo aliquis, quòd ī hostia pacifica, pro gratiarum actione, licitum esset aliquid reseruari ad alterum diem, dicitur autē, quòd non.

Quid de residuo hostiæ pacificæ faciendum erat. Quæst. XXV.

QVAERET ergo aliquis, si aliquid remaneret de hostia pacifica vsque ad diem alterum, ita quòd comedi non posset, vel ex aliqua alia occasione mansisset, quid de illo fa-

I ciendum erat.

Respondetur, quòd ad hoc non habetur aliqua regula exprimens in hoc casu, tamen rationabiliter dicēdum est, quòd quicquid remaneret, comburi debebat; quoniam in alio casu sic fiebat, scilicet in alijs hostijs pacificis, de quibus licebat comedi in die secūdo, tamen si aliquid remaneret in diem tertium, debebat igne comburi, vt patet supra 7. cap. cum dicitur. quicquid autē tertius inuenerit dies, ignis absumet. Cum ergo in hostia pacifica pro gratiarum actione, terminus comedendi esset primus dies, sicut in alijs hostijs terminus comedendi erat secundus dies; videtur dicendum, quòd si aliquid remaneret vsque ad diem secundum, in mane deberet cremari, quoniam non poterat conuerti in alium vsum conuenienter. *Ego Dominus*. Idest faciatis omnia quæ dico vobis, quoniam ego

K qui mando ista sum Deus vester, & tenemini illa facere. *Custodite mandata mea, & facite ea*. Refertur ad ista quæ dicta sunt supra de custodia cæremoniarum circa res oblatas, & offerendas. dicitur quòd custodiantur mandata, idest teneantur in corde, scilicet, quòd Israelitæ considerent in eis faciendo ea quæ Deus iubet, scilicet vt teneant in memoria ea, quæ dicuntur, ne obliuiscantur aliquo tempore. vnde Deus iubet, quòd siue dormientes; siue vigilantes Israelitæ considerent in mandatis eius, vt patet Deuteronom. 6. cap. & cum Dauid vellet scribere virum bonum, dixit eū esse studiosum in lege, tam per noctem quàm per diē vt

vt Psal. 1. cum dicitur, sed in lege Domini fuit volūtas eius; & in lege eius meditabitur die ac nocte. Dicit Deus, quòd Israelitę faciant mandata sua, idest, quòd opere compleant id quod ipse iubet. Nam facere ad executionem pertinet. Iste enim finis legis est, vt homines per eam facientes dirigantur. *Ego Dominus*. Exponatur sicut supra. *Ne polluatis nomen meum sanctum*. Ista locutio est generalis ad omnes Israelitas tā sacerdotes, quàm non sacerdotes, quoniam omnes debebant obseruare, ne contaminarent nomen Dei. principaliter tamen ad sacerdotes dirigitur; quia ipsi tenebantur magis obseruare, ne pollueretur nomen Dei. Pollui nomen Dei est, quòd Israelitæ non obseruent mandata Dei: nam nomen Dei secundum se pollui non potest, nam non tale est, quod pollutionem recipiat, sed dicitur pollui nomen Dei, quando Deus contemnitur, ipsum autem contemni est non obseruari mandata eius, quia Deus legislator est, & vigor legislatoris est in iubendo. Si autem legislatio nō suscipitur, aut ex aliqua parte contemnitur, dicitur legislatoris nomen pollutum, vel contemptum. hoc autem pertinet ad omnes Israelitas; quoniam quilibet poterat contēnere nomen Domini: ideo hortatur Deus omnes Israelitas ne polluant nomen eius. Sacerdotes autem specialiter polluunt nomen Dei, si cæremonias eis iussas negligant explere, & magis Deus polluitur in horum contemptum, quàm in contemptu popularium; quia magis pertinēt isti ad Deī ministerium, & magis quisquam despectus esse videtur, cū a suis despicitur, quàm si ab alienis negligatur. Quòd autem ista litera referatur ad sacerdotes, apparet ex eo, quod sequitur, scilicet, vt sanctificer in medio filiorum Israel, si enim ista referrentur ad omnes Israelitas, non diceretur conuenienter, vt sanctificer in medio filiorum Israel; sed vt sanctificer inter vos. necesse tamen est ex litera, quòd alij sunt quibus Deus hic loquitur, & alij sunt filij Israel. Sed filij Israel vocātur populares, qui non sunt de genere Leui. ergo refertur ad alios qui non sunt de istis, scilicet ad sacerdotes, quòd ipsi non polluant nomen Domini. & tunc sequitur litera. *Vt sanctificer in medio filiorum Israel*. Idest non contemnatis nomen meum, vt ego sanctificer, idest iudicer sanctus, vel gloriosus in medio filiorum Israel. Et est sensus si vos non pollueritis nomen meum custodiēdo omnia, quę ego iubeo, sanctificabor in medio filiorum Israel, idest filij Israel videntes, quòd vos diligenter, & cum magna reuerentia obseruatis ea, quæ ego iussi, intelligent me esse magnum Deum. Si autem vos nomen meum pollueritis, non obediendo iussis meis; intelligent me nihil esse, vel esse aliquid contēptibile, & non honorabunt me, nec apparebo gloriosus inter illos. Dicitur namque aliquis Deum sanctificare, quando laudat eum coram alijs, vel facit aliquid propter quod Deus appareat gloriosus, & laudetur ab alijs. Et sic dixit Deus Moysi, & Aarō, quòd noluerūt eū sanctificare, vt patet Numeri 20. cap. cum dicitur, quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. hoc autem erat, quia Moyses, & Aaron quando eduxerunt aquam de petra, debuerant aliquid gloriosum de Deo dicere, vt prouocarent Israelitas ad laudandum Deum pro tanto beneficio; sed non fecerunt, sed potius conuerterunt eos ad amaritudinem arguentes atque dicentes, audite rebelles, & increduli, num de petra hac vobis aquam poterimus eijcere, & pro hoc puniti sunt. volebat ergo Deus, quòd taliter se haberēt sacerdotes, vt facerent nomē eius apparere gloriosum in medio Israelitarum. *Ego Dominus, qui sanctifico vos*. Idest debetis facere ista; quia ego qui iubeo vobis hęc facere, sum Deus vester. Et

Dei nomē pollui quō dicatur.

[illegible]um san[illegible]ficare [illegible]d sit.

[illegible] Moy[illegible] & Aa[illegible] [illegible]

A dicitur qui sanctifico vos, idest qui iubeo vos esse sanctificatos, quoniam in hoc, quòd Deus mandabat supra sacerdotibus abstinere ab immunditijs, & complere debite omnes cæremonias cultus sui, iubebat eos esse sanctificatos. *Et eduxi de terra Aegypti*. Hic ponitur alia causa, quare Israelitę debeāt obseruare, ne polluant nomen Domini, scilicet quia Deus eduxit illos de terra Aegypti, & hoc erat maximum bonum, cum daret eis libertatem, quæ est maximum bonorum, & eriperet eos de seruitute durissima, qua premebantur, propter quam grauitatem vocabatur illa seruitus ergastulum Aegypti, vt habetur Exodi 6. cap. vocabatur etiā fornax ferrea, vt habetur Deuterono. 4. cap. cum ergo Deus educeret istos de hac grauissima seruitute

B conferebat eis magnum bonum, propter quod tenebantur ei naturaliter obligati ad omnia quæ mandaret. Sic patet Exodi 19. cap. vbi cum Deus induceret Iudæos ad accipiendum legem suam, dixit vos ipsi vidistis quæ fecerim Aegyptijs, & quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpsi mihi in populum. quando ergo Deus vult persuadere Iudæis aliquod valde magnum, vt faciāt, cōmemorat eis egressionē de Aegypto, quæ valde magnum bonum fuit. *Vt essem vobis in Deum*. Ideo eduxi vos de terra Aegypti, vt essem vobis Deus, scilicet, vt me coleretis.

Non est enim intelligēdum, quòd Deus eduxisset Israelitas de Aegypto, vt esset Deus eorum, quoniam si non esset Deus eorum nō potuisset eos educere de Aegypto, etiam quia Deus naturaliter Deus est, sicut

C homo naturaliter est homo, & sicut Deus naturaliter est Deus, ita est Deus naturaliter omnium gentium, etiam si nihil agat: quoniam Deus nomen absolutū est significans naturā: ideo eo, quòd Deus est, est Deus omnium gētium, sicut si aliquis homo est, eo ipso est homo comparatus ad quamcunque gentem. Sed accipitur Deus, idest Dominus, & est nomē relatiuum. dicitur autem esse Deus omnium gentium, quia dominatur omnibus gentibus, & in hoc etiam est Deus Iudęorum, quia eis dominatur, sicut & cęteris. dicitur tamen, vt esset Deus eorum, scilicet, quòd quamuis Deus haberet dominium plenarium vniuersale super Iudęos ex natura, sicut super omnes alias gentes, voluit tamen facere eos sibi specialiter subiectos, scili-

D cet, quantum ad quendam modum specialis cultus. Nam quamquam obligentur omnes naturaliter Deū colere, non tamen ad certum cultum, vt ad istum modum sacrificiorum, vel ad illum, vel ad has cæremonias, vel ad illas, sed ista obligatio est ex voluntate, & ad hanc Deus persuadet hominibus, vt recipiāt eum in Deum: nā sicut naturaliter non obligantur ad hoc, sed spontanei induci debēt; ita Deus inducit illos per sacrificia, & alios cultus ad vnionem suam, & hoc cōmemorans eis beneficia quę eis fecerit. Et quia homines naturaliter non obligantur ad istum modum cultus specialem, quem Deus vult; nec ad aliquem aliū, possunt vouere Deo, quòd accipiant eum in Deum, quantum ad aliquem modum colendi specialem. &

E sic vouit Iacob Deo cum iret in Mesopotamiā, quòd acciperet eum in Deum, si dirigeret illum ī via, vt habetur Gen. 28. cap. cum dicitur. vouit etiam votum dicens. Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via per quam ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reuersusq; fuero prospere in domum patris mei, erit dominus mihi in Deum, & lapis iste quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei; cunctorumque quę dederis mihi, decimas & hostias offeram tibi. recte ergo Deus persuasit Iudeis, vt esset eis in Deum.

Deus quō est oīum Deus.

Alio modo potest intelligi hoc, scilicet, φ q̄quam Deus sit Deus omnium ex necessitate naturę, vult tamen

quia tamē est eadem ratio legis in patre, & matre, quā docunque pater cognoscatur, non occidetur eadem die cū prole sua, & dicitur hic hoc debere seruari in immolatione, scilicet in sacrificijs, tamen etiam intelligendum est de alijs immolationibus, quę non erant sacrificia; magis tamen pertinet ad sacrificia, quàm ad alia.

Ratio huius est, quia Deus volebat ordinare populum iudaicum ad pietatem; quoniam Hebræi duri corde erant non habentes in alterutrum viscera charitatis: Deus ergo, vt erudiret eos ad pietatem mandauit talia in pecoribus: erat autem quoddam crudelitatis genus, si pater cum filijs eodem occideretur die: ideo iussit Deus, vt non occiderentur. alia quoque similia mādauit, scilicet si alicui occurreret nidus auiū & inueniret matrem desuper incubantem pullis, non teneret omnes simul, sed matrem relinquens filios acciperet, vt habetur Deuteronom. cap. 22. hoc autē pietatis exemplum cum Deus vellet obseruari in actibus Iudæorum, maximè obseruari fecit in actibus pertinentibus ad cultum suum, scilicet in sacrificijs, dicēs specialiter, quòd mater, & filij non immolarentur eadem die. *Si immolaueritis hostiam.* Hic ponitur cæremonia de tempore comedendi carnes pacificarum hostiarum, scilicet an debeant comedi in eadem die, vel possint comedi in sequentibus: de holocaustis autem nihil dicitur; quoniam carnes illorum non comedebantur, sed cremabantur super altare immediatè, vt patet supra 1. cap. de carnibus autem hostiæ pro peccato etiam nihil dicitur, quoniam eadem die a sacerdotibus comedebantur, vt patet supra 6. cap. Dicitur tamen de hostijs pacificis, quia in his aliquando licebat comedi carnes in sequenti die, aliquando autem solū die qua offerebantur, vt patet supra 7. cap. *Pro gratiarum actione.* Erant enim hostię pacificæ duplices. quędam erant pro gratiarum actione, scilicet pro beneficijs susceptis: aliæ autem pro suscipiendis. Illæ autem quæ erant pro susceptis, dicebantur esse ad gratiarum actiones; quæ vero erant pro beneficijs suscipiendis, dicebantur esse pacificæ ad impetrandum. De his autem pacificis distinguebatur supra 7. cap. quòd quædā erant spontaneę, alię votiuę. & de his dicitur, quòd poterant comedi carnes istarum in eadem die, qua occidebantur victimæ, vel in sequenti, dum tamen nihil comederetur de illis in die tertio. Si quis autem comederet de hostia pacifica die tertio, periret anima illa de populo suo, vt patet supra 7. & 19. cap. De hostijs tamen pro gratiarum actione dicitur, quòd eadem die comedentur. *Vt possit esse placabilis.* Idest vt sit cōueniens ad placandum Deum. Nam si non obseruentur ceremoniæ, quas Deus iubet in sacrificijs suis, non placabitur, sed potius irascetur, & aliquando occidebat eos, qui transgrediebātur ceremonias, vt patet de Nadab, & Abiu, qui mortui sunt, quia obtulerunt ignē alienum, vt habetur supra 10. cap. Similiter quoque de hostijs pacificis erat; quoniam data erat lex, vt non comederentur die tertio, vel vlterius carnes pacificarum hostiarum, & subditur, si aliquis hoc fecisset, scilicet si quis de carnibus victimæ pacificorum comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerēti, quin potius quæcunque anima tali se edulio commaculauerit, peribit de populis suis, vt patet supra 7. & 19. cap. Oportebat ergo obseruari cæremonias ad hoc, quòd esset hostia placabilis. *Eodem die comedetis eam.* Hic loquitur ad sacerdotes, & ad populares: quoniam nullus eorū comedere deberet de hostia pro gratiarum actione, in die secundo. Cuilibet tamen horum contingere posset, quòd peccaret in comedendo carnes pacificæ hostię; quia sacerdos recipiebat partem hostiæ pacificę, scilicet pectusculum, & armum, vt patet supra 7. &

Hostię pacificę erāt duplices.

F 10. Cæteræ autem carnes proueniebant popularibus offerentibus, ideo cuilibet erat posita ista lex, quòd eadem die comederet partem suam; ita & vtrisque eorū lex posita erat, quòd si offerretur hostia pacifica non pro gratiarum actione, quòd possent comedere de illa in primo, & secundo die, tamen non in tertio.

Causa autem quare in victima pacifica pro gratiarū actione est maior astrictio, scilicet ad comedendum carnes eius eodem die quàm in alijs victimis, in quibus licèt comedi in secundo die, est, quia quando aliqua oblatio est maioris obligationis, Deus ponit in ea strictiores obseruationes, sed maioris obligationis est victima pro gratiarum actione, quàm alię victimę pacificæ. ergo cū maiori strictione cæremoniarum seruanda erat hostia pacifica pro gratiarū actione, quàm
G aliæ hostię pacificę: quòd autem ista sit maioris obligationis apparet, quoniam gratiarum actio est pro bonis iam collatis, & ipsa bona collata habent obligationem præsentem. Aliæ autem hostiæ pacificæ sunt pro bonis conferendis, & quia obligatio naturaliter causatur ex collatione boni, ea quæ pro bonis conferendis est, nondum habet aliquam obligationem; sed solum est origo causandi obligationē, quæ vero est pro gratiarum actione, & bonis iam collatis, maiorem obligationem habet, quia illa iam est. ergo debuit Deus rationabiliter imponere maiorem obligationem, & strictiorem cæremoniarū in hostijs pacificis, pro gratiarum actione, quàm in alijs. *Nec remanebit quicquam in mane alterius diei.* Dicitur hoc, quia licebat Iudęis in
H alijs sacrificijs pacificis, comedere in sequenti die de carnibus immolatæ hostię. Existimaret ergo aliquis, quòd ī hostia pacifica, pro gratiarum actione, licitum esset aliquid reseruari ad alterum diem, dicitur autē, quòd non.

Quid de residuo hostiæ pacificæ faciendum erat. Quæst. XXV.

QVAERET ergo aliquis, si aliquid remaneret de hostia pacifica vsque ad diem alterum, ita quòd comedi non posset, vel ex aliqua alia occasione mansisset, quid de illo fa-
I ciendum erat.

Respondetur, quòd ad hoc non habetur aliqua regula exprimens in hoc casu, tamen rationabiliter dicēdum est, quòd quicquid remaneret, comburi debebat; quoniam in alio casu sic fiebat, scilicet in alijs hostijs pacificis, de quibus licebat comedi in die secūdo, tamen si aliquid remaneret in diem tertium, debebat igne comburi, vt patet supra 7. cap. cum dicitur. quicquid autē tertius inuenerit dies, ignis absumet. Cum ergo in hostia pacifica pro gratiarum actione, terminus comedendi esset primus dies, sicut in alijs hostijs terminus comedendi erat secundus dies; videtur dicendum, quòd si aliquid remaneret vsque ad diem secundum, in mane deberet cremari, quoniam non poterat conuerti in alium vsum conuenienter. *Ego Dominus.* Idest faciatis omnia quæ dico vobis, quoniam ego
K qui mando ista sum Deus vester, & tenemini illa facere. *Custodite mandata mea, & facite ea.* Refertur ad ista quæ dicta sunt supra de custodia cæremoniarum circa res oblatas, & offerendas. dicitur quòd custodiantur mandata, idest teneantur in corde, scilicet, quod Israelitæ considerent in eis faciendo ea quæ Deus iubet, scilicet vt teneant in memoria ea, quæ dicuntur, ne obliuiscantur aliquo tempore. vnde Deus iubet, quòd siue dormientes, siue vigilantes Israelitæ considerent in mandatis eius, vt patet Deuteronom. 6. cap. & cum Dauid vellet scribere virum bonum, dixit eū esse studiosum in lege, tam per noctem quàm per diē vt

vt Psal. 1. cum dicitur, sed in lege Domini fuit volūtas eius; & in lege eius meditabitur die ac nocte. Dicit Deus, quòd Israelitę faciant mandata sua, idest, quòd opere compleant id quod ipse iubet. Nam facere ad executionem pertinet. Iste enim finis legis est, vt homines per eam facientes dirigantur. *Ego Dominus*. Exponatur sicut supra. *Ne polluatis nomen meum sanctum*. Ista locutio est generalis ad omnes Israelitas tā sacerdotes, quàm non sacerdotes, quoniam omnes debebant obseruare, ne contaminarent nomen Dei. principaliter tamen ad sacerdotes dirigitur; quia ipsi tenebantur magis obseruare, ne pollueretur nomen Dei. Pollui nomen Dei est, quòd Israelitæ non obseruent mandata Dei: nam nomen Dei secundum se pollui non potest, nam non tale est, quod pollutionem recipiat, sed dicitur pollui nomen Dei, quando Deus contemnitur, ipsum autem contemni est non obseruari mandata eius, quia Deus legislator est, & vigor legislatoris est in iubendo. Si autem legislatio nō suscipitur, aut ex aliqua parte contemnitur, dicitur legislatoris nomen pollutum, vel contemptum. hoc autem pertinet ad omnes Israelitas; quoniam quilibet poterat contēnere nomen Domini: ideo hortatur Deus omnes Israelitas ne polluant nomen eius. Sacerdotes autem specialiter polluunt nomen Dei, si cæremonias eis iussas negligant explere, & magis Deus polluitur in horum contemptum, quàm in contemptu popularium; quia magis pertinēt isti ad Deī ministerium, & magis quisquam despectus esse videtur, cū a suis despicitur, quàm si ab alienis negligatur. Quòd autem ista litera referatur ad sacerdotes, apparet ex eo, quod sequitur, scilicet, vt sanctificer in medio filiorum Israel, si enim ista referrentur ad omnes Israelitas, non diceretur conuenienter, vt sanctificer in medio filiorum Israel; sed vt sanctificer inter vos. necesse tamen est ex litera, quòd alij sunt quibus Deus hic loquitur, & alij sunt filij Israel. Sed filij Israel vocātur populares, qui non sunt de genere Leui. ergo refertur ad alios qui non sunt de istis, scilicet ad sacerdotes, quòd ipsi non polluant nomen Domini. & tunc sequitur litera. *Vt sanctificer in medio filiorum Israel*. Idest non contemnatis nomen meum, vt ego sanctificer, idest iudicer sanctus, vel gloriosus in medio filiorum Israel. Et est sensus si vos non pollueritis nomen meum custodiendo omnia, quę ego iubeo, sanctificabor in medio filiorum Israel, idest filij Israel videntes, quod vos diligenter, & cum magna reuerentia obseruatis ea, quæ ego iussi, intelligent me esse magnum Deum. Si autem vos nomen meum pollueritis, non obediendo iussis meis; intelligent me nihil esse, vel esse aliquid contēptibile, & non honorabunt me, nec apparebo gloriosus inter illos. Dicitur namque aliquis Deum sanctificare, quando laudat eum coram alijs, vel facit aliquid propter quod Deus appareat gloriosus, & laudetur ab alijs. Et sic dixit Deus Moysi, & Aarō, quòd noluerūt eū sanctificare, vt patet Numeri 20. cap. cum dicitur, quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. hoc autem erat, quia Moyses, & Aaron quando eduxerunt aquam de petra, debuerunt aliquid gloriosum de Deo dicere, vt prouocarent Israelitas ad laudandum Deum pro tanto beneficio; sed non fecerunt, sed potius conuerterunt eos ad amaritudinem arguentes atque dicentes, audite rebelles, & increduli, num de petra hac vobis aquam poterimus ejicere, & pro hoc puniti sunt. volebat ergo Deus, quòd taliter se haberēt sacerdotes, vt facerent nomē eius apparere gloriosum in medio Israelitarum. *Ego Dominus, qui sanctifico vos*. Idest debetis facere ista; quia ego qui iubeo vobis hęc facere, sum Deus vester. Et

Dei nomē pollui quō dicatur.

A dicitur qui sanctifico vos, idest qui iubeo vos esse sanctificatos, quoniam in hoc, quòd Deus mandabat supra sacerdotibus abstinere ab immunditijs, & complere debite omnes cæremonias cultus sui, iubebat eos esse sanctificatos. *Et eduxi de terra Aegypti*. Hic ponitur alia causa, quare Israelitę debeāt obseruare, ne polluant nomen Domini, scilicet quia Deus eduxit illos de terra Aegypti, & hoc erat maximum bonum, cum daret eis libertatem, quæ est maximum bonorum, & eriperet eos de seruitute durissima, qua premebantur, propter quam grauitatem vocabatur illa seruitus ergastulum Aegypti, vt habetur Exodi 6. cap. vocabatur etiā fornax ferrea, vt habetur Deuterono. 4. cap. cum ergo Deus educeret istos de hac grauissima seruitute

B conferebat eis magnum bonum, propter quod tenebantur ei naturaliter obligati ad omnia quæ mandaret. Sic patet Exodi 19. cap. vbi cum Deus induceret Iudæos ad accipiendum legem suam, dixit vos ipsi vidistis quæ fecerim Aegyptijs, & quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpsi mihi in populum. quando ergo Deus vult persuadere Iudæis aliquod valde magnum, vt faciāt, cōmemorat eis egressionē de Aegypto, quæ valde magnum bonum fuit. *Vt essem vobis in Deum*. Ideo eduxi vos de terra Aegypti, vt essem vobis Deus, scilicet, vt me coleretis.

Non est enim intelligēdum, quòd Deus eduxisset Israelitas de Aegypto, vt esset Deus eorum, quoniam si non esset Deus eorum nō potuisset eos educere de Aegypto, etiam quia Deus naturaliter Deus est, sicut

C homo naturaliter est homo, & sicut Deus naturaliter est Deus, ita est Deus naturaliter omnium gentium, etiam si nihil agat: quoniam Deus nomen absolutū est significans naturā: ideo eo, quòd Deus est, est Deus omnium gētium, sicut si aliquis homo est, eo ipso est homo comparatus ad quamcunque gentem. Sed accipitur Deus, idest Dominus, & est nomē relatiuum. dicitur autem esse Deus omnium gentium, quia dominatur omnibus gentibus, & in hoc etiam est Deus Iudęorum, quia eis dominatur, sicut & cęteris. dicitur tamen, vt esset Deus eorum, scilicet, quòd quamuis Deus haberet dominium plenarium vniuersale super Iudęos ex natura, sicut super omnes alias gentes, voluit tamen facere eos sibi specialiter subiectos, scili-

D cet, quantum ad quendam modum specialis cultus. Nam quamquam obligentur omnes naturaliter Deū colere, non tamen ad certum cultum, vt ad istum modum sacrificiorum, vel ad illum, vel ad has cæremonias, vel ad illas, sed ista obligatio est ex voluntate, & ad hanc Deus persuadet hominibus, vt recipiāt eum in Deum: nā sicut naturaliter non obligantur ad hoc, sed spontanei induci debēt; ita Deus inducit illos per sacrificia, & alios cultus ad vnionem suam, & hoc cōmemorans eis beneficia quę eis fecerit. Et quia homines naturaliter non obligantur ad istum modum cultus specialem, quem Deus vult; nec ad aliquem aliū, possunt vouere Deo, quòd accipiant eum in Deum, quantum ad aliquem modum colendi specialem. & sic vouit Iacob Deo cum iret in Mesopotamiā, quòd

E acciperet eum in Deum, si dirigeret illum ī via, vt habetur Gen. 28. cap. cum dicitur, vouit etiam votum dicens. Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via per quam ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reuersusq; fuero prospere in domum patris mei, erit dominus mihi in Deum, & lapis iste quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei; cunctorumque quę dederis mihi, decimas & hostias offeram tibi. recte ergo Deus persuasit Iudeis, vt esset eis in Deum.

Alio modo potest intelligi hoc, scilicet, quòd quamquam Deus sit Deus omnium ex necessitate naturę, vult tamen

Deus quō est oīum Deus.

men magis, quòd ipsi voluntariè eum colãt, & ad hoc non sufficit, quòd ipse sit Deus naturaliter, sed quòd faciat eis aliqua bona, per quæ inducat illos ad colendum ipsum specialiter. sic autem factum est hic, quia cum vellet persuadere Iudæis, vt eum colerent, induxit eis beneficia impensa, & iste modus inducẽdi pertinet ad homines simplices terrenos, qui beneficijs incitantur. Nam etiã si Deus non fecisset Iudæis aliqua specialiora beneficia, quàm alijs gentibus, tenerentur ei mandanti in singulis obedire, quia Deus est, nulla alia causa assignata. *Ego Dominus.* Idest omnia ista faciatis, quia sum Deus vester, & Dominus potens hæc iubere, & vos tenemini obedire.

CAP. XXIII.

Locutus que est Dominus ad Moysen dicens. Loquere filijs Israel, & dices ad eos. Hæ sunt ferię Domini, quas vocabitis sanctas. Sex diebus facietis opus, dies septimus, quia sabbati requies est; vocabitur sanctus. Omne opus non facietis in eo. Sabbatum Domini est in cunctis habitationibus vestris. Hę sunt ergo feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debetis temporibus suis. Mense primo quartadecima die mensis ad vesperum phase Domini est, & quintadecima die mensis huius solennitas azimorum Domini est. Septem diebus azima comedetis. Dies primus erit vobis celeberrimus sanctusque. Omne opus seruile non facietis in eo, sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus. Dies autem septimus erit celebrior, & sanctior, nullumque seruile opus facietis in eo,

De ferijs. scilicet.

25. q. 1. ca. ideo. §. his ita, i. cõtra literam legis. inf. eo. Exo. 12. nu. 28. De Pascha Iudęorũ.

Locutus est. In superioribus actum est de sacrificijs, & qualitate offerẽdorum, & dispositione offerentium. Hic consequenter ponitur de temporibus oblationum, & solennitatum. & ista est tertia pars principalis huius libri. Vnde describuntur hic tempora, in quibus fiebãt sacrificia, quæ non erant quotidiana, quoniam de quotidianis iã dictum est supra 6. cap. scilicet de ritu matutini, & vespertini sacrificij.

Et diuiditur in duas partes; quia primo describuntur tempora istarum solennitatum. Secundo inducuntur homines ad obseruãtiam eorum infra cap. 26. Prima in duas, quia primo agitur de quibusdam solennitatibus, quæ durabant per aliquam partem anni. Secũdo ponuntur quædam, quæ durabant per totum annum infra 25. cap. Prima in duas, quia primo ponuntur solennitates pertinentes vniuersaliter ad omnes. Secundo quædam cæremoniæ pertinentes ad solos sacerdotes infra 24. Prima in duas, quia primo ponitur solennitas sabbati, quæ erat magis continua. Secũdò festiuitates aliæ q̃ semel in anno accidebant. secũda ibi. *Mense primo.* Circa primũ. *Locutus est Dominus ad Moysen.* Hic agitur de solennitatibus quas obseruare debebant filij Israel, vt in eis colerent Deum suum, & eas denunciauit Deus Moysi, vt ipse illas populo patefaceret. sic enim omnes leges dabãtur; quia per se nũ-

Hic agitur de solennitatib⁹ quas obseruare debebant.

F quam Deus loquebatur Israelitis, postquam locutus est in mõte Synai, sed Moyses erat medius inter eos, & Deum. De ista locutione an sit diuerso tempore facta cum alijs locutionibus superioribus, vel in eodem tempore, non constat, sed quamquam nõ sit in diuerso tẽpore; quia id de quo Deus hic loquitur, est diuersum ab omnibus superioribus, debuit poni hic caput orationis, scilicet locutus est. *Et loquere filijs Israel.* Iubet Deus Moysi, vt ipse denunciet Israelitis has festiuitates, quas obseruare debent. *Hæ sunt ferię Domini.* Idest istę quę ponũtur hic, sunt festiuitates quas Deus iubet obseruari,

G *Quid vocentur solennitates, & quid feriæ, & quomodo differunt. Et an melius istæ dicantur solennitates, quàm feriæ. Quæst. I.*

Festiuitates enim, & solennitates, & feriæ idem sunt. festiuitates tamen, & solennitates dicunt aliquam excellentiam obseruationum, & cæremoniarum, factam in talibus diebus, feriæ autem solum dicunt cessationem ab operationibus. & hoc generale est omnibus istis solennitatibus, de quibus hic dicitur, id tamẽ secundum, quod sunt solennitates, scilicet obseruantiæ non est commune, sed in aliquibus obseruatur aliquid, & in alijs alterum. melius ergo vocantur istæ feriæ quàm solennitates.

H Dicit autem esse istas ferias Domini, idest ferias institutas a Deo ad hoc, quòd populus vacet sibi in his temporibus. nam vt declaratum fuit supra, & in Exo. ca. 20. de iure naturæ erat, quòd homines vacent Deo separantes aliquam temporis particulam specialiter ad colendum Deum: sed ista particula quæ debeat esse, vel quanta, vel aut multũ frequentata, aut rara non constat, sed debet esse ex determinatione legislatoris. Erat enim hoc naturale, vt quia Iudæi, & cæteræ gentes omne bonum Deo tanquam a causa suprema receperunt, aliquod tempus deligerent, quòd impendant in cultum eius, nec ad hoc oportet esse aliquam legem humanam, vel diuinam hoc iubentem. Sed de ista vacatione est diuersitas; quoniam potest esse sine

I ferijs, scilicet, vt si aliqua die, vel multis diebus vellent homines occupati laboribus suis in Deum intendere, contemplantes, vel alios actus latriæ impendentes, sed ad hoc non sunt necessariæ aliquę speciales feriæ, cum quotidie sine aliqua speciali temporis remissione possit esse vacatio in Deum; cætera autem determinanda pertinent ad legislatorem; quia distinguere debet in singulis. Et quia Deus susceperat Israelitas in populum sibi particularem, vt ipsi tribuerent specialem cultum, & ille eis beneficia singularia impenderet; decebat vt super statu feriarum aliquid determinaret, & quia conuenientior modus fuit, quòd separarentur aliqui dies specialiter in cultũ Dei, quàm quòd quotidie Deus coleretur, & quotidie vacaretur laboribus, distinxit dies ad cultum suum. nam si in diebus quibus laboribus vacatur, cultus diuinus impendendus esset, propter laborum vacationem non possent

K homines in Deum attendere, & sic excluderetur intentio naturæ quæ est, vt homines Deo vacent. De ferijs autem quot esse debeant, & an magna distantia esse debeat inter eas, ratio reddi non potest, sed vel dependet totaliter ex voluntate legislatoris, vel ex quadam congruitate ad ipsos obseruantes, & sic fit hic, quoniam ponũtur festiuitates in talibus temporibus, quæ conueniant ritibus, propter quos inducuntur feriæ, & oblationibus faciendis, & conueniant significationibus, & causis instrumẽtorum. nam fuerunt instituta festa, quę infra habentur, in memoriam aliquorũ bene-

beneficiorum collatorum Hebreis, & vt hæc non effugiant mentem eorum, recolebantur per ferias obseruandas, & per cæremonias quę obseruabantur in ipsis ferijs, & propter hoc secūdum, quòd infra dicitur, cæremonię quę obseruabantur in istis solennitatibus, erant diuersę secundum, quòd congruebant diuersis rebus significandis, de quibus infra magis dicetur. *Hę sunt feriæ Domini*. Refertur ad has ferias quæ infra habentur, & sunt sabbatum, & festum azimorum; & festum Pentecostes; & festum clangoris; & festum propitiationis, & festum tabernaculorū. Primum enim omnium festorum, scilicet sabbatum, fiebat qualibet hebdomada, reliqua autem eueniebant solum semel in anno.

Ferię apud Hebręos sunt sex.

Quare in nouo testamento non fuit aliqua festiuitas determinata a legislatore Christo, sicut in veteri: & quare plures institutæ postea sunt, sicut etiam apud Iudæos aliæ agebantur. Quæstio. II.

ET sciendum, quòd quantum ad obseruationem festorum aliter est in testamento nouo, & aliter in veteri. Nam in veteri testamento Deus statuit determinatas festiuitates, in quibus Iudæi vacarent ei: in nouo autem testamento nulla festiuitas determinata est a legislatore Christo, sed in ecclesia prælati ista statuunt. Ratio huius differētiæ est, quia in veteri testamento homines inchoabant Deum colere nondum habentes aliquas speciales cęremonias, per quas Deum colerent, & nescirēt an aliquas festiuitates obseruare deberent, sed si nullas imposuisset eis obseruandas, nullas obseruarent. hoc autem erat inconueniens, ideo datę sunt cæremonię colendi, & festiuitates speciales. Cum autem datum est nouum testamētum, iam erant eruditi homines in ritu colendi, & in festiuitatibus; scientes quòd oportebat esse aliquas speciales ferias, in quibus Deum colerent, & aliquem specialem ritum colendi, & quamquam nō essent eędem festiuitates, nec idem modus colendi, qui fuerat in veteri testamento: scirent tamē, quòd conueniebat eis accipere aliquem modum colendi, & aliquas festiuitates, vnde ipsi scirent quas, & quando statui obseruandas conueniret, & illas statuerent, & ita non oportebat, quòd Christus illas institueret, licèt ad hoc multę aliæ causę sint. Determinauit autem Deus Iudæis paucas festiuitates; quoniam si multas eis determinasset, nullam obseruarent, quia nouiter erant eruditi ad cultum Dei. In nouo autem testamento festiuitates plures sunt, quod ex duobus accidit. Primo quia homines in nouo testamento debent magis vacare Deo, quàm in veteri, ad maiorem autem vacationem requiritur pluralitas solennitatū. Secunda causa est, quia in veteri testamento homines nondum assueti iugo legis grauiter ferrent multas sibi imponi festiuitates, cum per has nimis distraherentur ab operibus suis, & repugnarent cultui diuino. In nouo autem testamento sunt homines magis assuefacti ad ferendum onus legis, ideo quamquam plures feriæ eis imponantur, tolerabunt.

Sciendum autem, quòd omnes festiuitates Iudæorum regulares, quæ a principio a Domino institutæ sunt, ponuntur hic, pręter has tamen agebant Iudæi alias solennitates, quę postea ex aliqua magna, & rationabili causa ab eis institutæ sunt, vt est dedicatio templi, & vocatur festum enceniorum, scilicet innouationis pro templo reædificato sub Zorobabel. de hoc Io. 10. cap. dicitur facta sunt encenia, & hyems erat, scilicet in mense Decembri. Erat quoque aliud festum, quod vocatur dies sortium, quando Iudæi occiderūt omnes aduersarios suos sub rege Assuero, agēte hoc

A Mardochæo, de hoc Hester. 16. cap. & istud festum celebratur die quintadecima mēsis Adar, qui est mēsis duodecimus, & semper est per 30. dies ante solennitatem azimorum, & vocatur apud Iudæos ista solennitas festum Mardochęi.

Aliud etiam erat festum Purificationis, quando Iudas, & qui cum eo erant, purificauerunt templum, quod gentiles ante polluerant 20. die mēsis Octobris, qui apud Hebræos casseu dicitur. de hoc 2. Machab. cap. 1.

Erat etiam aliud festum de igne, quando venientibus de captiuitate Babylonica Iudæis ignē altaris per septuaginta annos in puteo latentem in aquam crassam conuersum inuenerunt, quę postea rursus in flā-

B mas accēsa cremauit omnia sacrificia imposita super altare, & lapides altaris. de hoc habetur 2. Machabęo. cap. 1. *Quas vocabitis sanctas*. Idest vos dicetis istas ferias quas ego vobis distinguo, esse sanctas, idest applicatas ad cultum meum.

In quo innuitur, quòd quamquam in festiuitate feriandum sit ab omnibus operibus seruilibus, non tamen hoc faciendum est propter quietem corporalē hominum, sed vt magis intendāt cultui diuino. Nam si Deus solum curasset de quiete hominum secundū corpus cessando a laboribus, nil attinebat hoc ad cultum suum. Etiam quia si solum intellexisset, quòd feriæ essent ad quietē corporum solū, diceret hę sunt ferię. nūc autem dicit, ꝙ istę ferię sunt quę vocātur sanctæ, idest quia dicuntur ad diuinum cultum applicitæ,

C scilicet, quòd homines debent magis colere Deum in festiuitatibus quàm in alijs diebus, immo totaliter in diebus festiuis Deo vacare deberent, si humana fragilitas hoc pateretur; ideo maius peccatum est, si quis in die festiuo peccet mortaliter, quā si peccet in alijs diebus, cum magis Deum tunc teneatur colere. Vel dicuntur istæ ferię sanctæ, idest Deo applicitæ, scilicet, quòd sunt separatæ ab omnibus negociationibus humanis, ita quod non liceat aliquid fieri in illis.

Magis peccat qui in die festo peccat.

Circa obseruationem istorum festorū considerandum est, quòd quamquam data sunt in deserto, tamē non fuerunt ibi obseruata penitus, secundum quòd hic iubentur, nam hic mandantur fieri sacrificia quędam, & cæremoniæ in panibus oblatis, & spicis, & car-

D nibus, sed ista non poterant habere Israelitę in deserto, ergo non poterant obseruare solennitates in vacationibus ipsorum dierum a laboribus, & quantum ad hoc facilius poterant obseruare, quàm quantum ad aliud. Sed adhuc de isto non constat, an fuerint obseruatę totaliter, quin potius constat, quòd non fuerint semper obseruatæ. De sabbato autem quod ponitur primum in solennitatibus, constat quòd Deus fecerit illud obseruari, quātum ad vacationem, quę fiebat in eo diligenter, vt habetur Exodi 16. capitu. vbi iubebat Deus, ꝙ in die Sabbati nullus exiret ad colligendum de manna, sed quilibet maneret apud se, & quia in prima obseruatione aliqui exierunt ad colligēdum manna in sabbato, a Moyse valde increpiti sunt, vt patet eo-

E dem cap. Item apparet ista obseruatio Numer. 15. cap. vbi legitur de quodam, quòd lapidatus sit, quia colligebat ligna in Sabbato.

De alijs autem solennitatibus, scilicet azymorum, & Pentecostes, an fuerit facta obseruatio, quantum ad vacationem, non tantum constat: nam quātum ad sacrificia, & speciales cæremonias, quę in eis fiebant, dubium non est nullam fuisse obseruationem. nam neque in Sabbato ista obseruabantur; quia ibi requirebatur oblatio duorum holocaustorum, scilicet matutini, & vespertini, vt habetur Numeri 28. cap. sed hoc nō poterant facere Iudæi. De sacrificijs etiam quæ fieri deberent in alijs solennitatibus, habetur ibidem,

&

& Numeri 29.cap. Sed adhuc de ipsa obseruatione festorum, quantum ad quasdam cæremonias, quæ non sunt sacrificia, apparet, quòd nō fuerit custodita, quia Deus iussit specialiter in secundo anno exitus de Aegypto, quando erant Israelitæ in monte Synai, vt obseruarent ibi phase secundū omnes cæremonias suas; non tamen iussum videtur hoc in toto alio tempore, quo manserunt Israelitæ in deserto, de hoc Numeri, cap.9. Item non videtur, quòd possint obseruari istæ feriæ quātum ad vacationem ab operibus: nam Iudęi mouebantur per desertū dirigente eos columna nubis; & ad motum illius mouebātur, & cum ipsa stabat ipsi quoque castra figebant, vt patet Exodi 44. & Nu. 9.cap. Sed contingeret aliquando, quòd nubes moueretur, dum vellent manere; quia erat aliquod festum istorum, & necesse erat eos moueri cum nube, & sic non obseruarent istas solennitates.

Item patet hoc, quia nulla obligatio erat in Iudæis ad obseruandum ista festa dum erāt in deserto: ergo non obseruabant illa plene. quòd autē non esset obligatio apparet infra, cum dicitur, cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & etiam vbi innuitur, ꝙ nō erat obligatio in deserto, sed in terra Chanaan. & sic dato, ꝙ Iudæi aliquando ista obseruabant, non tamen semper, de Sabbato autem maior necessitas obseruandi erat, ideo dicendum est, quòd sine solennitate cæremoniarum, quæ non poterat obseruari in aliqua de festiuitatibus, Sabbatum nūquam a toto populo violatum est in deserto, sine necessitate nubis motæ, vel belli faciendi. De alijs autem non sic. *Sex diebus facietis opus*. Hic incipiunt solennitates obseruandę, & distinguuntur in quinque partes secundum quod ponuntur quinque festiuitates, quæ fiebant semel in anno. Primo de solennitate Paschali cum Sabbato. Secundo de solennitate Pentecostes. Tertio de solennitate tubarum. Quarto de solennitate expiationis. Quinto de solennitate tabernaculorum. De festo azimorum habetur ibi. *Hæ sunt ergo feriæ Domini*. Secunda ibi. *Numerabitis*. Tertia ibi. *Locutusque Dominus* Quarta ibi. *Decimo die*. Quīto ibi. *Et locutus est Dominus*. Circa primum dicitur. *Sex diebus facietis opus*. Et ponitur hic festum, quòd accidit qualibet hebdomada, s. festum Sabbati, & dicitur, ꝙ sex diebus homines faciant opera sua, vt claudatur, quòd in die septimo nihil operentur. Accipiuntur hic sex dies numerādo a primo die secundum originem dierum, & non secundum voluntatem hominum: nam tunc non daretur Sabbatum determinatum, sed aliqui inciperent computare istos dies a die Martis, alij a die Iouis, & sic vario modo. vnde necesse erat diem septimum, scilicet Sabbatum variari.

De solénitate Sabbati.

Quomodo computantur isti septem dies, & a quo die incipiebatur computatio. Et an Iudæi haberent aliquem modum computandi continuatum a principio seculi per quem scirent quis esset primus dies seculi, & quis ab illo esset septimus.

Quest. III.

SED dicet aliquis, quomodo ergo computabātur isti septem dies, & quis erat dies a quo incipiebatur ista computatio sex dierum non vacatiuorum? Respōdendum est, ꝙ primus dies inter istos dicitur esse ille, qui est primus in origine seculi, s. in quo primo res creatę sūt, & iste fuit dies Dominicus. quod patet ex eo quod hr̄ Gene. c.1. quia ponitur ibi operatio sex dierū. deinde cōcluditur de die septimo, ꝙ ille est Sabbatum, & in illo requieuit Dominus Deus ab omnibus operibus suis, & ideo quiescendū est in eo, sed non est alius respectu cuius dicatur Sabbatum dies septimus nisi dies Dominica. ergo il-
F la est in quo cępit origo rerū, & creatio seculi, & illa est prima dies quę dicitur hic. Est autem ista computatio valde rationabilis, vt illa dicatur esse prima dies in cōputatione, quę fuit prior in origine seculi. & hoc modo computando omnes septenarios dierum, manebit pręcisus numerus ab origine seculi, qđ alias nō cōtingeret. Sed adhuc quęret aliquis, qūo possent Iudæi cognoscere, quis esset primus dies, vel septimus dies? nam poterant incipere computare ab aliquo qui nō erat primus. Fortè aliquis dicet, ꝙ tempus erat distinctum per hebdomadas, sicut nunc distinctum est, & ideo continuato ordine ab origine mundi satis poterat sciri, quis esset primus dies. Sed dicēdum est hoc non posse stare, qm̄ a principio seculi non fuerant di- G stincta tempora, vt nunc per menses, annos, & hebdomadas. quod patet ex eis quæ declarauimus Exodi 12.c. sed vario modo apud diuersas gentes ista computabantur, præcipuè, quia etiam si apud gentiles esset computatio temporis per septem dies distinguendo sicut nūc, tamen ipsi nescirent quis esset primus dies, qm̄ non cognoscebant originem seculi, ideo possent incipere computationem horum septem dierum ab aliquo die, qui non esset primus in origine seculi. Aliquis autem ad hoc dicet, ꝙ Iudæi non computabant istos dies s̄m enarrationem gentilium, sed ꝙ ipsi habebāt specialem computationē istorum septem dierum cōtinuatam ab origine seculi, quia ipsi Iudęi cognoscebant originem creati mundi; aliæ autem gentes non, & per hoc possent scire quæ erat prima dies H creati seculi, vel prima dies simpliciter ī hebdomada. Sed dicendum, ꝙ adhuc hoc non potest stare, quia q̄q̄ Iudæi cognoscerent creationē mundi; non cognoscebant eam a principio, sed solum eam cognouerūt quando Moyses descripsit illis, & hoc fuit in deserto: ideo non possent ipsi scire quæ fuisset prima dies creati mundi, cum totum tempus intermedium transisset sine aliqua computatione. Sed dicēdum est aliter, ꝙ Iudæi nesciebant, quæ esset prima dies seculi, vel in qua die facere deberent Sabbatum, siue quis modus esset computandi. Sciuerunt tn̄ hoc dicente Moyse, ipse namq; qn̄ dedit eis primo pręceptum de Sabbato in monte Helim, dixit eis, requies Sabbati sanctificata I est Domino: & addidit, ꝙ omnia quę facere deberent sequenti die, quæ erat dies Sabbati, facerent die sexta, quę erat dies Veneris, & sic cognouerunt ibi Hebræi, quę erat dies septima, & qūo essent computandi sex dies. postea autem nunq̄ potuit tradi obliuioni illa cōputatio; sed semper fuit distinctum tp̄s per hebdomadas, & manet vsq; in hodiernum diem. & hoc modo Hebręi manifestè sciuerunt, qūo essent computandi sex dies, & quis esset primus. Contra ea quę dicta sunt aliquis objiciet, quia hic vocantur ferię Dn̄i omnes solennitates, quas Iudęi obseruare debebāt, & distinguūtur ferię contra dies non vacatiuos, qūo ergo ecclesia vocat omnes dies ferias; dicens secundam feriam, tertiam feriam, & sic de cæteris vsque ad Sabbatum, & diem Dn̄icam? Respondendum est, ꝙ ferię propriè dicuntur a feriando, i. a quiescendo, & solum hoc perti- K net ad dies solennes, vel vacatiuos, ecclesia tn̄ vocauit omnes dies ferias pp̄ duo. Primo, quia in oī die a vitijs feriandum, idest cessandum est, ecclesia ergo quę nititur homines deducere ad hoc, vt a vitijs cessent, omnes dies ferias vocat. Secunda causa est, quia quantum ad officia Ecclesiastica, & ministros Ecclesię omnes dies ferię sunt, cū ibi ab omnibus occupationibus cessandum sit, & soli diuino cultui vacandum. Deus autē loquebatur Israelitis popularibus dans legem, quantū ad cessationem ab operibus, & quia non omnibus diebus vacare debent ab operibus, sed quibusdam specialiter, quosdam dies ferias vocauit, alios autem non,

Cur Ecclesia omnes dies vocat ferias.

non.sed dies septimus computatur inter eos, qui feriȩ sunt. *Facietis opus.* Idest in septem diebus poteritis facere opera vestra, quęcunque sint. quod intelligitur, dum tamen non interciderent in his diebus aliȩ feriȩ de quibus infra dicitur. *Septimus dies, quia sabbati requies est.* Computatur apud Hebræos omne tempus per septem dies, & rursus post illos septem dies incipiunt alij septem dies: & sic circulatione septem dierum omne tempus in æternum mensurabitur. vnde inter septem dies quos Hebræi ponunt, vltimus est feria, & iterum redit primus. Causa autem horum est duplex, prima ex ipsa diuina institutione. Secunda ex natura rerum, & ordine vniuersi. Pro quo considerandum est, quòd tempus secundum quòd dicit Aristo. in 4. Physico. est mensura motus: & sicut in ipso motu non est aliqua distinctio, sed ꝯtinuitas: ita in ipso non est distinctio aliqua, vel articulus separatiuus, sed totalis continuitas. Quamquàm.n. omnia naturalia moueantur, vel sint conditiones motuum (vt dicit Arist. in princip. Physic.) tempus tñ non fundatur in quolibet istorum tanquam in substantia, sed in primo mobili, istud autem est nonum cœlum, a quo est origo motus in omnia alia entia naturalia. & hoc nunq̃ cessat, nec habet aliquam diuersitatem in velocitate, & tarditate: ideo tempus quod fundatur in eo, non potest habere aliquam diuersitatem, vt possimus assignare aliquas partes temporis proprie distinctas ex ipsa natura rerum: cum nullus terminus sit in motu; donec totaliter claudat̃. Nos tñ qui volumus cognoscere durationem nostram, distinguimus ipsum tempus in particulas durationis nostræ aliquibus partib⁹ temporis: & sic nota fiet mensura durationis nostræ, Et quoniam secundum quòd dicit Aristo. in 10. Meta. minimum est mensura in quolibet genere, oportet vt nos diuidamus tempus in paruas particulas, vt sic distinctius cognita sit nobis mensura vitæ, & operationum nostrarum. Tempus autem diuidi potest iuxta voluntatem nostram in quantumcunque particulas paruas voluerimus, quia ꝯtinuum est, & oẽ cõtinuum est diuisibile in infinitum iuxta Aristot. 2. & 7. Physi. & tñ ista mensura & diuisio tpis magis cognita sic debet reduci ad id, a quo tempus causat̃: est aũt causa ipsius tpis cœlum, qm̃ fundatur tempus in motu, & motus primo est a cœlo. Et qm̃ quamquam corpora cęlestia omnia moueantur, tñ quædam nobis magis cognita sunt, q̃ alia: iõ per ea q̃ magis cognita sunt, debet fieri apud nos distinctio tpis, qa cognitio nr̃a ex magis notis est, vt patet p Arist. in 1. Physi. & in 1. Poster. Inter corpora aũt cęlestia nulla nobis magis nota sunt, q̃ duo luminaria magna, scilicet, Sol & Luna, ideo per ista duo magis debuit fieri distinctio temporis, quàm per alia: & quia Sol adhuc magis notus est nobis, & regularior in motu suo, atque magis causans in istis inferioribus, cum ipse dicatur pater deorum, & virorum iuxta Arist. 2. de Aĩa, & ipse per accessum & recessum suum causet oẽs gñationes & corruptiones in terra, s̃m propinquitatem in circulo obliquo, vt patet in 2. de gñatione, debuit tempus magis distingui per motum illius, quàm alicuius alterius astri. Mensura autem prima, & distinctio, quæ hr̃ p motum Solis, est dies; & dr̃ esse dies quantitas temporis, in quo Sol pertransit a puncto Orientis, ad punctum eiusdem, & ista vocatur dies naturalis, in quo nos vulgariter loquentes distinguimus diem & noctem, s. artificialem, & est quantitas tpis, in quo Sol pertransit a puncto Orientis nostri, vsque ad occasum nostrum. Istum aũt diem naturalẽ nos diuidere poterimus in quotcunque particulas æquales voluerimus, sed cõsueuimus diuidere in 24. partes æquales per instrumenta artificialiter facta, &

Tẽp⁹ q̃uo diuidatur in plures partes.

Cap. 1.

A istę partes vocantur horę. Amplius aũt per Solem distinguitur nox a die, sed ista distinctio non est semper vniformis in quãtitate, quia aliqñ sunt dies maiores, & aliqñ minores, & cõformiter de noctibus, sed dies naturalis semper æqualis est 24. horas ꝯtinens. ideo prima mensura regularis, quam attribuimus motui Solis, est dies naturalis. Pręter hanc aũt est alia mensura causata per motum solum. s. annus, & est duratio, vel quantitas tpis, in quo Sol pertransit a puncto in punctum cęli per suum cursum naturalem: non pñt aũt reperiri vlteriores mensuræ per Solem: habet.n. duas mensuras, vnam per motum raptus complendo circulum, & est dies; aliam per motum naturalem cõplendo circulum, & vocatur annus. Per Lunam ẽt q̃ s̃m luminare maius est, accipit̃ distinctio mensurę in tpe, & ipsa sicut Sol habet duos mot⁹. s. motũ raptus, & motum naturalem, sed per motum raptus non accipimus aliquam mensuram distinctiuam, cum non appareat aliqua notabilis diuersitas, cum peruenit Luna a puncto in punctum per motum raptus, sicut apparet in Sole. Accipitur aũt distinctiua mensura in Luna, quantum ad motum naturalem. s. a cõiunctione vsque ad coniunctionem, qui sunt fere 30. dies per medium motum, per verum aũt motum aliter accipitur. & hic est notabilis diuersitas, quia ante ꝯiũctionem & post coniunctionem Luna apparet aliqñ plena, aliqñ non plena: in cõiunctione aũt nihil apparet. Ideo s̃m istum motum accipimus quandam mensuram, quæ dr̃ mensis, quæ est tempus, in quo peruenit Luna a ꝯiunctione Solis ad alteram ꝯiũctionem: q̃q̃ aliqui non distinguunt menses per Lunationes, sed p motum Solis, nam faciunt duodecim menses in anno. si tñ computentur per Lunationes fere quatuordecim & tredecim mẽses sunt, sed magis computant menses diuidendo tempus anni in duodecim partes, s̃m ꝙ Sol causat motu suo: causat.n. perfecte annum transeundo per duodecim signa cęli ęqualia. Hę aũt mensuræ sunt quas accipimus per motus corporum cęlestium, & has voluit nobis tribuere ipse naturę cõditor, quando ista luminaria fecit. sic habetur Gen. c. 1. cum dicitur. fiant luminaria in firmamento cęli; & diuidẽt diem ac noctem: & sint in signa & tempora, & dies & annos, & luceant in firmamento cęli, & illuminent terram. Mensura aũt distinctiua temporis, quæ est circulatio septem dierum, ex his adhuc non habetur, sed inuenta est propter duas causas. Prima est ex diuina operatione, quia Deus creauit mũdum in sex diebus, & in septimo requieuit ab omni opere quod patrauerat: ideo voluit, vt Iudæi, qui accipiebãt specialiter legem eius, custodirent diem septimum, & ob hoc oportebat, vt totum tempus distinguerẽt per septennarios. Si autem Deus iussisset, vt Israelitę colerent eum in die quarto, oportebat quòd ipsi distinguerent omne tempus suum computantes per quaternarios dierum: & sic esset de ternarijs, vel quinarijs. hoc patet Gen. 2. cap. & Exo. 20. & 31. cap. cum dicitur. quòd sex diebus creauit Deus cœlum & terram, & in septimo die requieuit ab omni opere: ideo benedixit Deus diei septimo, & sanctificauit illum.

E Causa autem ex natura rerum est alia. s. quia sicut nos dirigimur per motũ Solis, & Lunę, ita dirigimur per motum oĩum septem planetarũ simul. Nã q̃q̃ oĩa sydera influant super nos, tñ specialius influunt septẽ planetę, propter latitudinem quam habent, scilicet, quia declinant aliquando ad austrum, & aliquãdo ad septentrionem. alię autem stellę non habent latitudinem; sed dicuntur fixę. influunt ergo magis planetæ. Isti autem planetæ sic se habent, quòd vnus dominatur principaliter in vna hora; & alius in alia: & per istum modum euenit, vt vnus planeta dominetur

Diei & anni, distinctio per Solem.

B Mensis p Lunam & etiam magis per Solem.

C

D Tempus distinguit̃ etiam per hebdomadas: quæ item partiuntur varie.

Q̃uo Ecclesia cõputat hebdomadã per ferias Iudęi per sabbata Gẽtiles p planetas.

minetur in prima hora vnius diei, & alius in prima hora sequentis diei. Vnde in die quam nos dominicam vocamus, dñatur Sol, ideo apud Gentiles dies solis vocabatur: apud Iudæos autem prima sabbati.i. prima dies post sabbatum, vel vna sabbati.i.vna dies post sabbatum, vt habetur Matth.cap.28. Nos autem propter resurrectionem Domini hanc diem Dominicam appellamus; sic enim eam cępit appellare beatus Ioan. Apocal. capitu.1. In prima autem hora sequentis diei post Dominicam dominatur Luna: ideo eam diem Lunæ appellamus tam nos quàm Gentiles: Iudęi autem eam secundam sabbatorum vocant, idest secundum diem post sabbatum. In sequenti die prima hora diei dominatur Mars: ideo tā nos quàm Gentiles diem Martis appellamus. Iudæi autem appellant illam tertiam sabbatorum. In sequenti die Mercurius, & in alia Iupiter, & in alia Venus. & sic ab eis nominantur dies nomine nostro & Gētilium, Iudæi autem quartam, & quintam, & sextam sabbati vocant. In sequenti autem die in prima hora dominatur Saturnus, & propter hoc apud Gentiles dies Saturni appellatur. Iudæi autem eam sabbatum vocant, idest quietem, quia ibi Dominus quieuit ab omni opere quod patrarat, vt habetur Gen.2. capit. Nos item diem hāc sabbatum vocamus propter quietem corporis Domini in sepulchro: quoniam tota illa die in sepulchro fuit. Et quia non sunt plures planetæ, non possunt denominari plures dies ab eis, sed immediate reditur ad diem Dominicam, quæ est dies Solis. Patet ergo vnde habuit originem, quòd tempus computaretur per septenarios siue hebdomadas, & quomodo dies sabbati sit dies septimus. *Quia sabbati requies est*. Hic datur causa quare dies septimus appropriatur ad cultum Dei. & dicitur hoc esse, quia est requies sabbati Domini. nam cum creasset Deus cœlum & terram, in die illo septimo requieuit. & dicitur requies sabbati duplicando, quoniam sabbatum, & requies idem sunt secundum significationem Hebraici nominis: sed hic accipitur quies ꝑ quiete Dei, & sabbatum quamquàm quietem significet, tamen accipitur pro ipsa die, in qua Deus requieuit. *Vocabitur sanctus*. Idest dies sabbati dicetur sanctus, idest, sanctificatus, vel applicitus ad cultum Dei, quia alij dies applicantur ad opera nostra, dies autem sabbati applicatur ad solum diuinum cultum, scilicet, vt orarent, vel contemplarentur manentes in cogitationibus sanctis, vt habetur Exo.capitu.16.cum dicitur maneat vnusquisque apud semetipsum: nullus egrediatur de loco suo die septimo. & ob hoc, quia quandocunque aliquis peccat, subtrahit illud tempus Deo, cum peccatum dirigi non possit in Deum: magis peccabit si malum egerit in die solenni quàm in diebus non vacatiuis, nam dies solennis debita est Domino, & cum aliquis eam prauis occupationibus applicat, Deo subtrahit, cui debita erat & sanctificata.

In alijs autem diebus quamquàm quisque peccat praue agens, Deo tamen tempus non subtrahit, quia sibi specialiter debetur. minus ergo pecccat. *Omne opus non facietis in eo*. Idest nullum opus facietis. per æquipollentiam negationis postpositæ signo vniuersali.

Quid sit non facere opus seruile, vt solennitas feriarum agatur. *Quæst. IIII.*

IN quo considerandum est, quòd cum agitur hic de ferijs, dicitur quòd non fiat in eis opus, sed diuersimode: quia de quibusdam dicitur, quòd nullum opus seruile fiet in eis: de alijs autem dicitur, quòd nullum opus fiat in eis; nam in

F die sabbati, & infra in die propitiationis dicitur, quòd nullum opus fiat. In die autem azimorum primo, & septimo, & in die Pentecostes, & clangoris, & festiuitate tabernaculorum dicitur, quòd nullum opus seruile fiat in eis, vt patet infra in litera. Vnde distinguitur hic nullum opus fieri, & non fieri opus seruile. maioris enim obligationis est nullum opus fieri, ꝙ non fieri opus seruile. nam cum denegatur omne opus seruile, denegantur omnia opera pertinentia ad administrationem seruorum præter parationem ciborum, & dispositionem ciborum, & dispositionem omnium, quæ ad cibos pertinent, scilicet accendere ignem, & coquere, & disponere vasa. Non facere autem aliquod opus est denegare omnia opera seruilia, & parationem ciborum: ideo quia in festo azi-
G morum solum prohibebantur opera seruilia, licebat parari ea, quæ ad cibos pertinent, vt habetur Exo.12. cap. cum dicitur, nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent, & obseruabitis azima.

In die autem sabbati, quia prohibebatur omne opus, etiam non licebat parari cibos, vel accendi ignem: sed ex præcedenti die ista parata habebantur, sic habetur Exo,35.ca.cum dicitur, septimus dies erit vobis sanctus: sabbatum est requies Domini, qui fecerit opus in eo occidetur: non succendetis ignem in cunctis habitaculis vestris per diem sabbati. Sic autem erat de die propitiationis, in qua illicitum erat omne opus. Quid autem opus sit seruile, late dictū
H est Exodi 12. Cùm autem dicitur hic, quòd nullum opus fieret in sabbato, non est sic intelligendum, quòd tunc non esset licitum in sabbato comedere, & bibere, & similia. Sed falsum est. omnia enim ista licent, etiam bellum agere licet resistendo hostibus in die sabbati, vt patet 1.Macha.cap.2. sic etiam habetur extra de regu.iuris.in cap.quod licitum non est. Licebat etiam pascere iumenta, & adaquare, quoniam Christus dixit licere vnicuiq; portare asinum suum, aut bouem, ad aquandum, vt habetur Luc.13.capitu. Similiter etiam si iumenta nostra, vel res ceciderint in loco periculoso in die sabbati, educere licet. sicut habetur Luc.14. cum dicitur, cuius vestrum asinus, aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet
I illum in die sabbati: Licebat quoque fieri ea, quæ ad medicinas pertinent, in diebus his, vt innuitur ex eo quod habetur Luc.13.& 14.capitu. licebat etiam in sabbato hominibus propter necessitatem famis colligere cibos, & parare, sicut patet Matth. 12. vbi Iudæi accusauerunt discipulos Christi; quòd in die sabbati ambulantes per sata vellebāt spicas, & confricata comedebant. Christus autem respondit eis licere propter necessitatem, sicut licuit Dauid comedere de panibus propositionis, quando erat in necessitate fugiens a facie Saulis: nulli tamen nisi sacerdotibus licitum erat comedere de panibus illis. Alia autem similia in sabbato fieri licebat, & generaliter omne opus necessarium fiebat in sabbato, & quodli-
K bet, quo omisso magna rerum perditio esset. Quæ autem sint opera licita in sabbato, & quæ illicita: & de differentia obseruationis diei sabbati ab alijs festiuitatibus veteris testamenti, & quæ differentia sit inter obseruationem festorum in nouo testamento, & in veteri, & de causa horum latissime dictum est Exo.12. capitu. De sabbato autem quomodo sit præceptum cæremoniale, & quomodo morale; & de alijs pertinentibus ad illud dictum est Exo.20.cap. *Sabbatum Domini est in cunctis habitaculis vestris*. Idest nullum opus facietis in sabbato, quia requies Domini est, idest, quia Deus requieuit in die illo ab omni opere, quod patrarat, vt habetur Genes.2. Vel dicitur requies

Quę in sabbato fieri licebant.

requies Dñi.i.requies mandata a Deo.s.q̃ Deus mandauit, vt in die illa quiesceremus: vel aliter, & melius, requies Dñi.i.requies ordinata ad Deum.s.q̃ in alijs diebus homo si requieuerit, pro se requiescet: in die tñ sabbati non iubetur, q̃ requiescat homo pro se, sed pro Deo. sic patet Exo.16.cum dr̃, requies sabbati sanctificata est Dño.i.ad diuinum cultum applicita. *In cunctis habitationibus vestris.* Idest sabbatum solum est in habitationibus vestris: quasi dicat in vestris domibus obligamini obseruare sabbatum.i.q̃ ibi non faciatis aliquod opus: tñ in tabernaculo Dñi ibi non obseruabatur sabbatum; qm̃ ibi in die sabbati parabatur ignis, & ponebantur ligna; qm̃ per singulos dies iubebatur sacerdos ponere ligna in altari, vt esset ignis perpetuus, vt supra 6.cap.ergo in die sabbati ponebantur ligna super altare, etiam in die sabbati animalia immolabantur, & decoriebantur, & cędebantur in frusta; atque cremabantur super altare, quod patet, quia fiebat sacrificium matutinum, & vespertinum: & in matutino occidebantur duo agni anniculi, & in vespertino totidem, vt hr̃ Num.28.cap. & sic licebat in die sabbati fieri opera, q̃ essent quasi seruilia, quæ in alijs prohibita erant, & in Sanctuario licita. nam qñcunque fit mentio de obseruatione sabbati, exprimitur ibi illam obseruationem esse in tabernaculis Iudæorum, non tñ in tabernaculo Dei: & sic Exo.cap.35.cum diceretur de obseruatione sabbati, expressum est, non succendetis ignem in cunctis tabernaculis vestris per diem sabbati; & non dixit simpliciter non succendetis ignem, quasi non videatur inclusum Sanctuarium in hac lege. Ideo si aliquis arguat ꝯ obseruationem sabbati de eo, quod fiebat in Sanctuario; quia videbatur infringi sabbatum. Respondendum est, q̃ non infringebatur, cum non cõprehendatur Sanctuarium in hac lege. Aliquis tñ dicet Sanctuarium comprehendi hac lege, quantum est ex continentia, & vniuersalitate legis, sed ex priuilegio factum est, vt non obligaretur Sanctuarium ad leges cões: sic vr̃ haberi Matth.12.capit. cum dicitur. aut non legistis in lege, quia in sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, & sine crimine sunt? ecce enim violari legem de sabbato dixit per ea, quæ in Sãctuario fiunt: & tñ lex nũquam violatur, nisi cum agitur ꝯ id quod in ea cauetur. Respondendum est, q̃ violari legem stat dupliciter.s.materialiter, & formaliter. violari legem formaliter est, qñcunque fit ꝯ id quod in lege significatur, & comprehenditur in lege. violari autem materialiter legem, est qñcunque fit ꝯ verba legis, etiam si non fiat ꝯ intentionem eius, & ille casus non sit subiectus legi. Et sic qñcunque aliqs habeat priuilegium, vt non sit subiectus legi communi, & vtatur illo, dicitur violare legem materialiter, qa videtur facere contra id quod in lege mandatur. non tamen facit, quia non est obligatio in illo ad faciendũ ea, quæ mandat lex; sed exemptus est. Conformiter autem est circa ea, quæ dicunt de Sãctuario. Nam in Sanctuario fit aliquid per sabbatum, quod materialiter est ꝯ præceptum legis ex eo, quòd sunt tales act⁹ quales prohibentur a lege. tamen quia lex non obligat Sanctuarium, sed cęteras domos ad istam obseruationem, non dicitur frangi preceptum de sabbato in Sanctuario. Et quando Christus dicit Matth.12. cap. q̃ sacerdotes in templo sabbatum violant, & sine crimine sunt: intelligendum est de violatione materialiter; & non de violatione formali; quia in illa necessarium est, q̃ sit peccatum. *Hæ sunt feriæ Domini.* Hic ponitur pars secunda principalis, scilicet de festiuitatibus, quæ solum contingunt semel in anno. sabbatum namque de quo supra dicebatur, in qualibet hebdomada euenit. Istæ autem festiuitates, de quibus hic, solum accidunt semel, vt festum azimorũ; & Pentecostes, & propitiationis, & clangoris, & tabernaculorum: quorum tempora infra habentur. *Feriæ Domini sanctæ.* Vocantur feriæ Domini festiuitates, de quibus infra dicitur. & dicuntur feriæ a feriando, quia in eis cessandum est ab opere sicut in sabbatis: quamquàm non est tanta obligatio in obseruatione istarum feriarum, de quibus hic dicitur. vocãtur istæ feriæ sanctæ, idest, applicitæ ad Dominum, quoniam isti dies festi totaliter ad laudem Dei conuertendi sunt, quod est esse sanctum. Cæteri autem dies conuertuntur ad vsus nostros. *Quas celebrare debetis temporibus suis.* Idest, quòd istæ festiuitates debẽt obseruari non continue; quia non continue accidunt, sed temporibus suis, idest certis temporibus anni. & in hoc ponitur differentia a sabbato, de quo non dicitur, quòd tempore suo celebretur, quia multoties celebratur. *Mense primo.* Hic ponuntur festiuitates, quæ accidunt certis temporibus anni: & ponitur primo festiuitas, quæ est festiuitas azimorum.

Lex dupliciter violatur.

Quomodo poterat Deus ordinare festiuitates qualitercunque vellet. sed solum ordinauit eas ad recolendum beneficia eo tempore quo data sunt & sic explicantur singulæ. Quæst. V.

PRO quo considerandum est, quòd sicut supra dictum fuit, quãquàm a natura sit obligatio ad colendum Deum in aliquibus temporibus: tamen quantum sit tempus, quod debet separari ad cultum Dei, vel quando illud est, non est determinatum a natura. ideo in hoc legislatores diffinire debent, quantum sit, & quomodo obseruãdum. Deus aũt hic tanquã proprius Legislator Hebręorũ diffinit festiuitates, & tp̃a colendi: & q̃q̃ posset ad placitũ suum diffinire (qm̃ ista ex rõne depẽdere difficile est) tñ ordinauit festiuitates eo mõ, quo rationabilius ordinari poterant. Et qm̃ in festiuitatibus hoĩes applicantur ad cultum diuinum, cum ad hoc solum festiuitates ordinatę sint, fecit, vt in illis tp̃ibus essent festiuitates, in quibus recoleret̃ memoria aliquorum beneficiorum datorum. Et hoc proficiebat ad duo, primo ad hoc, q̃ ipsi Israelitæ Deum intensius, & deuotius colerent. nam cum ipsi recordarentur datorum beneficiorum, leui⁹ inducerent̃ ad opera cultus q̃ aliàs, qm̃ beneficia naturaliter obligant susceptorem dicente Arist. Ethi. lib.5. q̃ suscipiens bñficiũ tenet̃ ad ꝯpassum, & famulatum. Si aũt Iudęi non recordarent̃ aliquorũ bñficiorũ a Deo collatorum, tepidius hoc agerent. sed Deus intendebat eos ducere ad amorẽ suũ quantũ duci poterant; õ ꝯuenientius fuit valde, vt ponerent̃ festiuitates, quę collatorum bñficiorum memoriam agerent. Et hoc est quãtũ ad vnũ de duobus, vel quantũ ad vtrunq;.s.quantũ ad tempus in quo beneficia collata sunt.s.q̃ tali tp̃e anni istæ festiuitates obseruentur, quali ipsa bñficia quæ commemorant̃ collata sunt. & hoc obseruat̃ in istis festiuitatibus, quę significant beneficia collata in certo tempore, scilicet festum azimorum, cuius beneficium significatur, scilicet eductio de Aegypto fuit decimaquinta die mensis primi: ideo in eadẽ die celebrat̃, vt patet Exo.12.c. & hic. sic ẽt est in festiuitate Pentecostes, q̃ vocat̃ solennitas hebdomadarũ. hęc.n.fuit ꝓ datione legis, sicut aliqui dicunt, & eo tp̃e, vel quasi est. Secundum in quo recolitur beneficium collatum in festiuitatibus, sunt ipsæ cæremoniæ obseruationis, quæ ẽt si non sint in tempore collati beneficij, tamen ex ipsis cæremonijs manifestatur, pro quo festum illud fiat. nã sic patet de festo tabernaculorũ, & propitiationis. nã ista

De solennitate paschali cum lib. fuam.

ista non determinant sibi certa t͞pa in collatis beneficijs, q͞m festum tabernaculorum fit ad memoriam, ꝙ Israelitæ habitauerint in deserto sub habitaculis frondium, vt patet T. in litera. istud autem non fuit determinatum, quantum ad aliquod tempus anni, sed in tempore, quo fuerunt Israelitę in deserto. ceremonię t͞n obseruationis demonstrant, ꝙ istud festum fiat ad memoriam tabernaculorum, in quibus habitauerũt Israelitæ in deserto. Sic etiam est de festo propitiationis: nam propitiatio, quæ est remissio peccatorum, non determinat sibi specialiter aliquod tempus: cum conuersis ad Deum quolibet tempore remittantur peccata: quamquàm imperiti Iudæi dicunt in die ꝓpitiationis, qui est in septembri, sedere Deum ad propitiandum, & ad iudicandum, & non alia die anni, quorum positionem satis improbauimus supra 16. cap. recolitur tamen memoria preteritę remissionis, & futura demonstratur, vel quandocunque fiat in cęremonijs illius diei, quę sunt afflictiuæ, & manifeste significant mœrorem & remissionem peccatorum. ergo hæc duo fuerunt conuenientia festiuitatibus ad recordationem beneficiorum, vt sic deuotius mouerentur Iudæi quàm aliàs ad Deum colendum.

Secunda causa est ex parte Dei. Deus enim instituit festa, vt in eis coleretur, & laudaretur, sed magis laudatur cum fiunt festiuitates eo tempore, quo beneficia collata sunt, quàm aliter. ergo debuit esse ordinatio festiuitatum tali tempore. quod patet: nã cum aliquis recolit beneficium a Deo traditum, assurgit in laudem Dei congratulando ei: cum vero nihil tale recolitur, non assurgitur in laudem. Deus ergo, qui volebat laudari a populo suo, instituit festa, quæ recolerent specialiter beneficia tradita. & sunt ista quinque quæ habentur hic. De quorum causis magis specialiter dicetur in quolibet eorum.

Horum autem primum est festum phase, quod fiebat in mẽse primo, quintadecima die: & erat ad recordationem exitus Israel de Aegypto, quando illo tempore fuerat liberatus de captiuitate, vt habetur Exod. 12. & 13. ca. Est autem hoc festum primum inter omnia festa anni secundum duo, scilicet quantum ad tẽpus, & quantum ad cęremonias. est primum quantum ad tempus, quia in primo mense anni collatum est beneficium illud, vt apparet Exo. 12. capitu. etiam est primum in cæremonijs, quia fiunt hic plures cęremoniæ, quàm in alijs: quia erat maior causa propter maius beneficium datum. & hoc fuit causa, vt notaretur principium anni, quia antea dicebatur principium anni mensis septembris, postea vero mutatũ est, & factum vt esset principium anni mensis Martius, vt habetur supra 12. ca. In hoc autem festo fiebãt sacrificia, & oblationes spicarum, vt immediate habetur.

Festũ phase est primum.

Sciendum autem, quòd quando dicitur hic, quòd mense primo fieret festum phase, non est accipiẽdus mensis primus pro ipso ianuario, quem nos primum in mensibus tanquam ianuam ponimus. sed accipitur mensis primus, idest Martius, qui olim apud Gentiles consueuit esse primus, vt patet ex computatione aliorum mensium: cum dicimus Septembrem; Octobrem; Nouẽbrem, idest septimus; octauus, & nonus mensis. non possunt tamen isti vocari sic, nisi computatio incipiat eorum a Martio. Postea tamen latinitas mutauit istos menses apud Romanos; faciẽs Ianuarium & Februarium esse primos, de quorum mutatione tractat Solinus in Polistor. ca. 1. de diebus intercalaribus: & nos diximus Exo. 12. Fuit tamen mutatus ordo mensium apud Iudæos, ita vt Martius primus mensis esset. Facta est autem ista mutatio ꝓpter causam, quæ assignatur Exo. 12. cap. tam in litera q̃ in

F commento: vocatur autem iste mensis primus apud Hebręos Nisan. & non incipit incipiente nostro Martio. Causa huius est, quia Hebręi non computant mẽses per assignationem dierum Romanorum, quantũ ad Solis motum, & diuisionem temporis per illum; sed quantum ad lunationes, facientes quãlibet lunationem vnum mensem: & postea in principio sequẽtis lunationis faciebant festum magnum clangentes tubis, & facientes conuiuia, sicut patet Num. 10. cap. & 29. Hoc enim vocatur festum calendarum, quoniã nos calendas principium mensis ponimus.

Principium anni diuersum apud Latinos, & Hebræos.

Vocatur etiam festum istud neomenia, idest noua lunatio, a neos quod est nouum; & mene quod est defectus quasi nouus defectus: quasi dicat, quòd tũc luna noniter deficit obfuscata a radijs solaribus. sic pa-

Festum calendarum.

G tet Psal. 80. cum dicitur. buccinate in neomenia tuba insigni die solennitatis vestrę. Modus ergo Iudęorũ incipiendi mensem primum, qui Martius dicitur, est; quia inquirebant quomodo erat ęquinoctium vernale quod fit quasi in medio Martij nostri. & tunc inquirebant vbi incipiebat lunatio propinquior ad illud æquinoctium. scilicet an ante æquinoctium, vel post; & in die prima lunationis propinquæ ad æquinoctiũ, faciebant primam diem mensis Martij. & ista erat prima dies secundum computationem Iudæorum. Poterat autem aliquando incipere iste mensis Martius in prima die mensis nostri, vel in secunda, vel in tertia. & sic consequenter, vel post medietatem mensis nostri vsque circa finem eiusdem. & sic aliquando

Modus incipiẽdi mẽsem Martium apud Hebręos.

H mensis primus Hebręorum, qui vocatur Nisan, coincidit pro maiori parte cum mense Martio: aliquando autem quasi cum toto Aprili. Interdum autem cum maiori parte Martij, & minore Aprilis, & econtrario. *Decimaquarta die.* Hic ponitur terminus festiuitatis, scilicet in decimaquarta die mensis primi. Inuenta enim prima die Martij Hebræorum computetur ex illa vsque ad quartamdecimam; & ibi est festum. *Ad vesperum phase est Domini.* Idest in die quartadecima ad vesperum est Pascha, vel est festum transitionis Domini; quia transiuit per Aegyptum.

A quo transitu Pascha Iudæorum voccetur transitus.
Quæst. VI.

I ALIQVI enim existimant quòd istud festum dicatur phase siue transitus propter liberationem Israel de Aegypto, scilicet, quia tunc exierunt Israelitæ de Aegypto. Sed hoc non stat, quia non vocatur phase, quia transierit Israel, sed quia transiuit Dominus: nam cum exiturus esset Israel de Aegypto, in nocte illa percussit Dominus omne primogenitum in Aegypto; & tunc ambulabat Angelus percutiens per omnes domos; quia in qualibet domo erat aliquis occidendus iuxta illud Exodi 12. non fuit domus in Aegypto, in qua non iaceret aliquis mortuus. Quando tamen accedebat Angelus Domini ad domum

K Hebræorum, transibat dimittens eam, & percutiebat in domo sequenti, in qua esset Aegyptius, vt occideret eum. Ad honorem autem huius transitus facta est ista festiuitas, sicut patet Exo. 12. capitu. cum dicitur. & cum dixerint vobis filij vestri, quæ est ista religio? dicetis eis, victima transitus Domini est, quando transiuit per domos filiorum Israel in Aegypto percutiens Aegyptios, & domos nostras liberans.

Fiebant autem multæ cæremoniæ in hac festiuitate, quarum quædam pertinebant ad obseruationem ipsorum popularium; aliæ ad vacationem operationum; alię ad solum sacrificium diuinum.

Cæremonię quæ fiebant in festo phase.

num. Primæ cæremoniæ erant in operatione agni Paschalis, scilicet quomodo eum deberent Iudæi iugulare; & quomodo deberent comedere obseruatis multis cæremonijs: de his habetur Exo. 12. cap.

Aliæ autem erant cæremoniæ eodem modo pertinētes ad populares in comestione azimorum, & hoc erat per septem dies, in quibus non licebat comedere fermentatum: de hoc habetur hic: & Exo. 12. capitu. Alię cęremoniæ erant in vacatione ab operationib⁹; & hoc erat per septem dies. Quamquàm in hoc erat differentia, quoniam primus dies & vltimus erant multum celebres, alij autem non erant celebres quātum ad vacationem ab operibus, sed quantum ad azima obseruanda; quia non comedebantur in illis septem diebus panes fermentati. Erant autem aliæ cæremoniæ quantum ad sacrificia, & hoc erat dupliciter, quia erant quædam sacrificia in oblatione spicarū nouarum ordeacearum, de quibus habetur hic in litera. & dicetur infra. alia erant sacrificia in oblatione animalium. fiebant enim in qualibet septem dierum; & in quolibet die offerebantur duo vituli, & vnus aries, & septem agni anniculi cum libamentis suis, scilicet cum simila, & vino, & oleo. offerebatur etiam hircus pro peccato, & sacrificia matutina, & vespertina. de his Numeri cap. 28. hic autem nō enarrantur omnes cæremonię huius festiuitatis, sed quędam illarum, quia aliæ positæ sunt alibi. *Ad vesperum phase Domini est.* Idest in vespere diei quartędecimæ est festum de phase, idest de trāsitu Domini. hoc dicit, quia in quartadecima die immolabatur agnus per omnes domos Hebræorum, & istud erat ad vesperum, scilicet iam inclinata die. nam post meridiē immediate Iudæi vesperum vocant. Et erat iste modus, quòd post meridiem incipiebatur inquiri in qualiber domo, an esset panis fermentatus. nam dum esset fermentū in domo, non poterat immolari agnus Paschalis, vt habetur Exo. 23. cap. & 24. cum dicitur, non immolabis super fermento sanguinem hostiæ tuæ. Vocatur autem hostia Hebræorum agnus Paschalis, & dicitur immolari super fermentum, quando manente fermento in domo non immolabatur: postea autem exclusis omnibus illis, quæ pertinebāt ad fermentum, poterat immolari agnus: hoc tamē non poterat fieri ante meridiem; quia nondum erat vesperum: incipiente tamen declinare Sole a meridiano circulo ad occasum vesperum dicebant; & in toto illo tempore existimant licitum sibi esse immolare. Vesperum tamen proprie significat paruulam partem diei, quæ est ante Solis occasum: & tunc quasi occumbente Sole fiebat ista immolatio, vt habetur Deuterono. 16. capitu. cum dicitur, immolabis phase vespere ad Solis occasum, quando egressus es de Aegypto. & dicitur esse iste dies quartusdecimus festiuitas phase; quia iste pertinet ad immolationem agni, qui fiebat pro phase.

Hostia Hebræorum quid sit.

In quo considerandum est, quòd in festo mensis primi quod vocatur Pascha Hebræorum, erant duo beneficia magna designata: ideo fiebant ibi cæremoniç duplices ad horum significationem. Primum beneficium collatum in tempore illo fuit liberatio Israelitarum in morte primogenitorum. nam cum Israel egressurus esset de Aegypto; Angelus Domini percussit in omnibus domib⁹ Aegyptiorum omnia primogenita ab homine vsque ad pecus; & nihil tengit de his, quæ pertinebant ad filios Israel, sed transibat Angelus percutiens domos eorum. Secundum beneficium tempore illo collatum fuit in ipsa eductione Israelitarum de Aegypto, quia sequenti die quintadecima mensis eiusdem primi educti sunt omnes Israelitæ de Aegypto. Sicut autem ista erant distincta

In festo mensis primi duo erant beneficia magna distincta.

A beneficia, ita in isto festo Iudęorum, in quo vtrunque significatur, fuerunt positæ duæ principales cæremoniæ: prima erat immolatio agni Paschalis, & ista fiebat solum ad significandum primum beneficium, scilicet quomodo Angelus percutiens domos Aegyptiorum transierit vltra domos Iudæorum nullum eorum percutiens: & ad hoc significandum solum erat conuenienter positus agnus Paschalis, vt patet Exo. 12. Conuenientia autem ad significationem huius liberationis erat, quia quando Deus percussit primogenita Aegyptiorum, mandauit quòd Iudæi occiderent agnum, & ponerent de sanguine super vtrunque postem Domus, & in superliminaribus: & cùm videret Deus sanguinem illum, non sineret ingredi B Angelum percussorem, vt patet Exo. 12. capit. Cum ergo tunc per immolationem agni liberati fuerint; conueniens erat, vt ad colendam illam liberationē immolarent agnum, & fiebat hoc in quartadecima die ad Solis occasum mense primo: quia in eadem decimaquarta die post Solis occasum in Aegypto primogenita Aegyptiorum percussa sunt. & non pertinebat ista cæremonia agni Paschalis ad significādam liberationem Israelitarū de Aegypto, vel ad aliquid alterum, sed ad id solum quod primo dictum est. Secundum vero beneficium collatum in hoc tempore fuit eductio Israelitarum de Aegypto, & ista fuit in die decimaquinta mensis primi, in cuius aurora recesserunt, vt habetur Exo. 12. & Nume. 33. & hoc est beneficium distinctum a liberatione primogenitorum: C ideo ponitur specialis cæremonia ad significādum illud, scilicet comestio azimorum. Et ista est conuenienter significatiua huius liberationis: nam quando Israelitæ egressi sunt de Aegypto consperserant farinam, vt portarent cibos pro itinere; quoniam voluerant coquere eam prius fermentātes; sed Aegyptij pressi ab Angelo percutiente timentes, quòd tota Aegyptus desolaretur, nisi exirent Iudæi velociter, compulerunt eos velociter exire, & tunc tulerunt farinam conspersam antequam fermentaretur, & ligantes in pallijs posuerunt super humeros suos, & abierunt: postea comederunt de huiusmodi panibus non fermentatis. Ad significandum ergo beneficium huius liberationis iussit Deus, vt comederent D panem non fermentatum, sicut comederant in exitu de Aegypto: & sic non obliuiscerentur egressionis de Aegypto, sicut habetur Deuteron. 16. cap. cum dicitur, septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem; quoniam in pauore egressus es de Aegypto, vt memineris diei egressionis tuę de Aegypto omnibus diebus vitæ tuæ. Et sic erat vnum festum principale quod vocabatur Pascha Hebręorū: quia tamen erant ibi duo beneficia, de quibus fiebant speciales cęremoniæ, dicebātur esse duo festa. primū festum erat de phase, idest de immolatione agni Paschalis: & hoc solum erat in quartadecima die mēsis primi ad vesperum, dum immolaretur, & comederetur agnus. Secundum festum erat festum azimorum: & istud erat a quintadecima die vsque ad 22. & hoc significat litera cum dicat, quòd quartadecima die mē E sis primi ad vesperum est phase Domini: & quintadecima die est solennitas azimorum. & sic sunt tanquā festa distincta. *Phase Domini est.* Vocatur phase Dñi, idest, quia fit ad honorem Domini, vel quia Deus iussit illud fieri, vel magis proprie vocatur phase Domini; quia quādo percutiebat Deus primogenita Aegyptiorum transibat per domos Hebręorum nihil lædens, & ab hac proprietate transitus vocatur istud festum phase. sic enim habetur Exo. 12. capit. cum dicitur. transibit enim Dominus percutiens Aegyptios; cūque viderit sanguinē in superliminari, & in vtroq;

Quare dicatur phase Domini

poste, transcendet ostium, & non sinet percussorem ingredi domos vestras & lędere. *Et quintadecima die mensis huius solemnitas azimorum*. Idest in die 15. mēsis primi Iudæi comedebant azima, & propter hoc vocatur solennitas azimorum. Causa autem quare comederentur azima, supraposita est.

Quando incipiebant comedi azima, & quanto tempore. Quæst. VII.

SCIENDVM autem, quòd cum dicitur hic solennitatem azimorum esse in die 15. non est sensus, quòd in illa die inciperent comedi azima: quia ante hoc in diem quartā decimam ad vesperum comedebantur; vt apparet Exo. 12. ca. vbi dicitur, ꝙ agnus debebat comedi cū lactucis agrestibus, & cum azimis. sed agnus comedebatur die quartadecima, vt immediate dictum est. ergo in die quartadecima ad vesperum incipiebat comestio azimorū. Sed dicitur hic, quòd die quintadecima erat solennitas azimorum ad distinguendum hic duo festa, s. festum phase in comestione agni Paschalis, & festum azimorum: quia ista duo fiebant propter diuersas res significatas, sicut supra dictum est, & erant diuersę cęremoniæ. vt ergo hoc significaretur dictum est, quòd in die quartadecima erat festiuitas phase; & in decimaquinta festiuitas azimorum. Alia causa quia ista festa distinguuntur secundum tempus, in quibus acciderunt: nam quamquàm Israelitæ in Aegypto comederint agnum Paschalem cum azimis, tamen nō incepit ibi exordium; nec causa azimorum obseruādorum: sed inceperunt azima propter hoc, ꝙ Hebræi exeuntes de Aegypto non potuerunt aliquid habere ad comedendum nisi azima; quoniam Aegyptij non permiserūt eos fermentare massam in Aegypto compellentes velociter ad exitum, vt patet Exo. 12. cap. & ista velocitas fugæ, quæ impediuit eos a fermentando, & in qua non potuerunt comedere nisi azima, fuit causa, vt institueretur solennitas azimorū. sed istud incepit in die quintadecima; quia tunc exierunt Israelitę de Aegypto, vt patet Exo. 12. & Nu. 33. cap. ergo q̄q̄ azima comedantur in die quartadecima mensis, tamen festum azimorum non est nisi in quintadecima: qm̄ ibi sumpsit exordium. *Solennitas azimorum Domini est*. Idest in ista quintadecima die incipit solennitas azimorum. non enim intelligitur, quòd solum in illa decimaquinta est solennitas, cum duret ꝑ dies septem: sed ibi incipit solennitas, quo ad originē, & causam, quamquàm etiam quartadecima dies obseruetur in azimis. Dicitur ista solennitas esse Domini; quia Deus mandauit eam obseruari; vel quia propter liberationem factam a Deo de terra Aegypti obseruatur. *Septem diebus azima comedetis*. Hic ponitur ritus obseruationis azimorum, scilicet, quòd deberet durare ista comestio per septem dies: in quo differt a Paschali comestione, quia agnus Paschalis solum semel comeditur, & hoc in decimaquarta die: & tamen azima comedebātur per septem dies cōtinuos. Non sunt autem computandi isti dies ita, quòd sint artificiales; quia tunc per diem non liceret comedi fermentatum, sed per noctem comederetur, falsum tamen est: quia in toto illo spatio septem dierum nullus comedere debebat fermentatum: sed sunt computandi isti dies ita, quod sint naturales, & computantur a puncto in punctum, scilicet, quòd isti incipiebant comedere azima in die quartadecima ad vesperum cum ipso agno Paschali, & durabat vsque in diem vicesimam primam mensis eiusdem: nec tamen durabat per totam illam diem; quia tunc essent septem dies & amplius, scilicet id quod obseruatum

Ritus obseruationis azimorum.

F fuerat in azimis ex die decimaquarta mensis eiusdē. sed fiebat hoc modo, quòd tantum adimeretur de die vigesimaprima quantum acceptum fuerat de die quartadecima: vt si aliquis incepisset comedere azimam in die quartadecima per duas horas ante Solis occasum, licebat ei comedere fermentatum in die vicesimaprima per duas horas ante Solis occasum. sic complebantur dies septem a puncto in punctum. *Dies primus erit vobis celeberrimus sanctusque*. Hic ponitur de obseruantia septem dierum azimorum: & ponebatur supra obseruatio eorundem quantum ad comestionem; & in hoc non erat aliqua differentia in illis diebus: quia quolibet illorum septem dierum æqualiter azima comedebantur. sed ponitur hic differentia quantum ad obseruationem in solennitate

G festorum; quia non erant omnes dies æquales & solennes, sed solum primus & vltimus dies. alij autem intermedij non erant solennes; quia licebat in eis quodcunque facere opus. In quo considerandum est, quòd quatuor obseruabantur in festiuitate azimorum; & quantum ad ista potest assumi differentia inter dies septem. Primum erat comestio azimorum. Secundum erat vacatio siue cessatio laborum. Tertium erat oblatio sacrificiorum. Quartum erat oblatio spicarum.

Quatuor cęremoniæ in azimorum festiuitate obseruabantur.

Quantum ad primum non erat maior solennitas, vel obseruantia in aliquo istorum septem dierum, q̄ in alijs. sed in omnibus æqualiter comedebantur azima. Quantum ad secundum erat differentia in istis

H diebus, quia obseruabantur duo dies in magna solēnitate, ita ꝙ in eis nihil fieri seruile liceret, scilicet primus dies & vltimus, vt patet in litera: quia vnus vocatur celeberrimus, & alter celebrior. quinque autem dies intermediæ non erant alicuius obseruationis, quantum ad vacationem a laboribus.

Tertium erat in hac solennitate oblatio sacrificiorum: & in hoc omnes dies erant æquales, quoniam in quolibet eorum offerebatur sacrificium matutinum & vespertinum, quod erat iuge: & non mutabatur propter aliquam causam: & in quolibet eorum offerebantur duo vituli, & vnus aries, & agni anniculi septem cum æqualibus libamentis, & vnus hircus. in hoc autem nulla erat differentia, vt habetur Nu. 28.

I c. sed excellebat secundus dies, qui non erat solennis alios dies; quia in eo offerebatur agnus anniculus præter omnia alia sacrificia: & hoc qn̄ offerebatur manipulus nouarum frugum, vt patet infra in litera. Quartum erat oblatio spicarum: & in hoc differebat dies secundus azimorum ab omnibus alijs; quia in illo offerebatur manipulus spicarum nouarum frugum, vt hr̄ ĩ. in litera. & in nulla alia die hoc fiebat. patet ergo ex hoc quantum ad quid differebant, vel conueniant septem dies azimorum. *Celeberrimus sanctusque*. Dicit dies primus celeberrimus, idest multum solennis: qm̄ celeber a colendo dr̄, idest ab obseruando. ad solos ergo dies in quibus vacamus a laboribus pertinet, quòd sint celebres. Dr̄ autem celeberrimus non superlatiue; ita ꝙ excedat alios dies in celebritate, quia vt ĩ.

K declarabitur, dies primus non est celebrior die septimo: sed dr̄ celeberrim⁹ absolute, idest valde celebris: dr̄ etiam sanctus, idest applicatus ad Deum: qm̄ iste dies obseruabatur ad vacandum Deo. Quamquàm differentia est inter hoc quod est esse celeberrimum, & esse sanctum: qm̄ esse celeberrimum solum conueniebat duobus. s. primo & vltimo, in quibus cessabat ab omni opere seruili: esse sanctum poterat ꝯuenire oībus diebus septem: qm̄ dies sanctus dr̄ Deo applicitus. De quolibet autem istorum hic ꝯuenit quod sit applicitus Deo; quamq̄ non quantum ad vacationē a laboribus, tn̄ bene quantum ad comestionē azimorum.

rum. & quia azima comedebantur propter mandatum Dei, dicebantur isti dies applicati Deo, vel sanctificati. *Omne opus seruile non faciatis in eo.* Hic ponitur determinatio obseruationis quãtum ad vacationem a laboribus. & dicitur, quòd non fiet in isto die primo aliquod opus seruile.

In quo sciendum, quòd non ponit Deus tantam strictionẽ in obseruando festiuitatẽ phase, vel azimorũ, sicut ponit in custodiẽdo sabbatũ, & custodiendo diẽ ppitiationis: quia sabbatũ custodiebat cũ phibitione oĩum operum: idem ẽt de die propitiationis, sed festum phase, vel azimorum, & omnia alia festa, obseruabantur cum sola prohibitione operis seruilis. non enim dicitur de eis nullum opus facietis in eis; sed nullum opus seruile. addit autem omne opus ad opus seruile solam ciborum parationem, cum omni præcedente & sequenti dispositione. Istud enim cõputatur inter omnia opera: tamen non computatur inter seruilia, vt declaratum est Exo. 12. Ideo in sabbato, & in die propitiationis non licet parari cibos, nec accendi ignem: in alijs autem festiuitatibus licet. Quòd autem omne opus addat ad opus seruile solum hoc, quod est parare cibos, & præcedentia atque subsequentia; apparet ex eo quod habetur Exo. 12. cap. cum dicitur de solennitate azimorum. Dies prima erit sancta atque solennis, & dies septima eadem festiuitate venerabilis, nihil operis facietis in eis; exceptis his, quæ ad vescendum pertinent. Ecce enim in solennitate azimorum vetuit Deus omne opus, sicut vetat hic in sabbato; & ab illo nihil excludit nisi ciborum parationes: & hic dicitur, quòd in festiuitate azimorum abstinendum est ab omni opere seruili. ergo nihil addit omne opus super opus seruile nisi ciborum parationes, cum præcedentibus & subsequentibus ad hoc.

Quare sabbatum est maioris obseruationis quàm festum quodlibet veteris testamen præter expiationem: & de causis obseruationis omnium festorum veteris legis. Quæst. VIII.

CAVSA autem quare cum maiori strictione obseruabatur sabbatum, & dies propitiationis, quàm omnes aliæ festiuitates, assumitur ex ipsa maioritate, vel minoritate festi. Dicuntur autem festa maiora, vel minora, postquam instituta sunt ex voluntate Legislatoris, secundum quòd maiores, aut minores cæremonias obseruationis habent. Sed adhuc antequam festum ponatur seruandum, habet aliquam maioritatem, vel minoritatem ad alia festa posita, vel non posita ex origine & causa, scilicet, quòd secundum quòd vnum festum habet maiorem causam obseruationis dicitur esse maius: inquantum vero habet minorem causam dicitur esse minus. Nunc autem secundum quòd in præcedentibus dictum est in hoc cap. ratio festorum veteris testamenti accipitur ex significatione beneficiorum, vel rerum gestarum temporibus illis. ideo quanto aliquod beneficium fuerit maius, vel res gesta, tanta erit maior ipsa solennitas, quæ ad ista recolenda ponitur. Nunc ergo si conferatur causa, pp quã sabbatum custodiri præceptum est, ad causas propter quas alia festa instituta sunt; reperietur esse maius beneficium, vel res gesta id vnde sabbatum habuit originem, quàm ea ex quibus cæteræ solennitates ortæ sunt. Sabbatum enim custoditum est propter hoc, quòd requieuit Dominus Deus in illo ab omni opere quod patrarat. & sic sabbatum est repræsentatiuum creationis; cum dicatur obseruari, quia Deus tunc requieuit a creatione operum, vt habetur Gen.

A 2. & Exo. 20. & 31. ca. scilicet, sex diebus fecit cœlum & terram; & in septimo requieuit ab omni opere quod patrarat: ideo benedixit diei sabbati, & sanctificauit illum. Festum autem azimorum, & phase datum est propter duo beneficia collata Israelitis, scilicet propter liberationem primogenitorum suorum, cum occiderentur primogenita Aegyptiorum, & secundum quia eduxit eos de Aegypto de durissima seruitute, vt magis supra declaratum est. sed maius est beneficium creationis quàm liberationis a morte, etiam quàm eductionis de seruitute: ideo maioris obseruationis debuit esse sabbatum, in quo recolitur creatio rerum; quàm festum azimorum, in quo recoluntur duo beneficia tradita Iudæis. maioris ergo obseruationis esse debuit. *Causa festi phase.*

B Item festum Pentecostes (vt aliqui referunt) fuit datum propter legis dationem, quam dicunt fuisse die quinquagesima post exitum de Aegypto. sed maius beneficium est creatio quàm legislatio, cum per creationem conferatur esse simpliciter, per legislationem autem solum confertur quædam directio. maioris ergo obseruationis esse debuit sabbatum, q̃ festum Pentecostes. Itẽ festum clangoris (vt Iudæi dicunt) fiebat in memoriam liberationis Isaac, quando Deus dedit arietem, vt immolaretur pro eo, cum iã eum pater suus ad immolandum colligasset. sed maius beneficium est creationis intensiue, & extensiue quàm istud: ergo cum maiori strictione debuit obseruari sabbatum quàm festum clangoris. *Causa Pentecostes.* *Causa clangoris.*

C Idem autem de festo tabernaculorum, quoniam illud statutum est, vt Hebræi recordarentur se habitasse in vmbraculis, quando erant in deserto; & Deus eduxerit eos de illis vmbraculis ducens in terram bonam. maius tamen beneficium est creatio quàm ista perductio: ergo ad maiorem obseruationem pertinet sabbatum quàm festum tabernaculorum. *Causa tabernaculorum.*

Quare festum propitiationis erat in maiori obseruatione quàm omnia alia præter sabbatum. Quæst. IX.

NVNC autem quæret aliquis, quare festum propitiationis erat in maiori obseruatione, quàm omnia alia præter sabbatum. nam sabbatum, & festum propitiationis
D erant in æquali obseruatione. Causa potest patere ex prædictis. nam conferendo beneficium propter quod obseruabatur festum propitiationis, maius reperietur quàm omnia bñficia, vel res gestæ propter quæ ponuntur aliæ festiuitates. Fiebat enim festum propitiationis propter remissionem peccatorum, qm̃ illa die orabat pro remissione peccatorum sacerdotum, & totius populi, vt patet supra 16. capitu. & fiebant ad hoc speciales cæremoniæ, de quibus ibidẽ dicitur. sed maius beneficium est remissio peccatorum quàm liberatio primogenitorum a morte, vel eductio Israelitarum de Aegypto: ergo cum maiori obseruatione debebat teneri festum propitiationis, quàm azimorum. Item maius beneficium erat peccata tolli, quàm dari legem: sed dies propitiationis
E pro peccatis est, & dies Pentecostes pro lege data. maioris autem beneficij est ipsa liberatio a peccatis, quàm datio legis. ergo strictius debet obseruari dies propitiationis, quàm Pentecostes. Item festum clangoris erat pro liberatione Isaac, & festum tabernaculorum pro eductione Israelitarum de deserto, in quo habitauerunt sub vmbraculis. sed maius beneficium est liberatio a peccatis, quàm illa duo: ergo maioris obseruantiæ esse debuit festum propitiationis, quàm tabernaculorum, vel clangoris. Alia autem causa conuenientior

uenientior esse potest quantum ad festum propitiationis.s.quòd festum propitiationis secundum se non erat maioris obseruantiæ quàm cętera:ideo sicut in alijs solum prohibebatur opus seruile;ita in hoc futurum erat.sed quia omne opus nihil addit super opus seruile nisi parationem ciborum cum præcedētibus, & subsequentibus; & ista non erat necessaria; immo nec fieri debebat in die propitiationis, quia in tota illa die nullus comedere debebat aut bibere, sed totaliter affligi, vt patet supra 16.cap. & infra in litera.ergo non erat pro illa die necessaria ciborum paratio. Tantum ergo fuit dici quòd in festo propitiationis nullũ opus seruile fieret sicut, quòd nullum opus fieret:immo si in die illa licuisset Hebręis comedere, & bibere, sicut in alijs diebus, non prohibuisset Deus ciborum parationem: & sic solum diceret, quòd non facerent aliquod opus seruile; & non prohiberet omne opus:vel si prohibuisset omne opus, non esset hoc ex causa supra posita; sed ideo, vt nulla occupatio Iudęis in illa die accideret, sed totaliter vacarēt Deo, vt remitteretur peccatum totius populi. *Sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus.* Ista aduersatiua, q̃ hic ponitur, refertur ad quādam propositionem subintellectam. Dixerat enim de primo die, quòd erat celeberrimus, & sanctus, de alijs autē medijs inter primum, & septimum nihil dixit:in quo intelligi dedit, quòd alij dies non erant in aliqua celebritate obseruandi:ideo posuit quantum ad quid erant isti festiui dicens, sed offeretis sacrificiū Domini septem diebus. idest nullam obseruationem facietis, nisi quòd offeretis sacrificium in igne in septem diebus:& consequēter offeretis in quinque, qui sunt intermedij inter primum, & vltimum. Dicitur autem sacrificium in igne illud, quod igne cremabatur: & istud erat ęquale in oībus septem diebus, scilicet ꝙ quotidie offerebantur duo vituli, & septē agni anniculi, & vnus aries, & vnus hircus cum libamentis suis, vt patet Nume.cap.28.& quantum ad hoc non erat aliqua diuersitas. hoc autē quod Moyses de sacrificio dicturus erat, nō expressit hic:quoniam Nume.28.cap. expressurus erat. In quo concluditur, quòd istæ leges non immediate scribebantur, postquam dabantur; quoniam tunc si ista lex fuisset sic data, & īmediate scripta, illi qui audirent eā, nescirent de isto sacrificio quod igne cremandū erat, quale esse deberet, nulla tamē lex sic daretur:ergo necessarium est, quòd quando ista lex data fuit, etiam dicta fuerint ea quę habentur Nu.28.c.tamen Moyses postquā dedisset omnes istas leges, ordinauit eas conuenientiori modo, quo ordinari poterat, vt non fieret frequētissima repetitio. Et quia de sacrificijs omniū dierum simul dicturus erat Nume.28. cap.noluit hic superuacue dicere. *Dies autem septimus erit celebrior, & sanctior.* Hic ponitur ritus septimi diei azimorum, & ponitur de primo, & septimo solum: quia quantum ad celebritatem vacationis ab operationibus, alij dies medij nihil habebant; sed solum quantum ad obseruationem azimorum, & ad sacrificia, quæ fiebant in igne per illos septem dies. Quamquàm aliqui exponunt sacrificium illud in igne de sacrificio spicarum combustarum, de quo infra dicitur.sed hoc falsum est; quia illud fiebat vna die, vt infra patet. & tamen istud de quo hic dictum est iubetur fieri per septem dies. Item quoniam fasciculus spicarum eleuabatur Domino post primam diem azimorum, vt patet in litera, cum sacrificium in igne fiebat per septem dies, vt patet hic.& sic necesse est, quòd etiā in prima die azimorum offeratur sacrificium. & sic non potest intelligi de illo sacrificio;sed de alio, in quo cremabantur animalia. Hic autem solum ponitur de obseruatione in vacatione ab operationibus; & dicitur quod

Ritus septimi diei azimorū.

F iste dies erit celebror, & sanctior, quod non est referēdum ad omnes alios dies: sed solum ad quinque dies intermedios, quia in alijs nihil obseruabatur quantum ad vacationem: in hoc autem vacabatur ab omni opere seruili.

Quis sit dies celebrior in Pascha dies primus an septimus, & an sint aliqua sacrificia in septimo, quæ non sint in primo. Quæst. X.

CIRCA hoc aliqui dubitant quis sit dies celebrior in Pasch.primus, vel vltimus. Quidam dicunt esse diem primum maioris obseruationis quàm vltimū, & omnes alios, quod

G videtur probari ex litera;quoniam ponuntur hic tres gradus positiuus, comparatiuus, & superlatiuus:sed superlatiuus excedit comparatiuum. ergo id de quo prædicatur superlatiuus, erit maius omnibus alijs. sed hic dicitur de die septimo, quòd est celebrior, & sanctior; de die primo, quòd est celeberrimus. In quo intelligitur positiuus in alijs quinque diebus, scilicet, ꝙ sint celebres, vel sancti.ergo dies primus erat maioris obseruationis, cum de eo dicatur superlatiuus.

In contrarium alii probant, quòd dies vltimus erat maioris obseruationis quàm cęteri, & etiam quàm primus, quod patet; quia hic ponuntur solum duo dies, scilicet primus, & vltimus: ergo inter eos solum fiet comparatio, dicitur tamen de die septimo, quòd erat celebrior, & sanctior. ergo ipse erat celebrior primo ad quem refertur.

H Cum autem obijciebatur, quòd de die primo dicitur superlatiuus, scilicet celeberrimus.

Respondendum est, quòd non tenetur ibi superlatiuus superlatiue, sed absolute:hic autem tenetur cōparatiuus comparate. quando tamen tenetur comparatiuus comparate, & superlatiuus absolute, maior excellētia significatur per comparatiuum quàm per superlatiuum. Quòd autem teneatur hic absolute superlatiuus, scilicet, pro gradu positiuo, apparet aliqualiter:quia cum ponatur superlatiuus, subiūgitur ei nomen positiuum, cum dicitur celeberrimus & sanctus. Hic autem in die septimo fit econtrario; quia accipitur vtrunque nomen in comparatiuo gradu, cum dicitur celebrior, & sanctior.

I Item patet hoc: quoniam Io.capit.7.dicitur, In nouissimo autem die magno festiuitatis stabat Iesus clamans, & sic accipitur ibi festiuitas pro Pascha azimorum: & istud Pascha habet vltimum diem magnum. videtur ergo, quòd ille dicatur esse maximus: nam si solum poneretur ibi dies magnus positiue, nihil videretur dictum, quia tunc etiam dies primus erat dies magnus:sed oportet poni istum diem magnum, idest maiorem, vel maximum. sic enim est consuetum in sacra Scriptura; vt cum in veteri testamento dicebatur aliquis sacerdos magnus, accipiebat ibi magnus, idest maximus. vnde aliquando vocabatur magnus, & aliquando maximus.& tunc dies septimus istius festiuitatis dicetur esse maior alijs diebus. Quidā enim

K respondentes ad ista vltimate tenent, quòd dies primus esset maioris obseruationis quàm vltimus ex eo, quòd vocatur celeberrimus. & quia non possunt in eo assignare aliquam maiorem vacationem ab operibus quàm in septimo die, dicunt quòd hoc erat quantum ad aliquam cęremoniam sacrificij:ita quòd fieret in eo aliquod sacrificium maius, quàm in sex diebus sequentibus.

Sed hoc non potest stare; quia oēs isti septem dies ponunt æquales quātū ad sacrificia, tam quotidiana q̃ nō quotidiana, sed ptinētia spāliter ad festiuitatem. vt hr̄ Nu.28.cap.immo si vellemus attendere ad hoc,

dies

dies secūdus azimorum erat celebrior omnibus alijs diebus, etiam primo; quia in eo offerebantur duo sacrificia, quæ non offerebantur in alijs diebus, scilicet, manipulus spicarum & agnus anniculus, qui eadem die occidebatur, vt patet infra. & in nullo alio die hoc fiebat: non ergo erat celebrior dies primus omnibus alijs diebus, quantum ad sacrificia. Nunc respondendum est, quòd dies primus, & septimus erant æquales in omnibus obseruationibus suis. quod patet Exo. 12. cap. cum dicitur. dies prima erit sancta atque solēnis; & dies septima eadem festiuitate venerabilis. ergo æquales habebant cæremonias in obseruationib⁹. Item patet hoc, quoniam in obseruatione festi azimorum, vt supra dictum est, solum erant quatuor, scilicet, comestio azimorum, & cessatio laborum, & oblatio sacrificiorum, & oblatio spicarum. Sed quantum ad omnia ista dies primus, & septimus æquales sunt. ergo totaliter sunt æquales. De primo quantum ad azimorum comestionem æquales erunt, quia in omnibus septem diebus comedebantur azima, & illicitū erat omne fermentum. Quantum ad secundum autem eodem modo erant æquales, scilicet, quantum ad cessationem laborum; quia dicitur hic de prima die. omne opus seruile non facietis in eo. & de die 7. dicitur nullumque opus seruile facietis in eo. ergo non est aliqua inæqualitas. De tertio quantū ad oblationem sacrificiorum eodem modo apparet æqualitas, vt apparet Num. 28. capit. præterquam in secunda die, in qua offerebatur agnus anniculus cum manipulo spicarum. Quantum ad quartum nec sunt æquales, nec inæquales; quia in nullo eorum fiebat aliqua oblatio spicarum, sed solum in secundo die, vt patet infra in litera. patet ergo diem primum & septimum penitus esse æquales. Ad argumenta facile est respondere. & iam responsum est ad primam partem, in qua arguebatur diem esse celebriorem primum septimo. Ad argumenta secundę partis respondetur. Ad primum quando dicitur, quòd dies primus & comparatur septimo: & ponitur hic comparatiuus comparate & superlatiuus absolute: ergo maioris celebritatis est dies septimus quàm primus. Respondendum est, quòd posset aliquis dicere istum comparatiuum non teneri hic comparate, sed absolute, sicut de superlatiuo dicebatur: & sic argumentum nullum esset. Alio modo tamen debet responderi, scilicet, quòd teneatur hic comparatiuus comparate. & cum dicitur, quòd comparatur hic dies septimus primo, negandum est, quamquàm primus & septimus solum ponantur in litera. sed dicendum, quòd refertur ad quinque dies intermedios, de quibus subticetur: & de istis verum est, quòd dies septimus erat celebrior illis, & sanctior. Ad alterum argumentum ex verbis Christi, scilicet, quòd clamabat Iesus in die nouissimo magno festiuitatis. Respondendum est, quòd accipitur hic magnus pro comparatiuo. & tamen non refertur ad diem primum, sed ad intermedios, & sic verū est, quòd dies septimus erat maior alijs, scilicet intermedijs, & non primo. *Nullumque opus seruile facietis in eo.* Iam declaratum est, quid sit hoc: & quomodo prohibeantur per opus seruile omnia opera, quæ non licebat fieri in sabbato præter ipsas ciborum parationes.

De oblatione nouarū frugū.

Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Loquere filijs Israel, & dices ad eos. Cū ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis; & messueritis segetem: feretis manipulos spicarum primitias messis vestrę ad sacerdotem. Qui eleuabit fasciculum coram Domino, vt acceptabile sit pro vobis, altero die sabbati: & sanctificabit illum. Atque in eodem die, quo manipulus consecratur, cędetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domini: & libamenta offerentur cum eo, duæ decimæ similę conspersę in incensum Domini: odoremque suauissimū. liba quoque vini quarta pars hin. Panem, & polentam, & pultes non comedetis ex segete vsq; ad diem, qua offeretis ex ea Deo vestro. Præceptum est sempiternum in generationibus, cunctisque habitaculis vestris. Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas: vsque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ: idest quinquaginta dies: & sic offeretis sacrificium nouum Domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similæ fermentatæ: quos coquetis in primitias Domini. Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos anniculos; & vitulum de armento vnū; & arietes duos; & erunt in holocaustum cum libamentis suis in odorem suauissimum Domino. Facietis & hircum pro peccato: duosque agnos anniculos hostias pacificorum. Cumque eleuauerit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino: cedent in vsum eius. Et vocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum. Omne opus seruile nō facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis, & generationibus vestris. Postquam autem messueritis segetem terræ vestræ, non secabitis eam vsque ad solum: nec remanentes spicas colligetis, sed pauperibus, & peregrinis dimittetis eas. Ego sum Dominus Deus vester.

De Pentecoste.

Supra 19.

De spicarum oblatione.

Locutusq; est Dominus ad Moysen. Hic agitur de spicarum oblatione: & erat ista vna de cæremonijs, quæ fiebat in festo azimorum, & pertinebat ad diem secūdum azimorum, qui erat dies sextusdecimus mensis primi. & ponitur hic caput istud orationis, quia ista erat iam aliqua cæremonia distincta a prędictis. *Loquere filijs Israel.* In hoc monstratur cui detur ista lex. & dicitur de filijs Israel non distinguendo sacerdotes, quoniam istud quod sequitur, non magis pertinebat ad sacerdotes quàm ad filios Israel: immo magis pertinebat ad filios Israel, quàm ad sacerdotes; quoniam hic agitur de oblatione manipuli spicarū, hoc autem magis pertinebat ad Israelitas; quia ipsi offerebant, & non sacerdotes. *Cum ingressi fueritis terram, quā ego dabo vobis.* Hic ponitur præceptum quando obliget. & dicitur, quòd obligat postquā ingressi fuerint

Israelitæ

Israelitę in terram promissionis. nam ista præcepta cęremonialia potissime de sacrificijs, quæ requirebant aliquam dispositionem, non obligauerunt semper; quia non semper poterant esse animalia ad voluntatem offerentium, quæ requirebantur ad sacrificium: nec semper poterant haberi libamenta, scilicet vinū, & oleum, & panis, & thus, quæ erant quædam operationes sacrificiorum. ideo non obligabant vsque ad illud tempus, in quo possent haberi ista ad voluntatē: & hoc erat cum essent in terra promissionis: ideo q̄q̄ obseruationes aliquę festorum, sicut sabbatum durabant, vt patet Nume. 15. capit. tamen alię cęremoniæ non erant sub obligatione, nec obseruabantur, vt apparet Deuter. 12. & hoc erat, quia in deserto quilibet faciebat quod volebat, quia nondum venerant in terram promissionis, cum dicitur, nō facies ibi, quę nos hic facimus hodie singuli, quod sibi rectum videtur: nec enim vsque in præsens tempus venistis vsque ad requiem, quam Deus daturus est vobis. quasi dicat ex eo, quòd non venistis adhuc in terram promissionis, quam Deus dabit vobis, non tenemini obseruare ista. Et quasi generaliter sic est de omnibus cęremonijs veteris testamenti, quòd non tenebantur Iudęi ad obseruandum illas, vt patet in circuncisione: ipsa enim erat prima & maxima, quam tenebantur obseruare omnes Israelitæ ex eo, quòd ipsa erat quędam ianua ad vetus testamentum; & erat signum distinctiuum populi Dei ab omnibus alijs populis: & significabat quoddam fędus speciale inter Deum, & Israelitas, vt apparet Gen. 17. cap. cū dicitur, circuncidetur ex vobis omne masculinum; & circuncidetur caro præputij vestri, vt sit signum inter me, & vos. de hoc etiam ad Roma. cap. 4. Ista tamen circuncisio in deserto nō mansit, vt habetur Iosue cap. 5. cū dicitur omnis populus, qui egressus est de Aegypto generis masculini, vniuersi bellatores viri mortui sunt in deserto per, lōgissimos viæ circuitus, qui omnes circuncisi erant: populus autē qui natus est in deserto per quadraginta annos itineris latissimæ solitudinis incircūcisus fuit; donec cōsumerentur qui non audierunt vocem Domini; horum filij in locum successerunt patrum, & circuncisi sunt a Iosue, quia sicut nati fuerant in præputio erāt, nec eos aliquis in via circūciderat. De causa autem quare circuncisio ista facta non est in quadraginta annis, quibus fuit Israel in deserto, dictū est Exo. 12. cap. satis late. & dicitur Iosue 5. cap. *Terram quam ego dabo vobis*. Hic loquitur Deus de terra populorum Chananęorum, qui erant septem populi: & Deus promiserat illos tradere in manus Iudęorum, vt habetur Exo. 6. & 23. cap. & in multis locis. dicit autem, quòd ipse dabit terram istam; quoniā Iudęi non erant potentes ad eijciendos hostes illos de terra illa; quoniā, vt ipsi testati sunt, habitatores terrę illius erāt viri fortissimi, & in magna multitudine; habebāt quoque vrbes valde muratas: & Iudęi timebant congredi cum eis, vt habetur Nume. 13. cap. cum dicitur. venimus ad terram, ad quam misisti nos, quæ reuera fluit lacte, & melle, vt ex his fructibus cognosci potest; sed cultores fortissimos habet: sed & vrbes grādes atque muratas. & deinde sequit̄ inferius. terra, quam lustrauimus, deuorat habitatores suos: populus quem aspeximus proceræ staturæ est, ibi vidimus monstra quædam filiorum Enach de genere gigantæo, quibus cōparati quasi locustæ videbamur, de hoc habetur Deu. cap. 1. propter hoc ergo Deus videns istius populi infirmitatem promisit, quòd ipse per se expelleret gentes illas, vt habetur Exo. 23. cap. cū dicitur. terrorem meum mittam in præcursum tuum; & occidam omnem populum, ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam; emittēs

Locutio Dei de terra Chananęorum in qua obligabantur ad obseruantiam cæremoniarū.

F scrabrones prius, qui fugabunt Euæū, & Chananęū; & Ethæum antequam introeas. & ideo quamquam Israelitę pugnauissent contra istas gentes, easque deleuissent; nō erant ipsi qui delebant; sed Deus, qui dabat eis vigorem ad faciendum ista omnia, sicut habet̄ Deute. 8. cap. cum dicitur, ne diceres in corde tuo, fortitudo mea, & robur manus meæ hęc mihi omnia p̄stiterūt: sed recorderis Domini Dei tui, quòd ipse vires tibi prębuerit, vt impleret pactum suum quod iurauit patribus tuis. *Et messueritis segetem*. Hic ponitur quo tēpore obligabantur Israelitæ, scilicet quando meterent segetes. & ex hoc patet, quòd ipsi non obligabantur in deserto ad ista; quoniam in deserto nihil G seminabant, vel metebant: quoniam non manebant iuxta voluntatem suam, nec per tempus determinatum; ita vt ipsi scirent quantum eis manendum erat in loco: sed manebant quandiu nubes manebat sup tabernaculum, siue modico, siue multo tempore. Cū autem ipsa nubes recessisset a tabernaculo, mutabāt Israelitæ castra sua sequentes nubem ambulantem, & dirigentem in via, vt habetur Exo. vltimo, & Nume. 9. cap. & quoniam istud tempus non erat eis limitatum, non audebant seminare, vel aliquid facere, prę cipue cum Deus eis dedisset manna quo alerentur: & si vellent seminare, vel facere alia opera humana inquisitiua alimēti, viderentur diffidere bonitati Dei: ideo non audebant hoc facere. Et sic pro tempore illo nō obligabantur ad ista sacrificia, quia nondum habebāt H segetes, hoc enim modo haberent obligationem ad impossibile. Ex hoc etiam patet, quòd Iudæi non obligabantur ad istam cęremoniam, quandocunque essent in terra promissionis: nam ipsi aliquando fuerūt in terra promissionis, & non vacabant agriculturæ, sed bellis: quia nondum possederant terram pacifice. & hoc durauit eis magno tempore, vt habetur Iosue cap. 21. cum dicitur. deditque Dominus Israeli omnē terram, quam traditurum patribus eorum iurauerat, & possederunt illam, atque habitauerunt in ea, dataque est ab eo pax in omnes per circuitum nationes: nullusque eis hostium resistere ausus est: sed cuncti in eorum ditione redacti sunt. & postea in principio cap. 22. dicitur quomodo Iosue misit Israelitas, scilicet Gaditas, & Rubenitas, dicens eis. obedistis mihi I in omnibus; & nec reliquistis fratres vestros longo tempore vsque in præsentem diem. & sic videtur, q̄ magno tempore postquam ingressi sunt Israelitę in terram promissionis, non tenuerunt eam pacifice: sed vsquequo eam non tenerent pacifice, non obligati sunt ad custodiendas cæremonias. ergo non obligati sunt immediate, quo intrauerunt terram promissionis; sed quousque possiderent eam pacifice: sicut habetur Deutero. capit. 12. cum dicitur. transibitis Iordanem, & habitabitis in terra, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, vt requiescatis a cunctis hostibus per circuitum; & absque vllo timore habitetis in loco, quem elegerit Dominus Deus vester, vt sit nomen eius in eo: illuc omnia, quæ præcipio K conferetis. & sic iubet quòd postquam fuerit data pax, faciant ea, quæ præcepta sunt, scilicet offerre sacrificia, & alia cæremonialia de quibus ibidem. *Feretis manipulos spicarum.*

An ad sacerdotes ferendus esset vnus manipulus, vel plures, & an quilibet Iudæus cogeretur offerre manipulū. Qō. XI.

ALIQVI quærunt circa hoc, an ad sacerdotem ferendus esset vnus manipulus, vel plures. Dicet aliquis quòd satis apparet debere ferri plures manipulos, quia dicitur hic. feretis manipulos, Sed ad hoc aliquis respondebit; quòd

quòd ex hoc non probatur esse vnum manipulum, vel plures: quia quamquàm dicatur hic feretis vnum manipulum, vel plures, non est intelligēdum pro eodem tēpore: sed pro multis alijs, scilicet quòd in vno anno ferrent manipulum vnum, & alijs annis alios manipulos: & sic cōsequenter. ita quòd quolibet anno esset vnus; tamen in pluribus annis essent plures manipuli. Quòd autem sit vnus, adhuc magis videtur ex litera: quia dicit. qui eleuabit fasciculū coram Domino, vt acceptabilis sit pro vobis, & sanctificabit illū. ecce enim, ꝙ de vno loquitur; & postea subiungit. atque in eodem die quo manipulus consecratur, cedetur agnus immaculatus. ergo vnus manipulus consecrabatur. Ad hoc respondendum est, quòd ad sacerdotem ferebantur in Sanctuarium plures manipuli, non tamen consecrabantur omnes. Nec etiam intelligendum est rursus, quòd omnes Israelitæ portarent manipulos de segetibus suis: quoniam istud fiebat in loco, in quo erat Sanctuarium. sed non habebant ibi Israelitæ omnes segetes suas; sed solum illi qui habitant in illo loco: ergo non offerrent omnes manipulos spicarum. Nec etiam valet si dicas, quòd ducebat quilibet spicas de terra sua; quia istę spicę debebāt esse virentes: sed non poterant de terris longinquis ducere spicas virentes: ergo non ducebantur; sed solum de loco illo in quo erat Sanctuarium. Et tunc nō erat etiam vniuersale præceptum, quòd omnes qui erant in loco illo, & habebant segetes, adducerent manipulos coram Domino: quia istæ primitię non erant vniuersales: sed ducebat qui vellet solum ex deuotione, sed non ex aliqua obligatione. quia tamen multi erāt ad hoc deuoti, ferebant plures manipulos spicarum in Sanctuarium die illa. Et quando arguitur, quòd dicitur infra vnum manipulum consecrari. respondendum est, quòd plures manipuli ducebantur; & tamē de illis omnibus accipiebatur vnus, & ille cedebat in consecrationem, alij autem pure cedebant in ius sacerdotum; quoniam omnes primitiæ siue frugum siue aliarum rerum ad sacerdotes pertinebant, vt habetur Nume. cap. 18. cum dicitur. ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum, omnia quæ sanctificantur a filijs Israel tibi traditi, & filijs tuis, pro officio sacerdotali, & deinde in eodem ca. dicitur omnem medullam olei, & vini, ac frumenti, quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi, vniuersas primitias frugum, quas gignit humus, & Domino deportātur, tibi cedent, & filijs tuis iure perpetuo. Sciendum etiā, quòd de illo manipulo qui Domino consecrabatur non cedebāt omnes partes Domino, sed paucissimū, scilicet sacerdos conterebat spicas in farris morem, postquam eas excussisset, & cremasset: & de illis accipiebat vnum pugillum plenum, & superfuso oleo, & thure, ponebat super altare ad cremandū: reliquum autem de farre fracto cedebat in ius sacerdotum, vt comederent, vt habetur supra 2. cap. Pro quo sciendū est, quod modus oblationis erat iste in secūda die azimorum, quæ erat sextadecima dies mensis primi, offerebantur manipuli, scilicet quòd quilibet de Iudęis qui esset deuotus habitans in loco Sanctuarij, ducebat de segetibus suis vnum manipulū in Sanctuariū: & aliquādo erant valde multi manipuli, & aliquādo pauciores, secundum quod esset deuotio offerentiū: quoniam nemo cogebatur ad offerendum manipulum, sed accipiebatur spontanea oblatio cuiuslibet. Oblatis autem omnibus manipulis simul sacerdos accipiebat vnum de illis, quem vellet, & eleuabat coram Domino faciens cęremonias, quæ fiebāt in alijs sacrificijs de quibus infra dicetur, & omnes alios manipulos accipiebat pro se, & pro alijs sacerdotibus, nō faciendo aliquam cęremoniam in eis: quia isti cede-

De modo ... mani- ... rum in secūda ... azimorum.

A bant in eius ius. Deinde ille manipulus qui eleuabatur torrebatur ad ignem, vt grana indurarentur, & desiccarentur, atque excuti possent de spicis; & tunc conterebantur lapide in modum farris, scilicet sicut solet farina per concussionem fieri ex tritico. Ponebatur autem illa farina concussa in quodam vase capiente quantitatem gomor, & superfundebatur oleum, atque imponebatur thus: & de hoc etiam non fiebat mentio; quoniam ista sunt libamenta communia, & intelliguntur ex alijs sacrificijs. Et tunc sacerdos accipiebat pugillum vnum de illa farina, quę erat in vase, & totum thus, atque ponebat in igne altaris, vt cremaretur coram Domino: tota autem altera farina cū oleo cedebat in ius sacerdotū. de hoc habetur supra 2. cap. cum dicitur, sin autem obtuleris munus primi-

B tiarum de spicis adhuc virentibus, torres eas igne, & confringes in modum farris; & sic offeres primitias tuas Domino, fundens super eam oleum, & thus imponens; quia oblatio Domini est, de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partem farris fracti, & olei, atque totum thus. Cum autem isti populares offerrēt manipulos suos Domino, & manipulus vnius cremaretur, & non aliorum, non inuidebant alij illi, quamuis non essent eleuatę oblationes eorum corā Domino, quia cū semel essent omnes manipuli oblati Domino, omnes ęqualiter pertinebant ad Dominum: quòd autē postea sacerdos vellet offerre de hoc manipulo, vel de illo, in electione sua erat, & non pertinebat aliquo modo ad offerentes: ideo non faciebat oblationem acceptabiliorē in vno quam in alio.

C *Primitias messis vestræ.* Idest isti manipuli erunt primitię. Dicuntur autem isti manipuli primitiæ: quia primo accipiebantur de segetibus, & ante hoc nemini licebat comedere quicquam de segetibus: cum dicitur infra, panem, & polentam, & pultes non comedetis ex segete vsque ad diem, qua offeretis ex ea Deo vestro. Sciēdum autem, quòd erant tria genera primitiarum, & quædam erant generales. alię autem solum ex deuotione offerentium dabantur. Primæ erant de quibus dicitur hic, scilicet, quòd quando erat festū azimorum, portabant Israelitę, qui vellent, manipulos spicarum, vt primo de eis cremaretur Domino, quàm ipsi aliquid comederent: & fiebat eo modo,

D quo supra dictum est. Primitię autem istę non erant generales, quia non cogebantur omnes Israelitę offerre, immo nullus cogebatur, sed qui voluisset sponte offerre, offerebat, & istæ primitiæ magis dabantur pro cęremonia oblationis ad Deum, quàm pro eis, ꝙ proueniebant sacerdotibus: quamquàm ibi sacerdotibus maior pars proueniret eo modo, quo supra dictū est. Secundum genus primitiarum erat offerre de panibus: & hoc fiebat in festo Pentecostes, scilicet, ꝙ offerret quilibet duos panes de simila, coctos, & fermentatos, & isti dabantur sacerdotibus. nihil enim de his proueniebat Domino: quoniam fermentum non poterat offerri super altare, vt habetur supra capi. 2. & de ista primitia immediate dicitur in litera. Istæ autē

E primitiæ erant generales, quia compellebatur quilibet offerre duos panes. Tertium genus primitiarum erat ex omnibus fructibus, vt ex ordeo, frumento, vino, & oleo, & cęteris. istę autem erant in maiori quātitate, & erant proprie primitiæ: dabat enim quilibet pro primitijs partem quadragesimam, vel sexagesimam saltem, vel mediū inter has, sicut tangit Ezech. & beatus Hierony. declarat super Ezech. habet quoque extra de deci. in cap. 1. & istæ erant sub obligatione: compellebatur enim quilibet de Israelitis ista dare sacerdotibus, vt habetur Nume. cap. 18. & portabātur istæ primitiæ in locum quem Dominus elegisset, vt habetur Deute. 12. cap. *Ad sacerdotem.* Idest deferetis

De tribus generibus primitiarum, & quę offerebantur in Pascha.

retis manipulos spicarum ad sacerdotem, erat enim sacerdos rec.piens oblationem omnium volentium offerre. & sic cum populares ducerent in Sanctuariũ manipulos, suscipiebat eos sacerdos de manu illorũ. *Qui eleuabit fasciculum coram Domino*. Plures enim erãt fasciculi, cum multi offerrent, vt supra declaratũ est. tamen non eleuabantur fasciculi omnium, cum non omnes consecrarentur, sed solum vnus: alij autem pure cedebant in ius sacerdotum. Et de isto vnico fasciculo dicitur, quòd eleuabit eum sacerdos, quia cum accepisset eum in manibus suis, ponebant se ad ostiũ tabernaculi, vbi oẽs oblationes offerri ꝯsueuerant, & añ ipsum altare holocaustorũ, quod erat apud ostiũ tabernaculi, eleuabat fasciculum aliquando sursum eleuans, & aliquando deprimens, aliquando autem in dextrum, aliquando in sinistrum, & antrorsum, & retrorsum. Fiebat autem eleuatio, & depressio ad has sex partes positionis ad significandum, quòd ille cui ista offerebantur, erat Dominus totius mundi, & omnium sex partium positionis. Dicebatur autem eleuare fasciculum coram Domino, quando eleuebat coram altari holocaustorũ, in quo Deus esse dicebatur cum ibi fierent ei specialia ministeria. *Vt acceptabilis sit pro vobis*. Istud est redditiuum causæ superioris dicti, scilicet quòd sacerdos eleuaret fasciculum coram Domino; quoniam cum offerretur fasciculus, illa eleuatio faciebat sacrificium esse acceptabile. quòd potest intelligi duobus modis. Vno modo, quòd esset sacrificium acceptabile, idest quòd Deus acceptaret sacrificium illud; quia iste offerens complebat cæremonias a Deo iussas, in quo obediebat diuinis præceptis: obediẽtia autem est promeritoria, vt operationes nostræ sint acceptabiles: & isto modo omnes cæremoniæ dicuntur facere oblationes, & sacrificia acceptari: quia quando completur aliqua illarum, est obediẽtia, & consequenter est meritum. Alio modo potest accipi, quòd ista cæremonia eleuationis faceret sacrificiũ acceptabile; quia non erat aliqua cæremonia, quæ ita notaret diuinam excellentiam sicut ista; eo quòd cũ eleuaretur ad sex partes mundi manipulus, significabatur Deum Dominum esse omnium partium, & positionum mundi. & in hoc Deus acceptabat sacrificium, quia laudabatur, & sacrificium laudis est Deo acceptabile, sicut habetur Psal. 49. cum dicitur. sacrificium laudis honorificabit me; & illic ostendam iter salutarium meorum. *Pro vobis*. In hoc significatur, quòd vnus manipulus solus eleuabatur coram Domino, quamquàm multi offerrẽtur, quod patet quia dicitur, vt sit acceptabilis pro vobis: ergo vnus manipulus erat acceptabilis pro omnibus Israelitis. Si autẽ multi manipuli eleuarentur coram Domino, sicut multi offerebantur, non diceretur de vno manipulo, quòd ille esset acceptabilis pro omnibus Israelitis; sed solum pro ipso offerente, sed non exprimitur sic, immo, quòd vnus manipulus pro omnibus esset acceptabilis, ergo vnus solus eleuabatur. *Altero die sabbati*. Idest, ꝙ ista eleuatio manipuli, & oblatio fiet altera die post sabbatum, pro sabbato sicut nos vocamus, quia tunc nesciremus in quo sabbato ista oblatio facienda erat, cum non determinetur hic tempus. sed intelligitur hic sabbatum pro ipsa prima die azimorum. Nam vocatur sabbatum omnis dies festus: sabbatum enim quietem notat, & sic omnis dies vacatiua sabbatum dicetur: prima vero dies azimorũ erat dies vacatiua, quia erat celeberrima, & sancta, & nullum opus fiebat in illa, (vt habetur supra) vocatur autem sabbatum respectu aliorum dierum sequentium; qa in sequentibus quinque diebus post primum nõ erat aliqua celebritas. Dicebatur autem alius dies post sabbatum, idest dies sequens post primum diem azimo-

Cæremonia eleuationis facit acceptabile sacrificium.

Sabbatum vocatur etiam omnis dies festus.

F rum, scilicet secũdus dies, qui erat dies sextusdecimus mensis. Et ponitur oblatio debere fieri in hac die, & non in prima, quãuis esset prima celebrior: quia die, qua offerebantur manipuli spicarum, populares metebant eos de segetibus suis, & ducebant ad Dominum: sed non licebat in prima die azimorum fieri aliquod opus seruile, quia erat celeberrima: ideo fiebat in die alio, in quo liceret meti segetes, & iste erat dies secundus azimorum; quoniam ibi cum sequentibus quatuor diebus licebat vacare quibuscunque operibus. Sed aliquis dicet, quòd non esset illicitam in die primo azimorum metere segetes ad cremandum super altare, vel qualitercũque offerendum, quãquam

G esset dies celeberrimus, & hoc, quia vetatᷣ ibi opus seruile; sed solum seruile est opus, quo homo seruit homini, & non id quo seruit Deo hic tamen solum est seruitus Dei. Ergo respondendum est, quòd quamq̃ opus seruile dicatur magis directe id quo homo seruit homini, adhuc dicitur seruile opus nisi sit id quo immediate homo seruit Deo, quod dico propter sacrificia, quæ fiebant in templo: nam illę erant cęremoniæ, quæ immediate applicabantur ad cultũ Dei, aliæ autem dispositiones ad istas cæremonias inquãtum erant magis distantes, erant magis seruiles: ideo non permittebantur, immo & ipsę cęremonię immediatæ sacrificiorum non permitterentur in diebus solennibus, nisi quia præceptum datum de obseruanda festiuitate sabbati, vel aliarum celebritatum, non obli-

H gabat ipsos ministros Sanctuarij, solum exprimens de popularibus, vt patet supra cum dicitur. omne opus non faciatis in eo: sabbatum enim Domini est in cunctis habitationibus vestris. Solum ergo obligauit habitationes popularium, & non tabernaculum Domini. ergo in Sanctuario poterant fieri quæque operationes pertinentes ad ministeria eius sine violatione festiuitatis. Illi tamen, qui meterent in die illa manipulum spicarum ad offerendum Domino, facerent opus perturbatiuum quietis sabbati, & non facerent illud in Sanctuario: ergo erat illicitum. Sic igitur non licebat in prima die azimorum, quæ solennis erat, metᷓ manipulos spicarum: ideo nec poterant offerri: in die autem sequenti licebat hoc, quia non erat dies celebris; ideo populares eodem die metebãt in agro,

I & confestim ducebant manipulos in Sanctuarium ad offerendum. *Et sanctificabit illum*. Refertur ad manipulum qui sanctificabatur, idest Domino consecrabatur. & per istam sanctificationem intelligũtur omnes cæremonię, quæ fiebant in illo manipulo, scilicet quòd torrerent spicæ, & excuterentur grana, atque frangerentur in modum farris: deinde autem infuso oleo, & superposito thure, accipiebat sacerdos pugillum illius ponens super altare, reliquum autem assumens sibi in partem suam, vt habetur supra 2. capitu. Hoc autem noluit hic explicare litera, quia iam fuerant posita cæremoniæ, cap. 2. *Atque in eodem die, quo manipulus consecratur*. Hic ponitur aliud sacrificium quod fiebat in eadem die, scilicet, quòd offerretur

K vnus agnus immaculatus cum libamentis suis, & hoc erat in eodem die quo manipulus consecratur, scilicet in die secunda azimorum, quoniam tunc vtrunque fiebat. dicitur manipulus consecrari, quia applicabatur ad Dei cultum cremando in altari. *Cædetur agnus immaculatus*. Idest occidetur vnus agnus immaculatus in sacrificium Domini, & erat iste agnus pręter agnum, qui offerebatur in sacrificio matutino, & præter agnum, qui offerebatur in sacrificio vespertino: quia isti propter nullum sacrificium cessabant, vt habetur supra 6. & 9. cap. & Num. 28. cap. erat enim iste agnus anniculus præter septem agnos anniculos, qui offerebantur in qualibet die de septem diebus azimo-

Opera seruilia, quæ sint.

azimorum, vt habetur Nume. 28. cap. & quantum ad hoc excedebat secundus dies omnes alios dies in sacrificijs, quia iste agnus anniculus offerebatur super sacrificia aliorum dierum. *Anniculus in holocaustum Domini*. Dicitur iste agnus immaculatus, & anniculus: immaculatus quidem, quia deberet carere omnibus maculis, de quibus dictum est præcedenti. cap. & habentur ibi in litera. Dicitur anniculus, idest vnius anni: non quidē, quòd esset præcise vnius anni; quoniā difficillimum erat inuenire agnum, qui præcise esset vnius anni. i. non excederet per vnam diem neque deficeret: sed dicitur agnus anniculus. i. qui haberet vnū annum integrum, vel infra annum esset, dumtamē non excederet annum. Non enim poterat offerri aliquod animal Dño in sacrificiū, donec esset octo dierum, vt habetur præcedenti. cap. cum dr̄. bos, ouis, & capra cum genita fuerint, septem diebus erunt cum matre sua; die aūt octauo, & deinceps offerri poterūt Dño. idem hr̄ Exo. 22. cap. deinde autem vsque ad annum completum vocabatur quodlibet anniculum: & sic offerri poterat. si aūt excederet annum iam nō poterat offerri hic tamquam agnus, sed offerretur in alijs sacrificijs tamquam aries.

An offerri posset in Pascha agnus habens caudam, vel aures amputatas. Quæst. XII.

SED quæret aliquis circa hoc quod dictum fuit de agno immaculato; an posset offerri agnus habens caudam, vel aures amputatas. Et forte aliquis dicet, ꝙ sic, quia q̄q̄ prohibeantur hic maculæ, tñ istæ non sunt prohibitę; quia sunt maculę nō simpliciter. dr̄ enim præcedenti. cap. ꝙ bos, & ouis, & capra, quæ habent aures amputatas, vel caudam, volūtarie offerri poterant: votum tñ ex eis solui non poterat. sed hic non soluebatur aliquod votum; ergo poterat dari agnus habens istas maculas. Respondetur, ꝙ non poterat offerri in isto sacrificio hmôi agnus, quia solum dicebatur supra, quòd animal habens caudam amputatā, vel aures posset sponte offerri. ergo qñ erat sacrificium, vel oblatio facta non spontanee; non poterat offerri animal harum macularum. hic aūt non erat oblatio spontanea; quia ideo dr̄ oblatio spōtanea; qm̄ aliquis nullo cogente, vel mandante offert. hic autem non erat sic; qm̄ nō offerebatur sponte ab aliquo iste agnus; sed Deo mandante offerebatur de sumptibus Sanctuarij: & sic erat obligatio ad offerendū: ideo non poterat offerri cum aliqua illarum macularum. *In holocaustum Domini*. Idest, quòd iste agnus offerebatur in holocaustū, & cremabantur omnes partes eius, nulla carnium parte proueniente sacerdotibus, vt habetur supra cap. 1. *Et libamenta offerebantur cum eo*. Vocantur libamenta sacrificiorum ea, quæ offerebantur cum quolibet sacrificio. s. panis, & vinum, & oleum, & thus, & sal. hæc enim in singulis sacrificijs offerebātur Domino, vt habetur supra ca. 2. nisi in quibusdā, quæ pertinebāt ad inuestigationes malorum, scilicet zelotypiæ, vt habetur Nu. 5. cap. ibi enim non ponebatur thus. & dicuntur libamina a libando: libare autē idem est quod bibere, vel degustare. & quāquam aliquando dicatur de rebus aridis, proprie tamen conuenit ad res liquidas: & sic sunt maxima illorū libamentorum, scilicet vinū, & oleum. & declarantur hic, quę sint ista libamēta, & in qua quantitate: cum dicitur. j. duæ decimæ. Erat autem generale in omnibus sacrificijs, quod semper offerrentur libamenta, sed quantitas non erat eadem, & in eis non referebat de quantitate salis quantum, vel quantū esset; nec differebat de quantitate thuris; sed relinquebantur ista in potestate, & voluntate offerentium. Alia autem tria libamina. s. oleum, & vinum, & panis erant in determinata quantitate; & variabantur s̄m ꝯditionem sacrificiorum diuersorum. de his hr̄ regula Nu. 15. *Duæ decimæ similæ*. Hic ponitur quantitas istorum libamentorū. & primo dr̄ de pane, ꝙ essent duæ decimæ similæ. i. de simila. erat enim simila farina delicata, ex qua fiebant panes nimis albi, & de ista offerebantur duę decimæ. i. duę decimæ ephi. est. n. ephi vna mensura magna apud Hebræos, & Aegyptios; & illa habebat decem partes, quarum quęlibet vocatur gomor, vt habetur Exo. cap. 16. cum dr̄, gomor autem decima pars est ephi. ideo cum dicitur, quòd darentur duæ decimę de simila, est dicere, quòd darentur duo gomor, vel vna quinta ephi. nam duæ decimæ faciunt vnam quintam, sicut duæ vicesimę faciunt vnam decimam. & assumebantur istæ duę decimæ, & conspergebantur oleo, sicut si conspergerētur aqua ad faciēdum pastam. & de istis duabus decimis aliquid proueniebat Deo, & aliquid sacerdotibus. *Incensum Domini*. Idest istæ duę decimæ offerebantur ad incensum Dñi. i. ad hoc, ꝙ incēderentur, quia incendebantur super altare holocaustorum. Non est tamen sensus, ꝙ istæ duę decimæ totaliter incenderentur, sed ꝙ offerrentur ad incēdendum: cum tamen oblatę essent, sacerdos accipiebat pugillum vnum de illis, vt poneret super altare cum oleo, & thure, reliquum autem manebat pro ipso sacerdote. sic patet supra cap. 2. cum dr̄. anima cum obtulerit oblationem sacrificij Dño, simila erit oblatio eius; funderque super eam oleum, & ponet thus, ac deferet ad filios Aaron sacerdotis, quorum vnus tollet pugillum plenum similæ, & olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare, in odorem suauissimum Dño, quod aūt reliquum fuerit de sacrificio erit Aaron & filiorum eius. Cum aūt offerrentur istæ duæ decimę cum agno anniculo, & imponeretur pugillus de simila, totum residuum pertinebat ad sacerdotem illum, qui offerebat. sic patet s̄. 6. cap. cum dr̄. omne sacrificium similæ quod coquitur in clibano, & quidquid in craticula, vel in sartagine præparatur, eius erit sacerdotis a quo offert; siue oleo conspersa, siue arida fuerit. *In odorem suauitatis*. Idest, ꝙ ista simila comburebatur ad hoc, quòd inde surgeret Dño odor suauis. Deus tñ odorem nullum sentit, cū non sit animal, nec habet potentiam odoratiuam, vt organa odorandi: hoc enim solis animatis rebus conuenit, & dato, quòd Deus odoraret, non est sibi iste odor suauis; qm̄ potius esset grauis, quia odor farinæ combustæ non est suauis odor. quomodo tamen hoc intelligendum sit s̄. 1. cap. declaratum est. *Liba quoque vini*. Idest sicut offeruntur libamenta de simila, ita offeruntur de vino, & adhuc magis proprie est in vino q̄ in pane; quia libare pertinet ad res liquidas, cuiusmodi est ipsum vinum, & oleum: panis aūt res arida est. Aliqui aūt volunt assignare differentiam inter libum, & libamentum, qm̄ libum dicunt esse ad rem liquidam, & tunc vinum dr̄ esse libum, & oleum quoque, qm̄ ista duo liquida sunt, libamentum aūt vel libamen dr̄ esse de re arida, sicut panis est, & sic vocat hic libum pro ipso vino, quia liquidum est. Ista differentia aliqñ obseruat, sicut vr̄ haberi Nu. 15. cap. non tñ semper obseruat, qm̄ aliqñ vocatur libamentum totum ipsum, quod offertur cum sacrificio carnium, scilicet panis, & vinum, & oleum, & thus. sic habetur 14. capitu. vbi vocantur omnia operamenta sacrificij libamenta. *Quarta pars hin*. Ista est mensura vini libādi cum sacrificio. s. quarta pars mensuræ cuiusdam, quæ vocatur hin. i. vnus sextarius. Dicunt enim aliqui, quòd hin dicatur esse mensura maior, & sextarius dicatur mensura minor, quæ dicebatur includi quater in sextario. Sed forte non videtur hoc conuenienter

Ephi quid sit.

Libum & libamētum differunt.

Hin quid sit.

ter dictum, quia sextarius denominat partem sextam: si ergo sit pars hin, non dicetur esse pars eius quarta, sed sexta: sicut dicimus de gomor qui est decima pars ephi; & propter hoc vocatur dicima sine aliqua con notatione, ita erit de sextario, quia si alicuius pars est, erit sexta pars, & quando dicitur hic, quòd fundatur quarta pars hin, debet magis intelligi, quod quarta pars hin sit sextarius, & dimidius, sicut quarta pars numeri senarij est vnum cum dimidio, & duo sextaria erunt tertia pars hin, & tres sextarij sunt medietas hin: quatuor autem sextarij non sunt quatuor quartæ, sed qua tuor sextę. De oleo nihil dicitur hic, in qua mensura esset. & forte aliquis dicet, quòd nō offerebatur oleū, in ista oblatione, sed falsum est. quia supra 2. cap. dicit, quòd si fuerit facta aliqua oblatio de simila, debet fundi super eam oleum. & sic intelligitur, quòd semper fundetur oleum, cū indiffinita legis æquipolleat vniuersali. Item patet, quia in eodem cap. ponuntur omnes modi ad offerendum panem, siue sit simila non cocta, siue panes de clibano, siue lagana, siue panes de craticula, aut sartagine. & de omnibus his dr̄, quod ponet̄ in eis oleū: ergo quandocunque fieret oblatio panis, oleum ponendum erat. Item si pp hoc diceremus, quod non poneretur hic oleū, quia non fit mentio de illo, eodem modo diceremus, quod nō poneretur thus, quia de illo nihil dr̄, nec poneret̄ sal, & tamen necesse erat in omni sacrificio poni sal, vt hr̄. s. 2. cap. quidquid obtuleris sacrificij, sale cōdies: nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo, in omni oblatione offeres sal. Itē patet hoc Nu. 15. cap. vbi iubetur, quod quicunque aliquis obtulerit oblationem holocausti, vel victimam pacifi cā sponte, vel vota soluendo, vel offerendo munera, debet poni simila, & vinum, & oleū. sed istud de quo hic dr̄ erat holocaustum. ergo oportebat poni in eo oleum. Dicendum est igitur, quod fuit hic oleum positū, quamquàm non exprimatur. Causa autem quare nō exprimebant̄ istę omnes res est, quia omnia ista erāt quædam operamenta sacrificiorum, quæ vocantur libamenta, cum ergo iubeatur de vno, intelligitur de reliquis, non oportet ergo semper exprimi de omnibus. Cum autem quæris quantum de oleo funderetur in hoc sacrificio. Respondendum est, quòd fundebatur quarta pars hin, s. tantum quantum de vino. hoc autē vr̄, quia cum ex superioribus probatum sit, quod esset necessarium poni hic oleum, & tn̄ non dicitur quantū. ergo poneretur tantum quantum de vino; aliàs fuisset expressa mensura determinate. Itē patet hoc Nu. 15. cap. qm̄ ibi quando ponitur regula de varijs libamentis sacrificiorum, tantum ponit̄ semper de oleo sicut de vino. *Panem, & polentam, & pultes non comedetis*. Hic vetat Deus comedi aliquid de panibus, & segetibus, donec offerrentur primitiæ Domino. Iussum enim fuerat supra vt offerrent̄ primitiæ Domino de segetibus, & quia dicuntur primitiæ esse primæ, scilicet id quod ante omnia alia venit, oportet vt anteq̄ aliquid de segetibus comedatur, offerantur Domino: si enim aliquis prius de eis comedat, quàm Domino offeret, iam non vocabuntur primitiæ; quoniam alius iam comedit primitias, sed erunt illa quædā iura, vel dona dāta Domino. Et vetantur hic tria, scilicet panes, polenta, & pultes. panes dicuntur esse facti ex farina redacta in pastam: polenta dicitur esse cibus factus ex granis tostis ad ignem, & decorticatis, pultes dicuntur esse cibus factus ex farina cocta in aqua. Si tamen comederentur aliquæ spicæ euellendo eas virides, & comedendo sine aliqua alia operatione, antequam primitiæ darent̄, non erat interdictū: qm̄ illud agit ꝯ decimarū solutionē, quod transit in formā cibi, & sic est de pultibus, pane, & polenta, isti. n. sunt veri cibi, & habēt formā ciborū. si tn̄ aliquis comedat grana viri-

Polenta, & pultes quid sint.

F dium spicarum, non faciendo alios apparatus, non habebat formam cibi, q̄q̄ sit aliquis cibus. non ergo prohibetur hic comestio spicarum viridium, sed panum, polentæ, & pultium. *Vsque ad diem qua offeretis ex ea Deo vestro*. Idest, quòd primo oportebat ex segetibus nouis primitias offerri, quàm ex ea quidquam comederetur. poterat tamen fieri polenta, & pultes ex segetibus antiquis, existentibus nouis segetibus, antequā de illis offerrentur primitiæ, quia in antiquis iam oblatæ fuerunt primitiæ. *Præceptum est sempiternum*. Scilicet hoc quod est offerri primitias frugum, est præceptum sempiternum. Nō est autem accipiendum sempiternum proprie, quoniam tunc significat id quod

G non habet finem, quamquàm habuerit principium hoc enim nulli legi cōuenit, quia nullā lex sic est ęterna, nec etiam ipsum nouum testamentum, quia post diem iudicij nulla lex erit, ergo nec noua. Alio modo accipitur pręceptum sempiternum pro illo pręcepto, cui non succedit alterum contrarium, quamquàm illud finem aliquando habeat. & isto modo dicimus legem nouam esse æternā, sicut dixit Christus, quando consecrauit corpus suum, & sanguinem: Hic est calix noui, & æterni testamenti in meo sanguine. quamq̄ dicatur, quòd ista particula non sit posita a Christo, quia non reperitur in euangelijs, vel in epistolis, determinatum tamen est ab Ecclesia quod Christus ista dixerit, vt patet extra de celeb. missa. c. cum Marthæ. & sic verum est, quòd lex noua est ęterna, quia non succe-

H det ei alia lex, q̄q̄ ipsa aliqn̄ desinet. s. i. die iudicij. Lex autem vetus non potest vocari isto modo sempiterna, quia ei alia successit. s. nouum testamentū, sed vocatur lex sempiterna i. magno tempore duratura. *In generationibus cunctisque habitaculis vestris*. Idest durabit ista lex per omnes generationes vestras, idest quamdiu durauerint filij vestri, & filij filiorū, & sic de alijs durabit ista lex. etiam hoc erit in cunctis habitaculis vestris. i. quod ista lex habebit vigorem in omnibus habitaculis vestris. Et ista litera pōt intelligi dupliciter. Vno modo in omnibus habitaculis vestris, idest omnes domus vestræ erunt obligatæ ad hanc legem. talis modus loquendi habetur Exo. 35. ca. cum dicitur. non succendetis ignem in cunctis habitaculis vestris per diem sabbati. in quo obligat omnia habitacula ad

I istam legem excludens Sanctuarium. simile habetur supra in litera, cum dicitur, sabbatum Domini est in cunctis habitaculis vestris, quasi dicat, omnes habitationes vestræ tenebuntur ad obseruationem sabbati. Sed iste sensus non potest stare, quia tunc est sensus, quòd de qualibet domo Hebręorum deberet esse solutio primitiarum. quod est falsum, quia non poterāt Israelitæ omnes soluere primitias frugum ad offerendum, quia veniebant de terris longinquis, & non poterant secum primitias frugum portare. potissime cū deberent segetes meti in eadem die, quā offerebantur ad incendendum super altare. Alio modo est sensus in cunctis tabernaculis vestris, idest, quod ista lex tenebit in cunctis tabernaculis vestris, idest quamdiu

K manserint habitacula vestra. & tunc est sensus, quod ista lex manebit in generationibus & habitaculis vestris. i. quamdiu manerent generationes de habitaculo vestro. *Numerabis ergo*. Hic ponitur de secunda solennitate, quæ erat dies Pentecostes. & ista est (vt aliqui volunt) ad memoriam legis datę. nam sicut fuit magnum Dei beneficium eductio Israelitarum de Aegypto, & pro hoc celebratum fuit festum azimorum, ita fuit magnum beneficium datio legis in monte Synai. & ista fuit significata per festum Pentecostes, quia fuit quinquaginta diebus de exitu ab Aegypto, vt declaratum est Exo. 19. Et sicut in pręcedenti festo iubebat Deus offerri primitias de segetibus

De solennitate Pentecostes.

bus in manipulo, ita iubebat, vt in hoc festo offerrentur primitiæ de panibus cęteris, vt habetur infra in litera. & primo ponitur hic quando esset istud festum Pentecostes, & declaratur hic, quòd est post quinquaginta dies, & ob hoc vocatur Pẽtecostes, vel festũ hebdomadarum, vt infra dicetur. *Numerabitis ergo ab altero die sabbati in quo obtulistis manipulum*. Ponitur hic quomodo computandi sunt quinquaginta dies, qui esse debebant inter Pascha, & Pentecosten, & dicitur quod erant computandi ab altera die post sabbatum, scilicet a secunda die azimorum, & tunc cum acciperentur septem hebdomadæ perfectæ, & sequens dies esset Pentecostes, efficiebant quinquaginta dies. Sciẽdum autem, quòd in ista computatione quinquaginta dierum non accipiebatur vterque dies Paschæ, sed ponebatur vnus eorum exclusiue, scilicet dies Pentecostes, vel primus dies azimorum. vnde si vterque cõputaretur, darentur quinquaginta vnus dies. ad hoc autem accipiebantur septem hebdomadæ integrę, & faciunt dies quadraginta nouem. præter hoc accipiebatur vnus dies post istas hebdomadas septẽ, qui erat dies quinquagesimus, & iste erat dies Pentecostes. Ante computationem autem septem hebdomadarũ accipiebatur vnus dies, scilicet dies primus azimorũ: & sic erant quinquaginta vnus dies: & hoc modo a festo Paschæ vsque ad Pentecosten, secundũ Iudæos, erant quinquaginta dies non computando primum diem, scilicet Paschæ, & tamen secundum computationem Christianorum a festo Paschæ vsque ad Pentecosten non sunt quinquaginta dies, nisi includatur vterque dies Paschæ: & vt accipiatur vnus dies exclusiue, ponitur hic, quòd istæ septem hebdomadæ non sunt computandæ a primo die azimorum, sed a secundo. & hoc est quod dicit hic litera, scilicet. *Ab altera die sabbati*. Idest ab alia die post sabbatũ. dicitur alia dies post sabbatum secunda dies azimorum. prima autem vocatur sabbatum, quoniã erat solennitas, & vacabatur ab omni labore. sequentes autẽ dies non erãt sabbata, quia non erat in eis solennitas, sed solum in primo, & septimo, vt supra dictum est. *In quo obtulistis manipulum primitiarum*. offerebatur manipulus primitiarum in secunda die azimorum, vt supra dictum est. dicitur autem ille manipulus primitiarum tamẽ vnus sit, non quidem, quòd vnicus offerretur manipulus, quia plures erant, vt supra dictum est. Sed dicit hic de vno manipulo, quia in multis vnus eligebatur, & cremabatur partim coram Domino, vt supra dictũ est. *Septem hebdomadas plenas*. Ad inueniendũ istud festum fiebat computatio hebdomadarum septem: & propter hoc vocatur istud festum hebdomadarũ. vt habetur Deute. 16. cap. & in alijs locis. dicitur autẽ, quod computentur istæ hebdomadæ plenę, ad significandum plene, quòd dies Pentecostes, qui per istas computationes inuenitur, erat dies extra istas septem hebdomadas: nam si esset in fine istarum septem hebdomadarum, iam non essent hebdomadæ plenę. quia vna dies esset adempta vltimæ hebdomadæ. computabantur ergo istæ integre, & post eas in die sequenti erat Pentecostes, alioquin non essent quinquaginta dies a primo die azimorum vsque ad Pentecosten exclusiue. *Vsque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ*. Idest, quòd debet fieri ista computatio, vt acciplantur septem hebdomadæ integrę: & post eas alia dies, quę est post expletionem septimæ hebdomadæ plenę, idest. *Quinquaginta dies*. Scilicet, quod ista cõputatio erit quinquaginta dierum ab eo die, quo incępta est vsque ad diem, quo finitur inclusiue, scilicet accipiendo septem hebdomadas plenas, & vnam diem post illas erunt dies quinquaginta: & sic manebit semper primus dies azimorum exclusus, vt ab eo vsque ad

Fest. heb-domadarũ.

A diem Pentecosten sint quinquaginta dies. *Et sic offeretis sacrificium nouum*. Idest offerentur alię primitiæ, sicut offerebantur in festo azimorum.

Circa quod considerandum, quòd in festo Pentecostes erant tria, sicut in festiuitate azimorum. Primum erat vacatio a laboribus, secundum oblatio de panibus, tertium oblatio de animalibus. In primo dicendum est, quòd in festo Pentecostes erat vna dies obseruationis solum, & in hoc differebat a festo azimorum, in quo erant septem dies, & primus, & vltimus erant in magna obseruatione, intermedij autem non. Vnde quando agiẽ de istis festiuitatibus hic, & Deut. 16. & in alijs locis, non ponitur pluralitas dierum, sed solum fit mentio de vna die obseruationis, in alijs autem fit mentio de pluribus. Secundum quod erat in

In festo Pẽtecost. tria erant obseruanda.

B isto festo, erat oblatio de panibus. nã sicut in superiori festo offerebantur primitię de spicis virentibus, ita hic offerebantur primitiæ de panibus nouis. Et sicut antequam offerretur manipulus spicarum, non licebat alicui facere cibum de spicis, faciendo polentam, aut pultes, ita antequam offerrentur panes primitiarũ in festo pentecostes, non licebat alicui comedere de panibus: & erat conueniens tempus ad faciendum ista, quia cum in festo azimorum nondum essent spicę maturę, sed ibi aliqualiter virentes offerebantur super altare, & post istud festum inciperent meti segetes ad festum Pentecostes, quod erat postea per dies quinquaginta, esset iã tempus comedendi de panibus nouarum frugum, cum istud festum veniret. ideo iussit in eo Deus sibi dari primitias de panibus nouarum

C frugum, scilicet duos panes de duabus decimis. Tertium quod erat in isto festo, erat in oblatione animalium: fiebat enim oblatio animalium multorum, sicut habetur infra in litera. & Num. 28. ca. de quo magis postea dicetur. *Et sic offeretis sacrificium nouum Domino*. Idest postquam computaueritis istos dies quinquaginta, facietis sacrificium nouum Domino. vocatur sacrificium nouum id quod soluebatur in primitijs panum, sicut accipit litera. Non enim potest accipi hic sacrificium pro sacrificio animalium, quia dicitur, quòd erat sacrificium nouum, quod fiebat de animalibus, quia quotidie assuetum erat. Vocatur autem proprie nouum sacrificium primitiarum,

D quia illa die offerebantur panes de nouis frugibus, & ante hoc non offerebantur. *Ex omnibus habitaculis vestris*. Idest omnes Hebręi obligabantur ad istã oblationem, quæ erat de panibus primitiarum.

An omnes Iudæi cogerentur offerre panes in die Pentecostes, vel solum volentes. Quæst. XIII.

Et in hoc differebat oblatio ista ab oblatione primitiarum in manipulo spicarum, quoniam non cogebantur omnes Israelitę offerre manipulos spicarum. hic autem iussum est omnibus, quod offerant. Et si dicas, quomodo poterant offerre illi, qui erant de terris longinquis, Domi

E no panes primitiarum de nouis frugibus, quoniam non poterant eos ducere de terra sua?

Respondendum est, quòd quamquàm Iudæi non ducerent panes primitiarum de terra sua, tamen in loco Sanctuarij istos ad vendendum reperirẽt. sic enim erat de animalibus pertinentibus ad sacrificia, quoniam vendebantur in loco illo pro venientibus, vt haberent vnde offerrent, quod patet, qñ Iesus quando introiuit in Sanctuarium, & eiecit inde ementes, & vendentes primo, & euertit mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas, vt habetur Matth. 21. c. sed columbę venditę ad sacrificium erãt, scilicet ad sacrificium pauperum, cum sit minimum sacrificium:

ficium: ideo erant ibi in Sanctuario, vt ibi venderent: sic ergo de alijs intelligendum est, quę pertinebāt ad sacrificium, vel quascunque oblationes, quia ibi venderent ea venientibus illi qui erāt in loco. Sed quęres quomodo vocatur hic sacrificium oblatio facta de panibus, quoniam sacrificium ad animalia pertinet? Respondendum est, quòd quamquàm sacrificium ꝓprie dictum de animalibus magis dicatur, quàm de alijs rebus oblatis, tamen in panibus adhuc sacrificiũ est. sic patet supra 2. cap. vbi vocatur simila sacrificiũ, & dicitur, quòd offeret sacrificium de simila, vel de sartagine: sed omnia hæc ad panem pertinent. sic etiā habetur Nu. 15. cap. vbi magis vocatur sacrificium ipsum, quod offertur de pane, quàm de carnibus. nam dicitur ibidem, quòd qui obtulerit victimam, offerat, & sacrificium de simila. Et quantum ad istum modũ consueuit distingui, vt ipsa oblatio de carnibus vocetur victima, vel hostia, oblatio autem de panibus vocetur sacrificium, & oblatio de vino, & oleo vocetur libamen, aut libum, vel libamentum, licet in communiore locutione id quod de carnibus est, vocemus sacrificium. *Panes primitiarum duos*. Istud determinatur de oblatione primitiarum. Non enim determinabatur quantitas oblationis in primitijs festi azimorũ, quia ibi nō erat sub obligatione talis oblatio, hic autē est sub obligatione: vnde ponuntur hic panes duo dādi a quolibet offerente, & isti erant de duabus decimis, idest de duobus gomor, quoniam gomor est decima pars ephi: & vtrumque erat mensura. cum autē accipitur decima sine determinatione, scilicet cuius erat decima, accipitur pro decima parte ephi. Aliq. n. dicunt, quòd isti panes erant de duabus decimis, idest quilibet erat de duabus decimis farinæ constans. sed non videtur esse conuenienter dictum, sed magis videtur dicendum, quòd essent duo panes, & de duabus decimis, scilicet quilibet de vna decima, quoniā valde magnus panis esset, qui duas decimas haberet.

Nunquid cum istis panibus offerrentur libamenta. Quest. XIIII.

QVAERET aliquis, an cum istis panibus offerrentur libamenta, scilicet vinum, & oleũ & sal, & thus, quæ erant communia libamēta, vt patet supra 2. cap. Et videbitur alicui dicendum, quòd sic, quia ista nunquam separabantur: cum ergo offerretur hic panis, offerrentur quoque libamenta. Sed dicendum est, quòd non offerebantur aliqua libamēta cum istis panibus, & dicet aliquis causam esse, quia offeruntur libamenta cum ipsis sacrificijs carnium, vt habet Nu. 15. cap. & ex multis alijs locis, hic autem solum offertur panis. ideo non erant cum eo libamenta. sed dicetur hoc esse falsum, quia quandocunque aliquis offert sacrificium de simila, offert thus, & oleum, & alia libamenta cum illa, vt habetur supra 2. cap. Item dicitur ibi de oblatione noui farris fracti de spicis adhuc virentibus, ideo dicendũ, quòd etiam cum pane offerebantur libamenta. sed hic non poterant offerri, quia iste panis erat fermentatus, & non poterat directe poni in sacrificio, cum nō cremaretur. Et quia libamenta sunt ea, quæ ponunt cum sacrificio, quod principaliter offertur, & crematur in altari, quando non est aliquod tale, nec etiam cum eo libamenta erunt: sed hic offerebantur panes isti primitiarum, qui erant fermentati: & de fermēto, & fermentato nihil ponebatur super altare ad cremādum. s. 2. cap. ideo cum his panibus non offerebantur aliqua libamenta, cum illa essent, vt aliqua pars eorũ cremaretur super altare. & ista est causa vera. *Similæ fermētatæ*. Idest, ꝙ isti panes erāt de simila, & fermēta-

F ti. Aliqs intelligeret hos debere esse de simila nō fermentata, quia Deus fermentum nolebat: ideo expressum est, ꝙ essent fermentati. Et ꝑ hoc dicendum, ꝙ isti panes non pertinebant aliquatenus ad Deum, ita vt de eis quidam cremarentur super altare: nam prohibitum erat Domino cremari fermentata: sacerdotes tamen accipiebant illa in partem suam. Et q̄q̄ Deꝰ vetaret cremari super altare fermentata, tamen non vetabat offerri, vt hr̄ s. 2. cap. omnis oblatio, quæ offertur Domino absque fermento fiet, nec quidq̄ fermēti aut mellis adolebitur in sacrificio Domini: primitias tantum eorum offeretis, & munera, super altare vero non ponentur in odorem suauitatis. & quoniam
G ista fermentata non poterant prouenire aliquatenus Deo, necesse erat, vt prouenirent in partem sacerdotum, quoniam omnia, quę offerebantur, partim Dei, & partim sacerdotis erant. Si autem contingeret aliquando, ꝙ sacrificia aut oblationes ad Deum non ptinerent, omnia iura pertinebāt ad sacerdotes, qm̄ simpliciter omnia iura Sanctuarij sacerdotum erant, vt hr̄ Nu. 18. cap. *Quos coquetis in primitias Domini*. Idest coquetis eos, vt soluatis inde primitias Domino. s. ꝙ primo acciperent quantitatem duarum decimarum de simila, & de illis fierent duo panes qui offerrent, vt hic patet. *Offeretisque cum panibus septem agnos*. Hic ponitur sacrificium in animalibus, quod fieri debebat in die Pentecostes, & istud erat potissime, qm̄ erant multa sacrificia. Et dr̄ primo de agnis immaculatis se-
H ptem, de quibus quæret aliquis quomodo offerrent. s. an in holocaustũ, vel pro pc̄tō, vel in hostias pacificas. Et respondet, ꝙ erant ista holocausta sicut. j. hr̄. & dato, ꝙ non exprimeret, quid esse deberent talia sacrificia, dicendum esset, ꝙ erant holocausta. Nam cũ aliquid iubet offerri, & non exprimitur in quo genere oblationis, intelligēdum est, ꝙ est oblatio holocausti, quia illa potissima est, & magis ad honorem Dei.

Quō septē agni immaculati offerentur.

An hæc sacrificia sint eadem cum illis, quæ habentur Nu. 28. cap. vel sint superaddita. Quæstio. XV.

QVAERET adhuc aliquis, an ista sacrificia sint eadem cũ illis quæ habentur Nu. 28. c. vbi agitur de sacrificijs omnium festorũ.
I Et dicet aliquis, quòd eadem sint, quia ibi ponuntur plene omnia sacrificia festorum, ergo quidquid hic ponitur, dicendum est, quòd est de illis quæ ibi exprimuntur.

Respondendum est, quòd ista sacrificia non sunt eadem cum illis, quæ ibi iubentur, quamquàm ibi iubeantur septem agni, & hic totidem: & ibi vnus hircus & hic alius: differunt tamen quantum ad sacrificia arietum, & vitulorũ: quia hic iubetur offerri vnus vitulus, & duo arietes: ibi autem eꝯrio duo vituli, & vnus aries. Item differũt sacrificia ista ab illis, quia hic ponuntur duo agni anniculi pro hostijs pacificorum, ibi autem nulla pacifica hostia iubetur. Dicendum ergo ꝙ totaliter differebant sacrificia diei Pente-
K costes, quæ iubentur hic, & ea quæ habentur Nu. 28. ca. sed ista erant superaddita illis. Vnde sciendum, quòd in hac die, ex iure & necessitate festi, offerebant agni anniculi decem & octo, scilicet septem qui iubentur hic, & septem qui iubentur Num. 28. cap. & isti erant in holocaustum specialiter propter diem festi: & alij duo agni anniculi, qui offerebātur in sacrificium matutinum & vespertinum: & hoc pertinet ad holocaustum, & est iuge sacrificium. Offerebantur etiam alij duo agni anniculi in hostias pacificas, vt habetur hic, & isti erant ex conditione festi: & sic erũt decem & octo agni anniculi. offerebantur quoque tres vituli. s. duo vituli, de quibus dicitur Nume. 28. cap. & vnus vitulus

tulus de quo hic: & hoc erat ex conditione festi: erãt quoque ista in holocaustum. offerebantur etiam tres arietes, duo de quibus hic, & vnus de quo Numeri 28. capitu. & sic erant simul omnia animalia, quæ illa die offerri iubebantur, decem & octo, scilicet agni anniculi, decem & octo, arietes tres, vituli tres, & hirci duo.

Quando autem supra arguebatur, quòd essent sacrificia eadem, de quibus hic, & de quibus Numeri 28. capitu. dicendum non posse stare, vt declaratum est. Nec etiam tenet ex hoc, quia ibi declarantur omnia sacrificia festorum. Nam si ideo dicamus, quòd sacrificia quæ ponuntur hic, & Numeri 28. capitu. sint eadem, & ob hoc quicquid ponitur hic, habetur ibidem. Dicendum esset, quòd agnus anniculus, de quo dicebatur supra in festo azymorum, quòd offerretur cum manipulo spicarum, non differret a sacrificijs festi azymorum, quæ habentur Numeri 28. capitu. Sed falsum est, quia in omnibus diebus ponuntur ibidem sacrificia æqualia: hic tamen augetur pro secundo die azymorum agnus anniculus, qui offeratur cum manipulo spicarum, & non fiebat hoc in aliquo aliorum dierum. Quòd autem Numeri 28. capitu. ponantur plene sacrificia festorum, verum est quantum ad illa, quæ sunt sacrificia per se, non facta cum aliqua speciali cęremonia, scilicet quòd non fiant ex causa alicuius cęremoniæ specialis. Et sic est, quòd sacrificia illa quæ habentur Numeri 28. capitu. in festo azymorum & Pentecostes fiebant absolute; non propter causam alicuius cæremoniæ specialis propter honorem festorum, & illa plene ponuntur: alia autem sacrificia sunt, quæ fiunt propter speciales cęremonias. Et sic erat de agno anniculo, qui offerebatur cum manipulo spicarum: nam ille solum offerebatur propter primitias oblatas. Ita autem & in festo Pentecostes offerebantur aliæ primitiæ, scilicet de panibus nouarum frugum, & propter has fiebant multa sacrificia, de quibus hic, scilicet septem agni anniculi, & duo arietes, & vnus vitulus: & hoc in holocaustum, & duo agni anniculi in hostias pacificorum. Sacrificia autem, quę habentur Numeri 28. capitu. Non erant propter decimas oblatas: sed propter honorem festi solum. *Immaculatos anniculos*. Dicuntur esse agni immaculati, quia non debent habere aliquam de maculis, de quibus dicitur pręcedenti capitu. quæcunque enim illarum sit, repellit a sacrificio. Dicuntur anniculi, scilicet non maiores vno anno, nec minores octo diebus, vt supra declaratum est. *Vitulum de armento vnum, & arietes duos*. Ista etiam animalia offerebantur in holocaustum, vt hic patet. Et hoc erat, vt de omni genere animalium immolaticiorum offerretur holocaustum. De numero autem istorum animalium immolandorum, quare tot essent, & non plura, nec pauciora, ratio reddi non potest: quoniam ista dependent pure a voluntate legislatoris, sicut assignationes, & præfixiones ad aliquid agendum, vel determinationes quantitatis pœnarum; quoniam non est maior ratio sic quàm aliter fieri, vt iam alibi dictum est. *Et erunt in holocaustum*. Idest omnia ista animalia supradicta erunt pro holocausto: in alijs autem generibus sacrificiorum, scilicet in pacificis hostijs, & pro peccato, non ponitur tanta differentia, & multitudo offerendorum animalium, quia solum ponitur vnus hircus pro peccato, & duo agni anniculi in hostias pacificas. Causa huius est, quia holocaustum fit directius ad laudem Dei, quàm alia sacrificia; quamquam etiam in alijs sacrificijs laus Dei intendatur. Magis ergo debuit multiplicari id, quod est ad laudem & honorem Dei, quàm cætera.

A Quòd autem holocaustum directius pertineat ad laudem Dei specialius quàm alia, apparet, quia alia sacrificia habent specialem causam ex nobis, scilicet hostia pro peccato ad peccatorum expiationem, & hostia pacifica ad pacem habendam, scilicet pro aliquo obtinendo, vel pro gratiarum actione, scilicet pro rebus obtentis: holocaustum autem non habet aliquam specialem causam ex nobis, ergo videtur, quòd fiat magis propter laudem Dei.

Item patet hoc, quia de holocausto Deus sibi omnia suscipiebat, faciens cremari carnes, & caput, & pedes, & intestina, vt habetur supra primo capitu. De sacrificijs autem pacificis solos adipes suscipiebat, nisi esset victima pacifica de genere ouium: tunc enim
B assumebat caudam cum adipibus, vt habetur supra capitu. 3. In sacrificijs autem pro peccato nihil præter adipes Deus habebat. In sacrificijs autem pro delicto accipiebat adipem, & caudam, vt patet supra sexto capitu. Magis ergo holocaustum pertinebat ad Deum quàm cętera sacrificia. *Cum libamentis suis*. Sunt libamenta istorum sacrificiorum quædam apparamenta, cum quibus offerebantur, scilicet panis, & vinum, oleum, thus, & sal. de quibus supra secundo capit. Vocantur autem libamenta omnia, siue arida, siue sicca, quæ offeruntur cum sacrificijs carnium: quamquam aliquando supra fiebat differentia, quòd liba pertinerent ad res liquidas, vt vinum, & oleũ: & libamẽta, vel libamina pertinerent ad res aridas, vt ad panẽ, & thus, & sal: sed hic nihil distinguitur. vñ ista
C differẽtia magis est aliquando obseruata per accidens quàm ab intentione dicentis. *In odorem suauissimum domino*. Idest omnia ista animalia cremabuntur, vt surgat inde domino odor suauis. De hoc autem supra declaratum est. *Facietis, & hircum pro peccato*. Duo hirci pro peccato immolabantur hac die: vnus cum primitijs, de quo hic: & alius sine primitijs, de quo habetur Numeri 28. capitu. Et erat hoc pro peccato totius populi. nec fiebat specialiter pro aliquo peccato, sed generaliter pro omnibus peccatis populi. nam aliàs solebat fieri sacrificium pro peccatis specialibus, de quibus dicitur supra quarto & quinto capi. Hic autem sine conscientia alicuius specialis sceleris, fit sacrificium. Sic enim fit in festo propitiationis, vbi non
D oratur specialiter pro aliquo peccato, sed pro omnibus peccatis populi: quamquam aliqua peccata specialiter exprimantur, vt declaratum fuit supra 16. capitu. vbi de hoc. & dicitur, facietis hircum, idest immolabitis: quoniam facere in modum sacræ scripturę accipitur pro disponere, vel ornare, etiam si res esse non suscipiat, & sic dicitur aliquis facere capillos, idest scindere vel ornare, vt est modus vulgaris loquendi. Sic etiam sacra scriptura sępe loquitur, cum dicat fieri vnum animal in holocaustum, & alterum in hostias pacificas, vel pro peccato. sic habetur supra 14. capit. Iste etiam modus loquendi est apud poetas, vt quòd aliquis dicat, ego facio vaccam, idest dispono eam in
E cibos. sic loquitur Virgilius in Bucolicis in ecloga. 3. quæ incipit.

Dic mihi Damęta cuium pecus an Melibæi? cum dicit.
Cum faciam vitulam pro frugibus ipse venito.

Idest dum ego coquo vitulam, vade pro pane. *Duosque agnos anniculos in hostias pacificorum*. Etiam iubentur hic offerri hostię pacificæ. & quamquam non uideatur esse aliqua causa specialis, pro qua fiant hostię pacificæ, siue pro pace habita, idest pro gratiarũ actione, vel pace habenda, aut obtinenda aliqua re: tamẽ fiebat immolatio pacifica pro aliquo istorum in generali, sicut dicebatur sacrificium pro peccato in generali fieri.

Cuius ista pacifica sacrificia erant, quæ offerebantur in festo azymorum; & a quo offerebantur.
Quæst. XVI.

SED quæret aliquis, cuius erant ista sacrificia pacifica: nam de cæteris non est dubium. Holocaustum enim siue offeratur ab aliqua persona priuata; siue offeratur de sumptibus communibus sanctuarij, non est aliqua ratio dubitandi, cuius sit illud holocaustum, quia vtroque modo cōuenienter fieri potest. De sacrificio autem pro peccato etiam satis notum est, quoniam potest fieri aliquando pro peccato vnius hominis, aliquando autē pro peccato totius populi. Sed de pacificis hostijs est dubium, quomodo oblatæ fuerint hic, & a quo. Non enim potest dici, quòd essent oblatæ de sumptibus sanctuarij, quia illa offerebantur de sumptibus sanctuarij, quæ ad solum Deum pertinebant, vt sacrificium iuge matutinum, & vespertinum. Sacrificium autem pacificum non est specialiter pro Deo, sed magis pro ipsis offerentibus: offerunt enim vt impetrēt aliquam rem, vel quia eam iam impetrauerunt. ideo non debet fieri hoc de sumptibus sanctuarij.

Item patet, quoniam in oblatione pacifica ad ipsos offerentes pertinent omnes carnes sacrificij, præter armum dextrum, & pectusculum, vt patet supra septimo capitu. oportebat ergo dari hic aliquos offerentes ad quos pertinerent istæ carnes hostiarum pacificarum: sed hoc non potest referri ad quamlibet personam priuatam, quia tunc esset sensus, quòd quilibet de populo offerret pro se ista sacrificia supradicta. Sed hoc stare non potest, quia non sufficeret quilibet de populo tot sacrificia offerre, nec sacerdotes sufficerent tot animalia immolare, & disponere in sacrificium.

Respondendum est ergo, quòd ista oblatio non fiebat specialiter a quolibet de populo, sed fiebat pro toto populo, & tunc manet dubium, quia cum carnes sacrificiorum pacificorum pertineant ad eum, qui offert, præter armum dextrum, & pectusculum; quomodo poterit totus populus comedere de his hostijs pacificis; cum sit multitudo immensa populi, & duo agni solum sint oblati in hostias pacificas?

Dicendum est, quòd in ista oblatione pacifica fiebat contra legem communem aliarum pacificarum hostiarum, scilicet in cæteris pertinebant carnes ad offerentes, hic autem cum a toto populo oblati fuerint isti duo agni in hostias pacificas, non cedebant in ius populi, sed in ius sacerdotum. & hoc non erat, quia Deus vellet, quæ erant populi, dare sacerdotibus: quia in alijs sacrificijs pacificis nunquam hoc facere consueuerat, sed hoc factum est, quia carnes pacificarum hostiarum erant inutiles toti populo, cum ad nihil sufficeret accipere carnes duorum agnorum pro tam numerosa multitudine. tribuit ergo sacerdotibus istas carnes, quia eis proficere poterant, sicut immediate habetur. *Cumque leuauerit eos sacerdos.* Hoc non refertur ad omnia superiora; quia non eleuabantur omnia illa, potissime quia dicitur immediate, quòd cedent in vsum sacerdotis, & non potest intelligi de omnibus supradictis, quia holocausta, de quibus supra dicebatur, non possunt pertinere sacerdotibus, nec alicui homini, sed soli Deo, & cremabantur super altare. Eleuatio autem ista, de qua hic dicitur, erat quòd postquā sacerdos immolabat victimas pacificas, & fundebat sanguinem apud altare, eleuabat super manus suas pectusculum, & armum, & adipes porrigendo manus sursum, & deorsum, ante, & retro, dextrorsum, & sinistrorsum: & ista erat propria cæremonia sacrificij pacifici, de qua magis dictum est

F supra septimo capitu. *Cum panibus primitiarum.* Scilicet quòd carnes duorum agnorum pacificorum eleuarētur coram domino, & simul panes primitiarum. Vocantur hic panes primitiarum panes facti de duabus decimis similę, vt dictum fuit in litera, & isti erant fermentati: eleuabantur quoque modo eleuationis carnium pacificarum faciendo easdem cæremonias. Isti tamen panes non cremabantur super altare, nec aliquid eorum, quia erant fermentati, vt dicitur hic. De fermentis autem, & fermentatis nihil super altare crematur, vt habetur supra secundo capitu. cum dicitur, omnis oblatio quæ offertur domino, absque fermento fiet; nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificium domini: primitias tantum eorū offeretis & munera: super altare vero non ponentur

G in odorem suauitatis. *Coram domino.* Idest quòd ista eleuatio panum & carnium fiebat coram domino, scilicet coram altari holocaustorum, in quo specialiter erat Deus, vel coram ostio tabernaculi, in quo fiebant omnes oblationes. & vtrunque propinquum erat. *Cedent in usum eius.* Idest in vsum sacerdotis. hoc refertur solum ad ista sacrificia pacifica, quæ dicta sūt immediate: nam non potest referri ad superiora, quæ erant holocausta, quia de illis nihil attinebat ad sacerdotem præter pellem, quæ dabatur immolanti, vt habetur supra capitu. sexto. De sacrificio autem pro peccato quamquam ista litera non loquatur; tamen manifestum est, quòd carnes illius pertineāt ad sacerdotem, quamquam aliqui dicant, quòd cremabantur to

H taliter: causam huius assignant, quia erat hircus oblatus pro peccato multitudinis, & in sacrificio oblato pro multitudine nihil proueniebat sacerdotibus, quoniam cremabatur totaliter animal cum fimo, & corio, vt habetur supra quarto capitu. sic ergo hic, quia pro toto populo offerebatur istud sacrificium.

Ad quē pertineret carnes sacrificij pro peccato, & quare non introducebat de sanguine eius in sanctuarium.

Dicendum est, quòd non sufficiebat esse sacrificiū pro peccato populi ad hoc, quòd cremaretur totaliter: sed requirebatur quòd de sanguine eius introduceretur intra sancta sanctorum, sicut dicitur supra sexto capitu. scilicet hostia, quæ cęditur pro peccato, cuius sanguis infertur in tabernaculum testimonij ad expiandum in sanctuario, non comedetur, sed comburetur igni. De isto tamen hirco non erat sic. nam

I quando offerebatur vitulus pro populo, vel pro peccato sacerdotis magni, ferebatur sanguis intra tabernaculum, vt patet supra quarto capitu. quando tamē offerebatur hircus, nunquam introducebatur sanguis in sanctuarium, nisi in quodam casu speciali, scilicet in hirco, qui occidebatur in die propitiationis. illius enim sanguis cum sanguine vituli introducebatur intra sancta sanctorum, & deinde vterque cremabatur extra castra, vt patet supra capitu. 16. Hic tamen non erat sic: sed erat istud sacrificium pro peccato, quasi vnum de communibus sacrificijs; ideo pertinebant carnes eius ad sacerdotem: cedebant etiam in ius sacerdotis carnes duorum agnorum immaculatorum in hostias pacificas, & hoc totaliter præter adipes, qui non computantur inter carnes, & caudas agnorum.

K nam licet in alijs sacrificijs pacificis ad Deum nihil pertineat de sacrificio, nisi adeps: tamen si esset de genere ouium, pertinebat ad dominum cauda cum adipibus, ut habetur supra tertio capitu. agni autem ad genus ouium pertinent.

Sacerdos vero habebat istas carnes duorum agnorum ex duplici iure, Primo ex iure communi, quia sacerdotes semper habebant de hostijs pacificis partē, & quantum ad hoc solum proueniebat eis pectusculum, & armus dexter, vt habetur supra 7. & 10. capitu. Secundo proueniebant carnes horum agnorum sacerdoti, ex concessione speciali, vel quasi priuilegio,

uilegio, scilicet quia Deus transtulerat partes carniũ, quas habere debuerant populares, ad ipsos sacerdotes. & quantum ad hoc proueniebant eis omnes carnes, quæ aliàs popularibus offerentibus proueniebãt. Et istę erant reliquæ carnes animalium oblatorum præter pectusculum, & armum dextrum, quæ proueniebant sacerdotibus. *Cedent in vsum eius.* Scilicet in vsum illius sacerdotis, qui offerret. Non enim habebant alij partem de hoc, scilicet quòd si vnus sacerdos offerret duos hircos pro peccato, qui offerebantur in hac die, & duos agnos anniculos, qui offerebantur in victimas pacificas, ad eum solum pertinebant istæ carnes, & alij sacerdotes nihil de hoc habebant, vt patet supra sexto capitulo. vbi dicitur. Hostia pro peccato, & pro delicto, scilicet, sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto, vtriusque lex vna erit: ad sacerdotem qui eam obtulerit, pertinebit. idem etiam erat in holocausto, quia de illo nihil habebant sacerdotes præter pellem, & tamen illa proueniebat sacerdoti offerenti, & facienti holocaustum. sic habetur supra sexto capitulo. cum dicitur, sacerdos qui offert victimam holocausti, habebit pellem eius.

Idem etiam de hostia pacifica: quoniam armus dexter, & pectusculum proueniebant sacerdotibus de illa, & ista duo dabantur sacerdoti, qui offerebat eam, vt patet supra septimo capitulo. cum dicitur, cumque ambo oblata domino consecrauerit, tradet sacerdoti; qui adolebit adipem super altare: pectusculum autem erit Aaron & filiorum eius; armus quoque dexter de pacificorum hostijs cedet in primitias sacerdotis, qui obtulerit sanguinem & adipem, filiorum Aaron: ipse habebit armum dextrum in portione sua. Sacerdoti ergo illi, qui offerret istas victimas, siue pro peccato, siue victimarum pacificarum, proueniebant omnia ista iura: ita quoque proueniebant panes isti oblati. Nam sicut erat de sacrificio carnium, ita erat de panibus oblatis, qualescunque essent, quòd proueniebant sacerdoti, qui obtulisset illos, sic habetur supra sexto capitulo. cum dicitur, & omne sacrificium similæ, quod coquitur in clibano, & quicquid in sartagine præparatur, eius erit sacerdotis, a quo offertur; siue oleo conspersa, siue arida fuerit. sed hic offerebantur panes, ergo etiam isti proueniebant sacerdoti.

Sed videtur, quòd hoc non possit stare: nam si sacerdoti qui in die illa offerret, prouenirent omnes panes oblati, tunc plus ille haberet in panibus, quàm omnes sacerdotes, qui offerrent sacrificium toto anno, cum in illo die Pentecostes teneretur dare quilibet paterfamilias duos panes habentes duas decimas similæ, vt supra dictum est. & sic non possent alij sacerdotes ęquari in iuribus sacerdotalibus isti sacerdoti, qui obtulisset in die Pentecostes oblationes. omnes tamen sacerdotes ęquandi erant in redditibus sacerdotalibus, vt patet supra sexto capitulo. vbi cum dictum fuisset de iuribus sacerdotalibus, subiunctum est, cunctis filijs Aaron æqua mensura per singulos diuidetur, scilicet, quòd iura sacerdotalia ita diuidenda erant, vt æqualiter omnibus sacerdotibus prouenirent.

Ad hoc respondendum est, quòd quædam iura sacerdotalia erant, quę quibusdam sacerdotibus proueniebant in solidum, ita quòd alij nihil de his haberent. Alia autem erant, quę diuidebantur inter eos. De primo patet in decima decimę quam recipiebat sacerdos magnus. nam Leuitæ recipiebant omnes decimas Israelitarum integraliter pro laboribus suis, deinde ipsi dabant decimam partem illarum decima-

De iurib⁹ sacerdotalibus in sa[illegible]

A rum summo sacerdoti, ac si ipsi collegissent de agro fructus illos, vt patet Nume. 18. capitu. & de his nihil proueniebat ad sacerdotes minores, sed ipsi soli sacerdoti magno cedebãt. ita autem erat circa oblationes sacrificiorum, & libamentorum suorum, quia cuilibet sacerdoti offerenti proueniebant integraliter omnia iura sacerdotalia de quolibet sacrificio, quod ipse fecisset, & alijs de hoc nihil proueniebat, sicut apparet in supradictis. Alia autem erant iura sacerdotalia, quæ non proueniebant alicui sacerdoti in solidum, sed diuidebantur inter omnes, sic patet de redemptione primogenitorum humanorum, quoniam pro quolibet eorum dabantur quinque sicli, vt habetur Nume. 18. capitu. & ista proueniebant sacer-

B dotibus in ius suum, & hoc non magis vni quàm alteri: quoniam hoc dabatur pro ministerio, quod faciebant sacerdotes in sanctuario, & illud tenebantur facere omnes primogeniti Israelitarum, & quia non faciebant, cum Deus ad hoc elegisset specialiter familiam Aaron; dabant primogeniti precium sacerdotibus, quasi pro eis seruirent. Et quia ipsi si seruirent, tota vita obligati essent ad seruiendum, & dato precio liberabantur ab hac seruitute, dicebantur esse redempti. Cum ergo ministerium istud, pro quo dabantur pecuniæ redemptionis primogenitorum, esset æquale apud omnes sacerdotes, debebat inter eos æqualiter diuidi. de hoc habetur Num. 3. c. cum dicitur. dabisque pecuniam Aaron & filijs eius precium eorum qui supra sunt: tulit igitur Moyses pecu-

C niam eorum qui fuerant amplius, & quos redemerat a Leuitis pro primogenitis filiorum Israel, mille trecentorum sexaginta & quinque siclorum, iuxta pondus sanctuarij, & dedit eam Aaron & filijs eius, iuxta verbum, quod præceperat sibi dominus. Istud ergo precium redemptionis primogenitorum esset æqualiter diuidendum inter omnes Israelitas, & non haberet magis vnus sacerdos quam alius, quamquã ipse acciperet primogenitos redimendos, quando adducerentur in sanctuarium, & præsentarentur sacerdoti.

Erant etiam alia iura ęqualia omnibus sacerdotibus, scilicet redemptio primogenitorum in pecoribus. Nam pecora quæ erant munda non redimeban

D tur, sed ipsamet primogenita tradebantur, & non debebant offerri in holocaustum, nec in victimas pacificas, sed solum sanguis & adipes eorum proueniebant domino, carnes autem erant ad ius sacerdotum, sicut patet Nume. 18. capi. cum dicitur, primogenita autem bouis, & ouis, & caprę non facietis redimi, quia sanctificata sunt domino: sanguinem tantum eorum fundes super altare, & adipem adolebis in suauissimum odorem domino: carnes vero in vsum tuũ cedent, sicut pectusculum consecratum, & armus dexter, tua erunt. Ista igitur quando accipiebantur, non proueniebant alicui sacerdoti singulariter; sed inter omnes sacerdotes diuidebãtur: quia hoc non pertinebat ad aliquod sacrificium. Similiter autem

E erat de animalibus immundis, pro quibus redemptio dabatur, vel commutatio: quoniam id quod commutabatur, uel precium redemptionis ad sacerdotes pertinebat. sic patet Nume. 18. capitu. cum dicitur, quicquid primum erumpit de vulua cunctæ carnis, quam offerunt domino, siue ex hominibus, siue ex pecoribus fuerit, tui iuris erit: ita duntaxat, vt pro primogenito hominis precium accipias, & omne animal immundum redimi facias. in his, ergo necesse erat, vt sacerdotibus æqualia prouenirent iura.

Alıud autem erat, quod proueniebat omnibus sacerdo-

cerdotibus simul, scilicet primitiæ fructuum, quoniam istæ non erant aliquod sacrificium, nec fiebat in eis aliqua specialis ministratio, sicut in sacrificijs, propter quam magis vni sacerdoti quàm alteri conueniret: sed diuidebantur æqualiter inter omnes. Nam ideo in sacrificijs iura proueniebant specialiter offerenti, & non alii; quia sacerdos offerens faciebat cæremonias sacrificij, & nullus alius: sed circa primitias susceptas nullus sacerdotum aliquid specialiter agebat, & etiam ipsæ iam erant debitæ antequam offerrentur, ideo nulla videbatur causa, quare vni sacerdoti proueniret aliquid magis de illis quàm alteri. Quod autem primitiæ debitæ sint sacerdotibus habetur Nu. 18. cap. cum dicitur, vniuersa frugũ initia, quas gignit humus, & domino deportantur, cedent in vsus tuos.
G Simile autem erat in eis, quæ vouebantur domino: nam quicquid voueretur domino, pertinebat ad sacerdotem, vt habetur Nume. 18. capitu. cum dicitur, omne quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit. Aliquando tamen Israelitæ vouebant seipsos, & dabant certum precium: aliquando etiam agros suos, vel domos, & eodẽ modo dabant ista, quæ vouerant, vel precium: sic etiam quando vouissent seruos, vel animalia munda, vel immunda: de quibus votis & redemptionibus habetur infra 27. capitu. per totum, tunc enim ista precia distribui debebant inter sacerdotes æqualiter; quia nihil magis ad hoc agebat vnus quàm alius. Patet ergo de iuribus sacerdotalibus aliqualiter, & magis dicetur Nume. 18. capitulo. quomodo quædam erant determinata ad quosdam sacer
H dotes specialiter, alia autem ad omnes, & diuidebantur inter omnes.

Sic autem in proposito dicendum est, quoniam sacrificium tam pro peccato, quàm in victimas pacificas, erat de his, quæ pertinebant specialiter ad aliquos sacerdotes; ideo ille, qui offerebat in die Pentecostes sacrificia, haberet ius illorum. De panibus autem dicendum est, quòd illi non proueniebant specialiter ex sacrificio, sed proueniebant ex iure primitiarum, & erant iam debiti, ideo non pertinebant specialiter ad sacerdotem, qui illa die offerebat victimas, sed ad omnes sacerdotes, & diuidebantur inter eos. Si autẽ arguas de eo, quod dicitur in litera, scilicet quòd sacer
I dos eleuabit agnos anniculos cum panibus, & cedent in vsus eius.

Respondendum est, quòd sacerdos, qui illa die faciebat sacrificium, eleuabat panes primitiarum, cum carnibus agnorum coram domino, non tamen omnes, sed vnum vel duos, & illi cederent specialiter in ius eius: alij autem diuiderentur inter sacerdotes. Quòd autem non eleuaret sacerdos omnes panes, sed aliquos, quamquam multi offerrentur, patet ex his, quæ supra declarata sunt, & habentur aliqualiter in litera. sed quòd sacerdos in die secunda azymorum, qñ offerebantur primitiæ frugum in spicis virentibus, cõsecrabat vnum manipulum eleuans illum coram domino; multi tamen illa die offerebantur, ut patet in litera, sic ergo fieret hic, quòd illi panes, quos eleuaret
K sacerdos cum carnibus agnorum, pertinerent ad eum specialiter, quoniam quamquam essent de primitijs, tamen erant in modum sacrificiorum, quia fuerãt eleuati coram domino factis quibusdam cæremonijs circa ipsos, sicut circa carnes sacrificiorum.

Alij autem panes erant in modum primitiarum, quia non fiebant circa ipsos aliquæ cæremoniæ, ideo diuidebantur inter sacerdotes. Sic quoque dicendum est de primitijs frugum nouarum, quæ offerebantur in festo azymorum. Nam multi manipuli offerebãtur, & circa vnum solum fiebant cæremoniæ consecrationis eleuando coram domino, & torrendo spicas, atque conterendo in farinam, ideo sumpto inde pugillo, & posito super altare ad cremandum, reliquum pertinebat ad ipsum sacerdotem offerentem. Alij tamen manipuli, qui offerebantur, circa quos nõ fiebant aliquæ cæremoniæ sacrificiorum, diuidebantur inter sacerdotes æqualiter, quia pure pertinebant ad primitias. *Et uocabitis hunc diem celeberrimum, atque sanctissimum.* Hic agitur de vacatione ab operibus, quæ erat in die Pentecostes, & dicit quòd in hac die cessandum erat ab omnibus operibus, & vocandus erat dies celeberrimus. Dicitur enim celeber a colendo: celeberrimus autem quia multum pertinet ad cultũ Dei cessando ab omnibus operibus seruilibus. & dicitur celeberrimus & sanctissimus. Diei Pentecostes excellẽtia.

Celeberrimus autem quia cessatur ab operibus laborum: sanctissimus autem quia applicabatur ad cultum Dei, scilicet quòd in illa die sacerdotes & populares magis applicarentur ad cultum Dei, quàm in alijs diebus non vacatiuis. Et signatur hic, quòd solum esset vna dies in festo Pentecostes, quia dicitur vocabitis hunc diem: si autem fuissent plures dies, non dixisset hunc diem specialiter. *Omne opus seruile non facietis in eo.* Quid autem opus seruile sit, aliqualiter declaratum est supra in principio huius capitu. & magis Exod. 12. capitulo. vnde in hoc ista festiuitas est minoris obseruationis, quàm sabbatum, quia in sabbato prohibebatur omne opus, in hac autem solum opus seruile. addit autem omne opus ad opus seruile ciborum parationes, & quia in die Pentecostes non erat prohibitum omne opus, sed solum opus seruile, licebat parari cibos, sicut in festo azymorum, in quo omnia opera vetita erant præter ciborum parationes, vt patet Exodi 12. capitulo. *Legitimum sempiternum erit.* Idest ipsum mandatum datum supra de offerendo, & de obseruando diem Pentecostes, erit legitimum sempiternum, idest lex durans in æternum. Quomodo autem intelligatur, quòd ista sit lex durans in æternum: declaratum fuit supra, quando dicebatur simile de festo azymorum. *In cunctis habitationibus, & generationibus uestris.* Idest ista lex erit quamdiu durauerint generationes vestræ & habitacula vestra. Non debet intelligi sic indeterminate, quòd quantocunque manerent hebræi & progenies sua, tanto tempore maneret ista lex: quia nunc manent domus & progenies Hebræorum, tamen lex non manet: cum omnia cæremonialia abolita sint. sed intelligitur, quòd maneret istud præceptum, quamdiu manerent generationes Hebræorum & domus: idest quamdiu maneret status iudaicus. Nunc autem quamquam manent Iudæi, tamen status eorum abolitus est, ideo non manet lex, sed cessauit tempore, quo cœpit habere vigorem lex noua. Vel intelligitur alio modo, scilicet in cunctis habitationibus & generationibus vestris, idest ista lex habet obligationem super omnes generationes vestras, ita quod non sit aliquis homo de genere vestro, qui non obligetur ad hanc legem, vt in hac die requiescat a laboribus, & offerat primitias de panibus nouis. Omnes isti sensus proprij sunt, sed prior est conuenientior, & omnes debent reduci ad illum. In q. 12.

Postquam autem messueritis segetem terræ uestræ. Hic ponitur quoddam præceptum incidentaliter de modo metendi segetes, scilicet ne quando Israelitæ messuerint segetes, totaliter assumant eas, nihil relinquentes de spicis vel stipulis, sed quòd relinquant aliquid pro pauperibus. Et ponitur istud præceptũ hic incidentaliter, quia supra in duobus festis dicebat de metendis segetibus, & de primitijs offerendis ex illis: tetigit

tetigit ergo hic qualiter se debe rent habere in metendo segetes, ne nimis accuratè, & solicitè eas meterent nihil relinquentes.

Quare Deus mouet Iudæos ad pietatem aduenarum, & peregrinorum, & auium.
Quæst. XVII.

ET in hoc mouebat Deus Israelitas ad pietatē, quia erant duri corde, potissime contra pauperes. nam etiam contra animalia bruta mouebat eos ad quandam misericordiam, vt patet præcedenti capitulo, cum iussum est, ne bos, vel capra, aut ouis occideretur vna die cum fetibus suis. Etiam mouet ad pietatem irrationabilium rerum Deuteronom.22.capitu. cum dixit, q̄ si inuenirentur mater & filij in nido, non tenerentur simul, sed permissa matre abire filij tenerentur. In hoc autem mouet ad pietatem in respectu ad alios homines, quia erant pauperes inter Israelitas, non habētes vnde colligerent spicas, ideo iussit, vt non accuratè colligerentur segetes, vt sic aliquid remaneret colligendum pauperibus. Istud præceptum positum fuerat supra 19.capitu. cum dicebatur, cum messueris segetes terræ tuæ non tondebis vsque ad solum segetes terræ tuę, nec remanentes spicas colliges, nec in vinea tua racemos, & grana decidentia congregabis: sed pauperibus & peregrinis capienda dimittes. Sic etiam Deuteronom.24.capitulo. iusserat Deus, vt si aliquis obliuisceretur in agro suo manipulos segetum, non redeat pro illis, cū dicitur, q̄n messueris segetē in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris vt tollas eum, sed aduenam, & pupillum, & viduam auferre patieris, vt benedicat tibi dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum: si fruges colliges oliuarum, quicquid remanserit in arboribus, non reuerteris, vt colligas, sed relinques aduenæ, pupillo, & viduæ. Si vindemiaueris vineam tuam non colliges remanentes racemos, sed cedent in vsus aduenæ, pupilli, & viduæ. *Non secabitis eam vsque ad solum*. Idest non tolletis totaliter spicas & stipulas, sed saltem relinquetis aliquid pro pauperibus. Magis tamen est sensus hic, quòd non secabuntur spicę vsque ad solum. i. vsq; ad extremitatē agri, quasi dicat, q̄n metit̄ ager nō metatur totus, sed saltem maneat aliquid in extremitate eius: quoniam magis intelligitur hic de spicis quàm de stipulis. & hoc significat litera hebraica, cum ponitur istud idem præceptum cum dicitur, cum messueris segetes, non secabis angulum terræ tuę, idest q̄ relinquatur saltem aliquid in extremitate agri. *Nec remanentes spicas colligetis*. Hoc intelligitur de spicis, quæ euadunt manus messorum, quando iam decisæ sunt ab agro. Etiam intelligitur de spicis, quæ manēt stantes in agro, si contingat aliquas manere euadentes falcem messorum: pro neutris enim redeundum erat. Si autem aliquis obseruaret istud præceptum, Deus adaugeret omnes fructus terræ eius, sicut habetur Deuterono.24.cap. cum dicitur, non reuerteris, vt tollas eum, sed aduenam, & pupillum auferre patieris, vt benedicat tibi dominus Deus tuus in omnibus operibus manuum tuarum, idest benedicet dominus Deus tuus tibi in omnibus operibus manuum tuarū. Si vero quisquam in hoc nimis auarus nollet permittere pauperibus aliquid colligendum, Deus diminueret eum in substantia sua, & in omnibus frugibus terræ suę, sicut erat de decimis, quas si aliquis solueret perfectè, Deus dabit ei abundantiam frugum in terra; alioquin penuriam magnam. de hoc Malachiæ capitu. 3. reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos, dicit dominus exercituum: & dixistis, in quo reuertemur si affiget homo Deum, quia vos configitis me, & dixistis; in quo configimus te: in decimis, & in primitijs, & in penuria: vos maledicti estis, & me vos configitis gens tota: inferte omnem decimam in horreū meum, & sit cibus in domo mea, & probate me super hoc, dicit dominus: si non aperuero vobis cataractas cœli, & effudero vobis benedictionem meam vsque ad abundantiam, & increpabo pro vobis deuorantem, & non corrumpet fructum terrę vestræ, nec erit sterilis vinea in agro, & beatos vos dicent omnes gentes: eritis enim vos terra desiderabilis. *Sed pauperibus & peregrinis dimittetis eas.* Ista erat causa propter quam ponebatur istud præceptum, & nō solum hoc; immo etiam iubebatur, quòd in anno septimo non colligerentur fructus terræ, sed permitterentur pauperibus, & aduenis, & etiam bestijs terræ, vt habetur infra 25.capitu. & Exodi 23. *Ego dominus Deus vester.* Idest facietis hoc, quia ego, qui iubeo vobis, sum Deus vester.

Locutusque est dominus ad Moysen dicens. Loquere filijs Israel. Mense septimo; prima die mensis erit vobis sabbatum memoriale clangētibus tubis, & vocabitur sanctum. Omne opus seruile non facietis in eo: & offeretis holocaustum domino. De Septēbri.

Locutusque est dominus ad Moysen. Hic agitur de tertio festo, & principali in toto anno, scilicet de festo clangoris. Erat enim istud festum, vt clangerent in eo buccinis in tabernaculo, & facerent solennitatem magnam.

De festo clangoris, ac de eiusdem causa. Quæst. XVIII.

CAVSA autem huius festiuitatis erat, quia Deus liberauerat Isaac a morte, cum vellet eum pater suus immolare, & posuit pro eo arietem, vt habetur Genes.22.cap. In memoriam ergo huius clangebant in synagogis suis, & in tabernaculo buccinis corneis: non enim clangebant in tubis metallinis, vt per buccinam corneam esset memoria arietis immolati pro Isaac.

Considerandum autē quòd in ista festiuitate clangoris, quæ apud Hebręos festum cornu appellatur, tria accipiuntur, scilicet vacatio a laboribus, & pulsatio in cornibus, & oblatio in animalibus. Quantum ad primum dicendum, quòd erat iste dies solennis, sicut dies prima & septima azymorum, & sicut dies Pentecostes, & erat vna dies solum, vt apparet hic. in ea enim obseruatio fiebat ab omni opere seruili. Secundum erat in clangore tubarum, & quantum ad hoc differebat istud festum ab omnibus festiuitatibus, quę hic nominantur. Nam de festiuitate Neomeniarum aliter erat, quoniam ibi clangebatur buccinis, sed differebat, quia quamquam in omni festo Neomenie clangeretur tuba, erant tamen illę tubę metallinæ, scilicet argenteæ. quòd autem clangeretur tunc patet Psalmo 80. cum dicitur. Buccinate in Neomenia tuba insigni die solennitatis vestræ. Quòd vero in tubis argenteis clangeretur habetur Numeri capitulo 10. cum dicitur, si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationem Dei vestri. Et tamen ibi dicebatur de tubis argenteis, quia dictum fuerat a principio capitu. fac tibi duas tubas ar-

genteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem, quando castra mouenda sunt. Tertium erat in sacrificijs. & in hoc erant duo festa, scilicet festum clangoris, & calendarum: cum esset festum clangoris in prima die mensis septimi, & in omnibus principijs mensium faciebant Iudæi festum calendarum, siue Neomeniarum: quia prima dies mēsis est prima dies lunationis secundum Iudæos, qui computant menses per lunationes: & in his calendis habebant solennitatem magnam clangentes buccinis, & facientes solennia sacrificia. Erat autem sacrificium calendarum offerre in holocaustum vitulos de armento duos, & arietem vnum, & agnos anniculos septem, & hircum pro peccato cum libamentis suis. hęc ergo offerri debebant in festo clangoris, vt patet Numeri cap. 28. & hoc non quia erat clangoris, sed quia erat principium mensis. Erant etiam alia sacrificia in illa die, quia erat festum clangoris, scilicet quòd offerretur in holocaustum vitulus vnus, & aries vnus, & agni immaculati septem cum libamentis suis, & hircus pro peccato.

Festiuitates mensis septimi plures.

Mense septimo prima die mensis. Iste mensis erat, in quo erant plurimæ festiuitates, scilicet festum propitiationis, & clangoris, & tabernaculorum.

De modo accipiendi mensem Septembris apud Iudæos. Et quomodo aliquando habent menses duodecim, aliquando tredecim in anno. Et de arte embolismorum ad hoc, vt apud Iudæos principium anni maneat fixum. Et de vera celebratione Paschæ secundum Christianos. Quæst. XIX.

DE festo autem tabernaculorum dicitur, ꝙ erat in mense septimo, qui apud nos vocatur September, eo quòd Iudæi nō incipiūt mēses suos a Ianuario sicut latini, sed a Martio. Dicitur autem prima die mensis, quia istud festū fiebat in calendis; nec erat iste primus dies mensis ille, quem nos facimus primum diem Septembris, ꝗa ipsi nō inchoant menses suos, sicut nos, sed per lunationes computant. ideo in prima die lunationis principium mensis inchoant, & propter hoc principia mēsium apud eos vocantur Neomenię, idest defectus lunares, quoniam tunc luna deficit a toto lumine suo, cum sit in coniunctione ad solem. Non possunt tamē Iudæi multum præuenire diem primam Septembris nostri, immo (vt solet dici) nō possunt præuenire per vnam diem integram, quia ipsi inchoant Septembrē suum in lunatione, quæ est propinquior æquinoctio autumnali, scilicet principio librę, & quia principium libræ est in medietate mensis Septembris vel fere, nō potest propinquior lunatio æquinoctio incipere ante Septembrem nostrum: potest tamen incipere Septēber Hebræorum in fine Septembris nostri, vel circa finem: vnde aliquando faciunt ipsi festum clangoris circa finem Septembris nostri.

De inchoatione mensiū Iudæorum per lunationem.

Præcedentia vera sunt, scilicet quòd principiū mensis septimi Hebręorum non potest diu incipere ante principium Septembris nostri, & tamen potest incipere plusquam per duas aut tres dies. Et quòd præsupponitur quòd principium mensis septimi sit proxima lunatio æquinoctio autumnali, siue præcedens, siue subsequens, non est verum, sed lunatio septima computando a principio anni sui, vbicunque euenerit, est principium mensis septimi sui. Sed illud fundamentum inspicitur solum a Iudæis ad principium anni tenendum: nam oportet quòd principium anni sui incipiat semper in eodem loco, scilicet circa ęquinoctium vernale, quod est in Martio, vt semper phase, quod erat die quartadecima mensis primi Exod. 12. fiat in tempore quo incipiūt fruges nouę, eo quòd

F in die sextodecimo mensis huius offerri debebat manipulus spicarum virentium. Si autem principium mensis primi vel anni posset variari per quantitatem duorum mensium ante vel retro, non possent fieri hæc duo, scilicet quòd offerretur manipulus de spicis adhuc virentibus, & quòd ante diem illum nemo comederet ex segete pultes, polentam, neque panem, vt dicitur supra ī litera. Si ergo posset præcedere ꝑ duos menses, aut vnum principium anni Iudęorum ad ęquinoctium vernale, quod est in Martio, non essent tunc segetes virentes, quæ possent offerri, vt inde grana excuti possent, & in modum farris conteri in farinā, & tamen necesse erat hoc fieri, vt ostensum est supra. Ergo non debebat principium anni eorum præcede-

G re æquinoctium vernale per vnum, aut duos menses, quia tunc nullæ fruges essent in terra Iudęorum habentes grana aliqualiter matura. Si autem posset principium anni Iudęorum esse duobus, aut tribus mensibus post æquinoctium vernale, iam non essent segetes virentes in agris, de quibus offerretur manipulus, immo fortassis nullę superessent virides vel aridę, sed essent omnes collectæ de agris, & oportuisset iam Iudęos manducasse de frugibus pultes, polentam, & panes. Ideo ad hoc, quòd ista duo acciderent quolibet anno in die sextodecimo mensis primi, oportebat ꝙ sicut principium Messium & maturatio quolibet anno eueniunt tempore determinato, & non præueniunt neque posteriorantur, ita & principium anni Iudęorum semper inciperet determinato tempore.

H Hoc autem eis qui diuidunt tempora per solem, vel ęqualitatem dierum facile est, quemadmodum nobis, & omnibus latinis ante nos: nam annum suum a principio Ianuarii incipiebant, & nos sic facimus, & cum sic non antecedat, neque succedat principium anni, semper & in quolibet anno est idem mensis, in quo nobis sunt segetes maturę, scilicet Iunius: sed eis, qui menses suos, & tempora per lunam computant, difficile est hoc, quia luna non adæquat solem in motu. & si faciamus annum ex duodecim lunationibus, desunt dies vndecim ad ęquandum annum solarem, & propter illos vndecim dies, quibus quolibet anno retrocedit lunæ computatio, mutatur principium anni per singulos annos, & hoc mutatione magna, intan-

Luna non adæquat solem in motu.

I tum ꝙ si accideret hoc anno esse principium anni lunaris in principio Ianuarij, quando inchoat annus noster, vsque ad decem & septem annos esset principiū anni lunaris die vicesimaoctaua vel quasi, vel paulo ante mensis Iunij: nam in decem & septem annis retrocessisset computatio lunę per centum octuagintaseptem dies, qui faciunt sex menses, & quatuor dies, vel quasi. Et hoc modo principium anni Saracenorū, & mensis eorum nouus Ramadan, in quo ieiunant, voluuntur per totum annū nostrum, vt aliqñ sit Ramadan suus in Ianuario nostro, aliqñ in Februario, aliquando in Aprili, uel Augusto, aut Octobri, & in quolibet mense anni nostri, quia ipsi cōputant annos suos per lunationes, nihil ad cursum illum addendo, sicut dicit Alfraganus in principio. Si aūt quis voluerit face-

K re annum lunarem ex tredecim lunationibus, erit maior diuersitas, & in breuiori tempore: quia cum duodecim lunationes deficiunt ab integritate anni nostri per vndecim dies, tredecim lunationes excedent annum nostrum per decem & nouem, aut decē & octo dies, & tunc mutabitur quasi in duplo velocius principium anni lunaris per omnes menses nostros, vt addantur quolibet anno decem & nouem dies. Sed hoc accidit ordine opposito: nam si annus hēat duodecim lunationes, retrocedet ꝑ vndecim dies quolibet anno principiū anni lunaris ad annū nr̄m, vt si incipiāt nūc simul ambo anni prima die Ianuarij, ī seq.

incipiet

incipiet annus lunaris die vigesima Decembris, & in alio anno in die nona eiuſdem, & in alio anno in die vigeſima octaua Nouembris, & ſic decurtando per vndecim dies. Si autem fiant tredecim lunationes, erit ordo conuerſus, nam ſuccedet per decem & nouem dies annus lunaris ad principium anni noſtri, vt ſi nunc eſſent ſimul prima die Ianuarij principium anni noſtri & lunaris, ſequenti anno erit principium anni lunaris die vigeſima Ianuarij; & alio anno die nona Februarij, & ita ſequeretur multo maior diuerſitas. propter quod omnes qui computant annos ſuos per menſes lunares, faciunt duodecim lunationes regulariter, & non tredecim, & ita tam Iudæi quàm Saraceni faciunt, qui computant per menſes lunares, eo ꝙ ſic proximius ſe habent ad integritatem anni, qui cōficitur ex completo motu ſolis. tamen ſol eſt regula in temporibus, & quia ſm̄ eum fiunt quotidianę alterationes, & diuiſiones quatuor temporum anni. i. veris, æſtatis, autumni, & hyemis. ideo licet ita poſſet diuidi tp̄s faciendo annum ex tredecim vel quatuordecim lunationibus, ſicut faciendo ex duodecim; quia tamen non tam proximo cōueniret anno ſolari, & vniformitati eorum, quæ apparent in conditionibus temporis, diuiſerunt potius totum annum ex duodecim lunationibus. & hoc ſecutę ſunt oēs gentes, quæ tenēt lunares menſes. ſed hoc ſuppoſito Saraceni, & quidā alij, qui non aſtringuntur ad faciendū principiū anni eodem determinato tp̄e, faciunt annum ſuum ex ſolis duodecim lunationibus. & quia non complent annum ſolarem noſtrum, variatur principium anni ſui per noſtrum annum, ſicut dictum eſt. Iudæi aūt cogūtur ad determinatū principiū anni; qm̄ oportet ꝙ principium anni ſui ſit ſemper, qñ ſunt virentes ſpicę, & vocatur menſis nouorum Deuter. 16. cap. & hoc fuit quia tali tempore egreſſi ſunt de egypto Exo. 12. c. & iuſſit Deus tunc, ꝙ ille menſis, quo exibant, eſſet eis ſemper primus menſis, & principium anni. eod. cap. vnde ad hoc oportuit ꝙ Hebræi aliquo modo inquirerent, per quem ſemper eſſet principium anni illo tp̄e. & ſi haberent mēſes ſolares facile erat illud, quia mēſis Martius eſſet eis ſemper primus: & concordaret illi tempori, in quo egreſſi ſunt Iſraelitæ de Aegypto, & in die ſextodecimo eius in terra Chanaan ſemper ſunt ſpicæ virentes, & quaſi maturæ, quæ offerri poterant in manipulum, & conteri in modum farris. Sed Iudæi non vtuntur menſibus ſolaribus, ſed lunaribus; immo & in tempore exitus eorum de Aegypto non erant menſes ſolares, quibus latini vſi ſunt, & nos nūc vtimur, ſed erat vſus menſium lunarium: & ideo illis oportuit, ꝙ vterētur Iudæi, maxime quia hoc videbatur Deus dixiſſe, vel innuiſſe in creatione rerum. ſ. ꝙ luminaria duo eſſent in ſigna, & tempora, dies, & annos Gen. 1. c. dies & anni fiunt per ſolem, tempora. i. menſes fiunt per lunam.

Sol eſt regula in temporibus.

Ars embolismorum quid apud Iudæos.

Ad hoc ergo quòd computando menſes ſecundum lunam maneret principium anni, quaſi fixum pro determinato tempore; oportuit eſſe artem embolismorum, qua vtuntur Iudæi. ſ. faciunt quoſdam annos duodecim lunationum, qui vocantur cōes, & alios tredecim lunationum, & vocantur emboliſmales. i. ſuperexcreſcentes, quia additur ibi vnus menſis ad annos cōmunes. Et iſta ars eſt, vt ponantur duo anni communes, & tertius emboliſmalis, & rurſus duo communes, & tertius emboliſmalis; & aliquādo poſt vnum communem vnum emboliſmalem ponimus, & ſic non poteſt principium anni multum variari. Vt ſi poneretur iſto anno luna prima primi menſis, quæ eſt principium anni, euenisse die quintadecima Martij; ſi fiat iſte annus communis. i. duodecim lunationum, detraherentur vndecim dies ab anno noſtro, &

A erit principium ſequentis anni die quarto Martij, & ſi ſequens annus eſſet communis, detractis alijs quindecim diebus fieret principium anni in die vigeſimoſecundo Februarij, & rurſus ſi tertius annus ſequens eſſet communis, detractis alijs vndecim diebus fieret principium anni die vndecima Februarij, & ita longe recederetur a principio annorum primo dato, ſcilicet die quintodecimo Martij, circa quod eſt nunc æquinoctium vernale, ideſt introitus ſolis in ariete, ſcilicet die vndecimo, vbi poſt duos annos communes ſequetur vnus annus emboliſmalis habens tredecim lunationes, & ita reditur ad principium, ſicut in exemplo dato, in primo anno communi; ſcilicet poſt emboliſmum fuit principium in quintodecimo Martij, & eſt

B vnus annus communis: in alio anno erit in vigeſimoſecundo Februarij, & quia ſequens annus, qui eſt tertius & emboliſmalis, habebit tredecim lunationes, erit principium anni in die vigeſimatertia Martij, & eſt tunc vltra æquinoctium. Poſtea ſequuntur duo anni communes, & reducent ad primam diem Martij detrahendo in quolibet vndecim. Et hoc modo in arte emboliſmorum nunquam ponuntur tres anni cōmunes ſimul, ſed duo ſoli, & poſt eos tertius emboliſmalis, & aliquando poſt vnum communem ſequetur vnus emboliſmalis, & aliquando, quod eſt valde rarum, ponuntur duo emboliſmales ſimul. i. duo anni, quorum quilibet habeat tredecim lunationes. hoc autem apparet clariſſime in arte cicli paſchalis, qui cōtinet quinque ciclos, & nonagintaquinq; annos, vbi

C videtur quando debet eſſe annus communis, & quando emboliſmalis, vt oſtendit Iſidorus lib. 7. Etymol. c. de ciclo paſchali. Et iſtum modum ciclorum obſeruant Iudæi, vt teneant principia annorum ſuorum fixa, vel quaſi, tenendo mēſes lunares. & nos ſeruamus ciclos ad inueniendum paſcha, quia eccleſia ſemper celebrat paſcha in menſe primo Iudæorum, ſiue habeat annus duodecim, ſiue tredecim lunationes, & ſemper eſt paſcha noſtrum poſt paſcha Iudæorum. Nam Iudæi celebrant paſcha die quartadecima menſis primi, vt patet hic & Exod. 12. nos vero ſm̄ ſtatuta patrum in ſynodo Nicena facimus ſemper paſcha inter diem quartumdecimum lunę & vigeſimumprimum, vt ait Iſidorus lib. 7. Etymol. & ratio eſt, vt ibi

D redditur, vt nos non coincidamus cum Iudęis in Paſcha, & vt ſemper in dominica die celebremus, ſed in ſeptem diebus ſemper eſt vna dies dominica. nos vero aliquando extendimus paſcha vſque ad lunam vigeſimamquartam menſis primi Iudæorum. hoc autē videbit quis ſi aduertat, quia nos ſemper facimus paſcha, poſt paſcha Iudęorum: & tamen ad plus non poſſunt eſſe plures quàm decem dies poſt. ſed hoc non eſſet poſſibile, niſi aliquando faceremus annum ex duodecim, aliquando ex tredecim lunationibus. Hoc ſuppoſito aliqualiter apparet, licet groſſe, quando Iudæi habent annum emboliſmalem. Nam quando eſt paſcha valde alta, ſcilicet vltra quindecim dies Aprilis, neceſſe eſt annum eſſe tredecim lunationū:

E quando autem eſt paſcha in Martio, ſemper eſt annus communis, ideſt duodecim lunationum. Sed iſta doctrina non datur generaliter ad cognoſcendum, quando eſt annus emboliſmalis, & quando communis.

Sed poteſt videri ex hac doctrina id quod principaliter petimus, ſcilicet quando maxime recedit principium anni antecedendo introitum in arietem, & quando maxime ſubſequitur & tardat: nam in illo anno, quo eſt paſcha maxime anticipatum, eſt annus cōmunis, & maxime antecedit ad principiū cōe anni. qñ vero eſt paſcha tardiſſimū, eſt annus emboliſmalis, i quo maxime tardat, & elōgat principiū anni a com-

communi principio. & voco talem annum embolismalem non in quo embolismus est; sed sequēs ad embolismum, quia embolismus præcedens facit tardare Pascha. Est autem s'm regulas nostrorum ciclorum Pascha maxime anticipatū die vigesimoprimo Martij, quale erit in an. Dñi millesimo quadringētesimo septuagesimooctauo: & erit tūc luna prima mēsis primi Iudęorū die quarta mēsis nostri Martij. Pascha aūt tardissimum quod esse potest, est die vicesimaquinta mensis Aprilis, quale erit anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimoprimo. & tunc principium anni Iudęorum. i. luna prima erit die secundo Aprilis. Et sic apparet quantum distet luna prima, quæ est principium anni Iudæorum, ab æquinoctio quod est die vndecimo vel duodecimo Martij. Nam luna quæ maxime anticipat, est circa principiū Martij, & tamen intra Martium: & luna quę maxime distat, est intra Aprilem ad duos, vel tres dies eius. Et hoc modo regula illa posita, ꝙ lunatio magis cōiuncta equinoctio vernali sit principium anni Iudęorū, est vera communiter, & tamen aliquando non est vera; vt quandocunque luna, in qua celebratur Pascha nostrum & Iudęorum, incipit post diem vicesimumquintum Martij: nam tunc luna præcedens est magis coniuncta æquinoctio vernali; & non est illa principium anni, sed finis. sicut in ꝑdicto an. Dñi millesimo quadringentesimo qnquagesimoprimo; cū luna prima mēsis primi est dies secunda Aprilis, & luna prima lunationis precedentis die tertio Martij: illa. n. coniunctissima est æquinoctio vernali. ideo ita debet accipi veritas illius regulę, quę cōiter traditur, quæ semper vera est, nisi in quibusdam annis sequētibus post embolismales: quia tunc est luna mensis primi circa finē Martij, vel in principio Aprilis. Sed prędicta vera sunt quantum ad lunam primam mensis primi; quia illa distat modo prædicto ab ęquinoctio vernali. sed quātum ad lunationes aliorum mensium non sit sic. s. ꝙ illa sit prima luna mensis septimi, quę maxime appropinquat ęquinoctio autūnali, quod est in tredecima vel quartadecima Septembris. quia postquā luna prima inuenta fuerit, quę est principium anni, nihil sit, nisi computare vnam lunam vno mense, & ita facimus alios menses non respiciendo alias habitudines ad ęquinoctium, vel introitus solis in aliqua signa. vnde fit ꝑ oppositum in mense septimo Hebręorū. Nam quando lunatio, quæ est principium anni, incipit ante ęquinoctium vernale, est illa propinquissima ad ęquinoctium: quia non est ante initium Martij nostri, & tamen ęquinoctium est ad vndecimum vel duodecimum diem: ideo minus distat luna prima ab ęquinoctio quàm per quindecim dies. Quando autem est lunatio post ęquinoctium, potest esse luna magis distās ab ęquinoctio principium anni, & hoc est quandocūque incipit luna post vicesimumquintum diem Martij nostri, sicut in anno predicto millesimo quadringētesimo quinquagesimoprimo: quia luna prima primi mēsis est secūdo die Aprilis, & ita distat, quasi ꝑ vigintitres dies ab ęquinoctio. luna autem precedens, quæ fuit pro vltimo mense anni, fuit die tertio Martij. Et ita solum distat per septem dies, vel quasi ab æquinoctio, & non est ibi principium anni, licèt deberet esse iuxta regulam prædictam, si esset vniuersaliter vera. De mense septimo Hebræorum respectu mensis nostri Septembris, & æquinoctij autumnalis est per contrarium: quia qñ luna, quæ est principium septimi mēsis, est post ęquinoctium, est semper propinquior ęquinoctio quàm quælibet alia. Non est autem sic generaliter quando præcedit luna prima ad æquinoctium: quia quandoq; est propinquior q̄ sequens, aliquando remotior, & apparet de lunatione, quæ maxime dista-

Pascha anticipatum

Pascha tardissimum.

F re deberet succedendo. s. in anno millesimo quadringentesimo quinquagesimoprimo, quādo luna prima primi mensis est secunda die Aprilis, & est maxime distans post ęquinoctium: tunc enim luna prima, in qua incipit mēsis septimus, est die vicesimaquinta Septēbris nostri. & ita distabit ab ęquinoctio autumnali per vndecim vel duodecim dies: quia illud est quartadecima aut tredecima die mensis Septembris, & isti nō faciunt mediam lunationem. & ita illa est ęquinoctio propinquior, quàm illa lunatio, quæ præcessit, quę est vicesimo sexto die mensis Augusti; & ita præcedit ad æquinoctium quasi per viginti dies. Econtrario autem quando luna prima mensis primi Iudæorum est ante ęquinoctium vernale, quando est Pascha valde

G anticipatum, est luna prima ibi magis coniuncta ęquinoctio quàm sequens & pręcedens, & tunc luna prima mensis septimi Iudæorum distabit magis ab ęquinoctio autumnali, quàm lunatio sequens, vt apparet in anno millesimo quadringentesimo septuagesimooctauo: nam tunc est Pascha maxime anticipatum. s. die vicesimaprima Martij. Et luna prima, quę est principium anni, est die quarta Martij vel tertia, & est coniuncta æquinoctio, quod est in vndecimo Martij, & illo anno prima luna mensis septimi est die vicesimaoctaua Augusti, & distat ab ęquinoctio, quod est quartadecima Septembris, per decem & septem dies. Lunatio autem sequens incipiet die vicesimasexta Septembris, & est duodecim diebus post æquinoctium. & sic luna prima octaui mensis est ibi magis coniuncta

H ęquinoctio q̄ luna præcedentis. s. septimi. Ex quo apparet, ꝙ distantia primi mensis Iudæorum ab æquinoctio est succedendo: distantia autem maxime septimi mensis ab ęquinoctio est antecedendo: & tamen clarius est verum, ꝙ luna prima propinquior æquinoctio autumnali est principium septimi mensis, quàm ꝙ luna prima propinquior ęquinoctio vernali sit principium anni, vel primi mensis Iudæorum, vt patet ex exemplis datis. Hęc autem dicta sunt aliquantulum diligenter & accuratè, quia solent tam Doctores nostri, quàm Hebræi dicere generaliter lunam propinquiorem ad æquinoctium esse principium mensis primi & septimi, quæ dicta debent temperari secundum hæc. nam & nos secundum illos sępe dicimus, sed ve-

I ritatem magis precisam volumus hic inquiri. Hęc autem introducta sunt propter festa, quæ accidunt in mense septimo Hebręorum, & præcipue propter festum clangoris, quod erat prima die mensis septimi.

Festum clangoris nunc a Iudæis quantum ad quasdam cæremonias obseruatur, & non quantum ad omnes & quare, & quibus buccinis clangebatur.

Quæst. XX.

ISTVD autem festum nunc obseruatur a Iudęis quantum ad quasdam cęremonias, sed non quantum ad oēs: sicut erat de cęteris festiuitatibus. Sic enim festum azimorum quantū ad celebritatem

K primi diei & septimi obseruatur: eodem modo obseruabatur quantū ad azima comedenda. nam ēt hodie comedunt Iudæi azima per illos septem dies. non tamen obseruatur quantum ad oblationes primitiarū eleuando manipulum spicarum, nec etiam quantum ad sacrificia solennia, quæ fiebant in quolibet illorum septem dierum.

Causa diuersitatis est, quia cęremoniæ quædā determinabant locum, aliæ non: primæ non obseruantur nunc apud Iudæos, secundæ autem obseruantur. sed primæ sunt vt sacrificia, & omnes oblationes, qm̄ istę non poterant fieri extra locum sanctum, quē elegisset dñus, vt esset nomen eius in eo. s. ubi esset taberna-

nacu-

naculum vel arca. sic habetur Deutero. 12. cap. s. caue ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in eo quem elegerit Dominus in vna tuarum vrbium offeres hostias. Et quia facere sacrificia, & oblationes primitiarum pertinet ad istud genus, cum ista fierent in sanctuario; non possunt nunc facere illa Iudæi: etiam si lex eorum haberet obligationem, sicut ipsi existimant. Alia autem cæremonialia non determinantia locū obseruantur ab eis, sicut comedere azyma, & facere dies solennes custodiendo se a laboribus: ideo hoc faciunt. Idem autem in festo pentecostes obseruāt: quoniam ibi sunt quædam cæremonialia determinantia locum, alia autem non. Prima sunt ipsa sacrificia in animalibus, & oblatio panū primitiarum, nam ista fiebant coram Domino. s. in sanctuario, vt dictum fuit supra. sed nunc Iudæi sunt extra terram sanctuarij. ergo non possunt illa obseruare, nec obseruarent etiam siquis compelleret eos ad hoc: sicut siquis compelleret eos ad comedendum suillas carnes, & relinquendo filios incircuncisos: potius enim mortem quamcunque subirent, si viderentur sibiipsis habere aliquem zelum legis, quàm ista facerent, vt habetur 1. Machab. cap. 2. & 1. Et 2. Mach. cap. 7. de septem fratribus Machabæis & matre eorū. Alia cæremonialia obseruantur à Iudæis in festo Pentecostes, scilicet, quòd sit ille dies obseruabilis ab omni opere seruili; & hoc faciunt. in festo autem tabernaculorum idem obseruant: nam sacrificia nulla faciunt aut oblationes; quia extra locum sanctuarij fieri nequeunt. diem tamen istum faciunt in magna solennitate obseruabilem; quia hoc nō concernit determinationem loci sicut sacrificia. Etiam obseruabatur in hac die sonitus clangoris, & hoc non determinabat locum: ideo Iudæi etiam hodie in festo clangoris clangunt buccinis corneis in synagoga sua. *Erit vobis sabbatum memoriale.* Idest ista dies erit magnæ festiuitatis. Et non vocatur sabbatum, quia semper in sabbato sit, quoniam poterat accidere in alijs diebus secundum varietatem annorum, potissime quia semper debebat esse in prima die Septembris: sed dicitur sabbatum a quiete, quia quiescebant Iudæi ab omni opere seruili in die festo. Vocatur sabbatum memoriale, idest sabbatum ad memoriam Domini. hoc nō dicitur, vt aliqui volunt, quòd ista dies esset tantæ obseruationis, quòd maneret magis in memoria solennitas eius quàm aliorum festorum: sed dicitur sabbatum memoriale propter festum calendarum, & refertur ad id quod dicitur immediate, scilicet ad clangentibus tubis. Et est sensus quòd sabbatum istud erat memoriale cum clangerent tubis, idest quòd cū clangerent concitabant Deum in memoriam sui, sic habetur Nume. cap. 10. cum dicitur, siquando habebitis epulum, & dies festos, & calendas canetis tubis super holocaustis, & victimis, vt sint vobis in recordationem Dei vestri. Dicebatur autem Deus recordari illorum per clangorem tubarum; non quidem, quòd Deus excitetur per tubas, quia solum pertinent hæc ad aīalia habētia vires actiuas auditiuas. Deus aūt nullas tales vires habet; quia animal non est, sed ista sunt iuxta metaphoras operationum humanarum: nam sicut homo cum audit tubas prouocatur ad illarum sonitum, ita cum Deus dicetur audire tubas in festis calendarū vel Neomeniarum, videbitur recordari Israelitarum, ac si ante non recordaretur. Deus tamen nihil magis sic, quàm aliter recordatur, cum nulla res est, quæ possit eum facere venire in aliquam maiorem vel minorem cognitionem quam habeat. *Clangentibus tubis.* Istæ tubæ debebant esse corneæ ad significationē, quòd Deus iubebat eis obseruare istud festum ad memoriam liberationis Isaac, pro quo im-

In festo pētecostes cę remonialia dupliciter erant.

Sabbatum memoriale.

A molatus est aries. & sic aliquando in veteri testamento canebatur in tubis corneis, vt habetur Psal. 97. cum dicitur. in tubis ductilibus, & in voce tubæ corneæ. In hac vero die videbatur clangendum vtrisque tubis. Primo autē in tubis ductilibus, scilicet in tubis argenteis, quæ erant ductiles: & hoc propter festiuitatem calendarum, in qua canēdum erat tubis argenteis ductilibus, vt patet Nume. 10. cap. Secundo clangendū erat in tubis corneis ad memoriam Isaac liberati, & arietis immolati pro eo. Aliqui autem dicūt esse sabbatum memoriale istam diem, idest quia deberent Israelitæ in hac die recordari de liberatione Isaac. sed hoc nihil est, quoniam tunc in quolibet horum quinque festorum, de quibus hic, deberet fieri momoria

B alicuius beneficij vel rei gestæ, ex cuius causa introducebatur illud festum. Nullum nāque istorum festorum est, quod introductum non sit propter aliquod beneficium ad memoriam rei gestæ, vt supra declaratum est. ergo deberet vocari quodlibet istorum festorum sabbatum memoriale, sed propter alterum, potissime cum litera exprimat dicens, quòd erit sabbatum memoriale clangentibus tubis, idest erit causatiuum recordationis in clangore tubarum. *Et vocabitur sanctum.* Idest ista dies dicetur sanctificata, vel applicata ad Dominum scilicet, vt homines in illa vacent a laboribus, vt intendant contemplationi Dei. *Omne opus seruile non facietis in eo.* Idest nullum opus seruile per æquipollentiam: & in hoc denotatur, quòd sint æquales obseruationes istorū festorum quatuor,

C scilicet azymorum, & pentecostes, & clangoris; & tabernaculorum. nam in quolibet horum iubebatur abstinere ab operibus seruilibus, vt patet in litera: & consequenter licebat in eis parare cibos. *Et offeretis holocaustum Domino.* Quod est istud holocaustum, non dicitur hic, sed intelligendum est id, quod habetur Num. 29. cap. scilicet quòd offerretur vitulus vnus, & aries vnus, & agni anniculi septem cum libamentis suis, & hircus pro peccato: præter hoc etiam offerebantur ea, quæ erant de solennitate calendarum, quoniam semper erat istud festum in calendis, de hoc patet Nume. 29. cum dicitur, præter holocaustum calendarum cum sacrificijs suis. erat autem sacrificium calendarum offerre duos vitulos in holocaustū; & arie-

D tem vnum; & agnos anniculos septem, cū libamentis suis. offerebantur etiā sacrificia iugia, scilicet matutinum & vespertinū holocaustum: ista enim nunquam cessabant. Et quamquam dicitur hic, quòd deberet offerri holocaustum, non est intelligendum solum de holocausto; quia etiam in hac die offerendus erat vnus hircus pro peccato, vt habetur Nume. 29. cap. sed nomine maioris sacrificij intelliguntur minora.

Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Decimo die mensis huius septimi dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus. Affligetisque animas vestras in eo:

E & offeretis holocaustum Domino. Omne opus seruile non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis est: vt propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis: & quę operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo. Nihil ergo operis facietis in eo. Legitimum sempiternum

Supra 19.

erit

erit vobis in cunctis generationibus & habitationibus veſtris. Sabbatum requietionis eſt: & affligetis animas veſtras. Die nono menſis ſeptimi a veſpere vſque ad veſperum celebrabitis ſabbata veſtra.

De conſe. diſt. 2. c. 1. in princ.

De feſto propitiationis, & de eius duplici nomine.

Locutusque eſt Dominus. Hic agitur de quarto feſto, & principali, quod erat ſemel in anno, ſcilicet de feſto propitiationis, quod vocatur dies propitiationis & dies expiationis. vocatur autē dies expiationis quantum ad nos, & propitiationis quantum ad Deum ſuū: in hac die peccata dicebantur remitti, & hoc quantū ad nos eſt expiari, quia expiatio dicit purgationem & abſterſionem macularum. peccata autem in nobis ſordes quędam ſunt, & valde magnæ. Deus etiam remittebat peccata nobis in hac die: & hoc propitiari eſt: quia niſi Deus miſereatur noſtri, non remittet nobis peccata. & ſic iſta dies accipit duo nomina ex peccatorum remiſſione.

Tres cæremoniæ in die feſtiuitatis propitiationis obſeruabātur.
Quæſt. XXI.

CONSIDERANDA autem erant tria in hac die. Primum erat obſeruatio a laboribus. Secundum erat vacatio in afflictionibus. Tertium erat oblatio in animalibus & cęteris cæremonialibus. Quantum ad primum dicendū eſt de iſto feſto, quòd erat maximæ obſeruationis; maioris quidem quàm omnia feſta prædicta præter ſabbatum. in cæteris namque dicebatur, ꝙ non fieret opus ſeruile in eis: de die vero propitiationis dicitur, ꝙ non fieret in eo aliquod opus; & ſic excludebantur omnia opera tam ſeruilia quàm non ſeruilia. vnde non licebat parari cibos in hac die. De cauſa propitiationis huius dictum eſt ſupra in principio huius cap. & quidem non parabantur cibi; quia non comedebatur quicquam in die illa, vt patet infra. Secūdū erat in hac ſolēnitate in afflictionibus. ſ. vt oēs Iſraelitæ ſe affligerent in hac die. & hoc erat ꝙ non comederent; nec biberent per totam diem; nec aliquod gaudium acciperent; ſed orationi & labori vacarent. de hoc habetur infra, & habetur ſupra 16. cap. Tertiū erat in die hac obſeruatio in ſacrificijs & cæteris cæremonialibus: & hoc erat quantum ad ritum expiandi. Nam accipiebantur ſacrificia pro ſacerdote, & pro populo, & duo hirci, ſuper quos mitteretur ſors, quis eſſet pro domino, & quis in caprum emiſſarium. & qui erat pro Domino immolabatur, atque de ſanguine eius fundebatur ad expiādum intra ſancta ſanctorum coram propitiatorio, & intra tabernaculum coram altari thymiamatum. ſuper caput autem emiſſarij ſacerdos confitebatur peccata Iſraelitarum, & mittebat eum in ſolitudinem. de hoc plene ſupra 16. cap. & ideo nihil dicitur hic de illo. *Decimo die menſis huius ſeptimi.* Inchoauerat ſupra dicere legiſlator de feſtis quæ erant in menſe Septēbri, & dixerat de vno; hic autem addit de ſecundo, idest de die propitiationis, qui erat in decimo die menſis ſeptimi, ſcilicet Septembris computando dies eo modo, quo ſupra dicebatur, ſcilicet, vt non dicatur decimus dies Septembris ille, qui eſt decimus apud nos, ſed ille qui eſt decimus in lunatione, ſecundum quam Iudæi menſes computant. *Dies expiationum erit.* Ideſt dies expiationis: quia vnica expiatio erat pro toto populo, quam faciebat ſacerdos magnus, vt patet ſupra 16. Poteſt autem vocari dies expiationum pluraliter; quia plures expiabantur, nam pro peccatis omnium Iſraelita-

F rum expiabatur: magis tamen proprie dicitur dies expiationis in ſingulari; quia expiatio proprie deſignat cæremoniam illā, quæ fiebat a ſacerdote magno pro expiandis Iſraelitis. & ideo quamquam ſacerdos multas cæremonias ageret; quia tamen ſolum ſemel fiebat in anno, & ſemel in eadē die, quia erat actus continuus, dicebatur expiatio vna. *Erit celeberrimus & vocabitur ſanctus.* Ideſt iſte dies expiationis erit in magna obſeruantia a laboribus, quod eſt eſſe celebrem a coiendo dictum. vocatur autē ſanctus inquantum Deo applicatur ad cultum. ſ. vt homines in eo vacent Deo, & non operibus ſuis. & proprie vocatur iſte dies celeberrimus vel celebrior; quia vere erat celebrior alijs feſtiuitatibus ſupra poſitis, cum in alijs prohiberētur G ſolum opera ſeruilia, in hoc autem omne opus. *Affligetisque animas veſtras in eo.* Iſtud erat ſecundum pręceptum, quod obſeruabatur in die expiationis, ſcilicet, vt affligerent ſe omnes Iſraelitæ. & dicuntur affligere animas ſuas, ideſt ſeipſos; quoniam anima pro homine toto accipitur, ſicut patet Gen. 46. c. & Exod. 1. cap. cum computantur animæ deſcendentes de femore Iacob; in quo non poſſunt accipi animæ pro animabus, ſed pro hominibus: quia animæ non deſcendunt de femore Iacob, ſed homines, cum animæ non proueniant ex traduce, ſed à Deo infundantur. Vel poteſt accipi hic anima pro vita, ſicut accipitur Ioan. 12. cap. cum dicitur, qui amat animā ſuam perdet eam; & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. vbi anima non accipi- H tur pro anima noſtra rationali; quia nullus hāc odiſſe debet, ſed diligere, ſed accipitur anima pro vita. ibi enim conſulit, vt vitam noſtram affligamus, vt in futuro delectemur. Dicitur autem aliquis affligere vitam ſuam, cum in magnis laboribus eam agit, ita vt rationabiliter eam odiſſe poſſit. ſic habetur Exod. 1. c. cum dicitur: oderantque filios Iſrael Aegyptij; & affligebant illudentes eis; atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti, & lateris; omnique famulatu, quo in terrę operibus premebantur. Sic etiam hic affligere vitam Iudæi dicebantur, cum in illa die nec biberent; nec comederent; nec quicquam ſolatij acciperent; ſed labori, & orationi vacarent. *Et offeretis holocauſtum Domino.* Non poni- I tur hic, quod ſit iſtud holocauſtum. & dicendum ꝙ in hac die erat duplex genus ſacrificij: vnum ſacrificium erat ad expiationem: & iſtud erat, de quo dicitur ſupra 16. cap. ſcilicet vnus vitulus pro ſacerdote & familia ſua; & duo hirci oblati a populo, de quorum cæremonijs in eo. cap. agitur. & iſtud officium erat pertinens ad mœrorem, quia agebatur de expiatione peccatorum: ideo in magna humilitate, & cōtritione cordis, agendum erat: habitum quoque valde humilem habere decebat. vnde ſacerdos magnus mutatis veſtibus gloriæ ſuæ aſſumebat veſtes ſolius miniſterij ſacerdotum minorum. ſ. feminalia linea, & tunicam lineam, & cidarim, & baltheum, de quibus eodem capitu. Alia autem erant ſacrificia, quæ pertinebant ad ſolennitatem huius diei; & non ad lamentū; K vel expiationem. & hoc erat, quod offerretur vitulus vnus, & aries vnus, atque agni anniculi ſeptem cum libamentis ſuis ſolitis, & hircus pro peccato, vt habetur Nume. 29 cap. Et ſi aliquis dicat, quod iſta ſacrificia eo neciunt. Dicendum eſt, quod non, vt patet præallegato cap. quia dicitur, abſque his, quæ offerri pro delicto ſolent in expiationem, & holocauſtum ſempiternum, in ſacrificio & libaminibus eorum. *Omne opus non facietis in tempore diei huius.* Iſta eſt diuerſitas præcepti ab omnibus feſtiuitatibus præcedentibus, cum in cæteris diceretur omne opus ſeruile; hic autem omne opus denegatur. Et ſicut ſupra dictum eſt,

Expiatio quid ſit.

In die ſolennitatis expiationis duplex erat genus ſacrificij.

est, nihil addit omne opus super omne opus seruile, nisi parationes ciborum, quas fieri licebat in alijs festiuitatibus; in hac autem non: & causa huius est, quia in hac die non licebat quicquam comedi, aut bibi: ideo frustra erat permittere parari in die hac, & hoc quia Hebræi affligere se debebāt accipientes omnem laborem, & tristitiam, in abstinentia ciborum, & potuum.

In die expiationis quinque opera erant prohibita cum affligerent animas suas. Et pro quibus transgressionibus pœnæ à iudicibus imponebantur. & quomodo dicatur esse dies quietis. Quæst. XXII.

DICVNT autem Iudæi, quòd in hac die propitiationis erant quinque opera prohibita. Primum erat comedere; quoniam non comedebant tota illa die vsque ad crepusculum in apparitione astrorum: & sic ad minus abstinebant a cibo per vigintiquatuor horas, scilicet a principio noctis præcedētis vsque ad principium noctis subsequentis. Secundum opus erat bibere, & etiam non licebat eis per totam diem, scilicet per vigintiquatuor horas. Tertium erat abstinere ab vxore. Quartum erat non balneari. Quintum nullos calceos habere. Ista autem Iudæi in institutis suis habent, & sic apud eos obseruatur: & sic fortassis apud antiquos obseruatum fuit. Tamen an ab omnibus istis operibus abstinendum esset; vel si ab istis, an ab alijs solum; vel a quibusdam alijs insuper nō constat: satis tamen rationabiliter patet, quòd ab omnibus, in quibus delectationem experiri poterant, abstinendū erat: quoniam iubebatur simpliciter, quòd affligerēt animas suas: qui tamen alicui delectationi vacat, non affligit animam suam. *Quia dies propitiationis est*. Idest ideo debetis abstinere ab operibus corporalibus, & vacare afflictionibus; quia dies ꝓpitiationis est. & subditur causa in litera.

Vt propitietur vobis Dominus Deus vester. Idest ideo hoc facietis; quia vultis misericordiam a Deo. Deus enim non despicit orantes cum afflictione cordis, iuxta illud. cor contritum & humiliatum non despicies, vt patet Psal. quinquagesimo. Deus namque iubet, vt homines affligantur, vt ipse sic misereatur eorum, vt patet Iohelis cap. 2. cum dicitur. scindite corda vestra, & non vestimēta vestra: & conuertimini ad Dominum Deum vestrū; quia benignus & misericors est; patiens, & multum misericors, & præstabilis super malitiam. sicut etiam Deutero. 30. cap. cum dicitur, quòd Deus quamquam punierit Iudæos eijciendo eos ad multas partes orbis; tamen reducet eos si ad illum redierint in toto corde suo. & non solum ad hoc proficiebat contritio animi, sed etiam abiectio in habitu, & exterior tribulatio. sicut patet Exodi c. 33. vbi cum Deus vellet punire Israelitas pro peccato fabricationis vituli, vt aliqualiter eis compateretur, dixit. iam nunc depone ornatum tuum, vt sciam quid faciam tibi: & sequitur ibidem, quòd deposuerunt filij Israel ornatum suum a monte Oreb. *Omnis anima quæ afflicta non fuerit in hac die, peribit de populis suis*. Hic ponitur pęna transgressorum, scilicet, quòd qui omitterent aliquam cæremoniam istarum; siue non affligendo se; siue non obseruando festum, perirent. Quamquam in hoc differt; quoniam si aliquis transgrederetur cęremoniam, quę erat in abstinēdo a delectationibus, siue affligendo animam, peribat de populis suis: non quòd iudices possent eum occidere; quoniam lex hoc non iubebat; sed quòd Deus occideret eum per vnum de varijs generibus mortis; quę Deus sępissime occulto iudicio suo malis infligit. Si

A autem transgressus fuisset cæremoniam, quæ erat vacare laboribus, a iudicibus occidebatur, quamquam infra litera dicat, delebo eam de populo suo: sic namque de sabbato erat, quòd quicunque violasset requiem sabbati, occideretur per hominum iudicium, & inflictionem. sic habetur Exodi 31. & 35. cap. & habetur exemplum huius Nume. 15. cap. de eo qui colligens ligna in sabbato lapidatus est. maioris enim grauitatis erat violare custodiam festiuitatis opera seruilia faciendo, quàm non abstinendo a delectationibus, vel se non affligendo: ideo pęna dispar esse debebat. *Et quæ operis quippiam fecerit*. Hic ponitur transgressio secundæ cæremoniæ, scilicet violare quietem festiuitatis huius faciendo aliqua opera, siue seruilia;

B siue non seruilia: vtroque enim modo peccabatur. sed non erat vterque modus æqualis in peccādo: vnde si aliquis in die propitiationis pararet cibos, & comederet, dupliciter peccabat infringens duplicem cæremoniam festiuitatis huius. sed grauius peccabat cibos parans, etiam si non comederet, quam si cibos comedat iam paratos. hoc patet; quia parare cibos pertinet ad violationem cæremoniæ, quæ est abstinere ab omni opere. nam parare cibos ad vnum genus operis. s. ad opus non seruile pertinet. nam vt supra dicebatur, omne opus prohibitum fieri in festiuitatibus seruile est, præter ciborum parationem, quæ pertinet ad opus non seruile; & tamen prohibita est: & tamen cibos parās in die propitiationis peccaret: eodem modo comedēs cibos iam paratos in eadem die

C peccabat, quia agebat contra cæremoniam, quæ erat affligi, cum iussum esset, vt omnis anima in die illo affligeretur. Erat tamen maioris grauitatis transgressio cæremoniæ, quæ erat abstinere a laboribus, quàm transgressio cęremoniæ, quæ est affligi: ideo maioris culpæ erat in die hac parare cibos, etiam si nō comederentur, quàm cibos comedere iam paratos. Idem autem dicēdum est de omnibus alijs operibus; quoniam omnia vetita erant, quæ sub prohibitione cadere poterant: quæ autem illa sint, satis patet ex his, quę dicta sunt Exodi 12. cap. *Delebo eam de populo suo* Ista punitio attribuitur Deo, scilicet, quòd ipse Deus deleret animam, quæ hoc modo infringeret custodiam obseruationis diei propitiationis. Sed non est intel-

D ligendum, quòd ad Deum pertineat, tanquam ipse solus hoc agere debeat, & nō pertineat ad iudices: nam iudices in hoc punirent, quemadmodum puniebant in custodia sabbati: sed dicitur, delebo eam, quasi dicat si iudices non punierint, ego occidam: sic apparet supra 19. cap. de illo, qui dabat de semine suo idolo Moloch. Nam mandabat Deus, quòd lapidaret eum populus: & tamen si populus negligeret hoc, dicebat Deus, quòd ipse poneret faciem suam contra hominem illum, vt deleret eum cum tota sua progenie de terra. Et dicitur delebo eam de populo suo, idest faciam quòd non permaneat in populo suo occidendo eam; quoniam siue Deus per se occidat, siue iudices hoc faciant, ille qui peccabat, semper tolleretur de populo. *Nihil ergo operis facietis in eo*. Hic in-

E fert conclusionem ex præpositis, scilicet, quòd Iudæi non faciant opus aliquod in die propitiationis: & est inductio sic, ego occidam omnem hominem facientem opus in die propitiationis: ergo vos non facietis opus, vt non occidam vos. & ista est inductio per modum pęnæ, & pertinet ad timorem. Et verum quidē est, quòd si aliquis de Iudæis faceret opus in die propitiationis, Deus deleret eum de populo suo: tamen non ideo deberent Iudæi cauere facere opus in die propitiationis, vt non occideret eos Deus; sed ideo cauere debebant, quia Deus erat, qui iubebat, & Deo in omnibus propter seipsum obtemperandum est.

ipse

ipſe tamen prouocat Iudæos ad iſtam cuſtodiam per timorem; quia erat adhuc populus imperfectus. imperfectorum autem conditio eſt, vt magis timore, quàm amore moueantur. *Legitimum ſempiternum erit vobis.* Ideſt hoc quod dictum eſt de obſeruatione diei propitiationis; ſiue quantum ad afflictionem animarum, ſiue quantum ad vacationem a laboribus; erit vobis legitimum ſempiternum, ideſt erit tāquàm lex ſempiterna. Legitimum enim & lex idem ſunt; quamquam legitimum aliquādo magis pertineat ad ea, quæ ſunt pure poſitiua, ſiue naturale; ſiue mixtū. Dicitur autē quòd iſta lex erit ſempiterna, non quòd in æternum duratura eſſet; quia non durauit: nec ꝙ non ſuccederet ei aliqua alia lex; quia iam ſucceſſit: ſed quia magno tempore permanſura erat obligatio iſtius legis, ſcilicet toto tempore, quo duraret ſtatus Iudaicus, vt ſupra magis declaratum eſt, cum dicebatur de alijs legitimis, quæ erant ſempiterna. *In cunctis generationibus & habitationibus veſtris.* Ideſt iſta lex durabit in omnibus generationibus, ſcilicet quādiu manſerint generationes veſtræ, & in omnibus habitaculis, ideſt in omni domo veſtra. & hoc intelligendo quamdiu duraret ſtatus populi Iudaici; quia poſtea non dicebatur durare aliqua generatio Iudæorum, nec habitaculum, quāquam aliqui de Iudæis permanerent. Vel alio modo intelligitur, ſcilicet, quòd iſta obſeruatio erit in omnibus generationibus veſtris, ideſt omnis homo de genere veſtro obligabitur ad hanc obſeruationem: & etiam in omnibus habitaculis veſtris, ideſt iſta lex tenebit vbicunque vos habitaueritis. Et ponitur iſte ſenſus ad faciendum differentiam inter varias cęremonias: nam alia obligatio erat ad obſeruandum ſacrificia, & alia ad vacandum a laboribus, & affligendum animas ſuas: nam ad cæremoniam, quę erat in ſacrificijs diei propitiationis, non tenebantur Iudæi in generationibus, & habitaculis ſuis: quia non obligabantur ad hoc vbicunque eſſent: ideo non poterant facere alibi niſi in terra promiſſionis, & hoc in loco quem elegiſſet Dominus, vt eſſet ibi tabernaculum & arca. ideo ſi aliquando eſſent extra terram promiſſionis; vt in captiuitatibus, non tenebantur, nec poterant etiam ſi vellent, facere ſacrificia illa; dato quòd tunc lex iſta haberet obligationem. Sicut cum Iudæi fuerunt in captiuitate babylonica; quia tunc adhuc lex obligabat; tamen ibi non fecerunt ſacrificia, immo nec volebant cantare aliquos cantus de pertinentibus ad ſanctuarium, ſicut patet Pſalmo 136. cum dicitur, quia illic interrogauerūt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum; & qui abduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis ſyon. & tunc reſponderunt Iudæi, quomodo cantabimus cāticum Domini in terra aliena? quaſi dicat nullo modo faciemus: à fortiori ergo nullo modo facerent ſacrificia in terra aliena, quę magis determinabant ſibi locum ſanctuarij. Tamen quamquam Iudæi eſſent extra terram promiſſionis in captiuitatibus, vel aliàs, tenebātur obſeruare iſtam feſtiuitatem, quantum ad hoc, quòd affligerent animam ſuam; quia iſtæ cæremoniæ non concernebāt determinatum locum, ſed vbicunque Iudæi eſſent obligarentur ad iſta faciendum. Vnde ſi aliquis de Iudæis iuiſſet extra terram ſuam in negociationem; ſiue aliàs; & eſſet ibi tempore diei propitiationis, tenebatur obſeruare iſtas cæremonias, de vacatione a laboribus, & de affligendo animam ſuam: de ſacrificijs autem obſeruare non debebat. Et illa differentia obſeruatur Exodi 12. cap. vbi cum dicatur de obſeruatione cęremoniarum agni paſchalis, dictum eſt, quòd illæ cęremoniæ obſeruarentur in omnibus generationibus Iudęorum: ſed non dictum eſt, quòd

F obſeruarentur in omnibus generationibus, & habitaculis Iudæorum, quia cæremonia azymorum obligabat in quocunque loco: & ideo nunc conſeruatur a Iudæis: cæremonia autem de agno paſchali non obligabat, niſi in terra promiſſionis; quia determinabat ſibi locum ſanctuarij. *Sabbatum requietionis eſt.* Ideſt dies propitiationis eſt quoddam feſtū ad requieſcendum. Vocatur autem ſabbatum requietionis; non quòd eſſet ſemper ſabbatū, ſed quia erat dies ad quieſcēdum: omnis autem feſtiuitas Hebręorum, in qua quieſcēdum erat, eorum idiomate ſabbatum dicitur: quoniam ſabbatum generali nomine quietem notat. & tunc non accipitur hic ſabbatum pro die quietis, vel pro quiete; quoniam eſſet repetitio inutilis cum diceretur, ſabbatum requietionis, ideſt quies requietionis: G ſed cum ſabbatum ſignificet diem quietiuam; quia vna pars iſtius ſignificati additur dictioni ſignificanti iſta duo; dictio illa ſolum ſtabit pro vno, ſcilicet, vt ſabbatum ſignificet diem ſolum, & quies importetur per nomen quod ſequitur: & ſic dicetur ꝙ dies propitiationis eſt ſabbatum requietionis, ideſt eſt dies ad quieſcendum: ſic dicitur de hoc nomine cæcus quod ſignificat carentem viſu: ſi tamen addatur ei iſta adiectio viſus, vt dicatur cęcus viſu, cęcus ſignificabit ſolum carentem; per illam regulam quæ ponitur in Doctrinali in cap. de conſtructione.

Sabbatum quid importet.

Aequiualens geminis dictio ſi iungitur vni:
Hanc ſolam vocat cæcum viſu eſſe carentem.

Affligetis animas veſtras. Ideſt quia dies propitiationis H eſt dies quietis, affligetis in eo animas veſtras; ſcilicet abſtinendo a cibo & potu; & omnibus ſupra dictis.

Sed dicet aliquis quòd iſta includunt contradictionem, ſcilicet quòd ſit dies quietis, & quòd in eo affligantur animæ; quia quies repugnat afflictioni, potiſſime quia ponitur hic tāquam pro cauſa vnū alterius.

Reſpondendum eſt, quòd iſta intentio literæ, ſcilicet, quòd illa dies erat dies quietis; ideo deberent affligere Iudæi animas. & dicendum quòd quies accipitur duobus modis.

Vno modo pro delectatione, vel quocunque gaudio: & iſto modo large loquentes dicunt aliquem quieſcere quando delectatur: & tūc verum eſt, quòd affligere animas, & quieſcere repugnant.

I Alio modo accipitur quieſcere proprie, ideſt ceſſare a motu: & tunc dicitur quies vacatio ab operibus ſeruilibus, vel non ſeruilibus; ſiue ille qui ceſſat ab operibus, gaudeat; vel triſtetur. & quo ad iſtud quies ſolum dicit priuationem; & hæc eſt, quæ pertinet ad dies feſtos. ergo hoc modo intelligitur litera; quòd dies propitiationis eſt ſabbatum requietionis, ideſt dies ad vacandum ab omnibus laboribus, & non repugnat tunc quieſcere & affligi; immo tūc aliquis poterit vacare afflictioni, quando ceſſauerit ab operibus exterioribus: & ſic Iudæi in die propitiationis quieſcebant; quia nihil agebant; & affligebant animas ſuas, quia non capiebant cibos illa die.

Sed adhuc quamquam per hoc pateat, quòd non repugnet eſſe ſabbatum requietionis & affligi; tamen K non patet quomodo vnum ſit cauſa alterius. Et dicendum eſt, quòd cauſa eſt hoc modo: quia dies propitiationis erat ſabbatum requietionis, ideſt dies quæ eſſet ad hoc determinata; vt in ea affligerent Iudæi animas ſuas: & tunc bene ſequitur, quòd quia ſabbatum requietionis eſt; ideſt quia eſt dies ordinata ad quietem cum afflictione animarum; Iudæi debent affligere animas ſuas in die illa. *A die nono menſis.* Hic ponitur qualiter obſeruanda ſit ſolennitas diei propitiationis; ſiue quantum ad afflictionem animarum.

An ge-

An generale sit ad omnia festa Hebræorum, quòd incipiant ea obseruare ab occasu solis vsque ad occasum, vel solum sit hoc in festo propitiationis. *Quæst.* XXIII.

ET dicitur, quòd Iudæi debebãt incipere istud festum a die nono in vespere, vsque ad diem decimum in vespere. volebat enim Deus ꝙ duraret obseruatio festi per vnum diem naturalem a pũcto in punctum, scilicet per vigintiquatuor horas. Dubitarent tamen Iudæi quando incipere deberet ista obseruatio; quia dictum fuerat supra, quòd festum propitiationis erat in die decimo mensis septimi. Dicit ergo quòd debet inchoari a die nono in vespere, vsque ad diem decimum in vesperum. & sic erant vigintiquatuor horæ. Vocatur autem hic vesperum solis occasus. nam Iudæi ex eo, quòd cadit sol sub horizonte, incipiunt obseruare festum, vsquequo iterum cadat sub horizontem. Et ista est regula generalis obseruãdi omnia festa, quòd debet incipere obseruatio a solis occasu, vsque ad solis occasum: & ab hoc accepit ecclesia modos obseruationis festorum suorum, sicut habetur extra de ferijs cap. 1. & 2. cum iubentur omnes dies festi a vespero in vesperum custodiri: quamquam ecclesia incipiat a celebratione vesperorum vsque in secundos vesperos: sed quomodocunque obseruetur, semper accipitur dies a momento in momentum per vigintiquatuor horas. Aliqui autem Iudæi dixerunt, quòd hoc solum intelligebatur in obseruatione festi propitiationis, in alijs autẽ non. Quod tenuit Aben Ezra, de quo dictum fuit Exodi 35. cap. & ibidẽ improbatum est. Quòd autem dicitur hic debere incipi diem propitiationis a vespero diei noni, vsque ad vesperum diei decimi, intelligitur quantum ad vacationem a laboribus; quia in toto hoc tempore non licebat laborare: intelligitur etiam quãtum ad afflictionem; quia postquam occubuisset sol, immediate incipiebant Iudæi se affligere non comedentes; nec bibentes: vnde si aliquis post occubitum solis in die nono mensis septimi comedisset; ita peccabat sicut si comedisset in die decimo, qui erat dies propitiationis. *A vespero vsque ad vesperum.* Vesperum pro solis occasu accipitur. & sic erat tenendus vterque solis occasus, & tempus intermedium obseruandum: & sic accipitur supra, quando dicitur, quòd die quartodecimo mensis primi ad vesperum, est phase Domini, idest à solis occasu debet fieri immolatio agni paschalis: nam etiam si Iudæi dicant, quòd hoc poterat fieri immediate post meridiem, falsum est, quia Deuterono. 16. cap. dicitur, quòd fieret ad solis occasum: immolabis phase vespere ad solis occasum, quãdo egressus es de Aegypto. *Celebrabitis sabbata vestra.* Idest isto modo incipietis obseruare omnes festiuitates vestras, scilicet a solis occasu diei præcedentis vsque ad solis occasum ipsius diei festi. Et satis notatur in hoc, quod Deus fuit locutus de custodia omnium festiuitatum, & nõ diei propitiationis solum, cum nominauit sabbata in plurali.

De feriis.

Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens. Loquere filijs Israel. A quintodecimo die mensis huius septimi erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domino. Dies primus vocabitur celeberrimus, atque sanctissimus. Omne opus seruile non facietis in eo; & septem diebus offeretis holocausta Domino. Dies quoque octauus erit ce-
A leberrimus atque sanctissimus: & offeretis holocaustum Domino. Est enim cætus atque collectæ. Omne opus seruile non facietis in ea. Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas: offeretisque in eis oblationes Domino, holocausta, & libamenta iuxta ritum vniuscuiusque diei: exceptis sabbatis Domini, donisque vestris: & quæ offeretis ex voto, vel quæ sponte tribuetis Domino. A quintodecimo er-
B go die mensis septimi, quãdo congregaueritis omnes fructus terræ vestræ, celebrabitis ferias Domini septem diebus. Die primo & die octauo erit sabbatum, i. requies. Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ; spatulasque palmarũ; & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente: & lætabimini coram Domino Deo vestro: celebrabitisque solennitatem eius septem diebus per annũ. Legitimum sempiternũ erit in generationibus vestris. Men-
C se septimo festa celebrabitis: & habitabitis in vmbraculis septem diebus. Omnis qui de genere est Israel; manebit in tabernaculis: vt discant posteri vestri, quòd in tabernaculis habitare fecerim filios Israel; cum educerem eos de terra Aegypti. Ego Dominus Deus vester. Locutusque est Moyses super solẽnitatibus Domini ad filios Israel.

Festum tabernaculorum.

Et locutus est Dominus ad Moysen. Hic agitur de quinto & vltimo festo principali, scilicet de festo taberna-
D culorum, quod fiebat in mense Septembri computando secundum Iudæos: & incipiebat die quintodecimo durans per dies octo. nam quamquam dies vltimus, qui erat octauus, nõ esset proprie de celebritate tabernaculorum; erat tamen dies cętus & collectæ, de quo habetur Numeri 29. cap. & in isto festo Iudæi faciunt vmbracula parua de ramis arborum, & ibi manent.

De festo tabernaculorum ac de eiusdẽ causa.

De causa festiuitatis tabernaculorum & de cæremonijs eius, & tria in eo consideranda. *Quæst.* XXIIII.

CAVSA autem huius festiuitatis est ad significandum, quòd Iudæi ambulauerint per desertum quadraginta annis Deo dirigente illos; & toto hoc tempore non habitauerunt
E in domibus, sed in vmbraculis, sub arboribus. vt ergo recordẽtur beneficij huius, Deus iubet, vt faciãt quolibet anno istud festum tabernaculorum. In hoc autem festo tria consideranda sunt, scilicet cessatio laborum; & constructio tabernaculorum; & oblatio sacrificiorum. Circa primũ dicendum, quòd in hoc festo obseruabantur dies octo; non quidem quod in omnibus illis Iudęi cessarent a laboribus; sed solum in duobus diebus, scilicet in primo, & in octauo: sed omnes alij pertinebant ad solennitatem tabernaculorum, scilicet quantũ ad sacrificia, & quãtum ad man-

sionem

ſionem in tabernaculis, vt apparet hic & Nume.29.c. Secundum erat in hoc feſto conſtructio tabernaculorum, ſcilicet, quòd Hebræi accipiebant in die quartadecima menſis ſeptimi fructus arboris pulcherrimæ, & ſpatulas palmarum, & ramos ligni denſarum frondium; & ſalices de torrente; & colligantes iſta eleuabant in altum, & ſaltantes coram Domino gaudebant: deinde faciebant tabernacula de ramis arborum extra domos ſuas, vel in aliquo loco diſcooperto; & in illis manebant per ſeptem dies. dies autem octauus, quãquam eſſet celebris, & ab omnibus obſeruaretur; tamen Iudæi non manebant in tabernaculis die illo; ſed ſolum erat dies ille pro cętu & collectis, ſcilicet, quòd colligebantur ibi pecuniæ pro ſumptibus ſanctuarij. Tertium autem quod in hac G feſtiuitate eſt, pertinebat ad ſacrificia; quoniam quotidie pręter ſacrificia quotidiana, & ſacrificia ſabbatorum, & votorum, & quæcunque incidentia, fiebant ſacrificia ſpecialia, quæ augebantur per ſingulos dies. & de quolibet eorum habetur determinate & ſingillatim Nume.29.cap. *A quintodecimo die menſis huius ſeptimi*. In hoc die quintodecimo incipiebat feſtum tabernaculorũ, & durabat per octo dies cum ipſo quintodecimo. Et dicitur menſis huius ſeptimi; quoniã in iſto menſe ſeptimo erant tria feſta, ſcilicet feſtum propitiationis; & clangoris; & tabernaculorum: & iſte eſt menſis ſeptimus non apud nos, ſed apud Hebræos; & correſpondet Septembri noſtro: quoniam ipſi menſes à Martio incipiunt & non à Ianuario: & adhuc non eſt iſte menſis ſeptimus September H ſemper, qui computatur ſeptimus a Martio; ſed vt in plurimum eſt October: nam cum fiat iſta feſtiuitas a die decimoquinto vſque ad viceſimumtertium menſis eiuſdem ſeptimi, maior pars eius cadet in Octobri quàm in Septembri: ſed hoc plures putant: ſed non eſt ſic; immo vt communiter maior pars eſt in Septembri; quia ſæpius incipit ante medium Septembris noſtri quàm ante, vt diximus ſupra q.19. *Erunt feriæ tabernaculorum*. Ideſt incipient obſeruationes feſti tabernaculi feriæ propriæ: quia non vacabatur a laboribus in omnibus illis; ſed ſolum in primo & in octauo. ſed vocantur feriæ largo modo; quia fiebãt in eis aliquę cæremoniæ ſpeciales, quæ non fiebant in alijs diebus, & hoc ſiue in ſacrificijs diuerſis; ſiue in fabricatiõne tabernaculorum. Vocatur autem iſtud feſtum alio nomine ſcenophagia, ideſt comeſtio in loco publico, a cenon quod eſt commune, & phagia quod eſt comedere; quaſi comedere in cõmuni vel in publico: quia illo temporæ Iudęi faciebant tabernacula extra domos, & ſub ramis arborum comedebant. erat aũt iſte locus publicus; quia non poterant ibi occultari ſicut in domibus. *Septem diebus Domino*. Ideſt feriæ tabernaculorum durabant per ſeptem dies, ſcilicet, quòd in iſtis ſeptem diebus manebant tabernacula facta, & Iudæi comedebant in illis. Sed arguet aliquis, quia infra dicitur quòd primus dies & octauus erunt ſabbatum, ideſt requies in feſto tabernaculorum: nõ ergo ſolum durabat feſtum tabernaculorum per ſeptem dies, ſed per plures. Reſpondendum eſt, quòd K ſolum erant ſeptem dies feriarum tabernaculorum; & tamẽ vltra illos dies erat alius dies, ſcilicet octauuſ, qui non pertinebat ad feſtum tabernaculorum; ſed pertinebat ad cętum & collectas, ſcilicet, quòd in illo vltimo die colligebanẽ a toto Iſrael pecuniæ ad vſum ſanctuarij: & tunc congregabantur omnes ad dandã hanc pecuniam: & illa dies erat propter hoc ſolennis, vt omnes conuenirent, tamen non erat de feſtiuitate tabernaculorum: quia in illo die non manebant Iudæi in tabernaculis, ſicut in pręcedẽtibus ſeptem diebus. Recte ergo dicitur quòd feriæ tabernaculorum

F erunt per ſeptem dies, quamquam totum feſtum duraret per octo dies: & hoc ſignificatur infra cum dicitur. celebrabitis ferias Domini ſeptem diebus; die primo & octauo erit ſabbatum, ideſt requies. & dicitur, quòd erunt iſtæ feriæ Domino, ideſt quòd erunt ad cultum Dei. vel quòd erunt, quia Deus mandauit illas cuſtodiri, vel ad rememorandum beneficiũ eius.

Nunquid dum eſſent Iſraelitæ in deſerto cuſtodierint hoc feſtum tabernaculorum. Quęſt. XXV.

SED aliquis quæret an dum eſſent Iſraelitæ in deſerto, cuſtodierunt iſtud feſtum tabernaculorum. Et forte aliquis reſpõdebit, quòd Iudæi non obligati ſunt ad cuſtodiendum iſtud G feſtum, dum erant in deſerto: ſicut non erant obligati ad cuſtodiẽdas cęteras cæremonias, vt probauimus ſupra in iſto cap. vtrum tamen fuerit feſtum cuſtoditum, dicent quòd non conſtat, ſed potuit obſeruari, vel non obſeruari. nam etiam aliqua de alijs feſtis aliquando cuſtodita ſunt in deſerto, vt patet de feſto ſabbatorum Nume.15.cap. patet etiam de feſto azymorum Numeri cap.9. ita ergo potuit eſſe de iſto feſto, quòd aliquando obſeruaretur. Sed dicendum eſt, quòd nunquam iſtud feſtum fuit obſeruatũ, dum erant Iſraelitæ in deſerto; immo nũquàm potuit obſeruari; quia exiſtente figurata re non exiſtit figura eius, quę eſt repręſentatiua eius de pręterito recolẽs. ſed ſic erat de omnibus feſtis; quia omnia iſta fiebãt H ad recordationem rerum præteritarũ præter ipſum feſtum propitiationis, quod fiebat ad remiſſionẽ peccatorum. ergo nullum illorũ debuit obſeruari, quando exiſtebat ipſa res, quæ ſignificabatur. ſed quando Iudæi erant in deſerto, exiſtebat ipſum quod ſignificabatur per feſtum tabernaculorum. ergo non poterat tunc eſſe feſtũ tabernaculorum. Patet hoc, quia Iſraelitæ habitauerunt in deſerto per quadraginta annos in tabernaculis; & ad memoriam horum tabernaculorum fuit poſitũ feſtum tabernaculorum: ſed quando erant in deſerto manebat in eis hoc, quod eſſent in tabernaculis, quod erat res figurata: ergo non poterant facere feſtũ tabernaculorum: & dato quòd Iudęi debuiſſent facere in deſerto iſtud feſtum, ſem- I per eſſet feſtum tabernaculorum; quoniam ſemper manerent in tabernaculis, cum non poſſent habitare in aliqua domo. nullo ergo modo potuit iſtud feſtũ tabernaculorum obſeruari à Iudæis in deſerto. *Dies primus vocabitur celeberrimus atque ſanctiſſimus*. Erant enim in iſto feſto vt ſupra dictum fuit ſeptem dies, in quibus Iudæi manebant in tabernaculis: & in iſtis ſolum erat vnus dies celeber, in quo ceſſaretur a laboribus, ſcilicet dies primus, alij autem erant dies non vacatiui: ſed alius dies poſt feſtum tabernaculorum, qui erat dies octauus, aliquomodo pertinebat ad feſtum tabernaculorum, & computabatur cum illo. & iſte erat dies ſolennis ſicut primus. Quando autem dicitur hic, quòd dies primus erit celeberrimus; intelligitur reſpectu ſex dierum ſequentium; quia in nul- K lo illorum vacabatur a laboribus, in primo tamẽ ceſſabatur ab omni opere ſeruili: & non accipitur hic celeberrimus ſuperlatiue; quoniam tunc iſte dies eſſet celebrior omnibus diebus pertinentibus ad illam feſtiuitatẽ, & ſolus iſte eſſet celeberrimus: quia quod per excellentiam dicitur, vni ſoli conuenit. falſum tamen eſt; quia immediate dicitur de feſto octaui diei, quòd ille erat dies celeberrimus: & ſic tam primus quàm octauus dies celeberrimi erant. Vnde accipitur hic neceſſario ſuperlatiuus abſolute, vt dicatur dies celeberrimus, ideſt multum celeber: dicuntur autem dies iſti celeberrimi & ſanctiſſimi, quod idem ſignat;

An dies primus & octauus eſſent æqualiter celebres.

ſignat; ſed celeberrimi dicuntur inquantum in eis ceſſatur a laboribus: ſanctiſſimi dicuntur, inquantum applicantur ad cultum Dei, ſcilicet, quòd ideo ſtatuti ſunt, vt Deus ab hominibus ſpecialiter in illis colatur. *Omne opus ſeruile non facietis in eo.* Hic declaratur ſolennitas diei iſtius primi, ſcilicet, quòd non fiat aliqua operatio ſeruilis in illo, de quo iam declaratū eſt quid ſint opera ſeruilia. vnde in iſto die primo tabernaculorum non erant licita aliqua opera, niſi paratio ciborum, quæ nō vocatur opus ſeruile; vt fuit declaratum Exo. 12. cap. *Et ſeptem diebus offeretis holocauſta Domino.* Hic ponitur differentia diei primi ab alijs diebus ſequentibus. Nam diximus de die primo, quòd non fiebat in illo aliquod opus ſeruile: non apparet autē de alijs diebus ſequētibus, quomodo eſſent feſta, niſi poneretur aliquid, per quod diſtinguerentur a die primo, & ab alijs diebus, qui non erant feſti. & dicitur quòd in ſeptem diebus offerretur holocauſtum, ſcilicet, quòd ſolum feſtiuitas conſiſtit in omnibus diebus, pręter primū in oblatione holocauſtorum quaſi dicat quòd non erat aliquid in alijs diebus pertinens ad feſtiuitates; niſi oblatio holocauſtorum. Et non eſt intelligendum quòd dies ſequētes differrent a primo per oblationem holocauſtorum; quia ſicut in ſequentibus offerebantur holocauſta, ita & in primo, vt apparet Nume. 29. cap. vbi ponitur ſpeciale ſacrificiū pro quolibet iſtorum dierum. Etiam patet hic quia dicitur, & ſeptem diebus offeretis holocauſta. ſi tamē computetur dies primus, non manent ſeptem dies de feſto tabernaculorum ſed ſoli ſex: ergo oportet intelligi de primo die, & de ſequentibus. erat enim hoc commune primo diei & alijs, quòd offerrentur in eis ſacrificia: & præter hoc dies primus habebat, quòd eſſet celeberrimus: dies autem ſequentes tabernaculorum non erant celebres. Et dicitur quòd offerrentur holocauſta; quod non intelligitur de holocauſto iugi, ſcilicet de matutino & veſpertino; quia iſta erāt permanentia; nec poterant aliquo modo mutari ex aliqua cauſa, vt patet ſupra 6. cap. & 9. & Num. 29. cap. Nec etiam intelligitur de holocauſtis votiuis, quæ aliquis daret ex voto vel ſponte: ſed ſolum de holocauſtis, quæ pertinebant ſpecialiter ad illud feſtum: patet infra cum dicitur, offeretiſque in eis oblationes Domino holocauſta, & libamenta, iuxta ritum vniuſcuiuſque diei, exceptis ſabbatis Domini, doniſq; veſtris, & quæ offertis ex voto vel ſponte tribuitis: ſacrificia autem quæ erant pertinentia ad iſtud feſtum nō ponuntur hic; ſed habentur in catalogo ſacrificiorū Numeri 29. vbi de quolibet iſtorum feſtorum per ſe agitur. Et cum dicitur hic, quòd offerrent holocauſta quolibet horum dierum; non eſt ſenſus quòd ſolum offerrentur holocauſta, ſed etiam offerebantur ſacrificia pro peccato, vt patet Numeri 29. cap. nam in quolibet horum dierum iubebatur offerri vnus hircus pro peccato. fit tamen mentio de holocauſto ſolum; quia nomine illius intelligitur ſacrificium pro peccato: & hoc quia holocauſtum erat principalius in duobus, primo quia eſt magis directe in Deum: ſecundo quia in holocauſto offerebātur multa animalia quolibet iſtorum dierum: ſed non offerebantur pro peccato multa, ſed vnus hircus ſolum, vt apparet in pręallegato 29. cap. Alio modo dici poteſt, vt accipiantur hic holocauſta generaliter pro ſacrificijs: & eſt ſenſus quòd fiant holocauſta in diebus illis, ideſt ſacrificia. *Dies quoque octauus erit celeberrimus, atque ſanctiſſimus.* Iſte dies non erat de ferijs tabernaculorum; nec habitabant Iudæi illo die in tabernaculis; ſed ſolum in pręcedentibus ſeptem diebus. Dicebatur tamen iſta dies feſtiua pertinere ad tabernacula; quia expleto feſto tabernaculorum congregabantur Iu- A dęi in hac die: & ſic non pertinet iſte ad ferias tabernaculorum: dicitur autem dies iſte octauus celeberrimus, & ſanctiſſimus eo modo, quo dicebatur ſupra de prima die, quia ab omnibus operationibus ſeruilibus vacabatur in eo. *Et offeretis holocauſtum Domino.* Ideſt etiam in hac die octaua offeretis holocauſtum ſicut in pręcedentibus ſeptē diebus. hoc dicitur, quia cum iſte dies octauus non pertineat ad feſtum tabernaculorum, dubitaret aliquis an in eo deberent fieri aliqua ſacrificia. quæ autem ſint holocauſta quæ hic fieri debent, habentur Numeri 29. cap. *Eſt enim cętus atque collectæ.* Ideſt in die iſta erat congregatio populi. nam ſanctuarium habebat magnos ſumptus in ſacrificijs quæ fiebant: & tamen non habebat aliquos B redditus, ſicut nunc habent eccleſiæ noſtræ: ſed fiebat collectio pecuniarum de populo ad ſumptus.

An ſanctuarium haberet aliquos redditus vel omnia iura pertinerent ad ſacerdotes, & quòd Deus noluit ponere ſimul redditus pro ſanctuario & ſacerdotibus, ne populus grauaretur. *Quæſt. XXVI.*

QVÒD autem non haberet ſanctuarium aliquos redditus apparet; quia de his quæ vouebantur nihil pertinebat ad ſanctuarium, ſed omnia ad ſacerdotes: etiam redēptiones primogenitorum; & dona, & primitiæ, & decimæ ad ſacerdotes pertinebant & Leuitas. & generaliter quicquid Domino conſecrabatur, pertinebat ad C ſacerdotes, vt habetur Nume. 18. cap. nihil ergo manebat pro ſanctuario. ſed dicitur quod omnia quæ in ſanctuario conſummabantur, accipiebantur de eleemoſynis populi. erant autem ſumptus tabernaculi ſatis magni; quia quolibet die fiebāt holocauſta matutina, & veſpertina: & in feſtiuitatibus fiebant multa ſacrificia, quæ habentur Nume. 28. & 29. cap. Ad hæc ergo facienda non erat aliquis redditus, niſi populus tribueret in eleemoſynam. Cauſa huius erat, quia omnia alia quæ proueniebant Deo; quomodocunque prouenirent, tranſibant in ius ſacerdotum & Leuitarum: & ſi de eis aliquid daretur ſanctuario, neceſſe erat, vt non ſufficeret Leuitis & ſacerdotibus. oportebat ergo quòd vel deficeret miniſtris ſanctuarij D redditus conueniens, vel ſanctuario, aut imponerentur multa iura ſuper populo. Sed non conueniebat imponi multa iura populo; quia nimis grauaretur, & recuſaret illa ſuſcipere: cōuenientius ergo fuit, vt relinqueretur aliquid ſine redditibus; ſcilicet vel ipſi ſacerdotes vel Leuitæ, aut ſanctuarium, & hoc quod deficiebat in redditibus, daret populus in eleemoſynis. Multum namque differt, quòd populo imponerentur iura neceſſario ſoluenda, vel permitteretur in eorum libertate, vt hoc cōferrent per eleemoſynas. facilius enim inclinaretur populus ad dandū hoc in eleemoſynis, quàm ad ſoluendum in iuribus impoſitis: & quoniam ſi Leuitæ vel ſacerdotes carerent redditibus, non inclinaretur populus ita faciliter ad dandum illis eleemoſynam; quia hoc tranſibat in E cibos & neceſſitates eorum, ſicut ad dādum eleemoſynam ſanctuario ſi non haberet redditus; quoniam illud tranſibat in ius Dei ſpecialiter. Conuenientius ergo fuit, vt relinqueretur ſanctuarium ſine redditibus, aſſignatis omnibus iuribus, & prouentibus ſacerdotibus, & Leuitis, quàm quòd econtrario fieret. & tunc vt haberet ſanctuarium, vnde fierent ſacrificia, petebatur a populo in eleemoſynam, vt daret pro ſacrificijs: & hoc fiebat in die octaua feſtiuitatis tabernaculorum: nam tunc populus erat rediturus in terram ſuam. nam in feſto tabernaculorum aſcendebant omnes Iſraelitæ in locum ſanctuarij, ſicut habetur

betur Exodi 33.& 34.cap. & quia non erant redituri iterum in ſanctuarium vſque ad feſtum azymorum, quod erat ab eo tempore vſque in quinque menſes, ſcilicet in primo menſe anni,petebatur ab eis eleemoſyna ad ſumptus ſanctuarij: & in iſta die octaua congregabantur omnes ad dandum eleemoſynam.

Vocatur autē dies iſta cętus & collectæ, ideſt congregatio populi,& ſolutio pecuniæ. cætus enim dicitur, ideſt turba; quia tota populi turba congregabatur in die illa ad dandum eleemoſynam: & vocabantur collectæ à colligendo; quia de turba congregata colligebatur pecunia.

Aliqui autem dicunt, quòd iſta collectio pecuniarum fiebat de votis, & ſpontaneis donationibus: & propter hoc dicunt, quòd cū Moyſes Numeri 29.ca. egit de ſacrificijs; immediate in 30. cap. ſubiunctum eſt de votis quomodo ſoluantur. ſed hoc falſum eſt, quoniam vota non pertinebant ad ſanctuarium, ſed ad ſacerdotes,vt habetur Nume.18.cap. cum dicitur, omne quod ex voto reddiderint filij Iſrael,tuum erit. ſolū ergo colligebantur hic pecuniæ de ſponte oblatis,& non de votis.

De quatuor generibus redditum quæ habebat ſanctuarium. Quæſt. XXVII.

SED quātum ad hoc quod dicitur,ſanctuarium illos redditus habere, intelligēdum eſt de his, quæ offerebantur,& pertinebant ad manus ſacerdotum. nam omne quod illis offerebatur, licet diceretur Deo oblatum, ſicut patet Num.5.cap. quicquid in ſanctuario offertur, & traditur manibus ſacerdotis, ipſius erit: habebat tamen ſanctuarium aliquos redditus, licet eſſent pauci, & non multum certi.

Primum erat in votis, quæ fiebant ad vſus ſanctuarij: Sed contra hoc dictum eſt ſupra, vt habetur Nu. 18.cap. quòd pertineant omnia vota ad iura ſacerdotum: quia dicitur,omne quod ex voto reddiderint filij Iſrael tuum erit, ideſt ſacerdotum: quia ibi loquitur Deus ad Aaron: & exponuntur ibi omnia iura ſacerdotum.

Dicendum quòd votorum quædam fiebant cum determinatione,alia ſine illa. ſiquis enim ſine determinatione voueret; vt dicendo voueo hoc Deo nihil vltra addens, pertinebat illud ad ſacerdotes; quia licet Deo illud competeret; quia ei vouebatur: ipſe dederat hoc ſacerdotibus pro miniſterio, quo ei ſeruiebant Nume.18.cap. ideo pertinebant ad illos tanquam conceſſa eis pro mercede laboris. Si autem votum fieret cum determinatione finis, vel vſus, ad quem res eſſet, ſeruabatur illud: quia non transferebatur plus iuris in voto,quātum ad rem illam, quàm vouens voluiſſet. Vnde ſi diceret, ego voueo hoc,vt cedat in vſus ſanctuarij, & non in aliquid aliud, cedebat in vſus ſanctuarij: & non habebant illud ſacerdotes. & patet hoc,quia ſi per ſpontaneam oblationem eleemoſynę poterant dare aliquid, quod pertineret ad ſolum ſanctuariū, Iſraelitæ poſſent à fortiori illud facere per votum expreſſum: & tamen de eleemoſyna manifeſtum eſt lib.4 Reg.12.cap. ergo per votum idem poterant. Secūdum ius vel redditus ſanctuarij erat in pecunijs datis ab his, qui tranſibant ad numerum. Nā quādocunque numeraretur populus Iſrael ad hoc, quòd non eſſet in eis plaga, debebat quilibet dare dimidium ſiclum, ſiue diues, ſiue pauper eſſet: & omnis qui trāſibat ad numerum, ideſt qui pertinebat ad annum viceſimum, dabat dimidium ſiclum: & iſta pecunia tota pertinebat ad vſus ſolius ſanctuarij Exodi 30.cap. Tertius redditus erat in ſpontaneis

F oblationibus, quæ potius vocantur eleemoſynæ quā redditus. Nam fiebat quædā arca in ſanctuario,quę vocabatur gazophylacium, quę erat deſuper foramē habens,per quod mittebatur pecunia ab his, qui ſponte offerre volebant lib.4.Reg.12. & Luc.21.cap.& de hac pecunia nihil petebant ſacerdotes pro ſe habere; ſed tota erat pro neceſſitatibus ſanctuarij, ideſt ad fabricationes,& reparationes. & hoc dicitur lib.4.Reg. cap.12.& 2.Paral. 24.cap. vbi ponitur de his duobus, ſcilicet omnem pecuniam ſanctorum, quæ illata fuit in templo a prętereuntibus, quæ offertur pro pretio animæ; & quam ſponte arbitrio cordis ſui inferunt in templum Domini, accipiant illam ſacerdotes iuxta ordinem ſuum, & inſtaurent ſartatecta templi; ſi quid neceſſarium fuerit in inſtaurationem. Quartus G redditus erat in pecunia quæ colligebatur: & iſta differt à præcedenti; quia quædam pecunia ſponte offerebatur ab Iſraelitis nullo petente, & mittebatur in gazophylacium; alia autē erat quæ petebatur. primā offerebant Iſraelitæ quando veniebant in templum: nam raro veniebant,quin aliquid offerrent; eo quòd Deus dixerat nō apparebis vacuus in conſpectu meo Exodi 23.cap.ideo quandocūque aliquis iret ad templum,videret aliquos mittentes munera in gazophylaciū; ſicut de Chriſto Luc.21.cap. quòd ſemel reſpiciebat eos,qui mittebant munera in gazophylacium: & vidit ibi viduam pauperculam mittentem duo æra minuta; & illius oblationem laudauit. Alia autem erat pecunia ex eleemoſynis, quæ colligebantur, & H iſtæ petebātur: quia licet nemo cogeretur ad dandū quid; petebatur tamen ab omnibus, vt aliquid ſponte darent. & hoc fiebat ſemel in quolibet anno, ſcilicet in die octauo tabernaculorum, quæ vocabatur cętus & collectæ, vt patet in litera,ſcilicet, quòd congregabatur tota multitudo, quæ venerat ad feſtum; & de eis colligebatur pecunia, quam ipſi ſponte vellent dare. Et ſciendum, ꝙ licet non teneretur aliquis ad dandum certum quid tunc: nec etiam ad dādum aliquid totali neceſſitate, vel coactione: erat tamen mandatum ad aliquid dandum, quicquid illud eſſet: licet aliqui putent non eſſe mandatum ſed admonitionem Deuter.16.cap. tribus vicibus per annum apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu Domini Dei tui,in loco,quem elegerit, in ſolēnitate azy- I morum,& in ſolēnitate hebdomadarum, & in ſolennitate tabernaculorum: nō apparebis ante Dn̄m vacuus; ſed offeret vnuſquiſque ſ'm ꝙ habuerit, iuxta benedictionē Dn̄i ſui,quā dederit ei. Iſti quatuor modi erāt de redditibus ſanctuarij, ſed aliqn̄ dicimus nullos redditus habere ſāctuariū; quia quaſi nullos habebat; quia non ſunt proprie redditus niſi in ſecūdo modo: quia illi dabantur ex neceſſitate. oēs iſtæ pecunię proderāt ad vſus ſanctuarij,i.ad varias neceſſitates ei⁹, vt ad reficiendū ea, quæ corruerant; vel ſiquid de nouo opus erat: etiā ad faciendū vaſa aurea & argētea, & veſtes; & quicq̄d erat ad miniſtrationē; & inſuper ad facienda quotidiana ſacrificia,& feſtorū cum libamentis ſuis. Nam oīa ſacrificia ordinaria de expenſis K ſanctuarij fiebant: ſed de varia diſtinctione harū pecuniarum dicetur lib.4.Reg.12. & 2.Paral.24.cap. & an alij redditus eſſent in ſanctuario, tangetur in ſeq.cap. q.2. *Omne opus ſeruile non facietis in eo.* Hoc refertur ad diem octauum,qui erat extra feſtiuitatem tabernaculorum. nam in eo ab omni opere ceſſabatur, ſicut in die primo tabernaculorum. *Hæ ſunt feriæ Domini.* Hic ponitur recapitulatio ſupradictorum. nam fuit ſupra dictum de omnibus feſtis, quæ Deus impoſuerat Iudæis, & pręter hęc non manebant aliqua. ideo concluditur de eis ꝙ hæ ſunt ferię Domini,iſtę quæ ſupra poſitæ ſunt, ſolum ſunt feriæ Dn̄i. *Quas vocabitis ce-*

tis celeberrimas, & sanctissimas. Non accipitur hic celeberrimũ, & sanctissimum sicut supra accipiebatur, quia ibi dicebantur dies celeberrimi illi, qui erant vacatiui, sicut dicebatur de duobus diebus azimorũ, & de omnibus sabbatis, & similibus diebus, de quibus supra dictum est. Alij autem dies festiui non erant celebres, sicut quinque dies festi azymorum, & sex dies festi tabernaculorum. Sed vocantur hic feriæ celeberrimæ, & sanctissimę large, inquantum distinguũtur ab alijs diebus per quasdam ceremonias sacrificiorum, etiam si nõ sunt magis obseruabiles, quam alij dies profesti. *Offeretisque in eis oblationes domino*. i. omnes istæ festiuitates, de quibus, sup. dictum est, habent speciales oblationes, quæ debent fieri in illis, istæ sunt autem, quæ enarrantur Nume. 28. & 29. ca. vbi est catalogus sacrificiorum, & partim ponũtur in capitulo isto, & supra. 16. c. & ponitur hoc de oblationibus, quia generale est, ꝙ in omnibus festis diebus essent plures oblationes sacrificiorũ, quam in alijs diebus. Nã in diebus profestis solum offerebantur sacrificia holocaustorum matutinorum, & vespertinorum regulariter: in festis autem diebus præter istas oblationes erant aliæ speciales, de quibus habetur in catalogo sacrificiorum Nume. 28. & 29. capit. *Holocausta, & libamenta*. Dicitur quòd offerrentur holocausta, quia aliqui dies erant, ad quos magis pertinebat oblatio sacrificiorum pro peccato, quam holocaustorum, sicut erat dies propitiationis, cuius ritus fundabatur super remissionem peccatorum: ideo sacrificia pro peccato fieri debebãt magis, quam alia sacrificia: sed quia holocausta plura erant, & principaliora in omnibus festis; vt communiter; ideo magis agitur de eis: vel vocantur holocausta omnia sacrificia, vt supra dictum est. *Et libamenta*. Hoc dicitur, quia nunquam fiebat sacrificium holocausti, aut victimæ pacificæ, siue vouendo, siue spontanee faciendo, sine libamento, vt supra Nume. 15. capit. erant autem libamenta in pane, & vino, oleo, & thure, & tale, vt supra declaratum est, & ista libamẽta diuersimode ponebantur, secundum ꝙ sacrificia erant diuersa, de quibus datur regula Num. ca. 15. qualiter in vnoquoque faciendum esset, & quando agitur de sacrificijs in speciali, ponitur libamẽtum cuiuslibet illorum, sicut habetur Nume. 28. & 29. cap. *Iuxta ritum vniuscuiusque diei*. Hoc refertur ad holocausta, & oblationes de quibus, supra s. quòd in diuersis diebus essent istę oblationes diuersæ. Nam cum diceretur, sup. ꝙ deberent fieri in festis oblationes, & holocausta, existimaret aliquis, quòd illa deberent esse similia in omnibus diebus festis: dicitur ergo quòd illa erant varia iuxta varietatem rituum cuiuslibet diei: nam alios ritus expostebant festum azymorũ, & alios festum Pẽtecostes, & sic de die propitiationis, & cæteris: ritus autem istorum quãtum ad sacrificia specialiter determinati sunt Nume. 28. & 29. cap. quamquam de festo propitiationis magis habetur. s. 16. c. & aliquid etiam ponitur hic de ritibus quantum ad oblationes primitiarum, quæ fiebant in festo azymorum, & in festo Pentecostes, & istę possunt uocari hic oblationes, cũ sup. dicebatur, ꝙ in diebus festiuis fierẽt oblationes, & holocausta: oblationes autem non directe vocantur sacrificia de animalibus, sed magis aliqua alia. *Exceptis sabbatis domini*. i. ab istis sacrificijs, quę fieri debebant in solennitatibus, de quibus hic, excipiebantur sacrificia, quæ fiebant in sabbatis, scilicet si accidisset aliquod istorum festorum in die sabbati. Nam debebant computari sacrificia illius diei festi cum sacrificijs sabbati, vt verbi gratia. In prima die festiuitatis azymorum, & in qualibet alia de sex sequentibus, offerebãtur duo vituli, & vnus aries, & septem agni anniculi in holocaustum, & vnus hircus pro peccato: in die autem sabbati offe-

In quinque erant libamentorum.

A rebantur quatuor agni anniculi, scilicet duo in holocaustum matutinum, & duo in holocaustum vespertinum, sed isti quatuor nõ computabantur tanquàm pars illorum agnorum septem, qui offerebantur in qualibet die azymorum, de quo Numeri 28. cap. sed erant offerendi quatuor agni anniculi pro sabbato, & septem pro illa die azymorum. Idem autem dicendum est de omnibus alijs festiuitatibus, si acciderent in sabbato, quoniam non computabatur sacrificium sabbati cum sacrificiis illorum dierũ. *Donisque vestris*. Idest etiam debebant excipi dona ab istis festiuitatibus, s. ꝙ si aliquis donaret aliquod animal ad offerendum in aliquo die festi, non computabatur illud tanquam vnum de illis, quæ debebant offerri propter diem festum.

B Idem etiam intelligendum est de animalibus primogenitis, quæ dabantur Domino, quorum carnes cedebant in ius sacerdotum, solis adipibus, & sanguine Deo datis: nam etiam si in aliquo die festo multa de istis offerrentur, non debebat cessare numerus statutus sacrificiorum, determinatus ad illum diem, iuxta exemplum supra positum, scilicet in qualibet die azymorum offerebantur duo vituli, & vnus aries, & septem agni anniculi in holocaustum, & vnus hircus pro peccato. Si autem in aliqua die illorum aliquis daret totidem animalia ex dono, vel ex solutione primogenitorum, aut ex voto, non propter hoc cessabat oblatio illorum animalium determinatorum ad illum diem. *Et quæ offertis ex voto*. Etiã dicit ꝙ sacrificia quę offerebantur ex voto, debebant

C detrahi de oblationibus diei illius festiuitatis, in quo offerebantur, hoc enim intelligitur de animalibus quæ aliquis vouebat offerre: nam illa debebant offerri Domino, & non diminuebant numerum aliarum oblationum.

Animal dupliciter Domino voueri poterat, & de modis diuersis vouendi. Quæst. XXVIII.

Pro quo sciendum, quòd animal poterat voueri Dño dupliciter. Vno modo simpliciter dicendo, ego voueo Domino vnã caprã, vel vnum hircũ, nihil vltra exprimendo, aut poterat voueri cũ determinatione, s. ego voueo vnũ arietem Dño ad immolandum in holocaustum, vel in

D victimas pacificas. Si autem primo modo accipiatur, dicendum est, quòd illa vota non pertinebant ad Dominum, sed ad sacerdotes, sicut patet Numeri 18. c. cũ dicitur, quicquid ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit. Alio modo accipiendo votum animalis, cum determinatione, dicendum est, quòd debebat offerri animal, & non pertinebat ad sacerdotes: nam si aliqs vouisset facere holocaustum de aliquo animali, tenebatur facere illud, & tunc illud animal non erat sacerdotis, sed cremabatur coram dño. Si autem vouisset facere victimam pacificam de aliquo animali, tenebatur illam facere, & tunc non pertinebat illud animal ad sacerdotes; quia solum habebant inde pectusculũ, & armum, ex lege communi aliorum sacrificiorũ pa-

E cificorum. Illud ergo quod habetur Nume. 18. c. omne quod ex voto reddiderint filij Israel, tuũ erit: solũ debet intelligi necessario de oblatione votiua primo modo dicta. s. cum aliquis diceret, ego voueo domino vnam capram, vel vnum arietẽ, nihil magis exprimendo, & sicut in decimis, & primitijs animalia suscepta non immolabantur, sed transibant viuentia in ius Leuitarum, & deinde decima decimæ in ius sacerdotis magni, ita in istis est intelligendum, quòd non deberent immolari, sed accipi viuentia. Quando autem dicitur hic, quòd etiam vota excipi debebant, intelligẽdum est de votis acceptis secundo modo. Nã

vota accipiendo primo modo non poterant impedire sacrificia festorum, cum non offerrentur ipsa animalia ad immolandum, sed vt transirent viuentia in ius sacerdotum, sed intelligitur de votis secundo modo, quia ibi animalia dabantur Domino, & immolabantur, atque impedirēt immolationes festorum, nisi Deus istam legem posuisset. *Vel quæ sponte tribuitis Domino.* Idest etiam debebant adimi ex sacrificijs festiuitatum illa, quę dabātur sponte, vt si aliqs sponte obtulisset quodcunq; sacrificiũ, nō propter hoc tollebatur aliquod de sacrificiis, quod fieri deberet aliàs. Et sciendum ꝙ hoc intelligitur de sacrificiis eiusdem generis, vt si in aliqua die iuberētur offerri septē agni anniculi in holocaustum. Si aũt aliquis offerret totidem agnos anniculos in victimas pacificas, non erat dubium, ꝙ iste non excluderet sacrificia holocaustorum illius diei, quoniam ipse non obtulit holocausta, vel victimas pacificas. Si tñ obtulisset aliquis septem agnos anniculos in holocaustum, esset dubium an tunc impedirentur festiuitatis holocausta. Item sciendum est, ꝙ intelligitur hoc, quando sacrificia erant de his animalibus vtpote in exemplo dato. s. in aliqua die iussum erat, vt offerrentur septem agni anniculi in holocaustum, & aliquis offerret septem arietes in holocaustũ, non erat dubium de impedimento sacrificiorũ illius diei, quoniam satis apparebit, ꝙ per hæc non impedirentur, cum non offerrentur hic agni anniculi, qui iubebantur offerri in die illa. *A quintodecimo ergo die.*

Quę pertinent ad solénitatem omniũ dierũ festiuitatis tabernaculorũ.

Hic agitur de eo quod pertinebat ad solennitatē omnium dierum festiuitatis tabernaculorũ. Nam secundum ꝙ dictũ est pertinebāt tria, s. cessatio a laboribus, & fabricatio tabernaculorum, & oblatio sacrificiorũ. De oblatione sacrificiorum iam dictum est supra, s. ꝙ offerrentur in die illa holocausta, per quę intelligebantur oēs victimæ totius illius solennitatis. De vacatione autem a laboribus dictum est, ꝙ deberet fieri vacatio per duos dies, s. primum, & octauum: nũc vero agitur de fabricatione tabernaculorum, quod erat vnum de pertinentibus ad solennitatem illius festiuitatis, & ponitur hic tp̄s qñ incipi deberent habitationes in tabernaculis, & dr̄ ꝙ a die quintodecimo mensis septimi. Illa enim erat prima dies, qua habitabant Israelitæ in tabernaculis, & non est intelligendum ꝙ illa die quintadecima fabricarentur tabernacula, quia in die illa cessandum erat ab oībus operibus seruilibus, vt supra dictum est: ergo non deberet aliquid tale fabricari, sed fabricatio facienda erat in die quartadecima, in qua licitum erat operari, sed in hac die non habitabant Iudæi in tabernaculis vsque ad sequentem. *Quando congregaueritis omnes fructus terræ vestræ.* Hic ponitur tempus anni, quo fit ista festiuitas, s. quando erant congregati omnes fructus de agris, & non dicitur quando congregabis, i. ꝙ tunc congreges omnes fructus, & quando congregas facies istud festum, sed dicitur qñ congregaueris, i. quando congregatos habueris. Nam non fit istud festum, quādo congregantur oēs fructus de agris, quia tunc fieret qñ congregātur segetes, sed falsum est, quia segetes cōgregatæ sunt in tertio, & in quarto mense, s. in Maio, & in Iunio Idęorum: sed est sensus, ꝙ qñ fuerint congregati oēs fructus terræ, fiet istud festum, & tunc dicuntur oēs fructus tam in vino; quàm in segetibus, & aliis rebus, & hoc nō fiebat vsq; ad mensem septimũ: tunc enim erant congregati oēs isti fructus, & hoc quia terra illa Iudæorum est multũ tēperata ex eo, ꝙ est partim in tertio, & partim in quarto climate: & est situs calida, ideo fructus citius maturātur in terra illa, quàm in hac; cum nos simus in quinto climate: & ita in fine Septembris, vel ante finem, erāt omnes fructus collecti de agris in domos, & hoc tempore ibant Iudęi ad locũ Sanctuarii ad faciendum

F istud festum tabernaculorum, & deferebant ibi primitias suas, & sic dicitur ꝙ redeũte anni tempore fiebat istud festum, vt habetur Exo. 34. cap. cum dicitur, & solennitatem quādo redeunte anni tp̄e cuncta conduntur: nā ex eo ꝙ tunc fructus finiebantur, erat finis anni. sic ēt habetur Exo. 23. cap. s. solennitatem quoq; quę est in exitu anni, qñ congregaueris omnes fruges tuas de agro: & agitur in ipsis locis de festiuitate tabernaculorum. *Celebrabitis ferias Domini septem diebus.* Quāquam omnia festa vocentur ferię Domini, hic tamen solum agitur de ferijs tabernaculorum: vocat autem omnes illos septem dies ferias, non ꝙ ferietur, i. cessetur a laboribus, sed quia est ibi aliquid speciale, quàm in alijs profestis diebus, & patet in hoc, ꝙ intelligatur de festiuitate tabernaculorum, quia dixit supra, ꝙ istæ feriæ deberent incipi die quintadecima mensis septi-

Feriæ tabernaculorum.

G mi, sed in hac die non inchoabatur aliquod festum, nisi festiuitas tabernaculorum: & dicitur ꝙ durabunt istæ feriæ per septem dies, quia quamquam dies octauus solennis esset, & obseruabatur ab omni labore, tamen non pertinebat ad tabernaculum, scilicet ꝙ illa die non habitabant Israelitę in tabernaculis, de quibus hic agitur. *Die primo, & die octauo erit sabbatum, idest requies.* De istis duobus diebus, quod essent solennes iam dictum fuerat, tamen hic repetitur ex more sacræ scripturæ, quæ frequenter quædam præcepta repetit, vt magis imprimat, & non dicitur hic de primo, & septimo die quod essent sabbatum, idest quod tenerentur in obseruatione sabbati, vel quod cessaretur

H in eis ab operibus, sicut in sabbato, sed quod essent sabbatum, idest requies in eis: nam in sabbato vacabatur ab omni opere seruili, vt supra est dictum. *Sumetisque vobis die primo.* Hic ponuntur cęremoniæ, quas faciebāt Iudæi in die primo tabernaculorum: & erat quod acciperent fructus quarundam arborum, & ramos, & colligarent, atque saltarent coram Domino. Et ista cęremonia erat distincta ab illa, quæ erat in faciendo tabernacula, quoniam fabricatio tabernaculorum durabat per omnes septem dies, & ipsa tabernacula erāt manentia: hoc tamen quod dicitur hic de istis fructibus, & frondibus solum fiebat in die prima. Item quia ista cæremonia fiebat saltando, tabernacula autem manentia erant. Item quoniam cæremonia illa fie-

Ceremoniæ primi diei tabernaculorũ.

I bat coram Domino, s. intra Sanctuarium, tabernacula tñ fiebant extra, quia quilibet de Israelitis paterfam. faciebat vnum tabernaculum, in quo ipse cum familia sua maneret. Fiebat autem ista saltatio coram Domino cum istis fructibus, & ramis arborum, ad significādam lætitiam de beneficio eis collato, qm̄ ducti sunt per desertum quadraginta annis, & hoc proprie cōuenit saltationi, qm̄ dr̄ exultatio, quasi extra saltatio, & hoc fit quando aliquis magnam lætitiam in corde cōceptam ferre non potest, & ob hoc extra saltat. conuenit etiam hoc propter fructus, & ramos arborũ, quia in hoc congrue significatur, ꝙ duxerit eos Deus per desertum inter arbores. *Fructus arboris pulcherrimæ.* Debebant Iudæi accipere fructus illius arboris, & spatu-

K las palmarum, & ramos ligni densarum frondiũ, & salices de torrente, & colligabant in vnum, atque saltabant. Aliqui enim referunt hoc ad fabricationem tabernaculorum, s. ꝙ de his ramis debebant fabricari tabernacula, sed falsum est; quoniam non determinabantur aliqua ligna specialiter, de quibus assumerentur rami ad faciendum tabernacula, quia ista quę hic dicuntur, ut probatum est, nō debent referri ad fabricationem tabernaculorum, sed ad illam cęremoniam quę fiebat in prima die festiuitatis huius saltando coram Domino. Nec etiam cōueniebat, vt assumeretur aliqua species arborum specialiter ad faciendũ tabernacula, qm̄ tunc cum oēs Iudæi deberēt facere taber-

nacula

nacula quolibet anno de ramis arborum non sufficerent tales arbores: debuit ergo permitti liberè cuilibet, vt assumeret ramos de quacunque arbore vellet. Et dicitur hic, ꝙ assumerent fructus arboris pulcherrime; & non determinat, quę esset ista arbor pulcherrima: & dicunt aliqui, ꝙ fructus isti sunt poma citrina, quæ valde pulchra sunt, sed Iudæi dicunt, ꝙ sunt quidam fructus, qui vocantur vulgariter toronias: sunt enim ista poma pulchra cum in arbore manent. *Spatulasque palmarum*. Dicuntur spatulæ palmarum quędam virgulæ procedentes de palmis, quæ sunt in eis loco ramorum: & istæ virgulæ in extremitatibus suis per totum lateraliter acutę sunt in modum gladiorũ, vel spatarum: vnde dicuntur spatulæ, quasi paruę spatę; qm̃ spatula nomẽ diminutum est de spata. *Et ramos ligni densarum frondium*. Ista est suppletio, quia volebat legislator exprimere nomen illius arboris; sed quia non est tale, quod agnosceretur, declarauit per quasdam cõnotationes ipsam arborem, s. ꝙ erat ipsa arbor habens frondes densas, i. multas frondes: & ꝗm quosdam vocat̃ ista arbor Arraihã. Alij autem dicũt, ꝙ est quędam arbor, quę vocatur myrtus, & est arbor, quæ multũ abundat apud mare: & sic dixit Zacharias Angelo qui loquebatur, ꝙ videbat quendam ambulantẽ, inter myrteta, i. inter loca illa, q̃ erãt abũdãtia myrtis, de hoc habetur Zach. c. 1. De vtraque istarum arborũ satis intelligi põt; quoniam vtraque satis habet frõdes satis densas. De istis arboribus quare ponerentur frõdes, vel rami istarum arborum; & non aliarũ; & quare quatuor, & non plurium, in speciali causa dari nõ põt, quia ista sunt multum particularia, & dependẽt ex voluntate legislatoris. In vniuersali autem iã causa data est, vel potest dari, ꝙ ex eo ꝙ istæ arbores erãt pulchrę magis fiebat in eis, quã in alijs ista cęremonia. *Densarum frondium*. Accipitur densitas frondium ex pluralitate: erant enim multæ frondes, ideo densæ. *Et salices de torrente*. Ista est quarta arbor, de qua accipiebatur ad faciendum istam ceremoniam aliquis ramus; & colligabatur cum alijs. Et dicuntur salices de torrente; qm̃ sunt duo genera salicũ: quædã enim sunt super aquas, vel iuxta aquas torrentum, vel fluuiorum, aut in locis multũ humẽtibus; & hoc notat̃ in Psal. 136. s. super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus, dum recordaremur tui Syon: & sequitur, in salicibus in medio eius suspẽdimus organa nostra: ecce enim dicit salices esse apud flumina: aliæ salices sunt, quę sunt de natura magis sicca, & non sunt apud aquas. Primæ aũt harũ dicuntur salices de torrente, de quibus accipitur hic. *Et lętabimini coram Domino Deo vestro*. Idest saltabitis habentes istos ramos in manibus coram Dño Deo vestro. Dicunt enim aliqui, ꝙ quando Iudæi habebant istos ramos in manu, habebant cũ eis colligatos fructus; & sic saliebant eleuantes, & deprimẽtes illos fructus ad omnem differentiã positionis, quod significabatur esse ad laudẽ Dei, qui erat dñs oĩum positionũ mundi. Alio modo dicũt alij, ꝙ Iudęi tenebãt fructus in manu vna, & in alia habebãt ramos arborũ, de quibus dictũ est supra: & iste secundus modus approbat a Iudæis: fiebat autem ista eleuatio fructuum ad significandum, ꝙ Iudęi introducti erant de terra deserta, & inaquosa in terram multorũ fructuũ: vel ad significandum, ꝙ qñ Israelitæ erant in deserto, nunquam defuit eis cibus, qui significatur p̱ fructus, vt habetur Deute. c. 2. Fiebat autem eleuatio ista fructuum, & ramorum eo mõ, quo fiebat eleuatio pectusculi, & armi, & adipũ in sacrificijs pacificis, vt dictum fuit supra 7. ca. Dicebatur hoc fieri coram dño; q̃a ista lętitia, & saltatio fiebat in Sanctuario, vbi dicebatur esse Deus. *Celebrabitisque solennitatem eius*. Idest solennitatem Dei: loquit legislator de solennitate tabernaculorũ, de qua s.

Quid spatulæ palmarum.

A fiebat sermo: hanc aũt celebrabant, inquantũ faciebãt cęremonias, quas Deus miserat fieri in illa. *Septem diebus per annum*. Non est sensus, ꝙ fieret ista solennitas septem diebus per annum, i. septem vicibus, quia solũ fiebat semel in mẽse septimo, sed dicitur, septem diebus per annum, ꝙ ista solennitas qñ fiebat (ꝙ erat semel in anno) durabat septem diebus, quod intelligitur quantum ad permansiónem in tabernaculis: nam octauus dies celeber erat, non tamen pertinebat ad festum, manendi in tabernaculis, sed solũ ad cętum, & collectas.

Legitimum sempiternum erit. Idest ista lex de faciẽdo tabernacula, & obseruando prædictos dies est sempiterna, quod exponendum est eo modo quo expositũ fuit de aliis festiuitatibus, cum dicebatur ꝙ præcepta earũ B erant legitima sempiterna. *In generationibus vestris*. Idest manebunt ista præcepta quandiu manserint gñationes vestræ: etiam intelligendum est hoc eo modo, quo supra expositum fuit de aliis festiuitatibus. *Mense septimo festa celebrabitis*. Hoc potest intelligi ꝙ sit recapitulatio de oĩbus tribus festis, quæ erant in mense septimo, s. de die propitiationis, & festo clangoris, & festo tabernaculorum, & tunc subiungit litera in speciali de festo tabernaculorum, cũ dr̃: Et habitabitis in vmbraculis. Alio modo referri põt solum ad festũ tabernaculorum, & tunc est sensus, ꝙ mense septimo celebrabitis festa, s. festum tabernaculorũ, & habitabitis in vmbraculis. Alio modo, & conuenientius adhuc intelligi põt, s. mense septimo celebrabitis festa, i. habe- C bitis duos dies solennes in festo tabernaculorũ, s. primum, & octauum, & postea dr̃, & habitabitis in tabernaculis, i. per illos dies septem manebitis in tabernaculis: & sic tanguntur hic duæ cęremonięæ istius festiuitatis, s. vacatio a laboribus, & mansio in tabernaculis, & ista est repetitio superiorum, quia iam de his supra dictum est. *Et habitabitis in vmbraculis septem diebus*. Vmbraculum enim, & tabernaculũ idem sunt, sed adhuc magis vocatur istud festũ vmbraculorũ, quàm tabernaculorũ, quia illa parua constructio facta de ramis arborum nõ erat tabernaculorum, tanquàm posset easdem vtilitates facere quas tabernaculum, sed solũ erat quædam leuis defensio a Sole, sicut etiam in ipso de- D serto, cum Israelitæ mouerentur, non manebant in tabernaculis, sed in vmbraculis, quãquã non semper sacra scriptura obseruat istam differentiam, immediate namque vocat ista tabernacula, cum subditur. *Omnis qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis*. In hoc enim obligat omnes Iudæos ad faciendum tabernacula, & manendum in eis.

Nunquid Iudæi tota die deberent manere in tabernaculis per illos septem dies. *Quæst.* XXIX.

SED quęret aliquis, an deberent Iudęi tota die manere in tabernaculis illis per illos septem dies. Respondendum est, quòd non requirebatur Iudęos ibi manere assidue per dies illos. nam sicut cum ipsi erant in suis domibus, non E manebant continue in illis: ita cum essent in his tabernaculis de ramis arborum, non requirebatur, quòd ibi manerent per totam diem; sed ꝙ facerent ibi aliquos actus uelut ibi commorãtes, scilicet, quod ibi comederẽt, & similia facerent: nõ erat autem necessarium, ꝙ ibi manerent per noctem. Cum autẽ dicitur hic ꝙ omnis, qui est de genere Israel, manebit ĩ tabernaculis: non solũ est sensus, ꝙ manebunt Israelitæ, sed ẽt alii conuersi ad iudaismũ, uocant tamen alii de genere Israel, ex eo, ꝙ accipiunt denominationem a principali, scilicet a filiis Israel. Vel põt dici, quod accipiantur hic proprie filii Israel solum pro his, qui nati

erant de genere Iacob; & tamen obligantur alii quãquam non exprimantur, quia solum exprimũtur hic principaliores personæ quibus lex principaliter data est. *Vt discant posteri vestri, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israel.* Hic ponitur causa quare positum fuerit festum tabernaculorum: & dicitur, quòd erat ad memorandum beneficium datum a Deo Israelitis, quando educti sunt de Aegypto per desertũ, quia habitauerũt in tabernaculis, scilicet in vmbraculis factis de ramis arborum. Sed dicet aliquis, quòd nõ est hoc cõuenienter positum: nam Deus ponebat istud festũ ad memoriam alicuius beneficij, & miraculi facti, sed Hebræos habitauisse in deserto sub tentorijs factis de ramis arborum non est aliquod beneficium, nec admirabile: quoniam alij homines sine aliquo Dei beneficio sic habitant; ergo non fuit ista causa institutionis festi tabernaculorum. Item probant hoc ex textu literæ Hebraicæ: nam ibi non dicitur, quòd habitauerint Israelitæ in tabernaculis, sed in vmbraculis, quod videtur significare quandam nubem, quæ tegebat per diem totum exercitum, ne sol vreret eos in desertis Arabicis, quæ sunt valde calida, de quo habetur Nume.14.cap. & ponitur plurale pro singulari, quia non erant multa vmbracula, sed vnum: sed dicuntur vmbracula, quia vmbram faciebant non potentibus radijs Solis penetrare ad exurendum Iudæos; & distinguebantur ista nubes, & alia, quæ erat super tabernaculo per diem & noctem. Sed hoc non potest stare, quamquam isti dicũt hoc modo esse miraculum, scilicet, quòd Deus posuerat nubem suam super Israelitas, ne exurerentur. Nam si hoc fuisset miraculum, & Deus voluisset illud signare per tabernacula facta a Iudæis (cum figura semper debeat correspondere figurato) necesse erat, vt aliquid poneretur, quod significaret illam nubem tegentem totum populũ, sed ad hoc nihil faciebat construere tabernacula de ramis arborum, cum nullo modo cõueniat obumbratio arborũ cũ obumbratione nubis; ergo nõ agitur hic de obũbratione nubis; sed de aliquo alio. Sed nihil est, quod conuenienter significetur per istam figuram tabernaculorum factorum ex ramis arborum, nisi ꝙ Israelitæ ambulauerint in deserto, & mãserint sub vmbraculis de ramis arborum. ergo hoc est, quod Deus vult hic significare per ista tabernacula facta de lignis arborũ. Quando supra dicebatur, ꝙ hic Deus volebat dare festiuitatem istam tanquam significatiuam alicuius miraculi, non stat: quoniam non est necessarium, ꝙ istæ significationes dentur semper pro aliquibus miraculis, sed satis est, ꝙ dẽtur pro aliquibus rebus gestis, quæ erant beneficia collata Iudæis: sic autem fuit hic, qm̃ istud festum datum est in memoriam cuiusdam beneficij dati Israelitis, s. quòd ducti fuerint per desertũ quadraginta annis; & ad vltimum inducti in terram optimam, quod profecto magnum erat beneficium. Et si voluerimus tenere id, quod arguebatur, s. ꝙ ista festa dantur significatiua alicuius miraculi, sed nõ fuit miraculum, ꝙ Israelitæ ambulauerint per desertum in vmbraculis; ergo non ponitur istud festum ad significandum hoc. Respondendum est, ꝙ miraculũ fuit. Nam quãquam non esset miraculum Israelitas fuisse in deserto, & habitauisse in vmbraculis arborũ, erat tamen miraculum, quòd Deus deduxisset illos per illam terram desertam, quæ erat sine cibo, & sine potu, quadraginta annis, & plenam serpentibus, vt patet Deute.8.cap. & quòd in hoc tempore toto nihil deficeret Iudæis in cibo, & in potu, vt habetur Deut.2.ca. & ꝙ ad vltimum fuissent ducti in terram bonam: hoc enim miraculum est, & excedit humanam facultatẽ: nullus enim hominum sic facere potuisset. & sic conuenienter stat litera, s. vt discant posteri vestri, quòd in

Festum tabernaculorum quare institutum

F tabernaculis habitare fecerim filios Israel, idest, vt per hoc agnoscãt, quomodo ego eduxi Israelitas de Aegypto, & ducẽdo fecerim habitare in tabernaculis, s. sub vmbraculis arborum, cum non essent eis alia vmbracula in deserto. *Cum educerem eos de terra Aegypti.* Ecce qualiter in hoc festo memorat aliqđ miraculũ; quia non solum recolitur, ꝙ Israelitæ ambulauerint per desertum in tabernaculis de frondibus arborum; sed etiam recolitur eductio Israelitarũ de Aegypto: & ista erat miraculosa, vt patet ex his, quæ facta sunt super Aegyptios. *Ego Dominus Deus vester.* Idest obseruate omnes solẽnitates, quæ positæ sunt; quia ego qui locutus sum ista; sum Dominus Deus vester. *Locutusq́; est Moyses super solennitatibus Domini ad filios Israel.* Hic ponitur præcepti expletio, s. ꝙ Moyses proposuerit
G Israelitis istud præceptum obseruandum. Nam quãquam in deserto non tenerentur Israelitę obseruare ista; tamen omnia proponebantur sibi, vt omnes istæ leges Dei datæ viderentur per Moysen. Si autem nõ fuissent tunc propositæ, necesse erat, vt per alterũ postea darentur, qui esset legislator sicut Moyses, & hoc non decebat, quia vnicum legislatorem sibi Deus elegerat. Ideo dicendũ, ꝙ quando Moyses audiebat ista a Deo, referebat ea popularibus; quoniam sic Deus iubebat ei, s. loquere filijs Israel, & dices ad eos. & sic intelligendum est, quòd sicut omnes istæ leges, quæ habentur in hoc libro, datæ fuerunt in monte Synai in tabernaculo fęderis, vt apparet c.26. & 27. iũcto 1.c. huius libri, ita in eodẽ monte Synai publicatæ sunt: &
H hoc est, quod dicitur, ꝙ locutus est Moyses super solennitatibus Domini, idest locutus est de solennitatibus, quæ iubebat Deus, vt obseruarentur ab Israelitis proponendo hæc coram populo.

CAP. XXIIII.

De oleo tabernaculi testimonij.

ET locutus est Dominus ad Moysen dicens. Præcipe filijs Israel, vt afferant tibi oleum de oliuis purissimum, ac lucidum; ad cõcinnandas lucernas
I iugiter extra velum testimonij in tabernaculo fęderis. Ponetq́ue eas Aaron a vespere vsque in mane coram Domino; cultu rituq́ue perpetuo in generationibus vestris. Super candelabrum mundissimum ponentur semper in conspectu Domini. Accipies quoque similam, & coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas. Quorũ senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues, & pones super eos
K thus lucidissimum, vt sit panis in monimentum oblationis Domini. Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti a filijs Israel fędere sempiterno. Eruntq́ue Aaron, & filiorum eius, vt comedant eos in loco sancto, quia sanctum Sanctorum est de sacrificijs Domini iure perpetuo.

ET *locutus.* In superioribus egerat legislator de quibusdã festiuitatibus, & cęremonijs, q̃ ptinebant generaliter, siue ad sacerdotes, siue ad populum. Hic aũt ponuntur

ponuntur quædam obseruationes, vel ministeria, quæ pertinebant ad solum sacerdotium. Et diuiditur in duas partes, quia primo ponitur sacerdotalis cultus. Secundo additur incidentalis casus ibi. *Ecce autem egressus.* Prima in duas, quoniam primo agitur de compositione lucernarum. Secundo de propositione panum. Secunda ibi. *Accipies quoque similam.* Circa primum dicitur. *Et locutus est Dominus ad Moysen.* Quando autem fuit facta ista locutio, an continue cum superioribus, vel per interpolationem quandam, non constat, quoniam vtrumque esse potest, sed satis videtur ꝙ dictum fuerit id, quod habetur hic, simul cum eis, quæ supra dicta sunt, & hoc quia ista videntur pertinere ad idem, scilicet ad quasdam ceremonias festiuitatum. *Præcipe filijs Israel, vt afferant tibi oleum.* Hic ponitur primum, quod pertinebat ad ministrationem sacerdotum, scilicet, ponere oleum in lucernis, & componere illas.

In Sanctuario quatuor erant ministrationes solum sacerdotales, & de cæremonijs earum, atque de redditibus pro eis: *Quæst. I.*

PRo quo sciendū, ꝙ in Sanctuario erant quatuor ministrationes solum sacerdotales, s. prima erat oblatio sacrificiorum. Secunda erat incensio thymiamatū. Tertia erat propositio panū. Quarta erat incensio candelarū. Prima aūt harū erat maior oībus administrationibus, & reqrebat plures cęremonias tā ex parte sacerdotū ministrantium, quàm ex parte aīalium immolandorū, quàm ex parte modi explendi ipsas cęremonias immolationū: & de hoc ministerio per totū istū librum dr̄, & tactū fuit s̄. 21. cap. Quantū ad dispositionē sacerdotum, & s̄. 22. c. quantū ad dispositionē immolandarū rerū. Secundū ministeriū est in adolendo, vel cremando thymiama super altare, & de hoc hr̄ Exo. 30. cap. Qūo in mane, & in vespere, vel ꝙ offerunt incensum, & panes. Tertia administratio sacerdotū est in propositione panū, & de ista agitur hic, s. qūo panes conficiendi essent, & qūo ordinandi super mensam propositionis. Quarta ministratio est dispositio candelarū, & ista ministratio erat sacerdotalis, & de ea hr̄ hic, & primo dr̄ de incensione candelarū, & ponitur dispositio ad hoc, s. ꝙ ducatur oleū a filijs Israel ad incendendū has lucernas, & dr̄ ꝙ hoc debet pręcipere Moyses filijs Israel, non qdē pręcipere p modū necessitatis, sed admonere, vt dent in eleemosynam oleum ad incendendum lucernas: nam hoc erat vnum de illis, quæ dicebantur offerri in primitias, vt habetur Exo. 25. cap. cum dicitur: Oleum ad luminaria concinnanda, aromata in vnguētum, & tamen istæ non accipiebantur, nisi ab homine, qui offerebat eas voluntarie, vt habetur eodem cap. cum dicitur: Ab omni homine, qui affert vltroneus, accipietis eas: sic etiā dr̄ Exo. 35. cap. Separate apud vos primitias Domino: omnis voluntarius, & proni animi offerat eas Domino. & tamen aliquādo ponitur pręcipere pro admonere, & hoc modo ponitur istud met præceptum, Exo. 27. cap. cum dicitur: Præcipe filijs Israel, vt afferant tibi oleum de arboribus. Præcipiebat autem hoc Moyses, idest admonebat, vel denunciabat, quia ipse erat Propheta, cui ista a Domino reuelata fuerant, ideo conuenientius ipse ista proferret populo, quàm cæteri. Sed quantum ad hoc, ꝙ oleum deduceretur a filijs Israel, non est inconueniens, ꝙ esset præceptum, & tenerentur Israelitæ determinate ad offerendum, vel dandum oleum pro Sanctuario, cum Sanctuarium quasi non haberet redditus aliquos determinatos, ideo oportebat quasi de eleemosynis totaliter sibi in necessarijs prouideri, vel imponi popu-

A lo, vt prouideret, vt diximus præceden. cap. Sic enim patet de panibus propositionis. Nam sicut oleum iugiter ardebat in Sanctuario corā Dn̄o, ita erant panes propositionis coram Dn̄o, vt patet ĩ. in litera, & tn̄ Israelitæ dabant farinā, de qua fierēt illi panes, vt dicitur etiam in litera: ergo & ipsi tenebantur dare oleum ad ardendum, & sic esset pręceptum. Tertio, quia sic erat de pecunijs ad sacrificiorum animalia emenda. Nam Israelitæ erogabant pecuniam totam ad sacrificia, & sacrificiorum libamina in die octauo tabernaculorum: erat enim dies ille solennis, & vocabatur cętus, atque collectæ, quia in eo conueniebat totus cętus Israelitarum, qui ascenderant ad Sanctuarium, & colligebatur de eis pecunia, & illa dicitur fuisse ad emenda animalia pro sacrificijs ordinarijs, & libamina eorum, & tamen istud sub præcepto erat, quia Deu-
B teron. 16. cap. Dicitur in solennitate tabernaculorum, non apparebis in conspectu Domini vacuus, sed offeret vnusquisque, secundum ꝙ habuerit iuxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei: & ita erat determinata, sed relinquebatur arbitrio offerētis, suadebatur tn̄ oībus ꝙ offerrēt iuxta facultatum suarum conditionem: ergo & hic præciperetur ꝙ oleū necessariū ad ardendū in Sanctuario darēt. Quarto patet, qa hic ponitur: pręcipe filiis Israel, vt afferant tibi oleum. præcipere tn̄ necessitatē importat imperii, quia quicquid præcipitur imperatur, & quod imperatur necesse est fieri, & si non fiat pœnā habet idē patet Exo. 27.
C cap. vbi ponitur de hac re, & dr̄, præcipe filiis Israel, vt afferant tibi oleum de arboribus. Cum autem obijciebatur, ꝙ oleum pertinebat ad primitias, & illę suscipiebantur ab illis, qui vltronei offerebant, Exo. 25. cap. Dicendum ꝙ illud fuit semel, s. quādo in deserto erāt Israelitæ, & voluit Deus, ꝙ fabricaretur Sanctuarium. Nam dixit tunc, ꝙ offerrent singuli, quæ haberent, sponte, & inter cætera nominauit oleum, & illud non fuit necessarium, nisi in monte Synai, quando dedicatum est Sanctuarium, & consecrati sunt sacerdotes, quia in toto tempore quadraginta annorum, quibus in deserto fuerunt, non obseruatę fuerunt cęremonię aliquæ ministrationis in Sanctuario, vt ostensum est supra 21. cap. & ita parum de oleo pro illa vice erat necessarium, & poterant illud sponte offerre Israelitæ:
D secus autem postquàm inciperent esse ministrationes in Sanctuario, & istud mandatū haberet executionē: nam tunc multo oleo opus erat, & Israelitæ tenerentur ex præcepto ad prouidendum super illo. Aliter potest dici, ꝙ quantum ad oleum erat præceptū, ꝙ Israelitæ offerrent illud, & tenebantur: & tamen quantum quis offerret, vel quid pro sumptibus illius olei daret, erat pure liberum, sicut in festo tabernaculorum in die cętus, & collectarum præceptū erat oībus Israelitis, & singulis eorū, ꝙ offerrēt aliquid Dn̄o, sed quātum quisque offerret erat liberū, Deuter. 16. cap. & sic manebat, ꝙ esset eleemosyna, & quisq; vltroneus daret. Tertio pōt dici, ꝙ istud erat præceptū, quantū ad totū Israel, sed non ad singulos, nec ad aliquos determinate; ita vt dicatur ꝙ tota gens Israelitarum teneba-
E tur ex mandato Dei prouidere de oleo ad ardendum in Sanctuario, & nullus eorū tenebatur ad totū, nec ad partē, sed postea gens tota assignabat inter se redditus aliquos particulares, de quibus haberetur copia olei. Vel forte distribuebatur per Israelitas, vt singuli conferrent aliquid ad sumptus olei, & hoc ex mādato populi, & non Dei, quia Deus non obligauerat aliquos, sed populum, ipse tamen populus postea assignabat modum, quo prouideretur in hoc. Ex præcedentibus apparet, quomodo prouisum erat de sumptibus pro omnibus ministrationibus Sanctuarii: sunt enim quatuor, vt dictum est supra, s. oblatio sacrificiorum, incē-

sio thymiamatum, propositio panum, incensio candelarum, pro sacrificijs cum libamentis suis erat maxima impensa, ideo ad hoc colligebatur pecunia, & hæc videtur collecta in die octauo tabernaculorum, quæ vocatur cœtus, & collectarum: licet enim hoc nõ pateret manifeste, tamen satis verisimile est, tum quia hoc asseritur a peritis, tum quia ista erat collectio magna pecuniæ, cum fieret a toto populo congregato in festo tabernaculorũ, de quibus quilibet obligabatur aliquid offerre Deuteron. 16. cap. Tum quia non patet, vnde aliunde fierent sumptus sacrificiorum, & libamentorum, si de hoc non fierent, cum tamen fierent de expensis Sanctuarij. Ideo dicendum, ꝙ ista collectio pecuniarum in festo tabernaculorum, erat ad sumptus sacrificiorum, an vero præter sacrificia aliquid aliud de illa pecunia fieret, non satis patet. Secunda ministratio erat in thymiamatis accensione, & ista erat paruorum sumptuum, quia quotidie in aurora, & in vespere adolebatur, idest comburebatur modicum de thymiamate in altari intra Sanctuarium, Exo. 30. cap. Et videtur, quòd iste sumptus fieret de redditibus dimidiorum siclorum, quos soluebant Israelitæ transeuntes ad numerum: ita aliqui putant, & motiuũ eorum videtur esse, quia Exo. 30. cap. Ponitur quomodo thymiama per singulos dies cremari deberet in altari per Aaron sacerdotem, & statim sequitur ibi in litera, ꝙ Israelitæ quando ad numerum transirent, soluerit quisque dimidium siclum, & ista pecunia collecta cederet in vsus Sanctuarij, cum ergo iste vsus fuisset ibi dictus, scilicet thymiamatis incensio, videtur ꝙ de pecunia dimidiorum siclorum fieret. Sed videtur ꝙ istud esset ad alios vsus: nam de hoc fiebant sartatecta domus, & siquid instaurationis necessarium erat, vt patet lib. 4. Regum 12. & 2. Paralipomenon 14. Alij autem dicunt, ꝙ fiebat hoc de quadam alia oblatione pecuniæ, quam faciebant Israelitæ per modum eleemosynæ; nam a principio sic iussit Deus fieri in deserto, Exo, cap. 35. Vbi inter primitias quas dixit offerendas, iussit dari ea, quæ pertinebant ad compositionem thymiamatis. Sed potest dici tertio, & melius, ꝙ fiebat sumptus thymiamatis de pecunia collecta in festo tabernaculorum, & ratio est, quia ibi colligebatur pro sacrificijs, & libamentis eius, sed inter libamẽta computantur oleum, & thus: & ista erant duo, quæ requirebantur inter cætera ad compositionem thymiamatis, Exo. 31. cap. Quòd vero essent ista de libamentis, patet Numeri 15. cap. Ergo cum sumptibus sacrificiorum fieret pro thymiamate sumptus, & hoc est conuenientius, quàm primum, quia dimidij sicli reseruabantur ad refectiones sartatectorum, & eorum quæ instauratione in Sanctuario indigebant lib. 4. Regum 12. cap. Sed non erat eadem pecunia pro omnibus impensis Sanctuarij, vt dicitur eodem cap. Secundum etiam non satis stat: primo quia illud fuit factum semel, & erat paucus sumptus necessarius, ideo non fuit prouisum aliter, sed postea cum cœperunt fieri ministrationes, erant multi sumptus necessarij, ideo aliter prouisum est, & hoc planum est, quia in deserto nondum erant aliqui redditus statuti, qui tunc soluerentur siue pro Sanctuario, siue pro sacerdotibus, & Leuitis, ideo siqd tunc de sumptibus opus esset, oporteret, ꝙ offerretur ab Israelitis, & ita Deus cum voluit sibi fieri Sanctuarium, omnia quę ad illud, & ad accessoria sua fuerunt necessaria, fecit offerri ab Israelitis, Exo. 36. Et ideo siue oleum, siue thymiama, siue quicquam alterum haberi deberet, iuberet illud offerri, & sic oleum ad lucernas, & ad componendum thymiama offerri iussit, Exo. 25. & 35. & 36. cap. Tamen postea non ita factum est, sed prouisum est, vnde pecuniæ ad hoc haberentur. Tertia administratio erat in

F propositione panum, & ista etiam non erat multa impensa, quia semper erant duodecim panes coram Domino, & isti mutabantur per singula sabbata. Dare autem in qualibet hebdomada duodecim panes non erat magnus sumptus, & præstabatur iste sumptus a toto populo: nam Israelitæ inter se prouidebant de farina, quoniam dabant sacerdotibus, & de illa conficiebant ipsi panes, & proponebant coram Domino, vt colligitur infra in litera. Quarta ministratio erat in candelarum incensione, & ad has dabatur oleum, & illud tenebantur dare filij Israel, vt dictum supra fuit, & sic pro vniuersis ministrationibus erant prouisi redditus, vel pecuniæ. Aliquando tamen aliunde prouidebatur, & releuabatur sumptus Israelitarum, vel conuertebantur pecuniæ ad hoc ordinatæ in alios vsus, si-
G cut quando aliqui reges gentilium prouidebant de sumptibus pro his, vel pro aliquo horum. Sic patet de Seleuco Rege Asiæ, qui dabat omnes sumptus pertinentes ad sacrificia, & ministrationes libamentorum, vt patet 2. Machabęorum 3. cap. Sic & Rex Persarum Arthaxerses iussit dari omnia necessaria ad sumptus templi Domini de redditibus suis regalibus. 1. Esdræ 7. & 2. Esdræ 8. cap. Et ita pro omnibus ministrationibus dabat ille sumptus. Nec tamen ob hoc omittebantur, quæ ordinaria erant, scilicet ꝙ soluerentur dimidij sicli a transeuntibus ad numerũ, quia istud erat necessariũ, Exo. 30. Et istud petebatur ab Israelitis lib. 4. Reg. 12. cap. Etiã fiebãt oblationes in gazophilacio a spontaneis: nam vsq; ad tp̃s Christi istud perseuera-
H bat, Luc. 21. cap. Vbi ipse vidit mittẽtes munera in gazophilaciũ. Etiã fiebat collecta in festo tabernaculorũ octauo die, quia iusserat Deus, ꝙ iste ritus obseruationum esset legitimum sempiternum inter Iudæos pręceden. cap. Vnde si pecunię istæ non viderentur necessariæ, recondebantur in thesauris templi, vt fierent inde ea, quæ aliquando opus essent. Et sicut dicitur ꝙ Reges gentiles aliquãdo dabant omnes sumptus pro ministrationibus Sanctuarij, ita & reges aliqui Iudęorum deuoti faciebant aliquando, sicut fuit de Ezechia Rege Iuda, qui pro omnibus sacrificijs ordinariis ministrabat sumptus. 2. Paralipomen. 31. cap. s. pars autẽ Regis erat, vt de propria eius substantia offerretur holocaustũ mane semper, & vespere: sabbatis quoque,
I & calendis, & solennitatibus reliquis, sicut scriptum est in libro Moysi. *Oleum de oliuis*. Iussit Deus offerre oleũ ad lucernas, qm̃ in toto Sanctuario nõ cremabatur aliquã lucerna de sepo, vel cera, sicut probatũ est, Exo. 25. & 27. Sed solum oleum cremabatur, & Deus quandocũq; noĩabat lucernas in Sanctuario, nõ intelligebat aliquid factũ de cera, vel sepo, aut alia materia cõbustibili, sed intelligebat quædã vasa de auro, in quibus ponebatur oleum, & ista erant septẽ vasa in summitatibus septẽ calamorũ, & dixit Deus istas lucernas esse factas de auro, & ipsum candelabrum, vt habetur Exo. 25. cap. Et tñ aurum non est materia combustibilis, ita vt ardeat, & luceat, sed oleum intra illa vasa aurea cremabatur, & illa vasa erant lampades quamquã
K lucernæ nominentur, ad idem enim videntur ista pertinere. *Oleum de oliuis*. Dixit enim de oliuis ad differẽtiã aliarum rerum, qm̃ põt fieri oleum de ordeo, & de nucibus, & de multis aliis rebus, sicut vinũ de pomis, & segetibus, sed sicut non est proprie vinum, quod fit de pomis, sed quidam alius liquor differens in specie, ita non est proprie oleum id, quod fit de nucibus, vel ordeo, vel carnibus animalium, & similibus rebus: nã quamquam ad vsus medicinæ ista proficiant, ad illuminandum tamen non conueniunt: oleum vero de oliuis ad omnia prodest. *Purissimum, ac lucidum*. Hic ponitur conditio olei, scilicet ꝙ esset purissimum ab amurca, & ꝙ esset lucidum, idest fulgens.

Seleucus Rex Asiæ, dabat sumptus pro sacrificijs.

De

De tribus generibus olei, & de lucernis, quæ ardebant in Sanctuario. *Quæst. II.*

PRo quo considerandum, ꝙ sunt tria gene-
ra olei. Primum est, quod per se fluit in tor-
culari de oliuis nullo premente, & istud est
purissimum, quia solum procedũt sic partes
delicatæ, & subtiles per se fluentes. Secundum genus
olei est, quod vocatur pilotonsum, vel pilocontusum,
& hoc est quod exit de oliuis ex prima percussione,
vel compressione in torculari, & istud est iam aliqua-
liter grossius, quia per vim compressionis exeunt par-
tes grossiores, quàm in primo, & vocatur istud genus
olei pilotonsum, i. percussum malleo, vel lapide, qm̃
pilus, vel pilũ dr̃ esse instr̃m ad percutiendũ, & frangẽ-
dum, & hoc est esse cõtusum, i. percussum, vel fractũ.
Tertiũ genus olei est, quod ex vltimata compressione
lapidũ manat, & istud est cũ amurca, & magnis feci-
bus, ꝑꝑ durã cõpressionẽ lapidũ prementiũ. Primum
genus istorum est ad lucernas. Secundũ est ad libami-
na. Tertium est ad vsus humanos solum, s. ꝙ non põt
accipi de tertio genere olei pro lucernis Dei, nec pro
libaminibus, sed solum ad alios vsus profanos. Ista di-
stinctio ponitur a Iudæis, sed non multum videtur sta
re, quoniam Exo. 27. cap. dicitur, Præcipe filijs Israel,
vt offerant tibi oleum de arboribus oliuarum purissi-
mum, piloque contusum, vt ardeat lucerna semper
in tabernaculo. Ecce enim dixit oleum pilo cõtusum
debere adduci ad cremandum in Sanctuario, cum di-
catur, ardeat lucerna semper in tabernaculo: ergo nõ
solum ponebatur oleum, quod ipsi vocant purissimũ
de primo genere, in candelabro. Sed dicendum est, ꝙ
istam distinctionem non præsupponit litera, sed pro
eodem accipit oleum purissimum, & oleum pilo con
tusum, sed in distinctione olei pilocontusi quoddam
est purius, alterum aũt est minus purum. De illo ergo
quod est pilo tonsum, & tñ lucidius, vel purius, Deus
accipi iussit. Hic autẽ non fit mentio, ꝙ oleum sit pilo
contusum, vel non, sed ꝙ sit purissimum, & tñ idẽ est
esse purissimum, & pilo contusum, vt apparet ex eo
quod habetur Exo. 27. In eo tñ oleo, quod erat pilo
contusum, requirebantur duæ conditiones, quæ habẽ
tur hic, s. ꝙ eẽt purissimum, & lucidum. Dr̃ purissimũ
quantũ ad priuationẽ oĩum amurcarũ, & partiũ gros-
sarum causantium quandam impuritatẽ: dr̃ autẽ oleũ
lucidum, quantum ad colorem, quia habet colorẽ au-
reum, & non habet admixtas aliquas partes impuras
denigrantes, & inficientes. *Ad concinnandas lucernas.*
Concinnare idem est quod componere, vel sustẽtare,
& dr̃ lucerna concinnari, idest sustentari lumen ne pe
reat in lucerna illa, quæ erat lampas de auro. *Iugiter.*
Istud erat quod quotidie fiebat, s. ꝙ incenderentur lu-
cernæ, & disponerentur quotidie: nam necessarium
erat, ꝙ sacerdotes intrarẽt quotidie in tabernaculum
ad disponẽdum istas lucernas, ne deficeret in eis oleũ,
aut aliquo casu extinguerentur, & vt quasdam earum
incenderent, & quasdam extinguerent. Nam secun-
dum Iosephum de septem lucernis, quæ erant in can-
delabro, quatuor ardebãt per diem, & omnes per no-
ctem, vt declaratum fuit Exo. 27. Necesse ergo erat
quotidie incendi quasdam earum, & quasdam extin-
gui. Et hoc significatur Exo. cap. 30. vbi dicitur, ꝙ
semper in mane, & in vespere lucernæ disponeren-
tur. *Extra velum testimonij.* Hic ponitur locus in quo
erant istæ lucernæ: nam secundum ꝙ dictũ fuit Exo.
cap. 26. Candelabrum in quo erãt septem lucernæ de
auro, erat in parte Australi, scilicet ad latus meridia-
num Sanctisanctorum, siue ipsius tabernaculi, quoniã
non erat intra Sanctasanctorum. Ponitur etiam ibidẽ
ꝙ erat istud candelabrum ante velum testimonij, sci-

Locus lucernarũ.

A licet ante Sanctasanctorum extra velum suum, vel si-
cut dicitur Exo. 27. cap. Extra velum, quod expansum
est testimonio.

De figura tabernaculi, & atrij, & quomodo distinguuntur per vela. & de loco candelabri, & lucernis. *Quæst. III.*

IN quo considerandum est, ꝙ tabernaculũ quod
erat domus circundata tabulis, & tecta velamen-
tis, distinguebatur in duas partes per velum in-
terpositum: nam continebat tabernaculum in
longitudine cubitos triginta, & in latitudine cubitos
decem. Si autem diuideretur longitudo in tres partes
æquales, fierent tres domus quadratæ, quarum quæ-
libet haberet decem cubitos in longum, & totidem
B in latitudine, sed non erat sic diuisum, sed solum in
duas partes non æquales, scilicet ꝙ diuideretur longi-
tudo lateris tabernaculi in duas partes, quarum vna
contineret cubitos decem, & alia cubitos viginti. Illa
autem quæ continebat cubitos decem, erat in extre-
mitate ad latus Occidentale, & erat quadrata habens
in longitudine decem cubitos, & in latitudine toti-
dem. Distinguebatur autem ista pars ab alia maiori,
per velum interpositum pendens ante quatuor co-
lumnas, & vocabatur ista pars Sanctasanctorum, alia
autem vocatur Sanctuarium, siue tabernaculum pri-
mum, vt dicit Apostolus ad Hebr. cap. 9. Candelabrũ
aũt, de quo hic dr̃, non locabatur intra Sanctasancto-
rum, sed in prima parte Sãctuarij, & hoc erat ante ve-
C lum Sanctisanctorum, s. ante locum distinctionis San
ctisanctorum, & exterioris tabernaculi, quia intra San
ctasanctorum nõ erat, nisi arca cum propitiatorio, &
Cherubim. Et sic quandocunq; dr̃ aliqd esse extra ve-
lum testimonij, vel ante velũ, significatur ꝙ erat in pri
ma parte tabernaculi, & extra Sanctasanctorũ. In hac
enim parte locabatur mensa propositionis, & altare
thymiamatũ cum candelabro, in quibus quotidie mi-
nistrabatur, & dr̃ esse extra velum testimonij, i. extra
velum distinguens Sanctasanctorum a reliqua parte
tabernaculi, & vocatur Sanctasanctorum testimoniũ,
quod Deus dederat Moysi, s. tabulæ decalogi intra ar-
cam. *In tabernaculo federis.* Idest istæ lucernæ erunt in
tabernaculo federis extra velum testimonij. Dicun-
D tur esse in tabernaculo federis ad differentiam atrij ta-
bernaculi, in quo erat altare holocaustorum, & labrũ
æneum, vt patet de altari Exo. 27. cap. & de labro eneo
Exo. 30. Candelabrum autẽ erat intra tabernaculum,
scilicet in domo illa tabulis circũdata, & operta vela-
mẽtis, & per ista duo notatur perfecte locus candela-
bri, s. qa dr̃ ꝙ erat in tabernaculo federis, & tñ ꝙ erat
extra velũ testimonij, quod necessario significat esse
in prima parte tabernaculi, quia intra velum, vel vltra
velum est secunda pars tabernaculi. *Ponetque eas Aa-
ron.* Hic agitur de dispositione lucernarum, & non est
intelligẽdum, ꝙ aliquis poneret lucernas in candela-
bro, quia hoc esset si essent lucernæ aliquid separatum
a candelabro: erant tñ partes candelabri, & erãt de au-
ro: nam sicut dr̃ Exo. 25. cap. Quòd candelabrũ cũ lu-
E cernis suis, & oĩbus partibus eius factum est de auro
purissimo, sed dicebantur poni lucernæ, idest disponi,
inquãtum in eis ponebatur oleum, vel disponebatur
lychnus, vt arderet, aut quædam lucernarũ extingue-
bantur, & aliæ ardebant. Et dicitur, ꝙ ponet eas Aarõ,
s. ꝙ istæ lucernæ ponerentur per manum Aaron, sed
non est sensus, ꝙ ipse Aaron solus hoc faceret, ita ꝙ
non liceret minoribus sacerdotibus, qm̃ ita licebat
minoribus, sicut sacerdotibus maioribus, vt habetur
Exodi 27. cap. cum dicitur, Vt ardeat lucerna sem-
per in tabernaculo testimonij extra velum, quod op-
pansum est testimonio, & collocabũt eã Aarõ, & filij
eius.

Lucernarum dispositio.

eius, ecce enim qualiter dixit istud pertinere tam ad Aaron, quàm filios suos, & illi sunt sacerdotes minores. Item patet hoc, quia licebat sacerdotibus minoribus cremare thymiama, & offerre panes, & facere sacrificia, ergo liceret eis incendere lucernas, & disponere in candelabro, quia maior ministratio est facere sacrificia, & incensum offerre, quàm lucernas disponere, ꝙ autē liceat ista facere sacerdotibus minoribus, habetur supra 21. cap. cum dicitur: Sancti erunt Deo suo, & non polluent nomē eius; incensum enim Dñi, & panes Dei sui offerent, & postea subditur de oblatione sacrificiorum, oĩs qui habuerit maculam de semine Aaron non accedet offerre hostias, nec panes Deo suo. Item patet hoc, qm̃ quotidie fiebat ministratio in candelabro disponendo lucernas, sed per sacerdotes minores poterat fieri omnis ministratio, q̃ erat quotidiana, & intra primā partē tabernaculi: ergo minoribus sacerdotibus hoc licebat. Quòd aũt minores sacerdotes possent quotidiana ministeria explere, patet per Apostolum ad Hebr. 9. cap. vbi distinguens inter officiũ summi sacerdotis, & ea quæ conueniebant minoribus sacerdotibus, dixit. In priori quidem tabernaculo semper introibāt sacerdotes sacrificiorum officia consummantes, in secundo aũt solus pontifex semel in anno, & sic patet differētia, s. ꝙ minores sacerdotes possent ministrare in oĩbus, q̃ erant intra primā partē tabernaculi, & tñ intra illā primā partē erāt istæ ministrationes, quæ fiebant in dispositione lucernarum: ergo sacerdotes minores poterant hoc facere, & non solus Aaron. *A vespere vsque ad mane coram Domino.* Aliqui enim dicunt, ꝙ istæ candelæ lucebant per totam noctem, & per diem extinguebantur, ita ꝙ nulla arderet, deinde iterum in nocte accenderentur vsq; in mane. Alij aũt dicunt, ꝙ per noctem lucebant septē lucernæ, quæ erant in candelabro, per diem vero solũ tres, vel quatuor, f'm ꝙ ait Iosephus. Quid tamen horũ verius sit multis incognitũ est, nec litera multũ exp̃sse hoc innuit. Videtur tñ ex litera dicendũ esse, ꝙ lucernæ oẽs ardebant per noctē, per diem autem nulla, quia satis erat lucidus locus tabernaculi, & hoc videtur innuere litera cum ait: Ponet eas a vespere vsque in mane, i. ꝙ ponerentur candelæ in principio noctis, & durarent vsque ad mane, & sic videtur negare eas esse positas per diem, alioquin non dixisset, ponet eas a vespere vsque in mane, sed ponet eas per diem, & per noctem, vel si magis indeterminate diceretur, esset forma dicti, ponet eas in candelabro: & iste modus habetur Exo. 27. cap. cum dicitur: Vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, & collocabunt eam Aaron, & filij eius, & vsque in mane luceat corā Domino. & sic manifeste videtur dici, ꝙ solum ponebatur lucerna, vt luceret a vespere vsq; in mane: ergo per diem non lucebat, sed extinguebatur, ꝙ aũt aliqñ extinguerentur istæ lucernæ, apparet ex eo quod habetur 1. Regum, cap. 3. cum dicitur: Heli iacebat in loco suo, & oculi eius caligauerant, nec poterat videre lucernam Dei, antequàm extingueretur. Nec accipitur hic lucerna pro vna lucerna, sed pro omnibus quę erant in candelabro, sic apparet ex eo quod habetur Exo. 22. cap. cum dr̃: Præcipe filijs Israel, vt afferāt tibi oleum de arboribus oliuarum purissimũ, piloq; cõtusum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo, & ibi non põt accipi lucerna pro vna lucerna, sed pro lucernis omnibus, alioquin significaretur, ꝙ solum vna lucerna incendenda erat, quód falsum est. Satis autem rationabile erat, ꝙ diceremus aliquas lucernas manere per diem incensas in Sanctuario, quoniam ignis nõ ponitur solum ad illuminandum, sed præcipue ad honorem ministerij diuini, quoniam Deus multũ honoratur in apparatu luminariũ, & propter hoc in eccle-

F sia quandocunq; fiunt diuina ministeria, præcipue solennitates missarum, luminaria accenduntur, nec licet alicui missàm celebrare, sine luminaribus incēsis, alioquin magnā incurret pęnā, vt patet extra de celeb. missa. cap. vlti. In qua proceditur contra clericum, qui aliqñ sine lumine missam dixit: litera tñ hic significare vr̃, ꝙ per diem non esset aliqua lucerna incensa. *Coram Domino.* Idest ꝙ istæ lucernæ ponerentur coram Dño, dicuntur poni coram Domino, nõ quidem ꝙ sint intra Sanctasanctorum, coram propitiatorio, & Cherubim, quia ibi non erat aliquod candelabrum, nec lumen, sicut declarauimus Exo. 26. cap. vbi causa horũ data est, sed dicebatur coram Dño, s. qa erat in prima parte tabernaculi ante velum, & post velum erat arca, & propitiatorium, ideo dicebatur esse coram Domi-

Nemini licet missam sine luminaribus celebrare.

G no, quia quod ante velum est, ante propitiatorium est, cum non distinguantur ea, quæ sunt in prima parte tabernaculi, a Sanctasanctorum, nisi per velum interpositum, sic etiam dicitur de altari holocaustorum, quod erat coram Domino, quia erat in eadem prima parte tabernaculi ante velum Sanctisanctorum, vt habetur Exo. 30. cap. Intra Sanctasanctorum in propitiatorio dicebatur esse Deus f'm ea, quæ declarata sunt, Exo. 25. cap. *Cultu rituque perpetuo.* Idest ista incensio candelarum durabit in æternum, quod est durare in cultu, & ritu perpetuo. Ista autem incensio candelarum vocatur cultus, inquantum pertinet ad cultum Dei, quia est quidam actus latriæ: Omnes autē actus, q̃ in Deum solum diriguntur ad impendendũ ei aliquē

H famulatum, inquantum eum illi debitum esse credimus, dicuntur esse actus latriæ, & cultus Dei. De hoc Magister sententiarum in dist. 9. lib. 3. vocatur ista ministratio candelarũ ritus, i. cęremonia quædā, qm̃ oẽs operationes ad honorandum aliquē dicuntur esse cęremoniæ factæ illi: vel põt significare ritus legem datam de cęremonialibus, dicitur enim ritus quasi rectus, quoniā id quod lege statutum est, iam rectũ est. Dicitur esse iste cultus perpetuus, nõ quidem quia in æternum duraturus erat, quia nullus cultus durat in æternum, nec etiam cultus noui Testamēti, quoniam cessabit in die iudicij, quia postea nulla lex erit, sed potest dici, ꝙ iste cultus erit perpetuus, quia duraturus erat magno tempore, sicut dictum fuit pręceden. cap.

I de festiuitatibus. Alio modo dici potest conuenientius, ꝙ iste ritus erit perpetuus, idest semper duraturus erat, quandiu duraret ipsum Sanctuarium, & hoc verum est, quia toto tempore, quo Iudei habuerunt Sanctuarium, obseruauerunt cęremonias iussas a Domino. *In generationibus vestris.* Idest durabit iste ritus quādiu durauerint generationes vestræ, s. quandiu durauerit status Iudæorum: nam postea quamquam essent aliqui Iudæi, tamen nõ dicebantur manere generationes Iudæorum, f'm modum assumēdi scripturæ sacrę. *Super candelabro mundissimo ponentur semper in conspectu Domini.* Idest istæ candelæ lucentes ponentur semper super candelabrum, i. erunt in candelabro. Potest enim lucerna significare duo, vno modo ipsum vas de ar-

Lucerna duo significat, & diuersimode accipitur.

K gento, in quo poneretur oleum, & lychnum: alio modo potest accipi pro ipso lychno ardēte. Si accipiatur primo modo, non proprie vocatur lucerna, sed lampas: sacra tamen scriptura aliquando vocat lucernam, & isto modo non possunt poni lucernæ in candelabro, cum sint partes ipsius candelabri, & id quod in altero ponitur f'm modum accipiendi vulgarem positionis est separatum ab illo, & distinctiuũ, sed dr̃ ꝙ ponuntur in candelabro, i. sunt. Alio modo si accipiatur lucerna pro lychno ardente, dicendum est, ꝙ ponebatur proprie super candelabro, quia non erat pars candelabri. Sed aliquis ex hoc dicet, ꝙ semper ardebāt lucernæ in candelabro, vt patet supra 24. cap. cũ dicitur: super

ſuper candelabro mundiſſimo ponẽtur ſemper in cõſpectu Domini. Reſpondendum eſt, quod lucernę ſẽper ponebantur in conſpectu Domini, non tamen ardebant ſemper, nam ſiue arderent, ſiue extinctę eſſent ſemper erant ſuper candelabro in conſpectu Domini quod autem non ſemper arderent patet; quia aliquãdo extinguebantur, vt habetur primo Reg. 3. c. Dicĩt iſtud candelabrum mundiſſimum, quia erat de auro puriſſimo ſine aliqua alia mixtura metalli alterius, ut habetur Exo. 25. c. *Accipies quoque ſimilam.* In iſta parte ponitur ſecundum miniſterium ſacerdotale. ſ. in panibus propoſitionis, nam ut dictum eſt, vnũ de quatuor miniſteriis ſacerdotalibus, quę erant in Sanctuario, erat ipſa oblatio panum propoſitionis, & ponitur hic totum miniſterium eorum, ſ. ꝙ ſacerdotes acciperẽt a filiis Iſrael farinam; & ex ea coquerent duodecim panes in qualibet hebdomada: & ponebantur iſti duodecim panes in die ſabbati ſuper menſam propoſitionis, & manebant ibi per totam hebdomadã: in ſequẽti autem ſabbato tollebantur de menſa propoſitionis & ponebantur alii duodecim panes recentes; alii autẽ cedebant in vſum ſacerdotum, ponebantur quippe iſti panes ad memoriam filiorum Iſrael, vt cum Deus videret eos coram ſe, recordaretur illorũ: & ideo ponebantur duodecim propter duodecim filios, Iſrael. Magnitudo autem iſtorum panum erat, ꝙ quilibet haberet decimas duas ſimilę, ſ. duo gomor, & ſuper eos ponebatur thus. *Accipies quoque ſimilam.* Hic loquitur Deus ad Moyſen; non ꝙ ipſe iſta facere deberet; quia coquere iſtos panes, & conficere erat opus ſacerdotũ: Moyſes autem nihil agebat de his, quę pertinebãt ad ſacerdotes; quia ipſe erat pure Leuita niſi in aliquo caſu ſpeciali: quia erat ſibi eminens poteſtas data a Deo: alioquin relinquebat ipſos ſacerdotes operari ea, quę pertinebant ad miniſterium ſuum, ſed dicitur hic accipies, quia ipſe Moyſes ſic locuturus erat Aaron, & filiis ſuis.

An ſimila de qua fiebant panes propoſitionis eſſet de ſumptib. ſacerdotum, uel popularium. Quæſt. IIII.

DICET aliquis, vnde aſſumebatur iſta ſimila? nunquid de ſumptib. ſacerdotum? ſed magis videtur, quod aſſumeretur de pecuniis Sanctuarii: populares tamen hoc dabant in modum eleemoſynę, quamquam ſatis poteſt dici, ꝙ erat hoc tãquam ius impoſitum vulgaribus; ita quod tener entur dare ſimilam ad conficiendos iſtos panes & hoc videtur ſignificari infra cum dicitur, per ſingula ſabbata mutabuntur ſuſcepti a filiis Iſrael, ergo filii Iſrael tenebantur dare, & hoc ſatis rationabile; quia iſti panes ponebantur ſpecialiter coram Domino, ut Deus recordaretur duodecim filiorum Iſrael. Cum ergo pro eis ſolis ſpecialiter iſta cerimonia fieret, tenebantur ipſi dare iſtam farinam. Et dicendum, quod de hoc non eſt dubium, an de ſumptibus ſacerdotum fierent panes iſti, quia licet poſtea prouenirent iſti panes ſacerdotibus, ut patet in littera, non debebant de corũ ſumptibus fieri: & cauſa eſt, quia Deus dabat de eis, q̃ ad ipſum pertinebant, ſacerdotibus, nam omne, quod offerretur Deo, & veniret ad manus ſacerdotis, proueniebat ipſi ut patet Nume. 5. c. a fortiori ergo non acciperet pro ſe aliqua munera, quæ de ſumptibus ſacerdotum prouenirent, etiam quia ſacerdotes erant pauperes, & non habebant quid, unde uiuerent, niſi iura, quę Deus eis dederat de oblationibus Iſraelitarum lo ſue. 13. c. nam iuſſerat, quod nihil haberent in terra Iſraelitarum contenti exiſtentes iuribus oblationum Deut. 18. & ideo Deus deſignauit tam ſacerdotibus, q̃ Leuitis iura, quę habituri erãt: & dixit, quod illa dabat

A eis de illis, quę pertinebant ad ipſum pro miniſterio, quod ei impendebant Nume. 18. c. Item ſi iſti panes offerrentur de ſumptib. ſacerdotum, eis ſolis prodeſsẽt & tamen dicitur, quod ponebantur in memoriam filiorum Iſrael: ideo non dabantur de ſumptibus ſacerdotalibus. Dicendum, ꝙ manifeſtum eſt iſtos panes eſſe de ſumptibus filiorum Iſrael. i. totius populi, & patet primo, quia dicitur, quod erant in memoriam filiorum Iſrael, ergo cum eis prodeſſent, ab eis offerri debebant. Secundo apparet cũ dicatur, quod eſſent duodecim, in quo apparet, quod eſſent pro omnibus duodecim tribubus Iſraelitarum, ergo ab eis offerendi erant. Nõ eſt tamen intelligendum, quod illi offerrent iſtos panes ſic confectos, ut ponerentur coram Domi
B no: quia non iudicarentur multum ſancti, ſi Iſraelitę eos confeciſſent, ſed Iſraelitę dabant ſacerdotibus ſimilam, de qua ſacerdotes formabant panes, & coquebant. Sed in hoc aliqui putant, quod Iſraelitæ darẽt pecuniam ſacerdotibus, ex qua ipſi emerent farinam ad conficiendos panes: magis tamen videtur concordare litterę, ꝙ Iſraelitę darent farinam ipſam, quam pecuniam ad eam emendum, cum dicatur hic, accipies quoque ſimilam, a quo autem accipies? uidetur, quod ab Iſraelitis; cum dicatur infra, quod erant ſuſcepti iſti panes a filiis Iſrael: & ſic in farina erant ſuſcepti. Item patet ſimile circa oleum ad lucernas: nam Iſraelitę dabant ſumptus ad illud; non quidem dando pecuniam ſolum unde emeretur: ſed dando ipſum oleum vt patet in littera hic & Exo. 27. & tamen ſiquis contendat,
C quod non dabant Iſraelitę farinam ipſam neque oleũ ſed pecuniam de quibus hęc emerentur, non eſt inſtandum. Iſtos panes conficiebant ſacerdotes, atq; coquebant; quia laicis non licebat, ut apparet ſtatim in littera: & faciebant eos ſine fermento azimos, ſ. eo ꝙ nihil fermentatum poterat poni coram Domino ſu. 2. c. *Et coques ex ea duodecim panes.* Filii Iſrael dabant iſtam farinam ad menſuram determinatam, ſ. viginti-quattuor gomor pro duodecim panibus: & non faciebant Iſraelitę iſtos panes; quoniam nec commiſcebãt farinam, nec coquebant; ſed tota confectio panum ꝑtinebat ad ſacerdotes.

An panes propoſitionis fierent a laicis, vel a Leuitis, an potius a ſacerdotibus. Quæſt. V.

D
CAVSA eſt, quia iſti panes pertinebant determinate ad res ſacras, cum ponerentur corã Domino: ideo non decebat, vt manibus vulgarium tractarentur; ſicut nõ licebat vulgaribus facere ſacrificia, nec aliquam ſacrificiorum ceremoniam. Sed arguet aliquis non ſtare iſtam rationẽ; quia eodem modo diceretur de omnibus panibus, q̃ offerebantur, quod illi non fierent manibus vulgariũ: aliquando tamen fiebant panes de clibano, & lagana oleo lita; & panes in ſartagine, vel in craticula, aliquando fermentati: & iſti offerebantur Domino, ut patet ſupra 2. & 7. c. Reſpondendum eſt, quod iſti panes propoſitionis ſanctiores erant, quam alii panes, quamquã
E alii offerrentur. Nam iſti ponebantur intra tabernaculum, & manebant ibi ſeptem diebus coram Domino: alii autem qui offerebantur, non ponebantur intra tabernaculum; ſed ſolum in atrio tabernaculi; & modicum de eis cremabatur ſuper altare, ideo ſatis ſtat de iſtis rationabiliter dictum, ꝙ a vulgaribus conficerent & coquerentur: ſed non de panibus propoſitionis; q̃a ſanctiores erant. Alia ratio eſt, & adhuc cõueniẽtior: quia panes propoſitionis erant determinati a lege, ꝙ ꝑ ſingula ſabbata ponerentur coram Domino; ideo erant in maiori ſtrictione, quam alii panes, qui voluntarie offerebantur a popularibus; & de quibus non conſtabat

ſtabat ſacerdotibus,quod offerendi eſſent, quod autē
ea,quę ſunt determinata, & neceſſaria, ſint in maiori
aſtrictione,quam ea,quę ſunt pure libera, patet ſupra
22.c.cum dicitur,ꝙ bouem,& ouē aure, & cauda am-
putatis voluntarie, quis offerre poteſt: uotum autem
ex his ſolui non poteſt. Alia cauſa adhuc eſt; quia dif-
ficillimum valde erat ſacerdotibus, ꝙ ipſi coquerent,
& conficerent omnes panes,quos populus oblaturus
erat,tamen erat aliqua difficultas, quod conficerent,
& coquerent panes propoſitionis. Sed aliquis diceret,
quod neutrum iſtorum eſt verum, ſ. ꝙ ſacerdotes nō
conficerent,& coquerent panes propoſitionis,ſed Le
uitę. Etiam quod populares non facerent panes de ſi-
mila, qui offerendi erant ab eis;ſed Leuitę facerent il
los in Sanctuario,& patet de hoc ſecundo; quia lib. 1.
Paralipo.9.c. dicitur de officiis Leuitarum; de ipſis e-
rant qui credita habebant vtenſilia Sanctuarii, & præ-
erant ſimilę,vino,oleo,& thuri,ergo Leuitę prçerant
ſimilę.i.farinę de qua fiebant panes ad offerendum,ēt
dicitur ibidē,& Matathias Leuites primogenitus Sel-
lum Choritæ pręfectus erat omnium quę in ſartagi-
ne frigebantur: & ita Leuitę frigebant collyridas, &
lagana;& alia quę offerebantur de panibus a popula-
ribus:nam de ſartagine, & craticula fiebat oblatio de
ſimila,& panibus. ſup.2.c. Dicendum ad hoc,quod cū
populares offerebant ſponte, vel ex voto oblationes;
& erant ibi panes ſiue fermentati ſiue azimi, vel col-
lyride,aut cruſtulę, vel lagana; & aliquid eorum, quę
in ſartagine frigebantur;ipſi iſta coquebant, & frige-
bant;& ſic offerebant. Si autem offerrentur panes, vel
lagana;aut aliquid horum, quod eſſet de ſacrificiis or-
dinariis,quę fiebant de ſumptibus Sanctuarii, faciebāt
iſta leuitę,& non populares. Quod autem laici confice
rent panes ſuos;& ea quæ in ſartagine erant, quæ ipſi
oblaturi erant,patet ſupra 2.c. ſ. anima cum obtulerit
ſacrificium ſimilę,ſimila erit eius oblatio,fundetq; ſu-
per eam oleum;& ponet thus;ac deferet ad filios Aa-
ron ſacerdotis,ergo ille, qui offerre volebat, faciebat
hoc,& poſtea ferebat ad ſacerdotes, ſi tamen Leuitæ
hoc facerent,non ferret laicus ad ſacerdotes iſtud. Itē
quia Leuitæ faciebant panes de ſimila, & frigebant
in ſartagine,quantum ad illam ſimilam,& oleum; q-
bus ipſi præerant,ut patet primo Paralip.9.c.cum dici
tur de qbuſdā leuitis,ꝙ præerant ſimilę & uino;oleo
& thuri,& poſtea dicitur de Matathia leuita, quod p̄-
erat eis,quæ frigebantur in ſartagine: & ita de ſimila,
& oleo,quibus præerant,formabant panes, & faciebāt
frixuras,ſed cum laici offerebant panes, & aliquid fri-
xum in ſartagine, de facultatibus ſuis offerebant, &
non de ſumptibus Sanctuarii:ergo non conficiebant
leuitę panes,quos iſti offerebant, neque frigebant id
quod illi frixum offerebāt. Cum autem dicitur,quod
leuitę frigebant hęc,& formabant panes; intelligitur
de his,quę de ſumptibus templi offerebantur. Nam e-
rant quędam ſacrificia ordinaria, quę certis tempori-
bus fiebant ex mandato legis:alia autem fiebant acci-
dentaliter,uel non ordinarie,& hoc ex deuotione po
puli,vel ex neceſſitate:ſiue autem eſſent pure ſponta-
nea,vt quia cum uoto,uel ſine uoto: ſiue ex neceſſita
te,ut in parientibus ſupra. 12.c.ſiue in peccantibus ſu-
pra.4.c.ſiue in eis qui purificabantur de lepra, vel aliis
immunditiis ſupra.14.& 15.erant accidentalia,vel or-
dinaria;quia poterat eſſe,ꝙ non eſſent peccata,neque
partus,neque purificationes:& ita non fierent hęc, &
dato,ꝙ accideret hęc eſſe;& ideo ſacrificia fieri, pro il
lis,tamen non erant hęc ordinaria,ſed caſualia: & nō
erat determinatum tempus ad iſta faciendum; ſed qn̄
acciderent. Et de iſtis generaliter dicimus, quod nihil
de panibus eorum, neque de frixuris faciebant ſacer-
dotes,aut Leuitę,ſed populares ipſi,qui offerebāt:hęc

F ipſi enim ferebant ſacrificia, & libamenta ſua ſimul.
Sacrificia autem ordinaria erant illa, de quibus ſta- Sacrificia ordinaria.
tutum erat;ꝙ diebus certis offerrentur,ſicut ſacrificia
holocauſti iugis matutini, & veſpertini; & ſacrificia
ſabbatorum,& calendarum, & phaſe,& pentecoſtes;
clangoris,propitiationis;& tabernaculorum, pro om-
nibus enim his ſtatuerat Deus certa ſacrificia cum li-
bamentis ſuis, & ponuntur hęc in catalogo ſacrificio-
rum Num.28.& 29.ca. Iſta autem ſacrificia habebant
libamenta;& omnia hęc offerebantur de ſumptibus
Sanctuarii. Nam licet Sanctuarium acciperet redditus
de popularibus; tamen iſta non emebantur de pecu-
nia popularium;ſed de illa quę erat iā in theſauris San Officium
ctuarii;ſiue eſſet habita de popularibus;ſiue nō. Et de ſacerdotū.
G iſtis dicēdum,quod nullam curam habebant laici,ſed
ſacerdotes, & leuitę:& quia ſacerdotū erat officium
ipſa miniſtratio immediata in Sanctuario; pertinebat
ad leuitas habere curam de his, quę offerenda erant,
nam ipſi habebant pecunias Sanctuarii à conſtitutis
ſuper theſauris primo Paralipo. 26.c. & ideo de pecu-
niis illis ipſi emebant, quę neceſſaria erant ad ſacrifi-
cia,& ad ceteros vſus Sanctuarii. & quia libamenta ſa
crificiorum erant ſimila; vinum;oleum; thus; & ſal
vt patet Num.15.c.ſemper habebant leuitę in Sāctua-
rio copiam iſtorum:vt non oporteret quotidie emere
eos illa,quę eſſent neceſſaria ad ipſius diei adminiſtra
tionem,ſic dicitur primo Paralipo.9.ca. erant quidam
H leuitę,qui prçerant ſimilę,& vino;& oleo;& thuri;&
aromatibus; & adiunctum eſt ibi de aromatibus;quia
illa erant ad confectionem thymiamatis; cuius vſus
erat quotidianus in mane,& veſpere Exo.30.& 31.ca.
Cum autem ſimila, & cętera libamenta danda erant
in ſacrificia;leuitę qui cuſtodiebant illa,dabant ea: &
quando panes vel ſimila frixa conferri debebant,leui-
tę frigebant hęc; & dabant ſacerdotibus: licet aliqui
velint,ꝙ tunc ſacerdotes iſta faciebant, & hoc eſt ve-
rum. Aliud erat de panibus propoſitionis,a quibus co
quebantur,& conficiebantur. Et dicendum certum eſ
ſe,ꝙ a laicis non conficiebantur; quia ad eos nihil atti
nebat de iſta miniſtratione; quia iſta erat miniſtratio
ordinaria pro determinato tempore,ſ.fiebat per ſingu
la ſabbata,ut dicitur in littera, ſed in ordinariis mini-
I ſtrationibus laici nihil parabant de rebus offerendis,
ut dictum eſt. Sed de leuitis, & ſacerdotibus erat du
bium,a quibus eorum iſtud fieret. Dicunt aliqui, ꝙ à
leuitis fiebant hęc; quia ad eos pertinebat cuſtodire
ſimilam,& omnia libamenta.1.Parali.9.c.ideo ad eos
pertineret formare panes, cum de illa ſimila formarē
tur. Item quia eodem, c. expreſſe dicitur, quod Mata-
thias leuites pręfectus erat eorum,quę frigebantur in
ſartagine:ergo leuitę frigebant ſimilam:ergo & conſi
cerent panes propoſitionis;quia ſimila erant iſta. Itē
adhuc efficacius,quia eo.c.dicitur, porro de filiis Ca-
ath fratribus eorum ſuper panes erant propoſitionis,
ut ſemper nouos per ſingula ſabbata prępararēt. Ergo
apparet manifeſte, ꝙ leuitę faciebant panes propoſi-
K tionis;& habebant eos partitos pro ſingulis ſabbatis,
ut acciperent eos ſacerdotes,& ponerent in mēſa co-
ram Domino. Alii dicunt,quod ſacerdotes iſtos pa-
nes coquebant,& conficiebant,& non leuitę: quia di
citur.1.Paralip.23.ſacerdotes autem ſuper panes pro-
poſitionis;& ad ſimilę ſacrificium,& ad lagana azima
& ad ſartaginem,& ad feruentem ſimilam, & ad tor-
rendum;& ſuper omne pondus atque menſuram. Di
cendum eſt,quod ſacerdotes conficiebant, atque co-
quebant panes propoſitionis,& non leuitę: ſed leuitæ
dabant eis ſimilam, de qua coquerent, atque forma-
rent panes: & ſimiliter dicendum eſt de ſimila, quę
frigebatur,& laganis: nam non frigebant hęc leuitę;
ſed ſacerdotes vt patet.1.Parali.23.cum dicitur, quod
ſacerdotes

sacerdotes erant super sacrificium similę, & ad lagana azyma;& ad sartaginem,& feruētē similam,& ad torrendum;& super omne pondus atque mensuram, & ideo licet leuitę custodirent similam,& oleum ; & vniuersa libamina , sicut dicebatur precedẽn. q. ꝙ non faciebant ipsi frixionem, sed sacerdotes.Cum autem arguebatur,quia primo Paralip.9.c.dicitur, quod Matathias pręfectus erat eorum,quæ in sartagine frigebātur. Dicendum , quod ille leuita non erat prępositus eorum,quę frigebantur,quasi ipse illa frigeret ; & alii leuitę,qui sub eo constituti erant : sed quia ipse in custodia sua haberet ea,quę frigenda erant: & hoc conuenit litterę.Nam si esset sensus primus,deberet dici, ꝙ erat pręfectus eorum,qui frigebant in sartagine , i. princeps leuitarum frigentium , sed dicitur pręfectus eorum quę frigebantur, & accipitur eorum neutraliter,i.earum rerum,quę frigendę erant;quia similā hēbat,& oleum ad frigendum, hęc enim duo sola frigebantur,&sic erat thesaurarius istarum rerum,& dabat eas sacerdotibus , quando frigere aliquid vellent : & hoc modo concordat littera illa cum ea,quæ habetur primo Paralip.23.capit.scilicet,quod sacerdotes erāt super sacrificium similę.& ad lagana , & sartaginem , & feruentē similam:& si sic non intelligatur;non poterit stare vtraque littera, nam si leuitæ erant pręfecti eorum, quę in sartagine frigebantur , idest frigebant ea,nō poterit intelligi quomodo sacerdotes essent super sacrificium similę;& sartaginē;& lagana : quia nō est verum, quod vtrique ea frigerent. nam non competebat eadem ministratio leuitis,& sacerdotibus, ergo si leuitę ista frigerent,seruarent sacerdotes illa , antequam frigerentur,& traderent ea frigenda leuitis:ꝙ non est verum, nam custodire pertinebat ad leuitas , ut patet lib.1.Paralip.9.c. ipsi.n. erant thesaurarii vniuersarum rerum.s.diuitiarum,& vasorum, & libamētorum.eo.c.& 26.potissime, quia istud esset irrationabile.s.ꝙ custodirent sacerdotes oleum;& similam ; & leuitę conficerent inde panes,& frigerent:quia altior ministratio est,& propinquior sacris,formare panem quàm custodire similam de qua formatur panis: & altiores ministrationes competunt sacerdotibus, quam leuitis.De panibus autem propositionis similiter dicēdum,quod sacerdotes illos conficiebant, & coquebāt & non leuitę.

Cum dicitur primo Paralip.9. ꝙ filii Caath fratres eorum super panes erant propositionis, ut semper nouos per singula sabbata prępararentur,intelligendum est,quod isti filii Caath leuitę erant,& non sacerdotes quamquam etiam sacerdotes sunt de filiis Caath , ibi tamē describebant officia leuitarum principaliter, & non sacerdotum;maxime quia isti fratres Caath vocabantur fratres aliorum leuitarum;: & sic significatur eos esse leuitas , & tamen non pręparabant isti panes nouos per singula sabbata,quasi illi eos facerent : sed quia similam habebant commissam custodię suę , de qua fiebant panes propositionis, & erant isti leuitę vigilantes,ut similam darent sacerdotibus ad hoc,quod per singula sabbata essent panes noui a sacerdotibus cocti de illa,& si sic non intelligatur non poterit concordari littera illa primo Paralip.ca.9. cum littera primo Parali.23.c.cum dicitur,quod sacerdotes erant super panes propositionis, nam non poterant esse super panes propositionis,nisi uel eos faciendo, & coquendo;uel similam ad illos custodiendo: sed custodire similam erat officium leuitarum primo Paralip.9. c.ergo formare panes,& coquere erat officium sacerdotũ.Nisi aliqs dicat,ꝙ sacerdotes erant super panes propositionis,i.ad offerendum illos coram Domino, qđ non faciebant leuitæ:sed leuitę formabant , & coquebant illos.Sed hoc non stat; quia ibi non potest accipi

A esse super panes propositionis,nisi quātum ad formationem: quia dicitur , ꝙ erant super panes propositionis;& ad sacrificium similę;& sartaginem; & feruentem similam,& lagana:ergo intelligitur , ꝙ ipsi frigebant in sartagine,& faciebant lagana , & similam feruentem:& sic etiam facerent panes propositionis,maxime , quia in oblatione superuacuum erat dici , quia constabat,quod nulla ministratio pertinebat in altari ad leuitas,sed omnes ad sacerdotes: leuitę ergo custodiebant similam,quam habebant pręparatam ad dandum sacerdotibus;& sacerdotes ex ea conficiebant panes.Et iste est sensus conueniens;quia simile patet primo Paralip.9.cap.cum dicitur de quibusdam leuitis,ꝙ præerant similę;vino;& oleo;& thuri;& aromatibus: Ad quid erant aromata.

B erant autem ista aromata ad conficiendum inde vnguenta,quę uocantur oleum vnctionis,& ad conficiēdum thymiama,ut dicitur Exo.31.cap.& tamen ex illis aromatibus non cōficiebant thymiama leuitę; sed illa dabant sacerdotibus ad conficiendum ex illis primo Paralip.9.cap .scilicet filii autem sacerdotum unguenta,& aromata conficiebant. sicut ergo custodiebant leuitę aromata,& non conficiebant inde unguēta;ita habebant illi similam,& oleum ; sed non faciebant inde panes propositionis, neque frigebant ex illis,quicquam in sartagine.Cum autem dicitur, quod leuitę custodiebant similam; ideo ipsi faciebant ex ea propositionis panes : non tenet ratio: quia iam destructa est:uerum est ergo,quod sacerdotes soli formabāt & coquebant panes propositionis.

C *An panes propositionis haberent vtranque faciem similem, vel coquebantur intra aliqua uasa metallina , & de ordine locandi eosdem & quare in mensa .*

Quæst. VI.

ISTI autē uocantur panes propositionis:quia ponebātur corā Domino in mensa ante uelum sanctisanctorū.Vocabātur etiam panes facierum,sicut dicūt Iudęi: & ponit littera hebraica,& dn̄t iō sic uocari:quia isti panes taliter erant facti;quia in vtraque parte habebant faciem ; sicut sunt hostię factę in qbusdā vasis ferreis, quæ utrinque habent faciem,panes autem qui ponuntur in clibano non possunt habere faciē ex omnib.partib.ꝙ ex ea parte,qua ponuntur

D in pauimento clibani,exuruntur,& nigredinem quādam incurrunt.Vnde uolunt Iudęi,ꝙ isti panes fiebāt in quibusdam vasis aureis,& ponebantur illa vasa ad ignem,& sic coquebantur.

Sed hoc stare non potest ; qa illi panes erant magni cum quilibet haberet vnam decimam similę : nō possent ergo intra talia vasa vlıatenus coqui; quia quamquam superficies ex omnibus partibus vreretur ; media tamen manerent prorsus intacta : & sic citò isti panes putrefierent muscositatem quandam induentes, quod non est conueniens , ergo non uocantur panes facierum propter hoc. Sed dicuntur panes facierum, idest panes faciei , scilicet , ꝙ erant positi coram facie Domini intra tabernaculum super mensam : & hanc significationem secuta fuit littera nostra , cum in eo

E loco in quo littera hebraica dicit panes facierum,littera nostra transtulit panes propositionis.s.ꝙ coram facie Domini proponuntur. *Qui singuli habebunt duas decimas.* Idest quilibet istorum panum habebit duas decimas farinę.est.n.decima farinę mensura gomor: qa decima dicitur hic per respectum ad mensuram magnam,quę uocatur ephi:& diuidebatur in decem partes,quarum quęlibet uocabatur gomor , vt habetur Exo.16.c.cū dr̄,gomor decima pars est ephi. Ex hoc apparet istos panes esse valde magnos , quia continebat quisque duas decimas , & tamen vna decima est, quantū quilibet hominum comedere posset per vnā diem,

diem,sic patet Exo.c.16.vbi cum daretur Israelitis mẽ
sura accipiendi manna; dictum est, ꝙ acciperet quili-
bet gomor vnum; & sufficiebat cuilibet ad totũ diẽ,
satis ergo magnus esset panis continens duo gomor.
Quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Do-
mino statues. Hic ponitur ordo locandi istos panes,s.ꝙ
ponerentur seni altrinsecus.i. ꝙ ponerentur duo ordi
nes panum super mensam in duabus lineis; & in vna
ponerentur sex panes;& in alia alii sex,& sic diceban
tur seni.s.sex & sex,& isti ponebantur altrinsecus. i.al-
teri contra alteros.s.sex contra sex; cum essent sex in
vna linea;& sex in alia. *Super mensam purissimam.* s. sup
mensam propositionis. Ista dicebatur esse purissima;
quia erat inaurata auro purissimo:& habebat coronã,
vel coronulam, & labrum de auro purissimo,vt habe
tur Exo.25.c. *Coram Domino.* Dicitur esse coram Do-
mino mensa;quia erat intra tabernaculum ĩ parte pri
ma;& hoc ante velum Sanctuarii,omnia autem, quæ
erant ante velum sanctisanctorum,dicebantur esse co
ram Dño. *Et pones super eos thus lucidissimum.* Super pa
nes ponebãt thus;quia pertinebat ad libamina omniũ
oblationum.Nam siue offeratur simila; siue panes;si-
ue sacrificia carnium,iubet Deus offerri thus, vt habe
tur sup.2.c.& datur ibi causa generalis. s. ꝙ in oblatio-
ne primitiarum debet poni thus; quia oblatio Domi
ni est.Sic autem super istos panes ponebatur thus,qa
Dño oblati erant.Sed non constat,an super omnes pa
nes poneretur thus,vel si super aliquos specialiter;aut
super vnum.Videtur tamen dicendum, ꝙ satis appa-
reat ex littera debere esse thus super multos panes,cũ
dicatur,& pones super eos thus. Vnde vr̃ dicendum,
ꝙ super quemlibet istorum panũ erat aliqua pars thu-
ris.Et dicunt Iudei, ꝙ hoc erat in quibusdã vasis au-
reis,quę uocabantur thuribula,q̃ erãt vasa mensę pro
positionis,ut patet Exo.37.c.Sed hoc non stat,quoniã
ista thuribula dicebantur esse quędam vasa, in quibus
cremabatur thymiama super altare thymiamatum;
& sacerdotes accipiebant illa thuribula; & ponebant
in eis ignem,& desuper ponebant thymiama, ut cre-
marent coram Domino,sic patet supra 10.c.cum dici
tur arreptisque Nadab, & Abiu filii Aaron thuribu-
lis suis posuerunt ignem, & incensum desuper offe-
rentes coram Domino. Sed non est idem vas, in quo
conseruatur thus; & in quo crematur, maxime quia
in illis primo ponebantur prunæ, deinde thymia-
ma. An ergo essent aliqua vasa, in quibus poneretur
thus,non constat:sed satis patet, ꝙ nõ ponebatur thus
in illis vasis,quę vocantur thuribula. Aliqui autem exi
stimant,ꝙ de illo thure superposito panibus accipie-
bant sacerdotes ad cremandum super altare, quando
introibant in tabernaculum ad cremandum incẽsum
super altare.Sed falsum est; quia semꝑ manebat thus
super panes propositionis, dum ipsi manebant in mẽ
sa.Si tamen acciperetur de eo ad ponendum super al-
tare thymiamatum quotidie bis, quando adolebatur
thymiama vt patet Exo.30.cap.non maneret thus su-
per panes:quod falsum est;quia semper erat thus cum
pane.Item patet, quoniam id quod cremabatur super
altare thymiamatum, non erat thus simpliciter; sed
erat thymiama, scilicet aliquid compositum ex mul-
tis aromatis. Hic autem dicitur, quod super panes e-
rat thus lucidissimum:hoc autem non est thymiama;
sed aliquid tanquam pars thymiamatis, sic patet Exo.
30.c. vbi ponitur thus lucidissimum,tanquam vnum
eorum ex quibus componitur thymiama. Ideo uidetᷣ
dicendum de isto thure,ꝙ quando ponebantur panes
coram Dño;superponebatur cuilibet eorũ aliqua pars
thuris siue in vase;siue sine vase:& istud thus tãdiu ma
nebat super panes, quousq; tollerentur panes de con
spectu Dñi in alio sabbato;& tunc seruabatur thus ad

F conficiendum ex eo thymiama;vel ad ponendum in
sacrificiis tanquam vnum de libamentis:panes autem
cedebant in vsus sacerdotum.Et istud thus dicitur es-
se lucidissimum;quoniam aliquod thus est, quod est
bene clarum,& purum, aliud autem est quod est com
mixtum,& terrenum atque nigrum:& de primo iube
bat Deus accipi hic. *Vt sit panis in monimentum oblationis*
Domini. Hic redditur causa quare ponerentur isti pa-
nes in mensa propositionis coram Domino: & dicit
hoc esse,ut semper Deus recordetur de oblatione fi-
liorum Israel,quod est esse in monimentum. Dicitur
enim monimentum memoria,vel recordatio, quasi
monens mentem:& sic erat de istis panibus:quia erãt
coram Domino;quoniam Deus uidens illos recorda
G batur duodecim filiorum Israel, pro quibus isti panes
offerebantur: & cum recordaretur dabat eis bonorũ
temporalium abundantiam. Non est autem intelligẽ
dum,ꝙ illi panes continue positi ante Dominum eũ
ad continuam recordationem filiorum Israel prouo-
carent;quia Deus aliquo signo sensibili non mouetur
repugnat enim ei talibus immutari,quia ipse habet co
gnitionem omnium rerum,& non permouetur ab a-
liqua re vt aliquid intelligat:quia Deus addisceret a re
bus extra, sicut nos promouemur ab ipsis scibilibus,
& per ea causantur in nobis dispositiones habitus sciẽ
tifici.In Deo autem suum scire est suum esse:& sicut *Dei scire ẽ suum esse.*
suum esse a nullo extrinseco est;ita nec suum scire ab
H exterioribus est.ergo non permouetur. Potissime,qa
memoria uel recordatio dicitur esse circa ea, quæ ali-
quando obliti sumus, aut aliquando non consideraui
mus.Deus autem semper omnia intuetur:ergo nõ est
in eo aliqua recordatio,patet ex eo quod habetur Pro
uerb.15.c.cum dicitur,in omni loco oculi Domini cõ
templãtur bonos,& malos.Item dato, ꝙ Deus posset
permoueri ab exterioribus signis, tamen non oporte-
bat,ꝙ aliquid esset,quod Deum in memoriam aut re
cordationem alicuius rei adduceret, quod patet,quo-
niam ipse omnia cognoscit,cum sit scrutans corda,&
renes Deus,vt patet psal. 7. Sed ista ponuntur ad mo-
dum humanum: quoniam homines tãdiu beneficio-
rum recordantur;& ipsorum qui contulerunt, quan-
diu ea quæ collata sunt ante oculos manent.Deus au-
I tem volebat,ꝙ Iudęi intelligerent, ꝙ ipse recordabãt
eorum:ideo iussit,ut ponerent panes coram eo:& di
xit,ꝙ illi ponebantur ad recordationem, & sic intelli-
gerent,ꝙ Deus volebat semper illorum recordari.Itẽ
beneficia quandocunque sunt in conspectu eius cui
tribuuntur,permouent eum, ut diligat ipsum collato
rem, & velit ei benefacere similia, vel maiora reddẽs.
Deus autem uolebat,ut Iudæi intelligerent, quod ip-
se uolebat eis benefacere:iõ iussit, ut ponerentur isti
panes coram eo,per quos significaretur, quod vellet
eis benefacere,& quia isti panes erant de terrę nascen
tibus, innuebat, quod conferret eis Deus bona terræ
sicut habetur Esa.cap.1.cum dicitur, si volueritis, &
in mandatis meis ambulaueritis, bona terrę comede-
K tis. *Per singula sabbata mutabuntur coram Domino.* Idest i-
sti panes duodecim propositionis,qui ponebantur su
per mensam, non manebant semper super mensam
illam:quoniam sic putrefierent,vel desiccarentur val
de;ideo non essent apti ad cibum,ideo mutabantur ꝑ
singulas hebdomadas,scilicet in sabbatis, nam in sex-
ta feria pręcedenti coquebantur isti panes a sacerdoti
bus, & in die sabbati proponebantur super mensam
propositionis,& tollebantur alii,sic patet primo Reg.
capitulo 21. cum dicitur, nec enim erat ibi panis nisi
tantum panes propositionis, qui sublati fuerant a fa-
cie Domini,ut ponerentur panes calidi, & hoc modo
semper erant panes super mensam; quia non tollebã-
tur priores,donec alii recentes ponerentur. *Coram Do-*
mino.

mino. Ideſt iſti panes mutabuntur coram Domino, ſcilicet, vt ponantur in menſa propoſitionis, quę eſt coram Domino in prima parte tabernaculi ante velum ſanctiſanctorum. *Suſcepti a filijs Iſrael.* Ideſt panes iſti ſuſcipientur a filiis Iſrael ideſt a popularibus, qui vocantur Iſraelitę prout diſtinguuntur contra leuitas,& ſacerdotes,qui erant ſpecialiter ſeparati in partem Dei.Cum autem dicitur hic ſuſcepti a filiis Iſrael non eſt intelligendum, quod Iſraelitę facerent iſtos panes, & offerrent eos ſacerdotibus; quoniam ſupra dictum eſt,quod coquerent eos ſacerdotes, & ipſi cō miſcerent, ſed eſt ſenſus, ꝙ iſti panes ſuſciperent ab Iſraelitis.i.farina ad faciendum iſtos panes, vel pecunia ad emendum farinam. *Fœdere ſempiterno.* Ideſt quod ſuſcipiatur farina ad faciendum panes propoſitionis a filiis Iſrael vſque in ęternum, dicitur fœdus ſempiternum ideſt compoſitio vel pactum, & poteſt ſignificare quamlibet legem, & ſic dicitur hic fędere ſempiterno,ideſt lege ſempiterna. *Eruntque Aaron, et filiorum eius.* Hic determinatur quibus proueniant iſti panes,& dicitur,quod Aaron,& filiis ſuis, ideſt ſacerdotibus omnibus. pertinebat enim ęqualiter ad omnes ſacerdotes comedere de illis panibus propoſitionis, & hoc ſiue eſſent ſacerdotes immaculati potentes miniſtrare,ſiue ſacerdotes habentes aliquam maculam,& non potentes miniſtrare, utrique enim ius habebant comedendi de his panibus, ut patet, ſupra 21.cap.

Panes propoſitionis nō proueniebant in ius alicui⁹ ſed inter oēs ſacerdotes diuidebantur.

Sciendum autem, quod iſti panes non proueniebant ſpecialiter alicui ſacerdoti magis,quam alteri, ſicut erat de quibuſdam aliis iuribus, ut in ſacrificiis: quia omnia iura prouenientia de aliquo animali immolato,vel de panibus oblatis a populo, proueniebāt illi ſacerdoti,a quo offerebantur,ut patet,ſup. 6. capit. De panibus autem propoſitionis non erat ſimile;quia iſti non offerebantur ab aliquo populari, nec aliquis ſacerdos faciebat ſpecialiter aliquas cęremonias circa illos ſicut circa ſacrificia,ſed ſolum ponebantur ſuper menſam propoſitionis: & cum ibi manſiſſent vſq; ad ſabbatum ſequens,tollebantur,vt comederent eos ſacerdotes,& ita ad omnes pertinebant.

Sed non eſt intelligendum,quod diuiderentur realiter illi panes inter ſacerdotes; quia duodecim panes non poſſent diuidi inter omnes ſacerdotes, qui valde multi erant in variis locis: nam non manebant omnes in loco Sanctuarii;quia erant aliquo tempore in loco Sanctuarii dum miniſtrabāt;poſtea autem ibant in loca habitationis ſuę; nam erant eis datę vrbes ad manēdum Num.35.& Ioſue.21. c. & ibi manebant tempore,quo non miniſtrabant,ſic patet Lu.1.cap.de Zacharia patre Ioannis baptiſtę, qui erat ſacerdos, & miniſtrabat in templo,& dicitur, factum eſt cum completi eſſent dies officii ęius, abiit in domum ſuam, & ita non poſſet fieri iſta diuiſio inter abſentes: ſed erat aliquis modus inter ſacerdotes diuidendi, quo iſta iura ęqualiter perciperent, ne grauarentur quidam, cum alii multum acciperent. Et poterat forte eſſe, ꝙ quęlibet ſors acciperet ea quę proueniebant tempore ſuę miniſtrationis. Nam ſacerdotes omnes erant diuiſi in uigintiquatuor ſortes uel partes; ſecundum progenies,& principes familiarum,ut patet.1. Paralip.24. cap.& quęlibet illarum partium miniſtrabat vna hebdomada,& alia ſequenti hebdomada,& erant iam cognitę illę ſortes:quia vna vocabatur prima ſors,alia ſecunda,& ita vſque ad viceſimam quartam,& poſtquā miniſtraſſet prima ſors,ideſt ſacerdotes de prima ſorte hebdomada vna,miniſtrabant ſacerdotes de ſecunda ſorte hebdomada ſequenti,& ſic de omnibus. Et ſic poterat eſſe ſtatutum inter illos, quod quicquid eueniret de his iuribus in aliqua hebdomada, proueni-

A ret ſacerdotibus de illa ſorte, & ita de aliis: uel alium modum conſtituerent,per quem id quod miniſtrantes ſemel plus acciperent,alio tempore minus acciperent,& ita adequarentur omnes. *Vt comedat eos in loco ſancto.* Ideſt iſti panes non poterant comedi a ſacerdotibus niſi in loco ſancto, ſcilicet in atrio tabernaculi: erant enim iſti panes multum ſanctificati; quia ſteterant coram facie Domini per ſeptem dies, & intra tabernaculum: ideo fiebat in eis aliquid ſpecialius, quā in aliis panibus oblatis,ſcilicet, quod iſti comederent ſolum in loco ſancto,alii autem poſſent comedi alibi. Erat etiam differentia de his panibus ſicut eſt de ſacrificiis pro peccato in comparatione ad alia ſacrificia; quoniam ſacrificia pro peccato a ſolis maſculis de ge-

Dr̄ia de his panib⁹ ꝓpoſitiōis

B nere ſacerdotum comedi debebant, vt habetur ſupra 6.& 10.cap.& Num.18. c. ſed alia ſacrificia non ſolū pertinebant ad ſacerdotes maſculos,ſed etiam ad fœminas filias ſacerdotum,vt habetur,ſup.10. c. cum dr̄ pectuſculum quoque, quod oblatum eſt, & armum, qui ſeparatus eſt, edetis in loco mundo tu & filii tui, & filię tuę tecum,& non ſolum filię ſed etiam tota familia,vt ſerui empticii, & vernaculi vt habetur. ſupra 22.cap.

Quibus licebat de panibus propoſitionis comedere. Et diſtinctio ciborum ſanctificatorum: & de ijs quibus non licebat de ſanctificatis edere. Quæſt. VII.

C SED circa hoc ꝙ dicitur de panibus propoſitionis quęritur quibus licebat de illis comedere.

Et dicendum,quod certum eſt, quod non ꝑtinebat ad laicos comedere de illis,& generaliter ad omnes, qui nō erant de familia ſacerdotum: qa aliàs non feciſſet aliqualem difficultatem dandi illos ſacerdos magnus Dauid,& pueris ſuis; ſed fecit multam difficultatem,ut patet primo Reg.21. c. & tn̄ noluit dare niſi propter magnam neceſſitatē,q̄ fecit eſſe licitum id,quod aliàs erat illicitum,ſicut Chriſtus oſtendit Mat.12.c.& adhuc quęſito prius an eſſent mūdi a mulieribus,qui comeſturi erant.1.Regum 21. ca. Sed de ipſa familia ſacerdotis erat dubium, an liceret toti familię comedere de illis,uel quibuſdam ſolis, & hoc fit quia Deus poſuit iura ſacerdotalia Num. 18.c.

D & de quibuſdam dixit,ꝙ licebat comedere ſolis maſculis,de aliis autem toti familię. Dicunt autem quidā ꝙ de panibus propoſitionis licebat comedere tam filiis,quam filiabus ſacerdotum, ſed nō aliis de familia. Et tamen iſtud non ſtat,pro quo primo præſupponēdum eſt id,quod nō eſt dubium, & deinde agetur de eo,quod eſt dubium.Eſt autem īdubitatum,ꝙ omnibus ſacerdotibus,& filiis eorum maſculis licebat mānducare de illis:& accipitur de ſacerdotibus tam de illis,q miniſtrabāt,q̄ de aliis, qui nō miniſtrabant: ēt tā paruulis,quam magnis hoc licebat. Nam & paruulis, qui nondum erant ſacerdotes conſecrati,ſed erāt duorum uel trium annorum,licebat comedere,& hoc patet,quia nullum erat tam ſanctum in rebus ſanctificatis,ꝙ uetet maſculis de genere ſacerdotali: & non dr̄

E de his,ꝙ ſacerdotes ſoli comederent illud, ſed ꝙ oēs mares uel maſculi de genere ſacerdotali comederēt, ut patet,ſup.6.& 10.& Nu.18.c. & ita poterant paruuli manducare.qa licet non eſſent ſacerdotes, cum nō eſſent conſecrati,q ritus faciebat eſſe ſacerdotem, & potentem miniſtrare Exo.29.& ſup.8.c.tn̄ erant de genere ſacerdotali. Etiam maſculis de genere iſto, qui erant maculati;& iō nō poterāt miniſtrare, licebat comedere:multę autem erant maculæ, quę impediebāt ſacerdotes,de quib.patet,ſup.21. c.habens aliquam de illis nunquam poterat miniſtrare, & tn̄ poterat comedere de omnib.ſanctificatis,ſicut ſi miniſtraret.eo.ca.

Nihil

Nihil aũt poterat impedire masculos de genere sacer
dotali a comestione ciborum sanctificatorum,nisi im
munditia; quia illa repellebat omnem hominem nõ
solum a cibis sanctificatis,sed etiam ab accessu ad Sã-
ctuarium.sup.15.& de his immunditiis dictum est, su.
22.c.durabant autem immunditiæ ad tempus solum,
& cessantibus illis licebat iam sacerdoti, vel cuicunq;
de genere eius,comedere de sanctificatis. Quod autẽ
dicebant quidam,quod liceret filiis, & filiabus come-
dere de sanctificatis,& non familię falsum est;quia in
cibis sanctificatis non erat alia distinctio, nisi quod de
quibusdam soli masculi de genere sacerdotali vesce-
bantur,de aliis autem tota familia,soli autem masculi
manducabant de eis, quæ erant multum sanctificata,
sicut sunt sacrificia pro peccato,sup.6.c. alia autem iu
dicabantur minus sanctificata; & de his tota familia
manducabat,& ista distinctio patet Num.18.c.vbi di-
citur.omnis oblatio Domino & sacrificium, & quicquid
pro peccato atq; delicto redditur mihi,& cedit in san
ctasanctorum,tuum erit & filiorum tuorum: in San-
ctuario comedes illud:mares tantum edent ex eo:quia
consecratum est tibi. postea dicitur de aliis sanctifica-
tis.primitias autem, quas uouerint & obtulerint filii
Israel, tibi dedi & filiis, & filiabus tuis iure perpetuo.
qui mundus est in domo tua uescetur eis:& iterum di
citur ibidem, uniuersę frugum primitiæ quas gignit
humus,& Domino deportantur,cedent in usus tuos,
qui mundus est in domo tua vescetur eis. ergo non li-
cet manducare filiabus sacerdotis aliquid, quod non
liceat toti familię sacerdotum.Item patet hoc,quia fi-
liab.sacerdotum non licet manducare de sanctificatis
nisi quia est de familia sacerdotis.nam sup.22.c. ponit̃
regula,ꝙ omnib.de familia sacerdotis,dum t̃n nõ sint
immundi, licet manducare de sanctificatis,& nulli ex
traneo licet manducare,& sic cã manducandi est esse
de familia:filia autem non est magis de familia,quam
cęteri,etiam quam serui empticii:ideo nõ licet ei mã-
ducare,quod non liceat toti familiæ,nisi diceretur, ꝙ
non licebat ei;quia erat de familia,sed quia erat filia sa
cerdotis,& sic magis pertinebat ad sacerdotem,quam
cęteri.Sed falsum est; quia tunc filię sacerdotis quan-
diu esset munda, liceret mãducare de sanctificatis.sed
falsum est;quia si acciperet uirum non sacerdotẽ, nõ
licebat ei iam manducare,etiam si uidua maneret ha-
bens t̃n filios,non licebat ei manducare, sed si rediret
vidua & sine filiis ad domum patris,licebat ei mandu
care,ut patet sup.22.c.& hoc non est,nisi quia quando
virum habet,vel filios,non est de familia patris, & sic
non licet manducare,quando autem est vidua nõ ha-
bens filios,est de familia sacerdotis,ut eodem cap. de-
claratum est,& sic non licebat filiab.manducare,quia
filiæ erant;sed quia de familia:iõ interdum licebat cõ-
medere aliis de familia,scilicet seruis empticiis,& non
licebat filiæ:vt quando illa habebat virum,vel filios,er
go sola ratio familiaritatis faciebat, quod licitũ esset
aliquibus comedere de sanctificatis. Sed omnes, qui
sunt de familia habent ęqualem rationem familiarita
tis quantum ad hoc,quod est de familia esse.ergo non
licebat filiabus sacerdotum aliquid manducare de san
ctificatis,quod non liceret aliis de familia. Motiuum
tamen eorum,qui dicunt aliquid licere specialiter fi-
liabus est,quia aliquando circa sanctificata fit mentio
de solis filiis,& filiabus,non expressa alia familia. Sed
dicendum,ꝙ hoc parum facit;quia licet non addat,de
reliqua familia intelligitur.Nam circa cibos sanctifica
tos est regula,ꝙ omnibus personis sunt liciti nisi per-
sonis expresse prohibitis:ideo.sup.22.ca. prohibentur
omnes qui non sunt de familia sacerdotum:& quan-
do vult aliquos cibos quibusdam licere, & non aliis,
excludit illos expresse,sicut dicitur.sup.6.ca.de hostiis

F pro peccato, ꝙ masculi tantum de genere sacerdota-
li vescerentur eis,sed hic cum dixit de filiis,& filiabus
non fecit exclusionem aliquam:iõ ẽt familiæ toti lice
ret.& hoc magis patet,quia Nu.18.c. vbi dicitur de fi-
liis,& filiabus,additur de tota familia.s.primitias quas
vouerint & obtulerint filii Israel, tibi dedi & filiis, &
filiabus tuis iure perpetuo: qui mundus est in domo
tua vescet̃ eis.etiam eodem ca.ponitur catalogus om
nium iurium sacerdotalium, & quibus liceret illis ve
sci.sed ibi non ponitur, nisi ꝙ de quibusdam liceret
solis masculis comedere;de aliis autem toti familię sa
cerdotali.ergo non erat aliquod membrum medium
.s.ꝙ de quibusdam liceret manducare filiis & filiabus,
solis,& non familiæ.Manet ergo, ꝙ ex prędictis circa
G panes propositionis,quia aut licebat de eis manduca-
re omnibus sacerdotibus solis masculis; aut ꝙ licebat
omnibus mundis de familia sacerdotum.Aliqui ergo
dicũt;ꝙ liceret omnib.de familia sacerdotis (dum ta
men mundi) manducare de panibus propositionis
quia sup.22.c. ponitur regula ꝙ omnib. de familia sa-
cerdotis licebat manducare de sanctificatis;& non po
nit aliam conditionem necessariam nisi ꝙ mũdi sint;
& excludit solos alienos,qui non sunt de familia: er-
go licebat manducare de illis omnib.etiam seruis em
pticiis.Sed istud motiuum non stat,quia certum est q̃
dam sanctificata esse, de quibus non licet manducare
omnib.de familia sacerdotum, sicut sunt sacrificia ꝓ
H peccato,& pro delicto.su.6.c.& Nu.18.c.nam soli ma-
sculi manducant de his. Dicendum ergo, ꝙ doctrina
posita.sup.c.22.non est nisi ad excludendum personas
quibus generaliter non licet comedere de sanctifica-
tis:& sunt duo genera personarum.s.extranei qui non
sunt de familia, & immundi etiam si sunt de familia:
nam nulli horum licet aliquo tempore de sanctifica-
tis mãducare.Sed de ipsis sanctificatis nihil distinguit
.s.ꝙ sint quędam sanctificata quæ omnibus licet man
ducare;alia autem quę solis masculis de genere sacer
dotali.Sed presupponit istam distinctionem alibi fa-
ctam.s.su.6.& 10.& Nu.18.c.quia oĩs locus sacrę scri-
pturę exponit̃ per alium locum,in quo plus aperiatur
res;quia tota sacra scriptura eodem spũscõ dictante scri
pta est.2.Pe.1.c.& ille nõ cõtradicit sibiipsi;& loquen
I tes ꝑ ipsum nõ cõtradicũt sibi ad inuicẽ.1.Cor.14.c.&
ita ex loco illo nõ apparet,qb.liceat mãducare de san
ctificatis,& de qb.sanctificatis;sed qb.non liceat.Dicẽ
dũ ergo vr̃ ꝙ nõ apparet ex p̃cedentib.licere oĩb.de fa
milia sacerdotũ comedere de sanctificatis panib.pro-
positionis: sed neq; ẽt patet cõtrariũ. s.ꝙ solis mascu-
lis liceat.Et ob hoc dñt aliqui ꝙ solis masculis liceat.
Primo,qa dr̃ hic in lr̃a de panib.istis,ꝙ erunt Aaron &
filiorũ eius,ut comedãt eos. ergo ad solũ sacerdotem
magnũ& minores hoc licebat,& nõ ꝑtinebat ad fami
liã.Scd̃o,qa dr̃,vt comedãt eos in loco sancto. s.ꝙ pa-
nes istos comedere debebãt in Sãctuario; & nõ foris:
sed in Sanctuarium soli sacerdotes intrabant:ergo nõ
comederent de istis panibus nisi sacerdotes masculi.
K Sed dicendum,ꝙ rationes istæ non probant:licet id ꝙ
intendunt probare,sit verum.De prima patet,quia cũ
dicitur ꝙ erunt Aaron & filiorum eius, non negãtur
filiæ.Primo quia secundum modum loquendi vulga-
rem,& secundum iura hoc nomen filius, licet sit ma-
sculinum concipit fęmininum,& dicitur quis habere
filios.i.mares & fęminas. Et si dicat quis ꝙ instituit fi-
lios suos hæredes,non solum intelliguntur filii sed ẽt
filię;immo ꝙ maius est,siquis solas filias habet,dr̃ hr̃e
filios:sacra quoq; scriptura sic loquit̃ noĩe filiorũ itel-
ligens filias ẽt in pręsenti casu:nam.sup. 6. c. dr̃.pectu-
sculum eleuationis, & armum separationis tuli a filiis
Israel de hostiis eorum pacificis;& dedi Aaron sacer-
doti ac filiis eius lege ꝑpetua,ab omni populo Israel.&
sic

Duobus generationibus personarũ nõ licebat de sanctificatis comedere.

sic ponitur ibi de solis filiis;& tamen.sup.10.ca. de eodem dicitur, pectusculum quoque,quod oblatum est & armum,qui separatus est,ederis tu & filii tui,& filię tuę tecum. ergo licet de solis filiis dicatur;intelligi poterit de filiabus, quod illę edant de panibus propositionis. Ad secundum dicendum,ꝙ comedere in loco sancto non arguit,ꝙ ad solos masculos pertineat;quia aliqua sanctificata comedebantur in loco sancto,de qbus fęminę manducabant, & patet in allegata auctoritate.sup. 10.c.vbi dicitur.pectusculum & armũ ede tis tu & filię tuę in loco mundissimo,& filii tecum:& vocatur locus mundissimus Sanctuariũ: & ita tam filii quam filię ibi comedebant. etiam per hoc; quia in omnibus hostiis pacificis non soli sacerdotes, sed etiã laici viri,& fęminę manducabant partes,quæ sibi pro ueniebant de sacrificiis in Sanctuario. & ita dicebant epulari coram Domino Deut. 12.& 16.c.ergo hoc nõ impediebat totam familiam sacerdotum edere de panibus propositionis. Dicendum ꝙ licet neutra rõ duarum pręcedentium probet, ꝙ tantum masculis de genere sacerdotum licebat edere; tñ verum est ꝙ illis solis licebat.Primo pp illa quę dicuntur hic in litera; qa multa ponuntur ad significandum aliquid speciale,sci licet eruntq; Aarõn & filiorum eius, ut comedãt eos in loco sancto:quia sanctum sanctorum est de sacrificiis Dñi.Ista autem omnia simul nõ ponuntur nisi de re valde sancta:& redditur ibi cã, quare ad ipsum Aaron,& filios suos conueniant. s. quia est sanctum sanctorum.i.aliquid valde sanctum: & ob hoc etiam ĩ loco sancto comedi debent.Secũdo patet,quia istud habet aliquid speciale,ꝙ non habebant alia sanctificata. s.quia tam sancti erant isti panes,ꝙ formare eos,& coquere non licebat nisi sacerdotibus,vt ostensum est.s. q.8.& primo Parali.23.c.ideo nõ liceret de illis comedere nisi masculis,vel sacerdotibus, & non toti familię eorum.Tertio quia sicut soli sacerdotes coquebãt panes propositionis,ita soli frigebant similam in sartagine & lagana.1.Paralip.23.c.sed de istis laganis, & simila,quæ vocatur sacrificium sacerdotum,soli masculi de genere sacerdotali comedebant.sup.6.ca.ergo de panibus quoq; propositionis soli sacerdotes manducabant.Quarto quia Num.18.c.ponuntur quędam iura sacerdotum,de quibus solis masculis edere licebat; &quędam de quibus toti familię.De primis dr̃,omnis oblatio Domini,& sacrificium,& quicquid pro peccato atq; delicto redditur mihi, & cedit in sancta sanctorum,tuum erit & filiorum tuorum:in Sanctuario comedes illud:mares tantum comedent ex eo,quia consecratum est tibi.& tamen panes propositionis intelliguntur noĩe oblationis;quia offerebantur Deo,& ponebantur coram ipso:ideo solis masculis de eis licebat edere. & similia verba ponuntur hic de panibus propositionis.s. comedant eos Aaron, & filii eius in loco sancto:quia sanctum sanctorum est.ergo ad solos masculos pertinebãt.Quinto quia Nu.18.c.ponitur catalogus omnium sacerdotalium iuriũ:& ponĩt de quolibet illorum quid licebat manducare solis masculis, & quid familiæ toti.sed inter illa quæ licebat comedere familię,non ponunĩ panes isti, neq; aliquid per ꝙ intelligi possint.ergo solis masculis licebat de illis edere:patet quia dicitur primitias quas vouerint,& obtulerint filij Israel,tibi dedi & filijs, & filiabus tuis:omnẽ medullam vini,olei,& frumenti; & quicquid offerũt primitiarum dño,tibi dedi vniuersę frugum primitię quas gignit humus,& dño deportant, cedent in vius tuos:omne ꝙ ex voto reddiderint filij Israel, tuũ erit. & postea dr̃ de primogenitis. & replicatur de primitijs,& concludit de pectusculo,& armo dextro,quę ꝓueniebãt de hostijs pacificis,& dr̃ de oĩbus his, ꝙ erũt Aaron & filiorũ atq; filiarum eius iure perpetuo,& ꝙ

A quicunq; mundus fuerit in domo eius mãducaret de oĩbus his.& ita inter oĩa illa non ponunĩ panes ꝓpositionis:quia oĩa illa,ꝗ ibi noĩantur sunt oblata a filijs Israel, panes aũt ꝓpositionis nõ erãt oblati ab Israelitis, sed cõfecti a sacerdotib. & cocti:ergo nõ ptinebãt ad totã familiã,sed ad sacerdotes solos. Sexto qa distinguebanĩ scĩficata in duo:quedã.n.iudicabanĩ valde sancta;alia aũt minus sancta. de secundis licebat comedere toti familiæ sacerdotũ,vt colligiĩ Nu.18.& sup. 22. de primis licebat solis masculis de sacerdotali gñe.sed nihil poterat esse tã sanctũ,sicut panes ꝓpositionis;qa illi introducebanĩ intra tabernaculum, & ponebãtur in mensa ante sancta sanctorũ:cætera vero ꝗ offerebãtur.i.sacrificia & libamenta,solũ erant ponenda sup altare holocaustorũ, qđ erat extra tabernaculũ ad ostiũ

B eius Exod.27.c.ẽt quæcunq; alia oblata solum præsentabantur coram altari holocaustorum,& quædam partes eorum cremabanĩ, cęterę vero statim tollebantur a sacerdotib. uel a laicis, quib. proueniebant.panes tñ propositionis manebant per septem dies coram Dño; quia de sabbato in sabbatũ mutabanĩ, vt alij recentes introducerenĩ,ut colligiĩ hic.& 1.li.Reg.21.c.& 1.Paralip.9.ergo in tanto tpe ex pręsentia Dei intra Sãctuarium uidebantur maiorem sanctitatem contraxisse, ꝗ omnia alia sanctificata: ideo soli masculi deberent de his comedere sicut de re sanctissima. Septimo & apertius,quia Christus dixit, quod de panibus propositionis solis sacerdotibus licebat manducare Matth. 12.& Marci.2.& Lu.6. cap. ergo non licebat alicui de fami-

C lia sacerdotum, neque etiam filiabus manducare de illis,sed solis masculis.Sed dicet aliquis, ꝙ per illud verbum Christi non excluduntur omnes, quia sacerdos, est communis generis,& signat masculum, & fœminam:ideo tam sacerdotes viri, quam vxores eorũ, & filię manducare poterant. Dicendum,ꝙ non stat. primo quia licet hoc nomẽ sacerdos apud latinos sit cõmunis generis,apud Hebręos vel Chananæos in quorum lingua Christus loquebatur,& in quorũ linguã.s. Hebręorum Matthęus transtulit, vt ait Hieronymus in prologo super Matthęum, & in libro illustriũ virorũ,est solũ masculini generis: qa Hebręi dñt cohen ꝓ sacerdote.iõ dicendo in Hebræo de solis sacerdotibus intelligebaĩ solũ de masculis.Secũdo & ꝑcipue, qa ẽt

D accipiendo sacerdotem ſm linguã latinã, non valeret ratio: qa sacerdos est cõis generis;eo qa apud veteres gentiles tam masculi, quã fęminæ ministrabant in sacris,& ita erant sacerdotes,sicut apud Apollinem delphicũ fęmina virgo sacerdos erat, ꝗ Lucanus phębeidem vocat; quia phębo ministrabat,& apud deam vestam virgines puellę sacerdotes erant; qa apud Dianã ethaticam sacerdotio fungebaĩ Ephigenia soror Horestis filia Agamẽnonis, vt veteres historiæ referũt. iõ apud illas gentes, apud quas tam masculus, ꝗ fęmina sacerdotio funguntur,est sacerdos cõis generis, sed apud nos,& apud Iudęos in lege dñi soli masculi sacerdotio fungebanĩ,iõ sacerdos est solũ masculini generis: nã apud Iudæos soli masculi consecrati sunt in sacerdotes,& ẽt in Leuitas.su.8.c. & soli masculi de tota

E tribu leui tã sacerdotali ꝗ leuitica separati sunt ad cultum dñi,loco primogenitorũ totius populi Nu.3.c. ergo fęminę nõ erant sacerdotes. Apud nos aũt nõ solũ fęminæ nõ sũt sacerdotes, immo neque sunt capaces alicuius ordinis sacri; & ob hoc dr̃ ꝙ Christus non dedit claues regni cęlorũ Virgini, ꝗ erat sanctissima inter oẽs creaturas,sed Petro.extra de pœni.& remiss.c. noua.quędã.& cũ actus docendi mulieribus nõ permittitur,sicut Apostolus dixit,mulierẽ aũt docere nõ permitto.1.ad Thi.c.2.& hoc maxime in ecclesia. ubi loqui nihil debet non solum docendo, sed nec etiam quærendo,sed in domo addiscere debet.1. Cor.14.ca.

Motiuum

Motiuum autem horum erat, quia vxores sacerdotũ, & filiæ dicerentur sacerdotes. Sed falsum est, quia etiã si feminę essent sacerdotes, non essent sacerdotes vxores sacerdotum, & filiæ, si illę non ministrarent in sacris: sed inter Iudæos non licebat mulieribus in aliquo ministrare: ergo non vocabantur sacerdotes. Et sic manet ꝙ cum Christus dixit solis sacerdotibus, non intelliguntur nisi soli masculi, & tamen non accipitur stricte sacerdos pro eo, qui ministrabat, aut consecratus erat in sacerdotem; sed pro illis, & pro omnibus filiis eorum, & progenie sua, etiam si essent pueri vnius anni, qui non possent ministrare, & etiam pro illis, qui ꝓpter maculas prohibiti erant ministrare, & accedere ad sacra facienda. ideo neq; consecrati erant. nam his licebat comedere de sanctificatis. sup. 21. c.

An semper duodecim panes coram Domino poni debuerunt, vel aliquando pauciores, scilicet post translationem 10. tribuum in babylonem. Quæst. VIII.

SED aliquis quæret circa panes istos propositionis; quia Deus illos poni iussit coram se, vt essent in memoria duodecim tribuum Israel, cũ ipsi essent duodecim panes: an semper tot panes poni debuerunt, vel aliquando pauciores. Aliqui dicunt ꝙ non debuerunt semper poni duodecim; qa cessabat causa. Nam ideo erant duodecim; quia Deus signabat se habere memoriam duodecim tribuum Israel, nomine quarum ipsi dabatur iste cultus; & quæ erant sibi subditę: sed aliquando istæ tribus declinauerunt a Deo, vt quando diuisum est regnum manentibus duab. tribubus, s. Iuda & Beniamin cum Roboam & decem euntibus cum Hieroboam. nam solæ duæ manserunt cum Deo, & cultum impendebant ei in tẽplo sicut prius: decem autem coluerunt tunc idola. s. duos vitulos aureos, quos fabricauit Hieroboam, & posuit vnum in Bethel, alterum in Dan lib. 3. Reg. ca. 12. ideo tunc pro illis decem tribubus non ponerẽtur panes coram Dño, quia non colebant eum: sed ponebantur duo panes pro duabus tribubus, i. Iuda, & Beniamin. Dicendum ꝙ etiam eo tempore ponebantur duodecim panes propositionis pro duodecim tribub. Primo quia licet colerent idola, non colebant omnes de illis tribubus: sed multi viri boni erãt in terra Israel, qui non colebant idola: ideo pro illis debebat esse memoria oblationis coram Domino, sicut patet quando tempore Achab regis & impiissimę reginę Iezabelis vigebat valde cultus Baal, & omnium idolorum. erat enim tunc Helyas Propheta, & putabat se solum esse in tota terra Israel de cultoribus Domini dicens. relictus sum solus & quærunt animam meam, & Deus dixit illi: reliqui mihi septem milia virorum, qui non curuauerunt genua sua coram Baal lib. 3. Reg. 19. cap. a fortiori ergo aliis temporibus essent plures Dei cultores: & ideo pro illis orandum erat, ponendiq; panes propositionis. Secundo quia istæ decem tribus non sponte declinauerant ad idola, sed Hieroboam rex earum timens perdere regnum, si permitteret illas ire ad colendum Deum in templo Salomonis: nam ibi reconciliarentur domui Dauid, & redirent ad regem Roboã dominum suum: ideo vetuit eis illuc ire, & vt haberẽt vbi colerent Deum, fabricauit eis duos vitulos aureos quos in Deos haberent & colerent. lib. 3. Reg. 12. c. & ideo sępe dicitur de Hieroboam filio Nabath, quod peccare fecit domum Israel. ideo erat spes quod aliquando redirent ad cultum Dei, sicut factum est tempore Iehu regis Israel, qui occidit progeniem regum idolatrarum, & occidit sacerdotes Baal: & templum eius fecit latrinas lib. 4. Reg. 9. & 10. c. ideo pro his orãdum erat. Tertio quia quantuncunq; peccarent decẽ

F tribus, quandiu manebant in terra illa propinquæ existentes ad terram illam, in qua erant alię duę tribus & templum Dñi; poterant totaliter vel pro magna parte conuerti ad Deum: ideo non erat cessandum ab oratione pro eis, ut conuerterentur: sed oblatio panum ꝓpositionis erat sicut oratio quędam. s. vt illæ essent in memoriam coram Dño, ergo ponendi erant panes ꝓ eis. Quarto quia illa diuisio regni non obstabat, quin ꝓ illis oraret, quia qñ facta fuit illa diuisio, voluerũt duæ trib. s. Iuda & Beniamin pugnare, vt reducerẽt ad se decem tribus; & Deus vetuit per prophetam Semeiam dicens, ne pugnarent contra fratres suos; quia uoluntate eius facta fuerat ista diuisio regni. li. 3. Reg. 12. & 2. Paralip. 11. ca. ergo sicut prius ponebantur pro eis panes,

G ẽt nunc ponendi erant. Et ita fiebat de facto. nam licet decem tribus recessissent, & manerent solæ duę in regno filiorum Iuda in quo erat templum; nihilominus proponebantur panes sicut prius. sic enim patet ex verbis regis Abie. ille. n. fuit post diuisionem regni. nã tẽpore patris sui Roboam fuit diuisum, & ipse pugnare uolebat, vt reduceret: & cum essent pręsentes exercitus ex parte vtraq;, ĩproperabat Israelitis ꝙ colerent vitulos aureos, & ꝙ sacerdotes illorum erant turpissimi; econtrario in regno Iuda manebat cultus Dei; & veri sacerdotes, & illi faciebant officia sua, inter quę nominatẽ propositio panum lib. 2. Paralip. 12. c. s. noster autem Dñs Deus est, quem non reliquimus: sacerdotes

H autem qui ministrant Dño de filiis Aaron sunt, & leuitę sunt in ordine suo: holocausta quoq; offerũt ꝑ singulos dies mane & uespere, & thymiama iuxta legis ꝓcepta confectum: & proponuntur panes in mensa mũdissima. & ita manebat tunc propositio panum sicut prius. Sed aliqs dicet, ꝙ licet tunc panes proponerẽtur duodecim sicut prius; tñ saltẽ postq̃ translatæ sunt decem tribus in terram Assyriorum, non ponerẽt panes loco earũ; qa non erat tunc spes, ꝙ ad vnitatẽ cultus Dei cum aliis duab. tribubus redirent, eo ꝙ per ꝓphetas prænunciatum erat, ꝙ nũquam redirent trib. Israel de captiuitate. Dicendum ꝙ ẽt tunc proponebãtur duodecim panes corã Dño. Primo quia licet illę decem tribus translatę fuerint in Assyrios pro maiori parte; multi tamen de illis duodecim tribubus ante captiuitatem illam confugerant ad regnum Iuda, & ibi

I liberati sunt: & manserunt postea semper posteri de illis tribub. cũ regno Iuda. vñ & in captiuitate Babylonis de oĩb. tribubus multi translati sunt cũ Iuda, & Beniamin, & postea redierunt in terrã Iudęorũ, & fuerũt ibi, atq; perseuerauerunt vsq; ad tpa Christi. nã Lu. 2. c. dr̃ de Anna filia Phanuel de stirpe Aser. ergo de tribu Aser erant aliqui tunc inter Iudęos, & ita essent de aliis tribubus. iõ ita nunc erant ponendi panes propositionis, sicut prius; quia censebãtur esse oẽs duodecim tribus pręsentes, quia de qualibet illarum erant aliqui. Secũdo ꝙ licet nulli superessent de aliis tribubus inter Iudęos, sed translati essent oẽs in Assyrios; adhuc pro eis orandum erat, vt permanerent in cultu Dei, & ita videtur, quod faciebant plures eorum. nam Thobias in illa

K captiuitate translatus est in Assyrios, & tamen colebat Deum To. 1. c. & 2. & c. 7. & 8. signatur quia multi viri sancti de Iudæis erant in captiuitate illa; sicut patet de Raguele & Sara filia eius. Tertio quia post illam trãslationem manebat mutua fraternitas inter Iudęos in terra promissionis, & Iudęos translatos; & scribebãt sibi mutuo; & se consolabantur. Vnde beatus Iacobus apostolus epistolam suam, quę est prima canonica, ad omnes duodecim tribus dispersas scripsit scilicet Iacobus Dei, & Domini nostri Iesu Christi seruus, duodecim tribubus, quę sunt in dispersione salutem Iaco. 1. c. ideo orabatur pro eis, & offerebantur panes propositionis. Quarto quia de illis decem tribubus, quę erãt dispersę

dispersæ & translatæ ad Assyrios, veniebant aliqui in A Ierusalem ad festiuitates, & ēt aliqui veniebant illuc, vt ibi habitarent, quia licet a principio tenebantur, vt captiui ne redirent in terram suam; postea proceden te tempore multi de illis redibant, & morabantur in Ierusalem.& hoc colligitur Actu.2.c.vbi in anno quo Christus passus est,& descendit Spiritus sanctus super Apostolos in Pentecoste dicitur, erant autem habitātes in Ierusalem Iudæi viri religiosi ex omni natione, quæ sub cœlo est,s.Parthi, Medi, Elamitę. & qui habitant Mesopotamiam,Iudæam,& Cappadociam; Pontum,& Asiam,Phrygiam, & Pamphyliam, Aegyptū, & partes Lybiæ quæ est circa Cyrenē, & aduenæ Romani:Iudęi quoque,& Proseliti Cretes & Arabes.sed inquantum dixit Parthos, Medos, Elamitas nominauit decem tribus translatas in Assyrios, quia illę habitauerunt inter gozam, & hailam fluuios terrę Medorum,lib.4.Reg.17.ergo pro his ponerentur panes propositionis.Quinto,quia & si horum nihil staret; semp Iudæi ponerent duodecim panes propositionis. Nam licet essent isti panes in memoriam duodecim tribuū Israel; Deus tñ hunc cultū sibi fieri iusserat, ideo non auderent Israelitæ aliquid de illo mutare,nisi Deus expresse mandaret,& tñ Deus non mandauit, ideo semper offerebantur duodecim panes. Sexto, quia lex ista data fuit,vt semper seruaretur, quia dr̄ supra in litera. per singula sabbata mutabuntur suscepti a filijs Israel fœdere sempiterno.ergo cū lex sempiterna esset,semper duraret obseruatio eius inter Iudęos, & non auderent quicquam mutare.Septimo,quia si propter hoc, ꝙ decem tribus fuerant translatę in Assyrios manentibus solis duabus, non deberent poni duodecim panes coram Dn̄o in memoriam illarum, sequeretur ēt ꝙ tollerentur de rationali lapides decem.nam erāt ibi duodecim lapides preciosi in memoriā duodecim filiorum Israel: immo quod plus est habebant nomina tribuum ipsarum sculpta,i. singuli lapides singula nomina Exo.28.c.& tñ nō fuerunt ablati lapides illi, sed manserunt duodecim sicut prius. ergo neq; debebat quicquam de panibus duodecim tolli. De rationali loquitur Iosephus in libris Antiquitatum, qui dicit se vidisse,& illius figuram scribit,erat ipse nāque sacerdos. Dicēdum ergo,ꝙ circa panes propositionis nihil fuit mutatum,sed ponebantur sp duodecim,sicut a principio.& iste cultus mansit quousq; Iudæi per Romanos deleti sunt post mortem Christi euersa vrbe eorum, & templo ipsorum in perpetuas ruinas, atq; solitudines redacto.& patet,qa post reditum de Babylone sic offerebantur duodecim panes,nā Esdras scripsit librū Paralip.& ibi agit de ordinatione sacerdotum, & Leuitarum in suis ministerijs post reditū de captiuitate. & patet,quia 1.Paralip.9.c.dr̄. vniuersus Israel dinumeratus est,& summa eorū scripta est in lib.Regū Israel, & Iuda,translatiq; sunt in Babylonem pp delictū suū. & post hoc ponit eodem capitulo ordinē sacerdotū, & Leuitarū in suis ministerijs, & dr̄ ibi. porro de filijs Caath fratribus eorū erant super panes propositionis, vt sp nouos per singula sabbata pararent. ergo durabat postea idē ministerium panū, & in nullo diminutum. *Quia sanctum Sanctorum est.* Idest isti panes sunt aliquid valde sanctū inter sacrificia.& tunc offerri debēt ad illud quod dixi in loco sancto,s. ꝙ comederētur pa nes isti in loco sancto,quia sunt multum sanctificati. Alio modo pōt intelligi, ꝙ sacerdotes comedāt istos panes,quia sanctum Sanctorum est de sacrificijs Dn̄i, i.qa istud est aliquid sanctum,vel applicatum eis de sacrificio Dn̄i.sanctum.n.applicatum dr̄,& sic dr̄ aliquis dies sanctificatus,idest ad cultū Dei applicitus, ita aūt & pōt dici aliquid sanctificatum esse sacerdotibus, idest applicatū esse ad ius illorū. & iste est sensus quem

Iudęi ex omni natione sub cœlo.

Scriptor Paralipo.

B

C

D

E

proprie facit litera,s. ꝙ sanctum Sanctorū est de sacrificijs Dn̄i,q.d.de cęteris q̄ Deo offerunt, hoc erat sanctificatū sacerdotibus,i.pertinebat ad illos. Similis modus hr̄ sup.2.c.cum dr̄:quod aūt reliquum fuerit de sacrificio erit Aaron,& filiorū eius, sanctū Sanctorū de oblationibus Dn̄i,i.erit separatum in ius Aaron de oblationibus q̄ ptinent ad Deū.& dr̄. *De sacrificiis Domini.* Non ꝙ essent sacrificia isti panes, quia propriè sacrificia dn̄r esse de animalibus. sed accipitur sacrificiū largè pro oblatione panis.sic hr̄ sup.c.2. cum dr̄. aīa cum obtulerit oblationē sacrificij, simila erit eius oblatio: ecce enim vocauit ibi similam sacrificiū, & postea dr̄, cum obtuleris sacrificiū coctum in clibano.vbi necessario accipitur pro panibus. ēt dr̄, si sacrificium fuerit de craticula. & ibi eodem modo pro panibus accipitur.simile habetur Nume.15.c. vbi sacrificia carnium vocantur victimę, & oblationes de panibus vocantur sacrificia. *Iure perpetuo.* Idest, ꝙ isti panes in ęternum pertinebunt ad sacerdotes. Accipiendum est hic ęternum,sicut in superioribus dicebatur, scilicet pro toto tempore quo durarent cęremonię istę sacrificiorum.

Ecce autem egressus filius mulieris Israelitis quem pepererat de viro Aegyptio inter filios Israel; iurgatus est in castris cum viro Israelita. Cumq; blasphemasset nomē Dn̄i, & maledixisset ei, adductus est ad Moysen. Vocabatur autem mater eius Salumith filia Dabri de tribu Dan. Miseruntque eum in carcerem donec nossent quid iuberet Dominus. Qui locutus est ad Moysen, dicens. Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierunt manus suas super caput eius, & lapidet eum populus vniuersus. Et ad filios Israel loqueris. Homo qui maledixerit Deo suo: portabit peccatum suū. Et qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur. Lapidibus opprimet eum omnis multitudo populi. Siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur. Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur. Qui percusserit animal, reddet vicarium, idest animam pro anima. Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuiū suorum, sicut fecit, sic fiet ei. Fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dēte restituet. Qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. Qui percusserit iumētum, reddet aliud. Qui percusserit hominē, punietur. Aequum iudicium sit inter vos, siue peregrinus, siue ciuis peccauerit, quia ego sum Dominus Deus vester. Locutusque est Moyses ad filios Israel, & eduxerūt eum qui blasphemauerat extra castra, ac lapidibus oppresserunt. Feceruntque filij Israel, sicut præceperat Dominus Moysi.

De blasphemo lapidato.

23.q͡ō.5.c. quid ergo in fi.

De pę.dist. 3.ca. q͡rat. & ca. sunt plures.

Pęna blasphemi.

23 q.5.ca. re͂s ibi oculum pro oculo. Exo 21. Deut.19. Matth.5.

Satisfactio p offensa.

Casu q͡ds incidētalis de viro blasphemo.

Ecce autem egressus. Hic ponitur secundum principale, scilicet quidam casus de viro blasphemo.

An iste vir blasphemus fuerit ebrius, vt inquit Nicolaus: & quare blasphemauit. Quæst. IX.

ET dicit Nicolaus, ꝙ iste casus de blasphemãte
ponitur immediatè post descriptionem festo
rum; quia in solennitatibus solent hoĩes abun
dantius comedere, & bibere, ex quo insurgũt
litigia permutato homine ad quãdam irã ex potu, &
ex hoc facilius inducuntur ad blasphemãdũ q̃ aliàs. &
sic fuit de isto viro blasphemo. Sed hoc non vr̃ posse
stare ꝑꝑ duo. primo quia præsupponitur hic, ꝙ obser-
uarentur festa, dum essent Israelitę in deserto. Item in
illis haberent occasionem iurgiorũ. sed hoc non stat,
quia festa dicunt quasdam oblationes, sicut patet Nu.
28. & 29. c. & tñ ista non fiebant in deserto, qm̃ non ha
bebant locum Israelitę, & conuenientiã ad ministran
dum; nec ministrabant, sed faciebat vnusquisq; quod
volebat, vt hr̃ Deut. 12. c. iõ non obseruata sunt sacrifi
cia, nisi modico tpe in monte Synai, vt hr̃ Num. 28. c.
Item præsupponitur hic alterum falsum, s. ꝙ Israelitæ
in deserto in diebus festis latius comedebant, & bibe-
bant. qđ non põt stare, qa panẽ non comedebant; nec
habebant vinũ, nec vescebant̃ carnibus. sed solo mãna
vescebantur in cibũ, & aquã degustabant in potũ. Sic
patet Deut. 2. ca. & 8. In hoc aũt non erat latior cibus,
cum quotidie cuilibet Iudæorũ esset ęqua ciborũ por
tio, s. vnum gomor, vt hr̃ Exod. 16. c. non erat ergo eis
aliquid in quo excederent mensurã cibi, & potus. Sed
magis vr̃ dicendum, ꝙ iste casus fuit positus hic, qa eo
tpe quo dabantur ista pręcepta, accidit. Dicit aũt Rab.
Sal. ꝙ ista blasphemia facta a viro fuit ꝑꝑ panes propo
sitionis, iõ posito de panibus propositionis subiũgitur
immediatè de illo, qui blasphemauit ꝑꝑ illos. Sed hoc
non stat, qm̃ j. dr̃, ꝙ iste vir iurgatus est cum alio viro
in castris, & blasphemauit nomen Dñi. & sic vr̃ ꝙ non
fecerit ꝑꝑ panes propositionis, aut ꝑꝑ aliquid alterũ
simile, sed ꝑꝑ iurgium concitatus ad iram. *Ecce autem
egressus filius mulieris Israelitis*. Hoc distinguitur in tres
partes: qm̃ primo ponitur blasphemi viri transgressio.
Secundo punitionis determinatio. Tertio determina
tionis executio. Secunda ibi. *Miserunt eum*. Tertia ibi.
Locutusque est Moyses. Circa primum dr̃. *Ecce autem egres-
sus*. Pro quo sciendũ, ꝙ sicut aliqui Iudæi volunt, ꝙ iste
vir blasphemus fuit de genere Dã ex parte matris, qđ
verum est, & voluit ęquari in castrametatione ꝑꝑ hoc
cum alijs, qui erant de genere Dan, & ꝯsanguinei ma-
tris suæ, sed fuit prohibitus ab illis, iuxta quos volebat
figere tabernaculũ, qm̃ occupabat spatium in quo qui
dã eorum castrametaturus erat, vnde deducta est cau-
sa ista corã Moyse ꝑꝑ rixam, & sententiauit ꝯ illum q
volebat apud cęteros de tribu Dan figere tabernacu-
la; quia non erat fixio castrorũ in tali, vel tali loco ſm
lineã maternã, sed paternam, vt hr̃ Nu. c. 2. vbi dr̃, ꝙ sin
guli per turmas suas, atq; vexilla, & domos cognatio-
num suarum castrametabunt̃. in Hebręo dr̃: & domos
patrum suorũ castrametabunt̃. Iste aũt vir, qa exierat
de loco iudicij ꝯdẽnatus blasphemauit nomẽ Dñi, &
ꝑꝑ hoc fuit missus in carcerẽ, & postea lapidatus. Hoc
aũt dñt Iudęi ꝑꝑ ea quę in litera tangunt̃, s. ꝙ esset iste
filius mulieris Israelitis, sed nõ viri, & ꝙ esset de tribu
Dan, & quia dr̃ hic egressus, qđ intelligunt ad egressio
nem de loco iudicij. In quo dicendum, ꝙ iste casus sa-
tis erat possibilis, & conueniens, tñ non inducitur ex
litera: immo ex aliqua parte repugnat, quia isti dicunt
ꝙ primo iurgatus est vir iste non Israelita cum alio vi-
ro Israelita: & postea causa deducta in iudicium fuit
condemnatus, & egressus inde blasphemauit. litera tñ

F prius ponit hic egressionem q̃ iurgiũ; quia dr̃, ꝙ egres
sus filius mulieris Israelitis iurgatus est in castris cum
viro Israelita. Item hoc quod dicitur hic, & egressus,
ipsi referunt ad egressionem de loco iudicij. sed hoc
non inducitur; quoniam iste modus loquendi est He-
braicus, vt ponatur egredi pro incipere etiam si nõ sit
ibi aliquis motus, egredi enim motum localẽ signat.
sed ideo accipitur iste modus loquendi, quia quando
aliqua res potest operari, & nõdum operatur, est in po
tentia ad operandum, & cum operatur egreditur de
potentia ad actum. nam sicut qui egreditur nunc, mo
uetur, & ante hoc non mouebatur; ita qui incipit ope-
rari, ante hoc erat in potentia nihil operans, nunc vero
operatur, & sic moueri videtur. vnde conuenienter di
G citur egredi. Similis modus loquendi habetur Exodi
2. cap. cum dicitur: egressus est post hoc vir de domo
Leui accepta vxore stirpis suę. ecce dicit virum egres-
sum. sed hoc quod erat accipere vxorem non dicit ali-
quam egressionem, nec hoc, quod est vxorem acce-
ptam cognoscere: tamen vt ibi declaratum est, diceba
tur egredi, idest incipere, quia ante illud tempus nõ ac
cedebat ad vxorem suam, ne proles inde concepta pe
riret, tunc vero egressus est, idest incępit cognoscere
vxorem suam. sic autem non potest accipi hic egredi
pro egressione de loco iudicij, quia tunc esset prius e-
gredi quàm iurgari, sed hoc est contra positionem ca
sus eorum. sed accipitur egressus pro incipere, s. ꝙ in-
cœpit iurgari iste vir non Israelita cum viro Israelita.
H Quæ vero fuerit causa propter quam iurgati fuerint,
& quid induxerit istum virum ab blasphemandũ, non
constat. sed hoc non multum differt. *Filius mulieris Is-
raelitis*. Hic ponitur genus istius. erat iste de Israelitis
ex parte matris, sed non ex parte patris, & propter hoc
erat ignobilior alijs. Et ista est causa, quare Iudæi dicũ-
tur fuisse sententiam prolatã contra ipsum, quòd non
castrametaretur cum alijs cognatis matris suæ, quia de
bebat quantum ad hoc consequi iura lineę paternæ.
Ista mulier de qua hic dicitur, vocabatur Salumith de
tribu Dan, sicut infra habetur. *De viro Aegyptio inter fi-
lios Israel*. Idest ista mulier concepit de viro Aegyptio
dum esset inter filios Israel. Potest autem esse sensus,
quòd ista fęmina fuisset accepta in vxorem a viro Ae-
I gyptio, & inde nasceretur iste qui blasphemauit. Hoc
autem Iudæi non recipiunt: non enim intelligunt, ꝙ
fęminæ Hebræorum vellent nubere viris aliarum gẽ-
tium: sed dicũt hoc fuisse factum per fornicationem,
scilicet, quòd vir Aegyptius accessisset ad illam fœmi
nam nuptam viro Hebręo, & inde gigneretur iste bla
sphemus. Et dicunt, quòd iste vir Aegyptius fuit qui-
dam de præpositis operum in Aegypto, & fecit quòd
maritus illius fœminæ quæ vocabatur Salumith, qua-
dam die valde mane consurgeret ad labores, ipse au-
tem præpositus operum introiuit in domum Salu-
mith ꝑ tenebras, & ipsa putante, quòd esset vir eius, co
gnita est ab ipso: & inde natus est iste blasphemus, se-
cundum quòd dictum fuit Exodi 2. capit. vt Iudæi re-
ferunt. Quicquid autem horum fuerit nihil differt, sci
K licet, siue per matrimonium, siue per adulterium vir
iste blasphemus genitus esset. Sed adhuc magis vide-
tur, ꝙ ista mulier accepisset virum Aegyptium, & in-
de concepisset, quia dicitur in litera. quem pepererat
de viro Aegyptio inter filios Israel. Dicebatur aũt esse
inter filios Israel, quoniam habebat vxorem de gene-
re eorum, & erat quasi vnus ex eis. *Iurgatus est in castris*.
In hoc declaratur, quòd iste vir blasphemus propter
iram blasphemauerit; quia dicitur, quòd iurgatus est,
quod est contra dictum Rab. Salom. qui dixit blasphe-
masse propter panes propositionis. Ex hoc autem qđ
dicitur hic blasphemasse illum in castris, Iudęi intelli-
gunt, ꝙ blasphemauerit ꝑꝑ castra, s. ꝑꝑ castrorũ situa-
tionem

tionem secundum narrationem supra positam, sed de claratum est, ꝙ illa repugnat sibijpsi. Sed dicitur, ꝙ iurgatus est in castris ad demonstrandum, ꝙ iste poterat conuinci de blasphemia: nã si iste extra castra blasphemasset, non adessent multi testes, qui eum conuincerent esse blasphemum. in castris autem facillimũ erat probari, ꝙ blasphemauerit; qa ibi erat multitudo gentis, cum omnes manerent in castris, & tabernacula eorum satis coniuncta essent. *Cum viro Israelita*. Dicitur iste vir Israelita, quia erat ex patre, & matre Israelitis: alius autem quamquam haberet matrem Israelitem, tamen pater suus erat Aegyptius; ideo non dicebatur vir Israelita, sed genitus inter Israelitas. *Cumque blasphemasset nomen Domini, & maledixisset ei*. Hic ponitur blasphemare, & maledicere pro eodem. & sic est, quoniã nihil est blasphemia, nisi maledictio nominis Dei, vel quando nomen Dei exprimitur, & illo expresso aliquid malum de Deo prædicatur; hic autem ponitur in litera Hebraica. *Cumque declarasset*. Vbi nos dicimus. *Cumque blasphemasset*.

Quomodo iste blasphemus vir peccauit secundum Iudæos declarando nomen Domini tetragrammaton, & de illo qui publicauit nomen absconditum ciuitatis Romæ, & occisus est. Quæst. X.

ET dicunt Iudęi, ꝙ iste vir peccauit in duobus. Primo, quia declarauit nomen Dñi, s. nomen tetragrammaton publicãdo illud, sed nulli licebat hoc proferre, nisi sacerdotibus, quando proferebant benedictiones super offerentes, vel nubẽtes, & in similibus. erat enim hoc nomen magnę reuerentiæ, & ob hoc vetitum erat ne quis nominaret, nisi sacerdotes. Sic etiam erat apud antiquos gentiles, qm̃ quando aliquod nomen erat valde honorabile, subticebatur, sicut erat de nomine vrbis Romanæ. Dicit. n. Solinus in Polist. ca. 1. quod est quoddam nomẽ vrbis Romæ magis propriũ, quàm cętera, quod in vulgus, nunquam venit, quia dij, & sacra illud publicari vetuerunt: Valerius autem Soranus, quia illud semel publicauit, morti traditus est. quantum ergo ad hoc, quòd iste blasphemus explanabat nomẽ Domini, quod nominari illicitum erat, peccabat. Etiam erat hic secunda grauitas, s. quòd maledixit nomini domini, & propter hoc merebatur mortem, & ista duo ponũtur hic tanquam distincta. Sed dicendum est, ꝙ non oportet intelligi istum peccauisse ex eo, ꝙ declarauerat nomẽ Domini, & hoc esset blasphemare, & ex hoc ꝙ maledixisset, sed vtrunq; idem est: nam ad hoc ꝙ aliquis blasphemet, duo requirũtur. Primum est prolatio nominis domini qualecunque illud sit, siue sit directum nomen domini, siue attributale, siue significans essentiam, siue perfectiones diuinas: nihil enim differt, ꝙ aliquis dicat se non credere in Deum, vel in Omnipotẽtem, vel in eum qui cuncta creauit, vel in eum quem beata Virgo genuit, vel in omnia scientem, aut qualitercunque nominare velit; dum tamen illud nomen, vel per ęquiualẽtiam Deum signet, quod dicitur propter nomina attributalia, quæ quamquam Deũ directè non significent; quia tñ significant perfectiones in tali gradu, in quo nulli conueniunt nisi Deo, qui talia nomina expresserit, nomen Domini expressisse vř. & sic qualitercunque proferat, sufficit ad habendum primum quod est esse blaphemum. Secundum erat, ꝙ ille qui blasphemat maledicat nomini Dñi, & hoc est in quo magis consumatur blasphemia. nam siquis nominet nomen Domini, & non maledicat, nihil peccat, cũ vero maledixerit blasphemia est, quia ergo volebat hic sacra Scriptura declarare quid esset blasphemia, posuit duo, s. declarare, & maledicere. *Adductus*

A *est ad Moysen*. Quia viri qui viderunt eum blasphemantem tenentes deduxerunt illum ad iudicem, vt videretur quid in tali casu agendum esset, & fuit ductus ad Moysen, quia quamquam alij essent iudices, s. decani, & quinquagenarij, & centuriones, atque tribuni, vt hř Exo. c. 18. tamen isti non iudicabant de causis quę pertinebant ad Deum, cum dř. esto tu populo in his quæ ad Deum pertinent, vt referas quæ dicuntur ad eum; ostendasq; populo cæremonias, & ritũ colendi, viamque per quam ingredi debeant, & opus quod facere. sed blasphemare pertinebat ad Deum, cuius nomen maledicebatur. ergo debebat iudicare Moyses, & non alij iudices. Item quia iudices illi solum iudicabant de rebus paruis & manifestis: Moyses aũt iudicabat de rebus magnis, vt habetur Exo. 18. c. cum dicitur: quicqd

B autem maius fuerit referant ad te, & ipsi minora tantummodo iudicent: leuiusque tibi sit partito in alios onere. Sed iudicium de blasphemia erat maximũ iudicium. Primo quia erat capitis minutio infligenda. iudicia autem de capitis diminutione dicũtur esse de maioribus: foralia autẽ quæ sunt causæ pure ciuiles, sunt minores. Secundo erat ista causa magna propter dubium, quia nesciebatur quid in tali casu iudicandum esset, quousque Deus determinauit, ꝙ lapidaretur, vt patet infra. *Vocabatur autem mater eius Salumith filia Dabri de tribu Dan*. Hic ponitur nomen matris śm Iudęos ad inducendum casum supra positum, s. ꝙ habebat matrem iste vir Israelitem, & nõ patrem. & propter hoc fuit orta contentio de castrametatione, sed hoc non

Iudiciũ de blasphemia erat maximũ.

C refert. Immo magis videtur dicẽdum, ꝙ scriptura posuerit hoc enarrans veritatem rei, non tamen aliquid alterum significans: & hoc, quia sacra Scriptura non semper ponit omnia quę scribuntur, ad significanda aliqua mysteria: sed sæpe ponit ad solum ordinem rei enarrandum: alioquin inquireretur, quare vocata est Salumith in loco isto mater huius blasphemi. nam nihil hoc agit, an vocaretur sic, vel aliter; sed solum referebat, ꝙ esset ipsa Israelites, & non pater. Dicunt autẽ Iudæi, ꝙ ista vocatur Salumith, quod interpretatur pacifice loquens, quia omnibus loquebatur salutans, qđ non decet mulieres honestas, sed magis taciturnas esse, ideo quæ procaces sunt, citius impudicæ fiunt. Qđ inducunt ad occasionem conceptus adulterini, quem

D habuit ista Salumith, vt ipsi dicunt, de viro Aegyptio. sed hoc non concordat enarrationi eorum, qui dicũt eam ignoranter fuisse cognitam, cum putaret se a viro suo cognosci. *Miseruntque eum in carcerem*. Non sciebat Moyses, quid determinaturus esset in causa ista: ideo posuit in carcerem reum, quousque a Deo peteretur quid agendum esset: nam in omnibus causis magnis consulebatur Deus; quia Moyses sepe dubitabat, vt patet, quando consuluerunt eum filię Salphaad; & non respondit, sed consuluit dominum, vt habetur Numeri, cap. 27. Iterum autem consuluerunt filij Manasse Moysen super filiabus Salphaad; & non respondit quousque a Deo inquireret, vt habetur Numeri 26 cap. *Donec nossent quid iuberet dominus*. Loque-

E batur Deus Moysi, tãquam homo ad amicum suum, vt habetur Exodi 33. capitu. & quandocunque Moyses vellet consulere Deum, poterat habere colloquiũ eius, & habebat ad hoc multa loca. Primus erat, si introiret intra Sancta Sanctorum ad propitiatoriũ, qm̃ de propitiatorio oriebatur vox loquẽs ad eum, & declarans dubia. sic habetur Numeri 7. cap. cum dicitur. cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, vt consuleret oraculum: audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim, vnde & loquebatur ei. Alius locus in quo Deus Moysi loquebatur, erat ad ostium tabernaculi. sic habetur Exodi 29. capitulo.

 cum

cum dicitur. sacrificium est Domino oblatione perpetua in generationes vestras ad ostium tabernaculi coram Domino, vbi constituam, vt loquar ad te: ibique præcipiam filijs Israel. Alius locus erat, in quo Deus loquebatur Moysi in columna nubis, s. quòd inclinabatur columna, & loquebatur ei, & non solum ei, sed aliquando alijs, sicut patet Num. 12. ca. cum dicitur, de Aaron, & Maria, ꝙ vocauit eos Deus, & descendit in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi. Alij modi, & loca erant, in quibus Deus Moysi loquebaṫ. nam vbicũq; vellet ibi loquebatur, & iste erat modus cognoscendi facilis veritates rerum occultarum. *Qui locutus est ad Moysen.* Quomodo autem locutus fuerit, non differt. satis enim est, quòd locutus fuerit sic. constat autem ꝙ quamquam hic dicatur Deum locutum esse, nõ intelligitur de Deo, sed de Angelo, qui loquebatur in nube, vel in propitiatorio. Deus enim nũquã loquebatur, vt Exo. 23. & 25. c. probatum est. *Educ blasphemum extra castra.* Hic ponitur pœna determinata a Deo. in quo intelligendum est, ꝙ Moyses non dubitabat de morte, quin infligēda esset isti blasphemo, qm̃ blasphemia est de maximis peccatis: ideo pro ea satis mors debetur manifestè: sed dubitauit Moyses de genere mortis, s. de suspendio, vel lapidatione, aut huiusmodi. & iubet Deus, quòd lapidetur; & quòd hoc fiat extra castra. Causa huius est ne castra polluantur sanguine humano, & quia horror quidã est, extra castra conuenientius fiebat: & ex hoc acceperunt Iudęi, vt quandocunque aliquis blasphemaret, & lapidandus esset, eijceretur a castris. sic autem factum est in beato Stephano, quoniam Iudęi eiecerunt eum extra ciuitatem, & lapidabant. Sic habetur Actuum c. 7. *Et ponant omnes, qui audierunt manus suas super caput eius.* Idest omnes testes delicti ponant manum super caput ipsius, q peccauit, & tunc lapidabatur. Et ex hoc acceptum est inter Iudęos, quòd quandocũque aliquis peccaret, & morte plectendus esset; testes huius sceleris imponerent manum super caput, etiam si non esset peccatum blasphemię. Sic patet in Susanna quam accusauerunt duo Senes; & cum ipsi testificarentur cõtra ipsam, imposuerunt manus super caput eius, vt habetur Danie. c. 13. illud tamen erat accusare de adulterio. Causa autem propter quam testes imponebant manum capiti hominis scelerati, erat: quia ĩponere manus capiti alicuius denotat potestatem; quod ad iudicem pertineret, qui reos sententiat. sed testes sic se habēt, quòd videntur ferre sententiam ex eo, quòd propter dicta ipsorum fertur sententia, ideo ad ipsos pertinet imponere manus, sicut iudici. Pertinet etiam alterum, s. ꝙ primo testes percutiant ipsum, qui pro sceleribus occiditur, quàm quisquam alius, de quo nihil dicitur hic, sed habetur Deuteron. 17. ca. cum dicitur. manus testium prima interficiet eum, & manus reliqua populi extrema mittetur.

Quare testes criminis, apud Iudęos imponebant manus sup cõuictum ꝺ crimine.

Causa autem ad idem pertinere videtur, ad quod superior causa de positione manuum super caput. Nã isti qui sunt testes in aliquo scelere, si scelus habeat pęnam infligendam a populo; sicut lapidatio a toto populo infligitur, habent ius tanquam aliquid de populo, ideo ad eos tanquam ad cęteros de populo pertinet percutere ipsos sceleratos cõuictos. & quia testes specialius pertinent ad mortem alicuius quàm aliqui alij, debebant habere hoc testes super omnes alios populares, quòd primo percuterent ipsum qui occidi deberet. *Omnes qui audierint.* Dicitur de istis, quòd ponant manus suas super caput blasphemantis, quia ipsi testes sunt. *Et lapidet eum omnis populus.* Idest ponatur in potestate totius populi ad hoc, quòd omnes lapident. & causa videtur esse, quia istud peccatum est publicum, s. quòd qui committit illud, peccat in communitatē,

F cum publicè offendat Deum, & dominum communitatis: ideo punitio pertinebit ad ipsum populum. de hoc magis dicetur infra. *Et ad filios Israel loqueris.* Cũ fuerit posita pęna huius in particulari, immediatè subiungitur lex de tali crimine ad omnes posteros cũ dicitur. *Homo qui maledixerit Deo suo.* Idest, qui blasphemauerit. nam supra dicebatur, quòd ad hoc, quòd aliquis blasphemaret nomen Domini, requirebanṫ duo, scilicet declarare nomē Domini, & maledicere illud. hic autem solũ ponitur maledicere; quia hoc aliquo modo includit illa duo, cum nemo possit maledicere nomini domini, nisi illud exprimat. & sic ĩ maledictione includitur totum blasphemare. *Portabit peccatum suum.* Idest sustinebit pœnam pro iniquitate sua. Peccatum enim non potest accipi hic, nisi pro pęna, quia

G si accipiatur pro culpa, manifestum est, quòd quicunque peccat, portat peccatum suum: & est impossibile, quòd quisquam alius portet, cum peccatum in solo peccante sit. sed accipitur peccatum pro ipsa pœna peccati, & tunc dicitur aliquis portare peccatum suũ, quando pœnam peccati totaliter suffert, ita quòd nihil sibi remittitur; nec aliquid in alios transumitur. Si enim aliquid dimittatur, non portat peccans super se totum peccatum suum, etiam si aliquid in alteros trãsferatur, cum dicunt nihil horum fit: quicunque peccat peccatum suum portat. *Et qui blasphemauerit nomen Domini morte moriatur.* Repetitio est eiusdem sentētię: quia idem est maledicere, & blasphemare, vt dictum

H fuit supra. nec accipitur hic blasphemare solum pro declarare nomen Domini, scilicet pronunciare illud solo ore: quoniam hoc modo nõ infligebatur mors. nec etiam Iudęi vocabant blasphemiam ipsam nominationē nominis Domini. sed quandocunque aliquis dicebat quicquam, quod videbatur eis esse manifestè contra Deum, sicut patet de Christo, quando dixit. Nunc videbitis filium hominis veniētem in nubibus cęli: & summus sacerdos dixit blasphemauit, quid adhuc indigemus testibus? ecce audistis blasphemiam. & ipse summus sacerdos ad istam vocem scidit vestimenta sua, vt habetur Matth. 26. cap. eodem modo Iudęi intellexerunt esse blasphemiam, quando Stephanus dixit. ecce video cęlos apertos, & filium hominis

I stantem a dextris virtutis Dei: & tunc Iudæi clamantes voce magna eiecerunt Stephanum extra ciuitatem, & lapidabant eum continentes primo aures suas ne audirent verba illa, vt habetur Actuum cap. 7. ecce ergo ista verba blasphemiam vocant. sed non est hoc in expressione nominis Domini; sed ex eo, quòd aliquod malum de Deo dicitur. *Morte moriatur.* Ista etiã repetitio est; quia idem est morte moriatur, quod portabit peccatum suum, idest pœnã peccati, & quia peccatum meretur mortem, necessarium est, vt qui portat peccatum suum, morte moriatur. & sic consueuit Deus dicere de illis, qui mente obstinata transgrediũtur cæremonias legis, quòd portabunt iniquitatem suam: sicut patet de illo qui comederat morticinum, vel captum a bestia, & noluerit lauare vestimenta sua,

K portabit iniquitatem suam, vt patet supra 17. c. Sed in hoc differt, quia portare iniquitatem aliquando significat mortem inferendam a Deo, super qua nihil habent iudices: & tamen dicere, ꝙ morte moriatur, pertinet ad iudices, qui in tali casu debent inferre mortem. Sic patet Numeri 15. cap. cum dicitur de illo, qui transgreditur cęremonias legis, anima vero quæ per superbiam aliquid commiserit, siue ciuis sit ille, siue peregrinus; quoniam aduersus dominum rebellis fuit, peribit de populo suo: verbum enim domini contempsit, & præceptum illius fecit irritum, idcirco delebitur, & portabit iniquitatem suã: ibi enim de morte, quæ a Deo infligenda est, agitur. hic autem

cum

eum dicitur morte moriatur, intelligitur a populo infligente. *Lapidibus opprimet eum omnis multitudo populi.* Ista est determinatio pęnę magis in speciali: quoniam idem est morte mori, & lapidibus opprimi, sed per illud solum nesciretur, quæ mors infligenda esset. & dicitur, quòd lapidibus opprimet eum omnis multitudo, id est totus populus lapidabit talem hominem, repetitio est superioris. A

Quare totus populus lapidabat delinquentem contra Deum, & non contra proximum: & quare omnibus concedebatur lapidare blasphemum. Quęst. XI.

CAVSA autem quare totus populus lapidet supra posita est, scilicet, quia ad eũ pertinet ista iniuria, cũ sit inflicta Deo suo. & dicitur omnis multitudo, non quòd omnes de multitudine lapident, quia hoc non cõtingeret, sed quòd cuilibet de multitudine ius sit, vt lapidare possit. Etiã non accipitur omnis multitudo pro tota multitudine Israelitarum; quia non poterant de toto Israel conuenire omnes, qui erãt quasi immunerabiles. sed tota multitudo intelligitur de illo populo, in quo lapidabatur blasphemus. nam ibi singulis de populo ius erat, vt lapidare possent blasphemum. Et licet non erat hoc p̃ceptum obligãs singulos, scilicet, quòd nemo esset de populo illo, qui non obligaretur ad mittẽdum lapides contra blasphemum: erat tamen exhortatio quędam vt omnes irent ad lapidandum eum, & benefaciebant atque placebant Deo illuc euntes. Erat autem prima causa, quare omnibus concedebatur lapidare blasphemum. quia (vt dictum est) omnibus iniuriam fecerat, quia Deo omnium, qui ab omnibus colitur, maledixerat, contemnendo illum quem cæteri adorant. Secunda quia erat hic quidam cultus, quem Deo impendebant. Nam erant omnes subditi Deo, & tenebãtur honorare eum, ideo ad omnes pertinebat vlcisci iniurias Deo illatas. Et tamen qui blasphemabat inferebat iniuriam Deo: ideo ad omnes de populo pertinebat, ꝙ eum lapidarent. Tertia ratio, & præcipua erat, vt cum venirent omnes ad blasphemum lapidandum, viderẽt atrocitatem mortis, & quòd nulla misericordia habebatur cum eo, qui talia commiserat: ideo vidẽtes omnes timerent talia committere: quod nõ fieret, si pauci viderent istas executiones pœnarum. Sic patet Deuteronom. 13. c. vbi dicitur de illis, qui alios incitauerũt ad colẽdos Deos alienos, s. sit primo manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum, lapidibus obrutus necabitur; quia voluit te abstrahere a Domino Deo tuo, vt omnis Israel timeat audiens, & nequaquam vltra faciat quippiam huius rei simile. Considerandum autem, ꝙ quãdo peccata aliqua committebantur contra Deum; solum iubebat reos occidi a toto populo: quando autem peccata erant contra proximos, vt in homicidio, & adulterio, & similibus nominata, iubebat quòd reus occideretur a toto populo. & patet hoc de illo qui obtulit de semine suo idolo Moloch. nam iussit Deus, quòd totus populus terræ illum lapidaret supra 20. & ibi ponitur de adulteris, & alijs peccatoribus, qui similiter lapidandi erant, & tamen non exprimit, quòd lapidarentur a toto populo. etiam quando quidam inuentus est colligens ligna in Sabbato in deserto, iussit Deus, vt omnis turba Israel lapidaret hominem illum extra castra Numeri 15. cap. Sic etiam quando in aliqua ciuitate inuenirentur aliqui quicunque essent idolatræ, vel solicitãtes ad idolatriam alios, occidẽdi erant a toto populo. Deut. 13. & 17. Causa autem quare in delictis ꝯ Deum debebet inferri mors ab omnibus, & in alijs peccatis non ita expresse iubebatur, erat duplex. Prima, quia cum peccans contra Deum intulisset ei iniuriam, pertinebat ad omnes de populo vlcisci illam, quia erant subditi Dei, & cultores eius. cum autem mors inferebatur pro delicto commisso in aliquam personam priuatam, non pertinebat expetitio vindictæ ad omnes de populo; quia non erãt subditi illius; sed ad ipsum qui passus erat iniuriam, & ad cognatos, atque amicos illius. Ideo non oportebat dici, quòd totus populus occideret talem peccatorem.

Secunda erat, quia totum populum conuenire ad occidendum peccatorem fiebat pręcipuè, vt omnes viderent atrocitatem pœnæ, & timerent; & non auderent similia committere Deuteronom. 13. capit. & tamen volebat Deus, quòd homines magis cauerent peccata, quæ contra eum committũtur, quàm ea quæ B contra proximum: ideo potius iussit cõuenire totum populum ad occidẽdum peccatorem in peccatis quę contra eum committebantur, quàm in illis quæ erant contra proximum.

Et licet vtraque peccata contra Deum essent, & offenderetur in eis; voluit tamen magis caueri ea, quæ contra ipsum solum erant. Primo, quia illa videntur esse, vt communiter maiora quàm cętera, vt blasphemia, & idolatria, & maiora peccata magis sunt cauenda. Secundo quia etsi interdum aliqua peccata contra proximum sint grauiora, quàm illa quæ sunt contra Deum solum, tamen Deus videtur magis contemni in illis quæ contra ipsum sunt, quia illa vidẽtur esse facta contra Deum; alia autem non contra Deum, sed C contra hominem. sed cauendus est valde cõtemptus Dei, ideo circa talia adhibenda est magna cura ne cõmittantur; & grauis pœna imponenda, quando commissa fuerint.

Tertio & pręcipuè, quia tanto est maior solicitudo adhibenda, ne peccatum committatur quanto sunt homines proniores ad illud committendum, sed ad committendum peccata quę sunt contra solum Deũ, sunt homines magis proni, quàm ad committẽdum peccata contra proximos, quia in peccatis cõtra Deũ videtur, quòd nemo sit qui vindictam exposcat, in peccatis autem commissis contra proximum est qui doleat de suscepto damno, aut iniuriam, & vltionem petat: ideo debuit Deus facere, quòd homines magis timerent committere peccata contra ipsum, quàm cõ D tra proximos: & ideo voluit, quòd ad puniendum peccantes contra se conueniret totus populus, vt omnes videntes timerent, & non auderẽt cõmittere similia: ad puniendum autem peccantes ꝯ proximum nõ apposuit tantam diligentiam, an oẽs ad puniendum peccatores conuenirent. Interdum tñ iussit, ꝙ sic peccantes a toto populo occiderentur, & tunc non erat nisi, vt alij videntes timerent, sicut patet Deuter. 21. & 22. Considerandum aũt in hoc, ꝙ Deus iussit aliquos occidi pro peccatis in proximum, & quosdam iussit a toto populo occidi, & hoc fuit specialiter in illis peccatis, q̃ minora videbantur de his quę morte digna erãt. & patet in duobus, in quibus hr̃ expresse, ꝙ peccantes E a toto populo lapidarentur. Primum erat in filio, qui non obediebat monitis paternis, & vacabat comessationibus atq; luxuriæ. nam licet ista essent peccata q̃dã; tñ non manifestè patebat, ꝙ ista essent digna morte: ideo Deus iussit lapidari illũ a toto populo ad portas vrbis, vt totus Israel audiens timeret Deuter. 11. ca. Secundum erat de puella, quæ fornicata est manẽs in domo patris, nondum desponsata existens: & postea, quando accepit spõsum tacuit se esse cognitam. nam postea, cum vir suus non inueniret illam virginem, lapidabatur a toto populo Deuteronom. 22. cap. & hoc videbatur esse de minimis peccatis, qa illa non erat ali cui viro alligata, cũ non esset ꝯiugata, neq; desponsata.

Peccantes in duobus peccatis a populo lapidabant.

volebat ergo Deus, ꝙ in talibus totus populus videret penam interri, & timeret, ac si diceretur eis, si pro istis paruis debetis timere vobis penam inferendam, quid fiet de maioribus? quia ibi illã magis timere debetis, sicut erat in homicidio, & rapina, & adulterio: & tamen de his non exprimitur, ꝙ a toto populo occiderẽtur; quia planum erat ista esse grauia peccata; & quisque timeret ea committere; saltem timore proximorum contra quos illa erant. *Siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit*. Idest ista pœna omnibus erit æqualis cuiuscunque conditionis sint, & hoc siue peregrini, siue ciues sint. Accipiuntur autem hic peregrini, idest aduenæ, si qui veniunt de terra sua, vt habitent in terra aliena. Ciues autem dicuntur esse, qui sunt naturales de aliquo loco, & non accipitur hic ciues, vel aduenæ, aut peregrini propriè, quoniam ciues a ciuitate dicuntur, scilicet qui de aliqua ciuitate oriundi sunt, & consequuntur priuilegia, & iura illius ciuitatis, aduenæ autem dicebantur qui ab extra veniebant, vt in aliqua ciuitate habitarent. Iudæi autem quando erant in deserto, non erant ciues, nec peregrini, cum ista ad aliquam ciuitatem referantur, sed dicebantur ciues, & peregrini large, scilicet ciues erant illi qui erant oriundi de genere Iacob, quibus directè data erat ista lex: peregrini autẽ dicebantur, quia inter istos habitabant accipientes eorum ritum; & de gentibus veniebant. comparatio autem horũ ad veros ciues, & peregrinos ęqua est; quoniam illi qui sunt de aliqua ciuitate, participant originem loci, cuius loci leges sunt, & priuilegia, vel quascunque immunitates. & illi qui ab extra veniunt non participant vnitatem originis loci, & ideo leges respectu eorum alienæ sunt. Ita in Iudæis, & conuersis ad iudaismum erat; quoniam Iudæi descendebant directè de genere Iacob, & sic participabant vnitatem originis, cui origini leges illę in quibus Iudæi viuebant, cõpetebant. Illi autem qui conuertebantur ad iudaismũ non habebant vnitatem illius originis: ideo quantum ad hoc iudicabantur peregrini vel aduenę. Item quia secundum Aristot. 3. Politico. illi dicuntur esse ciues, q participant lege, & principatu, scilicet dignitate concionatiua: serui enim & multitudo banausorum ciuitatem non faciunt. Isti autem conuersi ad iudaismum sic se habent, quòd non participant lege & principatu. Nam, quamquam participatio in lege esset eis cõmunis, quia (sicut hic dicitur) eadem lege puniebatur ciuis & peregrinus; & non debebat esse aliqua differentia, vel personarum acceptatio, siue ciuis, siue peregrinus esset, in iudicando: tamen non erat participatio in principatu, vel dignitate gentilibus ad fidem cõuersis: quoniam secundum ꝙ habetur Deuterono. 23. ca. de quibusdam gentibus conuersis ad Iudaismum nũquam intrabant ecclesiam Dei, idest, nunquam efficiebantur principes, vel rectores: de alijs autem vsque ad certas generationes, & dum hoc maneret in conuersis ad iudaismum, vel in posteris conuersorum, dicebãtur esse peregrini, & tamen eadem lex illis esse debebat, quãtum ad punitiones pro peccatis, & ad distributiones iusti: præcipuè cum contra Deum peccaretur. Et peregrinus potest hic signare duo, scilicet eum qui conuertitur ad iudaismum de gentilitate, vel pro illo, qui aliquo modo morabatur inter Iudæos, etiã si non esset conuersus ad iudaismum: nã dato quòd aliquando veniret casu aliquis de gentilibus ad terram Iudæorum, cum quibus non erat interdicta omnis communicatio, & ille blasphemaret nomen Domini, moreretur. Sic enim faciunt leges humanæ, quia quandocunque aliquis peccat in aliquo loco, etiam si non sit de loco illo, punitur secundũ leges illius terrę quasi sortiatur forum propter delictum. *Qui blasphemauerit nomẽ Domini mortę moriatur*. Ista est pura repetitio superio-

Quid requirit ad hoc, ꝙ aliquis sit ciuis.

F rum, quoniam nihil additur hic ad præcedentia: & sæpe fiunt istæ repetitiones in sacra Scriptura ad magis imprimendum. *Qui percusserit & occiderit hominem*. Supra ponebatur lex de eis qui blasphemabãt, quod erat contra Deum. Hic ponitur lex de eo qui agit contra proximum, & contra res eius. & primo agitur de maxima lęsione quę est mortis inflictio; & deinde de minoribus.

Lex de agẽte cõtra proximũ, & contra eius res.

Dicitur, quòd qui percusserit, & occiderit hominẽ occidatur a iudicibus: additur enim hoc quod est occiderit: nam si aliquis percusserit, & non occiderit, tenebitur de vulnerato, & non de occiso. & hoc etiam intelligitur si occiderit hominem iniustè: nam qui occidit in quibusdã casibus, in quibus lex permittit, non
G habet aliquam vindictam a lege. Si autem aliquis percusserit solum non occidens, tenebitur ad leges contrapassi, vel talionis quæ infra habentur. & hoc intelligitur siue occiderit seruum, siue liberum, dumtamen seruus non fuerit suus. Si autem seruus fuerit suus distinguitur, quia aut immediatè mortuus est seruus ꝑcussus in manibus domini sui; vel post modicum, aut superuixit vno, vel duobus diebus. si vero superuixerit non occidetur dominus, si autẽ immediatè mortuus fuerit, occidetur dominus. sic habetur Exodi 21. capi.

Morte moriatur. Idest occidatur, quia hominem occidit, quod verũ est, nisi a casu egerit, vt habetur Exo. 21. cap. quod intelligendum est, nisi fortè ille qui occidit a casu, probaretur habere aliquas inimicitias, cum
H eo qui occisus est: quoniam tunc, quamquam secundum veritatem a casu egerit, tamen lex prę supponit eum fecisse ab intentione, vt habetur Numer. 35. cap. & Deuteronomij 19. cap. etiam intelligendum est, nisi ille qui a casu occidit, aliquo modo fuit in culpa: & secundum alias limitationes quę datæ sunt Exodi 21. cap. vel si egit se defendendo, quia hoc apud omnem legem culpa caret.

Qui percußerit animal reddat vicarium. Hic agitur de damno illato in rebus proximi, scilicet in animalibus suis, vel in quibuscunque alijs rebus. Et potest hic accipi percussio animalis pro occisione, vel solum pro vulneratione: sed melius est, vt accipiatur hic pro occisione, nam istud verbum vtrunq; significat, & in hi-
I storijs magis accipitur percutere pro occidere, quàm pro vulnerare, vt sæpe dicitur in libris Regum, & Iosue, & Iudicũ, quòd percusserunt tot millia in ore gladij, idest occiderunt. Aliquando autem accipitur pro vulneratione. & ratio est huius sic, quia infra habetur eadem lex, scilicet qui percusserit iumentum, reddet aliud. Si accipiatur in vtroque percutere pro vulnerare, erit lex totaliter repetita. est tamen cauenda repetitio inquantum possumus. Si autem accipiatur in vno percutere pro vulnerare, & in altero percutere pro occidere, est conuenienter dictum: non enim fiet aliqua repetitio legis. etiam hoc conuenit, quia sicut ibi datur lex de homine occiso, & vulnerato, ita debet dari de iumentis. & dicitur, quòd qui percusserit, idest occiderit animal quodcunque, dumtamen pertineat
K ad aliquem possidentem (quia de alijs non est lex) ꝙ reddet vicarium, idest reddet aliud animal, quod suppleat vices eius. Vicarius enim a vicibus dictus est: & sic dicitur vicarius alicuius iudicis, qui vices eius in iudicando supplet: hoc modo cum pro vno animali alterum redditur, quod eadem efficere possit, vicarium reddere dicitur: hoc enim magis conuenit ad animalia pertinentia ad labores quàm ad alia: de vtrisque tamen verum est, quod pro animali occiso debet reddi alterum eiusdem speciei, & eiusdem valoris, vel sit in electione ipsius petentis, an velit accipere pretium pro illo animali. *Idest, animam pro anima*. Istud est expositio superioris cum dictum est, quòd

quòd dabitur animal vicarium pro animali occiso, s. quòd non datur precium, vel aliquid alterum ęquiualens, sed anima pro anima, idest animal pro animali: non enim potest hic accipi anima proprie, quia nemo potest dare alteri animam pecoris, & illa etiam si daretur, nihil proficeret, & iste est modus accipiendi scripturę, vt communiter, vt sumatur anima pro re animata viuente. *Qui irrogauerit maculam.* Hic agitur de lege vulnerationis, s. si aliquis percusserit quomodocunque alterum, siue illa percussio sit enormis, siue non, ꝙ inferenda est alia percussio inferenti. Et accipitur hic macula non ipsum vulnus; sed deformitas manēs ex vulnere, scilicet cicatrix, vel damnum quod sequitur ex vulnere; vt si alicui oculus eruatur, vel mutiletur pedibus, aut manibus. *Cuilibet ciuium suorum.* Hic vocantur ciues large; non solum ille, qui erat participans origine ciuitatis, & lege, & dignitate, sed etiam illi qui aduenæ erant, & sola lege participabant: nam sicut infra dicitur æquum iudicium inter vos sit, siue peregrinus, siue ciuis peccauerit. vel potest accipi hic ciuis ꝓprie, & tamen quòd per ciuem intelligantur peregrini, etiam si non importetur per hoc nomen ciuis. *Sicut fecit sic fiat ei.* Idest, qualem maculam inflixit, talis macula ei infligetur, vel quale vulnus dedit, tale suscipere cogatur.

An lex talionis seu contrapassi iusta, vel iniusta sit, & de contrapasso in qua specie iustitiæ ponatur, & quomodo obseruetur. *Quæst.* XII.

IN quo considerandum est, ꝙ ista est, quę vocatur lex talionis, s. quando aliquis tale pro tali suscipit; vt si oculus pro oculo eruatur, vel dens pro dente, vt infra dicitur. Circa quam legem considerandum est, ꝙ ista lex talionis non est simpliciter iusta, aliqui tamen existimant eam esse iustam. & sic apud antiquos contendebatur de hac lege contrapassi. nam id quod leges humanæ vocant talionem, Philosophi vocant contrapassum. De quo quidam dicebant, ꝙ contrapassum est simpliciter iustum, & rectam fieri vindictam, si quis patiatur ea quę fecit. sic etiam Pythagorici determinant, sicut ait Aristot. in 5. Ethic. Non tamen hoc conuenit, sicut ipse ibidem dicit, s. multis. n. in locis dissonat, puta si principatum habēs percussit, non oportet repercuti, & si principem percusserit qs, non percuti solum oportet; sed & puniri. vnde dicit, quòd ciuitas non permanet per cōtrapassum, scilicet, quòd fiant eadem, & ęqualia quæ recepta sunt; sed ꝙ fiant proportionalia. Nam sicut dicit, percutiens regē non suscipit ęquale si repercutiatur, si tamen rex aliquem percusserit, non fit sibi ęquale si repercutiatur, sed maius ei infligitur quàm ipse inflixerit. Et causa huius est; quia quando lex dat aliquas punitiones pro illatis vulneribus, vel aliàs, non respicit ipsa vulnera, sed respicit iniuriam & damnum, quę sequuntur ex percussionibus, & ideo cum contigerit ista esse ęqualia, iustum est: cum vero inęqualia sunt, iniustum est: quoniam iustitia secundum Aristotel. Ethicor. lib. 5. capit. ęqualitas quædam est: oportet autem reduci ad ęqualitatem istos duos, scilicet agentem, & patientem; vt quantum vnus de malo accepit, tantum & alius accipiat, vnde cum rex percusserit rusticum, iniuriam quidem infert si iniustè faciat; magna tamen non est propter duo, scilicet, quia ille qui recipit, magnam iniuriā recipere non poterat, cum sit paruæ dignitatis personæ: iniuriæ tamen secundum quantitatem accipientiū magnitudinem, vel paruitatem suscipiunt. Secundo ista iniustitia magna non est, quia ille qui intulit eam magnus erat, & quāto ille qui inferebat magnus erat, tanto iniuria parua erat. Si vero rusticus è contrario

A regem repercusserit, iniuria valde magna fit. Primo quidem, quia ille cui infertur magnus est, & a magnitudine suscipientis commensuratur magnitudo iniuriæ susceptæ, & qa rex improportionabiliter, aut quasi rusticum excedit, ideo ęqualis percussio regi illata est improportionabilis iniuria, vel quasi iniurię susceptę, cùm rusticus percuteretur. Etiam hoc est, quia qui regem percutit, non solum regi iniuriam facit, sed toti communitati, quoniam rex cōmunitati pręest, ęquale autem illatum communitati valde maius est, quàm si inferatur alicui personę priuatæ.

Item ista iniuria est valde magna, quoniam ille qui intulit eam paruæ dignitatis erat: & quanto inferens minor est, tanto iniuria maior est, sicut quanto suscipiens maior est, tanto augmētatur iniuria. rusticus autem dignitatis paruę est: ideo percutiendo magnam iniuriam infert. vnde fit, quòd cum rex percusserit rusticum parua iniuria fiet: si vero rusticus regem percusserit, valde magna iniuria acta fit. Et ad hoc tamen, quòd iustitia fit, debet esse ęqualitas: ergo si tātum rusticus regem percusserit, quātum ab eo percussus est, iniustitia fit, cum maiorem patiatur rex iniuriam quā intulerit. Sed necesse est ad hoc, vt rectè factum sit, tātam esse iniuriam quam rex tolerat, quātam eam quā intulit: ergo necesse est, quòd aliquid valde minus patiatur rex ad hoc, quòd solum tātam habeat iniuriam, quantam rustico intulerit, quàm id quod rusticus passus est. (B — margin: Rusticus dignitatis paruę est.)

C Vnde repugnat omni legi, & rationi, & Deo, quòd si rex malum intulerit rustico, tantum recipere iubeatur. Nec quidem hoc solum in publico intelligendū est, scilicet, ꝙ si rex publicè rusticum percusserit, ꝙ publicè repercutiatur: quoniam hoc manifestè excedēs erit. Sed nec etiam in occulto hoc faciendum est, s. ꝙ debeat rex in occulto percuti pro percussione publica, quam rustico intulerit: immo dato, quòd in foro conscientiæ rex confiteretur, & vellet plenè satisfacere de peccato suo, non debebat ei imponi, ꝙ repercuteretur si percussisset: quoniam qui talem imponeret pęnitentiam, manifestè supra modum imponebat pęnam. velut si quis alteri rapuisset decem, & in cōfessione iuberetur restituere decē millia: manifestus enim excessus esset: ideo oportet, vt minus imponatur regi, D quàm intulerit, non quidem minus de iniuria, quoniā tantum pati debet quantum agit, alioquin iustum nō est (cum iustitia ęqualitas dicatur potissimè in cōmutatiuis, vbi debet esse ęqualitas rei) sed debet pati minus de pœnę inflictione, quam intulerit; quoniam minor pœna in rege maioris iniurię illatiua est.

Patet ergo contrapassum non esse simpliciter iustum, sed oportet reduci ad alterum modum ęqualitatis. Vnde dicendum regulariter, quòd cōtrapassum circa distributiuam iustitiam non dicit ęqualitatem; ideo non est simpliciter iustum, nisi aliquando per accidens fiat, vt contrapassum distributioni conueniat. Ratio autem est, quia in distributiua iustitia quęritur medium nō rei, sed rationis vel dignitatis: ideo ibi inquiritur ęqualitas geometrica, & non arithmetica. E Sed contrapassum dicit æqualitatem arithmeticam, quæ est ęqualitas rei, & non proportionis vel dignitatis, ideo rarissimū est, quòd in iustitia distributiua conueniat contrapassum. De iustitia autem commutatiua dicendum est, quòd contrapassum magis applicetur ad eam, quàm ad distributiuam, nec tamen prorsus est iustum contrapassum in iustitia commutatiua, vt patet in exemplo supra dato de rege percutiente rusticum, & repercusso ab eodem, ꝙ ibi iustum non sit, & tñ est contrapassum. Quod aũt ꝯpassum conueniat aliqualiter iustitię commutatiuę magis, q̃ distributiuę causa manifesta est, quia in cōmutatiua attēdit mediū

rei,& non rationis,& fit iustitia ſm æqualitatem arith
meticam,& tamen prorſus non conuenit, quamquã
videatur in ſuperficie conuenire. Nam contrapaſſum
dicit,vt aliquis eadem vel tanta patiatur, quãta intulit.
Iuſtitia autem ſm ęqualitatem eſt.ergo vř, ꝙ cum ali-
quis tale,& tantum patitur,quãtum intulerit, iuſtum
ſit commutatiuum.Hoc autem cõtrapaſſum eſt. Sed
in hoc errant illi, qui ponunt cõtrapaſſum eſſe ſimpli-
citer iuſtum attendentes ad modica, qm̃ in iuſtitia cõ
mutatiua conſideratur ęqualitas ipſa,tñ non ſit in ipſa
re quæ eſt percuti,vel percutere,ſed in damno, vel in-
iuria,iſta autem non ſunt ęqualia,quamquam percuſ-
ſiones ęquales ſint, vel ipſæ res quæ exterius inflictæ
ſunt.Quod autẽ non debeat conſiderari ęqualitas ſm
ipſas res illatas, ſed ſm iniuriam vel damnum, patet:
nam quando aliquis ſe percuſſum cõqueritur;ideo di
cit malum ſibi inflictum eſſe,qm̃ iniuria inflicta eſt,&
non quia percuſſio.ideo ad hoc, ꝙ ęquet̃ patiens agen
ti,oportet vt in eo ęquetur,in quo dicit ſibi malum in-
flictum eſſe,ſ.in iniuria:nam ſi ęquaretur ſm rem,ſ.ſe-
cundum percuſſionem,& non ſm iniuriã,adhuc con-
querendum eſſet iſti qui paſſus eſt. Diceret enim ſibi
maiorem fuiſſe inflictam iniuriam,quàm poſtea irro-
gata eſt ei qui intulit,& ſic ſemper maneret iniuſtum,
cum conſiſtat iuſtitia in quadam ęqualitate. Dicendũ
ergo,ꝙ ipſa percuſſio, vel quodcũq; illatum ab extra,
per accidens eſt ad ipſam ęquationem iniuſtitia agen
tis,& patientis:iniuria autem eſt id in quo per ſe ęqua
litas,quam iuſtitia requirit,facienda eſt. & ratio huius
eſt,quia iniuria nunquam poteſt eſſe,niſi iniuſta, vt q
percuſſit ſanare volens,ſicut medicus qui vulnerat,vt
ſanet,vel qui neſciens percuſſit,aut nullo potens mo-
do euitare,quin percuteret alium,ſ.quia ad hoc impul
ſus eſt corporaliter ab alio, & in talibus nulla vindicta
dari debet,quia non eſt iniuſtitia. ergo ad quãtitatem
iniuriæ reſpicitur,& non rei,vel plagæ.Sic enim de dã
no,vt de iniuria dicendum eſt:nam non eſt conſiderã
da ęqualitas in eo, quod inflictum eſt, ſed in damno,
quod per inflictionem ſecutum eſt.Nam ſi ex ablatio
ne alicuius rei alicui magnum damnũ ſequitur, mul-
to appẽdendum eſt.Si autem ſequatur paruum; dãnũ
parua erit ęſtimatio facienda,ideo ad hoc,quòd agens
& patiens æquiparentur,neceſſe eſt, vt faciens ęquali-
tatem inter eos non conſideret ipſum, quod illatum
eſt,ſcilicet ipſam rem; quoniam hoc per accidens eſt,
ſed conſideret ipſam damni illationem,ſcilicet, quòd
ſi magnum damnum illatum eſt; magna ſit facienda
reſtitutio; ſi autem paruum,identidem paruum reſti-
tuendum ſit.

Eſt ergo error in hoc ipſorum, qui exiſtimant iu-
ſtum eſſe contrapaſſum; quia putant, quòd æqualitas
quæ eſt in re illata,ſiue ſit percuſſio, ſiue ablatio rerũ,
ſit id in quo commenſuranda eſt ęqualitas ad iuſtitiã,
ſed falſum eſt:quoniam ſolum hoc fit ad iniuriam, &
damnum conferendo. Si vero contigerit,& cum res
exteriores ęquantur,iniuriæ quæque,& damna æqua-
lia ſint,conuenit ibi contrapaſſum, & erit iuſtum ſim-
pliciter. Si tamen ęquatis rebus extra non ęquãtur in-
iuriæ, vel damna; contrapaſſum iniuſtum erit.

Vnde dicendum eſt,quòd contrapaſſum ſolum ha
bet locum in iuſtitia commutatiua, quando perſonæ,
& merita perſonarum æqualia ſunt totaliter, quia tũc
æquatis rebus extra ęquabuntur iniuriæ & damna, &
erit iuſtum ſimpliciter: ſi tamen perſonę nõ ſint ęqua
les, nec merita,res exteriores ęquatæ non conſtituent
ęqualitatem in iniuria, vel damno, immo neceſſe eſt,
ꝙ quandocunque iſta duo ęquata fuerint; nunquam
damnum & iniuria ęqualia ſint; quod patet in exem-
plo dato de rege,& de ruſtico.

Apparet ergo leuiter de contrapaſſo ex ſupra dictis

F an iuſtum,vel iniuſtum ſit:& dicendum, quòd aliquã
do iuſtum,& aliquando iniuſtum eſt, hoc tamen per
accidens eſt: per ſe enim contrapaſſum non facit iniu
ſtum.Sic autem eſt quando hic dicitur,quòd ſicut ali-
quis fecit,ſic fiat ei,ponitur lex contrapaſſi. ſed hic eſt
iuſta eo,quòd ponitur inter perſonas ęquales, ſcilicet
inter perſonas priuatas. Tales autem quamquam ha-
beant aliquam excellentiam ad alterutrum in virtute,
vel diuitiarum magnitudine,vel alijs rebus,quę ſolent
facere differentiã inter homines;tamen non ſunt ſim
pliciter inęquales:ideo lex contrapaſſi tenet inter eas.
principatus autem,vel virtus dominatiua facit inęqua
litatem ſimpliciter, vt non ſit equalis dominus ſubdi-
to,vel iudex eis quibus iudicat, aut prælatus eis quibus
G prçeſt,ideo cum inter iſtos æqualitas facienda ſit, non
debet intercidere contrapaſſum. nõ enim erit iuſtum
niſi per accidens. *Fracturam pro fractura.* Hic exemplifi
catur lex contrapaſſi,ſcilicet, vt ſi aliquis percuſſerit,re
percutiatur.& tantum quantum percuſſit, tantum re-
percutiatur.Quod dicitur fractura pro fractura: ſigni-
ficat enim fractura propriè alicuius membri non abla
ti a corpore deſtructionem,ſcilicet, vt in corpore ma-
nens inutile fiat ad officium corporis, vt ſi aliquis pe-
dem fregerit alteri,quòd eidem pes infringatur:ſic au
tem de manu,& de cęteris. Alio modo accipitur fra-
ctura pro quolibet vulnere: nam in quolibet vulnere
caro frangitur,ideſt rumpitur illata violentia ferri, vel
alterius rei,& iſto modo accipi hic neceſſe eſt:quoniã
H aliter non daretur regula de vulnere,ſed de ſola fractu
ra.in omnibus tamen conſtituebatur contrapaſſum:
Oculum pro oculo,dentem pro dente. Ideſt, quòd ſi aliquis
eruerit oculum alterius, vel dentem, eruendus erit ei
oculus,vel dens.Hoc autem verum eſt, ſi iſte qui erue
rit oculum,vel dentem alicui, eruerat homini libero:
nam tunc patietur eandem pœnam.ſi tamen eruiſſet
ſeruo ſuo,vel ancillæ,non tenebatur eandem pœnam
ferre, ſed ſolum dimittet liberos ſeruos, vel ancillas,
quos ſic percuſſerit,vt habetur Exod. 21.cap.ſi tamen
eſſet ſeruus ſic percuſſus,ſed non eius qui percuſſit,te
nebatur ad pœnam percutiens, ad quam teneretur ſi
percuſſiſſet hominem liberum.

Reſtituet. Scilicet dentem pro dente,& oculum pro
I oculo,& fracturam pro fractura. Iſte modus loquen-
di non eſt proprius, quoniam reſtituere eſt, quando
quis alteri reddit,quod abſtulit:ſi tamen aliquis alteri
oculum eruerit; & propter hoc oculus eius eruatur,
non reſtituit alteri oculum: ſemper enim priori ma-
net oculus erutus,ſed accipitur reſtituere large, ideſt
reddere, ſcilicet, quòd qui alterum percutit eruens o-
culum, reſtituit, ſcilicet, quòd oculus illius ponitur
pro oculo alterius, non tamen reſtituitur quicquam
percuſſo.

Lex cõtra paſſi, modo iuſta; modo nõ.

Cum aliquis eruebat oculum,vel dentem alteri, an eſſet ei eruen dus oculus, vel dens, vel eſſet æſtimandus in pecunia, ſecundum legem talionis, & quid in hoc Hebræi ſenſerint, & Latini.

Quæſt. XIII.

K IN hoc autem dicunt Iudęi, quòd non fiebat iſta
repercuſſio ſecundum literam, ſed ſecundum ę-
ſtimationem, ſcilicet, quòd ſi alicui oculus eru-
tus eſſet,non oportebat,vt erueret̃ oculus eruen-
ti, immo non eruebatur: ſed pro oculo dabatur ęſti-
matio. nam quamquam in libero homine ęſtimatio
haberi non poſſit, vt patet.ff.ad legem Aquil. in lege
liber homo. tamen habebatur eo modo, quo pote-
rat: nam & ſi non haberetur ęſtimatio quantum ad ci
catricem, vel deformitatem,tamen habebatur quan-
tum ad damnum. Quod autem aliquis eruẽs oculum
alteri

alteri non deberet pati erutionem, patet in hoc, quoniam pęna debebat esse per ęqualitatē, sed si fortè alicui erui deberet oculus, contingeret, quòd per hoc occideretur, aut quod aliquid ei magnum inferretur nocumentum maius, quàm ipse intulisset. ideo non erat talis punitio facienda. Idem autem si deberet inferri vulnus pro vulnere, quia si aliquis percussisset alterū in capite, ita vt esset morti propinquus, & iudex deberet infligere talem punitionem agenti, contingeret, quòd moreretur iste cum tanta infligeretur punitio, quia difficillimum videtur ab intentione ęquare nocumentum, quod a casu tantum, vel tantū factum est, ideo videbatur esse iniustum in hac lege, si sic fieret. Vnde Iudęi dicunt non debere sic fieri, sed reduci ad æstimationē in pecunijs, vel si fortè vellet ipse, qui passus erat, remittere iniuriam, erat sibi liberum. in hoc tamen an aliquando imponeretur pęna corporalis alicui percutienti alterum talis, qualem ipse inflixerat, Exodi 21. cap. dictum est. Dicunt tamen Iudæi, quòd si fortè iste, qui intulisset læsionē, nollet soluere ęstimationem iniuriæ factæ, secundum quòd a iudice taxaretur, cogebatur ad talem pęnam qualē inflixerat, scilicet fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentē pro dente. quando tamen vellet soluere ęstimationem, non debebat fieri ista ęstimatio ab eo, qui passus esset: nam iste magis ęstimaret quàm esset rationabile, cum quilibet seipsum diligat aliqualiter supra modum; potissimè in illis, qui non sunt viri magnæ virtutis. tunc autem iste Iudæus percutiens alterum soluebat æstimationem. Si autem non haberet vnde solueret, vendebatur in seruum pro tāto precio, quantum fuisset facta ęstimatio, vel si precium ęstimationis magnum esset, vendebatur vsque ad annum remissionis, qui erat annus septimus. Si autem sic adhuc non sufficeret precium, non poterat amplius vendi. Quòd autem venderetur aliquis nō habens vnde soluat, patet Exodi 22. cap. vbi iubetur, quòd si aliquis furatus fuerit, & non habuerit vnde soluat, vendatur in seruum. Dicūt autē aliqui nostri doctores, circa istam pęnam talionis, quòd aut ille qui fuerat percussus, & mutilatus, vel qualitercunque lęsus, volebat prosequi iniuriam ad hoc, quòd agens puniretur, sicut percusserat, & tunc condemnabatur agens ad similem percussionem, scilicet dentem pro dente, fracturam pro fractura, oculum pro oculo. Si vero ille, qui accusabat alterum, quia percusserat eum, vellet suscipere ęstimationem in pecunia; iudex non poterat infligere alterā pęnam. Et hoc satis rationabiliter dicitur: nam si semper deberet fieri ęstimatio in pecunia, etiam inuito ipso, qui pertulisset percussionem; nō erat ista lex talionis. sed eliceretur, quòd fieret ęstimatio ī pecunijs, qđ non dicitur. Etiam patet hoc, quia Exodi 21. cap. dicitur, quòd si aliquis percusserat mulierem pręgnantē debet reddi oculus pro oculo, & dens pro dente; & fractura pro fractura. Deinde cum dicatur de domino percutiente seruum suum, & ancillam, & eruente oculum, vel dentem, dicitur quòd reddet liberos seruos, vel ancillas, quas sic percusserit. Ex his autem arguitur pręsupposito, quòd semper debeat dari alicui minor pena, si percusserit seruum suum quàm si percusserit aliquem alterum. quod patet Exodi 21. capit. Nam qui occidit hominem liberum ab intentione, occiditur, siue percussus immediatè moriatur, siue post multos dies. si tamen aliquis seruum suum percutiat, & moriatur post duos, vel tres dies, non occidetur, vt patet in eodem cap. Habito ergo hoc quæritur, an ille qui percussisset mulierem pręgnantem, & excussisset oculum, vel dentem, deberet pati fracturam pro fractura, & oculum pro oculo erui, vel deberet in pecunijs solum fieri ista ęstimatio. Si autem di-

A catur, quòd in pecunijs solum fiet, videtur quòd magis det dominus seruo pro oculo excusso, quàm det homini libero cuius oculum excusserit, quoniam dādo sibi libertatem dat sibi totum, quod valet. est enim ęstimatio libertatis ęstimatio totius hominis. quando tamen mulieri prægnanti pro oculo eruto, vel dente excusso, solam ęstimationem dentis, vel oculi impendit, minus tribuit. Videtur ergo, quòd pati debeat amputationem manus, qui alterum manu mutilauit. Sic etiam de oculo, & pede, & cęteris. Si autem objicitur, quod ante dicebatur, scilicet, ꝙ si alicui oculus eruendus esset, pro oculo quem alteri eruerat, contingeret infligi maius damnum ei, quàm ipse inflixisset. Dicendum est, quòd hoc non obstat, quoniā iste fuit in culpa, qui voluntariè alteri malum intulit. ideo si contingat eum maiora pati sibi imputet, & ista videtur esse intentio legis, quæ de talione agit, maximè cum litera sequens dicat. *Qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur*. Fit enim hic comparatio de macula ad maculam, scilicet de vulnere ad vulnus, de mutilatione ad mutilationem, ideo non videtur referendum ad pecuniam. Nam cum pecunia pro vulnere illato soluitur, non infligitur talis pęna qualis est suscepta, potissimè cum dicatur, quòd ille qui intulit maculam sustinebit maculam, sed manifestum est, quòd soluere pecuniam nō est maculam sustinere, ideo videtur, quòd referendum sit ad maculam, quæ infligi debeat. quādo tamen ista pęna infligi deberet, non erat infligenda ab eo, qui susceperat prius maculam, vel vulnus,

Æstimario libertatis.

B

C quoniam iste cum appetitu vindictę acriter cruciaretur, enormiter percuteret, sed est infligēda talis pęna a persona publica, cui hoc ex officio incumbit, & necessitate. hoc etiam melius est pro eo qui patitur: nam si iste pateretur ab eo quem percussit, haberet illum odio, quia videret eum vindictæ appetitu stimulari, cum vero ab alio infligatur, cui hoc ex necessitate officij incumbit, non crederet illū agere ex liuore, ideo non mouebitur sic ad iram, & odium. de his tamē videatur Exod. 21. cap. cum ibi magis dictum est, & potest defendi vtraq; positio. de quo etiam dicā Matth. 5. *Qui percusserit iumentum reddet aliud*. Hic agitur de nocumento illato homini in rebus, vt si pecora sua, vel iumenta occidantur, aut percutiantur, & quia supra dictum est de percussione iumenti, intelligebatur de percussione quę est mortis inflictiua. Hic autē agitur de percussione, quę non est ad mortem, sed ipsum animal deterioratur: quoniam tunc percutiēs tenebitur reddere alterum animal tanti pretij, quanti erat illud antequam percuteretur. & ipse percutiens habebit iumentum, quod percussit. simile habetur Exodi 21. ca. cum dicitur, de illo qui aperuit cisternam, & non operuit eam, & ceciderit bos, vel asinus in eam, dominus cisternę reddet precium: animal autem quod in cisternam cecidit, erit ipsius domini cisternę. Similiter autem si aliquis habuerit bouem cornupetam ab heri, & nudustertius; & non custodierit eum, & ille percusserit alterum bouem, vel asinum: dominus bouis reddet bouem pro boue, & cadauer integrum accipiet. de hoc eodem capit. De his etiam habetur extra de iniurijs, & damno dato. Poterat autem fieri ęstimatio in pecunijs, si ipse dominus animalis percussi vellet: & hoc quòd daretur certa pecunia pro minoratione valoris animalis percussi, & maneret animal apud ipsum dominum suum, vel quòd daretur totus valor animalis; & quòd transiret animal percussum ad percutientem. *Qui percusserit hominem punietur*. Hoc potest intelligi duobus modis. Vno modo, quòd sit repetitio superiorum, quia supra dictum est oculum pro oculo, & dentem pro dente. & tunc ista punitio quę iubetur hic infligi, non distinguetur ab ea quę supra

De nocumento homini illato in rebus.

D

E

pra

praponebatur, scilicet fracturam pro fractura, & oculum pro oculo.

Alio modo potest intelligi, quòd non sit repetitio superiorum, sed quòd agatur hic de illato vulnere, qđ non est orbatio, sicut auulsio oculi, vel dentis; non est detruncatio, sicut mutilatio manus, vel pedis, sed est sola ruptura carnis, quæ postea concluditur manente cicatrice, & tunc potest dici, quòd nõ fiet repetitio superiorũ, quia dicetur, quòd supra solum agebatur de orbatione, vel mutilatione, & non de qualibet percussione.

Et tũc quando dicitur punietur, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd puniatur per talionem, scilicet, quòd infligatur ei tale vulnus, quale inflixit cũ hic agatur de talione, & dicatur immediate, quòd sit ęquum iudicium, scilicet quantum ad ęqualitatẽ rei. Alio modo potest intelligi, quòd puniatur, scilicet, ꝙ flagelletur. sic habetur Deuterono. 25. cap. quòd quãdo aliqui habent inter se causam, & ille qui peccauit dignus est plagis, prosternetur coram iudice, & flagellabitur, ita vt iuxta quantitatem delicti sit plagarum modus, & illud non intelligitur de causis ciuilibus; quoniam in ciuilibus non intelligitur fustigatio, cõueniet ergo huic casui, quia pęna non est determinata hic. *Aequum iudicium inter vos sit*. Hoc refertur ad superiora de erutione dentis pro dẽte, & oculi pro oculo. & dicitur esse istud ęquum iudicium, quia fit ibi ęqualitas secundum rem, idest secundum illationem vulneris, & non accipitur hic ęquum iudicium pro ęqualitate iniuriæ, quoniam non consideratur an sit æqualis, vel inęqualis iniuria, sed quomõ sint vulnera ęqualia, & hoc est ęquum iudicium, scilicet per contrapassum, quod est iustum hic, quia personæ istę inter quas ponitur ista lex, sunt ęquales.

Alio modo potest intelligi hoc, scilicet ęquum iudicium erit inter vos, idest seruate ęqualitatem ad omnes, nec obseruantes fauorem, vel personarum acceptionem sitis, qui enim personas acceptant, inæqualiter iudicãt, & iste sensus habetur Deuteronom. 1. ca. cum dicitur. audite illos, & quod iustum est iudicate, siue ciuis sit ille, siue peregrinus, nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis, ut magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. & isto modo est satis conueniens sensus. sed prior magis applicatur ad literam, cum hic agatur de pęna contrapassi, vel talionis. *Siue peregrinus, siue ciuis peccauerit*. Vocantur hic ciues illi, qui descendebant de stirpe Iacob, & peregrini illi qui erãt conuersi ad iudaismum de gentilitate. Nam non potest accipi hic ciuis propriè, vel peregrinus; quoniam isti dicuntur respectu originis, sicut magis supra declaratum est, & dicebantur isti tam ciues quàm peregrini suscipere æqualem legem, non quidem quãtum ad omnia, quia in dignitate non erat eis ęqualis lex, sed solum quantum ad inflictionem pęnarum, de qua hic agitur. quòd autem extranei non haberent dignitates, sicut habebant Iudęi, habetur Deuteronom. 23. cap. & ibi declaratum est. de pęnis autem infligendis alia ratio est.

Ciues, & peregrini, quare ĩ pęnarum inflictione, & nõ in suscipiendis dignitatibus erant ęquales.

Causa autẽ quare ciues, & peregrini erant æquales in inflictione pęnarum, & non in suscipiendis dignitatibus est, quia ad ciuẽ pertinet participare lege, & principatu, cum vnitate loci. Illi autem qui erant peregrini, non participabant lege, & principatu, sed sola lege. principatus autem dabantur Iudæis, qui erant orti de genere Iudęorum, ideo cum nullam participationem haberent gentiles conuersi ad iudaismum, qui vocantur peregrini, in principatu; nõ fiebat ęquũ iudicium cũ Israelitis. nam nullum iudicium fiebat eis in hoc. Iudicium enim semper est in aliqua re. Cum autem in dignitatibus, & omnibus principatibus habendis,

F nihil gentilibus conueniret, nõ fiebat eis ęquum, vel inæquale iudicium cum Iudæis. Secundum erat, in quo gentiles, & Iudæi participabant, ipsa lex, & in hac participabant æqualiter Iudæi ex genere, & gentiles conuersi, & quãtum ad hoc dicitur, quòd ęquum erit iudicium siue sit ciuis; siue sit peregrinus. & rectè dixit æquum esse iudicium non simpliciter in peregrino, & ciue, sed siue ciuis peccauerit, siue peregrinus, æquum iudicium erat. in quo innuit, quòd æquitas, idest ęqualitas quæ attendi debebat in iudicando, nõ erat quantum ad omnia, sed cũ aliquis peccaret. *Quia ego Dominus Deus vester*. Idest faciatis ista, quæ dixi vobis de æqualitate iudicij; quia ego qui mando vobis hæc facere, sum Dominus Deus vester. *Locutusque est*

G *Moyses ad filios Israel*. Hic ponitur executio præcepti. fuerat enim supra datum præceptum de lapidando, eum qui blasphemauerat. In ista parte ponitur, scilicet quomodo Moyses præceptum istum proposuit Israelitis, & ipsi opere cõpleuerunt lapidando blasphemũ. *Et eduxerunt eum qui blasphemauerat extra castra*. Sic enim iusserat Deus supra, vt quando aliquis lapidandus esset pro blasphemia, educeretur extra castra, & non solũ erat in hoc casu, sed etiam quandocunque aliquis lapidaretur, educebatur extra portã ciuitatis. sic patet de illis qui conuertebant alios ad idolatriam, nam extra ciuitatem lapidabantur, vt habetur Deuteronom. 17. cap. & 13. *Ac lapidibus oppresserunt*. Idest occiderunt eum lapidando. opprimere enim lapidibus est quasi lapidibus operire. nam dicitur opprimere quasi pre-

H mere, & hoc est cum tanta lapidum moles super aliquem iacitur, vt prematur eorum pondere, & sic pressus moriatur. *Feceruntque filij Israel sicut præceperat Dominus*. Ista est repetitio dicti superioris, quia nihil aliud est, quòd Israelitę fecerunt ea, quæ pręcepit Dominus, nisi quòd lapidarẽt blasphemum; quia hoc solum nunc iusserat, sæpe enim tales repetitiones fiunt, vt patet ex prædictis. Si autem aliquis vellet referre ad alia pręcepta, ita quòd non sit recapitulatio, dicet ꝙ hoc refertur ad id quod Deus dixit, scilicet, quòd qui percusserit hominem, percutiatur, & qui percusserit iumẽtum, reddat vicarium, & sic de cęteris pręceptis.

Sed hoc non potest stare, quoniam de his nihil fe-

I cerunt Israelitæ, sed solum Deus iussit, vt reciperent ista præcepta, & ipsi receperunt audientes illa. hoc autem nihil facere est: ideo necessarium est, quòd referatur ad ea quæ supra dicta sunt, scilicet, quòd Israelitæ lapidauerunt illum. qui blasphemauerat.

CAP. XXV.

LOCVTVS QVE est Dñs ad Moysen in mõte Synai dicens. Loquere filijs Israel, & dices ad eos. Qñ ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis; sabbatizetis Sabbatum Domino. Sex annis

De obseruatiõe sabbati, & de vacatione anni septimi.

K seres agrum tuum, & sex annis putabis vineam tuam, collígesque fructus eius. Septimo autem anno Sabbatum erit terrę requietionis Domini. Agrum non seres, & vineam non putabis. Quæ sponte gignet humus, non metes; & vuas primitiarum tuarum nõ colliges quasi vindemiam. Annus enim requietionis terræ est. Sed erunt vobis in cibum; tibi & seruo tuo; ancillę, & mercena-

rio

rio tuo, & aduenę qui peregrinantur apud te, iumentis tuis, & pecoribus omnia, quę na ſcuntur, præbebunt cibum.

LOCVTVSQVE. In ſuperioribus legiſlator egerat, de ſolennitatibus quæ durabant per vnũ diem, vel paucos. Hic autem agitur de ſolennitatibus, quę durabant per vnum annum, ſicut erat feſtum, ſiue ſolẽnitas remiſſionis, quæ fiebat in anno 7. & feſtum Iubilei, quod fiebat in anno quinquageſimo. Et diuiditur in duas partes, ſcilicet in partem principalem, & incidẽtalem. ſecunda ibi. *Quando vendes quippiam*. Iterum prima in duas, quia primo agitur de ſolennitate anni ſeptimi. Secundo agitur de ſolennitate anni quinquageſimi ibi. *Numerabis quoque.*

Quomodo lex, ſiue feſtum de anno remiſſionis poſitum fuit ad pauperum releuationem, ſcilicet, vt ſoluerentur homines a ſeruitute, & vt remitterentur debita eorum contracta ex mutuo, & de pauperibus, & grauaminibus Iudæorum diuitum in pauperes. Quæſt. I.

Ad qd fuit poſita lex de anno 7. remiſſiõis: & eorũ ſeptẽ annorũ cõputatio qualiterfie bat.

CIRCA primum conſiderandũ eſt, quòd iſta quę Deus ponit in iſto cap. introducta ſunt in fauorem pauperum. erant enim Iudæi duri corde, & non miſerebantur pauperibus; ideo Deus introduxit aliquas leges in fauorem eorũ, vt ſic non premerentur a diuitibus. Iudęi autem, qui pauperes erant, aliquando ſeipſos vendebant propter paupertatem, aliquando autem vendebant res ſuas. Si autem vẽditio quæ erat de ſeipſis, maneret in ęternũ ita, quòd fieret venditio ſimpliciter, ſicut fit inter alias gentes, pauperes nimis premerẽtur, & ſic multi grauati conuerterentur ad ritum gentiliũ, hoc autem Deus nimis cauebat, ideo quamquam conceſſit eis, quòd venderent ſeipſos ad ſubleuandam paupertatem, vt patet Exodi 21. cap. & Deuteronom. 15. tamẽ noluit, quòd iſta venditio eſſet in ęternum, ſed quòd ſolum duraret ad plus per ſex annos; & in ſeptimo anno fiebat remiſſio, ſcilicet, quòd ille qui venditus fuerat exiret in libertatẽ, & iſte annus ſeptimus vocatur annus remiſſionis. Et cũm vno anno fieret iſta remiſſio, trãſibant ſex anni intermedij, & deinde in ſeptimo anno fiebat iterum remiſſio, ita vt totum tempus diſtingueretur per ſeptenarios annorum, & ſeruitus quęcũque eſſet, diſſoluebatur in anno ſeptimo. quod intelligitur de ſeruitute quam haberet vnus Hebręus ad alterum Hebræum: ſi tamen aliquis de gentilibus conuerteretur ad iudaiſmum, & poſtea venderetur alicui Iudæo in ſeruum, non liberabatur in ſeptimo anno, ſed manebat ſeruus vſque in ęternum, ſicut fit inter alias gẽtes, in quibus venditio celebratur ſimpliciter.

Computatio autem iſtorum annorum ſeptem nõ fiebat pro quolibet, qui vendebatur in ſeruum, ita ꝙ deberet eſſe ſex annis in ſeruitute, & in ſeptimo anno liberaretur, ſed iſte annus remiſſionis ſemper computabatur continue ex eo tempore, quo incępit computatio, & ſi aliquis venderetur immediatè poſt annum remiſſionis, manebant ſex anni vſque ad annum ſeptimum, qui erat iterũ annus remiſſionis, & iſte poterat manere illis ſex annis in ſeruitute. Si tamen venderetur in ſecundo anno poſt annum remiſſionis, manebat ſolum quinque annis, ſi in quarto manebat tribus annis: Si vero in ſexto ſolũ manebat illo anno, & ſic aliquando vendebatur aliquis in ſeruum, & non manebat in ſeruitutem niſi per menſes duos, vel vnum, ſicut ſi venderetur aliquis per duos mẽſes ante prin-

A cipium anni ſeptimi, illis duobus dumtaxat manebat ĩ ſeruitute, & deinde lex extrahebat eum a ſeruitute. Pro liberatione ergo ab hac ſeruitute fiebat iſta ſolennitas anni ſeptimi, ſcilicet, vt in illo anno, tolleretur omnis ſeruitus.

Erat etiam alterum, in quo grauabantur Iudęi pauperes a diuitibus, quoniam cum ab eis ſuſcepiſſent aliquid mutuatum, grauabantur ab eis tanquam ab exactoribus, & quia interdum non poterant ſoluere, faciebant eos obligari ad maiores pecunias: ſicut nunc qui obligati ſunt ſoluere aliquam quantitatem pecuniæ ad certum tempus, in quo ſoluere nequeunt, dant aliquid ipſis creditoribus pro temporis indulgentia, vt relaxent vſque ad vlterius tempus, & cum multis
B impetretur iſta indulgentia a creditore, & offerantur munera, ipſi debitores valde grauantur, quia contingit, vt ſoluant pecuniam multiplicatam, ſcilicet in triplo, vel in quadruplo, & hoc modo exhauritur tota ſubſtãtia debitorum propter parua debita a principio cõtracta. Vel aliquando ipſi debitores non potentes ſoluere ad præfixum diem, faciunt ſuper ſe contractum de maiori quantitate pecuniæ ſoluenda in alio tempore, cum vero ſtatutus venerit dies nec ſic ſoluere poſſint, iterum nouos contractus faciunt augentes pecuniæ quantitatẽ, ita vt hoc modo omnia bona debitorum conſumantur.

Hæ enim, & plures aliæ fraudes inter Iudæos futuræ erant, quia erant viri immiſericordes, niſi Deus obuiaſſet, ideo dedit quoque aliam legem, vt quandocũ
C que aliquis obligatus eſſet in mutuo ad aliquam pecuniæ quantitatem, quando annus ſeptimus veniret, ceſſabat illa obligatio debiti, & ſic annus ſeptimus diſſoluebat omnes obligationes, quæcunque ex mutuo naſcebantur. Et hoc verum eſt de iudæo ad Iudæum, ſed de Iudęo ad conuerſum ad iudaiſmum non tenebat hęc lex, ſed debitum nunquam extinguebatur tẽpore: & ſic pauperes qui inter Iudęos erant, quamquã aliquando grauarentur debitis, tamen nimis grauari non poterant, quia cum veniret annus ſeptimus, diſſoluebatur omnis obligatio, & hoc modo manebant ſubſtantiæ eorum inconſumptę, ſic habetur Deuteronom. 15. cap. cum dicitur, ſeptimo anno facies remiſſionem, quæ hoc ordine celebrabitur, cui debetur ali-
D quid ab amico, vel proximo, a fratre ſuo repetere non poterit, quia annus remiſſionis eſt Domini, a peregrino, & aduena exiges, ciuem & propinquum repetẽdi, non habebis poteſtatem. Et ad iſta duo proficiebat annus remiſſionis, ſcilicet, vt ſoluerentur homines a ſeruitute, & vt remitterẽtur debita eorum contracta ex mutuo. Sed ad hoc Iudæi poterant cauillare nolentes commodare pauperibus pauco tempore, antequam veniret annus remiſſionis, vt non remitteretur debitum in anno illo, ſed ſolum commodarent pauco tẽpore poſt annum remiſſionis, vt debitores haberent tempus ad ſoluendum, & hoc modo fraudarẽtur pauperes, quia cum venirẽt ad finem temporis, ante tempus remiſſionis premerẽtur pauperes anguſtia, & pe-
E rirent, ideo iuſſit Deus, ne talis fraus fieret, cõminans mala multa eis, qui talia facerent, ſicut habetur Deuteronom. 15. cum dicitur. caue ne ſurripiat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, appropinquat ſeptimus annus remiſſionis, & auertas a paupere fratre tuo oculos nolens ei, quod poſtulat, mutuum commodare, ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum, ſed dabis ei, nec ages quippiam callide in eius neceſſitatibus ſubleuandis, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in omnibus, ad quæ manum miſeris. Prima ego feſtiuitas anni ſeptimi ad iſta duo ſtatuta erat.

Ad qd ꝓficiebat annus remiſſionis.

De

De festiuitate Iubilei, & quomodo per eam etiam liberabantur Iudæi a seruitute, & possessiones venditæ redibant ad priores Dominos. Quæst. II.

NVNC autem est alia festiuitas, quę vocatur Iubileus, & est annus quinquagesimus, scilicet, quòd fiebat de quinquaginta in quĩquaginta annos, & ista durabat per annũ sicut annus remissionis, & vt aliqui dicunt quandocũque accidebat, erat annus remissionis, & Iubileus idẽ, de quo infra videbitur.

Ista etiã festiuitas proderat ad duo, sicut præcedens primum erat, quòd aliqui liberabantur in ea a seruitute. Nam quamquam in anno septimo fieret remissio, & liberatio seruorum; tamen aliquando contingebat, vt quidam non liberarentur, velut cum aliquis venditus in seruum accipiebat a Domino suo vxorem, & gignebat ex ea filios, si enim vellet in anno septimo exire liber, manebant filij, & vxor apud dominum, vt habetur infra in litera. & Exodi 21. capi. & Deuteron. 15. cap. Si autem vellet educere secum filios, & vxorẽ, perforabat dominus auriculam serui, & manebat in seruitute vsque ad annum quinquagesimum, qui erat annus Iubilei. si autem ista festiuitas data non fuisset, nunquam exirent in libertatem illi, qui vellẽt secum educere filios, & vxorem. ad hoc ergo proderat. Erat autem præter hunc alius modus, quo Iudæi pauperes grauabantur a diuitibus, & hoc erat, quia aliquando vendebant possessiones suas diuitibus nolentibus eis aliter quicquam dare. Et quia si ista venditio maneret simpliciter facta in æternum, sicut inter alias gentes erat, depauperarẽt Iudæi valde, quia hoc modo cito carerent omnibus facultatibus suis: ideo Deus dedit, quòd quandocunque ille, qui vendidisset possessionẽ vellet eam redimere, acciperet a possidente data pecunia quam receperat, computatis tamen fructibus in sortem, scilicet, quòd tantum diminueretur de precio dato, quantum valerent fructus, quos suscepisset emptor agri, vel prædij vrbani. Hoc autem semper intelligebatur demendo expensas factas de fructibus perceptis. Sed contingebat, quòd ille, qui pauper erat, nõ posset redimere possessionem suam, & si nullum aliud daretur remedium, etiam hoc modo Iudęi venditores depauperarentur, ideo dedit Deus legem, vt in anno quinquagesimo, qui est Iubileus, omnis possessio proueniret ad primum possessorem nullo dato precio, & ad hoc nimis proficiebat istud festum Iubilei. Patet autem ex hoc, quomodo Deus dabat leges, quę in hoc cap. habentur, solum ad fauorem pauperũ Iudæorũ, vt non grauarentur valde, & grauati conuerterentur ad gentilitatem, quòd erat maximum scãdalum. Per hoc igitur patet introductio ad ea, quæ dicuntur in toto hoc cap. in quo agitur de duabus festiuitatibus, & de liberationibus, & venditionibus. *Locutus est Dominus ad Moysen.* Ista locutio an fuerit continuata præcedentibus, vel fuerit facta aliqua interpolatio inter eam, & præcedentes, non patet. nihil enim differt quid horum fuerit. nam quodcunque eorum satis stare potest. non enim omnes leges, quæ in hoc libro datæ sunt, simul datæ sunt, sed inter quasdam interpolatio facta est, vt declaratum fuit supra 16. cap. *In monte Synai.* Hic ponitur locus in quo data sũt ista pręcepta, scilicet in monte Synai. omnia namque quæ in isto libro dicta sunt, fuerunt data in mõte Synai, vt habetur in fine sequentis cap. cum dicitur. hęc sunt præcepta atque iudicia, & leges, quas dedit Dominus inter se, & inter filios Israel in monte Synai per manum Moysi. sic etiam patet infra 27. cap. Data etiam sunt ista præcepta omnia in tabernaculo fęderis, vt patet supra 1. cap. cum dicitur, vocauit autem Moysen Deus,

F & locutus est ei de tabernaculo testimonij. hoc autẽ est, quia ista pręcepta dabantur Moysi secrete a Deo, qui loquebatur ei in tabernaculo fęderis, siue in propitiatorio intra sancta Sanctorum, vt patet Exodi 25. ca. & Numeri 7. cap. siue ad ostium tabernaculi, vt habetur Exodi 29. cap. & hoc descendente Deo in colũna nubis, vt habetur Numeri 12. cap. Quis autem fuit annus ab exitu de Aegypto, in quo datę sũt istæ leges, & quot anni, vel menses esse potuerunt a prima istarum legum datarum vsque ad vltimam, declaratum fuit supra 1. cap. circa principium. *Loquere filijs Israel.* Hoc ideo est, quia Deus non dabat per se leges Israelitis, nisi cum in monte Synai clamauit in voce tubę audiente populo in datione decalogi, vt habetur Exodi 19. & 20. cap. & Deuteronom. 5. cap. Alia autem præ-
G cepta dabat soli Moysi, quẽ vocauit ad se ad montem & loquebatur ei, vt patet Exodi 20. cap. & Deutero. 5. cap. ideo postquam Deus dabat leges istas Moysi, necesse est, quod ipse eas publicaret populo. An vero ad audiendum leges istas totus populus congregaretur in vnũ, vel sufficiebat publicare eas senioribus populi supra 1. cap. in principio declaratum est. *Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis.* In hoc significatur, quòd ista lex non obligabat pro tempore illo, quo erãt Iudęi in deserto, sed inciperet obligare post quam essent in terra promissionis. Nec tamen est intelligẽdum, quòd etiam immediatè quo Iudęi ingrederentur in terram promissionis, esset obseruatio ista facienda, sed tunc obligabantur ad leges obseruandas
H quando possiderent terram pacifice cessantes a bellorum frequentia, sicut declaratum fuit late supra 23. c. Causa autem erat, quia Iudæi in deserto non erant dispositi ad suscipiẽdum omnia, quæ iubebantur fieri in solennitatibus, potissimè autem de istis solennitatibus de quibus hic iubetur, quoniam non habebant id quod precedens erat ad solennitates istas. Quod patet, quia solennitas anni remissionis erat ad tollenda debita, & seruitutes, cum ibi liberarentur a seruitute illi, qui serui erant, & liberarentur a debito illi, qui mutuum aliquid acceperant. In deserto autem non erat locus ad aliquid horum; quia nemo poterat ibi contrahere debita, vel seruitutes: ergo nec poterat esse li-
I beratio ab his. Quod autem nemo ista cõtraheret apparet, quia debitum ꝯhitur in aliquo propter indigentiam, cum aliquo indigẽs mutuum recipit. In deserto autem nulla indigentia esse poterat, quia homines recipiunt indigentiam propter necessitates eorum, quę sunt ad vitam, vt in cibo, & potu, & vestibus. Iudæi autem nullo horum indigebant in deserto. De cibo, & potu apparet, quoniam erat eis cibus manna de cęlo, & potus erat aqua, pro hoc autem nulla pecunia egebant: nec ẽt pro vestibus; qm̃ ex eo tempore quo exierunt de Aegypto, vsq; ad introitum in terram ꝓmissionis, vestes eorum vetustate non defecerunt, nec calciamenta attrita sunt, vt habetur Deuter. c. 8. ergo pro nulla re pecunia indigebant, & cõsequenter nec erat ibi mutuum necessarium, vt ꝯtio alicuius debiti. Eodem modo de seruitute dicendum est, quòd non erat
K aliqua seruitus inter Iudęos in deserto, quoniam seruitus ꝯhebatur ex hoc, ꝙ aliquis Iudęus vendebat se alteri Iudæo in seruum ꝑꝑ necessitates, sicut infra hr̃. cum dicitur. si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus. Consequenter ergo nõ esset aliqua seruitus, cum nõ esset ibi debitum; nec locus ad ꝯhendũ illud. Eodem modo dato, ꝙ aliquis vellet se alicui in seruum subijcere ex debito, vel aliàs, nullus hoc acceptaret, quia serui accipiuntur, vt seruiant, sed in deserto non erat aliquid in quo seruirent, cum ibi nõ laborarent homines pro cibo, & potu, aut vestimento, aut aliqua humana necessitate, sed omnia ista a Deo haberent.

Lex Iubilęi, & anni remissiõis non sufficiebant in deserto.

berēt. nullus ergo aliquem in seruum accipere vellet. cum igitur nulla contraheretur hic seruitus, nec obligatio debiti, non erat conueniens ullo modo annus remissionis, cum nihil esset, quòd remitteretur. De festiuitate autem Iubilei eodem modo dicendum est, quoniam ista proficiebat ad duo. Primum erat, vt liberaret a seruitute eos, qui in anno remissionis liberati non fuerant, sicut erant illi qui acceperant apud dominos suos vxores, & filios genuerunt, & non poterant exire in anno remissionis cum eis, si vellent eos in libertatem educere; sed manebant vsque ad annū Iubilei. Quantum ad hoc autem non erat necessarius annus Iubilei in deserto: nam cum ibi seruitus nulla contraheretur, non erat necessaria nec possibilis liberatio aliqua, quę fieret in anno remissionis, vel Iubilei. Erat autem secundum, ad quod proficiebat festiuitas Iubilei, scilicet ad hoc, ꝙ omnis possessio vendita rediret ad priorem possessorem, vt patet infra in litera, sed hoc in deserto non erat. Primo quia non erat ibi aliqua contractio debiti, vel indigētia, propter quam aliquis venderet possessionem suam, ideo non esset talis redemptio, vel liberatio possessionum. Potissimè, quia Iudæi non poterant aliquid tale habere, cum ibi non haberēt possessiones immobiles quas vēderent, & deinde in anno quinquagesimo recuperarent, non enim habuerunt Iudæi aliquas possessiones rerū immobilium, quousque fuerunt in terra promissionis. In deserto autem nihil habebant, nihilque poterant possidere, cum non manerent; sed facerēt viam in terram promissionis. Non habentes ergo aliquas possessiones immobiles non poterant eas vendere, & cōsequenter nec erat aliquod festum; aut esse poterat, in quo liberarentur tales possessiones ab emptoribus redeuntes ad primos Dominos. *Quando ingressi fueritis terram.* Ex hoc innuit Deus, ꝙ Iudæi aliquando ingressuri erant in terram promissionis, & est ista Dei predestinatio, cū diffiniret Deus eos ingressuros, illi tamen quibus Deus ista dixit, non ingressi sunt terram promissionis, sed quidam alij. Nam de omnibus qui erant a viginti annis, & supra in anno secundo ab exitu de Aegypto, quando Israelitæ murmurauerunt contra dominum propter exploratores venientes de terra ꝓmissionis, nullus introiuit in eam præter Iosue, & Caleph, vt habetur Numeri 14 cap. Alij autem qui minores erant, scilicet a viginti annis infra, & qui postea nati sunt in deserto, introierunt in terram promissionis, vt habetur Numeri 14. & Deuteronom. cap. 1. *Quam ego dabo vobis.* Deus dicit se daturum terram promissionis; quia Deus deduxit Israelitas per desertum miraculosa operatione, ipse quoque misit terrorem in hostes eorum, vt fugerent de terra illa non potentes resistere Iudæis, vt habetur Exo. 23. & Deuterono. 7. c. Deus quoque dedit vires specialiter Iudæis, vt pugnarent contra hostes, alioquin non auderēt; nec aliquid profecissent, vt habetur Deuterono. 8. c. *Sabbatizabitis Sabbatum Domini.* Idest obseruabitis festiuitatem, quam Deus iussit obseruari. Hic vult introducere legislator festum remissionis, quod fiebat de septem in septem annos, & de hoc dr̄ hic, ꝙ sabbatizetur, i. cessetur ab operibus, non enim potest intelligi hoc de Sabbato, qđ est prima dies hebdomadæ ſm Hebræos, vel vltima ſm alium modum computationis, quod apparet per ea quę immediate dicuntur, quia dicitur septimo anno Sabbatum erit, sed dicitur, quòd Sabbatum de quo hic agitur, est annus septimus remissionis.

Festiuitas Iubilei ad duo proficiebat.

Septimus annus quare vocetur Sabbatum, & quid sabbatizare sit. Et quare institutus maximè sit. Quest. 111.

ET vocatur Sabbatū, idest requies propter duo. primo propter quietem, quia omne festum vocatur

A Sabbatum, vt supra dictum est 23. cap. In hoc autem anno quiescebatur, ideo Sabbatum est. Alio modo vocatur Sabbatum per comparationem ad Sabbatū, quod erat in qualibet hebdomada. Nam sicut sex diebus licebat operari, & in septimo quiescebatur (quia Sabbatum erat Domini, vt habetur supra 23. cap.) ita erat in anno remissionis, quia sex annis terra colebatē quātum ad omnes cultus suos. In septimo autem anno Sabbatum erat terræ; ita quòd in toto illo anno nihil colebatur. Dicuntur autem Iudæi sabbatizare Sabbatum Domini, idest quiescere in Sabbato a Deo, scilicet in anno remissionis septimo, & istud vocabatur Sabbatum, sicut sunt cæteræ solennitates Sabbatum, quia quemadmodum in alijs solennitatibus quiescebatur a laboribus, ita & in hac; quoniam in toto isto

B anno cessabatur ab omnibus laboribus agriculturæ, quia nihil arabatur, aut serebatur; vel putabatur in terra; sed relinquebantur agri inculti, ideo dicebātur sabbatizare, idest quiescere a laboribus, quibus quolibet anno exercebantur. Et non vocatur istud festum Sabbatum simpliciter, sed Sabbatū terræ; quia terra quiescebat ibi, sicut homines aliàs quiescere solebant. Vocatur autem Sabbatum Domini, idest Sabbatum impositum a Deo. ipse enim istam festiuitatem dedit in fauorem pauperum eo modo quo supra declaratum est, & præter hoc etiam, quoniam pauperes in anno isto colligebant fructus terræ, quam non seminabant, nec putabāt, sed erat ista terra diuitum, & non licebat diuitibus colligere fructus eius totaliter quasi messē,

C vel vindemiam, sicut erat in alijs annis, sed maior pars fructuum a pauperibus colligebatur. Dicit autem beatus Augustinus, ꝙ iste annus septimus vocatur Sabbatum Domini; quia quamquam seminaretur terra, & coleretur, & vineę putarentē; tamen fructus terrę non colligebantur a dominis, sed a pauperibus. & in hoc, quòd terra non exercebatur ad aliquam vtilitatem tēporalem colentium, dicebatur sabbatizare. Sed hoc non potest stare, quoniam litera dicit hic expresse, ꝙ sex annis seretur ager, & putabitur vinea; septimo anno Sabbatum est terræ, & ager non seretur, nec vinea putabitur. nā nisi hoc modo fieret non vocaretur Sabbatum terre. *Sex annis feres agrum tuum.* Hic ponitur similitudo inter Sabbatum, & festum remissionis, quia

D sicut pro Sabbato sex diebus laborabatur, & in septimo quiescebatur ab oī opere; ita & pro anno remissionis: qm̄ sex annis terra colebatur, & in septimo cessabatur ab omni cultura. Istud cessare a cultura poterat esse propter duo. Primo propter terræ maiorem fertilitatem. Secundo ad inducendum Iudæos ad cęremonias anni remissionis. Primum erat propter terræ fertilitatem, quia terra quę semper colitur, & semper profert fructus, minoris fertilitatis est. generantē enim segetes, & omnes fructus de nutrimēto terrę: quia terra est mater omnium, iuxta Aristot. in 1. Oecono. proprium est terrę esse matrem omnium; vel omnibus est cibus a terra tanquam a matre. Ista autem pinguedo terræ, secundum quam ipsa præbet nutrimentum fructibus, exhauritur per continuam fructificationē:

E ideo terræ quę continue fructus emittunt, citius steriles fiunt, & nihil aut modicum fructificare potentes: ideo etiam quędam terrę sunt, quę alternis annis a cultura cessant, vt vberiores fructus procreent, & hęc noualia appellantur, sicut habetur extra de verb. signi. in cap. innouate nouale. Ad hoc autem proficit non coli per humanam industriam. Nam quamquam terra non recipiat virtutem germinatiuam per labores humanos, quia isti sibi non possunt conferre aliquā virtutem naturalem, sed ipsa habet ex se; tamen disponitur per labores humanos ad magis fructificandum. Nam quamquam terra habeat virtutem germinatiuam,

Augu. opi. reprobata.

Cessare a cultura ꝓ quid esse poterat.

uam, tamen germinare non poterit nisi adiuuetur ex influentia corporum cęlestium, quod patet, quia si aliquis seminet in mense Iulij, vel Augusti, nihil poterit inde nasci, quamquam terra tũc habeat virtutem germinatiuam, sed adiuuatur a cęlo, & indiget tempore in quo adiuuetur; quale est tempus in quo seminatur in Octobri, vel Nouembri. Cultura autem humana ad hoc proficit, quòd disponit terram ad recipiendũ virtutem cęli: nam quando terra inculta est, dura est, & non potest bene immutari a corporibus cęlestibus influẽtibus in eam. Cum vero per hominem colitur, disponitur ad hoc, quòd recipiat cõuenientius influẽtiam cęli; & sic vberiores producet fructus, & consequenter magis exhaurietur, & velocius deficiet sua fertilitas. Cum autem ab homine non colitur, quamquam corpora cęlestia influant in eam, tamen non possunt eam perfecte immutare ad hoc, quòd in vbertate fructus proferat, sed continetur virtus sua germinatiua intra viscera eius, & sic manet fertilior, quanto minus culta sit. Cessare ergo a cultura terræ per aliqua tempora est facere ipsam terram feraciorem, atque abundatiorem in fructibus, & sic annus iste septimus remissionis proficiebat terrę, & dicebatur Sabbatum eius, quia per hoc efficiebatur feracior ad germinandum, cum nũc minus germinaret. Ista autem quamquam esset quædam vtilitas terræ proueniẽs in anno septimo; tamen non propter hoc imposuerat istum annum septimum, sed propter alterum, quoniam sine hoc poterat ipse facere terram fertilem in fructibus. Causa autem secunda, quę est propriè motiua, est ad inducendum Iudeos ad cæremonias huius festiuitatis. In hac enim festiuitate debebãt Iudęi dimittere fructus terræ suæ pauperibus colligendos saltem pro parte, quam ipsi recipere debent, & peregrinis, & aduenis, & bestijs terrę. Si tamen Iudęi illo anno colerẽt agros suos, difficile eis videretur, vt dimitterent fructus alijs colligendos; nec consentirẽt huic legi. Ideo Deus fecit ne colerent illo anno totaliter quiescentes aut in agricultura pecunias expendentes. & sic nõ dolerent, cum viderent pauperes colligentes fructus terræ ipsorum, præsertim cum ipsi colligerent partem illorum fructuum, non tamen totaliter sicut in alijs annis facere soliti erant, & hoc modo faciliter duci poterant Iudęi, vt facerent annum remissionis dimittentes fructus terræ pauperibus, vel si aliqua difficultas erat eis in hoc, maior esset si colerent agros, & permitterent fructus eorum colligendos pauperibus. *Sex annis feres agrum tuum.* Agri vocantur hic terrę ad segetes producẽdas, & dicitur, quòd in sex annis seratur ager, idest, quòd possit seri, & intelliguntur hic omnes labores qui sunt in agro per serere. *Et sex annis putabis vineam tuam.* Etiam liciti erant labores circa vineas, sicut circa agros, & circa omnia alia genera arborum. Et per putationem intelliguntur hic omnes labores, qui fiunt in vineis, quoniam hi omnes liciti erant in sex annis inter remissionem, & remissionem. *Et colliges fructum tuum.* Scilicet, quòd licitum erat in istis annis dominis terrarum colligere fructus suos, nec tamen ponitur istud hic tanquam aliquid speciale. Nam non solum licebat Iudæis in annis sex colligere fructus, sed etiam in septimo. sed in hoc differebat, quoniam in annis præcedẽtibus sex erat licitum Iudæis colligere omnes fructus suos: in anno autẽ septimo non colligebant totaliter; sed relinquebant pro pauperibus, & aduenis, vt patet infra cum dicitur, quæ sponte gignit humus non metes, & vuas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam, sed erit vobis in cibũ tibi, & seruo tuo, ancillæ, & mercenario, & aduenæ qui peregrinatur apud te. *Septimo autem anno Sabbatum erit terræ.* Idest in septimo anno quiescet terra. non est

Cultura agrorum ad quid proficiet, quid noceat, si cõtinuasit.

Causa propriè motiua ad annũ remissiõis.

Quare dicatur Sabbatũ terrę.

F enim propriè Sabbatum terræ, idest requies, quia illius non est requies cuius non est labor, terra autem non laborat, cum non sit aliquid animatum, ergo nõ sabbatizat, sed dicitur Sabbatum terræ, quia in alijs annis solebat terra semper coli, vt produceret fructus, in hoc autem anno non colitur, nec mouetur, aut exercitatur aratris, quodammodo ergo quiescere dicitur, quoniam quies motui opponitur, & terra per agriculturam in præcedentibus tẽporibus mouebatur, nunc autem nihil mouetur. ergo quiescit, & consequenter est Sabbatum terræ. Et non dicitur hic, quòd in septimo anno erit Sabbatum, quasi simpliciter Sabbatum sit, sed quòd erit Sabbatum terrę, scilicet, quòd terra cessabit a cultu; & homines ab operibus eius. nam si
G totaliter esset Sabbatum, non liceret Iudęis colligere fructus terræ in anno illo, vel facere alias operationes ad cibos, & sic non possent comedere in anno illo, quod absurdum est.

Sed dicet aliquis, quòd hoc nõ sequitur. Nã quamquam annus remissionis sit simpliciter Sabbatum, tamen liceret in eo parari ea quæ sunt ad cibum; sicut in quibusdam alijs magnis festiuitatibus, in quibus licebat facere ea, quæ pertinebant ad cibos, vt patet de festo azimorũ, in quo permittebatur, vt in omnibus diebus eius fierent ea, quæ pertinebant ad cibum, sic etiam de alijs solennitatibus, vt de pentecoste, & festo tabernaculorum, atque clãgoris, in quibus dicebatur quòd solum caueretur ab opere seruili. paratio tamẽ ciborum nõ est opus seruile, vt declaratum fuit, Exo-
H di 12. Sicut ergo in his festiuitatibus quãquam essent magnę, licebat parari cibos, ita liceret in anno remissionis, dato quòd esset simpliciter Sabbatum.

Respondendum est, quod si annus remissionis esset Sabbatum simpliciter, ita quòd in eo quiescerent homines a laboribus; dato quòd nõ esset tantæ obseruationis sicut Sabbatum, tamẽ non possent homines aliquid comedere nisi fortè in principio eius, quod patet, quia quamquam in festiuitate azymorum liceret parari ea quæ pertinent ad cibos, hoc tamen solum intelligitur de his, quę pertinent ad immediatam ciborum parationem sicut decoctio carnium, vel alia apparatio pulmentorũ. Illę tamen parationes quę erant
I multum remotę non licebant, sicut colligere segetes de agro, vel eas triturare: aut grana a paleis separare, & deinde cõterere ad molam, & farinam in panes reducere: atque coquere. istę enim multum remotæ dispositiones sunt. Ideo non licebat facere eas in aliquo festo, & sic si esset totus annus remissionis Sabbatũ simpliciter, non possent Iudæi facere aliquid istorum, & cum non haberent dispositiones remotas necessarias ad ciborum parationem, non possent parare cibos, & consequenter nõ possent comedere, quod absurdum valde est, ideo nullum tale festum esse debuit, quod simpliciter esset festum, & duraret per annum. Ideo non erat festum, sed solum vocabatur Sabbatum terræ, vt terra in illo quiesceret a laboribus suis, sicut homines in alijs festiuitatibus a suis operationibus vacabant.

In anno septimo remiss. vetabatur solũ cultura terrę.

K Et ideo sciendum quod in hoc tempore solũ erant interdictæ operationes agriculturæ, ita vt nullus quippiam ageret in agro. non erat tamen prohibita aliqua de operationibus alijs, licebat enim bella gerere, qđ aliàs illicitum erat in festis, licebat etiam construere domos, & vrbes, & quæcunque ædificia, & generaliter vacare omni operationi, & labori qui non esset in agricultura, quoniam iste annus non erat Sabbatum hominum, sed terræ.

Requietionis Domini. Idest istud est Sabbatum quietis Domini, idest quia Deus quieuerit in eo, sicut dicimus de vero Sabbato, quòd sex diebus fecit Deus cęlum

lum, & terram, & in septimo die requieuit ab omni opere, quod patrarat, ideo benedixit diei Sabbati, & sanctificauit illū. Illud enim vocatur sabbatum requietionis Domini, quia Deus in eo requieuit, & propter hoc Iudæi quiescebant. annus tamen remissionis vocatur Sabbatum requietionis, quia Deus requiescere mandauit terram in tempore illo, & quòd homines cessarent a laboribus eius. *Agrum non seres, & vineam non putabis*. Sicut supra in sex annis permittebantur labores in terra colenda, ita in septimo anno vetant̄, & omnes labores vetiti sunt, quicunque pertineant ad agriculturam. & tanguntur hic duo generalia, per quę omnes modi agriculturæ intelliguntur, scilicet serere, & putare.

An in anno septimo remissionis solum vetaretur labor in vineis & in agris segetum, vel in agris omnium terræ nascentium, & sic an liceret Iudæis in anno septimo colere hortos. Quæst. IIII.

IN quo sciēdum est, quòd quamquam hic solum prohibeatur de agris, qui sunt ad segetes, & de vineis. tamen etiam intelligitur de agris ad alia genera terrę nascentium, scilicet ad varios modos leguminum, & herbarū, quæ sumuntur in cibos. non solum etiam vetantur labores in cultura vinearum; sed etiam labores omnium aliarum arborum fructiferarum, quæ in agris sunt sicut olivetorum, & aliarū similium arborum; quoniam fructus istarum erat permittendus colligi a pauperibus, & aduenis in anno illo, sicut fructus vinearum. Nec tamen penitus intelligēdum est de omnibus fructibus terræ, nam si aliquis haberet hortum in domo sua, licebat ei colere illum, & non obligabatur ad faciendum fructus illius communes in anno illo, sicut est de fructibus vinearum, & agrorum, quod patet, quia fructus terræ de quibus hic dicitur, non erant in ciuitate, vel oppidis, nec erāt murati vallo; sed in loco publico, & aperte in agris, vbi bestiæ comedere possint de fructibus, qđ patet, quia dicitur infra, sed erunt vobis in cibū tibi, & seruo tuo, ancillæ, & mercenario, & aduenæ qui peregrinatur apud te, & iumētis, & pecoribus, sed de fructibus qui erant intra ciuitatem in hortis non poterant comedere pecora, & iumenta. ergo istud quod dicitur hic nō intelligitur de fructibus, qui erant intra ciuitatem, vel oppida, sed de illis qui sunt extra ciuitatē sine aliquo muro patētes tam hominibus, quam bestijs agri. Sed aliquis dicet, quòd ex hoc non concluditur debere solum intelligi istud, quod dicitur, de fructibus qui sunt in agris, sed etiam de fructibus qui sūt in hortis extra ciuitatem, vel intra, quoniam satis poterāt isti fructus dari peregrinis, & aduenis, scilicet, quòd permitteretur eis accedere ad tollendum de illis. bestię etiam poterant comedere de his fructibus, quoniam hic non agitur de bestijs agri, scilicet de feris, sed de domesticis, cum dicatur iumentis tuis, & pecoribus, ea autem quę sunt iumenta nostra, & pecora, domestica sunt. his autem satis possunt dari fructus hortorum existētium in ciuitate, & per consequens intelligeretur ēt de illis, quòd non liceat in anno remissionis colere hortos; sed incultos relinquere, sicut agros, & vineas.

Ad hoc respondendum est, sicut ante dicebatur, quòd licebat Iudæis colere terram hortorum suorū, & nō facere fructus communes in anno remissionis, & argumentum factum de bestijs comedentibus fructus semper tenet, & quando dicebatur, quòd non intelligitur de bestijs agri, sed solum de animalibus domesticis, falsum est, quod apparet ex eo, quod habetur Exodi 23. cap. cum dicitur. sex annis seminabis terram tuam, & cōgregabis fruges eius; septimo anno dimittes eam, & requiescere facies, vt comedant pauperes populi mei; & quicquid residui fuerit, edant bestiæ agri, ita facies ī vinea, & in oliueto tuo. Apparet ergo, quòd solū intelligebatur hoc de fructibus, qui erant in agris, & non vallati aliquo muro specialiter, nisi fortè aliqua terra esset, in qua omnes agri vallentur sepibus, vel alijs quibuscūque muris propter bestias agri, quoniam in anno remissionis etiam tales agri relinquendi erant communes hominibus, & bestijs, alioquin fieret fraus isti legi, quia in nullis fructibus obseruaretur, sed omnes fructus essent, sicut fructus hortorum. *Quæ sponte gignit humus non metes*. Dicitur hoc, quia in anno remissionis non colebatur terra, & nihil nascebatur regulariter, sicut alijs annis ex humano artificio, sed quicquid nascebatur, illud per se natū erat, ideo dicebatur sponte natum. & de hoc litera dicit, quæ sponte humus gignit non metes, idest, quòd domini terrarum non colligerent in anno septimo ea, quę nata fuerant per se, sed relinquerent. Contra hoc dicet aliquis haberi immediatè in litera, sed erit vobis in cibū tibi, & seruo tuo, ancillæ, mercenario. non poterat tamen haberi aliquid in cibum ex agro nisi colligeretur.

Respondendum est, quòd domini vinearum, & agrorum in septimo anno poterant colligere de fructibus terræ aliquid ad alimentum suum, & familię, & iumentorum suorum, non tamen colligebant totaliter fructus possessionum suarum, scilicet vinearū, & agrorum, sed colligebant aliquid, & alia permittebant colligenda pauperibus, & alienigenis, & omnibus volentibus colligere, & ad vltimum ipsis bestijs terrę, ita quòd in anno illo, quamquam cuilibet liceret colligere de agro suo fructus, non tamen magis pertinebant ad eum isti fructus, quam ad quemlibet alterum, sed omnibus tam habentibus agros, quàm non habentibus æquale ius erat in fructibus agrorum anno illo, & sic alicui habenti agros nō magis licebat colligere illo anno de fructibus agri sui, quàm de fructibus alienorum agrorum. & hoc modo nemo poterat prohibere alios colligētes in agro suo fructus; quoniam nihil magis iuris ei erat quàm alijs.

Quis esset modus Iudæis comedendi de fructibus agrorum suorum in anno septimo.

In alijs autem annis licebat cuilibet colligere integraliter fructus terrę suę, & prohibere quemlibet alium colligere volentem, quia erat vere dominus fructuum, & sic non cōtingebat alicui in anno septimo, quòd colligeret omnes fructus agrorum suorū; quia etiam omnes alij colligebāt. sed dato quòd nullus accederet ad colligendum de agris alicuius hominis specialis ī anno septimo, sed ipse posset colligere omnes fructus nullo impediente; adhuc non deberet colligere omnes fructus agrorum suorum, sed permittere, vt pauperes colligerent, vel si pauperes non colligerent, quòd comederent bestię agri. & hoc erat non metere ea quę terra sponte gignit, scilicet non metere totaliter, sic declarat litera immediatè cum dicit, & vuas primitiarum tuarum non colliges, quasi vindemiam, quasi dicat, quamquam colligas, tamen non colligas, quasi vindemiator, qui omnia tollit quę in vinea sunt. *Non metes*. Idest non secabis totaliter fruges terræ in anno septimo, sicut in alijs annis, sed aliquid accipies ex illis, & hoc est non metere, vt ponatur exemplum, ꝙ quando aliquis vellet accipere in anno septimo de frugibus terrę suę, non debebat totaliter secare; sed aliquid accipere in cibum, & permittere alijs accipere. & iterum cum opus sibi esset habere magis de frugibus, quòd mitteret ad agrum suum; & secaret partē frugum, & sic nunquam semel omnia præscinderet quæ erant in agro suo; sed solum ad necessitatem cibi acciperet aliquid, permittendo alia hominibus, & iumētis. Cum vero agri alicuius hominis hoc modo demessi

demessi essent, poterat mittere ad agros aliorũ (quia omnia erant communia) nullum agrum totaliter sibi accipiendo, sed assumẽdo pro vsu quotidiano, vel aliquorum dierum aliquid necessarium. *Et vuas primitiarum tuarum non colliges*. Vocantur vuæ primitiarum illę, quas aliquis accipiebat in illo anno septimo de agris suis. Et dicunt aliqui, quòd vocantur vuæ primitiarum; quia sunt sponte natę sine aliquo labore, & artificio dominorum agrorum, & isto modo dicũtur esse omnes fructus pertinentes ad primitias: nam sacerdotibus tribuuntur primitiæ, vt habetur Numeri 18. cap. ipsi tamen nihil omnino laborant in cultura pro fructibus terrę.

Quo vocẽtur vuę primitiarum vuę illæ q̃ colligebãtur in anno septimo.

Sed dicendum est, quòd isto modo non conueniẽter vocantur vuæ primitiarum, quia eodem modo vocarentur vuæ decimarum: nam sicut nihil sacerdotes laborãt pro fructibus agrorum, de quibus habent primitias; ita nihil laborant Leuitæ pro fructibus agrorum, de quibus habent decimas. ergo æqualiter secũdum hoc poterunt vocari vuę primitiarum, vel decimarum.

Sed dicendum est, quòd vocantur vuæ primitiarũ alio modo, scilicet, quòd sicut primitiæ, dicuntur esse fructus primi percepti de terra; vt patet supra 23. cap. vbi dicitur, quòd antequam darentur primitiæ frugũ nõ licebat facere de nouis frugibus panes, aut pultes, vel polẽtam, ita in isto anno remissionis quamquam essent fructus communes, tamen antequam aliquis quicquam de eis acciperet, ipse dominus terrę sumebat partem, & illud vocatur primitia, quia primo de fructibus accipitur. Et hoc valde rationabile est, scilicet, quòd quamquam liceret cuilibet in anno illo accipere de fructibus agri alterius, tamen fieret aliqua excellentia ipsi domino agrorũ, vt prius aliquid de agris sumat quam cęteri, & tunc cõcordat litera quę dicit, vuas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam, scilicet, quòd cum ipse dominus agri prius colligeret de agro suo vuas, quam aliquis alius; poterat colligere omnes vuas nihil relinquendo pauperibus terræ, & bestijs agri, ideo dicitur, quòd quãquam primo colligat, tamen non debet colligere tanquam vindemiam, sed aliquid dimittere. Alio modo potest intelligi, quòd vuæ quas colligebat dominus quilibet agri de possessione sua, erant vuæ primitiarum, idest erant vuæ tanquam primitia. Nam sicut cum dabatur primitia, non dabantur omnes fruges, vel vuę, sed aliquid de illis, ita cum dominus agri colligeret fructus de agro, nõ debebat colligere omnes fructus, sed partem illorum, & sic vocarentur vuæ, vel segetes primitiarum.

Hoc namque quod dicitur de vuis, de segetibus ẽt intelligendum est, quoniam eadem ratio est in vtrisque, & sic vocabuntur vuæ, & segetes primitiarũ cõmuni nomine, & non loquitur hic de primitijs litera, quę dandæ erant sacerdotibus.

Et si aliquis obijciat contra istum modum exponẽdi, quòd etiam poterunt vocari vuæ, vel segetes decimarum, sicut primitiarum, quia etiam in decimis nõ tolluntur omnes fructus; sed solum decima pars.

Dicendum, quòd non poterant vocari istę vuæ, vel segetes decimarũ, quia in decimis certa pars fructuũ datur, scilicet decima, in primitijs autem non est determinata quantitas, sic autem erat de fructibus, quos percipiebat dominus de agris suis; quia non erant determinati, sed suscipiebat quotidie id, quod erat sibi necessarium, hoc autem incertum erat. Erat autem modus accipiendi vuas, sicut de segetibus dicimus.

F *An in anno septimo remissionis, & in Iubileo, primitiæ, & decimæ soluerentur sacerdotibus, & Leuitis, & quomodo poterant viuere, si non darentur eis, cum solum sustentarentur de hoc. Quæst. V.*

CIRCA hoc autem, quod hic dictum est de primitijs considerandũ est, quòd quamquã istæ primitiæ de quibus hic dicitur, non sint aliqua iura debita Deo, sed sũt fructus quos percipit ipse dominus agri, tamen in anno isto septimo primitiæ Domino soluebantur, decimæ autem nõ. Quod patet. Primò de primitijs, erat enim triplex genus primitiarum. Primæ erant quæ soluebantur in festo azymorum. Secundo in festo pentecostes. Tertio soluebantur a Iudæis collectis iam fructibus suis, quod erat per tabernaculorum festum. De primis apparet, qm̃ dicitur supra 23. cap. q̃ quolibet anno Iudęi facerent festum azymorũ, quod incipiebat die quĩtadecima mensis primi, s. Martij, & in die sequenti, s. sextadecima tollebant manipulos spicarum ad sacerdotes in primitias, & vnum de illis leuabat sacerdos coram Domino faciens cęremonias, sicut ibidem habetur: sed in quolibet anno celebrabatur festum azymorum, ergo in quolibet anno offerebantur primitię spicarum in eo, & sic in anno septimo, nam etiam in illo fiebat festum azymorum. Et si aliquis dicat, q̃ in isto anno q̃q̃ fieret festum azymorum, tamen non consecrabatur manipulus primitiarũ coram Domino. Dicendum est hoc esse irrationabile. nã cum ista lex cũ omnibus cæremonijs suis daretur pro quolibet anno nisi fortè assignaretur aliqua causa specialis, propter quam talis consecratio primitiarũ deberet intermitti; non debet concedi, q̃ intermittatur, sed non apparet aliqua talis causa, ergo non est hoc concedendum. Itẽ patet necessario, q̃ in anno septimo fieret ista oblatio primitiarum coram Domino, & dicitur supra 23. cap. panem, & polentam, & pultes non comedetis ex segete, vsque ad diem qua offeretis ex ea Deo vestro, preceptum est sempiternum in generationibus cunctisque habitaculis vestris, sed in anno septimo remissionis Iudæi comedebãt fruges de agris suis, sicut hic dicitur. ergo oportet, quòd in eodem anno prius Domino offerrent manipulum spicarum in primitias. Secundum genus primitiarum est in festo Pentecostes, & tunc offerebantur duo panes Domino de qualibet domo, & continebat quilibet eorum vnam decimam farinæ. Sed istud festum Pentecostes erat quolibet anno, cum quolibet anno offerrentur panes primitiarũ. ergo in anno remissionis hoc fieret. Item patet ex ratione supra posita, quia sicut non licebat de spicis nouis facere polentam, vel pultes, quousque Domino offerretur manipulus spicarum; ita non licebat comedere de panibus nouis, donec offerrentur panes primitiarum. ergo in anno septimo poterant immo necesse erat offerre primitias panum, quę erant secundæ.

G

H

I

Triplex erat genus primitiarum.

Tertium genus primitiarum erat in illis, quas soluebant populares sacerdotibus, collectis omnibus fructibus: has autem soluere poterant in anno septimo remissionis; quoniam primitiæ non erant determinatæ ad aliquam quantitatem, sed quantumcunque aliquis obtulisset, sufficiebat, ideo quantumcunque esset aliqua pars fructuum illius anni, poterant dari primitiæ.

K

Primitiæ soluebant in anno 7. remissionis.

Sed de his primitijs non apparet, ita necessariò, q̃ dari deberẽt, sicut de duobus generibus primitiarum supra positarum: immo dicet aliquis, quòd non dabãtur, & causa huius est, quoniam primitias aliquis dat de fructibus suis: sed in septimo anno remissionis fructus nullius erant, sed communes omnibus, tam hominibus, quàm bestijs: ideo non erat conueniens, quòd

quòd aliquis daret primitias. nam si aliquis deberet dare primitias de fructibus alicuius agri, ergo omnes Iudæi deberent dare primitias de agro illo. Sed hoc nullo modo potest stare, quia est absurdum scilicet, quod omnes homines habitantes in terra promissionis darent primitias de eodem agro: nam tunc nullus ager sufficeret etiam ad hoc, quòd daret quilibet vnam spicam. Simile argumentum, est de vuis. & sicut dicitur de vno agro, ita dicendum est de omnibus, scilicet quod de quolibet agro deberent dare primitias omnes, qui erãt in terra promissionis. & hoc iam magis absurdũ est, quia tunc non essent fructus ad hoc, quòd de eis possent dari primitiæ. & posito, quòd quilibet daret primitias, cederent omnes fructus in primitias, & nihil maneret pro popularibus ad cibum. Consequentia autem ista patet, quia primitiæ dantur ab illo, qui dominus est fructũ: sed in anno septimo nullus erat dominus (quia erant fructus communes) vel si aliqs esset dominus omnes erant domini æqualiter: ideo vel nullus offerret primitias, vel si vnus offerret, omnes deberent offerre, quia non erat magis vnus dominus aliquorum fructuũ, quàm alius. Itẽ patet hoc, quoniam primitiæ dabantur sacerdotibus, vt inde alerentur, quia ipsi non habebant aliquam sortem, vel distributionem; aut diuisiones inter alios Israelitas, vt patet Nume. 18. & 35. cap. & Deutero. 18. cap. Sed in anno septimo remissionis cessabat ista causa, quoniam Israelitę nihil proprium habebant in fructibus, sed omnibus communicabantur. ergo etiam ipsi sacerdotes poterant colligere de fructibus agrorum, sicut alij, & non deberentur eis primitiæ. Ad hoc respondendum est, quod primitiæ in quolibet anno soluebantur. & quando dicitur, quòd non poterant solui in isto anno septimo, quia vel omnes Israelitę soluerent de eodẽ agro, vel nullus. negandum est hoc; & dicendum, quòd in anno septimo remissionis quilibet dominus agrorum soluebat de agris suis aliquas primitias. Et quando dicitur, quòd fructus pertinebant ad omnes æqualiter, ergo vel omnes soluebant, vel nullus. dicendum est, quod quamquam fructus quantum ad hoc, quòd sumerentur in cibos, essent communes omnibus, tamen domini agrorum habebant in hoc aliquod priuilegium, & excellentiam super omnes alios, quia ipsi primo accipiebant de fructibus agrorum suorum aliquid, quod volebãt, tamquam in primitias sibi in signum dominij agrorum, & postea omnes alij accipere poterant libere. hoc significatur cum dicitur, & vuas primitiarum tuarum non colliges, quasi vindemiam. & sicut dabatur hoc dominis agrorum, ita pertinebat ipsis specialiter quòd soluerent primitias de fructibus. & hoc est valde rationabile.

Ad alterum argumentum, quando dicitur, quòd fructus in anno septimo erant communes omnibus, & poterant siue sacerdotes, siue omnes alij colligere, quidquid vellent de illis. Respondendum est, quod sacerdotes vacabant diuinis ministerijs, & non poterant insistere collectioni frugum de agris, vel vuarum. Ideo rationabile erat, quòd populares offerrent primitias.

De Leuitis autẽ non est tanta ratio, quòd ipsi haberent iura sua, scilicet decimas, quia non vacabant ministerijs diuinis, sicut sacerdotes, potissime quando erant in terra promissionis. Nam cum essent in deserto magis laborabant Leuitæ, quam sacerdotes, quia sacerdotes non ministrabant in sacrificijs, cum nunquam fuerint facta sacrificia in deserto, nisi in monte Synai, toto autem alio tempore vacauerunt ministrationes, vt declaratum fuit supra 9. capi. Leuitę autem magnos tunc habebant labores in portando omnia, quæ erant in Sanctuario, per totum desertum, &

...deserto ...is labo ...nt Le- ...quam ...rdotes

A frequenter fiebant motiones, & ipsi singuli accipiebant ea, quæ sibi constituta erant de vtensilibus, & partibus Sanctuarij, atque portabant vsque in locum illum in quo castra figenda forent. habebant etiam laborem de portãdo tabernaculum, cum castra mouenda forent, & erigendo cum castra metarentur. & hoc singuli Leuitarum circa officia sua, vt patet Nume. 3. & 4. capitu. Cum vero in terram promissionis ventum est, dedit Dominus requiem Israeli, & labor econtrario factus est. Nam ipsi sacerdotes incęperunt ministrare, cum omnes leges ceremoniales potissime sacrificiorum ceperint obligare post ingressum in terram promissionis: Leuitæ autem è contrario inceperunt requiescere, quia iam
B Sanctuarium Domini non erat mouendum de loco ad locum, ideo nullum de prioribus officijs eis manebat. sic habetur. 1. Paralipome. capitu. 23. cum dicitur: dixit enim Dauid. requiem dedit Dominus Deus Israel populo, & habitationem Ierusalem vsque in æternum: nec erit officij Leuitarum, vt vltra portent tabernaculum, & omnia vasa eius ad ministrandum. magis ergo poterant Leuitæ colligere fructus agrorum in anno septimo quàm sacerdotes, cũ minus vacarent cultui diuino.

Nunc autem de decimis dicendum est, quòd non soluebantur in anno septimo remissionis. Causa est: quia dato, quòd Israelitæ vellent soluere, nullo modo poterant, quia decimæ dicunt certam partem rei, scilicet vnam de decem. & ideo ad hoc, quòd detur de-
C cima pars rei, oportet quòd primo cognoscatur quantitas eiusdem totaliter, alioquin nesciebatur quid sit decima eiusdem, nec quarta, nec medietas. sed in anno septimo remissionis non poterat sciri quantitas omnium fructuum determinate, sicut in alijs annis. Nã in quolibet præcedentium sex annorum quilibet Israelita colligebat omnes fructus suos, & tunc cognoscebat quantitatem eorum, & dabat decimam. In anno autem remissionis non poterat dari decima, quia nõ cognoscebatur quantitas istorum fructuum. nam a principio stantibus omnibus fructibus, vel maiore parte illorum, poterat quilibet dominus fructuum dare decimam partem illorum: tamen nesciebat, quæ esset decima. cum vero peruenisset ad consum-
D mationem fructuum, nec erant fructus ad soluendũ decimam, etiam si dominus soluere vellet, nec sciri poterat vllomodo determinata quantitas eorum, quoniam non solum dominus agri acceperat de fructibus, sed etiam omnes alij, & etiam bestiæ terræ. non ergo poterant Iudæi vllo modo in anno remissionis soluere decimam: poterant tamen soluere primitias, & soluebant, quia de hoc non requirebatur determinata quantitas, sicut in decimis. de his satis dictum fuit Exod. 23. capitu.

Sed quæret aliquis, cum Leuitæ solum sustentarentur de redditibus decimarum non habentes aliquid alterum inter filios Israel, vt habetur Numeri decimooctauo capitulo, cum dicitur. filijs Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionem,
E pro ministerio, quo seruiunt mihi: nihil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorum, & necessaria separaui, sed in anno isto septimo remissionis non habebant aliquid de decimis: ergo nihil omnino habebant, vnde viuerent in anno illo. De sacerdotibus autem non est sic, quia ipsi in anno illo habebant multa iura, scilicet primitias, quæ in illo anno soluebantur, & vota, & redemptiones primogenitorum, & sacrificia, cęteraque sacerdotalia iura: nihil namque eis diminuebatur de redditibus aliorum annorum. Respõdendũ est, quod Leuitæ quamquàm non haberẽt in anno septi-

Decimę non soluebantur in anno septimo remissionis.

mo aliquid de iuribus suis tñ sufficienter sustentabantur, & hoc, quia fructus anni sexti præcedentis anni remissionis erat vberrimus, qui sufficiebat pro tribus annis. s. pro anno sexto, in quo fructus colligebantur, & pro anno septimo, in quo nihil colligebatur, nec colebatur, & pro anno octauo quousque comederēt de frugibus nouis. Cum ergo abundantissima iura essent decimarum in anno sexto, sufficientia pro annis tribus, etiam si in anno septimo nihil haberent, iã habebunt vnde viuerent. de quo habetur infra in litera cum dicitur, ꝙ si dixeritis quid comedemus anno septimo, si nõ seruerimus, nec collegerimus fruges nostras: dabo benedictionem meam vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorũ, seretisque anno octauo, & comedetis veteres fruges vsq; ad nonum annum, donec noua nascantur, edetis vetera. habebant aũt præter hoc Leuitæ in anno septimo alium modum sustentationis, quia omnes fructus terræ erant illo anno communes: ideo poterãt ipsi colligere, sicut omnes alij id, quod sibi sufficeret in cibos. *Non colliges quasi vindemiam.* Refertur hoc ad dños vinearum, quibus dabatur in anno septimo, ꝙ colligerent primo fructus de agris q̃ aliqui alij, & tñ non debebant colligere eos, sicut vindemiam, idest, sicut alijs annis qñ vindemiabant, quia tunc nihil relinquebant in vineis semel omnia colligentes: nunc vero non fiebat sic, sed dñi vinearum accipiebant de vineis suis, siue oliuetis aliquos fructus ad quotidianum vsum, vel ad faciendum parum de vino, alios autem relinquebant ceteris volentibus. *Annus enim requietionis terræ est.* Ista est causa superiorũ. s. non colliges fruges totaliter de terra tua, nec totaliter vuas de vinea, quia iste annus septimus est annus requietionis terræ, s. in quo terra quiescit. & est sensus. in isto anno septimo tu nihil laborasti in terra, cum sit annus requietionis terræ, sed fructus solent prouenire propter labores agricultiuos: ergo tu nihil debes habere in isto anno septimo magis quàm alij, cum nihil laboraueris. *Sed erit vobis in cibum.* Hic loquitur ad omnes tam ad ipsum cuius agri sunt, quàm ad omnes alios pauperes, & diuites, qui sunt in terra. omnibus quippe eo anno licebat recipere de fructibus terræ æqualiter. nam quamquàm istud festum fuisset introductum, & cæremonia ista anni remissionis, ꝑ pauperes: tñ non solum pauperibus licebat de fructibus diuitum accipere, sed etiã diuitibus ad inuicem licebat accipere de fructibus, quoscunque inuenissent in terra. *Tibi, & seruo tuo, & ancillæ.* Quamquàm essent fructus communes in anno septimo, tamen isti primo pertinebant ad ipsum dñm agri, quàm ad aliquem alium, qui colligebat, ꝓ se, & pro tota familia sua. s. filijs, & filiabus, & vxore, q intelliguntur nomine ipsius. etiam pro reliqua parte familiæ, quę ad ipsum tantum non pertinet. s. pro seruis & ancillis. Et sciendum quòd in hoc quod dicitur hic. erit vobis in cibum tibi, & seruo tuo. denotat aliquid speciale: nam in omnibus alijs annis fructus, quos colligebat dñs, erant in cibum seruo, & ancillæ, quia isti non habebant aliquid vnde sustentarentur, nisi id quod dñs eorum illis tribuisset, quia serui sunt res dñorum suorum. In hoc ergo anno septimo non dicitur, quod sint cibi isti dño, & seruis, tanquam in alijs non essent, sed quia nunc speciale aliquid est, quia in alijs annis non licebat seruo accipere aliquid de fructibus terræ (sed pertinebant ad dñm) nisi dñs iuberet. Nunc vero licitum erat seruo accipere quãtumcunque vellet de fructibus agrorũ dñi sui, & ad libitũ suum comedere. quod patet, quia in omnibus alijs licebat accipere fructus illius anni, vbicunque inuenissent, quia communes erant. ergo seruus a fortiori posset accipere de fructibus agrorum dñi sui, cum magis

In anno remissionis, & iubileo habebant serui libertatem ad comedendum & nõ in alijs annis.

F iste pertineat ad dñm suum, quàm alij. Etiam patet, quia licebat seruo accipere quantumcũq; vellet de fructibus agrorum, qui non sunt dñi sui. ergo liceret a fortiori de agris domini sui. & sic erat iste annus ad magnam libertatem seruorum quantum ad cibos. s. ꝙ sicut dies septimus pertinebat ad refrigerationem seruorum quantum ad quietem. s. ꝙ nullum opus facerent (vt habetur Exo. 20. cap. cum dicitur. septimo autem die sabbati Domini Dei tui, non facies omnẽ opus tu & filius tuus, & ancilla tua, iumentum tuũ, & aduena, qui est intra portas tuas. & Exo. 23. dicitur. sex diebus operaberis, septimo die cessabis, vt requiescat bos, & asinus tuus, & refrigeretur filius ancillæ tuæ, & aduenæ) ita in anno septimo remissionis erat
G festum, in quo refrigerabantur serui, & ancillæ, quantum ad cibos, quia licebat eis amplius assumere, q̃ cõsuetum esset, scilicet quantum ipsi vellent. *Et mercenario suo.* Mercenarij pertinent ad eandem legem, ad quam pertinebant serui & ancillæ, scilicet aliquo modo ad familiam dñi quantum ad hoc, quòd comedunt de cibis, quamquàm ad alterum multum differũt, scilicet, quòd serui totaliter domini sui sunt, mercenarij autem liberi sunt, & non pertinent ad eum cuius sunt mercenarij, nisi inquantum seruiunt pro mercede. & propter hoc supra 22. cap. quando agebatur de cibis sanctificatis dictum est, quòd serui poterant comedere de sanctificatis sacerdotum dominorum suorum, & mercenarij non poterant comedere de illis cibis: in anno tamen septimo nihil differe-
H bat de mercenarijs, & seruis, quia omnibus licebat comedere de fructibus terrę cum communes essent. *Et aduenæ, qui peregrinatur apud te.* Idest etiam isti fructus anni septimi erunt communes aduenis, qui peregrinantur in terra Israel. vocantur autem hic aduenæ illi, qui veniebant de Gentilitate ad Iudaismum, vt colerent Deum Hebræorum. dicebantur autem ipsi peregrinari apud Israelitas, quia manebant tamquam peregrini apud eos. Erat enim apud eos peregrinatio duplex, scilicet a terra sua, & a cultu deorum suorum. Expressit autem Deus hic de aduenis propter duo, Primo quia ipse iusserat pietatem esse habendam ad aduenas, vt habetur Deuteronom. capit.
I 10. cũ dicitur. facit iudicium pupillo, & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum: & vos ergo amate peregrinos, quia ipsi fuistis aduenæ in terra Aegypti. Iubebat etiam Deus, quòd nulla eis afflictio inferretur, vt habetur Exodi 22. capitu. cum dicitur. aduenam non contristabis, nec affliges: aduenæ enim ipsi fuistis in terra Aegypti. Iussit ergo hic Deus eodem modo esse ad eos pietatem habendam, scilicet vt permitteretur ipsis colligere de fructibus terrę in anno septimo.

Alia autem causa, & principalior huius expressionis est, scilicet quòd Deus non dederat aduenis priuilegium, vt gauderent duobus bonis, ad quæ constitutus erat annus remissionis: ideo nisi exprimeretur, quòd gaudere deberent hoc priuilegio anni septimi,
K quod erat in communitate fructuum; intelligeretur quòd non deberent gaudere. expressum est ergo propter hoc.

Peregrini non gaudebant duobus priuilegijs, quę erant in anno remissionis, & iubileo.

Quòd autem aduenæ non gaudeant principalibus priuilegijs anni remissionis, apparet, quia illa sunt duo, scilicet eripi a seruitute, & liberari a debitis contractis ex mutuo. Primum non habebant, quia si vẽderentur Iudæis in seruos, non liberabantur in anno septimo; nec in quinquagesimo qui erat iubileus, sed manebãt serui vsque in æternum. sic patet infra in litera, cum dicitur, seruus, & ancilla sint vobis de nationibus, quæ in circuitu vestro sunt, & de aduenis, qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his

natu

nati fuerint in terra vestra: hos habebitis in famulos, & hæreditario iure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum.

Secundum priuilegium anni remissionis erat in liberatione à debitis, quæ contrahuntur ex mutuo. & hoc non gaudebant aduenæ, sed soli Iudæi ex genere. vnde semper manebat debitum apud istos, quamquàm veniret annus remissionis, vel iubilei. sic patet Deuteronom. 15. cap. cum dicitur. septimo anno facies remissionem, quæ hoc ordine celebrabitur: cui debetur aliquid a proximo, vel amico, ac fratre suo, repetere non poterit: quia annus remissionis est Domini: a peregrino & aduena exiges: & ciuem & propinquum repetendi non habebis potestatem. *Iumentis tuis & pecoribus omnia, quæ nascuntur præbebunt cibum.* Idest omnia terræ nascentia anni septimi præbebunt cibum tibi, & seruo tuo, & ancillæ, & mercenario, & aduenæ, & iumentis atque pecoribus. in quo innuitur, quòd fructus anni septimi debent esse communes tam hominibus quàm bestijs. sed in hominibus adhuc omnibus statibus, & professionibus debēt communicari: in bestijs etiam non solum domesticis animalibus, sed etiam feris communicabantur fructus anni septimi. Quamquam ista duo, quæ ponuntur hic, scilicet pecora, & iumenta magis pertineant ad domestica, quàm ad fera: nam iumenta vocātur domestica animalia, quæ ad solum adiutorium pertinent, & non ad cibum, sicut equus, & mulus, & asinus, & camelus. pecora autem sunt, quæ ad cibos pertinent, vt oues, capræ, & boues. Alia autem litera habet. *Iumentis, & bestiis.* Vbi nos dicimus. *Pecoribus.* Et tunc magis clarum est, quòd intelligatur de feris domesticis, quia feræ bestiæ vocantur: quomodocunque tamen ponatur, necessarium est intelligi de bestijs feris, vt habetur Exodi 23. capitu. cum dicitur, sex annis seminabis terram tuam, & congregabis fruges eius: septimo autem anno dimittes eā, & requiescere facies, vt comedant pauperes populi tui, & quidquid reliqui fuerit edant bestiæ agri. sed manifestum est bestias agri solum nominari feras, quoniam alia vocantur animalia domestica.

Fructus anni septimi debent esse communes, & hominibus, & bestijs.

De iubileo.

De eo dil. 1. cap. quis aliquādo. & item in Leuitico.

Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, idest septies septem, quæ simul faciunt quadragintanouem: & clanges buccina mense septimo, decima die mēsis, propitiationis tempore in vniuersa terra vestra. Sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ. Ipse est enim iubileus. Reuertetur homo ad possessionē suā, & vnusquisque rediet ad familiam pristinā: quia iubileus est, & quinquagesimus annus. Non seretis, atque metetis sponte in agro nascentia: & primitias vindemiæ non colligetis ob sanctificationem iubilei: sed statim ablata comedetis. Anno iubilei redient omnes ad possesiones suas.

De solennitate anni quinquagesimi, q. d. iubileus.

Numerabis quoque tibi. Supra actum est de solennitate, quæ erat in septimo anno, scilicet, remissionis. hic autem agitur de solennitate anni quinquagesimi, qui dicitur iubileus.

Pro quo considerandum est, quòd annus iubileus durabat etiam per totum annum septimum, & erat

A iubileus maximum festorum, quod patet quantum ad ea, quæ fiebant in ipso. nam in anno remissionis liberabantur homines a seruitute, & a debitis. sed non erat ista perfecta liberatio. In anno autem iubileo ab omnibus perfecte liberabantur. patet de seruitute, si tamen accepisset seruus a domino suo vxorem, & cū esset in seruitute filios genuisset, non poterat exire in anno septimo cum vxore, & liberis, sed manebāt liberi, & vxor apud dominum. si tamen ipse seruus vellet apud dominum suum manere vsque ad annū iubilei, exibat liber cum filijs, & vxore. Inducebatur ergo perfecta libertas in anno iubilei, quod non fiebat in anno septimo remissionis. Idē aūt erat quātum ad debita, siue venditiones possessionū īmobiliū. nā
B in anno septimo remissionis non redibat res vendita ad dominum, nisi eam precio dato redimeret. In anno autem iubilei sine aliquo precio redibat omnis possessio vendita ad principalem venditorem. erat ergo iubileus maximum festorum. de hoc patet infra in litera.

De festo seu anno iubilei, quomodo est maximum festum propter maximas libertates. Et quomodo computatur varie a diuersis. Et an coincidat annus septimus remissionis, & iubilei. Quæst. VI.

SCIENDVM aūt circa hoc, ꝙ iubileus dr̄ annus quinquagesimus, vt hr̄ ī. Sed dupliciter computatur quinquagesimus. Quidam. n. computant eum quinquagesimum inclusiue, alij aūt
C exclusiue. & hoc quia ista computatio ponit hic ꝑ septem hebdomadas annorum, & finitis eis erat iubileus. faciunt aūt septem hebdomadę quadragintanouem dies. & quia hic computant hebdomadæ annorū, facient septem hebdomadę quadragintanouē annos. In fine aūt harum hebdomadarū quidam ꝯstituebant annū iubileum. s. in vltimo anno, qui erat quadragesimusnonus. sed vocant eum quinquagesimū computando inclusiue duos annos iubileorum. s. annum primum iubilei, & septem hebdomadas annorum, q̄ faciunt quadragintanouē annos. & sic cū illo primo iubileo præcedente erant quinquaginta anni. Hoc tñ mō necesse est quēlibet annū iubilei bis cōputare. Secundum istam positionē dicendū est, ꝙ an-
D nus septimus remissionis, & iubileus coincidunt, qa cū in quolibet septenario fiat vnus ann⁹ remissionis. s. in fine illius septenarij, necesse est, ꝙ cū cōputarent septē hebdomadæ annorū, ꝙ in fine cuiuslibet fieret vnus annus remissionis, & in fine septimę hebdomadę annus quoque remissionis erat. & tunc cum vltimus annus istarum hebdomadarum sit iubileus, erūt idem annus iubileus, & annus septimus remissionis sm̄ istam positionem. Alia aūt positio est, ꝙ annus iubileus sit quinquagesimus, non computando annum iubilei præcedentis, sed ponendo vnum eorum exclusiue. & tunc fiebat sic ꝙ acciperent septem hebdomadæ annorum, quę faciunt annos quadragintanouem, & in sequenti anno, qui erat quinquagesimus, esset iu-
E bileus. Et ista positio erat vera, & rationabilior q̄ pręcedens, qm̄ sm̄ positionem præcedentem non erat annus quinquagesimus iubileus, sed annus quadragesimusnonus: cum in fine septem hebdomadarum annorum fieret iubileus, & in fine erat iubileus, scilicet, in vltimo anno. Item si aliquis dicat, quòd hoc modo computando annus iubileus erat quinquagesimus, quia computabatur inclusiue cum iubileo præcedenti. non potest stare, quia tunc necesse est, vt quilibet annus iubilei bis computaretur, quia repugnat rationi numeri. Nam in numeris continuis nūquam idem numerus bis assumitur, aut

nunquam

nunquam eadem vnitas computatur in numero præcedente, & subsequente, quia tunc minus esset numerus quàm denominaretur. & hoc non conuenit. Etiam quia hoc modo non diuideretur totum tempus per quinquagenarios annorum, sed per quadragenarios, & nouenarios. quod falsum est, quia iubileus vocatur annus quinquagesimus. ergo cum totum tempus Iudæorum diuidatur per iubileos, sicut illud diuidit Eusebius in Chronicis, & Iubileus sit quinquagesimus annus. necessarium est, quòd diuidatur totum tempus Iudæorum per quinquagenarios annorū. & hoc satis significat litera, cum dicat. numerabis septē hebdomadas annorum, quæ simul faciunt annos quadragintanouem, & clanges buccina mense septimo decima die mensis. & postea sequitur: sanctificabisque annum quinquagesimum. ergo videtur quòd post illas septem hebdomadas annorum annus sequens esset iubileus. Et secundum hoc dicendum est, quod quandocunque esset iubileus, necesse erat duos annos remissionis simul esse. s. vnum post alterum. quod patet, quia annus quadragesimusnonus erat remissionis, cum sit septimus diuidendo quadragesimumnonum per septem septenarios: & annus quinquagesimus sequēs est iubileus. ergo duo anni remissionis simul erant, & in his duobus annis nihil colligebatur, nec agri colebantur: sed erat sicut in omnibus alijs annis remissionis. Sed in hoc etiam patet, quia supra dicebatur, quòd annus iubileus, & annus remissionis non sint simul. s. in fine hebdomadę septimæ in anno quadragesimonono. Nam si tunc esset iubileus, non oportebat, quod diceretur, quod in illo anno non araretur, nec colerētur agri, nec colligerentur fructus, vt fiebat alijs annis; quia ex eo quod erat tunc annus remissionis, satis apparebat nihil horum esse faciendum. dicitur tamen hic, quòd non fiet aliquid istorum propter sanctificationem iubilei. ergo apparet annum iubilei esse distinctum ab anno remissionis, & consequenter apparet eum esse annum quinquagesimum vltra septem hebdomadas annorum. Quæ autem dicta sunt. s. quòd annus iubilei esset semper post annum remissionis, & ita essent duo anni remissionis coniuncti, non tenet verum generaliter, nisi annus iubilei tollatur de computatione, alioquin variabitur, & patet. Quando enim Iudæi cœperunt obseruare leges istas datas a Deo, inceperunt simul. s. eodem anno, quia omnes leges ad hoc obligabant, quod inciperant eas obseruare Iudæi, postquam essent in terra sua pacifice, vt patet Deut. 12. ab illo ergo anno, quo inciperent esse in pace, inciperet obseruatio omnium legū. ille ergo esset annus, quo cōputari inciperent septem anni ad habendum annum remissionis, & in quo inciperent computari hebdomadæ annorum ad faciendum annum sequentē post septem hebdomadas iubileum. Hoc supposito cum in quolibet septenario sit annus vltimus annus remissionis, computatis septem septenarijs, quæ faciunt quadragintanouem annos, oportet quod vltimus annus horum, idest quadragesimusnononus sit annus remissionis, & sequens annus, qui est quinquagesimus, erit annus iubileus. & sic sunt isti duo anni coniuncti.

Anni Iudæorū diuidebātur per quinquagenarios.

An sit verum, quòd semper essent duo anni remissionis coniuncti.

Sed tunc manet dubium, quia aut iste annus quinquagesimus, qui erat iubileus, & erat primus post annum remissionis, computabatur primus pro sequēti septenario ad faciendum annum septimum remissionis; aut non, si computaretur vt primus, non erat verum; quod quando veniretur ad sequentem iubileum, esset annus remissionis coniunctus ad annum iubilei, annus quadragesimusoctauus esset annus remissionis, & esset iubileus in anno quinquagesimo: & ita maneret vnus annus inter annum iubilei, & remissionis, & sequenti iubileo essent duo anni intermedij, & in

F alio tres, in alio quatuor: & successiue veniretur ad hoc quod annus remissionis, & iubilei essent idem annus: & in sequenti iubileo essent coniuncti isti duo anni, scilicet annus quadragesimusnonus esset remissionis, & annus quinquagesimus esset iubileus. & ita fieret continue ista variatio. Hæc autem plane apparent computanti septenarios, qui pertinent ad annos remissionis, & quinquaginta annos, qui complent iubileum. fit enim tota diuersitas, quia iubileus excedit in vno anno ad septenarios remissionis. Et ideo si in vna computatione excedit iubileus vno anno ad septenarium remissionis, computando semper pro iubileo quinquaginta, & pro septem septenarijs remissionis quadragintanouem, excedet in secunda per duos annos, & in tertia per tres, & sic

G consequenter. vnde in sequenti computatione complebitur septimus septenarius anno quadragesimooctauo, & in alio anno quadragesimo septimo; & sic semper descendendo. Si autem annus quinquagesimus, qui est iubileus, in illa prima vice non computetur, vt annus primus sequentis septenarij remissionis: sed annus sequens, idest quinquagesimusprimus sit, in quo incipiat computari sequens septenarius remissionis, manebit semper idem ordo, scilicet quòd cum septem septenarij faciant quadragintanouem, quòd annus quadragesimusnonus erit annus remissionis; & annus sequens quinquagesimus erit annus iubilei. & hoc est quod ponebat opinio præcedens. Sed tunc manet dubium quid horum sit verius. Dicendum, quòd vtrunque poterat tolerari,

H quia non apparet expresse contra sacram Scripturā.

Sed rationabilius est dicendum, quòd non incipiebat semper computatio annorum quinquaginta pro iubileo, & computatio septenariorum remissionis in eodem anno, & ratio est, quia Deus iussit computari septem annos ad hoc, quòd septimus annus esset annus remissionis, & tamen computando per primam opinionem intermitteretur vnus annus, qui non computaretur, scilicet ipse annus iubilei. ergo nō potest stare. nam cum Deus iubet computari septē annos iubet diuidi totum tempus per hebdomadas annorum; & tamen si intermitteretur vnus annus, nō esset diuisio totius temporis per septenarios: ideo nullus annus intermittitur.

I Secundo, quia hoc esset ponere aliquid sine causa. Nam Deus iussit diuidi tempus per septenarios, & in alijs septenarijs ponitur totum tempus continuum. quòd autem statim post iubileum fiat omissio vnius anni, scilicet ipsius quinquagesimi, videtur esse irrationabile: cum non appareat causa aliqua.

Tertio, quia hoc erat in præiudicium pauperum. Nam ideo fuit annus septimus introductus, vt in eo tollerentur debita, & liberarentur homines a seruitute. & quanto istud tempus erat minus, tanto erat lex fauorabilior: nam si esset remissio de quinquennio in quinquennium, esset fauorabilius, quàm si esset de septennio in septennium: & tamen computando sic

K fieret aliquādo remissio illa ad octo annos, quod erat tempus prolixius. ideo debebat fieri computatio continua per septenarios non subtrahendo aliquem annum. Quarto, quia videtur esse inutilis sic vnus annus remissionis. nam si annus quadragesimusnonus esset remissionis, & annus quinquagesimus iubilei: cum quidquid remittitur anno septimo, remittatur in iubileo, & aliquid plus: videtur quòd superuacuus esset ille annus remissionis; cum in sequēti anno omnia hęc remittenda forent. Ideo rationabilius videtur dicendum, quod computatio fiebat continua annorum, & quod non erat annus remissionis coniunctus semper iubileo. *Numerabis quoque tibi septem hebdomadas*

Modus ad inuestigandum festū iubilei.

domadas annorum. Hic ponitur modus ad inuestigandum festum iubilei, ſcilicet, quòd poſt vnum annū iubilei accipiantur ſeptem hebdomadæ annorum, id eſt quadragintanouem anni, qui ſunt ſeptem ſepties, & poſt illos annos ſequens annus eſt iubileus. Similē modum inueſtigandi feſtum Pentecoſtes dederat Deus, ſupra 23. cap. cum dr̄; quòd poſt diem primum azimorum a die ſequenti, in quo offerebatur manipulus ſpicarum, computarētur ſeptem hebdomadę plenæ, & poſt illas dies ſequens erat feſtum Pentecoſtes. Non dixit hic Deus ꝙ computarentur ſeptem hebdomadæ ſimpliciter, ſed ſeptem hebdomadæ annorum, quia quandocunque hebdomada ſimpliciter ꝓfertur, ſeptem dies notat. hic aūt non accipit ꝓ hebdomadis dierum, ſed annorum, ideo oportet explicari, ꝙ eſſent hebdomadæ annorum. Similis aūt modꝰ loquendi de hebdomadis hr̄ in Daniele, vbi cum vellet Deus declarare tp̄s mortis Saluatoris, quātū diſtaret a tpe reuelationis factæ dictum eſt ei 70. hebdomadę abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſup vrbem ſanctam, vt ꝯſummet præuaricatio, & finē accipiet pctm̄, vbi agit manifeſte de morte Saluatoris; & oēs tam Iudæi quàm Chriſtiani exponūt illas hebdomadas eſſe annorū. ſimiliter aūt poſſent eſſe hebdomadæ menſium, vt 7. menſes facerent vnam hebdomadam, ſed non reperit talis modus loquendi in ſacra Scriptura. i. *Septem ſepties, quæ ſimul faciunt annos quadragintanouem*. Hic declaratur magis qualiter accipiendę ſunt hebdomadę. Nā hebdomada dicit dies ſeptem: Legiſlator tñ ponit hic hebdomadam per ſeptem non ſignificando niſi numerum. & hoc innuit cum dr̄. i. ſeptem ſepties, quę faciunt 49. ita vt ſolū importet numerus, & non limitatio tpis. ſed in litera addit, ꝙ iſta numerata ſint anni. ſ. 49. anni. *Et clanges buccina menſe ſeptimo*. Hic ponitur diſpoſitio ad ipſum feſtum iubilei. ſ. quòd pulſaretur buccina quædam.

Danielis hebdom. de de morte Saluatoris.

Quomodo Iudæi cantabant in tubis argenteis in ſolennitatibus, & in magnis epulis, & in calendis, & in feſto clangoris. Et an clāgor buccinarum propter Iubileum fieret ante Iubileū, vel in Iubileo. Et an fieret menſe ſeptimo anni 49 vel 48. & an in buccina argentea, vel cornea. Quæſtio. VII.

SCIENDVM aūt, ꝙ Iudæi multoties pulſabant buccinas: aliqñ. n. pulſabāt eas in principijs mēſium in prima die menſis, quam nos calendas appellamus. & tunc clangebāt in duabus buccinis argenteis, quas Deus fieri iuſſerat in deſerto, vt hr̄ Nu. 10. cap. de hoc clangore hr̄ in Pſal. 80. cum dr̄. buccinate in neomenia tuba inſigni die ſolennitatis veſtrę. Etiam canebant Iudæi tubis in feſtiuitatibus magnis, & ſuper epulas ſuas cum facerent aliqua magna conuiuia ſuper holocauſta, & pacificas victimas iſtorum dierum ſolennium: & hoc erat in tubis argēteis. & hoc erat vt hr̄ Num. 10. cum dr̄. ſi qñ habebitis epulū, & dies feſtos, & calēdas, canetis tubis ſup holocauſtis, & pacificis victimis, vt ſint vobis in recordationem Dei veſtri. Alio tempore canebant Iudęi tuba. ſ. in prima die menſis Septembris, quia tunc erat feſtū clangoris: & hoc non erat in tubis argenteis ſicut in alijs feſtiuitatibꝰ, ſed in voce tubæ corneę: quia fiebat illud feſtum ad memoriam Iſaac liberati, qñ pater voluit eum immolare; & Deus poſuit pro eo arietem, qui immolatus eſt. Iſte autem cantus tubarum, de quo hic dicitur, fiebat in menſe ſeptimo in die decimo, in quo die erat feſtum propitiationis, vt habetur ſupra 23. cap. De hoc autem clangore dicendum eſt, quòd fieret in tubis argenteis, ſicut fiebant omnes alij cantus. Quòd autem aliquis eſſet cantus in tuba cornea, hoc erat ſpeciale, ſcilicet ad memoriam Iſaac

A liberati poſito ariete pro eo: hic autem non erat aliqua talis cauſa: ideo clangebatur in buccinis argenteis, in quibus regulariter fiebat clangor.

Aliqui tamen dicunt, quòd fiebat iſte clangor in buccina cornea, & dicunt propter hoc vocari iſtum annū iubileum, quia Iouel in Hebræo ſignificat cornu, vel buccinam, Sed dicendum, quòd non concluditur ex hoc. nā iſtud nomen Iouel in Hebręo eſt ęquocum: ſignificat enim buccinam, vel cornu. ideo quamquàm ponatur Iouel, non concluditur, quòd intelligatur de cornu: ſed poteſt intelligi de buccina quæ non eſt cornu, quia æquiuocum non magis determinatur ad vnum ſignificatū, quàm ad alterum. apparet etiam quòd iſtud nomen Iouel, aliquando ac-
B cipiatur in ſacra Scriptura pro buccina, quæ non eſt cornu. ſic enim habetur Exo. 19. vbi dicitur. cum cęperit buccina clangere, tunc aſcendant in montem. & ponitur ibi in Hebræo Iouel. ſed manifeſtum eſt, ꝙ accipitur hic pro buccina cornea: & ſic non concluditur, quòd in anno iubilei clangendum eſſet in buccina cornea. Sed dicendum eſt rationabilius eſſe, ꝙ clangeretur in buccina argentea, quia in eis fiebat regulariter clangor niſi ex aliqua cauſa ſpeciali, quæ nō erat hic.

An clangor fieret ante, vel in anno Iubileo. Quæſt. VIII.

SED adhuc eſt dubium, quando clangeretur buccina, ſcilicet in anno Iubilei, vel ante an-
C num iubilei. nam hic conſtat, quòd fieret clangor in menſe ſeptimo: ſed an iſte menſis eſſet anni iubilei, vel præcedentis, non apparet.

Communiter enim Docto. tenent, quòd iſte clangor fieret in anno præcedenti ad iubileum. & dicunt eſſe quandam excitationem, vel promotionem ad iubileum: & fiebat iſte clangor ad lætitiam futuri iubilei exprimendam. Alij aūt dicunt non eſſe rōnabile, ꝙ fieret ante annum iubileum iſte clangor, ſed in ipſomet anno: dicunt enim ꝙ iubileus dr̄ a Iouel. i. cornu, vel buccina: ideo oportet quòd in iſto anno, qui dicit iubileus, clangatur cornu vel buccina. Sed hoc non multum concludit. nam verum eſt, quòd iubileus dr̄ a Iouel. i. cornu, vel buccina. & tñ quòd buccinetur
D in anno illo, vel in præcedenti ad illum, non differt; cum ille clangor non fiat ꝑꝑ annum illum, in quo fit, ſed ꝑꝑ ſequentem ad exprimendum lætitiam futuram illius: & hoc quia oēs ſeruitutes, & debita ſoluentur in anno illo, quia oēs res venditę ad priores dños redibunt. Et hoc rōnabilius eſt, q̃ ꝙ fiat iſte clāgor in anno iubilei in menſe ſeptimo: nam tunc magna pars anni iubilei tranſiuiſſet. ſ. menſes ſex, & nondum clangeretur buccina, & ſic non videretur pertinere illa pars anni ad iubileum: cum aūt clangit buccina ante annum iubilei; totus annus futurus ſignificatur eſſe iubileus: & hoc obſeruatur apud quaſdam gentes: qm̄ qñ veniunt aliqua magna feſta, ipſę clangunt & clamant ante diem illum nominantes diem feſti: vt dicentes Natale, Natale, Paſcha, Paſcha, & per hoc incitant ſe ad gaudium futurarum ſolēnitatum.
E hoc etiam vr̄ ſentire litera hic; cum dicat ꝙ numerabuntur ſeptem hebdomadæ annorum, quę faciūt annos quadragintanouem, & in ſeptimo menſe vr̄ clangi buccina. videtur ergo quòd intelligatur de ſeptimo menſe illius anni vltimi, qui nominatur in litera, ſ. quadrageſiminoni. & patet magis, quia dr̄, & vocabis remiſſionē cunctis habitatoribus terrę. i. ꝙ tūc denunciabis remiſſionē futurā: & tñ ſi intelligeret hoc de menſe ſeptimo anni iubilei, non ſtaret ꝯueniēter, quia iam tranſiuiſſent ſex menſes de anno, in quo fieret remiſſio, & tñ nondū clangeretur ad remiſſionē.

Doct. opinio. Dicendum ergo, quòd clangor iste fiebat in anno præcedenti ad iubileum, vt homines cognoscerent futuram remissionem,& disponerent se ad illam.

An fieret in anno quadragesimonono, vel quadragesimooctauo, iste clangor & vbi & quòd multiplex fuit apud aliquos iubilei positio. *Quæst. IX.*

SED adhuc dubium est: dato quòd fieret iste clangor ante annum iubilei, in quo anno fieret; nunquid in quadragesimonono in mense septimo, vel in quadragesimooctauo.

Respondendum est; quòd hoc patet ex prædictis: nam si debet fieri remissionis enunciatiuus clangor in anno præcedenti ad iubileum, secundum quòd diuersimode ponatur iubileus, ponetur quoque varie annus præcedens ad iubileum.

Quidam enim, vt patet ex supradictis, dicebant iubileum esse in anno quadragesimonono, qui est vltimus septimæ hebdomadæ annorum,& hunc dicunt quinquagesimum computantes cum istis quadraginta nouem annis præcedentem iubileum, & hoc dato necesse est, quòd fieret clangor in anno quadragesimooctauo septimæ hebdomadæ. Alij dicunt, quòd iubileus erat in anno quinquagesimo, qui est annus sequens post septem hebdomadas annorum.i.post annos quadragintanouem,& tunc necesse est, quòd clangor fieret in septimo anno septimæ hebdomadę, scilicet in anno quadragesimonono, qui erat vltimus septimæ hebdomadæ annorum. Et hoc verius atque rationabilius est, cũ dictũ fuerit supra, quòd iubileus non erat in anno quadragesimonono, sed in quinquagesimo. *Decima die mensis propitiationis tempore.* Causa autem, quare fieret clangor in die propitiationis potius q̃ in festo præcedenti, manifesta est. nam festum precedens vocatur dies clangoris, & si tunc clangeretur buccina, appareret esse clangorem illius festiuitatis, & non ad futuram lętitiam anni iubilei.

Hoc tamen adhuc posset excludi, quia adhuc poterat esse differentia inter clangorem, qui fieret propter festiuitatem clangoris, & inter clangorem, qui fiebat propter annum iubileum. Nam clangor, qui fiebat propter festiuitatem diei clangoris, fiebat in loco Sanctuarij super holocausta & sacrificia alia: clangor autem, qui fiebat propter annum remissionis, fiebat in vniuersa terra.i.quòd in omni loco clãgeretur in buccinis corneis, vel argenteis:& dictum est, quòd in buccinis argenteis. Hoc tamen referendum est ad locum Sanctuarij, in quo erant tubæ argenteę ductiles: in alijs autem locis clangebatur buccinis corneis,

Doct. opinio. vel qualibuscunque. Sed dicendum est, quòd causa determinata, quare fiebat clangor in die propitiationis,& non in aliquo alio, erat ad significationem eius quod fiebat, quia annus iubilei erat annus perfectæ remissionis,& quando clangebatur in buccinis, denunciabatur futura remissio, vt apparet ex litera. Debebat ergo fieri in die illo, qui magis conueniret huic significationi: sed nullus erat congruentior, q̃ dies propitiationis, eo ꝙ in hoc die propitiabatur Dominus Israelitis dimittens eis omnia peccata ipsorum, vt habetur supra 16.capitu. sicut ergo Deus in die illa remittebat nobis omnia delicta nostra, ita ꝙueniẽs erat, ꝙ nos remitteremus in alterutrum omnia debita, & seruitutes & obligationes,& alienationes, sicut ĩ. habebitur. magis ergo debuit hoc fieri die propitiationis, q̃ alio quocunque, vt per remissionem factam a Deo intelligeret remissio futura inter homines. *Propitiationis tempore.* Idest, ꝙ clangor iste fiebat in die propitiationis in tota terra, sed hoc ponitur ad maiorem expressionem. Nam cum dictum fuisset, ꝙ iste clan-

F gor fiebat in decima die mensis septimi; satis apparebat, ꝙ fieri deberet in die propitiationis, cum propitiatio sit decima die mensis septimi, vt apparet s.23.cap. *In vniuersa terra vestra.* Idest q̃ñ iubileus aduenerit in anno pręcedenti clangetis in omni loco terrę vestrę: & hoc, vt in quolibet loco sciretur specialiter esse annum iubileum proxime futurũ. Et fiebat iste clangor ad significandum hoc hominibus, quia multi nesciirent istam solennitatem iubilei: nam erat istud festũ de quinquagesimo in quinquagesimum annũ,& in tanto tempore obliuiscebantur homines festiuitatũ: nam plurimi erant, qui non videbant aliquem iubileum, & aliqui quamquàm viderent vnum, tamen nunquam viderant alterum, ideo vt cognoscerent q̃ñ talis annus futurus esset, clangebatur buccina in anno

G præcedenti. Sciendum autem, quòd iste clangor, q fiebat in vniuersa terra, non fiebat ab aliquo, qui ambularet per totam terram Iudæorum, sed in quolibet loco specialiter clangebatur. quod patet, quia iste clangor fiebat in vno die assignato, scilicet in die propitiationis: ergo non poterat aliquis discurrere de loco ad locum, vt clangeret hoc die propitiationis in omnibus locis. *Sanctificabisque annum quinquagesimum.* Idest significabis esse sanctum, vel applicitum ad cultum Dei. est enim aliquid sanctum quod ad Deum specialiter applicatur: sic autem erat de anno quinquagesimo iubilei, sed ista sanctificatio erat dum esset annus iubilei, nam tunc applicabatur iste annus

H ad Deum, quia fiebat in eo remissio seruitutum, & debitorum, & rerum alienatarum, & fructuum terræ communicatio. hæc autem omnia propter diuinam iussionem erant. Hic autem non loquitur Deus de ista sanctificatione, quia ista non poterant fieri nisi in anno iubilei, sed hic agitur de denunciatione huius sanctificationis, scilicet sanctificabis annum quinquagesimum, idest denunciabis esse sanctificandum, & sic accipitur aliquando in sacra Scriptura, sicut habetur Exo.19.cap.cum dixit Deus ad Moysen. sanctifica illos vsque ad diem tertium.i.denuncia illis ꝙ sint sanctificati pro die tertio. nam in præcedentibus diebus non requirebatur sanctificatio. *Et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ.* Idest significabis, vel pro- Duplex huius literę expositio.

I clamabis ad omnes habitatores terræ, quòd est iubileus & remissio.& ponitur remissio generaliter, scilicet pro remissione seruitutum,& debitorum,& factarum alienationum,& fructuum terræ qui communicabantur.& hoc gaudium significabatur omnibus habitatoribus terræ. iste sensus est referendo istum datiuum ad aliud verbũ vocabis. Alio modo potest referri iste datiuus ad illum accusatiuum remissionẽ; & tunc est sensus, quòd vocabis remissionem cũctis habitatoribus terræ in anno illo. quod intelligitur de habitatoribus terræ, qui essent serui, vel fecissent aliquas alienationes, aut haberent debita. *Ipse est enim iubileus.* Idest ipse annus quinquagesimus, de quo immediate dictum est, quòd sanctificaretur, est annus iubileus.i.annus remissionis. Et in hoc nõ obseruat ꝓ

K pria ratio originis dictionis: nam non dicitur iubileus propter aliquid alterum, nisi propter buccinam, quæ pulsabatur in eo. Et tamen quia tempore, quo pulsabatur buccina, significabatur remissio futura; iubileus significat remissionem: & sic accipitur hic istud tãquam redditiuum causæ, scilicet ipse est enim iubileus, i.debet renunciari remissio futura in tubis ꝓ anno quinquagesimo, quia ipse est iubileus.i.ipse annus remissionis, & ꝑ hoc clangetur ante aduentũ eius. Istum autem modum vocandi iubileum habemus nos, quoniam vulgariter dicimus esse annum iubilei, quando est annus indulgentiæ. *Reuertetur homo ad possessionem suam.* Idest, omnes homines, qui possessio-

possessiones suas alienauerant, redibunt ad eas. nam quandocunque aliquis vendebat possessionem, si postea poterat dare precium pro illa, quandocunque posset, redibat ad illam computatis fructibus susceptis in sortem. Si tamen aliquis non posset soluere pecuniam pro redimenda possessione sua, in anno iubilei reuertebatur ad illam nullo precio dato.

In iubileo redibant poss. fsiones immobiles vēditę, sed non mobiles.

Et hoc verum est de possessionibus immobilibus, quoniam si venderentur res mobiles, non licebat ipsi venditori redimere res, etiam si vellet dare preciū emptori, nisi emptor ei gratis hoc ꝯcessisset: & etiā in iubileo non redibat res vendita ad venditorem. Hoc autem erat hoc modo, vt si aliquis venderet aliquam possessionem, & non redimeret eam ante iubileum, redibat ad eam in iubileo, vel ad hæredes ei⁹, etiam si fuissent factę mille venditiones intermediæ, vt si vnus venderet alteri, & alius alteri. Nullus namque istorum intermediorum venditorum poterat repetere rem illam, quam vendidisset, sed solum ille, cuius esset ista possessio a principio.

Inter Iudæos non esse poterant aliqui excellenter diuites alijs in possessionibus nisi essent primogeniti. Quæstio. X.

ET ex hoc patet, quòd regulariter non poterant esse inter Iudæos aliqui excellenter diuites super alios, sicut in alijs gētibus est. quod patet, quoniam in alijs potest vnus emere bona multorum, & manebunt illa bona apud illum in æternū, & apud hęredes suos: & sic erit iste ditior multis alijs simul sumptis. Inter Iudæos autem hoc non erat, quia si aliquis emisset possessiones multorum, non poterat eas semper tenere, sed reddebat eas dominis prioribus: & sic iam manebat iste quasi ęqualis alijs in diuitijs, quamquàm a principio fuisset ditior omnibus. in alijs autem gentibus non erat sic, ideo contingit aliquem esse excellenter diuitem super alios in possessionibus. In veteri autem testamento ditiores in possessionibus erant primogeniti, eo quòd omnibus illis dabantur duplicia quàm cuilibet aliorum filiorum, sicut habetur Deuter. 21. cap. & sic tam in bonis mobilibus quàm immobilibus regulariter primogeniti ditiores erant: alij autem non poterant fieri excellenter diuites nisi in bonis mobilibus, scilicet in pecunijs, vel similibus, quia bona mobilia semel habita non redibant ad priores dominos in anno iubilei.

Quare possessiones venditæ inter Iudæos non manebant in æternum apud emptores, sed redibant in iubileo, & ea causa explicantur. Quæst. XI.

CAVSA autem quare possessiones venditæ inter Iudæos redirent ad priores possessores in anno iubilei erat duplex. Prima erat in fauorem pauperum, sicut supra declaratum est: nam nisi sic fieret pauperes priuarentur omni substantia sua, cum cogerentur sępe vendere possessiones suas, & postea eas habere nō possent. cum autem habebant eas in anno iubilei, quamquàm aliàs eguissent, tamen tunc redirent ad pinguiorem fortunam.

Alia causa erat & principalior, quamquàm ista nō exprimatur. s. vt non confunderentur tribus, & familiæ: nam si possessiones semel venditæ nunquam redirent ad priores dominos, nunquam maneret certitudo in tribubus, familijs, & cognationibus. quod apparet, quia inter Israelitas tribus diuidebantur per sortem. i. per certam partem hæreditatis traditam cuilibet tribui, & cum cognoscerentur sortes hæreditatum, cognoscerentur homines de quibus tribubus

A essent. nam cum aliquis haberet hęreditatem in sorte tribus Iudę, cognoscebatur esse de tribu Iudæ: si autem haberet hęreditatem in sorte tribus Zabulon, cognoscebatur esse de tribu Zabulon; & sic de cęteris. Si autem permitteretur, quòd aliquis venderet possessionem suam, & nunquam rediret ad eam, non cognosceretur familia cuiuslibet viri, & tribus. quod apparet, quia aliquis esset de tribu Zabulon, & haberet hæreditatem in sorte sua. si autem permitteretur ei, quòd venderet, & non rediret ad eam, alius qui erat de alia tribu, haberet hęreditatem in sorte Zabulon, & sic iam non cognosceretur, quis esset de tribu Zabulon, vel de alia tribu. Si autem hæreditates non possent vendi; vel concessa venditione si redirent ad do-

B minos priores in tempore iubilei, nō sequebatur ista confusio sortium, & tribuum, vel familiarum: quoniam quamquàm aliquo tempore factis venditionibus esset confusio in sortibus & tribubus, tamen quia istud erat paucum tempus, scilicet quinquaginta annorum ad plus, poterant homines recordari de possessionibus, ad quas tribus pertinerent, vel familias: & sic annus iubilei veniens tolleret omnem confusionem sortium & tribuum, quæ fieri incępisset. Et ista est causa quare iubileus non fiebat de magno in magnum tempus, scilicet de centum in centum annos; vel de ducentis in ducentos: nam tanti temporis diuturnitas memoriam hominum excluderet; & sic maneret confusio in tribubus, & sortibus. Nam quamquàm aliquis de posteris reclamaret post cen-

C tum annos, vel amplius in iubileo, aliquas possessiones reduci ad se, quia illę fuerant suorum primogenitorum, tamen non esset memoria hominum ad probandum id quod iste diceret: vnde necessario sequerentur multæ fraudes, & confusiones: dato autem iubileo ad paruum tempus, scilicet ad annos quinquaginta, quia manebant possessiones pauco tempore alienatæ, non abibat in obliuionem alienatio: ideo non sequebatur confusio. Et per istum modum inter Iudæos cognoscebatur manifestissime, de qua tribu quis esset, & de qua familia, vsque ad ipsum principium familiæ, vel tribus, eo quòd quilibet habebat possessionem aliquam, quæ pertinuerat ad primogenitores suos, & per illam cognosce-

D bantur progenitores: ideo quandocunque reperiretur aliquis homo habere possessionem in sorte tribus Iudæ, cognoscebatur esse de tribu Iudæ, etiam si non fieret aliqua inquisitio, dumtamen ipse, vel progenitores sui in anno iubilei possedissent hæreditatem illam. Nam de alijs temporibus non poterat dari certa cognitio, quia tunc poterant esse venditæ, vel commutatæ possessiones: ille tamen qui in anno iubileo possideret, erat verus dominus, & pertinebat ad familiam, vel tribum, in qua erat illa possessio. Ad hoc autem magis cognoscendum intelligendum est, quòd si debet cognosci aliquod mobile secundum naturam, oportet quòd reducatur vsque ad immobile, quia mobile secundum se incertitudinem dicit. sic autem erat in hominibus & posses-

Quō p possessiones cognoscebantur homines ī tribubus suis, & nō aliis.

E sionibus. Deus enim volebat, vt inter Iudęos cognosceretur de quolibet, in qua tribu & familia erat: ergo oportet, quod cognosceretur de hominibus per hęreditates, aut de hęreditatibus per homines: id tamen quod esset magis immobile esset alteri mediū cognoscendi. & hoc modo patet an debeāt cognosci hoīes per sortes hęreditatum, vel hęreditates per hoīes. Et dicendum est quòd si homines essent immobiles. s. ꝙ oēs de tribu Iuda nascerentur in vno loco, vel terra, & oēs de tribu Zabulon in alio loco vel terra, & similiter de oībus tribubus, & illi nunquam egrederent de locis illis, in quibus nascerentur; nec alij ingrede-

rentur in loca illa, manifestum esset de qua tribu quilibet homo esset: nam ex eo quòd aliquis in tali, vel tali loco erat, cognosceretur tribus eius, vel familia, sic tamen fieri non poterat: ergo oportebat dari aliquam cognitionem de tribubus & familijs, & quia possessiones tribuum sunt immobiles, potuerunt cognosci conuenienter tribus per possessiones: sunt.n. distincti termini possessionum pro qualibet tribu, vt habetur in lib. Iosue a princip. cap. 15. vsque ad finem 19. quicunque ergo possideret aliquid in sorte Iuda, iudicabatur esse de tribu Iuda. sors autem Iuda immobilis erat, & cognoscebatur quæ esset per determinationem scripturæ sacræ Iosue 15. cap. ideo homo qui erat mobilis, cognoscebatur de qua tribu esset per possessionem, quæ erat immobilis. Et sicut cognoscebatur de qua tribu quilibet esset, ita cognoscebatur de qua familia, & de qua domo. nam distributiones sortium, quæ prouenerunt tribubus, postea diuisæ sunt in familias: & distributiones familiarum per domos & distributiones domorum per viros. Istæ tamen distributiones non fuerunt positæ in libro Iosue, quia erant minus principales, & erant infiniti processus: cum cuilibet de populo Israel diuideretur pars possessionis, & assignarentur limites eius: istæ tamen diuisiones manserunt scriptæ apud Iudæos in alijs libris, qui non erant sacræ Scripturæ: & per hos cognoscebant Iudæi distributiones familiarum: ideo cum viderent aliquem habere possessionem, quæ pertinebat ad aliquam familiam alicuius tribus, iudicabant eum esse de illa tribu, & familia.

Nota & plus quàm nota hoc, ꝓ genealogia Christi: & maxime pro his quę autor tangit mirabiliter Matt. 1. ca. q. 18.

Hoc autem stabat euidentissimum, nisi ista sors familiæ, vel tribus transiret ad alios, qui non essent de illa familia, vel tribu. hoc autem non permittebatur, quia si scriberetur aliquando possessio hominibus alterius tribus vel familiæ, redibat illa ad priorem dominum in iubileo. & sic per ipsas possessiones cognoscebatur, de quolibet homine, de qua tribu, vel familia, vel domo esset.

Certitudo familiarũ per quid conseruabatur potissime.

Ista tamen certitudo cognationis conseruari non potuit, nisi per vnam de duabus legibus. s. vel quòd iuberetur, ne aliquis venderet vllo modo possessionẽ suam, vel quòd res vendita rediret ad dominum suum certo tempore. Prima lex poni nõ debuit, quoniam diuites aliquando nolebant pauperibus quicquam dare, nisi venderent eis possessiones suas. Si autem Deus non permisisset vendi possessiones, valde magnum inconueniens sequeretur, quia aliquando pauperes egerent nolentibus diuitibus eis quicquam concedere: ideo conueniens fuit, vt permitteretur, ꝙ venderent possessiones. Debuit tamen poni secunda lex. s. quòd possessiones redirent certo tempore ad priores dominos. & hoc est ad quod fuisset positus annus iubilei. Iste modus conseruandi certitudinem ꝓgeniei nunc etiam est apud alias gentes; non quidem vniuersaliter, sed in illis qui sunt de magno genere, quoniam ibi seruantur iura primogenituræ, & dantur eis omnia bona immobilia patrum, quæ semel ꝑtinuerunt ad ius illud primogenituræ, & quamquàm alicui nascantur multi filij; tñ non põt vendere patrimonium illud, vel distribuere inter alios filios, sed dabit primogenito: ille etiam ex nulla causa vendere potest. Et per hunc modum sunt determinatę progenies, quia sunt determinatę possessiones, vel iura ꝓgenierum: & ideo quicũque habuerit tales possessiones, cognosceretur manifeste esse de illa domo, vel progenie, ad quam pertinent ista iura: & sic non cõmiscentur progenies quantum ad primogenitos. Quantum ad alios tamen minores filios, quibus non sunt determinata aliqua iura paterna, quæ habeant immobiliter, faciliter progenies confunduntur, ga

F commiscentur alteri stirpi, & transeunt in nomen eius. & hoc modo homines paruæ conditionis, in quibus non obseruantur iura primogenituræ, non habent distinctam progeniem cognitam: & si aliquo tempore habeant, dum permanet memoria viuentium; tamen confestim ista confunduntur: vnde ab origines sunt, idest, homines sine aliqua certa origine.

Deus quare iusserit in veteri testamento obseruari tribuum distinctionem, & non in nouo testamento.
Quæst. XII.

G CAVSA autem propter quam Deus iusserat in veteri testamento obseruari distinctiones tribuum, & familiarum in possessionibus suis, ne aliquo modo commiscerentur, fuit propter Christum nasciturum de semine Iudæorum, vt cognosceretur manifeste, de qua tribu erat, & de qua familia: nam dictum fuerat de eo quòd esset de tribu Iuda. Si tamen non fuisset obseruata ista cautela de non confundendis possessionibus, nesciretur de qua tribu fuisset: & isto modo Iudæi vel alij recusarent eum accipere in Messiam: quia dubitarent an in eo compleretur, quod erat dictum de Messia per Prophetas, scilicet, quòd esset de tribu Iuda. Etiam obseruabatur inter Iudæos differentia inter familias, ita vt sciretur de qua familia quilibet erat, & propter hoc oportebat etiam considerari in Christo, de qua

H familia esset: nam dictum est, quòd erat de semine Dauid. hoc autem iam pertinebat ad familiam; & nõ ad tribum: ideo si solum sciretur distinctio tribuum per sortes, & non familiarũ, non posset sciri de Christo an esset de semine Dauid, quamquàm sciretur, ꝙ erat de tribu Iuda. oportuit ergo etiam distingui sortes propter familias, vt sciretur de quolibet, de qua familia esset.

In nouo autem testamento non iussum est hoc, quoniam iam non erat Christus venturus: ideo nihil referebat, quòd cognoscerentur familiæ, vel tribus, vel quòd non cognoscerentur, potissime quia in nouo testamento non erat aliquod genus determinatũ, vel aliquod caput progeniei, a quo omnes descenderent, & inde assumerent aliquam distinctionem tribuum, vel familiarum, sicut fuit in Iudæis. omnes. n. illi descenderunt de tribu Israel, scilicet ab ipso Iacob, & inde distincti sunt per familias: & ista distinctio fuit semper postea obseruata. In nouo autem testamento non poterat hoc obseruari, quia in illo receptæ sunt omnes gentes, quæ non habebant vnum caput; nec habebãt certitudinem cognationum: sed potius multæ earum erant iam aborigines, idest sine determinatione certę cognationis: ideo in his nihil poterat tale obseruari.

I

K Item non poterat hoc fieri, quia in Iudæis obseruabatur distinctio familiarum & tribuum per sortes hæreditatum, quas habebant distinctas, ita quòd nõ erat aliquis de Iudæis, qui in sorte sua & familia non habebat, aliquam hæreditatem a suis progenitoribus, secundum quam cognosceretur de qua tribu & progenie esset. In conuersis autem ad Christum nõ erat sic, quoniam non habebant possessiones in locis determinatis, & secundum determinatas cognationes: ideo in eis non poterat fieri talis obseruatio, potissime quia etiam si fieret ista distinctio cum magno labore, tamen ad nihil proderat, quia non erat aliquid quod per eam inuestigaretur. *Et vnusquisque ad familiam pristinam.* Idest vnusquisque reuertetur ad priorem cognationem.

An inter Iudæos essent aliqui exules, & de pœnis quæ imponebantur inter Iudæos pro quibuscunque criminibus. Quæst. XIII.

Dicit enim Nicolaus, & alij, quòd hoc intelligitur de exulibus, & de seruis. Primo autem patet de seruis, quoniam si aliquis seruus de Iudæis non fuisset liberatus in septimo anno remissionis, quia volebat secum educere filios, & vxorem, in anno iubilei liberabatur: & tunc dicebatur redire in suam cognationem, quia dum seruus fuit, non erat sui iuris, nec gignebat filios sibi sed Domino suo, vt patet Exo. 21. cap. & propter hoc nō poterat educere eos secum in anno septimo remissionis. in anno autem iubileo dicebatur redire ad familiam suam, quia iam erat sui iuris, & filij quos genuerat erant liberi. Item dicit hoc intelligendum esse de exulibus, quòd isti redirent ad cognationem suam in anno quinquagesimo: nec tamen intelligitur hoc de illis, qui erant exules pro homicidio voluntario: quoniam isti non redibant in terram suam hoc tempore sicut infra dicetur. Sed dicendum est, quod non potest intelligi de his, scilicet nec de seruis, nec de exulibus. Primo patet de seruis, quoniam de illis infra dicit, quòd liberabuntur in anno iubileo, & tamen non dicitur, quòd redibant in suam familiam, potissime quia dicitur hic, quòd redibit homo in familiam pristinā: ergo videtur, quòd nunc non erat in familia illa: serui tamen non habent aliquid secundum quod perdant familiam, quia ex hoc, quòd efficiuntur serui, non perdunt aliqua iura cognationis. ergo serui non proprie redeunt in familiam, ex eo, quòd serui fuerant. Etiam non intelligitur hoc de exulibus, quòd redeant in familiam pristinam. nā in illud quis redire dicitur, quod aliquando perdidit: exules tamen nunquam perdiderunt familiam propter esse exules, sed perdiderunt terram, ideo deberet dici de eis, quòd omnis homo redibit in terram suam, scilicet omnis homo exul, sed non, quòd redibit in familiam pristinam, cum illam non perdiderit per exilium. Item si hoc intelligeret de exulibus, aut intelligeretur de illis qui erant exules voluntarij, scilicet qui confugerant in aliquam ciuitatem refugij propter aliquod homicidiū casuale, quod patrauerant, aut intelligit de aliquibus alijs exulibus. Non potest autem dici, quòd intelligatur de primis, quia illi non redibant ad terram suam in iubileo, sed solum quando moreretur summus sacerdos, in cuius tempore factum fuit homicidium, siue moreretur ante iubileum, siue post, vt patet Nume. 35. cap. cum dicitur. & inducetur per sententiam in vrbem ad quā confugerat: manebitque ibi donec sacerdos magnus, qui vnctus est oleo sancto moriatur: postquam autē ille obierit, homicida reuertetur in terram suam: exules, & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterunt. Si autem dicas, quòd intelligatur de alijs exulibus, non potest stare, quoniā nulli alij exules erant. Non enim legitur in veteri testamento, quòd aliquis exulare possit. nec etiam aliqua talis pęna erat, quoniam si contra aliquē Iudæū ageretur in iudicio, aut ageretur pure ciuiliter, aut aliquo modo criminaliter. Si ageretur pure ciuiliter nō poterat cōdemnari ad exilium, quia exilium pęna criminis est: si autem ageretur criminaliter, aut ageret pro aliqua vulneratione, aut percussione, vel morte illata alicui, aut agebatur pro alijs delictis. Si ageretur pro percussione, vel morte, non infligebatur exilium: nā pro percussione dabatur percussio secundum legem talionis, oculum pro oculo, dentem pro dente, fracturam pro fractura, vt patet Exo. 21. cap. & præcedenti. cap. Si autem aliquis alterum occideret, vel nihil pa-

A tiebatur, vel occidebatur secundum distinctionem, q̄ habetur Exo. 21. cap. Si autem aliquis peccaret in alijs delictis, aut illa erant delicta magna contra Deum, vt colere idola, vel non obseruare festiuitates, aut prouocare alteros ad colendum idola, occidebatur lapidando eū, vt habetur supra 19. c. & Deut. 13. & 17. cap. de non obseruantibus sabbatum habetur Num. 15. c. idem enim de illis, qui false prophetabant, quoniam lapidabantur, vt habetur Deut. 13. & 18. cap. si autem aliquis faceret aliquod de alijs delictis, quę non erant directe in Deum, aut ille qui delinquebat erat dignus morte, aut non. si erat dignus morte, & non esset determinatum genus mortis in aliquo loco legis Moysi, vel nisi Deus expresse determinaret, suspendebatur, vt habetur Deuterono. 21. capitu. si autem delictum

B illud non esset dignum morte, delinquens flagellabatur prostratus coram iudicibus, vt patet Deuterono. 25. capitu. sic patet de illo, qui dixit se non inuenisse vxorem suam virginem, & tamen erat virgo, quoniā flagellatur, & condemnatur in pecunia. vt habetur Deuterono. 22. capitulo. & sic in nullo istorum casuū poterat esse exilium. ideo non potest intelligi ista litera, quòd exules redirent ad familiam pristinam in anno iubileo, s. q̄ redirent in terram suam. Sed est intelligendum hoc de illis qui vendiderāt possessiones suas, scilicet quòd illi redirent ad familiā suam, & ad possessionem suam. Nam Israelitæ habebant familias, & tribus distinctas, & certitudo atque distinctio istarum tribuum, & familiarum erat per sortes possessionum assignatas tribubus, & familijs, & sic qui habebat possessionem, quæ pertinebat ad tribum Iuda, vel Beniamin, de eadem erat. in qualibet autem istarum tribuū

C erant plures familiæ, & quælibet earum habebat determinatas possessiones: ideo qui haberet partem in possessione alicuius familiæ, dicebatur esse de illa familia, quando autem aliquis vendebat possessiones suas alteri, iam non habebat aliquid, secundum quod maneret in aliqua tribu, vel familia, cum distinguerent familiæ, & tribus per sortes possessionum, & toto tēpore, quo possessio alicuius erat vendita, per quam ipse pertinebat ad familiam, vel tribum, quamquàm ipse semper esset de aliqua familia, & tribu, tamen dicebatur manere extra familiam, & tribum suam. Cum

D vero aliquis rediret ad possessionem suam, habebat id per quod erat de aliqua familia, vel tribu, ideo dicebatur tunc redire ad familiam pristinam, & ad tribum: sed in anno iubilei hoc fiebat, quoniam vnusquisque redibat ad possessiones suas, quas olim vendiderat, io dicebatur redire ad familiam pristinam. Et sic pro eodem accipitur redire in possessionem, vel redire in familiam, cum sit familia propter possessionem. & sic accipit litera pro eodem cū dicit, reuertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque ad familiam pristinam. *Quia iubileus est, & quinquagesimus annus.* Ista est causa prędictorum, scilicet quod in quinquagesimo anno erat hoc priuilegium, quòd vnusquisque rediret ad possessionem, quam olim vendidisset, ideo redire debebant. Dicitur autē, quòd est iubileus,

E & quinquagesimus annus. hoc enim idem est, sed vocatur iubileus propter buccinam, qua clangebatur ante annum illum. & vocatur quinquagesimus propter numerū, quia vnus iubileus distabat ab alio per quinquaginta annos.

Literę expositio.

Quare Iudæi non obseruant nunc annum iubilei, cum obseruent multas alias festiuitates, & cęremonias veteris testamenti. Quæst. XIIII.

Circa hoc quæret aliquis, quare Iudæi non obseruant nunc annum iubilei. nam multas festiuitates obseruant, & cæremonias. Nec valet si aliquis dicat,

dicat, quòd non obseruatur, quia in eo fiebant sacrificia, & aliæ cæremoniæ, quę determinabant sibi locũ Sanctuarij, & nunc, quia non sunt in terra promissionis, in qua est Sanctuarium, non possunt hoc obseruare. falsum.n.est, quia non determinabant aliqua sacrificia, vel cæremonię pro anno iubilei, quæ non possent obseruari extra locum Sanctuarij, sicut apparet hic: sed solum erant actus, qui vbique fieri poterant, scilicet remittere seruitutes, & alienationes factas, & facere fructus terræ communes. Item dato, quòd iubileus sibi determinaret aliqua sacrificia, & cæremonias, quæ solum fieri deberent in Sanctuario, tamen adhuc poterat obseruari a Iudæis hic omittendo cæremonias illas, quæ requirebant determinationem loci Sanctuarij: sicut patet de omnibus festiuitatibus, quas nunc Iudæi obseruant: nam obseruant dies azimorum, sed non immolant in eis agnum Paschalem qui tamen immolabatur semper in terra promissionis in hac festiuitate. ita etiã in alijs festiuitatibus, quoniam in omnibus iubebatur offerri sacrificium aliquod sicut apparet Nume. 28. & 29. cap. & tamen relictis illis sacrificijs obseruant Iudæi festiuitates: ita ergo deberet fieri de iubileo, sed non fit. ideo oportet assignari aliam causam. Ideo dicendum est, quòd Iudæi non obseruant nunc iubileum, quoniam cessat causa obseruationis. fiebat enim ista obseruatio, ne confunderentur tribus, & familiæ, & possessiones earum, quæ erãt assignatę certis tribubus, & familijs, ꝑ quas distinguebantur. Nunc autem Iudęi non habent illas possessiones, per quas distinguuntur familiæ, & tribus eorum, quia illæ solum sunt in terra promissionis, nunc aũt vagi sunt Iudæi extra terrã illã: ergo non habent aliquid propter quod faciant iubileum, quia dato, ꝙ Iudæi nunc facerent iubileum remittentes communes alienationes factas in anno quinquagesimo, non rediret homo ad familiam suam pristinam, sicut litera ibi dicit, quia ista possessio quam nunc Iudęi habẽt, non pertinet magis vni tribui, quàm alteri, nec familię: cum non sit a dño assignata. Quòd aũt ista sit intẽtio faciendi iubileum, vt non confundantur sortes tribuum, & familiarum, patet, quia propter hoc mandauit Deus, vt mulieres acciperent viros de tribu sua, ne confunderentur sortes, vt habetur Nume. 36. cap. cũ dicitur. quas si alterius tribus homines vxores acceperint, sequetur possessio sua, & translata ad aliam tribũ de nostra hæreditate minuetur, atque ita fiet, vt cum iubileus, idest annus quinquagesimus remissionis aduenerit, confundatur sortium distributio, & aliorum possessio ad alios transeat. & postea dicitur, omnes viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua, & cũctę fœminę de eadem tribu maritos accipient, vt hæreditas permaneat in familijs, nec sibi misceãtur tribus sed ita maneant, vt a Domino separatæ sunt. *Non seretis.* In ista parte ponuntur conditiones anni iubilei, inquantum concordat cum anno remissionis. Dicebatur enim in anno remissionis, ꝙ agri non sererentur, & vineæ non putarentur, quia erat annus requietionis terræ, ita dicitur de anno iubilei, quòd in eo nõ seretur, nec putabitur, nec fiẽt alij labores agricultiui. Causa autem quare non fierent ista, eadẽ est, quę erat in anno remissionis, q̃ posita supra est. Et ex hoc inducitur, quòd non sit annus iubileus in vltimo anno septimæ hebdomadæ, scilicet in quadragesimonono quoniam ille annus erat remissionis, cum esset septimus in septima hebdomada, & annus septimus semper erat annus remissionis. Si tamen accidisset iubileus semper in anno quadragesimonono, esset idem annus iubilei, & remissionis. & tunc superfluum esset, ꝙ diceretur in anno iubilei non debere meti, nec coli agros, cum hoc ex coditione anni remissionis fieret,

Quæ fuit intentio instituẽdi iubileum.

Conditiones anni iubilei.

F sed hic positum est tamquam ad aliquam necessitatẽ ergo non est idem annus iubilei, & remissionis. & cõsequenter esset annus iubilei quinquagesimus, & nõ quadragesimus nonus, qui erat annus remissionis. *Nec metetis sponte nascentia in agro.* Nõ est intelligendũ quòd nullo modo Iudæi colligerent ea, quæ nascebãtur in agro anno illo, cũ immediate dicatur ꝯtrarium, scilicet statim oblata comedetis. sed est sensus, quòd non colligerent segetes agrorum in anno illo, sicut in alijs annis, cum totaliter colligebant pro se, sed ꝙ colligerent particulam ad necessitatem ciborum sicut dicebatur de anno remissionis. *Et primitias vindemiæ non colligetis.* Idest non colligetis vuas primas in

G modum vindemiæ. sicut supra dicebatur de anno remissionis, scilicet, & vuas primitiarum tuarum nõ colliges quasi vindemiam. Non enim prohibetur collectio vuarum primitiarum, sed quòd non colligantur in modum vindemiantium. & sic dicitur. primitias vindemiæ, idest primitias in modum vindemię. nam si intelligerentur, quòd non colligerentur primitiæ vindemiæ, sequeretur, quòd nihil posset intelligi, quoniam nihil potest colligi nisi primum aliquid colligatur, cum nunquam fiat initium a secundis, vel tertijs. Alio modo potest intelligi non colligetis primitias vindemiæ, idest non colligetis primas vuas, quæ vindimiari possunt, sed permittetis eas pauperibus, vt ipsi primo colligant, deinde vos colligatis. Iste sensus multum apparet ex litera, sed prior rationabilior est,

H & magis concordat superioribus. Alio modo potest intelligi, non colligetis primitias vindemię, idest non colligetis primas vuas ad faciendum vinum, sed poteritis colligere eas ad cibum, & iste sensus multum cõcordat ei quod immediate dr̃. s. sed statim ablata comedetis, & quamquàm alij sensus sint satis veri; tamen iste & primus magis concordant literæ. *Ob sanctificationem iubilei.* Idest facietis hoc propter sanctitatem anni iubilei, nam in alijs annis colligitis vuas ad faciendum vinum pro vobis, nunc autem in anno iubilei non colligatis sic; vt sint vobis in cibum, & pauperibus. *Sed statim ablata comedetis.* Idest non debetis facere vinum de vuis in anno iubileo; sed comedebantur solum in modum fructuum, & sic paucitas vuarum sufficiebat illis. si autem fecissent vinum, om-

I nes vuas colligerent; & sic dicitur. sed statim ablata comedetis, idest immediate, vt duxeritis vuas de vineis, comedetis non expectantes, vt inde faciatis vinum. Et hoc idem intelligitur de segetibus, quòd non deberent eas domini metere, sed ducere aliquid de eis ad dandum animalibus, vel vt ipsi faciant inde polentam, cętera autem maneant pauperibus, vt ipsi colligentes terant ad faciendum panes ex illis. *Anno iubilei redient ad possessiones suas.* Hic repetitur quod supra dictum est, scilicet quod in anno remissionis omnes Iudæi, qui vendiderant possessionẽs, redirent ad eas, ita quòd illi qui emerant, restituerent eas nullo dato precio, & ponitur hoc tamquam principiũ eorum, quę infra dicuntur, vbi agitur de modis vẽditio

K num, & redditionum.

Triplex literę expositio.

Quando vendes quippiam ciui tuo, vel emes ab eo: ne contristes fratrem tuum: sed iuxta numerum annorum iubilei emes ab eo: & iuxta supputationem frugum vendet tibi. Quanto plus anni remanserint post iubileum, tanto crescet & precium: quanto minus temporis numeraueris; tanto minoris, & emptio constabit. Tempus enim frugũ

vendet

vendet tibi. Nolite affligere contribulos ve stros: sed timeat vnusquisque Deum suum: quia ego Dominus Deus vester. Facite præcepta mea, & iudicia custodite, & implete ea: vt habitare possitis in terra absque vllo pauore: & gignat vobis humus fructus suos, quibus vescamini vsque ad saturitatem nullius impetum formidantes.

Quando vendes quippiam. Hic ponitur pars incidentalis, in qua ponuntur duo incidentia circa supradicta. Nam dictũ fuerat, quòd in anno iubilei redibant omnes ad possessiones suas. & ponuntur duo incidentia. Primum erat, quia dictum fuerat, quòd in anno iubilei rediret quilibet ad familiam, & possessionem suã, ponitur prouisio de hoc, scilicet quòd quando fieret venditio nunquam excederet annum iubileum. Etiã dictum fuerat supra, quòd in anno remissionis non sereretur, nec putaretur, nec fructus colligerentur: ideo ponitur incidens prouisiuum circa hoc, scilicet quid faciendũ est in anno septimo, & octauo, quando non sereret, nec essent fruges. & circa hoc ponuntur tria. Primo ponitur modus venditionis in generali. Secundo modus prouisionis anni septimi, & octaui. Tertio reuertitur ad modum venditionis in speciali. Secunda ibi. *Quòd si dixeritis.* Tertia ibi. *Terra quoque.* Circa primum dicitur. *Quando vendes quippiam ciui tuo.* Hic ponitur de modo venditionis faciendæ inter Iudæos, scilicet quòd nõ esset venditio illa sicut inter alias gẽtes. Nam in alijs fiebat venditio simpliciter, inter Iudęos autem quæcunque res venderetur, non poterat vendi simpliciter, si ad Hebreos pertinens esset, sed vẽdebatur vsque ad annum iubileum, deinde autem redibat res illa ad priorem possessorem, & sic non vendebatur res pro tanto precio quantum valeret, cum non venderetur ad omne tempus, sed pro parte precij, & contingebat, quòd aliquando res esset magno tempore vendita, & aliquando paruo. Quantumcunque enim esset tempus magnum venditionis, non poterat excedere annos quadragintanouem, quia etiam si venderetur prima die post iubileum, cum reditura esset ad priorem dominum in sequenti iubileo, & inter iubileum, & iubileum solum intercidãt anni quadragintanouem, in illis annis esset vẽdita, immediate autẽ erat dies prima anni iubilei, & iam ibi res ad dominum priorem redibat. Minores autẽ venditiones poterant fieri multipliciter: nam quędam per valde paucum tempus, vt per annũ, vel duos annos, aliæ autem per maius secundum, quòd tempus emptionis, & venditionis distaret a iubileo. Et dicitur, quando qp piam vendes, non intelligitur hoc de omnibus, quæ venduntur, vel emuntur: nam tunc omnia, quæ possidentur essent incerta, & non posset dari omnibus cõueniens modus viuendi. Nam non potest aliquid habere homo nisi emẽdo, vel vendendo, vel aliquo modo commutando. & tunc teneretur aliquis omnia, quæ possidet, reddere alijs, & non possideret, quia plurima eorum, quæ vendita sunt, & empta, in tanto tempore quantum est vsque ad iubileum, pereunt, & non possent reduci ad dominum priorem, nec tamẽ erãt adhuc reducendæ res, quæ possident ad priores dominos, quamquam supersint, si mobiles sunt. In quo considerandum est, quod intelligitur ista litera, de bonis immobilibus. quæ venduntur. nam sicut in superioribus dictum est, sicut in omnibus alijs gentibus venditiones fiunt in æternum, & omnes res vendunt simpliciter, ita inter Iudæos fieret, nisi Deus vellet aliquid speciale in eis agere, scilicet tenere certitudinẽ distinctionis in tribubus, & familijs. Hoc autem sicut supra declaratum est, non poterat haberi nisi per res possessas: ideo iussum est, vt possessiones, quæ pertinebant ad vnam tribum, vel familiam, etiam si venderẽtur, non manerent in ęternum venditæ, sed redirent in iubileo ad tribus, vel familias, quarum erant, vt sic non confunderentur distributiones sortium, & familiarum, & tribuum. Nũc ergo ista lex teneri debet in bonis illis, quæ sunt ad distinguendũ tribus, vel familias, & diximus, quòd nõ poterat cognosci tribus, vel familia per hominẽ, quia quilibet homo mobilis est, cognitio autem certa debet se haberi per immobile, ideo necesse, vt per bona immobilia fiat ista distinctio: nam bona immobilia manent in certis locis, & illa possidentur ab hominibus certæ tribus, vel familiæ, ideo si dicatur, quòd illa non possideantur nisi ab hominibus determinatæ tribus, vel familiæ, cognoscent homines ad quam tribum pertinent, vel familiam, per hoc, quòd habent talem, vel talẽ possessionem. Ideo ista lex de de reducendo possessiones dominis prioribus tenet in bonis immobilibus, in bonis tamẽ mobilius non tenet, quoniam per ea non potest haberi aliqua determinatio, vel certitudo de tribu, vel familia. Sicut enim homo, quia mobilis est, & potest esse in quocunque loco voluerit, non cognoscitur per se de qua tribu sit, ita neque cognosceret per bona mobilia, quæ possidet, quia illa in quolibet loco esse possent, quod tollit distinctionẽ & certitudinẽ. Iõ.n. bona ĩmobilia distinguere possunt trib⁹, & familias, qa in certo loco manent, & inde nunquam mouentur, de mobilibus autem econtrario est: ideo ista lex non intelligitur de illis, sed quomodocunque Iudæi venderent ista bona mobilia, venditio illa manebat in ęternum, siue res venditæ superessent tempore iubilei, siue non. *Ciui tuo, vel emes ab eo.* Hic innuitur in quo intelligatur ista lex, & dicitur, quòd in omnibus. & non vocantur hic ciues omnes qui morantur in eadem ciuitate, sed solum illi qui sunt Iudæi ex genere, alij autem qui conuertebantur de gentilitate ad iudaismum, quamquàm per centum annos aut plures ipsi, & posteri eorũ manerent in aliqua ciuitate, nunquã erant ciues, sed semper vocabantur aduenæ.

Modus vẽditionis faciendæ inter Iudæos, tam de immobilibus quàm mobilibus.

Textus de [illegible] bo[illegible]

Qui sunt ciues inter Iudæos, & quomodo conuersi ad Iudaismum non communicabantur omnia priuilegia iubilei, & anni remissionis. Quæst. XV.

CAVSA huius est, quia secundum quòd ait Aristo. in 3. Politic. multitudo seruorum, & banausorum non facit ciuitatem, sed communitas participantium lege & principatu loci illius, in quo est. de Gentilibus autem conuersis ad Iudaismum non erat sic, quia quamquàm participarent lege, quantum ad ea quæ facere debebant, & patet sicut dictum fuit pręcedenti capi. s. æquum iudicium inter vos sit, siue ciuis, siue peregrinus peccauerit: tamen non participabant principatu, quia conuersis non dabantur dignitates in populo, vel officia, aut quidquid dicat aliquam excellentiam, sicut declaratur Deuterono. 23. capit. Iudæis autem ex genere ista duo erant, scilicet participare lege, & principatu: ideo totaliter erant ciues. Et sic dicitur, quod ista lex tenet, quando emptio, vel venditio facta est inter ciuem, & ciuem, idest inter Iudæum & Iudęum ex genere. non poterat tamen esse inter Iudęum, & conuersum de gentilitate ad Iudaismum. Sed sciendum, quòd non ponitur hic ista regula ad excludendum conuersos de gentilitate, tanquam cum ipsis posit fieri aliquis talis contractus: nam ista lex solum est quantum ad

vendi-

venditorem, scilicet, quòd non grauet ipse ab emptore detinendo rē venditam vltra tempus Iubilei. Sed conuersi ad Iudaismū non poterant vendere aliquas possessiones adinuicem, vel Iudæis, quia ipsi nihil horum habebant: nā tota terra promissionis erat distributa Iudæis per sortē: & illę possessiones quomodocunque venderentur siue Iudęis, siue conuersis de gētilitate, non poterant manere apud eos nisi vsque ad annum Iubileum. Cum ergo conuersi ad iudaismum non possent habere aliquam sortem inter Iudæos, nō poterant possidere, nisi Iudæi venderent eis illa bona possessa, & tunc nō poterant permanere apud eos nisi vsque ad Iubileum. Ergo nullo modo poterant conuersi ad Iudaismū vendere aliqua bona immobilia, & sic non intelligitur ista lex de illis, scilicet, quòd ipsi venderent. Hoc namque generale erat, quod conuersi ad Iudaismum quandocunque diuites essent, non poterant possidere nec vnum palmum terræ in terra promissionis, etiam si pro illo dare vellēt quidquid haberent, quia non poterat aliquis Iudæorum vendere gentilibus possessionem suam ad semper, vel conuersis ad Iudaismum, aut filijs conuersorum. Ideo quamquàm conuersi inter Iudæos possent esse diuites inter Iudæos, tamen non poterāt esse in bonis immobilibus, sed solum in pecunijs, & rebus mobilibus. lex ergo ista non expressit hoc debere seruari inter ciuem, & ciuem, idest inter Iudæum, & Iudæū, tamquam fieri posset inter Iudæum, & conuersum, & fieri vetaretur. Sed ideo prohibuit de non ciuibus quia alia priuilegia anni Iubilei, & remissionis, quę eis communicari poterant, non communicabantur, scilicet quòd remitterentur eis debita, sicut remittebanī Iudæis in anno septimo, & iubilei. nam Iudæis adinuicem remittebatur omne debitum contractū ex mutuo in anno septimo remissionis, vel in iubileo, ita vt non posset repeti ab eo, gentilibus tamen non remittebatur, nec conuersis ad Iudaismum, sed etiam post annum remissionis repeti poterat quodcunque debitum, sicut patet Deuterono. 15. capitu. Idem erat quātum ad seruitutes, quia in anno septimo Iudæi liberabantur aliqualiter a seruitute, in anno autem iubilei liberabantur totaliter, sed conuersi ad Iudaismū, vel filij ipsorum nunquam liberabantur, siue annus septimus, siue iubileus veniret, sed manebant serui hęreditarij vsque in ęternum. & sic non habebant conuersi ad Iudaismum aliquod priuilegiū anni remissionis, vel iubilei. *Ne contristes fratrem tuum.* Hoc refertur ad emptorem, qui contristare poterat venditorem, si detineret ei rem venditā vltra tempus legis, emptores autem non poterant contristari aliquo modo, quia lucrum eis cedebat, & est sensus, ne contristes fratrem tuum, idest quando emeris aliquam possessionem a fratre tuo, non contristes eum volendo ei detinere possessionem vsque in æternum, sicut aliæ gentes faciunt, sed reddas ei in iubileo. Vocantur autē hic fratres Iudæi adinuicem, qui sunt ex genere Israel, conuersi autem ad Iudaismum non vocantur fratres, sic patet infra cū dicatur. seruus, & ancilla sint vobis de nationibus, quæ in circuitu vestro sunt, aut de aduenis, & postea subditur, fratres autem vestros filios Israel ne opprimatis. & iterum distinguuntur ibidem fratres, & aduenæ, cum dicitur. si inualuerit apud vos manᵘˢ aduenę, & peregrini, & attenuatᵘˢ frater tuᵘˢ &c. sic habetur Deute. 15. cap. cum venditus fuerit tibi frater tuus Hebræus aut Hebræa. sic quoque Deute. 24. cap. & in multis alijs locis. *Sed iuxta numerum annorum iubilei emes ab eo.* Idest non contristabis fratrem tuum volendo ei emere res suas, vel iam venditas detinere in æternum, sed solum emes iuxta numerum annorum vsque ad iubileum, idest si tempus magnū

F mansit ab eo tempore, quo tu emeris possessionē fratris tui, vsque ad iubileum, pro vnico tempore erat venditio. si autem pauci anni restabant, pro paucis annis venditio fiebat, ita tamen, quòd nunquam excederet venditio tempus iubilei, & hoc erat esse venditionem iuxta numerum annorum iubilei.

Quare Iudæi volebant aliquid emere in rebus immobilibus, cum ista venditio non maneret in æternum. Et quid vtilitatis consequebatur emptor ex tali emptione, quæ magis locatio dici potest. Quæst. XVI.

Sed diceret aliquis, quare Iudæi volebant aliquid emere in rebus immobilibus, cum ista vē-
G ditio non maneret in æternum? Respondendū est, quòd Iudęi poterant habere vtilitatem ex talibus emptionibus. Pro quo intelligendum, quòd iste qui vendebat rē, aut volebat eam redimere ante iubileum, aut non. Si redimebat eam ante iubileum, emptor nihil vtilitatis ꝯsequebatī, qa nō faciebat fructᵘˢ suos, sed solū cōputabanī in sortem deductis laboribus, & dabat insuper ille, qui vendebat partem precij recepti super fructus, quousque compleretur totū precium, & sic restituebatur possessio vendita domino suo. Si vero non redimeret venditor ante iubileū rem venditam, in iubileo redibat res ad eū nullo dato precio, & tunc poterat consequi aliquam vtilitatē emptor, quoniam fructus poterant maiores esse q̄
H sors, & quamquàm supercrescerent, non tenebatur restituere eos venditori. hoc autem expectabant omnes emptores, ideo emebant, primo autē modo nihil vtilitatis consequi poterant. Circa hoc sciendum est, quòd apud Iudæos possessiones non proprie vendebantur, sed locabantur, quia vsque ad tempus certum solum manebat ille contractus. & propter hoc quandocunque aliqua res vendebatur, æstimandum erat quantus erat valor maximus eius. Nam sicut inter nos, quia pura venditio est, & ad omne tempus, æstimatur quantum res maxime valere potest, ita inter Iudæos maximum quod res valere poterat, erat precium, quod daretur pro illa ab vno iubileo vsque ad alterum iubileum, quia hoc erat tempus longissimę venditionis. Si ergo æstimaretur de aliqua re, quòd ip-
I sa vendita ab anno iubilei vsque ad alterum annum iubilei valeret mille, si venderetur decem annis post annum iubileum valebat octingenta, quia sicut subtrahitur decima pars tēporis, ita subtrahenda est decima pars precij. & si venderet triginta quinque annis post iubileū, deberet vendi pro quingentis, quia sicut subtrabitur medietas temporis, ita medietas precij, & sic de omnibus alijs differentijs temporum, siue magno tempore, siue pauco res ante iubileū venderetur, semper enim erat taxandum precium cum tempore. Ista etiam taxatio proficiebat ad hoc, si vellet venditor ante tempus iubilei redimere possessionem suam, quia secundum hoc deberet æstimari, quantum de precio deberet dare venditor pro re empta, quoniam non de-
K bebat totum quod susceperat. *Et iuxta supputationem frugum vendet tibi.* Ista est expositio superioris, dicit. s. quod non vendatur res simpliciter, sed iuxta supputationem frugum, idest pro omnibus illis annis, in quibus percipi poterant fructus vsque ad iubileū, fiebat enim hoc sicut in locatoribus, qui quanto maiori tēpore locant, maius precium habent. Inter Hebræos autem maximum tempus venditionis huius, quę videtur esse locatio, erat vsque ad iubileum, ideo debebant æstimari fructus, quantum valerent vsque ad iubileum, & quia inter iubileum, & iubileū erant quadraginta nouem anni percipiendi fructus, computabatur quantū valerēt istæ perceptiones quadraginta nouem

nouem annorum,& postea quocunque tempore inter iubileum,& iubileum fieret venditio rerum, cõputabantur anni percipiendorum fructuũ, & s͡m hos diminuebatur de precio totali rerum, quod erat si vẽderentur de iubileo vsque ad iubileum,& s͡m hoc dabatur magis aut minus pro re s͡m æstimationem annorum,in quibus debebant percipi fructus. Et qñ hic dr̃ de supputatione annorum frugum,non solum intelligitur de frugibus,sed etiam de omnibus alijs fructibus.idem fiebat in vinea si venderetur, idem quoque in rebus non habentibus fructũ,nisi ipsum vsum rerum,sicut sunt domus locatæ, in his etiam considerabatur tempus manens ad habitandum,quia s͡m maioritatem temporis,vel minoritatem augebatur, vel diminuebatur preciũ. *Quanto plus anni remanserint post iubileum tanto crescet,& precium.* Determinatio superioris est.s.ꝙ pro maiori tempore annorũ, in quibus poterant percipi fructus de re,daretur maius precium,& quanto esset tempus minus, tanto daretur minus precium, habita semper ratione ad totalem valorem rei.s. si venderetur ab vno iubileo vsque in alterum. *Et quanto minoris temporis numeraueris tanto minoris emptio constabit.* Idest tanto minoris precij erit res, quæ venditur,quanto tẽpus,in quo res vendita apud emptorẽ manere debet,minus est.ratio huius manifesta est,qa non fuit simpliciter venditio sed locatio. In venditionibus autem simpliciter factis non consideratur an maius,vel minus tempus sit,qm̃ res non venditur cũ limitatione certi tp̃is,sed in æternum.Dr̃ autẽ,ꝙ emptio tanto minoris constabit.i. tanto minoris precij erit.& accipitur ibi emptio pro re empta, qm̃ emptio nihil constat. *Tempus enim frugum vendet tibi.* Idest qñcunque aliquis tibi vendiderit possessionem suã,non vendit substantiam rei, sed tempus frugum.i.sed fruges,quæ percipi possunt illo tp̃e, quo res vendita manet apud emptorẽ.Et in hoc proprie assimilatur vẽditio facta inter Iudæos locationi magis q̃ vẽditioni,qa in vẽditione proprie dicta non vendit tp̃s percipiendi fruges,sed ipsa substantia rei cum omni eo,quod prouenit ex re, in locatione aũt solũ venduntur fructus rei,& nõ ipsę res,sed hic dr̃ de venditione,q̃ erat inter Iudæos,ꝙ in ipsa vendebat̃ tempus frugum, ergo magis erat locatio quàm venditio.Nec tñ potest dici, ꝙ venditio,q̃ erat inter Iudæos, totaliter esset locatio. Nam cum alicui res locatur, ille qui eam conducit, non potest alienare,cum solum habeat ius percipiendi fructus ex re locata pro tẽpore, quo durat locatio: ille tñ qui aliquid emebat inter Iudæos,magis de iure habebat in re,qm̃ poterat eam vendere cuicũque vellet,& s͡m, ꝙ vellet saluo tñ iure primi venditoris.s.ꝙ in anno iubilei rediret ad eum possessio sua,sicut reditura erat,si mansisset apud primum emptorem.& sic patet ex prædictis, ꝙ venditio, q̃ fiebat inter Iudæos, non erat pure venditio,nec pure locatio, magis tñ accedit ad naturam locationis,quàm venditionis,ꝑprie dictæ. *Nolite affligere contribules vestros.* Hic admonet Deus emptores,ne affligant venditores volendo detinere res emptas extra tempus iubilei, nam in hoc nimis affligerentur venditores,quia simpliciter carerẽt rebus suis.Et patet hic quod supra dicebatur intelligi istam legem de solis Iudæis, de conuersis autem nequaquam: nam hic dicitur,quòd non affligant Iudæi contribules suos.Dicuntur enim esse contribules illi, qui sunt de eadem tribu, gentiles autem conuersi nõ habebant aliquã vnitatem cognationis cum Iudæis, & sic si Iudęi possent aliquid emere a gentilibus conuersis,non teneret ista lex in eis, quoniam non erãt de tribubus Hebræorum, nihil tamen ab eis immobile emi poterat,cum ipsi non possent aliquid immobile possidere in terra Hebræorum,vt supra declaratũ est.

Deus emptores admonet ne vẽditores affligant.

A Et sciendũm,quòd hic accipitur tribus largẽ pro quacunque attinentia cognationis: nam si acciperetur tribus specialiter,sicut dicimus esse duodecim tribus Israel,obligaretur quilibet Hebræorum non affligere illum,de cuius tribu erat, poterat tamen affligere quoslibet de alijs vndecim tribub9, de quibus ipse nõ erat.sed hoc quod dr̃ hic, de non affligendis contribulibus,de omnibus Iudæis intelligitur,siue essent de eadem tribu,siue de diuersis: dicebantur autem large esse omnes de eadem tribu, inquantum erãt ab eodẽ capite, scilicet a Iacob.Et quamquàm istud quod hic dicitur,intelligatur de non affligendo contribules de tinendo res venditas vltra iubileum, etiã intelligi põt de omnibus afflictionibus, quas aliqs inferre põt ꝯtribulibus suis,potissime in emendo,vt si aliqs de Iudęis B necessitate coactus vẽderet possessionẽ suã alteri, qui vidẽs eũ esse in angustia nollet ei dare valorẽ rei,sed valde minus,affligeret eum,qm̃ cogeret illum ad vẽdendum pro pauco pretio, & hanc afflictionem De9 vetat:ipse enim promittit se inflicturum pœnas pro omnibus fraudibus,quæ ꝯ Iudæos pauperes fiant, vt hr̃ Deut.15.cap.cum dr̃,ne clamet ꝯ te ad dñm,& fiat tibi in peccatum,sed dabis ei,nec ages quippiam callide in eius necessitatibus subleuandis,vt benedicat tibi Deus omni tẽpore, & in omnibus ad quæ manum miseris. *Sed timeat vnusquisque Deum suum.* Idest q̃q̃ illi quos affligitis non sint potentes reddere vobis malum pro afflictione,ꝑꝑ cuius timorem desistatis ab affligendo,tñ timeatis Deum vestrum, & propter huius reuerentiam,& timorem non affligatis. *Quia ego* C *Dominus Deus vester.* Idest timete Deum,quia ego sum Deus vester potens vobis malum infligere quod voluero,& si non timueritis desistentes propter hoc ab afflictione contribulium,ego vos affligam. *Facite præcepta mea,& iudicia custodite.* Admonet hic Deus ad custodiam præceptorum suorum.s.vt Iudæi diligenter obseruent omnia quæ ipse iussit.Et ponitur hic custodire,& facere non tanquam distincta; qm̃ q̃q̃ alibi distinctionem habeant cum referuntur ad idem; hic tñ distingui nequeunt,quia referuntur ad diuersa,scilicet ad iudicia,& pręcepta:& sic facere, & custodirę idem est quod exequi.Distinguuntur tñ præcepta & iudicia,qm̃ præcepta pertinent hic ad cęremonias, q̃ D sunt ad Deum: iudicia autẽ sunt leges directiuę quomodo se habeat homo ad proximum suum.Hoc autem quod dicitur de iubileo,ad iudicialia pręcepta ꝑtinet ;inquantum in eo fiebant remissiones debitorum,& seruitutum, & reductio rerum alienatarum, & communicatio fructuum.ideo pręceptum de iubileo ꝑ se sumptũ magis debet vocari iudiciale, quàm cæremoniale. Aliqua tamen erant in eo,quæ ad cæremonias satis reduci possunt,& qa in iubileo non solum iubebatur fieri vnum, sed multa,& de quolibet eorum præceptum datur,potest dici,quod ista præcepta,& iudicia,quæ Deus hic obseruari iubet, sunt solum ea quæ pertinent ad annum iubilei. *Et implete ea.* Hoc addit aliquid super facere,& custodire. Nã quamquàm aliquis obseruet præcepta attendens ad E ea,& exequatur id quod iubetur, potest tamen non omnia facere, quæ iubẽtur, vel non completis cæremonijs cuiuslibet rei,quæ iubetur.ideo dicitur,quòd non solum fiant,& custodiantur, sed etiam impleantur nihil prætermittendo de eis,quæ iussa sunt. *Vt habitare possitis in terra.* Idest hoc facietis,& tunc poteritis habitare in terra,quam trado vobis: alioquin non permanebitis in ea magno tempore,quoniam Deus tradebat Iudæos in manu hostium, quando ipsi peruertebant præcepta eius,& transducebant illos de terra sua, sicut patet de captiuitate tribuum Israel, & de captiuitate tribus Iudæ: quoniam propter peccata

transdu-

transduct æ sunt in gentes alienas. Vnde Moyses qñ admonebat Iudæos ad custodiendum præcepta Dei dicebat, quòd disperderet eos de terra, nisi custodirēt ea, sicut patet Deute.4.c.cum dr̃, testes inuoco hodie cęlum, & terram, cito vos perituros de terra, quam transito Iordane possessuri estis, non habitabitis in ea longo tempore, sed delebit vos Dñs, atque disperget in omnes gentes. Et qñ hic dicitur, vt habitare possitis in terra. non est sensus, quòd ly vt dicat finem. s. ꝙ ideo Iudæi obseruarent ista præcepta, vt Deus conseruaret eos in terra, quam dederat, quia tūc Deus induceret illos ad peruertendum ordinem charitatis. (est enim ordo in charitate, vt Deus super omnia diligat, & pp seipsum, alia vero propter Deum) si tamen vt, teneretur hic dicens causam finalem, esset sensus, ꝙ Deus faceret se coli non propter se, sed pp aliquid alterum. s. vt Iudæi manerent in terra eis data, sed hoc absurdum est, etiam si aliquis Deum diligat propter hoc solum, vt ei bonum faciat, amor iste deordinatus est, & non s̃m charitatem: ideo peccatis nō caret. est ergo sensus, vt teneatur hic vt, non tāquā dicens causam finalem, sed vt denotans consequentiam, & est sensus, implete mandata mea, vt habitare possitis in terra, idest implete mandata, & tunc poteritis habitare in terra, & iste modus loquendi est multū vsitatus in sacra Scriptura. Et verum est, quòd Iudæi obseruantes mandata Dei habitarent in terra, quia obseruatio præceptorum cæremonialium, & iudicialium veteris testamenti secundum se promerebatur bona temporalia concedi, sicut manere in terra, & in securitate, atque victoria hostium, & abundantiam temporalium bonorum in terræ nascentibus, sicut declaratum fuit supra 18.cap. circa principium. *Absque vllo pauore*. Idest, vt habitetis sine timore hostium. Nam sicut expelli de terra propter peccatum Iudæis eueniebat, ita habitare in terra cum timore hostili, & persecutione, dabatur in pœnam. Et sicut peccata inter se inæqualia sunt, & habent quendam ordinem excessus in maioritate, & minoritate grauitatis, ita pœnæ se habent secundum gradus. Vnde quando Iudæi a principio peccabāt, dabat eis Deus minores pœnas mittens hostes super illos, qui inquietarent, & persequerentur eos in terra sua, sicut apparet ex libro Iudic. in quo sępissime habetur, quòd cum Iudæi delinquerent cōtra Dominum, tradebat eos in manus hostium, qui subijciebāt eos seruituti prementes in terra sua, & cum Iudæi clamarent ad Dominum, suscitabat eis aliquem saluatorem. sic quoque in libris Regum apparet. cum vero vltimate peccata Israelitarum desperata facta sunt, tradidit eos Deus in æternam seruitutem Assyriorum. sic quoque de tribu Iuda factū est, vt apparet ex.4.lib. Reg. cap.17.& 2.Paralipo. cap. vlt. De ordine autem istarum pęnarum secundum excessus peccatorum habetur. cap. seq. *Et gignat vobis humus fructus suos*. Id est si feceritis mandata mea, terra dabit vobis fructus, alioquin percutiebant egestate magna. sic patet Isa. cap.1. scilicet si volueritis, & audieritis me, bona terrę comeditis. sic quoque habetur seq.cap. scilicet si in præceptis meis ambulaueritis, dabo vobis pluuias tēpibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur, apprehendet messium tritura vindemiam, & vindimia occupabit sementem, & comedetis panem vestrum in saturitate, & absque pauore habitabitis in terra vestra, comedetis vetustissima veterum, & vetera nouis superuenientibus proijcietis. Deinde ponitur pęna non obseruantium. scilicet visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras, frustra seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur, & multa ibidem similia, sic quoque habetur Deu.cap.28.&

Literę expositio.

Peccata ac pęnę se habent secundū gradus, & Hebręi peccantes iuxta talē ordinem puniebātur.

F Aggæi cap.2. *Quibus vescamini vsque ad saturitatem*. Est enim saturitas præmium eorum, qui obseruant præcepta. sitis autem, & fames pœna non obseruantium. Et cum peccata Iudæorum tantum creuissent, mittebat Deus in eos famem validam, quousq; compellerentur comedere stercora, & ad vltimum comedebant carnes filiorum suorum, & filiarum, vt habetur seq.cap.& Deute.28 cap. & sic aliquando factum est in Israel, vt obsessa Samaria a Benadab rege Syrię venundaretur vnum caput asini octoginta argenteis, & quarta pars vnius paruę mēsurę stercoris columbarū quinq; argēteis, & tūc duæ mulieres comederūt filiū vnius earum, vt patet.4. Reg.6.cap. *Nullius impetum*

G *formidantes*. scilicet si præcepta mea custodieritis, etiā si omnes gentes ꝯ vos pugnent, non timebitis. Et potest ista litera intelligi dupliciter, vno modo, ꝙ Iudęi nullius impetum formidarent. i. quòd non timerent, quamquàm aliqui insurgerent ꝯ eos: Deus enim deleret illos, sicut apparet sępissime ex libris historialibus. Alio modo potest intelligi, ꝙ nullius impetum formidarent, idest ꝙ non timerent, quòd aliquis insurgeret ꝯ eos: nam Deus ponebat terrorem in cordibus hostiū, & nullus audebat persequi illos. sic enim patet de Iacob, quem volebant delere cum filijs suis, & tota domo sua omnes populi Chananæorum propter destructionem ciuitatis Sichem, Deus tñ posuit pauorem in corde eorum, sic habetur Genes.35. cū dicitur, cumque profecti essent, terror Domini inua-

H sit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes. vterque eorum sensuum conueniens est.

Duplex literæ expositio.

Quod si dixeritis. Quid comedemus anno septimo si non seuerimus; neque collegerimus fruges nostras? dabo benedictionem meam vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum; seretisque anno octauo, & comedetis veteres fruges vsque ad nonum annum: donec noua nascantur, edetis vetera.

I *Quod si dixeritis*. Hic ponitur prouisio de cibis anni septimi, & octaui, & est secundum incidens. Deus enim dixerat supra, quòd in anno septimo remissionis non seminarent, nec putarent vineas; nec colligerent fructus agrorum. dicerent ergo Iudæi, quòd cum hoc agendum esset in anno remissionis, & in iubileo, quomodo possent habere cibos pro duobus annis, scilicet pro anno septimo, & octauo. Et quādo veniret annus iubilei, oportebat pro tribus annis cibos inquiri (præsupposita opinione quorundam) scilicet pro anno septimo remissionis, qui erat immediate ante iubileum; & pro anno iubilei sequēti, in quo non serebatur, nec colligebatur; & pro alio anno vs-

K quequo ex noua seminatione fructus haberent. Respondet autem Deus, quòd ipse prouideret fructus in anno sexto ante annum remissionis, ita vt haberent pro omnibus annis sequentibus, vsquequo venirent nouæ fruges: & istud erat Dei miraculum, & satis apparebat hoc non fieri per accidens, vel ex aliqua conditione speciali naturæ, sed solum ex Dei bonitate, cum semper in sexto anno nascerentur fructus trium annorum. Simile autem alterum faciebat Deus Iudæis. iusserat enim, vt ter in anno ascenderent in locum Sanctuarij omnes masculi Israelitarum, ita quòd in vrbibus & alijs locis non muratis nullus vir manęat, sed solæ fœminæ, & tamen hostes,

Modus prouisionis anni septimi, & octaui, i quo duo sunt manifesta Dei miracula.

stes, qui erant in circuitu eorum, quamquàm desiderarent accipere terram illorum, & scirent nullū mansisse in vrbibus defensorem, tamen nō audebant ascēdere ad occupandum terram, sic patet Exo. 34. cap. cū dicitur, cum tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terrę tuę ascendēte te in conspectu Domini Dei tui ter in anno. *Quòd si dixeritis, quid comedemus*. Deus enim posuit hoc respōdens ad quęstionem Iudæorum antequā ipsi quærerent, qd comesturi essent in annis illis. & hoc propter duo. Primo, quia rationabile erat quæri de modo prouisionis istorum annorum. nam nō videbatur esse aliquis modus secundum naturam, per quem Iudæi cōmode habere possent fructus pro istis annis, in quib' non seminabant. solum ergo manebat refugium ad Deum. Quòd ergo quærerent a Deo, quomodo prouideret eis in annis illis, non erat irrationabile, dumtn̄ non quærerent de potentia eius dubitantes, aut de bonitate, sed volentes scire an iuberet, quòd haberent istos fructus per aliquem modum specialem, quamq̄ fortassis melius fuisset non petere aliquid a Deo confidendo totaliter bonitati eius, quòd ipse qui ista iubebat, daret eis modum, per quē haberēt fructus. Aliud autem erat, propter quod Iudæi quærerent, qūo haberent fructus, quia ipsi erant nimis scrupulosi, & nō bene credentes Deo, & semper volebant habere signa ad hoc, ꝙ aliqui crederent, vnde dicebant Christo, ꝙ volebant ab eo videre signū, & ipse respondit, quòd generatio praua signum quærit: ideo non dabitur ei signum, nisi signum Ionæ Prophetæ. sic habetur Matth. 12. cap. Apostolus quoque nimis scrupulosos dixit esse Iudæos inquirendo signa, sicut Græci circa philosophiam curiosi sunt. sic patet. 1. ad Corint. cap. 1. cū dicitur. quoniam, & Iudæi signa petūt, & Græci sapiētiam. *Anno septimo*. Dicunt enim de anno septimo quid comedent, quoniam ille annus erat remissionis, & iubebat, quòd in eo non sererent, nec colligerent.

Quare non dicitur hic de. 8. anno quid Iudæi comederent.
Quæst. XVII.

Sed quare non dicitur de anno octauo, cū etiā in anno octauo nō haberent quid comederēt? nam fruges, quæ colliguntur in anno septimo, in octauo anno pro maiori parte comeduntur. Respondendum est, quòd non est facta mentio de anno octauo, eo quòd ille qui ꝓuideret anno septimo, prouideret anno octauo, & sic sufficiens erat quęrere de vno eorum. Vel aliter dicendum est, quòd de vtroque quæsitum est, tamen Scriptura, quæ breuiloqua est, vt non cogatur multoties repetere, vnum diminuit, sed postea complete ponit. sic autem hic in principio, quamquàm non ponatur de anno octauo, tamen postea respondetur de illo, scilicet quòd in anno sexto terra faceret fructus trium annorum, & sic sufficiebat septimo, & octauo. Idem autem quærendum esset de anno iubilei. Nam quando iubileus veniebat secundum vnam opinionem supra positam, erant plures anni sine frugibus, scilicet ann' septimus remissionis, in quo non colligebatur, nec serebatur, & annus sequens, qui erat iubileus, scilicet quinquagesimus annus, & sequens qui erat quinquagesimus primus. nam quamquàm in hoc quinquagesimo primo, qui erat sequens post iubileum, terra sereretur, tamen vsquequo haberentur fruges nouæ, Iudęi non habebāt, vnde alerentur nisi Dominus eis prouideret.

Ad hoc tamen sicut ad pręcedentia responderi potest, quòd qui prouidebat pro anno vno, vel duobus, prouidere posset pro tribus. Nam qui vnum miraculum facit, poterit facere infinita, cum non sit maioris

A potentiæ facere multa miracula, quàm vnum. *Si non seruerimus, nec collegerimus*. Ista est ratio inquirendi. nam si Iudæi possent serere, & colligere in anno illo, nō esset eis occasio inquirendi quomodo alerent, qa tamen ista interdicta erant, habebant causam inquirēdi. Sed quæreretur quomodo Iudæi dicerent, si non collegerimus, quoniam quamquàm Deus eis vetuerat serere, tamen non vetabat comedere de sponte nascētibus, vt patet supra, immo ista dabat in cibum hominum, & iumentorum.

Respondendum est, quod Iudæi dicere poterant hoc, quia quamquàm in anno septimo colligerent de sponte nascentibus, tamen ista quasi nihil erant cōferendo ad necessitates eorum, & ad fructus quos habere solebant alijs annis, cum serebant. nihil autē, &
B inutile æquiparantur. Cum ergo pauca colligerent, poterant dicere se nihil colligere. Vel alio modo pōt dici, quòd Deus vetuerat eis colligere. nam etiam de ipsis terræ nascentibus anni septimi dixit eis, ne colligerent ea in modum vindemiæ, vel collectionis fructuum. sic habetur supra cū dicit, quæ sponte gignit humus non mètes, & vuas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam. ideo vterque modus collectionis erat eis interdictus anno illo. *Dabo uobis benedictionem meam anno sexto*. Hic ponitur responsio Dei, scilicet quòd ipse faceret, vt annus sextus haberet fructū pro omnibus illis annis, tā pro anno septimo, quàm ꝓ octauo. & dicitur, quòd dabit benedictionē suam, idest abundantiam quam specialiter ipse facit. benedictio enim semper significat abundantiam aut multi-
C plicationem, sicut patet. 2. ad Corin. cap. 9. cum dicit, hoc autem dico, qui parce seminat, parce, & metet. & qui seminat in benedictione, in benedictionibus, & metet. ecce facit ibi oppositionem inter parcitatem, & benedictionem. sed parcitas significat paruum, & inops: ergo benedictio significat abundantiam. & parum ante hoc ait, & præparent repromissam benedictionem, & non quasi auaritiam. ecce fecit oppositionem inter auaritiam, & benedictionēm, sed auaritia semper descendit ad paruitatem. ergo benedictio significat magnitudinem. & iste modus loquendi est frequentatus in veteri testamento. sic patet Deutero. 7. & 28. cap. maledictio autem c̄trio semper significat
D diminutionem rerum, sic patet Malach. cap. 3. cum dicitur, in decimis, & primitijs, & penuria vos maledicti estis. Sic igitur proprie dabat Deus benedictionem in anno sexto, quia faciebat illum abūdare tripliciter super omnes alios annos in fructibus terræ. *Fruges nostras*. Idest fruges quas habituri eramus. non enim loquuntur Iudæi de fructibus, quos habebant in anno septimo spōte natos; sed de illis quos habituri essent, si terram seminarent. Quamquàm aliquo modo dici potest, quòd intelligatur de fructibus, qui erant spōte nati in annis, in quibus non serebatur: quia de his iubebat Deus, ꝙ comederent a pauperibus, & peregrinis, & bestijs terrę, & dn̄i non possent colligere quidquid sponte natum erat. *Et faciet fructus trium annorum*. Scilicet tantum habebitis in sexto anno, quantum in tri-
E bus annis. Hoc tn̄ adhuc necessarium non erat, sed sufficiebat, ꝙ essent tot fruges, sicut in duobus annis, quòd patet quia a tp̄e, quo collectę erāt fruges in sexto anno, vsque ad tempus, quo colligi deberent in septimo anno, si liceret colligi, esset vnus ann' integer. Deinde aūt vsque ad tempus, quo colligerentur fruges in anno octauo, esset alius annus, & tunc inciperent colligere fruges octaui anni, & comedere de eis. nam in octauo anno serebatur, & colligebatur, cum solum hoc prohibitum in anno esset septimo. Dr̄ tn̄ Deus daturus fruges trium annorum, quia accipiunt anni per synechdochen. s. partes annorum pro ipsis

annis

annis totalibus, ita vt dicamus vnum annum eſſe partem anni ſexti a collectione frugum vſq; ad annum ſeptimum ſequentem: & ſeptimum annum, qui integer eſt, dicamus eſſe alium annum. Deinde partem octaui anni vocabimus tertium annum. ſ. vſq; ad collectionem fructuum terræ. Similis modus loquendi per ſynechdochẽ hr̃ in ſacra Scriptura, cum, n. dicit Chr̃us Mat. 12. c. ſicut, n. fuit Ionas in ventre ceti trib⁹ dieb⁹, & trib⁹ noctib⁹, ſic erit fili⁹ hoĩs in corde terræ tribus diebus, & trib⁹ noctib⁹. Ibi, n, loquebat̃ de reſurrectione ſua poſt tres dies & tres noctes, & tñ manifeſtum eſt, ꝙ non reſurrexit poſt tres dies integraliter, ſed poſt tres dies per ſynechdochẽ. Si, n. accipiat̃ dies naturalis a momento in momentum, ſolum ſurrexit Chriſtus poſt diem & dimidium, & duas horas, q̃m ſtetit mortuus in ſepulchro quadraginta horis. ſ. ab hora diei veneris vſq; ad primam horam diei Dñicę, & iſtę horę faciunt diem & dimidium, & duas horas, dicuntur tñ eſſe tres dies. In tp̃e aũt iubilei erant plures anni ſm̃ opinionem ſ. tactam, pro quibus De⁹ deberet dare fructum in anno ſexto. ſ. tres anni integri, qui ſm̃ morem Scripturæ vocarentur quatuor anni per ſynechdochen, quod patet, quia deberet̃ eſſe fructus pro anno ſexto, & deinde pro anno ſeptimo, qui erat annus remiſſionis: & iſte erat quadrageſimuſnonus annus præcedens iubileum. Etiam deberent eſſe fructus pro anno ſequenti quinquageſimo, qui erat annus [illegible]lei, in quo nihil licebat ſerere, aut metere: etiam debebant eſſe fructus pro anno ſequenti poſt iubileum vſque ad tempus, quo illa quæ ſerebantur, in anno illo colligerentur, & ſic erant duo anni dimidij. ſ. annus ante annum remiſſionis, & annus ſequẽs poſt iubileum. ſed ſicut De⁹ in alijs annis prouidebat, dans fructum trium annorum in anno ſexto, ita prouideret tp̃e iubilei dans fructus quatuor annorum. Et hoc verum erat, ꝙ Iudæi in anno ſexto haberent fructus trium annorum, ſi obſeruarent annos remiſſionis & iubilei, ipſi tñ raro iſta obſeruabant, ſicut cõcluditur ex fine ſecundi lib. Paralip. vlt. c. vbi dr̃ ꝙ terra egit ſabbatum omnibus diebus, quibus fuerunt Iudæi in Babylone, quod videbatur factum, quia Iudæi tot annis reliquerant ſabbata terræ. & hoc vr̃ dici ſequenti c. ſ. ꝙ tot annis quieſceret terra Iudæis exiſtentibus in captiuitate, quot annis ipſi nõ obſeruauerũt ſabbata terræ. cum hr̃. erit terra veſtra deſerta, & ciuitates dirupte: tunc placebunt terre ſabbata ſua cũctis diebus ſolitudinis ſuæ, q̃n fueritis in terra hoſtili, ſabbatizabit in ſabbatis ſuis, eo ꝙ non requieuerit in ſabbatis veſtris, q̃n habitabatis in ea. In iſtis ergo tp̃ibus, quibus Iudęi non obſeruabant annos remiſſionis vel Iubilei, non dabat eis Deus fructus triũ annorum in ſexto anno. Quod autem dictum eſt de quatuor ãnis ſine fructibus, intelligẽdum erat accidere ſemper in ſeptimo ſeptenario annorum remiſſionis ſm̃ vnã opinionem ſ. tactam: & tñ aliq̃n ſaltem ſm̃ veritatẽ accidebat, licet non eſſet in quolibet iubileo, ſicut oſtenſum eſt ſupra. *Seretiſque anno octauo*. In iſto anno erat licitum ſerere, & colligere, ſicut in omnib⁹ alijs annis, cum ſolum vetitum fuiſſet hoc in anno ſeptimo, & tamen dicitur ꝙ non comedebant de frugibus vſque ad nonum annum. In tempore autem iubilei addebatur vnus annus, quoniam annus iubilei quando erat immediatus poſt annum remiſſionis erat octauus. quamquàm alio modo vocetur quinquageſimus. nam vocatur quinquageſimus reſpectu iubilei præcedentis: vocatur autem octauus reſpectu anni ſeptimi remiſſionis. & in hoc non licebat ſerere, nec colligere, ſicut nec licebat in anno ſeptimo, ſed ſerebatur in anno nono, & comedebantur fruges nouæ in decimo. *Et comedetis veteres fruges vſque ad*

Chriſtus fuit tribus diebus in ſepulchro quõ intelligatur.

Iudei puniti, quòd nõ ſeruabant annos remiſſ. & iubilei.

F *nonum annum*. Ideſt habebitis de veteribus frugibus tantum, vt comedere poſſitis de illis vſque ad annum nonum. Vocantur autem fruges veteres illæ, quæ colligebantur in anno ſexto, & de iſtis comedebatur vſque ad annum nonum: non quidem vſque ad principium anni noni, ſed vſque ad perfectam collectionem frugum anni octaui. Secundum tamen vulgares computatur annus ſequens poſt collectionem frugum anni cuiuslibet, vnde collectis frugibus anni octaui incipiunt vocare annum nonum, & patet, quòd ſit iſta intentio literæ, quia dicitur. *Donec noua naſcantur edetis vetera*. Ideſt ſemper habebitis de frugibus anni ſexti quouſque veniant aliæ no-
G uę fruges, quas edatis. Et non eſt ſenſus ꝙ ſolum Iudæi comederent de veteribus. i. de frugibus anni ſexti vſquequo naſcerentur noua, ideſt vſque ad natiuitatem nouarum frugum anni octaui: nam ſi ſolum vſque ad illud tempus comederent Iudæi de veteribus, non maneret eis quicquam in cibum a tempore natiuitatis frugum vſque ad collectionem earum perfectam, quando iam poſſent comedere de illis, ſed accipitur hic donec naſcantur noua, ideſt donec nata & collecta ſint, nihil enim proficiebat ad cibum natas eſſe fruges nouas, niſi tales eſſent, quę in cibum ſumi poſſent, & meti; & hoc ſolum eſt tempore quo iã eſt perfecta meſſio illarum.

Terra quoque non vẽdetur in perpetuũ,
H quia mea eſt: & vos aduenæ, & coloni mei eſtis. Vnde cuncta regio poſſeſſionis veſtræ ſub redemptionis conditione vẽdetur. Si attenuatus frater tuus vendiderit poſſeſſiunculam ſuam, & voluerit propinquus eius, põt redimere quod ille vendiderat. Si autem nõ habuerit proximum, & ipſe precium ad redimendum potuerit inuenire: computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit, & quod reliquum eſt reddet emptori: ſicque recipiet poſſeſſionem ſuam. Quod ſi non inue-
I nerit manus eius, vt reddat precium: habebit emptor quod emerat vſque ad annum iubileum. In ipſo. n. omnis venditio redibit ad dñm, & ad poſſeſſorem priſtinum. Qui vendiderit domum intra vrbis muros, habebit licentiam redimendi donec vnus impleatur annus. Si non redemerit, & anni circulus fuerit reuolutus, emptor poſſidebit eam, & poſteri eius in perpetuum: & redimi etiam nõ poterit in iubileo. Si aũt in villa fuerit do-
K mus, quæ muros non habet, agrorum iure vendetur. Si ante redempta non fuerit, in iubileo reuertetur ad dñm ſuum. Aedes Leuitarum, quæ in vrbibus ſunt, ſemper poſſunt redimi. Si redemptæ non fuerint, in iubileo reuertentur ad dños, quia domus vrbium Leuitarum pro poſſeſſionibus ſunt inter filios Iſrael. Suburbana aũt eorum non veneant, quia poſſeſſio ſempiterna eſt. Si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu, & ſuſce-

De venditione poſſeſſionum.

De venditione domorum.

De vſura non accipienda.

peris

peris eum quasi aduenam & peregrinum, & vixerit tecum: ne accipias vsuras ab eo, nec amplius quàm dedisti. Time Deum: vt viuere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad vsuram: & frugum superabundantiam non exiges. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti; vt darem vobis terram Chanaã, vt essem vester Deus. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, nõ eum opprimes seruitute famulorum: sed quasi mercenarius & colonus erit: vsque ad annum iubileum operabitur apud te: & postea egredietur cum liberis suis, & reuertetur ad cognationem & ad possessionem patrum suorum. Mei enim serui sunt, & ego eduxi eos de terra Ægypti. Non veneant conditione seruorum. Ne affligas eum per potentiam: sed metuito Deum tuum. Seruus & ancilla sint vobis de nationibus quæ in circuitu vestro sunt: & de aduenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra. Hos habebitis famulos, & hæreditario iure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum. Fratres autem vestros filios Israel ne opprimatis per potentiam. Si inualuerit apud vos manus aduenæ atque peregrini; & attenuatus frater tuus vendiderit se ei; aut cuiquam de stirpe eius: post venditionem potest redimi. Qui voluerit ex fratribus suis, redimet eum: & patruus & patruelis, & consanguineus, & affinis. Sin autem & ipse potuerit, redimet se, supputatis duntaxat annis a tempore venditionis suæ vsque in annum iubileum, & pecunia qua venditus fuerat iuxta annorum numerum & ratione mercenarij supputata. Si plures fuerint anni qui remanent vsque ad iubileum: secundum hos reddet & precium. Si pauci, ponet rationem cum eo iuxta annorum numerum: & reddet emptori quod reliquum est annorum, quibus ante seruiuit mercedibus imputatis. Non affliget eum violenter in conspectu tuo. Quod si per hæc redimi non potuerit: anno iubileo egredietur cum liberis suis. Mei enim sunt serui filij Israel, quos eduxi de terra Ægypti.

14.q.3.c. putant. De vsuris, c.consuluit. & per Ioã. An.c.videt eo titu.in clem.

Infra eod.

Supra eo.

A *Terra quoque non uendetur*. Hic reuertitur legislator ad modum venditionis in speciali. & ista ponuntur ratione anni iubilei, in quo dissoluebantur factæ venditiones, scilicet, quòd redibant ad dominos priores. Et diuiditur in tres partes: quoniam primo agitur de venditione agrorum. Secundo de venditione domorum. Tertio de venditione personarum. secunda ibi. *Qui uendiderit domum*. Tertia ibi. *Si paupertate compulsus*. Circa primum. *Terra quoque non uendetur in perpetuum*. Ponitur hic primo documentum generale de limitatione venditionum factarum, quæ non tenerent sicut in alijs gentibus; sed determinarentur ad certum tempus. Deinde limitatur in speciali tempus istius venditionis; & modus redemptionis rerum venditarum. B & dicitur quòd terra non vendetur in perpetuum, idest non poterũt vendi possessiones immobiles simpliciter pro omni tempore: & non potest accipi hic terra solum pro terra; sed etiam pro qualibet possessione immobili, quamquam in aquis. nam necessarium est, quòd aliquæ possessiones Iudæorum essent in aquis, sicut nunc sunt apud nos: & tamen illas vendere non poterant; sicut nec alias, quæ erant in terra. sed omnes possessiones quæ immobiles sunt, vocantur terra, ex eo quòd terra immobilis est.

Modus venditionis in speciali.

Quomodo Iudæi non poterant vendere aliquid de terra promissionis saltem ad vnam horam, quia non erant domini possessionum sed coloni.
C *Quæst. XVIII.*

VOLEBAT autem Deus quòd non venderetur possessio aliqua terræ in perpetuum: & præter causas quæ supra assignatæ sunt, dicẽdum est adhuc esse alias, scilicet, quòd Deus tradiderat terram Chanaan Iudæis, quam eis sorte diuisit, assignãs vnicuique tribui & familiæ propria loca. Et quia quilibet partem suam agri, vel vineæ, vel cuiuslibet rei immobilis à domino susceperat, cum sua non esset, in perpetuum alienare non poterat: immo nec in aliquod tempus, cum solum essent Iudæi aduenæ & coloni Dei, quibus locauit terras illas, vel magis locauit eos in terris illis, vt colerent eas. D ad colonos autem nihil pertinet de corpore possessionis, sed permisit eis posse ad tempus vendere ad subueniendum necessitatibus illorum. Nam si nunquam vendere possent, pauperes angustiarentur diuitibus nolentibus aliquid dare pauperibus, nisi venderent eis possessiones suas. Facta est autem ista remissio, scilicet quòd postquàm Iudæi venderent, liceret eis in anno iubilei redire ad possessiones suas; ne dispositio Dei facta de sortibus filiorum Israel, per quam conseruabatur integritas & distinctio tribuum & familiarum, mutaretur. Si enim cuilibet vendere possessionem suam licuisset; per venditionem posset tota possessio vnius tribus ad alias pertransire: vnde necesse erat illam tribum perire quantum ad E nomen & distinctionem; vel commisceretur alijs tribubus, cum non haberet aliquid in quo maneret distincta ab eis. sicut nunc aliquæ familiæ vel cognationes aliquo tempore magnæ fuerunt, postea vero deperditis substantijs dispersæ sunt, & commixtæ alijs familijs perierunt. Si enim illi qui erant de tribu Ruben, possessiones suas in perpetuum, sicut nũc fit, vendere potuissent; necesse erat eis transire ad habitandum cum alijs tribubus, & dispergi, donec ex mixtione cum alijs nomẽ tribus istius periret. Deus aũt volebat istas duodecim tribus in suis familijs & nominibus distinctis conseruare, propter causam, quæ supra expri-

exprimebatur, de cognitione genealogiæ Saluatoris: ideo hanc legem de remissione rerum venditarum in iubileo dedit.

Aliqui autem de legis conditoribus volentes captiuare semper multitudinem ciuitatis dederunt legem, quòd nemo possessionem suam vendere posset, nisi ei manifestum infortunium accidisset; ne possessiones totius ciuitatis ad paucos & diuites deuenirent, vt habetur in 2. politicorum. Deus autem medio modo se habuit, nec totaliter venditionem permisit, ne substantiæ ad alienos peruenirent: nec totaliter interdixit, vt in necessitatibus pauperes haberent recursum ad venditiones substantiarum.

Quare nulli gentiles acceperũt hanc legẽ de iubileo nec Iudæi nimis seruauerunt.

Ista autem lex cum optima sit ad conseruationem status politici; a nulla tamẽ ciuitate vnquam recepta est: multi tamen eam scire potuerunt. Sed ideo videtur a nullo populo suscepta fuisse, quia aggrauatoria diuitum videbatur. Iudæi autem, quia timebant Dominum, susceperunt eam: etiam si multum grauarentur, non tamen eam nimis custodierunt: quoniam tam præceptum de anno remissionis, quàm de iubileo multis temporibus a Iudæis incustoditum mansit, vt supra dictum est. *Quia mea est.* Quamquam intentio Dei interdicentis terram vendi simpliciter, esset propter causam supra expressam; tamen tuebatur se hoc iure assignans causam præcepti, scilicet, ꝙ terra sua esset, & nulli homini licet alienare quod est alterius. Quòd autem terra sua esset, manifestum est non solum de terra Chanaan, in qua Iudæi morabantur, sed etiã de omnibus alijs terris, quoniam ipse omnia condidit & administrat. loquebatur tamen Deus hic specialiter de terra Chanaan, in qua erant Iudæi; quia ipse tradiderat eis terram illam habitandam exclusis inde alijs gẽtibus: ideo poterat ponere quamcunque conditionem in ea vellet. *Et vos aduenæ, & coloni mei estis.* In hoc etiam explicatur ius, quo Deus se tuetur contra Iudęos, vt ipsi non venderent terram simpliciter, quia non erant domini illius. Diceret enim aliquis de Iudæis, quòd postquam ipsi susciperent terram de manibus hostium, efficiebantur domini eius: & licebat eis vendere vel alienare per quemcunque modum. Deus autem respondet, ꝙ ipsi nunquam sunt tanquam domini terræ Chanaan: sed ipse locat eos in illa, vt ibi habitarent, & colant eam: & sic constituit eos colonos, & non dominos terræ. Et dato quòd ipsi dicerent quòd Deus donabat eis terram illam; & post donationem transibat in dominium eorum, atque ita licebat facere quod vellent, non stat: quia quamquam donata sit, potest donator a principio imponere ei legem, quam voluerit; & donatarius tenebitur acceptare illam conditionem: alioquin non recipiet rem. nam cuilibet licet imponere legem rei suæ. Res autem quæ donatur, quando donatur, ipsius donatoris est; ideo potest imponere legem quam vult.

Dicit Deus Iudæis, quòd ipsi sunt aduenæ eius: quoniam aduena dicitur ille, qui venit de terra sua ad habitandum in terra aliena: & isto modo conuersi de gentilitate se habebant ad Iudæos; quia ipsi veniebant ad terram Iudæorum & cultum eorum, relinquentes terram suam, & cultum deorum suorum: ideo vocabantur aduenæ Iudæorum, & isto modo dicitur præcedenti cap. de ciuibus & aduenis siue peregrinis, & Deuteronomij primo cap. & in multis alijs locis. & ibi vocantur ciues Iudæi: peregrini autem gentiles. Eodem autem modo se habebant Iudæi ad Deum: quia terra illa Chanaan in qua nunc habitaturi erant; non erat terra originis eorum: sed erat terra Dei, qui expulerat inde populos habitatores

F eius; & fecit Iudęos venire, vt habitarent in ea. ergo erant aduenæ respectu Dei. Etiam vocat eos colonos suos: quia colonus dicitur, cui dantur aliqui fundi ad colendum. sic autem de Iudæis factum est; quia Deus commisit eis terram Chanaan, vt colerent eam atque habitarent. non poterant ergo ipsi vendere terram, cum ad colonos nihil pertineat de corpore possessionum.

Vnde cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur. Hoc est correlarium ex superioribus. Dictum enim fuerat quòd terra, in qua habitabant Iudęi, non erat ipsorum; cum solum essent coloni illius. ex hoc sequebatur quòd nullo modo ipsi possent eam alienare; nec saltem ad vnam diem. &

G hoc poterat Deus inferre ex supradictis; tamen voluit temperare legem. Nam si dixisset quòd Iudæi nullo modo possent vendere terram possessionis suę, grauarentur pauperes non habentes vnde succurrerent sibi in necessitatibus suis: ideo conclusit quòd terra quidem vendi possit non simpliciter; sed iure redemptionis, vel conditione, scilicet, quòd quandocunque venderetur terra, idest possessio immobilis, posset postea redimi. Et dicitur conditione redemptionis; non quòd ista conditio apponeretur in contractu venditionis; quia non oportebat aliquid tale exprimi; sed a lege erat posita conditio. ea autem quæ a lege insunt contractibus; non oportet exprimi in illis: immo quod amplius est, si aliquis vellet renunciare priuilegio redemptionis, non posset: quia

H illud non fuerat introductum propter eum; sed ne perirent familiæ & tribus in Israel. perirent tamen si cuilibet permitteretur vendere, vt vellet, possessionem suam. non debebat ergo licere.

Intelligitur etiam ista venditio cum conditione liberationis in iubileo; quia quamquam venderetur res; tamen reditura erat ad dominum. & etiam ista conditio non erat exprimenda in contractu; quia a lege hoc erat. & si aliquis renunciaret illi, non valeret renunciatio: immo ille, qui ageret aliquem contractum contra interdictum huius legis, puniendus erat; sicut si aliquis agat contractum iniquum, velut si aliquis de clericis spontanee subijciat se iurisdictioni seculari, quantum ad hoc, vt puniatur, & permittat

I se corporaliter puniri: hi enim peccant volentes destruere priuilegium clericale.

Cuncta regio possessionis vestræ. Idest omnis possessio quæ est in regione vestra, scilicet inter alias gentes, & in alijs regionibus non habet locum lex de redemptione rerum venditarum; in tota tamen regione vestra quæcunque possessio vendetur, sub hac conditione vendetur.

Venditio Iudæorũ, ac locatio proprie dicta in quo differunt.

Ex hoc autem patet, quòd venditio quæ erat inter Iudæos, magis dicitur locatio quàm venditio. sed differt venditio istorum aliquo modo a locatione proprie dicta, quia locatio quæ inter nos est, solum tollit fructus, & non substãtiam, vel corpus possessionis: venditio autem quæ inter Iudæos erat, tollebat

K proprietatem simpliciter ipsi venditori, sed non ad omne tempus. ita quòd illa tempora, in quibus permaneret res vendita apud emptorem, excludebant totaliter proprietatem rei a venditore (& hoc erat vsque ad iubileum) & nihil iuris habebat magis venditor in re quàm quilibet alius extraneus, nisi ꝙ venditor poterat redimere rem venditam quandocũque vellet, nullus autem alius hoc poterat. Vt si inter aliquos purus venditionis contractus celebretur, per venditionem transfertur dominium in emptorem: potest tamen emptor dicere venditori, quandocũque volueris redimere, ego reddã tibi: sic autem inter Iudæos

dæos tam fructuum, quàm terræ pura fiebat vēditio: sed Deus volebat quòd hoc modo non obstante, possessio redimi posset, vel in anno iubilei rediret ad dominum priorem.

Quòd autem pura fieret venditio patet ex hoc: quia quantocūque tempore duret locatio fructuum, non transit ius dominij in conductorem nec præscriptione, nec alio modo, cum nunquam possit habere bonam fidem, sed in talibus venditionibus aliquando totaliter transibat dominium in ipsos emptores, ita vt in æternum redimi non posset res vendita; nec rediret in iubileo, vt patet infra isto cap. de domibus quæ vendebantur intra vrbes, si non redimerentur in anno primo quo vendebantur. *Si attenuatus fuerit frater tuus.* Posito supra in generali quòd terra non possit vendi in æternum; sed omnis venditio intelligeretur cum conditione redemptionis: ponitur hic in speciali de modo redimendi, scilicet quando aliquis homo vendebat possessionem suam, quòd poterat eam redimere ipse, vel propinquus eius: & dicitur, si attenuatus fuerit, scilicet si homo deueniat ad paupertatem; quod est attenuari in facultatibus. nam ista est causa propter quam homines vendunt possessiones: & tamē quamquam hoc intelligatur de pauperibus; debet reduci etiam ad diuites; quia si aliquis diues venderet possessionem suam; eodem modo poterat eam redimere, vel redibat ad eum in iubileo. ponit tamen litera id quod communius est. *Frater tuus.* Dicitur de fratribus, idest de Iudæis ex genere, qui vocantur fratres sicut supra probatum est. aduenæ autem de gentilibus conuersi non vocantur fratres. ideo si aliquis eorum posset vendere aliquam possessionem immobilem, non posset eam redimere; nec rediret ad eum in iubileo: quoniam non gaudebant conuersi priuilegijs anni remissionis, vel iubilei, vt supra probatum est, vt patet infra in litera. sed hoc solum ad Iudæos erat.

Vendiderit possessiunculam suam. Possessiuncula parua possessio est. Sed in hoc non differt: quoniam siue magna, siue parua esset, redimi poterat, vel rediret in iubileo. & intelligitur de immobilibus; quia nihil aliorum poterat redimi: nec redire in iubileo.

Et voluerit propinquus eius, potest redimere quod ille vendiderat. Primo enim requirebatur ipse qui vendiderat rem, an vellet eam redimere: quòd si diceret se nolle, aut non posse; quilibet de propinquis eius, scilicet cognatis habebat ius redimendi possessionem venditam. sed erat differentia in maiori vel minori propinquitate; quia primo competebat ius redimendi maxime propinquis, consequenter autem alijs vsque ad vltimum: & isti sic se habebant, quòd non posset minus propinquus redimere rem venditam, nisi primo requireret omnes alios magis propinquos, an vellent redimere. illis autem nolentibus, aut cedentibus ei, poterat ipse redimere. Sic autem patet de suscitando semen, & succedendo in possessionibus defuncti: nam quando moriebatur aliquis; propinqui poterant accipere vxorem illius; dum tamen non esset gradus prohibitus: & tunc qui magis propinquus esset, habebat primo ius accipiendi. & sic factum est in Booz accipiente Ruth Moabitidem in vxorem; quoniam erat alius propinquior illo, qui posset accipere eam; & requisiuit ab eo Booz an vellet eam habere in vxorem, & cum cessisset iuri suo; accepit eam Booz, vt habetur Ruth. cap. 4. si autem aliquis non haberet consanguineos; nemo de extraneis poterat redimere possessionem ab illo venditam.

A *Cognatis venditoris quare possessionem redimere permittebatur: & non extraneis.*

Quæst. XIX.

CAVSA autem quare permittebatur cognatis venditoris redimere possessionem, erat in fauorem venditoris; quia melius tractarēt cognati possessionem cognati sui, quam aliquis alius, & clementius se haberent cum eo.

Cum autem isti propinqui redimerent possessionem, deuoluebant eam in anno iubilei ad eum, cuius primo fuerat: quoniam omnis possessio in anno iubilei redibat ad priores dominos: cum tamen aliquis de cognatis venditoris semel redemisset possessionem cognati sui, non poterat ille redimere ab eo vsque ad iubileum; nisi cognatus cederet iuri suo; & faciebat toto tempore fructus suos: quoniam res simpliciter erat sua, & habebat omnem vtilitatem inde prouenientem. vtpote si fructus suscepti superabundant ad sortem datam; & iste cognatus redimet ab emptore cum eisdem cōditionibus, cum quibus venditor potuisset redimere, scilicet, vt fructus percepti computentur in sortem deductis expensis, vel laboribus, sicut infra patet, nullus tamen de extraneis poterat redimere istam possessionem de manu emptoris. Cuius causa est propter priuilegium ipsius venditoris; & propter fauorem primi emptoris. nam si extraneus redimeret possessionem venditam; non posset venditor eam postea ab eo redimere, sicut poterat a primo emptore: quia lex non permittit hoc in redemptoribus quod in emptoribus: & sic grauaretur aliquo modo ipse venditor. Etiam hoc est in fauorem primi emptoris: nam ipse dedit pecuniam venditori, vnde posset succurrere paupertati suæ: iustius est ergo, quòd iste accipiat vtilitatem de possessione illa; vtpote si fructus supercrescunt ad sortem, quàm quòd aliquis alius habeat, qui nihil dedit venditori, inuito ipso. Si tamen ipse emptor principalis vellet possessionem emptam vendere alicui alteri, poterat; tamen hoc fiebat sine præiudicio primi venditoris: quia ipse non poterat constituere plus iuris in emptore, quàm ipse haberet. sic ergo poterat principalis venditor, vel quilibet de cognatis eius redimere a secūdo emptore: quoniam res transibat cum oneribus suis.

Etiam hoc erat quantum ad computationem fructuum. nam si venditor principalis, vel aliquis de cognatis eius vellet redimere rem ab ipso emptore secundo; deberet computare annos qui manebant vsque ad iubileum a tempore factæ venditionis; & distribuere pretium inter illos, vt sciretur quantum proueniret cuilibet anno de pretio illo. & tunc deductis annis in quibus recepti fuerant fructus; redemptor deberet dare residuum sortis; & reliquum computabatur in fructibus perceptis. Si autem venditor secundus secundo emptori pro maiori pretio rem vendidisset; primus venditor redimens rem non tenebatur computare fructus secundum maiorem valorem secundæ venditionis; sed iuxta pretium constitutum in prima emptione: nam hoc modo fraudaretur primus venditor. secus autem si redimeret consanguineus venditoris rem de manu emptoris primi; quoniam tunc de manu eius non poterat primus venditor redimere rem.

Causa diuersitatis est; quia in casu precedenti primus emptor vendebat voluntarie alicui rem, quam emerat: ideo non poterat constituere in eo plus iuris quam ipse habebat.

In secundo autem casu lex cōstituit potestatē redimēdi in cōsanguineis; & etiā si emptor nolit, eis dare com-

compellitur: & tunc nihil ipse vendit; sed compellitur dare rem, quam emit, redemptori dato pretio. ideo non est necesse, quòd res transeat cum onere quod habebat apud primum emptorem: quia ipse non transfert eam, sed lex quæ potest constituere tantum iuris in aliquo quantum voluerit.

Sin autem non habuerit proximum. Hic ponitur aliquis alius casus, scilicet quando ille qui vendidit possessionem, non habet aliquem propinquum qui redimeret eam. vel si habet non potest redimere, aut non vult: quia tunc pro eodem est non habere proximum; vel haberet & non redimere possessionem. in isto casu dicitur, quòd ipse venditor redimet si potuerit.

G *Et ipse pretium ad redimendum potuerit inuenire.* Ex hoc videtur innui, quòd primo permittatur consanguineis redimere, quàm ipsi principali venditori: quia dictum fuit, quòd si haberet propinquum venditor, redimeret rem: si autem non haberet, ipsemet venditor poterat eam redimere.

Dicendum est, quòd primo competit ius redimendi ipsi venditori principali, quàm consanguineis eius. Hoc tamen quod hic dicitur intelligitur a principio, quando venditor rem vendit: nam tunc quando vendit, non vult eam redimere; alioquin non venderet eam: & tunc cognati eius possunt redimere immediate, quo venditor vendiderit: immo si ipsi sciuerint, quòd cognatus suus aliquid vult vendere, constituto iam pretio, poterunt prohibere quemlibet emptorem extraneum; & ipsi accipient rem. Cum H autem dicitur hic, si potuerit inuenire pretium ad redimendum ipse venditor, quòd redimet: intelligitur quando iam tempore procedente resipuit venditioni factæ; & vult redimere rem venditam.

Computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit. Hoc enim est in fauorem ipsius venditoris. nam secundum leges humanas, cum per venditionem transeat res simpliciter in dominium emptoris; est possessor bonæ fidei: ideo facit fructus suos. & dato quòd alius postea redimeret rem, non tenebatur computare fructus perceptos; sed deberet recipere sortem quam dedit. Deo tamen licuit constituere ius, vt voluit, in rebus suis: & sic in fauorem venditorum dedit, vt computarentur fructus percepti in sortem: & I residuum de pretio redderet emptor secundus, s. primus venditor secundo venditori.

Quare emptores inter Iudæos non faciebant fructus suos in rebus immobilibus emptis cum esset contractus bonæ fidei, sed cogebantur computare fructus: & quis esset modus computationis. Quæst. XX.

Fiebat autem hoc modo, vt primo sciretur quantum erat pretium in venditione. Deinde quot erant anni a tempore venditionis vsque ad iubileum, in quo res vendita ad dominum priorem reuertebatur: deinde illud pretium diuidebatur per annos, vt videretur quantum proueniret cuilibet anno: & tunc computabantur anni, K quibus receperat fructus emptor, & tantum subtrahebatur de pretio, quod à principio datum fuerat. Verbi gratia, si aliquis vendidisset possessionem aliquam pro tribus millibus, & a tempore venditionis vsque ad iubileum manerent anni triginta, cum diuidatur istud pretium per annos prouenient cuilibet anno centum: & tunc ponatur, quòd iste venditor primus volebat redimere rem quinque annis postquam vendidisset; oportebat, quòd pro quolibet anno subtraherentur centum; & sic pro istis quinque subtraherentur quingenta: ideo quando venditor reciperet

F rem venditam ab emptore, deberet ei dare residuum de pretio; scilicet duo millia quingenta. & isto modo debent supputari, atque deduci fructus percepti de sorte.

Et non est sensus, quòd deducantur fructus; idest quòd computentur quantum valuerunt fructus in annis illis, quibus permansit res vendita apud emptorem: verbi gratia. si in istis annis quinque supradictis, quibus mansit hæreditas vendita apud emptorem, fructus valerent mille, quia fuerunt abundantes in annis illis, si deducerentur illi de sorte; manerent solum duo millia: & hoc pro vigintiquinque annis residuis vsque ad iubileum: & sic fraudaretur ipse emptor; quia pro quinque annis dedit mille; & pro vigintiquinque residuis daturus erat duo millia. in hoc enim non est æqualis diuisio.

Quòd autem non possit hoc stare, patet in casu præcedenti, scilicet, quòd aliquis emerit fundum pro tribus millibus; & manerent a tempore venditionis vsque ad iubileum anni triginta: & tunc ponatur, quòd pro tribus annis ante iubileum vēditor vellet reuendere fundum: ponatur etiam quòd in tempore horum vigintiseptem annorum fructus percepti de fundo, deductis expensis valuissent quatuor millia; tunc si deberent omnes fructus percepti subtrahi de sorte, cum sors fuisset trium millium, & fructus percepti valerent quatuor millia; & deberent computari pro venditore: teneretur emptor reddere venditori mille, quæ supercrescunt ad sortem. Sed hoc falsum est dupliciter; quia lex mandat hic, quòd fructus deducantur de sorte; & nūquam iubet, quòd addantur supra sortem; cum res fuerit vendita pro toto valore suo. si tamen deduceretur valor fructuū eo modo quo dictum est, non solum deducerentur fructus de sorte, sed etiam superadderentur ad sortem. ergo non potest stare iste modus.

Item non potest stare propter alterum; quia nimis fraudaretur emptor, & esset iniustum simpliciter, vt patet in casu dato, si emisset aliquis fundum pro tribus millibus, & manerent triginta anni vsque ad iubileum: si iste fundus non redimeretur, in iubileo redibat ad dominum priorem: & ille, qui emerat, recipiebat fructus omnium triginta annorum vsque ad iubileum; & in iubileo nihil dabit domino fundi super id, quod a principio dederat: tamen secundum casum, quem ante ponebamus, computando valorem fructuum in quolibet anno, perceptis fructibus vigintiseptem annorum debebat reddere emptor mille, quæ superabundabant ad sortem. ergo plura deberet reddere, cum recepisset fructus triginta annorum vsque ad iubileum. sed in iubileo nihil redibat vltra sortem: ergo non potest stare iste modus computandi fructus. ergo debet esse modus computandi, quem supra posuimus, scilicet, vt diuidatur æqualiter pretium datum per annos manentes a tempore venditionis vsque ad iubileum: tunc scito quantum proueniat cuilibet anno, fiet detractio pretij secundum numerum annorum, in quibus fructus percepti sunt.

Et quod reliquum est reddet emptori. Scilicet computando pretium datum cum fructibus susceptis, quantum superexcreuerit pretium ad fructus perceptos, tantum reddet venditor emptori, computando fructus eo modo quo supra dictum est.

Sic recipiet possessionem suam. Idest quando venditor fecerit ista quæ dicta sunt, reddendo emptori residuum, quod est super fructus perceptos, recipiet ab eo possessionē suā: & hoc fiet etiā nolente emptore, qm̄ lex tribuit ius istud vēditori: ideo inuito emptore potest ab eo repetere possessionem suam dato precio,

cio, vt supra habetur. *Quòd si non inuenerit manus eius vt reddat pretium*. Hic ponitur alius casus, scilicet quando venditor nō habebat aliquem cognatum, qui vellet redimere possessionem venditam, aut posset. & dicitur ꝙ manebit tunc vsque ad iubileum in potestate emptoris. dicitur si non inueniat manus eius, idest si non possit habere. & similis modus loquendi est in multis locis horum librorum Moysi. sic enim apparet supra cap. 12. cum dicitur, quòd pariens expletis diebus purificationis suæ, siue pro filio, siue pro filia offeret agnum anniculum: & turturem, vel pullum columbæ. & postea subditur. quòd si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum sumet duos turtures. sic habetur supra 14. cap. & in alijs locis.

Habebit emptor quod emerat vsque ad annum iubileum. Idest si non potuerit redimere venditor possessionē suam; nec aliquis cognatus eius pro eo: manebit ista possessio apud emptorem vsque ad annum iubileū, quoniam vsque ad illud tempus vendita est. & tamen in toto tempore intermedio poterat vēditor redimere, siue per se, siue per cognatos. *In ipso enim omnis venditio redit ad dominum*. Idest iste annus est a Deo positus; vt tunc redeant omnes possessiones ad dominos suos. Ex hoc autem apparet, quòd solum vocantur hic domini illi, qui a principio possederunt istas res venditas: omnes autem alij emptores non vocantur domini; & tamen secundum veritatem ipsi sunt domini; quia quandocūque proprietas alicuius rei transit ad aliquem; ipse efficitur verus dominus illius rei, cum nihil aliud sit habere dominiū nisi habere proprietatem rei. hoc autē vere erat apud illos, qui emerant istas res permansuras solum vsque ad iubileum: ergo solum isti erant tunc veri domini. sed erat differentia in hoc; quia isti erant veri domini ad tempus; primi autem erant domini veri in æternum: & hos vocat hic dominos. *Et ad possessorem pristinum*. Idem est possessor pristinus, quod dominus de quo hic dicitur. nam omnes isti possidebant & erant domini: verus tamē dominus erat possessor pristinus, idest qui ista primo possederat. vnde nō potest vocari hic possessor pristinus, nisi qui ex hæreditate haberet possessionem; vel ex affinitate, scilicet, quòd haberet eam propter vxorem suam; vel propter filios. qui autem possidebat ex titulo emptionis, aut ex quocūque alio ritu, non vocabatur possessor pristinus.

Ex his autem inferuntur duo correlaria. Primum est, quod nemo poterat donare simpliciter possessionem suam alteri. nam donatio quādo fit simpliciter, transfert dominium in ipsum donatarium, & est sua vsque in æternum. Sed necessarium erat, quòd in anno iubileo redirent omnes possessiones ad veros dominos. ergo si aliquis donasset fundum alteri, redibat ad eum in iubileo: & tamen donatio simpliciter transfert dominium in æternum. ergo nō poterat aliquis fundum suum alteri donare: & si forte aliquis donasset fundum, & veniente anno iubilei nollet repetere fundum; sed maneret apud donatarium: defuncto patre filij, vel alij propinqui, qui succederent, poterant repetere fundum, quia contra istam legem donare non potuit: cum illo modo possent sortes tribuum, & familiarum confundi: vt si aliquis de tribu Iuda donaret possessiones suas; aut aliquam illarum alicui de tribu Neptalim; & sic de alijs tribubus. permiscerentur enim hoc modo possessiones sortium sicut per venditionem: & tamen hoc Dominus prohibuit, vt patet Nume. 36. cap. & non solum non poterat aliquis alteri donare fundum; immo nec poterat proprie vouere; quoniam redibat ad eum in anno iubilei secundum distinctionem, quæ habetur infra 27. cap.

Donatio possessio. num apud Iudęos nō valebat.

A Secundum correlarium est, quòd non poterat aliquis inter Iudæos acquirere aliquid iure pręscriptionis; sicut fit inter nos, & inter plurimos gentium. quod patet; quia non poterat aliquis inter Iudęos habere bonam fidem ad fundum alterius: nam fundi & omnes hæreditates pertinentes ad tribum Ruben erant distincti locis, & terminis suis ab hæreditatibus pertinentibus ad tribum Effraim: & sic de alijs tribubus. Cum ergo aliquis de vna tribu possideret aliquem fundum in alia tribu; manifestum erat sibi, quòd ille fundus non poterat pertinere ad eum, vel ad aliquem de tribu sua. ergo semper haberet malam fidem.

B Idem autem est, si vnus de vna familia vellet præscribere contra alterum de alia familia in eadem tribu: nam sicut sortes tribuum erāt distinctæ, ita etiam sortes familiarum, vt apparet Num. 26. cap. ergo cum ille, qui pertinebat ad aliquam familiam, sciret se possidere aliquid pertinens ad alteram familiam, manifeste habebat malam fidem: ideo præscribere non poterat.

C Amplius autem quoniam dato, quòd procederet pręscriptio cum mala fide; etiam leges humanæ aliquando permittūt in pręscriptionibus lōgissimi temporis: tamen ista lex de iubileo non permittebat aliquam pręscriptionem; quoniam in anno quinquagesimo debebat redire omnis possessio ad dominum pristinum: & sic quamquam aliquis tenuisset possessionem aliquam alterius per annos quadragintanouem, quod erat satis longum tempus ad præscribendum: tamen in anno quinquagesimo, qui erat iubileus, poterat illa res ab eo repeti; & tenebatur eam dare; quoniam immediate constaret de vero domino, propter distinctionem sortium tribuum, & familiarum. non poterat ergo aliquo modo procedere inter Iudæos præscriptio. Hæc autem quæ dicta sunt tam de donatione quàm de præscriptione, intelligantur in rebus immobilibus: nam quantum ad res mobiles neutrum prohibitum erat. & dicitur hic. *Ad pristinum possessorem*. Ad differentiam intermediorum possessorum. nam dato quòd essent multi possessores successiue eiusdem rei inter vnum iubileum

D & alterum, tamen non deberet reduci res ad quemlibet immediatum possessorē, sed solum ad primum: vtpote si aliquis vendidisset possessionem suam alicui post annum iubilei; & ille emptor venderet alteri, & alius alteri; & sic per multos vsque ad annum iubilei; vltimus qui possideret tempore iubilei, debebat restituere possessionem; non tamen ei a quo immediate acceperat; sed antiquissimo possessori. nam frustra erat restituere hoc intermedijs venditoribus, & possessoribus, cum apud eos res mansura non esset. *Qui vendiderit domum*. Hic agitur in speciali de venditione domorum. nam aliud ius erat in domibus quàm in agris; ideo per se de eis dicitur. *Qui vendiderit domum intra vrbis muros*. Agitur hic differentia de domo,

E quæ erat in ciuitatibus muratis, & de domibus, quæ erant in ruribus: nam aliud ius est in domibus quæ sunt in ciuitate, quàm in alijs: quia domus in ciuitatibus, si non redimerentur in anno primo postquam venderentur, manebant in æternum in potestate emptorum, nec in iubileo redibant ad dominos priores. Si autem esset in ruribus domus, poterat redimi quocunque anno: & si non redimeretur, redibat ad priorem dominum in iubileo, sicut in agris erat. *Habebit licentiam redimendi donec vnus annus impleatur*. Iste annus computatur de momento ad momentum; & non sicut computant vulgares annū a primo mense vsq; ad vltimū. dabāt aūt licentia redimendi. i. potestas, quasi dicat hoc erat ex concessione legis: non tamen erat

De venditione domorum.

ſecundum ſe iuſtum: ſed quòd id quod ſemel vendebatur, nunquam poſſet repeti, cum venditio ſimpliciter fieret: & dabatur hic vnus annus ſolum ad redimendum poſſeſſionem: nam ſi aliquis poſtea vellet redimere domum venditam in loco murato, non poterat.

Cauſa autem diuerſitatis iſtarum domorum quæ erant in locis muratis, ab agris, & ab alijs domibus quæ erant in locis non muratis, eſt in fauorem ciuitatum; vt melius habitatæ ſint & populoſiores. & ſic cum daretur iſta lex, homines non inclinarentur ad vendendum domos, quę erant in vrbibus, vt nō perderent eas totaliter. Si autem eſſet eadem lex quæ in agris, & in domibus locorum non vallatorum, faciliter habitatores exponerent domos ſuas venales, quas haberent in vrbibus: & hoc modo cum venditor tribueret domum ſuam emptori, recederet ab ea ad habitandum in ruribus: vnde fieret quòd habitatio ciuitatum ex magna parte deſtrueretur: vt autem hoc non fieret, cum in ciuitatibus conſiſtat totum robur regionis, dedit Deus hanc legem; quæ non idem permitteret in vrbibus, quod in ruribus.

Secunda cauſa & pręcipua erat: quia domus, quæ erant in vrbe, non erant proprie dictæ poſſeſſiones Iſraelitarū: nā erāt poſſeſſiones Iſraelitarum illæ, per quas diſtinguebātur inter ſe tribus, & familię: & ideo non permittebantur tranſire de vna tribu in aliam, ne confunderentur tribus; & diſtributio earum in cognatione Numeri 36. & tamen poſſeſſiones, quę erāt intra vrbes, non erant illæ per quas diſtinguebantur tribus, & familiæ, ideo non erat in illis ita neceſſaria reditio ad dominos in iubileo; neque facultas redimendi quolibet tempore intermedio; ſicut in illis, per quas diſtinguebantur inter ſe tribus & familię.

Quòd verò per poſſeſſiones intra vrbes non fieret diſtinctio tribus, & familiarum, patet, quia de qualibet tribu Iſraelitarum dabantur Leuitis vrbes aliquæ ad habitandum. nam de toto Iſrael dari debebant quadragintaocto vrbes muratæ cum ſuburbanis ſuis in circuitu, Numeri 35. cap. & non dabantur agri, qui erant in circuitu harum vrbium, neque villulæ; ſed manebant hęc in poſſeſſione illius tribus, cuius fuerant illæ vrbes. & patet hoc Ioſue 21. cap. vbi dicitur, quòd Hebron ciuitas quæ erat de ſorte Iudę; & erat ipſius Caleph filij Iephone data fuit filijs Aaron in poſſeſſionem: agros vero & villulas eius retinuit ſibi Caleph. & ita per vrbem Hebron licet eſſet in ſorte Iudæ, non diſtinguebantur viri de tribu Iuda ab illis; cum Leuitæ, qui non erant de tribu Iuda, poſſiderent Hebron: per agros vero & villulas ab eis diſtinguebātur; quia illa ſolum poſſidebantur a viris de tribu Iuda: ideo poſſeſſiones, quæ erāt extra vrbes, erant proprie poſſeſſiones tribuum Iſraelitarum: & non vrbes, aut poſſeſſiones intra illas.

Secundo, quia Leuitæ dicebantur nihil poſſidere in terra Iſraelitarum, Numeri 18. & Deuteronomij, 18. & Ioſue 14. cap. ſcilicet in terra eorum nihil poſſidebitis; neque habebitis partem inter eos: & tamen habebant Leuitæ vrbes cum ſuburbanis ſuis de terra Iſraelitarum, Numeri 35. & Ioſue 21. cap. & hæc habentes non dicebantur aliquid poſſidere, & nihil inter Iſraelitas habere; quia non habebant aliquas villulas, & agros. ergo propria poſſeſſio Iſraelitarum non conſiſtebant in vrbibus, & vrbanis poſſeſſeſſionibus, ſed in ſolis agris, & villulis. domus autem extra vrbes iudicabātur lege agrorum: ideo cum daretur lex redemptionis, vt non confunderentur poſſeſſiones Iſraelitarum, non oportuit extendi legem iſtam ad domos, & poſſeſſiones vrbanas, ſed ad agros, & domos, quæ erant in agris, ideſt extra vrbes:

Leuitæ ſolum vrbes cū ſuburbanis habebant.

In quibus cōſiſtebat poſſeſſio Iſraelitarū

F & iſta eſt vera ratio legis. Et ideo licet non contingeret aliquem ditari inter Iſraelitas valde in bonis immobilibus, ſicut inter alias gentes, vt dictum eſt ſupra, erat verum hoc in bonis, qui erant in agris: in domibus autem, quæ in vrbe erant, contingebat aliquem fieri valde diuitem, quia ibi res vendita non reuertebatur in Iubileo, nec etiam poterat redimi niſi intra annum a tempore contractæ emptionis.

Eodem modo dictum eſt, quòd conuerſi ad Iudaiſmum non poterant poſſidere in terra Iudæorum neque paſſum pedis, quia erat tota terra diſtributa per ſortes inter Iſraelitas ex genere, & ſi aliquid emerēt conuerſi de gentilitate, reuertebatur illud ad priſtinum dominum in Iubileo, niſi ante redimeretur. Intelligitur autem hoc de terra agrorum, quæ erat proprie poſ-
G ſeſſio Iſraelitarum: ſecus de domibus intra vrbes, quia de illis poterant emere conuerſi, & tranſmittere ad poſteros, cum non redimerentur niſi intra annum hæ domus: in Iubileo non reuertebantur ad priores dominos.

Vocantur autem hic vrbes omnia loca murata, ſiue magna, ſiue parua ſint. Id autem in quo differebant domus venditæ in ciuitatibus, ab alijs domibus, & ab agris, erat duplex, ſcilicet quòd non poſſet repeti domus vendita quolibet tempore vſque ad Iubileum, ſicut licebat in domibus locorum non muratorum. Secundum erat, quòd non poterant domus vrbium repeti in Iubileo, ſicut repetebantur agri venditi, & domus aliorum locorum. Ratio autem differentiæ
H ex ſuperioribus patet. *Si non redemerit, & anni circulus fuerit deuolutus.* ideſt ſi non redemerit infra annum vnum a tempore, quo vendidit. Et dicitur ſi fuerit deuolutus circulus anni, ideſt euolutus annus, eſt enim circulus in anno, quoniam ſicut linea circunferentialis circuli redit a puncto in punctum, ita annus, quando completur, in eadem die completur, in qua incæpit, & iſte eſt circulus. Poteſt alio modo dici circulus anni, quia fit annus per motum ſolis, & conſummat quando finit ſol circulum ſuum motu naturali redeūdo de puncto ad punctum, vnde in eodem loco cæli, in quo eſt ſol eadem die, qua annus incipit, eſt in die in qua finit computando per motum naturalem, & habet eandem eleuationem, vel latitudinem: ideo ni-
I hil eſt, quod magis proprie dicatur de anno, quam ꝙ eſt circulus. Et ſic Aegyptij a principio antequam eſſet inter eos reperta perfecta cognitio aſtrologiæ, figurabant annum per quendam ſerpentem incuruatum per circulum perfectum, ita quod cauda eius eſſet in ore, & ſic opinio fuit ab antiquo apud omnes gentes annum eſſe circulum quendam, non quidem quantitatis permanentis, ſed ſucceſſiuę. *Emptor poſſidebit eam.* Ideſt tenebit eam iam pacifice tanquam verus, & integer dominus, ita quòd iam non poſſit ab eo repeti in æternum, velut ſi proueniret ei de hæreditate patrum ſuorum. *Et poſteri eius in perpetuum.* Eſt ſignum quòd iſte emptor eſt verus, & integer dominus, quia poteſt tranſmittere iſtam poſſeſſionem ad poſteros: ſi autem non eſſet verus dominus nō poſſet tranſmit-
K tere. Quod eſt intelligendum quantum ad hoc, quod eſt tranſmittere ſimpliciter. Nam bene poteſt tranſmittere ad poſteros ſuos, etiam ſi non ſit dominus totalis, vt dicitur hic, vtpote ſi aliquis emit poſſeſſionē, & non redimitur, ſed manet apud ipſum vſque ad Iubileum, ſi ipſe, qui emit, ante Iubileum moriatur, relinquet eam poſteris ſuis tenendam, ſed ſolum hoc erit vſque ad Iubileum: nam tunc redibit ad priorem dominum, ſicut ſi non tranſiuiſſet ad poſteros. tranſire autem proprie ad poſteros eſt, quando tranſit res ad eos cum iure manendi ibidem vſque in æternum.

Vrbes qd.

Quare annus vocat circulus.

Et

Et redimi non poterit etiam in iubileo. Idest si ista domus vendita non fuerit in primo anno redempta, nunquã poterit redimi ex causa supra posita; etiam in iubileo: non quod in iubileo non possit redimi, quasi aliàs in iubileo aliquid redimatur; quoniam tunc non redimitur, sed res simpliciter redeunt ad primos possessores: sed dicitur, nec etiam in iubileo, idest non poterit ista res aliquo tempore redimi elapso anno; nec toto alio tempore, quod manet vsque ad iubileum, nec etiam in iubileo, idest etiam non redibit in iubileo sine redemptione. Ponitur autem ista particula; quia supra dicebatur de venditione agrorum quòd redimi poterant quocũque tempore ante iubileum; & si non redimerentur, in ipso iubileo redibant ad priores dominos: hic autem dicitur quòd domus vendita non poterit toto tempore intermedio redimi; nec etiã redibit per se sine pretio in iubileo; sed manebit in æternum apud emptorem. *Sin autem in villa fuerit domus, quæ muros non habet.* Hic ponitur de domibus quando non sunt in vrbibus; sed in villis nõ muratis. Vocantur autem villæ non muratæ ipsa rura; quoniam omnia loca siue murata siue non murata appellantur hic villæ: nos autem alium modum loquendi habemus. & patet hoc quod posuit hic scriptura in diuisionibus, quæ fiunt in libro Iosue. nã omnia loca terræ promissionis vocantur ibi villę, vel vrbes; aut villulæ. & tamen certum est, quòd ibi erant multa loca non murata. Differũt autem istæ domus venditæ a domibus quæ sunt in vrbibus; quoniam in his fit, sicut in venditione agrorum. Causa huius supra posita est, scilicet, quòd illa lex fuit posita multum stricte in fauorem ciuitatũ, vt semper essent populosæ: in ruribus autem non manet idem motiuũ; siue multum habitentur; siue non: ideo reducit ea ad ius commune agrorum, idest aliarum possessionũ: sed alia ratio efficacior fuit secunda supra tacta. *Agrorum iure vendetur.* Idest istæ domus vendentur per legem agrorum, idest per legem fundorum, vel aliarum possessionum immobilium. Est autem lex in illis, quòd quando vendebantur; poterat venditor quocunque tempore redimere rem venditam reddendo pretium iuxta computationem fructuum supra habitam: & si non redimeretur fundus, redibat in iubileo ad dominum priorem, ita domibus venditis, quæ erant in ruribus, poterat fieri redemptio quolibet tempore supputando fructus perceptos, sicut supputabatur in agris. *Si autem redempta non fuerit, in iubileo reuertetur ad dominum suum.* Idest si in toto tempore intermedio non redemerit eam venditor, redibat ad eum in iubileo: & hoc sine aliquo pretio dato; quoniam distinguitur redimi, & redire. redimi est quòd possessio conuertatur ad dominum dato pretio pro illa iuxta supputationem temporis: redire est quando ipsa res conuertebatur ad dominum nullo dato, & hoc solũ erat in iubileo: omnibus autem alijs temporibus redimi debebant; alioquin non redirent. *Aedes Leuitarum, quæ in vrbibus sunt.* [Redimi ac redire differunt.]

An Leuitis daretur in priuilegium quòd domus eorum in vrbibus redirent in iubileo vel prouenirent eis ex ratione iuris. Quæst. XXI.

Hic ponitur casus specialis circa Leuitas, cũ venderent domos quas haberent in vrbibus. nam in omnibus alijs habebant ipsi legem communem, quę erat posse redimi rem venditam quocunque tempore, vel redire in iubileo. In domibus autem, quæ erant in vrbibus, fuit posita alia lex, scilicet, quòd non redimerentur nisi in anno primo, quo venderentur: & si non redimerentur, non redibant in iubileo. quantum ad hoc acceperunt Leuitæ priuilegium super cæteros, quod etiam domus eorum, quę erant in vrbibus, possent redimi quocunque tempore, & si non redimerentur redirẽt ad eos saltem in iubileo.

A

De hoc dicet aliquis esse casum; quia Deus vult dare specialiora priuilegia Leuitis, quam popularibus: sicut in ecclesia apud nos maiora sunt priuilegia clericorum quam laicorum. Et satis rationi consentaneum est, vt illi qui Domino specialiter vacant, specialibus honoribus gaudeant & priuilegijs. ita autem & in veteri testamento Leuitæ, qui Domino ministrabant, debebant aliquid habere super cæterum populum, cui non licebat facere aliquam ministrationem.

B

Sed non est ista causa; sed potius iuuantur ex iure communi. Nam sicut erat in laicis concessum de quibusdam possessionibus, quòd semper redimi possent vsque ad iubileum; & si non redimerẽtur, quòd redirent in iubileo: ita esse debuit apud Leuitas: sed Leuitæ non habebant aliquam possessionem agrorum; sed solum domos, in quibus habitarent: quia iura percepta de sanctuario erant eis loco possessionum agrorum. Sicut ergo in possessionibus agrorum gaudebant populares hoc beneficio, quòd possent eas redimere quocunque tempore, & si non redimerentur, redirent in iubileo: ita debuit dari aliquid simile in Leuitis: sed non poterant habere simile in agris, cum nullos agros possiderent: ergo debuerunt hoc habere in domibus vrbium, loco agrorum. & ista causa exprimitur infra cum dicitur, quòd domus vrbium Leuitarum pro possessionibus sunt inter filios Israel.

C

Accipiuntur autem hic Leuitæ non prout dicunt ministerium; sed genus. nam vno modo dicuntur Leuitæ omnes qui sunt de tribu Leui; siue sint sacerdotes, siue non. & isto modo non distinguimus sacerdotes à Leuitis. Alio modo dicuntur Leuitæ, vt significant ministerium quoddam: nam distinguebatur tota tribus Leui in duo genera principalis ministrationis: scilicet ministratio circa altare in sacrificijs, & thymiamate; & panibus propositionis, atque candelabro; & cæteris quæ erant intra sanctuarium. Alia autem ministratio erat in rebus pertinentibus ad sanctuarium; non tamen intra ipsum sanctuariũ, sicut portare ea quæ erant in sanctuario de loco ad locum, cum castra mouenda essent; & figere tabernaculum cum castra metarentur; & excubare in circuitu sanctuarij ne aliquis de populo accederet ad illud. Prima harum ministrationum tradita fuit Aaron & filijs eius, vt apparet Nume. 3. & 18. cap. & ista vocatur ministratio sacerdotalis. alia autem data fuit omnibus alijs de tribu Leui, scilicet meraritis; gersonitis; caathitis secundum distributiones officiorum, quæ habentur Num. cap. 3. & 4. & isti qui pertinent ad hãc secundam ministrationem vocantur specialiter Leuitæ; prout distinguuntur contra sacerdotes. & iste modus accipiendi Leuitas est magis vsitatus in sacra scriptura, scilicet, vt dicantur Leuitæ, qui sunt de genere Leui; & non sunt sacerdotes. ipsi vero sacerdotes quamquam sunt de genere Leui, propter dignitatem tamen maioris ministerij Leuitæ non vocantur, sed sacerdotes. hic vero accipiuntur Leuitę primo modo, scilicet pro omnibus qui sunt de tribu Leui; siue sint sacerdotes; siue solum Leuitæ. [Leuitæ dupliciter accipiũtur]

D

E

Causa huius est, quia non debebant esse minoris priuilegij sacerdotes, quàm Leuitæ, sed potius maioris: quia specialius Domino ministrant: etiam quia eadem causa consistit in sacerdotibus, quæ in Leuitis, scilicet, quòd non habeãt possessionem agrorum inter [Lex de Leuitis intelligitur etiã quan ũ ad sacerdotes]

inter filios Israel; sed domus vrbium sint eis loco possessionum. ergo eodem modo in sacerdotibus sicut in pure Leuitis ista lex tenebat. *Semper possunt redimi.* Scilicet vsque ad annum iubileum dato pretio computando fructus in sortem, vt supra dicebatur. & hoc est siue Leuita venderit alteri Leuitæ domum suã, siue alicui de populo. semper enim idem ius redimendi habebat. *Si redemptæ non fuerint, in iubileo reuertentur ad dominos.* Ista lex de redemptione domorum Leuitarum intelligẽda est iuxta redemptionem supra positam, quę fiebat in agris: scilicet, quòd si esset aliquis propinquus venditoris redimebat rem de manu emptoris, vel ipse venditor postea dabat pretiũ quandocũque vellet: & facta computatione fructuũ in sorte iuxta modum supra positũ, redibat possessio ad dominum; alioquin reuertebatur in iubileo nullo dato pretio. *Quia domus Leuitarum.* Scilicet tam sacerdotum quam aliorum minorum Leuitarum. *Pro possessionibus sunt inter filios Israel.* Ista est causa huius legis specialis in Leuitis; scilicet ꝙ ipsi gaudere debebant lege redemptionis, vel reuersionis in iubileo; sicut gaudebant populares: sed non habebant in quo gauderent quantum ad agros: ergo debuit eis commutari hoc in domos; & hoc solum quantum ad domos vrbium. nam domus, qui erant in locis non muratis, quolibet tempore redimi poterant; vel in iubileo saltem reuertebantur: & tamen in hoc non erat aliquid speciale Leuitis; quia idem erat in omnibus popularibus: ideo in domibus vrbiũ acceperunt Leuitæ aliquid speciale loco agrorũ, quos habebant populares. Et dicitur quia domus Leuitarum sunt eis pro possessionibus inter filios Israel, idest sunt eis loco agrorum: non enim potest accipi hic possessio large pro omni re quæ possidetur; nec etiam possessio pro omni re immobili possessa; sed solum pro agris. nam si acciperetur quocunque istorum modorum prædictorum, nõ diceretur quòd domus erant Leuitis pro possessionibus; sed quòd domus erant possessiones Leuitarum. Cum tamen dicitur pro possessionibus, intelligitur, idest loco possessionum. & sic est sensus quòd habebãt Leuitę domos vrbium loco agrorum: nam non acceperunt Leuitæ distributionem sortium cum alijs tribubus: nam terra fuit diuisa solum duodecim tribubus, vt patet Numeri 34. cap. & inter has tribus non fuerũt computati Leuitę: quia Deus erat possessio eorum, & sors, vt habetur Numeri 18. cap. & Deuteronomij 18. cap. acceperunt tamen Leuitæ ab alijs tribubus ciuitates, in quibus habitarẽt, quadragintaocto, vt habetur Numeri 35. cap. & non acceperunt possessiones istarum vrbium, scilicet fundos nec rura ad colendum: sed solum in circuitu ciuitatis duo millia passuum dabantur eis ad alenda pecora. vineas tamen aut agros; vel olиueta non habebant, nec colebant, quia erant occupati circa ministeria Domini: accipiebant tamen ad sustentationem suam a populo iura decimarum, & aliorum prouentuum, de quibus Numeri 18. & 35. cap. & sic Leuitæ in hoc concordabant cum filijs Israel; quia possidebant vrbes & domos sicut aliæ tribus; non tamen per diuisionem sortis; sed per collationem aliarum tribuum: differebant autẽ, quia non habebant agros, & vineas, & olиueta sicut populares. Et dicitur quòd domus vrbium Leuitarum sint pro possessionibus: idest computentur ipsis tanquam agri in filijs Israel. hoc autem est, vt habeant idem ius redimendi vel veniendi in iubileo ad priores dominos. Dicitur hic vrbium Leuitarum; non quòd Leuitæ haberent aliquam distributionem sortium cum alijs Israelitis, vt prouenirent eis vrbes sicut alijs: sed postquam tota terra promissionis diuisa erat in duodecim sortes per

Possessio qd in proposito.

Leuitæ acceperunt vrbes, & suburbana ab alijs tribubus.

F duodecim tribubus, dedit Leuitis aliquas ciuitates; ita vt tribus, quæ abundaret magis in ciuitatibus, plus daret; quæ vero pauciores haberet, daret quoque pauciores, sicut habetur Numeri 35. cap. & sic datæ sunt quadragintaocto, quæ vocantur ciuitates Leuitæ. *Suburbana autem eorum non veneant.* Idest non poterunt vendi suburbana. Dicitur enim suburbanum quasi sub vrbe positum. & sunt spatia adiacentia vrbi quæ sunt quasi sub mœnibus vrbis: Leuitæ autem habebãt suburbana; idest spatia data in circuitu ciuitatũ: nam cum qualibet ciuitate dabantur eis duo millia cubitorum per totum circuitum: hæc autem non erant ad colendum vineas, vel habendum agros; sed vt ibi pascerent pecora sua, vt patet Numeri 35. cap. De his

Suburbana quæ dicantur.

G vero dicitur quòd non veneant: idest non vendantur. veneo venis verbum nostrum passiuum est, & in voce actiua passionem significat; scilicet vendi sicut alia neutra passiua; scilicet exulo, vapulo &c. *Quia possessio sempiterna est.* Idest suburbana non poterunt vendi; quia possidentur vsque in æternum.

Sed dicet aliquis, non tollitur quin suburbana sint possessio sempiterna; etiam si vendantur; quia ista redirent in iubileo ad priores dominos, sicut aliæ possessiones: & sic in æternum possiderẽtur, quamquam venderentur.

Respõdendum est, quòd possessio æterna dicitur, quando semper apud possessorem manet: si autem aliquando desinat possidere, etiã si ius ei sit ad postea possidendum, non dicetur possessio sempiterna. sic

Aeterna possessio quõ intelligatur.

H autem erat inter Israelitas quando aliquid vendebãt. Nam quamquam illud redimi posset vel redire in iubileo; tamen quando vendebatur, desinebat possideri a domino primo; & transibat in possessionem atque verum dominium emptorum: ideo cum suburbana essent possessio sempiterna, nunquam poterant vendi, quia iam efficerentur possessio nõ sempiterna. In quo considerandum est, quòd Leuitæ habebant ciuitates in quibus morarẽtur, & suburbana ipsorum, habebant quoque domos intra ciuitates ad habitandum. in his tamen differebant: quoniã domus pertinebat ad ius priuatum; scilicet quòd quilibet possidebat domum suam, & non aliquis alius: ideo istæ domus poterant vendi: sed ipsi qui vendebant, habe-

I bant ius repetendi eas medio tempore inter venditionem & iubileum dato pretio, vel reducendi eas ad se in iubileo, nullo pretio exhibito: vrbes tamen & ipsa suburbana pertinebant ad ius publicum; nec erãt alicuius ciuis; nec omnium simul sumptorum. ideo non poterant tales res vendi; quoniam vocantur sacræ sicut portæ; & mœnia, & theatra: de quibus habetur Insti. de re.diui. circa principium. cum ista in nullius bonis sint, non possunt vendi: quia vendere ad dominum pertinet, cum per venditionem transferatur dominium ab eo qui illud habeat: cum non possit quisquam in alterum plus iuris constituere, quàm ipse habeat. sed in istis nullus habet dominiũ: ergo nullus potest vendere.

K De ciuitatibus autem ipsis non erat dubium, quòd vendi non possent: ideo Deus non posuit quòd non venderentur: de suburbanis tamen magis dubitabatur; ideo dictum est, vt non possint vendi. & ratio de istis patet; quia sicut ciuitas non erat ipsorum Leuitarum; ita quòd ipsi essent domini: sic suburbana non erant ipsorum. sed res sacræ sunt pertinentes ad ciuitatem, & ob hoc dicuntur esse possessio sempiterna: quia ciuitas quæ ista possidet, nunquam moritur. Si autem pertinerent ad iura priuatorum, non essent possessiones æternæ; quia aliquando possidens desineret possidere: & sic quantum ad ista non erat ius redemptionis nec iubilei, cum vendi nunquam

quam possent. Et ponitur hoc, quia forte aliqui de Israelitis inter quos habitarent Leuitæ, vellent ab eis emere ista suburbana pro pecoribus suis; vel ad colendum in eis & Leuitæ præ paupertate vellent vendere ipsa; & per hunc modum carerent possessionibus vrbium suarum. Dicitur ergo ꝙ non poterunt vendere. *Si attenuatus fuerit frater tuus*. Hic ponitur quædam exhortatio ad pietatem, vt Iudæi diuites se haberent misericorditer ad Iudæos pauperes, & est casus. si aliquis Iudæus efficeretur pauper, & non potens habitare in possessione sua vel vrbe, iret ad alium locum volens habitare cum aliquo Iudæo, vel saltem commorari in vrbe eius, non deberent qui in vrbe illa habitabant; opprimere eum vsuris, sed gratis concedere omne illud quo egeret. Et ponitur hoc, quia Iudęi erant viri immisericordes inter se, quanto magis ad extraneos. Cum ergo veniret aliquis extraneus pauper ad habitandum in aliqua vrbe Iudæorum, opprimerent eum vsuris: ideo Deus admonet ne hoc faciant. *Si attenuatus fuerit frater tuus*. Idest si fuerit effectus pauper; qđ est attenuari, idest effici in possessionibus minorem. *Et infirmus manu*. Idest non potens habere ea, quæ vult, vel quibus indiget. Manus enim significat omnē potentiam operatiuam, ex eo ꝙ in ipsa maxime operatio est, cum dicatur organum organorum iuxta Aristotelem secundo de anima. Quando ergo potentia alicuius debilitatur, ita vt non possit habere id quo indiget, dicitur infirmus manu. Et dicitur hic frater tuus: idest si sit hebręus: non enim ponit hoc Deus, tanquam non sit miserendum aduenis cōuersis ad iudaismum, cum sæpe incitet ipse Iudęos ad miserendū eis, vt patet Exodi. 23. & Deuterono. 10. cap. sed ideo hoc dicitur, quia magis miserendum est fratribus, scilicet Iudęis ex genere, quàm conuersis ad Iudaismū. Vtrisque tamen bonum erat misereri. Dixit etiam hoc Deus, quia facilius inclinarentur Iudæi ad miserēdum fratribus suis, quàm ad miserēdum alienigenis. *Et susceperis eum quasi aduenam & peregrinum*. Hoc erat, quia aliqui Iudæorum non potentes commode habitare in terra sua; ibant ad habitandum ad alias vrbes, vbi melius sibi esse reperirent: sic dicitur Iudicum. 17. capitu. de quodam iuuene: scilicet, egressusque de ciuitate Bethleem peregrinari voluit, vbicunque sibi cōmodum reperisset. Isti autem vocabantur quasi aduenę & peregrini, non quidem ꝙ essent vere aduenæ, & peregrini: quoniam sacra scriptura vocat aduenas eos, qui relictis cognatione & cultu deorum suorum veniebant in terram & in cultum Iudęorum. Hi enim totaliter aduenæ erant, quia omnia reliquerant, tā mores quam originem. Iudæi autem quando transibant de loco ad locum ad peregrinandum ibi, non uocabantur aduenæ & peregrini. *Et uixerit tecum*. Scilicet, ꝙ sit mercenarius tuus, aut inquilinus. Vel vixerit tecum, idest vixerit apud te, scilicet in ciuitate tua: quocunque enim horum modorum accipi potest. Et est ista locutio ad omnes de ciuitate illa, in qua habitaret Iudæus peregrinus, scilicet ꝙ nullus eorum illum opprimeret vsuris, nec faceret aliquod grauamen. *Ne accipias usuras ab eo*.

Quare Deus specialiter vetuit ad usuram dare peregrino. Quæstio. XXII.

SPECIALITER enim dixit de vsuris in peregrino, & hoc propter duo. Primo quia peregrini pauperes sunt, ideo magis in eis habet locum vsura, quā in alijs: quoniam qui diuites sunt, nihil petunt cum vsuris, aut sine vsuris. Secunda causa est, quia illi qui peregrini sunt, non habent aliquos amicos, vel cognatos, vel affines, qui sibi commoda-

A rent ea, quibus indigebant: ideo magis cogerentur recipere sub vsuris quā alij, qui essent de terra illa quamquam inopes. Admonuit ergo Deus de his, ne darentur illis vsuræ, & hoc siue in pecunia, siue in frugibus, aut quacunque alia re, quia in omnibus ęqualis prohibitio est vsurarum, vt patet Deuteronom. 23. capitu. & in hac prohibitione apparet, quòd istud prꝫceptum intelligatur de Iudęis ex genere. Nam quamquam Iudęi benefacerent obseruantes hanc pietatem etiā ad aduenas; tamen nō obligabantur ex hac lege, quod patet: quia hic prohibentur dare aliquid ad vsuram illis, & tamen poterant Iudęi dare aduenis mutuū sub vsuris, sic patet Deuteronom. 23. capitu. scilicet non fœneraberis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno: fratri autem

B tuo absque vsura, id quo indiget, commodabis. *Nec amplius quàm dedisti*. Hoc videtur esse idem cum superiori, scilicet accipere ad vsuram, vel accipere aliquid super mutuatum. Nam communiter vsuram esse dicimus, quando aliquid recipitur vltra sortem, & vere sic est, sed hic Deus facit differentiam inter vsuras, & dare aliquid supra sortem: quoniam vsuras vocat, qn̄ aliquid determinate datur pro anno vel mense: recipere aliquid amplius dicit, quando etiam non facto contractu de recipiendo aliquid determinate; ipse mutuator petit aliquid ab eo, cui mutuat, vel oblatum ab illo ex hac causa recipit: quoniam etiam si libenter offerat, quia pauper est, recipiendum non est. *Time Deum tuum*. Hoc dicitur quamuis ille pauper peregrinus nō

C possit reddere vicem Iudęo diuiti, si iniuste oppresserit, vel vsuris afflixerit: tamen Deus retribuet affligentibus: ideo timeri debet Deus tanquam potens punire sic facientes, & vere puniturus, & sic caueatur ab his molestijs inferendis. *Vt uiuere possit frater tuus apud te*. Idest miserearis Iudæo qui peregrinatur apud te, quoniam si tu eum opprimis vsuris, non poterit propter paupertatem viuere: miserearis ergo ei, vt viuat: alioquin recedet a te non potens vsurarum tolerare molestiam. *Pecuniam tuam non dabis ad usuram ei*. Repetitio superiorum est: quia satis intelligebatur per hoc, quod dictum est, ne accipias vsuras ab eo. & hic accipitur vsura per omnē modum, scilicet quando accipitur aliquid determinatū supra sortem, & hoc ex hac

D causa. Omnes enim modi illiciti sunt, sed magis primus, cum ibi magis fiat extorsio & directius. *Et frugū superabundantiam non exiges*. Idest nō petes ab eo, vt det tibi plures fruges quā ei dederis: ponuntur ista duo, quia usura communius fiebat in his: tamen non sunt ista solum prohibita, sed etiam quomodocunque cōtrahatur usura. sic patet Deuteronom. 23. capitu. vbi prohibetur vsura in pecunijs, & frugibus, & quacunque alia re. *Ego dominus Deus uester*. Idest ego qui iubeo vobis ista facere, sum Deus vester: ideo debetis obedire voci meę. *Qui eduxi uos de terra Aegypti*. Ponitur hoc ad signandam maximam obligationem, qa istud erat de maximis beneficijs temporalibus, quæ Deus Israelitis contulerat, liberans eos a durissima seruitute, quæ uocabatur ergastulum, ut patet Exod. 6. capit.

E & vocabatur fornax ferrea, vt habetur Deuteronom. cap. 4. propter tantum ergo beneficium erant ei maxime obligati, & deberent facere quodcunque iuberet. Alio modo potest intelligi, ꝙ Deus dicat se multū liberalem fuisse eis in eo, ꝙ illos eripuit de tanto malo: ideo ꝙ ipsi sint liberales fratribus suis Iudæis nō opprimendo eos vsuris, cum fuerint in paupertate, & aduenæ apud eos. *Vt darem uobis terram Chanaan*. Idest iō vos eduxi de terra Aegypti, vt vobis darem terrā Chanaan, in qua habitaturi estis, quæ est terra fluens lacte & melle. & in hoc exprimit alterum beneficium magnum. s. conferendo eis terram Chanaan. & propter hoc

Vsura qd sit.

Maximū beneficiū eductio de Aegypto.

hoc etiam debebant esse liberales proximis suis, sicut Deus fuerat eis liberalis in educendo de Aegypto, & collocando in terra bona. *Vt essem vester Deus*. Idest iō vos eduxi de terra Aegypti, vt essem vester Deus, scilicet vt me coleretis specialiter, & ego facerem vobis singularia beneficia. Nam omnium gentium Deus per naturam sum, vos tamen elegi specialiter, vt essetis mihi in populum, & in gentem sanctam, vt patet Numeri. 19. capitulo. Ideo debetis facere id, quod ego iubeo vobis. *Si paupertate compulsus*. Hic agitur in speciali de venditione personarum. & agitur quomodo tractandi essent serui de genere hebræorum, & quanto tempore manere debebant in seruitute. & dicitur, si paupertate compulsus: hoc est principium ad venditionem, qua aliquis seipsum vendit: nam nullus seipsum venderet, nisi propter paupertatem, quoniam seruitus est extremum malorum: & peius est cuilibet perdere suam libertatem, quod est effici seruum, quàm quęcunque mala ei eueniāt. nam in omnibus alijs manet homo sui iuris, in seruitute vero nequaquam. paupertas tamen ad quodlibet siue honestum, siue inhonestum hominem impellit. Et non ponitur hic ista particula quasi sit aliqua conditio legis. nam tūc solum teneret hoc, cum aliquis propter paupertatem seipsum venderet. si tamen aliter se venderet, non consequeretur conditiones legis, scilicet, ꝙ liberaretur a seruitute in Iubileo. sed falsum est, quia quomodocūque aliquis se venderet de hebręis, tenebat ista conditio legis, sed ponitur ista clausula tanquam communis conditio hominum se vendentium, quoniam propter paupertatem se vendebant. *Vendiderit se tibi frater tuus*. Iudęi autem vendebant se, quando erant sui iuris, scilicet quòd essent emancipati, vt est in illo qui habet vxorem. Dum autem aliquis est in potestate aliena, scilicet in patria potestate, non potest seipsum vendere: quia cum nō possit quis constituere in altero plus iuris quàm ipse habeat, & ille qui erat in patria potestate, non erat sui iuris, ergo non poterat tradere alteri ius in se. sed per venditionem tradit quis alteri ius in se. ergo non poterat qui erat in alterius potestate, vendere seipsum, sed solum ille, qui per emancipationem erat effectus sui iuris. sic autem est secundum leges humanas, ꝙ nemo seipsum vendere potest, nisi sit maior viginti annis, & participet precium, vt patet insti. de iure per so. circa medium. *Frater tuus*. Intelligitur hoc de Iudęis qui vocantur fratres adinuicem: nam Gentiles conuersi ad iudaismum non erant fratres Iudęorum, nec gaudebant hac lege, vt infra habetur. sed manebant serui in æternum, & transmittebantur ad posteros: Iudæi autem non poterant effici serui vsque in æternum, sed solum vsque ad Iubileum. *Non eum opprimes seruitute famulorum*. Idest non imperabis ei res duras, sicut imperantur seruis, qui vocantur hic famuli large.

De uenditione personarum.

Quomodo domini possunt imponere labores seruis quos voluerint, & affligere, nec habent ius reclamandi.
Quæstio. XXIII.

DE seruis autem licebat dominis quodcunque vellent præter hoc, quòd non poterāt occidere eos. nam sicut licet homini de re sua possessa facere quodcunque voluerit: ita licet de seruo, quoniam seruus est possessio domini sui. Sic enim ait Aristoteles primo Politicorum capitulo secundo. Sic quoque habetur Exod. 21. capitulo. vbi dicitur quòd seruus est pecunia domini sui. Possunt ergo domini imponere seruis suis quoscunque labores voluerint, nec inest seruis aliquod ius

F reclamandi, cum totaliter sint res dominorum suorum. Et sic Iudęi accipientes fratres suos in seruos poterant eos vendere, & facere eis quodcūque vellent, atque magnis grauare laboribus, iuxta legem aliorū seruorum. Propter hoc ergo Deus iubet eis, vt non affligant eos, sicut alios seruos, sed sicut mercenarijs, & colonis eis faciant. Accipitur autem hic famulus specialiter pro seruo: tamen cum nos loquimur de famulis, omnes quomodocunque exhibentes alijs genus aliquod obsequij famulos appellamus. *Sed quasi mercenarius & colonus erit*. Isti non sunt serui, sed sui iuris: habent tamen aliquod opus ad quod obligati sunt. Nam coloni dicuntur esse illi, qui ad colendum aliquos fundos sunt collati, & non habent aliquod alterum opus. Hi enim sui iuris sunt, nec possunt co-
G gi a dominis ad aliquod alterum genus obsequij, nisi ad culturam illorum agrorum: possunt quoque isti aliquid sibi acquirere, & facere quæcunque eis expediant. mercenarij vero dicuntur, quicunque pro aliqua mercede conducti sunt ad aliquod opus certum, & isti adhuc liberiores sunt quàm coloni, nec tenentur, nisi ad id pro quo conducti sunt. & hoc modo iubebat Deus, vt se haberent Israelitæ ad seruos suos hebręos: tamen adhuc nolebat Deus, quòd omnes immunitates quas habebant mercenarij, & coloni, haberent serui. Nam tunc inter hebræos nihil differret mercenarium esse, & seruum. quod falsum est, quia si dominus daret seruo suo vxorem, illa vxor, & liberi inde geniti erant ipsius domini, exeunte seruo in li-
H bertate anno septimo. Si tamen daret vxorem colono, & inde haberet filios, etiam si post paucum tempus desineret esse colonus, non poterat ei tollere filios & vxorem. Etiam coloni & mercenarij pro seipsis aliquid acquirere poterant, serui autem nequaquam. Non ergo vult Deus idem esse de mercenarijs & colonis, sicut de seruis: sed quantum ad hoc vult seruos de genere Iudęorum esse similes mercenarijs, ꝙ domini nō possent eos affligere magnis laboribus, sicut non poterant affligere colonos vltra id quod sibi impositum erat, nec poterant eos punire, nec etiā mercenarijs poterant iubere aliquid vltra opus determinatum, pro quo conducti venerant, ita vero in seruis, ꝙ non imponerentur eis opera dura, nec torque-
I rentur a dominis, sicut interdum solent torqueri alij serui. *Vsque ad annum Iubileum operabitur apud te*. Idest solum poterit manere apud te vsque ad annum Iubilei: postea vero non poteris eum tenere. Non tamen innuitur in hoc, quòd semper serui deberent manere vsque ad Iubileum, quoniam in septimo anno poterant egredi. Sic enim habetur Exod. 21. cap. & Deuterono. 15. cap. quandocunque aliquis Iudęus venditus est in seruū, seruiet annis sex, & in septimo anno liberabitur a seruitute. & tñ quando contingebat, quòd seruus maneret in seruitute vltra annum septimum, non poterat cogi ad manendum ex aliqua causa vltra quinquagesimum, qui erat Iubileus.

Colonus quid sit. Et mercenarius.

K *An ista lex intelligatur solum de seruis in septimo septenario, & quomodo quidam errant in hoc. Et de eductione filiorum & uxoris de seruitute: uel si relinquebantur, quid erat de illis statutum.*
Quæstio. XXIIII.

ALIQVI enim in ista litera decipiūtur existimantes, ꝙ hoc sit præceptum continēs imperium, scilicet quòd serui semper debeant manere apud dominos suos vsque ad annum quinquagesimum, ideo illi exponunt dicentes hoc intelligi de seruo, qui venditus est in fine septem septenariorum, scilicet in vltimo eorū, quoniam

niam iste non poterat permanere, nisi vsque ad annum iubileum, qui est quinquagesimus, quoniam tunc coincidebant ista tempora, cum vnus annus esset post alterum, iuxta vnam opinionem supra tactã: & sic tunc idem esse dicunt liberari in anno septimo, vel in iubileo. De alijs vero septenarijs annorum dicunt hoc non posse intelligi. Sed isti errant in duobus: primo quia existimant cogi ad hoc, ꝙ dicant seruos debere manere vsque ad annum quinquagesimũ iubilei. Sed hoc falsum est, quoniam litera non signat hoc, sed solum quòd Iudæi venditi in seruitutem operabuntur apud dominos suos vsque ad annum iubileum, idest non poterant cogi ad vltra manendum. Secundo autem errant dicentes, ꝙ hoc posset intelligi in seruis, qui vendebantur in septimo septenario, quia tunc coincidebant cum iubileo: sed falsum est, quoniam si aliquis venderetur in septimo septenario, & vellet exire in anno septimo remissionis, non expectabat vsque ad Iubileum: sed vno anno ante Iubileum liberabatur, quod patet ex eis, quę supra probata sunt, scilicet quòd annus Iubilei & remissionis non coincidant. qui ergo liberandus erat in Iubileo secundũ legem, quæ hic ponitur, non liberabatur in anno remissionis septimo: sed tunc manebat seruus vsque ad Iubileum. & sic non liberabatur quãdo isti volunt. Nec est inconueniens, quòd aliquibus annis remissionis iste maneret in seruitute: quoniam seruus, cuius perforabatur auris, non liberabatur in anno remissionis septimo, sed manebat vsque ad Iubileum. & sic poterat manere in seruitute per septẽ annos remissionis, cum inter Iubileũ, & Iubileum sint septem septenariæ annorum, & in qualibet septenaria est vnus annus remissionis.

Dicendum ergo quòd ista litera intelligitur nõ de quolibet seruo, sed solum de seruis illis, qui non liberabantur in anno remissionis propter aliquam cãm. Nam sicut supra dictum est, Iubileus erat maioris ꝑfectionis quàm annus septimus remissionis, ideo ea, quæ manebant incompleta in anno septimo, complebantur in Iubileo; & quia aliqui erant serui, qui non liberabantur in septenario in anno remissionis, oportebat poni quomodo liberarentur in Iubileo. Et isti erant serui qui acceperunt a dominis suis vxores, & genuerunt ex eis filios, dum essent in potestate dñi, poterat autem adueniente septimo anno ille seruus liberari, sed manebat in seruitute vxor eius & liberi. & aliquando isti serui, vt deducerent secum vxorem & liberos, volebant manere apud dominum, & tunc cum veniret annus Iubileus, egrediebatur iste liber, cũm vxore & filijs, vt patet Exod. 21. cap. & Deutero. 15. cap. Isti enim sunt serui qui operari debebant vsque ad Iubileum: alij vero nequaquam: quoniam isti liberari non potuerunt in septimo anno remissionis, vt patet per hoc quod subditur. *Et postea egredietur cum liberis suis.* Idest post annum Iubileum egredietur a seruitute ipse & filij sui. & non solum dicit de filijs suis, sed etiam de vxore, quæ cum illo egrediebatur. nam propter hanc non fuerat ipse effectus liber in anno septimo, vt apparet Exod. 21. quoniam seruus dixit, quòd diligebat vxorem & liberos, ideo quòd non egrederetur liber: sed maneret vsque in seculum, idest vsque ad Iubileum. Si ergo tunc egrediebatur cũ liberis, vt litera dicit: hic etiam egrederetur cum vxore. nam nihil magis pertinebant liberi ad eum quàm vxor, cum fuerit vxor data ei a domino suo, & consequenter liberi inde nati ad dominum pertinent, sicut arbor quæ solo cedit, vel quia partus sequitur ventrẽ. Et quando ibi dicitur, quod egredietur in Iubileo cũ liberis, non est intelligendum cum liberis quos habuit quando effectus est seruus: nam isti, & vxor quã

A ante habebat, liberi erant, & egrediebantur cum illo in anno remissionis primo veniente, vt habetur Exod. 21. cap. cum dicitur, cum quali veste intrauerit, cum tali exeat: si habens vxorem, & vxor egrediatur simul. Idem etiam intelligitur de filijs, cum non fuerint geniti in seruitute. Immo isti proprie nõ egrediebantur in libertatem anno septimo, quia qui egreditur in libertatem, seruus aliquando est. sed filij istius & vxor nunquam fuerunt serui, cum iste non vendiderit uxorem & filios suos, sed solum seipsum. ergo ipse egrediebatur in libertatem: filij autem eius & vxor, nec in Iubileo, nec aliàs egrediebantur liberi, cũ semper liberi fuissent. Sed intelligitur hoc, quando acceperit seruus vxorem a domino suo, quando manebat apud eum, & ante annum remissionis septimum
B genuit aliquos filios ex ea: postea vero nolebat egredi in libertatem, quousque educeret secum filios & vxorem. & de his intelligitur, quòd in Iubileo exibat seruus in libertatem cum filijs suis & vxore. Si autem seruus iste non expectauit annum Iubilei, filij sui & vxor, de quibus dictum est, manebant apud dominum, sic patet Exod. 21. cap. cum dicitur. Si autem dominus dederit illi vxorem, & peperit filios & filias; mulier & liberi eius erunt domini sui: ipse vero exibit cũ vestitu suo. Sed nunc aliquis quęret de istis filijs & vxore, quos aliquis educebat in Iubileo, quid fieret si in anno septimo ipse liberari vellet, nunquid si manerent in seruitute; vel si redirent ad seruum, qui iam exierat de seruitute.

C Aliquis forte dicet, quod isti filij & vxor non exibant in libertatem, sed manebant apud dominum, qđ patet quia dicitur Exod. 21. cap. ꝙ vxor & filij essent ipsius domini, & seruus egrederetur in vestitu suo.

Aliquis autem contrarium dicet, scilicet, quòd isti filij & vxor in anno Iubileo redibant ad patrem, qui fuerat liberatus in anno septimo a seruitute: quoniã apud Iudæos nulla erat perpetua seruitus, nisi alienigenarum conuersorum, vel filiorum suorum: isti autem filij erant viri Iudæi, ideo liberari debebant aliquãdo. sed non erat vlterior terminus liberationis quam Iubileus. ergo in anno Iubileo vxor redibit ad virum, & filij ad patrem, qui egressus fuerat in libertatem anno septimo.

D Et poterit responderi secundum istum modũ dicendi ad auctoritatem Exod. in qua dicebatur, quòd vxor & filij erant ipsius domini, & seruus egredietur cum vestitu suo, quòd intelligatur de anno remissionis septimo, in quo egrediebatur ille seruus in libertatem, & tamen filij sui & vxor non poterant tunc egredi, sed redirent in Iubileo.

Dicendum est, quòd hoc non potest stare: nam hoc concesso, nunquam daretur, quòd aliquis seruus perforaretur in aure subula, & maneret apud dominum suum vsque ad Iubileum. sed hoc falsum est, quoniam Exod. 21. cap. & Deuterono. 15. cap. dicitur de seruis, quorum aures perforabantur, & hic dicitur de eorum liberatione. ergo aliqui manebant serui usque ad annum quinquagesimum.

E Quòd autem nullus maneret seruus usque ad istud tempus, si permitteretur modus liberationis vxoris, & filiorum suorum, qui supra positus est, apparet: qm̃ sicut habetur Exod. 21. cap. seruus poterat egredi in libertatem anno septimo remissionis, siue accepisset a domino vxorem, siue non: & siue genuisset ex vxore filium, siue non. Si tamen diceret: diligo dominum meum, & vxorem, & filios; ideo non egrediar liber, perforabatur auris eius, & manebat seruus usq; in seculum. i. usque ad Iubileum. ecce qualiter efficiebatur iste seruus vsq; ad Iubileum, vt educeret filios, & vxorem de seruitute. Si tamen reciperetur modus superior

perior liberationis. s. quòd exeunte seruo in libertatē in anno septimo, filij eius & vxor manentes apud dominum egrederentur liberi in anno Iubileo, nullus vellet manere in seruitute vsq; ad Iubileum. Sed hoc falsum est, quia multi manebant, & dabatur hic lex de liberatione illorum. ergo non fiebat talis modus liberationis: quia tūc stultus esset, qui vellet seruire vsq; ad annum Iubileum pro nihilo, cum possit nihil seruiendo educere filios & vxorem in libertatem in anno Iubilei. Item patet hoc, quia quando seruus egrediebatur in libertatem anno septimo manentibus filijs & vxore apud dominum, dicitur de eis Exod. 21. cap. quòd vxor & filij erunt ipsius domini: ergo erāt serui ipsius domini, sed tunc cum essent serui, non videtur aliquis modus per quem possent liberari: quia liberatio filiorum & vxoris alicuius serui solum erat, quando ipse manebat apud dominum vsque ad Iubileum iuxta formam hic traditam. sed in casu posito non manet seruus pro filijs suis & vxore vsq; ad Iubileum apud dominum. ergo nunquam educebātur in libertatem filij, & vxor eius.

Et quando arguebatur, ꝙ apud Iudæos non erat aliqua seruitus sempiterna, sed aliquo tempore fiebat liberatio, vt infra patet, nisi in alienigenis, & filijs eorū. sed isti erant filij viri Iudæi. ergo non debebant semp manere in seruitute, & consequenter debebant liberari in Iubileo, cum non esset terminus vlterior liberationis. Respondendum est, ꝙ isti erant serui in æternum. & cum dicitur, ꝙ nunquam erat seruitus ęterna inter Iudęos conceditur. Sed dicendum est, ꝙ isti erant alienigenę, nam licet essent filij istius viri Iudæi; tamen susceperat eos ex ancilla Gentili, quam dederat ei in vxorem dominus suus. Et quia partus sequit̄ ventrem, sicut mater erat ancilla vsque in sempiternum, ita erant filij, qui propter eam vocabantur alienigenæ, sed hoc quod dicitur de liberatione Iubilei; erat aliquid gratis concessum seruis Iudæis: nam regulariter filij ab eis geniti modo supra dicto, & vxor debebant esse serui in æternum, cum pertinerent ad alienigenas, concessit Deus tamen hoc priuilegium eis, vt cum seruirent vsque ad Iubileum, liberarentur ipsi, & filij eorum, & vxores.

Quòd autem vxor illa, ex qua seruus susciperet filios, de quibus dicitur, esset Gentilis, apparet, quia nō poterat esse de filiabus Iudæorum. nam tunc esset ancilla, aut libera: nō potest dici quòd esset ancilla, q̄a inter Iudęos nō poterat vēdi aliqua fęmina in ancillā, nisi esset infra pubertatem, & venderet eam pater suus, vt acciperet illam in vxorem dominus emens, vel filius eius. Si autem adueniēte tempore pubertatis dominus puellę non accipiebat puellam in vxorem, nec tradebat filio suo, aut deflorauerat eam; aut non. Si nō deflorauerat eam, redibat puella in domum patris sui libera, & non poterat dominus vendere eam, nec facere quicquam de illa. Si autem eam deflorauisset, & non acciperet in vxorem, compellebatur ei dare virū, & dotare eam, vt patet Exod. 21. cap. & sic quomodocunque puella vendita in seruitutē de genere hebręorum semper efficiebatur libera adueniēte pubertate. Non poterat etiam dici, ꝙ daretur isti seruo talis puella in vxorem, quia tunc ista efficeret̄ ancilla pro semper, vel ad minus vsque ad Iubileum, & tamen liberanda erat adueniente pubertate. ergo non dabitur talis ancilla Iudęa in vxorem seruo. Etiam non potest intelligi de Iudęa, quę esset libera. nam liberę nolebāt contrahere cum seruis, ne diminuerent dignitatem suam: etiam quia dominus erant habens potestatem super virum suum, & non posset conuenienter recipere ab eo debitum, & alia quę pertinebant ad virum & vxorem: maxime quia hoc intelligitur de filijs su-

F sceptis ab illa, quam dabat in vxorem dominus seruo, vt habetur Exod. 21. cap. cum dicitur. sin autem dominus dederit illi vxorem. Dominus tamen nō poterat dare aliquam mulierem liberam in vxorem alteri, quia libera tradi non potest alicui in vxorem, nisi ipsa se tradat. Sed dicitur, ꝙ dominus daret, & ipse nō potest dare, nisi quod suum est. ergo daret vxorē ancillam de Gentilitate conuersam: nam isti poterant possideri simpliciter a dominis vsque in æternum, & transmitti ad posteros iure hæreditario, vt patet infra in litera. Et sic necesse est dici, ꝙ ista vxor, & filij qui liberabantur in Iubileo, pertinebant ad Gentilitatem. Et cum ancilla talis esset simpliciter ancilla, poterat manere usque in ęternum in seruitutem, nisi eam eriperet vir suus per legem hanc de seruitute vsq; ad Iubileum.

G Idem autem de filijs eius erat, quia quamquā illi essent filij viri Iudæi, tamen erant filij ancillę Gentilis, & in hoc magis consequebantur conditionem maternam quàm paternam, cum partus sequatur vētrem quantum ad honorem, & libertates. Erant ergo isti filij in æternum serui, nisi eos pater eriperet, sicut dictum est, de vxore. Si autem iste seruus haberet aliquam vxorem liberam Iudæam, filij eius, & ipsa non manebant apud dominum, siue illa fuisset accepta in vxorem antea quàm vir introiret in seruitutem, siue postea. De illa enim quę ante accipiebatur in vxorem habetur Exod. 21. ca. cum quali veste intrauerit cum tali exeat: si habens vxorem, & vxor egrediatur simul. Si vero ista vxor postea fuisset accepta, eodem modo

H dicendum est, ꝙ ad dominum nihil pertineret, cū ista esset libera, & non se venderet illi. filij quoq; inde geniti erant simpliciter liberi, quia cum partus sequatur ventrem, & venter. i. mater sit simpliciter libera, erūt filij simpliciter liberi. Ratio autem diuersitatis inter vxores, quas sic accipiebat seruus hebræus, & inter illam quam dabat dominus seruo Iudęo, est: quia illa quam dabat dominus, erat ancilla eius, & pecunia illius: ideo tam ipsa quā quicquid ex ea ꝓueniret, ipsius erat. Alię aūt vxores liberę nihil pertinebant ad dominum: ideo nec ipsę nec filij earum tenebantur ad aliquam seruitutem. Quòd autem seruus Iudęus educeret secum in anno Iubileo vxorem & filios, quos suscepisset ex ancilla Gentili, partim erat ex debito,

I partim ex grata Dei concessione: ex debito aūt, quia iste seruus Iudęus egrediebatur liber in anno septimo remissionis: si aūt volebat manere vsque ad Iubileum, hoc nō erat ex aliquo iure, quod haberet dominus suus in eum: sed quia ipse gratis se subijciebat seruituti pro vxore & filijs, & ideo ita educebat vxorem & filios, tanquā si emisset eos, vt seruos a domino suo data pecunia numerata pro illis: quoniā idem est dare pecuniam, vel labores, aut aliquid pecuniæ ęquiualens. & ita seruitus quę erat vsq; ad Iubileum, dabatur tanquam commutatio pro filijs & uxore. Erat etiam ista liberatio partim ex priuilegio, vel grata Dei concessione, quia seruitus illa, quæ erat vsq; ad Iubileum, forte non tantum valebat quantum vxor, quam educebat, & liberi, & aliq̄n non valebat medietatē precij,

K nec tertiā, nec quartā, nec quintam partē: vtpote si aliquis deberet egredi liber in septimo anno, & postea seruiret vsq; ad Iubileum sequentem, qui poterat esse vsq; ad octo annos, si adhuc maneret aliud septenarium inter illum annum remissionis, & Iubileum, uel si forte liberaret̄ in anno septimo remissionis, q̄ erat ſm opinionem quorundam, aut poterat immediate esse ante Iubileum, & haberet quatuor vel quinq; filios ex vxore: manifestum est, ꝙ non tantum valebat seruitus illius anni, sicut vna vxor & quinque filij, etiam si esset seruitus octo annorum vel plurium: q̄a ergo pro illa pauca seruitute haberet filios & vxorē,

grata concessio erat. Item erat hoc quasi in priuilegium, quia accipiebat hic seruus vxorem & liberos, quasi emptos a dño pro seruitio, quod erat vsque ad Iubileum. tamen etiam si nollet dominus, cogebatur dare ei filios & vxorem volenti seruire vsque ad Iubileum: quamquam in hoc non videbatur fraudari dominus. & si aliqua damnificatio esset, sibi reputaret, q tradidit seruo ancillam in vxorem, cum nemo eum ad hoc cogeret. Postea autem cum seruus deberet egredi liber in anno septimo remissionis, siue modicũ tempus restaret vsque ad Iubileum, in electione eius erat quid magis vellet. s. egredi liber dimissa vxore & filijs apud dominum, vel manere vsque ad Iubileum, vt postea educeret filios & vxorem. Ratio autem huius concessionis erat fauor matrimonij & naturalis amoris. nam pr̃ diligit naturaliter filios suos, & vxorẽ valde. Si ergo manerent filij & vxor serui vsque in ęternum egrediente patre in libertatem, esset durissima afflictio patri relinquenti particulam suam animatam in seruitute, scilicet filios, & charam vxorem. Dedit ergo Deus, vt possent viri educere vxores, & filios, seruiendo hoc modo vsque ad annum Iubileũ.

Pater naturaliter diligit filios suos ac uxorẽ ualde, ob id ista lex data de eorum eductione.

Et reuertetur ad cognationem & possessionem patrum suorum. Idest iste seruus qui toto tempore translacto vsque ad Iubileum manserat in seruitute, quamquam nõ perdidisset cognationem, quia semper pertinebat ad cognationem illam de qua erat; nec perdidisset iura possessionis suæ: tamen quia non manserat inter cognatos; sed in seruitute apud dominum, dicebatur manere extra cognationem; nunc vero ad illam egredi: qa reddita libertate poterat inter cognatos suos libere manere. Dicitur etiam regredi ad possessionem patrum suorum, non quidem quòd ante eam non haberet; quoniam ante possidebat: sed quia ante res posses sas non administrabat, sed alius loco eius: nunc vero quia incipiebat res suas administrare emancipatus de seruitijs domini, dicebatur egredi ad possessionem patrum suorum. s. illi qui vendiderunt possessiones suas, & postea eas in Iubileo recuperauerunt. nam isti non habebant aliquid de possessionibus patrum suorum, cum illę manerent apud emptores, sed cum in anno Iubileo recipiebant eas, dicebantur pure regredi ad illas: sic habetur supra in litera, cum dicitur. ipse est enim Iubileus, reuertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque ad familiam pristinam. *Mei enim sunt serui.*

Quare cum omnes gentes faciant contractus simpliciter in uenditionibus, inter Iudæos non fiebat uenditio æterna, nec in possessionibus, nec in seruitutibus.

Quæstio. XXV.

IN ista parte ponitur, quare Iudæi non vendebantur in æternum, sicut aliæ gentes: nam in alijs gẽtibus omnes contractus venditionis fiunt simpliciter, siue vendatur aliqua possessio, siue vendatur homo in seruum, & permanebant istæ venditiones vsque in ęternum, inter Iudęos autem solum vsq; ad Iubileum. De possessionibus autẽ supra causa reddita est in litera. s. q terra nõ erat Iudęorum, sed Dei: ipsi vero erant coloni, & aduenę, qui non habent aliquod ius super corpus possessionis ad alienandum. Hic autem redditur causa de hominibus, quare non vendantur in seruos usque in ęternum, & intẽtio Dei erat hæc, vt Iudæi pauperes non premerentur ęterna seruitute, quia sic inducerentur, vt conuerterentur ad Gentilitatem, ne tantum affligerentur. Hanc tamẽ legem datam Deus volebat iure tueri. s. q hebręi nõ poterant se vendere in seruos in ęternum, nec ad vnam horam; quoniam nullus seipsum vẽdere potest in seruum, nisi qui sui iuris est, cum non posset quispiam in alterum ius constituere, quod ipse non habet, ergo cũ Iudęi essent serui Dei, non erant sui iuris, sed totaliter pertinebant ad Deum: ideo non poterant vendere se in præiudicium eius, nec ad momentum. Deus tñ ad subleuandas necessitates eorum, permittebat, q vendere possent se in seruitutem vsque ad Iubileum: amplius tamen nequaquam. Sed aliquis dicet, q ista ratio non stat, nam tunc in nulla gente liceret seruitus perpetua; quoniam omnes gentes serui Dei sunt: ergo non licet eis vendere seipsos, nec ad tp̃s, nec in æternum: maxime aũt erit de venditione, quæ erat vsq; in æternum, q autem omnes gentes sunt serui Dei, nullus dubitat. Ad hoc r̃ndendum est istam rationẽ stare conuenienter. s. quia Iudæi erant serui Dei, ideo non licebat eis seipsos vendere. De cæteris gentibus r̃ndetur, q nulla gens erat serua Dei, nisi Iudæi. Nam quamquam omnes gentes sint creaturæ Dei, & subditæ ei naturaliter, tñ nulla est serua ejus: non enim q̃libet subiectus alteri, est seruus eius: sed dr̃ seruus, qui pecunia emptus est, vel in bello captus, aut de manu alterius dñi redemptus. Iudęi autem erant huiusmodi, quia ipsi primo erant in seruitute Pharaonis: Deus aũt in virtute multa, & signis, atq; prodigijs redemit Israelitas de manu Aegyptiorũ, deletis Aegyptijs in mari rubro. ergo per hoc effecit eos sibi proprie seruos, atque si pecunia redemisset. De alijs aũt gentibus non erat sic: nam quamquam Deus illas creasset, & quotidie gubernaret, tñ non redemit eas de manu alicuius, tenentis eas in seruitute, sicut redemit Iudæos, ergo non erant serue, sed solum naturaliter subditæ. Quòd aũt Israelitæ vocentur serui Dei, non propter hoc q a Deo creati sunt, aut quotidie gubernant̃, sed quia de seruitute educti sunt, apparet in litera sequenti. s. & ego eduxi eos de terra Aegypti, ergo stabat cõuenienter dictum in Iudæis, q non venderẽt seipsos, quia erant serui Dei: in alijs aũt gentibus non subsistebat ista ratio. *Et ego eduxi eos de terra Aegypti.* Hic ponitur modus, quomodo Israelitæ essent serui Dei. s. quia eos redemerat sibi iure bellico de manu aliorũ dño rum. s. Aegyptiorum prementium, & nõ ponitur hic ista eductio de terra Aegypti tamquam expressiua diuini beneficij, vt etiam aliàs poni solet, sed tanquã significatiua obligationis, & iuris, quod Deus hẽt in Iudęis. s. quia sunt serui ejus ab eo pure redempti. *Non ueneant conditione seruorum.* i. non poterunt vendi, sicut serui. non vetat hic Deus Iudęos vendi in seruos, qm̃ permittebat eos vendi vsq; ad Iubileum, sed prohibet eos uendi conditione seruorum. Est enim conditio seruorum, vt semper serui sint, cum semel serui effecti fuerint. Si ergo Iudęi venderentur in seruos cõditione seruorum, manerent in seruitute usque in æternum, & hoc deus prohibet. In quo innuitur q purus contractus venditionis in ęternum manet, siue vẽdatur possessio, siue homo: nam contractus venditionis simpliciter non duraret in æternum, cum Deus p̃mittat hic Iudęos posse vendi in seruos vsq; ad annũ quinquagesimũ, non prohibet eos uendi conditione seruorum. ergo uenditio per conditionẽ seruorum est in ęternũ. *Ne affligas eum per potentiam.* Hic loquitur Deus ad eos, qui emebant aliquos de Iudęis in seruitutem, q non opprimerent eos per potentiam, quod potest intelligi dupliciter. Primo quãtum ad afflictionem, de qua supra dicebatur, q non opprimerent Iudęi serui seruitute famulorum, sed quasi mercenarij & coloni. Et quamquam ista lex data esset, domini tñ per potentiam opprimerent seruos Iudęos dura seruitute: ideo Deus admonet ne affligant eos per potentiam. Alio modo intelligi potest hoc referendo ad id quod immediate dictum est. s. ad liberationẽ Iubilei,

Duplex litte ę expositio.

Nam

Nam licet sic statutum esset, vt liberarentur serui in Iubileo; tamen domini per potentiam poterant eos tenere in seruitute vltra Iubileum, & hoc erat affligere eos: ideo Deus iubet ne hoc modo affligantur. *Sed metuito Deum tuum.* Idest timeas Deum tuum.s. quamuis nō desistas ab afflictione seruorum propter eos, quia ipsi nullius potentiæ sunt, tamen time Deū tuum, & facias propter eum hoc. *Seruus & ancilla.* Prohibuerat Deus supra, ne haberent Iudæi aliquos seruos de fratribus suis vsq; in æternum, & quia hoc videbatur aliquo modo grauatorium diuitum Iudęorum, ponitur hic, quomodo Iudæi possent habere aliquando seruos, & ancillas vsque in æternum, & hoc erat de Gentilibus. *Sint uobis de nationibus.* Vocantur nationes gentes omnes præter Iudæos, & de his licebat habere seruos. In quo innuitur, quòd Iudæi quāquam venderentur in seruos, tamen non erant proprie serui; quia hic dicitur quod seruus, & ancilla sint de nationibus, ergo nunquam est seruus, & ancilla de Iudęis. Illi vero qui de Iudęis vendebantur in seruitutem, non erant serui proprie; quia non manebant in seruitute vsque in æternum; quæ est conditio seruorum, vt supra patet in litera. *Quæ in circuitu uestro sunt.* Idest de gentibus, quæ sunt in circuitu terræ vestræ. non dicitur de his, tanquam non possent habere Iudęi seruos de alijs gētibus remotioribus, etiam de extremitate mundi, sed dicitur de circuitu vestro ad significandum, quòd non poterant accipere seruos de terra sua. Aliqui enim dicunt, ꝙ intelligitur hoc de gētibus, quæ erant in circuitu.i. de gentibus Chananęorum que erant apud Iudęos, quorum terram ipsi Iudęi accepturi erant, & ponunt exemplum de Gabaonitis, qui accepti sunt in seruitutem in vsum totius populi, & sanctuarij, vt patet Iosue.cap.9. Sed hoc nō potest stare, quia Gabaonitę erant de terra populorum, quos accepturi erant Iudęi in possessionem suā: ideo non debebant eos dimittere viuentes, nec inire cum eis aliquod fędus seruitutis, nec iniuissent, nisi forte in fraudem Gabaonitę mutauissent habitum, loquentes cum Iudęis tanquam venientes de terra longinqua: cum vero Israelitæ cognouissent se deceptos esse ab illis; populus moliebatur occidere illos, sed Iosue & principes Israel propter iusiurandum, quo se constrinxerant, liberauerunt illos a morte, & in pęnam fraudis suæ fecerunt eos seruos sanctuarij, & populi: & tamen si cognouissent eos esse de terra illa, quam accepturi erant, nullo mō eos accepissent in seruos, sed occidissent eos, sicut occiderunt alias gētes. patet etiam hoc Deuterono.20.cap. vbi dicitur. de his autem vrbibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes viuere, sed interficies in ore gladij, Etheum videlicet Amorręum, & Chananęum, Ferezęum, & Euęum, & Iebusęum. sed ante hoc dixerat, ꝙ quandocunque oppugnaret aliquas ciuitates, quæ non essent de terra, quam acceptutus erat Israel, occiderent omnes viros, & fęminas reseruarent, & iubet aliter fieri quando pugnarent Israelitę contra gentes illas, quarum terram accepturi erant. ergo oportet, quòd tunc occiderent omnes tam viros quàm fœminas, ergo non poterunt Iudæi accipere seruos de Gentilibus illis, quarum terram possessuri erant, sed de alijs. & dicitur quę in circuitu vestro sunt.i. accipietis seruos & ancillas, non de Gentilibus, qui habitant in terra quā vos possessuri estis, sed de gētibus, quę habitāt in circuitu terræ huius: *Et de aduenis qui peregrinantur apud uos.* Hic ponitur alius modus gentium, de quibus accipi poterat seruus & ancilla. & supra dabatur vnus modus, scilicet quòd acciperentur serui & ancillæ de Gētilibus, qui erant in circuitu, idest de gentilibus, nondum conuersis ad iudaismum.

Iudęi seruos & ancillas vsq; in æternū hre posset de gentilibus.

F *Si Iudæi pugnarent contra aliquam gentem, quæ non esset de Chananæis, accipiebant in se seruos & ancillas, & illi compellebantur conuerti ad ritum Iudaicum, & circuncidi, nec tamen gaudebant eijsdem priuilegijs. Quæst. XXVI.*

HIc autem datur alius modus accipiendi seruos, & ancillas: scilicet de Gentilibus iam conuersis. Primus modus erat, vt si Iudæi pugnarent contra aliquam ciuitatē extra terram possessionis suæ, occidebant omnes viros potentes capere arma, vel qui iam alicuius ætatis habentis instinctum ad vindicandum erant: fęminas autem, & paruulos reseruabant, vt patet Nume. 20. c.
G & hoc quando nolebant recipere conditionem pacis & seruitutis, & sic accipiebant tunc omnes fœminas in ancillas, & omnes paruulos in seruos, aut vendebāt eos alijs gentibus. & de his potest intelligi litera ista, quòd acciperent seruos & ancillas de gentibus, quæ erant in circuitu. Et tunc isti qui accipiebantur in seruos & ancillas, conuertebantur ad cultum Iudaicū: nam si viri essent, circuncidebantur, & compellebantur ad omnes cęremonias cultus Iudaici. Sic patet Exod.12.cap. cum dicitur. omnis seruus empticius circuncidetur, & sic comedet. De ancillis autem idem modus erat, quia sine aliqua cæremonia præcedente compellebantur ad ritum Iudaicum, cum in eis non posset præcedere circuncisio. Quòd autem tam serui quàm ancillę compellerentur ad ritum Iudaicum,
H patet, quia permittebatur eis, quòd comederent de sacrificijs pacificis dominorum suorum, & dicebatur ꝙ ascenderent cum eis in locum sanctuarij, quando ascendebant domini, vt patet Deuteron.12.& 16.cap. & tamen non permitterentur comedere de carnibus sacrificiorum, nec etiam introire in sanctuarium, nisi iam conuersi essent ad ritum Iudaicum, vt declaratū fuit supra 21. ergo serui & ancillę acceptæ de gentilibus compellebantur conuerti ad cęremonias iudaicas. Alio modo poterant accipere Iudęi seruos & ancillas de gentibus, quæ in circuitu eorum erant.s. vt non acciperent iure bellico, sed precio comparando. & tunc hos emptos in seruos compellebant ad ritum iudaicum, sicut supra dictum est. Modus autem ac-
I cipiendi seruos, de quo hic dicitur, non est de Gentilibus manentibus in Gentilitate, sed Gentilibus iam conuersis, qui sponte conuersi fuerant: nam ipsi poterant seipsos postea vendere in seruos, sicut Iudæi faciebant, & tamen nō gaudebant eodem priuilegio, quo Iudęi se vendentes: quia Iudęi venditi egrediebantur liberi in anno septimo remissionis, vel ad plus in anno Iubilei: conuersi autem de Gentilibus cum semel venditi essent, nunquam liberabantur: quia nolebat Deus, quòd gauderent eisdem priuilegijs, quibus Iudæi, ne oriretur inter Iudęos & seditio & inuidia; quia alienigenę equiparabantur eis: ideo alienigenæ efficiebantur serui in æternum, vt patet infra. Etiam non gaudebant priuilegio anni septimi remissionis:
K nam in anno illo remittebantur omnia debita Iudęis, quæ contracta fuissent ex mutuo: nec poterant repeti ab eis, cum transiret annus septimus. Si tamen essent Gentiles conuersi, semper manebat locus repetitionis, ut patet Deuterono.15.cap. nec gaudebant aliquo priuilegio anni remissionis, nec Iubilei, nisi in hoc quod fructus istorum annorum communicabātur eis, qui sponte nascebantur, sed in hoc non excedebant bestias, quia etiam bestijs agri communicabātur fructus, sicut patet Exod. 23. & supra in litera cum dicitur, sed erit vobis in cibum, tibi, & seruo tuo, ancillæ, & mercenario, & aduenę, qui peregrinatur apud te, iumentis tuis, & pecoribus omnia, quę nascuntur, præbe-

Gentiles cōuersi ad iudaismū non gaudebāt priuilegijs Iudęorum.

præbebunt cibum. Alia quoque erant priuilegia prę ter annum Iubilei, & annum septimum remissionis, quibus non gaudebant conuersi ad Iudaismum. s. ꝙ nō poterat vnus Iudæus alteri dare quicquam ad vsuram, & tamen poterat dare conuersis ad iudaismum ad vsuram, vt patet Deuteronom. 23. cap. s. non fœneraberis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges: nec quamlibet aliam rem, sed alieno: fratri autem tuo absque vsura id, quo indiget, commodabis. & sic patet de aduenis, scilicet de Gentilibus conuersis ad iudaismum, quòd non haberent eadem priuilegia cum Iudæis ex genere. sed solum participabant cum eis æqualiter in legibus, quę sunt in punitionibus inferendis, vt patet præcedenti. c. Vocantur hic aduenæ Gentiles conuersi ad iudaismum, quia isti venerunt de terra sua, & cognatione sua, & cultu deorum suorum ad terram Iudęorum, & cultum Dei eorum, & dicuntur peregrinari apud eos. i. manere tanquam peregrini, quia non habent ibi cognationem, nec terram originis; sed omnia sunt eis noua & aliena. *Vel qui ex his nati fuerint in terra uestra*. Idest non solum poteritis habere seruos de aduenis, qui dicuntur esse Gentiles cō uersi ad iudaismum; sed etiam de filijs eorum, qui postea nati fuerint manentibus patribus in iudaismo.

Qui uere aduenæ dicantur. In quo patet, ꝙ solū vocantur aduenæ hic illi, qui cō uersi sunt de Gentilitate solum: filij autem eorum, q nati sunt, postquam ipsi fuerunt conuersi ad iudaismum, non vocantur aduenæ. Et causa est, quia isti non venerunt de terra aliena, aut de cognatione extranea, aut de cultu aliorum deorum: sed patria Iudęorum erat patria eorum, & ibi erat cognatio ipsorum; & nullum Deum habebant, nisi Deum Iudęorum: ideo non habebant aliquid, in quo aduenæ vocarentur. Et sic exprimitur hic de aduenis & filijs ipsorum, & rationabiliter factum est. nam non videbatur esse idem ius de conuersis ad iudaismum, & de filijs ipsorum, qui postea nati sunt in iudaismo: videbatur enim maiori gaudere priuilegio eos, qui in iudaismo nati sunt ex conuersis; quàm ipsos conuersos. sicut maiori priuilegio gaudebant Iudęi ex genere, quàm conuersi ad iudaismum. sed isti qui conuersi erant, non tantum appropinquabant ad Iudæos ex genere, sicut illi qui ex conuersis nati erant in iudaismo. & sic videtur, quòd deberent consequi aliud ius. Deus tamen dicit, quòd siue conuersi ad iudaismum; siue ipsi nati ex eis, possint vendi, & maneant serui vsq; in æternū.

Nunquid verum eßet semper, quòd filij conuersorum vendi possent in seruos in perpetuum, & quando consequebantur Iudæorum omnia priuilegia.
Quæst. XXVII.

SED quæret aliquis, an hoc semper verum esset, scilicet quòd filij conuersorum possent vendi in seruos in perpetuum, vel esset limitatum aliquod tempus, vsque ad quod ista lex duraret. Dicendum quòd conuersi de gentilitate semper vendi poterant in seruos perpetuos, sed de filijs conuersorum est dicendum, ꝙ aut erant illi ex vtroque parēte de parte Gentilium, aut pater erat conuersus & mater Iudæa. Si autem primo modo dicatur, non solum ipsi filij conuersorum immediati, sed etiam vsque ad mille gñationes, & in æternum haberent hoc, ꝙ venderētur simpliciter in seruos, sine aliquo tempore dato ad remissionem. Si aūt dicatur secūdo modo, oportet assignari aliquod tempus, in quo filij conuersorū exuerent iugum legis huius, & haberent idem priuilegium cum Iudæis ex genere, scilicet ꝙ nō possent vēdi in ęternum, sed vsque ad Iubileum. Et dicēdum est, ꝙ ista lex manebat in filijs conuersorum, quousq; ipsi

A possent contrahere matrimonium cum filiabus Iudęorum: tunc enim filij inde nati, quia erant fiij Iudaicarum fęminarum, consequebantur legem Iudęorū ex gñe. s. ꝙ non possent vendi in ęternum, sed vsq; ad Iubileum, & sic quantū ad omnia alia priuilegia. Qđ autem esset tempus, in quo filij conuersorum possint accipere vxores de filijs Israelitarum, non est totaliter idem, sed in quibusdam conuersis hoc ante fiebat; in alijs aūt posterius. s. in quibusdam vsq; ad 3am gñationem, in alijs vsq; ad quartam, in alijs ad decimā. & sic differenter. de quo habetur Deuter. 23. c. *Hos habebitis famulos*. i. Gentiles qui in circuitu vestro sunt, poteritis habere in famulos & ancillas, & ēt aduenas cōuersos de gentilitate, & filios conuersorum. Et dicitur, ꝙ

B habebunt istos in famulos. s. in famulos simpliciter: nam etiam Iudęi habebantur in seruos, sed non erant serui simpliciter, cum non possent vendi conditione seruorum, vt patet supra in litera, sed solum vsque ad Iubileum. *Et hæreditario iure transmittetis ad posteros*. i. nō solum vos possidebitis istos seruos conuersos de Gentilitate, & filios cōuersorum in vita vestra, quod est p aliquod tempus possidere, sed etiam trāsmittetis eos ad posteros. i. ad hæredes vestros filios, vel nepotes, iure hęreditario. i. faciendo, ꝙ ipsi succedāt vobis in eis: & hoc est possidere vsque in æternum. & tamen non fiebat hoc in seruis, qui erant Iudæi ex genere; quoniam isti non poterant vendi vsque in æternum; sed vsq; in Iubileum. Non tñ excluditur ex hoc, quin ipsi Iudęi facti serui aliquando transmitterentur ad poste-

C ros iure hæreditario: nam multoties hoc fiebat in eis; vt si aliquis haberet seruum Iudæum liberandū in anno septimo; & ante tempus illud moreretur, relinquebat seruum illum hæredi suo vsq; ad tēpus remissionis, & postea liberabatur: a fortiori autem poterat aliquis seruus Iudæus transmitti ad posteros, si maneret vsque ad Iubileum. nam in tanto tempore poterant esse multæ generationes, & successiones hęreditariæ. Sed prohibetur in Iudæis seruis, ꝙ non transmittantur ad posteros iure hæreditario, ꝙ ista transmissio duret vsque in æternum: sed bene poterat fieri trāsmissio per successores hæredes, vsquequo compleretur tempus seruitutis, siue ad annum septimum remissionis; siue ad Iubileum. *Ac possidebitis in æternum*. i. isti

D serui de conuersis, & filijs conuersorum, & de alijs Gentilibus, qui erant in circuitu, poterant possideri vsque in æternum. s. vsquequo morerentur. dicitur. n. aliquis homo in æternum possideri, si tamdiu possidetur, quamdiu ipse viuit. & sic erat de istis, quoniam semper tenebantur in seruos. *Fratres autem uestros filios Israel*. Hic ponitur, quòd nō erat sic in Iudæis ex genere, sed isti maiori gaudebant priuilegio: quia in anno septimo remissionis, vel in Iubileo liberabantur: & vocantur fratres solum filij Israel. Conuersi autem & filij conuersorum, non vocabantur fratres, & sic non gaudebant eodem priuilegio, quo Iudæi ex genere. Et hoc est generale, quòd vbicunque dicatur de fratribus, semper intelligitur de Israelitis descendentibus de Iacob: quia quando Deus volebat nominare

E Gentiles conuersos, non nominabat eos fratres, sed aduenas, aut peregrinos. *Ne opprimatis per potentiam*. Idest non opprimatis Iudæos ex genere per potentiā, faciendo vobis seruos vltra tempus debitum. Et loquitur hic Deus quantum ad tempus remissionis Iudęorum: nam cum serui essent, liberabantur in anno septimo, vel saltem in Iubileo. Conuersi autem ad iudaismum, & filij eorum erant serui usque in æternum. Propter hoc autem Iudęi aliquando conarentur per potentiam detinere in seruitute alios Israelitas contribules suos vsque in æternum, sicut tenebāt conuersos uel filios conuersorum: ideo dicitur, quod

non

non opprimantur per potētiam.s.faciendo quòd maneant in seruitute vltra tempus, in quo lex exuit illos. *Si inualuerit apud uos manus aduenæ.* Hic ponitur casus, in quo vendebatur Iudeus alicui conuerso ad iudaismū vel filio conuersorum. & ponitur speciale in isto casu, quoniam conuersi ad iudaismum grauarent Iudæos. & propter hoc volebat Deus, vt eriperentur Iudæi de manu illorum. Erat enim causa aliqualis inuidiæ inter Iudæos ex genere, & inter filios conuersorū, & ipsos conuersos. Nam Iudęi ex genere gaudebant priuilegijs anni Iubilei & remissionis, sed non conuersi & filij eorum tam in remissione debitorum, q̃ seruitutis, vt supra expositum est: ideo cum Iudęi caderent in manu conuersorum, premebant eos conuersi, & cum conuersi in manu Iudæorum, premebant eos Iudæi.

Qñ uendebatur Iudęus alicui cōuerso ad iudaismum, quid seruaretur.

Conuersi enim in respectu ad Iudeos non gaudebant priuilegio anni remissionis in debitis non repetendis, nec priuilegio de non exigendis vsuris: ita nec Iudæi in comparatione ad conuersos. vt si aliquis de Iudæis recepisset mutuū a conuerso, vel filio conuersi, non liberatur ab illo in anno septimo remissionis, sicut si recepisset ab aliquo Iudęo: ita si venderetur in seruum alicui de conuersis, non liberabatur in anno septimo; sicut liberaretur si venderetur alicui Iudæo. Et si recepisset pecuniam Iudæus a conuerso vel filio conuersi, poterant exigi vsuræ, quę non exigerentur si recepisset ab aliquo Iudæo. Patet hoc, quia omnes leges quæ loquuntur de remissionibus harum seruitutum; vel debitorum, & vsurarum, loquūtur in Iudęis ex genere, & sic nullo modo obligant conuersos, & filios conuersorum. De lege remissionis debitorū patet ex tenore eius, quæ habetur Deuteron. 15. c. De lege remissionis seruitutis in anno septimo patet Exo. 21. c. & Deuter. 15. c. De lege vsurarum patet Deute. 23. c. Erant igitur ęquales Iudęi ex genere, & conuersi ad iudaismum inter se, nisi quantum ad vnum. s. ꝙ qñ venderentur cōuersi ad iudaismum in seruos Iudęis, manebant in seruitute vsq; in ęternum: cum vero vendebantur Iudæi cōuersis ad iudaismū, vel filijs ipsorū, quamquam non liberarentur in anno septimo remissionis; tñ liberabantur in Iubileo, vt patet hic in litera. Cum ergo aliqualiter essent exosi Iudæi conuersis, & conuersi Iudæis; dabat Deus, ꝙ Iudęi venditi conuersis poterant redimi a quolibet suorum cognatorum, & si non redimerentur ab eis, liberabantur a seipsis, si possent dare precium: sin autem liberabantur in Iubileo. Et ēt in hoc, quod pertinebat ad redemptionē ante Iubileum, excedebant Iudęi conuersos: quia non poterant redimi conuersi ad iudaismum, vel filij eorū de manu Iudęorum, per aliquos cognatos suos & affines, etiam si darent precium quomodocūque; nisi de voluntate ipsorum dominorum. Si tñ aliquis Iudęus venderetur conuerso, vel filio eius, poterat redimi, quandocunque vellent eum redimere cognati, vel affines sui, etiam inuito domino, & non tenebantur dare quodcunque precium vellet dominus eius, sed cō putando secundum tempus mercenarij. forma huius computationis infra habetur. De his dictum est Deuteron. 23. cap. *Si inualuerit apud uos manus aduenæ & peregrini.* i. si inter vos factus fuerit potens aduena & peregrinus. manus enim potentiam signat, & dicitur tunc manus alicuius inualescere, quando ipse potens fit. & est sensus quòd aliquando aduenę de gentilitate efficiebantur diuites, & potentes inter Iudęos, & tunc Iudęi vendebant se illis. Accipitur autem hic aduena & peregrinus pro eodem, scilicet pro conuerso de gentilitate, qui vocatur aduena: quoniam venit de gente aliena & cultu alienorum deorum. Vocatur peregrinus inquātū manet in terra Iudęorū peregri- F nando. s. ꝙ nō manet ibi in origine sua, nec in cultū deorum suorum. *Et attenuatus frater tuus.* i. si fuerit frater tuus Iudæus depauperatus, quod est attenuatū esse in substantia. Et ponitur hoc, quia homines solent vendere seipsos propter paupertatem maximā: cum vero aliquis diues est, non vendit seipsum, & tamen ista lex non solum tenet de pauperibus, sed etiā de diuitibus, dum tamē essent de genere Iudęorum: quamquam non erat tanta misericordia habenda de diuite, qui seipsum vendebat, sicut de paupere. Et dicitur hic frater tuus, idest Iudęus ex genere, quia si esset aliquis de aduenis venditus alteri aduenæ, non poterant hoc facere Iudęi: nec etiam ista lex erat ad aduenas inter se; sed ipsi faciebant seruitutes, & omnes venditiones ęternas ſm legem aliarum gentium, cū G non esset eis data aliqua lex super hoc. *Vendiderit se ei.* Iudęi magis vendebant se alijs Iudæis, quàm Gentilibus conuersis, quia apud Iudæos liberabantur in anno septimo sine aliqua redemptione precij. Si autem venderentur Gentilibus conuersis, aut filijs eorum, non poterant exire in libertatem vsque ad annum Iubilei, nisi precio redimerentur. Aliquando tamen Iudæi volentes se vendere, non reperiebant aliquos Iudęos, quibus se venderent; ideo compellebantur vendere seipsos conuersis ad iudaismum, & hoc erat quādo inualuerat manus eorum apud Iudęos, scilicet ꝙ erant facti diuites, vel potentes.

Litere expositio.

Alia autem causa esse potest, propter quam Iudęus venderet se Gentili & non Iudęo. s. vt daret ei magis H de precio. nam quando aliquis vendebatur Iudęo; erat venditio vsque ad annum septimum remissionis: etiam ibi liberabatur, nisi in casu suprapposito. s. quando accepisset a domino vxorem, & genuisset ex ea filios, quia propter filios & vxorem educendos manebat aliquando vsq; ad Iubileum. & sic seruitus diuturnior, ad quam obligabatur simpliciter Iudęus venditus Iudęo, erat sex annorum. sic patet Exo. 21. cap. & Deuter. 15. c. cum dr̄. si emeris seruum Iudęū, sex annis seruiet tibi. Istud aūt tempus erat paucum; ideo ꝓ illo paucum precium daretur seruo vendito. Si autē venderetur Iudæus conuerso ad iudaismum uel filijs conuersorum, erat ista venditio pro maiori tempore. s. vsque ad Iubileum, vt apparet in litera. & sic poterat I esse tempus quadraginta nouem annorum: ideo maius precium daretur, cum aliquis Iudæus sic se venderet, quàm cum venderetur alteri Iudæo, quia erat uenditio pauci temporis. s. vsque ad annum septimum remissionis. *Aut cuiquam de stirpe eius.* i. alicui de filijs cōuersorum, vel aduenarum. Ex hoc patet, quòd solum vocantur hic aduenę & peregrini ipsi conuersi immediate de Gentilitate; filij autem conuersorum nō uocantur aduenę, sed de stirpe aduenarum. cuicunque tamen vendatur idem iuris est; quoniam liberabatur in Iubileo, vel redimebatur ante tempus. Hoc est uerū de illis filijs conuersorum, qui non gaudebant priuilegio Iudęorum, & sunt qui nati erant ex utroque parēte de Gentili stirpe: quia isti nunquam gaudebant pri- K uilegio Iudęorum, quamdiu tales erant, vt dictum est supra. Nam isti uendebantur in perpetuum: ideo Iudęi uenditi istis manebant uenditi usque ad annum Iubileum. nam in annis remissionis, qui erant intermedij, non liberabantur, nisi redimerentur precio. Si autem esset de stirpe conuersorum de gentilitate, non tamen ex utroque parente; sed esset mater Iudęa ex genere, gaudebat ille priuilegijs Iudæorum, quantum ad hoc, quòd non uenderetur in perpetuum, sed liberaretur in anno remissionis, & ad plus in Iubileo. Et ideo si huic uenderetur aliquis Iudæus, non poterat retinere illum usque ad Iubileum; sed liberum dimittebat eum in anno remissionis septimo, nisi in casu

casu in quo perforabatur seruo auris Exod. 21. capitu. & hic in littera, nam tunc manebat vsque ad iubileũ. Et ratio est, quia sicut iste non ut de conuersorum genere, sed vt iam de gente Israel, gaudebat priuilegiis hebreorum, vt nõ posset vendi nisi sub lege remissionis: ita Iudeus ei venditus gaudebat apud eum priuilegio anni septimi remissionis, & non sicut uenditus conuerso, qui non est de progenie hebreorum. *Post venditionem redimi potest.* Idest postquam se vendiderit potest redimi. Hoc priuilegium datur Iudæis quando vendebantur aduenis, & filiis eorum. & erat propter duo. Primo quia magis affligerentur ab istis quam a Iudæis. eo ꝙ iudei erant exosi aduenis, & aduenæ Iudæis propter causam supra datam: & magis premerentur ab illis. rationabilius ergo erat liberari de manu illorum, quã de manu fratrum suorum Iudeorum. Secunda causa est magnitudo temporis: nam quando Iudeus iudeo se vendebat, durabat ista venditio vsq; ad annum septimum remissionis: cum vero vendebat se gentili, durabat vsque ad iubileum: & pro maiore tempore seruitutis maius subsidium liberationis dandum erat. Cũ vero vendebatur iudeus iudeo, non dabatur ei quod posset se redimere, propter duas causas supradictas. Si tamen venderet iudæus iudæo possessionem suam, cõcedebatur ei, quod posset illam redimere secundum modum, qui habetur supra. Ratio huius est, quia venditio possessionis erat ad maius tempus, scilicet vsq; ad iubileum. *Qui voluerit ex fratribus suis redimet eum.* Hic ponuntur persone potentes redimere iudeum venditum alicui aduenę, uel filio aduenę: & sunt omnes cognati vel affines. Dabatur enim solum his; quod possent redimere iudeos venditos, quia cognatus ad cognatum pertinet, & affinis ad affinem aliquo modo; ideo habet ius redimẽdi cognatus ꝓ cognato; vel affinis pro affine tanquam coniuncta persona. Alii autem de populo iudeorum non habebant ius redimẽdi, etiã si benefacere vellent: quia in hoc viderentur grauari ipsi emptores iudæorum, si omnib. permitteretur ius redimẽdi. Et dicitur ꝙ quilibet de fratrib. suis redimet eum idest poterit redimere. accipiuntur enim hic fratres, nec valde large, nec valde stricte: nam fratres stricte dicti, dicuntur esse geniti immediate ab eisdem parentibus; sicut dicuntur duodecim filii Iacob fratres inter se: largissime fratres dicuntur omnes iudæi adinuicem, de quacunq; tribu, vel cognatione sint sic habetur Deuterono. 15. c. cum dicitur. cum tibi venditus fuerit frater tuus hebreus aut hebrea. Sic etiam dicitur supra: fratres vestros filios Israel ne opprimatis vbi omnes filii Israel vocantur inter se fratres. Accipitũt hic frater medio modo. s. pro illo qui erat cognatus, vel affinis in quocunque gradu attinentiæ, non tñ pro fratribus solis, qui erant ex eisdem parentib. quia licebat aliis ius redimendi. nec etiam vocantur fratres omnes iudæi: quia non licebat omnibus, sed solis cognatis & affinib. *Et patruus & patruelis.* Hic declarantur istę personæ quę sint: & dicitur, ꝙ sunt patruus & patruelis. nec tñ hic ponuntur omnes; sed exemplificatur de quibusdam, & postea ponitur regula generalis. nam patruus, & patruelis sunt cognati ex parte patris. Istud tamen ius redimendi non solum pertinebat ad cognatos ex parte patris, sed etiam ex parte matris. Sed ponũtur hic istæ duę personę gratia exempli, vt intelligant cęterę. dicitur patruus frater patris; sicut auunculus frater matris. Patruelis dicitur filius patris, & dicuntur patrueles ad se inuicem filii duorum fratrum, scilicet filius patrui, & fratris sui. sic habetur Esa. cap. 5. scilicet cãtabo dilecto meo cãticũ patruelis mei vineæ suę. & isti sunt attinẽtes sibi in secũdo gradu equaliter transuersalium. *Et consanguineus.* Hic ponitur regula generalis, scilicet quod omnibus ꝯsanguineis liceret re-

Priuilegiũ datum iudeis & nõ conuersis ad redimẽdũ a seruitute.

A dimere cognatos suos de manu aduenarum, etiam inuitis dominis. *Et affinis.* Idest ius redimendi pertinebat ad affines, inter quos causatur attinentia propter cõiunctionẽ carnalem: & fundatur super consanguinitate. Isti minus attinent sibi inuicem, quam cognati, cum affines solum attineant propter cognatos, & non econuerso.

Et quando dicitur hic ꝙ isti possent redimere, non est sensus ꝙ isti soli possent: quia etiam omnes alii Iudei poterant redimere, si vellet vendere dominus serui Iudei. Poterat etiam uendere dominus cuilibet alteri aduenæ, vel filio aduenę sub eadem lege, qua ipse emerat: non tamen poterat vendere alicui alienigenę. s. gentili non conuerso ad iudaismum, sicut dicitur de venditione ancillarum Exo. 21. c. Erat tamen B differentia inter istos, quia cognatis & affinibus erat ius redimendi cognatum suum, & affinem: & redimerent etiam inuito domino. aliis autẽ iudæis; & aduenis non erat ius redimendi iudæum venditum inuito domino, poterant tamen redimere illum uolente domino. Rõ huius est, quia cognati ad cognatos attinent, & affines ad affines, & tanquam personis coniunctis inest eis posse agere pro se inuicẽ. Alij aũt non attinent sibi, ideo non habent ius redimendi. Nam si cõcederetur cuilibet istud ius, grauarentur valde emptores, & nullus vellet emere. Põt etiam hoc intelligi ex parte ipsorum Iudæorum vẽditorum, quoniam præsumitur, ꝙ cum eis bene se habeant cognati, & affines sui. De alijs autem non erat ista vniuersalis præsumptio, etiã C si essent Iudæi. Sciendum autem, ꝙ quandocunq; aliquis horum redimebat Iudæum venditum aduenæ, efficiebat eum seruum suum: sicut cum aliquis emit seruum ab aliquo domino, efficitur iã ille seruus emptoris. poterat tamen quilibet cognatus, vel affinis redimens dupliciter se habere ad Iudæum redemptũ. s. vel accipere eum in seruum, vel ꝙ maneret obligatus pro precio dato, quod magis elegisset ipse redẽptor. Si tamen redemptor acciperet in seruum Iudæum redemptum, non poterat eum in seruum tenere ea lege, qua venditus erat aduenæ: nam Iudæi vendebantur aduenis vsque ad iubileum. Si tamen aliquis Iudæus alteri Iudeo venderetur, non debebat apud eum remanere nisi vsque ad annum septimum remissio- D nis, nisi in casu suprapposito de seruo recipiente vxorem a domino suo, & gignente ex ea filios: quoniam interdũ manebat seruus vsque ad iubileum, vt eximeret filios, & vxorem de seruitute. Sed non erat hic iste casus: ergo non poterat manere seruus apud Iudeum redemptorem, nisi vsque ad annum septimum remissionis. *Sin autem & ipse potuerit, redimet se.* idest si non redemptus fuerit iste a cognatis, vel affinibus suis, poterat seipsum redimere, si haberet pecuniam. Nam dabatur primo cognatis, & affinibus, quòd redimerent Iudeum venditum, ideo ipsi a principio venditionis redimere poterant, & non redimebat se tunc ille, qui vendebatur, quia differebat venditio, & redemptio. Cum tamen alij non redimerent, poterat se quisque redimere, quasi pœnitens quòd se vendi- E disset, & isti poterant se redimere, quia quamquam essent serui, tamen habebant pecunias, & possessiones in cognatione sua, quibus venditis redimere se poterant. *Supputatis duntaxat annis a tempore uenditionis suæ usque ad annum iubileum.* Hic ponitur modus, qui esse debebat in redemptione, & iste est communis, siue redimeretur aliquis a cognato, vel affini: vel siue redimeretur a seipso, scilicet quòd computarentur anni a tempore factæ venditionis, vsque ad iubileum, & deinde computaretur precium huius venditionis, & taxaretur quãtum cuilibet anno proueniret, & tunc computarentur anni elapsi a tempore vẽditionis

ditionis factæ; & detraheretur valor correſpondens iſtis annis de toto precio, quod datum eſt pro ſeruo. vtpote ſi aliquis vendidit ſe aduenis vel filiis aduenarum ſi a tempore venditionis factæ vſq; ad iubileum reſidebant anni quadraginta, computetur precium vtpote ſi erat ducentorum: & tũc prouenient cuilibet anno qnque. ſubtrahantur ergo anni a tempore venditionis & ſint decem anni, quibus reſpondebit precium quinquaginta: & his ſubtractis reliquum, ſcilicet centum, & quinquaginta dandum eſt ipſi Domino ſerui. Dicitur hic, quod debebant computari anni, vſque ad iubileum eo, quod venditio non fiebat vſque in æternum; ſed ſolum vſque ad iubileum; & vſque ad illud erat precium datum taxandum, ſcilicet quantum proueniret cuilibet de annis. *Et pecunia qua uenditus fuerat iuxta annorum numerum.* Ideſt etiam debet computari pecunia, pro qua fuit facta uenditio, ſcilicet quæ eſſet ſumma eius: & tunc debebat applicari ad annos remanentes vſque ad iubileum; ſicut hic dicitur iuxta numerum annorum, ideſt quod computetur pecunia per annos; vt uideatur quantum proueniat cuilibet anno: & hoc eſt vt pecuniã diuidamus per annos, ſicut in caſu ſupra poſito, ſumma pecunię erat ducentorum, & anni quadraginta erant. Diuidendo igitur ducenta per quadraginta; proueniunt cuilibet anno quinque. *Et ratione mercenarii ſupputata.* Ideſt, ꝙ facta iſta diſtributione pecuniæ per annos, & viſo quãtum proueniat cuilibet anno; computandus eſt labor iſtius ſerui tanquam ſerui mercenarii: & tãtum eſt ſubtrahendum de precio principali, quantum proueniret cuilibet iſtorum annorum ſecundum computationẽ factã pecunię inter oẽs annos. *Si plures fuerint anni, qui remanent uſque ad iubileum, ſecundum hos reddet & precium.* Hic ponitur de modis taxationum, ſcilicet quod quãdo erant multi anni reſidui; multum de precio dabatur. Si autem pauci anni reſidui eſſent, paucum dabatͣ: quia neceſſarium erat fieri computationem annorũ cum pecunia, iuxta modum mercenarii, ideſt ut ſubtrahatur de totali precio dato pro ſeruo tantum, quãtum correſpondet illis annis, quibus ſeruiuit apud Dominum. *Si pauci: ponet rationem cum eo iuxta annorum numerum.* Ideſt ſiue ſint pauci anni, ſiue multi; ſemper redẽptor ponebat rationem, ideſt computũ cum ipſo Domino ſerui; vt ſciretur quantum proueniret cuilibet anno, & quantum ſubtrahendum eſſet pro annis, quibus ſeruiuit q redimitur. *Et reddet emptori quod reliquum eſt.* Ideſt iſte qui redimit ſeruum de manu aduenæ dabit ei totum, quod reſiduum eſt de precio, facta computatione per annos quibus ſeruiuit redemptus, & qui manebant ad ſeruiendum: quoniam illud eſt, quod debetur. reliquũum autem computatur pro ſeruitio. *Annorum quibus ante ſeruiuit mercedibus imputatis.* Ideſt debent imputari ſiue computari mercedes annorum, quibus ſeruiuit iſte qui redimitur: quoniam non eſt faciendum cum iſto ſicut cum ſeruo; ſed ſicut cum mercenario, ſcilicet quod detur ſibi merces pro quolibet anno. & hoc eſt ex conceſſione Dei grata. Nam ſi ſecũdum leges humanas fieret eo, quod iſte ſeruus ſimpliciter venditus fuerat; ſi poſtea redimeretur, non deberent inde ſubtrahi mercedes annorum quibus ſeruiuit: ſed Dominus ſerui deberet facere fructus ſerui ſuos, ſcilicet, quod lucraretur eos; quia bona fide poſſidebat: & tales poſſeſſores efficiunt fructus ſuos. Deus tamen in hoc maxime voluit fauere Iudęis venditis; vt citius abſoluerentur a ſeruitute, ſcilicet quod computarentur mercedes annorum. Sic etiam fiebat ſupra in redemptione poſſeſſionum venditarum: nam cum redimerentur, deducebantur inde tempora fructuum perceptorum, ſicut ſupra habetur. *Non affliget eum violenter in conſpectu tuo.* Hic loquitur Deus ad Iſraelitas,

F quod non permittant affligi Iudęos venditos ipſis aduenis ab eis: & põt intelligi quantũ ad taxationẽ tpis ſeruitutis, ſ. ꝙ non permitterent Iſraelitæ, ꝙ p̃merent iudęi ab aduenis vltra tempus iubilei. nam ipſi aduenæ vellent tenere iudæos quos ſemel emerent in ſeruitute perpetua, & hoc non debebant conſentire iudęi.

Alio modo poteſt intelligi quantum ad afflictionẽ quę eſt in duriſſima ſeruitute, ſcilicet grauando multis laboribus. nam ſi vellent aduenæ grauare Iudæos emptos duris operibus, non erat permittendum, & in hoc totus populus Iſraeliticus prouidere debebat: iõ dicitur, non affliget eum violentus in conſpectu tuo, ideſt te vidente.

Alio modo poteſt intelligi quantum ad longam
G ſeruitutem, ſcilicet quod non permitterent iudęi permanere Iudęum venditum tanto tempore in poteſtate aduenę, ſcilicet vſq; ad iubileum; quoniam ſic multum affligeretur: ſed quod redimerent eum. & hoc intelligitur non quantum ad omnes Iſraelitas; ſed ſolũ quantum ad illos quibus inerat ius redimendi, ſcilicet conſanguineis, & affinibus; vt ſupra dictum eſt. *Quod ſi per hoc redimi non potuerit.* Ideſt ſi iſte Iudęus venditus non habuerit cognatos, vel affines, qui eum redimant vel ſi non fuerint potentes ad redimendum; & ipſe nõ habuerit pecuniam ad redimendum ſe, non poterit liberari vſque ad iubileum; ſed ibi liberabitur. *Anno iubileo egredietur.* Scilicet non dato pro eo aliquo precio
H quia tunc complebatur ſeruitus, nec poterat aliquis vendi vltra illud tempus: ideo conſummato tempore exibat liber, qui venditus fuerat. *Cum liberis ſuis.* Hoc poteſt intelligi multipliciter.

Quõ dicebatur aliquis exire liber cum filiis ſuis.

Vno modo ꝙ aliquis vendiderat ſeipſum alteri ad ſeruiendum, & vendiderat vxorem & filios ſimul ſcilicet vt omnes ſeruirent illi domino: & tunc quando egrediebatur vir, qui erat caput, egrediebatur vxor ſua cum eo, & filii: quia pro eodem tempore iſti venditi fuerant.

Alio modo poteſt intelligi. ꝙ iſte egredietur cum filiis, ſ. ꝙ iſte ſe vendidiſſet, & tamen non vxorem ſuã, nec filios; ſed ex eo ꝙ iſte fuerat ſeruus, exiſtimaret aliquis manere aliquam obligationem ſeruitutis in filiis, & vxore. & ideo dicitur ꝙ egredietur cum liberis ſuis,
I ideſt non manebunt filii, nec vxor obligati ad aliquid.

Alio modo poteſt intelligi de ſeruis Iudæis, qui gignebant filios, dum manerent in ſeruitute: & de iſtis magis videbatur, quod haberent aliquam obligationem ſeruitutis, ſed non habent, quia nati erant de muliere libera iudęa: ideo non incurrebant aliquam conditionem ſeruitutis.

Poteſt adhuc alio modo intelligi, ſi dediſſet dominus ſerui aliquam mulierem in vxorem, quæ eſſet de ancillis aduenarum; & genuiſſet inde filios, ꝙ egrederentur filii cum eo iam effecti liberi. Sed iſte vltimus ſenſus non eſt cõueniens; qm̃ tales filii erant ſimpliciter ſerui, & manebant apud dñm vſq; in æternum: qa erant filii ex ancilla dñi, & partus ſequitur ventrẽ, nec erat aliquis modus, per quem iſti liberarentur. Et ſi o-
K biicias de ſeruis, qui vendebantͣ Iudęis ꝙ accipiebant a dñis ſuis vxores: & inde filios gignebant, qm̃ illi filii, & vxor erant dñi exeunte ſeruo in libertatẽ, niſi ſeruiret vſq; ad iubileũ: qa tunc egrediebatͣ liber ipſe cũ filiis, & vxore, ut patet Exo. 21. c. Sed hic iſte Iudæus uenditus aduenæ ſeruiebat vſq; ad iubileũ. ergo poterat eripere filios, & vxorẽ a ſeruitute. Rñdẽdum eſt nõ poſſe hoc ſtare. eſt. n. magna diſſimilitudo: nã cũ vẽdebatͣ Iudęus iudęo ſiue acciperet ab eo vxorẽ, & gigneret filios, ſiue nõ acciperet, egrediebatͣ liber. 7. anno, filii aũt ſi aliquos ſuſcepiſſet, erãt ſerui, & tñ ſi vltra tẽpus debitum ad ſeruitutẽ. ſ. vltra annum ſeptimũ uellet manere vir ille ĩ ſeruitute vſq; ad annũ iubileũ, eripiebat ĩ libertatẽ

vxorem

vxorem suam, & filios: quia istud tempus, quod erat ab anno septimo remissionis, vsq; ad Iubileum computabatur pro mercede & precio dato pro filiis & vxore. nam aliàs non tenebatur hoc tempore seruire. Sed in Iudęo vendito aduenæ non tenebat hoc; quoniam tempus liberationis suæ erat iubileus; & vsq; ad illud tempus, pro se tenebatur seruire. ergo si vxorem quam a Domino suscepisset, & filios inde genitos educere deberet in libertatem; oportebat, vt seruiret vsq; ad alterum Iubileum. Sed hic dicitur, quod in iubileo exibat, quod intelligitur de primo iubileo. ergo non potest intelligi de filiis, quos habuisset ex vxore, quæ non esset ei tradita a domino; quoniam alii filii, qui suscipiebantur ab ancilla tradita a dño, manebant serui in ęternum, cum nihil pro eis seruiret hebræus seruus, sed solum pro seipso vsque ad iubileum. in casu autem superiori ecōtrario est. *Mei enim serui sunt filii Israel.* Hic ponitur causa, quare non fieret inter Iudæos venditio aliqua in perpetuum, siue inter Iudęos inter se, siue Iudęis ad aduenas: sed omnes istę venditiones seruorum limitabant aliquo tempore. & est; quia Israelitę non erant sui iuris, cum essent serui Dei: qui autem sui iuris non est, alteri ius in se tradere nequit. Sed cōcedebat Dominus Iudæis, vt possent vendere se ad tempus ad subleuandas necessitates suas; ideo vendebant se, & hoc erat solum vsque ad iubileum.

An aduenæ ementes iudæos grauarentur, quia in iubileo exuebant seruitutem. Quæst. XXVIII.

SED aliquis diceret quod ex hoc grauarentur aduenę ementes Iudęos; cum tenerentur eos dimittere liberos in iubileo. ipsi tamen quando vendebantur Iudęis, manebant vsque in ęternum. Respondendum est quod non erat grauamen: & hoc propter duo. Primo quia in libertate aduenarum erat emere Iudæos, vel non emere. Si autem illos emerent, emebant cum conditione legis suę, scilicet vt liberarētur in iubileo. Si ergo aduenę scientes hoc vellent emere Iudęos, nemo grauabat illos: quia volenti non fit fraus, nec iniuria; nec malum infligitur.

Secundo non grauabantur, quia sicut erat differentia in conditione venditionis; ita erat differentia in precio dato. nam Iudæi vendebantur aduenis non simpliciter, sed vsque ad iubileum: aduenæ autem vendebantur simpliciter vsque ad omne tempus: & sic dabatur maius precium pro aduena, quando vēdebatur iudęo quam pro iudęo quando vendebatur aduenę, cum vnus venderetur simpliciter; & alius cum temporis limitatione. Et sicut si venderetur aliquis iudęus cum conditione alicui aduenæ, scilicet quod illa uēditio duraret vsque ad duos annos, in fine illorum annorum liberabatur seruus; & non fiebat in hoc aliquod preiudicium ipsi aduenę emptori: ita cum venderetur iudęus cuicunque aduenę, erat ista venditio cum conditione, scilicet vsq; ad iubileum. Et quamquam ista conditio non exprimeretur a vendito; tamen inducebatur a lege non permittente aliquam vēditionem vltra valere: ideo non erat prælludicium aduenis ementibus iudęos, cum ipsi scirent hanc legem. *Quos eduxi de terra ægypti.* Hic ponitur modus quomodo Iudęi erant serui Dei, scilicet, quod Deus redemerat eos de ægypto eripiendo de manu ægyptiorum, qui premebant eos durissima seruitute; ideo efficiebantur serui eius; & propter hoc non licebat eis vendere se aliis, nisi quatenus Deus consentiret: & si vltra fuerit venditio, non valebat tanquam facta a non potente vendere se, cum non sit sui iuris.

CAP. XXVI.

A EGo Dominus Deus vester. Non facietis vobis idolum, & sculptile, nec titulos erigetis: nec insignem lapidem ponetis in terra vestra; vt adoretis eum. Ego enim sum Dominus Deus vester. Custodite sabbata mea: & pauete ad Sanctuarium meum.

B EGo Dominus. In superioribus agebatur de solennitatibus, quas populus iudaicus obseruare deberet. hic autem ponuntur multiplices suasiones, vt eas obseruet. & nō solum est persuasio ista ad obseruandū omnes festiuitates; sed etiam omnia alia, quæ in hoc libro toto iussa sunt: quoniam in isto libro ex maxima parte continetur ritus iudaicus: ideo hic ponitur suasio ad illum obseruandum. & diuiditur in quattuor partes, quia primo inducitur populus ad istam legis obseruātiam per prohibitiones. Secundo per promissiones. Tertio per comminationes. Quarto per cōsolationes. Secunda ibi. *Ego Dominus. si in præceptis meis.* Tertia ibi. *Quod si non audieritis me.* Quarta ibi. *Quod si & de his.* Circa primum. *Ego Dominus Deus uester.*

C *Documentum pro intellectu capituli.* Quæst. I.

HIc ponuntur pręcepta, quę obseruāda erant. & quāquam omnia pręcepta iubebat Deus obseruari, & ad hoc inducātur persuasiones istę: tamē principaliter ponitur vnum mādatum. s. de non faciendo idola, & colendo Deum. & causa huius est: quia sicut in moralibus ponitur finis tāquam principium, & in speculatiuis ponuntur propositiones primę tanquā principia iuxta Arist. in 7. Ethi. ita in ordine pceptorum oportet considerari. Nam sicut in speculatiuis totus vigor concludēdi est in principiis, & in agibilibus totus vigor actionis dependet ex fine, ad quem ordinantur actiones; ita in ordinatione præceptorum est: nam sicut siquis errat ī principiis speculatiuis, impossibile est quod recte dicat in conclusionibus nisi per accidens. & siquis errat in fine agibilium humanorum; impossibile est quod actiones bonę sint qualitercunque fiant. Et siquis erret in cōclusione speculatiua, potest se reducere ad veritatem eius, si teneat se ad veritatem principiorum. Et si errat ī aliqua actione, potest se reducere ad rectitudinem, si habeat finem conuenientem præstitutum. & hoc est quia tota vis speculabilium dependet ex principiis, & tota vis agibilium dependet ex fine. (D) Si quis errat in principiis non pōt corrigi tñ corrigetur in conclusionibus ita si quis erret i fine in moralibus īpossibile est bene agere pōt tñ emēdari si erret ī electiōib.

Sic igitur est in coordinatione præceptorum; quia quędam sunt principalissima; in quorum vno siquis erret, necessarium est errare in omnibus: ideo illa principaliter obseruanda sunt. nam siquis errat in aliis obseruatis illis, per rectitudinem istorum; potest se reducere ad non errandum in aliis: & tamen siquis erret in principalissimis, qualitercunque habeat se in cæteris nihil prodest. Hoc mō se habēt pcepta, q̄ Deus dedit Israelitis. nā q̄dā sunt principalissima, ex qb. pendet virtus oīum aliorū. s. hr̄e vnicum Deum; & nō colere Deos alienos: oīa aūt alia sunt determinatiua cultus diuini. s. quod colat sic vl' sic. & iō si qs errat ī hoc pcepto. quod est credere esse plures Deos; uel colere Deos alienos, impossibile est quod in aliis pceptis bene se habeat, siue obseruet illa; siue non obseruet. quia alia sunt modi quidam colēdi Deū. Si igit quis non coluerit Deū, nō po- (E)

terit eũ sic,vel sic colere:cum modus colendi p̃supponat ipsum cultum diuinum:qui igitur non colit; nullũ modum in colendo habet. *Ego Dominus Deus uester.* Hic ponit̃ auctoritas iubentis. Deus.n. p̃cipiebat hic multa Iudęis:iõ p̃supponit primo auctoritatem iubẽdi:& ista est q̃a ipse est Deus & Dñs ipsorum, ex quo maxime poterat iubere quicquid vellet,q̃ ex aliquo alio titu.& ponit̃ in hoc duplex rõ iubendi. Prima q̃a vocat̃ Dñs, secunda quia vocat̃ Deus. ex eo.n. ꝙ erat Dñs poterat imponere legem;quia quilibet põt ponere legem rei suæ.erat aũt Deus Dñs hebræorum non solum tanq̃ p̃latus vel pręsidens:sed ẽt tanq̃ Dñs habens seruos:ipse quippe liberauerat Israelitas de ęgypto de manu Pharaonis.iõ simpliciter erãt serui sui,& poterat eis imponere quãcunq; legem vellet.Secundo poterat ponere legem ex eo ꝙ erat Deus.& hoc dupl̄r, siue quia erat Deus absolute, siue quia erat Deus specialiter hębręorũ.quia erat Deus absolute, ẽt si nõ haberet aliq̃ cõicationem specialiorem cum Iudæis,q̃ cum aliis gentib. poterat eis legem pręfigere quam vellet: & tenebant̃ ipsi naturaliter obedire tanquam res eius. Poterat etiã hoc magis ex eo, ꝙ ipse erat Deus specialiter hebręorum:nam acceperant ipsi eum in Deum, & pepigerãt obseruare oẽs leges eius,ut habetur Exo.19.& 24.cap. hoc aũt significauit Dñs cum dixit.Deus vester. & nõ dixit simpliciter Deus. *Non facietis vobis idolum.* Accipit̃ hic idolum pro aliqua statua facta in forma fusoria ꝑ liquefactionem metalli,& ista consueuerant facere gẽtiles,cum Deos argenteos fabricarent & aureos, & cũ hoc maxime vsitatũ esset, hoc primo ꝓhibuit.sic habet̃ Exo.20.c.s.non facietis Deos argenteos, nec Deos aureos.& dixit. *Non facietis vobis*. i. non facietis pro vobis.quasi dicat.non facietis,vt vos adoretis.sed sicut nõ licebat Iudęis ꝓ seipsis fabricare idola; ita nec licebat fabricare,vt venderent gentilibus:ideo si aliquis de Iudæis hoc fecisset,occideretur.Nã ĩ hoc habebat quoddam genus idolatrię:quia licet ipse directe nõ coleret idolum exhibendo reuerentiam; tñ dabat occasionẽ, vt alii colerent.& faciebat id ꝙ ad nihil erat nisi ad idolatriam.sicut ergo colens idola occideret̃,ita faciens ea & vendens gentilib. mori debebat. Et q̃q̃ accipiat̃ hic idolum pro statua facta in forma fusoria, tñ large assumit̃ apud nos idolum pro oĩum figura vel imagine,siue sit corporea sicut statua,siue superficialis,ut pictura nam ẽt gręci imagines quæ in oculo sunt,idola,vocãt. Sciendũ ꝙ Rabbi Salomon dicit istam legem ĩtroductam esse hic,q̃a sup.dictum fuerat de seruitute Iudęorũ ad aduenas:& quia aduenæ possent erudire Iudęos in aliquibus ritib. deorum gentilium, ponitur hic de mõ euitandi oĩa. s. ꝙ nihil colatur præter Deum; nec idolum;nec sculptile.Alio mõ põt introduci & cõuenientius.s.ꝙ Deus volebat hic inducere Iudæos ad faciendum oĩa pręcepta,quæ supra erant posita & pertinebant ad cultum Dei. & quia licet aliquis oĩa illa obseruaret,si idolum coleret,nihil proficerẽt, immo magis essent odibilia;Deus posuit hic p̃ceptum de nõ colendo idola,a quo oĩa p̃cedentia depẽdent. *Et sculptile.* Dicitur esse sculptile statua facta opere dolatorio, uel incisorio,sicut si fiant aliquę statuę de lignis,vel de aliqua materia metallina scindendo aliquas partes,& cauando,vt inducatur ibi figura alicuius animalis, vel alterius rei.& istę etiam apud gentiles erãt in vsu:iõ ꝓhibentur sicut idola *Nec titulos erigetis*.i.non eleuabitis ad adorandum.Dicuntur tituli quidam lapides eleuati ad memoriam aliquorum deorum,vel aliquorum hominum defunctorum,quibus gentiles aliquam reuerentiam exhibebant.Et generaliter omnes lapides eleuati in sublime ad memoriam aliquarum rerum pręteritarum,uel ad significandum aliquid quod est,possunt vocari tituli.& sic lapides eleuati in confines locorum

Vetitum erat Iudæis idola facere uel pro se, uel pro aliis.

Tituli qui dicantur.

F ad distinguendum terminos possunt uocari tituli. Cõsueuerũt.n.in terminorũ cõfiniis poni lapides magni, iuxta illud Virg.in vlt.lib. Aen. de lapide magno,cũ dr̃

Limes erat positus litem vt discerneret agri.

Etiam lapides vel ædificia quæ erigunt pugnantes cum uicerint in bello, vocantur tituli. consueuerunt enim pugnantes facere aliquos arcus; vel ędificia post victoriam, in signum victorię: sic habetur de Dauid, quod quando reuersus est capta Syria fecit sibi nomen in valle Salinarum idest erexit ibi ędificium ad memoriam illius belli.sic habetur.2. Regũ. 8.cap.de Saul etiam dicitur, quod fecerit sibi fornicẽ triumphalem, cum expugnauisset hostes suos. sic patet primo Reg.cap.14.

G Facere tamen titulos ad memoriam rerum vel declarationem,quamquam secundum se malum nõ esset,erat periculosum inter Iudæos, cum posset aliquis adorare illos titulos. Aliquando tamen erigebantur tituli ad laudem diuinam;vt significaretur aliquid factũ a Deo,hoc tamen nõ licebat cuilibet;sed viris magnę auctoritatis: de quibus nullo modo præsumptio esse posset,ꝙ faciebant ad cultum dęmonum. sic patet de Moyse qui erexit duodecim titulos apud montem Synai in memoriam duodecim filiorum Israel, quando confirmata est lex,vt habetur Exod.24.c.Iacob quoq; erexit titulos,scilicet vnum lapidem in titulum, quando ibat in Mesopotamiam:& fudit super lapidem illũ

H oleum in signum fęderis, quod ibi cum Domino pepigit.sic hr̃ Gen.28.c.cũ dr̃.surgens ergo mane tulit lapidẽ,quẽ supposuerat capiti suo,& erexit in titulũ fundẽs oleũ desuꝑ dicẽs,si fuerit Dñs mecum & cętera.& postea sequit̃:& lapis iste quẽ erexi ĩ titulũ vocabit̃ domus Dei. & iterum erexit titulum in eodem loco, cũ reuersus esset de Mesopotamia, vt patet Gene.35. c.cum dicitur. ille vero erexit titulum lapideum in loco,quo locutus fuerat ei Deus, libans super eum libamina, & effundens oleum. Istis autem licebat titulos facere,quia erant viri magnę auctoritatis, alijs autem non licuisset. *Nec insignem lapidem ponetis in terra vestra*. Dicitur lapis insignis lapis pulcher,magnus,& figuratus ad adorandum eum. In quo Deus vetat omnem modum, quo posit fieri adoratio alterius rei,

I quam ipsius,& totum quod hic dicitur, est in statuis, cum idolum,vel sculptibile, vel titulus, aut lapis insignis sint res corporeæ. Deus autem quamquam prohibeat hoc nihil dicens de picturis, tamen etiam intelligit non debere fieri picturas. Si enim aliquis de Iudæis coleret picturas, vel haberet eas secrete in domo sua,de idolatria conuincebatur, & occideretur. Ideo Deus Deuteronom.ca.4. prohibuit etiam picturas cum dicitur, ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi, vel fœminæ,similitudinem omnium iumentorum. vbi distinguitur imago,& similitudo,quia vnum ponitur ꝓ figura corporea,alterum pro superficiali,quę est pictura. In Hebræo dicitur. *Nec figuratum lapidem ponetis ad adorandum super eum*. Dicunt enim Iudæi, quòd in

K terra Chanaam in lapidibus magnis positis in plano sculpebatur cauando lapidem, & faciendo quasdam incisuras profundas, ita quòd manebant ibi figuræ hominum factæ,& super hos lapides sic figuratos incuruabant se gentiles ad adorandũ,vel (vt alij volunt) expandebant se totaliter applicãtes manus manibus, & pedes pedibus,& sic singula membra singulis: & iste erat quidam ritus colendi. Similes autem lapides sunt in ecclesia plani iacẽtes super sepulchra; & in quibusdam sunt figure mortuorum factę per incisuram. Hoc autem dicunt Iudæi, quia dicitur in littera sua ad adorandum super eum.& sic intelligunt, ꝙ adorantes deberent esse incuruati; vel expansi super lapidem illum

lum quem adorabant: sed littera nostra abiicit istum sensum: quoniam non dicit nec adoretis super eum: sed vt adoretis eum. Etiam non erat verisimile, quod si gentiles tales lapides adorarent, super eos se incuruarent, vel expanderent: quia maximus honor tribuitur illi rei quam colimus: cum tamen aliquis super aliquā rem se incuruat; vel expandit, non honorat eam; sed magis sibi subiicit conculcando. Ideo non est intelligendum talem fuisse cultum inter gentiles, vt Deus illum prohibuit. Motiuum autem Iudęorum quantum ad hoc leuissimum est, quia dicitur super eum. Nam super non semper significat superioritatē; sed aliquando significat in, ut patet in multis locis; & aliquando ponitur superuacue quantum ad significationem ex modo loquendi hebraico; quia conditio huius idiomatis talis est. & sic dicetur. *Vt adoretis super eum.* Idest vt adoretis in ipso, vel ad adorandum ipsum. littera autem nostra dicit. *Vt adoretis eum.* In quo significatur, quod solum vetabatur poni talis lapis ne adoraretur: ad alios autem vsus licitus erat. & tamen quia interdū erat occasio idolatriæ, non permittebatur hoc fieri nisi a viris, de quibus nullo modo dubitaretur, quod Deū recte colerent. Sic erat de altari construendo: vetuerat enim Deus altare cōstrui; vel fieri aliqua sacrificia pręter quam in Sāctuario, qui erat vnus locus: ne quilibet sacrificaret in agris dęmonibus sicut vellet. sic patet supra 17. cap. Si tamen esset aliquis vir de cuius fide nulla tenus dubitaretur, potissime si esset magnæ auctoritatis, poterat facere sacrificia vbi voluisset. Sic patet de Dauid, qui fecit holocaustum ī area Areunam Iebusei tempore pestis vt patet. 2. Regum cap. vlti. & 1. Parali. 21. cap. sic quoque patet de Helia propheta, qui fecit sacrificium in monte Carmeli coram Prophetis Baal, vt habetur 3. Reg. 28. cap. Sic quoque faciebat Samuel faciens sacrificium vbicunq; vellet, aliquando in Ramatha, vt patet. 1. Reg. 7. cap. & aliquando in Masphat. patet eodem. capit. aliquando in aliis locis vt patet. 1. Regum 15. De horum enim fide nequaquam dubitabāt potissime quia habebant causas ad faciendum hęc. patet specialiter de quolibet eorum in pręallegatis capit. *Ego enim sum Dominus Deus uester.* Potest hoc referri ad superiora dicta vel ad inferiora: sed quomodocunque dicatur nihil differt; quoniam semper significat idem, scilicet auctoritatem iubēdi. & dicitur. ego enim sum Dominus Deus vester; & ista quę iubęo debetis facere; quia sum Deus vester & Dominus. *Custodite sabbata mea.* Ponitur hic alterum pręceptum de colendo Deū & est iste ordo conueniens in præceptis: quia sup. positum fuit pręceptum quod erat primum simpliciter; & ex quo omnia alia dependebant, scilicet, quod coleretur Deus verus, & abiicerentur idola. In ista parte ponuntur pręcepta quæ determinant modum cultus diuini. Consistit autem cultus Diuinus principaliter in duobus, scilicet in eis quę fiebant; & in temporibus faciendi hęc. tempora autem erant festiuitates, quę determinant secum multas cæremonias; non solum tēporis sed etiam sacrificiorum, & aliorum rituum, de quibus patuit. sup. 23. capit. & magis habetur Nume. 28. & 29. capitu. hęc autem iubet Deus hic obseruari, scilicet vt custodiantur sabbata sua, idest omnes festiuitates a Deo imperatę; quoniam non solum intelligun-

Diuinus cultus in duob. pręcipue cōsistit.

tur hic sabbata idest sabbatum quod est semel in hebdomada, sed etiam omnia alia festa vocantur sabbata. sic patet sup. 23. cap. vbi generaliter quęlibet solennitas dicitur sabbatum; eo quod ibi requiescitur a laboribus. sabbatum autem generaliter quietem notat, sicut patet. inf. in littera: cum dicitur, tunc placebunt terræ sabbata sua; & sabbatizabit atque requiescet terra ī sabbatis solitudinis suæ. *Et pauete ad Sanctuarium meum.* Idest timere Sanctuarium, vel habeatis illud in reuerentia

A non accedentes omni tempore; nec omnes personę: sed solum illi quibus permissum erat. & hoc est pauere, scilicet quod Iudæi timerent, quod si accederent ad Sanctuarium contra Dei præceptum, morerentur: & sic Deus eis dicebat vt patet. sup. 15. c. & Nume. 1. & 3. capitulo.

De differentijs hominum immundorum secundum tactum & secundum naturales immunditias: & quomodo diuersimode expiabantur. Et quę officia in Sanctuario quibus concessa personis.

Quæst. II.

IN quo sciendum, quod Deus includit hic multa
B pręcepta quę pertinent ad reuerentiam eius. nam Deus statuerat cultum suum in Sanctuario quantum ad sacrificia, & alios ritus principales colendi: ideo volebat vt haberetur illud in magna reuerentia. nam si Iudęi semel iudicarent templum Dei esse contemptibile; iudicarent etiam omnia quę erant in Sanctuario, esse contemptibilia. ideo Deus posuit illud in magna veneratione; & hoc erat in non accedendo ad ipsum. Sed istud dupliciter stat; quia aut considerat quantum ad iura personarum, propter quę quibusdā licebat accedere ad ministrandum secūdum varia genera ministerii; aut cōsideratur quantum ad id ꝙ erat commune omnibus scilicet ad offerre. omnibus namque Israelitis, & conuersis ad iudaismum licebat offerre sacrificia, & alias oblationes in Sanctuario. Sed
C quantum ad hoc excludebātur quędam personę. s. immundi. nemo enim immūdus accedere debebat ad Sāctuarium, alioquin moreretur, vt patet sup. 15. c.

Genera autem immundorum erant multiplicia: quędam erant immundi ab intra propter aliquam naturalem immunditiam, sicut leprosi, & isti non poterant accedere ad sanctuarium, donec mundarentur, secundum modum, qui habetur sup. 13. & 14. c. sic etiam homo fluens semine, siue per ægritudinem, siue per somnium nocturnum, siue per coitū. Isti enim prius purgandi erant, & prius non poterant accedere ad offerē dum, vel ad aliquam aliam ministrationem, sic patet, sup. 15. c. & Deut. 23. c. Eodem modo erant immundę per naturalem maculā mulieres menstruatæ, vel quo
D modocūque fluentes sanguine, & purgabantur iuxta cæremonias, quæ habentur, sup. 12. & 15. ca. Alij vero erant immundi per aliquam maculam, quæ non erat ab intrinseco, sed ab extrinseco per aliquem cōtactū, & isti sunt qui tangebant aliquas res immundas, vt quicūque accederet ad mulierē menstruatam, vel fluentem sanguine, aut ad virum fluentem semine, vel ad res eius, erat immundus, vt patet, sup. 15. cap. sic etiam qui tangeret leprosum, vel res illius. s. vestes, & similia; erat enim immundus, vt patet. sup. 14. c. Etiam illi, qui tangebāt mortuos, vel intrabant in domos, in quibus aliquis mortuus erat, vel tangebant tabernaculum illius: incurrebant enim immunditiam. sic patet Num. 19. c. & illi, qui tangebant cadauera animaliū mortuorum, vel qualitercunq; tangerent carnes animalium
E immundorum ad esum, iam mortuorum, incurrebāt immunditiam, vt patet. sup. 11. cap.

In istis immunditijs, supra tactis, tam per naturalem immunditiam, quam per cōtactum erant diuersitates purgationum, & temporum purificandi, & manendi in immunditia, vt patet ex eisdem capitulis, quę sup. allegata sunt. Hoc tñ generale erat, ꝙ in omnibus immunditijs quicunq; esset immundus, manebat extra tabernaculum toto hoc tempore immūditiæ suæ, & si quis horum vellet accedere ad tabernaculum ad offerendum, vel quomodocūq;, moriebatur, vt patet. sup. c. 15. Alio mō prohibebantur quædam personæ acce-

accedere ad Sanctuarium; non quidem quantum ad offerendum, quod commune erat omnibus; sed quãtum ad ministrationes speciales, quę non conueniebãt nisi quibusdam generibus personarum. Vnde generaliter omnes de populo, qui laici erant, prohibebantur videre arcam Domini, quando nuda erat, & alia vasa ministerij tabernaculi; & si viderent moriebantur; sic patet 1. Reg. capit. 6. de bethsamitibus quos percussit Deus, qui viderũt arcam nudam; cum dicitur. Percussit autem de viris bethsamitibus, eo quòd vidissent arcam Domini; & percussit de populo septuaginta viros; & quinquaginta millia plebis. Erat etiam prohibitum omnibus popularibus accedere ad Sanctuariũ ad castrametandum in circuitu eius, præterquam solis leuitis, qui non computabantur inter populares. si quis vero de popularibus conaretur castrametari ĩ circuitu Sanctuarii, moriebatur. sic patet Nume. 1. c. cum dicitur. & erunt in ministerio, ac per girum tabernaculi metabuntur; cumq; proficiscendum fuerit, deponẽt leuitæ tabernaculum: cum castrametãda erigent: quisquis externorum accesserit, occidetur: porro leuitæ per girum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israel.

Ministrationes ad Sãctuariũ quę quib° leuitæ eẽt & quibus assignatæ.

Erant etiam quædam ministrationes leuitis debitę circa opera Sanctuarii: & ad istas nemo de populo accedere debebat, alioquin morerentur: sed soli leuitę ista faciebant. sic patet Nume. 8. cap. cum dicitur, vt seruiant mihi pro Israel in tabernaculo fęderis: & orẽt pro eis, ne sit in populo plaga, si ausi fuerit accedere ad Sãctuarium; Præter istas autem ministrationes, quę conueniebant leuitis in figendo tabernaculum; & deponendo; & portando; atque excubando in circuitu eius si ipsi conarentur facere aliquid alterum, morerentur nam si vellent videre vasa Sanctuarii nuda, antequam sacerdotes cooperirent illa, moriebantur. sic patet Nume. 7. cap. cum dicitur nolite perdere populum Caath de medio leuitarum: sed hoc facite eis vt viuant, & nõ moriantur, si tetigerint sancta sanctorum. Aaron & filii eius intrabunt, ipsi disponent onera singulorum: & diuident quid portare quis debeat: alii nulla curiositate videant, quæ sunt in Sanctuario priusquam inuoluãtur, alioquin morerentur. Alia autem officia erãt, quę pertinebant ad sacerdotes, & ad illa nullus accedere debebat de leuitis. Si autẽ quis accedere conaretur, moriebatur. sic habetur Nume. 3. capit. cum dicitur. Aarõ autem & filios eius constitues super cultum sacerdotii: externus qui ad ministrandum accesserit, morietur Sic enim patuit in leuitis; quãdo Chore & socii sui conati sunt vsurpare sibi sacerdotium de manu Aaron, & ipsi erant leuitæ. nam cum ipse & ducentiquinquaginta viri cum illo acciperent thuribula crematuri incensum coram Domino, egressus est ignis ab altari, & combussit illos: & alii socii sui, scilicet Dathan & Abyron, & familiæ eorum a terra absorpti sunt. sic patet Num. 16. c.

Erant autem officia sacerdotum offerre incensum coram Domino; & ponere panes propositionis; & incendere lucernas candelabri; atque facere sacrificia. ad hoc autem nullus accedere debebat. de his fuit dictũ sup. 21. capit. & si quis ad aliquod istorum accedere conaretur, siue esset de leuitis, siue de popularibus, occidẽdus erat, vel Deus illũ occideret. sic patet. sup. de leuitis. De laicis vero habetur exemplum in rege Ozia, qui aliter vocat Azarias: ipse enim voluit offerre thus coram Domino; qui percussit eum lepra in fronte, & mansit leprosus vsque ad mortem suam: regnabatque pro eo filius eius Ioathan. sic patet quarto Regum capitu. 15.

Sacerdotũ officia.

Sicut autem erant officia sacerdotum interdicta popularibus & leuitis; ita erãt quædam alia interdicta ip-

F sis sacerdotibus: nam nunquam poterant sacerdotes minores accedere ad sancta sanctorum; & si quis illuc introiret, moriebatur ut patet. sup. 16. capitulo vbi soli sacerdoti magno hoc permittitur. Etiã nõ poterant sacerdotes minores stare in tabernaculo, quando sacerdos magnus introibat in sancta sanctorum: nec etiam ipsi poterant facere cęremonias diei expiationis; alioquin morerentur. sic patet sup. 16. capitulo & ad Hebr. 9. capit.

Et sicut sacerdotibus minoribus erant prohibitę ministrationes sacerdotis magni; ita ipsi sacerdoti magno erant quędam prohibita: quoniam non poterat introire sacerdos magnus intra sancta sanctorum, quã documque vellet; sed solum semel in anno in die expia-
G tionis, & hoc pręmissis quibusdam sacrificiis; aliter autem faciens moriebatur scilicet si aliquam de istis cęremoniis omitteret. sic patet. sup. 16. capitu. cum dicitur. loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod intra velum est coram propitiatorio, quo tegitur arca, vt non moriatur. & in eodem capitu. ponuntur omnes cęremonię quas pręmittere debebat sacerdos, magnus cum ingrederetur in sancta sanctorum. de hoc etiam ad Hebręos. 9. capitu.

Alię quoque cęremonię erant in ministrãdo; quas si sacerdos magnus vel minores omitterent, moriebãtur. sicut erat cum aliquis ministraturus erat, quod la-
H uaret manus, & pedes, alioquin moriebatur. sic patet Exo. 30. capitu. sic etiam de vestibus sacris erat; quoniã quando aliquis ministraret de sacerdotibus, debebat accipere vestes sacras secundum genus ministerii sui, quoniam si sacerdos minor esset, vtebatur minorib. si uero maior, etiam iuxta dignitatem suam. Et si quis aliquam de vestibus necessariis ad ministrationem omitteret, moriebatur: etiam si feminalia omitteret. sic patet Exo. 28. capit. cum dicitur facies feminalia linea, vt operiant carnẽ turpitudinis suæ, & utentur eis Aaron & filii eius, qñ ingredientur tabernaculũ testimonii: vel quando appropinquant ad altare, vt ministrẽt in Sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Sic quoq; erat circa cęremonias alias ministrationis: quoniam quicquid omitterent sacerdotes de iniunctis sibi, vel
I si aliquid transmutarent, moriebantur, sicut patet de Nadab, & Abiu, qui quoniam obtulerunt de igne, de quo oblaturi non erant, combusti sunt coram domino, vt patet, sup. 10. c. Idem esset si aliquis offerret incẽsum, quod oblaturus non erat, vel panes indebitos, & sic de cæteris. quicquid enim omitterent, vel transmutarent, moriebãtur: qm omnia similia sunt, & hoc est pauere ad Sanctuarium, quod Deus hic iubet, s. quod in magna reuerẽtia teneatur Sanctuarium, & ea quę intra ipsum sunt, & nemo accedat ad ipsa nisi cũ timore, & tremore, & nisi sit quidam cui hoc competat ex officio, & cum quibus cæremonijs debet: alioquin timeat sibi mortem futuram. Quare autem in nouo testamento nõ fuit tantus timor impositus in ministra-
K tionibus, nec tot cæremonię iubentur, nec infligũtur durissimę pœnę transgressoribus, sicut in veteri testamento Exo. c. 28. in princ. declaratum est.

Qñ sacerdotes omittendo cęremonias moriebantur.

Ego Dominus. Si in præceptis meis ambulaueritis; & mandata mea custodieritis; & feceritis ea; dabo vobis pluuias temporibus suis; & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. Apprehendet messiũ tritura vindemiam; & vindemia occupabit sementem. Et comedetis panem vestrum

Præcepta seruantib° oĩa bona promittũtur.

in sa-

in saturitate; & absque pauore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris: dormietis; & non erit qui exterreat. Auferam malas bestias, & gladius non transibit terminos vestros. Persequimini inimicos vestros, & corruent coram vobis. Persequentur quinque de vestris centũ alienos, & centum de vobis decem millia. Cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro. Respiciam vos, & crescere faciam: multiplicabimini, & firmabo pactum meum vobiscum. Comedetis vetustissima veterum, & vetera nouis superuenientibus proijcietis. Ponam tabernaculum meum in medio vestri, & nõ abijciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, & ero Deus vester: vosque eritis populus meus. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægyptiorum; ne seruiretis eis, & qui confregi catenas ceruicum vestrarum, vt incederetis erecti.

Iob 11.

q.d. c. eijciẽs i fine. Ibi i nouo testamẽto.

Inductio populi ad legis obseruantiã per promissiones.

Ego Dominus. Idest omnia ista quæ ego iubeo facere faciatis: quia ego sum Dominus potens ista iubere. *Si in præceptis meis ambulaueritis.* Hic ponitur inductio Israelitarum ad custodiẽdum præcepta per promissiones. & est istud principale ſm huius capituli. & promittit hic Deus Israelitis multa bona temporalia, per quę eos inducat.

Quomodo Deus inducit homines ad bona spiritualia per bona sensibilia: & aliter in nouo testamento: & aliter in veteri. Et an quis per virtutem mereatur bona terrena. & æterna. Et uirtuti quod sit dignum præmium. Et qualiter in nouo testamento dantur bona æterna simul & terrena. Quæst. III.

CIRCA hoc sciendum est, ꝙ Deus hominib. loquitur iuxta dispositionem ipsorũ hominũ, vt possint capere & persuaderi. nam si aliter fieret, nequaꝗ̃ cõueniret ad intentionẽ Dei: perfectis ergo viris perfecte loquit̃: imperfectis aũt loquit̃ per bona imperfecta. Et qm̃ hoĩes terrestres sola quę terrena sunt cognoscunt; sola ista sensibilia bona existimantes; nescientes quę sint vera bona, iuxta illud Apost. 1. ad Corinth. 1. c. s. animalis homo ignorat, quæ Dei sunt: ideo Deus, qñ aliquib. hoĩb. imperfectis loqtur inducendo ad bonum, persuadet eis per ista bona tpalia, quę ipsi bona existimant solum. & sic erat de Iudeis; qm̃ ipsi erant viri imperfecti: ideo Deus deducẽs eos ad bonum suadet per bona temporalia. Non tñ est intelligendũ, ꝙ sola bona tpalia Deus det hominibus pro operatione bona. s. qñ cũ colunt, vel q̃uocũq; agãt aliquid directum in ipsum; sed magis dat vitam æternã ꝙ patet; qa Deus est iustissimus distributor: iõ oportet vt tantum cõferat pro operatione, quantum ipsa meretur; ẽt quia ipse liberalissimus est, aliquid conferet vltra meritum. sed omnis operatio bona directa in Deũ excedit oĩa bona tpalia: ergo non fit recta distributio dando pro illa bona tpalia solum. ꝙ apparet: qa omnis bona operatio directa in Deum fit ſm charitatem: charitas autem excellẽtior est oĩb. bonis, quę possideri pñt. ergo pro operatione, quę est secundum charitatẽ, non põt dari sufficiens præmiũ in bonis, quę possideri pñt, qualia sunt bona temporalia. Item excellẽtior est charitas, ꝗ̃ omnes virtutes morales; cum ipsa sit perfectio, & forma ipsarum secundum quam gratę sunt, sed virtutes morales sunt excellentiores omnib. bonis, quæ possidentur. ergo non põt fieri conueniens satisfactio in bonis, quæ possideri possunt, pro ipsa morali virtute. Patet hoc; qm̃ secundum Aristo. 1. Eth. bona distinguuntur tripliciter. s. in bona quę sunt extra nos. s. bona fortunę, & in bona quæ sunt circa nos. s. bona naturæ, & in bona quæ sunt intra nos. s. in uirtutem. & dicit ꝙ tertium genus bonorum est differenter bonum a cęteris. etiam in 7. Eth. cum Arist. distinguat bona, ponit ipsam uirtutem de pulcherrimis secundum naturã. s. quæ ita bona sunt, ꝙ nullo modo possunt esse mala. Alia autem quę possidentur, sunt indifferenter bona; quia non magis ad bonum, quam ad malum declinant: sed secundum relationem eorum efficiuntur bona uel mala. impossibile est igitur qđ pro ipsa virtute morali Deus solum retribuat bona temporalia, ꝗ̃ possidentur, cum virtus excellentior valde sit. Item operatio virtutis moralis est valde excellentior ipsis bonis quę possidentur: qm̃ felicitas est maximum bonũ humanum: & tamen illa etiam secundum Philosophos ponitur in operatione secundum optimam virtutem in uita perfecta, ut patet secundum Arist. in 1. & 10. Ethic. & non potest poni felicitas in bonis possessis. ergo non potest in eis fieri conueniens retributio pro virtute morali. Item eandem sententiam tenent Philosophi, quando loquuntur de retributione pro opere uirtutis, ut patet in 5. Ethic. Docuit. n. ꝙ politia nõ potest sufficienter retribuere bonis rectorib. pro meritis boni regiminis: sed debet eis dari honor & gloria: si autem aliquid vltra volũt, tyranni sunt. ecce enim distributio quam facit politia pro bono regimine, non est iuxta commẽsurationem bonorum possessorũ: quoniam nullam talem existimat esse ęqualem merito boni regiminis: sed tribuit maxima bona quę apud homines sunt; & sunt pure politica. s. honorem & gloriã. & in his adhuc non intendit esse conuenienter satisfactum. Ergo nullo modo bona possessa, aut quęcunque temporalia possunt ęquari operationi, quæ est secũdũ virtutem moralem. a fortiori ergo nõ ęquabuntur operationi, quę est per charitatem; cum ipsa sit excellentior omnibus virtutibus moralibus. Dicendum igitur est, ꝙ Deus qui pro bono opere tantum erogat, quantum ipsum meretur & amplius; non dat præmium ꝓ bona operatione quę est secundum charitatem in collatione istorum bonorum temporalium; sed in collatione ęternę fęlicitatis quæ est super omnia bona, & in ista recipiunt quantum merentur, & vltra. Nunquã enim Deus facit pręmium esse minus merito. ideo cũ charitas sit maior omnib. bonis possessis; qui secundũ eam agit, necessarium est ut recipiat retributionem in aliquo, quod sit maius, quam omnia bona temporalia possessa: & id est ipse Deus, qui se in pręmium dat amãtibus eum. s. uidere, & frui. Ideo siue quis agat opera legis; siue aliquid alterum secundum charitatem, nõ recipiet bona temporalia in mercedem adæquatam operis sui, sed visionem Dei. bona autem temporalia dabũtur non ut meritum operationis, sed ut congruentia operanti ad perseuerãdum in merito; vel ad magis merendum. Cum autem dicebatur de virtutibus moralibus, dicendum, quod illæ secundum genus suum meliores sunt, ꝗ̃ quęcunq; bona possessa, inquãtũ ipsę sũt bona animę, possessiones aũt sunt extra nos. Et ideo si aliquod pręmium uirtuti morali; aut virtuti eius competat, necessarium est quòd illud sit melius, & maius reb. possessis, qa aliter non fieret adęquatio meriti, & ꝓmii. Ideo ciues recte politizantes, q in ꝓmium virtutũ moraliũ; & potissime magnę virtutis, s. iustitię in rectore nõ putãt sufficere bona tpalia; sed tribuũt glo-

Notãdum.

Charitas est alijs virtutibus excellentior.

riam, & honorem; recte existimant, si tamen adhuc putant hoc non sufficere: nam neque sufficiunt; quia ista bona exteriora sunt: hęc tamen tribuunt, quia non habet politia aut ciuitas aliquid melius aut maius, qđ tribuat. sicut in quibusdam non est possibile retribuere ęquale; & ibi conueniens atq; sufficiens est tribuere quod possumus, vt circa Deos, & parentes, ut dicit. 8. Ethi. Sed quantum ad Deum, cum loquimur de prę mio virtutum moralium, dicendum ꝙ aut sunt virtutes morales solæ in homine sine charitate, aut coniunctæ charitati. Si cum charitate dirigũtur ab ea in Deũ: quia imperantur a charitate, & facit ꝙ actus suos eliciant propter Deum, & in ipsum: & tunc Deus reddit præmium pro operationibus illis; non in bonis temporalibus, sed in uita ęterna: quia tunc actus quilibet cuiuslibet virtutis moralis est meritorius vitę ęternę. Si autem virtutes morales solæ sunt, non sunt meritorię in fine; neque in actibus suis apud Deum. & id quod non habet Deum pro fine, neque pro obiecto, nullo modo pertinet ad Deum: ideo nullo modo est meritorium circa Deum: meritum quippe circa Deum consideratur, cum ipse sit qui pręmium reddit. Sed dę moralibus ita est, ꝙ si non sint cum charitate, nullo modo pertinent ad Deum: non enim potest aliqua virtus ad Deum pertinere, nisi vt ad obiectum velut ad finem.

Virtutes morales sine charitate nihil ualent.

Sed neutrum istorum competit moralibus sine charitate: de primo, idest obiecto patet: quia singulę morales habent passiones aliquas, vel actiones; ut est mansuetudo circa iram: & fortitudo circa timores & audacias. temperantia circa delectationes tactus, & gustus, & tristitias oppositas. iustitia autem circa actiones distribuendi & commutandi. & hæc obiecta semper eis manent; quia per obiecta specificantur habitus. vnde nunquam possunt ista perdere & dimittere alia. Et sic non sunt circa Deum tanquam circa obiectum, nec ēt habent Deum pro fine; sed quasdam alias perfectiones humanas politicas: si enim Deum sibi pro fine determinassent, sic illas tenuissent philosophi.

Sed falsum est: quia non obseruabant ipsi virtutes has propter Deum; sed quia erat secundum se bonum illas tenere. & ita istæ virtutes secundum se nullo modo pertinent ad Deum: ideo non sunt aliqualiter meritorię. Charitas autem superueniens eis potest eas facere meritorias; quia facit illas ad Deum pertinere, & nõ primo modo vt ad obiectum; quia obiectum suũ nunquam dimittunt: quoniam cessarent esse virtutes, si dimitterent obiectum a quo speciem habent: sed incipiũt pertinere ad Deum vt ad finem, scilicet cum charitas sit habitus imperatiuus; quia est potentiæ sublimioris, & de obiecto altissimo, imperat omnibus aliis habitibus, vt eliciant actus suos ad finem quem ipse elegerit, & est Deus; cũ Deus sit obiectum & finis charitatis. Morales autem virtutes a charitate ĩperari possunt dupliciter scilicet, quia sunt in inferioribus virib. idest non in uolũtate, sed in parte cõcupiscibili, & irascibili, quæ uolũtati subiiciunt, & obediunt ei. 1. Ethi.

Deus est obiectum & finis charitatis.

Secundo quia charitas est de sublimiori obiecto. i. Deo qui est simpliciter finis. Ideo licet essent aliquę uirtutes morales in eadem potentia, in qua est charitas, scilicet in uoluntate; adhuc imperaret eis charitas; quia est de sublimiori obiecto. Sic est de iustitia, nã illa in voluntate est; cum non sit circa passiones: & tamen est de obiecto minori idest de distributionibus & cõmutationibus. & sic charitas poterit ei imperare, hoc modo: charitas imperare potest omnibus moralib. virtutibus; immo necesse est, ꝙ imperet eis, si fuerit cum illis: & tunc pertinebunt morales virtutes ad Deum sicut ad finem: & ita erunt meritoriæ: quia actus suos elicient propter Deum. Et ita apparet ꝙ aliquando virtutes morales sunt meritoriæ, & merẽtur vitam ęter-

F nam: & non dat Deus pręmium operationis earum in bonis temporalib. Aliqñ autem nullo modo sunt meritorię. s. qñ non sunt cum charitate: & tunc non datur eis pręmium a Deo in aliquo; quia neque in uita ęterna; neq; in bono temporali. vnde semper manet verũ ꝙ Deus nunquam det pro virtute morali pręmium in bonis temporalibus, sed aut nullum dabit; aut dabit vitam ęternam. & ideo erũt de operationibus legalibus si fiant cum charitate. Ex quo infertur, ꝙ quamquam Deus in ueteri testamento Iudæis promitteret pro bona operatione abundantiam bonorum temporalium; tamen non dabat eis in hoc pręmium: sed solum ponebat ista tanquam allicitiua ad bonam operationem; & hoc quia Iudęi erant viri imperfecti; & magis inducerentur ad bonum per ista temporalia, quæ cognoscebant, & amabant, quam per bona æterna, quæ nunquã viderant; nec desiderabant. In nouo autem testamento econtrario factum est; quia nunquam aliqua bona temporalia promittuntur, sed semper ęterna. cuius ratio est, quia nouum testamentum est lex perfectorum qui possunt induci per bona perfecta: ideo non debuerunt eis promitti imperfecta bona: & illa bona quę ꝓmittuntur dantur in præmium. Non tamen est intelligendum, ꝙ obseruatoribus noui testamenti solum detur vita ęterna. s. quę promittitur; sed etiam interdum gaudium; & pax; & honor; & omnis temporalis prosperitas. ista tamen non dantur in pręmium bonę operationis; nec in partem pręmii: sed solum tanquam q̃dam allicitiua ad maiorem virtutem; uel tanquam q̃dam occasio uirtutis; quoniam virtus sic magis resplẽdet; cum ista bona temporalia coniuncta habuerit, quã si non habeat, sicut ait Boetius de consolatione lib. 4. prosa. 5. Est ergo ista differentia in nouo & ueteri testamento; quoniam in ueteri sola temporalia promittuntur; sed etiam conferuntur ęterna: in nouo autem sola ęterna promittuntur; sed temporalia quoque conferuntur. vtrobique tamen bona ęterna sunt tanquam p̃mia; & bona temporalia tãquam allicitiua. & sic Deus in isto. cap. promittit multa bona temporalia Iudęis, si obseruauerint pręcepta sua: & ista non promittit eis ĩ pręmium; sed solum vt alliciat ad bene operãdũ. Sed cõsiderãdũ est de ueteri testõ, ꝙ aut cõsideramus ĩ eo opera q̃ fieri iubent, aut deuotionẽ facientiũ. si sola opera cõsideremus. i. ꝙ nõ sint cũ charitate; vel nõ cõsiderent ipsa charitas cum eis, non sunt aliquo mõ meritoria; qa nõ ꝑtinent ad Deũ: si aũt fiãt cũ charitate, nõ solũ sunt meritoria bonorũ tꝑaliũ, q̃ hic exprimũtur: sed potius ęternorũ: ĩmo ꝓprie loquẽdo non sunt meritoria bonorũ tꝑaliũ, q̃ nõ faciũt aliq̃ adequationem sed solum vitæ æternę. Bona aũt tꝑalia, vt dictũ est, nõ danẽ in p̃miũ; sed in allicitiuũ, vel in materiã cõtinuãdarũ bonarũ oꝑationũ. Sed tñ dicẽdũ est, ꝙ nõ ẽ oĩno idẽ circa morales virtutes, qñ sũt sine charitate, & circa obseruãtiã legalẽ: qa morales virtutes nullo mõ ꝑtinẽt ad Deũ, qñ solæ sunt: nã nõ vt ad obiectũ, neq; vt ad finẽ, vt ostẽsũ ẽ: iõ nõ ꝑt ibi ẽe rõ meriti. secus de legali obseruãtia, nã qñ ẽ sine charitate nõ ꝑtinet ad Deũ vt ad finem; pertinet tñ ad eũ vt ad obiectũ nõ imediatum, quia illud est in charitate, spe, & fide, sed tanq̃ ad obiectũ mediatũ. s. quia oẽs actus legales sunt quędam obseruantię exhibitę circa Deum, cũ sint materialiter q̃dam cęremonię cultus eius, etiã a Deo impositę fuerunt, quod non est uerũ de habitibus moralib. iõ in illa obseruantia est aliquod meritum, & respondet illi p̃mium, & istud consistit non qdẽ in vita æterna, q̃ ꝑ solã charitatem meremur, sed in bonis temporalibus, & hoc maxime quia Deus ponens pręcepta ista legalia materialiter obseruanda adiecit bona tẽporalia, q̃ conferenda erant obseruatorib. Ideo videtur, quod etiã si aliquis Iudæus nunq̃ habens charitatẽ seruaret oĩa ista

In nouo testõ dãtur etiã bona terrena.

G

H

Opera veteris testamenti qũo erãt meritoria.

I

K

praecepta

præcepta ad litteram, daret illi Deus ista bona temporalia, quę hic exponuntur, & auferret omnia mala opposita, quę dicuntur in littera. Non est aũt sic de operationibus virtutum moraliũ, q̃ sunt sine charitate, q̃a illę nõ sunt circa Deũ, vt obiectum mediate, cum non sint aliqui eius cultus saltem materialiter: neq; etiam actus illarum sunt expresse a Deo imperati sicut obseruantię legales: & consequenter non promisit Deus obseruatoribus illorum actuum bona aliqua temporalia, sicut obseruatoribus legaliũ, & ita per illos actus morales non merentur bona temporalia sicut per obseruantias legales. Et tamen operãtibus sic moraliter, quia faciunt, quod in se est bonum, licet non propter Deum, dat Deus, aut bona temporalia, aut (quod maius est) dat illustrationem interiorem, vt ad Deum cõuertantur, & charitatem habeant, & sic iam vere mereantur, & hoc verum est nisi quando obseruationes virtutum moralium fiunt propter solam inanem gloriam, quia sic operantes teste Christo iam receperunt mercedem suam, vt patet Matt. 6. c. *Si in præceptis meis ambulaueritis*. Loquitur hic Deus de omnibus præceptis suis siue moralibus, siue iudicialibus, siue legalibus: quoniam si aliqui Iudæi obseruarent quædã istorum, & non alia, Deus nõ daret eis prosperitatem, quã hic promittit pro obseruãtibus: ideo oportebat, quòd omnia obseruarent. Dicitur autem aliquis ambulare in præceptis, quando ea opere complet, & in eis conuersatur: sicut aliquis dicitur ambulare in via, quia per eam continue procedit. *Et mandata mea custodieritis*. Hic possunt distingui præcepta, & mandata ita, quòd præcepta significent ipsa moralia, & mandata significent iudicialia, & cęremonialia, & debent in omnibus illis Iudæi ambulare ad hoc, quòd eis conferantur bona, quæ promittuntur. Alio modo potest dici, ꝙ accipiantur hic mandata, & præcepta pro eisdem, s. quòd quodlibet illorum significet omnia tam moralia, quã iudicialia, quam cæremonialia, sed ponitur hic multiplicatio nominum propter multa verba, quæ sequuntur, s. ambulaueritis, feceritis, & custodieritis. & dicitur custodire mandatum, i. illud in corde tenere, & distinguitur hoc contra facere, quod est ponere in executione. Nam Deus iubet, ꝙ Iudæi in corde tenerent præcepta sua assidue in eis cogitando, sic habetur Deut. 6. c. cum dicitur, erunt verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere: dormiens atque consurgens, & ligabis ea quasi signum in manu tua: eruntque & mouebũtur inter oculos tuos. Facere præcepta dicitur ea in executione ponere, & vtrunque Deus volebat. Alio modo possunt distingui facere præcepta, & custodire per hoc, ꝙ custodire significet cauere ab eo, quod faciendum non est: facere autem pertinet ad expletionem, & executionem eorum quę facienda sunt. quocũque istorum modorum conuenienter accipitur: sed in isto secundo modo facere pertinet ad sola pręcepta affirmatiua: custodire autem ad sola negatiua. *Dabo vobis pluuias temporibus suis*. Deus enim dicitur dare pluuias, quia quamquam pluuię naturaliter causantur, tamen Deus interdum efficit ea, quæ naturaliter fieri non poterant, vel destruit ea quæ naturaliter futura erant, cum omnes operationes naturæ ei ad nutum seruiant, quia in potentia sua continet totam naturam, & omnes causæ naturaliter influentes recipiunt potestatem influendi a Deo deriuante virtutem in illas, cum sit prima causa in concatenatione naturæ, & causę posteriores respectu prioris habent se tanquam effectus ad causam, vnde omnes naturales causæ sunt effectus diuinæ operationis. Et sic aliquando secundum ordinem motus cælestis erat magna fertilitas prouentura, & salubritas gentium:

Notãdum de pluuia.

Deus aliquãdo tollit nobis

A Deus tamen propter peccata hominum cõuertit illud in contrarium. Aliquando autem Deus nobis iratus multa mala inflicturus erat, vt sterilitatem, & pestem, atque alia incommoda, & hoc causæ naturaliter agentes exigebãt, nobis tamen humiliatis coram eo omnia conuertit in bonum, sic patet Deuteron. 28. capit. cum dicitur, mittet dominus super te famem, & esuriẽ, & increpationes in omnia opera tua, quæ facies propter adinuẽtiones tuas pessimas, & postea dicitur. det dominus imbrem terrę tuæ puluerem, & de cęlo descendat super te cinis donec conteraris: & tamen ante hoc posuerat omnia opposita eis, qui obseruabant præcepta eius, sic etiam patet Psal. 16. s. posuit flumina in desertum, & fontes aquarum in sitim, terrã fructiferam in salsuginem præ malitia habitatorum eius: & deinde ponitur ꝙ pro bonis fiat econtrario. s. ponet desertum in paludes aquarum, & terram inuiam in fontes aquarum. a Deo, ergo ista sunt, quamquam vt in plurimum, secundum naturam fiant. Et promittit hic Deus primo se daturum pluuiam, ante alia bona, quia volebat promittere bona temporalia, & inter illa nullum maius est quantum ad æstimationem vulgarem, quam vbertas in terræ nascentibus. Et forte aliq̃d veritatis cõtinet ista positio, quamquam non per omnem modum; quoniam maximum incommodorum humanorum est fames: melius enim valde est bello perire, aut peste cadere, quam confici fame, quoniam fames diuturnum, & inhumanum malum est, potissime quia vbertas est fundamentum totius vitæ humanæ: hanc ergo maxime vulgares diligunt, ideo Deus cum istam vellet promittere, promisit pluuias, quoniã omnis vbertas fructuum ex pluuijs nascitur. Nam omnia secundum naturam ex humore, & calore gignuntur, ex humore quidem tanquam ex causa materiali, ex calore autem tanquam ex causa efficiente dirigente: cum vero pluuia deficit omnis humor deficit: ideo necesse est deficiente pluuia non esse aliquod de terrę nascentibus, & sic cum promittitur pluuia, promittuntur omnes fructus terræ.

supernaturaliter bona, quæ aliquando vẽtura sunt naturaliter, & aufert mala, quæ operatione naturæ prouenirent.

B

Vbertas ꝓmissa primum.

C

Quare Deus non promittit solis calorem in bonum sicut pluuias. Quæst. IIII.

D SED quæret aliquis, cum terræ nascentia non solum ex pluuia, sed etiã sint ex calore solis, quare Deus nõ promittit calorem solis in bonum, sicut promittit pluuias? Respondendum est, ꝙ quamquam æqualiter ad terræ nascentia proficiat calor solis, & ipsa pluuia, tamen non fuit conueniens promitti bonum caloris solis, quia ea quæ sunt immutabilia, non oportet, ꝙ promittantur tãquam bonum: sic autem est de calore solis, quoniam sol semper tenet eundem cursum in quolibet anno, & ęqualiter eleuatur, & deprimitur: ideo necesse erat, vt in quolibet anno esset ęqualitas caloris determinatis temporibus, nisi sit aliquid alterum, quod faciat videri calorem maiorem, vel minorem. s. specialis coniunctio, vel aspectus planetarum, vel magnæ siccitates, aut abundãtiæ pluuiarum. Cum ergo status caloris in quolibet anno sit idem, secundum immutabilitatem cursus solis, nõ debebat promitti tãquam beneficium. Pluuiæ autem multum se habent per accidens, quia aliquando multum abundant, interdum vero nimis deficiunt, & aliquando sunt in temporibus debitis, aliquãdo vero extra tempora: ideo poterant promitti pluuię tanquam beneficium, quia multum indeterminatæ erant. De calore autem solis non est idem. *Temporibus suis*. Hoc etiam est beneficium: immo in hoc totum beneficiũ pluuiarum est, ꝙ temporibus suis conferantur. i. temporibus quibus terra exigit pluuiam ad generationẽ, & con-

E

& conseruationem fructuum, quæ alio loco vocatur pluuia serotina, & tẽporanea: nam si conferantur pluuiæ extra tempora sua, nihil omnino proficiẽt; sed potius nocebunt: ideo hoc ẽt promitti debuit, ꝙ pluuiæ essent in temporibus suis. *Et terra gignet germen suum.* Idest terra proferet fruges, quas prolatura est. Et accipitur hic germen solũ pro ipsis frugibus, & alijs terræ nascentibus, q̃ non sunt arbores: cum immediate de arboribus agat: & ponitur hoc consequẽter ad prædicta; quia terra dat germen suum necessario, q̃n pluuiæ veniunt temporibus suis. *Et pomis arbores implebuntur.* Hic dr̃ de omnibus arboribus siue sint vites, quę principalius requirunẽ ad vitam, quã aliæ arbores, siue sint quęcũque alię: & accipiuntur hic poma multũ large. Solent enim poma tripliciter accipi. Vno modo pomum dicitur fructus quidam rotũdus, quẽ alio nomine malum vocamus, quia malon in Gręco rotũdum est: & ista est significatio vulgaris apud Gręcos. Alio modo accipitur pomum pro omni fructu habẽti corticem tenerum, sicut sunt mala; & pira; & ficus, & isto modo distinguũtur omnes fructus in poma, & in nuces, quia poma sunt fructus habentes corticem tenerum, nuces sunt fructus habentes corticem durum, sicut auellanę, & amigdala; & similes. Et etiam nõ accipitur hic isto modo; quoniam Deus non solũ promittebat abundãtiam in fructibus corticis teneri, sed etiam in omnibus alijs. Ideo accipitur hic pomũ tertio modo generaliter pro omnibus fructibus cuiuscũque conditionis. *Apprehendet messium tritura vindemiam.* In hoc significatur maxima vbertas in frugibus, quòd vindemia coincidet cum tritura messiũ; & hoc propter multitudinem frugum, quæ non possunt triturari tempore suo; sed resident vsque ad principium vindemiæ. Communiter tamen in annis satis fertilibus consueuit esse tempus medium inter trituram messium, & principiũ vindemiæ, nisi forte sit aliqua gens pigerrima, quę illud cõpleat in tribus mensibus, quod alia compleret in vno.

Oẽs fructus distinguunẽ per poma, & nuces.

In quibus annis inter Iudæos messium tritura apprehendebat vindemiam, & vindemia sementem. Quæst. V.

HOc autem de apprehensione vindemiæ a tritura messium maxime inter Iudęos erat in anno sexto ante remissionem, quia tunc terra cõferebat fructus trium annorum, sicut patet præcedenti ca. erant autem isti tres anni duo anni integri: ideo oportebat secundũ Dei promissionem, ꝙ tantum de fructibus esset in anno sexto, sicut in duobus annis alijs satis fertilibus: & consequenter necesse erat dupliciter impendi de tempore in tritura, & vindemia in anno sexto, quã in alijs: potissime autẽ hoc fiebat quando annus septimus remissionis, & iubileus sibi succedebant, quia tunc Iudæis bene se habẽtibus terra faciebat fructus quatuor annorũ, s. triũ annorum perfectorũ, vt declaratũ fuit pręceden. ca. ideo necesse erat impẽdi tripliciter de tẽpore super alios annos cões: & sic satis stabat, ꝙ tritura messiũ apprehenderet vindemiã: & hoc quod dr̃ est q̃n annus septimus esset immediate ante iubileum. Non est intelligendũ in quolibet iubileo, sicut aliqui putauerũt, s. ꝙ semper finito septimo septenario, s. anno quadragesimonono quẽ dicebãt semper esse annũ septimum remissionis, sequeretẽ annus quinquagesimus, q erat iubileus: nam tunc in duobus annis cessaretur a laboribus, s. in anno remissionis, & iubileo, & consequenter in anno quadragesimooctauo oportebat esse fructum pro tribus annis integris, qui erant quatuor anni incõpleti. s. vsque ad messes anni quinquagesimiprimi: & sic ille annus quadragesimusoctauus haberet plurimũ de messibus, & vindemia: vñ in vtroq; nullũ tp̃s impẽderet.

F Est autem verum ꝙ istud aliq̃n accidebat & sępe; & erant tunc plurimi fructus; sed non accidebat in quolibet iubileo; sed in septem iubileis semel accidebat. s. quòd esset tũc annus remissionis quadragesimus nonus; & sequẽs quinquagesimus erat iubileus: & tñ in sequenti iubileo erat annus remissionis quadragesimusoctauus; & postea quadragesimusseptimus, deinde sextus; postea quintus, deinde quartus sic retrocedẽdo: & in illo tp̃e erat alius annus remissionis annus quinquagesimusprimus, q erat prim⁹ post iubileũ: & tunc erant duo anni simul, in quibus cessabatur a laboribus; & in sequẽti iubileo accidebat, quòd erat idẽ annus septimus remissionis, & annus quinquagesimus iubilei. & hoc patet computando septem septenarios, qui faciunt quadragintanouem

G annos, si non incipiamus cõputationem in anno primo, sed in secundo, complebitur in anno quinquagesimo: & in sequẽti iubileo erit annus remissionis annus quadragesimusnonus, & quinquagesimus iubileus, & sic erunt coniuncti: & statim retrocedet; quia proximus annus remissionis ad iubileum esset annus quadragesimusoctauus: & ita tenebitur semper ille ordo. Et non est verum sicut aliqui putauerunt, ꝙ annus remissionis & iubileus semper essent coniuncti, idest quadragesimusnonus & quinquagesimus, vt ostendimus pręced. cap. *Et vindemia occupabit sementem.* Dicitur semẽtis id quod seritur; q̃m s̃m vsum grammaticorum semen ad aĩalia pertinet; sementis vero pertinet ad agros. accipitur tñ hic sementis pro tp̃e

H seminandi. s. ꝙ vindemia accedat ad seminãdi tẽpus: & hoc est ꝑ abundantiam vuarũ; q̃m tp̃a determinata sunt vtrique: q̃q̃ s̃m quasdam terras non distinguitur totaliter tp̃s seminandi a tp̃e vindemiæ. *Et comedetis panem vestrum in saturitate.* In hoc significat eis abundantiam tp̃alium, quia comedere cũ saturitate nunq̃ est nisi in fertilitate: alijs aũt tp̃ibus comedunt panem in angustia, & mensura, ꝑ paucitatem, sicut dicitur infra, ꝙ q̃n Deus contriuerit baculum panis, decem mulieres coquent in clibano vno, & reddent panes suos ad pondus: & comedent Iudæi, & non saturabunẽ. *Et absque pauore habitabitis in terra vestra.* Hic promittitur secũdũ bonũ. s. securitas ab hoste; quod est habitare sine terrore. Hoĩes. n. habentes hostes

I sine terrore non habitant, ne hostes per insidias aut impetum factũ præualeant ꝯ ipsos. & hoc est magnũ bonum; q̃m sine pace & securitate hoĩes nõ fruunẽ bonis suis: pax aũt efficit homines dños rerum suarũ; bellũ aũt oĩa inquieta reddit. & hoc satis erat admirabile in Iudæis; q̃m ipsi erãt gens pauca ꝯria alijs gentibus in ritibus, & in bellis: cũ ipsi alienigenæ essent, & iure bellico exclusissent gẽtes septẽ de terra illa, in qua habitabant delentes eas. Ideo aliæ gentes semel congregatæ sunt ad veniẽdũ super Iudæos, vt delerẽt illos, sicut hr̃ Iosue 9. c. & postea quantocũque tp̃e habitauissent Iudæi in terra illa, adhuc erãt eis infestę gẽtes ad delendũ eos: & sic erat magnũ Dei bñficiũ, ꝙ ipsi manentes in terra illa ꝯ voluntatẽ oĩum aliarum

K gentium, secure quiescerent. Deus tñ hoc illis conferebat, cum nõ declinarẽt a præceptis eius, nec solum hoc, sed ẽt alia maiora. s. ꝙ aliq̃n oẽs Iudæi desererent ciuitates suas, & gentiles in circuitu eorũ existẽtes nõ auderẽt oppugnare illas; nec audebãt cogitare aliq̃d malum ꝯ Iudęos de inuadendo terrã eorũ, sicut patet de tribus festiuitatibus in anno, quibus ascẽdebãt oẽs viri Iudæorum in terram & locum sanctuarij. de hoc hr̃ Exo. 34. c. cũ dr̃. cũ enim tulero gentes à facie tua, & dilatauero terminos tuos; nullus insidiabitur terrę tuę ascendente te & apparente in conspectu Dñi Dei tui ter in anno. *Dabo pacem in finibus vestris.* Idest ego faciam esse pacem in tota terra vestra intra terminos possessio-

Secundum bonum à Deo promissum, s. pax, & securitas ab hoste.

possessionis vestræ. Est enim magnum bonum hoc, quod Deus promittit hic, sine quo nullius boni temporalis potest esse iucunda possessio, sup.namq; promiserat Deus Iudæis fertilitatem in terræ nascētibus, hic autem promittit pacem ad delectationem in possessione illorū, nihil quippe ista bona cumulata cum continua mētis inquietudine, & formidine prosunt.

Bella ciuilia plus nocent, quam bella hostilia, & quomodo Deus potest tollere bella pacificando corda, vel incutiendo timorem. Quæst. VI.

ET ista pax, quæ hic promittitur, potest intelligi de pace, quæ est cum hostibus, & opponitur bello, vel de pace, quæ est ciuibus adinuicem, & opponitur seditioni. bella namq; ad hostes pertinent: seditiones ad ciues, vt ait Grego. in quadam Homelia, & qūocunque accipiatur est magnum beneficium: nam siue hostes impugnent, siue ciues inter se dissideant, vndique angustia est: sed maior quidem, cum ciues inter se pugnant: tunc enim minor securitas est. Sicut ergo ab hostibus tutos esse bonū est; ita nulla bella ciuilia esse valde bonum est; quoniam ex bellis ciuilibus bella hostilia oriuntur, & hoc modo status vrbiū deperit velocius, quam aliàs occumbere posset, vt patet in bellis ciuilibus, & plusquam ciuilibus Romanorum. s. inter Cæsarem, & Pōpeium. Pax autē ab istis omnibus a Deo datur: quoniam difficillimum est plurimorum hominum corda in vnitate cōcordi retineri, sed ex discordijs oriuntur bella: vnde nemo est ad quem tollere bella pertineat nisi Deus, & hoc reducendo corda plurimorum in vnitatē sentētiæ, & ꝙ pacifici sint ex dilectione, aut ꝙ alijs aliorum timorem incutiat, & sic non audeant insurgere in bellum contra ipsos, vel aliquādo Deus conuertit cor ad alia, propter quæ hostes a bellis cessant. De motu autem apparet Gen. c. 35. vbi dicitur, ꝙ Deus misit terrorē in omnes gentes, quæ erant in circuitu vrbis Sichem, & nō ausi sunt persequi Iacob, & filios suos recedentes, & tamē ante hoc oēs gentes cōmotæ fuerant, vt delerent Iacob cum domo sua, quia filij sui destruxerant ciuitatem Sichimitarum. Quod autem aliquando Deus tollat bella conuertendo corda hostium ad aliquid alterum, ita vt pugnare nō desiderent, vel non possint impediti alijs negotijs, patet 4. Reg. c. 19. vbi cum Rex Sennacherib vellet destruere ciuitatem Hierusalem, & blasphemasset ꝯ Deum; dedit ei Deus in cor, vt reuerteretur de Hierusalē; audito ꝙ Rex Aethiopię vellet pugnare ꝯ ipsum: cum dr. nolite timere a facie sermonū, quos audistis, qbus blasphemauerunt serui Regis Assyriorum me: ecce ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam, & postea sequitur in eodem cap. quomodo hoc factum sit. Pluribus autē alijs modis Deus potest bella tollere, vel concitare conuertendo corda hominum quocūque voluerit: qm̄ potestas Dei est super cor hominis, potissime super corda magnorum virorum. Sic enim ait Salomon Prou. 21. ca. cor regis in manu Dei est, & quocūque voluerit vertet illud. Si igitur corda regum Deus vertit, poterit facere pacem quomodocunque voluerit: quoniā pax per concordiam est, hoc autem non est in potestate alicuius viri, quia nemo potest super cor alterius. dat ergo Deus hic pacem tanquam pro beneficio. *Dormietis, & non erit, qui exterreat.* Hoc signum est magnæ pacis tam ab hostibus, quam a ciuibus, quando homines securi esse possunt agētes, quod voluerint, & a nullo se defendentes. In bellis vero nunquam hoc contingit. *Auferam malas bestias.* Posuerat Deus pacem Iudęis cum hominibus, hic ponit pacem cum bestijs.

Potestas Dei est super cor hominis præterim magni.

A Nam sicut homines seipsos expugnant, & delent; ita bestiæ feræ aliquando terram depopulant, & inhabitabilem illam faciunt. Huiuscemodi autem erat terra Iudæorum, quia erat satis calida: ideo abundant ibi bestiæ, & serpentes magis, quam hic. Nam quāto terra calidior fuerit, tanto serpentum maior copia est, quia omne venenum est naturaliter frigidum, ideo sine calore magno serpentes vegetari non possunt, & propter hoc in terris nimis calidis abundantissimi serpentes sunt, sicut in feruentibus arenis Lybiæ, vt ait Lucan. lib. 9. & Ouid. Metamor. lib. 5.

Et potest intelligi ista littera de serpentibus, qui veneno nocent, vel de bestijs, quæ per feritatem nocent & nō veneno, sicut leones, & vrsi, & similia animalia.
B In terra autem Iudeorum multa horum erāt, & ideo cum Deus Iudæis incuteret timorem alicuius mali inferēdi, sicut dicebat eis superuenturam cladem ab hostibus, ita etiam dicebat a bestijs affuturam destructionem, & ponebantur ista duo quasi æqualia. sic patet Deut. 32. c. cum dicitur, consumentur fame, & deuorabunt eos aues morsu amarissimo. dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram atque serpētium: foris vastabit eos gladius, & intus pauor. Ecce enim qualiter Deus posuit quasi ęqualia ista duo mala in Iudæis. s. persecutionem ab hostibus, & a bestijs. Tāta autem erat multitudo bestiarum, atque serpentum in terra Chanaam, & illa terra est conueniens ad generationem eorum, ꝙ qn̄ Deus tradidit illos populos in manu Iudæorum, noluit tra-
C dere totam terram simul, ne crescerent bestiæ ꝯ Iudæos, & delerēt illos de terra, sic patet Exo. 23. c. cum dicitur. non eiiciam eos a facie tua, anno vno, ne terra in solitudinem redigatur, & crescāt ꝯ te bestiæ: paulatim expellam eos de cōspectu tuo, donec augearis, & possideas terram. sic etiam patet Deut. 7. c. *Et gladius non transibit terminos vestros.* Istud etiam pertinet ad securitatem ab hostibus. s. ꝙ nō possent hostes Iudæorum introire in terram eorum ad destruendum eos. Et ideo quamquam aliquādo commouerentur ad veniendum contra eos, tamen non poterāt introire intra terminos Iudæorum: sed Deus incutiebat eis timorem, vt redirēt in terram suam. Hoc autem erat Iudæis bene se habentibus; aliàs autem tradebat eos
D in manum hostilem. Exemplum patet de Nabuchodonosor, qui venit contra Iudæos, & duxit in captiuitatem, quoniam male se habebāt, vt patet 4. Reg. c. vlti. & 2. Paralip. ca. vlt. Sennacherib autem venit ꝯ Hierusalem, quia tamen Iudæi ad Deum conuersi sunt, Deus posuit spiritum in corde eius, vt non pugnaret ꝯ vrbem. Postea vero Angelus percusit omnē exercitum eius. s. centum octoginta quinquemillia nocte vna, vt patet. 4. Reg. c. 19. *Persequemini inimicos vestros.* Supra ponebatur securitas ab hostibus, hic autem ponitur victoria cōtra illos, & hoc est etiam de magnis bonis, quæ homines reputant, vnde ab antiquis cum homines benedicerent charis suis, imprecabātur eis, vt Deus subijceret hostes eorum illis. sic habetur Gene. 24 c. quando consanguinei Rebeccę imprecaban-
E tur ei prospera recedēti in terram Chanaam: cum dicitur. soror nostra es crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum suorum.

Victoria contra hostes ꝓmissa.

Quomodo victoria dicatur esse de maximis bonis inter homines, secundum vulgares, & quæ maxima vulgarium bona. Quæst. VII.

CAusa huius est, quia per victoriam efficiūtur homines domini: cum victores sint domini subiectorum. dominium autem, & honor sunt maxima bona, quæ homines vulgares appetunt.

Ideo

ideo Deus consentiens intentioni hominum, quãdo benedicebat Iudæis, dabat illis, ꝙ subijcerent sibi hostes suos. sic patet Gen. 22. c. cum dicitur. benedicam tibi, & multiplicabo: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum. In hoc ẽt significatur, ꝙ Deus daret fortitudinem Iudæis ad delendum gentes: nam ipsi Iudæi non sufficerent ad pugnandum ꝯ gentes; ideo aliquando Deus adiuuabat supernaturaliter Iudæos faciens aliqua, quibus hostes delerent, sicut tpe Iosue Deus fecit stare solẽ, donec Iosue vlcisceretur de hostibus suis, sic patet Iosue 10. & in eadem die occidit Iosue quinq; reges. Etiam mittebat Deus aliqñ lapides graues super hostes Iudæorum, & delebat plures ex eis, quam Iudæi occiderent, vt patet eodem Iosue 10. ca. Aliqñ autem Deus mittebat terrorem magnum in hostes Iudæorum, & faciebat eos fugere a facie illorum, vel corruere sine bello. sic patet Exo. 23. ca. s. terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris: cũctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Aliquãdo autem Deus mittebat bestias ꝯ hostes Iudæorum, vt eos impedirent ad bellandum, vel occiderent eos, qñ Iudæi pugnarent. sic patet Exo. 23. c. cũ dicitur. emittens Crabrones, qui fugabũt Euæum, & Chananæum, & Ethæum antequã introeas. sic ẽt patet Deut. 7. c. s. sic faciet cunctis populis quos metuis, insuper, & Crabrones mittet dominus in eos, donec deleat omnes, atque disperdat, qui te fugerint, & latere potuerint. Erant autem isti Crabrones, quędam bestiolæ paruæ, quæ inquietabant hostes Iudæorum. sic habetur Sapien. 11. Aliquando Deus Iudæos adiuuabat dans eis vires ad delendũ hostes, ita vt illi, qui erãt debiles efficerentur robusti viri. sic habetur Deut. 8. c. cum dicitur. ne diceres in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meæ hæc mihi omnia præstiterunt: sed recorderis domini Dei tui, ꝙ ipse vires tibi præbuerit, vt impleret pactuum suum, quod iurauit patribus tuis. hoc igitur modo facillime poterant Iudæi ꝑsequi inimicos suos. *Et corruent coram vobis*. Hic ponit Deus adhuc ampliora bona Iudæis. s. ꝙ hostes eorum caderent coram illis. nam licet persecutio ꝯ hostes bonum quoddam sit: non tamen vr̃ esse perfectum, nisi ipse, qui hostes persequitur, eos deleat. Nã hostes semel effugientes manus aduersariorum suorum quomodocũq; effugiant, reddunt postea sollicitos ipsos victores, vel persecutores, quoniam iterum victi insurgent ꝯ victores ad persequẽdum, vel delendum eos: quoniam sic est euentus belli, vt nunc hinc, nunc inde gladius consumat, vt patet 2. Reg. 11. c. & ideo q semel fuerunt victores, superstitibus hostibus suis semper timent ne vincantur. Et hoc est ꝯ bonum quod Deus promiserat supra Iudæis, s. absque terrore habitabitis in terra vestra; dormietis & non erit, qui exterreat. ideo vt istud bonum promissum complere tur, oportebat ꝙ non solum Iudæi persequerẽtur hostes suos, sed etiam delerent eos, & hoc est, quod dicitur in littera, s. corruent coram vobis. Tunc enim Iudæi hostes suos complete persequerentur, quando facerent corruere coram se. *Persequentur quinque de vobis centum alienos*. Hic additur excellentia victoriæ Iudæorum, scilicet quod non solum ipsi persequerẽtur hostes suos, & facerent corruere coram se, sed etiam pauci de ipsis hoc efficerent, scilicet quinque ad centum de gẽtilibus. in quo significatur magnum robur datum a Deo Iudæis. Est enim difficillimum, ꝙ quinque homines persequantur centum, compellentes eos in fugam, atque corruere facientes: sed Deus hoc faciebat in Iudæis miraculose, sicut supra expositum est. Nam quando mittebat lapides grandes de cęlo super hostes Iudæorum, non solum quinque possent

Ampliora bona a Deo collata Iudęis, & quã excellenter vincerent suos hostes.

F persequi centũ, sed etiam vnus persequeretur decem millia, de quo habetur Iosue 10. ca. vel quando Deus mittebat terrorem in hostes Iudæorum, omnes poterant corruere coram vno viro, sicut patet Iudicum capitu. 7. quando pugnauit Gedeon contra Madianitas, qui erant plusquam ducenta millia, ipsi autem solum fuerunt trecenti viri, & nihil pugnabant: sed solũ habebãt singuli tubas in manibus, & lagenas fractas, & intus lucernas, & sic terruerũt omnem exercitum illorum misso spiritu Dei in eos, nihil pugnantibus Iudæis: sed vnusquisq; Madianita proximum suum occidebat. Facillimum etiam erat, quòd Iudæi quinq; persequerentur centum, & plures, quando Deus mittebat auiculas inquietantes oculos hostium, nec permittentes eos pugnare, & ipsæ quoq; occidebant eos,

G qui fugere potuerant, & latere Iudæos. sic habetur Deuteronom. c. 7. *Et centum ex vobis decem millia*. Hic additur iam ad numerum superiorem: quoniam sup. cum persequerentur quinque homines cẽtum de hostibus vnus persequebatur viginti, cũ autem dicitur hic, ꝙ centum persequerentur decem millia, vnus ꝑsequetur cẽtum, vt patet ex diuisione numeri per numerum, & nõ solum Deus dicit, ꝙ vnus persequatur centum, sed etiam ꝙ vnus persequatur mille hostes, & interdum vnus quinque millia hostium. sic patet Deuteronom. 32. c. cum dicitur. gens absque consilio & sine prudentia: vtinam saperent, & intelligerent, atque nouissima prouiderẽt: quomodo persequebatur vnus mille, & duo fugarent decem millia. Sed non

H est aliqua ratio dubitandi propter istas diuersitates. s. cum aliqñ dicat, ꝙ vnus persequatur viginti, vel vnus cẽtũ, vel vnus mille, aut quinq; millia: qm̃ Deo nõ est difficilius tradere multitudinem hostium in manus paucorum, vel multorum, sic patet 1. Reg. 14. cap. ex verbis Ionathæ ad armigerum suum. s. quia nõ est difficile domino saluare, vel in multitudine, vel in paucis. sic quoque habetur. 1. Machab. c. 3. cum loquebatur Iudas Machabęus ad bellatores suos dicens. facile est concludi multos in manibus paucorum, & non est differẽtia in conspectu Dei cęli liberare in multis, vel in paucis, quia non in multitudine exercitus victoria belli, sed fortitudo de cœlo est. Nihil ergo magis differt coram Deo, quando ipse confert virtutem ad

I pugnandum, ꝙ vnus pugnet contra centum, quam contra duos, quam contra decem millia. *Cadent inimici uestri in conspectu uestro gladio*. Hoc ponitur ad consolationem Iudæorum, scilicet quod ipsi occiderent hostes.

Quomodo Deo agente Iudæis conferebatur victoria, aliquando Iudæis nihil agentibus, aliquando ipsis pugnantibus. Quæst. VIII.

ALIQVANDO enim victoria de hostibus conferebatur Iudæis a Deo ipsis nihil agentibus, sed Deo, & hoc erat dupliciter, quia aliquando solus Deus operabatur conferens

K victoriam nihil agẽtibus Iudęis, nec etiam hostibus: sicut patet in pugna facta contra Assyrios, quãdo Angelus domini nocte vna occidit centum octogintaquinque millia virorum, corpora eorum incinerans illæsis vestibus, & armis, vt patet 4. Reg. cap. 19. & Esa. cap. 38. Sic quoque fuit de pugna Iudæorum contra Aegyptios, quoniam ipsis nihil agentibus Deus conuertit aquas maris super vniuersum exercitum Pharaonis, ita vt nec vnus ex eis remaneret. sic patet Exodi 14. c. & in eodem dixerat Moyses ad Israelitas. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. s. ipse solus pugnabit vobis nihil agentibus. Simile quoque fuit in pugna Iudæorũ ꝯ Amorræos, qui obseruabant custodiam

ſtodiam duorum mõtium terræ Amorrçorum apud Arnon, & ibi in ſtricto viæ fecit Deus concludi duos ſcopulos rupium, & oppreſſerunt omnes Amorræos, qui in medio erãt, ſicut patet Num.c.21. cum dicitur: ſicut fecit in mari rubro, ſic faciet in torrentibus Arnon: ſcopuli torrentiũ inclinati ſunt, vt requieſcerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum.

Aliqñ autẽ Deus dabat victoriã Iudæis nihil agẽtibus ipſis de victoria; ſed alijs agentibus, ſ. ipſis hoſtibus, ſicut patet in bello contra Madianitas, quando pugnauit Gedeon: nam tunc nihil faciebant Iudęi, ſed ſolũ tenebant lagenas in manibus, & tubas canentes, & ipſi Madianitæ contra ſeipſos conuerſi ſe mutuo occidebant, vt patet Iudic.7.cap. Aliquid tamen Iudæi fecerunt non tunc, ſed poſtea magna parte exercitus Madianitarum cęſa Iudæi perſecuti ſunt illos, vt patet eodem cap. ideo conuenientius exemplum eſt cõtra hoc de bello, quod Moabitę, & Amonitæ, atque Idumęi moliti ſunt contra regem Ioſaphat: nã cum Ioſaphat, & Iudęi cãtarẽt laudes Dei, Amonitę, & Moabitæ cõuerſi ſunt contra Idumęos, & occiderũt illos, tunc ipſi in ſeipſos conuerſi mutuis conciderunt vulneribus; ita vt neq; vnus ſupereſſet: vnde nihil ibi fecerunt Iudæi, ſed quando venerunt ad locum vidẽtes terram totam ſtratam cadaueribus admirati ſunt valde; & non inuenientes aliquem viuentem arripuerũt ſpolia occiſorum, vt patet 2.Paralip.20.cap.

Aliquando autem Deus conferebat Iudęis victoriã ipſis partim operantibus, ſicut fuit in bello cõtra Hierico. Deus enim fecit corruere muros vrbis Iudæis nihil agentibus: ipſi vero introierũt per fracturas murorum, & occiderunt omnes, qui erant in vrbe pręter Raab, & cognationem ſuam, vt patet Ioſue.6.cap. ſic etiam fuit, quando Ioſue pugnante cõtra quinque reges Chananęorum Deus extendit diem faciens ſtare ſolem ſpatio diei vnius, quouſque ſe vendicaret Ioſue de hoſtibus. Etiam miſit lapides grandes de cœlo, qui percuſſerunt plures de hoſtibus, quàm Iudæi occidiſſent, vt patet Ioſue10. cap. Aliquando autem Deus faciebat, ꝙ hoſtes totaliter caderent in gladio Iudæorum, nullos eorum occidente Deo: ipſe tñ præſtabat vires Iudæis, vt occiderent, ſicut patet Deute.c.8. Etiã mittebat terrorem ſuum maximũ ſuper illos, vt nullo modo reſiſtere poſſent; ſed vertebãt terga, vt patet Exod.23.cap. & hoc fuit generale in pugna cõtra omnes Chananęos in ingreſſu ad terram promiſſionis: quoniam tũc miſit Deus timorem in omnes illos; & elanguerunt tanquã parturientes: ſic patet Ioſue 2.ca. cum loquebatur Raab ad exploratores, ſ. noui, ꝙ tradiderit dominus vobis terram: etenim irruit in nos terror veſter, & elanguerunt omnes habitatores terrę: & poſtea ſequitur; & hæc audientes pertimuimus, & elãguit cor noſtrum; nec remanſit in nobis ſpiritus ad introitum veſtrum. Iſte autem terror immiſſus a Dño in hoſtes erat maxima pars pugnæ: ideo quamquam Iudæi per ſe occiderent omnes hoſtes in pugna; illa magis a Deo erat. *Reſpiciam vos, & creſcere faciam*. Supra poſuerat duo beneficia, ſcilicet quantum ad vbertatem terræ naſcẽtium, & victoriam hoſtium: hic ponitur tertium, ſ. quantum ad multiplicationem filiorum, & conſeruationem ipſorum in ſalubritate, & iſta ſolebat Deus promittere aliàs Iudæis: ſic ꝓmiſit Abrahæ, vt habetur Geneſ.cap.22. cum dicitur: per memetipſum iuraui dicit dominus, quia feciſti rem hanc, & non peperciſti filio tuo vnigenito propter me: benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli; & velut arenã, quæ eſt in littore maris, poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum. Ecce promiſit duo, ſ. multiplicationem generis; & victoriã gentis hoſtilis. Et quando benediceret Deus Iſraelitis ſi

A audirent vocem eius, promiſit eis abundantiam in fructibus; & ſalubritatem in corporibus; & multiplicationem in filiorum generationibus; & diuturnitatem in diebus: ſic patet Exo.23. cum dicitur: ſeruietiſq; Domino Deo veſtro, vt benedicã panibus tuis, & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui, non erit infecunda, nec ſterilis in terra tua, numerum dierum tuorum implebo: ſic autem promittit hic Deus abundãtiam in generationibus. Et quia nemo alteri beneficium agit, niſi ei videatur propitius, atque beneuolus; ponit hic Deus, quomodo ipſe eſſet propitius Iudæis conuertendo oculos ſuos ad illos: & ſic dicitur. Reſpiciam vos, ideſt ego reſpiciam ad faciendum bonum. Si enim proprie loquamur de diuina prouidentia; cũ

B ipſe omnibus rebus prouideat; neceſſe eſt, vt oculi eius ſint ſuper omnia: ſic dicitur Prouerb.15.capitu. in omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos. Sacra ſcriptura tamen accipit communiter eſſe oculos alicuius ſuper aliquam rem, quando reſpicit eam ad faciendum bonum illi: ſic patet Deutero. 11.cap. cum Moyſes laudaret terram Chanaan Iudęis dixit. Deus tuus ſemper inuiſit illam; & oculi illius in ea ſunt a principio anni vſque ad finem eius. Dicitur autem ſemper reſpicere illam; quia ſemper ei benefacit: ſic etiam dicitur reſpicere homines, quando eis benefacit, vt patet Pſalm.33. ſcilicet oculi Domini ſuper iuſtos; & aures eius in preces eorum; & ideo rogabat Salomon, vt oculi Domini ſemper eſſent ſuper domum illam, quam ædificauerat, nocte & die: ſic patet 3. Regum 8.cap. *Et creſcere faciam*. Scilicet in ma-

Quid ſit Deũ reſpicere homines.

C gnam gentem: hoc enim Deus faciebat ſpecialiter in Iudæis, vt in pauco tempore ad magnum numerum creſcerent, tanquam arbores, quę germinant pluralitatem fructuũ ſimul. Sic enim fuit in Aegypto: quoniam in ducentis, & quindecim annis, vel paulo amplius, quibus manſerunt Iſraelitæ in Aegypto, valde multiplicati ſunt: nam erant ſeptuaginta animæ introeuntes; neç etiam omnes poterant generare, & tamen in exitu de Aegypto fuerunt ſexcenta millia virorum fortium ad bellum præter ſenes; & paruulos; & fœminas: quoniam hi vltra numerum ponebantur, vt patet Exod. 12. cap. tanta enim erat iſta multiplicatio, vt non videretur generatio, ſed germinatio,

D ſicut eſt in arboribus: quoniã vna arbor ſimul multos fructus producit; de hoc Exod. 1. capit. cum dicitur. Filij Iſrael creuerunt, & quaſi germinantes multiplicati ſunt, ac roborati nimis impleuerunt terrã, & erat in eis miraculum, quia quanto magis opprimebantur ab Aegyptijs, tanto magis multiplicabantur; & ideo affligebant eos dure Aegyptij inuidentes illis, vt patet eodem cap. *Multiplicabimini*. Intelligitur de multiplicatione, quę eſt in prole: quoniam ad magnã multitudinem perueniebant generantes.

Duplici de cauſa hæc prolis multiplicatio erat in Iudæis. Quæſt. IX.

E ERAT autem iſta multiplicatio propter duo. Primo ꝓpter pluralitatem fętuum; quia vna mulier pariebat tres, vel quatuor ſimul; & hoc non erat ſpeciale; ſed in multis intãtum, quòd non viderentur generare, ſed germinare, vt patet Exod. 1. cap. etiam ad hoc pertinebat, quòd inter Iudæos, quando Deum colebant, non erant mulieres ſteriles, nec infęcundę, ſicut nũc multę ſunt inter nos, & in alijs gentibus, & hoc multum impedit multiplicationem humanam; de hoc dicitur Exo. 23. cap. ſcilicet non erit infęcunda, nec ſterilis in terra tua. Secundum propter quod Iudæi valde multiplicabantur, erat quia inter eos cum bene ſe haberent nõ erat

peſtis,

pestis, nunc vero pestes, & languores maxime delent humanam multiplicationem; de hoc Exo.15. cap.dicitur: Si audieris vocem Domini Dei tui, & quod rectum est coram eo feceris; cunctum languorem,quē posui in Aegypto, non inducam super te: sic habetur Deut.7.cap.& hoc modo perueniebant homines cōmuniter vsque ad magnam ætatem; sic patet Exo.23. cap.scilicet numerum dierum tuorū implebo. Pręter hoc etiam magna pars gētis per bella hostilia, & ciuilia perit: Iudęis tamen bene se habentibus,nec ciuilia; nec hostilia in eis erant; sic patet supra in litera,s.dabo pacem in finibus vestris, quod est contra bellū ciuile: & sequitur de bello hostili. dormietis, & non erit qui exterreat,& gladius non transibit terminos vestros. *Et firmabo pactum meum vobiscum*. Hic ponitur bonum completiuum omnium supra positorum: nam q̄q̄ supra multa bona Deus promisisset Iudæis; illa tamen poterant cito desinere: ideo parum proderat Iudæis incipere fęlicitari,si immediate in calamitates deijciēdi erant: ideo melius esset eis nullam prosperitatem vnquam gustauisse,quia in omni aduersitate fortunæ infęlicissimum infortunij genus est fuisse fęlicem, vt ait Boet.de consol.lib.2. prosa.4. Ideo Deus promittit eis,ꝙ ista bona manebunt in illis; cum dicit. Firmabo pactum meum vobiscum, idest ego ponam vobis iuramentum, vel firmitudinem de conseruando vobis ista bona; si tamen vos conseruaueritis legem meam: sic enim intelliguntur omnes promissiones Dei de faciendo alicui bonum,vel malum,vt habetur Hier.18. cap.& ideo quamquam Deus interdum aliquid nulla posita conditione promiserit: si tamen est de faciēdo bonum,vel malum alicui,nō manebit; nisi ille ad quē istæ promissiones factæ sunt, maneat in eodem statu, in quo factæ sunt promissiones: sic patet 1.Reg.2.cap. cum dicitur. Loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo vsque in æternum: nunc autem dicit Dominus: absit hoc a me; sed quicunque glorificauerit me, glorificabo eū: qui autem contemnunt me,erunt ignobiles. *Comedetis vetustissima veterum*. Hic ponitur remedium ad id, quod Iudęi dicere possent: quoniam dixerat Deus,ꝙ multiplicaret Iudæos ad magnum numerum, tūc ipsi possent dicere, quòd nihil proderat eis multiplicari, nisi haberent,vnde sustentarentur: quoniam tunc cōquererentur iuxta illud Esa.cap.9. multiplicasti gentē, & non magnificasti lętitiā,idest fecisti nos esse in magno numero gentes, & non dedisti nobis abundantiam in alimentis; ideo respondet Deus. Comedetis vetustissima veterum, idest etiam si sitis multa gens, habebitis quid comedatis, & non solum de nouiter nascentibus quolibet anno, sed etiam de veteribus,in quo significatur magna abundantia; quoniam tanta erat interdum frugum vbertas; vt non solum pro illo anno sufficeret, sed etiam pro alijs, & tunc erant illæ fruges veteres. Et non solum comedetis vetera, sed etiam vetustissima veterum: & hoc amplius est,& ꝑuenit ad maximum gradum ad notandam maximam vbertatem. Vel potest accipi hic alius sensus, scilicet quòd sumantur hic tres gradus in terræ nascentibus, scilicet noua,& vetera, & vetustissima. Dicuntur esse fruges nouæ quando comeduntur in eodem anno,in quo metuntur: dicuntur esse ueteres, quando fruges vnius anni in tertio anno comeduntur; & hoc ꝓmiserat Deus Iudæis pręcedenti cap. scilicet, quòd annus sextus ante remissionem faceret fructus trium annorum; & de fructibus in eo collectis comederēt Iudæi vsque ad annum octauum. Aliquando autem terra in vno anno proferebat fructus quatuor annorū, ut ibidem declaratū est, s. qñ ueniebat annus septimus coniūctus quinquagesimo anno, q̄ erat iubileus, ut ibidē

Promissiones Dei qñ simpliciter proferunt intelliguntur cōditionaliter.

F & supra declaratum est. Nec tamen solum ista littera intelligi potest de multiplicatis fructibus annorum ante annum remissionis,vel iubileum,(quia hoc regulare erat, quando Iudæi se bene habebant) sed adhuc magis intelligitur de fructibus aliorum annorum,qui interdum ita erant in magna vbertate, quòd efficiebantur vetustissimi nouis superuenientibus,nec poterant comedi,ideo cogebantur Iudæi proijcere illos sicut dicitur immediate. *Et vetera nouis superuenientibus proiicietis*. In quo apparet,quòd magis intelligatur de alijs annis,quam de anno sexto,ante iubileum,vel ante annum remissionis. Nam licet tunc annus sextus faceret fructus trium annorum, vel quatuor, tamen erant alij anni sequentes,in quibus necessariæ erāt fruges istæ nullis aliis stantibus, cum non sereretur, nec
G metereturannis illis. Ideo quamuis tunc vnus annus faceret fructus trium, vel quatuor annorum, tamen nunquam proijciebantur uetera, cum essent necessaria pro annis sequentibus. Sed hic dicitur de proiectione veterum superuenientibus nouis: ergo magis intelligēdum est hoc de vbertate aliorum annorum; & hoc quod dicitur de proiectione veterum propter noua,magis pertinet ad fruges, quam ad vinū. Nam fruges vetustiores peiores sunt,ita vt interdum lædantur,& nullatenus conseruari queant. In vino autem econtrario est, quoniam cum vetustum effectum fuerit,melius erit,sic habetur Eccle.9. cap.vinum nouum amicus nouus: veterascat, & cū suauitate bibes illud. Et intelligitur dupliciter ista proiectio veterum.

Quæ erāt vetera, q̄ Iudæi ꝓijciebāt aduenientib. nouis.

H Primo modo, quòd tot erant fruges cuiuslibet anni,vt fruges aliquorum annorum tandiu veterascerēt & læderentur, ꝙ non essent conuenientes ad cibum, & sic proijcerentur. Alio modo intelligitur hoc propter defectum vasorum,scilicet quòd tanta esset vbertas,vt non haberent Iudæi vasa,in quibus fructus conseruarent: ideo proijciebant veteres ad recipiendum nouos. *Ponam tabernaculum meum in medio vestri*. Hic ponitur quarta promissio, scilicet diuina familiaritas, & eorum protectio,& depēdet ex superioribus: quoniam possent dicere Iudæi, quòd Deus promisit eis multa: & tamen ista poterunt sibi tolli velociter ab aliquo, nisi Deus eis præsto sit ad custodiendum illa.
I Ideo Deus dicit, ꝙ erit inter eos,cum ait. ponam tabernaculum meum in medio vestri,idest ego habitabo inter vos: ideo potero esse vobis præsto ad omnes necessitates vestras. In quo maxima significatur familiaritas, & vere quidem maxima, quia quandocunq; Iudæi volebant responsum de aliquo dubio Moyse introeunte intra sancta sanctorum Deus respōdebat, vt patet Num.7.cap.in fi. Et de hac magna familiaritate Dei Hebręi se laudabant,atque ab aliis gentibus laudabantur,sicut patet Deuterono. c.4. cum dicitur. nec est alia natio tam grandis, quę habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris, sic ēt patet Nu.14. vt audiant Aegyptij de quorum medio eduxisti populum istum,& habitatores terræ huius, qui audierunt ꝙ tu domine in
K populo isto sis: & facie videaris ad faciem, & nubes tua protegat illos,& in colūna nubis pręcedes eos per diem,& in columna ignis per noctem, &c.

Positio tabernaculi Dei inter Iudæos dupliciter intelligitur, & ad quid proficiebat, quòd esset in medio eorum.

Quæst. X.

QVOD autem dicitur hic de positione tabernaculi Dei inter Iudęos dupliciter intelligitur, scilicet de positione tabernaculi materialis, & de protectione sua.

Primo modo verum est, ꝙ tabernaculum Dei erat inter

inter

inter Israelitas, quia quando in deserto erant, & figebant castra, disponebantur castra per quadrum sub quattuor vexillis, & in medio illius quadraturæ erat tabernaculum domini: & in circuitu eius leuitæ, vt habetur Nume.2.ca. etiam quando castra mouebantur, & Israelitę procedebant in itinere, duo vexilla præcedebant medietatem exercitus, & duo sequebantur, & in medio eorum procedebant leuitæ portantes tabernaculum, vt colligitur Num.10.c. De arca autem fœderis, an in medio ferretur cum reliquis partibus sanctuarii, vel præcederet exercitum per tres dies, sicut videtur haberi Num. 10.c. ibidem declarabitur. Tabernaculum autem istud manere in medio Iudæorum illis multum cōferebat; quoniam habebant ibi Deum specialiter pręsentem, & respondentem ad omnes dubitationes eorum, sicut habetur Num.7.ca. quoniam Iudæi quærebant quicquid vellent, & Deus respondebat, quod non contingeret ita leuiter aliàs. Etiam tabernaculum istud manere in medio Israelitarum dabat eis magnam de Deo confidentiam; cum eum scirent specialiter præsentem, atque inter Cherubim loquentem.

Secundo modo potest intelligi positio istius tabernaculi de protectione diuina. s. ꝙ ipsemet Deus habitaret inter eos, & si hoc intelligatur de Deo quantum ad substantiam suam; verum est, quòd ipse habitabat inter Iudeos, nec solum inter eos, sed etiam in omnibus gentibus, quia cęlum, & terram Deus implet, vt patet Hier.c.22. debet tamen hoc intelligi quātum ad specialem conseruationem, quia quamquā Deus omnia conseruet; Iudęos tamen specialiter conseruabat, quia specialiter diligebat, & quantum ad hoc dicebatur habere tabernaculum suum in medio illorum. i. habitare cum illis. Et sicut ista habitatio, vel positio tabernaculi intelligebatur in deserto; ita intelligebatur de terra promissionis, ꝙ poneret ibi Deus tabernaculum. Nam de tabernaculo, quod est protectio manifestum est, ꝙ nō potest variari sicut in deserto: nam cum Iudęi boni essent, semper Deus illos specialiter conseruabat. De tabernaculo etiam quod erat sanctuarium materiale, eodem modo intelligitur, ꝙ esset in medio illorum, quia ponebat Deus in vna ciuitate terrę illius tabernaculum, sicut apparet ex processu libri Regum, & Iudicum, quoniam per multa loca variatum est sanctuarium, quousq; mansit in Hierusalē. de quo late dicetur. 1. Reg.7. capit. postea autem motum non est.

De ista mutatione per loca, & quare facta fuerit, & an manserit magno tempore in quolibet locorum, tā de arca, quam de sanctuario, dictum est Exo. 20. c. sed potius dicetur. 1. Reg.7. Et quāquam in terra promissionis non esset semper sanctuarium in medio terræ per ęquidistantiam: erat tamen per interpositionem, & in quocunque loco terrę sanctę esset sanctuarium, dicebatur esse in medio Iudęorum. *Et non abiiciet uos anima mea.* i. ego non abominabor vos: Dependet hoc ex superioribus, quia diceret aliquis de Iudęis, quamquam Deus inter nos sit; tamen nescimus, an magno tp̄e maneat: ideo Deus r̄ndet, ꝙ semper manebit apud ipsos, & nūquam abijciet illos, & dicit nō abiiciet vos aīa mea. i. ego non abominabor. s. si manseritis in lege mea. Dr̄ hic anima Dei nō ꝙ Deus habeat animā, quia hoc ad animalia pertinet, Deus autem animal nō est; cum sit purus spiritus, vt habetur Ioan.c.4. ideo animā non habet: sed est modus loquendi humanus, quoniam in nobis amor, & odium in anima sunt, & corpus non potest aliquid istorum. ita cum Deus debeat nos diligere, vel habere exosos, dicitur hoc facere, secundum animam: nullam tamen animam habet. *Ambulabo inter uos.* Hoc est expositiuum superioris,

A scilicet ponam tabernaculū meum in medio vestri, quia sicut Deus habitaculum suū habet in medio Iudæorum, ita ambulat inter eos. Et etiā iste est modus loquendi humanus; quia Deus non ambulat inter Iudæos; nec inter aliquas gentes; cum nullo modo moueri queat, qa id quod ambulat, mouetur motu recto dimittens vnum locum, & acquirēs alterū: Deus autē nihil horum habet; quoniam ipse vbique est; cum dicatur replere cœlum, & terram, iuxta illud Hier.c.23. ergo nō potest ire ad aliquem locum, in quo ante nō erat; nec potest dimittere aliquem locum, in quo ante erat: & consequenter nec ambulat. Dicitur tamē ambulare ad notandam magnam diligentiā, sicut est de custodibus vrbium; quia quanq̃ illi custodiant, si tamen manent in vno loco semper nō inquirentes alia loca, poterunt irruere hostes per alia loca incustodita; ideo vt totaliter sit custodia ꝑfecta, oportet ipsum custodem vigilare, & varia loca discurrere. Ita erat de Deo; quoniam ipse dixerat supra ponam tabernaculū meū in medio vestri, in quo innuebatur, quòd Deus erat in medio Iudæorum ad custodiendos ipsos, & tamen si semper maneret in medio non inquirens alia loca, poterant Iudęi qui in diuersis partibus habitabāt, pati mala, a quibus Deus non protegeret: ideo dicitur ambulabo in medio vestri, idest ego discurram inter vos ad videndum, an aliquis patiatur malum, & prouideam illi: quod est signum maximę diligentiæ, quam Deus monstrare vult pro Hebręis. *Et ero Deus vester.* Idest ero Deus habens curam specialem de vobis. Pepigerat enim Deus cum Hebræis, vt ipse esset Deus eorum; & ipsi essent populus eius, quod significabat, quòd ipsi colerent eum specialiter, & nō alium Deū, quia erant populus eius, & ipse benefaceret eis specialius, quàm alijs gentibus, quia erat Deus eorum; & in hoc significatur id, quod in superioribus dicebatur, s. quòd ipse ambulet inter eos, & specialiter illos custodiat. *Vosque eritis populus meus.* Idest sicut ego ero Deus vester, quia de vobis specialem curam habeo; ita vos eritis populus meus, quia me specialiter coletis. *Ego Dominus Deus vester.* In hoc probat Deus id, quod dixerat, scilicet ꝙ ipse costodiret eos specialiter habēs curam de illis.

Qūo De' ambulare inter eos. dicitur.

B

C

Aliquis autē de Iudęis forte dubitaret dicens: Deus ista nobis promittit; nescimus tamen an complebit. Et respondet Deus, ꝙ ipse complet ista, quia ipse est Deus, qui eduxit illos de terra Aegypti, scilicet, sicut ego feci vobis istud beneficium, ita potero facere omnia alia conseruando vos, & ambulando in medio vestri. Etiam diceret aliquis, verum est, ꝙ Deus potest nos custodire, & multa conferre bona; nescimus tamen an hoc volet. Et tunc respondet Deus, rationabiliter esse credendum, ꝙ ipse vellet eis facere beneficia in futuro ꝑ hoc, quòd ponit hic de eductione de terra Aegypti, quasi dicat, ego eduxi vos de terra Aegypti conferens in hoc vobis maximum beneficium, & tamen nullum ante pepigeratis fędus mecum, nec colueratis me: ergo verisimilius est, quòd ego iā magis vos protegam cum sitis populus meus, scilicet mihi specialiter ad seruiēdum confederatus, & me aliqualiter colere incęperitis: est enim satis rationabile istud argumentum in moralibus, & habet magnam apparentiam. *Qui eduxi vos de terra Aegyptiorum.* Quasi dicat, ego non sum aliquis Deus noniter ad vos veniēs petens, vt me colatis, quia tunc rationabiliter possetis dubitare an ego vos possem protegere, & vellem, sed ego sum Deus ille, qui eduxi vos de terra Aegypti: ergo sicut ab illo malo potui vos liberare, ita & in omnibus alijs liberare potero, & sicut ibi volui liberare nulla præcedēte causa promeritoria ex parte vestri; ita intelligendū est, quòd liberabo ab omnibus malis,

D

E

quæ in futurum superuenire possint, cum iã mihi sitis magis confœderati.

Si autem aliquis Iudæus dubitaret, an iste Deus qui loquebatur eis, esset Deus ille, qui eduxit eos de terra Aegypti, vel esset aliquis alius Deus, aut demon, quomodo de hoc eis constare possit, ꝙ erat Deus, qui eduxit eos de Aegypto, declaratum fuit Deut. 13. ca. circa prin. *Ne seruiretis eis.* Quasi dicat, ad hoc eduxi vos, vt nõ essetis serui Aegyptiorum; quia ista erat magna seruitus: ideo magnum beneficium fuit eripere vos inde; & est etiam sẽsus in hoc, ꝙ Deus eripuit Iudæos de manu Aegyptiorum ne seruirent eis, & hoc vt seruirent ei libere; & vt assumeret eos specialiter in populum. *Et qui confregi catenas ceruicum vestrarum.* Idest cum ego liberaui vos de terra Aegyptiorum cõfregi catenas de ceruicibus vestris. Facit hic metaphoram de liberatione seruorum: nã serui solent teneri in vinculis, ne fugiant: & qñ aliquis eripit eos inde educens de seruitute, confringit catenas eorum: cũ ergo Deus eripuerit eos de Aegypto, dicebatur confregisse catenas illorum. Et dicitur de ceruicibus ad signandã maximam seruitutem; quia alij serui solent teneri communiter ligati pedibus: Iudæi tamẽ quia habebant durissimam seruitutem, dicebãtur habere catenas in ceruicibus. ista maxima seruitus designatur Exo. 6. ca. in hoc ꝙ vocatur ergastulum Aegypti: significatur etiã Deut. 4. cap. in hoc, ꝙ vocatur fornax ferrea Aegypti. *Vt incederetis erecti.* Idest ego eripui catenas de ceruicibus vestris, vt ambularetis erecti; quia antea nõ poteratis nisi valde curuati ambulare propter catenas curuantes ceruices vestras. Et non est sensus, ꝙ Iudęi ambularent in Aegypto pressi colla catenis, qa hoc inutile esset etiam ipsis Aegyptijs; cum non possent aliqd proficere in operibus eorum: sed dicebantur habere catenas, & non ambulare erecti, quia multum premebãtur ab Aegyptijs durissima seruitute, atque affligebant eos Aegyptij illudentes eis; atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti, & lateris, omnique famulatu terræ in operibus, vt patet Exo. cap. 1. & præter hoc addebãt alias afflictiones occidendo paruulos eorum in flumine, & necando in partu, vt patet in eodem capitulo.

Deut. 28. Tre. 2. Malac. 2. Non seruãtibus pręcepta Dei mala euenient.

Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea; sed spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea, quę a me constituta sunt; & ad irritum perducatis pactum meum: ego quoque hæc faciam vobis. Visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui cõficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustra seretis sementem; quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos; & corruetis coram hostibus vestris: & subijciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Sin autem nec sic obedieritis mihi; addam correptiones vestras septuplũ propter peccata vestra; & conteram superbiam duriciæ vestræ. Daboq; vobis cęlum desuper sicut ferrum, & terram æneam. Cõsumetur incassum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma præbe- (Deut. 28)

F bunt. Si ambulaueritis ex aduerso mihi; nec volueritis audire me: addam plagas vestras vsque in septuplum propter peccata vestra. Emittamque in vobis bestias agri, quæ consumant vos, & pecora vestra: & ad paucitatem cuncta redigãt, desertęque fient viæ vestræ. Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam; sed ambulaueritis ex aduerso mihi: ego quoque contra vos aduersus incedam, & percutiam vos septies propter peccata vestra, inducamq; super vos gladium vltorem fęderis mei.

G Cumque confugieritis in vrbes; mittam pestilentiam in medio vestri, & trademini in manibus hostium. Postquam confregero baculum panis vestri; ita vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus, & comedetis, & non saturabimini. Sin autem nec per hæc audieritis me; sed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduersus vos in furore contrario, & corripiam vos septem plagis propter peccata vestra;

H ita vt comedatis carnes filiorum vestrorum, & filiarum vestrarum. Destruam excelsa vestra, & simulachra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, & abominabitur vos anima mea; intantum vt vrbes vestras redigam in solitudinem, & deserta faciam sanctuaria uestra, nec recipiam vltra odorem suauissimum, disperdamque terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri cum habitatores illius fuerint.

I Vos autem disperdam in gentes; & euaginabo post uos gladium. Eritque terra uestra deserta, & ciuitates uestræ dirutæ. Tunc placebunt terræ sabbata sua; cunctis diebus solitudinis suæ. Quando fueritis in terra hostili sabbatizabit, & requiescet in Sabbatis, solitudinis suæ, eo quòd non requieuerit in sabbatis uestris; quando habitabatis in ea. Et qui de uobis remanserint; dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium.

K Terrebit eos sonitus folij uolantis, & ita fugient quasi gladium. Cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes. Nemo uestrum inimicis audebit resistere. Peribitis inter gentes; & hostilis vos terra consumet.

Quod si non audieritis me. Hic ponitur tertium principale huius capituli, in quo inducit populus Iudaicus ad

ad obſeruantiam legis per comminationes eis factas a Deo. Et ſicut ſupra ponebantur quatuor promiſſiones bonorum obſeruantibus legem, ita hic ponuntur econtrario quatuor comminationes non obſeruantibus. Et ſicut ſupra ponebatur vnum bonū, quod erat ſecuritas ab hoſtibus, ita ponitur hic vnum malum, quod eſt continuus timor hoſtilis, & ab eis illata perſecutio, & mors, quamquam hic commiſcentur comminationes, quia in comminatione de timore hoſtili ponitur aliquid de egeſtate, & ſterilitate terrę, cum ex aliqua parte iſta proueniant ab hoſtibus. *Quod ſi non audieritis me.* Non accipitur audire pro ſolo auditu, quia in hoc nihil merebantur Iudæi, cùm audire non ſit alicuis actus meritorius, ſed naturalis paſſio, cuius actus non eſt in poteſtate noſtra: nam ſicut ait Auguſti. non eſt in nobis quibus viſis tangamur, ideſt non eſt in poteſtate noſtra, quòd moueamur ab illo viſibili, vel ab altero, ita de auditu cum omnes ſint æqualiter potentiæ paſſiuę. meritum autem noſtrum eſt per potentiā pure liberam, ſcilicet per volūtatem, quia actus illius eſt pure actus noſter. Nec etiam poſſet intelligi quantum ad hoc, quoniam manifeſtum eſt, quòd Iudęi audiebant pręcepta Dei, ideo non poterat Deus dicere, quòd ſi non audieritis me, ſed accipitur audire ꝓ obedire, & in hoc eſt meritum, quia obedientia voluntatis noſtræ actus eſt, & ſi hoc non fecerint Iudæi, Deus comminatur eis pœnas, quę ſequuntur.

Obedientia mādatorū ſine operatiōe, nihil prodeſt.

Nec feceritis omnia mandata mea. Ideſt etiam ſi nō feceritis omnia mandata mea, ego vos puniam. Et ponuntur hic duo, quorum vnum ſine altero nihil proderat, ſcilicet obedire mandatis, & facere ea quę iubētur. obedire enim accipitur hic, ideſt proponere facere ea quæ iubentur, etiam ſi immediatè non fiant, & hoc opponitur repugnantiæ: nam cum præcepta aliquibus dantur, quidam gratis conſentiunt illis libēter ſuſcipientes præcepta, & exequi proponentes quæ iubentur. Alij vero immediatè repugnāt dicētes ſe nolle talibus obligare præceptis, nec proponāt unquam illa complere. primi autem obedire dicuntur, ſecūdi vero nequaquam. Poſt obedientiam autem eſt completio præceptorum, quod vocatur hic facere præcepta, & in his illi qui obediūt ſi exequantur, omnia habent quę Deus iubet. Si autem non exequantur negligentes exequi, vel ex aliqua altera cauſa omittentes, nihil profuit illis obedientia ſua: ideo quamquam obedierunt, tamen Deus puniet illos, quia non explent, quod iubetur. Magis tamen puniendi ſunt qui nec obediunt, nec exequuntur, & hoc dicitur hic, nec feceritis omnia mandata mea, quaſi dicat, etiam ſi obediatis mandatis meis, ſi nō impleatis illa, infligam vobis omnia mala quæ ſequuntur. & dicitur hic, omnia mandata mea, vt ſignetur, quòd obedirent mandatis Dei, & complerent illa. Si tamen non complerent omnia, nihil factum erat. Nam pro vno omiſſo Deus infligeret punitiones, quæ hic ſequūtur, quamquam omnia alia obſeruarentur, quia qui peccat in vno factus eſt omnium reus, vt patet extra, de regulis iuris, capitulo deſſcat. ideo oportebat, quod omnia quæ Deus iubet hic, obſeruarētur, ad hoc, quod Deus non infligeret Iudæis pœnas quæ ſequuntur.

Et ſi ſpreueritis leges meas. Hic ponitur de illis, qui non ſolum non implent ea quę in lege præcepta ſunt, ſed etiam ſpernunt illa, tanquam nullius ſint momenti, & iſti habent vlteriorem pœnam quàm cæteri. & ſic dicitur, quòd qui ſpreuerit legem Dei, ſuſcipiet pęnas quæ hic habentur.

Duo modi non implētium legē notantur.

In quo notantur duo modi, non implentium legem. Quidam ſunt, qui legem ſuſcipiunt, & complere proponunt; & poſtea ſuperuenientibus aliquibus impedimentis, vel temporalibus diſtractionibus, A aut ex ſola deſidia non implent. Iſti non faciunt mandata Dei, & tamen non ſpernunt. Alij vero ſunt qui non ſolum mandata Dei non recipiūt, ſed etiam nullo modo ſuſcipere volunt, & repugnāt illis. iſti dicuntur hic ſpernentes.

Si ſpreueritis leges meas. Vocantur leges præcepta cæremonialia, & proprie ſunt leges, quia lex dicit aliquid poſitiuum habens ortum ex voluntate legiſlatoris, etiam ſi nulla ratio in hoc ſit, & ſic de cæremonialibus, quoniam pure ſunt poſitiuæ, & non habent aliquem ortum ex ratione determinante, quare magis ſic quàm aliter fiant. Et de hoc dicit Ariſtoteles Ethicorum, libro quinto. quòd legale eſt, quod non habet vbique eandem potentiam, ſed eſt in videri, vel B non, vt captiuos mina redimi, & ſacrificare vnam capram, ſed non duas oues: ecce qualiter dixit ſacrificare hoc, vel illud eſſe purè legale, atque poſitiuum. cęremonialia tamen præcepta in hoc maximè conſiſtunt, ſcilicet, quid ſacrificandum ſit, & qualiter, & vbi; & a quibus, & ſic de alijs circunſtantijs, ſicut patet per diſcurſum iſtius libri: ergo præcepta cæremonialia propriè vocantur leges, ſ. aliquid purè poſitiuū.

Et iudicia mea contempſeritis. Iudicia dicuntur eſſe pręcepta quę vocantur iudicialia, quia erant data circa iudicia, ideſt circa contractus humanos, & omnia in quibus poterat communicare vnus homo alteri. & erat iſtud tertium genus pręceptorum. nam ſicut declaratū fuit Exo. 20. & 21. ca. circa princip. 24. tria ſunt genera præceptorum, ſ. moralia, & cæremonialia, & iudicialia. C Moralia ſunt ea quæ erant in decalogo, & omnia alia quæ mores dirigunt; dum tamen habeant obligationem ex natura. Cæremonialia ſunt ſecundum quæ homo dirigitur in cultum Dei, & hæc ſunt omnia illa in quibus agitur de ritu colendi Deum, & facere omnia quæ habentur in hoc libro ſunt cæremonialia. Et iudicialia ſunt per quę habet ſe homo in proximum, & de his habetur Exod. 21. vſque ad 24. c. & etiam in libro Numerorum, & in Deuteronomij.

Quare præcepta naturalia decalogi magis obligant, quàm pręcepta cæremonialia, & iudicialia. Et quomodo erat maior error contra præcepta moralia quam contra iudicialia, & cæremonialia, & de diuerſitate punitionum inflictarum a Deo pro his. Quæſt. XI.

D De duobus autem generibus iſtorum præceptorū dicit hic Deus, ſ. de cęremonialibus, & iudicialibus, ꝙ non obſeruantes punirētur, de moralibus autem nihil tangit. Sed eodem modo intelligendum eſt de illis, & adhuc magis, quàm de iſtis. & hoc propter duo. Primo ꝓꝓ maiorem obligationem, nam magis obligant naturalia, ꝙ̄ cęremonialia, & iudicialia. Nam cęremonialia, & iudicialia habēt vnicam obligationem, ſ. ꝙ a Deo data, & a Iudæis ſuſcepta ſunt. Præcepta autem moralia habēt duas obligationes. Primam habēt ex natura, ſ. ꝙ Deus indidit rationi noſtrę practicæ iudicium de his, ſ. ꝙ intelligamus iſta eſſe facienda, & ſi non fecerimus, ꝙ intelligamus nos peccare. E Hoc autem non habent præcepta cæremonialia, & iudicialia, quia non inclināt rationem noſtram practicā ad ſe, ſicut moralia: & ideo ipſa moralia ſine aliqua lege data conſiſtebant primo apud omnes gentes naturaliter, ſicut ait Apoſtolus ad Rom. cap. 2. ſ. gentes quæ legem non habent naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt: eiuſmodi legem non habentes ipſi ſunt ſibi lex, qui oſtendūt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddēte illis conſcientia ipſorum. Nulla tamen gens naturaliter faciebat pręcepta cęremonialia, vel iudicialia, quæ Deus poſuit Iudæis. Maioris ergo obligationis erant præcepta moralia, quàm cęremonialia, & iudicialia.

Item secundo maior error erat Iudæorum peccantium contra præcepta moralia, quàm contra cæremonialia, & iudicialia, quia pręcepta moralia sunt tanquā fundamenta: pręcepta autem cęremonialia, & iudicialia sunt, tanquam quædam cōclusiones elicitæ ex præceptis moralibus, vel additæ ad determinationem ipsorum. nam pręcepta cęremonialia sunt determinationes pręceptorum moralium secundę tabulę, vt declaratum fuit Exo. 20. & 21. ca. Sunt ergo moralia præcepta fundamenta, & principia cæremonialium, & iudicialium. Sed error qui est in principio est maior, quā error qui est in fine, vel qui est in medio, iuxta Aristot. in 1. de Cęlo, & mūdo, cum in speculatiuis omnia dependeant ex principijs, & in moralibus omnia dependeant ex fine, tanquam ex principio, iuxta Aristotel. 7. Ethicor. sic autem se habent ista præcepta moralia ad cęremonialia, & iudicialia: ergo si errabitur in moralibus, erit maior error quā in alijs. Et propter hoc Deus interdum non curat exprimere de istis, quia de eis manifestū est, & non ita de alijs: Deus tamen propter omnia ista genera pręceptorum solet Iudæos percutere plagis. De moralibus apparet, quoniam cum Iudęi colebant Deos alienos percutiebat eos Deus plaga magna, & tamen tunc peccabāt contra præceptum primum morale.

Aliquando Deus puniebat Iudęos propter transgressionem cæremonialium, sicut Nadab, & Abiu, qui mortui sunt egresso igne a Domino, cum offerrent ignem alienum, vt patet supra 10. ca. Aliquando puniebat Deus Iudęos propter transgressionem præceptorum iudicialium, s. quia affligebant proximos suos contra pręcepta iudicialia, vt patet de captiuitate Babylonica, quia facta est propter oppressiones magnas paruulorum, sicut innuit Esa. ca. 1. & 2. De his autem multa sunt exempla per discursum omniū librorum veteris testamenti. *Vt non faciatis ea quæ a me constituta sunt.* Idest, si spreueritis legem meam, ita vt non faciatis ea quę ego iussi. nam cōtemptus pręceptorum est ad non faciendū illa. *Et ad irritum perducatis pactum meum.* Idest, si spreueritis ad hoc, ꝙ educatis pactum meum ad nihilum. Deus enim pepigerat cum Iudęis, vt esset Deus eorum conferendo eis specialia beneficia, & Iudæi pepigerant cum Deo, vt essent populus eius, idest, vt specialiter eum colerent, atque eum solum, & obseruarent omnes leges eius. Si autem Iudæi aliquando non obseruarent has leges, irritabant pactū Dei. irritare enim pactū, vel ad irritum deducere, est adnihilare: hoc autem est cum non obseruatur: pactū enim nihil est, nisi cum tenetur, sed Iudęi non obseruando leges Dei non tenebant pactum: ergo dicebantur deducere ad irritum, idest adnihilare. *Hoc quoque faciam vobis.* Idest, sicut vos frangitis pactum meum, ita ego non dabo promissas benedictiones; sed magis inferam omnia mala quę sequuntur. *Visitabo vos velociter.* Hic ponuntur pœnę, quas Deus daturus erat Iudęis pręuaricantibus pactum suum: & dicit, quòd visitabit eos. Est autem visitare aliquando in bonum, scilicet, quòd Deus veniat ad benefaciendum nobis: aliquando autem dicitur visitare in malum, scilicet percutere. & isto modo habetur in Psalmo 88. scilicet visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. & sic accipitur hic pro punitione quam Deus īferret. Et dicitur velociter, scilicet, quòd Deus velociter inferret mala, quæ illaturus est transgressoribus pacti sui: nam mala Deus cito infert, sicut patet Deuteronom. 7. cap. scilicet, & reddens odientibus se statim, ita vt disperdat eos, & vltra non differat, protinus eis restituens, quod merentur.

Quid irritare pactū sit.

In egestate. Primum malum, quod Deus infert trāsgressoribus est egestas, quia supra obseruatoribus le-

F gis promittebatur abundantia omnium bonorū temporalium. & ista egestas prouenit dupliciter, vel ex defectu terræ, scilicet propter sterilitatem, vel ex hostibus impugnantibus, qui diripiunt omnia quæ sunt in terra, & ista est hic significatio: sic enim dicitur infra, frustra sementem seretis, quæ ab hostibus deuorabitur. vel est ista egestas propter hostes, quia quando hostes premunt terram, non possunt incolæ terrę illius conuenienter serere, vel facere opera agriculturæ, & sic manent in egestate per accidens propter hostes. *Et ardore.* Scilicet Deus percutiet te ardore.

G

Ardor tripliciter accipitur, & quomodo ardor curarum absumit humiditates corporis, & oculos. Quæst. XII.

POTEST accipi hic ardor tripliciter. Vno modo pro magna caliditate temporis, secūdum quam omnia desiccentur, & terra non possit proferre germen suum, & hoc est contrariū ei, quod supra promiserat, nam quandò obseruatoribus legis promittebat abundātiam omnium fructuū terræ, primo promisit pluuias dicens, quòd daret eis pluuias temporibus suis, quoniam per pluuiam terra fęcundatur. Et quia fœcunditas terrę, & sterilitas veniunt ex causis oppositis, necesse est, quòd sicut fertilitas venit ex humore pluuiarum, ita sterilitas veniat ex magno ardore omnia desiccante: tunc enim terra nō
H habebit virtutem germinatiuam, & consumetur humidum nutrimentale ipsorum fructuum.

Alio modo potest accipi ardor pro febre, & hoc pertinet ad ipsum hominem, scilicet, quòd Deus dabit ei ægritudinem propter violationem pacti, & hoc significatur Deuteronom. vigesimo octauo capit. vbi est catalogus maledictionum, cum dicitur. percutiat te dominus egestate, febre, & frigore, & ardore, & ęstu, & aere corrupto, ac rubigine: ecce enim post egestatem posuit febrem, sicut hic post egestatem posuit ardorem, & sic videtur, quòd idem sit ardor, & febris.

Alio modo potest accipi ardor pro quadam qualitate insurgentis ardoris innaturalis, qui insurgit ex
I magna anxietate, & ille ardor consumit humiditates corporis. huius signum est, quia homines habentes magnas curas citius cęteris desiccantur, tanquam ipsę curę calorem generent exurentem.

Qui conficiat oculos vestros. Idest, qui consumat oculos. Est enim conficere consumere, vel destruere, aut occidere. & ita est de illo ardore insurgente ex tędio vitę, & ex curis insurgentibus propter ingruentes calamitates, & iste ardor consumit oculos, quoniam ardor innaturalis consumit humiditates naturales corporis, & ista consumptio primo videtur in desiccatione oculorum, qui tenerrimam habent humiditatem, & tunicas delicatas, vt patet in primo perspectiuæ cōmunis, & magis in anatomia: ista enim cura, & timor malorum futurorum multum desiccant hominem
K ex accensione cordis, sic patet Lucę, vigesimoprimo capit. arescentibus hominibus prę timore, & expectatiōe quæ superueniet vniuerso orbi, & sic dicit homines fieri aridos propter timorem.

De hoc, & in Genesi, vlt. q°. vlt.

Consumat animas vestras. Anima enim non potest accipi hic pro ipso spiritu humano, quoniam non potest consumi hoc modo anima, quia non est de conditione rerum materialium corruptilium, & generabiliū. Sed accipitur anima pro vita, sicut sæpe est modus loquendi in sacra Scriptura, s. qui odit animam suam ꝑdet eam, & qui perdit aīam suam, in vita æterna inueniet eam: animam. n. vocauit vitam, qm̄ nō potest ibi intelligi de anima rationali, sed de vita ꝗ homo odit,

idest

A idest affligit. de his Matth. 16. & Ioan. 12. cap. & verum est, quòd vita cōsumitur præ ardore, & alijs angustijs, cum paulatim homines deficiant, donec totaliter desinant esse. Vel accipitur vita pro corpore viuente, scilicet, quòd corpora viuentia Iudæorum affligerentur, vel consumerentur ardore, & egestate.

Frustra seretis sementem. Hic magis ponitur persecutio illata ab hostibus: supra enim dixerat, ꝙ Deus percuteret Iudæos egestate, quia terra non daret germen suum. hic tñ dicitur, ꝙ etiam si terra aliquid germinaret, illud frustra esset; quoniam hostes deuorarent, & sic siue seminent, siue non, nihil eis prodest. Et in hoc Deus promittit Iudæis hostes ꝑꝑ peccata sua, quod potest intelligi dupliciter. Vno modo, ꝙ Iudæi haberent hostes, & tamen Deus non permitteret eos venire contra Iudæos, cum vero efficerentur mali, Deus permittebat venire super eos. Alio modo potest intelligi, ꝙ non solum Deus permitteret hostes venire cōtra Iudæos; sed etiam ꝙ commoueret eos ad irruendum super Iudæos: sic enim videtur significare Esaię ca. 10. de rege Assyriorum, & de rege Nabuchodonosor, qui destruxit Iudam ducendo captiuos in Babylonem. Et quamquam iste rex Assyriorum intelligeret se hoc facere ex potestate sua, tamen solum faciebat ad Dei commotionem, & Deo conferente ei opportunitatem, cum dicitur Esa. 10. ca. vę Assur virga furoris mei, & baculus ipse, in manu eorum indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei. mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prędam, & ponat illum in conculcatione quasi lutum platearum, ipse autem nō sic arbitrabitur, & cor eius non ita existimabit, sed ad conterendum erit cor eius, & ad internitionem gentium nō paucarum. Similiter enim de Nabuchodonosor factum est, qm̄ ipse destruxit tribum Iudæ, & hoc putauit se facere in virtute sua: Deus tñ vocauit illum, vt veniret ad delendum Iudęos. sic patet Esa. 5. cap. s. & leuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terrę, & ecce festinus velociter veniet. sic quoque describit Abacuc. c. 1. & 2. vbi dicit, quòd positus fuit Nabuchodonosor in iudicium, idest ad iudicandum, vel puniendum Iudęos, ipse tamen intelligebat, ꝙ faciebat hoc in virtute Deorum suorum, s. domine in iudiciū posuisti eum, & fortem, vt corriperes fundasti eum. Ideo dicendum, ꝙ qñ Iudæi patiebantur hostes, propter peccata sua, Deus concitabat illos contra Iudęos, & dabat robur illis ad delendum Iudæos, ipsis autem Iudæis auferebat omne præsidium, vt cito traderētur in manus hostiles: non tñ intelligebant ipsi hostes Iudęorum, ꝙ Deus concitaret eos; vel ꝙ daret eis virtutem, sed se facere viribus suis arbitrabant, & eleuabantur in superbiam, propter quod rursus Deus expugnabat illos, sicut patet de rege Assyriorum, de quo Esa. 10. ca. dicit, ꝙ Deus fecit eum virgam furoris sui. idest instrumentum suum ad percutiendum, & tamē quia eleuatū est cor eius, & voluit totaliter delere Iudęos, Deus ibi comminatur ei futurum malum. Sic quoq; de Nabuchodonosor, cū descripsisset Abacuc, quòd Deus posuerat eum ad puniendum Iudæos, subiungitur in c. 2. eiusdem, quomodo Deus immittat pęnam magnam super eum, quia superbiuit putans se fecisse in fortitudine Deorum suorum. Aliquando tamē isti hostes Iudæorum dicebant se missos a Deo ad delendum, vel persequendum Iudæos, & tamen hoc nō dixerat Deus illis, nec ad hoc concitabat, vt patet de Sēnacherib. 4. Regum, cap. 18. cuius nuncij nomine eius dixerunt Iudęis. Nunquid sine voluntate domini ascēdi ad locum istum, vt demolirer eum? Dominus dixit mihi ascende ad terram istam, & demolire eam. hoc tamen falsum erat, quia nihil tale dixerat Deus, quod

(B) (C) (D) (E)

Qño Deꝰ cōcitabat hostes cōtra Iudęos & rursus puniebat ipsos hostes.

patet seq. c. eiusdem libri, quoniam Deus dixit, ꝙ mitteret spiritum in regem Assyriorum, vt reuerteretur in terram suam, vt occideretur a filijs suis, si tamen Deus dixisset ei, quòd ascenderet ad demoliēdum Ierusalem, tradidisset eam in manus illius. *Ponam contra vos faciem meam*. Hic ponitur comminatio de infligendo malum hostile. & dicitur, quòd Deus poneret faciem suam contra Iudæos, scilicet ad delendum eos. Nam sicut aliquis ponit oculos suos super alium ad faciendum ei bonum, vt patet supra, cum dicitur: respiciam vos, & crescere faciam: ita aliquando dicitur ponere faciem suam contra aliquem, idest respicere eum ad delēdum, sic patet supra 17. de illis qui comedunt sanguinem, scilicet homo si comederit sanguinem; obfirmabo faciem meam cōtra animam illius; & disperdam eam de populo suo. Sic quoque erat de illis, qui dabant de semine suo idolo Moloch; quoniā Deus obfirmabat faciem suam super eos, donec deleret eos, & eorum progeniem, & omnes qui eis consenserant, vt patet supra 19. capit. & sic Deus ponit faciem suam contra Iudæos, quando est eis iratus. *Et corruetis coram hostibus vestris*. Scilicet, si ego posuero faciem meam contra vos, non poteritis resistere hostibus, sed cadetis coram ipsis. Hoc potest intelligi dupliciter.

Cōminat malum hostile.

Vno modo, quòd Iudæi quandocunque pugnabant contra hostes, faciebant hoc Deo conferente eis specialiter vires. Ideo quando non conferret, non possent pugnare, sic patet Deuteronomij, octauo cap. vbi dicitur, quòd Iudæi non gloriarentur de destructione hostium, quia nō egerant hoc in virtute sua, sed Deus dederat illis vires. & sic erat hoc in Iudæis, quòd quando Deus adiuuabat illos, præualebant contra hostes, cum vero desereret succumbebant, sic patet Numeri 14. capit. cum dixit Moyses ad populum. nolite ascendere: non enim est dominus vobiscum, ne corruatis coram inimicis vestris. & postea sequitur, quomodo ipsi ascenderunt, & hostes sui persequentes eos multos illorum occiderint.

Duplex literæ expositio.

Alio modo potest intelligi, quòd Iudæi corruēt coram hostibus, quia quando præuaricabantur pactum Dei, non solum Deus non adiuuabat eos specialiter, sed etiam tollebat ab eis omne præsidium incutiens eis timorem, ita vt nullo persequente fugerent, sicut infra dicitur. Hoc autem manifestum est non fieri solum ex eo, quòd Deus non adiuuaret Iudæos; sed ex eo, quòd tollebat eis omne robur: alioquin non tantū timerent, vt fugerent nemine persequente.

Et subiiciemini his qui oderunt vos. Magna enim aduersitas ista est, quòd aliquis sit in potestate hostili, & hoc propter duo.

Primo propter mala, & grauamina, quæ infliguntur eis, qui hostibus suis subiecti sunt. Imponitur enim illis pessima conditio seruitutis.

Secundo ista subiectio est multum pęnalis, quia subijcitur homo eis quos totaliter odit. Nam potius aliquis vellet subijci eis quos nunquam nouit, ita quòd non fuissent hostes sui, & hoc ad duram seruitutem, quàm quòd subijciatur hostibus suis ad paruū genus famulatus. & sicut pro maxima benedictione positū fuerat, quòd Iudæi possiderent portas inimicorū suorum, vt patet Gene. vigesimosecundo cap. ita pro pessima maledictione eis infligebatur, quòd hostibus subijcerentur.

Fugietis nemine persequente. Hic ponitur alia maledictio timoris incussi a Deo, s. quòd si Iudæi Deum dere linquerent, Deus incuteret eis timorem magnum, ita vt de oībus rebus timerent, & nemine persequēte fugerent, ac si ꝯ eos magna castra mouerentur. & ista est magna maledictio, quòd aliquis habeat cor pauidum, &

& timeat omnia, quę magis adhuc incutitur Deuteronomij, vigesimo octauo capit. cum dicitur, dabit tibi dominus cor pauidum, & deficientes oculos; & animam mærore consumptam, & erit vita tua, quasi pendens ante te: timebis nocte, & die, & non credes vitæ tuæ. mane dices: quis mihi det vesperum? & vespere, quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem, quia terreberis.

Sin autem nec sic obedieritis mihi. Hic cōminatur Deus secundum malum principale, scilicet sterilitatem in terrę nascentibus, sicut promiserat supra fertilitatem custodientibus legem. Et dicitur, quòd si Iudęi non acquiescerent Deo, ita vt obedirent legi eius, Deus puniret eos amplius quàm punierat: non inferebat Deus simul omnes punitiones, sed primo eas quæ erant minores; deinde augebat eas cum homines corrigi nollent, sicut factum est de Pharaone, quem Deus leuiter a principio percutiebat, cum tamen nullo modo corrigi voluit, misit Deus super eum omnes plagas suas. sic habetur Exodi, capitu. nono, scilicet hac vice mittam super te omnes plagas meas. Sic igitur in Iudæis faciebat, quòd adauctis iniquitatibus eorum adaugerentur pœnæ.

Addam correptiones vestras. Idest, ego addam vobis pœnas vlteriores pro iniquitatibus vestris. & ponuntur hic semper pœnæ nouæ.

An pœnæ quas Deus hic ponit per se venirent, vel adderentur cum superioribus simul. Quæst. XIII.

ET quæret aliquis, an istę pœnę quibus hic dicitur, quòd adderentur ad superiores, cum eis simul venirent, vel per se inferrentur.

Potest responderi dupliciter. Vno modo, quòd Deus primo mittebat pœnas, quæ supra habitæ sunt, vt per eas cōuerterentur ad ipsum, & si per ipsas non conuerterentur, infligebat vlteriores, scilicet eas, quæ habentur hic, & hoc relictis prioribus, tanquam non sufficientibus ad correctionem. Alio modo potest intelligi, quòd cum illę pœnæ primę non sufficerent Iudęis, adhuc manentibus contumacibus contra Deum; Deus addebat eis istas pœnas, quę hic ponuntur; & non cessabant priores, ita vt esset duplicatum malum. & vtroque modo istorum dicuntur esse additę correctiones. Nam si primo modo cessantibus primis plagis succedant secundæ, additio facta est; quoniam si Iudæi conuersi fuissent per primas punitiones, nihil eis adderetur de secundis. cum ergo secundę apponuntur, additio est.

Si autem intelligatur secundo modo, scilicet, quòd ponantur secundę pęnę, simul cum primis, & propter nouiter aduenientes non cessant priores, magis clarus modus additionis est, quia cum ante esset simplex malum, nunc vero duplex est.

Septuplum propter peccata vestra. Idest addam punitiones vestras septupliciter propter peccata.

Quomodo Deus dicatur punire in septuplum pro peccatis. Et qualiter potest aliquis puniri pro eodem peccato multoties, & perfectè. Et quem modum tenuit Deus in puniendo Iudæos vsquequo tradidit eos in perpetuam desolationem. Quæst. XIIII.

ALIQVI enim intelligunt hic, quòd Deus addet punitiones septupliciter propter peccata, idest, quòd septuplum puniet quàm peccata sint.

Sed hoc falsum est, nam Deus non punit bis in idipsum, vt patet Naum. 1, cap. 1. non dat Deus pœnam

F duplam ad peccatum, sed ęqualem. Si ergo non dat duplam, non dabit septuplam. Item Deus promptior est ad parcendum quàm ad puniendum, sed non dat septuplum in bono opere, ergo non dabit septuplum pro peccato.

Sed dicitur, quòd Deus addet septuplum pro peccatis, idest, Deus perfectè puniet pro peccatis: significat enim hic Deus punitionem perfectam per septuplum, quoniam numerus septenarius perfectus est, cum significat vniuersitatem rerum, & numerum temporum (quoniam totum tempus in septem diebus voluitur) & cōsummationem totius vitę quę per septem planetas vegetatur. & sic quando alicui infli-

G gitur tantum quantum meretur de pœna, dicitur septuplum dare pro iniquitate.

Sed dicet aliquis, quomodo potest quis pro eodem peccato multoties puniri, & perfecte? Hic tamen dicitur multoties, quòd Deus addet septuplum pro peccatis Iudęorum, & tamen loquitur de eisdem peccatis, quod patet ex ordine literæ. Dicitur enim, quòd si Iudæi non fuerint cōuersi per primas punitiones, Deus addet eis septuplum, & sic multoties quousq; deleat eos. Si autem esset punitio ista imperfecta, satis esset notum quomodo pro eadem culpa posset quis puniri multoties, & tamen punitio illa solum totiens replicaretur, vel augeretur, quousque omnes istæ punitiones partiales corresponderent vni punitioni perfectę pro peccato. quando tamen datur semel punitio perfecta,

H non debet repeti aliqua punitio æqualis, vel minor.

Respondendum est, quòd nō potest aliquis pro eodem peccato puniri multoties, & perfecte, si accipiatur peccatum formaliter, si tamen accipiatur materialiter, satis potest quis perfecte puniri pro eodē peccato sæpius, & quòd punitiones posteriores sint maiores prioribus, vt siquis peccans, ꝓ peccato suo quantum meretur, recipiat, & tamen sic punitus a malo non desistat: iam peccatum illud idem materialiter est, non tamen est idem formaliter, quoniam iste ante erat peccans solum; nunc vero est peccans in peccato priori, & insuper contumax. Ideo quamquam primo fuerit punitus perfectè pro peccato, nunc tamen debet addi alia punitio, quia istud peccatum est

I iteratum, & debet esse punitio secunda maior prima: quoniam peccatum est maius, cum sit hic actus peccati sicut ante, & pręter hoc sit contumacia quæ pœnam meretur. Iterum autem si peccat iste, qui prius peccauit, est secundo contumax, & debet dari alia punitio quę sit maior, quàm præcedens, eo quòd peccatum istud maius est propter maiorem contumaciam. Et sic de quarta, & quinta contumacia, & vsque ad multas. In qualibet enim illarum debet addi maior pœna, quia maius peccatum semper est.

Est enim ista regula in operationibus malis ab eodem habitu, quòd semper posteriores sunt peiores prioribus, cęteris paribus, sic quoque est in operationibus bonis ab eodem habitu: quoniam operationes posteriores meliores sunt prioribus, quia procedunt *Regula in operationibus malis, & bonis.*

K ab habitu intensiori, & magis radicato, & delectabilius atque promptius fiunt. Nam secundum Aristotelem secundo Ethicorum, signum generati habitus est fieri delectationem in opere. quāto ergo fuerit intensior habitus, tanto operationes inde procedentes delectabiliores esse necesse est.

Dicitur tamen aliquis esse malus, secundum quòd delectatur in opere malo, vel bonus qui delectatur in opere bono, quia non est iustus, qui non gaudet operibus iustis; nec temperatus qui non gaudet his, quę ad temperantiam fiunt, vt patet, secundo Ethicorum: necesse est ergo, vt quanto aliquis plures operationes fecerit ex eodem habitu, tanto illæ delectabilio-

ctabiliores sint, & consequenter meliores, vel peiores. Ideo qui diuturnius aliquem habitum tenuerunt bonum, meliores operationes per illum eliciunt, quàm qui a pauco tempore.

Et sic de malis habitibus, dicendum quòd peiores sunt actus, quãdo plures fuerint, quia cum maiori delectatione, & ex habitu magis radicato, atque magis eligendo. Etiam quia actus mali quanto magis frequentantur, tanto magis tollunt de habilitate liberi arbitrij ad gratiæ susceptionem: & quanto magis anima nostra a gratia deseritur, tanto peiores sunt principia, & operationes, quia tunc actio principiatur ex intellectu, & voluntate magis deficientibus.

An pœnę quas Deus hic cõminatur darẽ tur p peccatis q iterabant, vel pro peccatis quę semel fiebãt.

Et sicut dicebatur de contumacia, q̃ est in peccatis illis quorum actus manet, & frequentatur: quia ibi cũ sint distincta peccata, debẽt addi distinctæ punitiones, ita intelligendum est, quòd quando quis punitur aliquo actu, cuius nunquam est frequentatio: sed postquam semel fuerit exercitus transit, & tamen adhuc pro isto postquam datę fuerint punitiones perfectæ, adduntur alię, si ille qui peccauit maneat contumax, scilicet nõ satisfaciendo Ecclesiæ, vel alteri, cui aliqua offensa, vel malum illatum est ex peccato eius. Sic patet de execratione quę promulgatur ab Ecclesia, quia interdum datur pro actu qui non frequentatur, & manente aliquo in contumacia adhuc superadditur alia execratio. Sic igitur faciebat Deus Iudęis, quia cum ipsi primo peccabant corrigebat eos simplicibus pęnis: si autem puniti non desisterẽt, superaddebat alias maiores pœnas, quia istud peccatum secundum erat maius, scilicet peccatum cum contumacia: & de isto dicitur, quòd Deus addebat septuplum, idest faciebat pœnas sequentes maiores quàm priores. & hoc vsque in septuplum, i. vsquequo ęquarentur peccato. & si secũdo erant contumaces, addebat pœnas septuplum modo supra dicto. & sic de omnibus contumacijs, quousque Deus deleret ipsos contumaces Iudæos.

Et hunc modum habuit Deus in puniẽdo Iudęos: quoniam primo pro peccato immittebat eis famem, ita quòd aliquando comederent carnes filiorum suorum, vt patet quarto Regum, 6. ca. immittebat etiam bella hostilia post hoc, vt patet ex toto processu libri tertij, & quarti Regum, & cum per hoc non corrigerentur, ponebat eos sub potestate gentium, vt premerent eos ad tempus tributis, & alijs seruitutibus, vt patet in eisdem libris Regum. & maximè in libro Iudicum. ad vltimum autem cum plaga decem tribuum esset insanabilis, dedit eas Deus in potestatem gentiũ, & æternam captiuitatem in terra Medorum, vt patet quarto Regum, 17.

De tribu autem Iuda idem factum est; quoniã primo punita est in fame, & peste, & alijs malis bellorum hostilium, vt patet ex processu tertij, & quarti Regũ, cum vero per hæc emendati non sunt, tradidit illos Deus ĩ manu regis Babylonis per septuaginta annos; qui trãstulit eos de terra sua in terram Caldæorum, vt patet quarto Regum, capitulo vltimo. & secundo Paralipomen. capit. vltimo. reductis autem Iudæis de captiuitate, cum adhuc iniquitates eorum durarent, & consummarentur in morte Saluatoris, vt patet Danielis 9. capit. tradidit illos Deus in captiuitatem æternam sub potestate Romanorum. In quo significatur benignitas Dei, qui non infligebat simul omnes pœnas ad modum hominis irati, qui pro primo peccato extremam infert pœnalitatem, sed expectat nos, vt perducat ad tempus miserendi. iuxta illud Esaiæ, trigesimo capitulo. ideo expectat nos Deus, vt misereatur nostri.

Alij autem intelligunt aliter istam literam, scilicet, quòd Deus puniet Iudæos septuplum propter peccata sua, quando sunt cõtumaces, idest dabit eis septem pœnas. & hoc dicunt; quia in litera continentur multæ pœnæ.

Sed non potest stare, quoniam solum ponũtur hic sex pęnæ, vt patet enumeranti; & infra cum iterum dicatur, quòd Deus puniet Iudæos vsque in septuplum; solum ponuntur quatuor pęnæ: ideo non potest stare iste sensus, sed ille qui supra positus est.

Propter peccata vestra. Idest propter peccata iterata. Nam quando Iudæi primo peccabant; non dicebat Deus, quòd puniret illos vsque in septuplum; sed solum quando iterabant peccata sua nolentes corrigi per pœnas primo inflictas. Vel intelligitur propter peccata vestra, idest propter peccatum, & contumaciam. nam quamquam Iudæi vnicum peccatum facerent, quia tamen in illo contumaces erant, superaddebatur ibi contumacia ad peccatum, & sic erant duo peccata.

Et conteram superbiam duritiæ vestræ. Idest ego, quando inflixero vobis pœnas, conteram duritiem vestrã, & superbiam. dicitur hoc, quoniam Iudæi erant duri corde, ad hoc quòd obedirent Deo, & superbi, ideo nolebant subijci mandatis eius, sed repugnabant omnibus quæ iubebantur. vnde Moyses dicit, duræ ceruicis populus es: a die qua nosse te cępi, & iterum. semper contra dominum contendisti ex eo die, quo egressus es de Aegypto vsque ad locum istum, vt patet Deuteronomij, nono capitulo. ideo Deus comminabatur Iudæis, quòd ipse frangeret superbiam eorum, scilicet, quòd tot ei pęnas inferret, vt cogeret eos ad redeundum ad ipsum, & frangerent superbiam suam. Et sic erat, quando Deus tradebat Iudęos in manu hostium: quoniam cum premerentur valde, clamabant ad dominum, & conuertebantur ad ipsum: sed cum exaudisset Deus eos; rursus ad peccata conuertebantur propter duritiem ceruicis suæ: ideo quando Moyses exhortabatur Iudæos, ne repugnarent mandatis Dei, dixit illis: & ceruicem vestram durissimam amplius ne induretis, vt patet Deuteronomij, decimo capit. hanc autem duritiem dicit Deus se fracturum, non quidem tanquam eos bonos efficiat, sed propter magnitudinem pœnarum eos redire coget.

Daboque cœlum vobis desuper, sicut ferrum, & terram æneam. Hic ponitur alia maledictio, & est circa sterilitatem, scilicet, quòd Deus daret Iudæis tantam sterilitatem, vt nihil habere possent de terræ nascentibus. Et hoc significat inquantum dicit, quòd dabit cęlum ferreum, & terram ęneam: est enim ista metaphora: quoniam abundantia frugum, & omnium terræ nascentium ex duobus gignitur, scilicet ex operatione corporum cœlestium, & ex dispositione terræ suscipientis: quãdo autem alterum istorum indispositum est, vel vtrunque, terra non potest proferre germen, & indispositio vtriusque significatur hic per cœlum ferreum, & terram æneam: quoniam corpora cœlestia sunt causa omnium istorum quæ hic nascuntur, quia iuxta Aristotelem, secundo de Generatione, & corruptione, cœlum est causa omnium quæ gignuntur, scilicet, per accessum, & recessum Solis in circulo obliquo fiunt generationes, & corruptiones in terra, & ideo si cœlum influit in ista inferiora, possunt gigni, si autem non influat, non gignentur.

Cœlestia corpa sunt causa hic nascẽtiũ secũdũ dispositionẽ terræ.

Influxus autem corporis cœlestis designatur per apertionem, & cessatio ab influendo significatur per clausionem: sic patet Deuteronomij, vigesimo octauo cap. quando Deus benedicit Iudeis promittens eis abundantiam temporalium terrę nascẽtium dicit. aperiet dominus thesaurum suum optimum cœlum, vt tribuat pluuiam terræ tuæ tẽporę suo. Clausio autem

cœli significat cessationem ab influendo, scilicet, quãdo non emittit aliquas pluuias; & tunc nihil potest gigni, & dicitur esse cœlum clausum: sic habetur Iacobi cap. 5. & tertio Regum, decimoseptimo capit. ista autem clausio significatur per cœlum ferreum, scilicet ad hoc, quòd ne permittatur aliqua influentia cęli deriuari in ista inferiora, habebit fortè retinaculum sicut ferrum. vel dicitur cęlum ferreum propter duritiem, quoniam influentia cęli super terram ad germinãdũ est per pluuiam, & ipsa est humida, & tenera: & huic opponitur durities ferri. & ideo dicitur cœlum ferreum, idest nullo modo emittens pluuias teneras ad germinandum.

Cęlum ferreũ quõ.

Dicitur etiam terra ænea ad significãdum indispositionem terræ suscipientis influentiam. Nam licet cęlum influat in terram; si tamen terra non sit disposita, nec per hoc disponatur, non proderit actio cœli, quoniam iuxta Aristotel. secundo de Anima, actus actiuorum sunt in patiente disposito: ideo licet agens agat, si tamen patiens non est dispositum, vt obediat agenti, nullus sequetur effectus. Indispositio autem terræ significatur per hoc, quod vocatur ænea: quia id quod æneum est, valde durum est: dura autem non faciliter patiuntur; sed ea quæ tenera sunt, iuxta Aristotel. in Prędicamento qualitatis: maximè autem quando actio fit per instrumentum, quod est molle; quoniam tunc oportet patiens esse molliter se habens, alioquin non fiet aliquis effectus. Sic autem est cum corpora cœlestia agant in terram ad germinandum per rores; & pluuias, & ista sint tenera: oportet terram esse aliqualiter teneram: nam in res valde duras ista nihil efficiunt, sicut super lapides, & metalla: ideo ponitur terra ænea ad signandam magnam duritiem, secundum quam non possit fieri aliqua influẽtia propter indispositionem terræ non potentis immutari ab illa.

Terra ęnea quomodo

Et potest hic accipi cœlum dupliciter. Vno modo pro corporibus cœlestibus: quia ipsa sunt primariæ per motum suum, & lucem, causæ omnium quæ corrumpuntur, & gignuntur secundum naturam, & ipsa gignunt pluuias, & siccitates, & alias dispositiones tẽporales.

Cęlum dupliciter accipitur.

Alio modo accipitur cœlum pro aere secundum modum loquendi scripturæ, vt patet Psalmo 8. cum dicitur. volucres cœli, & pisces maris: ibi enim cęlum aerem vocauit; quoniam aues non mouentur per cęlum; sed per primam partem aeris coniuncti terrę. Et isto modo etiam potest hic intelligi, quòd Deus dabit cœlum ferreum, idest desiccabit istum aerem, sicut ferrum: ita vt non sit in eo aliqua humiditas ad distillandum super terram: nam pluuiæ, & rores, & aliæ impressiones metheoricę in aere gignuntur, vt patet per Aristotelem, in libris Metheorum. ideo si aer efficiatur siccus, non fiet aliqua influentia. Eodem modo si terra efficiatur dura valde, quasi ænea, quamquã cęlum influat, non recipietur in ea influentia, & sic nihil poterit germinare.

Consumetur incassum labor vester. Hoc sequitur ex superioribus: dicebatur enim, quòd terra esset ænea, & cęlum ferreum: si autem ista sic fierent, labor Iudęorum esset inutilis; quoniam terra nihil proferret, & sic tantum valeret Iudęis agros non colere.

Non proferet terra germen. Cum enim corpora cœlestia nihil in terram influent, & ipsa nihil recipere possit, non proferet aliquod germen, cum ad hoc requiratur humiditas nutrimentalis. Et accipitur hic germen solum pro terrę nascẽtibus, quę sunt fruges, & legumina, & similes herbę, & non pro arboribus; quoniam de eis immediatè dicetur. Et sic vocantur hic germina ea, quę quolibet anno totaliter nascũtur

F de terra sicut segetes: arbores autem, quia non quolibet anno producuntur; sed productæ sunt, nõ vocantur germina.

Nec arbores poma præbebunt. Idest, sicut terra non germinat, ita etiam non poterũt arbores proferre poma: quoniam ex eadem causa nutrimentali fiunt poma, & germina, & ex humore aquę commixto terrę. cum ergo terra non germinat, nec arbores.

Si ambulaueritis ex aduerso mihi. Hic superadduntur alię pęnę: & ponitur tertia comminatio, scilicet populi paucitas. & est cõtra benedictionem suprapositam obseruatoribus legis, scilicet, respiciam vos, & crescere faciam. & additur hic ista punitio tertia, quia fortè aliquando Iudei non obedirent Deo bis puniti. Deus

G autem qui longanimis est expectans nos, vt conuertamur, non statim delebat Iudęos, sed expectabat dans tertiam punitionem, vt corrigerentur, & dicitur.

Si ambulaueritis ex aduerso mihi. Dicuntur Iudęi ambulare ex aduerso Dei, quandocunque nolunt obedire mandatis eius, & sunt velut hostes eius. ex hoc enim, quòd recusant Deo obedire, aduersarij eius sunt, quia tollunt ei bonum debitum, scilicet obedientiam.

Nec volueritis audire me. Idest si non volueritis obedire mihi. Non assumitur enim hic audire solum pro audire (nam in hoc, nec meritum, nec demeritum est) sed dicitur audire, idest obedire, & hoc signat hic, quod superiora. Vel possunt intelligi hic istę duę clausulę, vt significẽt diuersa: nam sicut supra dictum est,

H aliqui repugnant mandatis Dei nolentes illa vllo modo recipere, nec complere: alij autem repugnant non quidem non recipientes pręcepta, sed postquam receperint non complentes. primi peiores sunt, & dicuntur ambulare Deo ex aduerso, tanquam hostes eius; secundi dicuntur solum non obedire, & pertinet ad eos ista regula.

Addam plagas vestras vsque in septuplum. Idest, non solum dabo vobis punitiones supra inflictas, quia per eas non corrigimini: nec etiam desistam vos punire, tanquam nihil vltra facere potens, sed addam plagas vestras, idest adiungam super pęnalitates, quas habetis, alias: & dicitur vsque in septuplum, idest vsque ad perfectam pœnalitatem, ita vt tantum patiamini, quan-

I tum contumacia vestra meretur. Septenarius enim pęnarum non designat hic certum numerum pœnarum, sed perfectionem pęnalitatis: quoniam completus numerus est.

Propter peccata vestra. Idest hoc faciam, quia peccata peccatis superadditis: nam pręter peccata vestra antiqua, adhuc additis nouas contumacias peccata vetera frequentando.

Emittamque in vos bestias agri. Vocantur hic bestię agri serpentes quæ omnia veneno corrumpunt, vel ferę quę omnia morsu laniant. & sępe Deus Iudęis promittebat istam pœnalitatem; quoniam facillimum erat in terra Iudęorum hoc fieri, cum ibi multę bestię essent. quando tamen Iudęi erant colentes Deum, retinebat Deus feras ne nocerent eis. Cum vero con-

K uerterentur ad malum, emittebat in illos bestias concitando eas, vt in eos sęuirent. sic patet Deuteronom. trigesimosecundo capit. scilicet consumentur fame, & deuorabunt eos aues morsu amarissimo: dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium. Et istam pœnam aliquando Deus inflixit in terra Iudęorum, sicut patet quarto Regum, capitu. 2. quando Heliseus ascendebat in Bethel, & pueri obuiam ei exeuntes illudebant illi dicentes: ascende calue; ascende calue. qui & maledixit eis in nomine Domini; egressique sunt duo vrsi de saltu, & lacerauerunt ex eis quadragintaduos pueros. Iterum autem inflicta fuit ista pœna cuidam

Prophe-

Prophetę, qui cum iuisset in Samariam iussu Dei, & prohibitus ne ibi comederet panem deceptus fuit ab alio Propheta, & comedit: cui in itinere egressus est obuiam leo, & occidit illum, vt habetur tertio Regū, 13. capitu. promptum enim erat istam pœnam infligi in terra Iudeorum, quia ibi multę ferę erant. *Quæ consumant uos.* Idest bestiæ agri venient in ciuitates, & lacerabunt omnes quos inuenerint, ita vt redigant terram in solitudinem. & si Iudæi multū peccarent, hoc fieret vniuersaliter in illis, sic patet de Samaritanis. Nam cū rex Assyriorum transduxisset Israelitas in terram Iudæorum, & collocauisset in ciuitatibus Samariæ habitatores Assyriorum; quoniam non obseruabant legitima Dei, misit Deus super illos Leones, & moriebantur eorum laniatu. & tunc missus est vnus de sacerdotibus Iudeorum, vt erudiret illos in custodia cæremoniarum Dei, & sic cessauit plaga Leonum: vt habetur 4. Regum 17. cap. *Et pecora uestra.* Adhuc facilius erat hoc, nam animalia fera magis inuadūt pecora quàm hominem: & hoc quia magis timent hominem quā cætera animalia, cum Deus fecerit hominem terribilem omnibus bestijs agri, sicut patet Gen. 9. cap. cum dicitur. crescite & multiplicamini, & implete terrā, & tremor vester ac terror sit super cuncta animalia terrę, & super omnes volucres cęli, cū vniuersis quæ mouentur in terra. Item quia pecora se defendere nō possunt, vt homines: etiam quia pecora vagātur in agris, & facillimum est ibi animalibus feris ea deuorare. & hoc modo inferebant feræ famem Iudeis delendo pecora eorum. *Et ad paucitatem cuncta redigant.* Idest feræ venientes ad terram habitationis redigent omnia viuentia ad paucitatem, siue pecora, siue homines, cum illa deuorent & dilanient. *Et desertæ fiant viæ uestræ.* Idest nemo ambulabit per viam, cum ista animalia in terram venerint, propter timorem eorum, & consequenter viæ desertę erunt nemine audēte per eas ambulare. *Quod si nec sic volueritis.* Hic superadduntur alię pœnæ propter peccata Iudæorum, si permanerent in contumacia. *Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam.* Idest si castigati pœnis superioribus, nolueritis adhuc obedire mihi. & hoc est recipere disciplinam: significat enim duo. Vno modo disciplina dicitur, doctrina eorum quæ agenda sunt: alio modo dicitur castigatio a malis. Hic accipitur secundo modo, s. quòd Iudæi nolebant corrigi a malis suis quamquam punirentur. *Si ambulaueritis ex aduerso mihi.* Idest si semper fueritis rebelles mandatis meis. dicuntur homines ambulare contra Deum, quando agunt voluntate repugnandi ei tanquam hosti. & sic erat de Iudeis; quando toties puniti nolebant redire ad rectitudinem. *Ego quoque contra vos aduersus incedam.* Idest, quia vos estis contra me, ego ero contra vos, & hoc inferendo pœnas. *Et percutiam uos septies.* Intelligēdum est, sicut supra dicebatur, scilicet, quod punitio septenaria significat perfectam punitionem. & quia quotidie Deus Iudæos peccantes puniebat sufficienter pro peccatis suis, dicebatur punire eos septies, & intelliguntur istæ pœnæ etiam cum superioribus: nam propter istas nō cessabant supra posita, sed fiebat augmentum, sicut quotidie scelera Iudæorum augebātur. *Propter peccata uestra.* Idest istę punitiones erunt propter peccata vestra sæpius frequentata, & propter contumacias. *Inducamque super uos gladium.* Dicebatur Deus inducere gladium, quando inducebat hostes. nam cum Iudęi derelinquerent pactū Dei, frequenter Deus mittebat hostes in illos ad delēdum eos, & percutiebat eos gladio. Deus autem mittere dicitur, quoniam hostes non venirēt, nisi ipse incitaret eos ad veniendum. & sic dicitur vocare eos, vel sibilare ad eos, vt veniant, vel ponere vexillum, vt patet Esa. capit. 5. de vocatione regis Nabuchodono-

Notādum de pęna septenaria.

A sor, cum dicitur. & eleuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eū de finibus terræ, & ecce festinus velociter veniet. & sicut Deus mittebat istos hostes super Iudæos, ita vtebatur eis tanquam instrumento ad percutiendos Iudæos, vt patet Esa. 10. capit. vbi agitur de rege Assyriorum, quem misit Deus ad puniendum Iudæos. ve Assur virga furoris mei, & baculus ipse: in manu eorum indignatio mea; ad gentem fallacem mittam eum, & contra populū furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam.

Vltorem fœderis mei. Ego mittam gladiū ad vlciscendum fędus meum. Iudæi enim fregerant fœdus Dei; quia ipse pepigerat cum illis, vt custodirent legem eius, & ipse esset Deus eorum, vt patet Exod. 19. & 24.

B capitu. nunc autem non obseruabant; & sic offendebatur Deus. ad vindictam autem huius fœderis fracti mittebat Deus gladium super Iudæos.

Cumque confugeritis in urbes. Hic ponitur responsio ad id quod poterant Iudæi dicere, scilicet, quòd quamquam venirent hostes, tamen nō noceret eis gladius hostilis, quoniam confugerēt in ciuitates fortissimas, & ibi defenderentur. respondet ad hoc Deus, dicens.

Mittam pestilentiam in medio uestri. Idest, quamquam fugiatis in vrbes nihil proderit: quoniam ibi morientur ex eo, quòd mittam pestilentiam.

In medio uestri. Idest inter vos, & quando Deus mittebat specialiter pestem in pęnam alicuius peccati, pestis illa erat grauis, sicut quando pro peccato Dauid

C numerantis populum Israel, in tribus diebus mortui sunt septuaginta mille viri, vt patet secundo Regum, capit. 24. & etiam hoc modo Iudęi traderentur in manus hostium; quoniam non esset aliquis, qui posset defendere ciuitatem omnibus consumptis tabe pestifera.

Et trademini in hostium manibus, postquam confregero baculum panis vestri. Idest, quomodocunque confugiatis ad vrbes, nō poteritis euadere manus hostiles, quia ego dabo in vobis famem validam, & sic cogemini exire ad hostes, vt magis viuatis in seruitute eorum, quàm famę simul pereatis. & ista est causa quare Israelitæ traditi sunt in manus Caldæorum; quoniam destructa fuit Ierusalem. nam inualuit fames in ciuitate, nec erat panis populo terræ, & tunc traditi sunt Iudei

D in manu Caldæorum, vt patet quarto Regum, vigesimoquinto capit.

Dicitur hic Deus confringere baculum panis, idest tollere abundantiam panis. Et vocatur panis baculus, quia sicut homines baculo innituntur; ita vita nostra pane innititur: sine cibo enim animal non viuit, & cū omnes cibi ad conseruationem animalis pertineant; maximè tamen panis: ideo vocatur baculus, vel firmamentum: sic patet Psalmo 103. cum dicitur. & panis cor hominis confirmat.

Quid sit cōfringere baculū panis.

Aliqui intelligunt confractionem baculi panis pro sterilitate terrę, scilicet, quòd Deus faceret, vt Iudęi non haberent aliquid in terræ nascentibus. sed nō est iste sensus, quod patet, quia hic agitur de Iudeis, iam

E clausis in ciuitatibus suis obsessis ab hostibus, & tunc nihil attinet ad eos de sterilitate, vel fertilitate terræ: quoniam quicquid in terra nascitur, quod extra ciuitatem est hostes comedēt. siue ergo aliquid nascatur, siue nihil, ad Iudæos obsessos nihil attinebat. sed dicitur frangi baculus panis, quando Iudæis obsessis incipiebat deficere cibus in ciuitate. nam dum panis esset, poterant se defendere: cum vero panis deficeret, dicebatur esse confractus baculus panis: & hoc significatur; quia infra dicitur, de mulieribus decem coquentibus panes, & reducentibus ad pondus in clibano vno. Et quando dicitur hic de baculo panis, intelligitur de omnibus, quæ erāt ad cibum, principaliter

liter tamen de pane, quoniam etiam cęteris deficientibus si panis non desit, sustentatio aliqua esse potest, alioquin autem nulla.

Ita vt decem mulieres in vno clibano coquant panes. In hoc significatur maximus defectus panis, scilicet, quòd decem mulieres possent coquere simul panes suos in vno clibano, satis enim modicum de panibus cuilibet mulieri proueniret, quando decem mulierũ panes simul in clibano vno capiuntur. *Et reddant eos ad pondus.* In hoc etiam apparet magnus defectus panis, scilicet, quòd postquam mulieres coquerẽt panes suos, reducerent eos ad pondus, idest distribuerent familis suis per pondera, ita vt non comederet quilibet quantũ vellet, sed certum quid, & ponebatur pondus ne quibusdã plus quam alijs proueniret, & ita magna diligentia in distributione panis significabat magnam inopiam: nam in tẽpore aliqualis vbertatis non distribuitur panis familijs per pondera; sed cuilibet datur quãtum vult, cum vero cuique datur in mensura, angustia magna est. Sed adhuc Rabbi Salomon aliter dicit esse intelligendum istud de ponderibus panum, scilicet, quòd decem mulieres faciebant paucos panes, quos ponebant in vno clibano, & isti fortè erãt in vna pasta; cum vero cocti essent mulieres inter se diuidebant, & ad hoc, quòd illis prouenirent æqualia, reducebãt ad pondus illas pastas paruulas panis, & sic nihil proueniret alicui maius de quantitate quàm alteri; quia pondus omnia determinat. *Comedetis, & non saturabimini.* Ista etiam maledictio est, & potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd comederent, & non saturarentur, idest, quòd quamuis comederent non possent saturari, & hoc propter paucitatem ciborum. Alio modo potest intelligi, quòd comederent, & nõ saturarentur, idest, quòd Deus mitteret in eos speciale desiderium comedendi; ita quòd quamquam multa comederent, nunquam saturarentur. Et ista grauis pęna est, cui non possit adhiberi remedium, & aliquando Deus mittebat istas duas simul, scilicet magnam inopiam ciborum, & desiderium magnum comedẽdi, & hoc significatur Deuteronom. 28. cum dicitur, mittet dominus super te famem, & esuriem, idest defectum ciborum, & desiderium comedendi. *Sinautem nec per hæc audieritis me.* Deus enim semper addit pęnas peccantibus, & semper illæ quæ adduntur, sunt grauiores; quia peccata posteriora semper grauiora, sicut supra declaratum est, & non simul delet, quoniã miseretur; & expectat cõuersionis tempus; & interim pęnis affligit, vt conuertamur.

Duplex litterę expositio.

Et sic multoties repetit hic Deus Iudęis, quòd infliget pęnas nisi cõuertãtur, & hoc potest poni ad duo. Primum est ad significandum Dei misericordiam in puniendo; quoniam quamquam contra illum peccauerimus non immediatè delet peccãtes; sed expectat, vt conuertamur, nos pęnis affligens. Secundum ad quod ponitur est, vt Iudæi intelligerent Deum non fatigari in inflictione pęnarum. Nam quidam possent intelligere, quòd cum isti peccarent, & Deus illis pęnas primas infligeret; nõ haberet quid vltra faceret super eos; & tunc sublatis illis pęnis libere peccare possent. hic autem significatur, quòd quandocũque culpę adderentur, pęnę quoque addendę erant. Et comminatur hic Deus Iudæis diminutionem, quæ induceretur ab ipsis: nam supra dicebat videlicet de diminutione Iudæorum, per gladium hostilem ĩducta, & per famem, hic agitur de diminutione Iudęorum, quam ipsimet causarent in seipsis, scilicet quandoquidem alios comederent, & hoc erat, vt Iudęi comederent filios suos. *Sinautem nec per hæc audieritis me.* Idest si nõ obedieritis mihi etiam per istas pœnas supra positas, ego addam alias.

F *Sed ambulaueritis contra me.* Scilicet semper repugnãdo pręceptis meis, & potissime intelligitur hoc de idolatria. Nam quamquam cętera peccata contra Deum sint, nullum tamen est ita directè, sicut istud, sicut declaratum fuit Exodi 24. cap. Nam in alijs peccatis iniũria videtur esse in proximum directè; in idolatria aũt est directè iniuria ad Deum, velut siquis faceret alterum regem, aut nominaret, vel tãquam regi obediret prӕterquam ei qui rex est: manifestam, & maximam offensionẽ inferebat regi, ita per idolatriam fit alius Deus, aut vocatur Deus, vel colitur tanquã Deus præter illum qui Deus est, ideo directa offensio illius est: & ablatio honoris sui: ideo qui talia faciunt dicuntur ambulare contra Deum. *Et ego incedam aduersum vos*

Peccatum nullum est directius cõtra Deũ idolatria.

G *in furore contrario.* Scilicet, quòd furor meus, idest ira erit contrarius vobis. nam sicut vos ambulatis contra me ad peccandum: ita ego ambulabo cõtra vos ad puniendum. & accipitur hic furor large, sicut in alijs locis sacrę Scripturę habetur. In Deo namque furor nõ est, sed propter eos quos punit, furorem habere videtur.

Et corripiam vos septem plagis. Idest puniam vos inferendo plagas septem. Dicuntur plagę septem plagę perfectę, sicut supra expositum est. nã non possunt accipi hic septem plagę pro septem plagis: quia supra aliquando ponebantur septem plagę: & tamen erant tres, vel quatuor, hic etiam dicitur de septem plagis, & tamen si computentur omnes quæ sequentur, plu-

H res sunt quàm decem. *Propter peccata vestra.* Idest propter ipsa peccata principalia frequentata, & augmentata, & propter contumacias quotidianas, quæ maiorẽ faciunt grauitatem peccatorum. *Ita vt comedatis carnes filiorum, & filiarum vestrarum.* Idest ego deducam vos ad calamitatem tantam: ita vt compellamini comedere carnes filiorum, & filiarum vestrarum, & ista erat de maximis pęnis.

Comedere carnes filiorum est de maximis pęnis, & horribile, & contra naturam.

Primo, quia est contra naturalem honorem: nam homo naturaliter horret comedere carnes humanas, & computatur inter vitia bestialia huiusmodi carnes comedere: ita quòd qui peccat in hoc vitio, non peccat in humanis peccatis, sed in peccatis bestiarum, vt declarat Aristoteles, septimo Ethicorum: vbi po-

I nit bestialitatem in cibis, & coitibus, & timore, & imprudentia, in quolibet istorum assignãs modos de bestialibus. secundum cibos ponit illos qui dissecãt pręgnantes ad comedendum fœtus earũ; ponitur etiam ille qui comedit hepar conserui sui, & qui comedunt vngues suos, & quicunque vorant carnes humanas.

Maxima autem est hic pœna, quia non solum aliquis vorat carnes humanas, sed etiam vorat carnes suas: nam filij sunt partes decisæ de substantia parentum, & aliquando fuerunt in parentibus; cum ergo aliquis comedit carnes filiorum suorum, vorat particulas carnis suę. iuxta Aristotel. 8. Ethicorum, & ista etiam ab antiquis quibusdam in maximam pœnam data est, sicut patet de Atreo, & Thieste fratribus: nã quia Thiestes cognouit carnaliter vxorem fratris sui

K Atrei, & suscepisset ex ea filios: Atreus volens hanc vlcisci iniuriam, non occidit Thiestem: quia intellexit istam paruam pęnam, sed dedit ei sanguinem filiorum suorum bibendum, & carnes eorum comedendas, hoc autem ignorante Thieste: nam si cognouisset, prius subiret omnia genera mortis, quàm filiorum suorum carnes comederet. de hoc Seneca in tragedia secunda, cuius titulus est Thiestes. In Iudæis autem maior pœna esset: quoniam comederent carnes filiorum suorum scientes. Amplius autem adhuc maxima grauitas huius facti erat, quia Iudęi ad hoc, quòd comederent filios suos; oportet, vt primo eos occiderẽt, & in hoc erat maximus dolor: nã cum

videa-

videamus parētes sæpissimè pro filijs indubitate morti se exponere; multo magis sustinebunt tranquillam mortem, vt non occidant eos: maxima ergo esset calamitas, quando pater filium occideret. Sed hoc Deus cōminatur illis, quòd in vrbibus suis comederent carnes filiorum suorū obsessi ab hostibus, vt patet Deut. 28. capit. scilicet obsideberis intra portas tuas in omni terra, quam dabit tibi Dominus Deus tuus; & comedes fructum vteri tui, & carnes filiorum, & filiarū tuarum, in angustia & vastitate, qua opprimet te hostis tuus.

Et non solum Iudæi comedebant carnes filiorum suorum; sed etiam vir & vxor contendebant, quis comederet carnes filij, & sic patet Deuteronom. 28. cap. cum dicitur: homo delicatus, & luxuriosus valde inuidebit fratri suo, & vxori, quæ cubat in sinu suo, ne det eis de carnibus filiorum suorum, quas comedet, eo quod nihil habeat aliud in obsidione, & penuria, qua vastauerint te inimici tui intra portas tuas.

Et non solum Iudæi comedent carnes filiorum & filiarum; sed etiam comedent immūditias sanguinis mēstrualis, qui egreditur cum fœtu concretus ex vtero, & propter inopiam magnam mater absconderet ad comedendum istum sanguinem, mox vt puer egrederetur ex vtero, vt nullus esset particeps in comedendo: sic habetur Deuteronom. 28. ca. scilicet tenera mulier & delicata, quæ super terram egredi non valebat; nec pedis vestigium figere propter mollitiem, & teneritudinem nimiam; inuidebit viro suo, qui cubat in sinu eius super filij, & filiæ carnibus, & illuuie secundinarum quæ egrediuntur de medio fœminum eius, & super liberis qui eadem hora nati sunt: comedent. n. eos clam propter rerum omnium penuriam, & obsidionem, & vastitatem, qua opprimet te inimicus tuus intra portas tuas.

Hæc autem quę Deus comminabatur Iudęis de comestione filiorum suorum, leguntur aliquando accidisse apud Iudæos. & primo quando obsidebatur ciuitas Samaria a rege Syriæ: tunc enim duę mulieres comederunt filium vnius, prius inter se conuenientes, quod vna die comederēt filium vnius; & postea filium alterius, vt patet 4. Regum, cap. 6. Iterum legitur hoc accidisse, quando obsessa fuit Ierusalem a Romanis, & vastata. tunc enim vna mulier comedit filium suum, vt recitat Iosephus in libro de bello Iudaico. *Destruam excelsa vestra.* Hic comminatur Deus Iudęis aliam pœnam, s. abominationem eorum, & est quarta comminatio contra quartam commissionem, quæ supra habebatur. Dicebatur enim supra, quòd Deus poneret tabernaculum suum inter Iudæos, & quòd nō abominaretur illos anima eius. Hic autem dicitur, quòd abijciet eos, & destruet templa eorum. *Destruam excelsa vestra.* Idest destruam ego templa, in quibus colitis idola.

Excelsa in quibus Iudæi colebant Deum, aliquando erant ad colendum Deum verum, aliquando ad colendum idola. Et quare Deus destruxit templum Ierusalem, & etiam gentilium templa destruebat.

Quæst. XV.

EXCELSVM enim dicitur esse locus, vel tabernaculum, in quo Iudęi colebant Deum verū, vel idola: & vocatur excelsum, quia talia loca erant cōiter in montibus altis, & pp hoc erāt magis suspecta de idolatria. Aliquando autem in illis excelsis colebatur Deus verus: aliquando autem colebantur idola: & ideo dicitur de regibus Iuda, & Israel, quod non destruxerunt excelsa, idest loca in quibus colebantur idola. Aliquando autem vocantur loca in quibus colebatur Deus, & tamen erant separata a Sāctua-

A rio: & isto modo dicitur Gabaon esse vnum de excelsis, & Hebron. Ista tamen erant loca in quibus colebatur Deus verus; quoniam Dauid, & multi de Israelitis offerebant in Hebron. patet etiam hoc, quoniam Absalon petijt licentiam a Dauid, vt iret ad offerendum domino hostias in Hebron. vt patet 2. Reg. ca. 14. Etiā apparet, quod in istis excelsis colebatur Deus verus: nam Iosias rex, qui expurgauit omnem idolatriā, & abstulit excelsa; fecit quod sacerdotes excelsorum non accederent ad altare Domini; tamen comedebant de panibus azymis cum alijs sacerdotibus fratribus suis. vt patet 4. Reg. ca. 23. Si tamen illi sacerdotes excelsorum essent sacerdotes dęmonum, non fecisset Iosias, vt comederent panem cum alijs sacerdotibus domini; sed
B magis occideret eos, sicut occidebat sacerdotes idolorum. Sic patet in eodem cap. quia destruxit altaria Samariæ, & occidit sacerdotes idolorum. ergo aliqua excelsa erant, in quibus Deus colebatur. Hic tamen accipitur pro excelsis, in qbus demones colebantur, quod patet immediatè cum dicitur: & simulachra confringam; cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, quod non potest intelligi de templo Dei. nam quando Iudęi peccauerunt, & ducti sunt in Babylonem, Caldæi destruxerunt templum Domini incendentes illud, & auferentes omnia quæ ibi erāt in Babylonem, reliqua autem, quæ comburi non potuerunt, vastauerunt destruentes vsque ad terram. sic patet 4. Reg. ca. vltimo. *Et simulacra confringam.* Idest ego faciā cōfringi Deos, quos colueritis. Nam aliquando erant simulachra de
C auro, vel argento; & propter preciositatem eorū hostes confringebant ea in massas, & asportabant in terram suam, sicut patet de vitulis Samariæ, quos fecerat rex Israel, & posuit vnum in Bethel, & alterum in Dā. rex autem Assyriorum, postea veniēs confregit illos; & duxit in terram suam, vt patet Osee 10. c. Aliquādo autem erant idola lignea, vel lapidea, & tunc ipsi hostes confringebant illa in vituperium, vel frangebant corruentibus ædificijs quæ ipsi prosternebant, & ipsi reges confringebant Deos illos; sicut factū est de vasis quæ erant in templo Dñi: qm̄ transtulit Nabuchodonosor in Babylonem omnia ista, vt patet 4. Reg. ca. 24. & postea Nabuzardan princeps eius abstulit omnia vasa, & vtensilia ęnea, quę erant in Sanctuario Do
D mini. sic patet 4. Reg. ca. 25. *Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum.* Idest ego faciam, quod moriamini inter idola vestra: qn̄ enim veniebant hostes super Iudæos idolatras, vel super gentiles, confugiebant ad templa idolorum suorum, vt ibi in honorem Deorum defenderentur ab hostibus, sed iusto Dei iudicio, qui ī templis idolorum peccauerant, ibi moriebantur peccatorum suorum pœnam luentes. sic factū est de sacerdotibus Baal quos in fraudem vocauit Iehu rex Israel ad faciendū magnum sacrificium, & cum separasset eos ab oībus alijs, occidit illos in templo Baal, vt patet 4. Reg. c. 10. Sic etiam inter gentiles aliquando fiebat, vt victi confugerent ad templa Deorum, ibi tamē hostes sæpe occidebant illos, vt patet per Virgilium 2. Æneid. & Au
E gust. de ciuita. Dei. quia Priamus rex Troianorum sup altare Iouis a Pyrrho filio Achillis interfectus est: sic etiam fuit de alijs Troianis, qui confugiebant ad templa Deorum; & tamen extrahebantur inde, & occidebantur non seruata aliqua reuerentia Deorum. Et dicitur hic: cadetis inter ruinas Deorum vestrorum, idest vos cadetis gladio inter idola vestra, quæ cadunt: nam hostes prosternebant templa, & confringebant idola, & inter idola illa fracta & corruentia, Iudęi confugientes cadebant gladio hostili. vbi litera nostra dicit hic. *Et simulachra confringam.* In Hebræo habetur. *Solaria vestra confringam.* Solarium enim significat duo: vno modo dicitur solarium domus hyemalis disposita ad

Solarium duo significat.

ta ad recipiendum radios solis, vnde a sole solarium dicitur. & aliquando vocatur solarium domus patens radijs solis, quia tectum non habet, quam nos cutrale vocamus, & hoc modo non accipitur hic. Alio modo dicitur solarium imago aliqua facta soli, quoniam gẽtiles colebant solem tanquam præcipuum inter omnia astra cœli, & ei faciebant imagines, quoniam quidam faciebant ei currus, & quatuor equos, ad significandum quatuor tempora anni, quæ sol motu suo peragit, sicut lunę faciunt bigam, idest quadrigam habẽtem duos equos, propter duas eius proprietates, scilicet humiditatem, & frigiditatem, & isto modo Iudęi faciebant soli imagines, sicut gẽtes; & sic patet 4. Reg. cap. 23. vbi dicitur, quòd reges Iuda posuerunt equos solis in templo, & currus eius, istos combussit Iosias, & puluerem eorum proiecit in torrentem Cedron. hic autem accipitur large solarium, siue imago solis, pro omni idolo. *Et abominabitur vos anima mea.* Idest iam non curabo de vobis: sed abijciam tanquam aliquid fœtidum, & non prębebo vobis auxilium contra hostes; nec contra alia mala in angustijs vestris. *In tantum, vt vrbes vestras redigam in solitudinem.* Idest tantum abominabor vos, quòd faciam vrbes vestras esse solitudinẽ. Hoc ponitur hic quasi pro maxima pęna abominationis, & sic est, quoniam non poterant esse ciuitates Iudęorum tanquam solitudo, nisi omnes Iudæi morerentur; aut transferrentur in terram hostilem, quodcunque autẽ superiorum minus est quàm istud quia in hoc consummat pęnalitas. *Et deserta faciam sanctuaria uestra.* Idest etiam faciam, quòd nemo iam habitet in Sanctuarijs vestris. Vocantur hic Sãctuaria loca illa in quibus colebant Iudei idolatrę Deos suos, vel potest accipi hic Sãctuarium pro Sanctuario Dei: quoniã in pœnam idolatriæ, & aliorum peccatorum non solum diruebantur templa idolorum, sed etiam templum Dei relinquebatur desertum; ita quòd nullus maneret in eo, & ista magna pęna est. hoc luget Hieremias in libro Trenorum cap. 1. dicens. viæ Syon lugent: eo quòd non sit qui veniat ad solennitatem; omnes portæ eius destructę: sacerdotes eius gementes, virgines eius squalidę, & ipsa oppressa amaritudine. Et non solum hoc fiebat, sed etiam exigẽtibus demeritis Iudæorum destruebatur aliquando ipsum Sãctuarium; sicut factum est, quando Caldæi venerunt in Ierusalem, & duxerũt Iudęos in Babylonem; atque templum Dei destruxerunt ad terram proijcientes, vt patet 4. Reg. cap. vltimo, & hoc erat in pœnam Iudęorum; quoniam gloria eorum erat habere tale tẽplum, & aliquando delectabantur manentes in eo, iõ Deus ad plenam afflictionem illorum faciebat illud destrui. sic etiam factum est, quãdo Romani obsederunt, & ceperunt Ierusalem: templum enim pro maxima parte destruxerunt. Sic etiam fiebat inter gentes, vt quando vna gens pugnat contra alteram, faciebat Deus, vt destruerentur templa, in quibus illa gens delectabatur, & aliquãdo faciebat ibi habitare bestias sic patet de Babylonijs; quoniam quando pugnatum est contra Babylonem, mansit ibi solitudo, & habitauerunt bestiæ in templis Deorum. Sic patet Esa. 13. c. scilicet, & erit Babylon illa gloriosa in regnis: inclyta in superbia Caldęorum, sicut subuertit dominus Sodomam, & Gomorram, non habitabitur vsque in finem; nec ponet ibi tentoria arabs: nec pastores requiescent ibi, sed requiescent ibi bestiæ, & replebũtur domus eorum draconibus, & habitabũt ibi struthiones & pilosi saltabunt ibi, & respõdebunt ibi vlulæ in ędibus suis, & Syrenes in delubris voluptatis. sic autem in tẽplo Dei fieri poterat, cum per septuaginta annos relictum fuerit solitarium.

Quare gẽtiles attribuebãt soli quadrigã, & quatuor equos lunę bigã, & duos equos.

Quid hic Sãctuaria.

Nec recipiam ultram odorem suauissimum. Idest odor sa-

F crificiorum vestrorum iam non erit mihi suauis. In duobus enim recipiebat Deus odorem suauissimum: scilicet in sacrificijs, & in thymiamate, cremabantur enim quotidie sacrificia coram Domino in altari holocaustorum, & dicebatur Deus recipere in illis odorem suauissimum, sicut patet per totum istum librũ. Etiam quotidie super altare aureum, quod erat intra tabernaculum, offerebatur thymiama, sicut habetur Exodi 30. cap. & istud erat Domino delectabile. Nũc autem dicit, quòd nõ recipiet suauissimum odorem, idest, quòd quamquam Iudæi offerrent sacrificia, vel incensum: tamen non esset gratum Deo quicquid fieret: sed potius abominabitur Deus illud.

Duo suauissimum odorẽ dabant Deo.

G Causa huius est, quia sacrificia, & omnes cæremoniæ veteris testamenti non placebant Deo, nisi secundum obedientiam, & deuotionem offerentium: ipsa enim secundum se nullam habebant efficaciam. quãdo autem Deus infligebat Iudęis istas pœnas, erant in odio eius, quoniam erant contumaces, ideo dato, ꝙ offerrent sacrificia, illa nihil proderant. Et sic ponitur Esaię cap. 1. quãdo Deus voluit mittere Iudæos in Babylonem, dixit quod non reciperet sacrificia illorum cum ait, quid mihi multitudinem vestrarum victimarum? plenus sum, holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui, cum veniretis ante cõspectum meum, quis quęsiuit de manibus vestris, vt ambularetis in atrijs meis? ne offeratis vltra sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi: neomeniam: & Sabbatum:

Cur aliqñ sacrificia Deo non erãt grata.

H & festiuitates alias non feram. iniqui sũt cętus vestri: calẽdas, & festiuitates vestras odiuit anima mea, facta sunt mihi molesta, laboraui sustinens.

Et quando dicitur hic non recipiam vltra odorem suauissimum, non intelligitur, quòd Deus postquam semel abijceret Iudęos, nunquam reciperet sacrificia eorum, vel incensum, quoniam si Iudæi conuerterentur ad dominum dolentes in corde suo, Deus deduceret eos in terram suam, & ibi reciperet eorum cæremonias, sic patet infra cum dicitur, tunc orabunt pro impietatibus suis: & recordabor fęderis mei, quod pepigi cũ Iacob, & Isaac, & Abraham, terræ quoque memor ero. sic etiam patet Deuteronom. 30. cap. quãdo

I dicitur de Iudęis conuersis ad dominũ in corde suo, scilicet deducet te dominus Deus tuus de captiuitate tua, ac miserebitur tui, & rursum congregabit te de cunctis populis, in quos ante dispersit, si ad cardines cęli fueris dissipatus, inde te retrahet dominus Deus tuus, & assumet atque introducet in terram quã possęderunt patres tui.

Sed intelligitur, quòd quandiu Iudęi permanerent in ista contumacia, & non conuerterentur ad dominum, Deus non reciperet illorum odorem suauissimum: reciperet tamen quando totaliter conuersi essent in afflictione cordis sui. sic patet itra, scilicet ambulabo ego contra vos, & deducam in terram hostilem, donec erubescat incircuncisa mens eorum: tũc orabunt pro impietatibus suis, & recordabor fęderis mei. Simile habetur Deuteronom. 4. cap. vbi postquã

K positum fuit quomodo Deus abijceret Iudæos propter peccata, subiungitur quomodo eos audiret, si reuerterentur ad eum in corde suo, cum dicitur. cũque quæsieris ibi Dominum Deum tuum, inuenies eum, si tamen in toto corde quæsieris, & tota tribulatione animę tuæ, postquam te inuenerint mala quæ prędicta sunt tibi, non dimittet te, nec omnino delebit, nec obliuiscetur pacti, quod iurauit patribus tuis. *Disperdamque terram vestram.* Idest destruã. disperdere enim totaliter perdere est, vel in diuersa perdere, & sic erat de terra quæ in omnibus partibus suis destruebatur, & hoc erat quando omnes exclusi essent de illa ducti

in

in captiuitatem, vel mortui. nã terra nihil est sine habitatoribus. *Et stupebunt super eam inimici vestri*. In hoc significatur magnitudo desolationis terrę, quoniam omnes videntes terram illam admirarentur, & non solum illi qui essent aduenę, sed etiam qui habitarent in terra illa, sed etiam hostes. Et hoc satis est durum, nam illi qui hostiliter se habent ad alios, non satiãtur in eorum pœnis, & etiam si multas pęnalitates inflixerint, semper eis videtur, quòd pauca ĩtulerint. Magna ergo desolatio est, quando ipsi hostes qui illam intulerunt, admirantur de ea, putãtes se minora intulisse mala quam ea quę apparent. ex quo concludi daretur, quòd tanta pœna voluntate Dei inflicta est. De transeuntibus autem per terram Iudæorum desolatam, quòd admirarentur de ea, habetur Deuteronom. 29. cap. scilicet dicet sequens generatio, & filij, qui nascẽtur deinceps, & peregrini, qui de longe venerint, vidẽtes plagas terræ illius, quibus eam afflixit dominus sulphure, & solis ardore comburens; ita vt vltra non seratur, nec virens quippiam germinet; in exemplum subuersionis Sodomæ, & Gomorrę; Adamę, & Seboin, quas subuertit dominus in ira, & furore suo, & dicent omnes gentes, quare sic fecit dominus terræ huic, quę est hæc ira furoris eius immensa? & respondebunt, quia dereliquerunt pactum domini, quod pepigit cum patribus eorum. *Cum habitatores illius fuerint*. Idest hostes qui deleuerint terram vestram habitabunt in ea, & videntes desolationem factam mirabuntur. Sic factum fuit quando rex Assyriorum captiuauit decem tribus Israel trãsferens in terram Medorum, & ipsi Assyrij transierunt in terram Israel, vt habetur 4. Reg. cap. 17. Sic quoque factum est quãdo Romani expugnauerunt Hierosolymam; quoniam expulerunt inde Iudęos prohibentes, ne quis Iudæorum ibi vlterius habitaret. *Vos autem dispergam in gentes*. Aliquando Deus transferebat Iudæos in alias gẽtes; & tamen non erant dispersi per multas gentes; sicut quando ducti sunt in Babylonem. Quando tamen Romani Hierosolymam destruxerunt, Iudæos per totum orbem disperserunt, sicut hodie patet, quamquã apud multas gentes occisi fuerunt; apud alias autem ad Christum conuersi sunt. *Euaginabo post vos gladium*. Idest quando misero vos in captiuitatem, non eritis prorsus immunes ab omnibus alijs malis; sed etiã superueniet super vos gladius; quoniam multi eorum ĩ itinere occidebantur: alij autem cum essent in terra hostili, vt patet infra cum dicitur, & hostilis vos terra consumet, & peribitis inter gentes. Dicitur autem aliquis euaginare gladiũ, qñ percutere vult, & qa Deus significabat se velle punire Iudęos, cum ducerentur in captiuitatem, dicit quòd euaginabit gladium suũ, idest gladium hostilem, quia ipse mouet hostes ad ꝑcutiendum Iudæos. & dicitur, quòd euaginabit post eos ad significandum metaphoram eius qui fugit, & eius qui persequitur eũ gladio euaginato. Nam Deus aliquando ponitur in sacra Scriptura tanquam vir pugnator, & sicut dicitur pugnator respectu hostium; sic etiam respectu Iudęorum, quando ipsi incederent contra eum, sic patet Exodi cap. 15. scilicet dominus quasi vir pugnator. *Eritque terra vestra deserta*. Scilicet terra quę collidetur: quoniam nemo erit qui eam colere possit, nec in ea habitet. *Et ciuitates dirutæ*. Dicuntur ciuitates dirutæ, quando turres, & mænia, & omnia ædificia prosternũtur ad solum, & sic erat qñ Iudęi captiuabantur ab hostibus: nam hostes destruebant fortes munitiones, & magna ædificia in signum vindictę, & etiã ne aliquis postea repugnaret in illis. Sic factum est in Ierusalem quando fuit capta a Caldæis, nam destructus est murus ciuitatis; & templum totaliter, vnde postea, quando redierunt Iudæi de captiuitate, construxerunt iterum muros Ierusalem, vt patet in libro Neemiæ, & Aggei Prophetæ.

A

Sic etiam factum est, quando Ierusalem capta est a Romanis; quoniã penitus destructa est maiori adhuc destructione, quàm eam Caldęi destruxissent. Hoc significauit Christus in die ramispalmarum, quando introiuit in ciuitatem, vt patet Lucę 19. cap. scilicet, & vt appropinquauit vidẽs ciuitatem fleuit super illam dicens, quia si cognouisses, & tu, & quidem in hac die quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, quia venient dies in te; & circundabunt te inimici tui vallo, & coangustabũt te vndiq;: & ad terram prosternent, & filios tuos qui in te sunt: & non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quòd non cognoueris tempus visitationis tuæ. *Tunc placebunt terræ Sabbata sua*. Hic ponitur consequens ex superioribus pœnis, scilicet, quòd cum Iudæi in terram alienã ducerentur, & non maneret in terra qui coleret eam, requiesceret ab omnibus laboribus, & tunc diceretur facere Sabbatum, & placeret ei in Sabbatis suis, idest delectaretur in illis. hoc pertinet ad ea quæ dicta sunt pręcedenti cap. mandauit enim Deus, quòd Iudæi sex annis ararent, & meterent; in septimo autem nihil horum facerent, & tunc dicebat esse Sabbatum terræ, idest, quòd tunc terra quiescebat ab omnibus laboribus, scilicet, quòd non mouebatur per agriculturam: nec depauperabatur emittens vires suas germinãdo. vnde sicut erant aliæ festiuitates Sabbata hominum: ita ista festiuitas erat Sabbatum terræ. Idem etiam de Iubileo, vt patet præcedenti cap. Iudæi autem propter cupiditatem fructuum nõ faciebant ista Sabbata: sed in quolibet anno serebant, & metebant. Quia ergo Iudæis manẽtibus in terra, terra non quiescebat faciens Sabbatum: requiescebat postea Iudęis ductis in captiuitatem. sic dicitur infra, requiescet in Sabbatis solitudinis suæ: eo quòd nõ requieuerit in Sabbatis vestris, quando habitabatis in ea. Et dicitur terra delectari in Sabbatis, quasi quòd gauderet in illis, eo quòd omnibus temporibus, quibus Iudęi in terra manserant, quietem non habuit.

B

Roman destruxerunt Ierusalẽ maiori destructione, q̃ Caldæi.

Qũo terra dicebatur quiescere in sabbatis suis.

C

An Iudæi steterunt septuaginta annis in captiuitate, propter septuaginta Sabbata, quæ facere omiserunt. Et quare vocantur Sabbata solitudinis terræ.

Quæst. XVI.

D

VNDE dicit Rabbi Salomon, quòd captiuitas Babylonica septuaginta annis durauit: quia peccãtibus Iudęis tot anni requiei terrę, scilicet annorum remissionis, & Iubileorum in cultura fuerunt, & hoc videtur haberi secũdo Paralipom. cap. vltimo, cum dicitur. donec compleretur verbum ex ore Hieremię, vt celebraret terra sabbata sua: cunctis diebus desolationis egit sabbatum. & sic tot annos quietis videtur terra recuperasse, quot ꝑdiderat, quando Iudæi habitabant in illa, quoniam cõtra diuinum mandatum eam coluerunt. Nam captiuatis omnibus Iudęis, & ductis in Babylonẽ, soli agricolę relicti sunt in terra, & isti postea transierũt in Aegyptum occiso principe eorum Godolia, vt habetur quarto Regum, cap. vltimo. & sic mansit terra sine habitatore, & cultore.

E

Non tamen est intelligendum, secundum Rabbi Salomon. quòd propter hoc peccatum, s. quia Iudęi non obseruauerunt annos remissionis, & sabbata terræ, manserint septuaginta annis in Babylone: qa istud peccatum non fuit tantum, vt mereretur, quòd Iudęi tanto tempore essent captiui, potissime cum Prophetę exprimant multa alia peccata, propter quæ Iudæi ducti sunt in Babylonẽ, vt patet per processum Esaię,

a prin-

a principio cap. 1. vsque ad quintum, sed est sensus, q Iudæi fecerunt multa peccata, propter quæ mereban tur multo tempore manere in Babylone, & accidit, quòd esset illud tempus septuaginta annorum; quibus septuaginta annis errauerãt Iudæi ab obseruatione annorum Iubilei, & remissionis, non tamen est sensus, quòd pro septuaginta annis omissis ab obseruatione festiuitatum manerent septuaginta annis in captiuitate. Similis modus loquendi habetur Numeri 14. cap. quando Deus inflixit Iudæis pœnam, quòd non intrẽt in terram promissionis vsq; ad quadraginta annos propter peccatum exploratorum, & dicitur ibi. filij vestri erunt vagi in deserto annis 40. & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in deserto, iuxta numerũ quadraginta dierum, quibus considerastis terram, annus pro die imputabitur, & quadraginta annis, recipietis iniquitates vestras. ecce qualiter dicitur, quòd pro quolibet die, quo manserant exploratores in lustratione terræ promissionis, manerent vno anno Israelitæ in deserto. Sed manifestum est, quòd mansio exploratorum per quadraginta dies in terra promissionis nõ promerebatur hoc; quia nullum peccatum erat lustrare terram promissionis, vel manere ibi multis diebus, aut paucis, sed peccatũ, propter quod Israelitæ condemnati sunt, fuit murmuratio contra dominum, vt patet Numeri 14. cap. cum dicitur. vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine, vtinam pereamus, & nõ inducat nos dominus in terram istam, ne cadamus gladio, & vxores ac liberi nostri ducantur captiui, nonne melius est reuerti in Aegyptum? dixeruntque alter ad alterum, constituamus duces, & reuertamur in Aegyptum. Sed est sensus literæ illius, quòd Israelitæ murmurando tantum peccauerant contra dominum, vt mererentur manere quadraginta annis in deserto, & Deus condemnauit illos, vt manerent hoc tempore. Accidit autem, quòd exploratores, a quibus ortum fuerat istud peccatum, mansissent diebus quadraginta lustrãdo terram promissionis, & sic computatur ibi vna dies pro vno anno, vt videatur dari pęna pro peccato exploratorum; quia ab eis orta est ista murmuratio. Sic autem intelligẽdum est de hoc, quod dicitur hic de annis septuaginta, quibus manserunt Israelitæ in Babylone, & terra fecit tunc sabbata sua. non enim fuit ista captiuitas septuaginta annorũ pro septuaginta annis omissis ab obseruatione; sed ꝓpter alia peccata magna, quæ in libris Regum, & prophetarum exprimuntur. Accidit tamen, quòd terra manẽte solitaria facti fuerint septuaginta anni sabbatorum terræ; in quibus terra dicitur quieuisse: quia nõ quieuerat temporibus quibus mãserant Iudęi in illa. *Cunctis diebus solitudinis suæ*. Idest omnibus diebus quibus terra manserit solitaria sine cultore, & habitatore, ductis vobis in captiuitatem; faciet sabbata sua terra vestra. *Quando fueritis in terra hostili*, Idest quando translati fueritis ad alias gentes, & manseritis ibi: nam tunc nemo colebat terram. Quod verum est de captiuitate Babylonica, quia quibusdam Iudæis transductis in Babylonem, alijs vero trãseuntibus in Aegyptum, nemo mansit qui terram coleret, sed fuit tanquam desertum temporibus illis, non tamen fuit sic, quãdo Assyrij transtulerunt decem tribus Israel in terrã Medorum, non enim mansit tũc terra eorum sabbatum faciens, sed de Assyrijs multi venerunt ad habitandũ in terra illa, vt patet 4. Regum 17. cap. *Sabbatizabit, & requiescet in sabbatis solitudinis suæ*. Sabbatizare dicitur, idest sabbatum agere. annus autem septimus, & Iubileus erant sabbata terrę, vt patet precedenti cap. Dicebatur autem requiescere nunc in sabbatis illis habens annos remissionis, & Iubileos accumulatos, & nõ vo-

F cantur ista sabbata simpliciter, sed sabbata solitudinis
terrę, quia non quiescebat tunc terra eo, quòd quietu
ra esset, sed quia erat solitaria, & nemo eam colere po
terat. hoc quod dicitur hic sabbatizabit terra, & re-
quiescet in sabbatis idem est, quia sabbatum idem est
quod requies. Vel potest poni hic tãquam diuersum,
scilicet, quòd terra dicatur sabbatizare, idest simplici-
ter cessare a laboribus, qui sunt in cultura. Dicatur au
tem quiescere in sabbatis, idest delectari ex eo, quòd
habet sabbata, & sic dicebatur supra, tunc placebunt
terrę sabbata sua, idest delectabitur in eis. *Eo, quòd non
requieuerit in sabbatis vestris, quando habitabatis in ea.* Idest
vos non dedistis requiem terrę, quando eratis in ea, q̃
debebatur sibi, ideo ego excludam vos ab ea, & faciã
G eam habere sabbata sua. Quando hic dicitur in sabba-
tis vestris, non intelligitur de sabbatis Iudæorum, sed
de sabbatis terrę, quæ Iudæi non obseruauerũt. Distin-
guuntur namque sabbata terrę, & sabbata Iudęorum,
quia sabbata terræ dicũtur illi anni, in quibus terra nõ
colebatur, scilicet annus septimus, & annus Iubileus:
Iudęi tamen tunc non cessabant ab alijs occupationi-
bus & laboribus. Dicuntur autem sabbata Iudęorum
omnes festiuitates, in quibus Iudęi nihil faciebant, de
quibus habetur supra 23. cap. hic autem dicitur, quòd
non requieuit in sabbatis vestris, idest in sabbatis suis,
quæ vos illi abstulistis propter cupiditatem frugum.
Et qui de vobis remanserint. Hic ponitur pęna pro illis,
qui non fuerint consumpti per plagas supra positas. ip
sę namque multę, & graues sunt, ideo plurimi Iudęo-
H rum per earum inflictionem occũbebant: residebant
autem aliqui, & ne illi viderentur a pœna esse immu-
nes, subiungitur hic eorum angustia in timore, & af-
flictione magna, cum dicitur. *Dabo pauorem in cordibus
eorum.* Est enim ista pęna grauis, & nimis afflictiua. Nã
quando aliquis ab extra affligitur, si intra nimis non
permoueatur, non est dura angustia: cum tamen inte
rior afflictio est, perfecta pœnalitas venit. Sic autem
est in timore magno, quo aliqui timent ea, quę nul-
lus timere debet, & in illis cor eorum valde compri-
mitur. Timor autem talis aliquando est ex prauitate
naturę, & tũc vocatur timiditas bestialis, & vnum est
de vitijs bestialibus, iuxta Aristot. 7. Ethico. Sed tunc
I talis timor, licet hominem exterreat ab agendo, sicut
est de illo, sicut dicit Aristot. vbi supra, quòd murem
visum timuit: tamen cor non affligit. Aliquando au-
tem est iste timor a Deo incussus in magnam pęnali-
tatem, sicut interdum incutit dolores, & ægritudines,
& potest tunc cadere in viros, qui aliàs erant fortes, &
constantes, sicut ęgritudo cadit a Deo incussa in ho-
mines, qui aliàs erant sani nunquam ægrotantes.

An timor, quem nunc Iudæi habent super omnes alias gentes sit in eis propter seruitutem, in qua continuè manent, vel ex maledictione inflicta a Deo.

Quæst. XVII.

HANC autem maledictionem Iudæi vsque
hodie habent, cum sint in terra hostili, &
K cõmuniter timent ea, quæ nulli alij homi-
nes timent. Nec obstat siquis dicat, quòd
ideo timent, quia in seruitute nati sunt: seruis autem
timendum est. Respondendum est, quia non timent:
sed propter maledictionem a Deo datam: nã alij sunt
in seruitute, s. Saraceni inter Christianos, vel econtra-
rio, & duriori premuntur seruitute, tamen non habẽt
hunc timorem validum: est autem iste timor cũ qua-
dam solicitudine futurorum malorum, ita vt qui tali-
ter timet semper expectet sibi affutura mala, & hac ex
pectatione torqueatur.

Istam maledictionem Iudæis Deus inflixit, quando
effice-

efficerentur mali, & ducerētur captiui. sic patet Deut. 28. c. cum dicitur. dabit enim tibi dominus cor pauidum, & deficientes oculos, & animam mœrore consumptam, & erit vita tua quasi pendens ante oculos tuos, timebis nocte, & die, & non credes vitę tuę, mane dices, quis mihi det vesperum? & vespere. quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem qua terreberis, & ea quæ videbis oculis tuis. Ista pœnalitas q̄ in timore est, a Deo infligi potest, ab hominibus aūt nequaquam, qm̄ homo solum potest quantū ad corpus, s. vt occidat, vel percutiat, sed non quantum ad qualitates animorum, s. vt alterum hominem timidū, vel cōstantem, castum, aut ad libidinem prōptum efficiat. Natura quoque non habet directe potestatem super ista, quia virtus sua est super quatuor qualitates actiuas, & passiuas, & super ea quæ directe causantur ab eis, istæ autem sunt conditiones animorum. potest tn̄ natura in ista indirecte, s. permutando aliquas qualitates corporis, ad quarū armoniā sequitur hoīem esse timidum, vel audacem, auarum, vel effusorem, iō natura nō potest in aliquo causare tales dispositiones in quo ante non erant, nisi permutatis quibusdā corporeis qualitatibus. Deus autem cui omnis virtus tā naturę quàm super naturam inest, potest efficere hominem timidum, qui audax erat, vel econtrario, & q continens esset, sic effici poterit lubricus nulla præcedēte mutatione, & qn̄ Deus istas mutationes in hoīe facit, vt ei timorem incutiat, vel constantiam apponat, nihil operatur super animam intellectiuam, qm̄ timor, & constantia, & similia sunt affectiones quędā in parte sensitiua, & non pertinent ad intellectiuam. Cum ergo Deus possit super animam intellectiuam, a fortiori poterit super animam sensitiuam, cum magis pertineat ad naturam corporis. Sic autem faciebat Deus in Iudæis, & in alijs gentibus, vt qn̄ aliæ gentes peccarent, & Iudæi pugnarent ꝯ ipsos, conuertebat Deus gentes in fugam. Aliqn̄ autē si Iudæi peccarent, incutiebat eis Deus timorem, & quamquam ipsi multi essent, tn̄ conuertebātur in fugam paucis hostibus pugnantibus contra ipsos. sic habetur de rege Ioas, q malus erat, & eduxit magnum exercitum contra hostes; Deus tn̄ conuertit eos in fugam, & tradidit in manus hostium, vt patet 2. Parali. c. 24. *In regionibus hostium terrebit eos sonitus folii volantis*. Hic designatur magnus timor. esse debet timor de magnis malis futuris, sed qn̄ aliquid est, quod non potest significare magna mala futura; nec ipsum potest infligere mala, non debet ab aliquo timeri. huiusmodi autem est folium volās. timere ergo hoc est tanquam timiditas bestialis; sicut de illo de quo dicit Aristo. 7. Ethi. ꝙ murem visum timuit. Sed adhuc ista timiditas peior est quàm bestialis, cum magis afflictiua sit, quia a Deo inflicta est. *Et ita fugient quasi gladium*. In hoc significatur adhuc maior timor. nam ꝙ aliquis timeat folium volans nō est rationalis timor, si tn̄ leuiter timeat non est admirabile. erit autem nimis admirandnm si aliquis sic fugiat a folio volante, tanq̄ a facie gladij, & in hoc significatur, ꝙ ista non esset timiditas naturaliter veniens, sed a Deo inflicta. *Cadent nullo sequente*. Hoc etiam pertinet ad magnum timorem, & hoc est vt aliqn̄ videretur Iudęis, ꝙ persequebantur eos hostes, & fugerent, cum tamen s̄m veritatem nemo eos persequeretur.

De duabus passionibus fortibus, scilicet ira, & libidine, & de fortibus immutationibus factis in phantasia per species libidinis, & timoris. Quæst. XVIII.

HOc autem prouenit ex nimio timore. Naturaliter enim hoc accidit, vt passiones q̄ in nobis vehemētes sunt, species multum tenaces, & valde immutatiuas causent in

A phantasia. Sic autem est in amātibus, nimia namq; affectione amantes circa res amatas feruntur, iō per noctem plurimum eis accidit, vt amatę rei consortio interesse videantur, vel vt amatarū rerum sibi præsentētur effigies. & non est istud somnium tanq̄ leuis apparitio, quę solet esse ī alijs visionibus nocturnis, sed causatur fortis immutatio, tanq̄ realiter rei amatæ adesset effigies. Quando autem aliqua passio est, q̄ adhuc magis mouet, necesse est, vt fortiores adhuc faciat species in phantasia imprimi, & illæ fortiter mouent. sic aūt est de timore, nam licèt amor impetuosa satis passio sit, atq; succedens, timor tn̄ magis commouet, qđ apparet, nam interdum alicui tantus potest incumbere timor, vt totis viribus destitutus breuissime moriatur.
B In amore aūt nunq̄ sic fit, ēt si inciderit maximus gradus amoris ex apprehensione excellentis formę, q iam in insania vertitur, & hunc medici amorē hereos vocant. Necesse est igitur, vt species causatæ in phantasia ꝑꝑ timorē fortius immutent, q̄ causatę ꝑꝑ amorem, vnde species ꝑꝑ amorem causatę ꝑ somnium ita fortiter immutant, vt videatur homini verissime interesse consortio rei amatæ, per diem tn̄ non potest species causata per amorem tantum immutare, vt alicui videatur præsentata effigies rei amatę, nisi præsens sit, quia hoc ad excellentissimum immutationis phantasticę pertinet. Timor tn̄ excellentius mouet, ita vt interdum tantus incumbat timor, ꝙ species causata ex timore in phantasia tātum nos immutet, vt videatur nobis, ꝙ videmus ipsam rem terribilem, & tn̄ omnino nihil videamus, & sicut pręsentibus hostibus si timidi sumus fugeremus, ita in phātasia nostra impressa tali specie, quæ repręsentat nobis hostes pręsentialiter videri, fugiemus.
C Ista aūt permutatio phantasię, vt tales species ꝑꝑ timorem causentur, est interdum ꝑꝑ magnam peruersitatem naturę, sicut quibusdam incidentibus in graues ęgritudines causantur in eis passiones oīno innaturales, & iste est vnus modus efficiēdi hominem bestialem, iuxta Aristo. 7. Ethic. raro tamē hoc accidit. Hoc autem istud in pęnalitatem infligitur, & ideo erant grauiores istę permutationes, q̄ si fierent s̄m naturam, inquantū Deo maior operandi efficacia q̄ naturę inest. Quod autem dr̄, ꝙ Iudęi caderēt nullo persequente, effectus timoris huius est: nam timor validus mortificat, & corpus viribus destituit,
D tūc ergo totus homo vniuersali totius corporis robore destitutus, se tenere non valens, corruit, tanq̄ penitus corpus inanimatum foret. *Et corruent singuli super fratres suos*. Adhuc significatur in hoc maior timor. Nam qn̄ vnus homo, aut pauci sunt, & timent, nō est admirabile, sed ꝙ multi simul timeant folium volās, & fugiant tanquam a facie gladij hostilis, satis mirum est, & hoc significatur hic, cum dicitur, ꝙ corruēt singuli super fratres suos, s. ꝙ multi essent & fugerent, & ꝑꝑ desiderium fugiendi quidam super alios caderēt. *Quasi bella fugientes*. Idest iste timor vester non erit leuis q̄q̄ sit de re leui: tn̄ erit maximus de re leuissima, & hoc significatur, quia dicitur, quasi bella fugientes:
E nam qui bella fugiunt maximum habent timorem, s. mortis atrociter inferendæ. *Nemo vestrum inimicis audebit resistere*. Istud etiam ad timorem pertinet: nā dato, ꝙ Iudęi aliquando pugnam haberēt in terra hostili cum hostibus suis; tamen non audebant resistere illis, etiam si possent resistere, & hoc faciebant timore premente eos. Aliquando autem Iudęi dissensionem habebant, & pugnam cum hostibus manentes in terra hostili: sic enim fuit, qn̄ erant in Babylone, vt patet 2. Machab. c. 2. *Peribitis inter gentes*. Idest illi qui de vobis non perierint per inflictionem plagarum in terra vestra, peribunt in terra hostili, quia adhuc ibi Deus mitteret calamitates suas super illos, vt perirent, sicut alij

alij ante eos perierant. Hæc autem intelliguntur, quandiu Iudæi manentes in terra aliena in peccatis prioribus manebant, scilicet in cultu idolorum, aut in alijs iniquitatibus: tunc enim semper eos Deus premebat, quandiu talibus insisterent, ipsi tamen inclinabantur ad faciendum ista, quando erant in terra hostili, quia ibi videbant gentes vacare cultui idolorum, & ipsi sequebantur eos, & erat eis hoc causa maioris mali: sic enim patet Deuteron. 4. c. s. delebit vos dominus, atq; disperget in omnes gẽtes, & remanebitis pauci in nationibus ad quas vos ducturus est, ibique seruietis dijs qui hominum manibus fabricati sunt, ligno, & lapidi, qui non vident, non audiunt, non comedũt, non odorantur. & tunc cum Iudei ista facerent, premebat eos in terra hostili, & vsque ad interitum, sicut presserat in terra sua. Si autem conuerterentur, non premebãtur, sed dabat illis Deus gratiã in conspectu dominorum suorum; & faciebat reuerti in terram suam, vt patet hic, & magis clarè habetur 2. Paralipom. cap. 30.

Et hostilis vos terra consumet. Consumere est totaliter perdere, & sic erat Iudæis; quoniam delebantur vsque ad nihilum, si in terra hostili manerent in iniquitatibus suis. in quo eis significabat Deus nunquam redituros esse in terram suam, sic fuit de decem tribubus Israel captiuatis.

Quod si, & de his aliqui remanserint; tabescent in iniquitatibus suis in terra inimicorum suorum, & propter peccata patrum suorum, & sua, affligentur donec confiteantur iniquitates suas, & maiorum suorum, quibus præuaricati sunt in me, & ambulauerunt ex aduerso mihi. Ambulabo igitur, & ego cõtra eos, & inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircuncisa mẽs eorum. Tunc orabũt pro impietatibus suis, & recordabor fœderis mei, quod pepigi cum Iacob, & Isaac, & Abraham. Terræ quoque memor ero: Quæ cum relicta fuerit ab eis, complacebit sibi in sabbatis suis patiens solitudinem propter illos. Ipsi vero rogabunt pro peccatis suis, eo quòd abiecerint iudicia mea, & leges meas despexerint. Attamen etiam cum essent in terra hostili, non penitus abieci eos, neque sic despexi, vt consumerẽtur, & irritum facerem pactũ meum cum eis. Ego enim sum dominus Deus eorum, & recordabor fœderis mei pristini, quando eduxi eos de terra Aegypti in conspectu gentium, vt essem Deus eorum. Ego dominus Deus. Hæc sunt iudicia, atque præcepta, & leges, quas dedit dominus inter se, & inter filios Israel, in monte Synai per manum Moysi.

a. Cor. 6.

Quod si de his aliqui remanserint. Hic agitur de illis q a Deo non occidebantur in terra hostili. Nam quamquam Deus iudex iustus sit, sufficienter puniens pro peccatis quemcunque, hic tamen non apparet sem-

F per ista punitio, sed magis in futuro puniendi locus est, ideo Deus aliquando grauiter punit quosdam hic pro peccatis suis; alios vero maioribus, aut æqualibus sceleribus implicitos nihil punit. Ex quo nos inepte arguentes dicimus iniustum esse Deũ; quoniam quædam punit, quædam vero nequaquam, sed ista illatio non tenet: nam nihil mali est, quod secundum exigẽtiam suã a Deo non puniatur, nihil etiam boni, quod sufficiens præmium non recipiat: hic tamen nec sufficientis pœnæ, nec completi præmij locus est. Ideo ex his quæ hic videmus accidere in punitione, & prosperatione, nõ est arguendum aliquos esse iniquiores aut meliores, cum non iuxta exigentiam taxẽtur hic præmia, vel pęnæ, sed hic ista infligi inchoantur. Bene

Cur hic non videatur iustum quandoq; iudicium Dei.

G tamen valet istud iudicium in futuro seculo, vt si aliquẽ altero videamus magis puniri, iudicemus ipsum magis peccauisse, & si æqualiter, æqualiter. de præmijs quoque idẽ est. Et sic dato, ꝙ beati in vita æterna non cognoscerent actus bonos præcedentes aliorum beatorum, tñ scirent quis eorum perfectius operatus est, ex quantitate gradus gloriæ quem super alium haberet. Idem aũt cognoscent damnati inter se ex quantitate inflictarum penarum: hic tñ non cognoscitur ex causa dicta. Ideo Deus aliquos de Iudæis peccantes in terra hostili consumebat faciẽs perire gladio, vel alijs incommodis, alios vero eisdem sceleribus implicitos non consumebat, sed permittebat vsque ad tempora, in quibus misereretur eorum, & sic dr, ꝙ si de his aliqui remanserint, idest de his qui peccant in terra hostili. Aliquis fortè dicet, ꝙ non intelligitur de his, sed

H solum de illis qui erant boni, & colẽtes Deum in terra hostili. Sed falsum est, quia hoc dicitur, ꝙ si aliqui remanserit de his, tabescẽt in iniquitatibus suis, quod non pertinet nisi ad eos qui viri mali sunt. *Tabescent in iniquitatibus suis*. Idest si Deus voluerit de istis peccantibus aliquos reseruare, ita vt non immediate occidat, isti tabescent in iniquitatibus suis. Dr aũt tabescere in iniquitatibus, idest desiccari, vel putrefieri, s. ꝙ isti suscipiẽt aliquas pęnas, dum manserint in istis sceleribus, donec conuertantur sicut infra hr, sed non penitus consumentur. *In terra inimicorum suorum*. Idest istud tabescere in iniquitatibus erat in terra inimico-

I rum. ibi enim puniebantur pro sceleribus suis, sicut in terra sua. Quamq̃ tñ Iudæi conuerterentur ad dñm immediate, vt ducerentur in terram hostilem, non reducebat eos in terram suam, qm̃ peccata vetera cõmeruerant, vt manerent aliquanto tpe in terra hostili, sicut fuit de captiuitate Babylonica, in qua Hieremias prædixerat, ꝙ manerent Israelitæ annis septuaginta, vt hr 2. Parali. c. vltimo. sic ẽt Hiere. c. 27. ideo q̃q̃ immediate, vt ducti sunt in Babylonem, conuerterentur ad Deum suum, tñ non erant reducendi in terram suam vsque ad completionem annorum septuaginta. *Et propter peccata patrum suorum, & sua affligentur*.

Quomodo Iudæi in omnibus captiuitatibus puniuntur pro peccatis suis, & patrum suorum, etiam in destructione facta per Romanos. Quæst. XIX.

K Hic significatur, ꝙ Iudæi, q̃n ducerẽtur in captiuitatem, punirẽtur non solum pro peccatis suis, sed ẽt pro peccatis patrum suorũ. sic patet in tribus captiuitatibus Iudæorum, quarum prima fuit captiuitas decem tribuum, I qua puniti sunt, q tunc erant, non solum pro peccatis suis, sed ẽt pro peccatis oĩm preteritorum a tpe. regis Hieroboam, q peccare fecerat Israel, vt patet 4. Reg. 17. c. Sic aũt fuit reuelatũ regi Iehu, qm̃ in tpibus suis pro peccatis suis, & aliorũ Israelitarũ captiuandi erant gẽs, q tunc erant, sed quia Iehu studiose cõpleuit ea,

que

quę Deus iusserat fieri ꝯ domum Achab, & ꝯ Baalim, & cultores eius, promisit ei Deus, vt maneret regnū illius vsque ad quartam generationē filijs suis, & postea secuta est captiuitas, sic patet 4. Reg. c. 10. Idem aūt factum est de captiuitate Babylonica: nam vt maxime illa fuit facta pp peccata regis Achaz, q fuit pessimus, & ꝓ alijs peccatis pręcedentibus, tñ non fuit facta immediatè, sed post generationes aliquas, qm̄ Ezechię regi filio Achaz promisit Deus, ꝙ vsque ad aliquas generationes regnarent filij sui, & tñ partim pp peccata eius fuit captiuitas Babylonica, vt fuit 4. Reg. 20. c. Idem aūt de captiuitate facta per Romanos, qm̄ ibi Iudæi puniti sunt non solum pro peccatis suis, sed ēt pro peccatis patrum suorum, qui Christum occiderant, cum illa captiuitas pp peccatum in morte Christi inducta sit, & tñ nō fuit immediatè facta post mortē Christi, sed postea per quadragintaduos annos, vel quasi, & sic plurimi ibi pp peccata patrum suorū occisi sunt. Nam de illis qui in morte Christi fuerunt, iā plurimi obijssent, s. pontifices Iudæorum, & seniores, & Pharisęi; atque scribæ, & sacerdotes, cum isti essent viri maturæ ætatis, & quidam eorum grandæui, & tñ ab eo tempore vsque ad quadragintaduos annos nō fuit facta punitio illius sceleris.

Post mortem an puniantur filij pro peccatis patrum. Et an iura canonica, & ciuilia cum puniunt filios pro peccatis patrum, sint iusta. Quæst. XX.

QVOD autem dicitur hoc, ꝙ puniatur quis ꝓ sceleribus suis, satis notum est. Sed dr̄ ēt, ꝙ punietur pro sceleribus patrū. In quo sciendum, ꝙ aliqui modi pęnarum sunt, qui nūquam infliguntur nisi ipsis peccantibus, filijs aūt, vel nepotibus nequaq̄ huiusmodi est pęna æterna, quæ nunq̄ venit in filios pp peccatum patrum, hoc significauit Deus Exodi 32. c. qñ Moyses petiuit, vt Deus remitteret populo peccatum, vel deleret eū de libro vitæ: Deus aūt rñdit, qui peccauerit in me delebo eū, quasi dicat, non delebo te, quia non peccasti: nec delebo quemquam nisi peccantem: hoc enim pertinet ad deletionem de libro vitæ secundum iustitiam pręsentem, vel secundum firmam præscientiam, & quantū ad hoc nunquam Deus punit vnum pro altero. Si tamen intelligatur de pęna temporali, s. ꝙ Moyses non fuerit punitus pp populum, falsum est, qm̄ ipse dixit irā Dei venisse super ipsum pp peccata populi dicēs; nec miranda in populo indignatio, cum & mihi propter vos Dominus iratus sit, vt patet Deute. c. 1. Aliæ aūt pęnæ sunt temporales, & istę infliguntur pro peccato, & tunc aut filij imitantur patres in peccatis, aut non. Si aūt imitantur, puniūtur ꝓ peccatis suis, & pro peccatis patrum, & hoc vsque ad tertiam, & quartam generationem. sic patet Exo. 30. c. & Deute. 7. c. & sic intelligitur hoc, ꝙ illi qui captiuabantur, puniebātur in terra hostili pro peccatis suis, & patrum suorum. Et rōnabile est, ꝙ puniantur filij peccantes aliqñ pro patribus suis, qm̄ illis consentiunt similia operantes, & tunc q̄q̄ ex operatione sua ipsi mereantur pęnam, tñ non solum recipiūt pęnam ex actione sua eis conuenientem, sed aliqñ pęnam q̄ merebantur p̄res sui. Et hoc intelligitur quantum ad iudicium Dei, qui infligit pœnas f̄m, ꝙ intelligit conuenire, in iudicio tñ hominum aliter mandabat esse faciendum, s. vt nunq̄ morerētur pro filijs patres, nec filij pro patribus, vt patet Deute. c. 24. & obseruabāt hoc ēt si patres cōmitterent crimen læsæ maiestatis, qd̄ patet, quia nullum crimen pōt esse magis pertinens ad lęsam maiestatē, q̄ ꝙ serui occidant regem, & tñ pp hoc filij illorū non occidebant, sicut patet 2. Parali. c. 25. vbi rex Amasias

A comprehendit eos, q occiderant patrem suum regē, & occidit eos, tñ non occidit filios eorum, & exprimitur ibi cā, s. quia iussum erat in lege Moysi, ne filij pro patribus occiderentur. Leges tñ humanæ aliquas pęnas infligunt filijs pro peccatis patrum, in quibusdam peccatis spāliter, sicut in lęsa maiestate. Iura ēt canonica interdum filios pro patribus puniunt, quia in quibusdam magis deformitatē, q̄ culpam inspiciūt, vt patet in filijs presbyterorum, quos antiqua iura seruos Ecclesię faciebant, nūc vero prohibent ab ordinibus, vt patet extra de filijs presby. per totum. Hoc aūt declaratur ī corpe viciatis, & leprosis, atq; similibus, qm̄ qui talia patiuntur, ad ordines non permittuntur accedere, & si eos iam habeant, ab administratione priuantur, hoc tñ culpa nō est, sed solum macula corporalis, Deus aūt non punit nisi pro culpis, qm̄ alterum habet iudicandi modum. Sed tñ pp hoc non sequitur male agere iura humana, quin potius si ecōtrario agerent, praue factum esset, cum Deus puniat pro peccatis patrum filios occidendo illos. Et an hoc verum sit in magnis, vel in paruis, & generaliter de tota ista materia punitionis filiorum pro patribus, late dictum est Exo. 24. c. super parte, non occidētur patres pro filijs, & magis dicetur Matt. 5. c. *Donec confiteantur iniquitates suas*. Idest isti qui manebant in terra hostili in sceleribus suis, semper a Deo punirentur, quousque confiterentur se peccauisse, & peterent sibi misericordiam: Deus enim tunc exaudiebat eos, vt patet Deute. 4. & 30. c. cum vero cōfiterentur iniquitates suas, Deus reducebat illos in grām dñorum suorum faciens ne affligerentur, & ponebat eis in corde, vt remitterent illos ī terram suam, qñ esset a Deo pręfinitum tempus captiuitatis illorum, sicut fuit in tp̄e regis Cyri persarum, in cuius tp̄e cōpleti sunt septuaginta anni captiuitatis Iudaicę in Babylone, & Deus dedit illi mentē, vt remitteret oēs Iudæos in terram suam, vt patet primo Esdræ. c. 1. *Et malorum suorum recordentur*. Hic est ordo præposterus, qm̄ prius debet aliquis recordari malorum suorum, q̄ confiteatur illa, sed ista mutatio ordinis aliquādo est in sacra Scriptura, & etiam apud poetas, sic dicit Virgilius in secundo Aeneidos.

Moriamur mediaque in arma ruamus.

Prius tamen dicere debuisset ruamus in arma media, & deinde moriamur, ordinem tamen non tenuit. *Quibus præuaricati sunt in me*. Idest per istas iniquitates pręuaricati sunt contra me, qm̄ qui peccat in Deum pręuaricari dicitur, idest rebellare, vel transgredi. *Et ambulauerunt ex aduerso mihi*. Idest fecerunt contra mandatum meum, in quo dicuntur ambulare ex aduerso mihi, idest tanquam hostes mei mihi repugnare volētes. *Ambulabo igitur, & ego contra eos*. Idest sicut ipsi contra me, ita & ego contra eos ambulabo, ipsi quidē in me præuaricando, ego autem pęnas inferendo. Et fit hic recapitulatio, quoniam non intelligitur de his quæ Iudęi tolerarent in terra hostili, de quibus hactenus dictum fuerat, sed de his quę haberēt antequam ducerentur in captiuitatem, quod patet, quia dicitur immediate, & inducam illos in terram hostilē, & sic necessario est mutatio ordinis in recapitulādo, & anticipando, quę sępe fit in sacra Scriptura. *Et inducam illos in terram hostilem*. Idest faciā eos captiuari ab hostibus, & transmigrare de terra sua. erat autem ista pęna extrema, quæ dabatur Iudęis: nā quamquam mors maximum malum sit, quia est vltimum terribilium, iuxta Aristot. 3. Ethicor. tamen captiuitas erat maius malum inquantum erat vniuersalius: nam licèt esset strages hostilis in terra Iudęorum deletis quibusdam, alij remanebant: terra tamē redigebatur in solitudinem, quando captiuitas fiebat, & transmigratio. *Donec erubescat incircumcisa mens eorum*. Idest ego ducam eos in terrā hostilem,

Extrema pęna quę dabat Iudęis.

hostilem, & tenebo eos ibi donec erubescat mens eorũ incircuncisa, idest donec erubescant de sceleribus suis. non debet hoc intelligi affirmatiue, s. ꝙ immediatè, vt Iudæi conuerterentur ad dñm in terra hostili, Deus reduceret illos in terram suam, donec conuerterentur ad dñm. Dicitur autem erubescere mens Iudæorum, idest conteri de peccatis: nam hominis contriti erubescere actus est. non enim solum erubescere quis debet de peccato suo, q̃n alteri confitetur, sed ẽt cum apud seipsum cogitat, si vere de cõmissis dolet: qui aũt in cogitatione præteritorum malorum gaudet ex consideratione particularium circunstantiarũ peccatorum, non pęnitet, sed iterum se peccatorem constituit: ideo cauendum est a tali cogitatione. Vocatur aũt hic mens Iudęorũ incircũcisa, idest habens mala desideria deordinata, & ponitur ad vituperium. nam, q̃n aliquis incircuncisus erat, iudicabatur valde contemptibilis, & ignominiosus, sicut patet de Ionatha filio Saulis, qui q̃n loquebatur ad improperiũ philistinorum dixit, transeamus ad stationem incircuncisorum horum, vt patet 1. Reg. 14. c. & Dauid cum valde voluisset ĩproperare Goliath Gethęo dixit ad Saulem. erit incircũcisus iste, sicut vnus ex illis. Aliq̃n aũt vocatur incircũcisum omne illud, quod ineptum est ad officium suum, ideo quia labia ad loquendum sũt, qui conuenienter sermones proferre nequit, incircuncisa labia habere dr̃: sic enim Moyses de se dixit, quòd erat incircuncisus labijs, ex eo, ꝙ non poterat bene loqui, sicut patet Exodi 4. c. s. obsecro Dñe, nõ sum ego eloquens ab heri, & nudiustertius, ex quo locutus es ad seruum tuũ impeditioris linguę, & tardioris sum, & alibi vocatur sępe incircuncisus. ita autem, quando cor non habet cogitationes conuenientes, incircuncisum dicitur. Vel potest dici mens incircuncisa ad similitudinem circuncisionis factę in genitalibus membris: nam in circuncisione prępntium, quod superfluũ videtur, aufertur: qui ergo desideria vana, vel superuacua habet, incircuncisam mentem habere dicitur. Sic erat de Iudæis qui desiderabant inutilia relinquentes Deum.

Erubescere actus est contriti.

Tunc orabunt pro impietatibus suis. Idest, quando Iudæi cognoscentes peccata sua cœperint erubescere, orabunt, vt dimittantur eis impietates. Impietas enim quamquam a quibusdam accipiatur large pro omni vitio, tamen proprie signat idolatriam, vel infidelitatem, aut hęresim: nam pietas dicitur esse id, quod latria, & est quędam virtus secundum quam omnes impendunt Deo aliquem famulatum, tanquam debitũ sibi. & sic omnes actus colendi Deum, siue sint in fide, spe, & charitate (quibus principaliter colitur Deus iuxta Augustinum in Encheridion) siue sint actus exteriores, vt sacrificare, vel laudare, vel adorare, aut similia opera facere, dicuntur actus latrię, vel pietatis: qui vero actus contrarios habet, vt quia non recte de Deo sentit, quemadmodum sunt infideles, vel hæretici, vel quia non colit Deum verum, sed alicui alteri sacrificia facit, vel alia obsequia impendit, impius dicitur, & huius vitium dicitur impietas, vel idolatria, aut hæresis. Sic autem accipitur hic, quoniã quamquam Deus Iudęos puniret ducens in captiuitatem pro multis generibus vitiorum, specialiter tamẽ pro idolatria, & sic Iudæi conuersi ad dominum in terra hostili orabant pro impietatibus suis, idest pro crimine idolatrię quod commiserant, vt remitteretur eis.

Impietas quid sit.

Et recordabor fœderis mei. Idest, ego recordabor fœderis, vel pacti, quod feci cum Abraham, Isaac, & Iacob, scilicet, quòd semen eorum esset populus meus in ęternum, & ego misererer eorum.

Duplex literæ expositio.

Et potest intelligi dupliciter hoc. vno modo, quòd Deus recordaretur fœderis, quando Iudæi orarent

F pro impietatibus, quasi dicat, quòd ante hoc non recordabatur fœderis, idest, non obseruabat illud, quia fœdus erat, vt acciperet illam gentem sibi specialiter in populum, & vt custodiret ab alijs gentibus nocere volentibus: nunc autem non custodiebat permittens Iudæos in manu hostili. sed iuste in hoc faciebat. Nam pactum Dei intelligebatur cum conditione, quia sicut Deus dixit, quòd acciperet Israelitas in populum sibi, ita Israelitę inierũt pactum cum Deo promittentes, quòd legem eius obseruarent, & eum acciperent in Deum. quoniam ergo ipsi fidem istam fregerant, recte Deus poterat eis fidem datam frangere.

Alio modo intelligitur, quòd Deus recordabatur tunc fęderis sui, idest, quòd fœdus suum erat cum Iudæis, vt eos ab omnibus malis eriperet, cum tamen ipsi eum, vt Deum colerent. si autem non colerẽt, non
G tenebatur Deus ad obseruationẽ pacti, ideo toto tempore quo in captiuitate hostili Iudęi tenebantur, non debebat Deus recordari pacti sui, antequam conuerterentur ad eum, cum vero in corde suo conuerterentur, Deus obseruabat illis pactum, & videbatur esse ad hoc astrictus non ex lege fœderis, quia pactum semel fractum non habet vires, nisi consensus partium reintegretur, vel in eo expresse caueatur de hoc, sed ex lege benignitatis: Deus enim benignus, & patiens est, & multæ misericordię, vt patet Exodi trigesimoquarto ca. ideo hominem ad se conuersum quandocunque recipit.

Quod pepigi cum Iacob, & Isaac, & Abraham. Ordo
H enim mutatus est hic, quoniam prius deberet dici de Abraham; deinde de Isaac, postea de Iacob, quoniam iste est ordo successionis temporis, & compositionis fœderis. primo namq; cum Abraham fœdus initum est, postea vero cum filio eius Isaac, & consequenter cum Iacob, sed interdum scriptura ponit talem mutationem ordinis.

An hic fuerit præpositus Iacob, tanquam fuerit iustior aliis. Et quòd omnes promissiones Iudæorum venerunt propter Abraham, quia est maioris meriti. Quæst. XXI.

I DICET aliquis hoc non sine mysterio factũ esse, scilicet, quòd fuit mutatio facta ordinis temporalis, sed non ordinis dignitatis: quoniam dignior fuit Iacob quam Isaac, & Isaac quam Abraham, secundum quòd quidam nituntur probare ex eo, quod diximus super Genes. capit. quadragesimonono. vbi dicitur de reuelationibus factis istis tribus Patriarchis: & dicitur, quòd semper reuelatio posterioris erat excellẽtior reuelatione priorum: vnde Iacob videtur dicere, quòd benedictiones datę sibi fuerint excellentiores benedictionibus datis patribus suis, cum loquitur ad Ioseph, dicens: benedictiones patris tui confortatę sunt benedictionibus patrum eius; donec veniret desiderium collium æternorum.

Respondendum est ad hoc, quòd recipiẽdo hunc
K sensum illius dicti, quamquam alij sensus etiã ibi sint, concedendum est benedictiones Iacob fuisse maiores benedictionibus patrum suorum: non tamen ex hoc sequitur, ꝙ ipse fuerit melior patribus suis, sed potius Abraham fuit melior, quàm Isaac, & Iacob. & sic eum tota sacra Scriptura laudat. Quod patet, quoniam ipse fuit principium benedictionum, vt dicit Apostolus ad Galat. cap. 3. scilicet Abrahę dictæ sunt repromissiones, & semini eius, quasi dicat, ꝙ ei primo dictę sunt. Etiã de ipso reperit sępissime, ꝙ Deus fecerit pactum cum eo, & benedixerit illi, de alijs autẽ non sic multoties reperitur. Etiam quia benedictiones

nes datæ Abrahæ datę sunt sibi propter merita sua, & non meritis aliquorum patrum præcedentium, sed filijs suis, & nepotibus datæ sunt benedictiones propter eum, sicut patet Eccles.44.capit. scilicet, Abrahā magnus pater multitudinis gentium, & non est inuentus similis illi in gloria, qui cōseruet legē excelsi: & postea dicitur. & in Isaac eodem fecit modo propter Abraham patrē ipsius, benedictionem omnium gentium dedit illi, & testamentum confirmauit super caput Iacob. Si tñ Iacob fuisset sanctior, q̃ Abrahā, promissiones essent factæ Iacob pp seipsum, & non pp Abraham. Idem arguendum est de Isaac. Item patet hoc ex benedictionibus datis. nam si benedictio, quæ data fuit Iacob, distinguatur a benedictione, quæ data fuit Abrahę, modicum superetit, sed iungendo eam benedictioni Abrahę aliquid superaddit, & quia illa benedictio, quæ est Iacob, & Isaac, est propria benedictio Abrahę, nō pōt distingui benedictio istorū a benedictione Abrahę, quia se habent, sicut totum, & pars, & ista non connumerantur ab inuicem.

Dicendum est ergo, ꝙ non ponitur hic ista pręposteratio ordinis tp̄alis ad constituendum ordinem dignitatis, qm̄ dignior erat Abraham alijs, & posterius ponitur, sed ponitur sic a casu, quia non multum de talibus curat sacra Scriptura, pręcipue qm̄ si pp aliquod mysterium fieret hic ista præposteratio, obseruaretur in alijs locis sacræ Scripturæ, sed non reperit, sed potius eōrio, vbi Moyses orat aliquid euenire Iudæis merito istorum Patriarcharum, primo ponit Abraham. Et maxime adhuc patet, qm̄ si Iacob poneretur hic primo, tanquam dignior, cum obsecrationes fiant in nomine illius, qui dignior est, deberēt fieri magis nomine Iacob, q̃ aliorum Patriarcharū, sed eōrio accidit, qm̄ expressis Abraham, & Isaac, aliqñ subijcitur Iacob, vt patet Exo.32. capitu. vbi rogabat Moyses Deum, ꝙ dimitteret iniquitatem Israelitarū, non est ergo iste ordo sic positus ad denotandum aliquod mysterium.

De pacto autem inito cum his tribus Patriarchis habetur ex processu Gen. De Abraham habetur Genes.12. & 15.cap. & 17. & 22.cap. De Isaac habet Gen. 27.cap. De Iacob habet Gene.28.cap. & in alijs locis. sed pactum proprie initum est cum Abraham, & ei iuramentum præstitum est, vt hr̄ 22.c. cū dr̄. per memetipsum iuraui dicit Dn̄s. Isaac aūt & Iacob nō fuit præstitum iurm̄, sed fuit pactum initum sub cōditionibus factis Abrahę, vt patet Gen.26. & 28.cap. *Terræ quoque memor ero*. Idest ego recordabor terræ quam tradideram eis. dr̄ autē recordari, quia toto tp̄e, quo Iudæi tenebantur in captiuitate, non reducebat eos in terram suam, nec faciebat aliquid pro illa: cum vero conuertebantur ad Dn̄m, recordabatur terrę benefaciens ei reducendo ad eam cultores & habitatores suos. nam pulchritudo quædam, & bonus stat⁹ ipsius terræ esse vr̄ cultores habendo, & habitatores. Et dicit Deus, ꝙ recordabitur terræ, quasi specialius diligat illam terram, quàm omnes alias, sic enim significatur Deuter.11.cap. cum dr̄. terra enim ad quam ingrederis possidendam, non est, sicut terra Aegypti, de qua exiisti, vbi iacto semine in hortorū morē aquæ ducunt irriguę, sed montuosa est, & campestris, de cęlo expectans pluuias, quam Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi illius in ea sunt a principio anni vsque ad finem eius. *Quæ cum relicta fuerit ab eis complacebit sibi in sabbatis suis*. Idest, terra promissionis quando relinquebatur ductis Iudæis in captiuitatem, habebat sabbata, scilicet, obseruans annos remissionum, & iubileorum, quos non obseruauerant, quando Iudæi manebant in illa; ideo dicebatur complacere in sabbatis suis, idest delectari pro quiete sibi da-

A ta, quia tunc recuperabat annos, quos sibi Iudæi prius abstulerant. *Patiens solitudinem propter illos*. Quamquàm enim terra dicatur quiescere in sabbatis solitudinis suæ, quando Iudæi erant extra illam, tamen dicebatur deserta cultoribus, & habitatoribus: & hoc sibi bonum non erat, cum ad decorem terræ, faciat esse cultam, & habitatam. & sic dicitur terra pati solitudinem tanquam solitudo ista mala sit: & est propter illos, idest propter Iudæos. peccata enim ipsorum exegerunt, vt ducerentur ipsi de terra sua, & maneret terra in solitudine.

Ipsi vero rogabunt pro peccatis suis. Ista repetitio est supra positorum. Dixerat enim Deus, quòd Iudæi in terra captiuitatis suæ affligerentur, quousque erū-

B besceret incircuncisa mens eorum, & tunc orarent pro impietatibus suis, & Deus recordabitur fęderis sui.

Eo quòd abiecerint iudicia mea. Istud est causa superiorum. & non intelligitur, quòd ideo orabunt pro iniquitatibus suis, quia abiecerunt iudicia Dei. nam peccatum non est causa orandi, sed est aliquid pro quo orari debeat, vt remittatur. Sed declarat ista clausula quoddam subintellectum: nam dictum fuerat, quod orabunt pro peccatis suis: hic declaratur, quæ peccata sint. s. quòd abiecerint iudicia Dei, idest non obseruauerint præcepta iudicialia. consistunt enim iudicialia præcepta in directione proximi ad proximum: Iudæi autem infringebant ista præcepta in oppressione pauperum, & iniurijs, & damnis da-

C tis. Et sic quamquam causa captiuitatis magis sit propter idolatriam, vt supra dictum est, tamen aliquo modo erat propter iniustitiam, quæ fiebat pauperibus, vt patet ex principio Isaię.

Et leges meas despexerint. Pertinent leges ad cęremonialia, quę vocantur legitima, vel legalia, eo quòd sunt per positionem solam ipsius Legislatoris. & quamquàm ponantur hic ista duo genera pręceptorum, tamen per ea intelliguntur pręcepta moralia, quę sunt principia, & origo istorum: & Iudęi infringebant ita illa, sicut ista: immo in fractione illorum erat communiter error, scilicet colendo idola. & tamen hoc est contra pręcepta moralia, scilicet, contra primum.

D *Attamen etiam cum essent in terra hostili non penitus abieci eos*. Hic declarat Deus quomodo est misericors ad Iudęos. nam ex eo, quòd ipsi fregerunt pactum eius, poterat penitus relinquere illos in manu hostili, & tamen non reliquit: quin etiam quando erant in peccatis suis nondum conuersi ad Deum, Deus custodiebat illos ad aliquod tempus in quo conuerterentur, & sic posset misereri illorum. Nam cum quis in peccato est, non conuenienter misereri potest illius, cum peccato correspondeat pena: sed misericordia, quę a Deo tunc exhibetur, est vt spectet ad tempus, in quo homo conuertatur ad ipsum, & tunc est dignus misericordia. hoc declarat Isa.30.cap. dicens, ideo spectat nos Deus, vt misereatur nostri.

Deus quomodo est misericors ad Iudęos.

E *Nec sic despexi, vt consumerentur*. Idest ego non penitus reliqui eos a misericordia mea: & in hoc superabundat bonitas Dei ad malitiam Hebręorum, quoniam Hebręi totaliter a Deo auersi sunt: Deus tamen non est penitus auersus ab eis. nam si ab eis totaliter auerteretur, relinqueret eos destruendos in potestate hostili, sed non facit.

Et diceret aliquis, ꝙ Deus despexit Iudęos, cū permitteret eos in captiuitatē duci: nam cum eos diligeret, non ducebantur in terram alienam. Respondendum est ꝙ Deus abiecit, & despexit Hebręos cum ducebantur in captiuitatem, tamen non totaliter

abiecit. nam si totaliter abiecisset, hostilis gladius deuorasset eos, ipse tamen ex aliqua parte obseruauit illis misericordiam suam, quia licet permitteret eos pati, non tamen perire. & hoc innuit cum dicit, nec sic despexi eos, vt consumerentur, idest despexi eos, vt affligerentur, non tamen tantum, vt occidi omnes permitterem. *Et irritum facerem pactum meum cum eis.* Duo enim pacta habebat Deus cum Iudęis. Vnum iniuit cum Abraam, vt habetur Ge. 15. & 17. & 22. cap. & istud postea filijs eius, scilicet Isaac, & deinde Iacob reiteratum est, licet non sub eisdem solennitatibus, scilicet sine præstatione iuramenti, & sine immolatione animalium, vt patet Gen. 26. & 28. cap. Hęc duo tamen præcesserunt in pacto inito cum Abraham, vt habetur Gen. cap. 15. & 22. Istud primum pactum fuit initum cum patribus Hebræorum, scilicet cum Patriarchis. Alterum autem fuit pactum initum cum ipsis Iudęis in monte Synai, quando ipsi consenserunt suscipere omnem legem, quam Deus daret, & eum solum in Deum acceperunt: Deus etiam illos accepit in populum specialem, & in regnum de cunctis populis terræ. Ista duo pacta memorantur in hoc cap. De primo habetur supra cum dicitur. recordabor fęderis mei quod pepigi cum Iacob, & Isaac, & Abraham. de secundo habetur infra cum dicitur. & recordabor fęderis mei pristini, quando eduxi eos de terra Aegypti in conspectu gentium, vt essem Deus ipsorũ. Manifestum tamen est non posse hoc intelligi de pacto inito cum Abraham: quia hoc præcesserat quasi per annos quadringentesimos tricesimos, vel per annos quadringentesimos saltem, sed verius est per annos quasi. 430. vt colligitur ex eo, quod dictum est Ge. 15. & Exo. 12. cap. Sed necessario intelligitur de fędere inito in monte Synai, quod fuit paucis diebus post exitum de Aegypto, scilicet per mensem, & dimidiũ, vel paulo amplius. de quo Exo. 19. cap. hoc autem quod hic dicitur, intelligitur de secundo fędere inito in monte Synai. quod patet quia dicitur, & irritum facerem pactum meum cum eis. Si tamen intelligeretur de primo pacto, quod fuit cũ Abrahã, non diceretur pactum meum cum eis, sed pactum meum cũ patribus eorũ, sicut sæpissime dicitur in his lib. Moysi ex quo innuitur, quòd ex vtroque fœdere Deus specialiter iuuabat Iudæos, scilicet ex fędere inito cũ Abraham, & ex fędere contracto cum illis, sed secundum est propter primum. Et dicit Deus, quòd ideo obseruauit misericordiam suam Iudæis, vt non faceret irritum pactum. Ad quod aliquis diceret, quod Deus nõ irritabat pactum suum, quamquàm non misereretur Iudæorum, quia illud erat conditionaliter constitutũ, scilicet vt Deus acciperet Iudæos in populum, & illi acciperent ipsum in Deum. Cum ergo ipsi abiecerũt illum ne esset Deus eorum, ipse abijcere debebat eos ne essent populus eius, nec in hoc videbatur infringere pactum, quoniam ipsi primo datam fidem non tenuerũt, & frangenti fidem fides quoque frangenda est. Respondendum, quòd quamquàm pactum Dei esset conditionale, intelligebatur tamen, quòd ipse nunquam eos totaliter derelinqueret, nisi cum ipsi a Deo totaliter diuerterent. Nam quamquàm homo cum mortaliter peccat, totaliter auertatur a Deo, cũ non maneat ei aliquid per quod Deo vnitus sit, quia charitas est vinculum vnitiuum, quo Deo vnimur, & incorporamur, sicut patet. 2. ad Corin. c. 6. scilicet qui diligit Deum vnus spiritus est cum eo, sed per quodlibet peccatum mortale tota charitas perditur: ergo quandocunque aliquis mortaliter peccat, manet a Deo totaliter auersus

Duo pacta habebat Deus cum Iudæis.

Sed adhuc accipiendo largius, accipit aliter esse hominem a Deo auersum: & aliquãdo est totaliter auersus, aliquando autem secundum quid. Dicitur autẽ homo a Deo secundum quid auersus, quando propter peccatum mortale a Deo recedit, quando corrigibilis est, & aliquando corrigetur. Interdum autem dicitur homo a Deo auersus totaliter: & hoc est cum recedit ab eo per peccatum mortale, & incorrigibilis manet, nec vnquam corrigetur.

Hominem esse a Deo auersum dupliciter cõtingit.

F

His duabus auersionibus a Deo correspõdent aliæ Duæ auersiones Dei ab homine. Prima auersio est; cũ Deus ad tempus permittit hominẽ aut cogit cadere in aliquas calamitates, postea tamen eum subleuat. & ista auersio correspondet primæ, qua homo a Deo auertitur per peccatum mortale, & postea redit. & sic Deus aliquãdo punit, posterius vero miseretur homine redeunte.

G

Secunda auersio Dei ab homine est, quando eum totaliter derelinquit angustijs premendum, & consumendum sine aliqua spe reditus, & hoc correspondet secundæ auersioni hominis a Deo, qua homo recedit insanabiliter, & incorrigibiliter a Deo. Et sic intelligebatur istud pactum Dei cum Iudæis, scilicet quòd quando ipsi recederent a Deo secundum tempus, ipse quoque temporaliter ab eis recederet, cum vero ipsi insanabiliter a Deo auerterentur, Deus quoque ab eis sine vlla spe reditus deflecteretur. Si autem Iudæis derelinquentibus Deum ad tempus, ipse derelinqueret eos in æternum, iam irritabat pactum suũ, quoniam non debebat eos deserere in æternum nisi pro irremidiabili auersione: sed sic fuit in omnibus captiuitatibus, & afflictionibus primis Iudæorũ, quòd ipsi recesserunt a Deo secundum quid. ergo si Deus recederet ab eis tunc totaliter, frangeret pactum suũ: ideo dicit, quòd non penitus abiecit eos, nec despexit vt consumerentur, & hoc, vt non faceret irritum pactum suum. q. d. si penitus abiecisset, irritaret fędus. Nunc autem post mortem Saluatoris Iudæi insanabiliter, & incorrigibiliter a Deo se auerterunt: ideo Deus illos insanabiliter, & irremediabiliter dereliquit, & tamen non frangitur pactum. *Pactum meum cum eis.* Intelligitur de pacto quod factum est in mõte Synai, de quo Exo. 19. & 23. capit. Alterum autem pactum primum non fuit cum eis, sed cum patribus eorum. *Ego enim sum Dominus Deus eorum.* Hic ponitur ratio suasiua, quomodo Deus misereatur Iudæorũ non infringens pactum. s. quia ipse Dominus Deus eorum est, & propter hoc habet curam specialiter de eis, quàm de cęteris gentibus, sicut patet Exo. 19. & Deute. 7. cap. vbi Deus dicit ꝙ sua est omnis terra, ipse tamẽ accipiet eos in regnum, & in gentem sanctã, & in peculium, & in populum acquisitionis. sed homines habent specialiorem curam de rebus suis, quàm de alienis: ideo Deus verisimile est ꝙ curaret de Iudęis, quia specialiter ad eum pertinerent. *Et recordabor fœderis mei pristini.* Repetitio superiorum est. Dicitur Deus tunc recordari fęderis, quando adiuuabat eos secundum fędus quod cum eis pepigerat. Cum vero eos affligi permittebat, videbatur non recordatus fęderis sui.

H

I

K

An fœdus factum cum Abraham sit istud quod hic dicitur, vel fœdus factum cum Iudæis. Et quod sit illud quod dicitur fœdus pristinum

Quæst. XXII.

ET dicitur fęderis mei pristini, idest, antiqui propter quod aliquis dicet intelligi debere hoc de fędere inito cum Abrahã, quia illud fuit prius per annos quadringentesimos tricesimos quàm fędus factum cum Iudæis in mõte Synai. Sic declarat Apostolus ad Gala. capitu. 3. dicens. Hoc

Hoc autem dico testimonium confirmatum a Deo, quæ post quadrigentesimos tricesimos annos facta est lex, non irritum facit ad euacuandam promissionem. Sed pactum Dei cum Iudæis, & lex data in mõte Synai in eodem fuerũt, quamquàm tribus diebus præcessit pactum ipsam legem dandam. nam cum Iudæi fecissent pactum cum Deo, dixit Deus ad Moysen. sanctifica eos vsque in diem tertium. & tunc sequitur. in tertio enim die descendet Dominus corã omni plebe super montem Synai: & infra dicitur. iã aduenerat tertius dies, & mane inclaruerat: & ecce cęperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura: & hoc erat quando data est lex, sicut patet Exo. 19. & 20. cap. ergo per quadringentesimos & triginta annos pręcessit pactum initum cũ Iudæis: & sic dicet aliquis istud vocari pristinum. Sed dicendum est, quòd littera sequens non permittit cum dicitur, quando eduxi eos de terra Aegypti. ergo oportet, quòd tunc fuerit fędus initũ, quando Iudęi exierunt de Aegypto. & istud est fędus contractum in monte Synai.

Vocatur autem istud fędus pristinum, non respectu temporis, in quo Deus loquebatur Iudæis ista, qa eodem anno; & in eadem mansione factum est pactum, & dicta sunt ista. quod patet, quia istud pactum conuentum fuit in monte Synai, vt patet Exo. 19. ca. & tñ ista verba, quæ hic habentur dicta sunt etiam in monte Synai, vt patet ex fine cap. s. hæc sunt præcepta, & iudicia, & leges quas dedit Deus in monte Synai per manum Moysi. In eadem ergo mansione vtrunque factum est. Etiam in eodem anno ista facta sunt computando annum a momento in momentum. quod patet, quia filij Israel venerunt in montem Synai prima die mensis tertij, vt patet Exod. 19. cap. in principio: & recesserunt Israelitæ de monte Synai anno secundo ab exitu de Aegypto mense secundo die vicesima mensis, vt habetur Num. 10. cap. & sic decẽ dies deficiebant ad complendum annum: ideo in minori tempore quàm sit vnus annus, factum est pactũ, & dicta sunt ista verba: immo non potuerunt esse mẽses vndecim inter pactum, & inter ista verba, quoniã pactum fuit factum in die prima mensis tertij, anno primo exitus de Aegypto, vt patet Exo. 19. cap. quamquàm aliqui volunt, quòd fuerit factum in tertia die, de quo in eodem capi. dictum est. vsque ad principiũ ergo secundi mensis anni sequentis non erant perfecti vndecim menses, quod patet, quia detrahitur vnus dies, vel tres fm quosdam, de mense tertio anni primi. sed ista verba dicta fuerunt ante principium secũdi mensis anni secundi, quod patet Num. capit. 1. qm̃ ea quæ ibi sequuntur incepta sunt in prima die mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto. & sic non fuerunt vndecim menses inter pactum factum, & ista verba dicta: ergo non vocabatur istud fędus pristinum respectu temporis, in quo Deus ista loquebatur. Sed vocatur fędus pristinum referendo ad tempus, in quo Deus recordaretur istius fęderis cum dicatur. recordabor fęderis mei pristini. i. tũc erit ipsum pristinum, quando ego recordabor eius, & hoc erat quando Iudæi manebant in captiuitatibus. sed tunc bene poterat dici pristinum, quia ab eo tempore, quo ista verba dicta sunt vsque ad tempus primæ captiuitatis multa temporum spatia elapsa sunt. quod patet de captiuitate decem tribuum, & de captiuitate Babylonica. Etiam si intelligatur quantum ad tẽpora omnium seruitutum hostilium, vel afflictionũ, non potest intelligi, quòd esset fędus istud nisi pristinum: nam non potest intelligi, quòd Deus recordaretur fęderis sui quantum ad hoc toto tempore, quo manserunt Iudæi in deserto, quoniam tunc ipsi præualuerunt contra hostes, & etiam multo tempore

A post mortem eius, postea vero conuersi ad idola oppressi sunt a gentibus, vt habetur Iudi. cap. 3. & sic si illo tempore Deus recordaretur fęderis sui, iam diceretur pristinum, quia esset centum annorum, vel amplius, vt patet computando quadraginta annos deserti, & annos Iosue, & aliorum seniorum post eũ, quorum tempore Israelitæ seruierunt Domino, & non fuerunt traditi in manu aliquorum hostium. sic patet Iudi. cap. 2. cum dicitur. seruieruntque Domino cunctis diebus eius, & seniorum, qui longo post eum vixerunt tempore. sed in centum annis satis potest aliquid vocari pristinum. *Quando eduxi eos de terra Aegypti*. Hic determinatur tempus fęderis constituti, scilicet, quòd hoc fuit quando Deus eduxit Israelitas de
B Aegypto: nam post exitum de Aegypto diebus quinquaginta, vel quasi factum est pactum istud. Israelitæ namque exierunt de Aegypto die decimaquinta mẽsis primi, vt patet Exo. 12. & Num. 33. cap. fuit autem factum pactum mense tertio die primo mensis, vel die tertio, vt aliqui volunt. & sic fuerunt dies quadragintasex, vel quadragintaocto a die exitus de Aegypto vsque ad factionem fęderis. *In conspectu gentium*. Ista est determinatio superioris dicti, scilicet, quando eduxi eos de terra Aegypti. nam ista eductio fuit in conspectu omnium gentium, idest, in conspectu omnium Aegyptiorum, qui videbant Iudæos exire de Aegypto. sic patet Num. 33. cap. scilicet, profecti igitur de Ramesse primo mense quindecima die mẽsis primi fecerunt altera die phase filij Israel in manu
C excelsa videntibus cunctis Aegyptijs, & sepelientibus primogenitos quos percusserat Dominus.

Alio modo intelligitur in conspectu gentium, idest scientibus omnibus alijs gentibus. dicuntur enim illa fieri in conspectu alicuius, quæ ad eius notitiam perueniunt. sed ista eductio fuit cognita immediate apud omnes gentes, & timuerunt propter hoc. sic patet Exo. 15. cap. scilicet ascẽderunt populi & irati sunt, dolores obtinuerunt habitatores Philistijm: tunc cõturbati sunt principes Edõ: robustos Moab obtinuit tremor: & obriguerunt omnes habitatores Chanaan. *Vt essem Deus eorum*. Idest ideo eduxi Israelitas de Aegypto, vt essem Deus eorum, idest, vt eis specialia beneficia facerem, tanquam si essem Deus eorum spe-
D cialiter. vel vt essem Deus eorum, idest, vt specialiter colerer ab eis magis quàm ab alijs gentibus, dando eis speciales leges colendi atque viuendi. *Ego Dominus Deus*. Hic manifestat potestatem, & veritatem suam ad completionem prædictorum, scilicet, quòd ipse recordabitur omnium, quæ dixit, & conseruabit veritatem. nam ista facere poterit, quia Dominus est, & ea facere volet veritatem conseruando, quia Deus est, qui fidelis est, & seipsum negare non potest, iuxta Apostolum 2. ad Timot. cap. 2. *Hæc sunt præcepta, atque iudicia & leges*. Hic ponitur epilogus prædictorum, scilicet, quod ista quæ dicta sunt; sunt leges, & præcepta tradita a Deo in monte Synai.

Et dicuntur hic leges, præcepta, & iudicia, quæ sunt tria genera ad significandum omnia genera mã-
E datorum, scilicet moralia, cęremonialia, & iudicialia. omnia enim hæc data sunt a Deo in monte Synai. de moralibus patet Exo. 20. cap. nam ibi datus est decalogus continens præcepta moralia; & illud fuit super monte Synai, vt patet eod. capit. De cæremonialibus autem & iudicialibus patet ex processu huius libri, & præcedentis. Pro quo sciendum quòd istud pronomen demonstratiuum hæc, potest dupliciter demonstrare. Vno modo quòd demonstret omnia pręcepta, quæ in hoc libro continentur, & omnia quę in Exo. a principio 19. cap. quoniam ab illo loco omnia fuerunt in monte Synai.

Quæ præcepta data sunt in mõte Synai.

Alio modo pōt intelligi, ꝙ istud pronomen demō strātiuum solum demonstret ea, quæ continentur in hoc libro, quoniam hæc data sunt in monte Synai, & quod amplius est, data sunt in tabernaculo fœderis, vt patet supra 1. cap. in principio. Vterque horum sensuum est conueniens. Sed adhuc conuenientior videtur primus, scilicet, quòd intelligantur omnia præcepta contenta in hoc libro, & in Exodo. Nam quamquàm hic contineantur multa præcepta cæremonialia per totum librum, & quædam moralia supra 19. c. iudicialia tamen vel pauca, vel nulla sunt, quamquàm verius aliqua sunt, sed rarissima. Accipiendo autem, quod demonstrentur hic omnia præcepta, quæ habita sunt a princip. 19. cap. Exo. vsque huc, poterunt dari moralia, quæ habentur Exo. 20. cap. s. totus decalogus, & iudicialia multa, quæ habentur Exo. 21. vsq; ad 24. & cæremonialia, quę habentur a princi. 25. cap. vsque ad finem Exo. & a principio libri huius vsque ad finem. & iste sensus tenendus est. Dr̄ hic pręcepta, & per hoc intelliguntur moralia: per iudicia intelliguntur iudicialia, quæ sunt ad actiones forales, & cōcationes ciuiles: per leges intelliguntur præcepta cæremonialia, quæ sunt pure leges consistentes per solam positionem. *Quas dedit Dominus inter se, & filios Israel.* Idest leges istę & pręcepta sunt inter Deum, & Israelitas, idest, sunt de modo quo se habere debēt Israelitę ad Deum. & nō intelligitur, quòd sint inter Deum & Israel, idest, ꝙ obligentur ad eas Israelitæ, & Deus. Nam Deus nulli legi subijci potest, cum nullus super eum Legislator sit: nec ipse potest subdere se legi suæ quasi lex super eum habeat potestatem. nam par in parem non habet imperium: Deus tamen est æqualis sibi ipsi, vel magis est idē sibi. ergo est impossibile, ꝙ lex ab eo posita habeat potestatem super eū. Pōt aūt aliter intelligi, ꝙ Deus posuit inter se & Israelitas istas leges, quia aliquid est in eis quod obseruari debet ex parte Israelitarum, aliquid vero quod ex parte Dei: & hoc quia multæ harum legum non solum sunt tanquam leges, sed tanquam pactum. est aūt pactum inter partes ꝯuentum, atque vtriusque consensu firmatum, in quo quid vtraque pars facere debeat, ponitur. & sic est in plerisque legibus, in quibus dr̄, ꝙ si Iudæi obseruauerint tale, vel tale, Deus faciet eis talia, vel talia bona: & sic tales leges pertinent ad Deum & ad Israelitas. Ideo conuenienter dicitur, quòd Deus statuit istas leges inter se & Israel. *In monte Synai.* Idest omnes istę leges cæremoniales, iudiciales, & morales datæ sunt in monte Synai incipiendo a capi. 19. Exo. vsque huc. sed differentia est, quia ea quæ habentur in Exo. ex. cap. 19. vsque ad finem, dicta sunt, & facta in primo anno egressionis de Aegypto. nam id quod vltimum est in Exo. scilicet erectio tabernaculi iam constructi, fuit factum in principio secundi anni exitus de Aegypto, vt apparet Exo. capit. 40. ea autem quæ habentur a principio Leuitici vsque huc, dicta sunt in secundo anno. quod patet, quia cum in istis teneatur ordo, & in eis quæ habentur Exo. vltimo cap. dicitur, quòd facta sunt in principio secundi anni exitus de Aegypto, scilicet mense primo, & die prima anni secūdi: ergo necesse est, quòd omnia quæ in hoc libro dicuntur, fuerint post primam diem anni secundi, & sic in anno secundo fuerūt omnia ista.

Quō intelligāt Deū inter se ac filios Israel leges posuisse.

Differunt etiam pręcepta, quæ habentur in isto libro, & quæ habentur in Exo. quia ea quę habentur in Exodo, data sunt extra tabernaculum, cum nondum esset constructum tabernaculum, vt patet Exo. vltimo cap. ea vero, quę habentur in toto Leuitico, dicta sunt intra tabernaculum, vt apparet supra 1. capitu. in princip. Et non solum ea quæ habentur hic, & in Exodo, dicta sunt in monte Synai, & facta, sed etiam mul-

Præcepta hui⁹ libri & illa Exodi quō differunt.

F ta eorum, quæ habentur in libro Numerorum. s. oīa quę sunt vsque ad 10. cap. quod patet, quia Num. 1. c. dicitur, quomodo recesserit nubes de monte Synai, & Israelitæ mouerint castra. & sic fere omnia pręcepta, quæ data sunt Iudæis, fuerunt data in monte Synai. nam ea quę hn̄r vsque ad ca. 10. Numerorum fuerunt in monte Synai, quæ aūt postea sequunt̄ ad historiam pertinent, & non ad pręcepta. rara. n. præcepta ibi sunt, & eorum, quæ ibi iubentur, plurima ponuntur per recapitulationem, quoniam in monte Synai data sunt: ea vero, quæ habentur in Deuterono. sunt per recapitulationem posita, quoniam ibi Moyses recitauit partē eorum, quæ in alijs libris posita fuerāt, & multa eorum declarauit. sed non fuerunt ibi nouiter data ista præcepta, sed solum recitata, vel explanata: ideo dicitur magis id quod habetur in Deuteron.

G explanatio legis, quàm legislatio, sicut patet Deuteronom. cap. 1. scilicet cępitque Moyses explanare legem, & dicere, Dominus Deus noster &c. patet ergo, quòd fere tota lex Mosayca in monte Synai data est. *Per manum Moysi.* Idest per Moysen, scilicet, quòd omnia præcepta suprapositа fuerunt data a Deo Israelitis, & non fuerunt data immediate, sed per Moysen, scilicet, quòd Deus dabat præcepta ista Moysi, & Moyses recitabat ea populo. & dicitur per manum Moysi, idest per ipsum Moysen tāquam per instrumentum: ita ꝙ non intelligantur ista præcepta data a Moyse, sed a Deo, tāquam Moyses non fuerit legis conditor, sed Deus. Et iste modus loquendi est

H per metaphoram, quoniā per manum Moysi nō potest dari aliqua lex, quia lex est aliquid rationale, & nō potest deriuari nisi per instrumenta rationis: huiusmodi autem non est manus: ergo per manum non datur lex, sed magis per linguam quæ exprimit mentis conceptionem. s. ipsam legem conceptam. Ponitur tamen manus, quia est instrumentum operatiuum generale, cum dicatur organum organorum, vt patet in 2. de Anima.

CAP. XXVII.

I LOCVTVSQVE est Dominus ad Moysen dicens. Loquere filijs Israel, & dices ad eos. Homo qui votum fecerit, & spoponderit Deo animam suam: sub æstimatione dabit precium. Si fuerit masculus a vicesimo anno vsque ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti ad mensuram Sanctuarij: si mulier; triginta. A quinto autem annō vsque ad vicesimum; masculus dabit viginti siclos, fœmina decem. Ab vno mense vsque ad an-

Votorum commutatio.

K num quintum, pro masculo dabuntur quinque sicli, pro fœmina tres. Sexagenarius, & vltra masculus dabit quindecim siclos: fœmina decem. Si pauper fuerit, & ęstimationem reddere non valebit: stabit coram sacerdote, & quantum ille æstimauerit, & viderit eum posse reddere: tantum dabit.

Locutusque. Superius dicebatur de festis; & festorū obseruatione. Hic consequenter agitur de votorum

rum solutione.& ista est quarta pars, & vltima huius libri,& pertinet ad præcedentia, quoniam principale huius libri est de sacrificijs: ipsa tamen sacrificia aliquando sunt votiua,& aliquando spontanea, vt patet supra 7. & 22.c.iō oportuit dici de solutione votorū, & de diuersitate vouentium. De hac etiam materia agitur Num.30.cap.vbi ponitur qui sunt,qui obligantur ad votum factum,& qui sunt qui non obligātur.

Distinguitur autem hoc in tres partes, quia primo agitur de voto obligatis. Secundo de consecratis. Tertio de decimis:Secunda ibi. *Omne quod Domino consecratur*. Tertia ibi. *Omnes decimæ*. Prima in duas, quia primo agitur de redemptione votorum. Secūdo soluitur dubium circa redemptionem ipsorum. Secunda ibi. *Primogenita*. Prima in duas,quia primo agitur de voto circa personam humanam. Secundo de voto circa rem possessam. Secunda ibi. *Animal autem*.Circa primum.*Locutúsque est Dominus ad Moysen dicens*. Ista lex sicut omnes aliæ data fuit Israelitis a Deo per Moysen, quoniam nulla lex dabatur immediate Israelitis a Deo, sed omnes mediante Moyse præter decalogum, qui datus est in voce tubæ ad omnem populum,vt patet Exo.20. & Deuterono.7. Cæteras autem leges Moyses a Deo recipiens recitabat Israelitis.

Vbi data fuerit hæc lex huius capituli: & an simul data fuerit cum omnibus superioribus, vel in alio tempore. Quæst.I.

DE hac lege dubitaret aliquis vbi data sit,qm̄ in fine præcedentis capit.dictum est, quòd omnes leges præcedentes datæ sunt in mōte Synai.ex quo vr̄ ꝙ cum ista lex non sit de illis,non sit data in eodem monte.Rn̄dendum est ꝙ etiam omnia,quę habentur in hoc capitulo, data sunt in monte Synai.quod patet,quia in fine capit.dr̄. hęc sunt pręcepta quę mandauit Dn̄s ad filios Israel in monte Synai. De hac etiam lege dubitabitur, an simul data sit cum omnibus superioribus, vel in alio tempore.Rn̄dendum est, ꝙ hoc non pōt constare, ꝯstat tn̄ ꝙ non omnes istę leges,quę habentur in hoc Leuitico,positę sunt simul vnica prolatione.s.ꝙ non cessauerit Dn̄s dare illas,postquam incęperit vsquequo compleuerit. nam inter quasdam earū facta est interpolatio,sicut probatum fuit supra 16.cap. Quidquid tn̄ fuerit,necesse est,ꝙ omnes leges,quæ habentur in toto hoc Leuitico datæ fuerint in vno mense. quod patet,quia omnia ista dicta sunt intra tabernaculum fęderis,vt habetur supra 1.cap.vel saltem primæ leges harum ibi datæ sunt. Sed tabernaculū fuit erectum in prima die mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto.ergo necesse est,quòd istę leges cęperint dari in primo mense anni secundi.Sed omnes istę consummatæ sunt ante principium secundi mensis anni eiusdem.ergo intra vnum mensem datę sunt omnes istę leges.quòd autem finitæ fuerint ante mēsem secundum anni secundi,patet Num.1.capit.quoniam ea de quibus ibi recitatur,inchoata sunt in prima die mensis secundi anni secundi. & sic in paucis diebus datæ sunt omnes istæ leges, quæ habentur in lib.hoc, cū in paucioribus quàm triginta diebus. *Loquere filiis Israel & dices ad eos*. In hoc significatur, quod quęlibet lex bis proferebatur. Primo proferebat eam Deus Moysi. Secundo proferebat eam Moyses populo. *Homo qui votum fecerit*. Tota ista lex est de votis.

De voto obligatis.

Pōt autem homo vouere quidquid sui iuris est, qm̄ votum est tanquam donatio, cum transferat ibi dn̄ium;& solū est super illas res, in quibus homo habet dn̄ium,vel aliquod ius.& in isto cap.solum agitur de solutione votorum præsupponendo, ꝙ vota facta

A sunt valida,quia si ille,qui vouet non est sui iuris, vel id quod vouet non pertinet ad eum totaliter,vel si ptineat forte est aliquid inhonestum: & ideo in hoc distinguitur an ille, qui vouet sit vir, vel fœmina, & si vir an sit iuris sui.i.emancipatus, vel non: & si fœmina an sit totaliter in potestate patris,vel non, & si sit aliquo modo extra potestatem patris, an sit desponsata,vel maritata,vel vidua,& sic de multis alijs,de quibus omnibus plura Num.30.cap.quia de hoc est tota materia eiusdem. Est autem hoc gn̄ale ꝙ id, super quo aliquis habet plenum ius, potest vouere, & non solum si habeat plenum ius,s.dn̄ium, sed etiam si habeat ius alio modo dictū.nam nemo est dn̄s suiipsius, nec seipsum possidet,sicut res possessas, quoniam nō

B potest esse dominus etiam vnius membri sui, vt patet ff.ad leg.Aquil.in l.liber homo.a fortiori ergo nō erit aliquis dominus suiipsius, sicut esse dominus serui sui,vel possessionis. potest tamen seipsum vendere secundum legem diuinam,vt patet Exo.21. capit. & supra 25.cap.Etiam secundum iura humana potest homo vendere seipsum,qn̄ est maior viginti annis ad participandum precium,vt Insti.de iure personarum. Sicut ergo aliquis seipsum vendere potest, ita de se poterit facere oēs ꝯtus, qui minores sunt vēditione, vel æquales.ita aūt est de voto,qm̄ cum aliquis vouet seipsum Deo,non tantum obligatur, quantum si esset seruus venditus alicui homini.Si ergo cuilibet est potestas vendendi seipsum: ergo a fortiori inerit sibi potestas vendendi se Deo. & qm̄ homo est nobilius

C quod Deo voueri potest,Legislator primo ponit hic quid sit agendum,qn̄ homo seipsum vouet. *Et vouerit & spoponderit Deo animam suam*. Idest, spoponderit Deo seipsum.Vouere & spondere idem sunt:sed ponuntur hic ista duo,quoniam spondere significat promissionem solā,vouere significat ipsas cęremonias, quæ fiunt ad confirmandum promissionem, & totū hoc complet rationem voti, quamquàm vouere, & spondere aliter distinguuntur,quoniam vouere significat promissionem Deo factam: spondere aūt significat promissionē,quæ fit cuilibet. *Spoponderit animam suam*. Spondere animam est spondere seipsum. Anima enim multipliciter accipitur.Vno modo pro Spiritu s̄m quòd cōe est,& isto modo nō pōt accipi hic:

Anima multipliciter sumit.

D quia anima non pōt spōderi Deo ad aliquid,q̄q̄ econtrario aīa bene pōt spōderi dęmoni, sicut quidam, vt adiuuentur a dęmonibus, inientes cum eis pacta spondent illis aīas suas: istud.n.dęmoni gratissimum est,sed Deus non vult ad quicquam sponsionem aīæ nostræ, sed potius nobis est gratia & beneficium, ꝙ ipse velit suscipere animam nostram,immo oīa alia, quæ nos Deo vouemus, & in honorem eius facim⁹; ideo sunt,vt suscipiat animam nostram. Alio mō accipitur anima pro ipso corpore etiam qn̄ mortuum est.& hoc modo accipitur Num.9.cap.cum dr̄,quòd quidam erant polluti super aīam hominis.i.erant polluti,quia tetigerant corpus hoīs mortui. Alio mō accipitur aīa pro vita,sicut dr̄ de aliquo,quòd posuit animam suam in manibus suis.Sic patet Psal.118.anima

E mea in manibus meis semper. & Christus habet istū modum loquendi,vt patet Matth.16.& Io.12.capitū.

Alio modo accipitur anima ꝓ ipso homine. & sic dr̄ sępe in sacra Scriptura, ꝙ de fęmore Iacob exierūt aīæ septuaginta,vt patet Gen.46.& Exo.1.cap.& Deuter.11.etiam dicitur Macha.1.cap.2. quòd occiderūt Gentiles mille animas hominum, idest mille hoīes.

Non pōt aūt accipi hic aīa pro corpore mortuo, quia Deo nemo vouere pōt corpus mortuū.nā cum homo cadauer erit,in potestate sua non erit: votum tn̄ semp de illis quæ libertati nostrę subsunt. Etiā quia corpus mortuū ad nullā operationē vtile est: sed cum nos

nos Deo quicquam vouemus; ideo hoc facimus, vt specialiter proficiat in cultum eius. Alio modo accipiebatur anima pro vita, & isto modo conuenienter accipitur hic, scilicet, quòd aliquis spoponderit vitam suam Deo ad hoc, quòd tota illa sit dedicata specialiter in cultum eius. & tunc homo vitam suam dicitur hic perdere, quia eam ponit in potestate alterius, & ad vtilitatem, vel honorem alterius abdicans eam a se, nec quicquam illius relinquēs sibi: & hoc mō homo habebit vitam in futuro seculo duplicatam, quia illā hic perdidit iuxta illud Matth. 16. Si quis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me: qui enim voluerit animam suam saluam facere perdet eam: qui autem perdiderit animā suam pp me, inueniet eam. & Ioan. 12. cap. dr̄. q amat animam suam perdet eam, & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.

Poterat etiam vltimo mō accipi, ꝙ hō promitteret animam suam. i. seipsum totum, & hoc, vt Deo specialiter seruiret abdicans se ab omnibus alijs. q. iā sibi non viuat, sed Deo. & sic sunt oēs, qui religionem ingrediunt̄, qm̄ se ipsos Deo vouent, ita vt iam non faciant opera carnis. s. ea quæ eis placent, sed quæcūque Deo placita sunt: nec etiam iam sibi viuunt, sed Deo. ante tn̄ q̄ se vouent sibi viuebant plena vtentes libertate: nunc vero nihil sibi libertatis reliquerunt.

De voto quo aliquis se Deo obligat, vel obligat res suas solum quomodo differant incomparabiliter. Quæstio. II.

Apvd Iudæos aūt etiam fiebant alia vota, q̄q̄ non soluebant̄ hoc mō. Et dr̄ hic, ꝙ aliquis spoponderit aīam suam, ad drīam eius, qui spōdet res suas. Nō est. n. vlla cōparatio spondentis se ad spondentem res suas, quia sicut hō liber incomparabiliter valet magis q̄ res suę: ita qn̄ seipsum vouerit, incōparabiliter Deo magis dat, q̄ cum vouerit oēs res suas, maxime qm̄ Deo sponsio rerum nostrarum ꝯm seipsum grata non est, sed inquantum dependet ex deuotione dantis. Nam nihil Deo est magis dare pecuniam, q̄ nihil dare: omnia. n. eius sunt, sed ideo ista aliqn̄ grata sunt, quia a mentis ardore ꝓficiscuntur. Et qm̄ votum proprie est qn̄ quisquam alteri dat id, quod est sui iuris, & istæ res possessę plene non sunt nostri iuris, sed iuxta dispositionem Dei nobis proueniunt: ideo cum de eis quicquam spopondelimus, nihil de nostris ei vouemus, sed de suis: ideo quantum est ex seipsa, sponsio ista modicum, aut nihil proficiebat, sed inquantū dependet ex aliquo, quod est nostrum. Cum enim Deus omnia, quę nos habemus, habeat, & iuxta voluntatem suam disponat, vnum nobis proprium reliquit, scilicet voluntatem nostram. hæc enim est proprie propria nostra. ideo cum istam Deo damus, & aliquid quod nostrū est, damus: & sic est hoc Deo gratissimum, quia in hac sola sponsione de nostris offerimus, in omnibus autem alijs offerimus de his quæ Dei sunt. sic enim dicebat rex Dauid Deo, omnia tūa sunt Domine, & quæ de manu tua accepimus, offerimus tibi, vt habetur 1. Paralip. cap. 29. Et ideo quantum est ex conditione ipsius rei, quæ vouetur, maius est siquis voueat seipsum Deo abdicans a se libertatem, & subijciens eam obseruantijs regularibus propter Deum, quàm si totum mūdum vouerit, qui in potestate eius esset, se tamen non voueret: immo totum mundum vouere non solum minus esset, quàm seipsum vouere, immo nihil est, si comparetur ad hoc quod est seipsum vouere. Ex quo sequitur, quòd inęstimabilis precij est & meriti apud Deum, cum quis sincera intentione vouet libertatem suam Deo suscipiens alicuius ordi-

Votum religionis est maxime meritorium citra martyriū.

F nis regularis obseruantiam. Nec videtur esse aliquis alius actus, qui ex genere actus æquetur huic in merito, nisi forte quis propter cultum Dei mortem subeat, quoniam iam ista charitas excedit omnem charitatem; cum maiorem charitatem nemo habeat, quàm vt animam suam ponat pro amicis suis, vt patet Io. 15. cap.

Quomodo vota fiunt dupliciter, scilicet cum determinatione tēporis, vel loci, & aliquando simpliciter: & quæ obligatio nascatur ex quolibet istorum. & quæ differentia sit inter vota veteris testa. & noui. Quæst. III.

G Consideranovm autē circa hoc quod hic dicitur de sponsione animæ, ꝙ aliquis potest spondere aīam suam dupliciter. s. simpliciter, vel ꝯm determinationē tp̄is, vel actus. Hic. n. accipitur de sponsione simpliciter, vt si aliquis dicat, ego me Deo voueo, nihil aliud exprimēdo, vel ego voueo me Deo ad seruiendum in tali Ecclesia. istud votum est simpliciter factum, & ideo obligat ad totam vitam. Nam si dixerit solum, ego me voueo Deo, nihil alterum exprimens, intelligitur votum factum de libertate tribuenda Deo: & tunc necesse est, quòd talis intret aliquam religionem, quamquàm non determinate obligabatur ad vnam, vel ad alterā ex genere voti. si autem dicat, ego voueo me ad seruiendum simpliciter in tali Ecclesia, debet tota vita manere seruiendo ad vtilitates illius Ecclesiæ.

H Vota autem aliqn̄ poterant fieri ꝯm determinationem temporis, vt si aliquis dicat, ego voueo seruire per annum, vel per mensem in tali Ecclesia: solum tenebitur ad illud tempus. Promissiones autem siue vota, de quibus hic agitur, sunt simpliciter facta sine temporis limitatione, quod patet, quia dicitur, siquis spoponderit animam suam, idest vitam suam, vel seipsum totum: patet etiam qm̄ ponuntur ęquales taxationes preciorum pro vouentibus, vtpote siquis fuerit annorum viginti, & vouerit animam suam, debet dare in commutationem siclos quinquaginta, & hoc erat generale apud omnes sic vouentes. Si tn̄ fierent vota ꝯm determinationem, aliquis posset vouere se per mensem, & aliquis pro die, & aliquis pro tota vita. & sic necesse erat quòd fierent precia diuersa in vouentibus, quod tamen non fit.

I Considerandum etiam ꝙ in hoc est differentia inter vota noui & veteris testamenti, quoniam in nouo testamento si aliquis vouerit seipsum, non reducitur votum in pecunias, sed eo modo quo se vouerit, tenebit votum, vt si vouerit accipere ordines sacros, tenebitur accipere, & si voueat intrare religionem eodem modo. In veteri autem testamento vota etiam intelligebantur eodem modo. s. quòd quicunque se voueret Deo, promittebat se ad cultum Dei specialē, non poterant tamen hoc laici facere in veteri testamento: nam nemo de illis poterat vouere se ad ministrandum in sacerdotio. Solum enim hoc filijs Aarō

K concessum erat, quòd siquis extraneus conaretur illud efficere, moriebatur, vt patet Num. cap. 3. etiam si iste esset de Leuitis, qui habebāt propinquitatem magnam cum ipsis sacerdotibus, patet hoc in rége Ozia qui laicus erat, & quia ministrare voluit, percussus est lepra tota vita sua, vt patet 4. Reg. 15. cap. De Leuitis volentibus ministrare in officio sacerdotali apparet de Chore & socijs eius, qui erant de genere Leui, & voluerunt vsurpare sacerdotium Aaron. Nam quidam illorum combusti sunt; alij vero viuentes a terra absorpti sunt, vt patet Numeri 16. cap. ergo nemo se poterat vouere ad sacerdotium, nisi esset de genere

nere sacerdotali, sicut non pôt aliquis laicus manens pure laicus vouere se Deo ad dicendum Missam per mensem, quia repugnat statui suo. Differt tñ, qm̃ in veteri testamento erat simpliciter impossibile: in nouo aũt non. s. ꝙ ille, qui laicus est in nouo testamento, non pôt se vouere ad dicendum missam manens laicus; pôt tñ se vouere ad accipiendum ordines sacros, & sic ꝯñr potest se vouere ad dicendum missam. In veteri tñ testamento laicus, qui non erat de genere Aaron, siue esset de popularibus, siue de Leuitis, non poterat se Deo vouere simpliciter ad officium sacerdotale directe, nec indirecte, qm̃ non poterat vouere, vt aliquem ordinem acciperet, vel sanctificationem ad ministrandum, nec etiam poterat vouere ministrare sine sanctificatione suscepta. vtrumque. n. conueniebat solum ad ipsos, qui erant de genere Aaron.

Nec etiam poterat quisquã de laicis vouere se ad officia Leuitarum. s. vt custodiret tabernaculum excubando in circuitu, vel vt portaret vasa Sanctuarij, qñ tabernaculum mouendum foret. Ista quippe erãt officia Leuitarum, ad quæ nullus accedere debebat, ꝙ si accedere conaretur, moriebatur sic patet Nu. ca. 1. & 8. Solum aũt manebat ministerium quoddam in Sãctuario, quod poterat pertinere ad laicos. s. portare aquas, vel ligna ad Sanctuarium pro sacrificijs, quod apparet qm̃ Gabaonitæ, qui erant de Chananæis, destinati sunt a Iosue, vt seruirẽt ducẽdo ligna & aquas pro ministerio altaris, vt patet Iosue cap. 9. ergo a fortiori poterat quilibet de Israelitis seruire Deo, in hoc genere ministerij. Deus tñ adhuc nolebat, quòd Israelitę hoc modo seruirent, sed iussit, vt quicunque seipsum voueret, daret certam æstimationem pro seipso ſm ꝙ infra taxatur. *Sub æstimatione dabit precium.* Idest omnes vouentes animas suas dabunt precium pro se secundum ꝙ fuerit ęstimatum. Sed aliquis dicet, videtur ꝙ non fieret aliqua æstimatio, qm̃ quantitas precij erat determinata a lege ſm ꝙ hic apparet: non ergo fieret æstimatio. fieret autem æstimatio si lex diceret, qñcunque aliquis vouerit animam suam, æstimetur quantum valet, & sic soluatur precium.

Officium laicorum in Sanctuario.

Respondendum est, quòd hic dicitur, quòd erit sub æstimatione non quantum ad hoc, quòd de quolibet deberet ęstimari quantum valeret, sed ꝙ æstimaretur ętas sua, & ſm illam æstimationem solueret precium, quod iam a lege constitutum erat.

Quare cum aliquis vouebat animam suam in veteri testamento conuertebatur votum in pecunias; & quomodo fiebat ea æstimatio, quæ solum videtur esse taxatio quædam precij, & an pro homine libero possit fieri æstimatio in pecunia. Quæst. IIII.

SCIENDVM autem ꝙ lex mandat hic omnia vota personalia conuerti in pecuniam, quia qñ aliquis homo vouet seipsum Deo, spondet ei animam suam, vt dicit litera. ergo debet Deo dare animam suam. s. vitam. hoc autem facere nõ potest nisi per mortem, ita ꝙ homo occidatur, & vere homo occideretur qñ seipsum vouet Deo, si esset animal immolaticium, sicut boues, & oues. Vnde quando aliquis vouebat Deo aliquod animal, quod immolari poterat, immolabatur, sicut infra habetur, nec poterat conuerti in aliquem alium vsum, etiam non poterat commutari. s. quòd daretur aliud animal pro illo: immo siquis commutare vellet, tam id quod dabat, quam pro quo dabat, sanctificatũ erat. quia ergo vita hominis non poterat applicari Deo isto modo, necesse erat, vt sacerdotibus maneret alia regula faciẽdi circa hoc. Poterat autem vita hominis alio modo dari Deo. s. vt totam vitam suam homo expenderet

A in cultu diuino: sed etiam hoc fieri non poterat. Nã vt supra dictum est, nemo de laicis tempore veteris testamenti poterat se vouere ad ministrandum Deo in ordine sacerdotali, vel officio Leuitarum, & necesse erat, vt aliquo alio modo applicaretur homo, qui se vouebat ad cultum Dei. s. quòd daret aliquam pecuniam, quæ cederet in vsum sacerdotum ministrãtium, vel in vsus Sanctuarij, de quo magis infra dicetur. & propter hoc assignabatur certa pecunia soluenda pro vouentibus. hæc autem vera sunt, nisi ille, qui voueret, esset de Leuitis, vel de sacerdotibus, quoniã iste poterat se vouere ad cultum Dei temporaliter, vel in ęternum. Pro quo sciendum, quòd sacerdotes & Leuitæ, quia erant in magno numero, non poterãt

Notandũ de sacerdotibus & Leuitis vbi erant & an oẽs manerent in Sãctuario.

B omnes seruire simul. Sed quidam seruiebant quodã tempore; alij vero altero. De sacerdotibus autem habetur 2. Paralip. cap. 24. & Luc. 1. cap. qm̃ erant distincti in 24. sortes, & seruiebant ſm illas. Leuitę etiã erãt distincti per officia, & per tpa ad seruiendum, vt habetur 1. Parali. cap. 23. & 25. & 26. Qñ autem isti seruiebant, manebant in vrbe, in qua erat Sanctuarium. Cum vero non seruiebant manebant in vrbibus suis, vt colligitur Deuter. 18. cap. habebant quippe sacerdotes & Leuitę quadraginta octo ciuitates distributas per sortes filiorum Israel, vt patet Nume. cap. 35.

Quòd etiam sacerdotes temporibus, quibus nõ ministrabant, non essent in Sanctuario, sed irẽt ad vrbes suas, apparet Luc. 1. de Zacharia patre Ioãnis, qui erat sacerdos, de quo ibi dicitur, & factum est, vt impleti

C sunt dies officij eius, abijt in domum suam, & tamen domus ista non erat in ciuitate Ierusalem, sed in quadam montana, sicut patet Luc. 1. cap. cum dr̃, exurgẽs autem Maria in diebus illis abijt in montanam cum festinatione in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zacharię, & salutauit Elisabeth. ecce ergo ꝙ domus Zacharię sacerdotis non erat in vrbe, in qua erat Sanctuarium. & sic erat de alijs sacerdotibus.

Tunc igitur quamquàm ministerium Leuitarum vel sacerdotum veniret ſm diuersa tempora, poterat tamen aliquis se vouere, vt semper maneret coram Dño seruiendo. sic patet 18. cap. in Deuter. cum dr̃. si surrexerit Leuites de vna vrbium tuarum, in qua habitat, & voluerit venire desiderans locum, quem ele-

D gerit Dñs, ministrabit in nomine Dei sui, sicut omnes fratres eius Leuitę, qui stabũt eo tp̃e coram Dño: partem ciborum eandem accipiet quam & cęteri: excepto eo quod in vrbe sua ex paterna successione ei debetur. Si ergo Leuitę poterant semper stare in loco quem elegisset Dñs ministrando, & propter hoc dabatur eis pars ciborum, sicut alijs Leuitis, fieret hoc qñ Leuita seipsum voueret ad manendum coram Dño, & sic in istis si aliquis voueret Deo animã suã, non debebat dare precium, sed seruiebat, qm̃ non repugnabat sibi illud ad quod se vouebat. Simile etiam patet de Samuele, qui erat Leuita, & vouit eũ mater sua, qñ erat puer, vt tota vita sua maneret corã Dño, & sic mansit, vt patet 1. Reg. capit. 1. & 2. & non fuit datum aliquod precium pro eo, sicut statuitur hic. De

E sacerdotibus autem idem erat, ꝙ poterat quilibet sacerdos vouere se, vt maneret coram Dño omni tp̃e, nec precium dabat, qm̃ ministerium illud conueniebat sibi. Quod aũt dr̃ hic, ꝙ subintelligit̃ de popularibus, qui non pertinebant ad aliquod genus ministrationis coram Dño, ideo cõmutat̃ votũ in precium: & hoc erat minus, qm̃ magis valebat homo ẽt si venderetur in seruum, q̃ preciũ quod hic pro eo dat̃. In nouo aũt testõ non est iste modus cõmutationis votorum, sed si aliquis seipsum voueat Deo, ipse manebit seruiens: si vero aliquando facienda sit commutatio votorum, semper fit in maius, & in melius, & hoc

non sine causa rationabili,& aliqualiter vrgenti, vt patet extra de voto & voti redemptione,in cap.magnę. De isto precio quod hic datur in solutione votorum an cederet in ius sacerdotum, vel ad vsus Sanctuarij, infra dicetur. Sciendum autem, quòd hic ponūtur sub æstimatione,scilicet,vt tantum detur pro eis, vel tantum,& distinguuntur ætates hominum, qui vouētur,quoniam secūdum diuersas ætates homines sunt maioris,vel minoris valoris. Aliquis autem dicet hoc esse inconueniens, quoniam homo liber non recipit æstimationem: hic tamen agitur de voto hominum liberorum,& ponitur æstimatio pro ipsis. Rndēdum est,quòd homo liber non potest recipere æstimationem, non solum quia lex hoc dicit, & habetur tamquam vulgare.ff.ad leg. Aquil.sed quia impossibile est sm naturam,ꝙ homo liber recipiat æstimationem.quoniam res æstimationem recipiunt in venditione,qn ipsa substantia rei venditur: aliter aūt non possunt res æstimationē recipere, qm̄ æstimatio dicit totum valorem rei,sed tota res nunquam traditur nisi per venditionem, qm̄ per locationem, conductionem,commodationem,& similes ꝯtus non datur tota res,sed vsus rei:ideo nō pōt tota ęstimari. In venditione autem totum traditur, ideo ibi fit æstimatio, sed homo liber vendi non potest.nam cum venditur, iam liber non est:ergo impossibile est ꝙ homo liber recipiat ęstimationem. Ad hoc autem potest rñderi dupliciter. Primo concedendo hominem liberum æstimari non posse,seruus tñ recipit ęstimationem, & quia qn̄ aliquis vouet seipsum Deo spondet ei animam suam,i.se totum:ideo iam seruus Dei efficitur, nec est sui iuris:& sic potest recipere æstimationem, & quia homo est ibi seruus Dei,poterit ponere Deus ęstimationem quam voluerit. Alio modo potest dici, ꝙ iste, qui vouetur sit homo liber, & non ponatur super eum æstimatio, & quando hic iubetur, ꝙ detur tantum pro quolibet,qui vouet se, non est sensus,ꝙ illa sit æstimatio valoris rei.s.quòd iudicetur nihil magis aut minus rem valere, sed est aliquod precium constitutum, quod Deus vult dari sibi a quolibet vouente. Patet hoc,quoniam si fieret æstimatio valoris hominis secundum quòd homo venditur in seruum,manifestum est,quòd non fieret sic, quoniā aliqui homines sūnt,qui sunt duplices, vel triplices in valore ad alios,tamen omnes soluunt æquale preciū, si sunt in ætatibus æqualibus: ergo non fit hoc secundum æstimationem,sed solum Deus posuit aliquam quantitatem pecuniarum hominibus, qui vouebant seipsos,vt eam soluerent in redemptionem. Idem patet quoniam si poneretur ista pecunia ad æstimationem valoris humani:etiam si ponerentur omnes homines æquales in pecunia quātum ad ęstimationem suam,tamen non æstimarentur in tam parua quantitate, quoniam hic ponit pueros ante quinque annos æstimari pro quinque siclis,& fœminas pro tribus,& sic æquiparabantur in valore duo arietes vni homini, & vnus aries vni fœminæ,quod patet,quia in terra Iuda vnus aries valebat duos,vel tres siclos, vt patet supra 5.cap.est tamen absurdum, vt æstimetur ęqualiter valor vnius hominis,& vnius arietis. Ergo non fiebat hęc æstimatio quantitatis valoris humani in pecunia,sed solum constituebatur hoc a Deo, vt solueretur a vouentibus.

Sed aliquis arguet, quòd si non fieret hic æstimatio valoris humani,non ponerentur diuersa precia secundum varias ætates hominum: nam pro illis, qui sunt a viginti annis vsque ad sexaginta dantur quinquaginta sicli, qui vero sunt a sexaginta, & vltra dāt siclos quindecim,& sic de alijs ętatibus, vt patet in litera.nam secundum quòd ætas est robustior, in qua

F homo magis valet, ita datur maius precium. Item arguetur,quia litera dicit,quòd qui spoponderit animam suam, dabit precium sub ęstimatione. ergo oportebit fieri æstimationem valoris.

Ad primum dicendum est, quòd hic non fiebat æstimatio valoris humani secundum totum quod valere poterat: nam quilibet horum, cuius in litera ponitur precium,si venderetur in seruum, magis valeret: ibi tamen fit vera æstimatio valoris humani. Et quando arguis quòd hic ponuntur diuersa precia secundum varias ętates, in quibus homo robustior est, concedendum est. Sed non sequitur quòd propter hoc fiat æstimatio totius valoris. Nam rationabile est,quòd illi qui sunt fortiores, & magis conue-

G nientes ad seruiendum, magis tribuant de precio:nō tamen dat quisquam istorum pro se tantum quātum valet,vel quantum æstimaretur, si venderetur in seruum. Patet hoc, quoniam si aliquis est in anno 19. nihil minus videtur valere quàm ille, qui est in anno vicesimo,pro quo dantur sicli quinquaginta, & pro eo qui est in anno decimonono dantur quindecim, vt patet infra in litera.ergo non est ista proprie ęstimatio facta valoris, sed solum est quoddam cōstitutum a lege,vt soluant illi,qui vouent se. Si autem esset ꝑpria ęstimatio precij,fieret sicut in voto animalium, & agrorum, nam si aliquis vouebat animal quod immolari non poterat,adducebatur ad sacerdotem, qui considerabat illud,& constituebat precium eius. Idē autem de domo siquis eam vouisset domino,vende-

H batur,& accipiebant sacerdotes precium, vt patet infra. Nec obstat si dicas, quòd in æstimatione preciorum hominum se vouentium non vendebantur ipsi homines,sicut pecora,vel domus, quia non licebat eos vendi. hoc enim falsum est: nam Iudæi, qui sui iuris erant poterant vendere seipsos, vt patet supra 25.& Deuteronom.15.cap. & pater poterat vendere filiam Hebręam,vt patet Exo.21. Non ergo intendebat Deus facere in his appreciationem æqualitatem valoris.

Ad alterum quando dicebatur, quòd hic dicitur debere dari precium sub ęstimatione. respōdendum est,quòd non accipitur hic ęstimatio pro ęstimatione totius valoris rei, sed pro taxatione certi precij, si-

I ue illud sit ęquale,vel inęquale rei.& est sensus quòd qui sponderet Deo animam suam, debebat dare precium sub ęstimatione,idest non deberet dare quantum vellet paucum,vel multum,sed quantum a lege determinatum est hic. Nam licet ille, qui Deo se vouet,sit effectus seruus Dei simpliciter, sicut vnus homo est seruus alterius: Deus tamen noluit facere magnam taxationem.s.pro toto valore rei,& hoc vt homines desiderarent,vel saltem non euitarent se Deo vouere. Si aūt fuisset positum magnum precium, fugerent hoīes se vouere,& sic accidentaliter impediretur cultus diuinus. Simile aūt est de redemptione primogenitorum.nam in filijs Israel qn̄ nascebatur aliqs primogenitus,redimebatur,& dabantur pro eo quinque sicli,vt patet Nume.3.& 18.cap. vnde cum quili-

K bet primogenitus esset ipsius Dei, quia ipse redemerat illum de terra Aegypti,vt patet Exo.13.& 34.cap. vbi dicit Deus, mea sunt oīa primogenita. potuisset ergo facere, ꝙ daretur pro eis tantus valor, quantus aliàs darēt si venderēt: solum tñ iubebat dare quinq; siclos,vt Iudęi sic faciliter darent. Si aūt ęsset positus maior valor, distraherentur multi a solutione huius pecunię. Apparet igitur ex supra dictis, quòd hic nō ponitur ęstimatio totius valoris hominis se vouentis; sed solum constituitur aliquod precium, quod a vouentibus seipsos solui debeat.

Quarę

Quare Deus posuit paruum precium soluendum ab homine vouente seipsum. Et cur non redimebantur pro vero valore suo. Quæst. V.

SI adhuc aliquis quæret cum Israelitæ se vouerent Deo, & non possent ei personaliter applicari, sed essent redimendi; quare non redimebantur pro vero valore suo? Et videtur, quòd istud fieri deberet. nam homo per votum se totum spondebat, & si liceret, totus in eius cultum, & obsequium tradendus erat, sicut fiebat in Leuitis, & sacerdotibus, vt ostensum est supra: ideo cum non liceret hoc in laicis, cum non essent competentes ministri, debebat fieri redemptio in pecunia, sicut litera dicit esse redimendos, vt oẽs primogeniti etiã redimũtur Nume. 18. cap. Sed totus homo Deo erat debitus ergo totum precium hominis dandum erat. ergo videtur, quòd deberet æstimari quantũ valeret homo venditus, & tantũ tribueretur. Et ad hoc nihil obstat, quòd homo esset liber, quia homo liber potest effici seruus, & quando efficitur, venditur, & est certa æstimatio eius. Et quamquàm non sit possibile æstimari hominem liberũ quandiu liber manet, vt ostensum est supra q. 4. statim autem æstimatur quando seruus efficitur. sed iste se ipsum seruum faciebat offerendo se Deo: ideo æstimandus erat ac si venderetur. Item quia Iudæi, qui liberi erant, manentes in terra sua se seruos interdum faciebant, & constituebatur in eis p̃cium pro voluntate ementium. ergo, & hoc fieri poterat. Respondendum, quòd hoc fieri poterat, vt quilibet qui se Deo voueret, æstimaretur, & preciũ Deo traderet, sed Deus illud fieri noluit, immo constituit precium determinatum, quòd soluerent vouentes. quod fuit propter multa. Primo propter dignitatem eorum qui se offerebant Deo, quia licet illi vere per hoc se efficerent seruos se totaliter tradentes Deo, noluit Deus, quòd reputarentur, vt serui, sed vt liberi, & hæc pecunia, quæ dabatur, esset potius oblatio q̃dam quam redemptio. Secundo, quia licet illi qui se Deo vouebant, essent serui Dei, non erant serui simpliciter iuxta conditionem illorum, qui efficiuntur serui humani: primo quia retinent sibi honorem, immo maiorem habent, quàm prius, quod non est in seruis humanis, qui dignitatem omnem, & honorem perdunt. Secundo, quia serui humani dure tractant, & abiectissime, & ad quoslibet labores cogũtur, nõ erat sic de illis qui se Deo vouent, quia etiam temporaliter non est tam dura eorum conditio. ideo non erat iustum, quòd pro istis seruis Dei si redimerentur, daretur quantum poterant valere, sicut pro illis qui subibant humanam seruitutem. Tertio, vt homines magis allicerentur ad seipsos vouendum Deo. si enim leuis esset conditio eorum qui se vouebant, multi se vouerent. Si autem daretur pro quolibet tota æstimatio, rari possent seipsos redimere, aut vellent vouere. cum autem paucum precium imponeretur, multi se vouerent. & ita fuit, quia positum fuit paruum preciũ in respectu ad totum valorem hominis, & ideo multi se vouebant. vnde etiam si hoc fieret animo acquirendi aliquid Sanctuario, vel ministris Sanctuarij, vtilius erat paucum precium poni, sicut constitutũ est, quàm totum hominem æstimari. Quarto fuit, vt homines magis se putarent pertinere ad Deum, & determinatius. Nam si ad redemptionem æstimaretur homo, & daret pro se precium quod æstimatum esset, quia æstimatio varie fit ab hominibus pro opinionibus diuersorum, putaret aliquis se non bene æstimatum, & ideo non sufficienter redemptum, quia non dabat quantum valebat, & ob hoc putaret se non to-

A taliter pertinere ad Deum. Cum autem Deus determinauerit quantum pro quolibet dandum est, non est dubium quin Deus accipiet de quolibet, quantũ vult pro eo suscipere, & ita nemo dubitabit an sit sufficienter redemptus: ideo non debuit fieri commutatio pro quolibet: sed Deus potius debuit statuere precium pro hominibus, & ita fuit hic. Quinto ad tollendum mutuam inuidentiam, & confusionem, quia quando aliquis se Deo voueret, si æstimaretur sicut venditus, æstimaretur vnus paruo, alius multo, sicut valere videretur. & ita ille, qui maius precium pro se daret, gloriaretur se magis valere, & magis pertinere ad Deũ, alius vero qui pauco æstimaretur, doleret se parum apud Deum valere, & confunderetur se minoris esse precij quàm essent alij homines: ideo ad tol-
B lendam istam mutuam inuidentiam potissime circa cultũ Dei, debuit fieri a Deo taxatio, & illa esset æqualis, & non æstimaretur quilibet quantum posset valere venditus. Sed dicendum, quòd tertia ratio est potissima, & hoc apparet, quia omnes istæ taxationes hic factæ in litera sunt minores quàm si homo venderetur, & tamen si esset aliqua alia causa principalior, licet a Deo fieret taxatio, fieret maior, scilicet quantũ homines possent mediocriter valere. etiam quinta causa multum ad hoc confert. Simile est in primogenitorum redemptione. nam Deus posuit multo minorem æstimationem quàm sit valor hominis alicuius, scilicet quinque siclos. & iste erat valor duorum arietum in terra Iudæorum, vt ostensum est supra.

C *Quare Deus in ueteri testamen. non acceptabat omnes uouentes se ad suum cultum, sed licebat fieri redemptio in pecuniis. Et de uotis noui testamen. quomodo semper implenda sint, & nunquam mutanda in pecuniam. Et quid agendum siquis habeat aliquod impedimentum iuris, propter quod non potest implere uotum. Et per quid solennizatur uotum in nouo testam. & quæ pœnitentia imponitur frangentibus uota. Quæst. VI.*

SED quæretur quare Deus non acceptabat omnes vouentes se ad cultum suum, sicut Leuitæ, & sacerdotes si se vouebant, non redimebãtur sicut hic dicitur, sed manebant semper ad ser-
D uiendum Deo in loco Sanctuarij iuxta conditionem suorum ministeriorum, ita poterat conuenire omnibus popularibus aliquod ministerium respectu Sanctuarij, in quo ministrarent, & ita in illo ministrarent, & non fieret aliqua redemptio: nam poterant comportare aquas, & cædere ligna, atque portare in Sanctuarium. ista enim faciebant Gabaonitæ, qui erant de genere Chananæorum Iosue 9. & primo Reg. 21. cap. ergo a fortiori, qui erant de genere Israel poterant ista facere, ideo non redimerentur: etiam poterant facere sartatecta templi, & quascunque alias refectiones, quæ non erant determinatum ministerium sacerdotum, & Leuitarum. Dicendum, quòd non
E debuerunt vouẽtes se applicari alicui ministerio Dei, sed vel debuit fieri redẽptio, vel nõ debuit fieri votum tale. Circa quod ꝯsiderandũ, ꝙ nõ est sic de vouentibꝰ se Deo in nouo, & in veteri testamẽto. In nouo. n. testamẽto nulla fiebat redemptio votorũ: in veteri autem fit redemptio. & ratio differentiæ est, quia in nouo testamento omnes personæ sunt habiles ad id ad quod se vouent: sed in veteri testamento nõ sunt omnes habiles. Nam in nouo testamento aut aliquis se simpliciter Deo vouet, aut vouet facere determinate aliquid ad cultum Dei. Si autem vouet seipsum Deo, vel ad cultum Dei, & non exprimit aliquid speciale, intelligendum est, quòd promittit in perpetuũ tenere aliquem modum colendi Deum specialiorẽ,

quàm

quàm sit ille quem aliàs omnes tenemus, aut tenere obligamur. & iste debet esse per obseruantiam alicuius de religionibus approbatis, licet ad nullam earum sit determinata obligatio. Et patet hoc; quia seipsum vouet, & per hoc tradit se alienę potestati: ideo oportet quòd transeat ad statum in quo in perpetuum maneat, & ibi non sit iuris sui; quia aliàs non tantũ Deo solueret quantum vouit, talis autem est status religionis: ideo quicunque taliter se Deo vouet, tenetur profiteri aliquam de religionibus approbatis quam maluerit, cum adhuc ad nullam determinate se obligauerit. Si autem non se voueat sic, sed ad aliquid determinatum, tenetur illud facere, vt si se voueat Deo ad ministrandum in sacerdotio, vel ordine diaconi, aut subdiaconi, tenetur in illo ministrare. Nam si nondũ in illum ordinem promotus est, tenetur promoueri, quia quilibet potest modo ad ordines sacros promoueri, & tũc ministrabit sicut vouit. Sed quid si aliquã de irregularitatibus iuris quis habeat, propter quam impediatur promoueri, quomodo votum implebit? vt si est illegitimus, aut fuit bigamus, vel aliquid simile. Respondendum, quòd aut impedimentum siue irregularitas illa subest tempore, quo votum emittit, aut incidit postea. si tunc subest, aut est dę illis, in quibus consueuit ecclesia dispensare, aut non. si est de illis in quibus consueuit dispensare, tenetur agere diligenter quantum in se est, vt dispensetur cum eo ad hoc, quòd votum compleat, & hoc maxime si ipse conscius erat illius inhabilitatis, vel impedimẽti. si autem dispensationem obtinere non valuerit, manet liber de rigore iuris, cum votum non tenuerit, quia tamen voluntatis illius fuit se obligare, tutius esset ei commutationem aliquam petere, quæ tamen, vt dixi de rigore iuris non est, nisi votum tenet, votum autem quod non tenet, est ac si non esset emissum, & illius non est propria commutatio. Si autem fuit de nõ dispensabilibus, siue in quibus non consueuit ecclesia dispensare, quemadmodum est de bigamia vera, & de homicidio voluntario: votum non tenuit neque oportet conari ad dispensationem habendam, cũ non soleat concedi, sed erit votum irritum, nisi uouens voluerit fieri commutationem ad maioritatem securitatis, maxime quando vouens sciebat se impeditum, & non obstante hoc habebat animum se obligandi ad aliquid. & tamen in his duobus casibus votum nunquam tenuit, neque a principio, neque processu temporis, cum impedimentum staret tempore emissionis voti. Si autem impedimentum tunc non suberat. sed superuenit postea, vt potest quia fuerit corpore vitiatus, vel incidit seruitutẽ, aut alia impedimẽta iuris ad promotionem. Dicendum, quòd aut illud impedimentum accidit omnino inuoluntarie, aut aliqualiter voluntarie. Si primo modo, cessabit obligatio voti. vel si sectus est a laboribus, idest abscisa fuerunt genitalia, vel corpore mutilatus est, vel incidit in lepram, aut effectus est seruus, licet in his subdistinguitur, quia quædam habent causam continuam, & perpetuam impediendi, vt est mutilatio, & simpliciter soluit votum; & in talibus nulla fit commutatio, quia votum non manet, & sine culpa est effectus impotens ad soluendum. Alia habẽt causam temporalem, & ista non tollunt obligationem voti, sed impediunt solutionem, vel executionem, sicut est seruitus. nam quandiu quis manserit in seruitute, non est ad sacra promouendus. cessante autem seruitute promouebitur, & tandiu cessatur a solutione voti. Alia sunt impedimenta voluntarie inducta, vel saltem ex aliquo actu nostro, vt est contractus matrimonij, & irregularitatis ex homicidio, si quis enim vouerit suscipere sacerdotium, & postea contrahat per verba de

Impedimẽta votorũ volũtarie inducta.

F præsenti, soluitur votum, quia non potest ordinem sacrum assumere coniugatus existens. Nam per matrimonium sequens soluitur votum de suscipiendo ordinem sacrum, & de intrando religionem, quia ista vota sunt simplicia, & matrimonium sequens est maioris vinculi, quando est consummatum, quàm votum simplex. si enim non est consummatum, adhuc potest implere votum vouens, quia potest intrare religionem, & ibi ministrabit in sacerdotio. si autem cõsummatum est matrimonium non fiet, sed statim solutum est votum. & non facimus hic distinctionem an ista vota sint simplicia, vel solennia, quia non possunt esse nisi simplicia. Nam votum de suscipiẽdo or-

G dinem sacrum semper est simplex, cum non solennizet nisi in ipsa actuali susceptione ordinis sacri, & votum de intrando, vel profitendo religionem semper est simplex, cum solennizatio ipsius non fiat nisi per expressam aut tacitam professionem factam alicuius de religionibus per sedem Apostolicam approbatis, de voto, & voti redem. cap. vnico, lib. 6. licet vulgariter loquentes dicant votum solenne, vel solenniter emissum, quando pluribus astantibus quis vouet se religionem intraturũ, aut aliquid huiusmodi, maxime si illud iuramento confirmat. & dicunt simplex, idest tacitum, vel non publice factum, & sine validatione iuramentali emissum. id vero in quo accidit publice esse emissum, & cum confirmatione iuramenti, dicunt esse solenne. & iura interdum dicunt talia vota esse solennia, vel solenniter emissa, sed non

H esse illam solennitatem, quæ de iure matrimonium sequens, contractum dirimat, vt patet. e. cap. lib. 6. cũ dicitur. reliqua autẽ vota, & si quandoque matrimonium impediant contrahere, differunt, & quanto solennius, & manifestius sunt emissa, tanto propter plurium scandalum, & exemplum durior pœnitentia transgressoribus debeatur &c. De tali ergo emissione voti siue ad suscipiendum ordinem sacrum, siue profitendum religionem, dicendũ quòd semper est simplex: ideo nunquam potest impedire matrimonium postquam contractum fuerit, idest dirimere illud: sed solum impedit ne contrahatur. si autem de facto cõtraxerit vouens, & consummauerit per copulam, dissolutum est votum. tamen est imponenda pœnitentia transgressori secundum arbitrium confessoris: sed

I ista non est æqualis omnibus, immo quanto aliquis votum suum magis plublicauit coram pluribus emittendo, vel maioribus solennitatibus firmauit, tanto est ei durior pœnitentia imponenda eo. cap. in fine. & hoc fit propter duo. Primo, quia ille qui indixit plures solennitates ad validandum, habuit animum magis determinatum ad se obligãdum: ideo magis obligabatur, quia tantum quis obligatur, quãtum se vult obligare, cum obligatio ex voluntate nascatur. & q̃to magis se obligauit, si contraueniat est maior transgressio, & consequenter maior pœnitentia imponenda. Secunda propter scandalum, quia quanto quis votum suum coram pluribus expressit, tanto est maius

K scandalum, si postea videant eum contra agentem. ideo tanto est grauius peccatum, & durior pœnitentia, & hoc solum tangitur in allegato cap. lib. 6. Hoc autem facto, idest suscepta pœnitentia, poterit manere in matrimonio suo sine aliquo scrupulo petendo, & soluendo debitum, qui tale votum emiserat, tam cum illa vxore, quam accepit, quàm cum alia, si quam superduxerit illa mortua, vel soluto alias matrimonio, si accidat solui. Sed aliquis obijciet, quòd iste qui contraxit, & consummauit matrimonium, tenebitur manere cum vxore quandiu illa viuit, quia est fortius vinculum matrimonium. tamen mortua vxore tenebitur profiteri religionem, vel suscipere

Nota per quid solẽnizatur votum in nouo test. & quid sit votum solenne.

ordinem sacrum sicut vouerat, quia iam est ablatum impedimentum exequendi promissum, sicut dicebatur de eo qui incidit in seruitutem post votum emissum de suscipiendo ordinem sacrum, quia licet tunc non possit ordinari, non soluitur votum, sed differtur executio: ideo ablata seruitute siue cessante tenebitur ordinem sacrum recipere, vel intrare religionem, si illud vouit. Dicendum, quòd non est simile, quia seruitus non habet naturam impediendi ordinem sacrum de se suscipi, quia & potest seruus manens ordinari, licet non debeat fieri, & in seruitute nihil est quod opponatur sacro ordini, aut obseruantiæ religionis, sicut est in matrimonio, quia in matrimonio est necessitas reddēdi debitum, quod est contra castitatem, quę necessario inducitur in susceptione sacri ordinis, aut in professione religionis: ideo matrimonium cōtractum, & maxime cōsummatū dissoluit votū de suscipiendo sacrum ordinem, & de intrando religionem. seruitus autem non habet aliquid contrarium de se ad religionem, vel ordinem sacrum, quia non est ibi contrarietas ad aliquid de votis essentialibus religionis. Etiam quia matrimonium de se habet causam perpetuam: nam est indissolubile per totam vitam: ideo dissoluit votum de religione, & de suscipiēdo sacrum ordinē. Secus de seruitute, quia non habet perpetuitatē: ideo non dissoluit votum, sed differendo impedit executionem ad tempus. Ideo dicendum, quòd vouēs religionem intrare, vel suscipere sacrum ordinem, si contrahat, & consummet matrimonium, dissoluitur votū, & pro transgressione voti imponetur ei pœnitentia qua completa securus manebit in conscientia sua reddendo debitum, & petendo. & si contingat mori vxorem, vel dissolui matrimonium, poterit licite contrahere cū alia: & iam non erit, ei pœnitentia imponenda: quia non est transgressor voti; cum votum semel extinctum non possit reuiuiscere. Si autem incidit in irregularitatem ex homicidio, aut huiusmodi, quæ irregularitas contrahitur ex proprio actu: est dicendū quòd ad votum religionis nihil obstat irregularitas; immo facilius dispensatur quantum ad quasdam irregularitates cum professis religionem, quàm cum nō professis. & dato, quòd non dispensetur quantum ad hanc irregularitatem nihil obstat, cum possit esse obseruantia regularis cum irregularitate contracta, quæ solum impedit promotionem. Si autem vouit suscipere ordinem sacrum ad ministrandum in eo, est dicendum, quòd tenetur agere, si possit obtinere dispensationem. si autem non obtinuerit, soluitur votū, & tunc dicendum, quòd non est commutatio, vlla voti facienda, cum non teneat votum. Si tamen petitur, an sit aliqua pœnitentia imponenda pro hoc, ꝙ non potest implere votum quod emisit. Dicendum, quòd aut peccauit in actu in quo commisit irregularitatem: aut non. Si non peccauit, putant quidam, quòd neque tenetur pro voto aliquid facere, neque saltem pœnitentiam. si autem peccauit, quòd pœnitentiam aliquam faciet, licet non fiat commutatio. Sed istud non stat, quia aliquando quis incidit in irregularitatem sine peccato, & videtur, quòd sponte incidat: sicut in illo, qui iudicis officiū in criminalibus inter laicos assumere vult, ex quo sequitur, ꝙ interdum dictet sñiam sanguinis, & proferat, ex qua sequitur irregularitas, & non peccauit iste in hoc, cum potius mereatur occidendo malos. & tamen, quia iste cum sumit hoc officium, scit inde facturum irregularitatē, sciat semp hoc efficiendum ad impletionem voti inhabilē peccat quasi sibiipsi contrarius. Et ideo dicendum, quòd in isto non debet esse commutatio voti, quia votum dissolutum est. tamen debet imponi pœnitentia, quia sponte egit cōtra votum suum assumendo illud officium.

A cium. sicut ille qui cum vouisset intrare religionem, contraxit matrimonium, & consummauit illud. nam imponitur ei pœnitentia. cap. vnico de voto, & voti redem. lib. 6. Et illi vero imponitur commutatio voti. & tamen ille magis directe agit contra votum, quàm assumens iudicis officiū in criminalibus, cum sit possibile istum non incurrere irregularitatem: ergo neque isti debet imponi commutatio, sed solum pœnitentia aliqua. Alij vero, qui homicidium commiserūt voluntarium si illud egerūt ex iracundia, vel aliàs nō ex tali proposito, neque aduertere poterant, an ex eorum actu sequebatur tunc irregularitas: non solū non est commutatio voti imponenda, cum votum non teneat: sed neque videtur imponenda pro hoc, quòd non possunt implere votum iam effecti irregulares,
B sed solum pro peccato quod commiserunt in ipso actu homicidij, nisi diceret, quòd ideo quis committere voluit homicidium, vt efficeretur irregularis, & non posset promoueri, quia tunc non solum pro homicidio imponenda est pœnitentia, sed etiam, quia sponte, & opera data se impotentem constituit ad votum soluendum. Alia autem vota sunt de agendo aliquid determinatum, vt dando eleemosynam, vel orādo, aut peregrinando, & de huiusmodi. & quantum ad hæc regulariter quilibet qui est sui iuris est potens, & ideo non debent talia vota in aliud commutari, neque redimi in pecuniam, sed fieri debet id quod per votum promissum est. Et sic apparet, quòd in nouo testamento non habet locum commutatio votorum in pecuniam, quæ dicitur quędam redemptio eorū.
C De votis autem in veteri testamento secus est, quia quædam vota propter inhabilitatem personarum ad exequendum ea commutabantur in pecuniam. & sunt illa de quibus habetur hic.

Quando vota in vete. testam. redimebantur pecunia, & quando non. Et de votis, in quibus seipsum vouet homo, & Nazareorum. Quæst. VII.

Sed dicendum, quòd non redimebantur omnia vota, idest commutabantur in pecuniam in veteri testamento, sed quædam ipsorum. Pro quo considerandum quòd in voto aut qs
D vouebat seipsum, aut aliquid sui, quod consistebat in dando, vel faciendo, aut non faciendo. & præsupposito quòd persona vouens stet potens seipsam obligare de quo determinatur Nume. 30. cap. Est dicendum, quòd votum in dando, aut faciendo, vel non faciendo non redimebatur, sed complebitur, sicut promittebatur eo. cap. scilicet siquis virorum votum vouerit Domino, aut se restrinxerit iuramento, non faciet irritum votum suum: sed omne quod promiserit implebit. & hoc est, vt siquis voueret dare obsequium, tenebatur ad illum pręcise, & non erat alia redemptio. Sic etiam siquis voueret ire ad templum Domini peregrinando in aliquibus temporalibus, in quibus aliàs
E non erat obligatus, ex lege tenebatur ire: & non debetur aliqua pecunia pro remissione huius voti. sic etiā siquis voueret ieiunare, vel abstinere ab aliquibus delectationibus, quod erat in non faciendo, vel affligere carnem suam propter Deum: tenebatur illud facere, vt se flagellare, vel aliàs macerare carnem, & non redimebatur istud votum in pecunia, sed fiebat quod promissum erat Num. 30. cap. scilicet si vouerit & iuramento se constrinxerit, vt per ieiunium, vel cæterarum rerum abstinentiam, affligat animam suam, in arbitrio viri erit, vt faciat, siue non faciat. q. d. nō erat medium nisi facere, si votum teneret, aut non facere, si votum non teneret. si tñ teneret nō erat pecunia danda in redēptionē, sed soluendū quod ꝓmissū erat.

Alia

Alia sunt vota in quibus seipsum vouet homo:& ista in nouo testamento reducuntur ad duo:vnum est votum religionis,in quo seipsum quis tradit Deo,ad permanendum in perpetuum in obseruantia regulari ꝓpter ipsum. Aliud est uotum quo se quis vouet ad ministrandum in perpetuum in sacro ordine. & per hoc etiam tradit seipsum quis Deo,quia obligat se ad continentiam, & obseruantiam quandam specialis uitæ, quæ non est in alijs hominibus ex necessitate religionis Christianæ,& ita non est ex necessitate salutis. & ideo non potest esse ista obligatio nisi perpetua, qa suscipiendo sacrum ordinem manet perpetua obligatio ad custodiam castitatis, & ad recitandas horas canonicas, ad quæ duo non tenentur alij homines religionis christianæ.hæc duo vota sunt in nouo testamẽto, quibus seipsum quis tradit Deo. In veteri autem testamento nõ respondent alia duo his. nam ad hoc, quòd est vouere religionem nihil respondebat in veteri testamento,eo quòd non erant ibi religiones aliquæ approbatæ sicut nunc sunt in ecclesia. Nam nũc licet variæ sint religiones, in omnibus est concordia trium votorum essentialium, scilicet castitatis,paupertatis, obedientiæ: & ista sunt essentialia omnibus religionibus,quod neque Papa cum religiosis potest sup his dispensare. extra de regularibus. cap.cum ad monasterium.Sed in veteri testamento nullus modus viuendi erat approbatus, in quo ista obseruarentur maxime de castitate,vel continentia, immo aliquo modo repugnabat statui veteris testamenti,vbi omnes viri,& fœminæ vacabant proli, & erat ibi opprobrium nõ gignere, sicut dicitur Exo.23.cap.non erit sterilis, & infecunda in terra tua.& Deute.7. cap.dicitur non erit sterilis vtriusq; sexus tam in hominibus, quàm in gregibus. Vnde lex Dei non approbauit aliquam religionem in veteri testamento,in qua teneretur continentia carnis,& dato,quòd præcedente tempore fuerunt multi viri religiosi inter Iudęos, idest qui se valde tradebant diuino cultui, sicut dicitur Actu.2.cap. scilicet erant autem Iudæi viri religiosi habitantes in Ierusalem ex omni natione, quę sub cœlo est.tamen nunquam fuit inter eos institutus aliquis modus viuendi, in quo abstineretur a venereis. sic patet ex eo, quod tangit Iosephus lib.2.de bello Iudaico. vbi describit omnes sectas Iudæorum, & præcipuam inter eas ostendit esse sectam Hessenorum,& illos viros esse, vt sanctissimos,quorum obseruantias ad laudem gentis suæ ibi describit, & tamen illi non tenebant continentiam cum habebant vxores, & ista adhuc secta nimis tarda instituta fuit, quia non longo tempore ante Christi natiuitatẽ, sicut neque secta pharisęorum. Non erat autem aliquid in veteri testamento, quod pertineret ad specialem modum colendi Deũ nisi votum Nazaręorum, & ideo hoc potest aliquo modo correspondere religioni in nouo testamento. sed multum differt, quia religio consistit in speciali cultu Dei,quantum ad operationes spirituales quales sunt in abstinentia a venereis, & abdicatione proprietatis,& obedientia, atque alijs cæremonialibus.Obseruatio autem Nazaræorũ tota consistebat in cęremonijs carnalibus,scilicet non manducare vuas, non bibere vinum,non tondere capillos, aut barbam, non contaminari super aliquo mortuo, & in similibus,vt patet Nume.6.cap.sed non erat ibi obseruatio castitatis,neque ieiunia specialiora, aut oratio, vel aliquid spũale: sed inquantum ista obseruatio erat Deo insinuata omnibus, qui vellent eã tenere tam viris q̃ fœminis, sicut fit in religione, erat aliquid simile religionis.Sed dicendum, quòd non erat, vt religio propter causam supra positam:etiam quia professio religionis causat obligationem perpetuam ad manendũ

Religio i quibus cõsistit.

F sed votum Nazaræorum non erat de se perpetuum, sed ad nutum. Poterat enim quis vouere obseruantiã illam ad paucum tempus,vel in perpetuum, & cęremoniæ obseruationum eædem erãt in Nazaræis perpetuis, & temporalibus: sed qui erant temporales,in expletione temporis illius faciebant, quædam sacrificia,& cæremonias alias, quas non faciebant perpetui Nazarei. eo quòd nunquam finiebatur tempus voti eorum nisi per mortem:de quibus habetur Nume.6. cap.vnde poterat aliquis per sex,vel septem dies solos obseruare hoc votum.sic fuit de beato Paulo, qui ad ostendendum se obseruare legem Moysi per septem dies seruauit votum Nazaręorum, & rasum fuit tunc

G caput eius cum capitibus aliorum,qui hoc votum seruabant, & oblata est pro eo oblatio secundũ consuetudinem Nazaręorum: vt patet Actu.21.cap.& ideo non erat proprie in Nazaręis sicut in religione: sed dicebantur illi se tradere Deo per votum illud, sicut ꝓfitentes religionem seipsos tradunt Deo. Et ob hoc votum Nazaræorum non poterat redimi, sed qui se voueret ad illam obseruantiam,obligabatur illam tenere sicut vouerat, qui tamen seipsos vouebant Deo in veteri testamento, redimebant votum suum sicut hic dicitur.

Si tamen esset aliqua obseruatio, vel modus viuẽdi institutus ab hominibus tempore veteris testamẽti,in quo abundantius coleretur Deus quàm per solã legem datam a Deo, siquis voueret illum modum te-

H nere,siue temporaliter,siue in perpetuum, obligabatur:quia Deus dicit,quòd quidquid viri vouerent implerent,& non redimebatur votum.sicut siquis vouisset sectam Hessenorum inter Iudæos, quæ videbatur esse sanctissima; vel vouisset sectam Pharisæorum: qui etiam viri religiosi saltem in habitu videbantur, licet multas doctrinas falsas habebant. sicut eis Christus conuincit Mat.16.& Mar.7.cap.Quantũ ad aliud votum quod erat in nouo testamento, cum quis vouet ministrare Deo in ordine sacro,in veteri testamẽto respondet votum de ministrando Deo in officio sacerdotali,vel leuitico, quia ibi fiebãt illa ministeria, sicut nunc fiunt in sacris ordinibus ministrationes.& etiam poterat se quis tradere domino ad hoc vouendo se in perpetuum ad tales ministrationes, sicut ma-

Ministrationi sacerdotali in nouo, quid correspõdebat in veteri testamẽto

I ter Samuelis vouit ipsum ad ministrandum in perpetuum coram Domino.1.Reg.1.cap.Sed circa hoc est differentia sicut supra tactum est,in nouo,& veteri testamento, quia nũc quilibet est potens ministrare,cũ nemo sit prohibit⁹, nisi habeat certas irregularitates: in veteri autem testamento non licebat ministrare in sacerdotio, nisi solis filijs Aaron,neque licebat ministrare alicui in officio leuitico, nisi solis Leuitis de stirpe Leui Nume.1.& 3.cap.& 17.& ideo non licebat alicui vouere se ad hoc,nisi eis quib⁹ licebat ex genere.Sed de istis est dicendum, quòd licet competeret eis posse ministrare,non ministrabant omni tempore, quia multi erant.neque etiam semper erant in loco Sanctuarij: & ideo poterant se ex voto obliga-

K re ad manendum in loco Sanctuarij pro semper, vel ad tempus, quo ex lege non obligabantur. Nam pro eo tempore quo obligabantur, non poterant vouere; quia frustra esset:etiam Deus hoc vetabat,vt patet infra in litera,scilicet primogenita quę ad Deum pertinent nemo sanctificare potest: neque vouere.Quantum ad tempus autem,quo non obligabantur manere in Sanctuario,poterant vouere, & hoc siue, quòd in perpetuum manerẽt,siue quòd ad tempus, & manebant tempore quo vouerant. Iubebat autem Deus quòd Leuitis, & sacerdotibus, qui vellent manere in loco Sanctuarij,scilicet tempore,quo non obligabantur,daretur semper portio quędam ciborum ad sustẽtationem,

tationem, sicut illis quibus ministrare competebat ex necessitate officij Deute. 18. cap. Ad istud autem non se poterant vouere laici, quia erat eis interdicta ista ministratio, & si se vouerent non teneret votum. immo sic vouere erat peccatum; quia volebat quis sibi vsurpare, quod erat ei a Deo vetitũ. Sed loco vnius succedebat votum, quo se homines simpliciter Deo vouebant. nam si licitum eis esset, quando se Deo simpliciter vouebãt, intelligitur, quòd ei ministrare semper deberent in Sanctuario, quia tamen non licebat, commutabat Deus istud votum in pecunia, quòd est redemptio voti, & dabatur preciũ quod taxatur hic. & istud solum votum est quod redimebatur in veteri testamento, scilicet quando quis non sacerdos, neque Leuita se Deo simpliciter offerebat. Cætera autem vota si tenerent, complebantur sicut fuerat facta promissio: & ratio differentiæ est, quia in omnibus alijs erant personæ habiles ad implendum quod vouebãt: in hoc autem non; ideo hic non fiebat impletio: sed commutatio in pecunia sicut hic dicitur. Sed obijcietur, quòd istud votum non debet commutari, neque redimi, quia votum quod nunquam tenet, non commutatur, neque redimitur; sicut siquis non sui iuris existens vouet offerre pecuniam, cũ ille nihil habeat, neque habere possit, non tenet votum: neque imponitur aliquid aliud vouenti. Idem siquis coniugatus existens voueret intrare religionẽ, vel facere aliquid quod repugnaret redditioni debiti, vel impediret eã. nam neque votum complet; neque aliquid loco eius. Et sic fiebat in veteri testamento: nam quando votũ non tenebat, vt quia emittebatur a persona, quæ non erat sui iuris quantum ad illud, dicitur quòd fiebat votum irritum, & Deus erat propitius vouenti, & non imputaret ei ad peccatum non faciendo aliquid pro illo, vt patet Nume. 30. cap. & tamen siquis laicus vouet seipsum Deo, non tenet votum, quia non potest ei applicari ad ministrandum. ergo non fiet aliqua redemptio voti. Dicendum, quòd si votum emissum non tenet, non fit aliqua commutatio pro eo, vel redemptio, licet potest imponi interdum aliqua pœnitentia vouenti temerarie. quando autem quis vouebat se Deo, tenebat votum: ideo volebat Deus, quòd fieret commutatio. Circa quod sciendum, quod quãdo aliquis vouebat se Deo, aut expresse vouebat se ad ministrandum in officio sacerdotali, vel Leuitico. aut vouebat se Deo simpliciter nihil vltra exprimens. Si primo modo, non tenebat votum si vouens esset laicus: neque etiam commutabatur, vel redimebatur, sed erat simpliciter irritum: & peccabat qui sic voueret. Si autem simpliciter se voueret Deo, tradebat se homo quantum iusserat Deo, qui poterat eum acceptare multis modis ad obsequium. ideo intelligebatur in eo sensu quo melius valere poterat; cum potius debeat res interpretari, vt valeat, quàm vt pereat. Sed ad aliquem vsum poterat Deus applicare hominem illum, qui non esset secundum legem ab eo datam illicitus, vt portare aquas ad Sanctuarium, & cædere atque portare ligna ad sacrificiũ, facere sartatecta templi, & huiusmodi, quæ cadunt in laicos. sicut fuerunt laici illi, qui fecerunt Sanctuarium Domini in deserto, scilicet Ooliab de tribu Dan, & Beseleel de tribu Iuda Exo. 31. cap. votum ergo sic emissum valuit: & sic erat tale quod posset mutari: an tamen deceret cõmutari dicetur infra. Sed obijcietur, quòd erat contra legem Dei commutari, vel redimi tale votum, quia in litera dicitur, omne quod Domino consecratur, siue hõ fuerit: siue animal, siue ager non vendetur, neque redimi poterit. ergo nunquam danda erat pecunia pro eo, qui se vouerit, quia hoc erat votũ redimi. Dicendum, quòd ibi non dicitur omne quod Domi-

Dupliciter se Deo vouebat qs.

A no vouetur non poterit redimi: sed omne quod consecratur applicatur immediate Deo, idest ad aliquem actum qui est immediate in cultum Dei: & talia non redimuntur; sed manent in illo actu applicationis. Quantum ad homines dicebantur consecrari sacerdotes, vel Leuitæ, quia applicantur immediate ad cultum diuinum: ideo siquis illorum se voueret ad Deo ministrandum, non poterat precio aliquo redimi, sed oportebat compleri quod promissum erat. secus autẽ erat de laicis, qui non poterant sic Deo applicari, sed ad actus multum remotos: ideo isti dicebantur vouere; sed non consecrari. propter quod poterant isti redimi, & non erat contra legem. Nunc autem respondẽdum est ad id quod quærebatur supra, scilicet quòd poterãt acceptari laici quando seipsos vouebãt Deo. B ergo non erat votum eorum redimendum in pecunia. Dicendum, quòd si se expresse vouerẽt ad aliquã ministrationem, quæ eis licita esset, admitterentur, & non redimeretur votum eorum: & sic esset siquis se voueret ad manendum in tẽplo diebus, & noctibus, in ieiunijs, & orationibus. nam istud non erat aliqua ministratio specialis Leuitarum, aut sacerdotum, & ideo erat licitum laicis. sic patet de Anna Prophetissa filia Phanuel de tribu Aser, quæ diebus, & noctibus non recedebat de templo in ieiunijs, & orationibus, Luc. 2. cap. & illa erat fœmina cui minus liceret quæcunque ministratio sacerdotalis, & Leuitica, quàm viris. ergo a fortiori liceret cuilibet viro illud agere. & quod alicui simpliciter agere licet; licebit ex voto. si autem non se voueret laicus specialiter ad aliquam C ministrationẽ, sed voueret seipsum simpliciter Deo, fiebat redemptio voti, quia licet sub hac generalitate posset aliquid inueniri, cui homo ille traderetur perpetuo in cultum Dei; cum ille non determinaret, neque Deus determinabat: sed redemptionem voti imponebat, sicut patet hic.

Votum laicorum quare commutabatur cum possent laici, in aliquibus Deo applicari. Et de sectis religionis inter Iudæos. *Quæst. VIII.*

SED quæretur cũ in isto voto simpliciter emisso posset inueniri aliquod ministerium, cui hoD mo traderetur, vel applicaretur in perpetuum propter Deum, quare non tradebatur illi, sed redimebatur votum. Dicendum quòd cum aliquis se simpliciter vouet Deo, se totum tradit Deo, debet intelligi applicitus esse illi rei, in qua magis potest esse Deo traditus. Et sic in nouo testamento si aliquis se simpliciter Deo voueat, intelligitur quòd debet profiteri aliquam de religionibus approbatis, quia nihil est, in quo magis seipsum Deo tradat, quàm in obseruantia regulari, in qua homo seipsum totum tradens Deo nihil sibiipsi relinquit. Vnde si in veteri testamento fuissent religiones aliquæ approbatæ, sicut in nouo testamento, qui sic se voueret, profiteretur E aliquam illarum, & tamen nulla erat, vt ostensum est supra. ideo habebat locum redemptio voti, & non nunc.

Secundo, quia si velimus accipere de reliquis applicationibus ad Deum, cum sint ad aliquod ministerium, vel specialem actum Dei, oportebat illum assignari, & illa aut esset spiritualis, aut corporalis. spiritualis autem erat sicut manere in ieiunio, & orationibus, sicut faciebat Anna Prophetissa Luc. 2. Corporalis autem erat pro maxima parte ministratio sacerdotum, Leuitarum, & Gabaonitarum. prima non veniebat nomine huius voti generaliter emissi, quia nõ potest cadere sub voto nisi id quod concipitur a vouente, aut intelligitur ex verbis eius rationabiliter intellectis:

intellectis: & tamen sic vouens non poterat concipere aliquam talem applicationem ad Deum, cum illa non fuisset adhuc. Sic enim nunc est, quia si quis se vouet Deo ad seruiendum ei in religione, vel in speciali obseruantia, non potest intelligi de religione, quæ nondum est; sed de illa, quæ est, & non de qualibet, quæ est; sed de aliqua de illis, quæ sunt per ecclesiam approbatæ. Et ita volunt iura, quæ non concedunt solennizari votum, idest esse firmum ad hoc, quòd dirimat matrimonium, quod postea contractum fuerit, per professionem cuiuslibet religionis, sed solum per professionem alicuius earum, quæ sunt per sedem Apostolicam approbatæ, de voto, & voti redem. capi. vnico, lib. 6. Sed in veteri testamento non solum non erat aliquis modus religionis approbatus per legem Dei, immo nondum erat institutus, quia sectę aliquę, quę videbantur esse alicuius religionis inter Iudæos, sicut Hessenorũ, & Phariseorum pauco tempore ante Christum institutæ sunt, vt dictum est supra. Ergo per votum sic generaliter emissum non veniebat aliquis modus viuend spiritualis, manendo semper in templo in ieiunijs, & orationibus, & potissime cum ista esset res nimis ardua, non veniret in generali sermone: sed per speciale votum. Si autem accipiamus corporales ministrationes, sicut erant sacerdotum, & Leuitarum: Dicendum, quòd non veniebant in hoc voto, cum laici essent personę inhabiles ad hoc. solũ autem manebat ministerium Gabaonitarum, quod erat in comportando aquas, & cædendo ligna pro tẽplo Domini.

Et dicendum, quòd ad hoc non debuerunt applicari, qui se Deo simpliciter vouebant. Primo, quia Gabaonitæ multi erant, qui sufficiebant ad hãc ministrationem, & superabundabant, ideo superuacuum erat adiungere alios ministros in hoc. Secundo, quia istud erat ministerium seruile propriè. & Deus propter honorem populi sui nolebat illos huic ministerio applicare, sed illos qui erant serui, scilicet Gabaonitas Chananęos applicuit. Tertio, quia non solum hic erat seruitus, sed & abiecta seruitus, quia in maledictionẽ, & opprobrium dictum fuit hoc Gabaonitis, quia deceperant Israelitas. vnde dixit eis Iosue. itaq; sub maledictione eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cædens, aquasque comportans in domum Dei mei. Iosue. 9. capitu. sed Iudæi non applicarentur illi ministerio, quod erat datum sub maledictione: ideo non debebant ad hoc applicari. Quarto, quia in hoc grauaretur magis Sanctuarium. nam Sanctuarium prouidebat de expensis omnibus ministrantibus in quocunque ministerio, siue sacerdotali, siue Leuitico, siue laicali, quia qui altari seruit, viuere debet de altari. 1. Corin. 9. capitu. ideo cum ministrarent Gabaonitę ferendo aquas, & cædendo ligna, prouidebatur eis de expẽsis Sanctuarij. Si autem multi alij de Israelitis applicarentur Deo ad hoc ministerium, non sufficerent expensæ Sanctuarij, & superabundarent ministri, & sic non esset conueniens aliquod: ideo non debuerunt applicari ad hoc ministerium, qui sic se vouebãt. Neque ad alia ministeria laicalia applicari debebant, vt erat facere sartatecta domus Sanctuarij, quia ista non erat quotidiana ministratio, sed aliquando fiebat pro multo tempore. vnde non expediebat pro hoc habere ministros specialiter assumptos, sed quando opus erat, vocabantur laici mercenarij qui illa facerent. Tertio quantum ad principale, quia per hoc votum multi se Deo vouerent, & tamen nulla erat ministratio laicalis, neque omnes simul, in qua tot ministri essent conuenientes, quot de laicis se vouerent: ideo nõ debuerunt ad aliquod ministerium applicari, sed redimi votum.

F Quarto per istud votum quo se Deo vouebant, impendebant quendam cultum Deo, & cultus Dei est semper ampliandus, & non imminuendus, cum sit grauissimum peccatum distrahere homines a cultu Dei. sicut dicitur. 1. Reg. 1. cap. quia erat peccatũ puerorum, idest filiorum Heli grande, quia distrahebant homines a sacrificijs Dei. & tamen si vouẽtes se Deo applicarentur talibus ministerijs, qualibus Gabaonitę, rari se vellent vouere. quia homines magni status, & honoris non se traderent huic seruili ministrationi. nulla autem applicatio ad Deum poterat minus recusari quàm illa, quæ commutabatur in pecuniam, cum cuilibet conueniat, quòd posset dare aliquam pecuniam, & nullus erubescat, neque durum iudicet. ideo fuit conueniens commutari tale votum in pecuniam, & non applicari homines ad ministerium aliquod. *(Peccatum grauissimũ distrahere aliquem a cultu Dei.)*

G Quinto, & præcipue, quia nulla ministratio, neque aliquis modus viuendi poterat conuenire omnibus, qui sic se vouebant. nam vouebant se sic masculi, & fœminæ, pueri, & senes, a puero vnius mensis vsque ad quãcumque ætatem, vt patet in litera. & tamẽ masculis, & fœminis, pueris, & veteribus secundum omnem differentiam ætatis non potest competere aliqua vna ministratio, vel modus viuendi: ideo non debuerunt qui sic vouerentur, ad aliquid certum applicari, sed potuerunt redimi, quia redemptio in pecunia omni ætati, & sexui competit. *(Redẽptio in pecunia omni ætati & sexui competit.)*

H Sexto, quia simile faciebat Deus in alijs. nam omnes primogeniti erant Deo debiti, & liberauerat eos de morte in Aegypto Nume. 3. capitu. & non poterãt ei applicari ad cultum sacerdotalem, vel aliam ministrationem: quia istæ fuerant datæ filijs Aaron, & Leuitis Nume. 1. & 16. & 18. capitu. ideo ne obligatio illa maneret non soluta, iubebat Deus, quòd primogeniti hominum redimerentur dato ꝑ eis precio Exo. 13. & infra in litera. & dabantur pro quolibet quinque sicli Nume. 3. & 18. cap. ita nunc cum quilibet se voueret Deo, debebat applicari ad aliquem cultum eius: sed nulla ministratio erat, ad quã omnes possent applicari conuenienter, vt ostensum est. ideo debuit in pecunia commutari.

I Septimo & etiam præcipue, quia Deus voluit prouidere ministris templi de aliquibus redditibus. erant enim sacerdotes, & Leuitę ministri Sanctuarij, & his prouidere Deus debebat de redditibus sacris. sed isti erant pauci, quia Deus noluit imponere multa popularibus soluenda, ne grauarentur, & nollent sustinere legem hanc: ideo quæsiuit modum quendã per quem prouideretur aliqualiter eis non grauando laicos, sed quòd ipsi sponte ea darent. hoc autem fuit in votis: fiunt enim vota sponte, & non iubente lege. expressit autem Deus, quòd si quis se vouere vellet Deo, daret precium quod ipse taxauit hic. & hoc modo multi ex deuotione seipsos vouerent, & prouenirent inde redditus aliqui ministris. nam sacerdotibus hoc dabatur, vt infra dicetur. & ob hoc etiam Deus taxauit primum precium vouentibus, scilicet, non totum valorem hominis, vt sic plures se vouerent, quod non fieret, si magna taxatio imponeretur.

K

Quare Deus fecit votorum taxationes inæquales ponendo precia diuersa personis, & in quibus seruatur æqualitas, & in quibus inæqualitas. Quæstio. IX.

NVNC quæretur cum Deus taxauerit redẽptionem votorum hic, quare fecit taxationes inęquales ponendo diuersa precia personis? nam videtur

tur, quòd debuit facere taxationem æqualem, & hoc, quia hoc precium soluebant pro seipsis, quos Deo obtulerant. Si autem Deus eos taxaret inęqualiter, videretur, quòd non æqualiter acceptabat omnes: neque erant omnes coram eo æqualis valoris, & tamen hoc erat inconueniens, quia scilicet sequerentur inde inuidentiæ, & distractiones quorundam a se vouendo: ideo non debuit esse inæqualitas taxationū. Et patet primo, quia licet nos non æqualiter homines appendamus, Deus tamen æqualiter illos respicit, qa non est apud Deum acceptio personarum Actu. 10. cap. & ideo in omnibus, quæ nos loco Dei facere debemus, non licet nobis accipere personas, sed ita iudicare paruum, vt magnum. sic patet Deuteronom. 1. cap. scilicet, audite illos, & quod iustum est iudicate: siue ciuis sit ille, siue peregrinus, nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis, vt magnum: neque accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. Ergo Deus ita paruos respiciet, vt magnos, & ita non constituet illis inæquale precium redemptionis, quia per hoc significaret, quòd non faceret illos æqualis precij.

Secundo quia ita faciebat Deus circa alia. nam omnes Israelitæ quando transibant ad numerum, dabāt precium pro animabus suis, scilicet, dimidium siclū, & iussit Deus, quòd non daret plus diues, neque minus pauper. & non solum non fecit ibi taxationem inæqualem; sed etiam non permisit inæqualiter, vel plus solui, si vellet vnus plus quàm alius dare, sed quilibet daret solum dimidium siclum Exo. 30. capit. & hoc erat ad tollendas æmulationes, ne quis putaret se magis ad Deum pertinere, quàm alius pertineat, aut esse coram eo maioris valoris. ergo ad tollendum hic eandem contentionem debuit hic fieri taxatio æqualis.

Tertio, quia idem obseruauit Deus in primogenitis Israelitarum, qui redimebantur. fecit autem Deus omnes illius valoris, scilicet, quòd pro quolibet darētur quinque sicli Nume. 3. & 18. capit. & ita non plus daretur pro primogenito Regis, quàm cuiuslibet pauperis hominis. & hoc etiam factum est ad tollendam ęmulationem. sed hic etiam redimebantur personæ, quæ seipsas vouerant. ergo debebant poni precia æqualia.

Respondendum, quòd Deus fecit taxationes inæquales, & tamen conuenienter fecit. neque tamen fecit omnem inæqualitatem, quæ fieri poterat: sed aliquam quæ sine scandalo mandari posset. nam cum aliquis se Deo vouebat, totum se tradebat. ideo si votum in pecunia commutandum erat, tantum dari debebat, quantum homo valere posset venditus. & tunc esset omnino inæqualitas preciorum, & non viderentur omnes æqualiter ad Deum pertinere, sed quidam plus, alij minus. istam autem inæqualitatem Deus nō fecit: ideo neque permisit vendi, aut ęstimari, sicut vendendos eos, qui se vouerant, sed statuit illis certum precium. cuius causæ positæ sunt supra. Alia autem inæqualitas est, quæ non facit aliquam contentionem, neque ęmulationem, & illam posuit.

Notādum de inęqualitatib', cōditionū humanarum. Circa quod aduertendum quòd aliqua est inęqualitas secundum naturam, & est omnibus communis, aliæ sunt inæqualitates a fortuna, vel magis per accidens, vt esse ditiorem; honorabiliorem, potentiorē, nobiliorem, sapientiorem, robustiorem, & huiusmodi, quæ vel non veniunt ex natura, vel non accidunt omnibus. prima inæqualitas diuiditur in duas, scilicet in sexum & ætatem. alia habet multas partes, sicut expressum est. Inæqualitas enim quæ est secundum sexum omnibus communis est, quia quilibet natus est masculus, vel fœmina. Est autem inæqualitas in

A sexu, quia omnes mares sunt naturaliter perfectiores quàm fœminæ: etiam Deus subiecit fœminam viro in Paradiso Genes. 2. capit. Ideo quòd pro viro detur maius precium quàm pro fęmina, non est inconueniens, immo non bene paterentur viri, quòd fęminæ essent eis æquales. & sic Deus constituit hic maius precium in redemptione virorum quàm mulierum. Alia inæqualitas est secundum ætatem, & ista euenit secundum naturam: etiam euenit omnibus, quia nemo est, qui si diu viuat, non habeat omnes ætates, & omnes in hoc iudicant maioris valoris, & honoris esse virum, quàm puerum: neque scandalizatur quis, quòd maioris honoris & valoris reputetur vir, quàm puer. istas ergo duas differentias & inęqualitates Deus seruauit, scilicet, quòd plus ꝓ viro quàm

B pro fęmina daretur, & plus in vna ætate quàm in alia. Aliæ autem differentiæ, & inæqualitates sunt non secundum naturam, vel saltem non sunt communes omnibus, vt esse ditiorem, sapientiorem, honorabiliorem, robustiorem, nobiliorem, & istas non obseruauit Deus, quia istæ essent causa æmulationis, ideo non constituit maius precium pro vno horum, quàm pro altero.

Et secundum hoc respondetur ad obiecta. Ad primum dicendum, quòd apud Deum non est acceptio personarum, ita quòd sine meritis tribuat quibusdam bona, & alijs merentibus mala tribuat, & quòd aliquibus pęnas non inferat, & alijs inferat, quale sępe faciunt homines: sed in omnibus se habet iuxta merita, & demerita eorum, & tunc non accipitur persona, qa

C non consideratur persona, sed meritum. & ita nos in iudicijs, quæ loco Dei facimus, debemus sola merita respicere, non considerando personas. Sed ita est, ꝙ in quibusdam personis vouentibus est maius meritum, quàm in alijs de meritis, quæ pertinent ad votum, quia est quædam inæqualitas secundum naturam, scilicet, in sexu, & ætate: ideo faciendo inęqualitatem taxationis non est acceptio personarum: immo & maior inæqualitas potuisset attendi sine acceptione personarum, sed non fuit a Deo facta ad tollendum mutuam inuidentiam, vt dictum est.

Ad secundum dicendum, quòd non tenet Deus hic modum diuersum quàm in alijs taxationibus, vbi

D recipit precium pro persona, & hoc est in transeuntibus ad numerum, & in primogenitis. De transeuntibus ad numerum est dicendum, quòd quilibet soluebat dimidium sicli, & non amplius, siue pauper, siue diues esset, vt non videretur esse maioris precij apud Deum diues quàm pauper. & ita hic non facit Deus inęqualem taxationem pro diuitibus, & pauperibus, sed solum secundum sexum, & ætatem: & istam seruat vbicunque facit taxationem precij personarum, si inueniatur ista diuersitas. & tamen inuenitur vtraque diuersitas, idest sexus & ætatis in vouentibus, & in transeuntibus ad numerum nulla harum: ideo omnibus transeuntibus ad numerum est idem

E precium, scilicet, quinque siclorum, sed non in vouētibus. & patet hoc, quia tam maribus quàm fœminis licet se vouere Deo præsupposita distinctione, quæ habetur Nume. 3. capitu. Ideo quandocunque fuerit votum fœminę, taxat Deus minorem summam, quàm pro viro. Etiam in ætatibus est differentia, quia in quacunque ætate potest homo voueri Deo: ideo magis taxat Deus pro vna ætate quàm pro alia. Non est autem hoc in transeuntibus ad numerum, quia nulla fœmina transit ad numerum, sed soli viri: nunquam enim fœminæ nomina habent neque numerum in scriptura, idest non nominantur, vt indiuidua, vel partes populi. etiam non est ibi differentia ætatis, quia omnes, qui transeunt ad numerum sunt

cuniam, quæ eſt pro precio animę eſſe intelligendã de pecunia,quam iuſſit Moyſes inferri. Sed hoc proprie non intelligitur de pecunia pro voti redemptione: nam dr̃ ꝙ Moyſes iuſſit,vt oĩs multitudo inferret iſtam pecuniã.& tñ manifeſtũ eſt,ꝙ non intelligiť de vouentibus,quia non vouebat tota multitudo,ſed rariſſimi,potiſſime in tali voto, quo hõ voueret ſe ſimpliciter Deo,& daret quinquaginta ſiclos. intelligendo tñ de pecunia,quæ dabatur a tranſeuntibus ad numerum,eſt verum,ꝙ tota multitudo ſoluebat iſtã pecuniam,quia non erat aliquis in toto Iſrael,qui cõpleto anno viceſimo, non cogeretur ſoluere iſtam ſummam. Et vocabatur iſta precium animæ, ſicut dicebatur.4.Reg.c.12.quia offerebatur pro aĩa cuiuslibet,ſic patet Exo.30.c.ſ. qñ tuleris ſummam filiorum Iſrael, iuxta numerum, dabunt ſinguli precium pro aĩabus ſuis dño,& non erit plaga in eis cum fuerint recenſiti:hoc aũt dabit oĩs, qui tranſit ad nomen vel numerum,dimidium ſicli iuxta menſuram templi.Item patet hoc,qm̃ de iſta pecunia,quæ colligebatur pro precio animæ,dr̃.2.Paralip.24.c.ꝙ præcepit eam Moyſes inferri in tabernaculo teſtimonij. non põt tñ hoc intelligi de pecunia, quę ſoluebatur pro votis, quia de iſta non dr̃ hic,ꝙ inferretur in tabernaculũ,vel ꝙ tranſiret ad vſus tabernaculi. De pecunia tñ quæ dabatur a tranſeuntibus ad numerum,habetur expreſſe,ꝙ daret ad vſus ſanctuarij,vt patet Exod.30.c.ſ.ſuſceptamque pecuniam,quæ collata eſt a filijs Iſrael, trades in vſus tabernaculi teſtimonij, vt ſit in monimentũ eorum corã dño. patet igitur ꝙ pecunia pro precio animæ,quæ dr̃ danda ad ędificationem ſanctuarij, vt habetur 4.Reg.c.12.non intelligitur de iſta pecunia,quę datur hic a vouentibus: ſed de illa quæ dabatur a tranſeuntibus ad numerum. Quòd aũt pecunia iſta, quæ dabatur a vouentibus tranſiret in ius ſacerdotũ & nõ ſanctuarij:apparet ex eo, quod habetur infra in litera. cum dr̃, poſſeſſio conſecrata ad ius pertinet ſacerdotum. ſicut ergo de poſſeſſionibus eſt,ita de redẽptione votorum,quantum ad hoĩes, & de quibuſcunque quæ Deo vouebantur: cum litera non diſtinguat aliquid inter hoc. Item apparet hoc manifeſtius Num. 18.c.vbi ponitur catalogus iurium ſacerdotaliũ,& dr̃. omne quod ex voto reddiderint filij Iſrael,tuum erit. ſed iſtę pecuniæ dabantur pro voto perſonę:ideo manifeſte pertinebant ad iura ſacerdotum,& nõ ſanctuarij.& ſic eſt de oĩbus quæ in hoc.c.habentur, ꝙ in eorũ ius cederent. *A quinto autem anno uſque ad uiceſimum.* Hic ponitur alia ętas vouentium.ſ.a quinto vſq; ad viceſimum.& iſta non eſt ita robuſta nec perfecta, ſicut ſupra poſita:ideo non datur in ea tantum precium.

Preciũ aĩę quare uocetur hæc pecunia.

Quare dicatur hic de 5.& non de 4.& 3.anno. Quæſt. XII.

CVM autem hic dicitur de quinto anno, aliq dubitant,quare dicatur de quinto,& non dicatur de quarto vel tertio. Et quidam reſpõdent, ꝙ hoc fit, qm̃ votum nunq̃ valet,niſi in habentibus diſcretionem: & tñ ante quinq; annos nullus habet diſcretionem. Dicendum eſt hoc non poſſe ſtare, qm̃ etiam in quinto anno non habent homines diſcretionẽ, nec in ſexto, nec in ſeptimo, niſi interdũ quod rarũ eſt malitia ſuppleat ętatem: potiſſime, quia non requiritur q̃cunq; ſimplex diſcretio infantilis ad obligandum ſe voto,ſed aliquanta, vt ſciat vouens ſe per votum obligari, & cui obligatur. Item non ſtat hoc, quia in veteri teſtamento quando puer vel puella erant in ptãte patris, non erat votum in eis obligatorium,niſi audiente patre & conſentiente,ſaltem in ſimplicitate per taciturnitatẽ, vt patet Nu. 30. c.ideo puer etiam.12.vel 13.annorũ,vel puella non ſe

F poſſent obligare ex uoto ſuo ſimpliciter.nõ ergo ponitur pp hoc ętas anni quinti.Item non ſtat iſta rõ: qa non ſolũ ponitur a quinto anno vſq; ad viceſimũ, ſed ẽt ab vno menſe vſque ad quintum annum, vt patet immediate. manifeſtũ tñ eſt, ꝙ in vno menſe nõ hẽt aliquis vllam partẽ diſcretionis, nec ẽt loqui põt, nec intelligere ad vouendũ. Aliter ergo iſta intelligenda ſunt. Dicẽdum.n. ꝙ hic agitur de votis perſonalibus, quę interdum fiebant ab hoĩbus pro ſeipſis: interdũ aũt vouebanť filij a patribus,vel a matribus vouebanť. & tunc valebat votum.Cauſa eſt,quia iſtud votũ erat conuertendũ in pecunias, & non directe obligabatur perſona filiorũ,ſed pecunia patrũ vouentiũ. in pręiudiciũ tñ ſuum quilibet vouere põt quãtum voluerit.

Doc. rñ. ad quæſt. Votum parentum de filijs ualebat in præiudicium patrũ non tamen filiorum, niſi ratificarent.

G Etiã non ſolum tenebat,vt quidã putant hoc,qñ votũ conuertendũ erat in pecunias, ſed ẽt qñ perſona ipſa, quæ vouebatur,obligabať dño ad ſeruiendũ ei in ęternum.Sed de hoc dicetur veritas.1.Reg.1.c.ſicut patet de Samuele propheta, quem mater ſua Anna vouit, vt maneret in ęternum coram dño, ut patet 1.Reg.c. 1.cum dr̃.oraui & dedit mihi dñs petitionẽ meã,quã peſtulaui eum: idcirco & ego commodaui eum dño cunctis diebus, quibus accõmodatus fuerit dño.& ante hoc dicebatur.& nõ vadam donec ablacteť infans, & ducam eum,& appareat ante conſpectũ dñi,& maneat ibi iugiter.ſic aũt poſtea factũ eſt. manſit namq; poſtea Samuel ſemper corã dño miniſtrans, ut patet 1.Reg.2.& 3.c. *Maſculus dabit uiginti ſiclos.* Iſtud eſt precium huius ſecundę ętatis.& ponitur duplum & amplius in alia ętate.ſ.duplum ſexquialterum. & hoc qa

H ętas quę eſt a uiginti vſque ad ſexaginta,melior eſt q̃ ea quę a quinque vſq; ad viginti annos. *Fœmina decem.* i.fęmina quam vouerint patres ſui, a quinto anno vſque ad viginti dabit ſiclos decem.

Quare variauit legiſlator hic precium pro fœmina iubendo a 5. anno uſque ad 20. dare ſubduplum. Quæſt. XIII.

SED aliquis arguet circa hoc, quare variauit legiſlator hic precium. nam ſemper iubet dari plus pro viro q̃ pro fœmina: tñ nunquã datur duplum.patet quia a uiginti annis vſq; ad ſexaginta pro viro dantur quinquaginta,& pro fęmina triginta.Ab vno menſe vſq; ad annũ quintũ pro maſcu-

I lo danť quinq; ſicli,pro fęmina tres. A ſexaginta annis & vltra pro uiro danť quindecim, ꝓ fęmina decẽ. & ſic ſemper eſt preciũ pro fęmina pluſq̃ medietas p̃cij maſculini.hic aũt eſt p̃ciſe medietas. ſ. pro maſculo viginti,pro fęmina decẽ.Rñdendũ eſt,ꝙ ſola volũtas legiſlatoris ſufficit hic pro rõne.nec.n.de oĩbus rationẽ dari oportet. ſic.n. & ipſę leges humanæ dicũt, ꝙ de oĩbus quæ a maioribus noſtris cõſtituta ſunt,rõ reddi non põt,nec cõuenit.Nam ſi in oĩbus aſſignaretur rõ legitima,nõ appareret ptãs legiſlatoris, qa magis viderentur hoĩes induci ad legẽ ex vigore ipſius legis,q̃ ex ptãte legiſlatoris.Exẽpla aũt horũ patet multa in iure.non eſt.n.maior rõ quare præſcriptio fiat in

K decem annis,q̃ in nouẽ,vel in vndecim.vnde in qbuſdam determinationibus particularibus ſola uoluntas legiſlatoris ſufficit;dumtñ non ſit ꝯ rõnem. Vnde de rõne proprie legis poſitiuę eſt,ꝙ non ſit ꝯ rõnem, ut bona ſit:ſed non eſt de ratione eius,ꝙ habeat rõnem, vt bona ſit. Ideo lex poſitiua, quæ ſm̃ rationem eſt, pure melior eſt quàm illa, quæ non eſt per rationem tanquam per cauſam.ſed non eſt ita proprie poſitiua, ſicut alia. quod patet apud dialecticos de ꝓpoſitione diſiunctiua.nam uerior eſt illa diſiũctiua,cuius utraq; pars eſt vera, quàm illa cuius altera tm̃ eſt vera.magis tñ propria diſiunctiua eſt,cuius altera eſt vera, & altera falſa.Satis patet hoc ex modo loquendi Ariſt. in 5. Ethico.

De rõne legis poſitiuę non eſt, ꝙ ſit a rõne, ſed ꝙ non ſit contra rationem.

Ius positiuum & naturale differunt.

Ethico. vbi agit de iure positiuo, & naturali. Item patet hoc ex ratione, quia ius positiuum & naturale differunt. Sed ius naturale humanum dicitur omne quod per se recta ratio dictat: & sic dicimus decem præcepta esse de iure naturali. ergo non vocantur talia proprie positiua, sed illa quæ nullo modo rõne humana determinantur, sicut prolis educatio, & successio liberorum de iure naturæ cõis est. Et dato ꝙ aliquis legis conditor ista in suis legibus iubeat, non propter hoc efficientur positiua, sed semper manebunt naturalia. Ita cum omnia quæ dictat recta ratio, sunt magis de iure naturali hominis quàm educatio prolis: (quia hoc inest sibi inquantum rationale, illud vero inquãtum sensibile, & rationale humanam complet speciem, & non sensibile) omnia quæ recta ratio dictat esse totaliter facienda, erunt de iure naturali. Item quia secundum philosophum. 5. Ethico. legalia sunt de quibus non refert vtrum sic vel aliter sint. Ea autẽ quæ ratio dictat, multum differt sic, vel aliter esse. Sed quia ius istud naturale, quod prouenit ex determinatione rationis, non se habet ita inuariabiliter, sicut ius naturale, quod naturę cõi competit: legistę solum illud quod a natura cõi prouenit, naturale appellant. hoc autem qđ ex determinatione rõnis est, ciuile corrupto noĩe diffiniunt. Ideo si aliqua regula est, determinata a rõne de qua differt vtrũ sic, vel aliter sit: quantumcunque cõcernat priuatam vtilitatem, vel alicuius loci solius, vel personæ: tñ de iure naturali est.

Obiectio. Rñsio.

Si aũt obijciatur, quòd ius naturale cõe est. Rñdetur ꝙ hoc ius cõe est: quia licet ista regula dictata a recta ratione soli isti loco conueniat, hoc per accidens est, quia vniformiter & totus mundus, immo & infiniti mundi si essent, per istam legem regi possent, si eadẽ dispositio in eis esset, quæ est in isto loco. ꝙ ergo vni soli conueniat non est de natura legis, sed ex natura particularis dispositionis loci, quod legi per accidens inest. Vel aliter dicĩt, ꝙ rationi practicę innata sunt vniuersalia principia actuum humanorum, vt ꝙ bonum appetendum, & malum fugiendum est: alia aũt sunt minus vniuersalia. Applicatio etiam horum ad operationes ſm particulares conditiones loci, & personarum, & aliorum naturalium, aliqualiter rõni insitum est: sed perfici sine experientia non potest, vt patet per philosophum. 6. Ethi. quia prudentia partem a natura, & partem ab inquisitione consequitur.

Patet ergo inductum ex supradictis, quia illa pure est lex positiua, quę nec a rõne dictante illã est, nec tamen contra rationem est. Indiget tñ ad suam positionem actu rationis, vt videatur si aliquo modo contra rationem est. ideo de lege iudicatur ab hominibus antequam fiat, postquã vero facta est, iudicat homines. Si autem aliqua regula sit, quæ habet aliquid quod sola ratio dictat, & aliquid quod ex sola conditoris voluntate est, ista mixta est ex naturali, & positiuo iure. Exempla horum habemus in veteri testamento, in quo decalogus est qui pure pertinet ad ius naturę pręter obseruationem sabbati. Alia autem erant pure positiua, sicut cęremonialia. non enim erat ratio quare magis facerẽt iubileum Iudęi anno quinquagesimo, quàm sexagesimo, & sic in alijs pure cęremonialibus. licet aliqua illorum habent causam figuralem: sed non inquantum cęremoniæ, vel determinationes cultus sunt. Alia medio modo se habent, vt iudicialia, in quibus aliquid naturale est, & aliquid solum voluntarium vel positiuum, vt patet discurrenti modum superiorum. De omnibus autem taxationibus preciorum, vel assignationibus terminorum dicendum est, quòd tam in iuribus humanis quàm in diuino sunt pure positiua, & solam legislatoris voluntatem habent pro causa. non enim maior rõ est, quare dentur

Aliquæ leges sunt pure naturales: aliæ pure positiuę: aliæ mixtę ex utroque.

A decem dies ad appellandum, quàm duodecim vel nouem. & hic non est maior causa quare dentur pro masculo viginti sicli, quàm vigintiquinque. non est ergo in his inquirenda causa. primo repugnat in his dari causam determinatam, quia si esset ratio, quare darentur decem dies ad appellandũ, & non duodecim, vel vndecim, non esset lex iusta si dedisset ad appellandũ duodecim dies. *Ab vno mense & vsq; ad annum quintum.* Ista erat minima ætas. & nõ est intelligendũ ꝙ hñtes istam ætatem vouerent seipsos, quia in vouente necessaria est voluntas obligandi se, & cognoscere quõ se obligat, quod vsque ad annum quintum hominibus non contingit. Sed intelligendum est, quòd isti vouebantur a parentibus suis, sicut dictum est de Samuele, quem vouit mater sua ad hoc, vt semper

Notandũ literale.

An teneat uotum parentum in filios.

B ministraret coram domino, vt patet 1. Reg. cap. 1. & sic aliqñ parentes nunc vouent filios ad aliquod, quãdo in parua ętate sunt, quod ipsi parentes compelluntur facere in filijs ante ætatem discretionis si compleri potest. Si vero nequit compleri vsque ad ætatem adultam, vt profiteri religionem, vel accipere sacrum ordinem, non tenentur filij ad vota parentum facta de eis. parentes tamen obligantur quantum ex parte sua est in eo, quod possunt, quia votum ab eis emissum in præiudicium suum tenet, sed non in præiudicium filiorum, qui non poterant consentire, vel dissentire tẽpore emissi voti, propter defectum ætatis.

C *Quare dicitur hic ab vno mense vsque ad annum quintum, & non ab vno die, & an parentes possint vouere filios cum nascuntur, vel antequam concipiantur, & an teneat votum. Quęst. XIIII.*

QVAERET aliquis quare dicitur hic ab vno mense vsq; ad annum quintũ. & non dixit ab vno die, vel ab hora natiuitatis vsq; ad quintum annum. Forte aliquis rñdebit, ꝙ in tempore præcedenti nõ poterat voueri puer, sed post mẽsem. Dicendum est, ꝙ hoc non põt stare. nam nõ videtur aliqua ratio cur puer natus post vnũ mensem voueri posset, & non ante mensem. nam nõ reperitur in eo aliqua ratio diuersitatis completo mẽse, vel nondum cõpleto. nam si diceretur, ꝙ puer cõ-

Improbatio.

D pleto mense incipit habere vsum discretionis, & ante completionem non habebat esset aliquid quamquã non sufficiens. tñ nec ante completum mensem, nec post, rõnis vsum habet, vsque ad multa tpa: ideo non potest, ꝑpter hoc diuersitas euenire. Item falsum est, ꝙ ante mensem non possint voueri paruuli. nam ea hora qua nascuntur, immo ẽt anteꝗ nascãtur, & priusquam concipiantur in vtero, voueri possunt. sicut patet de Anna quæ vouit Samuelẽ filium suum anteꝗ conciperet eum, vt habetur 1. Reg. c. 1. cum dicitur. dñe exercituũ si respiciens videris afflictionẽ famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, dederisq; seruę tuę sexũ virilem, dabo eum dño oĩbus diebus vitę eius, & nouacula non ascendet super caput eius. hoc aũt votum

E erat quamꝗ cõditionale, vt patet in eadem litera. s. cũ esset Anna amaro aĩo orauit dñm flens largiter, & votum vouit dicens: dñe exercituũ. &c. Rñdetur ergo ꝙ votum fieri poterat ante vnum mensem. Hic tñ dr̃ ab vno mense vsq; ad quintum annũ, quia intelligĩt puer vnius mensis ab ea hora qua natus est, vsq; ad cõpletionem mensis. Iste modus loquẽdi est vsitatus in sacra scriptura. nam sępe dicit Deus, ꝙ offerantur sibi agni anniculi, & tñ nõ requirebatur, ꝙ illi essent vnius anni completi, sed postquam compleuissent septem dies offerri poterant. & sic quilibet agnus vocabatur anniculus postquam complebat septimum diem vsque ad finẽ anni, & toto hoc tempore offerri poterat.

Doc. tñ. ad quęst.

sic patet supra 22.c.s.bos, ouis, & capra cũ genita fuerint septẽ diebus erunt sub vbere matris suæ: die autẽ octauo, & deinceps offerri poterũt dño. Idem hr̃ Exo. 22.c. Ideo dicendũ, ꝙ idem est dici ab vno mẽse vsq; ad quintũ annum, quod ab hora natiuitatis, vel añ vsque ad annum. Vel forte dici posset, ꝙ istud votum fieret post completum mensem ad tollendum intricationem de solutione precij pro primogenitis. nam in redemptionem primogenitorum dabatur sicli qn que, ut patet Num. 15. & 18. c. cum dicitur. cuius redemptio est post mensem vnum sicli argenti quinq;. etiam pro puero qui erat ab vno mense vsq; ad quinque annos, dabantur quinque sicli, vt patet hic. Si ergo aliquis voueret primogenitum suum antequam haberet vnum mensem, & postea solueret quinque siclos, videbatur esse solutus a totali obligatione siue voti, siue redemptionis pro primogenitura. quia tamen pro vtroque distincte soluendum erat, non debebat fieri votum ante mensem, ne implicarẽtur istæ solutiones. Sed dicendum est conuenientiorem esse primam solutionem. nam Deus non iubet solum voueri paruulos post mensem, sed etiam ante possunt voueri. nec etiam potest dici, ꝙ ista lex dixerit de vno mense, quasi vetuerit ante voueri paruulos, ne coinciderct solutio votorum cum solutione redemptionis primogenitorum: nam hoc solum erat ad primogenitos, & tamen stante ista regula non solum vetarentur offerri primogeniti ante mensem, sed etiam generaliter omnes masculi. Item patet hoc, quia in nulla fęmina poterat esse dubium, quia fęminæ nunq̃ redimuntur, sed sola primogenita masculina. idem tñ dr̃ hic de fęmina. s. ꝙ dentur pro ea tres sicli ab vno mense vsq; ad annum quintum. in quo eodem modo innueretur, ꝙ fęminæ non poterant voueri vsque ad mensem completum. Sed hæc falsa sunt non solũ de fęminis, sed & masculis non primogenitis. illi enim ante mẽsem voueri poterãt, sicut patet de Anna quę vouit filiũ suũ Samuelẽ anteq̃ nasceret: & tñ ille erat primogenitus: qa nullũ habuerat ante ipsum, vt appa-

Deter. q. ret 1. Reg. c. 1. Dicendũ ergo ꝙ liberũ erat vouere par uulos ante mẽsem vel post mẽsem. Si vouerẽtur post mensem fiebat, sicut hic dr̃, si vero ante mensem cõpletum, aut erant fęminæ, aut masculi. si fęminæ solũ dabant tres siclos, & nullum alterum ius soluebãt. Si vero essent masculi aut isti erãt tales, qui possent ministrare corã dño in aliquo gñe ministerij, & tunc mini strabant: nec dabatur pro eis aliqua pecunia. sic fuit de Samuele quem mater nõ redemit quinque siclis: sed tribuit vt maneret coram dño. Si aũt nõ esset talis masculus, qui posset ministrare corã dño, sicut erant filij laicorum. Distinguendum est, an essent primogeniti, vel non. Si non essent primogeniti solum dabantur quinque sicli pro redẽptione voti. Si aũt essent primogeniti dabãtur decẽ sicli. s. quinq; pro redẽptione, qa erant primogeniti, & quinque pro solutione votiua.

Quare Deus iussit dari maius precium ab anno. 20. vsque 60. quam vltra, cum ætas senectutis sit honorabilior. Quæstio. XV.

Sed nunc est dubium cum distinguat Deus p̃cia s̃m ætatem: quare iussit dari maius preciũ ab anno vicesimo vsque ad sexagesimum, q̃ a sexagesimo vsque ad mortem. nam si debet esse ætatum diuersarum diuersum preciũ, debet magis solui quanto est maior ætas, quia quanto plus soluitur, est maius honor. & tñ maioris honoris est ætas senectutis, quàm aliæ ętates: ideo pro ea debebat maius precium constitui. nam nulli alteri ętati propter se est debitus aliquis honor: solum autem senectuti

F debetur honor. sic patet supra 19.c. cum Deus dixit. coram capite cano cõsurge, & honora personã senis. & Arist. 1. Ethic. vbi ponit drĩam honorũ, qui i debentur varijs personis. dicit alium esse honorem qui debe tur prĩ, alius sapienti, alius duci exercitus, alius oĩ seni pp ętatem in assurrectione & inclinatione. & non fecit ibi mentionẽ de alia ętate, cui deberetur honor. iõ senectuti est dandus maior: vñ debebit maius p̃ciũ im poni senibus in redemptionẽ. Dicendũ, ꝙ Deus fecit drĩam redemptionis in ętatibus, non quidẽ pp hono rẽ debitum illis ętatibus, sed pp cõuenientiã. hoĩes. n. seipsos Deo vouent, vt se ei traderent: & si ei se traderent, ministrarent ei in aliquo ministerio laicali. & q̃to aliquis altior & robustior esset, ad ministrationem illã

G tanto magis ualebat: & iõ tanto maius p̃cium ꝓ eius redẽptione dandũ erat. & tñ in ętate, q̃ est ab anno vicesimo vsq; ad sexagesimũ est hõ robustior & aptior ad ministrationes corporales, q̃ ante & post: iõ eo tp̃e maior fit. Cum aũt dr̃ de sene, verum est ꝙ debetur ei maior honor, qui est in assurgendo illi, & inclinando caput, vt patet supra 19.c. & 9. Ethi. sed non in eo, ꝙ va leat maiori precio si vendatur. & tñ hic fit redemptio personę, ac si venderetur ad ministrandum, & in venditione magis valet iuuenis quàm senex, ideo non de buit maius, neque ęquale precium poni pro senibus, sicut pro iuuenibus.

Quare transeuntes ad numerum dabant pecuniam minus quàm vouentes. Quæstio. XVI.

H Quaeretur adhuc cum darent pecuniã trãseuntes ad numerũ pro aĩa sua, quare dabant minus q̃ vouentes. nam vtrobique offertur precium pro aĩa. De transeuntibus ad numerum patet Exo. 30. & lib. 4. Reg. 12.c. De vouentibus patet hic. nam seipsos redimunt: & tñ Deus ęqualiter respicit animam hoĩs, vel ipsum hoĩem. in oĩbus ergo debet dari ęquale precium a trãseuntibus ad numerum & a vouentibus. Aliquis dicet, ꝙ simile est in eis, tñ in transeuntibus ad numerũ non est drĩa sexus & ętatis, vt dictum est supra, in vouentibus autẽ sic. Ideo s̃m illam distinctionẽ datur maior summa in vouentibus. Sed dicendum, ꝙ non stat. Primo, qa tũc oporteret, ꝙ aliquis casus esset in vouentibus, in quo

I tantum solum daretur de precio, quantum in transeũ tibus ad numerum. sed falsum est, quia trãseuntes ad numerum dant solum dimidium sicli Exo. 30. cap. vo uentes autẽ nunquam dant minus quã tres siclos, ut patet in litera. Secundo quia considerata ętate est adhuc maior diuersitas: omnes enim qui transeunt ad numerum sunt in anno vicesimo, vt patet Exo. 30. ca. & datur pro eis dimidium sicli. sed qui se vouẽt ab anno vicesimo & supra, dant quinquaginta siclos, vt patet hic. ergo maxima est diuersitas.

Rñdendum ꝙ valde maius precium dabant vouen tes, quam transeuntes ad numerũ. & ratio prima erat, quia in vouentibus dabatur preciũ pro toto hoĩe: erat enim precium istud redemptio, ac si hõ venditus eẽt. transeuntes aũt ad numerum non dabant preciũ redi

K mendo seipsos: sed quasi quandam oblationẽ: iõ valde minus precium sufficiebat. & ista est potissima cã. Cum aũt objicitur, ꝙ ẽt trãseuntes ad numerũ dabãt preciũ pro aĩabus suis, non est intelligendũ, ꝙ esset p̃cium pro aĩabus, sed precium aĩæ. ita. n. vocatur lib. 4. Reg. 12.c. & multũ differt in hoc: quia aĩæ precium dr̃ precium personæ. i. datum a persona. precium pro ani ma dicitur datũ ab hoĩe pro redẽptione aĩę. sed quomodocunq; diceretur non vocatur preciũ aĩæ. i. valor quo aliquis æstimatur, & dat illũ p̃ se, sed ualor quẽ dat ne aĩa sua. i. persona incidat in periculũ, quia si Israelitæ numerarent, & nõ darent preciũ istud, esset in eis

eis plaga Exo.30.c. vt aũt non esset ista plaga, dabant precium,& ita non dabãt pro redemptione personę, & sic minus dandum erat.Secundo quia precium datum a transeuntibus ad numerũ dabatur ex necessitate præcepti Exo. 30. c. & colligebant sacerdotes istud precium ab Israelitis cogentes eos soluere lib.4. Reg. 12.& 2.Paralip.c.23. precium aũt vouentium non dabatur ex necessitate, sed spontanee, quia nemo cogit vouere.maius aũt imponendũ est eis, qui spontanee soluunt quàm eis,qui ex necessitate: nam cũ magnũ precium ex necessitate præcepti soluendũ esset, clamarent Iudæi,& nõ paterẽtur hanc legẽ. cũ aũt sponte soluendũ est,nemo clamabit,quia si viderit magnũ precium impositum non vouebunt : si aũt placuerit eis vouere non clamabunt pro magnitudine precij, cum eam libenter subierint:ideo maius precium erat dandum in vouentibus,quàm in transeuntibus ad numerũ.Tertio quia non erat opus,ꝙ tantũ imponeret in transeuntibus ad numerũ quàm in vouentibus se: quia precium transeuntium dabatur ab omnibus de Israel. nullus.n. masculus excedebat annũ vicesimũ, qui istud non daret Exo.30.c. & li.2. Paralip.24.c. votum aũt non fiebat ab oĩbus Israelitis,sed a paucis,qui hoc sponte facerent: ideo ẽt si paruum esset precium trãseuntis ad numerũ, maior summa pecunię ex hoc colligeret q̃ ex votis,in quibus reddebatur maius precium.Quarto ex eodem fundamento, quia cum a tota multitudine Israel hoc solueret,in Israel essent multi pauperes,qui soluere non possent si magnũ preciũ imponeretur.& hoc erat magnũ incõueniens.s. ꝙ nõ transirent ad numerũ,qui non soluerent precium. Et sic essent valde contemptibiles cũ non haberent numerũ,neq; nomen in Israel ac si non essent.ꝙ aũt vouentibus imponeretur magnũ precium, non erat cõueniens, quia si esset magnum, ille qui pauper esset, nõ voueret,& ita nõ grauaretur. Quinto quia adhuc in vouentibus siquis voueret, & postea soluere non posset precium a lege taxatum, cõparebat hõ ille coram sacerdote qui minuebat precium, quantum ille soluere posset, ita vt non grauaretur, sicut dr̃ infra in litera.& ita non sequebatur incõueniens ẽt si magnũ precium positum esset pro redemptione votorũ. Sed nõ erat sic de trãseuntibus ad numerũ, quia de ꝓprio statuto non debebat minuere pauper quantumcunq; esset pauper Exo.c.30.ergo debuit esse preciũ paruũ, vt oẽs illud soluere possent: vnde sic fuit conueniens dimidiũ sicli,qđ quilibet quantumlibet pauper soluere posset. Sexto quia redẽptio ista voti raro fiebat,qa multi erant qui nunq̃ se vouebant.ideo non soluebãt precium:alij aũt tm̃ semel.sed soluere precium ad numerũ transeuntiũ sæpe fiebat, quia semel obligabat quilibet soluere,qñ perueniebat ad annũ vicesimum. Deinde qñcunque numerabatur multitudo,vt ad bellum,vel ad alia hmõi,soluebat quilibet de numeratis dimidiũ sicli:quia aliter sequeretur plaga in numeratis Exo.30.c.& ita accideret sæpe eundem debere hoc soluere:ideo debuit esse precium paruum in transeũtibus,& magnum in vouentibus.

Quare primogeniti plus soluebant quàm transeuntes ad numerum. Quæstio. XVII.

SED adhuc quæretur quare primogeniti plus soluebant q̃ transeuntes ad numerũ.nam ecõtrario videtur debuisse fieri, quia in vouẽtibus fiebat dr̃ia ętatum, & magis soluebat qui erat viginti annorum,q̃ qui vnius vel quinque, vt patet supra in litera. & tñ transeuntes ad numerũ trãsibant in anno vicesimo Exo.c.30.Sed pro primogenitis dabãt precium,qñ erant vnius mensis Num.18.c.ideo debe-

A bat dari magis a transeuntibus q̃ a primogenitis. Itẽ non stat hic quod dicebatur ꝑce.q. de vouentibus, qa illi sponte vouebant.ideo dabant precium maius quã transeuntes, quia tam primogeniti q̃ transeuntes ad numerũ ex necessitate ꝑcepti dabant precium.Dicẽdum ꝙ pro primogenitis dandum erat maius preciũ, quàm pro transeuntibus ad numerum.Primo qa primogeniti redimebantur, & sic dabatur pro eis quantum valebant, vel saltẽ dabatur precium noĩe totius valoris:& tñ transeuntes ad numerũ non redimebantur,neque dabãt pro eis precium noĩe totius valoris. ideo valde minus dandum erat pro transeuntibus.ꝙ aũt transeuntes redimerentur fuit ostẽsum præced.q. ꝙ autẽ primogeniti redimerẽtur patet Num.3.c. vbi
B Deus iussit separari oẽs Leuitas, & oẽs primogenitos Israel,& dari Leuitas pro primogenitis Deo, qa fuerunt ducenti septuagintatres plus in primogenitis Israel quàm in Leuitis,quia nõ poterat pro illis aliquis dari,iussit eos redimi dando pro quolibet quinque siclos,qui sunt mille trecẽti sexagintaquinque. & istud fuit tunc precium redemptionis eorum, qđ datũ fuit Aaron & filijs eius. eod.ca. & postea in legẽ positum fuit, ꝙ primogenitus quilibet redimeret dando pro eo quinque siclos post mensem a natiuitate eius Nu.18.c.maius ergo precium debuit dari pro primogenitis,quã pro transeuntibus ad numerũ. Secundo quia oẽs Israelitæ transibant ad numerũ,cum essent annorum uiginti Exo.30.c. & tñ non soluebant oẽs preciũ primogenitorũ.& patet hoc Nume.1.c.vbi numerati
C sunt oẽs Israelitæ pręter Leuitas in duodecim tribubus, & inuenta sunt sexcenta tria millia & quingenti:& oẽs isti soluerunt precium pro se.s. quilibet dimidium sicli, & fuerunt sicli trecenta & vnum millia septingẽta & quinquaginta: & dati sunt oẽs isti sicli ad opus sanctuarij Exo.38. cap. & tñ in toto Israel nõ inuenti sunt, nisi vigintiduo millia ducenti septuaginta tres de primogenitis Num.3.c. & si pro oĩbus his soluerentur precia.s.pro quolibet sicli quinque essent cẽtum & vndecim millia & trecenti sexagintaquinque sicli:ideo licet quilibet solueret minorẽ summã colligebatur maior pecunia ex numeratione transeuntium ad numerum quàm primogenitorum. Tertio debuit minus precium dari a transeuntibus ad nume
D rum,quia sæpe contingebat eundem hoĩem transire ad numerum siue numerari,vt si eundum esset ad bellum,vel faciendę essent similes congregationes, in q̇bus deberẽt numerari hoĩes, quia semper soluebat q̇libet dimidium sicli,ne sequeretur plaga in numeratis Exo.30.c.& vt dictum est præcedẽti c.& tñ redemptio primogenitorum semel tm̃ fiebat in fine mensis vnius a natiuitate Num.18.c.ergo maior pecunia dãda erat pro redemptione primogenitorũ. Cum autẽ obijciebatur ꝙ fiebat in vouentibus dr̃ia ætatum ad taxationem preciorum.Dicendum ꝙ verum est;tñ in primogenitis & transeuntibus ad numerũ non fiebat differentia, quia oẽs transeuntes ad numerum erant
E viginti annorum:oẽs autem primogeniti,qñ redimebantur,erant vnius mensis: ideo in oĩbus primogenitis erat idem precium, & in omnibus transeuntibus similiter vnum & idem precium. & tñ licet maioris ętatis essent transeuntes ad numerum quàm primogeniti,soluebãt precium minus propter causas supra tactas.Et cum dicebatur, ꝙ tam transeuntes ad numerum quàm primogeniti soluebant precium necessitate legis,quod non fiebat in vouentibus. Dicendum ꝙ erat verum, & ideo erant plures dr̃iæ inter vouẽtes & transeuntes, quã inter primogenitos & transeũtes. & tamen sunt aliquę dr̃iæ inter primogenitos & transeuntes,propter quas soluebatur maius preciũ in redẽptione primogenitorũ,quã in trãseuntib.ad numerũ.

Quare plus soluebatur pro fœmina quàm pro paruo puero. Quæstio. XVIII.

SED adhuc quęretur quare plus soluebatur pro fœmina q̃ pro paruo puero: nam pro puero ab vno mense dabātur quinq; sicli vsq; ad quinq; annos, & pro fęmina q̃ erat a viginti annis vsq; ad sexaginta dabantur triginta sicli, vt patet supra in litera. Nam videtur ꝙ semꝑ deberet dari plus pro viro q̃ pro fęmina, quia masculus est nobilioris sexus: ideo cuiuscunque ætatis sit masculus erit nobilior q̃ fęmina cuiuscūq; ætatis, sicut hō cuiuslibet ætatis est melior, q̃ equus, aut bos, cuiuscunq; ætatis. ideo debuisset magis dari semper pro viro quàm pro fęmina. Dicendū ꝙ in viro semper datur maius precium q̃ in fęmina si sit eadem ætas. sed non qñ sit diuersitas ętatis, quia tūc datur aliqñ magis pro fœmina q̃ pro masculo, vt patet ex cōparatione taxationū quæ fiunt in litera. Ad rōnem in ꝯrium pōt dici vno mō, ꝙ licet masculus dignioris sexus sit, sed hic non cōsideratur hoc: quia siue masculus, siue fęmina se voueat, tradit se Deo per votum: & cū se redemit, debet dari plus ꝓ eo, qui magis valet, licet non detur oīno tm̄ pro quolibet quantum ipse valet. Iste aūt valor consideratur in ministratione. Vouentes aūt se si non redimerent, ministrarent Deo in aliquo. & tñ masculus est robustior & aptior ad ministrandū q̃ fœmina: ideo plus p̄cij pro masculo dabatur cæteris paribus. Et tñ in diuersa ętate contingit fęminā esse aptiorem ad ministrandū quā sit vir, & sic pro ea plus dabitur, sicut fœmina a quinq; annis usque ad uiginti est aptior ad ministrandū & robustior, quā masculus ab vno mense vsque ad quinq; annos: ideo pro fęmina, tunc dabant decem sicli, pro puero aūt quinque, vt patet in litera. sed qñ sunt eiusdem ætatis semper plus datur pro masculo quā pro fęmina. Alio modo pōt dici, ꝙ simul considerabantur ista duo. s. diuersitas sexus & ætatis & pro quolibet fiebat diuersitas p̄cij. & quia vir semper est dignioris sexus existentibus cæteris paribus. i. ætate & sexu, dabatur plus pro viro quā pro fęmina. qñ aūt erat dispar ætas, quamq̃ aliquid cōsideraret de sexu, præponderabat ætas, & dabatur maius preciū ꝓ fęmina quā pro viro. Cū aūt obijcitur, ꝙ cū sexus virilis sit semꝑ dignior q̃ fęmineꝰ in quacūq; ętate sit vir aut fœmina: iō dēret indistincte plus dari ꝓ viro. Dici p̄t vno mō, ꝙ licet maneat dignior sexꝰ, & sit simpl'r uir dignior fęmina: tñ hic nō cōsiderat ista dignitas sexus, uel dignitas simpl'r: sed solū dignitas quātū ad id ad quod fiebat votū. sed illud fiebat ad applicandū se Deo ad ministrandū: & tñ fęmina annorū viginti est aptior & robustior ad ministrandū, quā puer triū annorum: ideo maius precium tunc pro fęmina dari debebat. Alio modo pōt dici, ꝙ sexus masculinus semꝑ est dignior quā fęmininus. & tñ nō est tanta dignitas sexus, ꝙ faciat simpliciter digniorē virū in quacunque ætate quā fęminā ætate qualibet, & ideo licet uiro & fęmina exñtibus eiusdem ętatis cęteris paribus, vel ut cōiter sit semper dignior vir: tñ si fęmina sit uiginti aut triginta annorū, videtur esse simpliciter dignior, quā puer vnius anni. ideo pro illa dabatur maius precium. Cum vero dr̄, ꝙ semper est sexus dignior, & facit simpliciter digniorē, sicut hō cuiuslibet ætatis est semper dignior, quā equus, aut bos cuiuscunq; ætatis sit. Dicendū ꝙ non est simile, quia hō excedit equū, & bouem ſm gradum drīæ essentialis, cū differat ſm speciem. ideo cuiuscunq; ętatis, aut valoris sit equus, semper est hō dignior in quacunq; ętate sit. secus est de viro & fęmina, quia differunt sexu & conueniunt specie, & ita sunt eiusdē gradus perfectionis essentialis & specificæ: ideo drīa sexus non faciet tm̄ differre masculū & fęminā, ꝙ semper masculus sit dignior:

F imò poterit eē fęmina dignior, vt si sit multa drīa ſm ætatē, vt in exēplo dato. s. si sit masculus vnius anni, & fęmina sit viginti annorū. Si aūt teneret prior rñsio esset minus dubiū. s. ꝙ non cōsideret hic dignitas, vel naturalis nobilitas, sed solū vtilitas ad ministrationē. Nam tunc non solū fęmina pōt esse maioris p̄cij quā vir, sed ēt equus, & bos, & res inanimatæ ut ager, pñt eē maioris ualoris q̃ uir, & ita apparet in litera infra expresse de redēptione agrorū: nam pro agro qui serit triginta modijs ordei, dabantur qnquaginta sicli. ergo si sereret quadraginta modijs, plures quā qnquaginta sicli darētur pro eo: & tñ pro uiro nunq̃ dabantur plures, quā quinquaginta sicli. ergo plus dabatur interdū pro agris, quàm pro uiris. vnde non erit inconueniēs, G ꝙ detur aliqñ maior redēptio pro fęmina q̃ pro viro.

Quare plus dabatur pro uouentibus quàm pro primogenitis. Quæstio. XIX.

SED adhuc quæretur quare plus dabat̄ pro vouentibus q̃ pro primogenitis. nā pro vouentibus dabant̄ aliqñ qnquaginta sicli, ut patet hic in litera: pro primogenitis aūt nunq̃ dabantur, nisi quinq; Num. 18. c. Aliquis dicet ꝙ hoc fiebat, qa redēptio primogenitorū erat ex necessitate: vota aūt spontanee fiebāt. & tñ maius debebat imponi spontaneis q̃ necessarijs, quia in solutionibus ex p̄cepto si essent magnę, clamarēt soluentes, & nō sustinerēt legē. in spōtaneis aūt secus est, qa si magnę viderent, liberū erat nō vouere, & sic nō grauaret vouens. Sed dicen- H dū, ꝙ hoc non stat, imò licet essent uota spōtanea, & redēptio primogenitorū ex necessitate p̄cepti, fiebat in eis ęqualitas taxationis. Cū aūt dr̄, ꝙ erat inęqualitas: dicendū ꝙ in vouentibus cōsiderat drīa ętatis, & ſm illas causant̄ diuersa p̄cia. in primogenitis autē est vnica ętas, qa oēs primogeniti redimebant̄ in mense primo a natiuitate Num. 18. ca. ideo ponebāt in oībus vnum preciū. s. qnque siclorū Nu. 3. & 18. c. Considerando tñ eandē ætatē in uouentibus & primogenitis fiebat æqualitas p̄cij. nam oēs primogeniti redimebātur post primū mensem, vt dictū est. sed pro eis qui vouebant̄ ab vno mense usq; ad annos quinq; erat p̄ciū qnq; siclorū, ut patet hic in litera. & ita erat ęquale in I primogenitis & uouentibus, qñ erant eiusdē ætatis. Causa aūt quare esset in eis ęquale precium cum uota essent spōtanea & redēptiones primogenitorū necessarię: fuit quia Deus nō cōsiderauit hic præcipue esse spontaneū a principio uel uoluntariū, sed esse redemptionē pro toto ualore rei uel pro parte eius. Idem in transeuntibus ad numerū: quia nō dat̄ preciū pro toto ualore hoīs, neq; est redēptio dare paruū precium. s. dimidiū sicli Exo. 30. c. In primogenitis aūt, & uouentibus fit redēptio, quia dat̄ preciū ꝓ toto ualore hoīs. nam primogenitus totaliter debet̄ Deo ad ministrandum, & quia non sunt idonei ad ministrandum omnes primogeniti Israelitarum secundum Dei iudiciū dabāt pro eis commutatio Leuitarum Nume. 3. c. & K quando cessauit illa cōmutatio, successit redemptio, s. ꝙ pro quolibet dentur quinq; sicli. eod. c. & Num. 18. uouentes etiam totaliter Deo debentur, cum seipsos simpliciter Deo uouent, & eius ministerijs in ppetuum applicari deberēt, si Deus hoc acceptaret. & qa nō acceptat, fit cōmutatio in pecuniā, q̄ est redēptio. ideo tam in primogenitis, q̃ in uouentibus maius p̄cium debet dari, q̃ in transeuntib. ad numerū. & eadē rōne exñte ætate æquali primogenitorū, & eorū qui vouent, debet esse preciū ęquale, quia utriq; totaliter dabant̄ Deo, & utriq; cōpetit redēptio, iō cum oēs primogeniti redimant post vnum mensem a natiuitate Nume. 18. fuit conueniens quòd tātum precium darent

Primogenitus totaliter Deo debet̄ ad ministrandum.

rent qui vouentur ab vno mense: & ita fit, quia vtrobique dant quinque siclos, vt patet in litera.

Quare tanta diuersitas fuit in taxationibus preciorum pro vouentibus. Et multa dubia particularia circa hoc soluuntur. Quæst. XX.

SED quæretur quare tanta diuersitas fuit in taxationibus preciorum pro vouentibus. Dicendum, ꝙ prima causa fuit, quia Deus nō voluit ꝙ Israelitę, qui seipsos vouebāt, venderent̄, & daretur pro eis quantū valerent. nam licet de rigore hoc fieri deberet, quia qui se vouet tradit se Deo in seruum, & cum ille non acceptet eū in ministrū, vult cōmutationē in pecuniā. & ita tm̄ precium videtur, ꝙ dandum erat, quanto ille vēdi potuisset: & tñ propter aliquas causas ęquitatis Deus noluit fieri venditionē; neque dari precium quasi pro vendito, sed taxauit qddam precium minus, vt declaratū est supra. nam si illud non fuisset, venderetur quisq; quantū valeret; & non fieret ista diuersitas taxationū quæ hic ponitur. Secunda fuit voluntas legislatoris, quia in assignationibus terminorum, & numerorū pro qualibet re, nō videtur esse causa aliqua quare potius tm̄ tps, q̃ tantū assignetur, sicut in diebus ad appellandū, & in tpe ad petendum apostolos, & in tpibus præscriptionū, vsucapionū, & similibus, quia ibi nulla rō pōt dari, quare potius tantum tps, q̃ tm̄ detur, vt ostensum est sup. ita & nunc, cum fiat taxatio quantum quisq; vouens debeat, & non respiciatur ad verum valorem vouentis, quantus esset si ille venderetur: non pōt poni taxatio, nisi solum voluntaria. & ideo harum diuersarum taxationum causa videtur esse volūtas legislatoris. sed istę taxationes quamq̃ non sint ex rōne dictante illas sic, & non aliter debere poni, conueniunt tñ rōni. Et ob hoc fecit Deus diuersitatē multam. nam in hoc voto non solum masculi; sed ēt fęmine vouere se pñt, cum votum sit cōmutandū in pecuniam: & ideo pro vtrisque Deus statuit precia, & in hoc fecit plures diuersitates. Prima est gn̄aliter masculi ad fęminam. Secūda masculi ad seipsum s̄m varias ętates. Tertia ēt fęminę ad seipsam s̄m varias ętates. Quarta est proportio ętatum fęminæ ad masculum s̄m diuersas ętates suas. Quantum ad primam diuersitatem est doctrina, ꝙ in viro & fęmina, qñ sunt unius ętatis, semꝑ dat̄ plus ꝓ uiro q̃ ꝓ fęmina. & rō est tam ꝓpter dignitatē sexus, q̃ præcipue ꝓpter maiorē aptitudinē & robur ad ministrandum, vt ostensum est supra. Qñ aūt sunt diuersarum ętatum, datur aliquando plus pro fęmina quā pro viro, vt patet hic in litera. Cuius ēt causa data fuit supra. & ita quantum ad istā diuersitatē bene apparet cā, quia consideratur hoc in cōi. Secunda est viri ad se ipsum s̄m varias ętates. & hoc est p̄supponendū, ꝙ distinguit hic Deus quatuor ætates in viro. s. ab vno mēse vsque ad quinque annos, & in hac dantur quinque sicli pro viro: alia est a quinq; annis vsq; ad viginti, & dant̄ tūc pro viro viginti sicli. Alia est ab anno vicesimo vsq; ad sexagesimū, & tūc dant̄ quinquaginta sicli. Alia aūt ab anno sexagesimo vsque ad mortē, & tunc dantur quindecim sicli pro viro. circa istam non pōt dari ratio ita aperta, sicut in pręcedenti. Sed insurgūt multa dubia. *Dubium Primum.* primum est quare potius fecit partes totius vitæ quatuor, quàm plures vel pauciores: nam poterant fieri decem partes, aut plures, vel poterant fieri solæ duę. Ad hoc dicendum, ꝙ ratio non sufficit, sed voluntas legislatoris fuit, ꝙ fierent istę quatuor solæ partes, & non plures, neque pauciores. & tamen dicendum, ꝙ aliqua ratio adiuuit ad hoc. nam quanto plures partes ætatis fierent, tanto iustior est ęstimatio. vnde si pro quolibet anno esset vna ęstimatio, fieret iu-

A stius iuxta verum valorem rei. nam nunc vnum precium ponitur pueri in sexto anno, & in vicesimo. s. sicli viginti: sed manifestum est, ꝙ plusquam duplo valet homo in anno vicesimo quā in sexto. si autem pro quolibet anno esset vna æstimatio, non esset error talis. si autem fierent duæ dimēsiones ætatis fieret multum iniusta ęstimatio, sicut si nō fieret aliqua diuisio; sed pro omnibus qui vouentur, daretur æquale precium cuiuscunque ętatis essent: quia esset multū iniustum. Dedit ergo quatuor partes ętatis: & ita non est tanta inæqualitas, vel iniustitia taxationis. Si autem septē vel octo partes fecisset, essent taxationes iustiores, ꝙ autem præcisè quatuor partes fecerit, & non plures, neque pauciores, non fuit nisi solius voluntatis.

B Secunda dubitatio est, *Dubium secundū.* cum vellet in quatuor partes diuidere ętatem, quare potius per has quatuor q̃ per aliquas alias diuisit, si multi modi poterant fieri quatuor harum partium. i. per alios terminos annorum, vt si prima esset ab vno mense vsque ad septem annos, & ita de alijs. Et de hoc dicendum, ꝙ nulla omnino ratio reddi potest, sed sola voluntas legislatoris est, vt sic fieret potius quàm aliter: nam multis modis poterant fieri. *Dubi. 3.* Tertia dubitatio est, quomodo fecit ab anno quinto vsque ad vicesimum, ꝙ darentur viginti sicli pro viro, quia sic tantum dabatur pro puero sex annorum, quantum pro homine decem & nouem vel viginti annorum, & tñ inconueniens videt̄. Dicendum, ꝙ si Deus vellet dari pro quolibet quantum valebat, non sic statuisset, sed fecisset quemlibet C vendi, & tunc esset vera ęstimatio valoris, & tamen Deus noluit illud fieri propter causas expressas supra: voluit tamen Deus fieri quādam taxationem proportionalem s̄m ętates, licet non secundum quælibet indiuidua, & ad hoc posuit istas quatuor partes, & tamē non sufficiunt istæ diuisiones, quia intra quamlibet earum sunt multi anni, in quibus sunt inæquales valores eorum qui vouentur: non curauit tamen Deus tam stricte diuidere, ne fierent multæ distinctiones: quia istud pertineret ad eum, si vellet habere propriū valorem rei, vel aliquid proximum. sed Deus in hoc non curabat, satis putans sufficere id quod statuerat, quia istud non esset, nisi vel in præiudicium suum, cui soluebatur precium, aut eorum qui soluebāt. nō erat D pręiudicium sibi, quia ipse statuebat. non ēt soluentiū, quia sponte ipsi vouebant scientes talem esse legem: ideo conuenienter posita erat lex.

Dubi. 4. Quarta dubitatio erat, quia ab vno anno vsque ad quinque soluebantur quinque sicli, & a quinque vsq; ad viginti soluebantur sicli viginti, & ita in anno quarto soluebantur quinque sicli, & in quinto soluebantur viginti. & tamen parum plus valebat vouens in quarto quàm tertio, & in quinto quàm quarto, & soluebatur quadruplum. Sic etiam in anno decimo nono solueret viginti siclos, & in vicesimo solueret quinquaginta: & tñ tm̄ vel quasi valet hō in decimonono quantum in vicesimo, ideo erat inconueniens. E Dicendum est, sicut in præcedenti, ꝙ si Deus vellet precium rei diligentissime taxare, quod fieri non potuit, nisi vouens venderetur, uel æstimaretur, sicut vēdendus, quod non fuit conueniens, vt ostensum est supra: oportuit ergo fieri aliquas taxationes, quæ eēnt aliqualiter iustę, sed nō poterāt cōtinere iustitiā ꝑ oīa.

Dubi. 5. Quinta dubitatio est, qūo circa omnes viros fuit facta ista taxatio, quia aliquis homo vnius ætatis est maioris precij, quàm alius eiusdem ætatis: immo duplus vel triplus. Dicendū ad hoc, ꝙ fuit istud cōuenienter factum: nam si Deus voluisset totum valorem præcisum vouētis, iussisset eum vendi vel æstimari vt venalem, & hoc noluit, vt ostensum est sup. Ideo posuit taxationē æqualē pro oībus qui sunt eiusdē ætatis, licet

non sint vere valoris equalis. Et non est hoc inconue F
niens,immo vt euitarentur inuidiæ,debuit iudicari ę-
qualis taxatio,& in nullo debuit considerari inęquali-
tas,nisi in sexu & ætate,quæ sunt ſm naturam,& om-
nibus conueniunt:in cæteris aũt non considerat inæ-
Dubi. 6. qualitas aliqua, vt ostẽsum est sup. Sexta dubitatio est,
quare talia precia fuerunt constituta. s. quinq; sicli ab
vno mense vsq; ad quinq; annos,& ita de alijs. Dicen
dum ꝙ hęc pure dependent a voluntate legislatoris.
Hoc aũt præsupponendũ erat:quia non debebat taxa-
ri hõ quantum valebat,sed minus, quia aliàs vendere-
tur.ꝙ aũt constitueretur minor summa pro vouente,
q̃ ille valebat,erat in voluntate legislatoris quantum
vellet ponere:quia multas summas poterat ponere,&
de nulla earum poterat determinate rõ dari. nã ratio G
non poterat sumi, nisi per adæquationem ad valorẽ,
& tñ hic non considerabat̃ ęqualitas valoris. Ideo rõ
non poterat dari,nisi sola voluntas legislatoris. Sed q̃-
tum ad primam summã poterat dari aliqua rõ ex pre-
suppositione alterius cęremoniæ. Primogeniti.n.redi
mebantur,sicut vouentes, & redimebantur qñ erant
vnius mensis Num.3.c. & pro eis dabãtur quinque si-
cli Num.3.& 18. c. ergo cum vouentes redimerẽtur
ab vno mense, iustum erat tantundem dari pro illis.s.
quinque siclos,sicut pro primogenitis. De alijs aũt ta-
xationibus.s.ꝙ a quinto anno vsque ad annum vicesi-
mum soluerentur sicli viginti,& a viginti annis vsq;
ad sexaginta soluerentur quinquaginta sicli, non põt
dari ratio,sed sola voluntas est legislatoris:æstimat.n.
hominem in quadruplum ab anno quinto vsq; ad vi- H
cesimũ,q̃ ab vno mẽse vsque ad quintum annum: ter
tia æstimatio quæ est ab anno vicesimo usque ad quin
quagesimum est dupla sexquialtera ad illam, quæ est
a quinto anno usque ad uicesimum; quia ita se habẽt
quinquaginta ad viginti.ultima æstimatio, quæ est
ab anno sexagesimo usque ad mortem, est ualde mi-
nor.s. quindecim siclorum. de qua ẽt nulla rõ patet,
quare nõ esset maior neque minor. Tertia diuersitas
quantum ad principale erat fœminæ ad seipsam ſm
varias ætates.& de hoc dicendum est primo,ꝙ Deus
diuisit quatuor ætates fęminæ,ſm quas constituit va-
ria precia:& de hoc dicendum, ꝙ fuit eadem causa, q̃
in viro.nam poterat Deus facere plures,aut pauciores
partes ætatis in fęmina,per quas taxaret precia: sed iu- I
stum fuit,ꝙ fœmina sequeretur legem viri, non qui-
dem ꝙ daret tantum precium quantũ vir; sed ꝙ in ea
fierent tales diuisiones ętatis,quales sunt in viro. Etiã
taxauit Deus precia pro fœmina vouente ſm istas æ-
tates.s.ab vno mense vsque ad annum quintum sicli
tres sunt: a quinto anno vsque ad vicesimum sunt si-
cli decem: ab anno vicesimo usque ad sexagesimu m
sunt viginti, & a sexagesimo usque ad mortem si
decem. De his non potest dari causa determinata cli
enim pro prima ætate non dentur quinque; nequ ,ꝙ
tra,est ratio manifesta ne illa ęquaretur viro, pro e vl
quo dabantur quinque: sed quòd citra quinque da-
rentur potius tres quàm quatuor; vel duo; uel unus
siclus non apparet manifesta causa, sed est uoluntas le K
gislatoris. De secuuda ætate,quòd non dentur vigin-
ti, neque ultra etiam ne ęquetur masculo: sed infra
uiginti, quòd potius dentur decem,quàm in aliquo
alio numero,non est causa,nisi uoluntas. sic etiam de
tertia quòd dentur triginta,& non plures, neque pau-
ciores uoluntas est legislatoris. Idem quoque de ul-
tima ętate. Quarta diuersitas erat de proportione
preciorum fœminæ ad masculum secundum varias
suas ętates.nam præter hoc quòd precia nõ sunt ęqua
lia,adhuc non seruatur proportio. in prima ætate dan-
tur pro viro quinque sicli,pro fœmina tres. quòd ue-
ro pro fœmina pauciores darentur,rationale fuit: sed

dãtur tres quia ad quinque sunt plusquam subduplũ,
& minus quam subsexquialterum. Et tamen conside
randũ est,quòd aliqualiter fuit rationabile,quia Deus
in his taxationibus nunquam posuit masculum plus-
quam in duplo ad fęminam,ut patet in omnibus, sed
ad plus in duplo. si ergo Deus poneret minus quam
tres, idest duos siclos;esset uir ad fęminam plusquam
in duplo.si autem poneret quatuor pro fœmina; ha-
beret se uir ad fœminam solum in sexquiquarta, &
ita modicum excederet eam:quia in omnibus alijs ta
xationibus, quando minus excedit uir, habet se ut in
sexquialtera:hoc autem est ualde minus:ideo nõ de-
buit poni fęmina in quatuor, quia masculus parũ ex-
cederet:neque in duobus,quia masculus multum ex-
cedet.debuit ergo poni in tribus,ubi excedit magis q̃
in sexquialtera:& non excedit magis quã in duplo.
Hoc autem est quod Deus obseruat hic:& tamẽ qua
re potius seruauit istam proportionem quam aliam,
scilicet ut poneret semper uirum ad fęminam, ut in
quadruplum,uel triplum,aut maiori uel minori pro-
portione,non apparet causa: sed uidetur ꝙ Deus uo-
luit ꝙ uir esset duplò melior ad plus, aut parum mi-
nus in consideratione uotorum. In secunda ętate taxa
uit uirum in uiginti,fęminam in decem. & hic est uir
duplus ad fęminam:& iste est maximus excessus, quo
uir excedat fęminam.nam in alijs taxationibus minus
excedit: & hic non tenetur eadem proportio quæ in
præcedenti: neque arithmetica, neque geometrica.
Non arithmetica, quia non seruatur idem excessus;
nam in prima excedit vir fœminam per duos siclos,
hic autem per decem.non etiã geometrica,quia non
est idem nomen proportionum, cum in prima esset
minus quàm dupla.hic autem sit dupla. In tertia hẽt
vir quinquaginta siclos,& fęmina triginta. & non ap-
paret causa quare tanta summa,& non maior, neque
minor ponatur:seruatur tñ hic etiam proportio geo-
metrica quæ in prima; quia sicut se habent ibi quinq;
ad tres;ita se habent hic quinquaginta ad triginta. In
ultima habet uir quindecim, fœmina decem. & in
hoc non apparet causa quare non plures, neque pau-
ciores habuit,& est hic proportio sexquialtera. & iste
est numerus excessus,quo uir excedit fœminam. Sed
nunc considerandũ,ꝙ nõ est talis habitudo taxationũ
viri inter se,sicut taxationũ fęminæ inter se.nã in uiro
secunda ad primã est quadrupla.i.uiginti ad quinq;.&
tertia ad secundã est dupla sexquialtera.i.qnquaginta
ad uiginti.& quarta ad tertiã est subtripla subsexqui-
tertia.in taxationibus aũt fęminæ secunda nõ est qua-
drupla ad primã,sed est tripla sexquitertia.i.decem ad
tres,& est minor ꝓportio.tertia ad secundã est maior
q̃ in viro,qa est tripla.s. triginta ad decẽ, in uiro aũt e-
rat dupla sexquialtera. quarta ad tertiã erat sub tripla.
i.decẽ ad triginta & est minor quam in uiro, ubi est
subtripla subsexquialtera.est enim minor in nomine;
sed est maior in re: quia maior pars est decem de tri-
ginta,quam quindecim de quinquaginta.

Quare quando uouens erat pauper minuebatur precium, & in transeuntibus ad numerum non minuebatur, quantuncunque aliquis esset pauper. Quæst. XXI.

QVAERETVR quare qñ aliquis vouens erat
pauper,minuebat̃ preciũ:& in trãseuntibus
ad numerũ non minuebat̃ preciũ, quantũ-
cunq; aliquis esset pauper Exod.30.c. Dicẽ-
dum ꝙ cã potissima erat, ꝙ preciũ transeuntiũ ad nu
merum erat ualde paruum.s.dimidium sicli.& nullus
quantũcunque pauper esset,poterat esse, qui nõ pos-
set soluere dimidium sicli. secus in vouentibus, vbi
erat magnũ preciũ,sicut interdũ qnquaginta siclorũ;
vt in eo q̃ erat ab anno vicesimo usq; ad sexagesimũ,
vt patet

vt patet in litera. & quia multi erant qui ad tantum precium non sufficerent, debuit ibi dari quòd posset minui. Secundo fuit, vt homines nō distraherentur a cultu Dei per votum. nam si scirent quòd non fieret aliqua diminutio precij in pauperibus, multi distraherentur a vouendo. vt ergo non distraherentur, fuit conueniens minui precium, quando essent pauperes. Non erat autem sic in transeūtibus ad numerum; quia illi ex necessitate præcepti tenebantur soluere: ideo non distraherentur a soluendo. secus de vouentibus qui spontanee vouebant; & si non scirēt temperandam esse in illis summam, quando pauperes essent, non vouerent; vel multi distraherentur.

Quare in redemptione primogenitorum non minuebatur precium pauperibus sicut in vouentibus.
Quæst. XXII.

SED quæretur quare in redemptione primogenitorum non minuebatē precium pauperibus, sicut in vouentibus. nam non est hic eadem ratio, quæ in transeuntibus ad numerum. nam soluebant solum dimidium sicli, quod erat multum paruum: ideo non fiebat ibi diminutio in pauperibus; sed primogeniti soluebant quinque siclos Nume.3. & 18.cap. & istud erat cōparatiue magnum precium: ideo minui debebat. Aliquis dicet quòd verum est, quòd non minuebatur. & apparet hoc quia in sacrificijs offerentis primogenitum fiebat idem. nam debebat offerre agnum anniculum in holocaustum,& vnam turturem; vel pullum columbæ pro peccato. si tamen non posset offerre agnum propter paupertatem, offerebat loco agni vnam turturem,vel pullum columbæ supra 12.cap.Dicendum quòd in redemptione primogenitorum non minuebatur precium in pauperibus; sed quilibet soluebat quinque siclos,& patet hoc primo, quia Nume.18.c. ponitur generaliter quòd primogeniti darent quinque siclos, & non ponitur exceptio aliqua. ergo generaliter intelligitur,quòd ab omnibus darētur quinque sicli. Secundo quia Nume.3.cap. fuit facta redemptio primogenitorum, & inter illos essent forte aliqui pauperes, & tamen non fuit detractum aliquid de precio: sed fuit data summa integra eod.cap. ergo nihil detrahebatur. Tertio patet,quia exceptio firmat regulam: & Deus consueuit in quibusdam regulis suis facere exceptiones, sicut in sacrificijs parientis,& sacrificijs leprosi supra 14.cap. & in quibusdam alijs non ponit: ideo intelligitur quòd in illis nullus casus excipitur; neque aliquid minuendum est propter paupertatem: quia aliàs si subintelligeretur casus paupertatis in alijs,non oporteret in aliquo exprimi. sic etiam in pręsenti est. Expressit Deus hic de vouentibus,si essent pauperes, quòd minueretur precium, & in primogenitis non expressit: ergo intelligitur quòd in primogenitis etiam casus paupertatis nihil minuit: nam si ibi subintelligeretur, non exprimeretur hic in vouentibus; sed etiam taceretur, & subintelligeretur. Dicendum igitur quòd in primogenitis nihil minuebatur propter paupertatem; sed quilibet soluebat quinque siclos. Ad rationem autem in contrarium de sacrificijs, dicendum vno modo,quòd illud supra 12.cap. non intelligitur magis pro sacrificio parientis primogenitum, quam quemlibet alium filium: & non solum offerētis filium sed etiam filiam: vt patet eod.cap.& ita non est ad propositum. Aliter & melius dicendum, quòd potius ista ratio adiuuat: qa in sacrificijs pariētis expressit Deus, quòd propter paupertatē minueretur: si autem per se subintelligeretur, quòd propter paupertatem mi-

A nueretur sacrificium, non oporteret exprimi,sed expressit Deus. ergo videtur quòd non intelligeretur si non exprimeretur. & tamen circa siclos quinque primogenitorum non expressit, quòd propter paupertatem aliquid tolleretur: ergo nihil minuebatur. Secundo patet quia si aliquid posset minui, expressisset illud Deus,vt sciretur quantū posset minui,& a quo: sicut hic de vouentibus exprimitur, quòd veniret vouens coram sacerdote, & ille taxaret secūdum quòd posse videret vouentem. Sed de siclis primogenitorum nihil expressum est,a quo siue quantum minueretur. ergo nihil minuebatur.

Et hoc supposito dicēdum quòd minuebatur precium in vouentibus pauperibus, & non in primogenitis. Primo quia precium vouentium erat magnū,
B scilicet interdum quinquaginta siclorum: in primogenitis autem erat paruum,scilicet nūquam nisi quinque siclorum. ergo non debebat minui. Secundo quia non erat idem inconueniens circa primogenitos,quod circa vouentes. nam si in vouentibus non fieret diminutio precij, distraherentur a vouēdo cum sponte vouerent: sed in solutione primogenitorum non erat sic; quia erat ex necessitate salutis siue præcepti: ideo etiam si non diminueretur precium, non distraherentur a soluendo.

Ad rationem in cōtrarium,scilicet,quòd precium primogenitorum erat magnum,cum essent quinque sicli: Dicendum quòd in comparatione ad precium transeuntium ad numerum erat magnum precium
C primogenitorum: sed in comparatione ad precium vouentium erat valde paruum precium primogenitorum: ideo non minuebatur aliquid de illo.

Quare Deus minuebat aliquid de precio oblationis primogenitorum. Et non minuebat aliquid de quinque siclis.
Quæst. XXIII.

SED quæretur occasione præcedentium quare Deus remittebat, vel minuebat aliquid de precio oblationis primogenitorū,scilicet commutando vnum agnum in vnam turturem,& non minuebat aliquid de quinque siclis. Dici potest vno modo,quòd non fecit Deus remissionem aliquā
D specialem circa solutionem primogenitorum siue in siclis siue in oblatione. Et cum dicitur quòd diminuunt agnum commutando in turturem: Dicendum quòd non fit illud specialiter circa primogenitos, sed generaliter circa omnes, siue mulier pareret primogenitum, siue alios: siue masculum; siue fœminam supra duodecimo cap. nam ibi non exprimitur aliquid de primogenitis,sed de omnibus dicitur. & quia primogeniti erant aliqui nati in oblatione, pro eis poterat fieri illa diminutio sicut in omnibus alijs. & ita obseruatum est in oblatione pro Christo nato, qui fuit primogenitus eo quòd fuit vnigenitus. nam non oblatus fuit agnus anniculus, sed par turturum, vel duo pulli columbarum Luc.2. Si tamen supra 12.cap. specialiter ageretur de oblatione pro primogenitis, forte non diminueretur ali-
E quid de illa. Sed quia generaliter de omnibus dicitur, fuit facta diminutio. & ratio est quia primogenitus vnus tantum est respectu cuiuslibet mulieris parientis: alij autem multi esse possunt tam filij quàm filiæ. & quia si mulier pauper sępe pariat, non poterit qualibet vice offerre agnum anniculum; fuit conueniens minui sacrificium. secus autem si de sola primogenitorum oblatione ageretur; quia cū de illis semel tantum fieret, non oporteret ibi fieri diminutionem. Secundo potest dici quòd etiam si in oblatione pro primogenito specialiter minueretur, esset rationabile,

tionabile, quòd facta diminutione in oblatione non fieret in siclis. Nam Deus volebat aliquid minuere mulieri parienti primogenitū de eis, quæ datura erat: quòd autem illud diminueret in pecunia vel in oblatione non differebat, quantum ad mulierem soluentem; dumtamen tantum esset quod remitteretur in oblatione, quantum quod remitteretur in pecunia si non remitteretur in oblatione. & ideo de hoc nō erat petenda causa; sed sola voluntas remittentis. Tertio & præcipuè, quia dato quòd Deus remissionem, vel diminutionem aliquam faceret in precio, quod soluebat pariens primogenitum, nō minueret in pecunia, sed in oblatione: & hoc specialiter circa agnum anniculum, & ratio est quia hoc maxime cōueniebat ex omni parte. nam ex parte mulieris soluentis nihil plus proderat remitti in oblatione, quàm in pecunijs, vel econtrario; dumtamen æqualis valor vtrobique minueretur. quantum ad remittentem autem differebat multum: nam pecunia quinque siclorum pro primogenitis cedebat in ius sacerdotū Numeri 18. cap. & si aliquid minueretur de pecunia præiudicaretur sacerdotibus; vel saltem minueretur facultas eorum. agnus autem anniculus ad Deum solum pertinebat; quia erat in holocaustum; & de holocausto nihil prouenit aliquid sed totum Deo, patet supra 1. cap. præter pellem, quæ dabatur sacerdoti immolanti supra 6. cap. & Deus magis volebat facere contra se quam contra sacerdotes: quia ipse dabat iura sua sacerdotibus pro ministerio, quo illi seruiebant Nume. 18. cap. & erant illi pauperes, cum nihil aliud haberent inter Israelitas nisi similia iura sacerdotalia Num. eo. cap. & Deut. 18. & Iosue 13. cap. ideo fuit conuenientius fieri diminutionem in oblatione, quàm in pecunia. & ista est vera causa. Et est notandum pro regula ꝙ si quādo sunt aliqua sacrificia multa, & aliquod illorum Deus minuit, vel cōmutat: non erit nisi holocaustum: vel si multa minuantur, aut commutentur, primum quod minuitur erit holocaustum. & ratio est quia tria sunt sacrificiorum genera, idest holocaustum; hostia pacifica; & pro peccato siue pro delicto. in holocausto autem pertinent ad Deum solum omnia supra 1. cap. præter pellem quæ datur immolāti sacerdoti supra 6. & ideo si istud Deꝰ remittit vel minuit, sibiipsi præiudicium soli facit. De hostia autem pacifica non prouenit Deo nisi adeps, scilicet pinguedo interior, & interdum cauda animalis supra 3. cap. reliqua autem proueniūt offerentibus, & sacerdoti immolanti supra 7. cap. & si istud sacrificium Deus tolleret, præiudicaret multum sacerdoti, & aliquantulum offerenti. sed quia remissio fit offerenti, dicemus quòd præiudicium fit sacerdoti. De sacrificio autem pro peccato & ꝓ delicto; licet duo sacrificia sint, eadem est lex, scilicet quòd totum pertinet ad sacerdotem immolantem, & nihil ad Deum, nisi adipes, & ad populares offerentes nihil pertinet supra 6. & 14. cap. & ideo si istud minueretur, præiudicaretur valde sacerdoti; quia totum quod minuebatur erat ius eius. Et ob hoc dicendum, quòd si tria sacrificia offerenda sint, idest holocaustum; hostia pacifica; & pro peccato: & propter paupertatem offerentis Deus velit minuere vel commutare vnum ipsorum, non commutabit nisi holocaustum; quia in hoc sibi soli maxime præiudicat, & non tollet ibi hostiam pacificam, & pro peccato; quia in illis magis læderetur sacerdos, & offerens. Nam licet remittendo vel minuendo quodcunque eorum, fiat gratia offerenti; maior tamen gratia fit si remittatur ei holocaustum, q̄ si hostia pacifica, nam de holocausto nihil habet offerens, de hostia aūt pacifica habet totā carnem præter pectusculū & armū dextrū, quæ cedunt in iura

Tria sunt sacrificiorum genera & quæ commutabantur.

F sacerdotis immolantis supra 7. & 12. ideo vt faceret Deus gratiam tam offerenti, q̄ vt non præiudicaret sacerdoti immolanti, potius minueret vel cōmutaret holocausta, q̄ hostiā pacificā. Id autem quod minime mutaretur, esset sacrificium pro peccato, vel delicto: & rō est quia in hoc esset maximum præiudicium sacerdoti: quia in hostia pro peccato & delicto totum pertinet ad sacerdotē supra 6. & 14. in hostia aūt pacifica non pertinet ad eū nisi armus dexter, & pectusculum supra 7. & 10. & tñ præiudiciū maxime attenditur in sacerdote ne ei fiat: ideo minus commutatur hostia pro pctō q̄ aliqua alia. nā remissio de quocunque fiat in offerente gratia est; quia minus soluit: ideo siue hostia pacifica; siue pro pctō remittatur, soluitur ab expensis vnius aīalis: in sacerdote autem cōsi-
G deratur præiudicium; quia qn̄ aliquid remittitur, tollitur de iuribus eius: ideo id agendū est in quo ei minus præiudicatur: sed minus præiudicatur in remissione hostiæ pacificæ q̄ pro pctō. ideo remitteretur hostia pacifica, & non pro pctō. Sed considerādum est, ꝙ licet hoc de rigore iuris agendum erat, nunquā tamen inuenitur actū ꝙ hostia pacifica remittitur ꝑꝑ paupertatem. & rō prima est, quia qn̄ minuitur aliquod sacrificium, commutatur vt offeratur vnū aīal pro altero quod sit minoris valoris, scilicet commutatur vnus aries in vnam turturem; vel pullum columbæ, vt patet supra 12. & 14. cap. ideo in sacrificijs illis, in quibus non possunt offerri turtures, vel pulli columbarum, non poterit fieri commutatio. In ho-
H locausto autem possunt offerri bos, ouis, capra, & turtures, atque pulli columbæ supra 1. cap. ideo poterit commutari aliquod animal, in turturem, vel pullum columbæ in holocausto: sicut fit in sacrificio parientis supra 12. & in sacrificio leprosi supra 14. cap. in sacrificio aūt pro peccato pōt offerri, bos, capra, ouis, supra 4. & 5. cap. & turtur, vel pullus columbæ supra 12. ideo poterit mutari aliquod animal in turturem, vel pullum columbæ, sicut mutatur agnus in turturem in sacrificio leprosi supra 14. cap. In sacrificio autem pacifico non pn̄t offerri nisi bos, ouis, & capra, vt patet supra 3. cap. turtur autem vel pullus columbæ nunquam possunt offerri in pacificis hostijs: & causa est, quia diuiditur hostia pacifica, & prouenit quędam
I pars eius sacerdoti, quædam offerenti: sed turtur aut pulli columbarum nunquam diuiduntur, sed debent manere integri supra 1. cap. ideo non poterant offerri in hostiā pacificā. Et tñ si in hostia pacifica deberet esse diminutio, fieret ꝑ cōmutationē, quia nunq̄ fiebant aliter, cū non tolleretur oīno aliqđ sacrificium: sed in hostia pacifica non erat aliquid in quod mutaretur, ideo nunquam fiebat remissio in hostia pacifica: & poterat fieri in alijs, in quibus fiebat commutatio. Secundo fit hoc, quia remissio sacrificij per cōmutationem nunq̄ fit nisi ꝑꝑ paupertatē: nam ita exprimitur cā, qn̄ debet fieri cōmutatio: & tñ in talibus casibus nunq̄ imponitur hostia pacifica, ideo nō est cā aliqua, vt fiat remissio, vel cōmutatio circa illa. Circa quod considerandū, ꝙ ista remissio vel cōmutatio nunq̄ fie-
K bat nisi in sacrificijs, quæ erāt necessaria ex lege: nam in eis quę sunt voluntaria, nō fit remissio: quia si quis pauper est, & nō pōt offerre tale aīal, non offerat, quia nemo illū arctat: sed hostię pacificę nō sunt necessariæ sed volūtariæ, ideo non fit circa illas remissio. Ad hoc aūt aduertendū, ꝙ aut consideramus oblationes priuatarū personarū, aut oblationes ordinarias, quæ erant impositæ a lege & non fiebant a personis priuatis, sed de expensis sanctuarij. Si cōsideremus secūdū dicendū, ꝙ aliqn̄ hostiæ pacificę erant de necessitate, quia in aliquibus festis iubebant offerri, vt in catalogo sacrificiorum, & festorū appatet Nu. cap, 28. & 29. &

ibi

ibi dicendum, ꝙ nunq̄ fiebat remissio, neque cōmutatio alicuius sacrificij cuiuscūque generis, sed omnia offerebantur sicut iussa erant: quia ista remissio fit in personis priuatis propter paupertatē: sed in sanctuario non erat ista paupertas, ideo nunq̄ fiebat aliqua cōmutatio sacrificiorum quæ facienda erāt de sumptibus sanctuarij. Si aūt consideremus oblationes priuatarum personarum: Dicendum ꝙ in illis hostię pacificæ nunq̄ erant necessariæ, idest lex nunq̄ imponebat eis hostias pacificas, sed offerebant eas q̄n volebāt pro gratiarum actione, vel ex voto, vel spōtaneas: sine voto ex deuotione, vt colligitur supra 7. & 22. cap. & tñ quōcūque accipiat, nunq̄ inuenit, ꝙ imponeretur alicui hostia pacifica offerēda a lege, nisi illud esset sicut ordinarium sacrificium, vt est in consecratione sacerdotum, quia ibi offerebatur hostia pacifica Exodi 29. & supra 8. & ibi non remittebatur, quia erat ordinarium sacrificium. In personis autem priuatis, q̄n aliquod sacrificium imponebatur a lege, non erat illud hostia pacifica, sed erat holocaustū, vel pro pctō, aut pro delicto. In his autem habebat locum cōmutatio pp paupertatem: & apparet hoc, quia in tribus locis inuenimus fieri commutationem propter paupertatem in sacrificio. Primus est in sacrificio pro peccato, q̄n quis deberet offerre agnum anniculū, vel capram, vt patet supra 5. cap. & si non potest, fit commutatio in duos turtures, vel duos pullos columbæ eo. c. Secundus est in pariente, vbi cōmutatur agnus in turturem, vel pullum colūbæ. & hoc est in holocausto supra 12. cap. Tertius est in sacrificio leprosi, q̄n mutatur vnus agnus in turturem, vel pullum columbæ. & hoc est in sacrificio pro peccato supra 12. c. In alijs autem non inuenitur nisi reducatur ad hos casus. & ita in solo sacrificio ꝓ pctō & holocausto fit pro pctō commutatio: & tñ si sacrificiū pacificū esset cōmutabile, potius commutaretur illud, & minueretur q̄ sacrificium pro pctō: quia maius prejudiciū est sacerdotibus in sacrificio pro pctō. Q̄ncūque ergo de multis sacrificijs vnum tm̄ commutatur, illud erit holocaustū, & nō aliud, vt supra 12. cap. cōmutatur holocaustū, idest agnus in turturem. si aūt de multis commutantur plura, primum qđ cōmutatur erit holocaustum, deinde vnum de alijs quæ fuerint minus necessaria, vt patet supra 14. in sacrificijs leprosi, vbi iubentur offerri duo agni anniculi, & vna ouis annicula: vnus agnus pro delicto, & alius in holocaustum, ouis aūt ꝓ pctō. & dr̄ ꝙ si pauper fuerit, & non potuerit oīa hęc offerre, offerat vnum agnum pro delicto, & in holocaustum loco agni vnū turturem; & alium turturem loco ouis, quæ erat pro pctō: sed pro delicto & pro pctō similia sacrificia sunt, & æqualiter pertinent ad sacerdotē supra 6. & 14. & tñ sacrificiū pro delicto est ibi magis necessariū, vt de sanguine eius tingantur auricula, & pollices manus & pedis: ideo illud non cōmutabatur: sed alia duo, idest holocaustū & pro peccato commutantur ibi. sed quātum ad præiudicium sacerdotis nō erat plus ꝙ cōmutaretur sacrificiū pro pctō, q̄ pro delicto, cum ex vtraque æqualia iura participat supra 14. Est tñ considerandū, ꝙ difficilius cōmutatur sacrificium pro pctō, q̄ holocaustū. nam in holocausto datur vna auis ꝓ vno agno, vt supra 12. c. in sacrificio parientis: sed in sacrificio pro pctō loco vnius animalis dantur duo aīalia, vt supra 5. c. pro pctō iubetur offerri agnus, vel capra: & si nō potuerit qui peccauit, offeret duos turtures, aut duos pullos colūbæ vnum in holocaustum, & alterum pro peccato. sic pro vno magno sacrificio offeruntur duo parua. sed supra 14. commutatur sacrificiū pro peccato in vnum turturem: & ratio est quia ibi iam est aliud holocaustum per commutationem alterius agni in tur-

Tribus in locis inuenitur fieri commutatio ꝓpter paupertatem in sacrificio.

Notandū de cōmutatione sacrificiorū.

A turem: & sic non oportet quòd sint duo holocausta. si tñ esset ibi sacrificium solum pro peccato, vel pro peccato, & pro delicto, & non esset ibi holocaustum, & commutaretur sacrificium pro peccato, commutaretur in duo sicut supra 5. cap.

Quare Deus non permittebat, quòd vouentes si pauperes essent, non cogerentur soluere totam æstimationem, cum ipsi prius scirent ad quid se obligarent. Quæst. XXIIII.

NVNC quæretur quare Deus permittebat quòd vouentes si pauperes essent, non cogerentur soluere totam æstimationem. videtur enim quòd nō debuisset eis aliqd

B remitti: nam ipsi sciebant quantum precium imponebat lex vouenti: & ita qui sciret se non posse soluere precium illud, non voueret, cū esset liberum ei nō vouere. vnde in eis q̄ ex necessitate legis soluebant, videtur quòd debuisset propter paupertatem aliquid minui, sicut in transeūtibus ad numerum, vel primogenitis, & non in vouentibus, quia ipsi sciebant. Dicendum quòd accipiēdo de rigore iuris remissio deberet fieri in illis, quæ ex necessitate legis soluebātur, cum lex esset communis omnibus tam pauperibus q̄ diuitibus. & aliqui tam pauperes essent, quòd non possent soluere quæ a lege imposita erant, & in illis erat conueniens fieri quandam diminutionem: & ita fiebat, vt in eo qui dabat sacrificium pro peccato, & non poterat offerre agnum, vel capram, dabat duos

C turtures: & si illos adhuc non posset dare, dabat decimam partem ephi, supra 5. cap. sic etiam in pariente, quæ non poterat offerre agnum, offerebat vnam turturem, supra 12. & in leprosi mundatione simile, supra 14. cap. vt ostensum est præcedenti q. & in omnibus his ponitur pro causa ipsa paupertas. & hoc modo in vouentibus quia libere vouebant, & sciebāt quantum obligati erant, non debebat fieri remissio. Fiebat tamē vt dictum fuit supra, quia magnum erat precium quod soluturi erant. Cum autem objicit, quòd illi sciebant ad quid se obligabant, & ideo non debebat eis remitti: Dicere posset aliquis quòd hoc fiebat, quādo aliquis efficiebatur pauper post votum, vt siquis cum votum emisit erat potens soluere æsti-

D mationem legis, & antequam solueret furto, rapina, incendio, vel alio casu depauperatus est: itaque iam non est soluendo: nam tunc videtur quòd debeat fieri remissio rationabiliter, cum mutetur status eius, in quo si fuisset ante votum, non voueret. Dicendum quòd de isto casu manifestum est, quòd deberet fieri remissio ex quadam æquitate iuris: sed etiam siquis ante votum emissum pauper esset, gauderet hoc priuilegio, vel beneficio legis, scilicet, quòd nō solueret totam æstimationem. Et ratio prima est, vt non distraherentur homines à vouēdo, sed potius allicerentur. nam si cum eis ex rigore ageretur, vt totam æstimationem soluerent, alij cessarent vouere: cum autem benigne scirent secum agendum esse, imponendo eis quantum tolerare possent, multi vouerent: &

E ex hoc motiuo nō oportebat remitti in illis, quæ erāt imposita ex necessitate legis: quia etiam si non remitterentur, non distraherētur homines ab illis, cum necesse esset soluere: secus in spōtaneis. Secunda quia Deus dederat sacerdotibus iura vouentium. s. vt omnes pecuniæ datæ a vouentibus cederent in ius eorū. & quia sacerdotes erant pauperes, volebat Deus prouidere, quomodo ex hoc multa eis pecunia prouenirret. Et ad hoc fuerunt duo necessaria. primum ꝙ non imponeretur magnum precium in soluēdo vouentibus. Secundo quòd etiam circa illud quod imponeretur, benigne se haberent sacerdotes circa non

potentes

potentes soluere. Propter primum factum est, quòd vouentes non venderentur: nam cum seipsos totaliter per votum traderent, & non reciperentur, sed cõmutaretur votum in pecuniam, dandum erat tãtum quantum quisque valebat: Deus autem multominus taxauit faciens æstimationes, quæ habentur in litera. Quantum ad secũdum factum est hoc, scilicet, quòd siquis pauper esset, non cogeretur vendere omnia sua ad soluendum taxationem legis, sed quòd diminueretur de illa: & hoc modo multi vouerent seipsos, & sic sacerdotes multam pecuniam reciperent. Si autẽ circa aliquos rigorose se haberent exigendo debitam taxationem, alij non vouerent, & ita parui fierent redditus sacerdotales: ideo sic fieri debuit in fauorem ipsorum sacerdotum, potius quàm pauperum soluentium.

Quare in primogenitis & in transeuntibus ad numerum non remittebatur aliquid propter paupertatem. Quæst. XXV.

CIRCA id quod tactum est præcedenti quæst. est dubium, cum dicamus in quibusdam solutionibus positum quòd ex necessitate legis remittitur aliquid propter paupertatẽ, vt in quibusdam sacrificijs: quare in alijs ex eadem necessitate legis soluendis non fiebat aliqua remissio, vbi esset eadem paupertas, sicut in transeuntibus ad numerum, & in quinque siclis primogenitorum? Dicendum quantum ad primum, quod est de comparatione istorum sacrificiorum ad precium trãseuntium ad numerum, quòd rationabile erat fieri remissionem in sacrificijs, & non in precium transeũtium. Primo propter inæqualitatem precij, quia erat dimidium sicli precium transeuntium Exo. 30. c. Nullus autem tam pauper erat, qui dimidiũ sicli habere non posset, secus aũt quantum ad sacrificium. nam in tribus casibus propter paupertatem minuitur sacrificiũ, vnus est supra 5. c. & ibi maius est precium quàm in transeũtibus ad numerum, quia offertur vnus agnus, vel capra cum libamẽtis, & valebat plus vno siclo, aut siclo & dimidio. nam vnus aries mediocris vendebatẽ duobus siclis, & de magnis valebat plus duobus siclis eo. cap. ideo hic rationabilius erat fieri remissionem. Secundus casus erat supra 12. cap. in pariente: & sacrificium aliud erat vnus agnus anniculus in holocaustum cum libamentis suis, & vnus turtur pro delicto eod. cap. & istud valeret plusq̃ siclo & dimidio, ideo etiam hic rõnabiliter remitteretur. Tertius erat supra 14. cap. in sacrificijs leprosi, & ibi erãt multa sacrificia, quæ plusq̃ sex aut septẽ siclos valerent, quia erant tria animalia, s. duo agni, & vna ouis, & duæ aues, & libamẽta sua. ideo hic adhuc multo rõnabilius fieret aliqua remissio, quàm in transeuntibus ad numerum. Causa secunda erat, quia etiam si precium transeuntium ad numerum esset aliquãtulum maius, non deberet quicq̃ remitti pauperibus, quia sequeretur inde inuidentia. Nam quando quis trãsibat ad numerum incipiebat esse vnus de populo, & accipiebat honorẽ quendam inter alios homines: si autem aliquis solueret hic minus, quàm alij, non videretur plene consequi illum honorem, quem cæteri consequebantur: & siquis plus solueret, videretur ille accipere maiorẽ honorem, & vocem in populo quàm cæteri. Ideo vt non putaret quisquam se despectum & abiectum, non debebat permitti minus soluere quam cæteri: & vt non crederet quis se alijs maiorem, non debebat ab eo recipi plus precij q̃ ab alijs, etiam si sponte dare vellet. & hoc satis patet Exo. 30. c. cum Deus iubet, quòd pauperes nihil minuant de medio siclo, &

F diuites nihil addant ad illum. Et apparet quòd istud intẽdat Deus, quia aliàs dato quòd iuberet, quòd pauperes non diminuerent de medio siclo, non iuberet ꝙ diuites non adderent: quia in hoc quod vetatur, apparet ꝙ malum erat: & tñ dare eleemosynam vel offerre aliquid Deo non est malum, nisi si aliquod malum inde sequatur: & malum quod sequebatur erat, quia diuites qui addent supra dimidium siclum, putarent magis habere de potestate, & honore in populo. Comparando autem ad secundum. s. de quinque siclis primogenitorum dicendum, ꝙ non debuit ibi fieri remissio, sicut in tribus casibus suprapositis sacrificiorum. Primo quia aliqñ erat maius precium in his sacrificijs, q̃ in quinque siclis primogenitorum: sicut apparet de tertio casu supra posito, i. sacrificio le-

G prosorum, quod accedet ad sex vel septem siclos vel plus vt ostensum est. Secundo quia ista eueniebant sæpe, & non sic erat de primogenitis: semel enim tantum illi redimebantur, s. quando erat vnius mensis a natiuitate Nume. 18. cap. & nunq̃ postea. sed in duobus primis casibus sæpe accidebat fieri solutionem: quia primum quod erat peccare sepe accidebat, ita vt obligaretur quis ad illud sacrificium supra 5. c. si igitẽ nunquam minueretur aliquid de eo, graue fieret pauperibus. Etiam id quod erat in secundo casu sæpe fiebat. nam qñcunque mulier pareret siue masculũ, siue feminã, facere debebat sacrificia illa supra 12. c. vnde si nunquam aliquid remitteretur, esset durum pauperibus. Tertio & præcipue fiebat hoc, quia pri-

H mogeniti redimebãtur: & in tribus casibus de sacrificijs non fiebat redemptio. ideo non debebat fieri remissio in primogenitis. erant enim primogeniti totaliter debiti Deo, quia ipse liberauit eos a morte in Aegypto Nu. 3. cap. & sic tenebantur Deo semper ad seruiendum: Deus aũt non acceptabat seruitium eorum, sed potius commutabat in pecuniam: ideo tantum redimendi erant quãtum valebant. faciebat aũt Deus ꝙ solum darentur pro quolibet quinque sicli: ideo multũ remittebat de vero valore: vnde cũ facta esset tanta remissio, non erat iam conueniens fieri aliquam remissionem de illa parua taxatione. Et ista est causa quare vouentibus impositum fuit tantum precium, s. vt aliqui soluant quinquaginta siclos, vt patet *Vouentibus quare tantũ precium impositũ fuit*

I in litera: quia illi redimebantur cum totaliter effecti essent serui Dei. sed in tribus casibus de sacrificijs nõ redimitur persona, quia qui offert pro peccato, nõ est totaliter Deo obligatus, ita vt redimi oporteat: sed solum obligatus est ad aliquid pro peccato, & imponitur ibi sacrificiũ: ideo multo minor obligatio est quàm primogenitorum. & sic facilius poterit ibi fieri remissio, quàm circa siclos primogenitorum. Idẽ aũt est circa parientem: nam nõ est obligata pro partu totaliter ita vt effecta sit Dei, & redimi oporteat: sed lex obligat eam ad aliquid pro delicto: ideo non est ibi tanta necessitas soluendi precium quanta circa primogenitos, qui erant totaliter obligati: & idem est circa sacrificia in emundatione leprosi. ergo in his fit conuenienter remissio taxatorum sacrificiorum,

K & circa primogenitos non fit aliqua remissio, vel diminutio quinque siclorum a lege taxatorum.

An debebat fieri precij diminutio per sacerdotem. Et an esset propter hoc iudex in causa sua. Quæst. XXVI.

QVAERETVR cum circa vouentes facienda esset quædam diminutio precij an debebat fieri per sacerdotem: nam posset poni a lege sicut ponuntur taxationes preciorum. Dicendum quòd ad diminutionem precij necessarium fuit constitui aliquem hominem, & non suffi-

sufficiebat taxatio aliqua legis. nam non est simile de diminutione,& de prima taxatione. Nam cum Deus non intenderit ponere tantum precium soluendum a quolibet,quantum ille valeret,potuit conuenienter ponere taxationes generales, quales fecit, quæ semper essent minores quam valor hominis. sed accidebat ꝙ etiam ad illas aliquis attingere non posset propter paupertatē, in quo casu Deus volebat quòd solueret quisque quantum posset. sed hoc nulla lege diffiniri potest, quia contingit infinitis modis variari ista,vt vnus sit magis paruus quàm alius: ideo debuit dari aliquis homo, qui considerata facultate alicuius in particulari diffiniret quantum ille dare deberet.Cū autem homo deberet dari in iudicem, debuit potius esse sacerdos,quàm aliquis alius. Primo ne idem esset iudex,& qui iudicaretur. nam seculares erant, qui ista vota faciebant,quæ commutabantur in pecunias. sacerdotes autem & Leuitæ nunquam sic vouebant, quia si seipsos vouerent,tenebat votum illorum,& illud implebant ministrantes coram Domino secundum conditionem ministeriorum suorum, vt supra ostensum est. ideo sacerdotes vel Leuitæ essent sic melius iudices q̃ aliquis laicus. Secundo quia in reb' sacris non debebant esse iudices prophani,sicut nunc in causis spiritualibus non sunt iudices laici. sed iudicare de voto est iudicare de causa spirituali: ideo debuit pertinere ad sacerdotes q in spiritualibus principes erant. Tertio quia ad sacerdotes competebat aliàs esse iudices, & penes illos residebat altissimum siue supremum iudicium: vt patet Deuteron.17.cap. ergo ad eos nunc pertinere debebat diffinitio circa vota, & non ad alios. Sed aliquis dicet, ꝙ non debuit pertinere istud iudicium ad sacerdotes: nam essent iudices in causa sua, quia precia data ex votis cedebāt in ius sacerdotum, & ita de rebus suis iudicarēt quod non est æquum. Secūdo quia ob hoc grauarent valde laicos vouentes cupiditate pecuniæ quæ eis acquireretur: & tamen istud fuit beneficium legis ad hoc, ꝙ cum pauperibus benigne ageretur exigendo ab eis paucam pecuniam. ergo non debuit hoc committi sacerdotibus. Dicet ergo aliquis quòd potius debuit committi laicis aliquibus,vel saltem Leuitis: quia illi sacri erant Deo, & ipsi nunquam talia vota faciebant. Dicendum quòd non debuit committi laicis neque Leuitis,sed sacerdotibus. De laicis patet,quia ista erat res sacra,cui non debebant pręfici laici,vt dictum est. Non etiam Leuitis: quia illi erant minores sacerdotibus,ideo non debebant ipsi cōstitui iudices existentibus sacerdotibus. Item quia per hoc Leuitæ fierent iudices in rebus pertinentibus ad sacerdotes,quia ista pecunia danda erat sacerdotibus. si ergo in hoc iudicarent Leuitæ, iudicarent super sacerdotes. Sacerdotibus autem istud conueniebat, quia erat res sacra, & ipsi præsidebant rebus sacris: neque est aliquod inconueniens in hoc. Cum enim primo arguitur quòd essent iudices in re sua, non sequitur. Nam ista pecunia, quæ colligebatur de votis, non dabatur alicui sacerdoti determinato, sed dabatur omnibus sacerdotibus: & vario modo distribuebatur inter illos sicut & alia iura: & circa taliter pertinentia ad sacerdotes non erat inconueniens, quòd præficeretur aliquis sacerdos, sicut in causis clericorum soli clerici sunt iudices & non laici; tamen nullus clericus est iudex causæ propriæ. & ita erat in præsenti: quia ad sacerdotes pertinebat illa pecunia, sed non specialiter ad illū qui de hoc iudicabat. Ad secundum dicendum quòd non grauarentur vouentes in hoc, immo potius alleuiarentur: quia quāto magis sacerdotes essent fauorabiles sibiipsis, tanto magis benigni essent vouentes. nam in hoc vtilitatem suam procurabant: quia cum

A benignius eos tractarent, plures vouerent, & sic plures pecuniæ colligerentur pro sacerdotibus. vnde ꝙ fieret remissio alicuius partis, & diminutio precij circa pauperes, potius in fauorem sacerdotū quàm laicorum vouentium introductum est: vt ostēsum est supra. Si autem remissio esset fauorabilis vouentib', & esset odiosa sacerdotibus, vel in damnum eorum, fortassis non deberet cōmitti sacerdotibus. sed nunc nullum inconueniens erat.

Quare lex non commisit hoc arbitrio vouentis,s.quòd potens solueret solueret &c. *Quæst. XXVII.*

B SED quæretur quare lex non commisit hoc arbitrio vouentis.s.quia potens soluere solueret quantum a lege positum erat: sed qui pauper esset,solueret quantum posset, & conscientiæ suæ relinqueretur quantum soluere posset,& illud solueret. & videtur quòd ita fieri debuisset. nam in alijs sic committebatur conscientiæ ipsorum offerētium, vt supra 5.cap.in eo, qui pro peccato offerre debebat agnum,vel capram. nam dicitur,quòd si non posset, offeret duos turtures: & similiter committitur conscientiæ offerentis supra 12. & 14. cap. ergo ita debebat hic fieri. Aliquis dicet ꝙ nunquam debuit committi conscientis soluentis, ne quis esset in causa sua iudex: & etiam ꝙ in illis casibus relinquebatur arbitrio offerentis: sed sacerdos de illo iudicabat,& iuxta arbitrium illius commutabatur sacrificium. Dicen-
C dum ꝙ non est verum,sed ibi relinquebatur conscientiæ & iudicio offerentis, an pauper esset vel non, qui posset offerre taxatum a lege vel non: quia in lege & potissime circa cæremonialia nihil debemus facere, nisi quod scriptū est nihil addendo: sicut dicitur Deuteron.12.cap. quod præcipio tibi, hoc tantum facito Dño Deo tuo: neque addas quicq̃,neque minuas. & tamen ibi dictum est de offerēte quòd offerret agnū, & si non posset quia pauper erat, offerret duos turtures: & nihil exprimitur de sacerdotibus, vel de arbitrio alieno. Ergo videtur quòd nemo alius erat iudex an pauper esset,sed ipse solus: & si iudicabat se impotentem pp paupertatē,offerebat turtures & nō agnū. Sed in vouentibus non sic erat: quia non relinque-
D batur eis iudicandum, sed sacerdotibus quid soluere deberent. Et ratio diuersitatis est. Primo quia circa illa sacrificia erat paruum pręiudicium, etiam si male arbitrarentur offerentes, i. circa vnum agnum: ideo permittebatur arbitrio eorum. secus in vouentibus vbi erat magnum pręiudiciū, quia aliqñ debebat vouens soluere quinquaginta siclos: ideo hic nō debuit permitti. Secundo pro parte ipsorum laicorū: quia cum esset parua res & lucrum in oblatione, etiam siquis potens soluere mentiretur se non posse soluere, non erat pręsumendum ꝙ quis contra veritatē agere vellet pro paruo lucro. secus est vbi erat magnū lucrum mentiendo.s.circa vouentes,vbi debebātur aliquando quinquaginta sicli: ideo non fuit hic commissum eis. Tertio quia circa offerētes non poterat
E esse dubium,ideo non requirebatur arbitrium. circa vouentes erat dubium: nam id qđ dabāt offerētes in illis tribus casibus,in quibus fiebāt commutatio & diminutio,erat paruum: & ideo debebat esse multum manifeste pauper, qui non posset offerre illud. & qñ tam manifesta erat paupertas,non oportebat dari iudicem, qui arbitraretur. Secus circa vouentes, quia erat precium illorum aliqñ magnum,vt qñ dabantur quinquaginta sicli: nam tunc non oportebat ꝙ esset manifesta paupertas eius qui hoc soluere non posset: quia multi viderentur aliquid possidere, qui istud soluere non possent: ideo requirebatur ibi arbitrium iudicis,

dicis,& hoc potissime,quia non dicebatur pauper,vel non potens soluere ille, cuius facultates venditæ non sufficerent ad hoc precium: quia tunc aliqualiter esset manifestum quis esset pauper. sed ille dicebatur non potens soluere,qui valde affligeretur soluēdo,& non posset cōmode soluere: sed hoc mō multi sunt, qui aliqua videntur possidere,& si cogant̄ tantā pecuniam soluere,non cōmode viuent: ideo in illis debebat fieri remissio: & ad hoc opus erat iudice. Quarto & præcipue fiebat, quia taxatio nunq̃ fit nisi a iudice, & non debet aliquis esse iudex in cā sua: ideo vbi taxatio aliqua fieri debet, oportet esse aliquē iudicē, & nō eum qui soluere debet. sed in vouentibus erat sic: quia siquis pauper esset, & non potens soluere illam æstimationē: volebat Deus ꝙ minueretur de illa, & non posuit quātum minuendū erat: ideo debuit dari aliquis iudex, qui taxaret quantū minuendū esset: & non debuit taxare ipse soluens. Secus autem est de offerentibus in tribus illis casibus,in quibus fit cōmutatio sacrificij in aliquid minus, quia ibi commutatio fit a lege. nam supra 5.cap. dr̄ ꝙ si nō pōt dare agnū, vel caprā, det duos turtures, aut duos pullos colūbæ, & supra 12.& 14. loco vnius agni datur vnus turtur, vel vnus pullus columbæ. & hoc mō non erat ibi necessarius iudex. Vnde si diceret̄ ibi,ꝙ siquis esset pauper nō potens offerre,qđ scriptū est, offerret minus, & non diceretur quantum offerret, non relinqueret̄ arbitrio offerentis, sed sacerdos in hoc iudicaret ēt si esset res valde minor: quia tñ a lege imponitur quid debeat offerre pauper,non oportebat ꝙ aliquis iudex interueniret. Similiter circa vouentes si Deus fecisset taxationes ordinarias, & postea diceret ꝙ pauperes minus soluerent, & fierent aliquæ taxationes determinatę pro illis, nō relinqueretur aliquid arbitrio sacerdotis: & tamē non fuit expressum quāto minus soluerent pauperes. ergo debuit committi arbitrio alicuius,& non ipsius vouentis: & ista fuit potissima causa. Quinto quia dato ꝙ de paupertate alicuius cōstaret,si permitteretur ei arbitrari quātū daret,aliquis cupiditate motus parum daret,& ita defraudaret iura sacerdotū,& qđ deterius est, qa votū nihil prodesset. & patet hoc, quia qui sic ageret nō soluēdo votū f̄m conscientiā suam,peccaret, & melius fuisset ei nunq̃ aliquid vouere & nihil soluere,q̃ votū non complere. sic patet Deuter.22.cap. Cum voueris Dn̄o Deo tuo non tardabis reddere, quia requiret Dn̄s Deus tuus illud,& si moratus fueris reputabitur tibi in pc̄m̄: si volueris polliceri absq; pc̄ō eris: qđ aūt semel egressum est de labijs tuis obseruabis. Sic etiā erat circa cęremonialia: siquis nō offerret Deo sacrificiū in casibus,quibus non tenebatur a lege,non peccabat: si aūt sponte vel ex voto offerre vellet, & omitteret aliquā de illis cęremonijs, quæ obseruandæ erant, peccabat, & oblatio erat sibi inutilis. & vltra hoc tenebatur pęnæ reus supra 7. & 19.cap. siquis de carnibus victimæ pacificarū die tertio comederit irrita fiet oblatio: neque proderit offerenti: quin potius quęcūque aīa tali se cōmaculauerit edulio,præuaricationis rea erit. Similiter aūt fuit de Anania & Saphira Iudæis, q voluerunt transire ad obseruantia vitæ cōis, quā tenebant Apl̄i & alij Christiani tūc in Hierusalē: & cū deberēt offerre totū preciū ad pedes Apl̄orū,qđ de agro vendito susceperunt,vt alij faciebāt,Act.4.c.non fecerūt: sed mentiti sunt reseruantes sibi quādā partē precij. vn̄ tunc cū mentiti sunt, corruerunt mortui corā pedibus Apl̄orū Act. 5.c. si tñ isti non vouissent tenere illam cōitatē vitæ,nō peccassent reseruantes sibi integre possessiones suas: sed quia voluerūt illā vitā tenere,& nō plene seruauerūt qđ ad illā pertinebat, mortui sunt, ita ergo hic fieret, & sic nō debuit permitti

F hoc arbitrio vouentiū,ne esset eis occasio ad non implendum votum. Sexto conueniebat hoc ad tollēdū scrupulū conscientiæ vouentiū: quia in pauperibus cū minuendū erat de taxatione cōi, si relinqueretur eis putarent quidā, ꝙ dando id qđ dabant, nō satisfaciebant quasi plus dare deberēt: stimulus aūt istæ cōscientiæ constituit hoīem peccatorē qn̄ ꝯ agimus. Cū vero sacerdos à Deo positus,aut aliquis alius taxaret, quātū dandū esset,non esset aliquis scrupulus vouēti: ideo sic erat melius & salubrius. Septimo ad releuationē pauperū: quia aliqui de istis esset scrupulosi an satisfacerēt dādo tātū vel tm̄: & vt tolleretur scrupulus iste,potius vellent grauare seipsos, & affligere soluendo plusq̃ debebant, q̃ ꝙ illis esset scrupulus. vt ergo non grauarent seipsos,sic melius fuit ꝙ ponerent̄

G alij iudices qui melius moderarent̄, & non grauarent illos: & etiam si parū soluendū imponerent, nō esset illis scrupulus conscientiæ, cū vouentes parati essent soluere quantū eis imponeret̄. Non ergo debuit remitti vouentibus quòd ipsi arbitrarēt̄ur, sed quòd sacerdotes hoc taxarent eis.

Ad quem sacerdotem pertinet facere has taxationes. Quæst. XXVIII.

SED queritur ad quem sacerdotem pertinet facere istas taxationes. Aliqui dicunt ꝙ intelligitur de sacerdote magno: eo ꝙ dr̄ stabit corā sacerdote absolute,& non ponit̄ quis sacerdos

H esset: sed vr̄ dictū per excellentiā,quia aliàs diceretur stabit corā vno de sacerdotibus. Dicendū ꝙ non est dubium quin sacerdos magnus posset facere oēs ęstimationes votorum: quia cum ipse esset maior oībus, quicquid liceret alicui aliorū,liceret huic. Et tñ non est intelligendū, ꝙ solū sacerdos magnus hoc posset taxare,sed etiā possent taxare alij tenētes locū eius in iudicando. sed certum est ꝙ ille multos haberet vicarios in eis, quæ delegabilia erāt: qđ dico ꝓꝑ ea quæ ei cōpetebant quasi ex ordine,sicut facere sacrificia diei propitiationis, & intrare in sancta sanctorū. hoc.n.ei soli licebat supra 16.& ad Hebręos 9.c.sed arbitrari in votis nō erat aliquid ordinis, sed iurisdictionis. Ideo circa illud poterat vicarios cōstituere. Aliter aūt dici

I pōt,ꝙ non solū pertinebat hoc ad summū sacerdotē, vel eius vicarium,sed ēt ad alios sacerdotes: nō tñ ad quēlibet,sed ad eū qui illo tp̄e pręsideret. Nam inconueniens est ꝙ cuilibet sacerdotū hoc liceret, quia tūc aliqs sacerdos nō ministrans eo tp̄e,quo nō ministrabat,exerceret actus ministrātiū, sed licebat hoc sacerdoti ministranti: & non vr̄ ꝙ cuilibet, sed ei qui erat actualiter princeps ministrantiū.nā vt patet 1.Paralip. 24.c. sacerdotes diuisi erant in vigintiquatuor sortes, & quælibet sors illarū ministrabat vna hebdomada.s. a sabbato in sabbatū, vt patet 2.Paralip. 23.c. & habebat quęlibet sors vnū principē: & ideo quocūque tp̄e erat vn⁹ actualiter in sanctuarij loco, qui præerat oīb⁹ ministrantibus, & ad illū pertineret diffinire in votis & alijs quæ pertinerent ad ministrationē: & non erat

K necesse ꝙ semper adiretur summus sacerdos ad hoc. Simile patet Deuter.17.c.de qōnibus difficilibus,quę non poterant diffiniri in singulis locis terræ Iudæorū, nam debebat in illis sacerdos ille adiri,qui tunc ministrabat.s.venies ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicē qui fuerit illo tp̄e. & postea dr̄. qui aūt superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tp̄e ministrat domino Deo tuo,ex decreto iudicis morietur homo ille. Et non oportet ꝙ esset summus sacerdos,qui commutaret vel taxaret minuendo ista vota. Primo quia ista non erat magna ministratio ad hoc, ꝙ ei soli conueniret, Secūdo quia nō ponitur de illis

mini-

ministrationibus, quæ ad summum sacerdotem pertinent, & si pertinere voluisset, exprimeret de illo: sicut in sacrificijs diei propitiationis: quia Deus volebat ꝙ solus Aaron illa faceret, expressit illud supra 16. Hic autem nihil expressit: sed dixit ꝙ staret coram sacerdote. Cum autem arguitur ꝙ dicitur hic, stabit coram sacerdote: Dicendum ꝙ nõ accipitur per excellentiam pro summo sacerdote: quia supra 14. cap. dicitur. hic est ritus leprosi qñ mundandus est, adducetur ad sacerdotem. & tñ ibi nõ accipitur pro summo sacerdote, quia purificationis huius cęremonias agere non pertinebat ad solum summum sacerdotẽ, sed ad oẽs: quia Christus dixit leprosis quos mundabat, ite & ostendite vos sacerdotibus Luc. 17. c. ergo multi sacerdotes erant, quibus competebat ista potestas videndi leprosos, & faciendi cęremonias purificationis: & idẽ Christus dicebat aliqñ ad sacerdotem absolute, sed non intelligebatur per excellentiam, sicut Matt. 8. c. dixit leproso quem mũdauit apud Capharnaum, vade & ostende te sacerdoti. & ita non signabat ibi vnicum sacerdotem cui hoc cõpeteret, cum dixisset sacerdotibus Luc. 17. sed quia accipitur sacerdos ꝓ quolibet, & ille qui hoc facturus erat, vnus esset & non oẽs simul. & ita apparet ad quem sacerdotem pertinebat diffinire circa vota minuẽdo taxationes legis in pauperibus. *Pro masculo dabuntur quinque sicli.* Intelligendũ est solum pro solutione votorum, quia aliqñ dabantur decem, hoc tñ solum erat si primogenitus voueretur ante mensem: nam tunc soluebantur quinque sicli, qui aliàs proueniebant ex iure redemptionis primogenitorũ, & quinque pro voto. *Fœmina tres.* Idest si fęmina fuerit ab vno mense vsq; ad quinque annos dabit tres siclos. intelligendũ etiã est ante mensem completum, vel a primo die natiuitatis, vel ante natiuitatem, & conceptionẽ si voueretꝰ. Nam eodem mõ poterant voueri fęminę sicut viri nondum natæ. *Sexagenarius & vltra masculus dabit quindecim siclos.* Ista est quarta ætas quæ hic distinguitur, scilicet ab annis sexaginta vsque ad mortẽ. & pro ista ætate non tantum datur sicut a vicesimo anno vsque ad sexagesimũ, vel a quinto vsque ad vicesimũ: quia illæ duæ robustiores erant & magis dispositæ ad seruiendũ. hic aũt iam tenditur ad decrepitam ætatem, ideo impotens fit. etiam breuiantꝰ termini vitæ, ideo de precio minus dari debet. *Fœmina decem.* Idest si fęmina sexagenaria fuerit vel vltra, dabit pro voto suo decem siclos: quia semper in fęminis diminuitur. *Si pauper fuerit.* Hic ponitur remedium generale: nam aliqñ hoĩes vouerent seipsos, & postea non haberent vnde soluerẽt, potissime si soluturi essent siclos quinquaginta, ideo dr̃ quid in hoc casu fieri debeat. *Et æstimationem reddere non valebit.* Idest taxatam pecuniam: qm̃ hic non fit æstimatio valoris humani, sicut supra probatum est: sed solum ponitur precium taxatum à lege, quod soluere debeant vouẽtes. & istud vocatur large æstimatio. *Stabit coram sacerdote.* Post votum emissum tenebatur quilibet ad solutionem. & quia illi qui non poterant plene soluere, grauarentur si cogerentur totũ soluere: ideo veniebãt corã sacerdote ad excusandũ se. s. corã sacerdote magno, vel tenente locum eius. & hoc quia iste erat iudex votorum, pertinebat ad eum æstimatio votiua. *Et quantum ille æstimauerit.* Idest quantum ille taxauerit, tãtum debebat iste soluere. nam diminuebat de precio taxato a lege quantum videretur sibi rationabile. & etiam non accipitur hic æstimare proprie, sed solũ pro taxare precium minus quàm lex taxauerit. *Et viderit eum posse reddere.* Idest considerabit sacerdos quantum iste potest soluere, & tantum taxabit. Non tamen est intelligendum simpliciter, ꝙ quãtum aliquis posset dare,

Remediũ generale pro his q in votis soluere nõ possent.

A tantum compelleretur dare vsque ad plenã voti solutionem. nam tunc pauperes cogerentur vendere omnia quæ haberent, vel cedere bonis: & vtrumque est satis inhumanũ fieri pro voto. nam hoc dato destruerentꝰ hoĩes a vouẽdo, & diminueretur diuinus cultus accidẽtalr̃. Etiã nõ poterat esse ista intẽtio literæ. nã si cõpelleretur pauper dare oĩa q̃ haberet, quousque sufficeret ad plenã voti solutionẽ, non deberet dici, ꝙ sacerdos æstimaret. i. taxaret tantum vel tãtum, sed ꝙ venderẽtur oĩa bona sua vel cederet eis. Est ergo sensus ꝙ si aliquis esset pauper, & sufficerent oẽs res suæ venditæ ad solutionẽ voti & amplius, & tamen nimis grauaretur, si cogeretur totũ votũ soluere: debebat sacerdos æstimare quãtum iste posset dare. s. ita ꝙ nõ B valde affligeretur, vel depauperaretur: & non videbat quantum poterat dare simpliciter, quia hoc esse non posset nisi omnia bona venderentur. *Tantum dabit.* Idest tantum compelletur dare, quantum fuerit per sacerdotem taxatum.

Literę expositio.

Animal autẽ quod immolari potest Domino, siquis vouerit, sanctum erit: & mutari non poterit, idest nec melius malo, nec peius bono. Quod si mutauerit, & ipsum quod mutatum est, & illud pro quo mutatũ est: consecratum erit Domino. Animal im C mundum quod immolari Domino non potest, siquis vouerit: adducetur ante sacerdotem. Qui diiudicans vtrum bonum an malum sit, statuet precium. Quod si dare voluerit is qui offert, addet super æstimationẽ quintam partem.

Aĩal votũ mutari nõ potest.

Animal autem quod immolari potest Domino. Supra ponebatur de voto hominis, hic autem agitur de voto pecoris: quia interdum homo vouet pecora, vel alias res: & distinguitur de animali an esset mundum vel immundum.

De voto pecoris.

D *De triplici munditia quæ requirebatur in animali ad hoc quòd immolaretur. Quæst. XXIX.*

DICITUR primo de animali quod mũdum est, & immolari potest Dño: nam omne animal ad hoc ꝙ possit immolari Dño, habebat tres munditias. Prima quòd esset licitũ ad esum, quod patet: quia omne animal immolabile comedi poterat, sed non econtrario. nam decẽ species animalium erant mundæ ad esum in quadrupedibus, vt patet Deut. 14. cap. & tamen solæ tres species eorum recipiebantur ad immolationem. s. bos, ouis, & capra, vt colligitur Exo. 22. & supra 22. cap. & in principio libri huius, vsque ad 7. c. Secũda mũditia erat, ꝙ esset animal mũdũ ſm speciem. s. in specie ani- E malium distinctorum ad immolationem, quæ erant tres species. s. bos, ouis, & capra. nihil autẽ præter hæc immolabatur in pecoribus. Tertia munditia erat, ꝙ illud aĩal non haberet per accidens aliquam maculã, scilicet ex contactu alicuius rei immũdæ, nec haberet oculũ fractum, aut pedẽ, vel aures, & caudã amputatas, vel similes maculas de quibus supra 22. c. nam tunc non poterat offerri obseruata distinctione quæ ibi habetur. *Siquis vouerit Domino sanctum erit.* Idest si aliquis vouerit Dño animal quod immolari põt, erit sanctũ, i. sanctificatum, siue ad cultum Dei pertinens. vel erit sanctum, i. firmũ, i. ꝙ nõ poterit mutare aliud animal

Prima mũditia.

Secunda munditia.

Tertia mũditia.

animal pro illo qui vouerit. & adhuc iste sensus secūdus est melior, quia dicitur immediate. *Et mutari non poterit*. Idest istud votum manebit firmum, & non potest variari quantum ad hoc quòd detur aliud animal pro illo. Causa huius est, quia animal quod vouebatur transibat in ius sacerdotum, vt patet Nu. 18. cap. s. omne quod ex voto reddiderint filij Israel tuū erit. & tamen istud animal immolabatur Domino, & accipiebatur inde sanguis, & adeps pro sacrificio Domini. sic apparet Num. 18. cap. Nam ibi dicitur de animalibus primogenitis quòd immolarentur coram Domino, & omnes carnes eorum prouenirent sacerdotibus. ita autem de votis videbatur faciendū quibusdam, quia æqualiter animalia primogenita & votiua pertinebant ad sacerdotes: & tamen compellebantur de animalibus primogenitis offerre sanguinem & adipes. ergo eodem modo de aīalibus votiuis fieret. & tunc qñcunque voueretur aliqđ aīal quod immolari posset, sanctificatū erat Domino, & acquirebatur ius Deo in illo animali, ꝙ funderetur sanguis eius coram ipso. Si tamen mutaretur illud animal dato alio, iam illud quod erat sacrū conuerteretur ad vsus humanos: ideo mutari non poterat. Sed hoc non est verum, licet quidam illud velint. Declarabit veritas infra q. 24. *Idest nec melius malo, nec peius bono*. Idest si aliquis vouerit animal Dño parui precij quod tñ immolari pōt, & propter hoc illud vocatur malū, non debet mutari, vt detur aliud melius pro ipso: nec etiam peius bono. i. si aliquis vouerit bonum animal, scilicet magni precij, non debet dari peius illo commutando. & ista est causa quare vetatur commutatio. Nam Iudæi propter auaritiam si aliquando vouebant animal magni precij, postea volebant dare alterum minoris æstimationis. Deo tamen nō placet ille, qui dat ex auaritia, vel quadā tristitia, & curuitate, sed qui dat cū hilaritate. sic patet 2. ad Corin. c. 9. s. vnusquisque enim prout destinauit in corde suo nō ex tristitia aut necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Ista est aliqualis causa quare non commutabantur: & tamen vera causa declarabitur infra q. 25. vsque ad 27. & accipitur hic malū & peius in animalibus immolaticijs non ꝙ ipsa vere mala sint. nam hoc esset habere aliquam maculam, propter quam nō possent immolari: sed dicitur animal malum. i. parui precij. & animal peius. i. minoris precij. & animal bonū. i. magni precij. *Quod si mutauerit*. Vetabatur supra ne quis mutaret animal quod esset Domino obligatum per votum dando aliud: si illud esset immolabile. hic ponitur pena mutantium. *Et ipsum quod mutatum est: & illud pro quo mutatum est consecratum erit Domino*. Scilicet ꝙ qui mutauit animal quod vouerat, dabit duo animalia. s. ipsum quod primo vouit, & quod postea dare voluit. Et vocantur hic quod mutatum est: & pro quo mutatum est. & dicitur quod mutatum est animal, quod aliquis dare vellet loco eius, quod vouerat: dicitur pro quo mutatum est. i. ipsum quod primo promissum fuerat per votum. vtrunque dicitur consecratum Domino. i. vtrūque pertinet ad ius Dei. & ratio est, quia etiam intentio ipsius vouentis fuit vtrunque consecrare Deo, licet nō eodem tempore. Primo enim consecrauit illud animal quod ab initio vouit. nam per votum pertinebat ad ius Dei. Secundo voluit consecrare, & consecrauit animal quod volebat dare pro primo. vtrūque ergo cōsecrauit: quia vtrunque consecrare voluit. tamē non potuit auferre Deo animal quod primo vouerat: quoniam illud iam pertinebat ad ius Dei, sed potuit dare animal secundum quod iuris sui erat. *Animal immundum quod immolari Domino non potest*. Hic ponitur alia regula de animalibus immundis. Et dicuntur aīalia immunda

Cōmutatio dicitur vetatur.

F hic ſm Rab. Sal. solum ea quæ sunt immunda per accidens ex contactu alicuius rei immūdæ, vel propter fractiones & amputationes membrorum, & similes maculas de quibus supra 22. c. & ꝙ nō intelligitur de aīalibus, quę sunt immūda ſm speciē, sicut bubalus, ceruus, & caprea atq; similia. Sed hoc falsum est. necesse est enim de aīali quocunque, quod offerri non potest, hoc intelligi, siue hoc fiat ꝑꝑ speciem, siue per accidens. & patet hoc, quia aut animalia immūda ſm speciem ad immolationem poterant offerri, aut non. si dicatur ꝙ nō poterāt offerri per votum, falsum est: qm̄ alia erant quæ offerebantur, & non poterant immolari, sicut agri & domus, sed solum vertebantur in pecuniam. Cum ergo nō magis liceret voueri domū vel agrum, quàm animal nō immolaticium, vtrūque

G quidem in pecunias verti potest. Item patet, qm̄ si dicas, ꝙ aīal non immolaticium non poterat voueri, qa nō poterat immolari: eodem modo dicetur de aīali, qđ est immundū per accidēs, ꝙ non posset voueri: qa illud nō pōt immolari, & tñ pōt voueri, vt hic dr̄. Dicendū ergo ꝙ animal immolaticiū pōt voueri Dño. Hic aūt quæritur quid faciendum sit in ipso: nam nō immolabit. ergo necesse est, ꝙ teneatur ista regula. s. ꝙ æstimet a sacerdote, & vendatur. & sic necesse est intelligi hoc de aīali immundo, siue sit immūdū ſm speciem, siue per accidens ex contactu, vel per aliquā maculam. *Adducetur ante sacerdotem*. Illud aīal ducebatur corā sacerdote, vt ipse statueret preciū ad vendendum illud. erat nāque conuertendū aīal in pecu-

H nias: sed non permittebatur ipsi vouenti ꝙ venderet illud, ne ibi sacerdotes fraudarentur in redditione pecuniæ. sacerdos ergo taxabat, & ꝑꝑ hoc adducebatur coram ipso. Hic aūt dr̄, si aliquis mutaret aīal immūdū, qđ obtulisset, dando aliud pro eo, ꝙ daret vtrūque sicut supra dicebatur: immo satis poterat mutari, dū tñ fieret cōditio Dei melior. s. ꝙ daret aliud aīal maioris valoris ꝑ illo, vt si aliquis vouisset asinū, poterat dare equum. In aīalibus aūt immolaticijs nō poterat fieri mutatio: & hoc ꝑꝑ duo. Primo ꝑꝑ auaritiam ipsorum Iudæorum, ne vellent dare aīalia minoris valoris pro maioribus: & si facere tentarent cogebant dare vtrunque aīal, & hoc erat in pęnam. Secunda cā & principalis erat ꝑꝑ cōsecrationē: nā qñ aliqđ aīal

I quod poterat immolari, vouebat Dño, erat cōsecratū: & si vellet dare vouēs aliud aīal pro ipso, etiā illud erat cōsecratū: ergo vtrūq; tenebat dare: ita ꝙ iā nō poterat transire aliqđ illorū ad vsus humanos. ergo nō permittebatur mutatio. & hoc quia aīal per votū non erat consecratum Deo, sed solum debebat vēdi, & conuerti pecunia in vsus sacerdotū. Ad hoc nihil differebat aīal ꝙ semel voueret, postea rediret ad vsus humanos mutādo aliud aīal pro ipso, immo semper redibat, quia sicut hic dr̄ vendendū erat: & sic proficiebat ad vsus hoīum. *Qui diiudicans vtrum bonum an malum sit*. Idest iudicabat sacerdos an esset aīal magni precij vel parui: & ſm hoc faciebat æstimationē. In Hebræo dicitur. *Qui iudicans inter bonum & malum*. Idest

K ꝙ sacerdos iudicabit de illo aīali appreciando, & hoc bene, vel male. s. ꝙ qualitercunque appreciaretur, tenebat æstimatio. Sed hoc intelligendū est ad tollendum facultatem æstimādi ipsi vouenti. nam si sacerdotes nō æstimarēt, veniret æstimatio faciēda per vouentem, & tunc possent falli ibi sacerdotes in precio: ideo ad eos pertinet bene, vel male æstimare. Non tamen est sensus, quòd quantumcunque sacerdos æstimaret, tantum tenerentur dare laici emētes: nam æstimatio non fit per venditorem, sed per emptorem. & sic in omnibus ꝯtractibus ad recipientē pertinet æstimatio vt patet 9. Ethic. cap. 1. sed dabāt laici quantū volebant, vel retinebant sibi sacerdotes illud animal,

Quare aīalia immunda poterant cōmutari in voto & nō munda.

In aīalib' immolaticijs nō poterat fieri mutatio. Prima causa. Secunda causa.

Notandū.

aĩal, si laici emere nollent. sed est verum, ꝙ hoc tenet de lege cõi: sed veritas est, ꝙ sacerdotes faciebant ęstimationem, vt habebis causam. j. Vel dr̄, ꝙ sacerdos iudicabit inter bonum, & malum, idest inter magnũ, & paruum, paucum, & multum. s. ꝙ æstimatio, quæ fieret a sacerdotibus nõ esset valde magna, nec parua, sed mediocris. nam ad negociatores pertinet velle facere æstimationes magnas in rebus, quoniam lucra intendunt. viri autem Ecclesiastici de his curare non debent, quoniam secundũ Apostolum habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus. nec ẽt oportebat facere preciũ valde paruũ, tanq̃ res illę ꝯtẽptibiles essent. *Statuet precium*. Idest sacerdos diffiniet quantitatem precij. hoc autẽ erat propter ipsum vouentẽ, vt si emere vellet, daret illud, & quintã partẽ sicut infra habetur. *Quod si dare voluerit is qui offert*. Primo sacerdos ponebat precium determinatum, quod daturus esset quicunque emens, primo tamen competebat vouenti ius emendi istam rem quàm alicui alteri, & hoc ex iure redẽptionis, sicut si aliquis vẽderet domum suam alteri, vel agrum f̃m regulas suas positas. s̃. 25. ca. competebat ei ius redemptionis, si autem ipse nollet, alijs erat potestas emendi.

Ad quid ille qui vouebat vellet emere rem quam vouebat. Quæst. XXX.

Sed quæret aliquis, ad quid ille qui vouebat, vellet emere rem quam vouebat. nam si eam tenere voluisset, non vouisset. Respondendum est, ꝙ vouentes, vt aliquid a Deo hr̄ent, vel vt euaderent aliqua pericula, interdum Deo vouebant ea, quę sibi charissima erant, sicut Iepte Galaadites vouit, ꝙ si Dñs daret sibi victoriã de hostib⁹ suis Ammonitis, ꝙ quidquid primũ occurreret ei de domo sua, cum reuerteretur in pace, offerret illud Dño. in quo exponebat se periculo offerendi domesticos suos in holocaustum. Cum vero reuerteretur, occurrit ei vnica filia, & ipse scidit vestimenta sua, & tñ occidit eam, vt patet Iud. 11. capit. postea aũt libenter darent hoĩes pecuniam pro illis rebus, & sic si aliquis in periculo, vel aliàs ꝯstitutus voueret domum suam, vel agrum, vellet illum redimere, ne perderet. *Addet supra æstimationem quintam partem*. Hic ponitur diuersitas in precio rerum, quæ vouebantur. Nam si aliquis vouisset animal non immolaticium, & sacerdos æstimaret in quinquaginta, si dñs nollet emere, dabatur cuilibet pro quinquaginta; si autem vouens redimere vellet, addebat quintam partem ęstimationis. s. ꝙ soluebat sexaginta. Causa aũt quare vendebatur res carius ipsi vouenti q̃ cuilibet ementi, est, ne vouentes haberent oculum ad emendum, & recuperandum id quod semel vouerent, sed simpliciter Deo conferrent. Cum aũt ponebatur ista quinta pars super æstimationem, non desiderabant redimere, sicut aliàs desiderarẽt, & tñ adhuc aliq̃n data insuper quinta parte redimebant.

Diuersitas in precio rerum, q̃ vouebantur.

Quare res vendebãt carius vouenti q̃ vellet redimere.

Quomodo vouentes aliquando redimere volebant, quæ vouebant, licet plus quam alij soluerent. Quæst. XXXI.

Sed quæret aliquis qũo vouentes aliq̃n redimere volebant id, quod vouebant, quia cogebant dare plus quàm alij, potissime cum ipsi recuperare possent aliter res istas? Respondendum est, ꝙ qui vouebat rem suam, si non redimeret eam, & alius eam emeret, nunq̃ poterat rehabere, nec etiã in iubileo, sicut erat in venditionibus cõibus, in quibus quilibet vẽditor toto tp̃e medio poterat redimere rem suam precio dato, vt patet s̃. 25. c. hic tñ non poterat redimi medio tp̃e, & etiam adueniente iubileo

A non transibat ad ipsum, sed redibat ad leuitas, vt patet infra: ꝑꝑ hoc ergo desiderarent vouẽtes redimere res suas, etiam si cogerentur dare plus de pecunia q̃ alij, nec videbatur in hoc fieri aliquod grauamen eis. nam cęteri qui emebant, non emebant illam rem simpliciter, sed solum vsque ad iubileum. illi vero qui vouebant, simpliciter redimebant rem, qm̃ nunquam reditura erat postea ad sacerdotes, vel ad aliquem alterum in ęternum. Rationabile est autem, quòd magis detur pro re quando simpliciter emitur, quàm si ematur ad tempus. & etiam ista videtur esse causa potissima quare ementes, qui vouerant, dabant quintam partem super ęstimationẽ, quam alij communiter dabant, & forte ista est ratio potior, quàm illa, quæ

B supra posita est, quæ communiter assignatur.

Homo si vouerit domum suam, & sanctificauerit Domino, considerabit eam sacerdos vtrum bona an mala sit, & iuxta preciũ quod ab eo fuerit constitutum, venundabitur. Sin autem ille, qui vouerat, voluerit redimere eam, dabit quintam partem ęstimationis supra, & habebit domum. Quod si agrũ possessionis suæ vouerit, & consecrauerit Do-

C mino, iuxta mensuram sementis æstimabitur precium. Si triginta modijs hordei seritur terra, quinquaginta siclis venundetur argenti. Si statim ab anno incipientis iubilei vouerit agrum, quanto valere potest tanto æstimabitur. Sinautem post aliquantulum temporis, supputabit sacerdos pecuniam, iuxta annorum qui reliqui sunt numerum, vsque ad iubileum, & detrahetur ex precio. Quod si voluerit redimere agrum ille qui vouerat, addet quintam partem æstimatæ pecuniæ, & possidebit eum. Sinautem nolue-

D rit redimere, sed alteri cuilibet fuerit venundatus, vltra eum qui vouerat, redimere non poterit, quia cum iubilei venerit dies, sanctificatus erit Domino, & possessio consecrata ad ius pertinet sacerdotum. Si ager emptus est, & non de possessione maiorum sanctificatus fuerit Domino, supputabit sacerdos iuxta annorum numerum vsque ad iubileũ precium: & dabit ille qui vouerat eum Domino. In iubileo autem reuertetur ad prio-

E rem dominum, qui vendiderat eum, & habuerat in sortem possessionis suæ. Omnis æstimatio siclo Sanctuarij ponderabitur. Siclus viginti obolos habet.

Domus voti.

Ager voti.

Exo. 30. Num. 3. Ezec. 45.

Homo si vouerit. Hic ponitur secundum principale, scilicet, de redemptione votorum circa res inanimatas. & primo quantũ ad domos. secundo quantũ ad agros ibi. *Quod si agrum*. Circa primũ. *Homo si vouerit domum & sanctificauerit Domino*. Aliq̃n hoĩes vouebant domum suam Dño, & quia ista res non erat immolaticia

De redemptione votorum circa inanimata.

laticia necesse erat, vt venderetur, & applicaretur ad vsus sacerdotum, & ponitur hic, si vouerit, & sanctificauerit. Non tñ est sensus ꝙ ista sint duo, quæ faceret homo vouẽs. solũ namq; vouebat: sed ponitur vnum tanquam consequens ex altero: quoniam vouere est promittere: sanctificare autem est Deo applicare: & hoc fiebat ꝑ votũ. nam cum aliquis vouisset rem suã dño, illa transibat ab vsibus humanis ad cultum diuinum. *Considerabit ea sacerdos*. Iste est sacerdos magnus, vel aliquis pro ipso positus: nam hoc nõ poterat facere qlibet sacerdos, alioquin enim fieret magna defraudatio in solutione votorum sacerdotibus, quia quidã subtraheret alijs omnes partes debitas ex votis, sed erãt aliqui instituti per summum sacerdotem ad alios, qui recipiebant pecuniam votorum, & isti considerabant de rebus, quas sic aliqui vouerent, quantum æstimandę essent. *Vtrum bona, an mala sit*. Id est sacerdos considerabit, an sit magni valoris, vel parui, vel sicut sup. dictum est, considerabit inter bonum, & malum. i. inter multum, & paucum, s. faciẽs communem æstimationem in re. *Et iuxta precium, quod ab eo fuerit constitutum venundabitur*, i. tantum vendetur res, quantum æstimauerit sacerdos.

An sacerdotes possent sibi retinere res, quas accipiebant per votum, vel cogebantur eas vendere. Et quòd vouentes poterant redimere: idque fere semper fiebat, Quæst. XXXII.

SED quæret aliquis, an sacerdotes compellerentur æstimare rem, & vendere, vel an possent eã sibi retinere. Respondendum est, ꝙ fm quosdam, sacerdotes non cogebantur vendere, sed poterant sibi retinere, quia ipsi ita possent vti animalibus, & domibus, & agris sicut alij de populo. Ad hoc respondendum est, ꝙ sacerdotes cogebantur æstimare rem traditam per votum, & vendere. Et primo ꝑꝑ ipsum, qui eam vouerat, nam Deus iubet ꝙ si voluerit dare quintam partem super æstimationem, ꝙ recipiat, & nisi forte sic fieret, rari vouissent res suas, ideo cogebantur sacerdotes ad hoc. Sed adhuc dato, ꝙ vouens nollet redimere, nõ poterunt sacerdotes sibi retinere, sed precio statuto vendebant. Cã huius est, qa Deus iusserat, ne aliquid possiderẽt Leuitæ inter Israelitas: sed solum essent contenti decimis, & oblationibus, vt patet Nu. 18. c. potissime autem non poterant hr̃e aliquos agros, aut vineas: sed solum recipiebãt ab alijs Israelitis ciuitates, in quibus manerent, & suburbana ad alenda pecora, vt patet Nu, 35. c. si tñ ipsi non cogerentur vendere res oblatas per votum, per successionem temporum ipsi haberent plures agros, quam alij Israelitæ. Deus tñ volebat, vt sortes integræ manerent, sicut a principio distinctę fuerant, vt patet Nu. c. vlt. de domibus etiam eadem rõ est: nam licet Leuitę hr̃ent domos in ciuitatibus, tñ non habebãt possessiones alias domorum in alijs vrbibus. Si vero nõ ipsi cogerentur recipere conditionem venditionis, per temporum successiones transirent ad eos plures domus, quam haberent alij Israelitæ, & sic quocũq; modo sequebatur perturbatio distributionis sortium, & sic tenebantur sacerdotes quocunq; modo uendere res habitas per votũ. Sed aliquis ꝯ hoc arguet, quid fieri deberet si Israelitæ nollent emere a sacerdotibus res cõsecratas per votum, nunquid deberent sibi retinere? Rñdendum est, ꝙ quamuis iste casus esset possibilis, non est tñ recipiendus, quia nũquam eueniebat. nam qñcunq; sacerdotes vellent vendere res acceptas per votum, siue ipse, qui vouerat, siue alij de tribu illa redimebant, ne maneret sors sua diminuta, & patet hoc: qm̃ istud introductum erat in fauorem Israelitarum

F ꝯ sacerdotes, s. ꝙ si ipsi vouerẽt, & nõ cogerent sacerdotes vendere res habitas per votũ, ipsi haberent plus de possessionibus, q̃ oẽs Israelitarũ. Cum ergo hoc introductum esset in fauorem Israelitarũ, non est intelligendum, ꝙ ipsi non emerent: ideo nunquam cõtingebat hoc. & quãquã sępe cõtingeret infra habes remediũ. Sed tũc dicet aliquis, ꝙ sacerdotes in hoc multum fallerentur, nam cum cogerẽtur vendere res habitas per votum, Israelitæ nollent eis dare, nisi modicum de precio. Si autem esset eis liberũ vendere, vel non vendere, pro rationabili valore possent dare. Respondendum est, ꝙ quãquã Iudæi cogerentur vẽdere res habitas per votum, tñ non decipiebantur in precio: qm̃ non constituebatur precium a laicis, sed a

G sacerdote antequam aliquis emere vellet. & tunc quicunque de popularibus rem accipere vellet, tenebat dare precium illud, & quintam partem insuper. patet hoc ex litera, in qua dr̃ de q uacunq; re istarũ, quæ adducetur ante sacerdotẽ, & iudicabit an esset bona, vel mala, atque statuet precium eius. Et dr̃, ꝙ tm̃ venundabitur res, quantũ sacerdos æstimauerit. & quãquã hoc esset cõtra modũ cõem aliarum venditionũ in quibꝰ emptor constituit precium, & non venditor, tñ rõnabile erat; quia hic cogebatur venditor ad vẽdendũ, in alijs aũt non cogitur. Sed dicet aliquis, ꝙ nollẽt dare Israelitę tm̃ de precio, quantum statuerẽt sacerdotes: & sic cogerentur dare pro eo, quod ipsi vellẽt. Rñdet

H ꝙ non fiebat sic, nam Israelitæ sciebant datã eẽ legẽ a Deo de appreciatione rerum, quæ sic venderent, ꝙ constitueretur valor per sacerdotem: ideo non repugnabant huic, potissime cum ista lex non esset introducta in fauorem sacerdotum, sed magis laicorũ: ne possessiones aliarum tribuum transirent ad tribũ Leui: potissime ẽt, quia istud precium constitutum a sacerdotibus erat rõnabile, s. inter malũ, & bonũ, i. inter magnum valorem, & paruum, quod est reducere res ad mediocrem æstimationem: nunquã ergo sup hoc oriretur aliqua disceptatio, an tantum daretur, quãtũ constituerent sacerdotes: immo Israelitæ intelligebãt bene secum fieri, si dato illo precio permitterẽtur accipere res quas vouissent. Sed adhuc arguet aliquis, ꝙ non possent tolli inconuenientia, quæ supra reduce-

I bantur, scilicet, ꝙ possessiones Israelitarum transeãt ad tribum Leui. nam quando aliqua res habita per votum vendebatur, si non redimeret eam ille, qui vouerat, sed aliquis alius emeret, postea in Iubileo redibat possessio ad sacerdotes: & iam non habebat recursum ad illam ille, qui vouisset. Rñdetur, quod vouẽtes huiusmodi res semper eas redimebant data quinta parte super ęstimationem. & quod dicitur, quòd si alius emerit, quòd in Iubileo nõ reuerretur possessio ad vouentem, sed manebat in æternum apud Leuitas, ponebatur ad hoc quòd vouentes excitarentur ad redimendum res suas, quas vouissent, & semper eas redimebant. Si tamen interdum contingeret, vt vouẽs non redimeret possessionem, quam vouisset, sed aliquis alius, illa manebat in æternum apud Leuitas, sed

K rarissime hoc fiebat, vel fortassis nunquam: cum quilibet vellet possessionem suam redimere, ne perderet eam in æternum, sed cum fieret non manebat inconueniens diminuendarum, vel turbandarum sortium, nec ob hoc Leuitę habebant sortem possessionis, infra habes huius modum positionis. *Sin autem ille, qui vouerat, voluerit redimere eam*. Id est si voluerit redimere domum suam a sacerdotibus ille, qui vouerit. *Dabit quintam partem æstimationis supra*. Id est cogetur dare quintam partem super valorem æstimatum a sacerdote. Iste, qui vouebat habebat ius ad redimendũ rem, quam vouisset, magis q̃ quilibet alius. ideo nemo poterat emere rem illam, si ipse redimere vellet; quia

quia facultas redimẽdi propter ipsum introducta erat a lege: ipso autem nolẽte emebant alij, sed recipiebat rem ipse vouens in maiori valore, quã cęteri propter causam supra assignatam, s. ꝙ alij emebant res vsq; ad iubileum; vouens autem redimebat vsque in ęternũ: maior autem constitui valor debet cum res simpliciter venditur, quàm cum ad aliquod tempus. *Et habebit domum.* Idest recuperabit domũ, quã vouerat a sacerdotibus. *Quòd si agrum possessionis suæ.* Hic agitur consequenter de redemptione agrorum, qñ vouebãtur, & diuiditur in duas partes: qa primo agitur de voto agri possessi ex hęreditate, & successione maiorum: scdo de agro habito per emptionem, vel alios modos contractuum ibi. *Si ager emptus est.* Circa primum. *Quòd si agrum possessionis suæ vouerit.* Sicut homines vouebant domos suas, ita & agros: cum vtrunque pertineat ad non immolabilia: & agitur hic de modo cõstitutionis precij, & redemptionis eius. *Et consecrauerit Domino.* Consecrare agrum, & vouere idem sunt, quia consecrare est domino applicare, vel ei aliquam rem sacrã efficere: hoc autem per votum fit: nam in eo ꝙ aliqs vouebat rem suã, transibat proprietas eius ad Deum, & iam illa res erat consecrata.

Consecratio in rebus quæ vouebantur dupliciter fiebat. Et an res mobiles aliæ possent voueri. Quæst. XXXIII.

CONSIDERANDVM tamen ꝙ consecratio in rebus quæ vouebantur, dupliciter fiebat: quædam enim res ita consecratæ erant, vt ad solum Deum pertinerent, nec ad aliqd aliud vnquam puenire possent. Sicut cum aliquis voueret animal, quod immolari posset, illud erat cõsecratum domino; ita vt iã non posset redire ad vsus humanos: immo si vouens mutaret aliud animal ꝓ illo, siue melius, siue peius, vtrunque domino consecratum erat, & debebat offerri immolando, vt quibusdã placet, vt patet supra.

Alia autem consecrabantur dño, quia eorũ ꝓprietas transibat ad dñm, tñ nõ ita pertinebãt ad eũ, quin redire possent ad vsus humanos; immo semper redire debebãt ad profanos vsus, sicut patet de voto animalium, quę immolari non poterant, & domorũ, atque agrorum: nã ista eo ꝙ vouebantur, ad dñm ꝑtinebant transeunte proprietate eorum ad sacerdotes, tñ adhuc ista vendi debebant, sicut patet in litera: cõsecratio ergo in istis solum significat applicationẽ ad Deum; nõ tñ immobilem. Considerandum autẽ, ꝙ hic solum agit de voto facto de aĩalibus, & de agris, & de domibus, & non de alijs rebus mobilibus: ideo aliquis dubitaret an aliæ res voueri possent. Et respondetur, ꝙ vouebantur, & erat in eis talis lex, qualis in animalibus quæ non poterant immolari, s. ꝙ adducerentur ad sacerdotem, & ipse statueret precia eorum, & si vouens vellet redimere, superaddet quintam partem ęstimationis, si vero alii, darent valorem constitutum a sacerdote. litera tamen non expressit de voto aliarum rerum, quoniam intellexit satis esse notum, quòd aliæ res voueri possent, & quid in eis fieri deberet.

Votũ duo importat. Sciendum, quòd vbi litera nostra dicit. *Et consecrauerit domino.* In Hebræo habetur. *Anathematizauerit.* Et bene consonat, quia in voto fiebant duo, primo quòd applicabatur res Deo: secundo abdicabat totaliter ab vsu vouentis. Applicatio autem ad Deum significatur per litteram nostram, quia dicit, consecrauerit. Abdicatio autem a vouente ne amplius habeat rem illam in vsibus suis, significatur per literam Hebraicam, quæ dicit. anathematizauerit.

Iuxta mensuram sementis æstimabitur precium. Dicebatur supra, quod sacerdos debebat considerare rem quæ vouebatur, & statuere precium, ponitur ergo hic modus, secundum quem consideraretur constitutio precij in agris, & dicitur, ꝙ secundum mensuram. i. ꝙ secundum multitudinem, aut paucitatem sementis, quam recipere potest, æstimabitur maioris, vel minoris valoris. Agri enim secundum ꝙ maiores sunt, magis de semente recipiunt, & tunc maius in eis preciũ constitui debet. Quamquam non solum ad hoc considerandum est, qm̃ aliqui agri sunt in magna quantitate, ita vt magnam sementem recipere possent, tamen steriles sunt. alij autem minores magis germinant. Ideo etiam considerandum est de fertilitate, vel sterilitate agrorũ vltra ipsam eorum magnitudinem: sed intelligitur hic, ꝙ de fertilitate, vel sterilitate datis paribus in aliquibus agris tantum considerari debebat quantum reciperent de semente. si tamen inæqualia sint arua in fertilitate, & sterilitate, nõ est pręcise cõsiderandum quantum capiat ager de semente. *Si triginta modiis hordei seritur.* i. si capit in serendo triginta modios hordei. *Quinquaginta siclos uendetur.* Determinatur hic magnitudo agrorum quantum ad sementẽ susceptam. s. ꝙ ager triginta modiorum pro quinquaginta siclis daretur, & consequenter in omnibus aliis agris fieret, secundum proportionem. s. si aliquis ager caperet quindecim modios semẽtis, darentur pro eo vigintiquinque sicli, quoniam in eadem proportione se habent triginta ad quinquaginta, sicut quindecim ad vigintiquinque, & ita si reciperet centum, uel ducentos modios, & sic de quocũq; numero siue multo, siue pauco, sciretur modus constituendi precij. s. ꝙ se haberet precium ad numerũ modiorum sicut qnquaginta ad triginta. Est enim duplum præter tertiã partem. Cũ ergo in omnibus esset duplum precium siclorum ad numerum modiorũ pręter quam in tertia parte quæ adimebatur, esset precium recte constitutum.

Quomodo litera nostra posuit hic triginta modios, cum litera Hebraica ponat vnum modium. Quæs. XXXIIII.

SCIENDVM ꝙ vbi nos dicimus. *Si triginta modiis hordei.* In Hebræo dicitur. *Si modio hordei terra seritur.* In quo magna diuersitas est. Potest autem prouenisse ista diuersitas, eo ꝙ in libris Hebraicis erant a principio aliquæ literæ, quæ significabant numerum triginta, & postea ademptis illis mansit solus modius, & sic habent nunc Hebręi. translatio tamen nostra quæ tam antiqua est. s. per plures, quam mille, & triginta annos reperit illas literas significantes triginta, & posuit triginta modios.

Alio modo dici potest hoc fieri ex continua varietate mensurarum, & nomen earum. Nam non semꝑ habent eãdem quantitatem mensuræ, sed uariãtur ꝑ tempora, & potest esse, ꝙ ista mẽsura, quam hñt hic Hebræi, quæ uocatur homer, tñ caperet quantum triginta modii, de quibus loquitur litera nostra, quãquã Hebræi homer modium uocãt. sic enim & apud nos diuersitas est in modio, quidam enim maiorẽ, alii aũt minorem faciunt. maxime aũt patet hoc in diuersitate modii, de quo loquitur scriptura, ad modium, quẽ nos nunc habemus, qm̃ hr̃ Ruth c. 3. ꝙ ipsa Ruth portauit sex modios tritici in scapulis suis: nec erat hoc magnum, qm̃ tanquam leuiter ferẽdum imponebat sibi Booz: & tamen nunc non posset portare aliqua puella quartam partem modii. ergo nimis differt, & sic maior est vnus modius de nostris, quam triginta modii eorum, quos nominauit scriptura ibi. ita ecõuerso esse potuit ꝙ mensura illa, quę vocatur modius hic. s. homer tantum caperet quantum triginta mensuræ vuæ, quas litera nostra modios vocat. (Homer qd sit.)

Sed prima aſsignatio forte conuenientior eſt: nam ſi tráslator noſter reperiſſet in Hebreo vnum modium, ſiue magnum, ſiue paruum, ita poſuiſſet: nō enim auderet mutare, potiſsime quia ſi deberet fieri mutatio, hoc eſſet ꝓpter notificationem: nihil magis tñ notificatur per mēſuram, quam ponit litera noſtra. ſ. per triginta modios, quam per menſuram, poſitam in Hebræo. primus ergo modus conuenientior eſt.

Conſiderandum autem circa ea quę dicuntur hic, quod non erat idem modus redemptionis votorum, & appropriationis. Aliter enim iudicabatur de homine, & animali mundo vel immūdo, quam de agro, & domo conſecratis. nam homo qñ vouebatur vel ſeipſum vouebat, ſoluebat ęſtimationem poſitam a lege & liber erat. & in hoc erat precium iā determinatū, & non in aliqua aliarum rerum: quia homo qñ redimebatur non ęſtimabatur de eo quantum valeret totaliter ſicut ſup. fuit declaratum: ſed ſolum determinabat lex aliquod precium qđ ſoluerent vouentes: & hoc erat propter reuerentiam hominis, ne ita ipſe vēderetur in voto ſicut aliæ res. omnia autem alia quæ vouebantur, ſimpliciter vendebantur: ideo non poterat conſtitui in eis vnum precium a lege ſicut in hominibus, ſed quęlibet illarum rerum per ſe conſiderabatur ſi ęſtimanda erat. Inter alia tñ ipſa animalia quę immolari poterant, non ęſtimabantur, ſed immolabantur. Animal autem immundum vendebatur, & tunc aut vouens redimebat illud animal; aut non. Si autem redimeret, ſuum erat: ſi vero non redemiſſet, nunquā ad eum redibat, quia non conſiderabatur ibi annus iubilei, vel aliquod alterū remedium, per qđ rediret res ad priorem poſſeſſorem. Iubileus nāque ſolum erat ad tollendas ſeruitutes, & vt redirent immobilia vēdita ad dominos ſuos: ſi aūt aliquis equum, aut aſinum venderet, nunquā ad eum redibat per annum iubilei; patet hoc s̄. 25. c. ſ. terra veſtra ſub redēptionis cōditione vendetur: non tñ dixit de rebus mobilibus, ſed ſolū de immobilibus; quæ aut terra ſunt, aut terræ infixa manēt. Itē iubileus eſt annus quinquageſimus, ſed non erat iſtud conueniens tp̄s ad hoc, ꝙ redirent res mobiles ad dños: nam ſi eſſent animalia minori tp̄e conſumuntur: ſi vero eſſent alię res mobiles, etiā vt in plurimum pauci temporis vſu pereūt. ad poſſeſſiones ergo mobiles, quarum permanentia diuturna eſt, hoc pertinebat. De alijs autem. ſ. agris, & domibus alia lex eſt. ſ. ꝙ redimerentur a domino, vel ꝙ venderentur alijs vſq; ad iubileum, & poſt iubileum redibat poſſeſſio illa ad Leuitas, quia dominus vouens nō redemerat eam. *Quinquaginta ſiclos argenti vendetur.* ſ. terra quę ſeritur modijs triginta, debebat vendi pro ſiclis triginta. Sed in hoc dubiū erat, an pro quolibet anno darentur iſti quinquaginta ſicli: vel ſi darentur pro toto tempore, quod eſt a iubileo vſq; in iubileū. Quantum ad primum modum eſt ſenſus, ꝙ ſi ager capiat triginta modios ſementis, dabuntur pro quolibet anno quinquaginta ſicli. vnde ſi venderetur vno anno ſolum ante iubileum, darentur ſicli quinquaginta, & vigeſies quinquaginta ſunt mille. Si vero venderetur in principio iubilei, & manere deberet quadragintanouem annis apud emptorem, darentur duo mille quattuor centum quinquaginta ſicli, quia quadrageſieſnouies quinquaginta efficiunt duo millia, & quattuor centum quinquaginta. Si autem ponatur ſecundus modus, dicetur ꝙ ſi venderetur ager primo anno poſt iubileum, dabantur quinquaginta ſicli, & manebat vſq; alterum iubileum apud emptorem, & ſic ꝓueniebat cuilibet anno vnus ſiclus, & ſi quindecim annis ante iubileum vēderetur, quindecim ſicli dabanť: & ſic de alijs annis. Quid aūt horum verius ſit, aliqualiter iudicari pōt conſiderata magnitudine modij, &

F valore ſicli. Si enim modius magna menſura eſt, videbatur eſſe parum dari vnum ſiclum pro triginta modijs, ita ꝙ ager capiens triginta modios ſolum valeret quolibet anno vnum ſiclum. potiſſime quia ſiclus eſt parua moneta, vt apparet ex redemptione primogenitorum, quilibet enim ſoluebat quinq; ſiclos, ſiue pauper, ſiue diues eſſet, vt apparet Nu. 3. & 18. c. & tamē ſi eſſet magni valoris moneta, nō poſſent pauperes hoc ſoluere. Itē patet, quia vnus aries valebat duos, vel tres ſiclos in terra Iudæorum, vt apparet. ſup. 5. c. & nō erat hoc in aliquo tp̄e ſpecialis penuriæ, ita vt res magno precio ꝑenderentur, ſed ad communem ęſtimationē. Iubebatur enim ut peccans (de quo ibi) offerret arietem, qui duobus ſiclis emi poteſt: & ſic erat iſte aries

Siclus qđ ſit.

G de mediocribus, vnde valor arietum erat ad duos, vel tres ſiclos. paruus ergo valor eſt unius ſicli. Non ergo vr̄ rōnabile, ꝙ ager capiens triginta modios ſementis daretur quolibet anno pro vno ſiclo, qui valebat medium arietem: magis ergo dicendum videbitur, ꝙ darentur iſti quinquaginta ſicli pro quolibet anno, quā vſq; ad iubileū, ſed teneat vnuſquiſq; quod voluerit. *Si ſtatim ab anno incipientes iubilei vouerit agrum.* Hic ponitur aliud ſm ꝙ debebat fieri æſtimatio a ſacerdotibus in rebus, quæ vouebantur. ſ. conſiderare tempora, an multum ante iubileum, vel parum ſupereſſet tēporis, & quantum ad hoc fiebat varietas æſtimationis, & cā eſt, quia res quæ vendebantur, manere debebant

H vſq; ad iubileum. ſi ergo modicū tp̄is ſupereſſet, modicum valerent, ſi vero multum, magnus eſſet valor. *Quanto valere poteſt tanto æſtimabitur.* i. ſi res multum apprecietur inter Iudęos, multum tunc appreciãda eſt.

De diuerſitate maximi valoris rei, ſecundum leges humanas, & legem Moſaicam. Quæſt. XXXV.

SCIENDVM autem ꝙ in hoc diuerſitas eſt inter leges humanas, & legem iſtam traditam Iudæis. nam ſm leges humanas quātum res valere pōt ſecundum æſtimationem communem, tanto venditur, & hoc quia vſq; ad ſempiternū fit uenditio; nec redeunt res ad dominos ſuos aliquo tēpore. Maximum ergo precium rei, ſecūdum leges humanas eſt,

I quod valere poteſt uendita uſq; in ſempiternum. Inter Iudæos autem maxima uenditio fiebat uſq; ad iubileum. In hoc tñ adhuc dicendum, ꝙ inter Iudæos quicquid uendebatur, debebat uendi quātum ualere poſſet, non tñ ſimpliciter quantum ualere poſſet. Sed illæ res, quæ uendebantur a iubileo uſq; in iubileū uendebantur ſimpliciter quantum ualebant, quæ autem ualebant medijs temporibus, quamquam tūc uenderentur quantum ualerent, tñ alio tp̄e uendi poterant, in quo magis ualerent, utpote ſi a principio iubilei vēderentur. Et tñ adhuc non erat iſta venditio totaliter quantum valebat res. nam ſi venderēt res habita per votū, conſtituebatur in ea valor totus rei ſicut hic dr̄. ſi tñ vouens eam redimere vellet, addebat quintā par-

K tem, ergo magis valebat reſpectu vouētis, ꝗ̄ aliorum. Cauſa eſt, quia alij emebant ſolum vſq; ad iubileum, ſm conditionem Hebræorum, vouēs autem emebat vſq; in ęternum, ſm conditionem legum humanarū. non ergo uendebatur res ſimpliciter tantū, quantum valeret, ſed ſolū tm̄ quātum ualeret inter Hebręos, & hoc erat maximum, quod poterat res valere, ſcilicet precium, quod daretur pro ipſa a iubileo uſque in iubileum, & debebat fieri iſta æſtimatio, ſecundum proportionem ad precium, quod ſupra Deus poſuit, ſcilicet ſi ager caperet triginta modios ſementis, dabantur quinquaginta ſicli, & hoc pro quolibet anno, ſecundum vnam opinionem: computatis ergo omnibus annis vſque ad iubileum ſciretur quantum

res

res valere posset. Idem autem si ager caperet decem, vel quindecim modios sementis: nam eodem modo dari debebant sicli secundum proportionem, quam habebant triginta modij ad quinquaginta siclos: ita quòd sicli haberent se in duplum ad numerum modiorum sementis propter partem tertiam, & ista est regula generalis, vt si caperet terra quindecim modios tritici, dabantur vigintiquinque sicli, quod est duplum ad quindecim præter tertiã partem: & iste modus obseruandus erat in singulis. *Siu autem post aliquantum temporis.* Idest si non fuit facta venditio immediate post iubileum, sed transierunt aliqui anni intermedij. *Supputabit sacerdos pecuniam iuxta annorum numerum, qui reliqui sunt vsque ad iubileum.* Idest si fuerit facta venditio medio tempore inter iubileum, & iubileum, scilicet decem, vel viginti annis post annum iubileum, sacerdos computabit pecuniam secundum numerũ annorum, idest computabit quid prouenit cuilibet anno, & secundum hoc faciet vnam summam pro toto tempore: v.g. si aliquis ager erat qui venditus vsque ad iubileum ab alio iubileo, valebat duo millia, & quingenta siclorum, si forte aliquis vendere vellet agrum illum viginti annis post iubileum, oportebat ꝙ sciretur, quantum proueniebat cuilibet anno, & subtraheretur precium viginti annorum: residuum vero dabatur pro agro: diuidẽdo autem duo millia, & quinquaginta per quinquaginta cuilibet proueniunt quinquaginta. Cum ergo auferuntur viginti anni, qui elapsi fuerant a tempore præteriti iubilei, dabuntur cuilibet illorum viginti annorum quinquaginta, qui simul faciunt mille: ideo si aliquis ager inter Iudæos venditus a iubileo vsque in iubileum valebat siclos duo mille, & quingentos, si venderetur viginti annis post iubileum valeret solum mille, & quingentis siclis: eodem modo faciendum est si venderetur triginta, vel quadraginta annis post iubileum, vt accipiatur totum precium, & diuidatur per quinquaginta, & tollantur partes conuenientes annis præcedentibus, & ista tollentur a totali precio: reliquum vero dabitur pro agro. *Et detrahetur ex precio.* Idest semper quando vendebatur aliquis ager elapsis aliquibus annis post iubileum, erat detrahendum de totali precio, quod valeret res vẽdita a iubileo vsque in iubileum, & hoc secundum numerum annorum qui elapsi fuerant. *Quòd si voluerit redimere agrum ille qui vouerat.* Hoc enim communiter eueniebat, vt vouentes res immobiles eas redimerent, quia aliàs nunquàm ad eos rediturææ erant in iubileo, vel per redemptionem medio tempore factã. In alijs autem venditionibus hoc fiebat, vt si vnus Iudæus alteri Iudæo agrum suum, vel vineam venderet, poterat eam quãdocunque vellet redimere: alioquin redibat ad ipsum in iubileo, vt patet supra 25. cap. In re aũt quę vouebatur, si vouens immediate non redimeret eam, & transiret ad alterũ, nunquàm eam poterat amplius recuperare per redemptionẽ, vel aduenienté iubileo, sed manebat apud illum qui illã emebat vsq; ad iubileum, postea aũt redibat ad sacerdotes: oẽs ergo vouentes nitebantur, quantũ poterant, vt res immobiles quas vouissent, redimerẽt. De mobilibus autẽ non erat tanta cura, qa propter earũ mutationẽ nõ diminuitur possessio, nec perturbantur sortes filiorũ Israel, cũ consisterent sortes in rebus immobilibus. Sed aliquis arguet, ꝙ dato, ꝙ vouens non redimeret suam rem, antequàm alius emeret, tñ poterat eã habere postea per redemptionẽ, ẽt si non veniret ad eũ per viã iubilei. Et cũ obijcis, ꝙ vouens nõ poterat redimere rem ab eo, qui emisset illam a sacerdotibus. Videretur respondendum, ꝙ verum est, ꝙ non habebat ius ad redimendum, & tamen si alius vellet sibi vendere libere, posset ipse emere: & differt hoc a redemptione

A de qua habetur supra 25.c. nam cum aliquis ibi rẽ suã vendebat, poterat eam redimere ab emptore qñcunque vellet etiam inuito emptore. Hic autem nõ habet ius redimendi inuito emptore: si tamen libere voluerit sibi vendere recipiet vouens: cuilibet enim liberũ est renunciare iuri suo, & illud alteri reddere. Item poterat hoc fieri alio modo: dato ꝙ diceremus ꝙ non procedebat aliqua redemptio. s. per donum donationis, vt emptor donaret ei, qui fuerat primus dominus. Ad hoc respondendum est, quod nullo modo poterat res venire ad uouentem, si non redimeret eam de manibus sacerdotum, quando vendebatur, & cum dicis quòd poterat eam redimere ab emptore sponte vendente, vel donante, non potest stare. nam licet iste posset renunciare iuri suo; tamen non poterat

B hoc facere in præiudicium alienum. si tamen iste venderet, vel donaret vouenti faciebat in præiudicium sacerdotum. ergo facere non poterat. patet hoc: nam cum res habita per votum vendebatur, si vouens eam redimeret: Iam non manebat vllum ius sacerdotibus in re illa. si vero emeret aliquis alius, ad sacerdotes ius eius pertinebat. Si igitur iste emens venderet rem acceptam vouenti, præiudicaret sacerdotibus ad quos ista res deuoluenda erat, non poterat ergo eam vendere, vel donare. Et dato ꝙ iste emens rem illam immediate venderet uouenti, vel donaret, non causabat in eo aliquod ius, nec ex hoc præiudicare debebat iuri sacerdotum: quoniam iste non poterat cõstituere plus iuris in altero, quam ipse habebat, sed ipse nõ poterat

C tenere rem nisi vsque ad iubileum. ergo non poterat eam dare vouenti nisi usq; ad iubileum. Idem de omnibus alijs, & in hoc nõ præiudicabatur sacerdotibus: nam cum ipsi vẽdidissent illam rem, debebat manere apud emptorem usque ad iubileum. Siue ergo ipse teneret, siue cuique alteri daret, ad ius sacerdotum nihil differebat: nam ad eos semper erat reditura res in iubileo.

Quomodo leuitæ, ac sacerdotes habere poterant agros, vel vineas, quæ redirent ad ipsos in iubileo, idq; fieret etiam sine confusione sortium tribuum. Qu. XXXVI.

D SED nunc circa hoc quæretur cum leuitæ, & sacerdotes non deberent habere aliquam possessionẽ nisi decimas, & oblationes, vt patet Nume. 18. & recipiebant in eleemosinam ciuitates a filiis Israel n quibus habitarent: quomodo poterant habere agros, vel vineas, vel domos quæ redirent ad ipsos in iubileo: cum vouentes non redimerent? Ad hoc sup. responsum est, ꝙ vouentes semper, vel quasi semper redimebant res immobiles, quas vouebãt ex causis ibi assignatis. Sed adhuc diceret aliquis, quòd aliquãdo contingeret vouentes non redimere res quas vouerant, & litera hoc præsupponit: quoniã alioquin frustra poneretur regula, quid fieret, qñ non redimerentur res a vouentibus. leges tñ nunquam ponuntur nisi de his, quę accidunt, & non solum de his, quæ accidunt, sed de his quæ frequenter accidunt, vt

E patet, ff. de leg. in l. nam ad ea: potissime in legislatione Dei. nam legislatores humani interdũ possunt ponere legem, cuius fortassis exemplum nunquã accidat. Deus tamen qui scit ea quę euentura sunt, non poneret legem nisi de his quę aliqñ eueniant: cum lex solũ sit regula eorum quæ fiũt, sed Deus posuit hic legem de hoc. s. qñ emeret rem alius, quam vouens. ergo aliqñ accidebat ꝙ alij quam vouentes emerent res traditas per votum. & tunc cum sacerdotes, & leuitę non possent hr̃e agros, sed solũ suburbana ad alenda pecora, vt patet Nu. 35. c. quid facerent de his agris vel domibus? Aliquis forte rñdebit, ꝙ hoc raro accidebat, & sic

sic pauci agri possent prouenire sacerdotibus, illi tamen qui proueniebant, possidebantur ab eis, & colebantur. Sed hoc nō potest stare: quoniam quamquā raro hoc accideret, tamen aliquando eueniret, & in multis temporibus, vt in mille, vel duobus millibus annorum multotiens accideret, & sic perturbarentur sortes Israelitarum, & prouenirēt Leuitis multę possessiones, quorum neutrum esse debebat. Sed hoc stare nō potest; quoniam non possent Leuitæ vacare agriculturę cum essent sibi determinata officia in Sāctuario: frustra ergo erat, ꝙ haberent agros. Itē si hoc staret, necesse erat vt multum diminuerentur alię tribus in possessionibus suis; sed hoc nō accidebat: nam permanebant sicut distributæ fuerāt: ergo Leuitis nō accedebāt aliquæ possessiones de his quæ per votum accipiebantur; ita quòd ipsi haberent eas, & colerent.

Doct. responsio. Sed dicendum est, ꝙ quando aliqua possessio agrorū sic proueniebat sacerdotibus, s. ꝙ vouens nō redimebat eam; Leuitæ non tenebant eam, ita ꝙ possiderēt, & colerent (nam ex hoc sequerentur omnia inconuenientia supra assignata) sed solū pertinebat ad ius eorum, & ipsi vendebant, atque recipiebant inde pecuniam. Erat autem modus venditionis iste, scilicet, ꝙ quando aliquis vouebat, si vellet redimere rem suam, dabat precium, quod taxabatur; & insuper quintā partem, & tunc permanebat apud eum possessio in ęternum, & nihil iuris erat apud sacerdotes: si vero nō redimeret ille, emebat alius, & redibat possessio illa in iubileo ad Leuitas, sicut dicit litera: & iam pertinebat ad ius eorum. Iterum autē in iubileo statuebatur precium illius agri, & vendebatur, atque permanebat sic vsque ad alterum iubileum; & hoc modo Leuitę habebant possessiones agrorum pertinentes ad iura ipsorum, tamen ipsi nō possidebant illos agros, nec colebant, sed vendebant, & postea recuperabant & sic erant agri isti semper censuales, vel quasi censuales. Et hoc modo non sequitur aliquod inconueniens de supra assignatis: nam ex parte Leuitarū inferebatur s. inconueniens, s. ꝙ nō deberēt habere Leuitę aliquos agros, sed solum vrbes ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora, vt patet Num. 35. & hoc mō sic fiebat: nam non manebant aliqui agri in possessione Leuitarum, sed semper vendebant eos: & cū reuerterent in iubileo ad illos, iterum vendebant, & sic non habebant agros, nec poterant colligere fructus ex agris, sed solum recipiebant in iubileo pecuniam ex agris venditis. Etiam hoc modo non sequebatur, ꝙ impedirētur in agricultura: nam nunq̄ ipsi possidebant agros, sed vendebant eos Israelitis, & ipsi Israelitæ colebant, & sic erat ac si nunquam possiderent Leuitæ agros. Item non sequebātur inconuenientia ex parte Israelitarum, s. ꝙ non diminuebantur possessiones eorum, nec perturbabantur accedentes Leuitis, vel transeuntes ad alios. Nam cum supra dictum sit, ꝙ Leuitę nō tenebant istam possessionem, sed in quolibet iubileo illam vendebant: fiebat ista venditio hominibus illius tribus, & familię, cuius primo fuerat possessio hæc, s. quòd cum ipsi vellent emere rem illam, primo competeret eis ius emendi, quàm cuilibet alteri, sicut dicebatur supra 25. c. ꝙ cum aliquis vendebat possessionem suam, propinqui eius poterant redimere eam, & qui magis propinquus esset, habebat primo ius ad redimendum, & illo volente non poterat quisquam alius de propinquis emere: & sic patet Ruth. cap. 4. & sic cum aliquis vouisset possessionem suam, & nō redemisset eam immediate, sed emisset alius, non poterat recipere illam, sed reuertebatur in iubileo ad sacerdotes. Iterum tñ in iubileo vendebatur, & ille qui eā vouerat poterat emere; non vt per hoc pertineret ad eum tota ꝓprietas rei, sed emebat satis quilibet alius

F vsque ad iubileum: & si ipse vouens superuiueret, filij qui successuri erant illi in possessione, emebant agrū illum: & nulli alteri erat ius emendi: cum ipsi vellent emere. Et sic de pronepotibus, & abnepotibus, & trinepotibus, & per omnes generationes peruenire poterat ista possessio: ita tamen, quod in iubileo reuerteretur ad sacerdotes; & ipsi iterum venderent supradictis Israelitis, & cogebantur ad hoc, nam non poterant sibi retinere. Et hoc modo tot possessiones essent ī qualibet sorte tribuum, quot fuerant a principio & eædē, nec permutarentur de vna tribu in alteram, nec de familia in familiam, vel domo in domum, etiam si omnes possessiones per conditionem uotorum aliquando pertinerent ad sacerdotes. Quod autem hoc sit

G necessarium patet, quoniam agri qui non redimebantur immediate a uouentibus, pertinebant ad ius leuitarū, ut patet in litera: ergo oportet vel quod ipsi colerent sicut alii Israelitę, vel quod fieret modus, supra positus. Sed si detur ꝙ ipsi colant, & possideāt, sequentur oīa inconuenientia supra assignata: ergo oportet dari illum modū. Item patet, qm̄ qñ aliquis uouens nolebat redimere agrum, quem uouerat, emebatur ab aliis Israelitis; & sacerdotes compellebantur vendere pro precio constituto sicut sup. declaratum est, & probatū, si tamen leuitæ deberent possidere & colere agros acceptos per uotum, frustra esset ꝙ ipsi compellerentur uendere agros, cum uouens nollet redimere illos, & ta

H men compellebantur. ergo videtur ꝙ ipsi apud se tenere non poterant, sed compellebantur uendere. sicut ergo compellebantur uendere tunc, ita compellerentur in aliis iubileis, quoniam nihil magis erat propter qđ possidere possent tūc, quam a principio, uel si tūc possent, a principio quoq; potuissent. Et sic patet quid fieri deberet de agris & domibus prouenientibus in ius sacerdotum per uotum.

Quando animalia munda domino uouebantur, an immolarentur, & sanguis, & adeps eorum cremaretur coram domino, uel sic integra prouenirent sacerdotibus. Et an leuitæ tenerentur immolare Deo animalia, quæ eis proueniebant ex decimis.

Quæst. XXXVII.

I SED est nunc dubium circa id quod dicebatur. sup. de animalibus mundis, quæ uouebantur, quidam asserebant, quod carnes eorum cederent sacerdotibus, ipsa tamen īmolanda erāt, & sanguis, & adeps coram domino offerebantur, velut in alijs sacrificijs fiebat. Alij autem dicunt, ꝙ nō immolabantur, sed sic integra ꝓueniebant sacerdotibus. Primi hoc probabant per similitudinem primogenitorum animalium oblatorum, quæ sacerdotibus proueniebant: nam illa immolabātur, & sanguis, & adeps offerebantur domino, & carnes totaliter cedebant sacerdotibus Num. 18. cap. Sed dicūt ęquale esse de votis, quia animalia per votum incipiunt pertinere ad Deum sicut primogenita: ideo debebat similiter de

K illis fieri. Secundo probant hoc, quia in litera dicitur, ꝙ siquis vouerit domino animal, quod potest immolari, illud dabitur, & nō poterit commutari: & si quis voluerit commutare dabit tam id, quod vouerat, quàm id quod pro eo dare voluerat: si tamen animal nō deberet immolari, sed cedere in iura sacerdotum, non differret, ꝙ daretur illud, vel alterum; dum tamen esset melius, vel æquale: ergo debebat immolari, & tunc constat, quòd non commutaretur, quia per hoc quòd vouebatur, efficiebatur sacrum, vel cōsecratum Deo ad hoc quòd immolaretur, & id quod consecratum est, non debet redire ad vsus humanos. Tertio, quia hic in litera cum dicatur causa, quod nō debent commutari, non dixit animal mundum, sed

animal quod poteſt immolari: ergo voluit ꝙ immolarentur, & quaſi iſtā eſſet cauſa, ꝙ non cōmutaretur. Quarto, quia dixit ſanctum erit, ideſt ſanctificatū, ſed ſancta ſunt, quæ Deo applicantur: ergo iā illud animal debitum erat ad immolandum Deo. Quinto, quia in litera fit differentia de animali, quod pōt immolari, & de animali immundo, quod non poteſt immolari: & dicitur, ꝙ animal, quod pōt immolari, non commutabitur: animal aūt, quod immundum erat vendebāt: ſi tamen animal mundum, quod immolari poterat, nō deberet immolari, ſed integrū ſacerdotibus ꝓuenire, non proueniebat de illo potius Deo, q̃ de immundo, quod non poterat immolari; & ideo cōcederet illud vendi, vel commutari, ſed nō permiſit, & iuſſit hoc de immundis, quæ non poterant immolari: ergo aīalia munda, quę vouebantur, immolanda erāt, vt ſanguis eorum, & adipes Deo cederent, carnes autē, & pelles ſacerdotibus. Sed dicendum, ꝙ animalia q̄ꝫ voueban tur poterant dupliciter voueri. Vno modo ſine determinatione, vt diceret vouēs, voueo iſtud animal Deo. Alio modo cum determinatione, vt diceret, voueo iſtud animal Deo ad immolandum, vel voueo in holocauſtum, aut hoſtiam pacificam. Si primo modo voueretur, pertinebat animal ad ſacerdotes, & non ad Deum: quia dicitur Num. 18. c. omne qđ ex voto reddiderint filij Iſrael tuum erit. Si ſecundo modo voueretur, pertinebat animal ad Deum, & immolabatur iuxta illud genus ſacrificij, quod expreſſerat vouens, ſ. ꝓ peccato, vel holocauſto, aut in hoſtiam pacificam; & in hoc non proueniebant ſacerdotibus, niſi partes illę, quę aliàs proueniunt ex alijs ſacrificijs; dato quòd non offerantur ex voto, & etiam proueniebant offerē tibus aliquæ partes, vt ſi vouerent animal ad immolādum in hoſtiam pacificam, cedebāt eis omnes carnes præter pectuſculum, & armum dextrum, quæ ſacerdotibus dabantur. Si vero diceret vouens, voueo animal iſtud ad immolandum Deo, & non exprimeret, de quo genere ſacrificij: intelligebatur de holocauſto, quia illud erat ſacrificiū perpetuum, & per quod magis applicabatur Deo animal, & intelligendum eſt in omnibus his, ꝙ ſiue voueret ad certum genus ſacrificij, ſiue ad immolandum, non expreſſo genere ſacrificij, dabantur libamēta tali animali; & licet illa expreſſe nō voueret, veniebant ex neceſſitate legis, quia erāt annexa libamenta ſacrificijs, vt patet ſupra 7. & Num. 15. c. Si autē modo voueret primo pertinebat animal ad ſacerdotes, quia eſt vnum de iuribus ſuis Num. 18. & non offerebatur in aliquod de ſacrificijs, nec daban tur libamenta cum eo: nam etiam ſi fieret ſicut dicebant primi, ꝙ ſanguis, & adeps offerrētur domino, & carnes totaliter cederent ſacerdotibus, non erat aliqđ de ſacrificijs. Sed manet tunc dubium an ſic fieret, vel animal viuens perueniret ſacerdotibus, ita ꝙ non immolaretur. Et dicēdum, ꝙ proueniebant talia animalia viua ſacerdotibus, & non cogebantur illa immolare Deo, ſed ſibiipſis reſeruabant ad cibos, vel ad vendendum, aut quaslibet vtilitates ſuas; & patet hoc. Primo, quia Deus dixit, omne quod ex voto reddiderint filii Iſrael, tuum erit: ergo votiuæ res totaliter pertinent ad ſacerdotes: ſi tamen tenerentur immolare animalia, non pertinerent totaliter ad illos: ergo non tenebantur ad hoc. Secundo, quia Deus dixit eodē ca. debitum eſſe ſacerdotibus quicquid vouerēt Iſraelitæ, & non expreſſit, ꝙ in animalibus mundis votiuis fieret immolatio, & ſicut ibi non ponitur, ita neque alibi in omnibus libris Moyſi, vbi de cęremoniis agitur, & tamen nō tenebantur Iſraelitæ plus facere, quā Deus iubebat, immo circa cęremonialia non licebat fieri, niſi quod iuſſum erat Deut. 12. c. quod præcipio tibi hoc tm̄ facito Dn̄o Deo tuo, nec addas quicquā,

Vouens ēt ſimpliciter animal ad immolandum tenebat dare etiā libamenta.

A neque minuas: ergo cū iſtud eſſet pure cęremoniale, & non inueniatur expreſſum, non tenebātur ad illud Iſraelitę. Tertio ex eo, quod dr̄ Num. 18. de primogenitis non dixit illa debita ſacerdotibus, diſtinxit tamē dicens, ꝙ primogenitum humanum redimendū erat quinque ſiclis: ſi animal immundum, redimendum quoque: ſi autem bos, ouis, capra, hoc tantum fieret, ꝙ ſanguis eorū offerretur Domino, & adeps cremaretur ſuper altare, & carnes cederent in vſus ſacerdotum: cum autem de votis dixit nihil diſtinxit, ſed ait, omne quod ex voto reddiderint filij Iſrael, tuum erit, & nihil adiecit, neque diſtinxit: ideo videtur, ꝙ voluit totaliter pertinere ad illos, & nullo modo debere immolari, q̄a aliàs diſtinxiſſet, ſicut in primogenitis, vel circa primogenita nihil diſtinxiſſet, q̄a aut iſta ꝑ ſe intelligebanť, aut non: ſi per ſe intelligebantur, nō oporB tebat fieri expreſſionem aliquam, aut diſtinctionem aliquam: ſi autem fieri oportebat, ſicut facta eſt: ergo quando non fit, non intelligitur: ſed circa vota nō fecit diſtinctionem aliquam, ergo non debet aliquid intelligi, niſi quòd totaliter pertineant animalia ex voto oblata ſacerdotibus, & non immolentur. Quarto, q̄a ſi illa deberent immolari, exprimeretur ſaltem quid de eis fieri deberet: nam cum cęremoniæ non fiāt ex aliqua ratione naturali, ſed ex mandato legis, vbi non eſt lex, non facimus cęremoniam aliquam, & tamen non expreſſit aliquid ſcriptura, quo genere ſacrificij immolarentur votiua animalia, neque de aliqua alia cęremonia: ergo non debebat fieri aliqua immolatio C in illis. Quinto, quia ſi Deus voluiſſet animalia votiua immolari, licet non dixiſſet hoc Nume. 18. vbi de votis agitur, dixiſſet alibi: & tamen cum agitur de votis non ſolum ibi, ſed etiam hic nihil dictum fuit: ergo videtur, ꝙ animalia votiua totaliter ꝑtinent ad ſacerdotes, & non immolantur. Sexto, quia hoc conueniētius erat ad intētionem Dei: nam Deus volebat prouidere ſacerdotibus, qui erāt pauperes, cum nihil poſſiderent inter Iſraelitas Num. 18. & Deut. 18. cap. & ad hoc volebat eis dare iura, quæ ad eum pertinebant, vt patet Num. 18. & inter cętera poſuit ibi de omnibus votis: & quia aliquando vouebātur animalia, pertinebāt illa ad ſacerdotes: ſi autem illa immolaturi eſſent dantes Deo adipem, & ſanguinem, non habebant ipſi aliquam vtilitatem inde, niſi ꝙ carnes ſumebant in ciD bum; ſed hoc erat parua vtilitas, quia valde maior eſſet, ſi poſſent illa pecora reſeruare viuētia, & nutrire, atque vendere: ideo ſic potius Deus facere debuit ad vtilitatem ſacerdotum; cum ipſe eam procuraret, & confirmatur, quia ſacerdotes non egebant ſolis carnibus ad veſcendum, ſed cibo, & potu, & veſtibus, atque alijs rebus humanis. Si autem immolarentur iſta animalia, non poſſent carnes eorum vendere, neque in aliam vtilitatem transferre: ergo potius Deus eis debuit dimittere illa animalia viuentia, vt vendere poſſent, & inde ſibi quātum ad neceſſaria prouidere. Cū ergo inueniatur expreſſum, ꝙ immolari debeant, debet interpretari in id quod erat vtilius ſacerdotibus, quia hoc erat magis ad intentionem Dei. Septimo E patet, quia idē fiebat in primitijs: nam de omnibus rebus dabantur primitię apud Iudęos, ideſt de omnibus fructibus terræ, & illi pertinebant totaliter ad ſacerdotes Num. 18. cap. & ita dabantur de animalibus primitiæ, quæ computantur inter fructus terræ, quia de illa aluntur, maximè quia primitiæ dantur de omnibus illis, de quibus dātur decimę, cum iſta duo ſe conſequā tur: ſed de animalibus dabantur decimæ: ergo & primitiæ: patet hoc infra in litera, vbi oſtenditur qualiter ſoluuntur decimæ de animalibus, ſed de animalibus, q̄ dabanť in primitias, nemo dicit, ꝙ deberent immolari: ergo neque immolabanť illa, q̄ dabantur in votū,

 Octauo

Octauo patet per comparationem ad decimas: erant enim decimæ iura Leuitarum, & sacerdotis magni Num. 18. cap. & dabantur tam de fructibus, quàm de animalibus, vt patet hîc in litera. Sed certum est, quòd leuitæ non immolabant animalia, quę dabantur eis in decimas, quamquam essent műda, & quæ possent immolari: ergo neque sacerdotes immolabãt animalia, quę eis dabantur ex voto: patet hoc; quia Leuitę poterant vendere omnia, quę habebant ex decimis, & quilibet dãs decimas poterat emere illas data insup quinta parte, vt habetur hic in litera. Similitudo autẽ est, quia decimę erant Deo sanctificatæ; & non obstante hoc poterant vendi, ac Leuitæ habere vnde sibi ipsis prouiderent in suis necessitatibus; quia alias possessiones non habebant: sed ita etiam erat de sacerdotibus; quia non habebant aliquid aliud, quo sustentarentur, neque possidebant inter Israelitas nisi iura, quæ Deus eis dabat: ergo inde prouidere sibi debebant quãtum ad omnia: licebat igitur multa de eis, quæ ipsis prouenieban, vendere; & ita esset de animalibus votiuis, cũ non sit hoc vetitum. Nunc autem respondendum est ad motiua in contrarum. Ad primum dicendum, ꝙ non est simile de animalibus votiuis, & de primogenitis, quia de primogenitis expressit lex, ꝙ offerret sanguis eorum, & cremarẽtur adipes coram Dño. De animalibus autem votiuis non expressit: ideo non est simile. Etiam non est similis ratio ad hoc, ꝙ Deus idẽ statueret de vtrisque: nam licet animalia ex voto, & primogenita debeantur Deo, non debent æqualiter, quia primogenita debentur ex quodã debito naturæ, quia Deus illa liberauerat de Aegypto, sed illi qui vouebantur non erant prius debiti Deo, sed ipsi se debitos per votum faciebãt; & ob hoc Deus posuerat pceptum de primogenitis, ꝙ soluerentur, siue redimerẽtur. De vouendo autem non posuit pręceptũ, sed liberum erat vouere, & non peccabat, qui non vouebat, sed peccabat, qui quod vouerat, nõ soluebat Deut. 22. c. ideo Deus magis debuit sibi applicare primogenita, quàm animalia ex voto, cum aliquid ei daretur de primogenitis animalibus, i. sanguis, & adipes, & nihil de votiuis. Ad secundum ꝙ ex illa distinctione nõ probatur hoc; quia hoc idem inuenitur in alijs, quæ non immolantur. Nam Leuitæ poterant vendere fructus decimarum, & poterat quilibet emere, siue redimere decimas ꝓprias data insuper quinta parte, vt patet in litera. Et tñ ibi dicitur de decimis ouium, bouum, & caprarum, quæ sunt animalia immolabilia, ꝙ quicqd decimum veniret transeundo sub virga pastoris cõsecraretur dño: & sequitur. non eligetur bonum, neque malum, neque altero commutabit: siquis mutauerit, & quod mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur dño, & non redimetur: & sic in animalibus decimatum adhuc volebat Deus, ꝙ non commutarẽtur, sed eadem darentur quæ loco decimo ueniebant, & tñ certum est, ꝙ non immolabantur, quia non tenebantur Leuitæ immolare aliquod de animalibus, quæ dabantur eis in decimas; ideo fiebat distinctio ista etiã in eis, quæ non immolabantur; & ita in animalibus mundis, quæ ex uoto proueniebant, erat ꝙ etiã si non possent illa commutari non debebant immolari. Sed quia aliquis negabit assumptũ dicẽs, ꝙ animalia ꝓuenientia Leuitis ex decimis immolabantur. Primo, qa hoc Deus non iussit Num. 18. c. vbi mandatũ de decimis dedit, nõ iussit aliquod animal de illis immolari. Secundo, quia si immolanda essent, dixisset Deus, quo genere sacrificij, vel saltem qua cęremonia, cum cęremoniæ non existant ex ratione, sed ex sola lege positiua, & non posuit aliquid de hoc: ideo non erãt immolanda. Tertio, quia hoc dato non haberent Leuitę, vñ sibi prouiderent, cum non haberẽt alios redditus nisi

An Leuitę tenerẽtur immolare Deo aĩalia quę ꝓueniebant ex decimis.

F decimas Num. 18. ca. nam si immolarentur animalia eorum, quæ proueniebant ex decimis, non poterant vendere illa, quia occidebãtur coram Domino Deo: etiam carnes ipsorum occisorum non poterant vẽdere, quia erant consecratę, sed comederẽt de eis ipsi, & non comederent, nisi qui mundi essent de eis, quia de sanctificatis non licet comedere nisi mũdis supra 22. c. & ita nõ possent conuertere animalia ista in aliquas vtilitates suas pro libito. Quarto, qa nemo hoc asserit, neque de hoc dubitauit, sed oẽs asserunt, quicquid ex decimis venit, pleno iure pertinere ad Leuitas: iõ neque apud nos est dubitãdum. Quinto patet, quia hoc idem vr̃ innuere sacra Scriptura: nam Ios. 21. cap. dr̃ ꝙ datæ fuerunt Leuitis vrbes ad habitandum, & suburbana eorum ad alenda pecora: & sic innuitur, ꝙ Leui-
G tę multa pecora habituri essent, cum darentur eis cũ qualibet vrbe magna suburbana Num. 35. c. sed nõ habebant alia pecora Leuitæ nisi de decimis, cum non occuparentur in officijs agriculturæ: ergo remanebãt eis viua pecora ex decimis, & non immolabantur. Sexto patet efficacius, quia postquã Leuitę recipiebãt decimas a toto Israel, dabãt sacerdoti magno decimã partem decimę de omnibus decimis suis Num. 18. c. si tamen ipsi immolarẽt animalia data in decimas, nõ potuissent dare decimam partem totius decimæ suæ, quia iã ipsi comedissent carnes aĩalium immolatorũ: ergo non immolabant aliqua aĩalia data in decimas.
H Sed aliquis dicet, ꝙ Leuitę dabant decimã decimę de frugibus, & oĩbus terræ nascentibus, de quibus nihil immolabatur dño, & non dabant de pecoribus, & ita illa poterant immolari. Sed dicendum, ꝙ non stat, qa nõ est rõnabile, ꝙ darẽt decima decimę de quibusdã, & non de alijs. Scd̃o & apertius, quia Nu. 18. ca. ponit expresse, s. cum acceperitis a filijs Israel decimas quas dedi vobis, primitias earum offerte dño, i. decimã partem decimæ tã de areis, quã de torculari, & vniuersis quorũ accipitis primitias, & decimas: & ita de oĩbus dare debebant decimam decimę: sed recipiebant etiã de pecoribus decimas, vt patet hic: ergo de illis dabãt summo sacerdoti: & consequenter non immolabant animalia data in decimas, sed accipiebant illa viuentia Leuitę, & dabant decimam partem illorum sacerdoti
I magno. Septimo & adhuc efficacius apparet, ꝙ nullũ animal de decimis debebat immolari, quia Leuitę comedebant animalia eis prouenientia ex decimis, vel comedere poterant in locis habitationũ suarũ Num. 18. c. cum dr̃. Comedetis eas, i. decimas in oĩbus locis vestris, tam vos, quàm familiæ vestrę: si tñ immolarẽtur animalia illa, nõ possent comedere Leuitę in locis suis, sed in loco Sanctuarij. Primo, quia carnes oblatas dño non licebat comedi nisi in loco sancto supra 6. & 10. ca. etiam si essent de sacrificio pertinẽte ad laicos, quia illi comedebãt partes carnium eis peruenientiũ in atrio tabernaculi coram dño Deut. 12. & 16. ca. Secundo, quia dato, ꝙ liceret carnes extra portari ad comedendũ, quo modo possent de loco Sanctuarij por-
K tari per totam terram Israel; cum occiderẽtur animalia in Sanctuario, & tñ ibi occidebantur oĩa animalia Deo oblata s̃. 17. c. ergo non erant dño immolãda, sed Leuitæ poterant ea comedere vbicunque vellent. Octauo, quia si aĩalia illa immolarentur, non liceret comedere de carnibus eorũ nisi Leuitis mundis, quia de sanctificatis nõ vescuntur immundi s̃. 22. c. Et hoc est falsum. Primo, quia grauarent valde sic Leuitę: nã cum ipsi nihil aliud haberent nisi decimas Num. 18. c. nõ habebant aliud, de quo manducarẽt ipsi, & familię suæ quotidie, nisi decimas; & ita qui immundi essent de Leuitis, vel de familia eorũ, nõ haberẽt qd mãducarẽt; & hoc durũ erat; cũ sępe oportebat eos pollui, & durabat interdũ immunditia lõgo tp̃e, sicut in ꝯtaminatione

natione super mortuo, qui per septem dies durabat Num.19.c.ideo oportebat dici,quod licebat etiam immundis manducare de decimis.Secundo apparet expresse,quia dicitur Num.c.18. & comedetis eas in omnibus locis vestris tam vos quam familiæ vestræ. sed ꝑ hoc ostendit ꝙ omnibus licebat comedere non distinguens mundum ab immundo. ergo licebat immundis manducare de decimis: & ita animalia non īmolabantur domino. & patet hoc per id quod dicitur Nu. cap.18.de iuribus sacerdotum, s.qui mundus est in domo tua vescetur eis:& non dicebatur generaliter de oībus.ergo cum de leuitis dicatur indistincte, ꝙ ipsi & familiæ suæ comederent de illis,videtur,ꝙ omnib. mundis,& immundis licebat.

Cōclusio incidens. Et ita apparet ꝙ sup.inducere volebamus,s.ꝙ animalia data in decimas non immolabantur.& tamen de illis diceretur,ꝙ non possent commutari; sed dabantur eadem quæ veniebant decimo loco.ergo licet dicatur de animalibus quę dabantur ex uoto, cum immolari poterant,ꝙ non commutarentur: non sequitur ꝙ debebant immolari.Sed tunc dicetur, cū possent ita vendi animalia ex voto data immolabilia,sicut nō immolabilia;non tenebantur ea sacerdotes immolare, quare fiebat ista distinctio: quia satis erat dari eandem regulam de omnibus?Respondebitur ad hoc seq. q.

Aīal dupliciter mundum est. Ad tertium dicendum ꝙ in littera dixit ꝙ immolari potest,& non mundum: licet per vtrumq; idem significauit,& uoluit innuere quod immolari deberet. sed fuit conueniens sic dici, quia si diceretur de animali mundo,non appareret de quo loqueretur. est enim animal dupliciter mundum. Vno modo ad esum. alio modo ad immolationem.ad immolationem sola tria erant munda.s.bos,ouis,& capra sup.1. & 22.c.ad cibū autem erant decem genera quadrupedum munda, vt patet Deut.14.c.Deus autem noluit ponere istam regulam nisi de tribus animalibus,quę sunt munda ad sacrificium,i.de boue,oue,& capra,& patet quia infra in littera in solutione decimarum de his solis ponitur regula,ꝙ non mutent̄, ideo non dixit de animali mūdo simpliciter,ne intelligeretur de animali mundo ad cibum,sed dixit de animalib.quę possunt immolari,ut ītelligat̄ de illis tribus,& non de omnib. aliis,licet omnia illa possint voueri.

Alio modo potest dici ꝙhoc fuit,quia non est idem esse mundum,& posse immolari, nam de illis animalibus quę secundum speciem sunt licita ad immolationem,efficiūtur īterdum aliqua illicita; vt quia habent testiculos sectos,ablatos,vel contritos;aut aurem, aut caudam amputatas,& alia huiusmodi per quæ dicunt̄ animalia maculata.sup.22.c. hic vero licet munda sint secundum speciem,non tamen possunt immolari ꝑꝑ istas maculas.& quia de illis non intelligebat̄ littera;& possunt tamen vocari munda: non dixit animal mundum,sed quod potest immolari,quia hoc planius erat.

Ad quartum dicendum ꝙ animalia quæ vouebant̄ si sunt munda ad immolationem,vocantur sancta, & tamen non immolant̄, sic patet de decimis. nam animalia quæ ex decimis dabantur, non debebant immolari vt ostensum est sup. & tamen similiter dicit̄ de illis.infra in littera.s.bouis,& ouis, & caprę quæ sub pastoris virga transeunt,quicquid decimum venerit,sanctificabitur domino. & sic sanctum vocatur, etiam si non sit immolandum. sed quę sanctitas sit ista dicetur seq. q.

Ad quintum dicendum ꝙ non proueniebat magis Deo de animalibus immolabilibus, quæ vouebantur, quam de non immolabilibus, & tamen faciebat inter illa differentiam propter causas quæ tangentur infra.

A *Quomodo dicebantur quædam sanctificari cum Deo non immolarentur.Et quotupliciter sancta uel sanctificata dicuntur.. Quæst. XXXVIII.*

QVAERETVR occasione præcedentium circa istam sanctificationem, quomodo dicebantur quędam sanctificari,vel ꝙ erant sancta,cum non immolarentur Deo.

Aliqui dicunt ꝙ vocantur sancta, quia possunt immolari licet non immolentur.

Sed dicendum ꝙ istud non stat, verum est enim, ꝙ quædam horum quę sancta sunt,& dicunt̄,immolari poterant,& non immolant̄ sicut dicit hic littera, animal ꝙ immolari potest,siquis vouerit sanctum erit.&
B tamen non immolabantur illa animalia, vt ostensum est sup.pręce.q.sic etiam est de animalibus quę dabant̄ ex decimis,quia dicuntur sanctificari inf.in littera.& tamen illa non immolabant̄,vt ostensum est pręced. q. Sūt tamen aliqua quę sanctificant̄, & non sunt immolabilia,sicut fructus terrę qui dabantur in decimas sicut dicit̄.inf.in littera.omnes decimæ terræ siue de frugibus,siue de pomis arborum,domini sunt,& illi sanctificant̄.constat tamen,ꝙ de his nil potest immolari; neq; cremari super altare, ideo non vocat̄ sanctum id ꝙ immolabile,licet non immoletur. Sed dicēdum ꝙ sanctificari est sanctum fieri,& ideo cui competit sanctum esse.competit sanctificari. sed sanctum dr̄ aliqd dupliciter.Vno modo sāctum.i. Deo applicitum.alio modo sanctum.i.firmum Tertius modus potest addi,
C .s.sanctum.i.mūdum iuxta illud Mat.5.cap.sancti estote,qa ego sanctus sum.i.estote mundi, sicut ego sum mundus,& idem sup.11.& 19.& 20.c.& de isto nō loquimur hic.In isto tamē tertio modo sancti accipitur etiam sanctificare.i.mundificare sicut dicitur Exo.19. ca. sanctifica eos vsq; in diem tertium.i. fac ꝙ sint mūdi vsq; in diem tertium his trib.diebus, vel pro illo die tertio sup.20.cap.ego dominus qui sanctifico vos.i.iubeo vos esse mundos.

Sed in proposito sunt duo modi horum.Primus est quo dicitur sanctum. i. Deo applicitum; & ita aliquid sanctificamus.i. applicamus Deo.sic accipitur.1.Paralip.26.ꝙ Samuel sanctificauit thesauros domino,& filii Israel sanctificauerunt. i. applicuerunt facientes, ꝙ
D illi thesauri iam pertinerent ad Deum. & hoc modo omne quod offert̄ Domino siue sponte,siue per votū siue cedat in ius Dei,siue Sanctuarii,siue sacerdotū,siue leuitarum,dr̄ sanctificari domino, siue commutari possit,siue non.Et sic nō differt de mundis,vel īmūdis qa aīalia īmunda & nullo modo immolabilia possunt voueri,ut patet in littera.& tamen per vota iam debēturilla animalia,vel aliquid loco eorum Deo, ꝙ cedat Deo,vel ministris eius.& quia ministris Dei non cedit nisi quia Deus illis concedit ea,quę ad ipsum pertinēt, pro ministerio quod ei impendunt Num.18. c. ergo ꝗ ministris cedunt iā prius & directius ad Deum pertinebāt: & ita sanctificata ei erāt.Et hoc modo ea quę nō immolantur sed venduntur, sunt sancta sicut dicitur infra in littera de decimis. omnes decimæ terræ siue
E de frugibus,siue de pomis arborum domini sunt:& illæ sanctificantur.& statim sequitur. siquis voluerit redimere decimas suas addet quintam partem. & sic ea quæ sancta sunt, venduntur. Et quantum ad hoc non differt de mundo vel īmundo: quia oīa sunt sancta in quantum aliquo modo ad Deum pertinent: & hoc significat littera allegata. s. omnes decimæ terræ domini sunt.hoc significat ad eum pertinere, & additur. & illi sanctificantur.i. illi applicantur.nam non potest dicere ibi sanctificare aliam habitudinem.

Secundo modo dicitur aliquid sanctum.i. firmum. & tunc habent se ista per ordinem; quia non est aliqd firmum

firmum vel non firmum nisi sit Deo applicitum. sed id quod applicatur Deo, & firmiter apud ipsum manet, vocatur sanctum. quod vero applicatur ei & non manet apud ipsum, non vocatur sanctum. Et quantū ad hoc distinguitur de mundo & immundo, & de immolabili & non immolabili: quia munda quę immolabilia sunt, non commutantur, & ista uocātur sancta: immunda vero siue quę immolari non possunt, commutantur; & illa non dicuntur sancta. & hoc modo accipitur hic inquantum dicitur animal quod immolari potest, siquis vouerit domino, sanctum erit; & mutari non poterit. de illo autem quod est immundum, & non potest immolari; non dicitur ꝙ erit sanctum: sed ꝙ vēdetur. sic etiam dicitur infra in littera de decimis animalium immolabilium. s. bouis, ouis, & caprę quæ sub pastoris virga transeunt: quicquid decimum venerit sanctificabitur domino: non eligetur neq; bonum, neq; malum, neq; altero commutabitur. & ita de solis his tribus animalium speciebus, quia erant immolabilia animalia, dixit quod sanctificabantur, & non poterant mutari. & iste est maior modus sanctificationis q̄ pręcedens; inquantum ista applicantur Deo & manēt, alia vero applicantur, & non manent. Neq; tamen per hoc innuitur ꝙ ista q̄ sanctificantur. i. firmiter ad Deū pertinent, immolentur: cum multa eorum nō immolentur, sicut est de pecoribus mundis, quę dabantur in decimam: quia illa sanctificantur hoc modo; & tamē non immolantur, ut ostensum est pręce. q. sed satis est, quod habeant aliquem modum applicationis quem non habent alia.

Ad quid sit differentia inter supra posita animalia immolabilia & non immolabilia: cum vtraque ad sacerdotes pertineant: & neutrum ad Deum.

Quæst. XXXIX.

SED quęretur nunc circa id quod dicebatur sup. ad quid sit ista differētia inter animalia immolabilia, & non immolabilia, vt dicatur de īmolabilibus quod non possunt commutari, & sancta sunt: & non immolabilia non sunt sancta; sed uenduntur vel commutantur, si vtraque ad sacerdotes ęqualiter pertinent: & neutrum pertinet ad Deum neque in totum, neque in partem?

Aliqui dicunt quod faciebat hoc Deus in Iudęis ad tollendum quandam fraudem, quam illi facere volebant ex auaritia. s. quod animalia, quæ semel vouebāt, commutare volebant dando alia minoris precii. & vt non esset locus ad hoc dixit Deus, ꝙ quicquid voueretur in animali esset sanctum. i. firmum, & nō posset cōmutari. Sed dicendum ꝙ hoc non potest stare. Primo quia tunc licet non reciperetur mutatio in aliud minus vel ęquale, reciperet in aliud maius. & tamen etiā hoc non recipitur, quia dicitur in littera. animal quod immolari potest sanctum erit, & mutari non potest. i. neq; melius malo; neq; peius bono. ergo non fiebat ꝓpter hoc. Secundo quia dato hoc idem fieret in animalibus, quæ non possunt immolari; quia illa alicuius precii sunt; & interdum plusquam immolabilia. vnde cuperent Iudęi auari illa mutare, & dare alia minora pro eis; ideo vetarēt commutatio; sed non vetatur; immo iubentur vendi. ergo non est illa causa.

Alii dicunt quod sit hoc, ne contingeret commutari animal immundum, & non immolabile pro immolabili: quod aliquando fieret si permitteretur libera cōmutatio.

Sed dicendum ꝙ non stat: quia si ob hoc fieret, vetaretur commutatio immunda; sed non in alia munda; potissime si meliora essent.

Alii autem dicunt ꝙ ista regula nō ponitur de ani-

F malibus, quæ vouentur simpliciter, & cedunt in iura sacerdotum; sed de illis animalibus quæ vouentur ad immolandum: vt siquis dicat. voueo istud animal ad offerendum in holocaustum, vel in hostiam pacificā, vel pro peccato, aut dicat. voueo istud animal ad īmolandum Deo, non determinans genus sacrificii; quia ī his modis cedebat in ius Dei, & non sacerdotū. & tūc dicunt ꝙ habet locum ista distinctio. s. aut animal qđ quis vouit ad immolandum, est tale, quod potest immolari, & immolabitur, neq; poterit cōmutari: si aūt fuerit īmundum, vel tale quod non potest immolari, vendetur. Et dicunt ꝙ non habet locum in animalib. quæ simpliciter vouebantur Deo, & cedebant in iura sacerdotum: sed de illis dicunt, ꝙ cum non deberent Deo immolari, non differebat an darentur illa vel alia,

G dumtamen essent meliora; cum possent vendi immolabilia sicut non immolabilia.

Dicendum ꝙ si hoc esset verum valde concordabat litterę, & tollebat inconueniens: quia tunc nō posset commutari animal, quod poterat immolari: & qa illud determinate fuerat obligatum ad immolationē, & si posset commutari iam transiret ad profanos vsus id quod erat consecratum domino: quod est inconueniens. Sed dicendum ꝙ hoc non stat. Primo quia tunc non daretur aliqua regula de animalibus, quæ cedebāt in ius sacerdotum per votum: sed de illis solis quę cedebant in ius Dei. sed non conuenit: quia omnia quę hic dantur ex voto, cedunt sacerdotibus: ideo de illorum iuribus debuit dari regula. Secundo patet aptius;

H quia Deus dedit istam regulam etiam in illis, quę non immolantur sicut in decimis; quia de animalibus venientibus ex decimis certum est, quòd nullum tenebatur immolari, vt ostensum est. sup. & tamē iussit Deus quod animalia īmolabilia. i. bos, ouis, & capra, quę darentur in decimas, non possent commutari pro meliori neq; peiori. ideo dicēdum, quod hoc intelligitur de animalibus quę ex voto simpliciter facto proueniebāt & cedebant sacerdotibus: quia licet non immolarent non poterant commutari. Dicendū igitur quod Deus fecit hoc propter duo. Primo fecit in fauorem suum, vt animalia immolaticia non commutarentur: quia licet cum prouenirent sacerdotibus, non tenerent ea īmolare, poterant tamen immolare. laicus autē vouens Doc. rhſis

I si mutare concederetur, vel pecuniam dare pro illis, auferretur ista facultas offerendi illa domino. nam iā sacerdos cui ista cederent, nō posset illa immolare domino, cum darent ei pecunię in redemptionem, vel in commutationem. illa aūt facultas offerendi Deo aliquid erat, quo Deus priuari nolebat, quia sunt tres modi. s. teneri ad immolandum, posse immolare, & nō teneri, & non posse immolari. Primum erat maxime in fauorem Dei, & erat in animalibus mundis quæ aliqui vouebant ad immolandum. Secundum erat in animalibus mundis, quæ cedebant in ius sacerdotum. Tertiū erat in animalibus immundis, quæ eis proueniebant, vel in pecunia data ex redēptione. & quia fauorabilius erat diuino cultui posse aliquid ei immolari, quam nō posse, non permittebat commutari animalia ex voto

K promissa. Sed istud non sufficit totaliter: quia hoc est ad hoc, quod non redimeretur animal in pecuniā, uel non commutaretur pro immundo: si tamen commutaretur in aliud mundum & in aliud immolabile, non tenebat causa ista.

Secunda & est melior. s. qđ fiebat ad ostendendum quandam firmitatem, quæ acquiritur ex sanctificatione. nā si aliquid applicatur Deo, & est tale quod apud ipsum manere potest, acquiritur inde quædam firmitas permanēdi, ita quod necesse sit illud transire semel in Deum: sed postea manebit secundum genus firmitatis, qđ Deus ex lege dare voluerit. immunda autem

siue

siue ex specie, siue per accidens non possunt applicari sic Deo, ideo licet voueantur, non acquirunt istam firmitatem, quod ad Deum transire oporteat, vt dicetur statim seq. q.

Quomodo potest stare scilicet quod aliquis acquirat firmitatem applicationis Dei: & tamen possit vendi: & quæ erat ista firmitas: & ad quid proderat.
Quæst. XL.

SED quæret aliquis quõo hoc potest stare. s. ꝙ aliquis acquirat firmitatem applicationis Dei; & tamen possit vendi. nam tunc nulla differentia est inter animalia munda & immunda, cum vtraque vendantur. & tamen dictum est quod animalia quæ cedunt in ius sacerdotum, quantumcunq; sint immolabilia, possunt vendi; & animalia prouenientia ex decimis possunt uendi vt j. in littera patet. ergo nulla maior firmitas applicationis acquiritur in vno quã in alio. Dicendum quod multum in his differt, quia ea quæ immolari possunt, applicantur Deo firmiter. quę autem non sunt immolabilia, non applicantur firmiter. & patet, quia capra, ouis, & bos sunt animalia ĩmolabilia, ideo quocunq; modo proueniant Deo applicãtur ei, & non permittitur vllo modo quod non applicentur; sed necesse est quod transeant. & quantum ad hoc non differt in cuius iura cedant, quia æquale est in omnibus. Si enim vouerit quis determinatum animal Deo ad holocaustum, necesse est dare illud; quia ꝑ votum acquisita est quędam sanctificatio in illo, ita quod necesse sit illud applicari, & non aliud. Vnde etiam si darẽtur mille pro illo. i. mille arietes pro illo, & omnes ad holocaustum, non poterat ille commutari, sed necesse erat illum dari, cum ille esset promissus: immo si niterẽt qs dare aliud aĩal ꝑ illo, iã utrũq; debebat Deo, qa vtrũq; illorũ uoluit Deo applicare: sed diuersis tꝑorib. Et hoc mõ quod applicabatur Deo sanctum erat. i. firmum. s. firmiter veniebat ad Deum, cum necesse esset dari illud Deo, & non posset aliud dari loco eius. Idem autem est de animalibus quę cedebant in iura sacerdotum. nam si erant talia quæ possent immolari. i. munda secundum speciem, & secundum actum. i. qđ nullam accidentalem maculam haberent, applicabantur ad Deum, & erant sancta. i. immobiliter applicita, quia necesse erat ꝙ illa transirent ad Deum veniendo in ius sacerdotum, & hoc non poterat impediri. ideo etiam siquis vellet dare aliud animal melius, vel peius, vel multa animalia simul pro vno, non recipiebantur, sed necesse erat illud dari: & si vouens vellet alterum pro illo dare, vtrunq; cedebat sacerdotibus; quia erat sanctificatum immobiliter. Idem quoq; erat in leuitis qui accipiebant decimas ab omnibus Israelitis. nã cũ proueniebant eis animalia immolabilia ex decimis. i. capra, bos, & ouis firmiter debebantur: quia necesse erat dari id quod decimo loco veniebat; & non poterat dari aliquod alterum, etiam si multa animalia darẽtur pro vno vt patet. j. in littera. s. bos; ouis; & capra, quæ sub pastoris virga transeunt, quicquid decimum venerit sanctificabitur domino: non eligetur neq; bonum, neq; malum, neq; altero commutabitur. Sicut enim ꝑ votum determinat quis animal quod vouebat, & ideo illud debebatur, ita per legem determinabat decimũ ĩ decimationem: & ideo per hoc applicabatur firmiter ad Deum, vel necesse esset illud dari, & dantis atque leuitę accipientis consensus in contrarium non posset efficere, ꝙ deleretur, aut dari posset alterum: sed necesse erat dari illud.

Et ita verum est, ꝙ quandocunque animal, quod erat immolaticium, sanctificabatur. i. applicabatur Deo aliquo modo firmiter debebatur, & nõ poterat commutari: sed necesse erat illud ad Deũ trãsire, siue Deo cederet, siue sacerdotibus, siue leuitis. Sed postq̃ applicabatur firmiter, & venderetur, vel maneret, non tollebat istam firmitatem: quia non erat ista firmitas nisi q̃ dã ineuitabilitas transeundi ad Deũ. Et qa siue Deo, siue sacerdotib. siue leuitis cederet animal, necesse erat transire semel, & non poterat impediri iste transitus, vel applicatio, erat omnibus modis æqualiter sanctum & non potens commutari animal. sed differebat ĩ modo manendi postquam applicaretur, quia aĩal ꝙ cedebat Deo ad hoc applicatur ut immolaretur, & non ad alium vsum: ideo immolabatur, & non poterat vendi, neq; dari aliud pro eo, vt immolaretur. Animalia antẽ quæ applicabantur sacerdotibus, & leuitis, nõ cedebãt eis ad hoc ꝙ immolarentur, sed ad hoc ꝙ essent ad eorum vtilitates. & quia erat eis vtile aliqñ vendere, uendebant: & sic sacerdotib. licebat comedere, vel uendere animalia, quæ eis ex uoto proueniebant; & leuitis similiter vendere animalia, quę eis ex decimis cedebãt vt supra ostensum est. & apparet infra in littera. & hoc quia istud non impediebat firmitatem applicationis; cum ita ineuitabiliter applicarentur eis quæ sanctificata erant, sicut Deo: & non poterant commutari antequam transirent in ius eorum, postqum vero transibant ad eos animalia, completa erat illa firmitas sanctificationis: ideo nihil impediebat posse illa vendi, quia ad hoc Deus voluerat ꝙ cederent eis, sicut ea quę sibiipsi cedebant, ad immolandum essent. De immundis autem, siue quæ non poterant immolari, non erat sic. nam licet illa sanctificarentur. i. applicarentur Deo ꝑ votum, & inciperent pertinere ad ipsum, non erant sãcta. i. firmiter pertinentia ad Deum, quia non erat necesse illa transire ad Deum, immo non transibant, sed vel commutabantur, vel redimebantur pecunia. & sic conueniebant in hoc tam quę poterant immolari, q̃ q̃ non poterant: quia poterant vtraque vendi si ad sacerdotes vel leuitas pertinerent. & tamen differebant, qa quę immolari poterant, non poterant vendi vel cõmutari, antequam transirent ad Deum, & essent firmiter applicita. quæ autem non poterant immolari, prius vẽdebantur, & sic illa nunquam habebant aliquam immobilitatem pertinendi ad Deum.

An animalia immunda promissa per votum possint commutari, quod daretur vnum animal pro alio. &c.
Quæst. XLI.

SED quæretur de animalib. immundis oblatis per votum an possent commutari, ꝙ daretur vnum animal pro alio; & non ipsum quod ꝓmissum est. Dicendum quibusdam videtur ꝙ non est dubium, quia cum locum habeat redemptio, a fortiori habebit locum commutatio. nam animalia quę poterant immolari, non poterant commutari, qa determinate debebantur, siquis mutare vellet vnum pro altero deberetur vtrumq; ut patet in littera. & tñ qñ animal non poterat immolari, nõ debebatur illud determinate cum posset redimi. ergo & posset cõmutari pro altero. Secundo patet quia istud est in fauorẽ Dei. nam animal immundum non poterat immolari, sed qñ aliud uoueret, si posset commutari posset dari animal immolabile pro non immolabili. ergo liceret fieri in fauorem diuini cultus.

Circa hoc prę supponendum est. Primo ꝙ hic non agitur de animalibus quę vouebantur ad immolandũ sed de illis, quæ simpliciter vouebant Deo, & cedebãt in iura sacerdotum. Nam ad immolãdum Deo nemo vouebat aliquod animal ꝙ immolari non posset, quia immunda secundum speciem non vouebant, immo erat

erat nefas talia vouere, qa expresse agebat contra Deū, & condemnabat ipsum, q talia vouebat: ēt non licebat voueri immunda ſm accñs, i. mutilata, qa ēt hoc vetitum erat ſm regulas, quas tradit Deus, s. 22. cap. vnde si qs sponte offerre volebat aliquod aīal, si cēt maculatū, non recipiebatur, eod. cap. Si aūt ex voto offerret, & illud esset maculatū non recipiebatur, sed cogebatur vouens dare alterū immaculatū. Et ita necesse est accipi de voto aīalium per quod non vouentur ad immolandū, sed simpliciter, & proueniūt sacerdotibus: nā alias non fieret distinctio mundi, & immundi, aut immolabilis, & nō immolabilis, qa ad immolandū nemo pōt vouere aīal, nisi immolabile: secus de eis quæ sacerdotibus proueniebāt, qa tam munda, q̄ immūda sacerdotibus proderant, & iō distinxit qñ vouebatur quod poterat immolari, & qñ quod nō poterat immolari. Cōsiderandū secundo, ꝙ aīal est mundum dupliciter, s. ad esum, & ad immolationem: & vtroq; modo etiā dr̄ aliquod immundū: hic vero dr̄, quod non pōt immolari, & quod pōt immolari, & non dr̄ mundū, vel immundum. Ad hoc aūt ꝙ possit aīal immolari tres munditię requirūtur, vt dictū est s. Prima, ꝙ sit licitum ad esum: nam si non licet ad esum, non licet ad immolandum. Secunda ꝙ sit in aliqua trium specierū, i. si sit bos, ouis, vel capra, qa alia aīalia non licebat immolari, q̄uis liceret manducari. Tertia, ꝙ non haberet aīal aliquā maculā per accidens, vt esse cecum, vel claudum: & ita de alijs, de quibus s. 22. cap. Circa hoc putauerūt aliqui ꝙ loqueretur hic scriptura de aīali solo immundo ꝑ accidens, i. maculato, quod tñ est immolabile ſm speciē, vt tenet Ra. Sa. Sed dicendum, ꝙ hoc non stat, immo accipitur de oībus aīalibus qūocunq; sint illicita ad immolationē, siue ꝑ accidens sint maculata, siue nō sint de specie immolabiliū, sint tñ licita ad esum, siue ēt nō sint licita ad esum, vt est asinus, & equus. Et patet hoc. primo qa non dixit hic litera aīal mundū, vel immundū, sed dixit aīal quod pōt immolari, & quod non pōt immolari, & tñ non posse immolari dr̄ de oībus aīalibus immundis, tā maculatis, q̄ ēt immundis ad esum, iō ex vigore literæ non magis accipietur de immūdis, i. maculatis a casu, q̄ de immundis ſm speciem, & ēt immundis ad esum, quia de omnibus his verum est, ꝙ nō possunt immolari. Secundo, quia propter hoc videtur ꝙ litera dixerit, quod potest immolari, & non potest immolari, & non dixit mundum, & immundum: nam si diceretur mundum, intelligeretur, idest immaculatum quale immolatur, & immundum diceτur, idest maculatum, quod non immolatur: & tamen non dixit hoc, sed quod potest immolari, & non potest immolari, ideo dixit ad magis comprehendendum. Tertio, quia hic ponitur de eo quod potest immolari, & de eo quod non potest; & tamen cum aliquid non potest immolari, nō potest immediate applicari ad Deū, sed solum per commutationem, vel redemptionem, & tamen hoc ita est de immundis secundum speciē, sicut de maculatis: ergo non est aliqua causa, quare magis intelligatur de vno, quàm de alio, sed de omnibus accipietur. Quarto, quia agitur hic de illis, quæ sacerdotibus cedunt per votum, & tamen non magis possunt offerri in voto animalia munda secundum speciem, quàm immunda, cum etiam voueantur res inanimatæ, idest agri, & domus, vt patet in litera: ergo intelligetur de omnibus animalibus qualitercunque immundis. Quinto, quia animal quod non potest immolari, conuertatur in pecuniam, patet in litera: & tamen omnia animalia quantumcunque immunda, & quæ non manducantur, possunt cōuerti in pecuniam, vt equus, & asinus: ideo de his etiam intelligetur, & non solum de solis immundis a casu, idest maculatis, sicut dixit Salomon, sed debet intelligi, ꝙ ista anima-

Aīal dupliciter ē mūdū vel immundum. Et vt possit īmolari tres mūditiæ requiruntur.

F lia, licet essent immunda ad immolandum, & etiam ad esum, non essent immunda ad tactum, quia si nō liceret ea tangi, non vouerentur, quia nullius vtilitatis essent, neque possent conuerti in pecuniam, sicut reptilia quæcunq; possent tangi licite, & essent alicuius vtilitatis, & valoris inter homines, erant licita ad uotū, & de omnibus illis intelligitur hic littera. s. animalis ꝙ immolari non pōt. Nunc vero supposito hoc quidam putant, ꝙ commutari possit omne animal immundū ꝙ vouet, eo ꝙ datur melius pro minori. & ꝙ pōt applicari Deo pro eo, ꝙ non potest applicari Deo. Ob hoc igitur vr̄ quibusdam distinguendum, ꝙ aut pro animali immundo commutatur aliquod mundnm, & ꝙ offerri licet: aut alterū immundum. si primo modo, dñt semper licere, quia est maior fauor Dei, cum illud possit immolari, & alterum non poterat. Si autem daretur immundum pro immundo, dicunt ꝙ non licebat generaliter, sed solum qñ erat maioris valoris. Sed dicendum ꝙ istud non stat, quia tūc liceret commutari hominem, cum sit animal non immolabile, & dando pro eo ouem, uel capram, sufficiens esset: quia daretur animal licitum ad immolandum pro animali, ꝙ non poterat immolari. sed falsum est quia pro homine necesse erat dari precium, vt patet in littera. Secundo patet quia simile est in redemptione primogenitorum. nam primogenita animalium immolabilium immolabantur, & primogenita hominum non erant immolabilia ideo redimebantur quinq; siclis Num. 18. c. & non licebat dari aliquod animal immolabile pro homine. Tertio quia istud haberet aliquem colorē, si animalia ista quæ uouebantur, cederent Deo. & tñ non cedebant sed sacerdotibus: erāt tñ eis vtiliora animalia quędam immunda, vt si offerretur in uoto equus, vel asinus, aut camelus, quam munda vt erant ouis, & capra: & grauarentur ualde si commutari possent: ideo non commutabantur. Quarto quia ꝙ detur mundum pro immundo ad hoc prodest, quia mundum potest immolari, & immolaretur si Deo cederet. & tñ in uoto siue essent aīalia munda, siue īmunda, cedebant sacerdotibus: & non immolabantur Deo vt ostensum est sup. ideo nō magis proderat dare mundum pro īmundo, quam immundū. ꝓ īmūdo ergo nō erat verū ꝙ pro aīali īmūdo promisso ex uoto poterat dari animal quodcunq; mūdum etiam si esset minoris ęstimationis. Sed obiiciet, ꝙ sufficiebat dari quodcunq; animal mundum in cōmutationem pro immundo, etiam si multo minoris valoris esset. Nā asinus multo maioris ualoris erat quā ouis, & tñ qui debebat vnum asinum Deo, sufficiebat ꝙ pro illo daret vnam ouem, ut patet Exo. 13. c. primogenitum asini mutabis oue, ꝙ si non redemeris interficies. ergo similiter pro equo, & camelo, & quolibet īmundo poterat dari ouis: & similiter esset de capra, & boue q̄ sunt aīabilia īmolabilia. Dicēdum ꝙ non poterat, aut non sufficiebat dare ouem pro quolibet animali immūdo promisso ex uoto. sed necesse erat illud dari, vel ęstimationem. Et ad illud de asino potest dici vno modo, quod non facit ad propositum. quia ibi agitur de redemptione primogenitorum; hic autem agitur de solutione votorum. non est autem idem in vtroque: ideo si cum nasceretur asinus primogenitus sufficiebat quod daret domino ouem pro illo. & tamen si voueret asinum non sufficiebat dare ouem; sed necesse erat dari ipsum asinum quem vouisset, vel ęstimationem quam ponit hic littera. & ita erit de omnibus animalibus immundis quę ex uoto promittuntur.

Secundo non tenet argumentum, quia etiam in primogenitis non erat illud verum, quòd sufficeret ꝓ quolibet primogenito immundo dari ouem, sed necesse erat omnia illa redimi pecunia; nam dabantur quinque sicli Num. 18. cap. & Exod. 13. In solo autem asino

Pro aīali īmundo ꝓmisso ex uoto nō licebat dari quodcunq; aīal mundum etiam minoris valoris.

Aīalia quę Deo vouebant nūq̄ cōmutabatur licet aliqñ redimerentur.

Letters in margin: G (beside "sit immolari"), H (beside "tio quia istud"), I (beside "dum etiam si esset"), K (beside "tur de solutione").

asino

asino fuit aliud speciale quod commutaretur oue; iõ non possunt commutari animalia immũda promissa ex voto dando quodlibet mundum pro immundo.

Quantum vero ad immunda, non est etiam verum quod sufficeret dari pro eis alia immunda ęqualis valoris; quia ista sunt cęremonialia, & in eis soli legi standũ est, & non sufficit alia ratio quęcunque. & tamen lex non dat hic commutationem aliquam: ideo non sufficiebat.

Doct. rñsio ad quæsitum. Dicẽdum autem ꝙ animalia, quæ uouebantur Deo nunquam commutabantur, licet interdum redimerẽtur. & patet hoc, quia aut erant munda aut immunda. si munda, ipsamet debebantur, & non poterant commutari: & siquis vellet ea commutare, vtraq; deberentur, vt patet in littera. Si autem essent immunda, nõ poterant commutari dando pro eis alia mũda vel immũda. Sed fiebat sicut dicitur in littera scilicet quod adducerentur ad sacerdotem, qui taxabat precia illorum: & si vouens vellet illa habere, soluebat precium taxatum & quintam insuper partem. Si autem ille nollet, accipiebat alius pro precio taxato a sacerdote.

Supposito hoc respondendum est ad rationes in cõtrarium. Ad primum dicendum quod quando animal erat mundum, debebatur ipsum determinate: quando autem non erat mundum, non debebatur ipsum determinate: & tamen non sequitur ꝙ poterat commutari quia manet aliud medium, scilicet quod posset redimi & hoc dat littera, & non commutationem: ideo illud fiebat.

Ad secundum dicendum ꝙ non erat fauor Dei, ꝙ daretur mundum pro immundo. nam si ista animalia cederent Deo, videretur esse fauorabilius dari mundũ quod posset immolari, quam immundum, quod non posset immolari: & tamen cedebãt sacerdotibus: ideo non erat aliquis fauor dari munda pro immundis.

Item quia dato quod munda darentur in commutationem, non immolarentur. nam quando uouebantur munda, & ipsa eadem dabantur, non immolabantur; sed viuentia & integra sacerdotibus cedebant, ut ostensum est supra.

Item non est fauor Dei agi contra legem eius: sed Deus statuit in hoc casu non commutari, sed dari eadem vel redimi. ergo non erat fauor illa commutari.

Nisi quis dicat ꝙ hoc est verum existente iam lege data. & tamen ad hoc quod daretur, videbatur rationabilius esse illam dari, vt posset fieri commutatio mundi dandi pro immundo, & immolaretur mundum. q̃ quod non fieret commutatio, neque immolatio.

Et ad hoc dicendũ ꝙ non erat fauor Dei, quia Deus voluit prouidere ministris suis dando illis redditus in quibus uiuerẽt. & isti erant de eis quę ad Deum pertinebant: & cum Deo cedere deberent, dabat ea sacerdotibus & leuitis pro ministerio, quo ei seruiebãt Nu. 18. Si autem illi redditus essent parui, non sufficerent eis, & non possent ministrare Deo: & ita relinqueretur totus eius cultus. Fauor igitur Dei erat taliter prouidere ministris, ut possent ministrare: & ad hoc Deus illis redditus magnos dedit, de quibus magna pars fuit in votis: quia omne quod ex voto redderent Israelitæ, sacerdotibus cedebat Num. 18. c. Si tamen animalia promissa ex voto, quę immunda erant, possent commutari in animalia munda quæ immolari deberent: iam sacerdotes paucum inde reciperent scilicet solas carnes occisi animalis, quas vendere non possent. erat autem valde maior vtilitas eorum, ꝙ cederent eis animalia viuentia immunda, quæ erant valoris magni sicut equus & asinus, & camelus: ideo non erat fauor Dei quod cõmutarentur animalia illa; sed quod ipsa immunda redderentur, & redimerentur.

A *Quare penes primogenita licebat commutari animalia immunda datis mundis etiam minoris valoris.*
Quæst. XXXXII.

SED occasione cuiusdam dicti suprapositi quæretur, quare circa primogenita licebat commutari animalia immunda datis mundis etiam minoris valoris, ut pro asino, capra, & circa uota non licebat. Aliquis dicet ꝙ fiebat hoc quia primogenita pertinebant ad Deum, uota autem ad sacerdotes, ideo accipiebantur ibi ea quæ immolari licitum erat. Sed dicendum ꝙ non stat, quia sicut vota pertinebant ad sacerdotes Num. 18. c. ita & primogenita cedebant illis: quia sacerdotibus dabantur redemptiones eorum eod. c. ideo non erat illa causa.

B Itẽ nõ est præsupponendum illud vt verum scilicet quod in animalibus primogenitis immundis permitteretur generaliter commutatio, quia solum fiebat in primogenito asini Exo. 13. c. vt dictum est supra. & ita non est simpliciter differentia inter vota & solutiones primogenitorum. Sed quantum ad id in quo est differentia, scilicet de primogenito asini: dicendum quod concessit ibi Deus commutationem in aliquo casu, & in uotis nunquam. & ratio est quia erat ibi fauor Dei: idest immolari ei animal. nã omnia primogenita mũda immolabantur offerendo sanguinem & adipes cremando, carnes autem cedebant sacerdotibus: & non licebat ista redimi, neq; commutari Num. 18. c. Sed circa uota non erat sic. quia etiam animalia munda prouenientia sacerdotibus ex uoto non immolabãtur, vt ostensum est supra, sed eis uiuentia cedebant: ideo cõmutatio erat ibi fauorabilis in aliquo casu. Et in primogenitis non erat fauor Dei cum non immolaretur animal mundum, ꝙ daretur pro immundo, & esset pręiudicium sacerdotum inquantum daretur animal parui valoris pro animali magni precii. Doc. rñsio ad q̃situm.

C

Quare faciebat Deus quòd in primogenitis nõ redimerentur animalia mũda, sed immolarentur.
Quæst. XXXXIII.

SED quæretur quare faciebat Deus, ꝙ in primogenitis non redimerentur animalia mũda sed immolarentur: & sic carnes solę cederent sacerdotibus. in uotis autem non immolarentur animalia munda, sed cederent integra sacerdotib. Dicendum ꝙ fuit primo quia primogenita debentur ex necessitate legis, vota autem ex sola volũtate: ideo magis Deus sibi debuit applicare primogenita q̃ vota, ut aliquid ei de illis magis cederet. Secundo quia pręter legem debebantur primogenita Deo ex quodam debito naturę scilicet quod liberauerat illa de morte in Aegypto ab angelo percutiente. animalia autem votiua non tenebantur ei ex aliquo debito, sed ex sola voluntate, ideo rationabilius erat ꝙ ea quæ erant immolabilia immolarẽtur ei, quã ꝙ animalia uotiua. & ideo etiam aliquando primogenita immunda occidebant propter Deum, licet non immolarentur ei. sicut erat de primogenito asini, quia si non commutaretur oue, occidi debebat Exo. 13. c. primogenitum asini oue mutabis, quod si non redemeris, interficies.

D

E

An sacerdos teneretur animalia immunda quæ non poterant immolari uendere, uel posset sibi retinere. *Quæst.* XLIIII.

QVAERETVR cum dicatur de animalibus, q̃ uouebantur, & non poterant immolari, an sacerdos teneretur ea vendere, uel posset retinere sibi. Aliqui dicunt quod tenebatur sacerdos vẽdere animal immũdum, quia ĩ his cęremonialibus

nialibus soli legi stādum est. sed littera dicit hic quod si esset animal non immolabile, sacerdos taxaret illud, & acciperet precium. ergo tenebatur vendere.

Dicendum quod sacerdos non tenebatur simpliciter vendere sed sub conditione, scilicet si offerens aīal ex voto vellet illud redimere: si autem non vellet, retinebat illud sibi sacerdos, vel liberum erat ei vendere. & ideo dicendum ꝙ absolute tenebatur sacerdos ęstimare animal etiam si nondum sciret, an uouens vellet redimere: & cum ęstimatum esset liberum erat vouēti redimere illud, data insuper quinta parte, vel non redimere, quod si vellet redimere, cogebatur sacerdos ei dare: si autem non vellet ille redimere, non cogebatur sacerdos alteri vendere, sed faciebat inde qđ sibi vtile erat vendendo, vel retinendo. & hoc apparet in littera cum dicitur. animal quod immolari non potest, siquis vouerit, adducetur ante sacerdotem, qui iudicans vtrum bonum, an malum sit, statuet precium, ꝙ si uoluerit dare is qui offert, addet supra ęstimationem quintam partem. & sic ordo erat, ꝙ qui uouisset animal quod non poterat immolari, adduceret illud ad sacerdotem qui poterat ista taxare: & ille statim taxaret preciū iudicans an esset aliàs malū. i. parui precii, vel bonum. i. magni valoris: & iuxta iudicium suū posset statim uouens redimere: & si non redimeret, erat iam liberum sacerdoti facere de animali quod vellet, quia tunc transibat in ius eius. nam antequam taxaret, & uouens repudiaret redimere, non transierat in ius eius, cum posset vouens inuito sacerdote retinere illud dato precio, quod taxaretur per sacerdotem: sed cum repudiasset redemptionem, iam non erat sibi recursus ad rehabendum per aliam viam inuito sacerdote. & sacerdos non cogebatur istud animal vendere alicui alteri, cum lex non cogat eum ad istud, quia nihil expressit vltra. Sed obiicietur quod si uouens redimere nollet tenetur alteri vendere; & ille non daret insuper qntam partem æstimationis, sed solam simplicem ęstimationem, quia sic dicitur in littera de illo qui agrum vouebat: nam sacerdos taxabat illum iuxta modios semētis, & si vellet uouens redimere dabat insup quintā partem: & si nollet, vendebatur alteri, & postea non poterat uouens redimere.

Secundo quia patet infra, in littera dicitur. ꝙ si immundum est animal, redimet qui obtulit, iuxta ęstimationem suam, & addet quintam partem precii, si autē redimere noluerit, vendetur alteri quantumcunq; fuerit æstimatum. ergo oportebat alteri vendere.

Dicendum ꝙ non tenebatur sacerdos alicui alteri vendere, si vouens non redimeret, vt dictum est.

Et ad primum in contrarium dicendum est ꝙ illud est in possessionib. immobilibus. i. agris & huiusmodi: qa ibi necesse erat ꝙ sacerdos uēderet, & nō maneret res pęnes se. secꝰ hic vbi est res mobilis, vt dicet̄ seq. q.

Ad secundum potest dici vno modo ꝙ illa littera nō loquitur de necessitate, sed de voluntate. si ergo sacerdos non cogebatur alicui vendere, postquam offerens animal noluisset redimere: & tñ si vellet, posset vēdere cuilibet alteri, & ille non adderet quintā insuper partem; sed solam æstimationem: & ita est hic quia liberum est sacerdoti vendere animal vel retinere postquam offerens noluit redimere illud.

Secūdo potest dici & adhuc melius, ꝙ illa littera nō accipitur in aīalib. quæ offeruntur ex voto; sed in solis primogenitis, qūe erant immunda. i. maculata, quia tūc non poterāt immolari, & vendebantur offerenti illa, vel alteri, si ille illa redimere nollet. hic autem agitur de animalibus quæ uouentur: ideo non est simile: & hoc patet. nam cum fecit ibi scriptura distinctionē illā, fecisset ēt hic si voluisset: sed non fecit, ꝯ nō voluit hic obligare sacerdotē ad vendendum alteri q̄ vouenti.

F *Quare Deus obligat hic sacerdotem ad vendendum animal oblatum per uotum ipsi vouenti. Quæst. XLV.*

SED quęretur quare Deus obligauit hic sacerdotem ad vendēdum animal oblatum per votum ipsi vouenti, si ille vellet, quia satis erat ꝙ cum ille uouisset, redderet sacerdoti.

Aliqui dicunt ꝙ hoc fuit, ut esset differentia inter animalia quæ possunt īmolari, & illa quæ non possunt immolari, neq; commutantur, neq; uenduntur. ergo quę non poterant immolari debebant vendi.

Dicendum ꝙ hoc non stat. nam ad hoc ꝙ esset differentia aliqua, satis erat ꝙ possent animalia illa redimi, vel commutari. sed non oportebat ꝙ cogeretur sacerdos vendere vouenti si ille vellet redimere. & tamē
G hic cogitur ut patet in littera: & dictum est præced. q.

Alii ergo dicunt ꝙ hoc erat, quia generale erat, ꝙ id ꝙ vouebatur, deberet sacerdos vendere, ut patet in agris & domibus. inf. in littera. ideo ita erat hic.

Dicendum ꝙ non stat, quia ibi sunt possessiones immobiles, & sacerdotes & leuitę non poterant habere inter Israelitas aliquam possessionem Nu. 18. & Deut. c. 18. ideo cum offerrentur per uotum, statim vendere debebant. Secus autem circa mobilia, quia sacerdotes & leuitę poterant ista possidere: ideo non deberēt cogi ad uēdēdum. Et hoc patet amplius, nam non solum apud sacerdotem, sed etiam nec apud Israelitas nō manebant possessiones vēditæ, sed omnes reuertebantur ad priores dominos quantumcunq; vēditæ essent s.
H 25. c. sed quantum ad res mobiles non dabatur beneficium anni iubilei, sed statim ut uēditio fiebat, tenebat simpliciter, & durabat in perpetuum, & nunquam redibat res ad vēditorē, neq; competebat ei beneficium redēptionis. & etiam si illa res maneret tempore iubilei, non reuertebatur ad venditorē: ideo cum animalia sint de bonis mobilibus non erat in eis idem quod circa agros & immobilia. Et adhuc apparet ꝙ Deus non uoluerit idē fieri de istis animalibus, quæ redimebant̄, & de agris, & de aliis īmobilib. nā de īmobilib. dixit ꝙ uouēs hr̄t ius redimēdi data qnta pte īsup, & si ille nō redimeret vēdebantur alteri. vt patet in littera. & tamē in animalibus quę uouebantur non astrinxit Deus ad hoc sacerdotē, quia dixit ꝙ uenderet vouēti. & tñ si ille
I non uellet redimere, non cogebatur alteri vēdere, ut ostensum est pręceden. q. Et ratio differentiæ est, quia bona immobilia quę necessario ꝑtinebant ad aliquas de tribubus Israel, non poterant retinere sacerdotes: iō cogebantur vēdere ea uouēti, & si ille redimere nollet ꝙ vēderētur alteri, ut non manerēt pęnes sacerdotes, quia inconueniēs erat manere pęnes illos, cum nihil possidere deberent Num. 18. c. Secus de animalib. quę erant bona mobilia, & non erat inconueniens manere ea pęnes sacerdotes. Ideo si redimere nollet vouēs, nō compellebatur sacerdos alteri vēdere. & sic apparet ꝙ non compellebat̄ hic uēdere sacerdos propter eandē causam, propter quam compellebatur generaliter circa bona immobilia.

Dicendum igitur ꝙ fuit hoc in fauorē offerētium,
K vt possent habere animalia sua, quibus forte nimis indigebant. & ut promptiores fierēt ad offerēdum & vouendum, concedebat Deus ꝙ cōpeteret eis ius redimendi.

Secundo quia hoc non erat in præiudicium sacerdotum, quibus proueniebant animalia ex uoto. nam ipsi non egebant omnibus animalibus immundis quæ offerebantur eis, unde ipsi aliquando sponte vēdere vellent. & tamen nunc vēdendo consequebantur vtilitatem, quia dabatur insuper quinta pars vt patet in littera. immo bonum erat eis quod vouentibus competeret ius redimendi.

Quare Deus posuit hic quintam partem super æstimationem, qua videtur nimis grauari uouens. Et tres causæ ponderantur quibus rationabiliter quinta insuper uidetur addenda. Quæst. XLVI.

QVAERETVR quare Deus posuit hic quintã partem super ęstimationem, si vouens redimeret animal, quod vouerat. Aliqui dicunt, ꝙ hoc factum est, quia ita fiebat in aliis redẽptionibus rerum oblatarum per uotum, ut patet in domo & agro. & infra in animalibus immundis, sicut in littera habetur.

Sed dicendum, quod hoc non stat. Primo quia illud conceditur in rebus immobilibus ex multa causa. nam apud Iudęos immobilia nunquam vendebantur in perpetuum, sed quomodocunque venderentur redibat possessio ad priores dominos in iubileo supra 25. capitu. in rebus autem immobilibus, quæ vouebantur, statuerat Deus, ꝙ si uouens statim redimere vellet, rediret ad ipsum. Si autem non statim redimeret, sed alicui alteri venderetur, non manebat domino ius redimendi, neque redibat ad eum res in iubileo, sed manebat in æternum pertinens ad iura sacerdotum, ut patet in littera. vnde si postea redimere vellet, non redimeret sicut dominus, sed sicut vnus de extraneis, cui possessio non cedebat nisi vsq; ad iubileũ, & statim reuertebatur ad sacerdotes. Si uero non redimeret vouens statim rem immobilem, vẽdebatur alicui alteri: sed ille non tenebat rem in perpetuum, sed solum vsque ad iubileum. & ita magna differentia vtilitatis erat domino vouenti, si statim redimeret. s. quia redimebat in perpetuum, quod non facerent alii: iõ iustum erat, ꝙ aliquid maius in precio imponeretur ei & istud erat ꝙ solueret insuper quintam partem. Secũdo patet, quia quando redimebat vouens rem illam, sed alteri vendebatur, non imponebatur ei quinta pars sed solum soluebat quantum æstimatum erat ut patet in littera. & hoc erat quia ille non accipiebat rem in ꝑpetuum sicut vouens, sed solum vsq; ad iubileum, & statim redibat possessio ad sacerdotes. vnde quia non consequebatur tantam utilitatem, non addebat aliqd supra simplicem æstimationem. & ita si uouens nõ redemisset statim, sed alteri venderetur, & deinde in iubileo ille emeret rem illam a sacerdotibus, cum venditur i essent, non addebat quintam partem: eo quod non emebat rem in ęternum; sed solum vsq; ad iubileum.

Sed circa animalia ista immunda, cum redimerentur, non erat aliquid tale: quia ista quandocunque vendebantur, simpliciter uendebantur: quia res mobiles non reuertebantur in iubileo ad possessores priores etiam si manerent, sed cuicunque venderentur, sine iure redemptionis vendebantur & ad perpetuum: ideo non erat hic aliqua ratio addendi quintam partem; quia non consequebatur aliquod ius speciale statim redimendo.

Dici potest vno modo vt communiter cõsueuit dici, ꝙ Deus faciebat addi istam quintam volens arcere uouentes a desiderio emẽdi siue redimendi rem quã vouerint: quia per hoc minus Deo tribuunt, cum desiderium habent retinendi rem, quam vouẽt: cum apponeretur quinta pars supra iustam æstimationem, non cupiebant uouentes redimere res.

Sed dicendum, quod licet ista sit communis solutio, & nos interdum recitemus ut ab aliis dictam, & approbare videamur, non est ista proprie causa motiua.

Tres causæ quare super addebãt quĩta.

Primo quia non est verum, ꝙ Deus uolebat, ꝙ Israelitę uouentes non haberẽt desiderium redimendi res

A suas, quia potius in quibusdam uolebat ꝙ redimerent, cum ipsæ res oblatæ per uotum non possent manere penes sacerdotes; sed oportebat tradi uouẽti. vel si ille redimere nollet, uẽdebantur alicui alteri, & nunquã sacerdotes retinebant. & tamen adhuc ibi cum Deus vellet, quod rediret res ad uouentem: uel ad alios, imponebat Deus insuper quintam partem soluendam.

Secundo patet specialiter in casu isto de animalib. immundis, quę non poterant immolari. nam poterãt illa manere pęnes sacerdotem, & tamen propter fauorem uouentis concedebat Deus illi soli ius redẽptionis: & si ille non uellet redimere, non cogebatur alteri sacerdos uendere, vt dictum est præcedẽti. q. ergo nõ

B est verum, ꝙ nollet Deus uouẽtes habere oculum ad redimẽdam rem, immo uolebat quod haberent oculum ad hoc, uel saltem concedebat.

Secundo dici potest quod fiebat hoc propter gratiã quam recipiebat uouẽs. nam poterat sacerdos habere vtilitatem magnam ex illo animali, & tamẽ in fauorẽ vouẽtis cogebatur illud dare uouẽti, si illud redimere vellet, ideo iustum erat, ꝙ imponeretur ei hoc onus, ꝙ compensaretur cum emolumento.

Tertio quia sacerdos grauabatur cogẽdo uẽdere istud animal, cum posset ex illo habere vtilitatem multam, pro hoc ergo onere quod ei imponebatur scilicet quod cogeretur vẽdere, iustum erat ei aliquid dare. & sic dabatur quinta insuper pars. & istę duę causę sunt veræ, & ad idem pertinent.

C Cum autem obiiciunt aliqui quod ista additio quintæ non debebat esse nisi in rebus immobilibus, quia ibi consequebatur uouens specialem utilitatem redimendo ut dictum est; & non est sic in rebus mobilibus.

Dicẽdum quod licet non sit eadem vtilitas in utrisque est tamẽ aliqua: & ideo imponitur vtrobiq; uouẽti quinta pars insup si redimat. nam circa mobilia non manet uendenti ius redimẽdi regulariter. Circa ĩmobilia autem manet regulariter ius redimẽdi uẽditori, & si non redemerit redit ad eum res in iubileo. Sicut ergo circa res immobiles addit quintam redimẽs, ut res ad eum pro semper transeant, quæ alias solum usq; ad iubileum redituræ essent, cum semel eas con-

D secrasset Deo, cogitur dare insuper quintam: ita circa res mobiles, cum non competeret uouenti de iure cõmuni redimere rem, sicut neq; uenditori rerum mobilium redimere eas, uel recuperare eas in iubileo: pro hoc fauore, qui ei conceditur, qui est in præiudicium sacerdotum, quos iuuabat ius commune ad retinendum res oblatas ex uoto, imponitur hoc onus addendi insuper quintam partem, & hæc est ueritas.

Quare ad sacerdotem competebat taxatio animalium quæ redimebantur, & cur concedebatur, quod adderetur quinta super æstimationem, cum uideretur gaudere tunc duplici priuilegio sacerdos. Quæst. XLVII.

E SED quęretur quare ad sacerdotem competebat taxatio animalium istorum, quæ redimebantur.

Aliquis dicet, quod hoc erat, quia in omnibus, quę ex uoto dabantur, quæ redimenda erant, sacerdos taxabat precium: sicut patet supra circa homines pauperes, qui non poterant soluere æstimationem positam a lege: ideo hic deberet ipse taxare precium.

Sed dicendum quod non est ista causa, sed accidens commune, & illud fiebat ex aliqua causa, quæ potius

potius respicienda esset, quam istud accidens. & forte illa causa non esset communis illi taxationi, & huic.

Dici potest quòd in communi est causa, quia uota erant res sacræ. taxationes ergo circa res uotiuas debebant esse sacrorum iudicum, & isti erant sacerdotes. & ista est communis ad taxationem in hominibus & in animalibus.

Sed in speciale dicendum quod causa est, quia sacerdos grauabatur in fauorem uouentis, ut cogeretur illi uendere rem suam. debebat ergo ipse in aliquo alleuiari, s. ut ipse poneret precium in re illa. nam si sacerdos cogeretur uẽdere rem suã vel animal illud in fauorem offerentis, & rursus arbitrium taxandi relinqueretur uouenti; posset taxare paruo, & læderetur sacerdos: quia pro paruo precio cogeretur dare rem suam.

Secundo quia hoc fulcitur iure communi: nam de iure communi vendens imponit precium rei suę, quod si non uoluerit dare emptor, non celebratur contractus venditionis, & emptionis, sed hic sacerdos est vendens, quia animal per uotum est ei debitum, quod ergo uouens illud habeat, est quod sacerdos vendat, & vouens emat, vnde & sic dicitur uouens redimere: ideo ad eum debet pertinere taxatio precii.

Sed dicet aliquis, quod hoc modo nunquam uouens redimeret, quia sacerdos imponeret tantum precium, quod vouens nunquam vellet dare.

Dicendum, quod hoc non esset inconueniens. nam si uouens cogeretur redimere, & sacerdos deberet imponere precium, posset aliquo modo grauari vouens. tamen non cogebatur redimere; sed liberum erat ei redimere, vel non redimere. Ideo si videret sibi vtile esse stare illi taxationi, redimeret. si autem non esset vtile, non redimeret: & ita non grauaretur.

Sed obiicietur, quod ius redimendi concessum erat in fauorem vouentis, vt ostensum est su. & præcedenti quæstione, & si sacerdoti liceret multum taxare, sic excluderet vouentem ab intentione sua; & nũquam posset gaudere hoc fauore: quia grauaret eum sacerdos multo taxans.

Dicendum, quod verum est, si liceret sacerdoti taxare animal ad uoluntatem suam: quia nunquam sic uouens gauderet priuilegio sibi concesso: tamen taxatio sacerdotum sp erat ęqualiter inter bonum, & malum idest inter multum, & paucum, vnde non grauaretur uouens per illam, vnde non excluderetur ab intentione sua, neque suo fauore priuaretur.

Quare cõcedebatur q̃ adderet quinta super æstimationẽ.

Sed tunc aliquis dicet quare concedebatur, quòd adderetur quinta super æstimationem? Nam in hoc sacerdos duplici priuilegio gauderet, scilicet quòd ipse taxaret rem, & quod insuper ei solueretur quinta. Nam hoc modo grauaretur vouens, & nũquam posset redimere, vnde si quinta ęstimationis addenda erat, videbatur, quod uouens deberet ponere precium, & tunc adderetur quinta in fauorem sacerdotis.

Dicendum, quòd inconueniens erat, quòd uouens posset taxare animal, quod redimebat. Primo, quia efficeretur iudex in re propria, quod non licet, sacerdos tamen taxans non efficiebatur sibiipsi iudex, vel in re propria, vt ostensum est sup.

Secundo, quia istud erat iudicium circa res sacras, & non debebat committi nisi sacris iudicibus, scilicet sacerdotibus, non autem laicis, & illi erant uouentes.

Tertio, & pręcipue, quia si taxatio concederetur uouentibus, etiam si apponeretur insuper quinta in

F fauorem sacerdotum, semper ipsi grauarentur immoderate, ut si animal datum per votum ualeret, 15. denarios, & vouens taxaret decem, addebatur tunc quinta pars æstimationis, idest duo, & essent duodecim, & ita animal, quod valebat quindecim daretur pro decem. ideo nullo modo debuit concedi taxatio vouentibus.

Sed de quinta quæ addebatur, dicendum est, quòd illa addebatur ad iustum valorem. Nam si sacerdos libere venderet, daret rem pro iusto valore. Nunc autem cogebatur vendere uouenti, si ille vellet redimere, & carebat sacerdos vtilitatibus rei ad quam forte afficiebatur, & aliàs pro nullo precio traderet, si eum lex non cogeret. ideo pro hoc onere iustum erat ut supra iustam æstimationem vel valorem rei, adG deretur quinta.

Ad habendum autem iustum valorem non debuit committi ęstimatio uouentibus, sed sacerdotibus, & non sequebatur aliquod inconueniens committendo sacerdotibus, quia illi semper iuste taxabant; scilicet inter multum, & modicum, sicut Deus iusserat.

Sacerdotes semp iuste taxabant.

Et hoc patet primo circa taxationem in preciis pauperum: quia quantum illi taxabant, tantum tenebantur pauperes soluere, sed ibi erat maior locus grauandi quam circa taxationem istorum animalium: quia ibi tenebatur pauper soluere quantum imponeretur. Hic autem non tenebatur uouens redimere animal, quod uouerat, ideo hic minus poterat grauare. & taH men ibi permittebatur sacerdotibus taxare, quasi confideretur eis; quod non grauarent. ergo a fortiori in præsenti non grauarent, & ita deberet eis committi.

Secundo, quia si sacerdotes grauarent taxãdo multo precio, magis seipsos grauarent, quam soluentes vel uouentes, quia illos semel tantum grauarent, seipsos autem semper. nam si viderent laici, quod abuterentur sacerdotes potestate eis concessa multum taxãdo, nihil postea uouerent: in quo sacerdotes nimis lęderentur, quia magna pars redditũum suorum consistebat in uotis, potius ergo ipsi minuerent de precio cauentes ne grauarent populares offendendo animos eorum, quam aliqui alii iudices, confidenter ergo eis committi hoc posset.

I Tertio quia interdum sic taxare oportebat eos, ut laici vellent res emere, sicut quando uouebatur ager, vel res immobilis, non poterat illa manere pęnes sacerdotes, sed necesse erat, quod uouens illam redimeret, vel quod alteri venderetur, si tamen ipsi magno precio taxarent, nemo uellet emere. ergo tunc taxarent sic vt emi possent res, cum apud eos non possent manere, vnde potius taxarent sacerdotes ad paucum quam ad nimis. Iustum ergo vtrumque fieri fuit scilicet vt sacerdos taxaret, & quod insuper quinta adderetur, quia taxatio semper erat iusta, & supra iustum valorem debebat addi quinta propter rationem supra positam.

K *An liceret sacerdoti alteri, quam uouenti vendere animal oblatum, & an tunc adderetur quinta pars.*

Quæst. XLVIII.

Sed adhuc quereretur quando animal immundum, vel quod immolari non poterat; vendebatur alteri, quam uouenti, an dabat quintam insuper.

Sed in hoc primo est dubium an alteri, quam uouenti vendebatur animal oblatum per uotum.

Et dicendum primo in hoc, quòd sacerdos non tenebatur alicui alteri vendere nisi uouenti, & patet hoc primo

primo, quia nullus regulariter cogitur rem suam vendere, nisi interdum specialiter lex eum cogat: sed in præsenti lex cogebat sacerdotem vendere vouenti, si ille redimere vellet, & nihil vltra addidit. ergo non tenebatur alteri vendere.

Secundo, quia quòd sacerdos cogeretur vendere rem suam erat quoddam preiudicium eius, ideo istud non fieret, nisi in fauore alicuius. iste autem erat fauor vouentis, quia bonum fecerat vouendo: alijs autem circa hoc nullus fauor debebatur, quia nullum bonum fecerant, ideo non cogeretur sacerdos vendere alicui, nisi vouenti.

Si autem obijcietur, quòd cogebatur vendere alijs, cum infra dicatur in litera de animali immũdo, quòd si non redemerit illud qui obtulit, alteri vendetur. Dicendum, quòd ad hoc supra quæstione. 22. & 45. dictum est.

Secundum erat dato, quòd sacerdos non cogeretur illud animal vendere alteri quàm vouenti, an liceret ei vendere illud.

Dicendum, quòd non est dubium quin posset vendere cui vellet. Nam si non posset sacerdos animal vendere, hoc esset, quia illud esset specialiter domino consecratum. sed non consecrabatur cum posset redimi, quia vouens poterat illud redimere. ergo non oportebat illud manere penes sacerdotem, sed posset vendere.

Secundo patet, quia animalia quæ dabantur Deo per votum, non pertinebant magis ad Deum quàm animalia primogenita, sed potius econtrario, quia animalia primogenita quæ erant munda, immolabantur domino Numeri decimo octauo ca. animalia autem per votum data, quæ munda erant, non immolabantur domino, sed totaliter cedebant sacerdotibus, vt ostensum est supra. & tamen primogenita, quando erant immunda, redimebantur ab offerente ea. & si ille non redimeret, dabantur alteri, vt patet infra in litera: ergo a fortiori liceret animalia tradita per votum vendere alteri, quando vouens non redimeret illa.

Tertio patet, quia animalia munda, quæ immolari poterant, magis pertinebant ad Deum, quàm immunda quæ non poterant immolari, cum etiam animalia munda promissa per votum non possent redimi, neque commutari, quin transirent semel ad sacerdotem, & tamen animalia illa munda, postquam transijssent ad sacerdotem, licebat vẽdere illa, quibus vellet, siue vouenti, siue quibuslibet alijs, vt ostensum est supra quæstio. 37. & 38. & 39. ergo a fortiori poterat vendi animal immundum traditum per votum cuicunque vltra vouentem, cum ille nõ redimeret illud.

Nunc dubium manet de quo petebatur, scilicet, si animal debitum per votum venderetur alteri quàm vouenti, an daret æstimationem, & insuper quintam partem. Aliquis dicet, quòd sic, quia vouens dabat cui maior fauor debebatur. ergo a fortiori daret quilibet alius a vouente. Dicendum, quòd vouentes soli dabãt quintam, quando redimebant, & alij non.

Sed rationem quidam reddunt, quia ita dicitur de illis, qui vouebant agros, aut domos: nam si vellent redimere, dabãt insuper quintam partem, si autem alijs venderentur, dabant solam æstimationem, vt patet in litera. ita ergo hic vouens adderet quintam, & alij non.

Sed dicendum, quòd non est conueniẽs probatio, quia ibi vouentes consequebantur maiorem vtilitatem quàm alij ementes: nam si vouẽs redimeret rem suam, retinebat eam in perpetuum: sin alius emebat, manebat cum eo solum vsque ad Iubileum, & in Iubileo redibat ad sacerdotes, qui iterum vendebãt eam, A & ita in seculum fiebat. maiorem igitur consequebatur vtilitatem vouens redimendo quàm alij emendo: ideo ille plus dare debebat. secus in presenti, quia animal cum venderetur a sacerdote, nunquam redibat ad illum, siue redimeretur a vouente, siue ab altero emeretur. Non ergo consequebatur in hoc maiorem vtilitatem vouens quàm aliquis alius: & ita non erat iusta causa, neque sufficiens probatio.

Dicendum igitur aliter, quòd si alius rem datam voto emeret, & non vouens, non dabat quintam partem insuper, sed solum æstimationem simplicem.

Et patet primo, quia simile est omnino de primogenitis, quando erant immunda: nam redimere licebat offerenti data insuper quinta, & si ille non redime- B ret venderentur alteri qui dabat quantum fuisset æstimatum infra in litera. ergo, & nunc si alteri venderentur animalia data per votum, solam æstimationem daret.

Secundo, quia cessabat causa in alijs. Nam vouens si redimeret, dabat quintam, quia cogebatur ei dare sacerdos rem, & carebat sacerdos libertate vendendi, vel retinendi. si autem alteri venderet non faciebat coactus a lege, sed quia volebat. ideo non tenebatur alius dare, nisi æstimationem, quia nullus fauor attendebatur circa eum. secus de vouente, quia in fauorem eius cogebatur dare sacerdos rem.

Tertio, quia appositio quintæ partis erat, ne res trãsiret semel ad sacerdotem, & ita tam in agro, quàm C in alijs immobilibus si vouens volebat redimere, antequam transiret ad sacerdotem, dabat quintam partem, & ita res non efficiebatur sacra. & ita hic si redimebatur animal, non transibat ad sacerdotem, sed ipse qui vouerat retinebat sibi, & nunquam efficiebatur ipsorum sacerdotum. Postquam autem res efficiebatur sacerdotum, nunquam erat locus redemptioni: ideo nunquam addebatur quinta insuper, sed quandocunque vendebatur alteri effecta erat res sacerdotum, ideo non poterat addi quinta. Additio 5. faciebat rẽ non transire in ius sacerdotũ.

Erat autem multa differentia in hoc, quia quando trãsibat semel res ad sacerdotes, competebat eis idem ius quod alijs venditoribus rerum suarum. Nam si venderet rem immobilem redibat ad ipsum in Iubileo, ideo si possessio immobilis voueretur, & semel D ad sacerdotes transiret, cuicunque postea venderetur, oportebat, quòd rediret ad sacerdotes in Iubileo, & iterum vendebant illã, & sic faciebant in omni Iubileo. Et ideo si emeret rem illam dominus qui fuerat, vel alius extraneus, semper redibat ad sacerdotes in Iubileo: ad impediendum autem hoc oportebat, quòd non transiret res ad sacerdotes, sed cum vouens offerret illam sacerdoti, antequam transiret ad ius sacerdotum, redimeret eam dando æstimationem positam a sacerdote, & insuper quintam partem, & sic non consecrabatur res, neque pertinebat aliquando ad ius sacerdotum, ideo poterat sibi vouens illam retinere in perpetuum, & hoc dicit aperte litera infra.

E In rebus autem mobilibus, vt animalibus immundis, siue animalia ad sacerdotem transirent, siue non, poterant semper redire ad seculares. & hic non erat talis diuersitas, quia in rebus mobilibus venditio tenebat ad semper, & non reuertebantur res in Iubileo, ideo siue vouens redimeret antequam ad ius sacerdotum transiret animal, siue sacerdotes illud postea alicui venderent, non reuertebatur ad sacerdotes, quia venditio erat simpliciter.

Sed erat ista differentia, quia si vouens redimeret antequam transiret in ius sacerdotum, non emebat rẽ sacerdotum, quia nondũ habebant ius in illa, quia non transiuerat ad eos. sed redimebat eã, i. faciebat, vt non coge-

cogeretur eam, quæ adhuc sua erat, & sacerdotibus obligata, dare sacerdotibus. Si vero semel ad sacerdotes transiret, siue emeret eam extraneus, siue qui fuerat dominus, non redimebat eam, sed emebat rē alienam quæ erat sacerdotum, in qua ipse nullum ius habebat: & tamen si accideret, quòd vouens nollet redimere rem suam, & illa nulli alteri venderetur, & sacerdos vellet eam, postea vendere domino, non dabat ille quintam insuper, sed quantum conuenisset inter eum, & sacerdotem, quia tunc non redimebat eam, sed emebat.

Alia differentia est, quia antequam res transiret ad sacerdotes, licebat vouenti redimere inuito sacerdote, & hoc, quia res sua erat. postquam autem transibat ad sacerdotem, quia non erat vouentis, sed sacerdotis, non habebat vouens ius redimendi, non solum data insuper quinta, sed etiam si daret duplum, vel triplū quàm sacerdos æstimasset. Fiebat autem ista consecratio, vel transitus ad sacerdotem per solam recusationem redimendi, idest, quando vouens offerebat animal sacerdoti, & sacerdos taxabat precium illius; si statim vouens non dicebat, quòd volebat dare precium illud retento animali, transibat animal ad sacerdotes, & non poterat amplius illud redimere.

Qñ aīal ex voto transibat totaliter ad sacerdotes.

Quæ erat illa æstimatio animalis, quam dabat alius, quàm vouens. Quæst. XLIX.

SED dubium est propter id quod dictū est, quęst. proxima de illo qui emit animal datum ex voto, quando vouens noluit redimere, quòd nō dat quintam partem insuper, sed solam ęstimationem: quæ æstimatio erit illa, an ea quam fecit sacerdos pro vouente ad hoc, quòd redimeret, vel alia quę postea fiet.

Aliqui dicunt, quòd est illa æstimatio, quam sacerdos facit a principio. & patet infra in litera, scilicet, quòd si immundum est animal, redimet qui obtulit, iuxtam æstimationem suam, & addet quintam partem precij. si redimere noluerit vendetur alteri quantumcunque fuerit æstimatum. ergo dabatur alijs pro æstimatione, quam prius fecerat sacerdos.

Dicendum, quòd si sacerdos alteri venderet illud animal, non ponebat quintam partem super taxationem: & tamen taxatio non erat quæ prius facta fuerat, sed alia, quam faciebat deinde sacerdos secundum quòd conueniebat inter ipsum, & ementem.

Et patet primo, quia illa taxatio fiebat pro vouente, vt daret illam, & quintam partem insuper si redimere vellet: ideo non proderat ista taxatio alijs, & sic poterat sacerdos facere alteram.

Secundo, quia quando sacerdos taxabat pro vouente, cogebatur dare si ille peteret, quia erat sibi ius redimendi, & sic tenebatur sacerdos taxare iuste, scilicet, inter paruum, & multum. cum vero alteri vendebat, non cogebatur vendere, neque competebat emptori aliquod ius emendi, nisi inquantum hoc vellet sacerdos. ergo non teneretur ad certum modum taxandi, sed taxaret quantumcunque vellet sacerdos.

Tertio, quia sacerdos non cogebatur aliquid perdere de suo, nisi in fauorem vouentis, cuius fauorem Deus attendebat pro bono, quod fecerat vouendo, vt alliceret ad magis hoc faciendum. sed poterat esse, quòd aliqui ex affectione plus dare vellent, quàm sacerdos taxauerat, aut quòd aliqui taxarēt maioris precij esse animal, quàm sacerdos ęstimauerat: ideo non cogebatur sacerdos stare primæ taxationi in fauorem eorum qui non vouerant, sed poterat quantumcunque vellet æstimare.

Quarto, quia illud poterat habere aliqualem colo-

F rem, si statim vt vouens noluisset redimere, alius emeret, quia videretur, quòd deberet manere eadem ęstimatio: & tamen poterat esse, quòd multo post res vēderetur, quando ex conditione temporis, aut loci res magis valeret. ergo non cogebatur stare primæ taxationi.

Quinto, quia sicut res inter alios acta regulariter alijs non præiudicat, ita & alijs non confert ius, sed taxatio quam sacerdos faciebat erat inter se, & vouentem ad redimendum animal, ergo si ille non redimeret, non prodesset alijs ista taxatio ad hoc, quòd sacerdos daret eis animal pro illo precio: sicut siquis vēdebat nunc rem suam vni, quam dabat pro certo precio, & non conueniat inter eos, & alius tertius eam velit pro illo precio, non tenetur venditor pro illo precio dare.

G Dicendum, quòd si sacerdos alteri venderet, & nō vouenti, non cogebatur stare taxationi primę, sed maiori, aut minori, sicut videbat sibi vtile esse. & si aliquādo daret pro illa priori taxatione, non fiebat hoc, quia prior taxatio aliquas vires haberet, sed quia de nouo placebat ei illam taxationem facere, ac si nunquam facta esset, sicut est de quibusdam præceptis iudicialibus veteris legis, quæ nunc seruantur in Ecclesia, quia non seruantur, quasi obligent ex prima institutione, quam habuerunt a Deo, sed ex noua institutione Ecclesiæ.

Determinatio.

H De prædictis autem non est dubium, nisi quis diceret, quòd lex Dei specialiter obligasset sacerdotem ad vendendum pro priore taxatione: est tamen dicendum, quòd non obligat, quia si obligasset ad vendendum alteri quam vouenti, forte obligaret ad vendendum pro taxatione priori, & tamen non obligat ad vendendum, vt ostensum est supra. ergo consequenter neque ad priorem taxationem.

Cum autem obijciebatur de eo, quod habetur infra in litera.

Dicendum, quòd illud non obstat, sed potius adiunat, immo nec est alius locus in litera, qui melius hoc probet: quia non dicitur ibi, quòd si ille non redemerit, vendetur alteri, sicut fuerat æstimatum, sed dicitur quantumcunque fuerit æstimatum, & ex hoc dupliciter probatur intentum.

I Primo, quia dicitur fuerit æstimatum, quod est futurum coniunctiui, & idem est ac si dicatur, quantum æstimabitur.

Secundo, & præcipuè, quia dicitur quantumcunq; & tamen si scriptura vellet dicere, quòd maneret prior æstimatio, diceret quantum, & non quantumcunque.

Ideo est sensus, quòd si non redemerit vouens, sed alteri fuerit vendita res, non cogeretur sacerdos, & emens stare priori taxationi, neque additioni quintæ partis, sed quantumcunque fuerit conuentum inter partes, tantum dabitur etiam si sit plusquam tota prędecedens taxatio cum quinta, & non erit respectus aliquis ad priorem ęstimationem.

K Idem quoque intelligendum est circa immobilia, quæ sacerdotes non poterant retinere. Nam cum voueret quis agrum, aut domum, & nollet redimere, vēdebatur alteri, & ille non dabat æstimationem quæ fuerat constituta a sacerdote pro vouente redimente; sed eam quæ conueniret inter sacerdotes quorum efficiebatur res, & ipsos ementes. nam litera infra, nihil dicit de isto precio, sed solum, quòd venderetur res alteri.

An

An res mobiles possint Deo voueri, & an possint omnia redimi a vouente & qualiter redimebantur cum quinta ne an sine. Et an vendi possent alij: Et pecunia ex ea redemptione, vel venditione extracta in cuius ius cederet, Dei ne an sacerdotum.
Quæst. L.

Est nunc dubium de alijs rebus mobilibus, quando vouerentur, vt sunt vestes, vel arma, aut vtensilia domestica, vasa aurea, vel argentea, libri, & huiusmodi, an sic redimeret ea vouens data quinta parte insuper, & quomodo alijs venderentur, quando vouentes, nollent ea redimere.

Dicendum, quòd hic sunt duo dubia. Primum est, an ista vouerentur. Secundo si vouebantur qualiter redimerentur.

Circa primum aliquis dicet, quòd ista non vouebãtur, ideo non oportet quæri de his. & patet, quia Deus dedit hic doctrinam specialem de his quæ vouebantur: & dixit solum de homine, agro, & domo, animali mundo, & immundo, sed non est insufficiens doctrina Dei: ergo non possunt aliqua alia voueri.

Dicendum, quòd poterant voueri. Primo, quia non sunt magis aliena Deo aurum, & argentum, & cætera inanimata, quàm domus, & ager. sed possunt domus, & ager consecrari domino. ergo & hæc voueri possunt.

Secundo, quia de his poterat esse dubium aliquod, si applicari deberent Deo per votum. applicabantur tamen sacerdotibus, quia omne quod ex voto dabatur, ipsorum erat, Numeri decimo octauo. ergo cum eis omnia hæc applicari possint, non est dubium, quin possint voueri.

Tertio, quia quælibet eleemosyna est permissa, immo est licita, nisi sit expresse prohibita. votum autem quædam oblatio, vel eleemosyna est, & non prohibetur votum fieri de aliquo horum. ergo quodlibet illorum licebit voueri.

Quarto, quia sola illa quæ habent turpitudinem quandam, vetantur domino offerri, & voueri, sicut mercedes meretricum, quia sunt turpes, & precium canis, quia illud quoque, vel est turpe, vel contemptibile, vt patet Deuteronomij, vigesimotertio cap. non offeres mercedem prostibuli, neque precium canis in domo domini Dei tui, quicquid illud est, quod voueris, quia abominatio est vtrunque apud Dominum Deum tuum. sed ista non sunt turpia, scilicet vestes, arma, libri, aurum, & argentum, & vtensilia. ergo poterant voueri.

Quinto, quia votum est de maiori bono, idest de bono, quod non cadit sub præcepto: omne ergo bonum, siue consistat in agendo, siue in dando, potest cadere sub voto: sed dare propter Deum quicquid est alicuius valoris, est opus bonum: ergo potest sub voto cadere. & ita non erit aliqua res alicuius valoris, quæ non possit voueri.

Cum autem obijciebatur, quòd Deus hic dedit doctrinam de votis, & non posuit, nisi de hominibus, & domibus, & agris, & animalibus. Dicendum, quòd non posuit Deus de his, quasi hæc sola liceret voueri, sed posuit hæc exempli causa. sicut qui exemplificat in aliqua regula non exprimit omnia illa, quæ sub illa regula cadunt: & apparet, quòd intentio Dei fuerit, ꝙ multa alia possent voueri. nam si sola hæc possent voueri, superuacuum erat dici, quòd non offerretur, neque voueretur merces prostibuli, & precium canis Deuteronom. 23. cap. cum non sint illa de illis quæ nominantur hic.

A Item non potest dubitari quin fruges, & fructus arborum poterant voueri, & vinum, & farina, & huiusmodi, quia hęc poterant offerri, & de his dabantur primitiæ, & decimæ: ergo a fortiori vouerẽtur, quia quędam erant quæ per votum trãsibant in Deum, & non per decimas, aut primitias, sicut homo, & ager, & domus.

Aliter adhuc potest dici, quòd Deus dedit hic doctrinã de votis, & est sufficiens: tamen non posuit omnia quæ possunt voueri expresse, quia per hęc quæ expressit, intelliguntur omnia alia. nam omne quod vouetur, aut est homo, aut res hominis. si hominis res, aut est mobilis, aut est immobilis. si immobilis, sic est domus & ager. si mobilis sic est animal, & sub hoc in-
B cluduntur omnia mobilia, quia tamen animalia sunt duplicia, quædam immolabilia, alia non immolabilia, distinxit illud litera. omnia autem mobilia pręter animalia includuntur sub animalibus non immolabilibus, quia ipsa non sunt immolabilia. & ita sufficiẽtem doctrinam dedit de omnibus hic Deus: licet non expressit omnia quæ voueri poterant tradens membra, sub quibus omnia includerentur.

Nunc est dubium, cum autem possent voueri, an possent omnia redimi, aut qualiter redimerentur. Circa hoc dicendum, ꝙ aut ea, quæ vouebantur, determinate vouebantur, vt essent pro Sãctuario Domini, aut simpliciter vouebantur.

Nunquid oĩa possẽt redimi aut qualiter redimerẽt.

Si primo modo cedebant omnia Sanctuario, & nihil sacerdotibus. & tunc dicendum, ꝙ aut illę res quæ
C vouebantur, erant tales quæ poterant per seipsas cedere in vsus aliquos Sanctuarij, aut non. Si primo modo non redimebantur, sed transibant in ius Sanctuarij, & reponebantur in thesauris domus domini, sicut erat aurum, argẽtum, ęs, ferrum, ligna sethim, plumbum. Nam similia iussit Deus a principio offerri ab Israelitis in constructionem Sanctuarij in deserto, s. aurum, argentum, ęs, ferrum, ligna sethim, purpuram, coccũ, hyacinthum, byssum, pilos caprarum, & oleum. Exo. 25. & 35. & 36. c. Postea quoque cum fabricãdum fuit templum Salomonis, Dauid obtulit aurum, argentũ, ęs, ferrum, ligna, & plumbum. 1. Paralip. 29. c. & principes quoque similiter obtulerunt. eod. c. & ad hoc congregabat Dauid omnes thesauros harũ rerum, quos
D in prælijs acquirebat, vt patet 2. Reg. 8. c. & omnia hæc seruabant Leuitę qui erant thesaurarij, in thesauris domus domini. 1. Paral. 27. c. vbi ponuntur thesauri quos consecrauerunt Samuel, & Saul, & Ode, & Abner, & Ioab, idest obtulerunt eos dño. Et sicut offerebantur hęc ad faciendum Sanctuarium, & templum, ita etiã offerebantur, & vouebantur, postquam hęc facta erãt, ad vsus quotidianarum necessitatum, & manebant in thesauris domus dñi. patet hoc in bello, quod habuerunt Israelitę contra Ammonites in deserto. nam aurum, & argentum inde ablatum obtulerunt in thesauros Sanctuarij Num. c. 31. & in Anathemate Hierico iussit Deus, quòd quicquid argenti, & auri ibi esset, & vasorum ęneorum, & ferri, consecraretur ei composi-
E tum in thesauris eius Iosue 6. c. sic quoque facto templo Salomonis reponebantur multa in thesauros domus domini, vt patet 4. Reg. 12. & 2. Paralip. 24. c. sicut ergo ista per oblationem erant, ita & per votum dari poterant. Et tunc dicẽdum, quòd omnia huiusmodi quæ immediatè seruire poterant ad vsus Sanctuarij, non redimebantur, sed reponebãtur in thesauris Dei, vt aurum, argentum, ferrum, plumbum, lapides preciosi. Alia autem erant mobilia, quæ non poterant immediatè seruire Sanctuario, vt vestes, libri, arma, vtensilia domestica. & de his dicendum est, quòd redimebantur, vel vendebantur. fiebat autem redemptio, & venditio, sicut infra dicetur.

De animalibus autem si vouerētur pro Sanctuario, dicendum ꝙ aut erant quæ immolari possent, aut nō poterant, vt quia immunda erant, vel maculata. si autē non possent immolari, redimebantur, aut vendebantur, sicut fiebat in illis quæ cedebant sacerdotibus.

Si autem possent immolari, dubitaret aliquis, quia quantum ad illa quæ sacerdotibus cedebant, dicitur in litera, ꝙ applicabantur domino, & non poterant cōmutari pro melioribus, vel peioribus. & tamen postq̄ transijssent semel ad ius sacerdotum, poterant illa vēdere, vel comedere, & non immolabant ea domino, vt ostensum est supra. sed circa animalia, quæ proueniebant Sanctuario, non apparet, quòd sic debeat.

Circa quod dicendum, quòd quandocunque vouebatur animal, quod poterat immolari, semper applicabatur Deo, & non poterat commutari. sed poterat illud tripliciter prouenire, secundum ꝙ votum fieret tripliciter. Vno modo voueo Deo istud animal ad immolandum. Alio modo voueo istud animal Deo ad vsus Sāctuarij. Tertio modo voueo istud animal Deo. Primo modo cedebat Deo: secundo Sāctuario: tertio sacerdotibus. Primo modo immolabatur semper animal. Tertio modo non immolabatur, sed cedebat in ius sacerdotum, vt comederent illud, vel venderent. Secundo modo cedebat in ius Sanctuarij, & tunc poterat vendi, vt pecunia redigeretur in vsus Sanctuarij, vel immolaretur. & vtroque mōdo proderat æqualiter ad vsus Sanctuarij. Nam si venderetur haberetur inde precium, si autem non vēderetur, immolabatur & excusabat pecuniam expendi, nam quotidie fiebāt certa sacrificia, quæ erant ordinaria, & in festiuitatibus plura, vt patet Num. 28. & 29. cap. & ista animalia emebantur de expensis Sanctuarij. & sic poterat illud animal offerri loco alicuius animalis ordinarie offerēdi, quod animal esset emēdum, ideo proderat sic ad vsus Sanctuarij.

Si autem voueretur pro Sanctuario res immobilis, vt ager, aut domus, non poterat transferri ad vsus Sāctuarij, ideo redimebatur, vel vendebatur. nulla quippe res immobilis applicari poterat immediatè ad vsus Sanctuarij, ideo si voueretur redimenda erat, vel vendenda, vt dicetur infra.

Q̄sio res mobiles oblatæ per votū cedebant sacerdotibus, & quæ poterant redimi, & quæ non.

Accedendo autem quantum ad id, quod petebatur de mobilibus, quę offerebantur, & vouebantur sacerdoti, quæ non erant animalia, vt aurum, argentum, & huiusmodi. Dicendum, ꝙ cum nullum istorum esset animal, quod immolari posset, poterant redimi & vēdi, quia solum animal immolabile erat, quod non poterat redimi, neque commutari, cętera autem redimi poterant, sed erat aliquid, quod per accidens non poterat redimi. non quidem quasi necesse esset sanctificari Deo, sed quia non erat aliquid per quod redimeretur: nam omnis redēptio fit dato precio rei. ipsum ergo precium non potest redimi: quia ipsum est medium redimi. Et ob hoc siquis offerret, vel voueret pecuniam, non poterat redimere illam, quia non poterat fieri ęstimatio illius, quia ipsa est per quam aliquid ęstimatur. vnde ob hoc cætera emi possunt: moneta autem non potest emi, quia ipsa est pro quo aliquid emitur. licet vnam monetam pro alia commutemus, non tamen emimus, quia vtraque est precium, & medium commutandi. Similiter si aurum, & argentum in massa, idest non formatū inde aliquo vase, vel vtensili voueretur: vendetur quia non erat redimendum, quia illud est precium, sicut moneta, & non habet adhuc aliquem actum, cum sit argētum, & aurum rude, sed solum est precium. ideo eadem ratio est de illo, & de moneta, quòd non redimatur. si autem sit aurum, & argentum formatum in vasa, licet valorem habeat, iam redimi potest & vendi, & ratio est.

F Primo, quia vbi est aliquis actus præter valorem cū sit vas, vel vtensile seruiens ad aliquam ministrationē: aurum autem & argentum rude, non habet aliquem vsum, nisi quòd est precium vel valor, ideo illa non redimuntur.

Secundo, & principalius, quia aurum, quando est rude, est ęquale in valore, & argentum quoq; cū non habeat aliquid nisi esse aurum, vel argentū. & sic sunt precium, & regula commutationis qua mēsuratur valor in alijs: aurum autem, & argentum redactum in vasa, habet aliquid præter esse aurum, & argentum, scilicet ingenium artificis, & figurationem quę reddit pulchritudinem, & vsum aliquem, propter quod aliquando ęquale de auro, vel de argento in pondere est du-
G plum, vel triplum in valore ad alterum æquale in pondere, ideo tale argentum, & aurum nō ponitur, vt precium, vel medium commutationis, sed potius vt aliquid commutabile, vel emptibile, & ita si illud voueretur, redimi poterat, vel vendi. De cęteris autem mobilibus quæ non sunt animalia: Dicendum, quòd possent redimi & vendi, quia non applicātur Deo per se: & etiam quia non sunt precium rerum, sed res appreciabiles.

Sed circa hęc dicet aliquis, ꝙ nō redimebantur neque vendebantur, quia scriptura non expressit hęc, ergo non licebat redimi neque vendi, sed retinebat ea sibi sacerdos.

Quis modus tenebatur in redimendo res quę cedebant sacerdotibꝰ.

Dicendum, ꝙ circa omnia hęc fiebat redemptio,
H & venditio. Et cum obijcitur, quòd non scriptum est de hoc. dicendum, quòd non tenet ratio.

Primo, quia si ita arguat, ꝙ non licet fieri, quia non scriptum est. Dicetur, quòd non est prohibitum, quia prohibitio scripta non est. sic arguit Hieronymus in Prologo Epistolę Hebręorum contra quosdam, qui dicunt eam non esse Pauli, quia non est ibi scriptum nomen suum. ergo nullius est, quia nullius nomen ibi scriptum est.

Secundo, & pręcipuè, quia circa hoc fundatur intētio nostra de iure communi. cum enim aliquid transit in ius alicuius licet ei illud vendere, & non oportet ad hoc dari ei licentiam aliquam; sed solum ꝙ non sit expressa prohibitio de vendendo, & ideo cum nō sit ex-
I pressa aliqua prohibitio de vendendo, etiam si non sit expressum, quòd liceat, licebit sacerdotibus vendere ea quę sibi sic proueniunt.

Sed dicendum ꝙ hoc tenet quantum ad hoc, ꝙ liceat sacerdotibus vendere res illas, quia hoc competit de iure cōmuni: & ideo non est necessaria permissio expressa. secus autem est de iure redimēdi, quia istud ius introductum est in fauorem vouentis, & est priuilegium illius. & non creditur aliquis habere priuilegium, nisi illud ostenderit. Dicendum ergo tertio ꝑp hoc, ꝙ ista includuntur sub lege expressa, nam eadem lex est de omnibus his mobilibus quę uoueri possunt, quę est de aīalibus quę non immolantur. nam in illis competit redemptio uouenti quam cōcessit Deus vouenti, s. ꝙ non sit necessariū transire in potestatem sa-
K cerdotis ea, quæ promissa fuerint ꝑ votum, sed possit ea retinere vouens dato precio eorum, & quinta insuper parte illius. Idem autem est in oībus his cum non sint ista talia, quæ necesse sit applicari, & hoc licet litera non dicat, manifestum est, quia oē quod vouet, aut necesse est applicari Deo, aut redimi potest. sed in omnibus quę vouētur nihil scriptura expressit, ꝙ applicari necessario deberet, nisi animal quod immolari pōt. in alijs autem concessit redemptionem, vt in homine in agro, & domo, & animali non immolabili. sed ista mobilia non sunt animalia immolabilia. ergo competere voluit circa hæc scriptura redimendi ius vouenti. Et ista est causa quare non expressit de his, quia

Quod vouetur duplicem habet conditionem.

scilicet

ſcilicet ſacra Scriptura breuiter loquitur, & poterat ſub prædictis intelligi de his mobilibus quid fieri deberet, ideo non expreſſit, quaſi concedens idem fieri debere, quod de animalibus non immolabilibus. De venditione magis notum eſt, quia aliqua ſunt in quibus non competit ius redemptionis, & vendi poſſunt, ſicut ſunt animalia immolabilia per votum oblata, nã illa non poſſunt redimi, neque commutari, ſed neceſſe erat ſemel tranſire ad ſacerdotem: & tamen poſtq̃ tranſibant, poterat illa vendere, vel manducare, quia non cogebatur illa ſacerdos immolare Deo, vt oſtenſum eſt ſupra: a fortiori ergo in quibuslibet alijs competebat ſacerdoti poſſe vendere.

Dicendum ergo, quando huiuſmodi mobilia vouebantur, adducebat ea vouens ante ſacerdotem qui illa æſtimabat. & ſi vellet vouens illa retinere, dabat inſuper partem quintam precij, & retinere poterat etiam ſacerdote inuito, ſi autem ille nollet tunc redimere, non habebat poſtea recurſum ad illa ad redimẽdum, vel emendum, ſed retinebat ea ſibi ſacerdos, vel vendebat ſub quacunque æſtimatione ei placeret: ſicut de aĩalibus nõ immolabilibus oblatis ſupra diximus.

Quid fiebat de rebus quæ per votum cedebant Sanctuario, & an poſſint omnia redimi, & de tribus modis earum.
Quæſt. L I.

NVNC autem de illis rebus, quę per votum ad Sanctuarium perueniebant, dicendum eſt, ꝙ aliquę earum tranſibant ad immediatos vſus Sanctuarij, & illę non redimebantur, vt oſtenſum ſupra eſt. Alię autem ſunt quę redimebantur. Alia erant quę non redimebantur, poterant tamen vendi.

De primis dicendum, ꝙ manebant firmiter in theſauris domus domini, vt erat ferrum, aurum, argentũ, & ęs. & iſta neque redimebat vouens, neque ſacerdotes vendebant alteri, ſed in theſauris Sanctuarij ſeruabantur. De tertijs dicendum, ꝙ erant ſola animalia immolabilia, & iſta non poterant commutari neq; redimi, quia Deus iſtud vetuit hic in litera, ſed applicanda erant neceſſario ei, cui cedebant: & quia in aliquo caſu cedebant Sanctuario, vt oſtenſum eſt ſupra, applicãda erant ei. & tunc ſacerdotes qui pręerãt Sanctuario, poterant illa immolare in ſacrificijs ordinarijs, ſicut aliqua alia empturi erant de expenſis templi ad immolãdum: aut ſi melius eis videretur, poterant vendere illa aĩalia, & reponere illorum precia in theſauris domus dñi: nam non erat neceſſe immolari illa, cum nõ prouenirent Deo, ſed Sanctuario. & non proueniebant Deo ad immolandum, ſed ad expenſas: nam non immolabantur talia aĩalia, quaſi ex lege determinata eſſent ad immolandum, quia erant munda, ſed quia cedebant in vſus Sanctuarij, & expẽſas. & tam vtile erat Sanctuario vendere hæc, & emere alia ad immolãdũ, quantum immolando hæc euitare expenſas. circa alia animalia immolabilia poterat de eis ęqualiter fieri vtrunque. De ſecundis dicendum, ꝙ competebat vouẽtibus circa illa redemptio: ſed iſta erant duplicia, quædam immobilia, vt domus, & agri, & alia mobilia, vt veſtes, & arma, & libri, & animalia non immolabilia.

De primis dicendum, quòd competebat in eis redimendi ius vouenti: nam taxabat ſacerdos domum, vel agrum, iuxta regulas datas in litera, ſ. ſi erat domus taxabat, an eſſet pauco tempore votum ante Iubileũ, & paruum precium æſtimabat. ſi erat multo tempore ante, taxabat multum precium. ſi autem eſſet ager, conſiderabatur magnitudo illius, & vtilitas, ſcilicet, quantum ſementis caperet. & etiam an pauco tempore, vel multo ante Iubileum voueretur. & iuxta hoc

A taxabat multum, aut paucum de precio, & addebat vouens quintam partem ſi volebat redimere, & retinebat ſibi domum, vel agrum ipſum, & precium cum quinta dabatur in theſauros Sãctuarij. ſi autem nollet redimere, vendebatur alteri pro æſtimatione, quæ cõueniret īter ſacerdotes & emptores, & manebat apud emptorem vſque ad Iubileum, & tũc reuertebatur ad ius Sanctuarij, & vendebatur nomine Sanctuarij, & ꝓcium venditionis applicabatur Sanctuario. Sed ad hoc aliquis dicet, quòd non poterat tali modo ager, aut domus pertinere ad Sãctuarium, ſed ad ſacerdotes, quia dicitur in litera, quòd poſſeſſio conſecrata ad ius pertinet ſacerdotum.

Dicẽdum, quòd ibi loquitur ſcriptura de votis quę

B fiebant ſimpliciter, ſ. voueo talem rem Deo. nam omnia huiuſmodi vota cedebant in ius ſacerdotũ. & tũc ſiue poſſeſſiones eſſent, ſiue quælibet alia, ad ſacerdotes pertinebant. ſi tamen fieret votum cũ determinatione, ſ. voueo iſtam rem Deo pro vſibus Sanctuarij, non cedebat ſacerdotibus, ſed Sãctuario. Scriptura tñ loquitur hic de votis quæ cedebant ſacerdotibus, quia iſta communius fiebãt, & ita Deus fieri volebat, vt haberent ſacerdotes aliquid vnde viuerent, quia erãt pauperes. quantum ad ea tñ quę cedebant Sanctuario, idẽ ius erat in illis Sanctuario, quantum ad redemptionẽ, vel vẽditionem, quod ius erat ſacerdotibus in eis quæ cedebant illis. Sicut ergo ſi agri, aut domus cederent ſacerdotibus ex voto, redimebantur a vouentibus, vel

C vendebantur alijs, vt patet in litera, ergo & in agris, & domibus quæ cederent Sanctuario, idem fieret. Sed adhuc obijcietur, quòd in agris, & domibus, quæ cederent Sanctuario, non eſſet idem, quia licet competeret vouẽtibus redimendi ius, ſi illi tamen non redimerent, non videtur, quòd teneretur Sanctuarium vẽdere alijs, ſicut faciebant ſacerdotes. & ratio eſt, quia ſacerdotes, & Leuitæ inter Iſraelitas vetabantur aliquid poſſidere Num. 18. & Deuteronom. 18. ca. Ideo quando prouenirẽt eis domus, & agri per vota, etiam ſi nõ redimerent vouentes, tenerentur ipſi vendere alijs, & tamen templum, ſiue Sanctuarium non erat vetitum poſſidere aliquid horum. ergo poterat poſſidere, & non cogeretur vendere alijs, quando vouens non redimeret.

D Dicendum, quòd etiam Sanctuarium tenebatur in caſu dicto vendere alijs, quia licet non ſit prohibitio de Sanctuario, quòd poſſideat: erat tamẽ intẽtio Dei, quòd poſſeſſiones manerẽt in tribubus, & familijs, ſicut ab ipſo factæ erant Num. 36. cap. & ꝙ homines cognoſcerẽtur de quibus tribubus, & familijs eſſent per poſſeſſiones ſuas, vt oſtenſum eſt ſupra 25. c. Si tamen poſſeſſiones poſſent tranſire ad Sanctuarium per votum, & manere ibi firmiter, periret iſta diſtinctio, qa non manerent poſſeſſiones in tribubus, & familijs, in quibus Deus illas diſtinxerat: ideo Sanctuarium non poterat ſibi poſſeſſiones retinere, ſed vẽdebat illas, & accipiebant eas homines illius tribus, vel familiæ. & ſic manebat ſemper diſtinctio, quam Deus voluerat.

E Et hoc tam vtile erat Sanctuario, quàm manere ſibi poſſeſſiones firmiter, & fortè plus. Nam ſi offerens, ſiue vouens non redimeret, vendebatur alteri, & tunc erat poſſeſſio conſecrata Sanctuario, & pertinebat in ęternum ad illud, ſed vẽdebat illam vſq; ad Iubileum recipiens precium illius, & in ſequenti Iubileo rediret poſſeſſio ad Sanctuarium, & iterum eam vẽderet vſq; ad alterũ Iubileum, & reciperet precium ac ſi non vẽderet, ſed ſolueretur ad tps, & maneret proprietas penes Sanctuarium. Si aũt eſſent res mobiles, vt arma, veſtes, vtẽſilia, & huiuſmodi, ipſe uouẽs poterat redimere, cũ taxarẽt iſta a ſacerdote data inſuper quinta parte, ſicut fiebat circa aĩalia non immolabilia, q̃ cedebãt

sacerdotibus, vt patet in litera: si autem non vellet redimere, vendebantur alteri: & in hoc differebat ab illo casu, qui erat quando ista sacerdotibus ꝑueniebant, quia poterant ipsi tunc ista vendere, vel retinere, cum possent eis ad aliquid vtilia esse. cum autem proueniebant Sanctuario, non poterant esse vtilia ad aliquid ei: ideo sacerdotes qui administrabant res Sanctuarij, vẽdebant prædicta, quanto magis possent vendere.

An Iudæi possent vouere Deo seruos suos Iudæos, & Gentiles: & quid tunc vouebant, & quid iuris transferebant in Deum, & an applicarentur Deo, vel redimerentur in pecunia, & qualiter.
Quæst. LII.

SED nunc manet dubiũ circa seruos, siquis vouere seruũ suũ, an cedebat Deo, vel redimebatur, & si redimebatur, quanto precio redimebatur. Circa hoc dicendum, ꝙ aut seruus erat Iudeus, aut de gentilitate conuersus. si esset Iudæus, aliqui dicunt, ꝙ non poterat voueri, quia illi non erant, vt serui, sed vt mercenarij, & coloni, vt patet supra 25. ca. & tamẽ seruos, & colonos nemo potest vouere, quia nõ sunt serui, ergo neque seruos Iudæos.

Secundo, quia vouet quis id, quod est sui iuris, sed serui Iudæi non erant de iure ipsorum dominorum, quia non erant simpliciter ipsorum, cum non possent eos retinere quantum vellent, sed lex liberabat eos determinato tempore, nullo precio pro seipsis dato: scilicet in anno septimo remissionis, vel in Iubileo supra 25. cap. ergo non poterant eos vouere.

Tertio, quia per votum transfertur aliqua res simpliciter ad Deum, & tamen domini seruorum Iudęorum non poterant seruos Iudæos tenere in perpetuũ, quia nullus casus erat in quo semper essent serui. ergo non poterant illos vouere, quia si vouerent, totaliter ad Deum pertinerent.

Dicendum, ꝙ non est dubium, quin Iudęi possent vouere Deo seruos suos Iudæos, ꝗa possum ego Deo vouere res meas, sed serui erãt ipsorum dominorum, nam pecunia illorum sunt Exo. 21. cap. ergo poterant eos vouere.

Item maiorem potestatem, & ius habebant Israelitæ super seruos suos Iudæos, quã super filios proprios, quia filij sunt liberi, & tamen filios proprios vouere poterant Deo, & tenebat aliqualiter votum. & non soli patres hoc poterant in quorum potestate sunt filij, sed etiã matres, sicut fecit Anna mater Samuelis, quæ vouit illum simpliciter Deo. 1. Regum, 1. c. & votum completum fuit. 1. Regum, 2. & 3. cap. ergo a fortiori posset homo Iudeus vouere seruos suos Iudæos, nam nemo dubitat hominem Iudæum habere ius aliquod super seruos Iudeos. ergo pro illo iure quod competit potest vouere illos.

Ad primum in contrarium dicendum, ꝙ serui Iudęi erant serui, & non mercenarij, neque coloni. nam mercenarij nullum tempus expectabant ad hoc, ꝙ liberarentur de potestate eorum, quorum erant mercenarij, serui non liberabantur, nisi determinato tempore a lege, vel cum redimerentur. ergo lex non voluit seruos esse mercenarios, sed esse seruos: & tamen dixit, ꝙ essent quasi mercenarij, & coloni, quantum ad impositionem onerum, & laborum, & quãtum ad victus ministrationem. Volebat enim Deus Iudæos flectere ad misericordiam. solent enim homines durius tractare seruos, quàm liberos imponendo grauiores labores, & parciorem victum tribuendo. in hoc autẽ admonuit Deus Iudæos, vt ad seruos Iudęos se haberent, vt ad mercenarios, & colonos, qui liberi erãt, & tamẽ cętera iura super eos, quæ sunt dominorum ad

F seruos, integra manere voluit, & alios esse colonos, & mercenarios, alios seruos: ideo licet non posset ꝗs vouere mercenarium suum, aut colonum, quia non habebat ius in personam, sed in operas ad tp̃s, poterat vouere seruum Iudæum, super cuius personã potestatẽ, & ius habebat. Ad secundum dicendum, ꝙ nõ potest quis vouere, nisi quod est de iure illius. de seruis autẽ Iudæis dicendum, ꝙ erãt de iure, & potestate dñorum suorum. & cum dr̃, ꝙ non erant in perpetuũ serui, sed liberabantur aliqñ, verum est. sed ex hoc solũ sequit, ꝙ non erant dñorum suorum ad semper. & tñ eo tp̃e quo sui erant, ita serui erant ipsorum dñorum simpliciter vel totaliter, sicut serui gẽtiles qui in perpetuũ seruiebant: & tñ eo modo quo aliquis habet rem, potest

G dare eam Deo, & si modicum de re habet, modicum dabit. & quantumcunq; modicum det, dum tñ aliqd det, gratum Deo est. sicut patet de vidua, quæ obtulit duo ęra minuta Lucę 21. c. & Christus dicit Matt. 10. c. ꝙ qui dederit ꝑ Deum potum aquæ frigidæ, habebit mercedẽ suam. sed hoc est de rebus minimis quæ dari possunt, ergo ẽt minima possumus Deo offerre, & vouere: a fortiori ergo ius, quod dñs Hebręus haberet super seruum Hebręũ, poterat dare, & sic poterat ipsum seruum Deo vouere. Ad tertium, ꝙ per votum transfertur res in Deum simpliciter, idest totaliter seruata conditione voti: nam votum fit voluntarie. & cũ obligatio votiua sit volũtaria, obligabit se homo quãtum voluerit, & quomodo, & quantocunque tempore, & ita vota quędam sunt tp̃alia, quędam perpetua.

H & hoc etiam erat in veteri testamento, vbi Deus facit differentiam in voto Nazaręorum dicens aliquod esse temporale, aliquod perpetuum Num. 6. ca. ideo generaliter, sicut quis potest vouere se ad seruiendum Deo in aliquo opere in perpetuum, ita se potest vouere ad tempus, nisi sit votũ, quod ex substantia sua non inducat paruitatem, sicut est in voto religionis, quia nõ potest aliquis profiteri religionem aliquã ad duos, vel tres annos, quia de substantia voti est perpetua obligatio ad obseruantias regulares. non erat autem aliquid tale in veteri testamẽto, vt supra ostensum est, iõ poterat se quisque vouere Deo temporaliter. & ita licet serui Iudæi ad tempus solum apud dominos suos

I manerẽt, poterant voueri, & nõ esset obligatio ex voto illo ad semper, sed ad tantum ad quãtum maneret seruus ille. Vel vt melius dicatur tantum per votum illum poterat obligare, quantum ius dominus habebat in seruo. Alia ratio est ad hoc potior, quia cum vouebatur persona laicalis, fiebat ęstimatio voti in pecuniam, vt patet supra in litera. si autem ita fieri deberet circa seruos, nullum erat argumentum, quia non applicarẽtur Deo personaliter ad ministerium aliquod, sed domini tantum, vt soluerent precium ęstimationis: ideo possent Iudæi serui voueri.

Si autem esset seruus de gentilitate, aliqui dicunt, ꝙ non poterat voueri, quia erat res contemptibilis, & talia non vouentur neque offeruntur Deo, sicut preciũ canis, & merces prostibuli, neque offeruntur, neq; vouentur domino Deuteronom. 24. c. Secundo, quia sicut ea quę offeruntur ab alienigenis, non acceptantur a Deo, neque poterant accipi a sacerdotibus supra 22. ca. s. de manu alienigenę non offeretis panes domino Deo vestro, & quicquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt omnia: ita non possent accipi ipsi alienigenæ, sed tales erant serui de gentilitate. ergo non poterant voueri. *De seruis ex gentilitate.*

K

Dicendum, ꝙ serui conuersi de gentilitate poterãt voueri Deo, patet primo, quia ipsi conuersi de gẽtilitate poterant vouere seipsos. ergo possent per aliũ voueri. patet hoc, quia conuersi ad Iudaismum faciebãt omnes cęremonias, quas Iudæi, & tenebantur ad oẽs obser-

obseruationes legis, vt colligitur Exo. 12. ca. & tamen voueri aliquid Deo erat vna de cæremonijs colẽtium Deum: ergo conuersis de gentilitate licebat. Secundo patet, quia adhuc maius est, quòd conuersus de gentilitate voueat se Deo, quàm quòd aliquis voueat seruũ suum conuersum de gentilitate, quia in vouendo, & offerendo ad hoc, quòd liceat magis consideratur offerens vel vouens, quam quod vouetur, vel offertur. nã alienigenis non licebat offerre Deo boues, & oues mundos ad immolandum, & eosdem boues, & oues licebat Iudæis Deo offerre supra 22. ca. & sic tenebantur munera propter personam. cum autem cõuersus de gentilitate se vouebat, ipse erat vouẽs. cum autem seruus conuersus de gentilitate vouebatur domino, vouens erat Iudæus: si ergo liceret conuerso se offerre, a fortiori liceret Iudæo seruum illum conuersum vouere.

Tertio, quia nulli conuersi ad iudaismum erant magis alieni a Deo quàm cõuersi de Chananæis, si qui essent, quia illos iussit Deus non recipi vllo pacto, sed occidi ore gladij Deuteronom. 20. ca. & tamen conuersi de Chananæis fuerunt Gabaonitę quos Israelitę obtulerunt Deo ad hoc, ꝙ cęderent ligna aquasque portarent in ministerium altaris Iosue 9. cap. ergo a fortiori poterant offerri, & voueri conuersi de alijs gentibus. nam quicquid offerri potest, etiam poterit voueri.

Quarto, quia ista vota (vt videtur) conuertuntur in pecuniam, sed seruus conuersus de gentilitate, ita potest conuerti, vel æstimari in pecuniam, sicut quęlibet alia res: ergo poterat voueri.

Quinto, quia cum vouere sit bene agere, quælibet res erit licita ad votum, quæ non est expresse vetita, & tamen non vetuit Deus seruos gentiles voueri: ergo poterant voueri.

Sed circa hoc est considerandum, ꝙ aut serui erant gentiles, aut conuersi de gentilitate. si conuersi non est dubium quin liceret eis hoc, cum ipsi cogerentur seruare omnia mandata legis: & iudicaretur de eis, sicut de Iudæis ex genere. Si autem essent gentiles, nõ erant inter Iudæos, cum aliquos gentiles accipiebant Iudęi in seruos, circuncidebant eos, & cogebãt ad obseruationem legis Exodi 22. capit. & ita nunquam seruos gentiles habebant: & tamen si daretur, quòd haberent seruos gentiles, possent eos vouere, cum votũ in pecuniam commutaretur, vt infra dicetur. & illi ęstimabiles erant, sicut quando vendebantur.

Ad rationem primam in contrarium dicendum, ꝙ serui conuersi de gentilitate non erant res contemptibiles; immo appreciabiles, quia erant homines, & maxime, quia iam erant effecti cultores Dei. Et cum obijcitur de precio canis, & prostibuli mercede, non est simile, quia precium canis est vile, & cõtemptibile, merces autem meretricis erat turpis, ideo non vouebãtur hęc, sed bene seruus gentilis. etiam ista adhuc posset quis offerre, nisi Deus expresse vetuisset, & tamen voueri seruos gentiles non vetuit. ergo licebat.

Ad secundum dicendum vno modo, quòd ea quæ offerebantur ab alienigenis, non recipiebantur: hic tamen serui conuersi de gentilitate non offerebantur ab alienigenis, sed a Iudæis qui erant domini ipsorum.

Secũdo potest dici, quòd hic nullus alienigena erat, scilicet, quia neque offerens erat alienigena, neque qđ offerebatur, quia offerens erat Iudæus, qui autem vouebatur erat conuersus de gentilitate, & ita non erat alienigena, quia erat de cultoribus Dei.

Tertio potest dici, ꝙ etiam recipiebantur oblationes de manu alienigenarũ, quia rex Seleucus rex Asię dabat de sumptibus suis omnes expensas sacrificiorũ, libro 2. Machab. c. 3. & dabat etiam rex Persarum omnes expensas, vt patet 1. lib. Esdræ 7. ca. sed solum vetabantur accipi de manu eorum illa, quæ ponerentur super altare. s. oues, & boues, aut libamenta, vt declaratũ est sup. 22. c. sed seruus non immolabatur in altari, sed in pecuniam conuertebatur. ergo poterat offerri. vnde secundum hoc videtur, ꝙ non solum seruus conuersus ad iudaismum poterat offerri a Iudæo, sed etiam si alicuius gẽtilis esset, posset illum vouere Deo, quia in hoc pecuniam solum vouebat.

Nunquid serui qui vouebantur, applicarentur Deo, vel redimerentur in pecunia. Quæst. LIII.

NVNC quæretur de istis seruis qui vouebantur, quomodo fieret, an applicarẽtur Deo, vel redimerentur in pecunia. Aliqui dicũt, ꝙ si serui isti poterant seruire in ministrãdo Sanctuario in aliquo Deo, non redimebantur, sed applicabantur Deo, & hoc tenent de seruis Iudæis. Sed dicendum, ꝙ istud non tenet. primo, quia liberi q seipsos vouebant, poterant ministrare seruiendo Sanctuario, circa oĩa illa, quæ poterãt facere serui, & tñ illi nõ applicabantur Deo, sed conuertebantur in pecuniam, iuxta taxationes, quæ in litera hñr. ergo neque possent serui isti applicari, sed debent redimi pecunia. Secũdo, quia adhuc videbatur magis hoc de homine libero Hebręo quàm de seruo Hebręo, quia homo liber, cum se voueret, poterat dare se simpliciter, & ita applicaretur Deo ad semper. seruus autem Hebræus non poterat dari ad semper, cum dñs non haberet ius super seruum, nisi vsque ad certum tps, & tñ Hebreus seipsum vouens non applicabatur Deo, sed redimebatur pecunia. ergo non applicarentur serui Hebræi, sed redimerentur. Tertio, quia ratio motiua istorũ pręsupponit falsum, s. ꝙ seruus posset applicari Sanctuario ad seruiendum. nam hoc esset si seruus ille cederet determinatè Sanctuario. nõ tñ cedebat, sed potius in ius sacerdotum, quia vota ad eos pertinebant Nume. 18. c. nisi fieret cum determinatione, scilicet, vt diceret voueo hoc, vt cedat in vsus, vel iura Sanctuarij. Quarto, quia dato, quòd votum sit factum, vt cederet seruus in iura Sanctuarij: adhuc non oportebat, quòd applicaretur, quia simile est de alijs, quæ cedebant in iura sacerdotum. nam animalia, tam munda quàm immunda, & possessiones, & omnia mobilia per votum simpliciter emissum cedebant in iura sacerdotum, vt patet in litera. & ista omnia poterant applicari sacerdoti, quia poterant pertinere ad aliquas vtilitates eius, & tamen nõ applicabantur, sed redimebantur, & competebat vouenti ius redimendi etiam sacerdote inuito, vt colligitur ex litera, & supra dictum est. Ita ergo nũc circa seruos, licet possent in aliquo seruire, vel sacerdoti, vel Sãctuario, non sequitur, quòd applicarentur eis, quia poterat competere repetitio.

Dicendum tamen, ꝙ circa seruos istos Hebręos nõ solum competebat repetitio, ita vt non applicarentur Deo, vel sacerdotibus, sed etiam non poterãt applicari personaliter dato, ꝙ vouentes hoc vellent. Circa qđ considerandum, ꝙ ea quę vouebantur, erant triplicia. quædam vouebantur, & necesse erat applicari, & non poterant commutari, neque redimi. Alia poterant cõmutari & redimi, vel manere applicita Deo, sine commutatione & redemptione. Tertia erant quæ necesse erat redimi, & non poterãt applicari Deo. Prima sunt animalia quæ immolari possunt, quia illa applicari necesse erat, vt patet in litera. Secunda erant, vt aĩalia immunda non immolabilia. nam poterãt redimi, vel manere penes sacerdotes, quibus proueniebant. Tertia sunt homines qui se vouebant, quia hos necesse erat redimi, & non poterant manere penes sacerdotem, cum lex obligaret eos ad redemptionem, vt patet hic.

Quę vouebant erant triplicis condõnis.

De seruis autem Hebræis dicendum erat, quòd pertinebant ad tertium modum: cū enim homines essent, necesse erat eos redimi, potissimè cum illi redibant aliquando in libertatem.

Nunquid conuersi de gentilitate applicarentur Deo, vel redimerentur. *Quæst. LIIII.*

CIRCA seruos conuersos de gentilitate est, nunc dubium an applicarentur, vel redimerentur.

Aliqui dicunt, quòd applicabantur ad ministrandum, & faciunt differentiam inter seruos Hebræos, & conuersos de gentilitate. qa dicunt Hebręos seruos non posse voueri, & consecrari, siue applicari Deo, quia isti liberabantur aliquo tempore. omnis autem res quæ Deo consecrabatur non poterat vendi, neq; redire ad vsus humanos, infra in litera. sed seruos de gentilitate conuersos dicunt posse voueri, & consecrari, quia manebāt serui in perpetuum, & sic possent esse consecrati. & sic dicunt, ꝙ tales manerēt semper in ministerium Sanctuarij. Secundo, quia Gabaonitæ erant Chananæi, & conuersi fuerunt ad Deum Israel, & facti sunt serui mandante Iosue, & principibus populi, & tunc a tota multitudine oblati sunt, vt essent serui in Sanctuario ad cędenda ligna, & aquas portandas pro necessitate sacrificiorum Iosue 9.c. & ibi manserunt semper lib.2. Reg.21.c. & tamen non poterant esse aliqui magis alieni a Deo quàm Chananęi. ergo a fortiori serui conuersi ad iudaismum cum vouerentur a dominis, non redimebantur, sed manebant in ꝑpetuum ad ministrandum Deo appliciti. Dicendum, ꝙ serui conuersi de gentilitate, quando domino vouebantur, non applicabantur ei, sed redimebantur. & dato, ꝙ domini offerentes vellent, ꝙ manerent Deo appliciti, non poterant, sed oportebat redimi, & hoc qa erant homines, & homines redimebātur, vt patet hic. Secundo, quia cum posuerit hic Deus doctrinam de rebus, quæ vouentur, non posuit de aliqua quæ necessario applicaret Deo, nisi animalibus immolabilibus. De alijs autem dixit, ꝙ poterant redimi, & tamen serui non erant animalia immolabilia. ergo poterant redimi, & non applicabantur necessario. Tertio, quia isti putant, ꝙ serui conuersi per votum cederent Sanctuario, & seruirent ibi in perpetuum, sicut Gabaonitę. sed non est verum, ꝙ serui per votum cedebant sacerdotibus potius quàm Sanctuario, & ita non manebat ibi motiuum eorum.

Ad rationem primam in contrarium dicendum, quòd fundatur illa distinctio super errore, nam serui Hebræi cum vouerentur a dominis, siue cederent Sāctuario, siue sacerdotibus, non applicabantur personaliter, sed redimebantur in pecuniam, si non erat causa quia non poterant manere in perpetuum ad Dei cultum: nam si applicari possent ad ministerium Dei, possent temporaliter, vel in perpetuū applicari, sicut poterat aliquis Leuita vouere se ad seruiendum Deo in loco Sanctuarij determinato tempore vltra id quod tenebatur, vel poterat se vouere ad semper, sicut vouit mater Samuelis ipsum Samuelem. 1. Reg. 1. cap. & ita in votis temporalibus laicorum erat, s. in voto Nazaræorum, in quo consecrabantur homines Deo, & poterat illud votum esse temporale, vel perpetuum Numeri 6. capit. Ita si laicis concederetur ministrare circa aliquas res Sanctuarij, poterant se vouere ad ministrādum in illis determinato tēpore, vel ad semper: ideo non est ista causa quare redimebātur serui Hebręi cū vouerentur. Nam pro tempore illo quo dominis tenebantur seruire, vel saltem quousque se redimerent, tenerentur manere ministrando in seruitio Sāctuarij, vel sacerdotum quibus cederent ex voto. sed causa redemptionis est, quia nulli laici admittūtur ad aliquas ministrationes Sanctuarij, sed conuerti vult eorum votum in pecuniam.

F G H I K

Ad secundum dicendum, quòd non fuit simile de Gabaonitis ad alios seruos qui vouentur: nam illi nō fuerunt dati Deo per votum, sed per oblationem Iosue 9. cap. nam fuit potius condemnatio quędam qua condemnati fuerunt ad istam seruitutem: nam prius non erant serui, & tunc effecti sunt serui.

Secundo, quia ibi nō solum traditi sunt ipsi Gabaonitæ qui tunc erant, sed etiam omnes qui de eis nascerentur vsque in sempiternum, & omnes dicebantur esse sub maledicto, idest maledictione Iosue 9. c. sed si aliqui serui applicarentur Deo, nō ob hoc filij eorum erant appliciti.

Tertio, quia hoc valuit, quia intercidit ibi auctoritas Iosue qui erat Propheta, & dux totius populi. & sic fuit speciale, quod Deus approbauit, quia aliàs homines non poterant applicari eo modo ad ministeria Sāctuarij, ideo postea non licuit fieri, sed ꝙ legi staretur, scilicet, quòd homines qui vouerentur, redimerētur.

Quarto fuit, quia non erant tunc aliqui assignati, q seruirent Sanctuario in officio cędendi ligna, & comportando aquas. Nam hoc nō pertinebat ad Leuitas, sed alia ministeria digniora, ideo quando Sāctuarium alicubi locaretur, ita quòd fieret in eo iam ministratio quotidiana, oportebat, quòd illa fierent ab aliquibus mercenarijs; & fierent magnæ expensę Sāctuario, ideo placuit Deo per istum modum prouidere, scilicet, ꝙ tunc cum introierunt Iudæi in terram Chanaan, quando ministrationes incipere debebant, prouideret de ministris dando Gabaonitas, qui a populo obligarentur ad istam ministrationem, & fuerunt isti sufficientes ministri.

Et ex ista ratione non debuerunt alij qui vouerenē, applicari in Sanctuario ministerio alicui, quia nō erat aliquod, quod competeret laicis, nisi ministerium Gabaonitarum, & ad illud sufficiebant Gabaonitæ q multi erant, s. viri de quatuor ciuitatibus Iosue 9. c. ideo plures apponi erat superuacuum, & rursus erat damnosum Sanctuario, quia isti qui ministrabant alebantur sumptibus Sanctuarij, & quanto plures essent, tanto maiores fierent expensæ, ideo nō debuit concedi alijs qui vouebantur, quòd in illam ministrationem transirent, sed potius quòd redimerentur: & tunc erat vtilitas Sanctuario, & sacerdotibus propter pecuniam, quā accipiebant de redemptione horum: & ita apparet, ꝙ nulli serui debuerunt per votum transire in ministrationem Gabaonitarum, sed redimi.

Qualiter redimebantur isti serui conuersi de gentilitate, cum vouerentur per dominos suos. *Quæstio. LV.*

SED nunc quęretur, qualiter redimebantur isti serui, cum vouerentur per dominos suos. Dicendum, quòd aut erant serui Iudęi, aut cōuersi de gentilitate. si erant serui Hebręi, aut vouebantur simpliciter Deo, aut vouebantur, vt essent in iura Sanctuarij.

Si primo modo cedebant sacerdotibus, quia omne votum simpliciter factum ad illorum ius pertinebat. & tunc dicendū, quia redimendi erant serui illi, & fiebat redemptio per vouentem, qui dabat pecuniam illā, & retinebat sibi seruum, cum redemptio non competeret, nisi vouenti. si autem vouēs nollet redimere, vendebatur seruus alteri, & dabat pretium, & illud sacerdotibus proueniebat. Si autem factum erat votum cum determinatione prędicta, cedebat res promissa per votū in iura Sanctuarij, & vouens redimebat tunc

seruum,

seruum,& retinebat sibi,& pecunia redemptionis dabatur Sanctuario. si autem vouens nollet redimere, vendebatur alteri,& pecunia dabatur Sanctuario. Sed dicendum, quòd siue cederet sacerdotibus, siue Sanctuario, & venderetur, non vendebatur nisi vsque ad tempus, quo aliàs manere obligatus erat, scilicet seruus Iudæus exibat in anno septimo remissionis regulariter, nisi volens liberare filios, quos acceperat ex ancilla tradita sibi in vxorem a domino, & ipsam vxorē, permitteret sibi perforari aurem subula, quia tunc vsque ad Iubileum seruiebat Exodi 21. & Deutero. 15. & supra 25. cap. siue ergo liberandus esset in anno remissionis, siue in Iubileo, non extendebatur vltra venditio. etiam si dominus redimeret eum post votum, non poterat maiori tempore retinere, quàm poterat ante votum. Nam dominus per actum suum non poterat conditionem serui deteriorem facere, ideo redimendo ipsum nunc postquam vouerat, nō acquisiuit maius in eo ius, vt amplius possit retinere: nam per votum potuit sibiipsi dominus præiudicare perdēdo aliquid de rebus suis, sed non potuit pinguius ius acquirere. similiter vendendo illum, vel uouēdo redimere non poterat facere conditionem illius deteriorem, sed liberabatur eo tēpore, quo aliàs liberandus esset, & nullum votum emissum esset. Si autē esset seruus conuersus de gentilitate, aut per votum cedebat sacerdotibus, aut Sanctuario: si sacerdotibus redimebat dominus seruum, & pecunia redēptionis dabatur sacerdotibus, manebatque seruus penes dominum vouentem. si autem ille nollet redimere eum, vendebatur alteri, cedebatque precium sacerdotibus. Si autem votum esset tale, vt cederet res Sāctuario, redimebat dominus seruum, & pecuniam dabat Sanctuario. si autē non redimeret, alteri vēdebatur, & similiter pecunia proueniebat Sanctuario. & tamē hic, quia erat seruus conuersus de gentilitate, cuicunque venderetur, simpliciter vendebatur, sicut si venderetur sine voto aliquo.

Quanta pecunia pro seruo dabatur seu gentili, seu Iudæo. Et quid sacerdos in eius taxatione considerabat.
Quæst. LVI.

CVm sit dictum, quòd seruus, siue Iudæus, siue gentilis, cū vouebatur, nō applicabatur Deo neque sacerdotibus, sed dabatur pro eo pecunia: est dubiū quę pecunia pro illo dabatur. Aliqui dicūt, quòd dabatur pecunia statuta. nam iam taxata erat hic in litera quanta pecunia erat danda pro quolibet qui venderetur, siue esset masculus siue fœmina, & iuxta illam taxationē daretur pro istis seruis. Sed dicendum, quòd non stat, primo quia ista taxatio erat pro illis, qui se vouebant cum dicatur. homo qui votum fecerit, & spopōderit Deo animam suam, sub æstimatione dabit precium, & isti sunt liberi. serui aūt non vouebant seipsos, sed Domini eos vouebant. ergo non debebat teneri illa æstimatio. Secundo patet quia hic est differentia, quando quis vouebat se, vel rem suam, & alius modus erat circa personam se vouentem quam circa res, sed seruus computatur inter res possessas, quia est pecunia domini sui Exo. 21. cap. ergo non debet haberi circa seruos idem modus, qui habetur circa homines, sed qui habetur circa res eorum ab eis possessas, & circa illas non erat posita aliqua certa taxatio. ergo neque serui redimendi erant per taxationes, quæ hic ponuntur pro hominibus.

Tertio apparet, quia non competebat hæc lex seruo. nam poterat aliquis habere seruum Hebræum inter viginti annos, & sexaginta, & tales secūdum istam legem dant pro se quinquaginta siclos, cum se voue-
A rint, sed dominus poterat vouere seruum vno anno ante annum remissionis, vel Iubilei, & quia vouendo seruum non vouebat nisi ius, quod habebat in illo, & illud erat ius ad seruiēdum vno anno, & illud ius fortè non valeret quatuor aut quinque siclis, vel parum plus, quomodo redimeret dominus talem seruū dando pro eo quinquaginta siclos? nam grauaretur, & ideo nollet redimere, & cum venderetur alteri nolente eum redimere domino, non darentur pro eo, nisi quatuor aut quinque sicli, & sic nō posset haberi ista æstimatio. nisi dicatur, quòd dominus cogebatur redimere dando illud precium pro seruo, & tunc grauaretur nimium, quia multam pecuniā daret pro re parui precij. vnde nemo Iudæorum vellet vouere seruū
B Hebræum, in quo diuinus cultus, & prouētus minuerentur. non ergo dabatur pro seruo Hebræo æstimatio, quæ ponitur in litera pro alijs hominibus. Quarto quia non conuenit hoc intentioni legis, quia dicitur, quòd vouentes se soluerent taxationes illas, quę in litera habentur, & si aliquis pauper esset nō potens soluere precium illud, staret ante sacerdotem, & quantū ille taxaret considerata paupertate sua, tantum daret: hoc enim cōueniebat pro hominibus liberis, scilicet ne cogerentur vendi, cum non haberent vnde soluerent. Sed in seruis non stabat ista causa, quia si dominus vouens nō posset soluere æstimationem legis, poterat vendi seruus, & inde haberetur æstimatio, cum non esset incōueniens vendi seruum, cū ipse se prius vendidisset, & dominus haberet potestatem venden-
C di illum, & tamen Deus voluit, quòd homines qui vouebantur, non venderentur etiam si non possent soluere ęstimationem. ergo non accipiēda est lex hic de omnibus hominibus, sed solum de liberis qui seipsos voueant, vel vt liberi vouentur ab eis, in quorum potestate sunt.

Quinto quia secundum formam istarum taxationum videtur, quòd homo redimat se pro toto, quod valet proportionabiliter, idest posita quantitate eius qui maximi valoris est, licèt non taxetur ille prorsus quantum valet, taxentur cæteri proportionabiliter secundum æstimationem illius, & hoc apparet, quia secundum diuersas ętates ponuntur hic diuersa precia, & secundum differentiam sexuum, quia magis valet
D masculus quàm fęmina, & vir quàm puer. Non tamē serui redimerentur proportionabiliter quātum valerent, sed multo magis, aut minus: nā seruus Hebręus tantum valet quantum est seruitium temporis illius, quo seruus futurus est, sed poterit esse, quòd voueatur vno anno antequam in libertatem exeat, ideo nō est precium illius nisi pro vno anno, si autem ad ętatem respiciatur, valde inconueniens erit. vnde magis respiciendum esset ad tempus seruiendi, quod restat, quàm ad ętatem. sed hic statuitur precium iuxta ętates. ergo statuitur precium pro homine libero, qui seipsum tradit simpliciter, & iuxta differentiam ętatum esset maior aut minor eius valor, & nō pro seruis qui vouentur.

E Sexto quia sequeretur etiam magnum inconueniens, scilicet, quòd tantum daretur pro redemptione serui Iudęi, quantum pro redemptione serui conuersi de gentilitate, sed falsum est, quia seruus de gentilitate est multo maioris valoris, cum ille sit seruus in ęternum, & nunquam liberatur neque in Iubileo: & tam ipsi quàm qui nascerentur inde erunt serui domini sui, supra 25. cap. seruus autem Hebręus solum erat vsque ad annū remissionis, & fortè seruiret per vnum aut duos annos. ideo inęquale precium redemptionis debebat esse in illis, & tamen si redimantur per has taxationes erunt ęqualia precia, ideo dicendum, quòd non sunt hæ taxationes, nisi pro hominibus liberis.

Quòd seruus nō vēderetur ꝑ toto, quo vendi poterat, nec plus danti concederetur.

Alij

Alij ergo dicunt, ꝙ in ſeruis non erat alia, niſi quòd venderentur, & daretur precium ei, qui cedebat ſiue Sanctuario, ſiue ſacerdotibus, & hoc videbatur eis cõueniens, quia ſeruus vendi poteſt, ideo ſimpliciter vẽdendus erat, & tota taxatio precij eius cederet Deo. Sed dicendum, quòd hoc non ſtat. primo quia ſi ſeruus vendendus eſſet, quia vouebatur, venderentur ſerui Iudæi ſimpliciter, & ita præiudicaretur eis, qui non tenebantur ſeruire niſi vſque ad determinatum tempus. Secundo quia prȩiudicaretur dominis. nã vouentes ſemper habebant ius redimẽdi res quas vouebãt, niſi eſſent animalia immolabilia. ſerui autẽ non erant huiuſmodi, ideo dominis competebat redimere eos, & ſi ipſi redimere nollent, vẽdi debebant. ſi igitur ſtatim venderentur ſerui votiui non conceſſa dominis vouentibus facultate redimendi, præiudicaretur eis. Tertio quia tunc non eſſet hic regula, per quam ageretur in voto illo, quod erat inconueniẽs. ponit enim hic regulam Deus ſufficientem de omnibus votis, ideo oportet, quòd votum factum de ſeruis includatur ſub aliqua parte huius regulȩ, ſed hic ſunt tria mẽbra circa votum, quia quȩdam vouentur quȩ oportet redimi data taxatione certa, quæ habetur in litera, vt homines liberi. Alia quæ non redimebantur, neque commutabantur, ſed ipſa eadem tradebantur, ſicut erant animalia immolabilia. Alia erant quæ redimebantur, & ſi non redimerentur vendi poterant, ſicut animalia nõ immolabilia, & agri, & domus: & generaliter omnia alia humana poſſeſſa. ſed ſerui non pertinebant ad primum membrum, cum nõ eſſent homines liberi, neque ad ſecundum, cum non eſſent animalia immolabilia. ergo oportet, quòd ad tertiũ pertineant, quia aliàs non eſſet aliqua regula, ſub qua caperetur, quod eſt inconueniens, cum circa cæremonias non poſſimus aliquid facere neque ex nobis conſtituere, niſi quod a Deo inſtitutũ eſt. *Doc. rñd. ad q̃ſtum.* Dicendum ergo, quòd ad iſtud tertium pertinebat votum de ſeruis, & ideo redimendi erant, vel vendendi, & conueniẽs eſt, quia ipſi erant res dominorum ſuorum, ſicut aliæ res poſſeſſȩ. Sed circa modum redemptionis dicendum eſt, quòd aliter redimebantur ſerui Iudæi quam conuerſi de gentilitate. nam ſerui Iudæi non erant ſerui ad ſemper, ſed ad tempus, ideo cum vouens ferret ſeruum quem vouerat, ad ſacerdotem, ſtatuebat ille precium, & redimebat illum dominus ſibi retinens ſeruum, & precium tradens, ſiue ſacerdoti, ſiue Sanctuario. Conſiderabat autem ſacerdos in taxando preciũ tempus, vſque ad quod manere deberet ſeruus in ſeruitute, & pro pauco tempore parũ æſtimabat, & pro multo tempore multum, & iſtud patet ex ſimili. nam cũ voueretur ager redimebat eum dominus agri iuxta impoſitum ſibi precium a ſacerdotibus, ſed dicitur quòd circa impoſitionem precij conſiderare debet ſacerdos quantum valeret ager ſimpliciter vẽditus, ſcilicet a Iubileo vſque ad Iubileum, quod erat conſiderata magnitudine ſementis quam caperet, & poſtea conſiderabat annos, qui manebant vſque ad Iubileũ, & ſecundum illos taxabat precium parum, aut multum, vt patet infra in litera. ita ergo eſſe deberet hic cum teneretur ſeruus ſolum vſque ad determinatum ſeruire tempus.

Si autem erat ſeruus de gentilitate conuerſus, ducebatur a vouente ad ſacerdotem, & æſtimabat eum, & vouens dabat precium ſi redimere vellet; ſin autẽ alteri vendebatur, & tamen nunc ȩſtimans ſeruum illum nõ reſpiciebat quantum vſque ad Iubileum, vel vſque ad tempus aliquod valere poſſet, ſed q̃tum ſimpliciter venditũ valeret, quia ſeruus de gentilitate nõ ſoluebatur a ſeruitute in Iubileo, ſed trãſmittebatur ad poſteros ſup. 25. c. & ita preciũ huius eſſet magnum.

F *Qua æſtimatione vendebatur, & redimebatur ſeruus Iudæus? Quæſt. LVII.*

QVAERETVR nunc qua æſtimatione vendebatur, & redimebatur ſeruus Iudæus. nã dictum fuit, quòd ſeruus Hebræus æſtimãdus erat non ſimpliciter, ſed ſolum pro illo tempore, quo mãſurus erat in ſeruitute, & tamen iſta æſtimatio poterat eſſe duplex, ſcilicet illa quam dominus dederat pro ſeruo iſto, quando emit eum, & tunc quòd conſideraretur quantum reſiduum erat de tẽpore ſeruitij, & eſſet talis proportio partis precij ad totum precium, qualis erat partis temporis ad totum tẽpus. alia æſtimatio eſſe poterat quam nunc faceret ſacerdos, G vel aliquis alius ſi emeret illum ſeruum, ſcilicet, quòd conſideraret quantum poterat valere iſte homo venditus ad ſeptem annos, & poterat eſſe iſta æſtimatio precij maior, vel minor quam prima, & iõ dubium eſt per quam iſtarum, nũc ſacerdos deberet iudicare, ſcilicet an ſtaret primæ quam fecerat dominus emens ſeruum, vel poſſet ipſe facere nunc aliam quam ſequeretur dominus.

Dicet aliquis, quòd poterat ſacerdos facere aliam, quia forte dominus emerat ſeruum illum pro paruo precio, & iuſte poterat æſtimari pro maiori, & vt non defraudaretur ſacerdos, vel Sanctuarium, ſequebatur vouẽs æſtimationem iuſtam, quam nunc ſacerdos fecerat. Secundo quia iſte ſeruus poterat nunc plus valere, quã quando fuit venditus, ideo ſi vendatur nunc H pro ſeptem annis, dabitur maius precium pro eo quã a principio, & tamen quando fit redemptio voti, nouiter pertinere incipit, vel obligatus eſſe ſeruus ille, Deo vel ſacerdotibus. ergo attendi debet valor eius nunc, & nõ ille qui fuit quando a principio venditus eſt. Dicendum, quòd iſtud non eſt ſatis manifeſtum, quia vtraque pars poteſt habere rationes probabiles, ſed magis videtur dicẽdum, quòd ſacerdos debeat ſequi eſtimationem ſerui, quam dominus fecit emẽdo ſeruum, & iuxta illam faciet proportionem reſidui tẽporis, & precij competentis pro illo. Et ratio prima eſt, quia dominus ſeruum Hebrȩum vouens non vouet illũ ſimpliciter, ſed ius ſolum, quod in illo habet, I ſed ipſe habet ius temporis ſeruitij pro illa proportione precij, quod dedit pro eo. ergo cum voueat pro reſiduo tempore, videtur quòd nihil voueat niſi preciũ, quod competit pro illo reſiduo tempore ſeruitij ſibi debiti.

Secundo quia iſte ſeruus habet ius redimendi ſe ſi vult de ſeruitute exire ante annum remiſſionis, vt patet ſupra 25. cap. & ſi ſeipſum redimit, dabit precij partem ſecundum proportionem temporis ad illud precium, quod dedit dominus pro eo, etiam ſi plus valeret. ergo dominus redimens illum cum vouerit, videtur quòd teneatur dare ſecũdum proportionem precij, quod ipſe dedit pro ſeruo, & non debebit fieri aliqua noua taxatio per ſacerdotem.

Tertio quia aliàs ſequeretur inconueniens, ſcilicet ſi cum vouit dominus ſeruum, faciat ſacerdos aliam K maiorem taxationem, & iuxta illam reddat partem proportionalem pro tempore reſiduo. ſi ſeruus vellet ſe tunc redimere, daret domino partem proportionalem iuxta precium, quòd acceperat a domino, & ita defraudaretur dominus, quia daret plus ſacerdoti q̃ acciperet a ſeruo, & ſic voueret pluſquam in ſeruo habebat, quod non erat conueniens. Quarto quia ſacerdotes nũquam debebant taxare ad maximum, quod res valere poteſt, ſed inter multum, & paucum, quod eſt inter bonum, & malũ, vt dicitur in litera, quia aliàs vouentes diſtraherentur a vouendo, & tamen taxare vltra id, quod vouens pro ſeruo dederat, erat multum

taxare

taxare quo grauaretur vouens. ergo sacerdos stabat illi taxationi, qua seruus emptus fuerat a domino. Ad primum in contrarium dicendum, quòd satis erat cōtingens, quòd dominus emisset minori precio quàm valeret, & tamen non fraudabitur sacerdos neque Sāctuarium, si iuxta illam ęstimationem acciperet proportionabiliter partem precij, quia sacerdos nō debebat æstimare ad maximum, quod res valere poterat, sed ad mediocritatem, ita vt vouentes non grauarentur, sed ęstimatio præcedens erat, per quam non grauaretur vouens, ideo illa tenenda erat, & non erat alia facienda de nouo. Ad secundum dicendum, quòd poterat seruus magis valere, quando nunc voueretur, q̃ cum venditus fuerat, & tamen si hoc attenderetur, taxaretur res ad maximū quo valere poterat, & sic grauarentur vouentes, ideo non erat huic taxationi accedendum, sed primę, quam fecerat dominus emēs seruum illum. de seruo autem conuerso de gentilitate non erat istud dubium. nam in illo non poterat fieri, nisi vnus modus taxationis, quia ille non vendebatur ad tempus determinatum, sed ad tempus perpetuū, ideo vendebatur quantum valere poterat. vnde sacerdos æstimaret illū tanti precij, quanti rationabile posset communiter valere, & illud precium solueret redimens.

Nunquid redimens dabat quintam partem insuper, vel solam æstimationem factam a sacerdote. Quæst. LVIII.

SED est nunc dubium, an redimens dabat quintam partem insuper, vel solam ęstimationem factam a sacerdote. Aliquis dicet, quòd solam æstimationē, quia dabatur a redemptore pars quinta insuper, quando vouēs habebat fauorem in redimendo, sicut in agro, & rebus immobilibus, quas si redimeret, haberet in perpetuum; alij vero emētes solum habebant vsque ad Iubileum. ideo redimens dabat quintam partem, & alij non, & tamen hic non cōsequebatur redimens aliquam vtilitatem specialem, cum res ista quæ redimebatur, siue emeretur, siue redimeretur, transiret in æternum ad ementem, vel redimentem. ergo non deberet dare quintam redimēs, sicut neque dabat emens. Dicendum quòd tam in redemptione serui Hebræi, quàm conuersi de gentilitate, si dominus vellet redimere, daret preciū taxatum a sacerdote, & insuper quītam partem. Et patet hoc primo, quia vbicunque conceditur vouenti redimere rē quam vouebat, imponitur ei, quòd soluat quintam, siue in rebus mobilibus, siue immobilibus, vt patet in litera, & tamen hic competebat redemptio. ergo dabatur insuper quinta. Secundo quia redimenti fiebat fauor, quòd liceret ei retinere rē obligatam sacerdotibus, vel Sanctuario inuitis illis, ipsis autem ementibus non erat aliquis fauor, quia non cōpetebat eis ius emendi, nisi volente eo cuius erat, ideo imponebatur loco huius fauoris aliquod onus redimenti, scilicet, quòd quintam solueret, & ob hoc gēeraliter litera addit quintam redimenti, & tamen hic conceditur iste fauor vouenti, quòd redimat rem suam. ergo ei imponetur hęc grauitas, scilicet, quòd addat quintam. Tertio, & pręcipue, quia priuilegium nō competit ex natura, sed ex speciali concessione, vnde nō creditur habere priuilegium aliquis, nisi illud ostendat. & tamen ius redemptionis priuilegium est, quia de iure communi tradenti rem suam, vel vendenti, non competit redemptio, & tamen dicimus competere hic redemptionem. ergo competit ex hac sola lege, quæ concessit hoc vouentibus, & tamen ista simul cum iure redēptionis imponit vouenti; quòd quintam soluat. tenetur ergo dare ęstimationem serui, & quītam redimēs

A seruum, quem vouerat. Ad rationem in contrarium dicendum, quòd illud pręsuppositum non est verū: quia hoc esset si solum adderetur quinta in immobilibus cum redimuntur, & tamen etiam circa mobilia additur quinta, vt patet in vouentibus animalia, quæ non possunt immolari, quia si volebant ea redimere, dabant æstimationem, & quintam, vt patet in litera, ideo eadem ratione addetur hic quinta. Cum autem dicitur, quòd nihil plus consequebatur hic redimens, quàm simpliciter ementes, ideo non daret quintam. Dicendum quòd est falsum. Primo quia propter redimentē priuatur iure suo sacerdos, scilicet, vt non possit retinere rem sibi obligatam, sed compelletur eam dare, & propter alios ementes non cogitur dare, sed
B vendit quando vult; ideo est aliqua vtilitas redimentis. Secunda est, quia redimens habet minorem taxationem quàm alij emētes, ideo additur quinta. patet quia sacerdos taxabat rem inter multum, & modicū ad hoc, quòd posset redimens eam habere, & non ad maximum, quòd poterat valere. quantum ad vendendum non erat sic, quia non erat eadem taxatio, sed vendebatur quanto posset in plus vendi. nam si redimens noluisset redimere, & sacerdos, vel Sāctuarium vellet rem illam vendere, non tenebatur pro eadem æstimatione dare quę supra fuerat facta, sed vendebat quanto plus poterat, vt colligitur infra in litera, & probatū fuit supra, & ita cum esset hic, & generaliter quantū ad omnem redimentem fauor quidam, tenebantur semper redimentes dare insuper quintam.

C

Quare homines qui vouebantur, & redimebantur, non dabant pro se totum valorem suum, pro animalibus vero, & aliis rebus dabatur totus valor. Quæst. LIX.

QVAERETVR quare homines qui vouebātur, & redimebantur, non dabant totum valorē suum, & pro animalibus quę vouebantur si redimerētur, dabatur totus valor, & ita etiam de alijs rebus. Dicendum, quòd fuit conueniens in hominibus non accipi totum valorem ipsorum, in animalibus autem sic. in quo considerandū est, quòd cum aliquis se vouebt, totū se tradebat Deo,
D & res quę vouetur, etiam tota Deo traditur, ideo quātum ad hoc, si id, quod vouetur, redimendum erat; debebat totus valor rei dari, & tamen in hominibus fuit aliquid speciale, vt non conueniret dari. datus fuit ergo in alijs rebus. Prīmū fuit propter honorem. nā Deus voluit honorare homines liberos, qui se sponte vouent, ne videantur vendi, sed liberi manere. si tamē daretur pro eis totus valor, venderentur: ideo noluit statuere totum valorem, sed aliquid modicum oblationis. circa res autem possessas nullus honor attendi debebat, quia illæ nō sunt dignę aliquo honore, ideo non erat inconueniēs, quòd venderentur, vel daretur pro eis totus valor. Secundum fuit, vt alliceret Deus ad se vouēdum, & hoc erat non grauando uouētes in
E solutione votorum. si autem homines soluentes precium pro se darēt totum valorē, cum valor hominis sit magnus, depauperarētur vouētes, ideo non debuit totus valor dari, sed statui aliquid minus. secus autem est de rebus possessis, quia non est regulariter tātus ualor earum, ideo etiam si totus valor daretur, non erat inconueniens.

Tertium erat, quia homo liber, qui se vouebat, etiā si applicaretur Deo ad ministrationem aliquam, non esset illa penitus seruilis, ideo non debebat dari pro illo quātum valere posset, si ad illam solam vēderetur, sicut si aliquis homo se vēderet per totam vitam ad faciēdum aliquod opus determinatum, & nō plus quotidie,

tidie, non daretur tantum pro illo homine, quantum si simpliciter venderetur. secus autem erat de rebus possessis ab homine, qualescũque essent, quia illę dãdę erant pro toto, quod erant, aut prodesse poterant, ideo si redimerentur, totus valor pro eis dandus erat, & hoc apparet, quia res illę si non redimerentur, transibant ad sacerdotes, vel Sanctuarium, & vouens perdebat illas, vt ergo retineret illas, quas totaliter perditurus erat, totum valorem dare deberet, & hoc non solum fiebat in animalibus, sed etiam in domibus, & agris, & quibuscunque mobilibus, & immobilibus, vt patet in litera, & idem in seruis, siue Iudæis, siue cõuersis ad iudaismum, quia non vouebantur, vt homines, sed vt res possessę ab hominibus, & ideo redimebantur, vt res, & non, vt homines dato totali precio.

Quare pro redemptione voti hominum posuit Deus aliquas taxationes, & pro alijs rebus non. Quæst. LX.

SED quæretur, quare pro redemptione voti hominum posuit Deus aliquas taxationes, & pro alijs rebus non posuit aliquas. Dicendũ, quòd vt quidam putant fuit, quia in hominibus est multa varietas, ideo posuit multas taxationes. in alijs autem rebus non est tanta varietas, ideo non fecit sic. Sed dicendum, quòd non stat, quia tunc propter plures differẽtias in hominibus essent plures taxationes, & in alijs rebus pauciores, & tamen nullam posuit in alijs, ideo non est hęc causa. Alij dicũt, quòd hoc fuit, quia in hominibus est valor magis notus, & vt communiter magis similantur in valore, in alijs autem rebus neque est valor ita notus, nec tanta similitudo, iõ non fuit ibi facta taxatio. Sed dicendũ, quòd nec istud stat, quia maior similitudo est inter duos arietes, & duas oues inter se in valore, quàm ĩter homines, quia contingit vnum hominem valere pro mille, sicut dixit Ioab, quòd Dauid pro decem millibus computabatur lib. 2. Reg. cap. 18. & vnus valet tres, aut quatuor, aut plures, & tamen inter oues, & boues, & asinos, & huiusmodi nõ est in hoc multa proximitas in precio, ideo non est ista causa. Sed dicẽdum, quòd causa fuit, quia voluit Deus, quòd pro homine nõ daretur totũ preciũ, & pro alijs rebus totũ daretur. Si enim Deus voluisset, quòd daretur totum precium pro homine, non oportuisset poni aliquam taxationem, sed quòd sacerdos taxaret quantum valeret, & tãtum ille daret, & hoc conuenientius erat quàm poni taxationes aliquas secundum ętates, quia aliqui duo homines sunt eiusdem ætatis, & vnus valet in quadruplum quàm alius. In particulari autem fit bene iudiciũ de re, quia contingit rem variari infinitis modis, qui non subijciuntur cõsiderationi vniuersali, sed sensui, & iudicio in particulari, & ob hoc, quia voluit omnes res pro toto valore redimi, non potuit in illis aliquam taxationem, sed quòd sacerdos taxaret quantum res valeret. Sed obijcietur, quòd etiam circa hominem istud fiebat, quia circa pauperes æstimabat sacerdos, vt patet in litera.

Doc. tñd. ad q̃situm.

Dicendum, quòd non est simile. Primo quia circa pauperes æstimabat sacerdos quantum poterant soluere commode, & non quantum valebant. circa res autem alias taxabatur quantum valebant. Secundo quia taxatio sacerdotum semper erat in diminutionẽ. nam Deus statuerat minorem taxationem quàm homo valeat, & quando homo tam pauper erat, vt nequeillam commode posset soluere, diminuebat sacerdos illam quantum videbat posse soluere, & ita erat semper multo minus, quàm valor rei;

F *Quare non fiebat sic penes primogenita quæ redimebantur, quòd solueretur insuper quinta, sicut in animalibus quæ vouebantur. Et quòd ea quæ vouebantur erant triplicis conditionis. Quæst. LXI.*

QVAERET aliquis, quare non fiebat sic circa primogenita quæ redimebantur, quòd solueretur insuper quinta, sicut in animalibus quæ vouebantur. nam solum dicitur, quòd darentur quinque sicli, & non additur aliquid supra Numeri 18. cap. Dicẽdum primo, quòd hoc fuit, quia vbicunque certum precium statuitur, non datur quinta, sicut in redemptione voti habetur, vbi ponuntur

G precia pro singulis ætatibus, & nõ datur aliquid vltra, sed ita est in primogenitis, ꝙ statuti sunt quĩque sicli pro singulis. ergo nihil addendum erat Numeri 18. c. Secũdo quia quę vouebantur erant triplicia, quędam quæ redimi necesse erat, alia quæ non poterãt redimi, tertia quę nõ poterant redimi, vel manere penes illũ, cui ex voto cedebant. in primis non addebatur quinta, & hoc erat propter duo. primo quia in illis statuebatur precium certum, vt est in voto hominis, secũdo quia quinta superadditur, quando conceditur redemptio in fauorem redimentis, sed in his nõ est in fauorem, cum cogatur se redimere, ideo quinta non additur, & hoc patet in voto pauperum, vbi non dabatur taxatio data a lege, sed arbitrabatur sacerdos, & supra id, quod arbitrabatur nõ dabatur quinta, & ista est cau

H sa precipua. Alia autem erant quę non redimebantur, & ista, quia non manebant apud vouentem, sed transibant ad Deum, nõ poterat dari quinta, cum nullum precium pro eis daretur. Alia erant quę poterant redimi, vel manere pęnes sacerdotes, vel Sanctuarium, & quia concedi ius redimendi erat in fauorem redimentium, ĩponebatur onus quintę partis, sed circa primogenita, quæ redimebantur, erat primus modus, s. quia cogebantur redimere ea illi, quorum erant. ideo cum redimendi ius non concederetur in fauorem eorum, non cogebantur addere quintam, sed soluebãt id q́d a lege positum erat. Tertio potest dici, ꝙ aliquando in redemptione primogenitorum erat additio quintæ

I partis. Pro quo sciẽdum, ꝙ primogenita aut erant humana, aut animaliũ. si humana dabantur pro eis quinque sicli, & ita redimebantur Nume. 18. cap. & non addebatur aliquid, neque minuebatur etiam propter paupertatem, vt ostensum est supra. & ideo ibi nõ erat locus quintæ. Si primogenita animalium, aut erãt immunda ad immolandum secundum speciẽ, vt asinus, ceruus, equus: aut munda, ut bos, ouis, capra. si primo modo redimebantur datis quinq; siclis, ut solet dici, s. illa quæ in nostra potestate erant. de quo dicet magis Num. 18. c. si secundo modo erant ꝑ accidẽs immunda, aut totaliter munda. si munda, non redimebantur, sed tradebantur, & immolabantur Deo, & cremabantur adipes. carnes aũt cedebãt sacerdotibus. eo. c. si aũt essent immunda ꝑ accidens, sacerdos taxabat illa, & si offerens uolebat illa redimere, addebat quintam par-

K tem insuper, sin autem uendebantur alteri, q̃tũcunq; possent vendi, vt patet infra in litera, & sic aliquando in redemptione primogenitorum addebatur quinta.

Nunquid si primogenita facta sunt immunda per accidens semper redimi oporteat. Et an prædicta primogenita necessario debeant redimi, vel manere Deo applicita. Quæst. LXII.

OCCASIONE præcedentiũ, quæretur si primogenita quę addenda sunt ſm speciem immolabilia sunt, & tamen facta sunt immunda per accidens, an po-

an oporteat semper redimi. Dicendum, ꝙ aliqui voluerunt intelligere literam inferiorem, s. ꝙ si immundum est animal, redimet qui obtulit de animalibus per votum datis, sed hoc non est verum, quia superuacuum esset cum hic iam sit de hoc dictum, & non replicaretur ibi. maxime quia ante literam ipsam agitur de primogenitis, ꝙ non possunt sanctificari, neque voueri, & statim additur, ꝙ si immundum est animal. ergo de primogenitis agitur, & non de animalibus quę vouentur.

Sed tunc manet dubium, cum dicitur de immundo animali de quo intelligitur, & aliqui putant, quòd intelligatur de immundis secundum speciem, vt est asinus, & equus, & similia. Sed tamen dicendum, ꝙ hoc non est rationabiliter dictum, nam omnia animalia quæ sunt quadrupedia, & in potestate nostra, siue sint ad cibum, vt pecora, siue non, vt equus, mulus, asinus, camelus, & dromedarius, sunt obligata redemptioni primogenitorum, vel oblationi. Sed offerri ad immolandum non possunt, nisi bos, ouis, capra quando sunt immaculata. ergo omnia alia, siue ĩmunda secundum speciem, siue per speciem munda, & immunda per accidens debebant redimi. Sed de redemptione est difficultas.

Aliqui volunt, quòd omnia immunda prędicta redimantur data ęstimatione, & quinta parte, vt hic dicitur, & istud videbatur multum rationabile, cum non possent immolari, sed obstat, quod habetur Numer. c. 18. s. ꝙ pro redemptione primogenitorum immundorum dentur quinque sicli. Dicendum ergo videretur ad concordiã scripturarum, ꝙ aut est immũdum animal per speciem, aut per accidens. si per speciem, vt equus, mulus & huiusmodi, quæ habent filios, dentur quinque sicli pro quolibet primogenito, & de hoc intelligatur litera Nume. 18. cap. si autem sunt ꝑ accidens immunda, idest maculata ęstimẽtur a sacerdote, & redimantur data æstimatione, & quinta parte insuper, & de hoc intelligatur hic litera. Sed nunc est dubium an prædicta primogenita necessario debeant redimi, vel possint manere Deo applicita. Aliquis dicet, ꝙ est necesse redimi, quia aliàs manerent Deo applicita, sed non possunt Deo applicari, quia immunda sunt. ergo oportet redimi. Dicendum, ꝙ nõ est necesse redimi. primo quia si necesse esset redimi, non possent alteri vendi, & tamen dicitur in litera, ꝙ si non redemerit qui obtulit, vendetur alteri. ergo non est necesse redimi. Secundo quia si vouens cogeretur redimere, non imponeretur ei quinta pars insuper soluenda, cum redemptio non esset in fauorem eius, sed cogeretur ad illam, & tamen imponitur quinta. ergo nõ cogitur offerens redimere. Tertio quia redemptio esset necessaria, si non posset manere res apud Deum, sed animal primogenitum immundum poterat manere apud Deum. ergo non cogebatur offerens redimere.

Ad rationem in contrarium dicendum, quòd manere primogenita immunda apud Deum stat dupliciter. Vno modo, quòd ei applicẽtur immolando, sicut ea quæ munda erant, & istud nõ est verum.

Alio modo, quòd tradantur ab offerente, & maneant pęnes sacerdotes quibus loco Dei ista proueniunt, & hoc modo manere poterant, cum non immolarentur, & sic non erat inconueniens.

Alio modo potest dici, quòd argumentum non valet: nam licèt non possent manere animalia apud Deum, neque apud sacerdotes, non oportebat ob hoc, quòd redimerentur, quia satis erat, quòd venderentur alijs, & hoc fieri poterat in pręsenti. ergo non erat necesse redimi.

An hæc primogenita necessario venderentur, si non redimerentur. Quæst. LXIII.

A Dhuc quæretur, circa talia primogenita immunda per accidens, quæ non poterant immolari, an necessario venderentur, si nõ redimerẽtur, vel possent manere pęnes sacerdotes. Aliqui dicunt, quòd necesse erat vendi alteri, si offerens non redimebat. Primo quia dicitur infra in litera de primogenitis immundis, quia si noluerit redimere alteri vendetur. ergo oportebat alterum horum fieri, s. ꝙ redimeretur, vel venderetur. Secundo quia simile fiebat circa alia, idest domos, & agros: nã cum vouerentur, dabatur ius redimendi vouenti, & si ille non volebat redimere, oportebat alteri vendi, vt patet infra in litera. Dicendum, ꝙ si offerens prædicta primogenita non redimeret illa, non oportebat alteri vendi, sed licebat sacerdotibus illa sibi retinere, & patet, quia redemptio erat introducta hic in fauorem offerentium ipsa primogenita, vt possent illa retinere dato aliquo, sed quantum ad alios non offerentes nõ erat fauor aliquis, ideo non cogebatur sacerdos vendere alijs, quando non redimebantur. Item quia non cogeretur aliquis redimere, quod vouebat, siue offerebat, nisi quia illud non poterat manere pęnes alium, nisi pęnes ipsum, & tamen primogenita immũda poterant manere pęnes sacerdotem, ideo non cogebatur vendere. Circa quod sciendum, ꝙ primogenitorũ quędam sunt quæ oportet pęnes Deum manere, aut applicari ei, & ista nullo modo possunt redimi, neque vendi, sed oportet illa Deo immolari, vt sunt primogenita ouis, & bouis, & caprę mũda Nume. 18. c. Alia sunt quę nõ possunt manere pęnes Deum, neque pęnes aliquem alium, nisi circa offerentem, & ista oportet redimi ab ipso offerente, vel vouente, & non conceditur alteri, quòd illa emat. sic est de primogenitis hominũ, quia primogeniti sunt liberi, & non possunt vendi. etiam non possunt manere pęnes Deum, aut sacerdotes in seruitio, ideo oportebat, ꝙ redimerentur ab illis quorum erant, dando quinque siclos, vt sic restituerentur liberati, iam nulli existentes obligati. Et idem erat de hominibus liberis qui se vouebãt: nam non manebant pęnes Deum, neque vendebantur, sed seipsos redimebant dato precio taxato in litera. Animalia autem immunda primogenita non applicabantur Deo, quia erant immunda, neque oportebat redimi, quia non erant homo liber, ideo erat medium in illis, s. ꝙ poterant redimi, vel poterant manere pęnes sacerdotem, quia quicunque locus illorum esset, poterat esse apud sacerdotẽ, siue enim ad cibum essent poterat ea sacerdos in cibum sumere, siue ad laborẽ, poterat sacerdos in eis laborare, ideo non cogeretur vendere, sed possent manere pęnes ipsum, sicut pęnes quemcunque alium laicum, cui venderentur. Ad primum in contrarium dicendum, ꝙ non dicitur in litera, si noluerit redimere alteri venundabitur. quasi velit Deus necessitatem vendendi significari, sed solum potestatem vendẽdi ostendere, quia aliquis crederet, ꝙ Deus dixisset, ꝙ redimeretur, ꝙ si non redimeret ille qui obtulerat, non posset sacerdos vẽdere, sed oporteret retinere illud. hoc autem esset inconueniens, iõ ostendit, ꝙ poterat alteri vendere. non tamen, ꝙ cogeretur, quia quod in fauorem alicuius introductum est non debet ad illius incommodum retorqueri. sed ad sacerdotis vtilitatem, introductum est, ꝙ posset vendere, vt non cogeretur tenere omnia talia animalia, quia fortè non essent sibi vtilia, & precium eorum esset vtile ad prouidendum sibi circa inopiam, & tamẽ accideret, ꝙ aliquando esset sacerdoti vtilius retinere animal quàm vendere illud, ideo si cogeretur vẽdere, esset

esset iam in damnum suum. ergo poterat sacerdos vẽdere, sed non cogebatur. Item si sacerdos teneretur vendere prędicta animalia, aut ideo hoc esset, quia nõ liceret ei prædicta pretinere animalia, aut quia in fauorem alicuius vendere teneretur, aut quia esset ei damnosum ea retinere, sed nullum istorum erat, ideo poterat illa retinere. Non erat primum, quia prædicta animalia licebat sacerdoti retinere, cum illa cuilibet laico liceret habere, liceret etiam sacerdoti, quia illa non erant aliquid sacrum, quod soli Deo deberetur. Etiam non erat secundum: nam fauor attendebatur ad ipsum offerentem, vel vouentem, ideo quantum ad illum dabatur ius redimendi inuito sacerdote, vt sic magis allicerentur homines ad offerendum, & vouendum, sed quantum ad alios nullus fauor erat, ideo respectu illorũ non cogeretur sacerdos vendere prędicta animalia. Etiam non erat tertium, quia licèt esset vtile sacerdoti retinere illa, non cogeretur, quia per hoc, ꝙ cogeretur, iam grauaretur. Etiam non est verum, ꝙ semper erat vtile sacerdoti vendere, immo aliquando esset vtile retinere, ideo tunc non cogeretur vendere, & quia lex non poterat prouidere, neque distinguere, quando esset ei vtile retinere, & quando vẽdere, debuit sacerdoti concedere, vt libere venderet, vel retineret. Ad secundum dicendum, ꝙ non est simile, quia in rebus immobilibus, idest agris, & domibus, non licebat sacerdotibus aliquid retinere, quia Deus dixerat sacerdotibus, & Leuitis, ꝙ nihil possiderent inter Israelitas, neque haberent aliquid in terra eorum Deuteronom. 18. & Numeri 18. c. agri tamẽ, & domus erant possessiones in terra, ideo non debebant retinere, sed oportebat, ꝙ redimerentur hęc, vel venderentur, vt dicitur infra in litera. Secus de animalibus, quia licebat sacerdotibus, & Leuitis habere pecora, & iumẽta, immo pro pecoribus, & iumẽtis suis dabantur eis suburbana ciuitatum Iosue. 21. cap. ideo non erat hic, sicut in bonis immobilibus, ideoque poterant retinere sibi hęc, quando non redimerentur. Circa agros autem, & domos concedebatur redemptio, & venditio. redemptio quidem in fauorem vouentium, quia semper hoc dabatur vouẽtibus, nisi circa animalia quę immolari poterant. venditio autem imponebatur non in fauorem aliquorum, sed quia sacerdotibus non licebat retinere, & sic per venditionẽ reuerterentur hęc ad laicos, quibus licebat illa retinere. Sed adhuc quidam dicunt speciale fuisse circa animalia, quæ primogenita erant qualiacunque essent, quia Deus volebat, ꝙ nunquam manerent pęnes sacerdotem, sed aut redimerentur ab offerente, aut vẽderentur alteri, & hoc apparet ex differentia quę fit hic in litera inter animalia quę vouentur, & primogenita quę offeruntur. Nam si sint immolabilia vtrobique applicantur Deo, & non redimuntur, si autẽ animalia quę vouentur non possint immolari, dicitur, ꝙ poterunt redimi addita quinta parte ęstimationis, & nihil vltra dicitur, in quo innuitur, ꝙ in fauorem vouentis concedebatur redemptio, & tamen non cogebatur sacerdos alteri vendere si ille non redemisset. Sed circa primogenita dicitur infra in litera, ꝙ si immundum est animal, redimet qui obtulit iuxta ęstimationem suam, & addet quintam partem precij, si redimere noluerit vendetur alteri, & ita hic addidit. ergo videtur, ꝙ hic specialiter voluit, ꝙ non maneret animal pęnes sacerdotem, sed cogeretur vendere. Dicẽdum, ꝙ potest qui voluerit hoc tenere, sed paucam rationẽ aut nullam habet, & si ista litera intelligeretur, videretur lex continens solum mandata sine causa. nã sicut supra ostensum est, nulla est causa, quare sacerdos cogatur talia animalia vendere. Melius ergo dici

Solutio auctoris melior.

potest sicut supra diximus, ꝙ non tenebatur sacerdos

F vendere, sed erat liberum sibi retinere, aut vendere. Cum autem dicitur, ꝙ fit differentia in litera. dici potest vno modo, ꝙ non est differentia aliqua, sed illud declarat vtrunque, s. quæ vouentur, & primogenita, s. quòd animalia non immolabilia liceat vendi, & per literam illam significetur facultas vendendi, & non necessitas, & etiam animalia immũda quæ vouentur, liceat redimi, & si non redimuntur, liceat vendi, sed quia supra tacitum fuerat, expressum fuit infra cũ agitur de primogenitis, & extẽditur ad vtraque, scilicet, quòd vendi possint.

Secundo facta fuit ista expressio ad tollendum dubium: nam cum dictum fuisset de animalibus quę vouentur, quòd poterant redimi, non fuerat expressum,

G quòd possent vendi, putaret aliquis, quòd generale foret, ꝙ non venderentur, ideo expressit, ꝙ possent alteri vendi, & non cogeretur illa retinere sacerdos. Tertio fuit, & principaliter, vt tolleret alterum dubium; quia etiam si nõ exprimeretur, quòd posset sacerdos alteri vendere per se, videbatur subintelligi cum possent ista redimi, & transire ad vsum laicorum inuito sacerdote: a fortiori possent transire ipso volente, & sic venderentur. Sed quia dictum erat, quòd redimẽs daret ęstimationẽ, & insuper quintam partem, dubitaret aliquis, an si venderentur prędicta animalia, emẽs deberet dare ęstimationem, & quintam: tollit vnum dubium dicens, quòd non dabit quintam, sed quantũcunque fuerit æstimatum, s. ęstimationem, quia nunc non fiebat in fauorem ipsius emẽtis, sicut cum fiebat

H redemptio, sed potius in fauorem sacerdotis qui pro sua vtilitate vendebat, ideo non dabat quintam insuper emens, sicut redimens.

Aliud quoque dubium tollit, quia sacerdos fecerat ęstimationem mediocrem ad hoc, quòd redimens redimeret, sed ille noluit, ideo erat dubium an emẽs daret eandem ęstimationem, vel maiorem, aut minorẽ, quia sacerdos fortè nollet dare pro illa, quia parua fuerat, & emens vellet gaudere iure illius æstimationis nolens plus soluere. Et dicit Deus, quòd non stabitur illi æstimationi, sed quantumcunque fuerit æstimatũ, idest quantumcunque conuentum fuerit inter eos, siue modicum, siue multũ, quia vt communiter æsti-

I matio, quã faciebat sacerdos ad redemptionem, erat parua, quia debebat addi quinta pars insuper. cum aũt non redimebatur, sed emendum erat animal, nõ soluebatur quinta, ideo debebat rationabiliter constitui maior taxatio: & ita faciebat sacerdos maiorem taxationem, sicut conueniebat, inter eum, & ementem, maxime quia aliquando sacerdos non vendebat statim, vt offerebatur animal, quando constituebat taxationem offerenti ad redimendum, sed post tempus aliquantulum, & tunc res illa fortè multo plus valebat, ideo non stabatur primę taxationi, sed fiebat maior. Aliquando autem res deteriorabatur, & erat minoris valoris, vel non erãt emptores pro illa, & fiebat minor ęstimatio, & sic non erat respiciendum ad taxationem quam prius fecerat sacerdos, sed quantumcunque ęstimatum esset, idest conuentum inter par-

K tes tantum daretur. Ad tollenda ergo ista dubia fuit illud infra additum, & non ad ostendendum, ꝙ sacerdos cogeretur vẽdere animalia primogenita, quãdo non redimerentur. *Addet quintam partem æstimatæ pecuniæ.* Idest si vouens voluerit redimere, non dabit solum precium constitutum, sed etiam quintam partẽ precij insuper.

Quare, qñ aliquis vouebat domum, vel agrum, & redimebat addebat quintã partẽ ad æstimationẽ.

Causa est, quia magis grauabantur sacerdotes, quãdo redimebat vouens, quam si quisquam alius emeret. Nam si vouens redimeret, nunquã rediturus erat ager ad sacerdotes, si tamen alij emerent, redibat ad sacerdotes in Iubileo. Iustum ergo erat, vt iste plus daret.

ret, sed hoc verum est in prima venditione, sed non in secunda, & in sequentibus, scilicet si immediate, vt aliquis vouisset, redimeret rem suam de manu sacerdotum, debet addere quintam partem super totũ precium ęstimatum, quia tollebat simpliciter totum ius sacerdotibus. Si tamen non redimeret immediate, & alius emeret, postea in Iubileo iterum emere poterat, quia compellebantur vendere Leuitę, tamen tunc nõ dabat quintam partem super ęstimatum precium, sicut a principio, & causa est, quia per istam emptionẽ non tollebatur aliquod ius sacerdotibus, quia iste qui emebat non poterat tenere nisi vsque ad Iubileum, & etiam si millesies emeret, solum tenebat qualibet vice vsque ad Iubileum, sicut quilibet extraneus. Sed si alij extranei emerent non soluerent quintam super precium ęstimatum. ergo nec iste solueret qui vouerat. *Et possidebit eum.* Idest tenebit eum tãquam suum, nam si immediate redimeret de manu sacerdotum, erat ager totaliter suus vsque in ęternũ. *Sin autem noluerit redimere.* Idest si vouens noluerit redimere agrum suum, vel domum de manu sacerdotum immediate, vt vouerit. *Sed alteri cuilibet fuerit venundatus.* Scilicet in prima vice. ex quo patet, quòd etiam si vouentes nollent redimere agros, vel domos traditos per votum, tamen non poterant sacerdotes retinere apud se, sed cogebantur vendere Israelitis, & sic non sequebatur aliquod de inconuenientibus assignatis. *Vltra eum qui vouerat redimere non poterit.* Idest si a principio cum res tradita est sacerdotibus per votum, noluit vouens redimere, nunquam poterit redimere amplius, idest nunquam poterit peruenire ad eum ex iure redemptionis, bene tamen poterit venire ex iure emptionis. Nam dicitur aliquis redimere agrum suum, quando vendidit, vel vouit, & postea sic emit, vt apud eum maneat in ęternum, & hoc poterat facere vouens si immediate redimeret, vt tradidit rẽ votiuam. Emere autem, & non redimere dicitur, si taliter emit rem, vt non permaneat apud ipsum in ęternum, sed solũ vsque ad Iubileum, & hoc fiebat si vouens immediatè non redemisset, sed acciperet de manu alterius ementis: nam tunc solum poterat tenere vsque ad Iubileum. idẽ si emeret in sequenti Iubileo, solum poterat tenere vsque ad alterum Iubileum, & hoc non erat redimere, idest habere rem per ius redemptionis, & subditur immediate causa huius cum dicitur. *Quia cum Iubilei venerit dies sanctificatus erit domino.* Idest ista possessio erit iam pertinẽs ad Deum, quando venerit Iubileus, ideo ille qui vouit non poterit retrahere, quoniam res quę consecratę sunt, non transeunt in proprietatem laicorum. Et dicitur, quòd cũ venerit dies Iubilei, idest annus, erit sanctificatus domino non quidem annus, sed ager, idest iam pertinebit ad Deũ. huius causa est, quia quando aliqua res vouebatur, erat sanctificata Deo, & pertinebat ad ius sacerdotum. Si tamen vouens immediatè vellet redimere, transibat totum ius in ipsum, & non manebat aliqua sanctificatio ad Deum. Si autem vouens nollet redimere, vendebatur alijs, & pertinebat ad ius sacerdotum, ita quòd vouens nũquam haberet recursum ad illum, sicut ad rem suam.

Quomodo ager qui non redimebatur pertinebat in Iubileo ad sacerdotes si esset datus per votum, & qualiter: Et de vouente agrum ad se non attinentem. Et de siclo Sanctuarij. Quæst. LXIIII.

Sed dicet aliquis, quare dicitur hic, quòd cum venerit dies Iubilei erit ager sanctificatus, idest pertinens ad Deum? nam videtur, quòd immediate, vt vouẽs nollet redimere, esset ager sanctificatus, quia quomodocunque res se haberet, necesse erat, vt iam ille ager pertineret in ęternum ad sacerdotes.

Respondendum est, quòd quamquam vouens nũquam haberet recursum ad agrum suum, qui sic trãsiret in ius sacerdotum, tamen nõ erat ager immediatè sanctificatus sed solum vsque ad Iubileum. nam toto tempore medio ad ementem pertinebat, & nihil in eo habebant sacerdotes, scilicet nec possessionem, nec proprietatem. Cum autem veniebat Iubileus, habebant vtramque, quoniam iterum vendebant agrũ illum, & recipiebãt pecuniam pro illo, & sic in altero Iubileo, ita vt in quolibet Iubileo diceretur ager sic habitus, consecratus domino, & nunquam temporibus intermediis. *Et possessio consecrata ad ius pertinet sacerdotum.* Idest omnis ager, vel domus, vel quodcunque possidetur, si consecraretur domino pertinebit ad ius sacerdotum, sic habetur Nume. cap. 18. scilicet omne quod ex voto reddiderint filij Israel tuum erit, & agitur ibi de iuribus sacerdotalibus. Est autem hic sensus, vt reddatur causa superiorum, scilicet, quòd in Iubileo redeat possessio ista ad sacerdotes, sicut cum aliquis venderet possessionem suam. ex eo, quòd illa sua erat, rehabebat eam in Iubileo: ita cum res consecratę pertinerent ad ius Dei, & sacerdotum, si venderentur, debebant redire in Iubileo ad sacerdotes. hic autem solum declaratur, quòd id, quod consecratur Deo, pertinet ad sacerdotes, ideo sic redibit ad ipsos in Iubileo, sicut si esset ipsorum, & ipsi venderent. *Si ager emptus non est de possessione maiorum.* Hic agitur de eo qui vouebat agrum non pertinentem ad se, vtpote si aliquis emisset agrũ ab alio, durabat illa emptio vsque ad Iubileum, & poterat iste qui emeret, vouere domino, quoniam ad eum pertinebat vsque ad Iubileum. Sed in isto casu non fiebat, sicut in superiori: nã supra dicebatur, quòd quando aliquis vouebat agrũ, poterat redimere si vellet, & manebat apud ipsũ ager in ęternum. si autem nollet, emebat alius, & tunc nõ poterat habere recursum ad eum dominus prior. hic autem non fit sic, sed cum aliquis voueret domino agrum non pertinentem ad possessionem suam, scilicet ad maiores suos, compellitur dare tantũ pro agro quantum valet ipse venditus vsque ad Iubileum, dein de in Iubileo redit ad dominum priorem, & non habet iste qui dedit aliquod ius redemptionis, quia redẽptio solum datur cuilibet pro re sua, sed iste ager, quãquam vsque ad Iubileũ pertineat ad istum qui emit, non tamen pertinet ad eum vsque in ęternum. Similis autem casus est si aliquis emeret agrum, quem vẽderent sacerdotes de votis: nam iste ager non pertinebat ad istum ementem, si ergo iste voueret illum agrũ tenebatur dare tantum valorem sacerdotibus, quantum vẽdi posset vsque ad Iubileum, nec dabatur ei ius redimendi, quoniam non pertinebat ager ad eum. *Non est de possessione maiorum.* Dicitur aliquis habere agrum de possessione maiorum, quando habet hereditaria successione a patribus, vel auis, vel alijs superioribus, qui dicuntur maiores esse. Nam omnes vltra annum vocantur maiores, vt patet extra de verb. sign. in cap. interroga. iuncta glosa. dicitur etiam habere agrum aliquis de possessione maiorum, si habeat succedens fratribus suis, vel alijs propinquis, quibus alias succedere poterat ab intestato, & ista possessio est maiorum, quoniam licet non veniat nobis per maiores sed per ęquales, & minores, tamen aliquando fuit ista possessio maiorum, quoniam a maioribus nostris habuerunt illi, quibus nos successimus. Et dicitur hic si ager est emptus, & non fuerit de possessione maiorũ, quasi sit ista sufficiẽs diuisio, scilicet, quòd omnis ager quẽ possidemus, aut venit ad nos de possessione maiorum,

Quid sit hẽre agrũ de possessione maiorum.

iorum,aut emimus illum, sed non est sufficiens diuisio,quoniam potest aliquis habere ex donatione, & poterit vouere eo tempore quò donatio durat. Nam sicut dictum est supra 25.cap. quamquam secundum leges humanas aliquis possit donare agrum,vel vineã vel domum,& ista donatio tenet in ęternum, tamen secundum Iudęos non poterat hoc fieri. Eodem modo probatum est, ꝙ inter Iudęos non procedebat pręscriptio, multi quoq; alij tituli sunt inter nos ad acquirendũ,qui inter Iudęos non erant, quicunque tamen illi essent præter successionem hęreditariam,comprehenduntur hic nomine emptionis.

Sanctificatus fuerit domino. Idest applicitus ei per votum: nam per hoc, quòd aliquis rem vouet, applicat eam Deo,quod est sanctificare.

Supputabit sacerdos iuxta annorum numerum vsque ad Iubileum precium. Idest sacerdos computabit quantum est precium,quod debet dari pro ista re vsque ad Iubileum,& hoc secundum numerum annorum.est sensus, quòd sacerdos consideret quantum valet illa res vsque ad Iubileum, si venderetur a Iubileo vsque in Iubileum, & tunc subtrahet de tali precio numerum annorum preteritorum, idest totum tempus, quod correspondet,& precium annorum illorum, residuũ autem dabit ille qui vouit. fiet autem ista supputatio eo modo quo supra declaratum est.

Et dabit ille qui vouerat eum domino. Idest precium residuum secundum computationem sacerdotis dabit iste,qui vouerat agrum, & non fiebat hic,sicut in alijs votis:nam tunc vendebatur res, & si vellet eam redimere ille,qui vouebat,dabat precium,& quintam partem insuper, & sic habebat agrum suum. hic autem non dabatur aliqua redemptio. non enim erat ager huius vouentis, sed solum ipse compellebatur dare precium rei a tempore voti vsque ad Iubileum, tanquam si immediate, vt vouit,res desineret esse sua,& alius inciperet possidere, & denuo vendetur ei,atque daret precium illius. Poterat autem hoc alio modo fieri, scilicet si iste ager habitus per votum immediate venderetur,& emeret eum ipse, qui vouerat, vel aliquis alius, lex tamen determinauit priorem modum, scilicet, quòd ipse vouens teneret agrum,& redderet pecuniam, quam valeret ager vsque ad Iubileum, & hoc, vt non videretur ibi datum ius redimendi, si vouens tribueret agrum sacerdotibus, & iterum emeret ab eis.

In Iubileo autem reuertetur ad priorem dominum. Idest iste qui vouit agrum,quem emerat ab alio, non poterat tenere post Iubileum, nec etiam sacerdotes possidebunt postea illum agrum, quasi non fuerit redemptus a vouente, & hoc quia non potest aliquis constituere ius in altero,quod ipse non habet,sed iste vouẽs non habebat ius possidendi agrum vsque in ęternũ, quia non erat de possessione sua, sed emerat, ideo nõ poterat transferre in ęternum in ius sacerdotale. Etiã quia res inter alios acta alijs non pręiudicat,sed iste habens agrum ex emptione fecit votum tradens agrum sacerdotibus,& hoc fuit sine assensu,& mãdato prioris domini. ergo nihil debuit nocere istud votum illi, sed aliàs ipse habiturus erat rem suam in Iubileo. ergo sic etiam nunc habebit. Idem est si aliquis emisset agrum a sacerdotibus, qui transijsset in ius sacerdotũ, quoniam iste tenebatur soluere precium agri, & postea in Iubileo redibat ager ad sacerdotes, quia ipsorũ erat, sicut supra dictum est, scilicet, & possessio consecrata ad ius pertinet sacerdotum.

Qui vendiderat eum. Idest in Iubileo redibit ad priorem dominum, qui vendiderat, idem est si donauerat, & donatarius agrum donatum vouerat domino, redibit in Iubileo ad ipsum donatorem, vel ad hære-
F des eius, quoniam sicut venditio non poterat fieri in ęternum inter Iudæos, ita nec poterat fieri donatio inuitis successoribus, & dato, quòd donator semper eam tenere vellet, tamen hæredes sui habebant ius repetẽdi, vt declaratum fuit supra vigesimoquinto capitu.

Et habuerat in sortem possessionis suæ. Idest redibit ad illum dominum de cuius sorte, & possessione fuit ille ager, scilicet, quòd ille habuit per hęreditatem,& hoc a maioribus suis: nam solis his fiebat redditio possessionum in Iubileo, & ponitur hoc ad tollendũ dubium, scilicet cui reddendus esset ager emptus in Iubileo. Nam cum dicitur hic, quòd vouens agrum non de possessione sua debebat eum reducere ad dominum, qui vendiderat, non debet sic intelligi simpliciter, vt si ponatur, quòd aliquis vendidit agrum,
G qui erat de possessione maiorum suorum, & emptor vendidit alteri, & alius alteri vsque ad quatuor, vel quinque, & hoc ante Iubileum, quintus autem horum agrum illum vouit domino, tenetur dare precium secundum, quòd apparet in litera, & in Iubileo debet redire ager ad dominum, qui vendiderat, non tamen debet redire ad immediatum venditorẽ, scilicet ad quartum, quia iste nõ habuit agrum illum de possessione sua, sed emit.

Si aliquis emisset agrũ,& ante Iubileũ multotiés vẽderetur ad quẽ de venditoribus vltim⁹ emptor esset reducere debebat.

Nam si diceremus, quòd ad istum ager redire deberet, eodem modo diceretur, quòd deberet manere apud vltimum emptorem, qui tenuit vsque ad Iubileum: nam nihil magis iuris habebat quartus em-
H ptor, quàm quintus, cum neuter de possessione maiorum suorum agrum istum habuerit, sed per emptionem. Sic autem de tertio, & secundo emptore dicendum est, quousque veniatur ad primum,qui vẽdidit, & nihil emit, quoniam iste habuit de possessione maiorum,nõ erat ergo ager iste reducendus in Iubileo ad aliquem de venditoribus nisi ad primum,qui illum habuit ex paterna factione. Et sic non est verum vniuersaliter, quòd quicunque emeret aliquam rem immobilem,deberet illam reducere in Iubileũ ad venditorem a quo immediate accepit, sed solum ad venditorem qui accepit rem per successionem hęreditariam.

I Sed adhuc non est vniuersaliter verum, quòd deberet reduci ad illum qui accepit ex successione hęreditaria,quoniam aliqui casus sunt, in quibus non redibat ager ad eum,qui habuit iure hęreditario, sicut si quis emisset agrum, & moreretur,filius eius succedebat sibi in agro illo, sicut in omnibus alijs rebus, si autem postea filius eius venderet alteri, non erat reducendus iste ager in Iubileo ad eum, quamquam iure hęreditario accepit, sed ager redibat ad illum, a quo pater huius emerat.

Causa huius erat, quia quamquam iste vendidit iure hæreditario,tamen non suscepit iure hęreditario sed per emptionem, sicut igitur si pater huius superuiueret, in Iubileo rediret ager ille ad alterum, a quo primo acceptus est, & non ad ipsum. ita cum mortuus sit, & filius eius ei successit, non debet redire
K ad ipsum ager: quia filius ex eo, quòd hęres patris solum succedit iure paterno, nec potuit pater per testamentum constituere in eo ius, quod ipse non habebat, & si iste per hęreditatem habuit agrum illum, non simpliciter habuit agrum iure hęreditario, sed solum titulũ emptionis hæreditarie suscepit, & quia titulus emptionis non sufficiebat ad hoc, quòd emptor postea vendens faceret rem ad se redire in Iubileo, ergo nec titulus emptionis habitus iure hæreditario sufficit ad hoc.

Erit ergo regula generalis, quòd ager,vel domus, non vendantur, debent redire in iubileo non ad quẽ libet

libet venditorem, sed ad eum qui habuit hoc iure hereditario, & non ad quemlibet habentem iure hæreditario, sed solum ad eum qui habet hoc in sorte hæreditatis suæ. s. quod iste ager a principio distributionis sortium prouenit huic familiæ, & tribui, & domui. & significat litera cum dicit. & habuerat in sortem possessionis suæ, idest, quòd ager reducetur ad illum in cuius sorte a principio fuit. & ideo si essent viginti vẽditores, & emptores intermedij, solum reduceretur res vendita ad primum venditorem, cui pertinebat res, & distributiones sortium in iubileo. *Omnis æstimatio siclo Sanctuarii ponderabitur.* Hic ponitur regula generalis, quæ tollit dubium in omnibus superioribus. nam sæpe dicebatur de siclis, qui dandi erant in votorum redemptione, & primogenitorum, & in multis alijs æstimationibus. & quia erant duo sicli, scilicet siclus Sanctuarij, & siclus vulgaris, esset dubium, de quo intelligeretur.

An omnis æstimatio fieret siclo Sanctuarij. & quid sit siclus Sãctuarij.

Respondendum est, quòd intelligitur de siclo Sãctuarij. & hoc verum est de æstimationibus, quæ fiebant pro ipso Sanctuario, vel sacerdotibus: sed non de omnibus æstimationibus simpliciter. nam æstimationes, quæ fiebant in vsu vulgarium, non fiebant per siclum Sanctuarij, sed per siclum vulgarem, alioquin non esset aliquis siclus vulgaris, cum non fieret æstimatio per ipsum. sed hoc falsum est. Volebat ergo Deus, quòd cum Sãctuariũ haberet speciales siclos, per ipsos omnis æstimatio pertinens ad Sanctuariũ fieret, vulgares autem poterant æstimare per quemcunque siclum vellent. Et non dicitur hic mensurabitur, vel computabitur, sed ponderabitur, quamquàm magis pertineat ad monetam computare quàm põderare, hic tamen ponitur, quia siclus erat moneta magni valoris, & de argento, vt patet hic in litera. similes autem monetæ habent valorem suum per determinatam figuram, & certam quantitatem ponderis: monetæ autem minoris valoris, quæ sunt de minus appreciatis metallis, consistunt solum in figura, & non curatur de pondere. ideo de moneta auri, & argenti melius dicitur, quòd põderabitur, quàm quod mensurabitur, vel computabitur. de alijs autem monetis econtrario dicitur. *Siclus viginti obolos habet.* Hic ponitur determinata quantitas sicli Sanctuarij, & dicitur, quòd habet viginti obolos. mẽsuratur autem quantitas sicli per obolos, quia obolus est minutissima moneta. & quia hic ponitur mensura, & mensura est aliquid determinatiuum quantitatis per certitudinem, oportet, quod illud quod magis determinat, sit magis proprie mensura. sed minima magis determinant quàm maiora, ideo minima erunt mẽsura omnium maiorum, sic dicitur in quarto Physico. & in decimo Metaphy. quòd minimum in quolibet genere est mẽsura omnium, quæ sunt in illo genere. in monetis ergo sic erit, quòd minores monetæ sunt mensuræ maiorum, & minima moneta simpliciter est mensura omnium, & ipsa a nullo mensurabitur. sed sic est de obolo quod erat inter Iudæos minima monetarum: ergo per ipsum omnia debebant mensurari. & sic mensurantur hic sicli.

Exo. 30. Num. 3. Eze. 45.

Primogenita, quæ ad Deum pertinent nemo sanctificare poterit, & vouere, siue bos, siue ouis fuerit: Domini sunt. Quod si immundum est animal, redimet, qui obtulit iuxta æstimationem suam: & addet quintam partem precij. Si redimere noluerit: vẽdetur alteri quantumcũque fuerit ante æsti-

A matum. Omne quod Domino consecratur, siue homo fuerit, siue animal, siue ager, non veniet, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum: sanctum Sanctorum erit Domino. Et omnis consecratio, quæ offertur ab homine, non redimetur: sed morte morietur.

Primogenita, quæ ad Deum pertinent. Hic tollitur vnũ dubium, quoniam dicebatur supra, quòd tam animalia munda quam immunda poterant Domino voueri: dubitaret ergo aliquis de primogenitis an possint B voueri. & respondetur, quòd non.

Dicitur hic, quòd primogenita pertinent ad Deũ. si enim accipiatur pertinere ad Deum large, non solum pertinent primogenita, sed etiam omnia alia quæcunque nascuntur, quoniam per eius voluntatem sunt, & conseruantur, sed dicuntur pertinere primogenita specialiter ad Deum, quia non solum iure diuino inquantum ipse est superexcellens, sed etiam iure humano ad eum ista pertinebant. Deus enim liberauit Israelitas primogenitos a morte; Angelus enim Domini trãsibat in Aegyptum per domos omnium Aegyptiorum percutiens omnia primogenita ab homine vsque ad pecus: domos tamen Israelitarum non fuit ingressus, quia Deus non permittebat eum ingredi, vt patet Exo. 12. capit. ergo secundum C ius gentium isti efficiebantur serui Dei, quia ipse illos a morte liberauit: velut si quispiam eruat alterum a seruitute, vel de manibus hostium, efficietur ille seruus eius. Voluit ergo Deus propter hæc, vt primogeniti Israelitarum essent serui eius, & redimerentur tanquam veri serui, vt patet Exo. 13. & 34. capit. & quantum ad hoc dicebantur pertinere ad Deum. *Nemo sanctificare poterit, nec vouere.* Idest nemo potest vouere primogenita. accipientur hic sanctificare, & vouere pro eodem, & idem actus sunt materialiter tamquam superius, & inferius, sed nõ conuertuntur, quia omne quod vouetur sanctificatur, sed non omne quod sanctificatur vouetur. fiebant autem ista simul, quoniam vouere est aliquid Deo spondere, san- D ctificare est aliquid Deo applicare. in hoc tamẽ quòd aliquid vouebatur, applicabatur Deo, cum per votum transeat proprietas rei ad alterum, sicut per donationem, vel venditionem.

Quõ primogenita pertinent ad Deum.

Quare primogenita non poterant voueri. Quæst. LXV.

CAVSA autem quare primogenita non possunt voueri est, quia id quod ex vna causa est meum, ex alia causa meum effici non potest, nisi desierit esse meum, vt patet extra de fide instru. in capit. inter dilectos. sed primogenita ad Deum pertinebant, vt dicitur in litera. ergo non poterant effici sua ex altera causa donec desinerent esse sua. sed non desinebant esse sua. ergo non po- E terant voueri. Item causa huius est, quia votum dicitur esse spontanea promissio facta Deo de his, ad quæ ex aliqua causa obligati non sumus. cum vero quis obligatus est ad aliquid siue secũdum naturam, siue ex altera causa, non potest vouere illud. Sicut nemo potest vouere non colere deos alienos, nec potest vouere obseruare decem præcepta, quoniam ista ex natura insunt, & dato quòd aliquis dicat ego voueo non colere deos alienos, vel obseruare decẽ præcepta, non est votum, in hoc tamen magis obligatus erit, si aliàs sic vouerit, quàm si solum ex natura obligetur. nã licet in seipso votum nõ sit, tñ quãtũ ad

eum aliquod genus obligationis etiam habet: ideo si fecerit ꝯ hoc magis peccat, q̃ qui nullum tale votum emisit. De primogenitis aũt sic erat, ꝙ reddere primogenita Deo erat obligatio in Iudæis ex lege: ergo non poterat quisquam eorum hoc vouere. Sed ꝯ hoc arguitur, ꝙ primogenita possunt voueri. nam si aliàs esset primogenitus, & post mensem darentur pro eo quinque sicli, poterat se postea Dño vouere, sicut cęteri vouebant, & soluetur pro eo precium quod pro alijs. Ad hoc rñdebitur, quia verum est, ꝙ primogenita, quæ ad Deum pertinent, non possunt voueri Deo inquantum ad eum pertinent, sed cum desinunt ad eum pertinere, bene possunt voueri. Nam licet id quod meum est ex vna causa, non potest effici
G meum ex altera quandiu meum est: si tamen desierit esse meum, poterit iterum esse meũ ex altera causa, vt si habuero agrum ex iure hæreditario, & vendidero, desinit esse meus ager, potero autem iterum habere emendo illum. Sic autem erat de primogenitis: ipsa namque pertinebant ad Deum quosque redimerentur, tunc autem desinebant obligari, cum vero redempta essent, quia non pertinebant ad Deum, poterant iterum obligari. Dicunt tamen quòd si quis voueret primogenitum suum Deo antequam redimeretur, solum soluebantur quinque sicli tam pro voto, quàm pro obligatione. Nam cum aliquis ab vno mense vsque ad quinque annos voueretur Domino, dabantur pro eo quinque sicli, vt patet in litera. si autem primogenitus sine voto redimi deberet, dabãtur
H quinque sicli, vt patet Num. 3. cap. & 18. dicunt tamẽ ꝙ tam pro voto quàm pro redemptione dabantur solum quinque sicli. sed hoc falsissimum est: quoniam si voueatur puer primogenitus nondum redemptus, dabantur pro eo decẽ sicli, scilicet quinque, quia erat primogenitus, & quinque propter redemptionẽ voti. cum vero dicunt, ꝙ solum dabantur quinque pro ambobus, præsupponunt, ꝙ votum nullius obligationis fuit. nam si alicuius obligationis fuit, cum vna nõ tollatur per alteram, erit iste obligatus ad redemptionem pro primogenitura, & ad redemptionem pro voto. ergo soluet. 10. siclos. Si autem dicunt, ꝙ votum non tenet, quia iste primogenitus nõdum est redemptus, falsum est: nam Samuel erat primogenitus Annæ, vt patet 1. Reg. cap. 1. & ipsa vouit eum Domino
I antequam nasceretur, & votum tenuit, qm̃ sicut ipsa vouit, ita Samuel compleuit manens tota vita sua coram Domino. ergo votum de primogenitis etiam antequam redimantur, tenet. Sed adhuc dicere poterit quis, ꝙ in Samuele erat aliquid speciale, qm̃ ipse erat de Leuitis: & primogeniti Leuitarum non redimebantur Domino, quia ipsi erant astricti ad seruiẽdum pro filijs Israel, sed solum aliorum Israelitarum primogeniti redimebantur, vt patet Nume. 3. capit. ideo bene poterat vouere, quia non erat in eo alia obligatio. primogeniti autem aliorum Israelitarum non se habebant sic, quoniam debebant redimi: ergo non poterant voueri. Respondendum est hoc non sufficere: nam si redemptio pro voto, & pro primogenitu-
K ra essent duo incompossibilia, vnum excluderet alterum. sed ipsa non sunt incompossibilia: ergo vtrũque poterit simul solui, scilicet, vt darentur quinque sicli pro redemptione primogenituræ, & alij quinque pro solutione voti. Item erat similitudo inter ea, quę dicebantur de Samuele: nam sicut in primogenitis, si vouerentur antequam redimerentur, erat duplex obligatio, scilicet redemptionis votiuæ, & primogenituræ: ita in Samuele erãt duæ obligationes, scilicet vna qua obligabatur ad seruiendum Domino inquãtum Leuita, & ista erat similis obligationi quam habebant primogeniti ad hoc, quòd redimerẽtur: nam

F Leuitę accipiebantur ad seruiendum Domino loco omnium primogenitorum filiorum Israel, vt patet Nume. cap. 4. erat pręter hoc alia obligatio, scilicet votiua qua mater sua vouerat, vt maneret coram Domino in æternum. & ista obligatio addebat aliquid ad præcedentem. nam per primam obligabantur Leuitę ad ministrandum coram Domino, sed non omni tempore, sed per sortes suas, & vices: ideo pauca tẽpora erant in anno, quibus quilibet Leuita ministraret coram Domino. sic patet 1. Paralipo. a princi. cap. 23. vsque ad 27. votum autem quod fecerat mater Samuel de ipso, obligabat eum ad hoc, quòd in æternũ ministraret coram Domino, non recedens inde aliquibus temporibus anni, vt patet 1. Reg. cap. 1. 2. 3.

Et si aliquis dicat, quòd Samuel non erat obligatus ad votum, quod mater sua fecerat de ipso, sed solum implebat gratis. Respondendum est esse falsum. aliqua enim obligatio innascebãt ex illo voto, de quo magis dicitur 1. Reg. capit. 2. & sic semper erant duæ obligationes, sed adhuc dato, quòd Samuel non fuerat obligatus ex voto matris suæ, tamen poterat hoc patere in alijs Leuitis, qui erant viri ætatis perfectæ, & præter ministerium quod gerere deberent certis temporibus anni coram Domino, poterant se obligare voto ad semper manendum coram Domino, vel poterant hoc facere sine voto, vt patet Deuteron. 18. capit. ergo poterant esse duæ obligationes in aliquo, scilicet, vna tanquam ex conditione primogenituræ, & alia tanquam ex voto.

Nec obstat siquis dicat in Leuitis nullam solui pecuniam tam pro obligatione, quam habebant loco primogenitorum Israelitarum, quàm pro obligatione votiua: in Israelitis autem soluebatur pecunia pro vtroque. nam magis difficilia sunt vota, & obligationes Leuitarum, in quibus nõ soluitur pecunia, quàm vota Israelitarum, quæ redimuntur pecunia. si ergo sunt compatibiles istæ duæ obligationes in Leuitis, maxime erunt compatibiles in Israelitis.

Item si aliquis obijciat, quòd id quod ex vna causa meum est, ex altera meum effici non potest nisi desierit esse meum, & tamen primogeniti Israelitarum erant ipsius Dei, quia pertinebant ad eum, sicut dicit litera, & ista obligatio nũquam tollebatur quousque redimerentur: ergo si non erant redempti, non poterant effici ex altera causa ipsius Dei: quia nondum desierant esse eius. Respondendum est, quòd si aliqua res totaliter pertineat ad aliquem, ita quòd nihil sit in ea quòd non pertineat ad illum, dum ista fuerit eius ex vna causa, non poterit effici ex altera causa nisi desierit esse illius. si tamen aliqua res pertineat ad aliquem pro mediatate, vel pro tertia parte, & hoc ex vna causa: bene poterit illa res effici ex altera causa eiusdem, etiam si non desierit esse sua. ita erat de primogenitis: quoniam non simpliciter debebantur Deo, sed solum quantum ad aliquid: nam debebantur pro eis quinque sicli, & soluebantur. totum ergo ius Dei super primogenitos erat ad quinque siclos: & tamen in quolibet primogenito poterant adhuc fieri maiores obligationes præter quinque siclos. ergo cum obligatione, quæ erat ex causa primogenituræ poterat esse alia obligatio ex causa voti, & ambo simul essent ad decem siclos. In Leuitis autem huiusmodi erat, quoniam ipsi obligabantur ad ministrandum coram Deo quilibet certis temporibus anni: si autem ista obligatio esset ad manendum omni tempore coram Domino, iam ex hac parte non se poterat magis obligare Leuita. sed quia solum erat ad quędam tempora anni, poterat se obligare ad manendum semper. & sic id quod erat ipsius Dei ex vna causa efficiebãt eius ex altera, qa ex neutra

ipsarum

ipsarum ad ipsum totaliter pertinebat. Dicendum est igitur, ꝙ ista propositio solum intelligitur de primogenitis pecorum, q̃ erant immolaticia; scilicet de boue, & oue, & capra: nemo enim illa vouere poterat. Ratio diuersitatis in his est, quia homo primogenit⁹ non pertinebat totaliter ad Deum: ideo pręter primogenituram adhuc poterat voueri: sed primogenita immolaticia totaliter pertinebant ad Deum, quia debebant immolari, & in eis nihil vltra erat, quàm vt possent immolari. ideo non poterant postea voueri: quia votum eorum erat ad immolationem. Ad hoc dicendum est s̃m quosdam, ꝙ quamquàm primogenita in pecoribus pertinerent ad Deum, t̃n possent voueri, quia pro obligatione quam habebant ex eo, ꝙ erant primogenita, poterant immolari, & pro obligatione quam haberent ex voto, poterant pro eis pecuniæ dari. Respondendum est hoc non posse stare ꝑp duo. Primo quia primogenita pecorum debebant immolari, & non poterant redimi pro pecunia, vt patet Nu. 18. cap. etiam si vouerentur animalia quęcunque immolaticia, non poterant redimi, nec commutari sed immolari. impossibile t̃n erat, ꝙ aliqd bis immolaretur. Ergo impossibile erat obligari primogenita in pecoribus tanquam primogenita, & ex voto. Secundo, qm̃ dato ꝙ reciperetur redemptio in voto animalium immolaticiorum: t̃n non poterat voueri primogenitum: nam pro obligatione prima debebat immolari, & tunc etiam si pro secunda redimi deberet, non poterat, qm̃ tunc aliquod animal brutum, vel homo redimi dr̃, q̃n deberet transire in ius sacerdotum, & datis pecunijs nō transit. sed id quod mortuũ est, non potest liberari de manu sacerdotum, nec alicuius alterius: quia iam non est ens: ergo non poterat redimi. Et sic quocunque modo dato. s. siue primogenita immolarentur pro voto; siue possent redimi pecunia, non possent voueri Dño, quia solum ipsa sufficiebant ad soluendum vnã ex istis obligationibus. ꝙ autem littera intelligatur de his primogenitis, & non de hominibus apparet ex litera, qm̃ dr̃. primogenita, quæ ad Deum ꝑtinent, nemo vouere, nec sanctificare poterit, siue bos, siue ouis fuerint: etenim Dñi sunt, ecce qualiter intelligendum est de boue, & oue, & cõsequenter de capra, quia vnum est de omnibus iudicium. de hominibus autem nihil exprimit. *Siue bos, siue ouis fuerit.* Idest de quocunque genere pecorum immolaticiorum fuerint primogenita, non poterunt voueri.

Quare solum hic ponuntur bos, & ouis, ex primogenitis, quæ non poterunt voueri. Quæst. LXVI.

QVAERET aliquis, quare ponũtur hic bos, & ouis. r̃ndetur, quòd ideo fit, quia solum bos, & ouis, & capra, quæ per ipsa intelliguntur, sunt animalia immolaticia. alia autem non poterant offerri ad immolandum. ista t̃n regula solum tenet in animalibus immolaticijs, quia cum obligantur Dño totaliter ex vna causa, non p̃nt obligari ex alia, & sic non vouebantur. De primogenitis autem, q̃ nō sunt immolaticia secus est; quia ipsa nec immolabantur Dño, nec redimebantur. ideo poterãt voueri, cum ex nulla alia causa essent obligata. Fiebat autem redemptio ipsorum q̃n vouebantur, quòd adducerentur ante sacerdotem, & æstimarentur, & si vouens vellet redimere illa, dabat totum precium, & superaddebat quintam partẽ, si vero alius, dabat precium constitutum a sacerdote, vt patet supra. *Etenim Domini sunt.* Idest ista primogenita animalium immolaticiorum non poterunt voueri, quia Domini sunt, idest, ad Deum sunt pertinentia totaliter, & quod

A ex vna causa meum totaliter est, non potest effici meum ex altera causa. *Quòd si immundum est animal redimet qui obtulit.* Ista litera dupliciter intelligitur. nam secundum quosdam intelligitur de animalibus immundis, quæ aliquis voueret, sicut supra dicebatur, quòd si vellet redimere, superadderet quintam partem. Et dicit Rabbi Salomon, quòd non intelligitur hoc de animalibus immundis secundum naturam, vel propter speciem vetitam, sicut de equo, & asino, sed solum de animalibus immundis ex accidenti. vt quia aliqua macula in eis fuit, vel fractio, aut amputatio alicuius partis, vel contactus rei immundæ, quæ omnia faciebant animal esse immundum, vt patet supra 22. capit. Sed si intelligatur de animali- Opin. Ra. Salom.

B bus per votum traditis non solum intelligetur de animalibus, quæ sunt immunda secundum accidens, sed etiam de animalibus, quæ sunt secundum speciem immunda, vt supra declaratum fuit, alioquin daretur, quòd animalia non immolaticia non possent voueri, quod irrationabile est, cum aliæ res, quę non sunt immolaticiæ voueri possint, vt patet de domo, & de agro. hic tamen dubium est de animali isto immundo, an debeat intelligi de promegenitis, vel de alijs animalibus. Satis enim videbatur conuenienter intelligendum esse de primogenitis, quando erant immunda ex eo, quòd hic dictum fuerat de primogenitis non vouendis, nec sanctificandis: & intelligebatur in casu, in quo erant immunda. Hic conuenienter debebat dari regula de primogenitis,

C si aliquando essent immunda: sed tamẽ videtur esse difficultas, quia dicitur infra, quòd iste qui offert, redimet, & addet quintam partem: sed non videbatur aliqua ratio, quare hoc facere deberet soluens primogenita. Ideo quidam dicent, quòd non intelligatur hoc de primogenitis redimendis, sed solum de animalibus immundis, quando vouebantur, quia tunc vendebantur: & si vellet redimere ille, qui vouerat, dabat quintam partem super æstimationem. sic enim supra positum est. Sed iste sensus non videtur multum conueniens. primo, quia nihil ad propositum, quòd hic diceretur de animalibus immundis, quando vouebantur, quid in eis fieri deberet: cum supra dictum fuerit immediate de primoge-

D nitis non vouendis. Etiam quia ista litera videtur dependere a litera immediate, quia supra dicebatur, quòd primogenita, quæ ad Deum pertinent, nemo poterit sanctificare, & vouere. hic subiungitur, quòd si immundum est animal, redimet, qui obtulit. & sic videtur dependere ex sententia immediata. ergo de primogenitis intelligitur. Item supra dictum fuerat in litera de voto animalium immundorum quid agendum esset in eo: ergo frustra erat hic reiterare. Conuenientius ergo dicendum est, quòd intelligatur hoc de primogenitis: nam illa aut sunt munda, aut immunda, & hoc respectu immolationis. si enim munda sunt totaliter ad Deum pertinent, & debent immolari, sicut patet in superioribus. Si autem immunda sint, datur hic regu-

E la, & possunt esse dupliciter immunda, scilicet, secundum speciem, vel secundum accidens, secũdum speciem dicuntur immunda omnia animalia præter bouem, & ouem, & capram: & hoc quantum ad imolationes, & sic deberet intelligi istud subsequens de omnibus animalibus pręter bouem, & ouẽ, & caprã. sed in illis non redimunt primogenita, quamquàm vr̃ Nu. 18. c. iuberi, quòd omnia primogenita immũdorum animalium redimantur, de quo ibi magis declarabitur: sed solum inter animalia immunda iussum est redimi primogenitum asini, de quo habetur Exodi capitu. 13. Sed adhuc non potest intelligi istud

de primogenito asini, quoniam non redimebatur eo modo, qui hic habetur, sed iubebatur, vt mutaretur pro eo ouis, alioqn occidebatur, vt patet Exo. 13. c. Dicēdum igitur φ intelligitur ista regula de animalibus immundis per accidens, scilicet, si aliquando essent aliqua primogenita boum, ouium, & caprarum immunda per accidens, scilicet amputatis auribus, & cauda, vel alijs membris, aut fracta aliqua parte corporis: & sic de alijs immunditijs, quæ habentur supra 22. capitu. tunc debebat fieri id quod dicitur.

Et quando supra obijciebatur, non debere hoc intelligi de primogenitis, quia non videbatur rationabile, quomodo in eis adderet soluens quintam partem supra æstimationem. Respondendum est, quòd non est inconueniens, quoniam idem fiebat supra in animalibus immundis, quæ non erant primogenita quando vouerentur, potissime quia hic ponitur in libertate ipsorum soluentium primogenita, an ipsi velint redimere primogenita superaddita quinta parte, vel permitterent alijs emenda. volenti tamen non videtur fieri iniuria, nec damnum. conuenienter ergo de his intelligetur. *Quòd si immundum est animal.* Scilicet quod debet dari in primogenitum. & dicitur immundum secundum accidens, scilicet, ex aliqua macula speciali, quæ non sit s̄m speciem, sed euenerit accidentaliter. Et est solum in bobus, ouibus, & capris. *Redimet qui obtulit.* Dicitur redimere, quia non erat istud animal conueniens immolationi: nam si fuisset conueniens non poterat iubere sacerdos, vt redimeretur, quoniam hoc vetuit Dominus Num. 28. capit. cum dicitur. primogenita autem bouis, & ouis, & capræ non facietis redimi, quia sanctificata sunt, sanguinem tantum eorum fundes super altare &c. & sic ꝓ animalibus primogenitis, quę poterant immolari, vetita erat redemptio. Sed quia ista de quibus hic dicitur, erant immunda per accidens, nō proficiebant ad aliquid nisi redimerentur: ideo iubet, quòd redimantur. Et quando dicitur hic redimet, qui obtulit, nō ponitur tamquam præceptum necessitans, quia tūc semper ille, qui offerebat huiusmodi primogenita, teneretur ea redimere. sed falsum est, quia infra dicitur, φ si voluerit ille, qui obtulit, dabit æstimationem & qntam partem. si autem noluerit, alius emet. ergo non compellebatur, sed solum dabatur sibi ius emendi. *Iuxta æstimationem.* Dicitur hoc, quia sacerdos debebat appreciari illud animal immundum; & qui illud emeret, tenebatur dare illam æstimationem. & dicitur iuxta æstimationem suam. i. iuxta æstimationē, quam habet animal impositam per sacerdotem. *Et addet quintam partem precii.* Idest si redimeret primogenitum ille, qui obtulit, dabit quintam partem super valorem, quem sacerdos æstimauerat. causa autem huius non potest assignari eo modo, quo supra assignabatur de domo, & agro, quoniam redimente domino huiusmodi res, auferebatur totum ius sacerdotibus, si autem redimeret quisquam alius, non auferebatur totum, sed redibat in iubileo, vt patet supra in litera. magis ergo dare debebat vouens, si redimeret quàm quisquam alius. Hic autem nihil tale est, quia in rebus mobilibus vendentes non gaudebant beneficio iubilei, sed quicunque emisset retinebat sibi rem in æternum: & sic nihil magis perdebāt sacerdotes de iure suo, si offerentes redimerent primogenita, quàm si quicunque alij emerent. Non poterat ergo sumi causa ex hac parte, quare primogeniti redempti ab offerentibus plus valerent respectu eorum quàm aliorum. Sed dicendum est, quòd hoc fiebat, vt oblatio esset magis libera: nam si possent redimere offerentes æquali precio cum alijs, haberent oculum ad redimendum: cum vero quinta

F pars additur, non ita inclinantur ad redemptionem, & sunt magis acceptæ istę oblationes. *Si redimere noluerit vendetur alteri.* Idest si ille, qui obtulit rem, & cui competit ius redimendi, noluerit redimere, vendetur illud animal alijs, & cogebantur sacerdotes vēdere: quamquam non consistat hic causa, quæ supra ponebatur de venditione domorum, & agrorum habitorum per votum: solum tamen præceptum cogebat. *Quantocunque fuerit æstimatum.* Idest, venditio quando fuerit facta alteri quàm offerenti, non fiet per additionem quintæ partis, sed solum vendetur res tantum quantum fuerit æstimata, scilicet per sacerdotem: Nec oportebat, quòd aliquis de popularibus tentaret diminuere precium constitutum a sacer-

G dotibus, sicut emptoribus, & venditoribus accidit: nam hic non constituebatur precium per ipsum emētem, sed per sacerdotem vendentem, quia Deus sic iusserat. Et tamen non grauabantur in hoc populares, quia sacerdotes nón cōstituebant precium nisi inter malum, & bonum, idest, inter modicum, & multum, vt supra dictum est: immo si ipsi ementes constituerent precium, valde grauarentur sacerdotes, qui cogebantur vendere res illas, & cogerentur etiam dare pro precio quod alij vellent. *Omne quod Domino consecratur, siue fuerit homo, siue animal, siue ager, non vendetur, nec redimi poterit.* Hic ponitur regula generalis de his, quæ Domino consecrantur, quòd nunquam poterant vendi, nec aliquis habebat ius redimēdi illa, sed solum pertinebant ad Dominum, & hoc, si-

H ue esset homo, siue aīalia bruta, siue possessiones quæcunque. *Omne quod Domino consecratur.* Consecrari est diuino cultui applicari: res autem quæ diuino cultui applicantur, postea in profanos vsus redire non debent. Sciendum quòd vbi ponitur apud nos consecrari, in Hebræo ponitur. *Herem.* Quod significat destructionem. & est sensus omne quod Domino destruitur: & satis conuenit hoc rebus consecratis, quoniam quantum ad offerentes destruuntur, cum non debent redire ad vsus eorum. vtrumque enim simul fit in consecratione, scilicet applicatio, & destructio: considerando enim respectu Dei est applicatio: considerando respectu offerentis fit destructio, quæ est abdicatio. Primum significatur per di- (Nota literam Hebream.)

I ctionem Hebraicam, quæ est. *Herem.* Scilicet, destrui: alterum vero per latinam, scilicet consecrari. *Siue homo fuerit, siue animal, siue ager.* Ponitur hic diuisio inter hominem, & animal, tamquam ista sint distincta, & connumerabilia. sed nunquam connumerantur superius contra inferius, vel inferius contra superius accipiendo proprie, & sic est hic. sed solum accipitur hic animal pro bruto, & sic distinguitur contra hominem.

An sit verum, quòd quidquid Domino consecrabatur, amplius vendi non poterat, nec redimi. Et consecrari quid importet. Eorumque omnium, quæ vouebantur distinctio quo ad quos vsus destinari deberent. Quæst. LXVII.

K DICITVR autem, quòd quidquid consecratur, siue sit homo, siue ager, siue aīal, nō redimet̄, nec vēdi poterit. Sed hoc videbitur falsum alicui, qm̄ si hoīes voueant se, redimunt̄, vt patet s̄. vbi dat regula quantū ad redemptionem in omnibus ætatibus. & tn̄ isti qui vouentur, dicuntur consecrari. Idem patet de primogenitis, qm̄ primogeniti Domino offeruntur, & redimuntur, & erant sibi consecrata. Item patet hoc esse falsum de animalibus: nam si aliquis vouerit, & consecrauerit aliquod aīal, quod immundū est: redimit̄ ab ipso vouēte, vel emitur ab aliquo alio. Idem patet de anima-

libus

libus immũdis, quæ erant primogenita. nam hæc redimebantur, vt patet immediate supra. Idem etiam de agris arguitur: nam non solum si voueretur aliquis ager, vel domus non poterat redimi, sed etiam iubebatur, quòd redimeretur, vt patet in litera. ergo non stat ista litera quantum ad aliquam particulam.

Consecrari dupliciter capitur.

Respondendum est, quòd consecrari accipitur dupliciter vno modo large pro quacunque applicatione rei ad Deum, & isto modo omnia, quæ vouentur, vel offeruntur, quomodocunque dicuntur consecrari: alio modo dicitur proprie consecrari, idest, applicari aliquid ad cultum Dei totaliter, ita q̃ vsus illius rei sit immediate aliquis actus cultus diuini, & sic ea quæ immolantur Domino, dicuntur esse consecrata, & vestes sacerdotales, atque omnia, quæ erant in Sanctuario, dicebantur hic consecrata, quia actus eorum sunt diuini cultus, & nunquam applicabantur ad aliquod aliud ministerium. Nunc vero quando accipitur hic consecrari, non accipitur primo modo, scilicet pro quacunque applicatione ad Deum, sed pro secunda, vel saltem pro aliqua applicatione multum firma. Ideo accipiendo primo modo, ea quæ consecrata sunt, possunt redimi, & vendi. accipiendo autem secundo modo, nequaquam. litera autem ista intelligitur de consecratis secundo modo: ideo illa non venduntur. Et quando arguebatur de hominibus, qui vouentur, quòd illi redimũtur. Respondendum, quòd illud votum non facit magnam applicationem ad Deum, ideo non est cõsecratio secundo modo dicta, sed primo, & sic poterunt redimi. Quando secundo arguitur de primogenitis, qui offerebantur Domino, & redimebantur quinque siclis. Respondendum est, quòd ibi non erat consecratio simpliciter, sed quædam applicatio, quæ vocatur sanctificatio. & sic dicitur sæpissime in his libris Moysi. sanctifica mihi omne primogenitum. ideo quando soluebantur quinque sicli, quos iubebat Dominus solui pro quolibet primogenito, liberabantur primogeniti ita, vt iam non pertinerent ad Deum. De primogenitis autem Leuitarum imo de omnibus Leuitis non erat sic, sed simpliciter pertinebant ad Deum, & erant consecrati, vt ministrarent secundum varia genera ministeriorum suorum: ideo isti nullo modo poterant redimi, vt non ministrarent Domino, quamquàm pro se vellent dare pecuniam, quam dabant primogeniti Israelitarum, & multam aliam insuper, quia istud competebat eis quasi ex ordine, quod autem ex ordine venit, non est redemptibile, sicut si aliquis presbyter factus est, etiam si multa daret, non soluitur quin esset presbyter. Leuitæ erant igitur homines proprie consecrati Domino, & non poterant redimi, vel vendi, sed alij primogeniti Israelitarum, vel omnes alij, qui se vouebant Domino, non erant simpliciter cõsecrati, sed solum pertinebant ad Deum large, quantum ad obligationem soluendi pecuniam taxatam a lege.

Ad alterum argumentum de animalibus immundis, quæ vouebantur. Respondetur, quòd illa non consecrabantur, idest non transibant ad aliquem actũ cultus diuini immediate, sed solum consecrabantur in eo, quòd sibi erant obligata, scilicet, quòd valor eorum pertineret ad sacerdotes, sed postea transibãt in vsus humanos aliorum ementium. Eodem modo responderi debet ad argumentum de primogenitis immundis, quoniam quamquàm omnia primogenita pertinerent ad Deum in animalibus, quæ secundum speciem poterant immolari, tamen si aliquod aliud esset immundum inter hæc, non habebat talem obligationem ex eo, quòd erat ineptum ad immolandum, sed pertinebat ad Deum quantum ad hoc, quòd soluebatur precium pro illo. ideo quamquàm consecratum esset, redimi poterat.

Ad alterum argumentum de agris consecratis: Respondendum est, quòd agri dupliciter dicebantur consecrari: vno modo dicebantur consecrari in eo, quòd ius eorum pertinebat ad sacerdotes propter votum popularium. & isto modo bene poterat vendi, immo iubebatur vendi, & si ille, qui vouisset redimeret agrum, iam nullo modo ille ager erat consecratus, nec pertinebat ad ius sacerdotum. si autem non redimeretur a vouente, sed ab aliquo alio, incipiebat ager proprie pertinere ad sacerdotes, quia erat totaliter sui iuris, & nunquam redibat ad eum, qui vouerat. & hoc modo accipitur consecratum supra, scilicet, omnis possessio consecrata ad ius pertinet sacerdotum.

Sed adhuc arguetur in hoc, quòd ager proprie consecratus vendebatur: nam etiam si non redimeret vouens, emebat alius: & etiam veniente iubileo quando redibat ager ad sacerdotes, iterum cogebantur vendere, & postea in alio iubileo, & in omnibus sequentibus, ita quòd nunquam maneret possessio consecrata apud sacerdotes, sed semper esset vendita, vt supra declaratum est. Respondetur, quòd ager proprie consecratus & domus semper vendebantur: tamen non prohibetur hic ista venditio, sed solum illa per quam transit res simpliciter in emptorem sine temporis præfinitione: & hoc pertinet ad ius redimẽdi, & hoc negauit litera cum dixit, non vendetur, nec redimi poterit, idest postquam ager fuerit consecratus non vendetur tali modo, quo possit redimi, sed vendetur aliquibus non attribuendo sibi aliquod ius sempiternum in agro, sed tribuendo tamquam colonis temporalibus. & sic dicebatur ista res non vendi, quia non vendebatur taliter, vt possit transire proprietas eius in ementem sine temporis præfinitione, sed solum vsque ad iubileum. Ad horum autem euidentiam considerandum est, quòd rerum, quæ vouebantur erant quædam animatæ, & quædam non. si non essent animatæ, aut erant mobiles, aut immobiles. Si essent mobiles, vt aurum, & argentum, & quæcunque metalla, & sericum, & hyacinthus, & similia, quæ poterant transire ad ministerium Dei, transibant simpliciter, & consecrabantur Deo, & nunquam redibant in vsus humanos, sicut patet de auro, & argento, & cæteris, quæ obtulerunt filij Israel ad faciendum tabernaculum: nam illa nunquam redierunt in vsus humanos, sed ad ministeriũ tabernaculi, sicut patet Exodi vigesimoquinto, & trigesimoquinto capitu. & hoc modo aurum, & argentum, & omnia metalla, quæ capta sunt in ciuitate Hierico, consecrata sunt Domino, vt manerent in thesauris eius, vt patet Iosue sexto capitu. scilicet, quidquid autem auri, & argenti, & vasorum æneorum, ac ferri fuerit, Domino consecretur repositum in thesauris eius. & idem fuit in bello quod habuerunt Israelitæ contra Madianitas, quia omne aurum, & argentum oblatum est Domino, vt patet Numeri trigesimoprimo capitu. Si autem erant res mobiles, scilicet, supellectilia, & vestes, & coopertoria, & generaliter omnia mobilia inanimata, quæ non poterant transire ad vsus tabernaculi, vendebantur, & pecunia erat pro ipso tabernaculo, si esset res gratis oblata pro ipso Sanctuario, vel transibat in vsus sacerdotum, si esset traditum per votum, quoniam omnia vota simpliciter facta pertinebant ad sacerdotes, vt patet Numeri decimooctauo capitu. Si autem res illa immobilis, quæ vouebatur, vel quomodocunque cõsecrabatur, sicut ager,

Quæ vouebantur ad quos vsus redigerentur.

& domus, vel vinea, aut erat de paterna successione, idest, de distributione sortis ipsius offerentis, aut non. Si non esset de distributione sortis, sed vouens, aut primogenitores sui emissent illam rem, & postea iste voueret, non poterat illa res simpliciter consecrari, quia hoc fieret cum preiudicio venditorum, sed solum applicabatur ad Dominum vsque ad iubileum, quod patet: nam si aliquis emisset agrum, vel domũ ab alio, tenebatur ei gratis reddere in iubileo. Si tamen consecraret simpliciter illam rem, semper manebat in potestate sacerdotum. ergo non poterat consecrari. & sic quando aliquis vouens applicabat aliquam possessionem Domino, interrogabatur a sacerdote, vnde esset illa possessio, & si responderet, quòd erat empta, vel donata, cogebat sacerdos istum dare valorem illius rei vsque ad iubileum, scilicet, vt computaretur quantum valeret ista res vendita a iubileo vsque in iubileum, & subtraherentur inde anni, qui effluxerant a iubileo vsque ad illud tempus, & precium correspondens annis manentibus soluebatur, & in isto casu vouens redimens rẽ nõ addebat quintam partem precij insuper, sicut quando erat de successione, quia non fiebat damnum sacerdotibus in isto casu, sicut in alio, cum non posset transire vllo modo ista possessio in ius sacerdotum, quoniam non pertinebat ad vouentem, sicut poterat in alio casu, quando totum ius pertinebat ad ipsum vouentem. Si autem ager esset de successione paterna vouentis, consecrari poterat si vouens eum redimere nollet: tamen non erat necessarium, quòd transiret in ius sacerdotum. nec ex hoc ipso, quòd vouebatur, aliquis ager dicebatur esse proprie consecratus, donec vouens requisitus nollet agrum redimere. Si autem alius emeret, iam ager perfecte pertinebat ad sacerdotes, & nunquam poterat vouens habere recursum ad agrum illum per viam redemptionis, sed poterat emere, sicut quicunque alius vsque ad iubileum, vt fuit declaratum supra. Si autem res quę vouebantur erant animatæ, aut erant bruta animalia, aut homines. Si autem bruta animalia, erant immolaticia, aut non. si essent immolaticia, aut essent munda, aut immunda post votum. si essent munda immolabantur Domino, nec aliquo precio redimi poterant, nec mutari, quòd si mutarentur, tam id quod mutabatur, quàm pro quo mutabatur, erat consecratum Domino, vt patet supra in litera. si autem essent maculata, vt fracto pede, vel oculo, vel amputata aure, vel cauda, vel haberent aliquam maculam, de his quę dicuntur supra vigesimosecundo capitu. siue ista macula apparet ante votum, siue post votum, vendebãtur, & conuertebantur in vsus sacerdotum si haberentur per votum, vel in vsus tabernaculi si offerrentur gratis sine voto. quamquam magis apparet ratio ista de primo animali, quod ante votum habuit maculam, quàm de illo quod postea habuit. Nam cũ aliquis vouit animal, quod ante votum habebat maculam, & offerens cognoscebat maculã, tale voluit offerre quale obtulit, & taliter consecrari voluit qualiter animal illius conditionis consecrari poterat. Cum autem post votum inuenta est macula, vouens habuit intentionem vouendi animal, quod esset conueniens immolationi, & taliter consecrabatur Domino, sed illud animal antequam veniret ad manus sacerdotum, factum est inutile ad immolandum: ideo maior difficultas est: & tamen in vtroque casu vendebantur, & conuertebantur in pecunias ad vsum sacerdotum, vel Sanctuarij secũdum distinctionem suprapositam.

Nicolaus tamen dicit, quòd si animal mundum, quod aliquis vouisset, efficeretur immundum, vel

F qualitercunque ineptum ad immolandum, antequã traderetur sacerdotibus occidebatur, & non offerebatur, nec conuertebatur in pecunias. causam huius dicunt esse, quia istud animal erat obligatum Deo per votum, & sic effectum est sacrum. nunquam debebat ergo transire in vsus humanos, & tamen transiret si venderetur. Etiam obijciunt, quòd istud animal quod efficiebatur immundum, non poterat vendi ad cibos, quia nullus comedere debebat: nam animalia immunda non comedebantur.

Ad hoc respondendum est, quòd istę causæ non sufficiunt. & ad primam quando dicebatur, ꝙ animal quando vouebatur Domino, & erat mundum, obligabatur ei ad immolationem. ergo non poterat postea transire in vsus humanos. Respondendum est,

G quòd si illud animal permansisset in sua munditia, non poterat redimi, nec mutari, sed necessario offerebatur Domino, cum tamen factum est immũdum, cessabit ista obligatio, quia iam non poterat immolari Deo. ergo poterat conuerti ad vsus humanos. Item hic erat duplex obligatio. vna ad sacerdotes, & alia ad Deum. ad Deum obligabatur animal, vt immolaretur, & funderetur sanguis coram ipso, atque cremarẽtur adipes: sacerdotibus vero obligantur carnes, & pelles animalium: ideo quamquam non posset hic solui Deo obligatio sua, quia animal habebat effectum immundum, debebat solui obligatio sacerdotum, quæ solui poterat. & hoc erat, quòd animal venderetur, & pecuniæ cederent in vsus sacerdotum, vel

H tabernaculi, secundum distinctionem supra factam. Item hoc patet in solutione primogenitorum. nam si primogenita redimenda essent immunda, dabantur pro eis pecuniæ: & tamen si illa fuissent munda, immolarentur Domino. si igitur aliquod animal de primogenitis esset mundũ a principio debebat ĩmolari: tñ si antequã immolaretur, incurreret immũditiam, soluebatur precium pro illo, vt patet supra in litera, & Numeri 18. capitu. ergo sic fiet de istis votis, quòd si voueretur animal mundum, & ante immolationem efficeretur immundum, debebat vendi, & pecuniæ dabantur sacerdotibus, vel Sanctuario.

Ad secundam rationem quando dicebatur, quòd ista animalia non poterant vendi, quia non proficiebant ad cibos, cum essent immunda. Respondetur Ad 2. Nic.

I quòd quamquàm aliquod animal efficeretur immũdum ad immolationem, non tamen efficiebatur immundum ad cibos: nam maculæ quę habentur supra 22. capitu. solum impediebant animalia ab immolatione, sed non a cibis. solum autem fiebant illicita ad cibos per ea quę habentur supra 11. capitu. ergo poterant vendi ad cibos. quòd autem non impediant eędem maculæ a cibis, quæ impediunt ab immolatione patet Deuteronom. duodecimo capitu. cum dicitur. si autem comedere volueris, & te eius carnium delectauerit, occide, & comede iuxta benedictionem Domini Dei tui in vrbibus tuis, siue immundum fuerit hoc est maculatum, & debile, siue

K mundum hoc est integrum, & sine macula, quod offerri licet. ecce enim qualiter dixit aliqua animalia esse ad oblationem impedita propter maculas, & non ad cibum. Item dato, quòd animal illud talem maculam incurreret, vt Iudæis comedere non liceret secundum opinionem eorum, poterat vendi Gẽtilibus ad comedendum, sicut poterat dari canibus, vt dicit Rabbi Salomon super Exodi capitu. vigesimosecundo, sed quodcunque animal licebat tradere canibus, scilicet, quod nullum pro eis immundum erat, & quodcunq; liceret dari Gẽtilibus. Et sic in quacunq; macula ĩcidisset aĩal poterat vẽdi ad cibos. si autẽ dicas ꝙ ɔsecratũ erat illud animal, & non poterat

vendi,

vendi, iam responsum est ad hoc. Si autem animal non esset immolaticium secundum speciem duplici ter, quia aut erat animal quod ad seruitia humana prodest, sicut ea quæ a iuuando iumenta dicuntur, vt equus, & mulus, & asinus: aut non. si autem erãt talia, transferebantur ad vsus Sanctuarij ad ferendum plaustra, vel alia similia facienda. sic enim principes Israelitarum obtulerunt plaustra, & boues ad ferendum ea, quæ erant in Sanctuario, & diuisit Moyses illa inter Gersonitas, & Meraritas, vt patet Numeri 7. capit. Talia autem animalia consecrata erant Domino, & redimi non poterant aliquo precio. si autem essent animalia, quæ non proficiebant ad istos vsus, vt ceruus, & dama, & caprea, & similia vẽdebantur ad sumptus tabernaculi, vel sacerdotum secundum distinctionem supra positam.

Si autem res, quæ vouebatur erat homo, aut erat Gentilis, aut Iudæus. si autem Gentilis seruus, qui voueri possit, consecrabatur ad aliqua seruitia Sanctuarij: non tamen intra Sanctuarium, nec vt vasa Sanctuarij aliquo modo contingeret, quia administratio pertinebat ad sacerdotes, custodia autem, & apportatio ad Leuitas, vt patet Numeri 3. & 4. capitu. seruus vero Gentilis solum proficiebat ad extrinseca ministeria, vt ad cędenda ligna, vel ducendas aquas: & sic facti sunt Gabaonitę serui Sanctuarij, vt patet Iosue nono capitu. & talis seruus redimi non poterat postquam voueretur. si autem aliquis haberet seruum Hebræum, non poterat eum consecrare, vel vouere Domino, sed dabat precium loco eius; quia Iudæus seruus in anno septimo remissionis liberabatur, vt patet Exodi vndecimo, & 21. & Deuteronom. 15. capitu. vel in anno Iubilei si cum filijs & vxore sua exire vellet, vt habetur supra vigesimoquinto capitu. isti tamen si consecrari possent, nunquam liberarentur. ergo non consecrabantur. Si autem erat homo Iudæus liber, aut erat de tribu Leuitica, aut non. Si non erat de illa tribu, non poterat Domino consecrari; quia solis Leuitis, & Sacerdotibus licebat ministratio, & portatio vasorum, & custodia in circuitu Sanctuarij, vt patet Numeri primo, secundo, tertio, & quarto capitu. immo si aliquis de alijs se de his intromitteret, moriebatur, vt patet eisdem capitu. & Numeri decimosexto capitu. si ergo aliquis de alia tribu se voueret, non consecrabatur: sed soluebat precium æstimatum a lege, vt patet supra in litera. Si autem esset de tribu Leuitica, posset consecrari ad seruiendum Domino in Sanctuario secundum genus ministerij sibi competentis, sicut patet de Samuele primo Regum, capitu. primo.

Obiectio. Si autem obijciatur, quòd nullus Leuita posset se vouere, vel consecrare Domino, quia sicut dicitur in litera nullus poterat vouere Domino primogenita, quia sine voto aliquo ad ius Domini pertinebant, ita omnes Leuitæ pertinebant ad Dominum, quia ipse segregauerat eos a reliquo populo loco primogenitorum omnium Israelitarum, vt patet Numeri tertio capitu.

Respõsio. Respondetur, quòd Leuitæ erant assignati per familias patrum ad custodiam, & portationem vasorum Sanctuarij: & ad hoc non habebant continuam administrationem in tabernaculo custodiendo, potissime multiplicatis Leuitis, & cum habuisset requiem arca Domini, distinxit Dauid Leuitas per vices in ianitores, & cantores, & alios officiales, & seruiebant per diuersa tempora anni, vt patet primo Paralipome. a capitu. 23. vsque ad 26. sed manebant in vrbibus suis custodientes pecora, vel vacantes alijs operibus, dum non ministrarent. Aliquis ergo de

A Leuitis manentibus extra Sanctuarium in vrbibus suis deuotione ductus volebat Domino continue seruire, & consecrabatur illi, atque manebat semper in obsequio sacerdotum in tabernaculo: & sic patet de Samuele, quia pater eius erat Leuita, & manebat extra Sanctuarium in ciuitate sua, & solum ascendebat statutis temporibus in Sanctuarium: mater autem Samuelis consecrauit eum, vt maneret iugiter corã Domino vsque in æternum, vt patet primo Regum 1. capitu. & sic postea factum est: quia manebat ministrans coram Heli sacerdote summo, vt patet primo Regum 2. & 3. capitu. sicut autem de Leuitis dictum est, ita & de sacerdotibus intelligendum erit, quòd ipsi non ministrabant omni tempore coram Domino, sed erant distributi in 24. diuisiones, & ministrabant per vices in Sanctuario, vt patet primo Paralipome. capitu. 23. poterant ergo isti vouere se, vt manerent coram Domino semper, quia non obligati erant ad hoc. & istud erat consecrari, quoniam postea non poterant redimi aliquo precio. Ecce igitur, qualiter quidquid consecratum erat Domino, siue esset homo, siue ager, siue animal brutum, non poterat vendi, nec redimi, cum esset proprie consecratum secundum distinctiones supra datas.

B

Quidquid semel fuerit consecratum sanctum Sanctorum erit Domino. Istud est expositio præcedentium, scilicet, quòd quando aliquid consecrabatur, siue ager, siue homo, siue brutum, non poterat vendi nec redimi. Dicitur hic, quòd erat sanctum Sanctorum. i. quòd semper erat applicatum ad Dei cultum secundum diuersos modos supra diffinitos, & vocatur sanctum Sanctorum, idest, excellenter sanctum, quoniam aliqua erant sancta: tamen non totaliter pertinebant ad Deum, sicut primogenita humana, quæ redimebantur, & agri. illa ergo quæ non redimebantur secundum distinctionem supra datam, erant sancta Sanctorum, idest multum sancta, scilicet magis sancta quàm præcedentia.

C

Et omnis consecratio, quæ offertur ab homine non redimetur, sed morte morietur. Ista etiam est expositio præcedentium, scilicet, quòd quidquid consecraretur ab homine, cum esset vere consecratum, non poterat redimi, nec vendi, sed debebat mori. Hoc autem non potest intelligi proprie. nam aliqua Domino offerebantur, quæ mori non poterant, sicut domus, & ager, & aliæ res inanimatæ, sed dicuntur mori large, & quædam eorum proprie moriuntur. & patet hoc, quoniam id quod Domino consecrabatur accipiendo proprie consecrationem, vt supra dictum est, aut erat homo, aut ager, aut animal brutum. Si autem erat homo, qui proprie consecraretur, dicebatur mori, & non redimi, nec vendi, quia exuebat propriam libertatẽ, & mancipabatur diuino cultui, non in occidebatur, quia hõ non est aĩal immolaticiũ, sed moriebatur ciuiliter, sicut serui dñr mori ciuiliter. Et sic serui Gentiles, qui Dño vouebant, & nunquã redimi poterãt, semel ɔsecrati poterant dici mortui. Sic & Monachi mortui dñr, quia abrenunciauerũt oĩ libertati, ita Leuitę, q se Dño ɔsecrabãt, qa tota vita manebant in Sanctuario, mortui censebant. Si aũt esset ager, qui ɔsecraretur, non poterat proprie mori, sed dicebatur mori ex eo, q semel Dño datus nunquam poterat redire ad priores Dños. Si aũt esset aĩal, quod ɔsecraret, si esset aĩal immolaticiũ, & immolaret, vere moriebatur. si aũt esset aĩal quod nõ imolaret, sed ɔsecraret ad ferenda onera p Sãctuario, mori dicebat: nõ q̃d q occideret, sed q iã ad alios vsus transire nõ poterat. Et sic gñale erat, q oẽs res ɔsecratę Domino, moriebantur, sed non moriebantur eodem modo, sicut erant in eis diuersi modi consecrationum.

D Dño quid quid Dño cõsecratur moritur, secundum literæ expositionẽ.

E

Hebræi autem istam literam aliter legunt, quia vbi nos habemus ab homine ipsi habent: *Min adam*. Idest ab homine, vel de homine, quoniam. *Min*. in Hebrço est præpositio significans ab, vel de. ideo ipsi dicunt omnis consecratio de homine, & tunc intelligitur de consecratione, in qua consecratur homo, scilicet, omnis consecratio, quæ offertur de homine, non redimetur, sed morietur, idest, omnis homo consecratus morietur, quando consecratur. Dicunt enim quòd solum intelligitur hoc de seruo Gentili, ita quòd si aliquis voueret seruum suum Domino, si esset de Chananæis deberet illum occidere. sed hoc est valde contra rationem, quia hoc dato quilibet posset innocentem hominem vouere ad occidendum, cum nullus occidi debeat nisi speciali mandato Dei, vel ex peccato manifesto, aut iam manifesto a iudicibus condemnatus, nisi in quibusdam casibus specialibus. Item quia Gabaonitę consecrati fuerunt Domino in perpetuum ad seruitium Sanctuarij, & non sunt occisi. ergo serui de Chananæis non debebant occidi, quamquàm consecrarentur Domino. Item nullo modo stat fundamentum istorum, quoniam isti dicunt solum intelligi hoc in seruis Chananæis, quando Domino consecrabantur, & non in alijs: & tamen nullus poterat habere seruum Chananæum, quoniam Deuteronom. 20. capitu. iussum est, vt nullum de gente illa viuum permitterēt, nec masculum, nec fœminam, nec viros, nec paruulos. idem patet Numeri 34. capitu. sed de alijs gentibus habere poterant seruos. ergo nullus de Iudæis poterat vouere seruum Chananæum. Necesse est igitur, vt intelligatur alio modo, quia tamen dictio Hebraica hic posita destructionem, vel excommunicationem nominat, potest intelligi.

Omnis consecratio. Idest destructio, quæ offertur ab homine non redimetur, sed morte morietur, idest, quando homo vouerit Deo aliquid destruere in hominibus, siue Deus illos occidi mandauerit: non poterunt tales homines vendi nec redimi, idest, non poterunt precio dato liberari a morte, sed cogentur mori: ideo siquis conaretur eos pecunijs, vel aliàs liberare, peccabat. Fiebat autem hoc duobus modis, vno modo, quòd Deus mandaret aliquam gentem totaliter deleri, tunc tales redimi non poterant: sicut patet de Chananæis, quos Dominus occidi mādauit totaliter, vt patet Numeri 33. & Deuteronom. 20. capitu. ideo quamquàm isti pro se multam pecuniam darent, non debebant Israelitæ eis vitam seruare.

Et si obijcias, quòd Gabaonitæ non occisi sunt, quamquàm essent de Chananæis, vt patet Iosue 9. ca. Respondetur, quòd Israelitæ iurauerunt habere pacem cum eis decepti ab ipsis: putantes, quòd essent de terra aliena, & postquam cognitum est de fallacia eorum, populus Israel voluit occidere eos, sed principes cum Iosue propter iusiurandum liberauerunt illos faciendo seruos in æternum, & sic licet naturaliter non perierunt, ciuiliter tamen perierunt serui effecti in æternum. Saul autem, qui destructionem a Deo mandatam redemit, peccauit, vt patet 1. Reg. 15. capitu. quia pinguioribus regni Amalech, & regi pepercit nolens occidere, vt patet 1. Reg. 15. capit. & sicut aliquando Deus iubebat destructionem hominum, ita etiam iubebat destructionem ciuitatum, sicut patet de ciuitate Hierico de qua iussit, vt nemo quidquam acciperet, sed omnia perirent, & cremarētur, de quo Iosue 6. cap. idem etiam mandabat, quòd cum aliqua ciuitas esset, in qua colerentur idola, & dij alieni, quòd omnes alij Israelitæ insurgerent contra vrbem illam delentes in ore gladij homines, & iu-

F menta, & diruentes muros vrbis, atque omnia supellectilia, & cuncta, quæ intus erant igne cremantes, vt patet Deuteronom. capitu. 13. de illo autem nihil accipere poterat quispiam: & si acciperet fiebat anathema, sicut Achor, qui sumpsit regulam auream, & siclos, & pallium coccineum de prçda Hierico: & postea lapidatus est, & omnia sua combusta, vt patet Iosue 7. & non solum si Deus mandaret, destructio ista facienda erat: sed etiam si iuberent totius populi iudices, qui locum Dei tenent, quia iudicium Dei iudicant, vt patet Deutero. 1. cap. & dij vocantur, vt patet Exo. 22. c. s. dijs non detrahes. & sic qñ aliqua sententia a iudicibus proferebatur de morte alicuius hominis, nullo mō talis homo permittendus erat viuere, vt patet Num. 35. cap. & siquis impediret peccabat.

G Alio modo fiebat destructio ex voto populi, vt quia populus vouebat occidere aliquam gentem de hostibus suis, & tunc illa redimi non poterat. sic patet de Israelitis contra Chananæos, vt habetur Num. 21. ca. scilicet, at Israel voto se obligans Domino ait, si tradideris populum istum in manu mea, delebo vrbes ei⁹, exaudiuit Dominus preces Israel, & tradidit Chananęum, quem ille interfecit subuersis vrbibus eius. Sed hoc non est intelligendum simpliciter, quòd populus posset vouere occidere quamlibet gentem, sed solum illam quam sciebat Deo displicere, & voluntatis Dei esse illam deleri. Et sic dicendum est, quòd quando Iudæi vouerunt occidere omnes homines contra quos pugnabant, & delere ciuitates eorum, de

Quomodo intelligitur, q̄ populus vouebat occidere.

H quibus Numeri 21. cap. sciebant, quòd Deus volebat illos deleri, sicut sibi expresse mandauerat de Chananæis, vt patet Num. 33. & Deuteronom. 20. cap. Item vnus homo singularis hoc vouere non poterat, quia temeritas iudicaretur, tamen non erat temeritas in toto populo. prædicta autem manifeste patent, quia sicut nunc aliquis occidens aliquem infidelem mortaliter peccaret nisi in bello iusto, ita nunc contra Gētiles Iudæi se habebant: immo Deuteronom. 20. cap. dicitur, quòd cum Israelitę irent ad bellum contra hostes, primo deberent eis proponere conditionem pacis, si autem nollent eam recipere occidebant eos, si vero reciperent faciebant eos tributarios. Et sic patet de omni consecratione facta ab homine, quia oc-

I cidebatur, idest, abdicabatur a rebus terrenis, ita quòd nunquam rediret ad vsus profanos, vel si erat talis qui occidi deberet, occidebatur. vel intelligitur de consecratione facta de homine, scilicet, quando homo consecrabatur Deo, quomodo deberet occidi, & a quo.

Omnes decimæ terræ, siue de pomis arborum siue de frugibus: Domini sunt, & illi sanctificantur. Si quis autem voluerit redimere decimas suas: addet quintam partem earum. Omnium decimarum bouis,

K & ouis, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit: sanctificabitur Domino. Non eligetur nec bonum, nec malum, nec altero commutabitur. Siquis mutauerit, & quod mutatum est, & pro quo mutatum est: sanctificabitur Domino, & non redimetur. Hæc sunt præcepta, quæ mandauit Dominus Moysi ad filios Israel in monte Synai.

Omnes

Omnes decimæ terræ siue de frugibus siue de pomis arborum Domini sunt. Hic ponitur alterum quod sanctificabatur Domino. non quidem, quòd filij Israel voluntarie sanctificarent, sed ex lege sanctificabantur, scilicet, quòd iussit Deus, vt omnes decimę fructuum terræ sanctificarentur ei, idest applicarentur ad ipsum. & agitur hic de decimis prędialibus, vel quasi prædialibus. dico autem de prædialibus, idest, quantum ad ea, quæ nascuntur de prædijs, quæ sunt proprie de terra. aliæ autem quasi prædiales, scilicet illæ, quæ soluũtur de pecoribus, & quibuscũque animalibus nostris. egit aũt hic litera mentionem de pure prædialibus, quia dixit. omnes decimę terræ. de alijs autem, quæ sunt quasi prædiales nihil tangitur hic, scilicet de decimis pecorum, sed infra dicitur. omnium decimarũ bouis, ouis, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt quidquid decimum venerit Domino sanctificabitur. De decimis autem personalibus, quæ nũc apud Christianos soluuntur, vt patet extra de deci. cap. ex transmissa nihil hic agitur, & forte istę decimę non erant apud Hebræos: vel si apud illos essent hoc ex deuotione erat, qm̃ Deus non iussit eas solui: nam tunc diceret, ꝙ decimę personales erant de iure diuino sicut ēt prædiales. sed hoc oẽs Chr̃iani negãt. dr̃ oẽs decimæ terræ, i. omnes decimę de fructibus terræ. & declaratur immediate. *De fructibus siue de pomis arborum.* Per fruges intelligunt tam ipsę fruges quàm omnia legumina, vel omnes aliæ herbæ in quibus sustentatio humana est, & in quibus labor humanus versatur. dico autem, quòd versetur labor humanus: nam si aliqua herba sit, vel legumen, in qua homines habeant aliquam vtilitatem ad vitam, & sanitatem, & tamen talia rarissime habeantur, vel nullus labor humanus circa illa versetur, non erant soluendæ decimę. Per poma arborum intelliguntur hic omnes arbores, & vineę, & horti, & quidquid est quod ad arbores ptineat. *Domini sunt.* Idest ad Dominum pertinent. nõ quidem, quòd pertinerent ad Dominum, idest quòd conuerterentur ad vsus Sanctuarij, quoniam non fiebat hoc. sed dicuntur pertinere ad Dominum, quoniam applicabantur ministris eius, scilicet Leuitis, & illi soluebãt decimam decimarum sacerdoti magno, vt patet Nume. 18. cap.

Quid intelligitur per fruges

An ex hoc textu fundetur, quòd decimæ sunt de iure diuino. Et an primitiæ sint de iure diuino. *Quæst.* LXVIII.

EX hoc autem aliqui dicunt, quòd sunt decimæ de iure diuino, & sic determinauit ecclesia extra de deci. in cap. parochianos dicens, quòd cum decimę de iure diuino sint, tanq̃ debitũ exigi possunt. sed ista propositio habet duos sensus. vno modo, quòd decimæ sint de iure diuino, idest sint a Deo mandante solui, & tunc eodem modo dicemus, quod circuncisio est de iure diuino, & custodia sabbati, & omnes cæremonię. nihil tamẽ horum obseruatur, immo siquis conaretur obseruare peccaret. Alio modo potest intelligi, quòd sint de iure diuino, idest, quòd sit mandatum Dei firmum de soluendo decimas, sicut præcepta decalogi sunt mandata permanentia. Non potest intelligi primo modo, quòd sint decimę de iure diuino. nam tunc eodem modo essent abolitę, sicut abolita sunt cæremonialia, scilicet, circuncisio, & sabbatum, & similia. & si aliquis diceret, quòd aliqua cęremonialia, vel iudicialia nunc manent, sicut patet de aliquibus legibus quæ habentur Exo. 21. & 22. & Ecclesia suscepit illas, & habentur extra de homicid. & de adulterijs, & stupro, & de iniurijs, & damno dato. Respondendum

A est, quòd istæ leges non manent inquantum datæ erant in veteri testamen. tanquam inde aliquam vim obligandi contraxerint, sed potius econtrario ex eo, quòd datæ erant in veteri testamen. non manebant: sed ideo manent aliquæ earum, quia Ecclesia voluit statuere, vel suscipere quasdam earum, tanquam nouiter statuens & tribuens auctoritatem ligandi: tamen ex legislatione Dei in veteri testamen. non contraxerunt aliquas vires ad nunc nos obligandi. Nam si aliquas contraxissent, cum omnes illæ leges æqualem auctoritatem a Domino susceperint, vel omnes manerent, vel nulla. si ergo diceretur sic de decimis, quòd pertinebant ad ius diuinum, & erant de cæremonialibus, vel iudicialibus, tamen Ecclesia nunc obseruat, necesse esset, vt præceptum de decimis in Ecclesia esset pure positiuum, quia non haberet aliquã

B obligationem ex legislatione Dei, sed ex noua impositione Ecclesię. & sic non vocabitur ius diuinum, sed positiuum, sicut leges quas suscepit Ecclesia Exodi 21. & 22. capitu. & habentur extra de iniurijs, & dãno dato, & in alijs titulis, non vocantur de iure diuino, sed humano. non diceret ergo isto modo Ecclesia decimas esse de iure diuino, quoniam sic magis essent de iure humano. Secundo modo accipiebatur aliquid esse de iure diuino, idest, quod esset ita firmum, & permanens, sicut decem præcepta decalogi, quæ immutabilia sunt. Et dicendum est quòd non sit totaliter præceptum de decimis de iure diuino illo modo. nam præcepta decalogi obligant secundum naturam, præceptum autem de decimis non obligat

C ex iure naturæ, quia non est aliquod dictamen in principijs rationis practicæ ad iudicandum de decimis soluendis, sicut est ad iudicandum de Deo colendo, vel non occidendo, & furando. Item quia si essent de iure naturæ obligauissent omnes gentes a principio, & tamen nulla gens obligabatur a principio. ergo non sunt de iure naturæ, sicut præcepta decalogi. Item sicut quilibet de Iudæis, vel gentilibus, aut quæcunque secta, peccat mortaliter quando agit contra præceptum decalogi, ita peccaret quando ageret contra præceptum de decimis soluendis. sed nemo hoc confitetur: ergo non sunt decimæ de iure diuino, sicut præcepta decalogi.

D Item contra id quod est de iure naturę præscriptio nulla admittitur, nec quantocunque tempore contra illud quis agat, poterit se iuuare. & tamen contra decimas præscriptio admittitur: non quidem contra hoc, quòd soluatur, sed contra quotam decimarum, scilicet, quòd soluatur duodecima pars, vel vigesima, secundum quòd est conclusio Iuristarum. Item taxatio terminorum, vel alicuius quantitatis dandæ, vel recipiendæ nũquam limitatur a iure naturæ, quia natura semper tendit circa vniuersalia: determinatio autem certi numeri est circa particularia nimis. ergo non potest a natura iudicari. Et sic dicendum est,

E quòd præceptum de decimis non sit de iure naturę, sed sit pure positiuum non tamen ab homine, sed a Deo. Item id quod est de iure naturæ nemo potest vouere, cum votum sit de his, quæ sunt sub libertate nostra: & tamen decimæ possunt voueri. quod patet in Iacob, qui vouit Domino dare decimas, vt patet Genes. capitu. 28. cum dicitur. si fuerit Dominus mecũ, & custodierit me in via per quam ambulo: & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimenta ad induendum, reuersusque fuero prospere in domum patris mei, erit Dominus mihi in Deum, & lapis iste quem erexi vocabitur domus Dei, cunctorumque quæ dederis mihi decimas, & hostias offeram tibi. & hoc erat votum. nam ante hoc dicitur. vouit etiam votum dicens, si fuerit Dominus mecum &c.

Dicen-

Resolutio Authoris. Dicendum ergo non esse de iure naturę decimas, & consequenter non esse tantæ obligationis sicut decem præcepta decalogi, quæ sunt de iure naturæ. sed dicendum esse, quòd decimæ sunt de iure diuino, nō tamen propter hoc dicimus, quòd sunt de iure naturæ, immo ea, quæ sunt de iure naturæ proprie non ptinent ad ius diuinum. nec tamen dicendū esse, quod sint decimæ de iure diuino, idest ex aliquo mandato Dei: quoniam tunc rediremus in id quod primo dicebatur, scilicet quòd essent sicut circuncisio, & alia cęremonialia, quoniam illa a Deo iussa sunt. sed est sensus, quòd præceptum de decimis est de iure diuino, idest Deus statuit, quòd decimæ darentur sibi pro ministris suis, & voluit, quòd istud præceptum semper maneret, scilicet quòd deberentur primitię ministris Dei. Quòd autem istud præceptum maneat rationabile valde fuit. nam in veteri testamen. Deus iussit dari decimas pro ministris, vt ijdem sustentarētur. & quia in nouo testamento manebant ministri sicut in veteri, rationabile valde fuit, quòd manerēt decimę. Etiā videtur hoc procedere ex ratione quam posuit Apostolus 1. ad Corin. cap. 9. scilicet qui altario seruit viuere debet de altari. ergo oportebat, quòd assignarentur aliqui redditus in Ecclesia ministris altaris, vt sicut deseruiebāt Ecclesię, ita Ecclesia sibi daret cibos. Quòd tamen deberent dari decimæ in nouo testamē to, auctoritate Ecclesiæ interpretatum, & diffinitum est. nam quamquàm Apostolus dixerit ministros altaris debere viuere de altari, non tamen expressit quātitatem reddit判uum. quòd autem Ecclesia determinauerit esse decimam, non habetur ex aliqua auctoritate noui testamenti, sed solum ex hoc, quòd soluebatur in testamento veteri. Idem autem de primitijs est: quoniam iubebantur solui, & soluuntur nunc. sed cū ista præcepta de decimis, & primitijs pertineant ad cæremonialia, non habent secundum se vigorem, vt maneant in nouo testamento, nisi Ecclesia determinet debere manere, alioquin manerent omnia cæremonialia cum sint inter se ęqualis auctoritatis. sed nō manent alia, ergo nec etiam ista manent quantum attinet ad auctoritatem Dei iubentis, nisi Ecclesia nouiter auctoritatem præster: sicut in quibusdam alijs, quę Ecclesia statuit, & solebant haberi in veteri testamento.

An primitiæ sint de iure diuino.

Et si dicas, quòd decimæ, & primitiæ habent ortū a natura, quia sicut a natura est dictante ratione nostra, quòd Deum colamus, & determinemus ei aliquod tempus in quo eum specialiter colamus, ita est a natura, quòd ministris spiritualibus huius cultus assignentur aliqui redditus propter istum cultum iuxta illud 1. ad Corin. cap. 9. qui altario seruit, debet viuere de altari. Respondendum est, quòd de iure naturę est solui aliquid ministris altaris, & tamen, quòd soluatur decima pars fructuum, vel tertia, siue vicesima, vel quæcunque alia, non est de iure naturæ, sed ex determinatione legis. & quia non sufficiebat determinatio in veteri testamento habita a Deo, cum illa nullum vigorem habeat in nouo testamento, necesse est, vt præceptum istud habeat vigorem per interpretationem Ecclesiæ. Ecclesia tñ interpretatur istud pręceptum esse de iure diuino, idest, quòd Deus ponens istud præceptum non solum voluit obligare eos, qui erant in veteri testam. sed etiā eos, qui erant in nouo. Et ista interpretatio conueniens est ex eo, ꝙ eadem ratio manet dandi istas decimas in testō nouo sicut in veteri, potissime cum istud præceptum non concernat aliquo modo statum veteris testamenti; ideo debuit obseruari. Quòd tamen aliquis dicat præceptum istud esse de iure diuino, idest de iure naturæ totaliter, est falsum, vt supra probatum est, quia natura nullo

F modo inclinat ad istam summam decimarum, vel primitiaru m. etiam non possent dici de iure diuino, idest, quòd Deus statuerit debere dari decimas ex auctoritate pręcepti sui. nam nullum tale pręceptum fuit in nouo, vel in veteri testamento per quod obligarentur homines soluere decimas in nouo testamento, nisi auctoritas Ecclesiæ interpretaretur hoc pręceptum. Quòd autem dicitur in capi. parochianos extra de decimis, esse decimas de iure diuino, intelligendum est secundum superiorem limitationem. *Et illi sanctificantur*. Idest decimæ ad Deum pertinent, & sanctificantur, idest debent sanctificari illi, scilicet applicando eas ad ipsum. *Si quis autem voluerit redimere decimas suas.*

G Cum dictum fuerit de solutione decimarum, ponitur hic de redēptione ipsarū. & psupponit, ꝙ decimę sūt redēptibiles, & pñt vendi. & si aliquis objiciat, quòd decimæ sanctę sunt: ideo non possunt vendi. Respondetur, quòd eorum, quæ sanctificantur quædam totaliter ad cultum Dei applicantur, ita vt ministerium Dei fiat in illis. alia vero sanctificantur, vel psecrantur Deo solum, quia illa debita sunt, & tamen non applicantur ad ministerium eius. De his autem, quæ sanctificantur primo modo dicendum est, quòd non possunt vendi, nec redimi sicut vestes Sanctuarij, vel vtēsilia eius, vt arca fęderis, vel altare holocaustorum, aut mensa propositionis, sic etiam de animalibus, quę consecrantur Domino ad immolandum. Alia autem sunt, quæ alio modo consecrantur Domino, & de il-

H lis dicendum est, quòd possunt vendi, & redimi. & sic est de decimis, quia illę solum consecrantur Deo tanquam debitę Leuitis, sed non applicantur ad ministerium Dei. ideo Leuitæ poterunt eas vendere. Sic etiā erat de hominibus qui vouebant seipsos, quoniam illi redimebantur, eo quòd non erant applicati Domino totaliter: sed solum debebatur ei precium pro illis. & sic dicit hic posse redimi decimas, & erat in electione cuiuslibet redimere decimas suas. patet, quia dicitur. siquis voluerit redimere decimas suas. & intelligitur de omnibus decimis, scilicet tam de fructibus terræ, quàm de pecoribus, & iumentis.

Qui redimebat decimas qd redimebat.

Sed sciendum, quòd ille, qui redimebat decimas suas, non redimebat ius decimandi, sed solum fructus decimarum. nam ius percipiendi decimas spiri-

I tuale est, & non cadebat nisi in Leuitam, & Sacerdotem magnum, quia Dominus illis eas assignauerat, vt patet Numeri 18. cap. sed poterat quilibet redimere fructus decimarum, scilicet, vt daret certam partē pecuniæ pro fructibus. nec tamen hoc intelligendū est, quòd fieret pro magno tempore: vtpote, quòd aliquis daret certam summam pecunię pro omnibus decimis, quas soluturus erat tota vita sua, vel decem, aut viginti annis, sed solum fiebat hoc in quolibet anno: ita quòd pro fructibus cuiuslibet anni daret certam quantitatem pecuniæ. Nec etiam adhuc isto modo poterat aliquis redimere decimas suas, si vellet eas redimere antequam colligerentur fructus, sed solum redimendę erant collectis fructibus, & scita quātitate eorum, & tunc debebat redimens tantum dare

K Leuitis, quantum recepturi erant de decimis suis, & insuper quintam partem, vt patet immediate in littera. sed nō poterat sciri, quæ erat decima pars fructuū, vel quæ erat quinta pars decimæ, donec fructus essent collecti, & mensurati. Ergo non poterat fieri redemptio decimarum, quousque collecti essent fructus, & cognosceretur quantum prouenturum erat Leuitis ex decimatione. Nunc autem etiam si non possit redimi ius retinendi decimas, tamē possunt redimi fructus decimarum, & possunt hoc modo, quòd aliquis det certam summam pecuniæ pro decimis suis in quolibet anno, ita vt verisimiliter non lædatur Ecclesia,

sit, sed potius fiat conditio eius melior. tamen non oportet computari fructus, & superaddi quintam partem, hic autem fit ex eo, quòd iussum est. *Addet quintam partem earum*. Idest dabit totum valorem decimarum iam collectarum, & insuper valorem quintę partis decimarum. & sic oportebat sciri quantum de decimis proueniebat, & quanta esset quinta pars illarũ. Sed dicet aliquis quomodo Iudæi vellent redimere decimas suas, si tenebantur dare valorem illarum, & insuper quintã partem. respondetur, quòd ideo Deus faciebat hoc, vt Iudæi nõ desiderarent redimere decimas suas. nam hoc modo inclinarentur ad retinendũ eas, vel partem earum sibi, Deus tamen volebat, vt libere illas tribuerent. *Omnium decimarum bouis, & ouis, & capræ*. Supra positum est de solutione decimarũ: hic agitur de modo solutionis ipsarum. & hoc quantum ad decimas, quæ sunt in pecoribus, & iumentis. Nam esset controuersia inter Israelitas, & Leuitas super decimatione, & potissime in pecoribus: nã, quòd non sint æqualis valoris Israelitæ vellent dare de peioribus pecorib⁹: Leuitæ autem vellent accipere de melioribus. Deus ergo, vt tolleret controuersiam istius decimationis, dixit quòd cum decimæ soluendæ essent, nec eligeret Leuita, nec etiam, qui soluebat, sed omnia pecora transirent ordinatim coram pastore per aliquam portam, & quod veniret in decimo loco acciperetur pro decimis, siue esset magnum pecus, siue paruum. qualecunque autem veniret, neutri haberent causam querendi, quoniam a fortuna erat, quòd tale, vel tale pecus decimo loco veniret. *Omnium decimarum boui, ouis, & capræ*. Dixit de istis tribus non solum, quòd de istis darentur decimæ: sed etiam dabantur de omnibus alijs animalibus mundis, quæ erãt in decem speciebus, vt patet Deutero. 14. cap. etiam soluebatur de animalibus immundis ad esum, quæ vocãtur iumenta, vt de equis, & mulis, & asinis, de canibus autem nequaquam, vt patet Deuterono. 23. cap. scilicet non afferes mercedem prostibuli, nec preciũ canis in domum Domini Dei tui. sed dicitur de his tribus, quia ista erant principalia pecora cum de his solis fiat immolatio, & per hæc intelligũtur alia. *Quæ sub pastoris virga transeunt*. Iste est modus soluendi primitias de pecoribus, vel iumentis, scilicet, quòd pecora colligantur in caulas, vel iumenta in sua receptacula: & pastor sit ad portam faciens exire, & tunc quidquid exiuerit decimũ erit pro decimis. & dicitur sub virga pastoris, quia pastor debet habere virgam ad portam caularum, ne patiatur egredi multa pecora simul, sed alterum post alterum: ita vt cognoscatur q̃d sit decimum in illis. *Quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino*. Idest quidquid venerit in decimo loco reputabitur sanctum. & hoc est quando accipiebatur pro determinatione, quia illud tollebatur de substantia Israelitarum, & transibat in iura Leuitarum. *Non eligetur nec bonum nec malum*. In hoc tollitur causa controuersiæ. nam sacerdotes vellent eligere magna pecora, & pinguia, populares autem vellent minora, & macilenta dare, si alicui istorum permitteretur ius talia eligendi: ideo vtrique aufertur, scilicet non eligetur bonum nec malum, idest sacerdos non poterit eligere magnum, vel paruum ad accipiendum, nec Israelita poterit eligere ad dandum: sed quidquid decimũ venerit consecrabitur. Et cum dicitur bonum nec malum solum intelligitur de magno, & paruo, pingui, vel macilento, & ad hoc respicere non debebant: sed respiciebatur an esset animal maculatũ, vel immaculatum, vt quidam dicunt, quia sacerdotes non tenebantur recipere maculata. sed hoc falsum est. nã fundamentum istorum est, quòd non debebant recipi animalia maculata: nam in oblationibus nihil recipie-

A batur nisi immaculatarum. existimant autẽ de istis animalibus, quòd deberent omnia immolari, sed falsum est, quoniam illa, quæ dabantur Leuitis ex dicimis, pure pertinebant ad eos, & nihil ad Deum: sed dabantur eis pro mercede laborum suorum, vt ijdem alerent ad cibos suos, & venderẽt pro alijs necessitatibus. Ad vtrumque autem horum non requirebatur aliqua distinctio maculati, & immaculati, sed vtrumque proficiebat, ideo dato, quòd in decimo loco veniret aliquod animal maculatum, tamen recipiebatur a Leuitis in decimas.

Item patet hoc, quòd si non compellerẽtur Leuitę accipere animalia maculata, vel qualiacunque prouenirent decimo loco, contingeret, vt aliquando venirent animalia maculata decimo loco, & tunc non B deberet seruari ista lex. Nec habetur aliquis modus quo Iudæi tenerentur tũc soluere decimas, & si dicas, quòd si veniret aliquod maculatum decimo loco, quòd Leuitę acciperent illud, quod veniret in vndecimo loco, vel quod primo immaculatũ veniret, populares hoc non consentirent, sed magis ipsi vellent eligere quid dandum esset, vel compellerent Leuitas ad recipiendum maculatũ, quod decimo loco venerat, quia non videbantur obligati ad alterum ex lege. Cum ergo lex contrarium non determinauerit, nec videtur esse aliqua causa, quare contrarium determinari voluit, videtur standum huic: scilicet, quòd quidquid eueniret decimo loco, siue maculatum, siue immaculatum reciperetur. & patet, quia difficilius est recipi animal immundum secundum speciem, quàm macu- C latum. sed animalia immunda secundum speciem recipiebantur in decimis quando dabantur decimę de equis, & asinis, & similibus. ergo a fortiori poterant, & debebant animalia maculata recipi. *Nec altero commutabitur*. Idest animal quod acceptum est in decimo loco, & venit pro decimis, non debet commutari, vt detur alterum pro ipso. *Si quis mutauerit, & quod mutatum est sanctificabitur Domino*. Hic ponitur pœna commutantis, scilicet, quòd si commutaretur animal veniens decimo loco, daretur ipsum animal quod commutabitur, & ipsum pro quo commutabatur. hoc verum est si ipse laicus commutaret: hoc enim faceret, vt acciperet animal melius pro se: & D tunc dabatur sibi in pœnam quòd daret vtrumque animal, sicut dicebatur supra, de eo qui vouebat animal immolaticium, scilicet, quòd si mutaret, tam id quod mutabatur quàm pro quo mutabatur, cõsecratum erat Domino. Si autem Leuita conaretur hoc facere volente, vel nesciente Domino animalium, non debebat consecrari vtrumque animal, quia tunc fraus Leuitarum noceret popularibus nihil mali meritis, immo ipsi Leuitæ merebantur tunc perdere animal, quod per talem fraudem acquirere voluerant, & id quod iure possidebant: lex tamen nõ diffinit hoc. ideo quamquàm Leuita tentaret istam fraudem, non E acquirebat animal, nec tamen perdebat quod possidebat. *Non redimetur*. Idest quando aliquis popularis voluerit commutare animal quod debetur pro decimis pro alio, vtrumque Domino tenebitur, & neutrum eorum poterit redimi dato precio, sed pertinebit vtrumque ad Leuitas. *Hæc sunt præcepta, quæ mandauit Dominus*. Hic ponitur recapitulatio omnium prædictorum, scilicet, quòd ista præcepta data sint a Domino Moysi. & non solum intelliguntur omnia præcepta, quæ habentur in hoc libro, sed etiam ea, quæ habentur in Exodo. nam a principio capi. 20. incipiũt præcepta in Exodo: & tamen ab ipso loco data sunt in monte Synai. & hic dicitur, quòd ista sunt pręcepta, quæ data sunt in monte Synai. ergo etiam intelligentur illa, quæ habentur in Exodo. nec solum ea,

quæ

quæ habentur in his libris, sed etiam omnia, quæ habentur in li. Nume. vsque ad decimum cap. nam ibi dicitur de recessu Israelitarum de monte Synai. ergo omnia, quæ narrantur a cap. 1. vsque ad. 10. dicta, & facta sunt in monte Synai. & sic dicitur Nume. cap. 1. in principio. *Quæ mandauit Dominus Moysi.* Idest ista præcepta dedit Dominus Moysi: quoniam non audiebãt Israelitę aliquid horum, sed solum Moyses, postea autem ipse referebat ea populo sic autem patet in toto isto libro cum dicitur locutus est Dominus ad Moysen. & postea sequitur loquere filijs Israel, & dices ad eos. causa autem quare nõ proponebat Deus ista præcepta per se Israelitis, sicut proposuit præcepta decalogi in voce tubæ, habetur supra 1. cap. circa principium cap.

In quanto tempore data sunt hæc pcepta Moysi.

De istis præceptis patet ex superioribus, ꝙ omnia data sunt intra spatium vnius anni. nam data sunt in monte Synai. sed Israelitæ solum steterunt in monte Synai per annum non completum, quia deficiebant ei decem dies. ergo in illo anno omnia ista data sunt. quòd autem steterint solo vno anno apparet, quia Israelitę venerũt in mõtẽ Synai anno 1. exitus de Aegypto die. 1. mensis, vt patet Exo. 20. cap. & recesserunt de eodem monte in anno. 20. exitus de Aegypto mẽse. 2. die. 20. mensis, vt patet Nume. 10. cap. ergo solũ deficiebant illi. 10. dies vsque ad principium tertij mẽsis, vt compleretur annus integer. in hoc ergo tempore data sunt ista præcepta, quæ habentur in Exo. a ca. 20. & in toto isto lib. & in libro Nume. vsque ad. 10. cap.

An ista pręcepta data fuerint ante erectionem tabernaculi, vel postea. *Quæst.* LXIX.

De istis præceptis aliqui quærũt, an dicta sint ante erectionem tabernaculi, vel postea. Et dicunt, quòd ex litera non patet: sed volũt, quòd magis rationabile sit ea fuisse data antea quam post, quoniam in prima die erectionis tabernaculi videntur fuisse facta sacrificia super modũ istum, qui habetur in hoc libro. Sed respondendum est ad hoc, quòd omnia præcepta, quæ habentur in hoc libro data sunt post erectionem tabernaculi, vt apparet ex litera supra 1. cap. scilicet. vocauit Dominus Moysen de tabernaculo testimonij, & locutus est dicens, loquere filijs Israel &c. ergo iam factum erat tabernaculum, & erectum, quando ista præcepta data sunt. Ex hoc concluditur, quòd non solum data fuerunt ista præcepta in vno anno, sed in mense, & dimidio, vel quasi, scilicet a principio anni secundi exitus de Aegypto vsque ad diem vicesimum mẽsis secundi anni eiusdem, vt magis declaratum est supra 1. cap.

An hæc præcepta data sint simul, vel diuisim. & quo tempore, & anno, & vbi. *Quæst.* LXX.

Adhvc aliqui quærunt an ista pręcepta data sunt simul, vel diuersis temporibus. Et respondendum est, quòd si inquiratur de omnibus præceptis, quæ habentur a principio. 20. cap. Exo. vsque ad. 10. cap. Numerorum, non fuerunt data in eodem tempore, quia quædam fuerũt in monte Synai sicut præcepta, quæ habentur in toto Exodo, scilicet, quòd ascendit Moyses in cacumine montis, & ibi loquebatur Deus ad illum, vt apparet de illis, quæ habentur a cap. 20. vsque ad 25. exclusiue. nam cum Dominus compleuisset dare in voce tubæ præcepta decalogi, iussit, vt ascenderet Moyses in caligine montis, & ibi locutus fuit cum eo continuato

F ordine oĩa, ꝙ hñr a c. 20. vsque ad 25. exclusiue vt patet Exo. 20. ca. & hæc data sunt in anno primo exitus de Aegypto, mense tertio, die tertio, vel sexto mensis, vt declaratũ fuit Exo. c. 19. c. ea aũt, quæ habenẽt a primo capite Nume. vsque ad. 10. dicta sunt in secundo mense anni secundi ab exitu de Aegypto. ea vero, quæ habentur in hoc libro dicta sunt in mense primo anni secundi exitus de Aegypto, vt colligitur ex his, quæ declarata sunt præcedenti cap. in fine. non ergo in eodẽ tempore præcepta istorum librorum data sunt. Etiã patet, quia nõ sunt data in eodem loco: nam ea, quæ habentur a 25. cap. Exodi vsque ad finem, data sunt in monte Synai: quoniam ascendit Moyses in monte

G Synai, & stetit. 40. diebus cũ Domino, vt patet Exo. 24. cap. & locutus fuit ei omnia, quæ habentur a principio cap. 25. vsque ad 32. in quo agitur de descensu eius, cętera vero, quæ sequuntur in eodem libro ad historicam narrationem pertinent, & non continent aliquod præceptum, ea vero, quæ habentur in hoc libro per totum, & in libro Nume. vsque ad cap. 10. dicta sunt in tabernaculo fœderis, & non in cacumine montis Synai, vt patet supra 1. & Nume. 1. cap. Sed si inquiratur de præceptis, quę habentur in hoc libro: solum dubium est an in eodem tempore, scilicet continuata eadem prolatione data sint, vel diuersis temporibus. Aliqui autem respondent, quòd omnia ista audiuit Moyses in monte Synai a Domino, quãdo ascẽdit illuc bis 40. diebus stans coram Domino, sci-

H licet ad recipiendum tabulas, & ad orandum pro peccato fabricationis vituli, de quo dictum est Exo. 33. c. & huic dicto concordat sententia Hebræorum: quãdo enim aliqui quærunt quid tanto tempore Moyses cum Domino morabatur in monte, respondẽt, quòd instruebatur in quæstionibus legis, & dicunt, quòd forte istæ sunt quæstiones quas ibi didicit. & tenendo istum modum dicunt, quòd omnia ista præcepta simul audiuit. Et quando aliàs dicit, quòd diuersis temporibus dicta sint, quia multoties ibi repetit ista clausula, & locutus est Dominus ad Moysen, quæ est principium alicuius locutionis. & volũt aliqui, quòd quoties dicitur locutus est Dominus, tot fuerint loquendi vices, & diuersa tempora. Respondẽt ad hoc, quòd non ponitur sæpius locutus est ad denominandum di-

I uersa tempora loquendi, sed ad designandum diuersas sententias, & varia orationum principia, quia per hoc destinguuntur. Sed dicendum est fundamentũ istorum esse falsum, scilicet, quòd ista dicta fuerint in monte Synai. nam, vt patet supra 1. cap sunt dicta in tabernaculo fœderis, & istud non erat in cacumine Synai, nec erat factum quando Moyses stetit cum Domino in monte: sed postea, vt apparet ex processu libri Exodi. nam ascendit Moyses in montem, & ibi data sunt præcepta de fabricando Sanctuarium, vt patet Exo. 24. iunctis sequentibus. postea autem descendit secunda vice de monte, & incepit fabricare, vt patet Exo. 34. cap. iunctis sequentibus. Dicendum autem est, quòd præcepta ista data sunt diuersis prolationi-

Resolutio Auctoris.

K bus, quamquàm omnia in eodem mense, vt probatũ fuit supra 16. cap. quędam mandata sunt in principio erectionis Sanctuarij, alia vero post consecrationem Sanctuarij, & sacerdotũ, scilicet post octauam diem a consecratione, in qua mortui sunt Nadab, & Abiu. nam supra 16. capit. dicitur, quòd præcepta, quæ ibi habentur, data sunt ex morte Nadab, & Abiu. cõstat tamen, quòd multa alia, quæ in hoc libro habentur, data sunt ante mortẽ eorundem, vt probatũ fuit s. 1. c. & quamquàm ista pręcepta in diuersis prolationibus data sunt, non oportet dici tot fuisse vices, & varia tẽpora proferendi, quoties dicitur, & locutus est Dominus ad Moysen, quia ista clausula magis est ad distinguendum

guendum

guendum sententias, quàm diuersa tempora locutionum.

Sed obijciet aliquis, quòd omnia ista ptinuata platione dicta sunt, quia non interponuntur aliqua incidentalia facta temporum. Respondendum est, quòd aliqua interponuntur: nam supra 24. cap. dicitur de illo, qui blasphemauit nomen Domini, & quomodo lapidatus est supra 10. cap. interponitur de morte Nadab, & Abiu. aliqua ergo sunt incidentalia. Sed adhuc responderi potest aliter, quòd Deus nō posuit aliqua incidentalia facta in hoc libro, quia totum tempus in quo data sunt ista pcepta, fuit paruū, scilicet vnius mensis, vt supra dictum est. & in hoc non acciderunt aliqua facta, quæ memoratu, & stylo digna essent, præter mortem Nadab, & Abiu, & mortem blasphemātis, quæ in hoc libro interseruntur. Aliter responderi potest, quòd quamquàm aliqua facta intermedia accidissent, tamen Deus volebat dare sacerdotibus modum in ceremonijs suis inter Deum, & populū. ideo totum quod ad eorum pertinebat officium, simul posuit nihil interseri faciens: ideo ab officio Leuitarum liber iste Leuiticus nomen accepit. sed quod fortius est, quamquàm aliqua gesta essent huius temporis, tamen non interponerentur hic.

Item motiuū eorum nihil agit, scilicet non interponuntur hic aliqua incidentalia, ergo omnia ista simul dicta sunt. Non valet consequentia: nam hoc ex legislatore dependebat scribente ista, & ex Deo dirigente eum in scribendo. Nam etiam si omnia ista simul data fuissent vnica prolatione, tamē poterat scri- A ptor interponere aliqua, quæ tunc accidissent, quando ista scripta sunt, vel si paulo ante, aut post accidissent vtendo recapitulatione, vel anticipatione, ideo non valet ista consequentia, ista præcepta scribuntur nullo accidentali facto intermedio, ergo simul dicta sunt. Nec valet econtrario, ista præcepta referuntur interpositis ibi quibusdam accidentalibus: ergo non fuerunt simul dicta. Nam cuiuslibet horum contrariorum contradictorium dari potest in veritate. Patet ergo ex superioribus, quòd omnia ista præcepta non fuerunt dicta simul, sed per aliquas interpolationes.

Quæ mandauit Dominus Moysi ad filios Israel. Idest Deus mandauit Moysi, vt referret Israelitis ista præcepta: qa primo Deus dabat illa Moysi, deinde mandabat, vt ipse recitaret Israelitis. Et non solum intelliguntur hic

B filij Israel, sed etiam omnes, qui ascenderunt cum eis de Aegypto, quia omnes recipiebant ista præcepta, & obligabantur ad seruandum ea, & si contra facerent puniebantur, sicut Israelitæ, vt patet supra 17. cap. & 19. & in alijs locis. sed nominant Israelitę, quia erant principaliores. *In monte Synai.* Idest omnia ista præcepta data sunt in monte Synai. Non est intelligendū, quòd data essent in cacumine montis, sicut fuerunt datæ tabulę, & præcepta de constituendo tabernaculo: sed fuerunt data in monte. idest apud monte, scilicet in tabernaculo fœderis, vt patet supra 1. cap. nam totus populus castrametabatur in circuitu montis, vt patet Exo. 19. cap. & inter eos manebat Sanctuariū in medio castrorum diuisorum in quatuor partes, & ibi data sunt præcepta. de his Numer. 2. cap.

Expositionis literalis Alphonsi Tostati in Leuiticum Finis.

Registrum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo
Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy.

Omnes ſunt Quaterniones.

VENETIIS, Ex Typographia Dominici Nicolini.
M D XCVI.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm